

VLAST.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

MAJETNÍK, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO „VLAST”.

REDAKTOR

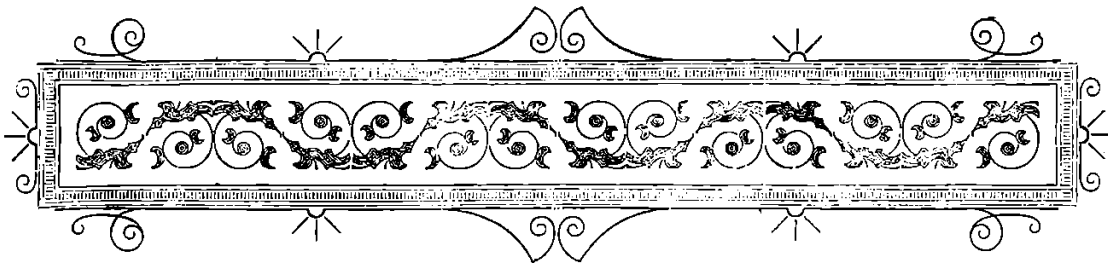
TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK X. 1893—94.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA.

1894.

Obsah „VLASTI“ roč. X.

A) Životopisy.

- Halouzka Jan: Jan Nep. Soukop str. 378, 473, 569, 625.
Kryštůfek Frant. X. Dr., rektor české university 1.
Kuffnerova Joh.: Abbé Roussel a jeho ústavy 122, 216, 304.
Šmýd Tóma: Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci 761, 857, 953, 1049.

B) Články poučné a vědecké.

- Drbohlav Vincenc: Člověk v před-síní dějin 879, 978, 1079.
Flekáček Josef: Duchovenstvo kato-lické v literatuře a vědě 1006, 1075.
Hakl Boh.: Výlet do Tyrol, k moři Quarnerskému a zpět do Solno-hradska 27, 148.
Horáček Fr., prof.: Suggeste a hypno-tism ve světle vědy a víry 144, 223, 282, 396, 501, 588, 689, 915, 996, 1098.
Chateaubriand: Bible a Homér (Aug. Tvrzský) 683, 800.
Kadeřávek Eug., Fil. Dr.: Zda po-chází veškeré pokolení lidské z jed-ných prarodičů 416, 510, 593.
Konečný Filip Jan: Charakteristika Husových Listů 58, 153, 242, 345, 420, 543, 618, 726, 819, 908, 1010.
Košík Fr.: K dějinám české semi-nářské knihovny v Praze 625.
Lenz Ant. Dr.: Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občan-ské 4, 98, 193, 301.
Maleček Frant. Dr.: Z cesty po Kor-sice 431, 537, 599, 716.
Pauly Jan: Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou 737, 827, 927, 1019.
Pohunek Fr.: Upřímné slovo o lásce k vlasti 37, 126, 334, 611, 813, 894, 1089.
Rypáček Fr. J.: Stoleté památce Rehoře Volného 332.
Skalík Frant.: Patmos, lístek jubi-lejní 708.
Vaněček Fr.: Papouškové psaví a draví 711, 791, 884.
Vrba Rudolf: Rakouská riviera 1086.
Žák Fr.: Slovanské studie k pětadvaceti-letému jubileu slovanského dobro-činného spolku 255, 325, 403, 902, 985.
—x. Listy z Asie 68, 160, 259, 356, 433, 732, 1022.

C) Čtení zábavné.

- Dostál Alojs: Poslední oběť na Ve-líze 17, 108, 206, 314, 407, 522.
Frontaura Karel: Zeť doňe Barbary (Fr. Dolejš) 990.
Zada Jan: Poslední mše (V. T. Ka-mejský) 701, 805.
Svoboda Jan V.: Různé povahy 775, 867, 963, 1057.
Špaček V.: Ve vsi a v zámku 46, 131, 230, 288, 387, 485, 576, 671.

D) **Básně.**

- Bergmann P. Jos. (Dvořák P. Jan O. Cr.): Fijalky, Konvalinky, Generalissimus 484. — V dnech prosebných 485.
- Bouška P. Sigismund O. S. B.: Knězova lýra. Ukázka z knihy básní 769.
- Bulant Ant.: Listí padá 45. — Alvarez 108. — Štěstí, Píseň o Belovi 109. — Astry 110. — V poušti, legenda 382. — V kathedrále 385. — Doma 386. — Dítě 520. — Sv. Ondřej Corsini 670. — Matouš Kramer 960. — Věčné světlo, Vzdech svatohorský 962.
- Grossmannova-Brodská: Před oltářem Marianským 866.
- Hakl Boh.: Jeho Milosti biskupské ndp. Eduardu Janu Nep. Brynychovi 97.
- Kosina Ant.: Ohlasy z Danta 310.
- Lakarova Eliška: Hříšnice 591, Bez 700.
- Leubner Fr.: Mše biskupa Vojtěcha 201.
- Lutinov D.: Ve smutné noci, Šla bílá dívka 221.
- Mistral Frederi: Mirëio (Bouška Sigismund) 516, 604.
- Mlčoch Melichar Dr.: Žalm 17. Píseň na poděkování za vítězství pravdy 574.
- Šťastný Fr.: Dešť, Na hřbitově 15. — Odhodlání, Spadlý list 16. — V útoku doby 865. — V novém jaru, Myšlénka a víra 866. — Rodnému kraji, Výkřik duše 1056. — Rosa v očích 1057.
- Tichý Jaroslav: Za svůj národ prosím 287.
- Uttendorf baron Sigismund: Pelikán 482.
- Verdagner Jacinto: Různé básně (Bouška Sigismund) 1095.
- Zaletěl Prokop: Slzy Panny Marie 593.

E) **Divadlo, literatura, umění.**a) **DIVADLO:**

- Z národního divadla (Flekáček Josef) 163, 360, 558, 740, 930.

b) **LITERATURA:**1. **Anglická.**

- Athaeneum londýnské, vyňatek 363.
- Bellasis: Memorials of Mr. Serjeant Bellasis (Jos. Chas. Otčenášek) 635.
- Jacobs Jos.: The Gews of Angewin England (F.) 1028.
- Jessop Aug.: Studies by a Recluse in cloister 364.
- Johnston M.: Life of E. B. Pusey (Jos. Chas. Otčenášek) 635.
- Luckock Mortimer Herbet: The Church in Scotland 73.
- Myers: Science and future life (Jos. Chas. Otčenášek) 639.
- Our Young People (Jan Chas. Otčenášek) 636.
- Patmor Coventry: Religio Poetae (F.) 1028.
- Pennington A. R.: The Church in Italy (F.) 1028.
- Puller F. V.: The primitive Saints and the See of Rome (F.) 1027.
- Skelton John: Mary Stuart (F.) 1028.
- Stewart Morris R.: The Church of Scotland atd. 74.
- Stone J. M.: An account of the Inheritings of the english franciscans 364.
- The American Catholic Quarterly Review 636.

- The Daily Paper, The Dublin Review 364.
- The Life of Robert Rudolph Suffield 1028.
- The Month 635.
- Tollemache, Miss: French Janse-nists 1027.
- Ward Bernard: History of St. Edmunds College (Jos. Chas. Otčenášek) 635.
- Whittman Sidney: The Realm of the Habsburgs 167.

2. **Česká.**

- Anděl Strážný (Karel J. Zákoucký) 1042.
- Batovcův politický kalendář a adresař zemí koruny české na rok 1894. (liga + 13) 650.
- Besedy mládeže č. 295, 296, 300, 301, 302 (Karel J. Zákoucký) 82, svazek 307—309 (týž) 648, 1126.
- Bourget-Gut Jiří Dr.: Cosmopolis (Jos. J. Veselý) 178.
- Brodský Boh.: Z vesnic a samot (Jan Někdy) 453.
- Colombová-Unzeitig: Americký ujec (V. Plešovský) 1043.
- Čelakovský Jaromír: O deskách kraj-ských a zemských v zemích českých (Jos. J. Veselý) 87.
- Čermák Jan, prof.: Srovnávací úvaha o Symposiu Xenofontově a Platonově 655.
- Česká literatura folkloristická za rok 1893. (Ferd. Pátek) 585, 627.

- Českoamerický nár. kalendář (Jos. Chas. Otčenášek) 459.
 Český překlad Zolova románu Dr. Pascal 655.
 Český tisk v Americe (Jos. Chas. Otčenášek) 459, 650.
 Dostál Al.: Dědictví 630.
 — Za viny předků (Jos. Papež) 454.
 Dědův vychovanec (V. Plešovský) 1130.
 Dygasinský-Konečný: Hlad a láska (Ondřej Hanuš) 846.
 Ekert Fr.: Církev vítězná (Fil. J. Konečný) 1040.
 Fux Adolf: Stručná methodika vyučování katol. náboženství pro učitelské ústavy (Dr. K. Vondruška) 273.
 Grotthelf-Blokša: Vojta, chudý čeledín (V. Špaček) 176.
 Heyduk Ad.: Bohatýři (Jan Hejný) 1039.
 Hlídka literární (Jan Blokša) 372.
 Holub P. B. J.: Odkryté poklady (Hálek Vl.) 181.
 Hrubý J.: Kardašova Řečice, některé poznámky (Jos. Hejna) 91.
 Hurban Vajanský-M. Medvecký: Suchá ratolest (Fil. Šubrt) 460.
 Janský Kar.: Poučení o předrahé mši sv. (Jan N. Holý) 1042.
 Jesenská Růžena: V žití proudech (Tom. Škrdle) 562.
 Jodas Jos. J.: Pověsti Krkonošské (Jos. Flekáček) 749.
 Kalendáře české: Pečírkův Národní, Pospíšilův Velký Národní (L. Grossmannová-Brodská) 88, Vilímkův »Malého Čtenáře« 88, téhož »Humoristický« 462, Meč (Fr. Žák) 184, Vlast. Poutník, Kalendář Svatováclavský (liga + 4.) 185, Nár. Politiky (liga + 100) 185, Velký Slovanský kal. (týž) 186, Marianský kalendář (Dr. Rud. Horský) 275, Nový Prostonárodní (Jos. Papež) 277, Českých rodin 276, Česká stráž 462. Kalendář duchovenstva československého, Malého Čtenáře, Národní Politiky — všecky tři na rok 1894. 1130.
 Kamarýt Bedřich: Bůh to chce (Tom. Škrdle) 86.
 Karásek Jiří: Bezcestí (J. J. Veselý) 373. — Zazděná okna (týž) 1128.
 Kipling-J. J. Benešovský-Veselý: Zhaslé světlo (Fil. Šubrt) 178.
 Kolísek Leop.: Blahoslavená Panna Maria v příkladech 272.
 Kolísek Al. Dr.: Dr. Pius Maria Mortara (R.) 847.
 Kovář Dr. M.: Narození Páně 273.
 z Kraiců J. B.: »Jednota«, sborník (Filip Jan Konečný) 169.
 Krejčí F. V.: Dnešní otázka mravní (Fil. Jan Konečný) 945.
 Kulda B. M.: Moravské nár. pohádky a pověsti (Tom. Škrdle) 372.
 Kurz V. Dr.: Českým krajem (F. Pátek) 176.
 Lenz Dr. Ant.: Socialismus a helvetsko-realisticke »Rozhledy« (—n.) 641.
 Literární novinky (Jos. J. Veselý) 469.
 Lošťák Ludv.: Tři noci u mrtvol (Jos. J. Veselý) 946.
 Lužická V.: Vřesová víla (Jos. J. Veselý) 648.
 Machar J. J.: Tristium Vindobona (Jos. J. Veselý) 84.
 Mareš B.: Husovy listy (Fil. Jan Konečný) 80.
 Menčík Ferd.: Zásady hospodářské ve stol. XVI—XVII. (J. H. Mutov) 454.
 Mrštík Vil.: Santa Lucia (Boleslav Dolejšek) 461.
 Museum, list bohoslovců českomoravských (T. Škrdle) 1037.
 Náboženské hnutí (R. Vrba) 649.
 Národopis v semináři Česko-Budějovickém 752.
 Naš Domov (Karel J. Zákoucký) 462.
 Naše doba, revue pro vědu (Fil. Jan Konečný) 270.
 Několik slov ku posudku p. Vaňkova »Pravěku« (Dr. F. Kyzlink) 838.
 Novodvorský Fr.: Průvodce kato-lika do Ameriky (T. Škrdle) 752.
 Obrana (T. Škrdle) 647.
 Obzor (Fil. Jan Konečný) 371.
 Pečinka J.: Sešit veršů (Jos. J. Veselý) 1128.
 Píč Prof. Dr.: Archaeolog. výzkum ve středních Čechách (J. J. Veselý) 180.
 Piskáček V.: Listina kláštera zbraslavského z r. 1418. (Liga + 19.) 1126.
 Pittnerová Vlasta: Od Žďáru (M.) 456.
 Renner-Podolský: Českým krajem (—š—) 457.
 Reyl Fr.: Obrana úcty Svatojanské (T. Škrdle) 947.
 Rozhledy po lidumilství (T. Škrdle) 748.
 Řehák Dr. Lev: Kde je reformace 375.
 Sborník historického kroužku (Tom. Škrdle) 179.
 Skalík Fr.: Sursum Corda (Josef Flekáček) 563.
 Slezská kronika 87.
 Směry nové v literatuře české 79.
 Slova pravdy 91, 1044.
 Škarda Jak. JUDr.: Svatební obyčeje z okolí Plzeňského (T. Škrdle) 565.
 Šlejhar Jos. K.: Plody (Jos. J. Veselý) 1127.
 Šťastný Vladimír: Hory a doly. (Jos. Flekáček) 753.
 Ukázky z prvních čísel časopisu »Lumíra« 189.
 Václavek Mat.: Moravské Valašsko (Tom. Škrdle) 751.
 Váchal Martin: Zpověď katolíků ve světle pravdy (Tom. Škrdle) 847.

Vaněk O Fr.: Pravěk Palestiny (Dr. F. Kyzlink) 182, 374, 457.
 Viková-Kunětická Bož.: Justyna Holdanová (Fil. Šubrt) 455.
 Vrba Rudolf: Sociálně-demokratická společnost (Tom. Škrdle) 842.
 Vrchlický Jaroslav: Potulky královny Mab (Jos. J. Veselý) 274.
 — Moderní básníci francouzští (týž) 844, 948.
 — Julian Apostata (V. Leffler) 552.
 — Okna v bouři (Jan Hejný) 1038.
 Vykoukal Fr. V.: Česká svatba. (Tom. Škrdle) 564.
 Winter Dr. Z.: Dějiny kroje v zemích českých od poč. stol. XV. až po dobu bělohorské bitvy (Ferd. Pátek) 175.
 — Život veřejný v XV. a XVI. věku (Jos. J. Veselý) 456.
 Wunsch H. V.: Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva (Jan Hejný) 172.
 — Jaroslav Vrchlický jako básník milostný (Jos. J. Veselý) 451.
 Zábavy večerní (Tom. Škrdle) 647.
 Zelinka Fr.: Pestré lístky (Flekáček Jos.) 1127.
 Zlatá kniha či Dědictví sv. Ludmily v Písku (Tom. Škrdle) 172.
 Žofín (R. Vrba) 1041.

3. Flámská.

(Referent: Josef Šefík Vitinský.)

Beers J. 1030.
 Conscience Jindřich 636.
 Dantzenberg Jan Michel 834.
 De taalstrijd hier en elders 366.
 Ledeganck R. L. 835.
 Rijswijk Van Theodora Jan 1029.
 Snieders Aug. 833.
 Van Ackere 834.
 Van Duyse Prudent 839.
 Van Steeland 1029.

4. Francouzská.

Analecta Ecclesiastica, Revue Romaine 264.
 Daniel et Mercier: Leon Ducou-dray 75.
 Duplessy E.: Les apologistes laïques au XIX. siècle 465.
 Guillaume: Les jésuites et les classiques chrétiens (Jos. Šefík Vitinský) 744.
 Histoire enseignée par les chefs d'oeuvre de la peinture 465.
 Periodický tisk pařížský 466.
 Gaume Msgr.: Biographies evangéliques 465.

5. Chorvatská, Srbská, Slovinská.

(Referuje Fr. Štingl.)

Almanah hrvatske bogoslovne mladeže 266.

Aškerc A.: Izlet v Carigrad 167.
 Danica 746.
 Dom in Svet o české katolické literatuře 469.
 Grof Janko Drašković 78.
 Kačič Miosic Andrej: Razgovor ugodni naroda slovinskoga 745.
 Kapetanovič Riz Beg: Pjesme 746.
 Komljanec Ivan: Cerkveno leto 1035.
 Kuhač K. Fr.: Ples i plesovna glazba 267.
 Matějčev Josip: Ljubezen do mamice 168.
 Matice Slovinské knihy 1035.
 Matovulj Simo a jeho spisy 939.
 Narodna knjižnice 168.
 Nešković Mita: Amanet Srpkinjima 368.
 Novaković Stojan: Srbi i Turci XIV. i XV. veku 368.
 Petrovič-Vávra: Ratmír 641.
 Slovanska knjižnica 168, 5—10 sv. 1035.
 Sket Dr. Jakob: Slovenska slovstvena čitanka 640.
 Stratimirovič Djozdje: Romoni 369.
 Šević M.: Úvod u filosofiju 1125.
 Tomljenović: Katarina Zrinska 78.
 Zbrani spisi Pavline Pajkove 640.

6. Italská.

Bianchetti C.: L'antischiasmo 74.
 Ferrandina Alf.: Censimento della stampa periodica cattolica in Italia 365.
 Fini Ant.: La ristaurazione della vita cristiana 833.
 Fogazzaro A.: L'origine dell' uomo et il sentimento religioso (Dr. K.) 449.
 Francesca Dr. G. B.: Orlando Furioso (Dr. K.) 449.
 Il Divin Salvatore, třicetileté jubileum tohoto listu 833.
 Leoni, barone: La Massoneria e le annessioni degli Stati Pontificii 364.
 Melis G.: Anatomia del protestantismo in Italia 365.
 Pesante Giovanni: La liturgia slava 1031.

7. Latinská.

Danner Fr.: Catalogus totius sacri, candidi, canonici ac exempti Ordinis Praem. 1894. (P. Alf. Žák) 934.
 Graniello Josephus: De lege civili matrimoniali pro Hungariae regno 1026.
 — De obligatione legumlatorum Hungariae etc. 1027.
 Leonis XIII. P. M. Carmina 72.

8. Lužicko-srbská.

- O časopisech lužicko-srbských (Fr. H. Kundratický) 638.
Serbske Noviny (Fr. H. Kundratický) 937.

9. Německá.

- Dichterstimmen der Gegenwart (Vondrák Jos.) 451.
Elser Konrád Dr.: Die Lehre des Aristoteles über das Wirken Gottes (Dr. Alojs Kolisek) 941.
Festschrift zum siebenhundertjährigen Jubileum der Gründung des Prämonstratenserstiftes Tepl 748.
Freund Georg P.: Beleuchtung antireligiöser Schlagwörter 943.
Hoensbrock Paul v.: Christ und Widerchrist (Fil. Jan Konečný) 78.
Janssen: Geschichte des deutschen Volkes (Jos. J. Veselý) 747.
Mehler J. B.: Praktische und empfehlenswerthe Schriften für Bauernvereine (Vondrák J.) 451.
Ohrwalder G.: Aufstand und Reich des Mahdi in Sudan 838.
Schwann M.: Joh. Janssen und die Geschichte der Reformation (Vondrák J.) 168.
Steffens Franz Dr.: Erholungsstunden von Card. Manning (Fil. Jan Konečný) 450.
Weber Ant.: Albrecht Dürer (Jos. Vondrák) 837.
Weiss Albert: Apologie des Christenthums (Fil. Jan Konečný) 1036.
Zschokke Herman Dr.: Die theolog. Studien und Anstalten der kath. Kirche in Oesterreich (Tumpach Jos. Dr.) 268.

10. Polská.

- Dygaziński: Na złamanie Karku (J. Osecký) 561.
Dzieje powszechnie illustrowane 1032.
Gawalewicz: Mechesy (J. Osecký) 561.
Junosz Klement: Pająki (J. Osecký) 835.
Konopnická: Na drodze (J. Osecký) 560.
Kowerská: Dzidzia, Irena (J. Osecký) 561.
Literární novinky polské (J. Osecký) 464.
Marrené Valéry: Dzieci szczęścia 836.
Morawski Maryan: Celovosť v nature (Dr. Jos. Tumpach) 76.
— Podstavy etyki i prawa (týž) 77.
— O zväzku sztuki z moralnoscie (Jos. Osecký) 835.

- Moros z Jul.: Na scenie a za kulisami »A kiedy ono nie takie« (J. Osecký) 561.
z Mycielskich Lisicka: Obrázky z życia (J. Osecký) 1033.
Orzeskova: Dwa bieguny (J. Osecký) 560.
Parczewska: Obrazki (J. Osecký) 560.
Pieśń legionów (J. Osecký) 640.
Potocki Jos. hr.: Notatki myśliwskie z Indyj (Jos. Osecký) 836.
Przegląd powszechny a Przegląd polski (J. Osecký) 369.
Romult Stefan: Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego (Jos. Osecký) 369.
Schnür Peplowski Stanisł.: Z przeszłości Galicyi (J. Osecký) 1032.
Straszewski Dr. M.: Dzieje filozofii (Fr. Sadok Werberger) 1032.
Szczęśniak Jaugey: Słownik apologetyczny wiary katolickiej (J. Osecký) 639.
Szembekównic Jos. Życie syzyfowe (J. Osecký) 369.
Zapolská: »Szmacie życia« »We krwi« (týž) 560.

11. Ruská.

- Čestovanie 25 ljetija suščestvovamja s petr. slavj. obščestva (Fr. Žák) 265.
Čistovič J. A. (Fr. Žák) 935.
Fudel J.: Naše djelo o sjevero zapadnom kraje (F. Žák) 936.
Gogolovy a Tolstého spisy (Fr. Žák) 449, 561.
Kratkij očerk dějatělnosti s pet. slavj. blag. obščestva (Fr. Žák) 265.
O položenij pravoslavlja v sjevero zapadnom kraje (Fr. Žák) 936.
Uspenskij Th.: Kak voznik razvivalsja v Rossij vostačnij vopros (Fr. Žák) 266.
Tolstoj Lev B.: Suratskaja (Fr. Žák) 75.

12. Slovenská.

- Čeho si želajú slovenští katolíci od Čechů (Tóma Šmýd) 641.
Tovaryštvo. Sborník literárných prác. (Flekáček Jos.) 366.

13. Španělská.

- Altamira Raf: Novelas 1030.
Balart Federico: Impresiones 1031.
Boado y Castro José: Los fusiles modernos en Austria Hungaria 832.
Calderon Estébanez: Colección de escritores castellanos 1031.
Carvajal Jose: Los anarquistas en Madrid 832.

- Castro de Gonzalo: Ciencia y fé 1031.
 Diccionario enciclopedico hispano americano 832.
 Estruch Tomas Franco: De Ayer 1031.
 Galicijské básnictví, stručný přehled 1031.
 Guerras Contemporaneas 832.
 Hartzenbusch Eugenio: Apuntes para un catalogo de periodicos madrileños 1030.
 Historia general d'España 265, 832, 1030.
 Mancebón P.: Vida de la V. M. Sor Juana Guilleá 832.
 Mariano Fr.: Amor, qué salve 832.
 Maurus P. Vincente: L'iglesia y la democracia 264.
 Peláez Lopez: Il darwinismo y la ciencia 265.
 Pinciano Alonso Lopez: Filosofia antigua poetica 1031.
 Reclus El.: Nueva geografia universal 265.
 Ribalte Aurelio: Ferruxe 1031.
 Toda Eduardo: Historia de la China 265.
 Treinta años de observaciones meteorologicas 832.
 Vaamonde Fernandez: Munia 1031.
 Valdemoro Lopez: La media docena 1030.
 Zuniga, de, Martinez: Estadismo de las islas Filipinas 1030.
- c) UMĚNÍ.
- Barvotiskové obrázky sv. patronů českých (A. P.) 263.
 Bole Franz: Sieben Meisterwerke der Malerei (A. P.) 71.
 Dějiny výtvarného umění v Čechách (A. P.) 165.
- Díla malířské školy Beuronské v reprodukcích (A. P.) 166.
 Figurální malba na skle firmy J. Pazdera & Šípek (A. Podlaha) 829.
 Frantz Dr. Erich: Geschichte der christlichen Malerei (A. Podlaha) 446.
 Gsallles Rupert: Vorschlag zu einem neuen Kirchenbaustyl (A. P.) 262.
 Hloch J.: Vlny života (F. H.) 829.
 Chrám sv. Barbory v Hoře Kutné (A. P.) 167.
 Leitschuh Franz Friedrich: Geschichte der Karolingischen Malerei (A. P.) 632.
 Mádl Karel B.: Dějiny umění výtvarných (A. P.) 261.
 Method, časopis věnovaný umění křesťanskému (A. P.) 632.
 Německá společnost pro křesťanské umění v Mnichově (A. P.) 263.
 Obrazárna v Rudolfinu (A. P.) 262.
 Povšechné otázky umělecké (Ant. Podlaha) 1123.
 Quellenschriften für Kunstgeschichte (A. P.) 633.
 Stavební a umělecké památky Westfálska (A. P.) 263.
 Trenkwald J. M.: Marie-Legenden. (A. P.) 262.
 Vánoční výstava Umělecké besedy (A. P.) 362.
 Výroční výstava krasoumné jednoty (A. Podlaha) 829.
 Výstava maleb Lva Lercha (A. Podlaha) 634.
 Wessely J. E.: Geschichte der graphischen Künste (A. Podlaha) 447.
 Willpek J.: Ein Cyclus christologischer Gemälde (A. P.) 166.
 Wimmer P. Flor.: Anleitung zur Erforschung und Beschreibung der kirchlichen Kunstdenkmäler (A. P.) 72.

F) Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

- Sv. Otec Lev XIII. 89, 187, 277, 462, 565, 652, 754, 848, 949, 1043, 1131.
 Balada o duši Jana Nerudy 463.
 Brandl Vincenc, 25leté jubileum jeho činnosti 661.
 Bratrstvo sv. Michala pro král. České 759.
 Cizina o našich listech 950.
 Česká akademie věd a umění 658.
 České Museum 759.
 Čeština a slovenčina 467.
 Drobné zprávy z Jihoslovanska (Frant. Stingl) 465, 1046.
 Družstvo Arnošta z Pardubic 471.
 Družstvo Arnošta z Pardubic, provolání ve prospěch stavby domu 661.
 Družstvo sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové 471, 758.
- Horský Rud. Dr. v Bamberku 90.
 Jak si všímají »Vlasti« v cizině 758.
 Jednota sv. Methoděje ve Vídni 758.
 Klasobraní z letošní Nivy (Jos. J. Veselý) 1132.
 K našim literárním poměrům (Jos. J. Veselý) 757.
 Kongress mezinárodní proti nemravné literatuře 94.
 Lada č. 14. 1132.
 Letní universita katolická v Americe 658.
 Letošní sjezdy na Velehradě 1131.
 »Literární listy« proti převážné většině katol. spisovatelů 657.
 Mlčoch Dr. Melichar, 25leté jubileum jeho činnosti 661.

- Národopisná výstava a činnost bohoslovců v seminářích 657.
 Obrana (T. Škrdle) 1047.
 Pomník Václava Beneše Třebízského 1076.
 Příklad k následování 1132.
 Rakouský institut pro dějepisná bádání v Římě 656.
 Reklama socialistickým spisům 1134.
 »Slovenec« č. 285 r. 1893. a úsudek o »Vlasti« 656.
 Slušnost v polemice 189.
 Soud spravedlivý 1133.
 Spolek sv. Josefa 952.
 Spolek přátel katol. škol bratrských 660.
 »Svatobor« a katol. spolek 951.
 »Světobor« a jeho útok na kláštery 656.
 Valná hromada spolku na zakládání knihoven ve Slezsku 95.
 Vaughana knihovny 468.
 Výrobna růžencová 188, 851,
 Výroční zpráva bohoslovců královéhradeckých 851.
 Z našeho literárního tábora (Josef J. Veselý) 1045.
 Zola Emil a jeho nový román »Lourdes« 1045.

G) Různé.

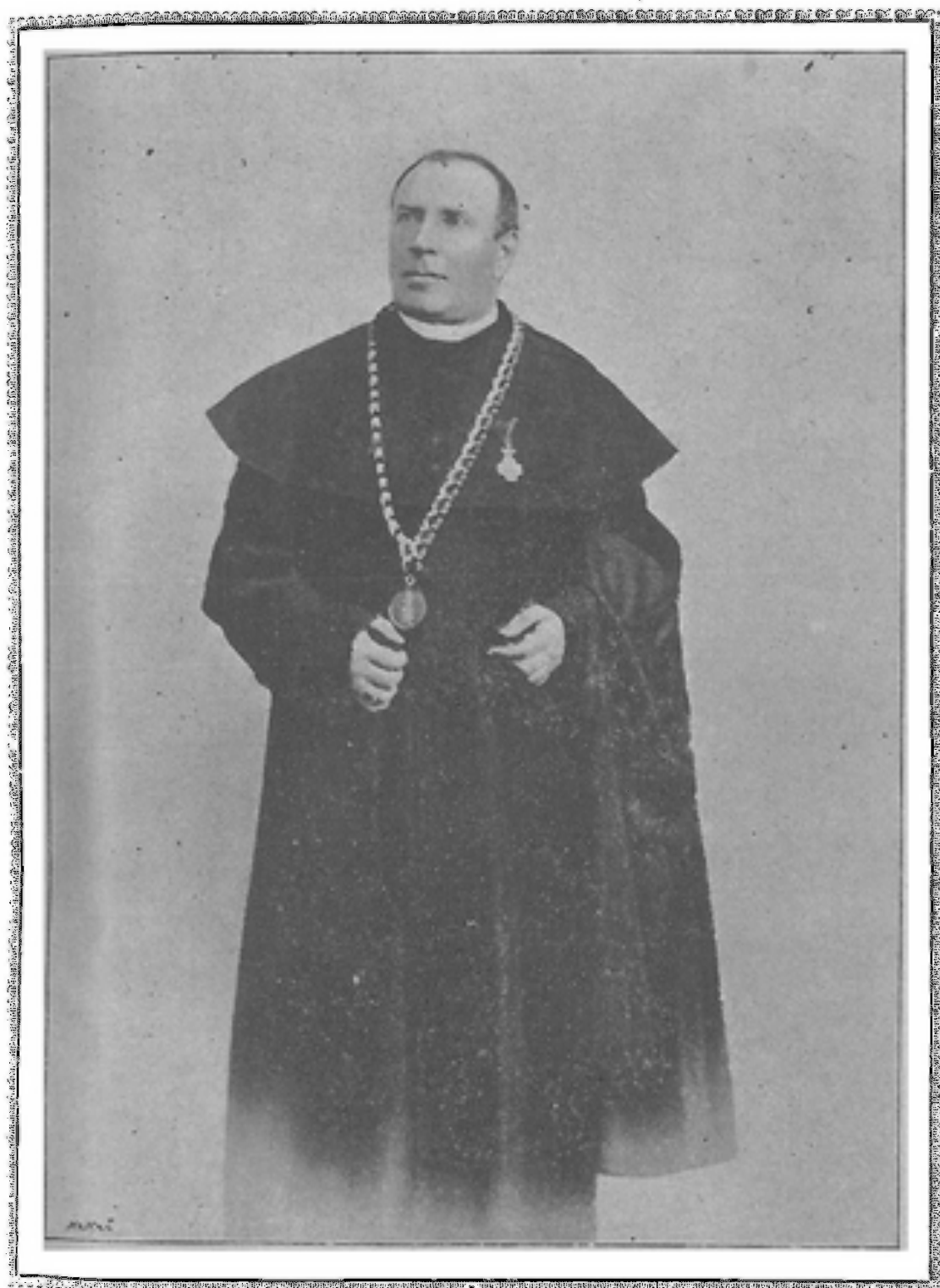
- Guglielmotti P. Alberto, úmrtní zpráva 279.
 Hórnik Michal † (Fr. H. Kundratický) 568.
 Kameš V.: E de Laveleye o biskupu Strossmayerovi 1119.
 Karlík Jan Hugo † 853.
 Národopisná výstavka v Nákle 375.
 O s e c k ý J.: Nekrology J. Bliziňského, Gnyskiho, Sawczyňského, Supiňského, Lenartovicze 190.
 Praelát Brunner Šebastián, nekrolog 279.
 Provolání odboru národopisné výstavy pro katol. církvev 855.
 Rački Dr. Frant. (nekrolog) 664.
 Š k r d l e Tom.: Sjezd katolíků v Brně 1114.
 Š t i n g l Fr.: Ivan Gestrin, Juraj Tomljenovič 96.
 V o n d r á k J.: Sjezd katolíků ve Würzburgu 65.

H) Zprávy o družstvu »Vlast« a jeho odborech.

- Fond pro katol. spisovatele ve družstvu »Vlast« 659, 760, 853, 951.
 Na sklonku X. roku 1134.
 Valná hromada družstva 437.
 Výborová schůze družstva 376, 663.
 Vyhláška o koupi domu 472.
 Z historického kroužku družstva »Vlast« 192.
 Zpráva knihovní kommisce zřízené ve družstvu »Vlast« o přečtených knihách 191, 280, 471, 1134.

VLAST.

DR. FRANTIŠEK XAVER KRYŠTÚFEK.

Dr. František Xaver Kryštůfek,

rektor české university.

—w—

Dr. František Xav. Kryštůfek, proslulý dějepisec církevní, první rektor české Karlo-Ferdinandovy university z české bohoslovecké fakulty, narodil se dne 28. m. října r. 1842. v Humpolci, kdež jeho otec Jan byl mistrem soukenníckým; matka slula Barbora rodem Komersová. Nižší gymnasium studoval v Nēm. Brodě r. 1854—1858. u Praemonstratů, těše se přízni svých profesorů. Někteří z nich posud žijí: opat Želivský, tenkrát profesor češtiny a němčiny, Osvald Čuzna, provisor kláštera Želivského, tenkrát profesor náboženství. Z Německého Brodu odebral se na akademické gymnasium do Prahy, kdež studoval v letech 1858—1862.; z tehdejších jeho profesorů posud žije Dr. Ignác Aksamit, který mu byl vždy zvláště nakloněn, a Dr. František Hrádek, pap. praelat protonotář a kn. arcib. generální vikár, tenkrát profesor náboženství, který stal se mu příznivcem pro vždy.

Skončiv gymnasiální studia vstoupil do kníž. arcib. semináře a navštěvoval bohosloveckou fakultu v letech 1862—1866.; náležel vždy k nejnadanějším bohoslovcům. Dne 15. července r. 1866. za pruské okupace byl vysvěcen na kněžství od Jeho Em. ndp. kardinála knížete-arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga a byl ustanoven za kaplana do Velvar, k děkanovi Václavu Bernardinu, který se mu stal upřímným přítelem, a u něhož až do jeho smrti část prázdnin trávil. Ve Velvarech vyznamenal se za cholery, která tam velice zuřila, zvláštní neohrožeností, tak že posud u mnohých pamětníků té doby jest v dobré paměti. Jako kaplan podjal se 26. února r. 1867. přísné zkoušky z dogmatiky a fundamentálky s vyznamenáním, načež byl dne 15. dubna r. 1867. jmenován adjunktem theologie, a byl jím do 15. prosince 1869., při čemž vykonal ostatní rigorosa.

Dne 30. října r. 1869. byl povolán za suplujícího profesora církevních dějin k biskupskému theologickému ústavu v Králové Hradci a stal se 18. července r. 1870. skutečným profesorem této vědy, podrobiv se dne 14. a 15. února r. 1870. předepsanému konkursu. Za doktora theologie byl ve staroslavné pražské universitě povýšen dne 14. července r. 1870. a dne 14. září r. 1875. stal se též profesorem fundamentální theologie; dne 6. července 1878. byl jmenován examinatorem prosynodalním, 8. února r. 1881. radou diecévního soudu, a 6. ledna r. 1887. čestným konsistorním radou.

V březnu r. 1885. nastoupil pouť a vědeckou cestu do Egypta a sv. Země, kdež navštívil všechna sv. místa, aby tam ku svým vědeckým pracem požehnání Božího si vyprosil. Dne 9. dubna r. 1885. obdržel rytířský řád Božího Hrobu.

Když byla theologická fakulta v Praze rozdělena v českou a německou, byl od Jeho Eminence nejdp. kardinála knížete-arcibiskupa Pražského hraběte Františka de Paula Schönborna navržen za profesora církevních dějin a od Jeho Vel. císaře a krále Františka Josefa I.

28. září r. 1891. řádným veřejným profesorem této vědy jmenován a pro následující studijní rok 8. října r. 1891. proděkanem a potom 10. června r. 1892. na studijní rok 1892—93. děkanem theologické fakulty zvolen. Při volbě rektora c. k. české Karlo-Ferdinandské university dne 23. června r. 1893. byl všemi hlasy slovutných pp. voličů za rektora na studijní rok 1893—94. zvolen. Volba byla v okamžiku vykonána; výsledek volby oznámili zvolenému slovutní pánové: Dr. Emil Ott, profesor z právnické fakulty, a Dr. Antonín Kolářek, profesor z filosofické fakulty, tážíce se, zdali volbu přijímá.

Když nově zvolený rektor prohlásil, že volbu přijímá, byla podána o ní zpráva ministerstvu kultu. Jeho Excellence p. ministr kultu Gautsch potvrdil volbu výnosem ze dne 10. července r. 1893. č. 14290., a tak stojí v čele naší slavné Karlo-Ferdinandovy university muž v každém ohledu zasloužilý.

Volba nového rektora Dra. Fr. Xav. Kryštůfka způsobila mezi posluchači theologie, zvláště mezi posluchači církevního dějepisu, veliké nadšení. Celá místnost, ve které přednáška se koná, byla ozdobena, kathedra stkvostně dekorována v barvách národních a ozdobena kvítím. Na podstavci po pravici umístěno bylo poprsí sv. Otce, též kvítím ozdobené. Na kathedře pak ležely čtyři svazky »Církevního dějepisu«, díla to oslavencova a ve stkvostné váze velmi nádherná kytice, posluchači jemu věnovaná. Jakmile se objevil nově zvolený rektor, zahrál jeden z posluchačů na harmoniu praeludium, načež zpěváci zapěli »Přání« od A. Jelena; následovala vzletná řeč posluchače V. Zumana, jenž nadšenými slovy dosavadní zásluhy jeho a úkol, který naň jako rektora čeká, vylíčil a srdečnou radost projevil, že kollegům jeho dostalo se té cti, býti žáky prvního rektora z české theologické fakulty voleného. Velice pohnut neočekávaným tímto projevem lásky, děkoval rektor Kryštůfek srdečnými slovy za vřelá přání a poctu mu prokázanou. Potom zapěli posluchači sbor »Ó vlasti má« od K. Slavíka, a p. profesor opět poděkovav, pokračoval ve svých přednáškách.

Jako profesor rozvíjí v oboru církevních dějin velikolepou a důkladnou vědeckou činnost. Sepsal veliké dílo: »Všeobecný Církevní dějepis«, který vyšel nákladem Dědictví Svato-Prokopského, o 4 silných svazcích v Praze r. 1883., 1886., 1889., 1892.

Další jeho práce jsou: »Cesta a Pouť do Egypta a sv. Země.« V Praze 1886. Nákladem Katolického tiskového spolku; kniha jest úplně rozebrána.

Nejnovější dějiny katolické církve v Rakousku v »Časopise kat. duchovenstva« pod názvy: »Císař Josef II.« r. 1874.; »Císař Leopold II.« r. 1875.; »Císař František I.« r. 1875.; »Císař Ferdinand I.« r. 1877.; »Císař František Josef I.« r. 1879., 1881. Tato studie o sobě vydaná byla by velmi objemným svazkem.

»Sv. Iraeneus« v »Časopise kat. duchovenstva« r. 1873.

»Učení sv. Athanáše o východu Ducha sv. též ze Syna (Filioque)« tamtéž r. 1880.

»Platnost smlouvy o vychování dítek ze smíšených manželství« tamtéž r. 1882.

»Stručné dějiny katolické církve v Rusku« v »Časopise katol. duchov.« r. 1885., 1887., 1888., 1890., stručné to, ale důkladné dějiny, které by pro sebe vydány tvořily tlustý svazek.

»Církev katolická v Německu« v první polovici našeho století, v »Časopise kat. duch.« r. 1876.

»Smrt Lutherova« tamtéž r. 1892.

»Kulturní boj v Prusku«, tamtéž 1893.

»Dějiny kat. církve v Uhrách v 19. století« tamtéž r. 1892.

Ve všech těchto studiích jest odborníkem, podáváje věci na základě přísných pramenův.

Též uveřejnil několik pěkných kázání v »Blahověstu« ; četných menších článkův jeho pomíjíme. V Ottově Naučném Slovníku vyšlo v písmenech A—D přes 300 jeho článků vědeckých, církevně-historických.

Královská česká společnost nauk jmenovala jej dne 11. ledna r. 1893. mimořádným členem. Jest to — vedle probošta Dra. Ant. Lenze a m. kanovníka Dra. Klem. Borového — třetí člen z kněžstva.

Končícе tento článku nemůžeme zamlčeti, že rektor české university, Dr. Fr. Xav. Kryštůfek, jest zakládajícím členem družstva »Vlast«, zakládajícím členem fondu pro katolické spisovatele a horlivým členem našeho historického kroužku. V nejtěžších dobách vystoupil veřejně jako jeho upřímný přítel, i nechť přijme od redaktora »Vlasti«, někdejšího svého žáka ze semináře Hradeckého, tyto řádky jako znak vděčnosti a lásky.

Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občanské.

I.

NÁSTIN

učení katolického o societě občanské.

Napsal Dr. ANT. LENZ.

Kristus Pán ustanovil Církev universálnou, chtěje, aby byla souměrna universalitě učení Jeho, ježto čelilo bez rozdílu k národům všem, a aby trvala po všechny časy až do skonání, čili aby byla universálna směrem ku věkům veškerým.

Církev jest ústav s hora dolů ustanovený, neboť Kristus Pán ustanovil nejprve svatovládu, dav apoštolům poslání a moc vázati a rozvázati, učení Jeho po celém světě hlásati, a ty, kdož by uvěřili, křtíti a do Církve přijímati. Bylať tedy svatovláda s hlavou viditelnou Církve, se sv. Petrem, dříve ustanovena, nežli byli věřící do Církve přijímáni.

Moc církevní jest tedy bezprostředně od vtěleného Boha zřízena, avšak netoliko moc o sobě, ale i forma vládní, tak sice, že hierarchická moc, i všechna ústava Církve, a forma vládní patří podstatě křesťanského náboženství.

Moc církevní jest z vůle Páně, nezávislá na vládách tohoto světa. A to již jest samozřejmo z universality náboženství křesťanského, neboť Církev má vtěleným Bohem svěřený účel, aby náboženství, jež hlásal, bylo bez úhony po všem světě a na všechny časy zachováno, ovšem že silou Jeho a výsadou. Odtud se také Kristus Pán nedomáhal dovolení u imperátorů Římských, u vladařů jeho nebo u jiných králův a knížat, aneb u emirův a pohlavářů rozmanitých národů a pokolení a kmenů, zdali by smělo náboženství v jejich krajinách hlásáno býti, čili nic. Kristus Pán se nedovolává moci pozemské, když odesílá apoštoly do celého světa hlásat náboženství svého, alebrž pouze a výlučně moci své: »Dána jest mi,« praví, »všeliká moc na nebi i na zemi. Protož jdouce, učte všechny národy, křtíce je ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého: učíte je zachovávatí všechno, což jsem koli přikázal vám: a aj, já s vámi jsem po všechny dni až do skonání světa.« Mat. 28, 18. 19. 20. Aniž také se doprošoval Kristus Pán svolení od mocností tohoto světa, aby směl pro zachování sv. víry zříditi Církev svou. Jako velel nezávisle na mocnostech pozemských učiti všechny národy: tak zase nezávisle ustanovuje na sv. Petrovi Církev svou: »Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou, a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského; a cožbyskoli svázal na zemi, bude svázáno i na nebi, a cožbyskoli rozvázal na zemi, bude rozvázáno i na nebi.« Mat. 16, 18. 19. A opět dává Kristus Pán sv. Petrovi, což byl slovy zmíněnými slíbil, svrchovanou moc v Církvi, nezávisle na mocnostech tohoto světa, když dí: »Pasiž beránky mé... pasиж beránky mé, pasиж ovce mé.« Jan 21, 15. 16. 17.

Církev Páně jest tedy universální pro všechny věky, Bohem samým ustavená societa, moc její i všechna ústava její má bezprostředně v Bohu původ. Jsouc z Boha vyšlá, má také svá vlastní a stálá práva, Božským zakladatelem jí propůjčená, tak že nepřisluší moci světské, stanoviti práva Církve a meze, v nichž by ona svá, Bohem jí daná práva vykonávati měla. Ona tedy smí vykonávati autoritu svou, aniž by k tomu bylo třeba povolení a souhlasu vlády světské. Nebo to vše jest obsaženo v universální povaze Církve a v autoritě Bohem jí svěřené, a ke všem krajinám a ke všem národům směřující. Tuto svobodu Církve a vykonávání úkolů jí svěřených ohlašuje jako učení katolické národům sněm Vatikánský. De perpetuitate primatus Cap. III. Tam čteme: »Ve svrchované této moci Římského papeže, spravovati Církev veškeru, jest obsaženo právo, svobodně obcovati s pastýři a jich stády v celé Církvi. Protož odsuzujeme a zavrhuje dumněny těch, kteří tvrdí, že toto obcování svrchované hlavy s pastýři a jich stády smí se zamezovati dovoleně, aby je tak podřídili moci občanské v tom rozumu, že by to, což by bylo od apoštolské Stolicе nebo z autority její ustanoveno, teprv tehdaž svou platnost mělo, když by moc světská schválením svým ustavené potvrdila.¹⁾

¹⁾ Porro in suprema illa Romani pontificis potestate, gubernandi universam Ecclesiam jus ei consequitur, in sui muneris exercicio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae... Quare damnamus et reprobamus illorum sententias, qui hanc supremae capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, ut eandem reddant saeculari potestati obnoxiam, ita ut contentant, quae ab Apostolica sede vel ejus auctoritate constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur.«

Podle učení katolického jest moc z Boha vyšlá, a ku správě lidského pokolení určená dvojí: moc duchovní a moc světská.

Ve státu pohanském byla obojí tato moc v jedné osobě sloučena. Imperator pohanský byl netoliko svrchovaným vládařem ve věcech občanských, ale také nejvyšším knězem kultů pohanských. Kristus Pán však oddělil moc duchovní od moci světské, vloživ v societu křesťanskou dvě zásady tak, aby za jedno byla oddělena moc duchovní od moci světské, a za druhé, aby moc duchovní měla supremat nad mocí světskou, ne ve věcech občanských, ale ve věcech, kteréž Božské pravomoci příslušny jsou. Odděliv Kristus Pán moc duchovní od moci světské, vyvětil duševní život občanův z pravomoci imperatorů, a učiniv moc duchovní nezávislou na moci světské, nedopustil, aby podléhalo náboženství a svědomí vládě občanské, alebrž autoritě jím samým ustanovené. Tímto ustanovením zlomil Kristus Pán děsný caesaristický absolutismus a způsobil možnost, aby rozkvetla při národech křesťanských občanská svoboda, nikoliv ovšem liberalistická svévole. Kristus Pán zlomil caesaristický absolutismus oddělením moci světské od moci duchovní²⁾. Neboť každý katolík jest povinen věřiti, že moc duchovní jest na světské nezávislá, a že duchovní moci jest každý katolík podřízen. Tohoť zajisté není ve světě katolickém, aby král, jsa katolík a po katolicku jednati povinen jsa, směl vladařiti přese všechno právo a přese všechnu spravedlnost podle slepé svévole. Absolutismus Ludvíka XIV. a jemu podobných despotů byl protikřesťanský a vyšel ze zásad revolučních, jež hlásal ve jménu čistého evangelia a evangelické svobody evangelista z Wittenberka dr. Martinus Lutherus svou pověstnou naukou: »Cujus regio, illius et religio«³⁾. Podle katolického učení jest jinak. Podléhá totiž král církvi, čili její autoritě ve věcech duchovních tak dobře, jako chudý baráčník, a až to s králem dojde k soudu Božímu, věru že královský plášť nezakryje hříchův, kterých se byl dopustil, jako halena plátěná nedovede ukryti dobrých skutků, jaké na onen svět přenesl baráčník.⁴⁾

Zjevno tedy jest, že učení katolické sem tihnoucí jest opravdivou záštitou naproti absolutismu caesaristickému a ovšem také naproti absolutismu oligarchickému nebo parlamentárnímu.

Moc duchovní v Církvi z Boha pochází bezprostředně a i také forma vládní, neboli ústava, dle které se moc tato v Církvi vykonává. Avšak katolická nauka hlásá, že i moc světská jest původu Božského, a to jest článek víry, jehož popírati žádnému katolíku bez zločinu kacířství nelze.

Může se ovšem na okamžik připustiti, že by, odmyslíme-li hřích dědičný a jeho následky, pokolení lidské bylo sloučeno a sjednoceno s pojbou lásky k Bohu, a že by bylo činilo jedinou pouze societu pro

²⁾ Ač se liší podle katolické víry moc světská od moci duchovní, a ač obojí tu moc oddělil Kristus Pán; tož nejde z toho, aby societa církevní od státní oddělena byla, což již tím se vylučuje, že jeden a týž katolík i církvi podřízen jest jako katolík i státu jako občan.

³⁾ Této evangelické svobody pod Berlínským caesarismem jsou syti velmi mnozí pastoři v Německu a snaží se, aby aspoň nějaké svobody pro své sbory náboženské se domohli od dávných let, avšak až potud marně.

⁴⁾ Caesarismus und Ultramontanismus von Dr. Eduard Manning. Syllabus Pia IX. s výkladem Jana Brázdy. II. vydání. Str. 296 seq.

Boha a pod Bohem, a že by při záru lásky k Bohu dostatečno bylo, aby lid nezkažený a svatý byl pouze výlučně spravován zákonem Božím, avšak to všechno se připouští za podmínkou, že by bylo zůstalo lidstvo ve stavu nevinnosti, ač, jakož z Písma sv. známo jest, již v ráji ustanovil Hospodin Adama pro řád v pospolitosti rodinné za hlavu její. Avšak pokolení lidské nesetřvalo ve stavu nevinnosti; povstalať žádostivost zlá, žádost těla, žádost očí a pýcha života, jelikož zhřešil Adam, a člověčenstvo v něm. Tou měrou burácela zlá žádostivost netoliko v jednotlivcích a vrhala ve hřích ty, kteříž jí odpor nekladli, a jí nepřekonávali, alebrž porušovala i pospolitost rodinnou i občanskou. Lidstvo odvracovalo se od Boha a jeho society v ráji zřízené, vazba lásky v rodině a v širší pospolitosti se porušila, a žádost očí i těla, pýcha života, sváry, nenávisti a násilnostmi ji ohrožovala, a tuť bylo pro spásu lidstva nezbytno: aby ono jako societa bylo vráceno Bohu vazbou náboženství a k Němu připoutáno ustanovenou říší Boží na zemi t. j. Církví; pak bylo potřebno, aby řád pevný a pokoj a jistota právní na světě zavládly. Odtud také, jak daleko lidská paměť sáhá, vezdy bylo lidstvo občanskou správou spravováno, a to netoliko vzdělanější část tohoto lidstva, ale i část barbarská svými náčelníky, patriarchy, šejky, nebo jak se koli jmenovali.

Katolická víra zřejmě učí, že moc občanská z Boha jest, a to právem, neboť Písmo tak hlásá zřejmě a velí, abychom mocnostem byli poddáni, ne snad toliko z donucení, ale pro svědomí, jelikož Hospodin, jemuž svědomí poddáno jest, takto poroučí: »Každá duše mocnostem vyšším poddána buď; neboť není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, od Boha zřízeny jsou. Protož kdo se mocnosti protíví, zřízení Božímu se protíví... Z potřeby poddáni buďte netoliko pro hněv, ale také pro svědomí.« Řím. 13, 1. seq. Sv. apoštol zřejmě vyslovuje, že moc světská z Boha jest, a že jest tudy povinností Bohem přikázanou, poslouchati mocnosti. Sv. Pavel nerozlišuje, zdali by ten, jenž drží moc, byl věřící nebo nevěřící, dobrý nebo zlý. Také nikdež nepraví apoštol národů, že by bylo Bohem zakázáno, aby lidé věřící stali se zřizenci vlády občanské za panování krále křesťana. A svatý Petr dí: »Poddáni tedy buďte všelikému lidskému zřízení (t. j. každé na zemi zřízené moci) pro Boha; buďte králi, jako nejvyššímu, nebo vladařům, jako od něho poslaným k potrestání zločinců a k pochvale dobrých; nebo tak jest vůle Boží.« I P. 3, 13, 14, 15. A opět dí svatý Pavel v listu svém k Titovi (3, 1.): »Napomínej jich, ať jsou knížatům a mocnostem poddáni, rozkazů poslušní, ke všelikému dobrému skutku hotovi.« Ovšem že poslušnost mocnostem povinná má své meze, neboť jakož nemá práva nižádná mocnost lidská, rozkazovati to, což jest zákonem Božím zakázáno, tak také nižádný poddaný není povinen, jich poslouchati naproti zákonu Božímu, ano, ani nesmí jich poslušen býti. Odtud slova sv. apoštolů Petra a Jana, kteráž mluvili ku knížatům kněžským, starším a k zákonníkům, zapovídajícím, aby ve jménu Ježíšově více nemluvili: »Zdali to spravedlivé jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali nežli Boha.« Skutk. ap. 4, 19.

Jsmé tedy povinni rozkazům mocností se podříditi, jak se říká, usque ad aras, t. j. až potud, pokud nečelí k porušení zákona Božího. Sám velikomocný nebe a země Pán dal nám v tom příklad, když se podřídil i nespravedlivému Pilátovi, jemuž výslovně řekl: »Neměl bys žádné moci proti mně, kdyby nebylo tobě dáno s hůry«. Jan 19, 11.

A podobně se podřídili rozkazům vladařským sv. Josef, pěstoun Páně, a Rodička Boží.

Jest tedy neomylná pravda, že moc občanská z Boha jest. A v tom nebylo sporu nikdy, avšak nebyla jedna mysl ani mezi theology katolickými, aniž mezi protestantskými, položila-li se otázka, zdali má moc světská původ v Bohu bezprostředně, nebo jen prostředně. Měloť oboje mínění své zastavatele a přívržence i mezi katolíky i mezi protestanty. Ti, kteří učili: že by světská moc pouze prostředně z Boha byla, dovolávají se historických svědectví nejstarších věků a národů, a z těch prý jde na jevo, že přirozená potřeba a nevyhnutelnost, aby řád byl zachován, k tomu je vedla, aby se moc vládní svěřila buď člověku jednomu, nebo více lidem. Můžeme sobě původ pospolitosti občanské as takto znázorniti: Zajisté že byl stát v zárodku svém již v první pospolitosti rodinné, od Boha ustanovené, tedy před potopou v rodině Adamově, a po potopě v rodině Noemově. Rodina prvorozeného syna byla as z pravidla ta nejvážnější, ale sotva že zachovala vezdy vážnost a autoritu svou. Prodlením času povstalo více rodin sobě rovných a na sobě nezávislých. Pro rovnost svoji neměla žádná práva, panovati nad druhou, avšak pro mír a pokoj svěřily buďže jednomu, nebo více lidem vrchní správu nad spojenými v jednu pospolitost rodinami. Že toto mínění jedné části theologův i katolických i protestantských má do sebe tu pravdu: že jest člověk přirozeně zřízen k pospolitému životu, jest nepochybné. Neníť zajisté člověku o sobě svými silami možno dospěti ku svému cíli dokonale, leč jen v societě. Nemá člověk o sobě prostředků k zachování života svého z přirozenosti své. Zvíře má kožich a prostředky k obraně: zuby, rohy, pazoury, nebo rychlost v běhu. Tak tomu není při člověku. Avšak člověk má rozum, aby přemýšlováním toto všecko sobě mohl zjednati; ale k tomu jest jednotlivec nestatečen. Rovněž není jednotlivec důstatečen sobě, aby se zdokonalil, pokud se týče rozumu a vůle, leč jen v pospolitosti lidské. A tak jest patrné, že jest člověk z přirozenosti již zřízen k životu pospolitému, a v tom spatřují dotčení theologové důvod toho, že jest moc občanská, neboli světská pouze prostředně Božského původu.

Avšak ačby byli theologové tito moc světskou odvozovali pouze prostředně z Boha, byli ovšem daleko vzdáleni od Rousseauova názoru, kterýž původ society lidské, a tedy i moci světské ze smlouvy civilní odvozoval, přijímaje: že lidé žili jako bestie, a jsa odporen sobě tvrdil beze všeho historického základu, že ti lidé bestiální, žijíce jako divoká zvíř, najednou a z čista jasna jako rozumní politikové sobě počínali a se na tom ustanovili, zříditi pospolitost státní. Náзор ten jest netoliko vnějšně nemožný, ale i nekřesťanský a naprosto bludný.

Není tedy nižádnému katolíkovu bez úrazu víry dovoleno říci: že by všechna moc z lidu vycházela, jak často slýcháme z úst těch, kteříž se domýšlejí, že jim dal lid, když je vyslal do sněmů, právo, aby tam za zástěrou demokratického smýšlení hlásali věci katolickému náboženství odporne. Pravá demokracie může věru obstáti, anižby třeba bylo stále ohrožovati zásad svaté víry.

Pravá zajisté náuka o světské moci podle katolického náboženství jest tato: Kdežto moc duchovní netoliko, jak se říká in abstracto, ale také in concreto, čili forma vládní, jest bezprostředně Božského původu: jest moc světská in abstracto původu bezprostředně Bož-

ského, pokud však k téže z Boha bezprostředně vycházející moci přihlížíme in concreto, jest rozmanitá forma vládní, monarchie, oligarchie, republika, atd. původu prostředně Božského. Autorita sociální tedy z Boha jest.

Na základě tomto psal sv. Otec Lev XIII. ve své encyklice k duchovenstvu a k lidu francouzskému z r. 1892., napomínaje, aby uznali republikánskou formu vládní, neboť, jak praví, jest občanská moc jako taková z Boha, a vezdy z Boha. Prohlásil tuto starobylé učení katolické, avšak nikoliv nevyslovil, žeby republikánská forma vlády in abstracto, nebo jak jest republikánská vláda Francouzská in concreto byla bezprostředně původu Božského, avšak tu náuku pronesl sv. Otec, že všechny mocnosti z Boha jsou, a že moc stávající s ustálenou a zřízenou vládou dlužno uznávati a jí se podříditi.

Katolické učení o moci státní jest daleko vzdáleno od učení Gallikanů a také protestantů z veliké části, kteří hověli učení, že suverenita králů a knížat jest původu bezprostředně Božského. Ono nebylo nikdy oporou nekřesťanského caesaristického absolutismu, a nebude zajisté nikdy. Katolická víra se nesnáší s anarchismem, ale také ne s absolutismem Ludvíka XIV. a jeho v tom následovníků.

Přihlédneme-li k cíli obou societ, tož jest cíl society církevní bezprostřední čest a sláva Boží a spása lidského pokolení; prostřední: i blahobyť pozemský a spokojenost, pokud jest možná na světě. Cíl však society občanské bezprostřední jest, opatřiti prostředky k blaženosti, pokud jí dosíci lze spojenými silami v pospolitosti, čehož ovšem dosíci nelze bez mravného zdokonalení. Odtud jest povinností society občanské, starati se o pravé vzdělání, o pravou osvětu, práv občanů jednotlivců hájiti a celé pospolitosti naproti nepřátelům.

II.

Učení Chelčického o societě občanské.

Bylo dotčeno, že moc světská, máme-li ji o sobě, čili, jak se říká, in abstracto, na zřeteli, jest bezprostředně Božského původu, nikoliv však, pokud máme k ní zřetel in concreto, neboť tu dlužno říci, že je pouze prostředně z Boha.

Je-li však moc světská z Boha k tomu zřízena, aby řád právní, mír a pokoj v pospolitosti lidské panovaly, a život lidský a blahobyť pokud možná se chránil a rozmnožoval: pak zajisté dlužno, poslouchati mocností tohoto světa, a zákonům jejich se podrobovati, jakož zřejmě svatá víra velí.

Než čemu učil směrem k této náuce Petr Chelčický? On zamítá

1. Všecko panování křesťana nad křesťanem, vykládaje následovně učení o moci světské: Především přirovnává lid židovský k lidu křesťanskému a praví, že Bůh sobě zvolil lid židovský, aby byl lidem jeho, a on aby panoval nad ním,⁵⁾ a také v skutku po 400 let jemu panoval.⁶⁾ Ale židé zhrduli Bohem, žádali míti svého krále, jako okolní národové⁷⁾: »Tak prosíce krále nad sebu,

⁵⁾ Siet viery. I. kap. 27.

⁶⁾ Psaní Mistru Janovi. L. 81.

⁷⁾ Siet viery I. kap. 27.

těžce jsú zhřešili, a na znamenie jich hriechu dešť a hromobití se stalo. Pro kterúžto věc řekl jest ten lid židovský: Dnes přičinili jsme k těm našim hriechóm tento hriech prosíce krále nad sebú (I. Král. 12). Protož nemuož to nikdy malý hriech býti, dokládá Chelč., kdyžto Pán Buoh lid, který sobě odlúč: od jiných lidí: a chce sám nad ním kralovati, a jim vlásti.⁸⁾ Proto sobě Pán Buoh zvolil a vybral ze Židuov a pohanuov, — ustanovil sobě cierkev, jako pannu čistou choti svému, a oddělil ji sobě.⁹⁾ Jako sobě tedy Bůh vyvolil v Zákoně St. lid židovský, aby nad ním kraloval, tak zase sobě vyvolil a od národův oddělil v Z. N. sbor věrných křestanů, aby on sám panoval jim.

Než slyšme, jak jinde vypisuje Petr Chelčický zločin Židův, že zavrhlí krále svého Boha, a chtěli jsou míti takového, jako okolní národové. Samuel prý, vida ten nevďek a ten zločin židův, plakal a chtěl je rád od toho zámyslu odvésti, předkládaje jim, jak Bůh nad nimi dokonale kraloval, i předpověděl i práva královská tvrdá a těžká, a že na ně bude vzkládati jha veliká, a že přijde den, že budú k Bohu volati, aby je vyprostil. Na to dí Ch. pronášeje svůj úsudek o tomto hříchu v Israeli spáchaném: »A protož zle tím ten lid učinil, zvoliv krále, a Boha krále potupiv, v osidla neskrovná se zapletl, a ukazovaly se hrůzy veliké s nebe, a po tiech hrozbách lekl se lid, vyznal jest, že zle učinil, voliv krále.«¹⁰⁾ Skrže to prý mnohé pohoršení uvedeno, a pro zlost králův války rozmnoženy. Šalomoun hřešil, Jeroboam deset pokolení od Boha odvedl, a jeho nástupci ctili tele.¹¹⁾ Musili tedy těžce nésti od svých králův, aby poznali, jakož die Písmo: Službu královu, a službu Boží.¹²⁾

Tak se věci měly podle naučení Petra Chelčického s mocí královskou v Zákoně Starém. Bůh ji patrně o své vůli neustanovil, spíše zhřešil lid, zhrdnuv svým králem Bohem, a vyvoliv sobě krále člověka.

A co máme podle toho souditi o moci královské v Zákoně Novém? Slyšeli jsme, že sobě Bůh vyvolil v Zákoně N. sbor věrných křestanův, aby kraloval nad nimi, a on sám jediný, podle nauky Chelčického; a tu již beze všeho lze říci, že as moc královskou a moc panovníčí vůbec nad křestany nebude odvozovati z Boha týž Chelčický. A tomu jest tak skutečně. Díť on zřejmě: že králem nad křestany jest Pán Ježíš jediný. Táhna se totiž ku slovům apoštolovým praví: »V Zákoně Kristově neupalil jest apoštol zákonně těch knížat na lid Boží... Nebo čtenie (Písmo) die: A dá jemu Pán Bóh stolicí otce jeho Davida, a bude kralovati v domě Jakobově na věky, a království jeho nebude konce. A jinde: A ty Betléme země Juda nejsi nikoliv nejmenší z knížat judských, neb z tebe vyjde vůdce, jenž bude spravovati lid můj israelský.¹³⁾

Jinde, jednaje Ch. o témž předmětu, a šíře se o Zákonu Kristovu, a jak se liší od Zákona Starého dí: »Bóh řekl skrže proroka o Kristovi, že on bude spravovati lid mouj israelský, a Kristus ustavil jest lid svůj pod zákon milosti a ustavil ten lid pod Zákon, v niemž nenie žaloba, aby pravý řád duchovně podobný andielóm v nebi byl,

⁸⁾ Sieť viery I. kap. 27.

⁹⁾ Tamtéž.

¹⁰⁾ Psaní Mistru Janovi. L. 81.

¹¹⁾ Tamtéž.

¹²⁾ Tamtéž L. 82.

¹³⁾ Tamtéž L. 82.

v tom lidu pokoj a spravedlnost dokonalá, kteráž převyšuje daleko tu, kteráž stojí na zemi skrze moc knížat i nad tu, kteráž skrze Zákon St. učiněna byla, nebo ji jest zavrhl, řka: Nebude-li vaše spravedlnost hojnější nežli židovská,¹⁴⁾ nevejdete do království nebeského.¹⁵⁾

Na celém povrchu zemském, všade měl panovati Zákon Kristův, Zákon milosti, pod vládou svrchovaného krále Krista. A tak tomu také zprvu bylo. Za času Pána Ježíše, praví Ch., vládl jest císař Augustus, a to vládání (vladaření) podle Zákona milosti trvalo prý až do Konstantina císaře, kteréhožto papež Silvestr lstivě u vieru pustil bez proměny života pohanského.¹⁶⁾ Byli prý dříve křesťané ukrutně pronásledováni. To ukrutné hovado (císař) prý se ukojilo, když kniez je pustil pod vieru a poželal jeho, čině jej účastna Krista, a opitoměl jej kniez jako lva ukrutného, aby s ním mohl za stuol sedati. Silvestr prý a Petr Valdus se prý kryli prve po lesích, a po jamách před ním¹⁷⁾, a když jej pustil Silvestr pod vieru, potom císař vsadil Silvestra na mezkyni, a vodil jej po Římě.¹⁸⁾ Silvestr prý učinil císaře lstně účastna Krista v tom pohanství¹⁹⁾ s panováním pohanským, pustiv jej pod vieru, a císař zase učinil kněze účastna svieta a chvály jeho, poddav se jemu, a potom víc kněz falešný ochází okolo toho hovada, a hověje svému břichu, a to hovado rozpáslo se jest v pýše, v lakomství, v rozkoši a ukrutnosti a vylévání krve za modlitbami a požehnáními kněžskými a mnichovými.²⁰⁾ Protož apoštolé Konstantinovi, t. j. duchovní vůbec, ješto od žádného nemohú poslání býti, kázat, jediné od náměstka Konstantinova Kází tu moc pohanskú pod vieru puštěnú . . . pěstují a okrášlují ji, jako náměstka Božství.²¹⁾ Přitahují prý k tomu i text. Řím 13.: »Meč nosí« . . . To tito jako zákon od Krista vydaný tvrdě drží . . . nemohúce ten Zákon pohanský na žádné věci ustaviti skrze Zákon Kristův.²²⁾

Za času před Konstantinem nebylo prý panování pohanské s mocí připuzující, ani tiech správců s úřady pohanskými, rychtáruov, konšeluov k súdům svárlivým, ač jsú pod mocmi pohanskými (křesťané) byli. Ti jsú kromě viery byli, a oni jim s platy poddáni byli. Ale moci viery a mravuov skrze moc pohanskú neřiedili jsú. Protož úředníkuov pohanských, katuov, biřicův, a konšelov, a rychtářov, ani knížat s panováním pohanským jsú nemieli z sebe, jenžby též viery byli, bratří jich, spolu účastní Krista, ale cizím knížatuom poddáni jsú byli ve věcech služebných podle tiela. Nebo ti sborové trvali jsú mezi pohany bez moci světské více než tři sta let až do

¹⁴⁾ Petr Chelčický spáchal zde licentiam poeticam, neboť Kristus Pán neřekl: »nežli židovská«, ale »nežli zákonníků a Fariseů«.

¹⁵⁾ O trojím lidu řeč Rukopis kapitoly u sv. Víta. D. 82. 4°. L. 82a — a 83b.

¹⁶⁾ Psaní mistru Janovi. L. 83.

¹⁷⁾ Petr Chelčický se totiž domýšlel, že Petr Valdus, zakladatel sekty Valdenských a papež Silvestr byli současníci.

¹⁸⁾ Tuto domnělou událost opakuje Chelčický bezpočtukráte, jakoby Bůh ví co vypravoval svým šerým Bratřím a sedláčkům kolem Vodňan.

¹⁹⁾ Psaní Mistru Janovi. L. 89

²⁰⁾ Tamtéž L. 90

²¹⁾ Tamtéž Jan Hus a i theologové četní jeho času tvrdili, že papež jest náměstkem člověčenství Páně, císař však náměstkem jeho Božství. Proto kárá tuto a bičuje Ch. sarkasmem.

²²⁾ Tamtéž. L. 91.

Konstantina. Ten najprve vmísil se medzi kresťany s panovaním pohanským, a s úradníky takými, jakož na pohany sluší.²³⁾

Podle Petra Chelčického zamítali tedy kresťané až do Konstantina všecko panování, sborové kresťanství byli sloučení pouze a výlučně Zákonem Páně, Zákonem milosti, kterýž vylučuje všecku moc pripuzujúcu občanskou. Z nich nebylo ani knížat, anisoudců, anikatů, ani biřiců, ani rychtařův, ani konšelův. Teprv Konstantinem tato čeládka byla pod vieru uvedena.

Jak tomu bylo před Konstantinem, tak to mělo zůstatí vezdy ve sborech kresťanských: »Správa tato, praví Ch., mluvě o sborech těch bez panování, daleko jest od správy pohanské, jenž se děje skrze práva městská a skrze úradníky pohanské, ale byli jedno tielo: všickni tímž Duchem Božím se spravovati u veciach Božských a duchovních i mravních, majiece jednoho Pána Jesu Krista.²⁴⁾ Neboť v Zákoně Kristově a pod ním nemůže míti místo panování. Jeť to Zákon milosti.

2. Z toho, což právě bylo predesláno, vychází na jevo, že nesmí sobě nižádný kresťan podle učení Chelčického osobovati právovladařské nad kresťany, a nad nimi panovati: »A to má býti památné, že kresťané, viery následujúce, a vierú se spravujúce, nemohú v pravdě panovati jedni nad druhými obyčejem panování pohanského, aby pán kresťan kupoval kresťany a panoval nad nimi, dera je a jiné bezprávie čině.«²⁵⁾

Poněvadž jest podle soudu Chelčického všecko panování kresťana nad kresťanem v Zákoně Pána zakázáno: nesmí se podle svrchovaného dekretu jeho nižádný věrný kresťan v úrad královský uvázati, byť i předkové jeho zákonitě na trůn byli povoláni, a byť byli vladařství od nepaměti drželi; neboť to prý by bylo proti Pánu Ježíši a proti viere, neboť Kristus jediný jest králem svého lidu.²⁶⁾

Proti této náuce prý se marně dovolávají mistři kapitoly XIII. epištoly k Římanům: »Každá duše mocnostem vyšším poddána buď, neboť není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, (ty) od Boha zřízeny jsou. Protož kdo se mocností protiví, zřízení Božímu se protiví: a kteříž se protiví, odsouzení sobě dobývají.« Řím. 13, 1, 2. Chelčický má vzácný výklad pohotově, jímžto si troufá nadobro porazití mistry, kteříž odvozují z textů těchto moc panovníckou z Boha: »Potom budem se sváříti, praví, skrze apoštola Pavla, jenž takto dí: Všeliká duše vyšším mocem buď poddána, nebo není moc, jedině od Boha, a které věci od Boha zřízeny jsou.«²⁷⁾ V třech sloviech, jakož hlavně mají založení císařští kněží.²⁸⁾ Z toho berúce, že zákon ten posel od sv. Pavla k vierným kresťanuom Římského miesta... A to chtie mistrové, aby tak držáno bylo za vieru ode všech kresťanuov. Jakož mi to jest řekl jeden mistr Pražského učenie: že tak mám držeti, pakli bych tomu nevěřil, že jsem kacieř. Avšak Pavel tak mluvil o mocech pohanských, a nikoliv o králech kresťanských. Protož rozdiel

²³⁾ Sieť viery. I. kap. 7.

²⁴⁾ Sieť viery. I. kap. 7.

²⁵⁾ Sieť viery. I. kap. 38.

²⁶⁾ Sieť viery. I. kap. 30.

²⁷⁾ Podle jaké recensí bible toto Chelčický cituje, není mi známo

²⁸⁾ T. j. kněží Římské Církve.

veliký jest mezi tím: učiti tomu věrné křesťany, aby tím mocem poddáni byli v hodných věcech, v jichž jsou panství přebývali: a jiné jest, aby učil tomu apoštol ty křesťany, aby ze sebe jednoho křesťana vyzdvihli, aby nad nimi panoval obyčejem králů pohanských... Těch věcí nenaleznú mistři ve slovech sv. Pavla.«²⁹⁾

3. Podle této zásady své, že nižádný věrný křesťan nesmí na se přijati důstojnost královskou, tvrdí Chelčický, že měl císař Konstantin, jakmile se stal křesťanem, císařskou korunu složiti. »Tehda (t. j. když uvedl sebe pod vieru a úřady pohanské do církve), ta nevinnost pravých křesťanů zamúčena a poháněna jest, jako kdyby lotři a ruffiani čelednost s pannami poctivými a stydlivými přijali a moc nad nimi obdrželi...« »Kněz, chtěje ho (Konstantina císaře) u vieru pustiti, neustavil na tom císaře, aby chtěl křesťanem býti, nejprve pohanství úplně opustil, panování pohanské s úřady a zákony pohanskými, ale s tím vším, jako s jedem vmísil se mezi křesťany«.³⁰⁾ A jako měl císař Konstantin, jakmile přijal víru, svoje panování složiti, tak ovšem by se byli museli všichni králové a knížata, na víru obrácení byvše, svého vladařství vzdáti. Chelčický měl na toto své tvrzení jeden pádný text, slova, kteráž pronesl Pán Ježíš k apoštolům svým, když se stala hádka mezi nimi, kdo by z nich zdál se býti větší: »Králové pohanští panují nad nimi, kterýmiž vládnú, ale vy ne tak.« Luk. 22. 24. seq.³¹⁾ A však slova ta nemají toho významu do sebe, jež v ně Chelčický vkládá, jakoby zde zamítal Pán vůbec moc vladařskou. Mluvil k apoštolům, jimž svěřil poslání své, a jimž tedy zvláště slušelo, aby byli pokornými, byť i v říši Boží vznešenějšími se stali, a nikoliv k laikům, aby jim dával naučení, aby, jestliže by přijali slovo jeho, ihned všech úřadův a všeho vykonávání moci sobě svěřené se vzdali.

Než vizme, jak rozumuje Chelčický dále, že nemá nižádný věrný křesťan přijati důstojnosti královské. Říká prý se ovšem, že by měl býti ten nejlepší křesťan králem, aby pak vieru chránil s panováním pohanským, ale toho prý nikterak býti nemůže, neboť není krále kromě Krista Pána. »Ty věci,« dí Ch., »mistři pominuvše, i myslí krále křesťana zjednati, aby skrze něho zjednání byli užtkové a prospěchové Cierkve svaté. To se hodí Cierkvi Římské, ješto na to moci královské hledá, aby jí hájil mečem, a zahnal od ní protivné věci, a nepřátely její silně bil. Neb ta Cierkev nechce nic protivného trpěti, vždy zase bítí a krev z lidí cediti. A k tomu prospěchu jest jí lépe král šibalský, človiek, jenže pevně udeří pro nic, nežli pokorný křesťan dobrý nesměl by se s panováním uvázati, v řád královský k spravování a ku prospěchům Cierkve, aby ji bránil. Věda dobrý křesťan, že král Kristus jinak chce mieti Cierkev svou, aby ona svou krev prolévala pro jméno jeho«.³²⁾

²⁹⁾ Sieť viery. I Nap. 42. Z tohoto výkladu jest patrno, že není možná na základě pouhého Písma při svobodném, vlastně svévolném vykládání žádný spor odkliditi.

³⁰⁾ Sieť viery. I. kap. 19.

³¹⁾ Podle jaké recense by citoval Ch., není mi opět známo.

³²⁾ Sieť viery. I. kap. 30.

4. Nesmí tedy ani ten nejlepší člověk uvázati se v řád královský, ani tou příčinou, aby bránil sv. víru, neboť tu by mu bylo užití násily, to však jest zákonem milosti zakázáno. Také jest všecko panování křesťana nad křesťanem jako vzpourou naproti Kristu králi, jemuž jedině lid Boží podřízen jest. Avšak jsou ještě jiné důvody, ježto brání věrnému křesťanu, aby se v řád královský uvázal. Nesmí se státi králem jednak proto, poněvadž z ruky Páně takoveto moci neobdržel, a poněvadž z panování mnoho zlého povstalo. Chelčický líčí také toto zlo děsnými barvami. Císař prý a jiní páni psa více váží nežli člověka, oni na lidech platy a roboty vymáhají, ženou je k válkám, zajímají lid jako stádo, vraždí a loupeží, tak že nebezpečno jest křesťanům dobrým pod takými mocmi žiti. Jsouť prý lidé připuzováni k tomu, aby, plníce rozkazů vladařů, přestupovali zákon Boží. Ano oni užívají té moci pohanské k mrtvení věrných křesťanů a spravedlivých skydajíce jim kacířů. Konečně nemá prý žádný křesťan míti vládu nad křesťanem, poněvadž by tím byl Kristus Pán pohaněn: »Pravý křesťan nesměl by tak odporných věcí proti Kristu činiti. Jedno proto, že by rozum nemohl mieti k tomu. Druhé proto . . . jakož toho učiniti nesmí, k čemuž moci nemá. Třetí proto by nesměl, jakoby nesměl pro svědomí dělati toho, čímž by mnoho zlého uvedl a mnoho dobrého porazil a zkazil.³³⁾ »Císař prý všed pod vieru pohaněl vieru, neboť požíevaje moci pohanské, neváže nic, že je křesťan, a že moci požíevá nad křesťany, jenž sú kúpeni krví Kristovou, aby jemu v slúhy byli, a že sú pod mocí najvyššího Pána nad pány. A on najprve chce jimi vládnúti a nad nimi panovati! Protož pýcha smělé císařů a jiných pánů jest . . . tak svévolně panovati . . . proti Najvyššímu Pánu . . .«³⁴⁾ Také proto by prý se nesměl dobrý křesťan v královský řád a v panování uvázati, »že by tiem Boha potupil. Protož sluha Kristův, dokládá Ch., i kterak by mohl, hledě na krále Krista, Pána svého, an právě kraluje nad svým lidem zvoleným, i chtěl by sobě nad tiem lidem osobiti království s odpornými úřady a právy tomu králi a lidu jeho.«³⁵⁾

Nemají tedy králové, podle učení Chelčického, jsouce křesťané, žádné moci s nebe, aby lidem křesťanským panovali, jejich panování jest tedy usurpace a jako velezráda naproti svrchovanému a jedinému králi vyvoleného lidu, Kristu Pánu. (Pokračování.)

³³⁾ Siet viery. I. kap. 30.

³⁴⁾ Siet viery. I. kap. 30.

³⁵⁾ Siet viery. Tamtéž.

Z básní Františka Šťastného.

—v—

D é š ť.

pí dusné vedro ve vzduchu, spí v řeky vlně líné,
vše jeho dechem zmořeno, vše beze vláhy hyne.

Kraj celý, jak by zmalátněl, též usnouti se chystá,
a nad ním září obloha bez mráčku, modrá, čistá.

Klid nerušený, hluboký nad vyschlou leží zemí,
ta mně jak mrtvý připadá, jenž leží ztuhlý, němý. —

V tom náhle mrak a druhý hned a rázem celá řada,
a nežli jen se naděješ, už tichý deštík padá.

Bez blesků, hromu, bez větru tak měkce dolů stéká — —
ó houšť, jen houšť, vždyť dlouho už jej sprahlá země čeká.

A deštík splývá dál a víc, prach s listů svadlých smývá,
a rázem jiným životem se v přírodě vše schvívá.

Květ povznesl se vesele, tím deštěm všecek ožil;
a v korunu, hle, drahokam mu v dešti kdosi vložil.

Strom svítí svěží zelení, a větve stkví se vlahou,
vše zpívá píseň beze slov, tu píseň žití blahou. — —

A jak jdu zvolna polem sám a zřím ty širé líchy,
mně láska Boží zdá se být též smírný deštík tichý.

Než pomyslíš, už skane ti do sprahlé žitím hrudi
a všechny svadlé naděje svou vlahou k žití vzbudí;

než pomyslíš, už čarovně ti v prsou začne kvéstí
květ spokojení zářivý, ten základ všeho štěstí.

Na hřbitově.

Ude leží vedle sebe utišení;
po žití namáhavé práci, vření,
po starostech a trýzni velké, steré,
po mnohých planých zápasech
rov nad nimi se sleh',
a klidně spí teď v jeho kobce šeré.

Kdys za života byli nepřátely
a zlobu, nenávisť jen k sobě měli;
teď tělo v zemi je, duch vzletěl k výši,
a věčný mezi nimi klid.
Ó tu lze pochopit,
jak svaté pole všechny spory stiší.

Odhodlání.

Mně časem zdá se v divém honu žití,
když všechno štěstí uletuje v dál,
jak v proudu divokém, jenž v před se řítí,
bych všemi opuštěn sám zcela stál.

A pohnout nesmím se, by ve své víry
mne nestrh' kolem hřímající proud.
Tak stojím sám tam lkající a sirý,
a hrud' se může žalem rozpuknout.

Vše uniká a nic se nenavráť;
to splácím žití povinný svůj dluh.
Však odhodlán jsem v konec dnů svých státi,
kam v moudrosti své postavil mě Bůh.

Spadlý list.

Jak zvolna, zvolna krouží nad mou hlavou
a v spirálách se k matce zemi níží,
žel, přináší už s sebou zvěst tu tmavou,
že podzim chladný, mlhavý se blíží.

List spadlý, zrudlý prvním náhlým mrazem
jak ukazoval by nám cestu k hrobu,
v nějž my též jednou poklesneme rázem,
až prožijeme žití svého dobu.

Leč duše moje, nelekej se v strachu
a mimo sebe pusť to smutné snění! —
Vždyť jednou vstaneme vítězně z prachu
ve věčné světlo, věčnou září denní...

Poslední oběť na Velíze.

Dějepisná povídka.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

Kdo zavítá do rozsáhlých lesů Křivoklátských, kde strmí na stráních a kopcích několik hradů, jako Točník, Žebrák, Křivoklát a Tejšov . . . , a navštíví památnou horu, uprostřed těchto hradů ležící a starobylý kostel na Velíze, na zříceninách bývalého kláštera a probošství Otců Benediktinů z Ostrova, tomu bývá ukazován starý šíp, o němž koluje pověst, že jest jedním z těch, jimiž na tomto místě stříleno bylo do knížete Jaromíra, když byl od Vršovců, svých protivníků a soků, tam vlákán, týrán a k smrti odsouzen. Šíp visí na epištolní straně hlavního oltáře, a čtyři malé reliefsy u obrazu sv. Jana Křtitele památnou událost tu znázorňují. Jest pak šíp onen vedle dějepisných památek a dosud příliš znatelných zřícenin s pověstí, k němu se vízíci, dokladem, jak památnou a důležitou horou jest Velíz, a jak vzácné události v dávném věku pluly nad zdejšími lesy, jichž šumot jest jako ohlasem bohatých dějin české vlasti.

I.

Mohutné kmeny vysokých jedlí a smrků se rozšuměly, jako když táhnou mračna, a bouře se z daleka valí. Suché listí na dubech v habrech se jen tetelilo. Vítr zahučel v hustých lesích a temných hvozdech. Zasténala sosna, a zvěř ubíhala se skrýt do houštin. Modřín se chvěl, a mladé břízy se ohýbaly. Celý les se pohyboval. Století velikáni potřásali košatými hlavami; se stromů padaly praskající suché větve a zralé plody.

Nastával podzim, kdy vítr se honí po kraji a burácí v korunách větších i menších kmenův.

Muž, vystupující z lesního úvozu, těsněji se zahalil do vlčiny. Již také nasadil na hlavu liščí čepici, nohy obvázal a ovinul lýčím. V ruce třímал mohutnou hůl. Byl to stařec vysoké postavy, zádumčivé tváře a každým rysem prozrazoval vážnost a odměřenost. Hluboké jeho oko bylo upřeno k zemi. Nevšímal si ohýbajících se stromů, bouřícího větru, ba, ani jím nepohnulo, když hrst suchého listí do tváře mu vletěla. Čelo starcovo bylo stále zachmuřeno, a mysl kdo ví kde těkala.

Vystupoval vážným krokem po kořenech, které tvořily přirozené schody. Všudy plno kapradí a ostružin. Tyto kvetly, červenaly se a padaly, byly přezralé. Tráva bujela po stezce, a pozdní houby vykukovaly z mechu. Ani to nepoutalo starcovu pozornost. Dostoupiv vrcholu hory, oddechl si. Podepřel vetché tělo o kmen a složil ruce na vyřezávanou hůl. Dlouho se díval do prázdna. Zrak mu počal vlnnouti, a celé tělo se chvělo. Však ani vítr, ani namáhavá chůze neúčinkovaly tak na muže toho, jako vnitřní jeho vzrušení.

»Tedy naše činnost skončila? Jsme zbyteční a nenáviděni? A přece tolik set let opatrujeme tuto horu, den co den pálíme oběť bohům a přisluhujeme věčnému, posvátnému ohni!«

Staroch vložil v ta slova všečen svůj bol. Byl by rád déle sám k sobě mluvil a výčitky ještě těžší pronášel, ale dech mu vypověděl službu. Také vítr přinesl sem opět suché listí, a nedaleko mrazivě zasténaly kmeny o sebe se troucí.

»Bozi se hněvají«, povzdechl muž a pravicí k nebesům máchnul, jakoby větrům oběť rozhazoval. »A mají proč«, dodal po krátkém oddechu.

Jakoby se rozpomenul na svoji povinnost, rychle se vzchopil a kráčel po stezce dále, nedbaje, že mu březové mláží šlehá do tváře, a větve mu před nohy padají. Stařec spěchal, jak mohl.

»Oheň by mohl vyhasnouti, a pak by nepřátelé naši řekli, že i já ve službě, již od mladosti konám, ochabuji, a ke kříži jsem se přiklonil.«

Žrec Květ se potupně zachechtal, až se mu obličej příšerně rozšířil.

»Kdyby třeba všichni služebníci a ctitelé Slunoboha kříži a nové víře se naklonili — o Květovi nikdo nesmí říci, že se stal oteckým bohům nevěrným.«

Sluha pohanského boha Velise čili Slunoboha udeřil vyřezávanou holí do země, až to zadunělo, a opeřenci v korunách věkožízných stromů spustili nemalý skřek.

»Zde věčně věkův dnem i nocí oheň plápolati bude ku počtě domácích bohů. Věčně věkův?« Stařec se podíval na sebe, jak už jest vetší, jak mu ruce zhubeněly a prsa vysychají. »Aspoň já neustoupím! Po mně snad — i jiní se najdou, kteří tuto bohoslužbu řádně nadále budou obstarávati. Mnoho ještě zůstalo věrných Velisovi a ostatním oteckým bohům, mnoho jich jenom na oko se klaní Ukřižovanému; nadejde brzy doba, kdy opět ohně zaplápolají na všech kopcích a vrších, a ctěn bude veliký a mocný vládce — Velis.«

Takto sám k sobě promlouvaje, pomalu se zase bral úzkou cestou na místo, kde les byl hustší a kmeny mohutnější. Dosud nebyla přiložena sekera k posvátným stromům v háji, kde pálena byla oběť Velisovi. Kmeny samy padaly k zemi, trouchnivěly, a z cesty jich nikdo neodklízel. Posléze se rozpadly, a vyrůstal na nich nový strom. Půda byla pokryta jehličím, listím, ztrouchnivělými třískami. Mocně bují zde tráva, a do mechu se noha hluboko zabořuje.

Posvátný háj byl nedotknutelný. Noha cizincova tam nesmí vkročiti, a ctitelé Velisovi s utajeným dechem a tlukoucím srdcem vstupují na svatou půdu. Tam i dravec bývá ušetřen, a nikdo ani bylinku si nesmí utrhnouti. Všechno zůstává tak, jak to matka příroda utváří. Jen tu a tam se vine stezka, větrem poražené stromy obvíjející.

Uprostřed háje stojí vysoký dub. Převyšuje všechny okolní stromy. Jeho pyšná koruna zatlačuje větve sousedních smrků a jedlí. Dub chce panovati nad celým okolím, a každý stromek, který poblíže se uchycuje, brzy zaniká. Podál stojící habry uctivě ustupují, a jedle se plazí po zemi, jenom aby se dostala hodně daleko za dubového velikána. Ačkoliv peň jeho má četné jizvy a uvnitř také jest hodně ztrouchnivělý, přece mocně posud stojí, a koruna na žádné

straně neprosýchá. Jádru toho stromu jest asi posud zdravé, tlustá kůra podává větvím dosti vláhy a výživných látek. Kořeny dubu se podobají hadům, kteří kolkolem se plazí, vinou, hrbatí a dále rozvinují. Jdou asi daleko, protože půda jest všude popraskána, a slabé žilky až ze země vystupují. Teď všechno posypáno prožloutlým listím. Třpytí se na slunci jako zlato, promíchané drobnými smaragdy.

Pod dubem je studánka s tichou, jasnou vodou. Pramen jakoby přímo z dubu vyvěral. Dva silné kořeny objímají okraj studánky. Z přední strany leží několik plochých kamenů, mezi nimiž voda odteká. Kolkolem všude plno kapradin a schnoucích bylin. Suché listí zpola zaválo vodu.

Za dubem praskal v hranici oheň. Byla to hromada žhavého popela, na nějž stále a stále přikládány větve, polena a chrastí. Dým se valil k nebesům, a chvílemi vyšlehuje plamen ze všech stran daleko široko viditelný. Pozdravuje slunce, jež pohané s bohem stotožňovali, doprovází je krok za krokem při práci ve všech ročních počasech. Ani déšť, ani sníh neudusil ohně, a kdyby přece někdy docela uhasl, nedbalost strážců byla by trestána smrtí.

Obyvatelé každou chvíli upírali zrak k Velísu. Uprostřed starých kmenů vinul se k nebesům dým ze zápalné oběti. Někdy se plazil po zemi, a v ostatních dědinách hádali, že se bůh Velis hněvá a brzy jasnou tvář svoji změní. Pak buď hřímalo, nebo se lil déšť. Jindy přišlo oboje. Když vůbec nebylo na kopci viděti ani kouře, ani ohně, přišli se obyvatelé pozeptat k jeskyni žreců, co se stalo, proč se Slunoboh hněvá a sídlo své mlhou zahaluje. Vinul-li se modrý kouř rovným směrem ve větších, menších obláčkích, pak v Kublově a sousedních dědinách byli veseli. Velis se nehněvá, ale popřeje příznivého počasí ke zdaru zemské úrody. — —

Vítr mocně dul do žhavého popela, a jiskry se kolem rozletovaly. Žrec Květ stanul chvíli před dubem s rukama křížem přeloženými. Pak, skloniv hlavu hluboko k zemi, řekl: »Buď požehnán, veliký bože, který buď hojností odměniti můžeš, nebo nouzí a neúrodou tresceš své věrné! Proč se dnes hněváš tolik a kadeř svoji čechráš? Kdo urazil velmoc tvoji?«

Stařec napřímiv se, máchnul rukou, jakoby si na něco vzpomněl.

»Jak bys se nehněval, když tolik věrných do nedávna nyní zrádně od tebe odpadá!? Kdybys blesky posýlal na nevděčnou zemi a přívalem vod všechno vyhubil na povrchu zemském, pranic bych se nedivil. Nejraději by tvůj trůn vyvrátili a svrhli tě se stolce, který jsi od věků ovládal. Divím se spíše tvé shovívavosti a dobrotě.

Chumáč jisker vletěl starci do tváře.

»Chraň nás, bože, nadále dobrotivě a pole naše, luhy a sady požehnáním naplňuj! Dnem i nocí tobě sloužit chceme, a zde na této hoře k tvé cti a chvále oheň bude plápolati. Pokud jest Květ na živu, zde kříž křesťanský nebude a nesmí státi. Ty však také dlouho nedáš si zahrávati s trpělivostí, ale rozraziš dílo věrozvěstů, kteří tvé oltáře maří a víru v Boha trojjediného hlásají. Než, ukaž sílu svoji, ukaž svou moc a znič ty, kteří by rádi tebe zapudili a zničili!« — — —

Květ rozpráhl ruce, nedbaje, že mu krzno spadlo s beder, a vítr i spodní šat odvanouti se snaží. Tvář pohanského kněze nabyla výrazné vážnosti, na čele přibýlo několik nových vrásek. Celá po-

stava vyrostla. Šla z něho hrůza, oči metaly blesky, a celé tělo se tráslo. »Ó přijd', Velisi, přijd', Slunobohu, přijd', Perune, přijďte, bozi, naleznete ještě dosti pomocníků, kteří se vás zastanou, vám věrně sloužiti budou, vás milovati a vyznávati. Ale dříve zničte své nepřátele, dříve ukažte, jak jste mocní a dovedete trestati ty, kteří se vám protíví.« Květ se opět hluboce před dubem poklonil. Pak šel ke hromadě dříví a nabrav náruč suchých větví a smolnatých pařezů, přiložil na oheň. Prasklo to několikrát, vyvalil se dým, a oheň vyšlehl.

Vykonav Květ svoji povinnost, chtěl se obvyklou cestou navrátiti k chýši u skalní sluje, avšak vítr se zatočil nad vrchem, až popel i hořící klest rozmetal po hoře. Žrec skloniv hlavu, znovu se zadumal.

»Což ti není, bože, ani moje oběť dosti milou? I na mne se hněváš, na věrného služebníka svého? Čím jsem si toho zasloužil?«

Za chvíli zakýval hlavou, jakoby se opět rozpomenul.

»Už vím, už vím; hněváš se, že jsme špatně bránili a hájili úctu tvoji, že jsme se dosti nevynasnažili, by křesťanství do naší země nebylo zaneseno a rozšiřováno. Dosti jsme se namáhali, dosti nahrozili tvými tresty, dosti namluvili a nazaklínali, však všechno bylo marné. Mnozí se přiklonili ku věrozvěstům, a posléze i rod knížecí — Přemyslovci — se klanějí křesťanskému kříži. Ano, Přemyslovci! Ale jako vůbec křesťanům, tak i jim nadejde okamžik, kdy jejich síla bude vytlačena, a plémě jejich v záhubu upadne. Ale musíš nám, Velisi, pomáhati, nás podporovati, blesky své na zemi posýlati, odpůrce neúrodou stíhati, smrt na ně popuditi. Bez tvé pomoci jsme slabí a ničeho nedokážeme.« —

Květovi se zdálo, že se náležitě omluvil. Odpraviv oheň, chystal se na zpáteční cestu. Dnes zlá znamení se přímo stíhala. Z korun stromů vyletělo hejno černých havranů a zakroužilo prudce nad posvátným dubem. Květ se namáhal, by je odehnal. Několikrát zamával holí ve vzduchu. Odletěli, avšak jeden přece se usadil na větev, hrozeb starcových si nevšímaje. Křik jeho rozléhal se daleko široko, což bylo zvěstí neblahou.

»Všechno se proti nám spiklo. Nebesa i země staví se proti našim snahám. A my přece od pravěků věkožizným bohům oběť přinášíme.«

Staroch div nezaplakal. Havran jako na posměch krákal dále. Také vítr roznášel popel, a na celém kopci ležela hustá mlha. Stařec, nevěda si rady, naložil poslední náruč dříví a stezkou se navracel domů. Byl velice roztrpčen. Doufal, že nalezne u posvátného dubu ukojení, ale nedosáhl ho. Tvář jeho byla zachmuřena, krok váhavý. Div neklesl, jak se k zemi ohýbal. Byl poražen a hluboce dojat.

Bouře neustávala. Posud sténaly sosny; jedle se smrky div se nevyvrátily. Jehličí a listí se přímo chumelilo. Květ, ničeho si již nevšímaje, pospíchal ke své chýši, pokud mohl. V hlavě mu to bouřilo, myslí vířily černé myšlenky.

»Jsme zničeni! Již i Slunoboh se hněvá. Jak jej usmířiti? Jak? A já se posud táži? Musíme vypuditi Boha křesťanského, kříže ze základu vyvrátiti a věrné opět spojití ke službě domácích bohů, a pak se vrátí opět pokoj a mír do naší země, a Velis bude nás chrániti svou mocí. Ano, pracovati musíme, bychom opět zjednali starým bohům čest a vážnost, bychom jim navrátili vrchy, kde oběť zápalná bývala přinášena, bychom zasadili nové posvátné v hájích stromy

místo těch, jež byly vyvráceny. Ruce k dílu nutno přiložiti, a pak Velis přijme, co mu denně podáváme i na této hoře.« —

Takovými nadějemi do budoucna se utěšuje, vcházel žrec pod chudou střechu uprostřed stoletých dubů a smrků.

II.

Rychle se šířilo křesťanství po vlastech slovanských, když i kníže Bořivoj s chotí Ludmilou přijal svatý křest; povzbuzeni byli mnozí jiní, a křesťanská víra vzrůstala v Čechách. Četní věrozvěsti se rozešli po zemi, by srozumitelným jazykem hlásali slovo Boží. Domácí bůžkové jsou více a více se svými žreci zatlačováni do lesních samot a na temena vysokých vrchů.

Kde pohané vzdorovali, tam i našel boj o víru. Kříž šířil se dál a dále.

Jako Přemyslovci rozhodně se naklonili ku křesťanství, tak druhý mocný rod v Čechách — Vršovci, spíše hověli pohanům, doufajíce pomocí jich dosíci stolce knížecího.

Zemřel Bořivoj, také Svyatopluk a Vratislav uloženi k věčnému odpočinku, svatý Václav dotrpěl ve Staré Boleslavi, a Boleslav pokání učinil za velikou svoji vinu, syn jeho proslavil se zbožností, a Jaromír s Oldřichem přeli se o knížectví; sto let uplynulo od památného křtu na Velehradě, a přece ještě posud pohané v Čechách dleli. Žreci se bránili, ale mnohý posvátný dub skácen, »pravdověstné« ptactvo rozplašeno, na kopcích, kde uctíváno slunce pod rozličnými názvy, stavěny kaple, chrámy a kříže.

Jenom v zákoutích hlubokých lesů a odlehlých krajinách, kam noha věrozvěstova posud nevzkročila, uctíváni bozi pohanští. Jinde zůstal hlouček věrných kolem žrece, kde domácím bohům přinášel oběť.

Tak bylo v okolí hory Velízu*), kde Květ bohu téhož jména, Velisovi, oheň zaněcoval a živil. Na úpatí hory byly dědiny tři: Řím, Kublov čili Hřímálov a Broumy; mimo ně četné chaty uhliřské v hlubokých lesích. Než, i tam zavítal hlasatel víry křesťanské, jsa vypraven od knížete Jaromíra a počínaje blahověstné dílo své po všech osadách a dědinách.

Kněz Klement, muž vážný a již sešedivělý, vybrán právě k této práci do krajiny, kde Velis na posvátné hoře ctěn, a Květ veliké vážnosti požíval. Pro ochranu přidán mu společník.

Stařec, kráčeje po lesní stezce, stoupaje po kořenech a zabořuje nohy do mechu, uvažoval, jakých by užil prostředků, by tyto obyvatelé na křesťanskou víru převedl. Soudruh, jinoch, pozoroval četné ptactvo a zvěř, která ubíhala přes cestu.

Bylo právě po žních. V zimě pro veliké závěje a třeskatou zimu sem se dostatí nelze, v létě má každý plné ruce práce. Proto Klement volil tuto dobu jako příhodnou ku hlásání slova Páně.

Klement věděl o Květovi, že koná se vzornou vytrvalostí posud svoji službu na Velíze, jest neoblomným a nové víře všemožně se brání. Uznával za nejvhodnější, Velízu se ani nedotknouti. Se starcem

*) Od boha Velise jmenuje se posud vrch Velíz v krajině Křivoklátské a na jiných místech v Čechách (Velis, Veliš a podobně),

nedá se v boj pro divadlo těm, kteří by se, vidouce Květa a jeho zápas, k bohům oteckým tím spíše přiklonili.

Vystoupivše z lesa, rozhlédli se s Luborem po krajině. Jako na lesním ostrůvku rozkládaly se tři dědiny, neveliké, s obydlími v zeleni přímo ukrytými. Řím byl hned pod Velízem. K posledním stavením už přiléhal les, za potokem byla větší osada Kublov a za lesíkem pod stráněmi v údolí Broumy. Ještě tu a tam vykukovala uhlířská chatrč. Kraj to pěkný, zdravý, ze všech stran lesy obklíčený.

»Sem tedy ještě Kristova víra nevnikla,« uvažoval Klement; »kraj jako zapomenutý, a tamo žrec na stráži.«

Věrozvěst ohlédl se k Velízu, podlouhlému, na rovině pojednou strmě se zvedajícímu. Byl rovněž pokryt až k vrcholu lesem, kde vypínaly se stromy nejmohutnější. Jenom pata hory byla holá. Klement dobře věděl, co znamená slabě k nebi se vinoucí šedý kouř.

Illavou střetla mu modlitba, by též obyvatelé tohoto lesního kraje přijali slovo Boží, jako se mu jinde podařilo pohany převést na víru křesťanskou. Slunce stálo vysoko; ještě dnes se dá do díla.

Oba muži vzbuzovali podiv, ba, přímo úžas obyvatelů. Lubor všechny zval do Kublova, kde stálo několik košatých lip.

»Uslyšíte věci nové, o nichž ani ponětí nemáte. Otec Klement bude kázati o Bohu trojjediném. Jenom pojdte!«

Lidé tušili, že jsou to hlasatelé víry křesťanské. Vždyť byl kříž na jeho holi, kříž měl na plášti i na prsou. Chvilí váhali, pak je zvědavost pudila. Vždyť nemusí kříž přijati. Poslechnou, co ten vážný stařec bude kázati, a pak odejdou domů.

Pod stoletými lipami brzy byli obyvatelé Říma a Kublova. I Broumští, tudy jdoucí, se zastavili. Pod stromy je chládek, a Lubor zve ústy i tváří. Děti se dostavily nejdříve. Podál podpírali se o kmeny muži. Všichni čekali, že přichvátá i Květ, ale po tom ani památky. Nevěděl na Velíze, co se pod kopcem děje. Obě dědiny jsou zakryty lesem, a ani šum nahoru nezaléhá.

Klement, drže v ruce kříž, řekl vážným, slavnostním hlasem: »Požehnání Boží spočívej na osadách, rodinách, rolích a luzích vašich! Pozdrav od knížete Jaromíra přináším věrným poddaným.«

Nikdo ani nedutal. Jenom muži obnažili hlavy, a nejstarší všech se uklonil.

»Přicházíš-li s pokojem, buď vítán v kraji našem! Jaké zprávy neseš nám do této lesní krajiny?«

Klement, zakývav vážně hlavou, odpověděl:

»Tamo na kopci uctíváte boha věčným ohněm, čímž vyšší moc nad sebou uznáváte,« začal Klement. »Já jsem proto přišel k vám do této krajiny, bych vám pověděl o vlastnostech nejvyššího Pána, který svět tento z ničeho učinil, řídí a spravuje, který však jiným způsobem chce býti ctěn a veleben. Vy o tomto Bohu již něco víte, poněvadž celý národ český po sto let se mu klaní; pro toho Boha Ludmila a Václav krev vycedili, a na všech stranách kostely a kaple se ku počtě Jeho staví.«

»Nás chránil až posud Velis, a jemu zůstaneme věrni,« řekl statný kmet ze shromáždění za souhlasu ostatních.

»Kdo jest váš bůh Velis? Jest to slunce, Slunobůh, Perun nebo iak tuto nebeskou kouli nazýváte; jest to slunce, které denně na obloze vidíte.«

»Zahřívá naše pole,« vskočil Klementovi do řeči kmet, »dává vzrůst obilí našemu, živí prameny vod, přivádí zrna ku zralosti«.

»Toť věru všechno pravda,« potvrzoval Klement, divě se moudrosti starcově; »slunce to působí! Ale zeptejme se, kdo velí tomuto slunci, tomuto bohu vašemu, vycházeti a zapadati, zahřívati, vzrůst nebo zmar působiti, kdo jest totiž toho slunce vůdcem a ředitelem?«

Všichni se divili, domnívajíce se, že to Velis u všemohoucnosti své pořádá.

»Bůh, jehož víru hlásám, jest tímto pánem a vůdcem nebeské koule, již já sluncem, vy Velisem a jinde Perunem nazývají. Vy jste posud ctili jenom nástroj Boží, nyní však v Čechách a po veškerém světě ctíti budeme Boha samého. Ten poroučí slunci, měsíci, hvězdám, mračnům a veškeré přírodě. Bez Jeho pokynu se nic na světě neděje.«

»Tolik let jsme pálili ohně nad Římem!« zase se ozval jiný muž, ale už mu ostatní méně přisvědčovali. Učení nové počínalo je zajímati.

»Udrželo se ve vás vědomí o jediném nejvyšším Bohu. Jinde klesli mnohem hlouběji. Oheň jste k poctě boha svého rozněcovali a stále udržovali, což vám na vědomí přivádělo, že Bůh stále s námi jest přítomen, že nebeský Pán jest vševědoucí. Ale chce a žádá od nás obětí jiných, obětí, jichž pramenem by bylo srdce naše. Modliti se máme k Bohu, duši k nebesům povznášeti, s Bohem rozmlouvati . . .«

Teď Klement káral, poučoval, vysvětloval, zatím co slunce zapadalo. a kolem se rozšiřovaly stíny a chlad. Již pověděl vlastnosti Boží, již řekl, že jest křesťanský Bůh ve třech osobách, a právě o Ježíši kázal, jak z lásky k lidem na svět sestoupil, aby je vykoupil a bránu nebeskou jim otevřel.

Klement slíbil, že ráno bude pokračovati a zvláště poví mnoho krásného o matce Ježíšově. Staroch Dobřan odvedl si Klementa se společníkem na nocleh, a až tam mnozí věrozvěsta doprovázeli. K Velízu jakoby se báli oči pozvednouti.

Časně z rána svolával Lubor uhlíře a na samotách bydlící obyvatelstvo do Kublova, a Klement zase kázal pod lipami znovu a znovu se hrnoucím lidu. Mluvil o Marii Panně a hned měl při své straně ženy a dívky, jimž se toto učení velice zamlouvalo. To bylo něco jiného nežli všechny pověsti o Vílách, Rusalkách, Babách, Ladách, Živách a jiných pohanských bohyních.

Pak učil děti se modliti a vypravoval i jim, co mohly snadno pochopiti.

Tak kázal den co den, a osadníkům bylo s podivením, že Květ nesestupuje s kopce. Buď má hostě nějakého, buď jest nemocen, nebo se toho proroka bojí. Na tom zůstali. Kdyby byl přišel, novému učení se opřel, mnozí by se byli ještě v čas vzpamatovali. Teď však poznávše kříž přijali svatý křest.

»Památne by bylo,« připomínal Dobřan, »kdybychom byli pokřtěni na Velíze, ve studánce pod dubem.« Ale slova jeho zanikala, a Klement jakoby neslyšel. Nechtěl žreče pobouřiti, by se mu dílo podobně dařilo v Broumech, Skrejích, Újezdě a jinde.

»A zde postavíme kříž, aby každý věděl, že to jest místo křesťanské.«

Hned bylo několik mužů pohotově. Doskočili do lesa, skáceli kmen a dvě ramena křížem přeložili.

»Tak a nyní zde buďte s Bohem,« loučil se Klement; »musím i jiným hlásati slovo Páně. Nezapomeňte na má slova!«

»Nezapomeneme nikdy. Vždyť jsme to slibovali na křtu svatém,« volali všichni. »A ty, muži svatý, brzo nás navštěv a svátosti nám uděluj.«

»Přijdu a snad i zůstanu u vás. Jenom se neodvráťte od pravého Boha. Velíz mějte v uctivosti, ale ohně slunci nezapalujte, mrtvých nepalte na hranicích, zakopávejte je do země, žreců neposlouchejte a hrozeb jejich se nebojte. Jsou bezmocní jako jejich bozi. A nyní přijměte ještě ode mne požehnání.«

Poznamenal je svatým křížem a bral se s Luborem dále. Někteří ho následovali do Broum. Ničeho nezmeškají a takých slov neuslyší snad za celý svůj věk.

Brzy poznali Kublovští, proč Květ nepřišel. Nevěděl, co se pod kopcem dalo. Sešlo se k němu několik služebníků Velisových z okolí, aby se poradili o prostředcích, jež by hlasatelům křesťanským sem zatarasily cestu. Až dosud spoléhali na bohy samé, ale marně. Co se radili, půda pod nohama se jim víc a více drobila, a úcta Velisova při samé hoře vzala za své.

* * *

Na svých vycházkách zabloudil Lubor také na vrch Velíz, který se prostíral východně Kublova. Byl porostlý hustým lesem, a mohutné kmeny čnely k nebesům. Na vrchu zpozoroval Lubor vystupovati kouř. Dle toho soudil, že tam přebývají lidé, ačkoliv mu bylo s podivením, že by si tak odlehlé místo na výšině zvolili za obydlí. Pranic se nerozpakuje, pustil se do vrchu. Nenalezl ani cesty, ani stezky a také po ničem podobném nepátral. Byl smělým a odvážným lovcem, kypěl přímo silou a zdravím, nebál se sebe nedostupnějších houštin a kamenitých strání. Rád lovil a také až do nedávna tímto řemeslem se zabýval. Teprve na pokyn svého pána, knížete Jaromíra, se připojil ke knězi Klementovi, by ho doprovázel na apoštolské cestě. Lubor pocházel z křesťanských rodičů, teď byl sirotkem a chytal se všeho, aby nabyl zkušeností. Rád šel s Klementem, maje naději, že spatří cizí kraje a zažije hodně dobrodružství. Prvé přání se mu již vyplnilo. Knězi byl vydatnou podporou, milým společníkem a průvodcem. Veselost ho neopouštěla; a také vlídností svojí a sličností tváře kde koho si naklonil. Dlouhý plášť s křížem na rameni nasvědčoval, že se nyní jinou prací v lesní krajině obírá, než lovením, jež bývalo druhdy jeho zaměstnáním.

Pomalů stoupal do kopce; otec Klement mu neprozradil, komu vrch je zasvěcen. Posléze se dostal na stezku, po níž se mnohem lépe kráčelo. Teď se ohlížel kolem uvažuje, kam se tudy dostane. Tuto cestu podnikal bez vědomí Klementova. Kněz se domníval, že již všechny osadníky poznal a kolem kříže shromáždil.

Lubor se pojednou zastavil. Zdálo se mu, že někdo přichází. Naslouchal. Opravdu, kdosi rychle skákal po kořenech jako po schodech. Také zaslechl, jak si neznámý cestou prozpěvuje. Poznal ženský hlas. Přitisknův se k jedli, čekal. Netrvalo dlouho, a k Luborovi přiběhla mladá dívčina. Oči měla modré, dlouhý vlas její byl v dlouhé

vrkoče spleten. Kraje dlouhé řízy byly vyšívány, rukávy široké, že bylo viděti bílé ruce až po ramena. Na hlavě měla čelenku s lesklou hvězdou. V ruce držela koš a levicí otáčela jedlovou větev. Prozpěvovala si vesele, že až v houštích kosové umlkali, a veveřice se spustila po větvi, by se podívala na rušitele lesního poklidu.

Lubor se podívil, spatřiv tak krásnou dívku, a srdce mu počalo bušiti. Byl tak mlád, tak lépe postavy, tak statný; ve městech a na tvrzích ho zasypávaly lépe panny důkazy lásky, ale Lubor, zdálo se, měl srdce z kamene. Nemohl se ani hned vzpamatovati. Což je nahoře tvrz, a toto zemanova dcera? Nebo víla nějaká se mu ukázala, by ho ztrestala za to, že byl k dívkám dosud tak bezcitným a ne všímavým?

Dívka spatřivši neznámého, zarazila se. Již se chtěla vrátiti. Lubor rovněž zjevem tím překvapený vzpamatovav se řekl: »Jsi bytost lidská nebo víla, duch dobrý nebo poselkyně zla?

»Jsem Květova dcera Lada,« odpověděla dívka.

»Kam to kráčíš do kopce touto stezkou?«

»Dle znamení na tvém rameně vidím, že jsi přijal víru křesťanskou a že chvátáš do velikého nebezpečství —«

»Já? Nikomu jsem neublížil. Nevěděl bych, kdo by mne chtěl pronásledovati.«

»Již tím, že jako křesťan na tuto půdu jsi vkročil, propadáš životem.«

Hlas Ladin byl vážný. Lubor posud nerozuměl a také rozuměti nechtěl.

»Jsi cizincem a zapomínáš na nedotknutelnost míst posvátných. Zde stojíš na hoře, bohu Slunci zasvěcené. Tamo u vrchu ku počtě jeho věčný oheň plane, a sluha před dubem oběti Velisovi přináší. Sem vkročiti nesmí noha křesťana. Kdo se přec opováží rušiti klid zdejších lesů, zaplatí svou odvážlivost životem.«

Lubor dobře věda o tomto pohanském obyčeji, k slovům dívčiným se jenom usmíval.

»Kdo provede tuto hrozbu nad mou hlavou?«

Lada se zamyslíla. Krásný jinoch se zamlouval jejímu srdci. Jindy rychle by doskočila pro otce neb aspoň jej zavolala, by byl cizinec potrestán; teď však stála jako k zemi přimrazena, a v duši její zuřil boj, co činiti. Na křesťana se nemohla ani podívati. Lubor upřeně jí hleděl do tváře a nezdál se míti strach.

»Nezahrávej si s mojí dobrotou. Kdyby tě otec nebo někdo ze vsi spatřil, zle se ti povede. Zákaz byl nedávno přísně obnoven a doplněn — že odvážlivci budou trestáni smrtí.«

»Z obyvatelů zdejších mně nikdo neublíží, poněvadž jsme tam s knězem Klementem pohostinu již několik dní, a všichni se k mému pánu tulí jako k otci.«

»Co děláš?« rychle sebou pohnula Lada. »Zde že jsou hlasatelé křesťanské víry?«

»A mnoho pohanů křest sv. přijalo. I sem na kopec přicházím, abych vědomost učinil o hlasateli křesťanském a že možno ještě přijati křest.«

Lubor se hotovil postupovati na kopec.

»Ani krok dále! Nahoře bydlí můj otec a ten jest nejhorlivějším služebníkem Velisovým. Marná by byla tvoje práce, a nebezpečí nej-

větší. Odejdi i se svým pánem a nerozsévejte svár v tichých dosud krajinách.«

»My nehlásáme svárů. Naše náboženství jest láska k Bohu a k bližním. Není úkolem mým tě poučovati; to činí mnohem lépe pán můj; však tolik ti pravím, že křesťanská víra učí milovati i nepřátely.«

Líce dívčiny polily nachové červánky.

»Poslechnouti může učení naše i tvůj otec i ty sama, třeba jste byli služebníky boha Velise. Nikoho nenutíme, a jenom ti radím, bys následovala příkladu zdejších osadníků.«

Zrecova dcera mávla odmítavě rukou.

»Špatnou bych byla dcerou ctitele boha Velise. I kdyby celý kraj domácím bohům se zpronevěřil, otec můj ve službě své vytrvá.«

»Ilodná jsi zajisté dcera a svému otci pro radost,« odpověděl Lubor; »avšak pro víru opustí syn a dcera otce i matku a následuje svého Spasitele — «

»Podivné to učení — «

»Ale je Božského původu. Ihleď, kdyby nepodporoval Pán dílo naše, nedařilo by se nám. Vaši bozi jsou malomocní. Proč nebojují proti nám, proč blesky svými neničí práci naši?«

Lada neodpovídala.

»Celá země, na tisíce Čechů klaní se kříži. Pohanské oltáře jsou vyvráceny, háje pokáceny, studánky rusalek zasypány, a na vrších, kde podobně jako zde oheň ke cti bohů hořel, stavěny chrámy a kaple. Pohanství musí ustoupiti, a blaze těm, kteří dříve a ochotněji víru křesťanskou přijmou!«

Květova dcera horlivě naslouchala. Luborova postava, tvář a mužný, laskavý hlas ji zajímaly. Dosud slyšela jenom svolávání blesků na nenáviděné křesťany, posud si je představovala v barvách nejčernějších. A teď Lubor mluví tak krásně, tak dojemně... Neodpírala a slova jinochova hluboko padala do mladého srdce.

»Víra naše jest výronem lásky Boží, útěchou lidstva a pramenem blaha. Kdo k ní se přikloní, snadno zapomíná na oběti pohanské — «

»Otec můj od mladosti své zde tráví a den co den věčný oheň živí. Oběť Velisovi a služba jemu jest jeho životem. A já stále jsem mu po boku. V pozdním věku jsem se mu narodila, snad abych milému otci oslazovala léta stáří. A teď bych se měla státi křesťankou a drahého otce v takový přivést zarmutek? Nikdy, nikdy! Jako můj otec, tak i já vytrvám.«

Při posledních slovech plaše se ohlédla.

»Zdá se mi, že slyším šustot listí. Aby to tak byl otec! Rychle se vrať...« řekla spěšně.

»Nebojím se, nic jsem se neprovinil. Jenom z opatrnosti opouštím toto podivné místo, by otec Klement nebyl bez průvodce, kdybych upadl do osidel. Však s tebou, Ladičko, bych si přál ještě rozprávěti. Kde tě naleznu?«

Dívka chvíli váhala.

»Na levo mezi buky je studánka pod skalou. Tam chodívám denně pro vodu a tam také záповěď otcova nesáhá.«

»Zítra tě tam vyhledám v tuto dobu. Nyní s Bohem! Na shledanou!«

Lubor odskočil stranou do houštin, a Květova dcera se brala dále.

(Pokračování.)

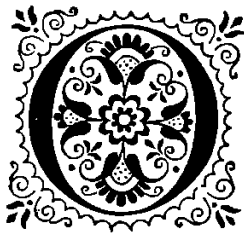

Výlet do Tyrol, k moři Quarnerskému a zpět do Solnohradska.

Popisuje

BOHUMIL HAKL.

Od Tridentu do Italie až k Videmu.

d Tridentu jde dráha stále údolím Adiže až k Roveredu; tuto vtéká Léna do Adiže; v Roveredě (něm. staré Rovereith) jsme se nezastavili; neposkytuje město prý ničeho zvláštního, kromě že má některé paláce veskrz z mramoru, poněvadž tu jiného kamene není, leč tvrdý. Že jest rodištěm malíře Baroniho, a že na náměstí »Podestà« (purkmistr) jest na vysoké skále pevnůstka vysokými hradbami obehnaná, kteráž nejen městu, ale i veškerému údolí panuje, není turistovi velice důležité.

Odtud poslední rakouská stanice jest Ala; před ní však jest Serravalle (serrata vallis, uzavřené údolí) se starým hospicem a hradem, jak v Alpách bývalo, že zde údolí nepříteli mohlo býti uzavřeno; a tu vidíš také rozsáhlé skalní rozvaliny, zvané Kamenné Moře, pocházející z r. 883., s kterého se vrchol hory do údolí sřítí; a Mori, kde mnoho ve skále se pracuje, a odkud i druh mramoru pochází.

Hory vůkolní jsou již holé, ne jako v severních Tyrolích orostlé, a to nepochybně proto, že Roveredo, založeno byvši od hrabat z Castelbarco, r. 1417. dostalo se v držení Benátčanů, kteří, jako jinde, i zde lesy na horách vykáceli, potřebující mnoho dříví na lodě, ale neosazující jich. Tuť ovšem voda s velikou prudkostí s vrchů dolů se řítí, prst všecku, kde který trošek jest, bere a pryč odnáší, v údolí pak vše štěrkem pokrývá a hrozných škod a spoust nadělá. Tak i zde. Teď holé ty skály nesnadno kultivovati. R. 1509. spojil Roveredo císař Maximilian s Tyrol.

V Ale jest poslední pohraniční stanice rakouská, a tudy prohlídka zavazadel. Tu také chtějícím na půdu vlašskou neplatí náš okružní list, třeba si zvlášť zaplatiti dráhy vlašské. To jsme učinili. Poněvadž pak nám severní Italie už z let 1854—1861. známa byla, nechtěli jsme se nikde stavěti, nébrž jen prolétnouti, čas náš byl odměřen. I vzali jsme list na Veronu, Vicenzu, Padovu, Mestre, Treviso, Conegliano, Pordenone, Codroipo, Udine, až do Cormons ve Friulsku, zase na rakouské půdě.

Dráha od Aly až do Verony drží se opět neustále řeky Adiže, kteráž ovšem čím dále mohutnější se stává, údolí širším, hory nižšími. Tu na rozhraní viděli jsme mnohá opevnění, jednak od Rakušanů, jednak od Italů pocházející; patrně, jak jedna moc na druhou řevniva jest, jedna druhou pozoruje, jedna druhé nevěří, a jedna před druhou sebe zabezpečiti se snaží a usiluje; skalnatá a hornatá krajina dosti příležitosti k tomu poskytuje. Na východním břehu jezera Lago di Garda jest známý Monte Baldo (smělý vrch). — Sjíždějíce ku Veroně, zdaleka pozdravili jsme známá bojiště z dob Napoleonských, Pastrengo

a památné Rivoli, kde počala sláva Napoleona I., kdež uchvátiv sám prapor, hnal na most a zvítězil. Mantua, kde byl starý Wurmser, se vzdala. Napoleon jmenoval r. 1807. Massenu pro veliké zásluhy o Francii vévodou Rivolským. Bitva u Rivoli byla 14. a 15. ledna r. 1797.

Ve Veroně na nádraží byl nesmírný nával lidí; právě odjížděl rychlovlak k Benátkám. Zasednuvším do vlaku, dostalo se nám hned milé společnosti. Nesmí člověk býti lenivých úst a shledá obyčejně, že se mu s vlídností přijde vstříc. Hovorem a zaměňováním myšlének a mínění člověk mnohému se přiučí; ale třeba poněkud aspoň znáti několik řečí, německy, francouzsky nebo vlašsky, anglicky a trochu aspoň jazyky slovanské; pak projde dobře celou Evropou.

Byli jsme ve společnosti čtyř vzdělaných mužů ze severních Němec, od Belgie; zase mluvili jiným nářečím a přízvukem, než onino od Baltu, a bylo třeba dobře býti pozorlivu, aby se rozumělo. Byli katolíci z Dolního Porýní, Kolínské arcidiecése. Naproti seděl muž, mladý, as 30letý, velmi úslužný a laskavý a zase mluvil jinak než tito. Za hovoru dověděli jsme se, že pochází z Rigy, je ředitelem továrny na cement v Tiflisu, že činí malou procházku na zotavenou do Evropy; jel tedy do Batumu, známého válečného přístavu ruského na Černém moři, odtud do Oděsy, Lvova, Krakova a Vídně; odtud po Dunaji vzhůru do Lince, Solnohradu, Innomostí, Verony, Benátek, Terstu; odtud Lloydem do Cařihradu a zase domů; a to u něho byla »malá procházka« pro vyrazení, na zotavenou! V ohromné říši Ruské mají jiné míry, a čeho my se lekáme, je jím žertem. Pravit, že továrna jeho dělá výborné obchody, neboť dodává eraru; toť si myslíme! Říši tak ohromné, která se vlastně teprv tvoří a vyvíjí. Pravit, že má dělníky ze všech končin světa, i Čechy; a rádi věřili jsme mu, nebo, kde pak by Čecháček nebyl? Kde jen čeho získati lze!

S němčinou dojde člověk ve střední Evropě nejdále, s vlaštinou v Orientě a na Středozemním moři, s francinou ve světě vzdělaném a s angličtinou hlavně v obchodě a ve městech námořních po všem světě. —

Od Verony do Mestre, poslední stanice před Benátkami, letěli jsme; tu nejprve Vicenza: pověstné zámky Montecchi a Capuleti ze Shakespearovy tragédie Romeo a Julie. Tu nad Vicenzou Monte Berico, kde tisíce našich odpočívají, a jejichž hroby r. 1856. jsme již byli navštívili; i poslali jsme statečnému plukovníku Kopalovi, kterýž tu odpočívá a všem jeho druhům, krajanům, srdečné s Bohem! Odpočinutí lehké dejž vám tu všem Dobrotivý Pán! Buďte s Bohem! Toť ta země, která krví tisíců a tisíců synů českých napojena jest a která miliony a miliony peněz stála a k čemu? Abychom ji opustili! Italie, Italie, ty země bolných památek, ty ráji slastí i bolných strastí! Již neuvidí tě synové čeští; nebude zúrodňovati tě krev česká, a mnohé srdce mateřské již nezarmoutíš. Buď s Bohem — s Bohem, třeba navždy!

K jihu viděli jsme Euganejské vrchy; rozkošnějších darmo by hledal na této zemi; toť ty rozkošné výšiny, jež krásou svojí jaly i slavného Petrarku, neboť zvolil si je v Arquà za svůj pobyt. I jemu věnovali jsme lupen z věnce vzpomínek, i jeho Lauře.

Všecky jižní svahy Alp, chýlící se do nížiny Lombardsko Benátské, poskytovaly pohled přepůvabný; všecka krajina vůkol stála

v plné kráse, révy a jiné stromoví byly plny plodů; toť ta půda požehnaná, krásná, toť ten ráj, z něhož jsme byli vyhnáni! Přece škoda! Trudné myšlenky pojaly nás, i vzpomněli jsme těch dob, kdy volně tu nám dle libosti bylo lze procházeti se, neboť jsme byli pány země; hleděli na nás ovšem jako na vetřelce, na cizince, a »maledetto« často provázelo nás; ale zdaž se nyní mají lépe?

V Mestre jsme musili honem přesednouti do jiného vlaku, který právě stál pohotově, aby jel do Videmu. Bylo několik Vlachů ve voze; zprvu hovor vázl; nedůvěřujíc cizinci, zvláště Rakušanu. Když však jsme ukázali, že umíme vlašsky a že známe zemi i národ, i jejích poměry: stali se důvěrnějšími, až se rozpředl i dosti živý, ano i přátelský hovor. Jeli jsme ku Trevisu, jež poprvé jsme byli spatřili již r. 1854., právě poslední den v roce, na Silvestra.

Zůstali jsme sami s jedním mužem, Vlachem, oekonomem z Conegliana. Slušně byl oblečen, způsobilý a zdvořilý; i myslili jsme nejinak, než že je měšťan z Conegliana; ale on se představil majetníkem hospodářství. Mluvili jsme o všeličems; večer byl překrásný, klidný, a měsíček svítil jako rybí oko. Ach, ty čarovné noci pod vlašským podnebím! Poznal, že jsem Slovan, a dostali jsme se i do politiky. Znal dobře poměry Rakouska i nás Čechů. Ač Ital tělem duší, nechválil přece ve všem vládu svou, jmenovitě žehral na to, že vše jen na vojsko se vyhazuje, ano, ani toho nechválil, že vláda církvi vše pobrala, a že břemena veliká na lid jsou uvalena. Cítil to dobře! Ač hospodář a tudy rolník, mluvil vlašsky velmi správně a čistě, důkaz, že mnoho četl; znal literaturu a tu a tam i místa z vlašských autorů citoval. Těšil se na úrodu letošního roku; na předešlá léta naříkal; pravil, loňského roku že sklídl 200 hektorů vína, avšak letos že doufá skliditi 500, jen kdyby (prý) trošku deštíček přišel, a víno se mohlo nalíti. A také byla radost podívati se na ty révy; byly téměř obaleny hrozny a tyto visely dolů jako pletence; jen že bylo velice sucho, vše bylo zmořené, uvaldé; v Tyrolích konali proto pobožnosti za déšť. Italové teď už jinak s vínem zacházejí; pomýšlejí na vývoz a také prý už hodně vína vyvázejí, zvláště do Bavor; tak jsme tam slyšeli. — S Vlachem tím dobře jsme se rozešli. — Zůstal jsem sám ve voze; měsíček krásně svítil, pustil jsem uzdu myšlénkám, vzpomínal svého prvního pobytu v Itálii před více než 30 lety; vzpomínal i domova i milé vlasti, vzpomínal svého národa; díky činil Prozřetelnosti Boží, kteráž vše moudře vede a řídí, poručil jí sebe i kroky své, až sladce jsem zdřímnul; bylo 11 v noci, kdy konduktér otevířev dvířka, zvolal: Udine!

Udine čili Videm.

Nechtějíce pozdě v noci už jeti dále, zůstali jsme v hostinci na nádraží a dobře jsme byli ubytováni. Ráno prohlédli jsme si poněkud město, ač nebylo cílem cesty naší, zdržeti se v Itálii.

Videm, město starobylé, býval druhdy hlavním městem Benátského Furlánska a pak i sídlem Benátského patriarchy; rozkládá se v úrodné a na víno bohaté krajině na řece Roji a na železné dráze z Terstu do Benátek vedoucí a dělí se ve město vnější a vnitřní, jež zdí a příkopem jsou oddělena. Uprostřed města stojí tvrz, druhdy

sídlo patriarchů. Ulice jsou úzké, křivé, podsíněmi opatřené, jak u starých měst bývá; na hlavním, prostranném náměstí jest socha bohyně míru, postavená na památku míru v Kampu Formiu (vlastně Campo formido) uzavřeného (17. října 1797.). Má mnoho kostelů; nejzajímavější jest dóm (zvěstování P. M., Beata Vergine Annunziata) s krásnými mramorovými sloupy, řezbami a malbami; pak sv. Jana Křtitele s nádherným portikem sv. Antonína a jiné. — Jiné vynikající budovy jsou: arcibisk. palác, divadlo, radnice; hřbitov jest prý jeden z nejkrásnějších v Evropě. — Videm jest sídlem mnohých úřadů. Obyvatelé, 30.000, pěstují hlavně hedbávnictví. Krom toho jest tu průmysl tkalcovský, soukennický, koželužský, kloboučnický a papírnický. Na blízku jest Passeriano č. Passerino se zámkem posledního dožete Benátského, ve kterém Napoleon při vyjednávání o mír v Campoformidu sídlil.

Videm znám jest od 10 stol.; ve 13 stol. zvolil jej patriarcha Akvilejský Bertold V. za své sídlo. Na začátku 15 stol. přišel pod Benátky a zůstal při nich až do zrušení republiky. Mírem oním dostal se k Rakousku, avšak již 1805. k Itálii. Roku 1813. obsazen jest od vojska rakouského a zůstal při Rakousku až do nešťastné války r. 1866., kdež s Benátskem království Italskému jest postoupen.

Tu, jedouce od Videmu, vzpomněli jsme oněch as 40.000 Slovanů, kteří po oné válce r. 1866. od ostatních Slovanů odtrženi a k Itálii přivtěleni jsou. Jsou to asi 4 okresy, severně od Videmu, na řece Soči. Viz o nich článek ve Slovanském Sborníku (ročník III. str. 82.). O ty nikdo se nestará; zdaž sousední Slovinci si jich všimají, zdaž k nim vniká slovinská literatura, slovinské listy? — Všecky ty země byly druhdy slovanské.

V Cormonsu jest pohraniční stanice; tu opět prohlídka. Cestou z Cormonsu do Gorice poprvé uslyšeli jsme opět slávké zvuky, a to z úst děvčátka, jedoucího do Terstu. Když jsme se optali; »A kamo ty ideš?« odpovědělo pěkně: »Idemo u Terst«, a těšilo se, že uvidí moře a veliké město, kde jestě nikdy nebylo.

Tu přisedl k nám mladý velebníček, kaplan, který se jel podívat do svého rodiště — k rodičům. Hned jsme se seznámili a doptávali se jeden druhého na rozličné věci. Právil mezi jiným, že tu, ve Furlánsku a na rozhraní obou národností, vlašské a slovanské, musí každý kněz znáti 4 řeči (živé): vlašsky, slovinsky, německy a friulsky, neboť toto jest nářečí zcela zvláštní, a k tomu ovšem řeč církevní, latinu. Co se friulštiny týče, jest nářečím v bývalém vojvodství Friulském, jehož hlavním městem bylo Cividale (Staré město); slulo vlastně Friuli, a to povstalo z Forum Julii; něm. Friaul, vlašsky Friuli. Ku Friulsku náležel kraj Videmský (Benátské Friulsko) a hrabství Gorické Gradištské (rakouské Furlánsko).

Právil, že v mnohých tvarech friulština je bližší latině než vlaštině, a na doklad toho citoval hned známou větu, již jsme již dávno slyšeli, a kteráž jest prý ryze furlánská, ale také latinská: »Tu stas in tantis miseriis« — »jsi (nalézáš se) v takové bídě!« Za posledních dob, vlastně as před 40 lety, kdy jsme pobývali v Itálii, měli Furlané i dobrého básníka, který byl chválen, jménem Zorutta; měli jsme také spis jeho v ruce, jeden silný svazek, ale nejsouce v tom nářečí cvičeni, málo jsme rozuměli. Jinak v tom jazyku se nepíše. — Vyprávěl též, že za posledních let přichází mnoho Čechů do Gorického

semináře, (náležel do arcibiskupství Gorického); že jich tam bylo as 20 a chválil zvláště, že jsou dobří hudebníci a zpěváci. Zapsal nám na památku i svoje jméno do pamětní knížky; slul Isidor Primos, rodem Furlán, čili Friuleo.

Románští obyvatelé provincie Videmské slovou Furlani č. Furlanci, č. Friulci; a jejich území podnes Furlansko. Jest jich asi půl milionu; na provincii Videmskou připadá většina as 400.000, ostatní na Gorici. Furláni liší se od Italův mocnějším rázem těla, světlostí očí a vlasův, větší chladností v chování a nejsou ani u vzdělání za Italy pozadu. — Mluva furlánská je zvláštní, samotné nářečí keltsko-románské, jehož kmeny slovní jsou velikou převahou původu keltského, z menší části románského (latiny a italštiny), z nejmenší slovanského a německého. — Co do tvarů je příbuznější nářečím severoitalským a poněkud i provençalskému; skladba i zvukosloví mají ráz původní, ačkoliv onano italštině vždy více se přizpůsobuje. — Literatura je dosud velice skrovná a obmezuje se jedině na pověsti a písně národní a četné pokusy v umělém básnictví. Nejplodnější básníci jsou jmenovaný již Zorutti a hrabě Colloredo. Gramatiku vydal r. 1860. básník Zorutti; velmi dobrý slovník (úplný) 20letou práci kněz J. Pirona, direktor Vidimského lycea, jenž vyšel 1861. nákladem cís. akademie nauk.

Gorice.

Za nedlouho dorazili jsme do Gorice. Hořice a Gorice jest jedno a též jméno; ano, tamní venkované vyslovují skoro rovněž také Horice. — Gorice (něm. Görz), pěkné a příjemné město s mírným ponebím a dosti laciným živobytím; má as 15—20 tisíc obyvatelů, kde proto i pensisté, zvláště vojenští, rádi se usazují; jest nyní krajské i okresní město nad řekou Sočí (Isonzo), 5 mil od Terstu a jen 2 míle od moře Jaderského, sídlo arcibiskupa s kněžským seminářem pro diecése přímořské, vyšším gymnasiem, se starým hradem, druhdy sídlem hrabat Gorických.

Z budov jsou nejpamátnejší: hlavní chrám s pomníkem hrabat Gorických, kostel Otců Jesuitů, stavovský dům, klášter Milosrdných bratří a jiné; má rozličné továrny a živý obchod. — Jistý p. učitel, horlivý Slovinec, byl tak laskav a provedl nás městem a ukázal všechny památnosti; stůj zde i jeho jméno: Josef Hrovatin; znal i literaturu českou a uměl dosti česky, aspoň rozuměl.

Že Gorice k obývání příjemná jest a i ponebí mírné a pro blízké moře tak snadno se neměnicí: zvolil Monsignor Filip i toto místo a zakoupil i vystavěl zde sanatorium druhé, t. j. ústav pro choré kněze, poněkud za městem, se vším pohodlím a krásnou zahradou, kde chorému (hlavně na plíce) knězi za mírný poplatek (za stravu) všeho se dostává; tu má v domě i kapli, i lázně a vše, co jen ku pohodlí chorého sloužiti může. Sám pak Monsignore v létě tu nejraději pobývá. I my tu laskavě přijati a stkvěle ubytováni a častováni byli, začez tuto veřejně srdečné díky činíme.

Druhého dne ustanovili jsme, že vykonáme pouť na oblíbené Mariánské poutnické místo Slovincův, na Svatou Horu (Sveta Gora). Jako my máme svou Svatou Horu, tak i oni. Jest totiž na severní straně od Gorice nad řekou Sočí, vysoko na skalnaté hoře překrásné

poutní místo Marianské, tisíci a tisíci poutníkův ze všech stran navštěvované. I umínili jsme si, také pouť tam vykonati. Ráno časně dal nás Monsignor vyvéztí až na úpatí hory, odkud potom cesta dosti dobrá, okresní silnice na vrch a dále do hor vede. Tu potkávali jsme mnoho venkovského lidu, spěchajícího na trh do Gorice, i vezli nebo nesli rozličné věci na prodej; rolníci hlavně dříví, až se vozy prohýbaly, koně, více však voly zapřažené majíce; ženské pak hlavně drůbež, máslo, vejce a jiné věci, ve velikých plochých koších, vše na hlavách, nic nedržíce; při tom kráčely statně, rovně, přímo jako svíce; statní, zdraví lidé z těch hor, z toho chudého skalnatého Krasu!

Cesta vinula se nad řekou; voda její, hluboko v korytě dole, zelená jak smaragd; i tážeme se: »Která to řeka?« »Soče«, zněla odpověď.

Nezdála se z dola Svatá Hora býti tak velice vysoká; ale když jsme šli, pocítovali jsme čím dále tím více obtíží; jest jistě vysoká kolik tisíc stop. Od polovice hory začínají kapličky; býval v každé obraz ze života Rodičky Boží i oltářík, jak jest viděti; ale nyní jsou spuštěné (škoda!) a slouží jen za útulek před deštěm, i pro dobytek, když se vše nahoru přinášeti musí.

Konečně, úplně propoceni, stanuli jsme na Svete Goře. Jest tu hřbitůvek, farář a dva kaplani, dva neb tři hostince a několik krámů, kde posvátné věci: růžence, obrázky, penízky, modlitbičky atd. se prodávají. Ale ozdobou hory jest krásná basilika uprostřed; ku hlavnímu oltáři se jde po stupních. Kolem na stěnách jsou veliké obrazy na omítce ze života Rodičky Boží. Mramor a stříbro tu hojně zastoupeny jsou; vše čisté a krásné. Tu sloužili jsme i mši sv. u hlavního oltáře, na němž jest zázračný obraz Rodičky Boží.

Počátek spadá do r. 1539. Obraz jest starý, učazený. Jest to Rodička Boží s dětátkem; kdo jest autor, neví se; po levé straně Rodičky Boží je sv. Jan Křtitel, po pravé (tušíme) sv. Benedikt. Kněz P. Anton Červ sepsal a vydal knížku o tomto oblíbeném místě pod názvem: Sveta Gora pri Gorici. Zgodovina te božje poti (děje toho poutního místa). Spisal Anton Červ, mašnik na Sv. Gori. V Gorici 1883. — Koupili jsme si ji na památku. — V knížce té vše obšírně vypisuje. Vykládá, kterak Rodička Boží pastýřce Voršile Ferligojkově z Grgarja na vrchu Skalnici se ukázala, (r. 1539.) třikráte z nebezpečí ji vysvobodila, kterak chrám jest stavěn, kterak Otcové Františkáni provincie bosenské tam duchovní správu vedli a místo zvelebili atp.

Tu při té mši sv., vlastně po mši, modlili jsme se tištěné modlitbičky slovinsky, ale »Otče náš« a Zdravas« po česku, a lid dobře rozuměl a slovinsky modlil se dál. Po mši sv. musili jsme se zapsati v kapli do knihy cizinců, kdož tam mši sv. sloužili. Tu viděli jsme, kterak mnozí konali tu i svou kající pobožnost a přicházeli, aby si dali posvětit věci, jež na památku sobě i jiným tu byli koupili.

Nad klekátkem, kde kněz po mši sv. se modlí poděkování Pánu Bohu (gratiarum actio), viděli jsme, že tu jsou vyvěšené i dvě slovinské básně na počest Rodičky Boží; i nemohli jsme odolati touze srdce, abychom si je na památku neopsali a do češtiny nepřeložili, jež tuto i v původním znění i v překladu podáváme:

Marii Devici na sv. Gori.

Kako lepó, kakó krasno,
nad nami danes je nebo;
sinoče pa je v temno noč
vihar zaganjal svojo moč,
da tresel se je zemski dom,
ko je razgrajal silni grom.
I v srci mojem je negdaj
vihar mirú vkončaval raj,
razdiral mi nedolžni cvet,
zapeljeval v strasti me svet;
a prišel je po mene brod (lod')
odpeljal mirno me odtod;
privel do mirnih dežela (vlastí)
privel k prostosti me srcá.

Marija, ti bila si brod,
ty meni novih nad si plod!
Glej! tu pred Tabô sem klečal,
ter milo k Tebi vzdvihoval;
In Tebi smilil se je sin,
bolan od silnih bolečin;
svoj plajšč ložila si čež me,
da zdaj mi prosto je srcé!

Častitelj.

—

Marii Panně na sv. Hoře.

Jak lepý hle, jak krásný dnes
nad námi pne se kruh nebes;
u večer však jest v temnou noc
zvuk vichru hlâsal svoji moc,
že třásl se jest zemský dóm,
když zuřil nad ním silný hrom.

I v srdci mém kvet' jindy máj,
však vichr zhubil klidu ráj,
mi nevinný rozedral květ
a zahnal mne v ten strastí svět;
však připlula jest pro mne loď,
mně tiše řekla: »Se mnou pojď« —
a nesla v jinou, lepší vlast,
vrátila srdci míru slast.

Marija, Ty's byla ta loď,
Ty nových nadějí mi plod;
hled', před Tebou jsem tu klečel,
a vroucně k Tobě vzhůru zřel;
Ty sklonila se nad synem,
přebídným v ranách, v bolu svém,
svým pláštěm jsi mne přikryla
a srdci mír zas vrátila.

Ctitel.

—

A druhá báseň zní:

Mariji v čast, grešniku v tolažbo.

Kdo seštel bi bolnike, ktere si ozdravila,
Ti prelubezniva naša nebeška kraljica;
kdo grešnike vse, které si spreobrnila,
krivoverce, ktere si Ti otela, blaga Devica?
Kdo vé za vse bitve, v kterih si premila,
Ti zmagala, kdo za lakote in trpljenja,

kterim si usmiljena mati konec storila;
kdo za nesrečne, ktere si ti rešila pogubljenja?

Ó Maria, Ti nam celiš dušne rane,
Ti sirotam solze otiraš, in je tolažiš;
Ti revnim hladiš bolečine nam poslane;
Ti zdihujoče na zadnjo uro ne zapustiš.

Več milosti, kot je peska od morji, o Mila,
zvezd na nebu, listja na dervlju, si svetu sprosila;
naj pojó za to Ti čast in hvalo vsi rodovi,
vsi slavě in časté naj Te Adamovi sinovi!
Naj vedno sliši na sv. Gori se zvonjenje
Tebi, Maria Prečista, v čast in počesčenje;
čez hribe in doline naj vselij zvon doni:
»Česčena bod' Marija, Devica Ti!«

V slednji nevarnosti tud' nam, o Devica!
pridi na pomoč, ter usliši nas Kraljica!
in življenja našega zadnjo strašno úro,
pridi Marija Tvojim rozmarjem v podporo!

Marii ke cti, hříšníku k útěše.

Kdo sečte vsecky nemocné, jež Ty jsi uzdravila?
Ty milá naše líbezná Nebeská Králová?
Kdo vsecky sečte hříšníky, jež Ty jsi obrátila?
I bludaře, jež často Tvá moc zkázy uchová? —

Kdo krvavé ty boje zná, v kterých jsi zvítězila?
Ty Panno Blahoslavená! — kdo hlad a utrpení,
jimž lítostivá matka jsouc, jsi konec učinila?

Kdo nešťastné, jimž záhuby již Tebou více není?

Ó Maria, Ty hojíš nám vše duše bolné rány,
Ty slzy stíráš sirotám, jež žalem vylákány;
Ty záry chladiš trpícím a léčíš vše bolesti,
Ty lkající v den poslední do nebe můžeš vésti.

Víc milostí, než písku je tam v moři, Ty ó Milá,
hvězd na nebi, než listí dřev, Ty lidem vyprosila.

Nechť pěj za to chválu, čest, Ti všickni národové,
nechť ctí a oslavují Tě, Adama potomkové!

ať za dne Hoře na Svaté se slyší vyzvánění,
to Panno Tobě, Maria, ke cti a oslavení.

Přes vrchy a vše doliny, nechť všaký duní zvon:

»bud' ctěna čistá Maria«, tak pěj poutníkův shon.

Však v poslední slyš hodině a přispěj v nebezpečí,

přijď na pomoc a uslyš nás, a duši z ran vyléči;

ó shlédni okem milostivým, v té přísné na nás chvíli,

přijď poutníkům svým na pomoc, by v nebi Tebe ctili!

Zpáteční cesta nebyla ovšem tak obtížná, jako do vrchu. Tu dohonili jsme brzy dvě paní, jež až z Terstu sem byly připutovaly, a to již den před tím, dnes kající pobožnost vykonaly a zase se vracely. Pravily, že každého roku sem putují, že jim to místo nad míru jest milo a že se jdou sem k Rodičce Boží potěšit; byly vdovy. Na zpáteční cestě potkávali jsme zase ty venkovany, kteří již z trhu se vraceli; ženské opět měly koše nebo uzly na hlavách; nesly v nich věci v městě nakoupené. Kráčely statně do vrchu, ruku jednu, nebo i obě majíce v bok opřené. Velice jsme si vážili, že jsme šťastně tu pouť vykonali a vzpomínali při mši sv. domova a všech milých a drahých osob ve vzdálené vlasti. Odpoledne pokračovali jsme v cestě své. Brzy zatočila dráha ku Ilradišti (Gradisca) a dále ku Monte

Falcone (Sokolí Hora). Tu již objevilo se nám Jaderské Moře. Co však mile nás překvapilo, bylo, že ta skalnatá poušť, Kras, začíná orůstat. Sláva! toť věru záslužné! Když před téměř 40 léty jsme tudy jezdili do Vlach: byl Kras smutná, skalnatá poušť, rozvaliny skalní, kde nebylo ni člověka, ni ptáčka, ni kteréhokoli živočicha; jen někde v nálevkovitém padolíku chaloupka chudého Istriance, trošku pohanky a brambor, ostatně jen kámen a kámen. Nyní jsou tu již stromky, tvoří se prst; i travička se zelená — jak to oku lahodí!

I viděli jsme, že kultura ta jest zákonem chráněna. Jen když začátek učiněn; za několik decenníí může tu býti slušný les; svým časem přece ta půda nějaký užitek dá. Tak jeli jsme na Divaču a Sv. Petr, kde se dráha dělí; severně k Lublani a jižně k Rjece (Fiume, Flumen); bylo půl noci, když jsme přirazili ku stanici; uhostili jsme se v Lloydů a s těžší dostali jsme nocleh; vše bylo obsazeno.

Ráno spěchali jsme časně, abychom se podívali na Trsat. Trsat čili Tersat, vlašsky Tersatto, jest vlastně ves v Horvatském Přímoří, v župě Rjecké, památné tím, že o něm se vypravuje, že domek, v němž Rodička Boží v Nazaretě přebývala a v němž »Slovo tělem učiněno bylo«, anděly nejprv sem, odtud pak do Lorety (kde domek se nalézá), do Italie jest přenesen. Následkem toho povstalo zde znamenité místo poutnické Rodičky Boží, františkánský klášter a krásný kostel. Mimo to jsou tu zříceniny starého zámku, majetek slavného druhdy rodu Frankopánů, jichž jedna linie z Tersata se zvala.

Z důli hned z města vedou schody dosti pohodlné až na horu; vždy 7 8 kroků a pak 4 schody; jest všech schodů as 410, dole kaplička; sem tam obraz, upomínka, že jdeme na sv. místo. Už na schodech těch prodávají ženy obrázky Matky Boží Trsatské, penízky č. medaillky, růžence, obrázky a podobné svěceniny; nahore před kostelem jest krásný prostor, na nějž chrám průčelím svým zírá. I tu sloužili jsme mši sv. a modlili se po česku, načež lid po horvatsku odpovídal. I tu bylo dosti nábožných poutníků a bylo viděti, že jsou cizinci. Otcové Františkáni jsou tu velice vlídni a každý kněz, kterýž tu slouží, jest jimi pozván ku snídani, kteráž jest hojná a bohatá.

Na chodbě jsme se seznámili s jedním ctilivým otcem Františkánem, kterýž právě byl ukončil sv. misi v jižní Americe ve státě Čili; odevzdav stádce své tamnímu katolickému biskupu, vrátil se do Evropy. Pracoval u Indiánů z kmene Araukánů 15 let; když byl hotov a nebylo již žádného pohana mezi nimi, psal o tom biskupovi a prosil, aby dále přejal práci a stádce pokřtěné připojil ku biskupství a ostatnímu stádcu svému. A tak 15 let nepřetržitě tam pracovav, naplnil úkol svůj. Slul P. Maximilian a pocházel ze Štýrska. — Týž byl tak laskav, že zavedl nás do zahrady a ukázal k jednomu návrší, kde i nízká rozhledna postavena byla, řka, že užijeme krásného rozhledu, abychom jen tam šli. A skutečně, sotva že dostoupili jsme vršku toho, rozvinul se před námi obraz překrásný: Quarnerské moře, záliv rjecký, město Rjeka s přístavem i loďmi a vším nábřežím i zbožím; dále severní a protější břeh, ty skalnaté, avšak orostlé hory, rozkošná Abbazia, Ika č. Oprič, Lovrana a Pulje (Póla), jižně ostrovy Quarnerského moře Velja a Krč (Cherso), všecky ty osady a krásné villy, jež zdobí pobřeží mořské — obraz moci a velebnosti Boží! I pobýli jsme hodnou chvílí, ztápějíce oko v krásách těch a nemohouce se na-

sytití všemi těmi divy Božími! I děkovali jsme v duchu otci Františkánu, že nás na vyhlídku tu upozornil. (Lovrana, slov. Dobro Rano.)

Vracejíce se, ještě jednou zastavili jsme se v kostele, abychom si jej prohlédli a na rozloučenou se pomodlili. Kostel jest samý mramor a mosaika. Na stěnách, zvláště ve spodní části, jest zavěseno mnoho obrazů, jak patrně votivních č. ze slibů od soukromých lidí; na každém jest vymalována bouře na moři a loď ztroskotaná nebo v nebezpečí se nalézající; na každém pak nahoře v rohu malá, okrouhlá podobizna Rodičky Boží Trsatské. Patrně, že obrazy ty sem dány jsou z vděčnosti, že Rodička Boží v hodině nebezpečí pomocí svou přispěla a buď loď zachránila, nebo toho onoho při životě zachovala.

Na jednom sloupě uprostřed pak viděli jsme ještě jeden obrázek a při něm tento nápis: »Prava slika (obraz, od líčiti, líce, sličný) milostivne a okrunjene Majke Božje Márie, koja (který) od svetogá Luke naslikovana, po papi Urbanu V. u godine (v roku) 1362. u Tersat poslata je, i sad (nyní) pod duhovnom obrambom (ochranou) otacah (otcův) Frančiškanah stojí«; nasleduje »molitva« (modlitba).

Bylo as 8 hodin, byli jsme dole v městě zpět. I šli jsme poněkud prohlédnout si město.

Rjeka, t. j. řeka, latinsky Flumen (sti Viti), odtud vlašské Fiume, jest královské město v horvatském Přímoří, v úzkém, kamenitém údolí, při ústí říčky Rječiny, (Fiumara) sídlo županije Rjecké. Skládá se ze starého a nového města a má nyní 20 tisíc obyvatel. Staré město leží na výšině, nové prostírá se na pobřeží. — Z budov jest nejznamenitější chrám Nanebevzetí Panny Marie, sv. Víta (Jesuitský); dále klášter Benediktinek, gymnasium, námořní škola, divadlo, továrny; svobodný přístav, živý obchod. — Rjeka byla založena z blízkého Trsatu, v území vinodolském a nejstarší zmínka o ní jest ze 13. stol., když náležela Frankopanům (Frangipani). Ve 14. stol. však patřila hrabatům Děvinským (nyní Duino u Terstu); po vymření těchto, koncem 14. stol. dostala se zase Frankopanům a v druhé polovici 15. stol. císaři Fridrichovi, spravována byvši císařskými kapitány, mezi nimi znamenití válečníci Kacianer a Jurišič (1530). Ferdinand I., jakožto král Chorvatský, potvrdil její obecní zákon a zvláštní samosprávu. Právně náležela vždy ku království Chorvatskému, také jest tu národnost čistě chorvatská. R. 1725. učiněn přístav svobodným, aby zde soustřeďoval se obchod z Chorvatska a Uher. R. 1777. stala se Rjeka hlavním městem županije Severinské a měla téměř úplnou samosprávu; soud podřízen byl dílem bánské tabuli, dílem nově zřízenému chorvatskému mistodržitelství. Císař Josef II. zrušil libovolně 1786. županiji Severinskou, přidělil županijský distrikt k županiji Záhřebské a z distriktu obchodního učinil Uherské Přímoří (Litorale Hungaricum), jímž se Uhersko i na světové výstavě ve Vídni 1873. chlubilo. A toto Přímoří jest ku žádosti uherského sněmu r. 1791. přes odpor chorvatských poslanců přivtěleno ku koruně uherské a tím i Rjeka a 1807. vykázáno gubernátoru rjeckému místo v uherské vyšší sněmovně a Rjeckým poslancům ve sněmovně nižší. — Roku 1809. přišla na čas pod Francii; po Vídeňském kongressu však r. 1815. přidělena opět k dědičným zemím rakouským a 1822. znova vtělena v korunu uherskou. R. 1848. přestalo ovšem to spojení a i 1861. zůstala Rjeka při Chorvatsku, ačkoli Maďaři neustále usilují o to, aby Rjeka se stala uherskou a také tam všude své znaky a nápisy mají, ač nikdo ma-

ďarsky nemluví. Směšno bylo, když r. 1873. na světové výstavě ve Vídni chtěli se Maďaři chlubit i svou námořní mocí! Měli tam plastickou mapou vypodobněno toto přímoří a jednu lodici – a to bylo všecko; a i toto bylo slovanské. Rjeka jest a i zůstane slovanskou. — Nyní obchod se rozmáhá; na nábreží jest živo; vystaveno náramným nákladem dlouhé kamenné »molo« pro bezpečnost přístavu a na nábreží veliké, vysoké skladiště, z něhož po rourách obilí a jiné zboží snadno do lodí se spouští, když loď podjede. Tím se ušetří času i práce.

Ze Rjegy jde parník dvakrát denně do blízkých měst na pobřeží moře Quarnerského; do Abbazie, Iky (Opriče), Lovrany i Pulje a zase zpět. Před 10. bylo již živo na palubě; byli zde samí cizinci, turisté a cestující různých národností. Tu i malí obchodníci, kteří nabízejí ke koupi rozličné maličkosti z lastur, koralů a j., mnohé i velmi pěkně vyřezávané. Ano i vždy nějaká muzika na palubě se nalézá; s námi byli dva: charakterní jakés chlapisko vlašské, zpěvák s tahací harmonikou a naraženým cylindrem na hlavě všelijak skrouceným; a druhý s kytarou. Zpěvák zpíval nějaké kuplety vlašské, div chřtán mu nepraskl, druhý jej doprovázel; onen i tatrmanství všelijaké (myslil pro obveselení pasažirů) prováděl; ale hned po dvou kouscích šli vybírat a pak dost; snad žeň nebyla hojná.

Tu na lodi hned jsme se seznámili s kněžími Chorvaty; byli srdeční a upřímní, zvláště když se dověděli, že jsme Češi; dobře jsme si rozuměli. Mezi nimi byl též učitel náboženství (katecheta) z gymnasia z Vinkovce, pravoslavný; cestoval s paní a dvěma dceruškami; všichni znali též německy a byli vzdělaní; otec cestoval v klerice, katolici však, jako my, v kabátě. Jeli do Abbazie; velice přátelsky jsme se rozešli. V Abbazii se staví molo v moři z ohromných balvanů skalních tvrdého kamene; neboť Abbazia čím dále více se rozmáhá; avšak my pokračovali v cestě do Iky, čili lépe do Opriče.

(Pokračování.)

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

Motto: »Cari sunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares: sed omnes omnium caritates patria una complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?« (Cic. de Offic.)

Bylo to roku 188* na den sv. Václava, dědice země České, když sestoupiv s kazatelny a navrátiv se do sakristie, spatřil jsem tam neznámého pána, jenž mi krácel vstříc a se mi představil jako vysoký státní úředník, jehož jméno mi velice dobře bylo povědomo. I zpytoval jsem rychle svědomí, zdali jsem snad v proudu řeči v den našeho hlavního zemského patrona něco neprohodil, co by bylo v odporu s nějakým paragrafem. Neshledal jsem však ničeho a proto zůstal jsem klidným.

»Divíte se zajisté, velebný pane, jak sem přicházím,« pravil onen pán, podávaje mi s úsměvem pravici. »Hned vám to vysvětlím. — Již po mnoho let chodívám na den sv. Václava na kázání, a to každý rok do jiného kostela. Letos jsem přišel k vám, poslouchal jsem pozorně a mezi kázáním jsem si umínil, že, dříve než odejdu, musím vám poděkovat, ne jako úředník, nýbrž jako muž, jenž chová v srdci svém upřímnou lásku k vlasti a k svému národu. Přijmětež tudíž za vše, co jste mluvil, mé upřímné díky.« —

Mne tato slova překvapila více, než snad kdyby mne byl upozorňoval, bych byl v slovech svých opatrnějším, a nevím ani již, co jsem odpověděl; jenom tolik vím, že jsem v další s ním rozmluvě řekl: »Má-li kněz konati kazatelský úřad svůj věrně a svědomitě, nesmí se ohlížet ani na pravo ani na levo a nesmí se báti říci v době příhodné i pravdu trpkou, třebaš napřed věděl, že se slova jeho mnohým líbit nebudou — a že jsem slíbil napsati ve směru onoho kázání článek o lásce k vlasti a dáti jej do tisku. Pro mnohé práce jiné, jež mi nebylo lze odložit, nemohl jsem však dostáti dlouho danému slovu a činím tak teprv teď. Řádky pak tyto položil jsem zde jedině proto, abys laskavý čtenáři věděl, že podnět ku práci přítomné pochází od muže, jenž, ačkoli nosil uniformu úřednickou, přece vždycky, i v dobách pro Čecha v stavu tom těžkých, vřelou lásku choval k svému národu a vždycky zjevně k němu se hlásil, nečekaje na dobu, až odejde do pense. —

Láska k vlasti vlastenectví, jak krásná to slova, jen škoda, přeškoda, že se jim tak často nedobře rozumí! »Neboť veliká část toho,« dí právem Samuel Smiles, »co se za našich dnů zove vlastenectvím, skládá se z pouhého pokrytství a úzkoprsosti, jeví se v národních předsudcích, v národní domýšlivosti a v národním záští. Ono nedává se na jevo ve skutcích, nýbrž v marné chloubě — v křiklounství, v posuňkování a v bídném volání o pomoc — v praporech a písničkách — ve stálém přetřásání dávno minulých křivd a dávno nahraženého bezpráví. Takové vlastenectví jest snad největší kletba, která zemi kteroukoli stihnouti může.« (Karakter, přel. prof. V. Mourek str. 40.) Jinde pak napsal: »Jest jisté, tak řečené vlastenectví, nemající do sebe nic více důstojnosti, než co jí má vytí vlků.« (Povinnost, 117.) Co pak se týče zvláště národa našeho, tu toužil již před lety spisovatel Václav Vlček, že »sil bez počtu, a zvláště mladých, maří se u nás tím, že se zaměstnávají u věcech národních výhradně politikou, nemajíce v ní pranic činiti; čtení novin a opálání článků z nich: toť (že) celé vlastenecké dílo, jakým se valná část vlastenců našich skoro výhradně vykáhati může« a varoval před tím, aby se takto nemařily síly, jichž jest nám třeba ku práci plodné v ohledu každém. Nebo dílo vlastenecké jest jako budova; kterouž není lze zbudovat křikem, planými řečmi, různými hesly a zvučnými frásami vlasteneckými, nýbrž jen rozvahou a úsilovnou, obětavou prací, při kteréž nemá scházeti nikdo. Nebo »v tom jeví se jako jednotlivec i národ zdravý, schopný života i velikého povolání, že čile, úsilovně, vytrvale pracuje. Národ náš pak věru nemá sil nazbyt. Nečinnost každého jednotlivce jest pro něj ztrátou; neboť jest malý počtem a dílo jeho velice nesnadné. Potřebí mu, aby každý své místo v něm dokonale zastával; rolník, jenžto půdu vlasti vzdělává, váží v díle vlasteneckém mnohem

více, než mandel těch, kteří za vlast toliko při sklenicích hubovati uvykli.« (Vlček, Tužby vlastenecké 165.)

To jest ovšem pravda nepopíratelná, ale jako nikdo neupře, že seděti při sklenici, zvláště když jest mok dobrý, a bavit se řečmi vlasteneckými, čili, jak Vlček významně napsal, »za vlast hubovat,« mnohem snadnější jest, než ku blahu vlasti zdárně pracovat, rovněž tak nemůže nikdo upříti, že »vlastenců« druhu prvnějšího mnohem a mnohem větší jest počet nežli poslednějších. Ba i mezi těmi, kdož se zdají pracovati jenom a jenom pro dobro vlasti, jest zajisté nejeden, jemuž jsou vlast a vlastenectví pouhým pěkným pláštikem, pod nímž pracuje pěkně pro sebe, jen a jen pro sebe, pro svou čest a chválu a někdy i — kapsu; nebo »čím více který národ stárne a se kazí, nebo raději, čím více se vzmahá samoláska v čelnějších jeho jednotlivcích (a ta se vzmahá tím víc, čím víc bývají tlačeny do pozadí vznešené pravdy sv. náboženství), tím více přestává býti otčina, aspoň ve skutečnosti, předmětem lásky; stáváť se jím zajisté člověk sám. Vlast pak jest toliko středem, podporou, podkladem, obrubou, ve kteréž se pohybuje a rozvíjí činnost jednotlivcova, jenž sobě hledí nesmrtelnosti pozemské, ba vlast stává se látkou, kterou vůle a mysl jednotlivců vzdělává a přetvořuje v obraz a podobenství své, slovem: z velebné panny stává se — služka. Láska tato jest sice mocná, silná, ba i vášnivá, ale křivá, marná a neplodná pro samolásku a egoismus jednotlivců.« — Tak toužil již v letech osmačtyřicátých ve vlasteneckých svých kázáních kněz Jeronym Kajsiewicz. Co by as řekl teprve teď, kdyby tak viděl to »nezištné a obětavé« vlastenectví mnohých!

Proto, myslím, nebude nikterak od místa promluvití vážně se stanoviska katolického o lásce k vlasti a ukázati, v čem že záleží a jaké povinnosti jednomu každému ukládá. Ano, za dnů našich jeví se toho přímo potřeba. Či nemusíme slýchat tak často, že kněží nynější nejsou vlastenci? Neozývají se docela i hlasy, že dobrý katolík nemůže ani býti dobrým vlastencem? Že katolictví a vlastenectví se vylučují?

Ovšem jest pravda, že takto kněze a katolíky podezřívají ve svých žurnálech nejčastěji lidé, kteří už dávno nemají vlasti a po ní ani netouží, a pak přívrženci tajné oné sekty, která všemi prostředky úsilovně k tomu pracuje, aby přestaly všechny hranice, dělicí od sebe jednotlivé říše, a všecko aby splynulo brzy v jednu jedinou zednářskou republiku; ale nejednou slyšeti jest nám výtku podobnou i se strany vážnější, výtku, která bolí.

V době tak zvaného »kulturkampfu« v Německu vytasily se některé listy proti katolíkům s podezříváním, že prý ani nemohou míti lásky k vlasti, protože prý uznávají za duchovní svou hlavu cizího monarchu, římského papeže. Podezřívání toto zalíbilo se rychle mnohým a od těch dob více neumlklo. I u nás je bývá často slýchat, ovšem ve formě trochu pozměněné, když se zvláště kněžím vytýká, že prý jest jim vždycky nejpřednější Řím, tomu že věnují především svou lásku, tam že vždy a při všem pohlízejí nejdřív a pak teprve že vzpomínají na vlast a národ, neb ani nevzpomínají. A nebývají to, jak už praveno, vždycky jen lidé, kteří z úmyslu a za účely agitačními takto o kněžích píší a mluví, třebas tomu sami nevěřili, nýbrž i lidé vážnější, o jakých možno předpokládati, že nemají zlého úmyslu, odvažují se nejednou výtky:

»že k Římu pneme zraky jen,
že Vatikán je pravou naší touhou,
že ku Tibeře zalétá náš sen,
že vlast nám ničím, Řím jen zemí svatou
a zvláštní účel snahou vrchovatou«

a mají za to, že jest třeba nám připomenouti:

»Zde vaše vlast a ne tam za Alpami,
zde bratří vaši — velká rodina,
zde doma jste a ne tam za horami,
zde vaší práci bije hodina,
ba těžké práci, pomáhajte při ní,
mír sejte v lidu, konec sváru nyní:
vždyť zde jste doma, ne tam za Alpami!«

(Tichý, V bouři a klidu str. 49.)

Básník ovšem prohlašuje uvedenou výtku za pouhou pomluvu, ale mnozí pomluvě té věří, a to bohužel nejčastěji a nejsnáze ti, kteří nemají o pravé lásce k vlasti ani řádného ponětí. Leč přistupme již k věci.

Láska k vlasti jest nám vrozena.

Člověk zajisté, jakožto bytost složitá — hmotná i duchovní — žije prve, nežli duševní jeho síly s dostatek dospějí, a i později v ustavičném styku a v bezprostředním spojení se vším, co ho obklopuje. Tím ovšem povstává mezi organismem člověka a místem, kde se narodil, jakýsi úzký a souvislý poměr. Obrazy, jež v mládí tak často byl vídal: hory, roviny, lesy, obloha, barva trávy a polní úrody, řeč, již se učil mluvit, zpěv ptactva a písně, jimiž jej matka k spánku hýčkala, všechno to vniklo podivně v jeho paměť, utkvělo v jeho obrazotvornosti a tvoří tam jakési zvláštní těleso, jakýsi obraz, nakreslený rysy nesmazatelnými, kterémuž uvykla mravná rozumná jeho bytost, tak že bez něho žiti bývá jí napotom těžko a bolestno a někdy i — nemožno, tak že touhou po něm chřadne a hyne. Cit tento se nevztahuje ku kráse a zvláštním přednostem domoviny před zeměmi a krajinami jinými, nýbrž předbíhá veškeré rozumové uvažování a jeví se mocně u lidí všech, zvláště ve věku mladém a pak národů méně vzdělaných, byť jejich domovina byla třeba chudíčká.

Že tomu tak jest, pocítil jistě každý, kdo musil svůj domov ve věku mladém z té neb oné příčiny opustit na dobu delší. Ó, jak rád a často vzpomínal v dálce na rodný svůj dům, na místa, kde si jako dítě hrával, na luhy a stráně, po nichž běhával, jak si všechno živě představoval, jak se rozpomínal i na každý strom a na každý kámen, jež vídal ve své otčině, a jak toužil po tom, by místa ona opětně spatřil a svým duchem na nich pookřál!

Cit tento se vztahuje nejdříve a hlavně ovšem k místu onomu, kde jsme se zrodili, kde stávala naše kolébka, kde jsme vídali milé nám tváře našich rodičů, kde s mlékem mateřským ssáli jsme do sebe i mateřskou svou řeč; nebo k místu tomuto nesou se naše první upomínky, upomínky nejdražší, nejčistší a nejmilejší. Znenáhla však se učíme tímto citem objímati vždy širší kruh těch, kteří s námi jednou mluví řečí, jednu obývají krajinu a zemi, podobné mají zvyky

a obyčeje. A to vše děje se beze všeho zvláštního uvažování a rozumování, zcela přirozeně a samo sebou, tak že si toho duševního procesu nebýváme ani vědomi.

Cit tento tvoří, bychom tak řekli, první a nejnižší stupeň lásky k vlasti, lásky instinktivní, kteráž může býti silná, ba i vášnivá a řevnivá, ale také slepá, neplodná a neužitečná.

Na tomto stupni nesmíme utkvěti, nýbrž jsouce bytostí obdařených vedle citu i pronikavým rozumem, musíme se povznést od pouhé instinktivní lásky k vlasti, jakouž spatřujeme do jisté míry i u divochů, k lásce rozumné, úmyslové, kteráž sobě oblibuje zvláště v historickém, rozumovém a mravním životě svého národa, jemu hledí prospěti a svou vlastní bytost s bytostí jeho jaksi stotožňuje. Živly této lásky k vlasti jsou tedy především dějiny vlasti, jazyk, písemnictví, zákonodárství, zvyky, obyčeje a historické památky.

Ale i tato rozumná a úmyslná láska k vlasti, ačkoli jest vyšší a vznešenější, nežli láska pouze instinktivní a ačkoli může ku blahu vlasti mnoho a mnoho vykonati, zůstává bez principu náboženského přece jenom ctností přirozenou, ba může se i snadno zvrhnouti nejen v egoismus, nýbrž i ve pravý opak svůj. Ukládat nejednou láska k vlasti člověku povinnosti a vyžaduje od něho obětí, jakýchž člověk, jenž se řídí pouze přirozeným svým rozumem a ohledy pouze pozemskými, není ani schopen.

I láska k vlasti potřebuje tudíž vyšší pomoci a vyšší posily, potřebuje, abychom tak řekli, svého posvěcení, by byla čistou, nezištnou, obětavou a vytrvalou. Této pak vyšší pomoci a posily, tohoto posvěcení dostává se lásce k vlasti — náboženstvím, hlavně náboženstvím křesťansko-katolickým, jež jest náboženstvím jediné pravým.

Ano, náboženství křesťansko-katolické, kteréž neničí a nepotlačuje žádného v pravdě přirozeného citu, spíše všecky povznáší, zušlechťuje a posvěcuje: povznáší, zušlechťuje a posvěcuje i cit lásky k vlasti, tak že láska k vlasti, kteráž sama o sobě jest ctností toliko přirozenou, pod vlivem tohoto sv. náboženství stává se ctností řádu vyššího, ctností v pravdě křesťanskou, ctností, kteráž nás činí schopnými, bychom vlast svou milovali lépe, nezištněji a obětavěji, než kdokoli jiný.

Že pak náboženství Bohem zjevené, tedy zvláště náboženství křesťansko-katolické, jakožto zjevení nejdokonalejší, lásku k rodné zemi, národu a jazyku a vůbec city a skutky vlastenecké neodsuzuje a nepotlačuje, nýbrž schvaluje a odporoučí, toho nacházíme četné doklady v knihách Písem svatých.

Uvedeme toho některé příklady.

Patriarcha Jakub umírá, vzdálen od vlasti. I volá k sobě ještě naposled všecky syny své i syny Josefovy, žehná jim a loučí se s nimi. Když pak již všem požehnal, tu zalétá duchem svým ještě jedenkrát v ony krajiny, kde žili a zemřeli jeho Otcové, slibuje synům svým, že Bůh bude s nimi a uvede je zpět do země otců jejich, do země rodné; na konec pak sbírá poslední své síly a přikazuje synům svým, aby, až umře, nepochovávali těla jeho v Egyptě, nýbrž aby je dovezli nazpět do země rodné a tam aby je pochovali v jeskyni vedle otců jeho (I. Mojž. 49, 29.).

A kdo by mohl čísti bez pohnutí žalm 136. (čili podle hebrejského 137.), kde se tak dojemně líčí touha a tesknost po vlasti a

zármutek, hladající v srdci, což vše bylo údělem nešťastného národa israelského v zajetí babylonském? Či nezdá se nám, jako bychom tak řka viděli celý ten národ, pohřížený v zármutku a hoři, když čteme v žalmu: »Při řekách babylonských tu jsme sedávali a plakávali, když jsme se rozpomínali na Sion. Na vrbí uprostřed říše babylonské zavěšovali jsme nástroje hudby své, jelikož jsme pro smutek nechtěli hráti. Nebo tam dotazovali se nás ti, jenž zjímané vedli nás, na slova písní, žádající, bychom zpívali: a ti, jenž zavedli nás, říkali nám: Píseň zpívejte nám z písní sionských. Ale kterak zpívati máme píseň Hospodinovu v zemi cizí? Jestliže zapomenu na tebe, Jerusaléme, budiž v zapomenutí dána pravice má. Přilni jazyk k dásním mým, nebudu-li pamatovati na tebe.«

Tak truchlili a tesknili po vzdálené vlasti synové israelští v zajetí babylonském; kdo pak doma byli ponecháni, ti truchlili opět a hořce plakali nad zpusťováním svatého města, nad neštěstím, jakéž zastihlo veškerý národ, jako toho máme zvlášť dojemný doklad v »Pláči proroka Jeremiáše« a v jeho »Modlitbě«, v níž prosil Boha, by se nad lidem israelským smiloval a mu dopomohl k bývalé blaženosti. Podobně naříkal nad neštěstím lidu israelského a pokořením města svatého kněz Mathatyáš, volaje úpěnlivě: »Běda mně: proč jsem se narodil, abych viděl pokoření lidu svého a potření města svatého a seděl tu, když se dává v ruce nepřátel? A svatyně jest v ruku cizozemců, chrám jeho jako člověk beze cti. Nádobí slávy jeho pobrána a zanesena jsou: zbiti jsou starcové jeho po ulicích a mládenci jeho padli od meče nepřátel. Všecka ozdoba jeho odjata jest. A ježto bylo svobodné, učiněno jest otrokem« atd.

Avšak nejenom o teskné touze po vlasti, o zármutku a hoři nad jejím ponížením vypravují nám knihy Písem svatých, nýbrž i o slavných pro vlast a národ vykonaných činech, jež schvalují a doporučují.

Tak se nám na př. v Písmě sv. vypravuje o slavných skutcích a bojích Mojžíšových, jakéž podnikal pro svůj národ, podobně pak i o utrpeních, jež mu pro národ israelský bylo snášeti. S chválou vypravují knihy Písem sv. o slavných skutcích Gedeonových, jimiž vymanil lid israelský z nátisků nepřátel. S nemenší chválou vypravuje se tam o královně Esther, jak s nasazením vlastního života předstoupila před svého královského manžela, by jej prosila za lid israelský, za lid svůj, jemuž hrozila úplná záhuba, a kterak touto obětavou prosbou, prosbou, která pro ni samu spojena byla s velkým nebezpečím, národ israelský zachránila. S chválou pak ještě větší vypisují se ve sv. Písmě občanské a vlastenecké ctnosti, obětavost a hrdinnost, jakéž osvědčila šlechtná Judith, by zachránila rodné město své a zbavila národ israelský nejúhlavnějšího jeho nepřítele. Nebo když byl Holofernes, vůdce vojska assyrského, od Judithy stat a když smrtí jeho polekané vojsko assyrské od Israelských s malou jen poměrně prací bylo přemoženo, rozprášeno a pobito, tu, jak se nám v Písmě vypravuje, »přišel z Jerusaléma do Bethulie nejvyšší kněz Joakim se všemi svými kněžími, aby viděl Judith«, a když tato vyšla k nim, dobrořečili jí všichni jedním hlasem, řkouce: »Tys chválá Jerusalema, tys radost Israele, tys čest lidu našeho: protože jsi učinila zmužile . . . , budeš požehnána na věky« (Kniha Judith. kap. 15.).

Abychom však příklady zbytečně nemnožili, připomeneme pouze ještě, že celé dvě poslední knihy Starého Zákona věnovány jsou vypravování o statečných a vlasteneckých činech bratrů Makkabejských a otce jejich Mathatyáše, a že Písmo svaté přímo vybízí, bychom chovali u vděčné paměti a chválili muže o vlast a národ zasloužilé, když dí: »Chvalmež muže slavné; mnohou slávu způsobil jim Pán velebností svou od věků; byli panující ve vlastech svých, lidé velicí mocí a opatrností svou obdařeni; všichni tito v pokoleních národu svého slávy došli a za dnů svých měli chválu. Dědictví svaté jsou vnukové jejich a v smlouvách stálo símě jejich a synové jejich pro zásluhy jejich až na věky zůstávají; símě jejich a sláva jejich nebude vyhlazena. Těla jejich v pokoji pochována jsou a jméno jejich živo jest od národu až do národu« (Sirach, kap. 44.).

Tak se dočítáme v knihách Písem sv. Starého Zákona; v Novém pak Zákoně zanechal nám nejkrásnější a nejvznešenější příklad lásky k vlasti Kristus Pán. Ano, vtělený Syn Boží a Vykupitel náš neučinil pouze zadost všem povinnostem, jakéž člověku ukládá společnost, jakéž mají děti k rodičům, nýbrž učinil zadost i povinnostem, jakéž má občan ku své vlasti. »Poslán jsem k ovčím, kteréž zbloudily, z domu israelského«. Po celý čas svého veřejného působení nepřekročil hranic země israelské, uvnitř těchto hranic však všechněm dobře činil. Židé znali Jej jako vlastence; proto soudili též starší židovští, jež k němu vyslal setník pohanský, by ho prosili, by přišel a uzdravil jeho služebníka, že mu nemohou tohoto setníka doporučit lépe a ničím jiným že ho nemohou tak snadno pohnouti, by prosbu jeho vyslyšel, než když mu o něm řeknou: »Hoden jest, abys mu to učinil; nebo miluje národ náš a školu on nám vystavěl« (Luk. 7, 4—5.).

Jak pak mocná a veliká byla tato láska Krista Spasitele k zemi israelské, k celému národu israelskému a ke všemu, co bylo tomuto národu po právu milé a drahé, viděti zvláště z toho, že když ubíral se ve slavném průvodu do Jerusaléma a se k městu tomu přiblížil již tak, že je viděl, plakal nad městem tím a nad všemi jeho obyvateli, proto že svým vševidoucím okem již napřed viděl všecko to hoře, všecken ten zármutek, všecko to neštěstí, kteréž za trest přikvačí na město svaté a s ním na všecken národ israelský. A tuto myšlénku, s níž se zabýval po dobu svého slavného vjezdu do Jerusaléma, tuto myšlénku měl na mysli i ve svém utrpení. Pravilť zajisté k ženám, kteréž nad ním, když kráčel s křížem k hoře kalvarské, hořce plakaly, by neplakaly nad ním, spíše aby pomněly samy na sebe a na neštěstí, jakéž přichvátá na veškerý národ israelský pro zločin, jehož se dopustil na svém Vykupiteli, a to majíce na mysli, aby plakaly nad sebou a svými syny. Když pak již pněl na kříži, prosil ještě za své krajany, kteří mu připravili potupné to lože a v nevýslovných jeho bolestech se mu posmívali; a je-li pravda, jako že je — podle slov sv. evangelia, — že nejvyšší kněz Kaifáš, když dal židům radu, aby Krista k smrti odsoudili, právě k ním s výtkou, že na to nemyslí, že jest jim »užitečné, aby jeden člověk umřel za lid a ne aby všecken národ zahynul«, je-li pravda, díme, že tenkrát Kaifáš »prorokoval« (Ev. sv. Jana 11, 50—51.): možno ze slov jeho souditi, že Kristus Pán prolil krev svou i ze zvláštní lásky ku svému národu a že podáváje obět smíření za všechny lidi, chtěl,

aby platila způsobem zvláštním obzvláště za Jeho nehodné krajany, za Jeho vlast. — Tak alespoň vykládají uvedená slova evangelia biskup Bossuet, biskup Clary (v díle: *La santa filosofia della mente e del cuore*) a biskup Josef Jiří Strossmayer.

A nyní popatřme na sv. Pavla, jenž jest i v tomto ohledu pravým učedníkem a apoštolem Kristovým. Na mnohých a dalekých cestách svých nezapomíná v nížádném městě ptáti se nejdříve po židech, a nikde mu to nepřichází za těžko, by vyhledal kout, kde stojí jejich synagoga. Pohledte naň na př. v slavných Athénách. I tu pospíchá nejdříve, aby se chopil té krvi potřísněné pravice národa židovského. V bujném bohatství stojí tu před ním proslulé město pohanské, zde jest tak řka v srdci pohanského světa a on jest vyvolen, by byl apoštolem pohanů. A židé? ti jsou zde pouze přistěhovalci, kteří nemají v životě lidu athénského žádného významu. Jim patří pouze malá píď půdy ve velkém tom městě, tam kde stojí jejich prostá synagoga. Apoštolovi však zdá se, jakoby právě chudé toto místo bylo proň v celém velikém městě nejútulnějším. I kráčí ulicemi a náměstími kolem soch, model, tlačí se skrze zástupy lidu velice živě rokujícího, všecko nechává prozatím stranou a jde vyhledat — židovské synagogy. Vížeť jej stále ještě zvláštní, veliká, křesťanstvím posvěcená láska k národu, z něhož pocházel, v jehož středu strávil šťastné a blažené dny svého mládí i ohnivou dobu života svého mladického, jehož slavnosti slavil, jehož náboženské naděje sdílel a tytýž i předsudky. Vížeť jej stále ještě láska k Sionu a k Palestině, k té krásné zemi cedrů a palem.

Láskou planoucí jeho srdce objímá celý svět, tak že chce všechněm všechno býti, by všechny získal Kristu, ale láska k národu, z něhož pochází, má v tomto jeho milujícím srdci ještě zvláštní, tajné místo. Zde uvažuje neštěstí svého národa, jeho zaslepenost a čím víc od židů musí trpěti, čím jej krutěji pronásledují a jemu všemožné strojí úklady, tím více roste k nim jeho láska! Ano tato láska apoštola národa k lidu židovskému jest tak veliká, že je nám těžko pochopiti ji, neboť v této lásce pronesl i slova: »Žádal jsem já sám zavrženým býti od Krista pro své bratří, kteří jsou moji příbuzní podle těla, kteřížto jsou israelští« (Řím. 9, 3.). Jaká to myšlenka, jaké to přání! Jaká to láska vroucí, plamenná jeví se v těchto slovech! On by chtěl býti zavržen, zavržen od lásky Kristovy z lásky k národu israelskému, kdyby jej mohl za tuto cenu získat pro Krista a tím pro jeho věčné spasení! Jaký to obětavý milovník svého lidu! Jaký to vznešený milovník své vlasti! ¹⁾

Jak by tudíž neměl křesťan, jenž má před sebou tak vznešené vzory, milovati vlast svou, milovati národ svůj láskou opravdovou, láskou velikou? Ano, i křesťan miluje láskou zvláštní ten koutek země, kde stávala jeho kolébka, kde zaznívají sladké zvuky mluvy, v níž se ponejprv učil vyslovovat vedle sladkých jmen otce a matky, jméno svého Otce nebeského, ať se krajina ta nachází již v tuhém severu, nebo na rozkošných březích Dardanel nebo tam, kde jest proslulý Zlatý záliv neapolský, miluje ji více nežli veškerý ostatní svět. Neboť jeho druhá vlast, po které touží celým srdcem svým a

¹⁾ Srov. biskupa Dra Eberharda: *Fastenpredigten* str. 157—158.

kde doufá najítí upokojení všechněch tužeb svých, leží ve světě jiném, tak že myšlénka na tuto drahou vlast náleží zcela jinému řádu a nemůže nikterak překážet lásce jeho ku vlasti pozemské, nýbrž jí spíše prospívá a ji podporuje. A proč? Proto že křesťan v pozemské své vlasti spatřuje jakési nastínění, jakousi předsín vlasti nebeské. Bůh sám štěpuje nám lásku k ní do srdce, aby nám dal pocítiti, jak je to milé mítí píď země, již nazýváme svou, a by poučil nás a dal nám již napřed pochopiti, jakou rozkoš sladkou pocítí člověk teprve tenkrát, až vejde do vlasti nebeské, povýšené nad všechny změny času, kde není více nástrah a útoků nepřátelských, aniž jakých nehod, ani sporů občanských, nýbrž věčná radost a sláva nekonečná.²⁾

(Pokračování.)

Listí padá . . .

Píseň na rtu, blaho v líci
kráčeli tu milující
vesny kouzlem nadšení.
K lásce, kde jim ptáci pěli,
v holé ted' se větvi bělí
babí leto v jeseni;
větrem letí v pustá lada, —
listí padá.

Tam, kde spřádá v jejich štěstí
pták své hnízdo v ratolesti,
sníh ted' v brzku zima mrazná
sypat bude v hnízda prázdná;
tam, kde v listů šelestění
hroužila se v tiché snění
šťastna obou duše mladá, —
listí padá.

V stinné loubí háje z dáli,
tam, kde spolu chodívali,
zabloudil jsem po letech.
Zdali v listech, jež tu zbyly,
podzimní to vítr kvílí,
zdaž to stromů tichý vzdech
zašlých plesů píseň spřádá?
Listí padá.

²⁾ Srov. »L' Uomo sotto la lege del Sovranaturale. Conferenze del Cardinale Alimonda« sv. I. str. 402.

Tam, kde chodívali spolu,
 samu zřím ji v tichém bolu...
 V smutném zraku, v temné řase
 proč ta slza zamihla se?
 Proč ta vráska v bílém čele?
 Proč v tom oku tolik žele?
 Kam se děla tváří vnada?
 Listí padá!

Po zemi tu leží všude,
 jedno jako krví rudé,
 druhé jako ze zlata, —
 jak by v něm to bylo psáno,
 co tu bylo pochováno,
 štěstí, láska zavátá,
 co kdy měla duše ráda...
 Listí padá.

Ant. Bulant.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

V nevelkém údolí, obklíčeném vůkol mírně skloněnými stráněmi, leží úhledná vesnička Osečín. Na východní straně, jen tak deset minut cesty, vyčnívá ze stromoví rozsáhlého parku, na stranu k vesnici znenáhla se snižujícího, několik budov, z nichž upoutá zrak náš nejprve budova jaksi ve středu stojící, vyšší než ostatní, se dvěma vížkami na obou koncích ozdobného průčelí. Je to zámek a letní sídlo hraběte Osvalda Vrátenského.

S parkem sousedí rozsáhlý les, do něhož možno vejíti z parku několika vchody. Od jednoho z nich vede široká cesta, při níž leží nepříliš daleko od parku vzdálená výstavná myslivna s dvorkem a pěknou zahrádkou.

V myslivně přebývá lesní Douba, muž asi padesátník, myslivec tělem i duší. Paní Johanna, jeho manželka, jest pečlivá hospodyně a dobrosrdečná žena. Kristinka, jejich jediná dcera, nyní právě osmnáctiletá, zvedla se úplně po matce.

Jest letní jitro; myslivec Douba zapaluje si krátkou dýmku, vstoupil do dveří a stanul na prahu. Však nemyslete, že teprve vychází. Již byl pochodil v lese, vrátil se a posnídal; tak činívá každodenně. Po snídani zapálí si dýmku a opět odchází.

»Kanyře!« zavolal myslivec, stojí mezi dveřmi. Nečekal dlouho, a přiběhl odkudsi ze zákoutí dvora veliký myslivecký pes. Pěkně zvíře. Douba byl by ho bratru nedal za padesátku. Sám si ho vy-

cvičil jako všechny jeho předchůdce. Mělt jich Douba už několik za svého pobytu v Osečínské myslivně.

Pes byl považován v myslivně takorůzka za člena rodiny. Kdybychom i my jej za to považovali, musili bychom říci, že Douba nebyl v »rodině« štasten. On sám aspoň často tak tvrdil. Když se ho kdysi tázal starý Louček, Zámostský lesní: »Tak co; brachu, rodina je zdráva?« — vzdychl Douba: »Ba není!« — »Ale? A kdo ti stůně — snad žena?« — »I to to! Ale zase mi schromili psa.«

Dali byste se tomu do smíchu. Ale Louček se ani neusmál a vyslovil Doubovi soustrast, a to upřímně.

Když se milostivé vrchnosti zlíbilo někdy pořádati hon a pozvati na něj několik vznešených hostí, myslivec Douba vždycky odcházel z domu s neblahou předtuchou v srdci. »Ubohý pse,« vzdychal cestou, pohlížeje smutně na svého průvodce, »přál bych ti, abys na dnešní den proměnil se v zajíce: pak by se ti dojistá nic nestalo. Ale takhle nevím, vrátíš-li se se zdravými hnáty. Dnes tam budou zase »sváteční« střelci.«

Páni střelci totiž stříleli statečně a tak obratně, že honcům naskakovala husí kůže. Jestli to některý pes neodstonal, byl to div. Douba tak přišel o dva. Byla to věc mrzutá, ale jaká pomoc. Z pánů se nikdo nepřihlásil k té cti, že přece něco trefil.

Kanýr měl štěstí: přežil už dvě honby — bez pohromy. Však ho byla škoda. Každý ho mohl vystát, byť i nebyl do něho zamilován jako Douba. Jenom slečna Matylda ze zámku ho nemohla ani vidět. Proč, to kromě Doubových nikdo nevěděl.

Když Douba na své vycházce s tímto psem setkal se poprvé s Loučkem, a tento uslyšel, jak se jmenuje, udiven pohlížel brzy na psa, brzy na jeho pána.

»Prosím tě, jak jsi připadl na takové jméno? Kdo to jaktěživ slyšel?«

»To já ne, holenku, to mu dal náš mladý hrabě.«

»Mladý hrabě?«

»To bylo tak — ale to ti povídám: jazyk za zuby! Jednou — pes byl ještě jako rukavice — přijde k nám slečna Matylda. Já ji vidím hrozně rád, to víš. Sedí, sedí, povídá — nu, já nevím, jak se to vlastně stalo, protože jsem si jí málo všímal. Pak se zvedne a jde. Já pořád, co se ohlíží, povytahuje sukni, na níž měla přepodivnou tuniku — a tak vyšla až před myslivnu. Najednou začne se točit a křičet, že jsme všichni uleknuti vyběhli ven.

»Pane lesní, pomoc, pomoc!« křičí slečna, »ta obluda mne roztrhá!«

My se div neváleli smíchy. Pes se jí nějak zamotal do tuniky a nemohl se z ní dostat.

»Jemine, můj kanýr!« křičí slečna, zatím co my se namáhali vyprostiti psa z podivných tenat.

V tom šel kolem mladý hrabě a vida ten podivný zjev, dal se do hrozného smíchu; slečna pořád naříkala pro kanýr.

Konečně jsme psa dostali z vězení, a slečna upravovala rychle svou toaletu. Ale ta vyhlížela! Člověče, to byla hrůza! Matylda vlekla za sebou aspoň dva metry nějakých krajek jako dlouhého hada. Honem to sebrala do náručí. Mladý hrabě se chytal za boky a ptal se: »Má už ten pes jméno, Doubo?«

Já že ne, nemohli jsme se o jméno dohodnout.

»Ať se tedy jmenuje Kanýr na památku dnešní události,« povídá hrabě, a já ochotně odvětil: »Vaše přání jest mi rozkazem, pane hrabě — Kanýre, sem pojď!«

»A co tomu říkala slečna Matylda?«

»Ani se neptej! Má toho psa v takové lásce jako mne — a ku podivu: pes jí také nemůže cítit. Potkám ji a řeknu: Má úcta, slečno! A hned musím dodat: »Jdeš sem, Kanýre!« — Ona loupne po mně očima, a rozejdeme se.«

Tenkrát se Louček zasmál z plna hrdla. Kanýr už zůstal Kanýrem a zvykl tomu jménu tak jako svému pánu.

Dnes také vyšel s ním Douba do lesa. Před myslivnou se ještě obrátil a viděl, jak i Kristinka vychází z domu.

»Kam pak zase?« zavolal na ni.

»Daleko ne, tatínku, jen tuhle za dům.«

»A s knihou, toť se ví; že už tě z toho čtení hlava nebolí!«

»Z toho mne jistě nerozbolí. Vždyť mám jen ráno a večer trochu pokdy.«

»Až přijdu do školy, řeknu, aby ti nic nepůjčovali.«

»Však vy to jistě neuděláte, tatínku, vidíte že ne?« řekla dívka polo žertovně, polo prosebně.

»Uvidíš,« řekl myslivec odcházeje.

Kristinka šla za myslivnu, kde u zahradního plotu z tyček křížem sbitých stála ve stínu košatých stromů pohodlná lavička. Usedla a pohroužila se za malou chvíli ve čtení jakési zajímavé povídky.

Zavál mírný větřík a zašelel korunami lesních stromů. Kristinka byla tak zhloubána do čtení, že ani zraku od knihy nepozvedla. To šepotání lesních velikánů slýchala od kolébky, byla mu zvyklá, a proto jí nijak nevyrušovalo.

Hledíc upřeně do knihy neviděla, že se k ní blíží mladý muž. Byl oděn v myslivecký šat a měl přes rameno zavěšenou ručnici. Jeho přívětivý, veselý obličej svědčil o mladém, mužném věku; mohlo býti příchozímu asi pětadvacet let.

Mladý muž se zastavil a se zalíbením zadíval se na myslivcovu dceru. Bylať Kristinka skutečně krásná dívka. Podpírajíc hlavu o ruku na lenochu lavice spočívající, hleděla nepohnutě do knihy. Bohatý černý vlas působil s bělostným obličejem půvabný kontrast.

»Věru, tento obrázek byl by hoden štětce malířského,« řekl sám k sobě mladý muž. »Opravdu, roztomilé děvče.«

Tiše, aby nebyl dívkou pozorován, zabočil stranou, až se ocitl za ní. Byla tak zabráná do čtení, že dosud neslyšela jeho kroků, k čemuž ovšem nemálo přispívalo i šeleštění a šumění stromů.

Mladý muž ocitnuv se u samé dívky, zakryl jí rychle ze zadu oběma rukama oči, a aby ho nepoznala po hlase, promluvil šepem: »Kdo to jest?«

Kristinka sáhla na neznámé ruce a za malou chvíli promluvila: »Karel!«

Mladík jí rukou s očí nesňal.

»Slečna Matylda!« hádala Kristinka po druhé.

Mladý muž dal se do hlasitého smíchu a sňal jí zvolna s obličeje ruce.

»Ach, pan hrabě!« zvolala dívka uleknuta a vzchopila se. Ruměnec pokryl její líce.

»Snad se mne nelekáte?« usmál se přívětivě mladý hrabě. »Či se na mne hněváte, že jsem si dovolil takový žert? Spíše bych se měl já hněvati na vás: že jste mne považovala za nějakého Karla, to bych vám ještě prominul, ale že jste mne měla za slečnu Matyldu, to vám do smrti neodpustím.«

I Kristinka se usmála své domněnce, ale byla tak pomatena, že nemohla nalézt slov, aby hraběti odpověděla.

»Vy jste horlivá čtenářka!« pokračoval hrabě. »Ani nevíte, že někdo přichází. Což kdyby to byl nějaký zlý člověk?«

»Kdež by se tu vzal, pane hrabě? A vždyť jsem u samého domova!«

»Což na tom,« usmál se hrabě. »Aspoň by mohl být nebezpečný — třeba by to byl nějaký ten — Karel!«

Pohleděl při těch slovech upřeně na Kristinku, kterou opět polil ruměnec. Sklopivši oči k zemi neodpovídala.

»Odpusťte — nechtěl jsem vám způsobiti rozpaky — či se mne tak příliš ostýcháte? Dovolte, abych se podíval na tu knihu, která vás tak zajímá.«

Sáhl po knize, kterou mu Kristinka ochotně podala. »Jest vaše?« otázal se.

»Nikoli, vypůjčila jsem si ji ve škole.«

»Ah, tak! A sama nemáte knih?«

Ó, mám také, ale všechny jsem již přečetla.«

»Jste tedy horlivá čtenářka; ale odpusťte, že jsem vás tak vyrušil.«

»Prosím,« zašeptala Kristinka. Hrabě jí podal knihu, smekl klobouk a pozdraviv odcházel k parku.

Kristinka byla dosud rozrušena a nemohla nabyti klidu. Nikdy ještě hrabě s ní nemluvil. Vídala ho sice dosti často, ale nikdy jí nebyl tak na blízku jako dnes. Jakkoli jí způsobil nemalé rozpaky, přece jí lichotilo, že s ní tak důvěrně rozmlouval.

Otevřela opět knihu, vyhledala stránku, kde prve přestala čísti, ale nemohla se již do čtení zabrat. Hrabě jí dosud tanul na mysli, viděla ho před sebou a slyšela jeho otázku: »Což se mne tolik ostýcháte?« ...

Kristinka pohlížela do knihy, ale nečetla — myšlenky její bloudily jinde.

Za chvíli byla vyrušena — matka ji volala.

»Ty jsi se dnes nějak zapoměla!« pravila paní Johanna s úsměvem. »Toť je asi zajímavá kniha.«

Kristinka se zarděla. Obávala se, že matka začne mluvit o hraběti, ale ona se o něm ani nezminila; patrně ho nespatriila.

Kristince se poněkud ulehčilo. Byla tomu ráda, že hrabě nebyl od matky zpozorován, když s ní rozmlouval. Proč se z toho těšila? Vždyť dosud nikdy neměla před matkou tajností. Jindy by byla sama pověděla, že tudy viděla jíti hraběte — a dnes? Ani sama nevěděla, že jedná jinak než jindy.

Vracejíc se s matkou pořád si ještě připomínala jeho slova. Připadlo jí, co si asi pomyslí, že vyslovila jméno Karlovo? Poškádlil ji

tím, ale více se o tom nezmínil, ani se nevyptával, kdo to jest. A dobře, že tak neučinil — byl by ji uvedl v rozpaky ještě větší.

Myslíla na hraběte celý den. Zdali též on myslel na ni?...

Když od ní odcházel, usmíval se a opakoval několikrát: »Rozkošné dítě — lesní kvítko — a jak krásné! Pravá nevinność!«

Hrabě se na chvíli zamyslel. »Eh, jaké rozpaky!« promluvil pak opět. »Nebylo by to poprvé, ani naposled. Myslím, že jsem na ni neučinil nepříznivý dojem.«

Zatím byl vešel do parku. Opodál spatřil dvě ženské postavy. Jedna byla jeho sestra, druhá slečna Matylda. Procházely se po stezkách vinoucích se parkem.

»Hm, tak by to snad šlo,« promluvil sám k sobě mladý hrabě a spěchal do zámku, aby odložil ručnici. Po malé chvíli se vrátil a zašel do parku, ale v opačnou stranu, jakoby se nechtěl se sestrou a s Matyldou sejít. Nepozorovaly ho, když přicházel z lesa. Za chvíli blížil se po točitém chodníku právě proti nim.

»Dobré jitro, Otilie, dobré jitro, slečno Matyldo!« pozdravoval z daleka. »Nu, jak je dnes — lépe? Těším se, že tě zde spatřuji.«

Poslední slova platila komtese Otilii, sestře hraběte.

Otilie byla dívka asi sedmnáctiletá, útlá. Její spanilý obličej byl nápadně bledý, patrně sídlila zlá choroba v nitru té něžné bytosti, která se zdála býti skoro zjevem nadpozemským. Její modré oči měly výraz nesmírně tklivý, a zářila z nich ušlechtilost mysli a dobrota srdce.

»Díky, Adolfe,« promluvila Otilie slabým hlasem. »Jest mi poněkud volněji, a doktor mi radil, abych vyšla do parku. Chůze mne dosud neunavuje, jen ten větřík mi poněkud stěžuje dech.«

»Snad se utiší,« těšil sestru Adolf.

»A kde ty jsi již chodil?« otázala se komtesa.

»V lese, toť víš.«

»Snad jsi zase střílel?«

»Ručnici jsem měl, ale ani jsem nevystřelil. Žádný dravec mi dnes nepřišel do rány, a jiného jsem zastřeliti nechtěl: vím, že bys se na mne hněvala.«

»Nehněvala bych se, ale rmoutilo by mne to,« řekla Otilie. »Já opravdu nevím, jak můžete býti, vy muži, tak ukrutní.«

Adolf se usmál. »Máme jiné zábavy než dámy,« odpověděl. »Ostatně i dámy, jak víš, nevyhýbají se vždycky podobným zábavám.«

»Ó, ty nemají dívčího srdce!«

»Možná, Otilie. V tom se s tebou srovnávám. Já sám nejsem náruživý střelec, ale rád se projdu lesem. Na zpáteční cestě stavěl jsem se u myslivny — nelekejte se, slečno Matyldo — Kanýr tam nebyl — ani jsem ho nespatrił.«

Matylda, slečna bezmála čtyřicítiletá, v podivném obleku a s podivnějším ještě účesem vlasů, zafala rty. Zblednutí zlosti nemohla, tomu bránilo lícidlo na jejích tvářích.

»Pane hrabě,« promluvila hlasem, v němž se tajila zlost, »opravdu nevím, čím jsem si od vás toho zasloužila.«

»Ale vždyť já na nic nemyslel, slečno Matyldo; zpropadený pes!« zlobil se Adolf sám na sebe, a bylo nesnadno říci, myslí-li to opravdu, či žertuje-li.

Otilie se podívala na svou společnici. »Co je s tím psem, Adolfe?« tázala se, vidouc Matyldu rozhněvanou.

»Musím si na hraběte stěžovati, komteso,« ujala se Matylda slova, snažíc se dodatí svému hlasu bolestného přízvuku. »Pan hrabě dal sám myslivcovu psovi to jméno k mé potupě.«

»Tot neslýchané, Adolfe!« zvolala komtesa.

»Ano, neslýchané, pane hrabě,« přízvukovala Matylda.

»Ale vždyť to byl pouhý žert, slečno!«

»Pěkný žert! Myslivec Douba se toho se zlomyslnou radostí uchopil, pes už se tak jednou jmenuje a ponese bezpochyby to jméno, dokud —«

»Dokud náš vážený soused Horna nepřerazí mu o honbě obě nohy, jako učinil předešlému psu, chcete říci, slečno Matyldo?« přerušil ji Adolf. »Nu, upokojte se, já se přimluvím, aby mu postřelil všecky čtyři — on nám to udělá k vůli.«

»Ale ty jsi hrozně zlomyslný, Adolfe!« řekla komtesa. »Chceš mi zkaziti celý den!«

»Chraň Bůh, sestřičko,« řekl mladý hrabě opravdově. »To bych si ani neodpustil. Ale nemohu za to, že slečna Matylda nechce rozuměti žertu.«

»Přestává žert tam, kde někoho urážíme. To musíš odčinit, Adolfe.«

»Měj strpení, Otilko; až bude hon, soused Horna to nějak spraví — ujišťuji tě.«

»Na žádného Hornu nesmíš čekati, na žádný hon!« horlila komtesa; pranic nedbala žertovného přízvuku ve slovech bratrových, a v očích se jí zaleskly slzy. »Chceš-li, abych věřila, že mne máš rád, jako bratr, napraviš to sám a hned.«

»Ano, ale jak?« tázal se Adolf rozpačitě. »Pes už jinému jménu nezvykne.«

»Tot nyní tvou starostí. Proč jsi byl tak zlomyslný!«

»Víš, že ti ničeho nedovedu odepřít, Otilko, nějak to tedy spravím. Ostatně,« dodal Adolf k Matyldě, »zadarmo to nebude, slečno, — uvidím, jak se mi za to odměníte.«

Slečna Matylda usmála se tak přívětivě, jak nejlépe dovedla. »Což bych já se nějak odměňovala — pan hrabě to jistě neučiní k vůli mně.«

»Ale přece k vašemu prospěchu; nic platno, jste mi zavázána vděčností. — Ale vidím, že bych vás tu špatně bavit. Raději odejdu. Buď jen pokojná, Otilko, opravdu to nějak zprostředkuji, budeš mít radost.«

Otilie se usmála. »Slib mi, že už nic podobného neuděláš.«

»Opravdu, slibuji ti, že už žádného psa nenazvu Kanýrem,« odvětil Adolf odcházeje.

»Ne, on bude vždycky zlomyslný, komteso,« pravila slečna Matylda, ale nyní již s úsměvem. Věděla, že hrabě vykoná, co sestře slíbil.

»Také jsem mohl o tom raději pomlčeti,« mrzel se Adolf sám na sebe. »Mám o jednu švandu méně, a Douba také. Ostatně kdo ví, k čemu to bude dobré! Ale kdož by teď myslel na psa!«

Mladý hrabě se zadumal. Myšlénka na myslivcovu dceru nechtěla mu z hlavy.

»Roztomilé dítě!« opakoval. »Ó, kdež se jí vyrovná některá z našich kruhů! Jsou to předsudky — hlouposti!«

Přecházel hodnou chvíli parkem.

»Nu, snad jsem se opravdu nezamíloval do té lesní květiny!« pravil sám k sobě. »Moudré by to ode mne právě nebylo — ale hloupé snad také ne. Eh, nechám toho! Teď budu přemýšlet, jak bych pomohl Matyldě od toho prožluklého psa!«

II.

Odpoledne dalo se do deště a přelo až do večera. Mladý hrabě byl by se jindy promrzl, ale dnes nebyla mu nijak dlouhá chvíle. Měť o čem přemýšlet, a myšlenky ty nedaly mu ani v noci spáti: usnul až po půlnoci a ráno vstal později než jindy.

Vyšel opět z parku, ale bez ručnice; chodil lesem na blízku myslivny doufaje, že spatří Kristinku na jejím včerejším místě — ale nespatrił jí, což jej poněkud rozmrzelo.

»Ale jsem pošetilec, opravdový blázen!« káral se v duchu. »Jednou promluví s děvčetem a již ztrácím hlavu! Toulám se zde — kdyby mne tu někdo spatřil, zdali by z toho nepovstaly řeči — a toho si přeji nejméně! Kdyby se Douba něčeho dověděl, byl by konec hned při počátku.«

Vrátil se zase do parku, kde se setkal s Matyldou. Byl rád, že jí nalézá samotnu. »Jak je komtese, slečno Matyldo?« otázal se.

»Právě usnula,« oznamovala Matylda. »Unavila se poněkud ranní vycházkou. Ale doktor tvrdí, že jí to neuškodilo, naopak, že to prospělo.«

»Dej Bůh!« vzdychl Adolf. »Ostatně můžeme pokračovati ve včerejší rozmluvě, slečno Matyldo. Ten prožluklý pes — už ho ani nechci jmenovati —«

»Pane hrabě, chcete mne opět urážeti —«

»To, to! Chtěl jsem vám jen říci, že už vím, jak se toho psa zbavíme. Za to mi něco povíte. Znáte myslivcovu dceru?«

»Doubovu? Jak bych neznala! Vždyť jsem dříve začasť k nim vešla.«

»Je to sličné děvče, co říkáte?«

»Jest; což ji pan hrabě spatřil teprve nyní poprvé?«

»Aspoň jsem jí nikdy nebyl na blízku — až včera. A tak maně mi připadlo, abych si s ní zažertoval.«

»Aj, pane hrabě — jak pak?«

»Docela nevinně. Zakryl jsem jí oči a dal jsem jí hádati, kdo jsem. A co myslíte, koho hádala?«

»Jak bych mohla věděti! — Ale snad uhodnu, když řeknu, že Karla.«

Hrabě byl nemálo překvapen. »Opravdu, slečno Matyldo, vy víte všechno. Lepšího zpravodaje nad vás bych nenalezl. Jak pak to víte?«

»Nu, to přece není nic divného. Pravila jsem, že jsem dříve často vešla do myslivny, nežli —«

»Nežli se sběhla ta osudná událost s vaší sukní, rozumím. A kdo je ten Karel?«

»Je to učitelův nejstarší syn; studuje v Praze.«

»A jest nyní doma?«

»Nevím, nestarám se o to. Ale snad není, neboť prázdniny dosud nejsou. Kristinka bezpochyby myslila, že už je doma a překvapil ji návštěvou.«

»To by bylo možno. Je tedy mezi nimi nějaký důvěrný poměr — snad —«

Hraběti Adolfovi nechtělo nějak přesc rty, co si myslil.

»Což to pana hraběte tak zajímá?« tázala se Matylda s úsměvem.

»Proč bych zapíral — myslivcova dcera se mi velice líbí. A toť se ví, slečno Matyldo, že o tom před každým pomlčíte.«

»Budu mlčeti, když si toho pan hrabě přeje. Abych řekla pravdu, nevím, jak je to mezi nimi. Myslivcovi jsou vůbec s učitelovou rodinou v důvěrném styku. Kristinka bývá často ve škole, vím aspoň, že si tam dlužila knihy; děti učitelovy bývaly zase často u Kristinky v myslivně; ovšem i Karel tam někdy přicházel.«

»Nuže, a co jste na nich pozorovala?«

»Ale kdož pak může viděti do srdce, pane hrabě? Viděla jsem, že jsou spolu důvěrní, jiného však nemohu říci.«

Hrabě Adolf byl zprávami Matyldinými spokojen. »Uděláte mi to k vůli, slečno Matyldo, a zajdete někdy zase do myslivny?«

»Nemám příčiny, abych se myslivně vyhýbala,« řekla Matylda; »Kristinku mám opravdu ráda, a paní Johanna jest velice vlídná a přívětivá; ale také nemám příčiny, abych docházela tam, kde se mi dostalo nezaslouženého posměchu. Ale když si toho pan hrabě přeje — ! Než, smím prositi za vysvětlení —«

»A pozvete Kristinku, aby vás také někdy navštívila?«

»Račte dovoliti, pane hrabě; nežli to příslibím, prosím o vysvětlení, proč si toho ráčíte přát.«

Matylda při těch slovech zvážněla a pohlížela na hraběte pátravým zrakem. Adolf se však jejím pohledem nepomátl.

»Jedná se mi hlavně o komtesu,« pravil. »Býváte spolu tak samy, a myslím, že by se Otilie těšila z toho, kdyby ji poznala. Kristinka jest, zdá se mi, rozmilá dívka, která by jí zajisté byla dobrou společnicí.«

»O tom nepochybuji,« dí Matylda a zamyslíla se.

Hrabě na ni upřeně pohlížel. Opravdu jednalo se mu především o to, aby jeho sestra Kristinku poznala a ji nějak k sobě připoutala.

Věděl dobře, že Matylda není jí společnicí příliš milou; za to se mu zdálo, že Kristinka svou povahou podobá se poněkud jeho sestře, a že by se brzy staly přítelkyněmi. Ovšem nezapomínal při tom na sebe: mohl ze přátelství toho pro sebe nemálo těžiti.

Matylda chvíli přemýšlela. Konečně se rozhodla. »Nemohu ničeho slíbiti, pane hrabě,« pravila. »Kristinka jest velice skromná, skoro ostýchavá; dříve zvala jsem ji několikrát, aby mne navštívila, ale ne učinila toho. Myslím, že bych ji marně vybízela. A pak — dojistá by to bylo jaksi nápadno.«

Matylda při těch slovech opět pohlédla pátravě na hraběte.

»Proč nápadno, slečno Matyldo? Což by to bylo něco neobyčejného. Jen si dejte říci. Očekávám, že Kristinku přivedete. Mějte se dobře!«

Matylda zahořela v obličeji, když hrabě odešel. »Co myslí ten člověk!« pravila sama k sobě. »Zač mne považuje! Mám já snad býti prostřednicí mezi ním a Kristinkou? Ó, klamete se, pane hrabě!

Mám já smutné zkušenosti, a spíše se dočkáte, že dám Kristince před vámi výstrahu.«

Hrabě Adolf zatím vešel opět do zámku a po malé chvíli odcházel s ručnicí do lesa. Dal se opět k myslivně; dobře pozoroval u okna dívčí obličej, který se rychle vzdálil, když se hrabě přiblížil až k samé myslivně. Adolf pocítil rozkoš.

Bylo mu právě vhod, když spatřil Doubu nedaleko. Hned zaměřil k němu.

»Na slovíčko, Doubo!« zvolal na myslivce.

Douba vyňal z úst dýmku a šel hraběti vstříc.

»Dnes mám k vám žádost, milý Doubo.«

»K službám, pane hrabě.«

»Nevím, jak budete ochoten jí vyhověti. Týče se vašeho Kanýra.«

»Kanýra!« zvolal myslivec.

»Ano, Kanýra. Jednomu z našich přátel, hraběti Kovalskému, zalíbil se váš pes nemálo — nevím, zdali proto, že jste ho tak vyvíčil, či pro jeho krásné jméno. Zkrátka, milý Doubo, chci udělati Kovalskému radost a vašeho psa mu darovati.«

Douba se škrábal mrzutě za uchem. — »Inu, když pan hrabě poroučí. —«

»Zaplatím vám jej dobře, Doubo.«

»Což, pane hrabě, nejedná se mi tak o peníze, jako o psa.«

»Opatřím vám štěně z pěkného plemene; vývíčíte si je a budete mít z něho ještě větší radost nežli z Kanýra. Ale abych nezapomněl, dáte mu jiné jméno. Ne snad k vůli slečně Matyldě — ale k vůli komtesě, která se nemálo hněvá, že jsem vašeho psa tak pojmenoval.«

»Jak pan hrabě poroučí.«

Douba měl z té hraběcí pozornosti malé potěšení, ale co dělati! Příštího dne přinesl zámecký lokaj do myslivny pěkné štěně, a Kanýra si odvedl. Zároveň doručil Doubovi tři desítky jako odměnu za vycvičení psa. Slečna Matylda si mohla oddychnouti.

Už dávno nevyšla z parku stranou k myslivně. Douba se jí zdál býti mimo mladého hraběte nejzlomyslnějším člověkem na světě, ač byl k ní vždycky velice zdvořilým. Kdykoli ji spatřil, hned volal Kanýra — slečna Matylda alespoň myslila, že tak činí jenom jí naschvál.

Ted' bude mít Douba po radosti.

Mladý hrabě nemeškal oznámiti Matyldě, že nenáviděný pes již jest odstraněn, a že jí tedy nic nepřekází, proč by nemohla jíti do myslivny. Matylda se jen mlčky usmála. Od svého úmyslu, že se hraběti k ničemu nepropůjčí, nemínila upustiti.

Však již příštího dne byla nemálo překvapena, když komtesa počala s ní mluvit o Kristince. »Jest opravdu tak hodná?« tázala se. »Adolf mi o ní vypravoval.«

»Ano, komteso,« řekla Matylda, zatajujíc vnitřní nepokoj. »Ona je také miláčkem svých rodičů, zvláště matky.«

»Seznámíte mne s ní, slečno?« řekla Otilie, »toužím ji poznati chtěla bych mít kolem sebe všecy dobré lidi.«

Komtesa Matylda odřící nemohla.

»Budiž,« pomyslíla si, »pan hrabě, nevida u mne velikou ochotu, uchýlil se o pomoc k sestře, ač ona ničeho netuší. Avšak ať nemyslí, že zvítězil. Budu Kristince strážkyní.«

Matylda vyšla téhož dne opět k myslivně. Náhoda jí byla příznivá. Do myslivny byla by nevešla, neboť bylo by se zdálo, že čekala na odchod protivného jí psa. Byla tedy ráda, když spatřila Kristinku seděti na lávce za myslivnou. Ovšem nemohla jíti mimo ni, aby se u ní nezastavila a s ní nepromluvila.

Kristinka zaměstnávala se jakousi ruční prací, kterou se slečna Matylda jala hned prohlížeti s velikou pozorností. V tom vyšla z domu paní Johanna a přívětivě ji vítala, zvouc ji, aby šla dále. Matylda ovšem pozvání neodmítla.

»Ach, že jste mi to neřekla, Kristinko,« pravila, »když vás taková práce baví, mohu vám posloužiti mnohými pěknými vzorky. Zítřka vám je přinesu — nebo ještě lépe, přijďte si ke mně a vyberete si, co se vám bude líbiti. Beztoho jste mne ještě nikdy nenavštívila, jakkoli jsem vás tak často zvala.«

»Snad bych vás obtěžovala, slečno.«

»Ale co jen myslíte — vy a obtěžovati! Tedy jen přijďte zítra odpoledne — ale jistě. Budu vás očekávati. A nepřijdete jen ke mně — i komtesa přeje si vás poznati.«

»Komtesa Otilie?« tázala se překvapená dívka.

»Ovšem — překvapuje vás to?« dí Matylda, upírajíc na ni pátravý pohled, jemuž neušlo Kristinčino uzardění.

»Nu, pak nesmíš slečně odříci,« pravila paní Johanna.

Kristinka slíbila, že přijde. Ale když potom o všem přemýšlela, bylo jí nějak podivně u srdce, téměř úzko. Jak snadno mohla se v zámku setkati s hrabětem, a toho setkání se bála.

Byla na rozpacích, když se blížila hodina, na kterou byla přislíbila Matyldě návštěvu. Ale nebylo vyhnutí. Již dala slovo a byla by nenalezla vhodné výmluvy, kdyby ho nesplnila. A zajisté bylo by bývalo i její matce nápadno, proč se zdráhá jíti do zámku. Vyšla tedy s tlukoucím srdcem z domu.

Slečna Matylda už ji očekávala, přecházejíc parkem nedaleko vrat, jež vedla k myslivně. Nechtěla, aby se Kristinka musila teprve doptávati po jejím bytí v zámku, chtěla ji k sobě sama uvést.

»Nuže, konečně přicházíte!« zvolala patrně potěšena, vidouc přicházeti Kristinku. »Již chvíli vás očekávám. Pojdme.«

Slečna Matylda měla pokoj v prvním patře zadního křídla zámku. Byl ne sice nádherně, ale slušně a pohodlně zařízen. Dvě okna vedla do parku.

»Vidíte, zde jest mé obydlí,« pravila uvádějíc Kristinku do pokoje. »Podruhé sem jistě už sama cestu naleznete. Nu, jak se vám zde líbí?«

»Opravdu, líbí se mi zde,« odvětila Kristinka, rozhlížeje se po pokoji. »Je zde tak ticho a příjemno.«

»Někdy bývá zde také trochu smutno,« podotkla Matylda, »zvláště na podzim, když venku vítr skučí, a déšť šlehá do oken. — Ale posaďte se přece Kristinko. Aneb abychom se dříve podívaly na chvíli do parku, je tam nyní krásně a vy jste ho zajisté ještě nikdy neprošla.«

Kristinka sice ještě v zadní části parku nebyla, ale netoužila se tam podívat. Nechtíc však odporovati přívětivé slečně, svolila k vycházce.

Šly tedy, a Kristince se přese všechny obavy v parku líbilo.

Matylda, jsouc tam se vším důkladně obeznána, upozorňovala ji na vzácnější stromy a křoviny, všelico zajímavého o nich vypravujíc.

Náhle ozvaly se na blízku kroky. Obě pohlédly před sebe, a Kristinka překvapením div nevykřikla. Přicházeli proti nim hrabě Adolf.

»Ach, který dobrý duch přivedl vám tuto roztomilou společnici, slečno Matyldo?« zvolal, zdaleka pozdravuje.

»Přišla sama, pane hrabě,« odvětila Matylda; »však jsem se jí něco nazvala, než mi konečně učinila to potěšení, že přišla.«

»Nu, a jak se vám zde líbí, slečno Kristinko?«

»Děkuji, pane hrabě, je zde opravdu krásně.«

»Těší mne, že se vám zde líbí; přicházejte tedy častěji. Myslím, že i má sestra Otilie se s vámi spřátelí. — Kam odcházíte, slečno Matyldo?«

»Hned přijdu, pane hrabě,« odvětila Matylda. »Jen se podívám ke komtese.«

Nechtěla, aby hrabě pozoroval, že chce Kristinku střežiti, a umínila si, že hned oznámí komtese její příchod; nepochybovala, že tato sejde bez meškání do parku.

Kristinka byla s hrabětem samotna. Její nepokoj se rozmáhal. Hrabě Adolf na ni se zanícením pohlížel.

»Je tomu již asi čtrnáct dní, kdy jsme se setkali,« promluvil po krátké pomlčce. »povězte mi, Kristinko, zdali jste na mne někdy vzpomněla?«

Kristinka všecka uzardělá pohlížeje k zemi neodpovídala.

»Neodpovídáte — nemyslila jste tedy na mne nikdy?« otázal se jí jaksi s výčitkou.

»Nesmím na vás mysliti, pane hrabě,« zašeptala Kristinka.

»Ze nesmíte?« opakoval Adolf, a hlas se mu poněkud zachvěl.

»Proč byste nesměla? Každý jest pánem svých myšlének.«

Kristinka opět mlčela.

»Ano, každý jest pánem svých myšlének,« opakoval hrabě, »svých myšlének a — svého srdce.«

»Pane hrabě!« promluvila Kristinka chvějícím se hlasem.

Hrabě ji pojal za ruku. »Myslil jsem na vás neustále, Kristinko; blaží mne to, že vás opět vidím. Řekněte mi jediné slovo, že jste také na mne vzpomínala.«

Kristinka zvolna vyprostila svou ruku z jeho. Zdálo se, že se poněkud opanovala.

»Nejsem toho hodna, abyste se mnou v mysli se obíral, pane hrabě.«

»Ó, nemluvte tak — neodpověděla jste dosud na mou otázku, nechcete mi odpověditi!«

»Nežádejte na mne té odpovědi, pane hrabě.«

»Rozumím-li dobře vašemu uzardění,« pokračoval Adolf, »mluví ono zřetelněji než vaše ústa. Vidíte, že jste také vzpomínala?«

Kristinka místo odpovědi sepjala k němu prosebně ruce, a v očích zaleskly se jí slzy.

»Pane hrabě, ustrňte se...«

»Upokojte se, Kristinko,« řekl hrabě vroucně. »Nechci vás znepokojiti; učinil-li jsem tak přece, odpusťte mi. Děkuji vám za ty vzpomínky. — Prosím vás, upokojte se, hle, Matylda přichází se sestrou — pojďte, představím vás.«

Kristinka sebrala všechny síly, aby byla klidnou. Kráčela mlčky podle hraběte naproti komtese a Matyldě.

»Slečna Matylda ti přivedla hostě, sestřičko,« pravil Adolf. »Těší mne, že tě mohu seznámiti se slečnou Kristinkou Doubovou.«

Kristinka byla dosud tak rozrušena, že se mohla jen mlčky ukloniti.

»Budte mi vítána,« řekla komtesa, podávajíc jí svou slabou, bílou ruku.

»Kdež bych se mohla osměliti, hraběnko,« promluvila nyní Kristinka. »Přišla jsem jen ku slečně Matyldě, která mne včera pozvala.«

»Však i já vás ráda vidím,« řekla přívětivě Otilie. »Zнала jsem vás již poněkud z vypravování bratrova. Víím, že jste dobrá.«

Kristinka upřela nesměle oči k zemi.

Hrabě uznal za dobré se vzdáliti. »Nebudu vám překážeti v zábavě,« pravil odcházeje. »Potěšte mou sestru, slečno Kristinko, ona bývá tak často smutná.«

»Nemohu za to, že nejsem veselou,« řekla komtesa jako na omluvu ku Kristince. »Nechci tomu věřiti, že mám nějakou nemoc — ale ta slabost! Proč nemohu býti takovou, jako jiné dívky! Jak vám přeji, Kristinko, že vás nic takového nesouží!«

Kristinka pohleděla u vděčném pohnutí na komtesu. »Doufejte, hraběnko, že i vám bude lépe. Budu se za vás modliti, aby se tak brzy stalo.«

»Čiňte tak, Kristinko. I já se často modlívám, a potom se mi zdá, že jest mi lépe, volněji. Jen kdyby to léto stále trvalo; v zimě bývá mi vždy hůře.«

»Vždyť máme teprve začátek léta, ještě tedy dlouho potrvá,« těšila ji Kristinka.

»Vidíte, již mne zase chůze unavuje,« řekla komtesa po chvíli. »Musím odpočinouti. Vidíte, je to se mnou špatná zábava.«

»Proč bychom měli mysliti stále na zábavu,« pravila Kristinka, provázeje Otilii k blízké lávce. »U přítomnosti milé osoby nemůže nám býti dlouhá chvíle, třeba bychom se nemohli veseliti.«

»Jste dobrá, Kristinko,« řekla Otilie a usednuvši, pojala ji za ruku. »Jsem potěšena, že jsem vás poznala.«

Slečna Matylda vidouc, že komtesa jen s Kristinkou se obírá, vzdálila se poněkud od rozmlouvajících.

»Znáte se již déle s mým bratrem?« otázala se komtesa polohlasitě, když byly samy.

»Ó ne, mluvila jsem s panem hrabětem před krátkým časem poprvé.«

»Ale znáte ho přece již déle; chtěla jsem se otázati, není-li snad někdy příliš zlomyslný, jak si stěžuje slečna Matylda.«

»Nemohu o něm tak přísně souditi, komteso.«

»Netajte mi pravdy, žádám vás o to. Slečna Matylda si naň často stěžuje. Snad znáte přece tu příhodu s vaším psem?«

»Ach ovšem; ale myslím, že pan hrabě chtěl spíše poškádliti slečnu pro její podivný ústroj, než aby byl chtěl ze zlomyslnosti ji urážeti.«

»Nu, mně se také toileta slečny Matyldy docela nelíbí,« přiznávala se Otilie; »ale nerada to vidím, když někdo jiného škádlí, třeba v žertu. Zvláště na bratra by mne mrzelo, kdyby byl takovým,

jak si naň stěžovala slečna Matylda. Vy jej tedy takovým neshledáváte?»

»Aspoň ze zlomyslnosti bych ho nikdy neobviňovala,« pravila Kristinka s lehkým uzarděním.

»Tím mne upokojujete. Jsem také ráda, že se Adolf postaral, aby ten pes byl odstraněn.

»Ano,« přsvědčila Kristinka, »a výslovně řekl pan hrabě, že nechce k vůli vám, komteso, aby se nový pes tak jmenoval.«

»Opravdu tak řekl?« pravila komtesa, a v jejím hlase byla patrna radost. »Co myslíte, snad by mne Adolf ani nemohl tak milovati, kdyby byl zlomyslný?«

»Soudím tak, komteso.«

Slečna Matylda opět se blížila, a komtesa počala jiný hovor. »Přála bych si,« pravila, »abyste sem častěji přicházela, Kristinko. Tak bych si s vámi vždy pohovořila.«

»Prokazujete mi velikou čest, komteso.«

»Ach, nemluvte tak, prosím vás; vždycky se mi zdá, že přílišná zdvořilost jest na újmu upřímnosti.«

»Toho se, prosím, o mně nedomnívejte.«

»Nikterak; vím, že bych vám křivdila. Přijdete tedy častěji?«

»Přijdu, když si ráčíte přátí.«

»Budeme zde v parku, když bude pěkně; jinak zůstaneme v mém pokoji. Svolujete?«

»S radostí, komteso.«

Teprve za dlouhou dobu vracela se Otilie z parku, Kristinku s Matyldou propouštějíc. Tato vedla Kristinku opět do svého pokoje, kde jí zapůjčila některé ozdobné ženské práce.

Kristinka vracela se domů jako ve snách. Stále slyšela slova mladého hraběte, která k ní v parku mluvil. (Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ,

Ord. Praed.

Jsou lidé na světě, které stihlo neštěstí, že za živa jména jejich bylo zneužito; jsou lidé však též, které stihlo neštěstí, že po smrti jména jejich bylo zneužito, a k nim náleží mimo jiné i kazatel Betlémský, mistr Jan Hus. V naší pokrokové a radikální době domnívá se kdekterý nedouk, nevěrec, lžisvobodomyslník a jinověrec — žid, augšpurák, kalvín, helvit — že smí pro svou víru dovolávati se mistra Jana Husí. Bohužel, že u nás v Čechách zavládlo v době přítomné lživé mínění, že všechno antikatolické jest eo ipso husitským, svobodomyslným, národním a pokrokovým. Nepravdivý úkaz ten vysvětliti dlužno povrchností, neřku-li zúmyslnou neznalostí věci, o niž běží. Měli jsme příležitost častěji rozhovořiti se o tom s rozličnými pány

moderními Čechy, a poznali jsme, co veřejně a bez bázně zde vyslovujeme, že skoro ani jediný Husových spisů nezná a vůbec ani nečetl, vyjma ukázky, jež se buď ve školních knihách nebo tu a tam v novinách vyskytují. Pak ovšem diviti se nelze, že ubohý Hus všechno snese, že se naň všechno sveze.

Ve přítomné stati chceme však odezíratí od bezpráví toho a máme v úmyslu poukázati jen na Listy Husovy a předložiti čtenářstvu, co jsme v nich našli, dobře a svědomitě delší čas jimi se zabývající. Považujeme to proto potřebným, poněvadž v nové době souborně vyšly, v táboře mimokatolickém pozornost vzbudily a podobný rozbor z protestantského stanoviska vyvolaly. Roku 1891. vydala totiž »Evangelická Matice Komenského« tiskem páně Šimáčkovým úhledný spis »Listy Husovy« jako první číslo Comenia a jeho všeobecného odboru. Dvojtíhodný pán Boh. Mareš obstaral nové toto vydání, a my na jiném místě vzdáváme mu v listě tomto zaslouženou chválu. V pozoruhodné předmluvě charakterisuje již sám pan Mareš celou novou sbírku a dává tím ze svého stanoviska na jevo, co o věci myslí a co od ní doufá. Že takového rozboru bylo třeba, a že tato myšlénka páně Marešova byla zcela správná, vysvítá z projevu, který hned v prvním sešitě nového časopisu protestantského — věnovaného moderním otázkám náboženským — jménem »Jednota«, předního místa dostal a tak stylisován byl, že jsme z počátku v něm věřili pana prof. dra Masaryka, později však některého horlivého pana pastora. Rozbor páně Marešův se »Jednotě« nelíbí, proto podává sama úvahu o Listech Husových a ukazuje, jak by v budoucím vydání panu Mareši bylo si počínati. To budiž na vysvětlenou a ospravedlněnou našeho přítomného článku, ve kterém z katolického stanoviska Listy Husovy posuzujeme a ukázati se snažíme, že jméno mistra i pro jeho Listy velmi často nadarmo se bere, a že, kdyby naši novohusité aspoň Husovy Listy znali, nedovolávali by se při každé náboženské nepravdě jeho jména. Doufáme však také, že z úvahy naší na jevo vyjde, kterak i sami vydavatelé protestantští valně nepochodili a nepochodí ve víře své, když mistra Jana Husi Listy vydávají. Ve přčetných věcech, jež i sám pan Mareš vypočítává, pozitivně se s reformovanými helvity českými Jan Hus nesrovnává, ale jak pan pastor správně poznamenal, zcela s katolíky za jedno smýšlí; v části pak negativní jen to hlavně s nimi společného má, že ke konci života určitě proti církvi brojí, jí nenávidí, papeži a biskupům spílá, zákon Boží zdrojem a pravidlem víry uznává, ač sám tradice se nevzdává, ne privátního Ducha Svatého, nýbrž své svědomí a doktory církve obecné jeho vykladateli uznává. Soudný čtenář z toho vidí, že moderní helviti čestí ani na negativním poli s mistrem Janem Husem se neshodují, a že jen v méně čestné záležitosti právem se ho dovolávají — v nenávisti a nadávce Římu.

Pan vydavatel »Listů Husových« domnívá se (VIII.), že mají význam veliký. »V nich zrcadlí se celá jeho povaha tak ušlechtilá a milá, i mohl by se psáti Husův povahopis na základě jejich. V nich jsou většinou důvěrné, pro veřejnost nepsané, a proto zajisté upřímné projevy beze vší strojenosti; důvěrnost odhrnuje roušku z duše a srdce, tak že na světlo vystupuje jeho obraz nelíčený, přirozený, pravdivý, ryzost jeho smýšlení a poctivost jeho snah.« Srovnáváme

se s tím rádi a chceme také dle toho mistra Jana posuzovati. Napřed však povíme, co pan Mareš z Listů těch vyzpytoval, jakou charakteristiku o Husovi on z nich podal. Bylo by záhodno poukázati na auktory, které pan vydavatel jmenuje a upozorniti, co oni v tom našli, ale vedlo by nás to daleko a často k očitým nepravdám ba i hanám, kterými není vinen Hus, ale jeho velebitelé, jako na příklad když pan Emil de Bonechose v nadšeném podivu dělá mistra Jana — bezkontessijním! ¹⁾ Než nechme toho a obraťme se ku charakteristice páně Marešové! Předně budiž na jisto postaveno, že pan spisovatel ani chybičky na mistru Janu Husovi neshledal, a po té budiž na jisto postaveno, že ho nejkrásnějšími ctnostmi pomaloval, aby se jenom kostnický »mučeník« líbil a zamlouval. V tom ostatně srovnávají se s ním — vyjma snad jediného Palackého, jenž na Husu přece jen také něco lidského našel — téměř všichni chvalořečníci Husovi. Divíme se té odvaze, jelikož si troufáme z Listů Husových skutečně dokázati opak.

1. Dle pana Mareše jest základní ctností Husovou upřímná zbožnost. Z ní prýští vše dobré, jež na něm spatřujeme. Poněvadž jest zbožným, »proto jest mu Boží čest a Boží vůle nade vše«. Toho dovozuje pan vydavatel rozličnými výroky a cituje stránky své knihy. Výslovně obrací se pan vydavatel proti odpůrcům, pravě: »Není pravdou, že by Hus byl z falešné ctižádosti po mučeníctví bažil a je vyhledával, nýbrž toliko svou oddanost vůli Boží vyjadřuje«. K tomu pravíme: Nechceme upíratí zbožné mysli a snahy nešťastnému mistrovi. V jeho Listech jsou toho skutečně nepopíratelné památky. Nemůžeme však také připustiti, že jen »čest Boží a vůle Boží« stály před ním, že mu byly vším, a to nacházíme také zřejmě označeno v jeho Listech. Jsou nadávky důkazem vůle a cti Boží? Možná o člověku, jenž se jimi často prohřešil, možná o něm říci, že »mu Boží čest a Boží vůle nade všecko« byly? A takovým člověkem ukazuje se mistr Jan Hus v četných svých Listech. Na doklad uvádím do slovíčka opsané tyto jeho projevy proti katolické církvi. V listě »Mistru Richardu Anglickému« (13. list ve sbírce páně Marešové) píše doslovně: »Věz, nejmilejší bratře, že lid nechce slyšeti leč písmo svaté, především evangelium a listy, a kdekoli v městě nebo ve vsi nebo ve dvoře nebo na hradě objeví se kazatel svaté pravdy, houfně sbíhají se lidé kněžstvem nepořádaným povrhující. A následkem toho zvedl se satanáš, poněvadž hnuť jest ocasem samého Behemota, a zbývá, aby Pán Ježíš Kristus potřel sám hlavu jeho. Hle, okasu jeho zlehka jsem se dotekl a otevřel tlamu svou, aby mne spolu s bratřími pozřel. Zuří nyní a lživým slovem brzy kaceřuje, brzy lichotí, brzy plameny trestu zveličuje, rozšiřuje pochodeň bleskotu hrozného v cizině široko daleko, ale doma neodvažuje se temene mého dotknouti. Neboť ještě nepřišla hodina, poněvadž ještě nevyrvál z tlamy jeho skrze mne a bratry mé Pán ty, které k životu slávy předurčil, pročež naplní statečností hlasatele evangelia, aby samého Behemota aspoň při ocase přišlápli, dokud hlava

¹⁾ Viz ve vydání páně Marešové na stránce XVI., na níž velí se nešťastný Hus mimo jiné nesmyslnosti i touto: »On neustanovil nějakou novou soustavu, ani nepřipojil své jméno k nějakému náboženskému vyznání...« Čím byl tedy nešťastník ten? Takové chvály si mohl pan Bonechose věru nechat!

jeho s jednotlivými údy úplně by nebyla potřena. *Toho přejeme si z duše, o to pracujeme*, jak Vaše Laskavost psala, proto, jak píše Láska Vaše, musíme smrt vytrpěti, a nesmíme vzhledem k pomoci všemohoucího Pána mysli pozbývati« . . . Co tím Hus mínil a komu tak »po ocase šlapal«, vysvětluje v poznámce na str. 45. laskavý pan Mareš, tedy soudce povoláný a nám zajisté nenadržující, následovně: »Behemot (egyptsky = vodní vůl) jest biblické jméno nilského hrocha (Job 40, 10.), který vedle Leviatana (= krokodila) Job 40, 20. obrazně naznačuje lidskou hroznou velmoc. (V židovském Talmudu jest Beh. jakýsi báječný, ohromný býk, kterýž na počátku byl stvořen.) *Zde znamená netvor ten hroživou velmoc papežské hierarchie* — prosím, tak nevykládám Husovu pobožnost já, nýbrž pan pastor Mareš! — zosobněné v papeži a nejbliže v arcibiskupu Zbyňkovi. Jen ocasu jeho lehce se bylo dotknuto a již zuří, jen jest odpor ve věci velmi nepatrné, ač spravedlivé, totiž v příčině Wiklifových spisů, ale to má hrozné následky: upálení spisů Wiklifových a vyhlášení klatby nad Husem, jakož i interdiktu nad Prahou. Ale vzdor tomu neodvažuje se velmoc Husovi na hlavn sáhnouti a Hus nepřestává dále v Betlémě kázati« (ke cti a chvále Boží)? Dvojetihodný pane! Opovažujete se ještě nyní tvrditi, že Husovi byla vůle Boží a čest Boží nade vše? Račte dovoliti, abych Husovy »upřímné zbožnosti« směl použiti k argumentu ad hominem. P. T. pan redaktor »Vlasti« vydá o mně po mé smrti pochvalný spis, ve kterém bude velebiti moji »upřímnou zbožnost« a vydá za tou příčinou i sbírku mých listův, z nichž v jednom nazval bych Vás nebo p. t. pana superintendenta »vodním volem, nilským hrochem, krokodilem, ohromným býkem, netvorem« atd., jak ráčíte vysvětlovati Husova Behemota? Vidte, že byste se přesvědčil o mé »zbožnosti« do té míry, že celý svět by Vás neobrátil, i kdyby Vás konejšil, že jsem »Bohemotovi šlapal jen po ocase!« Tak si však počínal váš miláček Jan Hus, jak sám vykládáte, napsav: »Zde znamená netvor ten hroživou velmoc papežské hierarchie, zosobněné v papeži a nejbliže v arcibiskupu Zbyňkovi«. Prosím, neberte ve zlou, já Vám nikdy tak nevyndám ani teď nenadávám, ale upozorňuji, že papež, římská hierarchie a třeba i arcibiskup Zbyněk byli lidé, řekněme, že snad i nehodní, ale nikdy ne voly, hrochy, krokodily. Nechme tedy Husovu nábožnost zatím mimo sebe a vyznejme, že u něho platila nejen vůle Boží, nýbrž že jej ovládaly také lidské křehkosti.

Tím ostatně důkazu svého neskončím, a laskavý čtenář měj ještě chvíli trpělivost. V listě 26. »Pražanům« nazývá papeže ďáblem a antikristem, jenž »se šklebí, ale jako pes na řetěze nicť vám neuškodí«. V listě 27. »Pražanům« mluví o šalbách a klamech antikrista a sluhů jeho, což nekonečně a čím dále tím více opakuje, tak že mu nelze věriti, když se v listě 27. (na straně 86. u p. Mareše) sám sebe nazývá »zvířátko krotké«. Než to také jemu »půjčme«, jak říkává Betlemský kazatel, a uvedme nemravnou nadávku z listu 37. na straně 109. v Mareši: »Která, prosím, větší ošklivost, než kdyby nevěstka odkrývají se celou doleji, veřejně připravena byla komukoli, kdo by s ní chtěl pelešiti?« Nehledíce k podobnému rčení, kteréž učinil mistr Jan Hus jen před několika řádky v témž listě, když mluvil o »Husi«, která křidel svých pozdvihnouti musí proti . . . ohonu Vehemota, proti ohonu, který vždy skrývá

ošklivost zvířete antikrista, nehledíce ani k tomu, že Hus toto přirovnání vykládá a obrací na písmo svaté, tážeme se pana Mareše: Je to také ke cti Boží a po vůli Boží? Možno i po tom bráti Husa v ochranu a velebiti jeho »zbožnost«, která nade vše klade vůli a čest Boží, když tak se unéstí dá, že vlastní kněžskou důstojnost tak ošklivými přirovnáními pošpiňuje? V listě 39. (strana 115. v Mareši) dotýká se Hus i ničemné povídačky, že na stolci papežském dokonce i žena seděla (Jan XX. = Anežka z Mohuče), která prý i »pachole porodila«. Zbožnost jeho jeví se v tak utěšeném světle, když mluví o církvi katolicko-římské, že nemaje na dosavadním nepěkném dosti, pokračuje (ibidem): »A jestli tomu tak, tehdy na tom nezáleží, aby někdy potom nevěstka (!!) neb antikrist (!!!) obzvláštní nebyl hlavou svaté římské církve« . . . V listě 40. (str. 119.) vynalezla zbožnost Husova, která prý čest a vůli Boží měla »nade vše«, že i »dvanácte apoštolův od Krista vyvolených a majících Ducha svatého pobloudilo v soudu pravdy a na cestě mravů« . . . Po té se již ovšem nedivíme, proč se nechtěl církvi podrobiti a proč odvolával se na své svědomí. Kdo něco takového rozvážně vysloví, ukazuje, že mu schází základní pojem o křesťanství a jeho »zbožnost« je tak kompromitována, že nejen věřící katolík nýbrž i věřící protestant musí se jí zde protiviti, chce-li dle svědomí jednati. Na konec ještě něco z listu 95. (na straně 232.). Píše v něm: »Jakož ze včerejšího listu vyrozuměl jsem, po prvé, kterak nespravedlnost nevěstky (!) veliké, to jest zlomyslného shromáždění (i. e. sněmu), o kteréž (čte se) v Apokalypsi, obnažuje se a obnažena bude (!), s kterouž nevěstkou smilní králové země; jak tamtéž se praví, smilní duchovně, od Krista a jeho pravdy odpadající a souhlasíce se lží Antikristovou . . . Po třetí seznal jsem . . . seznal hanebnost nevěstky veliké«.

Aby se však nezdálo, že cituji jen špatné a chybné stránky Husovy a že odsuzuji všechny jeho listy a ve všem, podotýkám, že nad několika napsal jsem si ve svém exempláři »slušný list«, »nenadává«, ano já výslovně konstatuji, že pan Mareš dobře opsal citáty, kteréž uvádí pro zbožnost Husovu. Opírám se jen tomu, že v Husových Listech jen čest Boží a jen vůle Boží nade všecko platí; tvrdím, že v Listech těch všelicos, co »zbožnosti« Husově slávy nepřidá a ujišťuji, že co jsem z nich uvedl, také v nich a to doslovně naléztí lze. Hus ovšem začíná list svůj téměř každý připomínaje nejsv. jména Ježíš, avšak na mne dělalo to dojem, zvláště když jsem ty nadávky četl, že Hus bral jméno Boží — nadarmo. Kdyby mne někdo z chyby vyvésti chtěl, prosím, aby mi dokázal, že mé citáty proti zbožnosti v Listech Husových buď nejsou nebo že nadávkového smyslu nemají. Dokud se to nestane, trvám na své a tvrdím, že jsem věci své dokázal.

Dávným jest přesvědčením mým, že mistr Jan Hus byl polovičatým a nestálým, jak prozrazují jeho spisy a jak jsem před časem dokázal zcela jasně, rozebíraje jeho spis »Dcerka«, v němž jsem konstatoval, že dvě léta před svou smrtí nevěděl ve věcech věroučných, či vlastně jest. Touto polovičatostí a nedůsledností — které pan dr. Masaryk v Základech konkrétní logiky všim právem celému husitismu předhazuje, — vysvětluji si i »zbožnost« Husovu v Listech. Není-li toto mínění mé správným, prosím o vysvětlení záhady: Jak jest možno, aby týž auctor, v témž spise, v též při psal jednou

uctivě, pokorně, bohonadšeně a po druhé dopouštěl se nadávek? Jak jest možno, aby v jeho Listech vedle slov svatých a spanilých hemžily se významy neslušné, aby vedle Krista a napomínání ke ctnosti stál Behemot a hanobení odpůrce? Mohou takové odpory řinouti z téhož vykrystalisovaného a čistého pramene? Studánka, v níž se voda kalí a po chvíli zase jasní, prozrazuje, že není dno její ustálené a docela čisté; srdce lidské, jež jednou se modlí, napomíná, prosí a po druhé podezřívá, tupí, prozrazuje, že v něm není všechno, jak by býti mělo. Hus na několika místech rád připomíná příkladů božského Spasitele a sv. mučovníků. Škoda, že nadšený reformátor neuznamenal rozdílu, jenž byl mezi ním a jimi. Kristus měl nepřátele mnoho, nepřátele zarytých a špatných, možno na jisto říci, špatnějších do nekonečna než byli odpůrcové Husovi; Kristus vytrpěl od nich vši možnou pohanu, nenávisť, překrucování a posměch, nikde však nepočínal si proti nim jako Hus proti svým odpůrcům. O svatých mučovnících čteme, že se za své katany modlili, jim na Bohu milosti prosili, před lidmi je omlouvali, a ne jak učinil Hus, aby je snižovali a tupili. Téměř všechny Listy Husovy obsahují potupu a hanu církevního sněmu Kostnického. Že by vyjma Husa na celém sněmu hodných mužův nebylo, nemůže nikdo tvrditi vážně. Sám Pálec, největší protivník Husův, byl mužem »zvláštním«, i v očích Husových tak hodným, že se chtěl u něho před smrtí zpovídati, jak nepokrytě vyznává v listě 90. (v Mareši na stránce 223.) slovy: »Pálec jest obzvláštní odpůrce; jemu chci se zpovídati, aneb dejte mi jiného způsobilého muže, prosím pro Boha«. A skutečně dali mu ho, a byl s ním spokojen, tak aspoň vyznívá z dalších jeho slov: »A stalo se. Vyzpovídal jsem se jakémusi mistru mnichu, který mne laskavě a velmi krásně vyslyšel, rozhřešil a poradil« . . .

2. Ujišťuji dvojctihodného pana Mareše, že mně z duše mluvil, když napsal: »Není pravdou, že by Hus z falešné ctižádosti po mučednictví bažil a je vyhledával« . . . Počáteční Listy Husovy, v nichž se možné smrti na hranici dotýká, spíše prozrazují opak touhy té. Teprve ke konci, až mu jasným bylo, že se nesrovná se sněmem a že trestu neujde, vyslovuje se v tom smysle určitě, ač nikoli tak, aby skoro až do posledku nedoufal, že bude přece jen vysvobozen, slyšán a ušetřen. Jelikož se tedy v tom s panem vydavatelem srovnáváme, upouštím ode všelikého zde dokazování a obracím se k tomu, kde mezi námi není tak naprosté shody. Pan Mareš nazývá »nepravdou«, že by mistr Jan Hus »z falešné ctižádosti« byl po mučednictví bažil. Nechci tvrditi, že bych se byl přesvědčil, že mistr Jan Hus skutečně jen ze ctižádostivosti odvolat a se ku bludům přiznati nechtěl, a připouštím možnost, že k tomu měl dosti příčin jiných, na příklad své svědomí, o němž později. Nemohu však také zamlčeti, že dle Husových Listů již tenkrát v tom smysle se v Kostnici mluvilo a zajisté veřejně, což ani užalářovaného mistra ani jeho českých přátel tajným nezůstalo. V Listě 87. »Přátelům svým v Kostnici« dotýká se toho mistr Hus hned z počátku následovně: »Příteli nejmilejší! Věztež, že Pálec radě mi pravil, že prý bych neměl dbáti zahanbení odpřísáhnutí, nýbrž uvážiti dobro, které vzejde. Jemuž já jsem řekl: »Větší jest zahanbení býti odsouzenu a upálenu, nežli odpřísáhnouti, jakž tedy já obávám se zahanbení? Avšak řekněte mi úmysl svůj, co vy byste chtěli učiniti, když

byste na jisto věděli, že jste nedrželi bludů Vám připsaných?» (U Mareše 214.) Mistr Jan Hus bránil se ovšem proti názoru Pálčem vyslovenému a nepřipustil, že by pro »zahanbení« odpřisáhnouti nechtěl. Faktum však, že sám Páleč k nešťastnému mistru došel a ho na to upozorňoval, ukazuje, že ona pověst, která se Kostnicí o Husovi nesla, nebyla tak nepatrná, jak se zdá. Kdyby zajisté Páleč byl o ní býval přesvědčen, a kdyby onoho »zahanbení« nebyl mohl u Husa ani předpokládati, nebyl by se opovážil za tou příčinou k Husovi jíti a mu domlouvati. Že Páleč krokem tím nechtěl Husa drážditi a že nepřišel s myslí proti němu zaujatou, vysvítá nepřímě z listu Husova, v němž si nešťastný mistr do Pálčova jednání nestěžuje a sám jeho velmi ohleduplnou a pro sebe (Husa) příznivou odpověď sděluje, kterou Páleč dal na otázku, chtěl-li by odpřisáhnouti bludy, kterých nikdy nedržel? Páleč prý odpověděl: »těžké to jest« a začal plakati, svědčí Hus. Nedivme se této pověsti, která již tehdy o kazateli Betlémském se rozšiřovala. Z jeho četných Listů jde na jevo, a to nepopíratelně, že mistr Jan Hus kacírství špatnou a zavržení hodnou věcí považoval, a že se rozhodně proti tomu bránil, aby kacířem považován byl. Kolik Listů poslal do Čech, kterými prosí, aby ho nepovažovali kacířem, ve kterých slibuje podrobiti se, bude-li usvědčen, jen aby nebyl kacířem! Všimněme si na příklad Listu ze dne 27. června 1415., jenž jest 93. a ve sbírce páně Marešově na straně 229. a 230. Mistr Jan píše »Obci vysokého učení Pražského«. Z počátku pěkně napomíná ku svornosti, připomíná svých prací o universitu, žaluje, že někteří z jeho nejmilejších zlý mu připravili konec, káže státi v poznané pravdě a radostně zpravuje: »Věztež také, že jsem žádný článek neodvolal, aniž odpřisáhl . . . pročež kterýkoliv by byl smysl křivý v kterémkoli článku, toho se zříkám a poroučím jej napravení Pána Jezu Krista, kterýž poznává mé upřímné myšlení, nikoliv vykládání na smysl křivý, jakýž já nemám v úmyslu.« A nemaje na tom osvědčení dosti znova vyznává, že hrozná smrt, »kteráž — doufám — očistí mé hříchy, neshledajíc na mně s milosti Boží kacírství žádného, ježto vším srdcem vyznávám, kteroukoli uvěřitelnou pravdu.« V listě 95. žádá, aby »paní králová zvláště byla pozdravena a napomenuta, aby byla stála v pravdě, a aby nehoršila se nade mnou, jako bych byl kacír«. Přese všechno ujišťování, že se rád podrobí, že žádného bludu zúmyslně nedrží, že se zahanbení nebojí, udržovala se pověst o tom neustále i mezi nejdůvěrnějšími přátely a obránci Husovými z Čech. Nelze uvěřiti, že by pan Jan z Chlumu, jehož Hus tolik miloval a jenž se tak horlivě Husa zastával, před samou smrtí k němu přijda, totiž dne pátého července, přede tváří pana Václava z Dubé *v pohnutém a přátelském výstupu*, jak píše sám pan Mareš na stránce 238., nešťastného mistra byl napomínal, aby se »*neostýchal*« *naučení přijati, jestliže myslí, že v čem pochybil*, nelze, pravím, za pravdu přijati, že se to dalo z nešetrnosti k nešťastnému mistru, ani nelze za pravdu přijati, že se tak dalo jen z jakési formality, spíše třeba v tom spatřovati projev upřímné, Husovi oddané duše, která v hrozném okamžiku tom přece jen byla pochybností zmítána! Mistr Jan odpověděl slzy prolévaje velmi tklivě a ujišťoval, »že kdybych věděl« . . . »chtěl bych poníženě to odvolati«.

Upozorňuji pana Marcše, že dobří dějepiscové uváživše Husovu snahu nebýti z kacířství usvědčenu, uváživše jeho bázeň před českým lidem, jenž by se snad proto byl na něho horšil, v hrozně smrti na hranici viděli jen oběť tvrdošijnosti a osobní samolásky, jež majíc voliti mezi smrtí fysickou a mravní, volila onu. Kdyby se byl Hus podrobil, byl by býval v Čechách ztracen, aspoň mnozí byli by se od něho odvrátili, to myslíme onou morální smrtí, o které jsme mluvili; že se nepodrobil, mnozí mu přilnuli a »Božím mučéníkem« ho udělali.
(Pokračování.)

Sjezd katolický ve Würzburgu.

Po dlouhé, namáhavé jízdě octl jsem se ve franckém městě Würzburgu, kamž sjelo se tisíce katolických mužů, by sílilo své vědomí a čerpalo poučení o otázkách, které hýbají nynější společností. Dosud měl jsem o katolických sjezdech dojem, jaký na nás působí novinářské zprávy — slabý, mlhavý. Proto chopil jsem se letos příležitosti a odjechal jsem do révovím věnčeného Würzburgu. Nedal jsem se odstrašiti ani zprávou liberálních listů, že prý katolický sjezd ve Würzburgu v poslední chvíli bude zapovězen pro šíření se — cholery, a rovněž nezmátl mě program, jež sestavily si liberální listy, že prý bude na sjezdu Würzburgském navržen za následníka papežova některý německý biskup, nejspíše kardinál Kopp.

Zdá se, že v poslední době liberální tisk pozbyl té váhy, kterou dříve mohl se honositi, neboť žádný sjezd katolický nemůže se vykáhati tak obrovskou návštěvou, jako sjezd Würzburgský!

Město bylo nejen bohatě, nýbrž i velmi vkusně ozdobeno. Též obrovská »Ludwigshalle«, v níž se konal sjezd, krásně byla dekorována. Již v pondělí ráno (dne 28. srpna) účastnilo se první »uzavřené« schůze asi 1300 osob, mezi nimi zástupcové všech stavů a všech zemí německých a mimoněmeckých. První číslo slavnostního spisu přináší celou řadu účastníků katolické šlechty.

Jména jako hrabě Galen, princ Arenberg, Droste-Vischering, svob. pán Frankenstein, hrabě Fugger, svob. p. Heeremann, baron Hertling, hrabě Montjoie, hrabě Preysing, Stolberg, Metternich a několik tuctů jiných jsou nám zárukou, že sjezdu účastnil se výkvět katolické šlechty v Německu.

Poslanci katolického středu účastnili se skoro všichni. Katolický tisk vyslal asi 100 zástupců (redaktorů a žurnalistů), mezi nimi byli i spolupracovníci Pařížských listů »Le Monde« a mnozí žurnalisté rakouští. Nejčetněji zastoupeno bylo ovšem duchovenstvo, avšak i laiků bylo zde množství. Velmi příznivý dojem působila úplná rovnost a shoda všech, v otázkách čistě katolických. Z těchto příčin nazval bych sjezd katolíků ve Würzburgu sjezdem míru a práce. Příjemně působilo též skromné chování katolické šlechty. Kníže Löwenstein, hrabě Galen, předseda katolického sjezdu a j., to jsou mužové, již svým vystupováním prozrazují skromnost a zbožnost, to jsou nejen šlechticové rodem, ale i duchem.

Veřejná shromáždění konána denně od 5. hod. odpolední. V tom, co některý řečník mluví, slyšeti hlas zvonu zvoucího k večerní modlitbě. Ihned přeruší předseda hrabě Galen řečníka a zaujav jeho místo povýšeným hlasem modlí se »Anděl Páně...« a tisíce shromážděných modlí se za ním. Dojmy takové utkví v duši divákově na vždy.

Sv. Otec ve zvláštním breve žádal, aby na katolickém sjezdu tomto jednalo se nejvíce o socialní otázce. Mimo tuto otázku bylo ještě na programu: Věda a tisk, škola, charitas, umění, spolčování, misie, Římská otázka.

Nejvíce zajímala mysl mou otázka socialní, věda a tisk, škola a umění. Následkem toho účastnil jsem se nejvíce debat, jež odehrávaly se ve výborech jednotlivých odborů a jež svou živostí více mne zajímaly než tak zv. »uzavřené schůze«, v nichž to, co ve výboru bylo propracováno a jako resoluce upraveno, přijato bývalo. Největší přízni těšil se odbor pro vědu a tisk, odbor socialní a školský. Síně, v nichž se debatovalo, bývaly nabitě. Nemám v úmyslu podati podrobné jednání jednotlivých odborů, chci jen ukázati k hlavním otázkám, o nichž se jednalo, a k výsledkům, jichž se docílilo v odboru pro vědu a tisk.

K odstavci »věda« mluvilo několik řečníků, z nichž rakouský poslanec dr. Viktor Fux dle všeobecného úsudku velmi obratně zastával se zřízení university katolické v Solnohradsku, dokládaje, že zřízení svobodné katol university ve Fuldě dosud jest holou nemožností, ježto za nynějších v Prusku platných zákonů není možno, by dosáhla práva veřejnosti, kdežto zřízení university v Solnohradsku jest jen otázkou finanční. Dr. Fux prosil katolíky německé, aby všemi silami podporovali zřízení solnohradské university. Při hlasování přijata resoluce, v níž doporučuje se německým katolíkům, by podporovali zřízení universit katolických ve Fuldě a Solnohradsku, pak zřízení lékařské fakulty ve Freiburgu.

K odstavci »katolický tisk« mluvil zvláště kaplan a poslanec Dasbach, jenž líčil neblahé následky bezbarvého tisku. Skoro v každém městysi vychází plátek, jenž honosí se nestranností, v dobách voleb však dostane takový plátek rázem liberální barvu a škodí straně katolické kde a jak jen může. Dále uváděl, že bezbarvé listy otiskují často nemravné romány a inseráty, jež zhoubně působí na každého, kdo časopis takový čte. Jako doklad uvedl Dasbach drastický příklad, jehož sám byl svědkem. Jistý otec odebíral bezbarvý plátek, jenž časem přinášel inserát, v němž doporučoval jakýs knihkupec nemravnou četbu. Třináctiletá dcerka onoho otce přečetši inserát, objednala si doporučené knihy a jen jako náhodou nedostaly se do rukou dívčiných. Řečník litoval dále, že též někteří kněží tisk bezbarvý podporují předplácením a dopisováním, a doporučoval všem přítomným resoluci, jež zní v ten smysl: **pryč s bezbarvým tiskem, rozšiřujeme všude tisk katolický.**

V dalším rokování kladen byl důraz na svorné působení všech katolických listů německých; zvláště doporučováno podporovati spolek katolických žurnalistů »Augustin«, o němž jindy bližších zpráv hodlám zaslati.

V odboru socialním bylo konstatováno, že se v Německu v té příčině pracuje se strany katolické s neobyčejným úspěchem. Zvláště osvědčuje se »Volksverein für das katholische Deutschland«.

První předseda tohoto spolku, Brandts jun., konstatoval, že tento spolek čítá 160.000 členů a že jest tedy nejsilnějším spolkem v celém Německu. Spolek má za účel dobytí katolickému lidu takové politické moci ve sborech zákonodárných, aby svými zástupci s důrazem hájiti mohl svých zájmů.

Velmi zajímavá jest zpráva, kterou podával advokát Trimborn o »Volksvereinu« za minulý rok 1892. Počátkem tohoto roku (92) čítal spolek 100.000, koncem 1892. 122.356, a nyní 160.000 členů. Podávám tyto číslice, aby čtenáři »Vlasti« seznali, jak krásných úspěchů lze dosíci čilou agitací během jednoho roku. Protěstanté mají též svůj »Volksverein«, avšak zdá se, že svými 90.000 členy dosáhli nejvyšší číslice, již dosíci bylo možno — a přece čítají protestanté dvě třetiny všeho obyvatelstva v Německu! Co dokáže čilá a oběťavá agitace, toho důkazem jest, že katoličtí pohlaváři v Německu konali v posledních letech

ve prospěch svého »Volksvereinu« asi 1200 schůzí a shromáždění lidu — odtud ten výsledek! Spolkový list tiskne se ve 165.000 ex.; zvláštní váha klade se na letáky, z nichž nejpopulárnější »Der rothe Doctor Quacksalber« (proti socialní demokracii) rozšířen jest ve 250.000 ex.

Jiných brožurek spolkem lidovým vydaných tisknuto bylo r. 1892. 1½ mil. ex., roku 1893. 4½ mil. Řeč, kterouž měl poslanec Bachem na říšském sněmu proti socialistům, tištěna byla v 1½ mil. ex. a byla ve čtrnácti dnech vyprodána. Další činnost lidového spolku jevila se v socialně praktickém kursu, letos v Bamberku konaném. Ježto dr. Rudolf Horský o této veledůležité instituci, jak se dovídám z »Děl. Novin«, sám promlouvá, odkazuji laskavě čtenáře na články tohoto sociologa.

Jestliž zřejmo, že zpráva Trimborna přijata byla s nadšením ode všech přítomných, a zajisté že v srdcích všech účastníků uzrál úmysl rozvinouti co možná ještě větší agitaci ve prospěch lidového spolku.

Nechci uváděti vše, co na sjezdu bylo mluveno z úst povolaných ve prospěch řešení socialní otázky; poukazují jen k řeči, kterou měl hrabě Sylva-Tarouca, říšský poslanec rakouský. Jemu jest organisace dělnictva dle povolání spásou člověčenstva; v organisaci síla. V Německu již mnoho se stalo v tom směru. Řečník praví, že jednotlivé stavy v Německu vyvinuly se přirozeným způsobem dle svého povolání: kněží, rolníci, řemeslníci. Kapitalismus, zavrhnuv zákon božský, zničil tyto stavy a způsobil dva nové: stav bohatých a chudých. — Socialní otázka má tedy dvě stránky: ethickou a materiální. Dělníku musí se tedy zjednati jistý hmotný blahobyť (slušný plat, pojištění, resp. zaopatření v čas nemoci a stáří atd.) a musí se mu vrátit náboženství. Socialní demokracie není s to, aby zjedнала chorému člověčenstvu blahobyť (aspoň ne po stránce ethické, ježto sama náboženství zavrhuje), liberalismus vyhýbá se úzkostlivě řešení socialní otázky, zbývá jen církev, jež má 2000letou zkušenost za sebou. K hmotnému povznesení dělnictva přispěti musí stát.

Velikou událostí na sjezdu Würzburgském bylo ustavení se dvou důležitých spolků: katol. spolku selského a katol. spolku učitelského. Jak prospěšně působí selské spolky, o tom podával svob. pán Koeth, člen selského spolku hessenského, velezajímavou zprávu. Spolek ten ustavil se před osmi lety a čítal 16 členů. Dnes jich má přes 4000; platí po 1 m ročního příspěvku. Členům dodávají továrny, s nimiž spolek zvláštní smlouvou uzavřel, stroje se srážkou 23%; frankfurtská hyp. banka poskytuje jim zvláštní výhody, též společnosti proti ohni a krupobití poskytují úlevy. Hlavní věcí však jest, že mezi členy spolku v Hesensku procesování skoro úplně zmizelo. Spolek zřídil si totiž v jednotlivých místech tak zv. »vyrovnávací úřady«, (Vergleichsaemter) jimž předsedají osoby, znalé práva a zákonů zemských a říšských. Řečník praví, že na těchto úřadech vyrovnáno již více než 1500 sporů mezi sedláky, čímž bylo zamezeno mnohé zlo.

Neméně důležitý jest krok, k němuž odhodlalo se katolicky smýšlející učitelstvo bavorské na sjezdu ve Würzburgu. Ku kroku tomuto donuceno bylo katolické učitelstvo směrem, který zavládl ve spolku učitelů bavorských a zvláště v jejich orgánu (»Bayerische Lehrerzeitung«). Tito pánové pověsili se Dittesovi a j. moderním »paedagogům« na šosy zapomínající, že nejlepší paedagogika jest písmo svaté a největší paedagog — Kristus.

Proto odloučili se všichni katolicky smýšlející učitelé od těchto moderních kolegů a založili si ve Würzburgu spolek čistě katolický. S velikým jásotem přijata byla zpráva, že ohlášeno již 1100 členů-učitelů. Byl jsem přítomen též tomuto shromáždění a jest mně vyznati, že celý jeho průběh působil na mne dojmem nesmazatelným. Všechny řeči prodchnuty byly láskou k Církvi svaté a

k Tomu, jenž kdysi pravil: »Jděte a učte všechny národy ...« Čest budiž všem, kteří přes všechny úsměšky, přes všecken terorismus liberálních »kollegů« dali se cestou, již ukázal jim Spasitel praviv: »Ego sum via«.

Řádky moje nepodávají čtenářům »Vlasti« úplný obraz činnosti katolického sjezdu ve Würzburgu; chtěl jsem jen upozorniti na některé praktické výsledky činnosti jednotlivých odborů, které hodny jsou následování i — v Čechách.

Josef Vondrák.

Listy z Asie.

Píše —x.

17 Jerusalemě, dne 8. srpna 1893.

Poněvadž bydlím již delší čas v orientě, měl jsem dosti příležitosti, abych seznal zdejší poměry náboženské a zvyky a obyčeje a vůbec celý život Arabů. Vypíši tedy v několika listech tyto své zkušenosti, pokud myslím, že by mohly koho zajímati. Předně hodlám vyličiti katolické misie v jižní Palestině, které jsem dosud mohl navštívit; v tomto listě vypíši jejich historický vývoj, v příštích pak vnitřní poměry církve rozkolné, náboženský život katolíků, působení misionářů, školy misijní a život i domácnost fellahů (sedláků). O ostatních misiích, zvláště zajordánských a o životě beduinů se rozhovořím teprve později, až, jak doufám, se mi podaří navštívit stany těchto potulných synů pouště. —

Vznik katolických misíí v Palestině datuje se od znovuzřízení katolického patriarchátu v Jerusalemě (r. 1848.). Kdežto neohrožení synové sv. Františka v první řadě udržovali, čeho dosud ve Sv. zemi katolíci získali, měl patriarchát šířiti řady věřících zakládáním misijních stanic mezi rozkolnými křesťany. Byla to práce obtížná, neboť Řekové byli odhodláni zameziti šíření víry katolické všemi prostředky, jaké jen jejich odjakživa známá úskočnost a podlost vymysleti mohla. Než muž plný ohně a odvahy, jakým byl první patriarcha Valerga, nelekal se překážek a sotva měl několik kněží, jal se prováděti svůj úmysl.

Za první stanici vyhlédl si městečko Beitžalla, ležící asi dvě hodiny jihozápadně od Jerusalema. Obyvatelstvo bylo řecké, katolíků jen nepatrný hlouček. Již dávno před tím pokoušeli se tam OO. Františkáni zříditi katolickou osadu, ale k rozkazu paše, od Řeků získaného, musili brzy odejiti. Druhý jejich pokus potkal se s tímže výsledkem. Rozkolníci, jsouce od řeckých mnichů, kteří tam mají klášter, poštváni, přepadli dům, v němž Františkáni bydleli, vzali posvátné nádoby a roucha a vše, co tam našli, nesli to v rouhavém průvodu do Betléma a hodili to přede dvěře latinského kláštera. Aby pak další pokusy podobné zamezili, vymohli si mnichové řečtí na pašovi ferman, kterým se latinníkům zakazovalo usazovati se v Beitžalle. Několik katolických rodin zůstalo potom dlouhý čas bez kněze, až r. 1853. patriarcha ustanovil zříditi tam svou první stanici. Aby laskavý čtenář poznal, jaké zloby jsou řečtí popové a zvláště mniši schopni, vyličím poněkud obšírněji všecka jejich násilí a úskoky, jimiž se snažili zmařiti úmysl patriarchův.

Zmíněného roku dne 25. října vydal se od patriarchy ustanovený misionář P. Mouretain do Beitžally, jsa provázen dvěma kněžími a kavasem; za nimi nesli velbloudi některé potřeby pro novou osadu. Sotva vkročil do domku, který náležel patriarchátu, přihnuli se k němu osadníci a drze se ho vyptávali, jakým právem do domku přichází? Zdali ho koupil, či zdědil, či pronajal? Misionář si

jich nevšímal, a když přišli velbloudi, vyšel ven, aby náklad jejich uložil. Arabové však velbloudy násilím odvedli a náklad jejich odvezli do Betléma; misionář byl při tom poraněn. Na večer odešel jeden z kněží do Jerusalema, aby patriarchu o těchto událostech zpravil. Spiklenci se zatím utišili a dostali strach, že budou za své násilnosti potrestáni. I přicházeli jeden po druhém, prosíce misionáře za odpuštění a slibující, že mu odvezené věci druhého dne vrátí. To se vskutku stalo, než, bouře tím utišena nebyla; rozpoutala se měrou mnohem větší.

Mnichové řečtí totiž v den příchodu misionářova nebyli doma a přišli teprve druhého dne a vidouce, co se za jejich nepřítomnosti stalo, štváli lid, aby kněze mocí vypudil. Jeden z nich dokonce radil, aby oba latinníky zavraždili, pak prý jiní jistě už nepřijdou. »Zabijete-li dva,« volal P. Abdallah, soudruh Mouretainův, »přijde jich pětadvacet.« Lid však k tak mrzkým prostředkům sáhnouti nechtěl, nýbrž žádal misionáře, aby se vykázal dovolením pašovým, že se může v Beitžalle usaditi. Toho ovšem misionář neměl; i žádal francouzského konsula, aby mu je u paše vymohl. Konsulem byl tehdy slovutný muž, jehož jméno věčně bude žiti v dějinách vědy: P. E. Botta, který byl r. 1842. poslán jako konsulární jednatel do Mossulu a zde vykopal v Khorsabadu palác Sargonův. Tím učinil počátek velikolepých objevů v Mesopotamii, ze kterých věda assyriologická již tolik vytěžila pro bibli i dějiny. Téže doby byl patriarcha Valerga apoštolským misionářem v Mossulu, a později se oba tyto slavní mužové shledali opět v Jerusalemě, kde si oba získali velikých zásluh o rozšíření víry katolické.

Botta si dal vskutku mnoho práce, aby na pašovi žádaného dovolení vymohl, bylo mu však řečeno, že misionář odešel do Beitžally bez dovolení, a že paša tudíž za jeho bezpečnost odpověden není, dovolení dodatečného pak že nevydá. P. Mouretain však tvrdil, že i bez dovolení pašova může v Beitžalle zůstat, poněvadž podle smlouvy francouzsko-turecké může jakožto francouzský poddaný bydleti v kterémkoliv místě říše Turecké, a že podle téže smlouvy dům jest nedotknutelný. P. Abdallah se odvolával, že jako turecký poddaný může bydleti, kde mu libo.

Při nepřátelském smýšlení pašově viděl patriarcha, že nejen tato, nýbrž i všechny misie, které založiti pomýšlel, jsou na dlouhé doby zmařeny, nepodaří-li se mu zachrániti počátek svého díla. Nedbaje nebezpečí, které mu hrozilo od vzbouřenců, odebral se do Beitžally. Obyvatelé ho při příchodu pozdravovali střelbou a jásotem. Mnohý se asi podiví, jak to možno. Věc tu lze snadno vysvětliti povahou zdejšího lidu. Orientál jest náhlý a vášnivý. Od zuřivého hněvu ku přátelství jest u něho jen krok. Podle toho, kdo právě jeho vášně roznítí, jest buď tvým úhlavním nepřítelem, nebo na obrat přítelem, který ti straní do krve.

Zároveň s patriarchou přišel do Beitžally prokurator patriarchy řeckého a šířil mezi lidem zprávu, že paša příchod misionářův neschvaluje, a poněvadž staví si i kostel (což však nebylo pravda), mají se obyvatelé brániti. Konsul zatím stále vyjednával s pašou, ale což bylo vše platno, když paša i rádcové jeho byli od Řeků velikými penězi získáni. V serailu byl jediný kadi (sudí), který se spravedlnosti zastával. Jediné, co paša učinil, bylo, že žádal patriarchu, aby misionáře — odvolal. Patriarcha však prohlásil, že misionář v Beitžalle zůstane, a on že se odsud nehne, dokud nebude misie v bezpečí. Paša pak, obávaje se, aby neměl opletání, kdyby se patriarchovi něco stalo, nařídil obyvatelům, aby jej i misionáře měli v uctivosti a vážnosti.

Spoléhající na přízeň vlády, kuli mniši rozmanité plány, jak se nepohodlných hostí zbaviti. Nejprve vybízeli pohlaváry obce, t. j. hlavy rodů, které bývají obyčejně tři, čtyři v obci, aby u paše hromadně proti příchodu latinníků protestovali; avšak polovice jich byla dříve žádala za katolického misionáře a nechtěla

žádost' odvolati. Na to pak ponoukali lid, aby se obořili na jejich klášter, že se to pak svede na katolíky, kterým bude za trest rozbořen jejich dům. Než, lid v této příčině osvědčil se šlechetnějším než jejich pastýři. Když tyto prostředky selhaly, roztrušovali pověst, že loupežný kmen Abu Goš, který byl kdysi postrachem Judska, se s Řeky spojil a že všechny jejich odpůrce pohubí.

Patriarcha pak, aby na plano v Beitžalle nemeškal, pokračoval zatím ve stavbě domu. Paša sice poslal několik vojáků, aby stavbu překazili, ale že si sám mnoho netroufal, netroufali si ani vojáci, a místo, aby práci přerušili, spíše ji podporovali.

Konsul, nemoha s pašou nikterak se dohodnouti, odevzdal celou záležitost vyslanci v Cařihradě. O tom Řekové věděli a bojíce se, aby nepřišla katolíkům příznivá odpověď, uplatili pohlaváry i lid, aby patriarchu i s kněžími násilím odvedli. Těm, kdož by se zpěčovali jíti s nimi, byla uložena za pokutu čtyřnásobná mzda krve, t. j. co by platili, kdyby zabili čtyři lidi. Útok podnikla vskutku celá osada. Za velikého shluku sběhli se mužové, ozbrojení ručnicemi a šavlemi k domu misijnímu, hlouček katolíků byl rozprášen, a v několika minutách byl dům obsazen asi stopadesáti ozbrojenými muži. Patriarcha byl připraven na nejhorší, než nevysvětlitelným způsobem se situace rázem změnila v jeho prospěch. Mužové, kteří byli obsadili dům, obrátili své zbraně proti zástupům a hrozili smrtí tomu, kdo by se odvážil vložiti ruku na patriarchu nebo kněze. Lid se k nim přidal, a vůdcové vzpoury vidouce, že je zle, utekli. Zástupové pak, dříve tolik zuřiví, hlučně pozdravovali patriarchu, volajíce: »Počni s modlitbou (t. j. bohoslužbou), my všichni zítra přijdeme na mši!« »Dvěře budou otevřeny, kdo chce přijíti, ať přijde«, odvětil patriarcha. Za obecného nadšení vystoupil majetník sousedního pozemku, který chtěl od něho dříve patriarcha koupiti a přede všemi prohlásil, že pozemek onen daruje pro katolický kostel. Přátelská tato nálada trvala po celý den, a v noci střežilo přes vůli patriarchovu třicet mužů jeho dům.

Byl několik dní pokoj, ale jen zdánlivý; byltě chystán útok nový, mnohem nebezpečnější. Patriarcha si vyšel se dvěma kněžími na procházku. Po chvíli se jim postavilo v cestu pět pohlavářů s několika ještě muži, vrhli se na ně a poranili oba kněze. Jen s těží unikli s patriarchou do svého domu. Jim v patách hrnuly se zástupy lidu, který s děsným řevem dům obklíčil. Na dané znamení počali metati na dům spousty kamení, okna byla vytlučena, a patriarcha povážlivě zraněn. Útočníci snažili se vyvrátiti vrata do dvora vedoucí, a když to nešlo, žádali, aby se jim otevřelo, že chtějí mluvit s patriarchou. Sotva však byli jejich řečníci vpuštěni, vrazili ostatní za nimi s puškami a klacky v ruku a nutili patriarchu, aby odešel dobrovolně, sice že ho vyvlekou násilím.

P. Mouretain zatím klečel před obrazem Panny Marie a prosil vroucně Pomocníci křesťanů, aby nedala zmařiti dílo tolik důležité. »Rozkaž tam tomu knězi vstáti!« hlomozil lid, »on nám zlořečí!« »Tak?« odvětil mírně patriarcha, »což nevíte, že kněz, když se modlí, následuje Ježíše Krista, který se modlil i za své pronásledovatele?« (Pokračování.)

UMĚNÍ.

Sieben Meisterwerke der Malerei mit einer principiellen Erörterung über den Einfluss des Christenthums auf die Kunst. Von Franz Bole, f. e. geistl. Rath und Professor der Theologie in Brixen. Druck und Verlag von A. Weger's Buchhandlung. 1893. Stran VI a 127 vel. 4°. S devíti světlotiskovými obrazy. Cena 6 zl.

Touto knihou chce spisovatel povzbuditi k hlubšímu studiu křesťanského umění vůbec, zvláště pak malířského.

Připomíná zcela správně, že výtvorům křesťanského umění řádně neporozumí, kdo nezná podstaty křesťanství a komu není znám jeho poměr k uměleckému tvoření, právě tak jako neocení dobře uměleckých děl starořeckých, kdo nevníkl v ducha a názory jejich původců. A přece stává se až dosud nezdědky, že spisovatelé aestetičtí posuzují výtvary umění křesťanského, nechtějíce se vžiti ve vůdčí myšlenky, jichž působením vznikly, a není pak ovšem divu, že posudky jejich jsou strannické a nesprávné.

Řeší tedy nejdříve otázku principiellní o vlivu křesťanství na tvoření umělecké, a dovozuje v úvaze filosoficko-aestetické, kterak již ze samé podstaty křesťanství vysvítá mocný a blahodárny jeho vliv na pojetí a uskutečnění rozličných ideí krásna uměleckého. Křesťanství zajisté učením svým ducha nad smyslnost povznášeje, vede k ušlechtilosti, jemnosti a vznešenosti; oduševňujíc tělesnost vede k půvabnosti, vděkuplnosti a spanilosti; přebohatým obsahem svým pak poskytuje umělcům množství rozmanitých a vděčných látek idyllických, epických, tragických, elegických a j. Nad to pak jest tento účín zároveň hojivý a zušlechťující. (Str. 1—16.)

A že tento mocný a blahodárny účín vždy v pravdě se jevil, to ukazuje spisovatel v krátkém přehledu historickém. Nečiní tak suše; předvádí čtenáři překrásný obraz Overbeckův »Magnificat umění«, na němž důmyslně zobrazeny jsou hlavní směry a období umění křesťanského, a rozebíraje obsah jeho, vyličuje umění křesťanské v jeho zárodku, vzrůstu a plném rozkvětu (str. 17—50.).

Stanoviv takto zásady, jimiž při posuzování uměleckých děl křesťanských řídit se jest, předvádí spisovatel několik mistrovských maleb prvního řádu ve krásných reprodukcích světlotiskových a důkladným jejich rozborem po stránce historické, věcné a aestetické ukazuje, že nepostačí dívat se na umělecká díla jen povrchně, nýbrž že třeba naučiti se nazírat v nich i hloubku, která tkví v každém uměleckém díle. »V tom«, praví spisovatel, »jest právě vzdělání krásovědecké.« »Povážíme-li jen,« podotýká, »co času a namáhání velicí umělci vynaložili, aby myšlenku k uměleckému dílu pojali, ji uskutečnili, jednotlivosti náležitě spořádali a propracovali, — musíme se zajisté my jako diváci snažiti, abychom aspoň v některá z jejich děl s napjatou a vytrvalou pozorností vnikli.« Ukazuje, jak obsažny jsou mistrné malby, jak mnoho tu krásných jednotlivostí spojeno v jednotný celek, tak že veškeré i nejmenší části vyznívají v jedinou výslednici krásna. Tím způsobem probírá

1. znamenitý Gentský obraz oltářní od Huberta van Eycka (provedený v letech 1420—1431.).

2. »Večeři Páně« od Leonarda da Vinci, kdež upozorňuje na obdivuhodnou souměrnost v celém spořádání, na důmyslné seskupení a mistrné podání posuňků.

3. Rafaelův obraz »Disputa del Sacramento«, kterýž znalci pokládají za jeden z největších triumfů umění křesťanského.

4. Dürrerův obraz »Všech svatých«, vynikající mistrným koloritem. Při této příležitosti dotýká se spisovatel šíře otázky, kterak se měl Dürrer k t. zv. »reformaci«, a dokazuje, že Dürrer byl a zůstal katolíkem.

5. »Poslední soud« od Michelangela, obraz, jež nazvati musíme geniálním, přihlížíme-li k invenci, k uměleckému ovládnutí nahromaděných mass, ku kresbě a k mocně dojemné psychologické pravdivosti jednotlivých

postav; pohlížíme-li naň však se stanoviska křesťanského, nemůžeme jej schvalovati, neboť zobrazuje spíše soud v pohanském podsvětí nežli poslední soud Kristův. A to právě dává spisovateli vhodnou příležitost, aby na tomto obraze ukázal, čeho jest se křesťanskému umělci stříci, aby nezabloudil na zcestí.

6. »Poslední soud« od Cornelia. Cornelius byl muž hluboké víry, i zobrazil na oltářním obraze poslední soud ve 129 překrásných postavách, z nichž každá jest výrazně charakterisována a psychologicky pravdiva, každá na svém místě jakožto důležitý člen duchaplně pojatého celku. Obraz Corneliův činí ethickou vážností a dogmatickou přesností dojem uchvacující. Profesor mnichovské akademie, Alexandr Strähuber, spatřil kdysi prostou selku, která dlouho na obraz ten pohlížela, až pak propuknuvši v pláč poklekla a vroucně se modlila. »Jaký to kritik obrazu, jaký triumf pro malíře!« připomíná k této malé události básník a aestetik Jan Schrott; »slzy prosté této ženy pokládá by Cornelius za největší odměnu nesmrtelného svého díla.« —

Práci Boleovu, která jest ovocem důkladných a s láskou konaných studií, vřele doporučujeme každému, kdo chce naučiti se správně posuzovati a oceňovati výtvary umění křesťanského. A. P.

P. Florian Wimmer O. S. B. *Anleitung zur Erforschung und Beschreibung der kirchlichen Kunstdenkmäler*. In zweiter Auflage mit Illustrationen vermehrt und herausgegeben von Dr. Mathias Hiptmair. Linz 1892. Verlag von Qu. Haslinger. Str. XIV a 152 vel 8°. Cena 1 zl. 50 kr.

Všestranné prozkoumání uměleckých staveb a starobylých památek církevních děje se proto, aby lid naučil se je znáti a jich jako drahého odkazu předků svých si vážiti, aby dalšímu ničení a zanedbávání přítrž se učinila a podnět byl dán k jejich obnově a zachování a konečně, aby nové stavby dle starých krásných vzorů správným slohem se prováděly. Jest to především úkolem místního duchovního správce, aby znal důkladně chrám svůj jak po stránce dějinné, tak i archaeologické a umělecké, a záslužno jest, odhodlá-li se pak dějiny a popis kostela svého sestaviti. Kterak se to diti má, o tom podává důkladné poučení spis P. Floriana Wimmra, který vyšel po prvé již r. 1863., a nyní po druhé péčí dra. Hiptmaira. Hojné obrazy podporují srozumitelnost slovního výkladu, jenž jest naskrze správný. A. P.

LITERATURA.

—•—

LATINSKÁ.

Loenis XIII. P. M. *Carmina et Inscriptiones cum accessionibus novissimis*. Udine, Tipografia del Patronato, 1893. Velký svazek o stranách XLVII—219 Stkvostné vydání.

Učenci a básníci mezi papeži nejsou zjevem řídkým. Lev XIII. slyne hlubokou učeností; též jest o něm známo, jak krásné básně latinské, formou klasicky dokonalé a nejvýš elegantní, skládá. Málo kdo však četl básně Jeho: jet papež nynější, jak povědomo, velice skromný a pokorný, a vyšla-li sbírka básní a nápisů Jeho přece tiskem, jest to přičiněním zasloužilého kněze Jana del Negro a majetníků rozsáhlé Udinežské typografie del Patronato, kteří knihou touto vlastně učinili dar sv. Otcí k Jeho biskupskému jubileu.

Vznešený autor v básních Svých jeví nejen hlubokého ducha, krásu myšlének — ale co do formy připomínají verše Jeho uhlazenost a plynňost Horáce, Catulla a Virgila, rovnajice se, máme-li na mysli básníky vlašské, dílům Fracastoriho, Navageriho a Flaminia, nejproslulejším poetům Cinquecenta, ale bez onoho pohanského koloritu, jenž dnes činí básně jejich stinnými. Kniha sama, jak nadpis dí, složena je ze dvou částí: jednu zaujímají »nadpisy« — »inscrip-

tionones« — druhou carmina vlastní, a mezi nimi i nejnovější: Ad B. Virginem Mariam Precationes — In Obitu Josephi Pecci Card. Germani Fratris — De Arcadiae Laudibus — In Sacram Familiam Jesum, Mariam, Joseph — Ad S. Felicianum — a jiné. Čteme-li je, neubráníme se mohutnému dojmu, jakýž činí na nás nejen obsah a forma, ale i pomýšlení, že je psala ruka kmeta více než osmdesátitřiletého. Nemůžeme upříti pružnosti ducha Jeho upřímného obdivu; nemůžeme neobdivovati se pilnosti a lásce k poesii Kristova Náměstka, tak velice a neustále zaměstnaného. Kniha však, což ovšem z nadpisu patrně není, obsahuje ještě část III., velice cenný příspěvek k literárnímu životopisu Lva XIII. z péra slovatného literár. historika a básníka Brunelliho, prof. v Perugii. On sám je očitedm svědkem mnohých událostí, jež zde vypravuje. Uveřejňuje tu i první latinské verše teprve dvanáctiletého Pecciho, jež v koleji Viterbské napsal r. 1822. k uvítání P. Vinc. Pavaniho, jenž jako provincial konal zde visitaci.

Nomine, Vincenti, quo tu, Pavane, vocaris,
Parvulus atque infans Peccius ipse vocar,
Quas es virtutes magnas, Pavane, sequutus,
o utinam possem Peccius ipse sequi!

Jako hoch patnáctiletý v Římské koleji (jinak Universita Gregoriana) uchvátil posluchače, profesory jak studenty, k bouřlivému potlesku, řečniv ku konci škol. roku na thema »Řím pohanský a Řím křesťanský«. Jeho prosaický sloh byl stkvělý, ale vždy jevil zvláštní nadání psáti verše latinské; to dokázal v rhetorice, když ku konci roku při písemné zkoušce dostali úkol: »Hody Belsazariovy«, líčení; bylo k tomu povoleno 6 hodin, a Pecci napsal za ten čas krásnou latinskou básně o sto dvaceti hexametrech, za niž zvláštní odměna mu byla přisouzena; rovněž vyznamenán byl r. 1830., r. 1834. (cenou 60 zecchinů) a r. 1835. Prof. Brunelli ukazuje dále, kterak slovatný Pecci ostal věren poesii jako apoštolský delegát v Beneventu a Perugii, jako nuncius v Belgii, jako biskup v Perugii a naposledy i když r. 1878. povýšen byl za nástupce Petrova na sv. Stolec. »I nyní«, praví Brunelli, »usmívají se Musy na kmeta ctihodného, jenž přes ohromné starosti Svě ze všech rozsáhlých a různých prací rád, s jasnou myslí a pevnou vůlí vrací se ku Svě milé poesii latinské. Po unavující stylisaci encykliky vezme sv. Otec péro a napíše v distichách několik epigrammů; po dlouhotrvajícím slyšení, jež udílel, neb když Jej v noci spánek mívá, těší se Svou poesii a píše verše tak plynulé a krásné, jak je to jen duchům Bohem velice nadaným přáno.« Literární životopis sv. Otce dokládán jest též četnými anekdotami, jež — byť byly sebe drobnější — vždy velice zajímají, jako vůbec anekdoty ze života lidí velikých.

Kniha jest velice cenná; lze říci, že je to pomník, připomínající potomkům, jak vznešený a osvícený duch dlel ku konci věku devatenáctého na věkověčném stolci Petrově.

Velice nádherných exemplářů, v pravdě majestátních, vydáno pouze sto; jak veliký jest náklad vydání obyčejného, nedovedeme pověditi. Zajímavě jest, že k nádhernému vydání papír dodala firma italská — v Miláně — sazba a okrasy však kromě bolonězské firmy vesměs průmysl německý: Bauer ve Frankfurtě n. M., Schelter v Lipsku, Berthold v Berlíně a Huber v Mnichově.

Kniha formou i obsahem hodna jest velikého Lva XIII. a je mimo vysokou cenu literární mezi jinými upomínkami i krásným památkem letošního roku jubilejního, jakých církev zažila málo.

J. F.

ANGLICKÁ.

The Church in Scoland. By Herbert' Mortimer Luckock D. D., Dean of Lichfield. (Wells Gardner, Darton et Co. 6 s = 3 zl. 36 kr.).

Spisovatel jest presbyteriánský kněz, proto není divu, že tu a tam píše jednostranně, mnohé dějepisné události však jsou líčeny upřímně a nestranně. Trochu více objektivnosti by nebylo škodilo v pojednávání o katolické liturgii a člancích víry; on líčí Laudovu »Prayer Book«, jakožto něco vzácného pro katolíky. (Laud Wiliam, arcibiskup v Canterbury, nar 7. října 1573., zemřel 3. ledna 1645. Chtěl ve Škotsku proti vůli národa zavést anglikánskou liturgii a byl vždy přítelem svrchované moci královny v církevních věcech; chtěl přinutiti kněžstvo, aby přijalo 17 kanonů, ve kterých moc královská měla býti po-

vznese. Jeho díla vydána byla 1847—53. v Oxfordu.) Spořádání jest dobré, jednotlivé periody jsou přesně vyznačeny; autor mluví s důrazem o revolučním charakteru reformace a proto vyslovuje již v předmluvě obavu, že proto presbyterianský čtenář bude jeho knihou opovrhovati. Knox vylíčil ovšem v pěkném světle (Knox John, skotský reformátor, narozen 1505. v Giford Gate u Haddingtonu ve Skotsku, v roce 1554 seznámil se s Kalvínem v Ženevě. Napsal mimo jiné spis »První zvuk trouby proti strašné vládě žen«, kterým spisem mínil Marii Stuartku a její matku. Jeho hlavní spis však jest: »History of the reformation of religion within the realm of Scotland, London 1586.) Se zásadami Národního shromáždění (Covenant 1638, hájí zásady Knoxovy) vyslovuje svůj úplný souhlas. O katolické církvi pojednává jen zběžně.

The Church of Scotland from the Time of Queen Margaret to the Reformation (1500—1638) By Richard Morris Stewart.

Kniha tato nemá valné ceny, není v ní ani stopy po samostatném bádání neb aspoň po nějakém samostatném úsudku, a kde snad se odváží posuzovati, jest jeho úsudek velice příkrý, místy i přehnaný; líčí reformátory jakožto lidi pověřené a obmezeného rozumu, jejich nízký a nemužný charakter, jejich panovačnost neobyčejnou, jejich charakteristické lání a nepravdymilovnost, jejich nerozum, hraničící až v bláznovství; praví mimo jiné, že Knox byl prohnáný darebák. Ptá-li se čtenář po důkazech, tu odpovídá spisovatel, že z protivné strany se také nepíše dějiny lépe. Vůbec zdá se, že Mr Stewart se úlohy psání dějiny podjati neměl.

ITALSKÁ.

Bianchetti Carlo: *L'antischiavismo alla fine del secolo XIX.* V Turině, tip. Subalpina, 1893. Stran VIII—400. (Protiotroctví ku konci XIX. věku.)

Svěžím a půvabným slohem líčí spisovatel podniky, cesty a objevy pionérů křesťanské vzdělanosti v široších, neprozkoumaných dosud krajinách temné Afriky. Důkladně popisuje otroctví v starověku i novověku a dokazuje, jak církev v každém čase pracovala k vyléčení této ohyzné, hnusné rány sociální. Zde seznamuje se čtenář s vojem velikodušných a slavných bojovníků za svobodu člověka, za vzdělanost křesťanskou, počínajíc od papežů starodávných až k osvěcenému Lvovi XIII.; zde čte dekrety a usnesení církevních sněmů a shromáždění biskupů, vesměs k potlačení otroctví směřující. Křížové výpravy proti islamismu, rozenému protektoru otroctví, přispěly mnoho k osvobození otroků a k rozšíření myšlenky protiotroctví; velice zajímavé jsou tu stati jednající o náboženských řádech a společenstvech, jež výhradně měly za účel vykupovati a osvobozovati otroky; živě psáno jest zde o sv. Vincenci z Paula, jenž sám nosiv okovy otrocké, znal jejich tíhu a trýzeň a tolik otroků vykoupil; o sv. Petru Claveru, o blahodárné činnosti apoštola Olivieriho a kardinála Massay až k velikému kardinálu Lavigerie, jenž založil slavnou falangu protiotrockou; nezapomenuto též ozbrojených »Bratří Sahary« a stanic jejich, Jonbertem a jinými zařízení.

Kdo čte spis Bianchettiův, přesvědčí se, jak ohromnou práci církev v té příčině vykonala, zvláště přirovná-li, co vylučuje kniha dále, totiž jak chovaly se k této trapné otázce vlády evropské, ať již mezinárodními smlouvami či zbraní vůbec. Jediná věc dle našeho mínění mohla býti důkladněji probrána: porovnání misionářů katolických k misionářům protestantským; autor mohl snadně jasnými a přesvědčujícími příklady dokázati, že tito nepracují s takovým úspěchem, ani s takovou horlivostí a sebezapřením, jako duchovenstvo katolické. Tuto stať mohl by autor doplniti u příležitosti druhého vydání; bylo by to dílu velmi ku prospěchu.

Uznáváme rádi, že kniha tato jest jedna z nejdůkladnějších, jež až dosud o této otázce pojednávají; obsahuje ve formě velice sličné trest zásad křesťanských; tak i zcela spravedlivě usoudila porota Pařížská; přiřknula totiž spisu cenu na tuto otázku vypsanou; byl ze všech, které se konkursu účastnily, nejlepší.

J. F.

FRANCOUZSKÁ.

Daniel et Mercier S. J. — León Ducoudray, recteur de l'école Saint-Geneviève, martyr de la Commune (1827—71.) Paris, Retaux-Bray, 1893., stran XII—344.

Svatý život smrti ještě světlejší korunoval P. Leon Ducoudray, zavražděn byv r. 1871. zuřivými komunisty se čtyřmi ještě soudruhy v Paříži. Vychování jeho bylo výhradně křesťansko-katolické. Od nejútlejšího mládí bděla nad ním péče rodičů a učitelů, aby konal veškeré povinnosti sv. víry a zdobil se ctnostmi, jež srdce i duši činí bohatými a ušlechtilými. Jal se studovati práva a dosáhl hodnosti doktorské, v bouřích zkažené doby své, uprostřed tisíce nebezpečí, jediný syn rodičů svých, boháč, ostal neporušený a nevinný. Čti řádky, jak jej ct. autoři líčí, a zamiluješ si ho zajisté hned. Těžce snášeje politické novoty své vlasti, r. 1852. odebral se do Itálie, kdež zvláštním dojmem působily naň náboženské památnosti a umělecké poklady v Římě, Neapoli, Loretě a Assisi. Jeho srdce roznítlo se novou láskou k oné víře, jež vychovala takové umělce, nad něž svět míti nebude. Pohnut ještě jinými, neočekávanými a mocnými událostmi, vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Po deset let oddával se hlubokým studiím a zdokonalování sama sebe; pak zvolen byl za rektora koleje sv. Jenofevy, kdež dovedl vychovávatí své svěřence s tak výtečným výsledkem, že většina z nich vyznamenali se v životě ať jako duchovní či jako laikové. Zkrátka pověděno: Život jeho byl takový, že by byl vždy zůstal příkladem ctností a zbožnosti, hodný následování a veskrze příkladný, i kdyby nebylo se mu dostalo koruny mučennické za trudných a hrozných dnů komuny.

Někdejší ředitel studií duchovních (Etudes religieuses), P. Daniel, počal psáti tento život Ducoudrayův; P. Mercier v něm pokračoval a dokončil jej, a to slohem vesměs půvabným, vroucím, tak že se celá kniha krásně a mile čte.

RUSKÁ.

Suratskaja kofejnja. Gdě ljubov, tam i Bog. Lev Tolstoj. S. Petěrburg.

O malounekých těchto povídečkách bychom se ani nezmínili, kdyby nebyly vzbudily pozornost, kterou si nedovedeme ani vysvětliti. Nejsou ani zajímavé, ani pěkně psány, ani jasné. Jsou náboženské a tolstojovské; proto snad ta pozornost. Jak pro děti a pro lid se hodí, teprve nepochopujeme.

1. První má následující obsah. V kavárně sešli se příslušníci různých věr. Učený bohoslovec perský, který pro samé mudrování o první příčině všeho přišel o rozum a přestal věriti v Boha. Otázal se svého otroka, je-li Bůh. »Ano«, odpověděl ten a vyňal modlu, řka: »Toť můj Bůh«. To slyšel bramín, a začal vykládati své rozumy o Bohu. Tomu odpověděl rabín, na to mluvil katolík, pastor, Turek, každý vykládaje své. Jen učedník Konfucia mlčel. Žádali na něm, aby i on vyřkl své mínění. Ten místo odpovědi vypravuje velice nechutnou povídku o slunci. Vypravuje o slepci, který proto, že slunce hleděl vyzpytovat a zachytiti paprsky jeho, oslepl; vypravuje o jeho služebníkovi, který učinil si slunce z lucerny. K tomu nahodil se chromý, který o slunci měl pojem větší, asi jako o kouli, která z moře každého rána vychází a večer za horami sedí. Tomu vysmívá se jiný, který více světa sjezdil, a ví, že slunce nesedí v horách, ale opět do moře zapadá. Indan směje se opět tomu a vykládá, že slunce jest Bůh. avšak najde se jiný, který ví, že slunce chodí po nebi kolem země. Konečně najde se takový, který ví o slunci celou pravdu a vykládá, že slunce není pro jednu zemi, ale pro celý vesmír. To by mohl každý poznati, kdyby nemyslel, že slunce jest jen pro něho. Nyní následuje výklad této dosti omezené povídky, jež klade do úst žáku Konfuciovu. Podáváme některé řádky doslovně. Tak píše Tolstoj: »Ano, bloudění a nesouhlas lidí ve víře — od samolásky. Co se sluncem, to i s Bohem. Každý chce, aby měl Boha zvláštního, neb aspoň boha svého národa. Každý národ chce ve svém chrámě míti Toho, jež nemohou ob-sáhnouti nebesa . . .

Čím lépe bude Boha chápati, tím lépe bude jej znáti. A čím lépe znáti, tím více k němu se blížiti, nápodobiti jeho milost, milosrdenství a lásku k lidem.«

A Tolstoj končí: »Proto ať nikdo, který vidí celé světlo slunce, neodsuzuje a neopovrhá pověrcem, který vidí toliko jediný paprsek, ať neopovrhuje

nevěřcem, který oslepl nazíráním do slunce.« Slověům těm sotva lze rozuměti tak, jako by se týkala lásky k bližnímu, jak jí učí křesťanství; spíše jsou tím, co vyjadřujeme frází »víra jako víra«. A tomu-li tak, stal se z Tolstojce, ruského humanisty, dokonalý zpátečník, dle kteréhož by naši smrtivzdorující missonáři, kteří víru a s ní ovšem i pokrok šířiti se usilují, udělali lépe, kdyby zůstali doma. —

Tolstoj podal tím opět důkaz, že mudrování o věcech náboženských bez dokonalého náboženského vzdělání nemá úspěchu.

2. O druhé povídce, či podobenství, zmiňujeme se jen proto, že zároveň s prvou nalézá se v jednom sešitu. Není špatná, ale také mnoho na ní není; pro povzbuzení lidu se hodí, jsouc psána v pravdě pro »mužiky«. Je na téma, že máme žiti ne pro sebe, ale pro Boha, konajíce bezohlednou lásku k bližnímu, dle Tolstojce tak trochu podle jeho »neprotivte se zlu«. S tím dosti za vlasý přitažena a spojena jest myšlénka, že v chudém, ježž přijímáme, navštěvuje nás Bůh. Jak pravím, kdyby to nebylo od slovutného Tolstojce, sotva by si kdo knížecíky povšimnul.

Starý švec ztratil ženu i děti. Vedl sice život slušný a dobrý, ale rád se napil a slov svých nestřežil. V opuštěnosti své přál si umříti, poněvadž život nic příjemného mu neposkytoval. Kdosi jej poučil, že žiti máme pro Boha a ne pro sebe. A jak to měl Avdjeič dělati? Měl si koupiti bibli a dle ní následovati Krista v Jeho jednání vůči lidem. Avdjeič tak učinil. Zabral se do čtení celou duší, přemýšlel o svém životě a shledal jej nedokonalým.

Autor nechává jej při některých listech rozjímati. Nyní následují různé příklady, jak Avdjeič konal lásku k bližnímu, materiální pomocí i slovem spasitelným. Jest jich několik, některé nejen dobré, ale až předobré, upřílišněné. V jednom je i trochu vtipu. Pro nás jsou trochu naivní; na Rusi snad ne. Konečně slyšel tajemný hlas, který mu zvěstoval, že jeho sen se vyplnil a že v chudých, ježž přijal a nasýtil, přijal a nasýtil Krista. Zjevili se mu všichni v mlhových obrazech. Otevřel Písmo, a oko jeho padlo na místo . . . cokoli učiníte jednomu z nejmenších . . . Tedy ani bez spiritistických fuků nemohl se slavný romancier obejít. Tato povídka jest ovšem účinná, avšak pro dlouhavý lid ruský spíše nebezpečná nežli blahodárná.

Nám ani prvá ani druhá příliš se nelíbí. Ona zavání pantheismem, tato jest otřepaná a naivní.

Fr. Žák.

POLSKÁ.

Celowość w naturze (Účelnost v přírodě). Studium przyrodniczo-filozoficzne. Napisał Ks. Maryan Morawski T. J., prof. Uniw. Jag. Wydanie drugie przerobione. Kraków 1891. (stran 310 in 8°.)

Se jménem Morawského lze setkat se v literatuře polské velice často, což ostatně není s podivem, jelikož je Morawski jedním z nejplodnějších spisovatelů polských, jehož články jmenovitě »Przegląd powszechny«, jím redigovaný, velmi hojně zasobují. Práce jeho jsou většinou filosofické a všechny vynikají bystrostí úsudku a jadrným, jasným slohem. Znátí jest na nich velmi dobře přísnou autokritiku, jež autoru nedovoluje vydati na světlo plod snad ještě nedozralý a všemožně nevybroušený. Ba z bedlivého čtení jeho článkův a statí zdá se, že Morawski ani dříve nepočne psáti, pokud celé dílo v jeho hlavě není docela vykrytalováno, a teprve potom že vezme péro do ruky, aby myšlénky své přenesl na papír. A co platí o všech pracích Morawského, to jeví se plnou měrou i v této jeho práci o »Celowości w naturze«.

Zpracování této jak důležité, tak i časové látky není zrovna nejsnadnější, protože se právě zde katolickému filosofovi a apologetovi se všech stran staví různé překážky v cestu; majít zásady účelnost popírající stoupenců plno. Za to ovšem je práce katolického filosofa tím záslušnější, jelikož tím větší je zásluha, čím více překážek je překonávati, čím více je protrhati mraků, jež pravdu halí. A Morawski může na tuto práci svoji pohlížeti s vědomím, že podal dílo velmi dobré, jež i po pouhém pozorném přečtení, a tím spíše po důkladném studiu zanechá u čtenáře znatelných stop.

Morawski postupuje tu zcela přesně logicky. Především totiž po krátkém úvodu nejprve definici a bližší vysvětlení »účelnosti« a zmíniv se též, kolikerou cestou přicházíme k poznání účelnosti v přírodě, promlouvá velice pěkně o tom, jak

se tato účelnost jeví ve světě neorganickém, ve světě rostlinném a zvířecím, jakož i jak zjevna je v rozmanitosti rodův, a obhazuje ji pak proti rozmanitým nepřítelům velice řízně a případně. Tu již odnáší si svůj díl materialismus i pantheismus, Epikurejčáci i Voltairiani, a evolucionismu věnován jest celý oddíl IV. Po té pak ukázav planost učení pantheistického o tom, jakoby rozum přírodu řídící byl v přírodě samé, nebo jakoby příroda byla nadána bezvědomým instinktem, jakož i jalovost jak zoomorfismu tak i hypothesis jiných, dokazuje, že vůdčí rozum musí býti mimo přírodu, načež již hovoří o člověku jakožto cílu přírody, o Bohu jako počátku účelnosti, při kteréžto příležitosti přichází ovšem řada i na teleologický argument existence Boží, a o nejvyšším cílu všeho světa, vyvraceje všade mylné a bludné náhledy protivníkův, načež se ku konci v »Dodatku« ještě zvláště obírá nepřitelem účelnosti Adamem Mahrburgem, jehož názory o předmětu tom obsahují spis: »Teorya celowości ze stanowiska naukowego,« vydaný r. 1888. v Krakově nákladem Akademie, a studie »Celowość w przyrodzoznawstwie«, uveřejněná r. 1888. v č. 44—46. »Kraje«. Doporučující knihu Moravského nejvřejeji, jelikož jsme přesvědčeni, že uspokojí každého, kdo po pravdě upřímně se pídí; poznamenáváme jen ještě, že kromě Mahrburga vystoupil proti ní i Skórski ve Lvovském »Muzcum« z r. 1892. Ovšem však výtky jeho jsou nicotny, a způsob, jak psány jsou, není právě chvály hodný; nad to pak psátí, že není Morawski »filosofem z povolání«, že »oddává se filosofii jenom z amatorství,« z čehož ovšem lze souditi, že tedy nemá práva žádati, aby se kdo jeho prací vážněji obíral, není právě důkazem skromnosti, jež má býti pravého učence první ctností. Ostatně však Morawski sám na tyto »výtky« vtipně odpověděl v pátém sešitě »Przegl. powsz.« z r. 1893. na str. 282—288., ukazuje tam na plytkost důvodů Skórského, jimiž snaží se mu tento upříti názu »filosofa z povolání«, proto totiž, jelikož prý je stanovisko jeho jako theologa »omezeno dogmaty víry«, kdežto prý bádání filosofické ničím nesmí býti omezo-
váno, a ptá se Skórského plným právem, čeho že je k tomu potřebí, aby dle jeho náhledu mohl kdo býti tím »filosofem z povolání.«? Zdaž snad to, aby se takový ničím jiným neobíral než filosofii? Pak by ovšem — dí Morawski — byl filosofem ten, jenž půl dne by filosofoval a půl dne hrál karty, a ten, jenž by se půl dne obíral filosofii, a druhé půl dne něčím jiným, třeba theologií, ten by byl pouhým diletantem?! . . .

Dr. Jos. Tumpach.

Podstawy etyki i prawa. (Základové ethiky a práva). Napsal Ks. Maryan Morawski T. J., prof. Uniw. Jag. Zeszyt pierwszy. Kraków 1891. (Stran 198 in 8°).

I tento spisek Moravského zasluhuje doporučení nejvřejejšího, vynikaje všemi přednostmi, jež zdobí jeho »Celowość w naturze«, a odpovídaje všem požadavkům díla filosofického a apologetického. Ostatně pak spisek tento, (jehož druhý díl vyjde bezpochyby velmi brzy), nezadá svojí důležitostí v ničem spisu o »Celowości«; jsoutě předmětem jeho věci, jež i za dob našich nohama takorčka se šlapou, a to jak z umíněnosti a zlomyslnosti, tak i z neznalosti a nevědomosti. Jeť zajisté »svobodná vůle« pro mnohé takorčka monstrum, kdežto determinismus a evolucionismus jsou jim jediné pravými systémy. Jakové potom tací mají názory o mravnosti, jak mylné a přímo nebezpečné mají zásady o právu a povinnosti, snadno lze si pomysleti; neboť zásady, jež opírají se o nepravý základ a o převrácené principy, mohou býti zase jenom nepravé. Morawski k tomu v tomto svém spise všude ukazuje. Promluviv nejprve o svobodné vůli jakožto podmínce morálnosti, a dokázav, je-li svobodná vůle illusí, že je illusí i všeliká zodpovědnost a tudíž i všeliká mravnost, rozchází determinismus jak fysický tak logický, uvádí a spolu vyvrací všeliké důvody, jimiž deterministé učení své opřítí se snaží, a staví oproti nim důvody pro svobodu lidské vůle. Po té jedná autor o motivech lidských činův, a to nejprve o příjemnosti a povinnosti a systémech na nich spočívajících. Mluví o Epikurejčících, Stoicích, o Ciceronovi a Aristotelovi, o Kantovi a jeho imperativu kategorickém, o Benthamovi, Milllovi atd. a přichází ve svých výkladech i na nejnovější pokus materialistické ethiky, na evolucionismus. Dokázav pak lichost všelikých těchto systémů utilitistických a hedonistických, dotýká se jiného motivu činů lidských, totiž štěstí, ukazuje, že cílem všelikého morálního snažení musí býti jenom pramen všeho štěstí, Bůh. Po té pak již odpovídá autor na otázku, která že je cesta, jež k cíli tomu vede, čili, co že jest normou mravního jednání člověka, hovoře o zákonu přirozeném a o svědomí, načež věnuje odstavec IX. pojednání o povinnosti, a odstavce poslední pojednání o právu, čímž také tento první díl, pojednávající o ethice individuální, končí. Jsme přesvědčeni, že každý s radostí čísti bude

tento spis Morawského a jako my s dychtivostí čekati bude na díl druhý, jenž má jednati o thematech nanejvýš zajímavých, t. j. o společných a společenských právech a povinnostech člověka. Dr. Jos. Tumpach.

CHORVÁTSKÁ.

Katarina Zrinska, banica hrvatska. Napisao Juraj Tomljenović. Cena 20 kr.

Z chorvatských mladých spisovatelů vyniká, zvláště jako historik, Juraj Tomljenović. Jeho rozpravy o vítězi u Liska, Tomanu Bakaču, a o chorvatské »banici« Kateřině Zrinské svědčí o talentu.

Poslední pojednání o Kateřině Zrinské, jež bylo nejdříve ve »Vienacuz,« podává ve zvláštní knížečce, jak nahoře nadepsáno. V předmluvě praví: »Podávám popis ženy s morální i náboženské stránky veliké, v manželské věrnosti nepřekonatelné, ve výchově dětí vzorné, ale v lásce k vlasti nedostižitelné. Kateřina Zrinská byla též se stanoviska lidskosti ženou velikou, které opravdové hrdosti neodňal ani přestroj zub nejčernějšího neštěstí.« — Spisovatel popisuje ženu tu dle historického podání, čerpaného z věrohodných současných pramenů. Nejdříve vypravuje o příčinách nespokojenosti Chorvatů, jak Němci Chorvaty ve všem a všude odstrkovali a jejich práva krátili. Tyto křivdy vyvolaly u Chorvatů, zvláště u členů tehdy mocných a bohatých chorvatských rodin Zrinski a Frankopan, velikou nevoli. Z té zrodila se vzpoura, jejíž cíl byl vybavit vlast z jařma nenáviděných Němců. Duší vzpoury byla »banica« Katarina Zrinska, žena neobyčejného duševního nadání. Avšak vzpoura se nezdařila, Němci o ní zvěděli; hrad Čakovac, sídlo hrabat Zrinských, padl i se vzbouřenci do jejich rukou. Po pádu Čakovce nadešla třetí tragická doba nešťastné »banice«. Němci ji uvrhli v doživotní žalář, odňali jí jedinou dcerušku Zaricu, a nešťastná »banica« posléze po dvouletém nevýslovném utrpení zešlela a dne 6. listopadu 1673 zemřela. —

Grof Janko Draškovic. U spomen prenosa njegovih kostiju u otačinu 15. lipnja 1893. — Aby se vzpomínka na zásluhy Janka Draškoviće v lidu chorvatském nejvíce rozšířila, vydal akademický literární spolek »Zastava« spisek »Grof Janko Drašković« a rozeslal jej mezi národ při příležitosti slavnostního přenesení Draškovičevých kostí do Záhřeba. Chorvati při té příležitosti ukázali dosud v Záhřebu nevidanou manifestací, jak ctí a váží si obroditele svého národního života; sama »Mat. Hrv.« odvděčila se svému duševnímu otci nejen přenesením jeho pozůstatků tělesných, ale také krásnou pamětní knihou, kde jest obšírně vypsán život a působení tohoto národního velíkána. Nebylo dosud spisu, ze kterého by nejširší obecnost zvědělo o významu této veliké národní slavnosti. Proto akademická mládež vydala přitomný spisek, ve kterém se krátce a jasně vypravuje, co jest v historických a učených knihách chorvatských napsáno o velikém vlastenci a dobrodinci Janku Draškovići. Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Christ und Widerchrist. Ein Beitrag zur Vertheidigung der Gottheit Jesu-Christi und zur Charakteristik des Unglaubens in der protestantischen Theologie. Von P. Paul von Hoensbroech S. J. Freiburg in Br 1892.

V neveliké knížce podává pan spisovatel velezajímavé a nadmíru důležité věci. Účel knihy poznává čtenář z nápisu. Je to příspěvek na obranu božství Kristova a charakteristika nevěrecké bohovědy protestantské. Vyznáváme, že v neveliké knize té sneseno závažné látky přemnoho. Dispoice i provedení hlavně druhé části velmi se zamlouvají a krásné svědectví dávají o způsobilosti páně auktorové. Téměř žádný z vynikajících »theologů« protestantských v Němcích neušel pozornosti Hoensbroechově. Čtenář má před sebou skoro samý citát z moderních učenců protestantských a žasne, bolně jsa dojat strašlivou nevěrou jejich; nevěrou, která nejen upírá Krista-Boha, ale i nevěrou, která zle dotýká se Krista jako čestného člověka! To jest bez odporu děsný úkaz. Kterak se mluví o »Marii«, o jejich »dítěčích«, o sv. Josefu, netřeba dle toho napovídati. V minulém století popírali racionalisté b o ž s t v í

Kristu Pánu a přisuzovali mu za to vznešené člověčenství, dělajíce z něho duševního obra a mravního heroa; dnešní theologická nevěra zlehčuje již i Krista člověka, a to hned v prvých okamžicích Jeho pozemského života! Straussovo slovo »Nejsme více křesťany!« na nejvyšším místě — v theologickém protestantismu — skutečně se plní!

V pozoruhodném úvodě mluví spisovatel o významu křesťanství v moderním životě a konstatuje, že protestantská »theologie« od padla na mnoze od křesťanství.

Ve třech hlavách probírají se přehledně následující themata: 1. Křesťanství a »křesťanství«. 2. Kristus v protestantské theologii. 3. Historický Kristus. V závěrku dává pan auktor za pravdu Straussovi a Hartmannovi, že moderní protestantská theologie neprávem se zove křesťanskou. — Nejzajímavější jest bez odporu celá hlava druhá, v níž se uvádí třicet sedm protest theologů, popírajících božství Kristovo: Z hlavy třetí nejlepším jest pojednání o pozemském životě boho-člověka. V pojednání tom ukazuje se ve zlém světle i pověstný dr. Harnack, a vede se důkaz, že protestantská theologie popřela i zmrtvýchvstání Kristovo. —

Část pozitivní se panu auktorovi méně zdařila. Pan spisovatel slíbil sice, že vydá obsírný spis o počátcích křesťanství, a pravil, že důkaz pozitivní svůj jen nejnutnějšími daty obmezí, než přes to přese všechno zdá se nám, že proti negativní části důkaz jeho jest slabým a nepoměrným. Kdo nemáš příležitosti zabývatí se »protestantskou theologii« a přece chceš poznati hlavní moderní její proudy, neváhej si opatřiti znamenitý v té příčině spisek páně Hoensbroecchův. — U nás v Čechách nedovedli toho protestanté tak »daleko«, ale čerpají ze spisů na pranýř postavených, jak ukazují jejich časopisy a brožurky

Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

ČESKÁ.

Hodlajíce v této rubrice posuzovati i dále prosaické a básnické publikace české, dovoluujeme si k známému svému stanovisku ještě toto připojiti. V osvědčení »Máje« proti »Vlasti« bylo nám vytýkáno neprávem poškozování i hanobení české literatury. Co je duchu křesťanskému nepřátelské, dojde vždy našeho odsouzení, kdežto plnou a spravedlivou chválu přisoudíme všemu, co je na prospěch duševnímu zvelebení českého lidu.

Brněnská »Niva«, citujíc článek »Chrudimských Rozhledů« — »Lumír a moravská kritika«, mylně a s nepřátelským úmyslem proti »Vlasti« podotýká, že tato v boji proti moravské kritice postavila se na stranu »Lumíra«. Časopis »Vlast« nemá příčiny stavěti se ani na tu, ani na onu stranu, neboť pokládá směr Lumírovců i směr t. zv. symbolistů (F. X. Šaldy, Jiřího Karáska a j.) za zhoubný a pravému křesťanskému duchu nepřátelský.

Co jsou t. zv. Lumírovci čili romantikové? Nic jiného, než následovníci Victora Huga a francouzských Parnasistů. O Victoru Hugovi je známo, jak nepřátelsky smýšlel o církvi katolické. Jar. Vrchlický, který z těchto následovníků Victora Huga největší chvály požívá, činil, jak »Vlast« na to již nescíslněkrát upozornila, nájezdy na náboženství a kněžstvo. Posměchem stihaje mnohé, co jest líbou katolickému posvátno, a to ještě nedávno (tak na př. v jedné z posledních svých sbírek (Život a smrt) znesvětil i naše slavné litanie loreťanské, napsav dle nich litanie na — lásku smyslnou). Také J. V. Sládek podobně činil. Na jeho »Faráře z Podhoří«, kde líčí kněze jako obmezence, a jiné básně, církvi nepřátelské, hned tak nezapomeneme.

Nemáme tedy příčiny býti stranníky Lumírovců, jak se »Niva« mylně domnívá. Nejen že směr Lumírovců čili Parnasistů jest církvi nepřátelský; on je vůbec křesťanství nepřátelský, ba on je ve svém základě ryze pohanský. Je to nejen kult zašlých kultur řeckých a římských, ale zároveň kult smyslnosti, opěvávání lásky smyslné a všeho, co s ní souvisí. I ptáme se, může-li který katolický list s tímto směrem souhlasiti?

Jiný směr je naturalismus, realismus, zolismus. Ten praví, že nepíše ničeho, co by nebylo pravdivo, co by se ve skutečném životě nemohlo odehráti. Hlavním tvůrcem toho směru jest Emil Zola, jenž našel též několik přívrženců u nás. Je to na př. Ig. Herrmann, V. Mrštík, J. K. Šlejhar a jiní. Ale i tento směr měli jsme již příležitost několikráte odsouditi. Kdyby líčili skutečnost tak, aby to

povznášelo, jako to činí na př. Václav Kosmák, směr ten byl by užitečný. Ale líčiti život jen po stránce surové, divoké, hrubé, není povznášejícím, ani krásným. Čtete na př. »Paní Urbanovou« od V. Mrštíka. Cizoložství, opilství a nejhrubší jiné neřesti jsou jejím předmětem. Místo ušlechtilé básnické dikce slyšíte jen, jak si jednotlivé osoby nadávají. Jako jsme vřelými přáteli čisté a ryzí poesie, tak odsuzujeme naturalismus jako směr nejen křesťanství, ale i vůbec mravnosti nepřátelský.

Třetí směr, »symbolismus«, je zcela mladý. V theorii u nás hájí jej kritik F. X. Šalda v »Literárních Listech«, prakticky provádí jej Jiří Karásek básněmi v »Nivě« a ve »Vesně« otištěnými. Je to směr z Francie k nám přenesený, značící úplný duševní úpadek a omrzelost všeho. Je to směr chorobný, vyplynulý z předráždění nervů nemocných, směr lidí blascovaných.

Aby naši čtenáři aspoň trochu poznali tento směr, uvádíme tuto z něho ukázkou.

Zazděná okna.

Z »Nálad« Jiřího Karáska.

Ó šerý smutku oken zazděných! Tak dávno
zazděných! Otvory příšerné a plné pavučin
se na mne dívající strnule jak oči slepců
prázdné, vyhaslé s otlučeného průčelí starého
opuštěného paláce!

Ó šerý smutku oken zazděných! Tak dávno
zazděných! Co za vámi tlí pohřbeno a zapomněno
ve věčné, neproniknutelné temnotě, v tichu,
jež ruší jen praskot rozeschlého rokkokového
nábytku, pokrytého vybledlým modrým hedvábím!

Ó šerý smutku oken zazděných! Tak dávno
zazděných! Já snilek bláhový za noci příšerných,
kdy vítr lká a ruší spánek můj, se dívám
v otvory vaše němé, mlčelivé a toužím viděti
vás osvětleny zašlým jasnem plesů za vámi
kdysi slavených! Ó šerý smutku oken zazděných!
Tak dávno zazděných! (Vesna č. 8.)

Ptáme se, můžc-li poesie podobného směru dojíti našeho schválení jako poesie vůbec povznášející, ať nedíme ducha křesťanského?

V básni »Růže hřbitovní« opěvá růže hřbitovní takto:

»Ó krvavá krvi růží hřbitovních!
Květy prokletí, otrávené tajemstvím rakví,
květy pučící z těl hnijících sebevrahů,
ó krvavé růže hřbitovů!« (Vesna č. 15.)

Básně směru takového jsou jen cizokrajné květiny, rostoucí z hnijící půdy. Nečisté spodní vrstvy zemské zbarvily jejich květy nádhernými barvami, ale oloupily je o to jediné, co rostlinu činí člověku milou — o přirozenou a zdravou vůni. Dýší z ní těžké a otravné zápachy.

V podivných zmatcích tone celá naše literatura. Pohanství, nemravnost a šílenství hádají se, které z nich je oprávněno v literatuře. K tomu odpovídáme: Ani ten, ani onen směr nespasí naší literatury. Jedině křesťanství, mravnost a zdravý rozum tvoří kotvu, jež udrží v rozpoutaných bouřích naši literaturu na povrchu dravých vod.

Husovy Listy. Upravil Bohumil Mareš. V Praze vydáním a nákladem Comenia. Číslo I. Tiskem Fr. Šimáčka 1891. Krámská cena 1 zl. 30 kr.

Čtenářové »Vlasti« pamatují se, že jsme je seznámili s úmysly Evanje-lické Matice Komenského, když jsme před časem posuzovali Menší spisy Petra Chelčického, jež k vydání upravil pan Karásek. Co jsme tehdy po-věděli ke chvále nového podniku, můžeme opakovati také dnes, jelikož pan Mareš za panem Karáskem nezůstal.

Každý čtenář rád si přečte především »Předmluvu« páně vydavatelovu, a my pro sebe vyznáváme, že jsme ji přečetli se zálibou. Pan Mareš stěžuje si do bezpráví, které páše se podnes proti Mistru Janu Husovi »v Čechách při-

tomných nevážením si jeho spisů v národní veřejnosti«. Nechceme upíratí stesku tomu vši pravdy, podotýkáme však, že bezpráví toho dopouštějí se na opěvovaném Mistru právě ti, kteří v našich dnech jméno jeho tak často — nadarmo berou! Neznalost a povrchnost, se kterými se u nás podobné záležitosti vážné odbývají, jsou zrovna úžasny. Mezi naší intelligencí těžko věru hledati muže novohusity, kteří by spisy Husovy, neříkáme byli studovali, ale aspoň přečetli. Myslím, že i přítomná sbírka »Husovy Listy« jest zjevným dokladem mých i páně Marešových myšlének, a že ohromné množství ani neví, že — vyšly! Aby však bylo jasno, poukazuji zde výslovně na rozdíl, který mezi mnou a panem Marešem jest i ve společném stesku našem. Pan Mareš stěžuje si do nevšímavosti té z toho důvodu, že myslí čtením spisů Husových prospěti věci evangelické; já — a pravím to upřímně — stěžuji si proto, že doufám v pravý opak. Kdyby naši novodobí liberálové přečetli si Husa, poznali by dvojce: Předně, že neprávem bere si ho za patrona moderní nevěra a lžiisvoboda, jak to dobře řekl dr. Ed. Grégr, když se přiznal, že by ho Jan Hus hnál; a za druhé, že by naše obecnost česká poznala, jakým neprávem utíkají se pod pláště Husův moderní evanjelíci čeští. Mistr Jan Hus nemá s protestantismem po stránce pozitivní téměř ničeho společného kromě odporu a boji proti církvi, vlastně duchovenstvu a všeobecnému sněmu kostnickému! Co mluví o církvi a Písmu, daleko nesrovnává se s učením evangelicko-reformovaným, jak v tomto časopise letos obšírně dokážeme. Za to i v těchto »Listech« nacházíme mnohé věci, ve kterých Hus katolicky smýšlí — pan pastor Mareš sám to poctivě v poznámkách uznává — mezi jinými na př. v učením o úctě Svatých, o auktoritě doktorů (církvních učitelů), ba on asi na dvou místech cituje i list sv. Jakoba a svým ustavičným napomináním, aby se skutky ukazoval křesťanský život bohulibý a svatý, staví se v důležité věci — o ospravedlnění člověka — proti protestantům. Z té příčiny a z toho hlediska opakuji, co jsem pověděl už v referátě o vydání p. Karáskově, že si takovými spisy evangelická *věra* nepomůže, jelikož se s nimi a ony s ní v pozitivní nauce nesrovnávají. Že však protestanté za nynější doby nevěrecké o *takové* věci se nestarají (aspoň, jak se zdá, ne v první řadě) a že dosti mají, když aspoň v negativní stránce pomocníky najdou, pochopuji, i když jako věřící křesťan neschvaluji. Rozpor mezi Husem a moderním protestantismem v pozitivní věrouce byl by snad větším, než jest mezi Husem a námi, ba snad (aspoň v některých věcech) mezi námi a protestanty. To všeobecné pověděv, vracím se ku přítomné věci.

Pan vydavatel seznamuje nás s dějinami Listů Husových a ukazuje (str. VI—VII.), jak se jim v různých zemích vedlo, hlavně u nás v Čechách. Vogel, Mikovec, Erben a Palacký starali se, aby spisy a listy Husovy na veřejnost naši se dostaly. Zaráží-li se však dvojctihodný pán poznámkou Vogelovou, který roku 1848. v »Časopise Českého Musea« devět listů Husových otisknouti dal a pevně doufal, »že velebné duchovenstvo naše... při vydání těchto listů urážlivé (!) tendence hleděti nebude«, tu mu připomínáme, že zvěcnělý Vogel dobře postřehl, co v listech Husových vlastenecké duchovenstvo a vůbec každý upřímný katolický laik věřiti a najíti musí. To bylo asi příčinou, pro kterou učený protestant Šafařík napsal učenému Rusu Pogodinovi »A Hus nebudiž ani jmenován«. Podnes také vytahují liberálové jméno Husovo, když nám katolíkům mrzutost učiniti chtějí, vědouce, že my se s Husem zásadně rozcházíme ne snad ve věcech národních, nýbrž náboženských.

O významu Listů Husových a komentáři čili výkladu páně Marešové povíme ve zvláštním článku, proto zde obojího pomineme¹⁾. Auktority, které pan Mareš předvádí na chválu Husovu, známe většinou, ba téměř všechny z protestantské literatury a ty dva nebo tři katolíky, které jmenuje — Eneáš Silvijs, dr. Hefele a dr. Lenz — přidal k nim, i když se proti takovému »spolku« brání, jak jejich spisy svědčí. Vytrhnouti pochvalnou větu ze spisu a přidati ji ku slávě Husově, nebylo by těžko ani z této mé kritiky, která zcela jiný názor o nešťastném Mistru má, než jej podávají Krummel, Lefant, Lechler a »katolík« Bonnechose.

Od strany XVIII—XX. zpravuje pan Mareš o svém nynějším vydání Husových listů a podává vše přehledně a každému srozumitelně. Stať ta jest důležitá, aby čtenář měl jasno později ve spise a věděl, který list byl původní,

¹⁾ Viz první číslo X. ročníku »Vlasti« a článek »Charakteristika Husových Listů«. Strana 58.

který přiložen od koho a kdy. Listy Husovy jsou číslovány, kdežto listy mu zasláné jinými osobami číslovány nejsou a obyčejně v úvodech ku listům Mistrovým se připojují. Pan Mareš dává totiž vždy před listem jakési poučení o tom, co v listě jest, a za listem v poznámkách vysvětluje některá místa a slova temná. To byla jistě velmi šťastná myšlenka, a připojíme-li, že pan Mareš v úvodech téměř všude (asi dva jsem našel v celé sbírce, které se mi zdály méně správné) na pravdu uhodil a v poznámkách také klidně si vedl, i když tu a tam pochybil (na př. o realismu a nominalismu atd.), jsme vyznati oprávněni, že tím čtenáři i spisku posloužil. Nejvíce panu vydavateli pomohl ovšem Palacký svými »Dokumenty«, avšak i jiní pánové pomáhali překládati, gymnasiální totiž profesori v Kolíně: Neudert, Kadlec, Bureš a Krsek, čehož pan Mareš vděčně připomíná. Tímto překládáním, vlastně různými těmi překladateli, vysvětliti dlužno různost slohu a začasto i slov, které ve sbírce spatřujeme. Proto se nemrzíme, čtouce jednou »božie«, po druhé »boží« a po třetí »Boží«, nebo »nenie« a vedle toho v jiném listě »není«, jednou »hřiech« a po druhé »hřích«, jednou »nepřiele« a po druhé »nepřítele« atd.

Obsah spisu rozdělen v patro, k čemuž připojen doslov a pak ukazatel. I v tom chváliti dlužno pana vydavatele, jelikož počínal si ve všem svědomitě a přehledně.

Kolik čtenářů nalezne tento spis, nevíme; domníváme se však, že jich nazbyt nebude. Já četl spis přítomný delší čas kus po kuse a nahoře dělal jsem si výtah z jednotlivých listův, úvodův a poznámek, aby mně později znova všeho čísti nebylo. Budiž komu bolno nebo žel, vyznávám upřímně, že Listy Husovy ve mně tak nepůsobily, jak jsem očekával. V přemnohých listech Hus nadává, v jiných dokonce i falešně katolické učení sděluje, jinde zase malicherným jest, sám o sebe se bojí, ale při tom protivníky tupí, nedůsledným jest do té míry, že co v prvních listech slibuje, v posledních zavrhuje a v prostředních není ani takovým ani makovým. Na některých místech a několikrát našel jsem i významy nemravné a přirovnání neslušné. Zvláštní starost, a to náramnou starost má Hus o své tajně psané listy a prosí často, by jich jeho věrní opatrovali a zvláště klerikům i e. duchovním čísti nedávali. Z listů Husových, to jest z odpovědí jeho, možno zcela určitě poznati, že již v Kostnici, když byl nešťastný mistr v žaláři, v čas přelíčení mluvilo se o tom, že nechce se podrobiti — pro lidi. Hus sám v některých listech zdá se na to nechtě poukazovati, a za příklad uvádím poslední listy v této sbírce.

Kdo si přečte Husovy Listy důkladně, neupře následujícího: Z počátku mistr Jan Hus sliboval, že se podrobí, papeže svatým Otcem nazýval, později však se vykrucoval, proti papeži všelicos napsal a na konec podrobiti se nechtěl, papeže Antikristem jmenoval a všeobecný sněm velmi neslušně ku »nevěstce veliké« přirovnával, ano na jednom místě i tu nevěstku zcela neslušně popisoval. Je vůbec podivným, že Hus ke konci života vinil celý sbor z »ohavných věcí« a že jsa v žaláři, mohl narážeti na to, co pan Mareš vysvětluje na str. 227. v poznámce 7., kdež dle počtu uvádí »lehké ženštiny«. Nelze upříti, že mistr Jan Hus nehleděl si získati přízně u mocných tohoto světa, a že jich nepopuzoval proti — katolické církvi. Nelze též upříti, že odvolav se proti sněmu až na Ježíše Krista, nevyslovil zásadu, kterou by každý zlosyn přijati mohl a dle které by nikdo na tomto světě odsouzen ani potrestán býti nesměl.

Fr. Fil. Konečný, Ord. Praed.

Besedy mládeže. Řídí V. Špaček. Číslo 295.: Vzorové a povídky. Sebral a pro mládež upravil Fr. V. Kodým, říd. učitel v Brzicích u České Skalice. Se 2 obrázky. V Karlíně. Nakl. M. Knapp.

Říká se: Jaký učitel, taková škola! — Jaký vojevůdce, takové mužstvo! — Jaká matka, taková Katka! a konečně: Nepadá jablko daleko od stromu! — Pořekadla tato zřejmě vydávají svědectví, jakou důležitou úlohu hraje příklad v životě. Jeho důležitost uznána jest již paedagogy nejstaršími. Z uznané důležitosti jeho vznikla ona okřídlená slova, s nimiž setkáváte se v každé vychovatelské rozpravě: »Slova hýbají, příklady táhnou!« A čím více příkladů, tím účinek jejich mohutnějším. Proto dobře těžké dílo vychovatelské usnadňovati si příklady. Že pak četba jest jedním činitelem vychovatelským, dobře učiníme, když i četbu naší mládeže tak uspořádáme, by podávala příklady jednání šlechetného a mravného. A tento úkol dobře rozřešil p. Fr. V. Kodým. Znáje, že mužové velikých činů a skutků, mužové vynikající jsou i muži příkladného jednání, charakteru ryzího, pročítal zajisté životopisy slavných mužův a ze životopisů těch vybral stati nejúčinnější a svil je ve pěknou kytici. Ovšem, dobře

by bylo, kdyby mládež naše mohla čísti životopisy celé, aby z nich čerpala posily pro život, ale četba ta byla by tak obsáhlá, že by nestačil čas. Proto již mnozí činili výběry z těchto životopisů a jen tyto předkládali mládeži. Nejpilnějším ze všech těchto pracovníků zajisté jest Fr. V. Kodým. Vezměte do rukou kterýkoli časopis: »Malý Čtenář«, »Rajskou Zahrádku«, »Anděla Strážného«, »Zlaté Mládí«, »Zlaté Lístky«, ano i zaniklé »Budečskou Zahrádku«, »Štěpnice« a všude setkáte se s těmito úryvky ze života mužů vynikajících a majícími tak velikou důležitost paedagogickou.

Fr. V. Kodým vydal v tomto směru již druhou knížku. První vyšla v »Urbánkově Ústřední knihovně« pod názvem »Příklady a pobídky«, druhá nyní. Obě vítáme s povděkem. Obě knížky jsou snůškou anekdot většinou historických anebo kratších, úryvkovitých, ze životopisů mužů o vlast nějakým způsobem zasloužilých. V první knížce nalézáme takových příkladů a pobídek 38, ve druhé 68, z nichž se jich 15 týká našeho života českého.

Číslo 296.: Báchorky, báječky a povídky pro malé dívky. Podle Roberta Niedergesässa volně přeložil Jos. Věnc. Vlasák. (Druhé opravené vydání.) Schváleno knihovnou školním konferencí učitelstva pražského. — Několik povídek o rostlinách. Napsala Anna R. Husová. (S pěti obrázky.)

Jest to snůška 24 povídek a báchorek tak zajímavých a zdařilých, že třeba si je prohlédnouti. Jsouť všechny psány pečlivě, lahodným slohem, správnou formou a získají si cele pozornost i oblibu dětí. Nejedna z nich hodila by se za četbu čítankovou.

Několik povídek o rostlinách. Máme před sebou řadu pohádek, jež vzbudily v Anně R. Husové ty které květinčky, a jimiž je opředla jako čarovným závojem. Malí čtenáři naleznou v této sbírce mnohou důležitou pravdu, jakož i výstrahu pro život. Tón vypravovatelský jest klidný, slova výmluvně volená.

Číslo 300.: Vypravování ze života starých Čechů. Hlavně dle Bohuslava Balbína mládeži vypravuje Frant. Vlasák. Druhé opravené vydání. Schváleno knihovnou školním konferencí učitelstva pražského. — Pestré kvítky. Povídky A. R. Husové. Se 2 obrázky.

Knížka, kteráž se u nás dočká druhého vydání, doporučuje se sama. A takovou jest spisek, o němž píše, a kterémuž dostalo se schválení knihovnou školním konferencí učitelstva pražského. Obsah celé knížky rozvržen jest na 7 částí, z nichž každá podává věrný obraz, jak v Čechách bývalo, a provanuta jest duchem vlasteneckým, jak jediné psáti uměl B. Balbín. Zdařilému spisku tomuto nebylo by zajisté na újmu, kdyby připojen byl krátký životopis Balbínův. Leč doufáme, že stane se tak v příštím, jehož se knížka tato jistě dočká. — Pročtete tento obraz starodávného života v Čechách, nabyli jsme jasněho ponětí o bohatství, kterým Čechy druhdy oplývaly, a jaká vzdělanost bývala zde domovem. Vypravování toto psáno jest slohem hladkým, upoutá pozornost, ducha obohatí a v srdci vzbudí touhu, by ve vlasti naší zase jednou tak bylo, jak bývalo. A touha tato roznítí pilnost, vyvolá ušlechtilé dychtění a snažení a pobídne k jednání šlechetnému.

Doplňkem tohoto svazku jsou povídky A. R. Husové, nazvané »Pestré kvítky.« Jest to patero kratších povídek a všechny svědčí o bohatosti myšlének a umělecké obratnosti spisovatelčině, kteráž dobře vystihla, že psáti pro dívky jest nesnadno. A. R. Husová ve svých povídkách předvádí skutečné typy, jež svědčí, že zná život dětský a že dovede jej vyličiti. Každá povídka jest dokonale prohloubena a zpracována. Tu jeví se v nich měkká nálada, tu vážnost a jinde humor, jímž mysl dětskou jímá a srdce uchvacuje.

Číslo 301.: Řezbář a jeho syn. Dějepisná povídka z doby Karla IV. Napsal A. B. Šťastný. Se 2 obrázky.

Besedy mládeže zahájily čtvrté sto! Kdo sleduje dětskou literaturu, uzná že Besedy ml. pod řízením nadaného spisovatele, p. Václava Špačka, staly se knihovnou nejlepší a tím také nejrozšířenější a nejhledanější. Vždy vyznamenávaly se přísným výběrem prací, čemuž věnována byla všemožná péče. Leč zahájení nové serie přímo nás překvapuje, a to mile překvapuje. Formát knížek jest zvětšen, úprava sličnější a tím řaditi se může po bok každé knihovně, byť i byla salonní. Ci není-li to roztomilá knížka? Jen kupte si sv. 301. a pevně věřím, že ji doporučovati budete již pro její úpravu a láci.

Volbou povídky započalo čtvrté sto šťastně. A. B. Šťastný jest znám jako dobrý spisovatel naší mládeže, ale práce tato, pokud lze mi říci, jest jeho prací nejzdařilejší. Jest to povídka, která zamlouvá se poutavým dějem, lahodností

mluvy a dobrou tendencí; jest to láska k vlasti a oddanost k dobrému králi, Karlu IV. . . .

Děj povídky jest vhodně motivován, sloh hladký a tak pěkně se čte, že knížky neodložíme, dokud ji zcela nepřečteme. Knížka bude i dobrou četbou dospělým. Ku zdařilosti její druží se dva pěkné obrázky, i třeba vysloviti jen přání, aby se hojně odkupovala.

Číslo 302.: Dětské srdce. Sbírká povídek pro mládež. Napsala L. Grossmannova-Brodská. Se 7 obrázky.

Jméno L. Grossmannové-Brodské jest více než dosti známé. Jeť ona spisovatelkou neúnavně pilnou a při tom nadanou. Její práce vynikají jakousi rázovitostí, stručností, a přece lahodností mluvy, dobrý tón vypravovatelský jest první známkou jejích prací. Každá její práce pro mládež vzata jest z bezprostředního okolí dítěte, a to právě povídky doporučuje. Co všele dotýká se dítek, to všele od dítek bývá přijato.

»Dětské srdce« jest snůškou 13 prací, jež časem četli jsme v různých listech naší mládeže a již tehdy zamlouvaly se mládeži, a proto nechybila spisovatelka, že se přičinila o vydání sborové. Obsah knížky jest pestrý, (vedu jen jména: Povídka o Mařence, Čtvero ročních počasí, Novoroční překvapení, Vojtíkova nehoda, Druhové, Sádřová soška, Pro bratříčka, Boženčiny maliny, Kdo dřívě? Podařené vánočky, Upřímná sestřička, Navrátilova prababička, Na pouti) bohatý na pěkné obrazy, rčení, tu a tam problemské i dobrý vtíp, jenž dětskou mysl rozjaří, vypravování hladké, tendence bezvadná, i řadím knížku mezi lepší spisy naší mládeže.

Karel J. Zákoucký.

J. J. Machar: *Tristium Vindobona*. Básně (1889—1892.) V Praze, v kabinetní knihovně u Šimáčka. Svazek LXV. Cena 40 kr.

Kniha jest věnována Aloisu Jiráskovi, jemuž mimo to se dostalo i hojnosti titulů, jako »přítel, umělec«, vlastenec a člověk (to jest člen lidské společnosti) a neobyčejně cizích slov jako: komandovat, program patriotický, system, specimen, pozitivní, positivismus, politický, poesie, didaktika, retovati, logika, fantasie, alarmující, vedetta atd. A to vše jest shrnuto s několika českými slovy ve 20 řádcích předmluvy! »První dojmy« jest slušná báseň, líčící touhu básníka, jenž žije ve Vídni, po Praze. V básni »Smutné perspektivy« je několik podařených šlehů našeho zbědovaného politického stavu jako na př.:

»Zas Hossanah! zní, národ palmy stele,
Náš Spasitel zde! — duní ze všech stran . . .
však v posled osel vždy bez Spasitele
vyjede v scenu z těchto slavobran . . . (Str. 17.)

»Na Kahlenbergu« obsahuje ošumělou parallelu Vídně s hýřící ženou, připomínající svojí chudobou barev a neumělostí kresby známé nevkusné barvotisky venkovských hospod. Klasické jest, jak Machar poučuje národ:

»jen cesta z Dürnkrot až k naší Bílé Hoře« (Str. 20.)

a k tomu vykládá učeně: »Dürnkrot (Suché Kruty), ves na Moravském Poli u Vídně, kde padl Přemysl Otakar II.« Jakoby každý český čtenář, nerci-li čtenář kabinetní knihovny, neznal tohoto obyčejného historického data. Rovněž parallelu českého národa se Samsonem, jemuž Dalila (Videň) ostříhala vlasy, je nepovedena. »Suchý žalm« je opravdu suchý. »Padlým u Šadové« je na prostičký obsah příliš rozbředlé. Reflexe, jež básník k tomu připíná, jsou zcela povrchní. Lituje pouze při celé té krvavé tragedii, že lidstvo se nedoví jmen těch padlých (!)

»Hořký žalm« obsahuje celou řadu naivností. Verše:

»Jen zrádce vlasti může nectít Sama,
jen zrádce vlasti může nejít s náma!«

jsou nepravdivé. Pro Sama se u nás již nikdo nerozčilí.

»Situace« posmívá se směru ruskému a francouzskému. Pozoruhodny jsou tyto verše, charakterisující politické přesvědčení básníkovo:

»A zatím Slovanstva je orel bílý
neplodný, diskreditovaný pták —
je třeba, bychom se jen přiblížili —
on pařátem nám pěkně vytne zrak.

A zatím naděje ten plný Západ
vzduch vlastní sobě sotva vyčistí,
v kolébce Revoluce slova chápat
se začli velkohubí frasisti.« (Str. 36.)

Báseň bez nadpisu číslo VIII. nesena je směšným pathosem: »Ó, třikrát běda ti, ty bědný národe, ... Ó třikrát běda ti, nesať-li ta práva tvé děti už z prsů matek svých atd.

Pozoruhodno jest, že básník zavrhuje státní právo české, nazývá je »žlutými, starými pergameny« a ty, kteří je hájí, »feudaly« (!) Str. 40.

»Bolestná epištola« je zveršovaná prosa. Jednotlivé frase jsou jako vypůjčeny z úvodníků jednoho našeho předního listu. O náboženském smýšlení básníkově svědčí tyto verše:

»Ó velká moci, kterou zovou Bohem,
či osudem, či pověčnými řády, (!) (Str. 45.)

Rádi bychom znali náboženství, jež by Boha zvalo — osudem, či pověčnými řády. Slova ta svědčí o naprosté nevědomosti nejzákladnějších náboženských pojmů.

»V parlamentě« je podivná rýmovačka, hodila by se spíše do Šípů, nebo listu podobného druhu.

»Koruně svatováclavské« věnovány jsou tyto vřelé řádky:

»Ať vplete tě pavouk! Nerušený
ten obraz bude! Ty tak zastřena,
z králů je popel, národ ponížený — atd. (Str. 55.)

V »Intermezzu XII.« čteme také tyto podivné řádky:

»Jsme miněfi, jdem s prvním jitra svitem
a pracujeme ohněm, dynamitem.« (Str. 57.)

Co jest to jiného, než anarchismus? V básni »Polsce« praví básník, že »Polsko bylo mně světlejší, než vlastní vlast a zem«. (!) To nazývá pan Machar vlastenectvím. V této básni jest také tato sentence:

»Jen prakticky ... Jest to jen vlastní škola
dostat se hloupých citů do strží.« (Str. 60.)

»V soumraku« vidíme básnickou motanici. Básník lituje, že se nenarodil v dobách »Velké Revoluce«. To je věru škoda!

»Prvního května« je ošumělá paralela mezi bohatci a chudáky. Tak dětinského smýšlení při pohledu na krásné kočáry, lesklá řemení koní, na tučné lokaje a nádherné šaty, chudí dělníci nejsou. O podivné sympathii k těmto svědčí slova: »hrdla jejich ochraptělá řevem«, »táhnou, pějí, výskají, piští, chechtají se, klejí«. (Str. 70.) Tak se o dělnictvu nevyslovují ani ty »nejklerikálnější« a nej-tupenější od socialistů katolické listy.

Báseň »Theorie« je dětinská. Učence líčí jako blázny, kteří dělají do hrází žlábků, ale lidstvo prý jednou jako velká voda strhá ty hráze i s těmi žlábků. Boji o pravdu náboženskou posmívá se básník těmito verši: »bojují, zápasí citáty z klasiků, ze svatých Otců, z koranu, bible a hází po sobě hrstěmi paradox, důvodů, sofismat, sentencí a špičatých slov — hrdla, už chraptí. (Str. 76.) Slova svědčí o pohrdavosti k církvi i k písmu svatému i spisům svatých Otců. Koran se staví na stejnou výši s naší biblí. (!)

Báseň »Evropa« vyslovuje se proti militarismu několika povrchními frasemi. Na konec se básník zcela naivně ptá, jaký bude konec Evropy, zdali ji dobudou Indové »se šikmýma očima« či »chladní Jankové« se svými měšci. Taková proroctví jsou směšná a vážného básníka jen zlehčují. Mimo to se slova ta podivně shodují s tím, co básník jinde prorokoval, a co jsme výše uvedli (báseň Theorie!)

»Dějiny lidstva« počínají mnohoslibně těmito verši:

»Ráj ztracený ...
Sad, dětských našich snění ...
báječná idylla a prarodičů byt, ...
a s pánem bohem jakés nedorozumění, *)
pramatky mlsnost, hloupost praotce,
prohnaný plaz a utržené ovoce ...« (Str. 89.)

*) Podivno jest, že p. Machar píše revoluce velké R (Revoluce) a Bůh, malé b (bůh).

Takto se o věcech řázu tak vážného, jako je vypravování Genese o původu lidstva, psát nesmí.

»Epitaf XIX. věku« líčí povahu našeho století, jež prý »ke křtu nesla s nadšeným zrakem Velká Revoluce«. Potom prý zavedlo XIX. století »modus vivendi s pánem bohem« (!) A teď prý trapně umírá. Podivno, že si p. Machar z toho poučení nevzal, náboženství se posmívá a revoluci oslavuje.

»Epilog« obsahuje řadu »vlasteneckých« veršů, jako na př.:

»I ona finta stará otřelá
vždy ještě dobrý efekt udělá
dít: zemřít chtěl bych jenom pro svou vlast« !

Ale na konec básník nás ujišťuje, že prý má vlast z celé duše rád a že na ni často vzpomíná. Přece? To sice není zásluhou, aby se to výslovně připomínalo, ale jak se to shoduje s tím, že se básník před tím vlasteneckým projevům smál, věru nevíme.

Celkem je nová kniha páně Macharova zjevem stejně nezdravým, jako byly předešlé knihy, a nemůžeme ji čtenářům »Vlasti« doporučit, ač víme, že pan Machar v nejbližší sbírce zase nás poctí slovy, že »pátorská kritika hloupne víc a více«. Jedině litujeme prof. Jiráka, jak k podivnému tomuto presentu přišel. Toho věru nezasluhoval, aby takové »vlastenecké« stkvosty jemu byly věnovány.

Josef J. Veselý.

Bůh to chce. Jak jsme v IX. ročníku »Vlasti« str. 317. uvedli, vydal děkan Bedřich Kamarýt čtyři historické povídky pod jmenem: »Ku světlu kříže.« První: »Setníci V. legie« jest z doby apoštolské; druhá: »Chrysantha« ze čtvrtého století křesťanského; třetí: »Dcera krále Chosroa« ze sedmého století; čtvrtá: »Kábové z Rybňan« ze sedmého století a k těm nyní přidal pátou: »Bůh to chce« z dob křižáckých.

Spisovatel líčí křesťanské rytířstvo na vrcholu jeho ideálních snah: rytířstvo se všemi stinnými i světlými stránkami, s pevnou věrou, nezdolnou statečností a obětavostí a hlubokou úctou k paním.

Děj povídky odehrává se ve Francii a částečně ve Španělsku a na konci ve Sv. Zemi. Spisovatel, prostudovav na základě přesných pramenů dějiny této doby, zvyky a obyčeje panstva, umělecké zápasy pěvců a turnaje rytířů, vykreslil nám obraz plný poutavosti a zajímavosti.

Vizme ku př., jak líčí Bedřich Kamarýt slavnost poslední vikomtky z Berry, krásné a hrdé Edity, s Raimundem z Toulousu (str. 48.): »Za hlaholu trub a víření kotlů vyjžděl o osmé hodině velikolepý průvod praporek ozdobenou branou ku slavným službám Božím do chrámu. Trubači, heroldové a štítonoši obou vznešených domů nesli korouhve a odznaky rodin vévodských. Je následovalo oddělení vasalů a rytířů v plné zbroji na těžkých koních. Roj pažat v těsně přiléhajících kamizolách živých barev nachových a jasnozelených se snašel jako hejno motýlků před velitelkou, která uprostřed šesti sličných družiček vyvolala neobyčejné pohnutí a radostné rozechvění. Všecky jely na koních barvy mlékové, s vlasy rozpuštěnými, ozdobenými čerstvým kvítím ve sněhobílých hedvábných řízích podobny vilám nebo nějakým vzdušným bytostem. Za nimi jela jednotlivá skupení vznešených paní se stkvělým komonstvem. Jedna převyšovala druhou leskem a nádherou. Pokrývky koňů ze šarlátu, krumplované zlatem a drahokamy, dosahovaly až k zemi; zvláště vynikaly bohatýrské postavy paní normanských v pláštích hranostajových s jehlicemi a sponami z ryzího zlata s velikými perlami ceny báječné. Ve vlasech, na skráních zářily diademy ceny báječné. — Bylo tu pestrosti krojů z drahocenných látek, že oko nevědělo, kam dříve pohlédnouti, kde dříve spočinouti.

Davy následujících rytířů, hrabat a šlechticů se zářícími hlavicemi a paníci ze stříbra a čistého zlata nebo leštěného ocele, práce nejdovednější na bujných, bohatě zdobených koních neměly konce« ... atd. atd.

Tak píše umělec malíř v 60. roce svého věku. Jeho vypravování jest báseň v prose. I on líčí lidské hříchy a právě v této povídce popisuje veliké poklesky rytířstva, ale jeho osoby si nikdy nezoufají, nalézajíce útěchy v Kristově kříži. A toto obrácení pobloudilých duší popisuje p. děkan tak tklivě, že tím srdce čtenářovo přímo uchvacuje.

Nejsličnější pannu Beatu, již se koří výkvět rytířstva, zohaví nemoc, ale ona v pokoře, jako ta nejposlednější, přidává se k rytířům a paním k výpravě křižácké a slouží nemocným a pak v bitvě, když klesá jáhen se svatým křížem, uchopí kříž sama a na četných místech proklána šípy nepřátel, sklání hlavu na

dřevo kříže a umírá. Divoký Roger, stížený malomocenstvím, tráví dny nemoci v pokání blíže Jerusalema. I hrdá Edita umírá na výpravě křížácké smířena s Bohem a tak víra, naděje a láska pronikne srdce všech křížáků, z nichž duše těch, co umírají, nabývají posily ve dřevu kříže a oni tiše umírají v Pánu. Tyto scény jsou neobyčejně tklivé, že nejednou oko čtenářovo pohnutím zaslzí. V tom je děkan Kamarýt mistrem, jemuž není u nás rovného.

I nepřeháníme, tvrdíme-li, že se historická povídka »Bůh to chce« čestně řadí k čtyřem předešlým, o nichž jsme vynесли v IX. ročníku »Vlasti« soud velice pochvalný.

Že nejsme v úsudku svém osamoceni, dokazuje okolnost, že byl náklad prvních čtyř povídek v půl roce až asi na padesát ex. — rozebrán a byly vydány každá — v **6.000** exemplářích. I tato: »Bůh tomu chce« jde čile na odbyt, a v krátké době bude rozprodána.

Pan děkan B. Kamarýt chystá pro »Vlast« vesnický román, líčící dobu od r. 1848. až na naše dny. Obsah této práce již známe, i těšíme se srdečně, až nám bude dodán: bude vzácnou ozdobou naší »Vlasti«. Tom. Škrdlc.

Slezská Kronika. Nákladem dra Fr. Slámy. V Opavě. 1892—93.

Dříve než referovati budeme o třech svazcích této bibliotéky, podáme několik zajímavých fakt, které nám ukáží, jak frásovitě jest celé naše »slovanské bratrství.« Před časem stěžovalo si vydavatelstvo »Slezské kroniky«, že nenašlo v Čechách odběratele svých publikací! V účetní zprávě za r. 1890. a 1891. konstatuje, že má deficit v obnosu 4245 zl. 34 kr.! Je to smutné, velice smutné! Máme stále na jazyku »bratry v ohroženém Slezsku«, ale nedovedeme pro ně obětovati ročně maličkost — jeden zlatý! V samotném Slezsku se tato knihovna udržeti nemůže, toť nad slunce jasno. Tam leží těžiště morální: »Slezská kronika« má tam lid učiti čistí, má vzbuditi smysl pro českou knihu. Těžiště finanční musí ležeti jinde: v Čechách a na Moravě. Víme, že ti, kdož dnes českou knihu nejen čtou (těch je mnoho), ale také kupují, jsou zaplaveni spoustou produkce domácí, ale právě proto je nutno konečně již prohlédnouti, vybaviti se z moře publikací, jimiž zaplavují nás naši nakladatelé, a určiti, co odbíráti jest svatou naší povinností, co dobrou vůlí, co luxusem a co hříchem. »Amoru«, »Divokému koření« a podobným smutným zjevům literatury české vede se dobře a knihám lepším roste deficit den ke dni!

Referujeme o třech publikacích »Slezské kroniky.« Prvou jest knížka V. Kratochvílové »Z Hané«. Obsahuje čtyři povídky: »Tatíček si pro ně přišli«, »Filuščina svatá pout«, »Z Hané do Prahy« a »Hanácká kriv.« Poslední dvě, s tendencí vlasteneckou, vynikají nad předešlé. Těžko vynést nad nimi soud! Tyto práce dobře se čtou, najdou jistě obliby v kruzích lidu, jemuž jsou v první řadě psány — lidu venkovského. Na více povídky ty snad ani nere-fiktují.

Gabriela Preissová uveřejnila »Nové obrázky a črty.« Dějištěm povídek jest opět Slovensko. Ze šesti obrázků mají čtyři hrdinou výměnkáře, dvě jsou věnovány dětem. Vynikají z nich obzvláště »Mušky« a »Stařeček Klůčka.« Preissová je čtenářům našim známa. Není tedy třeba mnoho se o jejím spise šířiti. Zůstala stejnou: stejně milou vypravovatelkou, stejně poetickou, jak se nám ukázala v první své knize: »Slovácké obrázky«.

Dr. Fr. Sláma vydal tu »Slezské povídky a pověsti«, pěknou to sbírku lidových pohádek a pověstí, sebraných jednak mezi lidem, jednak ve knihách, jež jsou lidu buď vůbec nepřístupny, nebo nesrozumitelné (ku př. Burgen und Schlösser od A. Petra). Tato kniha nečiní nijakých nároků na vědeckost, autor sám to připomíná. Bral šmahem: pověst, pohádku, anekdotu — jen když byla látka pěkná. Této knize přikládáme smysl největší. Jde z lidu do lidu.

»Slezskou Kroniku« laskaví čtenářové naši nechtě vřadí mezi knihy »nutné« a čím dříve pošlou vydavatelstvu nepatrný peníz (1 zl. 25 kr.), tím větších zásluh si získají. Bis dat, qui cito dat. Zde toto přísloví dvojnásob platí.

O deskách krajských a zemských v zemích českých. Do Ottova »Slovníku naučného« napsal Jaromír Čelakovský. Nákladem vlastním. V Praze 1893.

Soudní zápisy o právních jednáních před cudami předsevzatých aneb dokonaných, nazývaly se desky krajské (tabulae terrae cudarum); kdy počátek vzaly, nemožno s určitostí říci, ale již r. 1039. ukládá se v dekretch Břetislavových arcijahnům, aby písemně oznamovali kastelanovi jména zločinců. Po válkách husitských zaniklo soudnictví cud krajských a tím i desky krajské.

Důležitost ohromnou měly desky zemské (dsky, tabulae terrae, registrum

judicii terrae). Důležitosti této nabyly těsnou souvislostí s veškerým naším právním životem, jak veřejným tak soukromým. Proto právem nazývali předkové naši dsky zemské »jedním z nejvyšších klenotů země české.« Jaký div, že dle vzoru našich desk zemských zdokonalovaly se knihy úřední v zemích vřekolních, jako v Polsku, Braniborsku a zemích rakouských. Do které doby počátek jejich dlužno položit, s určitostí nelze říci. Nejstarší zápis v dskách (in registro), který zachoval se až na naše časy, pochází z r. 1287. Žel Bohu, že zachovalo se těchto knih velmi málo. Strašný požár, který r. 1541. zuřil, zničil i desky, chované na hradě Pražském.

Přehledně pojednáno o dskách trhových, zápisných větších, menších, památných a kvaternech různého pojmenování. Stejně pojednal pan spisovatel o dskách na Moravě, v knížectví Opavském, Krňavském a Těšínském. Ač jsem bedlivě přečetl celé pojednání, přece nenalezl jsem nikde zmínky o dskách malých. Či vynechány byly panem spisovatelem úmyslně? Jos. J. Veselý.

Naše kalendáře. Pečírka národního kalendáře, který patří mezi nejoblíbenější, vyšel ročník třicátý sedmý na r. 1894. Obsahuje kromě obyčejných kalendářních statí tyto články: »Chudý sekerník,« pěkný obrázek z hor od Vlasty Pittnerové; oblíbená tato spisovatelka má zde ještě jednu, rovněž pěknou povídku »Řemeslo má zlaté dno.« Špačkova povídka »Hajný Záhořil« jest dobrá, jako vůbec práce tohoto spisovatele. Zajímavá a poučná je stat Dra. Jar. Pečírky »Ostrov Marquesas.« Bohumil Brodský napsal sem historickou povídku »Petr Břekovec z Kozího Hřbetu«; Sofie Podlipská přispěla článkem »Děd a vnučka.« Krásný a dojemný je obrázek »Matka« od Gabriely Preissové, a zmínky též zasluhuje zdařilý obrázek ze Slovenska »Hřích otcův.« Nedávno zemřelý V. Pejša má zde svou poslední práci: »Přišel z vojny.« Kromě těchto četných a bezvadných povídek jest v knize: Rodopis císa. rodu Rakouského, Perské povídky, (životopisná stat Jan Kollár s podobiznou.) Ústřední Matice školská v Praze; Něco o maně; Jan Amos Komenský, Hospodářské pokyny; Přehled kolkového zákona a seznam výročních trhů.

Z uvedeného jest patrné, že obsah Pečírka kalendáře jest bohatý, rozmanitý a ušlechťující. Svědomití přátelé odrostlejší mládeže nemusí se obávatí dáti knihu dětem k předčítání.

Též Pospíšilův velký národní kalendář na rok 1894. potvrzuje opět dobrou pevnost a zálibu, které se těší již po dobu sedmatřiceti roků. Obsah jest hojný a pestrý. Kromě kalendářních statí jsou zde tyto články. Od B. Kaminského »Vzpomínky lásky,« »Hráč,« a povídka »Měl štěstí.« Velice pěkná jest povídka od Dr. J. L. Hrdiny »Slečna Žuzanka.« »Potřísněná stuhá« od A. Conan Dogle (překlad) jest velice zajímavá povídka. Obrázek ze života »Dědička« od L. Grossmanové-Brodské. V. Pejša má zde povídky: »Čekanka,« »Sousedský žert« a »Každý polovic!« Pěkně se čte zajímavá stat »Zlatá kule,« jež dle novelly Aug. Gronerové napsal A. B. Šťastný; mimo to jsou zde od něho ještě dva kratší články »Hubičku!« a »Klobouk.« Dojemná a křesťanskou láskou dýšící jest delší povídka »Krásná Niverňanka« od slavného spisovatele francouzského Alfonse Daudeta, kterouž se všemi přednostmi půvabného slohu francouzského přeložil Jaromír Borecký. Karel Chalupa má tu poučný článek »Ostrov Helgoland,« baladu »Saní skok« a obrázek »Jako ten vlk!« L. F. Budinský napsal: »Ženitba v mudrosloví českoslovanském.« Dále: »Vzpomeňte na chudé!« »Malá loterie,« Anekdoty, Hospodářské drobnosti, Kronika hlavních událostí, Pro domácnost, Upozornění. Pospíšilův kalendář jest dobrý a obsah jeho jest bezvadný.

L. Grossmannová-Brodská.

Vilímkův kalendář »Malého čtenáře« pro r. 1893. — Již jednou varována byla redakce v těchto listech, aby vypouštěla z textu kalendáře, pro děti vydávaného, co se obsahem pro ně nehodí a co náboženský cit uráží. Marně. V tomto ročníku jest životopis Jaroslava Vrchlického, a mládež jest vybízena, až doroste, ku čtení jeho spisů těmito slovy: »Až dorostete, hleďte si knihy Vrchlického opatřiti, čítejte v nich *bedlivě* a *pozorně*; před duševním zrakem vaším otevře se pak jiný, nový, lepší svět...« Tak se vychovává náš dorost! Doporučují se mu ke studiu básně, které urážejí Boha a svaté Jeho náboženství. Treba bdíti na stráž! Mámeť dosti jiných spisovatelů, s jejichž životy třeba mládež seznamovati; nebylo třeba sáhnouti k Vrchlickému, jehož působení je mládeži jednak nesnadno vyložiti a na jehož spisy mládež upozorňovati je paedagogickým hříchem. — Únorový obrázek, představující kázajícího Husa lidu, také mohl býti vynechán.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

—*—

Sv. Otec LEV XIII. Katolické kruhy římské nepřestávají znovu a znovu blahodárnými a dobročinnými zařízeními slaviti památku biskupského jubilea Lva XIII. Kroužek sv. Petra otevřel právě velikou útulnu sv. Josefa pro chudé na via delle Mantellate. Jsou to dvě velmi dlouhé chodby, v nichž umístěno zatím sto železných, vkusných postelí; u nich stojí malý třírohý stolek a nad nimi jsou věšáky na oděv. V každé chodbě je kříž a svatý obraz; místnost osvětlena je plynem. Vedle nocleháren je jízdna s umyvadly; ředitelství útulny a kustos, jenž v noci bdí, bydlí v domě. Útulna byla otevřena za přítomnosti velice vybrané římské společnosti; posvětil ji kard. Vicario. — Sv. Otec přijal ve zvláštním slyšení v trůnním sále několik sester »Služek Nejsv. Srdce«, kteráž kongregace založena byla v Madridě dne 14. dubna 1877. (Las esclavas del sacrado Corazón de Jesus). Nyní čítá již 187 sester a mimo mateřský dům v Madridě též domy v Cordově, v Jerezu, v Andalusii, v Saragosse, v Bilbau, Corogně, Cadisu a Římě. Sv. Otec dotazoval se vlídně a s velikým účastenstvím o stavu nového tohoto květu na stromě církve, o jeho rozvoji a budoucím jeho počínání. Při tomto slyšení odevzdala papeži představená sester velice bohatý Svatopetrský halíř, jež věnoval zbožný španělský katolík F. Tarbernero, veliký dobrodinec »Služek Nejsv. Srdce«. Bylyť členy kongregace té i dvě jeho dcery, jež nedávno zemřely; když pak i jediná již zbývající dcera mu zesnula, odhodlali se opuštění rodiče, že vstoupí do kláštera. F. Tarbernero je nyní v noviciátu u Jesuitů, choť jeho vstoupila do řehole Salesiánek. To vše vyslechla Jeho Svatost se živým zájmem. — Letošního roku konaly se ve Švýcarsku dva sjezdy, jednající o sociální otázce: sjezd v Curychu nadělal mnoho hluku a dočetl se o něm každý; méně znám jest sjezd v Bienu, jenž měl ráz ryze katolický. V čele byl mu poslanec Decurtins. Sjezd měl průběh velice důstojný a živý; rokováním byla základem slavná encyklika »Rerum novarum«, a resoluce, na nichž se účastníci sjezdu usnesli, vesměs zakládaly se na zásadách encyklikou vyslovených. Poslanec Decurtins, neunavný šířitel ideí sv. Otce o otázce sociální a spoluzakladatel katolické university ve Freiburgu, zaslal papeži list, v němž Jej podrobně informoval o sjezdu, jeho průběhu a usneseních. K listu Decurtinsové odpověděla Jeho Svatost brevem ze dne 6. srpna. Obšírné breve toto dýše otcovskou láskou k dělnictvu a obsahuje mnohé výtečné pokyny a rady, jež svědčí, s jakou zevrubností a pílí sv. Otec moderní poměry sociální studoval.

President Spojených států amerických, Grover Cleveland, poslal sv. Otci prostřednictvím kardinála Gibbonsa vřelý blahopřejný list, datovaný dne 12. srpna tohoto roku.

Dne 18. srpna předstoupili před Náměstka Kristova dva noví křesťané, prvotinci z ostrova Gilbertu v Mikronesii. Horlivý apoštol oněch končin, P. Bontemps z kongregace misionářů Nejsv. Srdce, přijel s nimi do Říma. Jmenují se Jan a Patricius a přišli — jaký to rozdíl! — nikoliv jako zajatci starého Říma, aby kráčeli za triumfem hrdého vojevůdce — nýbrž jako synové k srdci milujícího otce, jako členové nové rodiny veliké. P. Bontemps líčí ono slyšení takto: »K slyšení ubírali jsme se pouze čtyři: Jan, Patricius, já a ještě jeden duchovní. Byla právě chvíle, kdy papež obvyčejně se vrací z procházky ze zahrad vatikánských. Tato procházka jest celým jeho zotavením; neboť od té doby, kdy se Itálie zmocnila Říma, nevychází ze svého paláce; stal se Mu vězením. Před dobytím Říma často jsem viděl Pia IX. kráčetí třídami Římskými; od 20. září r. 1870. nikdo papeže na ulici nespatril. Dvacet tři léta jsem již nebyl v Římě. Doufal jsem, že srdce mé překypovati bude radostí, až zase Řím spatřím, ale nebylo tomu tak. Byl jsem velmi sklíčen a často opakoval jsem si slova žalmu: Quare tristis es, anima mea? Věděl jsem dobře, proč truchliva jest duše má. Již to není onen Řím, který jsem kdysi byl viděl. — Nečekali jsme dlouho na příchod Jeho Svatosti. Již hlášeno nám, že přichází . . . Šlechtické strážce vzdávají Mu poctu, již máme štěstí, viděti nejvyššího kněze . . . Dva komorníci kráčejí před Ním, jeden nese velikou kytici, již sv. Otci daroval zahrádník; papež obvyčejně jí zdobí oltář své soukromé kaple. Lev XIII. jest nyní 83 roky star, shrbený, postavy útlé, tak že se zdá, jako by pod bílým tím rouchem byla pouze duše. Poklekli jsme, a jeden z komorníků přečetl

nahlas jméno mé a obou mladíků. »Odkud přicházejí«, počal papež, »tito drazí mi synové?« »Z Mikronesie, svatý Otče; patří k archipelagu ostrova Gilbertu.« »Vy jste je sem přivedl, aby viděli papeže?« — »Ano, svatý Otče, aby obdrželi pozhnání Vaší Svatosti a vypravovali to svým soudruhům; toť bude pravým dobrodiním našim ostrovanům, kteří se každodenně naposlouchají tolik pomluv protestantských proti katolíkům.« — »Ach! protestanti vám překázejí ve vašem úřadu?« — »Jest to neustálý boj, svatý Otče, jest nám bojovati proti jejich lstivosti i násilí.« — »Lstivost a násilí«, opakoval si tiše papež s povzdechem. Pak jsem řekl jinochům, aby udělali kříž a sv. Otec si přál, aby se pomodlili »Otče náš.« Modlili se, a papež s úsměvem na ně patřil; pak udělil jim pozhnání. — »A vy«, obrátil se nyní ke mně, »mluvíte jejich jazykem?« — »Tak jako francouzsky, Svatosti.« — »Kolik katolíků máte na vašich ostrovech?« — »Asi tři tisíce.« — »Přijali sv. křest, biřmování a nejsv. svátost oltářní?« — »Ano, Svatosti.« — »Jsou pevní u víře?« — »Ano, svatý Otče, ač jest jim velmi zápasiti s protestanty.« Potom, píše P. Bontemps, odevzdal jsem sv. Otci katechismus v řeči domorodců; papež jej přijal s potěšením, ne pro jazyk, jakým psán jest, ale aby jej jako trofej uložil ve sbírkách. Když papež odešel, šli jsme ku hrobu sv. Petra; přišedše domů, byli jsme velmi překvapeni; čekaly totiž na oba jinochy kromě jiných darů z Vatikánu i dvě krásné stříbrné medaille s přípisem Jeho Svatosti.

Dne 20. srpna, v den sv. Jáchyma, slavily se ve Vatikáně Jmeniny Lva XIII. Došlo veliké množství telegrafických blahopřání od různých císařů a králů a osob nejvyšších důstojností; k sv. Otci sešli se nejen všichni kardinálové, biskupové a představení jednotlivých řádů atd., ale i výkvět šlechty římské. Vyslechnuv papež blahopřání všech, pozval je do soukromé knihovny Svě, kdež hostům Svým okazoval dva fonografy, které nedávno dostal darem od Američana Moriartyho. Výkony těchto podivuhodných strojů byly úžasné. Opětovaly řeč zesnulého kardinála Manninga, hudební skladby, a část řeči sv. Otce, již měl ku počtu sv. Jáchyma.

Veškeré zprávy o sv. Otci líčí, že jest neobyčejně čilý, živý a jarý. Bůh Ho dlouhá léta zachovej!

Dr. Rudolf Horský v Bamberku. Mohl bych řádky tyto také opatřiti záhlavím: »Horský v Bavořích«. Jeť jméno Horského každému, kdo v Bavořích čte noviny, z posledního prakticko-socialního kursu v Bamberku známo. Všechny katolické noviny, které jsem pročetl, s patrnou zálibou poukazují na významné řeči, které dr. Horský v Bamberku pronesl. Čechy byly Bavorákům a Němcům vůbec namnoze terra incognita, a byl tudíž nejvyšší čas, že přišel z království Českého jménem a duchem nezfalšovaný Čech a senátu i posluchačům bamberské university propověděl: »My Češi jsme takoví a takoví... u nás se mají věci tak a tak...« A senatus populusque bavaricus tleská, ba, studentstvo na počest dra. Horského — koná slavnost.

Než, ať mluví bavorské noviny.

»Augsb. Postzeitung«, orgán intelligentních kruhů bavorských a vůbec nejlepší list katolický v Jihoněmecku, praví dne 28. srpna: »Acusserst anregend wirkte es namentlich, dass über die einzelnen zur Discussion gestellten Fragen Vertreter der einzelnen Provinzen und Staaten zum Worte kamen, wodurch ein klarer Ueberblick über die wirthschaftliche Lage einzelner Länder ermöglicht wurde; hierin waren besonders lehrreich die Ausführungen des Herrn Kaplans und Redacteurs Dr. Horský aus Roztoky (Prag) über das Zusammenleben der Czechen und Deutschen und über die Lohnfrage in Böhmen«.

Dále přináší též list telegram z Bamberku (dne 27. srpna): »Mit einem Abschiedsfeste im Saale des kath. Gesellenhauses fand der praktisch-socialer Cursus seinen Abschluss. Der Abend, an dem die animirteste Stimmung herrschte, sollte nicht ohne eine sensationelle Rede vorübergehen. Dieselbe wurde von Herrn Dr. Rudolf Horský, dem bekannten czechischen Schriftsteller und Organisator, gehalten. Sie entrollte den aufhorchenden Theilnehmern ein düsteres Bild von der religiösen und socialen Lage Böhmens, überreich an packenden Enthüllungen, die tiefe Einblicke gewähren in die Verhältnisse dieses Landes. Redner wurde von den Anwesenden durch stürmischen Beifall ausgezeichnet und auf ihn unter dem Commando Prof. Hitze's ein kräftiger Salamander gerieben.« K takovým úspěchům rádi gratulujeme. *)

Josef Vondrák.

*) Pozn. red. Starosta našeho družstva přál si, abychom tyto projevy

Jezuita romanopisec. O páteru Luisovi Colomovi, členu řádu Tovaryšstva Ježíšova (dle »Nár. L.« jezovitovi!) romanopisci španělském, přinesly listy zprávu, že na něho byl před nějakým časem učiněn vražedný útok v zahradě jezuitské. Ncž spisovatel kněz se ubránil proti útočníkům. Tento jako slavný kazatel výmluvně útočil proti vadám vyšší společnosti Madridské, až prý musil ustati v kázáních. »Než tu se chopil péra a v předmluvě k jedné ze svých knih prohlásil, že jest pevně odhodlán, že bude ve svém kazatelském úřadě pokračovati svými knihami.« Velkého úspěchu se dodělal románem »Pequeneces« (Maličkosti), který vydal r. 1891. v Bilbau. Na to čítán mezi přední romanopisce a vřádn k nejstkvělejším literátům Španělska. Má veliký talent vypravovatelský, vulkánickou letoru a zvláštní tendenci. Píše satyru na rozhárané poměry ve vyšších společnostech, jež tepe a nemilosrdně kárá. Sám dí: »Nezapomínejte, že pod rouškou vypravovatele nejsem ničím jiným než poslem víry. Jako kdysi tu a tam žebravý mnich postavil se na stůl na veřejném náměstí a obracel se ke lhostejným, kteří nechodili do žádného chrámu, aby jim hlásal trpké pravdy v neomalené řeči, tak i já stavím svou kazatelnu mezi listy románu, odkud káží těm, kdož by mne nechtěli poslouchat, kdybych k nim mluvil jinak. Učím je ve vlastní jejich řeči zřejmým a nutným pravdám, jež by nikdy nemohly býti hlášány pod klenbami chrámu.« Za to má romanopisec mnoho nepřátel a mnoho obhajců, kteří se mu obdivují. Zraky Španělska jsou k němu obráceny, a lze tudy vysvětliti útok na kněze tak nenáviděného, ale i milovaného pro pravdu, kterou podivuhodným způsobem káže.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Václav Stejskal, místopředseda jmenem jednoty katol. tovaryšů. Hlavní spolupracovník Frant. Vaněček. Číslo 17. má název: »Internacionalní prospěcháři.« Dle skutečnosti nakreslil V. Orlovský, dělník. Občan socialista, mluvka ale lenoch, dovědév se, že v jeho rodném městě zřízen jest spolek socialně-demokratický, přesídlí se tam a zřídí filiálku na prodej chleba z dělnických pekáren. Nepochodí, žena jeho ze vzteku shodí se stěny obraz Věry Zazuličové a Karla Marxe a rozbije je. Ochuzení vracejí se zpět do Prahy. Je to práce velice pěkná a dělá panu Orlovskému čest. — Druhá práce: »Ultramontáni«, jest od faráře Frant. Vaněčka, jehož břitký a řízný způsob osvědčil se i tuto. Spisovatel líčí význam tohoto slova a na to kladé vedle sebe skutky ultramontánů a liberálů, jako ku př. jejich poctivost, vlastenectví, udatnost atd. —

Těmito brožurami jest ukončen III. ročník »Slov pravdy«. Redakce praví na sklonku ročníku toto: »Dokončili jsme III. ročník »Slov pravdy« a oznamujeme svým katolickým i nekatolickým čtenářům, že budeme i na dále u vydávání pokračovati, neboť nelze nám opustiti podnik, který tolik hněvu nepřátel na sebe svolal a který dožil se největšího rozšíření mezi katolickými publikacemi. Jestliže pátil jako sůl, budiž solí na dále. Čistý výtěžek zůstane i letos pojištěn pro katolické řemeslnictvo, ve spolcích tovaryšských soustředěné. Doufáme, že počet odběratelstva, nebude-li rozmnožen, aspoň zůstane nezmenšen. Za to žádáme co nejzdvořileji členy bujarých spolků katolických. Oznámení budtež nám učiněna co nejdříve. — Zdař Bůh!« — I my, hned od počátku věrní přátelé a fedrovatelé »Slov pravdy«, vybízíme našince, aby »Slova pravdy« hojně kupovali a rozšiřovali. Jejich říznost a neohroženost vlévá v srdce čtenářů křesťanskou statečnost a vypuzuje z řad našich lhostejnost a netečnost.

Právě tyto dny vyšla nová dvě čísla: »Teplí a studení« a »P. Damian«.

Některé poznámky ke spisu: »Kardašová Rečice«. J. Hrubý, Praha 1893.

Na str. 44. p. Hrubý napsal o Husovi takto: »V spisech těch káral hlavně neřesti, panující v duchovenstvu, káral svatokupectví, avšak nikde nezamítal žádného jednotlivého článku víry, žádných obřadův neb obyčejův v církvi obecně platných, leč vždy toliko bojoval proti hrubým bludům v pojmání jich.«

Čemu mistr Jan Hus učil, mohl p. Hrubý poznati v znamenitém spise Dra. Lenze; odváží-li se ještě nyní někdo tvrditi, že Hus nikde nezamítal žádného jednotlivého článku víry, přiznává se, že nezná ani učení víry katolické, ani učení Husova.

Na str. 45. tvrzení p. Hrubého, že mistr Jan Hus koncilem Kostnickým odsouzen byl k smrti, jest naprosto nesprávné; sněm Husa prohlásil za kacíře a dle tehdejších zákonů odsoudila jej k smrti moc světská, to dnes ví každý školáček. Odsouzení Husa nazývá p. Hrubý přehmatem sboru kostnického (str. 46.)

zatajili, my však je přece uveřejňujeme, myslíce, že jest důležité, aby o nich i naši čtenáři zvěděli.

Na str. 163. nazval sv. Jana Nepom. novým sv. Janem Nepom. a na str. 132. tvrdí, že kde jméno Jan dáno na křtu sv., rozuměti se má Křtitel.

Ale matriky dokazují, že rodičové synům svým dávali jméno nejbližšího svatého a tudíž v měsíci květnu Jan rozuměti se má — sv. Jan Nepom.

Na str. 211. p. Hrubý potupil Matku Boží Drahovskou a památku učeného faráře Pučálky, bakaláře a magistra, tvrdě o něm takto: »Znal už jen z pověsti, že kostel ten (Drahovský) býval farní. Stála v něm tehdy socha Panny Marie »prý zázračná,« jak píše farář řečický, ačkoli nemohl zvědět, od které doby.«

Farář zmíněný napsal takto: »In pago Drahow est una Ecclesia, quae putatur fuisse Parochialis, ubi imago B. V. statua miraculosa putatur, sed a quo tempore nil certi scire possum;« p. Hrubý udělá z uvedeného »prý zázračná.«

Jan Max Dvořák, bývalý student filosofie pražské a učitel v Řečici, byl též malířem a z vděčnosti k Matce Boží Drahovské vymaloval obraz a dne 8. září 1687. ze slibu Matce Boží Drahovské obětoval a měl tento nápis: »E voto devoto Divae Matri Admirabili pinxit et obtulit Joannes Maxim. Dworzak de Guttenbrunn, organ. eo tempore Kardascho-Rzetschiensis; a fulcite me floribus, stipate me malis.«

Ze zbožného slibu Matce Boží Zázračné maloval a věnoval Jan Max. Dvořák z Guttenbrunu, varhaník t. č. Kard. Řečický; zpodpírejte mne kvítím, obložte mne jablky.

Votivní obraz hejtmana panství Řečického Jana Wierla měl tento nápis: »Zu Ehren der allerseligsten Jungfrau und Muttergottes Maria hat Johann Wierl, welcher mit so grossen Kopf Schmerzen behaftet gewesen, auf sein und derseinig demüthiges Anrufen gemelten Gnadenbildes bey Maria Drahes Kirchen die vorige Gesundheit wiederum erlanget, zu grossen Danksagen gegenwärtiges Bild hiehero verchret den 20. Dezembris 1708.«

Ke cti nejsvětější Panny a Matky Boží Marie Jan Wierl, který típěl velkým bolením hlavy, na své a svých pokorné vzývání zázračného obrazu v Drahovském kostele předešlého zdraví opět nabyl, mnohé díky vzdávaje, tento obraz sem věnoval dne 20. prosince 1708.

»Ex voto 1746 durch Anrufung der Mutter Gottes alhier ist mein vier jähriges Söhnlein von ein Schlagl getroffen, darvon sprachlos worden, durch Hilff der Mutter Gottes die Rede wieder bekommen. Johann Brunner, Burger und Bekermeister in Lomnitz.«

R. 1746.: Vzýváním Matky Boží na tomto místě, můj čtyřletý synáček bleskem zasažený a řeči zbavený, pomocí Matky Boží řeči opět nabyl. Jan Brunner, měšťan a pekař v Lomnici.

»Praenobilis Domini Wenceslai Favoth, civitatis Sobieslaviensis Syndici, domus corruit, per quam homines obruti et per invocationem et adiutorium B. V. Mariae Drahoiensis a morte et nimia luxura liberati sunt. Anno Dni 1747. die 23tia octobris. Affixa per Patrem Joannem Jacobum Spaczek p. t. Administratorem.«

Urozeného pána Vác. Felixe Favoth, města Soběslavi syndika, dům se zbořil, v němž se lidé zasykali, vzýváním a pomocí Matky Boží Drahovské od smrti a těžkého poranění zachováni byli l. P. 1747. dne 23. října.

»Pan Wáclav Kalina z Třeboně Ex voto 1754.« Bylo v chrámu Páně Drahovském ještě více obrazů votivních, ale bez nápisů, jak zaznamenal Světecký dne 9. července 1759 tu na místě v Drahově. (I. 562—563.)

Na str. 79. opakuje p. Hrubý po Bílkovi z P. Schmiedla slova: »humanitas a patientia« překládá »úlisností;« p. Hrubý o posudku P. Svobody o Bílkově reformaci Katolické v sborníku historického kroužku 1893, I. 98. vědět nechtěl!

O svobodném pánu z Jungwirthu, dle p. Hrubého »novopečeném šlechtici a hrdém pánu,« napsal Světecký, který jej znal, že »zasloužil sobě povýšení pro svou vážnost a rozšafnost, jsa pán velmi moudrý a povážlivý, vynikal zdvořilostí urozeným lidem přirozenou a že pro rozšafnost a vážnost zasloužil místo-držícím Království Českého býti; měl krásné písmo, že od pánů vyvýšeného stavu pěknějšího neviděl. (I. 249.)

Na str. 130. farářem řečickým byl Křištof Kazimír Buršovský a v seznamu farářů na str. 272. Chrisostom Buršovský. Řada farářů na str. 130. a 272. jest dle pamětní knihy řečické, ale pamětní kniha nesouhlasí s matrikami, dle kterých Pavel Pučálka byl farářem 1669—1681 a Matouš Haudsdorf 1681—1687.; na str. 129. a 272. farář Tom. Filler byl od r. 1612—1621.; tak svědčí inventář fary Řečické str. 20. k r. 1612 a str. 33 k r. 1621. Odkud jest zpráva o faráři Grofovi, jenž v pamětní knize není, nevíme. V inventáři na str. 211. jmenuje se Cazimir k r. 1648.

František Prokop str. 188. nemohl r. 1713. sepsati přiznávací tabelle, když dle téže str. 188. níže byl farářem teprve r. 1717.

Pavel Fanta str. 131. byl kantorem již r. 1662 a Jan Dvořák již r. 1673. (Matriky Řečické.)

Nový hřbitov byl zasvěcen nikoliv r. 1782. str. 163, ale již r. 1772 (matrika zemřelých fol. 105.)

Vřesná, vesnice, byla zrušena r. 1742 (str. 141) za hr. Kufštejna (str. 257), který ale již r. 1740 (str. 272.) prodal Řečici Kardašovou; ve Vřesné byl od dávna dvůr poplužní (str. 251) a nebyl zřízen r. 1742 »nový« (str. 141.)

Dle matriky zemřelých pochován v Drahově ještě r. 1747. Vác. Kodydek, soused a r. 1748. Dorota, manželka Vác. Čecha, souseda — z Vřesné.

Jos. Hejna.

Literární novinky. Oznámili jsme v posledním čísle minulého roku některé novinky, které se chystají k tisku v nejbližším čase. Dnes máme příležitost oznámiti opět některé. — Jakub Arbes vydá u bratří Šimáčků povídku »Marta a Marie« (vyšla v Květech), dále u Vilímka romaneto »Aspoň se pousměj« (vyšlo v Ruchu), dále povídky v Šolcově knihovně (red. Roháček) a v Modré knihovně Rezníčkově. U Bačkovského vydal »Pláč koruny české«. Dále pracuje Arbes veliké dílo o divadle, dostav subvenci České Akademie 500 zl. — Jan Váňa vydá na podzim několik překladů, také »Slabikář pro děti do sedmdesáti let.« — Jaromír Borecký má k tisku připravenu knihu »Karneval a jiné básně«. — Václav Štech vydal u Vilímka humoresky »Maloměstský pepř«. — Athenicum bude opět redigovati prof. Masaryk. Přezve jej »Nová doba«. Nakladatelem bude bratr spisovatele Dr. Laichtra. Bude pěstovati též belletristickou kritiku. Za kritiky získání Dr. Tille, prof. Bílý, Jakubec, Šalda a jiní.

Josef J. Veselý.

(13) *V »Malém čtenáři«* (poslední číslo) je legenda pod názvem »Ze rží navařil čert první kořalku a opil Noema«, která, jak dokážeme, se mládeži rozhodně nehodí. Právě se tam, že měl Noe od Pána Boha přísně zakázáno (sic!), aby nikomu nepravil (odporuje písmu sv., neboť Pán Bůh nařídil Noemovi, aby připravoval lid na potopu), co to a nač to bude, když stavěl koráb. Ale jeho žena prý — jak už ty ženské všechny jsou (to je řeční *pro mládež!!!*) — byla velmi všetečná a vyzvíдалa na něm, co dělá. Když on jí to nechtěl povědět, namanul se jí čert a že jí to pomůže »vyčichat« (sic!). Kázal si přinéstí reži, ulekvařil z ní breberky a tu dal Noemovi; Noe se opil a ženě všecko řekl. Tento posměch z Písma sv. podává se »útlé« mládeži jako legenda, aby nevzdělával ducha jejího, ale jej otravoval! Jest již povinností každého upřímně smýšlejícího katolíka, aby více všímal si podniků čistě katolických, kde nic podobného cit útlé mládeže nekazí.

Časopis společnosti přátel starožitností českých odbyl ve svém 2. čísle Historický kroužek družstva »Vlast« a jím vydaný 1. sešit »Šborníku« lakonicky po velkopansku. O střízlivém, na historických dokladech spočívajícím rozboru Bílkova spisu o katolické reformaci v království Českém po bitvě bělohorské z pera P. Josefa Svobody T. J. dí, že prý »referent jest jiného mínění než autor spisu a nestranní historikové čeští«. Kdyby zpravodaj Časopisu byl rozbor oner bedlivě četl a jemu porozuměl, věděl by, že P. Josef Svoboda zřejmě dokázal Bílkovi, že spis jeho oplývá nesprávnými citáty a že jest tendenční; a kdyby týž zpravodaj byl pravdomluvný, nebyl by zamlčel, že P. Josef Svoboda mohl právem na konci věcného a mírného rozboru svého o Bílkovi napsati: »Klamné citování neslouží spisovatelům na dobré svědomí.« »Pan auctor vypravuje jinak, nežli v pramenech psáno.« Pokud víme, nezahodil se posud žádný »nestranný historik český« tak, aby byl padělal prameny. Tudíž vyslovil zpravodaj Časopisu zmíněnými slovy nadutou prázdnou frázi. O Historickém kroužku družstva »Vlast« míní zpravodaj Časopisu, že snaží se zpracovati dějiny české v duchu katolickém, že však prý »věda a víra bez příkoří pravdě nedají se vždy spojití«. Zpravodaj jest patrně ještě příliš mladý a nezkušený; jinak by věděl, že tuhle mělkou frází opakovali již před ním nescísněkrátě různí nedoukové. »Časopis společnosti přátel starožitností českých« prospěje krásnému úkolu svému, nebude-li podobných nabubřelých frází otiskovati. Jinak neleká se ovšem Historický kroužek takové děravé vědy, jakouž v tendenčním spise svém pěstuje Bílek, ani nedouků, již této »vědě« se obdivují.

x.

»*Besedy lidu*« konečně odložily škrabošku a ukázaly, jakým směrem se budou bráti. V čísle 12. uveřejnil nepodepsaný autor »báseň« »Sen fráterův« s ilustrací. Fráter Cyrill »vstoupil líně«, »nes' v ruce plnou konvici«, usedl a zdřímnul. Amor jej polchtává šípem a praví mu: »E, škoda, že's tak pošetilý!

Ty's mohl také« atd. »Ó slyš mne, opusť klenbu temnou . . .« A fráter? — »Ba, tak mu srdce poskočilo, že ožlel by celibát.« — Tolik vyjímáme z této básně, jejíž účel je patrný. Konstatujeme to pouze, by katolické čtenářstvo vědělo, jakého druhu »čtení pro lid« časopis tento přináší, a připomínáme ještě toto: Když jsme nedávno našli v »Bes. lidu« článek »Naši »černí ptáci« — a podotkli jsme, že slova »černí ptáci« nebyla bez příčiny v uvozovkách, ale měla býti asi podobně jako v »Šípech« potupou na kat. kněze — tu byla nám s jistě strany vytýkána nedůtklivost, jako bychom vyhledávali narážky i tam, kde jich není. Nu, nyní aspoň máme důkaz, že jsme se tenkrát nemýlili. + 100.

Pikantní literatura odsouzena. Vydavatel »pikantního« listu »Gesellschaft«, Moric Ehrenfeld, odpovědný redaktor téhož časopisu, Ferdinand, a spolupracovník Arthur Brehmer ve Vídni uznáni byli porotou vinnými z přečinu proti mravopoctnosti, jehož se dopustili uveřejněním nemravných statí, a odsouzeni na 6, 2 a 4 měsíce těžkého žaláře. d.

Posvátná bibliotéka. Nákladem Bretuachera, rue Madame 26. v Paříži. Spisovatel, abbé Henry, nazval bibliotéku svou »Sláva náboženství«, a to vším právem, obsah její úplně odůvodňuje titul. Jest to úplné, methodické dílo, jednající o otázkách náboženských, mravních a socialních. Poslední svazek právě vyšlý jest počtem sedmdesátý druhý. Celý spis jest rozvržen na šest dílů hlavních, tyto tvoří zase dle svazků sedmdesát dva díly podřadné. Francouzští kritikové shodují se v mínění, že již několikrát byl učiněn pokus tohoto druhu, nikdy však že nedospěl tak podivuhodné dokonalosti a úplnosti, jako spis abbé Henryho. Poněvadž jest každý svazek téměř celkem pro sebe, lze je koupiti i jednotlivé po 5 francích.

Španělská a portugalská literatura dočekala se v katolickém směru značného oživení. Apoštolát tiskový rozšířil velký počet brožur mezi lid. Nové denníky, týdeníky a měsíčníky byly založeny, a nyní se oznamuje, že budou vycházeti 2 katolické velké přehledy v Madridě a Valencii. Estudios Religiosos bude redigovati Tovarýšstvo Ježíšovo v Madridě, a Soluciones Católicas se směrem obranným jeden katolický učenec španělský za spolupůsobení arcibiskupova z Valencie. t.

Nos aumôniers militaires par François Bournand, velmi krásné dílo nákladem Taffina-Leforta v Paříži a Lillu. Francouzským katolíkům dobře známý vojenský spisovatel František Bournand vydal nové dílo, věnované vojenským kněžím. Vypisuje nejprve úkol vojenských kněží vůbec, jich potřebu a rozsáhlé pole činnosti. Potom líčí činnost polních kněží ve válce Východní a konečně činnost jejich za války pruské. V přídavku uvádí nařízení Ludvíka XIV. a jiné zajímavé drobnosti. Kniha jest práce literárně cenná a bohatostí i rozmanitostí látky nejvýš poutava netoliko pro Francouze a kněze, ale pro vzdělané obecnstvo vůbec.

Les miracles de Notre Seigneur Jésus Christ. Napsal abbé Candellier, farář v Davenescourt; nákladem Tequiho v Paříži. Dílo obsahuje třicet sedm kapitol, z nichž každá věnována jest jednomu z předních divů Krista Pána, vypisuje zevrubně a zajímavě místo divu, uvádí doslovný citát z Písma sv. a na konec přidává po každé výklad divu, ukazuje na uzdravení duchovní zároveň s uzdravením tělesným. Spis mluví úchvatně k srdci věřícímu, a odvažujeme se tvrditi, že by k vážnému přemýšlení přinutil vzdělaného nevěře.

Mezinárodní kongres proti nemravné literatuře byl konán v Lausannu ve Švýcarsku. S kongresem byla spojena i »výstava« velké části toho. co nemravného papír dovedl otisknouti. Sjezdu účastnily se deputace téměř ze všech zemí; delegát rakouský však, jenž se byl ku sjezdu též přihlásil, nepřišel. Většinu účastníkův tvořilo kněžstvo, profesori a státní zástupcové. Vzrušující intermezzo událo se, když kterýsi německý delegát pravil, že největší část této literární špíny přichází do Německa z Francie, proti čemuž francouzští delegáti tak rázně protestovali, že řečník německý musil v další řeči ustat. Delegát anglický zase konstatoval, že v Anglii jest Rabelais a Zola sice zapovězen, ale že tam volnou cestu za to mají věci ještě mnohem horší. Italský delegát pravil, že v Itálii nemravná literatura není takou měrou rozšířena, jako v zemích jiných, proto že prý ze 27 milionův obyvatel italských umí čísti pouze 8 milionův. Jiný delegát německý též na to poukázal, že pramenem zla, o které jde, jest v Německu i básník Heine, jakož i socialisté Bebel a Liebknecht; proti vývodům řečníka tohoto neozval se protest pražádný, což jest neomylným znamením, že vývody ty v kongresu došly souhlasu. Delegát americký uvedl, že v New-Yorku existuje společnost, která nemravnou literaturu pálí; ročně spálí několik tisíc kilo knih a novin. Poznamenati také dlužno, že k tomuto kongresu poslaly některé vlády

pozdravné telegramy, jakož i, že úřední zpráva o kongresu bude zaslána všem vládám. Mimo společnost new-yorskou existuje »Franklinova společnost« ve Francii a »společnost pro čistou literaturu« v Anglii.

Druhá valná hromada spolku na zakládání knihoven ve Slezsku konána byla 6. září t. r. v místnostech spolku katolických tovaryšů v Opavě. Průběh valné hromady byl následující. Předseda spolku Jan Vyhlídal, kooperátor v Jaktari, uvítal shromážděné členy, jichž se 21 dostavilo, případnou řečí. »Mnohých věcí se nám ve Slezsku nedostává, z nichž jedno potřebné také jest české knihkupectví, které by se staralo o rozšiřování dobré četby mezi Slezany. Že jest potřebné takové knihkupectví, vysvítá již z toho, že knihkupci Slezští, a zvláště Opavští, bojí se českou knihu vyložití ukázkou ve výkladní skříni. Abychom knihkupců Slezských neurazili objednávkou českých knih a neposkvrnili prstů jejich našimi halíři a korunami, založili jsme si knihkupectví, ale prazvláštní, které prodává dobrý tovar, a to zadarmo, dobré knihy české. A toto nejlacinější a nejlepší knihkupectví Slezské jest náš »Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku«. Dobré knihovny váží si nejen vzdělanec, ale i lidé prostí. Mnohé obce považují se za pokročilé, mají-li knihovnu, byť ji třeba nikdo nečetl, aneb byť i nebyla nejlepší. Má-li knihovna vyplniti své poslání, tož musí býti opravdu taková, aby zušlechtila, vzdělala, probudila z dřímot duševních; není-li takovou, tedy raději nic, neboť zlé knihy zavedly už národy. Knihovny venkovské, někdy i městské mají mnoho nedostatků, zřízeny jsou obyčejně z darů, které doma k ničemu nejsou, tak na příklad některá knihkupectví a nakladatelství rozdávají obcím knihy, jichž málokdo kupuje, hledíce si dary svými zjednatí reklamu a více místa ve skladišti; z čehož samozřejmě plyne, že lid pozbývá chuti čísti, a že z husta podrývá se dobré jádro jeho povahy. Naše nejlacinější Slezské knihkupectví nerozdává staré a nové zboží, po němž se nikdo neptá, po vzoru mnohých dárců, nýbrž snaží se odbyti ten nejlepší tovar duševní. Arciť že vybírá i mezi starými knihami, vždyť, jak praví Feuerbach, dobrým knihám vede se jako pannám. »Právě nejlepší a nejhodnější často ostávají seděti. Konečně však přece přichází, kdo je uzná a z temného úkrytu přivádí na světlo krásné činnosti.« Snahou výboru bylo, aby ty staré, hodné panny, a z novějšího písemnictví ty čisté, neporušené, zasnoubil s očima Slezského čtenářstva. Když už se mluví o pannách a neporušenosti, podotýkám se zasloužilým redaktorem Hlídky literární, dr. P. Vychodilem, že jest to pohříchu hlavní vada našeho písemnictví pro lid, že pěstuje mnoho belletrie, a tu ještě pořád erotickou. Lid erotiku nerad čte, zvláště tu kluzkou, nyní vždy tedy dávati jest přednost četivu poučnému a zábavně-poučnému, jak činil výbor našeho spolku. Ze zprávy účetní přesvědčíte se, že spolek těšil se z přízně krajanů, na prvním místě ctihodní páni bohoslovci Olomučtí, Slezští rodáci, přilnuli náklonností účinnou ke spolku, uznávše tím jeho prospěch, začez jim nejsrdečnější »Pán Bůh zaplať« vyslovuji a přeji, by s nepřítomnými pány díky naše laskavě byly sděleny; k nim stejnou měrou druží se kněžstvo Slezské a Moravské. V Čechách přízeň a pozornost věnuje spolku družstvo »Vlast«, jehož činnost a horlivou záslužnou práci uznáváme i ve Slezsku, a prosím, aby valná hromada projevila souhlas a uznání slavnému družstvu »Vlast« v Praze. Přijato jednohlasně. Ze zprávy jednatele vyjímáme: Celkový příjem od I. valné hromady byl 506 zl. 87 kr., vydání 435 zl. 93 kr., zůstává na hotovosti 70 zl. 94 kr. Za knihy a časopisy vydáno 249 zl. 26 kr., za vazbu 140 zl. 80 kr. Za jednoroční dobu činnosti spolku rozšířeno na 1500 knih. V uplynulém roce založeno bylo 19 knihoven (celkem 43) v následujících obcích: Míchálkovice u Mor. Ostravy 50, Kylešovice 100, Tísek 50, Dobrá u Frýdku 50, Lázy na Těšínsku 50, Byslavice 50, Dobruška 50, Ježkovice 50, Děhylov 51, Hrabýň 65, Těžkovice 50, Nové Sedlice 60, Poruba 50, Uhlířov 27, Martinov 100, Pržno 50, Studénka 100 a připravují se knihy pro Čabysov 50 a Horní Lhotu 50. Spolek měl 121 členů, z nichž 4 zemřeli. Bohoslovci Olomučtí jmenování valnou hromadou prvním čestným členem, darovavše 100 zl. Revize účtů příkázána výboru nově zvolenému. Akklamací zvolen výbor starý: P. Jan Vyhlídal, kooperátor v Jaktari, předsedou, dr. Ant. Kubíček, c. k. profesor na dívčím pedagogiu v Opavě, místopředsedou, P. Roger Zatloukal, kooperátor v Opavě, Fr. Novák, profesor českého gymnasia v Opavě, a P. Alois Vysoudil, kooperátor u sv. Ducha v Opavě, pokladníkem. Díky vzdány sl. redakcím »Opavskému Týdenníku« (za bezplatné obstarávání otisků zpráv), Hlasu, Čechu, Míru, Večerním Novinám, Mor. Orlici, Hlídky Literární, Našinci, Vlasti atd., pak dále všem, kteří nějakým darem spolek obmyslili. Předseda na svém putování po Slezsku nazván byv »národním žebrákem«, užívá práv spojených

s tímto titulem, žebrá u všech ve jménu lidu Slezského o hmotnou i morální podporu, abychom při příští valné hromadě radovati se mohli z prospěchů ještě větších. Členské příspěvky (2 zl. ročně) a dary na penězích i knihy vděčně přijímá P. Alois Vysoudil, kooperátor u sv. Ducha v Opavě.

ÚMRTÍ.

Fran Gestrin. — Slovinský národ nepřestal ještě truchliti po ztrátě, kterou utrpěl smrtí básníka Cimprmana, a již jest mu želeti zase ztráty básníka Fr. Gestrina, o jehož první sbírce básní jsme v 11. čísle »Vlasti« referovali. Ztrátu tuto cítí Slovinci velice trpce, poněvadž není nikoho, jenž by nahradil zesnulého Gestrina a tak vyplnil mezeru v řadě slovinských spisovatelů, která se tenčí rok od roku. — Zesnulý narodil se dne 1. prosince r. 1865. v Lublani, kdež r. 1884. ukončil gymnasium. Po té studoval filosofii a připravoval se na profesorskou zkoušku. Toho času (r. 1890.) zastupoval prof. Spinčiče v Gorici a konečně supploval v Mariboru na učitelském ústavě. Loňského roku v měsíci dubnu onemocněl Gestrin tak nebezpečně, že se zřekl učitelské služby a odstěhoval se do Lublaně. Nevyléčitelná nemoc — suchotiny — kterou bezpochyby dostal předloni při vojenských cvičeních, zničila 15. srpna jeho mladý, ale velmi plodný život. Gestrin byl od r. 1884. do posledních dní spolupracovníkem »Ljublj. Zvona«. V 8. čísle letošního »Lj. Zvona« byla ještě uveřejněna jeho krásná ballada »o křepelce«, ve které básník mistrně vyjádřil tušení blízké smrti. Svě nejlepši básně vydal Gestrin letos ve zvláštní sbírce. — Kolik krásných nadějí zůstalo tu nesplněných! — R. 1890. sepsal pro »Ljublj. Zvon« delší povídku »Iz arhiva«, jež vedle menších novellistických spisů ve »Slovanu« svědčí o jeho povídkářském nadání. Nejen jako původnímu spisovateli, nýbrž i jako překladateli náleží Gestrinu ve slovinském písemnictví čestné místo. Pod různými jmeny (Ivan Gornik, Svoboda, Skalar, A. P.) překládal z ruštiny a češtiny povídky a dramata. Pro slovinské »Dramatično društvo« přeložil Gestrin asi 30 her, mezi nimi díla jako: Naš prijatelj Njeklužev, Nora, Pokojni Toupinel atd. Větší, ale poslední práce jeho byla překlad »Barevných střepů« Vrchlického. To jest zajisté působnost, které bude vzpomínati s vděčností celý slovinský národ. Pomyslíme-li ještě, že Gestrin pracoval s vědomím, že jeho nemoci není žádné pomoci, pak s uctivostí musíme ukláněti se před mužem, jenž přes svou tělesnou slabost do posledního dechu žil svému národu a slovinskému písemnictví. — Celé své jmění — asi 25.000 zl. -- věnoval Gestrin »spolku slovinských spisovatelů« v Lublani.

Juraj Tomljenović. — Jako mladý kmen, z nenadání bleskem zasažený, tak klesl Juraj Tomljenović do předčasného hrobu. Není tomu ještě dávno, kdy s nadšením psal o chorvatské historii, milence své duše, a dnes již ho kryje černá země. Již na gymnasii přilnulo jeho srdce k minulosti chorvatské. Ovoce svého ducha uveřejňoval ve »Věnci«; z jeho prací patrno, že všechny naděje, které do něho skládali jeho učitelé, nebyly bez podstaty. Tomljenović, syn kamenité Liky, zdál se býti na pohled zdravým a silným, ale přece jeho tělo kleslo do hrobu právě v té době, kdy měl dojíti cíle, aby dosáhl doktorátu. Jako doktorské pojednání napsal práci o spiknutí Zrinjsko-Frankopanském. Zesnulý nedosáhl ani 25. roku.

Fr. Štingl.

VLASTĚ.

JEHO BISKUPSKÉ MILOSTI

NEJDŮSTOJNĚJŠÍMU PÁNU, PANU

EDUARDU JANU NEP. BRYNYCHOVI,

BISKUPU KRALOHRADECKÉMU

KE DNI

4. LISTOPADU 1893.

Biskupa ctná již ruka hle spočívá
na mladých skráních muže výborného,
jenž v dobách bouřných podujal se Pánu
sloužiti věrně.

Pět a dvacetkrát otočil se Phoebus,
upluloť čtvrt již století u věčnost,
kněžstva co v zástup Ty svaté jsi vstoupil
církve bojovník.

Bůhtě řídil sám kroky Tvé předivně,
v řádu nástupcem teď apoštolův jsi,
v těch časích těžkých povolal Tě Pán, by
choť jeho bránil.

Aj stojíš nám vzor na božím Sionu,
Tyť bojovník, jenž strachu, bázně nezná,
připraven ves čas, položit hlavu svou
Krista za pravdu!

Břímě ach těžké složenot na šij' Tvou,
 boj tuhý Tě ždá, to my dobře víme,
 chcem' jeden jak muž k Tobě státi věrně
 v zápasu slavném.

Dejž Ti Pán mírou ducha sil přehojnou,
 ráno každé Tvou znova sílu okřep,
 ať jarostí duch i tělo vzpruží se,
 k dílu Božímu!

Až zde skončíš však dobu svou životní,
 a skonán těžký bude věrně úkol,
 vznes se duch pak Tvůj, kde čeká věnec jej
 slávy pověčné!

B. Hakl.

Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občanské.

Napsal

Dr. ANT. LENŽ.

(Pokračování.)

V Zákoně Novém, v zákoně to milosti, jest také všecko panování křesťana nad křesťanem za tou příčinou zakázáno, ježto Pán Ježíš ustavil svět v rovnosti. Chelčický píše takto: »Dále muožem znáti, že sú apoštolé v rovnosti lid ustavili, aby v ničem sobě dlužni nebyli, jedině, aby se spolu milovali, skrze lásku sobě dlužili, jako jedno tělo spojeno z mnohých údů, hlavu Krista majiece.« ¹⁾ Této rovnosti však nic není více odporo, jako panování, a proto jest panování křesťana nad křesťany vůbec zakázáno.

Za tou příčinou vede sobě Chelčický krutě naproti tehdejšímu roztrídění lidstva do stavu panského, duchovenského a sedlského, a odsuzuje je tak drsně, jakož se dělo a posud se děje od těch, kdož od věku XVIII. atomisovali a atomisují všecku pospolitost lidskou, a proto potírali a potírají všecka práva království a zemí, všechna práva kongregací a všechnu autonomii, by tím snáze mohli ovládati všecko a na se strhnouti vládu zemskou. Vždyť jest známo, kterak liberálové ve spolku se zednářstvem jménem stavu městského šlechtu

¹⁾ Siceť viery. I. kap. 7.

a duchovenstvo pronásledovali, a aby všechen lid na svou stranu přilákali, všem všudy volnost, bratrství a rovnost příslibovali, avšak jakmile k moci dospěli, strhli škrabošku lidumilnosti se sebe, neboť na místo bývalé nerovnosti lidu, do stavů rozděleného, postavili jsou jinou, daleko drsnější a nesnesitelnější nerovnost, hrubou tyranii kapitálu nad poctivou prací, nenasytné vyssávání slabšího a ožebračování celých národů. Ve středověku i při rozdělení lidstva do stavů nebylo nikdy tak křiklavé nerovnosti, jaká nyní zavládla v Evropě a v Americe za panování zásad liberalistických. Sám Chelčický jest nám důkazem, že ve vlasti naší před revoluční dobou husitskou lepší poměry vládly, než když se zmáhaly u nás hesla rovnosti, svobody a bratrství se socialistickými zásadami Táborů.

Kdežto Chelčický, jak se domnívám, upřímně to mínil s rovností, kterou hlásal, jednali liberálové ve spolku se zednáři podvodně a hanebně. Chelčický se dovolával rozkazu Páně, že má vládnouti všade rovnost mezi křesťany, a v té své důmněnce zle se horšil na socialitu křesťanskou, kterouž před sebou viděl a shledal, že jest nerovna, do stavů rozbitá, kdežto, jak myslel, apoštolé ustavili svět rovností: »Tělo Kristovo jest, praví, na tré přihnuté, z pánuov, kněží, a z robotného lidu. Prvá prý je moc světská, má brániti mečem, kněží mají učiti, a robotní lidé mají krmiti pány a kněží«. Podle sv. Pavla mají, jak dále dí Chelčický, trpěti všichni údové, když trpí jeden úd, ale to prý se nijak neshoduje s třemi stranami: »Údové hrbovati, ješto meč drží, jiné menší údy dáví, zarmucují, tepú, sázejí do věží, obtěžují robotami, úroky a jinými zámysly, že jako uvadlí chodí, a tito jako koňové obroční sytí«. ²⁾

Podobně zle řadí Chelčický na toto rozdělení stavů do tří stran i jinde, když praví: »Kdežto se ta Cierkev na tré dělí, mající pány, krále, knížata, stránku první, ješto brání, tepe a hájí. A druhou stránku má duchovní: kněžstvo, které se modlí. Třetí stránku má: robotné dělnictvo, a ti mají chovati tielestnú potrebu tieto dvie. A jestliže to tielo Kristovo takým řádem rozdielené, kterak i nerovenstvie v niem jest. Dviema stranám chutno jest, neb i obie práznieta, a mnoho žerzeta, a snadnie utrácita; neb ložita na tretie stránie, podkasavše ji pod se. A ona nese na svých bolestech rozkoše tiech žrácuov«. ³⁾ Radikálními těmito slovy dává Ch. na jevo své rozhořčení nad stavem věcí za jeho času, a věru že by způsob jeho řeči mohl býti vzorem všem, kdož za dnů našich usilují pracující lid vehnati ve vzpouru. Ovšem, že Chelčický těch slov užíval, domýšleje se, že koná podle vůle Páně, kterýž velí: radovati se s radujícími a plakati s plačícími, kdežto, jak pravil: »jedni potí se v robotách a druzí se prázdní v ohladi«. ⁴⁾ Odtud také zavírá: »Protož všecky ty věci nerovné a pravdě odporne stojí v tiech rotách šibalských roztrhaných, kteréžto roty tiemi všemi zvláštnostmi dělí se od slov Kristových, v nichžto viera křestanóm jest postavena«. ⁵⁾

6. Je-li však v Zákoně Novém, jak se domýšlí Chelčický, všechno panování křesťana nad křesťanem zakázáno, pak ovšem pozbývají také tak zvaná práva krá-

²⁾ O trojím lidu řeč. Rkp. kapitoly u sv. Víta. 98^b.

³⁾ Sieť viery. I. kap. 14.

⁴⁾ Tamtéž.

⁵⁾ Tamtéž.

lovská svého základu, jak také Chelčický určitě a jasně vyslovuje. Když byl totiž opět sobě vzpomněl na Židy, že jsou zhrdli králem Bohem za časů Samuelových (I. král. 8, 4—10.) přes všechny výstrahy Samuelovy: že totiž král vezme syny jejich a učiní z nich jezdce a předběhače svých vozův a starosty a vladaře, oráče polí svých atd., a dcery jejich že učiní sobě mastidělnice, ohnětice pekařky a sukenice, a role jejich a vinice že pobře, dokládá: »Na pomstu jich hřiechuov těžkých, v prchlivosti své dával jim pan Buok krále, pře zlé s tím králem, pod niemž jsú zle stonali«. ⁶⁾ Z této okolnosti prý odvozují mistři a doktoři a Cierkev vůbec práva králova. Dopustil prý toho pouze Bůh, aby měli Židé krále, a nikoliv nenaznačil tudíž práv králových. Mistři tedy a doktoři na zmar dokazují moc panovnickou a práva králů. Ovšem prý pravda jest, že psal sv. Pavel k Římanům (kap. 13.), aby dávali císaři cla, daň atd., avšak tu věc, t. j., cla a daň odváděti a jiné povinnosti konati, přikázal věřícím v Kristu, trvajícím pod mocí císaře Římského pohana, aby jemu daň dávali atd., protože nemohl sníti s nich těch daní, kteréž prve dávali sú, nežli křesťané byli, a měli sú zboží své na jeho panství aby (císařové) neměli příčiny, sáhati na vieru. Avšak z toho rozkazu Pavlova nikolivěk nejde, že by byl chtěl uvést mezi křesťany práva králova a jich potvrditi: »Odstup to od sv. Pavla, mezi pohany, aby on prikazuje sboru Kristovu... aby císaři daně dávali, aby mezi křesťany chtiel uvésti a potvrditi práva králova, aby podle toho práva věřící v Kristu jedni druhým násilí tiskli a tupili je z jich statkuov... Když jest přišlo (panování) od pohanuov mezi křesťany, tak sú pro nieho daleko odešli od viery křesťanské, jakož jest to právo daleko od lásky bratrské. Protož chť-li, nechť toho práva uleví, nebo se pro ně na věky v pekle šklebí, tu kde bude pláč očima a skřehot zubů«. ⁷⁾ A jakby nebylo nezbytno, aby ti, kdož provozují mezi křesťany panování, se v pekle na věky věkův pražili, vždyť pak, jak Chelčický hlásá, císař Konstantin a papež Silvestr smrtelně zhřešili, když pohanské panování do Církve zavlekli, a hřeší smrtelně doktoři, kteří moc světskou potvrzují, jakoby víra bez ní býti nemohla, a státi ve své dobrotě, kdyžby jí moc císařova nevštěpovala a nehájila. ⁸⁾

Ke kapitole XIII. epištoly sv. Pavla k Římanům dokládá ještě Chelčický, že sv. apoštol ihned po slovech, aby dávali křesťané císaři daň, připojuje: »Žádnému nebudete ⁹⁾ nic dlužni: jedině abyste se spolu milovali; nebo ktož miluje bližního, ten jest zákon naplnil,« a činí ihned monumentální výklad, kterého by nikdo v těch slovech nehledal: »Odtud vyvrženo jest právo královo se všemi šacunky, robotami, desátky ze všech statků svých. Také bázeň není v lásce bratrské, vyhání ven bázeň láska bratrská. Aniž mýta na bratru, spíše by jeho na pleci přenesla přes vodu, než by z něho mýta brala«. ¹⁰⁾

Ejhle tedy, jak smýšlí Chelčický nade všecko demokraticky. Křesťané jsou podle jeho výkladu zbaveni všech břemen, jež ukládají

⁶⁾ Siet viery. I. kap. 90.

⁷⁾ Tamtéž.

⁸⁾ Siet viery. Kap. 27.

⁹⁾ Podle Vulgaty z ní čtení: »Žádnému nezůstávajte nic dlužni«.

¹⁰⁾ Siet viery. I. kap. 91.

vladařové, oni nejsou zavázáni, odváděti daně ani cla, ani kterékoliv mýto platiti? Při lásce bratrské přestávají všechny šacunky, všechna robota, všechny desátky. Král křesťan nemá tudíž podle Chelčického práva, aby ukládal křesťanským občanům daně, cla a jiná břemena.

7. Králové-křesťané nemají tedy moci své panovnické z Boha, neboť jest moc taková, jak tvrdí Chelčický, proti zákonu Božímu, jestliže křesťan vládne nad křesťanem.

Nemají-li však králové křesťanští z Boha té moci, aby panovali nad lidem křesťanským, tím méně ji mají knížata, páni, panoši a ještě méně, jak učí Chelčický, duchovní. Především dotýká Chelčický, »že moc Antikristova má prý proti Kristu zlé zpřežení, plné smělosti k dokonání zlých věcí sobě pomocné, silně bojovati proti pravdě . . . pokolení zlého a smělého šibalstva a na cestě Jidášově.¹¹⁾ Ty roty šibalské jsou podle sepsání Chelčického především řehole mnichů, zvláště žebravých, kanovníkův, prelátův atd., zde však má na zřeteli ty roty, kteréž měly účast ve vladařské moci Králův. Sem náleželi šlechtici, kteří drželi statky zapsané v deskách zemských. Petr Chelčický jme se totiž mluvit o rotách a pokoleních, erby korunovaných: »Narození jich v hnisu,« praví, »a sláva jejich na skonání v smradu. Oni prý se vyvyšují, ano, pýchou svojí Lucipera převyšují, život vedú sodomský, mají svobodu zla, vše jim sluší a všecko jest bez svědomie u nich. Kdyby byli pohané anebo židé, ale oni jsou křesťané! Chtie mieti první právo u viere, chtie býti pány viery . . . Nevie, jsou-li na ďáblich takové odpornosti Kristovy, neboť žádný nemuože býti účasten Krista, leč by mu byl v kříži připodobněn. Vsaak on se neobráti, že jsou oni sobě tak křivú česť na světě osobili a ji erby zkorunovali, a přičtli sobě takovú pýchu za slušnosť, a řád jich urozenie z ďablů a z mrzkosti hřiechů. A taký rod prokletý aby erby zkorunovali, chtiece z nieho slávu mieti nade vsecky lidi na světě . . . Ani králi, ani pánu, ani panoši nesluší taková . . . odpornosť k potupení Kristovu, ktož chce křesťanem býti . . . Oni křižují Ježíše na sobě, neboť jsou prý ta pokolení mnohotvárna, erby korunovaná, života Pána Ježíše odporna. Mají prý dvojnásob rození z hřiechu Adamova, a sáhajú skrze nie ku všeliké nepravosti . . . A druhé rozenie ze hřiecha podle rodu mají, podle rodu nazvaného, aby po tom rodu byli vládkami urození dobrého, a po tom urození aby měli jméno: dobří lidé počestní a nejušlechtilejší . . . A v tom urození aby se oddělili ode všech lidí pokrmem, stavením, mravy, obcováním, požíváním. Také na tu dobrotu sluší panování pohanské, neb to pokolení erby korunované dosáhlo jest zemi, a panování nad jinými obdrželo jest.«¹²⁾

Toto panování šlechty zamítá Chelčický a praví: »že ta všeliká dobrota urození založena jest skrze zamysl nepravý, od pohanů nalezený k dobytí erbů od císaře a králův skrze služebnosť hrdinství nějakých.«¹³⁾

Zamítá Chelčický panování šlechticů, i kdyby všichni byli šlechtetní, neboť panování křesťana nad křesťanem jest již o sobě hříchem velikým, anť stojí proti zákonu Božímu, tím více tedy, pakli vedli život, jak jej Chelčický líčí, opět všeobecně, jakoby nikoho

¹¹⁾ Siet viery. II. kap. 5.

¹²⁾ Siet viery. II. kap. 1.

¹³⁾ Tamtéž kap. 2.

z nich nebylo bývalo, jenž by byl milovníkem zákona Božího. V láteření a spílání šlechtě jest Chelčický neunavný: »Všickni chtějí páni býti, praví, panoši, žoldnéři, neb snadno jest na tlustých koních jezdit, hroziti a hrdě mluviti, chlapy a výry sprostým lidem nadávati a odřieti je jako lípu a hlavu jim zbíti a vždycky a hojně pieti, dobré a nejlepšie věci (jiesti), prázdni, túlati s místa na místo, bez užitku marnosti mluviti a rozličné hříechy bez studu páchat. Takových hrdlacův přielišné rozmnoženie všude po hradiech a miestech jest, neb skrže moc násilé činí obcem, platy berúce, doma dobrá bydla na to mají, hodujú a prázdny život na to vedú.«¹⁴⁾

8. V středověku měla města samosprávu a svézákonnost velikou. Stálat pod svými zákony, jimiž se spravovala. Měla také moc politickou, soudní a výkonnou, i právo hrdelní. Odtud tedy jde, že i města měla účastenství v panování jako šlechta. Jestliže tedy právě s hledistě toho přísně pokračoval Chelčický na zemany, řádl neméně proti městům. Slysme jenom: »Prijde řeč o šibalstvích městských, dí Chelčický, jenž sú moc Antikristova proti Kristu, zlé spřežení plné milosti k dokonání zlých věcí sobě spomocná, silně bojovali proti pravdě... pokolení zlého a smělého šibalstva. Protož ta šibalstva městská silně ztrhala sú sieť Petrovu, když přičtena byla viere zvláštnostmi městskými, podobná panování pohanskému a utvrzena tím panováním, podobná rotám, erby korunovaným... V městech prý jedině znamenie viery lživá a mrtvá ostala sú na nich, a jméno křivé křesťanské.... Města prý nemohú pravé viery přijeti, ani snést... neboť v základě svém sú odporná viere Kristově... Viera Kristova upriemě jest proti tiem zvláštnostem městským. Protož kazatele viery Kristovy město nepřijme, ale kazatele doktorů a papežů... Město jiného nepřijme, leč slepé baby a chromé dědy, ježto u kostela sediece, žebří... Zákon Boží prý zavrhl, ten by jim roztrhal pokoj. Protož, dí Chelčický, tuto vážím za škody viery: vmíšené pohanství k viere, ješto chce spolčiti, neb účastno býti viery i ďablův.«¹⁵⁾

Podle toho jsou, jak z výroku Chelčického na jevo vychází, všechna zařízení městská původu satanášova. Původ měst však v Kainovi jest. Chelčický praví: »Mistr Protiva mluví o základu měst. Toto praví, že Kain pro vraždu bratra svého udělal jest město, jehožto vzdělání příčina jest byla: že loupežem a násilím zboží shromáždil jest, a protož města zdmi ohražoval, boje se tiech, kteréž jest urazil a zlúpil se svú rotú, v svých městech jest shromažďoval. Protož Kainovi se přidává počátek měst a hradů dělání, a to z příčiny vraždy, loupeže a násilí. Neboť Kain zabil Abela, a učiněn zběhem a tulákem, boje se za život město udělal, potom jiné loupil, zboží shromáždil a lid zlý sobě k zlodějství přibral. A potom jiná města dělal, aby je osadil zlodějským lidem... V Kainovi mají tedy města své založení i hrady, v těchže šlépějích krácejíce jako on, neboť jiní by nemohli měst a hradů osiesti (osaditi), jedno vražedníci a násilníci, lichovníci, kupci, trhovníci, šantročníci, jenžto se najvíce nevěrami a lakomstvím pickují... Tam prý sú vezdy připraveni k vraždě, hotovi sú se děliti s krví a činiece zla za zlé... Proto prý staví zdi městské, aby se

¹⁴⁾ O trojím lidu řeč. L: c. L. 103^b.

¹⁵⁾ Sieť viery. II. kap. 5.

proti násile bránili... ač dí Bouh: Mně pomsta, já odplatím. Řím. 12. V městech prý jest obžerství a opilství, rozkoše tělesné, cizoložství, peských milostí, frejův... Vladykům se měšťané rovnají postavou, oděvem, nápoji, domy, pokoji, světnicemi, loži, jako u pokolení erby korunovaných.«¹⁶⁾

Ovšem že nečinila ve všech těch krásných věcech, kteréž tuto Chelčický o městech vypravuje, Praha nižádné výjimky. Chelčický vzpomíná ve svém hněvu proti městům také na ni: »Když prý se zavře to tělo z tří stran do Prahy, co prý spotřebuje a obec musí je živiti, ač na tři míle kolem Prahy není obce, a tak prý je to i v jiných městech, neb přílišné množství žráčův má Praha, neb všudy války vedú a obtížení sú pro pravdu Boží.«¹⁷⁾

9. Zavrhuje-li Chelčický panování vůbec, a toho nikterak nedopouští, aby měl moc vladařskou král, knížata, páni, panoši nebo města, tím méně smí, jak praví, býti biskup, prelát, kněz držitelem panování: »Horší prý jest ono v duchovním kněžstvu a v mistřích, zvláště; že tu vieru drží, jakožto vlastní věc viery z nejvyšší potřeby viery.«¹⁸⁾

Z toho jest viděti, že Petr Chelčický tuto předstihuje svými názory, a to za příkladem Jana Viklefa a Jana Husi, reformační věk století XVI., neboť kdežto on již v XV. věku odpíral duchovenstvu, aby byli v držení statků pozemských vůbec a zboží v zemských deskách zapsaného zvláště, činili takto reformátorové teprv ve věku XVI., a francouzští revolučníci dokonce až ve věku XVIII., ovšem ne ze zásad náboženských, ale ze zásad bezohledného násilí a fanatické nevěry.

10. Není-li, jak Chelčický tvrdí, moc panovníčí z Boha, pak nemají mocnářové podle téhož Chelčického nižádné moci zákonodárné. Tato jeho nauka jest důsledkem základního názoru jeho, že Zákon Kristův jest důstatečen ku správě lidu Božího. Táhná se k Viklitovi, jenž dí, že Zákon Kristův důstatečen jest ku správě lidu, praví: »Zdá se, že tak jest; Zákon Kristův důstatečen jest, spraviti člověčenství... bez přimísení zákonův lidských. Ten zákon prý neumdlévá množstvím obrácených, tedy je vždy dostatečný. Byl prý dostatečen k životu apoštolskému v prvotní církvi svaté, obrátiti více jich; tím spíše prý nyní jest dostatečen v životě a mravích založiti, což jest lehčeji.«¹⁹⁾ Opět prý dí týž mistr, t. j. Viklif: Poněvadž zákon lásky jest dostatečný, tedy i Zákon Písma jest dostatečný... To prý se potvrzuje tím, že Církev rostla bez správy práva městského, ale byla spravována zákonem lásky. Když prý oba ty zákony byly v Církev vmíseny, ihned ona umenšovala se podle kronik, a jed v ni vešel.²⁰⁾ A opět prý dí týž mistr, že všecka ustavení, jichž nemá Zákon čtenie svatého, sú zbytečná a nepravá.²¹⁾

Jsou-li však všecka ustavení, jak Chelčický ústy Jana Viklifa dotvrzuje, pokud nejsou v Písmě svatém, zbytečná a nepravá, tož ovšem nemá nikdo, ať byl by císař, král,

¹⁶⁾ Sieť viery II. kap. 6.

¹⁷⁾ O trojím lidu řeč. L. c. L. 106^b.

¹⁸⁾ Sieť viery. I. kap. 30.

¹⁹⁾ Psaní Mistru Janovi. L. 11.

²⁰⁾ Tamtéž. L. 13tý a 14.

²¹⁾ Tamtéž. L. 15tý.

kníže, anebo kdokoliv práva, ustavení o své ujmě činiti, zákony dávati, a důsledně není nikdo z křesťanů, nad nimiž vladař křesťan vládne, povinen takových zákonů přijati a dle nich v životě občanském se řídit, neboť ku věcem nepravým nemůže pod Bohem nikdo bližního svého zavazovati, jako nikdo není pod Bohem oprávněn, takových věcí činiti. Odtud zove Chelčický všechny zákony, s nimiž, jak praví, vešel Konstantin pod víru, zákony šibalskými, a tak zove také všechny zákony císařské, městské, neboli, jak je jmenuje, rathúské.

11. Jako zamítá Chelčický moc zákonodárnou králův tohoto světa: tak jim také odpírá moc soudnou. Konstantin prý, praví, pohaněl víru, když jest všel pod víru, a vzal moc nad křesťany, byv učiněn, jakožto jeden z nich a domácí, kdežto křesťané byli zavázáni Bohu tak tvrdě, aby nemohli se pochyľiti nikam od zákona Božího. Všel prý Konstantin pod víru s úřady a právy pohanskými, a vzav moc nad křesťany, podvedl je pod práva pohanská... aby podle těch práv městských a pohanských obvykl ty potřebnosti řídit: jimiž se u bezpráví přiházejí: kteréžto potřebnosti dlužni sú byli, řídit podle správy zákona Božího. Tak že, když se jim přihodí žaloba anebo pře v kterém bezpráví, aby s tiemi bezprávími utíkali se k úředníkuom pohanským v súdy, aby to bezpráví místo, nebo poklid bralo. A netoliko tomu sú obvykli, ale i pomoci hledají u císaře k obraně svých bezpráví: aby se bránili a mstili skrze jeho moc na tiemi, kdož na nie sáhají. . . položí naději v císaři, kterúž sú měli položit v Bohu. I budú nešlechtní, jako pohané, kládúce naději v človieka... kterúž sú mieli mieti (v Bohu), a všecka svá bezpráví podle jeho zákona řídit, jinak zpět, nežli práva císařská a pohanská řídí: trpiece bezpráví, a nižádnému zlého za zlé nečiniece... Tiemi činy (t. j. soudy před úřady pohanskými) odstupují od Boha a jeho zákona. A obvykše tomu křesťané, již z tiech věcí svědomí nemají. A tu ránu vzali sú z Konstantina, jenžto všed mezi ně, přijal mezi nimi účastnosť viery, a uzdil na nich účastnosť bludů pohanských... To prý je cizí učení: »Protož mistr Protiva dí: že kdykoliv člověk zvoluje sobě více ustavenie neb zákony lidské, nežli zákon Boží, v tom sobě zvoluje jiné a cizí bohy. Kdož prý se tedy řídí právy císařskými, ten sobě zvoluje boha císaře, opouštje zákon Kristův.«²²⁾

Podle této nauky Chelčického nemá patrně mocnosť světská nižádného práva, aby zřizovala stolice soudné, a aby ve sporech svých poddaných rozhodovala, občanů naproti bezpráví hájila, jich ohrožený majetek naproti násilí bránila, nálezy soudní činila, podle nichž by se spory odklízovaly a mír a pokoj zabezpečoval. A jakoby neměla mocnosť světská, stojíc k nauce Chelčického žádného práva, zařizovati stolice soudní a přestupky zákona k soudu poháněti; tak by se také občané křesťanští, vyznávajíce učení jeho, nesměli na svou obranu naproti násilnostem k soudům utíkati, neboť by jinak podle naučení Chelčického k pohanským soudům se uchylujíce Boha opouštěli. Proto se také dovolává Chelčický velikého doktora Protivy, jenž dí, že správa Božská se liší od správy lidské, neboť ta prvá jest správa milosti, a ta druhá jest pro věci časné s připuzením. K této prý po-

²²⁾ Sicť viery. I. kap. 2.

hané stojí, hledající prospěchů svých. Taktéž i křesťané poběhlí v pohanství obrácení... zahravše Boha od sebe i zákon jeho zavržše, moci pohanské hledají s jejími právy. Věrný křesťan však se k těm soudům neutíká, neboť takoví majíce umění podle čtení (Písma sv.), městské ostříhání zamítají a všecku pečlivost na Bůh vykládají a raději škodu trpí u věcech časných, nežli by městsky jich dobývajíce, urazili duši svú.«²³⁾

Kdo se tedy, jak tvrdí Chelčický, k soudům světským na svou obranu utíká, hřeší smrtelně, neboť odstupuje tím od Boha. Správa městská ostříhá prý jediné škodu na těle a na statku, nezřízeně a s hříchem, a skrze hřích Boha zbaví. Správa zákona Božího podobá se nevinnosti a stavu jejímu tím více, čím více se zdokonaluje, správa městská však podobá se pádu. »Protož, dokládá Chelčický, správa městská tomu pádu posluhuje, a v pádu je rozmáhá, a od nevinnosti daleko činie, nebo skrze správu městskou vždy koná svůj pád, lakomí se, soudí, mstí a t. d.«²⁴⁾

Končíme tedy, že jsou podle Chelčického všechny soudné stolice v občanské societě (a i církevní) naproti řádu Kristovu, a že lid k tomu ženou, aby od Krista Pána odpadl, a že za tou příčinou nesmí se žádný věrný křesťan utíkat pro domáhání svého práva k rychtářům a ke konšelům, zkrátka k občanským soudům. Základ toho všeho jest, jak Chelčický dí, zákon Boží, kterýž velí trpěti, a nikoliv své právo soudně vymáhati a brániti. »Křesťané,« praví Chelčický, »nemají vyhledávati súduov pohanských na rathúsích. Křesťané nemohú viery své následovati podle jiné správy pohanské a městské na rathúsích, pod žalobami stojiece, nemohú Krista účastni býti, aniž spasení býti v tom umírajiece.«²⁵⁾

Chelčický měl tuto na paměti slova sv. Pavla, kterýžto kárá Korintany z toho, že se soudili před soudy pohanskými. Sv. apoštol dí totiž káravě: »Bratr s bratrem se soudí, a to před nevěřícími? Jíž to zajisté hřích jest, že máte soudy mezi sebou. Proč raději křivdy netrpíte? Nabrž vy sami křivdu činíte a křivdíte, a to bratřím. Zdalíž nevíte, že nespravedliví nebudou královstvím Božím vládnouti? (I. Cor. 6, 6—9). Stav věcí byl dle slov apoštolův ten: Povstaly sváry v Korintu, ježto jeden druhému škodu činil. O těch sporech, jejichžto základ sv. apoštol znal, praví, že jsou hříšné, a že by bylo lépe, raději trpěti, nežli takové spory míti. Avšak když již povstaly, dokládá sv. Pavel, tož se měly vyřídit po domácku mezi věřícími, a nikoliv jich vynášeti před soudy veřejné pohanův. To jest, jak za to mám, smysl slov apoštolových, kterýž byl pečliv, aby čest Církve neutrpěla při těch, kteříž jsou kromě Církve. Že by byl sv. Pavel výslovně křesťanům zakázal vůbec před soudy spory své vyřizovati, není ve slovech jeho. Chelčický však vkládá do slov apoštolových jiný rozum. »Dopustil prý sv. Pavel Korintanům, aby měli soudce mezi sebou, pro

²³⁾ Siet viery. I. kap. 32.

²⁴⁾ Siet viery. I. kap. 33.

²⁵⁾ Siet viery. I. kap. 8.

jich mdlobu, anť menší zlo jest, doma před svými hanbu svú odkrývati²⁶⁾ avšak on přehlédł, že kdyby vůbec hříchem bylo, práv svých před soudem hájiti, že by byl apoštol nikdy nemohl dopustiti, aby pře své byť i jen po domácku konali a domácím soudem odklízovali, alebrž byl by byl jednoduše vyřkl, že soudy míti jest veskrze pod smrtelným hříchem zakázáno. Na základě slov apoštolových nebyl tedy oprávněn Chelčický, aby ty odsuzoval do pekla, kdož svá spravedlivá práva před soud přinášeli. Také lze doložit: že mluvil sv. apoštol v okolnostech jiných, nežli v nichž žil Chelčický. Societa za časů Chelčického byla křesťanská, a věru že se nestala proto pohanskou, poněvadž se zalíbilo Chelčickému ji zvatí zpohanilou a Sodomou.

12. Nemá-li moc světská ve svých rukou zákonodárství občanského, tož ovšem nelze ji také přiřknouti moc výkonnou. Msta jest, jak učí výslovně Chelčický, zakázána, neboť věčný Bůh sám dí: »Mně pomsta, já odplatím«; a v tom věru nižádný věrný křesťan nebude odpírati jemu. Avšak nálezu Chelčického: »že nikomu není dovoleno, ani řádným soudům, aby stíhaly trestem zločiny«, nižádný pravověřící křesťan víry nedá. Chelčický se dovolává ovšem k tomu cíli a konci prvotní Církve, ano i samého Pána Ježíše. Apoštolé prý zřídili ten lid u vieře skrze dokonalost práva Božského kromě tiech zřízení, kteráž se skrze moci světské dějí podle práv pohanských. Pán Ježíš prý ustanovil: »Zhřešil-li by pak proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho mezi sebou a jím samým. Uposlechně-li tebe, získal jsi bratra svého: pakli tě neuposlechně, přijmi k sobě ještě jednoho, aneb dva, aby v ústech dvou neb tří svědků stálo každé slovo. Pakli jich neuposlechně, pověz Církvi, pakliže Církve neuposlechně, budiž tobě jako pohan a publikán.« Mat. 18, 15—17. Podle toho prý také sv. Pavel poručil, »aby se nesměsovali Bratří s tím, kdož jest smilník, modloslužebník, zlomluvce, neb opilec, neb dráč, a velí s takovými neobcovati«. Odtud prý »podle zápravy Kristovy nemají býti zlí po svém provinění hříechuov k ničemuž puzení, aniž čímž přikazuje nad nimi mstíti, jediné skrze dobrotivost bratrskú, aby opraveni byli, a ku pokání přivedeni. A to jest prostě dobrá správa, podle níž může hříšný milosti Boží dobytí zase, kterúž jest ztratil hříechy svými, a muož spasen býti, kdežto zpět podle správy městské všude takovým smrt postavena jest za taková provinění, a jest skutek nemilostivých lidí tohoto svieta... Ale v první správě Kristově, nemuoželi toho dobrota bratrská opravit, ale muož jeho neškodně pominouti, varuje se ho.«²⁷⁾

K zákonu milosti přihlížeje, praví Chelčický ke slovům: »Neposlal Buoh Syna svého, aby súdil svět: »aby súdil svět na zatracenie, ani súdem tvrdým světským, ústavě súdy světské s právy tvrdými; aby se podle těch práv na smrt odsuzovali pro ty hříchy, anebo pro ony věšeli, stínali, pálili, topili, oči lúpali, ruce utínali a z miest vyhánili, řkúce: Ta práva a ty súdy nám neustanovil Pán, abychom se tak mstili nad hříšnými, smrt jim činiece a o statky v súdech se vadiiece. Ale on, ježto jeho Buoh neposlal, aby súdil sviet pro jeho hříšnosť do pekla, anebo na smrt, když na něho takového súdu podali kněžie a mistři, ježto zákon velel, zabíti: On jest řekl: »Kdo

²⁶⁾ Sieť viery I. kap. 9.

²⁷⁾ Sieť viery. I. kap. 10.

z vás bez hříechu jest, ten první kámen na ni (ženu cizoložnou) vrz, a tím odehnal od súdu krkavce duchovní . . . A tiem, kdo chtěli spáliti Samaritany, dí: Neviete, čího ducha jste, mého nejste, nebo Syn člověka nepřišel jest, duší lidských zatratit, ale spasit. Protož ani mstil, ani hrozil pomstami rychtářskými, ani lidi obtěžoval právy ukrutnými, a břemeny těžkými, jakož činí súdce tohoto svieta.²⁸⁾

Podle toho, což předesláno bylo, zamítá Chelčický všechnu pomstu, neboli všechen trest za zločiny páchané. Jemu se nejedná snad o to, aby krutost trestů byla zmírněna, jež ukládali zločincům tehdejší trestní soudové a hrdelní, neboť v tom by zajisté byl nalezl souhlasu v katolické Církvi: alebrž neústupně na tom stojí a tvrdošijně až do omrzení opakuje, že jest pomsta za zločiny zákonem Božím, zákonem to milosti zakázána. Zakazuje Chelčický netoliko pomstu, kterouž by člověk na člověku, jenž se byl provinil proti němu, o své újmě vykonával, ale i všechny tresty, jež by zákonitým způsobem uvalovaly soudy na vinníky, a všechno vykonávání soudních nálezů, rovněž jako zavrhoval všechnu moc zákonodárnou v societě občanské. On zajisté neuznával jiného trestu, leč jen vyobcování z Církve. Nade všechno však zavrhoval Chelčický trest na hrdle. Proto se také zle horší na mistry, kteříž trest smrti zastávali vůbec a na sněmu Basilejském zvlášť. Oni prý činí Boha s dvěma ústy, aby jedněmi řekl: »Nezabiješ«, a druhými: »Zabiješ«²⁹⁾; a to dí Chelčický, aniž by povážil, že týž Hospodin, kterýž v desateru přikázání hlásal: »Nezabiješ«, také velel: »aby smrti umřela žena v cizoložství dopadená, a aby smrti zemřeli, kdož by se dopouštěli modloslužebnosti«. A tak jest tomu skutečně: že nedopouští Bůh, aby člověk člověka života o své ujmě zbavoval, neboť jest člověk podle obrazu Božího stvořen: avšak jestliže by zločinu se dopustil, jímž podle zákona občanského, řádně ustanoveného, anebo z úmysla zavraždil bližního, a řádně byl souzen a odsouzen, nemůže se tvrditi právě s hlediště Zákona Božího, že by bylo nespravedlivo a hříšno, zločince takového souditi, hrdla odsouditi a nález smrti také vykonati. Týž Bůh zajisté, kterýž řekl: »Nezabiješ«, pohrozil také: »Kdobykoli vylil krev lidskou, vylita bude krev jeho; nebo k obrazu Božímu stvořen jest člověk.« (Gen. 9, 5.) A opět: »Jestli že by kdo z úmyslu zabil bližního svého a skrze úklady: i od oltáře mého odtrhneš jej, aby umřel«. Exod. 21, 15. Tak Hospodin mluví, kterýž vyřkl slovo: »Nezabiješ«.

(Pokračování.)

²⁸⁾ Kniha výkladuov. Pondělí letniční.

²⁹⁾ Siet viery. I. kap. 70.

Z básní Ant. Bulanta.

Alvarez.

Kordovu z daleka chudina spěchá,
kláštera plní se vchody,
hostinná u města vábí je střecha
s nápisem: »Do nebe schody«

Nemoc i zármutek, nouze a běda
u dveří kupí se v davu,
strážného anděla v klášteře hledá, —
Alvára ve bílém hávu.

Všeliké bolesti slzy on suší,
odstraní nesvár i vádu,
tělu dá úlevu, útěchu duši,
pro všechny dobrou má radu.

Almužnu poskytá, chudobu hostí,
vyléčí churavce bedné,
u něho naleznou bohatí, prostí
ochotu v noci i ve dne.

Šel kdysi Alvarez v řeholním šatě, —
v tom kdosi o pomoc volá; — —
nalezl u cesty v kalu a blátě
žebráka mrtvého z pola.

V tváři churavce vyhublé tahy,
dech smrti na čele bledém,
pod šatem zedraným z pola úd nahý
hnusným je obalen vředem.

S chudšasem Alvára pravice štědrá
v soucitu o plášť se dělí,
z bláta ho pozvedá na svoje bedra,
do svojí nesc ho cely.

Ale tu pojednou ruka se třese,
úžasem kroky své staví,
vidí, jak v náručí cizinci pne se
stkvělá zář okolo hlavy.

Přemítá řeholník, — bdí-li či sní-li?
Kdo je ten ubožák cizí?
Žasne a diví se, — — náhle v tu chvíli
z rukou mu cizinec mizí.

V údivu samoten Alvár tu stojí,
 ku předu nemůže z místa, —
 vždyť nesl na rukou do cely svojí
 samého — Ježíše Krista!

Štěstí.

Kemeth byl hrdinou, Skotů byl králem,
 s královnou Fenellou ve sporu stálém;
 v boji tom nad mužem zvučného jména
 stala se vítězem zchytralá žena.

S úsměvem na tváři s vábnými rysy
 Kemetha v zahradu vlákala kdysi,
 kde socha umělá podivné zvěsti
 tak měla napsáno: »Bohyně štěstí«.

U vchodu zahrady ve stínu mlází
 jablko podává tomu, kdo vchází,
 zbraň chová ukrytou ve druhé dlani,
 kdo sáhne k jablku, — šípem ho raní.

Nepoznal Kemeth král nástrahy vraha,
 k vábnému jablku dychtivě sahá,
 leč místo ovoce bohyně štěstí
 šíp k srdci krvavou cestu si klestí . . .

*

Tak se nám ve světě s radostí daří!
 Vábí a lichotí s lahodnou tváří,
 sotva jí okusíš, — srdce ti zraní,
 s bolestí po leta vzpomínáš na ni!

Píseň o Bélovi.

Tak v listech čteme dějepravy:
 ve chrámě stála modla Běl,
 již v Babyloně ctily davy
 a ve prach potřel Daniel.

Jí k službě byla řada kněží,
 dar denně dán jí na počest:
 čtyřicet ovcí před ní leží
 a k tomu džbánů vína šest.

Noc každou snědla ústa modly
i mouky bělné dvanáct měr — —
a věru, vždy se kněží shodli, —
vždyť dosti měli na výběr!

A stálá byla lidu víra
i obět z léta na léto,
až prorok pozval krále Cyra,
vzal popel a vzal řešeto.

*

Tak podnes věštců řada smělá
lid vzletným slovem unáší, —
však jako druhdy kněžím Béla
jim vlastenectví vynáší! .

Zřel prorok stopy v chrámu celém,
když odkryl kněží leš a klam; — —
kdy lid náš bude s Danielem
as popel sypat ve svůj chrám?

Astry.

Na hrobech zapadlých svatého pole,
kde stojí bez listů topoly holé,
okolo trávníkem zarostlých cest
vidím jen astry teď v podzimu kvést.

Jest cosi vážného v té vaší kráse,
jež jste nám vykvetly v tak pozdním čase, — —
tak i já teprve za mužných let,
co v duši pučelo, počal jsem pět.

Ale ta myšlenka srdce mi kruší,
aby ty písňe, jež kvetou mi v duši,
náhle mi nespálil — tak jako vás —
všedního života podzimní mráz.

Poslední oběť na Velíze.

D ě j e p i s n á p o v í d k a.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

(Pokračování.)

III.

rec Květ vyšel pro své obvyklé dary, jež od ctitelů Velisových dostával. V létě ho vyžívoval téměř les, na zimu pak vybíral příspěvky od okolních osadníkův. Dávali mu rádi z úrody pozemské a sami docházejíce uctít bohů svých, přinášeli, čeho jim pole a zahrady poskytovaly. Květ je navštěvoval, by své věrné potěšil a opět za čas s lidmi si pohovořil a ze své samoty se vybavil. Pomalu sestupoval po stezce. Krok mu vázl, a prsa mocněji než jindy oddychovala. Tolik let tuto cestu v rozmanitých nepohodách konal, a nikdy mu nebylo tak těžce, u srdce. Bolelo ho, že tak smutné má zvěstovati zprávy. Velis se hrozně hněvá, oheň mu uhasl, a žhavý popel vítr div nerozmetl. Co se napracoval, než z jisker opět oheň rozfoukal, suchých větví nanosil a div celou noc oheň nehlídal, aby tento nepřišel zase ve zkázu.

V posledních dnech tak nepříznivá se udála znamení, že Květ přímo trnul, co se stane. Kdyby to bylo z jara, bál by se bouřek a přívalů, neúrody a hladu, teď na podzim snad jiná metla hrozí. Snad hrozí válka, snad lze čekati vpádu nepřátelského, nebo přijíti má jiná strast na Českou zemi.

Květ se chystal osadníky povzbudit, by se nové křesťanské víry, která se po Čechách šíří, varovali, Velisovi věrni zůstali, jemu sloužili a zvláště nyní všichni na vrchu se shromáždili a Slunoboha nějakou obětí smířili.

Tyto a jiné věci naplňovaly jeho srdce starostmi. Byl mnoho zmitán nedůvěrou, že se všechno šťastně skončí. Proto kráčel tak váhavým krokem a často se zastavoval.

První sníl, jak přišel, tak rychle roztál pod slunečními paprsky. Dnové byli opět krásní a jen žloutnoucí listí připomínalo podzimní čas.

Vida doškové střechy, zamyslí se. Znal všude každé dítě, věděl o všem a mohl spočítati v paměti své věrné. Dokud byl mladší, i dvakráte denně dolů sestupoval. Teď ho zastala Ladička. Květ si nyní raději na slunci poseděl, a oko jeho bloudilo po vrcholcích stromů. Také vyřezával a nejlepší souše na oheň vyhledával.

Žrec Velisův se blížil k prvému přibytku. Tam se obyčejně vodou ze studánky občerstvoval. Nikoho nebylo doma. Nabrav si čerstvé vody, napil se. Pak kráčel dále k pravé dědině, Byla neveliká, asi třicet obydlí čítající.

Dědinu Řím odděloval potok a rybník od Kublova, osady o něco větší a lidnatější.

Květovi se zdálo, že se mu schválně dnes vyhýbají, že se před ním schovávají, a děti přímo jakoby se ho bály. Jindy tomu tak ne-

bývalo. Zvali ho do stavení a všude ho rádi vídali. Už třetí obydlí nalezl zavřeně. Co to znamená?

Květ si pospíšil, aby dohonil Dobřana, který také rychle pospíchal, jakoby před ním prchal.

»Počkej, příteli a pověz mi, kde jsou obyvatelé zdejší, že nikde nikoho nenalézám?«

Dobřan zvolniv krok, cosi zabručel, ale Květ ani slova nerozuměl. Pospíšil tedy, až mu byl v patách.

»Kam vyšli? Na polích dávno po žních, a v lese jsem též nikoho nespatrił —«

»Bojím se ti oznámiti, co se zde děje —«

»Tedy už přikvačilo neštěstí, jež Velis věstil?«

»Nevím, jak to jmenuješ, ale my to za neštěstí nepovažujeme. Spíše bychom jinak soudili. Poznali jsme pravého Boha.«

Staroch si oddechl, a Květ stanul, jako hromem zasažen. Tvář jeho zbledla, nohy se pod ním chvěly. Dobřan chtěl odejít, ale maje se žrecem útrpnost, zůstal.

»Celý svět přijímá křesťanskou víru, také my jsme tak učinili. Až zaslechneš a poznáš učení to, jistě se ti zalíbí.«

»Tedy i sem už vniklo křesťanské učení, jež ničí bohoslužbu a úctu domácích bohů věkožárných?! A přece zde byl tak dlouho a tak velice ctěn bůh Velis, který nás tolik věků chránil a nad námi bděl? Jak nevděčně jste se k němu zachovali! Trest jeho vás zastihne všechny.«

»Nemá té moci. — Ty jenom trestem hrozíš, ale kazatel nové víry nás poučoval o lásce,« řekl Dobřan.

»V hrdlo lhal, a vy jste se dali ošáliti.«

»Vždyť ty také ku křesťanské víře se nakloníš —«

»Nikdy, nikdy!«

Květ v tváři přímo zmodral, z očí šlehal mu oheň. Dobřan by se byl rád vzdálil, ale žrec ho nepustil. »Ty's se také zapomenul? Mládež snad k novotám přilnula na nějaký čas, ale vy, muži, jste vytrvali. Máte rozum a uznáváte služby, jež nám Velis posud prokázal? Vid', že se spojíte se mnou všichni do jednoho, bychom starý způsob a mrav, bývalou úctu a vážnost Velisovi zjednali a všechno napravili. Slib mi, že s ostatními novému učení v cestu se postavíš.« Květ mluvil rychle, jako horečkou uchvácený. Dobřana uchopil za rámě a své mínění mu přímo vnucoval. Ale kmet vrtěl záporně hlavou a sklopiv zrak, odpovídal nesměle:

»Květe, už nepůjdeme s tebou. Stali jsme se křesťany až na malé výjimky. Ale i ti dosud kolísají, a jest naděje, že se obrátí ke kříži. Tobě nezbyvá už, nežli následovati našeho příkladu.«

»Slyším dobře? Tak mluví muž, na něž jsem tolik spoléhal? Rozpomeň se, rci, že všechno, co jsi teď pověděl, bylo lži, že aspoň vy, šediví muži, zůstali jste věrnými. Ty váháš? Bozi potrestají vás všechny!«

»Lituji tě, Květe, ale nemohu ti pomoci. Výživy se ti dostane ode mne a jiných až do smrti, o to se nestarej,« soucitně pověděl Dobřan.

Po těch slovech se služebník Velisův hrozně rozhněval.

»Myslíte, že jsem podnes ve všech nehodách bohům sloužil pouze pro kus chleba, který jste mi věnovali? To jsi na omylu. Přijímal

jsem dary vaše, poněvadž slouže věčnému ohni, nemohl jsem se o živobytí sám starati. Nechte si všechno, však se vyživím a pro sousto ku křesťanům nepůjdu, ani kdybych měl kůru stromovou jísti, jako za nejkrutějšího hladu.«

Kmet pokrčil rameny.

»A na tebe přijde vlkodlak, a rodinu tvou zimnice zachvátí, tebe Velis potrestá do nejpozdnějších kolen.«

Dobřan chtěl rozhněvaného poněkud upokojiti, ale Květ rychle se obrátiv, pospíchal dále. Tvář jeho byla hrozná, z očí šlehaly blesky. Kde kdo mu ruce z cesty ustupoval, a domy zase byly všechny hned zavřeny. Jen kradmo vyhlíželi za ním, a matky schovávaly děti, by jim žrec nesvolával na hlavu blesky za to, že byly pokřtěny a křížem se znamenaly.

Mnohý počal pochybovati o nové víře a na bohy domácí vzpomínal. Ale slova Klementova zněla posud v duši. Byli tak zaujati, že zapomněli na Velise. Až teď se jim paměť vracela. Staří zasmušivše se, sklonili hlavu. Tak dlouho domácím bohům se klaněli. Hněvem uchvácený kmet byl jim jako rozbouřeným svědomím. Stranili se ho sice, ale přece nebyli docela ustáleni. Vždyť ještě při minulém slunobratu na hoře oběť kladli Velisovi! A nyní?

V dědině stál prostý, jednoduchý kříž, znak to víry nové, víry křesťanské.

»Kdo jste věrni, všichni za mnou, ať vyvrátíme toto znamení, jež ničí úctu bohů našich! Vzchopte se, kdo ještě na dědy a otce své pamatuje, kdo jste se nezpronevěřili! Vzhůru, ať opět Velis panuje v těchto krajích, a věčný oheň jeho jméno hlásá!«

Ale Květ neměl při sobě nikoho. Hlas jeho opětovala pouze ozvěna v lesích. Mnohý by se byl snad k němu přidal, ale jiní mu bránili.

»Tedy jsem osamotněl?«

Květ rozpráhl ruce, jakoby přece někoho čekal.

»Bídníci! Neporoste na vašich polích, vyschnou všechny vaše studánky, oheň stráví střechy domů vašich, mor zahubí dobytek váš, a na vás přijde nemoc a všechny vyhladí ze světa. Nevděčníci! Tak máte na paměti své otce, své dědy, kteří Velisovi se klaněli?«

Hrůza se bylo na starce podívati. Byl prostovlasý, a plášť daleko mu odletoval. Holí mával ve vzduchu, a ústa jeho byla zpěněna. Hněv nejvyššího stupně jej uchvátil, a ke zlosti pojila se zoufalost. Neustával svolávati blesky na křesťany. Stařec činil dojem nejděsnější, a nikdo se neodvážil vystoupiti na práh. Vsech zraky byly obráceny k lípám, kde stál nedávno zbudovaný kříž.

»Však nadejde doba, a ta jest nedaleko, že rádi přijdete na vrch klanět se Slunobohu,« křičel žrec, »ale pak bude snad pozdě. Ti, kteří zavádějí křesťanskou víru v Čechách, kteří rozesílají hlasatele do všech krajín, kteří staví chrámy Bohu křesťanskému, vypuzeni budou s trůnu, který neprávem drží. Na naší straně je také mocný rod, a ten co nevidět v Čechách panství si dobude.«

Teď lidé ochotněji naslouchali. Květ snad byl blíže Prahy a nové přináší do lesní krajiny zprávy. Byli by rádi něčeho se dověděli, ale báli se Květa otázati se a ven vyjít.

»Nepřijdete-li po dobrém, budete přinuceni. Nemyslete, že věrní služebníci Velisovi složí ruce v klín, že snad opustí jenom prostě místo

jim právem náležející? Až dosud na pohled klidně přihlíželi podvratnému dílu. Teď se však chopí mečů, a poteče krev, ano, krev!»

Matky tiskly děti k prsům, a mnozí tajně naslouchající ukryli se.

»Přece jsme neměli opouštět víru otců svých!«

Hospodář složil hlavu a usednuv za stůl, uvažoval. Čeho se to dopustili? Zdaž jim to bude k dobrému? Mnohá pochybnost vydrala se z prsou Římských a Kublovských osadníků. Klement právě toho dne se vydal na další pouť ke Mži, slíbiv, že se ještě navrátí, by uděloval sv. svátosti. Kdyby byl Květ začal mírně a hned blesky nehrozil, byl by několik nově obrácených křesťanů jistě přemluvil a Klementovi práce přimnožil. Teď však se ještě proti žrecovi zatvrzovali, že celou obec, že všechny osadníky, ano i panující rodinu Přemyslovců pohaněl. Jenom ještě nejistota svírala srdce jejich, jako když něco opouštíme, co jsme dlouhá leta milovali, třeba to nebylo právě věci nejlepší,

Pojednou se Květ obrátil. Buď se cítil slabým vyvrátiti kříž, buď si na něco zvláštního vzpomněl. Skloniv hlavu na prsa, rychle se bral na kopec. Teď ho všichni litovali. Byl jako uštváný jelen, který vida, že jest obklíčen, náhle ztrácí svoji divokost a plachost a poddává se vítězům. Nechtěl odpočívati, ale musil. Sotva už dechu popadal. Ukřičel se, a zlost mu ubírala síly. Teprv u lesa se musil zastaviti. Opřev se o kmen staré borovice, zíral po celém kraji, jakoby se s ním loučil.

Ale nemínil hned odejít. Opět ho pojala zlost, a zatav pěst, vyhrožoval: »Však zde nebudu dlouho sám, ale mladý a silný druh mi přijde na pomoc. Vám, nevděčníci, vypovím pak boj na život a na smrt.«

Když hlas jeho v temném lese zanikl, vycházeli teprve obyvatelé. Ale opatrně se rozhlíželi, báli se kletby, kterou před malou chvílí tady pronesl služebník Velisův. Nikdo nemluvil, neboť všem na srdci spočíval balvan nejistoty. Dobře, že se Klement navrátí, by obavu zase rozplasil a křesťany u víře upevnil.

IV.

Květova Ladička dlouho váhala, nežli se vydala k lesní studánce pro čistou, pramenitou vodu. Na vrchu časem prameny vyschly, a Květova dcera docházela sem, nebo ve stranu opačnou. Mnoho zápasila sama u sebe. Jednak se bála bez vědomí otcova s mladým mužem se sejít, jednak ji to však též táhlo k milému dobrodružství. Vždyť byla tak mladá! Otec ji chystal za manželku synu svého přítele. Dosud ho však neznala. Byl zde jednou, když nebyla doma. Měl se státi společníkem a někdy nástupcem Květovým na Velíze. Ladička mu nemohla býti nakloněna, neznala ho — a otec jí ho přímo vnucoval.

Ještě jedna věc dívku pobádala, setkat se s Luborem. Pravil, že doprovází hlasatele nové křesťanské víry. Lada byla zvědavá, a cosi jí v srdci nutkalo, poznati blíže tuto víru. Bohoslužba Velisova jí sevšedněla. Stále chodila posvátným hájem. Dub Velisův jí pranic nezajímal, a na oheň přikládala v nepohodách dříví až s nechutí. Slyšíc o novém Bohu, chtěla ho poznati, zvláště když od Lubora pěkně

zprávy o něm zaslechla. Bůh ten prý všechny lidi milovati káže, ať jsou přáteli nebo nepřáteli. Jaký to byl rozdíl mezi Ním a Velísem, který jenom blesky posýlal na ty, kteří ho nebyli ve všem poslušni.

Lada si umínila, že toto sejítí se s Luborem bude první a poslední. Od jiného by ani křesťanského učení neseznala, poněvadž jí otec beztoho zapoví docházeti dolů, až zví, jaká se stala změna s obyvateli. Bude se obávati, by se nestýkala s křesťany. Ladička totiž zamlčela otci, že ví, co se v Římě a Kublově děje. Ani slovem se neprozradila. Bála se býti tak neblahým poslem a také se strachovala, by se nepřipravila o dnešní vycházku.

Byla ráda, když se ráno Květ chystal do vesnice. Mohla předvídati, jak se lekne, měla ho na všechno připravit, ale Ladička dílem zapomínala, dílem za nepřítomnosti otcovy chtěla se dostat z domu. Květ odešel, dceři na srdce vloživ, aby pamatovala na oheň. Naložila na něj několik větví, až zapraskal, a pak spěchala po lesní stezce. Zdálo se jí, jakoby ji někdo volal, aby se zastavila, aby se ohlédla na posvátný háj, aby dbala skřeku varovných ptáků. Ale Ladička prchala. Teprve, uběhši hodný kus cesty, se zastavila. Narovnála si čelenku a utrhnuvši kvítek, ozdobila jím bujné kadeře. Srdce jí mocně bušilo. Čím více se blížila studánce, tím více jí nohy vážly a službu vypovídaly. Teď se lekala toho kroku. Co podniká? Jedná proti vůli otcově a touží seznati víru, která jest Květovi jedem.

Ladička se chtěla vrátiti, ale zase jako neviditelnou mocí ji to pobádalo ku předu. Již viděla krásný habrový a dubový háj, který ke kopci přiléhal, a křoví kolem studánky se vinoucí. Země byla posypána listím a suchými větvemi. Slunce se dralo paprsky do lesíka. Uprostřed ostružin, planých růží, kapradí a keřů byla studánka čistě, pramenité vody. Vyvírala stále, tvoříc na povrchu menší, větší kola, pak se ztrácela v listí, tiše bublajíc.

Květova dcera plaše se rozhlédla. Nebylo zde nikoho. Jenom veveřice poskakovaly po stromech, a ptactvo poletovalo v korunách. Jinak panovalo zde velebné ticho. Ladička se opřela o mladý dub. Nádobu postavila do kyprého mechu.

V tom zachrastilo suché křoví, a před Ladičkou stanul Lubor. Dívka se zachvěla.

»Neboj se, nikdo ti neublíží,« řekl Lubor a uchopil dívku za ruku. »Děkuji ti, že jsi přišla. Stále jsem na tebe vzpomínal. Teď sotva že jsem mohl od svého pána odejít, spěchám na označené tebou místo.«

»Šem jsem dnes neměla vstoupiti,« řekla smutně Ladička,

»Čeho se lekáš? Jsem křesťanem a neublížím ti. Celé Broumy přijaly křest svatý. Dnes tam bude postaven svatý kříž, a pak půjdeme dále ke Skrejím.«

Poslední slova pronesl Lubor smutným hlasem.

»A myslíš, že nová víra bude dosti upevněna? Domníváš se, že není třeba dalších poučení, by zdejší obyvatelé udrženi byli v křesťanské víře?«

»Časem přijede kněz, aby rozdával svátosti, kázal a mši svatou sloužil. Klement však má ještě dalekou cestu před sebou. Jeho výmluvnost mocně působí na pohany. Ostatně Bůh sám pečovati bude o křesťany —«

»A ty budeš stále Klementovým průvodcem?«

»Dokud mne kníže k sobě nepovolá. Rád provázím otce Klementa po cestách apoštolských, ale nejraději bych byl, kdyby se pouf naše stále v těchto končinách otáčela. Měl bych naději, že získám pro novou víru dívku, která hned při prvním pohledu mne vábila.«

Ladička se podívala na jinocha. Zavrtěvši hlavou, řekla: »Snad by se ti toto dílo nepodařilo.«

»Zde nepracuje člověk sám, ale Bůh nám jest nápomocen. Mnohý by se nedal pokřtiti, kdyby také vnitřní vnuknutí ho nepobádalo. Jsem denním svědkem obracení na pravou víru křesťanskou. Nadarmo bys namáhala udusiti v sobě takové vnuknutí Boží. Nedá se odpuditi, a kdo by přece chtěl je zatlačiti, otevírá propast svého neštěstí.«

Lada horlivě naslouchala. Čím dále Lubor mluvil, tím více se lekala, že i ona jest vyvolena, by víru svatou přijala. Ale nedá se strhnouti od víry otcovy.

»Bůh sám volí tebe, dívko, bys otce na pravou cestu přivedla. Dosud bloudil, a blud jeho byl veliký. Přinášel oběti a jiné nabádal ctíti pouhou hmotu bezmocnou. Teď Pán otevřel zrak zdejších osadníkův, a otec tvůj by osamotněl. Ty však jej obrátíš na křesťanskou víru, aby nebyl v opuštěnosti své tak nešťasten --«

Lada vrtěla hlavou.

»Mnohdy jsem myslel, že lidé, kteří zuřivě a u veliké zášti vystupovali proti nám, nikdy nepřijmou slovo Boží, ale uvěřili přece. Minuli jsme s nepořízenou obydlí jejich, a nebozí spěchali za námi. Mocné jest učení Páně. Proto myslím a doufám, že i tvůj otec stane se křesťanem.«

Dívka však posud nepřisvědčovala. »Znám otce dobře. Celý náš rod vzýval a sloužil Velisovi.«

»Tím bude větší tvoje zásluha, získáš-li ho naší víře. O tobě jsem přesvědčen, že se dáš pokřtiti.«

Lada, slyšíc ta slova, odskočila za studánku.

»Neboj se; nikoho nekřtí křesťané násilím. Nenutím tě, ale jenom tvoje časné i věčné blaho mám na mysli.«

Ještě mnoho pravd Lubor Ladě stručně vysvětlil. Děvče k nim sice nepřisvědčilo, ale ochotně je poslouchalo, ukládajíc každé slovo jinochovo hluboko do srdce.

»Ještě mnoho bych ti rád pověděl, kdyby slunce rychle nepostupovalo. Vidím, že spěcháš domů, a po mně se již také bude otec Klement sháněti. Musím se ještě zastaviti v Kublově, abych zvěděl, jak símě slova Božího klíčí v srdcích nových křesťanů. Kéž by mne ještě jednou sem vedla cesta, a štěstí mi přálo tebe potkati!«

»O křesťanech zdejších mohu ti sama oznámiti, že s valným prospěchem kázal ve vesnici tvůj pán. Až se obávám, jak zprávu tu otec přijme. Dnes právě spěchal do Říma.«

»Neblahé tě čekají doby. Křesťané ve strastech se utíkají ku Spasiteli, který tolik, jak jsem pověděl, muk a bolů pro nás snášel, že i smrt mučnickou na kříži podstoupil.«

»Mně nepomůže, poněvadž nejsem jeho ctitelkou. Nesmím se ku kříži nikdy hlásiti, třeba se mi víra nová zamlouvala.«

»Bůh přijímá také úctu, již mu v duchu a v pravdě projevujeme. Modli se k Vykupiteli v nynějších krutých zkouškách, a na mne také nezapomínej. Poznal jsem dnes tvé zamilované místo, a kdykoliv tudy

půjdu, vždycky se tady zastavím, abych alespoň mohl popatřiti na háj, kde ráda prodléváš. Potěším se, vida tuto studánku, toto sedátko a moha vzpomínati, že jsem zde s tebou zažil několik příjemných chvil. Kdybys pak nějaké pomoci v jakýchkoli potřebách hledala, utec se k mému pánu. Ten jistě s láskou tě přijme, by rozptýlil nejistotu, jaká by srdce tvé obestírala, a pomohl ti v nedostatecích ať hmotných, ať duševních.«

»Ó, že jsem kdy o křesťanské víře od tebe slyšela!« zalkala Ladička, již v duši počalo to bouřiti.

»Nežaluj, dcero, neprotivuj se Boží prozřetelnosti. I tvůj otec se stane křesťanem, poněvadž by jinak tady ani neobstál. Bude brzo samojediný uprostřed křesťanů tak mnohých a, jak se zdá, i horlivých.«

Ale Ladička nepřisvědčila. Zнала otce velmi dobře.

»Dostane prý pomoc. Zasnoubil mne bez mého vědomí mladému muži, který převezme službu Velisovi po mém otci.«

»Ani to by Velise nezachránilo. Až pozná v obcích, jak se půda pohanským bohům a jejich služebníků pod nohama drobí, jak úcta jejich klesá, však nepovolá nikoho ku pomoci.«

Ještě chvíli rozmlouvali. Lubor se již chystal na cestu do polí. Sáhnuv za pás, vyňal malý zlatý křížek.

»Zde vezmi na památku.«

Lada se zdráhala. »Tot křesťanský znak, kříž, jaké stavíte po obcích, nosíte na šatě a rozdáváte mezi lid. Viděla jsem je v Kublově.«

»Nelekej se, dívko, kříže toho! Jest znamením vítězství Kristova a předmětem úcty všech křesťanů.«

»Ale já ctím Velise, jsem dcerou žrece Květa, který jest úhlavním kříže nepřitelem,« odmítavě řekla Ladička.

»Přijmi tento dar tedy ne jako kříž křesťanský, ale jako vzácný zlatý kov, abys někdy i na dárce vzpomněla, že podobně zlaté měl srdce, které pro tebe bije.«

Posud se Lada zdráhala. Zdálo se jí, že lesklý kov jako oči baziliškovy na ni svítí, že to třpytná kůže hada, jakých v těchto kamenech nemálo. Ale Lubor upřel na ni tak prosebně své krásné oči, že nemohla odolati. Přijme zlato jako pouhou památku, která ne novou víru, ale dobrého jinocha jí připomínati bude. Než, čím se odmění, jaký dar podá navzájem? Proto řekla: »Nemám, čím bych se ti odvděčila.«

»Malý kvítek dostačí.«

Ladička utrhla kus kapradí a podala jinochovi.

»Jako se tento list stále zelenati bude, tak i já vždy na tebe budu vzpomínati.«

Podali si ruce, a Ladička, sotva poslední pozdrav zašeptavši, spěchala, nabravši vody, od studánky. Lubor pomalu se bral lesní stezkou. Slunce vysoko vystoupilo, a ptáci pěli přerozkošně. Jinoch podíval se na vrch, kde na stromech žloutlo listí, a vzdychl si. Přiznal se sám sobě, že Ladičku miluje.

V.

»My že nezvítězíme nad křížem? Že jsme podlehlí a trváme toliko na vymření? Nás že všichni opustili? Naši bohové že jsou bezmocní? Jen abyste se nepřepočítali —«

Žrec Květ se jizlivě zasmál. Teď ani v jeskyni ani v chatrči své nevydržel, ale stále kolem dubu se otáčel, stále oheň opravoval a živil, jakoby se bál, aby někdo i kmen posvátný nespálil a ohně neuhasil. Naschvál nanosil hodně paliva, by plameny vysoko šlehaly, a kouř nápadně k nebesům na vrchu Velíze vystupoval. I Ladičce bylo donášeti větve a klásti na oheň.

Květ nesešel už dolů, čekaje, že obyvatelé přijdou sami. Doufal, že Velis sám mocně bude působiti, by úcta jeho byla obnovena. Ale posud nešel nikdo ani z Kublova, ani z Broum. — Květ zapomínal na všechno; jenom odvěkou víru pohanskou na mysli měl, hroze se nového učení. Kudy chodil, mluvil o Velisovi. Neměl nikoho, s kým by si pohovořil, komu by si posteskl a požaloval, leč Ladičku, svoji dceru. Pověděl jí nejméně stokráte, jak ho bolí nevděk osadníků, nařikal si, že nikdo se nejde klanět bohům a obětí rovněž nepřináší, lekal se, co se stane, a jaké tresty bozi na zemi pošlou.

Stařec ani nepozoroval, že ho Ladička málo poslouchá, že jeho slovům nepřisvědčuje a němou zůstává. Když si toho přece všimnul, domníval se, že snad dceru stálými nářky unavil.

Čím více Květ si stěžoval, hořekoval a vyhrožoval, tím více Ladička se zamlčovala.

Tiše konala veškeru práci, časem zadívavši se do dálky. Oko se jí kalilo, a z prsou se vydral hluboký vzdech. Zdálo se, že ji cosi tísní. Několikrát odepjala křížek Luborem darovaný, ale opět a opět jej navlékala. Nepokoj její se množil den ode dne.

»Ať vidí, jak opuštěný Květ ctí bohy odvěké, ať je tento dým a oheň ve svědomí pálí, by se rozpomenuli!«

Květ hodil novou otep, již si chystal na zimu pro sebe, na hromadu, a Ladu nutil, aby totéž činila. Neodporovala, zapomínajíc na krutou zimu a ostré větry.

Mysl její tékala daleko od tohoto posvátného místa.

»A teď se pokloňme bohům a úctu vzdejme Velisovi.«

Květ hluboko sklonil šiji po svém obyčeji, a také Ladička ho chtěla následovati. Ale náhle se vzpamatovala, v duši zakmitla jí slova Luborova: »Pánu Bohu samému klaněti se budeš —«

»Proč se neklaníš?« zeptal se Květ, pozoruje rozpaky dceřiny.

»Ty bys mohl, otče, pochybovati?«

Květ položiv ruku na čelo, řekl: »Vždyť mám teď snad jenom tebe.«

Vešedše do chaloupky, zaslechli šustot ve křoví. Květ se šel podívat, kdo přichází. Doufal, že přece někdo se rozpomenul. Nadešel tichý večer. Nečekal dlouho. Na stezce se ukázala lidská postava.

»Buď zdrav, otče Květe.«

»To jsi ty, Miloši? Vítám tě. Přicházíš právě vhod —«

Stařec běžel příchozímu vstříc. Objali se, podali si ruce, a Květ odváděl milého hostě do příbytku.

»Tak mi bylo smutno, že jsem potřeboval posily —«

»Což tady tak teskno tomu, kdo se na lesní samotě narodil, kdo má tak hodnou dceru a jest oddán službě boží duší i tělem?«

Květ smutně zakýval hlavou a zamyslíl se.

»Ještě jste neslyšeli?« zeptal se posléze.

»Byl prý sem poslán knížetem Jaromírem kněz Klement, a ten se již tak bezpečným i ve zdejších lesích cítí, že si toliko jediného průvodce vzal. Chodí s ním jakýsi Lubor, dobrodruh. Však nepořídili asi —«

»Ba pořídili,« řekl smutně Květ.

»I zde? A přece jsme měli tuto krajinu za nejbezpečnější a nejvěrnější, za baštu nedobytnou,« divil se junák. Kdybych napadl toho hlasatele, ani Lubor by mu nepomohl.«

Vešli do skrovného příbytku. Květ řekl dceři, koho přivádí, a Ladička zbledla. Poznává otcem vyvoleného manžela. Sotva slyšitelným hlasem ho přivítala. Byl to muž rázný, svalovitý, a z tváře mu bylo znáti, že se poddává rychle vášním, jako se dal před chvílí uchvátiti zlostí. Šat jeho byl z vlčí kůže, po boku se mu houpala sekera; toul se šípy postavil ke stěně. Rychle se poklonil domácím bůžkům a hned s Ladičkou zahájil rozpravu, vyptává se, jak se jí vede. Ladička na mnohou otázku zapoměla dáti odpověď.

Květ čekal, kdy s jinochem o důležitějších věcech bude moci porozprávěti, ale nechtěl mladé lidi vyrušovati, zač by mu však Ladička byla bývala vděčnou. Znovu v hlavě jakoby obnovoval se plán, jaký s dcerou měl. Miloše vyvolil za svého nástupce a zětě, až se sestará a posvátný oheň obsluhovati nebude. Zdali dojde toto jeho přání splnění? Zdali se bude moci Miloš usaditi zde na vrchu? Došlo by se mu podpory a výživy?«

Takové otázky vířily nyní jeho hlavou.

Pozornost Květova byla pojednou obrácena ke krbu, kde se Miloš ptal Ladičky více z rozmaru než do opravdy, nepřílnula-li již také k novému učení? Dívka se zarděla, a otec místo ní odpověděl: »Ladička se nikdy nezapomene. Jest mojí dcerou. Teď ani dolů nedochází a jenom na vrchu v lesích si pobloudí. Dokud se osadníci neobrátní, do té doby dolů nesejdeme.«

Miloš přisvědčoval. »A aby dcera tvoje co nejvíce v ústraní prodlévala a jako vonná fialka ve skrytu vykvétala, jest mým nejvroucnějším přáním.«

»O Ladičku starosti míti nemusíš,« dokládal Květ. »Za ni ručím já, otec její. Sem nyní cizí noha nevkročí, a kdyby třeba sta lidí sem putovalo, přece si vezme Lada toho, koho já jí zvolím, a kdo věrným bohům domácím zůstane.«

Květ poručil ještě, co přednésti k jídlu hosti, a pak vybízel Miloše, by přisedl blíže a vyslechl, co se zde přihodilo. Jinoch poslechl ne bez váhání. Raději byl by ovšem s ladnou dcerou rozmlouval. Když Květ vypravoval, jak okolní obyvatelé k nové víře přilnuli, mladý muž se zlobil a nejednou dal vášni své průchod slovy nechvalnými. Na nevěrné posýlal hromy a blesky, zmije a vlkodlaky, až Ladička, nemohouc déle slovům těm naslouchati, vyšla na práh a z hluboka zavzdychala. Jak to všechno se skončí?

»V těchto strastech a úzkostech velice tě potěší, co ti chci zvěstovati,« řekl Miloš, když Květ ukončil svoji stížnost; »nejsme opuštěni, ale získali jsme mocného spojence. Přemyslovci brzy ztratí

český trůn, a pak také křesťanská víra pozbude v Čechách moci. Přemyslovec tuto víru do vlasti naší přinesl, knížata téhož rodu křesťanství rozšiřují a podporují, a také kníže Jaromír sem kněze Klementa vyslal. Ale pádem knížecího rodu také přestane všechna podpora křesťanských hlasatelů.«

»A kdo zaujme stolec knížecí po nich?«

»Slavný rod Vršovců, jichž náčelník s námi vyjednává —«

»Co díš, Vršovci?« vyskočil žrec.

»Ano; Kochan byl by rád panovníkem a hledá pomoci na všech stranách. Než, Přemyslovci mají mnoho v Čechách přízně a také požívají nevšední lásky poddaných —«

»Také jsem o tom přesvědčen,« ujal se slova Květ, »a netěšil mne, že by tak milostivý rod měl býti odstraněn. Ó, že Drahomíra nezmítla!«

»Kdyby byli zůstali věrni oteckým bohům, žezlo by při nich zůstalo na věky. Odřeknuvše se však víry otců, vyřkli nad sebou soud ve svůj neprospěch, ve svou zkázu. Naše strana se přidrží Vršovců, a tím i víra bohů domácích nabude v zemi bývalé moci. Tak usouzeno v naší radě, a já jsem vyvolen k tomu, bych i tebe získal, vlastně jenom radostnou tu zvěst ti přinesl, poněvadž jistě rád přijmeš rozhodnutí sluhů Velisových a jiných bohů slovanských...«

Ale Květ dlouho nepřisvědčoval.

»V Čechách nastane bratrovražedný boj —« řekl po chvíli.

Miloš prisvědčil. »Nemůže jinak býti.«

»A jak budou Vršovci panovati, jak budou s poddanými zacházeti? Neuvalíme na zemi zlou metlu?«

»O tom nebylo ani uvažováno, ani rokováno. Vláda Vršovců nebude asi horší nynější. Kníže bude odklizen, a národ se přidá ke Kochanovi. Stane se to prý tiše, a mnoho krve se neproleje.«

»To jest dosud nejisté. Přemyslovců sice nenávidím, že křesťanské hlasatele rozesílají po zemi, ale k Vršovcům nelze se tak hned nakloniti, bychom jimi zemi tuto do záhuby nepřivedli. Nesmí nám pouze běžeti o víru, ale také o vlast.«

Miloš se podívil. Květa měli za jistého, a teď činí takové námitky. Netajil se svým udivením.

»A právě tyto lesy jsou určeny, by se zde udál veliký onen obrat, a pomoci se nám dostalo. Na tebe nejvíce jsme spoléhali, vědouce, jak miluješ bohy —«

»Ale také pořádek a pokoj v zemi.«

»Jak se staráš o úctu Velisovu a bolem jsi zachvácen, že jí ubývá den ode dne půdy. Tento vrch určen za místo nejvhodnější. Snad nám neodepřeš pomoci —«

»O všem budu ještě — uvažovati,« vymlouval se Květ.

»Věc jest neodkladná. Ještě nějaký čas, a zbudeme sami; všechny národ odpadne od bohů. Praha se klaní jenom křesťanskému Bohu; dědiny české skoro všechny činí po jejím příkladu. Zbýváme toliko my sluhové a několik osad. Nesmíme zamítnouti takovou pomoc, jaká se nám od Vršovců nabízí. Sami sobě bychom kopali hrob a odstrčili mocnou ruku, která dlouho nezůstane ochotnou podporovati naše vzácné dílo.«

V tom vešla Ladička do světnice. Miloš umkl a k dívce se obrátil. Zatím Květ uvažoval. Znal dobře zásluhy rodu Přemyslovců,

věděl o řevnivosti panujících knížat s Vršovci a dobře oceňoval pomoc, jež se žrecům a ctitelům domácích bohů naskýtá. Však není to jenom klam, nepotřebují Vršovci toliko pomoci a neodpudí od sebe potom svých pomocníků s nesplněnými sliby? Nebude země rozbouřena, nebudou žreci příčinou prolévání krve?

Ty a podobné myšlenky zaměstnávaly Květa. Jak před nedávnem ještě blesky posýlal na nevděčníky, tak nyní se lekal bouří a války domácí. Kéž by bohové sami napravili všechno a jejich úcta s pokojem se navrátila do posvátných hájů. Což nemají bozi té moci? Což se hněvají na lidi a hrozně je potrestati míní?

Z těchto dum vyrušil Květa Miloš. Již asi třikráte se ptal po konečném rozhodnutí, ale dlouho se mu nedostávalo odpovědi.

»Nemíníš u nás zůstat na noc? Jest venku tak mrazivo a tma.«

»Nemohu; cesta moje je daleká. Navštívím zítra hradištského žrece, a odtud povede moje cesta k severu. Nutno rychle jednati — «

»Věc tak důležitá, a přece málo času k rozvaze.«

»Podiví se všichni ctitelé bohů domácích, že Květ nad Římem nechce přiložiti ruky k dílu, že se rozpakuje svrci Přemyslovce, kteří jsou nejhorlivějšími podpůrci víry křesťanské — «

»Jsi na omylu, příteli. Úcta Velisova především leží mi na srdci, avšak bojím se, aby naší vinou netrpěla země. Snad v pokoji by se vše dalo napravit, snad by i Přemyslovci se navrátili k víře otců svých.«

Ale Miloš ke každému slovu vrtěl hlavou.

»Všechno marné; Vršovci jsou naší pomocí poslední.«

»Pak i já přistupuji k dílu tomu.«

Miloš již kladl si plášť na ramena. »Doufám, že se zase co nejdříve uvidíme. Bozi buďtež vašimi opatrovníky!«

Podal oběma ruku a Ladičce se podíval do očí. Dívka se s ním mlčky rozloučila. Květ vyprovodil pozdního hostě do lesa. Doufal, že u něho najde potěchy, a zatím nová starost vložena do jeho duše.

Bylo opravdu mrazivo, a studený vítr vál od severu. Miloš se těsněji upjal do pláště. »Starý poctivec,« zabručel, »kdyby věděl všechno, nikdy by nesvolil.« Rozhlédnuv se, prohodil: »Zde jest příhodné místo k našim záměrům. Jako v zákoutí. Tady provedeme plán svůj a pak — «

Miloš se zalekl.

»Vždyť chci toho starého poctivce dceru za manželku, a Ladička stojí za to, bych sem cestu za ní ušlapal. Však podvedeme-li ho?« Miloš máchnul rukou. »Až uvidí, jakých jsme se dodělali výsledků, zapomene na všechno.«

Jinoch pomalu sestupoval s kopce. Stezky znal velmi dobře. Měsíc svítil mu na cestu. Byla jasná, hvězdnatá noc. Všechno odpočívalo v klidném spánku. Miloš pozoroval dobře v obou dědinách pod kopcem mohutné dřevěné kříže.

»Však vás brzo vyvrátíme z kořene,« zašeptal a ztratil se v lesních temnotách.

(Pokračování.)

Abbé Roussel a jeho ústavy.

Píše

JOH. KUFFNEROVA.

Mezi všemi dobročinnými ústavami celé země Francouzské nade všechny vyniká sirotčinec Auteiullský.

Začátky jeho jako téměř každého díla božského byly nepatrné, chudičké.

Již dlouho zanášelo se šlechetné srdce prostého kněze Roussela myšlenkami o dělnických útulnách a dobročinných spolcích, ve kterých dostává se pomoci malým opuštěncům. Vidělť, že i při hojné péči veřejné dobročinnosti zůstává mnoho opuštěných dětí i sirotek, bloudících ulicemi Pařížskými, kteří zvykají tuláctví z nouze, žijíce od náhody a lsti. Zdaliž nedají se všechny na zcestí zločinu? I pravil sobě, že v této příčině scházejí se zájmy křesťanské lásky, zájmy politické i náboženské, a ukládají lidem nový obor povinností, aby opatřili mladé opuštěnce, zřídili pro ně útulnu, dali jim rodinu a stav, probudili jejich spící svědomí a uvedli je na cestu poctivého společenského života. Přechasté tyto úvahy šlechetného kněze zůstávaly však stále bez výsledku; byl chud, i kdež tedy vzíti dům pro útulnu? Kde dílnu pro učně, kde peněz na potřeby? Jediný večer, jediné slovo trpícího dítěte postačily k rozhodnutí o osudu tisíců, uskutečnily vznešenou myšlenku, která se pokornému abbému zdála býti nedostižnou. Abbé sám doznává zřejmě, že jej stálo dílo jeho nezměrného namáhání a tuhých obětí, Bůh však že povzbuzoval jej zvláštním požehnáním a útěchou.

Abbé Bohumil Roussel narodil se l. P. 1825. v městečku Saint-Paterne v departementu de la Sarthe, proslulém ovocnářstvím, zahradnictvím a zvláště vzácným jetelem. Utěšené lesy Perseignské, roubící obzor městečka, byly jeho kolébkou, čarovné kouzlo jejich proniklo jeho bytostí, daříc mysl živou, šťastnou obrazností a srdce láskou, která nemohla nevydati hojného ovoce. Maxime du Camp praví o abbé Rousselovi, že vyniká obrazností, která kouzlí srdci jeho často překrásné sny, ze kterých pak jeho ráznost dovede brzy vykouzliti skutečnost. A této ráznosti dodává Rousselovi netoliko síla povahy, ale především pravá, čistá láska, křesťanská touha, pomáhati Ježíši Kristu v jeho maličkých. Arci vyniká abbé zvláštní silou povahy, přirozené jeho kraji, o jehož lidu dočítám se, že jest silen, nedůvěřiv a svévolen, že vyznamenává se hlubokým, ba vášnivým přesvědčením. V abbé Rousselovi sloučila se vytrvalost s neúmornou činností a rázností. Bůh, chtěje si v něm připravit apoštola, nadal jej výmluvností, která ovládá srdce, a ku lásce přidal neomezenou důvěru v Boha, důvěru, jež nedá se zvíklati, důvěru, kterou bychom nazvali snad opovážlivým spoléháním na prozřetelnost Boží, kdyby nebyla založena na přepevné víře, jež hory přenáší. Při tom jest abbé povahy dětinné, veselé, a veselost jeho svádí okolí; jaký div, že i chovance. Zvoliv si stav kněžský, učinil tak Roussel z přesvědčení, z povolání, vedle rady Boží a touhy svého srdce. Podobně vedla jej Prozřetelnost i k úřadu kněze vojenského. Vojenský kaplan, nejso vázán tolika povinnostmi jako

kněz v duchovní správě, může více času věnovati otázkám společenským a lidumilným. Této svobody užíval hojně i abbé Roussel. I za tím účelem, tuším, vedl jej Bůh v řady vojínů, aby pro svoje zbloudilé ovečky spojil si v jediné osobě dobrotivého, laskavého otce a výborného mistra dobré, praktické kázně. Oběma těmito vlastnostmi slyne představený ústavu Auteuillského vším právem. I zjev jeho nemálo k tomu přispívá. Abbé jest postavy vysoké, mohutné a hřmotné; slavný du Camp vyznává o něm, že by mu bylo hračkou, zachytiti v letu dvacetikilové závaží a udržeti je pak v ruce. Praví mimo to, že bystré, modré oko Rousselovo, jeho hnědý vlas a jemný úsměv zachovávají mu zjev věčně mladý, který žádným věkem nemůže býti zničen, a v němž jistě také založeno jest kouzlo, kterým Roussel na chovance působí. Dobrota jeho a veselost kouzlo ono upevňují. Žije se svými chovanci jako otec. Jídá a spí s nimi, nemaje nejmenšího rozdílu ve stravě ani nábytku. I při hře jest nejlepším společníkem. Nováčkové bývají nehybni, mrzuti, nevědí, co dělati v čase hrám určeném, ale neodolají dlouho. Představený usměje se otcovsky, dobrotivě těm, kdo si stěžují, chválí veselé čipery a nezdráhá se ani vykasati si sutanu, aby se s malými hráči proběhl.

Roku 1865. byl abbé Roussel vojenským knězem; tu vyšel jednoho zimního večera obyčejnou procházkou po ulicích Pařížských. Na rohu jedné ulice uzřel u stoky sehnutou lidskou postavu. Přistoupil blíže: byl to malý chlapec. »Co tu děláš?« otázal se ho abbé. »Hledám něco k jídlu,« odpověděl hošík. Tato odpověď otrásla celým nitrem Rousselovým. Poznal, že mu Prozřetelnost zřejmě ukazuje cestu a povinnost. Vzal dítě k sobě, nasytil je a uložil. Nazejtří již dostalo soudruha, domácnost čítala tři osoby. Chlapíkům se líbilo, a hostitel byl šťasten. Myšlénka jeho byla, vyrvati opuštěného nešťastníka z bídy, zpustlosti, nepravosti a zločinu. Byl dobrým politikem, a proto chtěl z tuláka, jenž hyzdí společnost a jí škodí, vychovati pracovitého dělníka, který lpí na spořádaném životě a na své práci. Byl také pravým církevním knězem a proto chtěl duši závistí a nenávisti již navštívenou naučiti odhodlanosti a odevzdanosti do vůle božské, ukazuje jí, že osud člověka nekončí se tímto životem. Jak myšlénku tuto asi s oběma svými hosty uskuteční, nemohl ještě sám sobě určitě pověditi. Leč když již jednou začal, nemohl dalšímu pokušení odolati, a tak se stalo, že za týden po svém prvním nálezu hostil již šest dětí. Skrovný příbytek jeho byl nabit. Hůře ještě bylo o pokrm. Abbé Roussel nebyl žádný boháč, a šest mladých krků tráví dokonale. Dal, pokud měl; sám dělil se spravedlivě s hosty, ale konečně dočkali se přece hladu. V celém příbytku nebylo sousta, a v pokladně domácího pána bylo tmavo. Viděl, že prostředky jeho pro tolik strážníků nijak nestačí. Pro miláčky své odhodlal se svěriti svou nouzi několika přátelům. Neopustili ho, a malé domácnosti bylo pomoheno. Umínil si, že chlapce seznámí s Bohem, vštípí jim hlavní pravdy sv. náboženství a připraví je k prvnímu sv. přijímání. Tím chtěl jim prospěti pro život vezdejší, aby poznavše, že jest toliko přípravou ku věčnému, nezmařili ho nepravostmi, ale snažili se užiti jeho dobra i zla ve prospěch věčný.

Chlapcům dařilo se při tom dobře. Usmívali se a naslouchali s údivem vypravování svého hostitele. I vznikla při jejich štěstí nevýslovná touha v srdci Rousselově, aby mohl ještě zachrániti i jiné tuláčky. Připomínal si stále s hrůzou, kolik as dětí opuštěných, osiřelých,

z domova vyhnaných toulá se ulicemi beze všeho vychování, bez učení, bez náboženství. I jindy na to myslíval, leč nyní tím více, kdy se již byl přesvědčil o neuvěřitelné duševní zanedbalosti těchto tvorů i o nebezpečnosti k nepravosti a hříchu, v jakém stále tonou. Byly to obavy a touhy kněze, který za příkladem božského mistra pro zbloudilou ovečku v nemožnost se vrhá. Při každém téměř východu vrátil se abbé s novým přírůstkem. Děti bylo již skoro celá škola, a plán pro ni uzrával v mysli Rousselově. Ale kde ji umístiti? Kde vzíti dům! Jednoho dne zaslechl, že v ulici Lafontainově v Auteuillu bude se prodávati villa. »Buď si jak buď,« řekl si abbé, »musím ji dostat.«

Zmínili jsme se již, že abbé Roussel vyniká neobyčejnou výmluvností. Umínil si tentokrát, užiti tohoto daru Páně a vydal se na prosebnou cestu ve prospěch svých chráněnců. Podařilo se mu. Byl arci na mnohých místech odbyt, na mnohých místech bylo mu vyslechnouti urážky, ale velmi mnozí zachovali se k němu velikodušně. Se srdcem radostí bušícím skládal haléře a bankovky a v den sv. Josefa, pěstouna Páně, roku 1866. zavedl svou milou družinu do villy Auteuillské.

Maxime du Camp popisuje stavení v tehdejší době, nazývá je barákem, který by v nejhorší bídě mohl posloužiti za nocleh, ve kterém by však spící za deště do kosti promokl, a kde otáčel se vítr jako na věži, poněvadž nebylo v oknech tabulek, ani klik a závor u dveří. Abbé byl však spokojen. Viděl již, jak v budoucnosti všechny tyto nedostatky pomalu mizejí, ustupující prostým, ale dobrým opravám. Pozemek k ville patřící byl rozsáhlý, z čehož se abbé nejvíce těšil. Mohl později přistavovati, a zároveň kynula chovancům naděje na veliké cvičiště pod širým nebem. Bylo také nejprve upraveno. Hoši učili se čtení, psaní, počtům a katechismu, a připravovali se k prvnímu sv. přijímání. Dílo svoje nazval abbé: »Ústav pro první sv. přijímání.« Chlapce vycvičené, kteří již Tělo Páně přijali, nepropouštěl jenom na zdař Bůh, nýbrž vyhledal pro ně místa učednická buďto u některého společenstva neb u jednotlivce, nebo se jim postaral o dobrodince, kteří je pak zas dále doporučili, aby se mohli vyučiti řemeslu. Peníze na výživu dětí opatřil si abbé sbírkami a několika loteriemi. Mimo to zasýlali mu almužny četní nejmenovaní dobrodinci, o které, jak známo, při milosrdných podnicích není ve Francii nikdy nouze. Dílo jeho bylo již tenkrát vznešené a blahodárné. Zakladatel mohl býti spokojen, a bez vyššího povolání byl by jím také jistě býval. Roussel však nebyl spokojen. Žáci byli napraveni, poznali Boha, naučili se rozeznávati skutky co do mravnosti, poznali vznešenost své duše, naučili se čísti, psáti a počítati a rozcházel se po mistřích a závodech. Než, tu mnohý z nich, uvíznuv neblahou náhodou mezi špatnými soudruhy, za nedlouho již zase neodolal špatnému příkladu! Snad se dosti dlouho přemáhal, pokušení ku hříchu, vzpomínaje na dobrého otce Roussela, kterýž jej z bídy vytrhl, bránil, leč konečně podlehl přece, nemaje ještě dosti síly, aby odolal, jsa příliš mlád, aby projevoval zásady. A proto již zase jiná myšlenka zaujala všechno srdce Rousselovo; viděl, že ústav pro první sv. přijímání jest toliko přípravou, po které by teprv následovati měla škola řemeslnická, která by je vyučila řemeslu a vychovala z nich hotové dělníky. Čím déle přemýšlel, tím nutnější viděla se mu potřeba této opravy. Konečně zdálo se mu i hříchem, kdyby se o ní nepokusil. Nebylo sice místa, všechny místnosti villy

byly přeplněny, ale na dvoře stála ještě kůlna. Stala se útočištěm chovanců, kteří měli býti posláni k mistrům. Na rychlo ji upravili, chudě arci, jako všechno ostatní, a žezlo vlády svěřeno tu mistru obuvnickému, kterýž učinil chudičký začátek. Od té doby odvažoval se abbé stále víc a více; k zařízení dílen odvážil se i stavby, oprav a změn.

Po válce francouzsko-pruské hrnulo se do ústavu Rousselova nesčetné množství opuštěné mládeže. Sama policie obecní správy a jiní úřadové dožadovali se jeho pomoci pro opuštěné sirotky, pro něž nikdo nevěděl lepšího zaopatření. Abbé činil, seč mohl. Přijímal stále, zvětšoval, rozmnožoval a zase přijímal. K dílně obuvnické přibyla krejčovská, zahradnická, truhlářská, zámečnická a konečně i dílna na různé předměty náboženské, kříže, sochy a pod. Zvláště vydatnou a potřebnou ukázala se býti tiskárna, která za našich dnů řadí se k nejlepším. V té přijímají se práce na zakázku, a mimo to vydává se tu asi deset týdenníků. Později teprve zřízeny také dílny řezbářská, zednická, sklenářská a kurs účetnický. Tím však vzrůstala povážlivě i vydání, kdežto příjmy jen nepatrně se množily.

R. 1878. bylo postavení ústavu již téměř ohroženo. Zakladatel byl dlužen na různých místech již 200.000 franků. Abbé neztratil mysl, ale důvěřoval v pomoc Boží; vždyť ani centimu neužil jinak, leč pro opuštěné děti lidu, pro nesmrtelné duše, v největším nebezpečí tonoucí.

Téhož roku povšimla si činnosti jeho pozorněji i francouzská akademie a udělila mu největší cenu 2.500 franků. Abbé uvítal je s radostí v důvěrném tušení, že jsou počátkem, za kterým Bůh jakým-koli způsobem pošle i ostatní pomoc. O veliké nouzi jeho dověděl se slavný tou dobou zakladatel a redaktor »Figara«, pan Villemessaut, který slynul neomezenou dobročinností a zvláště uměním, získati pro ni i jiné. Co se tomuto pánovi podařilo ve příčině dobročinnosti, nepodaří se snad žádnému jednotlivci. Zvěděv o nouzi výborného ústavu, umínil si, že pomůže. Vliv jeho na veřejnost byl nesmírný. Hned nazejtří dočetli se čtenářové »Figara« o ústavu Rousselově ve zvláštním, jemu věnovaném feuilletonu. Pisatel podepsaný Saint-Genest vyličil duchaplně užitečnost a veliké zásluhy ústavu, nezištnou obětavost a lásku zakladatelovu a na konec i bídu ubohých dětí tak úchvatně, že srdce čtenářů všech s nimi cítila. Rázem získal toho dne tisíce přátel obětavému knězi a jeho svěřencům. V listě uveřejnil pak, že otevřena jest v redakci sbírka ve prospěch ústavu, ku které zatím přispěli: »Figaro« 10.000 franky, pan Villemessaut 5.000 fr., redakce »Figara« 1.000 fr., Alex. Dumas syn 500 fr., baronka Rothschildová 1000 fr. Ještě téhož dne sešlo se v redakci 41.000 franků. Za týden byla sbírka skončena, a abbé Rousselovi odvedena jest summa 331.167 franků 35 centimů, ku které přispěli boháči i chudásové s nadšením, nesouce do redakce příspěvky podle svých sil. Maxime du Camp vypravuje dojemně o sbírkách, jež za tím účelem pořádaly doma malé dívky a vojíni v kasárnách. Práví, že příspěvky zasílali i atheisté, protestanti a židé, tak mocné bylo slovo v čas pronesené a pravdou dojemné o nadšeném katolickém knězi.

(Pokračování.)

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

V řádcích předchozích pověděli jsme, že jest nám láska k vlasti vrozená; ale tato vrozená čili instinktivní láska k vlasti že se musí státi láskou rozumnou a úmyslovou, a tato opět že musí býti posvěcena náboženstvím, kteréž lásku k vlasti schvaluje a odporoučí.

Teď se nám však vnučuje sama sebou otázka, v čem že tato láska k vlasti záleží? —

Jako naše láska k bližnímu, má-li vůbec býti hodna toho jména, nesmí se obmezovati na pouhá slova, nýbrž musí pronikat veškeré naše cítění a myšlení, na venek pak se musí jevit skutky, jež jsou bližnímu ku prospěchu buď těla neb duše, tak podobně musí i láska k vlasti sídliti v našem srdci, a ne pouze v ústech jako u tak mnohých, na venek pak se musí jevit skutky, z nichž vlasti vzchází buď hmotný nebo duchovní prospěch. Tím jest již předem odsouzeno všechno plané vlastenčení a vlastenecké křiklounství, kteréž se vyhýbá vážné plodné práci a jest velikým pouze ve slovech, jimiž nejednou vlasti více škodí nežli prospívá.

Co pak se týče vlasteneckých skutků, tu bylo by chybou velmi osudnou domnívati se, že snad jenom ten vlast svou miloval nebo miluje, kdo pro ni vykonal anebo koná něco zevně značně vynikajícího, nikoli, — spíše jest pravda, že i ten vlast svou v pravdě miluje, kdo koná věrně svoje povinnosti, kdo vede život poctivý a řádný, kdo se cvičí a vzdělává, aby vynikal ve svém oboru, v řemesle, průmyslu, vědách, uměních a tak přispíval, seč jsou jeho síly, ku pravému pokroku, blahu a štěstí rodné své země, milé své vlasti, jak pověděl Smiles, když takto napsal: »Jako může býti vlastenectví neúšlechtilé, tak jest zas i vlastenectví ušlechtilé, kteréž sílí a povznáší zemi plodnou prací, kteréž koná svou povinnost věrně a mužně, jež vede život poctivý, střídavý a bezúhonný, jež hledí použiti co nejlépe všech příležitostí k opravám a pokroku, nechť se naskytují odkudkoli, vlastenectví zároveň, jež v úctě chová památku velkých mužů« (Smiles, Charakter.).

Je-li však pravdou, co napsal Smiles, jest neméně pravdou, že má-li člověk konati řádně a svědomitě povinnosti svého úřadu, svého povolání, má-li vésti život poctivý a bezúhonný a napomáhati ku šíření pravého pokroku a vzdělanosti, potřebuje k tomu nezbytně zásad vyšších, ideálních, a řekněme přímo: náboženských. Ano pravou lásku k vlasti, lásku, která má na mysli bezpečnost, blaho a slávu vlasti, není ani možno mysliti sobě bez náboženství, proto že láska tato žádá nejenom bezúhonný život a věrné a stálé konání povinností, nýbrž i práci ve prospěch jiných, sebezapírání, a mimo to ještě ukládá člověku mnohé oběti, oběti nejednou dosti těžké, oběti na statcích duchovních i hmotných, oběti, k jakýmž se neodhodlá člověk, v jehož srdci není pevných zásad náboženských a nezvratné víry v život budoucí, kdež se dostane jednomu každému spravedlivé odplaty za všechny

jeho snahy a skutky. — Mimo to pak může všechno to, co přispívá ku blahu a zdaru vlasti, co tvoří její mohutnost a sílu, její čest a slávu a tím zároveň její bezpečnost: vědy a umění, školství vyšší a nižší, obchod a průmysl, řemesla a rolnictví — dařiti se a zkvétati jediné tenkrát, když vládnu v zemi pokoj a pořádek, když jest každý jist a bezpečen jak svou osobou, tak svým majetkem.

Pokoj a pořádek, jistota a bezpečnost osoby i majetku předpokládají však pilné a stálé šetření a konání spravedlnosti. Ale spravedlnost jest takovou ctností, kteráž sama o sobě nikterak neobstojí, nýbrž potřebuje nutně opory jisté a bezpečné. Touto pak oporou spravedlnosti a zároveň její spolehlivou strážkyní jest náboženství. Proto díme směle, že bez živé víry, bez náboženství pravá láska k vlasti není ani možná, a každý kdo víru podkopává, náboženství zlehčuje, že není pouze škůdcem víry, nýbrž zároveň i škůdcem vlasti, jak věřili již staří pohané.

Co jsme napsali v řádcích posledních, to jest nám nyní šíře rozvésti a náležitě odůvodniti. —

Při každé stavbě ať domu, ať mostu, lodi neb čehokoli musí býti základ vždy nejpevnější. Podobně musí i všeliké lidské jednání, život jednotlivců i celých národů, má-li přinášeti zdar a štěstí, pevné a bezpečné míti základy. Základy pak těmito jsou pravda a spravedlnost. Nespravedlnost může sice člověku nebo národu přinést na čas zdánlivé štěstí, ne však štěstí pravé a ne na dlouho, nebo zlé prospívá vždy jen krátký čas. Vyhání snad mnohdy bujné květy a budí blahé naděje, ale květy tyto předčasně vadnou a vítr je roznáší i s nadějemi v ně skládanými do všech úhlů světa.

Že nespravedlnost ani člověku jednotlivému, ani národům a státům trvale neprospívá, nýbrž dříve nebo později velice škodí, věděli dobře již staří pohané. Tak napsal Laelius: »Nic není státu tak nepřátelským jako nespravedlnost.¹⁾ Plato pak a Aristoteles poznamenali, že ve státě takovém, ve kterém není spravedlnosti, není lze bydliti (Plato, Rep. I. 23 p. 351 c. Polit. 3. 7.), a to proto, jak dí Cicero, že se všechno stává nejistým, jakmile přestaly vládnouti právo a spravedlnost.²⁾ Ano bez práva a spravedlnosti, jak pověděl týž pohanský mudrlec,³⁾ přestává vlastně stát býti státem, obec obcí a spěje v záhubu :

»neb kde jest volno pýchat, konat kdo co chce,
takové město dřív neb později
po plavbě šťastné klesne v prohlubeň.«

(Soph. Ajax. 1083.)

Ano, každá společnost musí se rozpadnout, jakmile v ní přestala vládnouti zásada: *suum cuique* — každému, což jeho jest. Nebo když svět více nevěří, že spravedlivému patří odměna, utiskovanému vysvobození, zlému trest, pak nemůže déle existovati. Spravedlnost musí býti tudíž základem každé společnosti.

Má-li však vládnouti ve všem spravedlnost, musí býti určité a

¹⁾ Nihil tam inimicum quam injustitiam civitati: nec omnino sine magna justitia geri aut stare potest respublica. (V Dialogu o Scipionovi Aemilianovi a a Luciovi Furiovi — podle zaznamenání sv. Augustina.)

²⁾ Omnia sunt incerta, cum a jure discessum est.

³⁾ Quid est civitas nisi iuris societas? (Cic. de rep. 22.)

jasně stanoveno, co jest spravedlivé a nespravedlivé, musejí být vyměřeny práva a povinnosti jednotlivých členů té které společnosti, čili slovy jinými: musejí býti pevné, určité zákony k ochraně všech, neboť jenom tam, kde jest zákon a kde panuje přísné zákona šetření, jenom tam jsou též pořádek a bezpečnost, jenom tam jest dobře a blaženě žítí; bez zákona však nemůže obstát žádný stát a žádná společnost, ba ani svět ne, nebo i ten se musí řídit zákony, jež mu vykázal jeho Stvořitel.⁴⁾

Mají-li však zákony vyhovovati svému účelu, musí býti někdo, jenž by nad tím bděl, by jich bylo setřeno, a jenž by měl zároveň moc a právo, kárati a trestati ty, kdož se proti daným zákonům tím nebo oním způsobem prohřešují. Za účelem tím zřízeny jsou vrchnosti, vladařové, králové, jejichž úkolem jest pilně toho dbáti, aby zákonů bylo šetřeno, a nikdo z občanů jim podřízených aby nebyl zkracován nebo poškozován ve svých právech.⁵⁾

Ale zákon lidský neprospěl by mnoho, kdyby neměl zároveň sankce vyšší a kdyby se v srdci každého člověka neozýval hlas, že jest povinen zákonů být poslušen. Proto díme dále: Má-li lidských zákonů býti šetřeno, mají-li býti zachovávány od všech bez výjimky, má-li k nim každý patřičnou mít úctu, musejí spočívat na zákoně Božím, na právu Božím, o zákon Boží a právo Boží se opírat, a musejí zároveň k tomu přihlížet, aby všickni ti, pro něž jsou dány, toho pevného byli přesvědčení, že jest Někdo, jenž bdí nad zákony a jejich plněním, jenž odměňuje a trestce spravedlivě bez ohledu na osobu lidskou, jemuž podléhá každý bez výjimky, i vrchnost sama, a jemuž nikdo nemůže uniknouti, ani kdyby unikl rameni zákona lidského, a to že jest Bůh věčný a všemohoucí, vševědoucí a nejvyšší spravedlivý. Bez této víry nebude požívat žádný zákon úcty a bez úcty před zákonem není pořádku, není bezpečnosti, není spravedlnosti, není věrnosti a veřejné mravnosti a všechno musí hynouti. Tomu učí zkušenost. Proto vyznávali a vyznávají všichni opravdoví politikové, všichni státníci a filosofové — i nevěřící — že jest každé větší společnosti, každému státu, každému národu, nezbytně třeba víry v Boha a bez víry v Boha, bez náboženství že nemůže na dlouho obstát žádný stát, žádný národ a vůbec žádná větší společnost, ba bez víry v Boha že se nemůže stát ani utvořit.

Tak napsal Plutarch, že by snáze bylo vystavěti město ve vzduchu, než aby mohla povstati a udržeti se obec pospolitá bez víry v božstvo.⁶⁾ Plato pak hlásal, že ten, kdo se odvažuje podrývat náboženství, podrývá základy veškeré lidské společnosti,⁷⁾ a to proto, že bez

⁴⁾ Constat profecto ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam et beatam conditas esse leges, eosque qui primum ejusmodi scita sanxerint, populis ostendisse, ea se scripturos atque laturos, quibus illi adscriptis susceptisque, honeste beatque viverent: quaeque ita composita sanctitatem essent, eas leges videlicet nominaverunt. (Cic. 2. de Leg.)

Nihil est tam aptum ad jus conditionemque naturae quam lex, sine qua nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest, nam et hic Deo paret. (Cic. 3. de Leg.)

⁵⁾ Fruendae justitiae causa olim bene morati reges constituti sunt, ut essent, qui summos cum infimis pari jure tenerent. (Cic. de Off.)

⁶⁾ Adver. Colot. 31.

⁷⁾ Omnis humanae societatis fundamentum convellit, qui religionem convellit. (De leg. I. 10.)

úcty k Bohu, jak pověděl Cicero, nemohou obstát ani věrnost, ani společnost, ani spravedlnost.⁸⁾

A přejdeme-li z věku starého do doby nové, uslyšíme v této příčině hlasy podobné. Uvedeme z nich aspoň některé. Tak píše na př. E. Laboulaye: »Náboženství jest nejvyšším faktorem politickým, jediným základem států.«⁹⁾ Nejinak smýšlel Ed. Burke, neboť napsal takto: »Víme, že jest náboženství základem občanské společnosti a hojným pramenem útěchy a požehnání v pospolitém životě lidském«. Svobodný pán ze Steinů opět napsal: »Ne bohatství a osvěta, nýbrž stateční, mravní a zbožní národové zajišťují státům budoucnost.« Ba i Machiavelli, jenž to s náboženstvím a se spravedlností v politice nebral tak přísně, jelikož ve svých naučných spisech jednajících o politice za dovolené vyhlášoval různé úskoky a lsti a knížatům dovoľoval býti třebas úplně bez víry a náboženství, jenom když toho nedají na sobě znáti před lidem, i Machiavelli, pravíme, napsal, že státy a knížata, kteříž si chtějí pojistiti trvání, musejí vždycky v úctě míti náboženství a nesmějí dopustit, aby vzaly porušení náboženské obřady, proto že prý není jistější známky ukazující, že té které zemi hrozí záhuba, nežli viděti, že jest bohoslužba v nevážnosti.¹⁰⁾

Kdo pak by ještě o tom pochyboval, že jest státu, že jest společnosti nevyhnutelně třeba náboženství, ten nechť uváží, že i D'Alambert napsal, že »není možno, aby společnost obstála, není-li víry v neviditelnou moc, kteráž řídí lidské záležitosti«¹¹⁾ a Voltaire že soudil podobně řka, že »jest všude, kde má existovat život státní, nezbytně potřeba náboženství.«¹²⁾ Z té příčiny také »nebyl ještě nikdy«, jak doznává Rousseau,¹³⁾ »založen stát, aby jeho základem nebylo náboženství;« nebo »zákony bdí«, jak pověděl Voltaire (l. c.), nad mravem veřejným, náboženství pak nad životem soukromým«. A nejenom to, nýbrž samy zákony mají dle slov Heglových v náboženství svoje nejvyšší potvrzení,¹⁴⁾ a Rousseau mohl právem napsati, že bez idey Boha nevidí více mezi lidmi jiného leč nespravedlnost, přetvářku a lež¹⁵⁾, kdežto víra v Boha a v nesmrtelnost duše podle slov samého Robespiera ustavičným jsou vybízením ku spravedlnosti,¹⁶⁾ protože i ti, kteří si myslí, že se lidí nemusejí báti, bojí se přec Boha,¹⁷⁾ čímž bývají od zlého odstrašováni.

⁸⁾ Pietate adversum deos sublata fides etiam et societas generis humani et una excellentissima virtus justitia tollatur necesse est (De nat. Deor.).

⁹⁾ V díle: La Liberté religieuse, Paris 1858., p. XI.

¹⁰⁾ Quelli principi e quelle repubbliche, le quali si vogliono mantenere incorrote, hanno sopra ogni altra cosa a mantenere incorrote le cerimonie della religione e tenerla sempre nella loro venerazione. Perchè nessuno maggior indizio si puote avere della rovina di una provincia che vedere dispregiato il culto divino. (La mente di un uomo di stato I. 12.)

¹¹⁾ Encyklop.: Art. Atheisme.

¹²⁾ Traité de la Tolérance c. 20.

¹³⁾ Contrat social I. IV. c. 8.

¹⁴⁾ Die Gesetze haben ihre höchste Bewährung in der Religion (Philosophie der Gesch. II. vyd. str. 538,

¹⁵⁾ Sortez de l'idée de Dieu, je ne vois plus qu'injustice, hypocrisie, mensonge parmi les hommes.

¹⁶⁾ L'idée de l'Être suprême et de l'immortalité de l'âme est un rappel continuel à la justice.

¹⁷⁾ Quod si qui satis sibi contra hominum conscientiam septi esse et muniti videntur, decorum tamen numen horrent, casque ipsas sollicitudines,

A to platí nejen o národech surových, otrockých, nevzdělaných, nýbrž i o národech svobodných a vzdělaných; ano Polybius napsal, že svatá bázeň před bohy mnohem ještě potřebnější jest národům svobodným nežli jiným. Xenofon pak ujišťuje, že »obce a národové nejpobožnější byli také vždycky nejmoudřejší a nejdelší měli trvání.«

O svobodných státech amerických píše pak Tocqueville následovně: »Oslovím-li Amerikána, kteréhokoliv, a ptám-li se ho, podporuje-li náboženství šetření zákonů a udržování společenského pořádku, odpoví mi hned, že společnosti civilisované a zvláště pak svobodné nezbytně jest třeba náboženství. Úcta k náboženství jest dle jeho přesvědčení nejlepší zárukou pro trvání státu a osobní bezpečnost«. (Staré zřízení státní a revoluce; něm. překl. str. 179.).

Proto také opírali všichni rozvášní a rozumní zákonodárci a moudří státníci svoje zákony o náboženství a dbali vždy toho, aby lidu byla vštěpována a v něm všemožně utvrzována víra v Boha. Tak jednal Solon, tak jednal Lykurg, tak jednal zvláště Numa Pompilius, o němž poznamenal Donoso Cortes, narážející na jeho velikou péči o bohoslužbu, že »chtěje učiniti Řím městem věčným, učinil jej napřed městem svatým.« Tak jednal i Washington, zakladatel Spojených států amerických, neboť prohlásil: »Ačkoli každý občan tohoto svobodného státu voliti si může víru svou a ji vykonávat podle vůle své: tož musí být přece každý vázán, aby věřil v Boha spravedlivého a v život budoucí; bez víry této nemůže obstát žádná monarchie, žádná republika, žádný řád občanský.« Proto napomíná též slavný řečník Dr. Arpino: »Vštip v srdce občanů přede vším jiným tuto zásadu: jest božstvo, kteréž spravuje a řídí věci veškeré, kteréž bdí stále nad zlými i dobrými a kteréž svědkem jest i soudcem všech jejich myšlének, řečí i skutků.« Ba i Voltaire napsal: »Musíš přede vším utvrditi se v přesvědčení, že jest všemohoucí Bůh, jenž nepravost tresce a ctnost odměňuje.«

Blaze tudíž národům, blaze státům, jejichž vůdčí hvězdou jest víra v Boha věčného, vševědoucího a spravedlivého! Blaze státům, blaze národům, jejichž pokladem nejdražším, nejvzácnějším a nejsvětějším jest náboženství, o jehož účincích společenských tak pěkně napsal Walter: »Bez náboženství nemůže obstát žádný stát. Náboženství proniká a naplňuje všechny kruhy životní duchem ochotného plnění povinností. Právo každého — vznešeného i prostého, silného i slabého — jest mu ctihodným a svatým, z kteréžto příčiny jest pro společnost živlem opravdu konservativním. Skrze přísahu posvěcuje svazky věrnosti a příchylnosti, kteréž spojují knížete s lidem a lid s knížetem, Staví se po bok moci nejvyšší ji doplňujíc, mírníc, osvěcujíc a svými vážnými napomináními zabraňujíc, aby jí nebylo zneužíváno. Poddané povznášejí ku ctnosti svobodné poslušnosti a vzpružujíc sílu myslí, zachovává národům jejich mladistvost. Ono jest základem života rodinného a kázně a piety, jež mají v rodině býti pěstovány. Soudcům pomáhá prostřednictvím přísahy vypátrati pravdu, vojínovi pak dodává síly, aby na bojišti i smrti krácel vzmužile vstříc. Bohaté sbližuje s chudými, pobádajíc prvnější k soucitnosti a účinné pomoci, druhým pak vštěpujíc vděčnost a útěchu, a mírníc, povznášeje a zušlechťujíc každé vůbec postavení, v jakémkoli jen může člověk býti. Náboženství jest tudíž vlastně onou páskou, kteráž

udrhuje stát pohromadě, jej sílí a chrání, aby se nezvrhl« (Walter, *Naturrecht und Politik* str. 237.).

Když tedy náboženství takovou jest mocnou oporou států i společnosti a tak blahodárně působí na všechny poměry života, plyne z toho nutně, že není dobrým občanem, ani vlastencem a lidumilem, kdo zlehčuje, podrývá neb uvádí v nevážnost víru a náboženství, nechť je to již kdokoli. Tak pověděl Washington ve své adrese na rozloučenou, říká: »Mravnost a náboženství jsou nezbytné podpory obecného blaha. Ten není žádným přítelem vlasti, kdo podkopává mocné tyto pilíře. Každý pravý politik ctí je a miluje rovněž tak jistě jako každý zbožný muž.¹⁸⁾ A s Washingtonem spojuje svůj hlas Silvio Pellico, když takto píše: »Kdo jest jedinec vlastencem? Jedině muž šlechtný, kterýž zná, miluje a koná všechny své povinnosti. Tupí-li tedy kdo oltář (tedy náboženství), manželskou věrnost..., volaje při tom: »Vlast! vlast!« nevěř mu, tenť má jen pokryteckou lásku k vlasti a daremným jest občanem?« Proto napomíná Viktor Cousin vážně: »Milujete-li vlast a svobodu, chraňte se toho, co je uvedlo v záhubu. Daleko buď od vás neblahá ona filosofie, kteráž hlásá materialismus a bezbožectví jakožto nauky nové, určené prý k tomu, by obrodily svět. Nauky tyto neobrozují, nýbrž usmrcují.«¹⁹⁾

(Pokračování.)

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Pokračování.)

III.

eleštění stromů, jež utajilo Kristince kroky mladého hraběte, když se k ní u myslivny přiblížil, utajilo oběma také kroky jiné osoby, která touž dobou kráčela nedaleko po lesní stezce, jež kus cesty za myslivnou odbočovala ze široké cesty a vedla potom dle parku do vsi.

Byl to muž bezmála šedesátiletý s tváří hladce oholenou, vlasy silně prošedivělými, vysoké, poněkud sehnuté postavy. Oděn byl v černý šat, který byl nyní hodně zaprášen. V ruce měl deštník, ačkoli se k dešti nepodobalo. Patrně vykonal muž ten delší cestu.

Když se přiblížil k myslivně, spatřil právě výjev, jež jsme vy-psali v první kapitole. Mladý hrabě právě vytýkal myslivcově dceři,

quibus eorum animi noctes diesque exeduntur a diis immortalibus supplicii causa importari putant (Cic. de finib.).

¹⁸⁾ U Raumera: Die Vereinigten Staaten von Nordamerika. I. kap. 3.

¹⁹⁾ »Si vous aimez la patrie et la liberté, fuyez ce qui les a perdues. Loin de vous cette triste philosophie qui prêche le matérialisme et l'athéisme comme des doctrines nouvelles destinées à régénérer le monde. Elles tuent, elles ne régénèrent pas.«

že ho měla za slečnu Matyldu. Starý muž zavrtěl hlavou a bral se rychle dále, aby nebyl zpozorován. Když došel k parku, zastavil se, vytáhl z kapsy tabatěrku, vzal z ní notný šňupec a prohodil: »Hm, hm! Ani se doma nepochlubím, co jsem viděl.«

Po malé chvíli sešel s mírného návrší, na němž stál zámek, do vsi. Na travnaté prostoře u prvních domků bylo několik dětí, ozbrojených pruty nebo bičíky. Pásly husy, a toť se ví, že při tom nebyly zticha. Jakmile však příchozí se objevil, stišily se a zvolaly jako jedním hlasem: »Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!«

»Až na věky!« odpovídal příchozí. »To jste si odpočinuly, děti, vidíte? Ale zítra ať jste všechny ve škole! Je sice čtvrtek, ale budeme mít školu, abychom poněkud nahradili, co jsme zameškali.«

Po těch slovech zaměřil přes náves ke kostelu a dále k faře; ohlédnuv se k oknu spatřil faráře, jenž mu kynul rukou jako na uvítanou. Příchozí se usmál, pozdravil a řekl: »Přijdu hned.«

Za farou stálo úhledné stavení, na němž byl nápis: Obecná škola. Pod tím pak menším písmem: Nechte maličkých přijít ke mně a nebraňte jim; neboť jejich jest království nebeské.

Před školou hrály si dvě děti. Jakmile příchozího spatřily, zvolaly: »Tatínek, tatínek jde!« A již mu běžely naproti. Ihned potom vyšlo ze školy děvče asi patnáctileté a rovněž spěchalo přivítat otce. Za malou chvíli objevila se ve dveřích i jejich matka.

»Podívej se, Josífku, zase máš kalhoty uválené a samý prach a nedávno jsi je vzal pro všední den. Děti, děti, to je hrůza s vámi,« stýskal si otec.

»Ale nech je,« konejšila ho paní učitelová. »To víš, kluci už jiní nebudou. Tak vítám tě s cesty. Ale myslila jsem, že přijedeš až večer. Ani nemám právě ničeho k jídlu, ale pospíším si.«

»I nech toho, Baruško, snídal jsem na nádraží.«

»Nu, pěkně děkuji, a z nádraží jsou sem jen dvě hodiny cesty. — A co pak dělá švakrová, chudák?«

»Pozdravuje tě — toť víš, naříká. Potěšil jsem ji, jak jsem mohl. Půjde k nejstarší dceři. Aspoň že ty děti jsou již odbyty. U nás by bylo hůře.«

»Ale jdi zase s takovou řečí! Dá Pán Bůh, že ještě tak brzy nezemřeš. Ale teď honem ti připravím něco k jídlu.«

»Nu, připrav tedy. Já zatím doskočím ještě na faru.«

»Třebas, ale dlouho tam nebud'.«

Pan učitel Vránek si trochu okartáčoval prach, oblékl jiný kabát a kráčel k faře. Pan farář, jménem Doubrava, už mu vyšel vstříc na dvůr a srdečně ho vítal. Byl o několik málo let mladší než učitel, menší, silnější postavy a dobráckého výrazu v obličeji.

»Vítám vás s cesty,« pravil, podáváje učiteli ruku a uváděje jej do pokoje.

»Děkuji, velebný pane. Jsem rád, že jsem zase doma. Člověku je úzko, když slyší ten nářek. Nu, měl švakr, dej mu Pán Bůh nebe, pěkný pohřeb. Spolubratří dostavili se z blízka i z daleka. Kdo ho znal, měl ho rád pro jeho poctivou a přímou povahu.«

»Byl tedy jako vy.«

»Nu, mně se ta přímost dosud po čertech špatně vyplácela,« poznamenal učitel.

Farář se usmál. »Je pravda, někdy se lépe vyplácí patolízalství a licoměrnost — jen že to zase není poctivé.«

»Inu, právě.«

»A víte-li, co nového? Včera byla volba starosty.«

»I šlaka? Já na to ani nevzpomněl. Kdo pak je zvolen?«

»Hádejte!«

»Nu — Brousil? Ne? — Hozda! Taky ne?«

»Ne, ne; Jíra je starostou, Jíra!«

»Jíra? Hořejší Jíra? Honzík Jírův?«

»Tak jest, přáteli.«

Učitel sprásknul ruce. »Nu, pěkně děkuji — tohle je krásná novina!«

»Toť víte, že to nešlo tak hladce,« pokračoval farář. »Večer, jak vypravoval kostelník, pilo prý se dlouho do noci. Toť se ví, že Jíra plátil.«

»I ty ubohá samosprávo v Osečíně! Tohle bude pěkný pořádek!« zvolal učitel.

»Nu, kolem a kolem, co je nám do toho!«

»Inu, tak! Přece víte, velebný pane, že starosta je také jaksi učitelovou první instancí.«

»To snad ne; myslím, že tak zvaná místní školní rada.«

»Ovšem, a do té patříme také my. To bude panu předsedovi trochu nepohodlné a proto bude raději místní školní radou sám, uvidíte. Vždyť jsme toho dosti zkušený.« Pan učitel Vránek sklonil hlavu a zamyslel se. Již mu nebylo do hovoru.

»Ale přáteli,« domlouval mu duchovní, který již znal jeho povahu, »věřte, že vám nerozumím: přece konáte své povinnosti tak horlivě, že vám nemůže býti nic vytýkáno. Mně na vašem místě bylo by to jedno, ať je starostou Petr nebo Pavel.«

»Ne, ne,« vrtěl učitel hlavou. »To je právě, že konám své povinnosti. Kdybych jich neplnil, byl bych takovému panu předsedovi mnohem milejší. To víte, že dosud chodily nejhůře do školy děti Jírovy, jim je přednější pastva dobytka. Nu, a Jíra bude mít nyní povinnost napomínati nedbalých rodičů, aby posílali děti pilněji do školy — ano, on jim má navrhopati tresty, když neposlechnou. Jak se to srovnává?«

»Nu, snad se teď Jíra trochu polepší, když dosáhl takové hodnosti.«

»Že se polepší? Já spíše myslím, že bude si počínati hůř než dosud. Mne v lásce nemá, že byl pro nedbalost několikrát pokutován. Říkává se, že prázdný sud nejvíce zní; takový člověk, když se stane představeným, dělá se polobohem: on prý učitele dosazuje, on naň dozírá, zdali vyučování v čas počíná a končí, jestli se škola řádně čistí a vytápí atd. A toť víte, že kdo chce nějakou příčinu nalézt, nalezne ji, i kdyby byl učitel sebe opatrnější. Abych vám dal příklad: včera měl můj švagr pohřeb; je to vzdáleno, jel jsem celý den tam, celý den nazpět; chtěl-li jsem se účastnit pohřbu, potřeboval jsem k tomu tři dny. Kdyby byl můj švagr zemřel teprve dnes, víte, jakou povinnost bych měl vůči Jírovi, který byl kdysi mým nejhorším žákem?«

»Nu, jakou?«

»Měl bych k němu přijíti a říci: »Pěkně vás prosím, pane před-

sedo místní školní rady, abyste mi udělil na tři dny dovolenou.« — To bych měl říci svému někdejšímu rozpustilému žaku.«

»A musil byste tak učiniti?«

»Zákon tak nařizuje. Potom si pomyslete, kterak takoví lidé o učitelích mnohdy i před dětmi mluví, svou nadvládou nad nimi se vychloubajíce.«

»Nu, to je přece trochu mnoho.«

»Je to snižování stavu učitelského a ničení vážnosti jeho,« řekl trpce učitel; »ale jinak se tomu také říká — pokrok.«

»Inu, máte pravdu, příteli, jest vaše postavení v nynější době skutečně krušné; ale musí vás siliti vědomí, že poctivě pracujete a konáte svou povinnost.«

»To jediné mne sílí; jinak bych byl už dávno klesl.«

»A že každá zloba, byť se někdy zdála i vítězi, konečně přece nezvítězí,« dodal duchovní. »Ale nyní si tím již hlavy nelamte. Ostatně buďte ujistěn, že nedopustíme, aby snad Jíra jednal jménem místní školní rady sám. Já se vás vždy zastanu, a se mnou zajisté i Douba, který zastupuje v místní školní radě p. hraběte a jest vaším upřímným přítelem.«

»O vás nepochybuji, velebný pane,« řekl učitel; »a v Doubu snad také mohu důvěřovati.«

Nějak mu bylo teskno, když mu farář připomenul Doubu; pravda, dosud byli nejlepšími přáteli — ale budou-li jimi i dále?

Když učitel všecek sklíčený odcházel, vzdychl kněz, pohlížeje za ním: »Ubohý poctivec!«

Vránek zůstal již zasmušilý, když se vrátil domů. »Už s ním zase nic nebylo«, jak říkával o sobě, když ho něco příliš dojalo. V takových dobách ani manželka ani děti nedovedly ho potěšiti, ačkoli vedle svého povolání žil jenom pro ně. Až po čase se upokojil a byl zase ve své míře. Tak se to střídalo.

»Vidíš, nežli jsi přišel, máme tu od Karla dopis,« uvítala paní učitelová manžela.

»Tak — a co píše?«

»Nic zvláštního — jen tak aby psal.«

Vránek vzal synův dopis, posadil se ke stolu a počal čísti. List nebyl dlouhý.

»Pozdravujte ode mne myslivcovy,« psal Karel mezi jiným, »zvláště Kristinku. Co pak dělá?«

»Ano, budu ti psáti, co dělá,« prohodil Vránek mrzutě pro sebe. »To bych tě potěšil! Mám to vůbec pěkné zprávy při mém návratu domů!«

Pan učitel byl nanejvýš rozmrzen. Jeho manželka ho už znala; pomyslí si, že ho asi tak dojala včerejší volba, o níž se byl na faře dověděl, a nedivila se mu. Ani jí nepřipadlo, aby mu to nějak vysvětlouvala. Činila jen, co mu viděla na očích, a napomenula děti, aby tatínka nezlobily.

Však nemusila jich ani napomínati. Děti, vidouce otce zasmušilého, obyčejně odešly na dvůr nebo do zahrady, kde si pak tiše hrály. Ani jim nebývalo v takové chvíli volno.

Čeho byl Vránek u myslivny svědkem, o tom se před manželkou nezmínil ani slovem. Domlouval v duchu sám sobě, že každé hlouposti přikládá velikou důležitost, ale přece mu ta příhoda nechtěla z mysli

a nemálo jej roztrpčovala. Věděl, že si Karel na Kristinku myslí, bylo to patrné z jeho dopisů i z jeho chování k ní. Ano i mezi nimi a myslivcovými jakoby už dávno bylo vyjednáno, že Karel a Kristinka se někdy vezmou, ačkoli se nikdy mezi nimi o tom nemluvalo. Obojí rodiče pozorovali, že jejich děti nejsou si lhostejny, a přáli tomu. Mezi oběma rodinami bylo upřímné přátelství, navštěvovaly se často, a zvláště Kristinka bývala ve škole častým hostem, docházejíc si tam pro knihy. Učitelovi si ji zamilovali a přáli si, aby se stala někdy jejich dcerou.

Pravda, Karel dosud neměl dostudováno, zbývaly mu ještě dva roky, a věru nemusili se jeho rodiče obávat, že by nenalezl nevěsty snad i zámožnější, než byla myslivcova dcera. Ale Vránka bylo by to přece rmoutilo, kdyby se byla s Karlem rozdvojila, již pro to dávné přátelství s myslivcovou rodinou, a že pak se již do té myšlenky takorba vžil. —

»Nu, počkáme, co se z toho vyklube,« řekl sám k sobě. »Baruše neřeknu ničeho, mrzela by se, a snad zbytečně. A Karel teprve nesmí o ničem vědět. Snad já sám dělám si marné starosti.«

Kristinka ani netušila, že její tajemství již tajemstvím není.

Hned od prvního setkání s hrabětem zkoumala sama sebe. Když nemohla myšlenku naň vypuditi z hlavy, tázala se sama sebe, zdali tím nechybuje. Připadl jí na mysl Karel, a pocítila skutečně jakýsi nepokoj. Vzpomínala, jak se na ni často se zanícením díval, jak rád dlel v její společnosti. Kdykoli přišel domů, třeba jenom na krátkou dobu, vždy byla jeho první cesta do myslivny. Přinesl jí ukázat všechny knihy, jež mu za tu dobu přibýly, a která se jí nejvíce líbila, tu jí daroval.

»Ach, on mne snad miluje,« zašeptala Kristinka sama k sobě — »a já —«

Slzy jí vstoupily do očí. Zdálo se jí, že myslíc na hraběte, zpro-
nevěruje se tím svému šlechtnému příteli, Karlovi. Ale když se tá-
zala sama sebe, zdali jej miluje, musila odpověditi záporně. Vidala jej
sice ráda, těšila se na jeho příchod, na hovor s ním, ale nyní teprve
byla si vědoma, že to bylo pouze přátelství, co ji k němu dosud
poutalo.

Jak jinak bylo jí u přítomnosti hraběte! Jaký sladký nepokoj
se jí zmocnil, když se k ní Adolf blížil, jak se chvěla při pouhé my-
šlénce, že se s ním setká! Tak jí u přítomnosti Karlově nikdy ne-
bylo. Vzpomínala naň sice také někdy, ale ne s tím podivným, obla-
žujícím citem, jako na hraběte, a také ne stále.

»Ano, miluji jej,« přiznávala se sama sobě, — »a on mne —
také.«

Ta myšlenka naplňovala její duši blahem, ale také nemlčel
chladný rozum, který jí stavěl před oči veliký rozdíl mezi myslivcovou
dcerou a — hrabětem! Než, lásce zdají se býti všechny překážky ma-
lichernými, dokud nepříznivý osud nepropůjčí jim značného ostří, a
tak i Kristince zdál se býti rozdíl stavu jejího a Adolfova překážkou
nikoli nepřekonatelnou.

Když přišla poprvé domů ze zámku, vypravovala matce, jak
srdečně se k ní chovala komteska Otilie a ji zvala, aby k ní zase
brzy přišla.

Komtesa Otilie byla vůbec známa svou dobrotou a laskavostí,

a lidé ve vsi nazývali ji ne bez příčiny andělem. Nebylo to tedy nic neobyčejného, že se i ke Kristince měla tak přátelsky; nicméně to paní Johanně přece nemálo lichotilo. »Toť musíš tam jít zase brzy,« pravila dceři.

Kristinka také přilnula k Otilii, shledavši ji tak dobrou a v utrpení klidnou. Vypravila se po několika dnech do zámku opět a byla od ní přijata ještě laskavěji než poprvé.

»Tak dlouho nepřicházíte!« vytýkala jí Otilie s obvyklou mírností. »Proč pak jste nepřišla předevčírem nebo čera? Očekávala jsem vás.«

»Odpusťte laskavě, komteso, obávala jsem se, že bych vás obtěžovala.«

»Ach, pravila jsem vám, že ne, či mi nevěříte?«

»Napravím to,« slibovala Kristinka; »přijdu tedy, kdy si budete přát.«

»Přijďte tedy zítra zase.«

»Již zítra?«

»Ano; či by vám to bylo obtížno? Ó, vidím, jak to každého nudí, když má trávit čas v mé společnosti.«

V hlase Otilie bylo znáti lítost.

»Ó nikoliv, komteso!« zvolala Kristinka pohnutým hlasem. »Není možno, aby kdokoliv nedlel u vás rád; ale já opravdu jsem se ostýchala přijít tak brzy.«

»Nuže, již se neostýchejte,« řekla Otilie, a její bledý obličej se opět vyjasnil. »Vidíte, že nebudete, že přijдете již zítra?«

»Přijdu tedy mileráda.«

Slečna Matylda tentokráte dlela ve svém pokoji, nevědouc ani, že Kristinka přišla. Dívky byly spolu zase v parku, procházejíce se a chvílemi usedajíce na lávky.

Za chvíli přišel hrabě Adolf. Usedl vedle sestry.

»Ani nevíte, slečno Kristinko, jak se Otilce po vás stýskalo,« pravil. »Poptávala se po vás. Kdybyste byla dnes nepřišla, byla by poslala slečnu Matyldu k vám.«

»Ne, toho bych neučinila,« řekla komtesa. »Kristinka mi přece slíbila, že přijde.«

»Nu, já jsem si jen tak myslil. Ale jedná dnes slečna Matylda velice rozumně, že se tu neukazuje.«

»Proč pak?«

»Protože bych já musil odejít.«

»Což je ti slečna Matylda tak protivná?«

»Ani dost málo! Ale řekni, jak bychom se tu na té lávce srovnali? Ona by spotřebovala pro své krajky celou lavici.«

»Zdá se mi, že jsi přece jen zlomyslný, Adolfe.«

»Ne, ne, sestřičko. Všecku tu zlomyslnost, kterou u mne slečna Matylda viděla, složil jsem na ubohého Kanýra, když jej odtud odváděli. Proto se mu šlo odtud tak těžce.«

Těm slovům se i komtesa usmála.

Z hovoru byli vyrušeni příchodem hraběnky. Byla to dáma asi čtyřicítiletá, obličej je přívětivého a milého, který dosud svědčil o dřívější kráse. Adolf jí šel vstříc, Kristinka povstala.

»Matinko,« řekl Adolf, »představuji ti slečnu Kristinku Doubovou.«

Hraběnka se vlídně usmála. »Buďte mi vítána, milé dítě,« pra-

vila. »Komtesa mi o vás vypravovala, naklonila se vám již při prvním setkání.«

Kristinka se uklonila podotýkajíc, jak velice si váží té přízně.

»A jak je ti dnes, milé dítě?« tázala se hraběnka dcery.

»Díky, matinko. Jest mi opět lépe. Zdá se mi, jakoby mi ve společnosti Kristinčině bylo volněji; při hovoru s ní čas mi tak rychle ubíhá.«

»Snad tě tedy Kristinka uzdraví,« usmála se hraběnka. »Přicházejte tedy často, milá Kristinko.«

Hraběnka se opět vrátila do zámku. Adolf zdržel se u dívek ještě chvíli. U přítomnosti sestrině nepronesl ani jediného slova, jímž by byl prozradil své city ku Kristince. Ale když odcházel, mluvily oči jeho výmluvněji než ústa.

Pozdě odpoledne, když se Kristinka ubírala domů, potkal ji u východu z parku, jak se zdálo, náhodou. »Vím, proč jste nepřišla k sestře tak dlouho,« pravil. »Nechtěla jste se setkat se mnou.«

Kristinka se zapýřila; uhodit hrabě pravou příčinu.

»Ale zítra přijdete?« tázal se.

»Vždyť jsem to slíbila, pane hrabě.«

»Ano, slíbila jste to sestře. A já — — se mnou se nechcete setkat?«

Kristinka se slabě zachvěla.

»Očekávám, že řeknete: Ne!«

Kristinka naň nesměle pohlédla a zašeptavši »s Bohem« pospíchala k myslivně.

»Nedovedla říci: Ne!« pravil hrabě sám k sobě. »Rozmilá dívka! — Román začíná — ale jak skončí!«

Když se ubíral mladý hrabě volným krokem k zámku, neměl jeho obličej veselého a bezstarostného výrazu jako jindy.

IV.

Kristinka skutečně znenáhla zapomínala na své dobré přátele ve škole. Konečně upomenula ji kniha, kterou měla již dosti dlouho u sebe, že je čas, aby ji odvedla. Šla tedy v neděli na odpolední služby Boží a po nich zašla do školy.

»Aj, toť jsou k nám hosté!« zvolala paní učitelová, vítajíc Kristinku. »Však jsme si už kolikrát povídali, že jste se na nás snad rozhněvala.«

»Toť jste tentokráte nějak dlouho četla!« usmál se pan učitel.

Kristinka byla poněkud na rozpacích. »Opravdu jsem knihu dočetla teprve včera,« přiznávala se. »Přišla mi teď nová povinnost, a mám na čtení málo času.«

»Aj, aj,« podivil se pan učitel, »co pak to jest?«

Kristinka vypravovala, jak se mimo nadání stala společnicí komtesy Otilie.

»Ó, pak se ovšem nedivím, že na nás zapomínáte, když máte tak vzácné přátele.«

»Nikoli,« tvrdila Kristinka, »chtěla jsem již kolikrát sem přijít, ale nebylo mi možno. Komtesa mne vždy dlouho zdržuje. Dnes mají v zámku hosti, proto jsem tam nešla.«

Kristinka zdržela se ve škole hodně dlouho; když odcházela, zvali ji jako obyčejně, aby zase brzy přišla. Nicméně zdálo se jí, že hovor nebyl tak srdečný a nenucený jako jindy, a zvláště učitel že se do něho jaksi nutil. Znepokojovalo ji to a umínla si, že bude do školy zase docházeti častěji. Avšak nežli se odhodlala k druhé návštěvě, nastaly prázdniny, a Karel přijel z Prahy domů.

Těšil se na prázdniny jako vždy, a doma se těšili také. První den uplynul všem za stálého hovoru o tom, co ve vsi a v okolí za poslední doby se sběhlo.

»A jak jest u myslivcův?« otázal se posléze Karel. Pořád měl tu otázku na jazyku, ale při stálém vypravování matčině nemohl se k ní dostat.

»Kristinka sem teď přichází zřídka kdy,« odvětila matka. »Chodí téměř denně do zámku. Zámecká slečna si ji velice oblíbila. My jsme tam už také dlouho nebyli.«

Karel byl nemile překvapen takovou řečí. Zarazil se poněkud; byloť mu beztoho divné, že mu rodiče posledně o myslivcových ničemho nepsali, ač se na ně tázal. Pohleděl na otce, ale ten, jak se zdálo, byl zabrán do čtení novin a hovoru si nevšímal.

Však slyšel pan učitel dobře, o čem syn s matkou hovoří, ale zúmyslně se tvářil, jakoby byl zahloubán do čtení, aby syn na něm nezpozoroval, že před ním tají něco nemilého. Jenom lehký mráček jakoby mu byl přelétl přes čelo, což Karla, který se právě na otce podíval, neušlo.

Snad se nějak zkalil přátelský poměr obou rodičů? A čím? Karel podíval se opět na matku, ale neshledal v jejím obličejí ani známky nějaké mrzutosti. To jej opět upokojilo.

»Zítra se tam podívám,« prohodil jako lhostejně. Matka pokývla hlavou.

Karlovi bylo teskno, když příštího dne kráčel volným krokem k myslivně. Něco jakoby zdržovalo jeho kroky, ač jindy tak radostně tam pospíchal. Jakoby tušil, že ho tam očekává něco nemilého.

V myslivně bylo ticho. Nebylo slyšeti Kristinčin veselý zpěv, který Karla obyčejně již zdaleka vítal. Jen malý domácí psík, spatřiv příchozího, dal se do štěkotu, ale poznav jej, radostně se k němu lichotil.

V tu chvíli vyšla ze síně paní Johanna. »I toť jsou hosté! Vítám vás, pane Karle!« zvolala a spěchala jinochovi vstříc. »Tedy již na prázdninách? Nu, to jsem ráda, že k nám jdete. Ale musíte odpustit, jsem sama doma. Starý je v lese, toť víte, a Kristinka je v zámku. Však jsem jí prikazovala, aby dnes přišla dříve; je sobota, a tu je vždycky doma trochu práce.«

Karel nabyl veselejší mysli, když jej myslivcová tak uvítala. Vešel do světnice, ale dlouho se tam nezdržel. Omluviv se, že by paní Johanně překážel zbytečně v práci, řekl, že se projde trochu lesem, nežli se pan lesní nebo Kristinka vrátí.

Myšlenky jeho dlely stále u ní. Již si představoval, jak bude asi překvapena, až se s ním setká. Pravda, není tomu dávno, kdy se posledně viděli — bylo to o Velikonocích — ale jemu se to zdálo býti věčností.

Darmo snažil se utišiti pobouřenou mysl. Chodil lesem, ale na blízku myslivny, aby měl stále na očích cestu vedoucí ze zámku; jiného kolem sebe téměř neviděl.

Asi hodinu tak chodil, když zaslechl od parku hovor; brzy uslyšel i tiché kročeje. Pohleděv k parku, spatřil proti sobě přicházeti Kristinku a slečnu Matyldu. S touto nechtěl se setkat, i zašel stranou do lesa na pěšinu, která vedla do vsi, aby nebyl zpozorován. Viděl, že Matylda s Kristinkou se zastavily, a to mu bylo právě vhod; bezpochyby chtěla se Matylda vrátiti do zámku. Hovořily spolu dosti hlasitě o nějaké ozdobné práci. Karla byl by jinak podobný hovor nezajímal, ale z úst Kristinčiných znělo mu každé slovo jako nejkrásnější hudba.

»Dovolte, mladý pane!« ovzal se tu blízko něho neznámý hlas.

Karel se téměř ulekl. Ohlédnuv se, spatřil za sebou státi na pěšině neznámého člověka s tlumokem na zádech a holí v ruce. Čím ten člověk byl, nebylo snadno říci. Oděv jeho byl značně obnošený, ale přece ještě zachovalý. Postavy byl muž ten vysoké, a když posmekl černý klobouk, objevilo se vysoké čelo a prořídle vlasy na temeni hlavy. Obličej jeho byl hubený, zvráskovatělý, ač nebylo člověku tomu o mnoho více nežli čtyřicet let. Měl krátce přistřižený plnovous a na očích brejle.

»Odpusťte, zdá se mi, že jsem vás polekal,« promluvil s úsměvem. »Ale nemáte příčiny mne se lekat. Chtěl jsem se vás pouze otázati, komu náleží tento pěkný zámek.«

»Panu hraběti Vrátenskému,« odvětil Karel.

»Hraběti Vrátenskému?« opakoval cizinec hlasem, který jevil jakési překvapení. »Snad ne hraběti Osvaldu Vrátenskému?«

»Ano, pan hrabě se jmenuje Osvald,« odvětil Karel, pohlížeje s udivením na cizince.

Tento pohlížel chvíli mlčky k zámku a pak řekl: »Děkuji vám, mladý pane. S Bohem!« Po těch slovech pustil se rychle stranou do lesa.

Zatím se slečna Matylda vrátila do zámku, a Kristinka brala se volným krokem k myslivně. Šla s hlavou skloněnou, a Karlovi se zdálo, že se usmívá. Nač asi mysli-la?

Vystoupil na cestu a čekal, až se k němu přiblíží. Kristinka ho však nepozorovala, až její zrak padl na jeho stín, ježž hledíc k zemi uviděla. Překvapena pozvedla klavu; Karel pospíchal k ní.

»Ach — to jste vy?« zvolala, a ruměnec pokrýl její líce. Vítám vás — pane Vránku!« — Při těch slovech podávala mu ruku.

Karel se poněkud zarazil. Znal se s Kristinkou od dětinství, a jakkoli byl asi o čtyři roky starší, přece ho nazývala vždy jen »Karlem«, později »panem Karlem«. Příjmením neoslovila ho nikdy, až dnes — poprvé.

Hnedle však zpozorovala Kristinka, jak ho její oslovení dojalo, i snažila se hovorem zapuditi dojem svých slov. »Kdy jste přišel?« tázala se vlídně.

»Včera odpoledne; byl jsem doma, až k večeru jsem zašel k panu faráři. A dnes už nemohl jsem se dočkati odpoledne, abych šel k vám.«

»Vždyť jste mohl přijíti i dopoledne, jste nám vždycky vítán,« odvětila Kristinka. »Odpoledne bývám obyčejně v zámku.«

»Povídali mi o tom doma,« řekl Karel.

»Nemohu si pomoci. Ani nevíte, jak dobrá je ta komtesa Otilie. Chce mne míti stále u sebe, a mně by se již také po ní stýskalo, jak jsem jí přivykla. Je to vtělený anděl.«

»Ano, všeobecně se tak o ní mluví,« řekl Karel jako ve snách. Pocitoval jakousi stísněnost. Zdálo se mu, že Kristinka velice se změnila za ten čas, kdy jí neviděl. Bylať nyní ještě krásnější, ale mluvila s ním docela jinak, než jindy. Vždy se ho vyptávala, jak se mu vedlo v Praze, vyptávala se, co dělají jeho rodiče a sestra, ač bývala u nich často návštěvou; — a dnes jakoby se úzkostně vyhýbala všemu, co se jeho týkalo, a mluvila jen o svých návštěvách v zámku.

Zatím došli k myslivně. Paní Johanna chválila Kristinku, že si dnes pospíšila. »Jako bys byla tušila,« doložila s úsměvem, »že je zde pan Karel.«

»Však nemyslím, že by byla panu Karlovi dlouhá chvíle,« pravila Kristinka s lehkým uzarděním. Chtěla jej tímto oslovením potěšiti, že je k němu stále upřímnou, ale cítila, jak se musí přemáhati, aby ho pojmenovala tak důvěrně.

Za chvíli přišel i Douba a srdečně Karla uvítal. Hned se dali do hovoru, jehož se účastnila i paní Johanna. Kristinka byla jaksi zamyšlena a málo mluvila, tak že Douba několikrát s podivením na ni pohleděl.

Karel poznal, že se s Kristinkou stala změna, a to v jeho neprospěch. Jindy ho vybízela, aby se šel podívat do zahrady, jak ji uspořádala, jaké květiny vypěstovala, ukazovala mu knihy, které jí v poslední době přibyly; — ale tentokráte o ničem podobném se ani nezminila. Byla přívětivá, bez rozpakův odpovídala na otázky, sama také o tom neb onom hovořila, ale Karel cítil, že se do hovoru jaksi nutí a jemu že se — odcizila.

Marně přemítal, co jest asi příčinou té změny. Myslivec a paní Johanna byli k němu stejně přívětiví jako vždy — jenom Kristinka byla jiná.

Když k večeru odcházel z myslivny, všichni vyšli s ním před dům a zvali ho, aby zase brzy přišel.

»Však si stěžovali naši, že Kristinka je zanedbává,« řekl Karel. Usmál se při tom, ale jí neušlo, že úsměv ten byl jaksi bolestný.

»Uvidíte, že zítra přijdu s maminkou, vidíte?« pravila Kristinka, obracejíc se k matce. Viděla Karlův zármutek, a bylo jí ho líto.

»Čím jsem jí jen ublížil!« vzdychl Karel, ubíraje se k domovu. »Ne, nejsem si ničeho vědom. Když jsme se posledně rozcházel, byla docela jiná nežli dnes. Či snad někdo jiný —?«

Nechtěl ani pomyslit, že by byl snad někdo jiný vloudil se v srdce jeho milované dívky. Báł se té myšlenky, a přece neustále se mu vtírala.

Zase se upokojoval, že by mu byli doma něco řekli, neboť v tajnosti by to nezůstalo, a její rodiče by se k němu také nechovali tak srdečně.

Byl takovými myšlenkami až zmalátnělý, když přišel domů, a sotva se mu podařilo býti klidným. Nutil se do hovoru, ale o Kristince se nezminil.

V noci dlouho nemohl usnouti. Myšlenka, že ho Kristinka snad již nemiluje, ho přímo děsila a činila jej nešťastným.

»Snad se přece mýlím,« konejšil se. »Slíbila, že zítra přijde; uvidím, bude-li ke mně takovou, jak bývala.«

Ráno byl Karel poněkud bledý, což neušlo matce. Vymluvil se, že nemohl spáti, a že ho bolí hlava.

Šel do kostela, a v jeho duši se znenáhla vracel klid. Viděl Kristinku v lavici vedle její matky. Byla pohroužena v modlitbu. Tušila, že jí v nejbližší budoucnosti očekává snad těžký boj, snad trpké odříkání, a prosila Boha za posilu. Matka její ani netušila, zač její dcera tak vroucně se modlí, a netušil ani Karel, že se Kristinka modlí i za jeho klid.

Když po službách Božích vyšly z kostela, setkali se s učitelovými. Kristinka si hned povšimla Karla, že jest bledý, a tázala se, není-li churav.

»Nikoli, jen jsem špatně spal,« odpověděl.

»Tedy jsme měli stejný osud, já také,« řekla Kristinka s úsměvem.

»Musíte ho odpoledne trochu povyraziti, Kristinko,« přimlouvala se paní učitelová. »Už včera, když přišel od vás, nebylo mu dobře, jak pravil.«

»Snad naň působí nezvyklý venkovský vzduch,« mínila paní Johanna; »anebo se pan Karel příliš namáhal studiemi.«

Karel na ta slova nevěděl odpovědi. Byl rád, že se již přiblížili ku škole, kde se rozešli. »Odpoledne vás tedy čekáme,« řekla paní učitelová.

Kristinka šla podle matky mlčky. Byla nespokojena sama s sebou. Mluvila pravdu, že měla také nepokojnou noc. Viděla včera, jak byl Karel zarmoucen, vyčítala si, že to sama zavinila. Poznal za jisté rozdíl mezi jejím dřívějším a nynějším chováním — vždyť ona sama byla si toho dobře vědoma. Ale nedovedla k němu býti jinou, nemohla za to.

»Ubohý Karel,« pravila sama k sobě. »Cítím to, že jsem vinna vším. Proč jsem ho nechala žíti v té domněnce, že mi jest něčím více než pouhým přítelem!«

Kristinka slzela; byly to slzy upřímné soustrasti s přítelem. Avšak i při té soustrasti dobře cítila, že mnohem dražším jest jejímu srdci mladý hrabě. O, kdyby toho viděla nešťastného, necítila by pouhou soustrastí: chtěla by trpěti s ním, snad by sama zahynula bolem.

Poměr její k Adolfovi stal se za tu dobu srdečnějším, vroucnějším. Kristinka přestala se ho báti, již nebála se naň mysliti. Zřídka kdy setkala se s ním samotna, ale býval vždy u sestry s ní; a nebyl-li přítomen, komtesa sama s ní nejvíce o něm hovořila. Milovalať bratra velice.

Kristinka těšila se svou láskou, a budoucnosti se již nelekala. Její přátelství se sestrou hraběte zdálo se jí býti zárukou budoucího štěstí. Neměla té síly, ano, neviděla příčiny, aby se štěstí toho zřekla, aby se vrátila s cesty plné blaha, po níž právě kráčela, na stezku odříkání. Nechtěla Karla klamati, ale chtěla se k němu chovati tak, aby poznal, že jest mu pouze přítelkyní.

Odpoledne přišla s matkou do školy, jak byly slíbily. Byly uvítány srdečně jako vždy.

»Opravdu jsem se obávala, Kristinko, že zase půjdete do zámku a na nás zapomenete,« řekla paní Baruška. »Už bychom se měli na vás hněvati.«

»Ne, ne, daného slova nikdy nezruším,« řekla Kristinka. »Omluvila jsem se komtese, že dnes půjdu k vám. Dnes mne také nebude

pohřešovati, neboť pan farář se zmínil, že ji odpoledne navštíví. Ona, — jak jsem pozorovala, velice si ho váží.«

»Ano, paní hraběnka a mladý hrabě také,« doložila paní učitelová. »Starý pan hrabě — nu, snad sám za to nemůže, že je takový mrzout.«

»Co je pravda,« řekla paní Johanna, »mladý pan hrabě se po otci nezvedl; ten nebývá nikdy mrzut.«

Kristinka přistoupila při těch slovech své matky k oknu, aby zakryla své uzardění. Bylo jí velice vhod, když ji Karlova sestra vybídla, aby s ní šla na chvíli do zahrady.

I Karel za nedlouho vyšel za dívkami. Hledal příležitosti, aby mohl s Kristinkou o samotě promluvit, byť i jenom několik slov. Příležitost k tomu naskytla se brzy, když Boženka odběhla pro vodu, aby zalila vadnoucí květiny.

»Není vám nemilé,« řekl Karel polohlasitě, »že jsem přišel za vámi?«

»Jak můžete tak mysliti?« odvětila Kristinka s úsměvem.

»Kristinko,« řekl jinoch bolestně, »vy se — na mne hněváte!«

»Pane Vránku!« řekla Kristinka poněkud zaražena a zamlčela se. — »Máte příčinu, abyste tak soudil?« dodala po chvíli.

»Odpusťte, pozoruji, že nejste ke mně takovou, jak jste dříve bývala.«

Kristinka musila se přemáhati, aby zůstala klidnou. Pohleděla naň vlídně a řekla: »Nechci vyvracetí vaše slova; buďte však ujištěn, že jsem vám vždy byla a budu upřímnou přítelkyní.«

Podala mu ruku, kterou Karel mlčky stiskl.

»Pouze přítelkyní — ničím více?« chtěl říci, ale slova ta odumřela mu na rtech, neodvážil se jich pronést. Věděl dosti. Připadlo mu, že nemůže Kristinku z ničeho vinit, aniž činiti si nějaké právo na její lásku. Vždyť jí nikdy nevyznal, že ji miluje, nebylo o tom vůbec nikdy mezi nimi řeči. Jako děti spolu vyrostli a tak se k sobě chovali i později. Nyní byl tomu konec, dráhy jejich se dělily.

»Přeji vám, abyste byla šťastna,« řekl polohlasitě. Boženka právě přicházela

Karel poodešel od dívek na protější konec zahrady. Jistota, s jakou jej Kristinka vyvedla ze všeho klamu, způsobila v jeho duši klid. Byl jí za to povděčen. Cítil, že by nejednal ani moudře, ani mužně, kdyby se jí vnucoval a lásku jí vyznával.

»Nikdo nesmí vědět o mém neštěstí,« promluvil sám k sobě. »Ona mi zajisté porozuměla a jest tak šlechetná, že také nikomu toho nezjeví. Mé štěstí jest pochováno, ale nestanu se zbabělým a ponosu své neštěstí s myslí pevnou.«

Vrátil se brzy k dívkám vážný, ale klidný a vmísil se v jejich hovor. Kristinka byla z toho nemálo potěšena a stala se za chvíli veselejší.

»Ráno jste se mi pranic nelíbil,« pravila s úsměvem. »Musíte mi slíbiti, že budete dnes klidně spát.«

»A vy budete?« otázal se Karel.

»Když uvidím, že jste pokojný, budu. Vždyť víte, že jsem vaší přítelkyní,« doložila potichu. »Nerada vidím kolem sebe zarmoucené tváře.«

»A přece jsem pozoroval, že i vy jste byla smutna,« řekl Karel.

»Smutna?« opakovala Kristinka a zarděla se. »Bylo-li tomu tak, pak buďte jist, že byl příčinou toho jen zármutek váš.«

V tom byla jejich rozmluva přerušena: Boženka volala je k svačině.

Když se vrátili do světnice, paní učitelová hned zpozorovala, že je syn veselejší. »Vždyť jsem to věděla, co jej uzdraví,« pomyslíla si. »Kristinka mu scházela, bál se, že nepřijde.« I pan učitel se rozveselil, když viděl dobrou shodu mezi mladými. Snad se přece mýlil.

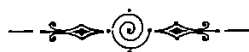
Odpůldne uplynulo všem příjemně v přátelském hovoru. Když pak před večerem provázeli učitelovi paní Johanku a Kristinku k lesu, přicházel proti nim od zámku pan farář.

»Kristinko, máte zítra jistě přijíti do zámku,« pravil, když k nim došel. »Komtesa Otilii se po vás stýská. Slíbil jsem jí vašim jménem, že přijdete — chtěl jsem zajíti k vám do školy.«

»Ano, přijdu, velebný pane,« slibovala Kristinka.

Zastavili se; učitelovi rozloučili se se svými hosty, slibující jim na jejich pozvání, že příští neděli přijdou do myslivny. Pak se vraceli s panem farářem do vsi.

Než, pan farář nebyl dnes tak hovorný jako jindy. Byl zamyšlen a kráčel s hlavou skloněnou, jakoby ho tížila nějaká starost. Některou chvíli docela přeslechl, co učitel k němu mluvil. (Pokračování.)

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK. *)

Již dávno žádný zjev přírodní nezbudil taký poplach mezi učenci-odborníky i laiky, jako záhadné úkazy i širším kruhům známé jmény suggeste, hypnósa, telepathie atp. Zároveň věda od zjevení Božího neodvislá, čili jak sama se nazývá »positivistická«, neocitla se již dávno v takých nesnázích, jako nyní, kdy filosofové i básníci, právníci i vychovatelé, velice znepokojeni zjevy hypnotickými, bouřlivě dožadují od přírodopisců, třímajících žezlo vědy neodvislé, uspokojujícího vysvětlení oněch tajemných dějů, kterých do posavadních přihrádek vědeckých zařaditi nelze. Jak živý jest zájem, s kterým obecnstvo sleduje zmíněné úkazy, také z toho posouditi možno, že literatura hypnotická čítá přes 10.000 svazků, a že nové spisy, suggestcí neb hypnotismem se zanášející, vyrůstají jako houby po dešti!

*) Prameny: Élie Méric: »Le merveilleux et la science«. Revue des deux mondes 1891: »Le physique et le mental«. Flammarion: »Dieu dans la nature«. St. Thomasblätter 1889. Leopold Drucker: »Die Suggestion und ihre forensische Bedeutung 1893«. »Stimmen aus Maria Laach 1891, 1. und 2. Band«. Kant: »Von der Macht des Gemüths«. »Feuchtersleben: »Zur Diätetik der Seele«. Deutsche Dichtung 1891. R. v. Kraft-Ebing, »Hypnotische Experimente 1893«. Bossuet, »De la connaissance de Dieu et de soi-même 1741.« Möbius: »Das Nervensystem des Menschen.« Peronne: Praelectiones in religionem a j.

Také u nás zajímají se vzdělanci o tuto problematickou otázku. »Časopis českých lékařů« uveřejnil před nedávnem zprávy o pokusech hypnotických, které někteří lékaři Pražští podnikli za účelem therapeutickým; »Hlas Národa« uveřejnil ve své příloze »Nedělní listy« (v měsíci únoru 1892) delší stat o hypnose z pera prof. Kaprasa, kdež nalézáme hojně dokladů historických, a kde autor snaží se záhady hypnotismu řešiti po stránce dušeslovné. Osoba, která hypnotisuje — tak asi lze se dočísti ve stati citované — osobí si jakousi převahu duševní nad osobou druhou, která jsouc obyčejně slabých čivů, autoritativnímu vnušení bezvolně se podrobuje. Nemocný věří, že je zdrav, a tato víra tak mocně působí na jeho ústrojí, že nemoc vskutku zmizí; osoba uspaná věří, že to, co v rukou drží, jest jablko, a hryže — syrový zemák; věří, že židle, na které obkročmo sedí, je kůň, a hopkuje jako jezdec atd.

O moci suggesce i za bdělého stavu dočítáme se tamže asi jak následuje: »Kazatel, jenž posluchače přesvědčiti se snaží, pracuje suggestci (napovědí), rovněž i obhajce, jenž vinníka ospravedlňuje a omlouvá neméně než vychovatel, jenž chovance k dobrému přemlouvá. Jest zajisté náповeď nejpřednějším činitelem, který zprostředkuje vznik a styk představ v říši duchů, a na kterém blaho i strast přemnohých závisí. Výchova mládeže, úrady přátel, úmluvy zločinců, útěcha lékařů větším dílem jest výsledkem této moci, která pobádá ducha k činnosti. (Kdož by si nevzpomněl při tom na sv. Augustina zlaté pravidlo: Ut veritas pateat, placeat, moveat?! Pozn. spis.) Podobně vyjadřuje se Dr. Zigmund Exmer: »Suggestce není nic nového! Kazatel, poslanec, veřejný obhájce působí napovědí!«

Co na to lze odvětiti? — Tolik, co nahoře k vysvětlení hypnosy a suggesce bylo řečeno, je pravda; ale pravda pouze částečná, jelikož se vlastního momentu aetiologického nedotýká. Nebo vlastní kořen záhady skryt jest za následujícími otázkami: Jakým že to kouzlem působí řečník na lid, tak že osoby, odporující na počátku, naposledy úplně přesvědčí? Jaký talisman nosí oblíbený lékař, že pouhý jeho zjev působí na churavého konejšivě? Jakého druhu jest ona duševní převaha, kterou hypnotiseur ovládá bezvolné medium? Jak stává se, že za spánku hypnotického pouhá představa působiti může na ústroj tělesný, jednak chorobné stavy ve zdravém organismu přivádějíc, jinak skutečné choroby rázem odstraňujíc?

Mohli bychom ještě více podobných otázek předložit — než, doufáme, že již těchto několik skýtá oříšky dosti tvrdé, k jichž. lou-skání posavadní pohodlná methoda, v jaké si učenci i prvního řádu libují, nikterak nepostačí. Nebo co máme na př. říci o úsudku, který pronesl o věci té slavný učenec Du Bois-Reymond: »Můj poměr k hypnotismu a suggestci jest velmi jednoduchý. O nějakém fysickém (!) působení osoby A na osobu B není řeči. Účin pochodí z představ hypnotisovaného nebo suggestci podrobeného. Dar hypnotisace spočívá v tom, aby kdo dovedl osoby chabé vůle najíti, jim imponovati atd. Jiný, neméně slavený učenec, dr. Eulenburg, praví: »Není pochybnosti ani pro lékaře skepticky předpojatého, že hypnotiseur za příznivých podmínek může prováděti téměř neobmezený a trvalý účín na duši druhého — účín therapeutický, jakož i paedagogický, jímž dřívější cítění, náklonnosti a vášně přeměnit, ano i ve pravý opak obrátiti může. A podobnými, všeobecnými, opatrně volenými para-

frázemi pomáhají sobě z nesnází i jiní pozitivisté — učenci jména evropského, kdykoli se jich někdo otáže: »Co vězí za zjevy hypnotickými?« Denně můžeme se dočítati o vítězstvích a pokrocích věd zkušebných za našich dnů; brzo bude možno fotografovati předměty na mnoho mil vzdálené — zvláštním přístrojem zachycené vlnění ethéru prý (paprsek světelný) vedeno bude pomocí elektrického proudu na stanici vzdálenou, kdež fotografický aparát obstará vše další; snad se nám podaří i létání ve vzduchu, aniž bychom při tom bořili komíny, pustošili střechy a polámali hnáty; snad také někdo vymyslí přístroj, jímž by žár letního slunce mohl býti schován na zimu — avšak ku podivu! Studium ducha lidského mnohým moderním učencům nevoní! »Dort hinter der Kirchhofmauer ruht das Räthsel« — napsal kdysi Lenau, a věru hádankou jest a zůstává člověk vědě pozitivistické! Že tomu tak, ukážeme dále.

Studium hypnosy a duše lidské ve stavu somnambulickém nejvíce pěstuje se ve Francii, a každý, kdo o hypnóse něčeho soustavného dovědět se chce, nesmí pominouti zpráv o pokusech psychologických, konaných v Pařížské nemocnici Salpêtrière pod dozorem slavného Dra. Charcot-a (zemř. v srpnu t. r.) a na klinice v Nancy, kde pracuje právník Liégeois. K těmto přidružil se před několika lety Élie Méric, doktor bohosloví a profesor na Sorbonně v Paříži. Snaze těchto mužův, a odborně vzdělaných a zkušených, podařilo se úkazy hypnotické objasniti po stránce psychologické i fysiologické a postaviti studium hypnósy na pevnou vědeckou basi. Jsouť zjevy suggestivní a hypnotické rázu tak složitého, že zajímají nejen lékaře-fysiologa a therapeuta, ale i psychologa, právníka a v neposlední řadě též theologa. A také jen soustavným spolupůsobením učenců různých odborů bude se moci vlastnímu jádru záhady přijíti na kloub. Neboť odborný lékař, a byť byl sebe zvučnějšího jména, zůstane vždy jednostranným; psychiatr bude na zjevy hypnotické pohlížeti jinýma očima než na př. anatom, na důkaz čehož sloužiti může trapná rozprava, uvedená mezi vynikajícími lékaři Vídeňskými před nemnohými dny, o čemž později se ještě zmíníme.

V úvaze naší budeme se řídit hlavně školou francouzskou, ovšem zjevům blíže stojícím, jsou-li hodnověrně zaručeny, také patřičnou pozornost věnujice. Část fysiologická bude pracována dle Möbia a Dra Meynerta. V důsledcích psychologických a morálních bude nám vůdčí hvězdou Summa theologica sv. Tomáše Aquinského a Peronnea Praelectiones in religionem, jakož i Bossuet-ovo nesmrtelné dílo: De la connaissance de Dieu et de soi-même.

Laskavé čtenáře prosíme však již předem, aby nám formální nedostatky, které snad zde onde se vyskytnou, šetrně prominuli uváživše, že ráz tajemných úkazů, o nichž pojednati hodláme, jest plný vrtochů, a že fysiologie hypnosy a suggeste jest takoruka ještě v plénkách, tak že *souvislého* líčení zmíněných pochodů fysiologických nikdež se nedočítajice, odkázáni jsme na vlastní kombinaci; že při tom působí i tvoření názvosloví nemalých obtíží, každý s tímto odvětvím jen poněkud sprátený čtenář velmi snadně se domyslí.

Aby pojednání bylo soustavným, rozvrhneme úvahu na 4 odstavce:

1. odstavec: a) Výměr suggeste a hypnosy. b) Některé skutečné případy.

2. odstavec: Stručný přehled dějin hypnotismu a suggestce, jakož i stanovisko materialistův a pozitivistů oproti zásadám suggestce a hypnosy.

3. odstavec: Pokus o vysvětlení fyziologické a psychologické.

4. odstavec: Vývody se stanoviska katolického učení.

O d s t a v e c 1. a)

Slovem *suggestce* (námluva, náповěď) vyrozumívá se v n u š e n í určité představy do duše osoby druhé, t. z. media, za takých okolností, že ona představa ovládne celý psychologický, fyziologický ústroj osoby podmaněné, (suggerentem, hypnotiseurem) budíc v ní jednak představy spřízněné, nebo pocity a afekty suggerentem obmyšlené, jinak nutíc medium i k určitému výkonu dle vůle suggerentovy.

Hypnosa jest spánek umělý, za něhož (v t. z. stavu somnambulickém) medium je napovědi zvláště přístupno, stávajíc se bezvolnou loutkou, se kterou sobě hypnotiseur dle libosti zahrávati může.

Suggestce může se dít buď slovem (proto se říká: mluvití někomu do duše) aneb pohledem (na př. t. zv. uhranutí), aneb i posunkem.

Suggestce myšlenkou, již medium postřehne jakýmsi tajuplným působením i ve vzdálenosti několika mil a zachová se dle svrchované vůle vzdáleného suggerenta, sluje »telepathie«. Úkazy telepathické nejsou nikterak báchorou; literatura hypnotická uvádí na tisíce zjevů přenášení myšlenek do dálky, které jsou úplně zaručeny. Avšak, jelikož zjevy telepathické jakož i jiná, do oboru okultismu patřící fakta na základě přirozeném vysvětlena býti nemohou — a ani věda budoucích věků nepokročí u vysvětlení úkazů těchto ani o píd — zmíníme se v úvaze této o nich pouze potud, jak toho vzhledem na celek a na jisté požadavky apologetické bude potřebí, jelikož hlavním předmětem naší studie mají býti pouze ony děje hypnoticko-suggestivní, které lze vyložiti z á k o n y p ř i r o z e n ý m i.

Také prostředky, jimiž medium v umělý spánek pohříženo býti může, jsou povahy čistě přirozené. Tu nemůže býti řeči o universálním étheru (od, spirod), s nímž hypnotiseur prý zacházeti dovede, ani o jakémsi živočišném magnetismu neb čivním fluidu, jímž duch pokusy konajícího snad vstoupí ve spojení s duševní dílnou media. Hlavním činitelem zjevů hypnotických jest o b r a z n o s t a vláda jedině m o c n é p ř e d s t a v y, t. j. m o n o i d e i s m při utužení sebevědomí a paralysaci představ ostatních. Proto také jsou prostředky umělého spánku přerůzné jakosti. Dějeť se hypnosa náповědí (škola v Nancy), potíráním skrání, nazíráním na lesklý předmět, jednotvárným zvukem, elektrickým proudem atd. Pověstný Hansen, jenž v letech sedmdesátých ve Vídni ohromný hluk způsobil svými pokusy hypnotickými, nechal svá media upřeně pohlížeti na skleněný hranol, zároveň čela i spánky usínajících pilně rukou potíraje.

Na Salpêtrière přiváží na čelo pásku, v jejíž středu připevněn jest lesklý kovový knoflík; kouzelnice arabské nakreslí do dlaně kruh a v jeho středu černý bod; mohamedánští divotvorci — t. zv. marabú — naplní láhev vodou, postaví na stůl bílým prostěradlem pokrytý a za láhev umístí hořící lampu, aby docílili světelného účinku asi tak, jako dělníci v noci někdy používají koulí skleněných, vodou naplně-

ných, za něž postaví malou lampičku; jinde snaží se způsobiti hypnosu údery na kovové talíře (tam-tam, gong), opět jiní snaží ve spánk přivoditi potíráním skrání, tlakem na temeno lebky, stisknutím zápěstí a t. p.; fakirové indiští sedící v kořání baobabů hledí upřeně na špičku nosu, mumlajíce při tom svoje jednotvárné: Om, om . . .

Hypnotická klinika v Nancy uspává n a p o v ě d í; uspavač jednoduše poručí mediu: Ted' usněte! Ejhle, vaše víčka se již zavírají. Vy usínáte již. Ted' již spíte! — A brání-li se medium spánku, opakuje experimentátor kategoricky: Spěte, musíte spáti! a t. p.

Čím povolnější medium — častějšími pokusy bývá vlastní vůle media obyčejně úplně zlomena — tím snáze podrobuje se nadvládě hypnotiseura a klesne do spánku umělého (hypnósa), v němž možno pozorovati tři období.

První období je stav l e t h a r g i c k ý, při němž duch spáče od světa zevnějšího jest úplně odloučen. Hlava do předu nachýlená, víčka křečovitě uzamčená, svislá ramena bez vlády podél těla se klátící — to vše a celý zevněšek spáče hlásá nám úplné a všeobecné uvolnění svalstva, povšechnou ochablost, jaká se druhdy dostavuje jen po veliké námaze. Duch spáče jako by se byl schoulil do nejvniternějšího koutečku schránky tělesné. Medium neexistuje pro dojmy zevnějšího vřkolí: křičte mu do uší sebe silnějším hlasem, — neuslyší vás; vražejte mu jehly nebo špendlíky do těla, neucítí ničeho . . . jest jako mrtvo! Slabé oddychování, slabý tlukot tepny nás však poučují, že tělo ono žije — ovšem žije asi jako bylina, život pouze vegetativní, omezující se na výživu a obměnu látek.

Jaký jest stav duše a sebevědomí za tohoto prvního období hypnotického? To neví nikdo, neboť medium později probuzené neví ničeho, co se s ním dělo — dostaví se u něho úplná amnésie.

Pootevře-li hypnotiseur spáči v lethargický spánek pohříženému poněkud víčka oční, vstoupí medium do druhého období, jemuž se říká stav k a t a l e p t i c k ý. Medium má při tom, jak lid říká, oči »ve sloupu«; ačkoliv nemá vědomí o tom, co se s ním děje, vstoupí přece v jakési spojení se zevněškem, a to smyslem zraku a sluchu. Po stránce fyziologické je stav kataleptický jedním z nejzajímavějších. Jestli tělo ve stavu tom jako z měkkého vosku, volně přijímajíc a podržujíc polohy a postoje, které mu dá uspavač, a byť byly sebe podivnějšími. Hypnotiseur na př. zvedne obě ramena media do výše, a táž zůstanou v téže poloze až i 25 minut — úkol to tělocvičný, kterého žádný silák nedokáže. Naproti pružnosti těla kataleptického třeba uvést ztrnulost jednotlivých údů, ano i celého těla, dostavující se po pouhém stisknutí jisté čivní partie. Jisté medium vypravuje o představeních dánského hypnotiseura Hansena: Hansen mne vzal na ramena jako kus dřeva a položil mezi dvě židle, tak že hlava spočívala na jedné, nohy na druhé židli. Při tom tělo pokojně viselo ve vzduchu. Jsa zbaven sebevlády dal jsem s sebou dělati, co chtěl. Při tom necítil jsem ani nejmenšího namáhání, což by za pravidelného stavu nesnadně šlo . . . pan Hansen sedl si na mne jako na pohovku a přes to, že mi seděl na žaludku, necítil jsem obtíží¹⁾

Jiný podivuhodný úkaz tohoto druhého období hypnotického jest samohybné n a p o d o b e n í úkonů, ke kterým uspavač medium

¹⁾ Stimmen aus Maria Laach 1891. I. B. pag. 535.

naveďte. Vezměte na př. obě ruce media v zápěstí a otočte jednu kol druhé, a spáček bude mlýnek tento opakovati až do únavy. (Případnou analogii skýtají ženy pletoucí punčochy často pouze reflexním pohybem rukou. Pozn. spis.)

Tolik o zjevech somatických. Zjevy psychické, které nás přirozeným způsobem nejvíce zajímají, dostavují se teprve v období třetím, v t. zv. snění somnambulickém. Dříve však, než k podrobnému líčení přikročíme, sluší podotknouti, že uvedený výčet a pořadí zjevů hypnotických (lethargie, katalepsie, somnambulismus) jest pouze theoretický, neboť málo jest osob, u nichž by všechna ona tři období v onom určitém pořadí se dostavila. Tak dí Élie Méric: Učiňme pokusy s těmiž osobami hysterickými (tyto jsou pro suggesti zvláště způsobilé), za těchž okolností, při šetření těchž pokusných pravidel — a zřídka kdy obdržíme klasický onen typus Charcotův.

Některé medium prodělá sice všechna tři období — jiné nestane se nikdy kataleptickým, a opět jiné přeskočí obě fáse úvodní upadne ihned v somnambulické snění.

Škola v Nancy, popírajíc samostatnost hypnotické lethargie a katalepsie, učí, že základem všech hypnotických zjevů, ať somatických či psychologických, jest somnambulismus, přivoděný suggesti či napovědí. V témž smyslu píše Bernheim: »Ani já, ani moji kolegové v Nancy neměli příležitost pozorovati klasická tři období Charcotova. Pro náš účel jest tento rozdíl v míněních úplně bezpředmětný — chcemeť pozorovati zjevy hypnotické a uvažovati o skrytých příčinách fysiologických a psychologických bez ohledu na pořadí, dle něhož se v hypnóze dostavují.

Zjevy tyto jsou 1. tělesné, 2. duševní, 3. léčebné, 4. záhadné, kterých zákony přirozenými vysvětliti nelze. (Pokračování.)

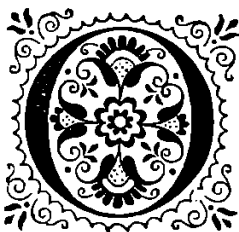
Výlet do Tyrol, k moři Quarnerskému a zpět do Solnohradska.

Popisuje

BOHUMIL HAKL.

(Dokončení.)

Oprič či Ika.

Oprič, vlašsky Ika, jest malé městečko a leží přímo proti Rjece na západním břehu Quarnerského moře, poněkud jižněji a jižně, as hodinku od Abbazie. Má malý přístavek, kde parník zastavuje. Pobřeží zdejší jest skalnaté a hned u výši se zdvihá; a tak osady nemohou do šíře, ale do výše. Uličky jsou těsné a vše již vlašským způsobem se nese. A tak i v Opriči čili Ice. Vše jest tu z kamene; okna jednoduchá, ale zevně mají okenice (proti horku v létě), domy jsou opatřeny balkony a mají kamenné schody;

poloha jest krásná, romantická. Ale že jest pozadí samá skála, není tu pramenů, a k pití musí se zachycovati dešťová voda. Na vodě, na moři jsou a mají nedostatek vody. Voda ta pije se s vínem. Ale ty vrchy, jakkoli samá skála (útvary Kraše), jsou přece orostlé, a jest s podivením, kterak i na značných výšinách různé stromové roste, a víno, ořechy, kaštiny a fíky se daří.

A zde, v této rozkošné, teplé krajině zakoupil, ano, nově vystavěl Monsignore Dominik Filip pro choré kněžstvo sanatorium třetí, krásnou villu s malým parkem, přímo na břehu mořském, průčelím k východu; tak že z jídelny dole vyjde se na verandu a odtud po stupních do zahrady a ze zahrady do koupele — mořských lázní. Vše jest nové, krásné, se vším potřebným zařízením a pohodlím; jest tu i domácí kaple, a dovoleno tu sloužiti mši svatou. To zařízení stálo mnoho peněz. — Villa má dvě poschodí, a může tam přes 30 kněží býti umístěno. Ještě když jsme tam byli, lámali pracovníci tvrdou skálu, upravovali cestu a park. Kdo zde pobude, musí okráti. Vyhlídka s oken je na Rjeku a celý východní břeh Quarnerského moře. Zastali jsme tu pp.: profesora Partyše z Kutné Hory, prof. Škalouda z Jindřichova Hradce a jednoho faráře ze Slovenska. V zimě se dům naplní více. Správu domu vedou sestry. Bůh odplat šlechtěnému zakladateli zde i na věčnosti!

Odpoledne jsme šli navštívit kaplana v blízké Lovraně (k jihu), P. Fr. Halamu, Čecha od Něm. Brodu. Jest jeden z těch Čechů, kteří do Terstského semináře přijati byli, a v Lovrani působí již rok. Nestýskal si; má domek sám pro sebe, ač sešlý, o jednom poschodí, a vede si svou domácnost; uctil nás chlebem a vínem. Mluví dobře a plynne chorvatsky, ale stěžoval si do lidu, že nechce a nechce se učit mluvit správně, jak se píše, ale že žádá, aby se mu kázalo v jeho nářečí, čili podřečí istrianském. Knih měl hojnost i nejnovějších, jak chorvatských, tak českých, zvláště z Matice Chorvatské. Nenaříkal, že by se mu vedlo zle — ale přece toužil po domovu. Lid je dobrý, slovanský; jediná zábava jeho jest, že časem si jde do privátního domu (neboť do hospod pod žádnou záminkou nesmějí), kde se schází se čtyřmi námořními kapitány a hrají pro ukrácení chvíle v karty. Právil, že muži musí do světa, obyčejně na lodi, neboť doma, na těch skalách, výživy nenalézají; jsou výborní plavci, slouží za lodivody (Lootse) a za kapitány na obchodních lodích; ženy zůstávají doma. Muži jsou často 6, 8, i 10 let, i déle na cestách, shromáždí si nějaké jměníčko a pak tráví stáří pokojně doma; ženy, pravil, zachovávají mužům věrnost.

Lovrana jest městečko originalní; všecko kamenné, domy vysoké, ulice úzké a křivolaké, tak úzké, že sotva jeden člověk projde, a jest ku skalám jako přilepené. Má malou loděnici, zbytky hradeb a staré věže. Bývalo sídlem okresním; ve vřkolí jsou vinice a kaštanové háje, hlavně nad ním. Obilí žádné. V Terstské diecési je prý as 24 Čechů, mladých kněží. Lovrana povstalo prý ze slovanského »Dobro Ráno«.

Abbazia (Opatije).

Odpoledne druhého dne, majíce pokdy, vyšli jsme procházkou do Abbazie č. Opatije. Jméno znamená vskutku opatství, kteréž tu druhdy bývalo, a z něhož není nic, než kostel dosti skrovný a částka

fary. Cesta vedla ustavičně po skalnatém břehu mořském; jest to velmi dobrá silnice. Téměř všechen ten břeh osázen jest jižním stromovím i lesem, v němž přemnohé villy, hlavně pro mořské lázně, jsou umístěny.

Abbazie čím dále, tím více se stává oblíbeným místem lázeňským; v zimě pak velice příhodná jest těm, kdož churaví plícemi, a to pro mírnou zimu a více méně stejnou temperaturu, kteráž tu trvá pro blízké moře. Ležíc pod skalnatými vrchy, jimiž před severními, studenými větry jest chráněna, má svah jižní a tudy klima velice příznivé a mírné. Ustavičně nové a nové villy, zde onde i nádherné, tu povstávají a hned na začátku (od jihu), mají i důstojníci svou villu s kasínem a koupelnou v moři.

Nad Abbazií a poněkud za ní táhne se do vrchu hustý park, v němž jsou za parna ve stínu milé procházky a milý odpočinek. Zde v parku jest i villa Rudolfova, neveliká, ale krásná a vkusná; před ní veliký, krásný koberec z květin, vodotrysk a téměř samé jižní bylinstvo. Tu cypřiše, cedry i palmy, které i v zimě zůstávají venku; ano i bambus jsme zde viděli poprvé v životě. — Staví se tu i krásný dům s podloubím ku procházce při deštivém počasí; na podloubí tom jsou nádherné krámy a stálá výstava rozličného zboží ku koupi. Jest zde také jeden veliký, nádherný hostinec, tuším »u císařovny Alžběty« nebo »Stefanie«, ale drahý.

Koupadla v moři jsou ohrazena, by nikdo dále do moře se neodvažoval; vyskytují se zde druhdy i žraloci. V malém přístavu jest množství vkusných lodic pro toho, kdo by chtěl se projeti po moři, zvláště na večer a užiti svěžího mořského vzduchu. — Na zpáteční cestě zastavili jsme se na pivo; bylo v těch parnech dojista dobré; když odcházíme, osloví nás českým pozdravem muž u vedlejšího stolu. Kdo byl, nevíme. Slovan všude bratry má; kde by nebyl Čecháček?

Vrátivše se do Opriče č. Iky, ještě naposledy večer v moři jsme se vykoukali; najali jsme potom drožku na druhý den, aby nás dovezla do Matulje na stanici. Tu jest cesta kratší; netřeba teprv zpět do Rjegy plaviti se a odtud drahou do Matulje; takto se jede kratčeji. Druhého dne, odslouživše časně ráno v domácí kapli mši sv., s rozkošným sanatoriem a milou Ikou jsme se rozloučili; přáli jsme všem bratrům, kdož zde zotavení hledati budou, aby posílnění a občerstvení na těle i duchu do vlasti zase se vrátili. Šťastných několik hodin mezi krajany a přátely jsme zde ztrávili, a upomínka na milou Iku z paměti nám nikdy nevymizí. Monsignore Filip i zde královsky nás uhostil, jemuž tuto veřejné díky činíme.

Jízda z Opriče či Iky.

Jízda byla za krásného jitra velmi příjemná, vzduch z moře občerstvující a svěží, a brzy byla za námi Opatije a objevila se Voloska, čili lépe a správněji Volovska, okresní to městys v Istrii, v nejsevernějším cípu zálivu Quarnerského, sídlo hejtmanství i okresního soudu. Má poštu, přístav, loděnici, as 2000 obyv., jež obchodem vinným, ovocným a rybářstvím se živí. Je dosti výstavné a v příjemné poloze.

Z Volosky vede silnice téměř ustavičně po břehu mořském až na nejvyšší vrchol, odkud naposledy bylo shlédnouti nám moře.

I popásli jsme se chvíli ještě na pohledu tom a potom dali s Bohem moři, které kdo ví, zdali kdys ještě spatříme. Ó tajemná hlubino, co v sobě skrýváš! Ó světe jiný, který panuješ v ohromných těch prostorách vodních a na dně mořském! Vábí hladina tvá, však zrádná, a jakkoli jsi hrobem tisíců a tisíců, však přece zas jiní na tebe odvažují se! Neznát mezí, ni překážek, ni obtíží zvědavost lidská a touha po zisku a zlatě! S Bohem, s Bohem buď! Zdaž kdys zas na shledanou? —

V takových myšlénkách dojeli jsme Matulje; vlak tu ještě nebyl; rozloučili jsme se s dobrým Istriancem, který si byl toho vědom, že je Slovan, a Maďarům rovněž nepřál. —

Brzy donesl nás vlak do Sv. Petra, kde dráha se křížuje, a po některé chvíli čekání uháněli jsme k Lublani. Byla neděle. — Krajinu a cestu Krasem, Postojnu, krásný Františkův most i Lublaňskou bažinu (Laibacher Moor), jakož i Lublaň již jindy (ve své cestě do Říma a Pompeje) jsme popsali a proto zde tím zdržovati se nebudeme.

V Lublani na nádraží bylo veliké množství lidí, tak že trvalo hodnou chvíli, než se vše usadilo a my odejeti mohli. Velmi mnoho Lublaňčanů jelo na venek, jmenovitě na Gorensko (do hor), oblíbený výlet. Tu na cestě dobře jsme se bavili s jedním mladým vojínem, dobrovolníkem, bývalým studujícím a dosti jsme si rozuměli; on znal trochu česky i českou literaturu, my trochu slovinsky, a tak sešli jsme se, jdouce jeden druhému vstříc.

Cesta v těch horách jest rozkošná; vždy nové a nové obrazy stíhají se; máť rozkošné kraje ta slovanská širá vlast! Mezi horami a lesy vine se dráha; tu dotkne se rovněž Kranje (Krainburg), největšího to tržiště v zemi, při vtoku Kokry do Sávy, rodiště Dra. Bleiweissa, Riegra to Slovincův a bývalého redaktora »Novic«. Zde prý bylo norické město Santicum. Dále ku Radoljci (Radmannsdorfu) na levém břehu Sávy, s pěkným zámek hrabat Thurnů. Tu jest i zámek a jezero Bledské (Veldes), známé svou romantičností. — Odtud pak dále nesl nás vlak na Trbíz (Tarvis), městys už v Korutansku, kde dráhy se střídají; jest tu průmysl železářský, pěkné a veliké nádraží, krajina vůkol hornatá, lesy porostlá. Nedaleko odtud jest jiné, velice oblíbené Mariánské poutní místo Slovinců, Maria Lošari čili Lušari, na velice vysokém, homolovitém vrchu, jež zdaleka jest viděti; jemu rovněž říkají Svatá Hora, a jest mnohem vyšší než hora u Gorice. Slovinci sobě pokládají za zvláštní zásluhu, byl-li kdo z nich na sv. hoře Lošári — co to jméno znamená, nevíme, aniž jsme se dověděti mohli.

Z Trbíže přirazili jsme k večeru do Běláku (Villach). Poněvadž jsme měli dosti času, použili jsme chvíle do večera, abychom se podívali po městě.

B ě l á k.

Bělák, slovinsky Biljak, něm. Villach, patrně slovanského původu, jest staré okresní město v Horních Korutanech, po Celovci nejznamenitější v zemi, při řece Drávě v rozkošné poloze pod alpou Dobračí, při stoku Lily a Drávy; jest tudíž přirozený střed horních Korutan, má 5.000 obyv., nejvíce Slovinců, krásný gotický chrám s mnohými pomníky a německými nápisy asi ze XVI. stol., pevný zámek, průmysl, nejvíc železnický, hlavní sklady hornických výrobků

Korutanských, živý obchod s Itálií. Na blízku jsou též mramorové lomy, znamenité železárny a továrny na ocelové, měděné a olověné zboží. Počátek Běláku klade se do IX. stol.; povznesl se ve středověku obchodem, utrpěl však r. 1348. zemětřesením a r. 1492. Turci, když se byli až sem prodrali, tu od křesťanů jsou poraženi.

Bělák se zvelebuje; jsou zde nová pěkná stavení a také pěkné náměstí se stromořadím a pomníkem slavného sochaře Ondřeje Gassera, rodáka zdejšího. — Za pomníkem v ulici jest krásná nová spořitelna a na jednom náměstí v dolním městě i pomník císaře Josefa II. — Má i posádku; byli tu myslivci, as prapor. — V hostinci dosti dobře jsme byli ubytováni.

Cesta z Běláku vedla samými horami a lukami; někde ty hory byly vysoké a holé, i led a sníh bylo viděti na severní straně. Dráha (Rudolfova) je velmi pěkně vedena těmito horami a tak se šikovně prolíná, že není nikde tunelu; namnoze drží se řeky Mury.

Na této cestě projeli jsme nebo viděli Glandorf, Judenburk, Knittelfeld, Rottenmann, Hallstadt, Isł, Solnohrad, a konečně donesl nás vlak k milé vlasti, již jsme z plna srdce pozdravili. Všude dobře, doma nejlíp.

V Č. Budějovicích byli jsme laskavě pohostinně přijati v bisk. kněžském semináři od vdp. rektora, Monsignora Adolfa Rodlera, jemuž tuto za všelikou laskavost a přátelskou úslužnost srdečný dík činíme. Večer strávili jsme v Měšťanské besedě, kde koncertem slavilo se narození Jeho Veličenstva, a kde všecka elita města téhož dne shromážděna byla, uprostřed známých a přátel; p. ředitele českého gymnasia, Jana Červinky, býv. milého kollegy svého, p. profesora Smolíka z Prahy a mnohých jiných. Druhého dne ráno složili jsme nejhlubší poklonu ndp. biskupovi, pozdravili vsdp. kanovníka Špelinu a j., a rozloučivše se s přátely svými a Budějovicemi, spěchali jsme ku matičce Praze, kam jsme také téhož dne šťastně dorazili a tak tento druhý výlet svůj ukončili.

Opakujeme, co jsme řekli na začátku, že jest třeba, aby člověk časem někam si vyjel, na duchu se zotavil a také lecčemus se přiučil. Co člověk ze svého názoru má, jest samostatné a utkví navždy v paměti a myslí; co však jen čte, nebo slyší od jiných, jest vždy více méně matné, mlhavé, nejasné a snadněji ovšem též z mysli vymizí.

A proto budiž i Pánu Bohu na konec dík za mocnou jeho ochranu na veškeré cestě té, neboť se nám ani nejmenší nepříjemnosti nepřihodilo, a vše, jak jsme myslili a si přáli, jsme vykonali. Na duchu jsme okřáli a se zotavili; jestliže pak i laskavý čtenář, v duchu provázející nás, s námi se pobavil, dosti odměny nám jest. A nyní s Bohem!

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

Laskavý čtenář snad nezazlí, povíme-li zde něco, jež dotýká se naší nepatrné osoby. Máme přítele upřímně věřícího, rázného katolíka a skutečně i ve věcech náboženských tak sběhlého, že jsme mu dříve mezi laiky nehned poznali rovného. Týž má však o Husovi trochu zvláštní náhledy a nejednou jsme se pro ně utkali. Můj přítel připouští, že mistr Jan Hus ve víře pobloudil, že zásady revolučního nářské vyslovil, že dosahu svého počínání vědom si nebyl, že před laiky a nesoudným množstvím kněží na pranýř stavěti neměl, zvláště když mu na synodách pražských dáno bylo povědět pravdu kněžím do očí; vidí však ve smrti Husově kruté a bolestné, jež se stala za osobní přesvědčení, tak zvláštní úkaz, že se nerozpakuje pro tuto záležitost smeknouti před Husem klobouk a mu svůj uctivý projeviti podiv. Pohlížíme-li k tomu, že mínění to jest dnes skoro všeobecným, pochopíme a do jisté míry omluvíme našeho přítele. V naší době míní se totiž, že charakterem sluší vyrozumívati neústupnost a tvrdošijnost k zásadám a osobním názorům. Nechceme tomu vši upřít pravdy. Pevnost a věrnost k zásadám jest známkou charakteru, ale, třeba dodati, jen tenkrát, běží-li o zásady správné a názory dobré; jinak náleží právě charakternímu muži odstoupiti od nich, jelikož zastává se zásad špatných a názorů bludných, prozrazuje trestuhodnou tvrdohlavost, ješitnost a nesvědomitost, v níž charakteru najíti nelze. Pamatujeme se, abychom věci doložili příkladem, že druhdy vyčítali v Němcích železnému kancléři Bismarkovi, že šel do Canossy, že obrátil a Římu se naklonil, ačkoli za kulturního boje prohlásil, že prý se z Němce po druhé do Canossy nepůjde! Na to odpověděl výtečný státník památná slova, hodná jeho velikého ducha: »Povinností a znamením pravého charakteru jest napravit chybu, jakmile ji poznal, nikoli však trvati v ní, to jest zbabělostí a zločinem, nikdy však charakterem!«

Pan pastor Mareš také zmíněné chvály s velikou radostí o Husovi připomíná a doslovně na stránce IX. takto o něm má: »K zbožnosti Husově přistupuje její výsledek (!) svědomí, citlivé, bystré, přísně vládnoucí; pro svědomí stává se Hus tím, čím jest; svědomí ho vede, když jde na kazatelnici, do vyhnanství, do Kostnice na hranici; nechce a nemůže jiným býti než skutečně jest, totiž mučedníkem pravdy — pro svědomí; dojemná jsou v listech jeho mnohá svědectví, která nám dávají tušiti ty velké boje, jež podnikla jeho lidská přirozenost se svědomím; proti svému svědomí ničeho nechce činiti, ale to ho staví v protivu k lidem a platným názorům a v utrpení.« Všeho toho snaží se pan Mareš dovoditi na straně X—XI. vlastními Husovými slovy z Listův, a končí: »Jakkoliv Hus povahou svou od přirozenosti byl měkký, stal se zbožností svou, vědomím své odpovědnosti, svým

svědomím — silným a neohroženým, nabyt směrlosti k upřímnému mluvení bez bázně naproti komukoliv a k vytrpení i smrti!»

Všimněme si především slov páně Marešových, dle nichž Husovo svědomí bylo výsledkem jeho pobožnosti! Dostačilo by nám na místě tomto připomněti panu chvalořečníku, co jsme o Husově »pobožnosti« dovedli v předchozím, kde jsme ukázali, že Husova »pobožnost« nebyla by ani panu Mareši mila, kdybychom jí proti němu užiti chtěli a směli. To dostačilo by na důkaz, že Husovo svědomí, jež z ní prý vyšlo, není tak stkvělým a slávyhodným, jak pan pastor tvrdil. Ale necháme toho a nerozvineme znova dokázané a usvědčené »pobožnosti« Husovy z rozličných pokleskův a žalostných chyb; zde všimněme si a proběheme po příkladě páně Marešově, výsledk chválené pobožnosti, totiž »svědomí citlivé, bystré a přísně vládnoucí«.

Jest řečeno, pane chvalořečníku, do opravdy, že svědomí Husovo bylo výsledkem jeho pobožnosti? Je-li tomu tak, odzvonil jste oběma velebeným přednostem Husovým a připravil svému miláčku žalostný funus neboli pohřeb. Pobožnost totiž, která není dle svědomí a ze svědomí, ale je teprve plodí, není vlastně (a ve křesťanském slova smysle teprve — ne) pobožností. Slavný liberál, odpadlík dr. Smetana, když špatně tlumočil Pavlovo »Quod ex fide non est, peccatum est, co není z víry, to jest dle výkladu všech, co není ze svědomí«, — říkával: »co není z přesvědčení (i. e. ze svědomí) hříchem jest«! Kde není svědomí, to jest onoho niterného hlasu, jenž mne nutká něco činiti nebo nečiniti, činiti tak anebo činiti onak, tam nemůže býti řeči o dobru ani zlu, o ctnosti ani hříchu, tam vše buď z nutnosti se děje nebo samoděk (necessario, spontanee); tam nelze tedy ani o »pobožnosti« mluvit, jež jest zvláštní stav duše, snažící se všechny činy a myšlenky obracet na Boha, konati i jich nechat pro Boha. Kdyby i v srdci lidském byla jakási snaha a náklonnost, vše vztahovati na Boha, vše činiti pro Boha, nebyla by to ještě »pobožnost« a zvláště ne ve křesťanském smysle, jelikož scházely by všem činům z takové snahy a náklonnosti vzešlý rozum a svobodná vůle, bez nichž žádného činu lidského není. V každém však činu, jehož účastňují se rozum a vůle, působí a působiti musí jako hybná síla, jako schvalovatel a dozorce — svědomí. Než nedokazujme věci té, a dejme raději za pravdu panu Mareši, že svědomí Husovo bylo výsledkem jeho pobožnosti a přidejme k tomu, aby výtečný důkaz páně chvalořečníkův byl jasným: Dle pana Mareše byl tedy Hus pobožným bez svědomí! Nebyl-li, vydal mu pan pastor špatnou slávu a nesmí se na nás horšiti, když jí nechceme přijati při vsí »pobožnosti« a když nepřestáváme žádati, že Hus měl býti napřed svědomitým a potom pobožným.

Svědomí Husovo bylo prý »bystré, citlivé a přísně vládnoucí«. Měj si zatím pravdu pan Mareš. Prosím, aby mně nebylo ve zlou vzato, dovolím-li si slušnou otázku: Není-liž pravda, že svědomí Husovo »bystré, citlivé a přísně vládnoucí« považujete, dvojctihodný pane, rozhodně nad svědomím mým? Je mně toho málem líto, ale toho bych i při svém méně »bystrém, citlivém a přísně vládnoucím« svědomí přece jen neudělal, abych poslednímu svému odpůrci, nerci-li spolubratru knězi, biskupu a papeži nadával a o něm psal a povídal

(i v kostele!), že jest býk, plemenný hřebec, hroch, vůl, krokodil, pes, netvor a tak dále, jak učinil ve svých Listech a kázáních mistr Jan Hus, muž svědomí prý »bystrého, citlivého a přísně vládnoucího«. V tom dávám však Vašnosti, dvojctihodný pane, úplně za pravdu, že Hus byl svědomí citlivého, ale nota bene, když běželo o něho, in causa scilicet propria, ne však když běželo o jiné. Ano, v tom případě »citlivé« svědomí Husovo bylo tak »bystrým a přísně vládnoucím«, že odvrhujíc od sebe každý stín a poskvrnu, hanobilo druhé, pomlouvalo je a roztrápalo, a to i tenkrát, když se před nimi ospravedlňovalo a tak »pokorně« jich napomínalo. Toho dovodíme hned začátečními Listy Husovými z vydané sbírky! V listě druhém (!) rozepsal se slavný mistr Jan ku svému církevnímu představenému arcibiskupu Zbyňkovi. O čem a jak? O své záležitosti a věru neshetrně, při vši zdánlivé poníženosti. Těší nás, že na doklad toho můžeme uvést a potvrditi slova páně Marešova, jenž ku konci své charakteristiky tohoto listu Husova doslovně napsal: »Hus ohradil se i skutkem, neuposlechnuv zákazu. Hus v listě vyčítá Zbyňkovi, že ukvapeně o něm (Husovi!) soudí, nařknuv ho veřejně z neposlušnosti; ¹⁾ dokazuje, že si vede nestranně ve sporu papeže a vzdoropapeže a ukazuje, jak se nestrannosti rozuměti má.« (Str. 7.) Aby čtenář ve věci se vyznal, podáváme na vysvětlenou z pana Mareše (str. 6.) »Následkem pohoršlivé roztržky papežské, trvající od roku 1378. panovali současně dva papežové; těmi byli od r. 1408. Benedikt XIII. ve francouzském Avignoně a Řehoř XII. v Římě, a žádný z nich nechtěl se svého úřadu dobrovolně vzdáti, ačkoliv to oba byli příslibili (zejména Řehoř XII. při svém povýšení 30. listopadu 1406. přísahal, že se zřekne, jakmile i protipapež k tomu hotov bude; na tuto přísahu Hus naráží v listě). Z podnětu Francie, která úplnou neutralitu čili nestrannost k oběma papežům prohlásila, neuznávajíc ani nezamítajíc žádného, sjednotily se oba kardinálské sbory a vypsalý všeobecný koncil k urovnání papežského rozkolu do Pisy na den 25. března 1409. I král Václav přistoupil z politických (!) příčin k neutralitě a žádal totéž od arcibiskupa i od university. Arcibiskup s většinou duchovenstva nechtěl ²⁾ poslušnosti Řehoři XII. zrušiti; podobně i tři cizí národové na universitě, totiž bavorský, saský a polský. Toliko český národ prohlásil se vedením Husovým v souhlase s králem pro neutralitu. ³⁾ Následkem toho stihl Husa trest. ⁴⁾ Tuto nehodu považuje Hus za hlavní příčinu všech pozdějších sporů. (Viz list Husův ke kardinálům, č. 14. [ve sbírce přítomné].) Koncem r. 1408. dal arcibiskup veřejně na dvěře několika předních chrámů latinsky a česky vyhlášku, kterou všechny, kdo od Řehoře XII. odstoupili, za neposlušné syny prohlásil a zejména Husovi další kázání zakázal. Proti tomuto svému složení z úřadu kazatelského ohražuje se Hus (jakým právem?) v přítomném listě k arcibiskupovi, který později sám také se Řehoře XII. zřekl.« Dle tohoto výkladu páně

¹⁾ Všechna tato slova, proloženým písmem vytištěná, dali jsme tak vytištití my, a ne pan Mareš.

²⁾ A dobře měl, poněvadž Řehoř XII. byl papežem pravým a nikdo jiný.

³⁾ Tedy již tenkrát mistr Jan Hus ve věcech církevních z příčin politických jednal proti svému představenému arcibiskupu Zbyňkovi? Dle výkladu Marešova, ano!

⁴⁾ Pan auctor měl připsati: zasloužený!

Marešova vidíme, že Hus králi před arcibiskupem v záležitosti církevní pro politické věci dal přednost, a v tom zajisté pochybil, to byl jeho první neblahý čin. Za druhé se dovídáme, že opovážil se přidržeti krále nikoli před rozkazem a nevěda o něm nýbrž po rozkaze a věda o něm, a to byl jeho druhý pochybený čin. Za třetí se dovídáme, že se opovážil ohražovati proti arcibiskupovi, když ho zaslouženým trestem stíhal, a že mu dokonce i ukvapenost předhazoval. Kdo všechno to v úvahu vezme, pozná »pobožnost« Husovu i jeho »bystré a přísně vládnoucí svědomí« náležitě, sotva první řádek Listu Husova přečte. Hus začíná, — a čtenář dobře pozoruj, zdaž jsme správně řekli, že byl »citlivého svědomí« in causa propria, ve vlastní záležitosti, — následovně: »S poddaností pokornou a povinnou nyní i vždycky.« Čtenář z výkladu páně Marešova ví, jak »poddanost« Husova vyhlížela vůbec, a jak »pokorná poddanost nyní i vždycky« byla předstíranou, i když snad tehdy užívanou — frásí. Tedy s »poddaností pokornou« poučuje mistr Jan »nyní i vždycky« svého arcibiskupa: »Příkázání Spasitelovo ukládá, by otec neukvapoval (!) se syna ve zlou pověst uvéstí — viz citlivé svědomí in causa propria, — leč by syn vzepřel se rozkazu otcovu — a to učinil Hus dle pana Mareše, jak jsme slyšeli, — a vzpurnost jeho jasně dokázána byla«. Nedokázal-li »vzpurnosti« té sám mistr Jan, když proti výslovnému rozkazu »otcovu«, i. e. arcibiskupovu, neutrálním se prohlásil v záležitosti církevní, v níž dle všech tehdejších zákonův i nyníšších měl býti poslušen svého biskupa, nedokázal-li toho sám mistr Jan »jasně«, nemohl a nemůže toho nikdo dokázati jasněji. Sám Husův chvalořečník pan pastor Mareš, nepředvídaje ovšem, že toho pravdivého a upřímného přiznání jeho proti »bystrému a citlivému« svědomí jeho miláčka užijeme, sám pan pastor Mareš vyznává, že Hus »i skutkem« neuposlechl zákazu Zbyňkova a že se mu opovážil »vyčítati«, což skutečně za takových okolností jen »vzpurný« syn může udělati. — Cítě, že »důkaz« bude přece jen asi slabým, dovozuje a podpírá ho Hus velikými citáty z Písem svatých a svého rozumu, a apostrofuje svého představeného: »Hle, otče nejdůstojnější! Těmito příklady Spasitele našeho jsa poučen, neměl jste na liché nařčení protivníků mých řeči jak latinskou, tak i českou prohlásiti a zhanobiti mne veřejně jako neposlušného (!) syna svaté matky církve, nýbrž měl jste, vyšetřiv pravdu, říci: »Co to slyším o tobě?« a kdybych (!) byl pochybil, uložití mi spasitelný trest a když bych neustal v neposlušenství svaté matky církve, potom příslušných prostředků užiti a mne za neposlušného veřejně prohlásiti a dle potřeby mne kázání svatého evangelia zabrániti.« ⁵⁾ Málem bychom ani nevěřiti, že tak Hus mluví! Jak! To bylo liché podezření a nařčení protivníků jeho! Vždyť po několika stoletích musí i jeho nadšený chvalořečník vyznati, že i skutkem mistr Jan zákazu arcibiskupova ne-

⁵⁾ Tohoto slova posledního měli by si chvalořečníci Husovi věru dobře a jednou pro vždy všimnouti. Hus zde dle nich zajisté otevřeně a nepokrytě přiznává, že arcibiskup mohl ho »vyšetřovati«, spasitelně trestati, a dokonce mu i zakázati svaté evangelium dále kázati. Je to důležitá výpověď, jelikož pozdějším jednáním ji Hus úplně popřel »s poddaností povinnou a pokornou«, neuznav v tom kompetentním ani papežce, ani všeobecný sněm, a arcibiskupa ovšem tím méně.

uposlechl! Právě-li se dále »s poddaností pokornou«, že ho arcibiskup neměl »zhanobiti«, jmenovav ho veřejně neposlušným synem svaté církve, jest nám toho v zájmu Husově jen litovati. To nejen není svědomí citlivé, to ani není svědomí normální, jež se opovažuje něco podobného vysloviti. Opakujeme s panem Marešem Mistrovi, že i skutkem neuposlechl zákazu arcibiskupova! Co bylo, pro Bůh, arcibiskupu činiti, když viděl, že »národ český vedením Husovým« proti němu jedná? Kde vzal Hus oprávnění ke skutku svému? Neměl arcibiskup své moci a svého postavení hájiti, když viděl, že i ti, kteří mu druhdy (při svěcení na kněžství) poslušnost až do smrti přísahali, nyní nejen dosti na tom nemají, že sami rozkazů církevních nezachovávají, ale i množství, jehož vůdci a ne svůdci býti mají, svým příkladem a slovem taktéž k neposlušnosti navádějí? Z celého na jevo jde, že Hus byl citlivým, bystrým a přísným, ale in causa propria. To nám také vysvětluje podivuhodný úkaz, že mistr Jan tak často ve svých Listech poznamenává, co kde slyšel o sobě, co se o něm povídá; to nám též vysvětlí, proč tak velice po tom stojí, aby se o něm jeho známí zlého nedomýšleli, a proč tak bezohledně proti odpůrcům vystupuje, jejich chyby a hříchy veřejně bičuje, jestliže se opovážili proti němu nějak vystoupiti. Uveďme několik obrázků na ukázkou!

V listě pátém na stránce 14. (ve sbírce rozuměj Marešově) píše mistr Jan dru. Záviši, faráři Prachatickému, v záležitosti vlastní, jak nám v úvodě vysvětluje pan Mareš. A tu hned na začátku, třetí větu začíná: »Doneslo se mi, že jste zřejmě nazval mne kacířem«. ⁶⁾ Budiž nám dovoleno poukázat na argument Husův, kterým dra. Záviš chce vyvrátiti, ač to z přímá k věci nenáleží, jelikož v tom poznáme theologickou hloubku Husovu. Dr. Záviš nazval tedy Husa kacířem, a mistr Jan ve zlou vzav mu to mimo větu shora uvedenou, napsal: »Jestli tomu tak, prosím, odepište mi, a pak uvidíte s milostí Boží, že víru, kterou chovám, veřejně vyznám a obhájím, ne pokoutně osočuje, nýbrž jak se sluší na pravého křesťana«. Neuvěřitelnou by se nám zdála tato obrana, kdybychom černé na bílém neviděli jí napsané v Listech Mistrových? To jest důkazem proti nadhozené vině, kacířství? Nešlo o to dru. Závišovi a žádnému protivníku Husovu, jakou víru čili vyznání mistr Jan učiní ať soukromě ať veřejně; šlo jen o to, zdaž jeho víra srovnává se s věrou katolickou, a v tom jeho odpůrci vším právem ve mnohých kusech nacházeli jej pochybujícím a správně nazvali kacířem. Budeme míti ještě příležitost upozorniti v této práci na mnohé věci, které jsou proti katolické víře, a v nichž objektivní haerese čili kacířství obsaženo jest, mluvíme-li o nich z katolického hlediska, na němž mimo jiné stál i dr. Záviš. Mistru Janu Husovi náleželo dokázati, že nedrží protikatolického učení, a ne slibovati, že se ke své víře veřejně vyzná a ji »obhájí«. Podobně jest nám se vysloviti proti předhůzce, kterouž učinil Hus dru. Záviši, napsav o něm, že »pokoutně osočuje«. Dr. Záviš byl přece členem schůze, a jak z dopisu Husova nepřímě vysvítá, členem proti Husovi činným. Jaké tedy »pokoutní osočování«?

⁶⁾ Pan Mareš nám povídá, že dr. Záviš byl ve schůzích »protiviklefovských a protihusitských« účastněn. Celé další »působení« Husovo dosvědčilo a hlavně jeho chování v Kostnici, že se dr. Záviš nemýlil, nazvav ho kacířem.

Kdyby byl dr. Záviš počínal si jako Hus, aby totiž v Listech anebo kázáních Mistra kacířem vyhlášoval a před církevním úřadem, shromážděním, ve veřejné a oprávněné k tomu schůzi však mlčel, byl by »pokoutně« jednal a Husův List byl by správným. V tomto však případě, ve kterém dr. Záviš jen svou povinnost oprávněně ve schůzích plnil, byv do nich za člena vzat, o pokoutnictví právem mluvíti nelze. — Než všimněme si listu dále! Mistr Jan tedy těžce nese, že byl nazván kacířem — jak se mu doneslo! — a myslí, že dra. Záviše, vyvrátí, slíbiv »veřejně« své víry vyznati a obhájeti. To se mu ovšem tou manipulací nepodařilo; za to však dobře se mu povedlo svého odpůrce důkladně »poučiti« a mu celé své »přísně vládnoucí svědomí« a »jak se na pravého křesťana sluší«, pověditi. Hus začíná své kázáníčko pod vlajkou: »Spasení od Pána Ježíše Krista« »Mistru cti-hodnému«, následovně: »A kéž byste poznal sebe sama, jak snad od třiceti let nebo více stříháte ovce v Prachaticích, a kde Vaše sídlo? kde práce? kde pastva ovcí?... To máte v mysli své uvažovati, ne bližního z kacířství obviňovati. Anebo kdybyste věděl, že on kacířem jest, měl byste dle pravidla apoštolského jednou, dvakrát jej napomenouti, a kdyby nepřijal napomenutí, pak se ho jako kacíře varovati, a obzvláště, ježto jste mistrem a doktorem, který můžete, ba i máte na učitelskou stoliči veřejně k obhájení pravdy vystoupiti! Opakujeme, že nás v přítomném listě nic tak neuspokojuje, jako »citlivé« svědomí Husovo, kteréž, ačkoli jen se to mistru Janu »doneslo«, hned, poněvadž ve vlastní záležitosti o věc šlo, povstalo, aby dra. Záviše, jak náleží, odbylo, odvrhujíc od sebe docela a rozhodně kdekterou chybičku a vše svádějíc ve spasitelném naučení na bedra odpůrcova! Slibování Husova a vybízení jeho, aby dr. Záviš ho napomínal a teprve kdyby ho nenapravitelným shledal, proti němu stál, shledáváme v ústech Husových nepochopitelným, berouce slova jeho do opravdy. Co by to vše bylo pomohlo? Hus neuposlechl napomínání samého arcibiskupa, ba ani ne všeobecného sněmu, nač tedy vyzýval ubohého a jediného dra. Záviše, kterého patrně zvláštní veličinou ani církevní hodnotou neuznával, nač ho vyzýval, aby ho »dle pravidla apoštolského jednou a dvakrát« napomněl? Jak by takové »napomenutí« bylo skončilo? I kdyby celý nápotomní život Husův nedával k tomu odpovědi jasné, mohli bychom se toho asi domysleti ze slov Husových »a obzvláště, ježto jste mistrem a doktorem, který můžete, ba i máte na učitelskou stoliči veřejně k obhájení pravdy vystoupiti«. Věru, dobře měl dr. Záviš, že se dle Husa nezachoval; byly by z toho jen m a r n é h á d k y, a Hus sotva byl by jinak napsal, než napsal ke konci tohoto listu »a až dokážete, že jsem kacířem, dám se pokorně napravit — a vy vezmete odplatu, že jste člověka odvrátil od bludu«.

V listě osmém (Jakémusi zemanu) zase má Hus in causa propria: »Od přemnohých jsem se dověděl spolehlivě, že mnozí nedbající bázně Pána Boha, mne před Vaší urozeností prohlašují za kacíře, co však jen jeden z nich se odvažuje odpůrnictví převzít, ale ne arcibiskup, který se svými přívrženci jen nějakým potměšilým úskokem (!) a falešnou obžalobou u papeže udání učinili, a jak myslím, Vaší urozenost proti mně popudili.« — Tedy zase totéž! Hus se dověděl od přemnohých, že ho prohlásili kacířem. To však ho velmi bolí, zvláště když pomní, že i tento urozený pán snad tak o něm

z toho soudí. Prohlásiv, že nebude pravdy evangelia umlčovati a ozářiv se předstíraným rozkazem »nejmilostivějšího Pána«, jenž prý »svobodně« — ale ne libovolně a v překrouceném smysle! — kázal sv. evangelium zvěstovati, obrací se proti svým odpůrcům a nešetří jich věru v ničem, přikládaje jim mnoho zlého a maluje je na černo jak moha. Tvrdí o nich, že prý jsou evangeliu Ježíše Krista — odporni a že je chtějí spoutati! Nemaje na tom dosti, spouští proti nim: »V pravdě pohanického a farizejského ducha oblekli nyní praelatové, v kaplích a jiných místech evangeliu náležejících kázati (po způsobě Husově!) zabraňující«. A »ukázav«, v čem ti »pohanští a farizejští praelatové« zákonu Kristovu ublížili, táže se nadšeně: »Zdali tedy musím poslouchati arcibiskupa v rozkazu jeho odporujícím příkazu Božímu? Budiž to daleko! Neboť více sluší poslouchati Boha než lidí, řekli Apoštolé, třeba kněží bránili«. A po té zase si vzpomíná své osoby a táže se pokorně: »Zdali jsem já větší Krista a jeho apoštolů, abych pro evangelium netrpěl? Budiž to daleko!« ... Možná, že ve slovích těch uvidí někdo opak; buďsi, a potěším se, budu-li z bludu vyveden, jelikož, co jsem zde o Husovi napsal, podle nejlepšího vědomí a svědomí jsem napsal, podle vědomí, jež jsem z jeho listů čerpal. Napadlo mi též několikráte, proč Mistr tak mírně píše, když jedná se svými, a proč jejich chyb tak nebičuje, jako když píše proti těm, o nichž doslechl anebo se dověděl, že jsou snad proti němu? Odpoví-li někdo, že to přirozený úkaz psychologický, odpovím mu zase já, že nikoli. Spíše odpustí nám nějaké nerozvážené slovo a předhůzku přítel než protivník, jenž vida v nás odpůrce neposuzuje slov našich tak blahovolně jako milý soudruh. Potvrzenou toho nacházíme v každodenním životě. Máme-li něco na srdci, co nás bolí, a v čem vidíme někoho chybovati, a musíme-li mu to říci, mnohem raději a s daleko větší jistotou jdeme ku příteli a napomeneme ho; je-li nám však něco vytýkati bližnímu, o němž víme, že nám nakloněn není, pocítujeme v duši jakous obavu, vybíráme opatrně slova a řekneme mu věc způsobem nejšetrnějším, spíše omlouvajíce než domlouvajíce. Jak jest dnes, tak bývalo druhdý. Vrstevníci Husovi nebyli nás v tom lepšími, proto nemůžeme počínání Husova již z této stránky schváliti a trváme na tom, co jsme pověděli o jeho »citlivém, bystrém a přísně vladnoucím svědomí«. Kdyby si čtenář přál více dokladův o Husově citlivosti osobní a bezohlednosti k jiným, sobě nemilým, mohli bychom mu jich uvést z Listův i z řečí podle libosti. Máme však za to, že naše zdejší ukázka dostačí. Jako chyboval — naším soudem — mistr Jan Hus svým způsobem proti odpůrcům, tak bezpochyby vedli si proti němu i o ni a chybovali tolikéž. Z té příčiny do jisté míry mistra Jana omlouvám dle zásady: Tlak působí protitlak. Nemohu však ani po té odvolati dřívějších slov a jest mi opakovati, že mistr Jan Hus citlivým byl v záležitostech vlastních, bezohledným proti odpůrcům! Jest mým pevným přesvědčením, že kdyby se byl mistr Jan Hus tak staral o dobré jméno jiných, jako se staral a psal o dobré jméno své, nebyl by snad ani v Kostnici, neřku-li na hranici upálen býval. Dobré slovo a mírnost byly by mu ušetřily mrzutostí a zachránily snad před propastí, do níž se vrhal, odstoupiv od přátel (českých a jejich názorů náboženských) a vybrav si proti nim za duševního společníka cizince, zuřivého a venkoncem antikatolického Viklífa, jehož

názory o věcech náboženských na nešťastného mistra nebyly nepůsobivý. Sběsilost Viklifova proti katolické církvi a tvrdohlavost Husova nejsou snad beze vší spojitosti. S kým kdo obcuje, tím se stává!
(Pokračování.)

Listy z Asie.

Píše -x.

(Pokračování.)

Když patriarcha živou mocí z Beitžally odejít nechtěl, žádali ho, aby aspoň odešel do sousedního domu, ostatní dva kněží že zatím mohou zůstat, kde jsou. Patriarcha uposlechl, lid ho zavřel do malé jizby a dům misijní obsadil.

Konsul dověděl se, co se v Beitžalle děje, spěchal k pašovi o pomoc. Než paša ležel těžce nemocen, a rada jeho, bojíc se zodpovědnosti, poslala, avšak jen tak pro jméno, deset vojáků, aby prý dalšímu násilí zabránili. Zároveň s nimi přišlo osm ozbrojených Evropanů, kteří uslyševše, co se s jejich velepastýřem děje, chtěli ho chránit svým životem. Byli sice přivítáni od spiklenců střelbou, než, dostihli bez úrazu k domu, v němž byl patriarcha vězněn, a strávili celou noc na stráži.

Druhého dne byl sice k doléhání patriarchovu misijní dům vojáky vyklizen, avšak útoky nepřestávaly. Když sloužil P. Mouretain mši sv., střelil někdo do světnice, a kulka, odrazivši se od stěny, padla k jeho nohám. Za stálého hlo-mozu přicválal z Jerusalema jezdec, oznamuje hlučně, že přináší rozkaz ve prospěch patriarchy. Nyní se opakovalo divadlo, které jsem již dříve vypsál. Lid vyvedl patriarchu z jeho vězení a za střelby a radostného zpěvu ho uvedl zpět do jeho domu.

Vůdcové vzpoury si potom šli k mnichům pro umluvenou mzdu. První měl dostati 5000 piastrů (piastr 10 kr.), ostatní po třech tisících. — Peněz sice nedostali, poněvadž prý se útok nepodařil, ale bylo jim slíbeno ještě více, pokusí-li se oň ještě jednou. Aby jim dodali smělosti, pozvali si pohlaváry z blízké vesnice sv. Jiří, mohamedány, kteří se snažili hrozbami lid znova roze-štvati. Než, k novému útoku nedošlo. Přišeltě z Cařihradu rozkaz, aby patriarcha nebyl nikým znepokojován, a kádi, který po smrti pašově vedl správu Jerusalemského pašaliku, rozkaz ten ihned uveřejnil. Tím se zdála věc ukončena, a konsul vybídl patriarchu, aby se vrátil do Jaffy. Tento však jít nechtěl, dokud nebudou vinníci potrestáni a škoda nahražena; jen tím způsobem, myslil, bude zabráněno dalším příkořím. Konsul sice za to žádal, avšak radové, chtějíce věc protáhnouti předstírali směle, že prý vůdcové vzpoury přehli k beduinům, zatím co tito klidně doma seděli. Konsul, vida, že s dobrou nic nesvede, učinil, čím již dříve několikrát hrozil: odešel totiž i s patriarchou do Jaffy, prohlásiv, že se nevrátí, dokud nebude spravedlnosti učiněno zadost; před odchodem pak učinil obyvatelstvo zodpovědným za vše, co by za jeho nepřítomnosti vyvedli. Biskup ohně — později se zmíním, kdo to jest — vybízel lid, aby misii vyplnili, ale když na něm žádali, aby se písemně vyjádřil, že bere na sebe zodpovědnost za tento skutek, chytře utichl.

Brzy potom přišel do Jaffy nový paša a hned při prvním setkání slíbil konsulovi i patriarchovi, že spravedlnosti zjedná průchod; konsul se vrátil do

Jerusaléma, patriarcha však, dobře znaje takové sliby, znova prohlásil, že se nevrátí, dokud se právu nestane zadost. Paša dal sice vůdce buřičů přivést do Jerusaléma, ale tam si chodili úplně volně, jako katolíkům na posměch. S takovým trestem ovšem patriarcha spokojen nebyl a doléhal na konsula, aby pohнул svou vládu, by protektorát nad katolíky dosvědčila skutkem, jinak že mu nezbude než obrátiti se o pomoc — k carovi.

Konečně po dlouhém šestiměsíčním vyjednávání přišel rozkaz z Cařihradu, aby násilníci byli příkladně potrestáni, načež patriarcha se chystal k návratu. Ve sv. Janu na horách, městečku to vzdáleném od Jerusaléma půl třetí hodiny, byly mu učiněny velikolepé ovace. Konsul francouzský a rakouský a zástupcové ostatních konsulátů i vlády turecké mu blahopřáli k jeho vítězství, ohromné davy lidstva z Jerusaléma, z Betléma a okolních osad vyšly mu vstříc a ve slavném průvodu ho vedli do města. Na cestě k nim přiklusal zástup ozbrojených beduinů. Slyšeli prý, že byl patriarcha poctěn fermanem sultánovým, a že ho tudíž přicházejí pozdravit. Za velikého jásotu byl patriarcha uveden do svého chudičského obydlí.

V červenci roku 1854. přišel nový ferman, jímž bylo katolíkům dovoleno vystavěti si v Beitžalle chrám, a za měsíc bylo nařízeno pašovi, aby potřebný k tomu pozemek patriarchovi daroval; nemá-li tam stát pozemku, má se koupiti od obce a zaplatiti ze státní pokladny. Za obvyklých formalit byl rozsáhlý pozemek patriarchovi odevzdán, a obyvatelstvu zakázáno pod těžkými tresty jakékoliv nepřátelství proti katolíkům.

V krátkém čase byl vystavěn pěkný gotický kostel a při něm zřízen chlapecský i kněžský seminář. Před tím byli alumnové posíláni do Ghaziru v Libanonu k OO. Jesuitům. Později, když byl vystaven patriarchální chrám s rozsáhlou budovou, byl seminář tento přeložen do Jerusaléma, poněvadž jest alumnů třeba k funkcím bohoslužebným. Do Beitžallu chodí na prázdniny.

Tak se podařilo neohroženosti a stálosti patriarchově položení základ k dílu misijnímu. Řeky stál spor o Beitžallu, jak jejich patriarcha sám vyznal, as milion franků! —

Roku 1865. byla zřízena druhá misie v Žifně, městečku vzdáleném pět hodin severně od Jerusaléma. Slulo dříve Gofna a bylo, jak Plinius a Josephus svědčí, sídlem toparchy. Že bylo vskutku kdysi znamenitým místem, viděti ze zřícenin neobyčejně rozsáhlého chrámu z doby byzantinské. Křížáci, jak měli v obyčeji, vystavěli na troskách jeho nový chrám v prostřední lodi. Zříceniny tyto patří Řekům. Ze staré křížácké citadelly zbylo jen přízemí, v němž bydlí několik selských rodin. Mezi rozličnými starobylými nálezy zajímala mne zvláště veliká křtitelnice, vytesaná z jednoho kamene v podobě řeckého křížce, a staré rakve. Viděl jsem již dříve podobné, ale pouze dětské rakve, které fellahové někde našli a prodávali — na koryta. Byl bych rád nějakou koupil, ale neměl jsem tolik peněz, žádaliž za ně mnoho. Jsou zhotoveny z jednoho kamene, dole poněkud užší a nahoře se uzavírají kamenným víkem. Misionář v Žifně jich vykopal několik. V jedné našel zlaté náušnice, a o čem jsem dosud jen z výletu pana Broučka na měsíc věděl — slzičky. Jsou to malé, úzké skleněné láhvičky, ve kterých slzy za zesnulého uroněné bývaly vloženy k tělu do rakve.

Žifna leží v pěkném údolí, které svažuje několik pramenů. Jest to jedna z nejlepších osad, které jsem v Palestině viděl. Kolem jest vše posázeno fíky, olivami a révou. Obyvatelstvo, počtem asi 600, jest vesměs křesťanské; katolíků jest 280. Protestanti tam mají školu, ač jest tam protestantem — jediný učitel.

Asi deset minut západně od osady ukazuje se místo, kde stával do nedávna prastarý terebint, pod nímž prý sv. Rodina odpočívala. Kopec, který na jiho nad osadou strmí, nazývá se »Žebel ed-dik« t. j. hora kohoutí. Jméno toto

vysvětluje následující legendu. Jeden z obyvatelů Žifny byl právě v Jerusalemě, kdy Kristus Pán vstal z mrtvých. Přišel domů, vykládal to jedné ženě, která právě pekla kohouta. »Dříve,« odvětila žena, »tento kohout oživne, než aby kdy člověk z mrtvých vstal«. Sotva to dořekla, kohout vskutku oživil a vyletěl na blízký kopec, dlouho kokrhal. Po tomto zázraku prý všichni uvěřili v Krista Pána.

První, co patriarcha v Žifně zřídil, byla škola; mše sv. se sloužila ve světlici jednoho osadníka. Pak počalo se se stavbou fary. Řekové ovšem dělali rozmanité obtíže, ale bez úspěchu. Rovněž se nepodařil pokus misionáře zavraždit. Jistý muž z blízké osady Birzeit přiloudal se v noci k nedostavěné dosud faře, ve které kněz však již přebýval, a střelil oknem do světlice na místo, kde stálo lože; kule však poranila sluhu. Po spáchaném zločinu prchal muž divokým chvatem; cestou však si zlámal pádem nohu a považuje to právem za Boží trest, umínil si, že se stane katolíkem, jakmile se mu rána vyhojí. To vskutku pak učinil, a od něho se kněz dověděl, kdo o jeho život ukládal.

Po faře byl vystaven neveliký gotický kostelík, zasvěcený sv. Josefu. Se svou křídlicovou střechou vyjímá se velmi pěkně.

Za dvě léta (1857) byla zřízena misie v Ramalle, městečku úplně křesťanském, majícím asi 2000 obyvatelů; leží dobré tři hodiny severně od Jerusalema. Mimochodem podotýkám, že čítám zde vzdálenost podle jízdy na koni. Výšina, na níž Ramalla leží, i celé okolí jest posázeno vinicemi, jejichž svěží zeleň jest oku nemalým občerstvením. Na západě jest viděti moře a rovinu Saronskou s četnými olivovými háji. Na východě malé půl hodinky jest městečko Elbir, (t. j. studně) biblické Beeroth. V jeho karavanseraji jest stále plno velbloudů a oslů, ležít na silnici, která spojuje sever s Jerusalemem. Dosud lze viděti zříceniny křesťanského chrámu, vystavěného na místě, kde prý Panna Maria se sv. Josefem pohřešila malého Ježíška, když se vracela z pouti Jerusalemské. Jiho-východně leží Ráma a Elžib (bibl. Gibeon). Mezi Ramallou na severu a horou Nebi Samuil (t. j. prorok Samuel) na jihu jest památná rovina, kde Josue potřel knížata chananejská.

Farní dům v Ramalle jest hodně prostranný, poněvadž jest v něm též hospic pro poutníky, do Nazareta cestující. Kostela dosud není a malá kaple ve farním domě pro věřící, kterých jest na tři sta, nestačí. Nynější misionář P. Jakub dal si již hodně práce, aby sehnal potřebné peníze, ale dosud marně, Kéž by se našel některý dobrodinec! — Vedle fary jest dům sester sv. Josefa, které mají největší a nejčetněji navštěvovanou dívčí školu.

Většina obyvatelstva jsou Řekové a mají několik popů. V posledních letech se tam značně rozmnožili protestanti; mají svou školu a zvláštního lékaře, který jest povinen léčiti protestanty zadarmo. Nemálo mne překvapilo, když jsem slyšel, že se tam již před lety usadili kvakeři. Jejich misii obstarávají tři americké babky, z nichž nejstarší jest představenou a zároveň kněžkou, která požehnává manželství svých oveček. Mají dívčí školu, navštěvovanou asi dvacetí děvčaty. O tom, jak dělají propagandu, zmíním se později, až budu líčiti činnost protestantských misionářů. —

Severozápadně od Žifny leží půl hodiny vzdálená vesnice Birzeit (t. j. studnice oleje). Jména toho zasluhuje vším právem, jeť kolem dokola viděti samé olivové háje. Obyvatelé jsou Řekové, katolíci (200) a něco Mohamedánů. Katolíci mají pěkný kostel a faru se školou pro hochy a děvčata. Čtvrt hodiny nad vesnicí jsou zříceniny bývalé pevnosti. Pohled odsud jest překrásný. Na západě jest viděti Karmel a celé pobřeží, lemované mořem a kolem dokola na horách četné vesnice.

Když se misie v Žifně stále rozmáhala, žádalo tamního misionáře asi dvacet

rozkolníků birzeitských, aby je přijal do církve. Misionář dlouho otálel, chtěl zkusit, zdali vytrvají. Když neustávali prosit, nařídil patriarcha r. 1859., aby tam každou neděli jeden z kněží žifenských sloužil mši sv. Byli tam totiž dva kněží za té doby, vlastní misionář P. Coderc a mladý kněz P. Uhbembrook, Němec z Münsteru, který se zde učil arabštině.

Když byl vyhlédnut příhodný dům ku službám Božím, a Řekové viděli, že to jde do opravdy, chtěli misionáře zastrašiti. Nejprve žádali, ovšem neprávem, značný poplatek za to, že chtějí choditi do jejich osady, když byla žádost jejich zamítnuta, nechťeli P. Uhbembrooka, který tam šel sloužit mši sv., do osady pustiti. Teprve po dlouhém týrání se mu podařilo dosáhnouti cíle a vykonati svou povinnost. Na druhou neděli chystala se horší přivítaná: pozvali si Řekové na pomoc Mohamedány, proto se tam vypravili kněží oba. U vesnice stál zástup ozbrojených mužů, kteří je přivítali deštěm kamení; když však kněží přes to šli dále, vrhli se na ně holemi, a zvláště ubohý P. Uhbembrook byl potlučen. Tenkrát musili oba vrátiti se s nepořízenou.

Když se bouře ztišila, dostali násilníci strach, věděliť, že se Evropan od nich bez trestu tlouci nedá. Aby odvrátili trest od celé vesnice, udali misionářovi hlavní dva buřiče. Věc byla oznámena v Jerusalemě, a za několik dní přišel effendi s třiceti vojíny, aby násilníky odvedli. — Ti však zatím byli uprchli. Effendi prohlásil, že se nehne z místa, dokud mu uprchlíků nepřivedou, zatím že musí obec mužstvo jeho živiti. To působilo, oba zlosynové byli brzy vypátráni a odvedeni v poutech do Jerusalema, kde se za ně misionář vřele přimlouval.

Od té doby byl pokoj. V několika letech byla vystavena fara a chrám, a misie stále prospívá. Nynější misionář mi pravil, že má nejlepší věřící ze všech předjordánských misí. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Nznání je podivná květina — roste toliko na hrobech.« Na pravdivost trpkého toho výroku vzpomněli jsme při provedení cyklu Smetanova. Teprve když cizina počala si všímáti děl mistrových, když tato mimo vlast naši počala svou triumfující cestu, značně oživil i u nás zájem pro díla nešťastného skladatele. Provedena všechna s láskou a pietou, jak zasluhují, a to v pořádku chronologickém, jak byla skládána. Nejprve »Braniboři v Čechách«, po nich »Prodaná nevěsta«, pak »Dalibor« a »Libuše«, »Dvě vdovy« a »Hubička« (složená, když už byl Smetana úplně hluchý) a naposledy »Tajemství« a »Čertova stěna«. Cyklus ukončen provedením půvabného kvarteta »Z mého života«, krásnou »Českou písní« a mohutnou symfonickou básní »Má vlast«. Provedením cyklu Smetanova splatilo Národní divadlo jen malou část dluhu zesnulému mistrovi, a byla by veliká chyba a nevědek, kdyby dále kromě »Prodané nevěsty« ostatní díla jeho měla zase dlíti na dlouho v zapomenutí. Veškeré opery Smetanovy měly by zařaděny býti v stálý repertoír, tak aby za rok každý měl příležitost slyšeti všechny. To jest Národní divadlo povinno nejen zesnulému, ale i obecenstvu, jemuž se mnohdy cizí věci ceny velmi pochybné předkládají.

Poslední období přineslo původního málo; co bylo, byly pouhé reprisy; novinky se chystají. Z cizích literatur pozoruhodnější byl Dumasův »Kean« a Corneillův »Cid«. »Kean« nevyniká nikterak dějem, jsa spíše povahopisným náčrtem života slavného herce Edmunda Keana (1787—1833.) od r. 1814. na

Druhyneuteatru v Londýně, a podáváje herci jej představujícímu pěknou příležitost, okázati své umění; jeť povaha Keanova směsice ideálního a nízkého, vznešeného a triviálního s tak náhlými přechody, že vyžaduje vskutku herce výborného, aby podal dokonale to, co na něm úloha vyžaduje. Jen pozorujeme elegantního Keana v I. jednání v salonech Koefeldových a hned potom po hýření s lahví rumu v ruce spícího, pozorujeme, jak rychle se rozhoduje hráti ve prospěch nešťastné rodiny chudého kejklíře z cirkus, ač sám věřiteli pronásledován tak, že ani nejde domů — v noci převlečen za námořníka tráví v krčmách a ve dne spí ve voze — aby uzel židu Samuelovi, směnkou jej pronásledujícímu. A přece je Kean důvěrným přítelem korunního prince a hostem předních londýnských šlechtických salonů! V krčmě neštítí se ani sprosté rvačky a boxuje se s Johnem — a hned potom jako pravý rytíř zachová se k lordu Mevillovi. Rozmluva Keanova v II. jednání, kde líčí Anně Dambyové poměry divadelní a zrazuje ji od dráhy této, je mistrná. Jak pěkně líčí lásku umělcovu a povolání herce, jenž »nesmí cítit radost ani bol — buď se zlomeným srdcem hraje Falstaffa, nebo pln dobré nálady Hamleta! Nikdy nenosíme vlastní obličej, vždy jen masku!« Scény v garderobě i na jevišti, kde jako Romeo počne najednou z úlohy Falstaffovy metati blesky na přítomného prince Galesa a lorda Mevilla a strojená jeho šílenost jsou výtečné. Ale to vše jsou pouhé epizody, děje tu není. Zdá se sice z rozmluvy Eleny a Anny v prvním jednání, že těžiště děje spočívati bude v poměru Keana k Eleně, ale ihned se vše rozplývá až na tu malou scénu v garderobě Keanově, a celek zůstává povahopisným dramatem, či lépe řečeno komédií. »Chce-li herec vášně věrně napodobiti,« praví Kean sám osobě, »musí je sám znáti; — studuji je sám na sobě, to je nejlepší škola. Kdysi volávali si znamenití herci »Keana« za svůj příjem; u nás, zdá se, objevil se na jevišti k vůli panu Seifertovi, jenž v něm podal znamenitý důkaz své dovednosti — bez ní byla by celá hra ztracena.

Klasický »Cid«, známý hrdina španělský, hrdina nesčíslných romancí a básní v poesii své vlasti stále žijící, objevil se poprvé též v našem Národním divadle v ladném překladu Vrchlického. Don Roderigo miloval Chiménu, sličnou dceru hraběte Goméza, jenž při dvoře Ferdinanda Kastilského mezi veškerým rytířstvem vynikal. Gomezova žárlivost na otce Roderigova, Dona Diega, jenž od krále byl vyznamenán, rozdvojí oba, a hrabě Diega sprostě urazí. Diego žádá, aby syn mu zjednal dostiučinění. Jaký to boj v srdci Roderigově, boj mezi láskou k Chiméně, ctí a láskou k starému, pohaněnému otci! Tato láska k otci a ctí vítězí a hrabě padne rukou Roderigovou. Chiména ztratila otce i milence a žádá krále, aby Roderiga soudil. Zatím vpadnou Maurové do Španěl, v zemi nastane strach a zmatek; dříve však, než vojsko královo proti vetřelcům vytrhnouti může, porazí je v čele vybrané družiny Roderigo, a dva zajaté krále přivede do Sevilly. Tito nazývají jej »cid« — »pán«. Tento čestný název ostaré Roderigovi na věčné časy. Slaven jest jako osvoboditel Kastilie: dosud však není vyrovnán spor mezi ním a Chiménou. Don Jancho, sok Roderigův, podnikne s ním souboj a král určí vítězi za odměnu ruku Chiméninou; spor končí smírem mezi oběma soky a zasnoubením Roderiga s Chiménou.

Tragédie »Cid«, napsaná r. 1636. a v Paříži provedena r. 1637., jak známo založila slávu Corneillovu. Tragédií ve vlastním smyslu slova není, a hodnota její namnoze byla velmi přeceňována. Báječný její úspěch z veliké části byl výsledkem tehdejších poměrů politických; nejnadšenější přátelé »Cida« byli totiž politickými odpůrci kardinála Richelieua, mecenáše Corneillova, s nímž tehdy žil Corneille v nepřátelství; velebili tudíž »Cida« z opozice proti ministrov. Onen poměr mezi kardinálem a básníkem netrval ovšem dlouho, neboť již r. 1639. připsal Corneille Richelieuovi své »Horace« »s dedikací nad míru pochlebnou,«

a tyto byly též přes své četné vady nadšeně přijaty. Malý důkaz, jak vratké a nespolehlivé jsou poměry politické. — Tehdejší nadšení pro »Cida«, jež porovnávalo vše krásné s »Cidem« úslovím »cela est beau comme le Cid«, nelze nyní dosti pochopiti — Tragédie ta jest naskrze rytířským živlem prodchnuta; inluva je krásná, ušlechtilá; ale klasická stavba hry, tak velebená, dnes nikoho již nerozehřče; dnešní obecenstvo, pokažené jinou a jinou stravou, podobné drama jen jaksi milostivě vyslechne, nemajíc proň dostatečného porozumění. —

Veliké hry výpravné a celovečerní výpravné balety po delší dobu odpovídají, což jest zjevem potěšitelným; ba jest nám oznámiti i dokonce, že zamítnut jakýs veliký balet s hudbou Šeborovou, poněvadž prý by to stálo mnoho peněz, tušíme asi třináct tisíc, a výsledek čistého výtěžku byl by naprosto pochybný. Takové zprávy rádi oznamujeme. Aby se podobný balet »vyplatil«, bylo by jej nutno dávat i až do omrzení; pak stává se podobná hra pravým zabijákem veškeré skutečně umělecké produkce, jež bývá odstrčena. Učiněna-li i podobná zkušenost s předešlými nádhernými balety a výpravnými hrami, pak nepřipuštění nového velikého baletu je pro naše stanovisko, jakéž jsme v tomto listě vždy zaujímal, značným dostiučiněním. Byli jsme vždy proti produkcím takového druhu, a časopis »Vlast« a osoba podepsaného byly proto předmětem různých vtipů, útržek a úsměšků. Nepřijímá-li dnes samo divadlo veliký výpravný celovečerní balet, pak jest to jen důkazem, že jsme měli pravdu, bojujíce proti směru takovému.

Josef Flekáček.

UMĚNÍ.

Dějiny výtvarného umění v Čechách. Již dávno byla u nás pocítována naléhavá potřeba důkladných dějin výtvarného umění domácího. Ze starobylých památek uměleckých, které po vlastech našich jakožto vzácný odkaz našich předků přes všelikou nepřízeň věků minulých ještě hojně se zachovaly, bylo si blíže všimáno toliko památek zvláště vynikajících a snadno přístupných — ostatní zůstaly nepovšimnuty. Tím se ovšem stalo, že nebylo na snadě dostatečné látky k sestavení podrobných dějin domácího umění. Kdo se té práce podjati chtěl, musil teprve sám potřebný materiál si shromažďovati. Průpravných prací až na malé výjimky vůbec nebylo: starší topografie naše vypočítávající památky jednotlivých míst, neudávají namnoze ani slohu jejich; záslužné jinak monografie a články, roztroušené po různých časopisech, bylo nutno pracně shledávati a kriticky zrevidovati. Dějepisci českého umění nezbylo tedy, než vydati se na vědeckou pouť po různých končinách vlasti, vyhledávati starobylé památky, je popisovati, vyměřovati a kresliti a ve starých listinách a knihách pátrati po jejich dějinách.

K dílu takovému mohl se odvážiti toliko badatel vyzbrojený důkladnými vědomostmi odbornými, bystrou soudností, vytrvalou pílí a přísnou svědomitostí. Pohříchu však chopili se práce té cizinci, kteří, nemajíce dosti svědomitosti badatelské, bez hlubších studií a na základě chvatné a povrchně sebraného materiálu jali se psáti o dějinách výtvarného umění v Čechách. Byli to v letech sedmdesátých Bernard Grueber a Alfred Woltmann, kteříž neostýchali se dějin umění zneužívat k urážení národa českého, upírajíce mu nadání umělecké a přisuzující vše, co kdy v Čechách krásného bylo vytvořeno, Němcům. Střízlivěji počíná si sice nynější profesor dějin umění na německé universitě Pražské, dr. Josef Neuwirth, ve spisech svých »Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden (1887.)« a

»Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen vom Tode Wenzel's III. bis zu den Husitenkriegen (1893.)«; přihlížet důkladněji ku stránce dějepisné a všímá si bedlivě také prací badatelů českých, ale v popisné části prací svých přílišně spoléhá na své předchůdce a chyby jejich slepě přejímá, nežádka pak i smělých a nesprávných konjunktur se odvažuje.

Dlouho před Neuwirthem, pohnut byv k tomu strannickými a nesprávnými pracemi Grueberovými, věnoval se studiu domácího umění výtvarného Msgr. Ferdinand J. Lehner. Vyzbrojiv se dlouholetými studii odbornými a učiniv ve třinácti ročnících svého »Methoda« náležitou literární přípravu povšechnou, započal v roč. XIV. (1888.) uveřejňovati materiál k dějinám umění výtvarného v zemích koruny české, a v ročnících XV—XIX. (1889—93.) sneseno již množství vzácné látky k dílu prvnímu, jenž obsahovati má dobu románskou. Velikou tuto práci vykonal z velké části msgr. Lehner sám: sám důkladně vše prozkoumal a popsal, sám i vše dovedně zobrazil. Spolupracovníků našel až dosud málo; přispěl k němu k části románské toliko prof. Škoda, řed. Jirásek, statkář Kuchynka, prof. Braniš, Domečka, Dokoupil a Krch, z nichž zvláště prof. Škoda jako výborný kreslíř se osvědčil. Ačkoliv materiál, jež msgr. Lehner v »Methodu« uveřejnil, pokládati lze jen za malou ukázkou z jeho obšírné práce, přece již nyní jest patrno, že dílo jeho, kteréž již k tisku připravuje, bude dílem výborným, na něž lze právem se těšiti. Doufáme, že Česká Akademie postará se o jeho vydání, zvláště o bohatou výzdobu obrazovou, bez níž si dokonalých dějin umění nelze ani mysliti, a na niž ovšem jmění jednotlivce sebe obětavějšího nestačí.

Obšírnému dílu Lehnerovu raziti má cestu stručný spis prof. Josefa Braniše »Dějiny umění středověkého v Čechách«. (Nákladem Höfera a Kloučka v Praze. Dva díly 1892—93.; cena I. dílu 1 zl. 30 kr., II. 2 zl.) Osvědčený pracovník na poli historie domácího umění chtěl, jak sám v úvodě skromně praví, napsati »pouhé uvedení na vděčnou roli domácího umění, dílo, které teprve zevrubně v tom oboru práci cestu raziti má, pouhou rukověť, ustanovenou pro kruhy nejširší.« A tomuto úkolu svému dostal úplně. Ve spise svém nastiňuje poutavě a jasně dějiny slohu románského, přechodního a gotického v Čechách, podává tu i nejnovější výsledky bádání beze vsí přítěže vědecké, která by v jeho populárním spise byla ovšem nemístnou. Zaslужná práce páně Branišova poskytne stručného a správného poučení každému, kdož by se chtěl s dějinami domácího umění obeznámiti. Hojná vyobrazení, jimiž kniha jest ozdobena, jsou dobře volena a celkem správně provedena.

Díla malířské školy Beuronské v reprodukcích. Ráz a zvláštnosti Beuronské školy malířské jsou u nás s dostatek známy od té doby, kdy umění milovní mniši Beuronští svůj Emauzský chrám malbami ozdobovati se jali. Malby jejich provanuty jsou asketickou přísností a andělskou čistotou. Z počátku zaráží nás sice nezvykle tuhé postavy, zahalené v řasnatá roucha, téměř přímočárně splývající, brzy však jemné a produševnělé jejich tváře, andělsky cudné držení těla a jemný kolorit dojmají nás tklivou poetičností. Jest na nich patrno, že vytvořil je umělec, jehož mysl v tiché cele klášterní na perutích zbožného rozjímání zalétá často v říše nadhvězdne. Není bez významu, že jedním z nejprvnějších děl Beuronských byla kopie překrásného obrazu Fiesolova »Madonny s Ježíškem«, ukázalť tím, že chtějí býti žáky mistra, jenž vůbec »andělským« (Fra Angelico) byl zván. Obrazy umělců Beuronských byly již častěji reprodukovány světlotiskem i barvotiskem a těší se zasloužené oblibě. Jejich krásná »Křížová cesta« vyšla letos ve zdařilých světlotiscích u Herdera ve Frýburku již ve druhém vydání. Nejnověji pak vydán zdařilý jejich obraz »Sv. rodina při práci« (nákladem J. Kitze v Ravensburku) v pěkné barvotiskové reprodukci Kühlenově.

Ein Cyklus christologischer Gemälde. Von J. Wilpert. S 9 světlotiskovými tabulemi. Fol. Freiburg, Herder 1891. Cena 4 zl. 80 kr. — Vedle de Rossiho a Krause jest J. Wilpert nejlepším a nejplodnějším pracovníkem na poli křesťanské archeologie. Přítomný spis jeho pojednává zevrubně o malbách v katakombách Rímských, které až dosud zcela byly neznámy. Také hojně důležitých nápisů tu poprvé uveřejněno. Práce jeho má velikou cenu netoliko pro archeologii starokřesťanskou a pro dějiny umění, nýbrž i pro dějiny dogmat. Ukazují Wilpert, kterak na obrazech v katakombách jasně vyjádřena jsou dogmata, jež protestanté popírají. V té příčině jest zvláště důležitým odstavec o t. zv. »orantech«, v němž Wilpert přesvědčivě dokazuje, že jsou to obrazy duší zemřelých, které v nebi za

pozemšťany u Krista orodují. Pro tyto důležité vývody věroučné vzbuzují práce Wilpertovy velikou pozornost nejen u katolíků, nýbrž i protestantů, kteří k zahanbení svému vidí, že učení církve katolické nevzalo průběhem věků žádného porušení: čemu církev katolická za našich dnů po celém širém světě učí, to hlásají již malby prvokřesťanské v katakombách.

Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře byl v poslední době důkladně opraven a bude také důstojně zakončen. Z výroční zprávy archaeologického sboru »Vocel«, kterýž od mnoha let o obnovu chrámu toho pečuje, vyjímáme: Prodloužením šesti roků (1884—89.) byl rekonstruován vysoký kůr nákladem 126.000 zl.; r. 1889. podařilo se sboru opatřit potřebný náklad na opravu vysoké lodi a obou postranních lodí i střech částkou 143.301 zl. 50 kr. Tím byl chrám svaté Barbory zachráněn; od té doby směřovala veškerá snaha archaeologického sboru k tomu, aby překrásná svatyně na straně západní důstojným průčelím byla zakončena. Potřebný náklad, jenž páčí se na 113.986 zl., byl již r. 1892. zajištěn; přispěje země 68.945 zl., vláda 24.240 zl., spořitelna Kutnohorská 4000 zl. a arch. sbor »Vocel« 800 zl. Chrám bude na straně západní o jedno pole (travěe) rozšířen a řadou pilířů v předu opřen. Mezi středními pilíři průčelí provedena bude předsíň v šířce střední lodi. S přípravnými pracemi pro tuto přístavbu započato bylo ještě na sklonku r. 1892. Za velmi příznivého počasí pracováno o vyzdění základů až do poloviny měsíce listopadu. Letosního roku ve stavbě horlivě bylo pokračováno. A. P.

LITERATURA.

—•—

ANGLICKÁ.

Whitman Sidney, The Realm of the Habsburgs. (Heineman. Pp. 310. 7 s. 6 d. — Tauchitz Edition Nr. 2910) — Kniha tato jedná o Rakousku, a my jákožto Rakušané bychom se mohli cítiti povolanými o ní souditi, — ale právě že jsme Rakušané, dali bychom se snad tu a tam svěsti ku strannictví. Uvedeme tedy úsudek anglický: »Jest nesnadno psáti s nadšením o pokusu Sidneye Whitmana, který chce vyložití složitou záhadu nynějšího panství Habsburgů. Spis »The Realm of the Habsburgs« (Říše Habsburgů), místo aby podal nestrannou zprávu o současném Rakousku, rozmnožuje chválu židovstva a sápe se na katolíky jako původce všeho zla politického i sociálního v Rakousku. Spisovatel si bezpochyby myslil, že jsou Angličané nevědomí, nevšímajíce si toho, co se děje za hranicemi, a proto opomíjí ukázati svou vlastní vědomost o mnohém, co by mělo býti známo spisovateli takového díla, jaké on předkládá. Poznámky spisovatelovy jsou někde až směšné. Tak ku př. pokládá za znamení úpadku Rakouska, že »hodiny v jedné z hlavních ulic velkého města« se právě zastavily, když on to místo navštívil. Právě Německví prý jest toliko v Německu, v Rakousku však pokulhává a za to dává místo vítězícímu židu — židu, který jest prý v Rakousku hlavním pramenem všeho řádného a důkladného.

O finančních, námořních, občanských a diplomatických poměrech, o průmyslu a obchodu v říši ani se nezmiňuje. F.

SLOVINSKÁ.

Izlet v Carigrad. Spisal A. Aškerc. Cena 20 noe. — Pilný slovinský básník A. Aškerc uveřejnil nedávno ve feuilletonu »Slovenského Národa« delší popis svého výletu do Cařihradu; popis vzbudil duchaplným a zajímavým vypravováním obecnou pozornost. Tyto cestopisné črty vyšly nyní ve zvláštní

knížce. O A. Aškercu jako básníku jsme již ve »Vlasti« promluvili a jeho literární působení dle zásluhy posoudili, proto chváliti ještě zvláště tento prosaický spisek Aškercův bylo by zbytečno. Rozumí se samo sebou, že z pera básníka tak znamenitého můžeme očekávati jen spis dokonalý. Doporučujeme.

Ljubezen do mamice. Povest za mladino. Spisal Josip Matéjev. V Ljubljani 1893. — To jest již devátý svazek oné pěkné sbírky spisů pro mládež, které vydává slovinský školský spolek sv. Cyrilla a Metho a. »Ljubezen do mamice« jest jednou z nejlepších slovinských povídek pro mládež. Tak třeba psáti, aby mládež povídku se zálibou četla. Poučný duch provívá celý spisek, a přece tu není přílišného moralisování. Pouze konec mohl býti jinaký, mladý čtenář by mnohem spokojeněji odložil knihu, kdyby se byl hrdina povídky stal vskutku tím, čím býti chtěl: totiž podporovatelem milované matky.

Národna knjižnica. Majetník tiskárny v Celji, Dragotin Hribar, oživil zase »Narodno knjižnico«, jejíž 1. svazek (roman »Pobratimi«) vyšel již před několika lety. »Narodna knjižnica« bude vycházeti ve svazcích po 7—8 tisk. arších a bude přinášeti v první řadě vybrané dramatické a výpravné spisy slovinského vynikajícího a oblíbeného spisovatele dra. J. Vošnjaka. Ve 2. svazku přináší Vošnjakovo drama »Lepa Vida«, o kterém jsme již ve »Vlasti« referovali.

Slovanska knjižnica. V Gorici založena nová tiskárna: »Goriška tiskarna«. Bude zde vycházeti vedle jiných gorických slovinských časopisů též knihovna »Slovanska knjižnica«. Účel této knihovny bude významný pro celou slovinskou literaturu, neboť tímto způsobem seznámí se slovinský národ s duševními plody jiných slovanů národů. Ve »Slov. Knjižnici« budou vycházeti překlady spisů Boženy Němcové, Karoliny Světlé, El. Krásnohorské, Sofie Podlipské; dále bude tu zastoupen Beneš Třebízský, V. Kosmák, Sv. Čech, Al. Jirásek, Edv. Jelínek a j. Z polských spisovatelů připraveny jsou spisy Mickiewiczovy a Sienkiewiczovy, Kraszewského a Val. Morskovské. »Slov. knjižnica« začla vycházeti v říjnu; předplatné na celý rok jest 2 zl. 60 kr.

Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Joh. Janssen und die Geschichte der Reformation. München 1893. — V liberálních kruzích bavorských oblíbený dějepisec Matthieu (proč ne Mathias?) Schwann ve spise tomto snaží se strhati vavříny, jichž dobyl si Janssen »Dějiny národa německého národa«, ovšem marně, neboť Janssen podává dějiny svého národa namnoze v uvozovkách, t. j. on cituje prameny, a oproti těmto padá i nejzarytějšímu liberálovi zbraň z ruky.

Nezmiňovali bychom se o spise uvedeném, kdyby neobsahoval urážky kněžstva a církve katolické. Tak píše mnichovský historik na str. 70., že »v dřívějších dobách rekrutovala se církev katolická z duševně nejpokročilejších kruhů národa, kdežto dnes doplňuje se z kruhů duševně zanedbaných.« Jako doklad uvádí autor vítězoslavně toto: »Pohledme jen,« praví, »na řady bohoslovců, jak je máme v Řezně a v Mnichově. Duchaplnou hlavu, rysy, jež by prozrazovaly pozitivní energický život, shledáváme v těchto masách velmi zřídka...«

Dále píše Schwann: »jen zbankrotělý sedlák skýtá církvi své síly, skutečně zdravý sedlák odpírá jí svých synů. Jinak jest tomu v protestantské církvi atd.«

Bravo! V dřívějších dobách (rozuměj ve středověku) rekrutovala se církev katolická z duševně nejpokročilejších členů národa, a přece tento středověk nenalézá milosti u dějepisců liberálních, kteří jej nazývají »temným«, a nyní? — Církev katolická bude liberálům vždy temnou (ať již se rekrutuje z kruhů duševně pokročilých nebo zanedbaných.)

Tvrzení, jakoby církev odkázána byla jen na syny duševně zbankrotělých sedláků, jest holá liberální fráze. Žádná instituce, žádný ústav nepočíná si tak vybíravě jako právě církev katolická v přijímání kandidátů do stavu kněžského. Právě v nejnovější době přijímají se do kněžských ústavů skoro výhradně jen jinoši, již s vyznamenáním odbyli studia gymnasiální. Jinoši méně talentovaní odmítají se naprosto, a tu pak často se stává, jak víme ze zkušenosti, že tito odmrštění spílají svým kolegům v semináři »duševně zanedbaných«.

Jos. Vondrák.

Č E S K Á.

Jednota. Sborník věnovaný moderním otázkám náboženským. Vychází obměsíc. S kroužkem přátel vydává J. B. z Kraiců. V Praze tiskem Ed. Beauforta 1892. Cena 2 zl. — Nerad a tuším nikdy dosud nekritisoval jsem nepříznivě hned nápisu nějaké knihy nebo časopisu. Zde však třeba mi učiniti výjimku a dosvědčiti známého: Nulla regula sine macula. Jednota! V čem? V samých odporech a sporech! Jednota, ale ne ta, kterou známe v českých Bratřích, protože již v prvním sešitě na stránce 57. a násl. se dokazují »Marné pokusy o připojení se k Českobratrství.« Jednota, ale ne podobojí, k níž by snad čtenářové naváděni byli, poněvadž i mučeník Kostnický a jeho Listy již na první stránce straší. Jednota, ale ne v českém helvitství, poněvadž Dostojevskij a pravoslavi se předvádí. Divné Omen — nomen!

Jednota jest nový časopis protestantský a chce býti podle všeho učeným! Má pěknou zevnější úpravu, jemný tisk a vyzývavý titul: »Sborník věnovaný moderním otázkám náboženským.« Ročně vychází šest sešitů, z nichž každý má asi 60 stránek velikého formátu oktávového. Obsah zdá se nám v prvním ročníku trochu kusým a nezakončeným, tak že jsme myslili, že pan z Kraiců a jeho kroužek příliš nakvap si počínali a potřebný material v čas připravený neměli. Obsah jednotlivých statí je dosti slabý. Původních prací nepodáno téměř úplně nic, jelikož »Veliký inkvizitor« Masarykův a »Dějiny zřízení strany pod obojí« páně Herbenovy nejsou vlastně samostatnými pracemi, nýbrž přepracováními starého, jak ostatně pan dr. Masaryk zcela upřímně hned v nápisu o své práci připomíná, poznamenav k ní jméno »Dostojevskij«. Vůbec podiví se čtenář, že tento časopis nemohl sehnati původní práce nové a samostatné téměř ani jediné! Je to literární monstrum — strašidlo, a pánové dr. Masaryk i dr. Herben zajisté sami se příliš neradují, že takovému podniku jména svá dali. Mezi všemi auktory jen tyto dva auktoři čeští výslovně a plným jménem jsou podepsáni, ostatní jsou všichni cizinci: Němci, Francouzi, Angličané a Rusi, z nichž dávají se ukázky. Naši pak čeští »výtečníci« vlastně též samostatných prací nepodávají.

Dosud nenašel jsem listu v té příčině tak mizerného, aby totiž neměl ani jediného článku původního auktořem podepsaného. Článek první v sešitě prvním »Úvaha o Husových Listech« zdá se, že činí jediný výminku, ale auktor jeho neodvažuje se — na světlo denní. Factum jest, že článků původních v tomto časopise skoro ani není a které původními býti se zdají, tak jsou mizerny, že se k nim páni auktoři ani na veřejnosti nehlásí!

Není nám možno probrati a kritisovati všechny ty překlady a volná zpracování. Dostačí však rozebrati třeba jen první sešit, a z ostatních podati obsah, aby čtenář věděl, co se v »Jednotě« moderním (?) otázkám »věnuje«! V sešitě prvním jest pět rozprav, z nichž první a poslední — Úvaha o Husových Listech a Historie se neopakuje — jsou bez odporu nejzajímavějšími. Další stránky přináší nám »Studii o vývoji dogmat« od prof. Sabatiera, potom Dostojevského »Z besed a poučení otce Zosimy« a Channingovy »Kritické myšlenky o katolicismu.« V sešitě druhém upravil dr. Masaryk (spiritus spirans?) Dostojevského »Velikého inkvizitora«, pak otiskl »Z moderní osnovy dějin náboženství israelského«, »Praktický theism«, »Rozhledy«. V sešitě třetím vystupuje dr. Herben »Zřízením strany kališnické v Čechách«. Dostojevskij, vlastně jeho překladatel, povídá o »slavjanofilském socialismu«, pokračuje se »Z moderní osnovy dějin náboženství israelského«, podává se »Úvedení do dějin dogmatu« a končí se »Rozhledy«. Sešit čtvrtý přináší pokračování začatých temat, pátý a šestý tolikéž, vyjma nové přídávky »Nově nalezené zbytky z prakřesťanské literatury«, »Čím působí škola Ritschlova?« »Kritický úvod do pramenů učení Ježíše Krista«, »Domácí rozhledy« a »Z běžné literatury.«

Každý sešit jest pro sebe do jisté míry samostatným celkem. V každém sešitě a v každém článku najde čtenář mnoho, čemu se opře, je-li jen poněkud věci znalým. Mým soudem neuškodí »Jednota« katolicismu, pokud takové »učení« podáváti bude, a protestantismu neprospěje, aspoň jistě ne, pokud mu o jeho víru jde, a tím jsme pověděli vše.

Všimněme si nyní obsahu, aspoň tu a tam. Laskavý čtenáři, měj trpělivost a přesvědčís se o naší nelibosti. Vezměme si na mušku v sešitě prvním článek prvý: »Úvahy o Husových listech«. Už první věta ukazuje, kam »Jednota« táhne. Čteme v ní: »Hned na začátku století čtrnáctého vydal papež Bonifác VIII. známou bullu Unam Sanctam, již prohlásil, že veškeré lidské stvoření musí

poddati se římskému papeži, chce-li býti spaseno. . . . Od narození až do hrobu měl člověk co činiti s církví; církev rozhodovala o životě po smrti.« . . . Té »lásky« nevyvrátí jednotlivé větičky, kterými se církví jaké také uznání vyslovuje, jelikož sotva byly vysloveny, již novými opačnými byly na pravou míru uvedeny. Celý tento první článek jest toho nejlepším svědkem. Středověké církví se po masarykovsku předhazuje: »tak na př. bylo mnoho zvyků pohanských pouze křesťansky přibarveno a zůstaveno při starém«. (?) Svědomí středověkých křesťanů »dalo se lehce ukonejšiti: nějaká oběť, pout, předepsaná modlitba měly magickou moc: člověk byl svátostmi římské církve proměněn a přece ve stále nejistotě, bude-li spasen anebo ne, a proto byl pobádán vždy k téže církví se vracet, která mu jistoty dáti nemohla.« Známe středověkou církev a připomínáme panu auktorovi, že vynechal nejdůležitější část a věc, kterou středověcí lidé docházeli pokojného svědomí (a docházejí dosud) totiž upřímnou a skroušenou zpověď. Oběť, modlitby atd. byly jen zevnějšími při tom úkazy a pomůckami. Církev dle auktora chybovala prý i v tom, že nechávala věřící v nejistotě, budou-li spaseni nebo ne. Což má na to někdo patent? Snad protestantism? Písmo samo praví, že nikdo neví, je-li lásky či hněvu Božího hoden, a sv. Pavel, který byl zajisté »svátostmi církve římské přeměněn«, ještě na konci života se bál, aby nebyl zavržen! Pán Ježíš mluví o věčné naší spáse nazývá ji »mysterium, tajemství«. Pan z Kraicův a přátelé jeho nezazlí, řekneme-li jim, že římská církev jednala tedy správně, nestavíc se nad Krista, a oni že jednali svou předhůzkou špatně. Či umí to pan z Kraicův nebo Masaryk pověditi »s jistotou«? Jedné však věci velepřísným kazatelům nebylo zapomínati! Jakkoli církev nevěděla a neví, kdo bude spasen, věděla a ví, že kdo církve neslyší, jest jako pohan — tak to řekla věčná Pravda! — že tedy nebude spasen; jakkoli církev nevěděla a neví, kdo bude spasen, věděla a ví, kterých třeba užívati prostředkův, aby byl někdo spasen, a v tom svých věřících v nejistotě nenechávala a nenechává. Uvádíme věci ty, aby bylo zřejmo, jak se proti církví bojuje, co se jí podstrkuje a co zase zamlčuje. S takovými odpůrci jest se těžko dohodnouti, tolik však smíme na nich žádati, aby se napřed církevnímu učení přiučili a je věrně podali, než se proti němu pozdvihli! Tvrditi, že »člověk středověký musil se nutně rozpadnouti (ó češtíno!) se svým okolím, se svou církví, přemýšlel-li« a že »k přemýšlení vedla bible«, je mírně řečeno, nepravdivá fráze. Sv. Tomáš Akvinský, Duns Scotus, Albert Veliký zajisté přemýšleli, že by se však s církví byli »rozpadli«, je takový »špás«, že se mu bezpochyby i pan z Kraicův v duchu směje. Tvrdí-li se znova, že církev měla dosti, konal-li člověk zevnější ceremonie, osvojil-li si jakási zevnější účastenství při bohoslužbě, tvrdí se znova blud a lež. Všichni přechetní svatí středověcí dokazují životem i učením obnovu vnitřního života, a jen neznalec může tvrditi, co stojí v »Jednotě« na druhé stránce. Ostatního raději pomijíme, poněvadž nestojí za to, aby se tím čtenářové zabývali. »Pravá pobožnost« (3) prý záleží (ve středověku) v útěku do kláštera, v bičování a trápení těla; laik musí mlčeti i když ví, že něco se děje nesprávně — mnohým pánům moderním by středověký mrav ten velmi dobře slušel! — a musí jen poslouchati. Sv. František Assiský byl chudáček také nebezpečným, a »Řím v čas porozuměl nebezpečí a vzal jednoduše tak veliké muže jako byl František z Assisi ve své služby; muž ten měl příliš mnoho energie a nadšení pro obnovu života křesťanského, proto musil býti učiněným.« Tak vida! I sv. František Assiský se dusil na svých učenců Římu nebezpečným. To je zase učenost z brusu nová a závidění hodná! My však se jí z několika příčin nedivíme, a jednu z nich ihned jmenujeme. Naši páni vševědové potřebovali všeho toho pro ubohého mistra Jana Husa. Jehož proti Římu v nejlepší slávu a nejjasnější světlo postaviti chtěli. Přecjeme jim ku vzácnému výkonu všeho zdaru; pravdě tito páni neslouží, a to nám konec konců v této záležitosti dostačí! —

Spravedlnost káže i odpůrci ba do konce i nepříteli přiznati pravdu. Z té příčiny rádi vyznáváme, že na stránce 5. rádi k panu (neznámému) auktorovi se přidáváme, když proti Lechlerovi-Marešovi uvádí prof. dr. Golla, jenž význam Husa vidí ve věci zcela jiné a klade důraz na historický a ne osobní moment nešťastného mistra. V dalším se však s panem auktořem znova rozcházíme, a ať na chválu Husovu povídá co povídá, tolik tvrdíme, že Husova věta o kněžích, že prý byli jako »býci nezkracení a hřebci plemenní s šijemi vypnutými« ctihodnosti a mravné výmluvnosti jeho jistě u slušných lidí nepřidá. Tvrdí-li se, že »lásky v kněžství nbylo«, připouštíme, jelikož na Janu Husovi nepopíratelný příklad toho vidíme, když v Betlémské kapli proti svým bratřím duchovním hřímá a chyby jejich před nepovolaným množstvím roztřípal. Husova

předhůzka, že kněží dělali se »stvořiteli těla Božího« jest v theologickém smysle tak nejapna, že byla žáka, neřku-li »mistra« v posvátné bohovědě, než d ů s t o j n a. Hus si zde počíná skutečně chlapecky. Tvrdilo-li kněžstvo, že jest nad lid obyčejný, tvrdilo to hledíc ke svému úřadu a povolání; v tom mělo však zcela pravdu dle tehdejšího i moderního názoru katolického. Vždy ve křesťanství platilo, že kněz, jsa pomazaným Páně, vyniká nad věřícími dignitate et auctoritate, důstojností a pravomocí! Nevěděl-li toho Hus, dával si špatné svědectví, a věděl-li, dával si ještě horší.

Ostatně přinášíme o »Husových Listech« rozpravu na jiném místě v tomto časopise, proto můžeme dalšího zde pominouti! —

Ve článku prof. Sabatiera se dočítáme brzo z počátku věty: »Všechno se mění kolem nás; naše vědění, naše filosofie, mravy (snad nemravy?), celý náš myšlenkový stav jinak uzpůsobuje se časem. Jakby mohly metafysické formule, jež tvoří podstatu dogmat — což jest nejhrubší lež a nejhrubší neznalost křesťanské víry! — věčně tímtež způsobem ovládati naši mysl? Jakže? Metafysické formule že jsou podstatou dogmat? A to učí »evangelický« professor? Když se tak »učeným« staví, povíme mu, že, jakkoli »naše vědění, naše filosofie, mravy« mění se časem, přece nemění se jejich zásady. Ve víře též nemění se zásady. Po dnes platí zásada: Ježíš Kristus stal se člověkem a stal se pravým Bohem. Neví-li toho a nevěří-li tomu pan Sabatier, jest jeho věcí, ale jako věřící křesťan tak mluvit nesmí. To jest věru děsný úkaz, když už ti páni ani zásad nezměnitelných neuznávají! Tvrdí-li pan Sabatier, že dogmata podléhají »vývoji« a myslí-li při tom dle německých protestantských theologů na vývoj, jenž Pána Ježíše Boha učinil jakým takým člověkem, podotýkáme, že celá ta učenost není více křesťanskou a že jest prostě nevěreckou. Vývoj a vývin dogmata mají, ale ne v tomto smysle. Pan Sabatier považuje chybou mysliti, že podstatou náboženství jsou dogmata, a zaměřuje ve své polemice věcný jejich význam s historickým vývojem, což jest logický kotrmelc! Nechceme této otázky rozebírat po stránce theologické zde, doufajíce, že se nám naskytne příležitost jinde!

Také článek Channingův »Kritické myšlenky o katolicismu« vyzývá k odvetě a ukazuje, že pan auctor dal mu trochu nezasloužený název. Aby čtenář poznal tendenci »kritických« myšlének Channingových, dostačí z nich uvést (47): »jeho (katolicismu) velikým nepřitelem je pokrok společnosti. Vytvor tmavých dob (tedy zase katolicism) nemůže vstáti před světlem«. Co dále povídá o katolicismu, jak prý »zapovídá svobodu bádání«, »odmítá lidstvu právo volit své vlastní kněze«, »zadržuje Písmo«, »nemůže pochopiti, že minulost není přítomností« atd. dochází nejlepší odpovědi v následujícím názoru páně Channingovu: »a málo padá na váhu, ke které církvi kdo patří, nebo kterou formou učení podepíše, nic nepadá na váhu« . . . V dalším zapomíná se pan auctor do té míry, že píše: »Největším nepřitelem římské církve nejsou theologové. Ty lze uvěznit, spoutat, spálit. Ale je jím lidská přirozenost, jež se probouzí k vědomí svých sil,« (48) . . . »jež uznává v Kristu svůj nebeský — model!« Prosím! Kristus je křesťanům *Synem Božím* a ne nebeským modelem. Kdož Spasitele tak »zmodelisuje,« musí státi proti katolické církvi, jež však z jeho hany má jenom čest a slávu!

Článek »Historie se neopakuje« na straně 57. jest snad ze všeho nejlepším, co v letošní »Jednotě« podáno. Pan auctor je do věcí moderních protestantů zasvěcen a zná také starou dobu. Jeho stanovisko jest rozhodně protestantské, a označil je mužně hned nápisem: »Marne pokusy o připojení se k Česko-bratrství.« Mnohé myšlenky páně auctorovy zasluhují všeho uznání. Jakkoli pan auctor ví, že moderní naši protestanté volají po »Českých Bratřích«, staví se proti tomu rozhodně, ukazuje nemožnost, ukvapenost a neupřímnost celého počínání toho, upozorňuje, že se tím protestantský lid jen balamutí, a že se neustálé změny ve víře činí. To bylo mužné slovo, a pan auctor zasluhuje za ně vsí chvály. Co řeknou však tomu »páni«?

Ostatních sešitů probíratí nebudeme. Jen pisateli článku: »Čím působí škola Ritschlova« (sešit V. str. 28 a násl.) radili bychom přečísti si o Ritschlově »Kristu« článek P. Grandera S. J. uveřejněný v posledním čísle německého časopisu »Stimmen aus Maria-Laach,« kdež se dokazuje, že Ritschlův »Kristus« není Syn Boží v pravém a křesťanském slova smysle!

Naši čtenářové se bez učených článků »Jednoty« dobře obejdou.

Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Zlatá kniha čili dědictví sv. Ludmily v Písku. — 1. Oddělení I.: Zlaté lístky, dárek věnovaný útlověkým dítkám. Spořádali: Fr. Pech, bisk. vikář a děkan v Písku, a Edvard Mérgl. — Zlaté Lístky mají na 136 stránkách 13 různých článků, a to povídky, básně, články poučné, pohádky a bajky, ozdobené 7 zdařilými obrázky. Největší práci zde má A. B. Šťastný. Je to povídka: »Za mořem«. Líčí osudy české rodiny, která se odstěhovala do Ameriky. Jest to povídka plná krás vypravovatelských a momentů paedagogických, tak že jest skutečným stkvostem Zlatých Lístků. — Prof. Ed. Rodr. v článku: »Zábava o prázdninách« vypisuje krásy Prahy a přednosti venkova. Baví a poučuje. Z ostatních článků, které budí nebo utvrzují v dětech lásku k rodičům, útrpnost k ptáčkům, které líčí následky neposlušnosti, zmiňujeme se o Havraním soudu od Al. Dostála. Havrani slétnou se a vypravují, co viděli a slyšeli o hodných a nezhodných dětech. — Básně Milotovy jsou lahodné. — Celkový výběr prací v letošních Zlatých Lístcích jest zdařilý a pečlivě spořádaný.

Redakce Zlatých Lístků nám odpustí, že neuvádíme obsah jednotlivých článkučků, vyžadovalo by to příliš mnoho místa, ale tolik ji ujišťujeme, že jsme četli tuto knížečku se vším zalíbením.

2. Oddělení II: »Zlaté Klasy«. Spořádal prof. Jan Vačlena. — Zlaté Klasy nesou se směrem vyšším, jsou určeny pro dívky dospělejší. Číslo XXX. zdobí podobizna sv. Otce a obrázky hradu Zvíkova. Obě jest doprovázeno příhodným textem. Článek »O pepři a novém koření« a kulturní studie o vějíři doplňují část poučnou. Pěkné básně Milotovy a Potěšnickovy tvoří závěr tohoto dílu, jehož nejdelší práci jest povídka V. Lužické »Trojlístek«. Tři dívky, dvě bohaté a jedna chudá, vyrůstají ve věrném přátelství ve škole. Jakmile však vyjdou ze školy, postavení jejich je rozloučí. Nejchudší, ale nejdokonalejší jest Martička a ta tvoří střed povídky. Její zbožnost, poctivost a pracovitost přinesou jí štěstí a slávu; Martička shledá se s hrdými, ale utrpením napravenými družkami, a trojlístek jest opět spojen. Zařídily domáckou a kuchařskou školu pro dívky z rodin dělnických a večerní školu pro dělnice vdané a svobodné. Paedagogický moment v této povídce jest dobře vystižen.

Ve spouště bud' daremných aneb lhotejných spisků pro mládež jsou tyto knížky pravými »zlatými lístky a zlatými klasy« v dětské literatuře, a proto jim jako staří, osvědčení přátelé a příznivci přejeme na pouti jejich všeho zdaru a štěstí. Své přátely pak prosíme, aby tomuto zdravému a záživnému čtení popřáli všecku přízeň a činili mu silnou propagandu. Opakujeme, jak často říkáme: »ne z oka rmutného, ale z ruky pilné naděje nám kvitne«.

Tom. Škrdlc.

Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva. Podává H. V. Wunsch. S podobiznou J. Vrchlického. Cena 2 koruny. V Praze 1893. Dr. Fr. Bačkovský, nakladatel. — Četli a slyšeli jsme již přemnohou frázi a frázovitou chvalořeč Vrchlickému podkuřující a jako boha nějakého jej vynášející a vebící: nicméně přiznáváme rádi, že jsme užasli, když se na rozích pražských ulic a v insertních rubrikách časopisů objevil nadpis: »J. V. jako učitel lidstva«. Učitel lidstva! Může-li býti názvu vznešenějšího, jehož se pouhému smrtelníku dostati může? Až dosud domnívali jsme se my ubozí ztemněnci, že název »učitel lidstva« přísluší pouze jedinému, a ten jediný že byl Ježíš Kristus; nyní, kdy vyšla Wunschova kniha, víme alespoň, že jím jest též — Jaroslav Vrchlický. Nadpis ten značí, jak povážlivého stupně dosáhla u nás fráze, ba, že vebitelé Vrchlického u vymýšlení frází jej vebících jeden druhého až do směšnosti předstihují. S dychtivostí sáhli jsme po knize a poznali jsme v ní — snůšku aforismů a citátů z děl Vrchlického, lesklými frásami co nejvíce obalenou.

Spis, věnovaný V., odevzdán mu byl »za příležitosti prvé přednášky našeho slovuťného básníka na staroslavném českém vysokém učení«, a čteme v něm verš, jež mu autor věnuje:

»Jsa učitelem lidstva
stal jsi se professorem;
v tom povolání obém
vždy lidstvu budeš vzorem.«

a nepochybujeme, že z této slohy z »učitele lidstva« na »professora« povýšený bude míti jak náleží radost; vždyť my z ní měli radost též, a netýká se nás ani. V předmluvě nazývá autor V. »zářícím dýmátem v koruně české poesie,« postrádá toho, že V. se dosud nevžil dostatečně do »zlatého srdce našeho lidu českého«, čemuž my ovšem ani za mák se nedivíme; lid neče, čemu nerozumí;

vrcholem toho, co je fráze, je rčení o básních sbírky »Hudba v duši«; ta je dle slov Wunschových »perlící víno hrající duhou v číši samého Boha« (!), »světelný vodoměr«, »Aeolova harfa v ráji pozemského žití« — věru, člověka se zmochuje nedoladitelný humor, když čte takové výkřevy nejvyššího, co se v oboru fráze vyrobiti může! Žehrá na to, že Hádkovy, Nerudovy a Čechovy básně nalezly více přístupu do širších vrstev našeho lidu — toho dosud nepoznal u Vrchlického — a přeci zasloužila by mnohá perla, mnohá myšlénka »žárná«, aby se stala příslovnou, aby putovala od úst k ústům, od chaty k chatě, od národa k národu«, a nazývá V. »velikým učitelem lidstva a mládeže zvláště«.

Nám se opět zdá, a kolikrát jsme se tím netajili, že V. díla pro »mládež« rozhodně nejsou, a také bychom je »mládeži« do rukou nedali; vidí-li ve V. pan autor »velikého učitele lidstva a mládeže zvláště« nemůžeme mu nic jiného říci, než »proti gustu žádný dišputát«.

Citáty z děl V. zařazené jsou v knize ve dvaceti odstavcích, z nichž I. věnován je »Básníkům a poesii«. Každému odstavci předchází proslov autorův, větší nebo menší skladiště různých frází. Tak ku př. v odst. I. čteme, že »aforismy našeho básníka plynou jako potůček v lučinách«, »pak je z potůčku řeka«, pak »veletok poesie« tvoří vodopád, jenž se tříští v miliony ohnivých jisker, ve slunci našeho (i. e. Vrchl.) genia«. Co povídá zde »učitel lidstva«? »Že není žádný básník s žitím spokojen« (to víme dávno), »básník nádeniči pro kus chleba« —

»když nejvíc bloudíte, jste nejbliž cíle,
vás člověk trpící má zapotřebí,
Bůh bez vás v svém by nevyznal se díle«

tak vida! Bůh Vševědoucí a Všemohoucí, nejvyšší Moudrý »nevyznal« by se ve svém díle bez »básníků«! Kdo ví, čeho se ještě nedočkáme, když je to takové; nejspíš, kterak se člověk-básník stává »učitelem pána Boha«. Čteme-li verš ... poesie orlem jesti, jenž křičí »triumf, ples a štěstí«, vzpomeneme si na verše cukrátkové. Rovněž žasneme nad hlubokou »pravdou« citovaného aforismu:

»Vše podmanila píseň,
andělských křídel tíseň,
žalm, kaditelnic dým
vše přemoh' rým.«

Zajímavý je odst. II.: »Bůh a náboženství«. Autor tu praví: »Zde jest nejlepší podán důkaz, že nemají pravdu ti, kteří chtějí zlehčovati činnost našeho slaveného básníka a kteří mu vyčítají bezbožné tendence. Jmenujte druhého českého básníka, jenž dovedl opěvati Boha tak mohutným způsobem jako Vrchlický, jenž dovedl tak úchvatně rozšířiti pojem tohoto krále Vesmíru ... atd.« O této věci bylo v těchto i v jiných listech velmi často pojednáno a není v té příčině třeba znovu a znovu okazovati, jakým právě vzhledem k tomuto thematicu se Vrchlický jeví; vzpomeňme si jen výtečných článků Pohunkových zde před lety uveřejňovaných. Aforismy, jež pan Wunsch ve veldílu tom uvádí a za »nejlepší důkaz« je má, jsou právě většinou velmi nešťastně voleny. Citovaná část z »Pouti Mahomedovy« a v »Talmudském motivu« jeví pantheistický názor o Bohu, taktéž »Rozšiřte Boha.« Co je citováno o Bohu a náboženství v této stati, někde pranic neodnáší se ani k jednomu, ani k druhému; ku př. citát z »Láje Indiánů«, »víra ve vítězství dobra v světě« »víra, právo že má z žuly lebku«, »víra, lidstva štěp že v stálém květu« — toť přece není víra náboženská!

... Víra chabá kotva
a běda skále, kde se kotva láme —

ale jaká víra? Ta, o níž je dále citováno »ať můžem' věřit, ať preludem není nám jitra svít a lidstva vykoupení?« Oným »vykoupením« není míněno vykoupení Kristem a »jitra svít« s náboženstvím nespojují. »Chtíti a směřovati k dobru, toť celé náboženství světa. Dobře jednat jest mnohem víc než dobře věřit!« To je ovšem zcela jiné »náboženství«, nežli jaké my, katoličtí křesťané, máme v srdci; my jsme pevně přesvědčeni, že kdo »dobře« věří, také dobře jedná. Mluví-li o andělech, mluví o nich jako o bytostech poetických, a nikoliv s náboženského hlediska; anděly, jak známo, si ještě každý básník do svých plodů vypůjčil. Co máme souditi o tomto aforismu:

»Kříž je symbolem
té věčné touhy stále měnivé

jíž člověk hledá božství neznámé
a ustoupí, jak touha změni se.«

Křesťan by spíše řekl, že kříž je symbolem, že člověk Boha našel!

»Bůh sám zmizel v času moři,
nikdo neví, jak ho zvat«

praví jiný citát: »víme jen, že žije, tvoří, v přírodě plá, v srdcích hoří, a též nikdy nejde spát« — katolický křesťan ví, jak Ho zvat a ví, že nezmizel v času moři. Z básně »Pod křížem« je citována sloha poslední; ta nikterak neodnáší se ke Kristu jako k Bohu; vždyť, čteme-li báseň ve sbírce »Sfinx« na str. 68, píše V.: »nemluví k bohu (sic!), mluvím k člověku« a dále: »Ač nejsvětější, Kriste, nejsi sám, těch bylo víc, kdož« atd. Zde tedy nemohou platit slova autora, co povídá v předmluvě tohoto odstavce.

Velmi zajímavá věc je, že v této stati všude je psáno Bůh, ne však v básních Vrchlického. Ku př. v citátu ze »Sfinx« psáno: »nač mi Boha« a »jeho Bůh«; patříme do knihy »Sfinx« na str. 139 a vidíme: »nač mi boha« a »jeho bůh«; i dále (na str. 61 v citátu z Hilariona) je Bohu, díváme se však do knihy »Hilarion« na str. 23; tam čteme »bohu«. Na str. 77 (Ben Akiba) píše v citátu »v němž Bůh mluví světu«, hledíme na str. 93 »Epických básní« a tam nevidíme Bůh, nýbrž bůh; na str. 152 cituje »Bůh mluví ke člověku« ale v »Hilarionu« na str. 148 čteme »bůh mluví« atd. Podobného bychom mohli uvést více. Patrně tedy opravoval autor pravopis »učitele lidstva« jen proto snad, aby »důkaz« opravdu byl »nejlepším.«

Stať III. zaměstnává se »Časem a věčností«, čtvrtá je nadepsána »Člověk a osud.« »Zde pojímá člověka s osudem, jemuž nikdo na světě neujde.« Bravo! Cynism, jenž vane z jeho básně »Hrdé sloky« ve sbírce »Život a smrt, jest tak úchvatný, že musí zalomcovati srdcem sebe otrlejšího člověka.« My se cynismu kořiti nebudeme. »V hvězdách psán je osud lidský«, »Marné všecko namáhání s osudem svým dát se v spor« — to si vyčteme z těch pramálo aforismů krátkého toho oddílu. V odst. V. »Dobro, ctnost, pravda« dle slov autorových snesl V. »stkvělé perly mravouky«, jenže v některých uvedených slohách není po mravouce ani stopy. Čím by musila být katolická mravouka, nejdokonalejší pod sluncem, když uvedené citáty (je jich poskrovnu) nazývá autor »stkvělými perlami«? V odst. VI. (Doby denní a roční) »shledáváme se s překrásnými obrazy různých dob denních i ročních« — uvedeme jeden:

»při domácím krbu, který praská
z očí svítí ples a láska«

a zase myslíme na verše cukrátkové. Jak se v tomto odstavci V. jeví jako »učitel lidstva«, věru nevíme. V částce sedmé (Domov, národ, vlast a vláda) dle slov páně Wunschových »jest přímé vyvrácení oněch výtek, jež se našemu básníku kladou, že látky jeho básní jsou cizí, nám nepřístupné, a že tudíž není básníkem národním.«

Onoho »přímého vyvrácení« jsme však nikde neshledali. Sem docela nepatří citat o Ahasveru na věži Eiffelově; tam není o domově, národu a národnosti, vlasti atd. ani řeči, rovněž v následujícím »sursum corda«, kde mluví se o národech na stromu lidstva. Jak málo se hodí do této stati následující aforismy, račiž čtenář sám posouditi: »To je triumf pravý, přes zlobu času, zápas a vřavy být věrným vždy myšlence svého mládí« — »Stavět na lid — to jest na pokraj si lehnout podezřelý skaliny«, »Co dnes je národ? Otroků mdlá vlečka. Co dnes je píseň, umění a věda? Ten panuje, kdo nejvyšší bič svůj praská a jemuž tleská největší psů smečka« atd. Z krátkého toho oddílu a z těch několika citátů viděti, že p. sběratel nevolil vždy šťastně. V odst. VIII. »Duch, velduch, nadšení a sláva« »slaví duch V. pravé triumfy« (to už se samo sebou rozumí!). Povídá kdesi, že je »vavřín přísný, hořký« a »celé žití prázdný klas«; autor však honem pospíchá jej potěšit, a výtečně se mu to podařilo hlubokými slovy: »Té obavy V. však mítí nemusí. Sláva jeho již nyní krácí až za hranice naší vlasti — vzduchoplavba se ujímá — až budeme šmahem užívati balonů. rozlétné se sláva jeho po celičkém světě.« Marně jsme přemýšleli, jak by balony »ujímající se vzduchoplavby« mohly po »celičkém« světě »rozletěti« slávu »učitele lidstva«, a na konec jsme se této větě dali do upřímného smíchu a s námi asi mnohý čtenář tak učiní. — Některé citáty i zde vzhledem k tematů naprosto nepřiléhají. Dále (od. IX. »Klam a světská marnost«) nazýván je V. »českým

Shakespearém«; po názvu »učitel lidstva« nás ovšem již nic nepřekvapí. V části X. »kniha, věda a kritika« »vyzrál na kritiky«, snad tímhle krásným veršem:

»vyndej slámu kritikovi a trus ptačí z hlavy,
neb on vždy jen slintá, žvaní, tam kde básník zpívá.«

Dále v č. XI. (Krása a umění) a XII. (Mladí a staří) »koupá se náš básník jak ve zdroji veškerého krásna — v přírodě — tak i v napodobení přírodních krás - umění,« »vše líčí ať již hravě a vesele, či dojemně a zádumčivě, přece vždy stejně krásně, pravdivě a úchvatně« — i v oddílech, které následují, střídá se jedna fráze za druhou, a bylo by unavujícím a nepěkným od nás, kdybychom jimi trpělivost čtenářovu pokoušeti a zneužívat chtěli. V kap. XIX. »Život a smrt« dí autor: »Však že ani hrobů samých spravedlivý člověk obávati se nemusí, dokazuje poslední myšlénka tohoto oddílu ... v němž mu kyne nesmrtelné žití. Citát ten zní:

»hned parou letěl v hvězdnou vlast
a krûpějí hned ve propast
jen to je z mrtvých vstání!«

»etherem plout bez meze, žít v ohni, vlně, kvítí — toť nesmrtelné žití!

Za takové »z mrtvých vstání« a »nesmrtelné žití« panu V. pěkně děkujeme.

Poslední část věnována je »Životním pravidlům« a filosofii života«. Autor praví: »Zde jest tolik hlubokých pravd, že nám to bylo vodítkem, abychom je dali do oddílu posledního, aby čtenáři zůstaly v čerstvé paměti, aby hluboké tyto pravdy též hluboko v srdcích se ujaly.« Toť věru znamenitě provedeno — do posledního oddílu — jen tak chytře na čtenáře! Chceme ukázati, jak některé ty »hluboké pravdy« vyhlízejí.

»Vždy peklo život, vždy ráj bude bájí«

to je jedna »hloubka«. »Zed' každá výhled kalí, kde právě nový div«, to je druhá »hluboká myšlénka« (jenže jí bez uvedeného kontextu, Bohužel, nerozumíme) »Rozloučení těžké jest, však v něm je život« — atd.

Věnovali jsme knížce skorem více pozornosti a místa, nežli zaslouží. Ale kde jedná se o »zářící dým v koruně české poesie«, tam snad není to na škodu.

Ted' jen honem ty balony, budeme je pouštět ... nic jiného nám nechybí, než jen ta »vzduchoplavba.«

Jen aby to tak na konec nedopadlo jako s tou »Kysibelkou« — to by se ta sláva nemohla rozletět po »celickém světě«!

Jan Hejný.

Winter Dr. Z. Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy. — V Praze 1893. Nákladem knihtiskárny Fr. Šimáčka. Cena 1 zl. 60 kr. — Velikého díla »Dějiny kroje v zemích českých« počíná díl druhý. Díl první, jež sepsal doc. dr. Č. Zíbrt, a o němž v časopise tomto v lonském ročníku referováno bylo, ukončen svazkem třetím. Veškerá kritika sjednotila se v úsudku neobyčejně pochvalném.

Druhého dílu, jehož autorem jest dr. Winter, vyšel první svazek, o němž referujeme. Prof. Winter hned v předmluvě upozorňuje na rozdíl mezi dílem svým a dílem Zíbrtovým. Praví: »Pokud se týče doby, doba se knihy obě doplňují, ale nejsou sdělané podle jednotné, stejné osnovy, rozlišují se od sebe všelijak.« Omlouvá tedy autor svou knihu již předem, ale není toho potřeba. Kniha je tak důkladná jako kniha Zíbrtova, materiál stejně bohatý a detailně zpracovaný jako v díle prvním, jen aparát citační je poněkud menší. A to, tuším, nebude vaditi ani odborníkovi ani čtenáři. V kapitole »Vstup« probírá spisovatel všeobecně modu, jaká panovala u nás v Čechách i jinde v Evropě, rozdily stavovské v šatstvu a j.

Následuje pak oddíl »Kroj a šaty chodící v XV. věku«. Zde líčí autor bujnost mody tehdejší, různé druhy šatů i jiné parády, tak ku př. promlouvá tu o účesu žen, o bradách mužů. V oddíle »Doba husitská« shledáváme boj Husitů proti nádheře a znovu popis kroje mužského i ženského, což rovněž vidíme i v části nazvané »reakce do konce XV. století.«

Krásná a cenná jest kapitola »Kroj lidu«, jež cennou bude pro kulturního historika, jako pro folkloristu, studujícího nynější kroje lidové.

V části zevrubně rozpisuje se spisovatel o detailech krojů. Nejprve o líčidlech, nepravých zubech, vlasech. O součástkách kroje; náčelníku a pod.; o látkách, z nichž kroje robeny byly, o úpravě ženských sukní a kabátů,

o úpravě mužské hlavy, o mužském kabátu a sukni, o pláštích a kožiších pro obě pohlaví, o nohavicích a obuvi.

Sloh Wintrův, známý čtenářům z děl tohoto jistě oblíbeného autora, v »Krojích« jen jen září. Je milý: nic nepřipadá nám, že čteme dílo eminentně vědecké, spíše zdá se, že čteme nějaký poutavý román.

Ponechávajíc si obšírnější referát po ukončení díla celého, přestáváme na skrovném tomto upozornění. Doporučujeme dílo toto svým čtenářům z duše rádi. Je velice cenné a levné. Ozdobeno jsouc množstvím krásných vyobrazení V. Krále z Dobré Vody, jenž již díl první ilustroval, nabývá ceny ještě větší.

Českým krajem. Sběrka cestovních knih, jež vydává »Klub českých turistů« a rediguje Dr. V. Kurz. Svazek I—V. V Praze. Cena svazku 20 kr. — Všichni, kdo cestovali vábnými kraji českými, pocitovali velký nedostatek praktických průvodců tou či onou krajinou. Řivnáčův »Průvodce po král. českém« nehodil se dobře za příruční cestovní knihu. Byl příliš veliký, nemohl se uložit do kapsy, a to je vada pro turistickou knihu. Jest již také poněkud zastaralý. V turistice zvláště platí rčení: »co je dnes pravda, zítra pravdou není.« Zmáháme se očividně. Staví se nové dráhy, nová musea, boří se a v nivec rozpadají památné stavby, zkrátka, vše to, po čem turista v tom či onom kraji pátrá, zhusta rychle se mění.

Tomuto nedostatku odpomoci odhodlal se »Klub turistů« publikacími »Českým krajem«. Vyšlých dosud pět svazčků chceme v řádcích těchto probrati. Zaslужují toho plnou měrou. Jsou to vzorně spořádané publikace, jež obsahem, výhodným formátem a objemem doporučují se turistovi velice.

Svazek první přináší pojednání V. Jedličky »Železné Hory«. Spisovatel zvolil za východiště Čáslav. Podáv praktické poznámky o hostincích, průmyslových závodech a podobných, přidal spisovatel stručný přehled dějin města. Potom probírá autor jednotlivé partie do Železných Hor. Tak ku př. partii z Čáslavi do Žleb. Důkladným popisem Žleb zavděčil se všem turistům. Že Žleb vede nás na Lichnici a odtud do lázní »Vápenného Podola«. Zvláštní kapitulu věnuje procházkám do okolí Podolského, načež líčí partii přes Ledč na Oheb a Vigkštejn. Od Vigkštejna provázíme autora do Třemošenské rokle. Turistům z povolání doporučuje partii přes Bojanov a Rváče na Bradlo a Polanský vrch a druhou partii údolím Chrudimky do Nasavrk. Kapitoly »Ostatní příchody do Železných Hor« (z Přelouče, Chrudimi, Hlinska, Chotěboře a Golčova Jeníkova) a »Cestovními rozvrhy pro turisty« končí spisovatel svou velice důkladnou a cennou práci.

Ve svazku druhém a třetím líčeny jsou »České Budějovice«, a to tak, že svazek II. věnován jest městu samotnému, kdežto svazek třetí Budějovickému okolí. Budějovické okolí v každém ohledu tak vábné a krásné zasluhovalo této knihy tím víc, čím méně bývá českými turisty navštěvováno. Vvnikají pak v knize této zejména: popis Hluboké, Kremže, Trhových Svin, Dobré Vody a j.

Svazek čtvrtý obírá se popisem »Kunětické Hory«. Napsal knížku tuto P. Ant. Kopecký, farář Dřítčeský. Po části historické, jež má v knížce lvi podíl, následuje část místopisná. Slavná Kunětická Hora« dočkala se vydání této knížky důkladného vyličení svých dějin.

Svazek pátý z pera J. Rennera-Podolského přináší popis »Písecka s okreseš mirovickým a popisem hradu Orlíka i Zvíkova« Svazček tento vedle svazku prvního jest z celé sbírky nejkrásnější. I tu autor přidržel se obecné metody. Vyčerpav zevrubně popis Písku s hlediska historického i turistického, probírá procházky i vycházky do okolí píseckého. Upozorniv na všechny zajímavosti těchto vycházek líčí obě povltavské perly: Zvíkov i Orlík.

Můžeme čtenářům tuto turistickou knihovnu co nejvřeleji doporučiti. Každý svazček, několika pěknými ilustracemi ozdobený, prodává se jednotlivě po 20 krejcařích. Obsah jich jest v každém ohledu uspokojivý. »Klub českých turistů« vydáním jejich získal si o českou turistiku zásluh velikých.

F. Pátek.

Vojta, chudý čeledín. Obraz ze života od Jeremiáše Gotthelfa. Znovu česky zpracoval Jan Bloksa. Zábavné bibliotéky, vydávané nákladem knihtiskárny Benediktinův Rajhradských v Brně, sešit 1—13. r. 1891. Pokračování téhož díla: Vojta nájemník. Sešit 1—13. roč. 1893. 414 a 408 stran. Cena každého díla 1 zl. 30 kr. — Kratších povídek, poukazujících k tomu, že i chudý člověk še-

trnosti a příčinnosti může se státi zámožným, máme u nás dosti, jsou však většinou psány pro mládež, a čtenáři dospělí čtení podobné obvykle odkládají, myslíce, že jest pouze pro děti. Z té příčiny zasluhuje již pro svůj účel doporučení podobné dílo, psané pro čtenáře dospělé — a takovým jest »obraz ze života«, s nímž tuto čtenáře seznamujeme.

Mohli bychom říci, že je to věrně podaný životopis chudého čeledína, který vlastně příčinností stal se posléze zámožným nájemcem statku. A co právě nejvíce dodává spisu ceny, jest, že tu podáno vše věrně, tak, jak v životě se udává, beze všech na efekt vypočítaných náhod, že v ničem není přepínáno, jak v podobných spisech nezříkka bývá, kde spisovatel obratem ruky takorba udělá z čeledína velkostatkáře a ze řemeslníka fabrikanta; příčinnost takových lidí je zrovna zázračná, tak že se čtenář diví, jak jim peníze pod rukama rostou; bývá to tak zázračné, že tomu čtenář — ani nevěří (a má pravdu) — a povídka přestává býti působivou.

Něco podobného ve spise Gotthelfově nenalzáme. Nechtě nikdo nemyslí, že jeho Vojta je vzorem dobrého hospodáře, vzorem střídmosti, šetrnosti, moudrosti — naopak, Vojta se často zapomíná, je zpočátku dosti velkým nepořádníkem a lenochem, zapomíná se při pití, v obcování se ženskými; aby ušetřil, skrblí tam, kde by neměl, a naopak jest lehkověrný v obcování s těmi, kteří mu pochlebují, půjčuje jim a přijde u nich o peníze; ano, Vojta, když ho úsní nedostatky, běře konečně útočisté i k podvodu, za který jej stihá Boží trest; krátce, Vojta jest praobyčejný člověk, jakých nalzáme tisíce mezi služebnou chasou, a tím jest i pro čtenáře zajímavým. Jeho cesta k zámožnosti je trnitá, on mnohdy stává se malomyslným, ale opět se vzchopí a různé překážky přemáhá. Dobrymi rádci jsou mu jeho poctivý hospodář Kučera a později slechetná Františka, Vojtova žena, a nejlepší učitelkou — trpká zkušenost.

V díle 1. předvádí nám spisovatel Vojtu jako nepořádného čeledína, který zůstává do noci v hospodě, nedbá svého zevnějšku a zanedbává práci. Hodný Kučera upozorňuje ho na jeho nectnosti a znenáhla ho naučí spořádanosti, pilné práci a šetrnosti. Vojta skládá krejcar ke krejcaru. Když je s ním hospodář nejlépe spokojen, přijde jeho příbuzný, nedůvěřivý a nespokojený Dvořák, který potřebuje na svůj statek nového šafáře. Kučera mu doporučí Vojtu, jemuž přeje, aby si mohl více ušetřiti. V dalších kapitolách dílu 1. líčeny jsou osudy Vojtovy jako šafáře ve statku Dvořákově, jeho svízele s lenivou a nepořádnou čeládkou a s nedůvěřivým hospodářem — až do té doby, kdy si vezme za ženu hodnou Františku, sirotka, příbuznou Dvořákovou, která byla vychována na jejích statku, rodičův ani nepoznává.

V díle 2. líčeny jsou osudy Vojtovy jako nájemce statku Dvořákova. Dvořák totiž má nezdárného syna, ničemnou dceru a ničemného zetě. Všichni hledí jen z rodičů kořistit a o poslední groš je připravit, a to přiměje Dvořáka, že pronajme statek Vojtovi. I tento druhý díl jest velice poutavý. Ve všem vypravování doporučuje se zbožný a mravný život, poctivost a důvěra v Boha. Konečně dostává se čtenáři překvapení zároveň s hodnou Františkou, která, když jest jí nejhůře, shledává se s otcem.

Jak viděti, jest spis tento v pravdě výtečnou knihou pro lid a zasluhuje rozšíření co nejhojnějšího; ukážeme tu jenom ještě k některým jeho vadám. Především jest poněkud pravdě nepodobno, že tak rozšafná matka, jakou bylo Dvořáková, vychovala tak nezdárné děti; to mělo býti blíže objasněno, a byla by i to pro lid dobrou výstrahou. Takto jeví se děj poněkud neúplným. Dále mravní naučení, jež někde vyplňují i celé strany, mohla býti skrácena, aniž by tím spisu ceny ubylo; vyzírá-li naučení takové ze samotného děje, stačí to úplně. Vypravuje-li se, že rozumný hospodář tak a tak správně si počínal, netřeba dokládati k tomu: Ano, tak to má býti, ale mnozí činí zcela naopak — a vypočítávati čtené nectnosti a nezpůsoby hospodářů špatných. Též nebylo by na škodu knize, kdyby bouřlivé výstupy mezi Dvořákem a jeho dětmi byly líčeny méně drasticky, neboť někde až odpor vzbuzují. Konečně pak bylo by žádoucí, aby nebylo zhusta užíváno hrubých výrazů jako: kolohnát, tele, trouba, žrádlo a pod. Bez fráse jako: otevru jí hubu, že budou v Berlíně mysliti, že je v Praze otevřená brána — obejde se dobře i čtení pro lid. — Co tuto vytknuto, není ovšem na újmu celku; připomínáme to i z té příčiny, že by se byl tím i objem knihy zmenšil (zvláště když by i tisk byl méně řídký), a tím by se byla umožnila i nižší cena spisu, který při nynějším objemu ovšem drahý není; avšak má-li kniha hojně se rozšířiti mezi lidem, jest žádoucno, aby byla pokud možno laciná. Doufáme, že se tak stane při druhém vydání, jehož výborné této knize přejeme v době nejbližší.

V. Špaček.

P. Bourgeta: **Z velkého světa.** (Cosmopolis.) Román. Přeložil Dr. Jiří Guth. V Praze. Nákladem Jos. R. Vilímka. Cena 1 zl. 70 kr. — Cosmopolis jest ryze moderní, psychologický román. Jím postavil se Bourget po bok zakladatelům psychologického románu, Balzacovi a Flaubertovi. Velikého kouzla dodává jeho dílu, že jsa moralistou, přece zůstal poetou; zůstal umělcem i tam, kde měl určité tendence. »I když miluje, podrobuje všecko analýse, a i když trpí, analyzuje ustavičně,« praví o něm bratři Concourtové. Tam, kde přestal básník, začíná moralista a ptá se na následky a výsledky.

Společnost charakterisuje Bourget takto: »Cosmopolis jedná o osobách, o bytostech, přišedších z přerůzných konců světa s přerůznými historiemi. Jest to rasa neodolatelná, nevyhladitelná. V každém světovém městě máte jich několik, a žádná z nich nepodobá se druhé. Někoho baví pozorování této bandy malé, někoho opět rozčiluje«. Že o ctnosti a cudnosti této společnosti není možno mluvit, kdož by se divil? Svět tento nemá a nemůže mít ani určitých mravů, ani obecného charakteru. Skládá se vesměs z výminek a zvláštností.

Ač mohl Bourget rozvinouti děj tohoto románu o kterémkoli jiném městě, přece zvolil Řím, neboť Bourgetovi není Řím Cosmopolis, nýbrž Metropolis, kolébka všech měst. Tam jest domovem věrný katolík, tam jest v otčině své duše. Že ten Řím dosud jest silným, jak býval, důkazem toho jest, že sestárł, to jest, že vytrval, kdežto společnost vyšlá z revoluce — kde ta se ocitla po stu letech ve Francii, v Itálii? Stálou známkou genia latinského jest podrobiti závislost života jediné jasné myšlénce, ať se to již týká veškerého národa, ať veškerého náboženství.

Román začíná rozmluvou markýze Montfanova se spisovatelem Dorsenem a rozmluvou jejich také končí. Jak krásně nakreslena povaha markýzova, jak účtyhodná jeho hluboká víra! Mezi tuto rozmluvu vložil Bourget vášnivé drama, jež obsahuje několik neobyčejně pohnutých scén, v nichž obrazy se charakteristicky veškerý ty postavy »velkého světa«, jež autor uměle umístil ve veliké své kompozici jako representanty onoho druhu existencí sice nejmodernějších, ale také nejvíce závislých na vůli a okamžiku. Mohutný dojem zanechává tragický osud hrdinky románu Alby Stenové, jež umírá za marnou svoji lásku, nenalézajíc ohlasu pro city svoje. Jak krásné jest vypravování o katakombách římských! Jak mohutná scéna odehrává se mezi Maudou a Lydií! Jak dojemné líčí Bourget sv. Otce Lva XIII., mši svatou sloužícího!

V závěrku románu pronáší Bourget několik hluboce filosofických myšlének, jimiž odůvodňuje, co v celém románě svém předvedl. Nemohu odolati, abych jen některých neuvedl: »Myšlénka, princip všeho zla i dobra může býti připravována, krocena a řízena jenom náboženstvím«. — »Cit je napolo již modlitbou. Druhá polovice je víra.«

Upřímně se přiznávám, že mně dosud žádná kniha tak nerozechvěla, jako kniha tato a opět a opět tolik útěchy nepřinesla. Jen v pevné víře a v duši Bohu oddané jest mír a pokoj. Přeji každému, aby pocítil, co já. Dojem, jakýž učinila kniha na mne, jest nezapomenutelný.

Josef J. Veselý.

Zhaslé světlo. Román Rudiarda Kiplinga. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý. Laciná knihovna národní J. Ottova 1893. Cena 60 kr. — Lze-li spojit žhavé paprsky horního Nilu s mlhami Londýna? Lze-li v jedné duši spojit dojmy ohnivého jihu a studeného, mlhavého severu? Lze! Ale obrazy jsou plny kontrastů, duše plna podivných skoků. A což teprve když z těch obrazů najednou není v mysli než upomínka a žíravá bolest, že je po nich, že z nich zbyla pouhá tma! Když z těch dojmů zbude jen myšlénka: jsi slepý!

A to je tohle »Zhaslé světlo«. Komu shaslo? Malíři Dickovi. Byl sirotkem, vychovávala ho pedantická pěstounka za plat, a to zároveň s ubohou druhou sirotou Maisií. Stal se reportérem novinářským v Sudanu, kreslil do Londýnských novin ilustrace z bojů a obchodu Anglie s Egyptem a Sudanem, stal se stálým cvikem malířem renomovaným a zároveň v jistém smyslu dobrodruhem, tažným ptákem, kterému doma nevolno. Druhé, povahou jemu podobní, se s ním spřátelili a baví se škádlením, vzpomínkami a jinými zábavami. Náš Dickes má však stále úmysl, že uzavře s Maisií sňatek. Proto hromadí peníze, maluje a maluje. Ale Maisie — stane se také malířkou, pouhou ovšem amatérkou a nechce o sňatku ani slyšeti. Trpí společnost Dickovu a přátelství jeho, ale jen proto, aby jí radil, kterak malovati. Má myšlénku, malovati »Melancholii«. Dick chce jí dokázati, že nic nedovede mistrného, a maluje Melancholii sám, a to podle jedné dívky polosvěta, kterou při tom stále zlobí, a které překazí sňatek

se známým, ba přítelem svým. Ona mu za to obraz mistrný, hotový již — smaže a rozdrápe. A přece to byla msta, která se ho nedotkla, protože právě ve chvíli práce hotové jeho síly jsou vyčerpány a on — oslepl. Pochod tohoto neštěstí, úzkosti a úsilí ubránit se, zoufalá odhodlanost, domalovati se zbývajícím ještě zrakem obraz — toť líčeno tak mistrovsky a napínavě, jakoby to psal přítel důvěrný o příteli, kterého znal až do posledního zákoutí srdce. — Co nyní? Maisie doví se o jeho neštěstí, navštíví ho — ale ani on nechce žádati, ani ona dáti obět, aby spojila se s tímto slepcem ve stavu manželském. O on chce žít! Jaké trápení! Je šízen ze všech stran, až najde duši útrpnou — onu dívku, která mu zmařila obraz. On o tom neví, a ona dlouho se chrání to vyzraditi. Opatruje ho, a on jí chce dáti za odměnu ten obraz. Nyní se to prozradí, a Dick děkuje Bohu, že vyvázl z toho pouta nečestného. Aby pak ušel trapnému zoufalství, vydá se na cesty za přítelem Torpem do Sudanu, pomoci přátel se tam dostane a právě před ním padá na zemi, stfelen byv nepřátelskou kulí.

Zde máte tu duši, ve které obojí bylo: i jih, i sever, i slunce, i mlhy, i chyby, a také přednosti člověka bez rodičů, člověka, kterému vše je cizí a proto vše stejně domácí, který dovede i trpěti i čekati. Moderních Jobů takových má každá literatura, ale každý jinak je malován, jinak mluví s Bohem, jinak se hájí před přátely. Tento Job, který »zvandroval«¹ půl světa, který poznal i orgie i posty, i hetéry i panny, i nebezpečí stálé, že tato chvíle je poslední v životě, i sladké bezpečí domova prací získaného, prací obohaceného, a přece je opouští, touže v neštěstí nejhorším po objetí přátelském, tento Job se umí modliti, a proto nikdo nám nezazlívej, že je nám sympatickým. Ovšem se modlí svými formulemi, podle svého srdce, ale není to modlitba farizea. Jak myslí, tak mluví. A kdo by jinak mluvil ve chvíli, kdy neštěstím takovým je obtížen, které mu zavírá brány povolání i brány ráje? Je to moderní trpitel, a proto nedivno, že i na chvíli klesá: pije, aby bičem tímto donutil schátralý organismus svůj dokonati práci, aby zvýšenou, nepřírozeně zvýšenou energií mohl dokonati obraz. Libuje si na chvíli společnost bídne osoby, ale jen proto, že ti méně bídni ho okrádají. Ba i zoufalství po něm sáhá, ale ani toto zoufalství nestává se chybou stálou. Zvedne se, spoléhá se na pomoc s hůry a na energii, jež tou důvěrou se občerstvila, a jde, kam volá i přátelství i dávný zvyk.

Nedivte se, že jen tuto postavu vám tak kreslím, ba, hájím. Čtete a poznáte, jak vás dojme. Ale sloh úryvkovitý, všeliké abstraktní úvahy a těžké, obyčejnému čtenáři málo přístupné myšlenky ať vás nemýlí. Je to už skoro nezbytno, abyste si zvykali na takové věci, neboť populární mluva pomalu se vystěhuje jen do knih pro děti. Ale řeč tato, tak těžká, jako mlhy Londýna, přece jen podává mnohé jádro, mnohý kus »fosforu«² k oživení mozku. Fil. Šubrt.

Sborník historického kroužku. Majetník, nakladatel a vydavatel družstvo Vlast. Odpovědný redaktor Fr. Zdráhal. Cena 70 kr. V komisi knihkupectví Cyrillo-Meth., v paláci Pražské spořitelny. — Obsah: Život a působení Ant. Koniáše. Napsal Ant. Podlaha. »Nad Koniášem bývá v dějinách českých pronášen rozsudek z pravidla nad míru přísný. Že mu tím nezřídka bylo ukřivděno, dokázati má«³ — praví spisovatel — »přítomné pojednání Aspoň osobní povaha jeho v jiném bohdá objeví se světle, než jak až dosud ji líčiti bylo obyčejem«⁴. . . Koniáš »téměř všechny obžaloby, které se naň vznášivají, ve svých spisech zdárně vyvrací. Z té příčiny uvedli jsme«⁵ — dokládá dále spisovatel — »kde možno bylo, vždy vlastní jeho slova . . . Nad to pak dostalo se nám authentického znění elogia Koniášova, jež až dosud známo nebylo, a které na činnost Koniášovu v nejedné příčině nové vrhá světlo«. Na to probírá spisovatel život a povahu Koniášovu, jeho horlivost ve službě Boží, jeho lásku k vlasti; mluví o pálení kacířských knih, o jeho činnosti spisovatelské a na konec uvádí způsob jeho života. Celá práce jest jadrná, klidná a důstojná a opravuje výklady Pelzla (str. 20.), R. Wolkána (str. 21.), Bílka a Rezka (str. 29.) a Slovníka Naučného (str. 44.) a jiných.

O pálení knih praví spisovatel: »Počet knih Koniášem zničených byl nad míru nadsazován, a dovoláváno se při tom chvalořeči (elogia), jež po smrti Koniášově napsal jeden z jeho řeholních spolubratrů. Správného elogia však nikdo neznal, poněvadž se v Praze vůbec nenalézalo již od dob Pelzlových, a marně po něm bylo pátráno. Pelzl sice praví, že ho užil a tvrdí: Sein Biograf, ein Jesuit, versichert, dass Koniasch an dergleichen Bücher über sechszig tausend Bänden verbrannt habe, a cituje pod čarou slova elogia:

Eorum ultra sexaginta facile millia Vulcano dedit in praedam. Slov těch však v autentickém znění elogia vůbec nenalézáme. V pravém elogiu čteme o Koniášovi: quia plura cum co lustra paribus studiis consumpserunt, ultra triginta codicum venenatorum millia numerant .« Antonín Podlaha však dále i tento počet seslabuje, uváděje, že bylo spáleno některé knihy mnoho svazků (a ty byly v počet vřaděny) a že mezi knihami českými byly spáleny i knihy francouzské, latinské a německé, tak že na české knihy zbuďte z 30.000 toliko polovina.

Koniáš skládal také písně, ty však, jak praví spisovatel, »prozrazují, že neměl nadání básnického aniž vytríbeného vkusu. Skládání jeho obsahem i formou jsou — vesměs nedostatečná a nechutná —. Pravým monstrem je »Píseň o mukách pekelných«. Za to ostatní spisy Koniášovy jsou se stránky věcné i slohové jasné, ano místy veselé a vtipné.

Subdiakon diecése Budějovické, Fr. Kroiher, uveřejnil zde rozmilé pojednání: Bylo-li porušení majestátu příčinou českého povstání. Spisovatel vylicuje příčiny války 30leté a dokazuje, že spor o Hroby a Broumov byly pouhou záminkou povstání. Zbořením kostelů v Broumově a Hrobech majestát že porušen nebyl, ba že nebylo ani porušeno »narovnání«, protože se vztahovalo jen na ty pány katolické, kteří se o ně s protestanty shodli. Povstání bylo připravováno a bylo by provedeno bývalo i bez aséry v Hrobech a Broumově.

Třetí práci podal prof. Dr. M. Kovář. Přeložil z latiny List Václava z Merosvy, Čecha, Janu Trautovi, Norimberčanu, o stavu soudobé války a měst říšských, z Tábora českého poslaný, od Valonnů zachycený. Prof. Dr. M. Kovář odhodlal se vydati spisek tento, »dosud u nás málo známý, tiskem, neboť obsahuje tolik důležitých drobností i co se týče dějin českých na počátku války třicetileté, že otištěním této Epištoly ve Sborníku v originale zavděčí se historikům a připojeným překladem českým i přátelům dějepisu a horlivým čtenářům vůbec.«

Obsah Epištoly jest tento: 1. Zda Norimberku dlužno veřejně státi při Bedřichovi? 2. Či při Ferdinandovi? 3. Či při žádném z nich? 4. Či předstíratí přátelství Ferdinandovi veřejně a tajně podporovati Bedřicha? 5. Či předstíratí přátelství Bedřichovi a podporovati Ferdinanda? 6. Či předstíratí neutralitu a tajně podporovati buď Bedřicha, buď Ferdinanda? 7. Či má-li se při tom předstírání též oběma stranám penězi přispívati?

Spisovatel byl na svou dobu velice vzdělaný — v latinskou řeč proplétá často řečtinu — v domácích záležitostech velice obeznaný a prozrazuje nejednou trefný úsudek. Tak ku př. praví (str. 77.): »My odňali jsme císaři, co jest císařovo, a co jest Božího, Turku jsme nabídli«. (79) »Čechové pustošením, zástavami, přepychem věc i víru promarnili«. O Bedřichu Falckém praví: »ten umí odíratí, v Čechách bere, ve Falci olupuje sirotky, vyprazdňuje skříně i opasky, v Nizozemí a u moře Jaderského doprošuje se lichvářů, v Anglii na ostudu tchánovu žebře, mezi tím však hoduje a tančí a chválí si své holubníky« (79). Celkem se kloní více pro Ferdinanda (ač mu v srdci nepřeje), než pro Bedřicha a dokazuje, že se protestantským stavům nejednalo tak o evangelium, jako spíše o peníze a české statky. Na konec dokládá: (89) »Totot jest moje mínění o válce, již se vyhybám a o níž mám za to, že se jí vůbec vyhýbatí jest«.

Překlad jest velice dobrý a čte se velmi příjemně, i pro zajímavý děj i pro lahodu slohu.

V posudcích mluví superior P. Jos. Svoboda Tov. Jež. o Onno Kloppovi a o jeho díle: Der dreissigjährige Krieg bis zum Tode Gustav Adolfs. Ant. Podlaha uveřejnil pět posudků. P. P. Š—ka probírá Dějiny Čech a Moravy nové doby, kniha druhá, od Dra. Ant. Rezka, kdež mu některé věci šetrným způsobem vytýká. Konce tvoří oznámení a posudky redaktorovy.

Druhý sešit Historického sborníku vítáme s radostí. Přináší práce cenné a časové, čímž důležitost jeho stoupá. Stojí 70 kr. a dostati jej lze (i s prvním sešitem, jenž stojí 80 kr.) v knihkupectví Cyrillo-Methodějském, v paláci Pražské spořitelny. Zakládající členové družstva Vlast, kteří časopis Vlast odebírají, obdrží jej zdarma.

Tom Škrdl e.

»Archaeologický výzkum ve středních Čechách« s obšírnou předmluvou »Bojové, Markomani a Češi«. Sepsal Prof. Dr. J. L. Pič. Nákladem vlastním. Cena 4 zl. — Jak z nadpisu již jest známo, počíná prof. Pič svůj nový spis předmluvou, kteráž sama o sobě jest prací znamenitou. V ní pojednává o sídlech Slovanů, odkud pocházeli a kdy svá nynější sídla zaujali. Udává nejprve prameny cizí, pak domácí.

První, kdo určitě o Slovanech zmínku činí, jest Plinius († 79), o něco později Tacitus a ještě o sto let později Ptolomeus. Tito všickni kladou sídla jejich do oné veliké roviny mezi Vislou a Dněprem. Že Slované zde byli odc dávna usedlí, dokazují též jména a názvosloví řek, potokův a míst. Tak zmínují se o Slovanech prameny cizí.

Prameny domácí, dle vzorů cizích, počínají vypravování rozdělením jazykův u věže Babel, stopují pak pokolení Jafetovo a kladou první sídla Slovanů na Dunaj, odkud jednotlivé větve slovanské rozcházejí se do potomních sídel svých. Pan spisovatel cituje Nestora, Boguphala a Dalimila. Tyto starobylé domácí zprávy kritického měřítka nesnesou, ježto uvedena jsou jména pozdější, slovanská, na místě jmen starších, neslovanských, a to platí především o zprávách jihoslovanských.

Co se týče zpráv Nestorových o Slovanech na Dunaji, musíme se domnívati se Šafaříkem, že Nestor čerpal v té příčině z národního podání, zachovaného v písni hrdinské, a to tím spíše, protože zcela neodvisle zachovalo se podobné podání u Čechův i u Poláků. Nezvratným důkazem, že Slované na Dunaji byli, jsou místopisné názvy slovanské na středním Dunaji, pocházející z doby předřímské. Jsou to: Pleso, název jezera Blatenského, Černá, říčka vlévající se u Staré Ršavy, Bystřice (Bustricius), Brzava (Berzobis). Jména tato jasně svědčí o slovanském původu z doby předřímské. Rovněž jméno Dunaje vyskytá se v různých krajinách slovanských. Právem též ukázáno na časté vyskytování se jména Dunaje v podání slovanském i písni slovanské. Zřetel vzat na písně české, moravské, polské, maloruské i běloruské, Jedna ukázka vybranější druhé.

Jsou učenci, kteří hájí mínění, a mezi nimi zvláště známí slavisté Drinov a Kočubinský, že ve IV. věku př. Kr. Keltové zaujali jen západní Podunaj, Slované že ve svých sídlech zůstali východně od Dunaje, jsouc známi jménem Jazygové a Sarinati, avšak i v říši Dacké žili prý Slované, jestli sami Dakové nebyli původu slovanského.

Jiné mínění hájí Fr. Šembera pravě, že Keltové (na rozdíl od Gallů) jsou u starých spisovatelů všickni severní národové bez rozdílu národnosti, mezi nimi pak že vyskytá se množství Slovanů; podobně z Germanů jsou prý »Svevi«, vlastně »Slavi«.

Pan spisovatel probírá potom svědectví historická i archaeologická, kolik pravdy v svědectvích historických se vyskytá a lze-li pravdy tyto archaeologicky doložit — neboť ti, praví pan spisovatel pěkně, kteří zde někdy bydleli, jsou v lůně matky země uloženi a mohou sami o sobě nejlepší svědectví vydati. Pan spisovatel pojednává po té o Keltech v lese Hercynském, o Markomanech a Kvadech, o někdejší osídlení Čech se stránky archaeologické, v doslově pak o archaeolog. počínání. Potom následuje stať o archaeolog. výzkumu ve středních Čechách.

Prof. Pič, výborný archaeolog, podal s několika přátely důkaz, co zможou píle a láska k svému oboru. Podáno ovoce práce víceleté, a každý, kdo knihu přečte, uzná, že spisem tímto obohacena literatura knihou ceny veliké. To platí zvláště o Pičově předmluvě. Předmluvou touto mnoho jest vysvětleno a na pravou míru přivedeno, a mnoho zavrženo. Kdo jen poněkud archaeologií se zabývá, vezmi knihu a čti. Nikdo jí zajisté neodloží, aby se nepoučil a aby nepojal úcty k předkům svým. Cena 4 zl. (po případě 2 zl.) jest nepatrná, pomyslíme-li, že spis čítá 21 archů velkého kvartu (str. C IV a 204) a 38 velikých ilustrovaných příloh kromě četných vyobrazení v textu (Obdržeti lze v expedici »Matice české«.)

Josef J. Veselý.

Odkryté poklady. Paměti děje- a místopisné vikariatního obvodu Libockého v okresu Smíchovském. Sepsal P. B. J. Holub, duch. správce u sv. Markéty v Břevnově. (S obrázky.) V Praze. Nákladem vlastním. V komisi knižecí arcib. knihtiskárny 1893. Cena 1 zl. 20 kr. — Ze zátiší kláštera Břevnovského u Prahy vyšla kniha, která budí zájem na všech stranách, zvláště ve vikariatu Libockém. Pilného autora této knihy, který při obsáhlé práci své v duchovní správě a ve škole horlivě se obírá domácím dějepísem, zná historie milovná veřejnost již z knihy dříve vydané »Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově a blízkého okolí«. Tentokráté pojat v knihu širší okrslek, totiž celý Libocký vikariát. Věnován jest opatu Břevnovsko-Broumovskému dru. Br. Heřm. Čtvrtečkovi na památku 900letého založení arcipatství a osady Břevnovské. Zvláštní a případný titul knihy »Odkryté poklady« vysvětluje autor v předmluvě tím, že četl v dějinách kláštera Břevnovského, kterak r. 1545. dva faráři pražští od císaře Ferdinanda I. sobě vyžádali dovolení v rozvalinách bohatého druhdy kláštera po-

klady hledati. I praví dále: »Podobně také já hledal jsem poklady, a to netoliko v klášteře Břevnovském, nýbrž ve všech kostelích vikariátu Libockého... pokladů zlatých a stříbrných neb drahokamů nalezl jsem poměrně málo, jelikož v dobách neblahých kostelům byly vzaty, ale odkryl jsem poklady jiné, památky totiž děje- a místopisné, které pilně sebrav v této knížce stručně jsem uložil«. Jest zajisté zvláštního uznání hodno, že p. autor otevírá veřejnosti bohaté zdroje archivu kláštera Břevnovského, který býval po všecka léta dobrou máteří celého dalekého okolí. Vylíčív na počátku vznik vikariátu Libockého, jenž povstal r. 1852. z bývalého »venkovského okresu Pražského« vedle vikariátů Proseckého a Zbraslavského, a čítá nyní 13 farních osad, přistupuje k líčení osudů jednotlivých farních osad. Počíná Břevnovem či sv. Markétou, jemuž věnovány dva obrázky, postupuje k dějinám kostela na Bílé Hoře (jeden obrázek), dále k dějinám srdce vikariátu — Liboce, — jenž zde nalézá první soubor svých dějin. Potom přicházejí dějiny kostela Řepského a nově zjištěná data o vývoji c. k. obory »Hvězdy«. Pak následuje pravidelný popis osudů farnosti Střešovické a Nebušické, fary v Ořechu (s obrázkem), v Hostivici (s obrazem far. kostela), Ounětic, Noutonic, Roztok, Tuchoměřic, sv. Matěje v Šárce, Bubenče, Stodůlek (s obrázkem kostela), Butovic-Jinonic a Košíř. Postup v pojednání bývá ten, že vylíčen původ osady, děje farního kostela, přehled duchovenstva, jež působilo při něm, popis býv. i nynějšího kostela, osudy přífařených vesnic, jejich kaplí, popis jich v daty, jakož i zmínka o znamenitostech okolí. Pod čarou citované vzácné prameny svědčí o důkladnosti této práce; jsou z velké části archivální, čímž celé toto dílo nabývá zvláštní ceny. Nermalou předností spisu jest lahodná, snadno srozumitelná mluva, kterou se kniha každému zamlouvá. Neboť hoví stejně vzdělanému historikovi, který každou řádku vědeckým nožikem pytlá, jako nejprostšímu člověku ve vikariátě, jenž by rád zvěděl osudy svatyní v okolí svém. Taktéž na dobré jsou připojeny obrázky nejstarších kostelův. Kniha vydána jest »vlastním nákladem«, autor tedy nejen svou velikou duševní práci celému vikariátu zasvěcuje, ale i hmotnou obět přináší, aby katolíci ve vikariátě poznali vznik a osudy svých chrámů, a pak tím více si jich vážili a si je oblíbili. Celý spis dává jasně na jevo historii milovné české veřejnosti, že i mezi kněžími českými má domácí dějepis důkladné pracovníky, kteří za historiky-laiky nikterak nezůstávají.

Vlastimil Hálek.

Pravěk Palestiny. Dle zpráv Egyptanů a Babyloňanů. Podává O. Fr. Vaněk. (V Praze 1893.) — Snad mnohý, kdo si tento spisek přečetl, bude mi zazlívati, že se o něm vůbec zmiňuji. Neděje se to tak pro spisek samý, — ten není věru té práce ani hoden, — nýbrž k vůli těm, kdož by jej četli a nejsouce s vědou biblickou dosti obeznámeni, měli by to, co se v něm povídá, za výsledek skutečných vědeckých výzkumů.

Pan spisovatel vykládá na počátku, že stav národů semitských v Palestině za dob starých byl takový, jako jest nynějších potulných beduinů, poněvadž jsou Semité velmi konservativní. Nynější beduini, jsouce pastýři stád, nemají trvalé otčiny; bloudí širým krajem, hledajíce příhodné pastviny. Na poušti vznikají nové rody, čeledi a kmenové a jiní kmenové zase zanikají. Kmenové tito činí loupežné výpady do krajin obydlených rolníky a měšťany, nebo od nich vymáhají poplatky, slibujíce jim za to ochranu proti nepřítelům. Vedle těchto výpadů jsou výpady velké, které zaplavují celé země. Podobně přecházeli za starých dob Semité do Palestiny z arabské pouště. Ibrim, t. j. Hebreové, což prý znamená »překypělí« z poušti. —

O všech těchto věcech se nyní šířiti nebudu, později, doufám, naskytne se mi příležitost o nich pojednati; nyní ukáži jen k některým nesprávnostem. Tvzení, jakoby David byl býval »ochrancem« Nabalovým (str. 7.), jest úplně smyšleno. David byl pastýřem, dokud nebyl pomazán za krále; a žádal-li pro sebe a své průvodce pokrmů, žádal to na základě pohostinství, které jest Arabovi do dnes svatým zákonem. Člověk může na př. z Indie jíti až do Arabie, aniž by vydal krejcaru; vkročí-li do stanu Arabova, jest vše, čeho potřebuje, k jeho službám. Odmítne-li kdo hosta, jest člověkem darebným a bezectným. Mysleme si k tomu surovou odpověď Nabalovu a zajisté se nepodíváme hněvu Davidovu ani trestu. Odvolával-li se David na přátelské styky, chtěl tím pouze, aby Nabal snáze vyplnil jeho žádost. Jako za starodávna, tak dosud pastýři spřátelení hájí vzájemně stáda proti šelmám, jichž ovšem za doby Davidovy bylo mnohem více než nyní.

Kde vzal pan spisovatel původní význam slovesa 'abar ve smyslu »překypětí«, nevím. Původní význam tohoto slovesa znamená »přejítí«, na př. řeku.

moře. Poněvadž Abraham překročil řeku, po výtce tak zvanou (Josue 24, 2) Eufrat a pak řeku Jordán, bylo snadno pojmenovati ho po tomto slově. Že by Židé pocházeli z arabské poušti, jest tvrzení naprosto neodůvodněné. Myslím, že spisovatelé bibličtí, píšící o kolébce svého národa, věděli o ní něco více, než p. Vaněk. Židé i Arabové bydleli vedle sebe, a přece jsou jazyky jejich velice rozdílny. Teprve nyní po několika tisíciletích nabývá arabština v ústech lidu mnohé formální podobnosti s hebrejštinou. Rovněž ostatní semitští národové byli již v oněch dobách, z nichž máme první zprávy o nich, jazykem od Arabů úplně rozděleni. Společnou vlast jejich sluší tedy posunouti daleko před dobu historickou, t. j. onu, ze které máme první zprávy, kdy o Hebrejích nebylo ještě památky. — Byli-li tedy Semité jazykem i sídly rozděleni již v době předhistorické — neboť doba historická nalézá je již rozděleny — pak nevím, proč by v době daleko pozdější praotec Hebreův nemohl přijíti ze severu? Jest to tak, jakoby nyní někdo tvrdil: Slované přišli od východu na západ, není tudíž možno, aby později některý Slovan přišel ze západu na východ a tam založil nový rod. Ostatně chybí ještě mnoho, než se dokáže, že společná kolébka Semitů stála v arabské poušti. Mimo vpád Hyksů do Egypta jest známa historicky pouze jediná záplava semitská, vyšlá z Arabie, a ta se udála za doby křesťanské. Ač přišli Arabové mezi rozmanité národy, zachovali přes tisíc let svůj jazyk, Židé však by ho byli ihned změnili. To lze říci o jednotlivci, nikoliv však o celém národě. Podivný jest výklad p. Vaňkův o vzniku náboženství semitského. Víra ve vyšší bytosti vznikla tím, že čistý vzduch rozněcoval lidskou mysl, jednotvárné okolí jeho mu neposkytovalo nových obrazů, proto se mysl rozpomínala na minulé události, totiž na hallucinace, které měli jsouce na poušti hladem a žízní šířeni — a tak povstala víra v bytosti vyšší. Podle pana Vaňka trpěli všichni národové hallucinacemi z hladu a žízně, neboť u všech se nalezla víra ve vyšší bytosti. Kdyby nám bylo jednati s vážným spisovatelem, podali bychom jinaký výklad o vzniku náboženství, ale v tomto případě zdá se to býti zbytečno.

Náboženství lidu židovského bylo náboženství zjevené, hlásající víru v jednoho neviditelného Boha, všemohoucího a svrchovaného Pána, jehož člověk, jakožto tvor od Něho úplně odvislý, ve všem poslušen býti a Jeho ctíti má. Že existovalo náboženství zjevené, o tom p. Vaněk neví nebo věděti nechce. — Proč? — Kdož to ví! Na něm samém lze ukázati rozumnost zjevení. P. Vaněk toho ví málo, vskutku málo, ale i to málo, co ví, chce honem pověděti jiným. A to tak činí každý člověk; z toho, co ví, milerád udílí jiným, buď aby se tím pochlubil, buď aby druhého poučil či potěšil, a p. Pan Vaněk se tudíž nesmí diviti, že Pán Bůh, který ví neskonale více, než všichni lidé dohromady, ve Svě neskonalé dobrotivosti se snížil, aby poučil obmezený a vášněmi tlumený rozum lidský, aby naučil člověka žíti, jak člověk žíti má. Toto oznámení neznámých dosud člověku pravd musilo se státi způsobem poznání lidskému přiměřeným, t. j. nějakým smyslným zjevem (odtud zjevení), jež by člověk pochopiti mohl, řečí, obrazy či představami a p. Zjevem nejdokonalejším bylo samo vtělené Slovo. Kdo věří v Boha, musí také nezbytně uznati zjevení.

Pan Vaněk, jak řečeno, o tomto zjeveném náboženství neví; dle něho jest původním náboženstvím Židů modlářství, a co se vykládá o Bohu, to všechno s ním rouhavě plete dohromady. Odtud vznikla taková bezhlavá tvrzení, jaká jsou na str. 11.: »Poměr člověka ku kmenovému božství pojímá se přísně rozumově a vypočítavě; dalek jest Semitovi jakýsi ethický neb mythický (?) poměr k božstvu. Božstvo udílí štěstí a zdar, a v odměnu člověk oběti a dary. Božstvo jest žárlivo na ostatní bohy a nedůvěřuje svému lidu; často obviňuje jej, že nedostál svým slibům; proto vydává jej v moc jeho nepřátel, sesílá na něj šířící oheň, hlad i mor, ba, vyhrožuje jemu, že vyhladí jej ve svém hněvu úplně s povrchu zemského. Naopak zpozoruje-li lid, že božstvo nekoná své povinnosti, opouští je jako nespokojený parob a hledá si pomoci u jiného pána, který však rovněž musí zachovávatí úmluvu.«

Jak historie učí, neměnili staří Semité nikdy svého náboženství; modly, kterým se klaněli otcové, ctíli i synové jejich. Jediný národ, který to činil, byli Židé; ale příčina toho nebyla ona, kterou pan Vaněk udává, nýbrž že nechtěli zachovávatí Božích přikázání právě tak, jako to činí nyní přemnozí křesťané, kteří se z této příčiny stávají nevěrci. V modloslužbě se to Židům lépe žilo, právě tak, jako se nyní pohodlněji žije v nevěře. Jest pravda, že Židé ctíli často bohy pohanské, toho dokazovati netřeba, než rovněž dokazovati netřeba, že:

1. modloslužba nebyla nikdy všeobecným náboženstvím Židů,
2. že písmo sv. ji zavrhuje, zatracuje a že na ni stanoví nejtěžší tresty.

Stotožňovati tudíž modloslužbu s vlastním náboženstvím Židů jest nesmysl. Ještě smělejší jsou tvrzení následující (tamtéž): »Jak obyčejně při smlouvách bývá, trvají obě strany v neustálém strachu, že druhá vykořistí výhody smlouvy pro sebe nejvíce, spolu však závazkům dostojí nejméně; každá z nich obává se, že příliš mnoho bude jí třeba učiniti pro společný účel. Za takových okolností ovšem nemůže vzniknouti žádná láska nebo důvěra, neboť jenom výsledek rozhdčuje, má-li lid svého »Pána« ctíti nebo jím opovrhovati. Lid nezná pocitu vděčnosti, onoho citu, že dostalo se jemu nezasloužených dobrodiní, což nezbytnou jest podmínkou modlitby (tak?), a proto nemodlili se Semité za pravěku nikdy. Dosud není arabským beduinům nad modlitbu nic protivnějšího, neboť pokládají ji za úkon mrzkého sebeponížení... Kdežto o démónech místních ví, že mají nad nimi jakousi moc, že může na ně působiti, cítí se býti slabým oproti velikým duchům pouště, zvláště oproti démonu, který letí na perutích větru vše ničící stepní bouře, sestupuje v hromu a blesku, z jehož chřípí proudí se dým, a z jehož úst sálá žár. Démon ten bydlí v mrákotě a tmě oblaku písečného, jemuž se nesmí nikdo na odpor postaviti, nikdo ve tvář pohleděti, »aby živ zůstal«... Jest to bytosť, která nesídlí v krajinách úrodných, nýbrž již třeba hledati teprve »tři dny daleko na poušti«, kdež jediné ji možno obětovati, neboť pouze tam jest přítomna (kde pak to stojí?) (Ex. 6, 1, 3.). Proto vidívá lid svého »vládce« v podobě písečné smršti čili »oblaku«, kdež se byl obrátil tváří k poušti (Ex. 16, 10.). Dle pověsti Ex. 4, 24. a sl. zastihl démon pouště Mošé se ženou a dítkem na svém území a chtěl je usmrtiti« atd.

Kolik vět, tolik nesmyslných lží. Rád bych věděl, odkud z celého písma sv. lze dokázati, že měl Pán Bůh ze Židů strach. Bůh nehrozil nikdy na plano, čím hrozil, to splnil. V Levit. 26. a Deut. 28. jest neshladitelnými rysy vyryt osud národa židovského, jenž od Boha svého odpadl, jak jej vidíme až podnes.

Užíval Bůh jen hrozeb a slibů, aby lid k sobě připoutal? Ono přikázání, které Kristus Pán nazval prvním a největším, bylo dáno v Zákoně Starém (Deut. 6, 5.).

Semité prý se za pravěku nikdy nemodlili. Myslí-li pan Vaněk pravěkem dobu předhistorickou, t. j. dobu, ze které žádných zpráv nemáme, pak, myslím, nemůže o ní ani p. Vaněk ničeho věděti. Myslí-li však pravěkem dobu historickou, o které jsou již některé zprávy, pak ho zprávy tyto kárají ze lži. Že se patriarchové modlili, o tom netřeba mluvit, avšak i zprávy assyrsko-babylonské na př. vyprávějí nesčíslněkrát o obětech, a oběť je přece také modlitba — a uvádějí některé modlitby tak krásné a vroucí, že by se je mohl modliti každý křesťan. Či není vroucí modlitbou na př. tato?

Bože, tvůrce můj,
ujmi rámě moje,
říd' dech úst mých,
ruce mé veď je,
ó Pane světla!

(Schrader: Die Höllenfahrt der Istar p. 88. Kaulen: Assyrien u. Babylonien p. 147. U obou autorů lze nalézti více dokladů.)

Totéž platí o nynějších beduinech. V každé stanové osadě jest jeden nebo více chatibů, kteří po způsobu mohamedánském modlitbu oznamují; a beduini se vskutku modlí. Jsou ovšem mezi nimi též nemodlenci, než není jich daleko tolik, jako mezi našimi vzdělanci, »kterým není nad modlitbu nic protivnějšího, neboť ji pokládají za úkon mrzkého sebeponížení«. Pan Vaněk tu něco připisuje beduinům, co vzal z vlastního nitra. Takové přímo ďábelské pýchy, která považuje za mrzké sebeponížení, skloniti koleno před svým Tvůrcem, jest schopno pouze srdce domýšlivého nevěrce, nikdy však srdce prostého syna pouště.

Kam zaslepenost lidská věsti může, viděti ze slov p. Vaňkových, jimiž se neslýchaným rouháním Bůh stotožňuje s démonem. Co démon je, ví každý tercián. O tom vůbec mluvit nechci, neboť p. Vaněk nebyl příčetným, když to psal.

(Pokračování.)

Naše kalendáře na rok 1894.: »MEČ«, obranný kalendář katolický na obyčejný rok 1894. Nakladatelé a vydavatelé Frant. Pohunek a Václav Kotrba. Praha. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1894. Cena 50 kr., či 1 koruna. Volba bývalého redaktora Meče, kanovníka Ed. Jana Nep. Brynychy na stolec biskupský v Hradci Králové a odstoupení jeho z redakce naplnila mnohé obavou,

že »Meč«, ten starý, břitký Meč, buď zajde, a ne-li, že aspoň otupí a ztratí ostří. Nestalo se ani to, ani ono. Malounko ovšem se změnil. Povídek Brynychových, kterým děkoval za své rozšíření a úspěch, nyní ovšem nemá; neníť nový jeho redaktor Fr. Pohunek povídkářem, jest učencem a spisovatelem obrovské sečtěllosti, a tak »Meč« ničeho neztratil, pouze kouzlo povídky proměnil v kouzlo, jímž uchvacuje dovedný kulturní spisovatel. Může býti, že nastalou změnou i kruh čtenářů poněkud se změní, ale jistě se nezmenší. To pravíme s plným přesvědčením, když celý kalendář jsme byli pozorně přečetli. Jeden mistr předal jej druhému mistru.

O obsahu zmíníme se krátce. Mimo kalendářní část obsahuje popis Svato-václavské kaple v chrámu Svatovítském. Díme-li, že jest z pera Frant. Ekerta, stačí, aby každý věděl, že jest dokonalý. Zmíněný spisovatel jest znalcem Prahy, její minulosti, jejích památek nad jiné důkladným. Redaktor podal životopis kralohradeckého biskupa ndp. Eduarda Jana Nep. Brynychy. Krátkými a vřelými slovy vylíčil jeho působení spisovatelské. Nejcenější prací letošního »Meče« jest článek téhož redaktora »Katolická odpověď na protestantskou otázku«, ve kterém s důkladností jemu vlastní odpovídá k výčitce katolické církvi činěné, že se zapovídá čísti bibli. Článek obsahuje mnoho zajímavého. »Snášenlivost protestantská ve slovech a skutcích« jest další článku páně Pohunkův. Delší povídky má kalendář dvě. Obě jsou obsahu historického, založeny na skutečných událostech historických z doby protestantismu v Čechách. Prvá z pera Vlastimila Pravdy jedná na začátku války třicetileté, druhá na konci XVIII. století. Obě jsou nejen zajímavé, ale poučují také. Budí v čtenářích pravý názor, jak na šíření se protestantismu v Čechách třeba pohlížeti. Jest to jejich veliká přednost. Tomáš Coufal podal pěknou vzpomínku historickou o Kristině, dceři pověstného Gustava Adolfa, která stala se katoličkou, a p. redaktor širší pojednání o životě a mučednické smrti slavného kancléře anglického Tomáše Morea. Při té příležitosti rozvinul spisovatel velice poučný obraz před zrakoma čtenářovými o panování Jindřicha VIII. a reformaci anglické. Ostatní pomíjíme. Myslíme, že již tento kratičký referát stačí, abychom i letošní »Meč« doporučili. Fr. Žák.

»VLASTENECKÝ POUTNÍK.« Kalendář na obyčejný rok 1894. Majetek a tisk Cyrillo-Methodějské tiskárny v Praze. Cena 50 kr. Ročník XXVI. Redaktor V. Špaček. Tento kalendář zdobí překrásný titulní obraz kaple sv. Václava ve chrámě Svatovítském v Praze. Zdařilý text k titulnímu obrazu napsal farář Frant. Ekert. Druhou jeho ozdobou jest podobizna nejd. p. biskupa Eduarda Jana Nep. Brynychy s krátkým životopisem. Popis Kutnohorských památek (s dvěma obrazy), Zřícenin hradu Jenštejna (s obrazem), hradu Orlíka (s obrazem), a články o sv. Jiří (s obrazem), O luštěninách, Svěrenské statky v Čechách, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, Ústřední Matice školská a Přehled nejdůležitějších událostí v roce zakončují část poučnou. — Básně podal říd. uč. Fr. Zelinka. — Základem každého kalendáře jsou jeho povídky a těch je zde 11, většina z nich od učitelů, což je zjev nový a potěšitelný. Všecky povídky zde uveřejněné jsou krátké, nehledané, bez vši románovské napínavosti, bez zajímavého zauzlení, ale při tom přece troufáme si tvrditi, že najdou v lidu patřičné obliby. Tendence jejich jest dobrá, život lidu se tu podává tak, jak jest, důležitost zásad náboženství všude patřičně vyniká, tak že každý může čísti tento kalendář ku prospěchu duše a k obveselení mysli.

Menšího objemu jest kalendář »SVATOVÁCLAVSKÝ« touže tiskárnou vydaný a touže redakcí řízený. Kalendář »Sv.-Václavský« jest určen pro chudší osoby nebo rodiny a proto jest lacinější (stojí pouze 30 kr.). I ten všude doporučujeme. Kéž naše strana rozšíří tyto kalendáře široko daleko po vlastech českých. Liga + 4.

»KALENDÁŘ NÁRODNÍ POLITIKY.« Ročník 4. Cena 40 kr. 128 stran i s částí kalendářní, která má 48 stran. Předešlý ročník tohoto kalendáře nemohli jsme doporučiti. V ročníku na rok příští jeví se poněkud lepší výběr prací; pravíme poněkud, neboť opět nalézáme mnohé, bez čeho by kalendář dobře obstál, a co jest mu ku škodě. Za dobré práce považujeme články: Vesnický mučedník, (od ?), O žních. (Al. Dostál), Grgova pomsta (J. Spěváček), Sousedský žert (V. Pejša) zvláště pak čl. Proč chudneme (V. Gabriel) a pokyny nadepsané »Ze života pro život«. Že v kalendáři tak málo objemným věnováním anekdotám a bezcenným humoristickým obrázkům téměř celý arch, pokládáme za chybu, zvláště když tyto anekdoty namnoze nevynikají prázdným vtipem, (na př. »Co je zvědavost?« Když někdo s třetího patra padá a naslouchá, co

lidé o tom asi říkají) a když některé z nich jaksi posměšně se dotýkají osob a věcí posvátných, na př. »Modlitba panny v masopustě«, »Dívky jaké mají a nemají býti (jako andělé: čisté, krásné, vznešené — a ne jako andělé — no, však už víte proč...)« — »prvním antisemitou byl Hospodin« — »co řekl Pán Bůh Adamovi« — tyto a podobné »vtipy«, myslíme, nikoho nepobaví ani nezušlechtí. Nejméně však podařený a do kalendáře vhodný jest článek »Obyvatelé všehomíra«, krátký přehled domněnek lidských o obyvatelstvu jiných světů (Jar. Hrdlička), v němž čtenář ku svému nemalému překvapení spatřuje vyobrazení obyvatelů měsíce, Marsa, Venuše — ano i docela domů na měsíci a města na Venuši (!) Ve článku tom vypráví se zcela vážně o stěhování duší nebožtíků — jsou to ovšem krátké výňatky z různých spisův — ale spisovatel to podává tak, jako pravdu. Jakým směrem se nese tento článek, jest patrně nejlépe z této věty: »Po dlouhých a dlouhých dobách, až snad tvorové na zemi budou dokonalejší, patřiti budou na plémě lidské, zachová-li se po něm vůbec památka, s takovým despektem, jako my patříme na prvky, jichž na miliony se vejde do kapky vody.« — Vyslovujeme opět přání, aby vydavatelstvo kalendáře mělo na mysli, že kalendář má býti zábavnou a poučnou knihou pro lid, a tím u výběru článků budoucně se řídilo.

»VELKÝ SLOVANSKÝ KALENDÁŘ.« Ročník 23. Cena 50 kr. 140 stran i s částí kalendářní, jež má 28 stran. Nákladem J. Otty. — Nevíme opravdu, zdali v některém kalendáři jest část zábavná tak odbyta jako v tomto; vezmeme jen kalendáře Poutník, Pečirkův, Občanský a j. — a přirovnáme je k tomuto, jaký to rozdíl! Nalézáme zde celkem 7 povídek, z nichž nejdelší i s obrázky do ní vloženými má 9 stran, ostatní 4—6. Tři z nich (Po suché zemi, Pěkný byt, Na ponocenské skývě) jsou humoresky — můžeme říci celkem nezávadné. Jinak povídky vážné, které se nemohly obejít bez »pikantnosti«. Útěk zasnoubené dívky, tajný sňatek, (Vzpomínky při měsíčku), nevysvětlená krádež, která se zase krádeží napravuje (Zlodějka), spor dvou soků v lásce (Před sňatkem), svádění muže vlastní sestry (Tajemné světlo) — toť obsah těchto povídek, jež mají lid — ušlechtlovati a bavit! Což by vydavatelstvo nesehnalo za celý rok do kalendáře práce dobré? Domníváme se, že samo má z toho škodu největší, neboť i lid dobře rozeznává plevu od zrna. — Větší péče věnována článkům poučným, jako jsou: O potřebě zakládání spolků spořitelních dle vzoru Raiffeisenova, Nebezpečí škůdcové osení, Samotáři (zvířata), O diamantech, Elektrická pošta a jiné. Pozoruhodný jest článek »Voda jakožto lék« od Dra. J. Květa. Mezi jiným čteme v něm toto: »On také (Dr. Charcot) poukázal k tomu, že mnohé, ba všechny případy osob zázračně vyléčených posvátnými prameny (na př. vodou Lourdesskou) zakládají se na tomto účinku víry, Voda nemá té zásluhy. Je docela obyčejná, nic není při ní zázračného — je to pouhá sloučenina kyslíku a vodíku, stejně v Lourdes jako kdekoli jinde« — Nu, ovšem; kdyby jen byl pan spisovatel doložil, že v Lourdech vedle »hypochondrie, hysterie a některých chorob duševních« byly i mnohé jiné neduhy vyléčeny, a že těm nemocným nepomohla víra ve vodu, ale víra v Boha, pak bychom se s ním již srovnali. O Kneippovi praví toto: »Veliké chyby dopustil se Priesnitz, že prohlásil vodu za universální lék proti všem neduhům. Tenkrát bylo možno tak souditi i omluvitelně. Když činí tak dnes Kneipp, je to již omyl neodpuštělný, protože jsou v té věci za našich dnů názory docela jasny — Jeho spisy jsou propleteny nesmysly a četnými nepravdami. Mnohým asi uškodil.« — Kdyby tohle pan farář Kneipp četl, měl by se asi čemu zasmáti. Že jest on mnohým pánům velice nepohodlným, je známo Vytýkati mu však »nesmysly« a »nepravdy«, snad ještě nikdo se neodvážil — až »Slovanský kalendář«! Proč pak tedy i slovutní lékaři vyslovili se o Kneippovi co nejchvalněji a proč mnozí i v jeho ústavě se zdržovali a zdržují? — Přestaneme na těchto ukázkách dokládající ještě, že tři z povídek výše uvedených jsou tak zakončeny, že čtenáři budou snad očekávati po roce dokončení. Značné místa zabírají obrázky, ovšem pěkně provedené, otištěné bezpochyby ze »Zlaté Prahy«. Avšak obrázky nikdy nenahradí, čeho se nedostává textu.

Liga + 100.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

—v—

Sv. Otec LEV XIII. Utichly slavnosti jubilejní, a na nějakou dobu přestaly valiti se k věčnému městu proudy poutníků z celého světa katolického. Přčetné dary sv. Otcí přinesené tvořiti budou zvláštní museum, o jehož zařízení a upravení Lev XIII. zvláště se zajímá. Přestala každodenní namáhavá slyšení sto a tisícetých zástupů poutníků, a papež, neznaje únavy, těše se výbornému zdraví, pracuje denně kolik hodin: nyní zvláště dopisuje si s arcibiskupy a biskupy celého světa, některý dopis jeho tak je obšírný, že kolik dní jej píše. Ovšem možno právem říci, že dopisy Jeho Svatosti pro svou myšlenkovou hloubku, stkvělý sloh a obsah významuplný mají neobyčejnou cenu historickou a literární, jak někdy svět o tom se přesvědčí. — Neobyčejného daru dostalo se sv. Otcí dne 11. září t. r., kdy přijal guardian konventu sv. Františka z Assisi, P. Alfonsa Picciniho, s ostatními řeholníky. Darovalť totiž guardian papeži stkvostný pastýřský prsten, jež kdysi nosil Sixtus V., (1585—90) někdejší Františkán, jako papež slavné paměti. Pouzdro, v němž prsten odevzdán, nese nápis: *Annulum iam Sixti V. — Leoni XIII. successori — Minoritae s. conv. Assisiensis — Anno episcopalis iubilaei — Mnemosynon filialis amoris.* — Na památku nezapomenutelného letošního roku jubilejního zakládají se v Římě stále nové a nové katolické spolky. Posledně jest to »katolický dělnický spolek Nunzio Sulprizio,« jenž zahájil činnost svou velikolepou akademií básnickou a hudební k počtě sv. Otce; akademie navštívena byla vzácným obecenstvem a zástupci všech římských katolických žurnálů. Po událostech v Aigues-Mortes, kde, jak známo, mezi francouzskými a italskými dělníky strhla se pravá bitva, počal se liberální proud v Římě obracet proti Francouzům, a to ovšem — jakž ani jinak býti nemůže — proti francouzským poutníkům, ba přímo vyhrožováno a zakazováno Vatikánu, že žádných poutníků francouzských přijati nesmí. K tomu trefně dokládá »La Correspondence hebdomadaire du comité de défense religieuse«: »Z toho každý poznati může — a řekneme to přímo — že svoboda papežova je pouhá Fata Morgana, a že diplomacie italská užívá lži a klamu, prohlašujíc, že je papež svobodným . . . Jak že? Papež nemůže přijati, koho chce? . . . ukojte svůj nízký vztek, ale zjevte veřejně, že je sv. Otec vězněm! Papež není svobozen, poněvadž nemůže přijati nežli ony poutníky, které uráčí se přijati jeho žalávníkům!«

Okázali jsme ve »Vlasti« některé dojemné a velikolepé obrazy roku jubilejního, zmínili jsme se o krásných scénách, jež ve Vatikánu se odehrály. Budiž nám dovoleno, kdy na čas slavnosti a proudy poutníků přestaly, poněkud ukázati i rub načrtnutého obrazu. Závodili-li katolíci v podávání důkazů lásky a oddanosti k sv. Otcí, nemlčeli liberálové a zednáři, aby dojem onen seslabili. Tak ku př. měli italští zednáři dne 20. září, ve výroční den dobytí Říma, veliký sjezd v palazzo Borghese, jenž někdy náležel Pavlu V. (1605—21) Palác ten leží právě uprostřed mezi Vatikánem a Quirinálem. Sjezd obeslán byl 77 delegáty zednářských loží z ciziny a 150 delegáty z Italie. Velmistr Adrian Lemmi projevil ve svém proslovu radost, že může zahájiti schůzi v novém »chrámu«, v paláci totiž, jenž náležel lidem, kteří byli »nejvyššími knězi náboženství, jež se musí zničiti.« načež opakoval staré a kolikráte vyvrácené žaloby, že Pavel V. a Scipio Borghese poskvrnili se krví nevinného Pavla Sarpiho. Po té byl Lemmi zvolen za nejvyššího náčelníka veškerého zednářstva, načež následovala hostina. Co jest tato demonstrace zednářů proti katolíkům a papeži oproti projevům tolika a tolika tisíců a milionů katolíků? Co jsou staré jejich lži, úskoky, kejkle a klamy oproti věčným pokladům pravdy, jejichž strážci jsou Náměstkové Kristovi a církve katolická? Den 20. září byl ostatně vítanou příležitostí nepřítelům církve a papeže, aby si »ulehčili«. Purkmistr římský, kníže Poggio Suaso, měl u Porta Pia slavnostní řeč, v níž pravil mimo jiné: »Průlomem této brány vstoupily do města s praporem národním právo a pravda, svoboda svědomí a myšlenky.« Jaká to hrůza! Dříve tedy patrně vlekli četníci do žaláře, koho chtěli, a u myšlenek stáli strážníci? Kdyby byla pravda, co řečníci zednářsko-liberální dne 20. září v Římě mluvili, byla by Italie pravým rájem blahobytu na zemi. Že však tomu tak není, ví i u nás každé dítě, a budiž nám dovoleno — máme-li již rub obrazu toho ukázati — jak vyhlíží ne — papežská Italie v 23. výročí Říma, dle líčení listů

i liberálních! Tak »Opinione« ze dne 20. září praví: »Bohužel, poměry Italie nejsou utěšené, a hmotné, hospodářské a finanční mizerie, ač převážné, jsou přece menší nežli mizerie mravní . . . Řím a Italie slaví dnes dvacáté třetí výročí. Kdo si vzpomene nadějí, jakéž jsme před dvaceti třemi lety měli, uzná zajisté, že události a skutky, které následovaly, jsou daleko za nadějemi!« »Sentinella bresciana« ze dne 23. září málo je povznesena náladou »slavnostní«. Naříká do zlodějství bankovního, úpadku úvěru, úplatnosti a vnitřní rozervanosti Italie, a »Messaggero« ze dne 18. září rozebírá finanční zbědovanost Italie takovým způsobem, že to zde nelze ani citovat.

Jaký závěr učiniti z toho všeho? Že svět katolický letošního roku jubilejního slavil veliké mravní vítězství nad zednáři a svými nepřátely, že nade vším, co Italií a nynější moderní lidskou společností vře, stojí vysoko povznesena velebná bílá postava starce veleducha, filosofa a básníka: Náměstka Kristova Lva XIII., Jehož Bůh dlouho zachovej!

Spolek »Růžencová výrobní v Praze« 238-I. Před dvěma měsíci uveřejnila redakce tohoto časopisu zprávu o »Růžencové výrobě v Praze«. Je to ústav dobročinný, kde se vychovávají mrzáčkové a chudí sirotkové. Spolek, který vydržuje Růžencovou výrobu, pokračuje statně ku předu.

V květnu tohoto roku upraven byl jeden pokoj, kde bydlí dívky, a při tom byl spolek hlavně na své příspěvky členské odkázán. Nyní v listopadu najal a upravil spolek již dva pokoje pohodlnější, protože mrzáčků a sirotek přibývá.

Byty jsou tedy připraveny, ale chybí ještě mnoho, aby věc byla úplná; bez dobrodinců spolek stěží provede svou ulohu. Nelze upříti, že právě v posledních dnech přibýlo dobrodinců obětavých, ale — přibýlo také dítek! Proto obracíme se na všechny, kdo zprávu tuto čísti budou, aby alespoň nějakou hřivnou pomohli ubohým dítkám snášeti trpký osud života. Kéž by se našel nějaký dobrodinec, jenž by usnadnil spolku provéstí další kroky k podpoře trpícího bližního! Ovšem hmotných výhod při tom není, ale věřící katolíci si jistě toho vážiti bude, že spolek dává sloužiti častěji do roka mši svatou za členy a dobrodince. Nesmíme zde též opomenouti toho, že dívky společně každý den se modlí růženec za členy spolku a dobrodince. Mezi dobrodince v měsíci říjnu zaznamenáváme tyto: P. Meinrád Siegel, opat Osecký, 5 zl.; pí. M. N. v Praze »dítkám na stromeček« 10 zl.; B. B. v Praze 5 zl.; Nejmenovaný dobrodinec L. P. do redakce »Čecha« 25 zl.; Josef Pavel z Hronova 1 zl., Novotný, majetník mlýna v Praze 3 zl.; Meissner, velkoobchodník v Praze 3 zl.; hrab. Custoschova 2 zl.; v pokladničce chudých u sv. Jiljí v Praze nalezeny 2 zl. se slovy »chudým dítkám z výroby«, sl. Bystřická v Praze 1 zl. a B. Stýblo, knihkupec 1.50. Další příspěvky přijímá a kvituje též redakce tohoto časopisu a správa »Růžencové výroby«. N. B. Upozorňujeme též pt. duchovenstvo na velký výběr růženců, jež dívky pletou, a na hojně zásobený sklad všech devotionálií, jež má spolek v Praze v čísle 238-I. Posud odebírá z Čech a z Moravy z obchodu spolkového devotionalie 286 kněží!

Upozornění. »Posvátná kazatelna« letošním rokem přestala vycházeti. Po 30 let procházela kraje česko-moravské, zdárně jsouc vedena knězem šlechtným, vlastencem upřímným, lidumilem vzácným, vsdp. B. M. Kuldou, sídelním kanovníkem Vyšehradským. — Než, bohužel, jednak vysoké stáří, jednak i pokračující slábnutí zraku překáží, aby slovutný redaktor »Posvátnou kazatelnou« dále vedl. Ale časopisu kazatelského potřebujeme jako soli, a to z příčin dvou. První příčinou jest, aby příležitost se poskytla, těžiti z hřivny duševní těch, jež Bůh zvláštní milostí obdařil. Druhá příčina pak jest ta, by kněží, školami a duchovními úkony nadmíru přetíženi, měli pohotově pomůcku, z níž by čerpali, připravující se na slovo Boží. Proto dovolujeme si upozorniti na časopis »Rádce duchovní«, jehož první číslo jsme rozeslali na ukázkou, kojíce se nadějí, že ráčíte vstoupiti v řady předplatitelů, po případě literárních přispívatelů.

Časopis »Rádce duchovní« vydává Cyrillo-Methodějská knihtiskárna (V. Kotrba) v Praze na místo »Pastýře duchovního«, ježž. číslem 12. zastavila.

V části homiletické »Rádce duchovního«, již značně rozšíříme (oproti dřívějšímu »Pastýři duchovnímu«), podávati budeme především výborná časová kázání; v částech katechetické a vědecké přihlížeti budeme k praktické stránce duchovní správy.

Časopis »Rádce duchovní« jest svého druhu jediný v zemích česko-slovanských a věru zaslouží pro bohatý obsah největšího rozšíření, jak sám se ráčíte přesvědčiti. I doufáme, že časopis náš bude střediskem snah veškerého

katolického kleru zemí koruny Svato-václavské, jehož bohdá důstojným orgánem a reprezentantem se stane.

Redakci převzal za pomoci četných slovných spolupracovníků vsdp. Dr. Josef Burian, sídl. kanovník Vyšehradský. Část právní a liturgickou pořádá dp. Václav Kocian, kaplan u sv. Štěpána v Praze. Každá práce, v »Rádci duchovním« otisknutá, se honoruje.

»Rádce duchovní« vycházeti bude v témže formátu a době (jednou měsíčně) jako jeho předchůdce »Pastýř duchovní«. Objem bude dle potřeby zvětšen. Předplatné nezměněno: 4 zl. ročně; jest tedy vzhledem k bohatému obsahu, jakým každý sešit se honositi bude, nepatrné. Předplatné přijímá Knihkupectví Cyrillo-Methodějské (G. Franc) v Praze. V hluboké úctě o vzácnou přízeň prosí Cyrillo-Methodějská knihtiskárna (V. Kotrba) v Praze, nakladatel »Rádce duchovního.*)

Ukázky z prvních čísel časopisu »Lumír«. Časopis »Lumír« dostal sice nového nakladatele, ale duch zůstal v něm starý. Ani umělecky nestojí na větší výši, než za předešlých ročníků. »Romance Puka« od Jaroslava Vrchlického jest rýmování, jehož by nepřijal ani mnohý venkovský časopis. Povědené jsou podzimní sonety páně Macharovy. A nejповedenější z nich jest »Sonet z vlaku«. Čteme tam také tuto »moudrost«:

»Stráž náhle skočí v zad, .. Mohutný vrch
zvedá se za tebou ... v špičatou výš
— naivnost vesnické duše! —
(hrom bije jistě v ni za bouřných sprch)
ona tam mezi dvě zakrslé hruše
Krista dá z plechu na červený kříž...« (Str. 6.)

Úcta k obrazu Spasitelově nazývá se naivností! Tážeme se, jak se může časopis »Lumír«, jenž takto frivolně náboženství uráží, obracet ještě s pozváním k předplacení na naše katolické kněžstvo? To má za tento posměch platiti? Setrvá-li v »Lumíru« týž duch, náboženství nepřátelský, zaujmeme rozhodné stanovisko, které nikterak mu nebude příznivé. Neuráží-li neb nedovolí-li »Lumír« urážeti jiných náboženství, proč činí výjimku u církve katolické?

A potom se ještě o páně Macharových básních v kritice jeho sbírky »Tristium Vindobona« zapěje chvalozpěv, že prý tyto básně »poví více, než mnohá kniha sociologická a mnohé školní a kostelní kázání«. Ubohé lidstvo, kdyby to byla pravda! Co se už knih sociologických napsalo, kolik milionů kněží nakázalo, a teď přijde pan J. S. Machar (Spasitel lidstva!) udělá si z celého národa šaška, z náboženství několik nejapných šprýmů, a teď, český lide katolický, jsi učiněn moudřejší, než kdybys přečetl všechny ty knihy sociologické a vyslechl celou moudrost nejslavnějších kazatelů. A jak by to pravda nebylo! A proto, jak volá »Lumír«, před panem Macharem klobouk dolů. A kdo nemáš klobouk, smekni čepici. Vždyť prý »každým českým srdcem ta silná kniha Macharova zalomcuje«. To prý je »jasný mozek, vřelé srdce a poctivá ruka«, a »komu blaho vlasti leží na srdci«, ten prý si musí »Tristium Vindobona« koupiti a jemu porozuměti. Ale poněvadž nám nejen blaho vlasti, ale také blaho katolického lidu na srdci leží, nemůžeme z těchto dvojích důvodů ani »Tristium Vindobona« lidu doporučiti ani »Lumíru« nových abonentů získati. J. J. V.

Slušnost v polemice. Pan Jiří Karásek, kritik »Lit. L.« a »Nivy« z polemik ani nevychází. Sotva skončil polemiku s p. J. V. Sládkem, má tu již druhou. Tentokrát p. Gustav Jaroš jej napadl v »Čase«, posoudiv jeho knihu »Bezcestí« takovým způsobem, že každý, kdo dosud vyšlé sešity románu »Bezcestí« přečetl, uhodí, že G. Jaroš jmenované knihy ani nečetl. Pan Karásek se ozval v »Lit. L.« a vytkl Jarošovi, že udal nesprávně obsah jeho knihy. G. Jaroš mu odpověděl dlouhým zaslánem v »Čase«, a to tónem takovým, že to budí všeobecné pohoršení. Čtenáři »Vlasti« vědí, že nejsme nikterak stranníky p. Karáskovými. Nemáme k tomu příčiny, neboť tento pán stavěl se vždy a staví se k »Vlasti« způsobem rozhodně nepřátelským. Že však o této věci se šíříme, nečiníme nikterak ve

*) P o z n. r e d a k c e. »Rádce duchovní« a »Obrana víry«, jejíž redakci od Nového roku kanovník dr. Jos. Burian rovněž převezme, půjde ruku v ruce s časopisy družstva Vlast, kterýmžto přátelstvím, v jehož řady mimo jiné i Čecha i Rajskou Zahrádku počítati dlužno, povstává svorný, mohutný katolický voj, s nímž se musí počítati. I doporučujeme »Rádce duchovního« netoliko pro vnitřní jeho cenu, nýbrž i pro tu okolnost, že v něm povstává družstvu nový, upřímný a vydatný příznivec a přítel.

prospěch toho neb onoho liberáta, nýbrž proto, abychom obhájili stanovisko »Vlasti«, která pro tutéž věc nespravedlivě a křivě byla kaceřována v prohlášení spolku »Máje«. Zasláno p. Jarošovo hemží se takovými urážkami v každé řádce, že se snížilo i k výrazu: »vy jste trouba«. Jaký by se byl strhl hlomoz po vlastech českých, kdyby se něčeho podobného odvážila »Vlast«! Tu by vytáhly de boje zase řady českých spisovatelů, byl by vydán manifest proti »Vlasti« a odsouzen a na pranýř byl by přibit její redaktor. Toho páni, kteří rozdmýchali vášně proti našemu listu, že i pouličních demonstrací bylo použito, nevidí? Inu, ovšem, »Čas« není katolický list, ale liberální, a nerediguje ho Tomáš Škrdlle, ale člen »Máje« dr. Jan Herben, auctor hanopisu proti sv. Janu Nepomuckému. Pozoruhodno však je, že »Čas«, jenž se snížil k nejhrušším urážkám lidského charakteru, (připomínáme znovu, že je nám lhostejno, čím charakter to byl) redigován je týmž spisovatelem, jenž vyslovil nad námi v záležitosti Nerudově své opovržení s celou řadou svých soudruhů, mimo jiné také s p. G. Jarošem, auctorem hanopisu, k němuž by se »Vlast« nikdy, ani proti největšímu nepříteli svému, nesnížila. Pamatujeme si a předložíme pánům tento jejich »stkvělý« polemický výkon, až se nám odváží zase vytýkati, že jsme se někoho surově dotkli.

Josef J. Veselý.

Úmrtí.

Letošní rok 1893. uzmul Polákům několik zdatných pracovníků a obohatil hřbitovy jejich o několik svěže nasypaných rovů, na nichž as ne tak brzy oschnou slzy polské. Odešel na věčnost Józef Bliziński, dramatický spisovatel, Marcellin Guyski, sochař velice talentovaný, Zygmunt Sawczyński, profesor historie a polského jazyka, Józef Supiński, filosof, sociolog a nationalní oekonom, a Teofil Lenartowicz, poeta Bohem nadšený. Z těch hlavně poslední dva bližšího zasluhují povšimnutí, ačť věru i Bliziński znám je světu divadelnímu svými plody dramatickými. Nazývajíť ho polským Molièrem, jež předčí jediný Alex. Fredro. Čestného názvu toho a věhlasu získal mu hlavně jeho »Pan Damasy« psaný r. 1877., k němuž druží se »Rozbitki«, »Mež od biedy«, »Kawaler marcowy«, »Ciotka na wydaniu« a »Dzika Różyczka«, kdežto komedie »Szach mat«, Opiekun w zalonach, Chwast a Lekko-duch jsou dramatickými plody druhého řádu.

Józef Supiński narodil se r. 1803. v Romanově pod Lvovem, a zemřel jako stařec devadesátiletý ve Lvově 16. března 1893. Již jako studující středních škol pracoval na poli literárním; pocházejíť z té doby četné verše, báseň »Karpaty«, tragedie: Morsztyn, Regulus, Tatarzy a Arecz; na universitě pak oddal se studiu národního hospodářství, kteréžto studium přerušil však rok 1830. a rok následující, v nichž zúčastnil se bojů pod Stanislavovem Grochovem, Ostrolenkou, Varšavou a jinde, po nichž bylo se mu uchýliti do Francie, odkudž se vrátil do Haliče teprve r. 1844. Zde pak již oddal se cele vědeckým pracím na poli národohospodářském a socialním, jmenován byv za to r. 1877. universitou Lvovskou čestným doktorem práv. Hlavními jeho spisy v té příčině jsou: »Fizyologia wszechświata«, vlastně: »Myśl ogólna fizyologii wszechświata«, ukončená již r. 1855., ale vydaná teprve r. 1860., a dvojdílná »Szkoła polska gospodarstwa społecznego«, vydaná r. 1862. a 1865.; k nim druží se »Listy treści społecznej«, »Stowarzyszenia i spółki« atd. Jako filosof opírá se Supiński o francouzského Comte-a, líší se však od něho svojí hlubokou věrou v Boha a jeho Prozřetelnost, jež řídí celý tento svět; píšeť zajisté ve své »Fysiologii všehomíra«: »Wszystko jest wielkim łańcuchem (řetězem), którego pierwsze ognivo tkwi przykute do podnożka tronu Przedwiecznego«. Jako sociologa a spisovatele národohospodářského prohlašovali ho někteří za repreäsentanta školy anglické, jiní zase za stoupence Careyova a Bastiatova, což však rozhodně popírají Dr. Szulc, Edmund Wejchert a Dr. Pilat, kterýžto poslední výslovně praví, že je Supiński jako oekonomista-theoretik spisovatelem samostatným, jenž stojí na půdě národní a stanoví přechod od liberalismu školy volného obchodu k zásadám školy historicko-ethické. Některé jeho názory jsou ovšem teď zastaralé, ale jiné mají platnost až posavade; mnohá pak slova jeho, zvláště ta, jimiž vybízí ku práci, vědě a šetrnosti, budou opakována stále.

Teofil Lenartowicz je jedním z posledních básníků polských z epochy emigrační*). Jeho soudruhy jsou Syrokomla, Ujejski, Koźmian, Ody-

*) Data životopisná viz ve »Vlasti« r. IX. str. 412.

niec a Deotyma. Není sice hvězdou první velikosti jako Mickiewicz nebo Pol, ale není přece posledním z té plejady básnické. Známkami charakteristickými jeho plodů básnických jsou patriotismus, selankovost a jakýsi měkký ton. Začalť psát Lenartowicz v dobách, kdy národní city probouzeny i mezi polským lidem a vnášeny v něj hlavně písněmi, a jako emigrant žijící ve Vlaších a Francii tesknil po své vlasti stále a stále. První jeho práci je »Wańko. Poemat pwieków przedchrześcijańskich«, za níž následovaly mnohé jiné. Tak v roce 1848. vyšly »Cztery Obrazy« a »Polska ziemia w obrazach«, r. 1849. vyšla »Szopka«, a pak již mu písně z hrdla tryskaly stále. Jak rozkošny jsou ku př. »Dwa dęby«, »Jakko na Mazowszu«, »Niech będzie pochwalony,« jak velebena jest jeho »Wiochna«, a zvláště jeho »Zachwycenie«, kteréž zovou perlou celé jeho poesie, a podobně i »Błogosławiona«, byť i místy byla až naivní. Krásny jsou i »Bitwa Racławicka«, Konstanty Ostrogski, Gładyatorowie, Wanda, Cesarz atd. Básně po roce 1863. jsou ovšem plny bolu a stesku, jenž se odráží tak krásně v jeho »Hymnu do Matki Boskiej.« Jeho »Lirenka« líbila se nám již jako studentům velice. Vůbec písně Lenartowiczovy neztratí ceny své nikdy a vždy budou mluviti k srdci, tak jako byly ze srdce vyšly. Či snad nedovedou pohnouti srdcem verše, jakými jsou ku př.:

»Mnie wszystko tak cieszy co swojskie, co nasze!

I ludzie mi drodzy i mili:

I nie wiem, co miłsze nad wiejskie poddasze,

Nad ptaka, co w krzakach wciąż kwili,

Nad ziemię, co zboże mi rodzi,

Nad miesiąc, co z lasu wychodzi?

I nie wiem, co lepsze nad dobre wspomnienie,

Co droższe nad ziemię ojczystą?

Nad serce, co dobre, gorętsze,

Nad pracę i miłość, co świętsze?

Nad krzywdę rodaka, co bardziej poruszy,

Co lepsiej nad kosę uzbiera?

Co prędzej nad wiarę lzy z oczu osuszy?»

Dle »Przegl. polsk.« J. O s e c k ý.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu „Vlast“, o přečtených knihách.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

III. Výkaz knih mládeži se hodících.

(Pokračování.)

Proti hordám Tatarským. Napsal V. Špaček. Vydal v »Pokladnici mládeže«.

Potulky po Australii. Napsal J. V. Neudörfl. Vydal Kytka v Praze 1891.

Pod lipami. Napsal F. V. Kodým. Vydal v »Záb. bibl.« dílo CVI. 1886.

Povídky strýce zemana. Napsal J. Veselovský. Vydal ve Špačkových »Besedách mládeže«.

Rodinný památník. Napsal K. J. Kuttan. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Hodí se dospělejší mládeži.

Rodina vojínova. Napsal A. B. Štastný. Vyd. v »Bes. mládeže« u Knappa v Karlíně. Hodí se dospělejší mládeži.

Synové a dcery. Napsal M. Bourdou, přel. J. Kuffnerová. Vyd. v »Zábavách večerních« 1891.

Sestra a bratr. Napsal Frt. Tesař. Nakl. Josef Kolář v Praze 1877. Hodí se dospělejší mládeži.

Soběslav II. Napsal J. Vítek. Vyd. v »Záb. bibl.« V Brně 1885.

Štěstí druhých naše štěstí. Napsal A. Noha. Vyd. v »Pokladnici mládeže« u Hynka.

Štědrý den. Naps. V. Špaček. Vyd. v »Besedách mládeže«, čís. sv. 269. u M. Knappa v Karlíně.

Škapulíř a talisman. Napsal Fr. Andrlík. Vyd. v »Záb. pro mládež« č. 173. u J. Pospíšila.

Šlechtná srdce. Napsal Karel J. Zákoucký. Vyd. v »Bes. mládeže« sv. 293. u M. Knappa v Karlíně. Hodí se mládeži dospělější.

Větevky z útletého kmene. Naps. A. B. Šťastný. Vyd. v »Besedách mládeže« u Knappa.

Z říše královny pohádky. Napsala Sofie Podlipská. Nakladatel A. Štorch. V Praze 1892,

Ze zlaté doby mládí. Napsal V. Špaček. Vyd. v »Bes. mládeže« u Knappa.

Za tatíčkem. Napsal Dr. J. L. Hrdina. Vyd. v »Bibl. mládeže«. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna.

Zavržená. Dle S. Christa vypr. H. Ch. Vyd. v »Záb. bibliot.« V Brně 1878.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Z historického kroužku družstva Vlast. V neděli dne 29. října přednášel Vlast. Hálek, f. admin. z Liboce, v sále Svatováclavské záložny před velice četným shromážděním. Přednášku poctil návštěvou Jeho Eminencí ndp. kardinál kníže arcibiskup Fr. de Paula hrabě Schönborn. Přednášející seznámil nás s osobou zajímavou, která si získala ve třicetileté válce velikých zásluh o vlast a říši. Osobou touto byl Zikmund Myslík z Hyršova, jenž pocházel ze starého měšťanského rodu Pražského Myslíků, o kterémž se již zmínka činí v šestnáctém století. Rodinu tuto nejvíce proslavil pan Zikmund Myslík, jenerál císařského vojska. Jako plukovník kyrysnický oženil se p. Zikmund s Eliškou Černínovou z Chudenic a vstoupil tak v nejužší svazek s rodinou velice vzácnou. Se svým českým plukem projížděl Myslík říši německou, vytlačuje z Čech voje Švédské a stíhaje nepřátele hluboko do Sas. V bitvě u Breitenfelda s nasazením vlastního života a se ztrátou celého svého pluku kryl ústup vojska císařského, a že toto ještě větších ztrát neutrpělo, bylo zásluhou pana Myslíka. Z plukovníka na jenerála povýšený Myslík dlel stále při arciknížeti Leopoldovi, odloučiv se toliko od něho, když vyslán byl v záležitostech diplomatických do říše Německé. Paní Eliška sdílela s chotěm svým tvrdé živobytí vojenské, po příkladu jiných vznešených paní. Dlouho však živobytí takového nesnesla. Dostala uherskou hlavní nemoc a této podlehl též na cestě ku své matce v Klatovech, dne 9. prosince 1645. »Nejmilostivější paní mamičce žalostí div se srdce nerozpuklo«, když jí oznámeno, že dcera její se světem se rozžehnala.

Nemenší zármutek nad ztrátou své věrné choti měl i pan Zikmund. Odejel do kláštera v Etinku, kdež po tři neděle trval na modlitbách. Jméni své rozdal kostelům a klášterům. Pan přednášející zmínil se též o známém souboji Myslíkově s francouzským dobrodruhem Bosampierem, jenž urazil národ český. Myslík vystupoval vždy a všude jako rozhodný Čech a nesnesl, aby národ český byl urážen takovým dobrodruhem, jako byl Bosampiere. V souboji byl Bosampiere probodnut. Zikmund Myslík zemřel dne 3. listop. 1666. v Pacově, kdež byl také v hrobce od něho vystavěné při hlavním oltáři farního kostela pohřben, jakž svědčí dosud nápis latinsky psaný. Pan přednášející odměněn hlučnou pochvalou.

Josef J. Veselý.

VLAST.

Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občanské.

Napsal

Dr. ANT. LENZ.

(Pokračování.)

Chelčický zamítaje zvláště trest smrti na základě tom: »že pomsta náleží Bohu«, bezděky vyslovil větu zcela důslednou, když moci světské a řádným soudům brání učiniti nálezu smrti. Neboť on upřel: že jest moc světská původu božského, a tím také zavrhl: že by zřízené mocnosti vládly na místě Božím. Bůh však jediný jest Pánem života i smrti. Když tedy mocnosti pozemské pro zločiny odsuzují na smrt, jako náměstkové Boží tak činí, a jinak kdož tresty ukládají, na místě Božím je ukládají, neboť pravdu vyřkl Chelčický, když pravil, že Bůh vyřkl v Písmě: »Mně pomsta, já odplatím.« Z toho jest také vidno: že slova »z Boží milosti« mají pro mocnosti tohoto světa veliký význam, ať by byly monarchistické nebo republikánské, a nic by zajisté neztratily, kdyžby, jsouce od Boha zřízeny, to také veřejně vyznaly.

13. Ježto podle nauky Chelčického není dovoleno trestati provinilce, byť i po soudu a nálezu spravedlivém: tak prý také zakázáno ovšem křesťanům věrným soudní nálezy vykonávati. A jako se všichni dopouštějí hříchu, kdož mají účastenství v panování králův, tak hřeší všichni, kdož drží úřady sem přináležející: »Hříšníci jsou všickni, praví Chel., kdož drží úřady,« jako rychtáři, biřiči, katové¹⁾

V těchto věcech nebyli s Chelčickým za jedno ani mistr Jan Hus, ani Kališníci, ani bratránkové jeho Táborové, zkrátka: nesohlasili s ním Husité vůbec, neboť ti všichni žádali: aby byli hříchové veřejní stavování a ovšem také trestání.

14. Jelikož Chelčický se domníval: že jest zákonem Božím zakázáno, zločince hrdla odsouditi a smrtí trestati, tím méně směl připustiti: že by občanská vláda,

¹⁾ Neděle III. po Trojici.

moc svetská směla válku vypověditi, lid hromadně zabíjeti, zemi pustošiti a občany olupovati. Odtud také určitě praví: že jsou všechny boje zákonem Božím zakázány. Všechn popuzen jsa tím: že mistři Pražští, a dříve již Jan Hus, dovolili jsou na obranu víry válku vésti, píše Chel. takto v replice mistru Janu Rokycanovi: »A to berú z tiech úrazov, ktoré sú ostavili po sobě v písniach k stržení od přikázání Božích, zvláště mistr Jan Hus o vraždách, o přísahách, o obrazích a o jiných slabeninách kurvy veliké, jichžto ti lidé nenabyli sú z Ducha Ježíšova, ale od vína kurvy veliké, jenž jest matie smilstvie a ohavností zemských, jenž jest postavila svět v krvi a opila se jest v krvi svatých mučedníků Ježíšových, protož co sú ti mistři ostavili úrazov na pohoršení mnohých, toho za pravé nemohu mieti, nebo tiemi piesmi tak sú pobúreni někteří, že tiech knih nenávidí jako pohanských, a mnozí sú se potvrdili ve vraždách, že zdá se, by anděl jinak učil, nevěřili by mimo mistra Husa, a jest to těžké, vezmúce to přikázání: »Nezabiješ«, tak je mleti a lámati sem a tam, aby konečně ustavil sviet skrze nie v krvi... Neboť jedině Bóh móž duši stvořiti a sám ji spu sobiti s tielem, a pro hřiech odlúčiti ji od tiela. Protož morděř člověčí chápe se pomsty a známé viny k smrti, jenž toliko na samého Boha sluší.²⁾ Jinde dí Chel., že židé měli boje s pohany, ale mezi sebou že nesmieli válčiti, a protož prý křesťané »válčice mezi sebou, převyšují lotrovou poběhlostí bojův pohanských, neboť sú zpití vínem kurvy veliké.³⁾

Na jiném místě tvrdí Chel.: »že sobě křesťané založili moc světskú důvody lživými, a chtěli tělesně vítěziti každý proti svým nepřátelóm, a vésti moc proti moci, a každá strana prý se modlí, aby vítězila. A obojí křesťané sú... a obojí křesťané nespravedlivě bojují.. A proto modlitba jejich nenie z viery, neslyší jich Buoh.« Bůh prý velí se modliti, a boj vésti vzdaluje se od úmyslu sv. Pavla. Chelčický popisuje, kterak jedna rota bojuje za zákon Boží (Táboři), jiná aby panstvie kráľuov nehynulo. »A ta všecka sběř tiech rot rozdielných slovú křesťané, spolu říkajiece Bohu: Otče náš, jenž jsi na nebesích. Všickni přejí Bohu skrze zkažení jiných... A to vždy spolu říekají: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpúštíme. A na to každá rota vojska hledá, a hromáždíe je, nemínice odpustiti nižádnému, s koho muož býti... Protož jich modlitby veliká rúhánic.«⁴⁾

A tyto všechny boje svádí Petr Chel. konečně na Antikrista, papeže, jakoby z něho, jakožto pramene svého, vycházely. Když byl totiž vyjádřil, že prý duchovní i světská moc ustavila sviet proti Kristu, aby ďáblóm se klaněl, a aby sviet byl podražen pod jich poslušensvie, a pod jich práva nepravá, odporná zákonu Božímu, aby mocí pudili všechny, kamžkoli zámysle proti Bohu a vraždy a lúpeže: praví, že tím odvedli lid od Pána Jesu Krista, aby jeho nehledal; »A tiemi odpornými věcmi úplně sú veškeren lid Bohu odjali, aby Buoh k nim žádného práva nemohl mieti, neb což Buoh lidu prikazuje, toho šelma brání a zapoviedá činiti lidu, a k tomu pudí mocí. Nemóž Bóh říci:

²⁾ Psaní Mistru Janovi L. 59—62.

³⁾ Siet viery. I. kap. 83.

⁴⁾ Siet viery I. kap. 94.

»Nezabiješ«, ponievadž šelma velí zabíjeti, vřeti, páliť, stínati, domy, vsi bořiti.⁵⁾

Což divu, že Chelčický všechny, kdož na se přijali vojačinu a bojují, z účastenství s Kristem Pánem vylučuje: »Ti křesťané, praví, jižto se v boji tepú, nejsou účastni v Božských věcech.«⁶⁾ Zvláště však kárá vojačení na svých bratrancích Tábořech, a i také na Pražanech: neboť oni prý zlehčují v bojích svých i velebnou svátost a činí ji obecnou, »neboť i na vojnu chodí s ní, a tiem morděřóm a lúpežníkóm tu služe a obietí Boží jim dávají, a doma svátost před všemi i najhoršími hříšníkú ustavičně stojí, a vždy služe před lidmi, dávají všem morděřóm, zlodějóm, lichevníkóm, opilcóm, pyšníkóm a ledajakým marným lidem a tak všem hříšníkóm napořád . . . a nečiní si svědomí z toho, jak jest vědomo o mistrech, když bylo s nimi mluveno o to, kterak činí s těmi vražedníkú, ježto v boji zabíjejí. Řekli sú, že jim svědomí nemohú učiniti z toho. Taktéž o lúpežích, ježto berú na vojnách, řkú: že tím nepřátely zemdlí, aby se spíše podali, a podle tiech výmluv misterských bez hříechu zabíjejí, lúpí Pražan i Táboři, a to diem: Odvolal-li jest tato přikázání Buoh: Nezabiješ, nepokradeš, nepožádáš, neučiníš násilí bližnímu, a pakli jest Buoh neodvolal tiech přikázání, že sú je byli dlužni, naplniti v Praze a na Táboře, tehdy mistři a kněží oklamávali ten lid.«⁷⁾

Shrneme-li myšlénky Chelčického o societě občanské v jedno, tož jsou tyto následující: Křesťan nesmí nad křesťanem panovati, moc taková není z vůle Boží, ale proti řádu Božímu a hříchem velikým, tak že panující nad křesťany král, kníže, nebo kterýkoli velmož jest ve stálém nebezpečení, zahynouti věčně. Z toho jde, že žádný panovník nevládne z milosti Boží, a že žádný po právu nemá moci zákonodárné, soudné a výkonné. Ti, kdož napomáhají v tom králům, jsou vesměs hříšníci. Zákon Boží má vládnouti jedině. Tudíž jsou všickni zákonové císařští, městští, rathúzští proti Bohu a jeho zákonu. Odtud není také dovoleno býti purgmistrem, rychtářem a konšelem, katem anebo biřicem. A ježto tomu tak, nemají křesťané pod ztrátou věčného života k soudům těm se utíkati. Pomsta jedině Pánu Bohu náleží, a proto není dovoleno někoho trestati a hrdla odsuzovati, a a tak tím méně válku vésti a hromadně zabíjeti.

Chelčický jde však ještě dále ve svém humanismu, neboť zakazuje puditi lidi k dobrému, jelikož prý má býti veden, ale dobrovolně, podle Boha.⁸⁾ Zdali zapověděl také učitelům a rodičům, trestati děti v Zákoně milosti, nedočetl jsem se.

III.

Revoluční a anarchické momenty učení Chelčického o societě občanské a církevní.

1. Podle učení Chelčického jest proti zákonu Božímu, panuje li křesťan nad křesťany. Tou příčinou tvrdí Chel. zcela opravdově, že

⁵⁾ Zpráva o tiele Božím. kap. 24.

⁶⁾ Sieť viery. I. kap. 84.

⁷⁾ Spis o tom, kterak kněží za prvotní Církve podávali tu svátost. Rkp. Pařížský, Replika Rokycanovi.

⁸⁾ Psaní mistru Janovi. L. 95. a 96.

se měl císař Konstantin, jakmile všel pod víru, t. j. jak se stal křesťanem, vzdáti koruny své a všeho panování. A poněvadž, jak Chel. zcela důsledně dí, nesmí pod smrtelným hříchem nižádný křesťan účastenství míti v panování nad křesťany, museli by všichni zřízení státní, stavše se křesťany, zastaviti funkce své, jako jsou byli konšelové, senatorové, tribunové, tedyť, abychom mluvili po způsobu nynějšího zřízení státního, byli by musili úřadů svých zanechati všichni političtí zřízení, jako na př. vladařové v rozsáhlé říši Římské, všichni soudcové, všichni advokáti, ale také všichni biřicové a vykonavatelé soudních rozsudků, musili by býti také staveny všechny spory o zemské věci, byť byly i zcela oprávněny. Vždyť Zákon milosti toto všecko, jak rozhoduje Chel., zapovídá. Slovy Páně: »Milujte se vespolek,« a slovy: Zhřešil-li by bratr tvůj proti tobě, jdi a potresci ho mezi tebou a jím samým atd., jsou všechny ty úřady z obce a society křesťanské vyloučeny, tresty žádné se nesmějí ukládati, aniž vykonávati, ba nikdo nemá a nesmí býti k dobrému konání připuzován.

Vmysleme se nyní na okamžik v dobu tu, když císař Konstantin se uvázal u vládu ohromné říše Římské, a když papež Silvestr Církev Boží řídil. Dejme tomu, že by byl papež Silvestr tutéž náuku hlásal, jako Chelčický, a že by se byl Konstantin k výstřednému tomuto učení naklonil, jaký by byl as býval toho následek? Vmysleme se na okamžik do světovládného Říma na začátku století čtvrtého. Město bylo ohromné, čítalo, jak se praví, do pěti millionů obyvatelů, což ovšem jest pravděpodobno, neboť Řím vévodil celému tehdejší známému světu. — Majitelů čítal Řím mezi tak velikým množstvím pouze po skrovnu. Panovat v říši Římské výstředně kapitalistický směr. Byloť majitelů pouze dva tisíce. Druhé obyvatelstvo byli buď otrokové, nebo plebejové a libertini, proletariát to nade všecko pomyslení děsný. Byliť to lidé úplně nemajetní, ale také lenošívi, odkázáni jsouce na almužny a na pokrm, jenž jim byl dodáván se stolu boháčův, jejichžto domy jako jejich klienti obklopovali.⁹⁾ Co by se tedy bylo as dělo při takovém stavu věcí, kdyby byl Konstantin se zachoval vedle velmoudrého učení Petra Chelčického, a ihned jakmile všel pod víru, složil císařskou korunu svoji a panování veškero jakožto satanský vynález, a kdyby byli všichni ti, kdož měli tehdejší účastenství v panování a ve vládě a správě Konstantinově, jako konsulové, quaestori, praetori, senatori a jiní zřízení, složili úřady své? Jaká by as byla povstala při tak ohromném proletariátu vřava, jaké loupení, vraždy, jaká anarchie, kdož by to mohl popsati a vylíčiti náležitě? Musíme tedy podle pravdy vyznati, že návod Petra Chelčického byl v zásadě své hotovou anarchií!

2. Jděme o krok dále! Petr Chelčický zakazuje všechny tresty, a zvláště trest smrti, byť se jednalo o sebe horší darebáky, vražedníky a lotry, on zapovídá jednotlivcům pro bezpráví se brániti, neboť prý má každý z příkázání Kristova, »ktož jemu dá v líce, druhé nasaditi, tedy trpěti, ale sebe brániti, toť prý je cesta pohanská, u tohoto svieta, ježto nesluší pod jho Kristovo.¹⁰⁾ Petr Chel. zapovídá netoliko jednotlivcům, brániti se proti nepřátelům, ale i státní societě,

⁹⁾ Dr. Ant. Lenz. Socialismus, str. 33.

¹⁰⁾ O trojím lidu řeč. L. c. List 92^a.

neboť on zle sápe se na ty, kdož uzavřeli, že má býti víra moci bráněna.¹¹⁾ Vmysleme se tedy opět v začátek věku IV. Na hranicích ohromné říše Římské číhalo nepřátel veliké množství, valili se barbarští národové od severu k jihu. Nebylo téměř hranice, kdež by nebyla ohrožena říše Římská. Což by se as bylo dělo, když by byl Konstantin naklonil sluchu takovému učení, jak je předpokládal Chelčický, tvrdě, že jest zapověděno Zákonem Páně se brániti, vojsko sbíratí do boje a je vésti, a vůbec vojákem býti. Co by se bylo stalo, když by byly k rozkazu Konstantinovu legie Římské zbraň složily, nekladouce odporu barbarům od severu se hrnoucím? Zmatek nad zmatek byl by musil nezbytně povstati, a všechna říše by byla rázem vítanou kořistí barbarův. Podle receptu Petra Chelčického byla by najisto říše Římská vzala za své. Z tohoto hlediště jeví se náuka Chelčického jako učení podvrtné a jako anarchie, kteráž nemůže byti pravdivá.

Netajíme tuto ovšem, že má náuka Chelčického něco pravdivého do sebe, neboť nižádný blud by nenalezl průchodu u lidu, leč jen «sub ratione veri», t. j. proto, poněvadž drží do sebe něco pravdivého tak jako není možná, aby člověk sobě žádal zla, poněvadž jest zlo, alebrž pouze sub ratione boni, poněvadž touží zlem, nebo řekněme, doufá hříchem dosíci nějakého dobra, což ovšem jest po lidsku řečeno. Žádá-li sobě člověk zla, poněvadž jest ono zlo, jedná jako ďábel, jakož i tehdaž, když podvádí a lže, aby podváděl a lhal. Ty věci pravdivé, jichž v náuce Chelčického nalézáme, jsou: že totiž jest věc veledobrá, pro spravedlnost trpěti, při a sporů nemíti, sebe ve věcech pozemských nehájiti, mír s každým zachovati, válek nevésti; avšak toho všeho zachovati za každou cenu, aniž by spravedlnost trpěla, kterouž Kristus Pán rovně tak hlásal, jako: abychom byli tiší a pokorní srdcem a trpělivi, věru že nelze v societě občanské, byť i křesťanské.

3. Chelčický přehlédli, že bez vlády a správy nelze nižádné pospolitosti udržeti. Z písma sv. víme, že již ve stavu nevinnosti v ráji byla žena podřízena muži, ale z vůle Páně. Z toho již lze souditi, že Bůh chtěl, aby i ve stavu nevinnosti byla pospolitost řízena hlavou jím ustanovenou. Petr Chelčický však neměl před sebou pospolitost bezúhonnou. Vždyť ji sám líčí barvami tak děsnými, zejména pospolitost českou, že čtouce jeho strašné popisy o bezbožnosti lidu českého, až stydětí se musíme, že Čechové byli takovými lotry. Na štěstí víme, že zasmušilý Chelčický přepínal. A uprostřed takového lidu zamítal Ch. všecko panování, všecko řízení a spravování, zřejmě tvrdě, že moc vladařská čelí proti zákonu Božímu, zamítal všechny soudy, všechnu obranu netoliko soukromou, ale i veřejnou!

Právem tedy říkáme: že na základě učení Chelčického není možná vůči stavu, v němž se nalézá lidstvo, nižádná dobře spořádaná pospolitost lidská, nižádná monarchie, nižádná konstituční říše, nižádná republika, ani ta nejčervenější, ba ani ne takový řád, jaký malují vůdcové socialistických demokratů, neboť demokratický socialismus nechce ovšem míti panování, a v tom jest s Petrem

¹¹⁾ Tamtéž L. 91b.

Chelčickým za jedno, ale přece chce míti, jak Bebel vykládá, jistou správu, a ta podmiňuje jakýsi řád v pospolitosti. V tom, jak jest patrné, pobloudil Petr Chelčický více, nežli demokratický socialismus, neboť jeho náuka jest návodem k anarchii.

Byla by tedy na jisto vedla náuka Chelčického k anarchii v království Českém daleko děsnější, nežli byla ona, jižto úpěli Čechové válkou občanskou za dob husitských. Přidáme-li však, že k domácímu, úplnému bezvládí by se as bylo přidružilo nebezpečení od nepřátel, jimiž národ český byl obklopen, poznáme zajisté, že by učení Chelčického, v život byvši uvedeno, zle bylo posloužilo národu našemu. Neboť, ježto Chelčický neustupně na tom trval, že křesťan má vždy jen trpěti, a jak říkáme, dříví na sobě štípat nechati, nebrániti se, ani spravedlivých při nehájiti, zerně sama neměla vojska sbírat, a žádný neměl pod ztrátou věčného blahoslavenství vojákem býti: řku což by se bylo asi sběhlo s národem našim, kdyby byli okolní národové se byli shlukli, jsouce rozhořčení pro socialistické a anarchické učení, jež se rozhlašovalo a šířilo v zemi a tuto přepadli a ji sobě podmanili?

4. Chelčický zamítá všechny rozdíly stavů a hlásá naprostou rovnost všech občanů, a v tom jest blížencem socialní demokracie. Rovni jsou ovšem sobě všichni lidé podle přirozenosti, ale nikoliv podle stavu a povolání. Chelčický mohl na to z Písma Božího, jehož se opět a opět dovolává, hojně dokladů sebrati, ano i jeho vlastní učení by ho bylo přesvědčilo, že jest na cestě nepravé, neboť on hlásá zjevně, že jest rozdíl mezi knězem a laikem. Byl sobě tedy Chelčický, nic nevěda, odporem.

Ve svém odporu naproti nerovnosti, kteréž všade shledával, zle se horší na to, že jest tolik pánů na světě, tak že král pán nemá, komu by vévodil: »Jedni prý sú páni duchovní: Papež pán nad pány, kardinál pán, legat pán, arcibiskup pán, biskup pán, patriarcha, opat pán, probošt pán. A tiech opatov a proboštov tak mnoho jest pánov, jak mnoho jest klášterov a zákonov, nadaných panstvím. Jest provincial pán, převor pán, mistr universitatis pán. Pak světský pán, císař pán, král pán, kníže pán, páni korouhevní, pán purkrabí, pán rytíř, pán panoše, pán rychtář, páni konšelé, pán purgmistr, páni měšťané, a ti všickni páni.«¹²⁾ A tak prý na sebe přitáhli panství, že hlavní pán, král, nemá nad kým panovati: aniž zbožie muož k tomu dosti mieti, aby se živil s svú čeledí... Ti páni zemané chtiel by králi nějakému, cizímu Němci bohatému: ješto by cizí zemie dral k svému panstvie, neboť obsahše královo panství, nepustí se jeho: než chtiel by králi tomu, aby jim přidával na jiných zemích... A poněvadž panování světské nemuož státi pro množství pánuov, čiem více viera nemuože státi, ani zachována býti pro množstvie rot šíbalských, a pro množstvie panuov zbytečných, a vieře odporných: pro niež musí býti rozdielenie, nerovnosť, pohrdanie, utiskanie, nenávisť, svárové, sahánie jedniech na druhé.«¹³⁾

Chelčický praví, že takové množství pánův, jak je byl vypočítal, činí panování veškero a tak ovšem i vladaření nemožným. Každý zeman,

¹²⁾ Sieť viery I., kap. 14.

¹³⁾ Tamtéž.

velmož a t. d. jest pánem a činí, jak se jemu podle okolnosti uráčí, a z toho, jak Chelčický tuší, povstává bezvládí, nebo jak tomu jinak říkáme, anarchie. Avšak zda není v učení jeho o naprosté rovnosti mezi lidmi zárodek ještě větší, a to všeobecné, nikoliv pouze částečné, anarchie? Jsou-li lidé, jak tvrdí Chelčický, naprosto rovní, tedy netoliko pouze podle své lidské přirozenosti, ale vůbec: pak jsou beze všeho všichni páni, a tou měrou nížádný není povinen, jinému se podříditi, a proto leží v zásadách Petra Chelčického zárodek anarchie, a to tím spíše, jelikož byl všecko panování zamítal a je odvozoval z osidel satanášových.

5. V učení Chelčického o obou societách i církevní i státní jeví se anarchistické zásady zvláště v tom: že Chel. vkládaje se v šlépěje Viklifovy tvrdí: že majetník ztrácí právo na své jmění, dědic na dědictví své, kněz na kněžskou důstojnost směrem ku platnosti kněžských výkonů, když jest kacír, aneb vede-li peský život. Jestliže by takováto nauka nabyla ve státním životě, nebo církevním platnosti, všechny majetnické poměry, ano, všechna práva občanská byly by otřeseny. Slyšme jenom slova jeho a sudme. Chelčický zle se horší na šlechtu a sápe se na ni, poněvadž prý odírá sedláky: »Jeden (šlechtic) prý dí: Odrat chlapa jako lípu. Druhý: Deř sedláky, neboť se otaví brzy, jako lípa u vody stojící. Taková poběhlost, ješto jest kromě lidského pokolení, s ďábly jest duch přijala.... Dí prý šlechta, že zdědila ta zboží i panství i lid.« Chelčický toto rčení odmítaje dí: »Páně jest země i plnost její, hory i doly, země, krajiny... Protož, což jsú otcové vaši dali za jeho zemi, aby vás dědicky, vás nepřátely jeho usadili. Však, ktož sám nenie Božie, nic Božieho nemuož právě požívatí. Protož zmatečně kúpili sú vám otcové vaši nevyhostivše u Boha vám dědictvie. A to vás potká v den smrti vaší. Z toho napomenutí budete, že jste bezprávně Božie viec drželi, a užievali jich, tupiece Pána tiech zboží pravého, na jeho velikú potupu, jeho dobrých viecí požíevajiece.... A Kristus Ježíš sobě kúpil lidi ty, ne stříbrem ani zlatem, ale krví svú... Smrtí kúpil je sobě k dědictvie.«¹⁴⁾

K tomu ke všemu tvrdí Chelčický, že žádný neví, a také o jiném že jemu známo není, zdali by se nalézal v milosti Boží čili nic. Na tom však základě žádný nemůže o sobě jistiti, zdali by byl v milosti postaven čili nic, i tehdaž, když by sobě nebyl smrtelného hříchu vědom. Tou měrou by žádný neměl jistoty nepochybné, zdali zboží, které drží, podle práva drží anebo bezprávně, a když by byl jist o tom, že se nalézá ve stavu hříchu, byl by povinen ihned zboží svého se vzdáti, a je-li kněz, všecko vykonávání kněžského úřadu zastaviti, i tehdaž, když by byl podle práva od věřících žádán, aby jim svatostmi posloužil. A ješto o nikom nám známo není, zdali by se nalézal ve stavu milosti Boží, v němžto jedině požívá právem darů Božích, byl by každý oprávněn za to míti, že snad není v milosti, a tudíž že snad jest bezprávným držitelem zboží svého. Avšak když by se byl dočinil zjevného hříchu, nebo skutku takového, jež Chelčický za hříšný vyhlásil, aneb v takovém stavu byl, anebo takové zaměstnání provozoval, jež Chelčický hříšným býti pravil: tuť by oněm byla plná jistota, že nespravedlivě drží, co drží, a že tudíž může býti zboží

¹⁴⁾ Siet viery. I., 37.

jeho dáno v plen. K takovým držitelům náleželi, aniž by se byli zjevného hříchu jiného dopustili, všickni zemané, knížata, páni ano i král sám již za tou příčinou, jelikož panování již o sobě v očích Chelčického hříchem bylo, a ovšem všickni také, když měli v panování nějaké účastenství, jako purkmistři, konšelové, rychtáři, biřici, katové a t. d.

Jaký chaos by byl povstal, a jaké bezvládní v království Českém, kdyby byla autorita Chelčického toho při národu našem dovedla, aby byl jeho náukou anarchickou se byl v životě soukromém a veřejném řídil!

6. Sluší však připomenouti, že Chelčický, vida před sebou, jak nejednou tvrdil, poběhlé křesťanstvo, sám určitě vyznal, že Bůh nějakému řádu chtěl, aby byl mír a pokoj zachován; a tu prý dopouští nad takovým zlosynstvem a lidem nezbedným panování. Taková však moc panovnická není z Boha, alebrž pouze pro zlosyny potřebna. Právě-li se, že by moc taková od Boha byla, tedyť má tomu býti rozuměno, že tak z Boha jest, jako všecky věci od Boha jsou: »Panování Kristovo, praví Chelčický, tak jest mocné a dokonalé, že kdyby celý svět jeho chtěl za krále míti, mohl by pokoj mieti, a všecky jich věci dobře by šly, anižby jim králů zemských potřeby bylo... Neboť od zlé viny jest potřebnost královská pro přestupníky, ješto by chtěli mnoho zlého činiti, kdyby jich moc nesetřela.«¹⁵⁾

Má tedy moc světská podle Chelčického původ svůj v nešlechtnosti národů, kteří by prý sebe urvali, kdyby nebylo moci připuzující, a ta tedy jest ustanovena již od počátku od Boha pro ten nešlechtný a nemoudrý lid, aby byl zachován: »Bůh uvedl, jak dí Chelčický, k zachování toho lidu nemoudrého moc připuzující s mečem, a poddal jí země, království, panství, dědictví s mnohým lidem, aby ten lid skrze moc řídili, aby bojíce se pomst tiech sobie neškodili. Pakli by kdo uškodil, tehdy by na hlavu jeho přišlo.¹⁶⁾ Avšak ten řád připuzující moci světské jest potřeben pouze pro ty národy, kteříž jsú bez Božího jha;¹⁷⁾ nikoliv pro věrný lid křesťanský, kterýž zachovává zákon Boží.

Moc světská jest poběhlým křesťanům a těm, kteříž nežijí podle jhem Páně, potřebna, a jest jim ku velikému užitku, ano k zachování jich nevyhnutelna. Avšak »někdy prý Bůh pro hříchy i tu pomoc (t. j. pohanské panování) odejme světu... jakož to nyní jest v této zemi: a to vše pro mnohé hříechy, tohoto lidu poběhlého od Krista... I dopuští na nie Pán Bůh násilníkův pokrytých, aby je drali mezi sebou, aby panovali nad ním k jich zatracení. A někdy nižádných nedá, aby se spolu drali... opustivše Pána Boha svého... Takové útrapy sú poběhlým od Boha k zátraceni, tiem ale, kdož sú dobří, jsú i zlí králové ku spáse, strpí-li je pokorně.¹⁸⁾ Ano, Chelčický tvrdí, že i svatým sluší, aby byli poddáni, a za příklad uvádí Matku Ježíšovu.¹⁹⁾ V těch věcech by byl ovšem Chelčický pravověren, kdyby nevadila jemu fundamentální jeho zásada, že panování člověka nad člověkem vůbec z Boha není, a zvláště panování křesťana nad křesťanem.

¹⁵⁾ Sieť viery. I. 29.

¹⁶⁾ Psaní mistru Janovi. L. 84. a 85.

¹⁷⁾ O trojím lidu řeč. Rkp. kapitoly u sv. Víta. L. 79^a.

¹⁸⁾ Sieť viery I. kap. 29.

¹⁹⁾ Kniha Výkladuov. Na den Narození Páně. II. čtenie.

stanem že jest výplodem satanášovým. Což platno bylo hlásati jeho vierným, že by měli i Neronovi poddáni býti, když jim bylo těmitěž ústy předkládáno, »že žádnému nic nejsou věrní křesťané dlužni, leč, aby se spolu milovali, a že v zákoně milosti odpadá právo královo se všemi šacunký, robotami a desátký.«²⁰⁾ Jednoduchou poznámkou tedy: že i svatí mají býti vladařů poslušní ve věcech dovolených, pramálo vyřizuje Chel. naproti svým evidentně zřejmým slovům: že nemá král nižádného práva, jsa křesťanem, vládnouti nad křesťanem, zvláště, anť jako pravý demagog popisy krutými káže sedlákům, že jsou dřeni a zle utiskováni ode všech: od králů, knížat, pánů, rytířů, od papežův, kardinálův, biskupův a opatův a farářů²¹⁾ a jich úředníkův.

Končíme tedy: že náuka Chelčického o societě občanské jest plna anarchických momentů. (Pokračování.)

Mše biskupa Vojtěcha.

Legenda

od

FRANT. LEUBNERA.

římském městě v šerém chrámu světce Aleše
Vojtěch s mnichy žalmy pěje srdce k útěše.

V slovech smutných žalmů zní však jeho srdce vzdech —
na svou zem se rozpomíná biskup hříšných Čech.

Štval jej dálné do ciziny nevděk, hřích a zlost,
kde byl svěcen na biskupa, dlí teď — truchlý host.

Vzpomínkou se stále jitří rána bolavá . . .
Dnes zde slaví paměť smrti kněze Václava.

Na bratra meč bratr tasil o krvavý hod,
a dnes s rodem jeho sváří bratrský se rod . . .

Pod klenbou když tichem chrámu zpěvy dozněly,
Vojtěcha k mši do biskupských rouch pak oděli.

Před ním žakovstvo říz bílých v širém okruhu
chystá mu se na posvátnou při mši úsluhu.

Rukavice oděl, prsten s drahým kamenem,
podjáhén mu vlasy sčesal bílým hřebenem.

Na hlavu mu jáhen vstavil rukou infuli —
před oltářem s ním pak řadou kněží stanuli.

Biskupu vzdech těžký náhle zachvěl bledým rtem,
smuten byl, jak měl by sloužit černé requiem.

²⁰⁾ Siet' viery I. kap. 91. ²¹⁾ Na neděli II. adventní.

Na oltáři bílých svěc se chvěly plameny,
jak by vzduch se vzdechem mrtvých třásl zvlněný.

Okny v šero neproniklo světlo sluneční,
po stěnách jak by se černal příkrov smuteční.

Když děl biskup od oltáře: »Pokož budiž vám!«
pohřebním jak žalmem by mu odpovídal chrám.

Ku klenbám sloup vzhůru stoupal vonný kadidla,
jak by v něm se duše nesly rajská na sídla.

»Svatý, svatý . . .« v kůru pěli, — ohlas usínal,
biskup Vojtěch sklonil hlavu, živých vzpomínal.

Na kříž upjal při vzpomínce prosebný svůj hled,
za svůj rod se v duchu modlil, a svých bratrů pět.

Jak by zřel jich bledé tváře v smutném zápase, —
od úzkostí srdce vzdechem hrud' mu zvedla se.

Na bok Kristův otvořitý pohled upínal,
za svou zem se biskup modlil, živých vzpomínal.

Ku Kristu lid šíje tvrdé vedl v důvěře,
a teď sklamán zaň se modlí v dalším klášteře.

Tváře se mu přece jasní světlou nadějí —
zrna klíčí, ať i spoře v zem je zasejí!

Na ramena kříže vzpjatá pohled upínal,
za všechny se v duchu modlil, jichž kdy vzpomínal:

Nepřevědná smrt až přísně rok jim uloží,
by je Kristus v náruč přijal, v rajské ve zboží.

Všech jest věrně pamatoval, sebe naposled,
a pak zbožně mši velebnou tiše dále čet'.

Zpěvy zmlkly — biskup žehnal dary za ticha,
pozvedal pak Tělo Boží a krev kalicha.

Svátosti se svaté klaněl vděčnou na chválu,
mši pak dále tiše četl ze blan missálu.

Na prsa když ruce složil, mrtvých vzpomínal,
což to vítr po kostele světla zhasínal?

Což to noc se rozvalila z hustých oblaků?
Vojtěchu se v otevřeném stmělo ve zraku.

Na rouch brokát perličkami slzy kanuly, —
na mysl mu drazí mrtví jasně stanuli.

Srdce lkalo, zachvívala hrud' se povzdechem.
A v tom náhle jak by mráz byl zachvěl Vojtěchem,

jak by oheň ovanul mu oči slzící, —
známý kraj svůj vidí, vidí — — i hrad Libící.

Úlekem mu srdce v prsou stuhlo do ledu,
ustrnule v tajemném tom co zří pohledu?

Nezlomila bouře divá štěp to bohatý —
rod Slavníků krutě zhubil svár dnes prokletý.

Zlý Vrševce v teplé krvi kvasil bujný kvas,
na vraždu se vetřel na hrad, ne ctný na zápas.

Věrněť jsou však soudy Boží, soudí Vrševce . . .
Biskup Vojtěch s hrůzou čítá stuhlé mrtevce.

Čtyři bratří, jich ctné ženy s dětmi v objetí,
krev a krev a mozků tříseň — hrůza hleděti!

S krví vyšla bílá duše z otevřených ran,
vstup žádala, žalovala u nebeských bran.

Však ta těla, živý Bože, kdo je pochová,
kdo je pohřbí v svaté zemi ctného hřbitova?

Prosba z duše Vojtěchovy k Bohu letěla:
»Postav, Bože, ku oltáři za mne anděla.

Tobě na čest obětí svatou zbožně dokoná,
mně pak dopřej, ať má ruka bratry pochová.

Ať pochovám mrtvá těla v hroby u svatých,
aby se jim neporouhal zlobných vrahů hřích.«

U oltáře divili se: Biskup prodlévá,
v zpomínce snad mrtvých zrak mu slza zalévá?

V hoři silném chvěje se jak osikový list, —
obět drahou nemůž konat, nemůž dále číst?

Od oltáře světlá záře oslňuje chrám —
sestoupil to anděl s nebe konat obět sám?

Zjev tu jasný hlavu sklání, rty ni nedýší,
tak se Trůny v nebi koří Kristu Ježíši.

Není-li to zázrak Boží, — není klam a lest:
celá postać, rysy tváře biskup Vojtěch jest.

Ve pokoře s divným zjevem každý okolem,
Svátosti se tajné koří Božím před stolem.

Mine chvíle, mine druhá, mine hodina,
což to stále na své mrtvé biskup vzpomíná?

Od úklony mniši zvedli tázavý svůj hled, —
rozepjal v tom biskup ruce a mši dále čet':

Pro polibek míru k němu bratr Radim šel,
libal ústa co by z ledu, »Mír buď s Tebou!« děl,

Od Vojtěcha bratra když bral s celováním mír,
v soucitnou jej bolest chvátil divné tuchy vír.

Usinalou tváří shlédł jako umrlou,
na ledový rys a vrásku hořem strnulou.

Biskup Radle ruce kladl těžce na rámě,
těžce, jak tíž klenby tíží sloupy ve chrámě.

Při objetí míru Radla vzhlédl v jeho tvář, —
do krvava vyplakaných zhasla očí zář.

Biskup, co by byl teď patřil do pekelných hrůz,
jak neživý ruce vzpínal, zpíval Oremus.

Po mši vznesl bílé ruce nad lid k žehnání, —
sinou tvář mu přísným stínem smutek zaclání.

Od oltáře sestoupil pak díků se slovy,
odkládal svá roucha drahá v ruce jáhnovy.

Mladý žák se náhle lekl, žasna víc a víc:
kde ji děl? Biskupu schází jedna z rukavic.

V kostele když domodlil se Vojtěch páteře,
s průvodem svých bratří stanul v tichém klášteře.

S otazem se poklonil tu před ním Radla mnich:
»Důstojný můj v Boze otče, nevykládej v hřích —

Čemu po kostele tmavém jas se rozléval,
na vzpomínce mrtvých když jsi dlouho prodléval?

Pokorně zrak sklopil k zemi smutný biskup kněz:
»Milý bratře, vzácný Bohu, s bratry slyš a věz, —

Nebyl já to, nejhříšnější z hříšných Božích sluh,
anděla to seslal za mne ku oltáři Bůh!«

Kříž na prsou biskupových líbal mladý žák,
ostýchavě vznesl k němu prosebný svůj zrak:

»Odpusť mi Tvá láska, otče, za hřích nestavic, —
nevím smutný, kde jsem poděl jednu z rukavic!«

»Synu milý, nebudiž Ti nepokoj ni žel,
rukavici na pohřbu jsem sám byl zapomněl.«

Mnichové jsou při těch slovech vzhlédli tázavě.
»Když stál anděl u oltáře v jasné oslavě,

milý kněze biskupe, kdes Ty v ten meškal čas?«
bratr Radim ptal se mírně, chvěl se jeho hlas.

»Komus hroby žehnal, světil, — pověz, netaje,
čí duše jsi provodil svým pěním do ráje?

Pověz, pověz, milý bratře, pravdu necestnou,
z duše zaplaš tísňící mne tuchu bolestnou.«

Na sních zbledla biskupova tvář jak z kamena.
Bratru položil kol šíje chvějná ramena,

pod křížem jak poklesal by v smutné únavě,
stranou upřel smutné oči a v slz záplavě

hrobově lkal jeho hlas a pravdu žaloval:
»Na Libici povražděnou bratř jsem pochoval.«

V náručí mu bratr Radim stuhl mrtvolou,
a sám Vojtěch, vypravuje, mrtvý odpolou:

»Pohubou je krutou zhuben náš rod celý skor —
Vrševců jen rukou ušel bratr Soběbor.

Při vzpomínce mrtvých anděl tam mne přenesl,
u mrtvých bych na modlitbách věrných poklesl,

abych v zemi u svatých jim hroby vykropil,
co jsem tušil v myšlénkách, bych činem pochopil.

Co jsem ráno rozjímal smrt kněze Václava,
jeho srdce mluvila mi rána krvavá:

Bolest nad bolest to bratrskému srdci je,
meč když ruky bratrské je na bol probije.

Smutkem stoní srdce věrná, na smrt kvílíce,
svádná pře když hubí syny jedné vlastice.«

V objetí tu k Vojtěchovi Radim zavzlykal:
»Ó by nám meč rajské brány také odmykal!

S otčíkem a bratří v zemi zmilelá spí máť, —
do Čech hříšných, bratře milý, vrať se, vrať se, vrať!

Tvrdoplecný lid ať mečem hrud' nám probije,
Bůh nám vínkem mučnickým hlavu ovije!«

K nohám klekli Vojtěchovi Radla s Gaudencem:
»K živu Bohu nech nás dojít s krve růměncem!«

Velebný však biskup Vojtěch bratry pozvedl,
skrze slzy lásky mír mu z očí prohlédl:

»Provinilých bratří nechtěj těžký množit hřích,
pros, ať nezve hodné tresty za jich mrzký psych.

Na česť Boží vrah ať lýtý krev tvou prolíje,
na přírok jen bratru nebud' tvoje pašije.

Proto nám se nevrátiti do dalekých Čech,
tam ač touží srdce naše, míří kroků spěch!

V rozbrojném tom světě šířím velmi vlastní jest,
kam spasivá nepronikla o Kristovi zvěst.

Dosti práce, kostelu bys paměť ostavil,
dosti mečů, Bůh by tebe krví oslavil . . .«

Z monastýře bratří Benedikta řehole
biskup Vojtěch v dál se běže v mnichův okole.

Místo berly biskupovy poutnickou vzal hůl,
nebludných pravd písma svatá a oltární stůl.

Hostinní mu bratři provod cesty dali kus, —
dál pak s druží sám jde Vojtěch do pohanských Prus.

Poslední oběť na Velíze.

D ě j e p i s n á p o v í d k a.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

(Pokračování.)

VI.

Jenom jednou nebyla Květova Lada u studánky pod kopcem v utěšeném háji, ale několikráte buď zabloudila nebo schválně vešla v ona místa. Pod šípkovým keřem proseděla mnohou chvíli a na stezičce postála také často s Luborem. Jinoch nejednou přichvátal do Kublova, vykonav dalekou cestu přes lesy a hory. Otec Klement posud kázal po dědinách, kolem Mže roztroušených, a Lubor, jakmile měl pokdy, spěchal k hoře Velisově a téměř vždy se setkal s Ladou.

Dívka ráda vídala mladého křesťana, ač se ho lekala, horlivě a ochotně naslouchala jeho slovům, ač jí mluvil tak často i o křesťanské víře. Nezakřikla ho hned, když Velisovu slávu zneužíval příliš ostrými slovy, ale velice se zalekla, když jí místo Ladičko dával jméno Marie a tak ji potom stále chtěl oslovovati.

Lubor rychle opanoval její srdce i duši. Myslíla naň dnem i nocí, o něm sama pro sebe mluvila a v lese se jí zdálo, že za každým stromem Lubor stojí. Když pak skutečně se dostavil, plesalo její srdce.

Lubor dobře věděl, jak jest Ladou čili Marií milován, a cítil předobře, že mu dívka není lhostejnou. Nepověděli si, jak se milují, ale věděli to oba. Řeč jejich se otáčela kolem přírodních krás a pravd křesťanských. Lubor vypravoval, jak i zarputilí nepřátelé přišli poslechnout nového učení a jak milostí Boží jsou obráceni.

»Vím, kam míříš,« řekla Lada smutným hlasem, »ale nemohu si pomoci. Otec nikdy nepřijme křtu a já —«

»Ty's dávno křestankou!« zvolal Lubor.

»Já, žrecova dcera? Nikdy! Pamatuj přece na mého otce, služebníka Velisova.«

»Jsi křestankou v duši své, v nitru svém. Ač se nemáme nikdy za svoji víru stydět, v tomto případě přece nutno zachovati opatrnosti, a neradil bych ti sám zřejmě oproti vůli otcově k naší víře se hlásiti. Však to dlouho trvati nebude. Otec Klement říká, že bude národ český největším ctitelem Bohorodičky, že bude národem Marianským. Kdekoliv káže o Marii Panně, všudy se mu dílo nejlépe

daří. Matky a dívky rychle přilnou k víře křesťanské, když poznají velikou onu Matku všeho křesťanstva a nejčistší Pannu Nazaretskou.«

Dívka posud statečně vzdorovala. Naslouchala, co jí Lubor vykládal, ale vzpomínka na otce ji vždy zdržela. Přijala kříž, toto znamení uměla již i na čele dělati, ale ke slovům sebe přesvědčivějším a sladčím nepřikývla ani hlavou. Při Luborově výkladu zrak její těkal do dálky a oči vlhly.

Poznání, že ji Lubor miluje, dívku děsilo. Co počíná? Kam tato známost pohanické dívky s křesťanem povede? Proč jenom poprvé sem vcházela, proč se zadívala do očí Luborových? Teď — ač pozdě — viděla, že učinila krok neprozřetelný, a že mnoho ji státi bude práce a sebezapírání, nežli z tenat těch vyvázne. A což není-li stezky z tohoto bludiště?

Ačkoliv Lada posud bránila se státi se křesťankou, přece Lubor ji za křesťanku již považoval a spolu Marii poučoval, jak má otce připravovati ku přijetí křesťanských pravd.

»Slyšel jsem,« řekl Lubor, »že otec tvůj nejen Velise miluje a jemu oběti z celého srdce rád přináší, ale že mu i prospěch milené země na srdci leží, a že všeho se varuje, co by lidu českému škodit mohlo. Řekni mu, že, kdyby Češi byli nyní od apoštolů slovanských křtu sv. nepřijali, že by je byli podmanili Němci, odkud s věrou i řeč německá by se i násilně šířila ve vlasti naší. Tvůj otec bude o tom uvažovati a ku křesťanské víře spíše se nakloní. Jsem přesvědčen, pokud jsem o něm slyšel, že proto tak houževnatě se křesťanství brání, poněvadž se domnívá, že by i s novou, cizí věrou cizota ve vlasti naší se šířila a zmáhala. Teď se však přesvědčí, že tomu tak není a nebude!

»Kéž bych mu mohla takhle všechno vysvětliti!« zatoužila Lada.

»Povím mu všechno sám, půjdu nahoru,« rozhodoval se Lubor. Ale Lada ho rychle zdržela.

»To by bylo tvójí záhubou. Znáš posvátnost hájů bohům zasvěcených. Kdo z křesťanů vstoupí na tuto půdu, smrt ho jistě stihne. Sama se pokusím jej přesvědčiti.«

Teď ještě chtěl pro Květa podati důkazy, že, kdo posud v Čechách odpírá křesťanské víře, nemiluje také své vlasti.

»Jsme kolem zaplaveni křesťany, a na pohany se teď hledí jako na odpůrce a nepřátely zemské. Sousedé útok by na nás učinili, kdybychom víry nepřijali, a v boji tom bychom sotva obstáli. Tedy vedle věčného také časné blaho nám na srdci musí ležeti.«

»A tatíček můj tak velice miluje zemi, v níž jsme se zrodili!« řekla po chvíli Lada.

»Proto právě by měl s otevřenou náručí vítati věrozvěsty, kteří jazykem srozumitelným víru svatou hlásají, knihy bohoslužebné pro Čechy překládají a opisují, kteří s evangeliem nesou také ratolest míru. Kdybys mluvila o tom s otcem, řci mu, že se pokoušeli cizozemci, kteří jsou našimi odvěkými nepřátely, u nás v Čechách kázati, ale že se jim nedařilo. Přijme-li veškeren národ víru věrozvěstů slovanských, nabude síly a samostatnosti. Na tom pak, abychom byli všichni jedné víry, záleží moc naše, bychom všichni s knížetem za jedno stáli a v bojích kolem něho se skupili. Někteří však jenom proto zůstávají při bludech anebo se aspoň na oko k nim kloní, by odporovati mohli knížeti křesťanskému...«

»Tak daleko rozum můj nesáhá« přiznala skromně Lada.

Lubor usmál se a řekl: »Ale otec tvůj tomu všemu porozumí. Slyšel jsem, že jest muž věhlasný. Jenom opakuj slova má, a jistě padnou na půdu úrodnou. Řekni, že, kdo chce milovati vlast svoji, musí se státi křesťanem, a podej důkazy, jež jsem ti v paměť ukládal.«

Lada slíbila.

Po chvíli pohlédnuv Lubor na milovanou dívku řekl: »Ty nenosíš křížku, mého dárku?«

»Nejsem křesťankou,« přiznala se dívka.

»U žen a dívek jest to obyčejem, že křížky na krk si zavěšují. Boží pomoc prý je provází. Kříž na Boha je stále pamatuje. Jinde obrázky Mariánské na hrdlo si kladou. Ale ty's darem mým pohrdla —« dodal smutně jinoch.

»Nepohrdla, Lubore; což kdyby křížek ten otec u mne našel? Nedůvěřuje mi od té doby, kdy v těchto obcích křest přijali. Křížek jsem ukryla pod kořenem posvátného dubu —«

Lubor se usmál. »Tam patří nejméně. Jaká to shoda! Kříž křesťanský pod posvátným pohanským dubem! To asi znamená, že kříž, víra křesťanská z kořene pohanství vyvrátí i na tomto kopci, v celé zemi a veškerém světě. Ale přece by mne více těšilo, kdybys můj dar na hrdle nosila.«

Lada váhala. Obrátila řeč v jiný směr, a Lubor zase ukazoval, jak by dcera pomalu a takorůzka nepozorovaně otce k nauce křesťanské přiváděla.

Žrecova dcera také pověděla, že Miloš nápadně často otce navštěvuje, že s ním tajně rozmlouvá a k něčemu ho chce přemluvit.

»Snad se to týká svatby tvé —« poznamenal Lubor.

»Víš o Vraní skále, která naproti Velízu z lesa vystupuje? Jest holá, a lid mnoho o ní bájí. Raději bych s té skály skočila, nežli za muže si vzala toho, koho nemiluji, a kdo se mně právě vtíráním svým protivuje,« řekla Lada rozhodným hlasem, až se Lubor podivil.

»Vím, že mne ráda máš, ale tu radost přece mi udělej a nos křížek na hrdle. Však ho otec tvůj neuvidí...«

Lubor zase odešel za Klementem kamsi k Tejrovu, a Lada pomalu se vracela na kopec. Místo k chatrči pod vysokými kmeny zašla k posvátnému dubu. Srdce jí bušilo, opatrně se ohlédla a pak sáhla pod kořen, který jako plaz se vinul, stácel a v zemi mizel. Lada hledala, a brzy na slunci se zaleskl zlatý kov. Dobře, že rychle uschovala poklad ten; již tu byl otec Květ a zastaviv se před kmenem, uvažoval. Lada byla schována na druhé straně. Žrec sám sebe se dotazoval, a zdálo se, že něco počítá, jakoby pátral po tajemném znamení, jež by mu ukázalo, má-li nebo nemá-li nějakou věc podniknouti. Počítal dvakráte, třikráte, ale týž se mu jevil počet. Byl nerozhodnut a mrzutě se vracel od věčného ohně.

Po chvíli šla Lada za otcem, stále v ruce držíc zlatý křížek. Jakoby jí pálil na výstrahu, by ho od sebe zahodila, a zase jakoby jí příjemně ruku hřál, a teplo toto do celého těla jí vnikalo. Také ona byla nerozhodna jako otec. Nepočítala, nepátrala po znameních, ale srdce, citu svého byla poslušna, kdežto Květ spíše uvažoval a rozumu se dotazoval.

S křížkem v ruce odešla Lada na lože a tu teprve novými zmí-

tána byla pochybnostmi. Má poslechnouti a hrdlo své znakem křesťanské víry ozdobiti? Nepadne na ni nějaké kouzlo?

Aby dokázala Luborovi, že ho miluje, skutečně navlékla křížek na hedvábnou šňůru a na krk si pověsila. Ale studený kov stále cítila na krku a pokaždé se zachvěla; zdálo se jí, že ji už do své moci Běs nebo Třas dostává a jako nevěrnou do ohně před dubem vrhá.

Lada nemohla usnouti a teprve ráno se poněkud upokojila. Ale tatíčkovi nemohla do očí pohleděti, stále meškala venku, zásobujíc se suchým dřívím na zimu.

»Až zde bude Miloš, v této práci tě docela zastane,« řekl Květ zastaviv se u dcery. »Již se těším na mladého společníka —«

»Otče, už jsem ti řekla, že všechno udělám i bez Miloše, který přichází sem, jenom aby tě zarmoutil a nové starosti ti způsobil.«

Květ kývnul hlavou. Lada dobře pověděla.

»Musí sem přijíti, bude tvým mužem, a pak úcta Velisova zkvete nevidaně...«

»Tatíčku, nech mne, bych ti sama dosloužila. Viš, že Miloše v lásce nemám.«

»Ale bude žrecem, a z těch nevěrníků tě nikomu nedám. Spíše bych tě se skály — — —«

Květ nadořekl. Máchnuv rukou ve stranu, kde ležely dědiny pod kopcem, prudce odešel.

Ladě sklesly ruce, a z očí vytryskly slzy.

»Co mi zbývá? Tak i tak smrt mne čeká na kraji života, tak i tak mně hrozí ona bílá, děsná Vraní skála, pod níž mnozí našli předčasný hrob.«

VII.

Jako dříve Květ se sousedy, tak Lada s dívkami Římskými a Kublovskými často se stýkala. Zvláště když po stráních fialky kvetly, bez voněl, a na lukách jeden se leskl květ, vycházely všechny společně, by si zazpívaly veselou píseň, pobavily se v krásné přírodě, natrhaly kvítí a polaškovaly. Míst k tomu příhodných bylo mnoho na všech stranách.

V zimě buď seběhla Ladička do dědiny, nebo dívky zavítaly na Velíz. Vždyť se musily také pokloniti věčnému ohni a přiložiti smolnou třísku nebo vyschlou větev na hromadu žhavého popelu.

Ladu družky velice milovaly pro její tichou, sdílnou povahu, pro její skromnost, přítulnost, a zvláštní úctu k ní měly pro vážnost otce Květa, služebníka Velisova.

Když v Římě, Kublově a Broumech z větší části obyvatelstvo křest sv. přijalo, hned si vzpomněly dívky na Květovou dceru. Žrec křesťanem se hned nestane, o tom byli přesvědčeni všichni po dědinách i samotách, ale což Ladička? A jak se k ní nyní zachovají? Zdali i pro tu platí zákaz, aby se pohanů střežli, s nimi v ničem neobcujíce?

Lada byla v Kublově jednou, ale sotva zvěděla, co se stalo, sotva spatřila kříž na návsi, rychle pádila na kopec, aby všechno otci zvěstovala. Viděli ji, volali na ni, ale Lada se nezastavila, a od té doby jí nikdo pod lesem nespátlil.

Podzim se sice už ohlásil studenými větry, však přece paprsky občas jasně vysvítily, poslední paprsky vyslati chtějíce.

V Kublově poprvé světili neděli křesťanským způsobem. Nevědouce ani sešli se u kříže, a Dobřan předříkával několikráte onu modlitbu, která jest dle Klementových slov výronem lásky a moudrosti Boží, a které věrozvěst naučil nové křesťany před několika dny. Nikdo nepracoval, a hospodářové opakovali s rodinou, co od kněze byli slyšeli a si pamatovali. Každý kázal svým dětem a čeledi.

Na kříži pod lipami se objevil krásný zimostrázový věnec. Červené jeřabiny pěkně se v zeleni vyjímalý. Nikdo nevěděl, kdo jednoduchý kříž ozdobil, ale všem dívkám napadlo podobně učin ti. Slunce zvalo ku vycházce, a pod Velízem bylo ještě dosti květů, dosti zeleně na věnce.

Dobřanova dcera, dívka asi osmnáctiletá, lepší tváře a silných údů, do nedávna Květuší, nyní Marií slující, předcházela.

»Přijde-li pak Lada?« mínila Marie, a družky jenom se plaše po kopci ohlédaly.

»Otec ji sotva pustí, by s námi nerozmlouvala a víře křesťanské se nenaklonila. Jak oko v hlavě ji opatruje«, řekla jedna z dívek.

»Ale neuhlídá ji,« potvrzovala Marie. »Znám Květovu dceru dobře. Dříve se nakloní ku křesťanství než otec její. Leda by,« vzpomněla si, »k vůli otci nepřijala křtu. Vždyť ho tak velice miluje.«

Dívky trhaly květiny, a Marie se zadívala nahoru, kam vedla příkrá stezka po stráni. Nečekala dlouho. Mezi buky mihnul se bělavý šat, a Marie zavolala: »Ladičko!«

Jindy seskakovala dívka jako laňka, dnes váhala. Má sestoupiti dolů ke družkám? Má mluvit, se bavit a vůbec obcovati s křesťankami?

Marie podruhé zavolala, a když Ladička ještě nešla, sama spěchala nahoru. Žrecova dcera necouvla, ale stiskla ruce milené družky. Podívaly se navzájem do očí, a Ladička oslzlala.

»Pojď k nám,« zvala Marie; »trháme kvítí.«

Ladičce zazářilo v očích.

»Chcete ověnciti posvátný dub? Půjdete nahoru?« zeptala se kvapně.

Marie zavrtěla hlavou. »Jako křesťanky musíme okrašlovati kříž.«

Lada byla zklamána. Pustila několik květů, které cestou utrhl, by ani v podezření nebyla, že okrašluje kříž křesťanský. Marie zpozorovavši úzkost dívčinu, usmála se a řekla: »Neboj se; k ničemu tě nebudeme donucovati. Křesťanská víra nikoho násilně nenutí.«

V tom již ostatní dívky zpozorovavše Ladičku, běžely jí vstříc.

»To nás těší, že jdeš mezi nás. My na kopec nesmíme, proto jenom tudy obcházíme.«

»A proč byste nesměly?« ptala se Květova dcera.

»Sama jsi nám pověděla, že tato hora pohanům jest posvátným místem, a noha křesťana že sem vkročiti nesmí.«

Lada smutně přisvědčila.

»A všechny jste přijaly křest?« zeptala se.

»A se křtem nové jméno. Já se jmenuji Marie, zde vidíš Josefu, Anežku, Františku, a ty se budeš jmenovati Marie jako já,« usmála se Dobřanova dcera. Budu ti kmotrou při křtu.«

Ale žrecova dcera zavrtěla hlavou. »Zůstanu Ladou a křtu nikdy nepřijmu. Jsem dcerou služebníka Velisova.«

Na pokyn Mariin dívky Ladu nenutily, ale rozmlouváno o jiných věcech. Posléze se rozběhla děvčata po květinách, a jenom Dobřanova dcera zůstala s pohanskou dcerou u studánky. Usedly na kámen a zadívaly se do vody.

»Tak jsme se milovaly!« ozvala se po chvíli Ladička.

»A myslíš, že nebudeš v Římě i nadále vítanou? Co jsem se na tebe navzpomínala! Dnes pak jdeme sem spíše k vůli tobě než pro květiny.«

Žrecova dcera vděčně pohlédla na družku. »Neklamala jsem se nikdy v tobě. Ty mne miluješ, jak to nové učení ti káže.«

Marie div nevyskočila. »Odkud to víš? S kým jsi o křesťanské víře mluvila?«

Lada by se byla málem podřekla. Hned se opravila: »Když nemohu k vám, aspoň kolem lesa obcháším, a tu ledaco zaslechnu.«

Marie vypravovala o nové víře bez pobídky. Čím srdce přetéká, ústa ochotně vypravují. Ladička neodporovala. Něco již zaslechla od Lubora. Jiné věci jí byly docela nové. Zvláště krásně Marie dovedla mluvit o modlitbě. Vždyť jí každé slovo ze srdce vycházelo.

Lada sklonila hlavu, a na myslí jí tanula oběť, jakou přináší den co den Velisovi.

»Tak obětovali lidé bohům, dokud nevěděli, že se nebeskému Pánu zbožné srdce nejvíce líbí,« dokládala Dobřanová.

Lada neodporovala, ani nepřisvědčovala.

Proč bys k nám nešla?« znovu ozvala se Marie.

»Máti moje beztoho na tebe vzpomíná, jak holýma rukama domácnost obstarávaš. Letos jste ani desátků nevybírali. Z čeho jste živi?«

Lada ještě hlouběji se naklonila, by nebylo viděti, že slzí.

»Jenom přijď; třeba jsme křesťany, s prázdnou nikde neodejdeš. Ilhojně se nám urodilo, a naše víra pobízí nás podporovati nemajetné . . .«

»Ale otec,« podotkla Lada, »nikdy nesvolí.«

»Vždyť o tom nemusí věděti. Nenecháš ho přece umříti hladem,« domlouvala dívka.

»Ty's přece hodná, Květuše.«

»Nazývej mne — Marie.«

»Mně jsi jenom Květuší. Přijď, prosím tě, přijď často sem, potěším se s tebou.«

»Ale ty také musíš k nám,« pobízela Marie. »Máš k návštěvě té vážné příčiny.«

V tom již přiběhly dívky, nesouce náruče květin a listí. Zpívaly:

»Maria, Maria
ty hvězdo spanilá. . .«

»Jaká to píseň?« tázala se Lada.

»Marianská. Slyš, jak krásně zní, a zpěv v lesích se ozývá.«

»Což se vám již nelíbí písně, jež jste zpívaly na Velíze ku počtě domácích bohů?« vyčítavě řekla Lada, a jala se sama zpívat.

Ale žádná z dívek se nepřipojila a s Ladičkou nezpívala. Stály zasmušilé a zamlklé.

»Ta píseň nám smutné věci připomíná —« řekla jedna z dívek, »a to, jak i lidé — mládenci a panny — za dob krutého pohanství byli bohům obětováni.«

»Vždyť taková smrt je nejkrásnější,« mínila Lada.

»Bůh křesťanský takových obětí nežádá, ano, přímo je zakazuje,« vysvětlila Marie. »Náš Bůh vyžaduje od nás pobožné, čisté srdce. Teď poznáváme, že lidské oběti, o nichž písně dosud vypravují, byly ukrutenstvím a že jsou právem zapovězeny od knížat křesťanských.«

Také Ladička se zamyslela. Vzpomněla si, jak by jí bylo, kdyby i ona byla obětována na hranici právě v tu dobu, kdy se jí počalo na světě líbiti, kdy jí v srdci klíčila láska.

»Jak jste se proměnily!« řekla opět.

»Jenom tebe stejně milujeme«, usmála se Marie.

»Brzy i ty s námi budeš zpívat krásné písně Mariánské —«

Lada jenom smutně potřásla hlavou. Pak se rozloučily. Dívky spěchaly k vesnici, by ověnčily kříž pod lipami, a Ladička váhavým krokem se brala nejširší cestou, která vedla na Velíz. Potěšila se s družkami, pozvaly ji do dědiny, a zvláště to ji blažilo, že může sestupovati do dědin pro potraviny, jichž se jí skutečně nedostávalo. Cestou k domovu přemýšlela o mnohých věcech, jež slyšela. Ta nová víra proměňuje lidstvo u veškerém smýšlení, mluvení i konání. Tak mocné jest její působení.

Přirovnávajíc toto náboženství k úctě, jaká Velisovi dosud prokazována, poznávala veliký rozdíl i při vši příchyllosti k bohům oteckým. Aby nevzbudila podezření, rychle sbírala suché větve, aby se otci mohla vymluvit. Nesmí věděti ani o této schůzi, ani o dalších návštěvách v dědinách.

Lada se omluvila sama před sebou tím, že to podniká pro blaho otcovo, že by jinak upadli do veliké nouze, kdyby se s lidmi nestýkala a darů od nich nepřijímala.

VIII.

Květ mnoho uvažoval o slovech Milošových. Zpráva o Vršovcích přišla tak náhle, a nemohl všemu hned věřit. Dostojí Vršovci svému slovu, a nevzejde z toho škoda pro zemi Českou? Květ litoval, že dal Milošovi slovo. Ladička dlouho se kolem otce otáčela, až začala dle návodu Luborova. Květ poslouchal, a zdálo se, že mysl jeho téká jinde. Však když dcera udala, jak mluvila s lidmi, kteří již křest sv. přijali, vyskočil a máchnuv rukama, zvolal: »A ty's s nimi mluvila? Nešťastnice!«

»Co jsem měla dělati? Celý kraj přijal křest, a abych obstarala domácnost, musím mezi lidmi.«

»A proč musíš?« doléhal Květ.

»Poněvadž zásoby naše úplně se ztenčily, poněvadž bychom dávno neměli co jísti.«

Lada mluvila pravdu.

»A ty's šla prosit mezi nevděčníky?«

»Jenom jsem se svěřila, jak to u nás vypadá. Dali mi rádi a ochotně.«

Květ nechtěl věřit.

»Učí prý tomu křesťanská víra, podporovati chudé, ujímati se pronásledovaných, léčiti nemocné —«

»Mlč mně s tím učením. Křesťané zavrhnou domácí bohy a brzy s nimi zavrhnou i řeč, národnost, zemi — vše.«

To bylo Ladě vítanou příležitostí. Ihned se ujala slova, by pověděla otci, co od Lubora slyšela. Ovšem zatajila, kdo jí vše vyložil. Do své řeči vpletla tu neb onu nauku křesťanskou, připomínajíc, jaký obrat nová tato víra v okolí způsobila. Ale pro prvý okamžik byl výsledek opačný. Květ poznal, že se křesťanů zastává, že jest už příliš dobře obeznámena s naukami nové víry.

»Dcero, ty se mnoho zajímáš o křesťany. Nezapomeň, kdo je tvým otcem, co jsi mi slíbila před posvátným dubem.«

Lada se zamlčela. Zašla daleko ve své horlivosti. Zapomněla na opatrnost.

»Všechno jsem vyslechla. Každý nyní o nové víře mluví,« řekla na omluvu.

»Ale ty dolů nepůjdeš —«

»Pak budeme zítra jísti naposledy.«

Květ se chytil za hlavu. Letos — pravda — nedostal obvyklých dávek, poněvadž si jich nevybíral. Zatvrdil se v srdci a ani slovem, ani krokem se nechtěl doprošovati almužny. Než, co si počne? Ani nepozoroval, že za otce prosila dcera. Než, teď jí zapovídá sestupovati s kopce. Tím také vysychá poslední pramen výživy.

Žrec přešel několikrátě světnicí. Uznával, že Lada mluvila pravdu. Zima na krku, a zásoby žádné! Ale to mu bylo s podivením, že křesťané se ustrnuli nad pohanským služebníkem Velisovým a dosud ho podporovali. Než, bál se o dceru. Aby se tak stala nevěrnou! Pak by byl nadobro opuštěn.

Ale ne, Lada ho neopustí nikdy. Jest utvrzena v zásadách otcových a posud slouží s ním Velisovi.

Stařec se zastavil před dcerou. Nemohla ani snést jeho pohledu a hluboko skláněla hlavu na prsa.

»Viď, Ladičko, že mne neopustíš?« pronesl Květ hlasem přímo plačtivým.

»To víš, otče; ale co si počneme?«

»Pomoc brzy přijde! Vršovci se nás ujmou, jakmile zasednou na knížecí stolec.«

Lada neodpovídala. Květ vykládal, jak by úcta k bohům opět zkvetla, jak by se všechno změnilo ve prospěch domácích kněží.

»Také jsem o tom zaslechla,« opakovala po Luborovi; »Vršovci touží po vládě, a aby dosáhli stolce knížecího, nelekají se žádných prostředků. Vyjednávali už s německým císařem a neštítí se ani dýky úkladné, jenom aby došli svého cíle.«

Opět se udiveně podíval Květ na dceru, kde i tyto vědomosti vzala?

»Snad tebe by rádi učinili nástrojem, který má odstraniti knížete a v pohromu přivesti národ.«

Teď Květ vyskočiv chytil se za hlavu. Aby tak bylo pravdou, co dcera pověděla! A proč by nebylo? Proč si na něj ve zdejších lesích vzpomněli? Nikdy se ho o radu nebo dokonce o svolení neptávali, až teď. — Žil jako v ústraní, ničeho si nevšímaje; ale teď sem vypravují zvláštního posla a vybírají právě toho, který jest Květovi nejmilejší, a kterému ničeho nemůže odepřít. A právě zde se chtějí poraditi, zde se má provésti veliký ten obrat. Kdyby z toho vzešlo zlo pro zemi, na Květa padne podezření, a kletba potomstva ho bude provázeti.

Tak a podobně to zmítalo hlavou Květovou. Teď se vyptával sám dcery, doléhaje, by mu pověděla, co ví, a ničeho nezamlčovala. Lada nikdy otce neobelhala, až v tomto případě, proto jí bylo nsnadno vymlouvat se. Květ chtěl vědět, od koho ty a podobné zprávy zaslechla, a Lada nemohla nikoho jmenovati. Řekla, že bývala v lesích bezděčným svědkem rozmluv lidí domácích i cizích a také s družkou Květuškou o tom mluvívala.

Květ byl všecek pobouřen a té noci nemohl ani usnouti. Lada také nespala. Trápilo ji, že otce do jisté míry oklamala. V nepokoji duše své hledati chtěla posily v modlitbě k oné Panně, o níž Lubor tolik vypravoval.

Neveselo bylo ve Květově chatrči. Stařec stále uvažoval a přemýšlel, Ladě pak bylo připravití jeskyni vedle chaloupky do skály vedoucí. Tam mezi balvany se scházeli žreci z blízkých a dalekých krajin, aby porokovali o důležitých věcech. Také nyní jich Květ čekal na určitý den, a Lada uklízela jeskyni. Pracovala jako stroj, jenom že tak otec poručil. Myslíla při tom na Lubora. Dnes právě slíbil, že přijde, a ona nemůže ke studánce. Otec se o ni strachuje, aby se mnoho nestýkala s lidmi. Snad ani jí nedůvěřoval.

Opět se dostavil Miloš a měl s Květem důvěrnou rozmluvu. Lada ani slova se nedověděla, ač by byla ráda naslouchala. Květ pak byl den ode dne zamyšlenější a uzavřenější. Ladě se zdálo, že slova její málo působí, leda že na ni uvrhla podezření. Proto byla všechna zarmoucená a ráda by se byla poradila s Luborem. Ten asi nadarmo čeká u studánky.

V jeskyni bylo smutno, přímo příšerno. Mohutné balvany zastupovaly sedadla podél stěn, prorytých kořeny. Tu a tam čněl kámen se stropu, po stranách byly hluboké díry pavučiny visely na stropě, a netopýři se zavěšovali na kořeny. Jenom slabé světlo sem vnikalo. Vzadu byla malá soška Velisova, již v okolí vzdávána kdysi nejvyšší úcta. Lada se boha až děsila. Tvář jeho byla plná hrůzy, svaly zkřiveny, vlas rozježen. Jak docela jinak vyhlížel Bůh, kterého nosila na prsou. V největších bolestech spočíval tak klidně, tak oddaně, a s tváře mu vyzírala láska k člověčenstvu.

Když dívka chvíli uvažovala, pojednou se mihl stín před jeskyní. Ulekla se spatřivši před sebou — Lubora. Div nevykřikla.

»Ty zde? A nebojíš se?«

»Nadarmo jsem čekal u studánky. Pak jsem pomalu vystupoval po stezce, až jsem se do této jeskyně musil ukryti. Byl bych se málem setkal s nějakým starcem. Snad to byl tvůj otec.«

»Již jsem ti řekla, jaké nebezpečí ti hrozí na této půdě —«

»Jaká to jeskyně, a co zde děláš?« ptal se Lubor.

»Žreci a sluhové Velisovi se zde sejdou k poradám. Něco zvláštního se chystá proti křesťanům.«

Lubor byl zvědav, a Lada pověděla, co věděla. Jinoch trnul.

»Otec tvůj jest srozuměn?«

»Klamou ho. Několikrát zde byl Miloš a vždy přemlouvá otce, tady že by bylo nejlepší místo, nejprůhodnější zатиší —«

»K čemu?« rychle se ptal Lubor.

»O tom udržováno nejprůsnější tajemství. Slyšela jsem, že Vršovci budou zjednávatí úctu Velisovi a všem domácím bůžkům a za to dostanou trůn.«

Lubor se usmál: »Až si ho dobudou.«

»Otec tomu také nevěří. Jest všecken přepadlý a stále o tom uvažuje.«

»Tedy vzbouření? Ku podivu. Pohanů jest už tak málo a přece si troufají nabízetí pomoc,« divil se Lubor. »V tom asi něco vězí. To není přirozeným během.«

»V radě všechno bude ujednáno a odhlasováno. Připravuji jeskyni a proto jsem nemohla ke studánce.«

Lubor se jal prohlížeti temnou jeskyni. »Není zde nějaký temný kout?«

»Celá jeskyně bude osvětlena,« řekla děva hádajíc, co Lubor zamýšlí. »Kdyby byl zde někdo nalezen, na místě by jej zavraždili!

»A přece musím vědět, o čem se zde bude rokovati. Ilroží nebezpečí knížeti Jaromíru. Odkud bych mohl aspoň něco vyslechnouti?«

Lada vrtěla hlavou.

»Když mi není možno súčastniti se zrádné porady, ty nám, Marie, pomůžeš. Vyslechněš, o čem bude jednáno.«

Květova dcera neodpovídala.

»Slib mi to pro lásku ku křesťanské víře, pro lásku ke knížatům českým, pořádku v zemi... slib mi to pro lásku, jakou máš ke mně...«

Lubor chytil dívku za ruku. »Naskytne se ti příležitost, budeš snad oheň obstarávati, Miloš ti vyzradí výsledek porady. Ty neodpovídáš, neslibuješ?«

Lada posud mlčela. Tanul jí na mysli otec. Nehrozí mu nebezpečí? Neupadne do neštěstí? Tak a podobně v duchu přemítala.

»Marie, teď mnoho na tobě záleží; můžeš velikému zlu zabrániti. Slib, že vyzradíš, co na záhubu země a křesťanů zde bude rokováno. Co tě zdržuje?«

»Blaho otcovo —« prostě odpověděla dívka.

»Sama jsi řekla, že otec tvůj jest sváděn, že nepodnikne ničeho, co by zemi a národu bylo na škodu. Jest tedy a zůstane nevinný.«

»Nesmíš zapomenouti, že se v radě především bude jednati, jak by bylo možno úctu domácích bohů obnoviti, háje vyčistiti a bohy z prachu na oltáře povýšiti, a tu otec snad slíbí pomoc ve věcech, které by uvalily i trest na hlavu jeho, kdyby vešly v známost.«

»Blaho všech jest nad prospěch jednotlivců.«

»Ale jest to můj otec.«

Lubor se zadíval na dívku. Viděl, že velice svého otce miluje. K vůli němu se nedala posud pokřtiti. Neopouští ho v bídě, jaká na Květa přichvátala.

»Vždyť nová víra učí, že mají děti rodiče své ctíti, milovati, poslouchati, jich si jako zástupců Božích vážiti... Byla bych tudy špatnou dcerou, kdybych otce vydati chtěla v ruce jeho nepřátel a záhubu na starou jeho hlavu přivalila.«

»A což, když ti slíbím a se ti zaručím, že se tvému otci ničeho nestane, že mu nebude na hlavě ani vlas skřiven? Mám u knížete velikou přízeň. O Jaromíra také jenom asi běží a rod Přemyslovcův vůbec má býti odstraněn. Bude-li zachráněn tebou, jistě otci tvému dá milost, i kdyby byl vinným!

Lada hned neodpověděla. U dveří jeskyně se ozvaly kroky, a jak Lubor, tak dívka stajili dech. Děvče ukázalo, kam by se mohl

jinoch ukryti, kdyby otec vešel. Ten však jenom volal: »Kdy budeš hotova? Nutno ještě nanositi dříví a rozdělati oheň, aby bylo zítra vše v pořádku.«

»Tedy už zítra —« šeptal Lubor.

»Hned přijdu, otče,« odpověděla Lada.

»S jakou mám, Marie, odejít? Jaké mi dáš ujištění?« šeptal Lubor.

»Přijď po zítřku ke studánce a nyní rychle a opatrně se vytrať z jeskyně. Počkej, podívám se ven.«

Lubor se zaradoval. Dostal tím slib, že mu dívka poví, co bude předmětem zítřejšího rokování.

»Odešel k dubu,« oznamovala.

»Tedy po zítřku v poledne —«

Krátce se rozloučili, a jinoch spěchal z jeskyně. Rozhlédnuv se, pustil se do lesa. Lada dlouho za ním hleděla. Bolelo ji, že opět jedná bez vědomí otce v tak závažných věcech. A bude-li to otcí na škodu?

Z lesa se ozýval hukot větru. Blížila se zima, a s ní také dravci všeho druhu přiletovali k příbytkům lidským. Květ nevycházel bez tesáku, a Lada si také připínala k boku ostrý nůž. Teď se ho mimovolně dotkla. Zamrazila ji chladná ocel až v srdci. Nad chatrčí kroužily vrány, podivně kvákající.

(Pokračování.)

Abbé Roussel a jeho ústavy.

Píše

JOH. KUFFNEROVA.

(Pokračování.)

Rousselovi nováčkové bývají obyčejně dvanáctiletí, neboť v tom věku jest dítě již povinno starati se samo o sebe, a proto se jich rodiče jakož i obecní správy zbavují. Z veřejných sirotčinců jsou také chovanci v tomto věku propouštěni na základě článku 19. zákona veřejné ochrany, který zní: Děti starší dvanácti let nesmějí již býti břemenem pro rozpočty departementní. —

Těchto ubohých ujímá se ústav Rousselův. Všichni noví, počtem nejméně šedesát, přicházejí do přípravky, kteráž trvá tři měsíce. Připravují se tam k prvnímu sv. přijímání. V té době mohou je příbuzní nebo dobrodincové navštěvovati dvakrát v týdnu, v neděli a ve čtvrtek od 12. hodin do jedné. Svaté přijímání koná se čtyřikráte do roka, totiž: 1. v den sv. Josefa, 19. března; 2. ve čtvrtek v oktávě Božího Těla; 3. v den Narození Panny Marie, 8. září; a 4. v den neposkvrněného Početí Panny Marie, 8. prosince.

Chce-li chlapec býti přijat za učedníka do dílen Auteuillských, musí si při této tříměsíční přípravě ku přijímání zasloužiti každého týdne dobré známky, která nedává se ze prospěchu žákova, nýbrž toliko jeho dobré vůle a mravnému chování.

Čtyřikrát do roka se také přijímají noví žáci, a to vždy 10. dne po svatém přijímání.

Nazejtří po sv. přijímání vede abbé své žáčky do síně mučedníků v semináři zámořských misí a sám doznává, jak neodolatelně dojemná jest pobožnost těchto ubohých, k Bohu přivedených duší, tak že sám, ačkoli zvyklý podobným dojmem, přece vždy opět jim podléhá. Není snad jediného, který by si nepřál v památný tento den posvátné návštěvy býti také mučedníkem.

Ačkoli většina žáků Rousselových jeví malé nadání k duševní práci, přece bývá úspěch jeho školy neobyčejný. Každého týdne dokazují žáci stejné síly ve školní práci, oč pokročili. Nejlepší úkoly zachovávají se v čestném sešitě. Za každý čtvrt roku ožívuje abbé píli žactva rozdělováním odměn, a při tom pořádá se pokaždé malá, důvěrná školní slavnost, která má velikou podobnost s domácí slavností v rodině. Časem přicházejí k této slavnosti i členové ochranného výboru, dobrodinci a přátelé ústavu. Hoši zpívají a deklamují; pak čtou se konečně čtvrtletní známky a posléze vyvolávají se dle jmen nejpilnější žáci, pro něž určeny jsou ceny. Nejmilejší odměnou, po které touží srdce zvláště starších, již řemeslu vyučených chovanců z ústavu vystupujících, jsou kapsní hodinky, jež obyčejně některý dobrodinec přinese. Mimo to dostávají nejpilnější žáci při čtvrtletním rozdělování cen úpisy na deset franků, splatné po jejich vyučení, tak že některý pilný chovanec, častěji odměněný, dostane při vystoupení z ústavu malý kapitál.

Pořádek v domě jest velmi jednoduchý, ale přesně udržován. O páté hodině zazní zvonek budící mladou chasu. Brzy po té oživne ložnice, a se všech stran slyšeti hrkot vody v trubicích a hřmot její, když odráží se o hlavy třepetajících se pod kohoutky malých i velkých číperů. Chovanci Rousselovi jsou při všem hluční a čilí. Na prvý pohled lze rozeznati »nové« žáky od »starých«; arci zaraženost oněch netrvá nikdy dlouho. Po ranní modlitbě a po snídani ubírají se hoši do tříd, někteří do dílen. Učení netrvá však nikdy déle než hodinu a hned se zase vystřídá hrou a odpočinkem. A odpočinkem pro dítě jest zase toliko hra a pohyb. Abbé jest výborným vychovatelem, kterýž dobře ví, že žáci jeho, žijící ještě do nedávna na svobodě jako srny, nemohou se do zítřka naučiti rozumným úvahám a vyžadují pro svou povahu zvláštní kromobyčejné péče. Někomu zdálo by se snad hry sirotek Auteuillských příliš prudkými, leč na to odpovídá abbé, že jen takovým hlukem a volností při hře zmaří mimovolně předčasnou zralost pudů a docílí, aby se z chlapců vyvinuli silní, obratní dělníci pro nejtěžší práce, kteří odolají stejně mrazu i parnu. Tělocvična pod širým nebem jest nejmilejším střediskem žákův i učňů, ba i vyučených, kteří jsou již přidáni mistrům za pomocníky. A metoda Rousselova se na nich výborně osvědčuje. Maxime du Camp píše, jak s obdivem hleděl na malé atlety Auteuillské, když jsa jednoho dne návštěvou u abbé Roussela, vkročil mezi dovádějící na dvoře chovance. Na bradlech, kruhovadle a jiných nástrojích vedli si tak obratně, že by jim nejohratnější gymnastik záviděl. Zvedali závaží mnoha kilogramů s báječnou lehkostí až k výši ramene, ba, chytali je v letu, zůstávajíce při tom beze hnutí státi. Že po takovém cvičení také večer ihned usínají a až do rána spánku holdují, není pochyby; a že takový cvik jest také výborným kuchařem, dokazuje refektář domu Auteuillského. Tak pěstuje abbé fysickou ráznost svých svěřenců; o ráznost duchovní stará se však neméně horlivě slovem, ale zvláště vlastním příkladem.

Arci nováčkům nezamlouvá se hned tato zvláštnost a pravidel-

nost života. Vstávají, jísti, hráti si, pracovati a uléhati beze změny vždy v určitou hodinu jest některým povahám, potulce a náhodě zvyklým, velmi obtížno. Proto stává se nezřídka, že některý nováček uprchne. Abbé žádného nadržuje, dvěře u mřížoví jsou vždy jen pootevřeny, a po žádném uprchlíku se nepátrá. Leč za nedlouho vrací se utečenec sám, hladov, schlípen, umazán. Abbé uvítá jej kratičkým kázáním a pak ihned pošle jej do refektáře, kde si uprchlík spraví vyprahlý žaludek. Obyčejně posílává pak abbé nazejtří takového uprchlíka na poštu s listem, a nestalo se ještě za celou dobu trvání ústavu, že by se byl chlapec po takovém projevu důvěry nevrátil. Hlásícímu se, že svěřený úkol vykonal, poklepe abbé na rameno řka otcovsky: »Vždyť já věděl, že's poctivý klučina«. — Jeden hoch zvlášť měl pravou prchavou vášeň. Šestkrát utekl z domu a vždycky se zase vrátil anebo byl přiveden strážníkem, jenž ho našel plačícího a zkrhlého. I svěřil mu abbé stráž u mřížové branky. »Nedopusť, aby někdo uprchl,« rozkázal mu. A vskutku nikdo neušel, ani sám vrátník ne.

Po prvním sv. přijímání chodí malí do školy, větší vstupují do dílen. Pro zahradníky jest zřízen značný kus pozemku vedle tělocvičného dvora. Ten zdělávají hoši za dozoru zkušených, obratných dělníků, nevykonávajíce pouze podřízené práce ruční, nýbrž učíce se i roubovati, štěpovati, stříhati stromy, úpravě prstí, voliti zemi příslušnou každé rostlině, znáti dobu prací, druhy půdy a semen i požadavky půdy, aby se nevyčerpala. Na konci zahrady stojí malý domek na základě z mlýnských kamenů. Tot útulek chlapců, když se jim při tělocviku, hře anebo práci stala nehoda na oděvu. V domku sedí sestry řeholnice sv. dětství Páně, šijíce prádlo a zašívající seč možno díry na šatech. Při hrách a práci nosí hoši oděv jakýkoli, většinou od dobrodinců darovaný; takovými dary dům Auteuillský nikdy nepohrdá, v neděli však a ve svátek oblékají se chovanci ve stejnokroj.

Dílny Auteuillské jsou zjev velikolepý, a věru těžko uvěří nynější návštěvovatel, že začátek jejich byl tak chudičký. Na sta chovanců nalézá tu krásný návod k budoucímu zdroji výživy. Všude pracuje se na zakázku, zvláště díla milosrdenství se vzájemně podporují, a proto jsou na př. dámy řádu Kalvarského stálými zákaznicemi dílen Rousselových. V jedné síni sedí mistr obuvník se svými svěřenci, maje k ruce jiného ještě vyučence, mravným chováním vynikajícího. Vedle jest síň krejčovská, kde vítají návštěvovatele čiperní hoši s náprstkem na prstě a kratičkou jehlou v obratné pravici. V síni truhlářské zaučují se nejmladší hoblovati smrčku, kdežto zručnější, starší, pracují o dubu. Zámečníci tuží se při stroji, kuží, letují, spravují a robí nové věci s velikou pílí a silou. Hned vedle ozývají se bušivé rány mistra kováře a jeho družiny. Kovářské řemeslo se chovancům Rousselovým nad jiné zamlouvá. V kuchyni potí se s kuchařem tlupa malých kuchtíků, kteří arci zůstanou v umění za ostatními soudruhy, neboť uměleckých lahůdek Auteuillská kuchyně nezná. Sochaři modelují z hlíny a zhotovují velmi obratně pěkné sošky Svatých, jež zdobí již mnohý oltář ve venkovských kostelích. Největší dílna jest tiskárna, ku které druží se slévárna na tiskací písmenka a dílna knihařská. V tomto odboru jest asi 200 chovanců. Zvláště mnoho jest potřebí sazečů, a sazeči z tiskárny Rousselovy jsou již velmi hledáni a dobře placeni. Práce jde tu velmi čile, a parní lisy nečekají nikdy na nové dodávky. Mimo práce zakáznické tisknou se dva týdenní

časopisy, orgány ústavu: »La France illustrée« a »L'ami des enfants«. Oba obsahují články mravně ušlechtilé a vzdělavací, výborné pro dospělou mládež. »La France illustrée« řadí se k nejpřednějším periodickým časopisům francouzským, vynikajíc redakcí a krásnými ilustracemi. Má svou týdenní kroniku, úvahy o veřejných událostech a dobré, bezvadné romány. Členy redakce jsou osoby uznaného talentu a nejeden člen akademie francouzské se zvučným jménem učence. Úprava tisku jest velmi pečlivá; uředníci Rousselovi snaží se dokázati světu, že se z vděčnosti ku svému mistru a otci velmi rychle vyučí za dokonalé sazeče. —

»La France illustrée« vychází každou sobotu o 20 listech velkého formátu. Ilustrace dodávají nejlepší umělci. Roční předplatné činí 20 franků. Neméně pečlivě jest redigován »L'ami des enfants«, list mládeže pro školu i dům, zábavný i poučný. Jeho články vynikají zvláštní umělostí učiti hravě, jakož i ve vzácné rozmanitosti a novosti látky. Stojí ročně 10 franků, 1 číslo 25 centimů.

Všecky tyto dílny stojí ohromné peníze, a výtěžek sotva stačí na zaplacení platu mistrů, kteří chovance učí. R. 1882. stály dílny i s »La France illustrée« 29.645 fr. 75 cent. a vynesly 27.294 fr. 50 cent. Čisté ztráty bylo tedy 2351 fr. 15 cent. Toť obyčejný prospěch milosrdenství. Bez dobročinnosti štědrého obecenstva byl by dům Auteuillský již několikrát musil zavřítí svoje místnosti a svěřiti toulavý materiál zase ulicím, ve kterých jej byl sebral. Úhrnná summa vydání za r. 1882. čítala 211.753 fr. 50 c. Pro každé dítě byla vy počtena denní potřeba na 1 fr. 77 c., připočtou-li se pak i denní výlohy pro vydržování domu až i 1 fr. 94 c., i jakého tu třeba pozoru, aby tento rozpočet nebyl překročen! Což by znamenalo vydati pro jednoho žáka o půl centimu více? (centime obnáší asi náš trojník). Čtenář se usměje. A hle, na konci roku objevil by se schodek 5475 fr.! Jest na bíledni, že od roku 1882. výlohy zase značně stouply. Toho však abbé nedbá; přijav sirotka, přijal především jeho duši, té ujímá se hlavně, a prospěch mravní jeho dílen září jako slunce proti hmotnému zisku. Co duše jiných učňů v dílnách trpí a hnilobě podléhají, žijí učňové Auteuillští v atmosféře posvátné dílny Nazaretské; v Auteuillu nezapomíná se pro práci tělesnou na duše a na povinnosti ke Tvůrci, které připomínají člověku jeho důstojnost. Práce jest jim cestou, vedoucí k Bohu, povinností milou, ku které vesele spěchají po krátké modlitbě, nebo po osvěřujícím odpočinku na čerstvém vzduchu. Jaký to rozdíl proti učňům ve světě, kterým jest dílna mornou pro duši i tělo, a práce trestem a mukou.

I v té věci dbá abbé prospěchu svých chovanců, že nepřipustil do dílen svých zaměstnání příliš lehká, kterým se učeň za několik neděl, ba dní, snadno vyučí, která však nemohou později býti spolehlivým pramenem k výživě. Z mnohých stran bylo mu nabízeno, aby užil práce učňů ve prospěch ústavu a dal jim zhotovovati řetízky, papírové vějíře, skříňky, sešity, knoflíky a podobné drobotiny, jaké zhotovují se v polepšovnicích, a kterým se dítě hravě naučí. Vědí však také propuštění káraci, že jim toto umění později k životu málo přispívá, a že musí posléze vzíti za vděk práci nádennickou. Proto volí abbé jen řemesla, kterých je stále třeba, pro která jsou chasníci vždycky hledáni, a která tudíž mohou pojistiti budoucnost. Domnívají se arci mnozí lidé, že abbé dílnami mnoho vyzíská, leč každý, kdo

trochu blíže přihlédně, přesvědčí se, že jen v pravdě mistrovskou hospodárností v ústavě lze toho docílit, aby stále stoupající náklad mohl býti uhrazen. Vždyť roční vydání ústavu činí pěknou summu až 300.000 franků, z čehož vyživí se, ošatí a vyučí tři až čtyři sta dětí. V ústavě bylo již vyučeno na 10.000 hochů. Zachránil je abbé všechny v pravém toho slova smyslu? A Maxime du Camp odpovídá ve stkvělém díle svém: »Nikoli; ale právem mohu tvrditi, a fakta dokazují, že ze sta dětí vyučených v Auteuille osmdesát vytrvá na dráze poctivosti. Všickni arci nezachovají si víru neporušenou, všickni nebudou choditi v neděli pravidelně na mši svatou, snad se ani všickni nebudou modliti ráno a u večer, ale všickni jistě uvidí jen v práci své právo k životu a budou lpěti na svém řemesle; žádný z nich jistě nepohání kněze a nebude znám policejnímu komisaři. Osmdesát ze sta! Toť výsledek věru ohromný, a majetník ústavu doznává, že by byl ještě větší, kdyby Auteuillský sirotčinec byl vskutku vychovatelnou pouze sirotků, neboť nejhoršími členy ústavu jsou děti zpustlých rodičův, kteří ob čas svoje dítě navštěvují neb vyvádějí. Jediná taková vycházka chlapce s otcem pokazí všecku mnohatýdenní práci a zničí všecken dosavadní prospěch. Maxime du Camp, zkušený znalec lidu, líčí takovou návštěvu chlapce u rodičův, při níž otec navrhuje na počest synovu »bene«. I zajde si celá rodina do putyky, kde jsou již shromážděni přátelé a přítelkyně rodičů. Chlapec host je terčem pozornosti, všickni mu připíjejí a jej k pití nutí, bavíce se tím, že jitří v něm smysl k oplzlostem. A otec, vida hocha opilého opakovati mrzké významy a dvojsmyslná slova, směje se s chloubou: »Bude to kujon!« Napomínati takových rodičů, domlouvati, vysvětlovati jim zhoubu dítěte, bylo by věcí marnou. A proto spokojuje se abé jediné tím, že seč možná děti takové od rodičů vzdaluje. Na štěstí není láska rodičů takových nikdy příliš silná a netouží po častém styku s dětmi, kterých se zbavila, a které ničeho nevynášejí, jinak bylo by lepší vychování těchto dětí zhora nemožno. Dítě, jež nikdy nevychází ku příbuzným, k nakaženému krbu, kde pohasly všechny dobré pudy, kde slyšeti jen hovor o podvodech a zločinu, viděti jen opuchlé tváře a vypoulené zraky opilství, jež naopak vyjde toliko časem k dobrodinci naň platícímu, liší se nevýslovně od druhu, jehož rodiče častěji odvádějí domů a čekají jen, až by se vyučil, by učinili z něho pomocníka svých zločinů. Tak musí abbé stále vésti vytrvalý boj nejen proti hříšným, ne-li přímo zločinným návykům žáka, nýbrž i proti mnohým rodičům, kteří na pohled mimovolně ničí všechny dobré výsledky kázně a spořádaného života. A při tom všem dokazuje přece zkušenost, že ze sta vychovanců osvědčuje v životě osmdesát mravní sílu ctnosti a jedná vedle zásad v ústavě přijatých. Není snad jiného ústavu v našem věku, mimo ústavy Boscovy, kde by tak zřejmě jevílo se a dozrávalo ovoce požehnání Božího.

Ze žáků zvláště mravných a nadaných volí abbé chlapce bystrého rozumu a vytrvalé povahy pro studium. Ti jsou odděleni od ostatních, mají svého zvláštního vychovatele kněze a připravují se ku stavu kněžskému. Modlí se, pracují, učí se poznávati zásady, o které musí se opíratí křesťanská dílna, a tvoří společenstvo »učeníctví Ježíše Krista«. V těchto kněžích vychovává si abbé síly, které by i později dílo jeho dovedly udržeti. Má nyní již několik vychovanců kněží, kteří jsou mu vydatnými pomocníky a jistou zárukou zdárné budoucnosti.

Ve smutné noci.

en křídla noci temně v dálku šumí,
a ty jsi v srdci mém tak sám a sám —
tu na světě ti žádný nerozumí,
i zdviháš oko k tmavým výšinám. —

Ó, duše, doufej! — Rosa růži najde,
a včela najde v hloubi skrytý pel
i v zazápadní kraje slunko zajde —
proč by tvůj Bůh tvé srdce nenašel!?

Šla bílá dívenka ...

la bílá dívenka — Maria Panna. —
V červánku hořela východní strana
a jitřenka blyštěla v ní —:
»Kéž bych já mohla tou hvězdičkou býti!
Ona jde před sluncem, ona mu svítí,
a pod ní svět tmavý se dní!«

Šla Panna Maria zahradou štěstí —
viděla nevinnou liliji kvéstí
a poupátko pučelo z ní —:
»Ó kéž bych byla tou květinou bílou,
rosou se třpytí a vůni má milou
a poupě jí v náruči sní!«

Šla Panna Maria Jerusalemem. —
Zlacenou bání a ze sloně lemem
dům Boží tam do nebe ční —:
»Ó Kéž bych byla tím velbným chrámem!
Oběti hoří tam pověčným plamem,
Žalm Bohu bez konce zní!...«

Máti! jak zářily Betlemské nivy,
žasly a ptaly se, jaké to divy,
an jásal Ti andělský zpěv:
»Zdráva buď, Jitřenko! Dome náš zlatý!
Zdráva buď, Lilije, květe náš svatý!
Buď zdráva nám, Královno děv!«

D. Lutinov.

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

O d s t a v e c p r v n í b).

Ze zjevů tělesných (somatologických) vylíčili jsme stav lethargický a kataleptický, kteréž mají v zápětí úplnou bezcitnost, (anaesthesie) částečné, ano i všeobecné ztrnutí svalstva a vedle toho podivuhodnou ohebnost a podajnost údů. A co při tomto posléze zmíněném zjevu jest nejpodivnějšího: postavení těla, ve které hypnotiseur medium přivede, a jež ono opakuje s uměleckou, dle pravidel klasické mimiky upravenou přesností, není snad pouhou fysikální mechanikou — dle určitého postavení bere na sebe medium také tvářnost, jež držení těla a umístění jednotlivých údů na vlas vyhovuje. Uspavač sepne ruce media — a toto se tváří, jakoby se modlilo; pošine pravé rámě jeho v před a levé v zad — a obličej media jeví úzkost; natáhne obě ruce se zaťatými pěstmi v před — na tváři media objeví se výraz hněvivosti; pravé rámě za uchem škrabající vyvolá výraz rozpačitosti; přimějeme-li medium, aby ruce otevřené napřahovalo v před, tu jeho obličej jeví roztomilý úsměv atd.¹⁾

Než, napovědí možno též provozovati přímý vliv na životné výkony, jako jest na př. oběh krve. Tak sděluje Dr. Méric o experimentu, jež učinil v Nancy M. Focachon, lékárník ze Charmes, za přítomnosti mnohých lékařů. Uspal medium jednoduchým rozkazem: Usněte! Potom mu poručil, aby uvolnil úderý svého srdce, opakuje vždy po chvíli: Dejte pozor — srdce vaše buší volněji — ještě volněji — nyní velmi zdlouhavě atd. Přístrojem k tomu účelu zvláště příhodným (sfygmograf) dokázalo se, že stoupající napovědi pohyby srdeční se uvolnily z 96 úderů za stavu pravidelného na 92·4 za stavu hypnotického. Ještě větší překvapení skýtá náповěď o urychlení úderů svalu srdečního; srdce, které za stavu normálního vykazovalo 102 úderý, buší po napovědi až 115 úderů za minutu. Úkazy tyto ostatně nejsou nové: známo je mnoho příkladů z literatury biologické, že energickým osobám podařilo se ovládati výkony srdeční a výkony dýchadel měrou podivuhodnou. Znáám jest zajisté případ onoho zajeťého Římana, jenž chtěje uniknouti porobě, tak dlouho zadržel dech, až udušením skonal. Tarchanof vypravuje o jistém mladém muži, že tlukot tepny dovedl urychlit z 84 rázů na 130 za minutu! Po delším cviku podařilo se lékaři Schlesingerovi urychlit své žilobití z 85 rázů na 160 za minutu!²⁾

To by tedy nebylo nic nového! Ale překvapující novinkou je ta věc, že cizí vůle (hypnotiseurova) jest s to, aby v organismu osoby druhé přivodila tytéž změny životné.

¹⁾ R. v. Krafft-Ebing, Hypnotische Experimente pag. 26.

²⁾ Élie Méric o. c. pag. 100.

A nyní přijďme k úkazům duševním, které jsou pro psychologa nejzajímavější. Úkazy tyto jsou: klam jednotlivých smyslů, halucinace, porušení paměti, sebevědomí, vůle, reprodukce období životních, dávno minulých, rozpoltění představy »já« a t. p. Na doklad toho uvedeme některé konkrétní případy.

Dr. Charcot opakoval na př. před abbé Méricem mnohokrátě následující experiment. Medium byla hysterická žena R... Uspav ji, pravil Charcot hlasem autoritativním: »Až se probudíte, neuvidíte více pana Mérica, neboť odešel.« (Méric však zůstal.) Na to Charcot, dechnuv lehce na víčka hypnotisovaného media, toto probudil. (Probuzení zdánlivé, neboť medium bylo uvedeno ve stav somnambulický.)

»Podívejte se na pana M.,« dí Charcot, ukazuje na přítomného abbé.

»Na koho, pane doktore?« odpovídá R. hlasem udiveným.

»Na pana M., jenž stojí před vámi a jenž s vámi před chvílí mluvil.«

»Vždyť ho není tuto, před chvílí odešel.«

»Neodešel, což ho opravdu nevidíte, vždyť stojí u vás.«

»Ba ne! Kromě vás, pane doktore, nevidím nikoho!«

Abych se přesvědčil,« vypravuje Dr. Méric, »zdali se R. nepřetvářuje, postavím se těsně před médium: přece mne nepozoruje. Křičím mu do ucha ze všech sil — neslyší mne; střelhbítě mávám kusem papíru kolem jeho očí: ani brvou nepohne; táhám je za vlasy, abych pocitem bolestným upřel na sebe pozornost — vše nadarmo! patrně pro medium ani neexistuji! Se zrakem vypouleným pohlížím, jakoby do neurčité dálky, nestarajíc se o to, co se kolem něho děje.«

Alfred Binet učinil následující zajímavý pokus, o němž sděluje: Napověděl jsem mediu, ve spánek hypnotický pohříženému, že, až se probudí, mého přítele přítomného sice nebude viděti, ale že bude slyšeti jeho hlas. — Medium se probudí. Můj přítel M. F. se mu posadí naproti; nepozoruje ho. M. F. podá mu ruku: medium si toho nevšímá, sedíc docela pokojně na židli. Pojednou vysloví medium podivení nad tím, že pana M. F., který přece před malou chvílí byl zde, nepozoruje. Na to já: »Odešel,« pravím, »můžete se vrátiti do nemocnice do svého oddělení.«

Zatím se můj přítel byl postavil přede dveře. Žena vstane, poroučí se a chce odejíti. Než, u dveří narazí prudce na mého společníka, o jehož přítomnosti nemá ani zdání, a tato záhadná překážka, která jí brání vyjíti ze dveří, přivede ji do velikých rozpaků. Znova zaměří ke dveřím, znova narazí na neviditelnou překážku a na celém těle se chvějíc, vrátí se ke své židli.

Na to učiním nový experiment. Vstavím klobouk na hlavu svého přítele, a ejhle! Osoba vidí klobouk, jenž visí ve vzduchu, a úžas její nezná mezí! Vezmu plášť a přehodím přes ramena pana M. F.; medium pozoruje plášť se zrakem vytřeštěným a na mou otázku, co vidí, odpoví, že vidí nějakou velikou prázdnou loutku. Poručím nemocné, aby se opět usadila ve svém křesle. M. F. popojde za ni a prstem dotýká se tu nosu, tu čela, tu tváře, tu hlavy media. Toto při každém dotknutí snaží se rukou zaplašiti neznámého škádlitele (bylat jí napověděna pouze nevidomost p. M. F.).

Táží se jí po příčině. »I tak mne pořád něco štípe v obličejí a na hlavě,« odvětí. Rozkáží jí, aby mávla napřaženou rukou do vzduchu!

Učini tak, v tom však můj přítel zachytil úder, uchopiv ji za ruku. »Co je to?« díím, vida, že se kysele tváří. »Dostala jsem náhle křeč v podloktí,« praví.

Než, aby snad některý skeptický čtenář se nedomníval, že jen u národů románských, již vynikají zvláště čilou obrazotvorností, podobné věci jsou možny, dovolíme si uvéstí případ, který se udál v Praze r. 1890.

Dr. F. Kulhavý představil v kruhu svých přátel mladého číšníka, s nímž podnikl mnoho zajímavých hypnotických pokusů. Za krátkou dobu upadl číšník v somnambulické snění, v němž představy mu suggerované bral za skutečnost. Pije na př. pivo, domníval se píti šampaňské a věrně napodobil opilost. Potom chodil po domnělých schodech, skákal přes domnělý příkop a po napovědi hypnotiseura viděl v duchu hořící dům, v něm byli lidé v nebezpečí. I bušil rukou do zdi, jakoby rozbíjel okna hořícího domu a počínal sobě jako hasič. Když mu bylo namluveno, že je psem (!), začal štěkati a choval se přesně jako pes a t. p. (Nedělní Listy »Hlasu Národa« z února r. 1892.)

Pokusy tyto připouštějí ovšem nescíslných variací! Hypnotiseur může vzbuditi hallucinace povahy kladné i záporné, pomatení buď všech smyslů najednou nebo smyslu jednotlivého, porušení osobního sebevědomí a paměti (amnésie). Nemohouce pro obmezenost místa pouštětí se do líčení podrobného, zmíníme se pouze o zjevech hypnotických, kde hypnotiseur tak sobě podmaní vůli media, že toto rozkaz suggerovaný bez váhání vykoná, byť se i jednalo o zločin!

W . . . , pacientka na Salpêtrière v Paříži, upadne v somnambulické snění po několikerém potírání týla. Na to rozpře se mezi ní a lékařem M. de la Tourette následující rozhovor:

»Až se probudíte . . .« — »Ale vždyť nespím.« — »Vím dobře, ale dejme tomu, že spíte. Tedy, až se probudíte, otrávíte p. M. G.« — »Ale, přestaňte, jak pak kdyby vás někdo slyšel.«

»Nebojte se, jsme zde úplně sami.« (Bylo sice přítomno více svědků, ale tito po napovědi pro medium neexistovali, jak svrchu bylo ukázáno.)

»Ale, proč bych otrávila pana M., nejsemť travičkou.«

»Nevíte-li, že týž pán byl příčinou vašeho rozdvojení s paní R.?«

»Jděte, to není pravda.« — »Pravím vám, že je tomu tak.«

Po těch slovech je viděti na obličeji média, že bojuje krutý duševní zápas: pomalu odpor jeho ochabuje, a naposledy prohlásí, že je k činu ochotno.

»Avšak,« praví po chvíli, »jedu nemám po ruce; jak pak, abych mu vrazila nůž do těla, nebo ho zastřelila?«

»To by dělalo veliký hluk. Zde máte sklenici piva, k němuž přimíchám jedu. Dr. Tourette dělal, jakoby vskutku do piva sypal jedovatý prášek. Až se probudíte, nabídnete panu M. tuto sklenici piva. Avšak, ať se děje cokoliv, nesmíte sobě vzpomenouti, že jsem já vás k tomu navedl, nesmíte, byť vás i za účelem vyzrazení uspali znova;« — »Rozumím.«

Lehkým dechnutím na oční víčka pacientky tato se probudí, načež se odehraje následující výjev: Je nás v laboratoři osm osob, které medium dobře zná. I chodí od jednoho k druhému, hovoříc o různých věcech, vyptávajíc se na pokusy fotografické k účelům

lékařským, s nimiž jsme se právě obírali; ani v nejmenším neprozrazuje myšlenky, které jí mozkiem zmítají. Avšak nezapomněla na příkaz suggerovaný a pojednou pozorujeme, že se obrací k panu M.

»To je dnes horko,« dí k panu M., »já nemohu žízeň ani vydržeti. Neráčíte míti žízeň, pane M.? Poprosila bych pana L., aby nám daroval láhev piva.«

»Nenamáhejte se, slečno; ujišťuji vás, že nemám žízeň.«

»To je při tomto horku nemožno: co vidím! pan L. již mému přání vyhověl — vizte, zde je sklenice piva.« (Při tom uchopí sklenici, v níž se kryje domnělý jed, a podá panu M.) »Račte pít, přece mi nedáte košem?«

»Díky, nemám žízeň.«

»Snad se nedomníváte, že je ve sklenici něco škodlivého? Abych vám dodala odvahy, napiji se dříve sama.« Přiloží sklenici ke rtům, tváří se, jakoby pila, ač se střeží, aby ani jediné kapky nepožila. Na to pije G. zvolna, při tom hledě pevně do očí media, jehož obličej pojednou zbledne. Pan G. dopil, — a nic se mu nestalo. Medium je nad tím velice poděšeno, že se útok nezdařil, a jest se obávati, aby nebylo zachváčeno křečí. Než, tu pojednou pan G. vzpomene si na svou úlohu, kterou mu jest hráti, zavře oči, potácí se a klesne na podlahu. »Už to je« — mumlá medium mezi zuby. — Přiskočíme k domněle mrtvému příteli, hořekující nad neštěstím, pošleme pro lékaře a pro policii (ovšem na oko!). Dobrý náš známý hraje úlohu vyšetřujícího soudce, zavede s přítomnými protokol a konečně obrátí se také ke slečně W.: »Slečno, vy zajisté za nic nemůžete. Nechováte snad nějaké podezření? Nemyslíte, že nápoj byl otráven?« W. odpoví resolutně: »Jak by to jen bylo možné? Vždyť jsem pila ze sklenice dříve, a nic mi to neuškodilo!« Ať jsme činili, co chtěli — W. stála na svém, že o ničem neví: avšak bylo na ní pozorovati neobyčejné rozechvění, a proto z obavy před hysterickými záchvaty, které by se byly snadno mohly dostaviti, uspali jsme W. znova mocným úderem na kovový talíř (tam-tam).

V somnambulickém stadiu čís. 2. věděla W. o všem, co se bylo ve stadiu čís. 1. přihodilo, a proto jsme jí suggerovali, že se jí to pouze zdálo, a že to není pravda. Probudivši se ve stav normální, nevěděla o ničem!³⁾

Podobný pokus učinil v Praze r. 1890. Dr. Kulhavý s číšníkem, o němž již byla řeč. Sdělujeme se čtenáři pokus ten dle referátu »Hlasu Národa«.

Dr. Kulhavý suggeroval uspalému mediu, že minulé noci jeden pán zabil v městských sadech jistou dívku a že mrtvolu hodil do rybníka. »Vy musíte o této vraždě míti vědomost!«

»Zde jest soudce,« pravil doktor, ukazuje na jednoho z přítomných hostí, »tomu odhalíte, co o vraždě víte. Vrah je rovněž v této společnosti — poznáte ho podle růže, kterou má v knoflíkové dirce. Bude-li soudce žádati, musíte výpověď svou i přísahou potvrditi; sotva však zvednete ruku k přísaze, ochromne vám a zůstane raněna šlakem až do čtvrti na desátou.«

Na to doktor médium probudil. Číšník vstal a vedl sobě, jakoby se s ním nebylo nic přihodilo; — dostavilať se u něho amnésie,

³⁾ Élie Méric op. c. pag. 90

úplné zapomenutí — ač představa suggerovaná v duši jeho byla skryta, doutnající, abychom se drasticky vyjádřili, jako jiskra pod popelem a čekající na žádoucí příležitost, aby vybuchla silou elementární jako prachový podkop, do něhož jiskra nítící padla. Zatím číšník šel po svém zaměstnání, obsluhuje přítomné hosti. Tu náhodou přiblížil se k pánu, jenž mu v napovědi označen byl jako vrah — podává mu sklenici piva, uzřel výše zmíněnou růži v dirce u kabátu, a rázem oživila celá suggerovaná scéna v duši jeho! Zbledl leknutím a málem že podnos se sklenicemi neupustil na zem! Nevýslovná rozpačitost zjevila se na jeho tváři — popocházel plaše kolem stolu, nevěda, co by si počal, až tu náhodou ocitl se u pána, jenž mu v somnambulickém stadiu označen jako soudce. Přiblíživ se k němu, začal mu pojednou vyprávěti o tajemné vraždě, která prý minulé noci v sadech městských se stala, a když domnělý soudce nedůvěřivě kroutil hlavou, chtěl i přísahu na to složiti! Ale sotva pozvedl svoje rámě, skleslo toto jako ochromeno a zůstalo tak, až hodiny oznamovaly čtvrt na desátou. —

Že medium ostatně je schopno dopustiti se zločinu kteréhokoliv, byl-li mu v somnambulickém stavu vnuknut, o tom nemůže býti ani nejmenší pochybnosti. Na fakultě v Nancy učiněno v té příčině nespočetných hodnověrných pokusů. Tak na př. suggeroval profesor Liégeois jisté dívce, aby otrávila svou babičku, vsypajíc jí za následujícího rána do kávy otravný prášek, který jí hypnotiseur doručil. Dívka také vsutku domnělý jed — byl to tlučený cukr — babičce do hrnčičku kávy vsypala. V jiném případě suggerováno medium, aby jistou osobu udalo u soudu ze žhářství. Medium skutečně také došlo k soudu a vypravovalo svoje udání, líčíc při tom podrobné okolnosti, které mu ani nebyly suggerovány, a jichž reprodukce pouze dle zákona o sdružování představ se dá vysvětliti. Jsou-li již úkazy tyto nanejvýš podivuhodné, co máme říci teprve o t. zv. post-hypnose (hypnose à échéance, Suggestion auf lange Sicht), kde medium uchová rozkaz suggerovaný ve stavu latentním pod úrovní vědomí po delší dobu, a teprve potom sáhne k činu, když lhůta předurčená vypršela? V tomto okamžiku vymršť se představa suggerovaná jako nějaká spruha na povrch vědomí a dohání přímo fatalisticky medium k činu. Dr. Beaunis uvádí případ, kde mezi napovědí a výkonem uplynulo 172 dnů — ano, tento učenec je přesvědčen, že lhůta tato může býti prodloužena i na několik let!

Posléze může hypnotiseur namluviti medium, že jest v tom neb onom období životního vývoje, načež medium sobě počíná tak, jak toho ono suggerování právě vyžaduje.

Psychiatr Hebold sděluje následující případ: Napověděl jsem starší již dámě v hypnose, že jest malým děvčetem. Hned začne mluvit tenkým hláskem, jakoby děckem byla. Pravím jí postupně, že jí je 6, 9, 12 let a dám jí tužku do ruky; píše věrně tak, jak se na školáčku 6letou, 9letou atd. sluší — z počátku velmi neohrabaně, každé písmě na mysli přemítajíc, postupem čím dál, tím úhledněji. O suggerovaném věku 6 let dovede počítati pouze do 20 — ví dobře, kolik jest 10+10, ale neumí sčítati 10+11, ví, že je pokřtěna, ale není jí známo, proč je křest sv. ustanoven atd.⁴⁾

⁴⁾ Dr. Drucker: Die Suggestion und ihre forensische Bedeutung pag. 36.

Ale nejen ženy, nýbrž také muži jsou podobné suggesti přístupni. Dr. Moll léčil rheumatického churavce, jenž se byl účastnil v německo-francouzské válce krvavé bitvy u St. Privatu. Zpozorovav na něm způsoblost pro pasivní hypnósu, učinil s ním Dr. Moll následující pokus. Napověděl mu ve spánku hypnotickém, že se stal o 19 let mladším a že se píše 1871. Rázem oživila v mediu vzpomínka na válku onoho roku a představy dotyčné, vyronivše se z tůně paměti, vystoupily nad práh vědomí. Bývalý důstojník se vzpřímí, udílí rozkazy mužstvu svěřené mu batterie a komanduje: »Palte!« Hypnotiseur (Dr. Moll) se ho ptá, zná-li doktora Molla. »Nikoli,« zní odpověď, »můj lékař se jmenuje R. — Dra. Molla neznám.« O svém rheumatismu, pro nějž přece u Dra. Molla meškal, nevěděl rovněž ničeho, cítí se býti úplně zdrav. »Na mou další otázku,« vypravuje Moll, »kdo tedy jsem, odpoví, že neví.«

Zajímavé jest, že jsem nebyl s to, abych přiměl ho k couvnutí na zad o několik jen kroků. Na moje doléhání dostanu vždy tuže odpověď: »Bez komanda necouvnu ani o krok...« Namlouvaje mu bez přestání, že mne musí znáti, posunu rázem celou scenerii. Poznává mne, vpraví se do svého skutečného věku, ví, že trpí rheumatismem, ale o výjevu, který se před chvílí odehrál, nemá ani potuchy.⁵⁾

V měsíci červnu t. r. vzbudily veliký poplach pokusy, které konal proslulý lékař Vídeňský Krafft-Ebing za přítomnosti četných kollegů. Mediem byla slečna Cl. Pieglova, u které před několika lety náhodou byla objevena náchylnost k hypnóse a suggesti, ačkoliv u ní nebyly pozorovány ani nejmenší příznaky hysterické nebo kterékoliv neurósy a psychósy. Okolnost tato nabývá veliké důležitosti vůči tvrzení jiných učenců, že hypnósa se zdaří pouze u osob chorobných čivů, a že jest sama stavem pathologickým, jakýmsi druhem hysterické neurósy, k čemuž Krafft-Ebing podotýká: »Nach meiner Erfahrung hängt die Hypnotisirbarkeit von einer seelisch-körperlichen Disposition ab, gleich einer beliebigen andern Veranlagung. Sie dürfte sich häufiger bei Nervengesunden als bei Nervenkranken befinden.«⁶⁾

Než, přejděme k zmíněnému pokusu.

Krafft-Ebing suggeroval sl. Pieglově, která je narozena r. 1860., že je malým děckem — potom žákyní, slečnou a t. p., kteréž úlohy medium vykonalo s úžasnou přesností. Slavný psychiatr je o tom pevně přesvědčen, že kterýkoli klam nebo přetvářka media jsou úplně vyloučeny, a vede kritický výklad o pravdivosti úkazů popsaných následovně:

1. Časté a rozmanité pokusy vyvolávání dřívějších fází životních vyznamenávaly se takou nenuceností, bezprostředností a věrností, že stojíme před dilemmatem: Buď jsou úkazy zmíněné bezprostředním výronem duše, v níž oživily pojednou obrazy z dob dávno minulých, nebo jest slečna Pieglova nejženiálnější herečkou z povolání.

Pro úsudek poslední schází nutné předpovědi: medium nevyniká zvláštní inteligencí, ač třeba doznati, že nelze je počítati k lidem ducha omezeného. Její talent mimický jest nepatrným. K tomu přistoupí jiné vlastnosti: Slečně je cizí veškerá strojenost, pathos nebo touha po obdivu, které s talentem divadelním obyčejně jsou spojeny —

⁵⁾ Krafft-Ebing, *Hypnotische Experimente*, Stuttgart 1893.

⁶⁾ Krafft-Ebing op. c. pag. 35.

tedy nezbyvá nic jiného, než uznati opravdivost zjevů duševních léčebných, jak to činí Krafft-Ebing a s ním všichni nepředpojatí pozorovatelé!

2. Osoby, které slečnu P. znaly od útlého věku, potvrdily, že, pokud paměť jejich sáhá, vedla sobě v mluvě, posuňcích, ve hře, při práci na vlas tak, jako za stavu hypnotického.

3. Pečlivým přirovnáním písma napsaného v hypnotickém stavu k písmu let minulých objevil se překvapující úkaz: obě písma nápadně byla sobě podobna po stránce krasopisné i pravopisné. Mezi jiným přinesla matka sl. P. sešit dceřin z roku 1869., když jí bylo 9 let. O nějakém dohodnutí nebo srozumění s dcerou nemůže býti ani řeči, neboť sl. P. nevěděla, že pro sešit bylo posláno, a matka rovněž nevěděla, proč sešit přináší, a ejhle, obě písma nápadně si byla podobna.

4. Mediu suggerován věk 7 let; vstoupivší matka, která přinesla sešit výše zmíněný, k slzám byla pohnuta nad dětinným počínáním svého dítěte a dotvrdila, že poznává nade vši pochybnost jasně svoji sedmiletou Klementinu. I poručil jsem mediu, aby se obrátilo; (až posud stála k matce zády obrácena).

Nesnadno vylíčiti změnu jejího obličeje z dětinské bujnosti v úzkostlivý úžas! Z počátku udiveně pohlížela brzo na matku, brzo na mne a na mou otázku: »Nuže, kdo je to?« zvolala: »Matka — ale — ona — vyhlíží — docela jinak!« bolestný vzlykot udusil další slova. Hned ji upokojil hypnotiseur, přivodiv u ní dotknutím víček očních hypnotický spánek (II. . . škola Vídeňská má jiné roztřídění stadií hypnotických než francouzská) suggeroval jí zapomenutí, a nařídív matce mlčení, probudil medium za šetření obvyklých pravidel.⁷⁾

Tolik o zjevech psychologických, které ovšem za různých okolností skýtají nesčetných obměn.

Uvedeme nyní zjevy léčebné či therapeutické, které vylíčíme pouze celkově, abychom dospěli k odstavcům dalším. Dr. L. Hirt ve Vratislavi vyléčil pomocí suggestce 12letého chlapce Ekharda Kl., syna medicínalního rady Dr. Kl., ze zvláštního kašle, kterým nebožák trpěl po 4 leta tak, že musil ze školy vystoupiti. Frant. W., 13letý syn vdovy po staviteli ve Svidnici, stížen byl již po delší dobu chrapotem, který pomalu přešel v úplnou afonii. Nejznamenitější specialisté prohlásili po ohledání hlasivek pacienta, že není naděje na uzdravení. Dr. Hirt uvedl pacienta do umělého spánku a suggeroval mu, že jest úplně zdrav, a že celá choroba je výplodem jeho fantasie. Pokus se zdařil úplně — chlapec nabyl svého hlasu během několika minut. »Jak »Politik«, která tyto případy uveřejnila, dokládá, byly oba předmětem úvahy v odborném časopise »Wiener medicinische Wochenschrift«.

Mýlil by se však velice, kdo by se domníval, že by suggestce mohla se státi universálním lékem, jakousi »panacée«, kterou zručný lékař nemocnému »vymluví« chorobu kteroukoliv. Pouze ony choroby, které mají v rozrušených čivech svůj původ, jsou pro suggestivní léčení způsobitelné. Dr. Forel, Dr. Bernheim a j. uvádějí zejména různé neuralgie, migrénu, nervósní nechut k jídlu, rheumatism, záduchu,

⁷⁾ Krafft-Ebing op. c.

ochrnutí údů, padoucnici, hysterii, škytavku, ošklivost před jídlem (anorexie) a různé škodlivé návyky, jako alkoholism, morfinism a t. p., choroby, které v četných případech odstraněny byly hypnotickou suggestí, když všechny jiné prostředky se byly ukázaly nedostatečnými. Bezcitnosti (anesthetie), která je hlavním příznakem stadia lethargického, používají mnozí lékaři, konajíce operace chirurgické: trhají zuby, vyřezávají škodné novotvary, odlučují od těla nemocné okončetiny — to vše bez bolesti! V nemocnici Salpêtrière docela podařilo se doktoru Voisinovi vyléčiti v krátké době několik osob choromyslných pouze hypnotickou suggestí.

Ozývají se však též hlasy varovné, které léčení hypnotická zavrhují, uvádějíce příklady, kde pokusem nemoc se ještě zhoršila, nebo kde k chorobě dřívější přidružila se nová. Tak vypravuje Dr. Benedikt, že jistý studující v hypnóze na jedno oko úplně oslepl; také druhé oko bez pohromy nezůstalo. V příčině operac ve stavu bezcitnosti lethargické konaných poukazují jiní k tomu, že pacient mnohdy předčasně se probudí, a chloroform skýtá větší záruku zdaru. Hypnóza sama v sobě není prý experimentem tak nevinným, jak se na první pohled zdá. Medium může si uloviti trvalou památku: bolení hlavy, náchylnost ke křeči, závrať, ano při častějších pokusech všeobecné ztrnutí není vyloučeno. K tomu odpovídá veliký zastánce therapie hypnotické Dr. Moll následovně: »Hypnotism sám je neškodný — škodlivým je pouze jeho zneužití. Ale tak se to má se všemi léky. Na 1000 narkós chloroformem připadá na nejmiň 1 úmrtí. Totéž platí o antipyrinu, morfiu atd.

Krafft-Ebing se vyjadřuje ještě důrazněji: »Leider, dass die therapeutische Seite der Suggestiv-Behandlung verkannt wird. Ueber die Einwendung, dass die Hypnose künstlich geschaffene Unfreiheit, Blödsinn und Wahnsinn bedeute, gehe ich einfach hinweg (sic!). Bei psychiatrisch-neurologischer Bildung, Erfahrung und technischer Schulung seitens des Arztes ist kein Schaden zu befürchten. Es ist eine psychische Operation! Allerdings hat es Fleischer gegeben, die früher chirurgische Operation vornahmen, und so mag es auch Schäferknechte geben, welche eine Hypnose zuwege bringen — aber fraget nur nicht wie?⁸⁾

Patrně soudí slavný lékař Vídeňský dle přísloví: »Si duo faciunt idem, non est idem« a v tom s ním úplně souhlasíme. Ale se stanoviska našeho nikterak nemůžeme sdíleti jeho způsob, kterým mluví o morálním, abychom tak řekli, bankrotu media, přes vážnou námitku, že hypnóza značí duševní otroctví, blbosť, ano, choromyslnost media, jednoduše k dennímu pořádku přecházejí. Neboť, jelikož námitka ta jest úplně odůvodněna a jest velice důležitá, nelze ji tak snadno odbyti. Než, jelikož věc ta náleží vlastně do odstavce čtvrtého, podotkneme posléze něco o oněch zjevech hypnotických, kterých zákony přirozenými vyložiti nelze.

(Pokračování.)

⁸⁾ Deutsche Dichtung 1891—92.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Pokračování.)

V.

Neznámý muž, s nímž se byl Karel minulého dne nedaleko myslivny setkal, obešel zámecký park, prohlédl si z venčí zámek, pokud mohl skrze stromoví viděti, a pak se pustil dolů do vsi. Tam se na chvíli zastavil a dal se zadem kolem domků; snad se nechtěl vesničanům ukázati.

K domkům přiléhaly vzadu malé zahrádky, ku statkům zahrady se stodolami. Někde byla zadní vrata, odkud vedla cesta do polí, zavřena, jinde bylo otevřeno.

U jedné zahrady se neznámý zastavil. »Tamto jest kostel,« pravil sám k sobě, »toto by mohla být fara«.

Z té nejistoty vyvedl jej výrostek, který šel za ním touž cestou. Řekl mu, že zahrada ta patří panu faráři. Neznámý pootevřel vrata, která byla jen přivřena, a vešel přes zahradu do dvora. Vstoupiv do síně, ptal se po panu faráři.

Hospodyně paní Anna s podivením hleděla na neznámého, který přišel tak neobvyklou cestou. Nicméně ukázala mu mlčky na dvěře farářova pokoje. Neznámý zaklepal a na zavolání vešel do vnitř.

»Odpustte, důstojný pane,« promluvil pozdraviv, »že neznámý k vám přicházím.«

»Čeho si přejete?« otázal se duchovní povstav a odloživ noviny, jež byl právě četl.

Neznámý byl nyní jaksi na rozpacích. »Rád bych se na něco otázal, důstojný pane,« pravil po chvíli, »a nemám k nikomu důvěry. Doufám, že jako kněz povíte mi pravdu, a také nikomu nezjevíte, nač jsem se vás tázal.«

»To jest,« doložil farář, »nebude-li mou povinností, abych tak učinil. — Kdo jste, prosím?«

»Kdo jsem? To je těžko říci. Teď vlastně nejsem ničím. Byl jsem cestujícím agentem, písařem, také výpomocným učitelem, všeličím.«

»To je jako devatero řemeslo.«

»A desátá žebrota, chtěl jste bezpochyby říci. Máte pravdu: jsem na nejlepší cestě k žebrotě. Ale to vám může dostačiti, důstojný pane, že nejsem ještě špatným chlapem. Jmenuji se Brůžek.«

»Posadte se tedy, jsem ochoten vás vyslechnouti,« řekl duchovní, v němž podivný cizinec budil zvědavost.

»Děkuji, nebudu dlouho obtěžovati, velebnosti; chci se otázati, nezdržuje-li se zde v zámku jistá Matylda Tovaldová.«

»Matylda Tovaldová? Slečna Matylda je zde — Tovaldová — ano, jmenuje se tak, tuším.«

»A jak dlouho je zde, prosím?«

»Jak dlouho? Já jsem zde osmnáct let, a když jsem sem přišel, slečna Matylda již tu byla, ale nedlouho.«

»Tedy asi dvacet let,« prohodil neznámý. »Ostatně mýlka tu není ani možná. — A co tu vlastně dělá?«

»Co dělá? Je společníci paní hraběnky,« pokrčil duchovní ramenoma; »nyní spíše společníci churavé komtesy.«

»Paní hraběnky? Tedy pan hrabě Osvald Vrátenský je ženat? A ne s Matyldou?«

»Nu ovšem, s paní hraběnkou.«

Neznámý se na chvilku zamyslel. »Ještě jednu otázku si dovolím, velebnosti. Nepovídá se nic o panu hraběti a slečně Matyldě?«

Farář se zadíval na cizince. »Poslouchejte, pane,« pravil, »já vás neznám a ochotně jsem chtěl odpovědět na vaše otázky. Ale s takovými věcmi mi dejte pokoj. Já nevím, zdali se něco takového povídá, ale pochybuji. A jak vy můžete podezřívati hraběte a slečnu Matyldu z něčeho špatného?«

»Neračte se horšiti, velebnosti,« řekl neznámý prosebně. »Přišel jsem k vám jako k duchovnímu otci, a bylo by mi líto, kdybych vás, nechtěje, pohněval. Moje otázka zdá se vám býti podivnou, snad opovážlivou, ale až vám vypovím kus svého života, pak uznáte, že mám k otázce takové právo.«

»Ale pak,« řekl farář, »nechci slyšeti ani slova. Pomluv a klepů nepřijímám.«

»Není to pomluva — je to pouhá pravda.«

»Nechci ničeho slyšeti; co tě nepálí, nehas, praví přísloví.«

»A přece mne, důstojný pane, vyslechnouti musíte,« řekl cizinec nyní důrazněji.

»Jak — že musím?«

»Ano, musíte — jako kněz a duchovní pastýř zdejší osady. Je to vaší povinností.«

»Jak to myslíte, prosím?«

»Jako duchovní správce musíte pečovati o to, by vaši osadníci vedli život spořádaný — a zámeční obyvatelé náležejí také pod vaši správu duchovní.«

»Toť ovšem. Ale opakuji vám, že ani o hraběti, ani o slečně Matyldě nikdo nic zlého říci nemůže,« namítal kněz.

»Přes to vše já mám příčiny souditi jinak, mám oprávněné podezření. — Ostatně, promiňte laskavě, důstojný pane, vy znáte lépe své povinnosti než já, a nemám ani práva vás na ně upozorňovati. Ale když mi všechno vstoupí na mysl, snadno se zapomínám. Chtěl jsem ještě požádati za nějakou radu. Nemíníte-li mne však vyslechnouti, jsem-li vám obtížný, děkuji vám za vaše zprávy a vzdám se.«

Cizinec myslil to opravdu.

»Počkejte ještě,« vybídl jej farář. »Žádáte o radu, nemíním vám jí odepřít. Vyslechnu vás, vždyť budu si moci učiniti o celé věci vlastní úsudek. Mluvte tedy.«

Neznámý přešel si rukou po čele a po krátké pomlčce počal vypravovati:

»Osiřel jsem, když mi bylo osmnáct let. Rodiče moji byli chudobní a ničeho mi nezanechali. Ve studiích vypomáhali mi dobrodinci, a tak ani po smrti rodičů jsem studií nezanechal, ač vedl jsem život plný bídy a strádání. Vyšed z gymnasia, věnoval jsem se studiím právnickým.

V té době seznámil jsem se s Matyldou. Bylo to praobyčejné

setkání mladých lidí. Vyšel jsem v neděli na procházku za bránu. Za chvíli dalo se do deště, a vracel jsem se domů. Tu jsem spatřil dívku, která pospíchala přede mnou, chtějíc uniknouti dešti. Byl jsem odjakživa pošetilec, který se rád staral o jiné: nabídl jsem se jí, že ji doprovodím s deštníkem k domovu; ona moji službu s povděkem přijala — a známost byla hotova.«

»Tak brzy?« divil se farář.

»Nu, hned ovšem ne — ale nechci své povídání příliš rozvlékat. Sešli jsme se ještě několikrát a pověděli si své smutné osudy. Čeho jsem se od Matyldy dověděl, velice mne dojalo. Byla sirotek jako já, měla však zámožného, bezdětného strýce, matčina bratra. Ten se dívky ujal a poslal ji do Prahy, aby se vzdělávala v jistém dívčím ústavě.

Než, strýc brzy ovdověl, a když se podruhé oženil, nastaly Matyldě zlé doby. Nová teta si muže úplně osedlala, a že byla nadmíru lakomá, nedovolila mu, aby Matyldu v ústavě vydržoval. On byl vůči své ženě slabochem a sám přijel do Prahy, aby Matyldě oznámil, že jí déle podporovati nemůže. Ta byla nyní odkázána sama na sebe. Vystoupivši z ústavu, ubytovala se u chudé rodiny a živila se šitím prádla. Byl to peprný výdělek! Byl bych nad ní zplakal, když jsem pohleděl na její vychřadlou, zmořenou postavu, na prsty rozpíchané jehlou. Naše opuštěnost nás sblížila, vyznal jsem Matyldě lásku, a ona ji opětovala.

Od té doby jsem přemýšlel, jak bych Matyldu vyprostil z bídy. Pozoroval jsem, že je na svůj věk velice vzdělaná, a litoval jsem, že vzdělání to má přijíti na zmar. Počal jsem se obíratí myšlénkou, jak toho docíliti, aby mohla dále v ústavě se vzdělávati, a již jsem se té myšlénky nevzdal.

Od úmyslu k činu byl u mne vždy jen jediný krok. Brzy oznámil jsem Matyldě, co jsem si umínil. Chtěl jsem nechatí studii a státi se někde písařem, abych ji mohl podporovati.«

»To bylo neprozřetelné, pane Brůžku,« podotknul farář.

»Bylo, velebnosti. Ale já neměl nikoho, komu bych se byl mohl svěriti, s kým se poraditi. A Matyldě jsem pomoci musil, raději jsem chtěl trpěti sám, chtěl jsem obětovati pro ni vlastní budoucnost, jen aby ona netrpěla. Byl bych na její věrnost hrady stavěl, jak se říká. Nemohu tajiti, že ona sama se mého záměru zpočátku lekla a všelijak mi jej vymlouvala, ale já jsem byl již pevně odhodlán.

Konečně po dlouhém zdráhání svolila a byla všecka šťastna. Dělalí jsme si do budoucnosti krásné plány. Strýc jí slíbil, že na ni v závěti nezapomene — a dlouho-li mohl býti chudás živ, jsa již stár a máje se ženou pravý očištec! Matylda měla v úmyslu zaříditi si později vzdělavací ústav pro dívky, já bych byl se dal také na dráhu učitelskou — všechno to bylo krásné. Žil jsem téměř o suchém chlebě, ale byl jsem šťasten ve své lásce a ve svých nadějích. S Matyldou vídal jsem se pouze v neděli, všedního dne neměl jsem vůbec času. Do bytu jsem k ní nechodil, scházivali jsme se jenom na procházkách.

Tak uplynul rok. Tu jsem zpozoroval na Matyldě podivnou změnu. Byla jaksi zamyšlena, viděl jsem, že neposlouchá, co jsem mluvil, a kdykoli jsem se jí na něco otázel, vytrhla se z myšlének, jakoby se ulekla. Také se chladněji se mnou rozloučila než jindy. Příští neděli marně jsem na ni čekal.

Když nepřišla ani podruhé, ani potřetí na místo, kde jsme se obvykle scházeli, domníval jsem se, že je snad nemocna, a vešel jsem do jejího bytu. Tam jsem se dověděl, že Matylda se odstěhovala; ale nevěděli, kam.

Ulekl jsem se toho a jal jsem se po ní pátrati. Psal jsem jejímu strýci, domnívaje se, že snad odjela k němu. Ale ten mi krátce oznámil, že Matylda u něho není. Zároveň se tázal, proč se po ní táži a kdo jsem.

Neměl jsem příčiny, abych se strýci něčím tajil. Vyličil jsem mu tedy svůj poměr k ní, nezatajiv ani, jak jsem se jí ujal a k vůli ní studií zanechal. Strýc, místo aby písemně odpověděl, objevil se jednoho dne v mém bytě. Řekl, že přijel schválně do Prahy, aby Matyldu vyhledal, a nalezne-li ji, že mi to neopomene oznámiti.

Přístího dne přišel opět. Byl nemálo sklíčen. Pověděl mi, že Matyldu našel a doložil: »Ale neradím vám, abyste se k ní hlásil. Není toho hodna.«

Více mi strýc neřekl a odejel. Já však jsem nemínil uposlechnouti jeho rady a pospíchal jsem k domu, jež mi naznačil jako nové Matyldino obydlí. V předsíni jejího bytu však mi oznámila jakási ženština, že slečna Matylda žádných návštěv nepřijímá.

»Ale já s ní mluvit musím!« zvolal jsem pobouřen.

»Nemohu vám pomoci; mám přísný rozkaz. Či snad přicházíte od pana hraběte?«

»Od jakého hraběte?« tázal jsem se překvapen. »Neznám žádného hraběte.«

»Pak prosím, abyste odešel, ke slečně jíti nemůžete.«

Přemohl jsem hněv a vzdálil jsem se. Pátral jsem úsilovně, kdo jest onen hrabě, s nímž Matylda se zná, a brzy jsem zvěděl, že se s ní před nedávnem seznámil hrabě Osvald Vrátenský, že jí najal v domě tom byt a téměř denně ji navštěvuje.

V první chvíli myslil jsem, že se zblázním. Sedl jsem a napsal jsem Matyldě dopis plný proseb, zapřísahání a zoufalství. Připomínal jsem jí její sliby, obět, kterou jsem jí přinesl, sliboval odpuštění, jen když se vrátí do svého dřívějšího bytu, a oblaží mne zase svou láskou. — Takový jsem byl blázen, vidíte, velebnosti!«

Pan farář Doubrava pohlížel s účastí na mluvícího a řekl: »Prosím vás, co vám odpověděla? Jsem opravdu zvědav.«

»Co mi odpověděla? Poslala mi malý lístek, na němž stálo asi toto: »Milý příteli! Odpusťte mi, že jsem vás klamala; nečinila jsem to zúmyslně, klamala jsem se sama v sobě, domnívajíc se, že vás miluji. Naše cesty se rozcházejí, nenamáhejte se abyste mne snad přemlouval. Hrabě mne miluje, a já jeho. Uznávám, že jste pro mne mnoho učinil, a děkuji Vám za to. Lituji také, že Vám to nemohu nyní splatiti, nechci činiti hraběti výloh, ale až se stanu jeho chotí, vše Vám nahradím, ne jednou, ale mnohokrát.«

Bídnice! Zmařený čas, zklamané naděje, ztracenou důvěru mi chtěla nahraditi penězi! Byl jsem z toho jako pitomý, nevěděl jsem, co dělám, neviděl jsem a neslyšel. Má práce nestála za nic, a můj chef, u něhož jsem byl zaměstnán jako písař, vida, že mu nadělám více škody nežli práce, propustil mne, a byl jsem bez chleba.

Abych se byl vrátil ke studiím, na to jsem ani nepomýšlel. Za jedno neměl jsem k tomu prostředků, neboť moji dřívější dobrodinci

se ode mne odvrátili, majíce mi za zlé, že jsem lehkomyšlně se studií sběhl; za druhé neměl jsem k tomu ani chuti, ani vůle, jsa v mysli roztrpčen a rozerván. Avšak hlad mne nutil, abych si vyhledal nějaké zaměstnání.

Stal jsem se cestujícím obchodním jednatelem, ale nevedlo se mi valně. Jednal jsem s lidmi příliš poctivě, a to mnoho nevynáší. Pak jsem byl u jisté banky, ale tam se mi vedlo ještě hůře. Sotva jsem se z té provise uživil. Posléze před několika lety stal jsem se výpomocným podučitelem. Rozšiřovaly se školy, a učitelů nebylo, brali každého, kdo se přihlásil. Strávil jsem při tom několik let, a zachoval jsem si z té malé mzdy několik zlatých.«

»Nu, toť jste byl velice šetrný,« poznamenal farář.

»Nikdy jsem neutrácel,« odvětil Brůžek. — »Znenáhla přibývalo zkušených učitelů, školy se již málo rozšiřují, na mé místo přihlásil se zkušený, a byl jsem propuštěn.«

»Ale toť jste mohl přece za ta leta připravit se ke zkouškám a zůstat při učitelství,« mínil farář.

»Ono se to řekne, velebnosti; ale v mých letech už se to špatně studuje. Mně toho z mých vědomostí při těch trampotách v hlavě málo zbylo. A pak, abych se upřímně vyznal, učitelství není mým povoláním; pravda, pokud se týče hmotné stránky, měl jsem přece lépe než agent — ale jinak zase neměl jsem se nikdy tak zle. Ne snad, jak mnohý myslí, že je mnoho zlosti a práce s dětmi, já aspoň jsem se s dětmi potěšil. Ale ti nerozumní tatíci a matky, kteří místo aby učitelovu snahu uznali, ještě jej pomlouvají a zlehčují. A pak, teď je učitel mnohdy podřízen lidem, kteří nemají ani ponětí o tom, co jest děti vychovávat a vyučovat.«

»Vy mluvíte skoro jako náš pan učitel,« usmál se duchovní.

»Ono tak mluví mnoho učitelů, velebnosti, ale veřejně ne. — Ale abych to přece jednou dopověděl. Již půl roku jsem bez zaměstnání, a mé úspory budou brzy ty tam. Někde se zastavím ve škole, ne abych o něco prosil, ale ptám se, není-li na blízku nějaké místo, kde bych se mohl ještě uchytili, a pak jdu zase dále. Někde mi dají najíst, mají se mnou útrpnost, řeknu jim »zaplat Pán Bůh« a jdu, kam mi poradili. Prošel jsem sta obchodů, byl jsem už asi u pěti školních inspektorů, ale všude mne odbyli. Prosím vás, co s člověkem v mých letech! A nyní řekněte, důstojný pane, kdo vlastně zavinil tu mou bídu, kdo zavinil, že nyní na sklonku svého života nejsem vlastně ničím a musím se hroziti budoucnosti?«

»Na každý způsob, milý pane Brůžku,« pokrčil duchovní ramenoma, »zavinil jste mnoho sám; měl jste se vzmužiti —«

»Pravda, velebnosti; měl jsem míti více síly, ale člověk snad také za to sám nemůže, když té síly nemá. Mé neštěstí způsobila Matylda Tovaldová. Slíbila mi sice, že mi vše nahradí, ale já jsem o ní od té doby ani neslyšel a také po ní nepátral. Dnes však bych rád od ní vzal, co jest mi dlužna. A mně se zrovna zdá, že mne sám Pán Bůh přivedl do této obce, abych se s ní setkal a požádal od ní starý dluh.«

»Viděl jste ji?« otázal se pan farář.

»Možná, že to byla ona, aspoň hlas její byl mi povědomý. Když jsem přicházel k zámku, vyšly z parku dvě ženštiny. Jedna byla mladá dívka; čekal na ni nějaký mladík a šel s ní pak do myslivny.

Druhá se vrátila do zámku. Ten mladík mi také pověděl, že zámek náleží hraběti Vrátenskému. A tu jsem si pomyslel, že by zde mohla býti Matylda. A nyní mi rače říci, mám-li příčinu tázati se na hraběte a Matyldu, či nemám?»

»Jak jsem pravil,« odvětil pan farář, »zde nikdo ani nejmenšího o nich nemůže říci. — A co myslíte činiti?«

»Chci žádati na Matyldě Tovaldové, co jest mi dlužna. Či myslíte, velebnosti, že nemám k tomu práva?«

»Zajisté máte, zvláště když sama uznala, že jest vaší dlužnicí. Ale do zámku k ní jíti nemůžete.«

»Proč ne? Což by nezasloužil ten čistý pan hrabě, abych zahýbal jeho svědomím? A nezasloužila by toho ona? Mně je to přece podivné, že jest v zámku.«

»Milý pane Brůžku,« řekl duchovní vážně, »měl jste ke mně důvěru, a já se přiznávám, vyslechnuv vaše příběhy, že ji mám také k vám. Ovšem byste mohl jíti do zámku, ale já vás varuji, ano, žádám vás, abyste tak nečinil. Nevím, proč hrabě Matyldu do zámku vzal, a za jakých okolností se to stalo. Ale tolik vám mohu říci, že nikdo ani jeho, ani jí nemůže podezřívati ze špatnosti. Kdybyste se tam ukázal, pomstil byste se ovšem na obou, a říká se, že pomsta je sladká. Ale Písmo praví: »Mně patří msta, já odplatím, praví Pán« — a vy, jak jsem poznal z vaší řeči, v Boha věříte. Pomyslete také, že by vaše msta stihla i nevinné a způsobila pohoršení a snad i neštěstí. Hrabě má šlechtnou choť a dítky.«

Brůžek se na chvíli zamyslel. »Ani on, ani ona nezasluhují, abych jich šetřil,« řekl potom. »Ale k vůli jeho rodině a k vůli vaší velebnosti to udělám. S ní však mluvití musím.«

»A jak to míníte učiniti?«

»Budů ji psáti, kam se má dostaviti, abychom se sešli. Ovšem musí se to státi za tmy.«

»Jen buďte opatrný,« napomínal ho farář. »A pak nezapomeňte,« dodal jaksi váhavě, »že něco jiného jest žádati dluh, a něco jiného vydírati —«

»Chraň Bůh, velebnosti; špatným jsem nikdy nebyl a nebudu. A nyní děkuji pěkně za všecko; odejdu zase zahradou, nechci se tu ve vsi tuze blýskati.«

»Dobře máte,« řekl duchovní, »ale počkejte ještě chvílku. Myslím, že nepohrdnete večerí.«

»To ne, velebnosti; zaplať Pán Bůh napřed.«

Paní Anna nemálo se podivila, když jí pan farář nařídil, aby neznámého pohostila. Brůžek nasytiv se vzal svůj tlumok a děkuje opět duchovnímu, odcházel.

»Jděte s Pánem Bohem,« loučil se s ním farář; »nezoufejte a buďte zmužilé mysli. A nezapomeňte,« dodal polohlasitě, »že křivdy odpouštětí jest křesťanské, ale hněv v srdci nositi ďábelské.«

VI.

Pan farář Doubrava v pokoji zase osamotněl. Přecházel sem a tam a přemýšlel.

»Zvláštní člověk,« řekl sám k sobě. »Vytýkal jsem mu, že nemá pevné vůle, ale věru, on jí má dost. Mnohý jiný na jeho místě byl

by se snad docela spustil. A dobře, že jsem ho vyslechl; jinak by snad byl šel rovnou do zámku a způsobil neštěstí. Myslím, že nyní tak neučiní; špatným se mi aspoň býti nezdá. Slupka je ošumělá, ale jádro dosud zdravé.«

Myšlenky farářovy zabloudily nyní na zámek — ku hraběti a Matyldě. Co zvěděl o nich právě od Brůzka, nemálo ho překvapilo. Zdánlivě nebylo na nich ani stínu viny.

»Divná věc,« opakoval farář. »Starý hrabě je nevládník a mrzout, a kromě honby nic ho nevyruší z jeho klidu a také ho nic jiného nepotěší. Přece jsem tam býval dříve několikrát za týden, a nikdy jsem nepozoroval, že by byl k Matyldě býval vlídnější, naopak zdá se mi, že se mu vyhýbala. Aspoň vzdálila se vždy, když hrabě mimo nadání přišel. Nu, něco v tom vězí. Aby byl ten člověk všechno to si vymyslel, tomu nevěřím; to aspoň jest jisto, že Matyldu zná, a kdyby sám měl příčinu se jí báti, tedy by se tu neukazoval.«

»Nu, skoro měl pravdu; půjdu do zámku a Matyldu vezmu hezky na paškál. Snad se mi k tomu naskytne příležitost. Už jsem tam dlouho nebyl; musím zase potěšiti to ubohé, dobré dítě.«

Pan farář mínil Otilii.

V neděli po požehnání, jak víme, pan farář vydal se do zámku. Náhoda mu byla přízniva. Setkal se s Matyldou před zámkem.

»Jak jest komtese, slečno Matyldo?« tázal se přívětivě.

»Jest v parku s paní hraběnkou a mladým hrabětem; když jest pěkné počasí, vychází vždy do parku a bývá jí volněji.«

»Buďte tak laskava a doprovodte mne k nim,« řekl farář, »A prosím vás, slečno, nevzdalujte se, rád bych s vámi promluvil o samotě několik slov.«

»Prosím,« řekla Matylda lhostejně.

Kráčela s duchovním do zadní části parku, vedouc jej k místu, kde dlela hraběnka se synem a dcerou. Odpolední slunce, sesýlajíc na zemi žhavé paprsky, donutilo je vyhledati příjemný stín v útulné besídce.

»Ach, náš pan farář!« zvolala hraběnka přívětivě, vítajíc přichozího.

»Račtež odpustiti, paní hraběnko, že snad vyrušuji; přicházím se pozeptat na zdraví komtesy — již dávno se chystám —«

»Díky, jste nám vždy vítán, pane faráři,« odvětila hraběnka. »Otilce je lépe, vycházky do parku působí prospěšně na její zdraví. Kéž Bůh dá, aby se to do zimy zlepšilo — té zimy se pořád obává.«

»Musíme doufati, že Bůh pomůže,« těšil farář.

Na pozvání hraběnky usedl proti komtese, která byla z jeho příchodu nemálo potěšena. Bylť jejím i Adolfovým učitelem náboženství a získal si srdce obou tak, že i hraběnka velice si ho vážila.

Adolf po nějaké chvíli se vzdálil, a místo jeho zaujala slečna Matylda.

Hraběnka neznala šlechtické hrdosti a byla v hovoru s každým vlídná a přívětivá. Hovor týkal se hlavně komtesy Otilie a její choroby, a útechy plná slova farářova byla skutečným lékem pro dceru i zarmoucenou matku.

O páté hodině kázala hraběnka přinést do besídky svačinu, k níž ovšem pozván i duchovní. Slečna Matylda vše obstarala. Ostatně

setrvala po celou tu dobu v besídce. Byla zajisté žádostiva, o čem s ní farář chce mluvit.

Všem ostatním čas za hovoru rychle ubíhal, a slunce se již snížilo za vrcholky nejvyšších stromů, když farář zvedl se k odchodu. Hraběnka i komtesa ho zvaly, aby přišel zase brzy. Rozloučivše se s ním, brali se oklikou k zámku, jen Matylda kráčela opodál za farářem.

»Slečno Matyldo,« počal duchovní, zastaviv se, když byla hraběnka s dcerou se vzdálila, »žádám vás, abyste mi vyznala pravdu: jaký jest váš poměr k panu hraběti?«

Farář mluvil z opatrnosti přitlumeným hlasem, ale přece tak důrazně, že Matyldu jeho nenadálá, přímá otázka nemálo pomátla.

»Můj poměr k panu hraběti,« řekla po chvíli, když se byla vzpamatovala, »není jiný, než jaký bývá podřízené osoby k jejímu pánu.«

»Není o nic důvěrnější?« doléhal farář. »Povězte mi pravdu!«

»Pane faráři,« řekla Matylda hlasem poněkud se chvějícím, »kdo vám dal právo takto se mne tázati?«

»To právo dává mi můj kněžský úřad; má povinnost, slečno Matyldo. Mně musí záležeti na spokojenosti hraběcí rodiny.«

»Vy mne urážíte, a já si vaše urážky zapovídám. Čím jsem vám zavedla příčinu k takovým otázkám?«

»Nechci vás urážeti, ale chci věděti pravdu, a to z vašich úst. Příčiny, jež k tomu mám, snad uhodnete, když vám řeknu, že znám vaši minulost.«

Že znáte moji minulost? Nu, dobře, já se toho báti nemusím,« řekla Matylda, ale již ne tak jistým a pevným hlasem.

Farář poznal, že udeřil na pravou strunu. »Nestačí-li vám to,« pravil dále přitlumeným hlasem, »vyslovím se zřetelněji: znám jistého člověka, jmenuje se Brůžek — nu, vy blednete, slečno Matyldo; znáte ho také, vidíte? Vaše mlčení jest odpovědí dosti zřetelnou. Nuže, ten člověk vás chtěl včera navštívit, ale já jsem mu to rozmluvil. Co tomu říkáte? Byla by vám jeho návštěva milou? Nu, nebojte se, on nepřijde, aspoň ne veřejně, ale za to jsem si umínil s vámi promluvit, abyste mi pověděla to, co mi neřekl on. Myslím, že mi toho neodepřete?«

Matylda se chvěla při farářově řeči a pohlížela naň s úžasem. »Co chcete věděti?« vyrazila ze sebe po chvíli.

»Nic než pravdu; povíte mi, jak jste se dostala do zámku a proč jste sem přišla.«

»Chcete to věděti hned?«

»Dnes to již ani není možno, nesmíme vzbuditi pozornost dlouhým hovorem. Ale zítra vás očekávám na faře. Přijdete?«

»Přijdu, když si toho přejete.«

»Tedy jistě, slečno Matyldo. Mám pro vás ještě zprávy, které vás asi málo potěší. Nu, jakáz pomoc! S Bohem, zatím, slečno Matyldo!«

»Poroučím se, pane faráři. S Bohem!«

Farář kráčel rychlým krokem ku vsi. Za chvíli setkal se s učiteli, kteří vyprovázeli paní Johannu a Kristinku. Vrátili se s ním, ale jemu nebylo dnes do hovoru, měl hlavu plnou myšlének.

»Lépe jsem pochoditi nemohl,« pravil sám k sobě, když byl zase ve svém pokoji. Jsem dychtiv, co mi zítra slečna Matylda poví.«

Ráno přišla slečna Matylda na mši svatou a potom vešla do fary. To nemohlo býti nikomu nápadno, neboť přicházela tam ne-

jednou s různými vzkazy ze zámku. Zdála se býti docela klidnou a nejevila nejmenší rozpačitosti.

»Jsem rád, že jste přišla, slečno,« počal rozmluvu farář. »A nemějte mi také za zlé, že se do té věci vkládám — mám to skutečně za svoji povinnost.«

»Nedivím se vám, pane faráři, že jste mi dával včera takové otázky,« řekla Matylda. »Poněvadž jste s tím člověkem mluvil, dovedu si pomysleti, jak o mně asi smýšlíte.«

»Nuže, není snad pravda, co ten člověk o vás mluvil:«

»Vždyť vlastně nevím, co vám vypravoval.«

Farář opakoval krátce vše, co byl slyšel od Brůžka, a končil otázkou: »Nuže, slečno Matyldo, povězte mi, zdali je to vše pravda.«

»Ano, je to pravda,« řekla Matylda hlasem dosti pevným, »a já budu vždy litovati, že jsem se k Brůžkovi tak zachovala.«

»Nu tedy; ale potom se nemůžete diviti, že jsem vám kladl včera takové otázky, a že se vašemu pobytu v zámku vůbec divím.«

»Vždyť pravím, že vám pro tyto otázky nezazlívám,« řekla Matylda. »Ale ujišťuji vás, že nezasluhuji, abych byla nějak podezřívána.«

»Zdání jest proti vám, to musíte uznati.«

»Uznávám, pane faráři, ale zdání často klame. Mýlíte se vy, ano, mýlí se sám Brůžek, an se domnívá, že jsem byla — milostnicí hraběte v tom smyslu, jak se obyčejně za to má.«

Farář zíral na Matyldu překvapen.

»Mou jedinou vinou bylo,« pokračovala Matylda, vidouc, že ji kněz vybízí k dalšímu vypravování, »že jsem uvěřila jeho slibům a přijala od něho, co mi poskytl darem. Bylo to pohodlné obydlí a vůbec bezstarostný život na nějaký čas.«

»To vše jest mi hádankou,« řekl farář.

»Pochopuji to,« pokračovala Matylda. »Račte mne tedy vyslechnouti. Jak jsem se s hrabětem seznámila, nebudu vypravovati, nezáleží na tom. Krátce, poznali jsme se, a on mi vyznal lásku. Já byla dívka nezkušená, která neznala klamu a přetvářky, a věřila jsem mu. Když se mne tázal, zdali i já ho miluji, nedala jsem mu určité odpovědi; ale chybila jsem, že jsem mu vůbec popřála sluchu a se mu nevyhýbala. Brzy potom otázal se mne přímo, zdali chci býti jeho chotí; mne ta otázka nemálo překvapila, myslila jsem že žertuje, ale on tvrdil, že to myslí vážně. Nemohla jsem mu dáti hned určité odpovědi, a vyžádala jsem si několik dní na rozmyšlenou.

Jaký byl můj duševní stav v těch několika dnech, nemohu vám vylíčiti. Kynulť mi nyní život bezstarostný, snad plný rozkoše, aspoň mi jej má obraznost tak líčila — a já poznala dosud tolik bídy! S druhé strany však ozývalo se kárající svědomí, připomínajíc mi, jak se pro mne obětoval šlechtyný Brůžek, a varujíc mne před činem hrubého nevděku. Také jsem cítila, že mé srdce jest nakloněno Brůžkovi, kdežto ku hraběti bylo téměř lhostejným. Již jsem byla odhodlána hraběti odříci.

Když jsem se s ním sešla po té lhůtě, kterou jsem si vyžádala, byla jsem zase tak nerozhodnuta jako před ní. Chtěla jsem si pomoci tím, že jsem mu vyznala, že jsem přislíbila svou ruku chudému mladíku, který se dosud o mne staral. Ale hrabě mi vše vymluvil řka, že mi přece musí záležeti více na vlastním štěstí, než na štěstí cizího člověka, a jsem-li mu snad něčím zavázána, že on, hrabě, sám se

o to přičiní, abych se s ním vyrovnala. Krátce, lákadlo bylo pro mne, chudé děvče, příliš mocné — slíbila jsem hraběti, že se stanu jeho chotí.

Hrabě mi najal byt a dal mi k posluze služku, bych zatím byla zaopatřena, nežli vymůže si svolení rodičův a pojme mne za choť. Byla jsem s tím ovšem spokojena. Jest pravda, že přicházel ke mně skoro denně, ale já jsem nikdy nesvolila, abychom byli spolu o samotě. Když jednou přišel a služku posílal z pokoje, opřela jsem se tomu se vši rozhodností. Nebylo mu to milé, ale já jsem setrvala při své žádosti.

Ačkolí jsem byla živa bez starosti, šťastnou jsem nebyla. Nudila jsem se, jsouc zvyklá nějakému zaměstnání. Skoro jsem litovala, že jsem zrušila slib daný Brůžkovi a jemu se zpronevěřila. Mimo to se mne nemile dotýkalo, že hrabě se svatbou stále odkládal, vymlouvaje se na různé překážky.

Konečně stalo se, že jsem hraběte po několik dní ani nespátřila. Potom přišel ke mně sluha, přinášeje mi od něho dopis a žádal, abych potvrdila podpisem, že list odevzdal. Učinila jsem tak. Hrabě mi posílal tři sta zlatých a oznamoval, že je to poslední podpora, kterou mi dává, a že mne sprostuje daného slibu, poněvadž jeho rodiče nechtějí svoliti, aby mne pojal za manželku.

Mohu říci, že mne list hraběte příliš nudoval. Pochybovalať jsem, že bych s ním byla šťastna. Ve své prostotě myslila jsem, že Brůžek mi odpustí a ke mně se vrátí; ale brzy seznala jsem, jak jsem se mýlila.

Opuštivši svůj byt, vrátila jsem se k rodině, u níž jsem dříve bydlela. Ale tam projevili mi nejhlubší opovržení a řekli mi, abych šla, odkud přicházím. Krev se mi nahrnula studem do obličeje, když jsem poznala, zač mne ti lidé považují. Odešla jsem a nalezla jsem si byt jinde. Chtěla jsem opět choditi dále do ústavu a vrátiti se ku dřívějšmu životu, chtěla jsem psáti Brůžkovi a žádati ho, aby mi odpustil. Avšak v ústavě očekávalo mne nové pokoření; řekli mi krátce, že dobrá pověst ústavu nepřipouští, aby mne opět přijali.

Nyní jsem teprve poznala, že jsem zničena, připravena o dobrou pověst. Vše jakoby se bylo proti mně spiklo, nemohlať jsem se dopídit ani zaměstnání v některém krámě, jaké jsem měla dříve. Pozbývala jsem naděje, že by mi Brůžek odpustil, obávaleť jsem se, že mne již také odsoudil. Nicméně psala jsem mu přece, ale list byl mi vrácen neotevřený, poněvadž nebylo o Brůžkovi známo, kde se zdržuje.

Peněz, jež mi hrabě dal, ubývalo, a já jsem s hrůzou pomýšlela na budoucnost. Ani starost o výživu mne tak nesoužila jako myšlénka, že mi snad každý čte na čele hanbu, které ve skutečnosti nebylo.

»A což váš strýc?« otázal se farář.

»Ten zemřel po krátkém čase, neodpustiv mi můj poklesek a ničeho mi neodkázal.«

»Povězte mi, slečno,« řekl farář, »jak smýšlíte nyní o hraběti? Domníváte se, že skutečně chtěl vás pojeti za choť, a že jen překážky se strany rodičů tomu zabránily?«

»To nevím, pane faráři. Mohu říci, že jsem o tom nikdy nepřemýšlela. Nechci jej podezřívati z nešlechtných úmyslů.«

»Nu, a jak jste se dostala na zámek?« tázal se opět farář.

»Hned se dovíte. Když mi bylo nejhůře, setkala jsem se s hra-

bětem na ulici. Jel v povoze, který zajel do jistého hotelu. Vešla jsem do průjezdu a požádala jsem sklepníka, aby odevzdal hraběti lístek, který jsem na rychlo napsala. Přemohla jsem v té chvíli všecku ostýchavost a žádala jsem ho, aby mi popřál krátkou rozmluvu. Pomyslela jsem, že jest povinností toho člověka, který mne takorška zničil, aby mi zase pomohl z bídy, do níž jsem upadla jeho vinou. Sklepník mi za chvíli oznámil, že pan hrabě mne očekává.

Vešla jsem k němu, a hrabě mne přivítal slovy: »Čeho ode mne žádáte? Myslím, že jsme vypořádáni. Pravím vám napřed, že jsem ženat.«

Odpověděla jsem mu: »Jest mi to milejší, pane hrabě, než kdybyste byl svoboden. Nemyslete, že budu žádati od vás odpověď na otázku, proč jste mi sliboval sňatek, když jste nevěděl, že budete moci slibu dostát. Ale vypořádání spolu nejsme, jak se domníváte. Kdybych si mohla pomoci sama, věřte, že bych se k vám nikdy nehlásila. Ale jsem k tomu nucena. Vy jste mne připravil o dobré jméno, kdo mne zná, opovrhne mnou, a muž, jemuž jsem k vůli vám zrušila dané slovo, dojat bolestně mou nevěrou, zmizel. Jsem na kraji bídy a zoufalství, a řekněte, kdo to zavinil?«

Hrabě pohlížel mlčky k zemi a pak mi podával balíček bankovek.

»Toho nepřijmu, pane hrabě,« řekla jsem. »Co bych si počala, až bych peníze ty strávila? Vám by nebylo milé, kdybych se podruhé o pomoc hlásila, a já bych se k tomu ani neodhodlala. Nemyslete, že chci těžiti z naší dřívější známosti. Nikoli, chci vás viděti dnes naposled, ale proto žádám, abyste mi zajistil pomoc trvalou. Nebude vám to snadno; víte, že jsem nabyla dostatečného vzdělání, abych mohla býti někde vychovatelkou. Vy máte známosti a můžete mi snadno k takovému místu pomoci.«

Hrabě přecházel chvíli po pokoji a pak řekl: »Není to tak snadné, jak se domníváte. Známostí mnoho nemám, a kdybych i měl, zdali by to nebylo nápadno, když bych vás někomu doporučoval? Ale víte co? Moje choť chce mít společnici — mohu vás vzíti do svého domu.«

Mně nebylo takové nabídky příliš po chuti.

»Pod jednou podmínkou totiž,« doložil hrabě.

Pod jakou, pane hrabě?«

»Že se nebudeme vůbec znáti.«

Mně spadl kámen se srdce, a odpověděla jsem: »Ano, pane hrabě, pod tou podmínkou jenom také já nabízené mi místo přijímám.«

Hrabě mi řekl, ve kterém ústavě pro zaopatřování služeb se mám přihlásiti, a když sám tam oznámil, že hledá společnici pro hraběnku, nařídil hned, aby bylo hraběnce oznámeno jen mé nabídnutí. Tak jsem se dostala do zámku a mohu říci, že jsem nikdy s hrabětem samotným se nesetkala. On se mi vyhýbá jako já jemu, a nikdo mimo mne, Brůžka a nyní vás, pane faráři, nemá ani tušení, že jsme se dříve znali. Nevědomost a mrzutost, jaké hrabě časem přivykl, učinila mi pobyt v zámku ještě snesitelnějším. A nyní se táži já vás, pane faráři, zdali vy mi věříte?«

»Řekla-li jste pouhou pravdu —«

»Pouhou pravdu; jako že tu před Bohem stojím.«

»Nuže, přiznávám se, že o vás jinak smýšlím, nežli jsem smýšlel včera.«

»Mohu se hraběti i hraběnce podívatí směle do očí,« pokračovala Matylda. »Jenom na Brůžkovi jsem se provinila, ale byla jsem za to až příliš krutě potrestána.«

»Ano, Brůžek!« řekl farář. »Všecko by bylo dobře, jen kdyby on se tu nebyl objevil.«

»Čeho žádá na mně?« tázala se Matylda.

Duchovní jí krátce vylíčil jeho nesnáze a pověděl jí, že Brůžek jí chce psáti, aby mu zaplatila, co mu slíbila nahraditi. Matylda nad míru zvážněla.

»On jest v právu,« řekla, »ano, já vyznávám, že mu ani nemohu nahraditi, oč se mou vinou připravil. Ale co si počnu!«

»Odpusťte,« řekl farář; »snad přece máte tolik, abyste mu mohla aspoň dáti, čím vám peněžité přispěl. Nesoudil bych, že by žádal více a že by chtěl na vás vydíratí.«

»Proč bych se před vámi tajila,« řekla Matylda; »vím, že to nikomu nepovíte, pane faráři; mám přes dva tisíce zlatých. Vždyť ničeho nepotřebuji kromě —«

»Na trochu té parády,« poznamenal žertovně farář.

»Každý má svého koníčka, pane faráři; já jiné radosti nemám. ale počítám-li, že mi dal Brůžek po částkách asi čtyři sta zlatých, a připočtu-li k tomu úroky za dvacet let, jež má právo žádati — činí to sumu dvojnásobnou, a co mi zbude? Pomyslím na budoucnost.«

»Ale, dovolte, vždyť máte přece v zámku dobré zaopatření.«

»Ano, ale jest otázka, zdali je budu míti vždy.«

»Což myslíte, že by vás propustili?«

Matylda pokrčila rameny. »Co vám nyní řeknu, důstojný pane, zůstane mezi námi. Vím jistě, že hrabě jest velice zadlužen, a že dlouho panství neudrží.«

»Co pravíte?« zvolal duchovní překvapen.

»Pouhou pravdu, velebnosti. Toť víte, jsem v zámku a tak jsem časem všelico zaslechla. Hrabě není bez příčiny takovým nevládníkem. Jeho nebožtík bratr, Bůh mu odpusť, byl samý dluh a nejen že vlastní jmění prohýřil, ale dělal dluhy i na jméno bratrovo. Hrabě Osvald zaplatil všecko, aby zabránil hanbě, ale sám se přivedl tím do dluhů, kterých spíše přibývá, než aby jich ubývalo. Toť víte, že na malé úroky si peníze nevypůjčil. Lituji velice té rodiny, a zvláště dobré Otilie.«

»A což mladý hrabě, ví o tom?«

»Sotva; rodiče se tím asi tají. Nejhorší jest, že je také stíhá pořád nějaké neštěstí, jako jest na příklad komtesčina nemoc.«

»Bohužel, ubohá dívka,« řekl farář soucitně.

»Za takových poměrů musím pomýšleti na budoucnost, to ráčíte uznati,« pokračovala Matylda.

»Ovšem, ovšem,« řekl duchovní zamysliv se, »sama však uznáte, že Brůžek jest v právu. Ale víte, jak by se dalo vše nejlépe uspořádati?« dodal s úsměvem.

»Co byste myslil?«

»Když jste Brůžkovi svou ruku již jednou slíbila, abyste si ho vzala. On by byl zase slušným člověkem a snad by potom ještě v nějaké službě se uchytil.«

Matylda zavrtěla hlavou. »Ať to již míníte vážně nebo jen žertem, pane faráři, pravda jest, že by se tak nejlépe všecko spořádalo. Ale

na to není ani pomyšlení. Já jsem Brůžka příliš urazila; odmítla jsem ho, když mne zapřísahal a sliboval mi odpuštění. Vím jistě, že mnou opovrhne, jest přesvědčen o mé špatnosti a nikdy by mi neuvěřil. Sama uznávám, že tu těžko věřití pravdě. Hle, jak musím nyní trpěti za neprozřetelný čin svého mládí.«

Matylda se nemohla zdržeti pláče.

»Svěřila jsem se vám, pane faráři, a nyní vás prosím o radu. Řekněte, mám-li se s Brůžkem sejít, vyzve-li mne, a co mu mám dát?«

»Sejít se s ním musíte na každý způsob,« řekl kněz. »Jinak mohl by přijít do zámku a ptát se po vás, a neštěstí by bylo hotovo. Myslím, abyste mu dala asi sto zlatých; ty mu stačí na dlouho, neboť soudím, že šetří; nalezne-li nějaké zaměstnání, budete od něho mítí zajisté pokoj; nenalezne-li, přihlásí se opět, až bude potřebovat — ale co tu dělati!«

Matylda souhlasila.

»A ještě něco vám povím, slečno,« pokračoval kněz. »Znáte mne, že jsem ku každému upřímným, budu i k vám. Máte starost o budoucnost — nedivím se vám. Ale tu mi připadá jedna věc jaksi podivnou — myslím totiž tu vaši parádu: ta vás asi stojí do roka hodně peněz.«

Matylda se zarděla.

»Nemohu vám ovšem předpisovati,« mluvil dále farář. »Jenom vás upozorňuji jako člověk, jenž dobře s vámi myslí, že se tím u některých lidí činíte směšnou. Sám jsem nejeden vtip slyšel o vašem ústroji. Nyní, kdy znám vaši minulost, divím se vám tím více, že tak holdujete módě.«

»Také jsem již na to myslila, ale nedostatek zaměstnání mne k tomu jaksi nutí.«

»Ne ne, slečno; pro osobu vašeho věku a tak zkušenou se marnivost nijak nehodí. Poslechněte mne a dobře učiníte. Však si naleznete jiné zaměstnání, když budete chtít.«

Matylda již neodporovala a poděkovavši duchovnímu zvedla se k odchodu. Když odešla, oddychl si pan farář: »Nu, jen když to není horší!«

(Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

Horlivost páně Marešova o »citlivém, bystrém a přísně ládnoucím svědomí mistra Jana Husi« dala nám do péra předcházející řádky, z nichž jsme zase po jedné stránce jejich oslavence poznali, po stránce, která mu asi zvláštní slávy nedává a nad vrstevníky, jež tak nemilosrdně káral, postaví sotva. Nyní jest naším úmyslem podívat se na Husovo svědomí, ne jak je pan Mareš vyšněroval, ale jak skutečně bylo v Husových Listech a životě znázorněno. Činíme tak rádi a povedeme

si co nejdůkladněji, aby v této veledůležité věci bylo světlo. Všichni téměř chvalořečníci Husovi hlavně jeho n e p o r u š e n é h o s v ě d o m í se dovolávají, z něho nejlepší, jak se domnívají, proti katolické církvi důkaz mají, a pro ně mistra s v a t ý m ba dokonce i m u č e n í k e m pravdy prohlašují.

Jsme pevně přesvědčeni, že mnohý chvalořečník Husova »svědomí« v nemalých byl by úzkostech a nesnázích, kdyby klidně a věcně povědět měl, co slovem *svědomí* rozumětí sluší; kdyby klidně a věcně povědět měl, je-li svědomí lidské závislým na objektivní pravdě, či snad pravda závislá na něm? V onom případě cítil by, že proti »neporušenému svědomí« Husovu vypustil do soudného světa jitřenku, která brzy mohla by tolik rozšířit světla, že by našim odpůrcům bylo nemilým; tolik světla, že by se více nevěřilo ve s v r c h o v a n o s t s v ě d o m í p r o t i p r a v d ě a že by se prohlásilo: všecko pravdě budiž poddáno, — i svědomí! V tomto případě bylo by mu však hlásati čirý *subjektivismus*, a pokud byl by důsledným, bylo by mu zavrhnouti každou a všecku o b j e k t i v n í pravdu, tedy třebaš i tu, že Husovo svědomí bylo čistým a neporušeným, když proti katolické církvi brojil. Každý vidí, že by takový postup našemu protivníku velmi byl nemilým, jelikož by, důsledně si veda, prohlásiti musil: Není naprostou objektivní pravdou, tedy skutečností, že mistr Jan Hus čisté měl svědomí; je to jen mým názorem, subjektivním přesvědčením, tedy domněnkou! K tomuto nemilému závěrku přijde nutně každý chvalořečník Husův, jenž nepřipouští nezávislé objektivní pravdy, které podrobiti se musí každé svědomí, chce-li býti skutečně účtyhodným, pravdivým, správným a ne bludným.

Co jest tedy svědomí? Na otázku tu různě možno odpovědět dle toho, z jaké stránky o svědomí se uvažuje. My přihlížejíce zde ku svědomí po stránce filosoficko-mravní, pravíme: *Svědomí jest rozumový kon, kterým činíme si úsudek ze všeobecných zásad mravních o dovolenosti nebo nedovolenosti jednotlivých činů svých.*¹⁾ Pěkně a velmi srozumitelně vysvětlil věc zasloužilý P. Cathrein S. J. Jeho myšlenky jsou asi ty:²⁾ Aby člověk zákona poslouchal a v životě se jím řídil, nedostačí mu jen znalost (znáti) zákona. Zákon jest totiž jen všeobecně pronesená zásada, jež jednotlivostí a nahodilostí přede vším na zřeteli nemá. Chceme-li mítí zákon bezprostředním ředidlem svého chování a jednání, bude nám všeobecnou zásadu jeho o b r á t i t i na každý jednotlivý případ, na každý čin, který tu a tam vykonati nám jest anebo není. Obracet však zásadu všeobecnou (zákon) na každý jednotlivý případ, náleží s v ě d o m í. Že lidské svědomí jest skutečně k o n e m r o z u m o v ý m, ukazují téměř všechny řeči vzdělaných národů, nazývajíce je slovy, které v ě d ě n í

¹⁾ Zigliara, Ord. Praed., *Summa philosophica*. Volumen III. (Philosophia Moralis seu Ethica et ius naturae.) Editio septima, pg. 57.: »Actus intellectus, quo applicamus principia moralia ad judicandum de moralitate actionum nostrarum in singulari, dicitur conscientia.« Z té příčiny náležejí našemu svědomí různé a velmi důležité úkony. Svědomí nám hlásá, svědomí nás váže, nutká, obviňuje, hryze, omlouvá a viny sprostuje. Vše to řídí se tím, jak jsme užili poznání a vědění svého při činu, o který právě běží. O všem tom píše krásně sv. Tomáš I. Quaestio 79. art. 3.

²⁾ P. Cathrein S. J., *Moralphilosophie*. Eine wissenschaftliche Darlegung der sittlichen, einschliesslich der rechtlichen Ordnung. Zweite, verbesserte Aufl. Erster Band, Seite 357.—358.

a poznání v sobě obsahují. Příklad toho vidíme nejen u Řeků (*συνείδησις*), Latinů (*conscientia*), Němců (*Gewissen*), nýbrž i v naší milé mateřtině, jak ukazuje slovo svědomí, to jest: něco spojeného s věděním. Z toho máš, že svědomí hledati dlužno v rozumu. Dobře tedy napsal filosof Zigliara (v uvedeném díle), že svědomí jest konem rozumovým.³⁾ Jak se má rozum ku pravdě, tak se má svědomí k jednotlivým skutkům (činům) našim a jejich hodnotě mravní. Pravda a mravnost jsou rodné sestry; kde není pravdy, není ani mravnosti a kde je mravnost, bude i pravda. Jako tedy rozum pravdy dostupuje nebo v ní chybuje a se jí vzdaluje, tak i svědomí, co jest mravně dobrým a dovoleným, správně nebo nesprávně postřehuje neb i nepostřehuje. Z té příčiny rozeznáváme *svědomí pravdivé a nepravdivé čili bludné* — *conscientia vera et falsa seu erronea*, — dle toho, zda skutečně věc má se tak, jak svědomí soudí o její dovolenosti nebo nedovolenosti. Od tohoto pravdivého a bludného svědomí dobře rozeznávati sluší svědomí *správné a nesprávné* — *conscientia recta et non recta*. — jež nemá na zřeteli (aspoň ne především) věci čili předmětu, nýbrž hlavně a jedině k tomu pilně hledí, aby člověk ze zásady všeobecně platné *formálně* správný učinil si závěr o dovolenosti nebo nedovolenosti svého činu. Čtenář vidí, že první výměr má na zřeteli svědomí pokud dotýká nebo nedotýká se věci čili předmětu (*divisio conscientiae ex parte objecti*); druhý výměr má na zřeteli mou osobu a *způsob*, kterým jsem si úsudek učinil o tom, smím-li to neb ono udělati čili nic.⁴⁾ Věc ozřejmím příkladem, poněvadž jest velmi důležitá. Časopis, jež čtu, jest můj. Svědomí mně praví: Poněvadž časopis, jež právě čteš, je tvůj, dělej s ním co chceš, daruj ho na příklad chudým. Úsudek, pokyn mého svědomí jest v tomto případě

³⁾ A dávno před ním (ve třináctém století) sv. Tomáš Akvinský: *Conscientia nihil aliud est quam applicatio scientiae ad aliquem actum*. Po česku: Svědomí znamená použití a umění obrátiti naše vědění na ten neb onen, jenž nás právě zaměstnává, kon neboli skutek! V tom smysle také dobře psal dr. Stárek v *Katolické Mravovědě* (vyšla v Praze nákladem Dědictví sv. Prokopa 1884.): »K zachování pořádku Bohem stanoveného a tudíž k řádnému obcování nepostačí poznání zákona, který by velel řádu toho zachovávat, ale potřebí ještě, aby *poznání zákony úplna upotřebeny byly na zvláštní okolnosti a případy, ve kterých nám jednati jest*. Upotřebení to slove svědomí a jest pro nás (sic!) potřebné jako podmětne pravidlo.« Viz uvedené dílo na straně 78.

⁴⁾ Cf. Zigliara, *Opere et loco cit.* »Ex eo, quod res est vel non est iudicium dicitur verum vel falsum (Logica 21, VI): actus autem conscientiae est iudicium, ergo conscientia objective spectata dividitur in veram et falsam seu erroneam, prima est conformis rei qua iudicatur, altera difformis est a re iudicata. — *Conscientia recta et non recta*. Haec divisio passim confunditur cum praecedenti, sed tamen omnino distinguitur, quia prima divisio est *objectiva*, haec autem est *subjectiva*. Actio enim moralis elicitor a voluntate, et fertur in objectum a ratione cognitum, quae est regula proxima voluntatis. Rectus igitur erit moraliter actus voluntatis, quoties fertur in objectum, quod ratio prudenter iudicat ut moraliter rectum; quia hoc in casu suae regulae immediatae conformatur. Et tamen iudicium potest esse falsum, consideratum absolute *ex parte objecti*. Sed consideratum ex parte subjecti, iudicium est rectum hoc sensu *quod secundum elementa cognita ratio iudicat*; quia positus illis elementis *non potest aliter iudicare*. Ac conscientia hoc in casu recta erit sed erronea«. Dle toho nedosti přesně vedli si oba uvedení katoličtí spisovatelé (P. Cathrein a Dr. Stárek) ztotožnivše svědomí pravdivé se správným. Viz Cathrein Op. cit. pg. 363. § 4, I.; Stárek Op. cit. pg. 80. § 53. A.

pravdivým, jelikož skutečně věc má se, jak svědomí hlásá. Časopis je můj, mohu s ním tedy naložit dle libosti. Zde máš případ svědomí pravdivého, jelikož věc čili předmět má se skutečně tak jak svědomí kázalo a za pravdu přijalo. Věc shodovala se zde s mým osobním přesvědčením, úsudkem! Může se však státi, a také se stává, že co pravdivým předpokládám a z čeho pak správně další vyvozují, není pravdivým; může se státi, že se v tom mýlím, a tu úsudek můj bude sice formálně správným — zachoval-li jsem všechno, čeho při tom zachovati bylo — nikoli však věcně, a já budu mít svědomí správné subjektivně, pokud mne se týká bezvadné; objektivně však, to jest, pokud věci se dotýká, bude svědomí mé nesprávné a bludné. Příklad! Domnívám se, že kniha, kterou na stole mám, jest moje; de facto není však moje nýbrž tvoje, od něhož jsem si ji vypůjčil. Domnívaje se, že jest moje, nakládám s ní dle libosti a daruji ji příteli. Subjektivně jednal jsem dobře a mé svědomí jest správné; objektivně však vidíš, že jsem pochybil, že mé svědomí nebylo pravdivo nýbrž bludno. Rozdíl toho zvláště v naší záležitosti s mistrem Janem Husem na výsost šetřiti dlužno, jelikož protivníci naši a velebitelé jeho o boje toto svědomí konfundující (zaměňující) vyhlásují: Poněvadž mistr Jan byl přesvědčen (svědomí *subjektivní*), že správně jedná, proto nechybil a dobře měl, že se církvi opřel a nepodrobil. Celou tuto poslední větu bylo našim protivníkům *dokázati*, a tu oni, majíce správným jeho svědomí subjektivní — o němž sotva kdo rozhodovati může, dle zásady: De internis non judicat praetor, co v srdci máš, toho soudce nesoudí, — prohlašují je ipso facto také objektivně pravdivým, v čemž ovšem chybují a náš spravedlivý odpor vyvolávají. Kdokoli náš rozdíl mezi svědomím subjektivním a objektivním, pravdivým a správným náležitě pochopil, vidí neoprávněnost našich protivníků, když proto mluví o neporušeném svědomí Husově, poněvadž prý byl si vědom, že správně jedná. Kdybychom jim tedy i připustili, že subjektivní svědomí Husovo bylo »neúhonné« čili správné: nepřipustíme jim bez důkazu, že také *objektivní jeho svědomí* bylo pravdivé, a to jest, oč vlastně v celé při běží. Každé svědomí objektivně pravdivé jest ovšem i subjektivně správné, ale ne naopak! Kdo to v záležitosti Husově přehlíží, buď jest neznaalcem věci, a pak by se mu do ní nebylo míchat, nebo zúmyslně jiné šidí, a pak by mu také nebylo mluvit. Proberme tedy (dle dosud pověděného) svědomí Husovo, zvláště svědomí jeho pravdivé čili objektivní! V té příčině chceme si předložit dvě hlavní otázky:

První: Bylo svědomí mistra Jana Husi pravdivým, když hřímal proti svým duchovním bratrům s kazatelny a ve spisech laikům psaných?

Druhá: Bylo svědomí mistra Jana Husi pravdivým (objektivně), když proti celé církvi se postavil, jí podrobiti se nechtěl a proti ní až do smrti brojil?

Bylo-li svědomí kostnického »mučeníka« svědomím pravdivým, byl úctyhodným; nebylo-li, byl politování a ne úcty hodným.

Zkoumejme!

Kdykoliv u nás běží o mistra Jana Husa, vždy slýcháme naříkati do zkaženosti a znemravnělosti tehdejšího českého duchovenstva. Chceme tomu zatím doslovně věriti a přiznáváme, že je nám toho

nejen líto, ale že to rozhodně a otevřeně zavrhuje a nápravu potřebnou uznáváme. Při tom dovolíme si však rovněž otevřeně a upřímně poznamenati, že bylo-li tehdejší duchovenstvo české tak mizerným, jak se nám povídává, nebyl ani tehdejší národ český o mnoho lepším, poněvadž duchovenstvo z něho pošlo a zajisté jako dnes tak i tehdy nejen materiálně nýbrž i duševně bylo lepší větví na stromě českého národa. Platí li zásada: Jablko od stromu daleko nepadne, platí též myšlénka: Jaké větve, taký strom! K této, i když snad nemilé, ale zajisté oprávněné věci, bylo by přihlížeti našim českým nekatolickým spisovatelům a neodvážili by se snad tolik hany kydati na tehdejší duchovenstvo české. Opakujeme, že mouřenína neomýváme a že mínění své poctivě a otevřeně pronášíme!

Dejme tedy tomu, že české duchovenstvo v době Husově vyhlíželo a bylo tak mizerným a mravně pokleslým, jak nám je líčí mistr Jan Hus v Listech, řečích a spiscích. Co z toho v naší záležitosti následuje? Nezbytná a náležitá náprava! Byl k ní mistr Jan Hus povoláným mužem? Ano, i ne! Hledíme-li k jeho osobním dobrým vlastnostem, můžeme říci, že arcibiskup Pražský s dobrou se potázel, zvoliv kazatelem synodálním svému kněžstvu mravně neporušeného mistra Jana. Hledíme-li však ku špatným vlastnostem mistrovým, domníváme se, že Jan Hus nebyl povoláným oprávcem svých spolubratří kněží, a to hlavně proto, že byl povahy prudké, bezohledné, podrážděné a lidu nakloněné, před nímž kněžstvo svými řečmi jen snižoval, neprospívaje tím ani sobě, ani lidu, ani kněžstvu a zveličuje četné pravdivé tehdejší hříchy kněžské novými svými a lidovými, roztřípávaje totiž a pomlouvaje na straně jedné, ku zlosti a snad i zatvrzelosti popouzeje na straně druhé. *Vždy bude nesmazatelnou skvrnou na Janu Husovi tento neomluvitelný a nespravedlivý přečin!* Co měl z toho štvání a hanobení tehdejšího kněžstva český lid? Kterak působily takové řeči na jeho mravní cit a náboženskou víru, když slyšel na místě posvátném z úst kněze hanobiti kněze! Mohl mistr Jan Hus rozumně a spravedlivě doufati, že obrátí a zušlechťí mravy lidu, když mu bude povídati o nemravěch, hříších a nepravostech kněžských? Věříme, že takové moralizování rádi poslouchali zvědaví posluchači: dnes kdyby se to dalo, měl by takový mravokárce a náboženský oprávec plno posluchačův i z nejliberálnější a nejnevěrečtější naší společnosti a nemusil by si tak vésti ani v kostele, dostačil by k tomu nějaký prostranný sál, nejlépe hostinec, aby si rozhorlení posluchači záhu schladili. Čtu-li tedy o sběhu a davech lidu, který se hrnul na Husova kázání, vysvětluji si to zcela jednoduše a nedivím se tomu docela nic. Rád bych slyšel rozvážného a slušného stoupence Husova, jak by odpověděl předloženým otázkám!

Že mistr Jan Hus, dokud v synodálních shromážděních kněžstvu do očí pravdu mluvil, správně jednal a že slova jeho nebyla mluvena na plano, vysvítá zcela jasně z toho, co nám o věci příkladem Václav Vlad. Tomek zaznamenal a nač jsme již v jedné studii o Husovi v tomto časopise pana pastora Košuta upozornili. Laskavý čtenář nezazlí, připomeneme-li svého článku: »Jak píše B. V. Košut, evang. pastor, o mistru Janu Husovi?« v ročníku VII. na straně 325. Tehdy jsme proti panu pastorovi napsali a zde opakujeme: »Arcibiskup Zbyněk uložil hned na počátku svého úřadování mistru Janu Husovi, aby, kdežkoli sezná jakou vadu v řízení věcí cír-

kevních, jemu buď osobně, buď, nebyl-li by přítomen, písemně o tom oznámil. Sám T o m e k, nám katolíkům v těch věcech jistě ne mnoho příznivý, vyznává (III. 447.), že jest z toho viděti, jak »velikou váhu« měl Hus, a dodává: »Hus také neopomenul užiti práva sobě uděleného arcibiskupem a činiti jej pozorna na mnohé vady a neřesti.« Prosím, aby laskavý čtenář všimnul si slov Tomkových, že arcibiskup Zbyněk svěřil důležitý úřad ten Husovi hned n a p o č á t k u svého církve české řízení; tím jest nemožnou učiněna vytáčka, že mistr Jan neměl času, nebo že zúmyslně a trestuhodně zanedbával arcibiskup potřebnou nápravu, že nedbal ctnosti a v ochranu bral darebnosti. Nikoli! Ihned n a p o č á t k u, praví Tomek, *uložil* mistru Janu Husovi práci tu arcibiskup Zbyněk. Zároveň však také na zřeteli míti sluší vzácnou o c h o t u arcibiskupovu k mistru Janovi, když mu přikázal, aby *jemu* i. e. arcibiskupovi, tedy ne nějakému podřízenému činiteli diecézálnímu, nýbrž *jemu* i. e. samé hlavě podával zprávy, buď osobně k němu přijda nebo písemně mu vše sděliv, kdyby ho doma nenašel. Čeho možno si přát více? Nemáme dosud nikde důkazu, že by mistr Jan Hus býval s ustanovením a jednáním Zbyňkovým nespokojen. Ano, pokud ze slov páně Tomkových a z jednání mistrova dohadvati se smíme, tvrdíme, že Jan Hus byl tím uspokojen, jelikož jinak byl by sotva dal se do práce, a to tak velice, že, jak praví Tomek, *neopomenul užiti práva sobě arcibiskupem uděleného*. Nikdo z nás katolíků t é t o činnosti mistra Jana Husa neodsuzuje, ano všichni rádi si jí vzpomínáme, volajíce z hloubi srdce: kéž ostal nešťastný mistr Jan na z á k o n i t é p ů d ě, kterou právem nastoupil, byv na ni arcibiskupem povolán! Jak t u t o činnost Husovu velebíme my, tak ji vítali a s radostí přijímali tehdejší k n ě ž í. Toho dokladu zase nám dává pan rada Tomek. Sám pozdější protivník Husův, mistr Stanislav ze Znojma, schvaloval a upřímně vítal počínání to, jak viděti z toho, že dne 23. října 1405., když Hus kázati kněžstvu nemohl, za něho i. e. za Husa kázal. Řeči t ě c h t o kazatelů — kázával totiž nejen Hus nýbrž i j e h o přátelé — nebyly snad jen povrchními; byly to řeči o s t r é, do věci bijící zpříma. Tomek připomíná dvou takových řečí Stanislavových a praví, že v nich vytýkány chyby »jak živě tak pravdivě a neodpouští se žádnému stupni: arcijáhnům, děkanům, praelatům, kanovníkům . . . jako farářům neb oltářníkům a mnichům jako duchovenstvu světskému.« . . . »Hus pak nevyjmul arcibiskupů a biskupů vůbec — vyznává též auctor III. 449. — též ani papeže a kardinálů z mravokárné rozpravy své. — Při jeho kázání byl arcibiskup osobně přítomen s četnými osobami z vyššího duchovenstva a v tak velikém množství duchovních, jakž tehdy od mnoha let nebylo viděno pospolu.« To jsou věru v z á c n é ukázky, a my voláme je v paměť odpůrcům svým! Chyby byly tedy zcela zjevně před velikým množstvím duchovenstva ano i před arcibiskupem vytýkány, živě a pravdivě, nikoho nevyjímaje.« A jak se zachovalo shromážděné kněžstvo, to kněžstvo, jemuž se tolik hříchův a špatností vytýká? Zachovalo se tak, že lépe zachovati se nemohlo, že jiného ani Hus ani dnešní jeho velebitelé přáteli si nemohli a nemohou. Ať to za nás řekne pan vládní rada Tomek: »Hned po skončené řeči Husově vstoupil generální vikář A d a m z N e ž e t i c na kazatelnu, *pochválil Husovo kázání* a učinil napomenutí k duchovenstvu *v jeho smysle*«! A co na to učinilo kněžstvo?

Zlobilo se, nadávalo a snižovalo smělého kazatele Husa? Nikoli! Pan Tomek dosvědčuje, že i do pověstné kaple Betlémské chodívalo mnoho kněží na kázání ne z příčin nekalých (z udavačství), nýbrž aby se poučilo! Co mohl si přátí mistr Jan Hus více? A nedávají tyto věci tehdejšímu kněžstvu českému, jež tolik se hanobívá, že téměř vlásku na něm poctivého nebývá, nedávají tyto věci tehdejšímu kněžstvu aspoň tu dobrou vlastnost, že se o chybách svých poučiti dávalo? To jest však velmi dobrý úkaz, a kde se ho dobře použije, všude vzácné ovoce nese. Ze všeho, co jsme dosud pověděli, vidíme, že Husa nerozdělila s českým duchovenstvem horlivost za nápravu, — *ta je spíše zblížovala*, — nýbrž něco zcela jiného. Naši protivníci nechtějí o tom ani slyšeti a pořád opakují tuto usvědčenou nepravdu. Náš dějepisec český, pan Václ. Tomek, připomíná nám důležité příčiny, pro kterou se mistr Jan s duchovenstvem nepohodl a rozešel. Příčinu tu možno vyjádřiti slovy: »Vedle jiných starších i novějších pomůcek studií svých theologických bral si mistr Jan Hus během času zvláštní povzbuzení v pastýřské a učitelské činnosti ze spisů Jana Viklífa (Tomek III, 450). Jednou na kázání (!) v Betlémě před lidmi prohlásil u přítomnosti samého arcibiskupa (!), »že v naději chtěl by, aby tam byla duše jeho, kdež jest mistra Jana Viklefova.⁵⁾ To jest věcná příčina celého

⁵⁾ Marně proto namahá se Hus v listě 47. psaném Zikmundovi, králi Římskému a Českému, dne 1. září roku 1414. vyvrátiti dějepisné hořejší faktum následovně: »O tom já, sluha jeho v naději, třeba neužitečný, přemítaje na mysli častěji, chtěl jsem i kněžstvo i lid přivesti k jeho následování; *pročez dostali jsem se v nenávisť ne u všeho lidu, ale u těch, kteří sami Pánu mravy svým se protíví*« ... Marné vytáčky, abychom neřekli zpříma: lživá slova. Ne horlivost pro nápravu lidu a duchovenstva, nýbrž viklifismus a neposlusnost přivedly Husa ve smutné konce. Toho dosvědčuje nám mimo Tomka i pan pastor Mareš, když ve svém úvodě ku 42. listu píše: »M. Jeronym Pražský, věrný přítel Husův od prvopočátku, učený a výmluvný, *kteřý kdys z Anglicka některé spisy Viklífovy byl přinesl, vsudy hájil některé články Viklífovy a proto vsudy zakoušel protivenství pro podezření kacířství*«. Proti tomu mohl by snad někdo namítnouti, že mistr Jan Hus neměl s Jeronymem společné viny, a že »věrné přátelství« jejich neopravňuje nás domýšleti se téhož o Husovi jako o Jeronymovi. Než na velikém byl by omyl, kdo by tak soudil. Mistr Jan Hus zapleten byl »v některé články Viklífovy«, ano hájil a rozšiřoval je v Čechách horlivěji než věrný jeho přítel Jeronym Pražský. V té příčině máme povolaného mluvčího ve dvojctihodném pánu pastoru Mareši, jenž na straně 2. hned v prvním odstavci shora napsal: »I universita ještě cizími živly ovládaná odsoudila r. 1413. 45 článků Viklefových, z nichž některé Hus obhajoval, i Zbyněk odsoudil je na synodu roku 1405.; český národ na universitě — dříve jsme slyšeli z úst pánů pastorových, že český národ to učinil *»vedením Husovým!«* — vyslovil se r. 1408. proti nim jen *»pokuď by byly kacířské*«. Po chvíli však, zapomněv se, tvrdí týž pán — a nám to zde jen prospívá — na stránce 20.: »... nepřítelé jeho, aby ho umlčeli a neškodným učinili, snažili se ho poznamenati znamením kacířství (jako na straně 2. učinil pan pastor Mareš!) dělajíce ho Viklefitou, ač takovým (sic!) ve smyslu bohoslovném z počátku nikterak nebyl«. Do opravdy, pane Mareši? Vy jste však takovým Viklefitou učinil mistra Jana v »některých« článcích hned na druhé stránce! Je to nemilý lapsus calami (omyl), ale přece pravdivý a černý na bílém! Než netřeba nám volati pana Mareše za svědka. Jiní lidé, ano mistr Jan Hus sám usvědčí sebe ze lži! Již v listě devátém (na 1—2. straně sbírky Marešovy) »počestný a učený muž Jan z Husince« a přátelé jeho, »že ačkoli (strana 23.), již ctihodný otec, p. Zbyněk, arcibiskup Pražský, apoštolské stolice legát, slavné university učení pražského kancléř, ktercí (!) předstížené nálezly a příkazy trestní, lehké, bezpodstatné (!), nepravé a nespravedlivé (oho!), různé omyly a přččetná obtížení v sobě obsahující (a to Husa nejvíce tlačilo, poněvadž bylo na něho!) ... v listech hřměl, *kdož mají a drží u sebe knihy nebo řeči Jana Viklefa*, nechať řečené knihy a řeči v kanceláři

sporu! Mistr Jan Hus, — a toho dokazují i jeho Listy, jak později ukážeme, — *odchýlil se ne sice od katolické mravopočestnosti, ale od katolické věrouky* a vzal si jaksi za učitele muže, jehož zuřivost proti katolicismu rovné má málo! Rozhodný a bezohledný tón, jímž Hus veřejně s kazatelnou před lidem bičoval a na pranýř chyby duchovenstva stavíval — tedy 1. na místě nepřístojném, 2. před posluchačstvem neoprávněným a 3. do jisté míry i způsobem ne náležitým — rozjitřily ovšem také protiněmu duchovenstvo, takže i nejlepší dosavadní přátelé ho opustili a vidouce i znajíce jeho p o b l o u z e n í v e v í ř e, postavili se proti němu — Pálež a Stanislav ze Znojma — ano i největšími jeho odpůrci se stali. T é t o velezávažné věci naši moderní odpůrcové docela nedbají. Neprávem! Kdo k věci hledí očima otevřenými a hledá upřímně pravdu, neupře, že to nervus rerum. Neuznávají-li však odpůrcové naši ani této věci, měli by aspoň uznati následující: Mistr Jan Hus svým nezpůsobem zavinil sám vše a jest neomluvitelným, že roztrípal na místě posvátném cizí hříchy, nemoha doufati, že tím prospěje poslouchajícím anebo napadeným. Snad jest dovoleno této věci očividné přidati na vysvětlenou (ač snad zbytečnou) obrázek z našeho moderního života politického a společenského. Naši čtenáři se nepodiví, začneme-li s panem drem. prof. Masarykem, několikaletým to svým miláčkem! Jest všeobecně známo, že pan profesor byl členem mladočeského klubu a že se v některých věcech jako realista nesrovnával s politickými názory svých soudruhů, z čehož měl několikráte veřejně s nimi neshody a mrzutosti. Rádi věříme, že učený pan dr. Masaryk uznával názory ty chybami a vadami, když proti nim stál. Vystál za to věru dost. Jen jednou zapomněl se a prozradil prý tajnou jakousi chybu (dr. Šromota!), a celá bouře nejzvěšilejších útokův a urážek snesla se mu na hlavu. Co by se s ním bylo stalo,

pokladníka jmenovaného Zbyňka, arcibiskupa, složí a donesou k spálení ve lhůtě označené», rádi měli Jana Viklefa a nezachovavše se po vůli arcibiskupově, »proto, že *jsme byli vyhrazení a vyňati* — nevím, k o m u na vrub padá tato h r o z n á č e š t i n a, již se snad tlumočí latinské »exempti« — stolicí apoštolskou ode všech soudců řádných«... nepodrobili se příkazu arcibiskupovu, jenž některé knihy a traktáty Viklefovy spáliti kázal. Tu sprotivili se Hus i přátelé jeho a pod rouškou, že »knihy (strana 29.) mnohých a vznešených a nejkrásnějších pravd, žádné bludy nebo články bludné v sobě neobsahující, jakéž jsou knihy o hmotě a formě, o dovozování předloh, o předlohách hypotetických, o individuaci času, o ideách, s podobnými jinými knihami mistra Jana Viklefa, by určoval a nalézal a odsuzoval (totiž rozumný člověk), že ohněm mají býti spáleny?« Za důvod neposlušnosti té uvádí se mimo jiné na stránce 30.: »Kterak, pravím, učitelé a mistři školští svaté matce své, všeobecné církvi, odporující dovtípkům kacířů, mohli by ku pomoci přispívati a užitečně slovem i činem sloužiti, *kdyby všechny a jednotlivé knihy, bludy nebo kacířství obsahující*, jakož předcstřený nález p. Zbyňka usiluje, ohněm byly spáleny«. Jaký byl smysl psaní toho, napovídá správně pan Mareš na stránce 39. v úvodě k jedenáctému listu, napsav: »O h r a ž e n í Husovo proti zamyšlenému upálení knih Viklefových sebraných«... Hus a přátelé jeho — Jak. ze Stříbra, Prokop z Plzně, Zdislav z Vartenberka a Šimon z Tišnova — přijali pak nad to veřejné disputace o některých zakázaných kusech Viklefových a obhajovali jich snažíce se dovoditi, že v nich bludů proti katolické církvi není (1410.). Kam tato láska mistra Jana vedla, pozná čtenář z naší druhé thése a uvidí, jak nepravdivou příčinu udal Hus, vykládaje, proč u kněžstva v nenávist vešel. Všechno vykrucování jest zde marným a ode dávna známým. Jakých způsobů, vlastně nezpůsobův užil Hus a přátelé jeho zastávající se Viklefa a nechť se býti kacíři, prozrazují tedy i »Listy«. Kdo by si chtěl věc přečísti přehledně, najde ji ve spise d r a. L e n z e, »Učení Mistra Jana Husi« pg. III.—IV.

kdyby byl všecky chyby a vady svých kolegů postavil nemilosrdně na pranýř, kdyby je byl veřejně před nesoudným množstvím proklepával, odsuzoval a zatracoval? Každý ví, že by se byl se zlou potázel, a že by ho za to všude byli odsoudili. Dobrá! Proč neplatí však totéž pravidlo v záležitosti Husově? Cež neroztřípal Hus tajné i veřejné chyby duchovenstva před nesoudným posluchačstvem? Možno ho i za to v ochranu vzíti nebo do konce chváliti? Možno vůbec za to míti, že učený mistr filosofie a bohovědy neznamenal, že chybuje, když tak jedná? Bylo tedy jeho svědomí, po této stránce k němu přihlížeje, »neporušeným«? Jevil se i v tom charakterem a jakým? Slyšeli jsme jedenkráté výrok: Nevím, kdo větším hříšníkem, zdaž ten, jenž mnoho chyb má, či ten, jenž je o něm roztřípá!

Naši čtenáři z dosavadního poznali snad aspoň toto: Předně není pravda, že duchovenstvo proti Husovi bylo, poněvadž ho rliil *pro mravní povznesení kněžského stavu*; pravda jest, že ho slyšelo, ano i do Betléma za ním dobrovolně chodilo, aby se poučilo. Za druhé jest pravda: roztržka mezi Husem a českým katolickým duchovenstvem stala se hlavně proto, že mistr *Jan bral poučení ze zavržených spisů Viklefových*. Za třetí je pravda, že *Husovo svědomí nebylo objektivně pravdivým*, že tedy není tak chvályhodným, jak se za to mívá. Nebylo objektivně pravdivým, poněvadž nelze správným uznati ani schváliti způsobu, kterým si Hus proti kněžstvu před lidem počínal. Ano, přihlížíme-li k tomu, jak *snadným* bylo chybu tu poznati a zvláště učenému mistru filosofie a bohovědy, přihlížíme-li k tomu jakož i ku podrážděnému a za časté neslušnému tonu, jehož Hus proti odpůrcům užil, nelze nám ani s určitostí vysloviti se o tom, že by jeho svědomí bývalo subjektivně *správným*! Než o tom nechceme ničeho určovati a rádi věc přenecháváme vrchnímu Soudci, jenž zkoumá srdce i ledví! Rozum Husův a svědomí byly by strašlivě otupělými a zatemněnými, kdyby skutečně byl myslil, že *dobře jedná*, když duchovenstvo před lidem roztřípá. Takovou pokleslost duševní nechceme a nemůžeme u Husa přijati, proto máme za to, že v té nešťastné a pro Husa nikterak čestné záležitosti jiní činitelé rozhodovali než jasný rozum a klidné svědomí.

Věc, o niž právě běží, bude zajímavější, připomeneme-li sobě ještě dvojího ze života mistrova. Předně, jak se choval k arcibiskupovi a po té, jak se vůbec choval ku celé církvi. Jeho skutky a jeho Listy dávají nám o tom dosti světla. Bohužel, neukazují se nám ve světle tom ani charakter ani objektivní svědomí Husovo neporušenými, ano i to snad správné svědomí subjektivní tak jest objektivními činy Husovými kompromitováno, že neosmělujeme se o něm určitě říci, že Hus ve svém srdci cítil se nevinným i když objektivně pochybil! Tím odpověděli jsme na první předloženou otázku: »Bylo-li svědomí mistra Jana Husi pravdivým, když hřímal proti svým duchovním bratrům s kazatelnou a ve spisech laikům psaných?«

O tom, jak zachoval se mistr Jan ku svému představenému arcibiskupu Zbyňkovi, již jsme dosti pověděli dříve. Nadbytkem ještě dodáváme, co o tom napsal (strana 2.) pan Mareš, tedy soudce jistě nám nenadržující. »Zbyněk žádal r. 1408. vydání všech knih Viklefových, aby se prý zkoušely. Téhož roku jest první žaloba na Husa od Pražského duchovenstva, zejména od kanovníků, Zbyňkovi podána a roku 1409. opakována. Bulla papeže Alexandra V. (dne

20. prosince 1409. vydaná a dne 10. března 1410. v Praze uveřejněná) o vyplenění kacírství zejména Viklefova a o zákazu kázání v kaplích, bulla ta úplatně a lstivě arcibiskupem dobytá nabyla ve velikém sporu velikého významu a vyvolala první *o d v o l á n í* Husovo od papeže špatně zpraveného k papeži lépe spravenu býti majícímu. Zbyněk nařídil na synodu 16. června 1410 spálení odvedených knih Viklefových, a když Hus v příčině zamýšleného upálení těchto knih a zákazu kázání v kaplích (druhou) *appellaci* k papeži Janu XXIII. dne 25. června podal, dal nejenom 16. července spálení provésti, nýbrž vyslovil i dne 18. července pro *appellaci* klatbu nad Husem, jeho přátely i Prahou, čímž nemalou bouři v Praze způsobil. *Hus pak nedbav klatby nejenom nepřestal v Betlémě kázati, nýbrž jal se se svými přátely od 27. července až do 6. srpna 1410 veřejně na universitě některé spisy Viklefovy obhajovati.* Mezi tím jest 25. srpna 1410. Husova *appellace* u papežské stolice kardinálem Odonem z Kolonny zamítnuta a Hus předvolán, aby osobně se tam dostavil. Kdežto král i králová bez úspěchu k papežskému dvoru dopsali, žádající, aby zachovala se práva kapli Betlémské a odvolána byla obsílka Husova, Hus pak poslal k stolici papežské tři zástupce své, kteří ale ničeho nemohli vyřídit, načež v Římě v únoru 1411 jest vyslovena klatba nad Husem se nedostavivším i Prahou (v Praze prohlášena 15. března 1411); toho však žádný nedbal a proto bohoslužba se nestavila.«

Laskavý čtenář vidí z těchto řádků dvě pozoruhodné věci. Předně úplnou neposlušnost a »synovskou vzpurnost« Husovu k arcibiskupovi, a po té **odvolání od papeže špatně zpraveného k papeži lépe spravenému býti majícímu**, čímž vlastně přetržena páska, která nešťastného mistra k církvi poutala. Odvolání jeho na svého kostnickém až k samému Kristu Pánu bylo jen dokončením a snad nejlepším projádřením zásad, které již tentokráte v srdci mistrově se ozývaly, jeho pravověrností otráslý a na pole hnaly, na němž ho protestanté za svého přijímají. Učitelský úřad církve, její výkonná, soudcovská a zákonodárná moc jsou odvoláním a jednáním Husovým — jak je vyličil pan Mareš — hrubě porušeny. Kdyby i pravdivým bylo, co čteme v listě ke stolici papežské (9. list sbírky páně Marešovy), že »ctihodný otec, p. Zbyněk . . . kteréši předestřené nálezy a příkazy, trestní, lehké, bezpodstatné, nepravé a nespravedlivé, různé omyly a přecetná obtížení v sobě obsahující«⁶⁾ byl učinil, kdyby i pravdivým

⁶⁾ Aby se snad někdo nedomníval, že arcibiskup Zbyněk proti Husovi příkře, popudlivě a beze vší shovívavosti jednal, a, by pravda na vrchu byla, že s ním až příliš shovívavým a k němu důvěřivým byl, dáváme zde slova, kteráž o věci napsal dr. Lenz, výborný znatel a velice mírný Husův posuzovatel. Viz »Učení Mistra Jana Husi« strana V.—VIII.)

»Náklonnost Zbyňkova k Husovi ani tím nebyla otřesena, když roku 1406. farářové Pražští žaloby proti němu podali, že lid proti nim bouří, neboť Zbyněk žalobu tu pustil mimo sebe, důvěřuje více obžalovanému, nežli žalobníkům jeho. Ještě dne 18. října 1407. bylo Husovi dopuštěno konati kázání synodální. Řeč ta jest nadchnuta vřelým přátelstvím k Janu Viklefovi. V prvním dílu srovnává sedm svobodných umění se sedmi pannami, dcerami filosofie; v druhém bojuje naproti těm, kteří národ český rozkřičeli, jakoby kacírstvím byl poskrvněn, kdežto prý dí-staré přísloví: »Neminem pure bohemicum posse esse haereticum«. I kázání Husova měla od roku 1407. ráz duchovenstvu naskrze nepřátelský.

Tou příčinou také rostla nevole duchovenstva naproti Husovi. Sám arcibiskup nemohla se vyhnouti žádostem kapitoly, zvláště ale rozkazům papeže

bylo, jak se v listě praví, »že jsme byli vyhrazeni a vyňati stolicí apoštolskou ode všech soudců řádných i legátů skutečných«, kdyby i pravdivým bylo, že »kdo jest zdravé mysli a učený«, nenajde v některých kusech Viklefových jako kacířské zavržených »žádné bludy nebo články bludné v sobě obsahujících«, kdyby i pravdivým bylo (strana 30), »že žádný blud kterýchkoli knih jsme nedrželi a`nehájili a hájiti nebo držeti nerozmýšlíme kterýmkoli způsobem,« kdyby všechno do slova pravdivým bylo, nikdy by pravdivým nebylo, že mistr Jan objektivně jednal správně, když v tehdejší pohnutlivé, rozjítřené a nejisté době proti arcibiskupu se vzepřel, od papeže špatně spraveného k lépe spravenému býti majícímu se odvolal a konečně i po zákaze z Říma, jehož pomoci se dovolával, veřejně na universitě s několika přátely některých traktátů Viklefových o b h a j o v a l. Chceme za tím souditi Husa co nejmírněji a připouštíme, když o to tak velice stojí, že traktáty Viklefovy, jichž veřejně obhajovati se jal (s přátely), snad kacířskými nebyly; podotýkáme však, že obyčejná opatrnost a každodenní tehdejší zkušenost radily, aby se od takového počínání

Innocence VII., svolal již r. 1406. synodu, která učinila nález, že kdo by se opovážil tvrditi neb rozšiřovati učení Viklefovo, má upadnouti v těžkou pokutu církevní. Změnu ale v důvěrném poměru Jana Husi k arcibiskupovi přinesl teprv rok 1408. Králi Václavovi záleželo totiž na tom, aby Čechy nepřišly v pověst kacířství. Doufalť král Václav, že tím snáze dosáhne koruny císařství Římského. Za tou příčinou učiněna jest poznovu záповeď článků Viklefových na universitě Pražské. Jednání o tom obmezeno bylo jen na národ český, ježto u tří ostatních národů na universitě nemělo učení Viklefovo žádných přívrženců. Dne 20. května 1408. sešlo se 64 doktorův a mistrův, 150 bakalářův a asi 1000 studentů. Z profesorů theologie zde byli: Dr. Helias, M. Petr, Stanislav ze Znojma, Dr. Ondřej z Brodu, M. Jan Hus, Štěpán Pálec, M. Jakoubek ze Sřfibra, a jiní. Přede vším poznovu zakázáno 45 článků Viklefových. Hus však a jeho strana protivili se tomu, aby články Viklefovy úhrnem byly zavrženy a tudíž učiněna jest záповeď s následujícím dodatkem: »Aby se žádný oud národa českého pod pokutou vyobcování neopovážil, užiti neb hájiti kteréhokoliv z článků ve smyslu jejich kacířském, bludném anebo pohoršlivém (in sensibus eorum haereticis, aut erroneis, aut scandalosis)«; kterýmžto dodatkem veškero zavržení článků vší podstaty bylo zbaveno. Mimo to zakázáno všem bakalářům míti veřejné čtení o Viklefových spisech: »dialogus«, »trialogus«, a »de eucharistia« nazvaných.

Na tomto usnesení neměl Hus většího podílu nežli jeho dosavadní přátelé; on sobě naopak v odstředivém směru počínal mírněji, nežli Štěpán Pálec, neb i Stanislav ze Znojma. Veřejně se vyjádřil pro osobu Viklefovu, ač ne beze vší výminky i pro jeho učení, když Mikuláš Faulsch a ještě dva študující přinesli psaní Oxfordské university, domněle přesné, v skutku ale podvržené, že Viklefovi nebylo dokázáno nižádné kacířství. Vyjádření toto učinil Hus s kazatelnou řka, že by sobě přál, aby duše jeho byla tam, kde jest Viklefova duše podle naděje.

Mezi tím započalo i vyšetřování naproti osobám z Viklefismu podezřelým. Zejména pohnán jest k soudu Abraham, farář od sv. Ducha. Abraham se dostavil, a shledání na něm bludové četní, pro které odevzdán jest biskupovi Sarepskému, Jaroslavovi, jenž jej dal uvězniti. Zde propukla nejprvé vášeň Husova naproti shovívavému arcibiskupovi dopisem příkrým. Na počátku svého dopisu odvolává se na rozkaz arcibiskupův, aby (on Hus) o všech nedostacích ve správě církevní arcibiskupovi buď osobně anebo písemně oznámil; načež ihned jme se vytýkati, že kněží nešlechtní mohou svůj život svobodně vésti, kdežto kněží pokorní, jenž bodláčí hříchů vyplniti se snaží, do žalářů se vrhají. (Docum. n. I.). — Jak hluboko Hus tehdáž již ve Viklefismu včel, snadno poznáme, povážíme-li, že týž Abraham tázan byv (30. června 1408.), čí autoritou oprávněn káže, odvětil: »že kněžskou«, a napotom, »že Kristovou«. A když Kbel mu odpověděl: »že nemá autority ku kázání slova Božího, leč by mu od arcibiskupa byla udělena«, řekl: »Že netoliko kněžím, ale i laikům volno jest

ustalo⁷⁾, jelikož zmíněné traktáty i když snad nerozjitřovaly svým obsahem, rozjitřovaly a ve zlou uváděly svým skladatelem, fanatickým Janem Viklifem! Kdyby se byl Hus v bojích těch ohlížel po svém »bystrém«⁸⁾ svědomí a kdyby se ho byl ptal, co tomu říká křesťanská láska, kterou jsem povinen zachovati i ke kněžstvu i ku lidu, kteří z toho obojí jen zkázu a pohoršení vezmou, vidouce mne zákazů papežských a arcibiskupových neposlouchati, a slyšíce mne spisů podezřelých a z kacírstva narčených obhajovati, kdyby se byl křesťanské lásky a ne své lásky čili samolásky o radu tázal, nikdy by toho skutku nebyl vykonal, předpokládaje, že by svědomí svého byl poslušným býval. Divná věc a pozoruhodné znamení! *Ten vychvalovaný mistr, který postřehl a poznal kdekerou chybu a chybičku na špatných kněžích, nemohl takových hrozitánských a do očí bijících chyb postřehnouti na dobrém knězi, na sobě samém!* Staré přísloví, že poznati sebe sama, jest nejtěžším, věru zde v plné záři se ukazuje!

Lichost a nedovolenost počínání svého pocítoval asi nejlépe mistr Jan Hus sám. Tak zdají se nám svědčiti některé jeho Listy.

kázati.« Těmi slovy vyjádřen celý téměř názor Viklefův o církvi, a úplná negace veškeré hierarchie na jevo dána. A tohoto člověka bere mistr Hus v ochranu svou! Patrně, že již tehdy nebyl Hus toliko osoby Viklefovy přítelem, ale i spisův jeho, a přítelem jeho nauky odchylné od učení katolického.

Při tomto stavu věci jest veledivno, jak mohl Zbyněk býti po vůli králově a na synodě 17. července 1408. ohlásiti, že prý po bedlivém uvážení v celé zemi nikdo ani v bludné víře ani v kacírství postižen nebyl. Žádáno však, aby kněží pilně kázali (naproti Viklefovcům) o předpodstatnění; a knihy Viklefovy aby byly arcibiskupovi vydány k náležitému prozkoumání.

Kdežto až dosud jméno Husovo, ač on byl skutečnou hlavou Viklefistův, nebylo od soudů stíháno, stala se r. 1408. i v tom ohledu změna. V letě 1408. byl Hus u soudu arcibiskupského žalován pro pobouřlivé kázání, i jest naň půhon vydán, aby se ospravedlnil. Způsob ale, jakým se Hus písemně hájil, byl z části sofistický, muže reformátora nedůstojný. Duchovenstvo žalovalo, že řekl »coram omni multitudinē«, kterak heretiky jsou všickni, kdož štolu vybírají, že sobě přál, aby duše jeho byla tam, kde jest Viklefova, a že je Hus vesměs zlehčuje přese všechnu záповěď církevní. Hus ale odpovídá, že článek obžaloby první jest křivý, ježto prý on těch věcí nikdy »coram omni multitudinē« nepro- nesl, jelikož prý veškerenstvo ani Pražanů tehdy na jeho kázání nebylo, tím méně veškerenstvo, které se v Římě, v Jerusalemě a t. d. nalézá!

Výstřednost Husova v řečích jeho naproti duchovenstvu a zjevná jeho náchylnost k Viklefismu mohla zavdati arcibiskupovi dosti důvodův, aby jemu záповěď kázati, a to tím spíše, ježto Hus a jeho strana odstoupili k vůli králi Václavovi od poslušnosti papeže Řehoře XII. a stali se »neutrálními«, kdežto duchovenstvo české a tři ostatní národové na vysokých školách obedience papeže toho se drželi. V dopisu, který Hus za tou příčinou ku konci roku 1408. arcibiskupovi zaslal, píše opět způsobem nedůstojným, ano i dvojsmyslným. Dí totiž, »že neodstoupil od poslušnosti papeže Řehoře XII., ano že chce ho býti poslušen ve věcech dovolených, nikoliv ale »nedovolených. Nedovolenou pak věcí že jest spor papežův o prvenství v církvi.« (Docum. 5, n. 2. p. 2.)

) Že naše domněnka zakládá se na pravdě, ukázal výsledek, jehož se Hus svým počínáním v Praze a jinde po Čechách dodělal, způsobiv bouře a jitrěni mezi věřícím lidem. Doznal-li ve svých dějinách Palacký, že církevní sněm Kostnický, nechtěl-li se dáti Husem mistrovati, musil proti němu zakročiti a ho odsouditi, musí doznati každý nepředpojatý, že jednání Husovo v Praze nebylo lepším jednáním jeho v Kostnici a že tedy nezbývalo církvi nic jiného, než neposlušného, vzdorovitého, pobuřujícího a zbloudilého Mistra potrestati, a to církevní klatbou, když jiné mírnější prostředky zůstaly jím nepovšimnuty. Jestliže se svedené davy bouřily »na prohlášení klatby nad Husem«, jak píše pan Mareš na straně 36., jest to jen následkem Husovy viny a dopadá na jeho »přísně vládnoucí svědomí.«

z nichž toto dáváme k laskavému a nestrannému posouzení. Vybíráme hned list (dle sbírky Marešovy) šestnáctý »Janu Bradáčkovi a Krumlovským,« jehož obsah sám pan Mareš charakterisuje na stránce 50. a 51. slovy: »V přítomném listě vykládá, proč takového *neposlušenství* k církevním představeným se dopustil, poslouchaje v tom více Boha než papeže a arcibiskupa — quod erat et semper erit demonstrandum! —; povzbuzuje Krumlovské i sebe slovem a příkladem Kristovým (!), jakož i výroky církevních učitelů, kteří mu za pravdu dávají«, totiž dle jeho domnění, přidáváme, aby bylo jasno. Slyšme tedy tuto omluvnou a povzbuzující epištolu Husovu! Nejprve jim posílá, jak se ví, »Spasení a milost od Pána Ježíše Krista!« Po těch krásných slovech vzpomíná před »Nejmilejšími« hned své osůbky a poukazuje jim na ni. »Já, nejdražší, především počínám býti pokoušen, ale v tom radost shledávám, poněvadž pro evangelium jsem kacířem nazýván a do klatby dáván jako zločinný a neposlušný.« Naši čtenáři vědí a z úst samého pana Mareše slyšeli, že je to nepravda. Neposlušnost proti církevním představeným, tropení svárův a různic jakož i, a to hlavně, odůvodněné podezření z viklismu, a ne svaté evangelium způsobily mu církevní klatbu a vše ostatní, čeho připomíná. Naši čtenářové však z té ukázky také vidí, že nelze mluvit o pravém svědomí Husově objektivním, a přihlížejíce k notorickým faktům stavícím Husa v rozpor s církví, nevidí po takových jeho činech ani správného subjektivního svědomí jeho v dobrém světle. Či lze snad za to míti, že mistr Jan Hus nevěděl, proč byl vlastně církevní klatbou tížen? Kterak se tedy mohl opovážiti říci, že »pro evangelium« nazván byl kacířem! Toho obyčejná pravdomluvnost lidská, nerci-li křesťanská, žádala a žádá, aby slavný mistr po pravdě byl řekl: Trpím pro evangelium své, to jest, jak *já* mu rozumím a prakticky je provádím! Trpím proto, že proti odpornému mi kněžstvu nepatřičným způsobem a na nepatřičném místě láteřím! To byla a jest skutečná, dějinami dosvědčená pravda!

Než poslyšme, kterak své »citlivé svědomí« ukonejšuje a kterak před Krumlovskými své neviny mistrův list dokazuje! »K rozmnožení radosti přichází mi na mysl život a slovo Kristovo a apoštolů, neboť obsaženo jest ve Sk. kap. IV., jak Annáš, kníže kněžské a Kaifáš a Jan a Alexandr a kteřížkoli byli z pokolení biskupského, povolavše apoštoly, přikázali jim, aby nikoli nemluvili a neučili ve jménu Ježíšově. Petr však a Jan odpovídajíce řekli jim: Jestli to spravedlivé před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, sudte! A opětně, když titěž kněží nařizovali, aby nekázali, řekli ve Skutc. v kap. V.: Více sluší poslouchati Boha nežli lidí. A na tom výroku přestali pohané, židé a kacíři, přiznávajíce, že Boha nade všecko jest poslouchati. Než, žel! Přívrženci Antikristovi vzhledem k onomu pravidlu jsou zaslepeni, ne však svatí apoštolové a praví učedníci (à la Hus et consortes? -!) Kristovi.« Dobře! Snad učený mistr theologie dovolí, abychom mu připomněli: Má-li tento důkaz tvé počínání, milý Jene, ospravedlniti, třeba, abys ukázal, že *Pán Ježíš* tak *tebe* svaté evangelium kázati poslal, a tak *tebe* Duchem Svatým naplnil *jako sv. Apoštoly*, když jim převznešený úřad dával učiti všechny národy a zvěstovati evangelium všemu stvoření. O tom totiž nikdo

z nás nepochybuje a nepochyboval, že sv. Petr a Jan v právu byli a správně jednali, když židovské radě poslušnost odepřeli. Pochybnost naše záležela a záleží jedině v tom, byl-li jsi Ty v právu a správně-li jsi jednal, když jsi neuposlechl církve, jak Kristus Pán, jehož života a skutků jsi nahoře se dovolával, výslovně rozkázal, nazvav pohanem toho, jenž by církve neposlechl. Pochybnost naše záležela a záleží jedině v tom, byl-li jsi Ty v právu a správně-li jsi jednal, když jsi církvi nadával, jelikož ve Skutcích apoštolských nečteme, že by sv. Petr a Jan radě židovské a velekněžům, jichž neuposlechl, byli vynadali jako jsi učinil Ty, přirovnav církve a papeže ve svých Listech k býku, psu, smilné děvce, krokodilu a podobně. Jsou-li Tobě skutky a slova Kristova a sv. Apoštolů »k rozmnožení radosti«, jsou nám slova a skutky Tvé k dotvrzení pravdy, že jsi špatně jednal a věci své nedokázal! (Pokračování.)

Slovanské studie.

K 25. jubileu dobročinného slovanského spolku.

Píše FRANT. ŽÁK.

I.

Letos slavil »sv. petrohradský dobročinný slovanský spolek« — s. »potěrburgskoje slavjanskoje blagotvoritelnoje občestvo« — dvacetipětiletou památku svého trvání a své činnosti. Dotýčné slavnosti byly velice hlučné; delegaři a pozdravy přišly ze všech slovanských zemí, i z Čech a od katolíků Slovanů. Již tato okolnost jest s to, aby vzbudila pozornost i nás Čechů — katolíků, a to tím více, že spolek jest výsledkem slovanského sjezdu, na němž kdysi i zástupcové našeho národa měli podíl. Jaké jsou naše o spolku náhledy, řekneme otevřeně, chválíce, co po našem soudu chvály hodno, odsuzující, co s přesvědčením svým a názory svými o soulad nám uvést nelze. Podotýkáme však, že není v nás ni stínu nepřítelství ani k Rusům, ani k církvi ruské, o čemž ostatně, jak za to máme, řádky naše s důstatek svědčiti budou.

Považujeme slovanský dobročinný spolek petrohradský za pokus realizovati slovanskou otázku ve smyslu ruském. Dobročinnost byla a jest sice dosud velice zřetelný charakter spolku, nikoliv však jeho cíl; dobročinnost jeho měla býti jen prostředkem k cíli. Že jest značná, milerádi přiznáváme a uvedeme o tom níže příslušné číslice. Také měl tento spolek na mysli slovanskou vzájemnost, pracoval pro mravní a hmotné povznesení Slovanstva všeho, avšak před ním vznášel se nejen nezištný ideal slovanské duševní vzájemnosti a kmenového sjednocení, nýbrž i velice zřetelný obraz vlastní velikosti, která o sobě se domnívá, že jen ten může býti šťasten, kdo jí slouží a v ní se rozplývá.

Představujeme si slovanskou otázku ve smyslu ruském takto: »Jeden car, jedna pravoslavná církev, jeden stát«, slovanský dobro-

činný spolek pak jako smělé vyjádření tohoto ideálu s politickou tendencí špatně zakrývanou. Dnes ovšem slovanské otázky v tomto smyslu, jak slavjanofilé svého času ji vytvořili, není a nikdy asi více nebude, a také již spolek není tím, čím býval, nebo čím měl býti.

Zde jest nutno, abychom se poohlédli poněkud po vzniku slovanské otázky a tím samým i po vzniku slovanského dobročinného spolku.

Minění naše jest to, že otázka východní vznikla sama sebou a z té pak že stala se otázka slovanská. Onu považujeme částí této, tuto však jako rozšíření a plné rozvinutí oné. Jest jistotně zajímavé, že východní otázka ruská byla zprvu čistě náboženská a nesloužila politice vlády ruské ani v nejmenším; teprve později stala se čistě politickou, již náboženství pravoslavné sloužilo jen za vítaný prostředek. Tak aspoň vyličuje nám vznik východní otázky slavný Pierling, svědek to zajisté vysoce povoláný, ve svém díle »Rusko a východ.«¹⁾ Nebyla to vláda hrdých samovládců, ale byl to hluboce věřící ruský lid, který vida v Cařihradě drahocenné a staroslavné východiště své víry a v jižních Slovanech své bratry po krvi a vyznání náboženském, jat byl ponenáhlu nepřekonatelným nepřátelstvím k Turkům a vroucími sympathiemi k uhněteným Slovanům. Náboženský moment zprvu převládal úplně. Nejen že politika neměla ve smýšlení tom místa, ale ani národnost nehrála veliké úlohy. »Řecká« víra to byla, jež obrátila zraky lidu ruského k Cařihradu. Sňatkem Ivana III. s Žofíí Paleologovou, princeznou Cařihradskou, dostala otázka ta realní podklad a právnické odůvodnění, jež každý uznával.

Ale sňatkem tímto východní otázka hned nepovstala, neboť tenkrát ještě měl ruský samovládce v zemi takového nepřitele, že za hranice své říše pohlížeti mu ani napadnouti nemohlo, totiž Tatary, proti nimž a proti Sigismundovi polskému a Polákům a Litevcům byl Turek spojenec přespříliš vzácný. Ale základ byl zatím k otázce východní dán. Když pak domácí nepřítel byl poražen, národ a říše sjednoceny a konsolidovány, a vnitřní síla dávala dosti odvahy, prohlédnouti si sousedy říše, což bylo přirozenější nežli že zraky panovníkovy obracely se k jihu? Proud náboženský v lidu proti »pánům« Turkům dávno již zmohutněl a dospěl k uvědomění. Slované na jihu žezlem tureckým ujařmení stali se předmětem péče a pozornosti říše Ruské, cesta k Cařihradu buď jako ku kolébce pravoslaví u jedněch, nebo u druhých jako ku klíči mořskému, stala se programem vlády ruské. K otázce náboženské přistoupila vláda s politikou — a východní otázka se zrodila sama sebou, poněvadž přišel její čas. Vlastně nebylo to dítě, co se narodilo, ale byl to celý muž. Tak asi pojímá vznik otázky zmíněný již Pierling.

Prvním představitelem východní otázky byl asi Petr Veliký. Avšak týž byl si nejen vědom důležitosti její, nýbrž jemu známy byly již všechny země slovanské v Evropě, on zajímal se již o to, aby zvěděl, jaké položení a smýšlení, jakou sílu a vzdělanost mají různí slovanští národové. K němu také již někteří slovanští národové obraceli se o pomoc. Sympathie Bulharů a Srbů byly k Rusům vždy vroucí, hned od té doby, kdy Moskva stala se »třetím Římem«, a

¹⁾ La Russie et l'Orient p. 133. sqq.

Rusové národem mohutným a silným. I vidíme, kterak z východní otázky stává se otázka širší, otázka všeslovanská.

Smrtí Petrovou upadá východní otázka; nemělt Petr následovníka duchem sobě podobného. — Teprve v Kateřině II. spatřujeme opět dědičku ducha Petrova. Veliká tato panovnice rozuměla snahám svého předchůdce, a otázka slovanská opět přichází k platnosti, a to tím více, že z německé Fike Zerbstovy, jak v mládí ji jmenovali, stala se dokonalá Ruska a Slovanka, totiž aspoň zevnějškem. Tak aspoň líčí nám ji Bilbasoff ve svém velikém díle »Kateřina II.« A podivno! Již pozorujeme, jak ve svých snahách po provinciích pobaltických a aby dostala na trůn polský Poniatovského a tím nabyla vlivu, uchyluje se Kateřina, jež byla vychována v přísných tradicích protestantských, k víře, činíc si z pravoslaví výhodný a účinný prostředek k politickým cílům.²⁾ V minulosti před tím dosud jen jedenkrát se bylo tak stalo za Ivana III. a Alexandra Jagelonského. Náboženství stalo se služkou politiky, a východní otázka byla rozšířena i na jiné Slovany. Díme tudíž asi pravdu, položíme-li do této doby narozeniny »otázky slovanské« ve smyslu ruském. Tenkrát zase nebyl to již dospělý muž, co se zrodil, ale nedospělé nedochůdce, které ještě dlouho rostlo, než se vyvinulo.

Slovanská otázka daleko nebyla ještě tím, jak dnes ji rozumíme. Jak daleko nesly se politické sny vládců ruských a národa jejich v oněch a následujících letech, i odborník těžko dovedl by říci. Co se náboženství týče, jest jisté, že Rusům ani ve snu nenapadlo, aby stotožňující svou národnost slovanskou s pravoslavím, činili propagandu jednou tímto pro národnost, podruhé touto pro pravoslaví, a oběma sloužili politice vládní způsobem jako dnes. Tenkrát byla ruská víra ještě vesměs známa jen jako »víra řecká« oproti k víře katolické jako »latinské«, a »pravoslavný« a »slovansky« dávno ještě nebylo jedno a totéž. Tuto klamnou záměnu pojmů vynašli a rozšířili teprve slavjanofilé a přenesli ji v krev a tuk pravoslavného lidu. Než, zárodky k slovanské otázce tu byly, a bylo již jen otázkou času, kdy povstane heslo: »jeden car, jedna víra, jeden stát«, nebo alespoň heslo: »všichni Slované, — všichni pravoslavní.«

Stalo se tak brzy. V prvních desetiletích nynějšího století nabývala otázka slovanská vždy určitější tvárnosti. Již psal Chamjakov vroucí slovanské básně a plnil články svými denní listy ve smyslu otázky slovanské; již svými bohosloveckými spisy stával se pověstným zastavatelem a bojovníkem pravoslaví a získával si jména velikého pravoslavného filosofa-bohoslova. Jak my za to máme, neprávem, než, to nepatří k věci. Již psal Kirjejevskij, o jehož slovanských a náboženských názorech máme Masarykovu obsáhlou studii z r. 1889.³⁾ Již psal Majkov n. p. historické povídky v duchu otázky slovanské, Aksakov články politické, Danilevskij a j. a j. Povídky, žurnalistika, historie, bohověda pracovaly v otázkách slovanských, nebo po celém Rusku zřizovaly se stolice pro slovanské jazyky, a nebylo kmene slovanského, o němž by mladiství učenci ruští nehledali všestranných vědomostí a nebudili myšlenku slovanské vzájemnosti, tu ve smysle

²⁾ Bilbasoff, cit. dílo II. díl I., 513. sqq.

³⁾ Kdo by o otázku, o které my jednáme, se zajímal, přečti si hlavně jeho VII. část o slavjanofilství Kirjejevského p. 94.

čistě ideálním, tu s pozadím politickým. Že skutečně slavjanofilé politicky byli činní, chceme říci, že slovanská otázka pod jejich rukama stávala se otázkou i politickou, nemusíme tuším dokazovati. Poukážeme prostě na to, co napsal o nich dobrý a nestranný jistě znatel Ruska, Leroy-Beaulieu, ve svém známém spise *l'empir des Tsars*.⁴⁾ Dí mezi jiným: »Jejich apologie byla stejně politická jako náboženská.« Ostatně při zprávě o činnosti slovanského spolku bude faktických dokladů dost a dost. Pravoslaví své, jak známo, hájili slovy převroutnými, a co vykonal Chamjakov, slušelo by nejpřísnějšímu klerikálu. Jejich základní myšlénkou jest, že pouto, které napřed má všechny spojovati, má býti pravoslaví jako »slovanská víra«. Pravoslaví má býti všem společný slovanský charakter a znak.

Avšak již jsme předběhli poněkud. Zprvu ani mezi slavjanofily neměla otázka slovanská hned onen nábožensko-politický ráz, ale byla více ideální otázkou slovanské vzájemnosti velice vroucí a rozvětvené. Vzpomeňme jen našich buditelů národních, kněží i nekněží, oni všichni byli pečliví pěstitelé myšlénky slovanské vzájemnosti na poli práce duchovní a na poli boje za národní byt. Ale tento panslavismus nebyl jiný, než jak charakterisoval jej Majkov na sjezdu Moskevském, řka asi v ten smysl: »My Rusové jsme částí velikého slovanského plemene. Takových částí jest mnoho v Evropě. U každé z nich vyvinul se některý charakteristický znak slovanského rodu, ale jiný nedospěl buď k plnému vývoji svému, buď zcela zakrtněl. Chceme-li tedy sebe dokonale a ze všech stran poznati, sebe a národní svůj byt, charakteristické známky plemene slovanského, nesmíme studie své ohraničiti pouze studiemi o národu ruském, ale znáti jest nám charakteristické známky všech slovanských větví vůbec.«⁵⁾

Dokud slovanská otázka měla tento ráz, nemohlo věru ani býti Slovana, který by nebyl jejím přívržencem nejvroucnějším. Bohužel, že takovou nezůstala. Rozkvět a síla Ruska nad ostatními Slovany byla až příliš velká, a mohutné síly té říši příliš rychle se rozvínovaly, aby nevzbudily ideal jiný, luznější a větší, ideal s praktickými výsledky. Pravoslavná propaganda a vládní politiky chopily se otázky slovanské a jaly se ji prakticky realizovati způsobem, který jiné Slovany musil naplniti obavami, poněvadž tu nesnášela se více s náboženskou jejich minulostí a s náboženským přesvědčením, jinde opět politické ohledy kázaly jim zdrženlivost a opatrnost. Přeměnu tuto vykonali slavjanofilé. Nositeli slovanské myšlénky staly se totiž různé spolky s tendencemi čistě ruskými, a slovanské sjezdy, na nichž těmito tendencím otevřeně dával se výraz. Prvním takovýmto sdružením byl spolek Moskevský, k němuž přibýly brzy spolky v Petrohradě, Kijevě a Oděse. Z nich nabyt později největší důležitosti spolek Petrohradský, známý pod jménem »Slovanský dobročinný spolek«. Tendence jeho bude nám jasna, až budeme vypravovati o jubileu a činnosti jeho. On právě učinil z otázky slovanské otázku takovou, jak jsme ji svrchu charakterisovali, napsavše, že dá se vyjádřiti slovy: »jeden car, jedna víra, jeden stát.«

(Pokračování.)

⁴⁾ III. p. 53.

⁵⁾ Kratkij očerk dějatelnosti s. p. slavj. blagotv. občestva p. 6.

Listy z Asie.

Píse -x.

(Pokračování.)

Beze všech nesnází byla založena misie ve vesnici Beit-Laur u Betléma. Leží na malé výšině, s níž viděti rozsáhlá pole, která kdysi patřila Boozovi, známému z knihy Ruth, a pak jeskyni pastýřův, nad kterou při narození Krista Pána andělé Bohu pěli chvalozpěvy. Poněvadž kolem jsou vápencové skály, jako skoro v celé Palestině, jest zde značné množství jeskyní. Při stavbě misijního domu bylo vykopáno několik zasypaných jeskyní, a v nich bylo nalezeno mnoho věcí podobných nálezům v jeskyních Sloupských a Josefovských na Moravě; nože a pilky z křemene, kostěné jehly, bronzové jehlice, hlíněné nádoby s kostmi lidí a zvířat z plemene hlodavců, slzičky a p.

Obyvatelstvo jest řecké, mohamedánů jen několik. Když známý nám již P. Mouretain misii počal (1859.), byla tam pouze jediná rodina katolická, v jejímž domě se konala bohoslužba. Nyní jest katolíků na sto. Zásluha toho náleží jmenovanému misionáři, který se neštítel žádné námahy a obtíže. Sehnal ve Francii potřebné peníze, vystavěl faru i školu. —

Roku následujícího (1860.) byla za misii vyhlédnuta vesnice Tajjibeh (t. j. Dobrá). Leží na severovýchod dobrých šest hodin od Jerusalema na pahrbku, s něhož viděti lze velikou část pojordání, Mrtvého moře a hor Moabských. Jižně leží na kopci vesnice Rammún, staré Remmon (Soud. 20, 45, 47.). Na severu jest viděti vysoký kopec Žebel Azúr, bibl. Hasar. Na jeho úpatí jest pramen řečený Samijeh, kde podle všeho zavraždil Absolon svého bratra Amnona (2. Král. 13, 23 n.).

Podle obecného mínění leží Tajjibeh na místě staré Ofry či Efrema (I. Král. 13, 17.; 2 Král. 13, 23.), kam se Kristus Pán přede mstou židů utekl (Jan 9, 54.). Východně jsou nedaleko dvě prastaré cisterny, mající jména dvou knížat Madianských, Zeba a Oreba, od Gedeona zabitých. Jedna sluje Naker (t. j. dutina) Zib, druhá Naker Horab. Podle všeho se tam udála událost popsaná v Soud. 7, 25. Gedeon, jak svědčí Soud. 8, 27., bydlel v Ofře.

Nad vesnicí jsou rozvaliny staré citadelly, kolem níž jest řada cisteren. Jihovýchodně asi deset minut jsou zříceniny třílodního chrámu sv. Jiří. Jako všude jinde, tak i zde vystavěli křižáci nový chrám v prostřední lodi, z něhož ještě stojí portál a presbytář. V okolí jest množství hrobů ve skále vytesaných.

Údolí, kterým se jde ze Žifny do Tajjibeh, jest velmi romantické a nemálo podobné žlebu, který vede z Blanska k Macoše a Sloupu. Vápencové skály jsou často skupeny v zajímavé tvary, mezi nimiž zvláště vynikal skalnatý chrám, složený z obrovských balvanů, které jsou tak uměle sestaveny, že misionář ze Žifny, který nás provázel, tvrdil, že jsou to skutečně zbytky starého pohanského chrámu. Já však byl jiného mínění. Ve jmenovaném údolí Moravském jest na příklad viděti na stráni skalnatý hrad, tak uměle sestavený, že by ten, kdo jej vidí ze zdálí, sotva uvěřil, že je to dílem přírody.

Stráně údolí byly porostlé olivami, fíky a bujnou révou, tak že údolí toto jest nejlahodnější, jaké jsem dosud v Judsku viděl. Asi hodinu od Žifny ústí do něho na levé straně údolí příčné, jehož jméno jsem zapomněl. Jest v něm plno jeskyní, ve kterých bydleli kdysi poustevníci, nyní pak v nich hnízdí hejna holubů.

Podobné, avšak úplně pusté a mnohem hroznější údolí, či lépe řečeno, divoká rokle, kterou kdysi tékával potok Cedron, jest v okolí kláštera sv. Šávy,

kde byla v prvních stoletích proslulá laura, čili poustevnická osada, pojmenovaná po tomto světcí.

Byl jsem nerad, když jsme opouštěli milé ono údolí a stoupali vysoko na hory. Další cesta vedla kamenitými pustinami, jakých je ve Sv. zemi nadbytek.

Misionářskou práci v Tajjibeh počal zmíněný již německý kněz P. Uhlenbrook. Byl to muž v pravdě apoštolský. Bydlel v bídne selské chatrči, spával na holé zemi s knihou pod hlavou. Pokrmem jeho byl obyčejný selský chléb a několik fíků, nápojem voda. Touhou jeho bylo hlásati křesťanství mezi beduiny, než neobyčejná jeho horlivost brzy strávila slabé jeho tělo, a než uplynul rok, zesnul v Pánu. Osadníci ho mají dosud ve vděčné paměti. Po něm následovali dva neméně nadšení kněží, Francouz Courtais a Vlach Chiariglione, kteří rovněž v krátkém čase zemřeli, ale práce jejich získala katolické církvi přes dvě stě duší.

Všeho obyvatelstva jest as osm set, větší část jsou Řekové. Protestant jest tam pouze učitel na protestantské škole, který pro zisk od katolické Církve odpadl. Katolíci mají jednoduchý chrám a školu pro chlapce i děvčata; farní dům jest velmi chatrný. Do Tajjibeh jest přífařena hodinu vzdálená obec Kufr Malek, kde jest asi dvacet katolíků.

Vedle jmenovaných jsou v jižní Palestině ještě dvě misie, totiž misie Trappistů v Amuás (Emmaus) na úpatí hor Judských a misie v Gáze. Misii tuto založil P. Gatt, rakouský kněz, který byl dříve ředitelem rak. hospice v Jerusalemě. Osada tato, která jest udržována z Rakouska, záleží ze šesti katolických rodin. Jak mi P. Gatt nedávno vykládal, hodlá zařídit školu pro dívky, kterou mu bude lze účinněji působiti. —

Tím jsem v krátkosti vylíčil vývoj katol. misií, jak jsem je poznal jednak ze zpráv misionářů, jednak z rozličných listů, zvláště pak z pěkného popisu některých misií ve vlašském časopise »Il pacse«. Nyní o tom, co jsem shora naznačil.

Než misie byly založeny, nebylo katolíků než v těch místech, kde OO. Františkáni měli kláštery. Katolíci tito byli jednak obrácení Řekové, jednak, jak myslím, Maronité, kteří přijali latinský ritus. Všichni ostatní křesťané jak před Jordánem tak za ním byli rozkolníky. Úplně křesťanské osady v Předjordání byly pouze čtyři, Beitžalla, Ramalla, Žifne a Tajjibe. Jinde žili společně s mohamedány. Mluví vesměs arabsky, a i v liturgii jejich se užívá arabštiny. Arménové roztroušení jsou po čelnějších městech asijských, mají však dosud všude starobylou liturgii arménskou.

Řekové mají v Jerusalemě svého patriarchu a biskupů i arcibiskupů téměř bezpočtu. Církevní majetek náleží patriarchovi, správci jeho však bývají laikové, kterým pak jsou farářové čili, jak se jim po arabsku říká, chúri (z franc. curet farář) podřízeni.

Stav řecké církve byl a jest dosud velmi žalostný. Všecky církevní úřady jsou prodajny, a tím způsobem stávají se biskupy a patriarchy lidé, kteří sice mají hodně peněz, ale ani povolání, ani vědomostí. Hlavě všeho křesťanstva se podrobiti nechtěli, za to jsou podřízeni Turkům, kteří jim ovšem za nesmírný bakšiš církevní úřady prodávají, třeba se lid nad tím často velmi horšil. Nynější patriarcha v Damašku koupil si úřad za několik tisíc franků. Že to nebylo tajemstvím, nechtěl o něm lid ani slyšeti. Vláda ho však mocí uvedla v jeho úřad a nepoddajné věřící uvěznila. Aby vyvázli z vězení, prohlásili se někteří za katolíky a největší část za protestanty. Katolíci zůstali nové své Církvi věrni, protestanti však byli značnými dary zase přivedeni zpět.

Není to řídkým případem, že sakristán nebo jiný naprosto nevzdělaný člověk stane se biskupem, jen má-li peníze. Kdysi měl býti v Jerusalemě svěcen nový biskup. Když v ustanovený den svěcení nebylo, ptal se jeden Františkán,

který mi to vykládal, řeckého mnicha po příčině. »Musilo se s tím počkati,« pravil tento, »on ještě neumí Credo«.

Stav řeholní, který v katolické Církvi byl vždy vzorem ctnosti i učenosti, jest u zdejších rozkolníků ošklivou karikaturou. Podle toho, jak jsem tyto lidi dosud poznal, musím souditi, že činí obvyklé sliby jen proto, aby je tím více nohama šlapali. Zvláště jméno chudoby nebylo nikdy ještě tolik bráno nadarmo, jako u řeckých mnichů. Takové nenasytné lakoty, tak mrzkého kupčení se vším svatým nenajde člověk na celém světě. Vedlo by to daleko, kdybych vypočítával všechny jejich šmejdy, kterými z ubohých poutníků peníze vydírají. Ani krádeže se neštítí. Jednou ukradl jistý mnich z Božího Hrobu dvě lampy, byl však od ruských poutníků, kteří ve chrámě nocovali, viděn a usvědčen. Jindy ukradl mnich rakouskému poutníku kožich i s penězi; teprve zakročením konsulátu dostal okradený své věci zpět. Mnich pak zastával svůj úřad dále, jakoby se nic nestalo. (Pokračování.)

UMĚNÍ.

—•—

Dějiny umění výtvarných. Díl první: Starý věk. Oddíl první: Starověký orient. Sepsal Karel B. Mádl. V Praze, nákladem Bursíka a Kohouta 1892-93. Str. 296 velké 8° (13 seš. po 30 kr.). — V první části obsáhlého svého díla podává spisovatel dějiny umění výtvarných u starověkých národů východních. Počíná uměním egyptským, jehož svéráznost vysvětluje povahou půdy a uzavřeností země. Vyvrátiv mínění, jako by umění egyptské bylo strnulé a nehybné, ukazuje, že v Egyptě všechno umění stavitelské soustřeďuje se ve stavbách náhrobních (pyramidy a hroby skalní) a chrámových, kteréž nemají sice prosté, jednoduše celistvé organičnosti chrámů řeckých, přece však svými mohutnými pilíři, bohatými hlavicemi a živou barevnou ornamentikou činí dojem příznivý. Šíře pojednává též o plastice egyptské, jejíž hlavní těžiisko shledává v podobizně věrné a zřetelné. Ukázav pak, že umění chaldejské, jehož význačnou zvláštností jsou stavby palácové a stupňové věže, tvoří podklad umění assyrskému, které jest jen dalším jeho vývojem, obrací pozornost čtenářovu k tomuto umění, v němž obráží se pyšná despotická moc assyrských světovládců, báječné jejich bohatství a smyslná poživavost, pročež převládají tu stavby světské, zvláště palácové, obrovských rozměrů, jichž výzdoba jest omezenější a stálejší nežli v Egyptě; zejména sochařství sloužilo skorem výhradně jen k účelům architektonickým. Po té věnuje spisovatel obsírnější pojednání Peršanům. Sloupová jejich architektura spatřuje se toliko ve troskách paláců a náhrobků, neboť vlastních chrámů umění perské vůbec neznalo. Plastika perská byla jednotvárná a celkem chudá, modelace však správnější a životnější nežli v plastice assyrské. Pojednav stručně o uměleckých výtvorech fénických, které vykazují málo původnosti, přechází spisovatel k umění hebrejskému, v němž shledává ještě méně samostatné umělecké tvořivosti. Konečně dotýká se ještě umění lykického, jež architekturu dřevěných staveb přenášelo otrocky i na stavby kamenné, dále primitivního a těžkopádného umění frygického, a posléze umění hittitského, kteréžto není leč jen »umění assyrské provozované barbary«.

Vše to podáno jest slohem velice obsažným a objasněno množstvím pěkných ilustrací. Jest patrné, že p. spisovatel dokonale ovládá rozsáhlou a mnohotvárnou látku, kterou tu zpracoval. Litujeme jen, že se na některých místech dotekl dosti nešetrně písma svatého. Zejména si mohl uspořiti výrok, že »bá j o stavbě věže babylonské a o zmatení jazyků jest jen ohlasem historického fakta, že Chaldea byla východiskem západoasijské kultury« (str. 106.). Nemíníme

zde tvrzení tohoto vyvracet; stačí ukázati na příslušná místa ve spisech Kaulenových a Vigourouxových, kdež lze se s dostatek poučiti, že ani nejnovější výsledky vědeckého bádání nikomu práva nedávají, aby ony zprávy biblické prohlašoval za — báj. Ještě odvážněji mluví p. spisovatel o věcech biblických ve stati o umění hebrejském. Píše, že prý »semitský lid nemá určitých dějin dříve, dokud se nad ním neustavila moc královská; co se před tím dalo, je prostoupeno a protkáno tolika pověstmi, a pozdější o všem tom zápisy zacházejí s osobami i příhodami tak fantasticky, že jen stěží a pomocí cizích pramenů možno dopídit se vlastního, a to sporého jádra a pravdy« (str. 254.). Ale i dějiny Davidovy prý »nejsou prosty pozdějších přídatků, a teprve přísné eksegesi zdařilo se z té směsi historie a podání vyšetřiti pravou podstatu tohoto krále.« Také popis chrámu Šalomounova v první knize královské obsahuje prý místa, jež »opatrná eksegese Bible vykládá za pozdější vložky« (str. 263.). Odkud pan spisovatel tyto rozumy čerpal, snadno lze uhodnouti; radíme mu jen upřímně, aby sám byl oproti této »přísné a opatrné eksegesi« racionalistické hyperkritiky německé — přísnějším a opatrnějším. Na str. 259. klade p. spisovatel »boha Jahve« bezmála na roveň »fetišům! Proč p. spisovatel užívá německých tvarů jmen hebrejských, jako na př.: »knihy Mosesovy« (str. 270.), »prorok Zacharias« (str. 272.)? Domníval se snad, že lépe vystihují původní znění hebrejské, nežli naše »Mojžíš« a »Zachariáš«, nevěda, že v hebrejštině zní jména ta: Mošė a Zacharjā? Či je převzal bez proměny také přímo z oné »přísné a opatrné eksegese« — německé?

Marien-Legenden von oesterreichischen Gnaden-Orten. XX. Bilder im Chor der Votivkirche in Wien, nebst einem Titel- und Schlussbild von J. M. Trenkwald, in Holzschnitt ausgeführt von F. W. Bader. Einleitung und erklärender Text von Dr. Heinrich Swoboda. Wien »St. Norbertus« Buch- und Kunstdruckerei 1893. Fol. 4 listy textu a 6 tab. Cena 3 zl. 20 kr. — V sedmi bočních kaplích votivního chrámu Vídeňského, kteréž zasvěceny jsou Panně Marii, vymaloval krajan náš J. M. Trenkwald (nar. 1824. v Praze), tvůrce známých historických obrazů v Pražském Belvedere, nyní nástupce Führichův na Vídeňské akademii, cyklus ušlechtilých obrazů na skle, které znázorňují život nejbl. Panny od mládí jejího až k nanebevzetí, na stěnách pak provedl (v letech 1880—89.) pozoruhodný cyklus maleb líčících události, které daly vznik různým Marianským místům milostným v Rakousku-Uhersku. Malby nástěnné zaujmají sice šestnácte podlouhlých ploch, jichž hořejší polovici vyplňují postavy proroků a vynikajících ctitelů P. Marie všech dob, avšak jádro jejich tvoří zmíněné legendárně-historické obrazy, v nichž každá země rakouská aspoň jedním místem poutnickým jest zastoupena. Přesná, markantní kresba a dokonalý soulad barev dodávají obrazům tímto přímo monumentální jasnosti a nevšedního půvabu. Zajímavá jest romantika výborně provedeného krajinného pozadí. Krásné tyto obrazy reprodukoval F. W. Bader mistrnými dřevoryty, jež uveřejněny jsou v přítomné publikaci.

Na tabuli VI. spatřujeme na ploše ve dvě rozdělené dva příběhy podle sebe, které týkají se našich míst poutnických: na kraji listnatého háje na polo-zoraném poli klečí sedlák ve zbožné úctě před vyoraným obrazem Starobolslavským, vedle pak vidíme šlechtice, an loupežníkům jej stíhajícím uskočil do houští, kdesi pod záštitou P. Marie Svatohorské uchráněn jest dalšího pronásledování. — Moravskému Vranovu věnována jest polovice plochy na tab. III.; vidíme tu slepého starce, sedícího s hlavou skloněnou v síni hradní, z jejíhož pozadí přistupuje k němu Bohorodička. Jest to maršálek moravský Vilém z Rožemberka, jenž r. 1240 na přímluvu P. Marie zraku nabyl.

Obrazárna v Rudolfinu byla nedávno obohacena dvěma staročeskými tabulovými obrazy, z nichž jeden (z konce XIV. století) představuje české patrony zemské s klečící postavou donatorovou, druhý jest obraz Madony (z XV. stol.), z jižních Čech, který typem se druží k milostnému obrazu Matky Boží Vyšebrodské. »Krasoumná jednota pro Čechy« darovala obrazárně dvě serie kreseb Josefa Führicha k Tieckově Jenověře a kolossální obraz od H. Vogla: »Veliký kurfiřt přijímá francouzské vystěhovalce«.

Vorschlag zu einem neuen Kirchenbaustil. Von Rupert Gsaller, Architekt. Linz 1893. Verlag von Qu. Haslinger. 16 str. 8° a 5 tab. Cena 60 kr. — Různé dosavadní pokusy o vytvoření nového slohu chrámového potvrzovaly vždy mínění, že nový sloh chrámový jest zbytečný, ba nemožný. Toho si byl

vědom i architekt Gsaller, a proto nepodává ve spisku svém vlastně ani sloh z brusu nový, nýbrž navrhuje jakousi novou obměnu slohu románského na základě důsledně ve všech částech provedeného čtverce či spíše kostky. Praví, že ideu tu čerpal nejen z velesvatyně svatostánku starozákonního, nýbrž hlavně ze slov Zjevení sv. Jana v kap. 21. v. 12. a násled., kdež líčí se město svaté takto: »a mělo zeď velikou a vysokou, mající dvanácte bran: a na branách dvanácte andělů a napsaná jména, kteráž jsou jména dvanáctera pokolení synů israelských. Od východu tři brány, od půlnoci tři brány, a od poledne tři brány, a od západu tři brány. A zeď městská mající základů dvanácte, a na nich dvanácte jmen dvanácti apoštolů Beránkových. A město jest ve čtyry hrany postaveno, a dlouhost jeho tak veliká jest, jako i šírokost, a dlouhost i vysokost i šírokost jeho jednorovinná jest.« Navrhuje tedy Gsaller chrám půdorysu čtvercového o čtyřech zcela stejných zdech průčelních a se čtyřmi zcela stejnými věžmi v každém rohu čtverce. Od věže k věži táhnou se předsíně (otevřené na venek na způsob tří velikých bran v každém průčelí), nad nimiž jsou galerie (chóry) dovnitř otevřené. Předsíně obkličují vnitřní čtvercovou svatyni, v jejímž středu jest čtverhranné presbyterium s oltářem uprostřed. Do chrámu vedou vchody se všech čtyř stran. Celá stavba spočívá na vysoké podezdívce. Gsaller líčí slovy i nákresy chrám svůj do nejmenších podrobností; pochybujeme však, že návrh jeho bude kdy uskutečněn. Se stanoviska estetického, liturgického i praktického možno proti němu velice mnoho namítati; zvláště s umístěním oltáře a presbyteria ve středu čtvercové prostory chrámové sotva kdo se spřátelí.

Barvotiskové obrázky sv. patronů českých. J. Em. nejd. pan kardinál Schoenborn dal před nějakým časem malovati devět obrazů našich světců od akad. malíře Sig. Rudla, podle kterých firma Koppeova na Smíchově provedla barvotiskové plotny. Práce ta dala se pod dozorem msgr. Ferd. J. Lehnera. Nové tyto obrázky vynikají nejen správným provedením, nýbrž i svojí lácí (100 kusů za 1 zl. 40 kr.). Potřeba vkusně a správně provedených obrázků našich českých patronů byla pocítována již dávno: Jeho Eminenci sluší vzdání vděčný dík za to, že se o to postaral. Devět originálů k obrázkům těm dostala firma Koppeova zdarma s tou podmínkou, aby podle nich zhotovovala obrázky co nejlacinější.

Německá společnost pro křesťanské umění v Mnichově (»Deutsche Gesellschaft für christliche Kunst«) letošním sjezdem katolíků ve Würzburgu vřele doporučena, chce býti střediskem těch umělců a milovníků umění, kteří hodlají pěstovati umění v duchu křesťanském a v širších kruzích porozumění a interest pro ně šířiti. Toho chce dosíci vydáváním roční publikace, která obsahovati má reprodukce vynikajících uměleckých děl, která vytvořili členové společnosti, dále podporováním monumentálních výtvořů křesťanského umění, pořádáním výstav a jinými ještě prostředky, způsobilými k oživení křesťanského tvoření uměleckého. První roční publikace právě vyšla a obsahuje na dvanácti tabulích foliových 15 výborně provedených vyobrazení (kostel nejsv. Srdce Ježíšova ve Št. Hradci, kostel sv. Kateřiny v Oppenheimu, sochu sv. Jiří, relief Madony, obraz představující přistání sv. Magdaleny a jejích průvodců v Provenzi a j.) Devět foliových stran textu obsahuje seznam těchto děl, biografické zprávy o jejich původcích a obsírnější pojednání o nynějším stavu umělecké činnosti křesťanské, o jejím úpadku a o prostředcích, jak by se dala povznést. Mezi předními prostředky uvádí se vším právem tato roční publikace; zajisté i u nás velice by ve směru tom prospělo, kdyby naše křesťanská akademie uveřejňovala v »Methodu« vyobrazení vynikajících uměleckých prací, jež pod jejím dozorem se zhotovují.

Stavební a umělecké památky Westfálska budou slovem i obrazem znázorněny a vyličený v obsírném díle, které od r. 1880. po svazcích vychází nákladem měst Westfálských. Každý svazek obsahuje jeden kraj; nejnověji vydán byl svazek pojednávající o kraji Lüdinghausenském, jehož popisnou část zpracoval stavební inspektor A. Ludorff, historickou kněz J. Schwieters, archivář bisk. gen. vikariátu v Münsteru. Dílo toto vzbuzuje v nás přání, aby i naše literatura mohla vykázati se dílem, v němž by památky všech jednotlivých krajů nebo vikariátů zemí českých byly popsány a zobrazeny. A. P.

LITERATURA.

—•—

FRANCOUZSKÁ.

Analecta Ecclesiastica. Revue Romaine theorique et pratique de Théologie, Droit canonique, Jurisprudence, Administration, Liturgie, Histoire etc. Rome, direction Via Gregoriana 50. Prix de l'abonnement 25 fr. — Slovníkový církevní učenec Mons. Félix Cadène, domácí prelát Jeho Svatosti, jal se vydávati tuto revue, a z vydaných sešitů lze souditi, že to bude dílo výtečné. Sborník dokumentů prýstících přímo ze Sv. Stolice a kongregací Římských, bude vždy základem, na němž theolog může stavěti své úvahy a studie, ač nechce-li zablouditi do abstrakcí ne vždy šťastných a tytýž i povážlivých; sborník taký vždy bude září, osvětlující místa více méně temná, září, vedoucí na stezku bezpečné pravdy.

Ale odkud čerpati nesčíslné ony dokumenty? Z foliantů a svazků biblioték. Jak málo komu však přístupny jsou tyto neobsáhlé prameny! Kdo může vydati se na daleké, nákladné cesty, aby v bibliotékách meškal a zde studoval! Tato římská »Revue« poskytne každému snadno příležitost, aby, ušetřiv času a nákladu, snadně s doklady těmi se seznamoval. Budeť jako studnicí, z níž vážiti lze doklady staré i nové, osvětlující otázky theologické a vědy s nimi souvislé.

»Revue« má tři části: Analecta nová, stará a různá. Analecta nová obsahují akta papežská, různá snesení Římských kongregací, breve, dekrety, odpovědi, pap. rozhodnutí v příč. dispensí; z koncilia biskupů přinášeti bude in extenso vše, co je důležitého, bez opomenutí Summaria precum. Pokud se týče procesů svato a blahořečení sv. Kongregace ritu, spravuje »Revue« čtenáře o postupu každého projednávání uveřejňováním dekretů, summarií a pod.

Analecta stará obsahovati budou doklady starobylé, uložené v archivech papežských a jinde, a to takového obsahu, aby mohla vysvětliti mnohé méně známé věci z dějin, práva a theologie. Analecta různá rozdělena jsou ve čtyři sloupce. V prvním uveřejňovati bude »Revue« úvodní články (polemika a politický obsah úplně se vylučuje). Články tyto posuzovati a přijímati bude zvláštní komise, již předsedá redaktor Mons. Felix Cadène. Ve druhém sloupci jsou zprávy o sv. Otci: konsistoria, allokuce, veliká slyšení papežem udílená a vůbec vše, co týká se Říma papežského a osoby papežovy. Třetí oddíl věnován jest »dílům papežským«. Jisto jest, že každý kamének Věčného Města hlásá slávu církve, a že v papežském Římě je nekonečně mnoho stop štědrosti, umění-milovnosti a velikosti papežů. Velmi často se cizinec o mnohém ani nedoví; mešká-li čtyři, pět dní v Římě, domnívá se, že Řím již poznal. Oddíl čtvrtý nadepsán je »Revue critique«. Zde posuzují se jen díla theologická nebo vědecká vůbec, pokud s bohoslovím souvisí.

Obsáhlá nová »Revue« přijata jest velmi vlídně, a dle došlých přihlášek předplacení lze bezpečně souditi, že se déle udrží než její předchůdkyně, »Analecta Juris Pontificii«, jež v dubnu l. 1891. zanikla, smrt jejího vydavatele byla i koncem jejím.

ŠPANĚLSKÁ.

La Iglesia y la democracia. Historia y cuestiones sociales, por el Rdo. P. Vincente Maurus, dominico. — Madrid, administración de la Revista de Medicina y Cirugía Prácticas, Peciados, 33, bajo; 1893. — 349 str. in 8°. Vázáno v kůži; cena: 4 pesety (po 42 kr.) (Církev a vláda lidská. Dějiny a otázky socialní.) V tomto veledůležitém díle probírá učený spisovatel idey křesťanské a zákony pohanské, emancipace, velestáty, pokroky obcí, rovnost před zákonem, společenské nerovnosti, socialismus, církev, stát i svobodu. P. Maurus béře zcela správně hlavní zásady z dějin a náuk katolických, dílem i z obdivuhodných encyklik Sv. Otce Lva XIII. V předmluvě, již posvěcuje velikému tomuto knížeti křesťanstva a Piu VII., praví: »Lev XIII. ví, že církev není hradbou postavenou

před lidstvem, jež by překážela jemu v postupu; jest kruhem, jehož střed stojí pevně, ale obvod jeho šíří a větší se v poměru, jakým rozvinuje se člověčenstvo. Pevným, nehybným středem jest nevyhnutelné nezvratné dogma a obvodem podivuhodná povolnost církve, která dovede se přizpůsobiti požadavkům, potřebám a vymoženostem časovým.« V tomto velikolepém směru pohybuje se zajímavý výtvar slavného kněze z řádu sv. Dominika. — Dílo honosí se zřetelným tiskem na jemném papíře.

Il darwinismo y la ciencia. Por Dr. Antolín López Peláez, Magistral de la Catedral de Lugo. — Tiskem vyšlo u firmy: Juan Maria Bravos, calle de San Pedro, núm. 29. Lugo. 1893. — 156 str. in 8°. Cena: jedna peseta padesát centimův. (Darwinismus a věda.) — Vzácný tento polemický spis, v němž útočí se na soustavy pantheistickou a materialistickou, skládá se z celé řady hlav, svědčících o důmyslu a hlubokém vzdělání spisovatelově: vše psáno jest lehce srozumitelným slohem. »El darwinismo y la ciencia« jest obdobný k cennému dílu markýze Nadaillaca: »Životní problém«, jež do španělštiny mistrně přeložil Rafael Alvarez Sereix. Avšak mezi oběma spisy jest značný rozdíl: zatím co francouzský spisovatel běže vše na vášky přísné vědy, píše proslulý kanovník kathedrály Lužské tónem řečnicko-polemickým, užívaje tu a tam satiry a ukazuje na směšné zásady teorií, s nimiž se bojem utkává, aby tak čtenář přesvědčil se o lichosti důvodů stran protivných. Francouzské dílo vytklo si za účel uvést ve věci té rozhodné slovo vědy, zvláště v nejasných záhadách strany počátku a vývoje životního; a tento cíl dovedně zakončuje »El darwinismo y la ciencia« tím, že krátce uvádí ještě známé věty darwinistické, mocně je vyvracuje a přináší v pravdě obranu ducha křesťanského.

Historia de la China. Por Eduardo Toda, correspondiente de la Real Academia de la Historia. — Madrid, El Progreso Editorial 1893. — In 4° min., XVI—396 str. Vázáno v plátně: 7 peset. Ušlechtilé dílo toto zdobí mnoho rytin v textu a četný počet krásných tabulek. Spisovatel, proslulý svými původními děly (a překlady: přeložil do španělštiny do této řady patřící »Starobylý Egypt«, jenž vyšel z pera Jiřího Rawlinsona, profesora dějin starého věku na universitě Oxfordské, a »Židovské dějiny starého, středního i nového věku« od Jáchyma Hosmera), probírá v šestnácti hlavách, které přes svou obšírnost zdají se čtoucímu kratičkými, ježto psány jsou slohem jadrným a půvabně se nesoucím: prameny čínských dějin, čínskou mythologii, počátky dějepisu: líčí děje pěti dynastií: Han, Sung, dynastie Mogulův, Ming a Tsing, dotýká se novověkých povstání, promlouvá o Mohamedánech i o tajných společnostech, probírá ústavu »nebeské říše« a zmiňuje se o správě provincií i osad čínských. Z knihy této dovídáme se zajímavých podrobností o pověstném a bájeplném císařství čínském. Svazek tento jest částí veledíla: »Historia de las naciones.«

Historia general de España, vydávaná péčí Královské akademie historické: vyšly sešity 155—159. Pokračuje se v dějinách katolických králů a Karla III.; popis křesťanského Španělska za úpadku říše muslimské. Zvláštní zmínky zasluhují: facsimile listu, jež psal Bernard Tanucci Manuelovi de Roda z Portici, 28. duben r. 1767., při čemž jedná se o rozsudku, jímž byli vypuzeni Jesuité ze Španěl; podpisy křesťanských králů Španělských od r. 1009. až do r. 1089. a podobizna španělského kardinála Pedra Gonzáleza de Mendoza.

Nueva geografia universal. od Elisca Reclus-a. — Vydavatelstvo: El Progreso Editorial. Nejnovější sešity 285—289 obsahují popis Západní Indie a jsou ozdobeny krásnými tabulkami, z nichž vyniká zvláště: pohled na Haiti, krajina v Antillách a j.

RUSKÁ.

Kratkij očerk dějatělnosti s-petěrburgskago slavjanskago blagotvoriteľnago občestva za 25 let jeho suščestvovanija. Krátká zpráva o činnosti sv. petrohradského slovanského dobročinného spolku. Petrohrad 1893. — Ve zvláštní stati o činnosti tohoto spolku mluvím jinde. Tam také pilně čerpám z této knihy. Netřeba mi proto podávati jeho obsahu. Přece však zvláště upozorňuji na prvních 12 stránkách této brožury velikého formátu o 80 stránkách, v nichž nalézají se kratinký sice, ale pěkný nástin vzrůstání slovanské my-

šlénky na Rusi. Žel, že vše, co vychází z kruhů slavjanofilských, nutno brát jen s velikou obezřetností. Čtenář najde tam jména téměř všech slavjanofilů, kteří od let šedesátých svou činností v záležitostech slovanských se vyznamenávali.

11. maja 1893. g. Čestovanie 25letija suščestvovanija s. petěrburskago slavjanskago blagotvoritělnago občestva. Petrohrad 1893. — Jest to brožura stejné velikosti a stejného objemu jako předešlá. Vypravuje do podrobnosti celý průběh slavnosti na památku 25letého trvání slovanského dobročinného spolku Petrohradského konané. Při své práci o tomto jubileu užili jsme referatu »cerkovnago vjestnika«, ačkoliv i tuto brožuru měli jsme před sebou. Učinili jsme tak hlavně z té příčiny, že církevní věstník jest oficiálním časopisem církevním, dávajícím svědectví o proudech v kleru ruském, pokud jde s vládou. Tak děje se ovšem u veliké většině. Jaké tyto proudy jsou, jest z ukázek, které z téhož časopisu jsme přinesli, dosti zřejmo. Proto i v referatě svém o tomto díle obmezujeme se na těchto několik slov. To, co uvedl církevní věstník, jest skutečně to nejcharakternější z průběhu celé slavnosti. Zvláštní zmínky zasluhuje leda veliká řeč profesora Bezsonova, která na slavnosti nebyla pronesena, ale k brožuře jest přidána. Také o. i. oslavoval pravoslaví jako národní víru slovanskou.

Kak voznik i razvivalsja v Rossij vostočnij vopros. Th. Uspenskij. Petrohrad 1887. — Brožura tato jest vážná vědecká studie znamenitého učence ruského, hlavně znalce věcí byzantinských, o vzniku a vývoji na Rusi východní otázky, o které mluvíme ve své práci v první části. Dokonalého obrazu o východní otázce nepodává. Chce býti historickou, ale jest více filosofickou. Jest poněkud již staršího data, a proto mnohé názory, které podává, sotva lze více držeti. Úmysly, které předpokládá u západu a hlavně u papeže, jistotně nejsou správné. Jímí marně snaží se učenci ruští vinit papeže z různých tendencí Rusku nepřátelských a samy sebe očistovati. Podávati každé nepřátelství mezi národy jako římské intriky, jest až příliš ošklivé a směšné. Národové evropští nebyli divadelními panáčky bez vlastních interesů, kterými by Řím byl mohl dle libosti disponovati. Zvlášť nepravdivá a nespravedlivá jsou mínění spisovatelova o Římu a pádu Cařihradu, o úloze, kterou Řím hrál mezi Polskem a Ruskem. Dnes o tom máme na nerozborných pramenech založená díla Pierlingova, z nichž jest zcela jasně a historicky přesně dokázáno, že Řím těch intencí nikdy neměl, které mu Rušové podkládají. Unie a křižácká výprava proti Turkům byla jediná myšlénka Říma. Kdo hrál často tu dvojakou hru, to byl ne Řím, ale Moskva. Že u vývoji otázky východní velikou roli hrálo pravoslaví a pád Cařihradu, rozebírá spisovatel dobře, ač nedostí jasně. Ostatně literatura o této otázce není četná, zvláště ne z poslední doby. Kdo by o ní poučiti se chtěl, tomu dílko doporučuji, zvláště proto, že vyšla z kruhu slavjanofilského. Bylo vydáno tímž slovanským spolkem. Snad vrátíme se k věci ještě jednou. Fr. Žák.

CHORVÁTSKÁ.

Almanak hrvatske bogoslovne mladeži. Spomen na 50 godišnjicu biskupovanja sv. Oca pape Leona XIII. Uredio ga i izdao zbor duhovne mladeži zagrebačke. 8°. Str. 256. Cijena 1 for. — Když v letech třicátých začal nadšený vlastenec dr. Lj. Gaj probouzeti chorvatský národ, jeho hlas vnikl též do Záhřebského semináře. Srdce mladíků, kteří se posvětili kněžskému stavu, jala se rychleji tlouci, duch jejich naplnil se uvědoměním, že také oni jsou syny veliké a mocné matky Slávy, které jsou povinni věnovati své síly, pokud jim to bude dovolovati působení na vinici Páně. Po různých nehodách založili bohoslovci literární spolek »Zbor duhovne mladeži zagrebačke«, jehož členové si uložili dobře se naučiti mateřskému jazyku, překládati církevní spisovatele a řečníky a pak přiučiti se aspoň jednomu slovanskému jazyku. Spolek, máje dobré a horlivé předsedy, krásně prosperoval; členové cvičili se kromě mateřštiny i v cizích jazycích; knih v knihovně přibývalo. (Sám Kollár, tehdy evang. pastor v Budapešti, poslal spolku mnoho knih.) Od r. 1855. začal tento literární spolek chorvatských bohoslovců pravidelně vydávati různé knihy pro lid a mládež. Tím prospěli bohoslovci velmi svému národu. Tehdy, kdy se chorvatské písemnictví teprve rozvíjelo, a byl všude veliký nedostatek dobrých, zábavných knih, byl »Zbor« je-

diným pramcnem, jenž občerstvoval nejen prostý lid a mládež, nýbrž také vzdělanější Chorvaty. Není tedy divu, že dne 14. června r. 1887. skoro celé Chorvatsko zároveň se »Zborem« oslavovalo 50. jubileum tohoto spolku.

Letos na oslavu sv. Otce Lva XIII. vydal »Zbor« knihu pod hořejším názvem. V almanachu se na prvním místě oslavuje světlá hvězda křesťanství Lev XIII. Pěkná báseň posvěcuje mu almanach a zajímavé pojednání V. Penića popisuje jeho plodné politické působení, jeho zásluhy o vědu, názory o socialní otázce a jeho lásku ku Slovanům. Pak následují různé básně Fr. Cesarca, z nichž některé jsou pěkné; nejlepší v celém almanachu jest epická báseň ve 3 zpěvích »Smrt sv. Clorijana« od Odića. Za básněmi jsou povídky, z nichž nejvíce asi se budou líbiti krátké črty Ant. Špoljara »Uspomene«. Vědecké články, jichž je pět — jsou všechny výborné. Na prvním místě jest promyšlený, mathematický důkaz jsoucnosti Boží od dra. Jakše Pliverića. Zvláště jadrný jest »O štovanju bl. dievice Marije prije efeškoga koncila (l. 431.). Časová pojednání jsou: »Liberalizam« a pak »Treba-li Hrvatima socijalne demokracije;« pojednání to velice nás zajímalo. Spisovatel Št. Gjanić nejdříve čtenářům vykládá, co jest socialismus, líčí jeho záhubné nauky a končí důkazem, že na Chorvatsku sociální demokracie nemá pravé půdy. »Neboť Chorvati«, praví spisovatel, »jsou národ rolnický, a z té příčiny nikdy nepřilnou k socialismu. Pro rolníka nemá socialismus tolik původu, jako pro stav dělnický, neboť socialismus chce rolníku odníti to, co má. Mimo to chorvatský rolník tak přirostl k své rodné zemi, že by nikdy nedovolil, aby jeho pole kdysi náležela někomu jinému. To dokazuje každodenní zkušenost. Jest známo, jaká bída vládne v Zagorju, od té doby, kdy mšice révová zničila tamější vinohrady. A přece Zagorac se neodstěhuje. Obyvatelé Slavonie na př. mohli by svou pilností a vytrvalostí brzy se domoci blahobytu, kdyby se vystěhovali do jiných zemí, ale oni raději doma živoří. A tak jest to i v jiných krajích chorvatské vlasti. Z této lásky k rodné zemi vyvinul se onen separatistický duch, který rodné bratry (Srby a Chorvaty) dělí. Tento separatismus nikdy nemůže souhlasiti se socialismem, který bere národům vlast a lidem národnost. Kdyby chtěl socialismus v Chorvatsku zdomácniti, musil by dříve zničiti národní vlastnosti chorvatského lidu; Chorvatský národ jest konservativní, nerad se rozhoduje pro novotu. Zkrátka, praví dále spisovatel, socialismus odporuje dějinám a tradici Chorvatů. Tři sta let bojovali Chorvati »za krst časni i slobodu zlatnu«. V tom boji vodila je víra: ona jim dodávala sil, že se jim celý svět divil, ona jim dodávala vytrvalosti, tak že odolali tureckému násilí a Lutrovým naukám, a nyní přichází socialista a tvrdí, že není Boha, že není věčného života, víra křesťanská že jest bájkou, a že ten boj chorvatských junáků proti Turkům byl bez podstaty. Z toho patrno, že Chorvat nikdy nepřilne k socialismu, jenž jeho dědictví otců nohama šlape, jenž chce mu zničiti tak slavnou minulost.«

Ples i plesovna glazba. Spisao Fr. Ks. Kuhač. Nakladom tiskare Antuna Scholza. Str. 43. Cijena 20 novč. — Toto zajímavé a poučné pojednání uveřejnil učený a zasloužilý badatel speciálně slovanských hudebních dějin, jakož i důmyslný hudební theoretik Fr. Ks. Kuhač v letošní chorvatské »Osvětě« (»Prosveta«) a pak je dal vytisknouti ve zvláštní knížce. Celé pojednání jest pro každého čtenáře, byť i nebyl hudebníkem, velmi poučné. Abychom nemusili o tomto spise více slov šířiti, uvedu tu několik citátů, ze kterých čtenář sám se přesvědčí. Spisovatel praví: »Po ničem nemůžeme tak jistě posouditi mravy, povahu a stupeň civilisace některého národa, jako z tanců. Ani jazyk toho kterého národa, ani písně jeho nevyjadřují vlastností národových tak jasně a neomylně jako tanec a taneční hudba. Neboť v tanci se soustřeďují všechny duševní zjevy, celá povaha, ať již jest to tanec jakýkoli. Přirovnáme-li pravý vídeňský valčík k pravému severoněmeckému, zpozorujeme veliký rozdíl mezi oběma, ačkoliv jsou kroky tytéž, rytmus a hudební forma táž. — Co vyjadřují chorvatské tance vůbec? Vyjadřují milou živost bez strojenosti, blahou citlivost, důstojnost bez pýchy, vytrvalost bez mučení sama sebe, naivnost bez hlouposti, svobodomyšlnost bez panovačnosti. — Co vyjadřuje chorvatské kolo? — Kolo jest živým obrazem veřejného a rodinného života chorvatského. Z kola vyzařuje chorvatská demokratická zádruha, ve které jsou všichni členové rovnoprávní: staří i mladí, muži i ženy. Chorvati mají mužské a ženské kolo a pak kolo, ve kterém tančí mládež i dívky. Ze ženského kola patrno, jak Chorvati ctí též v tanci svobodu dívčí vůle. Tanečník ani neprosí dívky, aby s ním tančila, ani jí nenutí a neodměňuje, kdy má přestati. Každé tanečnici možno vstoupiti do kola a když se jí zlíbí, zase vystoupiti. Není-li to lepší, zdvořilejší obyčej, nežli u kteréhokoli jiného národa? Kolo a všechny ostatní chorvatské tance národní, ať jsou vážné nebo žertovné, nejsou nikdy nevázané, nýbrž vždy důstojné. Dále praví spiso-

vatel, že tance prozrazují též politiku. Každá nová politika zrozuje nový tanec. Tak na př. na začátku francouzské revoluce měla převahu čtverylka, tanec, z kterého byla patrna doba, ve které byla státní moc rozdělena na čtyři faktory: krále, šlechtu, měšťany a rolníky.« — Již z těchto krátkých úryvků vidno, jak zajímavé dílo jest: »Ples i plesovna glazba« od Kuhače. Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich. Aus Archivalien. Von Dr. Hermann Zschokke, k. k. Hofrath, inf. Prälat etc. Wien und Leipzig bei Braumüller. 1894. (Stran X a 1235 vel. 8°. Cena 18 zl.) — O theologických studiích jak na fakultách tak na diocesaních a klášterních ústavech bohosloveckých bylo u nás v Rakousku psáno až posud poměrně ne mnoho, a ještě méně o vychovavacích ústavech, jež s nimi co nejúžeji souvisí, t. j. o seminářích, tak že by počet spisův a článkův ex professo jenom o tom jednajících nebyl právě příliš veliký. A přece je to předmět, jenž má pro každého interest největší; neboť je-li historická stránka každé disciplíny již sama sebou velice zajímavá a důležitá, je zajímavost a důležitost ta ještě větší, jedná-li se o theologii, jež mezi vědami zaujímá místo první, a o semináře, jež v kulturních dějinách každého národa jsou velmi významny. Proto podjal se slavně známý spisovatel a Vídeňský emeritní profesor universitní, praelat Dr. Zschokke, té nemalé a velezáslužné práce, aby podal pokud možná celistvý obraz a historický vývoj theologického studia a semeníšť celé této polovice mocnářství našeho. Ovšem nepracoval o díle tom sám, — neboť měl-li by se jednotlivci uvázati v práci tu, musil by jí věnovati skorem celý svůj život a musil by býti vyzbrojen znalostí jazyků celého polyglotního Rakouska, — nýbrž požádal o spolupracovníctví muže různých bohosl. fakult a diocesaních i klášterních učilišť a seminářů, kteří také buď úplně příslušné stati sami vypracovali, nebo aspoň material pro ně sebrali a zaslali. A tak povstalo na základě archivalních pramenů dílo, jež jistě každému přijde velice vhod, jsouc v Rakousku jediným dílem svého druhu.

Celé obsáhlé dílo to rozděleno je na tři díly: v prvním jedná se o vyšších theologických studiích v Rakousku, ve druhém o bohoslovných učilištích a seminářích diocesaních, a ve třetím o theol. ústavách klášterních, a to tak, že se vždy v každém dílu jedná v první části o předmětu tom všeobecně, načež druhá část obsahuje historii jednotlivých těch učilišť zvláště. Udávati podrobněji obsah celé knihy té, není ani možno, poněvadž, chtěl-li by snad kdo ukázati i jen na ty důležitější stati, byl by opravdu na rozpacích, kterou by — absolutně mluveno — měl uznati za nejzajímavější, jsouť jimi všechny. Pro nás ovšem relativně největší důležitosti má ta část, kde se jedná o obou pražských bohosl. fakultách a fakultě olomoucké a o seminářích pražské a olomoucké provincie církevní.

V první části prvního dílu mluví se tudíž o studiu na theologických fakultách rakouských. Vede pak si tu pan auctor tak, že užívá jak pramenů archivu ministerialního, tak i starších i novějších spisův o předmětu tom jednajících, jako je ku př. »Historia seminar. clericalium« auctore Joanne de Joanne, Thomasinova »Vetus et nova ecclesiae disciplina«, Theinerova »Geschichte der geistl. Bildungsanstalten«, nebo též Kihnovy »Dějiny university vídeňské«, Wapplerova »Historie theol. fakulty vídeňské« atd., podává nejprve krátký přehled bohoslovných studií a ústavův až do koncilu Tridentského a dále od této doby až do r. 1752., kdy vydán byl pro Rakousko císařovnou Marií Terezií nový theol. studijní řád, jenž tu též na str. 16—25. jest otištěn, ale jenž panoval jenom do r. 1774., toho roku vydán zase nový řád studijní, k jehož provedení publikovala pak studijní dvorní komise dne 8. února 1775. zvláštní instrukce pro profesory jednotlivých theol. disciplin, za nimiž ve příčině té následovaly ještě jiné různé dekrety, jichž znění tu v § 4. na str. 35. nn. uveřejněno. Obsah následujícího odstavce tvoří pojednání o theol. studiích za doby císaře Josefa II., načež ještě ve dvou dalších paragrafech o studiích těch se jedná, a to v § 6. o tom, jak zařízena byla bohoslov. studia od r. 1790. až do r. 1850., v § 7. pak o změnách, jež ve příčině té nastaly od r. 1850.; zajímavá pojednání o udělování akademických stupňův, o doktorátu práva kanonického a o adjunktech a soukromých docentech zakončují tuto část.

Část druhá dílu prvního podává pak nástin historického vývoje jednotlivých

theologických fakult v Cislajtánii, t. j. fakulty vídeňské, obou pražských, štyrsko-hradecké, innsbrucké, krakovské, lvovské, olomoucké a salcburské. — Historii theol. fakulty vídeňské zpracoval, jak již řečeno, r. 1884. Wappler, dějiny pak celé university vídeňské napsal r. 1854. Kink a po něm Aschbach, tak že stat tuto o vídeňské fakultě bohoslovecké otištěná je většinou vlastně jen výtahem z prací těchto; historie ostatních fakult sepsány pak jsou z větší části profesory fakult těch, nebo aspoň s použitím materialu jimi sebraného. Co týče se historie theol. fakult při obou universitách pražských, pochází tato z pera vládního rady, profesora Dra. Schindlera, jenž rozdělil celé pojednání své na šest period, t. j. na dobu od založení university Karlovy r. 1348. až do odchodu německých a polských akademiků z Prahy r. 1409, na dobu od r. 1409. až do založení university Ferdinandovy r. 1556., na dobu od r. 1556. až do spojení obou universit r. 1654., na dobu od r. 1654. až do r. 1740., kdy císařovna Marie Terezie studijní reformy předsevzala, na dobu od reformy těch až do r. 1852., kdy vydána nová principiální ustanovení o studiích bohosloveckých, a na dobu nejnovější (1850—1892.); české theol. fakultě věnovány str. 213—219. Dějiny theol. fakulty štyrskohradecké zpracovány jsou na základě materialu sebraného Drem. Fraidlem, jenž se byl i ve zpracování uvázal († 1892.), a s použitím »Dějiny university Hradecké« od Dra. Kronesa; historie fakulty innsbrucké sepsána pak dle Probstových »Dějiny university innsbrucké«. Auktorem dějin theol. fakulty při Jagellonské universitě v Krakově je Dr. Gromnicki, jenž rozdělil práci svou na dvě části, z nichž první zaujímá dobu od založení university až do 1780., kdy Hugonem Kołłątajem byla zreformována, druhá pak dobu novější, použiv k ní kromě pramenů na str. 293. a jinde udaných též samostatných prací, jako Łukasiewiczowy, Małeckého, Muczkowského, Wisłockého a jiných. Podobně i historie bohosl. fakulty ve Lvově podána ve dvou částech, z nichž první věnována době trvání university jezuitské ve Lvově (1661—1773.), druhá pak, částečně dle sdělení prof. Dra. Sarnického zpracovaná, obsahuje dějiny fakulty theol. při nynější universitě lvovské, r. 1784. nově zřízené. Následují dějiny theol. fakulty olomoucké, sepsané Drem. Jos. Tittlem. Po krátkém úvodu líčí tento nejprve dějiny založení university olomoucké a osudy její za vedení Jesuitů do r. 1747., načež pojednává v odstavci následujícím o působení vlády na studia bohoslovecká a o reformách vládních až do zrušení řádu Jesuitského; do doby od r. 1773. až 1782., o níž jedná paragraf další, spadá též přeložení university olomoucké do Brna r. 1778., odkudž však se po 4 letech zase do Olomouce vrátila, ale již jen jako lyceum, potrvavši ve stadiu tom až do r. 1827., kdy opět na universitu povýšena byla, jakož se to bylo stalo i s lycei ve Lvově, Innsbrucku a Štyr. Hradci, než od r. 1855. existuje z ní jenom fakulta theologická, majíc totéž postavení jako fakulta theol. v Salcburku. Historie této fakulty Solnohradské jež nyní následuje, podána pak je tak, že se vyličují nejprve dějiny její za trvání benediktinské university v Salcburku od r. 1620—1810., kdy universita ta po 190letém trvání vládou bavorskou byla zrušena (— byloť Solnohradsko postoupeno r. 1809. Rýnskému Spolku, načež je Napoleon r. 1810. přivtělil k Bavorsku, ale r. 1816. připadlo zase k Rakousku —), a pak další její osudy až do našich dob, kdy, jak známo, r. 1884. na zemském sněmu Solnohradském přijat návrh, aby byla v Salcburku zřízena nová svobodná universita katolická, na niž se také všade sbírky konají.

Co se týče dílu druhého, jednajícího o seminářích a theologických učilištích diecesních, je první jeho část věnována vývoji a zařízení jich in genere (str. 371—515). Pan auktor počíná si tu tak, že zmíniv se na počátku oddílu toho krátce o ústavech těchto, jak počínaje dobou sv. Augustina až do koncilu Tridentského zřízeny byly, podává pak přehledně vývoj jejich od dob Tridentských až do zřízení t. zv. generálních seminářů císařem Josefem II., hovoře po té o zřízení a zařízení těchto semenišť generálních na str. 382—424., načež, když byl na str. 424—431. promluvil o zrušení seminářů těch r. 1790., jedná o znovuzřízení a zařízení seminářů diecesních, a to nejprve v období od r. 1790. až do r. 1850., a pak v době novější, zmíniv se ještě v § 25. o t. zv. alumnaticum či seminaristicum. Celá tato všeobecná část je velice instruktivní a nanejvýš zajímavá, tak že ji bude čísti jeden každý s opravdovým zálibením. — Následující část druhá obsahuje dějiny všech seminářů (zašlých i existujících) v Rakousku. Nejvíce ovšem bude tu zájmati každého kněze a klerika historie semináře, z něhož byl vyšel, a seminářů conprovincialních. Seřaděny pak jsou tu semináře dle sedmi církevních provincií rakouských, tak že nejprve jednáno o seminářích provincie vídeňské, pak solnohradské, gorické, zaderské, pražské, olomoucké a konečně lvovské obého ritu, kdež umístněny též dějiny semináře.

exemptní dioecese krakovské. Historie semináře pražského pochází opět z pera prof. Dra. Schindlera, který rozčlánkoval tuto práci svoji v ten způsob, že promlouvá nejprve o instituci Boninfantů při kathedrale sv. Vítké, pak o jesuitských konviktech, o semináři Harrachově, o pražském semináři generálním a konečně o nynějším semináři po r. 1790. *) Co pak se týče ostatních seminářů círk. provincie české a moravské, napsal dějiny semináře vendického na Malé Straně v Praze rektor Jiří Wuschanski, dějiny semináře královéhradeckého prof. Dr. Soukup, litoměřického ředitel a prof. Dr. Kordáč, budějovického kanovník Msgr. Rodler, olomouckého vicepraeses Dr. Kachník a brněnského prof. Dr. Hodr.

Díl třetí jedná o theol. ústavech klášterních; promlouvá pak v něm p. auctor nejprve o způsobu studií klášterních až do dob císařovny Marie Terezie a pak od doby té až na naše časy, připojiv k tomu nařízení jednotlivých stiftův a klášterů se týkající, načež následují dějiny jednotlivých theologických učilišť klášterních, a to nejprve Augustiniánských v Klosterneuburku (píše prof. Wache) a ve sv. Florianě, pak Cisterciáckých ve Sv. Kříži (podává P. Bausweck) a v Mehrerau u Bregenze, jakož i Praemonstratských v Teplé (sděluje P. Hroznata Dietl), načež následují domácí studia Benediktinů v Göttweigu (píše P. Fuchs), Admontu, Marienberku (sděluje P. Schwitzer), a v Muri-Griesu (podává P. Lierheimer), studia Františkánů provincie severotyrolské a chorvatskokrajinské (píše P. Guggenbichler a P. Fabiani), studia Kapucínů provincie severotyrolské, Redemptoristů v Mauternu (sděluje P. Dr. Rösler), Lazaristů ve Štyr. Hradci, Mechitaristů ve Vídni, atd.

Tot tedy kratinký nástin obsahu objemného díla tohoto, jež je samo sobě doporučením nejlepším. Posloužit zajisté každému, kdo si přeje o těchto tak důležitých a zajímavých věcech blíže se instruovati, což arci dříve ne vždy bylo možno, jelikož není každému přáno, aby se mohl obírat studiemi archiválními, a ne každý obdařen je tou zvláštní trpělivostí, aby pracně a z různých pramenů material ten po kouscích si snášel. — Věcný ukazatel, jenž na konci je připojen, usnadní velice hledání v knize té. Ovšem však cena 18 zl. zarazí as mnohého, jenž by si tak rád pořídil dílo to pro svou bibliotéku soukromou.

Dr. Jos. T u m p a c h.

Č E S K Á.

Naše doba. Revue pro vědu, umění a život socialní. Ročník I., sešit první. Redaktoři: Doc. Dr. Drtina, prof. dr. Kaizl a prof. Dr. Masaryk. Vydavatel: Dr. Jos. Laichter. V Praze 1893. — Před některým časem uslyšeli jsme, že místo »Athenaea« povstane nový list, jehož hlavní vedení převezme pan dr. Masaryk. Stalo se, a »Nová doba« leží před námi. Tolik doktorských redaktorů nemá u nás dosud žádný časopis, aby dokonce i vydavatel byl doktorem, mohlo by se snad někomu zdáti zbytečným — »pleonasmem«. Naše mínění jest: Když tolik učených pánů se spojilo, může od nich čtenářstvo čekat mnoho, a povinností tolika učenců jest, oprávněné přání to aspoň plniti, když i ne úplně splniti.

Co chce tato nová revue? Poučení máme o tom hned na prvním listě. Praví se tam: »Všichni klademe si hlavní otázku: které a jaké je místo našeho národa v řadě národů evropských, jaké je naše postavení ve vývoji lidstva? ... »Naše doba«, věnujíc se tomuto úkolu — (totiž odpověditi k základním otázkám těm) — v tom smysle chce býti po výtce česká«. A jak vyhlíží konkrétní úlohy té program? »Ze všech oborů lidského konání a vědění na prvním místě přináší budeme články; při tom hleděti budeme k problémům časovým ... V Besedách uvažovati se bude volnějším slohem o důležitých otázkách časových ... Rozhledy po důležitějších jevech socialního života, domácího i cizího; zejména palčivých otázek budeme si hleděti ... Kritickou část ... rozšíříme. Budeme předně ve zvláštním oddílu stopovati vývoj našeho Divadla, Výtvarného umění a hudby, v části čistě kritické pokusíme se o přehled, zejména naší belletrie a produkce vědecké ... Ve zprávách bude směs zají-

*) Obšírné dějiny theol. fakulty a kn. arcib. semináře Pražského, na základě pramenův archiválních psané, chystá k tisku vicerektor Dr. Alois Soldát; zajímavou ukázkou z této práce své podal v 9. čísle »Časopisu katol. duchov.« z r. 1893. pod názvem: »Přednášky z práva církevního na vysokých školách Pražských«.

mavějších novostí literárních a socialních. Obzorem časopisů seznamovati hodláme své čtenáře s důležitějším obsahem zajímavějších statí, hlavně časopisů domácích. V poslední části . . . bude výběr Novějších spisů.»

Slibuje se tedy hodně mnoho, tolik, že žádný náš dosavadní časopis s »Naší Dobou« nebude moci zápasiti, dostojí-li páni redaktoři její danému slovu, a nebudou-li »sliby — chyby« S jakého hlediska bude o všem tom pojednáno? »Směr náš v tom jakož i ve všem ostatním bude rozhodně pokrokový.« Co slovo to znamená v ústech páně Masarykových, i když slibuje se držeti Havlíčkova »moderata durant«, naši čtenáři dovedou si pomysleti. Jakým způsobem a slohem bude v listě tomto psáno? »Revue naše psána bude populárně,« . . . »Naše doba« bude vycházeti 20. každého měsíce v sešitech o 80 stranách. Předplatí se (poštou) na celý rok 6 zl. 50 kr. Jednotlivé sešity 56 kr.

Obsah prvního čísla jest dosti rozmanitý a jestliže všechno mne neklame, zcela dle návodu pana Dra. Masaryka. Ve článku prvním »Bratří Karamazovi« má pan auctor patrný úmysl na přetřes vzíti otázku náboženskou resp. víru moderního vzdělaného světa. Vzpomněli jsme si, že podobné články četli jsme v »Jednotě«, kterou jsme v minulém čísle posoudili. Nyní již tedy víme, odkud vítr vane! Článku toho pan auctor v tomto čísle nedokončil, tím se asi stalo, že ze svého nepověděl téměř ničeho. Oba vychválení spisovatelé ruští, Tolstoj a Dostojevský, hlavně tento, předvádějí se nám s názory svými. Srovnávají prý se skoro ve všem — hlavně, že víra jeví se má »v účinné lásce«, — mimo »bezmrtví duše«, v čemž Dostojevský má více než Tolstoj. Pan auctor chválí a brání Dostojevského jak může a snaží se ukázati jeho veliké nadání spisovatelské. Fantasií tento ruský spisovatel měl, o tom kdo by pochyboval, nabude světla, přečte-li si v »Naší době« třeba jen stranu 9., na níž Dostojevský líčí kardinála inkvizitora, kterak na hranici odsuzuje samého Krista! Nevím, jaký dojem učiní tento »hrozný« passus ve čtenáře, já jsem si vzpomněl, že tolik bombastu četl jsem o těch věcech jako studentík v jakémśi krvavém románu. Prosím za odpuštění, jsou-li má slova nemilá: pravdu snad vyznati smím? Neupírám filosofického ducha Dostojevskému, avšak některé jeho námitky a odpovědi vzbudily ve mně jen úsměv a nikoliv onu vážnost, ve kterou ho chce postavit pan auctor. Příkladem uvádím na stránce 13. rozhovor o pekle, v němž prý »velmi mile vtipkuje stařík Karamazov«. *Není pekla, poněvadž v něm není stropu a háků!* Ten passus stojí za to, abychom jej poznali a se o tom »velmi milém« vtipkování přesvědčili. Slyšme! »Nuže, tak si myslím: háky Ale odkud je mají? Z čeho? Železné? Kdo že je kují? Továrnu tam snad nějakou mají? Vždyť tam, v klášteře, mnichové (ruští!) do pravdy věří, že v pekle na příklad je strop. Ale já jsem hotov věřiti v peklo, jen aby bylo beze stropu, vypadá jakoby jemněji, osvěceněji, po lutheránsky, víš. Ale ve skutečnosti není-li vše jedno, se stropem nebo beze stropu? Vždyť přece v tom prokletá otázka leží (*sic!*) Inu, a není-li stropu, tedy (!) není ani háků. A není-li háků, tedy (!!), všechno, co s tím souvisí, přece jen opět je pravdě podobné; kdo mne tedy háky povleče, protože, jestli již mne nepovlekou, pak co po tom bude, kde pravda jest ve světě? Il faudrait les inventer, ty háky k vůli mně schválně pro mne samého, protože kdybys věděl, Aleš, jaký já jsem hanebník . . .!« Nechci rozebíratí těchto logických kotrmelců; protestuji však proti tomu, aby se nazývaly »velmi milým« vtipkováním! Podobná jest druhá ukázka, v níž vykládá Karamazov, že by za víru umučiti se nedal. Souhlasím s ním úplně, jelikož za takovou víru bylo by ho snad přece jen škoda! Že by víra záležela v »účinné lásce«, jak chce Tolstoj a Dostojevský, »nevěřím: účinnou lásku považuji spíše výronem, úkazem víry a ne její příčinou nebo do konce podstatou. Ostatně i v tom jest háček! Co jest ta účinná láska? Zakládá se na nauce Kristově, či jen na náklonnosti lidské? Jestli toto, vidíme, že taková víra povede na nejvýše k humanismu, a ten se neosvědčil. Jestli ono, vidíme, že Tolstoj i Dostojevský špatně o podstatě víry psali, jelikož láska, jak jí učí Kristus, **víru předpokládá** a ne, jak se zde tvrdí, že prý ji plodívá. Podotčeno jen ještě budiž, že český pan spisovatel použil, co o věci napsal Andrejevský.

»O poměrném zastoupení« jest stať druhá a původcem má pana Masaryka, jenž se zde výslovně podepsal. (Proč ne u jiných článků? Není ten první také jeho?) Náš list nezabývá se politikou, proto mu neuškodí, nebude-li míti o této stati odborného dobrozdání. Jako laik (v oboru tom) prostě konstatuji, že se mi článek líbí; psán jest věcně, rozumně a klidně. Odborní politikové snad jej rádi uvidí, ať s ním už souhlasí nebo nesouhlasí — Následuje článek: »B. Smetana«. Jest vřele psaný a velebí velikého českého mistra, hlavně dvěma posudky — německými. Ždá se nám, že pan Ch. (auctor tohoto článku) zůstal

ve svém posudku i za drem. Schenkerem i za drem. Teigem. Myšlénku však, která »Nové Době« na mysli tanula, když o tento článek požádala, rozhodně schvalujeme a přejeme, aby se jí podařila. — V »Besedě« seznamuje pan auktor, jenž prý svůj dopis psal až v Bostoně, s výstavou, poměry a zvláštnostmi americkými. Zvláště poměry společenské, nejvíce postavení ženy americké, rozebraly ho. S patrnou zálibou vypravuje, že v Americe může žena studovati theologii, že může »kázatí«, ovšem ne v katolické církvi. Postavení ženy evropské proti americké zdá se panu auktorovi rozhodně nižším; také výchova a vzdělání jest u nás dle toho. Ke konci článku míní se: »Počínám poznávati, že společnost může se vyvinouti nad nynější formu rodiny, že monogamie nynější do slova je jen formou, t. j. proforma, že ve skutečnosti žije se v čirém mnohoženství«, což prostě uvádíme na rozmýšlenou všem, na jejichž adresu jest psáno. — Přicházejí konečně trojí Rozhledy: vnitřní, zahraniční a socialní. Nového v nich nepodáno — také nebylo účelem — a známé v přehledný celek uvedeno. Zdálo se nám však, že v nich politické stránce mnoho místa věnováno, tak že jsme se podivili, nenalezše na programovém místě »politiku« výslovně uvedenu. Než, nechceme slovy těmi pronést výtku, nýbrž jen poznámku, která, není-li správná, padni! Konečně poslední článku o »Hudbě«, v němž znova jedná se o Smetanovi a poukazuje se hlavně k chybám, jichž se dopustilo divadlo nevyhověvši požadavkům Smetanova umění. Článek kratičký, ale významný a snad i spravedlivý. V »úvahách a kritikách« posouzeno několik spisů domácích a cizích, zvláště Mrštíkův román »Santa Lucia« Kritika páně Z. vyvolala v nás přání, aby si spisu Mrštíkovu všimnul někdo z našincův a po zásluze jej ocenil. Sešit končí »zprávami«, z nichž řádka o ruském prof. Jaroši, jenž k ruské akademické mládeži promluvil o »úkolech mravního vychování«, zdají se nám více hájiti akademické mládeže, než zasluhuje.

Smíme-li upřímně říci slovo, díme: Chce-li již »Naše doba« zabývat se otázkami náboženskými, a míní-li při tom obracet zřetel k pravoslavnému Rusku, bylo by snad lépe, kdyby předváděla nám vynikající učence a jejich systémy ve způsobě kritických rozborů, jako příkladem učinil Dr. Masaryk se slavjanofilem Kirějevským. Taková práce jest ovšem mnohem nesnadnější než článek »Bratři Karamazovi«, ale také záslušnější, auktorovi i čtenáři prospěšnější. Prof. Masaryk slíbil před časy, že bude pokračovati ve svých »Slovanských studiích«, avšak po dnes nevyšlo z jeho pera nic mimo studie o slavjanofilství Kirějevského. Viděli jsme nedávno za knihkupeckými okny spisek ten ve druhém vydání, ale, jak jsme se přesvědčili, druhého vydání toho dodělala se jen obálka a první list, ostatní zůstalo při starém, a neučiněn tudíž ani tímto novým »vydáním« krok ku předu! Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Blahoslavená Panna Maria v příkladech. 400 Marianských příkladů. Pro kazatele a katechety z různých pramenů sebral a upravil Leopold Kolísek, farář v Olší na Moravě. Díl II. Čistý výnos věnuje se chudobným kostelům v Protivanově a Olší. V Brně 1893. Tiskem papežské knihtiskárny Benediktinův Rajhradských. Nákladem vlastním. Cena 2 koruny 40 hal. (1 zl. 20 kr.). — Když vyšel I. díl této knihy, posoudili jsme jej a doporučili ve »Vlasti« co nejvřeleji, a že jsme tak právem učinili, toho důkazem jsou četné projevy, jež čteme na obálkách dílu II. Viděti z nich, že I. díl záslužné práce Kolískovy přijat byl všude s láskou a uznáním. Též nadějeme se i při II. díle. Nejen že se čestně řadí k dílu I., nýbrž můžeme říci, že jej i předčí, a to tím, že v I. díle jsou některé příklady jen stručně podány, kdežto v II. díle jsou vesměs rozvedeny a vypravovány tak, že jich kazatel ihned může použiti. Tím ovšem objem II. dílu značně vzrostl; čítáť na 20 tiskových archů. Zamlouvá se nám pěkné a praktické roztrídění látky, tak že snadno lze každému podle obsahu vhodný příklad nalézt. Jest pak obsah II. dílu tento: IV. Úcta Panny Marie. A. Úcta k Panně Marii prastaré (1—9 příkladů); B. Ctíme Pannu Marii: I. Modlitbou. (Modlitbou vůbec (10—13); modlitbou »Zdravas Maria« (14—52); »Zdravas Královno« (53—64); »Anděl Páně« (65—75); modlitbou sv. růžence (75—174); litaní (175—179); církevními hodinkami (180—184); chvalozpěvy a některými zvláštními modlitbami (185—196); II. Pobožnostmi: 1. májovou (197—200); 2. bratrstvem (201—208); 3. návštěvou v kostele (209—216), poutěmi (217—227); III. Svěcením svátků: A. Svátky Marianské zasvěcené (228—238); B. Svátky Marianské nezasvěcené (239—255); C. Svátky Marianské místní (256—259). IV. Dobrými skutky — postem, almužnou (260—267). V. Stavěním chrámů, kaplí (268—272). VI. Obrazy, sochami, škapulířem, medailkami (273—320). VII. Spisy (321—326). VIII. Následující Její ctnosti (327—333). C. Bl. Panna Maria odměňuje své ctitele (334—350); Lůrdská

Panna Maria (351—400). Jak z udaného obsahu patrno, jsou příklady všechny sestaveny přehledně, a to zajisté velikou předností každé knihy. Viděti také, že p. spisovatel dbal toho, kterých příkladů jest nejvíce potřebí. Proto o sv. růženci jich podává přes sto; v obsahu sice naznačeno pouze sto (75—174, ale jak jsme se přesvědčili, jest jich na mnohých místech pod jedním číslem více, mimo to jsme našli příklady o sv. růženci i v rubrikách. Také to se nám líbí, že podán u každé modlitby původ a vznik, jakož i u jednotlivých svátků Mariánských. Věru že není praktičtější knihy Mariánské jak pro kazatele, tak pro katechety, než tato. Proto neváháme jí opět co nejvroucněji doporučiti nejen kazatelům a katechetům, ale všem ctitelům Mariánským. Cena jest nad míru malá. Čítá i s obsahem přes 320 stran velké osmanky a stojí pouze 1 zl. 20 kr.; je to ovšem div u české knihy, a lze si vysvětliti jen tím, že pan spisovatel nehleděl na hmotný zisk, nýbrž měl opravdu na zřeteli slova, která čteme na konci projevu na zadní obálce: »bude mi odměnou největší, jestliže tímto činem dost málo jsem přispěl k oslavě Královny nebeské.«

P. spisovatel je také spolupracovníkem a horlivým přispěvatelem »Vlasti«, a již z té příčiny zasluhuje, aby kniha jeho ode všech příznivců »Vlasti« s vděkem byla přijata, čehož oba díly knihy této plnou měrou zasluhují.

Stručná methodika vyučování katolického náboženství pro učitelské ústavy. Sestavil Adolf Fux, c. k. profesor a katecheta při učitelském ústavě, člen zkušební komise pro školy obecné a měštanské v Příboře. Schválena kn. arcib. Ordinariátem v Olomouci dne 2. září 1893. č. 1981. V Praze 1893. Tiskem Jos. R. Vilímka. — Nákladem vlastním. Cena vázaného výtisku 80 kr. — Ježto článek 32. organizačního statutu pro učitelské ústavy ze dne 31. července 1886. č. 6031. nařizuje pro náboženské hodiny čtvrtého ročníku mimo jiné i speciální methodiku náboženského vyučování, jevíla se od té doby nutná potřeba takové knihy, jež by při vyučování náboženství v tomto ročníku napomáhala a je usnadňovala. Této potřebě v plné míře vyhověl prof. Adolf Fux, který na základě své dlouholeté učitelské činnosti a vzácné zkušenosti a dle nejpřednějších pramenů sestavil za tím účelem svrchu uvedenou methodiku.

Aby spis byl přehledný, rozdělil jej ve dvě části, a to náboženské vyučování a nábožensko-mravné vychování; a aby učivo snáze bylo pojato, opatřil jednotlivé theoretické pokyny hojnými příklady a dodatkem a připojil též několik praktických výstupů pro jednotlivé školní roky.

Hledíme-li tedy k celkovému uspořádání knihy, možno ji nazvati zcela zřetelnou, kteroužto chválu též o jednotlivých člancích pronésti můžeme. K přehlednosti spisu nemálo přispívá krásná úprava celé knihy.

Tento návod vyučování katolického náboženství poslouží zajisté všem, kdož k učitelskému povolání se připravují a náboženství vyučovati mají a i mládež naší jistě hojněho ovoce přinese.

Dr. K. Vondruška.

Narození Páně. Vánoční zpěvohra o 2 jednáních s přede hrou a dohrou. Veršem napsal prof. Dr. M. Kovář. Hudbu složil Jan Ev. Zelinka, řiditel kůru v Praze. Úplný text s nápěvy 70 h., klavírní výtah, zastupující úplnou partituru 8 k. V Praze 1894. Nákladem Fr. A. Urbanka. — Narození a umučení Páně již záhy se zdramatisovalo, a tyto hry se v době vánoční a velikonoční zhusta provozovaly. Jest několik vánočních her, jež dosud se předvádějí (Jesličky, Betlémské pastýři a j.), a jestliže se odváží p. prof. Kovář napsati text nový, zajisté uznával toho potřebu. Dle různých poptávek po této zpěvohře z různých končin Čech a Moravy lze souditi, že obecně bylo přání po nové vánoční hře. — Prostě, vřelé verše již samy svou hudebností panu skladateli, jenž dlouhá léta již bažil po textu o narození Páně, usnadnily část hudební. Obzvláště jsou to verše sborové, které zpěvností vynikají: píseň pastýřů při pastvě a po pastvě a modlitba jejich (obzvláště krásná) v předehře, v 1. jednání arie: »Je krásná noc«, pak sborová píseň dětí a žen, jakož i koleda andělů střídavě s pastýři zpívaná; v 2. jednání ukolébavka a chvalozpěv andělů, v dohře pak sbor sv. tří králův a pastýřův. Nápěvy sborů těchto opírají se téměř veskrz o známé melodie písní národních, tak že možno i žákům bez větší obtíže se jim naučiti. Zvěstování narození Páně pastýřům od andělů v 1. jednání (latinsky) a opakování jeho česky drží se hudby Gregoriánské.

Dramatický živel této hry spočívá hlavně na mczi hře, která se jen mluví, jakož většinou i dohra jest melodramatem.

Jak jsme doslechli, tato vánoční zpěvohra chystá se již ku provozování na několika místech i v Čechách i na Moravě nyní v době vánoční, zejména na Král. Vinohradech, v Českých Budějovicích a obzvláště stkvěle v Táboře (p. řid. Mathy), v Prostějově (p. řid. Ambros), v Brušperku (dp. P. Navrátil) a jinde.

Přejeme »Narození Páně« hojného rozšíření i provozování; zasluhujeť toho i část slovná i hudební.

Potulky královny Mab. Básně Jaroslava Vrchlického. (1890—1893.) V Praze v »Salonní bibliotéce« u Otty. Cena 1 zl. 20 kr. — Začínáme od konce. Ve vzácné a u p. Vrchlického překvapující skromnosti doznává jako auktor této sbírky sám, že kniha jest slabší, než »jest jeho zvykem«, ale »kdo vůle dobré, přijme i to s díkem.« Bohužel, my k těmto lidem nepatříme, abychom se kořili každému rýmování jen proto, že jest od p. Vrchlického. I největší jeho přátelé doznávají, že p. Vrchlický jest vyčerpán, a nové jeho knihy přijímají s pochvalou jen pro ty starší. Pan Vrchlický vidí toto factum sám, a odtud ta stisněnost, která z jeho knih vane. Marně se namáhá strhnouti a uchvátiti zase obecenstvo, jeho sarkasmus obrací se proti těm, kteří jsou mladší a dobývají úspěchů, bojuje proti modernímu ruchu v mladé literatuře naší, proti generaci, která zatím dospěla a tvoří přes jeho díla, ignorujíc je, nazývá ji »mládeží nedospělou«, která jej »háží mezi veteš« (str. 178.). Ale marny jsou všechny jeho pokusy. Obecenstvo zhnusilo si již poesii smyslnosti, hledá všude poesii pravdy a mravnosti a tak doufáme, že i tato kniha zapadne jako ty předešlé. Jest i umělecky slabá, četné básně jsou pouhé odpadky, pohybuující se na výši veršů tištěných a nalepených na bonbonech. To dokážeme hned. Na př. první verše:

»Skoro zdá se, milý hochu,
tebe škádlit, čas je trochu.« (Str. 7.)

»Jako pavouk dlouhonožka,
pele prášek, hudby troška.« Str. 7.)

Nebo:

»Dvakrát dolů, třikrát výš,
křížem, krážem k bradě níž,
vidin vrchovatou číš
rozlijte mu v lebku již
i ve tichou řader skrýš. (!)

Nevím, jsou-li tyto verše virtuosní, ale že jsou jako vypsány z nejhoršího libretta, jest jisté. Snad zbyly p. Vrchlickému z jeho epochálního uměleckého díla »Excelsior«, jímž provázel svého času známý nechutný balet Nár. divadla, a teď jimi rozšířil, aby jejich krásy čtenářům přece neušly, prolog své sbírky.

Věru, správně vystihl p. Vrchlický svou poesii, když napsal, že si z něho dělá blázna. (Str. 10.)

»Jak u Shakespeara odlétá
a mizí — a má hlava prázdná —
Jak dlouho bude koketa (poesie)
si ještě ze mne dělat blázna?«

»Postavy a postavičky« obsahují celou řadu bezvýznamných čísel. »Sněhulka« patrně dělána byla k nějakému obrázku, neboť tak úžasně chatrných a naivních veršů nelze jinak vysvětliti. »Moderní profil dívčí« byl snad psán pro »Palečka«. »Dumka« jest slabý ohlas ukrajinských dumek. Svědčí, že p. Vrchlický všechno chce nápodobit a že se mu to ne vždy zdaří. »Hurisky« opěvají smyslným způsobem s velebením mohameda pohanský smyšlený ráj. Báseň »Předměstí« jest sprostá. Opěvá zálety vojáků a služek v předměstí. V básni »Tilda« líčí se, jak se této dívce rozhalila řadra a básník, vida je, přísahá, že Tilda musí býti jeho ženou. Je to předmět důstojný básně? Básně »Mladé dívce« nevynikají ničím, leda vodnatým sentimentalismem. Jsou to verše dělané do dámského album. »Původ perly« je šablonovitá rýmovačka. »Ohnivý muž« napodobuje Karla Jaromíra Erbena, ale nedostihuje jeho výše. Verše jako:

»Podzimní večer smráká se již
Po lukách chodí ohnivý muž.« (Str. 58.)

Nebo:

»Korbele vína, pole i háj
a jaké holky, na zemi ráj.« (!) (Str. 59.)

»Skřítek v nebezpečí« dělán k ilustraci v »Zlaté Praze« a vypadá též podle toho »Stará sýpka« jest vřelá a pěkná. Ale musí-li se člověk tolika slabými věcmi probrati k jediné pěkné, věru nevíme, jaký to má smysl, takto sbírku sestaviti. Ale hned následující oddíl překonává všechno. Na př.:

»Trochu hudby při měsíci
rádi mají milující.«

Nejsou to verše úžasně ořepané? Další báseň na str. 88. vymyká se každému pojmu o slušnosti. Uvedli bychom ji, kdybychom se nebáli, že přijdeme v rozpor s předpisy o mravopoctnosti. »Báseň«, smíme-li tak říci, na str. 94. závodí s nejhnusnějšími stránkami Decameronu. Člověk se hnusem až otřese. »Pohádka o modrém lotosu« jest básnická motanice, kde se čtenáři před očima mihá samý lotos, Faraon, Koptové, obelisky, ibis, šakal, palankin, Zodiakus, Osiris atd. Ale celek nemá básnické ceny. »Stará pohádka« odpovídá úplně svému názvu. »Kovář a smrt« obsahuje celou řadu prázdných veršů, Na př.:

»A když on řekl: »Tak to jest!
tu bylo, jak by zvednul pěst«.

Nebo:

»Ves vzbouřila se veškerá,
neb přišla do ní cholera.« (Str. 138.)

Kovář Ivan měl »větší respekt« před smrtí než před Pánem Bohem. Ačkoli ji má rád za to, že »požírání panstvo, chátro a mnichy v klášteře«. V pěkném spojení uvádí pan Vrchlický mnichy! Patrně neví, že za celé své vzdělání děkuje vědě, která se pěstovala ve středověkých klášterech od těch poplvaných mnichů. Měl by býti vděčnější. V odstavci osmém této básně posmívá se pan Vrchlický »prebendářům, praelátům, opatům, biskupům a posléze i papeži, který prý »pod vějíři pštrošími přišel se na smrt podívat. V devátém odstavci hledí si »převor laloch«. Podivno, že kdykoli p. Vrchlický mluví o kněžstvu, vždy má toto laloch. Není to snad závist?

Končíme. Podali jsme ukázky, že kniha: »Potulky královny Mab« je bezcenná. Obsahuje celou řadu věcí, nad nimiž se nejen mládež, ale i dospělý muž, pokud mu jde o mravnost, pohorší. A běda tomu, skrze koho pohoršení pojde!

Pan Vrchlický je jistě nadaný muž (třeba nebyl učitelem lidstva, jak ho jeho přátelé zovou), a nebylo by mu třeba takových veršů vydávati. Básník se cení ne dle toho, je-li jeho knih na sta, ale napsal-li básně, jež jsou vskutku obohacením literatury a něčím novým, ne nápodobeninou všech možných básníků jiných. »Legenda o sv. Prokopu ukázala v některých částech, že by p. Vrchlický mnoho dobrého dovedl vytvořiti, ale vydává-li knihy, jako jest přítomná. nemůže se diviti, že se proti němu opět rozhodně vyslovujeme

Josef J. Veselý.

Naše kalendáře na r. 1894.: »MARIANSKÝ KALENDÁŘ«. Vydavatel a redaktor Monsg. Adolf Rodler, sídelní kanovník v Českých Budějovicích. — Ze všech kněh, které lidu do rukou se podávají, dvě jsou nejdůležitější: modlitby a kalendář, a proto veliké třeba opatrnosti při vybírání a kupování jich, aby se člověk neoklamal. Při modlitebních knihách není oklamání tak snadno možné, poněvadž každá dobrá modlitební kniha má v čele ordinariátní schválení a kde toto schází, tam schází i jistota a záruka, že kniha je dobrá a spolehlivá. Jinak je tomu při kalendářích. Ti časové již dávno minuli, kdy kalendáře psali a sestavovali téměř výhradně mistři a profesori vysokého učení pražského, ať připomeneme jenom jména některých, jako byli: rektor universitní Václav z Pacova, děkan filosofické fakulty Mikuláš Šud, profesor lékařství Václav Zelotýn, slavný botanik Zalužanský ze Zalužan a jiní, kteří, proniknuti zbožným duchem v témž duchu i kalendáře a tak zvané minuce psali. Dnes tomu jest jinak; dnes vydává se v Čechách kalendářů na sta, ale ne každý z nich hodí se lidu do rukou, třeba se za lákavý a mnohoslibný titul skrýval. S tím větší radostí vítám páne Rodlerův »Kalendář Marianský«, který již po dvanácté na pouť se vydává. Jak titul jeho jeví, jest kalendář ten určen hlavně ctitelům Rodičky Boží, a také četné články v něm o Ní a místech Ji zasvěcených mluví. Kromě toho však obsahuje mnoho článků historických, kulturních, přírodopisných, hospodářských, politických, socialních a jiných, k nimž se druží řada pěkných básní, tak že kalendář jest malou bibliotekou, seřazenou z rozličných

odborů spisovatelství a vědění. V pěkných básních opěvá po českých nivách známý spisovatel veterán, B. M. Kulda, čtyři světce, F. Vaněk Svatou Horu, B. Hakl, K. Kotrouš a V. Tesař Nejsv. Pannu. Zbožná čtení jsou v kalendáři dvě: jedno od K. Papeže, v němž velebí Pannu Marii, jakožto mocnou pomocnici naši, a druhé od K. Mráčka, jímž vysvětluje pěkný obraz, představující Krista Pána, obklopeného zástupy svatých a světic Božích. Lépe však bylo by se hodilo, kdyby text i příslušný obraz byly vedle sebe a nikoliv o celých 35 stránek od sebe, jako se to zde stalo. Na rubu téhož obrazu vytištěný obraz sv. Otce Lva XIII. byl by jistě zasloužil vytištěn býti na zvláštním papíře; mnohý čtenář by si jej byl dal za rámeček. Velmi cenný článek apologetický a dogmatický napsal Dr. Šimanko o tom, »jak mohou i nevěřící býti spaseni?« Podle vzácné brožurky Albana Stolze »Licht, Fortschritt, Freiheit«, podal Dr. A. Skočdopole časový článek »Pokrok«, v němž pádnými a spolu jasnými slovy ukazuje rozdíl pravého a falešného pokroku. Článek ten jest kalendáři pravou ozdobou, a zvláště socialnědemokratičtí pokrokaři mnohemu by se z něho přiučili. Kus kulturní historie české sděluje prof. Braniš vypravováním o »staročeských dárkách«, z něhož mnohé zajímavé pro nás novinky se dovídáme o tom, jakými naši předkové se vzájemně uctívali presenty. Rakovníčtí na př. poslali panu purkrabímu na Křivoklát darem kalhoty, Litomyšlští dávali pánům z Pernštýna pepř a šafrán, a Kutnohorští poslali královně Anně darem stříbrné necičky. — Místopis zastoupen jest dvěma články. Prof. Konrád popisuje světoznámé poutní místo Loreto v Itálii a Václav Macek Nazaret, kde sám jako poutník byl. Oba místopisy velmi mile se čtou a jistě každému se zalíbí. — Povídek má kalendář osm. Dvě historické jsou od Jos. Flekáčka a Fr. Wildmanna. Flekáčkova povídka »Kalich strasti« vypisuje velmi poutavě a historicky věrně dobu vlády zimního krále Fridricha Falckého a jest vydatnou sprchou na ochlazení rozpálených mozků všech, kdo dobu tu jakožto dobu svobody českého národa velebí. Wildmann v zábavném rouše vypravuje událost o založení poutního kostela v Mlaze u Třeboně, kde v r. 1710. zjevivši se Panna Maria záračně zachránila Annu Leslerovu. — Sociální otázky dotýkají se dvě povídky od B. Brodského. V povídce »Bratr a sestra« líčí poblouzení Josefa Marka, který stav se socialním demokratem, upadl v bídu duševní i hmotnou, strhnuv do ní i svou sestru. Řízením Božím však napravili se oba, a Marek stal se horlivým odpůrcem internacionaly a rozšiřovatelem snah křesťansko-socialních. Povídka »Pluh a ručnice« ukazuje, že hyne hospodářství, kde majetník jeho ručnici více si zamiloval než pluh. Vážnou povídkou jest »Starý nebeklič« od Grossmannové-Brodské, vypravující stařenka Vavřínová neudělala však dobře, že historii své lásky a lásky své nevěsty vypravuje i před malými dětmi, ty měla poslat někam si hrát. Podhradský líčí v povídce »Polepšen«, kterak piják, spadnuv do vykopaného hrobu, se napravil. Humoristické vypravování podal A. Dostál. Žertovné líčení radního Mazáčka, jakožto »Posvícenského reformatora«, který chtěl mocí svého úřadu přeložiti vesnické posvícení až na sv. Martina, až by sklizena byla řepa, jest vzato ze skutečného života; i v mé krajině se něco podobného stalo, jen že to tak dobře nedopadlo jako v Kleticích. Za to druhá humoreska »Ze všetečnosti«, ač humoristicky pěkně psaná, se mi nelíbí, poněvadž není přirozená. Pan autor ovšem praví, že líčí vše dle skutečnosti, avšak takový medik, který posílá v bedničce ruku mrtvolným darebou, a matka jeho a sestra jeho, které hned z toho soudí na spáchanou vraždu, dávají si svědectví příliš omezených hlav. — Přírodovědecký článek »o hospodářství ptáků v přírodě« napsal V. Gabriel, tři články hospodářské pak podali hospodářští učitelové: J. Dumeck, V. Klavík a E. Richter. — Následuje krátký přehled nejdůležitějších politických událostí v roce minulém, pak poučení o poštovní dopravě, o telegramech, kuponech, losech, cenných papírech, nových penězích, hádanky, žerty, vážné i žertovné úlohy početní, a konečně seznam kolkových sazeb a výročních trhů. Na konci jest 18 listů inserátů, mezi nimiž nemile se mne dotkly inseráty o všelijakých záračných mastích, essencích a kapkách. Lid, který ví, nebo z trpké zkušenosti se přesvědčil, že všechny takové »záračné« léky jsou holým švindlem, přenesse pak i svou nedůvěru snadno na celý kalendář, a tu by věru »Marianskému kalendáři« svrchovaně křivdil. Dal si jistě vydavatel a redaktor jeho práci velikou, aby obsah jeho byl bohatý a cenný a toho také dosáhl, tak že »Marianský Kalendář« jest — co do bohatosti a ceny obsahu — jeden z nejpřednějších. Přispívají k tomu i četná vyobrazení, mezi nimiž vynikají tři pěkné barvotisky, podobizna sv. Otce, veliký obraz všech členů nejjasnějšího panovnického rodu našeho, Monsg. Králíka

s životopisem z pera redaktora a jiné více. Nuže, až se tě, milý čtenáři, bude někdo tázati: jaký si má koupiti kalendář, odpověz mu: kup si «Kalendář Mariánský».

Dr. Rud. H o r s k ý.

»NOVÝ PROSTONÁRODNÍ KALENDAŘ.« Nakladatel A. Hynek, knihkupec v Praze. Cena 50 kr. — Kalendář tento vypraven jest velice pěkně a vkusně. Jest viděti, že nakladatelství a tiskárna Vilímkova daly si všemožnou péči, aby se kalendář tento líbil a hojně došel odbytu. Proto má mnoho obrázků a musíme říci, že jsou velmi pěkně provedeny a vesměs slušný a bezvadný, ano mnohé z nich velmi se zamlouvají. Bohužel, že nemožno tutěž chválu vydati též obsahu jeho. Jest v něm mnoho povídek. Avšak nejsou to povídky p r o s t o n á r o d n í, jak by se dle názvu tohoto kalendáře dalo souditi; nejsou to povídky, až na velmi skrovnou výjimku, jimiž by se lid náš vzdělal, ušlechtil a pobavil. Pro venkovský lid málo se hodí. Jsou to povídky, které se budou nebo mohou líbiti lidem velkoměstským, kteří jsou mnohým čtením časopisů a novin přesyceni a proto shánějí se jen po takové četbě, která jest hodně osolená a opepřená; ale lidu venkovskému, prostému, byť i vzdělanějšímu, se taková četba nelíbí. Pravdu těchto slov mohu dosvědčiti z vlastní zkušenosti. Nalezlť jsem kalendář tento v rodině jistého řídicího učitele a když jsem jej vzal do ruky a ptal se, jaký jest, tu mi manželka téhož řídicího učitele odpověděla, že se jí mnoho nelíbil, protože v něm nejsou již tak ušlechtilé a poučné povídky, jak bývaly a dosud jsou ve mnohých kalendářích. Tak nebude se asi lidu venkovskému příliš líbiti v povídce »Mučedník na venkově« od J. Donata-Pelhřimovského slova: »Vsedl jsem do truhlíku Ježíš-Marja Josefbanu« a rovněž bude asi mnohemu podivno, že v této povídce katolík vůbec a k tomu učitel zamiluje se do židovky, která prý by si ho raději vzala než »prskavého žida«. Povídka »Tatíkové« od Pejši málo asi povzbudí dívky z chudších rodin, které odcházejí na službu, aby si zachovaly čest a nevinnost, když si přečtou, jak ti tatíkové změknu, když jim svobodné dcery jejich ze služby domů přinesou vnoučata. Ostatním povídkám, až na některé nepatrné věci, není čeho vytýkati, jsouť věroučné a též mravoučně nezávadné až na povídku »Matčina pomsta« a článek »Bitva na Bílé Hoře«. Ve článku tomto nedal si nepodepsaný pisatel ujiti příležitost, aby se nepustil do té katolické strany, a aby tu neopakoval mnohá fakta, jež nejsou docela pravdiva a jež nejen historický kroužek, ale i jiní jinak vyličují, než původce tohoto článku. (Na nekatolíky neví nic zlého, ale katolíci, to byli dle líčení praví dravci; »při všech výkonech, zvláště misiích, užito bylo vojska, jež bylo nad míru zhovadilé a surové a proto mnoho při tom prolito bylo krve.« A což ti »jezovité«, ti teprve řádili. Aby prý »všecka památka na minulé a šťastnější doby zahlazena byla, hledali po domech knihy české, jež pod záminkou, že jsou kacírské, snášeli na hromadu a pálili.« »Náboženská nesnášlivost prý byla od jezovitů h o r l i v ě pěstována.« Toť se ví, že Koniáš tu také neschází, o němž však posledně hist. kroužek dokázal, že těch knih, jež upálil, bylo o mnoho tisíc méně, než se mu přičítá, a tedy se asi upálením tolika tisíců knih, jak se v kalendáři dí, jistě nechlubil. Kdyby byl p. spisovatel četl Rezkovy »Dějiny Čech a Moravy«, myslím, že by se byl proti katolíkům trochu umírnil. — Přáli bychom si ze srdce, aby nakladatelství tu péči, kterou věnovalo obrázkům, věnovalo příště též obsahu povídek a článků, abychom kalendář jeho mohli pak také našemu prostému lidu úplně doporučiti.

J o s. P a p e ž, kaplan.

»KALENDAŘ ČESKÝCH RODIN.« Letošní ročník je slušně vypravený a levný. Pozorujeme však, že ujímá se »květomluva« páně Mrštíkova i jinde. Spisovatel Fr. Xav. Svoboda užívá ve své praobyčejné příhodě: »Jak se pan Lebeda uzdravil« (str. 58. a 56.) nevkusných významů. Na straně 81. mohlo vydavatelstvo kalendáře: »Knedlíky blahoslaveného Hofbaucra« nechat pro sebe.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec LEV XIII. přijal ve slavném slyšení italské členy »apoštolátu modlitby« v galerii map zeměpisných. Laiků i kněží bylo více než sedm set a vedl je barnabita P. Vitale; k nim přidružilo se 150 poutníků z diecése milánské. Tato výprava nesla dvě nádherné korouhve milánských spolků Svatého Srdce a Sv. Rehoře VII. Členové apoštolátu modlitby odevzdali Jeho Svatosti dva illustrované svazky časopisu »Messaggiere del S.

Cuore di Gesù», a dámy družstva věnovaly papeži velikou, krásnou kytici čerstvých květin, již se zalíbením přijal. P. Vitale oslovil sv. Otce též jménem katolíků milánských. Odpověď sv. Otce byla dlouhá a pronášel ji hlasem ku podivu zvučným a svěžím. Prohlásil, že »apoštolát modlitby« je mu družstvem nad jiné milým a srdci jeho blízkým. »Neboť«, pokračoval sv. Otec, »Spasitel sám ráčil odhaliti služebnici Svě, Markétě d' Alacoque, že uctění Nejsv. Srdce je dílem vůle Boží; že modlitbou k Nejsv. Srdci léčí se veliká rána moderní společnosti, egoismus; onen egoismus, jenž zbožňuje sama sebe, jenž je kultem vlastní smyslnosti a vlastní pýchy; onen egoismus, jenž sama sebe staví nad Boha, vše k sobě vztahuje, vše pro sebe uchvacuje, i to, co patří Bohu a Jeho právům, co je Církve i člověka jednotlivého; modlitba ta hojí egoismus, jenž ničí veškeré svazky života křesťansko-sociálního, jsa nepřitelem náboženství i mravnosti, autority i zákona, majetku i rodiny, a jenž tomu všemu válku vypovídá«. Po té rozmlouval papež s jednotlivými poutníky, byv nesen po celé délce gallerie List plný lásky a povzbuzení zaslala Jeho Svatost Mons. Perraudovi, biskupu Antunskému, generálnímu superioru kongregace kněží Oratorianů ve Francii. Kněží tito měli valný sjezd v semináři Piquelinském blíže Néversu a zaslali Lvu XIII. adresu holdovací. Odpověď sv. Otce jest velmi laskavá. Promlouvá v ní hlavně o zásluhách Oratorianů a vyslovuje, že »naše doba vyžaduje od duchovenstva katolického více než kdy jindy zvláštní statečnosti a dokonalosti u veškerém jednání. Jak sv. Otec přes vysoké stáří bedlivě všímá si otázek vyučování se týkajících, o tom svědčí píle, s jakou podrobně prohlédl katechismus římského kněze Mons. Schülera, pro obecnou školu sepsaný a tedy mládeži věku útlého určený. Vyznamenal autora v pravdě lichotivým dopisem, v němž užívání katechismu toho ve školách všech diecézí Italie doporučuje. Také nástupce blahoslaveného Jana Bosca, Don Michael Rua, superior Salesiánů, obdržel od Jeho Svatosti list velmi milostivý a pro celý řád Salesiánů nejvyšší lichotivý. Sv. Otcí neujde ani jediný pozoruhodný zjev v dějinách řádů, Církve a katolicismu vůbec; píle papežova, s jakou listy vlastnoručně píše a hlubokými myšlenkami zdobí, jest obdivuhodná. V pravdě nezná sv. Otec únavy; když celý Vatikán pohřížen jest v spánek, mešká Lev XIII. u svého psacího stolku a do hluboké noci pracuje. Duch jeho v pravdě jest gigantický. Před několika dny přijal více než čtyři tisíce poutníků z Lombardie: samých tedy Italů. Při tomto slyšení byl sv. Otec zvláště pohnut a hlasem silným, daleko zvučně se rozléhajícím promluvil ku poutníkům Italům fulminantní slova o lásce k vlasti a dotknul se i jedovatých slov italského zednářského tisku, jenž sv. Otce, jak známo, nazývá »vnitřním nepřitelem« neb též »jediným nepřitelem« Italie. Dojem řeči papežovy byl hluboký. Italští poutníci vypukli po řeči Jeho Svatosti v bouřlivý jásot nadšení a lásky. Kdož by nevzpomínal, představuje si tento slavný a srdcem zachvívající výjev, scen ostatních ze současných právě dějin Italie? Scen z parlamentu, soudní síně, a odjinud — kde zaznívají slova jiná, než vznešená mluva lásky, jásot nadšení, radosti a ohlasy srdcí synovskou oddaností naplněných! Kdo porovnává — a porovnávání téměř samo se ti vnucuje — ten skloní se před Lvem XIII., a v tichém holdu tom jest i výmluvný hold Církvi a papežství, jež bylo pro Italii požehnáním, tak jako je požehnáním pro veškerý svět, který význam jeho oceniti dovede a od srdce sv. Otce se neodvrací.

Nový italský list v Rakousku. Katolický život počíná všude se rozvíjeti. Mezi tím co ve Vídni ze chystá »Reichspost«, volá italský časopis »La Ricerca« své přívržence, aby založen byl v Terstu, kde celá řada nekatolických plátek vychází, katolický denník; neboť »La Ricerca«, vycházející jen dvakrát měsíčně, nemůže odrážeti všechny nepřátelské nájezdy, kterými špatný tisk v Terstu katolickou církev hanobí. Jest již sestaven jakýsi výbor, v jehož čele stojí baron Dr. Augusto de Alber, kanovník Giovanni Buttignoni a obchodník Andrea Karis. Ti vybízejí, aby kupovány byly akcie k tomuto novému podniku (jedna akcie stojí 25 zl.), jichž bude 200 až 300 vydáno; vydaří se podnik, dostanou společníci své peníze zpět a ještě dividendy, nevydaří se, musí společníci tu svou akci na zaplacení útrat obětovati. Prvé číslo časopisu vyjde v prosinci a v lednu na počátku by vycházel časopis pravidelně již dále. Všechny přihlášky mají se činiti na redakci časopisu »La Ricerca« (canonico Giov. Buttignoni) Via S. Michele 14. secondo piano Trieste. F.

Úmrtí.

Praelát Brunner Šebastian. Staříčský bojovník za práva a čest katolické církve, praelát doktor Brunner Šebastián, zemřel v neděli dne 26. listopadu o 4. hodině odpoledne po čtyřměsíční nemoci v útulně pro starce ve Währingu. Nedožil se již slavnosti svých 79. narozenin (10. prosince t. r.), kterouž k jeho cti chystali jeho přátelé. — Stůjtez zde zatím stručná životopisná data. Brunner Šebastián narodil se dne 10. prosince r. 1814. ve Vídeňském předměstí, zvaném Schottenfeld, kdež jeho otec měl továrnu na hedbávné látky. Vystudovav gymnasium a dva ročníky filosofie (nyní 7. a 8. gymn. třída) vstoupil do bohosloví. Na kněze vysvěcen byl v červenci r. 1838., a první mši sv. sloužil v poutním místě Mariazell dne 5. srpna. V duchovní správě zaměstnán byl nejprve v Nové vsi (Neudorf) ve Waldviertlu, pak v Perchtoldorfu u Vídně. Od r. 1843—1852. byl kooperátorem v Altlerchenfeldě ve Vídni. Od r. 1853—1857. byl kazatelem v kostele universitním. Roku 1865. byl papežem Piem IX. jmenován papežským protonotářem, papežským domácím praelátem a římským hrabětem. Sepsal veliký počet spisů, zvláště satyrických, a jest snad největší z novějších satyriků. — Kníže Metternich, jenž jeho vlohy vysoce cenil, použil ho od r. 1845—1848. k rozličným důležitým pracím. »Die Prinzenschule zu Mopselglück«, jeden z nejlepších spisů Brunnerových, ve kterém (satyricky) líčí s věrností dějepisce předbřežnové poměry v Německu, vznikl na pobídku Metternichovu. — Velice cenný jest pětisvazkový svěživotopis Brunnerův »Woher?« »Wohin?«, jenž líčí život jeho až do let šedesátých a jest pln zajímavých zpráv, jež osvětlují církevní, politické a sociální poměry té doby. K nejdůležitějším spisům Brunnerovým však patří jeho archivační studie o době císaře Josefa II., který ve více svazcích byl tištěn a uveřejněn. V těchto spisech odkryl škodlivost Josefinismu (státní církve). — Brunner bojoval proti tomuto systému s neobyčejnou odvahou a vytrvalostí a s velikou známostí věcí. Mnozí teprve skrze Brunnera byli poučeni o podstatě a účincích státní církve a na potom jiným směrem se dali. Nezapomenutelnou zůstane i jeho novinářská činnost v »církevních novinách« (Kirchen-Zeitung) od něho založených, jimiž způsobil veliký obrat. R. i. p.

(Liga†92)

Dne 31. října zemřel v Římě v dominikánském klášteře P. Alberto Guglielmotti Ord. Praed., jeden z učenců a zbožných mužů, kteří jsou chloubou Církve, vlasti i lidstva zároveň. Zesnul u vysokém věku 81 let. P. Guglielmotti byl vynikající technik, fysik a matematik a především znalec historie námořnictví na slovo vzatý. Sepsal šestnácte objemných a vynikajících děl, z nichž uvádíme: »Slovník námořnický a vojenský«, »Historie papežského loďstva od počátku až do nynější doby«, »Atlas o sto tabulích, vysvětlující X knih »o opevněních«, »O bitvě u Lepanto«, »Historie fortifikací římského pobřeží« atd.

Učený tento muž mnoho cestoval po celé Evropě; prohlížel všechny znamenitější pevnosti, přístavy, arsenály a knihovny; o čem kdy psal, to sám chtěl vždy na vlastní oči spatřiti. Považován byl za nejslovutnějšího znalce historie námořnictví. »Chcete míti mocnou a nepřemožitelnou marinu? tážal se kdys ministr Racchia poslance jistého. Naučte se tomu od pátera Guglielmottiho!« Když roznesla se pověst o smrti jeho, došly ihned kláštera dominikánského četné projevy soustrasti od osob znamenitých, od předních admirálů a vojenských vysokých námořních důstojníků evropských. Ministr námořní poslal mu věnec s nápisem a vydal denní rozkaz k námořnictvu italskému, jenž čte se doslovně takto: »Včera zemřel P. Alberto Guglielmotti. On nebojoval v armádě; ale, povolav nám na mysl s velikou láskou a nevyrovnanou znalostí slavné skutky námořníků italských dob minulých, nadchnul duše naše k vznešeným ideálům a pobídnul nás, abychom pokračovali v slavném konání tom. Pokládám za svou povinnost želeť ztráty této a vzdáti úředně upřímný hold jeho památce«.

Od sv. Otce Lva XIII. byl zesnulý často milostivě a blahosklonně vyznamenán.

P. Alberto Guglielmotti narodil se dne 14. m. února 1812. v Civitavecchii. Slavné řeholní sliby vykonal dne 16. října 1828. Studoval filosofii, fysiku a matematiku; dosáhl hodnosti doktora theologie. Hlavním předmětem jeho studií bylo vojenství a námořnictví. Byl to »rozený admirál«, »rozený maršál« v mnišském oděvu, jak psaly o něm listy římské.

Působení učeného Dominikána je novým důkazem, jak církev »je protivnicí vědy« a »jak miluje tmu.«

F.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu „Vlast“, o přečtených knihách.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

IV. Výkaz knih rozličným čtenářům se hodících.

(Pokračování.)

Bída je, proto — juchu. Napsal V. Kosmák. Nakl. E. Šolc v Telči. Hodí se zvláště maloměšťákům.

Bez víry a vlasti. Napsal Boh. Brodský. Vyd. v »Záb. več.« 1891. č. 3. Hodí se zvláště řemeslníkům a dělníkům.

Cesta ke klidu. Napsal V. Kosmák. Nakl. knihtisk. Benedikt. v Rajhradě. Hodí se zvláště smíšeným osadám.

Đábel. Napsal J. J. Kraszewski. Nakl. I. L. Kober 1894. Hodí se zvláště jinochům dospívajícím.

Dělnictvo v boji za svá práva. Napsal R. Vrba. Nakl. Hrazánek v Praze 1891. Hodí se zvláště dělníkům vůbec.

Dvě srdéček. Napsala Antoinetta K. de la Grange, přel. Sark. Navrátil Vyd. v »Záb. bibl.« v Brně 1877. dílo 54. Hodí se zvláště dospívajícím dítkám.

Dědička Čenotická. Napsala Pavlína Vilkoúská, přel. Jan V. Bohuslav. Vyd. v »Záb. bibl.« v Brně 1890. Hodí se zvláště dospívajícím městským čtenářkám.

Eugenie. Napsal V. Kosmák. Nakl. knihtisk. Benedikt. v Brně. Hodí se zvláště měšťákům.

Hlasatelé svobody. Napsal B. Brodský. Vyd. v »Hlasech katol. spolku tisk.« Hodí se zvláště lidu dělnickému a smíšeným osadám.

Chudí lidé. Napsal Jos. K. Tyl. Nakl. I. L. Kober. Hodí se zvláště dělníkům.

Jan Doubravský v Americe čili Všude dobře, doma nejlíp. Z polštiny přel. P. Jan Vávra. Vyd. v »Záb. bibl.« v Brně 1870. Hodí se zvláště rolníkům.

Janek Slavík, vítěz Gravelotský. Napsal H. Sienkiewicz, přel. M. Hanýsova. Vyd. ve »Slezské kronice« č. 12. Hodí se zvláště národně smíšeným osadám.

Jarní bouře. Napsal G. F. Renatus. Vyd. v »Laciné knihovně« u Otty. Hodí se zvláště dospívajícím čtenářkám.

Kalendář pro živé a mrtvé, roč. VII. Naps. P. Kopřiva. Nakl. V. Kotrba v Praze. Hodí se zvláště dělníkům.

Konec idylly. Napsala Růžena Jesenská. Vyd. v »Kabinetní knihovně« č. 57. Hodí se zvláště »cituplným« čtenářkám.

Květiny a ženy. Napsala V. Lužická. Vyd. v »Libuši« 1891. Hodí se zvl. »cituplným« čtenářkám.

Lila v boudě. Napsal Fr. Právda. Vyd. v »Záb. več.« IV. 1. Hodí se zvl. choulostivým ženám.

Mladý živnostník. Napsal Vác. Štech. Nakl. Šimáček v Praze. Hodí se zvláště dorůstajícím řemeslníkům.

VLAST.

Suggesce a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

Sem patří především t. zv. telepathie. Sluší rozeznávati telepathii dvojího druhu: a) telepathii suggestivní, kde hypnotism může provigovati svůj vliv pouhou myšlenkou, třeba i do dálky. Tak sděluje M. P. Janet, že se mu podařilo mnohokrát přivesti do spánku hypnotického Mme. B. ze svého bytu na značnější vzdálenost, pouze vzbuzením mocné představy a soustředění vůle, vrcholící v tomto myšleném rozkazu: Chci, abyste usnula!

Dr. Dusart učinil na sta podobných experimentů, počínaje se vzdáleností několika set metrů, odkud na medium svou vůlí působil, až se mu podařilo udržeti s mediem toto tajuplné duševní spojení také ve vzdálenosti 5—10 kilometrů. Ale nejen uspati možno prý medium do dálky, nébrž témuž i své myšlenky a svou vůli suggerovati.¹⁾ Němečtí fyziologové — až na nepatrné výjimky — v hodnověrnost zjevů telepathických nevěří — než, kterak možno pochybovati o způsobnosti a rozšafnosti mužů jména evropského, jako jest lékař Gibert, Petr Janet, profesor filosofie, Myers, lékař anglický, Myers, člen anglické společnosti pro pěstování fyziologie, Mariller, člen společnosti pro pěstování psychologie fyziologické. (Podobné contradictio in adjecto je jenom monismus schopen! Pozn. spis.) a Dr. Ochorovics, universitní profesor ve Lvově! Nuže, učenci tito sešli se před nedávnem v Havre, aby kriticky zkoumali telepathické pokusy páně Janetovy. Nemohouce popíráti jich skutečnost, podjali se perné úlohy, jak by možno bylo zjevy zmíněné vysvětliti na základě přirozeném.

Nepodařilo se jim to, a proto nezbývá nic jiného, než zjevy telepathické, pokud jich jsoucnost je zaručena, zařaditi mezi zjevy na nejmníh mimopřirozené.

¹⁾ Revue des deux mondes 1891. pag. 452. Cfr. Revue philosophique 1886, II. 221.

Známější jest telepathie sympathická, jež záleží v jakémisi vniterném nazírání, tušení a cítění, kterým přicházíme k poznání událostí, jež se v dálce odehrávají. Učený Görres sebral mnoho příkladů z tohoto oboru, z nichž některé dovolíme si uvést:

Když papež Pius V. dne 9. října 1571. měl rokování se svým pokladníkem Bussatim a jinými dvořany, tu pojednou ustal v řeči, spěchal k oknu a chvíli k nebi pohlížeje vrátil se s obličejem zářícím, aby sdělil tuto radostnou zprávu: »Děkujeme Bohu, neboť v této chvíli naše loďstvo zvítězilo nad nepřátely! Na to pokleknuv velmi vroucně se modlil, hojně při tom slzí prolévaje. Bylo to téhož dne, kdy turecké loďstvo doznalo úplné porážky u ostrovů Echinadských.

Sv. Lupus sedě u stolu (ve městě Sens ve Francii) vidí v duchu muže Božího Winebunda, an míří ke kostelu sv. Štěpána; ihned vstane od stolu, aby uvítal vzácného hostě.

Godhard tuší z veliké dálky smrt přítele svého Meinwerka, biskupa Paderbornského, a činí přípravy k obřadům smutečným.

O sv. Vincenci Ferrerském vypravuje se, že často přestav kázati posluchačům sdělil, co v té chvíli znamenitého v té neb oné zemi se přihodilo.²⁾ Avšak, namítne snad někdo: To jsou fakta středověká, jichž skutečnost kontrolovati se nedá, tak že mezi legendou a historickým dějem nesnadno rozeznávati. Nuže, můžeme posloužiti událostmi zcela moderními, jichž svědkové namnoze ještě žijí. Anglický lékař Gurney vydal r. 1887. spis »Phantasm of the living from Gurney, Myers and Podmore London« (Vidiny živoucích od Gurney, Myers a Podmore), kdež nacházíme 200 příkladů telepathie sympatické, zaručených 600 svědky! Události tyto zákony přirozenými vysvětliti nikterak se nepodaří! Totéž platí o jiném průvodčím somnambulismu, t. zv. čtení myšlenek. Neomezuje-li se totéž na zvláštní zručnost kočujících prestidigitateurů, kteří ze subtilních často příznaků, jako jsou změry fysiognomické, chvění svalů, údery tepny, hra očí a t. d. za tajuplné manipulace ten neb onen předmět skrytý dovede nalézti, nebo tu neb onu představu určité osoby uhodnouti, nébrž jedná-li se vskutku o přímé nazírání do duševní dílny drahé osoby, tu ovšem bychom se ocitli před zjevy nanejvýš záhadnými. Avšak tomu asi nebude tak! Učíť sv. Tomáš Akvinský, že jediný Bůh zná myšlení lidská a kromě Boha nikdo, ani anděl ne, ať dobrý či zlý.³⁾

Povahy rozhodně mystické je vliv nerostů na organismus lidský a působivost léků ze vzdálenosti.

V tomto směru učinil Dr. Justinus Kerner se somnambulou z Prevorstu pokusy, při nichž veškerý podvod byl vyloučen. Aniž bychom se pouštěli do kritiky t. zv. polarisace, kterou Görres s velikým nákladem učenosti při nerostech dokazuje, podotýkáme pouze tolik, že na mnohých nerostech shledány vlastnosti quasi-magnetické, tak že při pouhém dotknutí budí u osob somnambulických zvláštní pocity, buď libé neb nelibé. Tak na př. kazivec (fluorit) vložený do dlaně »věštkyně Prevorstské« působil u ní ospalost i v těch případech, kde magnetické (!) potírání se ukázalo býti nedostatečným; při tom zá-

²⁾ Görres. Die christliche Mystik III. B. pag. 132.

³⁾ Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu, et alio modo affectiones, prout sunt in voluntate; et sic solus Deus cogitationes cordium et affectiones voluntatum cognoscere potest. Summa Theolog. I. Quest. 57. art. 4.

roveň cítila kyselou chuť. Křišťál působil opáčně — probuzení z polospánění — na jamku srdeční položený, přivodil postupně tupost údů a posléze všeobecné kataleptické ztrnutí — »so dass bei vollem Wachsein und Wohlbefinden am versteinerten Körper jedes Glied eher gebrochen als gebeugt werden könne.« — Zlato vzbudilo třesení údů, vlivem diamantu ochrnula levá ruka a pravá noha, a oči byly vytřeštěné jako ve sloupu; sírou ochroml jazyk, magnet vyvolal dlouho trávající křeč, rubín pocit zimy a t. d.⁴⁾

Görres jmenuje dále mnoho osob, které obdařeny byly zvláštní jemností zraku, hmatu a citu tak, že i předměty ve vrstvách zemských skryté, jako na př. ložiska nerostů, prameny vod a t. d. odkrývaly. Španělé nazývali takové osoby Zahuri; mezi nimi sluší jmenovati donnu Pedegache z Lisabonu, která dovedla určití také hloubku, ve které prýštily skryté prameny. Jiné osoby opět chodíce nad ložisky nerostů, zvláštním pocitem na ně byly upozorněny.

Calamini, profesor fysiky v Piacenze, kráčeje nad žilami rud v zemi skrytých, cítil v nohou jakýsi proud vzhůru stoupající; Friali za podobných okolností dostal závrať, a ještě za dob přírodozpytce Okeny jistá Kateřina Beutlerova ve Švýcařích tušila prameny vod spodních, cítila přítomnost železné rudy ve vrstvách zemských, vedla horníky na stopu ložisek sádrových a solných a objevila také působením tajemné síly, která jí byla vlastní, rtuťové doly v Graubünden. Fakta tato zkoumána byla zvláštní komisí, v níž byli Oken, Ebel, Hippenmayer a Zschokke.

Podobné úkazy jako u svrchu jmenované somnambule Prevorstské pozorovány v době nejnovější také u osob hypnotisovaných, na které pouhá blízkost kovů a medikamentů účinkovala drastickým způsobem, a pokud se kovů týká, s účinky, které jdou v zápětí jich skutečnému požití, úplně se shodujícím. Tak na př. kousek jodu draselnatého (iodure de potassium) působil tlukot srdce a zívání; opium účinkovalo uspávací; teploměr rtuťový, přiložený k hlavě media, vzbudil škubání svalů a křeč — a tak i ostatní ingredience, jako kozlík lékařský, kantharidin, ipekakuanha a jiné působily věrně dle své lučebné energie! Když lékaři Burrot a Bourru, kteří první tyto příznaky objevili, akademii lékařské v Paříži o tom podali zprávu, tu Dr. Luys, slavný professor na téže akademii, z počátku nedůvěřivě potřásal hlavou. Než, brzo byl vlastními pokusy o lepším poučen! Naliv do skleněné rourky trochu koňaku a rourku nad líhovým plamenem zalépis, položil tutéž na hrdlo osoby hypnotisované a ejhle! Za 10 minut jevílo medium příznaky opilství. 10 gramů vody destilované vyvolalo křeč hrtanu, ztuhlost svalů krčních a slintavku. Nejohrovnější symptomy dostavily se, když Dr. Luys přiložil k hrdlu media rourku, obsahující výtažek dymianový! Oči media vystoupily z důlku, (exorbitis), krk se nadmul měrou úžasnou, svaly ve svrchní části těla sebou škubaly, a z hrdla vycházelo hrozivé hekání, které experimentatora přimělo k tomu, že od dalšího pokusu ustal. Na to Dr. Luys prohlásil, že stojí před úkazy neznámými, které se vymykají z rámce zákonů při-

⁴⁾ Görres, Die christl. Mystik III. 192. Srov. Die Scherin von Prevorst von Justinus Kerner I. 62.

⁵⁾ Görres op. c. 188.

rozených a které jsou s to, aby zvrátily celé naše vědění o činnosti těl organických.⁶⁾

Komise, kterou akademie lékařská jmenovala za účelem ztvrzení a prozkoumání těchto zjevů, o skutečnosti jich se dokonale přesvědčila. Avšak nechtějíc doznati, že by to byly úkazy mimopřirozené, vysvětlovala je suggestcí (vlastně autosuggestcí media), podporovanou neobyčejným podrážděním citlivého nerostu. Než, co mám souditi o těch případech, kde medium o blízkosti medikamentu nemá buď ani tušení, nebo kde mu jsou přirozené účinky medikamentu neznámý?

A pokud se osob s přejemnými smysly týká, o nichž Görres mluví, tu dovolíme si předložit laskavým čtenářům ku posouzení některé z obdobných zjevů, které při hypnóze byly pozorovány. Tak mnohé osoby ve stavu somnambulickém vynikají nadobyčejnou bystrostí jednotlivých smyslů. jistý člověk v normálním stavu přihluchlý v hypnóze slyšel tikání hodinek ve vzdálenosti 35 stop; jiná osoba čichem cítila přítomnost ovoce, které kvapně bylo nesené pokojem; čichala vůni růže, 46 stop vzdálené, a časopis »Wiener medicinische Wochenschrift« sděluje o Filomeně Gavazzi, že z kupky různých předmětů, jako: nože, hodinky, jehlice, peníze, klíče, tobolky a t. d. vybírajíc k nim čichala a majetníka vynalezla jako pes, jenž dle čichu najde stopu svého pána.⁷⁾

Medium jisté pana Dr. Delbaeufa vytáhlo jedinou navštívenku z celého svazečku, kterou potěžkalo ve své ruce; když napotom byl lístek zmíněný přimíchán ke stu druhých, tu osoba hypnotisovaná našla opět navštívenku určitou pouhým potěžkáváním.⁸⁾

Jsou také závažní svědkové, kteří tvrdí, že některé osoby hypnotisované mohou jeden smysl nahraditi druhým, dovedouce na př. čísti písmo, které jim bylo položeno na žaludek, aneb na páteř, aneb jsouce docela i s to, aby četli písmo zahalené předmětem neprůhledným (*vision à travers des corps opaques.*) O osobách náměsíčních to prý dokázáno — o osobách hypnotisovaných se mínění různí. Nemohouce pro množství zjevů konkrétních do podrobných detailů se pouštět a majíce zároveň na paměti důležitost odstavců následujících, končíme v příčině »nazírání do dálky«, »prozírání předměty neprůhlednými« (*clairvoyance, Hellsehen*) slovy znamenitého filosofa z doby nejnovější, jenž dí: »Ačkoliv posavad neleží v naší moci jeden smyslový orgán nahraditi druhým, přece nikdo nedokázal, že by to nebylo možné.«⁹⁾ Kdo konečně ví, jak rozmanitou úlohu hraje t. zv. »*nervus vagus*« při pochodech biologických a tímž i psychologických, ten o možnosti zjevů právě líčených pochybovati nebude.¹⁰⁾

Posléze třeba zmíniti se o tak zv. sinapismu a domnělých stigmattech, které prý za hypnotického spánku byly vyvolány. Sinapismem

⁶⁾ Je n'hésite pas à reconnaître que nous assistons là à une série de phénomènes étranges qui se développent en dehors des lois naturelles... et qui déroutent, tout ce que nous croyons savoir sur l'action du corps. Elie, Méric, op. c. 114. Srov. léčení kovy, (metallotherapie) kterému Charcot opět zjednal vážnosti a jímž docíleno při ochromeninách mnoho šťastných výsledků obzvláště působením t. zv. »armatures de Burcq.« Pozn. spis.

⁷⁾ Stimmen aus Maria Laach 1891. I. 532.

⁸⁾ Revue des deux mondes 1891. 453. sqq.

⁹⁾ Palmieri, philosophia II, 318.

¹⁰⁾ Srovn. Carus Sterne, Die Krone der Schöpfung 224.

rozumí se zde vytažení puchýřů, jaké se druhdy objevují po přiložení horčičné náplasti (sinapis — horčice).

Dne 12. května 1885. uspal již dříve zmíněný lékárník Focachon ze Charmes jisté medium za přítomnosti pp. Bernheima, Liébaulta, Beaunisa a některých jiných hodnověrných svědků. Na to přilepiv několik známek poštovních na holé ramě media, suggeroval témuž, že přikládá náplast ze španělských mušek, (vésicatoire), načež pro zvýšení illuse ramě obvázáno. Medium bylo pod neustálým dozorem a pouze dvakráte, za příčinou přijetí potravy, ze stavu somnambulického probuzeno v stav normální. Druhého dne obvazek odstraněn za přítomnosti uvedených svědků; tito konstatovali, že známkami poštovními nebylo ani hnuto. Po odlepení známek shledáno, že je kůže v prostoru asi 5 čtver. centimetrů umrtvena, bleděžluté barvy a vrásčitá jako bývá před naskočením puchýře. Kůže okolo byla zapálena tvoříc kruh asi 1 1/2 centimetru zšíří. Po ohledání ramě pouze suchým náčinkem obvázáno; když po několika hodinách ramě znovu zkoumáno, pozorován týž zjev jako z rána. Hnisání dostavilo se teprve později.¹⁾

Téhož roku v měsíci srpnu učinili pp. Bourru a Burot, profesori na lékařské lodní akademii v Rochefortu, pokus ještě zajímavější. Jistý plavčík, v nejvyšší míře hysterický, reagoval na suggesti, ať byla sebe podivnější! Mezi jiným dostavilo se u něho prý i krvácení nosu na pouhou suggesti, ano, kapky krve vystoupily prý na povrch kůže tam, kam hypnotiseur chtěl. Při jiné příležitosti Dr. Mabilie, uspav zmíněného pacienta, narýsoval (prstem či rýdlem? Pozn. spis.) písmě jakési na pravém i levém podloktí media a suggeroval mu: O 4 hodinách krvácti budeš na pravém i levém podloktí, jak jsem narýsoval. Avšak medium se bránilo: Na pravé ruce nemohu. (Bylť ubožák na pravé polovici těla raněn.) O 4 hodinách vyprýštěla krev na ruce levé, ale na pravé nikoli!

Ačkoliv tyto úkazy nejsou posavad náležitě objasněny a byvše jen několikráte málo pozorovány, snad také ne dostatečně zaručeny, přece se jich uchopili materialisté, kladouce je na stejný stupeň s nadpřirozenými stigmaty, kterými se honosili někteří světci ze zvláštní milosti Boží! Velmi neprávem! Neboť připustíme-li i, že medium upřením jediné představy vnušené na určité místo svého těla může působiti tak na čivy cévohybné, (vlastně hypnotiseur působí pomocí představy) že na určitém místě krev se staví, a následkem tohoto návalu příjemné žílký vláscité (kapilární) se potrhají, tak že krev vystoupí na povrch kůže — shledáme po rozvážlivém přirovnání, že mezi světci stigmatizovanými a uspaným mediem panuje ohromný rozdíl! Stigmata dostavují se za úplného vědomí bez přispění suggerenta; medium musí soustřediti veškeru energii na svou osobu, respective na ono místo těla, kde má pathologický pochod býti zahájen; světec ve své meditaci vlastní osoby zapomíná, ano z ní téměř vystupuje, upírá celou pozornost svou na zevnější; také povaha stigmat skýtá vid docela osobitý, svérázný, od zjevů, které pp. Focachon, Burot a jiní pozorovali, úplně se lišící; dále sluší uvažiti, že v nekonečné řadě světců katolické Církve bylo dosti osob s dispozicí fysiologickou i psychologickou, kterou materialisté od media vyžadují, a ejhle! Počet

¹⁾ Élie Méric op. c. 104. Srov. Revue des deux mondes 1891. pag. 448.

světců stigmatizovaných je poměrně malý; konečně napadná jest ta okolnost, že u svatých se známky ran Spasitele objevily za věku nejrozumnějšího. Tak na př. sv. Angela de Pace obdržela stigmata ve svém devátém roce, tedy u věku, kdy byla zajisté v meditaci a v mystice vůbec pravou začátečnicí, a naopak vyznamenán těmitéž sv. František z Assisi teprve dva roky před svou smrtí.¹²⁾ Ano u sv. Mikuláše z Ravenny a sv. Kateřiny Sienské objeveny svaté rány teprve po smrti.¹³⁾

Nechť nás laskavý čtenář omluví, že jsme mysl jeho obtěžovali líčením četných příkladů konkrétních, které při pokusech hypnotických lze pozorovati. Stalo se tak zúmyslně! Panujít o předmětu tomto i v kruzích vzdělanců ponětí velmi nejasná a pomíchaná, a to hlavně přičiněním materialistů, kterým zjevy svrchu vypsáné pro důsledky psychologické jsou na nejvyš nepohodlné. Proto neostýchají se fakta, zaručená svědectvím tisíce hodnověrných svědků, házet do jednoho pytle se spiritismem a jinými kousky, kterými na jarmarcích různě kočující kejklíři a artisté baví málo soudné obecenstvo!

Že při posuzování zjevů hypnotických třeba sobě počínati s největší opatrností, milerádi připouštíme; však každá skepsis má své meze, a nemá-li hodnověrnost historická vůbec přijíti na zmar, nesmíme odpírati víry událostem, zaručeným osobami bezčetnými, jimž nescházela ni inteligence a odborné vědomosti, ni pravdomluvnost a dobrá vůle. Odloučíme-li nožem nejprísnější kritiky všechny úkazy hypnotické, na kterých lpí sebe menší podezření podvodu nebo převrátky, zůstane nám ještě hojně událostí zaručených, které pro lepší přehled ještě jednou roztrídíme, jak následuje:

Vzbuzení spánku hypnotického prostředky různými, o nichž svrchu obšírnější byla řeč, nemá do sebe nic mimopřirozeného nebo nadpřirozeného a lze je vysvětliti na základě přirozeném, jak v odstavci dalším ukážeme. Avšak zjevy, které u osob hypnotizovaných pozorovati možno, jsou, abychom se tak vyjádřili, nestejně faktury a pokud se zákona příčinnosti týká, rozhodně různorodé. Tak na př. zjevy tělesné, lethargie a katalepsie dají se snadno vysvětliti intensívním porušením rovnováhy čivstva.

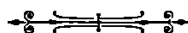
Z úkazů psychologických jsou rovněž halucinace pozitivní i negativní, napověď na kratší neb delší lhůtu, bystrost jednotlivých smyslů, evokace fází životních dávno prošliých a t. p. povahy přirozené, jakkolivěk záhadnými se býti zdají na první pohled! Taktéž léčení suggestivní lze vysvětliti vlivem obrazotvornosti. Až potud pohybují se úkazy zmíněné v mezích přirozených, které osvětleny býti mohou pochodní vědy fysiologické a psychologické.

Ale jinak se to má se zjevy ostatními, jako jsou: působení léků ze vzdálí, nazírání do dálky (clairvoyance) a líčení předmětů neb událostí v dálce se nacházejících nebo sběhlých, čtení myšlének, telepathie a t. p. Tyto úkazy vymykají se z rámce zákonů přírodních; různé pak dobrodružné hypotézy, které budují materialisté k jich vysvětlení, jeví se býti ještě záhadnějšími než úkazy dotyčné samy!

(Pokračování.)

¹²⁾ Görres op. c. II. B. pag. 445. Srov. Bonaventura. Vita S. Francisci c. XIII—XV.

¹³⁾ Chavin von Malan. Geschichte der heil. Katharina von Siena II. B. p. 115 sqq. Srov. Brev. Rom. de die 30. aprilis.

Za svůj národ prosím . . .

Za svůj národ prosím Tebe, Bože,
chraň ho stále štěstí jeho množe,
aby rostl, sílil, stoupal výš!
Andělů Tvých legiony svaté
ať mu nesou blaho vrchovaté,
které Ty mu, Otče, připravíš:
v práci, v klidu, v každém počínání
dej mu, Pane, zdar a požehnání!

Tichou vlahou napoj rodné nivy,
aby jejich hedváb přívětivý
stkvěl se květů pestrou lahodou,
aby klasů žírné, zlaté hlavy
zaplavily ráj náš vlasti smavý
nejplnější, stklostnou úrodou,
aby lesů smaragdová čela
do Tvých nebes bujně pohlížela!

Haj nám zlaté sídlo Libušino,
jehož patu stříbro Vltavino
křišťalným svým proudem omývá,
střež nám města, hrdost našich hradů,
nezkalenou prostých vísek vnadu,
jež se skromně světu ukrývá,
žehnej zvláště chýže pohádkové,
z nichž nám vyšli naši Jungmannové!

Lásku k vlasti čistou, ryzí, vroucí
rozněcuj v nás, Pane všemohoucí,
aby plála z palácův i chat,
její zář ať majákem nám plane
na ochranu půdy milované,
aby mohla bouřím odolat:
dej, ať národ pravých vlastimilů
dojde jistě snah svých, tužeb, cílů!

Zbav nás, Pane, chabosti a mdloby,
ukazuj nám požehnané hroby
našich Tylů, které nezhynou!
Kolik práce, námah bez ustání,
žalu, bídy, han a odříkání
zakusili za vlast jedinou!
Práce tichá s ruchem nekonečným
buď nám veslem, přikázáním věčným!

Nesvornosti hydry mnohohlavé
vychrlují plameny své dravé,

všude bují bledý záští květ . . .
 Hospodine, skloň se k Svému lidu,
 rozněcuj mu lásky panychidu,
 svatou svornost navždy vrať nám zpět,
 jako rosu rozlij po národu
 vůli dobrou, bratrství a shodu!

Nedej, bychom ještě jednou padli
 a jak větve ulomené chřadli
 na Sahaře cizích snah a vín!
 Svůj jsme národ, svým chcem' věčně zůstat,
 samorostle pít, stoupat, vzrůstat.
 samostatně stavět vlasti tyn:
 Svoji svými na své půdě vlastní
 chceme býti bezpečni a šťastni!

Za svůj národ prosím Tebe, Pane,
 dej mu blaho štěstí svrchované,
 vrať ho sobě, řady jeho spoj,
 posiluj ho v zápasech a chtění,
 ukonči již jeho utrpení,
 laurem věnči slavný jeho boj.
 připrav, žehnej budoucnost mu stkvělou,
 korunuj ho slávy immortellou!!

Jaroslav Tichý.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Pokračování.)

VII.

Zámecký zahradník Kvítek, člověk ještě ne čtyřicetiletý, dobrák od kosti, ale podivín, prohlížel bedlivě záhonky pestrých květín před zámeckou budovou. Byl ve svém oboru pravým umělcem a ve všem svědomitým. S lidmi mluvil málo, ale za to hovořil více se svými květinami a keři. »Počkej, ty půjdeš semhle, ty tamhle — a ty dej hlavu vzhůru a nedělej mi ostudu, sice tě vyhodím.«

Kdo by byl Kvítka slyšel, byl by myslel, že se s někým vadí, ale on zatím hovořil se svými květinami.

»Pomáhej Pán Bůh!« ozval se někdo za ním.

»Dejž to Pán Bůh,« odvětil Kvítek, a zase nic. Stál u něho poštovní posel z městečka.

»Jáříku, zahradníku, není zde návštěvou nějaká slečna Tovaldová?«

»Slečna Tovaldová? Hm, tady není žádná slečna návštěvou.«

»Nu, to je divná věc, já to jméno taky jakživ neslyšel, a chodím sem už kolik let. Mám jí odevzdat rekomandovaný dopis; ale musí zde být, je tu zřetelně napsáno: V zámku pana hraběte Osvalda Vrátenského — to je přece zde.«

»A jak se má jmenovati ta slečna: Marie, Anna, Josefa, Antonie, Kordula, Matylda —«

»Opravdu, Matylda!«

»I šlaku, to je slečna Matylda; nikdo tu snad nezná jejího příjmení. Ta je zde návštěvou už trochu dlouho; já jsem tu deset let, a ona je tu dávno přede mnou. Nu, nekoukejte, jako byste mne neznal, a doneste jí to. Najdete ji někde v parku. Já vás tam nepovedu, nerad bych si kazil před obědem apetýt.«

Poslíček už nečekal a pospíchal do parku.

»Vidíš, můj roztomilý karáfiáte,« hovořil Kvítek, »tohle je událost! Slečna Matylda dostává dopis. Aby se tak byl do ní někdo zamiloval! Brrr! Ta by se rděla jako ty, zelený brčále! A na konec, aby se nám vdala! Ne, já bych jí vypěstoval nejkrásnější babíhněv! Nedělej si z toho nic, tulipáne, a zvedni hlavu!«

Slečna Matylda zatím třesoucí se rukou podepsala recepis. Tušila, od koho dopis jest; poznala ještě to písmo, ač se bylo za léta značně změnilo.

Dopis Brůžkův byl krátký. »Slečno Matyldo, hlásí se k Vám starý známý — Váš bývalý milenec Brůžek. Jsem rád, že jsem Vás našel, ale nebojte se mne. Nebudu Vám vypisovati, v jaké bídě jsem se ocitl Vaší vinou. Oznamuji Vám krátce, že spoléhám na Vaši pomoc, vlastně žádám, abyste mi splatila aspoň část mých peněz, kterých jsem kdysi za bláznivých let Vám poskytl. Jiného na Vás nežádám a láskou Vás už trápiti nebudu, nemějte strachu. Peníze mi odevzdáte sama, budu na Vás čekati pozejtří, to jest ve středu večer mezi desátou a jedenáctou hodinou u vrat, kudy se vychází z parku k myslivně. Přijďte kdykoli v té době, budu tam čekati, až přijdete, ale raději přijďte dříve, musím pak ještě do městečka na nocleh. Očekávám, že jistě přijdete, sice by Vám z toho mohla pojit mrzutost. Ostatně si přeji, aby se mi brzy naskytlo nějaké zaměstnání, bych Vás už nemusil obtěžovati. Tedy jistě Vás budu očekávati. — Josef Brůžek.«

»Kolik slov, tolik urážek a projevů opovržení!« zašeptala Matylda a schovala dopis. Byla povděčna faráři, že ji o všem zpravil, jinak by ji byl Brůžkův list nemálo rozčilil, a věru by nebyla věděla, co počíti.

Ten den byl slečně Matyldě náramně dlouhý.

Když přišla k večeru do svého pokojíku, vyňala ze zásuvky stolu peníze, odpočítala sto zlatých a slzíc napsala krátký dopis, jež i s penězi vložila do obálky. Potom otevřela okno a za nastalého šera pohlížela do parku. Čím více se blížila desátá hodina, tím více rostl její nepokoj. Naslouchala, zdali neuslyší venku kroky; bála se, aby ji někdo ze zámku nepozoroval.

Před desátou hodinou všechno se v zámku stišilo. Matylda slyšela, jak zahradník zavírá vrata z parku vedoucí. Pak bylo všude ticho.

Z opatrnosti počkala ještě čtvrt hodiny. Pak vyšla tiše na chodbu a sešla po schodech do přízemí. Kráčela k zadním dveřím na konci

chodby, kudy se vycházelo do parku. Dvěře byly zamčeny, ale klíč byl v zámku. Otevřela opatrně a vyšla ven. Dívajíc se pátravě kolem sebe brala se zvolna ke vratům. Sotva k nim došla, ozval se venku slabý šramot, a ku vratům přiblížila se temná postava, tázajíc se potichu: »Slečna Matylde?«

»Ano, zde vezměte,« odvětila Matylde třesoucím se hlasem, podávajíc Brůžkovi dopis s penězi.

»Tedy jste vyhověla mému přání? Co jest v obálce?«

»Sto zlatých; jste spokojen?«

»Ano, děkuji vám; chcete mi ještě něco říci?«

»Nikoli; v obálce je dopis — přečtěte si jej. Budte s Bohem!«

»S Bohem!«

Matylde slyšela vzdalující se tiché kročeje. Obrátila se a kráčela zase opatrně k zámku. Když byla ve svém pokoji, zhluboka si oddychla.

Sotva odešla, vztýčila se jiná postava za hustým keřem nedaleko vrat a ubírala se potichu k malému domku vedle zahradního skleníku. Bylo to obydlí zahradníka Kvítka.

Kvítek — nebyl to nikdo jiný než on — rozsvítil, nalil si do sklenice čaje, zul boty, zapálil si dlouhou dýmku a posadil se k malému stolku.

»Tak — tohle jsou pěkné věci! Jak živ bych si byl nepomyslel, že to fintidlo má na rozdávání stovky. Co se to děje? Předvěřím ten rekomandovaný dopis — a dnes tohle! Abych tak byl věděl, co se chystá! Mohl jsem si stoupnouti za vrata, prostrčiti ruku a vzíti od slečny Matyldy tu obálku se stovkou. Snad by mne byla nepoznala. A bylo-li v tom také nějaké vyznání lásky, — ó karafiáte! Hezky bych si to byl přečetl. A což ráno, až bych byl přišel a řekl: Slečno Matylde, tuhle nesu tu stovku, kterou jste mi večer půjčila. Pěkně vám děkuji a za tu lásku taky. Já se ženit nebudu, jsem na to už tuze stár. Nazlobím se dost sám s sebou — nač bych se zlobil ještě s vámi! — Saláte, ta by koukala!

Ale teď řekni, Frantíku, co je ti vlastně do toho! Proč jsi tam u těch vrat čekal! Darmo víš něco, o čem jsi věděti nemusil, a do čeho ti nic není. Ale pravda, kdo by tomu odolal! Ten chlap je náramný hlupák! Postaví se tam hezky na prázdnou prostoru, abych jej uviděl, až budu zavírat vrata. To je rozum! Aspoň kdyby byl stoupnul za strom, ale to ne! Nu, aspoň víš, že to nebyl zloděj, jak si se domníval. To by byl hloupý zloděj!

Ale co to vlastně všechno znamená? Ten člověk sotva ješt odtud; jak ho Matylde zná, proč mu dává peníze a ještě se ptá, má-li dost? Kozel aby tomu rozuměl! Však si dám na ni pozor a snad to vypátrám. Ale teď nezapomeň, Frantíku, že nic nevíš, ať nevyvedeš nějakou hloupost. Nehas, co tě nepálí! Děláš si takhle zbytečné starosti. To je tak jako s tou Doubovou dcerou. Co je ti do toho, má-li ji mladý hrabě rád nebo nemá? A co vlastně s ní myslíš? Já říkám, že všechny ženské dohromady nestojí za nic — od té doby, kdy mne také jedna oklamala — či snad to přece není pravda? Té Kristinky by aspoň byla věčná škoda, kdyby to s ní mladý nemyslel poctivě. A což komteska, to je pravý anděl — lidé někdy přece mluví pravdu. Ale ta, se mi zdá, není pro tento svět, protože je anděl. Ta půjde asi do nebe, a snad brzy.

Ale soudil bych, že o tom ví, co se děje mezi mladým a myslivcovou dcerou. Nu, ví-li to, pak můžeš býti bez starosti, Frantíku — pak by to myslel mladý poctivě, a řekl bys mu, že je pořádný člověk.«

Kvítek se podíval na hodiny. Minula již jedenáctá. Dýmka mu vyhasla.

»Ty se něco nazlobíš, Frantíku! Co je ti po tom! Nech toho a jdi spat! — Konečně, měl bys se přece oženiti; žena by ti takové hlouposti vyhnala z hlavy!«

Kvítek uposlechl vlastního rozkazu, shasil světlo a ulehl. Při všech svých starostech usnul za malou chvíli.

V té době vešel již Brůžek do malého hostince ve městečku, kde si byl zamluvil nocleh. Když byl sám v malé světničce, otevřel obálku, již mu byla Matylda odevzdala, přepočítal peníze, uložil je do tlumoku a pak četl Matyldin dopis.

Byl krátký a obsahoval jen tato slova: »Neklňte mi a neodsuďte mne. Žádala jsem Vás za odpuštění, ale dopis můj Vás nedošel. Žádám Vás tedy nyní opět. Cím jsem se na Vás prohřešila, za to jsem byla těžce potrestána. Avšak Bůh jest mi svědkem, že nejsem takovou, za jakou mne snad považujete. — Chci se s Vámi vypořádati, chci Vám vrátiti, co jste mi kdysi daroval. Toto považujte za první splátku. — Matylda.«

»Hm, tohle zní skoro jako lítost a pokání,« řekl Brůžek. »Mám tomu věřiti? Kdož ví — farář aspoň také se jí zastával. Ano, kdyby bylo možná nahraditi ztracený život, zmařená leta! Již jest pozdě, milá Matyldo, vše je ztraceno!«

Brůžek se zadumal; půlnoc byla již dávno minula, když ulehl. Ráno časně vstal a vydal se na cestu; nechtěl se zdržovati v této krajině.

Slečna Matylda byla nemálo znepokojena. Zpočátku očekávala od Brůžka dopis, ale nedočkala se ničeho. Bylo jí to znamením, že jí opovrhne, jí snad nenávidí, a ta myšlénka jí působila starosti. Obávala se, že by Brůžek přece mohl se dostaviti do zámku, aby veřejným vystoupením jí i hraběti se pomstil.

Toho dne po setkání s Brůžkem omluvila se Matylda, že jí není dobře, a zůstala ve svém pokojíku. Odpoledne dostalo se jí však návštěvy. Přišla k ní Kristinka.

»Slyšela jsem, že stůněte,« pravila. »Komtesa je dnes nějak unavena, bude bezpochyby spáti; dovolila jsem se tedy na chvíli k vám.«

»To jste hodná,« řekla Matylda; »a což,« doložila s úsměvem, »mladý hrabě vás nebude hledat?«

Kristinku ta otázka pomátla. Zarděla se a sklopivši oči řekla: »Neviděla jsem ho; proč by mne hledal?«

»Milá Kristinko,« řekla Matylda, »přede mnou netajte ničeho, vím všechno.«

»Vy víte?« — zašeptala Kristinka.

»Ano, vím, že milujete hraběte.«

Kristinku pojala úzkost. Domnívala se, že její tajemství před každým je skryto — a zatím viděla, že tomu tak není. Snad již i jiní o tom si povídají. — a dlouho-li to může trvati, než to bude známo každému? — Zakryla si rukama obličej, a z očí vyprýštily se jí slzy.

»Neplačte, Kristinko,« chlácholila ji Matylda; »znám vaše tajemství již dávno, ale nikomu jsem ho nevyzradila a — nevyzradím.«

Kristinka stiskla jí ruce.

»Byla bych i před vámi mlčela,« pokračovala Matylda, »a jen soucit s vámi mne přiměl, abych s vámi promluvila. Hůře by bylo, kdyby i jiní lidé o tom věděli, a rozneslo se to.«

»Tedy o tom nikdo neví?« pravila Kristinka.

»Myslím aspoň, že dosud ne. Ale považte, že i při největší opatrnosti s vaší strany mohlo by se to zpozorovati a rozhlásiti — služebnictvo má bystré a slídivé oči. A potom, drahá Kristinko, snad byste byla nešťastná.«

»Můj Bože, co tím myslíte?«

»Musila bych vám to dlouho vykládati. Ale zatím vám jen radím, ano, prosím vás, abyste byla velice opatrnou a nevěřila hned — slovům lásky.«

»Ach, vy mne varujete! Domníváte se tedy, že by mohl býti Adolf — špatným!«

»Špatným — nikoli, tak o něm nesoudím. Naopak jsem přesvědčena, že jest dobrého srdce. Ale při tom může býti — slaboch.«

»Slaboch? Co tím myslíte?«

»Uvážila jste,« pokračovala Matylda, »jaký jest rozdíl mezi vámi a hrabětem? Představujete si zajisté, že budete trávit svůj budoucí život po jeho boku. Aby však hrabě učinil vás svou chotí, k tomu by bylo třeba veliké síly, velikého sebezapření — a já opravdu nevím, zdali by hrabě obstál v tak těžké zkoušce, které by se nevyhnul, když by se měl rozhodnouti pro vás.«

Kristinka upírajíc uslzené oči k zemi, mlčela.

»Ach, vy nevíte,« pravila po chvíli, »kterak já sama s sebou bojuji. Ale když ke mně promluví, pohlédne mi do očí a ujistí mne svou láskou, tu jsou zaplašeny všechny mé rozpaky, všechna nedůvěra a nejistota. Pak jsem přesvědčena, že by se pro mne odvážil všeho.«

»Vím to, vím,« řekla trpce Matylda. »Vždyť mám toho vlastní zkušenost. Vidíte, nejsem churava, jak se snad domníváte, ale nemohu dnes býti klidnou. Jsou to vzpomínky na neblahou minulost, které mne dnes tak rozrušily, že by každý poznal, že se mi něco stalo.«

»Byla jste nešťastná?« otázala se Kristinka soucitně.

»Byla, a jsem dosud,« řekla Matylda; »tolik vám mohu říci, ale více se mne netažte, prosím vás. Důvěřuji vám úplně, vím, že se o tom nikomu ani nezminíte, co jsem řekla, jako já šetrím tajemství vašeho, — ale nemohu vám říci, jaké bylo moje neštěstí. Nesvěřím toho vůbec nikomu, nejsem-li nucena, jako se mi stalo v těchto dnech.«

Matylda násilně tajila pláč.

»Mé neštěstí z mladých let, které vzešlo z mé lehkověrnosti, pronásleduje mne až dosud,« pokračovala, »a kdo ví, co mi přinese budoucnost. A to mne přimělo, abych vás varovala — neboť kdyby i vás neštěstí stihlo, podobalo by se téměř docela mému.«

V pokojíku zavládlo na chvíli ticho. Matylda pohlížela soucitně na Kristinku, která, jak se zdálo, zabrala se v myšlenky.

Znenáhla se upokojila, jakoby byla našla bezpečnou cestu z toho bludiště, v němž se ocitla její duše. Osušila slzy a zdála se býti klidnou.

»Vnitřní hlas mi často radil k tomu, co vy mi radíte,« pravila po chvíli. »Rozhodla jsem se, že rady té uposlechnu . . .«

»Věřte, posloužíte tím nejlépe sama sobě,« řekla Matyllda. »Snad ještě často budete zápasiti se svým srdcem, budete mnoho trpěti — ale čas zmírní i vaši bolest — a budete klidnou.«

»Vím, že dobře se mnou smýšlíte — děkuji vám,« řekla Kristinka.

Rozloučily se srdečněji než jindy, a Kristinka šla se pozeptat, jak se daří komtese. Bylo jí řečeno, že spí. Bylo jí to milé, že může odejít, neboť toužila po domově.

Připadlo jí, že to snad bude pro ni neštěstím, že byla zvána do zámku, a že si ji Otilie tak oblíbila. Jak byla dříve spokojena — a nyní bylo veta po jejím duševním klidu. Matyllda znala její tajemství — a kdo ví, neznalo-li je již více osob v zámku. A což kdyby se toho rodiče dověděli!

Ovšem pokládala svou lásku za pramen blaha, svědomí její bylo pokojné, nikdo jí nemohl nic zlého vytýkati — ale při této myšlence se přece zachvěla. Zнала dobře otce, chvěla se již nyní před výbuchem jeho hněvu, a bylo jisto, že by se i matka hluboce zarmoutila.

Chladný rozum nabýval u Kristinky převahy. »Není pomoci,« pravila sama k sobě, »musím zapomenouti — Bůh mi pomůže. A on — zapomene také.«

Přece jí jen bodlo u srdce, když na to pomyslila, a v očích zaleskly se jí slzy.

Takto přemítajíc neslyšela kročejů proti ní se blížících, jež tlumily koberce na schodech položené. V tom okamžení stála tvář v tvář proti Adolfovi.

»Vy pláčete?« zvolal polekán, pohleděv na ni. »Co se stalo?«

Kristinka byla nemálo překvapena tímto nenadálým setkáním, jehož si v této chvíli nejméně přála. »Nic se nestalo, pane hrabě,« odvětila, vzpomínávavši se.

»Ne, ne, někdo vám zde ublížil! Kdo to byl?« tázal se Adolf.

»Nikdo mi neublížil, pane hrabě. Prosím vás, pusťte mne,« pravila Kristinka.

»Nepustím, dokud mi nepovíte, proč jste slzela.«

Neřekl to již tak rozčileně jako dříve, ale klidným hlasem, ač byl uvnitř pobouřen — hlasem plným něžnosti a lásky.

»Nemohu vám toho říci, pane hrabě. Odpusťte a nezdržujte mne — nečiňte mne ještě více nešťastnou.«

Hrabě zaražen pustil její ruku, za niž ji byl uchopil. Kristinka spěchala po schodech dolů. Stál dlouho na témž místě, když byla již dávno zmizela.

Chtěl jíti k sestře, domnívaje se, že mu podá nějaké vysvětlení, ale dověděl se, že spí, a Kristinka že s ní ani nemluvila. To jej pomátlo ještě více. Byl tak rozechvěn, že zapomněl na opatrnost. Viděl přece Kristinku v zámku brzy po poledni; nebyla-li u sestry, kde byla po celou tu dobu?

Hrabě vyšel před zámek a spatřil mezi záhony Kvítka. »Neviděl jste slečnu Doubovou?« otázal se ho.

»Nyní právě odešla domů, pane hrabě.«

»Ale před tím — vždyť tu nikde nebyla.«

»Byla, zdá se mi, u slečny Matylldy. Aspoň tam bylo slyšeti nějaký hovor.«

Hrabě se obrátil a šel do parku. Nepochyboval, že Matylda ho před Kristinkou pomlouvala, a to ho nesmírně rozezlo.

»Mně se zdá, karafiáte, že se něco děje,« hovořil po svém zvyku Kvítek. »Ta myslivcova holka bez příčiny neplakala, a mladý se také darmo nečepejří jako krocán. Aby se tak byl starý něčeho domakal! Ale viš co, Frantíku — dej pokoj a mlč! Co je ti po tom!«

Mladý hrabě chodil chvíli parkem. Přál si, aby se setkal s Matyldou, ale nespatriil jí. Odešel tedy do lesa a vrátil se až k večeru, kdy Matylda opustila svůj pokojík a vyšla na chvíli do parku. Hrabě pospišil k ní.

»Vy jste mluvila se slečnou Doubovou?« otázal se i rozčilen.

»Mluvila,« řekla Matylda, překvapena nenadálou otázkou. »Což na tom divného?«

»Tedy mi povíte, o čemž jste s ní mluvila!«

»To snad nejsem povinna, pane hrabě.«

»Opakuji, že odpovíte na mou otázku,« řekl Adolf rozezlen. »Vy jste mluvila o mně!«

»O vás, pane hrabě? Možná, ale jen tak mimochodem, více jsem mluvila o ní a o sobě. Či vám řekla slečna Doubová něco jiného?«

»Neřekla mi ničehož, ale z jejího chování ke mně jsem to poznal. Vy jste mne před ní tupila!«

»Že jsem vás tupila, pane hrabě? Nikoliv,« řekla Matylda klidně. »Chcete-li však mermocí věděti, o čem jsem mluvila, tedy vám to povím: radila jsem Kristince pouze, aby byla opatrnou.«

»Opatrnou — vůči mně? Víte, slečno Matyldo, starejte se o své věci, o krajky a tuniky — a o mne se nestarejte — sice mne teprve poznáte!«

Matylda zbledla, ale nezalekla se. »Pane hrabě, takto pravý šlechtic nemluví,« řekla po krátkém pomlčení a odvrátila se.

Hrabě zbledl hněvem. Cítil se zahanbeným Matyldou, z níž byl zvyklý tropiti si posměch. Obrátil se a šel do zámku.

»Vyvedl jsem hloupý kousek,« káral sám sebe. »Kdybych jí to byl řekl klidně, beze zlosti, mohlo to dopadnouti jinak. Aby mne tak ona byla viděla — co by si o mně pomyslíla! Ale což pak nemá mít člověk žluč?«

Matylda odcházela po krátké procházce také do zámku. Byla spokojena sama s sebou. Kdyby byla bývala Kristinka od hraběte oklamána, byla by si ona sama také přičítala část té viny, že ji na vybídnutí hraběte do zámku zvala a tím k jejich bližší známosti přispěla. Chtěla tomu nyní zabrániti a myslila, že se jí to podařilo.

»Má úcta, slečno Matyldo!« ozval se nablízku Kvítek.

»Dobrý večer,« děkovala Matylda.

»To bude dnes krásný večer — jako ten včerejší.«

Matylda pohleděla překvapena na zahradníka, nejenom proto, že ještě nikdy se s ní nedal do řeči, ale že jí tak připomenul včerejší večer. Ale Kvítek se tvářil docela nevinně.

»Ano, bude pěkně,« odpovídala odcházejíc.

»Frantíku, ty přece něco vyvedeš!« káral Kvítek sám sebe. »Proč nemlčíš?«

Prošel ještě park a zahradu a pak odešel k večeri.

VIII.

Mladý hrabě dobře pozoroval, že se mu Kristinka vyhýbá. Nepřicháze a také již do zámku každodenně, omlouvajíc se různým zaměstnáním v domácnosti. Téměř úzkostlivě se střežila, aby nebyla ani chvíli o samotě, by se k ní nemohl důvěrně přiblížit, ač mu dříve nejednou sama k tomu poskytla příležitost. Nehnula se ani na okamžik od Otilie, a přidružil-li se mladý hrabě k nim, vyhýbala se jeho pohledu a odpovídala jaksi nesměle na jeho otázky.

Ach, jak trapné to bývalo pro ni chvíle. Cítila, že jinak jednati nemůže, a při tom pocitovala stále obavu, že komtesa zpozoruje tuto změnu v jejím chování a bude se tázati po příčině.

Adolf vyhledával příležitosti, aby mohl s Kristinkou promluvit o samotě, ale marně. Vždy vyzobozovala chvíli, kdy se vzdálil, aby mohla odejít ze zámku od něho neviděna. Bylo to napjetí, jež ho nemálo rozčilovalo. Konečně si umínil, že s ní promluvit musí, děj se, co děj — té nejistoty nemohl již déle snášeti.

Kristinka se nemálo ulekla, když jednoho dne, vracejíc se ze zámku, setkala se s ním u vchodu do parku.

»Kristinko,« řekl hlasem poněkud rozechvěným, »nezasluhuji od vás, abyste se mi vyhýbala. Nemáte k tomu jiné příčiny než pomluvu, kterou jste slyšela od slečny Matyldy.«

»Nikoli, pane hrabě, ona vás nepomlouvala,« řekla Kristinka, přemáhajíc nepokoj, který se jí zmocňoval.

»Nuže, proč se mi vyhýbáte? Co jsem vám učinil?«

»Pane hrabě,« řekla Kristinka vážně, »prosím vás, zapomeňte na vše, co se mezi námi stalo — není jiné pomoci.«

»Jak bych mohl na to zapomenouti? Zapomněla jste snad vy? Ano, poznávám to — vy mne nemilujete — vaše láska se proměnila v nenávisť.«

»Panc hrabě!« zvolala dívka, a hlas se jí zachvěl.

»Nemohu jinak mysliti. Proč jste se tak změnila?«

»Já vás nesmím milovati, pane hrabě, nesmím na vás mysliti. Považte, jaký jest rozdíl mezi námi! Musíme se rozejíti — a rozejděme se raději dříve!«

»Již několikrát jsme o tom mluvili,« odvětil hrabě, »a vždy jsem vás dovedl upokojiti. Doufám, že se mi to opět podaří.«

»Nikoli, pane hrabě. Žádám vás, abyste mne nevyhledával. Kdybyste tak přece činil, donutil byste mne — že bych sem nedocházela.«

Hrabě na ni pohleděl, jakoby nevěřil vlastnímu sluchu. Kristinka se mlčky uklonila a rychlými kroky odcházela.

»Tedy má býti všemu konec!« promluvil hrabě sám k sobě. »Ne, to nemůže býti! Cítím, že bez ní nemohu býti živ. Ona mne miluje také, vím to jistě, ale bojuje sama s sebou a jest naplněna pochybnostmi a nedůvěrou ke mně.«

Kristinka zvítězila tedy sama nad sebou, nad svou láskou, ale vítězství to div jí nesklátilo. Cítila dobře, že na hraběte nezapomene.

On se jí od té doby vyhýbal. Nikdy nepřišel k sestře, když u ní dlela Kristinka. Toulával se po celé dny po lese neb v odlehlejší části parku, tak že ho někdy ani nespatriily. A když se někdy přidružil k sestře za nepřítomnosti Kristinky, pohřešovala u něho Otilie dřívější

veselost a hovornost. Na Matyldu byl úplně rozhněván a rovněž se jí vyhýbal.

A Kristinka? Mohla se těšiti, že ji hrabě nevyhledává a nebudi v ní nepokoj; myslívala si, že je to právě dobře, že se jí vyhýbá — ale srdce její mluvilo naopak.

Zatím chýlilo se léto ku konci, a s ním končily se i školní prázdniny. Pan učitel Vránek už měl zase děti sepsány a počal vyučovati — tentokráte s jakousi neblahou předtuchou. A Karel chystal se opět na cestu do Prahy.

Ještě nikdy neměl tak smutné prázdniny jako tentokrát. Jakkoli se přemáhal, aby byl klidným, jakkoli tlumil svůj bol, přece byl všecek rozrušen. Byl si Kristinku příliš zamiloval, aby byl mohl tak snadno na ni zapomenouti. Nyní byl skoro rád, že zase brzy opustí domov.

Zapomene-li v Praze?

Zašel ještě jednou ku všem známým, s nimiž se obyčejně loučival, — ovšem také do myslivny. Neviděl Kristinku již několik neděl. Byla sice ještě dvakrát ve škole v době prázdnin, ale Karel vždy si vymyslel vhodnou záminku, aby mohl odejiti z domova. Byla by na něm viděla, jak trpí, a chtěl ji toho ušetřiti.

Nyní ovšem musil se s ní setkat. Nic mu nepomohlo, že se nutil do hovoru, ona dobře tušila jeho duševní stav, Karel bál se téměř na ni pohleděti. Však i on pozoroval na ní změnu; byla Kristinka ubledlá, a paní Johanna sama se zmínila, že se jí už nějaký čas nelíbí, a měla strach, aby se snad nerozstonala.

Naplněn obavami, roztrpčen odcházel s prázdnin. Obával se o Kristinku. O, kdyby mu svěřila, co jí souží, jak by se vynasnažil, aby ji potěšil. Netušil, že její bol prýští se ze stejné příčiny jako bol jeho.

Když se s ní loučil, zvlhly mu oči, a Kristinka nedovedla utajiti slz. Litovala ho, věděla, proč trpí, ale nedovedla přivolati dřívější srdečný poměr; mezi ni a něj vstoupil Adolf. Jakkoli se tohoto odříkala, přece nedovedla ho vypustiti z mysli — a ze srdce.

Panní Johanna s obavami pohlížela na dceru. Pořád hádala na nějakou chorobu tělesnou, netušíc, že Kristinka churaví na duchu. Docela pak netušila, že příčinou všeho jsou její návštěvy v zámku. Naléhala na ni stále otázkami, co jí jest, a co mohla Kristinka odpověditi? Ráda byla by často odešla z domu, ale do školy nemohla, tam jí nebylo volno, všecko ji upomínalo na Karla — a do zámku docházela vždy s obavou. Dříve bývala tam téměř denně, nyní však sotva dvakrát v týdnu.

Ovšem nemohlo zůstati Otilie tajno, že se Kristinka v poslední době všecka změnila. Zpočátku uvěřila jejím výmluvám, že nemůže častěji přicházeti, ale pozorujíc ji, tušila příčiny jiné. Mimo to byla jí nápadna i jakási zádumčivost bratrova, která jej v poslední době ovládala.

Mohlať nyní Otilie více přemítati o všem vůkol sebe. Za nastalých mlhavých dnů podzimních trávil většinu dne ve svém pokoji, a tu jí bývalo velice teskno. Matylda nebyla jí příliš milou společnicí, a matka, hraběnka, ze samého strachu o její život stále ji napomínala, aby se šetřila a byla opatrnou.

»Ach, matinko, mohu-li se ještě více šetřiti?« odpovídala Otilie, trpce se usmívajíc.

Ku Kristince přilnula Otilie celou duší, a proto nemálo ji rmoutilo, že nyní tak často k ní nepřichází. A ještě více znepokojovalo ji její smutné vzezření v poslední době.

»Adolfe,« pravila kdysi bratrovi, »pověz mi, co se to děje s Kristinkou? Já ji od některé doby téměř nepoznávám.«

»Nevím,« odvětil Adolf, krče ramenoma.

»Ach, zdá se mi, že si jí nyní málo všímáš,« pravila komtesa. »Dříve jsi o ní stále mluvil — nyní se o ní sotva zmíníš, ano, zdá se mi, že se jí vyhýbáš.«

»Nemohu jinak,« odpověděl Adolf, »ale vinu mi nedávej; či toho nepozoruješ, že se Kristinka vyhýbá mně?«

Otilie pohleděla s úžasem na bratra. Zamyslíla se na chvíli, z očí se jí vyřinuly slzy, a posléze se dala do hlasitého pláče. Hrabě ji uchopil soucitně za ruku.

»Ach, co jsem jenom zavinila!« lkala komtesa; »vy všichni vůkol mne dbáte jen o sebe, mne nikdo z vás si nevšímá. Když vy proti sobě něco máte, vyhýbáte se jeden druhému, straníte se jeden druhého a abyste se nesetkali v mé přítomnosti, vyhýbáte se všichni i mně. Řekni, zdali to spravedlivé? Zamilovala jsem si Kristinku jako sestru, byla jsem šťastna, že jsem našla upřímně milující přítelkyni, ale teď vidím, že i jí stačí sebe menší příčina, kterou jsem já nezavinila, aby se ode mne odvrátila.«

»Soudíš přece jenom příkře; Kristinka nezasluhuje, abys ji takto odsuzovala,« řekl Adolf.

»Ale pak jest mi naprosto nepochopitelné, proč se oba ke mně tak chováte,« dí komtesa.

Mladý hrabě byl všecek pobouřen. »Otilko,« řekl, vzchopiv se, »vším jest vinna pouze Matylda; namluvila Kristince, že jsem člověk zlý, jehož se musí varovati. Já jsem se vynasnažil, abych Kristinku upokojil, ale marně. Věř, může-li se to vůbec někomu podařiti, jsi to ty, neboť k tobě má Kristinka nejvíce důvěry, a myslím, že je ti i nejvíce nakloněna.«

»Jenom nemýlíš-li se,« řekla Otilie, hledíc jaksi s podivením na bratra.

»Myslím aspoň, že ne, a pravím opět, že ty jediná můžeš napraviti, co Matylda pokazila.«

Hrabě Adolf se obával, že by se ho mohla Otilie dále vyptávat, a chtěl se tomu vyhnouti.

»Učiň, jak ti radím,« doložil a políbiv sestru odešel.

Otilie osamotněla a zabrala se v myšlenky. Nemohla tomu porozuměti, proč by Matylda Kristinku varovala, by neprodlévala v bratrově společnosti. Vždyť konečně Adolf u nich vždy nebýval, ano, zřídka kdy u nich chvíli strávil. Či snad ji varovala, aby vůbec do zámku nepřicházela? Co ji k tomu přimělo? A proč Kristinka je tak nedůvěřivá, proč věří více Matyldě než jí a bratrovi?

Opět se jí sevřelo srdce lítostí, že bolestně zaplakala.

Zaklepání na dveře vyrušilo ji z jejího zadumání. Přicházela Matylda.

»Přicházíte jako na zavolání, slečno,« počala Otilie slabým hlasem; »přála jsem si právě s vámi mluvit.«

Matylda, spatřivši komtesu uslzenu, nemálo se zalekla; vnitřní hlas jí pravil, že snad ona jest příčinou jejích slz, i neměla ani tolik odvahy, aby se jí zeptala, co ji tak dojal.

»Nemohla byste mi dáti nějaké vysvětlení, slečno,« pokračovala Otilie, »proč Kristinka od nějaké doby k nám tak zřídka dochází?«

Matylda se snažila zakrýti rozpaky. »Určitě nevím; má-li nějaké příčiny, mně jich nepověděla. Snad jest poněkud churava.«

»Pokud Kristinku znám, nemohu věřiti, že by si dala brániti nějakou nepatrnou chorobou. Ovšem pozoruji, že jest od některého času jaksi ubledlá, ale myslím, že je to spíše nějaká duševní sklíčenost než tělesná choroba. A jaké jiné příčiny by mohla míti? Vždyť jsme se k ní přece všichni měli tak laskavě. Ale právě jsem zvěděla, slečno, že vy jste to byla, která jste příčinu k tomu zavdala.«

»Já?« zvolala Matylda; »kdo to o mně řekl?«

»Můj bratr.«

»Ach, ovšem, kdož jiný by mne obviňoval!« řekla Matylda s trpkým úsměvem. »Mohla jsem to tušiti. Já však, komteso, očistím se před vámi slovy samotné slečny Kristinky; ona mi zajisté před vámi dosvědčí, že jsem jí k tomu nepřemlouvala.«

»Tedy jste aspoň mluvila tak, že rozmluva vaše měla za následek její nynější chování.«

»Jest pravda, že jsem s ní mluvila,« řekla Matylda, »avšak nemluvila jsem vůbec o jejím docházení do zámku, vašeho jména pak, komteso, ani jsem nevyslovila.«

»Věřím vám, ale přece je to nápadno, že se nás počala Kristinka vzdalovati hned po vaší rozmluvě s ní, toho nemůžete popříti, a já vás žádám, abyste mi pověděla, co jste jí řekla.«

»Nic jiného, než aby byla opatrná a nevěřila úplně slovům lásky.«

»Slovům lásky? Jak tomu mám rozuměti? Nemá věřiti slovům mým či snad slovům — mého bratra?«

»Již jste to vyslovila, komteso, a já nemohu nežli přisvědčiti.«

»Vy tedy myslíte, že Adolf —«

»Vím, že pan hrabě Kristinku miluje.«

Komtesčiny bledé líce se pokryly růměncem. »Budiž, nemohu vám odpírati, jste zkušenější než já. Znáám lásku muže k ženě jen potud, pokud jsem o ní někdy četla. A vy se domníváte, že by bylo třeba — jestli pravda, co tvrdíte — Kristinku před mým bratrem varovati?«

»Ano, tak soudím.«

»Považujete tedy Adolfa za člověka špatného, za lháře?«

»To nikoliv, komteso; naopak řekla jsem Kristince, že je dobro-srdečný.«

»Ale pak vaší výstraze nerozumím. Myslím si, že láska jest pro lidstvo největším dobrodiním; jak mnohému neštěstí by se zabránilo, kdyby mezi lidmi panovala láska! Pomyslete si jenom náš úzký kroužek zde v zámku a řekněte, zdali všechny nepříjemnosti, jichž tu zakoušíme, nemají svůj původ v nelásce?«

»Toť ovšem pravda; ale ráčíte mysliti lásku vůbec.«

»Spíše řekněte lásku každou, ať jest ke komukoliv. A proto z ní ani lásku Adolfa ku Kristince nevyjímám. Myslím, že je přece oba jejich láska oblažuje. Proč by ji tedy on jako člověk rozumný a dobrého srdce, kteroužto vlastnost i vy mu přisuzujete, chtěl svou

lásku nevěrou ničiti — tak že by bylo potřeba Kristinku před ním varovati, jak vy se domníváte?»

»Před malou chvílí ráčila jste říci, komteso, že jsem zkušenější než vy,« pravila Matyllda. »A moje zkušenost skutečně mne oprávnňuje, abych tvrdila, že láska pana hraběte a Kristinky mohla by se státí pro tuto pramenem neštěstí.«

»Vy mne děsíte; nevím, jaké neštěstí by jí z toho mohlo vzejítí, láska přec oblažuje.«

»Ne vždy, komteso; láska muže a ženy má vždy určitý cíl, a ten jest — manželství.«

»Manželství! Ó, pak teprve nevím, proč by se měl Adolf své lásky zříkati. Proč by se nemohla Kristinka státí jeho chotí? Ach, jak bych tomu byla ráda! Potom by byla Kristinka ke mně pevněji připoutána, a já bych byla šťastna, že mám sestru.«

»Avšak ráčíte zapomínati na rozdíl stavů, komteso; slečna Kristinka jest myslivcova dcera, a pan hrabě —«

»Je šlechtic, ovšem. Ale já tu nevidím pořád ještě žádných překážek. Což jest snad o tom zákon, že by si hrabě musil vzítí zase hraběnkou? Poznala jsem dosti dívek z rodin šlechtických, a věřte mi, u žádné jsem neshledala té ušlechtilosti jako u Kristinky, ačkoli je pouze dcera myslivcova. Proto jsem si také žádnou tak nezamilovala jako ji. A Adolf, jsem přesvědčena, smýšlí a cítí podobně jako já.«

Matyllda nechtěla uváděti dále žádných námitek, aby nevyvedla Otilii ze sladkého klamu.

»Nikoli, nevidím žádných překážek,« pokračovala komtesa. »Kdybyste dále lásce té překážela, slečno Matylldo, hřešila byste.«

»Já naopak chtěla jsem dle svého dobrého svědomí Kristince prospěti dobrou radou a pokládala jsem to za svou povinnost.«

»Protože jste se klamala, vidouc pro ni nebezpečí, kde ho není. Ale nyní doufám, že jsem vás přesvědčila, a že se o ni dále báti nebudete. Jsem vám povděčna, že jste mi vše pověděla; nyní budu já pracovati ku štěstí obou. Ale ještě něco na vás žádám: přičiňte se, aby sem Kristinka brzy přišla — zařídte to ještě dnes. Učiníte tak?«

»Když ráčíte poroučeti —«

»Neporoučím, žádám vás o to.«

Dobrá Otilie byla potěšena. Ano, činiti jiným dobře, viděti jiné šťastnými, po tom toužila — to bylo celé její štěstí.

Matyllda, odcházejíc od ní, pravila sama k sobě: »Kéž bys, duše šlechetná, se nezklamala! Ovšem, ty ještě neznáš světa, domníváš se, že každý je tak dobrý a šlechetný jako ty. Ale já se obávám, že se zklameš ty, jako se zklame Kristinka, a její zklamání bude tím hroznější, čím později se dostaví.«

Smýšlejíc takto o poměru Kristinky ku hraběti, neměla mnoho chuti vybízet ji opět k návštěvám v zámku, ale nemohla toho komtese odepřítí. Oprávdou to byl pro ni těžký úkol, mělať jednati proti svému přesvědčení.

Provedla jej však přec aspoň obstojně. Řekla Kristince pouze, že se Otilii po ní velice stýská, ano, že se cítí skoro nešťastnou, když ji tak zanedbává; jakou rozmluvu s Otilií vedla, o tom se nezmínila ani slovem.

Kristinka nemohla nevyhověti žádosti komtesčině, ačkoliv učinila tak s těžkým srdcem; chování Matyldino ji značně znepokojovalo:

pozorovalať v jejích slovech jakousi nejistotu, téměř úzkost, která bránila obvyklé u ní srdečnosti. O mladém hraběti se Matylda ani nezmínila, ačkoli Kristinka to očekávala.

Nechtěl jí nechat dobrou Otilii dlouho na sebe čekati, šla Kristinka s Matyldou bez odkladu. Bylo jí teskno, a Matylda ani slovem se nepokusila ji rozveseliti. Myslíla, že učinila zadost své povinnosti, dávši Kristince výstrahu. Varovati ji opět, neuznávala za dobré. Všichni by zajisté spatřovali v tom zlobu a nikoli dobrou vůli.

Zahradník Kvítek, pracuje opodál, pozoroval příchozí.

»Tak se mi zdá, že se holubičce stýská po holoubkovi,« mluvil sám k sobě po svém zvyku. »Jen aby se holoubek neproměnil v jestřába! Nu, ještě nesmím ničeho říkati. Ale stane-li se nějaké neštěstí, a bude-li v tom míti prsty slečna Matylda, pak ať si mne nežádá! Nač jí sem vodí — ke všem všudy!

»Ostatně, Frantíku,« dokládal jaksi spokojeně, »nebuď slepý a pozoruj, co se děje. Slečna Matylda se dává v poslední době nějak na pokání. Kdyby ženy zlodějů krášlily se pentlemi a krajkami, řekl bych, že jí ukradli zloději všechny zásoby, neboť už hezky dlouho jsem u ní žádných neviděl. Šatí se zcela prostě, a kdybych rozuměl tak ženské modě jako karafiátům, řekl bych, že jí to takto sluší mnohem lépe. Inu, dost možná, že se jí někdo pro to fintění pořádně vysmál. Ale co je ti do toho, Frantíku!«

Obě dívky zatím vešly do zámku. Kristinka vešla ku komtesě, Matylda odešla do svého pokoje, tušíc, že chce býti komtesa s Kristinkou samotna.

Otilii vzezření Kristinčino bolestně došlo. »Vy jste nemocna?« zvolala, sotva ji spatřila.

»Nikoli, komteso, necítím žádných bolestí.«

»Bohudíky — ale bledá jste. A proč na mne tak zapomínáte? Iněváte se na mne?«

»Kterak bych to mohla, komteso?« odvětila Kristinka téměř uleknuta.

»Tedy se hněvate na mého bratra?«

Kristinčiny líce pokryl žhavý ruměnec. Pohleděla na Otilii, chtěla jí odpověditi, ale nemohla; zdálo se jí, že se komteska usmívá, a to jí pomátlo ještě více.

Otilie povstala, přistoupila k ní a pojala ji v náruč.

»Nebudte smutna,« pravila potichu, »nemohu vás tak viděti. Nermuťte se a doufejte. Chci, abyste byla šťastna — a já budu šťastna s vámi. Bratrovi se nevyhýbejte; nepřekázejte sama svému štěstí a nedbejte marných výstrah a námitek.«

Kristinka se chvěla, nemohouc ani promluvíti. Nechápala komtesčiny slov.

»Což mi nechcete rozuměti?« mluvila tato důvěrně dále. »Či snad mi nevěříte? — Vím všechno, vím —«

»Můj Bože!« zvolala Kristinka. »Vy víte — — a nezavrhujete mne?«

»Já vás zavrhnouti, když moje srdce od prvního setkání našeho k vám přilnulo?« mluvila Otilie láskyplně a doložila, líbajíc svou přítelkyni: »Kristinko, buď mi sestrou, jako já budu tobě.«

A Kristinka štkajíc blahem, políbila ji a v radostném pohnutí sklonila hlavu na její rameno.

Mladý hrabě ani netušil, jak brzy vykoná jeho sestra, čeho byl na ní žádal, a jak se jí to podaří. A rovněž netušil vzdálený Karel, že jeho štěstí úplně jest pochováno. (Pokračování.)

Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občanské.

Napsal

Dr. ANT. LENZ.

(Dokončení.)

IV.

Učení Chelčického o poměru Církve Kristovy k societě občanské.

Podle učení katolické Církve jest obojí moc, i duchovní i světská, jakož bylo již dotčeno, z Boha. Odporné mínění jest bludné, ano, kacířské. Kristus Pán odloučil moc duchovní od světské a učinil tuto na oné nezávislou.

Avšak, ač oddělil obojí moc, duchovní a světskou, od sebe, nebyla jeho vůle, aby byla societa církevní od státní oddělena, ač jest Církev ve svém zákonodárství na státu nezávislá, jako zase stát ve svém oboru na Církvi.

Oddělení takové jest absurdné. Jestliť táž osoba katolická i Církvi i státu podřízena. Jako tedy nelze rozdělití tétéž osoby ve dvě, tak také rozumně nelze oddělití societu církevní od society státní.

Církev vyučuje, že moc vladařů s hůry jest, že tedy oni vládnu *»jure divino,«* a tou příčinou že jsou povinni poddaní zákonů státních ve věcech dovolených poslouchati netoliko pro strach před trestem, ale také pro svědomí. Avšak takto vyučujíc nedopouští Církev, aby vladařové vládli neobmezeně, (nebo předsedové republik, anebo sněmové), jakoby ani Boha nebylo, spíše je zavazuje, zase *jure divino*, aby měli péči o blaho svěřeného sobě lidu. Sv. Otec, papež Lev XIII. praví, že vladařové povinni jsou, své moci užívati ku vzdělání, a nikoliv k bourání, a napomíná jich, by byli pamětliví účtů, jež budou klásti z moci sobě svěřené před Hospodinem.¹⁾ A věru, kdyby ti, jichž se týče, byli bývali bedliví hlasu papežův, nebylo by dnes hrozného jitrění v rozechvěných národech.

Spojba Církve se societou občanskou jest této k velikému prospěchu. Církev jistě spojuje občany vespolečně tím pravým humanismem, láskou křesťanskou, v jedno. Ona učí: že bohatci nejsou absolutními pány svého zboží, neboť svrchovaným Pánem všeho Bůh jest, a napomíná, by svého bohatství podle vůle Boží užívali, bližnímu podporou

¹⁾ Encyclica Apostolici muneris; z r. 1878.

byli, a peněz svých neužívali ku dření a využitkování chudých a zvláště dělníkův, aby na mzdě jich nezkracovali, ale takovou jim dávali, aby byli slušně opatřeni v potřebách svých a mohli žít v rodině.

Církev jest eminentně socialní. Ona vede k té pravé mravnosti, k lásce k Bohu, a pro Boha a v Bohu, ku bližnímu přihlížejíc k nejvniternějšímu zdroji, ku svědomí, a víže je konati, jak zákon Boží velí; ona tuží a sílí opory a základy society: manželství, rodinný řád a svatost přísahy.²⁾ Toto všecko znají také ti, kteří se snaží, z kořene vyvrátiti všechny řády křesťanské, proto chtějí zastaviti blahodárný vliv křesťanství, a přede vším katolické Církve netoliko na jednotlivce, ale zvláště na rodiny, na obce, a tak na societu občanskou. Za tou příčinou usilují zednáři, liberalové a jich vůdcové, liberalističtí Židé, aby Církev oddělena byla ode státu, zahánějíc křesťanství do soukromí,³⁾ aby tak zatarasili podstatnou tepnu Církve Boží, a její sociální působení zastavili. Oni chtějí sobě upravití stát bez Boha, mravnost bez svrchované Božské normy, a takové i právo.

Působí-li blahodárně Církev svým konáním na societu občanskou, může zase na vzájem tato, a jest k tomu také zavázána, brániti Církev proti výbuchům náruživosti, a dopřáti jí té svobody, kteráž jí potřebna jest ku blahodárnému působení jejímu.

Jaké učení as držel Chelčický stran poměru Církve k societě občanské a na vzájem? Odpověď jde na jevo z nauky jeho o Církvi a o pospolitosti občanské.

Podle Chelčického ustanovil Kristus Pán Církev. Ta trvala po tři sta let, byvši trápena, trýzněna a mučena od pohanů, v trápení a chudobě až do dob císaře Konstantína a Silvestra papeže. V trápení svém a v chudobě své následovala Krista Pána, jsouc tak jemu a životu jeho chudému a potupnému podobna. Tou měrou byla pravou chotí Kristovou. Ale žel! Císař Konstantin obohatil Církev, a papež Silvestr přijal od něho nadání a slávu světskou, a tím odpadl od zákona Božího a od Krista Pána, zpohaněl, a všechna Církev s ním. Římská Církev, byvši po tři sta let Církví Kristovou, přestala jí býti, když přijala obohacení a oslavení z rukou Konstantinových. Za papeže Silvestra žil Petrus Valdus, kterýž se prý se Silvestrem kdesi v jeskyních a na poušti ukrýval. Ten šlechtitý Petrus Valdus se prý nedal porušiti, jako Silvestr, ani slávou ani tučným nadáním. Setrval takto podle zákona Páně v utrpení a v chudobě. Petr Chelčický nezaznamenal, zdali Petr Valdus byl biskupem, a zdali se svými přívrženci podle vzoru staré Církve nějakou pospolitost náboženskou upravil, která pak by byla žila vedle té veliké zpohanilé Církve až k době Petra Chelčického. To však jest jisto, že Čeští Bratři měli zvláštní zření k sektě Valdenských, snad že také se domnívali, že sekta ta jest pravou Církví Páně. Později byli ovšem z tohoto mínění vyhojeni.

Římská Církev tedy přijetím bohatství a slávy zpohanila a stala se pravou lotrovinou satanášovou, když přijala císaře Konstantína a všechny jeho pohanské úřady pod víru, a tím zákon Boží potlačila, a zákony své, městské a rathúské, na jeho místo postavila, čili Církev

²⁾ Brázda, Syllabus Pia IX., str. 365. Dr. A. Lenz, Socialismus.

³⁾ V tom nečiní žádné výjimky naši liberalističtí mužové.

Římská zpohanila, když se societou občanskou v přátelskou spojbu vešla a velela, poslouchati Konstantina císaře, berně a cla odváděti, a zákonům občanským ve všem se podřizovati, cožby nebylo proti zákonu Božímu, zkrátka, když císaře křestana a jeho panování nad křestany uznala, a tak Krista Krále, jemuž jedinému jest poddáno křestanstvo, a vládu jeho zavrhl, čili jinak, když se státem jako v jedno se spojila.

Těžko jest sobě představiti, jaký obraz měl Chelčický o Církvi Páně před očima svýma, kdyby byla nezpohanila. On praví, že žila před Konstantinem císařem pouze pod zákonem Božím, a to jediné a výlučně, a nebylo v ní žádného panování. Byliť tu ovšem kněží a jahnové, měli moc duchovní, ale neměli moc, aby nad církví panovali. Tím méně byla při první Církvi, u vnitřku jejím úprava societě občanské. Nebylo při nich žádných stolic soudných, žádných soudců, biřiců a katů, a vedle Zákona Božího žádné moci zákonodárné, soudné a výkonné. Bylať tedy Církev Páně před císařem Konstantinem, a byla by, když by byla zůstala v neporušení, societou zvláštní, ana by nepodléhala nikomu, žádnému duchovnímu zřízení, leč jen zákonu Božímu. Nepanovala by tedy při ní theokracie, neboli hierarchie, ale »nomokratie,« anebo pro zákon milosti »filokratie,« neb i charitokratie. Tak sobě as představoval Chelčický tu nezkaženou, jenom Zákonu Páně podřízenou Církev. Členové její, jsouce Zákonem Božím řízeni, byli, jakož i všechn jich sbor, oddělení od státu pohanského, oni soudům občanským se vyhýbali, k nim se ve sporech neutíkali, byli však k vůli nezbytí, aby pronásledováni nebyli, jim poddáni ve věcech slušných, zapravující berně, cla a jiné šacunky, a tak bylo bývalo vezdy, leč by snad byl všechn svět zákonu Božímu se podrobil a podle něho žil; neb tuť by byla církev žila, za vlády téhož zákona milosti beze všeho panování, bez vlády králů a knížat, ale také bez vlády republikánské, anebo parlametární.

Byla tedy podle Chelčického, jakož viděti lze, Církev Páně před Silvestrem ode státu zcela oddělena. Když Římská Církev, vzavši císaře Konstantina pod víru, zpohanila, odloučil se od ní Petrus Valdus, a nepochybně i ti, kdož s ním setrvali v útrapách a chudobě. A tak i také Petr Chelčický se svými Bratřími šerými učinili, vidouce, že jest Církev Římská zpohanilá, a že jsou zpohanily všecky státy křestanské, anť vládl všade křestan nad křestany. Petr Chelčický a jeho věrní, čili jeho Církev Boží, řízena jsouc pouze zákonem Božím, trvala oddělena od Církve Římské, a ode státu pohanského, ona ovšem platila berně a jiné šacuňky, ale s tím vědomím, že Bůh jí k tomu nezavázal. Ona se stranila všeho styku se zpohanilou církví, ale také se zpohanilým státem. Soudy jeho zamítala, jakož i všechno zřízení vládní, vyhlásila pro panování za hříšníky krále i jeho účastníky ve vládě. Byla tedy Církev Chelčického zcela oddělena ode státu, a v tom může býti Chelčický vzorem těm, kdož ne pro Zákon Boží, ale z nenávisti naproti Bohu a pro děsnou nevěru chtějí, aby Církev byla naprosto odloučena ode státu. Krajnosti se stýkají. Nic nového pod sluncem.⁴⁾

⁴⁾ Toto jest úryvek z velkého spisu: Soustava učení Chelčického, který bude samostatně vydán.

Abbé Roussel a jeho ústavy.

Píše

JOH. KUFFNEROVA.

(Dokončení.)

Ustav auteuilský má dvě filiálky, ve Fleixu, kraji Dordognenském pro venkovské chlapce, a v Billancourtu pro dívky. V onom vzdělávají se hoši pro polní hospodářství. Poznalť abbé, že neméně nežli vzdělání dobrých, poctivých dělníků pro město, jest potřebí i vychování dobrých pracovníků pro venkovské práce polní, že třeba zachovati polím silné rámě, jehož více než kdy jindy potřebují, a připoutati děti k rodné půdě i učiniti z nich dobré rolníky. Dlouhou zkušeností přesvědčil se Roussel, že jest marno, ba i nebezpečno zaváděti městské děti na venkov, aby tam byly vychovány za zemědělce. Zůstávají na venkově toliko z nutnosti, nudí se, neučí se a konečně prchají jako ptáčata do svého hnízda, tvoříce ve městě pluky zahalečů žijících toliko z dobrodružství a čekajících jen na příhodnou chvíli k bouřím a nepořádkům. Jinak vede si dobrý, křesťanský, pracovitý dělník, kterýž naděje se blahobytu svého i své rodiny jen od vlastní práce; ten nespřátelí se s nepřátely míru a společnosti lidské. Proto vysílá abbé do Fleixu toliko děti, kteréž byly z venkova do města převezeny buďto vlastními rodiči nebo od pěstounů, kteří je potom opustili. Poboční tento ústav byl založen r. 1879.; dobrodinec jeden daroval ústavu auteuilskému statek v Dordogni, kraji požehnaném na víno. Ihned rozhodl se abbé Roussel pro hospodářsko-průmyslovou filiálku pařížského ústavu, jakkoli dobře věděl, že čekají jej nové oběti, nové obtíže a břemena. Dárce sám doznal upřímně, že přese všecku nezištnou péči nepodařilo se mu zúrodniti vinice mnoha let již pustošené fyloxerou, a že půda vyžaduje neunavné práce s neústupnou trpělivostí a obětí. Auteuilští nedali se odstrašiti v radosti, že nešťastné děti, v mládí již polnímu zaměstnání odcizené, dojdou zase svého původního určení. Rodiče jejich hledávají obyčejně ve městě zábavy a blahobytu, zatím však pronásleduje jich tam nouze, nemoc a smrt. Děti osíří, a dobrodincové přivádějí je do Auteuilu. Takové dítě z pravidla nemiluje města, toužíc po čerstvém, venkovském vzduchu, po svých lučinách, lesích a stráních. Ředitelem filiálky té jest vychovanec auteuilský, kněz, a rovněž z Auteuilu ještě učitel a dva dohlížitelé. Tři řeholnice obstarávají kuchyni, prádlo a nemocnici. Abbé Roussel sám navštěvuje ústav několikrát do roka. Chovanci fleixští pořizují sami téměř všecku polní práci a velice ji milují. Hoši patnáctiletí umějí zacházeti s pluhem jako staří oráči, sekají seno i obilí, vyvážejí hnojivo. V rozkošném útulku tom neslyší, co by uráželo mravný sluch, nevidí pohoršlivých příkladů ni obrazů, nevycházejí s rodiči, nic neraní tu čistou krásu mladičké jejich duše. Čas jest rozdělen tak přesně, že nezbývá ani chvilky k nudě a zahálce. V zimě za dlouhých jiter a večerů, kdy není tolik pilné práce v poli, obcují hoši denně mši svatě a mají delší vyučování školní; jakmile se rozední, rozcházejí se každý po svém úkolu. Všickni vystřídají se za čas ve dvoře, na poli, v zahradě i v lese, aby se vyučili chovu různých domácích zvířat.

vedení koní i volů a seznali rolnictví, zahradnictví i lesnictví. V létě jdou velmi časně po práci, vracejí se však o desáté a pak vycházejí zase až po druhé hodině s poledne. Tím unikají největšímu parnu dordogneského kraje a těší se již pokaždé na výpravu do pole. Pro větší pořádek vycházejí ve dvojstupu s trubačem a bubeníkem v čele. Taková vycházka přilákala ústavu nejednoho ubožáka, kterýž opuštěn, samotný, vyvržen ze své rodiny bloudil o hladu krajem. V neděli po požehnání jest dlouhá zábava, po ní tělocvik a katechismus a na konec zábavná vycházka. Působným pochodem vychází tu do polí pěkný hlouček ve vojenském kroku vycvičených dětí v úhledném stejnokroji s rozkošnými čapkami horalů za zvuku bubnů a trubek a za vedení bývalého vojína. Společnost doprovází věrný Medor, veliký domácí pes a přítel všech chovanců, který při žádné slavnosti scházeti nesmí. Chovanci jsou v kraji velmi oblíbeni, obyvatelé jsou jim vesměs upřímnými přáteli a chválí jejich zdvořilost i způsobné chování, a mnohý hošík, mající dobrý, pohodlný domov hledívá za veselými postavami okem roztouženým a rád by sdílel jejich život.

Druhá filiálka ústavu auteuilského jest v Billancourtu vychovatelna pro opuštěné neb osiřelé chudé dívky. Tato útulna jest nejmladší z ústavů Rousselových, byla založena roku 1883. Řízení jest svěřeno řeholnicím dětství Ježíšova, které zastávají dětem matky. Jest tam přes šedesát žaček, a denní pořádek podoben jest rozdělení v obou druhých ústavech. I tu střídá se vyučování a práce se zábavou tak, že práce jest žákyním po vyučování rozkošným odpočinkem, a vyučování po práci příjemnou změnou. Dívky jsou vedeny především k domácí práci všeho druhu, jelikož ústav vychovává hospodyně a služky. Učí se vařiti, chovu dobytka a drůbeže, spravovati, šíti, čistiti, žehliti prádlo, čistiti a leštiti podlahy, cídit různé předměty domácí a kuchyňské, obstarávati kuchyňskou zahradu a pěstovati květiny, slovem, všemu, čeho ku spořádanému vedení i velké domácnosti je třeba až do nejmenších podrobností. Mimo to učí se katechismu a všemu, čeho vyžaduje škola obecná. I sem jako do obou chlapeckých ústavů hlásí se stále mnoho dětí, totiž rodičův a dobrodinců. I veřejná správa přechasto obrací se na abbé Roussela žádajíc, aby se ujal dítěte, kteréž nezasluhuje býti dáno do dětského vězení a přece nemůže býti trpěno v životě potulném. A abbé téměř nikdy neodmítne, láska jeho k duším nezná mezí, chtěl by míti ve svých ložnicích postel pro každého klučinu, jemuž je spáti pod širým nebem, chtěl by nabídnouti miskou polévky všem, kdo se hrabou ve hnojištích a kradou jablka z ovocnářských krámů. Na svých vycházkách obrací své zraky na děti, jež by ho mohly potřebovati. Kdysi uslyšel sípavý hlas malého vyvolavače: »Žabinec! kupte žabinec!« Chudinka byl zkřehlý a vyhublý. Kolik si vyděláš denně? otázal se abbé. — Pět nebo šest sú. — Kde jest tvůj otec? — Nevím. — A matka? — Nevím. — Slyšel-li's již mluvit o Bohu? — O Bohu? Neznám ho, odpověděl chlapec. — Chtěl bys čtyřikrát denně jísti, spáti na lůžku, míti soudruhy, učiti se čísti, psáti a řemeslu, kterým bys si vydělal peníze? — Chtěl, odvětil desítiletý opuštěnec. — Pojď tedy se mnou, řekl abbé a s radostí uvedl si do domu novou ovečku. Viděl dobře, že jsou ostatní již stísněni, leč dovede si pomoci: sám ujme si kousek místa, a žáci vidouce mistra, ustoupí každý ještě o poznání v jídelně i v ložnici, a hned bude místa dost. Tak vede si abbé vždy; nekáže žákům ústy, ale příkladem, a

žáci z pudu poznávají jeho lásku k trpícímu a celou duší lnou k muži, který jim podává chléb tělesný i duchovní, který bdí, když oni již odpočívají, postí se, když oni dosyta se krmí, který vždy jest přísný sice, ale vždycky laskav, vždycky hotov otcovsky vyslechnouti žádosti a stesky každého, a při vši starosti neúnavně vesel a jasného pohledu. Jediné, co otci Rousselovi schází, praví Maxime du Camp, jest, aby jako králi z pohádky měnilo se mu v rukou kamení ve zlato. Pak obšťastnil a obrodil by všecken svět. Obcování s ním, vliv jeho zjemňuje a pozvedá povahy hrubé, ano i otupělé, v duši jejich rodí se a žilami proniká cosi nového, neznámého: něžnost. A není snad rozmanitější společnosti nad obyvatelstvo auteuilského sirotčince. Jsou v něm děti nejrozličnějších národností, neboť do Paříže scházívali se dobrodruzi z celého světa pokoušet se o štěstí, a neslouží-li jim, zba-vují se tam všeho, zejména však rádi svých dětí. Má tudíž abbé Roussel žáky Brasiliany, černochoy, celý výkvět dorostu francouzských provincií a příslušníky všech evropských států. Zajímavou osobou byl v ústavě také hoch čiperného, šibalského pohledu, jehož našel abbé u kejklířské společnosti. Představoval lidojeda od břehů Amazonky, pojídal syrové holuby, polykal hořící bavlnku a ječel neznámá slovíčka. V ústavě bavíval druhy velmi obratným přehazováním několika kulí v hrsti.

Ústavy abbé Roussela mají zajisté budoucnost mnohem stkvělejší, nežli je stkvělá přítomnost a chudičká minulost. Jsou arci po většině odkázány na dobročinnost obecnstva, leč ta u národa francouzského bývá velmi štědra. Ústavy přijímají i sebe nepatrnější dary, všeho dovede užiti hospodárný smysl správy. Tak vypočítává abbé sám věci, jež možná ústavu darovati: peníze, papíry, knihy všeho druhu, dobré i špatné (špatné se spalují, a jen vazby užívá se při práci), úplné i ne-úplné, brožury, noviny, školní sešity, obchodní knihy, visitní lístky, zeměpisné mapy, lepenky, poštovní známky, olovo, dříví, železo a jiné kovy, kterých lze potřebovati k řemeslu, hry, hračky, oděv, obuv, prádlo, drobné předměty, kterých by se mohlo užiti k výroční loterii. Mimo to mohou dobrodinci upsati částku 360 franků pro jedno místo v ústavu, nebo polovinu 180 franků, 60, 30 i 15 franků na dva-náctinu místa. Zakladatelem ústavu zove se osoba, která splatí na-jednou nebo ve lhůtách kapitál 8000 franků, čímž zapláceno jest jedno místo v ústavu pro věčné časy; podobně možno pojistiti půl místa 4000, čtvrtinu 2000 franky pro vždy. Neméně prospívá ústavu opa-třování práce dílnám a předplácení zmíněných již časopisů »La France illustrée« a »L'ami des enfants«.

Aby i hmotná budoucnost ústavu byla pojištěna, postaral se abbé Roussel o sestavení zvláštního civilního výboru, zákonem po-tvrzeného, jehožto členy jsou mužové na slovo vzatí z kruhů šlechtic-kých, učených i občanských, kterým přísluší hájiti a chrániti hmotné zájmy ústavu ve přítomnosti i budoucnosti přesně vedle úmyslů za-kladatelových a všech dobrodinců.

V ústavu Rousselově světí se s velikou slávou svátek Božího Těla. Ráno přistupují někteří chovanci poprvé ku stolu Páně, a večer koná se slavný průvod s nejsvětější Svátostí rozsáhlou ústavní zahradou. Abbé Roussel zavedl tuto slavnost jako na usmíření nejsvětějšího Srdce Páně, když byl nevěreckou vládou vydán zákon, kterým se zapovídají všechny veřejné církevní průvody s velebnou Svátostí, kdežto průvody maškar a jiných všelijakých pošetilostí se konají s okázalostí a beze

vší závady. Tisíce věrných srdcí katolických pochopilo jeho vznešený úmysl a hrne se v den slavnosti do stkvěle osvětleného parku. Abbé pozoroval však kdysi, že obecenstvo při průvodu šepce a tím posvátnosti obřadu a nebeskému dojmu úchvatného výkonu aspoň poněkud škodí. Aby dokázal, že přeje nejsvětějšímu Spasiteli průvod věrných věřících a ctitelů, a nikoli jen zástup zvědavců, prosil zvláštním vyzváním každého účastníka, aby zachoval při celé slavnosti úplné mlčení. A sám doznává potom s velikou radostí, že mezi těmi tisíci nenalezl se jediný, který by proti této žádosti byl jednal. Všecka stromořadí, jimiž se průvod ubírá, jsou bohatě ozdobena řetězy lampionů nejrůznějších barev, a po celé cestě jsou prostřeny pěkné koberce. Po obou stranách klečí nábožné obecenstvo, které si vyžádalo přístupu. Nad hlavami jejich od stromu ke stromu pnou se čerstvé zelené guirlandy, proplétané kvítím a stuhami. Na oltářích upravených pro zastávky planou sta světel, svíček i lampionů mezi nesčetnými květy a bujnou, čerstvou zelení. Oltáře jsou kromě toho ozařovány elektrickým světlem různých barev. Chovanci ústavu v stejno-kroji nesou prapory a svítilny, ostatní zpívají a v hudbě vycvičení hrají při zastávkách slavnostní fanfary; ředitelem jejich jest také bývalý chovanec Rousselův. Očitý svědek vyznává upřímně, že nelze tak snadno dožítí se tak svatých okamžiků nekaleného blaha a duchovní radosti, jako za tohoto večera uprostřed bujné, pečlivě pěstěné přírody, při pohledu na to ohromné množství v posvátném klidu klečícího lidu, kterýž v něm, neskonalé úctě za jásavého šveholu ptactva, za nábožného zpěvu osiřelé mládeže a za vítězných fanfar posvátné hudby pozdravuje obcházejícího tu Boha a Vykupitele. Abbé Roussel vyznává, že účastenství na této slavnosti každým rokem přibývá; přátelé jeho přinášejí mu k tomu dni různé, ku větší oslavě vhodné předměty, koberce do set metrů, drahocenné záslony, květiny, svíce, kandelábry, lampiony a pod.

Také o slavnosti veselého, zábavného druhu jest postaráno. Mezi obyčejnými vynikají zvláště tři do roka a z těch zase zejména slavnost prázdnin. V takový den scházejí se ku zvláštnímu pozvání dobrodinci a přátelé ústavu, a chovanci produkují se na krásně upraveném, rozsáhlém cvičišti ústavu v rozličném umění, zejména v tělocvičném a zpěvném i hudebním. Obyčejně budí jejich výkony nelíčený obdiv diváků. Program slavnosti čítá i dvacet čísel střídavě různých výkonů.

Všecko řídí sami učitelé ústavu. Zpěvu účastní se toliko zvláštní sbor chovanců zvláště nadaných a zpěvně vycvičených; jeden sbor zpívají však pokaždé chovanci celého ústavu, což činí sbor více než šesti set hlasů. Učíť se zpěvu poněkud všickni chovanci bez rozdílu. Po produkci jest velká tombola ve prospěch sirotků, totiž pro fond ku podnikání několika společných vycházek do pařížského okolí a na zaplacení lázní v Sekvaně. Četní přátelé Rousselovi starají se pilně, aby se k tombole sešlo cenných dáreků v dostatečném množství. Při tombole jest svačina žáků; na konec pak jest slavné požehnání v domácí kapli, při němž chovanci dokazují i značnou dokonalost ve krásném zpěvu církevním. Této slavnosti účastní se vždy veliké množství přátel ústavu netoliko z Paříže, ale i z dalekého venkova, ba i mnoho cizinců, které Roussel s pravou francouzskou pohostinností vítá a uctívá.

Nebude snad čtenářům nezajímavo zvědět o některých jednotlivých žácích Rousselových bližší podrobnosti k lepšímu znázornění různých v ústavě živlů i spasitelné užitečnosti ústavu samého.

Roku 1874. v dubnu dopsal abbé Rousselovi sám prokurátor republiky: »Pane abbé! Četníci sebrali kdesi ve strouze u cesty hoch a s jedenácti let, kterého rodiče patrně dobrovolně ztratili. Nedím dobře »rodiče«, neboť matka jeho, devětkrát již odsouzená, žije s jiným mužem stejné hodnoty, který ubohého chlapce nelidsky týrá. Ve středu dne 1. dal jsem odsouditi matku pro tuláctví, soud hrozí se však prohlásiti dítě za tuláka a dodati je do káznice, i žádal mne, abych se zaň přimluvil u milosrdných lidí. Proto utíkám se k Vám, pane abbé, a Vaší dobrotě, abyste dítě ráčil přijati. Uložte je kdekoli, jen aby bylo zachráněno před mravní zkázou ve společnosti mladých zlosynů. Prosím snažně o brzkou odpověď, neboť soud odložil pronesení rozsudku až ku příštímú zasedání, bude-li do té doby někam přijato. V hluboké úctě K. de F., prokurátor.

Takových žádostí je uloženo celé množství v archivu auteuillském. Abbé téměř vždycky vyhovuje; jen v jedné věci zůstává neúprosným a nepřijme nikdy chlapce, který již byl někdy odsouzen pro skutečný přečin. A zajisté i tím pojišťuje mravní zdar svého ústavu. Maxime du Camp dává významně v této příčině, že abbé přijímá a hojí všechny nemoci, jenom nemocí nakažlivých že ústav svůj bedlivě chrání.

Jiný hoch, Jindřich B., osiřel záhy; rodiče jeho, poctiví dělníci, zemřeli brzy po sobě. I zůstal u babičky, se kterou se sice vždycky nepohodl, kterou však svým způsobem miloval jako zesnulou matku. Vzpomínka na tuto vyloudila mu vždycky slzy. Jednou odpoledne vyšel si sám na hřbitov. Babička nemohla ho provázeti, a chlapci se nechtělo čekati na jiný den. Cítil potřebu zaplakati si na rově matčině. U dveří hřbitovních zastavil jej hlídač, nechtěje jej propustiti vedle obyčeje, že dítě samo na hřbitov nesmí. Leč chlapec nedal si brániti, tahal se se strážníkem a konečně prosmýkl se obratně pod vysokýma nohama strážce, volaje, seč mu hlas stačoval: »Vždyť jdu k mamince.« Takové chování stačilo, aby byl zavřen; sehnalo se již u vchodu veliké množství lidu. Slzy dítěte dojaly však velice přítomného pána; ujal se ho, dovedl na čerstvý ještě hrob a doprovodil potom k babičce. Tam vida příbytek neskonale chudý, jal se přemýšlet, jak by pomohl, a konečně vynašel proň ústav Rousselův. Povaha chlapcova byla velmi prudká, ale srdce výborné.

Vychovanec P. D. neměl již otce; matka byla slabé povahy a nešťastna. Přivedli jej do Auteuillu, ale chlapec dvakrát utekl z domu. Nezkrotná povaha zahнала jej konečně až do polepšovny, Z tohoto nuceného útulku psal matce list, který by zasluhoval doslovného uveřejnění, a v němž mezi jiným píše takto: »Děje se mi podle zasloužení. Krátký čas, prožitý v Auteuillu, naučil mne modlitbě, a nyní denně toho lituji, jaký jsem tobě způsobil bol. Drahá matko, odpusť mi! Dojdi k abbé Rousselovi a popros, aby mne odtud přijal k sobě. Učím se zde katechismu a mohl bych i zde vykonati první přijímání, kdybych chtěl, měl bych však rád vzpomínku na první přijímání neporušenou, krásnou pro celý život, ale jak, kdybych je konal ve vězení!«

Naučení toto vydalo. Dostali jsme hoch a potřetí, a v krátkce byl mu již svěřen dozor nad brankou. »Měj pozor, aby žádný chlapec

nevycházel bez dovolení,« řekl mu abbé. — »Ó, nestarejte se, otče můj,« odpověděl naivně vrátník, »to já již umím!« Byl později, dle svědectví Rousselova, žákem nad jiné dobrým, u něhož důvěra, pevnost a dobrý příklad všecko zmohly.

Židovský synek B. K. byl kdysi na vyzvání katolických spolužáků stejného věku vešel do katolického chrámu, kde slavilo se právě první přijímání dítek. Co asi proniklo tenkrát duší a srdcem mladého vyznavače Mojžíšova? Jediné, co zvěděli později jeho vychovatelé, bylo, že vzpomínka na tuto slavnost jej pronásledovala dnem i nocí tak, že až pronesl jednou přání přijímatí také u oltáře Tělo Páně. Ale nebyla ještě jeho hodina. Matka odvedla jej za několik dní na koráb za plavčíka, myslíc, že tak nejlépe zaplaší křesťanské touhy v srdci synově. Duch Boží věje však, kde mu libo, a i matka židova doznala této pravdy.

Koráb, na kterém plavčíka odvezli, byl zachvácen bouří a ztroskotat se. Několik plavců zachránilo se na čluně a vzali s sebou i malého plavčíka. Podařilo se jim dohonit koráb jiný, který je všecky přijal. Avšak radost jejich neměla dlouhého trvání. Nová bouře se vzedmula, zuřivější ještě než první, a koráb utonul také. Plavčík zavřel oči v domnění, že již nikomu nelze uniknouti, a pozbyl vědomí. Když se vzpamatoval, byl zachráněn a brzy ocitl se s jinými ještě na třetím korábu. Bouře zuřila stále strašlivě. Za rachotu hromu a ohlušujícího vichru jali se lodníci vzývati Marii Pannu, vznešenou hvězdu mořskou. Tato modlitba k nejsvětější Panně uprostřed divého ryku bouře učinila nevýslovný dojem na srdce ubohého chlapce tak, že opakoval s vroucností slova Marianských vyznavačů. Za modlitby vymrštila se na koráb ohromná vlna a strhla plavčíka v hučící, rozpěněnou vodní propašť. Co se stalo s ostatními, B. se nedověděl. Byv zprvu omámen, vzpamatoval se brzy a jal se zoufale plovati. Sil mu ubývalo, vzmáhala se ho únava, které již nemohl odolati, když náhle uzel po vodě plovoucí sud. Uživ posledních sil, pospíšil za ním a křečovitě se ho zachytil. Usazen v sudu uprostřed oceánu, oddal se hošík vážnému rozjímání, připomínal si výjev za bouře a dojemnou modlitbu lodníků, živě choval ji ještě v paměti a nyní drala se mu vřele ze srdce na rty, a malý žid promluvil důvěrně k Matce křesťanů. »Maria, svatá Panno, zachraň mne, a přísahám, že budu brzy tvým dítětem.«

Za nedlouho objevil se na moři koráb, vracející se do Francie: lodníci spatřili sud s plavčíkem, pospíšili k němu a vysvobodili chlapce. Vystoupili v Rouenu, a hoch, zaživ tolik útrap, nemohl se dočkati domova. Došel do Paříže pěšky a radostně spěchal zaklepat na dveře mateřské. Ty se však pro synka neotevřely. Bolem jsa překonán a umíraje hladem, odcházel, nevěda kam. Třetího dne našlo jej dítě nábožné rodiny, sedícího bez vědomí na lavičce v sadě. Zavedlo jej domů, a dobrá rodina pohostila jej asi týden srdečně, až si oddechl. Potom přivedli jej k Rousselovi. První přání, jež pronesl, byla prosba o křest a přijímání. Uvidíte, pane abbé, že budu člověkem zcela novým, až mne učiníte křesťanem. A vskutku svědčí abbé Roussel, že tento chránělec Matky Boží vyniká nad jiné životem vzorně katolickým.

Ústav Rousselův byl takoruka ještě v plenkách, když mu bylo přestáti zkoušku ohněm. Hrůzy války, jež rázem podvracejí chod

občanského života a jež jmenovitě volí oběti svoje z malého živnostnictva, zabíjí privátní podniky, nemající vyzlaceného kapitálu movitými kapitály. A co nezdrtila válka r. 1870., sežehl plamen zběsilé hrůzovlády roku následujícího. Koule batterií Montretourských neušetřily ani Auteuillu, avšak mezi ruinami Tuillerií, Palais Royalu, městské radnice a jiných ústav Auteuillský stál jako pravý dýmánek, neporušitelný zářem lidských vášní. Ano, svrchované strasti těžce stíženého národa nad jiné jasně dokázaly nezbytnou potřebu ústavu tohoto v době, kdy tisíce sirotek svíralo pěstí nad mrtvolami otců, živitelů, kdy z tisícův mladých zraků šlehalý blesky závisti po domech šťastnějším osudem nadaných spoluobčanů. Abbé Roussel prorazil cestu trním, a paměť jeho bude věčně zářiti v dějinách socialismu, jenž dnes s takým úsilím vybízí k vážnému přemýšlení.

Ohlasy z Danta.

Napsal

ANT. KOSINA.

I.

Dolem dómu věky mnohé spěly,
ten však stále stál tu v stejné kráse;
bizarním jen v oněch dobách zdá se,
které pro něj málo smyslu měly.

Potom na něj cetek navěšeli,
jinde pustnouť nechali jej zase,
tak že v krátkém velikán ten čas
v rumy klesal neodvratně celý.

Dómem tím i posvátné jsou zpěvy,
jež napsala ruka Danteova,
v nichž se jeho veliký duch jeví.

Zapomnění i on snášel hanu,
v prázdno zněla mocná jeho slova —
— malá doba nezná velikánů.

II.

I my dosud v tmavém, černém lese
jako Dante plní strachu dlíme,
o vrcholu spásy také sníme,
s obtíží se noha k němu nese.

I nám srdce přčasto se třese,
dravců hejno kdy kol sebe zříme,
kteří tlačí od cesty nás přímé
ve tmě nazpět v závisti a plesce.

I nám hrozným Infernem jest jíti
zápasův a muk a odříkání,
než i nám se jasné hvězdy vznítí.

A necht' záští jako démon syčí,
k nám se také krásná Paní sklání —
láska k vlasti nám buď Beatricí!

III.

Brzy přísně hromu zvukem hřímá
ve svatém a mocném rozhorlení,
tam zas řeč svou v sladké tony mění,
tak že rozkoš duši, srdce jímá.

Ale všude žezlo vlády třímá;
poznáš mistra snadno po umění —
všude soulad, nikde zmatku není,
nikde lichost, všude řeč jen přímá.

Tak psal Dante velkou báseň svoji;
co tu živlů v zápase je spolu,
a přec celck jako žula stojí.

V *Pekle* tma se děs a hrůza sletla,
Očistec — toť touha tichých bolů,
a *Ráj* zase zpěvy, zář a světla.

IV.

V době naší hlučná znějí hesla,
která snadno jako sláma zplanou,
aby jiným ustoupila stranou
a tak záhy v zapomnění klesla;

ale dosud nikdy nepovznesla
duši lidskou bédnou, utýranou,
pochybností vichrem bičovanou,
jež loďkou jest v moři beze vesla.

V také době na cestu nám svítí,
pravým světlem lidstva geniové,
kdy se všecko za fantomy řítí.

A jak Dante mijel pekla říši,
spějme, jitro vítající nové,
za ním k Ráji — k ideálů výši!

V.

Starý zápas, při tom stále nový —
vidíš jej zde na každé snad straně,
a na mysl přichází ti maně
zápas temna proti Ormuzdovi.

To se jeví Dantu poutníkovi,
kdy v dol pekla bral se odhodlaně,
i kdy vtržen v empyrea báně,
v jas a zář, jichž nikdo nevypoví.

Dřív však musil prožít ty boje,
v jejich vřavu statečně se dáti,
nežli mohl vnořit oko svoje

v moře světla, kde Bůh sídlí vezdy,
vítězně než mohl v posled psáti,
konče zpěv svůj, krásné slovo: *hvězdy!*

VI.

Beatrice! — kde jest druhé jméno,
kteréž stejně jako po staletí
v srdci našem svátek lásky světlí,
poesie leskem ozářeno!

Srdce Danta jemu zasvěceno
v nebes sféry, v zář a blesky letí,
toužíc jenom odlesk podržeti
z tvou záře, božská, svatá ženo!

S jeho jménem nerozlučna žije
povýšena na trůn za vládkyni,
a prestol ten — »*božská Komédie!*«

A když v nebi krásu její líče
symbolem ji božské vědy činí,
přece volá zas jen — »*Beatrice!*«

VII.

»Francesko, ach, cítím ona muka,
jež tě v náruč děsné smrti hnala,
tak mne k pláči bolestnému jala,
v soucitu že moje srdce puká.« —

A při tom se jistě chvěla ruka
básníková, když ty verše psala,
jež ni dlouhá doba nesmazala,
oděné ve slova libozvuká.

Nezůstane i dnes bez pohnutí,
kdo čte, co kdys nešťastné té ženě
uchystali osudové krutí.

Vidí, jak i v hrozném pekla dolu
v čisté záři stkví se nezkaleně
velký básník, velký člověk spolu.

VIII.

»Ahi, serva Italia« — — věru slova
hrozná jsou to, smělá, opravdivá;
však co lásky v nich se spolu skrývá,
jež pronesla ústa básníkov!

A by spášeť vyhnanství měl znova,
z jeho úst jen trpká pravda splývá,
z velké básně nikde nezaznívá
řeč, jež v sobě pochlebenství chová.

Vědom sobě duševní své síly,
kam jen jeho šinula se noha,
hrdě snášel osud zarputilý. —

Od pradávna tak lid vždy se choval;
na kříž hanby přibíl svého Boha
a své věstce slepě kamenoval. —

IX.

Neodkládej posvátné ty blány,
nesnadny byť s počátku se zdály —
otevřeť jen důvtip neustálý,
co skryl básník v tajné smyslu schrány.

Nejsou cetky, jež pro chvílku psány,
nýbrž runy ryté v tvrdé skály;
od věků ač beze změny stály
od davů přec všedních nepoznány.

Terciny ty mužná ruka psala,
v ně své tužby, naděje i trudy,
zemí, nebe, celý vesmír jala.

Nezvyklý nechť nyní šat je halí,
výš nás nesou nad pozemské hrudy,
z nich se na nás celé věky valí.

X.

Všední vřav kdy víc a více buší,
šípy jedem napuštěné kuje,
oběti své jimi otravuje,
konec jich že sotva mysl tuší;

tesknota kdy svírá tvoji duši,
pochybností vír kdy nejvíc duje,
strhnouti tě v sebe usiluje,
a tvé srdce nejistota kruší:

Dantovu čti velkolepou píseň,
proces ducha prodělej s ním celý.
a s tvé duše všechna spadne tíseň.

Mír a pokoj v duši tvou se vrátí,
a bys stál tu tupen, osamělý.
jako Dante užiješ hvězd pláti!

Poslední oběť na Velíze.

D ě j e p i s n á p o v í d k a.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

(Pokračování.)

IX.

U Květa na Velíze konala se na rychlo tajná porada v jeskyni, kam jenom v nejdůležitějších okamžicích se scházeli žreci z rozličných končin, aby porokovali o věcech velikého dosahu. Květ jako nejstarší předsedal. Všichni se totiž tajně sešli na kopci, a podobně přibyl i zástupce rodu Vršovcův, by vyjednával ve prospěch Kochanův. Lada nebyla do jeskyně připuštěna. Oheň obstarával Miloš, jako nejmladší člen porady.

Podál se popásalo několik koní, a sluhové dleli u nich, nestarajíce se o to, co se v jeskyni děje. Dívka by byla ráda naslouchala, ale Miloš stál u vchodu na stráži. Sám si i pro dříví docházel a byl hotov každého skoliti, kdo by se přiblížil k jeskyni. Teď by byla Květova dcera ráda s ním mluvila, jak se mu dříve vyhýbala a na každé slovo skoupou byla; ale Miloš horlivě sám obsluhoval radící se žrece. Právě kdosi dutým hlasem líčil, jak bozi jsou smetáni se svatých krbů, jak posvátné háje křesťané kácí, a víc a více ctitelé kříže se množí. Jemu odpovídal Květ, že ani zdejší krajina, ač jest v lesích přímo ukryta, nebyla ušetřena, a že kříže již kol kolem jsou nastaveny.

»A jako na vzdor jeden stojí na stezce, která na Velisův kopec vede,« ohlašoval Miloš, který zde vůkol byl dobře obeznámen.

Lada vyšla na zásep. Miloš se obrátil k děvčeti. Podepřev se o mohutné kopí, uvažoval. Zakaboněná tvář se mu pojednou začala vyjasňovati. Lada před ním jak obyčejně neutíká, naopak usmívá se naň. Tedy přece se kloní k jeho slovům, přece ho má ráda a ruku mu podá.

Miloš naslouchal, co důležitějšího se v jeskyni projednává, a spolu i pozoroval Ladu. Jak byla krásná, jak jí slušel dlouhý vlas,

a tváře se jí rděly nacheť! Kdy bude míti takovou příležitost jako teď? Ještě dnes musí daleko odtud, aby roznášel poselství nepřítomným.

Jinoch zapomněl naslouchati, ač mluvil právě nejzkušenější žrec odněkud až z hranic českomoravských, podáváje prostředky, jimiž by se úcta bohů domácích obrodila a upevnila.

Popošeď několik kroků od jeskyně, směrem k chatrči, schoval se Miloš za balvanem. Jenom jeho kopí z jeskyně bylo viděti. Kdo by také naslouchal? Služebníci se o nic nestarali, a v lese nikoho nebylo. Prochodil jej před schůzí, by se přesvědčil, nebude-li porada přerušena.

»Krásný jest den,« započal rozhovor.

»Velmi hezký,« odpověděla Květova dcera, o několik kroků pokročivši ku předu, by jí nebylo tak hlasitě mluvit.

»Snad posledně tak krásně za tohoto podzimu,« mínil Miloš.

»Zima brzy přikvačí, a pak tady tak teskno a smutno. Nikdo sem nezavítá, nikdo o zdejší horu ani nezavádí.«

»Do té doby se, Lado, mnoho změní. Tam se o tom právě rokuje,« ukázal Miloš na jeskyni, odkud jenom sporé hlasy zaznívaly.

»Mně se zdá, že bude čím dále, tím hůře. Otec jest stále zarmoucen a od dnešní porady si mnoho lepšího neslibuje,« jednak mluvila pravdu, jednak schválně tak pravila, by něco podrobnějšího zvěděla.

»A kdyby zdejší obyvatelé úplně ku křesťanství přilnuli a úctu Velisovu vykořenili, půjdeme do krajin cizích, kde posud jsou vzýváni domácí bozi —«

»Otec nikdy neopustí zemi, v níž se zrodil, ani horu, již tak miluje.«

»Doufám, že toho ani nebude třeba,« usmál se Miloš, jakoby se radoval, že ví o prostředku, který Květův život zlepší. »Jazyk můj jest vázán mlčelivostí; kdybych však mohl mluvit, potěšil bych srdce tvoje.«

»Netoužím věděti, co v tajnosti má zůstat,« na oko nevšímavě odvětila Lada; »to však mne těší, že právě zde rozhodováno o tak závažných věcech.«

Z jeskyně se ozvaly hlučné hlasy, pochvalu a souhlas řečníku projevující. Miloš se vzpomatoval, odskočil na chvíli ke vchodu. Chtěl také věděti, kdo mluvil. Také Lada nelenila. Neodešla, ale přikrčivši se, pilně naslouchala.

Za pochvalu děkoval muž neznámého jí hlasu. Pozorovala, že to byl asi vyslanec Vršovcův. Ostatní jí byli známi.

»A ručíš nám jménem Kochanovým, že nás neopustíte, že slovům svým dostojíte?« ptal se Květ vážně.

Kdosi přisvědčoval.

»Pak jsme vašimi spojenci ve prospěch bohův a této země,« volal žrec Hradištský.

»Ještě chceme věděti, jakým způsobem bude křesťanské kníže s trůnu odstraněno,« tázal se Květ.

»To se stane zde —«

Ladě bylo rychle odskočiti, poněvadž přicházel Miloš. Zvedla se pro suché, krásně žluté a červené listí. Jinoch, vida dívku dosud za balvany, nejprve se zarazil, potom však se zaradoval. Domníval se, že právě k vůli němu tam Lada počkala.

»Chtěla jsem se zeptati,« začala sama, »kam odtud pospíšíš, nebo zdali u nás ještě nějakou dobu vytrváš?«

»Musím hned na cesty. Kde začnu, nevím; ale po znamenitých pánech a vzácných osobách půjdu. Moje cesta bude výsledkem této porady.«

»Jak velikou vkládají na tebe úlohu!« zalichotila se Květova dcera.

»Všechno rád podnikám pro tebe, Lado; neboť hořím touhou, kdy se vyplní moje nejvřelejší přání.«

Slova Milošova byla dívce nanejvýše protivná; však teď vyslechla vše trpělivě. Miloš by byl pokračoval, avšak z jeskyně se pojednou ozval dunivý hlas: »Hoden smrti, hoden smrti, hoden smrti!«

Lada se třásla na celém těle. Tato slova jakoby jí do kostí řezala. Přiskočivši k Milošovi, rychle se tázala: »Co se stalo? Kdo jest smrti hoden?«

»Každý, kdo opustí zrádně víru otců svých a k novotám se přikloní.«

»A tento soud platí? —«

»Kniže Jaromír propadne našemu svatému právu, jakmile vkročí na místo —« ozvalo se z jeskyně.

»Hoden smrti!« znělo znovu z jeskyně.

Lada pozorovala, že teď mluví otec. Jeho hlasu porozuměla, i když mluvil nejtíšeji. Rozeznávala, že shromáždění na odpor se staví, podáváje některé důvody. Z úryvků silně pronesených bylo znáti, jak Květ soudruhům na uváženou klade, by nebyla vlast uvedena v nebezpečení, by Vršovci nezklamali svých spojenců, a posléze se tázal, jak míní Jaromíra odstraniti, jakých prostředků k tomu užiti chtějí?

Otázku tu zaslechl také Miloš a nyní zcela rozhodně žádal dívku, aby se vzdálila. »Porada se blíží ku konci, a mne by stihl trest, kdyby přišlo na jevo, že jsem nekonal svých povinností. Musím k jeskyni, a ty zajisté půjdeš hned domů —«

»Odpuzuješ-li mne, odejdu,« řekla dívka, odvracejíc se od balvanů. Litovala, že právě nejdůležitějších věcí neslyší. Aby nevzbudila podezření, odešla. Však po schůzi ještě nebylo. Miloš přinesl opět dříví, a z jeskyně bylo slyšeti temné hlasy až do světničky. Nejvíce mluvil Květ, a slova jeho potkávala se s odporem. Snad se mu nelíbí některé záměry. Ale hlas jeho zanikal v bouři soudruhů, kteří tentokrát nemínili Květa poslechnouti.

Posléze se všechno tišilo, a Miloš dal sluhům pokynutí, že páni jejich vsedati budou na koně. Přijeli tajně jako na hon, ale malou si odváželi kořist. Kdo co měl, uložil do Květovy komory, poněvadž poznali jeho chudobu a nouzi.

Však ještě neodjížděli. Schůze byla skončena, ale posud dleli mnozí v jeskyni. Così je zdrželo, vyvolavši spolu u všech veliké vzbouření. I Miloš i sluhové sem přikvačili. Také Lada vyběhla. Aby se tak utrhł kámen v jeskyni, jak se často zvláště z jara stalo, a někoho poranil!«

»Opravdu, to jest kříž, křesťanský kříž, jaké kněží rozdávají těm, které pokřtili.«

Dívka rychle sáhla za řadra. Kříž svůj měla na hrdle. Kdo jej ztratil? Snad Lubor . . .

»To jest poskvrněním místa posvátného!«

»Pohanou Velisovou!«

»Kříž i v naší jeskyni! A kde ležel?«

Nálezce ukazoval místo. Opravdu, tam stál Lubor. »Ale jak se sem dostal, kdo jej sem donesl?«

Všechny otázky platily Květovi. Ten byl všecek pomaten.

»Sem nikdo nepřišel dlouhou dobu. Žijeme s dcerou zcela o samotě. Jeskyně pak do včerejška byla kamenem zaklopena. Spíše by se mi zdálo, že někdo z dnešních účastníků ztratil —«

»Kříž? Pak by tady byl bídný zrádce!« rozkřikl se muž kožemi na bedrách zahalený. Ale přehlédnuv řadu účastníků, zavrtěl hlavou. Byli to téměř starci, muži dospělí, vážní a bohům oddaní. Vážili sem dalekou cestu. Všichni se ohražovali proti nařknutí, že by byli křížek nosili.

»Snad sem někdo nepozorovaně u večer vešel —«

Ale Květ vrtěl hlavou.

»Nikoho jsem neviděl ani já, ani moje dcera. V okolí pak jest známo, jaký trest by toho zastihl, kdo by z křestanů na tento kopec Velisův vstoupil.«

»Jak se tedy dostal kříž do jeskyně?«

»Na poprašku sněhovém z rána jsem pozoroval stopu lidskou,« oznamoval Miloš. »Teď si na to vzpomínám. Přišel sem, nikoho jsem nezastihl. Tedy cizí osoba zde chodila.«

»Kde byla ona stopa?« tázal se Květ.

»Dole u studánky.«

Po těch slovech se Lada rychle odstranila. Bála se, že bude volána k výslechu. Neuměla lháti a teď by snad ani přetvářkou nevyklouzla. Podřekne se, budou doléhati mnohými otázkami. Odskočila do lesa na dříví, nedbajíc, že ji otec volá a se po ní shání. Co si pohánělo dál a dále do lesa.

Před jeskyní zatím bylo mnoho rokováno a uvažováno. Posléze usoudili, že sice někdo z křestanův účastníky stopoval, však dle Milošova řízení ničeho nezvěděl. Jeskyně prohlédnuta, prozkoumána okolí, také ke studánce se vypravili, však slunce dávno zničilo všechny stopy. Tichý a klidný byl les, po lidech ani památky. I v největších houštinách pátráno nadarmo.

Zatím se účastníci porady rozcházeli na všechny strany. Odejel i vyslanec Vršovcův, a také Miloš se chystal na cestu. Sháněl se po Ladě, té však nebylo doma. Jenom s Květem se rozloučil. Starce mrzela velice událost s křížkem. Uvažoval o neblahé příhodě. Jeskyně opět zandána balvanem. Na kopci bylo obvyklé ticho, a jen havrani se slétali. Snad se domnívali, že byla Velisovi přinesena oběť, a tu že se také jim podílu dostane. Oheň plápolal dnes hodně žárně, a Květovi se zdálo, jakoby se Velis usmířoval. Stařec dlouho seděl sám nepozoruje, že zde není milené jeho dcery. Měl zase mnoho látky ku přemýšlení.

Nadcházel večer, a teď teprve šel stařec do lesa se podívat, kde jest Lada. Dívka často prodlévala v houštích, pranic se nestrachujíc dlouhých stínů, jež sosny a jedle kolkolem vrhaly. Ale dnes nadmíru dlouho prodlévala mimo dům. Krb studený, a Květ nepojedl od rána. Kde jest jindy tak starostlivá a pečlivá dívka? Nebo ho snad i ona opustila?

X.

Pohanská bohoslužba dokonávala ve vlastech českoslovanských. Křesťanství pronikalo z hradů a měst do nejvzdálenějších samot. Po venkově chodili hlasatelé víry křesťanské, jsouce podporováni rodem knížecím. Mučednická krev byla v Čechách prolita, a na zúrodněné půdě rostlo a zmáhalo se slovo Boží vůčihledě. Přemyslovci trpěli, bojovali a namáhali se pro křesťanskou víru.

Jenom žreci posud odpírali. Běželo jim o nadvládu a výživu. Dlouho se radili, uvažovali, až přece našli spojence. Lubor uvažoval o tom, čekaje, až mu Lada poví, oč se v jeskyni jednalo. Z úkrytu svého pozoroval, jak se scházeli žreci z rozličných stran, jak přicházeli tajně a podobně se zase vzdalovali.

Oznámil otci Klementovi, kam ho povinnost volá. Kněz napomínal jinocha k opatrnosti, zvláště aby na Velisův vrch nechodil, že by mu hrozilo veliké nebezpečí. Ale Lubor toho nedbal.

Také do Prahy vypraven rychlý posel. Tam asi ani tušení nemají, co se v lesích nade Mží kuje. Klement již byl s dílem svým hotov a teď se vracel po osadách, aby vrtkavé upevnil, pochybnost jiných zničil, svátosti uděloval, kázal a jinak nově obrácené křesťany utvrzoval a potěšoval. Nepotřeboval již průvodce, Lubor měl volnou ruku. Křesťané sami svého pastýře doprovázeli a ochraňovali.

Lubor se vypravil ke Kublovu a opatrně vešel do lesa. Viděl, že hrozí nebezpečí Jaromírovi, knížeti, jež tak miloval, který se ho jako sirotka ujal, do družiny své vřadil a teď vyznamenal, učiniv ho spojencem Klementovým. Lubor hádal, že se všechno kolem Přemyslovcův otáčí, když se schůze žreců také Vršovci účastnili. Přecházel zatím houštinou. Jednou rychle mu bylo uskočiti v bezpečný úkryt, když ke studánce přišel Miloš a po stopách příliš horlivě pátral. Lubor si nemohl vysvětliti, co to znamená. Že by ho Lada vyzradila, tomu věriti nechtěl. Vzpomenuv si, že to jest nebezpečný sok, otcem vyvolený manžel Mariin, měl sto chutí vyskočiti a účtovat s ním, ale vzpamatovav se, zůstal v houští. Bude jinak co nejdříve odstraněn. Vydal by se zbytečně v nebezpečí, poněvadž jsou ostatní žreci na honě na zavolání.

Odešel Miloš, a jiní se také odstranili; ale Lada dosud nepřicházela. Luborovi byla dlouhá chvíle. Jal se do starého dubu vyřezávati římský kříž s mnohými okrasami. Záblo ho, a proto chvíli přecházel pod mohutnými stromy. Nemoha se dívky dočkati, pomalu vystupoval až na vrch, doufaje, že Ladu potká. Ale všude hrobové ticho. Jenom sojky před ním s křikem litaly, a suché listí šustilo. Počalo se smrákati, a v lese bylo pološero. Luborovi bylo úzko. Ač se ani v nejtemnějších lesích nebál, ač byl otužilý a smělý, přece mu bylo smutno. Nebál se o sebe, ale o Ladu. Stojí na zapovězené půdě, ale Lubor se nelekal, spoléhaje se na svoji sílu a ostražitosť. Dovede-li však Lada ukrývati před otcem tajemství? Nepodřekne se, nevyzradí vše otci?

V takové zabrán myšlenky, pomalu vystupoval na kopec po lesní stezce, ani nepozoruje snad, kam jde a v jaké se vydává nebezpečí — — —

Neveselo bylo také v chatrči Květově. Dvě bytosti obývaly v malé světničce, však jenom sporá slova se ozývala. Květ nebyl

mnoho potěšen výsledkem porady. Rokováno bylo a usnášeno o věcech, které se poctivému a spravedlivému starci nelíbily. Proto často zasáhl do porady mocným slovem a odporoval mnohým návrhům. Za tou příčinou byl i podezříván ze strannosti, a vmetena mu ve tvář urážka, jakoby křesťany chránil a k nim se klonil. On — služebník Velisův — Květ, stařec nad hrobem! Zasmál by se tomu, kdyby řeč nebyla tak vážnou, a okamžik tak rozhodující. Kdo více se bránil nežli Květ, kde déle byl ctěn Velis nežli zde! A pro víru v bohy otecké zakusil urážky, podezření, nouzi, bídu, o trampotách a svízelech živelních na kopci ani nemluvě. A nyní ještě o něm řeč, že odpadá od víry, jejíž byl tolik let sluhou nejvěrnějším; teď musí slyšeti urážku, že křesťanům nadřazuje!

Než, ani to Květa tolik nedojímalo jako některé věci, v jeskyni pronesené a odhlasované. Tento vrch má býti památným kopcem, zde se rozhodne, která víra v Čechách nadále bude panovati. Zde veliká se odehraje událost, do budoucna daleko sáhající. Než, jakým způsobem, jakými prostředky toho bude dosaženo? Toho se vždy i nyní lekal poctivý Květ. Soudruzi jenom něco mu napověděli, však již i toho bylo dosti.

Květ se bál velkých převratů v Čechách, a ty nyní hrozily největší měrou, poněvadž běželo o změnu na knížecím stolci, a takové události nebývají bez krveprolití. A tato krev má téci i na tomto vrchu, na Velíze, krev knížecí — — —

»Otče, ráda bych se prošla ještě lesem,« ozvala se Lada:

»Již nikam nepůjdeš. Večer zde jest co nevidět.«

Dívka už učinila několik marných pokusů dostat se ze světnice. Jindy jí bylo volno kdykoli vycházeti, nyní otec jí nechtěl propustiti, stále jí něco ukládaje. Jakoby věděl, co ji pudí ven.

»Dosud jsem se nedívala, zdali oheň nevyhasl před posvátným dubem.«

To byl nejmocnější důvod k vycházce. Květ pohlédnuv na dceru, chvíli se rozpakoval, pak řekl: »Jdi, ale přijď hned —«

Lada vyběhla ven. Ustrašeně rozhlédla se kolem. Nastával večer, a ona má jíti ještě ke studánce. Aby ji tak otec hledal! Ale musí viděti Lubora. Však co mu řekne? Neví nic jistého a všechno si ještě ani v hlavě neuspořádala.

Nešla daleko. Blíže posvátného ohně jej spatřila. Byl schován za dubem a pohlížel na stezku. Oheň dohoříval, jako by jej někdo schválně byl rozkopál.

»Tedy přece jsi, Marie, přišla? Již nikdo není u vás z dnešních poradcův?«

»Nikdo, ale otec mne zdržoval doma. Snad má tušení nějaké —«

»Miloš ho navedl; ten jest všeho schopen.«

»Jaké přinášíš zprávy?«

»Ani vlas mu nebude na hlavě zkřiven. Přisahám —«

»Nic určitého vlastně nevím, nežli že byl v jeskyni kdosi uznán hodným smrti —«

»To byl náš kníže Jaromír. Ale kde a jak mu hrozí nebezpečí? Nutno zabrániti každému násilí.«

»Miloš mně bránil, abych dalších úrad neslyšela. Jenom tolik vím, že se má vše vykonati zde na vrchu v těchto lesích, a tomu otec velice odporoval.«

Lubor se zamyslíl.

»Kníže má zde býti zabit, a tvůj otec jako poctivec tomu bránil. Tak to asi bude. A kdy má býti vykonáno toto zrádné dílo?«

»Neslyšela jsem ničeho bližšího, ale dle všeho rychle bude provedeno, o čem se uradili. Tomu nasvědčuje ten chvat. Miloš vyradil, že musí hned na cesty, a také ostatní velice pospíchali. Zvláště vyslanec Vršovcův měl na kvap.«

Opět Lubor chvíli uvažoval. Nejlépe, když pospíší do Prahy.

Lada nyní pověděla zvláštní příhodu s křížem v jeskyni nalezeným, jaké vzbouření a rozhořčení to způsobilo.

»To byl křížek můj. Hned jsem ho pohřešil. Domníval jsem se, že ho najdeš.«

»Ani jsem nebyla do jeskyně připuštěna.«

»Však přece — díky Bohu — poznali jsme, co hrozí našemu knížeti a naší víře. Teď jdu, bych učinil náležité opatření.«

»To se vidíme naposledy,« zalkala dívka.

»Nikoliv, Marie; nikdy na tebe nezapomenu a splním jistě, co jsem ti u studánky slíbil.«

Lubor vzal Marii za ruku. »Pak budeš křesťankou ty i otec tvůj. Jaromír nám dá za ochranu svoji tolik, abychom měli dostatek k výživě —«

»Kéž by to už bylo!«

»Dá Bůh; modli se k Marii —«

Lubor nedořekl. Rychle uskočil za strom i s dívkou. Kdosi přicházel k dubu. Listí šustilo, větvičky praskaly, a ze všeho bylo znáti zvláštní chvat.«

»Lado, nešťastné dítě, kde jsi?« volal Květ.

»Zde, otče.«

»A proč vyhasl oheň? Kdo rozházal žhavý popel?«

Teď teprve si toho dívka všimla. Lubor to jistě udělal, aby nebyl pozorován. Oba se lekli. Jinoch chtěl tajně odejít, ale zůstal, aby vyslechl, jak vše skončí.

»Za mého živobytí se nic takového nestalo,« přímo zuřil Květ. »Dcero, co jsi to učinila! Víš, čeho žádá Velis, když oheň jeho vyhasne? Oběti lidské, a to oběti z rodiny, jejíž vinou se to stalo.«

Lubor za stromem se zachvěl strachem i hněvem. Slyšel o této krutosti, a jak byl Květ oddaným sluhou Velisovým, tak byl i toho skutku schopen, jímž právě hrozil.

»Proto jsi ze světnice vyšla, bys takovou pohanu spáchala na místě posvátném? Blesky ať zachvátí tebe, třeba že jsi mým dítětem! Chtěla jsi z domu, a teď tak dlouho venku prodléváš. Však jsem si myslel, že tě něco docela jiného ven pudí, a Miloš mne nadarmo nevaroval, abych na tebe dal bedlivý pozor. Teď jsem se přesvědčil, že nadrůžeš křesťanům —«

Nová tíseň zmocnila se Lubora.

»Rci tedy,« pokračoval Květ, »kdo to způsobil? Kdo oheň rozmetal na potupu domácího boha? Či jsou tyto stopy?«

Lada mlčela. Mohla se ospravedlniti, ale nechtěla vyraditi Lubora. V nové by upadla podezření a nebezpečství.

»Ty's to udělala a odpýkáš svůj čin.«

Stařec popadal dech. Mluvil rychle hlasem sotva slyšitelným. Ruče jal se shrabovati popel a házetí dříví na hromadu.

»Bůh Velis musí býti usmířen. Dostane oběť —« hučelo Luborovi v uších.

Stařec spořádal poněkud hromadu a naložil dříví, marně rozdmýchával uhlí. Pak poslal Ladu pro oheň do jizby. Lubor využítkovav té příhody, přitočil se v lese k děvčeti.

»Marie, musíš se mnou,« řekl rozhodně.

»Nemohu opustiti otce —« dí Lada.

»Usmrtí tě —«

»Vyvážnu-li já, vykoná ortel sám nad sebou.«

»Tomu nevěřím!«

»Znám dobře otce. Měj se dobře, miláčku můj, a modli se za mne,« upomínala dívka.

»Nemohu tě opustiti.«

»Knížeti však hrozí nebezpečí.«

Tato rozmluva vedena v největší rychlosti. Lada odskočila domů, a Lubor uvažoval. Nevěděl, co má počíti. Povinnost ho volala do Prahy, však rád by byl zůstal zde k vůli milované dívce, již hrozilo nebezpečí. Kam se odebrati, co podniknouti? Ještě mýnil Marii přemlouvati, až půjde s ohněm z chatrče. Ale Květ přišel dceři naproti. Dle všech známek byl velice rozhořčen. Nemluvil, čekaje, že doma teprve na vše se náležitě zeptá a vynese nad vinnicí krutý ortel.

XI.

Černá noc se snesla nad Velisovým vrchem. I měsíc dávno zašel za mraky. Všecko se utišilo, toliko srdce burácelo. Lubor by byl rád odešel, však cosi jej nutkalo ještě zůstat. Opatrně se plížil k chatrči.

Květ, složiv vrchní šat, přešel několikráte světnicí. Těžce od-
dychoval a časem kladl ruku na srdce. Dívka seděla u stolu, hlavu
majíc rukama podepřenou. Oheň v krbu slabě osvětloval jizbu.

Květ posléze se zastavil před dcerou. Vzprímiv se, máchl rukama, jakoby si pomáhal k řeči.

»Už vím, už vím. Zrazen, opuštěn i vlastní dcerou.« Poslední slova pronesl hlasem přímo plačtivým.

Lada prudce sebou pohnula. Pak pokrývši oči rukama, znovu se rozplakala.

»Nikdy mi ani na mysl nepřišlo, že moje dítě na starém otci se dopustí tak černého nevděku. Vychoval jsem si zínijí na vlastních nadrech.«

Květ se rozkřikl, až se to v lese rozléhalo.

»Teď budeme spolu účtovati. Postav se přede mne.«

Dříve než Lada tak učinila, Květ, za rámě ji uchytiv, postavil ji do prostřed světnice, že div nepadla.

»Mluv, s kým jsi se spojila proti svému otci? Či stopy jsou na kopci i u studánky? Miloš mne dobře varoval. Kdo rozmetl posvátný oheň rukou zločinnou? Kdo ztratil křížek v jeskyni? Mluv! Jest to křesťan, zrádce náš...«

Lada zalkala.

»Neodpovídáš? Tedy všecko pravda, co jsem řekl? Opustila jsi mne a neodřekneš se všeho, čím jsem tě vinil? Ó já bloud! Vych-

vával jsem bedlivě dítě své, jako zřítelnici oka je opatroval a chránil, o její budoucnost se staral, a ona se spojila s mým nepřítelem. Ale ne, tomu tak nebude, moje dcera se nezapomněla a otce neopustila! Odvolej všecko!»

»Otče!« — zvolala Lada zoufale.

»Rci, že jsi věrnou mojí dcerou, ctitelkou Velisovou, že mne neopustíš —«

»Jak bych tě mohla nechat samotného!»

»Zapudíš onoho muže, s nímž jsi se scházela, který se stal Velisovi nevěrným —«

»Ten se již křesťanem narodil,« vyjelo z úst dívčiných.

Květ vyskočil, jakoby ho jedovatý had uštknul. »Křesťanem se narodil! Tedy to není nikdo ze zdejší chasy, nikdo z Kublova, Říma, z Broum, nikdo z okolních samot?»

Ted' viděla Lada, že se prozradila.

»Tedy ještě větší nepřítel, nežli všichni obyvatelé zdejší? Cizinec, který sem přišel, aby uloupil starému otci jedinou dceru? Boží, proč jste na mne takovou tíhu strastí poslali?»

Stařec se chytil za hlavu a rval si vlasy. Ale v němé bolesti žůstal na krátko. Rychle se vzmuživ, křikl mnohutným hlasem: »Však starý Květ se nedá a kdyby i vlastní dítě ztratiti měl, nepodlehne! Dosud jednal s tebou otec, nyní se tě táže služebník Velisův Květ, s kým jsi se scházela proti mému vědomí? Mluv, kdo to byl?»

»Společník kněze Klementa, který zde kázal,« s pláčem řekla dívka.

»A ten tě přemlouval ku křesťanské víře.«

»Nepřemlouval, ale přesvědčoval.«

»A ty's mu věřila, ty's —«

Květ se chopil dívčina ramena.

»Nestala jsem se křesťankou, dokud také ty, otče, k té pravé víře se nenakloníš a —«

»Nemluv tak! Víš, že nikdy víru oteckou nezahladím a neopustím, jako ty, bídnic!»

»Já křesťankou nejsem,« zvolala Ladička.

»Jsi, nejsi; naklonila jsi se k nim, a již to je zrada. Což jsem ti neřekl, že toto místo jest posvátné, a kdo z křesťanů sem vkročí, že smrti propadá? Nevěděla jsi o tom? Věděla předobře, ale přece jsi jednala proti mé vůli a nedotknutelnosti tohoto vrchu. Trest, který zastihnouti měl rouhače a vetřelce, vznáší se nad tvou hlavou.«

»Otče!« zaúpěla Lada a padla před Květem na kolena. »Slitování!«

Květ se chvíli díval na dceru. Zdálo se, že v něm zápasí laskavý otec a přísný žrec. Již se nakloňoval k odpuštění a obvyklé laskavosti, ale oko jeho pojednou padlo na hrdlo Liduščino.

»Co to nosíš na krku?»

Než mohla dívka odpověditi, stařec strhl dceři s hrdla na pásku připevněný kříž. Zaúpěl, vyskočil, jakoby se zmije dotekl.

»Ty již tedy nosíš znamení křesťanské víry na hrdle? Tak jsi se již zapomněla, takovou potupu jsi uvalila na mne? Toho ti nemohu odpuštění. Buď se hned odřekneš víry, jejíž znamení nosíš, a zrádce, s nímž jsi se spolčila, nebo tě na hrdle potrestám před posvátným dubem, který byl svědkem tvé ničemnosti.«

Květ se chopil dcery a násilně ji chtěl vyvléci z jizby. Nepomáhaly prosby Ladiččiny. Počala se tedy vzpírat, a Květ napřáhl ruku. Ale v tom byl uchopen ze zadu silnou paží.

»Nevztahuj ruky na dítě, jež ničeho zlého se nedopustilo!«

Květ odskočil a vytřeštiv zrak na cizince, přísně se tázal: »Kdo jsi a co zde děláš? Jakým právem se vtíráš do našeho příbytku?«

»Abych chránil slabé a utiskované, jak nám křesťanská víra káže,« odpověděl Lubor.

»Ty jsi —?«

»Křesťan a učitel tvé dcery.«

Květ se chtěl Lubora chopiti, ale vida marnost tohoto počínání, zastavil se před cizincem.

»A ty se opovažuješ vstoupiti do mé jizby? Ty, svůdce mé dcery?«

»Jdu sem za poctivým úmyslem, a nikdo mi nemůže dokázati něco zlého. Přicházím, abych zachránil tuto nevinně utiskovanou, bych spolu zachránil — tebe.«

»Já zachránění žádného nepotřebuji! Příchodem svým špatně jsi posloužil sobě i dceři mé. Nemám tolik síly, bych na tobě vykonal zasloužený trest; však co uvidíš, bude ti dostatečnou trýzní, když tuto nevděčnici návidíš. Pak jdi a pověz všem, jak Květ ani své dcery nešetřil, aby zachoval úctu k domácím bohům.«

Otec se chopil opět Lady, by ji odvedl ze světnice.

»Ty jí neublížíš a ani vlasu na hlavě jí nezkřívíš!« zvolal rozhodně Lubor.

»Kdo mi zabrání? Což mi chcete i mé dítě bráti? Což nemám práva a moci nad svou dcerou?«

Květ se dal do jizlivého smíchu, jakoby se radoval, že našel ještě předmět, kde jest pánem.

»Nebo snad nová víra vaše ničí lásku a poslušnost dítek k rodičům?« dodal uštěpačně.

»Víra křesťanská, tento svazek lásky posvětila, a Zakladatel její příkladem ji utvrdil; ale tato víra také zapovídá rodičům děti bez příčiny, z pouhé zlovůle trestati, trýzniti a jim ubližovati, tato víra ukládá nejen dětem povinnosti k rodičům, ale i rodičů k dětem.«

»Já se však vaším učením nemíním řídit nikdy, a co jsem uznal za dobré, vykonám hned.«

»Nevykonáš; jsem tvé dcery obrancem!«

Ale Květ odstrčil Lubora stranou.

»Pak tě tvoje dcera musí opustiti, neboť zde není životem jista.«

»Zde ti to povídám před bůžky domácími, že ta, která zradila víru oteckou, která se družila k mým nepřátelům, která zničila mé štěstí rodinné, teď na usmířenou musí zhynouti, by se Velisovi dostalo oběti a dostiucínění.«

»Jaká to zpozdilost, jaká převrácenost! Tak ctíte bohy své? Záhubou lidskou? Kde jest rozum tvůj, rozum vážného Květa, zkušeného starce? Čím jest naplněno srdce tvé, kam se poděla láska tvá? Neučiníš zlého dítěti, poněvadž nezůstane s tebou pod jednou střechou, dokud nezmoudříš a víru křesťanskou, víru pravou nepřijmeš.«

»Ať rozhodne Lada, ať poví, koho chce následovati, mne, otce svého, nebo tebe —«

»Otče!« zvolala dívka. »Já tě neopustím.«

»Tedy hled',« usmál se spokojeně Květ. »Moje dcera se posud tak nezapomněla, by mně vypověděla poslušnost; ona také ví, že za každým hříchem jde — trest, že úcta Velisova musí býti udržena, i kdyby život ztratila.«

»Ty tedy volíš nesmyslný trest smrti?« zalkal Lubor.

Lada dlouho zápasila. Pak řekla: »Vím, co mám činiti. Jako dcera musím poslouchati otce, však pro boha Velise život obětovati nejsem povinna.«

(Pokračování.)

Slovanské studie.

K 25. jubileu dobročinného slovanského spolku.

Píše FRANT. ŽÁK.

(Pokračování.)

Ne se nemýlím, toho důkazem jest pověstný slovanský sjezd, který dal právě tomuto spolku vznik, a zpráva o jeho činnosti znovu nám to potvrdí. Sjezd konal se, jak známo, r. 1867. v Moskvě, kdež pořádána byla etnografická výstava ruská. Na návrh Popovův přidán k ní byl i oddíl všeslovanský, a k účastenství pozváni jsou všichni Slované. Mělt tedy v první řadě býti vědecký a národnostní, ale že při tom nezůstalo, o tom vypravují nám Rusové sami. Istomin ve své zprávě slovanského dobročinného spolku námi již citované, o sjezdu tom n. p. píše takto (str. 9 a 10):

»Jedenáctého května, na slavný všem Slovanům svátek svatých apoštolů slovanských, Cyrilla a Methoděje, konala se slavnostní bohoslužba, která vyznamenávala se neobyčejným účastenstvím zástupců všech slovanských národů. V chrámě bylo lze viděti Srby a Bulhary, kteří s námi zachovali si svatý odkaz apoštolů slovanských, víru pravoslavnou (!), katolíky a protestanty: Chorváty, Slovince, Moravany, Čechy, Slováky a j. Mnozí z nich přítomni byli vůbec poprvé v životě svém takové slavné bohoslužbě slovanské. A ovšem byl to slavný historický okamžik — tato jednomyslná přítomnost všech slovanských národností na slavnostní bohoslužbě v památku pevných sjednotitelů a učitelů světa slovanského, konané v chrámě veliké pravoslavné a slovanské říše, v residenci jediného ve světě pravoslavného císaře a slovanského krále. Od smrti prvního slovanského arcibiskupa Methoděje žádná pravoslavná arcibiskupská bohoslužba v jazyku slovanském neshromáždila vyslanců všech slovanských národností. Pochopitelně, že všichni byli v hloubi srdce pohnuti při čtení sv. Evangelia, jež končilo slovy: A bude jeden ovčinec a jeden pastýř.«

Máme za to, že slova ta jsou dosti jasna a že aspoň v ohledu náboženském nepotřebují výkladu; ostatně setkáme se s nimi ještě častěji, a to ve formě ještě zřetelnější. Ze skrývají i moment politický, neupřel nikdo, kdo jen poněkud ví, jaký význam má slovo »pravoslavný« v ústech ruských, u něhož pravoslavný, slovanský a ruský

jsou jedno a totéž. Na důkaz uvedli bychom nejraději celou stat Aksakovu: »o vzgljadach obščestva a mjerah pravitelstva, nėsoglasnych s zdravym ponimaniem pravoslavija.« ¹⁾ Uvedeme aspoň několik slov. Dí: »Ruský život tak se utvářil, že pravoslaví jest nejmohutnější prostředek porusování,« a dále dí: »Pravíme-li, on náš, ruský — chceme říci, že on pravoslavný; když Němec chce dokázati, že on ruský, on opírá se na to, žeť pravoslavný.« Podobných míst lze uvésti nescíslné množství. Že by v nich politického momentu nebylo, nikdo asi tvrditi nebude.

Ačkoliv to nepatří zrovna k věci, nemůžeme zde nepoukázati, na to, jak myšlenka o slovanské církvi, vyjádřená ve slovech svrchu uvedených, příčí se dogmatice, ovšem i pravoslavné. Nebo poslední slova z Písma o jednom pastýři a jednom ovčinci nevztahují se jen na Slovary, ale na celý svět a nemají tudíž v uvedeném místě smyslu. Spisovatel snad ani sám neznamenal, že těmi slovy sám upírá církvi pravoslavné, chtěje ji míti jen slovanskou, vlastnost obecnosti, katolickosti. Národní církev slovanská nemůže býti církví obecnou, jakou zřídil Kristus. Na to poukázal velmi dobře i Rus jeden, Vladimír Solovjev, syn známého věhlasného historika ruského. Když byl šířeji o tom promluvil a poukázal na národní a státní ráz církve ruské, dí: ²⁾ Odpovídá-li obraz takový pravé ideji církve Kristovy? Ne-li, není naše církev již církví Kristovou. Co jest tedy? Instituce státní, která slouží zájmům státním a disciplině mravů. Vlastně celý zmíněný spis jest důkazem, že církev jen ruská a pravoslavná nemůže býti církví obecnou, Kristem ustanovenou.

Z těchto slov také opět jest patrno, že otázka slovanská, jakmile přioděna byla rouchem pravoslaví, jest zároveň otázkou politickou, vládní otázkou ruskou.

Soudíme, že zmíněná slova o jednom ovčinci a jednom pastýři měla dojem činiti na ty, o nichž bylo lze předpokládati, že dogmatickým meditacím se neoddávají, že jim o čistotu dogmatické pravdy nejde, ale že jediné slovanské vědomí ovládá duši jejich. Ale pak nebyla důstojná a zakládala se na klamu, kterým národnost slovanská a pravoslaví se stotožňují.

To, co jsme dosud pravili, stačí tuším dostatečně, abychom charakterisovali otázku slovanskou ve smyslu ruském a pravdivost svých názorů opodstatnili.

Výsledkem sjezdu slovanského bylo utvoření slovanského dobročinného komitétu v Petrohradě, který později změnil se ve spolek samostatný. Týž stal se reprezentantem slovanské myšlenky v tom smyslu, jak jsme jeho genesi vyvodili. Jako členové sjezdu byli přijati cárem, čímž sjezd nabyl ještě většího charakteru politického, tak i spolek později přešel pod úzký dozor vládní, čímž i on ztratil brzy charakter volné slovanské vzájemnosti a stal se tím, co jsme pravili, realisováním slovanské otázky jako politické otázky ruské.

Udržeti se však na této výši nemohl. Po krátkém znamenitém vzplanutí v letech turecké války klesal, až stal se misijním spolkem pravoslavným a ruským pod dozorem vlády. Z posledních let zvláště není nám mimo oslavu Cyrillo-Methodějskou o něm znám skutek,

¹⁾ Polnoje sobranie sočiněnij Aksakova díl IV. p. 58 sq.

²⁾ l'idée Russe p. 27.

který by svědčil o vyšším ideálu. Ale tak musilo se státi. Byly to fantasie několika nadšenců, nebo lépe snad fanatiků. Slované, kteří nejsou k Rusku vázáni svazky dynastickými, brzy poznali cíle tohoto spolku a ochladli v lásce k němu. My Čechové ostatně, jak známo z nedávné ještě polemiky s slavjanofilem Lamanským, byli jsme vydáni germanisaci nebo aspoň opuštění sami sobě. Patrně pro nás neplatí vychvalovaná slovanská vzájemnost spolku; jsme příliš daleko a od slovanstva odtrženi ze všech stran, i nemůžeme býti dosti příhodně ve svazku Slovanů, na něž vztahuje se ruská slovanská otázka. I to jest, tušíme, důkaz pro ruskopolitické snahy spolku.

Tak rozuměl tomu i turecký sultán. Největší energie a činnost spolku obracována byla na východ k jižním národům slovanským na Balkáně, dříve proti Turecku, nyní proti jezuitské propagandě charakteru internationalního, jak dí zpráva do slova. Jak se sultán této činnosti bál, toho důkazem, že dříve již, než vypukla válka, dal Slovanům na jihu úplnou i náboženskou i národnostní svobodu, tak že válce, která po tom přece vypukla, podkládají nepřátelé Ruska motivy jiné než osvobození Slovanů.³⁾

A přece nemělo Rusko těžiti z obětí svých, jež Slovanům na jihu přineslo s obětavností ode všeho světa uznanou, obdivuhodnou. I balkánským národům slovanským samostatný a neodvislý vývoj stal se milejším, nežli ideal slavjanofilsky o »jednom caru a jedné církvi.« Záslouhou Ruska vztýčen byl sice opět kříž Spasitelův na Balkáně, a zásluha za to, za co katolíci kdysi po století bojovali a v milionech krváceli, patří jemu, ale daleké idealy ruské slovanské otázky ukázaly se zároveň právě po šťastném ukončení války nemožnými a nesplnitelnými na vždy, poněvadž nastoupila práva a protest ostatních národů evropských.⁴⁾ S ní ovšem i východní otázka stala se na vždy nesplnitelnou.

Tolik o ruské slovanské otázce a vzniku z ní slavjanofilství ruského a s nimi i slovanského dobročinného spolku.

Než, vraťme se již k tomuto.

II.

Tento spolek konal loni, jak jsme již pravili, jubileum svého pětadvacetiletého trvání. Spojeno bylo s okázalými slavnostmi. Dříve nežli podáme krátký obraz jeho činnosti, chceme věnovati pozornost těmto slavnostem. Přidržíme se věrně referátu, který nám o nich podává oficielní a zajisté hodnověrný církevní žurnál Petrohradské duchovní akademie »Cerkovnij vjestnik«,⁵⁾ přidávajice k němu tu a tam své poznámky. Některé zprávy budou podobny těm, které jsme již podali; avšak nemůžeme jich opomenouti, jsou svědectvím, jak ještě dnes oficielní kruhy církevní, a s nimi i veliká část obecnstva pohlíží na slovanskou otázku a representanta jejího, sv. petrohradský slovanský dobročinný spolek.

»Den 11. května,« píše zmíněný časopis, »jest svátek sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Metoděje. Tyto schůze spolku bývají sice

³⁾ Bezstronny: Okrucieňstva Moskali p. 121 sq.

⁴⁾ Leroy-Beaulieu La France, la Russie et l'Europe, p. 63, 82 sq.

⁵⁾ r. 1893. str. 309 a sqq.

vždy četně navštěvovány obecnstvem, žádoucím slyšeti vroucí řeči slavjanofilů a potěšiti se (uslaždatsja) slovanskými hymnami, avšak schůze 11. května tohoto roku byla ještě slavnostnější a četnější. Obrovský Dvorjanskij sál byl naplněn obecnstvem, nescházel zde representant ani jediného slovanského kmene. I každý skoro stav byl zastoupen, nejčetněji ovšem duchovenstvo s arcibiskupem Antoniem v čele.«

Že hlavně četně přítomno bylo kněžstvo ruské, jest přirozeno. Jak nám citovaná již zpráva Istominova o spolku vypravuje, má spolek právě mezi kněžstvem neobyčejně mnoho členů. Téměř všickni biskupové a veliký počet kněží jsou jeho přispěvateli. Vytýkati toho jim nelze. Nebo má-li spolek za hlavní cíl propagandu a ochranu pravoslavi, k čemuž on zřejmě se hlásí, dlužno se stanoviska pravoslavného ruské kněžstvo jen chváliti za jeho horlivost na poli činnosti misijnářské. Leda by bylo lze namítnouti, že my katoličtí Slované jsme již křesťany. Ale pak neměl by se spolek jmenovati »dobročinný« spolek slovanský, ale spíše »pravoslavný dobročinný spolek ruský.« Zmíněný již spisovatel zprávy o činnosti spolku to asi sám cítil, a proto jeho slova (str. 36.), že hlavní charakter spolku jest dobročinnost k Slovanům, a že jest nepochitický (?), třeba považovati asi za omluvu. Nepovažujeme dobročinnost spolku za cíl, ale za prostředek k cíli, a na důkaz uvádím zatím slova téže jubilejní zprávy Istominovy na str. 64., kde nařiká na historické se utvoření politických poměrů na Balkáně, dokládaje, že spolek nepřestane ve svém dobročinném působení v »tom přesvědčení (v polnoj uvjerenosti), že tyto žertvy nebudou marny, ale že důstojně oceněny budou opravdovými syny slovanského plemene.«

Slovanským jmenuje tu i »cerkevnij vjestnik« tento spolek nejen proto, že má účel, pomáhati Slovanům, ale také proto, že spolek má ráz církevní, klerikální, kterýž pojem u Rusů, jak jsme již pravili, mylně kryje se s pojmem »slovanský«. I v očích jeho Čech teprve tehdy stává se plným Slovanem, přijímá-li obřad řecký. Tento naivní názor jest prý i u pravoslavných Bulharů a Srbů všeobecný.

Než vraťme se k jubileu. Slavnostní schůzi zahájil předseda spolku N. P. Ignatěv. Ve své řeči podal krátký přehled činnosti, o níž nížeji bude řeč. Právě asi takto: Začátek sv. petrohradskému slovanskému dobročinnému spolku dalo úzké sdružení se slavjanofilů A. S. Chomjakova, J. V. a P. B. Kirjejevských, J. T. Samarina, T. J. Tjutčeva, K. S. a J. S. Aksakovů. Studující rodnou vlast naplnění byli vroucí láskou k celému Slovanstvu. V letech šedesátých názory a ideje jejich rozšířily se mezi velmi mnohými. Nabyli přesvědčení, že zdárné studium Ruska nutně musí býti spojeno se studiem všeho slovanského světa. Se vzájemným poznáváním rostlo i sblížení. Na konec musilo ovšem vésti k poznání bojů, potřeb a tužeb slabších a k udílení jim pomoci mravní a materiální. Tak počaly slovanské spolky. První takový vznikl v Moskvě r. 1858., pak v Kijevě, Oděse a Petrohradě. Tento povstal takto: V roce 1867. konán v Moskvě první slovanský sjezd; když v Petrohradě zvěděli o příjezdu Slovanů, činili tamější členové moskevského slovanského spolku přípravy k důstojnému jich přivítání. Tak povstal komitét, z kterého za rok Lamanským utvořen oddíl moskevského dobročinného spolku. V roce 1877. přetvořil se ve spolek samostatný. Oddíl onen jmenoval se »sv. petrohradský

dobročinný slovanský komitét,« nový samostatný spolek »sv. petrohradský slovanský dobročinný spolek.« Trvá dosud a loni slavil své pětadvacetileté jubileum. Největší činnost rozvinul spolek za doby srbsko-turecké války, při kteréž příležitosti idea slovanská nejsilněji pronikla do ruského národa.«

I nynější předseda tudíž vydává spolek za dítě oněch slavjanofilů, které v první části své studie jsme posoudili šířeji, pověděvše, že otázku slovanskou nejvíce vypěstovali, ale že zároveň učinili z ní otázku klerikálně pravoslavnou s nesnášlivostí přímo odporující a kromě toho i otázku politickou svým stotožňováním ruského pravoslaví a náboženství, a tak přivedli ji k pádu, ne-li celou otázku slovanskou, tož aspoň representanta jejího slavjanofilského — slovanský dobročinný spolek.

Následoval pořad řečí, které všechny nesly se ideami slavjanofilů. Tak profesor Bjestužev-Rjumin vzpomenuť zesnulého Kojaloviča, tohoto »tverdago stojatělja za russkoje djelo«, a p. Zvláštní nadšení vzbudila řeč hraběte Ignatěva, který, jak dí náš žurnál, dotekl se nejvnitřnějšího života spolku, totiž jeho nejužšího spojení s pravoslavnou církví. Právil: »Základem rozumo-mravního života jak jednotlivce tak i celého národa musí býti křesťanství, dané nám nejčistším způsobem v pravoslaví, jež svatou Rus založilo, v těžkých dobách utvrdilo a s ruským národem srostlo. Všichni ti, kteří jsou přívrženci Církve a pravdy pravoslaví, jsou našimi přáteli, jsou mravními členy našeho spolku. Vidíme ve svých řadách všechny pastýře a veliký počet kněžstva, a naše schůze konají se pod předsednictvím prvních pravoslavných arcipastýřů. Avšak jsouce sami především rozhodně pravoslavnými, proniknutí jsme zároveň křesťanskou láskou a snášlivostí k našim jinověřícím bratrům a zveme k sobě každého, kdo bez znásilňování svého svědomí chce býti naším skutečným bratrem. Pod naším praporem Cyrillo-Methodějským, který učinil slovanským národům možným, aby poznávati a vyznávati mohli křesťanství ve srozumitelném každému Slovanu jazyku, měli by se ale bez výminky sjednotiti všichni Slované všech plemen. My srdečně želíme a zarmucujeme se nad těmi rodnými po krvi, kteří zapomněli na odkaz sv. Cyrilla a Methoděje, opovrhli tím čistým pokladem víry, který sv. apoštolové slovanští z východu i jim přinesli, a učinili se tak nevědomky slepou zbraní politické intriky, která ustavičně zle smýšlí proti Slovanstvu a jeho jediné záštitě — Rusku.«

Jak patrné, jest i tato řeč čistě duchem slavjanofilů prosycena. Dovolíme si k ní učiniti jen dvě poznámky. Předně není pravda, že Rusko a zvláště slavjanofilé jsou tolerantní k jiným vyznáním. Každý téměř slavjanofil ruský jest zosobněním pravoslavného fanatismu. Něco na důkaz jsem již uvedl z Aksakova; z Chomjakova uvedu mnohé při jiné příležitosti. Ostatně nikdo asi neodvážá se tvrzení tomuto odporovati. Že Rusko vůbec jest nejméně tolerantním státem evropským, to také nepotřebuje důkazů. Ať jen si někdo přečte knihu »Kartka z dziejin kościola katolickiego w Rosyi«, a uvidí, kolik set katolických kostelů bylo zrušeno, zavřeno nebo v pravoslavné proměněno. V úvodu této knihy, dí spisovatel, že vůči Bulharům a Srbům Turci byli tolerantnější, nesáhající jim nikdy na víru a národnost. Rusko Poláky prostě rusofiluje a pravoslavuje. Uvedli jsme autora polského, kterým ovšem ne vždy lze věřiti. Uvedeme na důkaz tedy Rusa. Solovjev ve

zmíněném již dříve svém⁶⁾ dí, že tato rusifikace jest vraždou a ještě tyranštější zničení církve uniatské na Rusi že jest pravý národní hřích ruský. A Leroy-Beaulieu, tento výtečný přítel ruský, praví totéž. Týž píše v citovaném námi již dříve: ⁷⁾ »Největší hanbou Ruska jest nedostatek svobody svědomí. O tom pak mluví v celé kapitole. Jako další důkaz, že Rusko není nábožensky tolerantní, mohli bychom uvést jeho zákon o smíšených manželstvích, zákaz, že katolický kněz nesmí bez ministerského dovolení vůbec tam vkročiti a j.; avšak není toho zapotřebí. Každý ví, že podobná slova, jako pronesl Bjestužev-Rjunim, naprosto jsou nepravdiva.

Za druhé není pravda, že bohoslovecký jazyk ruský jest všem srozumitelný. Nejen že jest nesrozumitelný neruským nám Čechům a p., ale on jest nesrozumitelný i Rusům, kteří se mu ve škole neučili. Učí se bohoslužebnému jazyku, toť nejhlavnější předmět obecné farní školy ruské, jak sám p. Pobjedoroscev o tom vypravuje.⁸⁾ I rozumí obyčejně církevnímu zpěvu a církevním modlitbám jen ten, kdo školy navštěvoval. Takových, kteří nejsou analfabety, jest na Rusi tuším, jen asi 29 procent.⁹⁾ V městě, jakým jest Petrohrad, jen asi polovina školou povinných dětí školu navštěvuje, jak nedávno žaloval týž církevní časopis.

Nejsme ovšem proti slovanskému bohoslužebnému jazyku, naopak z té duše, kdyby lze bylo, bychom mu přáli, ale proti tomu musíme vystoupiti, aby užívalo se proti nám nepravdy jako zbraně. Mylný názor o srozumitelnosti církevního jazyka jest i u nás dosti rozšířen.

Dále pronášeny byly řeči i od cizích Slovanů. Z nich zvláštní vroucností vyznamenávala se řeč jistého istrijského redaktora, bývalého latinského kněze. Uvedeme něco z ní nížeji. Kníže Nikolaj černohorský a srbský král Alexandr I. vyznamenali hlavní činitele spolku řády; tak protojereja Želobovského, Palmova j. Oba ovšem jsou spolku velikými díky zavázáni, vykonat pro ně skutečně mnoho, nesmírně mnoho. Ignatěvu darován byl zvláštní obraz sv. Cyrilla a Methoděje, při němž sbor pěvců pěl hymny sv. apoštolů Slovanstva. Za čestné členy spolku zvoleni byli jeden biskup, metropolita Palladij a mnoho kněží.

Telegramů přišlo také hojnost ze všech končin slovanských. Tak předseda spolku »religiozno-nravstvenago prosvješčenijsa (vzdělání) v duchu pravoslavné církve« poslal adresu, ve které přeje, aby spolek působil dále platně v šíření pravoslavné pravdy, odpomáhal chudině, pomáhal osvobození Slovanů, dával vzdělání slovanským synům a dcerám ve prospěch otčiny, a vůbec šířil ideje slovanského sjednocení po víře. Síla ta, která toto sjednocení ku konci přivéstí s to jest, toť pravoslaví. Toto hlásá a šíří naše církev. Pravoslaví založilo sv. Rus, mohutné a veliké císařství. Pravoslaví ještě dnes jest jeho silou a jest podmínkou mohutnosti a osvěty Rusku a všem slovanským plemenům a národům. Ono zachránilo Rusku život duchovní, a ostatním Slovanům život politický. »Naopak,« dí adresa do slova, »dobrovolné nebo nedobrovolné odstoupení od pravoslaví i národů velice mohutných (jako Poláků) mělo v zápětí ztrátu politické samostatnosti, jiným ztrátu národního bytu vůbec. Není-li to krásné svě-

⁶⁾ p. 32. a 33.

⁷⁾ III. t. p. 656.

⁸⁾ Otčet 1888—89. str. 361.

⁹⁾ Cerkovnij vjestnik 1893 p. 780.

dectví, že v pravoslaví jest zdroj Slovanství, zdroj silný dost, aby zachoval národy slovanské v boji za duchovně-mravní celost a nezávislost v boji se silným a vysoce kulturním světem románsko-německým?»

To jsou slova adresy.

Že pravoslaví má jistou mravní sílu, jest pravda. Má ji každé křesťanské náboženství, tudíž i ono. Ano, pravoslaví jako vyznání katolicismu nejbližší a na lid smyslovostí zvláště působící mohlo by míti vliv neobyčejně veliký, kdyby mělo neodvislé auktority. To však, co adresa mu přikládá, není pravda. Že Polsko ztratilo proto svou národnost, že odpadlo od pravoslaví? Což byli kdy Poláci pravoslavnými? Nikdy jimi nebyli. A tvrdíme, že právě proto, že jimi nebyli, zachovali si národnost. Malorusové byli také zvláštním kmenem slovanským. Jsou jim v Itálii ještě dnes. Také v ruských Malorusích žijí ještě idee a snahy samostatné, velkoruským protivné. Vláda přes tu chvíli má s nimi proto práci. Ale že přece splynuli s velikým Ruskem v jedno a přes některé zvláštnosti ztratili svůj vlastní národní byt, to děkují Rusku a pravoslaví. Podobně by se bylo stalo i Polákům, kdyby byli pravoslavnými. Jedině jejich katolicismus zachoval jim národnost, což při blízké slovanské příbuznosti mnoho znamená. Ztratili ovšem samostatnost politickou, ale násilím. A právě pravoslaví jim ji vzalo, a jak dějiny poučují, dokonce ve spolku s Germány.

A jak dále pamatujeme, byl to jistý český liberální list, Rusku příznivý, který konstatoval, že v krajinách pobaltických právě pravoslaví nekladlo dosti odporu návalu německého protestantismu. Balkánští národové pak nemohou uváděni býti za příklad, poněvadž mezi Turky a křesťany jest propast příliš veliká, než aby mohla vymizeti i stoletími.

Že dnes pravoslaví má mohutnou sílu národnostní, rádi připouštíme, ale katolicismus se jí vyrovná.

Také toho neupře nikdo, že adresa jest politická; každá její věta to praví.

Adresa končí slovy: »Nechť tedy žije pravoslaví v srdcích a v životě slovanských národů! Ať šíří se mezi nimi přesvědčení, že jen pravoslaví jako jediná víra všech Slovanů přivede je k duchovně-mravnímu sjednocení, tak aby mohli bratrsky žíti a sobě navzájem jsouce jedné víry si pomáhati. Ať i nynější činitelé spolku jako jejich předchůdcové jsou přesvědčeni, že k vítězství pravoslavné pravdy vede učená, osvětová a dobročinná služba Ruska — v osobě slovanského spolku — našim bratřím, Slovanům.«

Celá tato adresa jest nám velice proti mysli. Nevytýkáme jí touhu po pravoslavné propagandě, ale prostředky a důvody, na niž ji staví. My katolíci mluvíme v podobných případech zcela jinak.

Z cizích telegramů vzbudily nadšení pozdravy z Černé Hory od knížete a metropolity. Kníže jest v kruzích slavjanofilských vroucně milován a právem považován za »spanilého sokola« mezi všemi knížaty slovanskými, jak totiž referent náš se vyjadřuje. Děkoval v něm hlavně za dobrodiní Černé Hoře spolkem a carem prokázané. Celkem zdá se nám býti dosti střízlivým.

Ze Srbska poslal telegram sloup tamější pravoslavné církve a ideí slovanských, metropolita Michael, v němž vzpomíná hlavně dobrodiní Srbsku za války s Turky prokázaných. Pravoslavnému charakteru

spolku přeje ovšem vše a vyslovuje přání, aby v něm spolek i na dále setrval.

Také slavný biskup Strossmayer poslal blahopřejný telegram spolku, jehož jest čestným členem. Týž nebývá vždy od časopisu, jakým jest církevní věstník chválen, ač jeho slovanské smýšlení tak jest veliké, čisté a známé; jeť biskupem katolickým. Ale tentokráte telegram jeho i slovanským spolkem přijat byl prý vlídně. Že on tak známý, uvádíme slova jeho celá. Psal: »Ochotně sjednocuji se se slovanským spolkem na jeho slavnostech. Žel, že vysoké stáří a zdraví slabé nedovolují mi dalekou cestu. Celý, se všemi myšlenkami duše a srdce jsem mezi vámi, v naději, že Bůh žehná vašemu ušlechtilému spolku k další činnosti. Přátelsky a srdečně pozdravuji spolek, díky mu vzdávaje za pomoc, kterou již mnohým z mých krajanů prokázal.«

Pověst Strossmayerova jako velikého Slovana ďakovského by byla zajisté neutrpěla, kdyby byl i telegram spolku s tak výslovnou tendencí pravoslavnou neposlal. Že tak učinil přece, svědčí o ideální duši, kteráž nad úzkoprsými a sobeckými snahami ruských slavjanofilů pozvedá se až k ideálnímu vrcholu myšlenky slovanské vzájemnosti na základě svobodného vývoje jednotlivých plemen. Projev jeho ukazuje, jak čisté, jak vznešené jest jeho pojmání slovanské myšlenky, z které ruští její představitelé chtějí činiti a činí nebratrskou zbraň a prostředek k domácímu užitku. Strossmayer jest patrně větší Slovan než slavjanofilé. A tento vznešený názor slovanskosti čerpal z katolicismu. Ovšem ne tak hned každý jest s to, aby učinil podobně.

Mimo uvedené již telegramy přišel pozdrav z Prahy od Dr. Vašatého a jiných, z Chorvatska, Slovenska a jiných zemí slovanských. Zvláště hluboce procitěný, dí naše oficiální zpráva, byl projev ruských Haličanů (Rusínů), těchto nejnešťastnějších bratří slovanských, trpících všemožných útisků jedině proto, že jsou nejbližší i po jazyku i krvi k staršímu bratru slovanských národů — k národu Ruskému. Rusíni vzpomínají v něm všech hlavnějších činitelů spolků, uznávajíce se za syny »červennoj Rusi«. Píší, jak právě jim v jejich osudném stavu potřebí jest pomoci, za kterou prosí a vyslovují přání, aby spolek zachoval v paměti těsnou jejich vlast, to věčné dědictví »Vladimírskoj Rusi.«

Že sjezdu osobně účastnil se i redaktor jistého istrijského listu, Jagič, bývalý latinský kněz, že mluvil a že řeč jeho byla vítána horoucně, již jsme pravili. Stůžtež zde některá jeho slova, »Chorvaté a Slovinci, kteří napřed přijali křesťanství od slovanských apoštolů, sv. Cyrilla a Methoděje, »pozbyvali znenáhla pod nátlakem latinstva svého národního náboženství a konečně upadli pod vliv a vládu církve západní. Jinak ani také býti nemohlo. Ale co bylo naše rodné, to se jim musí opět státi. Vyvrátiti ho cizí vlivy přece nemohly, ani nátisky nynějších latinizátorů. Nátisk ten vzbudil jen nový odpor mezi lidem, kterýžto nyní všeobecně pocituje potřebu vrátiti se k drahé svatyni, k bývalému Cyrillo-methodějskému odkazu. Jen tehdy, až ve všech kostelích západních Slovanů rozléhati se bude bohoslužba ve staro-rodném jazyku, my budeme u cíle svatého ideálu: jedno stádo a jeden Pastýř v pravdivém smyslu křesťanského učení. Mimo náboženské sjednocení musíme my jižní a západní Slované za úkolem náboženským i osvětovým nutně voliti jako zbraň ten živý jazyk ze všech slovanských nářečí, který nejbližší jest praroditelskému jazyku, nejvíce roz-

šířen, bohat a vzdělán. Takovým jazykem může býti po mínění všech slovanských auktorit jediné jazyk ruský. Hle, náš náboženský a kulturní úkol, hle, náš program! Tak musí býti náboženské a kulturní sjednocení provedeno stůj-co stůj.« Tak mluvil Jagič. V další řeči vykládal, že v těchto snahách není ani stínu politiky, ani stínu snah revolučních. Pochybujeme velice, že by naši čtenáři byli stejného s ním mínění!

Tak daleko nešel žádný, jako tento bývalý latinský pater. Že vzbudil mezi slavjanofily nadšení, jest ovšem pochopitelné.

V jeho řeči nalézáme opět ono nepravdivé stotožňování a zaměňování pojmů pravoslavi a liturgického jazyka s národností. Také myšlenku o jednom ovčinci a jednom pastýři, s kterou již na slovanském sjezdu jsme se sešli, nalézáme opět. Tam jsme mínění své o ní pronesli. Zde dovolili bychom si jen otázku, kdo tím »pastýřem jediným« má býti? Snad car nebo oberprokurator sv. synoda? Kristus Pán nemůže jím býti, nebo ten nebyl Slovanem, a jest pastýřem jediným všech křesťanů celého světa.

Než, dosti již. Rádi věříme, že takovým způsobem byl průběh slavnosti velice animovaný. Referent církevního vjestníku končí svůj referát významnými slovy: »Dejž Bůh, aby toto mužné a dobré smýšlení Slovanstva trvalo a sílilo. Až dosáhne jistého stupně rozkvětu, stanou se přání a tužby přátel a činitelů slovanského dobročinného spolku skutkem samy sebou, stane se sjednocení slovanského světa.« My v tuto víru ovšem nevěříme, aspoň ne tak, jak si to slovanský spolek představuje: »jeden ovčinec a jeden pastýř« nebo »jeden slovanský car, jedno slovanstvo.« Ostatně pochybujeme, že by spolek v její realizaci skutečně ještě dnes věřil. Může býti, že pojímá i takovými slovy slovanskou otázku jen ve smyslu náboženském »o jednom pastýři a jednom ovčinci«. Dnes smýšlení jiné jest utopií.¹⁰⁾

(Pokračování).

Stoleté památce Řehoře Volného.

Příboře na Moravě narodil se největší místopisec moravský Řehoř Volný dne 20. prosince r. 1793. Na uctění stoleté památky narozenin topografických bude v Příboře zřízen pomník, na nějž sbírá družstvo, jehož pokladníkem jest p. farář J. Opetz. Volný byl členem řádu sv. Benedikta v Rajhradě a zemřel tam dne 3. května r. 1871. V letech 1821—1842. působil jako profesor dějin všeobecných na lyceu Brněnském, napsal dobré práce historické, ale největšího jména došel monumentálními, objemnými spisy místopisnými, kterými patří mezi nejzasloužilejší pěstitele dějepisu a místopisu moravského. Prvé dílo Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert von Gregor Wolny vyšlo v letech 1835.—1842. v Brně o šesti dílech dle 6 krajů moravských; nejprve

¹⁰⁾ Leroy Beaulieu op. cit. díl I. p. 99.

byl popsán kraj Přerovský (nyní Novojičínský), pak Brněnský (dvě oddělení), Znojemský, Uhersko-hradištský, Olomoucký a posléze Jihlavský, k němuž přidány »Mährische Enklavuren im Tröppauer Kreise.« Všechno obsáhlé to dílo má 4321 stran, na konci jsou dodatky a opravy a seznam všech panství a míst, který sám má mimo to 68 stran. Dílo jest věnováno proslulému vlasteneckému pánovi moravskému, hr. Ant. Bedř. Mitrovskému z Mitrovic a z Nemyšle, který Volného účinnivě podporoval. Jakkoli má práce tato vady a nedostatky, které jednotlivec nemohl překonati, zůstává přece trvalým pomníkem námahy a pílě nesmírné.

Druhé proslulé dílo Řehořovo jest *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften* durch P. Gregor Wolný. Dílo toto jest nejlepší jeho práci; pracoval o něm ve svém klášteře; vydáno bylo v Brně v letech 1855—1863. o dvou odděleních. Prvé oddělení zabírá arcidioecesi Olomouckou, jest rozděleno v pět svazkův a věnováno tehdejšímu arcibiskupovi landhrab. Bedř. Fürstenberkovi. Druhé oddělení zabírá dioecesi Brněnskou; jest rozděleno ve čtyři svazky a věnováno biskupovi tehdejšímu, hrab. Arn. Schaffgotschovi. Všech devět svazků má 3961 stran. Obojí topografii vydal Volný svým nákladem. Volný byl si vědom nedostatků díla svého. V církevní topografii připomíná slov sv. Augustina: »Nec tamen pigebit me, sicubi haesito quaerere, nec pudebit sicubi erro discere. Proinde quisquis legit haec, ubi puriter certus est, pergat mecum, ubi puriter haesitat, querat mecum, ubi errorem suum agnoscit, redeat ad me, ubi meum, revocet me, ita ingrediamur charitatis viam.« Rovněž dovolává se slov Ausoniových: »Alius . . . alio plura invenire potest: nemo omnia.« Úmysl pak spisovatelův projevují slova: »Sanctus amor ecclesiae et patriae dat animum.« Láska k církvi, láska k vlasti vedla ruku pilného kněze jak při spisování veliké topografie moravské, tak i při Církevní topografii, kteráž jest dílem převzácným.

Církevní topografie jest rozdělena dle arcikněžství; jakýž objem má každé arcikněžství, kdy bylo utvořeno, a kdo byl tehdejším arciknězem. Potom jsou po řadě popsána děkanství, objem jejich, počet katolíků, nekatolíků a židů, kolik mají far a lokálek i klášterův. Při každé faře jest také poznamenáno, kolik bylo školních dětí, jméno patronovo a farářovo, vypsány obce a samoty přífařené, popis kostelů, klášterů, kaplí, dějiny kostelní, pokud možno zevrubnější, a jména dosavadních farářův. Osady jsou jmenovány česky i německy, některé také latinsky. Záslužné toto a pracné dílo jest nutnou pomocnou knihou každému topografu moravskému, jenž že některé údaje dějepisné jest potřebí opravit. Ačkoli ve svých spisech autor projevuje ducha vlasteneckého, přece všechna svá díla psal německy, čehož jest ovšem škoda s hlediska české literatury.

Čeští musejní spolkové v Brně a v Olomouci chystají za redakce pilného topografa F. A. Slavíka velikou illustrovanou »Vlastivědu« moravskou, v níž při jednotlivých městech a místech bude slušně dbáno i církevní topografie, proto bychom nedoporučovali, aby zatím na ten čas byla vydávána nová zvláštní neb jen opravená a doplněná Církevní topografie Ř. Volného, zvláště bylo by zbytečno, aby znova vycházela po německu. Když by snad bylo nutno, aby nový církevní

místopis moravský byl pořízen, bylo by slušno, aby byl vydán jazykem naším a věnován byl památce prvního pěstitele církevní topografie moravské Řehoře Volného, jehož stoleté narozeniny připomínají muže, který dlouhý svůj věk věnoval dějepytu a místopisu moravskému, a jemuž »sanctus amor ecclesiae et patriae« byl vodítkem!

Fr. J. Rypáček.

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

Nevěřci jsou lidé nespolehliví a nebezpeční.

lověku jest třeba určitých, pevných zásad, jež řídí a spravují veškerý jeho život. Člověku jest dále třeba pomoci a posily shůry, by přemáhal obtíže, jež se mu v jeho jednání a smýšlení staví v cestu. Mimo to však je mu též třeba jakés úzdy, by držel v mezích práva a pravdy svoje náklonnosti a svoje vášně a se jimi nedal strhováti k nizádnému bezpráví. — Všeho toho poskytuje víra, kteráž jest mu jako průvodčí hvězdou a strážným andělem.

Ale víra, náboženství, mohou jenom tenkrát býti pevným základem lidské společnosti, když veškeré smýšlení a vůbec veškerý život jednotlivců na nich jest zbudován; neboť společnost skládá se z jednotlivců; jací jsou jednotlivci, taková jest průměrně celá společnost. Čím tudíž více ve společnosti jednotlivců porušených, tím porušenější jest i společnost sama. — A jaký řád, jaká spravedlnost, jaká bezpečnost mohly by vládnouti ve společnosti bezbožců.

Obrázek, jaký nám o bezbožcích nakreslil nevěrec Voltaire, není aspoň takový, bychom k bezbožcům či atheistům mohli míti důvěru. Vždyť člověku naskakuje takřka husí kůže, když čte slova muže, jenž bezbožce přece velmi dobře znal, proto že byl jedním z nich, slova totiž Voltaireova, jimiž bezbožce líčí takto: »Bezbožec je dareba, nevděčník, pomluvač, krvežíznivec a jedná důsledně, je-li jenom jist, že se mu nedostane trestu od lidí. Bez víry v Boha jest si tato obluda bohem sama a obětuje sobě samé všechno, co jí překáží.« (Homélie sur l'Atheisme.)

Jinde napsal o atheismu týž pověstný nevěrec: »Atheismus neprotiví se pouze mravouce a blahu lidstva — neboť neuznává-li člověk více Boha, kde jest jaká úzda pro tajné jeho nepravosti? nýbrž v atheismu spočívá zároveň i nejbídáčtější srdce schopné všech neřestí, jakýchž se kdy dopustili lidé nejohavnější. Spekulativní atheismus jest největším ze všech zločinů; neboť každá bezbožecká domněnka zplozuje lítici, kteráž, jsouc ozbrojena v jedné ruce klamnými závěry, v druhé ruce dýkou, z lidí dělá šílence a ukrutníky.« (Oeuvres. Tom. 62.)

Jestliže Voltaire atheisty takto vyličil, nebude nám divno, že se jich bál a že pilně k tomu přihlížel, aby nevěrecké jeho zásady nevešly ve známost jeho služebnictva, a ačkoli víru a náboženství slovem i písmem v posměch uváděl, přec sobě nepřál za poddané míti nevěrce, neboť napsal: »Který člověk, a byť měl spravovat jedině hlouček šesti set lidí, mohl by si přát, aby to byli samí bezbožci? Chraňte se atheisty, který jedná tak, jak myslí.«

A jako se bál nevěreckých poddaných, tak se lekal též i nevěreckého panovníka, neboť napsal: »Já bych nechtěl míti ničeho s takovým knížetem, jehož zájmem bylo by dáti mne roztlouci v hmoždíři, neboť bych byl jistě na prach roztlučen. Kdybych pak byl knížetem, nechtěl bych opět míti ničeho z bezbožeckými dvořeniny, jejichž zájmem bylo by otrávit mne, neboť bych musil bráti nazdařbůh každodenně protijed« (Diction. phil. Art. Atheisme).

Byla ovšem doba, — a to byla právě doba Voltaireova a vůbec doba encyclopaedistů — kdy ve kruzích vyšších bylo takřka modou býti nevěrcem, a kdy nevěreční spisovatelé byli v kruzích těchto váženi a hledáni. Domýšlenoť se, že půjde vše dobře, jenom když lid obecný, jenž tvoří široký základ společnosti, bude míti víru. Ale co se dalo ve kruzích vyšších, nemohlo zůstat na dlouho tajno ani kruhů nejnižších a pak bylo zle; »nebo lid umí,« jak napsal Felix Pyat, »soudit dobře a důsledně a proto nikdy neopomene vyvozovati z jistých běžných zásad svoje důsledky a pozoruje-li, že ten onen výše postavený nemá víry, nemá náboženství, smýšlí rád podobně a z tohoto svého smýšlení vyvozuje zde praktické důsledky as v tento rozum: není-li Boha, není též věčnosti, není nesmrtelnosti lidské duše; není po smrti ani odměny ani trestu a vůbec žádné zodpovědnosti — důsledky to zajisté, před nimiž společnost musí trnouti; z čehož patrně, jak napsal právem též Felix Pyat, že jsoucnost Boží a nesmrtelnost duše, zákon mravní, svoboda a zodpovědnost člověka jsou základy nejen všeho náboženství, nýbrž i veškerého řádu společenského.« Právě z této příčiny byli nevěrci či atheisti vždycky a všude považováni za lidi nebezpečné společnosti lidské. Tak pověděl Plato, že jsou všichni ti, kdož v žádné božstvo nevěří, třebas by ani, majíce jinak od přirození dobrou povahu, nečinili právě ničeho zlého, již jedině pro svou nevěru nejen sobě samým, nýbrž i dobrou obecnému na záhubu. Ilůře však prý ještě, když nejen smýšlejí nevěrecky, nýbrž když se nevěrou dávají strhovat ku zlým skutkům, neboť náboženství, výborné zákony a dobré mravy jsou prý oněmi základy, na nichž musí spočívat každá obec, každý stát (De legg).

Co však má pobádat člověka nevěrce, by dbal ve všem zákonů a vedl život mravný? Nebojí-li se kdo Boha, nebude si ani z lidí mnoho dělati; nedbá-li zákona Božího, nebude mu svatým ani zákon světský, a nebude-li ho z bázně před trestem přestupovati zjevně, obejde, obelstí jej, jak jen bude moci. Bude se moci kdo spoléhati na jeho věrnost? na jeho poslušnost? Zajisté nikoli! Proto chtěl i Voltaire, jak už praveno, aby jeho nevěrecké zásady služebnictvu jeho v známost nevešly, jelikož se bál, by ho neokradli, nebo snad docela nezabili. Když si totiž kdysi večer D'Alambert a Condorcet počali tropiti smích z Boha a víry, poručil Voltaire lokajům, kteří u večere posluhovali, aby šli pryč. Když pak lokajové odešli, pravil:

Tak, pánové, teď můžete pokračovat, kdyby však byli naši služebníci slyšeli všechno, pak bych se bál, že by mne do rána zardousili.« (Caussett, Apolog. str. 34—35.) Bayle žádá též, by hlasatelé nevěry před lidem svoje zásady kryli. Hume opět dí, že »ti kdož se namáhají, by lidem uzavřeli vyhlídku v život budoucí, nejsou ani dobrými státníky ani dobrými občany,« a to zajisté proto, že nevěra působí všude jen rozkladně, ničí autoritu, kazí mravy a trhá vůbec všechny svazky společenské, jak trefně pověděl veliký učenec anatom Hyrtl v řeči, již měl jako nově zvolený rektor university vídeňské: »Dopustte (tak pravil totiž), aby útěchy prázdná nauka materialismu zapustila kořeny v srdcích davů surových; vyšlete hlasatele materialismu k tisícům a tisícům těch, pro něž lidská společnost (vědoma své liberálnosti) nic jiného nemá nežli bídu, nouzi a tyfus pochodící z hladu, a pak ulilidáte, k jakým strašným následkům jste dali podnět. Ani drakonickými zákony kladného práva, ani suverenitou vůle lidu neodoláte pak úplnému rozkladu všech poměrů lidských. Hned bezprostředně budou následovati bezvládí (anarchie), revoluce, zrada, politické vraždy, nepravosti a zločiny nejohavnějšího druhu, rovnost jmění a společné jeho užívání, jakož i společné užívání žen a krvo-smilství co magna charta (veliká listina svobody) nově dobytého stupně člověčenstva« (cit. u Dra. Melichara, K dějinám našeho probuzení str. 37.)

Proto neměl, tušíme Rousseau zcela nepravdu, když poznamenal: »Jestliže kdo brojí proti náboženství té které země, má býti trestán na hrdle, ne jako bludař, nýbrž jako člověk, který působí nepokoj v státě.« Nebo že nevěra státu neprospívá, nýbrž škodí, věděli dobře již staří pohané. Uvedem toho některé doklady.

Římané n. př. měli za to, že nikdo nemůže ztéci Kapitolu, nesvrhne-li napřed odtamtud sochu Jupitera Optima Maxima, čímž vyznávali podobně jako i jiní národové víru, že stát nemůže býti vyvrácen, leč by jej opustili jeho bohové za trest, že si jich nevážil. Proto nebyli Římané nikdy přáteli nevěry. Když kdysi Caesar v senátě prohodil několik slov, jimiž bral v pochybnost jsoucnost bohů, hned povstali Cicero a Cato se svých sedadel, aby pokárali neuctivého mladého muže, a to proto, že prý pronesl slova státu osudná a nebezpečná. Ano, Římané se domýšleli, že národ, který se rouhá bohům, ani ve válce nemůže být šťastným a nedovede zvítězit nad svými nepřáteli. Tak se vypravuje o Fabriciovi, vojevůdci římském, že slyše kdysi, kterak filosof a státník Cineas u přítomnosti Pyrrha, krále epirského, posmíval se bohům, tato památná pronesl slova: »Kéž dají bohové, aby se řídili naši nepřátelé tímto učením, až s námi válku povedou!« A dějepisec Římský Tacitus, když byl vylíčil slavná vítězství a hrdinské skutky římských legií, dokládá jaksi smutně: »hacc omnia evenere ante doctrinam deos contemnentem« — to se všechno stalo dřív, nežli vzniklo učení, jež pohrdá bohy. Považoval tudíž strohý tento Říman a vážný dějepisec ochabnutí statečnosti vojska římského za přímý následek ochabnutí víry. — Proto zajisté D'Alambert nepřepínal, když propověděl, že i člověk nejtolerantnější musí připustit, že má vrchnost právo trestati ty, kteří se veřejně prohlašují za atheisty (Encyclop. Art. Atheisme).

Kam vede bezbožectví, viděti jasně na událostech veliké francouzské revoluce v minulém století. Dekretem ze dne 7. listopadu

1793. zavedena úcta »bohyně rozumu«, kteroužto bohyni představovala zpěvačka pařížské opery Madame Maillard, ku kteréž byly záhy přidány ještě jiné dvě, a to sice žena knihkupce Morora a herečka Candille, jež byly v triumfu na zvláštních nosítkách od heroů svobody nošeny do kostelů a tam stavěny rouhavě na oltáře, před nimiž pak zpíval dav bohopusté a nemravné zpěvy, a provozoval ohyzdné tance, na konec pak všude obyčejně spálil modlitební knihy, obrazy svatých, zpovědnice a jiné věci bohoslužebné. Ze hřbitovů byly odstraněny všechny křesťanské nápisy a místo odznaků křesťanských stavěny tam mohutné sloupy s nápisem: »smrt jest věčný spánek.«

Všude slavil tedy vítězství atheismus: v chrámech i na hřbitovech. A jaké bylo jeho ovoce? Málo utěšené; neboť uplynulo sotva čtvrt roku od doby, kdy byl veřejně prohlášen kult »bohyně rozumu«, a již povstal k radosti veškeré země francouzské ve sněmovně muž, jenž prohlásil slavně, aniž by mu bylo odporováno: »Národ bez náboženství, národ bez bohoslužby, bez chrámů jest zároveň národem bez vlasti a bez mravů a připravuje sobě samému pouta otroctví — ne duševního, ale tělesného. — Zhrdnutí náboženstvím zničilo slávu naší země a to bude osudem každého národa, jehož zákonodárství se nezakládá na nezměnitelné podstatě mravnosti a náboženství.« A jiný člen téhož sboru napsal tato slova: »Jak jest to nutné, by po tak krvavých a děsných událostech mluvil opět někdo o Bohu pokoje!« Onen filosof, nepřítel kněží a sám nevěrec, věděl tudíž dobře, kam nevěra vede, když takto napsal: »Vyrvete-li lidu ze srdce lásku k Bohu, víru v Boha, naději v Boha, a pak jste podemleli pevný základ pod nohama všem, pak jest vyvrácena společnost lidská do kořene!«

My zde ony ukrutnosti, ono násilnictví, ono tyranství a děsné prolévání nevinné krve, což všecko bylo v době revoluce ve Francii pácháno v rozměrech hrozných, až konečně revoluce samu sebe udávala, pohltivši všecky svoje původce, líčit nebudem, neboť jest to jednak alespoň v hlavních obrysech známo, jednak by nás to vedlo daleko. Ale toho zde nemůžeme nikterak pominouti mlčením, že jako byla tato revoluce se všemi svými hrůzami hořkým ovocem, kteréž uzrálo na stromě nevěry, rovněž tak že bylo i ono okázalé nevládnictví vynikajících mužů německých oné doby a jejich nadšení pro revoluci nefalšovaným a nutným ovocem téže nevěry, ovocem jakéž mužové vážní a prozíraví již dlouho napřed růsti viděli a že dozraje v konečnou katastrofu, předpovídali. Jako símž pak, z něhož hořké toto ovoce vyrůstá a konečně dozraje ku bouřlivé a násilné žni, označovali nevěrecké spisy.

Tak napsal n. př. filosof Leibniz vzhledem ku zhoubnému vlivu spisů Spinozových, Bayle-ových a Locke-ových ve svém proslulém *Nouveaux essais sur l'entendement humain* r. 1704: »Žádá-li slušnost, abychom šetřili osob, tedy žádá zbožnost, bychom ukázali, jak nebezpečny jsou náuky; nebezpečny pak jsou ony náuky, kteréž odporují prozřetelnosti Boha spravedlivého a vševědoucího a nesmrtelnosti lidské duše, abychom o jiných mravům a společnosti nebezpečných domněnkách ani nemluvili. Víím, že jsou lidé výborní a dobromyslní, kteří těmto náukám připisují málo vlivu na život lidský, a také mi není neznámo, že skutečně u lidí výborné povahy přirozené takovéto bludy nevedou k zlým následkům; nutno vyznati, že Epikur a Spinoza vedli život zcela vzorný. Ale jinak tomu jest u jejich žáků a následů.

Domnívajíce se, že jsou sprostěni obtížné bázně před prozířetelností, kteráž všecko pozoruje a nade vším bdí, a před trestající spravedlností, popouštějí úzdu nejen vlastním zlým náruživostem, nýbrž svádějí a kazí i taky jiné; a jsou-li ctižádostiví a tvrdého srdce, jsou s to, aby ku své rozkoši a ku svému užitku zapálili svět na čtyřech úhlech . . . Ba já mám za to, že tyto domněnky, kteréž si nyní prostřednictvím oblíbených knih i k vysoce postaveným, k těm totiž, kteříž obstarávají záležitosti státní, lichotivým způsobem zjednávají přístup, všecko všudy připravují pro všeobecný převrat, jenž Evropě hrozí, a že zničí úplně, co ještě světu zůstalo ze šlechtných oněch citů starých Řeků a Římanů, kteříž lásku k vlasti a obecnému blahu a péči o potomstvo výše kladli nežli svoje vlastní štěstí, ba nežli život svůj. Tak zvaných public spirits, jak je zovou Angličané, nyní hrozně ubývá a vycházejí z módy, a ještě víc jich bude ubývat, nebudou-li více podporováni dobrou mravoukou a pravým náboženstvím, k němuž nás vede a jemuž nás učí již přirozený rozum náš. Nyní vešlo ve zvyk tropiti si posměch z lásky k vlasti a dělat směšnými, kdož mají péči o obecné dobro, a ptá-li se kdo dobromyslný, jak bude s budoucností, odpovídá se mu, do té že nám pranic není. Může se však státi, že ti, kdož by toto zlo jiným po sobě chtěli zůstaviti, ještě sami je budou muset vytrpět. Nastane-li ještě v čas polepšení z tohoto epidemického zmatení duchů, jehož zlé následky počínají se už objevovati, bude ještě možno nebezpečí uniknout; bude-li se však ona nemoc zmáhati, napraví božská prozířetelnost lidi právě onou revolucí, kteráž z toho bude musit povstati.« (Viz: Hettner. Geschichte d. deutsch. Lit. I. Hohoff, die Revolution str. 92—93.).

Nevěřci jsou špatní vlastenci.

Sud' nyní, laskavý čtenáři, sám, zdali může nevěra vlasti být ku prospěchu, zdali z nevěry může vyrůst pravá láska k vlasti, láska, která pobádá k činům šlechtným, láska, která jest stále ochotna přinášeti pro vlast oběti a která, když toho káže potřeba, nerozmýšlí se i vlastní život pro vlast nasadit?

Myslím, že řekneš sám, že asi sotva, protože k takovému šlechtným činům třeba jest síly, síly veliké; té že pak nevěra poskytnouti nemůže, proto že jest sama v sobě slabostí.

Víme velmi dobře, že se nevěrci rádi nazývají »silnými duchy,« ale věřiti tomu nemůžem, spíše díme slovy Lamennais-ovými: »Musí-li být člověk ctnostným a statečným, aby byl zbožným, jest třeba pouze náruživosti a tudíž slabosti, aby byl nevěrcem, neboť se pak srdce kloní na onu stranu veškerou tíží zkaženosti své« (Essai sur l'indiff.).

A co by též mělo nevěrce pobádat, by síly své věnoval obecnému dobru? Nanejvýš snad naděje na zisk a odměnu anebo aspoň na chválu a slávu. Kdo však z těchto příčin věnuje své síly službě obecné, slouží vlastně sobě a pakli se mu záhy nedostane, po čem toužil, nemá pro své jednání žádné jiné pobídky.

Či snad jej bude moci nadchnouti a pobádati k činům velikým aspoň naděje, že jeho jméno v budoucnosti bude oslavováno?

Ale tato naděje jest předně velmi nejista, za druhé pak se na to, co již minulo a co lidé nemají stále na očích, snadno a rádo zapomíná; proto mívá sláva, i když se jí člověku skutečně dostane, krátké jenom trvání.

Či nenařikal sám Wolfgang Göthe: »Ó tak pomijitelný jesti člověk, že i tam, kde má bytí svého pravou jistotu, . . . v památce, v duši svých milých, že i tam musí zhasnout a zaniknout a to — tak brzy!« Ba, až příliš brzy, tak že by ohromná většina zemřelých, i těch, při jejichž úmrtí a pohřbu hojné tekly slzy, mohli říci s Lenauem:

»Bei Sterbetages Wiederkehr
Befeuchtet sich kein Auge mehr.«

A pro takovouto nejen nejistou nýbrž i velice krátkou slávu, že by chtěl nevěrec přinášet oběti duševní i hmotné? Takovéto slávy by sobě získal, že by chtěl nasadit v počestném boji pro vlast i život svůj? — Rozpor, jaký v takovém kritickém okamžiku pro nevěrce nastane, ličí podle našeho skromného soudu dosti trefně Young, když takto píše:

»Kam jdeš, odvážlivče?« —
Hájit vlasti!

Ano, jsi-li přesvědčen o tom, že jsi nesmrtelný, pak můžeš směle vzdorovat smrti, neboť víš, že tě nemůže zničit. Ztratíš-li ale s tímto svým životem všecko, tedy lituji udatnosti tvé. Vrať se a žij jako zbabělec, nebo zemřeš jako blázen. Nech vlast svou zhynout a chyt' se raději spasného trámu, jenž by tebe samého zachránil před záhubou! —

Ale vlast a král můj velí mi, abych umřel!

Co je ti do vlasti a do krále tvého? Nejsi-li nesmrtelný, hled život svůj chránit, dokud jen můžeš!« (Kvílení, noc 7.)

Takové as hlasy musejí se ozývat v srdci nevěrcově, má-li pro vlast nasaditi život. Či snad jej bude k oběti této pobádati naděje nehynoucí slávy, naděje že bude žíti v paměti vděčného potomstva? — Tu však musíme opět říci, že již Horác zpíval: již před Agamemnonem bylo na světě mnoho udatných; všechny však přikrývá dlouhá noc zapomnění; a Montaigne že napsal: Kolik vynikajících činů bývá pohřbeno v jediné bitvě?! Mezi tolika tisíci udatných, kteří od 1500 let ve Francii zemřeli se zbraní v ruce, není jich ani sto, jež známe dle jména. Památka nejenom vojevůdců, nýbrž i bitev a vítězství jesti pochována v nepaměti.«

Ba nevěrec se bude nejen chránit obětovat pro vlast život svůj, neb jej aspoň vydati v jakékoli vážné nebezpečí, nýbrž bude se též, pokud jenom možno, vyhýbat každé vážnější pro vlast práci, z které mu nekyne okamžitý prospěch osobní, ať již v podobě jakékoli. Kde pak se nevěrci tlačí v popředí ve službách »vlasti,« tam jistě čekají velikou kořist.

Jest to věru úkaz pamětihodný — ač pravidelný, — že v tomtéž poměru, v jakémž ze srdce lidského mizí náboženská víra, v tomtéž poměru mizí z něho též i opravdová láska k vlasti. Pohledme n. př. na Leopardiho. Tento veliký avšak neštěstím sklíčený duch loučí se ve svých básních čím dál tím více s náboženskou věrou, ale zároveň

i se svou vlastí, a vlast a náboženství byly mu pak jenom jaksi prostředkem, aby mohl dojemněji líčiti svůj pessimismus. On sice nebyl tomuto pessimismu oddán z přesvědčení, tak jako ani od víry a vlasti úplně neodpadl, neboť, jak sám praví, psal pessimisticky jediné proto, že v nářku nacházel úlevu pro bol svého srdce,¹⁾ ale přes to přese vše jest zajímavě pozorovati u proslulého tohoto básníka, jenž dřív horoval jak pro ideály náboženské tak i pro svou vlast, kterak s živou věrou klesá u něho i láska k vlasti. V této příčině není věru zjevem osamělým. To však vyznáváme k jeho cti rádi, že jako pravý plnokrevný Ital nikdy se nevzdal úplně ani víry ani lásky k vlasti, v kteréžto příčině jsou bohužel jiní mnohem důslednější a radikálnější, odhazující měrou stejnou, a to úplně jak oteckou víru tak i lásku k vlasti.

Máme toho uvést doklady? O ty není věru žádná nouze. Právli-li Epiktét, tento výkvět stoické filantropie, že se má moudrý (t. j. filosof) starati jen o sebe, a že rodiče, ... *vlast* musejí mu býti věcmi lhostejnými (Manuale 11., diss. 3, 3.), tož mu nevěrci pozdější nejen chutě přizvukují, nýbrž mnozí z nich jdou v příčině této ještě mnohem dál.

Že neměl n. př. Voltaire pražádné lásky k vlasti, ale nesmírnou lásku k sobě samému, pro kterouž lhal, pomlouval, přetvařoval se, šidil atd., aby kořistil pro svoje jméno a svou kapsu, jest vřbec známo. Méně však jest známo, že se muž tento dopouštěl i zřejmé vlastizrady. Uvedeme toho některé doklady. Tak psal již r. 1738. v měsíci červnu pruskému králi Bedřichovi II., že doufá nyní brzy už býti vysvobozenu od jezuitů a kněžourů, jelikož »má za to, že Bedřich přijde a zbraněmi pruskými ve jménu Německa Champagne i zámek Cirey od bigotního Francouzsko odtrhne.« Po bitvě pak u Rossbachu (1757.), kdež bylo vojsko francouzské od Bedřicha II. hanebně poraženo, radoval se Voltaire a psal Bedřichovi následovně: »Sire, nyní jste v Paříži; tať jest, jak mám za to, hlavním Vaším městem« ... Já to zde (totiž ve Francii) už déle nevydržím; Váš magnet mne přílišně k sobě přitahuje, kdežto magnet Francie mne odpuzuje« ... »Vyslanec Vašeho Veličenstva (v Paříži) může nyní říci: Všichni Francouzové jsou teď Prušáky« ... »Ó Paříži můžeš-li, buď hodna svého vítěze, jež budeš vítati mezi zděmi svými!«

Ano i ve verších vybízel Voltaire Fridricha, aby se zmocnil Paříže, blahopřál mu k jeho vítězství nad králem francouzským, z něhož si tropil posměch atd. ... ku konci jedné z těchto svých zednářsko-vlastizradných básní pěl n. př. takto: »Vašeho ducha a Vaší válečné horlivosti budou si Francouzové velmi vážiti a tak budete mít radost dvojí: nad námi zvítěziti a nám se zalíbiti.²⁾

¹⁾ Tak napsal doslovně v dědikaci k prvnímu vydání svých básní r. 1820: »... ricorderai ch'ai disgraziati si conviene il vestire a lutto, ed è forza che le nostre canzoni rassomigliò ai versi funebri. Diceva il Petrarca, ed io son un di quei che l'pianger giova.«

²⁾ »Heros du nord! Je savais bien,
Que vous aviez vu les derrières
Du Roi très-chrétien,
A qui vous taillez des croupières.«

Votre esprit, votre ardeur guerrière
Des Français se feront chérir;
Vous avez le double plaisir
De nous vaincre et de nous plaire.«

Kdyby však byli všichni Francouzové bývali skutečně tím, čím je tak často nazýval Voltaire, byl by si na nich Bedřich mnoho nepopadl; nebo který panovník chtěl by za poddané mítí národ, jenž jest pouze »excrementum« (la chiasse) pokolení lidského? A tímto jménem nazýval Voltaire Francouze často.

Tak François Voltaire; a Jean Jaque Rousseau? Ó, ten měl tak velikou lásku k vlasti, že doporučoval vyhnanství. Ferney pak nazýval vlastenectví jakousi vštípenou samoláskou a předsudkem. A byl snad lepší aspoň Viktor Hugo? O tomto se ovšem i u nás psalo, že prý miloval Francii, miloval Paříž vášnivě, tak vášnivě, že prý to bylo lidem střízlivým a opatrným až posměchem. Ano, lidem střízlivým, lidem, kteří nepozbyli zdravého rozumu a chladné soudnosti, bylo vlastenectví Viktora Huga opravdu k smíchu, proto že za jeho vlasteneckými fanfarami skrývalo se čiré sobectví, opatrní pak zednáři smáli se též, vidouce, že Hugo, ač hlásá čirý kosmopolitismus špatně jen přioděný cetkami vlastenectví, považován jest za velkého vlastence. Tímto svým »vlastenectvím« (!) zazářil Hugo obzvláště jasně za doby světové pařížské výstavy. Psal Hugo tenkrát asi v tento smysl: Úkaz to velebný, srdečný a hrozný, viděti národ, jenž se rozptyluje jako pára a ztrácí se v bratrství! S Bohem, Francie! Jsi příliš velika, než abys byla toliko vlastí. Člověk se odlučuje od své matky, stane-li se z ní bohyně. Ještě maličko, a ty (Francie) zanikneš v transfiguraci. Jsi tak veliká, že tě, hle, už více nebude. Nebudeš více Francií, nýbrž Lidstvem; nebudeš víc národem, nýbrž Všudypřítomností (ubiquitou). Jsi určena k tomu, bys se celá veskrz rozplynula v záři a nic není v tu dobu velebnějšího než viditelné setření tvých hranic... S Bohem, národe! Zdráv buď, člověče!³⁾ — Je-li něco takového výlevem pravého, nadšeného vlastenectví, jakéž se připisuje Viktoru Hugovi, věru nevíme pochybujem však.

Tak výtečníci francouzští. A výtečníci němečtí — Lessing, Herder, Göthe, Schopenhauer a jiní a jiní?

Začneme Lessingem. »Snad není ani ve mně vlastenec zcela udušen«, napsal v prosinci r. 1758., »ačkoli jest chvála horlivého vlastence podle mého smýšlení to nejposlednější, po čem bych toužil, vlastence totiž, jenž by mne naučil zapomínati, že mám býti světo-občanem«. Vlastenecké jeho chování bylo proto také takové, že podle svého vlastního přiznání (v listu k Nicolaiovi ze dne 25. května r. 1777.) v době sedmileté války v Lipsku byl považován za zarytého Prušáka, v Berlíně opět za zarytého Sasíka, proto že nebyl, jak dí výslovně, ani tím ani tím. Ba Lessing se neostýchal o sobě samém napsati: »O lásce k vlasti nemám pojmu; vidít se mi býti nanejvýš jakousi heroickou slabostí, jakéž postrádám rád...« Čest a sláva vlasti nesměly tudíž od něho doufat ničeho, a aby nedoufaly, o to se již postaral, neboť napsal výslovně: »Für die Ehre meines

³⁾ »Phénomène magnifique, cordial et formidable, que cette volatilisation d'un peuple, qui s'évapore en fraternité! O France, adieu! tu es trop grand pour n'être qu'une patrie. On se sépare de sa mère, qui devient déesse. Encore un peu de temps et tu ne vas plus être. Tu ne seras plus France, tu seras Humanité; tu ne seras plus nation, tu seras Ubiquité. Tu es destinée à te dissoudre toute entière en rayonnement, et rien n'est plus auguste à cette heure comme l'effacement visible de ta frontière... Adieu, Peuple! Salut, Homme!« (L. Veuillot: Victor Hugo).

lieben Vaterlandes will ich keine Feder ansetzen und wenn sie auch in diesem Stücke auf immer einzig und allein von meiner Feder abhängen sollte« (v listu ku bratru Karlovi; viz u Janssena: »Zeit- und Lebensbilder str. 224.)⁴⁾

Herder, prot. superintendent, jenž kázával tak, že o Kristu se ani nezmínil, napsal o sobě, že prý jest »leider« nebo »mit Respect zu sagen« Němec, německé pak nacionály prohlásil za největší zpozdilce a blázny. Schopenhauer nebyl také z těch, kteří nabízeli vlasti svoje služby a ještě později napsal pro případ, že snad by moh' umřít nepředvídaně, vlastenecké svoje vyznání raději dříve než až před smrtí, by každý věděl, že »národem německým pro jeho nesmírnou hloupost opovrhne a se za to stydí, že k němu patří« (Janssen l. c. 223.).

Tak Arthur Schopenhauer — a Göthe? Jako mladý muž utíkal, aby se vyhnul vojenské povinnosti, a ještě jako ministr výmarský odváděl sice rekruty, ale když se jednalo o spolek k ochraně zemí německých proti Napoleonovi, nechal mladého knížete jednati samotného, sám pak se zatím věnoval úplně »lásce«, psal svoje necudné »Wahlverwandtschaften«, o nichž napsal protestantský dějepisec Leo, že zůstanou na vždy »ein Schandfleck der deutschen Literatur«. V rozmluvě s Ludenem označil pak Göthe vlastenecké svoje stanovisko následovně: »Trpkou bolest pocítil jsem často, když jsem si vzpomněl na národ německý, který jest v jednotlivcích tak úcty hodný, v celku však tak bídný. Porovnání národa německého s národy jinými vzbuzuje ve mně trpké pocity, přes něž se hledím na každý způsob přesmyknouti, a ve vědě a umění našel jsem křídla, s jejichž pomocí nad věci podobné možno jest se povznést, neboť vědy a umění náleží světu, a hráze národnosti před nimi mizí; ale útěcha, jakou poskytují, jest přece jenom útěchou mrzutou a nenahradí hrdého vědomí býti členem velikého, váženého a silného národa« (Lerique »Die Ideale etc. 59—60.). Když pak Německu každou již chvíli hrozila katastrofa, nedbal toho Göthe, nevzpomněl ni slovem neštěstí vlasti, neboť nepřitelem jeho vlasti, jak dí o něm posměšně Francouz Caro, nebyl dle jeho náhledu Napoleon, nýbrž — Newton,⁵⁾ jehož optiku se snažil zvrátiti.

Po nešťastné bitvě u Jeny uvítal Göthe Napoleona ve Výmaru co nejzdvořileji, plazil se před ním, lichotil mu otrocky, přijal ochotně od něho rád, a pak studoval s přítelem Kneblem »náuku o kostech« protože prý je teď, když jsou všude mrtvol celé hromady, nejprůhodnější k tomu doba (Knebel v dopisu k Jean Paulovi)! »Vlastenec« Göthe neměl tudíž jiné starosti, než aby s kostmi těch, kteří padli v boji na obranu vlasti, — vědecké dělal experimenty! Ba Göthe opěvoval Napoleona i jeho tak zvaný kontinentální systém a jako hold složil mu hezky k nohoun sebe, Německo, Řím, Evropu, ba celý vůbec svět; řádu pak, jež obdržel od Napoleona, vážil si tak, že ho stále nosil a nebyl by ho odložil ani po bitvě u Lipska, kdyby ho byl k tomu nedonutil hrabě Colloredo — »ein echter Enragé

⁴⁾ Kdyby tak byl napsal někdy nějaký katolický kněz! To by bylo křiku. O nevěrcích však takovéto věci páni liberálové rádi zamlčují.

⁵⁾ »Au milieu du bouleversement de l'Allemagne, pendant que sa patrie est en feu, à l'heure suprême de la bataille de Jéna, Göthe ne rêve que chambre obscure, microscope solaire, prismes, lentilles. L'ennemi de la patrie n'est pour lui Napoléon c'est Newton.«

gegen die Franzosen«, jak ho zove Steinová, — jenž byl u něho bytem. — Tak jednal »Altmeister« Wolfgang Göthe, jenž v kritice spisu Sonnenfelsova »O lásce k vlasti« vlastenectví nazval »eine Empfindung, die man in Deutschland weder haben könne noch möge.«

A jako tito koryfeové, tak smýšleli a jednali, kde šlo o lásku k vlasti, i jiní menší duchové. Tak na př. Karolina, známá pod jménem: »dáma kulturní«, byla všecka nadšena pro francouzskou revoluci. »Již celých šest dní,« psala dne 6. října 1792., »očekáváme zde každou chvíli vpád Francouzů — všichni šlechtici uprchli; starý (t. j. arcibiskup mohučský) ujel též, a to ve voze, u něhož dal vyškrabat šlechtický erb. Francouzi jsou již skutečně ve Wormsu. Zde máme již kokardy a trikolory.« Ve psaní ze dne 16. října naříkala pak »počestná« (!) tato dáma a horlivá »vlastenka«: »Francouzové nás bohužel nezabrali!«

S »kulturní touto dámou« byl v úzkých stycích Forster, tak jako dříve i mnozí jiní němečtí výtečníci. Tohoto Forstra nemohla Karolina ani dost vynachváliti a měla také proč; neboť Forster přešel zjevně k Francouzům a měl veřejně v klubu mohučském vlastizrádnou řeč, jejíž obsah byl: Rýn jest přirozenou hranicí velkého svobodného státu a zůstane také podle práva a spravedlnosti hranicí Francie« (Jansen, Zeit- und Lebensbilder 234.).

Tak mluvili a jednali v kritické oné době nevěrečtí »výtečníci« němečtí, a že tak jednali, toho příčinou byla především jejich nevěra, která je uvedla do loží zednářských a z nich učinila nástroje loží, kteréž tenkrát všechny přály Francouzům, a proto se také v tehdejší době dalo, co se zdá být přímo neuvěřitelným, že totiž velitelé německých pevností, dobře potravou, mužstvem i střelivem zaopatřených, často bez výstřelu otvírali Francouzům pevnostní brány. Tak učinil Erfurt, kdež bylo 6 jenerálů a 14.000 vojska; tak Štětín, jenž měl 6000 vojska a 160 děl a přec se vzdal dříve, než naň nepřítel jenom vystřelil. Magdeburg, jenž byl střelivem i potravinami co nejhojněji zásoben a v němž bylo posádkou 20 jenerálů, 800 důstojníků, 20.000 mužstva pěšího, 400 jezdců, 2000 dělostřelců s 800 děly, tento Magdeburg, jenž byl považován za nedobytný, bránil se co možná chabě a liknavě celých 14 dní (!) a pak jej vydal jenerál Kleist Neyovi, maršálu francouzskému, jehož veškerá síla válečná sestávala pouze z 10.000 mužů a z malého počtu lehkých polních děl!! Pevnost Svídnice (Schweidnitz), kdež bylo k obraně 7000 mužů a 240 děl a kteráž měla všeho druhu zásob v míře hojné, vzdala se Francouzům již po třech dnech!

Proč se tak dalo, vypráví nám Eckert⁶⁾ ve svém »Magazinu«, když takto píše: »Tak se zdálo pruské důstojnictvo poskytovatí udivenému světu pojednou buď obraz bezpříkladné zbabělosti, nebo bezpříkladné neschopnosti. Jak se to stalo, že právě pruské vojsko do tak hanebného dostalo se odporu se svými nedávnými tak slavnými dějinami? Mělo toto vojsko za důstojníky skutečně jen lidi zbabělé a neschopné! — či byli jenom takovíto lidé pečlivě napřed vyhledávání, aby byli vůdci pruského vojska a obhájci pruských pevností? A od

⁶⁾ Eckert byl zednář; jelikož však později tajnosti zednářů »nešetrně« odkrýval, byl od zednářů tajemným způsobem zavražděn.

koho a za jakým účelem mohla se díti vlastizrádná tato volba! Rakušané bojovali tenkrát statečně a čestně, třebas ne vždy se zdarem; důstojníci pruští ztratili i čest. Příčinou toho nebyla však ani neschopnost ani zbabělost. Neschopnost, kteráž se v příčině této kryje s pojmem nevědomosti a nezralosti umění válečného, nevysvětlí nám nikterak tak příliš rychlé kapitulování pruských pevností, protože se vzdaly obyčejně dříve, než na ně nepřítel počal útočit; o neschopnosti mohla by však býti řeč teprv tenkrát, když by přes úsilivnou obranu podlehl vojsku nepoměrně slabšímu. Zbývala by tudíž jenom zbabělost. Ta však není údělem vojína pruského, jenž vždycky a všude osvědčoval statečnost a jenž staré slávy své opět stkvěle zpět dobyl. Ani zbabělost nemohla tudíž býti příčinou hanby vojáků německých; i musil tudíž v dobrém jádru vojska pruského vžeti červ, jenž v jeho těle způsobil nákazu, kteráž stejnorodému červu zevnějšímu byla patrnou a kterou vnikal do jeho ústrojí. Jiný výklad jest tu naprosto nemožný« (Eckert l. c.; Geheimnisse der Fraumaurerei Paderborn 1884., vyd. 5. str. 67—74.; Leo Taxil II. 551.). »Červem« pak tímto bylo zednářstvo, jež tenkrát stálo pevně při Francii a Francouzům všechno prozrazovalo a zrazovalo, tak že Francouzové, jak dí spis zednářský vydaný r. 1796., měli usnesení i Vídeňské rady vojenské atd. dříve v rukou svých, nežli dospěla v městě císařském k úplné zralosti, a to proto, že i ve Vídni byli, jak se vypravuje, ve všech dikasteriích bratří zednáři, podobně jako v Mnichově a Stuttgartě. Ano i válečné plány Rakouské měli v Paříži dříve, než byly ve Vídni úplně provedeny. (Sr. Jesuitenorden und Fraumaurerorden von Domcapitular Thiessen str. 15.; Geheimnisse etc. str. 65.)

Na »Velkém pařížském Orientu« bylo v době té, jak svědčí br. . . Lindner, závislých 1089 zednářských loží, k nimž patřily i všechny vojenské lože francouzské, jichž bylo už r. 1809. devět a šedesát. Těmto vojenským ložím byly, jakožto ložím řádovým, přístupny všechny sesterské lože zednářské, ať se nacházely v té neb oné zemi, na čemž císaři Napoleonovi, jak se samo sebou rozumí, velmi záleželo. Tito »bratři« francouzští bývali prý často velmi dotěraví a podplatili prý velmi mnoho »bratří«, a to *často ku škodě jejich vlasti*. (Tak »bratr« Lindner ve svém »Mac Benac« str. 19.).

Že pak to »bratřím« francouzským nebylo tak těžké a že se asi »bratři« němečtí příliš nezdráhali, pochopíme snadno, uvážíme-li zásady zednářské, podle nichž »zednáři do vlasti nic není« (Freimaurer Ztg. 11/4 1874. u. Pachtlera: Götze der Humanität str. 660—661.), jelikož prý jej zednářské bratrství povznáší nad všechny předsudky národní a ukazuje mu hranice, kde *vlastenectví přestává býti ctností* (Pachtler l. c. 546). Ano »Annály zednářské«, uvádějice toho doklady, kterak zednáři zradili svůj prapor, zrušili učiněnou přísahu věrnosti svému panovníku, když toho žádal prospěch »bratří« a když tak znělo vyšší zednářské kommando, chválí tuto zradu, píšíce výslovně: »Takové události dělají čest zednářstvu« (str. 49.); »bratři, kteří takto jednali (t. j. kteří se stali zrádci vlasti své a svého panovníka), konali jen svou povinnost, *jsouce poslušni přede vším jiným svých přísah zednářských*; jednali šlechetně *dle mravouky řádu*« (Leo Taxil II. 552.). Pěkná to mravouka, která poroučí jednati

proti přísaze vojenské a páchatí zradu na svých vojenských soudruzích a na své vlasti k vůli br. .!!!⁷⁾)

Jak zcela jinak jednali v té době upřímní katolíci a vůbec mužové věřící! Hrabě Leopold Stolberg, jež by nyní zvali ultramontanem, poslal do boje na obranu vlasti čtyři syny a dva zetě, katolický básník Körner bojuje proti francouzským vetřelcům slovem i mečem a klade život svůj na oltář vlasti; »ultramontanští« pak Tyrolané podnikají na svou vlastní pěst boj proti Francouzům a v boji tom neustali, dokud jich nevyhnali ze své země pryč. Neboť pravá láska k vlasti prýští jenom ze svaté víry, z ní čerpá svou posilu a své posvěcení, jak psal hrabě Stolberg synu svému Arnoštovi, jež sloužil ve vojště císařském: »Pravá láska křesťanova, láska k Bohu a svaté jeho církvi posvěcuje též jeho lásku k vlasti; jeť ona jako slunce, kteréž jeho lásku k vlasti osvětluje a zahřívá. Proto budiž naším heslem: S Bohem pro císaře a vlast!« (Janssen, Graf Leop. Stolberg, str. 332.) (Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

Na charakter mistra Jana Husa podivné vrhá světlo i jeho vychvalovaná učenosť. Věřival jsem jí, dokud jsem čerpal vědomosti své o nešťastném mistru Janu, jak se říká, z druhé ruky, to jest z auktorů, kteří tak o něm psali v literárních a všeobecných dějinách. Od té však doby, ve které četl a studoval jsem Husovy české spisy a listy, nevěřím a neklaním se více učenosti jeho. Buď toho komu žel anebo ne, vyznávám otevřeně: V českých spisech a spiscích mistra Jana Husi nenašel jsem ničeho, co by svědčilo o zvláštní učenosti filosofické a theologické. Tím ovšem neupírám jeho nepopíratelné zásluhy o řeč a pravopis český; oboje zúplna uznávám a těším se, že si zásluh těch získal, jsa ještě katolickým knězem a poslušným synem církve. Zde mi na mysli jest učenosť Husova filosofická a hlavně bohovědecká čili theologická, kterých zajiště potřeboval měrou značnou, chtěl-li církev opravit nejen v mravech nýbrž i v učení, jak na konci života jeho jest patrno. To na mysli maje, tvrdím, že jsem v něm zvláštní učenosti nenašel, ano vyznávám, že, přirovnám-li jeho učenosť ku scholastice a vůbec theologii souvěké, vidím mistra Jana mezi oněmi muži, kteří reprezentují úpadek scholastické theologie! Prosím, aby slova má ve zlou dána nebyla a od důkazu, jež ihned podám, čtenáře nezdržela. Kdekdo ví, že mistra Jana nelze přirovnati ku velikým scholastikům třináctého a čtrnáctého

⁷⁾ Viz o tom obsírněji ve »Vychovateli« z r. 1889. str. 49. a násl.; 65 a n.; 81 a n.

století; před takovými velikány — Albert, Tomáš, Bonaventura, Scotus — zmizel by mistr Jan s povrchu zemského. Nikdo však nepopře, že nesmíme mistra Jana srovnati s jeho souvěkovci v druhé polovici čtrnáctého a v první polovici patnáctého století. A tu vidíme, že mistr Jan nevyrovná se ani Gersonovi ani Mik. Kusánskému ani Capreolovi, a že na jisto jest daleko za nimi, jakkoliv i oni již výkvět a vrchol scholastické theologie nerepresentují a jako jen velikáni v jejím úpadku se jmenují.

Pokleslé scholastice vytýká se, že si libovala v planém mudrování, a přehlížela pro samé distinkce a sekce věci hlavní. Jestliže všechno mne neklame, nacházím toho nepopíratelné stopy i při mistru Janu Husovi. Před chvílí slyšeli jsme, kterak se mu »podařil« důkaz se sv. Petrem a Janem; nyní uslyšíme, kterak se mu podařil důkaz s kázáním. V listě osmém, jakémusi zemanu, chce Jan Hus dokázati, »že zakazovati kázání v kaplích jest nekřesťanské, zákonu Kristovu se přiči a tudíž neuposlechné« (Mareš, str. 18.). Nuže, jak t o h o dokazuje chválený Mistr? Do slova takto: »Zdali jest někde v zákoně Kristově ustanoveno ono přikázání, aby se nekázalo nikde než ve farních chrámech a klášterích evangelium? Věru snad chce zrušiti ono přikázání: »Jděte po všem světě a kaďte evangelium všemu stvoření.« A podobně chce onen hlas udusiti: »A oni kázali všude a Pán jim pomáhal.« A tak o jiných přikázáních od Krista Pána tu slovem tu skutkem ustanovených. Zdali tedy musím poslouchati arcibiskupa v rozkazu jeho odporujícím příkazu Božímu? Budiž to daleko! Neboť více sluší poslouchati Boha než lidí, řekli apoštolové, třeba kněží¹⁾ bránili. Zdali jsem já větší Krista a jeho apoštolů, abych pro evangelium netrpěl? (To je laciná vytáčka!) Budiž to daleko! (Ovšem!) Neboť praví Spasitel náš — nač t e n t o důkaz (!), vždyť o t o m n i k d o nepochybuje!! — »Není služebník větší Pána ani učedník mistra svého«; jestli hospodáře Belzebubem nazývali, čím více domácí jeho; jestli mne pronásledovali i vás pronásledovati budou. Ó, Kriste, jak t r p k é (!) jest pronásledování těm, již tě jako Pána chtí následovati.²⁾ Uděl tudíž pomoci, aby Tě následovali pokorně duchovní, kněží a světské páni, kteří se snaží evangelium Tvé skutky udusiti. Pán budiž s Vámi. Amen.« Dali jsme celý passus doslovně, aby čtenář svým očím věřil, nechtěl-li by našim. Ostrovtipný mistr filosofie a theologie chtěje dokázati, že se může v kaplích kázati evangelium, vede za hlavní argument předchůzku, že není v Písmě svatém psáno, že by se jen ve farních a klášterních kostelích kázati smělo! Každý vidí, že učení Husova vyhlíží zde velmi bledě a jeho vychvalovaná dialektika že dokonce dělá logické kotrmelce. Což je snad proto v kaplích kázati poručeno nebo jen dovoleno, že toho není v Písmě o farních a klášterních chrámech pověděno? Kterak chce tedy mistr Jan z neexistence a z nerozkazu o chrámech vyvoditi o p r á v n ě n o s t pro kaple? Dokazuje-li co, dokazuje, že nejen v chrámech, *nýbrž ani v kaplích* — a co po té bude s jeho Betlémem? — *kázati se nemá*, jelikož o tom

¹⁾ Hus myslí »židovské kněze« a v tom smysle mluvil také o »biskupech« židovských, s nimiž činiti bylo sv. Petru a Janu! Husovi činiti bylo s biskupy Kristovými a ne židovskými, proto přirovnání jeho jest nevhodným.

²⁾ V životech Svatých dočetl jsem se mnohdy opaku. Pronásledování bylo jim vítáno, zdálo se jim ne »trpké«, ale velikým dobrodiním. Sv. Ignác z Loyoly prosil svým duchovním synům — pronásledování.

sv. Písmo rozkazu nedává. To jest jedna učenost Husova! Mimo tuto učenost třeba poukázati na druhou.

Mistr Jan měl zakázáno kázati nejen v Betlémě, nýbrž vůbec; zákaz tedy nebyl lokálním, nýbrž personálním, a tu, kdyby i sv. Písmo bylo výslovně v kaplích kázati poručilo, nebyl by ještě mistr Jan dovodil, že on smí v nich kázati, jelikož, jak sám praví, Pán Ježíš poslal čili splnomocnil kázati svaté Apoštoly. Kdo však splnomocnil Husa vůbec a vzpurného zvláště? Snad nechce, abychom věřili nějakému zvláštnímu jeho zjevení aneb abychom jen v jeho neposlušnosti a bezohlednosti důkaz spatřovali, že byl oprávněn kázati? Tak bláhovi nejsme a nikdy nebudeme! Ať si učený náš mistr připomene, že i sv. apoštolé, jichž sám sebe menším býti vyznal, dostali k úřadu kazatelskému zvláštní a výslovné splnomocnění; nesměli-li ani sv. Apoštolé kázati svou mocí a bylo-li i jim třeba zvláštního splnomocnění, kterak mohl a směl Hus, jenž se přece uznává sv. Apoštolů menším, kterak mohl Hus svou mocí a vůlí kázati? Nebyl to církevní biskup, jenž ho na kněze vysvětil a úřad kazatelský jemu svěřil? Či chce snad Hus mluvití jak Abraham (Mikuláš z Velenovic), pražský kazatel u sv. Ducha, jenž byv tážán jakou mocí káže, odvětil, že kněžskou a Kristovou, a na výtku, že toliko mocí arcibiskupovou, odvětil konečně, že nejen kněžím, nýbrž i laikům dovoleno jest evangelium kázati« (Mareš, str. 4.)? Chce-li tak mluvití, a málem by se zdálo, jelikož i toho zbloudilce zastal se nešťastný náš mistr v listě ku Zbyňkovi (Mareš, str. 4—6.), staví svůj charakter i učenost ve světlo velice špatné a musí dovoliti předhůzku, že se dopouštěl bezcharakterní komedie — abychom toho jinak nenazvali — když za: 1. na kněze se vysvětití dal a kazatelský úřad z rukou vysvětivšího jej biskupa přijal; když za 2. speciálně od arcibiskupa Zbyňka kazatelem synodálním jmenovati se nechal a jmenování toho užíval; když za 3. témuž arcibiskupovi právo dal, aby o něm (Husovi) zkoumal (Mareš, str. 7.), »a kdybych byl pochybil, uložití mi spasitelný trest, a když bych neustal v neposlušnosti svaté matky církve, potom příslušných prostředků užiti, mne za neposlušného veřejně prohlásiti a dle potřeby mně kázání svatého evangelia zabrániti.« Nejsou to hotové komedie, ale s věcmi svatými a nesmírně vážnými? Vizme jen v jejich lesku tu vychvalovanou učenost, ten ryzí charakter, to bystré svědomí, a divme se, kterak oslavovaný Jan Hus neviděl odporu, v němž uvázl, když jednou arcibiskupovi takovou moc přisuzuje a po druhé jeho rozkazu z úmyslně nedbá a hrubě ho porušuje; když jednou arcibiskupa »otče nejdražší a spolu nejctihodnější« jmenuje, a po druhé všechny preláty církevní plemennými hřebci a psy nazývá, speciálně předhazuje Zbyňkovi šejdířství a podvod!³⁾ Nejsou to hotové komedie a není to přepodivný charakter, když v listě druhém (u Mareše na str. 9.) arcibiskupovi píše: »Jestliže Veleďústojnost Vaše na mně vinu shledá, chci trestu pokorně se podrobiti. Nic méně prosím pokorně pro Boha (!), aby Vaše Veleďústojnost všem víry nadávala a mně úřadu

³⁾ Viz jeho odvolání ku stoliči papežské, na 23. straně u Mareše, s hora, jakož i v listě osmém »ale ne arcibiskup, který... jen nějakým pótmešilým úskokem a falešnou obžalobou u papeže udání učinili...«

kazatelského nezastavovala . . .» a když v listě osmém⁴⁾ se prohlašuje »zdali tedy musím poslouchati arcibiskupa v rozkazu jeho odporujícím — toho, milý Jene, dosud jsi nedokázal! — příkazu Božímu? Nejsou to hotové komedie, není to přepodivný charakter, když jednou svatou povinností vyhlašuje, aby i po zákaze v kázání vytrval (Mareš 109), a po druhé arcibiskupovi píše »**S** **poddaností** pokornou a **povinnou** nyní i **vždycky?**« Neprozrazuje téhož nedůsledného a nehodného chování i samo k papeži se odvolání? Proč se Hus odvolával k papeži, neuznával-li jeho nad sebou moci?⁵⁾

Ještě jednu ukázkou z Husovy učenosti a velebené dialektiky, aby oslavovaný charakter byl zřejmějším! V záslužném spise dra. Lenze »Učení Mistra Jana Husi« na stránce VII. čteme: »Kdežto až dosud jméno Husovo, ač on byl skutečnou hlavou Viklefstův, nebylo od soudů stíháno, stala se roku 1408. i v tom ohledu změna. V létě 1408. byl Hus u soudu arcibiskupského žalován pro bouřlivé kázání, i jest naň pŕhon vydán, aby se ospravedlnil. Spŕsob ale, jakým se Hus hájil, byl z části sofistický, muže reformatora nedŕstojný. Duchovenstvo žalovalo, že řekl »coram omni multitudine,« kterak heretiky jsou všichni, kdož štolu vybírají; že sobě přál, aby duše jeho byla tam, kde jest Viklefova, a že Jan Hus vesměs zlehčuje přese všechnu záповěď církevní. Hus ale odpovídá, že článek obžaloby první jest křivý, ježto prý on těch věcí neproněsl nikdy »coram omni multitudine,« jelikož prý (pozor na důkaz učeného Husa!) veškerenstvo ani Pražanů tehdaž na jeho kázání nebylo, tím méně veškerenstvo, které se v Římě, v Jerusalemě atd. nalezá!« Z tétož knihy dovidáme se na stránce 338. n. 22. následující učenosti: »Papa non debet dici sanctissimus (quia solus Deus est sanctissimus, svou bytostí, Huse, čili: per essentiam!) etiam secundum officium (oho!), quia — prosím pozor na důkaz! — alias rex etiam deberet esse sanctissimus secundum officium et tortores et praecones deberent dici sancti, imo etiam diabolus (!) deberet (?) vocari sanctus (ale, milý Huse, co to mluvíš?) cum sit officarius Dei.« Po česku: »Papež nemá se zváti nejsvětějším (po-něvadž Bůh jediný jest nejsvětější) ani podle úřadu, an by jinak i král musel slouti nejsvětějším podle úřadu, i katové i pochopové museli by se zváti svatými, ano i ďábel (!) by musel svatým slouti, jsa úředníkem (*sic!*) Božím.« To je přece »učenost,« k níž kritiky netřeba! Ostatně, aby se učenosti té čtenář nasýtil a tak brzy po ní nezatoužil, dáme ještě něco z Listů.

Jsa již na ploše nakloněn, zamiloval si náš Mistr anglického mistra Richarda. Jednou dostal od něho list a předčítal ho veřejně v Betlémě. Účinek toho byl veliký mezi posluchači a mistr Jan domníval se, že dobře učiní, když o tom mistra Richarda zpraví a

⁴⁾ Ovšem mezi oběma listy jest nějaká doba, avšak není veliká. List druhý psán na konci roku 1408. a list osmý z počátku roku 1410., tedy něco přes rok!

⁵⁾ V listě šestnáctém (na 52. a 53. straně v Mareši) dovidáme, že nejdražší a spolu nejctihodnější otcové vlasti stali se tyrany, kteří proti volnému evangelia kázání i. c. překrucování, se pozdvihli, jimž prý »ale . . . ihned ústa zacpává (*sic!*) následující zákaz, jenž praví: Ale podle skutků (tedy ne *roz-kazů?*!) jejich nečinite . . . « »Toto poznamenal jsem, abyste dovedli na odpor postaviti se psům ďábelským.« Tato nadávka je tak sprostá, že na ni Husovi odpovědět netřeba. Slušní lidé vědí, že *svatý* mučedník *tak* psáti nemůže!

zpravil. Z jeho šestnáctého listu dovídáme se následující podlízavé »učenosti«, kteréž i největší přívrženec Husův neomluví. »Laskavý list Tvůj, — tak píše Hus, — *který s hůry od otce světél sestoupil*, mocně roznítil srdce bratřím v Kristu, poněvadž obsahuje v sobě tolik lahody, důraznosti (snad nájezdu na církev a duchovenstvo?), posily a útěchy, že kdyby jiná písmena jednotlivá skrze Antikrista jíc nem pekelným (sic!) byla pohlcena, s á m b y p o s t a č o v a l v ě ř í c í m K r i s t o v ý m k e s p á s e — tomu jistě ani pan Náprstek nevěří! — Pročež, jeho jadrnost a sílu v mysli své uvažuje, řekl jsem při kázání veřejném, při kterém, jak odhaduji, bylo skoro deset tisíc lidí: Hle, bratři nejmilejší! jak velikou péči o spásu vaši hlasatelé Kristovi nejvěrnější mají v cizích krajinách, že žádají celé srdce své vylíti, by mohli nás při zákoně Krista Pána zachovati. A připojil jsem: Hle, nejdražší bratr náš Richard, *mistra Jana Viklefa soudruh v pracích evangelických*, — proto ta chvála? — napsal Vám tak posilující list, že kdybych neměl žádného písmena jiného, musil bych se za evangelium Kristovo vydati až na smrt, — pan pastor Mareš by to neudělal, a já také ne, a učiním *to* s pomocí Pána našeho Ježíše Krista... Jediné mi zbývá, abych prosil a opětovně prosil o přispění slovem Tvým, a díky činím, že z blahosladené (sic!) Anglie skrze namáhání Tvé pomocí Pána Ježíše nabyly Čechy již tak velikých prospěchů.«⁶⁾

Dalším klassickým dokladem »učenosti«, vlastně náruživé povídavosti Husovy jest jeho list k Plzeňským (u Mareše 20. na str. 60—65.) Laskavý čtenáři, račiž míti tolik trpělivosti a přečti si to až do konce! Učený mistr Jan Hus píše docela vážně a horlivě: »Po napsání listu přišel mi list, v němž psáno jest, že brání kněžíe čísti čtení přirozeným jazykem česky neb německy. Druhé, že kázal některý kněz, — zase ty klepy, — že nižádný, jenž smrtelně hřeší, není slúha ani syn dáblův. Třetí, že na nové mši kázal řka kněz tento: dokudž jest neslúžil, byl jest syn boží, ale dnes i po tom, když slúžiti bude, jest otec boží a stvořitel těla Božieho. Čtvrté, že ten kněz kázal, že najhorší kněz jest lepší, než nejlepší laik. Jestli tak a nižádný se proti těm bludům nepostaví, znamení veliké jest nad vámi, že jste velmě pravdy odpadli, a zvláště, kteří jste učení a rozum máte. Neb jakož die sv. Jan Zlatoustý na ono slovo Krista spasitele našeho. »Nerodte se báti těch, jenž zabíjejí tělo,« že těmi slovy ukázal jest Kristus, že netoliko ten zrádce jest pravdy, kterýž nesměle praví pravdu, ale i kto nesvobodně brání pravdy, kteréž slušie svobodně brániti, zrádce jest pravdy. Neb jako kněz dlužen jest, aby pravdu, kterouž ot boha jest slyšel, směle kázal; též laik, to jest nekněz, dlužen jest, aby pravdy, kteréž jest slyšel ot kněze vynesenu z písmá, bránil doufajně; pakli toho neučiní, zrazuje pravdu. Aj teď máte velikého svatého dovod z tohoto slova Kristova: »Nerodte se báti těch, jenž tělo zabíjejí,« že každý, i kněz i nekněz, ktož zná pravdu, má jie do smrti brániti, jinak byl by zrádce pravdy a tak i Kristov. A mnozí z vás znáte pravdu a jste naučení, že každý móż zákon boží mluvití, vyznávati a umí-li i čísti, buď latině, jako sv. Marek čtenie psal, buď řecky, jako sv. Jan své čtenie a kanoniky neb epištoly psal, buď židovsky, jako sv. Matúš své čtenie popsal, buď syriansky, jak sv. Lukáš své čtenie popsal, buď persky, jako sv. Šimon čtenie kázal a

⁶⁾ Jakých? Vikliřismu, svárův, různic? Bohužel!

popsal, buď judsky, jako sv. Bartoloměj a tak v jiných jazycích: kterakž dáte kněžím brániti, aby lidé zákona božieho nečtli česky neb německy? Také k druhému kusu zde nevíte, že nelze jest i bohu ve ctnosti i ďáblu ve hříše slúžiti? Viem, že jste slýchali, že Kristus die: Nemóž nižádný člověk dvěma pánomi slúžiti, a potom. Nemóžete slúžiti bohu a mamonovi. A také víete, že sv. Petr die: ktož ot koho přemožen jest, ten toho slúha jest; a Kristus die: kto hříech činí, slúha jest hříecha: a sv. Pavel k Říměninóm die: Slúhy jste byli hříecha. Kterak toho písmo svaté vědúce trpiete, že nižádný, ktož jest ve hříše smrtelném, není slúha ďáblóv? Také viem, že jste slýchali, že pán Ježíš die, že kúkol jsú synové zlostní, jichž jest ďábel nasál v svět, a že také die zlým: Vy z otce ďábla jste a žádosti otce svého chcete učiniti; a dává příčinu, řka: že nemóžete slyšeti řeči mé, z otce ďábla jste. A sv. Jan apoštol duchem sv. die: Synáčekové! nižádný vás nesvodí; ktož pravdu činí, spravedlivý jest, jako Kristus spravedlivý jest, a ktož hříech činí, z ďábla jest. A po tom die: V tom známí jsú synové boží a synové ďáblovi; každý, ktož není spravedlivý, není z boha. Aj teď máte, že každý smrtedlný hříšník jest z ďábla a syn (*sic!*) ďáblóv: kterak tehdy přepúštíte kázati kaceřstvie proti tomuto svatému Kristovu písmu? Věřte, že ten tak káže, jest slúha i syn ďáblóv a jest horší, než nejmenší laik dobrý. A tak není otec božie ten kněz: *neb by böh byl syn toho kněze a ten kněz jest syn ďáblóv*, tehdy by böh byl syn ďáblóv! také ten kněz, tak ten blud káže a drže, není stvořitel těla božieho, ale jest rozmnožitel kacieřstva velikého. Necht vezme všecy tovařiše své na pomoc a stvoří s nimi jednu knihu, a tehdyť jim vyznám, žeť jsú stvořitelé!« Neuvěřitelno a přece pravdivo! Kněz, jehož chtějí nám ukázati povolaným reformátorem a učencem, hová takové malichernosti a směšné horlivosti!

Illustrací předcházejícího, ač snad dosti odpornou, mohou býti ještě tyto »učené projevy«. V kázání na druhou neděli po Kristovu narození — dle vydání Erbenova, díl II. strana 30. B. — se píše: »Tuto mají naučení matky a otcové, aby dětem svým slúžiti nebránili. ... Proti tomuto naučení svatému jsú obecně lidé, a zvláště knězie, jenž více váží přikázanie lidské nežli přikázanie božie, a tak více poslouchají člověka nežli boha. A tak sú zavedli bludně poslušenstvím lid knězie, že mnozí pravie a kází, že cožkolivěk přikáže papež, to mají lidé učiniti neb držeti, jakoby papež nemohl poblúdit; a nechtie pomněti, že mnozí papežové byli jsú kacieři, a že jedna žena byla jest papežem dvě léta a tři měsiece — tu nesmyslnou báchorku ohřival Hus neustále! — jenž jest byla rodem z Mohuče a slula Agnes, a kdy papežila, tehdy slula Joannes; a pak jedúc od sv. Petra do Latránu, i dítě porodila,« — tak opravoval mistr Jan mravy svých posuchačů? Takovým vylhaným smetím? — *Čert ji na papežovo místo* a jejie frejeř vsadil, — a Hus na kazatelně oslavil! — že byla učená, a pán böh přepustil pro náš užitek, abychom ne ihned za svatého měli, kterýž bude držeti biskupstvie neb papežstvie.« V ukazadle též spisu dočítáme se: »Psi němí jsú knězie, jenž nekází« a »zloději jsú všichni knězie, jenž jsú zle živi«. ⁷⁾ Ve třetím díle jest do-

⁷⁾ Erben, Mistra Jana Husi Sebrané spisy české, díl II., strana 438 a 39, jenž udává, kde mistr Jan o tom poučuje! Nám již ty mizerné nápisy dostačují!

datek, a tu nacházíme dvojí kázání (!) o *šelmě* a Antikristu, kteří bojují proti svatým. Hus v kázání tom do opravdy dokazuje, »že papež jmenovitě jest jeden veliký Antikristus« a uvádí proto čtvero důkazů, z nichž ze všech proskakuje zběsilá nenávisť proti papeži.

Neméně pozoruhodny jsou jeho rozpravy proti Šesti bludům, ale nade všechno posvítil si Hus na svoji učenost svoji polemikou proti knězi kuchmistrovi, jenž ho nazval ďáblem. Mistr Jan nemůže toho snést a mimo jiné praví (Erben III., 242.). »Avšak viem, že se mne kněz kuchmistr nebojí, bych jeho duši vzal do pekla (bravo!), ale ďábla se bojí, a tak ukazuje bázní, že nejsem horší než který ďábel.« Člověk by ani nevěřil, že takové chlapecké nadávky mohou býti předmětem sporu dvou vážných mužů; zde se však dočítá, že ten, jenž chtěl reformovati celou církev, zcela vážně proti tomu polemiku píše. Nejapná tato záležitost posvítil nám na učenost i charakter Husův. Slyšme! »Milý bratře! Vzkázal's mi, že jsem horší než který ďábel, protože jsem v klatbě papežově a více než sto biskupův, a odvolav se ku papeži, nestál jsem před ním. Milý bratře! Věziž najprvé, že držíš-li to neústupně, že jsem horší než který ďábel, tehdy kacieřstvie držíš a jsi kacieř, — není to roztomilé? — pakli jsi řekl z nemúdrosti, prchlivosti a bláznovského popuzenie, a ne držíš toho, tehdy nejsi kacieř, ale *zhřešil jsi smrteľně*: i proto, že proti svatému písmu mluvíš, i proto, že svého bližního proti božímu přikázání všetečně velmi zlým pokládáš.« Další jest tak zajímavým, že prosím svých čtenářův, aby si to přečetli, chtějí-li se zasmáti, jakož i já jsem se smál, když jsem to opisoval. Užitek z toho vzejde však hojný: učenost a charakter Husův bude zase jasnějším, a to jest, oč nám konečně jde.

»Řekl jsem prve, že držíš-li to neústupně, že jsem horší než který neb nižádný ďábel, tehdy kacieřstvie držíš a jsi kacieř. Duovod toho jest tento, aby rozuměl: Kacieř jest ten, ktož drží blud, svatému písmu protivný, neústupně, to jest, že ho nechce ustúpiti. A že proti písmu svatému jest, abych já, neb který koli člověk jiný, byl horší, než který kolvěk ďábel, tehdy jsi kacieř; že proti písmu svatému jest, abych já byl, neb že jsem horší než který kolvěk ďábel. Toho takto do odím: Pán buoh v třetí kapitole prvních knih Mojžiesových řekl jest k ďáblu hadovi: »Proto že's to učinil,« to věř, že's Evu svedl z mého přikázání, »zlořečený ty jsi nade všechny živé věci!« I kterakž já neb jiný člověk jest horší než ten ďábel, jenž jest Evu i svedl z božího přikázání, i že jest nejzlořečenější? — Opět ve XL kapitole die sv. Job o ďáblu, že není na zemi moci, která by přirovnala se jemu; neb učiněn jest, aby nižádného se nebál: to jest, tak se mocně má v zlosti, že nižádná zlá moc jiná nemuoz se jemu přirovnati; a takž on je největší v zlosti. Protož ihned po tom die sv. Job, že on jest král nade všemi syny pýchy. Aj, teď máš, že ďábel Bebemol jest najmocnější v zlosti, i král nade všemi syny pýchy; to jest, nad těmi, jenž božieho prikazanie ne držíe, a tak jsou synové pýchy. A poněvadž on jest najmocnější v zlosti a král nade všemi syny pýchy, kterak tehdy já neb jiný člověk jest horší než on a než který kolvěk ďábel z pekla? — Třetí duovod: A psáno stojí v druhé kapitole knih múdrosti takto: »Závistí ďáblův smrt vešla jest v svět, a následují ho ti, ktož z jeho strany jsou.« Aj, die písmo, že *závistí ďáblův, ale*

ne Janovů řečeného Hus, smrt vešla jest v svět: to věz tak, že on svů závistí umořil jest Evu i Adama na duši i na těle, i jejich všecky syny na těle jest z m o r d o v a l«. Ne, to jest skutečně směšno a neuvěřitelné, proto již ustaneme a jen následující sem dáme: Hus dokazuje ještě dvanácti »důvody« — tedy celkem patnácti důvody — první položky své a jeden »duovod« horším jest i směšnějším druhého. Na příklad: »Čtvrté: Píše sv. Matúš v čtvrté kapitole, že ďábel pokúšel jest Krista, syna božího, ... a já jsem toho nikdy neučinil; kterak tehdy jsem horší než ten ďábel?« ... »Jedenácté takto: Každý ďábel z nebe vypadlý již v hříše zatvrzen jest šest tisíc šest set let a pět let a vždy zlosti zvyká: a já ještě nehřeším padesát let po křtu: neb mi ještě není padesát let. Kterakž tehdy bez písma a bez zjevení i bez duovodu pravého smieš říci mně ku potupení a jiným ku pohoršení, že já jsem horší než každý ďábel?« Po té dokazuje per longum et latum, položky druhé proti kuchmistrovi: »Druhé, řekl-li si, že Hus je horší než každý ďábel, z nemůdré pichlivosti a bláznovského popuzenie, a nedržíš-li toho, tehdy nejsi kacieř, ale zhřešil si smrtečně.« A zase mnohými toho zastav se důvody má (v Erbenu na str. 248.): »I co tomu dieš, milý bratře! Když Pán buoh vydá svědectví všemu světu, že já nejsem horší než *Lucifer*, — to jest hrozné! — jenž jest počátek všech hřiechův, hlava, král, pán, knieže i buoh všech svých milovníkův? Jistě nepokaješ-li se z toho bláznivého mluvenie, budeš trpěti veliké v súdný den pohanění.« Tak to jde neustále dál a dále. Mistr Jan dokazuje, co mu síly stačí, proti kuchmistrovi pro sebe, při čemž užívá o s o b ě i t o h o t o p ř i r o v n á n í⁸⁾: Ale že *hus*, *pták pitomý*, poznal jest toho ostříže neživého, protož nedal se jemu příkvačiti, ale zdvihl se, dal jest příklad jiným božím ptákům (*sic!*), by též činili.« Mohli bychom poukázati ještě více na učenost a oslavovanou dialektiku Husovu, ale doufáme, že i největší jeho chvalořečník má dosti již toho, co jsme uvedli. Nám záleželo na tom, ne abychom Husa směšným učinili — nýbrž abychom jeho učenost zjistili, jelikož, dle našeho rozumu, právě nedostatečná učenost, chlapecká podrážděnost a zuřivá bezohlednost⁹⁾ vysvětlují jeho tvrdošijný a náruživý boj, život i smrt. Bylo možno s mužem tak náruživým, jenž v zápale svém až směšným se učinil, bylo možno dohodnouti se o pravdě, která nebyla po jeho hlavě? Naprosto ne! Všechny Husovy sliby o pokání a odvolání rozplývají se v tomto světle jako plyny a páry. Kdyby mně byl někdo před devíti lety, tedy již knězi, řekl o Husovi věci, které jsem zde z něho dnes vypsál, nebyl bych jim uvěřil a byl bych se mrzel. Dnes jest můj soud o mistru Janu Husovi ustálený, a to vlastním přičiněním Husovým. Studium, kterým se zabývám, vyhojilo rány, kteréž už na gymnasiu byly mi způsobeny nepravdivým vyliččením povahy, učenosti a zásluhy Mistrovy. Přeji si, aby všichni velebitelé Husovi četli a studovali jeho spisy, a jsem jist, že: 1. ani polovice spisů těch nedočte, a že

⁸⁾ Erben III., 553. poslední a předposlední řádek.

⁹⁾ V téměř spisku dovidáme se na př. i toho, že čeští kněží za peníze všechno by učinili, třeba i loupežníky se stali, kdyby to peníze vyneslo a práce nedalo. O papeži se tam do konce tvrdí, že prý římské děvky smilné musily mu dávat každá měsíčně zlatku! Nepřipíši k tomu nic, leč místo, kde to čtenář najde. Erben, op. cit. II., strana 246. »Ano! po hříchu, papež od prázdných ženek, jichž jest mnoho set v jeho městě, běře na měsíc po zlatém.«

2. kteří je přečtou, o »mučedníku pravdy« střízlivěji souditi budou. Než, obraťme se zase k jeho listům a poukažme, jak se choval k papeži a kardinálům, aby jeho charakter byl zcela jasným a zřejmým. Nedůslednost, podrážděnost, nadávky a sliby potkají nás i zde všudy; nedivme se jim, u Husa jinak není, to jest jeho význačným znamením!

Před chvílí jsme slyšeli, kterak Hus dokazoval, že se nemá a nesmí říkati papeži »nejsvětější« ani pro jeho duchovní úřad, a kterak vyslovil, že by i ďáblu musilo se po té říkati »svatý«. Větu tu pronesl vážně, napsal latinsky, v theologickém spise. Nebudeme mu proto ničeho vytýkati ani nenazveme rouháním, chtíti ďábla nazývati svatým, pro nenáviděného papeže. Zde jen ukážeme, že mistr Jan Hus byl nedůsledným a že uměl se kloniti v pravo i v levo, dle toho, jak se mu právě zázdalo! Papeži se tedy nemá říkati »nejsvětější.« Proč však směl Hus psáti ve svém odvolání ku stoličce papežské, dne 25. června 1410. — viz u Mareše list devátý, na stránce 21—36 — ve jménu Páně (!): »Léta od narození téhož 1410, indikce třetí, dne dvacátého patého měsíce června v hodině nešporní neb přibližně v prvním roce pontifikatu *nejsvětějšího* v Kristu otce a pána Jana z hodné Boha prozřetelnosti papeže XXIII.« Proč však směl totéž opakovati náš úzkostlivý Mistr ke konci listu slovy »ve jménu Božím k nejsvětějšímu v Kristu Otci a pánu Janu z hodné Boha prozřetelnosti papeži XXIII. a k téhož *svaté stolici* apoštolské? Či zasluhuje snad apoštolská stolice názvu, »svatá«, nezasluhuje-li názvu toho ten, jenž na ní sedí? Či zasluhoval jména — »nejsvětější otec« — zmíněný Jan XXIII. snad pro své výtečné ctnosti a dobré vlastnosti, a možno Husa z té příčiny omluviti? Tomu nevěří a proti tomu brojí sám mistr Jan Hus. Zásluhou páne Marešovou jest, že jsme si všimnuli dvaosmdesátého listu, v němž Hus takto píše: »... ačť přece pobloudil (totiž sněm), Janu XXIII. dříve se koře s kolenoma ohnutýma, líbaje nohy jeho a nejsvětějším ho nazýváje,¹⁰⁾ věda přece, že jest ohavný mordýř, němý hříšník, svatokupec a kacír, jakož se po tom při jeho odsouzení vyslovili.« Obávaje se, aby snad čtenář nebyl v pochybnosti, co »rázná« slova ta znamenají, přispíšíl si pan pastor Mareš a vysvětlil Husa na stránce 209. následovně v poznámce 3. a 4. »Jan XXIII. (Viz úvod listu 65.) čili Baltazar Cossa, muž veskrz znemravnělý a beze všeho svědomí, týž, který vyřkl nad Husem klatbu, byl mimo jiné zločiny také v podezření, že svého předchůdce Alexandra V. ze světa sprovodil. »Sodomita, který nepřirozeně ukojoval pud pohlavní, jak kdysi v Sodomě se dalo dle I. Mojž. kap. 19.« Přečtěme si tedy úvod k listu pět a šedesátému, abychom viděli, komu říkal v jednom listě Hus dvakráte »nejsvětější otce.« Pan pastor pomáhá nám následovně: Po smrti Alexandra V. stal se roku 1410. papežem Jan XXIII. z vůle spojených kardinálů, muž to nemravný a nesvědomitý, kdys námořní loupežník, smilník nejhoršího druhu a podezřelý ze zavraždění svého předchůdce (viz listy 17, 19, 82 a 88.).« Děkujeme za zvláštní ochotu panu pastorovi a přečteme jen list 88., jelikož ostatní již známe. Dostačívá nám jediná věta: »Sbor ho potupil za kacieře, že jest odpustky a biskupstvie a jiné obroky prodával.« — Tomuto tedy

¹⁰⁾ A to se opovažuje vyčítati Hus, jenž v jednom listě udělal to dvakráte?!

»ohavnému morděři, němému hříšníku a kacieři« mistr Jan v jednom listě dvakrát »nejsvětější otče« přezděchu! Aj, pane Mareši, kde jste nechal mistra Jana bystré a přísně vládnoucí svědomí? A jak ospravedlníte podpis listu sedmnáctého: Mistr Jan Hus, Svatosti Vaši (i. e. Jana XXIII.) kněz nejmenší?!

Husův charakter, učenost, svědomí a pravdymilovnost osvětluje také nemálo jeho poměr ku všeobecnému sněmu, jež zde vyložíme, aby náš obraz úplným byl. V listě daném v září 1411. (ve sbírce Marešově na straně 59.) píše mistr Jan: »V oddanost pokornou se vši úctou k rozkazům Vaším (osvědčuji). Otcové v Kristu *nejctihodnější, kteří apoštolů ráz máte*, ježto jste postaveni jako mohutná světla, která ozařovati mají jednotlivé krajiny světa, a ježto jste nadáni mocí, že můžete shlazovati nepravosti světa, vychvacovati duše z jícnu satanášova a potlačeným ve jménu Kristově přispívati, v ochranu Vašich Vele důstojností pokorně se skláněje utíkám, nemoha unésti tíže břemene na mne vloženého, které na mne ubohého nalehlo, přede vším odtud¹¹⁾ počátek majíc, že v době odpadnutí od Řehoře XII. přidržeti se *svatého* sboru kardinálů pro jednotu církve účinně jsem radil knížatům, zemanům a pánům a kněžstvu vytrvale jsem kázal.« Dva řádky po tom nazývá Zbyňka »a tehdy protivník *svatého* sboru kardinálů« a devět¹²⁾ řádků později píše: »Ale poněvadž nadřečený *svatý* sbor kardinálů tehdy slíboval, že přívržencům svým mnohých dobrodiní poskytne, tudíž slib učiněný v paměti máje a pevně věře, že platnosti trvá, ježto je slibem **sloupů** církevních, na kolenou prose vzývám milostivé Důstojnosti Vaše, abyste na mne ubohého očima dobrotivýma shlédnouti ráčili a osvobodili mne laskavým přispěním svým od osobního ospravedlnění« ... V listě 40 (v Mareši na straně 118) píše: »Rovněž na tom stojím: cokoli sv. Římská církev neb papež s kardinály ustanoví neb nařídí, že se má zachovávatí neb učiniti dle zákona Kristova, to pokorně jako věřící křesťan chci v uctivosti míti a úctyhodně přijímatí. Ale nikoli, cokoli papež s kardinály — pozor na tu vytáčku! — všeobecně určí nebo nařídí: protože již učinil jsem odpor a stojím na odporu,¹³⁾ pro který do klatby dán jsem, jakož víte dle toho.« V listě 82. (na 208. straně u Mareše) však už mistr Jan vystřízlivěl ze své ku sněmu blahovůle nadobro. Praví v listě (psal jej v červnu 1415): »Pobloudil také sněm třikrát nebo vícekrát, špatné články z mých knih vytahuje ... odkudž plně poučen jsem zároveň s Vámi, že ne každý čin výrok neb nález sněmu od Jezu Krista, soudce nejspravedlivějšího, jest schvalován.« Skutečně, Mistře? Kde však tu bude vychvalovaný »ráz apoštolů,« který jsi kardinálům, kteří na sněmě četní byli, přisoudil? Dne 24. června 1415. napsal mistr Jan »Věrným Čechům« list, v němž dostává »nejsvětější otec« i »svatý sbor«. Čtemeť v něm (u Mareše na straně 219.), Ó by Pán Ježíš řekl

¹¹⁾ To není pravda, jak jsme s panem Marešem dokázali dříve. Neposlušnost a podezření z Viklifismu byly toho příčinou, praví Tomek.

¹²⁾ Na stránce 60 u Mareše (list 19) druhý řádek s hora nazývá Hus také Řehoře XII. »nejsvětějším otcem.« Z poníženého žebrovní *svatého* sboru kardinálův a z příčin, které se uvádějí, jest zřejmo, že Hus se »svatého sboru« přidržel z příčin osobních!

¹³⁾ To je logika!

sboru: Kdo z vás jest bez hříchu svatokupeckého, ten potup Jana papeže. Zdá mi se, že by jeden po druhém byl vyběhl. I proč jsú před ním klekali a jeho nohy líbali a najsvětějším ¹⁴⁾ otcem jeho nazývali, věduce, že jest kaciér, mordér a němý hříšník, jakož sú naši ty hříechy vynesli? Proč sú ho kardinálové ku papežství volili, věduce, že jest zlý mordér, že zabil jest nejsvětějšiho otce? Proč sú přepustili jemu svatokupčiti, když jest byl papežem, jsúce rádce pro to ustavení, aby dobře radili? I zdali ti nejsú vinni, jenž sú i sami s ním svatokupčili? Proč, dokud jest neutekl z Konstancie, nižádný nesměl je mu nic říci, než najsvětější otče! (Mistře, pamatuj se, že odsuzuješ sebe!) Ješče báli sú se: ale když ho rada světská popadla z Božieho přepuštění aneb vôle, tehdy sú se spikli, umluvivše, aby nikoli nebyl puštěn. Jistě již se zlost, ohavnost a hanba Antikristova oznámila na papeži i na jiných v sboru; již věrné slúhy Boží mohú znamenati z řeči svého spasitele, co jest mienil, řka: »Když uzříte ohavnost na místě spustilém, jenž jest prorokoval Daniel; ktož čteš, rozuměj.«

V listě 91. (u Mareše na straně 225.) píše zase mistr Jan pěkné věci. Pan pastor Mareš nás na ně připravuje následujícím úvodem: »Hus horlí proti sboru, kterýž i české knihy jeho odsoudil, v Kostnici nadělal ohavností a byl bez řádu; napomíná, aby se nedali jím zstrašiti, jak i on se nedal ustrašiti; ujišťuje, že nechtěli ho poučiti rozumně, a že nebyl žádnými důvody překonán, ač ho i lstí a hrůzami k odvolání chtěli přiměti.« Nyní již jsme připraveni a můžeme tedy mistru Janu rozuměti. Slyšme tohoto »v naději slúhu božího«! Začíná. »Věrní a Bohu milí (i. e. Čechové)! Ješče mi jest v mysl padlo, aby znamenali, kterak sbor pyšný, lakomý a všie ohavnosti plný potupil jest knihy mé české, jichž jest ani slyšal ani viděl, tehdy by jim nerozuměl, neb v sboru byli sú Vlaši, Francouzi, Engliši, Ispani i Němcii jazykóv,« a jako by se bal, aby mu někdo neřekl, že lže, jelikož na sněmě jsou mužové jazyka českého znalí, přidává: »jedné ač by jim co rozuměl, Jan biskup litomyšlský, jenž jest tu byl a jiní Čechové nabadači s kapitolú Pražsku a Vyšehradskou, od nichž pošlo jest pohanění pravdy Božie (Husovy!) a naše země České, již já mám v naději Boží za zemi nejlepší viery, znamená žádost k slovu Božiemu a k obyčajóm. Ó byste viděli ten sbor, jenž se nazývá sborem najsvětějším a jenž nemóž poblúdiť: jistě spatřili byste ohavnost převelikú, o niež sem slyšal obecně od Švábuov, že Konstancie neb Kostnice, jich město, za třidceti let nezbude hříechov, které jest spáchal ten sbor v jich městě; a řkú více, že sú se všichni pohoršili tím sborem, a plvali druzí, vidúce ohavné věci.« Aby snad čtenář nemyslil, že tento sbor není z oněch mužů, jimž druhdy Hus tak se kořil, upozorňujeme na slova Husova další: »... Tehdy najvyšší *kardinal* (dle Husa »sloup církve«, muž mající »ráz apoštolů«) řekl jest: »Kterak mluvíš? Na hradě jsi pokorněji mluvil...« Horlivý hlasatel čistého evangelia dle vynálezu Luthrova, ctihodný pan Mareš, poučuje vědychtivé na stránce 227. v poznámce 7. »Reformační sněm Kostnický, na jehož zasedání vždy od 50 a 100 tisíc cizinců v městě bylo přítomno, přivábil také množství všelikých ziskuchtivých a podezřelých lidí pochybné pověsti, herců, kejklířů, neméně než 700 (podle jiných dokonce 1500) lehkých ženštin. Ve sboru přítomni byli: papež

¹⁴⁾ A proč Ty jsi tak učinil, horlivý Mistře?

Jan, Římský král Zigmund, 30 kardinálů, 4 patriarchové, 33 arcibiskupové, 150 biskupů, 3800 kněží menších důstojností, doktorů, mnichů, 4 kurfirstové, 24 vévodů a knížat, 78 hrabat, 676 pánův a šlechticův ze všech zemí. V listě 95. nazývá se sněm, v němž dle Husa tolik bylo »sloupů církve« majících »ráz apoštolů« a slujících »svatý sbor« — velikou nevěstkou, která se obnažuje, s níž smilní králové země, a která ještě prý obnažena bude, nevěstkou, »o kteréž čteme v apokalypsi.« (Pokračování.)

Listy z Asie.

Píše -x.

(Pokračování.)

Kam až ziskuchtivost Řekův sáhá, viděti lze z tak zvaného svatého ohně a z listů na věčnost. Na Bílou sobotu vejde patriarcha, nebo což obyčejně bývá, tak zvaný »biskup ohně« do Božího Hrobu, který se za ním uzavře. Po chvíli rozdává otvorem několik svící, ohněm s nebe prý rozžatých. Výjevy, které se při tom odehrávají, jsou příšerny. Každý se chce co nejdříve zmocniti posvátného, jak myslí, ohně, aby jej za peníze prodal jinému. Mužové i ženy pálí jím sebe i své děti a všichni si vedou jako šílení. Domnívají se ubozí, zvláště nevědomí Koptové egyptští, že zapálí-li si svíčku tímto ohněm, získali si místočko v nebi. Svatyně svatých bývá v den tento hrozně znesvěcena, tak že, kdož výjev ten jednou viděl, nazývají oheň tento ohněm ďáblovým. Než, podvod tento jest výnosný, a proto se ostatního nedbá.

Poutníci, kteří si chtějí pojistiti spasení, kupují si za drahé peníze listy na věčnost. Těmi se po smrti u nebeského klíčníka vykáží a jsou beze všeho vpuštění do věčné slávy. Bylo mi nápadno, že jsem nikdy neviděl popův se modliti. I ptal jsem se katolíkův, ptal jsem se rozkolníků samých a ode všech jsem slyšel, že se jich nikdy modliti neviděli. Nezpovídají se nikdy, neboť, jak říkají, mýdla umývati netřeba. Nezpovídají však ani věřících, nýbrž celé zástupy beze zpovědi hned rozhřešují. A lidé tito vši neřestí poskvrnění nemají pro katolíky než cynický úšklebek, katolíky k nim odpadlé znova křtí a o katolických kněžíh a biskupech praví, že každým sv. úkonem páchají svatokrádež!

Podobně jest tomu na venku, ba, ještě hůře. Je-li někde potřebí popa, sejdou se fellahové a zvolí ze svého středu některého, jenž umí trochu čísti a psát, a pošlou ho k patriarchovi, aby jim ho vysvětil. Za měsíc nebo dva jest pop se svými theologickými studiemi hotov. Vysvětil ho, dají mu starý, špinavý talár a vysokou čepici na hlavu, a obec má nového chůri. Jak potom takový kněz působí, snadno si každý pomyslí. Hlavní jeho snahou jest sháněti peníze, neboť pouze proto se dal vysvětit. Spůsob, jakým se to děje, přesahuje často všechno pomyšlení. V jednom městečku jest pět popů, z nichž každý náleží jedné rodině. Každou neděli slouží jeden z nich mši sv., a druzí mu zatím berou obětované chleby a peníze. Jednou bylo tam řezníkovi ukradeno z jatky značné množství masa, a pachatel nemohl býti vypátrán. Po delším čase se o něm řezník dověděl od popa, který mu za medžidii (t. j. 2·20 zl.) prodal zpovědní tajemství. Tamtéž posekal kdysi neznámý škůdce jistému občanovi ovocné stromy. Pop z jeho rodiny měl podezření na jistého muže, a aby nabyl jistoty, pozval si ho do svého bytu ku zpovědi. Dříve však ukryl za sýpkou dva muže, jako

svědky, a když se mu onen muž vsutku z toho zločinu vyznal, byl ihned poplacen a odveden do žaláře. Tak se u nich rozumí zpovědnímu tajemství.

Nejsvětější svátost konsekrují jednou do roka, totiž o Velikonoci; když spůsoby vína docházejí, dolejí vínem. Jakou vážnost mají před tímto nejsvětějším tajemstvím, viděti odtud, že jistý pop z uvedeného městečka ji k nemocnému nesl — v tabatěrce.

Nejhorší neplecha však se tropí s manželstvím. Tři, čtyři napoleondory odstraní překážku, od níž se nikdy nedispensuje. Dvojženáčů církevně oddaných jest zde na kopy. Slušno však podotknouti, že, jak mi bylo z hodnověrné strany řečeno, patriarcha se všemi těmito zlořády nesouhlasí, než, nemá u svých farářů potřebné autority. Když sám není poslušen nejvyšší hlavy, jest ovšem snadno pochopitelné, že i jeho podřízení mu poslušnost odepírají. Tropí-li chůri příliš velké neplechty, za něž by katolický kněz byl několikrát suspendován, ne-li degradován, pak ho pošle patriarcha, pakli ho totiž poslechne, na několik dní do kláštera sv. Sávy na korekci. Obyčejně si ho však žena brzy odvede; o nějakém polepšení není řeči. V obci Ž. byl zvláště pověstný chůri jménem Šimon. Za několik napoleondorů oddal kde koho, o překážky se nikdy nestaral. Patriarchovi se to přece již zdálo mnoho, i zavolał si ho k sobě a poroučel mu, aby odešel na místo jiné. Chůri nechtěl. Patriarcha mu hrozil, že ho pošle na korekci. Chůri vzal svou čepici a položil ji na stůl se slovy: »Nedáš-li mi pokoje, chůri zde zůstane, a Šimon se vrátí.« A zůstal, kde byl.

Trvalo by to dlouho, kdybych měl nepěkný tento obraz ještě dále líčiti. Každý, kdo popy zná, tvrdí, že jsou to z pravidla nejhorší individua v obci. A jest to pochopitelné. Mají-li ještě trochu víry, když se dají vysvětliti, pozbudou jí jako kněží úplně. Nádennickým vykonáváním posvátných úkonů, znesvěcováním a zneužíváním jich k mrzkému zisku činí se nehodnými všelikých milostí, jakých by se jim snad jakožto laikům bylo dostalo.

Jako před posvěcením, tak i po něm se neliší ničím od svých věřících. Jako sedláci tak i oni pracují na poli, a to i v neděli, nebo prodlí celé dny s hovornými fellahy, nebo s nimi hrají na návsi — kozími bobky.

A jak to vypadá zde, tak jest tomu, jak mi bylo očitými svědky tvrzeno, i v jiných zemích rozkolních, v Řecku, Srbsku, a z veliké části i v Rusku.

Ať si nikdo nemyslí, že mluvím jako katolický stranník; přišel jsem do Sv. země bez všech předsudků a vždy jsem se rozkolníků zastával. Avšak konečně jsem musil věřiti zprávám hodnověrných mužů, a co je hlavní, vlastním očím. I sebe větší přítel rozkolníků, je-li upřímným, nemůže nedoznati totéž. Zdejší rozkolná církev jest hnijící kadáver.

Z toho, co jsem tu načrtl, snadno každý pozná, co jest souditi o rozličných zprávách novinářských o blízkém spojení Řeků s Církví katolickou, které se zvláště v poslední době často objevovaly. Spojení toto aspoň za nynějších poměrů jest nemožno, ať si píše kdo chce, co chce. Kdyby Církev dnes rozkolné popy ve své lůno přijala, musila by je zítra jako nehodné opět vyloučiti. S takovými lidmi, i kdyby chtěli, se mluvit nedá.

Za takových poměrů, jak jsem je stručně vylíčil, není divu, že věřící řečtí nemají o náboženství ani ponětí a že z příčin až směšných odpadávají třeba k islamu. Mravnost v užším smyslu slova jest a byla v mnohem lepším stavu než v Evropě, což z části i o mohamedánech platí, ale za to jiných neřestí jest mnoho a mnoho. Nejhorší z nich jest žízňivá, nikdy nenasytná touha po penězích, za něž prodají všechno, i duši.

Za takových neutěšených poměrů počal patriarcha svou činnost. Snad by mnohý namítl, že neměl práva šířiti mezi Řeky víru katolickou a jim takto půdy ubírat. Než nehledě ku právu, který má pravda oproti bludu, musí každý

uznati, že to bylo dobrodiním pro ubohý lid, byl-li vyrván z rukou svých ničemých vůdců, a pak že patriarcha nikam kněze neposlal, kde ho za to dříve nečádali.

Nemysli si však nikdo, že se to vždy dalo z pravých pohnutek, neboť, jak řečeno, pozbyl lid úplně pojmu o náboženství a jeho ceně. Jest to proň něco tak zevnějšího, jako na př. kus šatu, ne-li ještě méně, neboť nepocítil nikdy účinků náboženství vroucně pojatého. Někteří — a to byla obyčejná příčina — doufali, že budou míti z latinských kněží zisk, jiní, že se s popem nepohodli, jiní pak z nenávisti proti svým souvěrcům. Tak na př. v Tajjibe žádala velká jedna rodina za katolického kněze pouze z té příčiny, že nenáviděla na smrt rodinu druhou, se kterou se nechtěla stýkati ani v kostele.

S takovými lidmi počali misiónáři svou práci. Nejprve se snažili vštípit jim pojem o náboženství a jeho povinnostech. Toho se mnozí zalekli a odešli, a na konec jich zbylo pouze hrstka. Tak v Ramalle se z počátku přihlásilo na šest set rozkolníků, na konci přípravy však jich zbylo sotva dvě stě. Co to stálo trudného potu, než tvrdá jejich srdce byla získána víře a ctnosti, snadno si každý představí. Ještě nyní přese všecku námahu misionářů vězí v nich mnoho ze starých lidí. Zvláště ziskuchtivost, jejíž odporným zjevem jest prodávání děvčat v manželství, nebylo a nebude tak brzy možno úplně vymýtit. Jiné hrubé vady, jako práce ve dny sváteční, prodávání nedospělých dítek, časté krádeže a pod. mezi katolíky již vymizely. Křesťanské povinnosti v celku konají věrně, ale nad to skoro nic. Než, horlivostí i dobrým příkladem misionářů šíří se pomalu i horlivost věřících, a u mladšího pokolení, které již vyrostlo pod dozorem kněží, lze se nadíti většího úspěchu. Škoda, že mají katolíci stále na očích zlý příklad mahomedánů a Řeků, a pak že hoši již od dvanáctého roku se rozcházejí do všech končin za výdělkem. Zde se totiž hoch neučí řemeslu u mistra jako u nás, nýbrž dá se hned najati za dělníka. Při práci řemeslo trochu obkuká od starších dělníkův a pracuje, jak může, až se mu pomalu přiučí. Má při tom tu výhodu, že si hned od počátku vydělá 40—50 kr. denně. Za to se však stýká s lidmi všeho braku a trpí často velikou újmu na dobrých mravech.

Misionáři jsou skoro všichni rodilí Arabové, kteří byli vychováni v Jerusalémském semináři. Jsou to lidé dobrosrdeční, zbožní a velmi skromní. Pocházejíce z rodin obyčejně chudobných jsou již od mládí zvyklí všelikým nedostatkům a jsou ve svých skrovnických poměrech dokonale spokojeni, ba, ani se lépe míti nechtějí. Selský chléb, mléko, ovoce a tu a onde trochu skopového masa jim úplně postačí; víno si pěstují, kde to jde, sami. Vedle toho znají lid, jeho řeč, zvyky, potřeby, a co je hlavní, lid k nim má větší důvěru než ku kněžím cizím. I mohamedáni sami se k nim mnohem důvěrněji chovají než k cizincům. Vedle své mateřštiny znají dokonale francouzsky a vlašsky a jsou vzděláni úplně po evropsku.

Farky jsou jednoduché a úhledné. Nade dveřmi na terase jest zavěšen zvoněk, kterým kněz sám zvoní klekání a lid do chrámu svolává. Obsluha ženská zde není v obyčeji, některý Arab obstarává službu kuchaře i sluhy zároveň. Labužníkovi bych však neradil, aby se dal k jídlu pozvati. Misionář jest svým věřícím vším, knězem, rádcem, advokátem, a co hlavního, lékařem. Každý z nich má malou domácí lékárnu a hezky rozsáhlou praksi; chodí si k nim pro léky nejen katolíci, nýbrž i rozkolníci a mohamedáni. Když jsem byl v Žifné, přišla na faru žena ze vsi dvě hodiny vzdálené, aby si pro své nemocné dítě vyžádala léků. Rozumí se samo sebou, že se léky dávají zdarma.

Tato dobročinnost misionářů měla zvláště v Zajordání velmi dobré účinky. Jest tam pouze několik měst, kde má vláda turecká trochu vojáků a která má tudíž fakticky podrobena; největší část země jest v moci neodvislých beduinů.

Divocí tito lidé vidouce, že misionář na nich nic nežádá, nýbrž naopak, že jim mnoho dobrého prokazuje zvláště lékařením, váží si každého katolického kněze tolik, že může beze strachu a bázně projíti širými jejich končinami, kde by každý jiný byl stále ohrožován. Ovšem musí býti oděn jako misionáři, neboť jinak mu nevěří, že je chůri.

Zvláštní však dobrodiní prokazují misionáři věřícím, že je, jak mohou, chrání před výběřčími daní. Výběřčí — bývá to voják — jest vyslán do jistého okresu, z něhož musí přinést jistou sumu peněz; jak ji sežene, to jest jeho starostí. Chodí několikrát do roka z obce do obce a podle své libovůle, neboť pro sebe by také něco rád, daně vybírá. Kdo nedá po dobrém, bývá tak dlouho bit, až peníze sežene, buďsi odkud buď. Proto bývá jeho příchod hrozným postrachem sedláků, a jeden přes druhého běhá k churimu, aby mu penězi pomohl. Ubohý chůri má toho tolik, co oni; proto za ně platiti nemůže. Pomáhá jim však jiným způsobem. Pozve si výběřčího k sobě, dá se mu najísti a napíti a výběřčí za dobré slovo někdy vybíráti opomene, nebo si aspoň lidštěji počíná. Hůře se při tom vede mohamedánům, že se jich nikdo nezastane.

Od svých farníků nedostává misionář žádných poplatků, třeba byl některý z nich dosti zámožný, ba, dříve žádali za jisté funkce, jako na př. za křest, platu od něho.

Poměr mezi knězem a věřícími jest velmi důvěrný. Každé chvíle přijde některý fellah na faru, aby se podíval, co chůri dělá. Posedí často hodnou chvíli, vyptá se na vše, co mu napadne, a pak jde zase klidně domů. Arabové totiž ceny času příliš neznají. Velmi rádi mají chůriho, který každého pěkně pozdraví. Zde totiž, aspoň na venku, pozdravuje vždy vyšší osoba napřed.

Pro vzdělání své i bezúhonný život požívají misionáři všeobecné vážnosti nejen u věřících, nýbrž i u Řeků a mohamedánů. Jediní, kdož je, jak mohou, zlehčují, jsou protestanté. Všude, kde se usadí katolický kněz, přijdou mu v patách protestanté, aby lid z římských pověr vyvedli. Prostředky jsou tytéž jako všude jinde, ostouzení katolíků a peníze. Nejprve si zakoupí některého Řeka nebo katolíka, který umí čísti a psát, ten zařídí pak jejich penězi školu a dělá propagandu dosti obratně. V neděli po odpoledních službách Božích pozve si lid jdoucí z kostela k sobě, častuje ho kávou a doutníčky a vykládá mu své rozumy.

Že mají protestanté ohromné peníze, poskytují svým stoupencům velikých výhod. Někde mají pro ně zvláštního lékaře, dávají děvčatům věno, fellahy podporují penězi a p. Kvakerky v Ramalle chodí po městečku a po okolí a vidí-li někde některou ženu, honem si k ní přisednou a vykládají jí z Písma sv. svá kvakerská dogmata; pak jí dají dva, tři franky, aby si ji naklonily pro podruhé. Jak již řečeno, mají dívčí školu, ve které se učí všemu možnému, jen náboženství ne, a když se některá z jejich chovaneček vdává, dají jí výbavou čtyři sta franků.

Jak známo, vytýkají nám protestanté modloslužbu, že ctíme obrazy. Zde mají jinou aspoň praksi: Poněvadž lid jest na obrazy zvyklý, malují ve svých modlitebnách andělíčky; zde to bezpochyby modloslužbou není.

O skutečném obrácení není u protestantů ani řeči, bez peněz by jim nezůstal ani jediný proselyt, neboť k ledovému, prázdnému protestantismu zdejší lid nikdy nepřilne. Jediné, čeho protestanté dosáhnou, jest indifferentismus a nevěra. »Záslouhou protestantů«, pravil mi jistý misionář, »budou v mé osadě za nedlouho sami zednáři.«

(Pokračování.)

Z národního divadla.

Z domácích spisovatelů zajímavými pracemi vyniká Fr. X. Svoboda. Za látkou neběží daleko, vzorů cizích nenapodobuje, křiklavých efektů si nehledí, nervy obecnstva neuchvacuje raffinovanými vymyšlenostmi. Že i velice prostý děj dovede učiniti působivým, dokázal »Útokem zisku«. Co zde vidíme, je vše nehledané, přirozené, prosté, věrně ze života odpozorované. Bankovní úředník Hrdlička a jeho choť žili dlouho spokojeně. Pojednou zatouží po bohatství. Úředníku znechutí se práce, zprotiví se mu kancelář; manželce jeho pojednou nic nedostačuje, ani služné, s nímž skromně sic, ale po mnohá leta správně vycházeli. Zisk, či lépe řečeno ziskuchtivost, učinila na ně prudký útok. Syna Jaroslava bezmála by byli ožcnili s vdovou Bůh ví odkud, již ani nezná, pouze pro peníze; když tento zamítne, přinutí dceru Josefu, aby se odřekla věrného nápadníka svého Beneše a nutí ji ku sňatku s jakýmsi Karáskem, několikanásobným majetníkem domu a přihlouplým boháčem. Dívka ze šlechternosti, aby se obětovala pro rodinu, přivoluje. To jest obsah prvního jednání, které ze tří aktů činohry je nejcenější, ba výborné; provedení myšlenky tak prosté, však stále časové, podařilo se spisovateli v plné míře. Ve druhém a třetím dějství zabíhá činohra do veselohry a místy i do frašky. Prvý akt právem mohl by sloužit činohrou »Útok zisku«; druhý a třetí mohl by býti nazván veselohrou: »Jak to dopadne s panem Karáskem?« Konec konců je, že dívka Karáska zamítne, a rodina se smíří zase se stavem svým, netoužíc po bohatství za takou obět. Hra celkem činí dobrý dojem; jen se nám nezdá, že Josefa, která se chce tak obětovati, hned po svém rozhodnutí, nechce jíti ani na výstavu do Rudolfiny, že by musila s panem Karáskem; chování Josefovo vůbec po rozhodnutí je trochu podivné, s onou obětavou myslí se nesrovnávající. Také zdá se nám, že ono vystřízlivění manželů Hrdličkových je příliš náhlé, beze všeho přechodu, a to v celé hře, přirozeností tak dýšící, činí dojem dosti nemilý. Životně pravdivě nakresleny jsou téměř všechny osoby činohry: úředník Havlík a žena jeho Marie, kapitalista Levitán, Karáskův strýc, a bratr Josefčin Jiří, holobrádek plný moudrosti a »moderních« náhledů, přepjatý mluvka, jehož osoba dobře charakterisuje jistém mladíky nynější společnosti naší. Velikou předností Svobodovou jest, že naprosto se vyhýbá veškeré kluzkosti a frivolnosti: to je dnes vzácností.

Sir John Falstaff, světoznámá osoba Shakespearova, došel hudebního zpracování již před čtyřiceti čtyřmi roky. Kapelník berlínské dvorní opery, v Římě u papežského vyslance hudebně vzdělaný Otto Nicolai složil r. 1849. nejlepší svou operu »Veselé ženy vindsorské«, jež stala se pro své melodické půvaby a jemnou komiku pravým dílem národním. Mnoho let po něm dal Falstaff nový podnět k hudebnímu zpracování mistru Verdimu na slova Arriga Boita. Děj o zbabělém, chlubném, prolhaném, zhýřilém a chlípším, při tom však vtipném Falstaffu je dosti znám ze Shakespearova Jindřicha IV., Jindřicha V. a Veselých žen Vindsorských. O »Falstaffu« Verdiově se mnoho psalo, ještě než byl na jeviště uveden, zvláště pro okolnost, že operu složil Verdi, stařec bezmála osmdesátiletý, v hudebním světě proslulý, a že je to vlastně první jeho práce v oboru hudební veselohry.

Verdiův »Falstaff« má mnoho pěkných míst, ale celkem zůstal za očekáváním, jež předběžná reklama učinila dosti napjatým; proto přijata byla novinka celkem chladně. Ovšem třeba míti na paměti, že od prvního provedení k porozumění a od porozumění k oblibě a ocenění je dlouhá cesta. Některé dílo

třeba kolikráte opakovati, než se jen poněkud vžije do obecnstva. Měli jsme toho u nás četné příklady.

Po »Falstaffu« měla by div. správa vypraviti zase jednou »Veselé ženy vindsorské« (které, tuším, v Nár. div. dosud nebyly), aby byla příležitost ku pozorování a porovnávání, což by byla věc velice zajímavá. Pro přílišnou známost látek dramát Shakespearových neuvádíme zde též děj jeho »Cymbelina«, ježž Nár. divadlo s velikou nádherou vypravilo. Rozčlenění scén bylo úspěchu tragedie velice na závalu; a ježto nelze kus jinak vypraviti, lépe by bylo, dávatí jen takové hry Shakespearovy, kde lze vyhnouti ustavičnému měnění sceny a padání opony, jež velmi ruší dojem.

Jak z děje pranepatrného ovládáním formy a plynou konverzací lze naplniti celých pět aktů, dokazuje Augierova činohra »Fourchambaultové«, v poslední době jediná francouzská »novinka« (známá již z prozat. divadla). Manželka bankéře Fourchambaulta vede poněkud veliký dům, tak že se bankéř octne před bankrotem. Darmo žádá přátele, aby mu pomohli. Před úpadkem zachrání jej nemanželský syn jeho, Bernard, jenž teprve ve chvíli oné dovídá se, kdo jest jeho otec, a stane se obchodním společníkem jeho. Bernard vlastním přičiněním a pilí nabyl značného jmění, neprohlásí se však otci, nýbrž bratru Leopoldovi, o němž roznese se pověst, že zneuctil Marii Letellierovu, jež užívá v domě otce jeho pohostinství. Bernard žádá Leopolda, aby si ji vzal a dává jí značné věno. Ale pověsti o poměru Leopolda k Marii nebyly pravdivé, a Bernard bere si sám Marii, již byl tajně miloval.

Rozvésti látku tuto na pět aktů a učiniti jednající osoby zajímavými, sympatickými, k tomu patří umění. Celek je spíše obrazem francouzských mravů, než dramatem v pravém smyslu.

V zimním období zavedla divadelní správa něco nového, k čemu jsme zde také často již ukazovali: představení pro lid, a to ve středu, někdy i v sobotu odpoledne. Ceny ku představení těm jsou velice laciné, že v této příčině nelze si ani výhodnějších přátí; výběr kusů až dosud byl též dobrý a vhodný. Jen zdá se nám, že doba představení »pro lid« není tak volena, jak by býti měla. Neboť ve středu odpoledne má málo kdo z lidu kdy, aby do divadla šel; »lid«, kterému asi představení ona určena jsou, tráví čas svůj v práci. Dle toho též vyhlíží hlediště, jak jsme sami se přesvědčili: viděti v něm mnoho dobrých starých známých navštěvovatelů divadla, kteří velmi lacině a příjemně tak zimní odpoledne tráví. Dle našeho mínění by čas pro lidová představení lépe byl volen v sobotu neb neděli večer, nebo, když by to nebylo lze z různých příčin provésti, tak alespoň v neděli odpoledne, a to s cenami tak zcela mimořádně sníženými, jak je tomu nyní ve středu neb sobotu odpoledne. Divadlo je ovšem, jak hlásají zprávy divadelní kanceláře, ve středu a v sobotu odpoledne »vyprodáno«, ale nikoliv tím lidem, pro něž vlastně představení se pořádají. Povídalo se již často, že by měla býti v Praze divadla dvě: kromě národního ještě jedno pro lid. Pak se říkalo, že není nepodstatná obava, že by lidové divadlo »s lehčí produkcí« škodilo divadlu Národnímu. My naprosto oné obavy nedílíme a byli bychom z plna srdce pro divadlo pro lid se slušnou, ušlechťující a vzdělávající produkcí, nikoliv s »lehčí«, neb to slovo je nám podezřelé. Myšlénka o pořízení divadla lidového, zdá se, usnula na dlouhou dobu, a bylo by záslužné, kdyby Nár. divadlo pro lid něco učinilo. Středeční odpolední představení však lidu, jak my pojem »lid« si vykládáme, vyhoví jen velmi málo; je to jen malý krok k podniku velice záslužnému.

Josef Flekáček.

UMĚNÍ.

—•—

Vánoční výstava Umělecké Besedy 1893. Malá tato výstava každoročně před vánoci pořádaná nechce býti nikterak obrazem uměleckého tvoření domácího, nýbrž upozorňuje toliko zámožnější obecnost, aby při volbě dáreků vánočních a novoročních obrátilo zrak také k uměleckým výtvorům domácím, a poskytuje mu příležitost, aby z vystavených předmětů po chuti vybrati si mohlo. Z toho lze snadno si vyložit, proč na této výstavě nespátřujeme velikých obrazů, jichž cena jde do set a tisíců, jako na veliké výroční výstavě v Rudolfinu, nýbrž toliko díla menší a lacinější; jsouť tu většinou obrazy, jichž cena kolísá mezi 10—150 zl., pouze dva nebo tři jsou dražší.

Letošní výstava jest dosti bohatá; vykazují 104 čísla. Jest nápadno, že malba náboženská skoro vůbec není zastoupena. Zvláště na této výstavě, kde zámožnější obecnost má kupovati dárky vánoční, bje nedostatek tento tím více do očí. Jest to důkazem, že po obrazech takových jest malá poptávka, že dávno minuly již doby, kdy průčelí a komnaty domů šlechtických i patricijských bývaly hojně zdobeny malbami posvátnými. Mezi stem obrazů spatřujeme jeden jediný obraz náboženský. Jest to »Kristus« od G r e t s c h e. Po pustém svahu za šera kráčí Kristus Pán s hlavou skloněnou, kolem níž svatozář bleskotá, a se sepjatýma rukama, zraky máje upřeny na zem, kdež před ním dva světlé pruhy se kříží — Spasitel světa pomýšlí na blízkou svoji smrt. Tklivý dojem tohoto obrazu zvyšuje pochmurný kolorit: ze šedého, bezútěšného pozadí vystupuje toliko temná osamělá postava Kristova.

Mnohem více nežli vážné a vznešené předměty náboženské líbí se umělcům i obecnostu patrně výjevy světské, mnohdy velice všední. Většina figurálních obrazů na vánoční výstavě aspoň tomu nasvědčuje. A d L i e b s c h e r vystavil několik obrazů, z nichž zvláště »Jaro« a »Upomínky« jsou velmi pěkné: krásný jarní den vyvádil mladistvou dívku do volné přírody pod stromy bělostným květem obalené, kdežto zase romantické zákoutí skalní uprostřed háje vzbudilo v ní »upomínky«. »Potštýnské zátiší« předvádí výletníka jakéhos, an pozvedá vínem naplněnou číši ve zříceninách hradních, z nichž skorem ničeho není viděti. Truchlicímu genu, jež spatřujeme na aquarelovém originále titulního listu letošní prémie Umělecké Besedy »Mrtvým vlastencům« slušelo by ovšem lépe decentnější roucho, než jakým jej malíř obdařil. Z genreových obrazů Bartoňk o v ý c h zasluhuje čestné zmínky »Vousatá babička«. Dědeček podrobuje se tu s vlídnou shovívavostí rozmarnému nápadu maličké své vnučky, která si zamažila ozdobiti hlavu jeho babiččím čepcem. S podařeným humorem zachytil J o s. D o u b a na obrázku »Vetřelec« otrhaného tuláka, jenž vloudiv se na terasu před panským sídlem a pochutnav si na snídání tam pro panstvo připraveném, oddal se v nenucené póze klidnému spánku, zatím co polekané služebnictvo k němu kvapí, pozdě spozorovavši nezvaného hosta. Z dětského života obral si J a r. Š p i l l a r látku ke dvěma zdařilým obrazům: »Nejdou«, hodiny totiž, jak konstatuje asi dívka, která s utajeným dechem hlavinku nad velikým hodinám sklání, a »Dětské rozumy«, které pronášejí dvě školáčky nad obrazkovou knihou. Pěkný jest také obraz F r. S l a b é h o »Na houbách«, ač se nám zdá, že mdlé tóny barev, jimiž malíř hleděl vystihnouti osvětlení parného slunce poledního, nebyly všude případně voleny. Dosti obratně podal Václ. Jedlička obraz srdcelomné »Bídy«. Vychrtlá stařena, v hadry zahalená, upírá vytřeštěné oči do prázdna, sedíc v pusté světnici, v níž z každého kouta nouze číší... R a š k ů v »Hrobník«, s motykou a lopatou ke hřbitovu krácející, nevyniká nad prostřednost. S M a š k o v ý m »Čarodolem«, který jsme již na předminulé výstavě v Rudolfinu viděli, zde opět se setkáváme. Obraz tento svědčí, že Mašek umí velmi pěkně líčiti vážný půvab hlubokého lesa a jezírka v něm skrytého, že mistrně dovede podati tichou hladinu vodní, v níž zeleň okolního lesa se zrcadlí, a po níž velké květy bílého leknínu splývají, a že nemusí sahati k štafážím tak pochybné hodnoty, jakou ozdobil svůj »Čarodol«, umístiv v něm nahou postavu ženskou, která příznivý dojem celého obrazu ruší.

Známy malíř ženských hlav, J o s. Ž e n í š e k, obeslal výstavu několika obrazy (»Ráno«, »Blondýnka«, »Touha«), na nichž oblíbený svůj předmět v různých variacích a s obvyklou svou manýrou až do omrzení opakuje. Jinak jest

portretnictví dosti skrovně zastoupeno pracemi Theod. Hilšera (portrét dámy), J. Pitharta (pastel »Sylvia«), L. Kuby (akvarel »Popelka«), V. Knížkové (»Slovácké děvče«) a Hel. Emingrové (mužská hlava).

Lví podíl na výstavě má krajinomalba. Od pilného K. Liebschera vidíme zde řadu krajin malovaných s vůbec známou již zručností a dovedností (»Pekelský rybník u Kraskova«, »Jarní motiv z Poděbradských lesů«, »Údolí Doubravky u Ronova«, »Rybník z okolí Hedvíkova«, »Údolí sv. Prokopa«, »Vorlík«, »Zvíkov«, »Jarní motiv u Troje« a j. v.) V. Jansa zaslal četnou kolekci obrazů krajin jihočeských (»Město Písek«, »Na Otavě u Písku«, »Motiv z Bechyně«, z nichž zvláště pochvalně zmíniti se sluší o velikém obraze »Dům u Růže v Krumlově« a o pečlivě propracovaném akvarelu »Nádvoří na Latroně v Krumlově«. Také z cizích zemí má tu několik obrázků (»Sáva«, »Na Quarneru« a j.). Kdežto V. Jansa se zálibou zobrazuje krajiny rozlehlejší, v nichž vedle bohaté vegetace přírodní jest i rozmanitý terrain a zajímavá architektura, a toliko zřídka líčí výhradně barvitost přírodní vegetace (jako na př. na obrazech »Pastviště« a »Makové pole«), spokojuje se A. Slaviček z pravidla jen menším obzorem krajinným a snaží se širokým štětcem podati především jen barvitost rostlinstva, zejména pak různé odstíny přírodní zeleně, při čemž neubránil se jakési jednotvárnosti, která zvláště jest patrna na obraze »U močálu«, kde monotonní zeleň pokrývá téměř celou plochu obrazu. Lepší jest »Studie kosatců«: v sytě zelené bujné trávě roztroušeno jest několik bílých, žlutých a modrých květů kosatcových. Slaviček koná studie své hlavně v Polabí, které mu poskytlo vděčné motivy k obrazům: »Partie na Starém Labi u Boleslavi«, »K večeru, partie u S. B.«, a jak se zdá, i k pěknému »Podzimu«, kde vidíme listnatý háj, kterak odívá se znenáhla v žluté roucho podzimní. Se zalíbením spočine oko divákovy na roztomilém koutku vesnické zahrádky se záhonem pestrých macešek od Fr. Slabého. Mhavé podzimní krajinky na plátno lehce nahozené podala Hausmannová. J. Mach má na výstavě celkem ještě začátečnické pokusy: »Podvečer u vody«, »U Oharky«, »Stromy na palouce«; nápadně tvrdě malován jest obrázek »Z okolí Zvíkova«. Slaboučké jsou Grusovy obrázky »Partie na Hůrkách u Pardubic« a »Partie u císařského mlýna«. Studie italských architektur od Jar. Špillara (»Canal s. Barnaba«, »Palazzo Resonico« a j.) daleko předstihují směšně nepatrné akvarely Záhorského (»partie z Benátek«).

Bez obligátních »zátiší« a maleb květinových ovšem ani letošní vánoční výstava se neobešla. Dvě dámy: Zahradnická (»Zátiší«) a Suchardová (»Studie chrysantém«, »Studie slezu«) podaly dobré práce toho druhu. K nim druží se malby na »dekoracích talířích« od Jirečkové, Zahradnické a Funtanové.

Z prací sošnických vystaveny byly toliko čtyři poměrně velmi laciné odlitky: správně modelované hlavy Krista Pána a Madony od V. R. Smolík, které u obecnstva došly již zasloužené obliby, Poppův »Štítonoš« a bronzový odlitek známé sochy Sníchovy, »Král Jiří z Poděbrad«. A. P.

LITERATURA.

—•—

ANGLICKÁ.

Katolického hnutí v české literatuře také v londýnském *Athaeneu* vzpomenu, ovšem velice zběžně; v čísle 3427. téhož časopisu jest přehled všech evropských literatur za dobu od července 1892. až do června 1893. O české literatuře (strana 8. sloupec 3. zmíněného čísla) referuje V. Tille. Mezi jiným praví: »V českém literárním světě objevuje se nový a mocný proud, realism a důkladnější pojmání obyčejného života. Charakteristické znamení tohoto kvasení jest prudký boj mezi literáty vůbec a tiskem římsko-katolickým, který jsa dobře organizován, zahrnuje vše, co přesně nesouhlasí s katolickou věroukou, naproti tomu jest horečné rozhořčení mezi universitním

studentstvem, posléze ostrá polemika mezi napadenými (who »have arrived«) spisovateli a novou školou kritickou, která, ačkoliv teprve v počátcích, bojuje s neobyčejnou energií proti ustáleným zásadám.«

Anglické denníky mají opět o jeden býti rozmnoženy. Redaktor časopisu »The Review of Reviews«, W. T. Stead, činil nabídky různým firmám, ale žádná nechtěla jeho nabídku přijati, proto obrací se ku svým čtenářům, aby se toho podniku účastnili, který chce založiti. Nový časopis má nésti jméno »The Daily Paper« a má býti více než to, čím obyčejně denníky jsou, má přinášeti více než »dobře psané zprávy o včerejších událostech«. Stanovisko nového časopisu bude podle všeho anglikánské.

Chtěje vyhověti přání ve »Vlasti« (dubnové číslo předešlého ročníku str. 594.) vyslovenému, umínil jsem si při posudcích o knihách též posudky o časopisech podávati. Pořádek se žádný nemůže určit, ježto ani všechny, ani většinu anglických časopisů po ruce nemám; pokud mi jsou přístupny, chci milým čtenářům týmiž posloužiti; přednost ovšem budou vždy míti časopisy katolické. Posudky budou jen všeobecné, ježto hleděno bude hlavně na program a tendenci časopisu.

Jakožto první stojí zde: »The Dublin Review«. Vychází ročně čtyřikrát v Dublině u firmy M. H. Gill & Son. Předplatné ročně 21 s. = 13 zl. 40 kr. Tendence jest úplně katolická, o čemž svědčí každá řádka. Program jest týž, jako má známý časopis »Stimmen aus Maria Laach«.

Studies by a Recluse in Cloister, Town and Country. By Augustus Jessop, D. D. (Fisher Unshwin. Cena 7 s. 6 d. = 4 zl. 80 kr.) — Ve spisu tomto jest zvláště pozoruhodná stať o městě St. Albans (severozápadně od Londýna v hrabství Hertford, 10.931 obyv., hlavní chrám s hrobkou Bakona Verulamského); obsahuje krásné a živé líčení života velkých klášterů ve středním věku, jejich škol a umění. O třináctém století mluví spisovatel jako o věku, kdy vědy a umění byly skoro výhradně jen ve velkých kláštích pěstovány.

Faithful unto Death: an Account of the Sufferings of the English Franciscans during the Sixteenth and Seventeenth Centuries, from Contemporary Records. By J. M. Stone. (S dodatkem obsahujícím krátké dějiny regule třetího řádu v Taunton, založeného od P. Gennings roku 1621. Mimo to předmluva od J. Morise T. J.) (Kegan Paul & Co. Cena?) — P. Morris Tovaryšstva Ježíšova má velikou zásluhu o čilý katolický život v Anglii za posledních 20 let. Hlavně na podnět a za pomoci jeho povstala nová dějepiscká škola v Anglii, která vykazuje pilné pracovníky. Mr. Foley vydal dílo o Jesuitských listinách, Oratoriáné publikují velice pilně a nyní vyšlo svrchu zmíněné dílo, kterého žádný dějepisec 16. a 17. věku opomenouti nemůže. Ačkoliv spisovatel na původnost velké nároky činiti nemůže (dát si rukopisné prameny, na nichž studie jeho se zakládají, prohlédnouti a prozkoumati od Mr. Gairdnera, Canon Dixona, ba i od P. Morrise a jiných v té věci sběhlých, nad to i svůj rukopis před tiskem pro opravu od jmenovaných přehlédnouti) přece jako pilný sběratel ukazuje velikou sběhlou, ježto napsal knihu, která obsahuje téměř vše, co o protivenství Františkánů v Anglii známo býti může. Nenašel-li něco v rukopisech, obrátil vždy pozornost svou na několik autorit, které skoro jen specialistům jsou známy; tak na př. se zmiňuje o velmi vzácném díle Marsyově »Histoire de la Persécution presente des Catholiques en Angleterre«, o kterém se dobře může tvrditi, že k důkladnému prohlédnutí jeho jest třeba aspoň půl života. (Marsys byl ve službě francouzského vyslance v Londýně za Karla I. [1625—1649.], když zuřiví občané žádali, aby pronásledování katolických kněží bylo obnoveno, byl svědkem těch scén, které tak úchvatně ve svém spise vyličil.) Mr. Stone se své věci horlivě ujal; vypravuje tonem pokud možno nejmírnějším o pronásledovatelích a s trpkostí ještě menší, což by mělo za příklad sloužiti, jak samo anglikánské »Athaeneum« praví, anglikánským polemikám. Jest to zajisté dílo, které vážnost katolické církve v Anglii rozmnoží.

ITALSKÁ.

La Massoneria e le annessioni degli Stati Pontificii di Lorenzo de' baroni Leoni. Viterbo, Agnesotti. (Zednářstvo a zabrání papežského státu od barona Leoni-ho, dra. práv.) 3 díly. Stran 909. Cena l. 7-50. — Sjedenocení Italie na-

mnoze považováno jest za »vůli národa«, »skutek lásky k vlasti« atd., že však to bylo dílem sektářů a především zednářstva, okazuje nejeden spis buď zcela zjevně, neb alespoň mezi řádky. Ukazujeme zejména k dílu »Storia delle due Sicilie« od G. Siva, k »Annali d' Italia dal 1750. al 1861.« od Ant. Coppiho »Storia della rivoluzione di Roma dal 1848. al 1850.« od Spady, k Rasittiho »Recenti aventure d' Italia«; rovněž i Cantu-ových »Dějin« oddíl »Gli ultimi trent' anni« a Mencacciho »Memorie« jasně na mnohých místech uvádějí přímé důkazy a doklady; Saviův spis »Storia della rivoluzione« a Štěpána Roraie »Genio della rivoluzione italiana« rovněž k nim výborně se řadí. Kdo blouzní při sjednocení Italie o lásce k vlasti, vůli národa atd., tomu doporučujeme ke studování uvedená díla, ochladí se jak náleží; především měli by je čísti naši páni liberálové. — Dr. Leoni prostudoval všechna důkladně, kriticky je probral a ve knize přítomné uvedl mnoho nového: nejen uvedl, ale logicky a četným doklady dokázal, že veškeré zlo, jímž skličeno je naše náboženství, je promyšleným, systematickým dílem zednářů, kteří vytkli si za hlavní účel zahladiti křesťanství a nahraditi je satanismem. Dotknuv se stručně původu, rozvoje a působení zednářstva proti katolicismu a světské moci papežově, zasvěcuje spisovatele čtenáře do revolučních rejdu od r. 1820. do 1831. Vidíme před sebou Giobertiho († 1852. v Paříži), Niccoliniho, Mazziniho, působení »Mladé Italie« a jiné a jiné prostředky, směřující k jednomu cíli: na oko k vypuzení cizinců z Italie ve skutečnosti však ku zničení náboženství. K tomu družili se literáti, filosofové, malíři, hudebníci i básníci, kteří, jak dobře dí Leoni, »tvořili most útočícímu nepříteli.« Literatura tehdejší šla ruku v ruce se zednáři; censura mnohdy chytala se věcí nepatrných, nevidouc, kterak široký proud zednářského směru ohrožuje sociální mír a náboženství katolické. Dějepis, romány, básně, dramata i veselohry docházely oblíbenosti, že pracovaly směrem svým ku zkáze. Rovněž i sjezdy učenců oné doby (zvláště sjezd v Pise) prodchnuty byly duchem zednářským a měly účely podvrtné. Velice zajímavé jsou stati, líčící nastoupení Pia IX. dne 16. června 1846., lidumilné panování jeho, kdy hromové »viva Pio Nono« otfásalo celou Itálii, že zmátlo zednáře na celé čáře. Klidně, se vzácnou znalostí mluví spisovatel o působení zednářstva za doby Piovy, o zimních úsilích loží londýnských a pařížských, kdy zednáři, opustivše hlučnou dráhu revoluční, jali se pracovati cestou diplomatickou, a tak jasně vede čtenáře až k prolomení brány Pia, že se zdá, jako bychom mnohé události i osoby zřejmě před sebou viděli. Spisovatel vytkl si za účel dokázati, že zabrání státu papežského bylo podnikem zednáři dlouho chystaným, aby zničením panství světského zničili i duchovní význam papežův a tím zasadili katolicismu ránu přímo k srdci. Spisem svým dokázal to Dr. Leoni přesvědčivě tak, že nelze mu důkazy jeho vyvrátiti. Alespoň zednáři nechali těžké obžaloby proti sobě v díle uvedené bez odpovědi — to je sice pohodlné, ale mnohdy dělá se to tehdy, když se někdo vůbec hájiti — nemůže!

Censimento della stampa periodica cattolica in Italia, compilato in omaggio al Giubileo di S. S. Leone XIII. dal Soc. Alfonso Ferrandina. Asti, 1893. (Vyčtení katol. period. tisku v Itálii.) — Velice zajímavou knížku právě vydal kněz Alfons Ferrandina: přehled veškerých katol. časopisů v Itálii. Těchto bojovníků pro pravdu, sv. víru a katolickou věc jest v království Italském nyní ke třem stům. Spisovatel rozdělil Itálii v historické její díly a uvádí tuto statistiku: v Piemontu 50, Lombardii 44, Benátsku 23, Ligurii 22, Emilii 16, Romagně 14, Toskáně 14, Marche 3, Umbrii 7, v provincii Římské 46, v Neapolsku 43, na Sicilii 14, na Sardinii jeden. Ze všech těch jsou pouze dvacet tři listy denními časopisy, mnohá veliká, lidnatá města italská mají sice dosti listů liberálních, ale ani jeden časopis katolický; značná část katolického tisku italského věnována jest věcem asketickým, tak že málo čtena jest laiky katolickými.

Z toho přehledu jest patrné, že nejvíce katol. denníků má Italie severní, méně střední a nejméně jižní. Většinu listů těch redigují laici. Spisovatel si stěžuje, že jest v Itálii katolických spisovatelů jako spolupracovníků žurnálů velmi málo, a honoráře většinou tuze skrovné. Veškeré denní listy mají předplatitelů třicet tisíc; kromě toho rozšíří se též něco drobným prodejem a obvyklou reklamní výměnou.

Anatomia del protestantesimo in Italia. Monografia del prof. G. Melis. Siena, 1893. Cena 1.50 l. — Kdo přečte Leoniho dílo o zednářstvu a zabrání státu papežského a pak seznámí se s monografií prof. Melisa o protestantismu v Itálii, sezná, že spis Melisův je výborným dokladem všeho, co Dr. Leoni ve

knize své tvrdí. Rozvoj sekt akatolických a zvláště protestantských v Itálii krok za krokem kráčet se zednáři, jsa podporován politickými poměry. Valdenští, Svobodní (Liberi) Bratři, Battisti a »Národní katolíci« (Cattolici nazionali) a s nimi osm až deset různých sekt protestantských otevírali školy a činili si propagandu tím více, čím více utiskováno bylo katolictví. Spisovatel uvádí, že v posledních třiceti letech vydaly sekty protestantské v Itálii přes 22 miliony agitačních peněz a svedly k opadlictví více než 3500 katolíků — jakým způsobem se agituje a jak se proselyté získají, dokládá spisovatel místy velmi drasticky a s pravým humorem. Knížka je vzácným příspěvkem nejen k historii Itálie, ale k dějinám katolicismu vůbec.

FLÁMSKÁ.

Náhodou dostal se mi do rukou flámský časopis: »De taalstrijd hier en elders« (Jazyková rozepře zde a jinde), první díl z roku 1884—85., vydávaný v Antverpách redakcí páně Dela Montagnea. Nemálo mne v něm překvapil článek na stránce 92—97., pokračování na str. 114—119, 136—139. a dokončení na str. 179—180., nadepsaný: »De taalstrijd in Bohemen« (Jazyková rozepře v Čechách). A víte proč? Jelikož článek ten pochází z českého pera; pan J. L. Mašek ze Smíchova je jeho původcem! Ať už pan Mašek uměl flámsky psát, aneb ať psal sem německy a článek jeho byl přeložen do flámštiny zde, bylo to vždy chvalitebné od něho, že cizinu seznamoval s našimi poměry. Abyste viděli, jak p. J. L. Mašek spravedlivě a nestranně psal o nás do ciziny, podávám zde doslovně aspoň několik jeho řádek. Hned na počátku svého článku, str. 92—93., otvírá dopisovatel do »Taalstrijdu« Belgičanům oči a sděluje jim, že církev katolická byla ode dávna nepřítelkyní všeho českého! Píšet na zmíněné stránce (92.), počítaje od řádky šesté z dola doslovně takto:

De overwinning door de latijnsche kerk in Bohemen op de slavische behaald zette der Duitsche priesterschap de poorten des lands wagenwijd open.

Reeds de eerste bisschop van Praag, Dětmar, was een Duitscher, evenals de meesten zijner opvolgers. Bij zijne plechtige aanstelling werd door de priesters en door de talrijk aanwezige standen des lands gezongen: »Christe keinado und di halliegen alle helfuend unse.« De kloosters werden met Duitsche monniken gevuld en hun werd het onderwijs des volks opgedragen. Dat was de eerste opkomende vloed van het Duitsche kristendom aan de oevers van Bohemen.« (Vítězství latinské církve v Čechách nad slovanskou dosažené otevřelo německému kněžstvu brány zemské dokořán. Již první biskup Pražský, Dětmar, byl Němec, jakož i většina jeho nástupců. Při jeho slavném nastoupení zpívali kněží a četně shromáždění stavové zemští: »Christe keinado und di halliegen alle helfuend unse«. Kláštery naplňovaly se německými mnichy, a těmto bylo vyučování lidu svěřeno. Bylť to první nastalý příliv křesťanství německého na české břehy.)

Jinak je článek páně Maškův velmi pěkný a seznamuje cizinu s našimi žalostnými poměry dosti důkladně a pádnými příklady. Ale římská čili latinská církev musí býti bita! Kolik slavných biskupů, náležejících k církvi latinské, bylo vlastenců upřímných, o tom pan Mašek se do ciziny nezmiňuje. Je to spravedливо? Abych vynechal dalekou minulost, povím sám o sobě tolik, že kdyby nebylo biskupa Jana Valeriána Jirsíka, jenž v Budějovicích mimo jiné ústavy též české gymnasium založil, že bych já dnes česky psát neuměl a na ústavě německém bych se byl snadno odrodil. Že gymnasium biskupa Jirsíka celou řadu upřímných synů české vlasti odchovalo, o tom nebude tuším nikdo tam u nás v dalekých Čechách pochybovati.

Josef Šefík Vitínský.

SLOVENSKÁ.

Tovaryšstvo. Sborník literárných prac v storočnú pamäť prvého »Učeného slovenského Tovaryšstva«. Usporiadal a z pomoci priateľov slovenskej spisby vydal Fr. Richard Osvold. I. V Ružomberku. Tlačou knihtlačiarne Karla Salon. 1893. — Otázka spisovného jazyka na Slovensku měla, jak známo, i náboženskú pozadí. Strana protestantská — pastorů evangelických — zaváděla češtinu; duchovenstvo katolícké, pamětlivo jsouc potřeb obecného lidu a stojíc věrně na stanovisku lidu sobě svěřeného, psalo jazykem slovenským, jsouc přesvědčeno, že lidu psátí v jeho mateřštině jest práci nejzáslušnější, jež vždy potkává

se se zdarem a nese prospěch a užitek. Rozhodný krok v té věci učinil Antonín Bernolák, povýšiv trnavské podřečí na jazyk spisovný; duchovenstvo katolické spojilo se kolem něho v družstvo, jehož členové se zavázali, že budou spisovati i odebíratí knihy slovenské. Tak vzniklo »Tovaryšstvo« r. 1793., proti němuž později — 1803. — protestanté založili »učenou společnost v Prešpurku«, jež však záhy se rozpadla.

Almanach »Tovaryšstvo« jest aktem piety a vděčnosti památce těch horlivých a učených, za svatou věc církve, národa, vlasti, za vzdělání a zvelebení národa až do posledního dechu zaujatých mužů, kteří v časech církvi, mravům i společnosti lidské rovně nebezpečných, r. 1793., založili v Trnavě ono »Učené slovenské tovaryšstvo« k vydávání a odebírání slovenských knih. Odtud vyšli mužové, kteří psali pro Slováky jejich mateřským jazykem. Slavní ti mužové (až na jednoho) byli katolíci; proto v první řadě oslavují důstojně jejich památku katolíci, a jest »sborník« literárním dílem eminentně katolickým.

Almanach obsahuje slavnostní básně a osm oddělení.

Fr. V. Sasinek opěvává latinskou, klasicky dokonalou a plynouou básní v distichách členy »Tovaryšstva«. Při mnohém verši vřele a živě vzpomínáme i našich národních buditelů.

Slovenské vzletné básně podali: Tichomír Milkin, Somolicki a Tatriu.

Část I. almanachu nadepsána jest »Z dejin literatúry slovenskej«. Zde čteme stručný, ale obsažný Sasinkův článek »Nákres dejin slovenskej literatúry«. Ve stati »Učené slovenské tovaryšstvo« (napsal — ill), čteme dějiny »tovaryšstva«, jež s Bernolákem v čele »dalo silný výraz individuality národu«, nebo nikdo by nikdy nenamluvil Slovákům, že jsou Češi. »Spisovatel líčí vznik Tovaryšstva, hlavní jeho sídlo v Trnavě, poboční sídla v Nitře, Trenčíně-Rovné, Baňské Bystřici, Solné Báni. Abecední seznam údův »Tov.« je zvláště zajímavý. Uvedeno 448 jmen, z nichž 323 kněží, 49 kleriků a 74 laikové. Různí spisovatelé píší ve čl. »Spisovatelia učeného slov. tovaryšstva nebo školy Bernolackej« životopisy nejstarších buditelů svého národa; jsou tu uvedeni: Ant. Bernolák (1762—1813), Jiří Fándly (1754—1811), Vojt. Gazdy (1741—1817), Ant. Benčíč (1745—1808), Ondř. Meszáros (1741—1812), Fr. Hábl (1760—1846), Nicol. Klimko († 1818), N. Kisely T. J. († 1795), Fejer Pataky († 1808), Jiří Holli († 1818), Jiří Horváth († 1817), Al. Šimko o. s. Fr. († 1827), Jan Rosinský († 1821), Jan Koreska († 1844), A. Gyattel († 1806), Jos. Nejedlý, J. Kubányi 1839) a Ondřej Turzo T. J. V odd. tomto čteme ještě podrobnější životopis Jana Hollého, živ. Fr. Fuchse, biskupa Nitranského (1744—1807), »mecená a příznivce školy bernolácké« a »O počátcích knihtiskárny trnavské«. Ze všech článků I. části poznáváme výborně literární dějiny Slováků doby novější.

Stat II. »Z dejin cirkevných« obsahuje duchaplný článek (napsal Pr.) »Papež Lev XIII. v dejinách najnovšej doby«, v němž vyličen stav církve sv. v této době a moudrost, osvícenost a učenost Lva XIII. případnými doklady charakterisována. Dále je zde historie »Biskupstva v Nitře« (Sasinek) a »Trenčianska Skalka za starodávna« (P. Kletus Bielek). »Skalka je osamělé, svaté místo, které dva svatí mužové, mučenníci a patroni biskupství Nitranského, sv. Ondřej Zorard a Benedikt, svým poustevnickým, ctnostným i bohabojným životem oslavili«, a hned k předešlému těsně náležející »Kláster Skalka za naší doby« od Ilavského.

V č. III. »Z našich krajov« je pěkná práce »Oravská slanica« (Pr.) a velice zdařilý, folkloristický, zeměpisný a histor-přírodopisný článek »Veleba Sitna« (Andrej Kmet). Sitno = vrch 1011 m. vys. nad Počuvanským jezerem.

Oddíl IV. věnován je »Výchově a škole«. Zastoupen jsa výtečnými statemi »Papež Lev XIII. o školách« (J. Karell), jež uvádí citáty z encyklik a listů sv. Otce, školství a výchovy se týkajících a »O povinnostech katol. učitele« (Karol Bielek); třetí »Mens sana in corpore sano« (Jan Zigmundík) je pěkná práce z oboru školní a domácí zdravotní.

Odd. V. obírá se »Slovenským ľudem a jeho žitiem« a je zde článků pět: »Detvan«, národopisný obrázek (P. Tomkuljak), velice poutavé pojednání »O výšivkách a čípkách v Hontě« z péra far. Ond. Kmeta, psané znamenitě, s takovou odbornou znalostí, již ani redaktorka modního žurnálu honositi se nemůže; Rom. Zaymus přispěl prací »Minulost a přítomnosť ľudu hornotrenčianského«, Furdek napsal sem list »Z Ameriky«, který mimo jiné popisuje smutný osud slováckých vystěhovalců; za zachování »Starého, pospo-

litého kroje lidového« vřele se přimlouvá J. Tomik a o »Včelartsvu« hospodářům zdařile pojednal J. Bohuň.

Šesté odd. věnováno je »Přírodě«. Dr. Wagner podal sem »Črty«, Fr. Orňan »Vel'ke drobky« a Jos. V. Luňáček pilně psaný geologický článek »Moje výlety do přírody a výzkumy.«

»Slovenskému jazyku« náleží část sedmá. Velice líbila se nám studie F. Šujanského »Osobné a rodné mena slovenské«. Dále tu čteme »Význam bájky v poesii« (Š. M.) a »Pokus o vysvetlenie názvu »Plavecký« (zámek, hrad) od J. Nováka.

Část osmá, »Beseda«, je beletristická, obsahujíc. původní básně, verše Somolického, písně Tichomirovy, pěkný slovácký obrázek »Hráč« (naps. Vavro Lieckoven), ukázka překladu III. zpěvu »Illiady« a III. zp. Dantovy »Božské komedie«, překlady z poesie německé a z de Maistre-a »Malomocný z Aosty.«

Almanach »Tovaryšstvo« čítá 344 strany velikého kvartu, nádherné typografické úpravy a má četné, velice krásné ilustrace. Je svorným dílem třiceti pěti katolických spisovatelů slovenských, a nemáme věru, čeho bychom knize vytkli. Kdo ji přečetl, nabyl jasného obrazu nejen o literární minulosti bratrského kmene uherských Slováků, ale i o umělecké a literární výši, na jakéž stojí dnes slovesná produkce jejich. Mnoho mluví se u nás o slovenské vzájemnosti: kdo lásku tu cítí skutečně v srdci, a není mu pouhou frásí, ten přinese malou tu obět a opatří si almanach »Tovaryšstvo«, a ručíme mu za to, že jej pročte s nejživějším zájmem, že se mu bude líbiti, že duše jeho znovu láskou zahojí k tomu dobrému, prostému, bohatě Bohem nadanému lidu Slováckému. A že sborník jest ušlechtilým výkvetem vděčnosti katolických spisovatelů slovenských k buditelům katolíkům, zvláště našim katolíkům knihu vřele doporučujeme. Obsah velmi cenný a úprava v pravdě nádherná kromě této okolnosti samy sborník výtečně doporučují. Pořadatel Fr. R. Osvaldovi veškeré uznání a všechna čest; následujícím svazkům »sborníku« přejeme všeho zdaru!

Josef Flekáček.

SRBSKÁ.

Srbi i Turci XIV. i XV. века. Spisao Stojan Novaković. Istorijske studije o prvim borbama s najezdom turskom pre i posle boja na Kosovu. — Obsahem tohoto díla jest popis známého historického boje mezi Srby a Turky v 16. stol. o vládu v srbských zemích a nadvládu na balkánském poloostrově. Kniha se dělí na úvod, 13 kapitol a závěrek. Začíná přehledem dějin hlavních epoch balkánského poloostrova ve středověku; pak vypisuje klesání a slabost Byzantinského císařství na začátku 14. století a postupné sílení a šíření se tureckého panství v malé Asii s jedné strany a s druhé strany srbského státu na balkánském poloostrově. Potom přechází spisovatel k počátku boje mezi muslimanskou a hriščanskou (pravoslavnou) národností o vládu na balkánském poloostrově, k usazování se Turků na evropské straně a postupnému šíření se turecké moci na Balkánu. Zvláště měl spisovatel zřetel k osudu Srbského státu cara Štefana Dušana. Boj na řece Marici a na Kosovu obšírně jest vypsán se všemi příčinami a následky. Kniha končí vypravováním o utvrzení trůnu sultána Mehmeda v Drinopolu, neboť po této události jednou pro vždy zanikla mohutnost a síla Srbského státu. Od té doby vlastně Srbský stát jen živořil. — Celé dílo má 25 tisk. archů (skoro 400 str.); cena 3.50 dinarů.

Amanet Srpkinjima, za narod napisao Mita Nešković. Str. 63. U Novom Sadu. — Mita Nešković, známý srbský paedagog, klade v přítomné knižce vlasteneckým tonem a vybranými myšlenkami srbským matkám a ženám na srdce, aby se co nejvíce posvětily svému vznešenému úkolu nejen jako matky vubec, nýbrž i jako srbské matky. Hned na začátku apeluje spisovatel na srbské ženské srdce, vyzývá všechny srbské ženy, aby se sdružovaly a svými duševními přednostmi pomáhaly všeobecnému národnímu blahu. Zvláště jim doporučuje, aby dobře vychovávaly děti. V druhém oddílu vysvětluje, co jest škola, a jak se má již doma začít s výchovou mládeže. Ve třetím článku líčí výchovu dětí u jiných vzdělanějších národů, nežli jest srbský, z toho pak dovozuje, aby se zanedbané výchově srbských dětí učinilo co nejdříve konec. Radí, aby se zakládaly vychovavací ústavy, »narodna srpska zabavišta«. Zároveň kárá srbské rodiče, že posílají děti na výchovu do cizích ústavů, kde se děti naučí

všemu, jenom ne srbsky mysliti a cítiti. Celá kniha jest zajímavě psána a podává srbskému národu velmi mnoho naučení. Lze jí vytýkati pouze to, že spisovatel klade ve vychování velmi málo důrazu na náboženský moment.

Romoni. Pjesme. Izveo ih Djordje Stratimirović. Dubrovnik, srpska dubrovačka štamparija. A. Pasarića. 1893. — »Romoni« mladého srbského básníka Stratimiroviće nejsou tak vynikající sbírkou, aby bylo třeba ve »Vlasti« o ní se zmiňovati. Zmiňujeme se o ní jen proto, aby laskaví čtenářové věděli, že v nejnovější době v Srbsku jsou někteří mladí básníci právě takoví, jako ku příkladu někteří »také básníci« u nás v Čechách. — »Básník »Romonů« (romon = šumění) má sice trochu básnické žíly, tu a tam setká se čtenář s vřelým citem, avšak to není ještě vše; mnoho jest v básních Stratimirovičových temného a nejasného. Většinu básní Stratimirović zapěl ku cti »crnim očima«, »divnom oku«, »dragim tim očima«, »liljan-ramu«, »Kajmak-grlu« a jednu docela věnoval »rukavici miloj, maloj«. V některých opěvuje také svou srbskou vlast a v některých — ani nevíme, co opěvuje; člověk si netroufá ani dýchat, aby slyšel, co »romoni« (šumí) v těch »romonech« (v tom šumění). Velikou chybou básnickovou jest, že neovládá dobře formou. Rýmy jsou také nějak podivné; v přídavném jméně »srpska« básník jednou docela vypustil »p«, aby se mu to rýmovalo se slovem »drska«. Stratimirović cítí a myslí sice srbský, ale jeho city a myšlenky nejsou oděny v srbské roucho. Jeho city a myšlenky zdají se býti jakýmsi šviháky ve fraku, laku a klaku.»

Fr. Štingl.

POLSKÁ.

Życie syzyfowe. Przez Józefę Szembekównę. Warszawa 1892. (Nákladem knihtiskárny Theodora Paprockého).

Životem Sisyfovým, toť život ubohého Vítka, hrdiny této povídky. Narodil se jako ubohý, chudý hošík, neštěstí pronásledovalo ho jak v lásce, tak i všelikém počínání jeho po celý život, a zemřel zase jako ubohý, ode všech opuštěný muž. Pracoval a dřel se s namáháním takofka nadlidským ve dvoře, odepíral si všeliké zábavy, všelikého přilepšení, jen aby ani groše marně nezmrhal, a když měl jakýs takýs kapitálek pohromadě, přišel o něj u dvorského pána, jehož choti si jej dal uschovati, a pak již pracuje u žida byl rád, že snad aspoň hladý nebude mu zemřít, což však přece se stalo, když přišel o ruku stal se ku práci neschopným a byl nucen chopiti se hole žebrácké. Smutný obrázek, až hrůzný, a jak se zdá, tendenčně psaný, neboť jelikož tu stále na »dvůr« poukazuje se jako na příčinu bídy Vítkovy, chce se tím bezpochyby říci, že příčinou Sisyfovského života ubožáků podobných jsou jen třídy zámožné?!

Stefan Ramult: Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Praca odznaczona nagrodą Akademii Umiejętności w Krakowie na konkursie im. S. B. Lindego w r. 1889. Nakladem Ak. Um. 1893. (str. XLVIII a 298 in 4°).

O nářečí Kašubském vyšlo již sice několik prací polských i nepolských — psal o něm k. p. Dr. Cenôva, Derdowski, a nejnověji též Leon Biskupski pod pseudonymem Alexandra Berky —, ale prací těch nepříliš dbáno; za to však velice pochvalně vítá kritika polská dílo Ramultovo pravíc, že je to práce, jež se vyznamenává neobyčejnou svědomitostí a důkladností. Cena díla toho spočívá hlavně v tom, že celý material jazykový v něm obsažený vzat je nikoli z knih, nýbrž bezprostředně z úst lidu, a autor pracoval o jeho sebrání mnoho let, nelituje ani trudův, ani nákladu. V »úvodu« nalézá se krátký historicko-etnografický popis Pomoří a Kašub, přehled prací lexikografických sem spadajících a sestavení rozdílů mezi jazykem polským a pomořanským čili kašubským. Po úvodu pak následuje vlastní práce Ramultova, obsahující asi 14.000 výrazů, jichž velká část doložena je též příklady, čímž ovšem stává se celé to dílo jenom ještě cennějším. Prací touto (— a autor slibuje vydati ještě část druhou, ne méně objemnou, — získal si Ramult mezi filology polskými a vůbec slovenskými jména opravdu čestného.

Przegląd powszechny a Przegląd polski. Tyto dva největší a nejlepší měsíčníky polské přinesly v posledních číslech zase celou řadu zajímavých článkův a statí. Počínaje číslem 7. z r. 1883. uveřejňoval Przegl. powsz. studií dra. Leopolda Caro, »Lichwa na wsi w Galicyi«, velice cenný to příspěvek pro po-

znání národohospodářských poměrů v Haliči, a Dr. K. Krołoski poukazo-
val v několika sešitech (šestým počínaje) na různé a přečetné »Baśnie
a fałsze w historyji«, krátce, ale rázně a jadrně bludy ty potíraje. Kato-
lický sjezd polský v Krakově dal »Przegl. powsz.« podnět ku dvěma
čládkům, z nichž jeden, »Wrażenia z wiewu katoł. w Krakowie«, pochází
z pera Ks. Jana Badenih-o, a druhý, »Referat o szkole katolickiej«, z pera
redaktora (Maryana Morawského). Literární historie obohacena tu
článkem Josefa Sasa T. J. »Alexander Lorencowicz«, studií to z epochy
panegyrické, dále článkem T. W. »Hedenstierna i Kipling«, a překladem ně-
kterých latinských básní Sarbiewského, pořízeným Ks. Wł. Piątkie-
wiczem. Jan Łada uveřejnil v čísle 6. pěkný obrázek z utrpení ruských
Poláků pod názvem »Ostatnia Msza«; toto utrpení katolíků na Rusi je též
trestí črtý »Opowiadanie wyznawcy« v čísle 9., kterýmžto »vyznavačem« je
starý Pavel Szyszkowski, kdysi hospodář ve Szpakách, vesnici to v Siedlecku
v Podlesí. Pěkným je též článek Czaykowského »Walka szkoły pań-
stwowej z wyznaniową w Ameryce«, pojednávající přehledně o stavu otázky
školské ve Spojených Státech, a referát Badenih-o o loňském Velehrad-
ském sjezdu, psaný s opravdovou láskou a nadšením. Zvláště pěkná jsou
tato slova jeho: »Škoda, škoda veliká, že tam nebylo Poláků více; byli by
se přesvědčili, jak dovedou katoličtí Slované cítiti naše boly a žaly; a ne-
mohou-li snad je cítiti anebo cítí-li je jen málo, toho příčinou jest ta okol-
nost, že — bohužel — ne mnoho, a často ničeho o nich nevědí. S Poláky
stýkají se celkem málo, ale za to stýkají se velmi mnoho s lidmi a listy,
jež nemohou je nadchnouti přízní k nám. Byloť to zjevno i na samém
sjezdu. Při prvních slovech polského řečníka zračila se zcela výrazně na
tvářích přítomných otázka: »Co pak nám asi poví? S jakými pak výčitkami
se vytasí? Jakou pak asi pronese filipiku na thema panslavismu, vojny
s Ruskem, přirozené nadvlády Polska nad ostatními Slovany?« Potom přešlo
toto znamení otázky ve výraz podivu: »Jak že, což to není pravda, co jsme
tolikrát slyšeli a četli, že Poláci k jiným Slovanům srdce nemají, že Polák,
kde jen uzří pospolu dva Slované rozprávěti, čenichá tam panslavismus«. A
za nějakou následující chvíli vyvolalo již několik prostě uvedených fakt,
několik zcela suše přednesených nařízení z nejnovější doby srdečné, ničím
nerušené projevy soucitu a rozhořčení. Ledy pukly. A když za několik hodin
po té též Polák znovu se ukázal na tribuně, byl přijat s okázalým potle-
skem, a když se obrátil ku přítomným a skrze ně i k nepřítomným s prosbou,
aby zpráv o Polsce čerpali nejen ze zřídél ruských, a byť i francouzských
a německých, nýbrž i polských, jak toho přece dobře pochopená »vzájem-
nost slovanská« vymáhá —, tu již se sál potleskem zrovna otrásal a před-
sedla musil zvoniti, aby ustalo hromové volání »Kochajmy się!« Pěkná to
slova; ovšem však to, co tu praveno o čerpání zpráv o Polácích z listů
cizojazyčných, platí o Polácích ve příčině zpráv o Česích měrou stejnou,
ne-li ještě větší.

»Przegląd polski« přinesl zase vedle dokončení různých statí, o nichž
dříve již ve »Vlasti« zmínka byla učiněna, kromě jiných článků hlavně velice
zajímavé »Studie o nejnovějších proudech ve Francii«, z pera Jana Gna-
towského; v první studii, uveřejněné v č. 324., hovoří na základě spisu »La Pa-
pauté, le Socialisme et la Démocratie; Paris, Calmann Lévy 1892.«, jejž napsal
Anatole Leroy-Beauleu, o poměru církve k reformě společenské, kdežto před-
mětem studie druhé (v čísle 327.) je Bourget a genese jeho posledních spisův.
Rovněž cenným příspěvkem je článek Dra. Josefa Milewského: »Reforma
socjalna v Anglii«, dále stať »Sw. Franciszek z Assyzu i gotycyzm włoski«,
kterou napsal Julian Klaczko, historický článek »Cesarz Hadryan« z pera
Kazimíra Morawského a studie Stanislava Windakiewicze o »Divadle
Vladislava IV.« Kromě toho uveřejnil v čísle 325. Lucyan Rydel fantastické
mysterium pod názvem »Dies irac«, kdež dramatisovány události konce světa.
Mysterium to, věnované autorem Stanislavu Estreicherovi, působí na čtenáře
zvláštním způsobem; redaktoru »Przeglądu Polského« nezdá se však býti zalo-
ženo na zdravých základech a skutečných požadavcích poesie, o čemž tento
svým časem hodlá prý ještě promluvit. Jsou pak některé scény jeho vskutku
až hrůzné, jak hned scéna počáteční, kde představuje se zástup hladovící, nebo
ta, kde líčen příchod choru zpívajícího »Dies irae«, kdežto jiné jsou zase skorem
velebné. Snad by stálo mysterium to již pro svoji zvláštnost za překlad!

Jos. Osecký.

Č E S K Á.

Obzor. Vychází každého měsíce dvakrát. Předplatné 2 z/. Redaktor Vlad. Štastný. Ročník XVI.

Ani se mi nezdá, že již uplynulo šestnácte let, co nám gymnasistům po prvé ukazoval a doporučoval dp. katecheta Eliáš nově založený »Obzor«. Jak to uplynulo, a co od té doby v »Obzoru« vykonáno! Kdyby nebylo v něm nic cenného bývalo mimo pověstné kritiky Vychodilovy, jenž (pokud se pamatuji) první odvážil se na některé naše velikány a poukázal na jejich stinné stránky, zasluhoval by »Obzor«, aby jej chovali v dobré paměti všichni, jimž na dobré věci, víře a mravu záleží. Než, kdo opovází se říci, že v »Obzoru« mimo kritiku nic cenného nebylo? Zvučná jména znamenitých přispěvatelů vynucují »Obzoru« u spravedlivého posuzovatele úctu. Pomněme těch Bartošů, Brandlů, Procházek, Kosmáků a Stráneckých, abychom ani nepřipomínali slovutného pěvce redaktora, jehož zajisté jest zásluhou, že »Obzor« z takové přízně se těšil a těší!

Máme za to, že bychom zbytečnou konali práci, kdybychom čtenářstvu svému chtěli vykládati nebo ospravedlňovati tendenci »Obzoru«, jenž ušlechtilou skýtá čtenáři zábavu, dobře poučuje a úloze své znamenitě vyhovuje. Rozmanitý jeho obsah a zdařilá forma, pevný a jednotný směr — sloužití církvi a vlasti — umírněnost i potřebná ráznost staví »Obzor« nejen v popředí našich katolických listů, nýbrž v popředí našich všech českých listů vůbec. Tyto skutečné přednosti měly již dávno zjednat »Obzoru« přístup nejen do kaplanky a fary, nýbrž do všech řádných rodin, v nichž dobrá četba jest vítána! —

Z velezajímavého obsahu ročníku šestnáctého připomínáme z článků poučných a vědeckých zvláště obou výborných vědeckých prací páně Pospíšilových: »Pessimistický pantheismus a naše doba« na str. 113, 129, 145. a »Řeč lidská vyvracuje Darwinismus« na stránce 225. a 249. Vedle Pospíšila zasluhují čestné vzpomínky za své práce J. Bloksa (»Náboženství, umění a věda« J. Pauly a R. Vrba, k nimž několika statěmi přidružuje se i vdp. redaktor. Jeho myšlenky v »odkazu práce« zasluhují pozornosti veškerého kněžstva, a nám mladším literátům měly by neustále zaznívati v uších, abychom, zanechavše všeho hašteření a osobní nevraživosti, majíce před očima společnou věc svatou, každý dle svého plnili neb aspoň plniti pomáhali poslední vůli zvěčnělých otců! — Básně zastoupeny v »Obzoru« velmi četně a doufám, i čestně. Vedle roztomilých besed Štastného setkáváme se s pěknými verši Skalíkovými, Místeckého, Lutínova, Bouškovými atd. Nejsem básníkem a přece radost mám, když kolem Štastného, básníka to uznaného, tolik snaživých a mnohoslibných sil nalézám, které zasvětily struny libozvučné harfy své naší věci posvátné. — Prózou pěstovány pilně povídky a obrazy ze života. Zde kráčí v popředí »Obzoru« náš milý kukátkář. Jeho letošní obrázek »Potkalo ji štěstí« vpletl nový a zajisté velmi pěkný lístek v jeho bohatý věnec vavřínový. Když jsem viděl v posledním čísle »dokončení«, povzdychl jsem si a řekl: »Škoda, že již tomu konec; byl bych to s radostí četl třeba ještě dvě léta«. Nadějeme se, že pan redaktor ve příštím ročníku zase nás potěší milými řádky, jež vyplynuly ze zlatého péra Kosmákova. Za Kukátkářem tatně si kráčí pan Brodský, Martin Medňanský, Dostál a j. — V »Besedě« seznamuje nás »Obzor« s rozličnými událostmi časovými. Jsou to drobné, ale velmi zajímavé črty, které mu dávají svěžest a rozmanitost. Tu rubriku jen zachovati, ano, rozšířiti, je-li možno. Ze všech článků besedních nejmilejší nám byly »Svoboda umění v písemnictví českém«, jakož i »Vlast a její nepřítel«, v nichž způsobem nepokrytým ozval se závažný hlas páně redaktorův ve prospěch »Vlasti«. Těšil nás projev ten, jelikož přišel právě vhod, v čase totiž, ve kterém i někteří »příslušníci duchovenstva« po známých demonstracích žižkovských demonstrovali proti »Vlasti« a jejímu redaktoru rozličnými zaslány v novinách, škodíce tím ne tak osobě Škrdlové jako věci, kterou ve »Vlasti« zastává, a jež nám musí býti všem společná! — V »Obzoru literárním« podáno hojně posudkův o rozličných spisech. Tato rubrika bývala mi z celého »Obzoru« nejmilejší a po dnes čtávám její řádky rád i když se mi zdá, že bývala říznější a lepší (dr. Korec).

»Obzor« nehledí si ve všem všudy přísné vědy — také se jí však nevyhýbá, — libuje si kráčet cestou střední, není ani listem o d o r n ě v ě d e c k ý m ani výhradně populárním, ač s o b o j í m setkáváš se v něm na pořád Obezřetnému, dovednému a vytrvalému redaktoru dělá »Obzor« všechnu čest, a my přejeme mu v novém roce hojného požehnání a hojně odběratelů.

Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Hlídkka literární. Listy věnované literární kritice. Pořadatel Dr. Pavel Vychodil O. S. B. Nákladem papežské knihtiskárny Benediktinův Rajhradských. Vychází počátkem každého měsíce a předplácí se ročně 2 zl. Ročník X. 1893. Jako jiná léta tak letos může se Hlídkka na konci roku vykázati prací značnou, která svědčí, že povinnost hlídky bdělé věrně plnila. Podala 247 referátův o rozličných zjevech literatury naší z vědecké, zábavné i básnické činnosti za rok 1893. Zvláště pilně si všímala sbírek četiva určeného pro lid, čímž se stala nutným rádcem všem, jichž povinností jest raditi a opatřovati lidu četbu dobrou. Upozornila či abychem dle nynějšího způsobu mluvili, avisovala též Hlídkka všechny znamenitější vědecké zjevy zvláště theologické, u nás bohužel dosud tak řídké. Z velké záplavy básnické najdeme zde referaty o většině sbírek básnických původních i přeložených. Chce-li tedy někdo míti povšechný obraz o životě literárním a duchu jeho, nutná jest mu Hlídkka, neboť všechno si koupiti nemůže nikdo. A přece zvláště kněžstvu za nynější doby je nutno, má-li náležitě působiti a vážnost si zjednati, plavati vždy aspoň na povrchu, věděti tedy o všech znamenitějších zjevech literárních.

Hlídkka však zastává věrně úkol strážce nejen vzhledem k literatuře domácí, nýbrž i s pilí jako žádný jiný časopis přehledy a stručné zprávy literatur slovanských. Předností jejich je, že podávají soustavně celkové přehledy literatur tak, že z nich seznámiti se může se směry proudícími celou Evropou. Mimo to jsou zde krátké zprávy a paběrky o rozličných věcech a událostech literárních.

Vzácnými pro ty, kteří od Prahy vzdáleni jsou, jsou dopisy z Prahy, které sice jsou nepodepsány, ale prozrazují znamenitého odborníka literárního. Kéž jen podá jich ještě více! V letošním ročníku jsou listy XIV—XVI.

Mimo kritiky a referaty jest v letošním ročníku Hlídky též 6 článkův theoretických. První od osvědčeného v té příčině Leandra Čecha: »O esthetických názorech Fr. L. Čelakovského. Spisovatel podává zde velmi pěkný přehled a pochod vývoje esthetických názorů našeho předního básníka, jak je viděti v jeho básnických dílech. Lev Šolc dvěma články: »Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému«, a »Jakým veršem složena jest Erbenova básně »Záhořovo lože«, učí nás nejen náležitě rozuměti, ale i vážiti si ještě více našeho zajisté nejznámějšího poety, ne snad proto, že jen jedinou sbírku zanechal, která vyváží sta jiných, ale že o něm platilo:

»A ty Záboju, ty
pěješ srdce k srdcu
pěšňu z středa hoře.
Jako Lumír, ký slovy i pěniem
bieše pohýbal Vyšehrad i vsie vlasti «

Fr. Bartoš podal letos jako již v jiných ročnících »Příspěvky ku praktické poctice«, které vhod přijdou nejprve učitelům literatury, ale i každému jinému, poněvadž nás učí čísti básně s pravým zájmem. Vykládá ve článku tom pěkně básně »Ta naše chaloupka« a »Turčín Poničan«.

Co Bartoš na praktických ukázal příkladech, to zase P. Vychodil theoreticky vykládá ve člancích »O lyrismu« a »Básně vlastenecká«.

Hlídkka mívá též feuilleton. Velmi cenný jest od P. Vychodila: »O Sušilově překladě a výkladě knih Nového zákona«, který je pěknou oslavou letošní památky Sušilovy, která bohužel poměrně velmi malého došla povšimnutí.

Jak ze stručně pověděných dat viděti, jest Hlídkka literární vskutku hlídkou naší směrem i pracemi.

Jan Blokša.

B. M. Kulda: Moravské národní pohádky a pověsti, jež sebral a zaslal Karel Orel, církevní kněz v Kamenici. Svazek IV. Nákladem a tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba), Cena 90 kr. Čtete Kuldovy pohádky a pověsti a vžijete se v mladá léta, doma na venku ztrávená. Muži seděli okolo kamen na lavici a kouřili, my děti seděly na pekýlku, venku padal sníh a burácel vítr, v krbu blykotala zapálená louč a u stolu, oddělen od ostatních, seděl stařeček, noclník, a sděloval nám pohádky a pověsti. Někdy vypravovali domácí muži, sedící okolo kamen, hlavně ti staří a co byli na vojné v Polsku, ve Francii, v Italii, a jindy nám povídal otec: byl vojínem, rybářem, panským mlatcem a tak ledacos viděl a slyšel. Vypravovalo se o princeznách, o dracích, o strašidlech, umrlcích, a to příběhy divné, hrozné, strašlivé, tak že my děti třáslý jsme se na pekýlku a za živý svět bychom nebyly vyšly v noci ven. To všecko jsme slyšali a nyní čtouce Kuldovy pohádky, vžili jsme se v léta mládí.

Jako děti všemu jsme věřily a na pohádkách líbilo se nám hlavně to divoké, strašlivé, mimopřirozené — dál rozum náš nešel. Čtouce podobné věci nyní, víme, že je to báj, ale v bájích té spatřujeme nyní více než tehdy: v našich pohádkách, pověstech a bájích složená jest poesie, moudrost a rozšafnost, jakož i přísná spravedlnost a mravnost, zkrátka, charakter našeho lidu.

Synové z lidu, nejvíce Honzové, jdou do světa; jsou hloupí, ale dobrosrdeční: pomohou zvířatům, bylinkám, stromům, studánkám a ty se jim odmění a dopomohou ku štěstí. Honza vysvobodí královskou princeznu, přijede s ní pro své chudé rodiče, stane se ctí obce, z níž vyšel, a vloží na sebe nejvyšší moc v zemi. Ale dosíci toho není vždy snadno: rytíři v pohádkách nejednou mnoho zkouší: potýkají se s obry, jsou uvrženi do vlčích jam, do podzemních zámků, snášejí protivenství a pronásledování od svých soků, kteří jim leckdy vyloupají oči, ale konečně přece dostanou princeznu, kterou vysvobodili a která vždy zachová věrnost tomu, jenž ji vyprostil z moci draka, obra, nebo ze zakletého zámku.

A ty podzemní zámky! Při nich se rozvinuje největší fantasie našeho lidu: tajuplný vchod, nádherná stavba, rozkošné zahrady, všude plno zlata a stříbra a chutných jídel na pomyslení. V zámku stojí kamenné sochy podobny lidské, nebo tam plovou krásné labutě — to jsou zakleté princezny. V poledne přilétne drak a princezny jej vískají, v půlnoci povstává hrozný lomoz: k Honzovi blíž se obludy s pekelným rámusem, nebo se stropu padají lidské hnáty, a to trvá tři hrozné noci. Vykoná-li rytíř všechno tak, jak mu jeho věrná zvířátka nebo zakleté princezny — některé tam tráví život v té podobě, jak nahoře na světě žily — poradily, objeví se mu na konci krásná princezna v bílém šatě a děkuje mu za své vysvobození.

Někdy drak pukne, zámek se s ohromným rachotem sřítí, a objeví se krásné město, do něhož ihned rytíř vjíždí u vítězoslávě se svojí princeznou a stane se králem. Pohádka končí slavnou svatbou.

Venkovský lid miluje humor, něco pro zasmání, všelijaké »taškárství«. I toho mu poskytují Kuldovy pohádky míru vrchovatou.

I nechť se tedy rozejdou tyto pohádky a pověsti do různých našich knihoven. Lidu prospějí více, než četné darebné romány, novely a povídky.

Tom. Škrdlc.

Bezceští. Román Jiřího Karáska. (Psáno r. 1891.) Šaškovy Moravské bibliotéky dílo 50. Ve Velkém Meziříčí, 1893. Stran 312. — Obsah nové knihy páne Karáskovy je zcela jednoduchý. Venkovský nezralý studentík, naivní a prostý, přijde do Prahy, aby externoval theologii na universitě. Zamiluje se do nevěstky, ženy přesycené, hledající osvěžení v mladém zjevu Štěpánově — tak se jmenuje onen student —, tato se s ním nějaký čas zabývá, ale když ji omrzí, hledá náhrady zaň jinde. Štěpán však zatím zanedbal úplně studii, učiněno mu nemožným věnovati se theologii, a když i jeho rodinu stihla katastrofa, vidí, že se minul s cílem života, že je na úplném bezceští.

Tedy zase o jednu historii plnou bláta a kalu více. Nevadí, že p. Karásek obestřel své vypravování poetickým nádechem — bahno se tím stalo jen svůdnější a nebezpečnější! Čeho se odvážil p. Karásek na str. 217—228., zavodí s nejprůkrčejšími stránkami Zolova líčení. Ten jest aspoň brutální a odstraší tím hned z počátku krásného slušného čtenáře, p. Karásek zdánlivě (ale není zdánlivě) neporušuje obvyklého pojmu o mravnosti, ale pode všemi těmi nádhernými, poetickými obrazy, plnými koketnosti, skrývá se líčení tak oplzlé, že se mu rovna hned nenajde. A všechny ty scény odehrávají se — o Štědrém večeru, i vánoční stromek autor profanoval, aby dodal svému líčení pikantnosti! Sympatie čtenářstva s rekem románu, Štěpánem, valně se oslabuje, vidíme-li, jak tento zásadu za zásadou odhazuje, a proč? — k vůli sličné ženě, jejíž pověst je nejhorší. Nejprve horší se nad Suchardou vida, že mu nic není svatého, »ani slzy matčiny, ani vlast, ani Bůh« (str. 23.), ale sotva spatří paní Náglovou, již je všecek pomaten její »chorobnou« krásou. A teď to jde. Přijímá její pozvání, by ji chodil bavit, účastní se čajového večírku, zaměstnává se jen jí, na studie nemyslí. Auctor vidí všude tmou a postřehuje všude směšnost. Že však není spravedlivý a objektivní ve svém líčení, tuším, vidí dnes p. Karásek sám. Protestujeme proti tomu, aby jeho líčení bráno bylo jako pravdivé, spravedlivé; je zatemněno předpojatostí. Štěpán pokračuje ve svém úpadku mravním. Zhnusuje se mu i pobyt v domově, zhnusují se mu rodiče, matka i otec (!) Touží stále jen po pí. Náglové, počestné ovzduší domova jej dusí, chce dýchatí parfum a pižmo hříčů. Vrací se do Prahy z krátkého pobytu venkovského a je zase

všecek »osvěžen«, když se může bavit s p. Náglovou (!) Theologie jest mu »zpráchnivělá moudrost« (str. 240), a »podivná latinská slova, vypadající jako čarodějnické (!) formule« (str. 239.) atd. Naprosto zkarrikován jest rektor semináře, jehož jednání nazývá Štěpán »drzostí« (str. 254.), ačkoliv bylo zcela správné a prozřetelné

Sceny od okamžiku, kdy paní Náglová opovrhla Štěpánem, svědčí, v jaké zoufalosti tone člověk, jenž se oddal smyslnosti a zanedbal všech svých povinností, jež mu život vykazuje. Zde měl autor vykázati, jaká útěcha, jaká slast je v pokání, ale toho pan Karásek neučinil, nechal svého reka ve zmatku na bezcestí, a touto neutěšenou, zachmuřenou perspektivou končí román. Štěpán sedí ve své světničce, venku prší, je pološero a chladno, a Štěpán čte dopis matčin, jenž mu oznamuje rodinnou katastrofu, nevěda, co činiti, zoufaje nad celým životem, jež vlastní lehkomyslností zmařil

Opakujeme: román nelze čtenářstvu našemu, pokud mu na mravné a zušlechťující četbě záleží, nikterak doporučiti. Nelze panu Karáskovi talentu upříti, ale z celého jeho díla je viděti, že se sám ocitl na osudném uměleckém bezcestí. Líčení nahoty nemůže býti nikdy předmětem umění, jež má zušlechťovati. A »Bezcestí« snížilo se k líčení nejhorších stránek lidských, k líčení toho, co činí člověka rovného zvířeti, vášnivě smyslnosti. Je četbou, jež pohoršuje dospělého a otravně působí na mysl mládeže. Nikomu »Bezcestí« rozhodně nedoporučujeme.

Josef J. Veselý.

Pravěk Palestiny. Dle zpráv Egyptanů a Babyloňanů. Podává O. Frant. Vaněk. (V Praze 1893.) Dokončení. — Tutéž cynickou blasfemii rozvádí p. Vaněk ještě dále dovozuje, že Azazel jest totéž co El šaddaj, t. j. Bůh mocný, všemohoucí. Oprava slova Azazel ve smyslu »silný El«, se opírá o příliš slabou autoritu, než abychom ji mohli od p. Vaňka přijati. Ostatně i kdyby byla správná, nelze z toho činiti žádných důsledků. Pak bylo jméno to přijato od pohanů na označenou zloducha podle výroku Písma sv.: omnes dii gentium daemonia (Žalm 95, 5.). Za doby Krista Pána se nazýval kníže zlých duchů Belzebub. Belzebub (t. j. Bel much) byla modla filištinská ctěná v Akaronu, a Židé podle ní pojmenovali satana. A myslím, že ani p. Vaněk nebude tvrditi, že Belzebub byl bohem Židů za doby Krista Pána.

Že by Azazelovi bylo bývalo obětováno, jest lež. Kozel, který byl vyhnán na poušť a podle rabínské tradice byl se skály shozen, nebyl přece žádnou obětí. Kdy obětovali Židé tímto způsobem? Myslím, že nemusím dokazovati, že obětování modlám a vůbec komukoliv mimo Boha bylo ve starém Zákoně naprosto zakázáno. Rovněž auctor Levitika uznává všude jediného Boha, zavrhuje a zakazuje všelikou modloslužbu i pověru, (Levit. 19, 4; 20, 2, 6, 27; 26, 1) a to pod trestem smrti, a zároveň přikazuje, aby nejen Bohu, ale i zloduchovi se obětovalo. Věru, to mohla vymysleti pouze moudrost páně Vaňkova!

Levit. 16. se mluví o dni smíru a jeho obětech. Smír s Bohem záleží v odpuštění hříchů a ve vnitřním posvěcení. Aby to obé bylo smyslným Židům ad oculos ukázáno, byl jeden z kozlů obětován Bohu, a krev jeho byty pokropeny části svatostánku — symbolu to duše lidské — a tím očištěny a posvěceny a druhý kozel, na jehož hlavu takorba vloženy hříchy všeho lidu, odnášel je na poušť ku zloduchovi. Celý ten úkon byl symbolický. — Ostatně sám text jest proti výkladu p. Vaňkovu, pravíť se v. 9—10.: »a o b ě t o v a t i bude Aron kozla, na nějž padne los pro Hospodina a u č i n í h o (obětí) z a h ř í ch. A kozel na nějž padne los pro Azazela, bude postaven živ před Hospodinem, aby se jím učinilo smíření (a) byl p o s l á n Azazelovi na poušť.« Že by Azazel se kdykoliv jakýmkoliv způsobem ztotožňoval, neb ztotožniti dal s Bohem, jest, opakuji to ještě jednou, rouhavá lež. Azazel se nikdy nezove El šaddaj, kterýmžto jménem se nazývá pouze Bůh. Tvzení páně Vaňkovo jest nejsmělejší lží, jakou jsem kdy četl.

Ze které hebrejské gramatiky se p. Vaněk dověděl, že slovo šaddaj má pravidelný mnohočet šeddím (chybně místo šédím), zůstane lidstvu navždy tajemstvím. Mluví-li člověk, jenž hebrejsky ani slabikovati neumí, o »zoufalých výkladech theologických« etymologie slova Azazel, pak to může vzbuditi jen úsměv.

Od p. Vaňka dovidáme se věcí, o kterých se normálnímu člověku ani nezdá. Tak na př. Esau byl podle něho chlupatý démon. Chlupatý byl, je pravda, proto se nazýval Esau, ale na démona ho povýšil teprve p. Vaněk. V písmě sv. se popisuje jako obyčejný člověk. To však nejsou věci nejhorší; dovidámeť se dále, že staří Židé byli — lidožrouty. Víím, že by tomu mnohý

nevěřil, jako já jsem nechtěl věriti svým očím, proto na trvalou památku zde tento objev jeho uvádím:

»Jinou starobylou, prvotně výroční slavností, bylo pešach (chybně místo pesa'h), při které obětováno prvorozenství lidí i stád. Bylo zabito na večer, a kanibalské hody slaveny v noci (nep. před 14. Nizanem) při svitu luny a divokém tanci. Charakteristickým byl zvyk, že obětem nesměly se »zlámati kosti« (Ex. 12, 46.; Nam. 9, 12.), což patrně poukazuje na výjev, jež člověk pozoroval na poušti, že totiž písečná smršť sice usmrcuje a sežírá uchvácenou kofist, ale kosti nedotknuté, neporušené zůstávají, úkon, který obětující člověk věrně se snažil napodobiti . . . Za téhož (Josiáše) fanatického krále zmírněn nepochybně též způsob této slavnosti, a prvorozené děti nahrazeny beránky, neboť v II. kr. 23, 22. praví se, že »takové peša'h nebylo slaveno od doby šopetů (m. šofetů) a po celou dobu králů jisra'elských a králů judských. Časnou a bídnou smrt Josiijahovu vykládali si as jeho protivníci jako »trest pána pouště«, pročez nástupce jeho Jo'achaz přilnul opět ku starému kultu« (p. 13 n.).

Toť ie, jakoby p. Vaněk byl s kanibalskými židy u stolu seděl. Tuto hloupost vyvracet bylo by směšným. — Každé dítě ví, proč se beránkovi nesměly zlámati kosti, podle p. Vaňka jest tím vinna smršť, která u něho hraje velikou roli. Ačkoliv — ovšem jen podle p. Vaňka — král Josiáš odstranil vraždění prvorozenců, a měl tudíž o humanitu velikou zásluhu, nazývá ho pan Vaněk fanatickem. Proč? Poněvadž hubil modloslužbu a veřejnou s ní spojenou nemravnost. To je již tak ze zvyku, neboť každý, kdo horlí proti nevěře a nemravnosti, jest nynějšímu světu fanatickem. — Sloveso »pasach« nikdy neznamenal a neznamená »kázati, křepčiti«, nýbrž 1. přejíti, 2. kulhati (v arab. »býti slabým«). V nifalu znamená ochromnouti, v pielu sesiluje se význam sub 2. — O kněžích Bálových se posměšně praví, že pokulhávali u oltáře, který byli učinili (III. Král. 18, 26.). — Ubohý, na obě nohy chromý Mefiboset, syn Jonathův, byl by asi podivně křepčil (II. Král. 4, 4, kde toto sloveso o něm se vyskytuje). (Dokončení.)

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Kde je reformace? Farář Dr. Lev Řehák vydává nákladem tiskárny Cyrillo-Methodějské spis pod názvem tuto uvedeným. V úvodu spisu děje se přesný výměr, co v pravdě reformací slouiti může, a co jest pouhou deformací Církve.

Díl I. popisuje životy: Husa, Lutra, Zwingliho, Kalvína, Jindřicha VIII. a jich satelitů. Ukazuje ku hrozným revolucím, jež z učení i působení jejich vznikly, celé země krví zalili a ssutinami a hrůzou naplnily. A ze života i z díla jmenovaných spisovatel dovozuje, že nemohli býti Církve Páně reformatory, nýbrž že byli deformatory jejími čili hubiteli.

Díl II. dokazuje, že toliko dědici sv. apoštolů s papežem v čele jsou od Boha pověřeni pastýři a tudíž i opravci čili reformatory nešvarů, jež do Církve po lidské její straně vždy znova se vluzují. Božské strany, učení totiž dogmatických, ani tito opravovatí nesmí, jako se opovažovali nezvaní »reformatoři«. I rozvádí spisovatel, jak sněm Tridentský očistil i vysvětlil články věroučné a ustanovil dekrety působící reformaci. Líčí, kterak z řady papežů Pius V. reformoval sebe a Církev; jak podobně ve svých výkázaných okresích z řady kardinálů působil Karel Boromejský; z řady biskupů libezný František Sal, a apoštolský horlitel Alfons z Liguori; z řady kněží: sv. Ignác z Lojoly, bl. Kanisius, sv. Vincenc de Paula, Don. Bosko — a těch všech duchovní rodiny.

Doporučujeme spis tento připomínající, že spisovatel zisku z něho nehledá, vyžádav si za honorář toliko knihy — na rozdání.

Na památku národopisné výstavy v Nákle r. 1893. — V Nákle. — Malou, ale obsažnou knižечku odnášel si navštěvovatel výstavy v Nákle. Plno zajímavých věcí obsahuje a nezasloužila by, aby propadla zapomenutí. Budiž aspoň těmito řádky skrovnými postaráno o to, aby ode všech, kdož pracují ve folkloru, byla knížka vyhledávána a užívána. Obsahuje troje pojednání: »Náš hanácký lid, jak se jeví ve svých obyčejích, tancích, zpěvích a pověrách« od O. Vidrmána, pak »O kroji hanáckém z okolí Nákla« z pera B. Vidrmanové a konečně »Náklo«, pojednání místopisné. Nejvýše ceníme pojednání prvé, v němž

shledáváme velké množství popisů různých obyčejů výročních, jakými jsou: hody, ostatky, přástvy, obyčeje o neděli družebné, honění krále, pak čteme tu popis svatby (zajímavý jest podaný tu opis svatebních smluv z r. 1722.) Popisem pospolitého života lidového v rodině a v obci dostalo se literatuře folkloristické malého, ale pěkného přírůstku. Popisem hanáckých tanců, pověr a pořekadel končí zajímavý článek.

Neméně bohatý obsahem jest článek o národním kroji hanáckém z okolí Nákelského, jenž však omezuje se na pouhý popis kroje ženského. Jest litovati, že nenašel se nikdo, kdo byl by dodatkem připsal pojednání o kroji mužském. Celkem dlužno říci, že výbor národopisné výstavky v Nákle provedl záslužný čin vydáním této publikace, jež důstojně řadí se ku »Průvodci po výstavě na Vsetině« (z r. 1892.). Cena 30 kr. je dílku úplně přiměřena. Ku spisku přidán je světlotisk »Kostel farní v Nákle«.

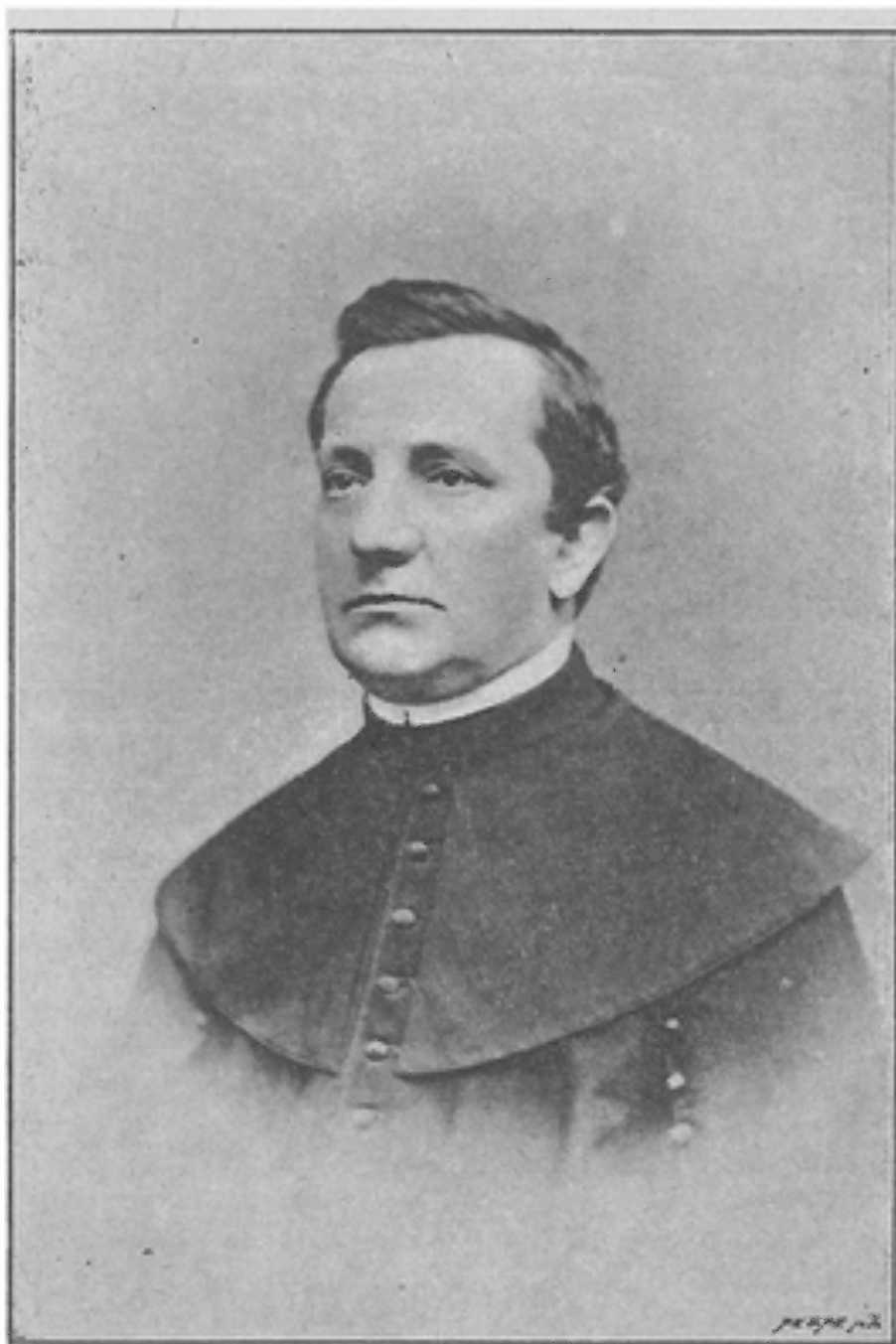
ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor Družstva Vlast konal ve čtvrtek, dne 7. prosince m. r., schůzi. Starosta dr. Rud. Horský zahájil za přítomnosti všech výborů modlitbou, roko-
vání a přečetl srdečný dopis J. M. ndp. Ed. Jana Brynychy, biskupa v Hradci
Králové, jímž děkuje starostovi družstva a redakci »Vlasti« za blahopřání k jeho
semijubileu zaslané. Jednatel četl protokol minulé schůze, načež výbor rokoval
o nové vědecké příloze »Vlasti«. I bylo zásadně usnešeno, že se přijímá za
budoucí vědeckou přílohu »Vlasti« kulturní obraz: »Z dějin nepatrné české
vesnice« od dp. Václava Honejska, faráře u sv. Haštala v Praze. Pořadatel
Nedělní dělnické přílohy »Čecha«, red. Tomáš Škrdlc, oznámil, že se této práce
od 31. prosince t. r. vzdává, načež se výbor usnesl, aby tato příloha družstvem
více vydávána nebyla. Tato příloha razila cestu »Dělnickým Novinám,« čehož
nyní potřebí není, nyní se »Děl. Noviny« pevně zakotvily. V náhradu za to, že
že »Čech« uveřejňuje družstvu všechny spolkové zprávy a výnosy, předplatí
družstvo i v roce 1894 deset exemplářů »Čecha«. Výbor sestavil program k valné
hromadě, která se koná dne 31. ledna, r. 1894. o deváté hodině dopoledne
v sále Katolické besedy v Praze. Z programu toho vyjímáme návrhy výboru:
1. aby valná hromada věnovala historickému kroužku 300 zl., knihovnímu fondu
200 zl., knihovní komisi 200 zl. a spolku sv. Methoděje ve Vídni 50 zl.; 2. aby
byl výbor rozmnožen o dva členy; 3. aby byl výbor splnomocněn ke koupi
vlastního spolkového domu. Kdo chce podati ve valné hromadě návrhy, toho
výbor prosí, aby mu je oznámil nejméně asi 10 dní napřed, aby je výbor mohl
uvážiti a o nich se poraditi. Žádosti o podporu z fondu pro katolické spisovatele
odkládají se do budoucí schůze. Rovněž i veliký počet žádostí o knihovny se
odkládá, až se fond knihovní zotaví. Uděleno bylo: a) Katolické besedě v Praze
všecky knihy nákladem družstva vydané; b) Růži Sušilové v Brně pro zakládání
venkovské knihovny I. a II. ročníky »Dělnických Novin.« Majetníkům prvního
a nejstaršího uměleckého závodu českého pro malbu na skle, porculánu a ma-
jolicce, pp. J. Pazderovi a L. Šípkovi, bylo dovoleno užiti ilustrace p. Bízovy
z obálky »Vlasti« k malbě na skle, nebo k případné změně některého detailu.
Výbor zakoupí ohnivzdornou pokladnu. v níž se uschovají spořitelní knížky a
cenné papíry družstva. Místopředseda, c. k. pošt. kontrolor K. Ulrich byl zplno-
mocněn, aby požádal dva odborné účetní znalce, by zrevidovali spolkové účty.
Sbírký na pomník Pakostův uloží se ve zvláštní knížce ve sv. Václavské záložně.
Loni bylo ve valné hromadě proneseno přání, že by mnozí rádi znali: co dluhují
členové Vlasti a mnoho-li dluhů je při »Vlasti«, Vychovateli« a »Děl. Novinách«.
Přání tomuto bude letos při valné hromadě v celém rozsahu vyhověno.

VLAŠT.

† Jan Nep. Soukop.

N á s t i n ž i v o t o p i s n ý.

Podává

JAN HALOUZKA.

*»Tak opouštíte nás druh po druhu,**»Ty tiší vlasti naši geniové.«*

VI. Šťastný.

I. Úvod. Mládí a studie v Mor. Třebové. (1826—1843.)

Jak slabé byly počátky vzkříšení literatury české na Moravě! Projdeme-li první dny probuzení vlasteneckého na Moravě, tu jakási tesknost svírá srdce k nevypsání. Jak pracně namáhali se: Galaš (1756—1840), Tom. Fryčaj (1759—1839), Žák (1797—1867), Trnka (1798—1837), Kampelík (1805) a jiní, — ale možno tvrditi: malého dospěli výsledku. Sušilovi (1804—1868) a Klácelovi (1808.) lépe se dařilo. A výtečných úspěchův dopracovala se mladší generace, odchovaná Sušilem, kteráž v tisících roznítla mohutný plamen svatého nadšení.

Jedním z těch žákův a věrných stoupencův Sušilových byl Jan Soukop, posledně farář Doubravický, před rokem na věčnost povoláný.

Jan Nep. Soukop byl rodákem Třebíčským; světlo světa spatřil 10. dne měsíce května l. P. 1826. na Ježkově v domě Jos. Veselého, v čísle desátém. Starostliví rodiče jeho byli: Josef Soukop, rodič z Klabavy u Rokycan v Čechách, a jeho manželka Josefa, dcera Františka Pleskače, měštana Třebíčského. Otec Soukopův byl soukenníkem.¹⁾

V šestém roce svého věku (r. 1832.) odebral se mladý Soukop ku strýci Janu Pleskači,²⁾ faráři Lhotskému (u Jimramova), kdež rozhodnuto bylo o budoucím povolání Soukopově. Staral se zajisté strýc Pleskač, aby dítko sestřino vyspělo v muže rozsáfného. Po dvou letech přesídlil farář Pleskač, a s ním též mladý Soukop do Olešnice — (panství Kunštatského), — kdež řízením Božím rovněž dobrý přítel Soukopovi se naskytl: kaplan totiž Olešnický Adam Růžička,³⁾ kterýž Soukopa tou měrou vzdělal, že Soukop pominuv třídy hlavní vstoupiti směl do škol středních. V Brně arcib. to nešlo (ač Soukop vykonal v Poličce zkoušku z němčiny dobře), že prý snad znalosti němčiny byly praskrovné; za to však byli milosrdnějšími v Mor. Třebové, kdež přijali Soukopa do I. třídy piaristického gymnasia.

¹⁾ Životopis otcův podává Soukop v povídce »Osudy řemeslníka« (v kalendáři »Moravanu« r. 1860. str. 111.) za redakce B. M. Kuldy a Ig. Wurma.

²⁾ Sídlní kanovník na Vyšehradě B. M. Kulda vydal tiskem a nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze 1892. třetí svazek »Moravských národních pohádek a pověstí z okolí Olešnického,« sbírku farářem Pleskačem zaslano a do té doby v rukopise chovanou.

³⁾ P. Adam Růžička získal si mnoho zásluh o městyse Olešnici. Za 27letého kaplanování v Olešnici mnoho žákův ke studiím připravoval.

Možno si domyslit, jak asi to německé vyučování ducha Soukopova vzdělávalo; nerozuměl chudšas ničemu. Známo, že tenkrát ani jedno české gymnasium neexistovalo. Žákům českým bylo před vstoupením do gymnasia projít tak zvanou »hlavní školou« (3. neb 4. třídou) »přelevárnou,« což Soukop soukromně vykonal ve škole P. Růžičky v Olešnici.

Tehdy působili po většině páni profesori na mládež českou jako nynější »Schulverein,« namířeno majíce na germanisování dítek českých. Zajisté ani spravedlivý Němec takového vychování nikdy schvalovati nebude, a rovněž odsuzovali bychom i Čecha, kterýž by podobným nechvalným vychováváním sužoval Němce.

Soukop to dělal tak: lekci »vydřel,« ale duševního požitku z toho neměl. A v Mor. Třebové bylo takových kamarádů více. Jeden viděl druhého se plahočiti a trápiti němčinou, uvykl tomu, a znenáhla nabyl přesvědčení, že ani jinak býti nemůže. Vědomí vlastenecké takovou dresurou se ovšem jen otupovalo. Ba, více: národní vědomí uniklo úplně domýšlivosti německé; a studentík, kterýž poněkud jen dovedl, ačkoli špatně, němčinu lámati, domníval se býti Bůh ví jakým mudrcem. Takovým Němečkem byl i mladý Soukop, rodák Třebíčský.

Tito mladíci styděli se česky promluvíti a domnívali se nejinak, nežli že česká řeč jen pro lid sprostý se hodí. A proto Soukop, student Třebovský, ve své německé vrchovatosti psával rodičům pouze mluvou vyvolenců — mluvou německou! Veškeru vinu toho nesli ovšem učitelé, kteříž ač po výtce českého byli původu (a jinak vzorní a obratní učitelé), toho nikdy nevzpomenuli, aby studentům něco česky vysvětlili, až by alespoň poněkud v němčině byli vy-cvičeni. Ale chraň Bůh — nestalo se ničehož, — ba, často bylo panu profesoru k nemalé potěše, když cit a vědomí vlastenecké v mladých srdcích mohl udusiti.

Nemálo proto naříká Soukop do tehdejších učitelů svých a horlí: »A jak snadno nynější mládeži české vzdělati se v mateřtině; jak jinak a rozsáhleji mělo by mladší pokolení působiti ve prospěch drahé domoviny! Konali jsme však, seč jsme byli v poměrech tehdejších, pracující skrovnými silami svými o probuzení a povznesení drahé vlasti. Komu bylo více dáno, od toho bude také více žádáno, — a to tuším řečeno o pokolení mladším, jež ve školách českých se odchovává a odchovávati bude.« Tak napsal mi Soukop v listě ze dne 10. měsíce února l. P. 1883.

Jediného profesora vzpomíná Soukop vděčně, P. Rudberta Saláta, kterýž přece někdy s českými studentíky slovo mateřtinou promluvil. — —

II. Studia brněnská. Filosofie a Theologie. (1843—1849.)

Roku 1843. odebral se Soukop na studia filosofická do Brna. Tam zdárně působil na Soukopa tehdy slavný Matouš Klácel. Klácel dbal toho velmi a pilně, aby studenti »nedřeli« doslovně, ale aby samostatně věc promyslivše v paměti ji podrželi.

Že skutečně Klácel vysokým vzděláním a hloubkou prozíravostí slynul, o tom jde jeden hlas jeho žáků. Učeností a samostatným

jednáním získal si Klácel lásku všech žákův, o čemž nám i Soukop i Dr. Bílý vydávají svědectví. Škoda, přeškoda, že Klácel, muž jinak geniální, jedovatým proudem filosofie Heglovské zachvácen morovinně podlehl! Nemenší vážnost měl u studentů prof. náboženství Gunther Kalivoda (pozdější opat kláštera Rajhradského); vyzna-
menával se vysokým vzděláním a jemnocitností.

Divno jen, že tenkrát již nepronikl Soukop k uvědomění vlasteneckému, když vedle něho kollegové, známí krajané, jazyk mateřský horlivě pěstovali a do uší mu takměř volali: »Vzhůru, vzhůru! — k činu za Vlast a Církev svatou! Byli to hlavně: krajan, rodák Třebíčský Jan Müller, později Dr. filosofie a spisovatel dosti známý; dále Ignat Körschner, »kterýžto mívaje »Květy« a »Českou Včelu« pod paží, ustavičně rekrutoval čtenáře, ale mne po hříchu tehdy ještě neuložil.«⁴⁾

Tenkrát již čítali kollegové Soukopovi pilně a horlivě časopisy české; tenkrát plála v těch mladých duších ona nadšenost pro svatou věc církevní a národní, jakéz v materialistickém a výdělkářském životě dnes marně bychom hledali. Opakuji tedy: divno, že tehdy již Soukop neprohlédl, že tehdy již srdce jeho mocně nezatlouklo pro hyzděnou a otročenou mluvu, kterouž kdysi naši světcí mluvili!

Tak možno duši uspati, omámiti pochybeným vtlokáním vědomostí cizím nářečím; tak možno i zbožné city otupiti, jakéz matka děcku vroucí modlitbou do srdce vlévala. A proto žaluje Soukop do nejposlednějších okamžikůvездеjšího života, do nešťastných dob studií v Mor. Třebové.

Tak trefně mluví k věci Soukop v kázání při slavnosti otevření českého gymnasia Třebíčského 29. dne měsíce října 1871.: »Našemu milému národu nebylo popřáno, aby přirozeným způsobem t. j. prostředkem mateřského jazyka umělosti nabýval, schopnosti své rozvíjel, čili vzdělával se ke cti a chvále Nejvyššího. Jazyk náš krásný, jazyk sv. Cyrilla a Methoděje, jazyk sv. Václava vyhostěn byl ze škol, z vyšších úřadů, z měst a rodin zámožnějších; nezůstalať mu bezmála leč chudá dílna řemeslníka, nizounká chatka rolníka, a svatyně Páně. Ba, tu a tam již také ruka svatokrádežná sáhala na chrám Boží, a by nebylo vlastimilovného, svědomitého kněžstva, byl by i chrám, tento nejsvětější útulek rovnoprávnosti všech národův, snížil se za mučírnu lidu slovanského... Jediné my Slované musili jsme se výhradně jazykem nám cizím vzdělávati, takofka cizím uchem slyšeti, cizím okem hleděti, cizí rukou pracovati, o cizí noze choditi.«

Šťastně vyvázl Soukop z bludu, když vstoupil do kněžského semináře v Brně l. P. 1845., zvoliv sobě povolání kněžské: učiti lid pravdám spasným; vésti své svěřené k životu věčnému. Vstoupiv do semináře vřaděn byl mezi pastoralisty, z nichž mnozí vynikali vyspělým uvědoměním národním, zvláště František Dědek z Bystřice, na jehož pultě stkvěl se i slovník Jungmannův.

Ale jak měl později Soukop učiti lid svěřený pravdám těm, když sám jazyku i lidu svému se zpronevěřil?

Soukop píše: »Tu znamenal jsem teprve (bohužel tak pozdě!), že se mi nedostává hlavního klíče k srdci lidu, jehož učitelem jsem se státi měl, totiž dokonalé známosti jazyka mateřského.«

⁴⁾ Črty z dob Sušilových. Obzor. roč. 1889.

Hrozná myšlénka tato hnala Soukopovi krev do hlavy; chtěl vše, kde bylo pochybeno, napravit, avšak chvěl se na těle i duši, cítil svou slabost; cítil to, v čem po tak drahý čas vinou učitelů svých byl chyboval. Ale pevná vůle všechno zmůže! Náprava se státi musí! Bůh mi pomůže!« Tak umínil si Soukop a neúmornou přičinností doháněl, co v cizí škole zanedbal. A Bůh milý ví, čím více zasahoval do mateřského jazyka, tím rozsáhlejší pole viděl, na němž doposud nepracoval; tím vábivějším kouzlem poután byl ke krásné, zvukné, milé řeči české. Láskou jsa zachvácen k jazyku za studií gymnasiálních opovrhovanému celou duší pracoval, aby úplně se vžil do těch krás, o nichž dříve neměl ani potuchy.

»Začav s mluvnicí Dobrovského sháněl jsem kde kterou grammatiku českou, hltal jsem české časopisy a knihy a za příkladem jiných soudruhů založil jsem si český denník. Do denníku mimo důležité denní události zapisovaly se všechny též vlastní práce prosou i veršem, stručný obsah přečtených kněh, delší, kratší výpisky z důležitých pojednání — slovem vše, co by ducha i srdce osvětliti a ušlechtliti mohlo. Denníky mezi přátely vzájemně se předčítaly a posuzovaly.« (Črty Obzor 1889.)

A dobrý Soukopův učitel, nezapomenutelný a šlechtetný kněz vlastenec František Sušil,⁵⁾ pomáhal svědomitému žáku radou i tenkrát, když už působil na vinici Páně.

Velmi zajímavý sběhl se případ mezi Sušilem a Soukopem, kterýž Soukopa ještě více utvrdil ve snaživé práci, aby německé příměsky, jimiž často ještě češtinu znešvařoval, úplně vyplnil. Soukop onemocněl, a proto po několik dní přednášek Sušilových neposlouchal. Po nemoci zašel si rekonvalescent k Sušilovi na omluvu, proč do přednášek nechodil. Velmi soucitně poptal se Sušil Soukopa: »Co vám scházelo a jakých léků jste užíval?« Soukop upřímně odpověděl, že si přikládal na bolavé místo »Senfmehl.« »Co to povídáte?« zavolal Sušil. »Senfmehl?« což neznáte evangelium o semenu horčičném? Jak pak budete někdy lidu českému kázati neuměje sám česky?« A domluviv rychle a mrzut odkvapil. Soukop stál jak opařený a hanbou by se byl propadl.

S velikým úsilím pustil se nyní Soukop do práce, a šel za jedno s Dědkem, od něhož často Jungmannův slovník si vypůjčoval; s Dundálkem, Obdržálkem, Orlém a jinými. Společně s jmenovanými odebíral Soukop »Pražské Noviny,« »Květy« a »Českou Včelu.«

(Pokračování.)

⁵⁾ Nebude snad od místa podotknouti, jak dospěl Sušil k náležitému uznání. Bylo tehdy pravidlem, že každý kaplan (po 10 roků) odváděl práci pojednávající these theologické profesorům k posouzení, odkudž práce dále podána biskupovi. I stalo se, že práce Sušilova podepsána byla kritikem »Erzketzerisch« a dodána biskupovi Gindlovi. Biskup spis Sušilův přečetl, odstříhl jméno a zaslal znovu jinému profesorovi k posudku; kritika byla nyní dočista jiná. Druhý posuzovatel vyznal, že spisovatel pojednané these jest velikým učencem, a že o kacířství v celinkém spisu ani dechu není. Od toho dne zamiloval si Gindl Sušila.

Z básní Antonína Bulanta.

—•—

V poušti.

Legenda.

»In solitudinibus errantes . . . testimonio
fidei probati sunt.« *Capitulum.*

raj smutný byl. — Poušť slunce zárem zprahlá
pod klenbou nebes v širou dál se táhla
jak mořská hladina ve písku zdroji.
jenž jednotvárnou, žlutou barvu svoji
kdes v nedozírnu s modrem nebes pojí.

V tom kraji smutku, tesknoty a bídy,
kde vlastní bídu vidí člověk s žalem,
jen porůznu zřít bylo obrys palem
a v temné dáli vrchol pyramidy. —
Poušť klidná jest a ticho teskné všude.
Jen děsný Samum když svůj příchod včští
nad obzorem, ve mračno oděn rudé,
vždy žhavá země pískem zašelestí
a celá poušť se v mračna halí tmavá,
svůj žlutý šat zas pískem zasypává
a v tichý kraj, když s nocí den se snoubí,
řev krále dravců slyšet v pouště hloubi.

V ten pustý kraj, kam nikdy nedolétá
ruch života, šum davů, vírava světa,
jak plachá zvěř a jako psanec kletý
muž jakýs prchl před dávnými lety,
když Decius, svých rádců vášní štvaný,
svůj krutý zákon vydal na křesťany.
Dřív šťastný praefekt Deciovy říše, —
teď jako křesťan trpí za Ježíše.

Co v světě měl, vše vzal mu osud vratký:
caesara přízeň, hodnosti a statky
i lásku ženy, dětí, otce, matky, — — —
vše padlo v oběť katanova díla, —
jen víra v Krista ze světa mu zbyla.

Let dlouhou řadu žil zde osamělý.
Pod tíhou stáří již se nohy chvěly,
čas vrásky vetkal na osmahlou líci,
kde v klidu pošvátném dvě oči plálo
v ten smutný kraj, kde radosti tak málo;
vlas řídký, dlouhý, k šíji splývající

ve bílé vousy pojí se a vplétá
bez účesu a neholen již léta.
I oděv zvetšel na rameni kmeta;
šat nový v poušti urobil si z lýka,
jenž před úpalem chránil poustevníka
a chudé stromy, které v poušti stály,
mu poskytly své dřevo na sandály.

Ve stínu palem stála jeho chata.
Pod suchým listem její prosté střechy
zde ducha hroužil v rozjímání svatá,
své tužby, přání, modlitby a vzdechy
slal k nebesům a štíhlé kolem palmy
když dlouhé stíny kladly za večera,
kdy světla vzplála na obloze sterá,
pěl písně duchovní a svaté žalmy.
Pak v duchu svém, když ležel na svém loži
a přemítal, jak ztuhlé údy složí
kdys při smrti zde ve klín pouště chudé,
jak opuštěn tu v písku ležet bude, —
vždy vzdechl klidně: »Děj se vůle Boží!«

Jen zeleniny byly jeho stravou,
i stromů haluz skytla mu své plody, —
však nouzi trpěl nedostatkem vody.
Džbán z hlíny pouště urobil si pevný,
v němž vodu nosil sobě do poustevny.
Vždy z rána koná cestu namahavou,
ač slunce žár nad jeho plane hlavou,
ač vetché tělo klesá trýzní žhavou,
ač noha v písku noří se a pálí, —
se džbánem v ruce ke studánce v dáli.

Kdys od pramene s vodou v ruce jedné
jsa opřen o hůl po té cestě bědné
zpět k poustevně se vracel za poledne.
Pod břemenem se nohy jemu chvějí
a s tváře kane krůpěj za krůpějí.

Tu náhle staví krok svůj namahavý
a rozhořčen sám k sobě takto praví:
»Hle, jaký bloud jsem! Tolik dní a roků
proč cestu vážím namahavých kroků
v kraj daleký pro vodu ke prameni?
Jak marnou jest ta chůze moje denní!
Svou chatu k studni postavím si blíže —
a vody dosti mám pak bez obtíže!
Ba věru, bloud jsem!« — vzdechl sobě z nitra
a doložil pak: »Stavět počnu zítra
své obydlí zde u pramene v blízkou!«

V tom tiché kroky slyšet bylo v písku.

Muž velebný, šat na rameni bílý,
krok za krokem jde stopou jeho tíše,
nad knihu zlatou svoji hlavu chýlí,
ve stránky její slova jakás píše, —
cos vábného mu v zraku jeho plane.

Stál v údivu kmet před ním valnou chvíli,
zřel, něha rajska jak mu s tváře vane,
pak otázel se: »Pověz, kdo jsi, pane?«
»Jsem anděl tvůj a píšu v tyto stránky
tvůj každý krok, jež konáš od studánky;
neb každý z nich svou před Bohem má cenu
a zapsán bude tobě za odměnu
do knihy této nebeskou zle řečí.
Čím kroků víc, — tím radost bude větší!« —
Tak mluví zjev a mizí opět náhle.

Sám poustevník tu v poušti siré, zprahlé
se džbánem v ruce v udivení stojí —
a novou sílu cítí v duši svojí.
Zas klidným okem hledí ve kraj pustý
a v duši zkojen andělskými ústy,
že z kroků svých kdys klidit bude jistě,
svou poustevnu na starém nechal místě
a jako dřív tou cestou namahavou,
ať slunce žár nad jeho plane hlavou,
ať vetché tělo klesá trýzní žhavou,
ať noha v písku noří se a pálí, —
zas pouští chodil ke studánce v dáli.

* * *

Kdy malátnost se v duši loudí skrytě,
kdy radost hříšná vábí ve své sítě,
kdy sklamaná zří duše moje v žalu,
jak všednost boří stavbu idealů
a břímě prací z lásky ke člověku
kdy lhostejnost jen klidí místo vděku,
kdy mysl klesá, v duši trpkost vniká, —
já v duchu svém zřím v poušti poustevníka,
jak pod svým břemenem jde cestou tíše
a každý krok jak za ním anděl píše
a mysl kleslá tou se kojí řečí:
»Čím práce víc, — tím radost bude větší!«

V kathedrále.

Legenda.

Kdys v zemi Franků za Filipa krále
 — tak z dávných dob nám praví stará zvěst —
 dav plnil chrám a v něm se tísnil stále,
 když s výšin chóru v šeré kathedrále
 sbor pěvců zapěl Bohu na počest.

Za zvuku varhan v místě lidu skrytém
 když jejich píseň chrámem zazněla,
 vždy srdce všech se chvělo zbožným citem,
 všem zdálo se, že slyší nad blankytem
 před trůnem Božím píseň anděla.

Když v postě kdysi o té lásce pěli,
 jež lidstvu září z pěti svatých ran,
 tu s úžasem a v podivení zřeli,
 že k jejich písni pěvec neumělý
 k nim přidružil se — prostý venkovan.

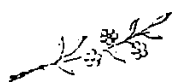
Stál v jejich řadě, zbožně ruce spjaté,
 cit hluboký mu plane na líci,
 však jeho hlas tak ruší zvuky svaté,
 že pěvců sbor se ve své písni mate, —
 až náhle zniká v trapné směsici.

V zpěv zmatený se mění píseň tklivá, —
 vše hledí k chóru v tiché nevoli;
 sám král se zved', na smělce rukou kývá, — —
 leč venkovan dál svoji píseň zpívá,
 zvuk chraplavý vždy více hlaholí . . .

V tom nevole se náhle v úžas mění, — —
 hlas neznámý zní s výše nad davy:
 »Co v duši skryto, — to Bůh jenom cení!
 Před trůnem jeho došel vyslyšení
 z těch mnohých pěvců — jen ten chraplavý!«

* * *

Zřím čtenáře, jak sklamán rukou mávne
 nad těmi řádky s dějem podivným.
 Necht sám si hledá naučení mravné,
 jak já je vyčet' v knize starodávné,
 když v mojí duši zvučel verš a rým!

D o m a.

Dit blažený dnes plní duši moji,
 mně v očích září, plánc na líci:
 tu před mým zrakem známá střecha stojí, — —
 jsem opět doma, v rodné vesnici!

V mou duši táhne upomínka sterá,
 jak v známé hnízdo když se vrací pták —
 a zdá se mi, jak bylo by to včera,
 kdy v rozchodu mi steskem vlnul zrak.

Ač z dlouhé řady osmnácti roků
 dnes v duchu čítám léto za létem,
 vše jako dřív se jeví mému oku —
 a já se cítím opět dítětem.

Na sever v dáli modrý věnec tvoří
 a v stříc mi kyne dlouhá řada hor,
 v před Hasenburk, jak předvoj Středohoří,
 ve skalním hávu hledí nad obzor.

Hrad na něm pustý, bouří časů vzdorný,
 zas jako druhdy, v mého dětství dnech,
 svou věží bílou, černou lidomorny
 báj vypráví o skrytých pokladech.

Kde pod lesem tok řeky volně běží,
 mne opět vítá známé údolí,
 na lukách kostel s bílou kyne věží,
 dál nízké vrby, štíhlé topoly.

Kde vábilo nás děti svými dárky
 na lukách jaro, květy poseté,
 šum opět známý slyším od Oharky,
 jak druhdy zníval ve sny dítěte.

Kryt zelení zas břeh mi kyne z blízka,
 kde o každém jsme hnízdu věděli,
 do svazku s klokočem kde vrba nízká
 nám skytla proutky v květnou neděli.

A jako dřív, kdy s city radostnými
 jsme rozhoupali zvony před roky,
 ten jejich zvuk zas v duši tklivě zní mi,
 tak slavný, vážný, smutný, hluboký.

Mé srdce zas, kde střecha doškem krytá,
 týmž dětským citem bije u dveří, —
 táž péče otcovská mě opět vítá,
 táž ve svou náruč láska mateří.

Zřím všechno tak, jak bývalo tu kdysi:
týž květ se opět v okně rozvíjí,
týž na stěně můj svatý patron visí,
s Ježíškem v ruce, s bílou lilí . . .

Vše jako dřív před osmnácti lety,
kdy křížek máť mi vtiskla na čelo,
kdy při rozchodu stísněnými rety,
bych hodným byl, se v pláči zachvělo . . .

Vše jako dřív. — Jen za zdi u kostela
kříž nový kryje tělo zemřelé
a na mé hlavě první vlas se bělá
a první vráska brázdí na čele . . .

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Pokračování.)

IX.

Hraběcí rodina bývala v Osečíně obyčejně jenom v létě; v zimě dlívala v Praze. Toho roku však měla se státi výjimka. Komtesa Otilie přála si i v zimě zůstat na venku, a ku podivu, nedala se tentokráte přemluvit a setrvala na svém. Tvrdila, že se cítí silnější, a přičítala to pouze pobytu v Osečíně. Mladý hrabě z příčin, jež snadno uhadneme, se sestrou úplně souhlasil, a paní hraběnka neměla tolik odvahy, aby byla churavé dceři odporovala, a tak musil se podrobiti vůli všech i starý hrabě.

Nastal chladný, sychravý podzim, a po něm brzy přikvapila zima. Vycházky do parku ovšem přestaly; komtesa dlela ve svém pokoji, a nejmilejší společníci jí byla Kristinka. Obě byly šťastny, a byl šťasten i mladý hrabě.

Matylda záhy seznala, že její výstraha u Kristinky byla marnou, ale byla jen tichým a nečinným svědkem všeho, co viděla. »Jak jest lehkověrná, ubohá,« pomyslí si často. »Kdyby nebyla tak příliš zaslepena komtesčinou dobrotou a jeho úlisností, musilo by jí býti podivno, proč hrabě svým poměrem k ní tak úzkostlivě se tají. Pomyslí by si, co že vlastně s ní zamýšlí, jak dlouho míní ještě čekati? A přece takové skrývání málo pomůže: služebnictvo asi již něco tuší, a kdyby bylo ještě léto, a ty vycházky do parku byly by déle trvaly, bezpochyby že by již o tom věděl každý i ve vsi.«

Kristinka však pohlížela opět jasným okem do budoucnosti, a paní Johanna byla již bez obavy, že snad její dceruška se rozstůně. V myslivně bylo opět veselo.

Za to bylo smutno ve škole. Pan učitel Vránek byl stále zasmušilý, věšel hlavu a pro nikoho z rodiny neměl úsměvu. Zvykal si každého dne po vyučování vycházeti ven, chodíval po lese až do tmy a vyhýbal se lidem. Hnětlo-li ho již to, že byl jeho odpůrce Jíra zvolen za starostu, dosáhla jeho sklíčenost vrcholu, když se dověděl, že týž Jíra byl zvolen i místním školním dozorcem. Uklidnil se poněkud po mnohých domluvách páně farářových a manželčiných. Umínil si, že bude ve všem jednání opatrným a raději něco snese, aby se uchránil mrzutostí.

Jíra byl člověk nadutý a beze všeho vzdělání. Byl zvolen za starostu, stal se ještě nadutějším. Aby ukázal, že bude svůj úřad zastávat horlivě, přišel do školy již ten týden po Všech Svatých, — jakmile sklídil řepu.

Vstoupiv do školní světnice a učitele sotva si povšimnuv rozhlédl se po dětech a řekl: »To vám povídám, ať jste zticha: já jsem teď školním dozorcem.«

Děti pohlížely na svého učitele překvapeny; dosud měly to přesvědčení, že pouze on má právo ve škole jich napomínati a kárati — a nyní to činil člověk, o němž se ve vsi mluvilo ne příliš chvalně. To jim bylo něco nového.

Učitel se podíval na pana dozorce a měl sto chutí poděkovati mu za jeho starostlivost o děti, — ale přemohl se a mlčel. Po malém okamžení počal dále vyučovati, ale děti dobře pozorovaly, jak jest pobouřen.

Jíra se byl zatím posadil ke stolku a pozoroval vyučování. Když mu mluvnice trvala trochu dlouho, ozval se: »A teď bych rád slyšel taky nějaké počty.«

Učitel potlačuje v sobě stěží výbuch hněvu obrátil se k němu řka: »Co jste povídal?«

»Že bych rád slyšel, jak ty děti počítají.«

»Přijďte, až budou počty; tamhle máte rozvrh hodin, dnes už je mít nebudeme.«

Jíra zčervenal zlostí. »Já jsem přece školní dozorce a mám právo —«

»Máte právo přijít do školy a při vyučování — mlčet a nevyrušovat,« řekl učitel povýšeným hlasem; »a mlčeti také budete. Potom máte právo podívati se tuhle do lavic, na příklad můžete dnes viděti, že dnes není ve škole jistý František Jíra, syn Osečinského starosty a školního dozorce —«

»To já si zodpovím, do toho vám nic není.«

»Tak — pane dozorce, — vy tedy myslíte, že mi do toho nic není, kdo chodí do školy a kdo ne? Velmi dobře znáte školský zákon.«

»Však já jej znám!«

»To si myslím. Ale to nevíte, že školní dozorce má dávat ostatním rodičům dobrý příklad a nemá býti sám nedbalcem. Také máte právo podívati se, je-li ve škole zameteno a vytopeno, a nevisí-li tu se stropu někde pavučina; to je vaše právo a povinnost, vážený pane dozorce.«

Jíra zelenal zlostí; nenalézal slov, jimiž by odpověděl ctihodnému učiteli, který naň pohlízel přes brejle jiskřícíma očima.

V tom bylo zaklepano na dveře, a vešel pan farář. Vida roz-zlobeného Jíru a učitele proti němu stojícího, pomyslí si, co se asi stalo.

Jíra si oddychl. »Aspoň budu slyšet, co umějí děti z náboženství,« prohodil.

»To nebudete slyšet,« řekl duchovní, »protože k tomu nemáte práva.«

»Já — podle zákona —«

»Ano, vy podle zákona nesmíte býti ve škole v náboženské hodině, když vám nedovolím,« řekl duchovní rázně. »Ostatně,« doložil, »chcete-li se náboženství učit a sednouti si tuhle k dětem do lavice, nemám ničeho proti tomu, ale obávám se, že by všechny děti lépe odpovídaly než vy.«

Jíra všecek rozzloben a zahanben bouchl dveřmi a odešel.

»Nuže, co pak se stalo?« tázal se farář učitele, vida jeho rozechvění.

»Ach, Bože, vždyť jsem to tušil!« vzdychl učitel. »Čeho jsem se to dočkal! Je-li pak v nynější době většího otroka nad vesnického učitele!«

»Ale nepřipouštějte si to tak, příteli,« chlácholil ho kněz. »On vám sem ani vícekrát nepřijde, a budete mít od něho pokoj.«

»Och, neznáte ho, on je mstivý člověk! Budu tázan od okresního úřadu, jak často přichází dozorce do školy. On řekne, že jsem se k němu choval tak a tak — a já přece jinak nemohl!«

»Vždyť každý Jíru zná, a vy odpovíte, jak se zachoval ve škole on.«

Učitel vrtěl hlavou. »Nikoliv: učitel nemá nyní zastání, jemu se nevěří, ale vždycky jenom na něm se shledává vina — ano, tak jest, velebný pane, věřte mi.«

Starý učitel se chvěl jako osyka. Rozmlouvali spolu potichu, aby děti nezaslechly jejich hovoru.

»Věřím vám, že jste roztrpčen,« řekl duchovní. »Já vám povím, vyjděte si trochu do polí, abyste se upokojil; já se po vyučování s dětmi pomodlím a pustím je domů.«

Stiskli si ruce, a učitel odešel.

»Můj Bože,« mluvil sám k sobě, chodě lesní cestou s hlavou hluboko schýlenou. »Čeho se tak dočká učitel po poctivé práci téměř čtyřicetileté! Kdyby kdokoli ze vsi věděl, jak si Jíra proti mně počínal, každý by jej odsoudil, každý by mne politoval a ubezpečoval svou láskou. A snad by nelhal. Ale kdybych se jich zeptal: Proč pak jste zvolili takového člověka k úřadu, jehož není hoden? Co by mi řekli? Ano, tak je to: lid nemá l á s k y ku škole, a tu je pramen všech strastí učitelských. Kdyby ji lid měl, nesvěřil by úřadu takového — padouchovi!«

Starý učitel se upokojiti nemohl. S obavou vstupoval každého dne do školní světnice, do níž druhdy přicházel s radostí, byl zamlklý, často se zamyslíl a ztrácel paměť.

Jíra se ve škole opravdu již neukázal. Za to dostalo se učiteli návštěvy v té době — ku konci listopadu — jistě neočekávané: přišel pan okresní školdozorce, který obyčejně přicházel mnohem později.

Vždycky býval s prospěchem dítek v Osečíně spokojen, k učiteli byl vlídným a laskavým; tentokráte tvářil se však nadmíru vážně a přísně.

Když se vyučování před polednem skončilo, a děti vyšly ze školní světnice, podíval se na učitele a řekl: »Pane učiteli, byla na vás podána okresnímu školnímu úřadu stížnost.«

»Bezpochyby od zdejšího starosty,« řekl učitel.

»Ano, od pana předsedy místní školní rady, který je zároveň školním dozorcem. Poněvadž sám to tušíte, seznávám, že jste si své viny vědom.«

»Nejsem si vědom žádné viny, pane inspektore. Plním své povinnosti letos právě tak svědomitě, jako jsem je plnil jindy.«

»O to se tu nejedná; běží tu o váš poměr k místnímu školnímu dozorcí.«

»Z čeho mne tedy obviňuje, prosím?«

»Omlouvá se, že nemůže dozírat na školu, poněvadž vy a pan farář jste se k němu hrubě zachovali a uvedli jej v posměch.«

»To není pravda; hrubě se zachoval on ke mně, chtěje mi před dětmi rozkazovati, a já jsem mu pak vyložil, jaká má práva dle zákona. Jestli jsem to snad neučinil právě uhlazenými slovy, není divu; na hrubé dřevo hrubý klín, praví přísloví.«

»Takhle tedy smýšlíte? Nevíte, že jest předseda místní školní rady vaším nadřízeným?«

»Kdo jest mi nadřízen, od toho mám právo žádati, aby znal, jaké má po zákonu práva a jaké povinnosti ku škole.«

V tom ozval se na kostelní věži zvon. Učitel se pokřížoval a počal se modlit. Bylo poledne.

»Nu, snad byste se mohl pomodlit až potom,« mínil pan inspektor. »Já pospíchám.«

»Prosím, pane inspektore, Pán Bůh byl u mne odjakživa přednější než obecní starosta. — Anděl Páně — —«

Po modlitbě pokračoval učitel: »Obžaloval-li mne Jíra, že jsem se k němu zachoval, jak se snad neslušelo, oznamuji já vám, že on místo, aby rodičů k pilnému posílání dítek do školy povzbuzoval, sám svých dětí do školy neposílá a tím dává celé obci špatný příklad. To račte vzít na vědomí. Až za to Jíru přísně potrestáte, jak zákon ukládá, pak i já se podrobím trestu za svůj poklesk, jestli jsem se nějakého dopustil.«

»Pane učiteli,« řekl inspektor, »vy se nepřiřovnávejte k lidem, kteří dosud nemají takového vzdělání, jaké by bylo žádoucí. Vy musíte s nimi vlídně zacházeti, jich poučovati, tak spíše něčeho docílíte. My nemůžeme proti lidu zakročiti s veškerou přísností zákona, tu je třeba odstraniti dříve zastaralé zvyky a předsudky.«

»Díky za toto poučení, pane inspektore; proto tedy se musí učitel vzdělávati, aby se mohlo proti němu zakročiti veškerou přísností zákona i tehda, když hájí svou vážnost a čest ve školní světnici proti útokům nevzdělance? Já jsem Jíru poučoval po šest let — a marně.«

»Jak tomu mám rozuměti?«

»Jíra chodil ke mně do školy a byl — bohudík — mým jediným nezdárným žákem, nad nímž se i jeho otec utrápil.«

»Do toho vám nic není; on je nyní předsedou místní školní rady, a místní školní rada, jak víte, jest úřad —«

»Úřad?« zvolal učitel. »Tedy snad Honzík Jírův, po němž, když se opije, nezvedená mládež pokřikuje, je ten úřad učiteli nadřízený? Nu, to jsme to dopracovali!«

Chudák učitel! Křivda, která se mu právě děla, rozčilovala ho, že se zapomínal. Pan školdozorce počal se tvářiti hrozivě, ale učitel nepocítoval bázně.

V tu chvíli ozvalo se zaklepání na dvěře. Vstoupila paní Barbora.

»Račte dovoliti, pane inspektore — muži, pojd' k obědu, bude hnedle půl jedné.«

»Aj, paničko, jaký je tohle způsob? Nevíte, kdo jsem?« zvolal inspektor.

»Prosím, račte býti pan okresní školní inspektor, to vím dobře! Ale pokud se týče způsobů, neračte se domnívati, že jich snad neznám. Nu, a kdybych náhodou neznala, snad by nebylo tak zle. Vždyť se u jistého Jíry na nezpůsoby také nehledí. Dovolím si tedy svůj způsob či nezpůsob vysvětliti. Můj muž měl dnes vyučování do půl dvanácté, ale vyučoval zajisté po vašem přání o chvíli déle. V jednu hodinu začne opět vyučovati; kdy bude, prosím, jísti? Bude půl jedné.«

»Zapomínáte, že jsem okresní inspektor!«

»Nezapomínám; ale jako okresní inspektor nemáte práva ubírat učiteli chvílku odpočinku mezi dopoledním a odpoledním vyučováním. Chvilu k jídlu zachovává se i u vojska, ano i v trestnicích, pane inspektore.«

»Ženo, nemluv, ať nezpůsobíš neštěstí!« zvolal učitel.

»Jaké pak neštěstí?« odvětila paní Barbora klidně. »Co se ti může státi? Nepracoval jsi téměř po čtyřicet let svědomitě a poctivě? Nemáš pochvalné listiny od nejdůstojnějšího pana biskupa, od nejdůstojnější konsistoře, a z novějších dob i od slavných okresních úřadů? Ty všechny vezmu a ukáži je třeba samému zeměpánu, kdyby se ti mělo něco státi! A kdyby tě snad dali do pense, řekni zaplat' Pán Bůh! Tuhle vidíš, jak se ti tvá horlivost vyplácí. Lecjaký Jíra je jim milejší. Pomysli přece také, že máš děti.«

»Paničko!« zvolal inspektor.

»I vždyť já budu hnedle hotova, prosím. Teď žádám, aby můj muž šel k obědu. O jedné hodině nastane zase jeho povinnost, a pak bude vám opět k službám. Nyní jenom račte říci, má-li odpoledne vyučovati či s vámi dále jednati, neboť venku je mráz, a děti scházející se do školy stojí za dveřmi. Onemocní-li některé, ani já, ani můj muž nebudeme tím vinni.«

Pan inspektor vzal hůl a klobouk a řekl: »Jste dosud zachovalý, a jenom se zřetelem k tomu chci zapomenouti, jak jste vy i vaše manželka se mnou mluvili. Ale varuji vás, abyste se měl na pozoru a nezavdal žádné příčiny ku stížnostem. Následky by vás mohly mrzet.«

Po těch slovech rychle vyšel ze dveří, za nimiž už čekala netrpělivá mládež.

»Ty blázinku starý,« domlouvala paní Barbora muži. »co pak nemáš ani trochu kuráže? Ale tak je to s tebou: ty se rozčílíš a pak ztratíš hlavu. Já bych se zeptala samého pana hejtmana, je-li tohle v pořádku, a viděl bys, co by na to řekl!«

»Pan učitel přešel několikrát po světnici a poněkud se upokojil.

»Ženo, škoda, že nejsi mužem, z tebe byl by advokát!«

»Bodeť — tak jakoby žena nesměla být k ničemu!« horšila se paní Barbora.

»Inu, Pán Bůh ti to zaplať, že jsi to tak skončila; snad by to bylo zle dopadlo; já už jsem se opravdu necítil.«

Za chvíli se tomu oba zasmáli, a pan učitel se dal do jídla. Těšili se, že bude pokoj.

Přiblížil se prosinec s vánicemi a krutými mrazy. Ve škole bylo poněkud veseleji. Na Vánoce těší se každý; učitelovi se těšili, že přijede syn Karel. Však nežli přišly svátky, dostali od něho list, jímž oznamoval, že na svátky nepřijede. »Jsem trochu churav,« psal mezi jiným, »a skoro se bojím té cesty; darmo bych Vám kazil radost.«

»Můj Bože,« bědovala paní učitelová, »co myslí ten hoch? Já nevím, co se to s ním děje; už doma byl tak podivný. Já tomu s tou nemocí nevěřím; kdyby stonal, byl by to psal už dávno, a ne až teď. Ani na svátky tedy nepřijede, na Vánoční svátky! Což pak nebude tomu soužení konec?«

»Jenom nenaříkej,« těšil ji pan učitel, »já si k němu dojedu a napravím mu hlavu, uvidíš: tohle zase já dovedu lépe než ty.«

»Jedť, staroušku, já vím, že to spravíš. Já bych snad žalostí zhynula, kdyby se tomu hochovi něco stalo.«

Pan učitel přijel v den před Štědrým večerem do Prahy. Nalezl syna sedícího u stolku, na němž stála hořící lampa. Měl před sebou otevřenou knihu, ale zdálo se, že do ní nehledí. Obličej měl bledý, oči vpadlé.

»Tatínku!« zvolal překvapen, když spatřil otce, a vrhl se mu v náruč.

»Hochu, hochu,« toho jsme se na tobě dočkali!« řekl otec trpce. »Už ani na svátky nechceš přijít?«

»Ach, tatínku, nečňte mi křivdy; mám vás všecky tolik rád — ale bojím se, opravdu se bojím. Vy se na mne těšíte, budete veseli — a já nemohu, všechno vám to pokazím.«

»Proč bys nemohl být vesel? Hleď, tolik let jsem se o tebe staral; chceme, abys měl méně trpké živobytí než já, Pán Bůh ti dal schopnosti, snadno jsi studoval, za krátký čas budeš hotov — proč takhle pokoušíš Pána Boha?«

»Povídáte svatou pravdu, tatínku, ale já za sebe nemohu. Vy nevíte, jak mi jest. Já jsem si tak krásně představoval budoucnost — a tak hrozně jsem se zklamal, nemohu za to, že v ničem nenalézám radosti — jest po všem!«

Učitel pojal syna za ruku. »Já ti rozumím hochu, ale poslyš, co ti řeknu. Není důstojno člověka vzdělaného, aby pro náklonnost k ženě scházel s cesty, kterou mu v životě vyměřil Bůh, aby zapomínal pro ni na své povolání a jeho se zříkal. Toť slabost, hříšná slabost, hochu, je to i nevděk k Bohu a k rodičům — je to —«

»Ustaňte, tatínku, prosím vás!« zvolal Karel vida, že otec zná stav jeho duše.

»Neustanu; ty stůněš chorobou nebezpečnou, která by tě mohla zahubiti. Proti té je třeba pořádného léku, a já ti ho dám dostatečnou dávku. Povídám ti, je to více nežli slabost, je to zbabělost! Zapomínáš na svou vlastní cenu, když se trápíš pro dívku, která tvé náklonnosti ani — není hodna!«

»Tatínku, vy tedy nevíte — vy se klamete.«

»Ne, ne, ale ty se klameš. Je to Doubova. Nu, a tedy řekni, je-li hodna pravé lásky, když se odvrátila od tebe proto, že se k ní přiblížil člověk z tak zvaných vyšších kruhů, který se s ní milkuje, ač ona dobře ví, že se nemůže státi jeho ženou. Nu, odpověz!«

»Otče, vy mi rozdíráte srdce! Snad se mýlíte! To není možno!«

»Že to není možno? Ó ty zpozdilý, zaslepený hochu! Nevěříš-li mi, zcptej se mladého hraběte.«

Karel zbledl: rázem porozuměl všemu.

»Vidíš tedy, že se nemýlím,« pokračoval otec. »Ty zanecháš všeho věšení hlavy, pojedíš domů a před matkou nedáš na sobě ničeho znáti. Nějak ji upokojíme — ona dosud neví ničehož. O myslivnu ani krokem nezavadiš, a je konec.«

Karel pohlížel mlčky před sebe. Znal otce jakožto muže rozvázného, který nikdy neprohlásil za pravdu, o čem se byl nepřesvědčil. Musil mu věriti. Kristinka, kterou byl dosud považoval za světici, jevila se mu nyní ve světle zcela jiném. Teď dobře porozuměl jejím rozpakům a častému docházení do zámku. Ano, otec měl pravdu — ona nebyla hodna jeho lásky. Bolest z hrozného zklamání, jehož se dočkal, ustoupila jakémusi ledovému klidu.

S očima zvlhlýma objal otce, který jej přitiskl k prsoum. »Šetři matky, hochu,« pravil pohnutým hlasem. »Víš, jaké naděje v tebe skládá. Pamatuj, že máš ještě sestru a malé bratry. Kdyby mne Pán Bůh k sobě povolal, musíš se o ně starati.«

»Budu, tatínku, budu; odpusťte mi, že jsem byl tak malomyslným. Zapomenu na všechno. Vy jste mne opravdu vyléčil.«

Když ulehli, Karel věnoval několik vřelých slz poslední vzpomínce na svou zrazenou lásku. Časně ráno odjížděl s otcem k domovu.

X.

Hrabě Osvald Vrátenský, muž asi padesátiletý, nevlídného obličej s čelem svráštěným, pohlížel upřeně na syna proti němu sedícího. Měli spolu důležitou rozmluvu.

»Ty žiješ vesele a bez starosti jako pták,« mluvil starý hrabě s přízvukem nelibosti, »a já cítím, že stárnu. »Takhle to dále nepůjde, Adolfe. Je čas, abys se oženil — a já jsem ti již nevěstu vyhlídl.«

»Ach, otče,« řekl Adolf, »ty jsi příliš starostliv. Já věru po tom netoužím, abych svůj stav změnil. Snad by to mohlo počkati.«

»Počkati? Inu, ty to právě hloupě nemyslíš. Žítí bez starosti je zajisté pohodlné — starati se může sám tatík, vid'«

»O to mi ani nejde, těch starostí bych se tak nebál, jak se domníváš. Ale obávám se něčeho jiného.«

»Nu, čeho pak?«

»Nehorši se, když budu mluvití upřímně, jak smýšlím. Jsem pramálo nakloněn ženskému pohlaví z našeho stavu. Jsou to obyčejně vystrojené loutky beze všeho citu, bez upřímnosti, a tvá vůle zajisté jest, abych se k takové na celý život připoutal. To jest, čeho se bojím.«

»Hm,« prohodil hrabě Osvald, »považuješ svoji sestru také za vystrojenou loutku bez citu a upřímnosti?«

»Ach, nikoliv, otče, ale řekni, kolik nalezneš podobných mezi mladými šlechtičkami?«

»Inu, soudíš tuze přísně,« prohodil hrabě Osvald. »Kolik pak jsi jich poznal, abys měl práva tak mluvit? Ostatně je tvá obava zbytečná: dívka, kterou já myslím, není šlechtička.«

Hrabě Adolf vyjasnil obličej. »Tedy jsem se mýlil, otče? Ani ty nehovíš těm zastaralým předsudkům? Jak jsem tomu povděčen! Pak se zajisté shodneme. Snad bys tedy nenamítal ničeho proti tomu, kdybys si vzal dívku chudou, jen když by vynikala duchem?«

»Chudou?« opakoval starý hrabě a zasmušil se. »Ne, tu bychom se neshodli, Adolfe. Právě proto, že nehledím přísně na rod, musím žádati, aby tvá nevěsta byla hodně bohatá. Bohatství musí nahradit urozenost.«

Hrabě Adolf zbledl. »Ale já nepochopuji, otče, nač tento požadavek: bohatství přec není podmínkou štěstí.«

»Mluvíš, jak tomu rozumíš, či vlastně nerozumíš,« odvětil starý hrabě mrzutě. »O tom nemůže býti ani řeči, pamatuj si to. Či snad bys chtěl jednati proti mé vůli?«

Přešel několikrát po komnatě a pak se zastavil před synem.

»Poslyš, Adolfe,« pravil, »nechci tě vyslyšati, ale z tvé řeči mohl bych souditi, že snad na některou nezámožnou dívku si myslíš. Je-li tomu tak, rádím ti, bys od toho upustil. Jen mne poslechni, je to nutné, nezbytné. My potřebujeme jmění.«

»Že potřebujeme? Snad nám stačí, co máme.«

Hrabě Osvald se trpce usmál. »Myslíš? Ovšem, jsi zvyklý životu bezstarostnému, není divu, že ničeho nepozoruješ. Ale to jsi přece mohl viděti, že jsme se v posledních letech proti dřívějším značně uskrovnili. Nebylo by se to stalo, kdyby to nemusilo býti. Krátce, abych ti pověděl to hlavní. Nebude-li nám pomoheno tvým sňatkem, panství neudržíme.«

»Co praviš, otče?« ulekl se Adolf.

»Co pravím? Že naše panství má cenu tří millionů, a bezmála dva miliony máme dluhů.«

»Pro Bůh — a jak se to mohlo státi?«

»Já jsem jmění našeho nepromarnil, toť víš; mohu s čistým svědomím každému pohleděti do očí. Vše zavinil můj nebožtík bratr, za nějž jsem po jeho smrti zaplatil značné dluhy, nechtěje, aby mu lidé klnuli. Čest našeho rodu měla pro mne přece větší cenu než bohatství! Ty bys zajisté jednal podobně. Od té doby jsme v tísní, ale tajil jsem to před vámi.«

Hrabě Adolf s ustrnutím pohlížel na otce.

»Nenazývej tedy předsudkem, co žádám,« pokračoval tento. »Zkoumej sám sebe a odpověz si na otázku, chtěl-li bys žíti — v chudobě. Uvaž, že naše ubohá Otilka se neprovdá, o ni musí býti postaráno. Kdybys byl sám, řekl bych: Jednej, jak se ti líbí.«

Mladý hrabě sklopil oči a zadumal se. Byl bledý jako stěna.

»Praviš, otče,« řekl po chvíli, »že jsi mi již vyhlídl nevěstu; smím věděti, která to jest?«

»Dcera našeho souseda, továrníka Horny. Jmenuje se Lucie.«

»Neznám jí.«

»Ovšem, ale musíš ji poznati. Do roka musíš býti ženat, tím nám bude pomoheno. Lucie jest Hornova jediná dcera a zdědí po

rodičích veliké jmění. Vše by připadlo tobě. Myslím, že nezavrhneš lehkomyslně štěstí, když se ti samo nabízí. Horna touží po tom, aby jeho dcera provdala se za šlechtice — na jiného se ohlížeti nebude. Ale čím dříve, tím lépe, milý Adolfe. Kdy chceš, abychom učinili Hornovým návštěvu?»

»Jenom ne hned, otče, pro všechno tě prosím; rok je dlouhý, a máme na to dosti času. Musím si vše přece rozvážiti; vždyť se jedná o celý můj příští život. Co jsi mi právě řekl, rozčililo mne tak, že nemohu ani myšlenky ovládati. Měj nějaký čas strpení.«

»Proč ne — jenom se nerozmýšlej příliš dlouho.«

Těmi slovy ukončil hrabě Vrátenský svou rozmluvu se synem.

Hrabě Adolf vyšel do lesa. Hučelo mu v hlavě, nejrůznější myšlenky se v něm střídaly, potřeboval samoty, aby se upokojil a mohl chladně o všem přemýšleti.

Když se blížil ku vratům, spatřil přicházeti Kristinku k zámku. Kráčela s hlavou skloněnou a nepozorovala ho. Hrabě se téměř ulekl; takto ho nesměla spatřiti. Rychle se obrátil do parku a vyšel jinou stranou.

Co měl počíti, jak se rozhodnouti? Otec mu řekl, aby zkoumal sám sebe. Nebylo toho třeba, věděl, že Kristinku miluje, ano, zdálo se mu, že by nemohl bez ní býti živ. Kolikrát ona mu uváděla na mysl jeho stav, kolikrát ukazovala na překážky, žádala ho, aby na ni zapomněl — ale on ji vždy upokojil, vyvrátil její námitky, ubezpečoval ji, že se žádných překážek nebojí, jejich láska že všechny přemůže; uvedl ji tak sám do sladkého klamu a nechal ji v něm žíti. Mohl-li nyní od ní upustiti? Mohl zrušiti dané slovo, státi se věrolomcem a zrádcem? Nemohl.

A naopak: měl se protiviti vůli otcově, měl nečinně hleděti, jak rodinného majetku stále ubývá, až nezbude pak z něho ničehož? Měl pak nésti název zchudlého šlechtice, měl by zápasiti snad i s nedostatkem? A což jeho ubohá sestra, šlechtná Otilie, měla býti vydána na pospas bídě při své chorobě?

»Proč mi to jen otec tajil!« vzdychl konečně. »Kdybych byl tušil, jak se to má s naším jméním, byl bych se přemohl, byl bych zapřel svůj cit ku Kristince, ona by žila nyní dosud ve své klidné samotě a nebyla by nešťastnou.«

U hraběte dostavila se první myšlenka pro Kristinku osudná. Nemaje dosti síly v tak těžké zkoušce, počal litovati, že ji poznal.

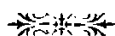
Připadal si jako mezi dvěma ohni; uchyl se v tu neb onu stranu, nejen že sám utrpí — ale s tebou utrpí i jiní. Nesnadno rozhodnouti, který ten oheň jest palčivější, které utrpení větší. Jak se tu zachovati, na kterou stranu se dáti?

Ani nepozoroval, že kvapně probíhá lesem, zacházeje do míst odlehlých, od zámku značně vzdálených.

Ocitl se nad velkými lomy uprostřed lesa. Dole pod skalou zaslechl lidské hlasy. Poznáv hlas Doubův zastavil se a poslouchal.

»Přece mohl přijíti, vždyť ještě nikdy toho neopomenul,« mluvil myslivec. »Když mohl přijeti domů, nebyla jeho choroba přece tak zlá, aby byl nedošel do myslivny. My ho čekali. Vždyť jsme mu přece neublížili.«

(Pokračování).

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

Odstavec druhý.

tarý Ben Akiba říkával: »Vše již bylo zde!« Moderní věk je unesen triumfy, které přírodověda devatenáctého věku slaví a při pomyslení na ty různé divy v oboru elektřiny, mikroskopie a teleskopie tak mnohý švihák útrpně pokrčí ramenoma nad praotci našimi, kteří jezdili v těžkopádných dostavnících, rozkřesávali světlo křemenem a hubkou a když ochuravěli, léčili se heřmánkem, lipovým květem, bedrníkem a jitrocelem!

Kdo však nepředpojatě sleduje jednotlivé fáze kulturního vývoje člověčenstva, ten pozná, že první popud ku mnohé vymoženosti moderní dlužno hledati ve zkazkách věků dávno minulých. Neboť, jak učený Littrow dokládá, pokolení nynější jest dědicem vědeckého majetku předků svých. Člověčenstvo od pradávna bylo milovno pokroku, a nyní, kdy tak vysokého stupně jsme dosáhli, na němž nás oblévá slunce denní zlatou svojí září, sluší se, abychom vděčně vzpomenuli praotců, kteří si musili klestiti dráhu pralesem, kdež jim jen sporé pološero svítilo na stezku! Pravdy od nich objevené nebyly snad zavrženy od učených potomků, alebrž pouze obměněny, poopraveny a rozšířeny. A tak vědění přítomné není snad plodem násilných převratů, ale spíše — pro naši dobu — posledním článkem onoho obrovského řetězu, k němuž každá doba připojila článek svůj!

Omnia mutantur, nil interit . . .

Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem

Sed tamen ipsa eadem est . . . ¹⁾

Ohlédněme se jen poněkud po některých odvětvích věd! O umění se ani nezmíníme — známoť dostatečně, že v té věci jsme učenníky Řekův a Římanů! Ale pokud se vědy týče, považme následující: Mudřec Anaximander byl první, jenž učil, že země naše koule jest, plynoucí v prostoru; týž učenec sestrojil také první globus! Aristoteles hypothesu Anaximandrovu důvtipněji dokázati se snažil podobou stínu, který při zatmění měsíce na témže pozorujeme; Plinius znal dokonale theorii gravitační, aspoň pokud se naší zeměkoule týká, a výzkumy Hipparchovy byly řebříkem, na němž Keppler, Tycho de Brahe a Koperník stoupali výše a výše! Bylt zmíněný hvězdář Hipparch vynálezcem sférické trigonometrie, diopteru, astrolabia a tvůrcem první mapy vesmíru, v němž určil 1080 hvězd! Sám učený Plinius žasna děl o Hipparchovi: »Ausus rem Deo improbam annumerare posteris stellas. — Odvážil se věci Bohu nemilé (?) pro potomky sčítaje řady hvězd« (Plinius Hist. Nat. II. XXVI.) Eratosthenes první určil velikost

¹⁾ Vše mění se, však nezachází, a tak, jak bylo, nezůstává — než jiný šat na sebe hází, ač povždy jedno jest . . . Srov. »Geschichte der inductiven Wissenschaften« von Littrow pag. 16.

úhlu, který tvoří osa zemská k rovině ekliptiky, a o mnoho století později podnikl kalif Almamon první měření meridiánu zemského na rovině Singiarské v Mesopotamii.²⁾ A tak tomu jest v oborech ostatních! Kolumbus by nebyl objevil Ameriky bez studia Pliniova *Almagestu* a bez tradice o báječné říši Atlantis . . . Prokopius, dějepisec a ohněstrojič ve vojště Narsesově, vyráběl jakýsi druh střelného prachu,³⁾ návod k vyrábění proslulého kovu Korintského — *aes corinthiacum* — je pro lučebníky ztracen, rovněž tak jako umění Kallinikovo, vyráběti hořlavou látku, které by voda neuhasila!

Také hypnotismus a suggestce nejsou snad zjevy novými; známost jich sáhá do šedého pravěku! Akkadové, jeden z nejstarších národů historických, bytujících na oblasti mezi zálivem Perským a veletoky Eufratem a Tigridem (biblic. Sennaar⁴⁾) léčili methodou suggestivní! Také u nich, rovněž jako jejich sousedů Babyloňanů a Assyřanů, marně bychom lékařů hledali! Jsouce totiž toho mínění, že nemoci jsou dílem kosmických démonů, snažili se je vypuditi veršovanými říkadly, nezavrhující při tom ovšem koupelí a čarovných nápojů! Ve městě »zesnulých«, v Erechu, bibl. Arach, později Arka, Orchoč, nyní Warka, 20 mil jižně od Babylona (srov. Schusters Handbuch zur Biblischen Geschichte pag. 112.) byla od nepamětných dob zvláštní škola pro vzdělání mágů, kteří byli kněžími, věštcí, hvězdáři a lékaři zároveň! V Erechu chován také starožitný dokument, v němž tajemné učení akkadských mágů bylo zaznamenáno. Assyřský král Assurbanhal pořídil v sedmém století před Kristem otisk onoho písma na deskách hlíněných s interlineárním překladem ve značkách klínových, roku pak 1866. našel Rawlinson nápis zmíněný, a ztlumočiv obsah jeho učinil týž přístupným obecnstvu širšímu. Pro nás jest druhá kniha nejvíce zajímavou; obsahuje suggestivní říkadla mágů-lékařů akkadských. Říkadla tato začínají obyčejně popisem a vysvětlením choroby, obsahují touhu po uzdravení a posléze určitý *rozkaš* nemoci, které se přisuzuje osobnost, aby tělo pacientovo opustila! Kromě toho ovšem pomáháno také koupelemi a přestěhováním choroby, které symbolicky naznačeno bylo vylitím vody, v níž se nemocný byl očistil, na ulici.⁵⁾

Co se jiného pravěkého národu týká, tu jsou Montfaucon a Denon toho domnění, že jisté postoje a držení těla, jak na obrazech egyptských shledáváme, odnášejí se k manipulacím hypnotickým. Maspero uvádí doklady písemné z památek hieroglyfických, (*Histoire ancienne des peuples d'Orient*) Chabas přeložil a vysvětlil léta P. 1860. »papyrus o magii«, (t. z. z »Harrisu«) hieratickou to listinu z druhého neb třetího stol. př. Kristem, z níž nade vši pochybnost zjištěno jest, že zjevy hypnotické nebyly starým Egyptanům věcí neznámou.⁶⁾

Suggestce terapeutické pravděpodobně tehdá také užíváno, při čemž však moc léčivá připisována ruce toho kterého boha, kněze neb vladaře. V Egyptě na př. u veřejném průvodu nosívány byly ruce bohyně Isis — d v ě r u c e l e v é s třemi zdviženými prsty, zhotovené ze zlata a připevněné k společné tyči — symbol to léčení suggestiv-

²⁾ Littrow o. c. p. 124 sqq.

³⁾ Srov. Felix Dahn, Ein Kampf um Rom.

⁴⁾ »Byl pak počátek království jeho (Nimrodova) Babylon a Arach a Achad . . . v zemi Sennaar.« Genes. 10, 10.

⁵⁾ Kiesewetter, Franz A. Mesmers Leben u. Lehre pag. 6. sqq.

⁶⁾ St. Thomasblätter, 1889., pag. 515.

ního, které bohyně Isis provozovala rukama kněží svých. Také Řekové a Římané věřili v léčivou moc ramene — Římané přezdělí prstu před malíkem »*medicus*«, lékař, v sentencích pak Solonových, které byl sebral Stobaeus, čteme následující slohu:

»Veliké utrpení od mála vzalo původ svůj,
a nadarmo hojivých užívals bylin.
Než, někdo-li velikou bolestí se svíjel,
r u k y dotknutím pojednou stal se zdrav.«

(*Eclogae physicae et ethicae.*)

Plautus docela zmiňuje se o potírání rukou jako o prostředku umělého spánku! (*somnambulického.*) Na doklad uvádíme jedno místo:

»Jakobych napraženým ramenem (*tractim!*) potíral
ho, aby usnul . . .«⁷⁾

Veliká úloha byla přisouzena *somnambulismu* v řeckých věštбách a t. zv. inkubačních léčeních! Úřad pythie — věstkyně — svěřen za dob prvotních mladým dívkám, později ženám starým, nejméně padesátiletým; Pythie byla obyčejně z rodu nízkého a bez vzdělání, ale mravů neporušených. Na svou službu připravovala se žvýkáním listů vavřínových a pitím vody z kastalského pramene — tak dělo se v Delfi — aneb, jak v Argosu bylo obyčejem, požitím krve z obětovaného zvířete. Na to usedla na třínožku nad rozsedlinou zemskou, odkud vystupovaly omamující páry — *παραπύρον ἑσπύρα καὶ πυσπύρα*⁸⁾ — které na kněžku působily tak, že padla u vytržení, při čemž vyrazela ze sebe skřeky a hlásky nesouvislé, které potom »proroci« do veršů skládali, dodávajíc jim jakéhosi smyslu! Účinek opojných oněch výparů byl tak prudký, že jistá pythie, zuřivě sobě počínajíc, na zem klesla a za několik dní zemřela.⁹⁾

Ačkoliv asi jmenovaní »proroci« na redakci věštby měli účín veliký, přece nelze upříti, že mnoho záviselo od pythie samotné, co podvodem vysvětliti nelze. Ani králi Lysandrovi nepodařilo se podplatiti věstkyni při posvátném dubu Zeusově v Dodoně! Že tomu ovšem nebylo vždy a všude tak, důkazem toho je posměch, který si z věsteb Delfických činili Lucian a jiní satirykové! Avšak, jak Döllinger dokládá: »Vieles blieb dennoch unerklärlich« — mnohé zůstalo nevysvětleno! Učený Hettinger pak se o tom pronáší takto: »Dass . . . bei der Mantik und Orakelwesen der heidnischen Welt trotz Selbsttäuschung und Priesterbetrug eine Realität zu Grunde lag, erkennen die besonnensten Geschichtsforscher an« . . . Dem Orakel lagen später ähnliche Ursachen zu Grunde wie dem *Somnambulismus*. Cicero sagt über deren Verfall, dass die begeisternde Erdkraft erloschen sein möge.¹⁰⁾ Že také působení démonická k tomu asi přistoupila, to nemění ničeho na pravděpodobnosti, že *s o m n a m b u l i s m u s* pythie vyvolán byl prostředky omamujícími, jako se stává při požití neb kouření opia, hašiše, rulíku zlomocného, oměje, žvýkání bethelu a j.

⁷⁾ Kiesewetter o. c. pag. 16.

⁸⁾ Plutarch Oracul. def. VII. 724.

⁹⁾ Döllinger, Heidenthum und Judenthum pag. 193.

¹⁰⁾ Hettinger, Apologie des Christenthums XIII. Buch. Cfr. Cicero de divinatione 1, 19.

Také *lčění hypnotismem* nebylo starým Řekům neznámo! Ve svatyni Aeskulapově v Epidauru, na ostrově Kosu a v městě Pergamu, byla s prospěchem pěstována t. zv. metoda inkubační. Nemocní připravovali se na návštěvu »boha« posty, lázněmi, mazáním, obětmi a zařikáním, následkem čehož dostavila se ochablost podobná oné, kterou ve stavu lethargickém pozorujeme. V ochablosti té uložen byl pacient na rouno obětovaného berana, načež přešel v somnambulické snění, v němž v různých preludech, jichž význam kněží pohanští vykládali, odhalen býval lék, který měl nemocnému navrátiti zdraví.¹¹⁾ Že procedura popsaná nebyla ničím jiným, leč hypnotickým sněním, dokazuje řečník Aristides, jenž sám inkubačnímu léčení se podrobiv, o tom se takto zmiňuje: »Zdalo se mi, že se »boha« dotýkám a že cítím jeho blízkost; při tom vězel jsem mezi bděním a spaním, a duch můj byl tak uvolněn, že by toho nikdo nepochopil, kdo není zasvěcen.¹²⁾

Somnambulismus hrál také důležitou úlohu ve vědách starých národů. Tak Jones, Colebrooke a jiní učenci tvrdí, že hvězdářské tabulky starých Hindů nazírání somnambulických věstců a věstkyň děkují původ svůj! Učilť Indové, že nazírání za stavu bdělého, (Suriusiddharta, t. j. vedení důkazu za doby denní, kdy slunce panuje) jest řádu nižšího než Brahmasiddharta, t. j. přímé zjevení se Brahmy.¹³⁾ To stává se, když věstec veškeré smysly tělesné potlačí a do ducha svého (město Brahmy) se ponoří. »Tu nevidí očima, neslyší ušima, necítí a nechutná ničeho, ale uvnitř města Brahmy svítí pět Pranas, a věstec dosáhne (nazírá?) sama sebe při uzavřených branách těla svého a tak vidí, co za stavu bdělého viděl a činil, vidí, co se stalo a stane, vědomé i nevědomé a koná i za spánku rovněž všechny skutky etc.«¹⁴⁾ Komu by nenapadly zde náboženské schůzky Kvakerů, kdež věřící co možná nejvíce uzavírajíce smysly své před dojmy zevnějšími, očekávají »vnitřní světlo božské« k vykládání sv. písem?

Zákonník Manusův, nejstarší náboženská listina staré Indie, rozeznává u člověka docela, — rovněž jako o mnoho století později Mesmer — tři stavy duševní: 1. bdění, 2. snění a 3. magnetický spánek rozkoše.

Za stavu bdělého (Jagrata sanskr.) nedospívá člověk k pravému poznání pravdy pro rušící dojmy zevnějšího světa. Za snění (Svapna) nastane zápas mezi světlem a tmou, radostí a žalem, láskou a záští, odvahou a strachem. (Srov. »praelium« Kvakerů; Mährrers Symbolik) Teprve spánek rozkošný (Sušupti) otvírá oko ducha vniterné k nazírání věcí tak, jak jsou.¹⁵⁾

Náboženská filosofie Chaldejců a Egyptanů jest dle tvrzení vynikajících odborníků výsledkem nazírání magnetického (clairvoyance) rovněž jako astronomie.

Král Nebukadnezar obnovil chrám Bělův, založený v obrovských rozměrech; čítatť plocha základní neméně 370 čtverečných metrů (bylat každá strana dvě stadia zdělí, jak očitý svědek Herodot do-

¹¹⁾ Döllinger op. c. pag. 193.

¹²⁾ Döllinger o. c. pag. 194. Cfr. Aristid. I. pag. 63.

¹³⁾ Suria (Sûrya) znamená v sanskritu slunce.

¹⁴⁾ Kiesewetter op. c.

¹⁵⁾ Kiesewetter op. c.

tvrzuje, jenž navštívil Babylon okolo r. 450 př. Kr.) Uprostřed vypínala se obrovská věž o sedmi patrech, 172 metrů zvýší.¹⁶⁾

V patře posledním byla svatyně, jejíž vchod zasvěcen byl bohu Nebo (prorok); uvnitř nacházel se zlatý stůl a lože somnambuly zde přebývající.¹⁷⁾

Také v Egyptě léčení hypnotické pomocí inkubace, (jako v Epidauru) bylo v obyčeji, a to hlavně ve chrámech bohyně Isis a boha Serapise ve městech Memfis, Busiris, Alexandrii a Thébách.

Dí-li Kiesewetter o pohanských věštách a léčeních inkubačních, že »das über dem Tempeldienst brütende Geheimniss wird wohl nie enthüllt werden,«¹⁸⁾ tu mu lze dáti za pravdu, pokud se asi spolupůsobení démonů týká. S míněním jeho však, že stav somnambulický dá se vysvětliti pouze magnetisací, nikterak souhlasiti nemůžeme, jelikož existence pověstného fluida Mesmerova jednak je pouhou domněnkou, jinak stavy hypnotické vysvětliti možno zákony fyziologickými a psychologickými.

U Římanů zastávaly úřad pythií sibylly (osoby posunčivé, plny prudkých pohybů)¹⁹⁾, které vdechováním opojných výparů přicházely v zuřivé vytržení — *divinatio per furorem*, (Viz Virgil. Aeneis VI, 47.) v němž sobě počínaly po způsobu svých družek v Delfách, Dodoně a t. p.

Pomíjejíce »divů« Apollonia z Tyany, císaře Vespasiana a Hadriana, jelikož nebyly ničím jiným, leč dobře nastrojenými kejklemi »ad captandam populi benevolentiam« (Srov. Frint Religions-Handbuch II. 292 sqq.) přejdeme k dobám křesťanským! Na počátku nové éry byl Řím zaplaven egyptskými kněžími, židovskými lékaři a přívrženci různých kacířských sekt, zvláště gnostiků, kteří všichni oproti charismatům, jimiž učenníci Kristovi vítězství nad vítězství dobývali, snažili se jim vyrovnati přerůznými šalbami, při nichž, pokud se stránky terapeutické týká, metoda suggestivně-hypnotická byla často příčinou překvapujícího výsledku.

Podání o léčivé moci dle způsobu egyptské bohyně Isis udrželo se až do středověku, kde jednotlivá knížata si přisuzovala divotvornou moc, léčiti různé nádory pouhým dotknutím symbolického levého ramene. Okolo století šestnáctého povstal o výsadu tuto spor mezi dvory francouzským a anglickým. Přednost králů anglických hájil lékař William Tooker ve spise »Charisma seu donum sanitatis, sive explicatio quaestionis in dono sanandi strumas concessio regibus Angliae« (Milost čili dar uzdravení nebo vysvětlení otázky o daru hojení nádorů krčních, uděleném králům anglickým. (V Londýně 1597.) Právo králů francouzských hájil kancléř university v Montpellieru spisem »De mirabili strumas sanandi vi solis Galliae regibus concessa Paris 1609.«²⁰⁾ Jmenovaný kancléř při té příležitosti neopomenul vyličiti tento obřad, při němž králové léčivou moc provozují. Jest zajímavý,

¹⁶⁾ Nejvyšší pyramida egyptská u Gizeh čítá 140 m. zvýší, bylatť tudíž »babylonská věž«, jež jest totožná s věží biblickou, známou z knihy Genes. c. 11. v. 5—9 o 32 metrů vyšší než ona pyramida. Srov. Kaulen, Assyrien u. Babylon.

¹⁷⁾ Lenormant, Die Geheimwissenschaften Asiens, Jena 1878. cap. VIII. Cfr.: Herodot I. 181.

¹⁸⁾ Kiesewetter op. c. 86.

¹⁹⁾ αἰώ prudce pohybují, βούλας pln.

²⁰⁾ Kiesewetter l. c. pag. 24.

a proto jej se čtenáři sdělujeme: »V čele průvodu kráčí švýcarská stráž; následují dvořané a úředníci, nesoucí žezlo s liliemi a zlatou ruku Spravedlnosti. (*Levá* ruka, jako ona bohyně Isis. Pozn. spis.) Potom kráčí král s obnaženou hlavou, máje na krku řád Ducha sv. Přiblíživ se k nemocnému, uchopí ruku Spravedlnosti a doteknuv se lehce, ale účinně, oběma vztyčenými prsty ruky zlaté čela a skrání pacienta a žehnaje téhož znamením sv. kříže dí: »Dieu te guérisse, le Roy te touche au nom du Père, du Fils et du Saint Esprit.« ²¹⁾

Za panování Karla II., krále anglického, přišlo prý ročně kolem 30.000 nemocných, hledajících vyhojení z neduhů svých. Jděme o krok dále!

Slavný Theophrastus Paracelsus, (nar. 1493. † 1541.) jenž přes mnohé smělé názory své ve vědách přírodních dále prozíral než kterýkoli z jeho vrstevníků, sděluje, že mniši kláštera Ossiachu v Korusanech hojili nemoci, dávajíce pacientům patřiti na kouli křišťálovou! Tedy též prostředek, kterým později Hansen uspával svoje media.

Agrippa z Netesheymu, jenž žil současně s Paracelsem, znal dobře methodu suggestivní, o jejíž výsledcích se takto pronáší: »Náruživosti duše, které jdou v zápětí obrazotvornosti, jsou-li dostatečně prudky, mohou způsobiti v těle změnu netoliko vlastním, ale i cizím (telepathie? pozn. spis.) — rovněž mohou i nemoci duševní způsobiti.

Duše, živou obrazností zmítaná, přináší buď zdraví nebo chorobu tělu vlastnímu neb i cizímu.« Také *hypnotismus* Agrippovi byl znám dle podstaty své; neboť že pojmenování jako fascinace«, »učarování« jsou totožnými s hypnósou (u Agrippy!) lze seznati z následujícího popisu:

»Podobně může člověk, jenž jednak náruživostmi ducha, jinak patřičným užitím věcí přirozených, nebeských darů (?) stal se účastným, podmaniti sobě slabšího a k obdivu sebe jakož i k poslušnosti přinutiti; může jiného v porobu a nemoc uvrci, — k radosti i žalosti přiměti — k přesvědčení i povolnosti. Kořenem tohoto kouzla jest silné a určité *chtění duše*, spojené s nebeským přispěním (sic!) Toto kouzlo bývá uvolněno nebo překaženo náruživostí protivnou, která prvéjší příčinu silou předčí; neboť jako mohutné chtění jest s to, aby ducha podmanilo, jest také s to, aby ho zase vymanilo.« ²²⁾ K těmto výborným slovům ani písmene přičiniti netřeba — moderní dušesloví nedovede říci ničeho lepšího!

Také v náboženském hnutí stol. 16. a 17. suggeste a somnambulismus hrály často větší úlohu, než jak by se na první pohled zdálo. A tu dlužno především zmínku učiniti o povaze různých »prorocství«, kterými sám učený Komenský sveden byl na zcestí, a jež tak veliký účín mělo na osudy jednoty bratrské. Neboť, dáme-li i tomu, že Mikuláš Drábík, jehož Komenský »andělem pokoje« nazval — a Jan Kotter byli pouhými podvodníky, zůstane vedle jiných »proroků« stupně podřízeného Kristina Poniatovská, která »prorokovala« od r. 1627—1629. Všechny okolnosti nade vší pochybnost svědčí tomu, že Poniatovská »prorokovala« ve stavu somnambulickém, který byl přivoděn autohypnosou!

²¹⁾ »Bůh ti dej zdraví, král se tě dotýká ve jménu Otce, Syna a Ducha Sv.«

²²⁾ Kiesewetter op. c. pag. 54.

Bylať chorobného ústrojí tělesného, čivů dráždivých a neustálým čítáním Apokalypse byla její obraznost přesycena velikolepými představami, které za snění somnambulického působením duševní projekce braly na sebe ráz skutečnosti, byvše upraveny silnou touhou ducha jejího tak, aby bratřím sloužily k útěše.²³⁾

Ještě podivuhodnější byla »zjevení« známého sektáře Swedenborga! Neboť, nejen že tento zajímavý muž za somnambulického snění »domníval se obcovati s anděly a vynikajícími muži »reformace«, (Luther, Melanchthon, Kalvín a j.) jichž los na věčnosti živě líčí, než, za těchto stavů duševních zosnoval také učení svoje, které, ač bludné, přece u jakýsi systém uvedl.²⁴⁾ Slavný učenec Görres se o těchto tajuplných zjevech pronáší v ten rozum, »dass wegen des in jeder Beziehung unbescholtenen, von seinen Zeitgenossen als rein und untadelhaft anerkannten Charakters des Geisterschers (Swedenborg) durchaus an keinen absichtlichen Betrug gedacht werden dürfe, und seine exstatischen Zustände am besten durch den thierischen Magnetismus erklärt würden. (Joseph Görres »Emmanuel Swedenborg, seine Visionen und sein Verhältniss zur Kirche). T. z. »živočišný magnetismus« není zde ničím jiným než hypnotickým somnambulismem, jak na jiném místě ukážeme.

Veškeré tajuplné zjevy psychologické, jichž v tomto nástinu dějepisném vzpomenuto, mají jednu vlastnost společnou, byvše od současníků i potomků považovány za manifestaci bytostí *nadpřirozených!* Muž první, jenž úkazy ony postavil na základ *přirozený*, byl Antonín Mesmer. Připisoval sice i on své podivuhodné léčení t. z. »živočišnému magnetismu« a pobloudil tudíž, pokud se jména dotýče — než v podstatě byly jeho výsledky totožny s oněmi, které při hypnotismu shledáváme. — Antonín Mesmer narodil se dne 23. května 1733. ve Weilu nad Rýnem. Studia svá konal na filosofické fakultě ve Vídni a dosáhl také hodnosti doktorské na téže fakultě. Potom oddal se vědě lékařské a byl dne 31. května 1766. na doktora lékařství povýšen. Jeho disertační práce »De influxu planetarum in corpus humanum« obsahuje zárodky Mesmerovy léčebné metody. Roku 1779. vydal v Paříži spis »Mémoire sur la découverte du Magnetisme,« kdež podává trest učení svého ve 27 odstavcích. Vodítkem mu při tom byla gravitační teorie Newtonova, astrologické podivnůstky Paracelsovy, kabalistické učení Roberta Fludda (nar. 1574. zemř. 1637.) a dílo Williama Maxwella »De medicina magnetica.« Pro zajímavost podáváme zde několik z hlavních odstavců Mesmerova učení:

1. Mezi tělesy nebeskými, zeměkoulí a živočichy panuje vzájemný styk.

2. Styk tento je zprostředkován přejemným *fluidem*, které všechna tělesa pronikajíc jest s to, aby každý dojem pohybu přijalo a dále sdělilo.

3. Z tohoto vzájemného vlivu rodí se účinky, které přílivu a odlivu se podobají.

²³⁾ Viz o tom obšírněji VIII. roč. Vlasti čís. 1—2; srov. Vychovatel roč. VII.

²⁴⁾ Swedenborg Emanuel † 1772., muž všestranného vzdělání, obzvláště v mathematice a vědách přírodních sečetlý. Srov. Möhler, Symbolik. Regensburg 1871. pag. 561. 599.

4. U živoucího organismu působí fluidum na látku čivní, kterou prostupuje.

5. Vlastnost živého těla, mocí kteréž je totéž vlivu nebeských těl a svého vůkolí přístupno, má velikou podobnost se silou magnetickou, a proto jsem ji nazval »ž i v o č i š n ý m m a g n e t i s m e m.«

6. Magnety, přirozený i umělý, účinkují na zmíněné fluidum.

7. Prostředkem tohoto systému docílíme nových ponětí o podstatě ohně a světla, o síle přitažlivé, přílivu a odlivu, magnetismu a elektrině.

8. Zkušenost dokáže, že methodou, na těchto základech zbudovanou, budeme moci provozovati přímý vliv na choroby soustavy čivní a nepřímý při léčení chorob ostatních.²⁵⁾ (Pokračování.)

Slovanské studie.

K 25. jubileu dobročinného slovanského spolku.

Píše FRANT. ŽÁK.

(Pokračování.)

III.

tůjtez zde na konec ještě některé poznámky o činnosti spolku, jak nám ji jubilejní zpráva podává.¹⁾

Dobročinnost spolku jde několika směry a jest dosti značná. Tak pravoslavným chrámům v slovanských zemích darováno bylo za 25 let 51.252 rublů. Na školy v zemích slovanských, (rozumí se školy pravoslavné) 25.395 rublů.

Na různé podniky literární o slovanských národech, které měly ovšem vždy na zřeteli, ne-li právě idealy otázky slovanské, tedy aspoň otázky slovanské vzájemnosti a hlavně nábožensko-pravoslavné. 39.691 r. Na výchovu Slovanů v ruských ústavech věnována slušná zajisté suma 102.915 rublů. Chovanci ti měli se státi a též se asi stali nositeli a šířiteli idejí pravoslavno-ruských. Tak vzdělalo se 169 mladíků, 26 dívek; většina z nich byli Bulhaři a Srbové, jen as 9 Čechů, 8 Haličanů a 6 Slováků. Na podporu Slovanů přibývších na Rus rozdáno 34.333 rublů. Na různé podpory dáno do zemí slovanských 842.600 rublů, devět desetin z této sumy plynulo do Bulharska v dobách válečných. V srbsko-turecké vojně mimo to darováno bylo válčícím Slovanům 479.265 rublů a 50.716 rublů rodinám po padlých dobrovolnících v téže válce. Na knihy, které do slovanských zemí mimoruských byly posílány, aby šířily známosti o Rusku a jak samo sebou se rozumí, ve prospěch Ruska a pravoslaví pracovaly, obětováno 18.931 rublů. Na šíření vědomostí o Slovanech v Rusku

²⁵⁾ Kiesewetter op. c. pag. 156. sqq.

¹⁾ Istomin, kratkij očerk djéjatělnosti c.- petěrburškago slavjanskago blagotvoritělnago občestva. 1893.

obětoval spolek krásnou zajisté sumu 160.000 rublů. Na byt, bibliotéky, kancelář a p. vyšlo 102.834 rublů. Na různé jiné potřeby vydal spolek 495.338 rublů. Za celých 25 let sebral spolek celkem 2,629.247 rublů a vydal neméně než 2,403.379 rublů.

Již z těchto sum patrně, že sítě, které slavjanofilé sili, nezůstalo bezplodné a byť i nemělo toho výsledku, jaký Kirjejevský, Aksakov, Samarin a jiní na mysli měli jako ideal, přece vykonalo mnoho. Avšak z číslic i to jest patrně, že spolek nesloužil cele svým ideám, ale že klesl více na dobročinný a misijní spolek. Nynější slavjanofilé žehrají na to dosti. Tak píše loňský Strannik²⁾ mezi jiným takto: Nemálo dobrodiní prokázali jsme Srbům a Bulharům; oni s velikým zadostiučiněním přijímali je. Avšak kterak pronikly mezi nimi všeslovanské idealy a usílili je v sympatiích k Rusku, o tom netřeba mluvit; fakta jsou všem známa a zarmoutila všechny slavjanofily. My toho neželíme; neželíme vydaných sum, domnívajíce se, že můžeme dobře činiti, aniž bychom žádali okamžité odplaty. Avšak přece nutno želeť, že jsme Slovary nepronikli slovanskou ideí sjednocení, neutvořili mezi nimi strany — nemluvíme o stranách čistě politických — které by chránily Slovary od všelikých německých a jiných klamů. Proto musí činnost spolku hlavně nésti se k tomu, aby slovem a písmem mezi Slovary v Rusku a jinde šířila se idea sjednocení. Spolek nesmí být jen kasou k rozdávání peněz. Že jest to dnes již nemožné, vyložili jsme z důstatek v první části své stati.

V dalších pak řádcích žádá týž časopis, aby podporovány byly více celé strany mezi Slovary nežli jednotlivci. Mezi těmito ať se vybírají ne prostě chudí, ale takoví, o nichž lze se domýšlet, že, až nabudou ruského vzdělání a budou proniknuti duchem slovanství a duchem pravoslaví, mezi Slovary přinesou slovanské myšlénce skutečný užitek. Při tom má spisovatel hlavně na mysli jižní Slovanstvo, kde prý propagandě latinské nedosti tuhý klade se odpor. O zerních protestantských se dí, že tam činnost spolku Gustava Adolfa mnohem jest spořádanější a usilovnější, nežli činnost slovanského dobročinného spolku.

I z těchto slov opět jest patrně, že Slované katolíci mohou jen s opatrností projevovati sympatie k dobročinnému slovanskému spolku, poněvadž není to jen slovanská vzájemnost, není to jen duchovní spojení na poli vědy, umění a literatury, jež spolek sleduje, ale jsou to cíle docela jiné, jak jsme v těchto člancích dokázali.

Uveďme ještě některé podrobnosti ze zprávy o 25leté činnosti spolku.

Jako účel svůj podává sama toto: »Pomáhati duchovním potřebám slovanských národů za hranicí, jejich kostelům, školám a literaturním podnikům, prokazovati pomoc mladým Slovanům, přijíždějícím konat svá studia v Rusku, šířiti vědomosti o Rusku mezi Slovary. Otázky politické byly mu cizí.« (?)

Hned na začátku trvání komitetu vypsána byla zvláštní cena na spis o Husovi, čímž, jak dí zpráva, spolek chtěl projevit účastenství ve 500letých slavnostech tohoto českého reformatora, představitele učení, které cařihradským patriarchou bylo uznáno blízkým pravo-

²⁾ Strannik 1893 p. 489.

slaví! ³⁾ Tehdáž, dí dále, bylo zavedeno knižní spojení s Vídní a Prahou. Dále čteme, že spolek věnoval pozornost rodinám českým, které na Rus se stěhovaly a zařídil v pensionatě Nikolajevském stipendium pro dívky těchto usazenců. Jiné stipendium zřízeno na památku Husa pro rodáky z Husince, rodiště to znamenitého Čecha, a spolek vydal spisy Budilovičovy a Naranovičovy o Čechách a Moravě.

Myslíme, že po tom, co jsme dříve řekli a co opět tuto čteme, právem učinili jsme svůj otazník svrchu při slovech zprávy, že spolek nezabývá se otázkami politickými. Každá pravoslavná otázka jest již eo ipso nutně otázkou politickou.

Jinde opět čteme, že týž spolek přičinil se, aby v Praze byl zřízen pravoslavný chrám. Věnoval na něj mnoho tisíc rublů. Zpráva dle, že vysvěcení tohoto chrámu učinilo na pražské bratry Slovanů nevyhladitelný dojem. Hluboký vliv měl zpěv ruských pěvců, kteří za tím účelem do Prahy přibyli a byli předmětem stále neobyčejné pozornosti. Zásahu o to má slovanský dobročinný komitét.

V sedmdesátých letech utrpěl spolek úmrtími citelné ztráty. Zpráva mimo mnohé jiné jmenuje zvláště úmrtí slepce Širjajeva, slavného pořadatele a řečníka slavností Cyrillů-Methodějských, Samarinova, jenž se chválel pro jeho lásku k veškerému Slovanstvu, zvláště Kirjejeva, který jako dobrovolník padl v Srbsku. Hrdinská jeho smrt vzbudila na Rusi obrovské vzrušení a měla pro spolek veliký materiální a mravní úspěch, dále Tjutčeva, Grigoroviče, znamenitého učence a j. a j. Později zvláště vzpomíná Dostojevského, zesnulého r. 1883.

Od roku 1879. začíná se osvětové působení Ruska v Bulharsku. Podnět k němu dal slovanský spolek, vysílaje tam nyní každoročně ruské učitele doma vzdělané. Jak známo, bylo Bulharsko téměř bez škol, i byla to myšlénka velešťastná. Nyní jest již o školství tamější výborně postaráno, ale učitelé vysílají se tam, tuším, dosud. Poněvadž spolek přešel, jak již na začátku jsme pravili, pod úzký dozor vládní, vysílá je tam vlastně vláda. Že mají býti šířiteli slovanské myšlénky, chrániteli pravoslaví a obranou proti katolické propagandě, rozumí se zajisté samo sebou. Co tu usilovných snah na získání této jižní země!

Na str. 39 dočítáme se, že slovanský dobročinný spolek vzpomněl si i Moravy a Slezska, když zastihla tyto země neúroda.

V roce 1880 slavilo se 25leté panování císaře Alexandra II. Spolek náš podal mu Dostojevským vypracovanou adresu. Některé charakteristické věty z ní už jsme podali dříve, jak laskavý čtenář má zajisté ještě v živé paměti.

Od té doby spolek začínal se vážně starati o náboženské potřeby jižních zemí Bulharska, Srbska, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny, posílaje na postavení chrámů, zakoupení kostelního náčiní a bohoslužebných rouch a p. sumy dosti slušné.

Spolek pořádal neb účastnil se velice mnohých slavností, většinou slavností náboženských. Slouží ku charakteristice jeho — vlastně jednal spolek důsledně k svým zásadám — když celý katolický svět, i slovanský ovšem, slavil r. 1882. památku svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje, spolek a s nimi i Rusové se slavností nesúčast-

³⁾ Spisek jest přeložen též do češtiny.

nili, ačkoliv měli by se z toho radovati, že sv. Soluňané, které si oni zvláště přičítají — byli oslavováni celým světem.

»Obyčejné oslavování 11. května«, píše p. Istomin, »vyznamenávalo se tím, že západ směle (derzostno) usiloval odníti Slovanům pravoslavné jich věrozvěstce a za tím účelem usiloval dokázati, že vyznávali víru katolickou.«

Slavili za to tím hlučněji tisíciletou památku úmrtí sv. Methoděje. Své jednání odůvodňují tím, že Západ učinil ze slavnosti Cyrillo-Methodějské otázku politickou, a že Rusku to stačí, když památka jeho slaví se jen v jeho chrámech od moře až do moře (str. 55.).

Že spisovatel nedí pravdu, jest, tuším, z důstatek jasno, a činnost spolku sama dává o opaku svědectví.

Slavnost konala se s obrovskými pompami. Podobně oslavovala se 900letá památka pokřtění Ruska v roce 1888.

Po tuto dobu dbal spolek pilně toho, aby vždy víc a více rozšiřoval svou literární činnost. Mimo mnohé příležitostné lístky, které mezi lid se rozhazovaly, začal vydávati list »Izvesti« spolku, které udržely se do roku 1889. Dříve již vyšly tři díly »Slovanského Sborníku«. Obsah obou byl ovšem slovanský. Články i zprávy byly psány domácími i cizími spisovateli. Bylo vydáno mnoho knih, brožur atd. a pořádáno mnoho přednášek. Mnohé dotýkaly se přímo i nás Čechů, jako Sokolovo: o boji Čechů s Němci, Palmovo: historický význam Velehradu. Překlad Tomkova Žižky, Danilevského kniha »Rusko a Evropa« jsou dosti známy, a j. a j.

Ačkoliv počet činných členů rostl, ač množí se i prostředky, které vybírají se i v chrámech, činnost spolku není na výši, na které první slavjanofilé již ji míti chtěli. On dává sice ještě podpory, jest literárně činným, pěstuje slovanskou vědu, vychovává v Rusku mnoho Slovanů neruských, ale už není tím, čím býval. Svůj význam původní ztratil z důvodů, které naznačili jsme, tušíme, dosti zřetelně. Že snahy jejich byly dalekosáhlé a ideální, kdo by to popíral.

Svou misionářskou činnost pravoslavnou, kterou zajisté z velké části i spolupůsobení státu přičísti nutno, když pod jeho vedením spolek se nalézá, odůvodňuje takto: Svatí Cyrill a Method byli pravoslavní. Všichni Slované děkují jim světlo křesťanství. Byli tedy všichni Slované zprvu pravoslavní. Nutno tedy, aby všichni Slované k pravoslaví se vrátili. Z tohoto odůvodňování nutno souditi, že čistě náboženských důvodů na lid spolek nemá, i uchyluje se tedy k důvodům národnostním. Proto byl vypěstován i onen klam o totožnosti Slovanství a pravoslaví. Katolíci nikdy tak nejednají.

Že sv. Cyrill a Method nebyli pravoslavnými v dnešním smyslu slova, rozumí se samo sebou, poněvadž za působení jejich rozkolu vůbec ještě nebylo. Dějiny pak praví, že sv. Cyrill zemřel jako římský mnich, a Methoděj slavnostně hlavenství papežovo uznal ne jednou, ale několikrát.

Ukončivše svou studii, opětne prohlašujeme, že nemáme ničeho proti Rusku, zvláště pak ne proti jeho duchovenstvu. Víme, že jen přirozeno, ano i chvályhodno, jestliže všemi čestnými prostředky bojuje za vítězství názorů, které jsou jeho přesvědčením. Abychom k některým stránkám činnosti spolku zvláště ukázali, diktovalo nám svědomí.

I přes výtky, které jsme pronesli, jsou nám snahy slavjanofilské v mnohém ohledu sympatickými a výsledky, kterých oni na poli slovanské vzájemnosti se dopracovali, ctíme a uznáváme bez obalu. Nejprvnější slovanská vzájemnost duchovní, literární, umělecká a v jistém smyslu i politická byla by i nám milou a drahou, kdyby za podklad měla náboženskou svobodu a rovnost — nedíme propagandu katolicismu, jak to činí spolek s pravoslavím — ale protináboženskou svobodu a rovnost. Nebo jinými slovy: Budiž z otázky o slovanské vzájemnosti otázka náboženská vymítna. Slovanský spolek ovšem tak neučiní nikdy, vždyť má cíle jiné. (Pokračování.)

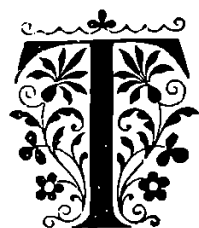
Poslední oběť na Velíze.

D ě j e p i s n á p o v í d k a.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

(Pokračování.)

»Ty tedy neposlechneš? Ty se nepodvolíš?« křičel Květ; »pak tě prokleji na věky. A tvůj ochrance zde nebude věčně —« dodal, jakoby si na něco vzpomněl.

»Lada půjde se mnou,« prohlásil Lubor, poznáv úmysl Květův. »Nemohu zde déle prodlévati, musím překaziti nekalé dílo vaše, a zatím nevinná dívka zůstane v bezpečném úkrytu.«

Proti slovům těm byl Květ malomocným. Spoléhal na dceru, že otce neopustí. Ta však věděla, co by ji bezbrannou stihlo, a že by Květ ani vlastního dítěte neušetřil, jenom aby úcta Velisova nepřišla v pohanu.

»Otče, já s tebou zůstanu.«

»Věděl jsem, že mne neopustíš, že poslechneš.«

»Chci s tebou zůstat, když mi neublížíš, když přijmeš víru křesťanskou se mnou.«

»Já křesťanem? Tak se chceš vyhnouti zaslouženému trestu? Špatně počítáš. Zůstanu žрецem a chci smířiti bohy.«

»Pak zde nemohu prodlévati.«

»Pospěš, Marie, pospěš. Musím ještě této noci odtud,« vybízel Lubor.

Lada ještě chvíli váhala. Květ se rozešel po dceři, tu však chránil svým tělem Lubor.

»Lada se dá pokřtiti a tak ujde vašim nesmyslným pověrám. Bůh vyžaduje pokání, a ne krev. Dívka pak jest úplně nevinnou.«

Lubor vlekl dceru Květovu ze světnice. Nebránila se, všechno jí připadalo jako sen. Na čerstvém vzduchu se teprve vzpamatovala. Pookřávši chtěla se vrátiti do chatrče.

»Zavraždí tě.«

»Je to můj otec, staroba ho tíží, a potřebuje podpory.«

»Dlouho bys mu nesloužila, poněvadž by tě utratil.«

»Snad by tak neučinil.«

»Prohlásil tě zrádkyní, že přijímala jsi křesťana na posvátném místě, že nosíš na krku křesťanský znak, mnoho vin v očích Květových na tobě spočívá, tudy bys neušla trestu. Zanechám tě u přítele Dobřana v Kublově, kde budeš ukryta do té doby, až se vrátím, až budou zmařeny pikle pohanské.«

Lada šla za jinochem známou cestou. Chvillemi se obracela, často se chystala nazpátek. Ale Lubor nedovolil. Bude prý zpět v několika dnech, a zatím Květovi stačí zásoby dříví i pokrmů. Za krátko se všechno změní.

Šli kolem studánky, a Lada prohlásila, že by bylo líp, kdyby nebyla nikdy toho místa poznala.

»Což mne už nemiluješ?« vyčítal jí Lubor.

»Ztrácím vlastního otce.«

»Jednou se tak musilo státi. Hlasu vnitřního nemůžeš utlumiti, a ten tě vybízí, bys se stala z Lady Marií a křestankou.«

Les tiše šuměl; na krajině spočívala temná noc. Všude poklid až příšerný. V Kublově tu a tam zaštěkal pes, a asi ve dvou oknech ještě bylo viděti světlo. Obloha byla zamračena, a hvězdy jenom probleskovaly. Dva noční chodci spěchali k dědině, a na hoře v chatrči zoufal si opuštěný stařec.

XII.

Pozdě v noci byli u Dobřanů vybouřeni. Hospodář sám vstal, aby se šel podívat, kdo přichází.

»Bludní poutníci jdou k tobě, muži šlechetný,« ozval se Lubor, sebe i Ladu jmenuje.

Dobřan nemohl ani uvěřiti. Odšoupnuv závoru uváděl přichozí do světnice.

»Hned rozdělám oheň a zbudím Marii,« řekl. »Ale co se to stalo, proč, Lado, tak pozdě přicházíš na návštěvu k mé dceři?«

»Hrozné se dějí věci,« dí Lubor; »otec chce obětovati vlastní dceru.«

»Květ, náš žrec?«

»Tak daleko sáhá blud pohanský, že krev nevinných lidí, krev vlastního dítěte žrec váš cediti chce Velisovi, by ho usmířil . . .«

Když Dobřan rozkřesal, a ve světnici oheň zaplál, Lubor krátce vypravoval, co se mělo s Ladou státi. O schůzi neuznal za dobré mluvíti.

Dobřan byl tak velice dojat, tak úžasem naplněn, že se zapomněl zeptati, jak se Lubor na Velíz dostal. »Květ jest oddaným sluhou Velisovým, tento žrec by byl schopen i dceru vlastní obětovati, aby domácí bozi opět nabyli převahy,« přisvědčoval. »Velikými díky jsi, Lado, tomuto šlechetnému muži zavázána.«

Ale Květova dívka neslyšela. Seděla s hlavou nakloněnou, a z očí jí kanuly slzy. Hluboce vzdychala, a ani Marie, která zatím vstala, všechno vyslechnuvši, nemohla družku svoji z této strnulosti vytrhnouti. Marně ji volala nejsladšími jmény.

»A já vás, přátelé, musím opustiti. Povinnost mne volá daleko odtud. Buďte tak laskaví a milosrdní a opatrujte tuto dívku ve svém příbytku, aby ji nesmyslný trest otcův nezastihl. A ty, Marie, buď jí společnicí, jako jsi jí byla věrnou přítelkyní. Ruka Páně vás opatruj.«

Lubor podívav se na Ladu a kynuv rukou rychle odešel. Když Dobřan vyšel ven, nebylo po jinochu ani památky.

»Neboj se, Lado, jsi u nás, u své přítelkyně, a nic zlého se ti nestane,« lichotila Marie. »Ještě nedávno jsi zpívala píseň, která tak smutně obětovaných dívek smrt opěvuje, a teď by se ti bylo něco podobného stalo. Upokoj se, jsi u dobrých lidí.«

Lada vzdychala, a Dobřan přecházel po světnici, opakuje nejednou: »Jaký to nerozum! Vlastní dceru obětovati! A kdyby sám sebe upálil před posvátným dubem, víře pohanské to nepomůže. Brzy dodělá i se svými bludy a s ukrutnostmi na nevinných obětech.«

V tom dívka z hluboka vzdychla: »Otec, drahý můj otec!«

»Ani toho jména nezasluhuje, když chtěl dceru svoji utratiti,« hněval se stařík.

»Proklel mne na věky,« naříkala dále Lada.

»Takové proklínání nemá moci, jenom když Bůh jest milostiv —«

»Jest bez pomoci, sám a sám v lesní chatrči,« bědovala dívka.

»Co si počne? A žreci druzí ještě více roztrpčili jeho nespokojenou mysl.«

»Na Velíze byla opět schůze? Vždyť jsme nikoho neviděli. Žreci se radili, jak vypuditi křesťanství? Bláhovci!«

Dobřan posud přecházel. Dívky seděly u sebe k sobě se tulíce. I za ruce se držely jak ondy u studánky.

»Musím na Velíz,« rozhodovala se Lada, když byla to a ono pověděla, co Lubor zamlčel o schůzi, o křížku v jeskyni nalezeném, o vyslanci rodu knížeti nepřátelského. »Nenechám tatíčka na kraji zoufalství; jsem jeho jedinou dcerou.«

Ale Dobřan zabránil dívce hotovící se na odchod.

»Počkej až ráno. Zatím zlost otce přejde, a bude o všem klidněji uvažovati. Půjdem s tebou, by se ti nic zlého nestalo. Již tolik jsi poznala z nauky křesťanské, že lidské oběti bohům byly nesmyslem, ano, ukrutenstvím. Pán nebeský takových obětí nežádá —«

Marie stáhla družku k sobě na lávku.

»Sama s tebou půjdu a s družkami tě doprovodím.«

»Nesmíš, Marie či Květuško, nesmíš; i tebe by stihl trest, jež jsem měla této noci vytrpěti, a který také mne nemine.«

Lada hořce zaplakala.

»U nás zůstaneš. Velis nesmí tě dostati za oběť. Upokoj se, přítelkyně drahá.«

Marie něžně hladila její uplakané líce.

»Pojď, povíš mi všechno. Nikomu jsi si nemohla ulehčiti, co srdce tvé tísní. Pojď, Lado, odpočineš si.«

Marie odváděla Ladu, jež byla přímo bez vlády. Dala se položit, kam družka chtěla, a když osaměly, k sobě se přitulily, pověděla žrecova dcera, že miluje Klementova průvodce, s ním že se scházela u studánky, on že oheň na Velíze rozkopál, ji ochránil, a teď spěchá daleko do Prahy, by zabránil neštěstí, které se na této posvátné hoře za krátko má státi.

Marie pilně naslouchala, a když Lada skončila, jala se ji těšiti.

»Až se Lubor vrátí, všechno se změní, pojme tě za manželku a uvede na svoji tvrz. Pak budeš zemankou a někdy si na nás vzpomeneš —«

Ale Lada vrtěla hlavou. »Jsem pohankou, a Lubor rozeným křesťanem.«

»Dáš se pokřtíti.«

»Pokud otec zůstane služebníkem Velisovým, víry své nezměním,« prohlásila pevným hlasem.

Ráno zvěděli v Říně, Kublově i Broumech, co se v noci na Velíze událo. Kde kdo, Lady litoval. Mnozí se obdivovali Květovi, jak pevným jest a že ani vlastní krve pro úctu a usmíření Velisovo ušetřiti nechtěl.

Hned časně z rána dcera žrecova chtěla k otci. Nikde neměla stání. Mnozí přišli, na to a ono se vyptávajíce, ale Lada byla přímo skoupou na každé slovo. Dobřan jí nechtěl pustiti, a také jiní domlouvali, by se nevydávala v nebezpečí života. Dívali se na Velíz; kouř nevycházel od posvátného dubu. Tu se už dívka nedala zdržeti.

»Půjdu s tebou,« prohlásila Marie.

»Ne, ne, ty nesmíš nahoru. Jsi křestankou, a zle by se ti vedlo, kdybys byla postižena. Víš přece o zákazu.«

»Nepůjde sama; dovedeme Ladičku všecky,« prohlásilo několik dívek.

I šly, a cestou se k nim přidávali junáci pro ochranu. Mlčky vystupovali po kořenech pod košatými stromy. Lada šla napřed. Lásky k otci dodávala jí síly a odvahy. Už dávno nešel na Velíz takový průvod. Některým srdce mocně bušilo, jakoby opravdu vstupovali na půdu zapovězenou.

Dub klidně šuměl, popel byl studený, na větvích stromových tiše sedělo ptactvo. Mrtvo přímo hrobové. Lada spěchala do chatrče. Ruka se jí třásla, když otevřela dvěře. Dívky ji následovaly.

Květ seděl na tom místě, kde byl večer klesl vysílením. Hlava jeho spočívala v dlaních, prsa se mocně dmula.

»Již pro mne jdete, víly, byste mne zbavily muk, které drásají srdce mé? Ó pojďte, pojďte!«

»Tatíčku, dobrý tatíčku,« zaúpěla Lada na prahu.

»Jsem opuštěn ode všech; vlastní dcera mně utekla s křesťanem. Soudruzi mne chtějí zraditi, a tato hora potřísněna má býti krví . . . krví . . .«

»Otče, dcera tě neopustila, jest zde.«

Stařec nazvedl hlavu.

»Co slyším? To nejsou duchové, to pro mne nepřišly víly a sudičky nepřetrhly nit mého života?«

Květ rozhlédl se kolkolem. »Mé drahé dcerušky, které do nedávna věnčily dub Velisův? Moji milí junáci, kteří přinášeli smolnou louč na oheň, že zapraskal, se zaradoval, a až nad kmeny šlehal? Vítám vás, vítám. Tedy přece jste se rozpomenuli a navrátili k otci Květovi, který vám v lese o nejchutnějších jahodách říkal, vám rovné máje vybíral v houštinách, vás vychovával. Rodiče vaši zapomněli na vrch tento a neklaní se Velisovi, i dcera moje s křesťanem odešla, ale vy jste mi zůstali věrní, chcete potěšiti zarmouceného, rozděláte oheň, když žrec Květ jest přímo malomocný . . .«

A opravdu, Květ sešel za poslední dobu mnoho. Tvář jeho byla bledá, ruce sklesly vedle vetchého těla, a jenom oči plály.

»My ti, otče Květe, vedeme Ladu, dítě tvé . . .« řekla Marie.

Staroch vyskočiv podrážděně, opět sklesl na lavici. Pouze rukou odmítavě mávnul.

»Nemám dcery, neznám Lady žádné! — — Moje dítě prchlo a jest již daleko odtud.«

»Tvoje Lada jest zde,« řekla Květova dcera, přikročivši k otci. Teď ji teprve žrec upozoroval.

»Vedeme ji sem, když jí nebude ublíženo, když nebude obětována.« Stařec chopil se hlavy oběma rukama.

»Nemám ani tolik síly. Ať bůh Velis sám naloží s ní, jak chce, ať sama usmíří toho, kterého urazila. Dle mého rozumu měla být obětována. Její vinou oheň uhasl. Ó bozi, nehněvejte se na mne! Jsem nejenom vaším služebníkem, ale i — otcem svého dítěte.«

Lada padla otci na prsa. »Nikdy tě neopustím, tatíčku drahý!«

»A k nám se otec Květ nepodívá?« tázaly se dívky.

»K vám? Nikdy! Jste křesťany, já s dcerou zůstaneme věrni Velisovi. Jděte odtud, abyste nadále neposkvřňovali posvátné této půdy. Znáte zákaz. Včera by vaše smělost zle byla ztrestána. Ale Květ vás vždycky miloval, a proto i nyní vám odpouští.«

Dívky zanechavše Ladu na Velíze, odcházely. Junáci už byli na cestě.

Lada zůstala u otce. Byl nemocen, stáří se hlásilo, dojmy mocně účinkovaly na vetché tělo. Nevyšel z chatrče, stále seděl za stolem, a ani Ladu neposlal, aby oheň rozdělala. Něco jiného mu tanulo na mysli. Dcera obstarávala domácnost, zatopila, uvařila, ale Květ sotva se jídla dotekl. Zdálo se, že struna, která byla do včerejška napjata až do nejvyššího stupně, dnes praskla.

Nyní teprve pověděla Lada zřejmě, co od Lubora slyšela. Nezapírala ani slova, vždyť Květ věděl nejhlavnější, že se s křesťanem scházela. Vyzradila, jaké nebezpečí hrozí vlasti, Lubor že jde do Prahy, by překazil vražedný skutek, který za krátko zde na Velisově hoře bude vykonán na křesťanském knížeti.

Květ jenom zalomil rukama. Čeho se bál, to má být provedeno. Velíz byl posvátným vrchem a teď se stane opovrženým i se svými obyvateli. Hana padne i na Květa, i na otecké bohy. Takovou zbraní nechce vítěziti nad křesťanstvím.

Odpoledne se přišla Marie podívat na Velíz, nepříhodilo-li se něco zlého.

»Buď upokojena, přítelkyně drahá, a neboj se o mne. Kdyby přišel Miloš a jiný nepřítel můj, však bych znala cestu ke svým ochráncům.«

»Co dělá otec? Mám přinést o něm zprávu.«

»Tatiček churaví. Opustila ho síla. Potřebuje klidu a obsluhy.«

Dívky se rozloučily. Toho večera na Velíze nezářil do dálky oheň, a kouř rovněž neoznačoval, že služebník Velisův bdí nad věčným, posvátným ohněm.

XIII.

Na podzim konaly se v českých vlastech četné hony a lovy, jednak aby dostatek masa a koží na zimu byl přichystán, jednak aby dravá zvěř byla vyplněna. Těchto lovů účastňoval se také kníže s družinou, a vladykové zvali pána svého do rozsáhlých lesů. Také Jaromír jezdíval rád na hony, zvoliv vždy některou stranu svého knížectví, by všem — pokud možno — přáním a pozváním vyhověl.

Jenom Vršovci zvali knížete nadarmo. Přemyslovci se báli těchto mocných nepřátel a vyhýbali se jim. Měli zajisté mnoho krutých zkušeností, že se Vršovci neštíteli sebe podlejších úskokův a nástrah. Revnivost mezi oběma mocnými rody trvala dále.

Kníže Jaromír chtěl si zjednatí na všech stranách lásky a uznání. Mrzelo ho, že má žítí s Vršovci ve stálém sváru a nepokoji. Přijal tedy nabízené pohostinství a pozvání, by s Vršovci pořádal veliké podzimní hony kolem řeky Mže v neprostupných lesích, kam na mnohých místech posud lidská noha nevkočila, a kde bylo hojnost zvěři i ptactva.

Umluven den k odjezdu, a Vršovci naléhali, by v krátkém čase hon se konal, poněvadž prý zima kvapí, a v lesích brzy budou závěje. Družinu aby si vzal nejmenší, poněvadž o honce a střelce bude poštěráno na místě.

Vršovci přišli s medem na rtech, a Jaromír uvěřil. Nadál se asi, že nyní nadejde lepší doba, a mír v Čechách bude trvalý. S nikým nevešel v poradu, ba ani odjezd svým přátelům neoznámiv, vypravil se na hony. Jenom několik jezdců ho provázelo. Jaromír se domníval, že v málo dnech se navrátí do Prahy s velikou kořistí. Ani tušení neměl o nějakém úskoku.

»Kde bude náš cíl, kde se sejdem?« tázal se panovník svého průvodce, jež schválně Vršovci nastrčili, poněvadž týž dosud s rodem knížecím neměl rozepří.

»Knížecí Milosti, za střediště vyvolena hora nad okolím vynikající, kde Velis byl pohany ještě do nedávna ctěn,« uklonil se Vršovec.

»Rád se na to místo podívám. Už se pamatuji, že jsem v tu stranu vyslal kněze Klementa s Luborem. Výborně se jim dařilo, a celý kraj na víru křesťanskou obrácen. Mám radost, že nyní celé knížectví trojjediného Boha vzývá a křesťanství po vlastech slovanských tak rychle se rozšířilo. Přesvědčím se spolu, jak nově obrácení poddaní ku kříži lnou, a co by se dalo činiti, aby víra zapustila kořeny do úrodné půdy. Nejlépe bude ozdobiti chrámem aneb aspoň kaplí ono místo, kde osadníci po dlouhá leta bohům domácím sloužili. Tak si snadno křesťanské bohoslužbě navyknou.«

Vůdce se opět uklonil. Ani mu slova přese rty nechtěla jíti, poněvadž každé bylo lži a klamem.

Jaromír horoval pro rozšíření a upevnění víry křesťanské ve vlasti, dokládaje, v tom že spočívá blaho věčné i časné všech Slovanů, a Vršovec si již představoval, jak jejich rod zaujme stolec knížecí, a Kochan, jemuž nejvíce o vládu běželo, v celé zemi bude poroučeti. Pak všem svým milým zjedná důležité postavení a pojistí budoucnost.

»Kde se k nám připojí ostatní honci?« vytrhl Jaromír z myšlének Vršovce.

»Nalezneme je shromážděné na dotčené hoře nad Římem.«

»Tedy tam odtud bude počátek a tam rovněž skončíme. Výborná to myšlénka!« pochvaloval kníže.

»Znamenitá,« tajně se usmál průvodce.

Vjeli do hustých lesův, a brzy se nad jezdci klonily stoleté kmeny, a dusot koňský zanikal v mechu. Některý z lovců již zkoušel svoji zručnost a sílu. Jaromír pozoroval krásy přírodní, a vůdce uvažoval, jaké odměny se mu za tuto dnešní cestu od nového knížete dostane.

* * *

Stejnou cestou, ale rozdílnými stezkami se brali k Velisově hoře jezdci, jichž vůdcem byl Kochan. Jeli opatrně na všechny strany se rozhlížeje. Když spatřili někde na návrší průvod Jaromírův, ukryli se. Hovořili toliko šeptem, jakoby se báli, že za každým kmenem někdo naslouchá.

»Konec vašemu panství,« usmál se Kochan, ke svému staršímu soudruhu se nakloniv.

»Dlouho panovali, až přece poslední hodina jim udeřila. Ale co podniknete se svými spojenci?«

»Se žreci pohanskými? Zajistím jim výživu do vymření.«

»Ale tak podmínky nezněly« — namítal společník.

»Snad bych zaváděl opět do země poctu Perunů, Lad, Vlkodlaků, Velisův a jiných? To by byl špatný počátek vladaření. Víra domácích bohů se déle neudrží, a jenom bláhovec by něco podobného chtěl zaváděti. Pak jest už národ úplně křesťanský, a pro několik blouznivců nemožno si pohněvati na sebe veškeren lid.«

»Však jsi dal žrecům slib.«

Kochan máchnul rukou. »Slib — neslib. Až se domůžeme trůnu, musíme jednati ne dle slibův, ale dle nutných potřeb. Žrecům se pak také o nic jiného nejedná, než aby byli do smrti zaopatřeni.«

Jezdci popojeli. Hejno vran je provázelo. Knížecí průvod byl daleko napřed; Kochan by byl rád pospíšil, ale nemohl. Již dychtil po koruně, již lačněl po krvi nenáviděného knížete. Dnes se splní jeho toužebné přání, dnes bude provolán knížetem v České zemi.

* * *

Sotva knížecí družina z Prahy odjela, po Jaromírovi se poptával jinoch, na jehož šatě bylo znáti, že konal dalekou cestu. Nedal se hned odbýti, ale naléhal, že s knížetem stůj co stůj mluvití musí. K otázce, od koho poselství přináší, odpovéděti nemohl. Jenom ku knížeti se chtěl dostat.

Posléze ho odbyli, že kníže Jaromír není doma. Hned se však vytasil s novou otázkou, kam odjel, a kde by ho mohl nalézt.

Vysmívali se mu, že by marně hledal knížete v nedostupných lesích, kam odjel na hony.

Teď se chytil Lubor za hlavu a začal pobíhati po nádvoří, volaje: »Běda, třikrát běda! Do největšího nebezpečí upadl náš pán!«

»Však je dosti silný a statečný, že sebe většího medvěda a sebe dravějšího vlka přemůže.«

»Zde nejde ani o medvědy, ani o vlky, zde jest větší nepřítel —«

V tom vyšel z hradu Luborův dobře známý Hovora. Spolu byli v knížecí službě a vždy se dobře snášeli. Teprve když Lubor následoval otce Klementa, rozešli se.

Hovora spěchal příteli v ústřety. »Již zde? Apoštolská dráha vaše skončena? Kde jest Klement? Kníže se dávno po vás poptával.«

»Milý příteli, zvláštní mne sem přivádí věc. Nebezpečí hrozí našemu knížeti. Vršovci —« vyrazil ze sebe Lubor.

»Vršovci? Vlákali ho —«

Lubor přisvědčil.

»Rychle na koně! Musíme zachrániti knížete. Dosud čas! Živého nebo mrtvého ho dostatí musíme.«

Lubor vypověděl krátce, co viděl a slyšel.

»Zde nutno jednati rychle. Vršovci vlákají knížete do osidel a pak — ani tu myšlénku vysloviti nechci. Svoláme rychle Pražany, kteří jsou knížeti oddáni, a vytrhneme svému pánu ku pomoci!«

Hovora se radil s Luborem, jak by se vše co nejlépe vykonalo. Ruče přikročeno k dílu. Pražané byli ochotni, a hned vypravena četa jezdců. Ustanoveno, že Hovora pojedje napřed za knížetem, a kdyby hrozilo nebezpečí, dá znamení ukrytým Pražanům. Umluveno místo, a přátelé se rozešli. Hovora toliko se dvěma služebníky tryskem ujížděl za knížetem.

Pražané také nelenili. Lubor jim byl vůdcem. Tajně je povede nejkratšími cestami na Velisův vrch, aby čekali v záloze. Přímo vystoupiti nechtěli, kdyby snad nic zlého nebylo zamýšleno, by nepobuřovali mocný rod Vršovcův. Lubor pověděl také Pražanům, čeho byl svědkem, a zprávy ty podezření velice opodstatňovaly.

»Až kam je vede jejich pýcha, jejich touha po slávě, jejich zášť a nenávisť! Slavníkovci, Přemyslovci jsou jim trnem v oku, a jako prušti pohané Vojtěcha, tak oni Jaromíra rádi by zničili. Ale nepodaří se jim to!«

Žoldněř mocně udeřil na koš meče.

»A ani leš jejich jim neprospěje! V Čechách jsou toliko křesťanské chrámy posvátnými místy, a tam může každý. Jaromíra chrání Bůh a naše meče!«

Pražané provolali utajeným hlasem svému knížeti slávu, a Lubor v srdci jásal.

XIV.

Žalostné drama, jež se událo na poli Romové v Prusku, opětovali se mělo na Velíze v Čechách nad řekou Mží v hlubokých lesích. Důležitý nadcházel den, slunce se od rána neukázalo, a hora Velíz byla zahalena mlhou, jako kdyby se Velis hněval, zahaluje svoji tvář. Z lesů vystupovala pára, jenom na několik kroků bylo viděti. Pošmurný listopadový den.

Květ seděl na svém oblíbeném místě. V krbu praskal oheň, ale starce mrazilo, když pomýšlel na to, co bylo v jeskyni ujednáno a za krátko se stane skutkem. Dnes tedy vynesena bude ortel smrti nad knížetem, ale zdali to pomůže oteckým bohům, domácí víře? Plán Květův se bortil. Zvěděl, že Lubor vyvaruje knížete, poznal, že Vršovci jsou ošemetní, a tato posvátná hora knížecí že má býti skropena

krví. Jak to vše skončí? Kdo zvítězí? S Jaromírem křesťanství nebo s Kochanem pohanství?

Lada přemlouvala otce, by vyšel do lesa a vzdálil se s nebezpečného místa, by všechno na hlavu jeho se nesvezlo, a nepykal za jiné. Ale Květ neslyšel. Tolik nadějí vkládal v tento den, takovou radostí plesalo jeho srdce, že Velis zvítězí nad křížem! Ale dcera otci otevřela oči. Poznává smutnou budoucnost, kdy zase nadarmo bude živiti vysoko oheň, který by bylo viděti v Kublově, Římě, Broumech, osadách nejbližších a daleko v českém kraji, kam až oko dohlédá.

»Milý otče, nesmíme zde zůstat. Ať nepadá zodpovědnost za všechno na tvoji hlavu,« upomínala dívka starce.

»Co počítí?« zabědoval.

»Lubor jistě vyvaroval knížete. Teď přijdou jeho oddaní a ztrestají zrádce i jejich spojence. Snad by i na nás padlo podezření.«

»A já mám tuto posvátnou horu opustiti?«

»Jenom na čas, tatíčku milý. Až mine nebezpečí, vrátíme se. Co nevidět zde budou přívrženci Jaromírovi, a s Vršovci utkán bude boj. Pak budou provinilci stíháni a trestáni.«

»Co mně záleží na životě?«

»Vždyť máš mne, otče, a život tvůj jest mi tak vzácný. Pamatuj na mne.«

»A přece jsi i ty mne opustila.«

»Ale vrátila jsem se, jakmile tvůj hněv minul. Z lásky k tobě jsem se vydala v nebezpečí. Přišla jsem pro tebe, bych tě ošetřovala a odvedla na místo bezpečné. Co jsem zakusila trýzně a bolesti pro otce svého!« přiznala se tiše.

Sama vyvedla jej ze světničky. Byl tak sláb, tolika dojmy byl schvácen, na duchu tak malátný, že dal sebou volně vládnouti. Následoval dceru, kam ho vedla. Šli kolem uhaslého posvátného ohně, a Květ jenom zalomil rukama. Sestupovali ke studánce. Bylo časně ráno; ukazoval se pěkný den.

Tak opouštěl Květ své strážné místo.

Když se octli v polovici kopce, bylo slyšeti koňský dusot. Zastavivše se naslouchali. Kroky se blížily. Dali se stranou.

»To jedou Vršovci.«

»Nebo jejich pronásledovatelé.«

Za chvíli jeli mimo, a Květ vykřikl dušeným hlasem: »Kníže — Jaromír! Snad přišel Lubor pozdě. Jaromír jede s malou družinou a provázející ho Vršovec, jak ho znám, jest z celého rodu nejhodnější. Ani Kochana nevidím, který nejvíce po trůnu touží. Snad přece nehrozí knížeti nebezpečí . . .«

Květ se obrátil k dceři, jakoby chtěl vyzvědět, nelhala-li. Však než tato mohla odpověditi, nová tlupa jezdců se objevila. Z celého jejich vzezření bylo lze poznati, že nic dobrého nemají v úmyslu, a známý Kochan byl přední v řadě. Blíže Květa se zastavili, a Kochan dával rozkazy. Jezdci se rozjeli na všechny strany. To bylo špatné znamení. A k dovršení zmatku ještě jednou se ozval koňský dupot. To přijížděli toliko tři jezdcí na upěněných koních a předního hned Květ poznal.

Byl to dvořenín knížecí, Hovora.

Lada každého jezdce dobře si prohlédla, však žádný z nich nebyl milovaný Lubor! Myslila, že jistě přijede.

Květ nechtěl dále. Musí prý vyčkati, jak se vše skončí. Ještě se mají dostaviti žreci, jeho soudruzi, nynější spojenci Vršovců. Proč však nejdou? Slíbili dostaviti se časně ráno, jeskyně jest přichystána. Obklíčí knížete, poněvadž jako křesťan na jejich posvátnou půdu vstoupil, a přinutí ho, by se dobrovolně vzdal vlády ve prospěch Vršovců. Takový byl plán, a teď se osnovatelé jeho nedostavují. Nebo snad přenechali veškerou úlohu Vršovcům a Květovi? Zaprodali knížete nepřátelům a Květa zradili? Bojí se, kdyby se plány jejich nezdařily, následkův, a chtějí, aby se všechno svezlo na bedra Květova?

Tak a podobně uvažoval Květ, čekaje svých spojenců. Sám jim jeskyni připravil a vše přichystal. Čím déle čekal, tím více se utvrzoval, že byl ošizen a oklamán.

To byla nová rána pro vetchého starce.

Lada se toho hned chopila, ukazujíc, jakých nešlechtností se dopouštějí pohanští žreci proti knížeti, pořádku v zemi i proti svému spolubratru. Víra křesťanská že však podobné skutky zakazuje, učíc vespolečné lásce, poslušnosti k vrchnostem církevním i svěským a úctě ke služebníkům Božím.

Květ neodpovídal, maje hlavu skloněnou. Zápasil v duchu. Co počítí? Viděl, že byl klamán, kníže jest v nebezpečí, a nad Českou zemí se vznáší — bratrovražedný boj. Přemyslovci mají mnoho přátel a zastanců, Vršovci jsou mocným a bohatým rodem. Vznikne válka mezi stranami, a země — lid všechno vytrpí.

A křesťanství? Nedá se zatlačit. Snad i Vršovci budou je podporovati, by se uvarovali válek. Ctitelé bohů domácích klesli na pouhé zbytky, a také žreci nedodržují slova. Nadarmo se bránil, Květ marně čeká — — —

Zatím na vrchu se ozývá jásot — — —

Již chřestí zbraň, a křiky zaléhají až ke Květovi. Žrec se dlouho nerozmýšlel. Nová síla jakoby vjela do jeho údů. »Musím knížete vyvarovat, musím na pomoc,« řekl rozhodně. »Mojí vinou nesmí trpěti země, nesmí zhynouti kníže dýkou zákeřnickou.«

Stařec nepomýšlel, že jest jeho rámě slabé, ruka vetchá, a že mimo hůl ani zbraně nemá. Však přece jej pohánělo cosi ku předu mocí neodolatelnou.

(Pokračování).

Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedné prarodičů?

Napsal

Fil. Dr. EUG. KADEŘÁVEK.

základní pravdou od Mojžíše zaznamenanou, na které spočívá náboženství křesťanské, jest, že veškeré pokolení lidské pochází z jedné prarodičů, od Boha stvořených.

Co tomu říká rozum lidský? Zda může to přijati, uváží-li přirozenost pokolení lidského? Zda mohou odpůrcové této pravdy býti překonáni důvody rozumovými?

I.

Veškeré pokolení lidské jest jedním toliko druhem.

Všecky rozdělovací členy pokolení lidského jsou odrodky (varietates) jednoho druhu (speciei) ustálené, jež se nazývají plemena (po fr. races), nikoli druhy jednoho rodu ve smyslu vlastním pochoopené. Plemena pokolení lidského, kavkazské, mongolské, malajské, americké, aethiopské, přirovnati lze k odrodkům domácího psa, chrtu, psu ovčáckému, řeznickému, loveckému, ale ne ke druhům rodu podřazeným, psu, kočce, kuně, medvědu.

Tato věta vyplývá z následujících dvou důvodů:

1. Dva jedinci, kteří přirozeným řádem pohlavně se mísí a splozují potomky plodné, náležejí ke dvěma odrodkům jednoho druhu, jako kůň arabský a kůň tatarský, druhu koně podřazení; dva jedinci, kteří přirozeným řádem se nemísí pohlavně, nebo jsou-li uměle od člověka k tomu přinuceni, buď nesplozují potomků plodných, anebo splozují potomky, jejichž plodnost ve třetím nebo čtvrtém pokolení zaniká, náležejí ke dvěma různým druhům, jako kůň a býk, vzdálenějšímu rodu paznehtních ssavců podřazení, kůň a osel, nejbližšímu rodu jednokopytníků podřazení. Toto pravidlo stanovili o druzích a odrodách podle Aristotela J. Müller, Leunis, Cuvier, Flourens, Buffon, Jussieu, de Candolle, J. Geoffroy Saint-Hilaire, Chevreuil a t. d. J. Müller: »Die Art ist eine durch die Individuen zunächst repraesentirte Lebensform, welche mit gewissen unveräusserlichen Characteren in der Generation wiederkehrt, und durch die Generation ähnlicher Individuen constant wieder erzeugt wird. Der letzte Umstand unterscheidet die Art von den Bastarden. — Die Bastarde, deren Erzeugung schon durch die Abneigung der Individuen verschiedener Art erschwert wird, sind nicht mehr fähig, sich durch Vermischung mit Ihresgleichen in ihren Characteren zu erhalten. Die Abarten oder Varietäten sind innerhalb des Begriffes der Art vorkommende und durch Individuen repraesentirte Lebensformen, welche sich auch fruchtbar unter sich und mit anderen Varietäten vermischen können. Die Varietät, wenn sie perennirend wird, ist Race.« Jussieu: »L'espèce est la collection constante de tous les individus, qui se ressemblent entre eux plus qu'ils ne ressemblent à d'autres, qui peuvent, par une fécondité réciproque, produire des individus fertiles et qui se reproduisent par la génération de telle sorte, qu'on peut par analogie les supposer tous sortis originairement d'un seul individu.« Toto pravidlo tak mocně rozhoduje o druzích a odrodách, že kdyby se ukázalo, že dva jedinci, o kterých posud bylo míněno, že náležejí ku dvěma různým druhům, splozují potomky plodné, musili by se pokládati za dva odrodky jednoho druhu. Tento pojem o druhu a odrodce, který jest popírán darwinismem, uhájen jest protivníky Darwinovými, ku př. Wigandem.

2. Avšak dva lidé, kteří náležejí k různým plemenům, budtež plemena jakákoli, mezi sebou se mísí pohlavně a splozují potomky bez konce plodné: smíšenci pak nejsou horší než rodičové ani tělesně ani duševně, ano někdy i lepší. Tak dokazují J. Müller, A. v. Humboldt, Blumenbach, Rud. a Ondř. Wagnerové, Burdach, Wilbrand, Th. Waitz, Prichard, Buffon, Cuvier, a t. d. Dva evropští velmi mocní

národové jsou smíšenci; v Angličanech koluje krev Keltů, Anglosasů, Římanů a Normannů; ve Francouzích krev Keltů, Římanů a Franků. Smíšenci Arabů a Francouzů nejsou ani tělesně, ani duševně horší než jejich rodičové. Černoši, Indiáni, Austrálové, Evropané s výsledkem trvalým mezi sebou se mísí bez konce, tak že vznikají kmenové noví, na těle a duchu velice prospívající. O běloších a Hotentotech, Irčanech a Číňanech, Malajcích a Holanďanech totéž říci možno. Mnohonásobně se křížují plemena stará i nová; vždy se rodí potomci plodní, a to někdy krásnější a četnější. Vyjimky, které proti této plodnosti se namítají, buď jsou právě toliko vyjimky, nebo objevily se nepravdivými, nebo příčinu mají v nepravostech a neřestech.

Z těchto dvou vět následuje, že všechna plemena pokolení lidského jsou odrodky jednoho druhu.

Tuto druhovou jednotu pokolení lidského zastávají kromě jmenovaných učenců také: Owen, Arm. de Quatrefages, Steffens, Schubert, Schaathausen, v. Baer, H. v. Meyer, Virchow, Hugh Miller, Sir John Herschel, Lyell, Huxley. Odpůrci této jednoty jsou mezi jinými Burmeister, Vogt, Agassiz, Morton, Giebel, Oken, Carus. J. Müller píše: »Plemena lidská jsou tvary jednoho druhu, nejsou druhy jednoho rodu, poněvadž se mezi sebou mísí a rozplozují.« Owen: »Nabyl jsem toho přesvědčení, že člověk tvoří jeden druh, a že rozdílů plemenům zvláštní svědčí o odrodcích.« Virchow: »Mám velikou náklonnost, s nadšením přijati víru v jednotu pokolení lidského, aniž rozdílů mezi plemeny shledávám tak značných, že bych je mohl určití.«

II.

Veškeré pokolení lidské z jedněch prarodičů.

Z toho, že plemena pokolení lidského jsou odrodky jednoho druhu, následuje, že s n a d povstala z jedněch prarodičů. Neboť zkušenost o zvířatech učí, že potomkové jedněch rodičů zvířat, zamezíme-li pohlavní jejich mísení s jiným odrodkem a uvedeme-li je do rozmanitých okolností, přijímají rozmanité tvary a tvoří nové odrodky. Tato rozmanitost bývá u zvířat mnohem větší než u lidí, ač u lidí se vyskytují mimo účiny fysické také účiny duševní, oněch mocnější. Tedy dle analogie souditi lze o lidech, že povstali z jedněch prarodičů. Než, tento závěr analogický jest pouze pravdě podobný; neboť možno si mysliti, že Bůh stvořil více prarodičů a tak je upravil, aby jejich potomkové se mezi sebou s trvalým výsledkem pohlavně mísili a jeden druh tvořili, jak to lze tvrditi o zvířatech. Přece však jisto jest, že přírodní vědy společný původ všech lidí z jedněch prarodičů nemohou prohlásiti nemožným.

Jistoty nabudeme, tážeme-li se, proč asi plemena pokolení lidského mezi sebou se mísí s trvalým výsledkem. Odpověď zní: poněvadž mají stejnou přirozenost druhovou. Tato stejnost jest přes všechny rozmanitosti tak veliká, že se nemůže nezakládati v stejném původu z jedněch prarodičů; pročez řídíce se zásadou, která nám dovoluje z dalšího průběhu trvání souditi na počátek, uzavíráme, že všechna plemena pokolení lidského povstala z jedněch prarodičů. Uvažujme tedy, zdali takovou měrou přirozenost lidská jest u všech

plemen v dalším průběhu trvání svého podstatně a specificky stejná. Avšak přirozenost lidská má dvojí stránku; jedna jest závislá na těle, druhá jest rázu duchového. Tedy mluvit budeme o stejnosti tělesné a duchové.

Stejnost duchová, poněvadž povaha duše lidské duchová, myšlením a svobodnou vůlí se jeví, jest specifická známka člověka, kterou především se liší člověk od zvířete, vyšetřujícímu společný původ z jedné prarodičů poskytne jistotu, kdežto stejnost tělesná pouze pravděpodobnost působí. A jinak býti nemůže. Neboť úplné známosti přirozenosti lidské nabytí lze poznáním toho, proč člověk takovým jest, jakým jest, t. j. poznáním duše lidské povahu duchovou mající; částečná známost, která působiti může jenom pravděpodobnost, vyplývá z poznání těla. Stejnost těla ozvěnou jest stejnosti duchové. Obojí však stejnost se musí vyšetřiti, poněvadž i tělo i duše jsou podstatné části člověka, jež činí jednu úplnou podstatu.

Mluvme dříve o stejnosti tělesné, našemu poznání bližší, poněvadž do smyslů bije.

Všechna plemena pokolení lidského mají 1. stejnou anatomickou soustavu těla. 2. Jednotlivé kosti jsou u všech v témže počtu a mají stejnou formu a stejné složení; totéž platí o svalech. 3. Ruce a nohy u všech opatřeny jsou silnými svaly, u všech lidí a jenom u lidí jsou lýtky, u všech jsou zadnice široké a okrouhlé. 4. U všech jsou vlasy na hlavě, vousy na obličeji; vousy nejsou sice u všech plemen stejně silny, ale není kmene, jemuž by úplně scházely. 5. U všech plemen složena jest hrudní kost v dětském věku z 8 částí, v mladém ze 3, jež později zcela srůstají. 6. Stejná jest poloha velké díry záhlavní a dvou výběžků kloubních na kosti záhlavní. 7. Přímá jest u všech postava, v ústroji nohy, pánve a páteře založená. 8. Kůže, ač různé barvy, přece svým výkonem žádného rozdílu neproказuje. 9. Všechna plemena mají stejný počet zubů stejně dlouhých v nepřetržité řadě, jež v stejné době vyrůstají. 10. U všech je stejný objem dutiny lebkové. 11. U všech je stejný mozek, tak že hmotou mozek černocho se neliší od mozku Evropana, a závitky všech mozků lidských projevují též základní typus. 12. U všech je stejná délka života, stejná náchylnost k nemocím, stejná teplota těla, stejný tlukot tepen, stejná doba těhotenství, stejné období katamení, vývoj pěti smyslů stejně souměrný. 13. Průběh dýchací, zažívací a vylučovací jest u všech stejný. 14. Všelike potravě a všelikému podnebí zvykají; všichni znají a dělají si oheň, jehož dovedou užívati připravující pokrmu a konající práce řemeslné; také nářadí a zbraně se pořizují u všech. Všichni nakloněni jsou k látkám narkotickým, líhovým, aromatickým.

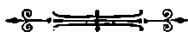
Z á v ě r: Takovou stejnost, která se nevyskytuje v říši zvířat u žádných odrodků jednoho druhu, nelze ničím tak dostatečně vyložití jako společným původem z jedné prarodičů. Než pokládati lze tento závěr toliko za pravdě podobný, jelikož ona stejnost týká se těla. Zkoumejme stejnost duševní.

Byť i stupeň vzdělanosti rozumové a mravní nebyl u všech plemen stejný, shledáváme u všech tytéž mohutnosti duševní: rozum a svobodnou vůlí. Rozum jeví se u všech tvořením pojmů, soudů a úsudků; u všech jeví se myšlenky řečmi článkovitými, které nejsou bez grammatiky a předpokládají jednu řeč původní, kterou předkové všech plemen mluvili, jsouce ještě pospolu. Svobodné vůle se užívá

u všech k činům mravným nebo nemravným, přičetným, odměny nebo trestu hodným; u všech se působí na svobodnou vůli rozkazem, napomínáním, přimlouváním, hrozbou, slibem, strachem, odměnou, trestem. Základní pravidla zákona přirozeného jsou táž. Tytéž základní city u všech se vyskytují: láska i nenávisť, radost i žalost, doufání a zoufání, bázeň a srdnatost, zlost. Ozdob se užívá u všech, v jistých dobách jest veselo, slavnosti se pořádají a tance provozují u všech. Láskou nakloněni jsou k rodičům, rodišti a rodákům; všichni jeví stud a k starcům úctu. Hlavní vášně, náruživosti a nepravosti jsou u všech tytéž. City dávají se na jevo u všech smíchem, pláčem, posuňky a zpěvem, s řečí spojeným. Všichni jsou schopni ve vzdělanosti rozumové a mravní pokračovati nebo klesati; žádný národ se nevyvinul bez účinku, kterým působil jeden ve druhý, nebo jedno plémě ve druhé. Všichni jeví schopnost k vědám, uměním a řemeslům; všichni znají obchod. Společenský život vede se u všech v rodině a obci. U všech se shledává náboženství a bohoslužba; mythologie svědectví dávají o původní tradici, která byla společna lidem pospolu žijícím, a kterou, když se rozešli, podrželi, ovšem ne všichni stejně a pravdivě. Vzájemně působí na sebe tímto duševním životem všechna plemena buď prospěšně nebo záhubně. Do společného proudu dějin lidských vstupují plemena dříve neznámá a vně dějin se nalézající; dějiny lidské jsou v pravdě všeobecné. Vzdělanější kmen sdílí s kmenem méně vzdělaným, buďtež plemena kterákoli, svou vzdělanost: také vzdělanosti křesťanské, ačkoli jest nejvyšší, přístupna jsou plemena všechna.

Z á v ě r: Tedy životem duševním jednotu tvoří všechna plemena úzkou, ku přirozenosti právě lidské se odnášející, nezbytnou. Tato jednotu předpokládá společné obcování duševní prvních lidí v původní rodině jedné a jediné, kterým jediným ji lze vysvětliti. Tato jednotu duševní, skutečná a nezbytná, předpokládá skutečnou a nezbytnou jednotu tělesnou, poněvadž duše s tělem úzce souvisí. A tuto jednotu tělesnou, skutečnou a nezbytnou způsobiti může toliko společný tělesný původ z jedné prarodičů, který je tedy přirozeností lidskou nutně vyžadován.

Než, ozývají se všeliké námitky proti tomuto důkazu. Vyvrátíme je, čímž také stejnost tělesná a duševní ještě více se objasní, a náš závěr ještě větší platnosti a váhy nabude. (Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

elkový názor Husův o papeži i kardinálech, tedy o »najsvětějším otci« a »svatém sboru«, v němž členové mají »ráz apoštolů« a jichž mistr Jan na »kolenou« prosí, poznati lze nejlépe ze tří listů, které psal mistr Jan Křišťanu z Prachatic, rektoru vysokého učení pražského. Laskavý čtenář nalezne je ve sbírce páně Marešově na

str. 113—121.; jsou to listy devět a třicátý, čtyřicátý a čtyřicátý prvý. V listě 39. píše mistr Jan: »Mezi nejprřednější položili jste, pane rektore; chci-li na tom státi, že papež jest hlavou sv. Římské církve a kardinálové tělem, a státi na všech výměrech a rozhodnutích sv. Římské církve? Věru skrývá se had v trávě. Neboť, jestli papež hlavou Římské církve a kardinálové tělem, tehdy oni právě jsou celou svatou církví Římskou, tak jako celé tělo člověka s hlavou jest člověk; a jeho právě žáci, Antikristovi sluhové, jmenují slovo měníce sv. Římskou církví papeže a kardinály. Dejme tomu také, že na místě Petrově sídlí Satanáš s dvanácti nejzpuštěnějšími ďábly vtělený, jehož nejdůležitější a první věci jest, že cožkoli sám se svým tělem obludným ustanoví, že toho jako víry jest se držeti... Neboť jde z toho; cokoliv ustanoví sv. Římská církev, t. j. papež s kardinály, toho jest se držeti jako víry, avšak on právě se svými ustanovuje, že odpustky od rance a měšce *katolické* jsou, — Mistře, kde máš důkaz? — tedy toho jest se držeti jako víry¹⁾... Rovněž, cokoli ustanoví papež atd.; avšak on ustanovuje, že Hus je ve klatbě tvrdošijný a tak kacířem; proto musí býti odsouzen.« K tomu netřeba poznámek ani výkladu, jelikož i největší velebitel Husův musí přiznati, že nešťastný Mistr stál na své a *nikdy* nepodrobil se ani papeži ani sněmu, že měl tedy svou hlavu, čili že byl »tvrdošijný a tak kacířem.« Patrně již zapomněl 26. a 27. listu svého, jehož obsah »tvrdošijný« sám pan Mareš ve svém úvodě jaksi vycituje.²⁾ V čem a co papeži náleží ustanovovati, mistr Jan Hus věru nevěděl, a věděl-li, řádně povědět nehladěl. Učenost mistra Jana v těchto narážkách zdá se nám ještě menší a charakter jeho ještě horším, neomluvíme-li nešťastníka svrchovanou podrážděností a slepou bojechtivostí. Ten Jan Hus, který nazýval se nejponížejším knězem a sluhou i »morděre« Jana XXIII.; ten Jan Hus, který sliboval církve poslouchati »ve všem dovoleném,« ten Jan Hus, který u papeže a kardinálů, čili jak psával u »najsvětějšího Otce a svatého sboru« hledal pomoci, ten Jan Hus, kterýž i nenáviděnému arcibiskupu Zbyňkovi přiřkl právo, aby ho trestal, kdyby »ku svaté matce církvi« v neposlušenství neustal, ten Jan Hus, kterýž i arcibiskupa prosil, aby mu úřadu kazatelského nezastavoval, ten Jan Hus, který papeži přiřkl moc soudcovskou a výkonnou nejen nad sebou, nýbrž i nad »ctihodným otcem p. Zbyňkem«, ten Jan Hus v listě tomto **zapírá**

¹⁾ Hus dělá zde směšným ne papeže a kardinály nýbrž sebe, jelikož vedle posměchu ani nejmenšího důkazu se neodvažuje. Takové »ad absurdum« padá na hanobitele, ne však na zhanobeného!

²⁾ List sedmadvacátý nejen dokazuje »vzpurnictví« pobloudilého syna ku »svaté matce církvi«, nýbrž přímé pobuřování a vyzývání lidu, aby s ním »v poznání pravdě« proti sboru a Antikristu stáli! Málo jest listů v celé sbírce tak vášnivých jako tento. Vyjmeš-li výpovědi o Kristu Pánu, k němuž se Hus ve svém »pronásledování« nejen utíká, nýbrž i jaksi přirovnává, nenajdeš v celém velmi dlouhém listě tomto ani jediného odstavce ba málem ani věty, jež by neprozrazovala zlosti, nenávisti a zášti. Nejapná hříčka slovná o »husi« opakuje se zde několikráte, a věru jest se diviti, že horlivého reformatora neomrzela. O odpůrcích vyjádřuje se mezi jiným (strana 86.). »Napjali osidla svá a klatbou tak jako dřevěným jestřábem (!) hrůzy nahnali, a *ohnivý šíp* z toulou Antikristova *vystřelili*, jen aby slovo Boží a prokazování mu vážnosti zamezili. (?) Avšak čím více povahu svou skrývají, tím častěji ve známost přichází, a čím více usilují svá podání jako síť rozprostřiti, tím více se trhají, a chtějíce míti pokoj světský, o něj přicházejí, spolu i o duchovní, kdežto jiným škoditi chtějí, sobě samým nejvíce na škodu jsou.« Nenapsal této věty Hus ze zkušenosti vlastní?

celou svou minulost, upíraje papeži právo jak ve věcech věroučných tak ve věcech mravoučných, a podstrkuje mu věci a věcičky, kteréž ukazují, že v podrážděné zaslepenosti hlavního od vedlejšího rozeznati nedovede a vůbec tak si vede, že se nám všecky jeho sliby o »poddanosti pokorné a povinné nyní i vzdychky«, jakož i o odvolání bludných článků zdají holými frázemi, abychom neřekli, očividnými lžemi. Člověk, který takový list napíše, slíbiti nemůže a nesmí, chce-li jednati *svědomitě* a *charakterně*, že se papeži a církvi podrobí a že odvolá!

Prosíme, laskavého čtenáře, aby si ráčil následující řádky přečísti; pozná z nich »učenost« Husovu i náruživou podrážděnost tak jasně, že zcela se přesvědčí o tom, co jsme již vypověděli, že totiž s mistrem Janem Husem již pro jeho bezohlednou zuřivost, nedostačnou vědomost a neustálou nedůslednost řádně vyjednávati a tím méně něco řádného ujednati, možná nebylo. Čtème! »Rovněž, cokoli papež ustanoví, toho jest se držeti; ale on právě ustanovuje, že všichni, *kdo mají knihy Viklefovy*, mají je spáliti a odpřisáhnouti; tedy jest toho se držeti. Rovněž, cokoli papež ustanoví atd.; ale papež v bulle ustanovil, aby nikde v kaplích se nekázalo: tedy atd. Rovněž: Cokoli papež ustanoví, toho jest se držeti: ale Bonifacius s kardinály slavnostně ustanovil — tedy ne **věřiti předložil!** — že Václav, král český není králem Římským, ani Zikmund uherským: tedy toho jest se držeti.³⁾ A kdo z nás může vysлідiti, (!) kolik věcí se vnucujících dle vůle vlastní uzavíral Antikrist? Vidím tedy, že doktorové chtěli by Krista srovnati s Belíalem, tak ovšem že Kristus neměl by pojmenování hlavy sv. církve, — to není pravda, a mistr Jan zde konfunduje hlavu viditelnou s hlavou neviditelnou v církvi! — tak jako ani nečiní zmínky o Kristovi ve své psané radě. Chtěl bych věděti, jestli papež Liberius kacír, podobně Lev kacír a papež Jan, který pachole porodil, byli hlavami sv. Římské církve? A jestli tomu tak, tehdy na tom nezáleží, aby někdy potom nevěstka neb Antikrist obzvláštní nebyl hlavou sv. Římské církve. A tehdy bezpochyby chce Antikrist na rovni býti Kristu, ale jaké srovnání Krista s Belíalem? Nestačí jemu a jeho satrapům — Mistře, říkal jsi jim dříve »svatý sbor«! — *že sám jest zástupcem Kristovým*, jestliže ovšem plní účinně zákon Kristův, a že oni jsou služebníky vykonávající dílo pravidelného hlásání evangelia jako apoštolé nejsvětější praví, že jsou služebníky danými církvi k vyučování samému zákonu Kristovu. Chtěl bych rád onoho doktora důkaz viděti: co by chtěl dokázati tím, že Kristus byl hlavou církve ve třídní, tak jako byl bez pochyby; od počátku totiž vtělení svého byl hlavou církve vnitřně dle lidské bytosti, kterou ani ve třídní neodložil a následovně byl hlavou církve ve třídní, kterouž osobou v pokolení lidském nejdůstojnější, vynikaje nad anděly a každého člověka a svaté v předpekli otce, kteří byli všichni údy církve, jež hlava jejich v předpekli za sebou vzala a potom ve slávu

³⁾ Hus nemá o neomylnosti papežské a církevní ani ponětí! *Iťřiti*, to jest *věrou katolickou* takových ustanovení držeti, jaké jest o králi Václavovi nebo Zikmundovi, po dnes nemusíme a nesmíme, jelikož jsou to záležitosti, které se sv. věrou a dobrými mravy spojeny nejsou. Jiná ovšem jest, máme-li, když se taková věc stala, postaviti se proti papeži nebo prohlásiti se neutrálními, jak učinil Hus. Ustanovení papežské o králi Václavovi a o králi Zikmundovi nebylo článkem víry, nýbrž *direktivou církevní politiky*, a toho rozlišovati mistr Jan Hus neuměl!

postavila; a panna matka Kristova byla tehdy částečnou církví (*sic!*) bojující ve víře a milosti, *kteřá více platila než všichni apoštolé* a následovně více než všichni s papežem moderní praelatové. A výrok onen doktorů, že katolická církev a Římská totéž jsou: jestliže Římská církev klade se tu za obecnou církev, jejíž částí jsou apoštolé, tehdy jest to pravda; pakli však Římská církev znamená tam totéž, co papež s kardinály, tehdy není Římská církev, co církev obecná apoštolská, jakož žádná část církve není všeobecnou církví svatou apoštolskou. Čtěl bych, aby mi řekli doktorové, zač běře se tam Římská církev, když 24. nn. 1. kap. tato jest jistota, praví se pod auktoritou Jeronymovou: »Svatá Římská církev, která vždycky bez poskvrny zůstala, za prozřetelnosti Páně a za pomoci blahoslaveného apoštola Petra v budoucnosti zůstane beze všeho rouhání kacířů.« Neboť nemůže se tam bráti za papeže a kardinály, poněvadž oni více poklesky jsou poskvrněni než jiní, jak dosvědčovali Stanislav a Pálec; a papežové byli kacíři mnozí a velmi oplzlí, i žena předsedala v čele. Jak tedy Římská církev, rozuměj kardinálové s papežem, bez poskvrny vždycky zůstala? U kdyby spokojeni byli Antikristovi učedníci, *že sv. Římská církev jsou všichni věřící svatí křesťané bojující* ve víře Kristově, které Petr, biskup Římský, ale prvotně Kristus jako biskup učil; a kdyby Řím možná s papežem a s kardinály se propadl jako Sodoma, — to by bylo bohonadšenému Mistru bezpochyby nejmilejším bývalo! — ještě trvala by ona církev svatá . . .« Jelikož v úmysle máme najednou a přehledně o všem tom pojednati, dáme sem ihned názory Husovy z listu následujícího. Píše: »Na tom chci státi: *že mám papeže za zástupce Kristova v Římské církvi*, ale nedává se mi víry. (Proč?) Rovněž na tom stojím: Jestli papež předzřízen a plní-li povinnost pastýřskou, následuje Krista ve mravech, tehdy jest hlavou tak veliké bojující církve, jak velikou řídí; a jestliže tak řídí jakožto hlava dle zákona Kristova celou již bojující církev, tehdy jest pravý její náčelník pod arcihlavou Pánem Ježíšem Kristem. Pakli však žije Kristovi na odpor, tehdy jest zloděj, loupežník vystupující odjinud, a jest vlk dravý, herec — i. e. dle pana Mareše »pokrytec« str. 119. — a nyní mezi všemi putujícími obzvláštní Antikristus. Mají tedy dle výstrahy Kristovy na pozoru se míti před takovým vlkem a pozor míti na proroctví Krista řkoucího: »Řekl-li by vám kdo: Aj, tuť jest Kristus, nevěřte; proč? protože povstanou falešní Kristové, t. j. papežové (a proč ne: *Husové?*) pod jménem Kristovým a činiti budou veliké divy; povstanou falešní proroci, jako papežův doktoři — a Jan Hus jest jeden z nich, dav se promovati za mistra a profesora! — a činiti budou divy veliké a zázraky (kde se toho »papežovi doktoři« dopustili?) tak že by svedeni byli, by možné bylo, také i vyvolení. Blahoslaven, kdo neulekne se jich hrozeb s nebes blýskajících, t. j. klateb, jimiž děsí spravedlivé a podiv vzbuzují v národech; a zázraků t. j. z daleka učiněných divů, poněvadž od Římské kurie přes Prahu přes 200 mil, jakých ani neučinil Simon Magus ani apoštol Petr.⁴⁾ Blahoslaven také, kdo uvažuje ohavnost zpuštění, ana stojí na místě svatém, pověděnou od Daniele proroka. Kdo čte, rozuměj, praví Kristus, hlava církve, která totiž může býti větší

⁴⁾ To je zase jednou »podařený« výklad a »dóvtipek« učeného Mistra! Kdybychom černé na bílém neměli, nikterak bychom nevěřili, že reformátor Hus Písma svatého **zneužíval** k takovým tlachům!

ohlavnost spuštění na místě svatém, t. j. v důstojnosti svaté, než když tam, kde sídlí nejsvětější, nejzbožnější, nejmírnější, nepokornější, nejchudší, nejpracovitější, nejtrpělivější, nejčistější, totiž na místě svatém, t. j. ve svátosti, — toto učení o nejsv. Svátosti mohl by pan pastor Mareš sdělit panu pastoru Kozákovi v Čáslavi, aby věděl, jak učení helvitské »srovnává se« zde s učním Husovým! — sídlí dle jména nejsvětější, vskutku nejhorší, nejukrutnější, nejmostivější, nejzpupnější, světskými statky nejbohatší, nejobtížnější, nejnetrpělivější, nejnečistější? Není-li ošklivosti v pojmu spuštění? . . . Nevěřte všemu, co řeknou vám lžiproroci ukazující, že v Římě sídlí jakožto hlava osobně Kristus.

Rovněž na tom stojím: cokoli sv. Římská církev neb papež s kardinály ustanoví neb zařídí, že se má zachovávat neb učiniti dle zákona Kristova, to pokorně jako věřící křesťan chci v uctivosti míti a úctyhodně přijímati. Ale, nikoli co papež s kardinály všeobecně určí nebo nařídí; protože již učinil jsem odporu stojím na odporu, *pro který do klatby dán jsem*, — zde uvádí Hus pravou příčinu, pro niž dán byl do klatby, a my toho připomínáme, abychom upozornili na nepravdu, kterou jsme již dříve na pranýř postavili, zavrhuje, že by Jan Hus klatbou stížen byl »pro svaté evangelium«! — jakož víte dle tohoto.

Ostýnský ve čtení o páté knize dekretalií papežských (citované od nás) tvrdí, že papež tak jako celá stolice Římská blouditi bude moci na cestě mravův, tak jako často bloudí v soudě pravdy. Toho *výkladu směle se držím*. Protože dle toho, když 12 *apoštolů od Krista vyvolených a majících Ducha sv., pobloudilo (!) v soudu pravdy a na cestě mravův* (sic!), jak papež s kardinály nebudou moci v soudě pravdy chyb se dopouštět i na cestě mravův? Stalo se tak, když papež Jan, Agnes žena, a všickni kardinálové, anobř všickni patřící k církvi Římské byli oklamáni o soudě pravdy; když Jan, sama to Agnes, řekl, že jest otcem nejsvětějším a kardinálové s jinými to právě potvrdili. Blahoslaven buď tedy Kristus Ježíš, který dle **našeho** učení a svaté prozřetelnosti **dopustil** ve **své** církvi onen čin.« Za přiznání, které mistr Jan v poslední větě církvi katolické činí, nazývá je církvi Kristovou, zatím děkujeme. Vrátime se ještě k tomu, ale až vypíšeme list čtyřicátý prvý, tedy poslední z oněch tří, které se nám tak důležitými zdály. Mistr Jan píše:

»Důstojný pane rektore, otče a mistře velectihodný! **Rozštěpení národa**, nevěřím, že by mohlo býti uspáno, *poněvadž musí býti vyplněno proroctví Kristovo*, který nepřišel, aby pokoj uvedl, ale meč, jímž by rozdělil otce proti synu a matku proti dceři atd.; a proroctví Pavlovo praví, že nebude dokonalým syn nepravosti, dokud nepříjde rozkol . . . *O vítězství však mám nic pro pověst věku*, poněvadž vím, že vítězí, kdo bývá poražen. Látku však roztržky znáte: první jest zatracení artikulův, — 45 Viklifových r. 1403, 1408 a 1412 vysvětluje ochotný pan Mareš na straně 120. — druhá, jak jste slyšel, olupování odpustkův; a již nad to přidána jest třetí o radě farizeův: ⁵⁾ předně v tomto punktě, že já s kazateli jsme kněžstvo zkázonosné, bludy mající o svátostech; po druhé v tomto kacířském výroku:

⁵⁾ »V doktorské radě podané synodu« vysvětlil pan Mareš na straně 120. v poznámce šesté. — Ubozí doktoři, ti dostávají! Zde jsou farizeji; v listě 40. byli falešnými proroky ba dokonce lžiproroky. Který název, mistře Jene, který název jest pravým a ušlechtilým?

Nemohou nalezení ani dáni býti na zemi jiní takoví nástupci než papež, jenž jest hlava, a sbor kardinálů, jenž jest tělo církve Římské; po třetí v tomto punktu rady: Papež jest hlavou, tělem však sbor kardinálův, jsouce zřejmými, pravými nástupci knížete apoštolů; po čtvrté v tomto punktu: Stolice apoštolské, t. j. papeže s kardinály Římské církve a preláty jest poslouchati ve všech věcech jakýchkoli, kde nezapovídá se pouhé dobro aniž káže pouhé zlo. Proto v milost Boží doufám, že nikdy jsem tak zlých bludů nenasil ani nenaseju. Což zajisté může více vynášen býti Antikrist nade všechno, co sluje Bůh, t. j. nad božství a člověčenství Kristovo, než říkati, že nemůže Bůh jiných dáti nástupcův své církvi, než jest papež s kardinály? Kdyby byli položili, že nemůže Bůh dáti jiných horších své církvi, než jest papež s kardinály, měli by větší patrnost výroku. Myslím tedy, že skrze jejich vynálezy Bůh příležitostně odhalí nám Antikrista s jeho učedníky, jenž dá nám znalost a ducha statečnosti k dorážení na svůdce tohoto druhu.« Budiž dovoleno upozorniti laskavého čtenáře na první větu tohoto listu, jelikož nerádi bychom jí pominuli z příčin vlasteneckých, a nerádi bychom jí vzali do rozboru následujícího z příčin theologických. Husova útlého, citlivého a bystrého svědomí nedotekla se předhůzka, že počínáním svým vhání národ do bratrovražedného boje, ba ani *rozštěpení národa* nezadrží ho na dráze nastoupené. »poněvadž musí býti vyplněno proroctví Kristovo.« Nejsem znalcem Písma velikým, ale tolik přece vím, že i u pana pastora Mareše dobře pochodím, když nešťastnému Mistru ve známost uvodím, že místa onoho Jan Hus zneužil. Za takový výklad jest se nám zdvořile, ale velmi rozhodně poděkovati, a to ze dvojí příčiny: předně, že jsme Češi, a za druhé řádní lidé. Jako Češi milujeme národ svůj a zavrhuje každou roztržku v něm. Nikde jsme nečetli a nikde neslyšeli, vyjma jediného Husa, že by děsné proroctví v tom smysle byl pověděl Kristus Pán o Čechách. Jakým tedy právem obracel je mistr Jan Hus na nás? To znamená dělati Krista v Čechách odiósním a proroctví jeho tolikéž! Proto odmítáme takovou pohanu od Krista a jeho evangelia s opovržením. V takové konce vedou chlapecké výklady sv. Písma a takovou slepotou poraňuje náruživost, oddá-li se jí někdo jako Jan Hus!

Jelikož nepíšeme studie skripturistické, doufáme, že laskavý čtenář žádati nebude — a kdyby žádal, nebylo by o ni zle, — abychom správný výklad místa toho zde podávali. Co píše nešťastný Mistr o proroctví sv. Pavla, mohli bychom nazvati snad i správným, kdybychom chtěli vinu a smysl její svalovati na bedra protivníkov, to jest v našem případě, kdybychom oním »dokonalým synem nepravosti«, jenž nebývá spokojen, »dokud nepřijde rozkol,« chtěli vyrozumívati mistra Jana Husa! Poněvadž však takové vůle nemáme, o husitský výklad proroctví toho se nestaráme, zcela najisto vědouce, že svatý Pavel církvi, papeži, kardinálům a prelátům nadávati nechtěl, a »dokonalého syna nepravosti« proti církvi se nezastával. O »vítězství svém« konečně mistr Jan nechce mluvit! Snad ne ze skromnosti? Proč tedy jeho připomíná a svým je nazývá? Mně se zdá, že kdybych vždy o farizejích mluvit chtěl, ne vždy — na příklad zde, — mistru Janu bych se zavděčil. Víím, že útlomitný Mistr »pověstí věku« svého se omlouvá; víím však také a již jsem toho dovedl z jeho Listů, že právě ta pověst tlačí ho na srdci, že neustále se po

ní ohlížel a ohlíží. Z té příčiny upejpavé omluvy té nepřijímám a mistra Jana klidně odpočívati nechám i s domněnkou, že prý vítězí, kdo přemožen bývá, jelikož vím a vidím, že mistr Jan Hus podnes nezvítězil, aspoň u těch Čechův a vůbec lidí, kterým víra Boží nade všecko, kteří dosud neudělali náboženský a mravní bankerot, kteří nekrácejí v moderním dělaném světle pokrokovém, to jest pravým jménem, — nevěreckém. V té věci, nešťastný Mistře, jsme zajedno nejen my římsí kněží, nýbrž všichni svědomití katolíci. Slyšíme ovšem, že i k tobě hlásí se četa »moderních lidí«, avšak litujeme tě, jelikož i sám jejich nejpřednější mluvčí (dr. Ed. Grégr) kdysi prohlásil, že kdybys z hrobu povstal, jistě bys ho jako »kacíře« od sebe zahnal! Viz proto, nešťastný Mistře, jak vítězí, kdo (v boji proti církvi) poražen bývá! Než, nechejme úvahy té, a podejme raději souborně učenost Husovu, a to beze všech poznámek, aby laskavý čtenář měl o čem zkoumati. Soubor ten zakončíme několika novinkami, a celé pojednání o Husově charakteru a neporušeném vědomí osvětlíme pojednáním zvěčnělého kardinála Manninga, u něhož jsme našli o všem tom tolik pravdy a krásy, že jí ve studii této pomínouti nemůžeme. Laskavý čtenář račiž tedy uvážiti následující učenosti Husovy:

1. Poněvadž v Písmě svatém není výslovně poručeno kázati ve chrámech farních a klášterních, odvozuje z toho učený Mistr, že tedy smí kázati — v kaplích! Tím dopouští se dvojí chyby: předně chybuje proti logice a po druhé chybuje proti »bystrému svědomí«, jelikož nerozeznal, že zákaz, kterým stížen byl, platil především jeho osobě, t. j. Janu Husovi, a teprve v druhé řadě místu (na němž kázal) i. e. kapli Betlémské. Máme za to, že rozeznávati místo od osoby pravé učenosti přísluší.

2. Maje ospravedlniti svůj odpor a neposlušnost proti církvi, dovolával se Hus mimo jiné svatých Apoštolův Petra a Jana před vysokou radou židovskou, a udělav židovské arcirabíny »biskupy«, arcibiskupa svého šejdířem a sebe samého sv. apoštolů následovníkem, naivně uzavíral, že je tedy v právu, neposlouchaje svých církevních představených. Při té příležitosti zapomněla učenost Husova prokázati, že byla Kristem Pánem a vůbec někým jiným platně splnomocněna proti církvi vystoupiti a jí poslušnost odepříti. Každý svědomitý a rozumný člověk však uznati musí, že to bylo velikánskou chybou a první povinností Husovou. Vedle této »učenosti« matným leskem kmitá i neporušené Mistrovo svědomí, jelikož na jednom místě praví, že trpí za sv. evangelium, na jiném však místě přiznává, že pravá příčina jeho sporu byla, *»protože již učinil jsem odpor a stojím na odporu, pro který do kladby dán jsem.«*

3. Mistr Jan Hus bezpočtukráte tvrdí, že svědomím vázán jest nedbati zákazu církevního a kázati »slovo Boží«; proti tomu však zase i »šejdíři a podvodníku« arcibiskupu Zbyňkovi přiznává právo, že měl moc »dle potřeby mně (i. e. Husovi) kázání svatého evangelia zabrániti.« Neporušené svědomí Mistrovo jeví se zde v tom světle: Ačkoli sám arcibiskupu přiznal právo i moc zabrániti mu sv. evangelium hlásati, přece zákazu toho nedbal a dále kázal, čímž i proti své učenosti i proti svému svědomí se prohřešil, *tak že tím skutkem odsoudil svědomí své i po stránce subjektivní i po stránce objektivní.* Nelze tudíž právem mluvit o jeho neporušeném svědomí, a kdo toho

nedbá, Husovi se protiví. Vybízíme všechny velebitele Husova neporušitelného svědomí, aby toto faktum vyvrátili. Z Husových Listů nikdy toho nedokáží!

4. Mistr Jan v několika Listech tvrdí, že se nemá říkati papeži »nejsvětější«, poukazuje při tom na rozličné papeže »kacířské«, dotýká se i jejich pověsti mravné; přes to neváhá však v několika listech utíkati se k papeži o pomoc a nazývati ho »najsvětějším« otcem i v jednom listě několikrát. Jaká je to učenost, jaké svědomí a jaký charakter, když se papeži jednou vynadá: Antikriste, šelmo, býku, pse, a podruhé pokorně se zve »najsvětějším otcem a náměstkem sv. Petra a zástupcem Krista Pána?! Jaké je to svědomí, když se »najsvětějším« jmenuje papež ohavný, Husovi v té ohavnosti nejen známý nýbrž i velevítaný? Ej, pane Mareši, vizte to »přísně vládnoucí svědomí!«

5. Kardinálové mají dle učenosti Husovy »rás apoštolů,« jsou »svatý sbor« a podobají se »sloupům svaté církve.« Brzo však upadnou v nemilost, a svědomitý mistr Jan Hus, jenž jich nedávno na kolenou a pro Boha prosil, povstane proti nim jako jarý tůr, jenž jme se o nich hlásati, že jsou sluhy Antikristovými, satrapy satanášovými, ohavnými smilníky a svatokupci, na nichž »jistě již se zlost, ohavnost a hanba Antikristova oznámila.« Aj, kdo zde nevidí předivné učenosti a bystrého svědomí nešťastného Mistra? Mohl o něm někdo prohlásiti horší soud než prohlašují tato nepopíratelná fakta? Jak jest vůbec možno, že se u nás v Čechách až podnes mluvívá a psává o vzácné učenosti, ryzím charakteru a neporušeném svědomí mistra Jana? Neznamená-li to falšovati historii a překrucovati Husových spisů, pak v celých dějinách o falšování a překrucování mluvití nelze. Vyzýváme na novo všechny odpůrce své, aby se aspoň pokusili o důkaz, vyvrátiti tyto naše řádky. Co jest nám též říci o Husově učenosti a o jeho mužném charakteru, když ho slyšíme asi patnácti »duovody« dokazovati, že není ďáblem ani luciperem? To jsou přece již věci, kde všechna opravdovost přestává, kde strannická vášeň již směšnosti, abychom neřekli, nepřičetnosti se dotýká! Co jest nám říci o domněnce, že »papež jest zástupcem Kristovým, plní-li účinně zákon Kristův?« Co by mohl odpověděti učený mistr, kdyby nějaký studentík, jenž proběhl logiku, jemu řekl: kdokoli tedy účinně plní zákon Kristův, jest zástupcem Krista Pána? Kolik to máme potom papežův a papežek, přihlédneme-li jen ku Tvým, mistře Jene, přátelům a přítelkyním (jimž se káže Hus častěji za něho modliti!) v království našem, v tom království, o němž jsi pověděl: Žádný poctivý Čech nemůže býti kacířem, neminem pure bohemicum, posse esse haereticum? Co jest nám souditi o větě, že Panna Maria »více platila než všichni apoštolé a následovně více než všichni s papežem moderní praelatové?« Těší nás, že mistr Jan vychvaluje vzácné přednosti osobní nejsv. Panny, a dáváme slova jeho k laskavému uvážení dvojctihodným pánům, až se jim zase o »Marii« psáti zazdá; netěší nás však, že učenost Mistrova tak krátkozrakou byla, že předností osobních rozeznati nemohla od předností úředních, dignitatem ab auctoritate. Jakkoli se hlásíme ku větě, že nejsv. Rodičku Boží nelze dosti chváliti pravdivě, přece zavrhneme všechny snahy, které chválí ji nepravdivě. To nejsou chvály, to jsou hořkosti Matky Boží: o takové »chválv« matka věčné P r a v d y

státi nemůže, nesmí a nestojí! Tak jest i zde, v záležitosti Husově. Maria Panna vynikla milostí nad všecko tvorstvo; proto nazývá ji církev: Regina coeli et terrae. Maria Panna převýšila důstojností všechny rozumné tvory, proto jest královnou andělův, apoštolův, všech Svatých a t. d. Není však pravda, že Maria Panna předčila všechny tvory mocí a úřadem, který jim Bůh svěřil. Svatým Apoštolům a jich řádným nástupcům svěřil božský její Syn kázati evangelium, odpouštět i hříchy a proměňovati chléb a víno v nejsv. Tělo a Krev Páně. Sv. Petru a ne blah. Marii Panně naporučil Kristus Pán spravovati církev. Nyní nám také jasno, proč Mistr Jan ve spisku »proti šesti bludům« proti kněžím »stvořitelům těla božího« zastává se tak rozhodně Matky Boží. Nebereme chvastavých a nerozvážných mluvku v ochranu, tolik však i mistru Janu dáváme v úvahu, že i poslední (třeba i hříšný) kněz, tedy samého tehdejšího mistra Jana Husa nevyjímaje, více má moci nad tělem Krista pravým i mystickým (ve zpovědnici a na oltáři) než Maria Panna, která vůbec té moci (kněžské) nikdy nedostala. Nechceme již o tom psáti více, proto končíme připomínajíce, že dle Husovy theorie (a učenosti) zástupcem Krista Pána měla býti sv. Panna, poněvadž nad ní nikdo »zákona Kristova účinněji« nesplnil. Hus pořád tolik se zlobí na protestanty vymyšlenou papežku Johanu; co by však papežek bylo dle učené theorie jeho? Co jest nám říci, slyšíme-li si mistra Jana stěžovati, že se mu nevěří, i když »na tom chci státi, že mám papeže za zástupce Kristova v církvi římské?« a když hned v následující větě (list 40.) slyšíme ho hlásati: »Rovněž na tom stojím: Jestli papež předzřízen a plní-li povinnost pastýřskou, následuje Krista ve mravech, tedy jest hlavou tak veliké církve bojující, jakou řídí; a jestliže tak řídí jakožto hlava dle zákona Kristova celou již bojující církev, tedy jest pravý její náčelník pod arcihlavou Pánem Ježíšem Kristem.« Laskavý čtenáři, srovnej větu prvou s oběma větami těmito, představ si učenost a bystré svědomí Husovo a polituj nešťastného mistra za to, že se mu nechce věřiti; polituj, můžeš-li při svém obyčejném a normálním svědomí!

Co jest nám říci, když čteme na příklad u Tomka známou chválu o Husovi, že prý byl v patristice dobře obeznámým, když si vzpomeneme Husovy domněnky pronesené v 39. listě, jež zní: »praví se pod auktoritou Jeronymovou: *Svatá římská církev, která vždycky bez poskvrny zůstala, za prozřetelnosti Páně a za pomoci blahoslaveného apoštola Petra v budoucnosti zůstane beze všeho rouhání kacířů.*« Neboť nemůže se tam — pokračuje Hus — bráti za papeže a kardinály, poněvadž oni více poklesky jsou poskvrnění než jiní, jak dosvědčovali Stanislav a Pálec; papežové byli kacíři mnozí a velmi oplzlí, i žena předsedala v čele.« Co jest nám říci t e t o učenosti, jež nevidí, že větou poslední nejen podkopává nenáviděnou církev římskou, nýbrž i auktoritu Jeronymovu, tedy svůj důkaz? Je-li totiž sv. Jeronymu na uvedeném místě rozuměti po smyslu Husovu, tu třeba poukázati, že výrok Jeronymův obsahuje nepravdu, jelikož, jak sám Hus uvádí, svatá Římská církev nezůstala beze všeho rouhání kacířů, jak sv. Jeronym předpovídal a jak proti němu (a sobě!) mistr Jan Hus dokázal, připomněv »kacířských« papežův. Odkud taková — budiž dovoleno slovo to vyřknouti, — odkud taková duševní slepota, která nevidí, že si sama pod nohama půdu podkopává? O »kacířských papežích« mluvíti zde nechceme, proto též mistra Jana nevyvracujeme,

i když jeho »theologické« hloubky litujeme. Zajímavým dokladem Husova názoru o omylnosti papežské jest výrok, že i »dvanáct apoštolův od Krista vyvolených a majících Ducha svatého pobloudilo v soudu pravdy a na cestě mravův.« V listě 84. odváží se Husova učenost dokonce i podstrčiti výnosům sněmovním nepravdivý smysl! Pan Mareš by zde asi zvolal: Kde jest citlivé, bystré a přísně vládnoucí svědomí? Kde jest? Ve větě Husově: »Již sněm, dokládaje se zvykem, odsoudil podávání kalicha, pokud se týče nekneží, jako blud, aby ten, kdo by je vykonával, jestliže by nezmoudřel, jako kacír byl trestán. Ejhle, zlomyslnost! Kristovo ustanovení již odsuzuje jako blud!« Čtenář věci znalý ví, co sněm zavrhl a co mu Hus podstrčil, proto trne, slyše Husa volati: »Ejhle, zlomyslnost!« Ano, zlomyslnost, ale čí! V listě 68. čteme: »Soudím, že nepřipustí mi sv. Augustina mínění o církvi a o údech předzřízených a předzvěděných a o zlých praelatech.« K čemuž pan Mareš učinil poznámku na straně 180: »Mínění Husovo o církvi a pojmu jejím, o rozdílu mezi údy církve »předzřízenými« k spasení a »předzvěděnými«, jen k církvi viditelné a nikoliv k pravé náležejícím, avšak k věčnému zahynutí chovanými, — ač se v tom uchylovalo od mínění stávající církve, opíralo se o mínění Augustina, předního učitele téže církve.« Učení Husovo o církvi na několika přichází místech. Vybíráme za jiné konec listu 39., v němž se doslovně praví: »Ó kdyby spokojeni byli Antikristovi učedníci, že sv. Římská církev jsou všichni věřící **svatí** křesťané bojující ve víře Kristově, které Petr biskup Římský, ale prvotně Kristus jako biskup učil . . .« Nejde nám zde o to, abychom Husův názor vyvraceli⁶⁾ neb opravovali; nám dostačí, učenost jeho osvětliti závěrečnými slovy listu 27.: »My však za ně Boha prosme, aby, jsou-li mezi nimi někteří **vyvolení**, k poznání pravdy se obrátili.« Aby nikdo neříkal, že snad Hus o svých přívržencích a ne o údech Římské církve mluvil, dáváme zde i větu téhož listu předposlední: »A přijdu-li do Prahy, jsem jist, že **protivníci moji** o mne ukládati budou a že vás pronásledovati budou ti, kdo Bohu neslouží a jiným brání, aby nesloužili? Nedůslednost⁷⁾ tedy i v této velice důležité záležitosti Husově! To dostačíž na posouzenou Husovy učenosti a svědomí. O charakteru mohli bychom také již z toho míti dosti, ale tu třeba zvláště poukázati na vychvalovanou Husovu lásku — k nepřátelům! Nebude snad také škoditi, povíme-li o Husově snářství, jelikož je to skoro zcela neznámo a v naší záležitosti snad ne bezvýznamno.

Pan pastor Mareš na stránce XI. píše: »Obdivuhodná jest jeho láska; především ji chová k nepřátelům, odpouští jim z té duše,« načež uvádí některé skutečně pěkné toho úkazy. Nemáme příčiny odpírati tomu, pro pravdu však tvrdíme, že v listech Husových ohromnou většinou nepřátelům a protivníkům jeho zle se vede. Podali

⁶⁾ Tím méně na pravou míru uvéstí nám sluší osmou poznámku páně Marešovou, v níž se praví: »Snad papež Lev III., kterýž roku 809. na dvou stříbrných štítech dal vyrýti a v Petrském chrámě postaviti vyznání víry, v kterém kacírsky (!) vynecháno bylo, že Duch Svatý také od Syna vycházel.« Tyto vědomosti páně Marešovy náležejí již dávno — bezcenným starožitným!

⁷⁾ Patrně Hus uznával tyto lidi »nehodné« (dle jeho mínění) údy církve, jinak by nebyl kázal se za ně — hříšné — modliti a nebyl vyhlašoval, že mohou býti mezi nimi někteří »vyvolení.«

jsme toho dosud tolik, že úplně na důkaz dostačí opsati jediný list 42., v němž Hus odpovídá prof. Sybartovi ve Vídni, jenž napsal biskupu Záhřebskému, »že žakovstvo české university se přidržuje učení převráceného, že v ústech mají jed a v srdci jed . . . že v Čechách jsou arcikacíři, kteří k roztržce církve městské pány dráždí . . . a že Jeronym ne nejmenší rozséváč bludu, proto se vyda! na cestu, aby oba panovníky Polska a Litvy od víry odvrátil. Tak mám celou záležitost laskavě vysvětluje pan pastor Mareš na straně 121. A nyní slyšme »obdivuhodnou lásku« Husovu k nepřátelům, smíme-li k nim vůbec prof. Sybarta přičísti. Mistr Jan píše: »Aby pozdraven byl, *nezasluhuje*, kdo těžkými lžemi ve zlou pověst uvádí své bližní, ale napomenutí hodným ukazuje se býti, aby, poznaje klam svůj, na cestu lásky rychleji se vrátil. Ejhle, ty profesore, nikoli sv. theologie, ale pojmu **nepravosti**, proč tvrdíš, že m. Jeronym rozšiřovatelem jest kacířství nikoli nejmenším,⁶⁾ o jehož víře nic jistě nevíš, a přidáváš chvastavou lež, že on k vůli podvratu ke králi krakovskému a jeho bratru se odebral? Což pak ty jsi zpytatelem srdcí — a mistr Jan také nebyl, a přece ho tak dobře prohlédl! — že přes tak velikou vzdálenost mysl lidí poznáváš? Jsi ty zákona Kristova vyznavatel, tak lživě rozkřikuje bližního? Zajisté Antikristus tě naučil tak velikou třeštivost vyznávat. Kde zákon Kristův: Nesudte a nebudete souzeni! Kde onen: Zhřešil-li by proti tobě bratr tvůj, potresci mezi sebou a jím samým ho? Ejhle, u tebe nepředcházelo laskavé bratra pokárání, ale vyšlo do veřejnosti plno bezpráví. A netoliko sama mistra počestného osmělil jsi se zuby ostrými dotknouti se, ale společností převelikých; nepostačily tobě Čechy, ale i Slovanův království ve věcech školských s ďábelskou zbrklostí osmělil jsi se, ale doufám živě, kacířství zločinem *připoznamenati*, nijaké nemaje o nikom zkušenosti, ale právě jen tajností srdcí soudě, píše, že jsou arcikacíři, med nosíce v ústech a jed zmijí nezhojitelný chovajíce v srdci. Ejhle, ty bližní nespravedlivě soudíš a že se snaží šašky ztropiti proti kněžstvu. Jest hotov k souzení Bůh. Budiž tak, že jsi jménem vyznavatel svaté theologie: nevyznáš-li skutkem pravdu, z toho zločinu pokání čině v den soudu bude tobě účet klásti soudci nejpřísnějšímu. Jsi-li ty profesor matení osob v nejistém, neb kacířství na bratry uvaňování, lží po různých stranách proti bližním shromáždování? Zajisté špatně vyučen jsi v theologii lásky.« To dostačíž, aby nám antikristů, satanášů, ďábelských psů, šejdířů, mordéřů, smilných děvek a nevěstek připomínati nebylo. Nechceme bráti v ochranu prof. Sybarta, máme však za to, že poslední předhůzka — »špatně jsi vyučen v theologii lásky« — dotýká se velmi často i samého svého původce, mistra Jana Husa!

(Pokračování).

⁶⁾ Ale, milý Jene, po čtyřech stech letech tvrdí to opět obhájce tvůj, dvojitěhodný pan pastor Mareš, jak jsme ukázali dříve. Proč tedy durditi se tolik na ubohého Sybarta?

Z cesty po Korsice.

Podává

Dr. FR. MALEČEK.

Vzdorovitě, odvážně hněv žvlů vyzývající, bouřemi zmítána a rozervána, sněhem pokryté vrcholy k nebi zvedající, na úpatí v úchvatný hav vegetace zahalena — toť povšechný ráz Korsiky, nejkrasšího a přece chudého ostrova v moři latinském. V okolí měst Bastie, Corte, Ajaccia, Sartene, Bonifaccia, která jsem v předminulých prázdninách navštívil, vidíme květenu africkou a provençalskou, dýšeme neobyčejnou vůni niv, a krácejíce průsmyky přes bystřiny chvějeme se hrůzou. Tak okrášlila příroda tento ostrůvek a rovněž takovou utvořila povahu obyvatelů. Jest Korsikán vážný, zasmušilý, popudlivý, uzavřený, mravů čistých, hrdý, otužený v zápasech hrdinských, věren starým tradicím, schopen velikého nadšení a básnického vznětu, v obcování otevřený, přívětivý, spolehlivý a velice pohostinný. — Země sama málo poutá vědou a uměním. Pomníky, kterými oplývá blízká Italie, jí scházejí. Genius výbojných nájezdníků římských, gotských, arabských, janovských a pisanských nezanechal žádného odlesku věd a umění. Taktéž mužové hor korsických, za »veliké« považovaní, vesměs vynikli toliko jako vojín: Sampiero, vojín dobrodruh, Paoli, organisator, zákonodárce a vojín, Napoleon, výbojce. Nikdo se zde neproslavil vědou nebo uměním. Podnes prochvívá duch bojovný tento ostrov: mládež hraje toliko na vojáky a bandity. Žádný kraj vnitřní Francie neposkytuje tolik důstojníků, jako Korsika. Předloni o prázdninách, jak jsem ze začátku podotkl, vstoupil jsem poprvé na půdu korsickou. Vlastním účelem cesty bylo poznati nářečí lidové a jeho literaturu, která vysvětluje a doplňuje vlašskou národní literaturu. Sbor professorský české fakulty filosofické podporoval žádost mou k vys. ministerstvu o pololetní dovolenou a státní subvenci; obojího se mi dostalo.

Dne 26. srpna o půl 12. dopol. dopravila mne loďka v Livornu na poštovní parník společnosti Fraissinet; nazýval se »Cyrnos,« jako Korsika ve starověku. Již na palubě naslytla se příležitost pozorovati několik mužů z Korsiky. Oblečení jsouce v tmavohnědý šat sametový, každý s dvojkou, neklidným, pronikajícím zrakem prohlíželi si okolí. Přistoupil jsem k nim. Nebylo mi však možno ničeho ze řeči postřehnouti. Lomoz parního stroje při nakládání, stálé francouzské velení překáželo.

Ani jsme nepozorovali, jak tiše loď naše nastoupila svou šestihodinnou cestu. Dlouho jsem hleděl na město a malebné návrší Monte Nero, až mi obojí z očí zmizelo, a před zrakem se vynořilo úskalí Meloria, kde Janované zničili pisanské loďstvo. Za krátko staly se patrnými skalnaté ostrovy Gorgona a Capraja. Jeli jsme dosti blízko, ale nepozoroval jsem na žádném ani živé duše. Na obou vyrábí se hojně hliněného nádobí. V levo byl ostrov Elba; jen mlhavé obrysy skal bylo viděti. Ostrovy tyto slovou Toskánské, protože zde lid mluví toskánskou čili spisovnou řečí — až na přízvuk poněkud táhlý, nepříjemný.

Kdož by si nevzpomněl při pohledu na Elbu na Napoleona a jeho útěk? Náš piroscrafo bude zítra tutéž cestu dále konati, jako lodice Napoleonova ke Capo Corso a do Marseillu. Dychtivě jsem pohlížel na strmé skalní hřbety rodné země světovládcovy a zdálo se mi, jakoby celá krajina byla sopečná. Z návrší vystupoval dým, tu a tam oheň. Co to? pln zvědavosti jsem se tázal. V této době pálí se zde křoviny, strniště, tráva a j. na popel k mrvení. Spalováním lesíků nabývají orné půdy; tak mi vykládal hovorný kupec.

Blížili jsme se k největšímu městu korsického Bastii, na lodi vztýčili francouzskou vlajku a konali přípravy k zakotvení. Slunce ostře osvětlovalo město a ztěžovalo povšechný přehled. Město nad přístavem pne se v terrasách, domy jsou stěsnané s mnohými balkony. Obzor uzavírají zelené hory s opuštěnými kláštery, olivovými háji, oranžovými a citronovými zahradami. Viděl jsem i klášter sv. Antonína, kde nejlepší rozhled po okolí. Zde chtěl jsem si odpočinouti a okřátí po cestě. O přijetí nemohl jsem pochybovati, měl jsem doporučující list z Monte Alvernia. Těšil jsem se, že za krátko poznám více mužů, kteří ostrov ve všech směrech procestovali a tím mnoho vzácných zkušeností si nasbírali; na mnoho vzácných pokynů pro můj vlastní účel jsem též se těšil. Kéž by nebylo jen tak dlouho prodlévati při vystupování, celní prohlídce a jiných nepříjemných okolnostech!

O nosiče by bylo postaráno. Hřmotný lucchese, Vlach-dělník, živou gestikulací nabízel mi ramena svá pro zavazadla, Reverendo, io . . .

»Nebeřte ho,« varoval mne onen kupec. »Nespokojí se mzdou spravedlivou, ale klením a hrubým láním bude se domáhati větší.« — Uposlechl jsem a odevzdal zavazadla chudé ženě, která si dala cestovní tašku obratně na hlavu, v řemenu zavázaný plaid s jinými věcmi do ruky a kvapně nastoupila cestu k celnici. Chlapci nás pronásledovali, udávající různé ceny, za něž by zavazadla nesli. Na celnici docela se upokojili s tím, co jsem pověděl; nemusil jsem se zdržovati, za to však všechny ostatní zevrubně prohlíželi. I kapsy prohledávali pátrajíce po sirkách. Kde našli dvě krabičky, jednu podrželi pro sebe. Ubírali jsme se dlouhou hlavní ulicí vedle náměstí Napoleonova, kde i socha jeho stojí; veškerý život tam soustřeďuje se. Nápisy firem jsou vesměs francouzské, lid však mluvil tu a tam vlašsky, míchaje též francouzská slova. Ke klášteru vede cesta vinicí; několik střelných ran zde padlo v krátké době po sobě, takže jsem se nemohl ubrániti dojmu úzkosti. V klášteře mě kvardian, rodem Janovan, velmi vlídně přijal a představil mne provincialovi. Obklopili mne všickni a poslouchali s napjetím mé cestovní příběhy. V tichém pokojíku mém otevřel jsem spis Gregoroviův a informoval jsem se o původu města Bastie.

Název má od pevnosti, Janovany založené. Město tedy není staré. Ani Plinius, ani Strabo, ani Ptolomeus nejmenují město na tomto místě. Druhdy byl blíž nadalekého Carda přístav. R. 1383. dal pevnost vystavěti Lionello Lomellino, kolem ní povstala část města — »Terra nuova«; původní dolejší nazývala se »Terra vecchia«; obě tvoří dosud ještě dva oddělené kantony. Janované přeložili sídlo své vlády na Korsice z Biguglie do Bastie a tam bydlily rodiny Fregosi, Spinola, Doria — 11 Doriů vládlo na Korsice po 400 let — Fieschi, Cibi, Giustiniani, Negri, Vivaldi, Fornari a j. slavné šlechtické rodiny janovské. Když Korsika stala se francouzskou, byla rozdělena na dva

departementy, dle řek Golo a Limone nazvané. Bastia zůstala hlavním městem Golského. Roku 1811. spojili Francouzové oba v jeden, a menší město Ajaccio na přimluvu paní Leticie stalo se hlavním městem. Bastia podnes těžce nese tuto změnu. Tím sklesla na podprefekturu; ale co do průmyslu, obchodu a vzdělání zůstala přece prvním městem.

Za horami, které dělí ostrov od severu na jih, shledáváme drsnější krajinu a lid vesměs ozbrojený; před horami jest lid mírnější, pěstuje orbu a průmysl. I geologický ráz obou oddílů jest různý. Hlavní pohorí, kromě části jižní, skládá se ze žuly, jež na severozápadě přerušena jest porfyrem; severovýchodní horstvo náleží prvoútváru, jsouc složeno ze svoru, mastkové břidlice a krystalického vápence, různě prostoupené hadcem a jinými kameny. (Pokračování.)

Listy z Asie.

Píše -x.

(Pokračování.)

V každé misijní stanici jest zřízena škola pro hochy i děvčata. Učiteli jsou maronitští kněží, přišli z Libanonu. Tam se totiž světí mnoho kněží, kterých k duchovní správě potřebí není. Přemnozí, zvláště mladší, přijímají dobrovolně celibát, a že pro ně doma není práce, přicházejí do Palestiny a přijímají místa učitelů. Co do vzdělání nemohou se vyrovnati kněžím latinským, jsou však zbožní, upřímní a málem spokojeni. Někteří umějí francouzsky, obyčejně však znají pouze svou mateřskou řeč arabskou. Po letech se zase vracejí do svých milých hor Libanonských.

Ve škole se vyučuje náboženství, které obstarává misionář sám, pak čtení, psaní a počtům. Dítka sedí na zemi kolem zdi. Některé mají slabikáře, jiné pak knihy, jakých se jim právě dostalo. U jednoho hochy v Žifně jsem viděl Oberleitnerovu chrestomatii, již se u nás v theologii zhusta užívá. Dal jsem si čísti od hochů některé články punktované, t. j. opatřené samohláskami a pravopisnými znaménky, pak některé nepunktované, a milí hoši četli, jako když bičem mrská. Pováží-li se, jakého cviku jest k tomu potřeba, slušno výsledek takový nazvati stkvělým. Hluk bývá ve škole nemalý, poněvadž dítka čítají najednou.

Školy dívčí obstarávají učitelky světské nebo sestry sv. Růžence. Jejich kongregaci r. 1880. zřídil kanovník Tannús, rodilý z Nazareta. Sestry jsou vesměs Arabky, a povoláním jejich jest výchova arabských dívek. Podle mého mínění jest to nejdůležitější ženský řád ve Sv. zemi. Sestry z Evropy přišlé vychovávají sice vzorně, proto k nim posílají dítka i jinověrci, ale chovanky své, abych tak řekl, příliš evropsují. Vyučovací řečí jest francina, vlastina a němčina, a arabštině se mnoho péče nevěnuje. Dítka nabudou sice vyššího vzdělání, ale zdejšímu životu se do jisté míry odcizují. Vedle toho pak evropské sestry nejsou zvyklý podnebí a neznajíce dobře jazyka a zvyků lidu, nemohou působiti tak, jako rodilé Arabky. Kláštery jejich jsou pouze v městech, kdežto sestry sv. Růžence provázejí misionáře do míst dalekých, kde by ony sotva vydržely, jako na př. za Jordán. Majíce pak důvěru i účín na dívky a ženy arabské, doplňují to, čeho misionář sám by za zdejších poměrů nedovedl.

Arabské sestry jsou velmi zbožny a tak pokorny a vděčny, že je patriarcha na eucharistickém sjezdu nazval růžemi mezi trnám, jehož jest zde, bohužel, příliš mnoho. Bydlí v bídném domku blízko patriarchátu, teprve v posledním čase si staví nový dům, na němž jim však vážne mnoho dluhů. Kdežto jiné řády jsou více známy, snáze se z Evropy podpory domohou, jsou tyto ubohé sestřičky jako sirotky, odkázány pouze na pomoc Boží a Královny sv. Růžence. Kéž by jim vzbudila mnoho dobrodinců!

Celá kongregace má dvacet pět sester. Školy mají v Jerusalemě, v Breitsahuru, v Birzeitě, v Naplúse, v Zababdě, bídné to vesničky v Samaří, v Jaffě u Nazareta, v Saltu a Feheisu za Jordánem a jednu školu v Libanoně; v každé škole jsou dvě sestry. Kdyby měl patriarcha více peněz, uvedl by je do všech misí. Kdežto misie protestantské penězi oplývají, může se na katolické misie, a to na kostel, na školu a vůbec na vše vydati ročně pouze 2500 franků v Předjordání a 4000 v Zajordání.

Vedle uvedených předmětů vyučují sestry šití a pletení. Ve všech školách mají na čtyři sta děvčat.

Na konec něco o hospodářství a domácnosti fellahů. Největší část Svaté země jest hornatá a kamenitá. Půdu tvoří nejvíce červená slínovice, a i té jest málo; jesti celé pole kamením zrovna zakryto. Seje se pšenice, ječmen, čočka, a kde to jde, kukuřice. V údolích, kde jest více vláh, bývá ženn dosti obstojná, na kopcích však bývá obilí sotva na píd, a to ještě pořádku. Orá se pouze jednou, a to na podzim, když poprvé sprchne, a hned se zaseje. Arabský pluh vypadá jako rýč, od něhož vede dlouhé dřevo, na němž jsou připřáhnuti dva volí, jiným pak zakřiveným dřevem fellah vzadu pluh řídí. Tak se pole jen trochu rozrýpe; náš pluh by se pro zdejší půdu asi nehodil. Každý druhý rok nechají pole ladem, aby nabylo trochu síly, poněvadž se nikdy nehnojí.

Žně bývají na rovinách v květnu, na horách v červnu a červenci. Obilí se požíná srpem, aneb, je-li malé, se vytrhává. Každá hrst se ihned sváže v malý snopek. Tím způsobem lze pochopiti, jak to, že Ruth hned za ženci klasy sbírala. Co se za den nažne, odveze se na večer domů a složí do stohu. Když obilí hodně vyschne, položí se ho vždy hodně tlustá vrstva na mlat, kterým bývá kus ploché skály, a pak se po něm vodí dva, tři volí, kteří brzy zrní vydrť. Potom vyhazuje fellah vidlemi vyšlapané obilí, při čemž vítr slámu a plevy odnese, a zrní padá stále dolů. Když zůstane na mlatě pouze zrní, soudí se na sítěch a odnáší do sýpky.

Vedle obilí pěstuje se víno, olivy a fíky. Umělé sadařství pěstují jen židé a osadníci němečtí v rovinách; výtěžek bývá velmi značný.

Kdyby nebyl lid tak velice tížen daněmi ze svých plodin, mohl by z půdy třeba špatné vytěžiti mnoho vinařstvím. Réva se daří všude, kde jest jen hrstka země, nepotřebuje skoro žádné péče a přece dává veliký užitek. Dosud ji pěstovali pouze křesťané, v nejnovějším čase zřizují vinice i mohamedáni. Zdejší víno jest výtečné, a kdyby se vyváželo, vytlačilo by z trhu světového všecka vína ostatní. Vedle toho by pustá krajina nabyla libého, zeleného zevnějšku.

Vinice nyní vypadají zrovna tak, jak jsou popsány v Isaj. 5, 2. Každá jest ohrazena kamennou zdí, uprostřed jest na čtyři, pět metrů vystavěna kamenná věž, na níž hlídá strážce dozrávající hrozny. Jen lisu v ní není, poněvadž sedláci vína nelisují sami, nýbrž prodávají hrozny zdejším Evropanům. Za starých dob bývaly však i lisy ve vinicích; viděl jsem jich již několik vykopaných, tak na př. v Kubeibe. Jsou okrouhlé, vytesané ve skále ve hloubi asi tří metrů a v šíři půl druhu metru, a trhliny jsou vymazány pevnou jakousi maltou. Při dně jest otvor vedoucí vně do malé nádržky. Do prohlubně se daly hrozny, které pak jeden nebo dva mužové vyšlapávali; vytlačený mok stékal otvorem do ná-

držky, z níž se vybíral a dával do kožených měchů. Od lisování tohoto vzat jest onen velikolepý obraz v Isaj. 63, 1. n. Kožených měchů užívá se zde dosud na vodu a na olej. Dělají se z kozí kůže. Kůže se totiž obratným způsobem stáhne v celku, na nohách až po kolena, pak se vypere, otvory se pevně zaváže, a jedním z nich, obyčejně hrdlem, se měch naplňuje. Chlupy se časem otrou, a měch pak nevypadá tak škaredě.

Abych se přesvědčil, jak to u arabského sedláka vypadá, prohlédl jsem si několik domů. Na horách jsou vystavěny z kamene, na rovinách, kde jest o kámen potíž, z neforemných kusů uhnětené hlíny. Domy kamenné mají, lze-li tak říci, jedno patro. V některých, a to bývá zřídka, bývá část hořejší oddělena úplně od přízemí, které jest vždy z polovice v zemi, a pak se do ní vystupuje obloukovitými schody ze dvora. Obyčejně však bývá přízemí ze tří čtvrtin překlenuto, a zbylým otvorem se vychází několika schody nahoru. Dole jest umístěn dobytek a drůbež, nahoře pak bydlí celá rodina. Celý vnitřek jest bez omítky nebo bývá jen z hruba ohozen. Jedno nebo dvě okna jsou beze skla a jsou tak malá, že jest ve světnici stále přítmí.

V každém domě lze nalézt sýpku a ruční mlýnek. Sýpka jest urobena z proutí a omazána hlinou; vypadá jako dlouhá truhla s příhrádkami, do nichž se shora obilí sype a dole se otvorem vypouští.

Mlýnek skládá se ze dvou kamenů. Dolejší jest podlouhlý a vyhloubený. Na jednom konci jest do něho zapuštěn druhý okrouhlý kámen čili žernov, který se otáčí kolem železného hřídele. Otvorem v žernovu se sype obilí po hrstkách mezi kameny, a když se rozemele, padá zvolna na druhý, nižší konec vyhloubeného kamene spodního, odkud se pak mouka, ovšem s otrubami smíchána, vybírá. Při mletí bývají vždy dvě ženy. Nejprve točí jedna žernovem nasypajíc druhou rukou zrní, a když se unaví, pokračuje druhá. Odtud mluví Kristus Pán o dvou ženách mlících, z nichž jedna v den soudu bude spasena, druhá zavržena. Mat. 24, 41.

Postelí fellahové nemají. Večer si prostrou na zem rohožky slaměné a z rána je zase svinou. Stolu a židlí rovněž neviděti nikde, chce-li se host posaditi, rozestrou mu rohožku, a musí se usaditi na zemi. Kolébka jest velmi jednoduše upravena. Na natažený provaz nebo na kozlík k tomu účelu zřízený se zavěsí plachta, ve které se malý, ušpiněný Arábek houpá.

Ve světnici jest kde co, pluhy, koše, hrnce, motyky a vůbec všecken movitý majetek fellahův. Za kamna v zimě slouží plechová pánev, na níž se zapálí trocha uhlí nebo suchého dřeva. U bohatších bývá podlaha vyleštěna drobným pískem, který zbude při osekávání kamenů. Dům křesťanského fellaha se ani úpravou, ani nečistotou pranic neliší od domu sedláka mohamedánského.

U jednoho katolického pohlavára v Tajjibe jsem viděl mimo obyčejné věci dvě zvláštnosti, totiž zbožný nápis na stěně, jak je často i u nás vidati, a pak arabské housle. Nápis na podlouhlé tabulce zněl takto: »Zachovej Bůh Salema, otce Churíje a Jona, otce Muaddiho a ať jest vždy ve štěstí a blaženosti.«

Arabské housle vypadají takto: Desku resonanční tvoří čtyřhran, jehož boky, asi 20 cm. dlouhé, jsou ohnuty poněkud dovnitř, tak že rohy trochu vyčníkají; jest potažen tenkou kůží. Struna jest pouze jedna a napíná se kolíkem zastrčeným ve dlouhém hrdle. Smyčec jest krátký oblouček s koňskými žíněmi.

Nemálo mne zajímaly včelíny, jež jsem v některých osadách viděl. Jednotlivé úly sestávají z hlíněných hrnců, jichž otvor jest až na malé česno hlinou uzavřen. Jsou ležmo položeny na sebe, a mezery mezi nimi jsou vymazány blátem. Jak z nich vybírají med, věru nevím.

U každého domu jest vystavěna pekárna. Aby teplo neucházelo, a aby k ní vzduch neměl mnoho přístupu, bývá obezděna a překlenuta. Jest vystavěna

z kamenů v podobě nízké, malé kupole, která se nahoře otvírá. Jest celá při kryta sušeným hnojem, který pro nedostatek vzduchu zvolna doutná a vydává nemalé horko. Má-li se péci, otevře se nahoře poklop, a do pece se dají placky které jsou za deset minut upečeny. Že půda se skládá z neforemných kamenů nevypadají upečené placky příliš úhledně. Peče se z mouky pšeničné, k ní chudobnější přidávají rozličné přísady, zvláště rozemletou kukuřici.

Beduini pekou chléb jednodušeji. Vyloží kus země kameny a udělají na nich oheň. Když jsou hodně rozpáleny, odhrou oheň, položí na ně na rychle uhnětené placky a pak je zase uhlím a popelem pokryjí. Jest to z Písma sv známý chléb popelový. Obvykle se peče chléb kvašený, přesný pouze tehdy je-li na spěch nebo na cestách. Na svých vycházkách jsem si na arabském chlebě často pochutnával, třeba nebyl právě lahůdkou.

Obvyčným pokrmem lidu venkovského jest chléb; chce-li si kdo zvláště pochutnati, namáčí si jej v oleji. Vedle toho jedí ovoce, jako olivy, fíky, hrozny a p. Zeleninu požívají, jak ji Pán Bůh stvořil. Má-li kdo na poli hlad, utrhe si několik zelných lupenů, nebo okurku, a pojídá s chutí závidění hodnou. Drůbeže, vajec nebo mléka si dopřejí málo kdy, neboť to hledí vše zpeněžit. Mléko jest nejvíce kozí nebo ovčí, hovězí dobytek se pěstuje jen pro polní práce, protože proň není dosti píce. Neprodá-li se mléko čerstvé, stloukají je vrtice jím v koženém měchu, a máslo, jež bývá však plno chlupů a všelikých jiných nepěkných příměsků, prodávají. Ze zbylého mléka dělají sýr na prodej a homolky pro domácí potřebu; tyto se neukládají k uhnití jako u nás, nýbrž se suší na slunci a pak se uschovají. Dříve než je jedí, rozmočí je ve vodě a rozetrou, pak přilejí něco oleje a namáčí si v tom chléb, k němuž přikusují cibuli. Cibuli zdědili Arabové po židech. Ať jedí, co jedí, vždy při tom musí býti cibule; dělá prý, jak mi tvrdili, žaludku tuze dobře.

Při zvláštních příležitostech, jako o svatbě, při příchodu vzácnějšího hosta, nebo, co se nejčastěji stává, přijdou-li vojáci na eksekuci, zabíjí hubenou kozu a připraví ji tímto způsobem. Maso se rozkrájí na malé kousky a vaří se s oloupanou tykví; když jest uvařeno, sleje se polévka do ohromné dřevěné mísy, v níž jest nadrobena plno chleba, a pak se maso ještě smaží na másle. Když jest hotovo, rozloží se po kouscích na okraj mísy, a začne hostina. První zasednou hosté nebo vojáci a jedí rukou nebo dřevěnou lžicí. Po nich hoduje hospodář s příbuznými, pak synové se služebníky domácími a s obecním pastuchou a na konec, zbude-li co, ženské. Taková hostina však jest v rodině řídkou událostí, v celku žije fellah prabídně. Zvláště v krajinách východních, kde již začíná poušť, a kde brzy po jarním dešti půda na kost vyschne, bývá život fellahův velmi trudný. Arabové v městech o nich posměšně říkají, že mají »vodu slanou, tváře vyzáblé, slunce žhoucí«. Při vši bídě však vypadají dosti zdravě, a v síle se jim měšťák daleko nevyrovná. Při kousku suchého chleba nebo dvou homolkách vydrží po celý den při práci sebe obtížnější nebo při celodenní chůzi, aniž se unaví nebo zapotí.

Kroj fellahů není příliš bohatý: Košile, spodky, a pak po kolena dlouhá sukně provázkem připásaná, z níž vynikají vždy rozhalená, opálená prsa. Hlavu pokrývají širokým turbanem nebo šátkem, kolem něhož jest dvojnásob otočen tlustý rulík z černé vlny; nosí jej nejvíce beduini, a říká se mu Kaffije. Hlavy neobnažují nikdy, na mnohých místech ani v kostele, a sejmou-li turban, nechají na hlavě aspoň malou, bílou čepičku. Obuví jsou placaté střevíce z červené kozí kůže. V létě chodívají často jen v sukni, kterou si při chůzi vysoko vykasají, v zimě pak, ale často i za největšího parna letního nosí krátký ovčí kožich a bílé a černě pruhovanou holinu bez rukávů.

Ženské nosí modrou nebo bílou sukni z hrubého režného plátna a pak po kolena dlouhý, červeně a černě pruhovaný kanduš bez rukávů. Na hlavě mívají malý čepec a přes něj bílou plachetku; tváře nezahalují nikdy a chodí z pravidla boso. Každá i nejchudší žena však musí míti některé ozdoby. Čepec nad čelem bývá vrouben safem t. j. řadou škaredých tureckých penízů, rovněž na krku jich mají zavěseno nemalé množství; některé nosí náušnice a kroužky na ruce. Podobně bývají vyšňořena i malá děvčátka. Ženské jsou z pravidla špinavější než mužové a mohly by v této příčině závoditi i s poslední uherskou cikánkou; platí to zvláště o ženách mohamedánských.

Ošklivým zvykem u Arabů jest tetování, pro něž bývá v každém větším místě zvláštní umělec. Mužové, a to i ve městech, si dávají vytetovati na ruce buď kříž, jsou-li křesťany, nebo všeliká jiná znamení. Ženy venkovské se tetují na modro buď na bradě nebo na čele v rozličných geometrických figurách, nebo si dají aspoň udělati slušnou tečku na špičce nosu. Že tím nikdo na kráse nezíská, jest jisto.

Než vidím, že již zabíhám příliš daleko; chtěl jsem původně ze života venkovanů uvést jen některé věci, jimiž se dají snáze pochopiti neb znázorniti některá místa Písma sv. (Pokračování.)

Valná hromada družstva Vlast.

Ve středu, dne 31. ledna t. r., konalo družstvo Vlast valnou hromadu, která začala v 10 hod. dopoledne. V poledne byla přestávka, a 32 členů zasedlo v Katolické Besedě k společnému obědu, načež bylo v rokování od 1½ hodiny odpoledne pokračováno. Valná hromada skončila okolo 5. hod. odpoledne. Budiž zde vysloven dík výboru Katolické besedy, který oba své sály družstvu bezplatně k rokování a ku zotavení propůjčil.

Valné hromady účastnilo se 68 členů a z těch bylo: a) z nekneží: 1 redaktor, 2 úředníci, 1 sládek, 6 řemeslníků, 1 měšťan, 1 knihkupec, 1 maj. tiskárny, 1 gymn. profesor, 1 advokát a 3 učitelé; b) z kněží: 6 členů duch. řádů, 1 kníž. arcib. vikář, 2 sekretáři, 1 děkan, 1 duch. správce, 8 farářů, 2 administratoři, 22 kaplani a kooperatoři, 3 katecheti, 1 zám. kaplan, 1 vychovatel, 1 círk. kněz a 1 jáhen.

Starosta družstva, Dr. Rud. Horský: Zahajuji tuto desátou výroční valnou hromadu našeho družstva katolickým pozdravem: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus! Kladu si za čest velectěnému shromáždění představití zeměpanského komisaře pana Výborného.

Důstojní a velectění pánové! Srdečně Vás všechny vítám k dnešní schůzi, které zvláštní příkládám důležitost. Máte, velectění pánové, nejen přijati a posouditi účty z celého jednání výboru a odborů družstva za rok právě minulý, ale i novému výboru a jednotlivým větvím a časopisům družstva vyměřiti další cestu, po níž dále by kráčet měly.

Dříve však než začneme práci svou, zastavme se v duchu u čerstvých roků spolubratří našich, které v tomto roce Pán k sobě povolal. Jsou to p. t. pánové: Ctibor Josef, čestný kanovník v Písku; Čáp Václ., farář v Liboci; Fuksa Fr., farář v Střebeticích na Moravě; Klika Josef, děkan v Petrovicích; P. Kořínek Ambrož, kaplan v Žatci; P. Kostelecký Jan, farář v Unhošti; Melena Josef, děkan v Novém Etinku; Pittra Otto, farář v Rejnovicích; P. Sekera Jindřich, gymn. katecheta v Praze; Slezák Jan, farář v Poniklé; Vondrovic Aug., děkan v Hradešicích; Voříšek Rom., farář na odp. v Křivoklátě. Kéž Pán přijal nejvyšší obět, kterou jsem dnes za ně i za všechny zemřelé členy družstva Jemu

přinesl a vyslyšel prosby mé, které jsem ve jménu všech živých členů našeho družstva za ně vyléval a po dokonaném boji v tomto životě dal jim věčného odpočinutí a míru v říši nebeské. A jakož ve shromážděních obyčejem bývá, vyzývám Vás, velectění pánové, abyste ze svých sedadel povstavše, i tak vzdali čest památce našich zemřelých spolubratří. (Přítomní povstanou.) A nyní, obrátíme se k práci své, které věru dnes nebudeme mítí málo. Jsem přesvědčen, že nás všechny sem přivedla a všechny obejímá láska k svaté věci naší, byť i někdy mínění o cestách se rozcházela. Co na srdci máme, to si povíme, upřímně a otevřeně, abychom odcházejíce ze schůze dnešní, mohli vydati si svědectví, že jsme zachovali ve formě vznešené pravidlo sv. Augustina: *In dubiis libertas, in necessariis unitas, in omnibus charitas*, k obsahu pak našich úrad hledíc, že jsme následovali zásady velikého světce Benedikta, *ut in omnibus glorificetur Deus*. Žádám pana jednatele, aby přečetl protokol předešlé valné hromady.

Když jednatel Fr. Filip Konečný Ord. Praed. přečetl protokol minulé valné schůze, hlásil se o slovo círk. kněz Fr. Beránek, vytýkaje, že družstvo neuveřejňuje zpráv ve »Večerních Novinách«. Starosta odpovídal, že sám tu práci vzal na sebe, ale že mu nebylo možno pro jiná četná zaměstnání této povinnosti dostátí. Farář Bohumil Zahradník povstal a žádal, aby se podobnými malichernými dotazy nezdržovala plodná práce valné hromady, což bylo přijato všeobecnou pochvalou.

Jednatel podával zprávu za IX. správní rok, jež zní v obsahu asi takto:

Slavné shromáždění! V páté výborové schůzi usnesli jsme se, že velectěný pan předseda v úvodní delší řeči rozhovoří se o všech důležitějších událostech, které se staly v uplynulém správním roce (IX.). Jsem usnesení tomu velice povděčen, jelikož jsem churav a nemohl bych fysicky pronéstí obvyklé slavnostní řeči. Račte proto, veledůstojní a velectění pánové, spokojiti se jen zprávou, v níž ovšem vynasnažím se uvéstí vše, co jí náleží.

Uplynulý správní rok nazval bych nejraději rokem pohnutlivým, bolestným a radostným! Nazývám jej pohnutlivým, před očima máje všechny ty demonstrace a pouliční boje, které proti nám s takovou zuřivostí vedeny, že náš redaktor ani životem nebyl jist a neustálým štváním donucen hledati si příbytek mimo Žižkov, v němž za mnohé dobro stal se skoro psancem. Nazývám rok ten bolestným, před očima máje všechny ony tajné a nepoctivé nájezdy, kterými proti nám, to jest nejen proti Družstvu, nýbrž proti jednotlivcům zákeřnický bojováno bylo prý i od »některých příslušníků pražského duchovenstva« rozličnými vzácnými (!) zaslány, korrespondenčními lístky ano i pouličními pomluvami. Co v té příčině »podniknuto« proti redaktoru »Vlasti,« jest Vašnostem známo. Méně však jest známo, co činěno proti jiným členům výboru, proto o tom povím, ne abych ukazoval špinavé prádlo, ale abych tím charakterisoval »statečné« horlivce »za dobrou věc,« abych ukázal, že v tom směru vykonali, čeho se slušní lidé — byť i největšími odpůrci byli — nikdy nedopustí, i když v srdci víry nemají a jen moderní humanitou se řídí! Začnu u pana místopředsedy. Na veřejných lístcích posílány mu »výtky a dotazy,« proč přijal a odkud vzal peníze na cesty do Říma? Proč prý to není v účtech družstva, a kam prý dal pan Ulrich stvrzenky? Studem a zlostí zardívají se člověku tváře, když takové darebnosti slyší. Znáám pana místopředsedu již několik let, jsem tři léta jednatelem Družstva, chodím do výborových schůzí a píši o nich protokoly; nikdy však jsem neviděl, že by — mimo 2 zl. za telegram z Říma — jen jediný krejcar, neřkuli sta zlatých, jak se na panilétech vykřičuje, byl panu Ulrichovi vyplacen býval; nikdy však jsem neslyšel, že by pan Ulrich byl vůbec požádal, aby se mu něco povolilo, když v Římě u rozličných osobností naše zájmy obstarávati má. Že takové záležitosti bez diskrecí a všelijakých nepředvídaných vydajů se neobejdou, dávno všichni víme, a přece nežádal od nás pan Ulrich nikdy ničeho, ačkoli by byl vším právem mohl. Mimo to konstatuji zde výslovně, že jsem několikráte vlastníma očima viděl, kterak pan místopředseda hmotně naše rozličné fondy podporoval a na rozličné našeho Družstva potřeby častěji nějakou zlatku i více vydal. Když jsme pořádali slavnostní večírek ku cti nejdůst. pana biskupa Brynychy, byl to pan kontrolor Ulrich, který nejen celou akci řídil, nýbrž sám ze svých peněz vše potřebné koupil, když jsme se s pokladníkem Družstva minuli. Za takové nezištné a šlechetné jednání dostávalo se mu téměř celý rok tolik nezasloužené hany. Ostatně nebyl pan Ulrich sám, — celý výbor trpěl zároveň s ním. Já nazván zpříma »zloduchem,

který vše ve »Vlasti« kazí.« Jako prý dříve ve »Vlasti« všecko opanoval jesuita P. Svoboda, tak prý to bylo nyní se mnou, jen s tím rozdílem, že prý já jsem byl »ten pravý jesuita« a daleko prohnanějším než P. Svoboda. Celý výbor je »banda« a já jsem »arcibanda!« Dovolávám se zde dp. Škrdle, ku kterému jsem jednou do konce přivedl svého přítele T. K. z Moravy, a žádal jsem, aby panu T. K. všecko upřímně pověděl, aby p. K. poznal, mluvil-li jsem mu pravdu, když jsem mu mnohé lživé a na cti utrhačné řeči, kteréž o nás v Praze slyšel, zcela vyhanými a neodůvodněnými prohlásil; nemluvil jsem o tom se Škrdlem před tím ani slovíčka, tak že Škrdle na předložené otázky páně K. odpovídal dle svého, nevěda o výpovědích mých ani nejmenšího. Jako Vy, velectění pánové, s odporem odvracíte se od mrzkého hanobení, kterým jsme byli stíháni, tak i můj přítel rozhořčeně odmítal je a sliboval o své vůli, že se postará, aby se v jeho přítomnosti a působení takové daremnosti více neopakovaly. — Na pana říd. učitele Špačka učiněny v listech učitelských pravé honby, a tak o každém členu výboru mohl bych vykládati. Přes to přese všechno nazývám však rok IX. rokem potěšujícím a radostným. Když se po Čechách a Moravou rozneslo, co proti Družstvu podniknuto bylo, tu povstalo naše kněžstvo a způsobem dosud nevídaným ujalo se nás. Celé vikariáty, — majíce v čele vdp. p. vikáře — zaslaly protesty proti násilnickým demonstracím, a projevíly rozhodný souhlas s akcí naší proti »Majistům«, kteří předstírajíce — ale podnes toho nedokázavše, ač jsem je vyzval, — že prý jsme poskvrnili světlou památku Nerudovu, vrhli se na nás veřejným provoláním k Českému Národu. Tyto násilnosti otevřely mnohým oči v našich kněžských řadách, a jen zmíněným násilnostem proti nám třeba děkovati, že nedůvěřiví a líknaví se mužně vzchopili a šmahem k nám přistoupili, skládajíce nejen povinné obnosy, ale i nad to dávajíce a rozmnožujíce dary, které příznivci posílali dp. Škrdlovi žádajíce, aby jich užil dle vůle. Tím způsobem zaslána sta a sta!

Vždy bylo naším vřelým přáním, aby časopis »Vlast« vnikal nejen na fary, kaplanky a v dobré katolické rodiny, ale aby si vůbec přístup zjednal do širších kruhův občanských, hlavně řemeslnických a živnostenských. A ejhle, i to se stalo, i k tomu pomohly demonstrace a štvance proti nám zahájené. Mezi 261 zakládajícími členy novými jest jich neméně než 50 řemeslníkův a živnostníků. K fondu pro katol. spisovatele přistoupilo 10 nových zakládajících členův, a doufáme, že o novém správním roce přistoupí ještě více. Kde máme u katolického literárního a spolkového života českého něco podobného? Není to zvláštním znamením, že Bůh nad námi ruku žehnající drží? Kdo by pak na mysl klesal a kdo by s chutí nepracoval! Naši protivníci, nepřátelé a odpůrci ať jsou přesvědčeni, že vytrváme a v ničem dobrém nepovolíme, ať jsou útoky jejich jakékoli. Hrdým čelem díváme se na statné řady odběratelů našich listův, a výslovně pravíme, že i po těch zuřivých bojích loňských »Vlasti« odběratelů neubýlo, má zase 3800 platících odběratelů. »Dělnické Noviny« mají také na půl čtvrtá tisíce a »Vychovatel«, jemuž v nové době povstala konkurence, čítá přes 2000 odběratelů; jsou tedy všechny naše listy aktivními. Hledě k tomu a uvažuje, co proti nám činěno, přidávám se zúplna k dp. Škrdlovi, jenž před nedávnem v »Čechu« vyslovil slova: »Neuškodil-li »Vlasti« rok minulý, již žádný jí neuškodí.« Co zajisté možno učiniti více než když bojuje »rozhořčený lid, spisovatelé, příslušníci duchovenstva«, když bojuje se veřejně, tajně a násilně? Z novín víte, že všechny pokusy odvrátiti od nás duchovenstvo a přivésti je k podniku novému, jak se slibovalo, lepšimu, zcela se nezdařilo. Hrozilo se nám několikrátě novým časopisem, — po dnes světlo světa nespátřil, ač jsme ničeho proti němu neučinili, přesvědčení jsouce, že nespokojení oprávcové, jakmile začnou pozitivní práci, budou mnohem mírnějšími a skromnějšími než byli dosud, jen kritizující a nic nepracující. Akce proti nám zahájená byla by věru velmi spokojena, kdyby nás s jinými listy katolickými byla rozkmoťřila. Staly se ovšem některé pokusy a dostaly se dokonce i v těch listech na veřejnost, než marny zůstaly všechny, jelikož dotyčné redakce poznaly, že byly na nepravou cestu uvedeny. Některé z našich listů, příkladem brněnský »Obzor«, docela se nás veřejně a rázně ujaly. Úmysl tedy protivníkům se nepodařil, a nejen nepodařil, nýbrž pravý opak způsobil. Mohu zde prohlásiti, že jsme získali dva nové listy »Duchovního Rádce«, jehož redakci vede vdp. kanovník Dr. Burian a »Obranu«, kterou rediguje člen výboru dp. Žák. Oba listy jsou s námi v dobré shodě a Bůh dá i zůstanou. Těší mne, že žijeme v podobné shodě s nadějným družstvem Arnošta z Pardubic. Vůbec prohlašuji, že jsme se snažili se všemi katolickými listy, ať už mají jakýkoliv směr, dobře vycházeti. Jak jsme se chovali k listům, tak i k různým směrům a doufám, že i dnes podáme nový

úkaz — řečník hledí upřeně na P. Boušku — že nejsme nesmiřlivými a že rádi podáváme přátelskou ruku, vyjde-li se nám poctivě vstříc. Když už jsem u těch záležitostí, dovolte, pánové, abych ještě něco dodal. Je mým přesvědčením, že různé směry v katolických listech mohou docela dobře vedle sebe žít a že není třeba stavět jich proti sobě, tedy také ne proti »Vlasti.« Jeden chceme více vědy, jeden více poesie, jeden literaturu, jeden beletrii; jeden chce list populární, jeden vědecký a opět jiný jakýsi list střední. Považuji všechny takové žádosti oprávněnými, a to stejně. Za pravdu dávám i těm, kteří se domnívají, že potřebujeme listu rázného, — i těm, kteří tvrdí, že mírného: směry ty si neodporují, směry ty se doplňují. Z té příčiny dobře udělají i čtenáři i spisovatelé, když si podle svého listy vyberou a proti jiným nebudou: na tom polí všichni se srovnáme a katolické věci prospějeme!

Na oslavu padesátiletého biskupského jubilea papeže vydali jsme stkvostný almanach, jenž i u veřejných Listech došel laskavého posouzení. Mám za to, že netřeba kroku toho ospravedlňovati před Vámi, kteří jste všichni ctiteli Lva XIII., jenž tolik prospěl svou blahovůlí našemu Družstvu jako nikdo z nás. — Na posvátný Velehrad poslali jsme tentokráte delegáta, což jsme považovali nutným v zájmu celého Družstva po zkušenostech z roku předešlého. Pan říd. učitel Špaček, dlouholetý člen výboru a znalec všech poměrů našich, převzal na sebe úkol ten. — Je také známo, že jsme uspořádali na rozloučenou nejdůst. panu biskupu Brynychovi slavnostní večírek. Málo jest asi slavností, které konaly se kdy ve slavnostním sále tohoto domu, málo jest jich asi, aby byly tak četně navštíveny, aby tak mile pobavily a uspokojily, jako byla slavnost naše, již zúčastnili se četní ctitelé a známí Oslavencovi, jakož i rozliční zvědavci. — Výborových schůzí měli jsme jen osm; práce bylo při nich ovšem dost. V posledním čase jsme se usnesli, že vydáme novou vědeckou přílohu. Konkurs na povídky do »Vlasti« byl vypsán; práce byly ovšem zaslány, ale nevyhovovaly. Připomínám toho, aby páni oprávcové věděli, kam se obrátiti, a nevinili neustále redakci, jež v té příčině skutečně svou povinnost konala. Usneseno též, pustiti nedělní dělnickou přílohu »Čecha«, kterouž práci dosud zdarma vedl dp. Škrdle. Příčinou usnesení toho bylo: že dp. Škrdle jest pracemi přetížen a že naše »Dělnické Noviny« mohou úlohu tu prováděti nyní samy. Založili jsme osmnáct jubilejních knihoven, čímž knihovní fond přiveden v částečný deficit, který se však napraví jak milodary tak i tím, že příští léta tolik knihoven (ročně asi čtyry) zakládati se nebude. O historickém kroužku, o odboru sociálním a knihovním promluví zvláštní referenti.

Tím skončuji zprávu svou a prosím Boha, aby nás ve příštím správním roce chránil a v pravé lásce spojil, jelikož láska jest dokonalostí páskou. V tom znamení — zvítězíme!

Důkladná jednatelská zpráva byla přijata hlučným potleskem.

Po řeči jednatelově uchopil se slova starosta Dr. Rud. Horský, aby i on rozhodnými slovy zatratil chování oněch pánů, kteří již po dlouhou dobu zákeřnický anonymními dopisy napadají místopředsedu družstva, c. k. pošt. kontrolora Karla Ulricha, vytýkajíce mu, že za svou poslední cestu do Říma dostal od družstva 300 zl. a za předešlou 200 zl. Jednání jejich přirovnal k revoluci im Schlafrock und in den Pantofeln a připomenul, že u nich pojem cti nebude asi ve velké výši.

Bohumil Zahradník dodal, že jistý spisovatel přirovnává podobné lidi k psům, kteří dovedou kousati od zadu, v otevřený boj však že se nepustí.

Tomáš Škrdle uvedl, že p. kontrolor konal v zájmu družstva do Říma již tři cesty, které přinesly družstvu mnoho blaha, a za vše že p. kontrolorovi vyplatil 2 zl. za telegram, kterýž si od něho pro družstvo o audienci u sv. Otce vyžádal. Více že nedostal p. kontrolor ani krejcaru. Navrhl, aby slavné shromáždění povstalo a vzdalo p. kontrolorovi hold úcty a lásky, což se stalo za velikého nadšení.

Na konec hlásil se k slovu P. Sigismund Bouška, O. S. B., jenž mluvil takto: Přihlásil jsem se ku slovu, ježto se pan jednatel zmínil o pokoutní agitaci proti družstvu Vlasti a též o zaslánech v »České Politice«. Jak jsem se dověděl, byli někteří, kteří mě označovali jako hlavu tohoto odboje proti »Vlasti«. Prohlašuji tedy, abych všechna nedorozumění vysvětlil, že já ničeho nevytiskl v novinách proti »Vlasti« a jejímu redaktoru. Pravda jest pouze to, že jsme vskutku chtěli založiti

VLAST.

† Jan Nep. Soukop.

N á s t i n ž i v o t o p i s n ý.

Podává

JAN HALOUZKA.

(Pokračování.)

Nadešla konečně i hodina, kdy Soukop (jsa bohoslovcem II. ročníku) pustil se do veršování básně věnované strýci P. Pleskáčovi k padesátinám; ovšem že druhové Soukopovi tu a tam něco poopravili. Báseň onu napsal Soukop, jak sám dosvědčuje, v »jakémisi nadšení vděčnosti, neznaje a nešetře tudíž nijakých pravidel prosodie české, ba ani hrubě mluvnické.«

Když po roku 1848. svět se vybouřil, bylo i v semináři volněji. Ve čtvrtém ročníku vymohl Soukop s Orlem (r. 1849.), že dovoleno bylo bohoslovcům přednášky, jako kázání a katechese češtinou pronášeti. Potom došlo na zanedbanou českou knihovnu, knihy po zemi rozházené, sctelé počali Soukop s Orlem¹⁾ oprašovati, urovnávati; sepsali seznamy a tak již již zanikající knihovnu českou zachovali. Byloť k tomu zajisté hodně obětavosti třeba; za zimních dnů a večerů, kdy právě bylo po chvíli, jsouce v papučích a pláštích zakukleni, skřehlými prsty se hrabali v knihách a neustali, až předsevzetí učiněné provedli.²⁾

Mimo češtinu vzdělával se Soukop i ve frančině s výsledkem překvapujícím, tak že plynne z francouzských klasiků překládal a s děkanem Třebíčským Janouškem francouzsky si dopisoval. Píše

¹⁾ Moravských národních pohádek a pověstí, sbírka téhož † kněze Orla, vyšla tiskem a nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze jako svazek čtvrtý, sbírka z okolí Kamenického.

²⁾ Česká knihárna ta, bohoslovci a jinými přispivateli založená a od bohoslovců voleným knihárníkem spravovaná, roku 1844 knihárníku B. M. Kuldovi vzata a do knihárny alumnátské přenesena byla z rozkazu pánů představených, jmenovitě řiditele kanovníka rytíře Zelinky.

sám prof. Bartoš později Soukopovi (8 list. 1875.): »Jak plynne, jak lahodné jsou Vašnostiny překlady francouzské!«

O letech v alumnátě píše Soukop takto: »Není tuto místo šířiti se o cestě růžové, kterou kráčet bylo chovancům kněžským, kteřížto lásku k národu svému jevíli nikoliv hlučnými demonstracemi, alebrž nevinným čítáním nenáviděných knih českých, a pěstováním jazyka, ve kterém se zrodili, a jímžto vzdělávati měli a k Bohu vésti národ svůj slovanský. Vše to považováno za trestuhodné blouznění, přepjatost nebezpečnou. Než jsou to trudné vzpomínky, které raději zastříti dlužno rouškou zapomenutí.« A velmi řízně napsal mi dne 19. dubna 1883. Dr. Xav. Škorpík k slovům těm jako komentář, jak to dříve bývalo: »... co se týče doby, v níž vlastně jsme my nesli břímě dne a horka, mám za to, že vy mladíci ani byste neuvěřili, že, co se s námi dělo, možné bylo.«

III. Soukop knězem; kaplanem v Letovicích a Sloupě. (1849.—1862.)

Léta Páně 1849. byl Soukop Jeho Excellencí nejdůst. panem biskupem Antonínem Arnoštem hr. Schaaffgotschem vysvěcen na kněze; slavné prvotiny slavil 15. srpna t. r. v domě svého duchovního otce, strýce faráře Olešnického Jana Pleskáče. První štace byla Soukopovi vykázána v Letovicích; ustanoven tam druhým kooperátorem. Velmi trpce vzpomíná Soukop, jak Letovští (vinou tehdejšího starosty) ani povoze neposlali (délka cesty 3 hod.), za nějž uctivě žádal.

V Letovicích však Soukop dlouho nepobyl, (jen šest neděl) přesazen byv do poutnického místa Sloupu v prosinci r. 1849., k tehdejšímu administratoru a potomnímu faráři, příznivci svému Aloisu Volfovi. Malebný kraj sloupský vytríbil ducha básnického, — ve Sloupě počal Soukop do opravdy spisovati; spis »Macocho« zřetelně tomu nasvědčuje. Velmi rád vzpomínal Soukop Sloupu, a líto mu bylo, že skáceny byly jeho lípy kterýmsi nástupcem, pod nimiž tak často sedával a básnil. Ukazoval mi ony lípy na obrázku kresbou velmi věrně provedené.

Jako v theologii tak i ve Sloupě studoval Soukop mluvnicki a ze znamenitějších spisů vypisoval krásná rčení a slova mu dosud neznámá, a tak víc a více osvojoval si ryzí, čistou řeč, jaká všudy potom Soukopův sloh vyznačovala. Činil tak Soukop i dále bez ustání; chováni právě starý Soukopův Kalendář »Moravana« z roku 1860., kdež všechny prázdné stránky popsány jsou výbornými frasemi a slovy českými. Všude připsán chybný tvar, v obecné mluvě užívaný. Píše kdesi Soukop: »Snad se mnohý mladší čtenář, který seděl anebo sedí nyní u bohatého stolu škol českých, usměje methodě této, avšak za dob starších nebylo jiné rady, než pracně sbírat zrněčko po zrněčku a šetrně zanášeti na prázdnou sýpku.«

Bylo by také velice zajímavým denník Soukopův již v theologii založený prohlédnouti, snad by mnohá vzácná zpráva odsud mohla býti vylovena. Marně jsem se dosud po »denníku« tom sháněl.

Nemálo posloužilo Soukopovi, že chef jeho, farář Alois Volf, byl stejné s ním povahy; oba zamilovali si ušlechtilou četbu; oba cítili

s tím lidem českým; oba byli srdci plných ideálův, kteráž nepřestala tlouci pro své pobratimstvo a zůstala mu věrna až do posledního zachvění. Založili ve Sloupě spolu »*Jednotu katolickou*,« kdež, jako dosud se děje, lid poučován byl přednáškami, předčítáním dobrých katolických spisů. Jednota Sloupská byla filiálkou »Ústřední jednoty Brněnské,« kterou založil Matěj Procházka, z níž asi sto filiálních jednot vzniklo. Jednoty filiální vysílaly každoročně členy do Brna ku sjezdům všeobecným. První sjezd konali léta Páně 1851. v sále minoritském, při kteréž příležitosti biskup Schaaffgotsche českou řečí přítomné oslovil. Roku 1854. sešlo se 54 jednot filiálních. Beneš Meth. Kulda, tehdejší spiritual opatrovny, sebral a vydal tiskem znamenité řeči na sjezdech r. 1851., 1852., 1853., 1854., pronesené. Podotknouti dlužno, že byl Beneš Method Kulda strůjcem sjezdů jednot katolických; on byl všeho duší.

»Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje,« »Dědictví Malíčských,« »Hlas« — to všechno rozšiřoval Soukop mezi lidem, a podněcoval ve svých kázáních k hojnému účastenství. Jen ve Sloupě bylo prý tehdy přes dvacet odběratelů »Hlasu.«

Již dávno usiloval farář Alois Volf o to, aby písně pohřební v novotě byly složeny, protože staré úplně se nehodily, podobny jsouc jarmarečným výrobkům.

Proto dohodli se spolu Volf a Soukop, že staré písně pohřební odstraní a nové, zdařilejší a důstojnější zavedou. Jaké tehdy ty písně pohřební bývaly, jest známo mnohemu.

Připomínám tuto písní Tom. Fryčajových,³⁾ kteréž na ten čas, kdy Fryčaj žil, dosti cenné byly, jakž jsem vyložil v »Hlasu« v roč. 1886. čís. 17. a 18., obhazuje Fryčajův kancionál. Mimo jiné napsal jsem tehdy: »Jsem také přesvědčen, že na žádného soudného kritika nesedá, dnešní vymožeností kancionál Fryčajův měřiti; na časy, v nichž jakási utuchlost v činnosti literární zavládla, kdy jazyk náš otročen, uničován byl a beztoho vymíral, — na časy ty byl kancionál Fryčajův zdárně proveden, a zůstane povždy jedním z produktů zahajujících pozvolný obrod literatury moderní.«

Měli jsme tedy za časů Soukopova pohřební písně Fryčajovy, kteréž málo byly známy, — a co je pravda, tou měrou nevynikaly, jak toho oživené již písemnictvo české vyžadovalo. Hlavní však příčinou širokého rozvětvení jarmarečních písní pohřebních byla domýšlivost toho kterého kantora, kterýž se domýšlel, jakoby nad jeho duševní plody nebylo.

Tak zpíval kantor jen své nesmyslné písničky, kteréž potom dědičně přecházely na jeho nástupce. Soukop složil tři pohřební písně a zaslal je Sušilovi do Brna k posouzení. Sušil vytkl, co chvály nezasluhovalo, ale Soukopovi srdečně přimlouval, aby pole volené dále vzdělával.⁴⁾ Za každé příležitosti nabádal Sušil Soukopa ku čtení

³⁾ Tomáš Fryčaj narozen v Kelči na Moravě léta Páně 1759. Pokřtěn byl 2. července. Zemřel 28. června 1839. v Obřanech. Psal mnoho, — byl vzorným knězem vlastencem.

⁴⁾ List Sušilův (dosud tuším neznámý) zní takto: »Drahý Příteli! Lépe někdy nežli nikdy; lépe pozdě nežli zhora nic. Pozdě přicházím, pozdě. Ale věru, o prázdninách nebyl jsem doma, a po nich mimo školní práci měl jsem co činiti, an mi tolik trudu zavalovalo připravování národních písní, že jsem se uprázdňiti nemohl na odpovídání Vám. Písně Vámi zaslané hezké jsou a krásné, ba, výborné;

písma svatého, spolehlivého to zdroje správné češtiny, a ustavičně radil k zakoupení Jungmannova slovníku: »Raději o jeden kabát méně, ale Jungmanna musíte si zaopatřiti.« Soukop také uposlechl.

Soukopovy písně pohřební přioděl farář Volf nápěvem, a bylo po starosti.

Sušilovy rady dbal Soukop velmi pilně a básnil jen což — ale častokráte narážel na obtíže, kteréž mu práci velmi znesnadňovaly; poznal, co mu ještě schází, a proto nevěda si rady, naříkal Sušilovi do obtíže ve skládání veršů časoměrných. K nářku tomu odpověděl Sušil listem ze dne 13. října 1861. »Drahý Příteli! Ježto se zdáte pospíchat, také já podobně klusem odpovídám, básně Vašnostiny zpět posílám a některých poznámů si dovoluji. Viděti, že ve verších časoměrných málo jste se cvičil; úsilné píle jako všady tak i tu potřebí. Což činí hudebník, když pro fortepiano se upravuje; ráno vstává a přehrává, odpoledne opět přehrává, večer opět do dlouhé noci přehrává passáže a škály, aniž se mu protivnými stávají! Veršovství a pojmání hudby v nich či vynášení v nich hudby ukryté v jazyku našem bezmála hodno toho jest, abychom se všelijak přičinili dostoupiti toho vrcholu, jenž nám tuto dochoden jest. Vím, že proslulý autor řecký celou noc na opravování tří veršů probděl; ten mně svítil příklad, že jsem na tisíce hexametřů spálil, ne hned s nimi spokojen jsa, a mnohý verš přes dvě hodiny píle stál síly moje. To křadu, proto, abyste nemyslel, že se verše třepou jenom z rukávů, než že tu

jenom dovolte, abych Vám co se veršů týká, něco pověditi směl. V naší řeči vždy dvě slabiky se rýmovati mají, leč když slova jednoslabičná jsou, tu dosti ovšem na rýmu jednoslabičném. Protož sice dobře v písni: »Já jsem život . . . slyšte mne — obživne; ale posledně — nemluvně nedobře jakož ani pobožnou a modlitbou; tu byste musil proměnit, aby dvě syllaby se rýmovaly. Píseň druhá jest překrásná a docela bude v Hlasu uveřejněna; při první písni vadí také nedobrý rým sám a stán. Vel. p. farář mistrovsky první píseň převedl v hudbu; i druhá se církevně nese, a mně se líbí až na to, že si po německu počíná. Hned na příklad začátek jest nedosti sličný, že na slově malých na slabiku ma, přirozeně krátkou, klade delší notu než na slabiku lých, jež přirozeně jest dlouhá. Slovo malých žádá či Písně či básně k zpěvu strojené tak mají co do textu zřízeny býti, aby na dlouhý výzvuk ve zpěvu vždy dlouhá anebo aspoň na krátký prozvuk vždy krátká padala slabika. Toho jsem hleděl docíliti při novém přeložení Te Deum, jež v 1. čísle se nalézá. Prosím, pokuste se ji zpívat podle melodie, jak se obyčejně zpívá, a tuším poznáte, že padá buď dlouhá sylaba, buď přízvuk aspoň na dlouhou notu, anebo, poněvadž toho v naší řeči docíliti nelze pro množství krátkých syllab, aspoň nikde nepadá dlouhá syllaba na krátkou notu. Na příklad musí se v písni Vaší o dětech zpívat *právi* — o místo *praví* o — Prosím veleb. p. Vašeho, aby tomu vyhověl a změnil takt, tak aby na každou slabiku příhodná připadla nota; nejlépe bude, aby všady stejné noty byly, poněvadž jste písně nestrojil tak, aby v každém verši či v každé strofě vždy stejná na jisté místo padala slabika. Vaš. Vel. p. se poroučím, a prosím ho, aby na píseň, která v 2 či 3 t. čísle bude vytištěna: Panno přelíbezná nápěv učinil. Já jsem tu píseň přeložil na žádost p. děk. Tidla, jenž mně i melodii poslal; ale melodie ta jest velmi necírkevní, světská a nedůstojná, jakž Vaš Vp. z listu přiloženého shledá. — Vaše písně budou v Hlasu obě tištěny. — Tolik Vám píšu po dlouhé chvíli, o prominutí snažně žádaje. Vlohy máte překrásné. Vy na básnění, a Vp. na skládání hudby. Prosím, nezanedbávejte toho! Vzdělávejte se, abyste mohli posloužiti Církvi a lidu našemu. Líbám Vás oba a poroučím se do lásky a modlitby Vaší. Váš přítel Fr. Sušil. V Brně dne 9. ledna 1853.«

vytrvalé pilnosti šetřiti přijde, chce-li člověk obstojné verše, před nimiž by vytřelý sluch ucha nezavíral, do světa posýlati. Z ruky pilné naděje kvitne, pravil onen věstec; a vláda, policie a zhora nikdo nám v tom není závadou a překážkou, abychom tu svrchované dokonalosti nehleděli. — Potřeba netoliko pilného cviku, ale i neustálého vzdělávání sebe; potřeba také obraznost novými obrazy, mysl novými myšlenkami obohacovati, aby se věc tatáž neopakovala; a tudý pilně v básněch výtečníkův cizích národů se přebírali. S tím se do lásky a modlitby Vašnostiny poroučím a ostávám Vás líbaje Váš upřímný přítel Ert. Sušil. V Brně, dne 13. Okt. 1861.

Poznáváme z toho, že Soukop veškeru důvěru skládal v Sušila, že přicházel k němu jako k otci; vidíme to u všech téměř žáků Sušilových; — Dr. Bílý rovněž celou duší Sušilovi oddán byl. Jeví se nám tu ona nezištná, v pravdě velikánská duše Sušilova, kteráž každého k sympatiím naklonila, byť ne slovem sladkým, ale za to upřímným, prýstícím z toho zlatého srdce, kteréž bilo církvi a vlasti a oběma patřilo celé. Dnes obdivujeme se tomu velikánu Sušilovi a s radostí zaznamenáváme, vítáme sebe menší úryvek ze života jeho, jakž onehdy se stalo v »Našem Domově«, kdež k životopisu Sušilovu Monsign. Vykydal některá zajímavá data podává. Takových noticek mělo by se dbáti u nás více, neboť doplňují a jasněji utvářejí životopis toho kterého výtečníka.

Přihodilo se kdysi, že Soukop příliš zarmoucen byv jakýmsi nevděkem, (byť Soukop duše andělská a velice citlivá) utíkal se v tísní své k otci svému Sušilovi. Tenkrát udělil Sušil Soukopovi tuto velemoudrou radu: »Nikdy a od nikoho na světě díky neočekávejte, jinak budete nešťastným. Přijde-li uznání, dobře; nepřijde-li, také dobře; protože jste ho neočekával. Vědomí vykonané povinnosti jest odměnou nejšladší a nejjistější na světě.«

První spis Soukopův samostatně vydaný byla: »Kytečka ze Sloupu« (ve 1200 exemplářích r. 1853.) ku stoleté památce vystavení tamního chrámu Páně sepsaná. Ve spisku tom vypsán původ chrámu Sloupského; k popisu jeho přidány pobožnosti, jakéž na poutnickém tom místě byly vykonávány. Druhé vydání spisku následovalo již roku 1854. (ve 3000 výtiscích.) Všechno bylo brzy rozprodáno.

Tenkrát již (roku 1854.) vystoupil Soukop veřejně jako řečník při III. sjezdu katolické jednoty v Brně; řeč jeho tak působila, že veškerí znamenitější vlastenci naň byli upozorněni. Tehdy přibrali Soukopa do výboru »Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje«⁵), a tak přátelství se Sušilem, Kuldou, Drem Bílým, Šmídkem, Mat. Procházkou, Wurmlem, Obdržálkem a j. bylo utuženo. O B. M. Kuldovi vyznává Soukop písemně toto: »Témuž nezapomenutelnému příteli svému nad jiné zavázán jsem mnohými díky za laskavá pokynutí a

⁵ »Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje« založeno roku 1850. na podnět Dra. Jana Ev. Bílého, (viz život Dra. Bílého ve »Vlasti« roč. IV.) Od r. 1852. po rok 1886. vydalo »Dědictví Cyr. Meth.« 223.500 výtisků kalendáře »Moravana«, a jiných poučných knih přes půl milionu a ještě 50.450 exemplářů spisů náboženských a zábavných.

rady, jimiž mi ukazoval cestu, ano i přátelskou ruku mi vezdy nabízel, kdykoliv mi nezkušenému potřebí bylo.«

Do Brna častěji scházivali se naši literáti k důležitým poradám, ať bylo co bylo. Velmi pohostinným byl literátům našim hr. Sylva-Tarouca, v jehož příbytcích z počátku schůze se konaly; později dělo se tak u Sušila v klášteře minoritském. Připomenouti dlužno, že schůzí těch pilným navštěvovatelem byl tehdejší opat Rajhradský Kalivoda (nar. v Brně 26. prosince 1815., † 6. dubna 1883. v Rajhradě), jemuž Soukop složil pohrobní báseň. V Brně dlel tehdy jakožto duchovní správce v ochranovně pro zanedbanou mládež B. M. Kulda, jednatel výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. S Kuldou spřátelil se Soukop velmi důvěrně, a přátelství to zachováno bylo až za hrob. Kulda nabádal Soukopa k činnosti literární, a možno tvrditi, že měl Soukop nejvíce děkovati Kuldovi za dobré pokyny, jak sobě počínati, aby zdárnou a plodnou činností se mohl vykázati. Práce své zasílal Soukop do Kuldova kalendáře »Moravana« veršem i prosou; báseň »Macocha« v Moravanu otisknutá známa jest každému, v sešitě vydána byla sama o sobě »Macocha« roku 1859. ve 400 exemplářích. Do »Moravana« napsal Soukop mimo jiné: obšírnější články »Osudy řemeslníka« (r. 1860.), »Dobrovolník« (r. 1863.)

Jak znám a uznáván byl Soukop již ve Sloupě, vysvětluje nám následující událost. Roku 1854. 1. června měl býti císař pán se svou vznešenou chotí v Brně uvítán, k čemuž i ze strany české přípravy se konaly. Jednota katolická zamýšlela vznešené hosti podáním stkvostného veršového alba uctíti a přivítati. Jakmile zvěst ta Brnem se rozešla, ihned zosnoval Kulda plán a již zaslal Soukopovi depeši, aby bez meškání napsal verše pro album, ale aby věc již zítra (v neděli) v Brně byla. Jak asi vyzvání takové Soukopa překvapilo, lze snadno uhodnouti, uvážíme-li, že právě vstupoval do zpovědnice, ježto hrozný nával poutnictva čekal na sv. zpověď, když mu překvapující novina byla dodána. O 10. hodině večerní opustil Soukop zpovědnici a rychle se dal do práce. Do 12. hodiny měl tři znělky hotovy, časně z rána poslal zvláštního posla do Blanska na poštu, tak že verše v čas byly dodány. Dne 30. května odepsal Soukopovi Kulda: »Za báseň děkuji vroucně, překvapil a potěšil jste mne velice; již jest vytištěna.«

Z vyzvání Kuldova poznáváme, jak obratný a rozhodný byl Kulda zařizovatel roztodivných podniků národních. Sám Soukop vyznává, že »co do velitelství v kruhu spisovatelském bývalý jednatel ústřední katolické jednoty Brněnské Sušila i předčil.«

Roku 1858. napsal Soukop tři znělky do »Kaiser alba,« jehož čistý výtěžek věnován byl na stavbu Votivního chrámu Páně ve Vídni.

Roku 1859. vydal Soukop několik básní, »Kapla sv. Jakoba u Ivančic« nadepsaných, k oslavě kaple Svatojakobské, kterou z prachu vynesl kněz Tomáš Procházka. Při svěcení kaple té (čehož se Procházka nedočkal) kázal pod širým nebem Dr. Bílý, mši sv. sloužil Sušil za přísluhy četných vlastenců duchovních.⁶⁾ Básně Soukopovy vyšly

⁶⁾ O slavnosti té píše Soukop: »Byltě to opravdu velkolepý tábor na hoře sv. Jakoba, tábor Cyrillomethodějský... Nové hory hemžily se tisíci nadšeného lidu, který s přítomným kněžstvem tvořil takofka jedinou rodinu, společným srdcí tlakem sdruženou. Za dnů našich, jak známo, staly se národní

nákladem Kuldovým, čistý výnos obětován byl na zakoupení křížové cesty na horu sv. Jakoba. Sám Dr. Bílý vyznává, že na svazeček básní těch mnohou slzu z oka vyronil.

Téhož roku podali Brněnští kněží vlastenci Sušilovi za »Sbírku mor. národních písní« Soukopovu »Kytku za věnec,« z čehož se Sušil velmi zaradoval a Soukopovi upřímně vyznal: »To je první honorář, který jsem za své spisy kdy dostal.«

IV. Soukop farářem v Lipovci (1862—1865.)

Zatím byl Soukop roku 1862. od knížete Hugona Salma praesentován za faráře v Lipovci listem psaným dne 27. června; investován byl 1. července t. r. a 8. července přistěhoval se do nového působiště. Za churavého děkana Jedovnického installoval Soukopa jeho bývalý farář Sloupský, Alois Volf, ve středu dne 30. července.

Loučení Soukopovo se Sloupskými bylo veledojemné; podobalo se veliké pouti; s pláčem a nářkem vyprovázeli Soukopa rovněž pláčícího. Odjížděl za faráře do Lipovce, kdež mu mnohá nepříjemnost byla nalíčena. Lid Lipovecký, jinak dobrý, sváděn byl některými odrodilci, kteříž Soukopovi přezdívali »novinářů a písničkářů.« Čím více Soukop pracoval, tím více podezříváno jeho konání.

Zatím blížil se už rok 1863., rok Cyrillo-methodějský. Jak chvil se srdce v nádrhu při vzpomnění roku toho! Na památku obsadil Soukop r. 1863. kostel Lipovecký krásnými lipkami, a téhož roku opatřil pro kostel obraz sv. Cyrilla a Methoděje z dílny známého malíře moravského Václava Zeleného. Svěcení obrazu bylo slavné; pozváni z Brna i okolí vynikající mužové, kteří se skutečně k slavnosti dostavili. Byli to: pp. archivář Brandl, Zelený, a j., z Blanska ředitel Vondráček. Obraz byl zatím před kostelem nadšeným lidem obstupován. A v té slavné náladě, aby znepríjemnili odštěpenci radost jeho, poslali k Soukopovi jakéhosi človíčka s tímto vzkazáním:

Velebný Pane! Lidé na to broukají, že prý sv. Cyrilla a Methoděje oslavujete více než Pána Boha, a proto prý nás Pán Bůh tresce, že už tak dlouho neprší.» Soukop byl z takové zprávy velice zarmoucen, ale v příštím kázání ocenil patřičně bídné snahy nepřátel a ukázal, proč katolíci Slované ctí své apoštoly. — Krom toho založil Soukop v Lipovci knihovnu a knihy sám v neděli po sv. požehnání rozdával. Když jedenkrát z kazatelny dorostlejší chasu napomenul, aby místo toulek si přicházela do fary pro knihy, tu počala chasa tak nápadně kašlati a cupati, že se Soukop jen stěží udržel, aby nevoli svou rázným slovem neukázal. Učinil tak teprve v kázání následujícím. Pro vyspělejší zavedl Soukop čtenárnu (ovšem bez stanov), kdež každý dle libosti čtením časopisů se mohl vzdělávati.

Před rokem 1863. vybízeli Soukopa přátelé, aby básně své pozruzeny vydané na oslavu tisíciletého jubilea vydal ve svazku sebrané. Sám Soukop píše: »Blížil se rok veliký Cyrillo-Methodějský 1863., a přátelé moji literární naléhali na mne vždy důrazněji, abych za pří-

slavnosti bezmála každodenní, všecobecnou modou, avšak nedostává se jim namnoze pravého jádra vznešených idealů, a proto nedivno, že při všem lomozu a hluku sevšedněly.« Črty v Obzoru r. XII.

činou převzácné té slavnosti vydal úplnou sbírku svých básní roztroušených.« A stalo se jim po vůli. Básně »Velehradky« pojmenované vydal Soukop u Stýbla v Praze roku 1862.; byl to první spis nákladem Stýblovým vydáný. Básně ty působily téměř zázračně; všady jásot, všady radost, — jen v táboře proticírkevním povstalo veliké rozrušení, o čemž Soukop v listě jednom vykládá. I v pozdějších letech mladá krev schladila si záhu na verších Soukopových. Píseň v té příčině Matěj Procházka takto: »... jestliže nešetná a nespravedlivá kritika některé básně Vašnostiny snižováním ceny jejich Vašnosti nemile se dotkla, upozorňuji, že Vašnostiny zásluhy spravedlivě a velmi pochvalně oceněny jsou v polském »Literáckém listě«, kde též o výtečných překladech Vašnostiných z polštiny mluveno. Jméno Vašnostino tedy i v Polště jasným stříbrozvukem mile zaznívá.« (13. května 1877.)

»Velehradky« roztrídil Soukop na posvátné a rozličné. Verše Soukopovy jsou vzorné a bezvadné; ony zahýbaly celým národem — ony zapálily svaté nadšení k našemu Velehradu!

Roku 1863. složil Soukop »Píseň u příchodu poutníků na Velehrad« a »Píseň na rozloučenou s Velehradem«. Jak se mnou nebožtík sdělil, bylo prvním nákladem natisknuto (obou těchto písní) 50.000 výtisků; od té doby natisknuto jich statisíce, protože poutníci od roku 1863. jinou píseň Velehradu nepozdravují a jinou s Velehradem se neloučí. Veleznámé jsou dále písně Soukopovy: »Píseň o slavnosti tisícileté: »Přesvatý rok již se s nebe snížil«; »píseň na památku tisíciletého úmrtí sv. Cyrilla«; Svatováclavská: »kdo tě s utěšenou tváří«; »Ejhle, oltář Hospodinův září« (o mši sv.); svatojanská: »Probudily se již zpěvné háje«; ... k těmto písním napsal mi Soukop zajímavou poznámku: »Všechny tyto písně t. j. právo na vydávání jich věnoval jsem Velehradu, avšak Matice Velehradská opomenula výsadu tuto na písních vytisknouti, a tak se stalo, že kdokoliv — kterýkoliv kramář písně ty tiskne (bolužel až hanba nesprávně) a těží z nich, kdežto Velehrad výhradně stálý pramen příjmů na zvelebení své míti mohl.« A dále: »... Písním těmto, drahý příteli, a některým jiným, přikládám ze všech svých prací — smím-li tak říci — největší cenu, poněvadž jimi idea Cyrillo-methodějská: »Církev a Vlast« do nejširších vrstev národu vnikla, a písně ty samy vůbec *znárodněly*.«

Téhož roku vyšlo z péra Soukopova dále: »Sbor k tisíciletému jubileu Cyrillo-Methodějskému« (u Rohrera v Brně), hudbu přidal Dr. Josef Chmelíček, t. č. zámecký kaplan v Pegavě ve Štýrsku. Výtěžek věnoval Soukop basilice Velehradské; téhož roku vydal Soukop tamtéž: »Kytici Velehradskou« (s dvěma obrázky), kdež vyličená důležitost starého i nového Velehradu, popsán velechrám, Buchlov a jiné.

Ó, bylo to tenkrát nadšení v tom roce 1863! Kde kdo závodil, aby svou věrnost Církvi osvědčil; všechno sjednotiti chtělo síly své ku prospěchu Církve i vlasti na posvátném Velehradě. Jaké to bylo nadšení v poutnicích, když je biskup Jirsík pozdravoval slovy: »Požehnej Vás Bůh«! Tu, jak dočetl jsem ze současných pramenů, lid na kolena padal a dotýkal se jeho šatů. Farář Jiří Slota úchvatnou řečí okouznil posluchačstvo dne 9. července před velkou mší svatou. Pravit: »Pokud národ slovanský přidrží se víry křesťanské, nezahyne, — jakmile by však zabloudil do atheistických filosofemů německých,

zahynula by jeho národnost.« A když skončil prosbu k sv. Cyrillu a Methoději, aby vždy při slovanském národě stáli; když vyzýval lid, aby se neodcizoval víře křesťanské a národnosti své, tu rozplakalo se všechno posluchačstvo, a štkání vlnilo se velechrámem. — V Brně konána slavnost Cyrillo-Methodějská 25. srpna t. r. Z Prahy přijeli: Palacký a Rieger. Slavnost zahájena mší svatou. Potom šli ke hrobu Dobrovského, tam promluvil Dr. Rieger, a dámy Peškovy položily na hrob věnce. V Lužánkách zřízen koncert; přítomni byli: Palacký, Rieger, Purkyně, Šembera, Zeithammer, Mathon, Macháček, Dr. Lachnit, Bílka, Šrom Ign. a Jos. Wurm, Weber, Skopalík, Pauliny Toth, Jablonský, Sabina, Fingerhut, Procházka, prof. Popov z Moskvy, Sušil, Klácel, Škorpík atd. Sbory řídili: Křížkovský, Heller a Förchgott. — Dívky a paní vynesly vyhlášení na oslavení spustlého Velehradu; téhož smyslu vyšlo provolání od hr. Belcrediové, Nosticové, Kaunic-Thunové, Ant. Pražákové, Boženy Helceletové.⁷⁾ Tak a podobně dalo se v roku 1863! To bylo srdečné a všeobecné radování a nadšení! Zdaž možno oslavení roku 1885. přirovnati k roku 1863? Kolik pak z té intelligence naší, najmě mladočeské, účastnilo se roku 1885. slavností Velehradských?! Kam to spějeme? — Jen do zhoubného indiferentismu jak náboženského, tak vlasteneckého!

A to nadšení roku 1863. rozplamenil po výtce Soukop; vše možné podnikal na oslavu svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje. On zavedl i sám své farníky na Velehrad i na posvátný Hostýn.

Není divu, že, farníci Lipovečtí vidouce toto všechno a seznavše zlaté srdce Soukopovo i horlení pro církev a Vlast, k němu přilnuli za tři léta láskou tak mocnou, že loučili se s ním velmi těžce a bolestně, když na Doubravickou faru odjížděl. (Pokračování.)

⁷⁾ K oslavě roku 1863. vydáno tiskem na Moravě: »Poloha starého Velehradu« od Brandla, v Brně 1862.; Dr. Jan Bílý: »Dějiny apoštolů slov. Cyrilla a Methoděje« k tisícileté slavnosti pokřtění Moravy a Čech. V Brně 1862.; »Píseň k sv. Cyrillu a Meth.« v Olomúci u Ant. Halouzky 1863.; »Slavnostní album Cyrill a Methoděj«. (Redaktoři Frant. Jos. Kubiček, M. Kříž.) V Brně u Rohrera 1863.; Jan Soukop: »Kytice Velehradská« s 2. obr. u Rohrera v Brně 1863.; »Velehradka, stručný nástin života sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje«, upomínka na slavnost Velehradskou, v Olomúci u Frant. Slavíka 1863.; Vodička František: Tisíciletá památka sv. apošt. Cyrilla a Methoděje, v Olomúci nákl. Ed. Hölzla 1863.; Hájek Tomáš: Stručný náskres života sv. apošt. Cyrilla a Methoděje, tisk a náklad Ant. Halouzky v Olomúci 1863.; Chmelíček B.: Domácí pobožnost Cyrillo-Methodějská. V Olomúci u Antonína Halouzky 1863.; Sbor k tisíciletému jubileu Cyrillo-Methodějskému, slova od Soukopa. V Brně u Rohrera; K. Šmídek: kniha poutní Velehradská. V Brně 1863.; Pluskal Frant.: Obšírný popis sv. Velehradu, u Ant. Halouzky v Olomúci 1863.; Pluskal Frant.: Pobožnost k sv. Cyrillu a Methoději, v Olomúci u Ant. Halouzky 1863.; Obrazů desatero ze života sv. Cyrilla a Methoděje; Modlitby odpustkové o tisícileté slavnosti příchodu sv. Cyrilla a Methoděje na Moravu, vydáno Přerovským děkanstvím v Olomúci u Ant. Halouzky 1863.; Ant. K. Viták uspořádal slavnostní almanah učitelský. V předmluvě praví redaktor, že vydáním almanahu se dosvědčí: 1. že posud pěstováno písemnictví, kteréž sv. Cyrill v žírnou půdu milé Moravěnky vsel. 2. že učitelstvo ukáže, že ne nepatrného stupně vzdělání dospělo, 3. že čistý výnos k podpoře vdov a sirotek učitelských určen, pomník lásky křesťanské učitelstvu postaví.

Pelikán.

ěž, mé dítě, běž do chrámu — dnes je velký pátek!
dnes i ti, co málo věří, světí Boží svátek.

Stoupni si tam uplakané nedaleko dveří,
dnes tam budou lidé chodit, až se večer zšeří.

Ukazuj tam mimojdoucím svoje chudé ruce,
dnes se každý uslituje — Pán Bůh umřel v muce.

Žebračka tak mladá praví, sedíc na kameni,
její dítě do kostela běží bez prodlení.

Stouplo si tam, ručky seplo vedle kropenice,
než, v tom šeru nezahlédl nikdo bledé líce.

A ti lidé hrnuli se všichni ku oltáři,
z něhož dítě vidělo jen světel jasnou záři.

Proč ty ženy, myslilo si, vracejí se v pláči? . . .
a už samo nedočkavě mezi lid se tlačí.

Červené a modré lampy hořely tu dobu
tichým světlem mlčelivým u Božího hrobu.

Svatostánek zastírala rouška atlasová,
Pelikán byl na ní vyší, jak si prsa klová.

Z jeho prsou nad sních bílých teplá krev se lila,
a tři mláďata ji v hnízdě s velkou žízní pila.

Byl to obraz Krista Pána — lásky obětovné,
který za nás krev svou prolil v muce nevyslovné.

Ach, ty dobrý, tichý ptáku, tebe je mně líto,
že to peří bělunečké krví máš polito.

A ta rána velmi bolí — vždyť ty umřeš od ní! —
jen co srdččko máš v boku — to si neprobodni!

A vy, nenasytní ptáci, ustaňte už píti,
snad ta rána přehluboká dá se zahojiti.

Takto dítě šepotalo tichounce a sladce,
pak se domů rozběhnulo, že to poví matce.

»Matičko má, pospěšte si rychle do kostela,
pojdte se mnou, uvidíte, co jste nevěděla.«

Žebračka se pozvednula — s dítětem už běží,
a to malým, drobným krokem stačilo jí stěží.

Když šly kolem zpovědnice, zbledla žena všecka ---
v duši trpce mrzelo ji, že poslechla děcka.

A už došly ku oltáři, mlčky poklekají,
a ti něžní rtové zase takto šepotají:

Proč, vy malí, hladní ptáci, pijete krev mámy?
proč si chleba nevyptáte, jako já, už samy?

Od rána až do večera chodím na ulici,
na oběd mně lidé dají polívečky lžici.

Někdy klečím na mostě tam u té modré vody,
peníze dám máti vždycky večer u hospody.

Žebračka ta slova slyší, vidí pelikána —
vidí jeho bílá řadra krví postříkaná.

A ty modré, rudé lampy tiše, klidně hoří —
srdce matky poraněné málem puká v hoři.

Ustaň, dítě, pro Boha už, ustaň ve svém pláči! —
to mé srdce nemateřské těžký kámen tlačí.

Ustaň na mne, dítě drahé, hříchy žalovati! —
tisíckrát ti tvoje máti všecko zase splatí!

Ach, já dám ti, drahoušku můj, i krev svého těla —
vždyť ty nevíš, že tě Pán Bůh užil za anděla.

Počkej, tamhle zpovídají kající kněží,
počkej, až mi kámen svalí, jenž na srdci leží.

Žena pláče v zpovědnici, večer už se šerí . . .
almužny dnes nedoneslo dítě na večeři.

Ale za to s *pravou* matkou domů se dnes vrací,
na myslí mu jenom tanou zkrvavení ptáci . . .

Sigismund baron Uttenrodt.

Z básní P. Jos. Bergmanna O. Cr.

Překládá

P. JAN DVOŘÁK O. Cr.

—•—

I.

Fijalky.

Kdys v lese fijalky svou vůní,
 bych utrhl je, mne poprosily:
 »Prý tam, kde Matka Boží trůní,
 by rády k Její zdobě byly.«

Jich vyhověl jsem prosbě tklivé
 a fijalky nes' v okamžení,
 kde v tišině se pohnutlivé
 kaplička lesní skryla v snění.

Tam v kytku spjaty pod obrazem
 své chvály strou před Boží Matkou,
 až uschlé, mrtvy, padnou na zem.
 Jak smrt vám, kvítky, byla sladkou!

II.

Konvalinky.

Hle, na kraji se lesa stulil
 roj konvalinek v zeleni,
 jim něžné zvonky Bůh sám ulil,
 a vyvěsil hned k zvonění.

Tam větru van je rozhoupává,
 by zněly v lesa zátiší;
 než, slabě zvoní kvítka smavá,
 že nikdo zvuk jich neslyší.

Však ze svých zvonků vůni líjí
 tak milou kvítky nevinné,
 že ztlumenou jich melodiji
 jim každý z duše promine!

III.

Jeneralissimus.

Hle, otče, zda mi můžeš říci,
 kdo as ten pán, ten vojín jest.
 má límec krásný, zlatem stkvící,
 a na něm plno zlatých hvězd!

»Ten tam,« dí hochu otec v chvatu,
 »ten pán tam, toť sám jenerál,
 jej poznám podle hvězd a šatu,
 jenž na slunci mu stkvěle zplál.«

Tu hošík otce ptá se dětsky:
 »Jest Pán Bůh jenerálem též?«
 »Ba, dítě, jest, *a nade všechny,*
 máť hvězdiček, je nesečteš!«

IV.

V dnech prosebných.

Jdou s korouhvemi, zvony znějí,
 kněz před lidmi jde z kostela;
 již píseň zbožná zazněla,
 ven do přírody všichni spějí.

Jde rosou množství bohabojné,
 jde s modlitbami do polí;
 tam písní k Tvůrci hlaholí,
 by úrodu dal a žně hojné.

Jen ti, jenž často prohlásili,
 že *příroda jich chrámem jest,*
 se zbožných neúčastní cest,
 by výrok svůj tím dotvrdili.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(I' pokračování.)

ilý příteli,« odpovídal jiný hlas, »je mi to skoro bolestné
 o tom mluvit. Toť víte, mladí lidé nejsou jako my
 staří. Řekněte mi upřímně: Kristinka na Karla také
 čekala?«

»Nu, povídám, čekali jsme všichni, ona tedy přece
 také.«

»Inu, skoro bych pochyboval.«

»Že byste pochyboval? I u čerta, co tohle znamená?« zlobil se
 Douba. »Mluvte přece zřetelněji.«

»To znamená, že vaše dcera pro mého syna nevyrostla, milý příteli, ač jsme tak snad oba mysleli.«

»Jak že? Co povídáte? Co chcete vlastně říci?« naléhal Douba.

»Už nic, příteli. Co jsem řekl, jest pravda, ale můj syn vinen není. Ostatní jest věc vaše, a do té se vkládati nebudu, to už mne znáte. Proto však naše přátelství utrpěti nemusí. Vždycky jsem si vás vážil a budu si vás vážit i dále, zvláště když nevíte —«

»Co nevím?«

»Ale nic, příteli, to je vaše věc. Mějte se dobře; s Pánem Bohem. Ale povídám: budme spolu dobří jako dosud.«

Hrabě Adolf nahlédl dolů k lomům a viděl, jak starý muž s hlavou šedivou odchází od Douby. Pomyslel si, že to jest vesnický učitel.

»Tohle ještě scházelo!« pravil sám k sobě, odcházej, aby se nesetkal s Doubou. »Již tedy i lidé o tom vědí. Není pochybnosti, že si učitelův syn na Kristinku myslel — a ona mohla býti s ním šťastna. Já jsem to zmařil — a co máme nyní z toho oba?«

Až do šera chodil po lese, nespál téměř celou noc, ale neustanovil se na ničem. Toho jedině byl si vědom, že by pro Kristinku musil přinést velkou oběť, která se mu zdála býti — přílišnou.

Nyní byl málo své sestře vděčným, že ho s Kristinkou smířila. Kdyby to byl jen dříve tušil, co mu otec tajil, nebyl by po smíru s ní toužil, mohl ji opustiti a nemusil by si ničeho vyčítati. Vždyť ona si toho přála.

Čím déle o té věci přemýšlel, tím více dospíval k přesvědčení, že jinak jednati nemůže, než dle vůle otcovy. Avšak spatřil-li Kristinku, pohlédl-li do jejích milých očí, pociťoval ošklivost sám k sobě a hanbil se za své jednání. V takových chvílích si umiňoval, že od ní neupustí, děj se, co děj.

»Kdybych ji nějaký čas neviděl, snad bych jí odvykl,« myslil si. »Ale což já: odvyknouti musí ona — nemohu zrušiti daného slova, nemohu ji učiniti nešťastnou.«

Umínil si, že bude zřídka docházeti k sestře, když u ní bude Kristinka. Byl nyní povděčen své opatrnosti, která ho zdržovala, aby se s Kristinkou často nescházel. Nyní chtěl býti ještě zdržlivějším; jen tak mohl býti jejich poměr znenáhla zrušen.

Nevěděl však mladý hrabě, že jeho sestra lásku Kristinčinu k němu rozněcuje. Mluvívala s ní nejvíce o něm, dodávala jí dobré myslí a slibovala šťastnou budoucnost. Kristinka pak žila ve sladkém klamu.

A podobně hovořovala Otilie s bratrem. Líčovala mu její dobrotu a ušlechtilost, tak že mohl poznati z každého slova, jak si ji zamilovala. »Nesmíš jí nikdy zarmoutiti,« říkávala mu; »hřešil bys velice.«

»Tot' víš, že nezarmoutím, Otilko,« odpovídal mladý hrabě, ale srdce se v něm chvělo při těch slovech.

Opravdu se obával více sestry nežli Kristinky. Vždyť ji sám žádal, aby ji k sobě připoutala, aby byla prostřednicí mezi ní a jím. Ona mu byla ráda po vůli, ujistila ji jeho věrností — a nyní měla zvěděti, že klamal Kristinku i ji! Bylo mu až úzko, když pomyslel na příští dobu.

Zatím otec nedočkavě se tázal po jeho rozhodnutí. Adolf nemohl déle odkládati. Nevyslovil se určitě, ale řekl, že musí dříve Lucii poznati. A tak došlo v prvních jarních dnech k návštěvě u bohatého továrníka. Z Osečina byla tam jen hodina cesty.

Hrabě Adolf shledal Lucii roztomilou. Hned ji v duchu přirovnával ku Kristince, a přirovnání to bylo pro Kristinku málo příznivé. Zdála se mu sice býti Kristinka krásnější, ale Lucie okouzlovala přímo svou hovorností a živou povahou. Kristinka byla obyčejně tichá, někdy až zádumčivá.

»Nuže, co říkáš?« otázal se hrabě Osvald syna, když odjížděli z továrny.

»Je to dívka duchaplná,« odpověděl Adolf krátce.

»Není po otci,« usmál se starý hrabě. »Ten má smysl pouze pro své továrny, pro jiného ne. Nu, kdo jeho dceru dostane, nemusí mu proto zazlívati.«

Za hovoru nepovšimli si ani pocestného člověka, který přicházel proti nim. Když se s ním setkali, pozdravil ledabyle a díval se za kočárem.

»Toť bezpochyby on,« promluvil sám k sobě, zatínaje pěsti. »Ó, kdybych se ti mohl pomstíti, bídáku!«

Stál tak ještě chvíli, pohlížeje za kočárem, když se k němu přiblížil muž, který potkav kočár, s hlubokou úklonou pozdravil. Byl to zahradník Kvítek.

Pocestný, v němž poznáváme Brůžka, zastavil ho a řekl: »Prosím vás, pane, kdo pak to jede v tom kočáře?«

»Páni hrabata Vrátenští,« odpověděl Kvítek, dívaje se pátravě na cizince.

»Ten starší je hrabě Osvald, ne?« tázal se dále Brůžek.

»Ano, a ten mladší jeho syn Adolf.«

»Děkuji vám, pane,« řekl Brůžek a šel dále.

»Ať jsem čertův,« mluvil Kvítek sám k sobě, »když to není ten chlapík, jemuž dala slečna Matylda na podzim tu stovku. Viděl jsem ho tenkrát ve tmě, ale poznávám jeho postavu. A co tu chce, karafiáty? Snad si nejde zase pro stovku k Matyldě? Frantíku, dnes si dáš pozor.«

Brůžek zatím zašel do lesa, kde usedl na veliký kámen, aby si oddechl po dlouhé cestě. Chodil bez cíle, nevěda ani kam, až tu spatřil známou již vesnici se zámkem. Dnes uviděl zde poprvé v životě člověka, jemuž byl nescíslněkrátě klnul. Myšlénka na pomstu jej úplně ovládala.

»Kdyby tebe nebylo, bídíku,« mluvil sám k sobě, »neplahočil bych se nyní světem a byl bych pořádným člověkem. Tobě je snad blaze, a o mé bídě ani nevíš. Oh, jak rád bych se ti pomstil!«

V tom jej vyrušily lidské hlasy, na blízku se ozývající. Cestou k myslivně přicházely tři osoby. V jedné z nich poznal Brůžek mladého hraběte, ve druhé myslivcovu dceru. Třetí byla Otilie. Byl krásný den, a proto vyšla zase poprvé po dlouhé době z pokoje.

Ani u Hornů netušili, jaký účel měla vlastně návštěva hraběte Osvalda a jeho syna; tím méně tušil to někdo v zámku. Otilie s Kristinkou byly právě před zámkem, když kočár přijel.

»Doprovod nás, Adolfe,« řekla komtesa; »Kristinka již odchází domů.«

Starý hrabě utkvěl svými zraky na sličné myslivcově dceři. Adolf, který, vida Kristinku, na Lucii okamžitě zapomněl, přidružil se ochotně k dívkám. Všichni vyšli volným krokem z parku.

»Ty nás nyní zase zanedbáváš, Adolfe,« pravila komtesa. »Měl bys Kristinku odprostiti. Nyní, když nastává jaro, budeš zase stále choditi po lesích, viděš?«

»Tot' víš, Otilko, že dlouho na jednom místě nevydržím. Vždyť i si mi také často řekla, že vás jenom zlobím.«

»Ale to bylo jenom žertem.«

»Ty však nemáš ve zvyku žertovati; dosáhnu tedy odpuštění?«

»Musíš si je vyprostiti od Kristinky.«

»Teď ještě ne, až se budeme loučiti; zatím si připravím řeč.«

Však již nebyli daleko od myslivny. Jakkoli Otilie Kristinku stále těšila, by se ničeho neobávala, přece bylo této vždy úzko, když pomyslela, že by se mohli její rodiče o něčem dověděti. Ani hraběti nebylo na blízku myslivny volno.

»My se již vrátíme, Otilko,« pravil, »ale dříve poprosím Kristinku, za odpuštění.« Pojal Kristinku za ruku a vtiskl na ni polibek.

»S Bohem, Kristinko,« řekla Otilie, líbajíc na rozloučenou svou družku. Kristinka odkvapila.

»Poslyš, Adolfe,« pravila komtesa, »Kristinka je stále úzkostliva, obává se rodičů. Taková nejistota by měla vzíti už jednou konec.«

»Konec, ovšem — ale jak?« namítal hrabě nesměle.

»Nu přece to nebude stále takto trvati. Kdož pak ti brání, abys nepojal Kristinku za choť? Či myslíš, že by snad otec byl proti tomu?«

»Nemyslím, ale vím to jistě,« řekl hrabě a vzdychl.

»Cože pravíš?« žasla Otilie.

Více Brůžek neslyšel.

»Podívejme se, synáček, jak se zdá, následuje šlépějí otcových,« pravil sám k sobě. »Lehkověrné děvče! Rodiče její tedy ničeho nevědí! Kdo by jim to pověděl, snad by jí prokázal dobrou službu. Bylo by škoda toho dítěte, kdyby to mělo přivésti tak daleko jako kdysi Matylda.«

Zatím co Brůžek takto k sobě hovořil, hrabě Adolf svěřoval sestře své starosti. Nepověděl jí, co byl slyšel od otce, aby jí příliš neznepokojil, ale tím se netajil, k jakému sňatku jej otec míní přiměti.

»Věř mi, Otilko, já nemám dosti síly, abych otcí odporoval,« přiznával se Adolf, který byl opět úplně zaujat Kristinkou. »Vezmeš-li si to na starost, budu ti velice povděčen. Snad bys mohla nejprve promluvit s matinkou; potom by si dal snad i otec říci.«

Komtesa byla slovy bratrovými bolestně dojata. »Nenadála jsem se toho,« pravila, »ale nesmíme se ukvapiti. Přemýšlejme, milý Adolfe; jenom ty zůstaň pevným; Kristinka nesmí býti zklamána.«

»Máš pravdu, nesmí,« přisvědčil hrabě; v té chvíli zdály se mu býti zase všechny překážky malichernými. —

Brůžek zatím pospíchal do blízkého městečka, kde hodlal přenocovati. Cestou se vyptal, jak se jmenuje myslivec. Když přišel do města, napsal Doubovi změněnou rukou krátký dopis.

Potom dlouho seděl a přemýšlel. Protivil se mu dosavadní potulný život, rád by se byl někde usadil, ale čeho se měl chopiti?

V tyto starosti, jež ho stále zaměstnávaly, mísila se nyní myšlénka na pomstu.

Matyldě dovedl odpustiti, ale hraběti ne.

Z peněz, jež mu Matylda před půl rokem dala, měl ještě polovici. Žil velice skrovně, aby se jí nemusil již o nic doprošovati. Avšak nyní nebylo pomoci; v jeho hlavě uzrával plán, k jehož provedení potřeboval peněz.

»Ano, toho se uchopím,« řekl posléze sám k sobě. »Ona mi musí pomoci — a pak bude míti ode mne navždy pokoj.«

XI.

Douba zůstal po rozmluvě s učitelem jako zkamenělý. Byli ode dávna přátely, a nyní taková změna! Učitelův syn o Vánocích ani k nim nepřišel, čemuž se všichni podivili. Jenom Kristinka dobře tušila příčinu toho, ale nemohla se prozraditi.

»Což pak jsem slepý?« pravil Douba sám k sobě. »Toť by v tom byli všichni černí, abych na holce ničeho nepozoroval, kdyby bylo pravda, co ten člověk myslí. A matka teprve — ta uhodne všecko! Ne, to nemůže býti! Pan učitel je sice moudrý člověk, ale tentokráte se pořádně mýlí.«

Douba se ubíral zvolna k domovu.

»Či snad by to byla přece pravda? To sám pozoruji, že Kristinku nyní již do školy nic nevábí; dříve tam bývala jako doma. Das tomu rozuměj! Kdo by to jen byl? Vždyť to děvče nikam nejde, než do zámku — a tam? Kromě mladého hraběte tam nikdo není — a ten je více v lese než doma.«

Konečně se milý Douba ukonejšil myšlénkou, že se Karel s Kristinkou trochu pohněvali. »Ano, tak to bude,« pravil, »přejde je to, a bude zase dobře.«

Tentokráte měl Douba důvěrnou rozmluvu s manželkou. Pověděl jí, co byl slyšel od učitele.

»Tohle není pravda!« řekla paní Johanna. »To bych musila přece věděti. Ovšem, Kristinka byla před nedávnem jaksi zaražena, také jsem si povšimla, že se chová ke Karlovi chladněji než jindy — ale pomyslíla jsem si, že se snad nějak pohněvali. Nyní je docela pokojná.«

»Ovšem, ale na Karla již asi nemyslí — nezdá se ti?«

»Nu, to bych skoro také soudila;« řekla paní Johanna po krátkém přemýšlení. »Ale abych ti upřímně řekla, proč bychom ji k něčemu nutili! Ať si dělá, jak myslí, času na vdávání má dost.«

»Máš pravdu, ale přece mne to mrzí. A zvláště by mne mrzelo, kdyby mělo býti pravda, čeho se učitelovi domýšlejí.«

»Nu to jistě není pravda,« tvrdila paní Johanna.

Darmo Douba pátravě pohlížel na dceru, nepozoroval na ní ničehož, co by bylo nasvědčovalo domněnce, kterou učitel vyslovil. Paní Johanna pak byla docela bez starosti. Toho dne však, kdy mladý hrabě byl s otcem u Hornů, pozoroval Douba, že provází s komtesou Kristinku k myslivně. To jej zarazilo.

»Slyš, Johanko,« řekl večer k manželce, »mně se to časté docházení Kristinky do zámku pranic nelíbí. Dnes ji doprovázel s komtesou také mladý hrabě. Aby tak bylo na tom přece něco pravdy!«

»Na čem pak?«

»Inu, vzpomněl jsem si, co mi tehda povídal pan učitel u lomů.«

»I dej pokoj! Hrabě Adolf není takový větroplach, jakých bývá mnoho v takových rodinách. Ví, že by si holku vzít nemohl — co by tedy s ní začínal!«

»Přál bych si, abys měla pravdu — ale mně to jaksi nedá pokoje.«

Příštího dne po poledni potkal Douba v lese poštovního posla, který mu doručil dopis psaný neznámou rukou. Jsa zvědav, kdo mu to asi píše, otevřel ihned list a četl: »Pane lesní! Zvěděl jsem, že Vaše dcera má důvěrný poměr s mladým hrabětem Vrátským. Vím také, že jest Vám to dosud tajno, a z té příčiny Vám to oznamuji, abyste v čas jako otec zabránil smutným následkům, jež by z takové známosti Vaší dceři mohly vzejíti. V úctě neznámý.«

»I u všech rohatých!« zvolal Douba; »tedy mne tušení přece neklamalo! Oh, zpozdlá matka — ona ničeho neví a dcery se ještě zastává! I tohle by byl pěkný pořádek! Ale počkej, ode dneška máš po návštěvách!«

Obrátil se a kvapil k domovu. Hněv jím burácel, že všecek zčervenal a div se nedal do běhu. Sotva však ušel kousek cesty, spatřil přicházeť pěšinou proti sobě faráře s učitelem. Vyšli si do lesa na procházku.

»Hoho, to je spěch!« zvolal pan farář. »Kam pak? Snad nehoňte pytláka?«

»Skoro, velebnosti; ale je to pytlák, který slídí po zvláštní zvěři,« odpovídal Douba těžce oddychuje. Pak obrátil se k učiteli a řekl rozhorleně: »Vy jste se nezachoval ke mně jako přítel, pane učiteli!«

»Já? Ale prosím vás!« dí učitel překvapen. »Jak můžete takto mluvit?«

»Kdybyste mi byl tehdaž u lomů pověděl, co víte o mé dceři, mohl jste mi ušetřit hanby.«

»O vaší dceři? Pro Boha, co se stalo?«

»Zatím nic jiného, než to, že mi lidé oznamují poštou, co vy jste mi zatajil; ale já tomu udělám konec, uvidíte!«

Chtěl kvapiti dále, ale farář ho zadržel.

»Poslouchejte, pane Doubo, jste velice rozčilen, a tu člověk nejlépe učiní, když ničeho nepodniká. Hněv je špatný rádce, praví přísloví. Znáám vaši dceru jako hodnou, tichou dívku, a vy tu mluvíte o hanbě a kdesi cosi. Pamatujte si, že les má uši, pole oči; také vyčítáte tuhle panu učiteli, že se k vám nezachoval jako přítel, o čemž bych já skoro pochyboval. Víte co, pojďte ke mně do fary, tam si to povězte, a chcete-li, můžete mne vzít spolu do rady. Avšak nevnučuji se vám, je-li to vaše tajemství.«

»I jaké pak tajemství, když si už o tom lidé povídají!« prohodil Douba. »Já bych sice nejraději pospíšil domů, abych ženě a dceři dal zaloužený díl, ale uznávám, že máte pravdu. Půjdu s vámi.«

»Tak je to dobře,« řekl kněz. »Jenom žádný hněv, ani ukvapení.«

Cestou vytáhl myslivec list a podal jej duchovnímu i učiteli. Tento neřekl ničeho, ale farář byl velice překvapen. »Je to pravda?« tázal se.

»Což já vím? Tuhle ráčíte čísti, že dosud ničeho nevím. Pan učitel ví zajisté více než já.«

Farář se obrátil k učiteli, který jen pokynul hlavou.

»A proč jste mi to neřekl?« vytýkal Douba.

»Inu, bolestně mne dojímalo, že se Kristinka ke Karlovi tak zachovala.«

»Ale což mohu já za to? Vždyť nebýti tohoto lístku, do dneška bych o ničem nevěděl.«

»Nechme toho až na faře,« domlouval jim kněz.

»V té věci nesmíte se ukvapiti, pane Doubo,« počal mluvit, když se posadili v jeho pokoji. »Je to věc choulostivá. Především se jedná o to, je-li vůbec pravda, co v tomto listě stojí.«

»I jak by to nebylo pravda!« zvolal Douba. »Vždyť přece tuhle pan učitel to ví už dávno.«

»Tedy nám pan učitel nejdříve poví, co viděl a slyšel.«

Pan učitel tedy pověděl.

»Ale tohle není nic, milý příteli,« řekl kněz. »Z takového žertu, který si hrabě s Kristinkou dovolil, nedá se přece souditi již na nějaký milostný poměr.«

»Ovšem, ale já jsem hned od té doby pozoroval na Kristince změnu,« pravil učitel. »Přestala k nám docházeti a ku Karlovi chovala se chladně.«

»Ano, to je pravda, sám jsem se tomu tehda divil,« přisvědčil Douba.

»Pak by tedy vaše domněnka neklamala. Ale vysvětlete mi, čím to jest, že o tom nikdo neví. Taková věc přece nezůstane obyčejně dlouho tajemstvím.«

»I kdož pak se stará o to, co se děje v zámku?« mínil Douba. »Ze vsi tam nikdo nepříjde, a služebnictvo asi drží jazyk za zuby.«

»Když i to připustím,« pokračoval farář, »tedy zbývá nám dvojí: buď by měl hrabě s vaší dcerou úmysl poctivý nebo nepoctivý.«

»I jak pak ne, poctivý!« zvolal Douba. »Prosím vás, velebný pane, kolik znáte takových šlechticů, kteří by si vzali chudé dívky za ženy?«

»Ovšem, ovšem, ale není pravidla bez výjimek. Já aspoň hraběte Adolfa za špatného nepovažuji.«

»Ach, takovým pánům já nevěřím,« vrtěl Douba hlavou.

»Ale poslouvejte přece: také přicházím někdy do zámku a vím, že vaše dcera dochází k nemocné komtese, která si ji velice zamilovala. To vím jistě. Ona tedy chodí k ní, pravím, a ne k Adolfovi; jest-li tedy mezi vaší dcerou a mladým hrabětem nějaký poměr, tedy o něm komtesa dojistá ví — a ví-li o něm, pak se o dceru báti nemusíte, ta s ní věru smýšlí jako upřímná sestra, za to vám ručím. — Anebo přece na celé té věci ničeho není, a je to pouhý klep.«

»A což jestli mladý hrabě přelhává svou sestru jako moji dceru?« namítal Douba.

»To ne, to ne!« odpíral farář. »On svou sestru nejen velice miluje, ale také si jí váží; jí by se neodvážil klamati.«

»Ale co mám dělati?« zvolal Douba. »Mám snad nečinně se dívati, jak mé dítě kvapí v náruč neštěstí a zkáze? Nezbude jiného, než aby přestala do zámku chodit; ještě dnes jí to zakáži.«

»To byste chybil. Opakuji vám, že slečna Otilie na vaší dceři téměř lpí, považuje ji takorčka za sestru. Jestli tedy zakážete Kristince choditi do zámku, zarmoutíte to dobré, nešťastné dítě, a tím byste zhřešil. A konečně přece nevíte jistě, je-li to pravda.«

»To se snadno dovím: zeptám se Kristiny, a ta lháti nebude.«

»Ano, učiňte tak a dle toho, co zvíte, jednejte dále.«

»Ano, ano, ale jak?«

»Je-li pravda, co stojí v tomto dopise,« řekl kněz po krátkém přemýšlení, »pak byste nejlépe učinil, kdybyste promluvil přímo s hrabětem, ať s mladým nebo se starým; jako otec máte k tomu právo.«

Douba po krátkém přemýšlení přisvědčil. Byl nyní rád, že si dal říci a šel na faru. Rozvažoval o celé věci klidněji, ač byl nemálo sklíčen.

»Podívej se,« řekl manželce, když přišel domů, podáváje jí list; »tuhle máš černé na bílém, čemu jsi včera nevěřila.«

Paní Johanna leknutím zbledla.

»Za všecka leta,« pokračoval Douba, »neměli jsme spolu mrzutosti. Dnes bych se měl na tebe na dosmrti rozhněvati. Považ, máš jediné dítě, a tak málo o ně dbáš! Co ti pomůže nárek, až je stihne neštěstí a hanba!«

»Ale pro Boha na nebi, muži, jak tohle přece může být!« zvolala paní Johanna. »Tomu přece nevěřím, že Kristinka byla tak lehkomyšlnou! A komtesa je pravý anděl!«

»Proč ne! A její bratříček třeba pravý ďábel. Však uvidíš, měl-li jsem pravdu. A já blázen pořád spoléhám na matku, že dceru pečlivě střeží. Nu, tohle je pěkné střežení!«

Douba byl nanejvýš roztrpčen. Beze slova vyšel před myslivnu a pohlížel k zámku, nemoha se dočkati dcery. Když ji konečně spatřil, vrátil se do domu.

»Pro Boha tě prosím, muži, nezlob se tuze, mírni se!« prosila paní Johanna.

»Mlč!« rozkřikl se Douba; »však já vím, co mám dělat!«

Sotva dívka vešla, zraky otcovy utkvěly na ní s netajeným hněvem.

»Tak pojd', pojd', zdárná dceruško, už na tebe čekám! Ty tedy jsi se stala najednou společnicí mladé hraběnky a snad také společnicí mladého hraběte. Tak zkažena snad ještě přece nejsi, abys to zapírala? Vidiš, už to vědí snad lidé v celém okolí — někdo mi zaslal dopis poštou, aby mi oznámil, jakou mám dceru!«

Kristinka se chvěla na celém těle, nemohouc pronésti ani slova.

»Budeš mluvit?« vykřikl Douba; »je to pravda?«

»Tatínku, pro Boha vás prosím, nečiňte mi křivdy! Hrabě není zlý člověk — dal mi své čestné slovo — a Otilka ví o všem, ta by nedopustila, aby mne oklamal — a on toho ani není schopen!«

Douba se díval chvíli na dceru. »Pro Boha na nebesích,« zvolal, chytaje se za hlavu, »mé dítě se zbláznilo! Nešťastnice, co to mluvíš? Což jsi již tak velice zaslepena? Snad nemyslíš opravdu, že tě ten člověk učiní svou ženou?«

»Vždyť mám jeho slib, tatínku, a on mu dostojí.«

»Ha, ha, tohle je rozkošné! Má dcera bude hraběnkou! Nu, ponížený služebník, paní hraběnko! Račte zůstatí milostivě nakloněna svému služebníku, tatíku Doubovi. Snad ho dáte brzy se slušným

platem do pense, když vás pěkně poprosí. Anebo se toho dřív váš tatík dočká, že přijdete vy prosit k němu, aby vás zneuctěnou zase přijal pod střechu — a pak, na mou duši, buď vám proženu kulkou vaše nevděčné srdce, anebo vám aspoň moji psi cestu do širého světa ukáží!»

Kristinka neslyšela otcových slov; zatmělo se jí v očích, a potácela se k zemi.

»Muži, pro Boha tě prosím, ustaň!« zvolala paní Johanna. »Což pak nemáš srdce, nejsi tatík? A máš-li vůbec příčiny k takovému rádění? Což může býti na celé té věci, když i komtesa o tom ví! Ať si už hrabě Kristinku vezme nebo nevezme, za to ručím, že naše dítě jest nevinné, a nikdo nemá příčiny je vinití ze špatnosti ani z lehkomylnosti. To děláš jen ty, jeho otec!«

»Tak — nu, dobře tedy; ale já vám osvítím vaše zaslepené mozky, uvidíte!«

Douba vyšel ven a pospíchal od myslivny. Vrátil se až pozdě v noci.

Zámostský Louček se nemálo podivil, když k němu Douba pozdě večer přišel, jsa všecek rozčilen.

»Brachu, jdu k tobě na radu,« řekl Douba; »vyjděme si trochu ven. Jest-li ty mi neporadíš, snad se z toho zblázním.«

Oba myslivci vyšli před dům a dlouho spolu hovořili. Potom Douba odešel.

Když se blížil k domu, spatřil v okně zadního pokojíku světlo. Paní Johanna posud chlácholila Kristinku, která se ještě chvěla bázní před otcem a přes tu chvíli usedavě plakala.

Douba zabušil na dveře, paní Johanna mlčky mu otevřela. On také nepromluvil a šel přímo do zadního pokoje.

»Tak co,« spustil, »už jste se probraly z té hraběcí horečky?«

»Abys dal pokoj,« řekla paní Johanna ostře, »a vlastní dítě netrápil a neostouzel. Kristinka mi všechno pověděla, a mohu ti říci, že jsi se zbytečně zpropadal. Ona by nebyla první ani poslední chudá dívka, kterou by si vzal šlechtic, a já bych si toho přála jen proto, že by tvá dubová hlava potom snad trochu změkla.«

»Tak vida!« prohodil Douba. »Ale snad se zatím přece na mne udobříte a pozvete mne na svatbu? Ale dříve se stane, co já budu chtít. Zámostský Louček jde do pense, čeká to každý den, a jakmile bude mít jistotu, půjdu ku hraběti, aby mne tam přeložil. Pravda, je to tam jako na ztracené vartě, těžce budu odtud odcházeti, ale nevidím jiné pomoci, vy mne k tomu nutíte. Potom se ukáže věrnost tvého vznešeného nápadníka, dceruško. Myslí-li to s tebou poctivě, pak najde k nám cestu i do Zámostí, aby si tě vyžádal za ženu. Ale toho se asi nemusíme báti: mladý pán si to rozmyslí.«

»Ty jsi tvrdohlavec, Doubo,« řekla paní Johanna. »Vím, že bych tě marně přemlouvala: ale což bude-li se tě hrabě tázati, proč chceš odtud?«

»Pak mu povím pravou příčinu, aspoň tomu bude dříve konec.«

»Dělej si tedy, jak rozumíš.«

V myslivně té noci nespali. Nejhuře bylo Kristince. Ráno byla tak slabá, že sotva pokročila. Na ubledlém obličejí jevíly se stopy slz a probdělé noci.

Do zámku toho dne jíti nemohla; byla příliš rozechvěna. Nepůsobilo na ni tak, co již přestála, jako to, co jí teprve očekávalo. Nepochybovala, že otec skutečně bude jednati tak, jak si umínil, a jaké jí z toho vzejdou následky? Co řeknou hrabě a hraběnka — a jak se potom zachová Adolf?

Mohla ovšem všemu zabrániti, mohla uposlechnouti rady Matyldiny a zachovati se dle vůle otcovy — mohla vyrvati ze svého srdce cit, který ji poutal ku hraběti. Ano, tím by se bylo vše skončilo — ale mohla-li opravdu tak učiniti? Cítila dobře, že nemá tolik síly. Na Adolfa by nedovedla nikdy zapomenouti. A jednala-li by šlechtně, kdyby tak přece učinila? Nikoliv: on se jí zapřísahal, že ji miluje, snášel trpělivě její nevšímavost, nevnucoval se jí, ale hleděl ji usmířiti prostřednictvím své sestry. A což ta dobrá, šlechtná bytost — Otilie! Zdali by se necítila nanejvýše nešťastnou, kdyby ona pohrdla její láskou a vším, co pro ni již učinila a učiniti hodlá.

Vždyť Adolfa očekává totéž, co právě přetrpěla ona; jeho rodiče zajisté budou klásti jeho lásce ještě větší odpor — a on se toho neleká, chce podstoupiti boj sebe větší, všechno raději přetrpí, než by ji opustil a stal se jí nevěrným. Smí-li se tedy státí nevěrnou ona? Nikoli, nesmí; raději bude trpěti — však vezme také její utrpení konec, Otilie ze všech sil se vynasnaží, aby jí své rodiče naklonila, by nepřekáželi jejich lásce.

Takovými myšlenkami se zaměstnávala Kristinka; nikdo ji nevyrušoval; matka byla také zamlklá, a otec nepřišel domů až večer.

»Nebyla jsi v zámku?« byla jeho první otázka, když vešel do dveří.

»I toť víš, že nebyla,« odvětila paní Johanna.

»To bylo také od tebe moudré,« řekl Douba; »to ti povídám, ať mi tam ani nepáchneš!«

Kristinka místo odpovědi setřela slzy, které jí vytryskly z očí.

Venku bylo utěšeně; jaro oživovalo svými krásami celou přírodu. Slunko mile hrálo, v korunách šelestících stromů kolem myslivny pělo ptactvo jarní písně — ale v myslivně bylo ticho a dusno jako před blížící se bouří. Douba byl stále rozezlen, Kristinka uszlzena, a paní Johanna, ač se jí srdce svíralo bolem, nenalézala slov, jimiž by dceru potěšila.

Ani nazejtří Kristinka do zámku nešla. Byl krásný den; jindy bývalo jí tak veselo v duši — ale letošní jaro jí přineslo místo radostí zármutek a bol.

Odpoledne se dostalo Kristince a paní Johanně zvláštního překvapení. Přišla k nim Otilie s Matyldou.

»Když ty nejdeš ke mně, musím já jíti k tobě,« pravila s milým úsměvem. »Včera se mi po tobě tolik stýskalo — a tys nepřišla ani dnes!«

»Má drahá Otilko!« zašeptala Kristinka, nemohouc utajiti slz.

Paní Johanna byla samé rozpaky ze vzácné návštěvy. »Jak pak to mluvíš, Kristinko?« ulekla se. »Snad nemyslíš, že jste si s milostivou slečnou rovny?«

»Ale vždyť jsme přece sestry, milá paní Doubová,« řekla komtesa s úsměvem. »Či to snad nevíte? Snad netajíš něčeho před matinkou, Kristinko. Ale tobě se něco stalo, ty jsi plakala?«

Kristinka pohleděla rozpačitě na matku.

»Neračte se diviti, milostivá slečno,« řekla paní Johanna; »tatík dostal předvířem poštou jakýsi dopis, který ho nemálo pobouřil. A nyní si docela umínil, že půjde k panu hraběti žádat za přeložení.«

Otilie byla by se jindy z takové zprávy jistě zarmoutila, ale toho dne byla neobyčejně veselá. »Ó, to se nesmí státi,« pravila; »až přijde, však já ho uđobřím, že od svého záměru upustí. — Ale dnes na to nemysleme — buď jen veselá, Kristinko. Mně je nyní tak hezky, děkuji za to Pánu Bohu; proč bys ty se soužila? Uvidíš, že bude všechno brzy dobře. — A jak to zde máte hezké! Mně se tu skoro lépe líbí než v zámku.«

»Kdyby nám milostivá slečna chtěla prokázati tu česť,« ujala se slova paní Johanna, »mohla by k nám přijíti častěji.«

»Ó, přijdu, přijdu,« slibovala Otilie.

Zdržela se až do večera, kdy ji Kristinka s matkou doprovodily až k zámku. Paní Johanna byla všechna dojata a potěšena.

XII.

Otilie, jak byla slíbila, skutečně přicházela začasťe do myslivny; obyčejně odpoledne; ano, bývala tam častěji nežli Kristinka v zámku. Douba obyčejně nebýval doma, a když se o tom dověděl, neřekl ničeho. Ve svém předsevzetí však se tím nijak nedal zvklati.

Po několika dnech přišel mu Louček oznámit, že rozhodnutím hraběte dán jest do výslužby. Douba přijal jeho zprávu s radostí a hned si umínil, že bez prodlení požádá hraběte, aby jej přeložil na Loučkovu místo.

V té době Kristinka darmo očekávala komtesčina příchodu, ač byla tato slíbila při poslední návštěvě, že brzy přijde. To ji poněkud znepokojovalo. Byla by jí ráda pověděla, že otec chce jíti ku hraběti, aby Otilie, jak přislíbila, s ním promluvila.

»Neměla bych tam jíti, matinko?« tázala se matky.

»Já nevím, dítě. Je mi divno, že sem komtesa nejde, když to slíbila. Snad jest někdo v zámku návštěvou?«

»Nevím, ale obávám se, aby jí snad nebylo hůře.«

»To asi ne; slečna Matylda by nám to zajisté přišla povědít.«

Však Matylda skutečně po malé chvíli přišla. Kristinku tušení neklamalo. Po několika dnech, kdy komtesa cítila se býti téměř zdravou, jak tvrdila, dostavila se u ní veliká slabosť. Kristinka neotálela ani chvíli a chystala se jíti do zámku.

U lůžka nemocné dlela hraběnka s tváří starostlivou. Když Kristinka s Matyldou vešly, Otilie se slabě usmála.

»Dobře, že přicházíte, Kristinko; Otilce se po vás tolik stýskalo,« řekla hraběnka.

Kristinka pohleděvši na Otilii ulekla se. Bylať nemocná bledší než jindy, celé tělo, zdálo se, v posledních dnech jakoby bylo ještě více zesláblo. Kristince připadalo, jakoby nad lůžkem ušlechtilé té bytosti vznášel se anděl smrti . . .

Oko matčino s nevýslovnou láskou spočívalo na nemocné. »Chcete býti samotny?« otázala se po chvíli.

»Ano, prosila bych tě, matinko,« řekla Otilie slabým hlasem.

Hraběnka s Matyldou se vzdálily. Sotva vyšly, oznamoval sluha hraběnce návštěvu manželů Hornových a jejich dcery.

»Nu, dnes právě nepřišli v čas,« pomyslíla si hraběnka, vycházejíc jim vstříc.

»Kristinko,« šeptala Otilie, »posad' se ke mně. Nehněvala jsi se, že jsem nepřišla?«

»Ó, má drahá, co si to jen myslíš?«

»Mrzela jsem se sama na sebe,« pokračovala komtesa slabým hlasem, »neboť jsem chtěla promluvit s tvým otcem. Ale nebylo možno: tak jsem nějak najednou seslábla. A považ si, dnes objevila se mi docela krev — ještě se mi to nestalo.«

Kristinku přemáhal bol; sotva se zdržela hlasitého pláče.

»Ach, neplač mi,« pravila nemocná. »Snad mi bude zase lépe. Ale kdybych měla umřít, lehce bych se loučila s tímto světem, kdybych tebe viděla šťastnou. Těm ostatním vůkol mne nic neschází, o ty nemám obavy.«

Kristinka se dala do lítostného pláče.

»Přece mi pláčeš?« pokračovala Otilie; »ach, nedělej mi to. Povím ti něco, co tě potěší; mluvila jsem právě o tobě s matinkou. Přesvědčila jsem se, že tě má ráda. Ještě jsem jí neřekla vše, ale řeknu jí to ještě dnes, jakmile se mi naskytne příležitost.«

»Ty dobrá, drahá duše!« šeptala Kristinka slzíc.

»Vidíš, to jsem ti chtěla povědít, abych tě potěšila. — Ale hled, mluvení mne unavuje, jsem ospalá. Nebudeš se mrzeti, když usnu?«

»Jak bych se mohla mrzeti? Kéž ti spánek prospěje! Snad abych ti urovnala trochu podušky.«

Po těch slovech nazvedla jí Kristinka hlavu. Otilie se usmála. »Tak se mi zdá,« pravila, »že bych mnohem lépe spala, kdyby má hlava spočívala na tvé ruce.«

»Nechám ti ji tedy pod hlavou.«

»Ne ne, bolela by tě ruka, nemohu toho žádati. Ale jedno mi udělej: zůstaneš u mne, když budu spát?«

»Mileráda, jen si odpočiň.«

»A nebude ti zde dlouhá chvíle?«

»U tebe mi nikdy není dlouhá chvíle.«

»Nuže, dej mi ještě políbení, potom již budu spát.«

Kristinka ji políbila.

»Ještě jednou, má drahá sestřičko — nestýskej si — zatím s Bohem, nežli se probudím. Ale neodcházej!«

Po těch slovech zavřela oči a brzy usnula. Kristinka hleděla upřeně na ni. Jakkoli se v nemocech ani dosti málo neznala, pravil jí vnitřní hlas, že dlí u Otilie naposledy — že slyšela její poslední slova.

Povstala tiše, poodešla otevřenými dveřmi do vedlejšího pokoje, kde si ulevila lítostným pláčem.

Asi po čtvrt hodině přišel lékař. »Jak jest?« otázal se potichu.

»Spí,« odvětila Kristinka; »usnula asi před čtvrt hodinou.«

»Nemluvila příliš mnoho?«

»Mnoho ne.«

Doktor přistoupil k nemocné a sklonil se k ní. Tvářil se velmi starostlivě.

»Já zde nyní zůstanu, slečno,« pravil, vrátiv se ku Kristince.
»Libo-li, můžete si na chvilku odejít.«

»Slíbila jsem jí, že u ní zůstanu,« odvětila Kristinka. »Žádala si toho.«

»Má vás velice ráda,« usmál se lékař. »Ale buďte bez starosti: musím zde nyní zůstat a vyčkati, až se probudí. Já budu tak svědomitým ošetřovatelem jako vy. Nemusíte se znepokojovati, jakmile se probudí, pošlu pro vás. Sejděte do parku, ale ne daleko.«

Kristinka potichu se vzdálila; na schodech setkala se s Matyldou.
»Je tam doktor a chce býti u ní samotén,« pravila. »Pojďme do parku. Až se probudí komtesa, doktor nám vzkáže.«

Kristinka byla zesláblá, nohy se pod ní chvěly. Usedly na kraji parku ve stinné besídce.

»Nevíte, co říká doktor, slečno?« otázala se Matylda.

»Co říká? Pořád dává naději, ale pozorují na něm, že sám už naděje se vzdal.«

»Můj Bože! Nemohu si ani představit, že by drahá Otilie měla umřít. Věřte mi, ráda bych trpěla za ni.«

»Věřím, milá Kristinko; ale každý máme utrpení své, každý jiné. Kdo pak mu na světě ujde? A každý říká, že by byla pro komtesu smrt vykoupením. Uvažte, jaký to strastiplný život!«

»Ovšem, ona sama smrti se neleká, jako pravá světice. Její trpělivost jest opravdu andělská v takovém soužení, a kdo na ni pohlédne, musí splakat. Jí se ulehčí, ale jak bude nám, až ji budeme provázeti ke hrobu! Ó, zemře-li, ztratím v ní já nejpřímnější bytost.«

Matylda vzdychla. »Všichni v ní mnoho ztratíme, a vy asi nejvíce.«

Opodál ozval se hovor, jež chvílemi přerušoval dívčí smích. Kristinka byla tím nemile dojata. »Kdo to jest?« otázala se.

»Jsou zde návštěvou továrník Horna s paní a dcerou; slečna Lucie jest vždy veselá: poznávám její hlas. A panu hraběti Adolfovi připadl úkol slečnu bavit, zatím co ostatní panstvo hovoří snad o důležitých záležitostech.«

Matylda při těch slovech na Kristinku ani nepohleděla. Tato pocítila v srdci bodnutí. Nepoznala sice dosud žárlivosti, ano, nebyla to ani nyní žárlivost, co naplnilo její nitro, ale podivná jakási bolest.
»On mne ujišťuje,« pomyslíla si, »že jsem mu na světě nejdražší, jeho láska ke mně že se neleká překážek a nedbá předsudkův; což kdybych tak nyní vystoupila, šla mu bez ostychu vstříc a před tou slečnou k němu se přidružila — co by asi řekl, jak by se tvářil?«

A vnitřní hlas jí odpovídal: »Snad by sklopil oči, snad by ti přece dal znáti, že tě miluje, usmál by se — ale tajně, aby to cizí slečna nepozorovala, že je k tobě v důvěrném poměru.« A hned dokládal tento hlas jako výsměšně: »Hleď — čím jsi u něho u veřejnosti!«

Darmo se hleděla Kristinka upokojiti, že nyní jinak ani býti nesmí, že se k ní Adolf veřejně znáti nemůže, dokud nebude mít svolení rodičův — ale hlas ten nedal se umlčeti. Mimo to nemálo ji roztrpčovalo, že Adolf účastňuje se veselého hovoru, ona zatím jeho sestra zápasí s těžkou chorobou.

Hovor se znenáhla blížil, a obě mohly porozuměti jednotlivým slovům.

»Nikdy bych byl nemyslel, slečno,« bylo slyšeti Adolfa, »že umíte tak nemilosrdně člověka vyslýchat.«

»Nemilosrdně — ale jděte!« směla se Lucie. »Vždyť jsem vzdala pouze zaslouženou pochvalu uspořádání vašeho parku a řekla jsem, že by zde mohly i víly přebývat — a tu mi připadla otázka, zdali snad nějaká víla k vám nedochází.«

»Ale já myslím, že jste tu otázku nepronesla jen tak mimovolně.«

»Ach, co vy si vše nemyslíte! Což by na tom bylo! Konečně by to mohla býti víla, která by měla úplně lidskou přirozenost i podobu — co říkáte?«

»Nemohu na to říci ničeho.«

»Vidíte, to jest mi podezřelé. Skoro bych soudila, že některá ta víla vaše srdce opanovala.«

»Z čeho byste tak soudila?«

»Že máte tak málo výmluvnosti, abyste se hájil. Jestli vám ta vaše víla odňala nejenom srdce, ale i výmluvnost, byla skutečně ukrutná.«

»Ne ne,« odpovídal Adolf jaksi rozpačitě, »ale vy jste skoro ukrutná.«

»Ukrutná — proč?«

»Poněvadž mne takto neprávem soužíte.«

»Neprávem? Tedy jest opravdu vaše srdce svobodno? Nepoznal jste dosud — lásky?«

»Nepoznal!« — —

Kristinka naslouchala řeči hraběte, ani nedýchajíc. Při jeho posledním slově se zachvěla, vykřikla přitlumeně a skácela se k zemi. Matylda všecka poděšena k ní přiskočila.

Hrabě s Lucií byli vzdáleni od besídky jenom několik kroků. Náhlý šramot upozornil Adolfa, že se v besídce stalo něco neobyčejného. Několika rychlými kroky ocitl se u vchodu besídky a vida Matyldu skláněti se ku Kristince, zvolal ulekán: »Pro Bůh, co se stalo?«

»Nic, pane hrabě,« odvětila Matylda s pohledem plným chladného opovržení. »Pouhá maličkost: slečna Kristinka zapomněla na mou radu a nebyla opatrnou.«

Hrabě se zahanbením zarděl. Porozuměl dobře Matyldiným slovům.

»Prosím, pane hrabě, zde není vaše místo,« pokračovala tato. »Smím-li prositi, račte sem rychle poslati někoho ze služebnictva, ať přinese vody, bychom přivedli ubohou k vědomí. A bude bezpochyby třeba i povozu: pochybuji, že by došla sama domů.«

Hrabě beze slova odkvapil, na Lucii docela zapomenuv. Tato vidouc v besídce neznámou dívku ve mdlobách, nemálo se zalekla.

Do parku právě kvapil sluha. »Hraběcí Milosti, račte pospíšiti — komtese se velice přitížilo.«

»Pospěš honem pro vodu a dones ji rychle do besídky,« rozkazoval hrabě.

»Prosím — mám ještě něco vyřídit milostivé slečně.«

»Pro vodu, povídám!« zvolal hrabě. »Potom si vyřiď, co chceš!«

Spěchal do zámku, zatím co sluha sháněl se po vodě. V okamžení se vracel k besídce.

»Milostivá slečno,« oznamoval Lucii, »raďte prominouti, páni rodiče chystají se k odjezdu. Nenadálá zpráva, že nemoc komtesčina náhle se zhoršila, přerušila vzácnou návštěvu.«

Lucie bez prodlení odešla.

»Nechte zde vodu,« nařizovala Matylda sluhovi, »a řekněte kočímu, aby zapráhl.«

»Odejel právě do vsi pro pana faráře. Ale bude zde brzy.«

»Musíme tedy počkati. Řekněte mu, ať nevypřáhá, a pak mi pomůže Kristinku dopravit do kočáru.«

Sluha se vzdálil. Po malé chvíli zaslechla Matylda rychlé kroky blížiti se k besídce. Byl to Douba v lesnické uniformě. Přišel do zámku, aby si vyžádal u hraběte přeložení do Zámostské myslivny. Nenadál se, jakou zprávu uslyší. Sluha mu řekl, že s hrabětem nyní mluvit nemůže, a zároveň mu pověděl, co se stalo Kristince.

Douba spatřiv dceru ve mdlobách, div neklesl. »Mé drahé dítě, co se ti stalo?« bědoval. »Ó, že jsem ti kdy ublížil, že jsem byl tak zatvrzelým!«

»Upokojte se, pane Doubo,« řekla Matylda. »Snad bude Kristince zase dobře. Doktora nyní zavolati nemůžeme — s komteskou jest prý velice zle. A zpráva o tom Kristinku tak velice dojala.«

Zatím, co Douba s Matyldou se snažili Kristinku přivést ku vědomí, zahrčel na zámeckém nádvoří kočár. Pan farář přinášel Otilii útěchu umírajících.

Kristinka posléze otevřela oči. Douba k ní mluvil nejhlavnější slova.

Zadívala se na něj a na Matyldu, rozhlédla se kolem sebe, jakoby nevěděla, kde jest. Potom se jí zalily oči slzami, a padla opět do mdlob. Vzkřísili ji opět, a Douba ji odnesl na dvůr ke kočáru. Za chvíli odjížděl s ní a s Matyldou k myslivně.

Zatím přijala Otilie nebeskou posilu na cestu do věčnosti. Oči její, v nichž se jevil posvátný klid, tkvěly na rtech duchovního, který k ní mluvil útěchyplná slova.

»Pane faráři,« zašeptala potom, »Bůh mne volá. Chci viděti ještě otce a matku i bratra.«

Všichni přistoupili k jejímu loži. Otilie pohleděla na ně a zašeptala: »A kde je Kristinka?«

»Ať přijde!« kázala hraběnka, tlumíc pláč. Sluha však v okamžiku se vrátil se zprávou, že Kristinka, zachvácená byvši náhlou chorobou, byla dopravena domů.

»Už jí tedy nespátím!« zašeptala Otilie. »Proč odcházela! — Snad jí někdo ublížil?«

»Kdo by jí zde byl ublížil, drahé dítě!« řekla hraběnka.

Nemocná k ní vztáhla ruku. »Matinko, prosím tě, mějte Kristinku rádi. Přijměte ji za svou dceru; — mne ztratíte, ale ona vám mne nahradí.«

Hraběnka se dala do pláče.

»Slib mi to, matinko, prosím tě.«

»Slibuji, drahé dítě, i jménem otce.«

»A ty, Adolfe, važ si Kristinky. Kdybys jí ublížil, nebyl bys jí hoden. Nezrad' jí, nezrad'!«

Oči její utkvěly na bratru, který si zakryl oči. Svědomí mu pravilo v té chvíli: »Už jsi ji zradil!«

»Děkuji vám za vše — i jí — povězte jí to — s Bohem — —«
Zavřela oči, a hlubokým vzdechem ukončil se její pozemský život.
V komnatě ozvalo se hlasitě štkání hraběncino a Adolfovo.
Starý hrabě a farář stírali si slzy.

Na zámku vztýčen černý prapor, oznamující vesničanům, že hraběcí dcera skonala. A po malé chvíli hlásal i smutný hlas umíráčku s vesnického chrámu, že Otilie, »zámecký anděl,« skončila svoji pozemskou pouť.

»Tvé utrpení již je tedy skončeno, drahé dítě,« šeptal farář, pomodliv se u mrtvol a odcházeje k domovu. »Duše tvá raduje se již s kůry andělskými.«

Vyšed ze vrat do lesa, spatřil proti sobě od myslivny přicházeti doktora. Zastavil se a čekal naň.

»Kde pak jste už zase byl?« tázal se.

»V myslivně; jdu pro léky.«

»Pravda, slyšel jsem, že se Kristince něco stalo. Co to?«

»Ale Bůh milý ví. Nějaké prudké pohnutí myslí. Ještě před hodinou mluvil jsem s ní nahoře, byla docela klidná. V besídce padla ve mdlobách s takovou prudkostí k zemi, že jsem i ránu na hlavě našel.«

»Ach! A jak je s ní?«

Doktor pokrčil ramenoma. »Pořádná horečka, a Bůh ví, jak skončí. Musilo se státi něco neobyčejného — ale co jen?«

»To se přece dovíte. Kdo byl s ní v besídce?«

»Slečna Matylida, jak povídal Douba.«

»Tedy se jen obraťte na ni, ale chytře, ona vám to poví.«

»Toť ovšem udělám. — S Bohem, pane faráři, pospíchám.«

»S Bohem — vynaložte všechno umění, abyste Kristinku zachránil. Ubohý Douba!«

»Ano, ano, je platno lidské umění, když Bůh sám neuzdraví!«
mluvil farář sám k sobě, kráčeje ku vsi. »Jako pomohlo ubohé Otilce! Ale co se jen stalo s tím děvčetem! Ta Matylida musí býti při všem! Však ona to doktorovi poví. — Skoro bych řekl, že se to ubohé dítě dočkalo nějakého zklamání.«

Ode vsi přicházel Kvítek. Byl u kostelníka, aby zvonil umíráčkem. Šel s hlavou obnaženou, drže klobouk v ruce.

»Nu, Kvítku, teď vás čeká smutná práce,« oslovil ho farář.

»Ba smutná, velebnosti. Ó, komtesa neměla umřít — ta by byla činila lidem dobrodiní, velebnosti. Proč takoví lidé umírají!«

»Mnoho dobrého vykonala, mnoho trpěla a vedla život bohumilý. Proto se Bůh nad ní slitoval.«

»Vždyť jsem tisíckrát řekl, velebnosti, to že byla jediná hodná ženská na světě.«

»To snad přece ne; což paní hraběnka?«

»Ta je také hodná — ale ostatní ženské v zámku nestojí za nic.«

»Všude koukol mezi pšenicí, milý Kvítku. Což myslivcova Kristinka?«

»Což ta! Je to hodné dítě — aby ji Anděl strážný chránil ode všeho zlého. Ale komtesa byla nejhodnější. Však já jí, velebnosti, smuteční pokoj krásně vyzdobím — uvidíte. Já jí naposledy posloužím, že bude se mnou v nebi spokojena.« A Kvítkovi vyřinuly se z očí hojné slzy.

»Tak, tak, milý Kvítku, dejte si na tom hezky záležeti,« řekl pohnutý kněz.

Když přišel farář do vsi, vlál již i na škole černý prapor. Po malé chvíli objevil se i na kostelní věži a na faře. O ničem jiném se ve vsi nemluvalo než o smrti komtesčiny. Každý jí litoval.

Jen ubohá Kristinka, zmítajíc se na lůžku v horečném blouznění, netušila, že její šlechetná přítelkyně navždy jí odešla. Předtucha, že jí vícekrát neuvidí, ji neklamala. (Pokračování.)

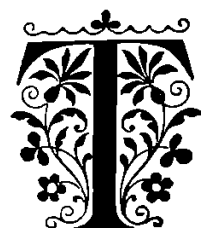

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

Tot trest učení Mesmerova! První léčebné pokusy Mesmerovy spadají do r. 1772., a svědkové nepředpojatí doznali, že manipulacemi svými, při nichž používal minerálního magnetu, vyhojil mnoho nemocných. Později připravoval mu učený Jesuita P. Hell ¹⁾ magnety umělé; tu se stalo, že Mesmer jedenkrátě omylem manipuloval s tyčí nemagnetickou a — přece docílil žádoucího výsledku! Z toho vzniklo u něho domnění, že magnetu vůbec nemá zapotřebí, a že pouhým dotknutím ruky své může na organismus živočišný působiti, v čemž zároveň spatřoval potvrzení své hypotézy o živočišném magnetismu. Důvěra jeho nebyla zklamána! Mnoho osob stížených chorobami na pohled nezhojitelnými po prudkých krisích ozdravělo. Který činitel při tom hlavně působil, vysvětá ze zprávy očitého svědka Seyferta, o čemž sám Kiesewetter, nadšený ctitel Mesmera, takto se pronáší: »Seyfert theilt noch eine Anzahl Krankengeschichten mit, aus deren keiner jedoch die Existenz eines animalisch-magnetischen Fluidums zweifelsfrei hervorgeht; im Gegentheil hat Mesmer offenbar durch hypnotische Manipulationen der verschiedensten Art — auch durch Musik — und namentlich durch Suggestion, resp. Erregung der *Imagination* Wirkungen hervorgerufen.« ²⁾

Pověst Mesmerova rostla — ale zároveň také rostl šik jeho odpůrců, z nichž jedni »bona fide«, v zájmu vědy, proti Mesmerovi brojili, jej za šarlatana prohlašující, (!) druzí jednoduše ze závesti jej pronásledovali. Když po vyzvání císařovny Marie Terezie vzal do léčení slavnou pianistku Paradis, která od čtvrtého roku byla úplně slepá, a když pacientku tak daleko vyhojil, že dle zápisů vlastního otce rozeznávala již předměty v jizbě, jejíž okenice pro přílišnou dráždivost zraku pacientky byly zavřeny, tu rozličnými úklady kolegů byl Mesmerovi pobyt ve Vídni tak ztrpčen, že ujel do Mnichova a

¹⁾ Bernhaim: »Die Suggestion und ihre Heilwirkung« p. 180.

²⁾ Kiesewetter, Franz Anton Mesmers Leben u. Lehre pag. 107 sqq.

odtud do Paříže (r. 1778.). Tam podařilo se mu získati lékaře d'Eslon, a pověst jeho rozšířila se brzy po celé zemi. Pacienti se k němu hrnuli odevšad; hojil je, potíraje jich od hlavy dolů oběma rukama, které tvořily dvě strany pyramidy, jelikož konce prstů vespolek se dotýkaly a na základnici dlaně odestávaly.³⁾

Než, nával pacientů byl tak ohromný, že Mesmer, sám nestačuje, přijal do služby pomocníky (*attoucheurs*) a posléze sestavil zvláštní magnetický stroj. Byla to kád' z dubového dřeva, do poloviny naplněná železnými pilinami, pískem a okují. Na vrch postaveno v řadách množství láhví s vodou, uzavřených zátkami, krkem dolů ve směru koncentrickém. To vše přikryto víkem s četnými děrami, z nichž vyčnívaly pohyblivé, zakřivené železné tyčinky.⁴⁾ Řada pacientů — až do čtyřiceti osob — obstoupili kád' (*baquet*), uchopili se železných oněch skob, namířili je na trpící oud a byvše společně obvázáni provazem, očekávali v napjetí působení magnetického proudu. Tu pojednou zazněla z vedlejší místnosti přítlumená hudba! Účinky tohoto celého aparátu popisuje očitý svědek Bailly takto: »Někteří pacienti necítí praničeho, druzí začnou kašlati, plvati, pocítují lehkou bolest nebo teplo buď na celém těle nebo na jednotlivých místech; jiní se potí, opět jiní bývají uchvázeni prudkými křečmi, které trvají někdy až tři hodiny. Křeče tyto jeví se bezděčnými pohyby, sevřením hrdla, škytavkou, vyděšeným zrakem a nezřízeným smíchem. Úkazy tyto jsou provázeny všeobecným zemdlením (jako při *lethargii*. Pozn. pis.) a polovičním spánkem (*somnambulismem*!) Náhlý šumot, byť byl i sebe menší, způsobí u nich třesení, ano i sama změna rytmu při hudbě, ze sousedství na uši doléhající, působí na prudkost křečí buď dráždivě, buď konejšivě.« (*Précis historique des faits relatifs au magnétisme animal jusqu'en avril 1781.*)

Kdo pozorně sledoval toto líčení, pozná, že skoro všechny úkazy *mesmerismu* jsou totožny s oněmi, které při *hypnotismu* shledáváme, a to tím spíše, jelikož dle svědectví Bailly-ho téměř všichni pacienti v slepé poslušnosti oddáni byli tomu, jenž je magnetisoval, a také přeludy a matení smyslů u všech byly pozorovány. Manipuloval Mesmer vědomě pomocí *suggeste*, a byl mu výše popsaný dobrodružný aparát pouhou reklamou, či snad působil bezvědomě, opět pomocí *suggeste*, připisuje hlavní zásluhu domnělému živočišnému magnetismu? — Tato otázka asi sotva kdy bude rozřešena!

Vláda francouzská z počátku Mesmerovi přála, nabízejíc mu odměnu 20.000 liber (asi 10.000 zl. r. č.⁵⁾ za sdělení jeho tajemství, avšak Mesmer nabídky této nepřijal. Zatím Bergasse, jiný horlivý ctitel jeho, zahájil všeobecnou subskripci, (100 akcií à 100 lousidorů, 1 lousidor = 20 francs) za jejíž výtěžek měl Mesmer po svém návratu z lázeňského města Spaa, kde právě meškal, odprodati metodu svoji ve prospěch trpícího lidstva.⁶⁾ Mesmer pořád ještě váhal — tu pojednou proskočily do veřejnosti zprávy o různých nepřístojnostech, které se při ordinacích Mesmerových udály, načež vláda dala věc tu vyšetřiti zvláštní komisí, do níž bylo jmenováno šestnáct členů fakulty lékařské a akademie věd, mezi nimiž jména proslulá, jako: Franklin,

³⁾ Louis Fignier, *Histoire du merveilleux*.

⁴⁾ Brockhaus, *Convers.-Lex.* 1886., 16. B.

⁵⁾ 1 livre tournois = 20 sous = 1 frank.

⁶⁾ *Allgemeine deutsche Real-Encyklopaedie*, Brockhaus 1830. VII. B.

Guillotin, Bailly, Lavoisier (lučebník) a Jussien (botanik a fyziolog). Ze zprávy, kterou komise předložila králi Ludvíku XVI. v měsíci dubnu 1784., vyjímáme následující: »Při pokusech Mesmerových hraje rozdílná o b r a z n o sť pacientů hlavní úlohu!

Skutečnost živočišného fluida není dokázána; častěji opakované pokusy jsou rozhodně škodlivé nejen pro medium samo, nýbrž také pro diváky, na něž působí jako epidemie; kromě toho nastává i nebezpečí z ohledu na veřejnou mravopoctnost.«

Na to Mesmer, opustiv Paříž, odebral se nejprve do Anglie a později do Frauenfeldu ve Švýcarsku a konečně do Kostnice, kdež strávil poslední dny svého života v pokoji a pohodlí, žije z roční podpory 3000 zl., které mu francouzská vláda vyplácela v odvetu za 400.000 liber, které za bouří revolučních ve Francii ztratil.

Zemřel r. 1815. a pochován byl na hřbitově v Merseburku, kdež mu postaven pomník, znázorňující allegoricky učení tohoto podivuhodného muže, jenž přes všechna osočování četných nepřátel čítal osobnosti, jako byli: Jussien, Washington, Lafayette, Lavater a Hufeland, mezi své přívržence!

Nástupcem Mesmerovým byl jeho žák Puységur, jenž první všiml sobě spánku somnambulického a příznaků, které jej doprovázely, jako byla na př. líčená již krise, nepřemožitelná oddanost media k »magnetisérovi«, bezvědomí při experimentu a následující zapomenutí (amnésie).

Nový rozhodný krok ku předu učinil r. 1813. abbé Farin, portugalský kněz, jenž v Paříži proslul svou methodou čistě suggestivní. Zamítнув určité hypotézu o fluidu, jakožto. nesmyslnou, uspával pacienty pouhým rozkazem: »Usněte!« — R. 1826. uznala lékařská akademie v Paříži za dobré, jmenovati novou komisi za příčinou opětného prozkoumání »magnetismu živočišného« a revise zprávy z r. 1784. Komise pracovala trpělivě úplných pět let. Na konec potvrdila skutečnost zjevů fyziologických i psychologických, které byly blíže popsány v odstavci prvním; konstatovala docela i skutečnost úkazů, které spadají do oboru okultismu; (nazírání do dálky, prozíraní tělesy neprůhlednými, předvídaní ochuravění neb uzdravení těla vlastního a t. p.) shledala, že není vždy potřebí magnetů k zbuzení stavu »magnetického«, any silná vůle, rozohněná obraznost a upřený hled »magnetiséra« často k tomu postačí. O fluidu ani slovem se nezmiňujíc přece připustila, že jsou mnohé účinky, které se zdají býti pouze magnetem přivoděny. Posléze činí komise návrh, aby »magnetismus« vráđen byl mezi *vědy lékařské*, a aby jen lékaři »magnetisací« se obírali a nad novým uměním dozor měli.«⁷⁾

A nyní přijde to nejlepší! Akademie neodvážila se zprávu tuto vytisknouti, dadouc ji pouze autografem rozmnožiti! Jeden člen akademie protestoval docela proti novým »zázrakům«, s nimiž prý věda nemá ničeho společného. Jiný akademik způsobil kolegům husí kůži tvrzením, že, kdyby ony zjevy byly pravdivé, polovina vědomostí fyziologických by přišla na zmar! Bouřlivému počínání odpůrců »magnetismu« podařilo se zastrašiti akademii tou

⁷⁾ Élie Méric, op. c. pag. 150 sqq. Fr. Du Potet, Rapports et discussions de l'Académie royale de médecine sur le magnétisme animal, 1835.

měrou, že zpráva zmíněné komise, plod namáhavé pětileté práce při hlasování velikou většinou zamítnuta! — Není přece nad objektivnost! —

Původcem slova »hypnotismus« je anglický lékař James Braid. Týž jsa přítomen produkcím jistého magnetiséra, dal na vše pilný pozor, aby domnělým kejklům přišel na stopu! Než, nastojte, ze Šavla stal se Pavel! Přesvědčiv se na vlastní oči, že, mimo jarmareční aparát o nějakém švindlu nemůže býti ani řeči, jal se sám experimentovati a potkal se se žádoucím výsledkem! Nepředpojatě pátraje po tajemné síle příčinné, dospěl k následujícímu názoru, jenž až podnes má platnost v kruzích odborníků.

Fluidum mesmeristů je pouhá smyšlenka; hypnóza sama jakož i zjevy sdružené jsou povahy čistě subjektivní, majíce v proměnách čivní soustavy media základ. Zemdenost čivů zrakových na př., přivoděná upřeným nazíráním na lesklý knoflík kovový nebo hranol skleněný, postačí, aby medium upadlo ve spánek umělý, v němž *obraznost* nabude síly *obrovské*, takže každé vzrušené představě dodá síly plastické a působí na myšlení, chtění a jednání media s nemenším důrazem, než skutečnost sama.

Než, učení Braidovo nedošlo v Anglii patřičné pozornosti, a ve Francii téhož sotva si povšimnuto — o ostatních zemích středoevropských ani nemluvě! Zatím v Americe přišla do módy léčebná metoda t. z. elektro-biologická, která záležela v pouhé suggestci za stavu bdělého.⁶⁾ Zástupci této metody byli Grimes, Dr. Philipps, Dr. Dods, Darling a j. Metoda tato ostatně nebyla ničím novým. Již v r. 1786. zavrhl jeden ze žáků Mesmerových učení o fluidu a za hlavního činitele při léčení prohlásil pevné předsevzetí pacienta, že chce býti zdravým. (Chevalier le Barbarin. *Système raisonné du magnétisme universel* etc. 1786. Srov. Kiesewetter op. c. pag. 138.) Tím obnoveny opět t. zv. »mind-cures« (umíněná léčení, Meinungs-Curen) která až podnes v Anglicku těší se veliké oblibě.

Rok 1873. obnovil v Německu fysiolog Czermak známé pokusy učeného Jezuity P. Athanasia Kirchnera (*Ars magna lucis et umbrae. Experimentum mirabile* 1644.) se zvířaty, při čemž se mu podařilo nejen kuřata, ale i raky, mloky, holuby, králíky atd. hypnotisovati ano, mnohdy i úplně kataleptickými učiniti.

V Anglicku od r. 1839. po radě Dra. Wilsona ochočují šelmy ve zvířincích upřeným pohledem po příkladu uherského hospodáře Konstantina Balassy, jenž již r. 1828. ve zvláštním spisku radil všem kovářům a majitelům koní, aby při kování muž nějaký upřeně se jim díval do očí . . . kuň se prý potom ani nehne, byť i kdo vedle něho z ručnice vystřelil. R. 1878. začal Charcot pracovati v oboru tomto, od většiny fysiologů schválně zanedbávaném, a vedl pravdu k vítězství. R. 1879. dánský experimentátor Hansen, jenž ani lékařem nebyl, vzbudil po celé Evropě mocné vzrušení svými hypnotickými pokusy, k nimž za media užíval dobrovolně se přihlásivší osoby z obecnstva, chtěje takto již předem vyvrátiti podezření, jakoby snad jednal ve srozumění s mediem vycvičeným. Hansen jednal dle metody Braidovy a Charcotovy a také docílil všech zjevů, které jsme dříve zevrubněji vylíčili. K tomu sluší podotknouti, že mezi dvaceti osobami,

⁶⁾ Bernheim, *Die Suggestion und ihre Heilwirkung*. Leipzig u. Wien 1888. Franz Deuticke pag. 103 sqq. Srov. Braid, *Nenryprologie*, Jules Simon, Paris, 1833.

kteřé se experimentům podrobily, bylo vždy 4—5 medií, u nichž se dostavily příznaky kataleptické i somnambulické.

Po Hansenovi opakovali pokusy podobné Heidenhain, Grützner, Opitz, Berger a m. j.

U nás pouze málo učenců obíralo se zjevy hypnoticko-suggestivními. Z Vídeňských lékařů dlužno přede všemi jmenovati slavného Dra. Krafft-Ebinga a Dra. Köllnera, jenž před nedávnem otevřel ve Vídni síň pro ordinace hypnoticko-suggestivní.

Odstavec třetí.

Podivuhodný to zajisté jest úkaz, že podnět k soustředěnému útoku na labyrint záhad svrchu zmíněných nevyšel snad z kruhů přírodovědeckých nebo lékařských, ale z kruhů básnických! A to se stalo takto!

Jednotliví spisovatelé, po původních námětech zvláště pasoucí, použili v básnických výtvorech svých zjevů hypnoticko-suggestivních, líčíce hlavní osoby, jak jednají slepě pod nátlakem představy neb rozkazu, osobou cizí jim vneseného. (N. př. Ibsen, Kleist, Guy de Maupassant, Samarov a j.) »Povolání« strážcové Parnassu spisovatelů podobných počátků si valně nevšímalí, vykazující jim místo v cechu t. z. dekadentů, jichž světélko beztoho brzo dokmitá. Avšak nová »škola« nacházela následovníků (n. př. Wilbrandt) a také čtenářstvo, jehož vkus působením realistů a naturalistů byl otupěn, sáhlo s dychtivostí po senační četbě, která skýtala krmi až dosavad nevídanou! Tu spisovatelé, kteří aspoň do jisté míry šetřili tradic klasických, udeřili na poplach! Emil Franzos, hlavní redaktor německého básnického časopisu »Deutsche Zeitung,« zaslal dopisy vynikajícím přírodopycům a lékařům středoevropským, v nichž trpce toho želel, že spisovatelé již užívají námětů hypnoticko-suggestivních, stará tradiční forma básnického tvoření, která počítá se svobodou vůle lidské jakožto zásadou nedotknutelnou, jest ohrožena, a vyzývá arcopag učenců z povolání, aby v té příčině před celým světem prohlásili, co je na zjevech hypnoticko-suggestivních pravdivého, a je-li dovoleno jich užiti při tvoření básnickém! ⁹⁾ K dotazu tomu odpovědělo ke dvaceti učencům, mezi nimi jména proslulá, jako Du Bois-Reymond, Helmholtz, Krafft-Ebing, Meynert a j.! Nepochybujeme, že se zavděčíme laskavému čtenáři, sdělíme-li s ním některé úsudky, zvláště charakteristické:

Du Bois-Reymond skutečnost zjevů somatických ve stavu hypnotickém zcela popírá, (!) sváděje vše na hysterické osoby ženského pohlaví, které sobě z hypnotiseura dělají pouze dobrý den. (!) Proto sluší prý se míti na pozoru dle přísloví: »Mulieri ne mortuae quidem credendum!« Případné zjevy psychické nejsou prý ničím jiným než jakýmsi druhem šílenství.

Opačné stanovisko zaujímá Dr. Eulenburg. Jestli o tom přesvědčen, že suggerent může po případě provozovati vliv téměř neobmezený a trvalý na duši media, a to nejen po stránce léčebné, nébrž i vychovatelské.

⁹⁾ Deutsche Dichtung IX. Band 1891.

Dr. Preyr v telepathii (suggestion mentale) nevěří. Ale jinak jde dále než Eulenburg, když praví: Ano i za stavu bdělého může suggestce u nemocného způsobiti účinek překvapující. Podaliti lékaři pacientovi pilulky chlebové a obarvenou slanou vodu na místě morfia, a — docíleno téhož účinku, jaký s požitím morfia spojen jest. Celé homoeopathické léčení zakládá se na suggestci!

Dr. August Forel (psychiatr v Burghölzli ve Švýc.) jest přívržencem školy Bernheimovy (Nancy) a vykládá veškeré zjevy suggestcí.

Také možnost zjevů telepathických připouští, odbýváje pochybovače těmito případnými slovy: »Immerhin darf man alle Angaben über telepathische Erscheinungen nicht a priori als Schwindel abweisen. Mit dem Worte Aberglaube ist nichts erforscht!«

Dr. Exner chce záhady, o nichž jde řeč, vysvětliti několika povšechnými větami, v nichž ukazuje ku zjevům, které u řečníků, náměsíčníků, jakož i u sebe samých po živém snu pozorujeme.

Dr. N... dí: »Jako praktický lékař ohražuji se proti hypnóze a suggestci; jako přírodovědec považuji je za zjevy, které se pohybují na samé hranici fysiologie a pathologie, a nemohu jich básnickému tvoření doporučiti.« — Dunkel ist der Rede Sinn!

Čivní lékař Dr. Hirt (ve Vratislavi), jenž doznává, že přes 1000 pacientů hypnoticko-suggestivní methodou byl vyléčil, ručí za skutečnost všech zjevů, kromě telepathie.

Jak o věci té soudí Dr. Krafft-Ebing, (ve Vídni) známo laskavému čtenáři z odstavce prvního.

Dr. Kahler zjevů těch neupírá — ale řadí je do oboru chorob duševních a psychické infekce.

Dr. Binswanger (v Jéně) pochybuje, že by bylo lze, osoby zdravé proti jejich vůli hypnotisovati. Ve fakta posthypnotická nevěří a také nemyslí, že by nějaký opravdový zločin mohl býti suggerován. Pokusy na klinice, kde medium »vraždí« dřevěným nožem, »otravuje« cukrovou vodou a t. p. mu nikterak neimponují.

Dr. Bernheim však dí: »Nedomnívej se nikdo, že snad pouze osoby chorobných čivů nebo slabého ducha a hysterické ženy mohou hypnotisovány býti; většina mých medií byli mužové často velmi inteligentní a nikoli slabého ústrojí čivního. Pomatenci, jakož i osoby těžkomyslné a hypochondrické se pro hypnósu vůbec nehodí nebo mohou jen stěží hypnotisovány býti. Se vsí rozhodností budiž zde řečeno: Spánek hypnotický není žádný stav pathologický — hypnósa není neurósa jako hysterie.¹⁰⁾ Tento chaos úsudků obohatil způsobem neobvyklým vídeňský lékař Dr. Benedikt, jenž v červnu m. r. o pokusech svého kolegy Dr. Kraffta z Ebingů pronesl se k posluchačům medicíny tímto »kolegialním« způsobem: »Celá ta věc je švindl! Žeť pak podobné pokusy možny jsou před učeným shromážděním, aniž by se podařilo hrubé šalbě ihned přijíti na stopu, toho příčinu dlužno hledati v té okolnosti, že lékařům schází pravá známost lidí, (sic!) tak že nejsou s to, aby se pustili do podrobného rozebrání (analyse) oněch úkazů. Věci z celého dušesloví bez odporu nejzajímavější jest okolnost, že dovede okouzlití muže nikoliv snad žena tělesně i duševně zdravá, jako spíše žena

¹⁰⁾ Dr. Bernheim, Die Suggestion und ihre Heilwirkung. Leipzig und Wien 1888. pag. XIV. sqq.

hysterická. To pak děje se dle zákona o protivách, (kontrast) jelikož žena hysterická, u níž typus ženskosti v karikaturu přechází, zvláštní pozornosti se těší u mužů, z jichž slabosti pak dovede co nejvíce těžiti nejen po stránce poznatkové, ale i mravní a krásovědné. Ženy zmíněného rázu mají zvláště namířeno na snílky, vědátory před obecněstvem tajuplně se tvářící (Poseure) a na slavné učence. Přidáme-li k tomu, že také zahaleči stavů vyšších (!) potřebují zvláštní vědy pro sebe, které nabýti lze bez práce a vědění, pak pochopíme, proč ono učení lékařské, které se dovolává pouze obraznosti a uskrovněnosti oněch zahalečů, tak snadno do módy přichází. Jestli učení Kneippovo z pochopitelných příčin přístupnější nežli Škodovo atd.¹¹⁾

Podobné samolibé durdivosti nejlepší jest odpověď: »Monsieur, vous vous fâchez, — eh bien, vous avez tort!«¹²⁾ — Po těchto úsudcích mužů·učených, kteří oproti záhadám hypnotismu zaujímají buď stanovisko odmítavé, nebo věrohodnými důkazy byvše udolání, z pola přisvědčují, z pola popírají — ovšem často způsobem tak mistrovským, »aby byl vlk syt, a koza zůstala celá« — nebo konečně halí se tu ve významné, onde v bezvýznamné mlčení — by laskavý čtenář asi sotva očekával, že hypnotismus má také své *enthusiasty*, pravé to protichůdce pánů Du Bois-Reymonda, Dra. Benedikta a j. Ano, jsou také »učenci«, kteří hypnotismus pozdravují jako nějaké zjevení, které nám pomůže rozluštití veškeré oříšky, na nichž si lidstvo po několik tisíc let své zuby brousí, a které odstraní veškerou bídu a psotu člověčenstva! Veškeré tajemné události, kterým ve své »obmezenosti« říkáme »zázraky«, nejsou prý leč ovocem, rostoucím na stromě hypnósy a suggestie! Vezměte na př. přechetná zázračná uzdravení u pramene Nejsvětější Panny v Lourdesu v jižní Francii. Když první zprávy o tom do světa pronikly, pokrčil, kde který racionalista byl, rameny a odbyl každého zpravodaje sebevědomým výrokem: »Pouhý klam a mam!«¹³⁾ Úřadové církevní počínali sobě při vyšetřování rodiny Soubirous, z níž dívka Bernadotte pocházela, se vši možnou opatrností, ano i přísností. Když pak nade vši pochybnost dokázáno svědectvími povolaných odborníků, že o nějakém podvodu nebo klamu nemůže býti ani řeči, a když počet osob zázračně uzdravených rostl, tu nemohli přírodopytci-positivisté již mluvit o klamu a podvodu — byli by se tak učinili směšnými — ale daleci toho, aby umu svého pokořili před Bohem, »qui mirabilia fecit — poněvadž divy tvořil,« sáhli ke zjevům hypnoticko-suggestivním, snažíce se tak spasiti — svoji nevěru a svoji pýchu! Tak učinili na př. Binet, Feré a jejich stoupenci na klinice v Salpêtrière, kteří k vysvětlení zázraků Lourdesských vynašli theorie tak dobrodružně naivní, že jen slepým záštim proti všemu, co jest nadpřirozené, vysvětliti lze ono křiklavé násilí, které zmínění hypnotiseuři páší ve jménu vědy (!) na logice, na pravdě dějepisné a na metodě empirické! Učit pp. Binet a Feré, že rozeznávají třeba dvě třídy chorob lidských, a to choroby skutečné, mající v porušeném organismu původ svůj, a nemoci domnělé, které existují pouze v obraznosti nemocného. (!)

Tomu ovšem není tak — naopak, vědecky zjištěno jest, že také t. zv. choroby duševní v porušeném organismu mají skrytý kořen

¹¹⁾ Wiener Tagblatt, 17. Juni 1892.

¹²⁾ »Pane, vy se zlobíte, — nuže, vy nemáte pravdu!«

¹³⁾ Srov: »Notre Dame de Lourdes« par Lasserre.

svůj — ale konečně, což nevyskytují se mezi tisíci uzdraveními zázračnými také taková, kde fysický kořen zla není ukryt, ale kde bije přímo do očí? Co soudí na př. pp. ze Salpêtrière o okamžitém vyhojení úrazů zevnějších? Neukazuje-li okamžité uzdravení pohrom zmíněných na sílu nadpřirozenou? — Na to odpovídají pp. Binet a Feré následovně: »On ne discute pas le surnaturel — le miracle est impossible — o vlivu nadpřirozeném nebudeme hovořiti — zázrak je nemožný,¹⁴⁾ a pak učinivše dovedný šermířský výpad, vítězně se usmívají, jsouce hotovi nabodnouti námitku jakoukoli na kord tohoto syllogismu. Každá choroba, kterou okamžitě zhojiti lze buď modlitbou, buď skládáním rukou, nebo zaříkáním, spadá do oboru chorob *domnělých* (maladie imaginaire).

Uzdravení při zázračné jeskyni v Lourdesu dostavují se náhle po dlouho trvajících modlitbách, vroucím vzýváním Panny Marie, jakož i jiných, obraznost rozněcujících obřadech — ergo: choroby tímto způsobem vyhojené jsou pouze *domnělé*.

To by bylo všechno v pořádku — kdyby jediné maličkosti nebylo — kdyby totiž syllogismus tento nebyl zbudován na tichém základě a neobsahoval chybu, již se v logice říká »fallacia falsi medii,« a v tomto případě chybu tím hrubšího zrna, poněvadž o lékaři vším právem předpokládati můžeme, že sobě vědom jest nepravdivosti první věty svrchu uvedeného syllogismu, což nás nutí přirozeně k úsudku, že filosofům, podobnými důvody se ohánějícím, nejedná se o nic jiného leč o pouhé sofisma, o pouhou věšičku k lapání hejlů a jiných »chytrých« ptáků! Když toto děje se na dřevě zeleném — u učenců, kteří se snaží, aby oblíbené theorie a hypotézy zasadili aspoň jakž takž na oko do logického rámce — čeho možno se nadíti od »badatelů«, kteří půdy logické na čisto se spustivše, u těžení z úkazů hypnotických nechají pracovati místo rozumu pouze svou bezuzdnou fantasií, neštítíce se žádného prostředku, ebe ničemnějšího, aby jen potupili Krista Pána a sv. Církev Jeho? Tak nevidí italský vědátor Donato v tajuplných divech Krista Pána a sv. apoštolů, jakož i v celém vývoji křesťanství nic jiného než systém hypnózy a de-hypnózy! Hluchoněmý na př., (Mar. 7, 32.) jemuž Pán rozvázal svazky jazyka a otevřel oči jeho, bylo prý medium, které divotvorce nejprve hypnotisoval, téměř hluchotu a němotu suggeroval a později dehypnotisoval, t. j. uvedl opět ve stav bdělý člověka mluvícího a slyšícího. Uzdravení slepce od narození, mudruje Donato dále, jest ještě výmluvnějším důkazem toho, jak daleko sáhá vliv hypnotiseura. Muž takový dovede pouhou přítomností svou hypnotisovati celé shromáždění svědků způsobem nejrozmanitějším: jedny na př. v tom směru, že jednomyslně prohlašují, že onen hluchoněmý před tím nikdy neslyšel, ani nemluvil — (ačkoliv ještě před chvílí s ním byli hovořili) — medium pak dehypnotisuje takým způsobem, že následkem suggerované amnésie skutečně se domnívá, že choroba jeho trvá od narození a že náhlým zázrakem nabyl sluchu, zraku a mluvy! Ve stavu autohypnotickém byl Pán Ježíš do hrobu uložen; pak se dehypnotisoval a vstal z mrtvých! Také sv. apoštolové obraceli na víru a konali zázraky hypnósou a suggescí, a to nejenom ústně, nébrž i písemně!

¹⁴⁾ Élie Méric op. c. pag. 398.

V Římském cirku hladové šelmy kladou se pokojně k nohám sv. mučenníků — bylyť hypnotisovány! Sv. Lucie stojí pevně jako žula, tak že biřicové nejsou s to, aby útlou dívkou pohnuli s místa, patrně byla ve stavu kataleptickém, a biřicové byli odzbrojeni suggestcí sv. mučednice,¹⁵⁾ — — než dosti těchto nejasností, z nichž jsme si dovolili malou snůšku pouze předložit, abychom ukázali, jakými zbraněmi bojují často nepřátelé Kristovi proti zjevené Pravdě! Neboť, kdo by jen za špetku víry dal kotrmelcům à la Donato et cons., ten by ukázal, že jest v takém stadiu suggerované — hlouposti, že mu není rady ani pomoci! — — — — —

Byl jednou čas, kdy kouzlo, které těsně se pojí k jmenům slavných učenců, kdy stkvělá záře, vycházející od slávověnce, jímž obdiv vrstevníků ozdobil jejich skráně, neméně než úplná nezkušenost v oboru vědeckém, jakož i žhavá touha mládí, jež tak rádo sáhá po svůdném zevnějšku, roznítily v prsou mých živou víru v konečné vítězství vědy, a to takou měrou, že s jásotem uvítal jsem den, kdy ponejprv jsem vkročiti měl do mnohoslibné vědy svatyně, abych zasvěcen byl do jejích čarovných tajů třeba jako poslední její učenník! To byla ta nejkrásnější vidina, která kdy oblažila mou duši! Velebený učenec zdál se mi tenkrát býti na nejmín polobohem — s posvátnou ostýchavostí vzhlížel jsem k domu, v němž bydlel mnohdy docela praobyčejný smrtelník, ale jenž pro svou učenost před mým nezkušeným zrakem čněl k nebi jako nějaký obr! Tot muž — tak děl jsem sám k sobě — jenž zná podstatu všech věcí, jenž proniká bystrým duchem svým vzájemné vztahy všech pomyslných zjevů, tak že před ním celý svět leží jako otevřená kniha, z níž nezasvěcenci vidí pouhé desky. Muž tento také duchu mému odkryje zřídla Pravdy . . .!

I studoval jsem pilně, upřímně — dlouho! Než, nevedlo se mi jinak než synu sv. Moniky! Ani Aristoteles, ani Descartes, ni Malebranche, ni Locke a Condillac a Bůh ví, kolik jiných filosofů neukojili mé touhy po Pravdě! Přesvědčil jsem se, že každý z nich má svého zamilovaného koníčka, a že páni správcové lidského rozumu sobě vespolek nerozumějí! Tot hotový Babel, pravil jsem, kde každý jinou řečí hovoří; rozdíl záleží pouze v tom, že tam zmatení jazyků bylo trestem za pýchu, kdežto zde — pýcha jde v zápětí zmatku! I rozhorliv se, bojoval jsem krutý boj v duši své . . . posléze vztýčil jsem na zříceninách zborcených systémů a zklamaných nadějí korouhev s nápisem: »Pryč s vědeckou autoritou!«¹⁶⁾

Kterému z laskavých čtenářů nenapadla by tato zlatá slova Balmesova po čtení úsudků, které areopág přírodozpytců středoevropských vynesl nad záhadami hypnósy a suggestce?

Jaké stanovisko zaujímají onino koryfeje k naší otázce? — Jedni prohlašují zjevy hypnotické šmahem za pouhou šalbu dovedných kejklířů a hysterických žen; druzí připouštějí ostýchavě možnost některých zjevů psychických, ostatní (na př. katalepsii, nazírání do dálky, telepathii a j.) v říši báje odkazujíce. Ten bere i telepathii v ochranu, jelikož nelze tak snadno na sta počestných svědků buď za hlupce nebo za lháře považovati; jiný docela i skutečnost působení léků do

¹⁵⁾ St. Thomasblätter, Regensburg 1880. pag. 546. sqq.

¹⁶⁾ Jacob Balmes, Briefe an einen Zweifler, 3. Aufl. pag. 24 sqq.

dálky a jiných, v obor okultismu spadajících fakt svou autoritou zaručuje. — Tak vyhlíží vědecká »sjednocenost«, pokud se o skutečnost úkazů samých jedná! Avšak nové drobení názorů nastává při posuzování momentu příčinného a praktického zjevů zmíněných, ani mnozí lékaři hypnósu za uměle vzbuzenou chorobu duševní (psychósu) prohlašujíce, rozhodně popírají, že by osoba zdravých čivů k experimentům hypnotickým se hodila, kdežto druzí pravý opak toho tvrdí, dokládajíce, že ku hypnóse právě osoby normální výborně se hodí, a že osoby porušeného čivstva velmi nesnadno ve spánek umělý lze pohřížiti.

Jedni konečně hypnotism a suggesci velmi střízlivě posuzujíce, vykazují jim sice v oboru fysiologického a psychologického bádání patřičné místo, výsledky praktické při tom nevalně ceníce, kdežto jiní v úkazech zmíněných vidí jakýsi druh »panacée«, universálního prostředku proti všem nemocem, proti bludům, proti škodlivým návykům a dokonce snad i proti — hlouposti!

Co jest pravda? Co jest na zjevech hypnoticko-suggestivních pravdivého, co jest podezřelého nebo nejistého, co lze konečně vysvětliti na základě fysiologie a psychologie a co zasahuje v říši vlivů nadpřirozených? — Toť jsou otázky, které žádnému vzdělanci nesmějí se zdáti lhostejnými, jelikož hluboko zabíhají nejen do anthropologie a různých věd praktických, ale i do poměrů společenských! A proto nám laskavý čtenář nezazlí, pozastavíme-li se nad úsudky jednotlivých učenců a podrobíme-li je stručné, objektivní kritice. (Pokračování.)

Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedněch prarodičů?

Napsal

Fil. Dr. EUG. KADEŘÁVEK.

III.

Námítky vyvráceny.

Mezi odpůrci společného původu z jedněch prarodičů vyskytují se také mnozí Darwinovci. Obhájcové toho původu, kteří transmutaci druhu v odrodách přijímají, ale descendenci živoka z nerostu, jednoho druhu živoka z jiného, člověka ze zvířete zavrhuji, ač Darwinovcům vším právem odporují a nemohou si je přáti za své spojence, přece nediviti se nemohou, že mnozí Darwinovci o společném původu všech plemen lidských z jedněch prarodičů nechtějí ničeho slyšeti. Vždyť mluví Darwin o 4 nebo 5 prativarech, anebo jak sám praví: chce-li kdo, o 1 prativaru, z něhož descendenci vyvinula se celá květena a zvířena; proč by tedy Darwinovci nemohli chtítí mluvíti o jedněch prarodičích, ze kterých veškeré pokolení lidské se

vyvinulo? Nechtějí-li o jedněch prarodičích mluvit, jsou nedůslední. Ovšem kdyby křesťanství nemluvalo o jedněch prarodičích a se nezakládalo na společném původu, pak by snad chtěli mluvit o jedněch prarodičích. Ostatně obhájcové společného původu všech lidí z jedněch prarodičů spojití se nemohou s Darwinovci, kteří pro veškeré pokolení lidské kladou 1 prarodice, poněvadž za tento prarodice pokládají jakousi opici; neboť somatologie a psychologie dokazují rozhodně a jistotně, že člověk nepochází z opice.

Které se činí námitky od protivníků kterýchkoli a jak je vyvrátíme?

1. Mojžíš mluví o původu prvních rodičů dvakrát, v 1. a 2. hlavě první knihy své; tedy on sám míní dvoje prarodiče.

Avšak zpráva Mojžíšova o původu prvních rodičů vždy tak jest vykládána ve starém a novém zákoně od znatelů písma sv., že Mojžíš v 1. hlavě, ve které se líčí vznik světa, země a tvorů pozemských, vedle tvorů těchto klade také člověka, jenž také jest tvorem na zemi žijícím, aby naznačil jeho poměr k ostatním tvorům, a že v 2. hlavě šířeji mluví o vzniku týchž prvních rodičů, aby mohl připojití jejich nadpřirozený poměr k Bohu a obcování s Bohem.

2. Mojžíš sám sobě odporuje, když mluví o společném původu z jedněch prarodičů, který nutně vyžaduje, aby bratři a sestry mezi sebou se ženili a vdávali, a uznává ve svém zákonodárství přirozený zákon, který takovému sňatku brání.

Avšak sňatek bratra se sestrou neodporuje naprosto zákonu přirozenému, poněvadž z takového manželství vzejítí mohou děti plodné. Takové mísení pohlavní není u zvířat neobyčejno. Avšak vztažně odporuje, přihlížíme-li k tomu, že kdyby takové mísení pokračovalo, potomkové by trpěli na zdraví, a že v rodině má panovati mravopoctnost, čistota, která by velice trpěla, kdyby manželství mezi bratry a sestrami bylo dovoleno. Na počátku v první rodině mohl Bůh při prvních bratrech a sestrách připustití výjimku od zákona, jenž nemá platnosti naproste, absolutně, když se tu jednalo o dosažení vyššího cíle, k němuž vésti mohl společný původ z jedněch prarodičů. A o tomto cíli vyšším promluvíme později ve čtvrté části, která jedná o důležitosti společného původu.

3. Mojžíš vypravuje, že Kain pravil: »Kdo mne nalezne, zabije mne.« Tedy když Kain zabil Abela, svého tehdy jediného bratra, byli zajisté ještě jiní lidé, kteří nepocházeli od Adama a Evy.

Avšak mluví-li Mojžíš toliko o Abelu, Kainu a Sethu, jenž po bratrovraždě se narodil, odtud nelze souditi, že by neměl Adam dcer a více synů. Neměl zajisté Mojžíš v úmyslu všechno vypravovati o Adamu a Evě; umínil si hlavně a přede vším líčiti poměry náboženské. Zdá se, že Kain, řka ona slova, mínil krevní pomstu, které se obával, aby rodina Adamova ji na něm nevykonala. Ona slova vztahovati nelze k lidem z jiných prarodičů, poněvadž mu nebylo jich se báti.

4. Mojžíš vypravuje, že Kain utíkáje po svém zločinu vzal sebou manželku a město založil. Odkud vzal manželku a obyvatele města? Nutno jest souditi, že podle Mojžíše byli také jiní lidé z jiných prarodičů než z Adama a Evy. Tedy nepochází veškeré pokolení lidské podle Mojžíše samého z jedněch prarodičů.

Avšak o ženění a vdávání Adamových synů a dcer byla již řeč v druhé námitce; manželkou Kainovi byla buď sestra nebo neteř. Dále kdo zkoumá sloh zprávy Mojžíšovy o první době pokolení lidského, pozná, že tu dobu líčí Mojžíš úryvkem a zlomkem a děje bezprostředně k sobě řadí, jež od sebe vzdáleny jsou několik set let. Mojžíš nepraví, že Kain hned po svém zločinu město založil, aniž velikost toho města udává. Město Kainovo nebylo městem, jak my rozumíme; bylo to sídlo pevné a ohražené, jež se šířilo, když rodina Kainova rostla. A zajisté strach jej pudil ohraditi své sídlo, aby těch se ubránil, kteří by pomstiti chtěli Abela.

5. Th. Waitz sice se domnívá, že společný původ všech plemen z jedné prarodičů jest možný; avšak nepodobá prý se pravdě, že by skutečně z jedné prarodičů pocházela, poněvadž prý celé pokolení lidské by bylo viselo na slabé nitce.

Jestliže však první rodiče pokolení lidského byli stvořeni od Boha, — a věru nelze si mysliti jiný původ jejich, — mohl zajisté Bůh všemohoucí a velemoudrý první rodiče tak stvořiti, aby měli děti plodné.

Podobně lze odpovědět J. Grimmovi, jenž proti společnému původu pokolení lidského z jedné prarodičů namítá, že prý první rodiče mohli míti buď samé syny nebo samé dcery. Podivno jest, že takovou námitku činí učenec, jenž o Bohu věděti může, že chtěl-li, aby z prvních prarodičů vzešlo celé pokolení lidské, té moci do sebe měl, aby tak skutečně se stalo. Vždyť snad přece nepovstali první rodiče slepou náhodou.

6. Surovost dělí divochy od vzdělaných kmenů tak, že na společný původ vzdělanců a divochů nelze ani pomyslit.

Avšak surovost divochů není úplný nedostatek vzdělanosti lidské, nýbrž nízký stav vzdělanosti, do něhož divoši sklesli s vyššího stavu. Jako národ u vzdělanosti pokračuje, tak opět může klesati. Tomu učí dějiny vzdělanosti. Beduinové jsou nyní surovi; než jejich předkové ve středním věku byli lidé vzdělaní. Také v národě vzdělaném vyskytují se různé stupně vzdělanosti; ba jsou v mnohých zemích vzdělaných kraje, jež vynikají surovostí černochů Sudanských. Zkušenost také dokazuje, že mnozí náležející ke kmenu surovému se vzdělali znamenitě, jako státník černoch Toussaint-l'Ouverture, herec mulat Ira Aldridge, řečník kafr Tyo Soga, astronom černoch Bannacker, jistý indián z kmene Cheroků, ač vyššího vzdělání neměl, přece vymyslel abecedu podivu hodnou a užitečnou; děti černochů nalezající se ve škole bělochů nejen nejsou horší bělochů, ale také někdy je překonávají. Ovšem záleží na tom, jak vzdělanci s divochy zacházejí. Mnozí Evropané s nimi tak zacházeli a zacházejí, že je ještě více kazí; také Arabové, kteří černochy otroky svými činí a prodávají, jsou největšími jejich škůdci a přivádějí je ve stav ještě horší. Než uvažme misionáře katolické, jak povznesli a povznášejí divochy vzdělávající je; tito misionáři ztěžují si do vzdělaných Evropanů, že ruší jejich dílo vzdělávací. A věru kdo déle, důvěrně a přátelsky obcuje s divochy, shledá u nich zbytky vzdělanosti, na kterých se může dále stavěti. Blumenbach a Tiedemann učinili seznamy černochů vzdělaných, ba i učených. Francouzský generál Faidherbe, jenž dlouho žil na řece Senegal, pravil k cestovateli G. Rohlfsovi, že mnozí kmenové černochů jsou vzdělanosti schopnější než Arabové, a že on pokládá surovost černochů

za skleslost. A. v. Humboldt praví (Kosmos I. p. 385): Indem wir die Einheit des Menschengeschlechtes behaupten, widerstreben wir auch jeder unerfreulichen Annahme von höheren und niederen Menschenracen. Es gibt bildsamere, höher gebildete, durch die Cultur veredelte, aber keine edleren Stämme.« Týž Humboldt píše v listu Burmeisterovi r. 1853. zaslaném: »Dass der schwarze Mensch sich nie über die dienende Stellung erheben werde, ja der alte symbolische Ausdruck von der Annäherung zur Affennatur sind Stellen, die mich sehr gekränkt haben. Ich habe sechs Jahre lang viele tausend Neger beobachten können, auch viele in meinen Diensten gehabt, und mein »Essai politique sur l'île de Cuba« zeugt von der Lebhaftigkeit, mit der mich dieser Gegenstand mein ganzes Leben lang beschäftigt hat.« Týž Humboldt (Aequinoctialreise III. p. 441.): »Man beredet sich gern, es seien diese Landeseingeborenen . . . keineswegs der Urstamm unseres Geschlechtes, sondern viel mehr ein entarteter Stamm und die schwachen Reste von Völkerschaften, die durch langen und zerstreuten Anfehlhalt in Wäldern in Barbarei zurückgesunken sind.« Podobně soudí cestovatelé Forster, Rohlf, Barth, von der Decken, Magyar, Man, Robins. Předkové nynějších indiánů v Peruánsku a Mexiku stáli na vysokém stupni vzdělanosti; nyní ovšem jsou tamější indiáni zpustlí, což zavinili Evropané. A nyní by chtěli Evropané, jejichž předkové sami byli kdysi málo vzděláni, házet po divoších kamení a od nich se odlučovati a zamítati společný původ!

7. Přírodopytci hmotari, Vogt, Burmeister, Büchner a j., a zastancové amerického otroctví, Knox, Morton a j. vyvracejí náš společný původ teorií o autochthonech řkouce, že pro jednotlivá plemena vznikli prarodičové v těch zemích, kde jsou plemena panujícími, že jednotlivá plemena jsou plodem těchto svých zemí a odvolávají se ku starým národům, kteří sebe pokládali za zrozence svých vlastí, autochthony.

Proč však přebývají různá plemena v zemích, kde jsou podobné poměry tellurické, jako Novo-Hollandané, Novo-Quinejští a ostrované jižního moře? Proč přebývají kmenové indoevropští vedle malajských, aethiopských a mongolských? Čínská zeď je nedělí; sousední kmenové plemen různých bydlí v témž podnebí a splývají jeden s druhým. Proč jest americké plémě ve všech pásmech? A je-li více prarodičů tohoto plemene podle pásem, jak se stalo, že prarodičové tito a jejich potomkové náležejí k témuž plemenu? Dále určití nelze, kolikero prarodičů jest nám klásti pro každé jednotlivé plémě, kteráž neurčitost a nejistota roste, povážíme-li, že počet plemen od anthropologů vyšetřených jest neurčitý, od 2 do 63. Odpůrcové společného původu tedy ve tmách vězí. Konečně názor starých národů o autochthonech jest pohanský, na nepřátelství mezi usazenými a přistěhovalými založený, tedy nemravný, s přirozeností lidskou, která mravnosti vyžaduje, se nesrovnávající. Aniž autochthony mohou se národové staří nazývati naprosto, ale toliko vztážně, máme-li na zřeteli stěhování dřívější a pozdější. Stěhování pozdější způsobilo, že kmenové, kteří byli od přistěhovalců v zemi shledáni, se nazývali autochthony proti přistěhovalcům pozdějším; stěhování však dřívější těm autochthonům nevymizelo z paměti, jelikož mnozí národové ve svých tradicích ukazují ke střední Asii, společnému východišti; také starověda, dějepis a jazykozpyt o tomto společném východišti svědectví dávají.

8. Přejdou-li lidé z pásma studeného do teplého nebo naopak, nedaří se jim; akklimatisace jest nemožná; tedy nemohou všechna plemena pocházeti z jedněch prarodičů.

Avšak děje-li se přechod zvolna, a užívá-li se prostředků, jest akklimatisace možná; děje-li se náhle, neužívá-li se prostředků, jest nemožná. Tomu učí zkušenost. Ani tomu věru nemůže býti jinak, poněvadž zvláštnosti plemenné jsou ustálené a co ustáleno, nedovoluje náhlé změny; vždyť nemůže člověk, ani když obydlí nezmění, bez nebezpečí náhle přejíti od života obvyklého k jinému, tomuto protivnému. A tak mohou Evropané bydleti a bydlí skutečně, opatrně žijíce, bez nebezpečí v zemi Kafrů; aniž jest všem kmenům stejně nesnadno snášeti podnebí méně příznivé a jemu zvyknouti. Obyvatelé Cejlonští trpí více zimnicí než černoši k nim přistěhovalí; ztrávil-li černoši nějaký čas v Evropě, odporují zimnici na Cejloně více než černoši, kteří tam přímo z Afriky přišli. Černoši vojáci, přibyvše z Egypta do Mexika r. 1864., trpěli mnohem více zimnicí než voje francouzské. A kde všude nežije Evropan a se neakklimatisuje! Tedy nezvyklost a náhlá změna činí akklimatisaci nesnadnou, nikoli různost plemenná. Nelze tedy souditi, že by lidé pocházející z jedněch prarodičů nemohli žiti v podnebíh rozmanitých. Lidé mohli se rozejíti z krajiny ani příliš studené ani příliš horké, kde žili nějakou dobu pospolu, do krajín různého podnebí, jen když přechod se děl zvolna.

9. Jedno plémě nepřátelsky si vede k druhému. Čehož by nebylo, kdyby pocházela všechna z jedněch prarodičů.

První věta námitky této jest pravdiva. Než nenásleduje z ní, že proto nejsou prarodičové všech plemen jedni. Neboť nepřátelství dvou členů téže rodiny, dvou rodin téže národnosti, dvou národů téhož plemene má svou příčinu v nemravnosti, převrácené a pokazené přirozenosti lidské. Podobnou příčinu má nepřátelství dvou plemen, jež nás neopravňuje zapírati společný původ z jedněch prarodičů.

10. Setká-li se surové plémě se vzdělaným, hyne. Nemohou tedy obě plemena pocházeti z jedněch prarodičů.

Avšak hynouti nemusí a nemá. Plémě vzdělané má spíše vzdělanosti své užiti k tomu, aby surové bylo zachováno, povzneseno, aby vzdělanosti a prospěchů z ní vyplývajících se stalo účastným. Misionáři katoličtí jednají, jak jim káže mravný zákon, a velmi prospěšně na divochy působí. Ovšem když Evropané obcují s divochy mrzkým sobectvím jsou vedeni, když úmyslně kazí divochy na těle a duši, když je o majetek jejich okrádají, není divu, že divochové hynou na těle a duši a že vymírají.

11. Dejme tomu, že všechna plemena pocházejí z jedněch prarodičů; nelze si dostatečně vysvětliti, proč se rozešli a rozšířili lidé po celé zemi, proč opustili úrodnou krajinu Mesopotamskou a do pouští a studených krajů se vydali. Tak mluví Burmeister a Vogt.

K tomu dosti jest příčin přirozených: nesvornost, nemoc, přelidnění, nedostatek, nebezpečí smrti, násilí svobodě a obvyklým mravům hroící, pud cestovní, touha po dobrodružství, zvědavost, obchod. O nadpřirozeném vlivu, kterým Bůh řeč lidí pomátl, aby potrestal modloslužebnost a pýchu lidskou, a je přinutil, aby se rozešli, mluví Mojžíš.

12. Dejme tomu, že všechna plemena pocházejí z jedněch prarodičů. Nelze si vysvětliti, kteráž za prvních dob, kdy nebyly prostředky

dopravní dosti dokonalé, lidé se rozšířili z jedné krajiny po všech dílech světa.

Z Asie snadno lze přejíti do Afriky a Evropy. Zbývá toliko Amerika a Austrálie. Máme-li na zřeteli nynější polohu jejich, nedomníváme-li se, že spojeny byly s Asií těsněji, možno tam z Asie se dostat po lodi; loď byla vynalezena velmi záhy. V prvních dobách mohla loď, byť i nebyla dokonalá, převézt lidi z Asie do Ameriky; neboť užina Behringova jest pouze 10 mil široká, ostrovy pak kromě toho spojují oba díly světa. Dále větrem mohla býti také tehdy loď zahnána z Asie do Ameriky, jako Japonci často větrem byli zahnáni směrem k Americe až k řece Kolumbii a směrem k Austrálii až k ostrovům Sandwich-ským. A že divochové, kteří užívají lodí jednoduchých, daleko zahnání byli a šťastně do krajů velmi vzdálených přibyli, o tom máme dosti zpráv. Přejíti z Asie na ostrovy Austrálské a z jedněch ostrovů těchto na jiné, není nesnadno lodím jednoduše zařízeným. Ani z Evropy nebylo nemožno přejíti do Ameriky; neboť v 9. století po Kr., jak zprávy dějepisné vypravují, přišli Evropané do Islandu, v 10. do Gronska, Nového Šotlandu, Nového Fundlandu; Irčané prý v 8. století přišli do jižní Ameriky. Sv. Brendanus prý se zdržoval v Americe od r. 562—572.

A uvažujeme-li geografické rozložení národů, snadno přisvědčíme, že lidé se rozšířili ze střední Asie po všech dílech světa. Střed zaujímá plémě kavkazské v západní části Asie, po celé Evropě a v severní Africe. Východně a severně od tohoto středu bydlí plémě mongolské, jižně aethiopské. Plémě mongolské se šíří polárními krajinami, dále přes užinu Behringovu, Aleuty a ostrovy oceanu jižního až do Ameriky, kde sousedí s plemenem americkým. Z Indie, kde se stýká plémě kavkazské s mongolským, vybočuje poloostrovem Malakou do Sumatry, Javy, Bornea, Celebesů, Nové Quineje, Nového Hollandu, Nového Seelandu plémě malajské, jež se řadí svými vlastnostmi dílem k plemenu mongolskému a kavkazskému, dílem k aethiopskému. A že v Americe nejsou lidé tak dlouho jako v Asii, vysvítá odtud, že jak Short a Lubock dokazují, nejsou tam déle než 3000 let. Příčinou jejich kratšího pobytu v Americe jest, že tam přišli z Asie.

13. Kterak by se mohlo pokolení lidské tak brzy rozmnožiti, aby celou zemi naplnilo, kdyby pocházelo z jedné prarodičů?

Nesmíme si předně mysliti lidnatost takovou jaké jsme nyní zvyklí a jaká teď panuje. Za druhé v prvních dobách pokolení lidského byla plodnost mnohem větší a úmrtnost mnohem menší než v dobách historických; proto počítáme-li, že průměrně v každé rodině v prvních dobách bylo po 6 dítkách, bylo za 450 let více než 1000 mill. lidí. Než i když podle nynější plodnosti posuzujeme plodnost prvních dob a počítáme, že se lidstvo ročně množilo o $2\frac{1}{2}$ ze sta, za 800 let jest na zemi 800 mill. lidí. R. 1780. bylo na ostrově Javě více než 2 mill. lidí, r. 1824. více než 6 mill., r. 1838. více než 8 mill. V Irsku bylo r. 1785. více než 2 mill. lidí, r. 1788. více než 4 mill.; ročně tedy se rozmnožilo obyvatelů o $17\frac{1}{2}$ ze sta. Za třetí u zvířat máme též rychlé množení. Slonové se množí zvolna; přece však z jedné rodiny může býti za 500 let 15 mill. slonů. Do Ameriky bylo od Španělů přivezeno něco málo býků, koňů a prasat, kterých v Americe dříve nebylo. Za 100 let těkala stáda bravu po tisících kusech, bylo jich naloveno tolik, že r. 1585. bylo pouze z Paragvaje a Buenos-Ayresu

vyvezeno 100.000 koží, r. 1685. jeden million. Humboldt míní, že za jeho časů žilo v Pampách kolem Buenos-Ayresu 6 millionů koní; ve Spojených státech jest jich více než 5 mill., mezi Orinokem a jezerem Marakaybským jich téká kolem 180.000. Ani neuplynulo devadesát let, a mnozí hospodáři měli v Americe po 70.000, ba i po 100.000 ovcí. Mohou-li se tedy zvířata tou měrou rozmnožiti, proč by se nemohli znamenitě a více než nyní rozmnožiti lidé z jedněch prarodičů v prvních dobách, kdy lidé odporovali lépe zhoubným vlivům fysickým, kdy nebylo tolikero nemocí jako nyní.

14. Odpůrcové společného původu neshledávají příčin, ze kterých by potomci jedněch prarodičů utvořiti mohli různá plemena.

Avšak obhájcové uvádějí tyto příčiny: 1. podnebí, teplo, vzduch, půdu, květenu a zvířenu; 2. potravu, nápoj, šat, zaměstnání; 3. náboženství, mravnost, vzdělanost rozumovou, život pospolitý neb osamělý. První a druhou třídu příčin nepodceňující na třetí třídu kladou mnozí váhu největší, poněvadž příčinami třetí třídy se utváří život duchový, právě lidský, a poněvadž duše lidská, která tento život vede, působí na tělo.

(Dokončení.)

Troje námluvy.

Episoda z básně Frederiho Mistrala »Mirèio«.

—••—

Z provençalštiny přeložil

P. SIGISMUND BOUŠKA O. S. B.

Doba fialek. — Rybáři v Martegue. — Tři nápadníci ucházejí se o ruku Mirejinu: Alàri, pastýř ovcí, Veran, pasák koní, Ourrias, honák býků. — Alàri, jeho bohatství v ovcích. — Stříž. — Stěhování: popis velikého stáda sestupujícího z Alp. — Setkání Alàriho a Mireje. — Pomník v Sant-Roumié. — Dar ovčákův: pohár vyřezaný ze zimostázu. — Alàri dostane košem. — Veran, pasák koní. — Bělouši v Camargo. — Veran žádá za Mireji u otce Ramouna. — Radost a dobré přijetí starce, odepření Mirejino. — Ourrias, krotitel býků. — Divocí černí býci. — La Ferrado. — Ourrias a Mirèio u studně. — Skoták jest odmrštěn.

V čas, fialek kdy vonné květy
po svěžích nivách rozesety
jsou v sterých kyticích, tu párky mají spěch,
by trhaly je v lučin stínu.
V čas, kdy je ticho v moře klínu,
když ňadra ztají pod hladinu
a dýchá pomalu ze svojich prsů všech,

tu nescházejí bárky, prámy,
jež od Martegue skupinami
ven jedou, jejich vrš chce rybu polapit,
svých vesel křídla v moře noří
a roztrousí se v tichém moři.
V čas, mezi ženami kdy vzhorí
květ dívek spanilých, kdy znám již počal být,

Kdy pastýřky neb hrdé kněžny
soud o své kráse slyší něžný,

tu nápadníků dost je v Crau *) i v paláci.
 Vždyť přišli jenom do Břestova
 tři: honák, který koně chová,
 a na to pasák skotu znova
 a pastýř ovcí též, tři pěkní junáci.

Alàri přišel první v řadě.
 Ten tisíc ovec měl prý v stádě,
 jež bylo na zimu u plesa Entressèn,
 kde solnatá jest dobrá pusta,
 když pšenka do kolínek vzrůstá,
 tu do Alp na pastviska hustá,
 na svěží výšiny je vedl v máje den.

A devět mužů, povídá se,
 o svatém Marku stříhá zase
 brav jeho po tři dny, a jsou to chlapíci!
 A nepočítám toho dále,
 jenž bílou vlnu sbírá dbale,
 a pasáčka, jenž neustále
 sem vozit nestačí jim plnou konvici.

Když tratí se již teplo denní,
 sníh víře skalin na temeni,
 ve krajích hornatých hor čela ovine;
 v step nesmírnou v Crau v tomto čase,
 kde na zimní se trávě pase, —
 jest nutno viděti to v žase! —
 jak stádo bohaté s hor stoupá z Daufiné.

Zde nutno zřít tu četú hbitou,
 jak cestou táhne kamenitou!
 Tož v čele zástupu jdou nejprv jehňata
 a ve skoku se plesně honí . . .
 Je pastýř vede. Tíhou kloní
 se osli, rolničkami zvoní,
 po různu oslice jdou, s nimi oslata.

Je oslák všecky hlídá, vede
 a na polštáři jízdo jede.
 Ti musí na sedle nést koše pletené,
 v něž šatstvo se jim, jídlo vloží,
 i pití, náklad ještě množí
 tíž zkrvavělých čerstvých koží
 ze skopců stažených i jehně zemdlené.

Pak vůdci celé čety směle
 šli, pyšně družině své v čele,
 roh na zad zahnutý, na šíji rolničky,
 zrak kosý měří na předchozí:
 pět pyšných kozlů, hlavou hrozí,
 a za nimi jdou matky kozy
 i bílá kozlátka a bujně kozičky.

*) Crau, kamenitá poušť v jižní Francii.

Toť tlupa mlsná, cestou slídí
po pamlsku, ji kozák řídí.
Pak vůdci berani, již četný vedou brav,
se cestou velcí, statní blíží,
do vzduchu chřípí, bez obtíží
svých velkých rohů nesou tíži,
jež trojí tvoří kruh kol uší lepých hlav.

A potom za vyznamenání, —
že skutečně jsou v stádě páni. —
hřbet, boky střapečky jim pastýř okrášlil.
Před množstvím, jež se k předu valí,
jde hlavní pastýř, stáda dbalý,
své obě plece pláštěm halí.
Však voje vlastní díl se v řadě přiblížil.

A mrakem prachu spěchající
vždy ku předu se ženou více
ve běhu bahnice, jež bečí zdlouhavě
na bekot mladých v spěchu plachém;
šij ozdobenu třapce nachem
jehňata roční víří prachem
a skopci vlnatí jdou krokem loudavě.

Ovčáci podřízení časem
volají na psy přísným hlasem;
bok smolou značený, dav ovcí nesčetných
jde dále. Dospělé tu byly,
ty dvakráte se obahnily,
ty o jehně zas oloupili,
ty rodí dvojčata a těžký vlekou břich.

Pak sešlá četa, proletáři,
u neplodných berani staří,
již z bojů milostných musili hanbu nést,
jdou s bezzubými, kulhavými
ovcemi vzadu posledními,
se zbytky slávy přesmutnými,
neb všecko ztratili: i rohy i svou čest.

A všecko to, koz, ovec stáda,
vše, krásná, špatná, stará, mladá,
že cesta nestačí, Alàri vše zval svým . . .
Když před ním s hor ty táhnou mraky,
vždy po stu kolem oddíl všaký,
tu jeho zajiskří se zraky . . .
Hůl javorovou jen měl žezlem nádherným.

A se svými psy ovčáckými,
jež sledují ho vřesovými,
kolena upjata v kamaše kožené,
tvář jasnou, moudré čelo v předu . . .
jak David král byl ku pohledu,
když večer ke studánce dědů
mlád, krásný, napojit svá stáda začne.

A hle, Mirèio vyšla z dveří,
sem od Břestova krok svůj měří.
Děl pastýř: »Bože můj, měl pravdu lidský hlas,
ni v pláni, ni v hor společnosti,
ni v malbě ani v skutečnosti
jsem nezřel žádné v líbeznosti
a v kráse, spůsobech, jež šla by jí po pás.

Neb od stáda Alàri v touze,
by viděl ji, se vzdálil pouze.
Když potom před ní stál, tu řekl: »Můžeš snad,«
a jeho hlas se třásl v stesku,
»mně ukázati tady stezku,
bych přišel do hor na soutěsku?
Neb jinak bojím se, že zbloudím mnohokrát!«

«— Jen jděte přímo přes ta lada,«
mu odvětila dívka mladá,
»a Peyronelská poušť vám bude nejbližší,
a po úvale, jenž se točí,
kdo ku sloupoví dále kročí,
ten náhrobek kamenný zočí
dvou vojevůdců, již tam strmí ve výši.

Ten pomník jmenují *Antiky*.«
A jinoch odpověděl: »Díky!
Na tisíc ovec v Crau, jež nosí známku mou,
jde zítra horských do průsmyků,
já předešel dnes tomu šiku,
bych nocleh značil mu dle zvyku
i tučné pastviny a cestu příhodnou.

Tot' pěkné stádo! . . . V krátkém čase
až ožením se, ve vší kráse
má žena slavíka ať slyší celý den! . . .
Mirèio, měl bych šťasten sníti,
že dárek můj bys chtěla vzíti,
šperk zlatý nesměl by to býti,
však zimostrázná číš, již chovám pro tě jen.«

A přestav mluvití, hned v chvatu
jak ostatek ze svého šatu
číš vyndal řezanou, jen čistý zimostráz!
Neb v prázdné chvíli při pasení
rád řezal, sedě na kameni,
věc různou pro své potěšení;
jen nožem prováděl on díla božských krás!

A rukou prapodivné moci
on řezal klapačky, by v noci
své stádo po polích vždy vedl bezpečně;
a na rolníček zvučných sponku,
na bílé kosti srdcí zvonků
on vřezal ptáky, květy stonků
do rytin, vypuklin, vše, co chtěl, výtečně.

Však věřte mi, že o nádobě,
již přines, řekli byste sobě,
že ruka ovčáka ji pod nůž nekladla:
cist krásný ve svých květů změti
kol do kola své rozpjal sněti,
těch nyvých růží ve objetí
dvě srny pásly se, tvoříce držadla.

A trochu níž tři zřel jsi děvy,
to byly divukrásné zjevy! . . .
A podál pasák spal pod sněťmi kadíku,
Sem čtveračky se nyní plíží
a znenáhla se k němu blíží
a k jeho retům hrozen níží,
jejž byly schovaný dřív vzaly z košíku.

A hoch tu ve snách ležel spící,
teď probouzel se, úsměv v líci;
a v tváři jedné z děv jsi rozruch mohl znát . . .
Ač barvou kořene se tměly,
vy byste byli říci chtěli,
že postavy ty život měly!
Číš nově voněla, z ní nepil dosavad.

»Ba vskutku«, Mirèio mu praví,
»váš dárek svůdně oko baví,«
a prohlížela jej. Pak v skoku kvapila:
»Můj milý krásnější dar skrývá,
svou lásku! Když se na mě dívá,
zrak sklopit musím, radost divá
mě náhle projede, že jsem jak opilá.«

A dívka jako šotek jarý
pryč zmizela. A tu Alàri
svůj pohár uschoval a zvolna vzdaluje
se za soumraku od stavení,
jej mate v duši pomyšlení:
tak krásná dívka v roztoužení
že kohos jiného než jeho miluje. (Pokračování).

D í t ě.

Legenda souvěká.

de pravdy záře plane věkovitá,
hrad andělský kde zvedá svoji bránu,
Lev třináctý dnes věrozvěsty vítá
do svého sídla v šerém Vatikánu.

Co prošlo let, ach, jak je dávno tomu,
 kdy plni lásky z otcovského domu
 v kraj neznámý, lid divoký kde žije,
 přes mořská lada spěli na missie!
 Teď k rodným břehům zavítali znova.
 Pout' dalekou z té vykonali země,
 kde podnes vrhá kletba Noemova
 stín pomsty Boží na Chámovo plémě,
 kde v mrákotách a ve porobě leží
 prost světla víry národ veliký, —
 přes moře širá pluli od pobřeží
 z Ugandy krajin dálné Afriky,
 by novou sílu ve křesťanstva zdroji
 zas čerpali pro těžkou práci svoji. —
 Teď s vážnou úctou před papežem stojí.

Běd, svízelů, všech břemen, útrap tíhu
 a jiskru lásky, která duši chvátí,
 kmet velebný zří v oku jejich pláti
 i v jejich tváři, sprahlé sluncem jihu.
 Tu v řadě kněží uzřel malé dítě,
 jež s ostychem jim vešlo ve zápětí
 a v jejich středu stálo rozpačitě;
 to malý hoch byl, — tmavé, černé pleti.

Po mořské pláni ku věčnému městu,
 když v zemi rodné ztratil matku, otce,
 byl stále druhem kněží věrozvěstů;
 v poušť dalekou jej vzali za průvodce.
 Pln bázně, úcty, k vrchní Církve hlavě
 svým temným zrakem hleděl ostýchavě
 a v duchu svým tu řeč si spřádal znova
 o velkém Otcí, který Církvi vládne,
 všem Krista věrným, co jich země chová,
 ač sám je chud a země nemá žádné,
 jenž bez boje a pouhým slovem řídí
 ve světa dílech miliony lidí,
 ať v bídě jen či v nádheře a zlatě, —
 jak doma slýchal ve své rodné chatě.

Zří k němu Lev a v tichém zalíbení
 mu hladí tvář i vlasy kadeřavé, —
 leč náhle v údiv jeho tvář se mění,
 když zřel, že dítě — nemá ruky pravé
 a v soucit, se zaroseným zrakem
 Lev třináctý se kloní nad mrzákem . . .
 Pak jemu dí: »Kdes pozbyl ruky svojí?
 Zdaž nehodou či záhy snad již v boji?«

I roste soucit, údiv jeho vzrůstá,
 za slzou slza splývá do očí,
 když v rodné mluvě věrozvěstů ústa
 řeč dítěte mu takto tlumočí:

»Že zřek' se víry v bohy vylhané,
mně otce jali moji krajané;
když krví zbrocen vzdychal upoután,
já zřel, jak život prchá z jeho ran.
Že ctíti nechtěla jich mrtvé modly,
nůž čaroději v prsa matky vbodli
a mne když nocí vlekli v divém chvatu,
já viděl z dále hořet naši chatu.
Co měl jsem rád, v noc jednu když jsem ztratil
a v širém světě zbyl tu osamělý,
i víru v Ježíše mi vzíti chtěli.
Děl čaroděj, k jich víře bych se vrátil,
když nesvolím, že klesne moje ruka —
a hrozil sekyrou, — já volil muka!
Kříž udělal jsem a pak pod sekyru
jsem položil svou ruku chvějící,
bych bez úhony zachoval svou víru, —
však za to ztratil — svoji pravici!«

Již domluvil a papež hlavu chýlí
nad černou tvář a v něžném objetí
ji k sobě vine na svůj talár bílý,
ji hladí, líbá, žehná dítěti,
hlas jeho chví se, v tichém pláči zníká:
»I já v svém žití objal mučedníka!«

Antonín Bulant.

Poslední oběť na Velíze.

D ě j e p i s n á p o v í d k a.

Napsal

ALOJS DOSTÁL.

(Pokračování a dokončení.)

Jakmile kníže k posvátnému dubu přijel a zvědavě na všechny strany se ohlížel, Vršovci pomalu druh za druhem se vynořovali z křovin a houštin. Jaromír si dal všechno vysvětliti, jak Velisovi na tomto kopci pocta ohněm vzdávána, a zatím se hlouček protivníků množil. Vyhlíželi jako lovci a nadháněči.

»Zde po staletí vzdávána úcta bohům domácím, tamo pálena dnem i nocí oběť, jak tato nesmírná hromada uhlí a popela nasvědčuje. Než, nejlépe by vám to mohl vyložiti strážce Velisův, který nedaleko bydlí.«

Jeden z dvořanův odskočil k chatrči.

»Podivno, že ještě nyní žreci v Čechách se vyskytují. Jak smýšlí okolní obyvatelstvo?« divil a tázal se Jaromír. »V těchto lesích působí kněz Klement s Luborem.«

»Však už zde jsou všudy křesťané,« vysvětloval Vršovec.

»A žrec zůstal věren bohům. Snad i jemu světlo pravé víry svítne.«

V tom se vrátil posel, zvěstující, že chatrč i jeskyně jest úplně prázdná. Po obyvatelích není ani památky.

Na čele Vršovcově vyvstal malý mráček.

»Jistě se odněkud z houštin dostaví, až se doví, že Milost Tvá zde ráčí prodlévati.«

Vršovec vzav odpuštění, vzdálil se k soudruhům, aby jim zvěstoval, že Květa nelze nalézt. Mrzela ta zpráva všechny, Kochan však, který posud podál ve stínu stál, prohodil: »Odsoudíme knížete i soudruhy jeho sami. Kdo nám pak může vyčítati, že jsme tak bez Květa nebo jiného žrece učinili?«

V tom přijížděl na vrch Hovora. Přítomnost dvořanova Vršovce zalekla. Ale vzpomatovali se, vidouce, že pouze dva služebníci ho provázejí. Ani ti nebudou překážeti.

»Neotálejme, bratří,« dal znamení Kochan. »Čas jest, abychom jednali.«

Vršovci obklopili Jaromíra.

»Tedy počíná již hon?« tázal se kníže, od Hovory poodstoupiv.

»Ano — počíná,« usmál se kdosi vzadu.

Vršovci místo odpovědi vypukli v jeden hlahol. »Ať žije kníže Kochan, ať zhynou Přemyslovci!«

Teď teprve poznal Jaromír, do jaké upadl léčky. »Zrádci!« řekl a chtěl odskočiti stranou. Ale deset páží se ho chopilo.

»Ani krok dále! Jste všichni v naší moci. Vzdejte se!«

Knížecí družina tasila meče.

»Jakým právem sáháte na svého knížete?« volal Jaromír.

»Právem svatým, právem, které dovoluje pohanům zabiti křesťana, který vstoupil na posvátnou půdu do háje bohům zasvěceného. Tento vrch náleží Velisovi, ty, vkročiv sem, upadáš v moc naši,« volal Vršovec.

»Toto právo dávno nemá platnosti. Česká země jest knížectvím křesťanským. Ty pak, Kochane, nejméně máš práva mne souditi.«

»Jsi již souzen,« usmál se Vršovec. »Zahyneš dnes na tomto kopci. Jakou kratochvíli si moji lidé s tebou dříve učiní, to není mojí věcí. Rád dopřávám družině své příležitosti k obveselení. Tolik jenom připomínám, že se často baví střelením do terče nebo přeskokováním na koních. Snad se ti obého dostane —«

Kníže slyše tuto zpupnou řeč zahořel velikým hněvem. Rád by byl Kochana skolil, ale ruce jeho byly svázaný. Jenom zaúpěl.

S Jaromírem svázání i průvodčí knížecí po krátkém, ale tuhém boji. Kochan se stavěl, jakoby mu nezáleželo, jakou smrtí odpůrce sejde. Jenom když bude nebezpečný sok odklizen.

V tom se však ozval táhlý zvuk lesem. Hovora zatroubil na roh, jako smutnou píseň pohřební. Nikdo nevěděl, co hlas ten znamená. Domnívali se, že si snad naposledy chtěl zatroubiti.

Zraky všech obráceny hned v jinou stranu. Z houští vydral se stařec, a v patách ho následovala mladá dívka. Květ se vracel k posvátnému dubu. Vstoupiv na volné prostranství, zarazil se. Jindy tiché

místo naplněno tolika lidmi a koni a vyrušováno takými hlasy a řinčením mečů. Stařec chtěl dle starého zvyku zakřiknouti smělce, ale vzpomatoval se. Věc důležitá ho sem přivedla. Chtěl zachrániti knížete. Ani si nevzpomněl, jak jest vlastně malomocný.

Sotva ho Vršovci spatřili, hned ho přivedli před Kochana. «Pověz, služebníče Velisův, jaký trest toho stihne, kdo z křesťanů na posvátné toto místo vkročí.»

Květ chvíli zápasil, ale pak řekl pevným hlasem: »Odsuzovati mám právo zde jenom já, a nikdo jiný.»

»Tedy vynes ty správný rozsudek,« naléhal Kochan.

»Ano, jest tato hora posvátnou,« dosvědčoval Květ, a smrti trestán křesťan, který sem vkročí. Ale záleží na tom, za jakým se sem bral úmyslem, zdali dobrovolně sem přichází, nebo byl-li násilně neb úskočně na vrch Velisův vlákán. Teď patrně vidím, že ne náš milovaný kníže Jaromír, ale vy, zhoubu šířící Vršovci, byste zasloužili, aby nad vámi vynes byl ortel smrti. A stane se tak jistě, jakmile žreci přijdou na Velíz.»

Vršovci se usmáli.

»Nepotřebujeme tvého výkladu. Zde suď Jaromíra.«

Květ sklonil hlavu. »Váš vyslanec ví, že já jsem nesvolil, že jste mne oklamali, Vás odsuzuji pomstě Velisově, ale náš kníže ať moudře a spravedlivě panuje v České zemi!« zvolal stařec hlasem sípavým.

»Nechceš-li vynésti rozsudek nad vetřelcem křesťanem, učiníme tak za tebe. Ale pak musíš zhynouti i ty, by svět nevěděl, že jsme sami soud ten pronesli.«

Květ vyskočiv, chtěl se vrci na smělého řečníka. »Řekl jsem, že zde souditi právo mám já, a vaše jednání odsoudí jednou přísně bůh Velis a všichni, kteří milují svoji vlast. Vy chcete zničit tuto zemi —«

Znovu se ozval táhlý zvuk rohu Hovorova.

»Rychle k dílu!« velel Kochan, a zbrojnoši s Vršovci chopili se knížete.

»Koně pod ním chytivše s koně jej strhli, a svlékše jej zcela, ruce i nohy jemu svázali, kůl do země vbivše knížete na znak položili a k tomu kolu přivázavše, na koně vsedali a rozníhajíce se, počali přes knížete skákat, v tom velikou a radostnou kratochvíli sobě zakládajíce. Jaromír nevěda, co by měl činiti, k Pánu Bohu a svatému Janu Křtiteli, kterémuž zvláště mimo jiné svaté poctivost činíval, počal volati.«

Vršovci jemu se posmívajíce, pravili: »Ani Jan, ani Bůh tebe z našich rukou již nemůže vysvoboditi.«

Když se té kratochvíle dosti napáchali, knížeti nohy rozvázavše vzhůru od země jej vyzdvihli . . . V tom Vršovci knížete k jednomu dubu přivázavše k němu z lučiští jako k cíli stříleli. Ale kníže viděl svatého Jana Křtitele, an před ním stojí a všechny šípy Vršovcův na svůj plášť bere, tak že žádná rána jejich knížeti nic uškoditi nemohla . . .¹⁾

Nejinak se dalo i jiným.

¹⁾ Hájkova kronika česká str. 100. Vrch ten podnes sluje horou sv. Jana Křtitele na Velíze.

Nejvíce na Hovoru doléháno, poněvadž troubení jeho podkládán tajemný význam.

»Když jest troubil jednou, hned po troubení houžev a smečka ličená jemu na hrdlo vložena, a aby na dub vstoupil, rozkázali, a sami Vršovci jemu tam pomáhali, aby svým troubením nemeškal, jeho pobízeli, po druhém troubení počal kšaft činiti, a svému kmotru Hřivcovi své dítky poroučeje, musil hned vejše vstúpiti . . .«²⁾

Žrec Květ spínaje ruce vzýval bohy otecké, a křesťané se utíkali k Bohu svému prosíce spolu Jana Křestitele, k němuž se kníže vždy utíkal.

»Pomozte nebesa, ať není toto místo zbroceno krví nevinnou!« — Bozi, sešlete oheň na nepřátele své i této drahé země!« volali knížecí průvodčí a Květ žrec spolu.

Ladička odskočila na cestu. Zdálo se jí, že slyší koňský dusot.

»Pomoc, pomoc!« volala ustrašená Lada hlasem zoufalým. V tom jí bylo uskočiti stranou, neboť přijížděla nová tlupa jezdců na upěněných koních. V předu byl Lubor a za ním Pražané, spěchající knížeti na pomoc.

»Kde jest kníže?« rychle se otázal Lubor dívky.

»Tamo,« ukázala Lada. »Rychle, rychle; dokud jest na živu.«

Jezdci skočili na volné prostranství, a z obou stran se ozval křik radosti a hrůzy.

»Jsme ztraceni! Pomoc přichází.«

»Bozi nás vyslyšeli,« dokládal Květ.

»Ať žije kníže!« zvolali Pražané a vrhli se na Vršovce.

Pražané rychle vyskočivše, Vršovce na různě rozrazili a některé zjímali a jiné utíkající stihali; a tak všech Vršovců tu třináct jali, Hřivce čtrnáctého, který byl, jsa strachem poražen, dolů s dubu upadl a nohu zlámal, vésti jeho s sebou do Prahy nemohouce, Hovorovi jej na tom dubu, na kterémž měl Hovora od Hřivce, svého kmotra, býti oběšen, oběsiti rozkázali.

Kochan pak, jenž byl té vši nešlechtnosti původ největší, vryl se pod jednu velikou skálu a listím se přihrabav, tak se tu ukryl . . .³⁾

Když byli Vršovci až na Kochana zjímání a svázání, teprve se mohli Pražané s Hovorou kolkolem řádně rozhlédnouti. Kníže byl úplně zdráv. Ani kopyta koňská, ani ostré šípy mu neuškodily.

Poddaní vzdávali svému pánu hold.

»Vy zde?« divil se Lubor, vida Květa s dcerou.

»Ano, tento kmet stal se rovněž bídným nástrojem podvodu a zrady,« ukazoval Hovora na Květa. »Nutili ho, by odsoudil jako pohanský žrec, jako Velisův služebník našeho knížete. Pěkně bylo všechno zosnováno, by na Vršovce nepadlo podezření, že Jaromíra zákeřnický zabili. Měl býti zajat na posvátném místě, propadnutí měl právu, které dávno vzalo za své. Pak by řekli, že spravedlivě byl odpraven, když žrec Květ nad ním soud vynesl.«

²⁾ Tamtéž.

³⁾ Hájkova kronika česká str. 100. Hájek obšírně vypravuje událost tuto a připomíná, že si Hovora, jež Vršovci oběsiti chtěli, vyprosil, aby mohl třikráte zatroubiti. Pověst dí, že Pražané prvé troubení v Praze, druhé u Trubína a třetí na Velíze slyšeli, což jest pravdě nepodobno. Jiní dokládají, že Pražané v posádce pod Velízem byli uchystáni k rozhodnému boji a knížete Jaromíra obraně.

»Tatíček měl odsouditi knížete Jaromíra,« řekla Lada Luborovi, který k dívce přistoupil.

»Knížecí Milosti,« jal se prositi jinoch, »ku tvému zachránění přispěla velice tato dívka. I zavázal jsem se jí slibem, že otec její bude propuštěn s dcerou na svobodu.«

»A proč bych měl starce toho trestati? Slyšel jsi, co o něm řekl druh můj Hovora.«

»Otec chtěl knížete zachrániti,« připomenula dívka.

»Sním nebo bdím?« radoval se Lubor. »Žrec pohanský chce zachrániti knížete křesťanského, podporovatele a hlasatele víry v Boha trojjediného!«

Teď ptal se kníže, jak na Velíz přišel Hovora s Pražany, a kdo jim pověděl o nebezpečí.

»Tento šlechtný jinoch,« ukázal Hovora na Lubora, »jejž jsi s otcem Klementem sem poslal, aby hlásali víru křesťanskou pod Velízem. Dověděl se, co se chystá na posvátné hoře, spěchal do Prahy, přístupu ku knížeti se doprošuje. Věrní Pražané nabídli svoji pomoc, a tak s pomocí Boží jsme se v čas sem dostali.«

»Děkuji ti, statečný jinochu, díky vám, stateční měšťtínové, díky tobě, Hovoro, tobě dívka sličná, i tobě, starče, který jako bohy otecké tak i vlast svoji miluješ; všichni jste se namáhali, všem vám platí vřelý dík můj! Zachránili jste ne tak Jaromíra, jako knížete českého.«

»A horlivého věrozvěsta, milostivého panovníka,« dokládal Lubor.

»Ať žije kníže náš! ozvalo se pojednou v lese, a řada mužů ze Říma, Kublova a Broum hnala se na kopec. Přední měli meče, jiní cepy, hole, píky, kosy a co kdo chytil.

»Tam spěchají noví ochrancové,« ukázal Hovora k lesu. Břežen dověděl se, co se děje na Velíze, na rychlo svolal obyvatele, každý se ozbrojil, jak mohl, a všichni se hnali na vrch, aby Jaromíra před Vršovci zachránili. Ti však už stáli svázáni před ohromným dubem.

»I vám děkuji, milí poddaní,« obrátil se Jaromír ku příchozím, »těší mne, že jste přijali víru křesťanskou a že tak milujete svého knížete.«

»Škoda, knížecí Milosti,« řekl Dobřan ukláněje se, že jsme přišli pozdě. Rádi bychom byli pro knížete svého bojovali a i krev cedili, a bolí nás velice, že právě v naší krajině se to stalo!«

Staroch zadívav se na kmeta žrece, zamlčel se.

»Váš bývalý žrec, služebník Velisův, jest nevinen, a spočívala-li přece nějaká vina na něm, teď vše smazal a odčinil. Také vy za to nemůžete, že se všecko v krajině vaší událo. Náš milovaný biskup podobně zahynul až v dalekém Prusku, byv pohany utracen. Jsem přesvědčen o vaší věrnosti a statečnosti a nezapomenu se vám odvděčiti. Kdo vám, moji věrní, pověděl, že knížeti vašemu hrozí nebezpečí?«

»Zde tato dívka, dcera Květova,« řekl Dobřan.

»Ta se dle všeho velice o mé zachránění přičinila,« usmál se Jaromír, »a všeho důkladně se dovím, až mi o cestách svých přítel můj Lubor bude na hradě vypravovati.«

»Tedy ještě jednou všem srdečně děkuji,« pokračoval kníže; »teď však musíme též vzdáti díky Tomu, který všech vás kroky vede, který vyslyšel prosby a orodování patrona mého sv. Jana Křtitele. Až posud byla na tomto kopci vzdávána čest Velisovi a bohům

pohanským, dnes poprvé ať se zde ozývá modlitba k Bohu křesťanskému!»

Všichni snímali přilby a čapky a klekli. I Lada padla na kolena, a Květ zastíraje si oči, vzdychal.

Tichou krajinou ozvala se modlitba. Ptactvo »pravdověstné« se rozlétlo, a okolní kmeny podivně šuměly. Taková slova dosud k nim nezaletla, koruny žalně hučely ku křesťanské modlitbě. »... jakož i my odpouštíme našim vinníkům,« modlil se zástup, a Květ nápadně při těch slovech sebou pohnul. Proto i jemu bylo od knížete prominuto!

Když se pomodlili, počali vsedati na koně. Kterí pronásledovali Vršovce a jejich družinu, pomalu se vraceli na Velíz.

»Polapili jste Kochana?« tázal se Hovora.

»Nikde po něm ani památky. Utekl, skryl se, jakoby se země pod ním byla zavřela.«

Tato zpráva Pražany mrzela. Všechny Vršovce by byli pustili, jenom kdyby Kochana měli.

Jaromíra však málo se zpráva ta dotkla. Byl zasmušen, dojmy dnešní mocně naň působily. Měl šlechtitný úmysl, chtěl se spřáteliti, rozbroje odkliditi, ale všechno se rozbilo okamžikem. Zachránění přímo záračné dojalo knížete. Ani se nemohl vzpamatovati. Tolik kopyt nad ním se vznášelo, tolik šípů kolem létalo, a ostal neporušený, bez ublížení.

Za chvíli se vracel slavnostní průvod ku Praze, a na Velíze bylo zase ticho, až mrtvo. Ani oheň nezaplál, ani kouř se nevinul k nebesům. Posvátnost a nedotknutelnost jenom pohanům vyhrazená byla tímto dnem nadobro zničena, a po Velisovi brzo zbude pouze název vrchu, a ten ještě zápasiti musí s pojmenováním novým — »vrchu Svatojanského.«

XV.

Když Pražané s knížetem Velíz opustili, zůstal tam pouze Květ s Ladou a Dobřanova dcera. I Lubor odešel, aby vyhledal otce Klementa, jemuž nesl od knížete zvláštní poselství. Žrec usedl na kořenech posvátného dubu. Hlavu měl založenou v dlaních, a myslí jeho táhly pošmurné myšlenky. Byl sice potěšen, že kníže vyvázl bez pohromy, ale to mu bylo s podivením, že ho nikdo nenutil, aby přijal s dcerou křest svatý. Rmoutil se, že Velíz úctě bohů domácích vyrván, a toho že byli žreci sami příčinou. Nebýti jejich tajného plánu a spojenství s Vršovci, Velíz by dlouho odporoval. I Klement věrozvěst se vrchu tomu vyhnul.

»Co se s námi stane?« vážně zakýval hlavou.

»Vždyť vás zval otec a také jiní sousedé do Říma a Kublova. Budete u nás,« řekla Marie.

Květ odepřel. »Neopustím tohoto vrchu posvátného nikdy. Lado, jdi, kam chceš. U mne již šťastných dnů nenajdeš.«

Lada přitulila se k otci, slibujíc, že ho ani nyní neopustí. Odešli do chatrce. Květ zadíval se k jeskyni, a ústa jeho šeptala: »Až mně i toto přístřeší vezmou, budu bydleti zde v této jeskyni.« V tom něco zašustilo mezi balvany. Žrec se domníval, že přišel Miloš. Ale

s hrůzou se zastavil. Z jeskyně se vyřítil postrádaný Vršovec — Kochan. Uděšeně se díval kolkolem. Starce se nebál.

»Již odjeli?« tázal se šeptem.

»Ještě jsem zde já, pane Kochane, bych s tebou účtoval,« zvolal Květ.

Vršovec se uštěpačně usmál.

»Já chtěl poslední Velisovi přinést obět, a to nevděčnou dceru svoji, vy jste k oběti té odsoudili svého knížete; než, teď se dostane Velisovi na usmířenou přece života lidského, a to smrtí tvojí, ty proradče lživý! Slibovali jste nám vítězství, oklamali jste mne, chtěli jste vlast českou vehnati do boje bratrovražedného a národ oloupiti o hodného panovníka. Ale ostří obrátí se proti vám, a já teď tebe budu souditi dle starého práva, jímž se této hoře posvátnost zaručuje.«

Zrec byl hrozný, že se i Kochan na prahu jeskyně stojící ulekl. Ale vida starce samotného a u chatrče dvě poděšené dívky, brzo se vzpamatoval.

»Odstup, pohane« — děl drze.

»Teď jsem ti pohanem, a nedávno jsi se mého spojenství do-prošoval!«

»Teď nechci poslouchati nesmyslných výkladů tvých a nebudu jich rovněž dbáti, až se přece knížecího trůnu domohu,« odpověděl Kochan.

»Vršovci hůře by naložili s bohy oteckými než Přemyslovci. Ale ty knížetem nebudeš nikdy, ty zhyneš na Velíze.«

Vršovec znovu se pohrdlivě usmál.

»Tvůj bůh, tvůj Velis má velmi málo úcty u mne, abych se mu obětoval.«

»Zhyneš, bídniče proradný!«

Květ se snažil přiklopiti široký kámen ke vchodu jeskyně, kde by byl Kochan jako v žaláři uzavřen, ale příliš troufal své síle. Nemohl tak rychle jako jindy hnouti kamenem, a zatím Kochan uskočil před jeskyni.

»Mně se zdá, že tou poslední obětí na Velíze budeš ty,« řekl a starce pádnou rukou do tváře udeřil, že se skácel, a kámen stranou se kutálel.

Ve dveřích chatrče se ozvaly dva výkřiky, a Kochan uskočiv do houštin, rychle unikl. Lada s Marií přiskočily ku Květovi. Byl bez vědomí.

»Tatíčku drahý, otče milený!« naříkala dívka.

Marie doskočila ke studánce pro vodu. »Žije,« oznamovala družce.

Květ sice dýchal, ale nemohl povstati, ani promluvit.

Dívky si nevěděly rady.

»Dojdu pro otce,« řekla Marie. Lada slzíc souhlasila.

Ještě jednou téhož dne spěchali mužové na Veliz. Teď přišly ženy i děti. Co se to pojednou děje na pokojném jindy vrchu uprostřed nepřehledných lesů?

Květ posud o sobě nevěděl. Všichni ho obstoupili. Každý starce litoval, Marie pověděla, kdo ho udeřil a omráčil. Chtěl lapiti nejnebezpečnějšího Vršovce, v jeskyni skrytého.

»Zde nemůže zůstat sám a sám,« prohlásil Dobřan. »Odneseme jej dolů.«

Všichni souhlasili. I Lada neodporovala. Za chvíli se bral smutný průvod s Velízu. Poslední obyvatelé jeho odcházeli. Na rychlo upravena nosítka, a kmet na ně položen. Lada kráčela za otcem, jakoby ho nesli ke hrobu. Marie družku podpírala. Každý by byl přijal Květa, ale Dobřan jej přímo nesl ke svému příbytku. Však ani jiní nezapomenou na nemocného. Pozdě večer se obyvatelé rozcházelí, a jenom několik nejbližších zůstalo u nemocného kmeta, by Ladu vystřídali v obsluze a radou i skutkem jí pomáhali.

* * *

Klement s Luborem se vraceli ke Kublovu. Jinoch věrozvěstu cestou vypravoval, co se na Velíze událo, a kněz trnul. Také se svěřil svému pánu, jak k Velízu docházel, s Ladou se seznámil, že dívku tu miluje, a od ní také se dověděl, co chystají Vršovci a pohanští žreci.

Kněz pozorně naslouchal, tu a tam prstem pohrozil, nedůvěřivě hlavou zakýval a posléze prohlásil, že se to stalo řízením Božím. Že by však se žrecovou dcerou ve sňatek manželský vstoupil, o tom pochyboval.

»Nestane se křesťankou z lásky k otci, a tento nepřijme křtu svatého z přichylnosti k bohům oteckým.«

Již v Broumech se dověděli, proč z Velízu nevystupuje dým, proč se vrch jako mrtvý v páře halí. Květ jest těžce nemocen, a sousedé ho donesli do Kublova. Spěchali tam. Před nimi stál podlouhlý vrch, od paty stromovím porostlý, a zvláště v čele mohutné duby a buky šustily proschlým listím. Posvátný dub nade všechny vynikal. Vysoko pod oblaky kroužili havrani, a skřek vran daleko se rozléhal.

Otec Klement vřele byl uvítán od nově pokřtěných. Hned spěl ke kříži, aby Bohu poděkoval za milosti, jichž se smrtelníkům v těchto místech dostalo. Obyvatelé se seběhli, a kněz vykládal o moudrosti Boží, již se přepodivné věci dějí na světě.

I od Dobřanů všichni spěchali ven. Květ, který dosud ležel na loži, ptal se, co se stalo. Lada pověděla, že přišel křesťanský hlasatel.

»Dříve si na mne netroufal,« prohodil stařec, »a na Velíz se neodvážil. Teď mne bude přemlouvati a nutiti, bych se stal křesťanem.«

»Však bys došel pokoje a klidu, a všichni by tě za to chválili,« odpověděla dcera.

Obyvatelé často navštěvovali Květa, sedali u jeho lože a o víře křesťanské rozmlouvali. Stařec neodporoval, pouze tiše naslouchal. Noví křesťané brojili proti žrecům, kteří chtěli zaprodati knížete a zemi Českou, kteří zbaběle si počínajíce, ani k rozhodnému okamžiku se nedostavili. Více jim běželo o živobytí, o chléb a nadvládu než o bohy otecké. Kdyby byl kníže padl, hned by se byli přihlásili.

Tomu musil i Květ přisvědčiti.

Žrec nejenom že u Dobřana mnoho slyšel, také rozličných výjevů byl očitým svědkem. Naproti němu visel kříž se Spasitelem, před nímž celá rodina modlitby vykonávala, domácí všichni křížem se znamenali, a otec jako hlava rodiny jeden den v týdnu ostatní poučoval vypravuje to, co byl od Klementa slyšel. To byla neděle, již všichni světili, od těžké práce odpočívajíce. Také u kříže pod lipou se shromažďovali ku společným modlitbám, a tyto záležaly až k uším Květovým.

Květ vyslechl celou rozpravu Klementovu, slyšel modlitby a zamyslel se. Venku bylo zase ticho, lid se rozešel domů, a Dobřan se vrátil sám, o knězi ani se nezmiňuje. Nepřišel ho Klement donucovat k víře křesťanské. Jenom Lubor se dostavil, aby promluvil s Ladou.

Jinoch litoval starce, hněvaje se sám na sebe, že také v jeskyni nehledal; tak Kochan mohl utéci a bezbranného starce týrati. Pak se Lubor obrátil k Ladě, a otec pozoroval, jak se mladí lidé milují, jak zaníceně na sebe hledí a více očima než ústy promlouvají.

Tu Květ sám zapřádal rozmluvu, na to a ono jinocha se dotazuje. Také se dotknul toho, jak se nadál, že bude teď donucen přijati křest.

»Křesťané nikoho nenutí,« dodal Lubor, když byl oznámil, jak se Klement o žrece zajímal. »Naše víra jest založena na lásce, a k té nelze nikoho nutiti, když srdce prázdné zůstává.«

Při těch slovech Lubor pohlédl na Ladu. Kmet upadl v zamyšlení. V prsou mu to burácelo, v hlavě probleskovalo, v srdci bouřilo. Stará otecká víra bojovala s naukou křesťanskou, úcta Velisova zápasila s úctou Boha trojjediného. Květ viděl, že se mu pohanství bortí pod nohama, že zde zbyl sám a sám. Víra křesťanská jest úchvatnější, mocnější, dojemnější. Žrec hrozil tresty, zde je základem láska. Květ uvažoval také, že byl oklamán, opuštěn a že neústupností svou zničí blaho své dcery. Lada bez otce nepřijme křtu svatého, a jako pohanka nemůže se státi manželkou toho, jejž miluje z celého srdce. Byl by si přál, aby ho Klement přinutil ke křtu, a tak aby se mohl vymluviti, že zůstal věren svým zásadám a křesťanem se stal pouze z přinucení a pro dítě své.

Ale Klement nepřišel, ačkoliv jindy u Dobřana byl noclehem. Vzkázal pro Lubora, by ho doprovodil na — Velíz.

»Co to slyším? Že půjdou na horu Velisovu? Není možno!« křičel Květ, když byl Lubor odešel. »Na Velíz? Tam jsem já žrecem, tam jest naše posvátné místo. Naše?« usmál se křečovitě. »Vždyť jsme je ztratili svojí vinou, svými zámysly, svojí zradou.«

Stařec jenom na chvíli upadl v zadumání. »Musím tam, na Velíz, abych rozdělal oheň, abych rožal jiskry. Velisovi bude opět vzdávána pocta.«

Stařec jakoby se pojednou byl uzdravil, vstal a sebrav poslední síly, vrávorál ze světnice. Všichni domácí odešli na zahradu i s Ladou. Květ obvykle v tuto dobu dřímá. Nikdo nepozoroval, že k Velízu spěchá muž s bílým vlasem a vousem, těžce oddychuje a často na kořenech stromových odpočívá. Šel do nejprudší sráže, kudy málo kdo se brávil, a kde cesta byla nejnesnadnější.

»Služebník Velisův nesmí opustiti bohy otecké«, šeptal stařec, namáhavě vystupuje jako po schodech a větví pro podporu se zachycuje. Z druhé pak strany se bral volně na Velíz Klement s Luborem a množstvím vesnického lidu.

Bylo již šero, když se všichni dostali na vrch. Klement prohlédnuv si jeskyni, popel, posvátný dub, pohřebiště a všechno kolkolem, prohlásil, že dle vůle knížete Jaromíra zde na Velíze má státi křesťanský kostel.

»Kde se okolní lid klaněl Velisovi, tam ať se klaní pravému Bohu. Sám kníže sem přijede a zjeví vám, osadníci, vůli svoji,« oznamoval Klement, co byl od Lubora zvěděl.

»To bude jistě velmi významné,« dotvrzoval Dobřan, »že na místě, jež nám posud posvátným bylo, svatostánek postaven bude na památku.«

Jiní se ptali, kde by bylo k tomu místo nejvhodnější.

»Dle mého mínění zde, kde stojí tento památný dub —«

Klement nedopověděl, když Květ vyrazil z houští. »Nikdo ať se neodváží drzou položití ruku na tento kmen!« zvolal mohutným hlasem.

Než, Klement se nezalekl. Vážně a spolu laskavě se postavil proti Květovi a pokračoval, jakoby si slov jeho nevšimal.

»Zajisté i knížecí Milost se mnou souhlasiti bude. Zachován bude tento dub pro památku; než, hleďte, jest příliš prohnílý a sotva ve kmenu má zdravé jádro. Dáme jej v polovici uřezati, a spodek zůstane jako základ nového oltáře křesťanského. Tím bude uchována památka a ukáže se, že na základě pohanství a úcty Velisovy vzniklo křesťanství a služba trojjediného Boha. Co bylo shnilého, toť odklizeno, a zůstalo pouze pevné a zdravé jádro českého lidu, který náukou křesťanskou bude povýšen a zušlechtěn jako chrámem toto vzácné místo.«

Znovu byl Květ dojat. Domníval se, že bude háj kácen, dub rozmetán, studánka zasypána, a každá památka Velisova vyhlazena. Než, teď slyší, s jakou šetrností a úctou zacházeno býti má s věcmi, jež byly pohanům drahými.

Všichni sousedé s ochotou souhlasili. Všech zraky spočinuly na Květovi, co řekne, jak odpoví. Ten byl překonán, rovněž v duchu souhlasil, ale přese rty nemohla mu slova ta přejíti.

Klesnuv na kolena pod posvátným dubem, zvolal: »Všechno přede mnou mizí, veškerá půda se mi pod nohama boří, jsem zničen a překonán. Pro mne není potěchy, není radosti. I dítě si vezměte, já skončím smutný život svůj tamo v jeskyni mezi balvany a kořeny stromovými. Věru, budu poslední obětí Velisovou.«

Stařec vstav, šel rovnou cestou k jeskyni. Nikdo mu nebránil, nikdo ho nezdržoval. Litovali ho. Byl poctivcem, věrným sluhou Velisovým a teď zápasí mezi oteckou věrou a náukou křesťanskou,

Již byla tma, a hvězdy probleskovaly, když se vracel průvod s Velízu. Osadníci byli potěšeni nadějí na nový chrám z ruky knížecí, ale radost jejich ještě kalil neblahý osud Květův.

XVI.

»... Když se ty věci vykonaly, kázal kníže Jaromír ten dub, ku kterémuž byl přivázán, vykopati, a na tom místě oltář a klášter k poctivosti Pánu Bohu a svatému Janu Křtiteli postaviti; a dal tam kněze řádu sv. Benedikta, opatřiv je dostatečně tělesnou potřebou. Žádal jich, aby tu i oni i jich budoucí na tom místě za něj Pána Boha prosili ...

Kníže opět svolav zemany, s nimi v radu vešel, dotazuje se jich, co s Vršovci činiti, a tak z vůle jednotejné kázali Vršovce po jednom na louku Bořinu voditi a každému sekerou hlavu stíti.«⁴⁾

⁴⁾ Tolik Hájkova česká kronika na str. 100. Jiní dějepisci jako Dobner, Pelz, Schaller a zkoumatel starožitností Václav Krolmus dosvědčují, že Jaromír

Ochrancové Jaromírovi: Hovora a Lubor obdařeni byli statky a milostí knížecí. Mimo jiné dostali požitky z Kublova, Říma, Broum, Trubína, Hudlic. Hovora nadále trval u knížete, a Lubor usadil se v Trubíně na tvrzi. Byla mu svěřena stavba nového kláštera na Velíze, která hned příštího jara započala s nemalým nákladem.

Lubor co den přijížděl na koni na Velíz. Vábila ho tam stavba a Lada, která posud otce pečlivě obsluhovala. Květ bydlel v jeskyni, kam zanesl bůžky a dědky, jimž se přestali sousední obyvatelé klaněti. Zakopal popel z posvátného věčného ohně a také část dubu, která byla odřezána, spálil. Nikdo mu nebránil dle rozkazu Luborova. Volně mohl choditi a ku práci přihlížeti. Byl sláb, a dcera ho vodila. Díval se, jak byly základy kopány, jak zeď rostla, viděl, kde bude chrám, kde obydlí mnichů, děkoval Luborovi, že nedal studánku za posvátným dubem zasypati, jak někteří radili, ale nad ní ve zdi výklenek zhotoviti rozkázal.

Na Velíz přicházeli se dívat obyvatelé, pomáhali, kamen vozili, duby káceli, a zeď rostla vůčihledě. Pozdravovali Květa, rozmlouvali s ním, na zdraví jeho se dotazujíce.

Kníže upomenul schválně Lubora, by pečoval o živý oytí pohanského žrece a jeho dcery.

Po práci zdržel se Lubor mnohdy hodnou chvíli na Velíze. Těšil starce, vodil ho na Svatojanský vrch, odkud bylo daleko široko viděti. Lada je provázela. Květ se nezmiňoval o víře už hodnou dobu, zatím více myslil o křesťanství a uvažoval. Viděl i zdárné ovoce náboženství toho na svých bývalých osadnících.

Lubor pozoroval, že by mu stařec rád něco řekl. Ačkoli předvídal, co to bude, přece schválně se nedotazoval. Květ se mnoho změnil i ve svém smýšlení.

Byl krásný podvečer. Slunce se ukládalo do nachových podušek, pozlacujíc vrcholky stoletých kmenů. Mírný větřík vanul od půlnoci. Na stráních a úbočích jevíly se lidské příbytky pod zelenými stromy. Sem na Svatojanský vrch nezáležal žádný lidský zvuk z těchto vzdálených osad.

Květ s Ladou seděli vedle sebe, dívajíce se na kamenitou stráň, kde sporé keře bujely mezi balvany. Lubor však hleděl do dálky přes lesy, pole, údolí.

Žrec občas těžce si oddychnul, a Ladička se hned ptala po jeho zdraví.

»Nic mi není, dcero, nic. Vystonal jsem se i z rány, již mi Vršovec zasadil; jaro a tento svěží, zdravý vzduch vyléčily mne na dobro. Ale jedna rána posud jest otevřena.« — Květ sáhl k srdci a svěsil hlavu.

Lubor porozuměl, a dívka se ptala, jaká bolest otce svírá?

»Hleďte děti,« počal vážně Květ, »byl jsem věrným služebníkem Velisovým a ctím bohy otecké dosud. Vždyť jsem jim celý život věnoval! Ale poslední dobu nová víra opanovala celou zemi, a kříž zakotven i na této hoře. Poznal jsem celou tu náuku a uvažoval jsem dlouho o velikém rozdílu mezi pohanstvím a křesťanstvím. Osamotněl

»rozkázal onen dub, na kterém pněl, na věčnou památku stíti a církvičku byzantského slohu, okrouhlou nepochybně okolo toho dubu zbudovati a u něho oltář Páně postaviti r. 1022., kterýžto dub se nyní v oltáři zazděný nalézá.«

jsem s dcerou svojí, a kde kdo již vzývá Boha křesťanského. Byl jsem potěšen, že tato hora zůstane i dále posvátnou, že i nadále sem osadníci přicházejí budou klanět se vyšší moci, která veškerým světem i lidským osudem vládne. Když jsem o všem uvažoval, když vidím, že i blaho dítěte mého na tom záleží, když také ku hlasu srdce svého přihlédám, tu se rozhoduji na tom, že — — —»

Květ nedomluvil. Nechtělo mu to přese rty, a přece na nich visela Lada udiveným a toužebným pohledem.

Lubor se usmíval. »Dnes se na Velíze připravuje veliký div.«

»Ano, div. Snad ani jeden pohanský žrec křesťanem se nestal.«

»Nikoliv,« odporoval Lubor, »velmi mnozí přijali křesťanskou víru s veškerým obyvatelstvem.«

»Otče, otče,« zvolala radostně dívka, »co slyším, ty se chceš státi . . .«

»Křesťanem,« dodal vážně Květ, pozvednuv oči k nebesům. »Činím to pro tebe, dítě mé.«

Lada plačíc radostí, už spočívala na prsou otcových.

»Pro pokoj svědomí, pro spásu duše, pro radost všech osadníků, pro pokoj na Velíze,« doplňoval Květovu řeč šťastný jinoch.

Všichni na chvíli umlkli. Lada spočívala posud na prsou otcových, Květ hleděl k nebesům, kde proskakovaly hvězdy, a Lubor chtěl pološerem proniknouti hodně daleko bystrým zrakem do křesťanského světa, kde se rozezvučely zvonky k večerní modlitbě. Sem doléhaly v milém souladu, jaký panoval i v této rodině a srdcích, která do nedávna tak bouřila, tolik byla zmítána a znepokojována.

Na Velíze byl pokoj.

* * *

Na Velisově vrchu zvláštní se konala slavnost v den sv. Jana Křtitele. I kníže Jaromír s dvořanstvem se dostavil, kněz hlasatel Klement přišel, Hovora i Lubor byli přítomni, a lidu ze všech stran se sešlo k nespočtení. Na Velíze svěcena nová kaple vedle kláštera benediktinského, a ke křtu svatému na ten den se připravoval bývalý žrec, stařec Květ s dcerou svojí Ladou.

Klement byl už delší dobu v novém klášteře, by všechno připravil a do pořádku uvedl. Obyvatelé souhlasili, by jejich nebožtíci nebyli spalováni, ale do hrobů pochováni. I založen hřbitov v těch místech, kde bývalo pohanské žároviště, a kde prach předků v popelnicích odpočíval.

Studánka za kostelem vysvěcena, a Gothardkou pojmenována. Byla ustanovena prozatím za křtitelnicí, kde nejprve Květ s dcerou měli býti pokřtěni. Starce zvali do kláštera, a Ladu k Dobřanovům, ale žrec nechtěl opustiti své místo. Lada ať odejde za Luborem, s nímž bude hned po křtu v kostele před oltářem oddána.

Květ si zvolil za křestní jméno Jan, Lada Marie, jak ji už dávno Lubor jmenoval, a jak slula její kmotřenka Marie Dobřanova. Květovi za kmotra se přihlásil kníže sám.

Od časného rána bylo na Velíze hlučno. Všichni si prohlíželi stavby, a v kostele bylo k umačkání. Také od úst k ústům kolovala zpráva, jak byl podivuhodně Jaromír na tomto místě zachráněn. Kde býval popel z posvátného ohně, tam nyní malá loď chrámová, a věčné světlo místo před dubem kmitalo se před oltářem. Na hřbitově stál

prostý kříž, a vedle byl malý hrůbek s narcisky a fialkami. První křesťanský hrob.

V klášteře bylo posud ticho. Všichni dleli před posvátnými úkony na modlitbách. Květ plakal usedavě, Lada zářila radostí.

Posléze se rozezvučel les, a Jaromír v krásném, lesklém šatě přijížděl. Půda duněla pod koňskými kopyty. Lid uctivě ustupoval, provolávaje svému knížeti slávu.

Z klášteře vyšli dva mniši s proboštem v čele, by vzdali úctu svému příznivci a dobrodinci. Lid se skupil kolem kostela a klášteře. Slunce právě vystupovalo nad lesy, a koruny stromové šuměly.

Klement vystoupiv na kazatelnu pod rozložitou sosnou, kázal o důležitosti dnešního dne pro osadu a celé okolí, kdy posvěcen bude chrám, kam všichni shromáždovati se budou k modlitbám a duševní útěše. Věrozvěst také ukázal na důležitost místa, na hluboký význam, že křesťanský chrám postaven na hoře, která od pradávna Velisovi byla zasvěcena; jméno bůžka toho i nadále ponese, ale nejvyšší vrchol její sluje Svatojanským na znamení, že křesťanství zvítězilo nad pohanstvím. Též oznámil, že bývalý žrec pohanů bude za krátko pokřtěn, že však neopustí svého místa, ale zůstane na Velíze jako poustevník v jeskyni, která sloužila žrecům za místo poradní, a tak všechno bude uchováno jako památka, a jenom křesťanský ráz na sebe přijme.

Zpráva Klementova o Velíze a zachování jeho památek byla přijata s povděkem.

Po té byl vysvěcen kostel sv. Jana Křtitele a benediktinské probošství.

Zatím veškeren lid se shromáždil u pramene, který dříve pod posvátným dubem a nyní za oltářem hlavním vyvěral. Tam stál Květ s dcerou, by přijali svatý křest.

Mezi diváky tlačil se ku předu mladý muž. Nikdo ho neznal. Však také všemožně tvář si zakrýval a se tajil. Byl to Miloš, který uslyšev, co se na Velíze děje, sem se přichvátal podívat. Posud byl pohanem a pravé víře odpíral, ač všudy viděl její blahodárné známky. Když pozoroval, že žrcem na Velíze nebude, zapomínal na Ladu. Byl povahy nestálé. Teď živořil bídne po lesních skrýších s těmi, kteří posud trvali při domácích bozích oproti veškeré Jaromírově záplavě. Myslil na pomstu, ale lekl se, vida tolik lidu. Jistě by živ neodešel, a život mu byl přece milý. S Velízu půjde přímo ke Kochanovi Vršovci, jemuž nabídne své služby.

Zatím pevným hlasem odpovídal Květ s dcerou na dané otázky, že věří v Boha trojjediného, co mu víra dá, a čeho se odříká . . .

Po křtu zase všichni se ubírali do kostela. Ačkoliv sta účastníků musilo zůstat venku před klášteřem, Miloš protlačil se až ke dveřím. Na oltáři plála světla, a na stupních klečel Lubor z Trubína a Květova Marie. Kníže Jaromír a rytíř Hovora byli svědky.

Snoubenci si slibovali lásku, oddanost a vespolečnou podporu do smrti . . .

Toho se Miloš nenadál. Ruka se mu trásla, chtěl vyndati šíp z toulu a namířiti, ale byl tak stěsnán ze všech stran, že nemohl ani rukou hnouti. V prsou mu to bušilo, v hlavě hučelo, když pomyslel, že mohl býti také tak šťastným a blaženým po boku Ladě, kdyby byl přijal víru křesťanskou.

Lítost se mu měnila ve zlost, nemohl vydržeti na prahu chrámu; prodrav se tedy zástupem, prchal s Velízu daleko do světa.

Na hoře zatím se slavnost dokonávala chvalozpěvem: »Tě, Boha, chválíme,« a lid se rozcházel. Také Marie rozloučivši se s družkami a zvláště s Marií Dobřanovou, následovala muže na tvrz Trubínskou. Král s družinou odjel ke Mži na hony. Dcera prosila, ano, přímo nutila otce, by šel s ní, na tvrzi zůstával, a také Lubor ochotně nabízel tchánu místo jakékoliv po boku svém, ale Květ jenom zavrtěl hlavou.

»Neopustím Velízu nikdy. Jděte, a požehnání mé doprovázej vás! Buďte šťastni, a z blaha vašeho i já se budu radovati. Této hoře zůstanu věren a v poustevně své kdykoliv s láskou uvítám své děti . . .«

A tomuto slovu Květ zůstal věren. — — —

* * *

Vedle nového kláštera na Velíze vznikla hned také poustevna Květova. Bývalý žrec se stal horlivým křesťanem. Obsluhoval kostel a hřbitov, kopal hroby osadníkům, čistil chrám a všem kněžím přisluhoval u oltáře. To byla jeho ranní práce.

Jídla i šatu se mu dostalo v klášteře. I celu k přenocování by byl dostal, ale Květ zůstal ve své jeskyni, kde si upravil lože z mechu, v zimě a při sychravém počasí topil a rozjímal.

Ve dne nejvíce trávil čas na vrchu, odkud se rozhlížel do dálky. Viděl všechny okolní kopce, na nichž dříve oteckým bohům oheň byl zaněcován, kde však nyní všude se vypínal kříž. Také ke Trubínu upíral často zrak, vzpomínaje na dceru, jíž všeho štěstí z hloubi duše přál.

Mezi osadníky zašel zřídka. »Máte jiné učitele, jiné kněze; moje vláda přestala. Poslouchejte jich, dbejte hlasu jejích a přicházejte častěji na Velíz, nežli jste přicházeli za vlády Velisovy.«

Svátkem bylo pro starce, když ho mladí manželé navštívili, a když s Marií mohl poseděti pod buky a duby bývalého posvátného háje.

»Však tady dlouho s vámi nepobudu; staroba tísní otce vašeho.«

»U nás bys pohověl svým ustaralým údům,« nabízela žena Luborova, a manžel přisvědčoval.

»Ne, ne, zde dokončím dráhu života. Ničeho se mně nenedostává, jsem úplně spokojen. Dám vám znamení, až bude se mnou nejhůře, byste věděli, kdy přijíti na pohřeb. Zazáří Velíz naposledy.«

Mladí manželé potrváli u starce do večera, kdy bylo nutno pomýšleti na návrat. Vždycky se s ním loučili, jakoby ho viděli naposledy.

Tak míjel den za dnem, měsíc za měsícem. Mniši obstarávali bohoslužbu a správu duchovní, pomalu upravující vrch ku svému užitku a k okrase posvátného místa. Květ pomáhal radou i skutkem. Ale na vrch nad kostelem, na vrch Svatojanský nezapomínal. Co tam dělal, nikdo si nevšímal.

Byl předvečer svátku sv. Jana Křtitele, svatvečer pouti na Velíze. Všecko vůkol kvetlo a se zelenalo. Slabý větérek si pohrával v korunách stromových. Kde kdo, vycházel na zápraží, aby se potěšil a pookřál na čerstvém, vonném vzduchu.

Ticho bylo v přírodě, a po nebi plulo jenom několik bělavých obláček.

Ale pojednou se počalo jasnití, nebe rudlo krvavou záplavou, bylo slyšeti praskot, a ukázala se zář. Lidé vybíhali ze stavení, by se podívali, kde hoří. Ve vsi nikde. Ach, toť na Velíze! Plápolal to oheň na Svatojanském vrchu. Jistě daleko široko jest znatelný. To snad nový klášter s kostelem hoří? Nebo les chytil neopatrností?

»Ne, ne, to jest na Svatojanském vrchu,« vykládal Dobřan, »tam není smrků, ani jiných stromů, tam nestojí klášter. Vidíte, jak se červená věž chrámová? To zapálil někdo schválně smolnou louč.«

»Velisovi ku počtě.«

»Nebo sv. Janu Křtiteli. Zítra máme jeho svátek. Snad Květ sám.«

Dlouho plála hranice na Velíze. V divácích se ustálilo přesvědčení, že to jest na památku obětí Velisových a ku počtě sv. Jana, osadního patrona.

Příštího dne spěchali na Velíz do kostela. Někteří se ptali mnichů, kdo zapálil hranici. Nemohli říci. Z kláštera nikdo nebyl v tu dobu venku. Šli k poustevně. Od východní strany po cestě mezi mnohými poutníky přijížděl Lubor se svojí chotí Marií. Chvátali k otci na pouť, šli uctít sv. patrona na Velíz. Květ také v týž den slaví svátek. Vypravovali, že viděli záři nad Velízem. Také jiní poutníci se dotazovali, co by to znamenalo. Oheň bylo ze všech stran viděti. Byl prý daleko mohutnější, než jaký se zaněcoval Velisovi při slunobratu.

Kublovští hádali, že to někdo sv. Janu ku počtě učinil.

V jeskyni Květa nenašli. I šli rovnou na vrch, odkud včera oheň vyšel. Ještě bylo cítiti dým. Lubor s Marií spěchali mezi prvými. Marii bylo s podivením, že otec tak záhy na vrch vyšel. Činíval tak odpoledne nebo k večeru.

Na Svatojanském vrchu dosud doutnal oheň, a naproti pod bělavou břízou klečel stařec Květ, jakoby oheň rozdmýchoval. Ruce měl sepjaté, tvář pokojnou. Vedle ležela vyřezávaná hůl s křížem.

»Tatíčku,« přiskočila Marie ke Květovi a dotkla se jeho skleslých rukou. Ale hned odskočila uděšeně: »Je studený, mrtev — —«

Přistoupili jiní a podivili se.

»Naposledy zapálil hranici, na niž sbíral nejsmolnatější louč.«

Marie spočívala na prsou otcových, a všichni byli smrtí Květovou dojatai.

»To byla poslední oběť na Velíze,« řekl Dobřan, který sem s jinými přichvátal. »Sám říkal, že ani kníže, ani Marie, ani Kochan tou obětí nebude. Ale zemřel, maje na mysli, jak bychom svatvečer pouti své, svatvečer sv. Jana oslavovali památkou ohně, který tolik set let na Velíze ku počtě bohů domácích plál.«

»Postaráme se,« dokládal soused ze Říma, »bychom tvoji poslední vůli plnili, a naše mládež oslavovati bude zapálenou hranicí sv. Jana.«

Také mniši z kláštera se dostavili na vrch.

Bezduché tělo bylo odneseno do jeskyně. Marie otci vystlala lože květinami, jimiž bylo všecko poseto kolem studánky, která posud v mladé ženě budila milé vzpomínky.

Třetího dne byl Květ za velkého účastenství pochován na prachu těch, jež byl zde mrtvé způsobem pohanským upaloval ku věčnému odpočinku. A s Květem mizely upomínky na domácí bohy. Pouze

název kopce v hlubokých lesích, jenom Velíz a oheň v předvečer sv. Jana Křtitele zbyl jako ohlas z dob dávno minulých, z doby zápasu pohanství s věrou křesťanskou. I jeskyně se sesula po staletích, a popel z věčného ohně rozmeten do všech úhlů světových.

Kříž zvítězil nad pohanstvím, a tímto vítězstvím věrověstců křesťanských zachována i krásná naše vlast před útoky živelů cizinských.

Z cesty po Korsice.

Podává

Dr. FR. MALEČEK.

(Pokračování.)

Dne 27. srpna přivstal jsem si, abych se pokochal rozkošným rozhledem. Po schodech vystoupil jsem na terasu, kde stín u révoví keřů, palém, citronů a pomerančů mile chrání před úpalným sluncem. V ranní mlze ponořena byla ještě Elba, Capraja, Monte Christo. Tento, nejmenší, má as devět millii v objemu, a nikdo na něm nebydlí jen divoké kozy, hadi a krysy. Sem poslal císař Dioklecian sv. Maxmilian, arcib. Palermského, ten postavil zde kostelík; potom zde byl zbudován klášter, v němž bylo druhdy 50 mnichů, nejprve Benediktini, pak Cisterciáci, posléze Kartusiani sv. Brunona. Mniši z Monte Christo zařizovali mnohé nemocnice v Toskánsku, Saraceni však mnichy odvedli se vším, co na ostrově bylo; koz nemohli chytiti, ty rozběhly se a zdivočely. Zajímavým stal se pověstným románem Dumas-ovým »Hrabě Monte Christo.« Kolem panovalo hluboké ticho, husté mlhavé pruhy jako bílé mráčky vznášely se nad mořem. Silná vůně naplňovala ovzduší. Konečně vyšlehl sluneční paprsek, páry počaly se rozptylovati, hladina mořská zazářila neobyčejným leskem, skalné vrcholy ostrovní se zdály býti ověnceny zlatou září. Pojednou ukázalo slunce celou velebnou svou tvář, vše kolem zastkvělo se leskem a třpytilo tolika barvami, že oko stěží je mohlo pojati.

Bastia má jako mnoho přístavních měst polohu polokruhu. Moře nečiní záliv, nýbrž toliko přístaviště. Veliká, černá skála, od lidu dle podoby lva leone nazvaná, odděluje pravou stranu přístavu, a na ní vypíná se temná pevnůstka Janovská. V levo vybíhá nábreží v přístavní hráz, opatřenou na konci majákem.

Šli jsme do kláštera. Milý hostitel upozornil mne na nepříjemnosti, kdybych opomenul se opatření certifikátem k další cestě; proto šel jsem ihned s cestovním pasem do města hledat zástupce naší vlády. Po dlouhém marném ptaní a chození nezbylo mi leč dáti se pod ochranu francouzskou. Listinu mi vyhotovili k bezpečnému dalšímu cestování: kladli hlavní důraz na zájem turistický. Tušil jsem, že udání »o linguistických studiích« mohlo by míti v zápětí zostřené pozorování policejní a konečně i nějakou nemilou zápletku.

S velikým napjetím očekával mne P. kvardián. Obával se, že mi podprefektura bude činiti obtíži s vydáním certifikátu. Zaradoval

se, když slyšel, že vše šlo tak hladce. Zajímavý jest poměr vlastiny k vládnímu jazyku francouzskému. Stavěl jsem se na naše stanovisko národní, domnívaje se, že ostrované se nesmířili ještě s událostí z r. 1769., kdy lid korsický podlehl Francouzům. Nešťastná bitva svedena u Ponte Nuovo při řece Golo dne 9. května; téhož dne ztratili Korsikáni svou samostatnost. V této válečné době zplodila Korsika Napoleona, který Janov zničil, Francii podrobil a lid svůj pomstil. Takového dostiučinění dostalo se Korsikánům po jejich pádu. Nyní jsou zcela smířeni s vládou francouzskou, ale s Itálií zůstali stále v nepřátelství. Pojmenování Lucchese vztahuje se k celé Itálii, ať jest ze Říma nebo Florencie nebo jakéhokoliv italského místa; užívá se zvláště pro pracovní lid, tak že Korsikán říkává: »Zaměstnávám čtyři lidi a dva »lucchese;« neřekne nikdy: »Zaměstnávám šest dělníků nebo 6 osob.

Rozhovořili jsme se o literární činnosti ostrova. V Bastii je Société des sciences, historiques et naturelles de la Corse, která uveřejnila četné spisy o Korsice v příčině dějinné a přírodovědecké; vše jazykem francouzským. Bulletiny této společnosti počaly vycházeti r. 1881.; uloženo v nich mnoho vzácného materialu k zevrubným studiím o Korsice.

Z rána odebral jsem se do města, představit se arciknězi. Nebyl doma. Prohlédl jsem si hlavní chrám sv. Jana Kř. Stojí v Terra Nuova a nevyniká ani stavbou, ani umělými okrasami. Tak jest tomu i s ostatními budovami, kromě paláce spravedlnosti ve Via Traversa, který má sloupoví mramorové. Korsika oplývá mramorem, porfyrem, hadcem, granitem a jiným vzácným stavivem, ale málo se dosud tohoto pokladu těžilo. Dláždění jest z červeného kamene, který se poblíž láme. Veškerý život soustřeďuje se na náměstí Favallo při nábreží u pevnůstky. Chtěl jsem věnovati pozornost tizisti. Průmysl, obchod i dialekty možno zde studovati. Z blízkého okolí přicházejí záhy do města ženy a dívky, přinášejíce v košíkách na hlavách ovoce všech druhů. Postřehl jsem zvláštní názvuk, který se zdá činiti přechod ke zpěvu.

Odebral jsem se odtud ke starému přístavu, věnovav pozornost před tím rybnému trhu. Rybáři právě nakládali do soudku sardinky. Opodál koupali se v adamské prostotě chlapci v moři. Ve skalní stráni viděl jsem několik jeskyněk; zde ve stínu a příjemném chladu hráli v karty. Rušiti je pozorováním neuznal jsem za dobré; jediný ostrý pohled mi dosti pověděl. Průvodčím byl mi abbé Contresti, jenž mne zavedl do budovy, kde bylo vystaveno několik obrazů. Zajímaly mne malby jeho bratra. Dle skutečnosti podával chrám Fortuny, kapli villy Borghese, pohled na cancelleria, ústřední budovu církevních úřadů, které jsem vesměs in natura za svého pobytu v Římě viděl. Uvolil se uvésti mne k fréres Luciana, kteří slynou jakožto spisovatelé v nářečí korsickém a v jazyce vlašském. Přijal mne laskavě a podal mi mnohé pokyny o další cestě a dialektických publikacích. Dobrou stať o tomto nářečí napsal Falcucci, která jest uveřejněna ve sbírce textů dialektických od Papantiho. Hledal jsem pak u jednotlivých knihkupců zvláštní otisk — ale nadarmo. Zjednav si u knihkupce Allagniera úplné vydání spisů P. Vattelapescových, to jediné, co dostati možno o nářečích a v nářečí, s milou kořistí vrátil jsem se domů. Veškerou prázdení odpolední věnoval jsem četbě spisů

auktora Luciany pod pseudonymem: P. Vattelapesca. Versi italiani e Corse zahrnuje v první části řadu epických básniček, napodobených dle německých spisovatelů, jako Lessinga, Gleima, Platena, Schillera, Goetha, Lavatera, Gellerta, Heina, Jeana P. Prichtera a j., pak původní psané spisovnou vlaštinou a nářečím bastijským. Současně vydal v tomtéž nářečí sepsané veselohry, celkem devět, a komické sceny. O nářečí korsickém u Luciany nabyt jsem povšechného rozhledu. Dělí se ve dvě skupiny, které odpovídají geografickému rozdělení ostrova. Dělicí čára jde od severozápadu počínajíc od bodu Gargala, na jihovýchod k moři u Solenzari. Dne 29. srpna připadá církevní památka Stětí sv. Jana Křt. V katedrále zasvěcené předchůdci Páně byla slavnost, kteréž jsem se účastnil. Návštěva věřících nebyla valná. Ambrosianský zpěv a vložky značně připomínaly blízkou Itálii theatrálním rázem. Navštívil jsem zároveň dva chrámy bratrstev sv. Rocha a Immakulaty. Abbé Contresti zavedl mne do nemocnice, svěřené péči jeptišek. Prošel jsem troje oddělení nad sebou. Vše zde čisté, úpravné. Nejvíce nemocných bylo stíženo zimnicí; východní pobřeží ostrova je močálovité a nezdravé. Muži různého stáří leželi na lůžkách, neb seděli u stolů; bronzové obličejové Lucchesů zasmušile, nevlídně hleděly kolem. Přišli do těch končin do práce. Pravý Korsikán se orby štítí; to ponechává jim a ženě. Bylo mi s pohnutím viděti, kterak jeptišky něžně s chorými zacházely, trpící srdečně těšily, zbožně se s nimi modlily, tklivě k trpělivosti povzbuzovaly, jak pečlivě předepsané léky jim podávaly. Zvláštní pozornost věnovali jsme chorému chlapci, jenž měl svůj kouteček. Ubožák měl nohy v železná přímidla sepjaty, tak že se nemohl hnouti. Úplný klid spočíval na čele tohoto malého trpitele, jeho bledé tvářičky se sevřenými rty jevily trpělivost. Kolikeré ctnosti přiučil se již mnohý na lůžku za své nemoci? Se soucitem nad bídou spolublížných, kteráž účinnou láskou snesitelnou se stala, opouštěli jsme budovu. Jakou trpělivost a vytrvalost mají jeptišky, kterým snášeti mnohdy ústrky a posměch vnějšího světa i různé výbuchy netrpělivosti a zlosti nemocných! Všecko to překonávají z lásky k Bohu a bližnímu. V klášteře navštívil nás sousední kvardian. Procestoval severní Sardinii a znal dobře tamní poměry. Mnoho potěšitelného mi sice nepověděl, ale přece byl jsem tomu povděčen; bylť to první ústní zpráva o ostrově, který jsem chtěl z Bonifacia navštívit.

V neděli dne 30. z rána slyším volání: »il compagno viene,« (»druh přichází«) a skutečně byl to msg. Jaenig, toužebně očekávaný. Z Luky odjel směrem Reggio-Spezia a Pontremoli, chtěje navštívit Terenzo, kde Karel IV. na druhé cestě do Říma založil chrám P. Marie a tři mansianary, totiž beneficiaty na tomže místě, kde dříve měl podivuhodný sen, kterýž vypravuje ve své biografii. Místo Terenzo nemohli jsme najít ani na dosti zevrubné mapě, ba nedočetli jsme se ani o něm v místním slovníku Italie; cesta msg. Jaeniga do Terenza připadala málem jako plavba Křištofa Kolumba do neznámých končin. Jako tomuto podařilo se najíti neočekávané země, tak i msgru. se stalo. Z Pontremoli jel poštou přes Apennin, kde staví se strategická dráha, spojující Parmu a Milán se zálivem Janovským, do Bercetta, kde v chrámě (monumento nazionale) jest oltář na počest sv. Burcharda od Karla IV. zbudovaný. Nyní najal si zvláštní vozík a ujížděl přes hory a doly do Terenza. Druhdý kvetoucí město, stanoviště tisíců

poutníků a jezdců, ubírajících se do Říma, jest nyní víska čítající toliko deset domků. Kterak asi zaniklo toto místo?

V pondělí dne 31. měl jsem z rána vše přichystáno k odchodu a rozloučiv se srdečně s kvardianem sešel jsem do města. Chtěli jsme si popřáti před odjezdem mořskou lázeň. Ms. Jaenig oddal se klidu v Hôtel de France, a já zatím jsem měl vzácný požitek v palazzo della guistizia. Konal se tam soud pro krádež kozy. Osoby vesměs z Capo Corso, kde jeskyně velkolepým útvarem svým reprezentuje nejstarší chrám gothický. Soudní síň byla naplněna diváky. Venkované vesměs byli oblečeni ve velluto, t. j. měli krátký kabátec z tmavohnědého sametu, spodky a vestu až nahoru zapjatou. Zcela volně se chovali, hovořili a činili hlasité poznámky k soudnímu přelíčení. Záležitost byla vykládána nářečím, soudní jednání konalo se francouzsky. Venkované mísili slova francouzská do vypravování, což tak působí, jako když u nás někdo v český hovor míchá slova německá. Postupu celému jsem dobře porozuměl kromě některých lokálních výrazů, které mi abbé Contresti vyložil. Případ ten svědčí o opaku toho, co dějepisec Filippi o Korsikánech tvrdí, že jsou poctiví, že krádeží tam není. Mluva Capo-korsická má mnohé zvláštnosti, tak že někteří dělí nářečí na tři skupiny. Cismontanské jest nejvíce zastoupené v Bastii, Isola Rossa, Calvi, Alesari a v Corte, kam nyní jsme směřovali.

Ve tři hodiny odpoledne sedl jsem poprvé do korsického vlaku. Cestu ke Capo Corso dnešním přelíčením soudním jsem si uspořil; poznal jsem základní zvláštnosti tohoto nářečí ve výslovnosti. Ostatní mi poskytovaly texty, které jsem měl.

Jeli jsme k městu Corte, které tvoří střed Korsiky. Naši spolucestující mluvili francouzsky, ale všickni dobře rozuměli naší vlastině, kterou jsme hovořili. Hned za stanicí jest ne příliš dlouhý tunel. Pohled na skalnaté vrchy po pravici byl malebný, slunce obrazilo se dílem o strmá skaliska, dílem pronikavým světlem hledělo do lesních útrob. Po levici k moři pobřeží znenáhla se sklání; jest porostlé toliko křovím a poskytuje truchlivý pohled svou jednotvárností. Marně pátráš po lidských obydlích. Močály a laguny na břehu mořském obklopeny jsou atmosférou působící zimnici, jejíž oběti viděl jsem v nemocnici Bastijské. Roviny tyto jsou nejurodnější částí celého ostrova, a bylo by třeba jen kanálů k vysušení močálů, a celá krajina proměnila by se ve stkvostnou zahradu. Svědčí to o bystrozraku Římanů, že založili Alarii, jedinou svou kolonii na ostrově, právě uprostřed tohoto obvodu; Francouzové netěží z této výhody tolik, co by se dalo. Dráha ujíždí podél silnice, přejíždí řeku Golo, s kterou vícekrát ještě se křížuje. U Ponte alla Leccia jest místo, kde spojuje se větev dráhy od Calvi. Vlak právě vjel do nádraží. Biskup Ajačský Paolo de la Foata vystoupil se svým ceremonářem a vstoupil do našeho vlaku. Světil několik alumnů v tamějším semináři.

Údolí Balagna jest rozkošné, kudy se vlak jeho ubíral; nazývají tuto zemi zahradou Korsiky. Vysoké hory ji obklopují; sněhem pokrytá temena Tola a mohutného Gressa jsou vrcholy překrásného útvaru, hodny štětcu krajinářova. Na úpatí můžeme mnohé krajiny přehlédnouti, jako Santa Reparata, Muro, Belgodere, Costa, Speloncato, Feliceto, Nessa, Occhiatana, všechny druhdy sídla šlechty a Caporali a plny upomínek na staré, zašlé doby. Největší místa v Ba-

lagni jsou Muro a Belgodere, zvláště toto. U Belgodere jest mnoho olivových hájů.

Další cesta jeho podobala se naší. Vlak jede do hornatého nitra, můj společník přirovnával hory ty horám Granadským ve Španělech; vlak jede úzkým údolím mezi neplodnými skalními vrcholy.

Mnohé pozoruhodné místo leží na silnici de Corte, jako především Soveria, rodiště Cervoniho. Tomáš Cervoni vysvobodil Paoliho z kláštera Alando, když jej tam Matra oblehal. Poblíž Soveria jest Alando, proslavené Sambucciem, Lykurgem korsickým, jenž zbudoval demokratickou ústavu tohoto lidu. Ukazují se ledva patrné zříceniny jeho zámku. Jeden z jeho potomků byl čtyři sta let později, r. 1466, zástupcem národa korsického. Caporali bydlili zde zvláště v blízké Omesse. Kolem Alanda daří se kaštany, ale země jest chudá.

Za pohořím Alluraja, které se zvedá mezi Golem a řekou Tavignavo, jest dráha po obou stranách volnější až do Corte, středního města Korsiky. Smrákalo se, a tu zazněla z vedlejšího vozu dojemná vlašská erotická píseň. Naše společnost ustála od hovoru a naslouchala. Všickni v duchu jsme applaudovali krásnému orgánu pěvcovu. Úplně noční šero rozkládalo se po horách, když jsme konečně dojezdi do města. Dva omnibusy hotelů Pietrazzi a Paoli čekaly na nádraží; zvolili jsme poslední, poněvadž tímto velikým vlastencem město samo má nejslavnější upomínky historické. Město leží na stoku řek Restoniky a Tavignana, které dělí dvě údolí, Niolské a Tavignanské. Tři vrchy skalami obrněné uzavírají vstup do tohoto pohorského údolí, any obě řeky hlubokými roklemi cestu si klesají a přes kameny prchající spolu splývají.

Dolejší město má jednu hlavní ulici, »corso.« I zde překvapila nás idyllická nálada, která korsickým místům dodává tak zvláštního rázu. Zdá se, že jsme v nejvzdálenějším díle světa.

Dne 1. září vyšli jsme časně k semináři, kde dlel biskup Paolo de la Foata, odpočívaje po namáhavé ordinaci a cestě. Zde byl před nedávnem farářem po celých třináct let.¹⁾ Budova seminářská zevnějškem až příliš jednoduchým a prostým podobá se kasárnám. Odevzdali jsme své celebret sekretáři a za krátko oba zároveň sloužili mši sv. Mně ministrovala jeptiška, vlastně řečeno toliko jen odpovídala, a to výslovností francouzskou; ostatní vše sám jsem konal: missál přenášel, při »lavabo« na ruce lil, i po přijímání víno a vodu.

Vyšedše ze semináře povšimli jsme si dominující polohy Vyšehradu korteského. Stojí na příkré skále nad řekou Tavignanem. Zdi věže, které obklopují město, vše má černavý nádech, kámen skalní jest zvětralý. Na tento hrad bylo útočeno častěji než na Bělehrad. Základ k nynější jeho podobě položil na začátku patnáctého století Vincentello d'Istria. Podnes ještě ukazuje se střelní skulina, ze které vyvěsili Janované mladého syna Gafforiho, aby zabránili útoku otcovu. Syn však sám velel: Palte. A žádnou kulí nebyl zasažen. Když byl otec zavražděn, kázala mu matka, aby přísahal pomstu Janovanům. Podobně učinil ve starověku Hasdrubal se synem Hannibalem.

Ve městě poutá pozornost naši dům Gafforiho, plný trhlín; zachovává se jako slavný pomník na hrdinnou obranu manželky

¹⁾ Ve farním jeho chrámu povýšení a odchod jeho vyjádřuje toto dvouverší: Quae Te Pastorem deflebam nuper ademptum. Nunc plaudens teneo laetaque Pastorem.

Gafforih. Janované chtěli se jí zmocniti za nepřítomnosti manžela jako rukojmí, jakož vůbec činívali u rodin obávaných. V tomto domě zabarikadovala se a bránila s několika přátely statečně dnem a nocí. Tíseň jejich však byla větší a větší; tu radili přátelé, aby se vzdala. Ona však zavlekla soudek s prachem do dolejší světnice, uchopila doútnák a přísahala, že vyhodí dům do povětří, přestanou-li páliť na dorážející Janovany. Přátelé setrvali, až Gaffori se zástupem ozbrojenců přišel a manželku vysvobodil. Památným jest dům ten též proto, poněvadž v něm r. 1768. bydlel Karel Bonaparte s manželkou Leticií; dům tak slavné minulosti byl hoden, aby se v něm narodil muž jako Napoleon.

Mnohé upomínky probouzejí se v nás, vstoupíme-li do budovy Palazzo di Corte. Byla obydlím Paoliho a zároveň sídlem vlády demokratické. Světnice, kde pracoval Paoli, jest chudá a prostá, jakož se slušelo zákonodárci korsickému. Znameníť muž tento nebyl jist před vražednými kulemi, a proto okno této světnice měl zatarasené Okenice podnes ještě jsou vyloženy korkem. Zajímavou jest světnice větší, druhdy zasedací síň devíti radů. Zde jsou tyče pro baldachin, který měl se vypínati nad trůnem. Paoli a pocty královské! Toť víře nepodobno! A přece vypravuje se následující událost. Jednoho dne začali stavěti trůn z červcového damašku, ozdobený zlatým třepením, který nad erbem Korsiky nesl zlatou korunu. Tato byla tak umístěna, že, když Paoli usedl, právě se mu nad hlavou vznášela. K tomuto trůnu patřilo devět menších židlí pro jeho rádce. Jakmile se tito sešli, otevřely se dvěře a vstoupil Paoli v nádherném státním hávu, s hlavou pokrytou, s kordem po boku a kráčel k trůnu. V tomtéž okamžiku povstalo reptání mezi rady, a pak zavládlo ticho. Paoli na trůn tento nikdy neusedl.

Marnivou okázalostí touto nebažil asi Paoli po koruně královské, jak mu nepřátelé vyčítali, nýbrž chtěl královskými odznaky dodat lesku ústavě své, poněvadž na ostrově byl název království Korsického. Jinak nikdy neukazoval se v nádheře vladařské. Jako on, tak i ostatní členové vlády nosili šat z hrubého korsického sukna a žili dle tamních prostých obyčejů. Rádcové jeho lišili se toliko rozvahou od ostatního lidu. Jen k vůli Francouzům ustanovil Paoli odznakový šat v barvách národních, zelený kabát se zlatým lemováním.

Tím šatem byli oděni jeho rádcové, když důstojníci francouzští poprvé přišli do Corte. Je tudíž tato uniforma jakýmsi ústupkem francouzské etiketě, ač i zde mohl Paoli rovnost demokratickou podržeti i bez těchto zlatých cetek.

Také universitu založil Paoli v Corte 1765. a první knihtiskárnu; v ní vyšly první noviny. Z university měla se osvěta a pokrok jako jas světla šířiti po horách a dolinách Korsiky a zaplašiti chmury krutého barbarství. Mnozí vynikající mužové vyšli z této vysoké školy. Carlo Bonaparte, otec Napoleonův zde studoval. Mladý ústav zanikl ztrátou svobody. K obnovení a udržení jeho učinil Paoli odkaz na smrtelné posteli, a tak r. 1836. byla znovu zřízena. Měla rektora a sedm profesorů, ale nedočkala se rozkvětu.

Na hlavním náměstí, »Place Paoli,« stojí socha tohoto statečného zastance korsické samostatnosti a svobody, a co pozoruhodného, jazykem národa, který mu svobodu odňal. Před sto lety bylo zde hlučno. V nedalekém kostele kláštera františkánského, jenž leží nyní

v sutinách, shromažďoval Paoli sněm korsický. Z kazatelny zněla mnohá vlastenecká řeč. Jméno »svoboda« neznělo na plano. Kteří to slovo vyslovovali, také pro svobodu umírali. R. 1793. byla zvláště bouřlivá schůze. Francouzský konvent národní obžaloval Paoliho z velezrády. Pozzo di Borgo, občan Ajačský, úhlavní nepřítel Napoleonův, vylezl na strom a obhajoval nadšeně Paoliho; za nectné prohlásil jeho odpůrce, zuřivé klubisty Arenu a Bonaparta.

Nedaleko hôtelu d'Europe stojí pomník generála Arrighi de Casanova, vévody Padovského, rodáka z Corte, postavený r. 1868. od občanů. Kolem stálo asi tucet umouněných chlapců, bavících se, jako zde zvykem, hrou na vojáky a pro rozmanitost též na bandity. Přiblížili jsme se k nim a oslovili je vlašsky. Sami mluvili francouzsky, poněvadž vláda netrpí vlastiny ve školách. Za krátko dověděli jsme se, že jsou vychováváni v chlapeckém semináři, kdež platí zámožní 400 franků, nezámožní méně, a chudí docela zadarmo ubytováni jsou. Pořádek domácí líčili nám s velikou otevřeností, a vůbec mluvili s námi jako dospělí. Na konec tázali jsme se: Čím pak kdo z vás chce býti? Jednohlasně nám odpověděli tito snědí divochové: »Vojíny.« A věru zdálo se nám, že z nich plálo francouzské vlastenectví. Kdož ví, zda ten neb onen z nich se neprosloví? Místo toto u pomníku francouzského generála zdalo se mi obzvláště vhodným k vytvoření hrdinské povahy, místo, kde kolují povídky o chrabrych činech a slavných událostech vojenských. Noviny Bastijské přinesly za mého pobytu tam zprávu, že Korsika dosud poskytuje armádě francouzské nejvíce a nejlepších důstojníků. K tomu statickému faktu pojila se poznámka, že francouzské départementy mají proč žárliti.

(Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

e mistr Jan byl snárem, dověděli jsme se až z Listů jeho, a naši čtenářové nevědí snad toho tolikéž, jelikož v českých knihách a pojednáních o Husovi auktorové toho buď z nevědomosti, buď z nepoctivosti zamlčují. Čtete tedy, co napsal mistr Jan v listě 61. panu Janu z Chlumu, (roku 1415.)

»*Vyložte mi sen této noci.* Viděl jsem, jak v Betlémě zničiti chtěli všechny obrazy Kristovy a ničili je. Já následujícího dne jsem vstal a viděl jsem mnoho malířů, kteří zhotovili krásnější a četnější obrazy, na které s radostí jsem patřil. A malíři s mnohým lidem mluvili: Ať přijdou biskupové a kněží a ničí je nám! A na to mnozí zástupové se radovali v Betlémě a já s nimi. Probudiv pak se pozo- roval jsem, že se usmívám. Rovněž rozhlásili již mnohým lidem, že

písmo v Betlémě zničiti chtějí. Pošlu vám opis traktátů, který jsem dvojnásob přepsal.«

Co Hus chtěl a o jakém písmě v Betlémě mluvil, vysvětluje ze spisků jeho, (vydání Erbenovo) a pan pastor Mareš zcela správně myšlenku jeho zachytil, napsav na straně 163. v poznámce 2.: »které Hus r. 1413. na vnitřní stěny kaple dal napsati latinským jazykem, a které obsahovalo o šesti bludech šest kapitol nadepsaných: Stvořiti, věřiti, odpuštění hříchů, poslušnost, kletba neb vyobcování, svatokupectví.¹⁾ Na předcházející list Husův odpověděl tajemník Jana z Chlumu, známý stranník Petr z Mladenovic, následovně:

»Příteli nejmilejší, nemějte starostí vzhledem k slyšení, poněvadž již neobvykle se mluví o něm a o jiných činech **vašich** (to byla voda na Husův mlýn!) a doufáme, že to všecko s dopuštěním Božím k svatému konci dospěje. *Toliko zanechejte nyní všeliké blouznění a matení hlavy své zmořené* a přemýšlejte o námitkách, které Vám tam učiní, jak byste odpověděl. Ovšem, že pravda neklamná brání Vám (kde?) uvažovati řkouc: Když státi budete atd. a dále. Dáno zajisté bude Vám v onu hodinu, co byste mluvili.

Výklad snu jest: Obraz Kristův na stěnách Betléma (vlastně: domu chleba) vymalovaný, jest jeho následování hodný život. Rovněž písmo svaté nezničitelné, tamtéž napsané: a to oboje nepřátelé kříže Kristova zničiti se pokoušejí na večer, kdy slunce spravedlnosti jim zajde, čímž rozuměti jest jejich převrácený život, a mají za to, že obojí v myslích lidu v zapomenutí přijde. Ale na zítří, když slunce spravedlnosti vyjde, kazatelé obojí stkvěleji obnovují a malují, co v uši mluveno bylo a takměř již v zapomenutí skleslo, na domích hlásající. A z toho všeho vzejde veliká radost obecnstvu. A třebaš Hus za obět vydán jsa nyní slože slabé tělo byl ponížen, přece budoucně, jak doufáme, s tím, jenž přebývá v nebesích, jako ze sna tohoto bídneho života procitna, posměch (*sic!*) si bude činiti z těch ničitelů obrazů a zároveň písma; ba snad i nyní ještě s dopuštěním Božím obrazy ony a spolu písma společenstvu a milým přátelům svým s největší horlivostí jasněji obnoví a vymaluje.²⁾

Tot výklad mistra Bibrašského (totiž Jana z Chlumu), jenž smyslem podobné místo vidění Danielova souhlasně s tím vykládá. Tam totiž pták (Hus!) na moři plovoucí o skálu opírat se zdál, což obě naznačuje nepodvratnou pevnost odolávání. Přátelé a následovníci vaši spisy vašimi nemálo jsou potěšeni, *ač známy jsou jen velmi malému (!)* počtu. Dnes přišel vyslanec krále do Kostnice.«

Laskavý čtenář vidí, že výklad Petra z Mladenovic respective Jana z Chlumu v mnohých kusech byl dosti temný, ve hlavním však kuse — *oslavovati* mistra Husa — byl zcela jasným, málem až zářivým, jelikož ani sám Mistr náš nemohl si přát více než býti vyloženu dle sv. Daniela, *Božího proroka*.

¹⁾ Naši čtenářové vidí, že to byla strašná provokace duchovenstva; že to bylo znesvěcením svatého místa, za které by ještě i dnes původce trestu neušel. Husovi již (roku 1415.) nestačilo slovo a knihy pro štvání — k tomu potřeboval i chrámové stěny, a pak se nám někdo opovází mluvit o jeho »obdivuhodné« lásce — k nepřátelům!

²⁾ Dnes už píšeme rok 1894. a dosud se tak nestalo. Dle všeho toto proroctví »mistra« Bibrašského již »pominulo« a bude třeba jiného o Husových snech »malování« a »obnovování«!

Dle všeho uspokojil výklad ten Mistra, jelikož na novo píše (na straně 165. u Mareše): »Dobré potěchy dostalo se mi ze všeho svrchu psaného. Doktor Bibrašský³⁾ shoduje se u výkladu s míněním *mým* (to bylo hlavní věci, milý Jene, jinak byl by slavný »doktor« vyhořel), ovšem platí známý předpis Katonův: Na sny nedbej! jakož i (tedy přece, a na druhém místě?!) prikázání Boží, abychom sny se neobírali. Nic méně doufám, že život Kristův, který slovem jeho v Betlémě malován byl ode mne v srdcích lidských, který zničití chtěli v Betlémě nejprve prikazující, aby kázáno nebylo v kaplích a v Betlémě, potom, aby Betlém se zemí byl srovnán, že ten život Kristův malován bude od četnějších kazatelů lepší než já k radosti lidu, který miluje život Kristův. A z koho já těšiti se budu, jak praví náš doktor, probudě se, to jest vstana z mrtvých — to je dobré, jelikož do té doby žádný ho neusvědčíme z jeho nějakého proroctví! — a *písmo nepomine, které jest na stěnách Betléma* — oj, Mistře, dnes už není ani Betléma, zhynul i s tvým písmem! — proti němuž Paleč s největším hněvem horlí, pravě, že skrze ně uvedl jsem bludy do lidu. A týž Paleč rovněž nejúsilovněji se zasazuje, aby smazáno bylo to písmo, a aby mne ponížil co nejvíce, ježto mne nemocí schváceného před mnohými pozdravil pozdravením nejhroznějším — nazval ho totiž *kacířem*! — které, bude-li se líbiti Bohu, později vám sdělím.

Přemýšlení o námitkách ponechal jsem Pánu Bohu, k němuž jsem se odvolal, jež vyvolil jsem sobě za soudce, zástupce a obhájce u přítomnosti komisarů výslovně, řka: Pán Ježíš buď *mým* obhájcem a zástupcem, který vás všechny v brzkou bude souditi; jemu odevzdal jsem při svou, jakož i on při svou odevzdal Otci. On to jest, který řekl, jak uvádí pan Dr. Bibrašský: Neuvažujte⁴⁾ atd. Po té píše Mistr Jan v tom smysle dále, dovolává se písma a dvakráte sv. Jeronyma. Jeho »učenost« jest ovšem náramně bleďá, proto, aby jí nebylo zle, končí: »Věru Dr. Bibrašský jest nad pana Jindřicha (z Lancenboku) i nad mistra Jana z Janovic.« K tomu nepřidáme nic, mluvit o charakteru, učenosti u svědomí Husově dosti jasně. Jen konec listu podán budiž: »Pozdravujte, prosím, všechny přátely, ale *opatrně*, aby se neřeklo: jak víte, že *já* pozdravuji!«

Obrátíme-li v knize páně Marešově několik listů, najdeme na stránce 190. list 73., jemuž pan pastor předeslal následující úvod: »Páni a přátelé čeští v Kostnici přesvědčili se při třetím slyšení jednáním sněmovníků a zvláště Zikmundovým (viz list 76.), že Husovi není pomoci; proto mu, jak se zdá, poslali potěšný list, připomínající mu radu a usouzení Boží; odpovědí na to jest přítomný list,« jenž zní:

»Rady Páně vážím si nad zlato a drahokamy. Pročež doufám v Ježíše Krista, že dá mi ducha svého k vytrvání v pravdě; duch zajisté hotov jest, ale tělo mdlé . . . Ó, jak milé mi bylo podání ruky pana Jana, který neostýchal se podati mně ubohému, tak zavrženému

³⁾ Pan pastor Mareš nám ten název vysvětluje na straně 166. v poznámce první: »Jan z Chlumu žertovně tak jmenovaný, poněvadž na cestě do Kostnice v městě Bibrachu mnoho a často s kněžími a jinými muži učenými o poslušnosti papeže, o vyobcování a jiných předmětech mluvil, tak že se po městě rozšířila pověst, že Jan z Chlumu doktorem bohosloví jest.« Tohoto tedy »doktora« drží se »v dobré potěše« Jan Hus!

⁴⁾ To se již ani panu Mareši nelíbí, jelikož k tomu ani poznámky nemá!

kacíři a spoutanému a takřka ode všech proklatému... Pro Boha, buďte opatrní v pobytu i při návratu; listů nenoste, knihy skrze přátele posílejte. — Věztež jistotně, že **veliký boj jsem měl se sny**, nechci jich však obšírně uváděti; neboť o útěku papeže se mi napřed zdálo (škoda, že to oznámil mistr Jan post festum!) a hned tu noc potom, co mi o něm pan Jan vypravoval, řekl: »Vám papež se navrátí.« Také o zajetí mistra Jeronyma se mi zdálo — a potom prý nechce o svých snech »obšírně uváděti«! — třeba ne v té způsobě. Všecko žalařování mé, kam veden budu a jak se potom vskutku stalo, jsem viděl — třebas ne v té způsobě. Plazové mnozí častěji se mi zjevili, **majíce hlavy i na ocasích**, ale žádný nemohl mne uštknouti, a mnoho jiného. To píši ne že bych se pokládal za proroka a vynášel, nýbrž abych pověděl vám, že pokušení jsem měl na duši a na těle a převeliký strach, abych nepřekročil přikázání Ježíše Krista. Již uvažuji přikázání Mistra Jeronyma, jenž řekl: Jestliže půjdu na sněm, tuším, že se nenavrátím. Také mi řekl jakýs dobrý látař (krejčí v Praze, vykládá pan Mareš), Ondřej Polák, louče se se mnou: »Buoh buď s tebou! Zdát mi sie, že sie nevrátíš atd.«

Neuvádíme věci těch, abychom Husa směšným, domýšlivým, anebo lehkověrným činili, nýbrž proto, abychom i z této stránky jeho učenosti, svědomí a charakteru si všimli. Doufáme, že naše dosavadní řádky o »učenosti a svědomí« čtenářovo čelo vyjasnily. O charakteru Mistra možno snad již dle toho dosti přesně souditi. Byl umíněným, svéhlavým, náruživým, nedůsledným; uměl dobře nadávati, po případě i neslušných slov užívati; neuměl však uznati viny své a přiznati se k ní. Povážíme-li, že mistr Jan Hus byl mužem theologicky a filosoficky jen prostředně vzdělaným; povážíme-li, že se mu podařilo talentem řečnickým a znalostí jazyka českého předčiti své předchůdce — Waldhausera, Miliče, Štěknu —; povážíme-li, že byl u vzácné přízni arcibiskupa i mnohého lidu, královny a krále, rádi a brzo přisvědčíme hlasům, které praví, že právě to bylo příčinou, která Mistra s duchovenstvem rozdvojila a mu vzdorovitou hlavu nasadila. Přiznejme upřímně, že obyčejní, prostředně nadaní lidé — a takovým považují Husa, i když snad všecko proti mně se vzbouří — velmi často bývají ješitní a mnohem více si na sobě zakládají, než ve skutečnosti práva mají. Přidejme k tomu, že mistr Jan Hus byl si vědom své mravní převahy, své u lidu přízně; že si byl vědom třebas i své nad Zbyňkem vědomosti a práce duchovní, a nezapomínejme, že to pod jeho očima stojící duchovenstvo, že ten jemu se nevyrovnávající Zbyněk stavěli se *proti* němu, ba dokonce i žalovali, soudili ho, a pochopíme celý psychologický proces, jenž se v duši Husově odehrával. Jeho devise čili heslo bylo brzy hotovo: Takovým se nikdy nepodrobím! Máme za to, že v našich slovech obsažen kus pravdy.

Laskavý čtenář dovolí, abychom snářské epizody Husovy, dotazy a odpovědi v jedno shrnuli a přehledně před oči mu postavili.

1. Nepopíratelným faktem jest, že mistr Jan Hus svých snů nejen dbal, nýbrž i laikův o jejich vyložení žádal. To viděti zcela jasně v listě 61., v němž prosí pana Jana z Chlumu »vyložte mi sen této noci«, a v němž mu i sděluje, a to dosti obšírně, **co** se mu zdálo.

2. Nepopíratelným faktem jest, že mistr Jan Hus z *takových* laických výkladů »dobré útěchy« nabýval. Čtemeť (na stránce 165. u p. Mareše): »Dobré potěchy se mi dostalo ze všeho svrchu psaného.

3. Nepopíratelným faktem jest, že mistr Jan Hus *znova a znova* svých snů připomíná a o jejich výklad laiků žádá. Kdoby o tom pochyboval, přečti si list **73**. (v němž mistr Jan Hus dokonce sděluje sen, v němž se mu zdálo o plazích, kteří prý měli hlavy na ocasích!

4. Nepopíratelným faktem jest, že mistr Jan Hus, jenž celému sněmu podrobiti se nechtěl, přijímal a podroboval se výkladu jediného laika, a to v časích, které blížily se jeho smutnému konci! Čím si to vysvětlíme? Mistr Jan — jak jsme slyšeli, píše: »Doktor Bibrašský shoduje se u výkladu s *míněním* **mým**.«

Upřímně řečeno, zarazilo mne toto jednání mistra Jana Husi. Pan Jan z Chlumu, jemuž neprávem, ba skoro s posměchem říkáno »doktor Bibrašský«, dává »dobré potěchy« sluhu — Božímu! To jsou skutečně podivné věci. Na sněmu jest sta učených kněží, ano, učenějších než Hus, a náš mistr pořád tvrdí, že se jim podrobiti nemůže, že by jednal proti svědomí etc., a zde věří, podrobuje se snům a jejich vykládači, nikoliv učenci, nýbrž dělanému »doktoru« a nabývá z toho dokonce i »dobré potěchy«. Nejsou to věci, které musí konečně každému nestranníku otevřítí oči? Nyní ovšem nedivím se, proč dovolil si prohnáný Petr z Mladenovic napsati Husovi »zanechejte nyní všelikého blouznění a matení hlavy své zmořené.« To bývá z pravidla odměnou kněze, jenž svého upokojení a spravedlnosti ve světě hledal. Svět nás kněze měl vždycky stejně rád a bude míti do skonání světa stejně »rád«. Službu, kterou nám prokáže, zaplatíme drazé, i když nás nenapomene jako mistra Jana, abychom zanechali »matení o blouznění své zmořené hlavy«. Opakuji ještě jednou: Podivným a odsouzení hodným jeví se celé snářské jednání Husovo; podivným a odsouzení hodným jeví se však v tom i jeho učeňost, svědomí a charakter. Ten Mistr, jehož nám neustále dělají vědatorem, ukazuje se ve svých českých spisech a listech theologem a filosofem prostředním, ba dokonce i slabým, ukazuje se náruživcem, ba i snářem. Kdo se Husovými spisy zabývá, žasne, čte-li, co se u nás pořád o mistru Janu hlásá. Máme před sebou páté číslo »Naší doby«, v němž V. Flajšhans takto píše: »Ještě vyšším vzděláním intelektuálním vynikal mladší ohnivý současník Štítného, Jan Hus. Byl přítelem krále a mocných své doby — to je svatá a v dějinách Husových nesmírně důležitá pravda —; znal výborně působiti v lidu a stál na vrcholu soudobé znalosti literatury evropské. (K tomu pan auktor zapomněl důkaz!) *V něm krystalisovala se tehdejší západní intelligence význačně*; a jejím nositelem a předbojovníkem stal se u nás sám, z dobré vůle: v ni skládal svoje naděje a touhy.« Nevíme, na základě kterých spisů Husových soudí tak pan V. Flajšhans. My studovali jeho spisy české i listy, podali o nich rozborů částečné, nikde nenašli odporu ani poučení, a nenabyli jsme přesvědčení, že výrok páně Flajšhansův jest správným, nýbrž podivili jsme se, kterak možno tak psáti a Husa vynášeti. Žádáme slušně, ale rozhodně, otevřeně a poctivě, aby nám byly jmenovány ty spisy Husovy, které by dokazovaly, že v Husovi »krystalisovala se tehdejší západní intelligence význačně.« Jsou-li jaké Husovy spisy české mimo vydání Erbenovo, nevíme a za poučenou prosíme. Není-li jich však,

vyhlašujeme klidně a s plným přesvědčením: Všecky ty spisy a spisky nikterak nedokazují učenosti a dělané velikosti Husovy. Hledá-li čtenář teologii a filosofii, nenalezá jí nebo nalezá jen praskrovně; ascése, která v nich vane, nepřináší nového ani originálního nic. Toto pravíme zcela upřímně, po důkladné úvaze, založené na studiu spisů těch. Poučí-li nás pan V. Flajšhans anebo slavná redakce (Dr. Masaryk, Kaizl a Drtina) o jiném, neopomeneme toho připomenouti, zatím však považujeme chvalozpěv páně Flajšhansův pouhou frází, jíž odpírají Husovy české dosud nám známé spisy. Ano i ta ascése Husova, která jeví se mi nejvýznačnější stránkou jeho českých spisků, není nezávadna.

Snad nám někdo řekne, že mistr Jan choval se v tom dle své doby. Opravdu? To jsme zrovna chtěli, jelikož jsme přesvědčeni, že mistr Jan Hus nad svou dobu nevynikal a že za jinými po vyšlapaných cestách běhal. Žádný znalec českých spisů Husových mi neupře, že ascése v nich nepřevládá, že není jejich význačnou vlastností. Neobstála-li však ani ta ascése, a bylo-li i tu ospravedlňovati »svou dobou« — co potom oprávněje dělati mistra Jana Husa centrem intelligence a literatury západní, evropské? Nejsou to holé a nepravdivé fráze? Kdy přijde konečně čas, v němž by zanikly a neplatily? Komu se takovými nepravdami slouží? Čí zájmy toho vyžadují? Co napsal Hus theologického, tak výtečně učeného? Co psal vůbec filosofického? Slibujeme zde veřejně, že opravdovou, věčnou a na samých spisech Husových založenou diskusi přijmeme a rádi povedeme, jelikož o svých názorech Husovými spisky přesvědčeni jsme. Račiž nepředpojatý čtenář všimnouti si z Listů Husových i také jeho poesie, a je-li dovoleno, suď z ní o učenosti Husově. Na stránce 167. ve sbírce Marešově čteme následující odpověď:

Byv dopisem potěšen toto v odpověď příteli píši,
Velryba, jáma, oheň a svědek zahubit s to nebyli
Jonáše, Danjele, mládence tři, Susanu, poněvadž byli
Spravedliv, mravný, čisti, ona cudná naději mající
V pána spravedlivého, jenž chrání v něj doufající.
Laskavě on Husa může z vězení ohavného
vysvobodit zavřeného, ač on často urazil jeho.
Však vězení jej očisťuje, plakat učí a se káti.
Smích mu ve pláč změňujíc, aby dobře se naučil znáti
Jak Kristus byl tupen, by viděl, jak křivda se páše
V světle pravém, a utav hlavu pozdviženou Satanáše,
smrtí vítězství si dobyl a vešel v život věčný.

Pan Mareš vykládá ve verších těchto na straně 168. v poznámce druhé: »Překlad veršů i formou originalu co nejbližše podán.« My k tomu bez poznámky dáváme na též stránce 168. verše následující

Krátké jsou na žaltář litanie, modlitby noční,
Hory i jednotlivé, vigilie říkati snadno.
Kristus trpěl, trpmež my také, aby útrapy naše,
nic nejsouce aneb jen malé, viny shladily naše.
Bud' s vámi Kristus, ať nezhltní vás antikristus.

Ještě jednu ukázkou veršovou nacházíme v Listě 74. panu Jindřichu Škopkovi z Dubé:

4

Tu po smrti my shledáme
 važiec málo Boha svého,
 již po hříechu přiliš pasem.
 Radost věčnou chceme mieti
 jichž loviti ráda nechce,
 smilný, lení i lakomý
 pyšný leze také po těch;
 Z těch, ty, počtu nebud', pane!
Pojez sýra s mui paměti,
 Bóh odplata rač tvá býti,
 aby Hus ti pomohl také
 počet z skutkův který dámc,
 chraniec velmě těla svého,
 služiec Bohu jedno hlasem,
jako kočka ryby jiesti,
 Té se rovná každý lehce,
 lstivý, lživý i protivný;
 již jest řeči dosti o těch,
 na tě Bóh Pán ať nesáhne
 tlumok s sedlem rač přijieti,
 dada v ctnostech velmi týti,
 Jindřich býti viery svaté
 A skonati v Bohu, amen.

Víme ovšem, že mistr Jan dovedl skládati písně duchovní pěkné na příklad »Jezu Kriste, štědrý kněže,« již připomíná na konci 20. čtení v Postile (v Erbenův II. str. 132.). Ale písně ty skládal dříve, dokud totiž nebyl s církví v takovém rozporu. Než, jen s pravdou ven! I v nejlepších písních Husových — jako jsou mimo připomenutou »Jezu Kriste, štědrý kněže« písně: »Ježíš Kristus, božská múdrost« a »Živý chlebe, kterýž's nebe«, — i v nejlepších písních těch nemůžeme nalézt vychvalované učenosti a vykrystalizované intelligence Husovy. Docela rádi připouštíme, že všechny tři písně ty jsou daleko lepšími než uvedené verše z listů; zcela rádi připouštíme, že jsou i secundum se, to jest, samy v sobě, tedy objektivně, *pěkné a zdařilé*; nepřipouštíme však, že by byly tak výtečné, aby se v nich zračila celá evropská vzdělanost a literatura. Písně ty jsou dobré, dávají svědectví o skutečném nadání, nikoli však o duchu velikánu. Prosím za odpuštění, zdají-li se slova má příkrými: píši zcela upřímně, bez zášti nebo nenávisti proti Husovi. Hledám pravdu a vyznal bych ji rád, kdybych Husa velikým učencem, veleduchem, theologem, filosofem anebo básníkem jmenovati mohl. I v nejlepších jeho písních nenalézám více, než ohlas jeho prózy, a ta próza zdá se mi pořád nedávati svědectví neobyčejné učenosti; ta prósa nezvratně mi dokazuje, že mistr Jan Hus na výši vzdělanosti své doby — aspoň v theologii a filosofii — nebyl. Uvedl jsem už několik toho důkazů, proto dostačí, připomenouti-li jen ještě něčeho. Mistr Jan Hus tvrdí, jak jsme již z uvedeného Listu slyšeli, že se církev Kristova skládá ze svatých věřících křesťanů. Sv. apoštol Pavel však učí, a Hus se ho často dovolává, že žádný neví, je-li hoden milosti nebo hněvu Božího. Ve shodě s tím podepisuje se mistr Jan Hus bezpočtukrát: »sluha Boží v naději.« Dle toho nutno uza-

víratí, že ani mistr Jan Hus nemohl určitě vysloviti, je-li členem čili údem církve Kristovy, poněvadž nevěděl, je-li v lásce Boží čili nic. Ano, přihlížíme-li k veršům před chvílí sděleným, v nichž Jan Hus sám o sobě vyznává, že často hřešil, a v nichž doufá, že žalář ho očistí z viny a chyby — můžeme uzavíratí, že tedy dle Husovy nauky — o svatých v církvi — náš Mistr fakticky církvi nenáležel, že křesťanem jistotně a beze vší pochybnosti vlastně ani nebyl! To jest ovšem závěrek velmi tvrdý a Husovi nepříjemný, máme však za to, že z jeho názoru důsledně vyvedený. Kdybychom vzali názor Husův — o členství v církvi — přesně, musili bychom nejen diviti se onomu listu Mistrovu, v němž káže za své protivníky (ovšem chybující) se modliti, jelikož prý *mezi nimi* mohou býti někteří »vyvolení«; nýbrž bylo by nám Husa z přímá z nedůslednosti viniti. Jednou jsou dle něho v církvi jen svatí křesťané; po druhé káže i za chybující křesťany modliti se, jelikož mohou prý i mezi těmi býti někteří »vyvolení«; po třetí sám o sobě vyznává, že hřešil, že ho žalář očistuje, a po čtvrté přece jen považuje se — čili jak psává »v naději« — sluhou Božím. To jsou přece jen ukázky nedůslednosti, slabé učenosti a bystrosti!

Upozorníme zde ještě na dvojí věc, jelikož osvětluje »vykrystalizovanou inteligenci« Husovu, — upozorníme na to, kterak mistr Jan znal sv. Písmo a sv. Otce, jichž se velmi často dovolává. Zůstaňme při onom a vzpomeňme si na př. aféry Husovy se sny. U výkladu, který dal našemu Mistru »doktor« Bibrašský skrze Petra z Mladenovic, čteme logický kotrmelec, v němž se totiž z počátku radí: »přemýšlejte o námitkách, které Vám tam učiní, jakž byste odpovéděl«, a hned po té bezprostředně se dí, že »neklamná Pravda« = Kristus Pán »ovšem brání (!) vám o tom uvažovati, řkouc. Diví-li se logik tomuto výkladu, diví se mu znatel písma neméně a žasne, slyše, čím se toho dovodí. »Doktor« Bibrašský vede na důkaz svého mínění texty: »když státi budete« atd. a dále »dáno zajisté bude vám v onu hodinu, co byste mluvili«. Kdo četl tato místa souvisle a pamatuje si, komu je Pán Ježíš řekl a za jaké příležitosti, ví, že se sem naprosto nehodí. A ejhle, náš oslavovaný »učenec« mistr Jan Hus prohlašuje, že výklad »doktora« Bibrašského upokojuje ho, a výslovně poznamenává: »Přemýšlení o námitkách ponechal jsem Pánu Bohu, k němuž jsem se odvolal.« Člověk čeká, že mistr bohovědy »doktora« Bibrašského za jeho nepřístojnost pokárá, a ejhle, mistr Jan, v němž prý celá evropská vzdělanost se soustřeďovala, toto nejapné a směšné povídání za svou »učenost« přijímá! Jako zde tak i na jiných místech počínal si »učenec« Jan Hus s písmem svatým; dostačíž připomněti jeho kalamity se sv. Petrem a Janem před vysokou radou židovskou, jakož i výklad jeho o rozštěpení a bratrovražedném boji v národě českém, ježž prý už Kristus Pán předpověděl.

Pokud jde o sv. Otce, jichž Hus velmi často se dovolává — ovšem zevrubně textu ani místa neuváděje — uvedeme jen dva, totiž sv. Augustina a Jeronyma, aby se vědělo, že »učenost« Husova buď z nich mnoho nevěděla, nebo je zúmýslně a proti pravdě na svou stranu stavěla. Naši čtenáři zajisté dosud pamatují se, kterak mistr Jan Hus vedl výrok sv. Jeronyma — »Svatá římská církev, která vždycky bez poskvrny zůstala, za prozřetelnosti Páně a za pomoci

blahoslaveného apoštola Petra v budoucnosti zůstane beze všeho rouhání kacířů« — známo jest, kterak místo to vykládal a obracel mistr Jan proti církvi. Na jednu vadu upozornili jsme již dříve, a na druhou upozorňujeme nyní. Když mistr Jan tak dobře sv. Jeronyma znal, neměl zapomenouti, co sv. učitel napsal o domněnce, že církev se skládá jen ze svatých. Jmenovaný světec zavrhuje úplně domněnku Husovu, jak viděti z textu, jež pod čarou doslovně uvádíme.⁵⁾ Sv. Jeronym přirovnává církev Kristovu k arše Noemově, jejímu to předobrazu, tvrdí: Jako byla v arše různá zvířata, tak jsou v církvi Kristově různí lidé; v arše nebyli jen beránci, nýbrž i berani a vlci; v církvi nejsou tolikéž jen spravedliví čili svatí, nýbrž i *hříšníci*! Slova toho třeba všimnouti si tím více, jelikož sv. Jeronym nenapsal je snad jen náhodou, mimoděk, nýbrž zúmyslně, jak viděti z jeho polemiky proti Luciferianům. Ostatně znal náš mistr Hus také sv. Tomáše Aquinského a ten napsal⁶⁾ odpověď na námitku — církev Kristova celá jest krásná a svatá, což nyní neviděti v církvi Římské, proto není církví Páně — následující: Církev Kristova celá jest krásná a svatá v učení a svátostech? Připouštíme. Církev Kristova atd. jest svatá v učeníčích čili křesťanech (členech) rozeznáváme: celá jest a bude svatá v nebesích, *ano*, zde, na tomto již světě, *nikoli*! — Býti svatým a bez poskvrny jest cílem církve, cílem tak vznešeným a obtížným, že jen málo kteří a po velikých bojích jeho dosahují.

Jako pohořel mistr Jan Hus dovolávav se sv. Jeronyma, tak pohořel dovolávav se sv. Augustina v listě 68. »Soudím, že nepřipustí mi sv. Augustin mínění o církvi a o údech předzřízených a předzvěděných a o zlých praelatech.« Sv. Augustin učí totiž zrovna totéž jako sv. Jeronym, a zde má laskavý čtenář jeho slova, v nichž⁷⁾ praví, že církev toho času má zrno smíšené s plevami, to jest, zlé a vedle nich členy dobré. A na jiném⁸⁾ místě: Jako lilie uprostřed trní, tak přítelkyně má prostřed dcer. Což řekl, prostřed cizinek? Nikoli, nýbrž prostřed dcer. Jsou tedy i dcery *zlé* a mezi nimi jest lilie prostřed trní. Tak učí sv. Ambrož, sv. Cyprian a jiní. Vůbec celé křesťanství protíví se zde názoru Husovu. Nač napomíná Kristus v evangeliích hříšníky, aby se obrátili, a nač káže evangelium zvěstovati všem lidem, jestliže jen svatí a předzvědění mohou býti členy Jeho církve? Proč káže se nám modliti se každodenně: »a odpusť nám naše viny?« K čemu děláme pokání? K čemu hrozby sv. apoštola

⁵⁾ *S. Hieronymus* contra Luciferian. n. 22: »Ut in illa (arca) omnium animalium genera ita et in hac (scil. ecclesia Christi) universarum et gentium et morum homines sunt; ut ibi pardus et haedi, lupus et agni, ita et hic *justi et peccatores*.«

⁶⁾ *S. Thomas Aquin.* III. quaest. 8. art. 3. ad 2.: »... esse Ecclesiam gloriosam non habentem maculam neque rugam, est *ultimus finis*, ad quem perducitur per passionem Christi. Unde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae; *in quo si dixerimus, quia peccata non habemus, nosmetipsos seducimus*, ut dicitur I. Joannis I. 8.

⁷⁾ *S. Augustinus* in sermone 222, n. 2: »Ecclesia hujus temporis areae comparatur, habens mixta grana cum paleis, habens permixtos bonis malos; habitura post iudicium sine ullis malis omnes bonos.«

⁸⁾ *S. Augustinus* in Psalmum 48. n. 8.; »Sicut lilium in medio spinarum ita proxima mea in medio filiarum. Numquid, dixit, in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum. Sunt ergo filiae *malae* et inter illos est lilium in medio spinarum.«

Pavla? Proč máme doufat a věřit v odpuštění hříchů, nejsme-li členy církve Kristovy? Nač a kterak se také polepšíme? Vždyť církev má přece všechny prostředky, a my majíce hříchy jsme, (dle Husa) mimo ni! Odkud je tedy vezmeme a kterak si pomůžeme? Blud Husův jest ostatně prastarý, jak viděti z polemiky sv. Jeronyma proti Luciferianům a z polemiky sv. Augustina proti Donatistům. Dne 1. července roku 1415., tedy bezprostředně před smrtí, napsal Hus v osvědčení daném sboru, že nemůže odpřisáhnouti některých svých článků »bez úrazu doktorův svatých.« Nám se zdá, že slov těch Mistru buď vůbec užiti nebylo, nebo, zachtělo-li se mu jich, náleželo se mu právě pro »svaté doktory« podrobiti, jelikož, jak jsme dali ukázkou, s jeho učením se nesrovnávají a je expresse čili výslovně zavrhuji. Husův passus se sv. Jeronymem a Augustinem zase ukazuje jeho »vykrytalizovanou učenost«, proto snad nám jeho velebitelé nezazlí, když na novo prohlásíme, že té učenosti nevěříme. Ať pánové zkusí uvedená fakta vyvrátiti — a my bychom je mohli lehce rozmnožiti! — a uvěříme jim milerádi. (Pokračování.)

Julian Apostata.

Rozbor I. jednání tragedie o pěti jednáních dramatického díla
Jaroslava Vrchlického.

Jetřeba theologovi těžiti zlato egyptské ze spisů nevěreckých básníků; ale snaha dokázati, že není vše zlato, co se třpytí, nutká i k tomu. Již jako theolog četl jsem Vrchlického tragedii »Julian Apostata« a činil jsem si k mnohým výrokům osob tu jednajících poznámky, nabývaje přesvědčení, že se nesrovnávají s pravdou historickou. Licentia poetica má zajisté i v dramatu své meze, to věděl jsem již z gymnasia. Nyní zabývá se delší dobou studiem Arianismu, sáhl jsem, lépe jsa ozbrojen, znovu k zmíněné tragedii. Nikdy jsem si nepomyslel, že by »učitel lidstva«, »velekněz básníků«, »věstec národa«, budoval na tak chatrných vědomostech historických své drama.

Vylíčení hlavní osoby, Juliana, jako vychovance školy pohan sk é h o neoplatonismu,¹⁾ srovnává se i s názorem dějepisců, jako jest ku př. protestantský spisovatel Hagenbach (Kirchengeschichte 22. Vorlesung).

Julian jeví se nám hlavně v prvním jednání zmíněné tragedie jako důsledný a mocný obnovovatel pohanstva a jako otrocký vykonavatel vůle svých učitelů Libania, Maxima, Chrysanthia a filosofů školy Jamblichovy v Athenách. Bohům, zvláště Hermesovi, obětoval každodenně. Byl i pověřivým jako všichni stoupenci pohan sk é h o neoplatonismu, kteří v theurgii a v mantice, v obnovení mysterií egyptských, vůbec ve spiritistických kouscích hledali svoji »πίστις«, víru, která jim byla nad vědu, záležejíc dle Jamblicha ve spojení »τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἐνός«, — »dobra s jedinstvím.«

Též »špinavého hebreja« více cenil nežli křesťany. ne tak proto, že u nich »náboženství jde ruku v ruce s národností,« jak Vrchlický Julianu do duše a do

¹⁾ Hlavní představitel novoplatonismu byl Jamblichus, († 333.) žák Porphyriův. Vyloučil křesťanské živly z filosofické soustavy svého mistra, a to bezce vší kritiky; věhlasu nabyl ne tak učeností, jako spíše kompilací synkretických, filosoficko-náboženských spisů.

úst dává, jako spíše, že jednak jejich peněz potřeboval, jednak je dobře znal jako úhlavní nepřátely všeho křesťanství, ariánského, sektářského i katolického. Též jeho horování pro Homera, umění a vědu, a uctívání jejich representantů, filosofů, s pravdou historickou se srovnává.

Že by ku křesťanům příliš byl nedůvěřivým a každého považoval za svého nepřítele, tomu ani sám Vrchlický nevěří, poněvadž v jednání třetím Julian samojediný sestupuje do katakomby pod basilikou sv. Sofie, křesťanům tu shromážděným se prozrazuje, anižby se o svůj život strachoval! Jsa z mládí v křesťanském učení vychován, věděl, že jako císař křesťanům jest svatým, byť i byl jejich nepřítelem. Ta sloha křesťanům, jevící se v nedůvěře císařově, se tedy Vrchlickému nepodařila; a přece celé první jednání jedná o této nedůvěře ku Galilejčikům. Jinak jest charakteristika Juliana jako representanta náboženské lhostejnosti i v rozmluvě s Ammianem Marcellinem dosti trefně vyjádřena. Rozmluva obou otáčí se jednak o neoplatonickou zásadu, »že náboženství (rozuměj křesťanské vůbec) nemá s politikou co činiti,« jednak o zásadu, že různé náboženské sekty mají »svou oprávněnost,« že pravdu jednou cestou naléztí nelze, že filosof nad veškeré náboženství jest povznesen, a Augustus nade všemi všemocně vládne. — Pravý historický důvod, pro který Julian oproti všem křesťanům edikty vydával, nebyla nedůvěra proti křesťanům, jako spíše fiasko, které při nastoupení své vlády udělal s tolerančními svými patenty. Jsa reakcí proti Konstantiu, zuřivému Ariánu, jak pohany tak katolíky podporován, vyšínul se na trůn císařský spíše časnou smrtí Konstantinovou roku 361. po Kr., nežli vzpourou proti němu. Jako pravý liberál dosti nerad poznával, že věc katolická, kterou povoláním katolických biskupů z vyhnanství mimoděk podporoval (z politiky oproti ariánům), v zápolení s panujícími sektami bludařských ariánů nadmíru prospívá. Místo aby byl viděl, že v zápolení katolíků s ariány pohanští filosofové na vrch se dostali, (jak tomu bylo za sněmu Nicejského, kde pro třenice křesťanů náboženství křesťanské bylo pohanům na posměch a potupu) s velikým zklamáním poznával, že katolicismus nabývá v říši převahy. Jako lžiliberál ihned proti tomu zakročil. Nebyla to tudíž nedůvěra proti »Galilejčikům«, nýbrž pouhá politika, kterou v rodině Konstantina V. pěstovali: pod záminkou pěstování náboženské horlivosti v lidu potlačití pravé, křesťansko-katolické náboženství, které vítězilo. Leč to básníkovi nevadí, jemu jako Julianu jedná se o to, aby křesťanství bylo potupeno, a nedůvěra císaře oproti křesťanům jako nepřítelům trůnu císařského odůvodněna. Při tom však ariánští biskupové jsou milostivě propouštěni, kdežto veškeré šlehy hany křesťanství jediné na hlavy k a t o l i c k ý c h biskupů padají. Také podivný úkaz historické důkladnosti, že Vrchlický nečiní rozdíl mezi biskupy katolickými a arianskými, jakoby Julian výhradně s oněmi jako se svými nepřáteli byl jednal. Jaké pocity musí mítí nesoudný čtenář nebo posluchač o špatnosti katolických biskupů, suď každý sám, když i biskup Basil, jemuž přece tolik chvály od Vrchlického se dostává, konec konců jako křesťan za nic nestojí.

Děj celého prvního jednání jeví se nám jako historicky neodůvodněná urážka křesťanství vůbec a katolických biskupů zvláště.

Ještě k některým nedůslednostem podřízeného druhu chceme ukázati.

Vrchlický praví ústy Prokopia, že »po zavraždění Galla, bratra svého, byl náhle povolán ke dvoru.« Gallus byl zavražděn r. 354., a Julian stal se caesarem r. 356. Po zavraždění bratrově byl Julian deportován do Itálie a vysvobozen několikrát z rukou Konstantia císařovnou Eusebií; císař Konstantius jenom pro nezdar válek v Persii a v Gallii vedených byl nucen, by jmenoval Juliana caesarem. Jmenování svému jako společníku císařovu v řízení říše nemohl a nesměl Julian odporovati, proto nebyl to Homer, jak Vrchlický tvrdí, který jej k tomu

dohnal, že přijal důstojnost caesara. Byl to rozkaz císaře Konstantia! Jest pravda, že poslední útočiště pohanstva byly školy; ale že by Julian byl schopen výroku: »Je to směšné, když mnich chce chápati Homera nebo Hesioda«, tomu ani sám Vrchlický neuvěří, vždyť v témže jednání nazývá Julian Basila, biskupa, mnicha a reformatora mnichů pochlebně: »Ty, jemuž by Plato řekl: Bratře!« A vskutku Basilem a Řehořem Nazianským, o němž též jest řeč, zdála se vraceti doba klasické řečtiny. Proto onen výrok, ne Julianův, nýbrž Vrchlického jako nájezd na tehdejší katolické duchovenstvo klasicky vzdělané odmítáme.

Právě že tenkrát neoplatoničtí filosofové Platona tak zfalšovali, že dokonce již Aristotela jako průpravu k Platonovi (!) vykládali, chtějíce se takto nepohodlné jim přesnosti filosofie Aristotelovy aspoň částečně zbaviti, — právě proto byli křesťansko-katoličtí apologeté nuceni, vrátiti se k samému zdroji spisů Platonových, a tak ku zbudování Platonismu křesťanskými ideami oduševněného pracovati. Z té doby zanechali katoličtí básníci, jako Basil, Řehoř a jiní díla, která co do formy vyrovnají se dílům klasické řečtiny; a mohli bychom se v té věci dovolávati i svědectví profesora řečtiny na c. k. universitě Pražské, kde pan Vrchlický jako mimořádný profesor působí.

Ve výstupu čtvrtém praví Vrchlický ústy Julianovými o křesťanství: »Klamal jsem se, blud ten zapustil hlouběji kořeny, než jsem viděl skrze mlhu svých severních výprav válečných.« Od r. 313., kdy Konstantin vydal toleranční patent, až do r. 356., kdy viděl Julian »skrze severní mlhu«, uplynulo drahně let, a za vlády Konstantinovy celý skoro okrsek zemský byl ariánský; jak zakořeněno bylo již křesťanství, toho nejlepší důkaz podává sám Julian, jako princ z rodiny císařské byl k tomu ustanoven a dle toho od kněží hlavně vychováván, a proto poslední léta svého potulování po různých školách v Athenách meškal, aby — se stal biskupem ariánsko-křesťanským. Kde princ z rodiny císařské za biskupa vyhlídnut byl, tam se ještě nezakořenilo křesťanství? Neklamal se Julian vida »skrze mlhu severních výprav válečných«, ale klamal se Vrchlický, dívaje se na Juliana skrze mlhu fantastických vymožeností pohanského neoplatonismu a ztrácejce půdu historické skutečnosti.

K smíchu jest, co Vrchlický praví, že prý vítali v Alexandrii Athanáše jako nějakého Caesara. Hrůza hrůzoucí pojímá z toho Juliana — Vrchlického! A zatím uvažme toto: Katolíci v Alexandrii byli v menšině; když se Athanáš vrátil, byl ještě biskup ariánský Georgius pánem, teprve po odstranění jeho stal se Athanáš biskupem Alexandrinským. Jako takový svolal sněm do Alexandrie, jehožto zásady o přijímání odpadlíků do církve i v západní církvi byly přijaty (362.)

Tuto dobu tak obrovské a záslužné práce sv. Athanáše odbyl Vrchlický krátce: »Dozvídám se, že Alexandrie mně v urážku se odvážíla přivítati slavně Athanáše — za měsíc ať opustí biskupství!« A basta! Vrchlický chce, aby se s katolickými biskupy dělal krátký proces — aby byli jedině od milosti a nemilosti Augusta závislí. To jste, pane Vrchlický, Athanáše příliš brzy sesadil! Tak kvapný a politicky obmezený Julian nebyl. A když i později Julian Athanáše sesadil, Athanáš přece ve městě zůstal; vždyť tam i zemřel roku 373., o deset let později nežli Julian. Ku konci života svého viděl ještě ďábelské dílo Julianovo zmařeno a arianismus v úpadu.

Dle Vrchlického obdržel Julian zprávu o úmrtí Konstantia u Paříže, dle Hagenbacha (l. c.) teprve v Athenách, to však jsou u básníka »bohem nadšeného« maličkosti, Praha jako Paříž.

Na základě tohoto kratičkého rozboru toliko prvního jednání můžeme směle opáčiti Vrchlickému slova, která o Galilejcích proslovil:

»Mládeži podáváš směs lživých povídaček, neb pravda historická mizí pod tvýma rukama.«

Václav Lefler.

Česká literatura folkloristická za rok 1893.

Napsal Ferd. Pátek.

Podávající čtenářstvu práci svou chceme, aby seznalo, jak mnoho a jakým způsobem pracuje se u nás ve folkloru, i ukázati, jak a co sbíráti nutno pro výstavu národopisnou, již v poměrně krátké době v Praze uspořádati chceme.

V práci této najde čtenář množství názvů, při nichž, kde třeba bylo, udali jsme stručně obsah nebo charakteristiku té či oné studie.

Odkazující laskavého čtenáře, jenž snad chtěl by poznati celou českou literaturu folkloristickou, ku pracím svým uveřejněným v »Českém Lidu,« ¹⁾ podotýkáme, že, co se rozdělení materiálu týče, přidrželi jsme se způsobu ve předešlých svých článcích obvyklého.

Bájesloví.

V oboru tomto přibýlo v uplynulém roce 1893. jen několik menších článků. J. Bartocha podal do »Našeho Domova« (č. 1.) článek »Bájeslovné paběrky z národních písní, povídek a pověstí.« — Vl. Charvát, v práci »Bytosti nadpřirozené v lidovém podání jihočeském« (Velehrad č. 17.) sděluje některé pověsti o divých ženkách, hejkadlech, vodníku čili hastrmanovi, šetku, světýlku, mŕše a stodolníkovi. »Stodolník« jest velmi veliký; po celém těle ovázan jest povříslý, na hlavě má ohromný širák. Chodí po stodolách a může se libovolně zvětšiti nebo zmenšiti. V prázdných stodolách velmi se roztahuje, v plných bývá maličký. — T ý ž s p i s o v a t e l napsal dále články »Čarodějníci a čarodějnice« (Velehrad č. 27.) a »Hejkadla« (Národní Listy odp. vyd. č. 5.) Stať tato přináší několik pěkných pověstí o hejkadlech z okolí Pelhřimovského. Báječné bytosti tyto představují si na Pelhřimovsku dvojím způsobem: buď jako malého chlapečka jednoletého, ověšeného uzlíky, nebo jako skutečného obra. — J. M. Jíra psal do časopisu »Ohlas od Nežárky« (č. 25.) článek »Čarodějnice.« — V »Obzoru« (č. 1.) vyšla práce Al. Strážného »O počtě zemřelých u pohanských Slovanů v.«

Obyčeje a pověry.

Lidovým obyčejům i pověrám bývá sběrateli nejvíce pozornosti věnováno, a proto také tento obor folkloru vykazuje nejvíce prací a příspěvků, ceny ovšem ledajaké.

V »Časopise musejního spolku Olomúckého« ²⁾ (p. 9.) uveřejnila paní L. Bakešová pěknou práci »Lidové léčení v Ořechovičkách a okolí.« Jest to pokračování článku v témž listě r. 1892. uveřejněného. — Učitel M. Béňa napsal do »Vesny« (č. 11.) článek »Obrazky ze slovácké vesnice« a práci »Z paedagogiky Horňákův« (tamže p. 268.) — Důkladným příspěvkem k poznání lidového léčitelství jest článek J. Čižmáře »O lidovém léčitelství na Moravě,« uveřejněný v »Č. M. M.« p. 140. — Zajímavé věci podal B. Dušek ve článku svém »Z vinných šenků v 15. a 16. sto-

¹⁾ Česká literatura folkloristická do roku 1890. (Český Lid I. p. 301, 415, 493, 591.) a »Česká literatura folkloristická za rok 1891. (Český Lid II. p. 182.) Článek o literatuře za rok 1892. vyjde v »Českém Lidu.«

²⁾ Pro úsporu místa zkracujeme názvy: »Časopis musejního spolku v Olomúci« = Č. M. Ol.; »Časopis musea král. českého« = Č. Č. M.; »Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze« = Č. sp. př.; »Časopis Matice Moravské« = Č. M. M.

letí.« (Č. M. Ol. p. 50), v němž probírá obyčeje při sázení vína a zmiňuje se o zvycích v domech šenkovních. — J. Duška vydal v »Hospodáři polužickém« (duben 1893) článek »Kterak staří Čechové pozemky měřili.« — Fr. Geisslehner v knížečce »Struhařov« (v Benešově 1893) podal některé obyčeje a pověry hospodářské, právní a svatební, pokud se v krajině té udržely. Že by však byl autor podal vše, co podnes z pověr a obyčejů na Benešovsku se udrželo, není pravděpodobno. — A. L. Hrazděra napsal do časopisu »Učitel« (č. 24.) článek »Něco z kosmologie lidu českého na Moravě.« — Fr. St. Hulicius ve článku svém »O stínání kóhoutu« (»Č. sp. př.« pag. 7.) popisuje starodávný tento obyčej, jak prováděl se r. 1846. ve vesnici Sedleci u Mšena.³⁾ — Některé obyčeje masopustní z okolí Pelhřimovského zaznamenal Vl. Charvát v práci své »Bláznivé dny« (Národní Listy, odp. vyd. č. 45.). — O tom, jak připravují se na moravské Slovači na svátky velikonoční (ku př. rýsováním kraslic čili velikonočních vajíček), napsal do »Národních Listův« (č. 88.) stař J. Janča: »Přípravy k velikonočním.« — Prof. Fr. Kameníček popsal v »Českém Lidu« (II. p. 675.) zajímavou »Zaklínací knihu rožnovskou.« — Činný pracovník na poli folkloru prof. J. Košťál uveřejnil v uplynulém roce zejména tyto články: »Hromnice« (Bydžovské Noviny č. 1.), »Některé květin ky jarní« (Ratibor č. 6.), »Sázení a pěstování stromů.« (Jitřenka p. 95.), »Hvězdy v podání prstonárodním« (Svatvečer č. 39, »Voda v podání prstonárodním« (Zlatá Praha), a »Velký Pátek v podání prstonárodním« (Bydžovské Listy č. 7.) — Dr. J. V. Nováček napsal do »Českého Lidu« (III. p. 41.) zajímavý článek »Růže z Jericha v staročeském zvykosloví štědrovečerním.« — Velice pěkným příspěvkem ku seznání lidových svateb jest práce V. Paulusa »Svatba v okolí Chrásti na Chrudimsku,« uveřejněná v »Českém Lidu« (III. p. 103.) — E. Pecka podal do »Č. M. Ol.« (p. 71) stař »Pamětní kopy, které ještě roku 1800. se vyplácely.« Listinou z r. 1800. dokazuje autor, do jak pozdních poměrně dob zachoval se starodávný obyčej mrskati hochy při zasazování mezníků, stanovení hranic atd. — Interessantní práci napsal do »Českého Lidu« (III. p. 39.) Fr. Racek pod názvem »Trouba proti mračnům.« Starobylý obyčej, troubiti proti mračnům udržuje se dosud houževnatě na mnohých místech. Autor ku př. popisuje podobný zvyk z osady Kučer v okrese Milevském. Tam mají pro účel ten zvláštní »troubu proti mračnům,« jež zhotovena jest ze skořápky mušle *Fusus medius*. V létě nosí ji obecní pastýř stále u sebe, v zimě uschována jest u obecního starosty. — Pí. M. Procházková podala v časopise »Domáci Hospodyně« (p. 15.) článek »Včely u našeho lidu.« — Zajímavý zvyk popisují v »Českém Lidu« (p. 345, 595.) J. Soukup a dr. Č. Zíbrt. Jest to »Chození s klíbnou« (s koněm). Kdežto Soukup popisuje provádění obyčeje toho, hledí Zíbrt srovnáváním zvyku tohoto, jak u nás se provádí, s obyčeji, druhu toho v cizině, vypátrati jeho stáří, význam a rozšíření. I dochází pak k výsledku, že obyčej ten je starobylý a rozšířen u všech téměř národů evropských. — V. Stein-Táborský popisuje v »Českém Lidu« (II. slavnost »Konopickou.« Slavnost ta provádí se v některých místech na Horažďovicku místo dožinek. Z d. V. Tobolka uveřejnil v listě »U domácího krbu«⁴⁾ (č. 2. a 18.) dva články »Kůň, věrný druh jonáka slovan-ského« a »Symbolika barev v národní poesii.« M. Václavek,

³⁾ Z několika příčin — o nichž prozatím šířiti se nechceme — zajímavě jest přirovnati článek tento ku stati dra. Č. Zíbrta v knize »Listy z českých dějin kulturních« p. 22 sl.

⁴⁾ Příloha ku dámskému modnímu listu »Nové Mody.«

jeden z nejpilnějších folkloristů českých, napsal do »Vesny« (p. 92.) článek »O léčivých a čarodějných zelinách« a do téhož listu práci »Pohřební slavnosti na Valašsku.« — V »Č. M. Ol.« (p. 91.) čtli jsme z pera jeho stať »Obrázky folkloristické z moravského Valašska,« jež jest pokračováním článku z ročníku minulého. Ve stati této jedná autor o mŕách a nešťastných dnech. — Prof. J. Vávra podává v »Českém Lidu« (III. p. 147.) zprávu »Vánočního chození s bukačem (bukačem) v Berouně r. 1777.« — Hojnou snůšku obyčejů hanáckých, zejména popis »ostatků,« přástev, honění krále, svatby a j. zaznamenává O. Vídrman v práci své »Náš hanácký lid, jak se jeví ve svých obyčejích, tancích, zpěvích a pověrách,« jež vyšla v knižečce »Na památku národopisné výstavky v Nákle r. 1893.« — Prof. F. V. Vykoukal psal ve »Květech« (I. p. 203.) článek »Z lékařství našeho lidu,« dále v témž listu (II. p. 574.) článek »Smrt dle názorů lidových.« Samostatně vydal knihu »Z časů dávných i našich« (v Praze 1893), kdež uložil pojednání: Štědrý den na našem venkově. Koleda u nás a jinde. Jesličky a dramatické hry vánoční. Nový rok. Ostatky masopustní. Vítání jara a neděle Smrtná. Velikonoční týden na našem venkově. Jarní slavnosti pražského lidu. Máj na vsi. Lidové slavnosti o sv. Janu Křtiteli. České posvícení. — Dr. Č. Zíbrt uveřejnil v »Českém Lidu« (II. p. 453.) znamenitou studii »Vynášení smrti« a jeho výklady starší a novější. V této materiálem bohaté práci probírá spisovatel různá historická svědectví o »vynášení smrti« u Čechů, dále zmiňuje se o obyčejích, jak se jeví v nynějším podání prostonárodním a o příbuzných obřadech v jihoslovanském podání lidovém. — J. Zítek popsal obyčeje kolední z okolí Krumlovského v článku »Kolední hry jihočeské« (Český Lid II. p. 521.) Koledníci chodí na Krumlovsku po svátku Jména Ježíš. Jest jich 8—9 a jsou rozděleni na různé »šarže,« tak ku př. mají svého hejtmana, rychtáře, konšela, »toncmástra,« žitného, ovesného, čurku a moučku. — J. V. Želízko sepsal článek »Pálení ohňů v září a na Letnice.« (Český Lid III. p. 47.) — Bohatý a cenný materiál pověr a obyčejů velkonočních uložen jest ve stati »Velikonoce,« jež vyšla v »Českém Lidu« (II. p. 613.) — Vedle těchto prací vyšel v »Domácí Hospodyně« článek »Vzpomínky z dětství,« jenž obsahuje některé české obyčeje.

Pohádky a pověsti.

Ku sbírkám pohádek přibyla v minulém roce jen jediná kniha, a to Dra. Fr. Slámy »Slezské pohádky a pověsti« (v Opavě 1893.) Sbírká tato, vydána jsouc jako četba širokým vrstvám lidovým, nehoví ovšem vědeckým požadavkům, což ostatně sám autor konstatuje v »Doslovu«, kde zmiňuje se o různých pramenech svých pohádek. Vedle této knížky vyšly jen tu a tam některé pohádky nebo pověsti jednotlivě. Tak uveřejněny byly následující práce: Fr. Bartoš vytiskl stať »Dvě moravské pověsti o císaři Josefu a Ječmínkovi« (Č. M. M. 1893. p. 19.) — L. Böhm-Romanovský zaznamenal v »Českém Lidu« (III. p. 151.) »Pověst o původu koní na Mělnicku.« — J. Čížmář podal ve článku »Proč?« (Český Lid III. p. 30.) čtyři pověsti, jež zaznamenal v Mor. Lieskovém. Jsou to pověsti, v nichž hledí si lid vysvětliti různé zjevy přírodní, jako na př. proč má vrbina (*Polygonum lapatifolium*) kropenaté listy, proč koza nemá chvostu atd. — Výtečnou studii podal V. Houdek do »Č. M. M.« (p. 85.) s názvem: »Pověsti o černokněžnících a jejich výklad.« — Pěkný materiál uveřejněn jest v práci A. Hrádka »Pověsti ze Železnobrodské.« (»Český Lid« III. p. 31.) Článek tento obsahuje pověsti o »koňské noze«, »horském dědkovi« (= Krakonoš),

lesním mužovi, o bludičkách a světylkách, jež na Železnobrodsku nazývají »cven-dami«. — Pilný sběratel J. F. Hruška napsal do »Květů« (I. p. 490.) stať »Strašidla na Chodsku«. Stateční naši Chodové věří dosud v mnohá strašidla. Z nich autor jmenuje: ohnivého a černého muže, hejmona, bílou paní, zeleného myslivečka, meluzinu, světylka, skalníka (zjevuje se v podobě zeleného chvoštíště), klekánička, morů a raráška. Podati charakteristiku těchto báječných představ lidu chodského jest účelem článku Hruškova. Ku konci článku svého podává autor báječný význam některých zvířat a zmiňuje se o »strašidlu« Lomikaru (M. Laminger!) — Fr. Košák uveřejnil v »Českém Lidu« (III. p. 148.) pověsti »Dušičky nosívají šedivá mračna«. — V »Č. M. M.« (p. 263.) podává Fr. Šilhavý článek »Tři pověsti z Moravy západní«. Jsou to pověsti o vlčích jamách, o panenském rybníku a hraběcí studánce. — Zajímavé pověsti podal A. Šolta ve svých článcích »Lidové zkazky o rýhách na zdech kostelních« (»Český Lid« III. p. 28.) a »Staré pověsti o zlatě v Krkonoších« (»Český Lid« III. p. 149.) — Dr. V. Tille uveřejnil v časopise »Švanda Dudák« (I. p. 128.) valašskou pohádku »O jednom vojákově co pořád klel« — J. Tkáč uložil ve »Věstníku Matice Opavské« (1893. p. 19.) »Pověsti o Starém městě Frýdku«. — Dr. Č. Zíbrt napsal pojednání »Lidové pověsti o slunci« (Národní Politika č. 15.) a »Zpráva o Krakonošovi (Rybcílovi) z r. 1618.« (»Český Lid« III. p. 49.) Zpráva tato zaznamenána jest v knize kněze Havla Žalanského »O zlých anjelích neb ďáblích«, jež vydána byla v Praze r. 1618. — Od neznámých autorů vydány byly práce: »Vodník ve vodách poličských« (Jitřenka č. 6—7.) a »Naše pověsti« (Jihlavské Listy č. 17—18.). (Dokončení.)

Z národního divadla.

Do skutečného života šťastnou rukou sáhl Šimáček svou čtyřaktovou činohrou »Jiný vzduch.« Načrtl obraz rodiny na pokraji zkázy a její zachránění pochodem psychologickým, a ježto by pouze psychologický pochod nebyl dosti dramatickým, a snad aby i širší obecnost odnesla si svůj dojem nervy otrásající, přidal postavu velikoměstského zchátralce, jenž se nebojí provésti úkladnou vraždu — člověka, jakýchž brlohy velikého města chovají na sta, a do jichž nitra jen někdy jest nám popráno nahlédnouti, čteme-li truchlivé obrazy ze soudní síně. Postavu tu přidati bylo téměř nutností; nejen pro to, o čem jsme se již zmínili: ale jest to důsledná figura plynoucí z celého ovzduší, v jakém nalézají se mistr Elis, celého duševního stavu jeho, jenž vede k známostem a »přátelům« podobného druhu a konečně i — k zločinu.

Mistr Elis, malíř, býval kdysi umělec — ale klesl, stal se z něho pustý ochlasta, člověk zmařený, jehož vůli, jehož veškeré lepší hnutí udusilo potloukání po krčmách, v nichž v pravém smyslu se válí, za bídný groš konaje práce, k nimž není třeba umělecké dovednosti ani oduševnění. A tento skleslý hrdina — bývá tomu tak ve skutečnosti — dosud prodchnut je pýchou uměleckou, za takových okolností nejvýš protivnou, přičítaje příčiny, že takto zpustl, všemu jinému — nejvíce své ženě — jenom ne sám sobě. Hospodský život představuje autor obecnstvu na jevišti způsobem drastickým a věrně odpozorovaným; je to skutečně specificky pražský obrázek genrový, pražskou mluvou a vtipy zbarvený, Elis má dceru Helenu, která na nakloněné ploše zkázy spěje vstříc též jistě

záhubě. Život a příklad otce táhne ji do propasti. Chodí s ním do hospod a tam se věnuje »umění,« Thalii, která někdy divným řízením i v takových doupatech má svůj stan a své ctitele a obdivovatele, ovšem rázu takového, jako je starý Elis et tutti quanti. Heleně taci ctitelé a obdivovatelé dostačují — povážlivé znamení duševní nákazy. Jak bude dále? Na štěstí zavane v domě Elisově jiný vzduch. Cítíme jej hned, když objeví se Prokop, bohatý dědic strýce Elisova, šlechtitný člověk. Ubytoval se u Elisa a brzy viděl, co a jak. Bídne finanční poměry urovnává, ale hůře, jak urovnati poměry mravní. Pro autora velice nesešdný to oříšek! Nemůže jinak luštití svůj problém, než že dává vykládati ústy Prokopovými proudy morálky. Uvažme sami, že v tomto případě dramatik jinak skoro ani jednati nemůže; kdyby měl Prokop působiti toliko příklady svého jednání po určitých předcházejících dějích, které mu zavdávají k jednání pohnutí, sedělo by milé obecenstvo snad ještě o druhé hodině noční v divadle. Že i morálka Prokopova působí, vidíme u Heleny. Tu Prokop zachraňuje a učiní ji zcela šťastnou, když ji pojme za manželku. Kromě Prokopova působení slovem i příkladem jest to tedy i láska — ale láska čistá, ideální — a to vše jest úhrnem ten — »jiný vzduch.« Na Elisovo obrození duševní ovšem Prokop tak nepůsobil. Elis příliš prosákl atmosférou, v níž tolik let žil; ta jej tělesně i duševně otrávil. Tak špatným však není, aby se dal svěsti k zločinu, k němuž jej vybízí jeho přítel, jehož vylovil z kalných vln velkoměstských doupat.

Jako zmije syčí mu v sluch, aby otrávil Prokopa a tak se zmocnil jeho peněz. Zdá se, že Elis již již podlehe — ale přece se tak nestane, Elis zachrání sám sebe i zpustlého přítele, že zamýšlený zločin neprovede. Tato okolnost je v psychologický proces hry Šimáčkovy vsunutý román, jehož možnost jsme nahoře odůvodnili.

Němci praví — a to nikoliv bezdůvodně — že Wagnerův »Lohengrin« »Tannhäuser« a »Meistersinger« přetrvávají všechny věky. První dvě opery zdolmácněly na našem jevišti; »Mistři pěvci« objevili se začátkem února, a provedení jejich dokázalo, na jakém stupni uměleckém naše národní divadlo se nalézá. Opera tato vyžaduje od orchestru, sboru i solistů neobyčejné dovednosti. Text k »Meistersingerům« psán byl na české půdě — když meškal Wagner v Mariánských Lázních; r. 1867 dokončil Wagner operu tu, a provedena byla poprvé v Mnichově r. 1868. O překrásné hudbě »Meistersingerů« psali četní a vynikající znalci, že jest mistrným dílem polyfonie naší doby; ale i prostý posluchač nehudebník, vnoří-li se do onoho moře tónů, vlnícího se v krásné harmonii s dějem a náladou jednotlivých postav na jevišti, jest okouzlen. Chorály, sbory a jednotlivé zpěvy předstihují se uchvacující krásou. Postavy »Meistersingerů« jsou ovšem naskrze německé, a že středem jejich jest

Hans Sachs, známý Schuh
Macher und Poet dazu,

jenž žil současně s Luthrem (Luther † 1546, Sachs † 1576) jsa o 11 let mladší a nadšený přítel Lutherovy reformace, vznáší se nad postavami zde jednajícími kromě ducha německého oněm i reformační duch Lutherův.

Akvisici Hauptmannovy »Haničky« (z něm.) nemůžeme nazvati šťastnou, ač se o ní mluvilo a psalo jako o něčem zvláštním. — Při vyhrnutí opony vidíme siň chudobince, ale dle otrhaných žen a pustého hovoru bychom spíše řekli, že je to trestnice. Vyčítají si na vzájem kriminál, slyšíme nadávání mladých i starých otrhanců, a konečně málem dali by se i do sebe. To je scéna v pravdě odpuzující. V tom přinese učitel Haničku. Vytáhl ji z rybníka, kam se vrhla, aby se zachránila před surovým otcem; matka jí před několika týdny zemřela. Přivolají lékaře a jeptišku Martu, a ošetřují ji. Druhé oddělení vyplněno je hořečnými sny a viděními Haničky. Zdá se jí, že jí otec poroučí, aby zatopila;

vyskočí a padá u kamen. Jeptiška odnese ji na lože; objeví se jí matka a vypravuje jí, jaké je to v nebi — líčí blaženost nebeskou tak, jako by záležela jen v samém jídle a pití; zjeví se jí anděl smrti, anděl v postavě jeptišky, přinášející jí oděv jako svatební, truhlu, přichází učitel s dětmi a také jí praví »v nebi že bude mít pečení, tady že jedla suché brambory« — (!!) uvidí i opilého otce, a konečně zjeví se jí Kristus v černém plášti, jenž též líčí jí nebe jako místo, kde je dosti vína a jídel. Otec Haničky osopí se na Krista slovy surovými, načež blýská se a zahučí hrom — Kristovi padá černý plášť, a bere Haničku do nebe. — Slyšeli jsme hru tuto velice chváliti a nazývati ji »velmi poetickou« — byli jsme však zklamáni. Ustavičné horečné blouznění Haniččino nečiní dojem pěkný, a materialistické líčení nebe přímo uráží. Lépe by bylo, takové hry vůbec na jeviště neuváděti.

J. Flekáček.

LITERATURA.

POLSKÁ.

Belletrie polská vykazuje zase celou řadu novinek, z nichž tuto zaznamenáváme dnes aspoň některé. Jsou to nejdříve »Obrazki«, načrtané Melanií Parczewskou a vydané ve Varšavě r. 1893. nákladem T. Paprockého. Možno je nazvati vonnou kyticí z luhů slovanských. Psány jsou roztomile, namnoze až dojmavě. Hrdinou prvního obrázku je lužický »proboszcz«, jenž slouže věrně Bohu i svému lidu je blažen vědomím, že koná jen svou povinnost; jiný obrázek představuje nám poctivce Skalského z Horního Slezska, jenž s nasazením života vlastního zachrání životy jiných, ba i svého majitele dolův, a v odměnu za to — je vyhnán; opět jiný obrázek »Nad mořem« uvádí nás do Pobaltí, kdež hyne mluva polská, na níž jenom jediná stoletá Šimunková se pamatuje, vzpomínajíc na to, jak matka její polsky Otčenáš s ní se modlila, když otec na moři tonul. Podobně smutným jest i obrázek z Poznańska »Wólka i Willburg«, doličující hynutí živlu polského v kraji tom. Smutné, ale všeho doporučení hodné to »obrázky!« — Než, to nelze již říci ani o dvou nejnovějších povídkách jiné dámy, Gabryely Zapolské, t. j. o »Szmacie życia«, (powieść w dwóch częściach, Warszawa) a »We krwi«, (powieść współczesna w dwóch częściach, Warszawa). Paní Zapolská píše naturalisticky dle francouzských vzorův, ač talentem s nimi se měřiti nemůže. Mimo to zdá se býti u ní zjevna i jakási právě ne příliš pěkná tendence. A konečně mluvím tu paní autorka i o věcech, jimž nerozumí, dotýkajíc se zároveň nešetřně i věcí posvátných. Ostatně jsou obě ty povídky psány jako na jedno brdo. Čím je v první Stanislav, tím je v druhé Michal; čím v první Marie, tím v druhé Stefanie; čím v oné Leon, tím v této Rudolf atd. I sceny a popisy jsou skorem tytéž. Proto kdo přečetl jednu z nich, zná i druhou. — Lépe již dlužno souditi o Marii Konopnické, jež vydala r. 1893. v Krakově dvanáct novell a obrázků pod titulem »Na drodze«. Jsoutě některé z nich podány zcela věrně, až plasticky. Hlavními osobami jsou buď pomatenci, nebo chudí židé, řemeslníci atd. Kniha hodna jest přečtení. A podobně chválu dlužno vzdáti i paní Elišce Orzeszkové za její povídku »Dwa bieguny«, vydanou v Petrohradě r. 1893., v níž znova zjevno je nadání její spisovatelské. Dva zcela protivné světy a jejich tužby, práce a snahy, toť kratičkový obsah povídky té; první svět — toť svět zábav a radovánek, druhý — toť svět práce, povinnosti a lásky k bližnímu a otčině. Repreasantem prvního je salon paní Idalie, v němž se jedni prou o to, který tanec je lepší, jiní hovoří o francouzských románěch, a jiní jinými baví se trečkami, kdežto repreasantkou druhého je slečna Severyna Zdrojowská, Idaliina příbuzná. Hrdinou povídky je muž, jenž schvaluje sice snahy slečny Severyny, již i miluje, ale nemaje síly, aby opustil svět první, salonní, zůstává jenom při pouhé lepší snaze. — Konečně řadí se k těmto dámám-

spisovatelkám ještě Žofie Kowerská, jež vydala nákladem Gebethnerovým a Wolffovým ve Varšavě dvě povídky: »Dzidzia« a »Irena«.

Ze spisovatelů na prvním místě jmenovati dlužno pana Adolfa Dyga-
sińskiego; hodně toho pro povídku »Na złamanie karku« (Warszawa, 1893). Povídku tu bylo by záhodno dáti do ruky všem, kdož touží po svobodné Americe a po zámořském »lehkém« živobytí. Pan spisovatel, jenž zná Brasílii a její poměry z vlastního názoru, — vydal též »Listy z Brasílie« — líčí tu ve formě povídky, jakožto formě lidu přístupnější, smutné osudy polských vystěhovalců do Brasílie. Nedávše se přemluvíti ubírají se rokytničtí emigranti do zámoří, nevědouce, že si jdou vlastně »zlomit vaz«, až se o tom sami přesvědčí. Již na cestě do Brem stíhá je neštěstí, horší ještě pronásleduje je na cestě do Brasílie a největší čeká na ně v Brasílii samé. Co měli, ztratili, zdraví je to tam, jedny sklátila zimnice, jiné porubali žoldnéři, když se bouřili, jiní ze zoufalství oddali se pití, a všichni touží jenom po tom, aby se zase mohli vrátiti do své rodné vlasti. Jak pravíme, pěkná to povídka.

Jiného druhu a jiného rázu jest povídka Morgana Gawalewicze: »Mecchesy«, (Warszawa, 1893.). Autor uvádí nás do »salonního« života židů a líčí dovedně jeho zkaženost a zároveň jeho směšnost. Nepěkných postav je tu dosti, ač ani postav šlechtých nechybí, jež pak tu ovšem tím více vynikají. V jiné povídce své, »Mgła«, líčí pak nám týž pan spisovatel dva protivné charaktery: pessimistu Gajského a optimistu Krempela, kteřížto oba zamilují se do slečny Jenny; kdežto však Krempel cíle svého dojde, dostane se odpornému Gajskému ne příliš lichotivého odbytí. — Také Julian Morosz vydal dvě povídky: »Na scenie a za kulisami«, a pak kresbu dle přírody »A kiedy ono nie takie«. Tento obrázek je lepší onoho a líčí osudy ubohého dítěte Nusie, již matka i sestry činí co nejhoršího. Jos. Osecký.

RUSKÁ.

Spisy Gogolovy a Tolstého. (Dokončení.) Jeho filosofické a věroučné nauky ovšem nelze schvalovati. Odporují si mimo to často, nebo jsou bízarní, nepřirozené. Tu nejvíce se Tolstoj jako svůj, jako z národa vyrostlý, ale jako kosmopolita, stojící pod vlivem německé nebo cizí filosofie. Právě nyní čtu ve všech klerikálních listech ruských ironické poznámky, jak »učitel lásky a práce« v poslední své stati přišel do tábora Lavodzi-ho, filosofa klidu a »nedělání ničeho, uče, že jen v klidu a rozjímání o sobě lze najíti štěstí a spásu jednotlivce a společnosti z béd.

Národní povídky Tolsteovy vyšly, jak známo, v Praze u Valečky 1888. Jen o těchto chtěli jsme vlastně referovati. Že jsme některé všeobecné myšlenky své o Tolstém uvedli, čtenářové zazlívati nám nebudou. Hodily se právě. Povídek tuto vyšlých jest sedmdesát, některé jsou delší, jiné kratinké. Jsou čistě mužičské, z jeho života, z jeho způsobu žití, z jeho poměrů, z jeho způsobu myšlení a citění. Všecky jsou tendenční, majíce účelem učiti lid dobrou, lásce k bližním, lásce k práci, nebezpečí a zkáze, které z bohatství pocházejí, prostotě duše, spokojenosti a j. Některé jsou důmyslné, prosté a krásné, jiné trochu fantastické, tak že i na báchorku by toho bylo příliš. Když jsem dříve již četl některou zvláště o sobě, nelíbivaly se mi; nyní kdy, četl jsem je jednu za druhou, zalíbily se mi více, ano, některé mne uchvátily. Myslím, že gramotný lid venkovský čte je s velikou dychtivostí.

Ku charakteristice těchto povídek podává úvod spisovatel sám, píše tam mezi jiným: Vybrali jsme takové, které pokládáme za souhlasné s učením Kristovým. Špatně soudí lidé, že co se dle obsahu soudě nemohlo státi, jest nepravda. Pravdu zná nejen ten, kdo ví, co se stalo, děje a stane, ale ten, kdo ví, co má býti podle vůle Boží. Spisy krásny jsou a nutny ne tehdaž, když vypravují, co bylo, ale tehdaž, když ukazují, co mělo býti; ne tehdaž, když vypravují, co lidé dělali, ale tehdaž, když oceňují, co bylo dobré a co špatné, když ukazují lidu těsnou cestu vůle Boží, vedoucí k životu. Toho by si mohli povšimnouti realisté

První povídka má název: »Čem ljudi živý«. Chudý švec ujal se mladíka hynoucího hladem a zimou. Mladík ten ukázal se později býti andělem. Pracoval u svého chráněnce. Byl vždy vážný. Jen třikráte se zasmál; tenkrát vždy když byl svědkem krásného skutku lásky. Tehdaž viděl v člověku Boha. Byl-li člověk nelítostným, viděl v něm ďábla. Pointa pak této delší povídky leží ve slovech andělových (p. 34). Poznal jsem, že jen lidem zdá se, jakoby žili sta-

rostí o sebe, že žijí ale jedině láskou. Kdo v lásce, tentž v Bohu a Bůh v něm, protože Bůh jest láska.

Také druhá povídka »Gdě ljubov tam i Bog« hlásá nejúčinnější, naprostou lásku k bližnímu. Referovali jsme o ní již jednou. Zde v řadě s jinými povídkami líbila se nám více.

Třetí kratičká »Tři starca« méně se nám líbí, je nám vypravováním cizí. Pointa její záleží v přiznání biskupově, že i naivní modlitba jejich Bohu jest nad míru milá, a že oni jsou světci.

Čtvrtá »Dva starika« jest opět delší. Dva starci putovali do Jerusalema k hrobu Božímu. Jeden nedošel tam. Na cestě přišel do rodiny hladem zmírající a pomáhaje jí zmařil čas a utratil své peníze. Vrátil se domů. Druhý došel do Jerusalema. Stojí před hrobem Spasitelovým, viděl až u svatyně svého druha z cesty, a to v jakémisi ozáření. Poněvadž věděl, že týž se vrátil, domyslí se pravdy zjevu. Skutek, že jeho druh pro starost hladem zmírající na cestě, upustil od cesty, připočetl mu Bůh za velikou zásluhu. Povídka čte se velmi pěkně a jest zvláště účinná.

Pátá povídka Upustiš ogoň (oheň), ně potušíš (uhasiš) názorně a frapantně poučuje o zhoubnosti nepřátelství. Pro vejce začlo mezi dvěma rodinami a skončilo strašně. Pro lid jest povídka ta jako stvořena.

V šesté »Děvčenko umněje starikov« čteme, jak dívenka jedna s druhou si hrajíc tuto strhla do bláta. Vylitli tátové a mámy obou a začali se proto hádati a prátí, zatím co dívenky dávno se usmířily a vesele hrály si dál.

Sedmá »Bog pravdu vidit, da ně skoro skažet« jest trochu podivná. Kupec nevinně přišel na Sibir, kde seznámí se s pachatelem zločinu, za nějž on byl odsouzen. Může ho zničit, ale odpustí mu a nevyzradí na něj nový úklad. To pohne zločince k slzám a k tomu, že se sám udá. Zatím však nevinný zemře.

V osmé vidíme, jak hospodář nedává se ani hrubým a zlomyslným proviněním svého sluhy pohnouti k zlosti, ale odpouští mu, nad čímž čert zlostí zuby skřípe, v deváté pak, jak bohatství šťastným nečiní.

Přecházejíce ostatní, které také mají podobnou tendenci, zastavíme se jen ještě na okamžik u patnácté. Jest to delší bizarní a fantastická báchorka, která ukazuje nám šťastná království hlupáků, neznajících ani peněz, ani požitků světských, nýbrž žijících prostě všickni jako muži. Marně pokoušeli se tři čerti, aby »duraka« a jeho království zvrhli. Všecko namáhání zůstalo marné. Cizí vojsko nechce bojovati proti těm, kteří se nechrání, jen pláčí a ochotně vše, co mají, rozdávají. Marně rozdává čert zlatáky mezi ně; dávají je dětem na hračku. Marně učí je moudrosti světské, navádí, aby nepracovali — hlupáci nedbají ničeho. Jsou šťastni. Nemůžeme obsah, který krátce říci se nedá, opakovati; toliko ještě podotýkáme, že v této povídce jest »tolstovština« nahromaděno nejvíce, až příliš mnoho. Evangelickou prostotu stupňoval a rozvinul Tolstoj zde tak, jako stupňoval ve svém »Kakova moje vjera« své známé »neprotivte se zlu«. Toto našlo obránců, ono najde jich asi sotva, poněvadž zde tolstovské upřílišňování vypadlo směšně.

Něco podobného neodvází se napsati tak hned jiný spisovatel, poněvadž by se vydal v nebezpečí, že je nejhorším reakcionářem.

Při příležitosti podáme podrobnější rozbor jeho náboženských spisů, které méně jsou čítány, které však Tolstoj sám cení si nemálo. Fr. Žák.

Č E S K Á.

V žití proudech. Hra o třech jednáních od Růženy Jesenské. Repertoire českých divadel XXXIV. Spisovatelkou hry jest učitelka a mluví také většinou o učitelích a učitelkách, ale způsobem neslušným, mravnost na mnohých místech urážejícím. Mluva jest hrubá, vulgární; školník mluví sprostě o řediteli, učitelky posměšně o zbožné kolegyni, kollega učitel potupně o kolegovi učiteli, a bratři učitelky Zdeňky Záhorské neslušně o sobě.

Ve školní budově odehrávají se výstupy zamilovaných učitelů a učitelek. Spisovatelka uvádí ve své hře dva páry zamilovaných učitelů a učitelek a třetího učitele, jenž chce pomluvou přebrati kolegovi učiteli kolegyni učitelku.

Učitel Skála »bude se modlit« k učitelce Zdeňce. Učitelka Božena ukryje obličej na prsou učitele Dlouhého, a povídají si věci, jež zde nechceme reprodukovati. A tohle se, prosím, odehrává ve škole. Než, to ať si vyrovnají páni vychovatelé se slečnou vychovatelkou, do toho se jim pléstí nebudeme, ale u něčeho se přece zastavíme.

Jest zajisté něco shnilého ve státě Dánském, může-li tato kniha uzříti světlo světa. Jest dvojí věc možná: buď líčí spisovatelka skutečné poměry, pak běda škole, kde se odehrávají, nebo podává věci vymyšlené, pak běda duchu, který se tím zavádí v písemnictví učitelské. V tomto případě bychom musili říci, že my katolíci, ač stojíme v zásadním odporu k moderní školní výchově, máme více, mnohem více úcty ke škole, než kniha učitelky. «V žití proudech.» Knihu tu zcela zavrhneme a jsme jisti, že každý i nejliberálnější učitel zavrhne ji s námi.

Tom. Škrdlé.

Sursum corda! Básně Františka Skalíka. V Praze, tiskem J. Otty. Nákladem vlastním 1893. Věnováno Jeho kn. Milosti Theodoru, knížeti arcibiskupu Olomúckému. Co jest poesie básníkovi sbírky této? Není mu něčím, co naplňuje jej trpkostí a činí duši jeho rozervanou, ona přinesla mu život, naději. Přečtěme si »Sochy Memnonovy.« Ta charakterisuje směr jeho poesie; druhou charakteristikou básníka Skalíka je »Souzvuk.« Poznáte, kterak i on kloní hlavu nad tím, že

»všechn život, krásu, štěstí jas
černou sítí zhouba obepřádá«

tím pomýšlením v tony jeho lýry vkrádá se hlas dissonance; ale

»k Bohu s důvěrou kdo upře zor
ve příboji žití nezahyne« —

ta myšlénka pojí se s truchlým akkordem lýry v stkvělý, nebeský souzvuk, jenž rány v duši míru dechem hojí.

Slohy své věnuje Skalík Bohu, přírodě — pozorování přírody budí v něm city zbožné, jež vytryskují v modlitby. Jak pěkná je k. př. »Noc jarní,« pravá perlička, milá a zpěvná, hodna, aby oděna byla nápěvem s pěkným průvodem! »Letní den když k večeru se chýlí« — to naplňuje duši básníkovu mírem, blahem, že volá: »Chvilko šťastná, hudiž požehnána!« Modlitby jeho (Ranní, Večerní, Matce Boží) na křídlech vroucí poesie nesou se vzhůru; libý nádech didaktický mají »Snih« a »Z prachu v prach;« jak hezoučkový popis jara ve čtyřech kratičkých slohách »Jde Vesna!« Přečtěme si básničku »Našemu hřbitovu!« Kdežto básníci liberální obyčejně dotýkajíce se hřbitova užívají té příležitosti k projevům pochybovačným, ne-li rouhavým, praví náš básník:

»Tichý vánek se tvých rovů
slz mých proudy divem stírá,
starost pak, jež srdce hlodá,
v sadu křížů tichne, zmírání!

Výmluvnou ty řečí hlásáš;
»Co tě trápí, věčné není;
sečkej málo, a kříž v palmu,
trní v růže Pán ti změní.«

»Sursum corda« obsahuje »Znělky a ghazely,« některé verše příležitostné (Příteli k podjahanství, Snoubencům, Jeho Milosti ndp. arcibiskupu Olomúckému k jeho nastolení), bibl. motiv »Mojžíšova smrt« a dvě legendy: »Poslední cesta bratra Efréma« a »Moře a poušť« z nichž zvláště první je pěkná.

Skalík je muž mladý a nadaný, a soudíme-li dle této první sbírky, můžeme právem mnoho od něho očekávati.

Můžeme zajisté říci, že duchovenstvo české vůbec nepřestalo pracovati v duchu prvých buditelů na poli literárním. Co rok můžeme registrovati mnohé pěkné práce belletristické, vyšlé z per českých vlasteneckých kněží. Ovšem — reklamu nečiní jim žádné časopisy; jsou — je-li osud jejich nejmírnější — umlčováni; je-li tomu hůře, i posmíváni, mnohdy i kalem rozličných pamfletů smykání. Připomeňme si jen, jak psal kdys o básních Štulcových Neruda — a v Čechách bylo ticho, žádný »manifest« nevyšel, střepy žádného okna nikde nezařinčely.

Abý katolický kněz, zvláště básník, našel nakladatele své sbírky, (kromě jedné nebo dvou výhradně katolických firem knihkupeckých) toť byl by úkaz věru až překvapující za našich poměrů. I na »Sursum Corda« čteme »nákladem vlastním« — nezbytnou skoro signaturu každé, zvláště básnické sbírky, prochnuté duchem katolickým.

Básník F. Skalík byl svého času horlivým komisionářem v semináři a patří v řady přispěvatelů a věrných přátel »Vlasti.« V liberálních řadách přátel

nemá, i kdyby básně jeho byly sebe lepší. Jest tedy povinností naší a povinností hlediska, na němž ve »Vlasti,« posuzující sbírky básnické, trváme, doporučiti kruhům našim sbírku »Sursum Corda« co nejvýšeji. Poesie má ducha povznášeti, má býti jako vroucí modlitba: víru, naději a lásku v srdce lidské rozsévati. Sbírkou poetické, takovým duchem ovládané, rozšiřujeme co nejhorlivěji, jsouť vydatným protijedem sbírek otravujících, jimiž je nyní literární tržiště zaplaveno.

Málo by poetovi pomohlo, kdyby, kdo si posudek přečte, Skalíka s námi pochválil. Básník chce býti méně chválen, ale více čten. Doporučme každému, kdo rád básně čte, aby si sbírku »Sursum Corda« opatřil; kupme ji sami do své bibliotéky — vyprodá-li básník celý náklad v krátké době, pozná, že katolické obecnstvo české učinilo vůči němu svou povinnost.

Josef Flekáček.

Česká svatba. Popisuje Fr. V. Vykoukal. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Cena 1 zl. 20 kr. Jsem z jihu Čech od Kardašovy Řečice, z krajiny, kde byly za mého mládí obyčejně lidu dosti dobře zachovány. Svateb jsem viděl mnoho a několika jsem se osobně jako student a bohoslovec účastnil. Zabývá se již od quarty sbíráním prstonárodní poesie, dával jsem si při svatbách na vše bedlivý pozor a sebrav celý material, popis svatby ve »Světě-zoru« jsem uveřejnil. Tím chci říci, že jsem k posudku podobné práce dostatečně ozbroucen.

Přistupuje k věci vytýkám, že obraz na obálce k ceně práce nikterak nepřispívá. To není ideál venkovské nevěsty nebo družičky. Prof. Fr. V. Vykoukal uvádí v úvodě, kdo všecko psal v Čechách a na Moravě o svatbách a z čeho tedy v Čechách pro své dílo čerpal; děkuje za zprávy zvláště jemu zasláné a dokládá, že jest si plně vědom, že se nedopídil všeho, a že by se jeho práce dala doplniti nejednou zajímavou podrobností. Bude tedy vděčen každému, kdo mu věcné doplňky pošle nebo na nedostatky ho upozorní.

Při práci Vykoukalově chválím, že jedná o této lidové slavnosti s úctou a vážností všeho uznání hodnou. V tomž směru popisuje všecko, co je při svatbě církevního a nábožného.

Mnohé závažné věci spisovatel dobře postihl a podal. Uvádím na př.: ... třeba jest dáti svědectví pravdě, že i taková manželstva, která jen cizím prostřednictvím byla sjednána, většinou se vydařila (»manželé si zvykli«) a, což ke cti lidu našeho třeba uznati, zřídka dala příčinu ke stížnostem ve příčině mravní. Vědomí povinnosti, mravní princip, vštípený vychováním náboženským, převážil osobní tužby a přání. Nevěra manželská bývala téměř neznáma« (str. 6).

Spisovatel pojal za základ své práce obraz prstonárodní svatby, jak se slavívala v kraji Chrudimském, zvláště pak v obvodu a okolí panství Choltického, kdež jest bratr jeho farářem.

Mně z jihu Čech jsou v popisu této svatby i v přídavicích k ní mnohé významy i obyčejně vzácnou novinkou. Tak jsem nikdy neslyšel slov: »stará svarbí«, »starosvatka«, »věnce« (zvláštní druh koláčů), »kasace«, »vejproš« atd. Maškar u nás při svatbě nikdy není, a docela ne, aby maškara voják (což jest na stránce 54. zdařile podáno) zatahoval svatbu. Také svatební smlouvy se u nás jinak sdělávají. Některé partie jsou velice důkladně a dovedně provedeny, tak ku př. svatební smlouvy, zvaní na svatbu, říkání při stolování. Je tu vůbec mnoho nového, zajímavého a z velké části i dobře pojatého a zpracovaného materialu. Uvedl jsem chvalitebné stránky práce Vykoukalovy a nyní poukážu k některým jejím nedostatkům.

Venkovan, jenž si práci důkladně přečte, sezná, že má spisovatel mnoho z knih a zápisků a málo nebo nic z vlastní zkušenosti, což pouze konstatuji, v chybu to nevykládaje. Čekal jsem, než jsem vzal knihu do ruky, že mu bude základem jeho domovina, Českobrodsko a ne Chrudimsko. V Českobrodsku žil, tu mnoho viděl a slyšel, tam zná i mnohé termíny obyčejové a tak by byl trefněji uhodil v ráz lidu,

Výsledek toho jeví se hlavně v mluvě. Spisovatel z venkova byl by se více přizpůsobil mluvě lidové, než to učinil prof. Vykoukal. Nebyl by ku př. mluvil »o hostinách«, »o párkování«, nýbrž byl by užil slov lidu. Svatební oběd sluje ku př. u nás »stolování« a svatební »hostina« po zavíjení nevěsty nejmenuje se jinak než »zavíječka« a oběd v neděli po svatbě sluje »dobrá vůle« a o mladých lidech se řekne: on si ji »oblíbil«, ona si ho »oblíbila« a ne že se »párkují«. »Nevěsta, jak žádá mrav (str. 37) má při tom (t. j. při požehnání rodičů) plakat a bédovat, div neklesá«. Tohle by venkovan nepodepsal. Dva moji bratři se ženili a dvě sestry vdávaly, a mimo to byl jsem na různých svatbách, i mohu

z vlastní zkušenosti říci, že při tomto aktu bývají bratři a sestry tak dojata, že pláčí všichni a dvě třetiny svatebčanů s nimi. To neřádá mrav, to je výlev srdce. Při svatbách je plno variantů. Byl jsem na svatbě sestřenice, jen dvě hodiny od nás vzdálené, a zase dvě hodiny od nás na opačné straně na svatbě své švakrové a všude jsem shledal varianty; ba v samé Vykoukalově »Svatbě« čtu z Plavska u Jindř. Hradce, asi čtyři hodiny od nás vzdáleného, věci mně docela neznámé; i nelze spisovateli vyčítati, že nesebral všeho a že nevyhovuje všem; vytýkám-li přece něco, činím to v nejlepším úmyslu, pouze a jedině pro nápravu knihy, dočká-li se druhého vydání

Tak upozorňuji, že v Tábořsku, aspoň u nás, a jsem z Tábořska, neříká se »řečník«, nýbrž »družba« (str. 3).

»Mladé hospodyňky 16—17leté nebývaly vzácností.« U nás ano; pod 20 let málo která se vdala, a muži někdy až ve 40 letech se ženili (str. 7). U nás se dostává nevěsta na »statek« a nikdy na »dvůr«. Dvůr jest výhradní název pro vrchnostenský statek.

Obyčeje při námluvách (str. 8., první polovice) u nás jsou jiné. »S 1000 zl. šajnů dostala se již nevěsta do pěkného statku« (str. 9). Matka moje měla věna 1000 zl. šajnů (400 zl.) a dostala se do nejmenšího statku, provdávši se pouze za »čtvrťlána«, čili dostavši se pouze na »čtvrťku« (čtvrť lánu, asi 50 měr pozemku). U nás bývají téměř vezdy trojí prohlášky a tím, že se nevěsta stane selkou, nepřestanou jí starší tykati; to činí jedině mládež a čeládka (str. 15). V mé krajině staří celé vsi tykají. Čepení a zavíječka (str. 106: neříká se zavíječky) jest neúplné. Spisovatel má zprávy z Blat a já byl na svatbě v Dráchově, kamž jest část Blatáků přifařeno (Borkovice), i znám tu věc z vlastní zkušenosti.

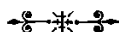
Rovněž jest velmi neúplně líčeno stolování svatebčanů. Je tu mnoho krásných zvyků, kterých u nás není, ale krásné zpěvy našich družiček a mládenců po stolování jsou zde pominuty.

I navrhoval bych spisovateli, dojde-li k druhému vydání, aby bedlivě sbíral, co kde ještě nalezne, a nežli práci vydá, aby zaslal rukopis do různých krajin k opravám a doplnění. Folkloristů jest dost a ochotných osob také se najde.

Zatím přeji této knize, aby našla hojně čtenářů a čilého odbytu, hlavně v Chrudimsku, jehož svatby zvláště důkladně popisuje. Tom. Škrdle.

Svatební obyčeje z okolí Plzeňského. Sepsal JUDr. Jak. Škarda. V Praze. Nákladem Fr. Rivnáče. Nyní, kdy na všech stranách dějí se přípravy k Národopisné výstavě československé v Praze, v níž zvláštní oddělení věnováno bude předmětům, které se nesou k právu obyčejovému, které souvisí s pověrami lidu, s jeho zvyky, vydal JUDr. Jakub Škarda znovu tuto práci svého mládí, a to nezměněnou tak, jak uveřejněna byla roku 1850. v Pražských Novinách.

Knihu Škardovu četli jsme s potěšením. I on píše s úctou a věrně o svatbách svého okolí a obeznamuje nás s novými obyčeji a názvy (k. př. roucho = peřiny). Svatby na Plzeňsku konaly se okázaleji než naše na jihu. Obyčeje jejich jsou bohaté a písně lahodné a mnohé proslovy duchaplné. Práce JUDr. Jak. Škardy jest kus ryzího českého kulturního života pro nás zachovaný. T. Škrdle.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. V poslední době přijal sv. Otec deputaci vyznamenaných křížem »Pro Ecclesia et Pontifice«. Deputace skládala se ze 60 osob z Itálie i jiných zemí, které věnovaly Jeho Svatosti kříž podobný svému vyznamení, zářící zlatem, stkvostně pracovaný, emaillem a perlami bohatě vykládaný. Shromáždění to vedl D. Albertario, redaktor časopisu »Osservatore cattolico« z Milána, jenž papež krásnou řečí oslovil. Jménem Jeho Svatosti četl odpověď Msgr. Radini-Tedeschi. Odpověď, jednající o symbolismu kříže a o nutnosti a prospěchu trpění, zářila krásnými a hlubokými myšlenkami. »Úmyslem naším, nejmilejší synové, udělití vám kříž, nebylo toliko, abychom odměnili vaše zásluhy a poctili vaše osoby, ale spíše nadchnouti vás silou a odhodlaností k dalším bojům. Shromážděte se tím újeji kol svého praporu a bojujte statečně boj Pána. Nezastrašuj vás ani počet, ani síla a odvaha nepřátel: v prach obrácení budou a Kristus bude panovati. O pevnou skálu církve roztříštila se žezla Caesarů

a meče nejmocnějších nepřátel. Zahynuly celé generace nepřátel církve a církev stojí; stolec Petřův se nepohnul, kříž Ježíše Krista triumfuje. Ale připomeňme si, že církev nevitězí, kříž netriumfuje, nežli mučennictvím. Od chvíle, kdy tekla krev Boha, po devatenácte věků tekla krev křesťanů.« Tak zní doslovně jedno místo z odpovědi sv. Otce. Ku konci slyšení líbali přítomní ruku papežovu, skládající k nohám jeho dary; jednotlivé členy Lev XIII. zvláště laskavě oslovil, nejvíce vyznamenáváje redaktory dvou nej přednějších katolických žurnálů italských, zmíněného již D. Albertaria, redakt. »Osservatore cattolico«, a Mons. Parodiho, redaktora »Eco d'Italia«. Jedno z největších slyšení v tomto památném roce jubilejním udílel sv. Otec dne 17. prosince m. r. Přijal více než dvanáct tisíc osob v chrámu sv. Petra. Byly tu zastoupeny veškeré římské spolky katolické, zejména: Spolek umělecko-dělnický vzájemné lásky, Družstvo katolických zájmů, Kroužek sv. Petra, Katolická unie, Družstvo Neposkvrněného Početí, Spolek dobrých skutků, La Romanina, Spolek sv. Karla, sv. Pavla, Věrnost (spolek starých vojáků papežských), Spolek pro blaho služebných, Družstvo katolických dam, Spolek katol. dělníků a dělnic atd. (předsedové těchto družstev jsou většinou vynikající šlechticové), k nimž přidružilo se mnoho Italů i cizinců. K 9. hod. ranní vše stálo připraveno s prapory a odznaky, očekávajíc příchod papežův. Udeřením půl desáté objevil se Lev XIII., nesen v přenosné lenošce; hromové volání slávy otrásalo slavnou basilikou. Hluboce dojatí obcovali přítomní mši sv., již sloužil papež za přísluhy kardinálů a vynikajících prelátů; po té měl sv. Otec dlouhou, krásnou řeč, po níž vypukli shromáždění v bouřlivý, dlouho trvající jásot.

Před Štědrým dnem přijal sv. Otec blahopřání k svátkům od sv. kollegia a všech členů papežského dvora; druhého dne, o Štědrý den ráno, udílel papež sv. přijímání laikům hodnostářům téhož dvoru, ne však jako jindy v kapli sixtinské, nýbrž v soukromé kapli Svě, pro větší pohodlí Svě. Že se Lev XIII. těší výtečnému zdraví, toho důkazem jest, že bez únavy mohl sloužiti o Božím Hodě vánočním tři mše svaté; prvou o půl noci, před tím účastnil se sv. Otec růžencové pobožnosti, druhou a třetí ráno před devátou a po deváté hodině. Dokud byl papež svoboděn ve Svém Římě, odjížděl vždy večer o Štědrém dni k Santa Maria Maggiorre, kdež měl první mši sv., načež se udeřením jedné hodiny noční vracel do Vatikánu; v osm hodin ráno měl druhou mši sv. ve Svě soukromé kapli a v 10 hodin slavnou mši sv. u sv. Petra. Noční mše sv. u Santa Maria Maggiore po několik let se nekoná. Ku přání kardinála La Valley odpovídal Jeho Svatost delší květnatou a duchaplnou řečí, hlasem mohutným, svěžestí a ohněm téměř mladistvým až překvapující.

Před Novým rokem vyslovili své blahopřání náčelníci rozpuštěného vojska papežského. Vedl je generál hrabě Pianciani. O slyšení tom podává podrobnou zprávu »La Fedeltà«, orgán někdy veteránů papežského vojska. Obdivuje zvláště znamenitou paměť papežovu, jenž nejmenší podrobnosti a historii vojáků papežských si připomínal, cituje data, jména osob, události, ba i drobné anekdoty živě vypravoval. Účastníky slyšení toho, staré věrné vojáky, co nejprívětivěji a nejmilostivěji sv. Otec propustil.

Výkonný komitét pro oslavu jubilea Lva XIII. uveřejnil manifest ve příčině ukončení slavností oněch. Sv. Otec přijal oba představené komitétu a schválil znění provolání. Obsah jeho je tento: 1. Dne 11. února 1894. ve výroční den zjevení Neposkvrněného Početí v Lourdech bude ve svatyni této sloužena na poděkování slavná mše sv. s »Te Deum« a v jeskyni zavěsí se veliká věčná lampa, jako symbol katolíků všech národů, kteří měli účast na duševní pouti. 2. Dne 16., 17. a 18. února bude ve chrámu del Gesu v Římě třídní slavné poděkování Bohu a Neposkvrněné Panně, že ráčili zachovati sv. Otce po dobu vzácného Jeho jubilea. 3. Dne 18. m. února bude jménem sv. Otce v Římě rozdáno dvacet tisíc bochníků chleba a komitét se přičiní, aby i jinde tak se dělo.

4. Mezi 16.—19. únorem přijme Jeho Svatost katolíky italské, kteří se účastní katolického kongresu (11.—15. února) a s nimi ostatní poutníky italské, kteří k nim se přidruží. Komitét odevzdá papeži album se jmény kněží, kteří tak učinili, a odevzdá došlé dary. — O slavnostním ukončení jubilea přináší »Čech« ze dne 23. února původní zprávu z Říma, z níž toto uvádíme:

Jubileum se skončilo v neděli dne 18. února slavnou mší svatou Jeho Svatosti v basilice vatikánské sv. Petra. Ačkoliv počasí bylo poněkud chladné, přece již v prvních hodinách ranních bylo viděti na ulicích zvláštní ruch a život, množství kočárů jelo k basilice vatikánské, a o 6. hod. čekal zástup z města i okolí u mříží chrámových, až se tyto otevřely o půl sedmé hodině. V týž asi čas rozestavena byla po celé šířce náměstí sv. Petra pěchota královská,

počtem asi 600 mužů, tvoříc dvojité řetěz otevřený na dvou místech, kudy mohli projít jen ti, kteří byli opatřeni lístky; zajisté tím vláda přispěla k okázalejšímu ukončení jubilea a zabránila možnému nepořádku při takovém návalu. Budovy kolem Vatikánu ozdobeny byly koberci s oken splývajícími.

U vchodu do dómu přijímali úředníci papežští lístky. Obecenstvo vcházelo rozličnými vchody dle rozličných vstupenek: na tribuny se vcházelo ze sakristie; v průčelí levou branou ti, kteří měli lístky barvy modré, prostřední branou vcházeli poutníci právě do Říma přibylí s lístkem bílým, a branou pravou vstupovali majetníci lístků žlutých. V předsíni chrámové zřízeny zábradlími tři oddělení dle trojího vchodu, aby se předešlo přílišné tlačení.

Chrám byl slavnostně vyzdoben. Celá pravá loď od kaple »del Sacramento« až ke kapli »della Pietà« byla uzavřena záclonami z červeného damašku. Od této poslední kaple až k oltáři papežskému, který jest uprostřed basiliky pod kopulí, dvojitým zábradlím vyhrazena prostora pro průvod. Socha sv. Petra na pravé straně v hlavní lodi oděna v plášť velekněžský barvy červené s tiarou drahocennou na hlavě. U prostřed a po stranách absidy byly zhotoveny tribuny, jiné po stranách a naproti papež. oltáři pro zvláště pozvané, pro rodinu Pecci, z níž sv. Otec pochází, pro vyslance, pro velmistra řádu Maltézského a jiné světské i duchovní hodnostáře. Slavnosti přítomen byl i msgr. Kneipp; tribuny ověšeny koberci z červeného damašku a zlata. Čestná stráž a četníci papežští udržovali pořádek ve chrámu; na rozličných místech ustanoveny pomocné stanice, kdež během slavnosti několika osobám — po většině paním — poskytnuta pomoc. O 8 hod. ohromná basilika již byla naplněna věřícími, místa na tribunách i na všech balkonech obsazena, a přece stále ještě lidí přibývalo, což lze snadno vysvětliti: byla to slavnost lásky, a synové dali si dostaveníčko, aby oslavili svého vznešeného Otce, kterého mají na zemi.

O 9. hod. sestoupil sv. Otec ze soukromých pokojů do kaple »del Sacramento«, kdež před Nejsvětější Svátostí pokleknuv, činil přípravu ku mši svaté; po čtvrt hodině odebral se odtud do kaple »della Pietà«, nazvané tak dle sochy Panny Marie, držící na klíně mrtvé tělo svého Syna; tam před oltářem na kredenci rozloženy posvátné oděvy mešní, do kterých se sv. Otec s pomocí dvou kardinálů oblékl; obdiv vzbuzoval nádherný ornát darovaný r. 1888. za příčinou kněžsk. jubilea, a drahocenná mitra, darovaná loni k bisk. jubileu od šlechtické gardy. O půl 10. hod. započal průvod z kaple »della Pietà« ku papežskému oltáři. Napřed kráčela četa Švýcarů malebně oděných, za těmi tělesná stráž papežská, kaplani s mitrou a tiarou, pap. komoří, kříž, sbor kardinálů v purpuru, mezi nimi i kardinál Galimberti, ceremoniář; za těmi nesen svatý Otec na přenosném stolci mezi dvěma velkými vějíři; průvod zakončen druhou četou Švýcarů s obnaženou zbraní, tělesnou stráží a gardou šlechtickou. Jakmile objevil se sv. Otec, zavzněla hudba umístěná nad hlavním vchodem; ale zvuky její ihned byly přehlušeny hlomozem shromážděných a hlasitým provoláváním: »Ať žije papež-král«, »Ať žije naděje Italie«, které se jako elektrická jiskra rozšířilo po celé prostře basiliky; i hlasy české bylo slyšeti. Dámy, které neměly síly ku provolávání, vlály bílými šátky. Sv. Otec živě pohnut s tváří usměvavou děkoval svým věrným za tak srdečné přivítání a pozdvíhoval ruce, žehnaje kolemstojící. Nadšení se neumenšovalo, potlesk se obnovoval a mnohé oko zvlhlo; tak to trvalo po celou čtvrt hodiny, a zástup se utišíl teprve, když průvod došel ke stupním oltáře.

Mše sv. započala ve tři čtvrti na 10. hod., při čemž přísluhovali dva biskupové. Oči všech obráceny byly na ctihodnou postavu sv. Otce, který jsa 51 let biskupem, obětoval tu oběť nekrvavou, na vyprošení míru církvi a světu. Na počátku mše svatě spustil sbor zpěváků o 100 hlasech. »Jubilare Deo omnis terra«; vznešenost zpěvu se podivuhodně spojovala s významností slavnosti. Nejdojemnější okamžik nastal pro shromážděné, když Velekněz pozdvíhoval Oběť míru a lásky; ctihodná postava náměstka Kristova s očima obrácenými na Nejsvětější Svátost jest zvláštní zjev. Každé koleno se ohýbá, aby uctilo svého Spasitele, a oko leskne se slzami radosti vniterné; a srdce naše naplněno láskou k Bohu a Jeho náměstku. A uprostřed tohoto dojmu, za nastalého ticha jen tu a tam vzdechy přerývaného zavzněly s hůry z kaple souzvuky stříbrných trub, provozující »posvátnou harmonii«, která nás uchvacovala jinak, než sbor andělů. Zajisté nebe spojeno bylo se zemí, v nebi větší radost než naše na zemi, v nebi přijata Oběť, kterou přinášel nejvyšší kněz na zemi. Ne méně kouzelné účinkoval sbor »O salutaris Hostia« po pozdvíhování.

Po mši svaté sv. Otec odříkával modlitby a poděkování, při čemž sbor pěl »Oremus pro Pontifice«. Potom jeho Svatost přijav plášť velekněžský a maje

po boku dva kardinály zanotoval u stupňů oltáře »Te Deum«; v hymnu pokračoval sbor zpěváků s věřícími, 60.000 hlasů děkovalo Bohu, že tak dlouho zachovati ráčil církvi Nejvyššího kněze, a díky vzdávalo zároveň za šťastné zakončení jubilea. (Dokončení.)

ÚMRTÍ.

MICHAŁ HÓRNIK †

Malý, ale vytrvalý národ lužicko-srbský ztratil svého nejpłodnějšího spisovatele, osvíceného vůdce, nadšeného otce, který byl hotov dáti za svůj národ vše, co měl. Lužice lká nad hrobem svého nejmilejšího syna. Ve čtvrtek 22. února odpoledne o 3/4 5 dokončil Hórnik svůj šlechtný život. Pracoval do posledního okamžiku pro svůj národ, takže lze právem říci, že zemřel s pérem v ruce. Pracoval na posledním sešitě svého překladu Nového zákona a na novém sešitě Časopisu Matice srbské, okolo 4. hod. pak poslal poslední list do tiskárny. A po 3/4 hod. byla duše jeho již předvolána před Pána nejvyššího. Byl raněn mrtvicí. Duchovní bratr mohl mu uděliti pouze absoluci. Též poslední pomazání mu udělil, o čemž však je nejisto, zda té chvíle byl ještě živ. Hórnik onemocněl před čtyřmi roky těžce; tehdy pracoval právě na překladu Biblických dějin do své milé mateřštiny. Tenkrát bylo jeho přáním, aby mohl toto veledůležité dílo pro mládež dokončiti. Bůh mu toho dopřál. Za to nyní přišla katastrofa náhle, ohromila veskeren národ. Michał Hórnik narodil se 1. září 1833. ve Vorklecích v Horní Lužici, studoval na gymnasiu v Budyšině, od r. 1847. v srbském semináři v Praze, na Malé Straně; tamtéž dokončil na fakultě studia theologická. V Praze navštěvoval horlivé přednášky slovanské srovnávací filosofie. Poslední čtyři léta byl starším spolku »Serbowky«, kde se pokoušel na literárním kolbišti s velkým zdarem. Svým kolegům přednášel mateřštinu. Byv vysvěcen na kněžství stal se kaplanem a r. 1871. farářem v Budyšině, před dvěma lety pak byl jmenován kanovníkem kapitoly u sv. Petra, kdež mu svěřeny byly školské záležitosti, úřad to pro Srby velice důležitý, jež také zastával velmi svědomitě. Od let padesátých působil veřejně v literatuře. Dne 1. září roku minulého slavil celý národ lužický jubileum šedesátých narozenin vůdce svého osvědčeného a zároveň oslavoval památku jeho 40leté působnosti literární (od r. 1852.). Tehdy spojil se všecek národ, aby vzdal spisovateli-veteránu svůj nejpřímější hold. Týž národ se nenadál, že ani ne po půl roce prokáže mu poslední úctu k hrobu. Literární činnost Hórnikova je obrovská; pokoušel se téměř ve všech oborech sobě přístupných. Sbíral písně národní a jiné pozůstatky nár. ducha, zkoumal staré památky srbské, psal vědecké rozpravy o pravopise a mluvnici srbské, o zvlátnostech srbštiny a j. Místo jeho nenahradí snad nikdo v osiřelém národě. V letech 50tých vydával »Měsačny přidawk« ke Smolérovým Srbským Novinám, r. 1860. začal vydávati malý liter. časopis »Lužičan«. R. 1862. založil s jinými katol. duchovními družstvo sv. Cyrilla a Methoděje, jehož účelem bylo vydávati laciné, užitečné knihy pro katolíky srbské; organem spolku učinil následujícího roku »Katholski Posoľ«, který sám založil. Do poslední doby byl jednatelem téhož spolku, který mu byl nade vše milým. R. 1868. převzal redakci časopisu Matice srbské, který velmi zdokonalil. Jak vidno, je Hórnik zakladatelem srbského časopisectva — zásluha to nemalá v národě tak malém. Kromě toho vydával samostatné knihy, většinou svým nákladem, založil nový analogický pravopis srbský, psal do českých, polských, ruských a j. časopisů, kteréžto jazyky znal dokonale. Pohřeb konal se v pondělí 26. února. Účastenství bylo velkolepé. Na 40 kněží katolických účastnilo se průvodu, nejd. p. biskup drážďanský měl slavné requiem za nebožtíka.

Hórnik, byl milován za živa, po smrti pak mu byla prokázána nevšední pocta. Byl jedním ze šťastných smrtelníků, kteří neměli nepřátel. »Je dobro lubosć (lásku) rozsewać a lubosć brać.« Nyní odpočívá tělo jeho v chladné zemi, duše jeho šlechtná pak se doporučuje vroucným modlitbám věřících. R. i. p.¹⁾

F. H. Kundratický.

¹⁾ Pozn. red. Asi za rok přineseme zevrubné posouzení jeho života a literární činnosti.

VLAST.

† Jan Nep. Soukop.

N á s t i n ž i v o t o p i s n ý.

Podává

JAN HALOUZKA.

(Pokračování.)

V. Soukop farářem v Doubravici. (1865—1892.)

Na faru Doubravickou praesentován byl Soukop 14. června r. 1865., investován byl 27. června t. r. Dne 9. měsíce července t. r. dosedl na faru; ihned rozvinul požehnanou činnost všudy a ve všem; založil na památku »diplo-mové slavnosti« školní knihovny v Doubravici a Oboře. »Hlasu« odebíralo se přičiněním Soukopovým v Doubravici deset výtisků mimo »Mor. Orlici« a jiné. Neúmorná činnost Soukopova neoslábla až do posledního vydechnutí.

Léta Páně 1871. 29. října řečnil Soukop v rodišti svém Třebíči (pozdán byv městským zastupitelstvem) při slavném otevření českého gymnasia a domu besedního. Řeč byla otisknuta v Kuldově »Posvátné Kazatelně«; řeč výtečná a promyšlená, jakouž málo kdy slýcháme. Roku 1873. vydalo Dědictví sv. Cyrillo-Methodějské zábavný a poučný spis Soukopův »Výlet do Solnohradu«. Týž spis byl ve druhém vydání otisknut roku 1884. v Mor. bibliotéce ve Velkém Meziříčí, nákladem J. F. Šáška. Výlet do Solnohradu konal Soukop s přemilým přítelem Janouškem, děkanem Třebíčským. Roku 1871. uznány zásluhy Soukopovy jmenováním jeho konsistorialním radou, roku pak 1890. biskupským radou Brněnským.

Velikých zásluh získal sobě Soukop překlady z polštiny, ba i z franciny i němčiny; přeložil (r. 1875.) velezdařile »Věslava« Kaz. Brodzinského a uveřejnil v tehdejší »Besedě« Brněnské.¹⁾

Zčestěný »Věslav« otisknut i sám o sobě v 1000 exemplářích. O »Věslavu« píše Vymazal v »Besedě« roč. II. čísle 18.: »Nebylo

¹⁾ Zprvu v Olomúci Em. Miřiovským a Černochem redigované.

u nás a není básnického překladatele, jenž by se Soukopovi vyrovnal: řeč všude přirozená, prostá; rým nikde hledaný a přece vzorný; verš jako ulitý; nevyslovitelné jakési kouzlo národní poesie a řeči činí jeho překlady na dlouhé doby nedostižnými.« A samému Soukopovi dále píše: »... Neznám toho barbara, který by slabiku namítal.« Dp. Matěj Procházka psal mu privátně, že, kdyby nebylo v Besedě nic než »Věslav«, že už má vysokou cenu, a co teprv Bartoš a j.!» (15/4 75.) Matěj Procházka takto: »... Chtěl jsem hned po uveřejnění prvých dvou částí »Věslava« Vašnostem svou velikou radost nad výtečným, klasickým přebásněním projevit, ... ale vzdávám už teď Vašnostem nejsrdečnější díky za tuto nevšední duchovní rozkoš, kterouž jste českému národu připravití ráčil. Kdybyste Vašnosti nic jiného národu našemu (kromě »Věslava«) nebyl podal, už byste trvalou v něm památku měl. »Věslavem« jste si pravý diamant v korunu svých literárních zásluh vsadil.« (5/5 75.)

Brandl: »... Závidím Vašnostem přízeň Musy poetické, která podává dary z věčně bystrého pramene vlastního srdce a tudíž nikdy neodmládá přemožením. Že nám překládáte polské věci, za to Pán Bůh zaplat; máme dobrých překladů velmi zapotřebí, abychom z překladů alespoň poznali literatury bratrských jinoslovanů. Překlady Vaše chváliti, bylo by Vás uraziti; jde o nich zde jeden pochvalný hlas.« (14. máje 1875.)

Fr. Bartoš: »... Že i kritika Vašnostina překladu dopadne co nejpříznivěji, o tom nebylo pochybnosti nejmenší. Bez pochlebování budiž řečeno, jest to dílo epochální v naší literatuře překladatelské. Škoda, Vašnosti, že jste tak dlouho odpočívali na vavřínech ovšem zasloužených; ale s velikou újmou naší literatury. Jak plynulé, jak lahodné jsou Vašnostiny překlady francouzské! Buď úspěch hmotný »Věslava« jaký buď, neračte proto ochabovati.« (8/11 75.)

A. V. Šmilovský: »... »Muž tak krasocitný, jakým svým překladem se jevíte, povždy jest a bude drahým srdci mému. Což nějaké veledílo polské pro »Poesii světovou«? Ó prosím, pracujte a pracujte, mámet Vás velmi potřebí...« V Litomyšli, 7. prosince 1875.

Jan Kosina: »... »Překlad jest mistrný. Co by na mně záleželo, věřte, že bych si přál, by kniha ta byla v ruce každého učitele, každého vzdělance českého. Na dávné časy jsem se nepotěšil nížádnou knihou tak jako právě touto. I klestím jí cestu kde a jak mohu.« (Olomouc, 26. listop. 1875.)

Větší báseň »Sobotka«, a mnohé jiné básně z polštiny převedené jako: Treny Jana Kochanovského, ukázky z Vinc. Pola, Záleského, Vasilevského, Lenartoviče, Kózmiana a jiných obsaženy jsou ve Slovanské poesii« Vymazalově.

Léta Páně 1876. desátého dne měsíce května dostoupil Soukop padesátého roku činného věku svého. Zpráva ta roznesla se po Praze a krajích českých bleskem. Ihned byly zasílány Soukopovi podobizny s hesly, tak že obsáhlé album bylo sneseno (250 podobizen). K albu byla přidána stkvostně vázaná knížka, kdež pílí kanovníka B. M. Kuldy vepsána jednotlivá hesla ctitelů oslavencových. V titul hesel svázána tištěná báseň Kuldova k Abrahamovinám Jana Soukopa, a po ní druhá báseň (psaná) jako úvodem k heslům uvedeným. Úvodní báseň zní takto:

Aj pět padesátek přátel přeje Sobě, oslaviti Tobě padesátý svátek.	Česká města s Prahou, a ty klidné vísky jsou dnes Tobě blízký; jsit jim hlavou drahou.	Slyš tu věrnou lásku, anaž nevybledá, Orlici lev nedá Zlochem vrývat vrásku.
Od šumavských lesů, od hor rudných, Krušných, s Krkonošů vzdušných sešli se tu k plesu.	Ze všech kruhů čty, s tribun, od prestolů na věnec Ti spolu svorně nesou květy.	Tebou ctí a slaví Moravěnkou celou, Ctí ji poctou vřelou, kde který Čech pravý.
Od Vltavy splavné, Labe veletoku přišli s perlou v oku ku Svitavě slavné.	Viz ten souhlas hezký, jímžto Moravana, jehož píseň mana, slaví bratr Český.	Věčný Bůh co pojí jednou věrou svatou, jednou mluvou zlatou, zlý duch nerozdvojí,
Varytem svým skvělým plaš ty dravé škůdce; povzbuzuj nás v pūtce s nepřitelem smělým.	Varyta Tvé struny po věk nerezavte a nám na um stavte svaté věštby runy!	

Pak následují hesla; některá z nich uvádím:

Jan Hais, biskup Kralohradecký: »Bůh žehnej národnímu pěvci našemu Janu Soukopovi.«

Karel Prucha, biskup světící v Praze: »R. D. Joanni Soukop, annorum suorum semisaeculum celebranti, alterius semisaeculi felicem introitum et exitum adprecatur, orans, ut sicut a principio doctrina ejus fuit spiritualis medicina populo Dei, et odor vitae ejus delectamentum Ecclesiae Christi, et nunc et semper docendo et faciendo magnus vocari mereatur in regno coelorum.«

Fr. Palacký: »Svoji k svému a vždy dle pravdy.« 18²⁶/₂76.

Dr. Frant. Rieger: »Nedejme se.« 18²⁶/₉76.

Frant. Bartoš, děkan Jilemnický, c. k. školní inspektor, spolupracovník »Posv. Kazatelny«: »Nechť si vyzpívají mnozí peněz dosti; vaše melodie odmění Bůh na věčnosti.«

Dr. Klement Borový, profesor, redaktor Čas. česk. duch.: »Ozdobě Moravy slávu a mnohá leta i požehnání provolává.«

Jan Dundálek, farář v Suchdole: »Multum vixit, qui bene vixit.«

Vojtěch Hlinka, arcib. notář, zám. kaplan na Hrádku: »Těší se, že Vás poznal r. 1863. v Lipovci. Bylo to v pátek 10. července, a jedli jsme spolu raky. Ale proto nejsme zpátečníci. Ku předu jak věkem, tak působením!«

Hórnik Michal, farar v Budyšinje, lubovár českeje ryče, putník Velehradski, dopisovatel »Čecha«: »K Abrahamovinam nejvutrobňišo zbože preje knjezej P. Janej Soukupej slavnemu basnikej atd.«

Fr. Kondelík, farář ve Mšeně, spolupr. »Posv. Kaz.«: »Quinquagenarius Quinquagenario, Bohemus Moravo, Mšenensis Doubravicensi, Franciscus Joanni, parochus parochus ac poetae laureato in honorem.«

Jan Kratochvíle, bisk. vikář Nepomucký, spolupr. »Posv. Kaz.«: »Te jam vixisse gaudeo; verum enim vero non frustra Te natum fuisse, multa inde praeclara opera Tua manifeste festantur. V řady abrahámků vítá již sedmiletý.«

B. M. Kulda, sídelní kanovník Vyšehradský atd.:

»Abrahama viděv, dlouho na novo
blaze žij a přej,
a nás v lásce měj,
nežli vejdeš v lůno Abrahamovo.«

Petr Maták, vikář Černokostelecký: »Raduji se, že se tak krásně
splnilo na Vašnostech, co pravil Plato: »Nemo sibi nascitur.«

Frant. Pech, katecheta na reálce v Písku:

»Co sobě,
To Tobě«.

Václ. Šembera, min. tajemník, profesor řeči české:

»Hajme mužně pravdu práva,
Národu tím vzejde sláva.«

Vaněk Václav, farář v Záboří: »Milujme se, svět nás nenávidí.«

Krejčí Jan, emer. rektor, prof. vysokých škol, geolog:

»Kytíčku svinuji Vám hle z luhů Československých:
Česká zahrada, to žhoucí karafiat,
Růže libé Morava, ubohé Passifloru Slovensko,
Slezský háj zelený dá fialinky vonné.« Pod Vyšehradem 18²⁰/₃76.

Kareš Frant., člen musea Českého: »Meminisse juvabit.« 20⁰/₃76.

Marek Ant., nejstarší spisovatel český, nar. 5. září 1785:

»Milý, drahý Moravane, co má býti, ať se stane:
Čech ať sluje bratr Tvůj, Ty ať sluješ bratr můj.«

(† 15¹/₂77 na Smíchově v Praze v 92. roku věku svého.)

Doucha Frant., člen Musea Českého: »Čech bratru Moravanu.«
(Levou rukou.)

Roškot Jan, farář v Nechvalicích:

»Bůh Čecha a Moravana rodem, slovem, věrou spojil,
by je žádný ústavák a lžiliberál nerozdvojil.«

Mašek J. L., ředitel měšť. školy na Smíchově: »Vzpružme
ducha vzájemnosti.«

Šimerka Václav, farář v Jenšovicích, slavný matematik:

»Než mu bylo dávno znáti,
před lety dva padesáti
blízký Jičín, město Pražské,
kráčel po zemi Moravské.«

(Nar. ve Vys. Veselí, tři hodiny od Jičína a deset mil od Prahy, první
větší cestu konal r. 1824. s otcem pro len do Žďáru a V. Meziříčí.)

Formánek J. (Činoveský), řed. obč. školy v Táboře: »Živý jazyk,
živý národ.«

Hromádka Frant., prof. fysiky v Táboře:

$T = n \cdot \sqrt{\frac{e}{g}}$ t. j. kyvadlo životních hodin nezastavuj se!
 $n = \infty$

Z Čech tedy skutečně došlo Soukopa k padesátinám stkvělé
uctění. Touto velkolepou manifestací byl Soukop velmi mile překvapen,

což hojivě působilo na citlivého jeho ducha. Monumentální album, zahrnující na půl třetího sta podobizen, vysocedůstojných i nejdůstojnějších autorit církevních, čelních vůdců národních, profesorů, spisovatelů — vesměs vynikajících osobností ze všech končin země České nadchlo Soukopa k děkovnému osvědčení, jakéž zaslal do Čech. Též z Moravy donesla zvláštní deputace z Brna se slovutným M. Procházkou v čele báseň z péra Vl. Štastného, a latinskou píseň archiváře Brandla.

Procházka dříve oznámil listem blahopřejným návštěvu Soukopovi.²⁾ Krom toho zaslali básně: Kaplan Sychra Sloupský, Karla Dvořáková z Blanska, Potěhník, farář Pohořelický, Weinlich, farář Vranovský; telegrafická blahopřání: Děkan Třebíčský, beseda Třebíčská, učitelé tamtéž, bohoslovci Brněnští, P. Křížkovský a p. Janáček z Brna, Bílka z Vídně, Brychta, rada kons. z Hradce Králové, Sedlák, farář Prusinovský, Kosmák z Tvarožné. Bohoslovci Olomučtí zaslali blahopřejný list s 64 podpisy. Krom toho mnoho a mnoho listů.

Velmi cituplný list zaslal (16. května 1876.) děkan Vykydal, tehdy farář Velehradský: »Pobratime! Radostí zachvívá se Velehrad, slyše, kterak odevšad jménu Tvému se vzdává dík a čest. Nikdo zajiště častěji nepamatuje na Tebe jako Velehrad. Duch Tvůj ozývá se tu z tisícerych úst, Ty's ustavičně jeho strážným andělem, budiž za to Tobě sláva neskonalá! Všechno, co nesčetní přátelé Ti přáli, přeje Ti posvátný Velehrad, a vroucně na Bohu žádá, by's dočkal se let Simeonových a uzřel spasení lidu Slovanského, vítězství Církve sv. a novou slávu slovanského Siona. Zásluhy Tvé o rozšíření uctívání sv. Cyrilla a Methoda v národě jsou nesmírné, kýž Ti Bůh za to odplatí někdy korunou věčné slávy! Toť nelíčené přání k Tvým padesátinám pobratima Vykydala. Na posvátném Velehradě v oktávu sv. Jana Nepom. 1. P. 1876.«

(Dokončení.)

²⁾ »Veledůstojný Pane! Drahý příteli! Rok padesátý má v životě lidském veliký význam. Dle údajů statistiky (vzatých z Čecha) obnáší střední věk lidí na světě 33 let. Čtvrtina lidstva zmírá před dosažením sedmého roku, a polovička před dosažením sedmnáctého roku. Ze 100.000 lidí dosáhne sotva jeden roku stého, z 500 lidí jen stěží jeden roku devadesátého a ze 100 jeden šedesátého. Už z tohoto stručného přehledu vidno, že dosažení padesátého roku jest darem milosti Boží, a že dlužno z daru toho se radovati. Radost tato roste, může-li oko padesátníkovo nazpět pohlédnouti a seznáti, že ze síje, kterou rozséal, vzešla hojná žea, kteráž člověčenstvo oblažuje. I Vašnostem možno pohlédnouti nazpět nejen jako slunce, kteréž v čas žní se dívá s obličejem zářícím dolů na úrodná pole, na utěšené sady s ovocem chutným a na vše, co zlatými paprsky na zemi vykouzlilo. I duchovní paprsky Vašnostina mistrovského péra vykouzlily nám plody, kteréž nás slastnou chutí oblažují a stálou, nikdy nevydávající okrasou literatury naší budou. I ústní činnost Vašnostina, zvláště s kazatelnou, šířila všude hojné toky duševního požehnání. Laskavost Vašnostina pak v obcování dobyla si nelíčené úcty a přilnulosti ve všech srdcích, kteráž ušlechtilé záměry Vašnostiny pochopiti a oceniti dovedla. I můžete směle bez uražení skromnosti ve svědomí svém si to krásné svědectví dáti, že jste po celé padesátiletí jen dobré a jen dobré símě rozsílali. Na odplatu za to volám: Žijtež ještě dlouho, šťastně a blaženě. Oblažte nás ještě mnohými, krásnými plody spanilého ducha svého, kochajte se v blahých zpomínkách na zdařilé práce uplynulého padesátiletí. Dejž Bůh Vašnostem viděti vítězství krásných ideí a svatých, spravedlivých směrů, jež jste se všemi věrnými syny národa statně a neoblomně zastával, a jakož o sv. Janu, miláčku Páně psáno: Exiit sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur, tak budiž i Vašnostin věk prodloužen. . . . Já, Brandl, Štastný Vladimír chystáme se — Vašnosti dne 14. května, tedy v neděli před Vašnostiným svátkem, o 1. hodině polední navštíviti a své blahopřání také ústně Vašnostem vyjádřiti.«

Žalm 17. ¹⁾

Píseň na poděkování za vítězství pravdy.

Přesný volný překlad dle latinské Vulgaty podává

Dr. MELICHAR MLČOCH,

c. k. univ. professor boh. fakulty v Olomouci.

Úvod. Pěvec bohoduchý — král David, opěvá a zvelebují Hospodina, jenž z největších nebezpečí vysvobodil upřímného a vroucího ctitele svého. — Opětne oslavuje svrchovaného ochrance svého a vzdává mu díky za poskytnutou pomoc. Píseň tuto složil král David, když jsa již věkem sešlý, dobyl vítězství nade všemi nepřáteli. Píseň tato jest také v II. knize Samuelově čili královské (hlava 22.); odchylky jsou nepatrné a nepodstatné. — Latinský překlad církevní písně té v II. knize Samuelově pochází od sv. Jeronýma, kdežto překlad »Žaltáře« byl od něho jen opraven dle hexaply Origenovy.

1. K službám Božím; ²⁾ — Od služebníka Hospodinova — od Davida — jenž pronesl Hospodinu slova písně této — když jej vysvobodil Hospodin — z ruky všech nepřátel jeho i z ruky Saulovy. — Řekl totiž:
2. Miluji Tě, ó Hospodine, sílo má!
3. Hospodine, tvrz má, útočiště mé a vysvoboditeli můj!
Bože můj, spomocníče můj, Jemužto důvěřuji!
obrance můj, rohu můj spásný, ochrance můj!
4. Volám: »Pochválen budiž Hospodin!«
neboť jsem vysvobozen od nepřátel svých!
5. Obkličovaly mne bolesti smrtelné,
a zhoubní proudové mne děsivali,
6. Pekelné bolesti mne obkličovaly,
nástrahy smrtonosné mne zachvacovaly.
7. V úzkosti své vzýval jsem Hospodina,
volaje o pomoc k Bohu svému.
On slyšel ze svatého paláce ³⁾ svého hlas můj,
a volání mé k Němu — přišlo k uším Jeho.
8. Zatřásla se země a zachvěla se,
i hory otřáslly se v základech
a klátily se — neb On rozpálil se hněvem.
9. Dým vystupoval z Jeho chřípí ⁴⁾
a oheň Jemu sálal z úst,
řčřavé uhlí z Něho sršelo.
10. Spouštěje nebesa sestupoval,
maje černý mrak pod nohama svýma.
11. Letěl, sedě na Cherubech,
vznášel se na perutích větrových.
12. Dle vůle Jeho byla Mu temnota — závojem vůkol Něho,
stánkem Jeho byla temnota vodní, temnota mraková.

¹⁾ Pravidla, jichž šetřiti jest, aby překlad žalmů z latinské Vulgaty byl přesný a zároveň srozumitelný, obsaženy jsou v tištěném díle téhož spisovatele, jež svým nákladem vydal v Olomouci 1890. pod názvem »Psalterium«. Dílem tím chtěl se zmíněný spisovatel zavděčiti p. t. duchovenstvu, jemuž svatá Církev za povinnost ukládá, denně jistou část Žalmů v breviáři se modliti.

²⁾ Že takto přeložiti jest latinské »in finem«, viz Psalterium pag. 27.

³⁾ Význam latinského »templum« viz Psalterium pag. 32.

⁴⁾ Hebrejské »aff.« znamená a) chřípí, b) hněv. V II. kn. Samuelově překládá Vulgata »de naribus ejus«. — Sv. pěvec popisuje velebnost Hospodinovu, která se blíží v hrozně bouři zachránit svého věrného ctitele.

13. Z oslňující záře před Ním šlehalo skrze mračna —
krupobití a řeřavé uhlí.
14. I hřímal Hospodin na nebesích.
a Svrchovaný rozhlaholil hlas svůj; —
— krupobití a řeřavé uhlí.
15. **I** metal své šípy; a rozptýlil je;
množství blesků; i poděsil je.
16. I bylo viděti řečiště vod,
a obnaženi jsou základové země,
za příčinou hrozby Tvé, ó Hospodine!
za příčinou soptění rozprouděného hněvu Tvého.
17. **S**áhnuv s výsosti, uchopil mne,
a vytáhl mne z vod velikých.⁵⁾
18. Vysvobodil mne od nepřátel mých přesilných,
a od nenávistníků mých, protože byli na mne příliš silní.
19. Nadskočili mne v době pro mne trudné,
ale Hospodin byl obrancem mým.
20. I vyvedl mne na prostranno,
vysvobodil mne, nebo si mne oblíbil.
21. Odměnil mne Hospodin podle spravedlnosti mé,
a odplatil mně podle čistoty rukou mých.
22. **N**eboť ostříhal jsem cest Hospodinových,
a nezpronevěřil jsem se Bohu svému.
23. Neboť mívám všecka přikázání Jeho před sebou,
a zákony Jeho neodkládal jsem od sebe;
24. Nýbrž upřímně choval jsem se k Němu,
vystřihaje se, abych se nedopustil nepravosti.
25. Protož odplatil mně Hospodin dle spravedlnosti Své,
a podle čistoty rukou mých, ana zjevna jest před očima Jeho.
26. **K** dobročinnému ukazuješ se dobročinným,
k člověku upřímnému máš se upřímně.
27. K prostému ukazuješ se prostým,
a s převráceným nakládáš dle převrácenosti jeho.
28. **T**y pomáháš zajisté lidem utištěným
a ponižuješ oči pyšné.
29. Ty zajisté chceš, aby svítila svíce má;
Hospodin, Bůh můj, ozařuje temnotu mou.
30. Tvou zajisté pomocí unikám protivníkům
a přispěním Boha mého stékám hradby.
31. **C**o se Boha mého týká, věrné jest řízení Jeho,
řeč Hospodinova jest ohněm zkušena,
obrancem jest On všem, kteří doufají v Něho.
32. Nebo kdo jest bytostí božskou kromě Hospodina?
a kdo jest Bohem mimo Boha našeho?
33. **O**n jest ten Bůh, který mne přepásal silou
a cestu mně urovnával.
34. Kterýž uzpůsobil nohy mé, jako běhy jelení
a mne na vrchy postavil.
35. Kterýž cvičil ruce mé bojovati
a učinil ramena má jako lučiště měděné.

⁵⁾ »Mnohý« — »veliký« vytýká se v hebrejštině tímže slovem; velikými vodami naznačují se obrazně — veliké nesnáze, pohromy a pod.

36. Tys také podal mi svou ochrannou pavezu,
a Tvá pravice mne podpírala,
a Tvá kázeň mne vždy spravovala; — Tvá kázeň jest vůdkyní mou.
37. Tys uvolnil kroky mé pode mnou,
a kotníky moje neklesaly.
38. Honil jsem nepřátely své a postihl jsem jich,
a neobrátil jsem se, pokud síly nepozbyli.
39. Potřel jsem je, že nemohli odolati,
— padli pod nohy mé.
40. Tys zajisté mne přepásal silou k boji,
a povalils pode mne protivníky mé.
41. I nastavils mi hřbet nepřátel mých,
a zahubils nenávistníky mé.
42. Volali o pomoc, ale pomocníka nebylo,
k Hospodinu, On však jich nevyslyšel.
43. I potřel jsem je jako na větře prach;
vyklidil jsem je jako bláto na ulicích.
44. Tys vysvobodil mne z různých občanských,
učinils mne hlavou nad pohany,
45. lid, jehož jsem neznal, slouží mně.
Jak jen uchem zaslechli, podrobili se mně,
46. cizozemci mně lichotili.
Cizozemci žloutli
a třásli se v řadách svých.
47. Živ budiž Hospodin a zveleben budiž Bůh můj
a oslavován budiž spásný Bůh můj!
48. Tys onen Bůh, kterýž mi zjednal zadostučinění
a národy mně podmanil.
Tys vysvobodil mne od nepřátel mých zuřivých.
49. Ano i nad protivníky moje vyvýšils mne,
od muže násilníka vyprostils mne.
50. Protož chci Tě oslavovati mezi pohany, ó Hospodine,
a opěvovati jméno Tvé!
51. Ontě důstojně obhájil krále svého
a milost prokázal pomazanému svému —
Davidovi a semeni jeho na věky.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Pokračování.)

XIII.

Ve smutečně vyzdobeném pokoji ležela ve stkvostné rakvi mrtvola zámecké slečny. Kvítek rozestavoval kolem katafalku hojné květiny, jež byl vypěstoval ve skleníku. Tentokrát proti svému obyčeji — s květinami nerozmlouval. Ústa jeho šeptala modlitbu.

Krásně, jak byl přislíbil, vyzdobil zesnulé smuteční

komnatu; pak došel i na hřbitov, kde byla hraběcí hrobka, a nasypal na místo, kde měla býti rakev uložena, rozmanitých květin.

»Snad se ti zde bude pěkně spáti, ty dobrý anděle,« pravil, opouštěje hrobku. »Ale Bůh ví, jak těžce jsem tuto práci pro tebe konal.«

Třetího dne konal se slavný pohřeb. Dlouhý průvod bral se od zámku k vesnickému kostelu, do něhož vnesena rakev. Pan farář sloužil Requiem za četné asistence okolního duchovenstva, a pan učitel Vránek dal si na kůru zvláště záležitosti. Mezi zpěváky dnes neměl Kristinky, která jindy při slavných mších také zpívala.

Když rakev byla ukládána do hrobky, jediné oko nezůstalo suché. Dojemná slova pana faráře, která byl u rakve promluvil, došla každého. Pamatovali všichni, jak zesnulá, dokud byla zdráva, přicházela do vsi a děti různými dárky podělovala, ano, zvala je i do zámku. K ní přicházeli mladí i staří, když je stihlo neštěstí, a ona každému vyprosila pomoc u svých rodičů.

Povídalo se, že pamatovala ještě před smrtí na chudé děti školní i na dospělé, a pověst ta ukázala se býti pravdivou.

Po poledni rozjeli se ze zámku hosté, kteří přijeli na pohřeb, a v zámku zavládlo smutné ticho. Služebnictvo hovořilo jen o zesnulé, a z hraběcí rodiny oddával se každý svým myšlénkám. Hraběnka zůstávala ve svých komnatách, neustále plačíc. Adolf chodil parkem s hlavou skloněnou, chvílemi tu a tam se zastavuje. Mnohé z těch míst upomínalo jej na zemřelou sestru. Vzpomínal, jak minulého léta na tom neb onom místě prodléval s ní a — s Kristinkou, jak svým milým hlasem ho kárala, někdy se jeho vtipům i slabě usmála; nyní zbyly mu ze všeho jen smutné upomínky a výčitky svědomí.

Ano, svědomí jeho bylo obtíženo. Prohřešil se proti sestře i proti Kristince. Tato byla takoruka odkazem, jež mu jeho šlechtná sestra zůstavila — a on v té době, kdy se blížila její poslední chvíle, odkazem tím z nepravého studu opovrhnul, k němu se neznal, jej zapřel!

Jak byla šťastna dobrá Otilie, že zemřela dříve, než mohla zvěděti o jeho zradě! Toho bolu ji Bůh již ušetřil. A což Kristinka, ubohá oběť jeho zrady — zemře-li, bude on míti na svědomí její život.

Přece sám sebe stále ujišťoval, že ji miluje. Ale jaká to je láska, která zůstává ve skrytosti a bojí se vystoupiti na veřejnost jen proto, že milovaná osoba nemůže se jiným rovnati rodem a — jméním! To není láska!

Ano, nyní by byl hrabě Adolf bez ostýchání vyznal každému, i Lucii: Mé srdce je zadáno — miluji Kristinku! — Ale bylo pozdě.

Starý hrabě byl smrtí dceřinou velice dojat. I on pocítoval v duši výčitky. Málo si všímal své choti i dítek, zvláště dceři byl skoro cizím. Teprve když onemocněla, věnoval jí jakousi pozornost, ale nevelkou. Ještě před několika dny připomínal synovi, že musí uzavřítí sňatek, kterým by nabytí jmění, aby Otilie mohla míti slušné zaopatření — nyní byl té starosti zbaven.

Mimoděk mu připadlo, že by vůlí Boží mohlo se i jeho synovi dostatí takového zaopatření, jakého se dostalo dceři. Zachvěl se bázní. V té chvíli si umínil, že ho nebude ku sňatku nutiti; ať volí dle žádosti svého srdce.

Komnata, v níž se obyčejně uzavíral a v samotě trávil, zdála se mu býti dnes tak dusnou a těsnou; vyšel ven a dal si osedlati koně. Vyjel do polí a do lesa.

Slunce se sklánělo k západu; na lesní cestě, kudy hrabě jel, již bylo šero, ale on toho nepozoroval, pohroužaje se víc a více v trudné myšlenky.

Náhle sebou trhl — kůň jeho najednou se zastavil. Neznámý člověk velké postavy uchopil jej za uzdu a vytrhl ji hraběti z ruky.

»Konečně budeme spolu účtovat!« zvolal přitlumeným hlasem.

Hrabě se z leknutí okamžitě vzpamatoval. »Z cesty!« zvolal a zasadil bičíkem neznámému prudkou ránu ve tvář.

Neznámý zaúpěl bolestí, ale neustoupil. Rána, kterou mu hrabě způsobil, rozlítla jej ještě více. Uchopiv jej za krk, strhl jej prudce s koně. Hrabě se skácel a narazil hlavou na velký kámen, na cestě ležící. Nevydal ze sebe ani hlasu. Kůň se vzepjal a zařičel.

Neznámý se sklonil k hraběti, zachvěl se hrůzou a prchal do lesa. Vše se událo takorůzka v okamžiku.

Doubova myslivna byla nedaleko. Douba seděl na lávce před domem, jsa zahloubán v myšlenky. Byly to myšlenky neveselé, které ho teď neopouštěly ani na okamžik.

Zdalo se mu, že není na světě žádné upřímnosti. I vlastní dítě, na němž si tolik zakládal, jej zklamalo. Což na tom záleží — ať to ví kdo či ne, Douba to považoval za hanbu. A kdyby byl celý svět jej ujišťoval, že mladý hrabě má s jeho dcerou úmysly poctivé, on by tomu byl nevěřil. Proč pak se tedy tajil, myslil si, proč i děvče měl k tomu, aby před námi všechno tajilo — zvláště před matkou?

»Ne, ne, tohle ať mi nikdo nepovídá!« promluvil sám k sobě. »Když i jeho dobrá sestra měla Kristinku ráda, byli by snadno získali hraběnkou, a ta by byla působila na hraběte. Ale on to nemyslel doopravdy, to je to! Dítě mne oklame, žena se ho zastává, a mne mají za ukrutníka! Nescházel by, než aby — Pán Bůh nedopouštěj — děvče zemřelo —«

Douba ani nedomyslel. Vzpomněl na poslední výstup v domácnosti. Kdyby mu dcera zemřela — snad by to byla poslední jeho rozmluva s ní — vždyť nevěděla o sobě. A nikdy mu nezavdala příčiny ku hněvu — až teď!

Doubovi se draly slzy do očí. A kdo byl všeho příčinou? Ovšem, mladý hrabě, neboť Douba tušil, že pravou příčinou onemocnění jeho dcery zavinil asi Adolf. Ale co mohl činiti?

»Ano, ano, tak se vede člověku v panské službě,« vzdychl. »Měl jsem já jenom něco tušiti!«

Vzpomněl na učitele. »Ten, ano, ten mohl všemu zabrániti, kdyby byl chtěl! Když jsem naň naléhal, co ví o mé dceři, řekl, že je to má věc, a odešel. Nu, dobře. Však já se také budu starati jenom sám o sebe, a jiný ať se také stará o své.«

Douba zastupoval hraběte v místní školní radě a hleděl vyhověti každému učitelovu přání, čině různé prospěšné návrhy. »Vícekrát mne tam neuvidí!« pravil sám k sobě. »Budeme se tedy starati každý o své! Pan hrabě ať si tam pošle, koho chce!«

Douba byl nevýslovně roztrpčen. Lidský výkřik a zařehotání koně, jež se ozvaly nepříliš daleko od myslivny, vyrušilo Doubu z myšlének. Vzchopil se a naslouchal. Vůkol bylo ticho.

»Tam se něco stalo,« pomyslí si Douba, a šel rychle v tu stranu. Možná si představití jeho leknutí, když našel hraběte ležícího na zemi ve mdlobách. Kůň stál vedle něho.

»Pro Boha na nebesích!« zvolal; »pan hrabě tu byl přepaden lupičem skoro za bílého dne!«

Sklonil se k němu, ale nepozoroval u něho ani známky života. Vzal píšťalku, zapískal, a v malé chvíli přikvapil k němu hajný.

»Pospěšte honem do zámku,« nařizoval Douba; »pan hrabě tu leží snad omráčen; ale ať nepolekáte paní hraběnkou, rozumíte! Nejlépe, když to povíte jen mladému hraběti, jinému ne, slyšíte? Ať dá zapráhnouti a přijede sem s doktorem — ale rychle!«

Hajný posledních slov skoro již neslyšel; běžel úprkem k zámku.

Po čtvrt hodině uslyšel Douba hrčení blížícího se kočáru, opatřeného svítilnou. Dal znamení, že jsou na místě. Kočár zastavil. Doktor sňal svítilnu a přiblížil se s ní k raněnému; mladý hrabě, na smrt bledý, ho následoval.

»Divná věc,« prohodil lékař, skloniv se k raněnému. »Pan hrabě má hlubokou ránu na hlavě, kterou si způsobil nárazem o tento kámen; však jest na něm viděti krev. Ale jak se to stalo? Pochybuji, že by se byl kůň splasil, a pan hrabě je výtečný jezdec.«

»Nebyl by snad býval s koně stržen?« řekl Douba.

»Možná — proč myslíte?«

»Zdálo se mi, jakoby zde byl s někým zápasil. Seděl jsem před myslivnou a uslyšel jsem dvojí hlas. Někdo zvolal: Zpátky! — a to byl asi pan hrabě.«

»Tedy snad přepadení — a tak brzy s večera? Podívejte se, není-li oloupen. Hodinky má. Což peníze — měl-li je při sobě?«

Hraběti však nebylo nic uzmuť. Doktor vrtěl hlavou.

»Nyní jest hlavní věc, abychom jej dostali domů. Neutrpl-li otřesení mozku, nebude zle, ačkoli to může dlouho trvati, nežli se rána zahojí.«

Doktor vymyl hraběti ránu, a on se za chvíli probral z mrákot. Položili jej do kočáru, který potom odjížděl nazpět do zámku.

Hraběnka téže noci nezvěděla, co se stalo jejímu choti, až příštího dne, když lékař s jistotou mohl říci, že životu hraběte nehrozí nebezpečí, oznámil jí to šetrně mladý hrabě.

Nazejtří přišel doktor do myslivny. Kristinčin stav pořád vzbuzoval obavy — horečka neulevovala.

»Prosím vás, co říkáte té včerejší události?« otázal se doktor Douby.

»Soudím, že byl pan hrabě přepaden.«

»To už je jisto. Sám mi to řekl. Byl prý zamyšlen, nehleděl před sebe, a náhle se objevil před ním člověk, který uchopil jeho koně za uzdu a pronesl výhrůžná slova. Hrabě ho šlehl bičikem přes obličej, a on jej prudce strhl s koně. Více hrabě neví.«

»Toť ku podivu. Loupežné přepadení to nebylo, neboť mu útočník ničeho nevzal. A hrabě toho člověka nezná?«

»Praví, že ne.«

»Já nevím, kdo by to mohl býti: domácí člověk to asi sotva byl — a cizí? Přece jsem krátce před tím procházel lesem a nikoho jsem nespatrił.«

»Snad se to časem vypátrá. Jenom se o tom nikomu nezmiňujte a nařídte to také hajnému. Raději to svedeme na nějakou nehodu.«

»Máte pravdu; — a co říkáte Kristince, pane doktore?«

»Nesmíme se vzdávati naděje. Po několika dnech nastane obrat — jak doufám, příznivý.«

»Dej Pán Bůh!« vzdychl Douba. »Jenom bych rád věděl, co se jí stalo.«

»Prudké pohnutí mysli — velké rozčilení. V zámku byl velký zmatek, když se stav komtesčin tak zhoršil. Vaše dcera se toho bezpochyby příliš ulekla.« Doktor mluvil jaksi nejistě. Věděl již více, dovědělť se toho od Matyldy po dlouhém naléhání, ale šetřil Doubu, a proto mu to zatajil.

V zámku bylo smutno, téměř mrtvo. Neštěstí, které stihlo hraběte, dojalo každého. Čeleď chodila všeska zaražena — ani Kvítek nehovořil se svými květinami a zapomínal na čaj a na dýmku. Slečna Matylda nevycházela ze svého pokojíku. Nejvíce práce a starostí měl doktor: docházel aspoň dvakrát denně do myslivny a ku hraběti byl volán každou chvílí.

Druhý den po úmrtí Otilie promluvil s Matyldou a vyzvěděl od ní po dlouhém naléhání, co se bylo událo minulého dne v besídce. »Ale vy toho nikomu nepovíte?« dodala úzkostlivě.

»Nikommu.«

»Zvláště ne Doubovům.«

»Toť se rozumí samo sebou.«

Nyní vyhledávala Matylda příležitosti, aby mohla s ním promluvit. Nehoda, která potkala hraběte, nemálo ji znepokojovala. Vypozorovala doktora, když odešel do myslivny, a pak jako bez úmyslu vyšla v tu stranu, aby se s ním setkala.

»Jak je Kristince, pane doktore?«

»Chvála Bohu, lepší se to. Už je, tuším, po nebezpečí, ale ještě to potrvá!« mávnul rukou doktor. »A sebe menší rozčilení by udělalo zle.«

»Mohla bych k ní jít?«

»Pán Bůh chraň. Kdyby vás uviděla, vstoupilo by jí živě na mysl, co se stalo, a toho se musí uchrániti. Ani pomyslení, slečno!«

»Toť víte, že ráda poslechnu. Ale důvěra za důvěru, pane doktore: já jsem vám řekla, co jsem věděla, vy mi povíte také. Co se vlastně stalo s panem hrabětem? Nevěřím tomu, že by byl sám spadl s koně; je příliš dobrý jezdec.«

Doktor se na ni překvapen zadíval. »Žádáte důvěru za důvěru,« pravil. »Umíte mlčet?«

»O tom můžete býti přesvědčen.«

»Nuže — pan hrabě byl v lese za myslivnou přepaden.«

»Přepaden — loupežně přepaden?« ulekla se Matylda.

»Nikoliv — oloupen nebyl; buďto se útočníku nedostávalo času, snad byl nějak zaplašen — anebo to ani lupič nebyl, a pohnutka přepadení byla tu zcela jiná.«

Matylda byla tak dojata, že se tomu doktor podivil. V tu chvíli připadl jí na mysl — Brůžek.

Bylo by to možno? Dal by se tak uchvátiti pomstychtivostí? Byl by zase v této krajině? Hleděla se ukonejšiti, že se marně zne-

pokojuje. Kdyby zde byl, zajisté by byl přišel vyhledat jen ji — a on přec u ní nebyl. Zamyšlena vracela se s doktorem k zámku.

Mladý hrabě byl všecek sklíčen. Ztratil sestru, a nyní hrozilo nebezpečí i jeho otci. Trávil u něho většinu dne, a nemálo ho dojímal, že se stal otec od své nehody hovornějším, sdílnějším a vlídnějším. Jinak oddával se rád myšlénkám.

»Tak vidíš, milý Adolfe,« pravil s povzdechem, »jak pomíjející je tu všechno na světě. Naše dobrá Otilka nám odešla na vždy. Kdo by se byl nadál, že její nemoc tak náhle skončí se smrtí!«

»Otče, nemysli již na to,« těšil ho syn. »Vždyť sám jsi byl v nebezpečí.«

»Ano, máš pravdu. Říkává se, že jedno neštěstí nepřichází samo, a je to pravda. Nic bych se nedivil, kdyby po druhém neštěstí následovalo třetí.«

»Nesuž se takovými obavami, otče. Můžeš mluvit jen o jednom neštěstí, které nás stihlo — druhé spáchala lidská zloba. Netušíš, kdo by to byl mohl býti? Myslím na to neustále.«

»Nikoliv — nikdy jsem toho člověka neviděl; ovšem, bylo již šero — ale i jeho hlas byl mi úplně neznámý. Rozčiluje mne to, když na to pomyslím. Kdo ví, za koho mne ten člověk považoval — musil se tu státí hrozný nějaký omyl. Nemluvme o tom. Více mi leží nyní na mysli tvá budoucnost, Adolfe.«

»Má budoucnost, otče — nyní, když ty sám jsi poután na lůžko?«

»Ano, právě nyní — mám více času ku přemýšlení. Mimo to — vždyť je tomu nedávno, kdy jsme viděli Otilku umíratí — její poslední slova posud jakoby se dotýkala mého sluchu. Její přání jest mi svatým.«

Adolf mlčky poslouchal.

»Na to, co jsem s tebou před nějakou dobou mluvil stran Hornových, zapomeň,« pokračoval hrabě. »Nevěděl jsem, že máš tak velice důvěrný poměr s jinou dívkou, a že i Otilka si ji tak zamílovala. Ovšem, mohlo se státí,« dodal jaksi trpce a nejistě, »že tato dívka úlisností a vypočítavým jednáním si vás oba naklonila — vás snad oklamala.«

»Pro Bůh, otče!« zvolal Adolf, »takové myšlénce dej výhost — činil bys té dívce velikou křivdu. Naopak, ona se mi vyhýbala, a jenom přičiněním Otilky dala se pohnouti k tomu, že se mne nezřekla docela. Jen posud její hluboký cit — ona se potácí mezi životem a smrtí — tak hluboce ji dojalý poslední události.«

»A jak jí jest?« otázal se starý hrabě.

»Ptám se doktora každý den. Včera mi řekl, že očekává příznivý obrat.«

»Bud' jak bud', připouštím, že se mohu mýlit, a nemíním tě již k ničemu nutit. Učín dle vlastní vůle — ať se splní přání tvé sestry. Ale tu jest nám pomýšletí na budoucnost. Panství na žádný způsob neudržíme.« Hrabě stěží zatajil povzdech.

»Víš-li to jistě, otče, pak by bylo nejlépe z volné ruky je prodati.

»Ano, ale kde vezmeš kupce?«

»Možná, že Horna by od nás koupil. Co nám zůstane, stačí nám na zakoupení menšího statku, než je tento, a budeme moci žíti spokojeně.«

»A ty se domníváš, že se budu doprošovati Horny, který dosud mé přízně téměř se doprošoval — aby mé panství koupil a tak mi pomohl z nesnáze? Ne, ne, milý synu, toho neočekávej. Řeknu ti krátce: náš osud je ve tvých rukou. Dal jsem ti pokyn, jak bys mohl otcovské jmění zachrániti — ale jak pravím, nemíním tě nutiti. Chceš-li, zprostředkuj prodej sám.«

Starý hrabě marně se snažil zakryti roztrpčenost. »Mluvil jsi již s matkou o tom?« otázal se po chvíli.

»Nikoliv, nepokládám nynější dobu k tomu za vhodnou.«

»Máš konečně dobře, věc nyní tak nespěchá. Jak pravím, nyní jest na tobě, abys se staral.«

I hraběnka sama započala se synem podobnou rozmluvu. Myslíla stále na zemřelou dceru, a proto i jí neustále tanulo na mysli přání, které byla umírajíc vyslovila. Nalézala-li dříve na Kristince zalíbení, byla jí nyní tím více nakloněna a měla o ni skutečnou starost.

Na jiného zatím hraběnka nepomýšlela. Možná, že by se jí byla zpráva o stavu jejich jmění ani příliš nedotkla; vše jí bylo téměř úplně lhostejným: jen to, co se týkalo zemřelé dcery, mělo pro ni nějaký význam. Avšak ani manžel, ani syn nezjevili jí starosti, která je v poslední době tak zaměstnávala.

Hrabě Adolf se znenáhla upokojoval. Neštěstím, jež ho potkalo smrtí sestřinou, vzcházelo mu nové štěstí. Čekal dychtivě, až mu doktor řekne, že může Kristinku navštívit. V duchu si již představoval její radost, až jí oznámí, že je sprostěna všech obav — jeho rodiče že nečiní žádných překážek jejich lásce.

Avšak Kristinka jenom znenáhla se pozdravovala, a doktor nedopustil, aby někdo jiný přistoupil k jejímu lůžku kromě otce a matky. Slečna Matylda darmo se ho každý den vyptávala. Bylo jí nyní v zámku téměř teskno, neměla nikoho, s kým by si pohovořila; stýskalo se jí po Kristince, pomýšlela, jak jest asi sklíčena, a byla by ji ráda potěšila.

Však nadcházela doba, která přinesla i jí starosti a trampoty, že byla dosti zaměstnána sama sebou.

XIV.

Byl čtvrtek; ve škole Osečínské byl to den prázdnin. Pan učitel Vránek vyšel si ráno na procházku a právě se vracel do vsi. Když přicházel ku škole, uslyšel hrčení příjíždějícího kočáru, který za malou chvíli zastavil se před školou.

Pan učitel se nemálo podivil, když uviděl z kočáru vystupovati pana okresního školního inspektora. V prázdný den byla to návštěva neobyčejná.

Vzestupování pana inspektora nevěstilo učiteli nic dobrého. »Je shromážděna místní školní rada?« tázal se.

»Není,« odvětil pan učitel s údivem.

»Přece se měla sejíti o půl deváté, a již bude brzy devět.«

»Já, prosím, o ničem nevím.«

»Nu, půjdeme do školy. Snad přijdou.«

V tom se ozvaly přede dveřmi kroky. Pan učitel se ohlédl.

»I vítám tě, hochu!« zvolal, objímaje syna. »Už na svátky? To jsem rád. A dobře vyhlížíš, chvála Bohu. Tak, tak, jen buď zmužilý. Každý člověk má své trampoty. Snad přicházíš právě v čas, abys mne potěšil. Je zde pan inspektor, nevím, proč přijel; nemohu se zdržovati. Zatím ti matka poví, co se tu v poslední době sběhlo.«

Pan učitel vešel do školní světnice, kde pan inspektor přecházel dlouhými kroky.

»Vy tedy o schůzi ničeho nevíte?« tázal se.

»Nevím.«

»A což ostatní členové?«

»Nemohu říci; možná, že také nevědí; náš pan starosta není u svolávání schůzí příliš horlivý.«

»Nu, já bych nerad konal cestu sem nadarmo. Pošlete pro ně.«

»Prosím. — Josífk, pojď sem!« zavolal pan učitel, otevíraje dveře. Hošík přiběhl.

»Doběhni k Brousilovům, ať sem pantáta hned přijde, potom k Hozdovům, k Vodrážkovům a k dolejším Jírovům. Ale pospěš si.«

»To je pan starosta, ne?« otázal se pan inspektor.

»I ne, to je hořejší Jíra. Ten o tom snad ví? Tedy pospěš, Josítku: Boženka zatím dojde pro pana faráře a do myslivny.«

»Pro pana faráře? To je skoro zbytečné, ten snad proti vám ničeho nemá,« řekl pan inspektor — »a také vás nevytrhne.«

»Řekl jste, že má býti svolána místní školní rada, pane inspektore, a do té patří přece také pan farář. A z čeho by mne měl vytrhnouti?«

»Však vy asi víte; je s vámi zavedeno disciplinární vyšetřování.«

»Se mnou — vyšetřování? Tohle jsem dychtiv, proč. Já o tom neměl ani tušení. — Boženko, dojdí na faru, aby pan farář byl tak laskav a přišel sem. Potom dojdí pro pana Doubu.«

Josífek se za malou chvíli vrátil. »Brousil, Vodrážka a Hozda přijdou,« oznamoval.

»A což Jíra?«

»Ten nepřijde.«

»Proč ne?«

Josífek byl jaksi na rozpacích. »Vyptával se, co mu chcete, a když jsem mu pověděl, že je zde pan inspektor, řekl zkrátka, abyste mu dali pokoj.«

»Nu dobře, můžeš zase jít, Josítku. — Jíra je bratr pana starosty, pane inspektore.«

Pan inspektor jen sebou trochu trhnul.

Po malé chvilce přišel pan farář, potom ostatní členové, kteří slíbili přijít. Divili se všichni, proč jsou svoláni.

Zatím přišla i Boženka z myslivny. Vyřizovala, že pan Douba jí krátce řekl, že nepřijde. Učitel se bolestně usmál a vzdychl. Při tom pohleděl na faráře, který mu významným pohledem dodával zmužilosti.

»Pošlete ještě pro pana starostu, pane učiteli, nemůžeme déle čekat,« řekl pan inspektor; »ta věc bude vyžadovati chvíli času.«

Josífek běžel ještě k starostovi, ale brzy se vrátil se vzkazem, že se panímáma náhle rozstonala, a že tedy pantáta nepřijde.

»Není to pouhá výmluva?« prohodil pan inspektor.

»Ne, ona skutečně stůně,« dotvrdil soused Hozda.

»Nu tedy začneme,« řekl pan inspektor. »Vy jste podali, pánové, stížnost na pana učitele, a já jsem přijel, abych ji vyšetřil.«

Sousedé pohlíželi na sebe s podivením, pan učitel se slabě zachvěl, jenom pan farář se usmíval.

»Stížnosti, které jste podali, jsou dosti závažné,« pokračoval pan inspektor; »především, že pan učitel pana předsedu místní školní rady, který je zároveň školním dozorcem, před žáky v jeho přítomnosti zlehčuje a tím mu činí návštěvy ve škole nemožnými.«

»To jsme snad odbyli již minule,« podotkl pan učitel. »Od té doby starosta ve škole nebyl.«

»Prosím, až domluvíme. — Druhá stížnost jest, že pan učitel, je-li pohřeb v obci, jeho se vždy účastňuje, na pohřbu zpívá se školními dětmi, a tím často školní vyučování zkracuje. — Třetí, že užívá školních dětí k posýlkám. — Čtvrtá konečně, že nešetří řádu školního a vyučovacího a trestá děti metlou, čehož zákon nedovoluje. — Nuže, ptám se vás především, pánové, zdali vše, co jste napsali ve stížnosti, zakládá se na pravdě; vyslovte se otevřeně.«

»Nu, a zakládá-li se to skutečně na pravdě — co se stane?« ozval se Brousil svým hlubokým hlasem.

»Pak ovšem — stihne pana učitele trest, jež zákon vyměřuje.«

»Prosím o slovo,« promluvil pan farář. »Vy, sousedé, jste tuším všichni žáky pana učitele. Když jsme my chodili do školy, nestalo se nikdy, aby učitel před vlastními žáky byl souzen, vidíte? Proto se tomu divíte, jak pozorují. Inu, časy se mění, a ty učitelské snad nejvíce. Ale já se vás nyní táži, kdo z vás tuto žalobu na pana učitele podal; já jsem také členem místní školní rady. Místní školní rada prý žaluje, ale já nevím o ničem.«

»Vždyť já taky ne — a byl bych špatný chlap, kdybych to udělal!« zvolal Brousil.

»Tak, tak kmotře,« přisvědčoval Vodrážka — »to já vždycky říkám, — já taky nic nevím.«

»A já to slyším dnes ponejprv,« doložil Hozda.

»Prosím, pane inspektore, byste vzal na vědomí, že my členové zde shromáždění žádné žaloby na pana učitele jsme nepodali,« řekl pan farář.

»Pánové,« řekl inspektor, »stížnost byla podána, a je psáno, že ji podala místní školní rada; já ji musím vyšetřit. To je vaší starostí a ne mou, aby nebyly vašim jménem podávány věci, s kterými snad nesouhlasíte.«

»A kdo pak může za nějakého Jíru?« zlobil se Brousil. »Mám já tu za něj odpovídat? A dal-li jsem se do vaší místní školní rady proto volit, abych tu svědčil proti svému učiteli, abych mu nevděkem splácel za to, co mi v mládí dobrého učinil a mým dětem posud činí — pak se vám z toho úřadu na místě děkuji; je to beztoho jedna zbytečnost. Vyřídte si to sami s Jírou — já jdu domů.«

»Tak, tak, sousede, to já taky říkám,« ozval se Vodrážka. »Já jdu taky.«

»Počkejte, já jdu s vámi,« ozval se Hozda.

»Neodcházejte, sousedé,« řekl pan farář, »chybili byste. Tím, že proti panu učiteli svědčíte nechcete, ještě jste vše nevykonali. Vy jej musíte očistit z nařknutí, které se mu stalo — vždyť se k obžalobě zneužilo vašich jmen — je to tedy vaší povinností.«

»Tohle je pravda,« řekl Brousil a odložil zase čepici; a Vodrážka honem doložil: »Máte pravdu, kmotře, já taky ještě počkám.«

»Tedy jenom račte začít, pane inspektore,« řekl pan farář.

»Především tedy pokud se týče docházení místního dozorce do školy.«

»Nu, když žaloval, měl sem přijít,« řekl Brousil; »my o tom ničeho nevíme.«

»Já jsem vám, pane inspektore, tu věc již vysvětlil,« ujal se slova pan učitel. »Jíra zde od té doby nebyl — nemůže si tedy na nic stěžovati.«

»Já jsem se k tomu tehda hodil, když zde byl,« řekl pan farář. »On chtěl také na mne dozírat při náboženství, a já jsem ovšem ho upozornil, že nemá k tomu práva. Ten člověk nemá ani nejmenší znalosti školního zákona, on se domnívá, že je proto dozorcem, aby učiteli to a ono rozkazoval — soudím, že takovému člověku podobný úřad nemá býti ani svěřován.«

»Inu, je-li jiný člen k tomu způsobilejší, může býti dozorcem místo něho,« řekl pan inspektor.

»Já napřed za to děkuji,« prohlásil Brousil. »Pan učitel ví, co má dělat, vyučil tady sta a sta dětí, a dobře je vyučil. Mne k tomu nepotřebuje.« — A Vodrážka honem se ozval: »Tak, tak, kmotře, to já taky říkám.« — Hozda jenom doložil, že má těch úřadů až po krk a více jich nepřijme.

»Nu půjdeme dále: jak je to s těmi pohřby, pane učiteli?«

»Ano, pan učitel na pohřby chodí,« řekl pan farář. »Ale to jinak býti nemůže. Kdybyste vy, pane inspektore, bydlel ve vsi, a někdo vám zemřel — Pán Bůh vás toho uchovej — chtěl byste mu vypraviti slušný pohřeb; takový chvíli trvá, není tedy divu, že se pan učitel opozdí, když na pohřbu zpívá. On je zároveň ředitelem kůru; a kdybyste mu to snad chtěli zakázati, poškodíte tím služby Boží, neboť my tu nemáme nikoho, kdo by to zastával.«

»Ale kdo pak to jak živ slyšel, aby pan učitel nechodil na pohřby a v kostele nehrál!« ozval se Brousil; »což pak byste chtěli učitele lidu docela odciziti? A vždyť on z toho má také živobytí; z té služby by nestloustl.«

Ostatní se dali do smíchu, a učitel doložil: »Vždyť tu máme těch pohřbů do roka velice málo, a stane-li se, že se tím o půl hodiny neb o hodinu omeškám, však ji jindy svědomitě nahradím.«

»Ano, tak jest, to mohu dosvědčiti,« řekl duchovní.

Pan inspektor si udělal poznámku a pak pravil: »Nyní o tom trestání.«

»A jaký by to byl učitel, aby netrestal!« ozval se Brousil. »Toť se ví, teď toho nepotřebujeme, ale dokud jsme byli malí, potřebovali jsme toho jako soli. Já nevím, pane inspektore, zdali jste snad nebyl ve škole ani jednou bit — ale na mou kuši — já tomu nevěřím, a věru, že toho nelitujete!«

»Tak, tak, sousede, to já taky povídám,« doložil horlivě Vodrážka.

Teď i pan inspektor, dělaje si poznámku se usmál, a farář doložil: »Víte, sousedé, pan inspektor z toho má také rozum, ale slyšeli jste, že to musí vyšetřiti.«

»Nu dobře, ať si tedy do toho vyšetření napíše ještě, co já řeknu: pane učiteli, jestli můj Frantík nebude poslouchat, nasekejte mu, co se do něho vejde!«

»Tak, tak, kmotře — a mému Tondovi taky!« přimlouval se Vodrážka.

»Užíváte školních dětí k posýlkám?« tázal se inspektor.

»Někdy,« řekl pan učitel; »když tak vidím, že některý nezbeda, místo aby šel do školy, venku se toulá, pošlu dítě k rodičům, aby ho poslali do školy. Ale tu posílám vždycky jen svoje děti, cizí nikoliv. A nejčastěji posílám — k Jírovi.«

»Aha, proto on to tak dobře ví,« poznamenal Hozda; »já o tom ani nevím.«

Pan inspektor napsal krátký protokol, obsahující svědectví všech přítomných, že udání na učitele podané buď jest malicherné, buď se nezakládá na pravdě.

»Náš pan učitel,« ujal se ještě slova kněz, »má za své svědomité působení mnoho pochvalných listů. Je to smutné, že na udání takového člověka, jako je zdejší starosta, může se takto jednati se zasloužilým učitelem.«

Inspektor pokrčil ramenoma. »Já vám něco povím, pánové: takový starosta je zároveň vaší hanbou. Podruhé si volte člověka, který se k tomu lépe hodí.«

»Ono se to hezky řekne, pane inspektore,« usmál se Brousil; »ale Jíra na to obětoval půl hektolitrů piva!«

Bylo po schůzi. Pan učitel děkoval všem, kdo se ho zastali. »Vy sousede,« pravil k Brousilovi, »mohl byste být advokátem jako moje žena.« A Vodrážka doložil: »Tak, tak, pane učiteli, to já taky říkám.«

A pan inspektor, sedaje do kočáru, mluvil sám k sobě: »Tak, zase jeden den zmařený! Až budou vyzváni, aby mi zaplatili za cestu, budou láteřit. Tak vypadá ta samospráva! Přál bych si, aby to viděl pan ministr vyučování a páni redaktoři liberálních novin! Čert aby byl takhle inspektorem!«

Sotva pan farář přišel domů, byl tu posel od starosty; Jírové se přitížilo, žádala si býti zaopatřena. Stonala již dlouho, a doktor jí tak hádal do dubna. Dobře předvídal. Na večer Jírová skonala.

Zatím byl Karel s úžasem vyslechl od matky zprávy o nejnovějších událostech v Osečíně. Nejvíce ho dojímal Kristinčino náhlé onemocnění. Pořád čekal, že mu matka něco poví o jejím poměru k mladému hraběti, ale ona se ani nezmínila. Nevědělať ničeho.

Premítal o tom, co mu byl otec v Praze vypravoval. Bylo-li to pravda? Což by mu matka ničeho neřekla? Otec byl ve svém úsudku vždy velice přísný, snad i tentokráte nadsazoval, snad se přece klamal.

Pan učitel zatím nemyslel na nic jiného než na to, co byl právě zažil. Byl velice dojat; právě v tom soužení poznal, že má upřímného přítele ve farářovi, a že i sousedé ho ctí a jeho si váží. Měli si se synem toho dne co povídati — Karel strávil celý den doma.

Nazejtří učinil návštěvu panu farářovi. Z fary právě vycházel Jíra a všecek sklíčen, s hlavou skloněnou kráčel ke škole. Oznamoval na faře pohřeb a šel za tou příčinou také do školy. Dnes zapomněl, že je starostou a školním dozorcem; do školní světnice ani nevešel, ale dal si učitele vyvolati.

»Pane učiteli, snad víte,« mluvil zajíkávě, »zemřela mi manželka.«

»Vím, vím; potěš vás Pán Bůh. Přicházíte stranu pohřbu?«

»Ano, na faře jsem už byl.«

»Kdy pak jej chcete míti?«

»Zítřka o desáté hodině.«

»A co tomu řekl pan farář?«

»Až co prý tomu řeknete vy, pane učiteli; že prý se spolu domluvíte.«

»Nu, vidíte, já mám zítra vyučovati do jedenácti, a jak víte, nesmím zameškávati učení. Vždyť vy sám jste na mne žaloval.«

»Ach, pro Boha vás prosím, pane učiteli, nesplácejte mi zlé zlým. Nenadál jsem se, že sám budu vás tak brzy žádati za to, proč jsem vás žaloval. Snad mne Pán Bůh tak trestá.«

»Nu, buďte bez starosti — já se vám mstíti nebudu. Domluví se s panem farářem, že bude pohřeb v deset hodin.«

»Ano, ano, milý Jíro,« mluvil učitel sám k sobě, »člověk nikdy neví, co mu Pán Bůh usoudil.«

Tak přešla klidně bouře, která se vznášela nad hlavou učitele Vránka. Ve škole bylo veselo.

Odpoledne vyšel Karel do lesa. Nešel k myslivně, ač ho tam táhlo srdce. Kdyby tam byl šel, snad by tím rozmrzel otce; bylo by to, jakoby se vtíral. Chodě mlčky lesními stezkami, oddával se myšlénkám.

Tu ozvaly se před ním kroky. Karel pohleděl před sebe a spatřil Doubu.

»I vítám vás — pozdrav Pán Bůh!« zvolal myslivec, podáváje mu ruku. »Již doma na svátcích? A snad jste šel za mnou? Však jste u nás o Vánocích ani nebyl.«

Karel byl poněkud na rozpacích, ale myslivec, nepozoruje toho, mluvil dále: »To jste se podivil těm zdejším novinám, vidíte? Ba, milý příteli, to se nešťastné mračno vzneslo nad Osečínem. Dobrá slečna Otilie odebrala se na věčnost, pan hrabě jest raněn — a naše Kristinka — nu, bohudík, že už je lépe. To jsme se o ni nastrachovali! Několik nocí se matka od ní ani nehnula. Pořád blouznila a nejvíce volala — vás!«

»Mne!« vyhrklo Karlovi z úst.

»Ano, vás; myslím, že ji to také velice dojalo, že jste na nás tak zapomněl.«

Karlovi zabušilo srdce. V tu chvíli zapomněl na vše, co mu otec řekl, zapomněl na své předsevzetí, že do myslivny nepůjde. »Kdybych věděl,« pravil nesměle, »že by Kristince má přítomnost nebyla obtížnou —«

»I jen se nebojte; jest jí lépe, dnes poprvé přešla po světnici.«

Rozloučili se, a Karel s tlukoucím srdcem kráčel k myslivně. Když se tam přiblížil, právě vyšel z myslivny doktor. Paní Johanna ho provázela. »Zaplať Pán Bůh, už je vyhráno — jen ať se šetří!« zaslechl ho Karel mluvit.

V tom jej paní Johanna spatřila. »I toť jsou hosté!« zvolala překvapena, a Karlovi neušla její rozpačitost. »Už víte zajisté vše, ale chvála Bohu, Kristince je už lépe. Jen že nevím — jest velice smutna. Vy ji zajisté potěšíte.«

Karel vešel dovnitř. Kristinka, všechna jsouc bledá a zesláblá, odpočívala na lůžku. Když uviděla Karla, její bledý obličej se zarděl.

»Vy jste na mne nezapomněl!« pravila slabým hlasem, podávajíc mu ruku. »Jak jste hodný! Hledte, všichni na mne zapomněli!«

Oči jí zvlhly při těch slovech. Karel jí podal ruku a pocítil slabé stisknutí. »Nezasluhoval bych jména přítele, kdybych v neštěstí na vás zapomněl.«

»Ano, byl jste mi vždy pravým přítelem; mimo vás mám jen dobrou Otilii. Věrných přátel jest málo.«

Karel pohleděl tázavě na paní Johannu. Ta mu dala znamení, aby Kristince ničeho nevysvětloval. Nevědělť posud, že Otilie jest už pochována.

»Přivezl jste knihy?« otázala se za chvíli.

»Přivezl — ani jsem jich nemohl sám nésti, poslal jsem je poštou, dnes je čekám. Budete zase ráda čísti?«

»Ovšem, jen co mi bude lépe, ale doktor posud nechce dovoliti.«

»Až dovolí, přinesu vám některé.«

Paní Johanna s radostí poslouchala jejich hovor. Zdálo se jí, že se vracejí minulé doby spokojenosti a klidu. Na hraběte již ani nepomýšlela. Nyní, když Otilie zemřela — myslila si — bude zajisté všemu konec.

Karlovi a Kristince uplynulo půldne jako krátká chvíle. Konečně se Karel vzchopil k odchodu.

»Nezapomenete na mne?« zašeptala Kristinka.

»Jak bych mohl zapomenouti — což nejste mou přítelkyní?«

»A vy?«

»Věrným přítelem — vždyť více býti nesmím.«

Kristinka se usmála a s uzarděním stiskla mu na rozloučenou ruku. Paní Johanna ho zvala, aby přišel opět a vzal s sebou Boženku.

Karel byl šťasten. Doma se divili, kde byl tak dlouho, a pan učitel se trochu zasmušil, když zvěděl, že byl u Doubů, ale neřekl ničeho.

»Jen abys mi potom zase hlavu nevěšel,« řekl, když paní Barbora vyšla ze světnice.

»Nebudu, tatínku, uvidíte. Myslím, že jste se přece mýlil. A ne-li, nebylo přece vše tak, jak jste se domníval.«

»Což vy mladí,« prohodil pan učitel, »vy máte vždycky více rozumu než my.«

(Dokončení.)

Suggesce a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

tu dlužno přese vši autoritu učenců à la Du Bois-Reymond, Helmholtz a jiných rozhodně prohlásiti: Hypnotism není švindl, (jednotlivé na jarmarcích a p. kejkle vyjímaje) jelikož skutečnost zjevů popsaných zaručena jest tisíci a tisíci svědků úplně hodnověrných!

Dr. Liébault vyhojil neméně než 8000 osob hypno-

tickou suggestcí; zmíněný Hansen hypnotisoval přes 100.000 osob vybraných z obecnstva jemu úplně cizího, mezi nimi také bratra Dra. Heidenheima, slavného fisiologa ve Vratislavi; Dr. Obersteiner, ředitel ústavu pro choromyslné v Döblingu u Vídně, podrobil se v červenci m. r. sám hypnotické operaci a upadl — ač celou tu věc z počátku na lehkou váhu bral — v hypnósu, v níž na sobě konstatoval následující příznaky: neodolatelný automatism a pud napodobovací, veliké zbystření jednotlivých smyslů, slepou poslušnost k hypnotiseurovi a náklonnost k evokaci životních fází minulých. (Viz: »Neue freie Presse« ze dne 30. července 1893.) Což by byl tento lékař šálil sama sebe? Konečně ptáme se vším právem, jakou záruku o své neomylnosti podávají zmínění vědátoři, kteří hypnotism za švindl prohlašují? Snad svou *odbornou* ználost? Ale v naší otázce náleží první slovo psychologu, druhé fisiologu a fysikovi. Ale právě psychologové vesměs — až snad na nepatrné výjimky — reálnost hypnotismu zastávají!

Anebo na svou *metodu* se odvolávají? Té stávají se nevěrnými, nemožnost zjevů hypnotických a priori popírajíce — neboť na poli přírodovědeckém jest jediné oprávněná metoda induktivní, jak Dr. Freud ve své předmluvě ke spisu Bernheimově dobře poznamenal: »Mögen die deutschen Aerzte sich dem Problem und dem therapeutischen Verfahren zuwenden, eingedenk des Satzes, das in naturwissenschaftlichen Dingen stets nur die Erfahrung und nie die Autorität ohne Erfahrung die endgiltige Entscheidung über Annahme und Verwerfung herbeiführt.«¹⁾

Snad dávají *dějiny* za pravdu badatelům, kteří apodikticky stojíce na svém stanovisku, každé mínění odchodné s opovržením odmítají? Ba nikoli! Naopak, dějiny nás poučují, že nejen jednotli i koryfejové, než i celé učené společnosti ne jedenkrát důkladně se — taly svými hrdopyšnými výroky! Tak tvrdil na př. Hegel, jenž ve své bohaprázdne nadutosti činil sama sebe rozsudím (mezi Sokratem a — Kristem!), že jeho soustava filosofická je klíčem, jímž možno a priori určití fysikální zákony vesmíru. Na základě tohoto klíče popíral, že by mezi oběžnicemi Martem a Jupiterem bylo místa pro jakékoliv těleso — a ejhle! Téhož roku objevil slavný hvězdář Piazzzi oběžnici Ceres, která, jak známo, právě v onom prostoru se pohybuje, z něhož Hegel byl každé těleso vyloučil. Ale nejenom jednotlivci, nébrž i celé učené společnosti dožily se mnohdykrát nemilého překvapení, že v téže chvíli, kdy do světa hlásaly své aprioristické zákony, nepopíratelnými zjevy z nepravdy byli usvědčeny. Z mnohých dokladů, které máme po ruce, uvádíme následující. Ke konci předešlého století přestrašení byli obyvatelé obce Aigle ve Francii kamenným deštěm, (meteoridy!) který nad tamější krajinou se snesl. Na dotyčnou zprávu odpověděla akademie pařížská, to že nebude asi pravda, jelikož úkaz kamenného deště by byl v příkrém odporu s platnými zákony fysikálními. Po dalším dolehání rozhodli se vědátoři zmíněné korporace, že tam pošlou odbornou komisi k vyšetření té věci — a ejhle! Sotva komise přibyla na osudné místo, spustil se kamenný déšť znova, tak že členové komise měli co utíkat, aby nebyli ubiti.²⁾

¹⁾ Bernheim, Die Suggestion und ihre Heilwirkung pag. IV.

²⁾ Görres, Die christliche Mystik, III. Band p. VIII.

A které asi jsou příčiny tohoto tvrdošíjného lpění na zděděné vědecké tradici? Žádné jiné, než šablonovitost a ješitnost! Jsouť vědátory, o nichž Jindřich Kleist napsal: »Diese Menschen sitzen sämtlich wie die Raupen auf einem Blatt, jeder meint, seines sei das Beste und um den Baum kümmern sie sich nicht.³⁾ Tolik, pokud se šablonovitosti některých učenců týká. Co se druhé příčiny týče — ješitnosti — stojí převážná většina moderních badatelů na stanovisku materialistickém anebo monistickém, a takovým učencům slouží za kritérium veškerých zjevů přírodních heslo Jakuba M. Moleschotta: »Ich wollte auch hier mein Scherflein beitragen, um inhaltslose Satzungen einer willkürlichen Ueberlieferung (sic!) durch chemische Wagen, durch Luftpumpen und Vergrößerungsgläser vom Lehrstuhle zu verdrängen —« a jelikož zjevy hypnoticko-suggestivní ani chemickými vážkami, ani pomocí vývěvy nebo drobnohledu kontrolovat nelze, tu nevědí sobě mnozí zástupcové vědy pozitivistické, stojící, bohužel, šmahem na půdě materialismu neb monismu, žádné jiné rady, než že napodobují známou politiku ptáka pštrosa, jenž chtěje se uvarovati lovce ho pronásledujícího — schová jednoduše hlavu do písku!

Zbývá nám ještě zmíniti se o pochybovačích, kteří nepochybuji ani o bezelstnosti osob hypnotisovaných, ani o kritické soudnosti a rozšafnosti očitých svědků a — přece každý rozhovor o úkazech zmíněných ukončí skeptickou poznámkou: »Kdož ví konečně, není-li medium samo obětí s e b e k l a m u, kterým šáleno bývá i obecnstvo? K tomu sluší podotknouti následující.

Velice by se mýlil, kdo by se domníval, že na Salpêtrière a v Nancy děly se pokusy hypnotické bez hlubšího vědeckého základu, jen tak na plano, asi na ten způsob, jakým kočující »čtenář myšlének« baví širší obecnstvo — naopak, na ústavech zmíněných užito všemožných přístrojů ke konstatování možné simulace nebo sebeklamu hypnotisovaného! Tak na př. v Nancy zapalovali sirky těsně před očima media, měřili tlukot tepny sfgmografem a zkoumali bezcitnost media postupně sesilovaným elektrickým proudem! Ale bez odporu nejzajímavějším byl tento experiment: Držíce bílý list papíru před očima hypnotického spáče, suggerovali témuž, že na papíře je namalovaný červený čtverec; onen po krátkém vzpírání se přisvědčí a praví, že vidí zřetelně červený čtverec. Na to rázem spáče probudí, a ejhle! Osoba, která mnohdy nemá o zákonech optiky ni nejmenšího pojmu, prohlašuje nyní, že vidí na papíře čtverec — zelený, tedy barvu doplňující k červené.

Připočteme-li k tomu tu okolnost, že zaručených zjevů hypnotických počítá se do statisčů; že očití svědkové skládají se ze všech stavů, a že lékaři, fysikové, bohoslovci, právníci, vychovatelé, počínali sobě při posuzování úkazů těch s nevšední obezřelostí, prozíravostí, vytrvalostí a nestranností; uvážíme-li dále ono dějepisné monstrum, že, je-li hypnotism švindlem pouze, švindl ten by trval již od roku 1774., (o věcech dřívějších ani nemluvě!) uvážíme-li to vše, pak musíme souhlasiti s výrokem Braidovým: »Bezměrná pochybovačnost jest rovněž ovocem slabého ducha jako upřílišená lehkověrnost.« Bezměrný skepticism podrývá dějepisnou jistotu veškeru! »Popírá-li mi kdo děje,« tak praví Görres v předmluvě svého velikého díla — »které svědkové

³⁾ Rembrandt als Erzieher, Leipzig 1893. pag. 96.

všech věků za pravdivé uznávají, pak mu popru skutečnost událostí veškerých . . . ano i toho, o čem pravíte, že jste na vlastní oči viděli, neuznám — neboť, kdo věrohodností u jiných nectí, také sám víry není hoden . . .» A také to, co proslavený tento učenec děl o zjevech mystických, které tvoří obsah jeho velikolepého díla, platí plnou měrou o úkazech hypnoticko-suggestivních:

»Věru, zde jest tolik látky nahromaděno, že vystačí, aby duch bystrý se jí zaměstnával po 50 let, ano i déle; neboť jeden vynález povede nás k druhému, podobně jako při plavbě na moři jedno předhoří druhému kývá na pozdrav! Posléze přistaneme u břehů světa nového, jenž sice dávno před tím znám byl našim předchůdcům, ale časem byl zapomenut. Naše přírodověda, naše fysika a psychologie putovaly ostýchavě kolem tohoto nového dílu světa; a jest-li jejich zrak mimochodem na okamžik utkvěl na tajuplných oněch krajinách, tu pospíšily si, aby vše opět starostlivě přikryly: neboť, střež se, dítě, — ono to kouše! Beztoho již předem známo jest, (sic!) že to vše pouhý klam jest a šalba pouhá — a kromě toho má každý solidní fysik důležitější věci na práci . . .«⁴⁾

Tím odbyli jsme křídlo nevěrců a pochybovačů o realitě zjevů hypnoticko-suggestivních — s entusiasty à la Donato budeme rokovati v kapitole poslední. O druhých odstínech názorů, které se pohybují mezi svrchu vytčenými extrémy, zmíníme se — pokud toho bude potřeba — v odstavci následujícím. (Pokračování.)

Hříšnice.

Hdu do chrámu . . . Tam klekám před Tvým obrazem,
 ó Paní Svatá! Pohled' jak já bídna jsem!
 Mou duši tajná krutě ruka týrá,
 Ó, smiluj se! hled' umírá v ní — víra.
 Ó, rozhal, Paní, běloskvoucí svůj již šat,
 nech v ochraně Svě duši mou se chvíli zhřát,
 ó, viz, jak hrůzou, úzkostí se chvěje —
 Ty nedáš přec jí umíť bez naděje?
 Ó Paní moje! nikde pro mne, nikde klid . . .
 Ty nenecháš mne přece bez útěchy jít?
 vždyť mocný tak Tvých svatý slov zvuk sladký,
 ó Paní mocná! klid mi vrať zas zpátky.
 Ó, neodvracuj ode mne Svůj svatý zrak,
 vždyť o Tobě to psáno *stojí v písmě tak:*
 »Útěchy musí dojít — nebes rosy —
 kdo o přispění u Marie prosí.«
 Ty nesmíš nechat, Paní, pryč mne odejít,
 Ty zpět mi musíš vyprosit zas mír a klid,
 vždyť všemu světu tisíc divů hlásá:
 »Těch nejbídnějších, Maria, Tys Spása!«

⁴⁾ Görres, »Die christliche Mystik« I. B. pag. XII.

Ó buď mi matkou!

Ó moje Paní se svatou tou lící sladkou,
s tím svatým okem, v němž plá nebes jasný svit,
v němž zalíbení Boží svůj si našlo byt,
ó, nezdráhej se déle, Paní, buď mi matkou!

Ó, skloň se níž jen, viz, jak duše mojí chatkou
zlá bouře vládne, jak tu otročí jí klid,
ó, pochop jen, jak děsno takto bídne žít,
když nikde lásky mi; ó Paní! — buď mi matkou!

Jak mnoho trpím za blažení chvíli krátkou!
Viz, zoufalství jak děsné duši mojí hrozí;
já vidím, jak tak mnoho šťastni jsou tu mnozí,

jen mně, mně osud otčímem je děsný, krutý,
mou duši bez milosti trýzní jeho pruty —
jsem bídna sirota. — —
Ó Paní! — buď mi matkou!

El. Lakarova.

Svědomí.

(Do památníku).

Proč Kain, jak jen zabil bratra svého,
z domu prchá od otce a matky?
Proč tak mnohý, ač oplývá statky,
okamžiku nemá pokojného?
Proč jej stále i stín leká, děsí?
To svědomí zlého jsoutě běsi . . .

A proč jiný, ač jen kříže strasti
údělem zde života jsou jeho,
a on jen, co odporného, zlého
zažil vezdy, nikdy blaha, slasti —
přece pokojným, ba, šťastným bývá?
Svědomí on čisté v sobě skrývá. —

Komu z nich chceš ty podoben býti?
Kterému z nich svědomí as tvoje
podobá se? Kéž vždy klidu zdroje
v celém tomto zemském živobyті
skýtá tobě svědomí vždy čisté!
Pak, věř, jednou i nebe máš — jisté . . .

Prok. Zaletěl.

Slzy P. Marie.

Máti Boží v těžkém bolu
kráčí prostřed apoštolů.

V krutém žalu, žalu němém
brvu stírá šatu lemem,

brvu suchou, slzy prázdnou;
hořem kroky v cestě váznou.

Těžkou hlavou přikloněnou
velkých strastí muka ženou.

Vidí Syna, an tu klesá,
přetěžký kmen kříže nesa.

Steskem mocna není slova,
když jej zří, an padá znova.

Žalem puká srdce její,
když jej na kříž přibíjejí.

»Smiluj, smiluj se, ó Pane,
ať mi s oka slza skane!«

Milost věčná slituje se,
slza v oku se jí třese.

Za ní druhá, třetí kane,
mírníc bol, jímž oko plane.

Slzy kanou s bledých tváří, —
však co na zemi to září?

Kde jí slza ukanula,
květina tam zaplanula.

Když se zardí kvítek živý,
Matka sama se mu diví.

Hrst jich utrhne a vloží,
Synáčka kde bode hloží.

Snáze nese muky tíži
Kristus na ukrutném kříži.

Jako andělové smírní
slzy její bol mu mírní. —

Od těch dob se »slzy« její
na památku v luhu stkvějí,

kvítky milé s rudým květem,
jež nás těší celým létem.

Věnc jich, kdy svátek svěží,
v klín jí kladou zbožné děti.

Dr. M. Kovář.

Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedné prarodičů?

Napsal

Fil. Dr. EUG. KADEŘÁVEK.

(Dokončení.)

že tyto příčiny trojí tělo mění, lze takto dokázati: Barva černochoa bledne v severní krajině, a bílá barva Evropana v krajině tropické se stává tmavší; obyvatelé rovin mají lebky spíše ploché, obyvatelé hor spíše klenuté. Podnebí a způsob života působí v Alpách postavu kretinskou. Irčané před dvěma sty lety ze svých sídel vypuzeni byvše a na břehu mořském bídne žijíce nabyli tahů jiných, odporných; postavy byli menší, břicho bylo nabubřelé, nohy zkřiveny, čelisti vyčnívaly,

ústa byla otevřena, obličej znetvořen. Tataři rolníci liší se lebkou a jinými zvláštnostmi od Tatarů kočovných. Buffon tvrdí, že potrava surová, nezdravá činí lid ohyzdným. Stephens pokládá život osamocený za příčinu, která tělu neslouží k dobrému. Také Evropan zdivočí, žije-li mezi černochoy delší čas, nejse spojen nikterak se svou vlastí. Takoví nalezeni byli na ostrovech Fidšiských a Novém Seelandě. Víme také ze zkušenosti, že nevzdělanost rozumu, surovost mravů, odvrácení se od Boha, nepřátelské poměry pospolitité provázeny jsou změnami tělesnými.

Kterak podnebí a ostatní účiny fysické na tělo působí, viděti lze u zvířat. Hovězí dobytek pozbyl rohů na Islandě, Orkadských ostrovech, v severním Dánsku a Švédsku, a ústrojí lebky se změnilo potravou, které poskytovaly sušené ryby; v Paraguaji stalo se totéž z jiné příčiny. Jednopaznehtní jsou vepři v Uhrách a Švédsku; odrodkové či plemenné rozdíly mezi ovci rohatými a nerohatými vznikly snad z příčin podobných. U domácí kočky se prodloužil jícen požíváním smíšené potravy, kdežto divoká kočka toliko masem se živící má jícen kratší. Naše kočka domácí se stala v Paraguaji o čtvrtinu menší a útlejší, nohy její jsou tenčí, chlupy kratší a jemnější, více se lesknou a těsněji přiléhají. Vepři na ostrově Kubě nabyli dvojnásobné velikosti, uši mají vzpřímené a jsou černí. Ve Guineji nabyly ovce chlupů světlohnedých a černých a podobají se více psům než ovci. Kolem Angory mají skoro všechna zvířata dlouhou, hedvábnou srst, kolem Kašmíru naroste psům a koňům z Indie přibylým brzy vlna, jakou má tamější koza. Tou měrou ovšem nepůsobí podnebí a ostatní vlivy fysické na tělo lidské, a to proto, že duše lidská jsouc povahy duchové dovede více jim odolati než duše zvířecí, která jest do hmoty ponořena a úzce s přírodou spojena. Jsou však vlivy duše samé, jež příznivě nebo nepříznivě na tělo působí a je mění; a tyto záležitosti v rozmanitých stavech dokonalosti nebo nedokonalosti právě lidské, v moudrosti nebo nemoudrosti, v mravnosti nebo nemravnosti, ve zbožnosti nebo bezbožnosti, v obcování s jinými nebo v osamělosti, v pospolitosti patřičné nebo nepatřičné. Tyto stavy přerozmanité nemohou se neodrážeti v těle, jelikož úzce souvisí tělo s duší, nabývající od duše své formy; ovšem dokonale a plnou měrou odrážeti se nemohou, jelikož nemá duše lidská hmotu těla také s přírodou souvislého úplně ve své moci. Toto působení duše lidské na tělo musilo býti v prvních dobách pokolení lidského mocnější, kdy tělo lidské bylo ještě podajnější, než nyní, kdy stav těla jest více ustálen. Pročež tvrditi lze, že vlivy fysické, spojené s duševními dovedly v prvních dobách utvořiti plemena.

15. Burmeister praví: »Jako nyní se nestane Žid v Německu žijící Němcem, a Evropan do Afriky nebo Ameriky přistěhovalý černochem nebo Karaibem, tak nemohli potomkové Adamovi se státi černochoy a Karaiby.«

Žid nestane se Němcem, ne proto, že by Němec a Žid náleželi k různým plemenům, — vždyť náležejí oba k témuž plemenu, kavkazskému, — ale proto, že půda není jedinou příčinou zvláštností obyvatelů, jelikož mocný vliv prokazuje duševní vzdělání, a jelikož utvořené zvláštnosti zachovávány jsou vespólným odlučováním se Židů a Němců a nemísením se pohlavním. Podobně nestane se pravý Francouz pravým Němcem, a přece oba náležejí k témuž plemenu. A přece Židé se přizpůsobují k těm zemím, ve kterých jsou usazeni;

neboť rozdíl jest mezi Židem ruským a španělským. První tedy důvod Burmeisterův jest nepravdiv. Ani druhý důvod nedokazuje, co dokázati má. Neboť nestal se ještě takový pokus, aby černoši nebo Karaibové žili několik století v Evropě nemísíce se s Evropany. A byť i pravda bylo, co Burmeister v druhém důvodu uvádí, mohli bychom toliko říci, že jest jenom jeden činitel zvláštností plemenných stejný: podnebí, ale nikoli druzí činitelé, kteří v prvních dobách způsobili plémě kavkazské a aethiopské nebo karaibské. Co těmito druhými činiteli bylo způsobeno již v prvních dobách, kdy vlivy zevnější a vnitřní mocněji působily na utvoření plemen, a co ve více tisících let se ustálilo, to se nedá v krátké době změnit. Věru musil by černoch nebo Karaib veškeren život i tělesný i duševní změnit, který obojí působí zvláštnosti plemenné; a tu po dlouhé době bylo by lze očekávat, že černoch nebo Karaib pozbude svých zvláštností plemenných. Něco podobného říci možno o Evropanu do země černochů nebo Karaibů přistěhovalém.

16. Mnozí ukazujíce k rozdílům pleti, vlasů, lebky a 'pánve' říkají: »Kdo se podívá na vyobrazení 5 plemen lidských vedle sebe položená, nemůže nikterak tvrditi, že by plemena pocházela z jedné prarodičů.«

Jsou to jenom obrazy fantazie, která snesla do každého obrazu vše, co v celém množství plemen jednotlivých po různu zvláštního nalezla. Ve skutečnosti shledáváme nesčíslné přechody od jednoho obrazu k druhému, tvary, ve kterých zvláštnost jednoho plemene se zvláštností druhého spojena jest. Anatom Aeby píše (*Die Schaedelformen* p. 57): »Von groesster Bedeutung ist die Erfahrung, dass in der Reihe der Normalformen nirgends eine Unterbrechung auftritt, indem die Endglieder durch zahlreiche Mittelglieder vereinigt werden, und dass ferner jede Normalform nur der ideale Sammelpunkt einer Reihe individueller Bildungen ist, die häufig der Hauptreihe an Ausdehnung fast gleichkommt . . . Diese Continuität aller Schädelformen ist um so bemerkenswerther, als sie mit allen übrigen Verhältnissen des Menschen im Einklang steht. Reissen wir die Endglieder aus ihrem organischen Zusammenhange, so sind sie allerdings scharf geschieden, und wer, wie dieses genugsam geschieht, den Neger nur dem Europäer gegenüberstellt, dem ist es ein leichtes die schönsten Schulbilder für die verschiedenen Menschenrassen in klaren Zügen zu entwerfen. Aber es sind eben Schulbilder, deren Umrisse von der Wirklichkeit schonungslos verwischt werden.« Herder (*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* VII. 2.): »Es gibt weder vier noch fünf Rassen, noch überhaupt ausschliessende Varietäten auf der Erde. Die Farben verlieren sich ineinander, und im ganzen wird zuletzt alles eine Schattierung eines und desselben grossen Gemäldes, das sich durch alle Räume der Erde verbreitet.« Waitz (*Anthropologie* I. p. 239): »In der Allgemeinheit, in welcher die Festigkeit des Neger-typus behauptet zu werden pflegt, beruht sie fast ganz in der Einbildung; denn dieser Typus beschränkt sich in seiner Reinheit auf verhältnissmässig wenige Völker und neben ihm kommt eine sehr grosse Anzahl von andern Typen vor, die sich zum Theil als Übergänge zu der europäischen Form betrachten lassen, zum Theil auch nur Abweichungen von den Negereigenthümlichkeiten und Milderungen derselben darstellen.« Winterbottom (*Account of the native Africans* I. p. 198) píše

podobně. C. E. von Baer praví taktéž, že žádný kmen aethiopský nepředstavuje čistý ráz aethiopský.

Rozdělení plemen lidských jsou přechodná, přerozmanitá, jelikož rozdělovacích členů jest od 2 do 63, ze kterých jest nejobecnější Blumenbachovo na patero plemen podle vlasů, pleti a lebky. Plemena není možno v žádném rozdělení přísně od sebe oddělit, jelikož v jednom plemeni se nalézají podobné rozdíly, jaké jsou mezi dvěma plemeny; jedno rozdělení nelze spojit s druhým, jelikož mezi sebou si odporují. J. Müller (Physiologie II. 774.): Eine scharfe Eintheilung der Menschenrassen ist unmöglich. Die gegebenen Formen sind ungleich an typischer Schärfe und Eigenthümlichkeit, und ein sicheres, wissenschaftliches, inneres Princip der Abgrenzung liegt nicht vor, wie bei den Arten. Es würde unstreitig weit zweckmässiger sein die fünf Rassen Blumenbachs als constante und extreme Formen der Variation entgegenzustellen, als alle Völker in diese Rassen vertheilen zu wollen. Der Versuch dazu führt unvermeidlich zum willkürlichen Resultate. Die tatarischen und finnischen Völker werden immer eine unbekannte Stellung in Beziehung zu der mongolischen und kaukasischen Rasse behaupten; nicht ohne Willkür, zieht man sie zu der einen von beiden herüber. Ebenso ist es mit Papuas und Alfuros im Verhältniß zu den Malaien und Negern.« Humboldt (Kosmos I. 379.): »Mag man die alte Classification Blumenbachs nach fünf Rassen befolgen oder mit Prichard sieben Rassen annehmen: immer ist keine typische Schärfe, kein durchgeführtes natürliches Princip der Eintheilung in solchen Gruppierungen zu erkennen. Man sondert ab, was gleichsam die Extreme der Gestaltung und Farbe bildet, unbekümmert um die Völkerstämme, welche nicht in jene Classen einzuschalten sind.« V těchto rozděleních jsou kmenové přerozmanitě rozděleni, tak že podle dvou rozdělení náleží kmen ke dvěma plemenům zcela různým. Blumenbach počítá Novo-Hollandany k plemenu aethiopskému, Burmeister je má za zvláštní plémě; Burmeister počítá Malajce k plemenu kavkazskému, jiní k mongolskému, Blumenbach je má za zvláštní plémě. Mnozí kmenové, ač nejsou smíšenci, mohou se počítati ke 2, i 3 různým plemenům: Eskymáci k mongolskému a americkému, černoši Fullahové ke kavkazskému a aethiopskému, Hottentoti k aethiopskému a mongolskému, Kafrové ke kavkazskému, aethiopskému a mongolskému. Jižní kmenové plemene kavkazského jsou tak tmavohnědí, že se rovnají černočům; barva vlasů a zřetelnice připomíná plémě aethiopské. Takovou příbuznost k plemenu aethiopskému jeví Berberové v Nubii, Nubové v Kordofanu a Beduinové mezi Nilem a Rudým mořem, ač se počítají k plemenu kavkazskému. Ani rozdělení podle těla a podle řeči se nesrovnávají. Habešinci jsou podle těla Aethiopové, podle řeči Semité, kteří náležejí ke Kavkazanům; taktéž Suakinové, Arabové, Uhři, Finnové, Lappové a Esthové náležejí podle řeči k plemenu mongolskému, ale Finnové, Permjáci a Ostjakové mají modré oči, rusé vlasy a jiné kavkazské zvláštnosti. Tataři a Mongolové náležejí podle řeči a dějin k jednomu kmenu, ale Tataři patří podle těla k plemenu kavkazskému, Mongolové k mongolskému. Obyvatelé asiatské Indie jsou podle řeči a dějin rázu indoevropského, podle barvy aethiopského. Novo-Seelandan jest jazykem příbuzný s Dravidy přední Indie, ale tělem od nich se liší.

Tažme se, mohou-li býti plemena lidská podle pleti, vlasů, lebky

a páneve rozdělena tak, aby nás nepamatovala na společný původ z jedné prarodičů.

Odpověď zní:

a) Vlasy, plet, lebka a pánev nejsou dědila spolehlivá, jak patrně z toho, co jsme slyšeli. O tom se přesvědčíme ještě více.

b) Vlasy nejsou charakteristickou známkou plemen. Neboť vlasy rusé vyskytují se právě tak u černochů, jako u nás černé vlnité. Někteří Kavkazané mají měkké, velkokadeřavé, husté vlasy obyvatelů polynezejských, temné, táhlé a prořídle vlasy Mongolů a Američanů. Mnozí kmenové aethiopští mají vlasy prosté, mnozí kmenové američtí mají vlasy aethiopské. Na ostrovu Timoru se vyskytují všechny druhy vlasů. Obyvatelé Nového Hollandu mají vlasy dílem prosté, dílem vlnité, dílem velkokadeřavé, dílem krátkokadeřavé. Rodičové s vlasy černými mají děti s vlasy rusými a naopak. Mezi sibiřskými kmeny, Finny, Permjaky, Ostjaky převládají vlasy rusé, u Lappů, ač k témuž plemenu náležejí, černé.

c) Táž lebka shledává se u kmenů k různým plemenům náležejících. U černochů viděti lze dobře vyvinuté lebky ovální, u kavkazanů lebky mongolské a aethiopské; Indiáni severní Ameriky, Algonkinové, mají lebku se středním úhlem lícním 77° , ale také 86° ; u mongolských Křováků nalezl se úhel lícni 90° . Na východním pobřeží africkém jsou mnozí černoši bez nosu splesklého, bez čelisti vyčnívajících, beze rtů vydulých, od pravých černochů se nelišíce ani řečí ani mravy. Bachmann tvrdí, že mnohé lebky aethiopské a evropské jsou si podobny tak, že nesnadno je rozeznati. Mezi Ašanty viděti lze řecký tvar lebky. Barth diví se krásnému tvaru obličeje u Marghů, černochů ve střední Africe bydlících. U Číňanů a Japonců jsou mnohé lebky evropské. Malajcové na ostrovech Sundajských podobají se mongolským Číňanům, Malajci na ostrovech Markeských Kavkazanům. Dumont d'Urville nalezl mezi Novo-Selandany lebky tvaru řeckého. Lebka americká kloní se k mongolské a malajské; v Americe jsou mnohé lebky evropské, ba i židovské. Tschudi nalezl u Peruanů zcela rozdílné tři tvary lebek; Retzius u plemene amerického vůbec lebky dlouhé a krátké, Zeune vysoké, široké a dlouhé.

Blumenbachovo rozdělení podle lebky, jež nazval Aeby nespo-
lehlivým, nesrovnává se s rozdělením dle pleti. Neboť lebku oválnou má Kavkazan, sferickou nebo kubickou Mongol, eliptickou Aethiop; Američan a Malajec lebku, která jest mezi kavkazskou a mezi mongolskou nebo aethiopskou. S Blumenbachem se nesrovnává Retzius, podle něhož mají lidé *A.* dlouholebeční lebku oválnou anebo eliptickou, lidé *B.* krátkolebeční kubickou, a jenž obě třídy rozdělil *a.* na orthognathické s chrupem kolmým, a *b.* na prognathické s chrupem nakloněným. K plemenu *Aa.* náležejí Keltové, Germané, národové románští, Indové; k *Ba.* Slované, Lappové, Peršané, Turci, obyvatelé jižního okeanu; k *Ab.* Novohollandané, Číňané, Japonci, černoši, Gronci, východní Američané; k *Bb.* Tataři, Mongolové, Malajci, západní Američané. Podle Blumenbacha náležejí Germani a Slované k jednomu plemenu, podle Retzia ke dvěma různým: podle Blumenbacha patří černoši, Novo-Hollandané a Gronci k plemenům různým, dle Retzia k témuž. Aeby, jemuž se nelíbí ani Blumenbach, ani Retzius, rozděluje na širokolebečné a úzkolebečné.

Konečně shledáváme u lebek přechody. Finnové jsou mezi plemenem kavkazským a mongolským; Indové mezi kavkazským a malajským; Čukčové v Sibiři a Korjakové, Eskimáci a někteří kmenové severní Ameriky, jejichž lebka se podobá mongolské, mezi Asiaty a Američany; Eskimáci, kteří na moři Antlantickém se rozeznávají od Indiánů, jsou jim podobní na Tichém oceánu.

d) Rozdělení podle pleti se nesrovnává s rozdělením podle vlasů. Pleť rozeznává Blumenbach: bílou, žlutou, hnědou, rudou a černou; vlasy však nalézá dlouhé prosté nebo velkokadeřavé, barvy rozmanité u Evropanů, Malajců a Američanů, malokadeřavé, vlnité a černé u černochů.

Pleť jest u téhož člověka na různých místech těla různá; u téhož člověka mění se pleť na témže místě podle zevnějšího působení podle obrany; týž člověk má v studenějším a teplejším podnebí pleť různou. Různí kmenové téhož plemene mají různou pleť; týž kmen na různých místech má pleť různou; pleť jednomu plemenu zvláštní vyskytuje se také u jiného. Pleť černocha stává se v několikáté generaci v Evropě světlejší, pleť bělocha v zemi tropické temnější.

Jsou nenáhlé přechody barev od čistě bílé kůže severního Evropana až ke žluté mongolské, od žluté k hnědé malajské, posléze k černé aethiopské a rudé indiánské.

e) Pánev se rozeznává: oválná, kulatá, čtyřhranná, klínovitá. Než, tento rozdíl není důležitý, poněvadž není rozhodným, ani stálým. Pánev nemůže býti dělidlím spolehlivým, poněvadž, jak podotýká Humboldt (Kosmos I. 379.), anatomové Vrolik a Weber kontrasty, jež mnozí v panvích shledávali, odstranili.

Z toho následuje, že rozdělení pokolení lidského na plemena nepřekáží společnému původu z jedněch prarodičů.

17. Různost přechetných jazyků odporuje společnému původu z jedněch prarodičů.

V té příčině tážme se jazykozpytců. Balbi shledal v Asii 153 různé řeči; Klaproth je sestavil ve 23 skupeninách. M. Müller mluví pouze o 4 kmenech jazykových, kterým podřadil i řeči asiatské, i 53 řeči evropské, i 117 řeči australských od Balbiho uvedených. Řeči americké, kterých prý jest 340 anebo 423, jsou mezi sebou příbuzny, příbuzny též s řečmi turanskými. Indoevropský čili arický kmen jazykový záleží z 8 rodin, jež předpokládají jednu řeč základní, jež mezi sebou příbuzny jsou i lexikálně i grammatikálně: z indické, eranské, keltické, řecké, italské, litevské, slovanské, německé. Tři semitické jazyky, syrsko-chaldejský, hebrejský a arabsko-aethiopský jsou spolu příbuzny. Malajský kmen jazykový zahrnuje několik rodin příbuzných. Uralsko-altajský kmen zahrnuje řeči tatarské a dravidické či dekanské; i zde panuje příbuznost. V Africe nelze neznamenati příbuznosti jazyků. Lepsius dokázal, že hebrejštiny a sanskrit mezi sebou souvisejí; z totožnosti řeči koptické a staroegyptské soudil o příbuznosti indoevropských a semitických jazyků. M. Müller a Hitzig přihlížeje k formě a látce jazykové, spojili uralsko-altajský kmen se semitským a indoevropským. Bopp shledává příbuznost mezi kmenem malajským a indoevropským. Konečně se dělí všechny řeči na jednoslabičné, agglutinuující a ohybací; mezi nimi jsou četné přechody; panuje mezi nimi úzká souvislost, z čehož se soudí, že byla v prvních dobách jedna řeč. Klaproth praví: »Die allgemeine Sprach-

verwandtschaft scheint nicht anders erklärbar, als dadurch, dass sich noch Überbleibsel einer Ursprache in allen Mundarten der alten und neuen Welt finden.« (Asia polyglotta, Vorrede p. IX.) Max Müller: »Die grösste Manigfaltigkeit in den materiellen oder formalen Elementen der Sprache ist mit der Annahme eines gemeinsamen Urquells nicht unvereinbar. Die Sprachwissenschaft führt uns zu jenem Gipfelpunkt empor, von dem wir in das erste Frühroth des Menschenlebens auf Erden niederblicken, und wo die Worte, welche wir so oft seit den Tagen unserer Kindheit gehört haben: »Es hatte aber alle Welt einerlei Zunge und Sprache« eine natürlichere, verständlichere, überzeugendere Bedeutung annehmen, als sie je zuvor besaßen.« (Vorlesungen I. p. 377.) Pott: »Die Sprachforschung stellt sich dem einpaarigen Ursprunge aller Menschen und Völker nicht entgegen.« (Die Ungleichheit der menschl. R. p. 272.)

Všecky tedy námitky objevily se nepravdivými. Pravdiva tedy jsou slova, jež pronesl Schaathausen (Tagblatt der Versammlung deutscher Naturforscher 1867. p. 42): »Die Möglichkeit der Abstammung aller Menschen von einem Paare muss zugegeben werden.«

Rozum lidský tedy nemůže se vzpíratí proti Mojžíšovi, jenž nám vypravuje, že veškeré pokolení lidské pochází od jedněch prarodičů.

IV.

O důležitosti společného původu všech lidí z jedněch prarodičů.

Na pravdě tohoto společného původu spočívá rovnost všech lidí a povinnost, která káže, bychom se vespolek milovali, zdokonaľovali a oblažovali.

Kromě toho potřebuje veškeré pokolení lidské spásy, kterou všem lidem zjednatí mohl Syn Boží jenom tím, že se stal členem pokolení lidského, společným původem jednotu tvořícího, že se stal člověkem, viny veškerého pokolení lidského na sebe přijal, za ně dosti učinil a hotov jest zásluh takto zjednaných přivlastnití všem lidem, kteří podle přirozenosti lidské jsou jeho bratry.

Uvážíme-li tedy vše, co řečeno jest v tomto celém pojednání, pochybovati nemůžeme o společném původu všech lidí z jedněch prarodičů.

Z cesty po Korsice.

Podává

Dr. FR. MALEČEK.

(Pokračování.)

tohoto města jest nejlépe vystoupiti na vrch Monte Rondo, který leží jihozápadně a jest skoro osou ostrova; měsíc byl k tomu příhodný. Doporučuje se červenec a srpen. Baedeker nám lákavě popisoval cestu a rozhled, ale báli jsme se námahy. Malou náhradou byla nám procházka do údolí Tavignanského. K večeru potkávali jsme

ženy s dížkami vody na hlavách, muže v sametovém šatě, červeným šátkem přepásané s dvojkou ubíratí se nazpět k domovu.

Pro své dialektické studium mnoho jsem zde nezískal. Knih-tiskárna takové věci netiskne, a jediný znalec chanoine, Venturini, arcikněz, byl na dovolené v Urtace (v kantonu Lamském). Biskup de la Foata napsal a vydal některé drobnůstky v nářečí transmon-tanském, to měl jsem od sekretáře slíbeno, až do Ajaccia přijedu. Večer rozhodli jsme se, že pojedeme zítra dále poštovním omnibusem do Vizzavony; odtud pak jest dráha až do hlavního města.

Dne 2. září. Včera pojistili jsme si ve voze místa en haut. Nejsou sice pohodlná, ale k pozorování okolí přímo jako stvořena. Li-tovali jsme biskupa a sekretáře, jenž zároveň s námi konali cestu, že musili seděti v dusném prostoru vnitřním a tlačiti se s cizím pánem. Lid uctivě vyprovázel svého bývalého faráře.

Hned za městem jsou mramorové lomy. Cesta vede blízko, ale blíže si vše prohlédnouti nebylo možno. Kámen jest namodralý, s čer-venobílými žilami a hodí se ku stavbě. Cesta ubírá se jižním směrem, stále stoupajíc a činí proto serpentiny. Kolik rozhledů se vystřídalo! Věru, celé množství zajímavých fotografických obrázků bylo by lze udělati! Otázka však jest, zdali by to bylo dovoleno. Francouzové, jak později jsem ještě více seznal, jsou velice podezřívaví v té příčině.

Poštovní konduktér bezměrně hulákal a neustále šlehal do koní; některá rána, ovšem nazpět, dotkla se i nás, a to byl jako stín ku světlým stránkám cestování »na imperialu«, či nahoře. Blížilo se po-ledne, přibývalo tepla, takže vozka odložil kabát. Dojeli jsme konečně u villy Pozzo del Borgo vrcholu; odtud pak patřili jsme na obrovský svah dolů.

Závratná jest to propašť. S hrůzou patřil jsem dolů, mráz pro-bíhal mi tělem, když vůz jen poněkud se naklonil. Jsme v kantonu Serraggio, zvaném podle pilovité podoby hor. Zřídla, která prýští z Monte Rotondo, protékají zeleným pažitem, a na úpatí jeho leží vesničky Pietro, Casa Nova, Riventosa a Poggio. Měnili jsme koně a pak jeli jsme dále k Vivario. Krajina stává se pušší; hory stále ro-stou před očima. I zde byla zastávka. Měnili jsme koně podruhé. Před prahem kostelíka se zastaví mnohý a hledí na hrobní kámen. Jest na něm napsán bibl. verš: »Maledictus, qui percusserit clam proximum suum; et dicet omnis populus amen.« »Zlořečený, kdožby tajně zabil bližního svého; i řekne veškerý lid amen.« (5. Mojž. kap. 27.) Kámen ten jest pomník mstitele ze sedmnáctého století. Tento odpočívá pod ním. Kéž by obrovská ruka jakás písmem ohromným nad celou Korsikou napsala: »Maledictus, qui percusserit hominem...« snad by konečně přestal tento zlořád. Právě na tomto ostrově vy-skytují se klasické příklady tohoto prastarého a hrozného obyčeje, ovšem nyní již menší měrou než před 50 lety.

Spor, urážka, ctižádost a j. daly podnět k vraždě; vrah uprchl do hor, do macchie, stal se banditou, t. j. zákonem stíhaným; tam žil mezi pastýři nebo známými a unikl rameni spravedlnosti. Vražda zůstala tedy nepotrestána; ale vášnivé rozčilení příbuzných zavraždě-ného žádalo pomstu. Koho měli se nyní chopiti, ne-li rodiny vra-hovy? Tak zahájena byla nyní rodinná válka, nastalo vzájemné vra-ždění, které potrvало dotud, až čas shladil vášně, a sprostředkován mír. Oni bandité, kteří v macchie často patnáct až dvacet let nestálý,

těkavý život žili, nebyli lupiči nebo briganti, jako na italském území zhusta se vyskytují; jejich nepřitelem byla toliko státní moc a příbuzní jiné rodiny; cizinci nikdy neublížili. Ještě podnes žijí činy některých těchto banditů v pověstech lidu jako n. př. Massoniho, jenž v zápase se zástupci vlády padl.

Nesčíslných obětí vyžádala krevní pomsta. V šestnáctém století asi tisíc osob podleгло tomuto hroznému obyčeji, a ještě v letech 1821. až 1852. více než 4000 lidí zavražděno, ač Paoli již důrazně proti tomu vystupoval, ač Francouzové vše vynaložili, aby ji potlačili. Teprve energickému zakročení Napoleona III. podařilo se zlo toto důkladně potlačit. Hlavně dva předpisy k tomu vedly, že docílily žádoucího výsledku. Předně vydán r. 1853. zákon, jímž se velmi přísně zapovídalo nositi zbraně, zákon, který pro skryté zbraně ještě podnes platí: mimo to vláda chopila se rodiny, jakmile vinník uprchl. Tím docílilo se, že vinník obyčejně sám se udal. Dnes, jak řečeno, patří vendetta více minulosti, a jen starší lidé se ještě pamatují na časy, kdy rodina před rodinou nebyla jista, a bandité se pronásledovali jako zvěř na horách.

Vystřídali jsme potřetí koně. Jízda byla nyní příjemnější. Jeli jsme mezi dvěma horama do obory Vizzavonské. Průmysl Vizzavonský připomíná se v mnohé korsické písni. Stromy v oboře jsou mohutné; největší objem má pinus larix modřín. Viděti jej v jeho tiché, temné majestátnosti na mohutných skalách oněch hor, jest přímo úchvatné. Sluší to dobře královskému stromu, že stojí na granitu. Roste vysoko na skále, do které zapouští kořeny, a na mnohých místech, které toliko orel aneb divá zvěř zná, vypíná se velebně. V lese jsou ještě sosny, duby a jedle. Také mnoho zvěře zdržuje se prý v této oboře, zvláště jelenů, kteří jsou malí; kanci zdržují se více u pobřeží.

Dojeli jsme konečně k železniční stanici, a to v čas. Pošta by musila platiti pokutu, kdyby zameškala vlak. Přihodila se nám malá nepříjemnost, že jsme neměli francouzských peněz více než $\frac{1}{2}$ napoleon-dor, a to nestačilo pro oba k jízdě ve II. třídě, jak jsme viděli. Měli jsme volnost buď obětovati 20⁰/₀ z italské měny neb jeti ve III. třídě železniční. Po malé úvaze rozhodli jsme se pro toto, a tak poprvé zase na cestách jeli jsme s národem. Dráha má spád údolím Gravonským. První stanice Bocognano leží za divým jícnem Vizzavony. Projeli jsme před tím dva tunely, jeden kratší, druhý poněkud delší, a skoro stále železniční mosty překlenují rokly a propasti. Znamenají se ještě jmény Távěra, Ucciani, Carbuccia, Mézzana, Caldaniccia a pak se západem slunce dojeli jsme do roviny. Pěstují zde eukalyptus, z něhož se vyrábí proslulý francouzský likér. Pahorky kolem jsou dobře zdělány, rovina Campoloro jest úrodná: jsou zde vinice a olivové háje. Hlavní město ukázalo se nám v zářvu jako čára plná bílých domů na úpatí pahorků, villami obklopených. Řady jilmů vedou do rodného města druhdy světem vládnoucího muže. Biskupa očekával na nádraží světicí biskup s honorací, nás zástup otrhanců, kteří se rvali o naše zavazadla.

Tomu křiku učiněn konec, když jsme usedli do povozu a rychle od místa odrazili. Ubytovali jsme se v hotelu Grimaud naproti praefektuře, a to dosti pohodlně a poměrně i lacině. Uloživše zavazadla, umyli jsme se a vyšli na procházku ještě před večerí. Překvapily

nás především ohně na hlavní ulici. Dosud nevím, co to asi znamenalo.

Rodné místo světovládného Napoleona jest malé, čítá 16.500 obyvatelů; bylo právě před 400 lety od Janovanů založeno, tedy r. 1492., právě kdy Kolumbus objevil Ameriku. Kronikáři odvozují však původ od Ajaxe, jiní od Ajazza, syna Trojského knížete Corsa, který putoval s Eneášem do Západního moře, Siku, vnučku Didoninu unesl a takto ostrovu dal jméno. Ať tomu jakkoli, připomíná přece živě Odyseu napoleonskou. Dvě sochy prvního císaře francouzského jsou zde, aby svědčily o jeho slávě. Na náměstí diamantovém při moři naleznete jej na koni obklopeného čtyřmi bratry, na náměstí tržiště jest jeho konsulární socha. K této napřed jsme zašli, byla nám blíže. Napoleon oblečen jest v togu římskou, na hlavě nese vavřínový věnec, třímá v pravici veslo, jehož dolejší část opírá o zeměkouli. Vážný a zamyšlený obličej má obrácený k moři. U nohou jemně bublá voda praménku, jež osvěžuje blízké palmy. Vonné keře dotýkají se ho větvemi, ptactvo nepřestává vůkol něho šveholiti. Pozorovatel zastaví se zde a uvažuje o muži, jenž zde chodíval jako dítě, jako mladík, nevěda, kdo jest, a k čemu jest určen. Při svitu luny zdálo se mi, že vidím v tomto obličejí zjev příšerný. Větrík pohrával listím, těkající stín oživoval před mou rozechvělou fantasií silhouetta velikých, slavných jeho druhů, připadalo mi, jakoby se k němu skláněli šepotajíce mu hrdinskou báj.

Dojem můj se stupňoval, když jsem se dostal k jízdecké soše. Hle! Rodák tohoto nepatrného místa jest evropským císařem, bere koruny z hlav legitimných panovníků a dává je bratrům; Josef jest králem Španělským, Ludvík králem Hollandským, Jerom králem Vestfálským. Kolik změn té doby se stalo, vše ubírá se svým směrem, a Napoleonovci jsou ve stínu zapomenutí.

Druhý pomník, odhalený 15. května 1865., jest rodinný pomník Bonapartovců. Napoleon I. v hávu Římského císaře sedí na koni; kolem něho dole jsou čtyři bratři v antickém kroji. Moře jest i zde poblíž, také na tomto místě je rozhled v širou hladinu mořskou. Vlny rytmicky narážely na břeh se šumotem a opět se vzdalovaly. Na nebi plul tu a tam jemný mráček jako válečná vlajka, v dáli plály ohně, rudá zář připadala jako plameny válečné, temný dým vystupoval do noci, voda zálivu obrážejíc v zrcadle svém oheň byla jako krví zbarvena.

Což není toto místo plné legend a upomínek? Tam dole, na protějším břehu zálivu jest věž Capitello, masivní, rozpukaná, do neurčita vlnami vybílená. Zde bojoval Napoleon proti krajanům korsickým, pod Paolim povstalým. On sám byl zde v téže věži obklíčen nepřátely, nemaje k výživě své ničeho po tři dny než maso zabitého koně. —

Vrátili jsme se do hotelu. Všude nás ovíval francouzský duch. Hovor francouzské společnosti, která na počest nevím jaké události dala šampaňské, proměnil se v rozjaření v nejčistší vlastinu, a tu připadlo mi, že tak tomu i u nás bývá, jak jedenkrát jsem se přesvědčil. V hostinci sejdou se úředníci státní a mluví samospasitelnou, ale najednou začnou materštinou. Tak analogie jsou všude, na důkaz, že lidé v podstatě jsou všude titěž.

Dne 3. září. Z rána vyšli jsme si do katedrally. Stavba tohoto chrámu jest poněkud těžkopádná s prostým průčelím, nad portálem vy-

bledlý erb republiky Janovské. Pádne pilíře dělí jej na tři lodi; kupole jest malá, jakož i kazatelna. Ochotný kostelník sděloval, že v archivu úřadu občanského chová se pečlivě křestní záznam o Napoleonovi prvním, jest psán vlašsky a zní takto: »L' anno mille settecento settant' ano addì vent' un luglia, furono fatte le cerimonie e le preghiere solenni per Napoleone, figlió nato dal legittimo matrimonio del Signor Carlo del fu Giuseppe Bonaparte e della signora Maria Letizie Ramolino sua moglie, jià debitamente battezzato a casa dal M. R. Luciano Bonaparte: egli è nato il quindici agosto 1769. Hanno assistito alle sacre cerimonie: l' illmo Lorenzo Giubega di Calvi, procuratore del se come padrino, e come madrina la signora Geltrude sposa del signor Nicola Parravicini: presente il padre, tutti hanno sottoscritto con me. Podepsaní v registru: Carlo Bonaparte, Lorenzo Giubega, Geltrude Parravicini, Giov. Battista Diamante, econom. Jest psán tři leta po narození, jak vůbec bylo obyčejem. — Našli jsme zde i našeho zemského patrona sv. Jana Nep.; oděn byl jako franc. kanovník.

Jména ulic a náměstí připomínají dějiny rodiny Napoleonské: Cours Napoléon, rue Napoléon, rue Fesch, rue Cardinal, Place Letitia, rue du roi de Rome. Upomínka na Napoleona jest duší města, všude se s ním setkáváme, jdouce z ulice do ulice. Souběžně s Cours Napoléon běží ulice Feschova; ona vede na náměstí Diamantovo při moři, tato končí se v tržišti a vede ku přístavu. To jsou dvě hlavní ulice a hlavní náměstí Ajaccia, které Francouzové svým způsobem Ažasiá vyslovují. Vábivý klid vede ku přemýšlení, tak tichý život zde i modrém zálivu, který skoro z každé ulice vidíme. Nikde není oko poutáno zděmi. Hlavní ulice jsou široké, náměstí veliká, zelenými stromy posázena. Moře a návrší olivami posázené, které těsně k městu přiléhají, všude na nás zírá, kamkoli jdeme, neb kdekoli stojíme.

Ráno asi k desáté zaměřili jsme k největší památnosti Ajačské, k rodnému domu Napoleonovu. Z náměstí S. Charles přijde se na malé čtyřhranné náměstí, vysázené jilmovím, Place Letitia; stojíme před domem žlutě šedým, o třech poschodích, s plochou střechou, se šesti okny, s dveřmi hodně sešlými. Bílá mramorová tabulka s prostým nápisem oznamuje:

NAPOLÉON
EST NÉ DANS CETTE MAISON
LE XV. AOUT MDCCLXIX.

Zazvonili jsme, a z protějšího domu přišla žena, aby nás provedla. Stoupali jsme po vyšlapaných schodech do druhého poschodí, které celé rodina Bonapartova obývala. Jako zevnějškem se dům neměnil, tak i uvnitř zachovává se docela původní ráz. Dříve nábytek byl rozebrán od jednotlivých členů rodiny, nyní vše zase vráceno; tak nezejí prázdné zdi na návštěvovatele. Sdělím jen, co má skutečnou zajímavost. Podlaha jest dle klasického způsobu vykládána šestihranými, červenými tabulkami, tu a tam poškozena. Na zdech zachovaly se staré čalouny.

Ukazuje se zde lenoška, ve které dala se matka císařova, zachvácená jsouc porodními bolestmi, o svátku Nanebevzetí P. Marie z velkých služeb Božích donéstí domů. Koberec, pohovka, polštář, na němž jsou obrazy hrdinských událostí Iliady, kde porodila, jest v malém

kabinetu. Bylo 11 hodin ráno, když Napoleon světlo světa spatřil. Teprve za dva roky, a to 21. července 1771., byl pokřtěn zároveň se sestrou Annou, která záhy zemřela. Jest zde též kříž ze slonoviny, přinesený z Egypta Bonapartem r. 1799. a padací dvěře, kterými uprchl r. 1793. před přívrženci Paoliho.

V místnostech panuje zádumčivé ticho. Druhdy soustřeďoval se v tomto obydlí veselý rodinný život a pohostinství. Rozehvěná obrazovost hledala zde matku Leticii, kolem ní četnou rodinu s přísným otcem, notářem se skrovnými příjmy. Bezstarostně vyrůstají čtyři synové a tři dcery, ale za nedlouho dávají se od císařů a králů jako bratři a švakrové objímají, velicí národové padají jim k nohám, obětují synům notářovým z Ajaccia jmění i život. Tolik korunovaných vládců porodila a vychovala v tomto malém domě světu neznámá dcera měšťanská na malém, neznámém ostrově, Leticie Ramolino, která ve 14 letech si vzala rovněž neznámého muže. Bolesti její byly bolesti dějin světových. Není jedné báchorky z Tisíc a jedné noci, která by zněla podivuhodněji.

Kde však jest tento orel, jenž tak vysoko se vznesl nad svou dobu? Kde jest Napoleon, co zůstalo po něm? Jen jméno a relikvie, kterou zbožňuje veřejně lid, jenž se snadno dá zaslepiti. Kde jest matka Leticie, která přežila všecku tu rychlou slávu, zemřevši 2. února 1836. ve svém římském paláci na Benátském náměstí? Rakev její i jeho bratra kard. Fesche a několika ještě členů Bonapartovců má v Ajacciu hrobka Chapelle Fesch, okrouhlá jako římský pantheon. Tam zamířil jsem nyní.

Opsal jsem si nápisy na mramorových deskách a pak sestoupil do podzemní krypty, abych stál i poblíž tělesné schránky jejich. Odpočívají zde čtyři členové Mdme Leticie, kard. Fesch, Karel a princ Canino. Nejdéle pozdržel jsem se před mramorovou deskou Leticie. Hrdý nápis pojí se ke jménu jejímu: »Mater regum«. Nikdy snad žádné matce nebušilo více srdce než srdce této matky v této rakvi. Viděla syny a dcery své, jak nápis na desce mramorové nahoře oznamuje, dostupovati vrcholu lidské slávy a zase klesati všecky.

(Pokračování.)

Troje námluvy.

Episoda z básně Frederiho Mistrala »Mirèio«.

—•—

Z provençalštiny přeložil

P. SIGISMUND BOUŠKA O. S. B.

(Pokračování a dokončení.)

Do téhož dvora podle břestů
těž pasák klisen vážil cestu.
To statný Veran byl, ze Sambu ¹⁾ přišel sem.
Tam v Sambu v stepích žil čas celý,
kde kvetou něžné kabridely, ²⁾
sto běloušů měl, kteří hřměli
po třtinách močálů, je deptajíce v zem.

Sto bílých koby! Jejíh hříva
jak rákos v bařínách se kývá,
a prosta nůžek vždy se vlní v rozruchu.
Když v trysku letí vášně v žehu
bez uzdy, v nezkroceném běhu,
jak závoj víly v stálém šlehu
kol šíjí polétá jim hříva ve vzduchu.

Ó hanba tobě, plémě lidí!
zda koně z Camargy ³⁾ kdo vidí,
že bodci ostruhy, jenž drásá slabiny,
neb ruce, jež je láská, hladí,
by podali se někdy rádi?
Já zřel, jak ohlávkou je zradí,
jak vyženou je v dál od solné roviny.

Však prudkým skokem v chvíli jedné
v ráz spadne ten, kdo na ně vsedne,
ti cva!em pohltní mil dvacet v prostoru
a vítr větří, letí pásti
se k Vacarés, ⁴⁾ své rodné vlasti,
let deset otročili v strasti,
ted volně dýchají van solný od moře.

Neb divokého toho oře
ten pravý živel jest jen moře;
od vozu Neptuna se utrhl' potají,
vždyť dosud barvu pěny nese,
když temné moře duje v děse
a lana lodí trhá, v plese
tu hřebci z Camargy a v štěstí řehtají.

A dlouhým ohonem jak bičí
vzduch práskají a půdu smýčí
a nohou deptají, neb cítí v těle svém
zas boha trojzubové kopí,
ten hrozný v zmatku všecko stopí
a bouří metá do potopy
a mořské propasti až v nebes hází tém.

A Veran pásával je tady.
Crau ⁵⁾ kdysi probíhaje všady
těž cestou zavadil o krásnou Mireji.
Neb v Camarze a v širé dáli,
kde Rhóna k moři vlny valí,
o kráse její povídali
a budou vyprávět si ještě později.

Sem přišel hrdý, nose šaty
jak v Arle, dlouhý a vlas zlatý,
šat hozen jako plášť přes statná ramena;
pás pestrý zdoby vyšívané
jak záda ještěřice plane,
a klobouk z látky voskované,
žc v něm se odráží zář slunce plamenná.

Před hospodářem stanuv praví:
 »Všem dobrý den a stálé zdraví!
 Jsem z Camargy, můj děd byl Petr pastevec,
 jenž bydlel podle Rhóny toku;
 vy znáte jej, neb dvacet roků
 on v běhounů svých pádném kroku
 váš šlapal tvrdý mlat, vám v mysli tanc' přec!

Tam kolem bařin plných vody
 můj ctihodný děd tři měl *rodů*,⁶⁾
 vy vzpomenete si! Však dnes kdybyste zřel
 ten bohatý vzrůst plný zdaru,
 žeň srpů hodnou v slunce žáru!
 Mám sedm *rodů*, sedm párů!«
 »Ať dlouho synu můj,« mu stařec na to děl,

»ať dlouho zříš zas dorost jiný,
 ať dál je vodiš na pastviny!
 Já tvého děda znal a jistě veselé
 to přátelství již bylo z mládí,
 však stáří když nás mrazem chladí
 a v záři svojí lampy rádi
 my v klidu zůstanem, tu »s Bohem« přátelé!«

»To není všecko,« jinoch míní,
 »však slyšte, co chci od vás nyní:
 Do Sambu častokrát z Crau lidé přijedou,
 by odvezli si vozy stlaní;
 když pomohu při nakládání,
 tu při popruhů uvázání
 o švarných dívkách z Crau řeč často zavedou.

Mireji vaši dle mé chuti
 tak líčili mi ve pohnutí,
 že pakli Veran snad po vaší vůli jest,
 váš z něho bude zet'« ... »Verane!« ...
 vzkřik Ramoun, »kéž se tohle stane,
 neb ratolest', jež květem vzplane,
 od Petra přítele, má byla by jen čest!«

A jako muž, jenž Hospodinu
 dík vzdává, obě ruce z klínu
 do výše pozdvihnuv děl slova nadšená:
 »Když zalíbíš se naší malé,
 (neb jedináčka neskonale
 ji milujem), tož svatých stálé
 ty požehnání vem i moje do věna.«

A dívku volá v téže chvíli,
 ji zpraví, o čem hovořili.
 Ta náhle pobledlá svůj klopí teskný zrak,
 a chvějíc se od hlavy v paty:
 »Ó čím asi váš rozum svatý,«
 mu řekla, »ted' jest zaujatý,
 že od vás vzdálit chce mě ještě mladou tak!

To pozvolna se musí státi,
mně říkal jste, kdo chce se vdáti;
jest třeba muže znát, jest třeba býti znám.
A kde jest tady známost jaká?«
A v její líci, jež se smráká,
teď pojednou zas v jase vláká
se sladká myšlénka. Tak z rána květinám

Děšť kapky rosné v kalich leje,
z nichž jejich tvář se vzhůru směje.
Těž matka Mireje ten důvod uznává.
A pasák jen se usmívaje
děl: »Otče Ramoune, v své kraje
se vrátím zase, dobře znaje,
jsa pasák z Camargy, jak komár bodává.«

Do dvoru přišel téhož léta
z Sôuvage, ⁷⁾ širá step kde zkvétá,
i Ourrias ⁸⁾ skoták též, by dívku uviděl.
V Sôuvage černí, zlobu snící
a pověstní jsou silní býci.
Na slunci, v mrazu, v blýskavici,
když vody proud ie bil a vichor burácel,

tam Ourrias s nimi osamělý
své krávy pásal po rok celý.
Neb v stádě narozen a s býky vychován
měl vsutku býčí stavbu těla,
zrak divý, jeho pleť se tměla,
tvář spurná, duše zatvrzelá.
Kýj v ruce své, šat v prachu ponechán,

jak často krutě odstavoval,
od vemen matek odtrhoval
tak mnohá telátka, je zahrav do pastvin!
A pak na rozhněvanou matku
nalámal náruč klacků v krátku,
až lijavci ran prchla v zmatku
a bučíc skrývala svou hlavu do smrčín.

A kolik volků při *ferradě* ⁹⁾
a jaloviček ve ohradě
byl nepovalil již! Však v prostřed obrví
měl jizvu velké prohlubiny
na způsob v mraku protrhlíny,
že slanorožce, ostružiny
až barvu dostaly kdys jeho po krvi!

To bylo za velké *ferrady*.
Tu z Aiguimorto, ¹⁰⁾ z dálky všady,
z Li Santo, ¹⁾ z Faraman a z Aubarounu v luh
sem vyslali zdobených čistě
sto jezdců nejstatnějších jistě.
Pak na označeném již místě,
kde zástup v nadšení ohromný zavřel kruh,

Když procitnuli v slané pláni
trojzubcem pronásledování,
jímž k běhu pobádá je volák v šílenství,
ve trysku jak když vítr skučí,
tak býci tu a krávy bučí,
květ orobince, zeměžluči
v zem drtí, tři sta jich se sběhne v prostranství!

To množství rohaté teď váhá
a němo v zmatku hledí v draha.
Však v žebrech bodá hrot a cvałem voláci
je třikrát ještě kolem ženou
divadla drahou vykrouženou,
jak kuna když jest hnána fenou,
jak orlem z Luberoun jsou hnáni luňáci.

Však co to? s kobyly své v mžiku
Ourrias se shoupnul proti zvyku.
Ve branách areny jest stísněn býků tłum,
v nich náhle nepokoj se nítí
a v arénu se prudce řítí
pět býčků, jímž se oči svítí,
a pyšně zvedají své hlavy k nebesům.

Jak vítr Ourrias drahou letí,
jak vítr mrakům ve zápětí,
je v běhu sleduje, je v běhu bodá rve,
hned v běhu nadbíhá jim v předu,
hned píkou vráží v jejich středu,
hned tančí blízko jejich hledu,
hned krotí mohutnou je ranou pěsti své.

Aj! na ráz zazněl potlesk lidský.
Prach Ourriu zbělil olympický;
za rohy jednoho chyt' v běhu svałem svým,
lne hlava k tlamě, síla k síle!
A rohy vyprostit té chvíle
chce netvor černý, zarputile
svým křížem kroutit, řve, krev z nozder srší, dým.

Ó marné skoky, plané vzdory!
Neb volák stiskl v paži svory
již hlavu hovada, ji tlačí plecemi;
v ráz mrštně otočí ji v šíji
a mocně k předu odrazí ji
do býka strčiv, tak že svíjí
se křesťan, zvíře hned a válí po zemi.

Křik šílený a děsné výšky
v ráz kolem třese tamarišky:
»Jest Ourrias statný muž!« Pět silných junů již
se býka chopilo. Pln slávy
vzal Ourrias železa kus žhavý,
by křestní znak mu vtiskl pravý
a žhavým železem sám býka pálí kříž.

Sbor dívek z Arlu v sedle v změti
sem s rozbouřeným nadrem letí,
a řdí se od běhu bělostných koní svých,
roh veliký mu přinášejí,
ienž vína pln; co nejrychleji
zas vírem' odtud v lada spějí,
je ihned sleduje roj jezdců ohnivých.

Zří Ourrias na býky jen v touze,
by povalil je. Čtyři pouze
mu zbyli; větší žár jak v sekáči v něm byl,
čím trávy víc mu ještě stojí,
při těžkých vítězstvích v tom boji
vždy větší ještě půtku strojí,
a čtvero zvířat již on ledví seslabil.

Poslední býk roh pyšně zdvihá,
má bílé skvrny, trávník stříhá.
Dost, Ourrio, dosti, dost!« již staří skotáci
naň křičeli. Však marné hráze!
By skvrnitého zkrotil snáze,
již trojzub schvátil, v potu vláze
a prsa nahá již se k němu obrací.

Bum! tlamu mocnou stihl ranou
a trojzub v kusy letí stranou.
Od děsné rány té býk soptí v zuření:
tu volák skočí, rohy býčí
v ráz chopí, spolu pláni smýčí
a květy slanorožců ničí.
Na koních o dřevce svých kopí opření

Tu z Arle, z Aigui-morto snědí
kravaři v mocný zápas hledí:
ti pro vítězství vrou, jsou stejně zběsilí,
muž bučícího krotí býka,
býk krotitele v hněvu smýká
a jazykem, z nějž pěna stříká,
svou tlamu krvavou si líže po chvíli.

Býk vyhrává, ó smilování!
Jak nepatrné hrábě plání
muž před ním valí se, jest vlečen tryskem dál.
»Ó stav se mrtvým!« V tom jej stihne
býk svými rohy z trávy zdvihne
a do vzduchu jím hlavou švihne,
na sedm loket zpět že s výšky dopadal!

Křik šílený a děsné výšky
v ráz kolem třese tamarišky . . .

A podál nešťastník pad' na zem potlučen
 svou tvář. Odtud jizvu v líci
 vždy nosil tak jej zhyzdující.
 Na kobyle své cválající
 teď přišel k Mireji svým kopím ozbrojen.

A dívka sama toho rána
 u studně byla zaměstnána;
 rukávy zahnula i okraj suknice.
 Zde nádoby své na sýr myla
 a přesličkou je vycídila.
 Ó Svěťice, jak krásná byla,
 své nožky ztápějíc u vody studnice.

Děl Ourrias: »Dobrý den, má milá,
 své nádoby jste tady myla?
 V tom čistém zdroji zde, k vám tuto prosbu mám,
 smím napojit své bílé zvíře?«
 »Ó vody zde jest v hojné míře,
 tam u stavidla pro pastýře
 dost vody, napojte je, jak se zlíbí vám.«

Děl divoký hoch: »Stát se může,
 jak cizinka neb žena muže
 že byste v Sèuvo-Riau,¹²⁾ kde mořské vlny řvou,
 kdys přišla, jistě bez starosti
 tam byla byste, v divokosti
 krav černých probíhá tam dosti,
 jež nikdo nedojí, tam ženy šťastny jsou.«

»Mladíku, u vás v býčím kraji
 jen nudou dívky umírají.«
 »Má krásná, jsou-li dva, tu není nudy víc!«
 »Mladíku, kdo zabloudí v dáli,
 tam hořkou vodu, lidé práli,
 prý pije, slunce tvář mu pálí.«
 »Má krásná, budete ve stínu borovic.«

»Mladíku, na ty v husté směsi
 prý zelení se hadi věsí.«
 »Má krásná, volavky a plameňáků tlum,
 když rozestrou své plástě rudé,
 je podél Rhóny honí všude« . . .
 »Mladíku, daleko as bude
 od vašieh borovic až k našim břestovcům.«

»Má krásná, dívky a pak kněží
 svou budoucí vlast' znají stěží,
 kde budou, říká se, chléb jísti pojednou.«
 »Jen když ho jím s tím, jež mám ráda,
 mladíku, kdož pak více žádá,
 své hnízdo neopustím mláda.«
 »Když, krásná, tomu tak, mně dejte lásku svou.«

»Mladíku, vy ji dostanete,
však dříve leknín, jenž tu kvete,«
Mireio řekla mu, »dřív hrozny ponese,
dřív trojzub váš se květy skvěje,
dřív kopců dav, jež slunce hřeje,
jak měkký vosk se rozleje,
a dříve po vodě v Bau město půjde se!« ¹³⁾

¹⁾ Sambu, samota na ostrově Camargo. ²⁾ Kabridely (aster tripolium, Lin.) květina obyčejná v bačinách jižní Francie. ³⁾ Camargo, asi 75.000 ha obnášející delta při ústí Rhóny do moře. Její nekonečné obzory, posvátné ticho těchto rovin, ničím nepřerušené, zvláštní traviny a byliny, zrcadlení vzduchu, stojící vody, nesčíslné houfy hmyzu a veliká stáda divokých koňů a býků překvapují cestovatele v míře nejvyšší a činí v něm dojem jihoamerických pampas. ⁴⁾ Vacarés (vaco + arés = houf, množství krav) veliký rybník v Camarze. ⁵⁾ Crau čti slovně Krau. ⁶⁾ Rodo (kolo) jest šest párů (liame) divokých koní kamarzských. ⁷⁾ Sôuvage (čti souvadze) šírá, pustá bařina, zvaná na mapách malá Camargo, od kteréž jest malou Rhonou oddělena. Sídlo divokých, černých býků. ⁸⁾ Ourrias (čti urjas) zkomolený tvar jména Eleazar. ⁹⁾ Ferrado (od fer, železo) nazývá se každoroční vpalování znaků dobytku, patřícímu majitelům stád v Camarze. Tento zvyk pastýřský vykonává se vždy s velikou slavností. Býci a krávy vženou se do ohraženého prostranství, každý kus zvlášť se povalí a žhavým železem vpálí se mu znak majitele stáda. Jest to zvyk podobný boji s býky ve Španělsku. ¹⁰⁾ Aigo-morto (čti ajgo-) z lat. aquae mortuae, městečko přístavní na západ od Camargy; poslední dobu známé nechvalně ze rvaček s italskými dělníky. Odtud dvakráte sv. Ludvík vyjel do sv. země. ¹¹⁾ Li Santo, poutní místo v Camarze na břehu mořském, kde jsou pochovány tři svaté (li Santo) Marie: Magdalena, Maria Jakubova a Maria Salome. (Viz naše feuilletony »Provençalská legenda o sv. Maří Magdaleně« 15. července 1891 a d. v »Čechu«). ¹²⁾ Sèuvo-Riau (čti seuvorjau; výslovnost provençalská liší se zcela od francouzské!) lat. Silva Regis., piniový les v malé Camarze. ¹³⁾ t. j. nikdy.

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

Nejhorší hubitel národní síly a nejhroznější vlasti nepřítel
jest rozkošnictví.

Má-li který národ udržeti se a prospívati, jest nezbytně třeba, by všechny jeho společenské vrstvy ve všech svých poměrech šetřily přísně spravedlnosti, chovaly úctu k platným zákonům, vynikaly pilností a spořivostí a byly čistých mravů. Bez těchto ctností neudrží se, aspoň dlouho ne, žádný národ vůbec, byť byl počtem sebe čtenější, sebe bohatší a osvícenější. Jelikož pak nejsilnější ctností těchto oporou a k jich konání nejmocnější pohnutkou jest náboženství, proto věřili a slovem i písmem dosvědčovali vždycky a všude všichni lidé myslící jednohlasně, že žádný národ, žádné město, žádný stát

nemůže obstát bez víry v Boha, bez náboženství. Z této také příčiny považovali již staří pohané v lepších svých dobách každého nevěrce a vůbec každého, kdo způsobem jakýmkoli brojil proti bohům nebo náboženství, nejen za škůdce víry a náboženství, nýbrž zároveň i za škůdce vlasti a podle toho s ním též jednali, trestající lidi takové velice přísně — nevěrce i smrtí nebo vyhnanstvím!

Již pohané tedy měli za to, že jest nevěra a pak vůbec brojení proti náboženství nejen hříchem proti Bohu, nýbrž i proviněním proti národu a proti vlasti, a to vším právem, jelikož se nevěrou podřívá a podemílá vše, co tvoří pevný základ státu, blaho a štěstí národů: věrnost, spolehlivost, úcta k zákonům, poslušnost, nezištnost a zvláště mravnost v užším slova smyslu. Ano, právě to jest nejhorší kletbou nevěry, že již zde na světě přináší neštěstí jak lidem jednotlivým tak celým národům. Nebo kde není v srdci více víry v Boha vševědoucího a spravedlivého a zároveň víry v nesmrtelnost duše, tam jest všechna mysl člověka obrácená jenom k této hroudě pozemské a k tomu, co z ní možno vytěžit a na ni užít. Mamon a sobectví jakožto prostředek a požitkářství a rozkošnictví jakožto cíl jsou pak tím nejvyšším, po čem člověk touží a k čemu směřuje veškeré jeho myšlení i chtění i všechna jeho práce. V mamonu, požitkářství a rozkošnictví hledá pak svoje nebe na zemi jakožto náhradu za nebe po smrti, ovšem že marně, jelikož místo kýženého nebe nachází dříve nebo později jen omrzelost, hoře, neštěstí a nejednou i úplnou zkázu; nebo »kdo chce šťasten býti,« pověděl už Plato, »musí v pokoře a v zapírání sebe samého podrobiti se zákonu Božímu; pyšní lidé, kteří v užívání bohatství, krásy a síly tělesné podléhají zpupnosti, domýšlejí se ovšem, že mohou dobře vycházet i bez Boha, a nerozpakují se i jiné tomu učiti. Dokud se jim dobře vede, domnívají se, že jest takto možno žítí zcela příjemně. Ale to jest klamné jen zdání. Ve skutečnosti nezpůsobují pranic jiného nežli neštěstí a uvádějí v záhubu sebe, rodinu i stát.« (Plato, Leg. 4. p. 716).

Platí-li toto o jednotlivcích, platí to tím víc o celých národech; nebo »národové,« nechtějí-li propadnouti zkáze, »musejí udržovat charakter svůj tak dobře jako jednotlivci; tento charakter musí nutně záviseti na mravních vlastnostech všeho lidu v míře větší nežli u jednotlivců. A tytéž vlastnosti, kteréž určují charakter jednotlivců, určují též povahu národů. Nejsou-li tito velikodušní, spolehliví, poctiví, ctnostní a stateční, budou míti malou úctu u národů druhých a malou váhu ve světě. Aby měli charakter, nutno aby byli také uctiví, znali kázeň, ovládali sebe a konali svou povinnost. Národ, jenž nemá vyššího boha nad rozkoš, neb dokonce nad peníze, nebo bartou, jest na špatné cestě. Nešlechtné rozkoše zneuctívají pravou blaženost, podkopávají mravnost, ničí vážnost a zahazují pravou mužnost a sílu jak jednotlivce tak i národa. Žádné novoty veřejných zařízení, žádné rozšíření samosprávy, žádné vzdělání ve škole nemůže povznést charakter národa, kterýž samochtě oddává se chtíčům smyslným.« (Samuel Smiles, Charakter.) »Lid může býti na pohled velice vzdělaný a přece rozpráš se dokona při prvním protivenství. Bez ryzosti povahy jednotlivců nemůže míti národ pravé síly, souvislosti nebo zdravoty. Může býti bohatý, uhlazený, umění milovný a přece státi na samém kraji záhuby. Žije-li jen pro sebe i nemá-li jiného účelu nežli rozkoš, — při níž

každá osůbka svým vlastním būžkem jest, — takový národ jest odsouzen a jeho záhuba nevyhnutelna (ibid.).

Kdo chce pro tato slova míti důkazy, nechť se poohlédne trochu v dějinách a najde jich dost. Napoleon I. pravil prý kdysi, že veliké neštěstí u každého národa vždycky předpokládá velikého vinníka; je-li tomu tak, musil být tenkrát i v národě francouzském vinník veliký, neboť právě císařství Napoleonovo jest nám důkazem, jak rychle může klesnouti mocnost považovaná za nepřemožitelnou. S větší ještě výše a ne méně rychle klesla sláva a velikost Athen. Podobně klesla a vzala za své i světovládná říše římská. Jak tu mohl nastat tak rychlý obrat? — Štěstí prý je opustilo, — tak se říkává. Schopnosti jejich prý ochably. — Štěstí? Což rozhoduje vždy jen tento faktor? a pak: měl snad Napoleon v době úpadku své moci méně schopností, méně ducha, méně vojenské zkušenosti nežli dříve, když hvězda jeho slávy stále stoupala? — Zde padaly na váhu a přivodily konečné rozhodnutí zcela jiné věci než slepé štěstí a slabý talent neb hra náhody. Ovšem že musilo tyto státy opustiti štěstí, že musily klesati a chýlit se k úpadku, když je život opustil. Vyžily se (Srov. Weiss, *Apol.* II. 532—533.) a proto byl jejich osud zpečetěn, dřív než došlo k bojům, kteréž zničily jejich existenci.

Proslulý řečník, filosof a státník Cicero, jenž znal snad nejlépe dobré i špatné vlastnosti národa římského, napsal již tenkrát, když vydal své knihy o republice, což se stalo v době jeho konsulátu (r. 63—62 př. Kr.), že národ římský jest již pokleslý a že mu hrozí záhuba. A přece v době té neprohrál Řím žádné rozhodné bitvy, nemusil postoupiti žádnou provincii. Národové »barbarští« chránili se tenkrát překročení hranice říše římské, mořští loupežníci dávali se na útěk, jakmile spatřili lodě římské, a knížata a vladaři zemí sousedních ucházeli se tenkrát ještě stále u římského senátu o přátelství a ochranu. »I beze vzpoury Katilinovy,« napsal sv. Augustin (*Civ. Dei*), »i bez proscipcií Sullových, i beze sporů mezi Caesarem a Pompejem, bez bojů mezi Antoniem a Oktavianem, jež říši římskou tak seslabily, beze všech těchto bojů a útrap byl úpadek Říma již dávno připraven.« A proč? Národ římský dříve střízlivý a ctnostný, jenž měl ve zvyku vše počínati s Bohem, obětí totiž nebo modlitbou, národ římský přestal se honositi ctnostmi, jimiž vynikali jeho předkové, oddal se zahálce a rozkošnictví, a smyslné rozkoše otrávily jeho krev, vyssály sílu jeho a ustlaly mu nečestný hrob, jak přiznává i Gibbon, když připisuje úpadek Říma lehkomyšlnosti a nemravnosti, jež si Římané osvojili od Řeků.¹⁾

Rychlejší ještě než úpadek Říma byl úpadek Athen a vůbec celého národa řeckého. Atheny zvláště byly veliké v umění, v písemnictví, ve filosofii a vlastenectví. Avšak osudnou slabostí Athen bylo, že občané jejich neznali pravého rodinného nebo domácího života a že volných občanů bylo daleko méně než otroků. Jejich mužové byli

¹⁾ Římané ostatně cítili sami, co jest jejich záhubou. Tak napsal Tacitus o svém národě: »Paulatim discessum est ad ornamenta vitiorum; apud imperitos haec humanitas vocatur, cum pars sit servitutis.« (Tac. *Agric.* C. 21.); a Juvenal zapěl ještě určitěji:

»Luxuria incubuit, victamque ulciscitur orbem;
Nullum crimen abest facinusque libidinis ex quo
Paupertas Romana perit.« (Satyr. VI.)

mravů lehkých, ne-li porušených. Jejich ženy i nejvzdělanější nedbaly cudnosti. Proto úpadek jejich stal se nezbytným. (Smiles, Karakter.) Co tu praveno o státě Athenském, možno rozšířit na Řeky vůbec, neboť celý tento velice nadaný a proslulý národ jest pádným toho dokladem, že národ může vynikati ve vědách, v umění, že může státi na vrcholi slávy a přece že již může nositi v sobě zárodek smrti a státi na pokraji hrozného pádu, před nímž jej nedovedou zachránit ani slavné podniky válečné; nebo již v té době, když vojové řečtí pod vůdcovstvím krále Alexandra slávu jména řeckého šířili až v nejzazších krajích Asie, byl hrozný úpadek národa řeckého neodvratný, protože již tenkrát podkopány byly v něm nezbytné základy mravního života: náboženství, cit pro mravnost a stud, smysl pro čest a pravdu. Křivá přísaha, lež, podvod byly něčím, co se od pojmu pravého Řeka nedalo více odloučiti. Útoků na náboženství stále přibývalo. Nečest stávala se věcí čestnou, jakmile se jen dovedla praesentovati duchaplně a v aesthetické formě. Úplatnost, hýření, věrolomnost stávaly se takřka charakterem národním. Věcem nejhroznějším a nejhanebnějším dávala se jména nejušlechtilejší a nejsvůdnější (Srov. Weiss, Apol. II. 589.), a nejen jména nýbrž i patronky či ochránkyně v různých bohyních.

V jistém smyslu jsou tudíž oprávněna slova německého básníka, třebaš ne právě ve smyslu tom, jaký on jim dal:

»An ihren Göttern starben alle Völker

Und sterben noch daran.« (Leop. Schefer im »Weltpriester«).

Ano, »bohové« byli a jsou příčinou úpadku a smrti národů. Ne jediný Bůh, jehož zákon jest pravda a život, nýbrž jejich »bohové«, »bohové«, jež si udělali sami, čili zřetelněji: vášně a nepravosti, jimž se oddali, k nimž se nesla veškerá jejich snaha a jimž jako bohům svým obětovali, co měli nejdražšího: štěstí, čest i sílu svou. U jednoho to bylo zlaté tele, u druhého »zdravá smyslnost,« u třetího pýcha a panovačnost, u čtvrtého nesvornost a umíněnost a tak u každého nějaká vášně, nějaký hřích; nejvíce však národů kleslo a zhybnulo nemravností, neb i o národech platí slova Písma: »odplata za hřích jest smrt.« (Řím. 6. 23.)

U vlasteneckém zápalu volal tudíž k svému národu proslulý kazatel notredamský P. Jindřich Dominik Lacordaire, mluvě o svobodě a jejich podmínkách: »Mluví tedy o svobodě a ukazují vám na jednoho z její nepřátel, ukazují vám naň s výše tohoto posvátného řečniště; ukazují vám na krutý a nectný despotismus, jakýmž jest pro velikou část lidského pokolení porušená, zvrhlá smyslnost: neboť hanebník neobmezuje se jenom na sebe, ačkoli žije jenom ze sebe, nýbrž přenáší, co chová v srdci, na venek, ale jenom proto, by uchvacoval oběti, a jaké oběti! . . .

Rozhlížíte-li se v dějinách naší země a pozorujete-li všechna ta slavná jména, kteráž byla její ozdobou, ty koruny baronské, hraběcí, markýzské, vévodské, vůbec všechny ty staré koruny, které tvořili celistvou korunu naší země, a jestliže pak, pozorující rody tyto v přítomnosti, naleznete takové, jež se ohýbají pod tíží své starobylosti, syny, jejichž meče, když jimi vládli jejich otcové, rozšiřovaly hranice vlasti a pravdy, kteří však nemohou vykonati nyní více ničeho ani pro vlast ani pro pravdu, nebude vám těžko poznat toho příčinu.

Neřest vnikla v toto pokolení a zlomila jeho životní sílu. Neušetří ani národů. Přejde doba, — a pro který národ nepřišla dříve nebo později? — přijde doba, kdy po dějinách heroismu nastoupí dějiny civilisace; karaktery klesají, tělo slábne a v témže poměru slábne i tělesná i mravní síla a ze zdálí je slyšeti hřmotný hlas barbara, kterýž se blíží a se dívá, nepřišel-li už čas, aby smeten byl s povrchu země sestárlý tento národ. Když pak odbila tato hodina a když se země chvěje před svým osudem, kdo pak přešel přes ni? jaký dech vysušil její život? Vždy týž, pánové, neboť smrt má vždycky jenom jednoho velikého spoluvinníka. Národ ten se zvrhl, pokazil ve vražedných radostech rozkošnictví, proléval krev svou po kapkách a ne více v proudech na úrodných polích vlastenecké obětavosti; krev však takto prolitá mstí se neodvratně tím, že uvádí v otroctví a strhuje v záhubu všechny národy vzdělané... Ach, pánové, kdyby přišel Tatar a kdyby zaklepal na vaše dvěře a od vás žádal, byste spáchali zradu na své vlasti, jak byste se zhrozili! A zvrhlá smyslnost činí přec totéž, nebo krev, již od vás žádá, kdyby to nebyla ani krev věčnosti, je přec krev vlasti a budoucnosti!« (Konference 22.)

Ano rozkošnictví dovede řádit v krvi lidské hůře a mnohem hroznějších nadělá spoust nežli černá smrt, a je také mnohem nakažlivější než nejnakažlivější mor.

V tom se, myslíme, shodují všichni lidé myslící, kteří jsou dobré vůle, že jest rozkoš smyslná, že jest chlípnost pro porušenou lidskou přirozenost rovněž tak škodlivá, jako nedůstojná ducha lidského. Již staří pohanští filosofové — až na výjimky poměrně řídké — byli téhož náhledu, ba neváhali rozkošnictví nazývati nejtěžší ze všech nemocí, nejhorším druhem šílenství. A přece vězí v necných jeho poutech tisíce lidí, kteří se přes to přese vše považují za velké duchy a jsou za ně též považováni. »Jejich skutky,« praví Aristoteles, »vzbuzují stud, nejen když se dějí, nýbrž již když je o nich pouze řeč.« A přec jsou díla básníků, básníků nejvíce oslavovaných a nejvíce čtených, věcí těch plna, tak že se skoro zdá, jakoby nemohli ze žádné jiné, trochu čistší látky čerpat nadšení a skoro se báli, že by svoje čtenáře žádným jiným předmětem neuspokojili. »Nikdo,« myslí Cicero, »nezasluhuje jména člověk, kdo by chtěl strávit jen jediný celý den v rozkoších tělesných.«²⁾ »Jenom nejsprostší duše otrocká,« myslí Eudemos, »může považovat takový život za žádoucí.« A přece v nich stráví značná část lidí, a to nejen otroků, nýbrž i lidí vynikajících důstojenstvím a vzděláním, celý svůj život (Srov. Weiss, Apol. II. 468—469.), ba mnozí nedovedou takoruka ani úst svých otevřít, aby z nich nevyšla slova nestoudná neb dvojsmyslná, čímž jen ukazují, že jest srdce jejich věcí těchto plné. Propertius svolává pomstu na toho a žádá, by neměl klidu ani v hrobě, kdo první namaloval obrazy nestoudné, jež byly jiným ku pohoršení.³⁾ Cicero pak dí: vna-
didlem zlých jest rozkoš smyslná, na niž se lidé chytají jako ryby

²⁾ Nemo est dignus nomine homines, qui unum diem totum velit esse in voluptate« (2. de Fin.).

³⁾ »Quae manus obscoenas depinxit prima tabellas,
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos.
Ah, gemat in terris ista qui protulit arte
Iurgia sub tacita condita laetitia.«

na udici.⁴⁾ Ted' však se hlásá, že prý umění nemusí dbáti zákonů mravních, básník i umělec že jsou povznešeni nad všechny tyto úzkoprsé a zastaralé domněnky. Jaký div tudíž, že smyslnost slaví velké triumfy najmě v malířství, básnictví lyrickém i dramatickém?

Nebo co jest vlastně tak zvaná »láska«, o níž básníci ve věčně stejné tonině pějí? V podstatě nic jiného nežli dráždění vlastní smyslnosti, kteráž se chce rozpáliti na smyslnosti cizí. Kdo tu nevěří nám, nechť uvěří těm, kteří to přece musí věděti. Co myslují asi trojtečkoví »bratři« v Göthově písni zednářské, ať pomlčíme o četných našich plodech domácích, když pějí takto:

»Heute soll an allen Orten Liebe nah' der Liebe sein?«

Kdo by snad byl ještě na rozpacích, co by tu Göthe myslil slovem »láska«, nechť si jen přečte verše druhé:

»Fragen alle sich die Brüder,
Was sie ohne Schwestern wären!« etc.

Tu to tedy máme! Jelikož . . . bratři nemohou být bez lásky, k této lásce pak, jak jí oni rozumějí, potřebují sester, proto překypují ujišťováním lásky!

Ba tak daleko to v básnictví již došlo, že se po nás žádá, bychom věřili, že bez rozpoutání smyslnosti pravá lyrika jest nemožna; lyrika že není pranic jiného nežli hraní si s příjemným hříchem a první úkol básnictví že záleží v tom, učiti lidi, že v podráždění nejnebezpečnějších a nejtíže skrotitelných vášní spočívá celé nebe (Srov. Weis, l. c. III. 860.); nebo když i takový suchý patron, jakým je německý dějepisec Sybel, jenž nemá ni špetky básnického vzletu, již jenom proto středověku upírá možnost všeho básnictví, že prý tenkrát prameny, kteréž jedině poesii živí a napájí a jsou pro ni půdou úrodnou — »zdravá totiž smyslnost« — pokládány byly za hříchy, co pak můžem teprv očekávati od zástupu těch, kteří nejsou zvyklí suše přemýšlet? Můžem se pak divit, že lehká básnická kavallerie osedlá si často nikoli oře okřídleného, jaký jedině sluší básníkům, nýbrž »koně« jiného, který místo aby s jezdce svým vyšinul se k jasným vzdušným výšinám, zaběhne s ním — do bahna?

V umění dramatickém hřešívá se často podobně, tak že zajisté nepřepínáme, díme-li, že lze o návštěvě divadel za doby naší povědět totéž, co v té příčině napsal básník Ovid, jež se nikdo zajisté neodvází vinit z přílišného rigorismu. Či není snad pravda, že se do divadla hrne všechno: panny, ctné matrony, velké i malé děti a mužové postavení v různých úřadech, a že tam nejen uši své naplňují slovy dvojsmyslnými, nýbrž i oči své pohřizují v kluzké obrazy? Či není snad pravda, co napsal Ovid, že se divadlo zdá býti pláštěm pro každý hřích, jelikož je tam viděti věci, na něž se jinak nesmí ani mysliti?⁵⁾ A nechť nám při tom všem tak mnozí básníci a aesthetické mermomocí namluvit, že prý jest divadlo nejen chrámem umění, nýbrž i chrámem nového »lidského« náboženství, ne-li dokonce jediným důstojným chrámem člověka?

⁴⁾ »Malorum esca voluptas: qua homines capiuntur ut hamo pisces.« (In Cat. Maj.)

⁵⁾ Srov. Ovid., Trist. II. 501 a n., 517 a n.

Co z toho ze všeho může pojít? Dobrého jistě nic; nebo nikde zajisté nejví se porušenost vniklá do naší přirozenosti tak velice jako v oboru smyslnosti, což již z toho možno souditi, že se se slovem smyslnost obyčejně spojuje špatný pojem. Obyčejným útokům hrubé smyslnosti může se však člověk poměrně ještě snadno ubránit, ač ani to není možno bez bojů. Předstoupí-li však smyslnost před něj ve formě zjemnělé, ve formě aesthetické, pak jest pro člověka nebezpečím velikým, ať nedáme: příliš velikým! A to právě děje se za dnů našich zhusta, až příliš zhusta, jak v básnictví lyrickém a dramatickém tak v umění; nebo toho zajisté nedovede dokázati nikdo, že by básníci moderní — až na výjimky poměrně skrovné, ovšem že tím čestnější — řídili se slovy, jež ve svých »Žábách« Aristophanes položil do úst Aischylovi:

«...»... takovou neřest dlužno jest básníku skrývat,
ne vynášet a v divadle hráti; nebo jako je učitel k tomu,
aby chlapečky ve ctnosti cvičil, tak jsou básníci pro muže zralé.»
(v. 1053—1055.)

Proto stává se, že místo aby básníci byli učiteli ctnosti, spíše ctnost a nevinnost svými plody kazí a podlamují, tak že by snad i dnes Aristophanes, kdyby dosud žil, tak mnohému vmetl ve tvář výčitku, jakou učinil Euripidovi pro jeho Bellerophonty:

počestné dříve dívky a paní tak jsi svedl, že pak raději
otrávily se, než by byly chtěly snášeti hanbu (srov. l. c. v. 1050—1051.),

neřekl-li by snad o některém docela: ty's je svedl tak velice, že se již vůbec přestaly stydět, když jsi z jejich srdcí vyrval víru a jim neřest líčil jako ctnost a hrdinné se obětování!⁶⁾

Je-li tudíž pravda, že svědce všech svědců nebezpečnějším jest mravně zkažené umění, — ať již jakékoli, — co tu nyní ve světě nebezpečných svědců, co tu hubitelů nevinnosti, hrobařů stydlivosti, kazitelů mravů, otravovačů tělesné i mravní síly národa — co tu škůdců a nepřátel vlasti, nepřátel a škůdců tím nebezpečnějších, že vystupují s tváří přítele a že účinky sladkého jedu, jež podávají v nádobách skvostných, nepronikají na venek vždy hned způsobem nápadným. Kdyby však někdo mohl spočítati všechny ty, jež příklad zlý, slovo, obraz, kniha připravily o pokoj, o čistotu srdce, o ráj na na zemi a jejich život jim, ovšem ne zcela bez jejich spoluviny, proměnily v poloviční peklo, ten by se věru zhrozil, byt' byl jinak srdce otrlého.

Proto již jenom se stanoviska vlasteneckého oprávněna jsou zajisté slova: Běda světu pro pohoršení! Běda těm, kdož pohoršení dávat dovolují, dvakráte pak těm, kdož je dávají! Nebo co budou moci uvéstí ku své omluvě, ku svému ospravedlnění rodiče, učitelé, vrchnosti, řiditelové a patronové uměleckých, literárních a vědeckých podniků, — slavností, zábav, představení, jestliže, ač je k tomu váže povinnost a ač z toho mají zkušenost, nepříteli nebrání, dokud mohou? Plato klade Sokratovi do úst slova toho smyslu, že cokoli prý již pověděl k přiřhaně básníků, že přece ještě neřekl o nich to nejhorší,

⁶⁾ Srovnej jenom na př. tak mnohé verše Göthovy a velikých jeho i nešťastných jeho obětí — zvláště Frideriky — velebitelů, ať o bližším zcela pomlčíme.

a to prý je to, že dovedou i dospělé a vážné muže svést. Jenom málokterí dovedou prý se vymknouti jejich vlivu. (De republ. 10.) Proto má za to, že si není lze ani pomyslit, by někdo dal mládeži přístup k básníkům, jejichž výlevy nutně musejí kaziti zbožnost a ctnost, ba neváhá říci, že matky a vychovatelé, kteří tuto povinnost zanedbávají, hůř se prohřešují, nežli kdyby prý duši i tělo dítěte nechali zakrtnouti (ibid. 2.). Aristoteles pak dí, jestliže před něčím, tedy že musíme chrániti mládež, již jest stydlivosti nejvíce třeba, před každým zlým slovem. Kdo se proti tomu prohřešuje, pro toho prý není dostatečným trestem všeliký druh potupy, veřejného zmrskání a vyhnání z vlasti, tak veliké že prý jest jeho provinění!

Takový soud pronesl mudřec pohanský nad všemi těmi, kdož sami dávají a nechávají dávat pohoršení, slovy, řečí; tím víc tudíž nad těmi, kdož tak činí tiskem! My pak nemáme, co bychom k jeho slovům ještě podotkli, leč snad pouze to, že proslulý tento filosof žádným nebyl jesuitou, žádným klerikálem, žádným mužem úzkoprsím a že snad tudíž přísná jeho slova mnohému budou tím spíš pohnutkou k vážnému přemýšlení a jej tím spíše přivedou k poznání, že kdo způsobem jakýmkoli podkopává a podrývá mravnost, jest svého národa a své vlasti škůdcem, škůdcem pak největším nemravný umělec a nemravný básník.

(Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FR. FILIP KONEČNÝ, Ord. Praed.

(Pokračování.)

ted' budiž dovoleno osvětliti charakter mistra Jana následujícími, již dříve uvedenými fakty:

1. Mistr Jan Hus přijal od arcibiskupa úřad kazatelský a prosil, aby ho z něho neskládal, leč by ho po napomenutí našel neposlušným a »vzpurným«. Později však, byv napomenut nejen arcibiskupem nýbrž samým papežem, *neuposlechl*, a byv zato ztrestán církevní exkomunikací, nedbal jí ano sváděl lidi a popouzel je proti církvi!

2. Mistr Jan Hus mrzival se velice, když se dověděl, že někdo něco na něho řekl aneb proti němu učinil; sám však roztrípal slovem i písmem jiné, nadával jim neslušnými slovy, ano i nesmyslnou báchorku rozšiřoval, že prý Anežka z Mohuče byla papežem a porodila na cestě do Lateranu dítě. Jiným (prof. Sybart) předhazoval, že jsou špatně vyučeni v theologii lásky, a sám nešťít se napsati o těch, kteří proti němu nebo jeho přátelům pochybili, že prý ani nezasluhují, aby byli pozdraveni!

3. Mistr Jan Hus nazývá katolickou církev svou matkou a sebe jejím synem. To mu však nevadí, aby proti této matce nepovstal a všecky její pravé a domnělé hříchy, chyby a neřesti její neodkrýval,

ano i jiných proti ní neštal. Dejme tomu, že by církev všechny ty hříchy byla do sebe měla, ukázal mistr Jan *jemný* charakter, když všechno to na pranýř dával a nemilosrdně (za často i nepravdivě) bičoval? Nemá hodný syn ctíti své matky, není-li, jak by býti měla? A jakým jest synem, jenž odkrývá hanbu své matky? Vzpomeňme si Noema a jeho synů!

4. Mistr Jan Hus dovolával se proti arcibiskupovi papeže, proti papeži všeobecného sněmu, proti sněmu samého Krista a nejvíce *svého* svědomí, jež však mu i snům a snářským výkladům »doktora« Bi-brašského věřiti dovolovalo! Jeví se i v tom pravý a skutečně ideální charakter? Nemohl by se takové taktiky přidržeti i kdokterý zlosyn? Není v tom obsažena nezměrná pýcha, nestálost a nejnebezpečnější egoismus?

5. Mistr Jan Hus nesčíslněkrátě sliboval, že se podrobí a že odvolá! Smí to učiniti pravý charakter, jenž jest o své pravdě přesvědčen? Smí na př. matematik slibovati, že své zásady odvolá a se podrobí? Neprozrazuje to jakousi možnost, že se snad přece mylí? A jestliže smí, proč mistr Jan sliboval to pořád jinak a jinak? Proč první jeho sliby obsahují jakousi naději a důvěru v papeže, kardinály, sněm, a proč poslední jeho sliby do Čech zavrhuji všechno to úplně? Proč mistr Jan Hus jednou chce za své (přívržence) umříti, jednou chce žíti, a po třetí opět neví, co si z obojího vyvoliti? Čtème jen v té příčině jeho listy z počátku, u prostřed a na konci!

6. Mistr Jan Hus své odpůrce jen haněl a v chybách viděl; proč však nepověděl k jejich cti a chvále aspoň o tom maličkém dobru, které měli? Vždyť není pod nebem človíčka, jenž by jen špatnem poset byl a nic dobrého na sobě neměl! Je to známkou charakteru, mluvití jen o zlem a nevšímání si dobrého na protivníku?

7. Mistr Jan Hus nemá ve svých Listech ani jedenkrátě slov, jimiž by církev, sněm a papeže omlouval; za to však ušedřuje jim titulatury, jež jsou nejlépe kvalifikovány jeho vlastními slovy: smilná děvka, plemenný hřebec, vzteklý pes, satanáš. Sám o sobě dokazuje mistr Jan knězi kuchmistrovi dvanácti důvody, že »Jan řečený Hus« není ani »najhorším ďáblem« ani »Luciperem;« papeže však nazývá Antikristem, behemotem a satanášem! Může si podobně vésti charakter vůbec a křesťanský zvláště? Což nesluší muži i nejšlechtetnějšímu a nejcharakternějšímu, aby měl útrpnost s chybami jiných, by jich neroztřípal a na černo nemaloval? Sv. Augustin, jehož »Jan řečený Hus« tak dobře zná, jedenkrátě v té věci — když běží totiž o chyby bližního, — napomíná: *Si non potest actionem, excusa intentionem*, — nemůžeš-li omluviti skutku, hled' aspoň omluviti úmysl! Kde se o to pokusil mistr Jan, jednáje s papežem, sněmem a církví? Jednáje s jednotlivci pokusil se o to asi dvakrátě, avšak — zdá se nám — nikoli bez ironie a úsměšku! Než kdybych i v této věci chtěl ho úplně očistiti a správným vyhlásiti, nemohu tak učiniti, jakmile vyslovím slova: papež, církev, sněm, zkrátka, jakmile jmenuji představené Husovy, — těch Mistr nikde neomlouvá, s těmi slitování nemá, těm na pořád spílá.

8. A konečně, jaký je to charakter,¹⁾ který jednou vyhlašuje, že

¹⁾ Kard. Manning podal několik krásných myšlének o charakteru ve spisku, který po jeho smrti vydal *prof. dr. Steffens* — Erholungsstunden etc.

trpí a do klatby dán jest za svaté evangelium, po druhé však praví — a k tomu ještě svým přátelům! — že příčinou jeho utrpení a klatby jest »odpor, který jsem učinil« a na kterém stojím? Tuto větu kéž si zapamatují všichni, kteří v tragické smrti Husově na hranici vidí »mučeníka za pravdu.« Nebylo a není tomu tak! Mistr Jan sám vyvrátil tuto smýšlenku, když prohlásil, že trpí pro odpor, kterýž učinil a když nesčíslněkrát se dokládal, že trpí za *své* svědomí. Každý vidí, že třeba dokázati: odpor Husův proti církvi a jeho svědomí bylo totožno s *objektivní pravdou*! Pokud toho dokázáno nebude, *nesmí se Hus vyhlášovati mučeníkem za objektivní pravdu*! To jsou věci tak zřejmé, že každému do očí bijí. V nejlepším případě, možno tvrditi, že mistr Jan podstoupil smrt za své mínění, že byl tedy mučeníkem za *své* přesvědčení. Proti tomu nenamítáme ničeho, ano k tomu rozhodně se hlasíme, — i když ono »přesvědčení« tak velikolepým jako naši protivníci nenacházíme, — jelikož tím právě *rozlišuje se objektivní pravda od subjektivního Husova mínění*. Za svoje mínění a subjektivní přesvědčení umírá tisíce lidí — vrahové, traviči, defraudanti, (Vaillant, Ravachol) — nikdo jich však proto nevyhlásí mučeníky za pravdu. *Aby někdo byl mučeníkem za pravdu vůbec a za Boží zvláště, musí se přesvědčení — za něž smrt podstoupil, — shodovati a úplně srovnávati s pravdou vůbec a Boží zvláště*. Odchyluje-li se přesvědčení to od pravdy, netrpí nešťastník za pravdu, nýbrž za svou odchylku, pobloudění, chybu, blud. Je-li na příklad mým přesvědčením, že Mladočeši svou »strašně chytrou politikou« národu

Ste 15. — Máme za to, že naši spornou věc myšlenky ty v mnohém osvětlí, proto je zde aspoň některé uvedeme.

Charakterem a charakterním mužem nazýváme, kdo jest si věren, kdo zůstává pořád stálým a nezměnným. Takový člověk jedná jak myslí a zůstává si důsledným. Nazývati někoho charakterem, znamená vypovídati o něm chválu; dlužno tedy užívatí slova »charakter« jen o lidech a u věcech dobrých, jelikož špatných chváliti nelze. Pevným a nezlomným jest charakterem, kdo zůstává si *důsledným v dobrém*; bezcharakterním jest, kdo trvá ve zlém anebo není vytrvalým ani důsledným v dobrém. Kdybys o někom řekl, že jest pevným charakterem a důsledným ve zlém, dal bys mu velice nelichotivé svědectví a srovnával bys ho s černým originálem všeho zlého, — s ďáblem, jenž skutečně ve zlém jest stálým a důsledným.

Pevný charakter jest vlastně ctností, může však býti chybou, ba dokonce i nemocí. Přední podmínkou, aby pevný charakter byl ctností, třeba považovati lásku ku pravdě a neustálou snahu sloužiti pravdě a jen pravdě, tak že všechny osobní zájmy a ohledy jsou jí podřízeny. — Bez silné a pevné vůle nelze dodělati se charakteru. Třeba však připojiti k tomu, že i nejlepší vůle nezjedná nám charakteru, jestliže její veleplatný pomocník, lidský rozum, správně ji při tom nevede, to jest, jestliže ji v bludy a rozpory uvádí. Čeho dobře neznáme, toho nemůžeme ani dobře chtíti, jelikož chtíti jest rozvážený kon rozumu a vůle. Tato sjednocenost vůle a rozumu pomáhají především, abys byl charakterním. Charakter není věcí neboli vlastností vrozenou; charakteru třeba se dodělati, třeba úsilím nabyti! Čeho k tomu třeba? Správných zásad věroučných a mravoučných, upřímnosti a nenávisti proti vši obojakosti a nestálosti; čistého úmyslu a samostatnosti, která by se neohlížela na lidi ani na svět, a konečně spokojeného svědomí. K tomu přidej: vážiti si sama sebe a nesháněti se po popularitě, býti mírným a zavrhovati všeliké vychvalování, býti odhodlaným konati každou povinnost, ať jest jak jest obtížna, jakož i nebáti se boje za pravdu a právo. Takového charakteru neustále přibývá, v takovém charakteru logický postup myšlenek mohutní a všude soulad se jeví; v takovém charakteru jest zevnějšek i vnějšek úplně totéž; takového charakteru slova i skutky úplně se srovnávají, takový charakter jest všude a pořád stejným, na takovém charakteru nelze zřítí stop, jež by zanechalo obcování s lidmi, stop pravím nedobrych, jelikož ve všem a přede všemi zachová si svou rovnováhu a duševní převahu. — Prosím

českému neprospívají, nýbrž zpříma zájmy jeho poškozují a lid balamutí, vím, že kdybych za toto své přesvědčení po husitsku i smrt na hranici podstoupil, po případě v ohnivé peci páně Náprstkově usmažiti se dal, vím, že mne proto ani pan Julius Grégr v »Národních Listech,« ani pan Podlipný na pražské rádnici nevyhlásí »mučeníkem za pravdu,« ale že proti mně jako jeden muž povstanou, objektivní pravdu od mé domněnky, od mého subjektivního přesvědčení rozeznávají a rázně protestovati budou, aby se mínění a přesvědčení mé ztotožňovalo s objektivní pravdou. Já nebyl bych mučeníkem nýbrž fanatikem, a moje smrt i kdyby Husovy byla heroičtější, — vyhlásí se chorobným a odsouzení hodným zjevem! Doufám ovšem, že se tak nestane a že za mladočeskou politiku na hranici nepůjdu; myslím však, že s proneseným nade mnou soudem (mým přesvědčením a smrtí,) úplně spokojen býti mohu. Ne trapná smrt za osobní přesvědčení dělá »mučeníkem za pravdu,« nýbrž pravda a *utrpení za ni!* Proč neplatí tyto zásady ve při a záležitosti Husově? Proč se pořád dělá Hus »mučeníkem za pravdu,« ačkoli dosud nikdo nikdy a nikde nedokázal, že mistr Jan zastával objektivní pravdu, když proti církvi katolické bouřil a učil?

Zajímavo a nikoli bezvýznamno jest poohlédnutí se po zastancích Husových, kteří dělají ho »mučeníkem za pravdu«. Snad nechy-

laskavého čtenáře, aby přemýšlel o těchto Manningových slovech, a aby k nim přirovnal jednání i řeči Mistra Jana Husi, a uvidí, jakým byl charakterem »kostnický mučeník«! Jedno zdá se mi jistojistým. Buď jest celý názor Manningův o charakteru pochybeným — a Manning psal jej, tuším, než byl katolíkem — nebo Mistr Jan Hus nebyl pravým a ideálním charakterem. Smím-li projádniti přesvědčení své, pravím, že Mistra Jana charakterem vůbec a křesťanským zvláště nepovažuji, a to hlavně pro jeho Listy, z nichž dostatečné podal jsem ukázky. Kdo sprostě nadává, roztrpá, vykrucuje se a jiné očerňuje, charakterem není, — a tak počínal si mistr Jan Hus!

Na stránce 22. táže se Manning, kterak jest možno, aby »charakter« stal se chybou? Odpověď zní: Nepřistoupí-li muž k důvodům, jež změnu káže a její potřeby dokazují, a trvá-li při své, stává se *bezcharakterním* a hřeší proti přednímu pravidlu pravdymilovnosti. Srovnával-li se dosud se svým rozumem a svědomím, postavil se nyní svou tvrdohlavostí proti oběma a stal se právě tím bezcharakterním. Nesrovnával-li se již před tím se zásadami rozumovými a mravnými, byl-li tedy již před tím necharakterním, a nechce-li se ani teď podříditi pravdě, jest sice důsledným, ale v *necharakternosti*, a všechna snaha, námaha i práce nezmění toho, dokud jiné zásady nedostanou se na vrch!

Na stránce 30—33. vypisuje konečně kard. Manning, co jest »pýcha života«. Všichni do jisté míry vycitujeme pravý význam tohoto slova, a přece jsme na rozpacích, je-li nám je řádně definovati, přesně určití. Snad bude nejlépe, podáme-li místo výměru jakýsi opis, snad asi tento: »Pýcha života« jeví se na lidech mohutného ducha a zdravého těla; na lidech bujarých, dočasně šťastných, v minulém čase spokojených, v přítomné době v samých sobě si libujících a v budoucnosti sobě velice důvěřujících; na lidech, kteří po neobmezené prahnou svobodě a s velikou houževností trvají na své, — z čehož povstává v nich taková samoláska a sebedůvěra, že se považují ostatních daleko vyššími. Takoví hrdopýškové chtějí, aby je druzí zbožňovali, a sami zbožňují se též. V jejich srdci trní pýcha úplná. *Takovou »pýchu života« nalézáme tu a tam i na takových mužích, jichž mravný život, pokud svět o něm souditi může, zdá se zcela neúhonným a správným . . .* Takoví charakterové přestávají býti čistě lidskými, stávají se náramně zlostnými, v pravdě dáblskými. *Nachází-li jejich pýcha odpor, dávají se do hádky a svárů; byla-li pokořena, stávají se zlomyslnými; byla-li hanba jejich odkryta, stávají se nestydatými . . .* Kdo jinak soudí než takový hrdopýšek, jest buď nezalcem nebo přepjatcem, *ignorantem neb inkompetentním*. (Husovo jednání se sněmem!) Touto pýchou klesli andělé a po dnes klesají přemnozí lidé!

bíme, na dvě-li je rozdělíme: na protestantské u nás sektáře a na pokrokové lžisvobodomyšlníky z firmy Barákovy a Grégrovy.

Předně tedy vyhláší protestanté mistra Jana »mučeníkem za pravdu«. Chudáčkové, lépe byste učinili, kdybyste se nešťastného Mistra ani nedotýkali! Myslíte do opravdy, že Mistr Jan Hus byl »mučeníkem za pravdu«? Proč tedy trváte v protestantismu, čili — abych pokračoval v začatém obrazu, — proč trváte ve svém bludu? Vždyť přece sami vyznáváte, že mistr Jan měl u č e n í, jež se s Vaším neshoduje a jemu rozhodně odporuje! Byl-li mistr Jan Hus »mučeníkem za pravdu«, jakými mučeníky a vyznavači jste vy? Rozpor mezi »mučeníkem za pravdu« a mezi protestantskými sektami českými jest velmi značný, a důsledný ctitel (následovník) mistra Jana vyhlásil by je na jisto odpůrci Husovými a nepřáteli »pravdy Boží«. Byl by to krutý soud, ale spravedlivý, jestliže mistr Jan byl »mučeníkem za pravdu« a jestliže protestanté mají protivné a odporné jemu učení. Dvoji ctihodný pan pastor Kozák hlásí se však sám ve své knížce²⁾ na veřejnost a vykládá, v kterých kusích mistr Jan Hus s helvety a helveti s ním se nesrovnávají. I v přítomných listech musí pan pastor Mareš dosvědčiti, že mistr Jan v mnohých článcích učí po katolicku a odpírá protestantismu. Tak příkladem budiž uvedeno proti protestantům z Listů, které sami vydali, aspoň toto: V listě 17. (ve sbírce Marešově na stránce 55.) nazývá Hus papežce »nejvyšším knězem církve Ježíše Krista«, jemuž se má »osvědčovati povinná poslušnost«. Protestanté všichni tuto větu popírají a tím způsobem na odpor se staví »mučeníku za pravdu«. V témž Listě hlásí se Hus ke katolickému učení o Těle Božím a zavrhuje protivný blud; protestanté však v předpodstatnění nevěří a jemu se posmívají, jak viděti u Kozáka v uvedeném spise na stránce 54.; opět tedy odpírají »mučeníkovi za pravdu Boží«. V témž Listě ohražuje se Hus, »že odpustky nic nejsou«; protestanté však zavrhují »zjistné učení o odpustcích c o n e j r o z h o d n ě j i«, užívajíce »proti svatokupectví onen výrok Šimona Petra: Peníze tvé buďtež s tebou na zatracení«, staví se tedy znova proti »mučeníku za pravdu Boží«, ano »co nejrozhodněji« učení jeho písmem svatým »ztracují«. Mistr Jan Hus dovolává se přimluvy Svatých, zvláště Marie Panny, jak viděti z listu 20. k Plzeňským, v němž (u Mareše na straně 63.) končí v prvé polovici: »... rač nám všem dopomoci Otec i Syn i Duch Svatý smrtí Pána Krista a s pomocí Panny Marie a všech Svatých. Amen.« Proti tomu brojí protestanté a hrozí se toho jako »modlářství«. Pan Kozák posmívá se našemu »mučeníku za pravdu« a podává učení své »církve« na straně 23. slovy: »My z a v r h u j e m e — »mučeníku, Boží pravdy,« slyš to! — všeliké volání ku svatým zemřelým o orodování, o přispění a se osvědčování«, a dokládá, že prý »ke všemu tomu mají velmi závažné důvody.« Na straně 24. zase vyznává, že evangelíci nechtějí ničeho slyšeti o učení »mučeníku za pravdu Boží«, a jsou prý nuceni slůvko promluvit na obranu. Slyšme je, vždyť mají slůvek těch haldy a mnohá jsou velmi »řízná«. Zbystři tedy sluchy, především, ty mistře Jenc, »mučeníku za pravdu« a slyš, co si povídají!

²⁾ Co jest pravda? Porovnání věrouky různých vyznání a obrana stanoviska evangelicko-reformovaného. Napsal Fr. Kozák, třetí vydání. V Čáslavi 1893.

»Tážeme se především — praví pan Kozák: — Jsou-li ti vaši svatí všude přítomní a vševedoucí? Jsou-li, pak to nejsou více lidé, jako bývali zde na zemi, nýbrž jsou to bohové a bohyně.« Vidiš, nešťastný »mučeníku za pravdu Boží«, vidiš, kam jsi to svým učením přivedl? Patř, jaké to máš velebitelé! Nemá ti bolno, když je slyšíš povídati, že jsi za pravdu Boží umučiti se dal, a když se za chvíli slyšíš vyhlašovati, že jsi modlářství hověl, lidi bohyněmi a bohy činil? Nemáš-li na svém bludě dosti, slyš posměch, kterým tě pan Kozák jménem evangelické církve poděluje, když tvé svaté přirovnává k hluchým, jimž Pán Bůh všecko lidské volání musí prý našeptávat! Co tomu říkáš, nepředpojatý světe? Mají tito lidé právo nazývati Husa »mučeníkem za pravdu«? Luther zavrhl epištolu sv. Jakuba a nazval ji »slaměnou«; mistr Jan Hus však dovolává se sv. Jakuba i v Listech, jak viděti u pana Mareše na stránce 84. v textu a na stránce 88. v poznámce 3. »Ep. Jakuba, kap. I.« dle výkladu páně pastora. Mistr Jan Hus věřil a učil o očištcí; pan pastor Košut však nazval³⁾ ve svém spise »Co učil a čemu věřil mistr Jan Hus?« učení to bahnem! Jak, milý čtenáři, pozastavuješ se nad tím? Nechej toho a raději mně vylož, co mysliti o lidech, kteří tak smýšlejí a přece mistra Jana »mučeníkem za pravdu« vyhlašují? S kým si vlastně tropí komedie? S »mučeníkem za pravdu« či se svým »čistým evangeliem?« Nejlépe snad bude, řekne-li se: S obojím! Kdo věří, že učení protestantské (reformované, lutheránské nebo kalvínské) jest pravdivým, nesmí nazvati mistra Jana Husa »mučeníkem za pravdu«, pokud se nešťastný Mistr s učením tím nesrovnává; ano, každý řádný stoupenec této konfesse musí v těch částech mistra Jana zavrhnouti a chce-li si důsledně dle své víry vésti, musí ho vyhlásiti mučeníkem bludu a lži. Zrovna podobně jest si vésti každému věrnému stoupenci »mučeníka za pravdu«; musí totiž zavrhnouti každé mistru Janu Husovi učení protivné. Čeští tedy protestanté, chtějí-li mistra Jana nazývati opravdu »mučeníkem za pravdu«, musí se zříci protestantismu, nebo, chtějí-li tak učiniti, musí se vzdáti husitismu a tím ovšem i »mučeníka za pravdu«. Ať si vyberou cokoli, my katolíci a všichni soudní lidé budeme s tím spokojeni.

Podobně má se věc s druhou třídou velebitelů »mučeníka za pravdu«, s moderními našimi lžiliberály. Neběží jim o víru Husovu ani o víru katolické církve ani o objektivní pravdu v celém sporu, nýbrž o blýskavou, nepravdivou, boucharonskou frázi, kterou svůj náboženský bankrot, abych neřekl nevěru, a za často i osobní prospěch, zakrýtí chtějí. Ubohý »mučeník za pravdu« zkusí od nich až hrůza. Užívají ho nejen k agitacím a provokacím časopiseckým, pouličním a politickým, nýbrž i jiným všelijakým »kšeftům«, abych neřekl švindlům. Velikým bojovníkem a zastancem Husovým jest zajisté dr. Ed. Grégr a ejhle, tento výtečník a na slovo vzatý Husův ctitel vytisknouti dovolil ve své tiskárně pamflet, v němž se »mučeníku za pravdu« podstrkuje učení, *kterého mistr Jan nejen neměl, nýbrž které rozhodně a výslovně zavrhl*. Nepamatuji se již, jaký měl ten pamflet název a vyšel-li roku 1875. nebo později,

³⁾ Srovnej ve »Vlasti« ročníku VIII. mou stat: »Jak píše evang. pastor B. V. Košut, o mistru Janu Husovi?«, v níž podobných dokladů najdeš ještě několik. Dle Košuta »tápal« Hus do konce i »v mrákotách«.

vím však zcela určitě, a onehdy mně z něho podal výpisky v Historickém kroužku vdp. P. Svoboda S. J. přede všemi shromážděnými pány. Já jsem inkriminovaná místa veřejně přede všemi četl a hlavně při druhém upozornil, že jest úplně nespravedlivo a dovolával jsem se při tom i spisův i Listův Husových, k čemuž prof. Konrád připojil: »odpírá to také Husově písní »Jezu Kriste, štědrý kněze!« Nevím, jak zní místo to doslovně, avšak tolik jsem si zapamatoval zcela jistě, že prý »Čech i: e. Hus« tvrdil na sněmu, že nemůže věřiti, že by kousek »uhněteného těsta« proměnil se v pravé Tělo Boží, že prý tomu nemůže věřiti proto, poněvadž mu toho nelze rozumem pochopiti. Ujišťuji, že tento smysl inkriminované a v tiskárně Grégrově vytištěné místo má. Těší mne však, že mohu a musím prohlásiti o »mučeníku za pravdu«: Takovému nesmyslu (jako je věta, »nemohu věřiti, poněvadž toho rozumem nepochopuji«) a takovému rouhání mistr Jan Hus nikdy neučil. Mistr Jan věřil, že Pán Ježíš jest v nejsv. Svátosti celý, podstatně, s tělem i krví skutečně přítomen; mistr Jan Hus protestoval proti tomu, aby v té příčině podstrkován mu byl jiný (nekatolický) smysl, a na doklad toho uvádím list 17., v němž mistr Jan trpce sobě stěžuje, že křivě bylo na něho žalováno, jako by byl učil lid, »že ve svátosti oltářní zůstává podstata chleba hmotného; křivě, že když se pozdvihuje hostie, tu jest tělem Kristovým a když se položí, že není.« Podobně stěžuje si panu Janu z Chlumu v listě 59., jak viděti ze slov: »Protože řekl v žaláři, že všichni, kteří chodí se mnou rozmlouvat, věří, že *po posvěcení zůstává chléb skutečný.*« Tato výpověď jest úplně nepravdiva a sám pan pastor Mareš — jenž Husovi v té věci nevěří — musí po pravdě na stránce 160. v poznámce 12. vyznati: »Jeden z článků Husovi n e p r á v e m připsaných, poněvadž vždycky věřil s církví svou, že chléb při posvěcení (sic! — má býti »proměňování, předpodstatnění!) kněze se *předpodstatňuje čili v pravé tělo Kristovo mění.*« Bohudíky! Jsem tomu z hloubi duše rád, že s panem pastorem v této důležité věci proti pamfletu z Grégrově tiskárny shodnouti se mohu. Podobně píše mistr Jan Hus přátelům svým v listě 60., o s v á t o s t i k a l i c h a a n e o trošce vína, jak chce pamflet Grégrův. I vidí z toho soudný a nestranný čtenář, že dr. Grégr »mučeníka za pravdu« tupí a ne chválí. Otázkou pak nejdůležitější — Srovná se učení a bouřlivé počínání mistra Jana Husi s objektivní pravdou? — úplně nechávají tito velebitelé Husovi stranou, ba snad ani nevědí, že jí v naší záležitosti první místo přísluší!

Jiná část našich pokrokových lžiliberalů vyznamenává se vedle praktické nevěry, — v níž ovšem i Grégrovci tonou — děsnou ve věcech náboženských neznalostí. Chybil by čtenář, kdyby myslil, že právě proto jsou ve věcech víry zticha, a že se do sporných otázek nemíchají. Uvedu zde za přemnohé jiné prof. dra. Masaryka, jenž snad v této části vedle nevědomosti má o věcech náboženských nejvíce znalosti, vlastně záliby. Ten pán soudí o Husovi celkem dosti dobře, a o novohusitech našich z firmy Grégrově a Barákově tolikéž. Ve věci však hlavní, — ve znalosti věcí náboženských — jest odstrašujícím příkladem. Nebudeme toho zde znova obšírně dovozovati. Komu na tom záleží, přečti si naši polemiku: »Jak píše prof. dr. Masaryk o katolické vědě a víře?« V ní najdeš dokladů nesčetných, mimo jiné i ten, že prof. dr. Masaryk ani neví, v čem vlastně záleží katolický formální princip! Píše-li tak a ukazuje-li takové nevědomosti

nejučenější z našich lžiliberalů, jak budou psáti a jaké nevědomosti ve věcech těch míti ostatní jeho následovníci? Jaká však úcta a jaká důvěra náleží jim, prohlásí-li a třebas i mnohým křikem a velikou vřavou, ten jest a a onen není »mučéníkem za Boží pravdu?« Může svědomitý a věci znalý člověk od nich žádati, aby mu pověděli, byl-li Hus proti církvi v právu čili nic? Možno také jejich výkřik »mučéník za pravdu« vážně bráti? A když ne, čím byl, jest a zůstane upálený mistr Hus? Pamatujeme se, že asi před dvaceti lety napsal o spise Lenzově »Učení mistra Jana Husi« kritiku v »Osvětě« prof. dr. J. Kalousek, v níž o spise páně Lenzově prohlásil, že jest psán jako od obhájce katolické církve, že by proto dobře bylo, kdyby někdo jiný z protivného stanoviska věc probral, a konečně kdyby třetí kritik nestranný na základě obou spisů předešlých mistra Jana Husa probral. To byl by prý soud správný a nejvěcnější. Dovolím si v té příčině slovutnému a veleučenému panu professoru odporovati. Naším soudem jest záležitost Husova taková, že jí netheolog řádně pochopiti a posouditi nedovede. Ano, vyznáváme, že nejen theologa, nýbrž učeného theologa v té věci třeba, aby pravdu ode lži a bludu dovedl rozeznati. Kdo tomu nevěříš, přečti si Husovy listy a zkusíš, že v nich všude theologického oka vedle historického a filologického třeba. Z té příčiny nám snad i nejliberálnější pánové nezazlí, neuznáme-li jich kompetentními, aby v záležitosti Husově vůbec a v té jeho »mučénické smrti za pravdu« zvláště poslední a rozhodné promluvili slovo!

(Pokračování.)

K dějinám české seminářské knihovny v Praze.

V IX. roč. Vlasti v číslo 10. (str. 839—844) a 11. (str. 888—892) podává knihovník české seminářské knihovny pražské r. 1891—92. Jindřich Š. Baar jakožto příspěvek ku Škrdlovým »Zásluhám českého duchovenstva o zakládání knihoven«: »Historii české seminářské knihovny v Praze.« V části čtvrté s vděčností vzpomíná mužů, jichž vedením knihovna bohoslovců udržena a na nynější výši přivedena byla; zde píše i o vlastních správcích knihovny, knihovnicích a s podivením zaznamenává, že právě v době nejpozdější mizí beze stopy tři jména, jichž není možno se dopátrati. »Tak nevíme,« píše, »kdo byl knihovníkem r. 1883—84. a 1885—7.«

Jali jsme se urovnávat staré, pohozené účty za knihy a práce knihařské, jakož i různé dopisy a cirkuláře, a složivše je dle let a srovnavše dle dat sezнали jsme, že v tomto archivě jsou účty a cirkuláře knihovníků, počínajíce r. 1878—79., kdy knihovníkem byl Tomáš Škrdle. Dle těchto méně důležitých, avšak přece zajímavých listin poznáváme naše tři neznámé knihovníky.

Dle těchto cirkulářů byl v roce 1883.—84. knihovníkem Ant. C. Režný, jenž řídě se příkladem předchůdců svých, dal na počátku roku do každého ročníku subskribční arch, na němž měl každý

upsati svůj příspěvek na českou knihovnu. Upsáno bylo 94 zl. 66 kr.; peníze ty však za rok všechny vybrány nebyly, poněvadž mnozí pak knihovně místo peněz darovali knihy.

Knihovníka r. 1884—85. J. V. Pittnera uvádí J. Š. Baar v článku svém, knihovník však roku dalšího 1885—86. opět mu chybí. Roku toho byl knihovníkem Eduard Šittler, jak to udává podpis jeho na čtyřech cirkulářích, jež na začátku roku rozeslal po jednotlivých museích. On byl jedním z nejpříčinlivějších knihovníků a jedním ze zakladatelů »Růže Sušilovy, lit. jednoty bohoslovců v Praze,« a prvním předsedou této jednoty. Za něho čítala již knihovna více než 17 set spisů, jak píše v cirkuláři svém, »mezi nimiž velmi mnoho velice drahocenných kněh z literatury staré. Arciť veliká část knih těch vazby nemajíc, prachem takřka zaváta účelu svému sloužiti nemůže. Knihovna naše jest ve stavu praubohém.« A co toho příčinou? To vysvětluje s rozhorlením ve svém cirkuláři, a aby více upsáno bylo poněkud nadsazuje. Píše: »netečnost pp. theologů, která od několika let ku knihovně naší jeviti se začíná a která, potrvá-li jen ještě dvě leta, musí se knihovna rozpadnouti v prach a červotočinu. (!?!) Na tučnost příspěvků dosavadních bez hanby a zardění nad naší netečností, nedbalostí ve věcech těch, které ještě před nedávnem předchůdcům našim velice na srdci ležely, věru popatřiti nelze.« Ukázav takto k citelnému nedostatku ve knihovně a příčinám jeho, vybízí k hojnému přispívání, doufaje, že hojně upsáno bude, neboť »tak učiníme v zájmu vlastní své cti — vzhledem k našim nástupcům.« — Slova tato mocně působila, upsáno zajisté a vybráno během roku 117 zl. 59 kr., summa to dosti slušná u porovnání s příjmy let minulých. Proto, a poněvadž knihovník kupoval knihy pro knihovnu, pokud možno bylo, antikvárně, uspořeno bylo hojně peněz, tak že při velkém počtu nově přibylých knih mohlo se mnoho starých dáti svázati.

Za tohoto knihovníka pořízena byla do knihovny ona mřížka, jež dělí místnost as ve dvou třetinách na prostor, kde skříně s knihami umístěny jsou, a na místo, kde vypůjčovatelé čekají, až jim žádaná kniha bude vyhledána.

Po knihovníkovi z roku 1886—87., nezbylo sice cirkulářů, ale dovídáme se jména jeho z účtů Cyrillo-Methodějského knihkupectví, kteréž posílalo na jméno knihovníkovo spisy pro českou knihovnu, jakož i »z pamětní knihy Růže Sušilovy, literární jednoty bohoslovců pražských,« kde jest poznamenáno, že v druhém správním roce spolku byl ve výboru Růže Sušilovy »p. Robert Novotný, knihovník, bohoslovec IV. r. nejd. p. ředitelem semináře knihovny praefektem ustanovený a tak dle domácího řádu spolkového de facto též funkci výbora zastávající.«

Tímto doplněna jest řada knihovníků české seminářské knihovny pražské od r. 1839. až po r. 1891. a zbývá tudíž vyšetřiti ještě jména těch, již knihovnu řídili a spravovali v letech 1832—36. a r. 1838., aby tak celá řada knihovníků za šedesátiletého trvání české knihovny stala se nepřetržitou.

František Košák.

Česká literatura folkloristická za rok 1893.

Napsal Ferd. Pátek.

(Dokončení.)

Řeč.

Poměrně málo vzdělávané pole dialektologie dočkalo se letos pěkné, neobyčejně cenné knihy. Jest to práce J. Černého »Příspěvky k české etymologii lidové,« jež vyšla jako třetí svazek »Knihovny Českého Lidu.« Obzvlášť vážíme si v knize důkladného úvodu. J. Bartocha uveřejnil ve »Filologických Listech« (č. 1.) pěknou stať »Z kmenosloví dolnobechevského.« — V. Čapek podal do »Č. M. M.« (p. 231) »Příspěvek k lidovému názvosloví ornithologickému.« — »Staročeské lidové názvy koní v XVI. století« uveřejnil Dr. K. Chytil v »Českém Lidu« (III. p. 102.) — Drobné příspěvky dialektologické uložil E. Kutílek ve článku »Dialektologické paběrky z okolí Žlebu« (Český Lid II. pag. 613.) — R. Parma vydal ve »Věstníku Matice Opavské« (1893. pag. 6.) »Soupis osad, samot, hor, vrchů, lesů, řek, potoků, tratí, pozemků atd. v soudním okrese Frýdeckém, sestavený z výkazů katastrálních, map různých a všelikých jiných pramenů.« — B. Popelka pojednal v »Č. M. M.« (p. 236.) »O cizích slovech v řeči lidové.«

Písň.

J. Baar podal v »Českém Lidu« (II. p. 589. několik písni chodských ve článku »Do kolečka.« — L. Janáček uveřejnil pojednání »Oslovy hudební lidových tanců na Moravě« (Český Lid II. pag. 480). — K. Konrád pojednal v Č. M. Ol.« (p. 15.) »O písňích rukopisných kancionálů olomuckého vlasteneckého muzea« a v »Č. M. M.« (p. 185.) »o bzeneckém kancionálu.« — Cennou a důležitou knihu vydal dr. H. Máchal, známý svými pracemi o slovanském bájesloví, pod názvem »O bohatýrském epose slovanském,« jež obsahuje »přehled látek v bohatýrském epose slovanském.« Ku práci této může si chudá naše literatura gratulovati. — Prof. O. G. Paroubek podal v »Č. Č. M.« (p. 248.) článek »Dvě pověsti o selském povstání z r. 1775.« Ku dvěma písňím, jež v »Č. Č. M.« (1891. p. 461.) uveřejnil prof. dr. J. Kalousek, přidává autor nové dvě písňe, jež našel v Sadské. Prvá z nich jest »Píseň o selském zbouření r. 1775.« Čítá 90 slok. Druhá »Píseň o příhodách v Čechách roku 1775,« má 18 veršů, jichž počáteční písmena dohromady čtena objevují skladatele písňe »Vavák z Milčic složil.« — Několik prostonárodních ballad uveřejnil neznámý spisovatel ve článku »Pro národopisnou výstavu.« (Krakonoš č. 1—3.)

Lidové umění a průmysl.

V. Houdek popisuje v »Č. M. Ol.« p. 54.) »Slovenský kancionál Daniela Kůžky z r. 1674. (1634?)«, nejstarší to dosud známý kancionál slovenský. — Zajímavý článek napsal J. Klvaňa (Český Lid II. p. 450) »o moravských kraslicích.« Jedná v něm nejprve o ornamentice kraslic vůbec a pak jednotlivě o kraslicích slováckých a vajíčkách valašských. — J. Koula vydal v »Českém Lidu« (III. p. 112.) znamenitou, obsažnou stať »Malby domků v nejjižnější Moravě.« Týž spisovatel (ibid. II. p. 478.) popsal

»Starodávne terrakotové sošky Slováků z lanžhotského okolí.« Nade všechny však práce, jež kdy u nás vyšly o lidovém umění, vyniká skvostný spis tohoto autora, jež vydal pod názvem »Výběr národního vyšívání z českého průmyslového musea Náprstkových.« (v Praze 1893.) — Fr. Lego popisuje v »Českém Lidu« (III. p. 97.) »Svatební praporce z okolí Počátek.« Na Počátecku nosívaly ženy — jak autor vykládá — o svatbách praporec, jež býval zřízen k tomuto účelu obcí a následkem toho ovšem také u obecního starosty býval uschován. Nosila jej obyčejně »starosvatka.« Tato také musila po celou svatbu bdíti nad tím, aby nebyl praporec znectěn, nebo aby se nedostal do nepovolných rukou. J. Mančál uveřejnil v »Českém Lidu« (II. p. 680.) práci »Příspěvek ku poznání národního ornamentu řemeslnického v Čechách.« — Dr. J. Matějka popisuje ve článku »Malované modlitební knížky z XVIII. a začátku XIX. století« (Český Lid III. p. 1.) psané modlitební knížky z mělnického a třebeňského musea. — Paní T. Nováková ve článku »O rozličném nádobí a nářadí na Litomyšlsku,« jež vydala v »Českém Lidu« (II. p. 391.), seznamuje nás s typy jednotlivého domácího nádobí, s jejich ornamentikou, a vedle toho se zajímavými kyticemi svatebními. — V. Smutný uveřejnil v »Českém Lidu« (II. p. 584.) práci »Modlitby lidové,« v nichž popisuje po stránce ornamentální velice zajímavé, psané modlitební knížky, patřící druhdy Janu Zubatému, mlynáři Dolnošlapanickému. — A. Šolta psal do »Českého Lidu« (II. p. 575.) stať »Ukázky vyryté lidové ornamentiky české na nábytku.« — M. Václavek psal ve »Vesně« (č. 12.) »O vyšívání moravském.«

Lid a jeho poměry.

Pěkné, zajímavé knihy, ilustrující moravský lid, jeho povahu i obyčaje, vyšly roku lonského. Tak dílo J. Duffka »Naše Horácko jindy a dnes« jež vyšlo ve Velkém Meziříčí,¹⁾ pak J. Herbena »Na dědině« (v Praze 1893.), v níž autor známým svým způsobem líčí život lidu slováckého. — Jiným, néméně cenným příspěvkem jest dílo paní Vl. Pittnerové nazvané »Ze Žďárských hor,« z něhož poznáváme povahu i život lidu ve Žďárských horách. — V Olomúci vyšla knížka »Náš lid, jak jeví se ve svých zvycích, obyčejích, písních atd. z kraje litovelského a severní Moravy.« Také tu obsažen jest popis různých obyčejů, pověr, slavností a pověstí. Ku konci přidány některé národní písně.

¹⁾ Jelikož nemohli jsme knihu tuto dostati, dovoluujeme si uvést slova referenta »Literárních Listů,« z nichž pozná čtenář obsah její. Referent píše: »Nejprve seznamuje nás p. Dufek se zvyky, pověrami, proroctvími, obřady a j. při narození dítěte. Dále uspořádány zprávy o výchově dítěte, o dětských nemocích a smrti a j. Ve 4. oddílu sebrány ukolébavky, písně, hry a přání, další oddíl věnován zvykům a obyčejům při smrti matky a vůbec rodičů, názorům o maceše. Pořadatel uvažuje dále o osudu sirotkův a nalezcův a již přechází k dětským pracem v hospodářství, v továrnách a klišárnách, uvažuje o poměru této práce k návštěvě školní a o mzdě dětí, o výměně dětí českých a německých v posledních desetiletích, o mravném i hmotném účinku školství a zvláště též o působení vyučování industriálního. Tu vhodně pak v dalším oddílu promlouvá o lidovém vyšívání, o kroji a účesu. Provádí nás po stavení, seznamuje s jejich zařízením, nábytkem a již hovoří o pracích hospodářských i domácích, o využitkování půdy soukromé a j. V 16. oddílu dočítáme se o léčivé a kouzelné moci různých rostlin, dále zase o některých nemocích a jejich léčení a zažehnávání. Celou řadu pověstí o hastrmanech, skřítcích, čarodějnicích a strašidlech podává 19. oddíl. Spis jest ukončen některými pověrami tamního lidu a ozdoben řadou tabulek se vzorky národního vyšívání. Na jedné tabulce jsou též připojeny mimo jiné půdorysy některých stavení.« (»Literární Listy« 1894. p. 61.)

Kroj lidový.

Málo bylo v uplynulém roce psáno o kroji lidovém. Zaznamenali jsme jen těchto několik pojednání. J. Klvaňa uveřejnil v »Č. M. Ol.« (p. 109.) »Drobnosti o lidovém kroji na Moravě.« — M. Kozák podal do »Českého Lidu« (III. p. 43.) »Paběrky o kroji plzeňském,« výpisky to ze školní knihy pamětní obce Chrástecké. Pro nás folkloristy je článěk ten tím důležitým, že psán je do zmíněné knihy roku 1830., kdy kraj ještě plně byl zachován, a také proto, že je to jediný posud popis plzeňského kroje v české literatuře. — Ženský kraj hanácký popsala dosti důkladně B. Vidrmanová ve článku »O kroji hanáckém z okolí Nákla« ve knížce »Na památku národopisné výstavy v Nákle.« — P. J. Vyhlídal podal malý příspěvek k poznání kroje slezského článkem svým »O slezských karkulích a čapkách,« jež uveřejnil ve »Věstníku Matice opavské« (1893. p. 3.). »Karkule« bývaly bílé čepečky, jež letního času na hlavách nosily ženy opavské. V zimě noseny byly od žen »čapky.« — Dr. Z. Wintř (Český Lid III. p. 6.) uveřejnil článěk »Šat smutku a smrti u starých Čechů.« Ze zajímavého článku toho seznáváme, že, ač černá barva byla již po několik století v Čechách barvou smutku, přece černé šaty jako smuteční nosí se teprve od r. 1547.

Lidové stavby.

Lidové naše stavby docházejí nyní patřičné pozornosti. Měli jsme v předešlých svých článcích příležitost několikráte poznamenati pěkná pojednání, jež vyšla o lidovém stavitelství. Také v uplynulém roce 1893. vyšla čtyři výborná pojednání o tomto předmětu. Al. Horák popsal v »Č. M. Ol.« (p. 24.) »valašskou sušírnu«. Valašská sušárna (na ovoce) zbudována jest ze dřeva od základu až po kalenici střechy. Stěny síně, jakož i stěny komůrek zhotoveny jsou ze sroubového dřeva, zasazeného do sloupů. Střecha položena jest na zdech podkrovnícemi a jest obyčejně kryta šindelem. Komínů v sušárnách nikde není. Vnitřek sušárny sestává ze síně a dvou komůrek, jež autor i s vnitřním zařízením důkladně popisuje. Mimo to seznamuje nás spisovatel s některými obyčejí při sušení ovoce. — V. Houděk popisuje v »Českém Lidu« (II. p.) hanácké stavby ve článku »Hanácký grund«. — Pojednání J. F. Hrušky (Český Lid II. p. 10.) »Statek i chalupa na Chodsku,« jest největší a nejdůkladnější práci o lidovém stavitelství v literatuře naší. — J. Kalkš uveřejnil ve »Slánském Občanu« (č. 23.) článěk »Sejpká«. — Popis pazderen, jam a příkopů, v nichž suší se len, dále popis nářadí ku spracovávání lnu a množství pěkných obyčejů a pověr o lnu přináší článěk J. Mančala (Český Lid II. p. 515.) »O lnářství na Humpolecku.«

Dětský věk.

Oddělení toto vykazuje jen dvě nových příspěvků: L. Bakesov článěk »Dětské hry tělocvičné na Moravě« (Český Lid III. p. 22.) a Al. Jiráskova práci »Skotácké halekání na Náchodsku.«

Varia.

J. Cvrček uveřejnil v »Českém Lidu« (III. p. 43.) pojednání »Prosbá rolníků bzeneckých r. 1777., aby lány jim udělené zase jim odňaty byly,« a v »Č. M. M.« (p. 335.) článěk »Knihy a právo horenské při městě Bzenci.« — Kl. Čermák podal do »Českého Lidu« (III. p. 101.) »Dopis selky od Ronova z r. 1620.« Prof. Al. Jirásek

povšiml si vděčného thematicu ve článku svém »F o r m a n i« (Český Lid II. 371.). Pojednává tu o starobylé instituci formanské a vykládá o její zařízení a obyčejích formanů. — Dr. J. V. Novák uveřejnil v »Českém Lidu« (II. 408) článek »Paběrky z doby robotní na Smiřicku« a v témž listu (II. p. 703.) pojednání »O Trnkově sbírce přísloví moravských a slovenských«. — Prof. O. G. Paroubek uveřejnil zajímavý článek »O lidu poddaném na panství poděbradském za XVIII. věku.« (Čes. Lid III. p. 137.) — M. Václavek popisuje v Českém Lidu« (II. p. 596.) »žrnu valašskou«. »Žrnou« nazývají na Valašsku mlýnek na obilí, jenž nohou uvádí se v pohyb. Autor dokládá, že mlýnek, jakým jest »žrna«, jest čistě valašskou specialitou. — Několik prstonárodních modliteb z Jičínska podal V. Vaněk ve článku svém »Modlitby našeho lidu.« (Český Lid III. p. 46.) — Hádanky staročeské uveřejnil Dr. Č. Zíbrt v práci »Staročeské sbírky pohádek (= hádanek) v »Českém Lidu« III. p. 33. uveřejněné.

Jsou to výpisky z knížky »Velmi kratochvilné pohádky o rozličných věcech pro ukrácení chvíle a obveselení lidské z mnohých smyslů sebrané a tuto znovu vydané.«

Dědictví.

Zvlastním zjevem v katolické literatuře jsou dědictví, spolky k vydávání vědeckých a zábavných spisů. Z »dědictví« opatří si úd za několik let celou domácí knihovnu. Jednou složený peníz bohatě se zúročí v duchovní kapitál, a údové mají potěchu, co jim to ono dědictví letos přinese. Diplomy jsou chloubou rodin a mnohé (jako z »Dědictví maličkých«) vídáme i zasklené jako obrazy. Údy to blaží, že jsou členy tak užitečných spolků a že jsou jejich jména v kronice (jako v dědictví Svatojanském) zaznamenána.

Dědictví rozšířila sta a tisíce dobrých knih mezi lid, a spisy tu vydané mají na sobě pečeť zaručující dobrý obsah. Knihovník nemusí se pranic rozpakovati, má-li knihu půjčovati, když vyšla nákladem některého dědictví.

Takových dědictví — pomineme-li družstva a spolky, jež periodicky vydávají v roce časopisy a knihy a na něž se lze každý rok předplatiti — máme v Čechách a na Moravě pět. Některá vznikla v době, kdy české písemnictví bylo v plénkách. Dědictví pomáhala křísiti českou literaturu.

První dědictví bylo »Svatováclavské«. Založil je Matěj Steyr a matka jeho Marie r. 1669., ale základní fond doznav mnoho útrap s řádem svého zakladatele, teprve r. 1859. svému účelu byl vrácen, totiž k vydávání a dílem i rozdávání katolických spisů: »biblí, legend, povídek, knih mravoučných a katechetických.« Dědictví to stalo se základem hodného syna a věrného apoštola v katol. literatuře dědictví Svatojanského. Původně čítalo toto dědictví 152 údy a vydalo přece hned 6000 knih. Zájem pro dědictví byl veliký, údů stále přibývalo a jenom z Ivančic připutoval průvod o sto údech do Prahy s vlastním praporem. Dědictví se dostalo papežského schválení a na světové výstavě v Paříži bylo vyznamenáno pro »Hlas varhan«, který vydalo. Když nedávno vyšla kronika dědictví, napočítáno přes 20.000 údů. Z dědictví toho se dostává mnoho knih darem bohoslovcům, knihovnám, kostelům (kancionaly, »Hlas varhan«) a údem se stává, kdo složí jednou pro vždy 10 zl., pro celý rod pak 20 zl. Bylo by dlouze vypočítávati knihy, které tímto nákladem vyšly, jako Bible české, Postilla od Frencla, Kancionál, Hlas varhan, Povídky Ehrenbergrovy,

Dějiny diecése Pražské, Posvátná místa Prahy, Památky Staroboleslavské a jiné spisy dějepisné a mravoučné.

Uvážíme-li, že každého díla 20.000 exemplářů přichází mezi lid, musíme uznati velikou zásluhu dědictví a zakladatelů: zmíněného Jesuity Steyera, kněze Hanikyře, který daroval 1000 zl., perně nastrádaných, jakož i kan. Pešiny, který byl dlouhá leta duší spolku toho.

Neméně záslužným jest na Moravě dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Bylo založeno r. 1850. v Brně kněžstvem katolickým. Š. Kubínek obcházel dědiny jako apoštol a sebral sta údů tomuto i jiným dědictvím. Byl velice horlivým sběratelem a jenom Svatojanskému dědictví zjednal za 48 let 3000 údů. Jeho jméno zasluhuje, aby bylo zapsáno v dějinách katolické literatury. V. Kosmák vyličil jeho stereotypní postavu a čistý charakter jakož i zápal pro katolické knihy v jednom ze svých »kukátek«.

Cyrillo-Methodějské dědictví má na 10.000 údů a tolikéž tiskne ročně knih, jako životopisy svatých, cestopisy, knihy mravoučné a posledně Kosmákova Kukátka. Vydalo »Poutní místa na Moravě a Slezsku« a dvanáct let vydávalo »Moravana«. Podobá se dědictví Svatojanskému a členský vklad jest rovněž 10 zl.

Pro knihy vědecké založeno bylo r. 1861. v Praze dědictví sv. Prokopa. Účel jeho vyznačen jest ve slovech: »Dědictví pro vydávání spisů vědeckých pro duchovenstvo«, tak aby kněží českoslovanští ve vlastním jazyku svém knihy theologické čísti a z nich jak pro sebe tak i poučení a vzdělání svých osadníků prospěch čerpati mohli.« Ačkoliv počet údů není tak veliký, jako u předešlých dědictví, přece utěšeně se zmahá. Pisatel těchto řádků měl r. 1882. č. 1353. a nyní jest údů už na 1700. (Česká Matice měla r. 1888. členů 5971.) Toto dědictví vydalo hojně spisů od věhlasných a osvědčených spisovatelů. Úd splácí 40 zl. vkladů. Uvážíme-li, s jakou těžkostí vydávají se díla vědecká, kolik jich neukončených přestane vycházeti, musíme blahořečiti dědictví tomuto, že může každoročně nějaké dílo v náklad vzíti.

Mimo dědictví pro dospělé máme též pro mládež. V Hradci Králové Dědictví Maličkových, a to české a německé. Bylo založeno r. 1859. přítelem mládeže, síd. kan. A. Šrůtkem a právě tuto dobu má 47.000 údů. I šlechtici se účastnili hojně podniku toho; zájem pro dědictví jest veliký. Jenom tak na př. uvádíme, že ještě nevyšel první podíl a již bylo přihlášeno 300 údů a 70 škol. Následujícího roku vzrostl počet členů na 6000, mezi nimiž 32 údů bylo z rodin šlechtických. Knihy z dědictví toho přijaty i do knihovny císařské. Ano i jistý žid daroval spolku 10 zl. Dědictví maličkových prodávalo nedávno staré svazky po 10 kr. a rozdávalo do mnoha obcí knihy zdarma na knihovny obecní a školní. Údem se může státí dítě katol. rodičů vkladem 2 zl. a dostává podíly 16 let. Krásné diplomy hlavně dávány od kmotrů dětem do vínku jako vzácná památka.

Podobným směrem se běře dědictví sv. Ludmily v Písku, jež jest ve dvou odvětvích: jako »Zlaté lístky« pro útlé a »Zlaté klasy« pro dospělejší dívky. Podíly mají část poučnou a zábavnou a pěkné ilustrace. »Zlaté klasy« určeny jsou výhradně pro dívky, stojí též 2 zl. Mají pak obě odvětví své příznivce a opatrovníky. R. 1893. vyšlo číslo 30. Počet údů není nám znám, dle nákladu v účtech viděti, že se i těchto podílů tiskne značné množství.

Počítejme, kolik tisíc knih ročně všechna tato dědictví rozšíří a jak působí mezi lidem! Jenom sběratelství kdyby se dalo lépe upravit. Některý člen několik let si nevybírá podílů svých. Aspoň ústavům by se měly podíly hned zasýlati.

Památne zůstane, jak se mnozí stali údy dědictví na př. Svatojanského. listá paní proto dnem i nocí pracovala, ministranti své dary mu věnovali, panny své šaty, vojáci své pense, čeledínové své služby, ano i nemocní stávali se údy

dědictví toho. K dědictví sv. Prokopa přistupují nejvíce bohoslovci, a stojí to mnohého sebezapírání, než na podíl ušetří! A jak dojemné příklady by mohli vypravovati zakladatelé a řiditelé dědictví pro mládež! Proto opakujeme, že dědictví ta jsou zvláštním zjevem v katolické literatuře, velice přispěla k povznesení českého písemnictví a rozšíření vědomostí a ušlechtilé zábavy po vlastech českoslovanských.

Al. Dostál.

UMĚNÍ.

—•—

Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému. Zároveň orgán odboru pro výtvarná umění a archaeologii při Akademii křesťanské v Praze. Majitel, vydavatel a redaktor: Ferdinand J. Lehner. Ročník XIX. V Praze 1893. Roční předplatné 2 zl. 20 kr. Přípravné práce msgr. F. J. Lehnery k obšírným dějinám výtvarných umění v zemích českých pokročily tou měrou, že valná část kostelů románských v Čechách jest již důkladně probádána. Také poslední ročník »Methoda« vydává o neunavné práci velezasloužilého badatele čestné svědectví. K důkladným svým studiím o kostelích románských, uveřejněným v ročnících předešlých, připojil tu opět několik studií nových. Zejména čtyři krásné památníky stavitelství románského došly tu náležitého ocenění: spanilý kostel Svatojanský, o němž Lehner případně dí, že jest to »kamenná básnička, která maně se vynořila z duše českého básníka-stavitele,« kostel Nanebevzetí P. M. v Mohelnici, kterýž vyniká úhledností a slohovou úpravností, dále kostel sv. Petra a Pavla v Řezovicích na Moravě, pozoruhodná budova soustavy centralné a konečně kostel sv. Václava v Hrusicích, ozdobený krásným portálem.

Při podrobném bádání svém o kostelích z období románského dospěl msgr. Lehner k přesvědčení, že tenkrát stavěny byly nejen kostely s absidou, nýbrž i kostely s chórem pravoúhelným, ano i polygonálním. Podařilo se mu dokázati to o mnohých kostelích, o nichž před ním ovšem nikdo netušil, že by pocházeti mohly z doby stavitelství románského. V předešlých ročnících »Methoda« uveřejnil msgr. Lehner již značný počet těchto zajímavých staveb; v ročníku posledním pak s potěšením oznamuje, že se mu podařilo i v Praze vypátrati kostelík románský s chórem polygonálním, totiž kostel sv. Jana Křtitele na Újezdě.

Jak viděti, může býti msgr. Lehner s výsledkem bádání svého v uplynulém roce úplně spokojen, a to tím spíše, poněvadž až posud téměř celé bráně obtížné práce výzkumné v tom směru skorem výhradně jen na jeho bedrách spočívá. Z ostatních pracovníků o stavbách z doby románské zastoupen jest v minulém ročníku toliko R. Kuchynka, statkář v Albrechtci, jenž prozkoumav bývalé dekanáty Prácheňský a Volyňský, mnohou zajímavou památku stavitelskou z oné doby objevil.

Z ostatních článků dlužno na prvním místě jmenovati pokračování práce se vzornou zevrubností sestavené: »Kostely, církve a chrámy v Čechách« od Frant. Vacka. Spisovatel probírá chrámy v době 1174.—1204. vystavěné, zaznamenává o každém z nich příslušné zprávy z listin a jiných pramenů historických, k závěrku pak podává seznam kostelů nedatovaných, t. j. takových, o jejichž založení a stavbě není na ten čas zpráv listinných, které však dle neklamných známek architektonických v období onom byly zbudovány.

Záslužnými monografiemi o různých chrámech přispěli: Frant. Preclík, Wildmann, Hůlka a V. Mikulášek. Kromě toho bylo uveřejněno v »Methodu« ještě mnoho jiných zajímavých pojednání a zpráv.

Geschichte der Karolingischen Malerei, ihr Bilderkreis und seine Quellen, von Franz Friedrich Leitschuh, Dr. Phil., Privatdozent an der Universität Strassburg. Mit 59 Abbildungen. Berlin 1894. Verlag von Georg Siemens. Str. X

a 471 8°. Cena 7 zl. 20 kr. K výborným studiím o umění za doby Karla Velikého od Leopolda Delislea, Pavla Clemena a Julia ze Schlosserů přidružil se nejnověji spis Leitschuhův, vyznamenávající se pěkným zpracováním zajímavé a bohaté látky, čerpané z četných pramenů spisovatelů přístupných.¹⁾

Umění doby Karlovy lze případně charakterisovati slovy spisovatelovými: »jest to šťastné spojení antické formy a křesťanského smýšlení.« Karolinský umělec dbal především o to, aby myšlenka došla ostrého výrazu, čímž se stalo, že forma nebyla dosti propracována. Karolinské malířství jeví toliko v ornamentu zralost a dospělost, kdežto ostatní obory prozrazují ještě značné stopy kvašení a nehotovosti. Přese všechny tyto nedostatky nelze upřít malířství Karolinskému té zásluhy, že přivedlo nový životní proud do umění středověkého, že zejména dovedlo s podivuhodnou bystrozrakostí vyhledávati si předměty zobrazení schopné. Tak na př. uvedlo celou řadu legendárních předmětů do umění a z literárních pramenů směle vyňalo vše, co se mu zdálo, že stojí za to, aby malířsky bylo zpracováno. Karolinský miniator první připadl na myšlenku užití myšlenek z hymnů a sequencí ke kompozici obrazu »Všech svatých,« jak to učinili daleko později teprve bratři van Eyckové a Albrecht Dürer na základě hymnu de omnibus sanctis. Samostatný a svěží, takorba prostonárodní ráz, jenž ve výzdobě kanonu v missalech z doby Karolinské se jeví, vyskytuje se opět teprve v umělecké výzdobě modliteb císaře Maximiliana.

Zajímavá jest zkoumati, jakou měrou asi podléhalo umění Karolinské vlivu cizímu. S byzantským uměním bralo se sice často cestami souběžnými, nebylo však ničím na něm závislé, neboť již politické poměry nepřály bližšímu styku obou umění. Za to tím více čerpalo z římského starokřesťanského umění.

Leitschuh pojednává především o nástěnném malířství Karolinském dle starých, velice řídkých zpráv a nákrešů současných, dále pak o drobnomalbě, dle památek, jež se posud zachovaly ve starých evangeliariích, sacramentariích a missalech. Podrobně pak vylicuje, kterak za oné doby zobrazovány byly osoby a výjevy biblické, historické a allegorické, přirovnávaje všude obrazy tyto k analogickým výtvorům římského umění starokřesťanského. Zmíniv se pak o uměleckých školách klášterních ve sv. Havle a ve Fuldě, pojednává na základě podaného materiálu povšechně o kresbě, posuncích a kroji, jak v malbách Karolinských se jeví, dále o malbě krajin, architektury, zvířat a rostlin a posléze o ornamentice.

Zajímavá jest též stat, v níž vypravuje se o odporu říše Francké proti snesením druhého sněmu Nicejského z r. 787. o ctění obrazů. Odpor ten povstal, jak známo, z nedorozumění, jež závinil chybný latinský překlad řeckého originálu sněmovních snesení, kdežto v pravdě panoval v říši Francké o ctění obrazů zcela správný názor, který se ovšem jeví i v umění malířském.

Quellenschriften für Kunstgeschichte und Kunsttechnik des Mittelalters und der Neuzeit. Neue Folge. VI. Band: Des Augsburger Patriciers Philipp Hainhofer Beziehungen zum Herzog Philipp II. von Pomern-Stettin. Correspondenzen aus den Jahren 1610—1619. Mitgetheilt von Dr. Oscar Doering. Wien 1894. Verlag von Carl Graeser 1894. Cena 3 zl. 60 kr. Spis tento podává sice hlavně příspěvky k dějinám umění v Bavorsku, avšak jest dosti důležit i pro poznání živých styků, jakéž měli umělci za Rudolfa II. v Praze, působící s cizinou. Sděluje se tu poprvé neznámý dosud materiál převahou z korespondence Augšpurského patricia Filipa Hainhofra, jenž byl ve spojení s různými německými i zahraničními dvory jako politický korespondent a jako rádce a agent při zakupování předmětů uměleckých. Z umělců v Praze žijících uvádějí se zejména: D. Fröschlein, malíř miniatur, Bartoloměj Spranger († 1625 v Praze), Hugo Strohmair, malíř a rytec, Rafael a Jiljí Sadeler, Pavel van Vianen, proslulý zlatotepec († v Praze 1613). Zajímavá jest zpráva o obrazech, jež zakoupil Rudolf II. pro svou obrazárnu Pražskou; uvádí se mezi nimi také Dürerův obraz »Mučednictví desíti tisíc křesť.,« jenž nalézá se nyní ve Vídeňském Belvederu (str. 59.). Charakteristická jest poznámka v jednom listě Hainhofrově, že se sice u dvora Rudolfova hojně uměleckých děl kupuje, ale špatně platí, tak že prý nechce více tam dodávati (str. 91.). Také zmínka o dovedném vyšíváči Pražském zaslужuje povšimnutí (»zu Prag soll ein Seidenstücker sein, welcher schöne Landschaften von Seiden neht« str. 96.).

¹⁾ Spisovatel stěžuje si v předmluvě trpce na neochotu Pražské universitní knihovny.

Výstava maleb Lva Lercha. Nedávno uspořádala »Krasoumná jednota pro Čechy« v Rudolfinu výstavu maleb záhy zesnulého malíře českého Lva Lercha. Pilný a nadaný tento umělec zasloužil si této pohrobni pocty plnou měrou; jeho svědomitá snaha umělecká v souborné výstavě jeho prací všude byla patrna. Vlastním oborem Lerchovým byla malba podobizen, v níž dopracoval se k pozoruhodné výši umělecké a dosáhl největších úspěchů. S nevšedním zdarem dovedl nejen zobraziti tvář lidskou do nejmenších podrobností věrně, nýbrž i prodchnouti ji životní pravdivostí. Barev olejových i pastelu užíval ke svým portrétům stejně obratně, a nevyhýbal se ani plnému ostrému osvětlení modernímu, ačkoliv portréty jeho, jichž barvy ztlumeny jsou lehkým přitímím, jsou rozhodně zdařilejší. Z vystavených podobizen zvláštního povšimnutí zasluhovaly podobizny rodičů malířových, zhotovené v různých dobách jeho umělecké činnosti, bylot na nich možno stopovati postupný rozvoj dovednosti umělcovy. Výrazná tvář jeho otce, kterouž z piety synovské opět a opět zobrazoval, poskytla Lerchovi vděčný předmět k jedné z nejkrásnějších podobizen, které vůbec vytvořil. K ní řadí se výborným provedením podobizna stařenky, jejíž vrásčitá tvář vroubená stříbrnými šedinami mistrně jest podána.

Snaživý umělec nespokojil se však s úspěchy dosaženými v oboru malby podobizen; jeho snahy pnuly se výše a pobádaly jej na širší, avšak nesnadnější pole malby dějinné. A k obrazům svým, jež na tomto poli vytvořil, volíval si Lerch většinou předměty náboženské. Jakýsi přechod od podobizen k malbám tímto tvoří jeho »Mater dolorosa,« malovaný pod patrným dojmem nedostizného Q. Reni. Tvář Rodičky Boží, v níž zdařile vystižen jest výraz bezměrné bolesti, účinně se odráží od plné zlaté svatozáře, již jest oklopena; roucha sytých, temných barev a zlaté kobercové pozadí zvyšují vážný dojem obrazu. V »Pietě« pokusil se Lerch poprvé o rozměrnější malbu, a to s rozhodným zdarem. Matka Boží pozvedá bezvládné tělo Kristovo patříc s bolestí do zsinělé jeho tváře. Seskupení, modelace i kolorit obrazu jsou bezvadny; zvláště pěkně zužitkovan efekt širokého proudu světla padajícího s nebes na tělo Kristovo. — Největší obraz Lerchův »Sv. Marie Egyptská,« k němuž se svědomitý umělec připravoval přecetnými náčrtky a studiemi, zůstal pohříchu nedokončen. V poušti pohroužené v modravé světlo měsíční klečí svatá kajicnice se sepjatýma rukama přitulena k mohutnému lvu, jenž zkrotnuv byl jejím věrným ochráncem v pusté samotě. Hlava světice spočívá na šíji lvové, oči slzami zalité kajicně a spolu s důvěrou upřeny jsou k nebesům. . . Vystavené náčrtky a veliký karton ukazují, co přemýšlení a pracných studií stálo umělce, než po mnohých změnách ustálil se na tomto účinném seskupení. S neméně důkladnou průpravou chtěl Lerch přikročiti k malbě obrazu »Vyhnání Adama a Evy z ráje,« nedospěl však dále, nežli k barevné skizze.

Některých studijních maleb Lerchových (»Ženský poloakt« a j.), jakož i obrazu »Rozkoš,« smyslnou nahotou urážející, mohlo pořadatelstvo výstavy směle pominouti.

Antonín Podlaha.

LITERATURA.

—•—

ANGLICKÁ.

Angličtí katolíci utrpěli velikou ztrátu; neboť P. J. Morris T. J., o němž ve 4. čísle »Vlasti« řeč byla, zemřel v listopadu, a to smrtí opravdu kněžskou; překvapil ho smrt při kázání. Jeho hlavními spisy byly: »Život sv. Tomáše z Canterbury« a »Útrapy našich katolických předků«. V poslední době se zaměřoval životopisem kardinála Wisemana.

Science and Future Life. By F. W. H. Myers (Macmillan & Co.) — Název knihy (Věda a budoucí život) jest velice slibný, ale zklame čtenáře. Ježto spisovatel jest znám jakožto pilný pozorovatel »duchových« zjevů, bylo by se dalo od něho více očekávati. Celá kniha jest, krátce řečeno — pokus udati charakte-

ristické známky moderního pessimismu a podati několik úvah, které by pessimismu mohly zabránit. Z těchto úvah jsou zvláště význačné »Darvina Agnosticismus« (Agnosticismus jest věda, která popírá poznání nadsmyslného), »Tennyson jakožto prorok«, »Moderní básníci a kosmický zákon« a j. Špatný dojem činí podivný sloh spisovatelův a daremné plýtvání slovy, které místo aby věc objasnilo, ji ještě více zatemňuje a působí, že jest nesnadno stanovisko spisovatelovo pochopiti.

History of St. Edmund's College, Old Hall. By the Veny Rev. Bernard Ward, President. (Kegan, Paul & Co.) Kniha ta jest důležitější, nežli se zdá. Neboť líče dějiny kolleje sv. Edmunda podává spisovatel důkladnou zprávu o dlouhé a postupné námaze anglických katolíků, aby zajistiti mohli svým dítkám vychování náboženské dle zásad víry. Za panování Alžbětina bylo k vytlačení katolíků a jejich víry takových prostředků užíváno, že to i dějepisci anglikánští odsuzují. Přes to podařilo se kardinálovi Allenovi roku 1568. založiti kollej v Donay (kollej tato byla až do uzavření a vyplenění r. 1793. jedním z nejlepších seminářů v Evropě); později ovšem poskytnuta katolíkům příležitost více škol si zaříditi, zvláště školu v Silkstead u Winchestru (hrabství Hants), která potom do nedalekého Tvyfordu přeložena, kdež byla více než půl století, a konečně usazena v Old Hall Green (v Hertfordshire, kdež jest posud pod jménem »St. Edmund's College«, nadaná hlavně dědictvím po biskupu Talbotovi a majíc, jak spisovatel praví, velkou zkušenost trestních zákonů. Kniha tato není psána polemicky a má nejvíce významu pro anglické katolíky, jimž jest jakousi drahou památkou na školu, ve které mnozí svá studia vykonali.

Memorials of Mr. Serjeant Bellasis. By Eduard Bellasis. (Burns et Oates. 10 s. 6 d. = 6 zl. 50 kr.) ¹⁾ Tyto paměti nám ukazují, jak jest to možno, aby muž narozený a vychovaný v lůně protestantismu, mající důkladnou znalost života, přece s tak velkou láskou přilnul ke katolické církvi, ne snad následkem Traktariánského hnutí (o němž níže řeč), nýbrž po dlouhé úvaze, mnohých duševních bojích a pilném studiu. On myslil původně, že Luther a Kalvín byli svatí mužové, kteří pro Boha reformu církve obmysleli; ale nepěkná vyjádření anglikánského kněžstva o katolicích počaly jej poučovati o jiném. Tak na příklad se ptal a uvažoval: »Je-li katolická církev horší než nevěra, pak jest Voltaire lepší než Pascal nebo Fenelon; myšlénky Tomáše Paine (anglicko-americký dobrodruh) by měly přednost před myšlénkami Tomáše Becketa (sv. Tomáš Cantaburský), Robert Owen a jeho druzí socialisté by měli více naděje na spásu než nejlepší katolíci.« Dále ptá se, jaká jest theorie anglikánské církve o autoritě? Podobné myšlénky vedly jej na lepší cestu, ale k návratu do katolické církve přimělo ho kázání kardinála Newmana v Littlemore 24. září 1843. Následovalo mnoho bojů, ale všechny přemohl, a 14. prosince 1850. byl od P. Brownhilla T. J. přijat do církve katolické. Traktariánské hnutí, které dle udání anglikánské strany bylo původem návratu Bellasisa do církve katolické, jest vypsáno ve spise nedávno vyšlém.

Life of E. B. Pusey D. D. By H. P. Liddon D. D. Edited by the Rev. J. O. Johnston M. A. and the Rev. R. J. Wilson, M. A. Vols I. and II. (Longmans & Co. Cena 36 s. = 22 zl. 32 kr.) — Pusey (narozen 1800, zemřel 16. září 1882) jest původcem Puseyismu, též Anglikatolicismu, Traktarianismu nazvaného. Obeznamem jsa pomoci kardinála Newmana s katolicismem, vydal r. 1833. »Časová pojednání« (Tracts for the times), jeho přívrženci proto nazváni Tractarianisté. Universita Oxfordská jeho učení zavrhl a zapověděla mu kázání (bylť universitním kazatelem), následkem čehož veliký počet studentů a anglikánských duchovních (několik set) vrátilo se do lůna církve katolické. Posměšné bývá od Anglikánů Puseyismus nazýván jinak Ritualismus. Přítomný spis jest psán ze stanoviska anglikánského.

Časopisy: »The Month.« Vychází měsíčně v Londýně a stojí ročně 24 sh. = 14 zl. 88 kr. Je to časopis úplně katolický a podobá se skoro »Časopisu katolického duchovenstva«, jenže měsíční sešit jest mnohem větší. — Proti katolické literární společnosti v Anglii »The Catholic Truth Society« stojí podobná protestantská »The Religions Tract Society« (London, Paternoster Row 56),

¹⁾ Při tomto budiž podotknuto, že Burns & Oates jest katolické knihkupectví, a co v něm se vydává, katolickým duchem jest psáno.

kteřá založena již 1789 vedle velkého množství jiných spisů vydává 9 časopisů pro lid a mládež; zevnějšek jejich jest slušný, ba vábný. Jména těch časopisů jsou: *The Sunday at Home* (týdenně vychází, ročně stojí 8 sh. = 4 zl. 96 kr.), *The Leisure Hour* (vychází měs., roč. 8 sch.) *The Cottager and Artisan* (měs., roč. 1 sh. 6 d. = 92 kr.), *Light in the Home* (měs., roč. 1 sh. 6 d.), *Friendly Greetings* (týdně, roč. 5 sh. = 3 zl. 10 kr.); všechny tyto jmenované jsou pro lid a velice podobné obsahem českým »Besedám lidu«; *Boy's own Paper* (týd., roč. 8 sh.) pro hochy, *Girl's own Paper* (týd., 8 sh.) pro dívky, *The Child's Companion* (měs. r. 1 sh. 6 d.) *Juvenile Instructor* (měs., roč. 1 sh. 6 d.), které více méně »Malému čtenáři« jsou podobné, a posléze *Our little Dots*, (měs., roč. 1 sh. 6 d.) ne mnoho rozdílné od časopisu »Ma-lé no-vi-ny pro dě-ti«. Podle tendence spolku jest i tendence těch časopisů protestantská. F.

»*Our Joung People*«; *An Illustrated Catholic Bi-Weekly*. (Naší Mládeži.) Obrázkový katolický časopis. Vychází dvakrát měsíčně. Redaktor Rev. F. P. Reilly, profesor církevního práva v Seminári sv. Františka Saleského v Milwaukee Wis. Předplatné ročně 1 dol. — S potěšením zaznamenáváme opět jeden pokrok v naší katolické literatuře pro mládež. Leží před námi právě dokončený ročník uvedeného časopisu, a s radostí vyznáváme, že je to cenné dílo, které zaslужuje, aby o něm byla čestná zmínka učiněna. Ročník o 26 sešitech bohatě ilustrovaný, zásobený vybranými články nejlepších katolických spisovatelů, a k tomu tak poměrně laciný, došel již vřelého uznání. Setkáváme se zde s řadou zajímavých povídek, poučných a zábavných článků a rozmanitých básniček. Mezi přispěvateli nalezi jsme jméno znamenitého muže doby naší v ang. literatuře americké, katolického kritika Prof Maurice Francis Egana, nyní profesora na universitě Notre Dame v Ind. Dále články od mužů, jako Rev. Francis J. Flynn S. J., Henry Coyle a Rev. Jos. Sellinger D. D. Z ostatních spisovatelek zvláštní zmínky zasluhují: Miss Eliza Allen Starr, Emma Howard Wright, Mrs. Eleonor Sherman Thackera a Katharina M. Stevenson. Řada těchto dokonalých přispěvatelů dosvědčuje, čím jest nám nový tento časopis. Z ilustrací máme na př. na prvním listě v každém čísle podobiznu některého hodnostáře církevního, biskupa neb arcibiskupa ve Spoj. Státech, k čemuž zároveň připojen životopis. Krásná sbírka obrazů předních našich hodnostářů činí dílo toto velice cenným. Papír jest velmi pěkný a obrazy litografické. Kdo jest mocen jazyka anglického, doporučujeme mu časopis ten s největším přesvědčením.

»*The American Catholic Quarterly Review*«. Kriticko-vědecký časopis katolický, vychází každý čtvrt roku. Roční předplatné d. 5.— Vydavatel Hardy and Mahony, P. B. 1044, Philadelphia Pa. Roč. XVIII. čís. 70 a 71. Jest velmi záslužno, abychom učinili zmínku o tomto důkladném díle, zvláště o dvou jmenovaných číslech, které přinesly velice důležitý článek z antropologie »*The Age of the Humen Race*« (Věk lidského pokolení), z pera důmyslného badatele a geologa velp. J. A. Zahm-a C. S. C., profesora na universitě v Notre Dame Ind. Článek ten došel veliké obliby v katolicko-vědeckých kruzích, což dosvědčuje otiskování jeho v jiných vědeckých přílohách. Z jeho díla lze souditi, že důstojný pan spisovatel věnoval otázce této velikou píli a neumorné studie. Díl první obírá se vysvětlováním argumentů nevěreckých filosofů, racionalistů, popisuje útoky se vysvětláním páté, líčí názory jejich, týkající se hlavně trvání lidského pokolení, kterým ovšem ničeho nedokázali, tak že nezbylo věku našemu, nežli vrátiti se opět k zjevení Božímu. Mezi jiným praví pan spisovatel: »Upírání Zjevení Božího byl první krok upírání křesťanství.« Rationalismus a naturalismusrazil cestu dosti široce, — a hle, kam to dospělo? — Druhý díl obsahuje výzkumy provedené za posledních padesáti let z oboru geologie a klimatologie. Jos. Chas. Otčenášek.

FLÁMSKÁ.

Není dnes snadnou úlohou, psáti stručně o písemnictví flámském. Člověk věru neví, kde začít, co vynechat atd. z celého moře písemnictví flámského. A mimo Belgii není na světě země, jež by měla většího podobenství s naší českou vlastí. Jako v Belgii tak i v Čechách žije dvojí národnost. V Belgii Flamingové a Wallóni, v Čechách Češi a Němci. A jako u nás v Čechách tvoří česká národnost většinu proti národnosti německé, tak i v Belgii národnost flámská proti

wallónské národnosti jest u většině. A jako v Čechách Němci zvláštním výsadám a přednostem se těší, tak i v Belgii mají Wallóni zvláštní privilegia. Leč to vše je každému s důstatek známo, a proto o tom zde šířiti slov nepotřebujeme. Dříve však než k dalšímu písemnictví flámskému přistoupíme, hodláme prozatím napsati několik slov o zakladateli nynější flámské mluvy, jímž jest Jindřich Conscience (1812. † 1883.). Otec zmíněného spisovatele velikána byl Francouz a z té příčiny bylo mladému Jindřichovi flámské písemnictví důkladně studovati. Týž narodil se v Antverpách leta 1812. V dětských letech byl velmi slabý, a rodičové jeho obávali se, že Jindříšek na živě nezůstane. Zkušený lékař však je těšil, že přečká-li hošík sedmý rok, netoliko na živě zůstane, leč že i z něho bude statný, silný muž. Ale rodiče lékaři málo důvěřovali: hošík zůstával stále slabým a neduživým. Ani na nohy pro slabost se postaviti nemohl; byl nucen opírat se o berle nebo v dětském vozíku se dát voziti. Zbožná matka jeho vyprávěla mu často o malém Ježíškovi a andělíčcích, kteříž prý jej neviditelně obklíčují a vozík jeho táhnou. Toto vypravování působilo na celý pozdější jeho život. Když našemu Jindřichovi minulo sedm let, stal se s ním veliký obrat. Slabý hošík stával se očividně silnějším a v lici ruměnějším, tak že za nedlouhý čas berle odložití mohl. Neúnavnou pílí a láskou k předmětu činil mladý Conscience veliké pokroky v jazyku flámském a když jej de Laet do flámského spolku »Olijftak« (Olivová ratoleť) uvedl, a Conscience některé odstavce z časopisu »Wonderjaar« (jež de Block vydával, se flámsky předčítati pokoušel, učinil na posluchače takový dojem, že po hlučném potlesku jej členem Olijftaku ihned zvolili. De Block hluboce dojat, požádal mladého začátečníka, by celý časopis v kruhu malířů přečetl. Jistého večera v sobotu stál již Conscience na řečnickém místě v antverpské místnosti »Het Roosken«, kdež měl za posluchače veškerý slavný umělec města Antverp. Vzletnou svojí řečí nadchl a roznítil všechny přítomné, takže předseda de Block opustiv své místo, prosil naléhavě, by Conscience místo jeho zaujal.

Sláva Jindřicha Consciencea byla tím již tehdejší v Antverpách většinou pojištěna. Pomocí van de Laet-a, (van de Laet) druha z dětských dob a van Wappers-e, jenž mu svoji velikou náklonnost na jevo dával, mohl Conscience již v r. 1837. vydávání vlasteneckého časopisu »Wonderjaar« převzít, a pod jeho mistrnou redakcí dočkal se časopis ten největší obliby. Leta 1838. zjednal mu jeho »Leeuw van Vlaanderen« (Flámský lev) jména zvučného, a to již netoliko v Antverpách, leč i po všech flámských krajinách. V krátké době potom vyšly z pera jeho půvabné novelly: »Hoe men schilder wordt« (Jak se člověk stane malířem); »Wat eene moeder lijden kan« (Co může matka trpěti); »Siska van Roezemaël« a »De loteling« (Rekrut), jež patří k perlám flámské literatury. Z čelnějších spisův Jindřicha Consciencea uvedeny budtež zde ještě: »Jacob van Artevelde«; »Het ijzeren graf« (Železný hrob); »Moederliefde« (Matčina láska); »Hlodwig en Clothildis«; »De Boerenkrijg« (Selská vojna); »De grootmoeder« (Babička); »Het goudland« (Zlatá země); »Batavia«; »De burgers van Darlingen« (Měšťané Darlinští); »De geldduivel« (Peněžní ďábel); »Simon Turchi«; »De koopman van Antwerpen« (Kupec Antverpský); »Bella Stock«; »Valentijn«; »De arme edelman« (Chudý šlechtic); »Moeder Job«; »Baas Gansendonck« (Mistr Hansendonck); »De plaag der dorpen« (Soužení vesničanů); »Bavo en Lieveken«; »De jonge doctor«; »Hugo van Craenhove«; »Avondstonden« (Chvilé večerní); »De ziekte der verbeelding« (Nemoc v domýšlení); »Rikke-tikke-tak«; »Blinde Rosa« (Slepá Růžena); »De kwaal des tijds« (Zlo času); »Het geluk van Rijk te zijn« (Štěstí v bohatství); »Nlengelingen« (Mšieniny); »Houten Clara« (Dřevěná Klára); »Lambrecht Hensmans«; »Eene uitvinding des duivels« (Vyjevení ďábla); »De gierigaard« (Lakomec); »De burgermeester van Luik« (Lutiský purkmistr); »Menschenbloed« (Lidská krev); »Redevoeringen« (Přednášky); »De omwenteling van 1830« (Povstání z r. 1830); »Levenslust« (Radosti života); »De kerels van Vlaanderen« (Chlapíci Flanderští); »Eene 0 te veel« (O jedno 0 více); »Koning Oriand« (Král Oriand); »Een zeemanshu'sgezin« (Rodina námořníková); »Een goed hart« (Dobré srdce); »Een stem nit het graf« (Hlas z hrobu); »Een slachtoffer der moederliefde« (Oběť mateřské lásky); »De twee vrienden« (Dva přátelé); »De baanwachter« (Hlídač železniční); »De minnezanger« (Pěvec lásky); »De dichter en zijn droombeeld« (Básník a jeho sen); »De keus des harten« (Volba srdce); »Everard T'Serclaes«; »Eene verwarde zaak« (Popletená věc); »Schandevrees« (Bázeň před hanbou); »Gerechtigheid van hertog Karel«; »De oom van Felix Roobeeck« (Ujec Fel. Roobeeck); »De schat van Felix Roobeeck« (Poklad Fel. Roob.); »Eene gekkenwereld« (Bláznivý svět); »Eene welopgevoede dochter« (Dobře vychovaná dcera); »Het wassenbeeld« (Vosková socha); »Geld en adel« (Peníze a šlechta); »De duivel uit het slangenbosch« (Čert z hadího křoví); »Album

van Hugo van Cracnhove«; »Geschiedenis mijner jeugd« (Události mého života); »Geschiedenis van Belgie« (Dějiny Belgie) a t. d. Sloh Conscienceův je lahodný a jednoduchý a proto i lidu venkovskému srozumitelný, velice poutavý a duchem zbožného křesťana protkaný. Jakéhož tedy divu, že spisy jeho staly se oblíbenými a ať tak dím národními! Vypravování svá čerpal z dějin a událostí vlasteneckých-domácích, aneb též z národního života, a to líčí tak zajímavě a dojemně, že čtenář hned jásá a hned opět včelí slzy prolévá. Jako vynikající kolorist a dovedl Conscience jako málo který spisovatel přírodu s jejími krásami velmi živě líčiti, jako vlastenecký spisovatel a básník dovedl čtenáře k lásce k vlasti a mateřské mluvě roznítiti a každého čtenáře dobré vůle naplniti důvěrou v Boha a dodati chuti k práci. Jindřich Conscience v jistém smyslu flámskou řeč stvořil, kteráž před ním známa nebyla a kteráž zůstane vzorem k následování. Jindřich Conscience utvořil i flámskou literární školu, a to hlavně šířením vlasteneckých spisů mezi lidem. Ano, Jindřich Conscience, jak správně Pieter de Decker o něm napsal, učil flámský národ čísti.

Jos. Šefík Vitínský.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

»Národové nehasnou, dokud jazyk žije.« (V. Hanka.)

Lužičtí Srbové a Kašubové ve východním Prusku při břehu Baltického moře jsou nepatrní zbytkové Slovanů polabských; Srbové pak speciálně jsou potomci bývalých Sorbův, kteří přebývali mezi Labem, Salou a Sprevou. Dějiny jejich, jak dostatečně známo, jsou boj proti přívalu germanskému, a jsou po většině trudné. Příčiny jejich rozkladu i ostatních Slovanů polabských jsou hlavně: bezstarostnost o existenci, neprozíravost, stagnace kulturní, soukromé zájmy jednotlivých knížat, zejména však nesvornost, která nese všude hojné ovoce. Že se Luž. Srbové až dosud udrželi, jest pravým divem. Hlavní zásluhu jest však přičítati křesťanství, které nemělo u nich tak násilného nátěru, jako u ostatních Polabanů. První zvěstovatelé jeho přišli se strany slovanské, hlavně od Čechů a Poláků, němečtí pak kazatelé hlásali víru též jazykem slovanským, jako bl. Boso, biskup Mezibořský, který slovansky též napsal dějiny jejich. Panství německé mělo za následek ujařmení, tak že řeč lužicko-srbská živořila pouze mezi lidem; nezhynula však docela. Písemnictví se rovněž pěstovalo, nemělo však velkého vlivu na rozvoj národní. Teprve začátkem tohoto století, zejména od let třicátých, objevují se známky trvalého znovuzrození, a to zcela samostatně. Jsouce malým kmenem, hleděli získati pomoci u Slovanův ostatních, aby si zabezpečili rozvoj národní. Slovanští učenci přispěli k jejich obrodu, navštěvující kraje ty a popisující jejich národní život. Znovuzrození dělo se ovšem pomalu, jako u nás, avšak přece vedlo k cíli. Závadou byl nedostatek intelligence, hlavně kazatelů, což uznala i »Kreuzzeitung« z 6. pros. 1865 a radila vládě, aby si všímala záležitostí vendických a nepřekážela jim u vývoji národním, ježto je to požadavek křesťanský, a žádá toho i povolání kazatele, aby byl znalý řeči lidu. V nejnovější době není mezera ta ještě doplněna.

Velikou úlohu při znovuzrození mělo »Towafstwo Mačicy Serbskeje«, založené r. 1847., které obralo si za úkol vydávati dobré, populární i vědecké knihy, jakož i časopis se zřetelem na ryzost jazyka, pak »towafstwo sv. Cyrila a Methoda«, založené 1862., jež vydávalo knihy katolické a téhož roku zřízené »serbske lutherske knihowne towafstwo.«

Luž. Srbové dělí se v nářečí horno- a dolnolužické, jež vykazují značné odchylky. Jsou též ve dvou zemích rozdělení, v Sasku a Prusku, a liší se i vyznáním a pravopisem. Podle důkladné statistiky dra. Arn. Muky jest Hornolužičanů 93.658, Dolnolužičanů 72.410, celkem tedy asi 166.068. Z Hornolužičanů jest přes 10.000 katolíků, ostatní všichni jsou protestanté. Lid je pobožný, věrný a zdravého těla. V knihách, které se vydávají, není také ničeho, co by víře a křesťanskému životu bylo škodno. Kéž by tomu bylo tak u nás! A v pravdě, dokud literatura stojí na základech náboženských, dotud je naděje na zachování národa. To jsou pevné základy, kterých nepřítel člověk nerozboří.

U menších národů má hlavní podíl na vývoji řeči a národa bez odporu časopisectvo; proto také v nich shledáme věrný kulturní obraz té které doby, v nich soustředěn jest veškeren ruch písemnický. V té příčině vyniká hlavně »Lužica«, měsáčník za zabawu a powučenje. Svědomitým redaktorem jest dr. Arnošt Muka, který pro své netajené smýšlení srbské byl přeložen ze srdce Lu-

žice, Budyšina, do Freibergu — jest totiž profesorem, — aby byl vzdálen ruchu národního. Než, v té věci nezná námahy.

Poněvadž je to list důležitý pro bratry naše, povíme krátce jeho historii. V letech padesátých pocitovala se citelná mezera v literatuře lužické, nedostávalo se časopisu belletristického; aby tomu odpomohl, založil horlivý buditel národa svého, Michal Hórnik, »Měsačný přidaw« k Srbským novinám (politickým) a zavedl tam pravopis analogický, který sám sestavil. Po dvou letech však přeměnil jej v »Lužičana«, který se stal orgánem mladší generace a měl velký vliv na probuzení zájmu literárního. V redakci vystřídali se po Hórnikovi Smolef a Fiedler. Tak vycházel do r. 1877., pak ve změněné podobě v r. 1878—1881., kdy se spojil s Lipou srbskou v nový orgán na širším podkladě v nynější »Lužici«, jež vychází od r. 1882. měsíčně redakcí Mukovou. Hlavním úkolem časopisu toho jest získati lidu dobrou četbu, seznamovati s literárními novinkami, všímati si zjevů písemnických ve Slovanstvu, jmenovitě však spojení obou kmenů horno- i dolnolužického. K tomu směřuje jednotný pravopis (analogický), a pak jsou uveřejňovány též příspěvky dolnolužické, hlavně básně od Mat. Kósyka, který nemoha nalézt ve vlasti zaopatření, odebral se do Ameriky, kde se stal kazatelem, a dra Jiřího Sauerweina, rodilého Němce z Hanovru, jenž jest velkým přítelem utlačovaných národů, a to nejen slovem, nýbrž i skutkem. Jde sám k lidu, učí se jeho jazyku a pomáhá hájiti práv jeho. V Anglii vydal svazek básní anglických, v Dol. Lužici žil nějaký čas a psal zdařilé básně, načež se odebral na Litvu a k Mazurům, kde rovněž působil v poesii i prose k oživení národa; naposled žil v Norvežsku, kde se zabývá rovněž studiemi literárními. Zjev v pravdě nevidaný a zajímavý. Rovněž pomáhá bojovati za práva národa srbského krajan náš, Adolf Černý, který dokonale ovládá jazyk lužicko-srbský, překládá básně z češtiny a básní sám srbsky a píše velmi mnoho. V minulém ročníku jsou podány životopisné nástiny, a hlavně se tam slavila dvě jubilea, totiž Jakuba Kučanka a Michala Hórnikova. Zajímavá jest rubrika »druzí o Srbech«, kde vede se statistika studií jiných národův o Lužičanech. Časopis sám však nevnikl mezi lid, nezapustil hlubokých kořenův. Příčinou, jak se nám zdá, jest nedostatek vzdělaných čtenářů — a pro ty je hlavně určen. Čtenáře je třeba teprve vzdělati. Pravopis sám pak není v lidu dosti znám, — analogický totiž, čehož při novější generaci již nebude. Cena je poměrně nízká — 2 zl. Náklad vede kanovník a farář Jakub Herrmann ve Wotrowě (Ostro b. Panschwitz, Sachsen), který je zároveň administrátorem. Počet abonentů nepřesahuje počtu 200, takže většinu výloh platí obětovný nakladatel sám. Časopis zasluhuje vši podpory.

»Katholski Posol« (Posel) lidový časopis, vydávaný tovaryštvem sv. Cyrilla a Methoděje v Budyšině. Redaktor Jakub Skala. Časopis ten jest věnován výhradně zájmům katolickým a psán je švabachem a pravopisem tak zv. katolickým; je to totiž orthografie upravená Hórnikem literami kurrentskými pro lid, a také proto našel časopis ten hojně čtenářův. Letošním rokem putuje již po jednatřicáté — bylť založen Hórnikem jako orgán spolku sv. Cyrilla a Methoděje. Hórnik sám vedl redakci do r. 1871., pak ještě 1877. a 1881., potom se vystřídali ještě dva redaktoři, a nyní rediguje časopis zmíněný Skala. Z hlavnějších příspěvků vyjímáme »Pućowanske dopomnjeńki« z Říma od kaplana Nováka, oslavu jubilea Hórnikova a konečně přehled z celého světa. Od 15. července min. roku začala redakce vydávati »Zabawnu přílohu«, kde byla uveřejněna zajímavá povídka »Rohnow« od Jurija Wingera. V letošní příloze vychází »Poslednja primicija w Tuchorju«.

Rovněž pro katolíky jest určen »Krajan, katholska protyka (kalendář) za Hornju Lužicu«, jenž podává zajímavou četbu lidu katolickému. Redakci vede F. R. (Filip Rězák?). Vychází již 27 let. Jsa určen širším vrstvám lidu, psán je též švabachem.

Fr. H. Kundratický.

POLSKÁ.

Słownik apologetyczny wiary katolickiej podług Dra Jana Jaugey-a, opracowany i wydany staraniem X. Władysława Szcześniaka, Mag. Teol., z udziałem wielu współpracowników. — Před několika lety vyšlo v Paříži znamenité dílo Dra. Jana Jaugey-a pod názvem: »Dictionnaire apologetique de la foi catholique«, t. j. »Apologetický slovník katolické víry«, obsahující po způsobu encyklopedií v abecedním pořádku odpovědi na veškeré výtky, jež se víře katolické činí na poli věd theologických, biblických, filosofických, přírodních a historických.

Apologetický slovník ten vychází pak právě péčí Vlad. Szcześniaka v rouše polském, ale nikoli snad jen tak, aby byl pouhým překladem díla francouzského, neboť jednotlivé články francouzského originalu jsou přepracovány a doplněny, mimo to jsou pak ve vydání polské pojaty i články nové, hlavně historické. Celé dílo, věnované arcibiskupu Varšavskému a rozdělené na tři svazky, vyjde ve 12 10 až 12tiarchových sešitech po 1 rublu. Sešit první vyšel právě o Novém roce ve Varšavě. Že je to podnik záslužný, nelze popírat; hodit se slovník ten nejen kněžstvu, nýbrž — a to hlavně — i osobám světským.

Pieśń legionów. Nejvlastenečtější písní polskou jest bez odporu píseň »Jeszcze Polska niezginela!« Pocházejíc z pera Josefa Wybického, stala se ihned zamilovanou písní celého národa polského. Legie polské zpívaly ji za dob Napoleonových pod vůdcovstvím Dobrowského, Kniaziewiczze a jiných válečníků z dob Kościuszkových, zpívaly ji i u Stoczka, Grochowa a Ostrolenky, táž píseň zněla i v letech 1846—48., a znovu zase r. 1863. na Mazowsku, Polesí a Litvě, nyní pak vepsána je v srdcích lidu polského. Proto bylo též na čase, aby se písní té dostalo i nádherného vydání, jakéž právě obstarala knihtiskárna H. Altenbergra ve Lvově, vydavši ji ve 3 sešitech in folio po 1 zl. 80 kr. Historickou studii o povstání a rozvoji písně té napsal Dr. Ludwik Finkel, universitní profesor ve Lvově, ilustrace pak — celkem 7 velikých rytin — pocházejí od slavného mistra Polského, Julia Kossaka, jehož ilustrace ku Konradu Wallenrodovi, Grażyně atd. vůbec jsou známy. Kromě toho otištěna tu i nejstarší melodie písně této, jakož i facsimile originalu Wybického, jenž se chová v bibliotéce Ossolińských.

Jos. Osecký.

SLOVINSKÁ.

Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. Sestavil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor v Celovcu. Cena 1 gl. 50 noč. — Jest to sice kniha určená 7. a 8. třídě středních škol, ale každý přítel slovinské literatury zajisté rád po ní sáhne. Kdo se zaměstnává literárními dějinami slovinskými, pro toho jest nová Sketova čitanka právě »vademecum«. Dr. Sket vydal již mnoho cenných čítanek pro slovinské žáky středních škol, tato však jest nej-cennější; podává se v ní celá literární historie novoslovinská. Spisy pojednávající o literárních dějinách slovinských jsou již zastaralé a také nedostatečné, tím větší jest cena této literární čítanky. — Čitanka jest rozdělena dle hlavních pěti dob slovinského písemnictví (je to doba středověká, protestantská, katolická, doba národního obrození a národní osvěty) v pět oddílů. Po té následuje 54 stran drobného tisku; zde jsou různé jazykoslovné, historické, literární nebo životopisné, ale vesměs důležité a cenné poznámky. Hlavně čtenáře zajímají úvody k různým dobám; tak na př. články o zeměpisných, historických, kulturních a národnostních poměrech slovinských hned na začátku knihy, dále charakteristika jednotlivých dob literárních, životopisy a aesthetické ocenění některých znamenitých básníků a spisovatelů, ku př. Vodnika, Prešerna a zvláště Koseského, jemuž se dosud ve všech knihách činila křivda. Největší část zaujímají z originálů přepsané literární úryvky ze všech dob a ze všech důležitějších spisovatelů. Dalo by se sice vytýkat i ledacos, co se zajisté při druhém vydání opraví. Kdo se chce seznámiti s literárními dějinami slovinskými, tomu buďž Sketova literární čitanka doporučena!

Zbrani spisi Pavline Pajkove s sliko in životopisom pisateljice. I. zvezek. V Celji 1893. Cena 1 gld. Jest to prvý svazek sebraných spisů toho času skoro jediné slovinské spisovatelky, paní Pavliny Pajkové. Vkusná kniha obsahuje mimo životopisné a literární črty o spisovatelce, jež napsal její choť prof. dr. Janko Pajk, v prvém oddílu básně, ve druhém »Občutke na novega leta dan« a dvě novelly: »Odlomki iz ženskega dnevnika« a »Blagodejna zvezdica.« — Básně byly již uveřejněny v různých časopisech slovinských a jsou proto známy. Z prósy nejlepší jest povídka »Blagodejna zvezdica«, poprvé uveřejněná v »Kresu«. Spis vyniká formou, zajímavými a skutečností odpovídajícími charaktery; rozvoj děje jest živý. Mimochodem poznamenáváme, že překlad této povídky vyšel ve »Světozoru«. Zdařilými jsou též »Odlomki iz ženskega dnevnika«, kde spisovatelka hluboce pronikla do duševního života mladé dívky, nešťastně zamilované. Děje jest tu sice málo, ale reflexe se tak shodují s myšlením a cítěním dívčím,

že každý novellu se zalíbením přečte. — Z prvního svazku těchto sebraných spisů jest patrné, že se spisovatelce lépe daří povídky nežli básně. Poněvadž jest paní P. Pajková skoro jedinou slovinskou spisovatelkou, nepochybujeme, že její sebrané spisy najdou mnoho přátel mezi čtenářkami.

Ratmir. Povest iz češke zgodovine. Spisal Jan Vávra; poslovenil Petrovič. Slovanske knjižnice snopič 1. Cena 12 noč. — Dlouho slibovaný první svazek »Slovanské knihovny« konečně vyšel. Když před několika měsíci byl nový literární podnik na Slovinsku »Slovanska knjižnica« oznámen, časopisectvo s radostí jej pozdravilo. Ještě nevyšel ani jeden svazek, a již prý se ohlásil veliký počet odběratelů. To jest důkazem, že slovinské obecnstvo pocítilo živou potřebu podobného literárního podniku. Slovinská odrostlá mládež, zvláště krásné pohlaví, má dosud velmi málo zábavné a poučné četby. Dosavadní literární podniky nedostačují, neboť časopisy »Ljubljanski Zvon« a »Dom in Svet« vycházejí jen jednou na měsíc, a knihy »dar sv. Mohara« a »Slovenské Matice« se též velmi brzy přečtou. Tomuto nedostatku má se pomoci vydáváním »Slovanské knihovny«, která bude přinášeti mimo překlady ze slovanských literatur též práce původní. — V prvním svazku čteme z čestiny přeloženou povídku »Ratmir«; líčí se v ní vznešená láska k vlasti, která jest hotova dáti za vlast všechno blaho a dobro tohoto světa. Příklad jest plynutý, takže čtenář ani nepochoruje, že jest to překlad. Lze si jen přát, aby jen dobré povídky a romány byly ve »Slov. knihovně« uveřejňovány, aby tato knihovna byla vskutku tím, čím dle programu býti má: to jest ušlechtilou četbou poučnou i zábavnou pro slovinské obecnstvo, jež má dosud nezkažený literární vkus. Fr. Štingl.

SLOVENSKÁ.

Čeho si žejají slovenští katolíci od Čechů. »Literárne Listy«, příloha ku »Kazateľni« v čísle 2. přinášejí článek: »Ako prijala náš almanach »Tovaryšstvo« slovenská verejnosť?« Článek tento napsal sám redaktor Frant. Rich. Oswald. Uvedá posudky uveřejněné v časopisech slovenských, na konci doznává: »Náš privítanie almanachu uspokojilo. Bárby tie ohlasy priviedly k nášmu podniku ešte viac spisovateľov katolíckych, najmä zo svetského stavu! Práce pri ňom je ťažká, ale pri našom svedomí uznanie slovenskej verejnosti učiní nám ji ľahkou. A uznanie dostalo sa nám i za hraniciami našej vlasti.« Nyní udává, že v časopisu »Vlasti« p. Jos. Flekáček (na str. 366.) ohlásil českým čtenářům slovenské »Tovaryšstvo« »a vynáša o ňom veľmi priaznivý úsudok« a cituje z něho dva oddíly doslovně v slovenčině. V poznámce čtenářům slovenským vykládá, jakým směrem »Vlast« píše a doložil: »Vrele odporúčame tento katolícky časopis. — Ku spravlivému posudku p. Jos. Flekáčka pripojuje pak na konci tužby slovenských katolíků těmito slovy: »My vrele ďakujeme za odporúčanie a veľkú váhu kladieme na mienku o »Tovaryšstve« vytlačení v takom časopise, o ktorom je známo, že pestuje kritiku objektivnu a prísnu. K slovenskej vzájomnosti však v tejto veci ani pekné slovo p. Flekáčkovo nepovzbudí. Katolícka kniha sa z príčiny vzájomnosti do Ciech málokdy kúpi. A z »Tovaryšstva« nedostal sa ta ani len jeden výtisk. Ináč snáď môžeme hovoriť o vzájomnosti u Čechov ohľadom na knihy a spisy nekatolícke, alebo ktoré netýkajú sa mena katolíckeho. My Slováci vernejší ostávame vzájomnosti — nedarom sa ona u nás zrodila; — lebo málo nás je vzdelaných slovenských ľudí, a to bez rozdielu náboženstva, ktorí by sme si každý rok nejakú českú knihu alebo niektorý český časopis nezadovážili. A k podporovaniu českej literatúry nevedie nás len sama potreba, ale hlavne ta láska, ktorú nazvali sme vzájemnosťou. Prosíme najmä slavné družstvo »Vlast«, aby od svojej činnosti budením tejto lásky medzi svojimi členami na nás chudobných katolíkov Slovákov pamätalo.« — Podobné pomoci a vzájemné lásky katolíci slovenští dožadovali se už hned za Radlinského. Tenkrát katolíci v Čechách toho nechápali a nechali sobě uniknouti vhodnou příležitostí; nyní snad úkol českých katolíků lépe se pochopí podle starodávného: »errando discimus«.

Tóma Šmýd.

ČESKÁ.

Spis Dr. Ant. Lenze »Socialismus«, a helvetsko-realistické »Rozhledy«. Jest známo, že spis p. probošta Dr. Lenze trefil do živého, neboť všechen sbor socialistický a realisticko-helvetský se pustil naň zlehčováním, lhaním a na-

dávkami. V jednom chóru zajisté se sáпали na spis ten: Athenaeum Masarykovo, realisticko-helvetský »Čas«, pan pastor helvetský Dušek, »Neodvislost«, socialistický organ žida Adlera »Arbeiter-Zeitung«, a konečně »Chrudimské Rozhledy«. Ide z toho na jevo, že jest propaganda na potírání vynikajících spisův katolických v plné činnosti. Do »Chrudimských Rozhledů«, listu to helvetského, uteklo se s nespravedlivou a prohanou kritikou zmíněného spisu nějaké — *m*. Kdo se tímto jménem kryje, lze poněkud seznati z vnitřních sudidel. Majetník tohoto »—*m*« vyniká neznalostí české grammatiky, troufalostí a vypínavostí a očividnými lžemi, kterými špiní spis, jehož ani nečetl náležitě, jakož i povrchností. Již titulu knihy ani pravdivě nepodal, neboť píše: že probošt Dr. Lenz tvrdí: »že katolická Církev jest jediné schopna, *rozřešiti* otázku sociální, kdežto v titulu knihy stojí: »Církev katolická jediné schopna ku řešení otázky sociální,« což jest na jisto aspoň nějaký rozdíl.

Dříve však, nežli na přetřes vezmeme kritiku majetníka — *m*., dovolujeme sobě krátký obsah knihy Dra. Lenze předeslati, aby čtenář seznal, jak jest ona důsledna a až do posledních konců logicky provedena.

Ihned v úvodu spisu se dí, že otázka sociální není otázkou pouze žaludkovou, alebrž otázkou eminentně náboženskou, a v této větě leží již myšlenka: že při stavu věcí v moderní Evropě obě moci, i duchovní i světská, musí spolupůsobiti ku řešení, a pokud síly stačí v přítomné době, k rozřešení sociální otázky. Po ustanovení výměru o kommunismu a socialismu, a zejména sociální demokracie, přechází autor ihned k líčení dějin socialismu a začíná popisem sociality státní na Krétě, v Spartě a v Athénách a líčí socialismus Minosův, Lykurgův a Platonův, a jelikož v době antické považováno bylo otrokářství za nezbytné v pospolitosti státní, pojednává spis, v jakém as poměru jest křesťanství oproti otrokářství v pohanské době tak zvaných civilisovaných států, a ihned líčí, v jakém as poměru jest tak zvaný kommunismus křesťanský v Jerusalemské Církvi k modernímu kommunismu a zvláště k sociální demokracii, a kterak se liší onen křesťanský kommunismus od moderního sociálně-demokratického podstatně, a že zmíněný křesťanský kommunismus v nížádné Církvi jiné nebyl, leč jen v Jerusalemské.

Spis vyličuje, že byla katolická Církev ihned na počátku svém eminentně sociální, že sobě žádá víra Páně člověka celého, jak jest o sobě a jak jest v pospolitosti lidské v rodině a ve státě, a v té nejdokonalejší societě, v Církvi; líčí, jak katolická Církev obrodila jednotlivce, rodiny a všechnu státní societu, proniknuvši ji ve všech momentech života. Spis líčí, kterak vedle snahy Církve, aby obnovena byla socialita rodinná a státní a pospolitost lidská vůbec, rušivá síla haeresií ji v tomto obrozování vadila, jakož se dělo již od Pelagianů, Bogomilců, od Albigenkých a Valdenských. Při těchto posledních již jsou více vidny jisté zásady socialistické, jako že odpírali duchovním práva majetkového a že tvrdili, že ztrácí člověk hříchem smrtelným právo na svou državu. Zásady Valdenských přejal Viklíř a podobně jako oni otrásal právem majetkovým svým anarchickým učním, že se pozbývá všecko právo majetkové i panovnické pro hřích smrtelný. Valdenští přinesli svou bořivou náuku do Čech, zavrhuje i přisahu i službu vojenskou. Anarchické učení Viklířovo přejal M. Jan Hus a ohrožoval autoritu Církve a stěžejné základy netoliko sociality církevní, ale také občanské.

Žáci Jana Husi v Čechách pokročili dále, než as mohl míti mistr jejich v úmyslu, neboť oni sobě upravili takovou domácnost státní, kteráž se té budoucí socialistické velice velmi podobá. Oni prohlásili svobodu, rovnost a bratrství; avšak tato svoboda, rovnost a bratrství měla místo pouze při synech a dcerách Božích, t. j. při Táborech a Táboritkách, a tou svou Boží říši šířili násilou, vraždíce katolíky a zvláště kněze a mnichy a jejich sídla vypalující. Pozoruhodné jest při Táborech, že sice přijímali politickou svobodu, rovnost a bratrství synů Božích a dcer a že měli, aspoň první tři leta, všechno v obec, ale rovnost měla místo pouze v oboru občanském a nikoliv v oboru církevním. Současník Táborův, Petr Chelčický, jmenoval ovšem Táboře svými bratránky, avšak měl tím jménem spíše oslavovati Lollardy a Valdenské, neboť spolu s nimi zavrhuje všecko i oprávněnou obranu, tresty všechny, zvláště trest smrti, všecko válku a všecko panování křesťana nad křesťany. Chelčický jmenem zákona Božího žádá, aby přestalo roztržení lidstva do stavů, aby zavládla naprostá svornost, aby nebylo pánů, rychtářů a konšelů, zamítá autoritu králův a knížat, a tak panování všecko, a tím souhlasí se sociálními demokraty. Nad to ohrožuje právo majetkové a dědické, tvrdě, že smrtelným hříchem se ztrácí oboje; avšak v tom se liší, jakož

i Táborové, od sociální demokracie, že nevylučuje křesťanství ze society, a pak učením, že Církev záleží z údů nerovných, z duchovenstva a laiků.

Z Čech se valily myšlenky socialistické Táborů do Německa a způsobily tamtéž částečné vzpoury socialistické. Revolučním těmto snahám hověl Lutr a rozněcoval žár jejich ještě více fanatickými nájezdy proti biskupům a řeholím, proti knížatům katolickým a šlechticům a zjevným vybízení k zabrání zboží duchovenského a vzpourám naproti biskupům, opatům a katolickým knížatům. Tou příčinou staly se socialistické vzpoury, dříve částečné, všeobecnými, jakož byly vzpoury Tomáše Münzera a Jana z Leydenu. Lutr však se lišil od Táborů a od Chelčického tím, že sice hlásal v církevním ohledu naprostou rovnost všech, tvrdě, že silou křtu sv. jsou sobě všichni křesťané rovni, stavše se jím vůbec všichni kněžími; ale ve směru občanském hlásal Lutr nerovnost stavů. Vzpourám socialistickým toho věku dával potravu také spis, jež vydal Tomáš Morus, nepochybně chtěje pouze svou Utopii baviti, anižby se byl k zásadám v ní vysloveným skutečně hlásil.

Vzpoury socialistické z časů Lutrových byly krvavě potlačeny, ale myšlenky socialistické trvaly napořád, neboť negace autority, a tím samým již anarchie naproti autoritě Církve a tak i naproti statní moci, nevyhynula. Socialismus se utekl do spisů mužův, kteří znenáhla připravovali převrat, způsobený velikou revolucí francouzskou. Sem náleží: Utopie Tomáše Campanelly, Basiliade Morellyho, spis o přirozeném a podstatném právu Mablyho, spisy Rousseauovy a spis girondisty Brissota. Spis Lenzův dokazuje, že tyto literární plody byly příčinou, že v nastalé revoluci i socialismus své orgie slavil.

Zmíněné spisy pojednávaly pouze v theorii o socialistickém zřízení v popolitém životě, avšak byli také mužové, kteří sobě usmyslili, zaváděti aspoň částečně socialismus v život. Sem sluší čitati Angličana Ovena, hraběte Jindřicha Saint Simona a jeho žáky, kteříž buď že prakticky zaváděli socialismus, anebo v theorii jako: August Comté. Přede všemi však vynikl Charles Fourier se svými falangy, kteréž se valně po mnohých zemích rozšířily, a nad něho Cabet, jež vydal spis po příkladu Tomáše Mora, o Ikarii, krajině to vymyšlené, kdež byl socialismus domněle zaveden, a jež líčí autor jako hotový ráj. Luis Blank a Proudhon pojednávají pouze o theorii v socialismu; Proudhon zvláště výstředně, jehož ztřeštěným obdivovatelem byl Michal Bakunin. Všichni tito mužové v tom se snášeli, že jsou nynější sociální řády vši zátraty hodny, že soukromý majetek dlužno odstraniti, a že má vládnouti ve všem naprostá svoboda, bratrství a rovnost, tedy i v pozitcích pozemských, že tudíž má býti všechno v obec, všichni odmítají sňatek manželský po křestansku uzavíraný a nezrušitelný, ano, mnozí z nich zavrhuji manželství vůbec a život rodinný. Mezi všemi vynikal sliby svými o budoucím ráji socialistickém Pierre Leroux, ve filosofii přívrženec Heglův, jakož jím byl i Proudhon, Lasalle a Marx.

Z Francie se braly socialistické zásady do Němec, kdež jest dnes hlavní sídlo sociální demokracie. Zde působil na základě, jež položil Adam Smith a Ricardo, Karel Rodbertus, později Lassalle a Marx, oba židovského kmene, a nyní zvláště Bebel, Liebknecht, Vollmar a žid Singer. Z Němec překročily zásady socialistické k nám do Čech. Sociální demokracii v Rakousku velí vídeňský žid Adler.

To jest nástin dějův socialismu až po tento den. Jest v nich vytknuto, jak překážely více méně vyvinulé socialistické bludy působení Církve Boží sociálnímu, kteráž dobou, kde měla plnou svobodu, svým zákonodárstvím na ochranu řemesla a dělnictva toho dovedla, že v středověku byl obecně veliký blahobyt v krajinách křesťanských, v Anglii, v Němcích, ve Francii, jakož i u nás v Čechách. Děsného proletariatu nebylo ve středověku, to uznávají již i vzdělání socialisté.

Avšak takovéhoho národohospodářského výsledku nebylo možná docíliti leč jen na základě náboženském, křesťanském. Měla tedy sociální otázka v staré době dva momenty, jeden byl žaludkový -- blahobyt obecný -- svatá víra, na jejímžto blahodárném působení závisel moment prvý.

Jak se to má však s momentem náboženským při sociální demokracii? Jako odpověď k tomu podává autor přehled dogmatických, mravoučných a sociálních zásad, na nichž spočívá demokratický socialismus, a dí: že sociální demokracie hlásá čirý atheismus, zamítá nesmrtnost duše a všechny články zjeveného náboženství, a že její názor světový jest zcela materialistický. Zavrhnuvši jsoucnost Boha, zamítá také zákon Boží a jeho závaznost, sňatek manželský a život rodinný. Z toho jde, že sociální demokracie znamená

plný převrat všeho řádu dosavadního ve všem směru, že zamítá plně náboženský moment v socialitě a považuje otázku sociální pouze za otázku žaludkovou. V těch všech věcech však jest demokracie sociální až do základů katolické Církvi odporná, a proto ji také zavrhl Pius IX. i Lev XIII.

V podvrtných však zásadách jest liberalismus a demokratický socialismus zcela za jedno, jen že jde socialismus o krok dále. I liberalismus usiluje o to, aby byl stát bez Boha, škola bez náboženství, rodina bez víry, usiluje, by na místě svátostného, nezrušitelného manželství zaveden byl sňatek občanský. I hesla liberalismu: Svoboda, rovnost a bratrství jsou stejná, jen že chtějí sociální demokraté mít, aby plná a naprostá rovnost i v pozítcích pozemských byla zavedena, nebo-li aby bylo všechno v obec. Tomu arci liberalismus odpírá, neboť ačkoliv jest sám v zásadě bezbožecký, drží přece houževnatě na pojem o právu na majetek soukromný, ovšem opět v bezbožeckém rozumu. Liberalismus jako soustava zapírá vůbec, žebý jaké otázky sociální býti mohlo, i pokud jest ona náboženská i pokud jest žaludková. Jelikož jest liberalismus soustavou rovněž podvrtnou, jest již dávno zavržen od papeže Pia IX.

Když byl autor na otázku, zdaliby bylo možno, aby bylo zřízení socialistické zavedeno, kladně odpověděl a doložil, že by za krátko svými vlastními zásadami zanikl: přechází k hlavní větě: že Církev jediná jest ku řešení sociální otázky plně způsobilá. K tomu účelu dokazuje autor: žeby byl ovšem liberalismus v přední řadě povinen, aby řešil sociální otázku, neboť on ji vyvolal svým nesvědomitým zákonodárstvím na vyssávání řemeslnictva a dělnictva, a však k tomu jest naprosto neschopen, neboť jeho zásady urychlí spíše katastrofu, nežli aby otázku tuto vyřídily, rovnou měrou, jako jest k tomu neschopna demokracie sociální.

Jenom křesťanství jest k tomu plně a dokonale schopno. Plně a dokonale křesťanství ji vyřídilo, pokud možná bylo všecky obtíže vlivem Církve odstraniti zákonodárstvím na ochranu řemesla a práce a vlivem sv. víry, kteráž pronikala všecky vrstvy národů. Církev odstranila na počátku již v zásadě otroctví, posvětila práci, naučila ctíti v každém člověku obraz Boží, bližního milovati, jemu neublížovati, poctivě se živiti, jmění cizího se nedotýkati, lichvou žádného nedříti a t. d. Tak působilo ve starém i ve středním věku plně křesťanství, čili katolická Církev, jež drží plně křesťanství, plnou víru, jak nám ji Kristus Pán zanechal, a jakož ji svatí apoštolé hlásali, a vyřídila, pokud možná bylo při obrovském díle tomto, sociální otázku i pokud jest náboženská i pokud jest žaludková, tuto zvláště také svým mocným vlivem politickým.

Jako za starých dob a středověkých k obnově sociality lidské působila přede vším svatá víra a její zásady o Bohu, o člověku, o sňatku manželském etc., a jí položen byl základ k vyřízení druhého momentu sociální otázky, ku blahobytu co možná obecnému, tak i nyní není a nebude možná stávající sociální otázku vyříditi, leč jen tím pořadem, aby nejprve byl položen křesťanský základ sv. náboženství, aby plně křesťanství opětne proniklo všecky vrstvy lidstva, dělnictva i chleboďárců, chudých i bohatců, anáž jinak by byla katastrofa nezbytna.

K tomuto úkolu jest však co do momentu náboženského, jenž má položiti základ k obnově sociality, jediné katolická Církev schopna, denominace protestantské jen dotud, pokud jsou v držení křesťanských článků víry a pokud nemají samy v sobě zásad obnově sociální odporných. Zásady protestantismu však jsou v církevním směru rovné tak antisociální, jako jsou zásady liberalismu antisociální v ohledu občanském. Liberalismus prohlásil svobodu, rovnost a bratrství, učinil z lidí nezávislé, suverenní a svézákonné občany, dav jim plnou nezávislost na kterékoliv autoritě, ať církevní, ať občanské, a na každém zákonu, leč by jej sobě sám na sněmu uložil, za to však potlačoval všecky korporace a urval práva jejich. Liberalismus atomisoval societu a podkopál, co na něm bylo, autoritu veškeru. Podobně učinil protestantismus směrem k církevní societě, neboť on prohlásil svobodu a rovnost a bratrství v témže téměř rozumu ve směru církevním, jako liberalismus ve směru občanském. Za jedno stanovil, že jsou sobě v Církvi všichni lidé rovni, aniž prý jsou všichni na rovno kněžími, a že každý má právo a povinnost, na základě Písma sobě vyvážit náboženství, a tou měrou zničil protestantismus na dobro a atomisoval societu, ku které šel ihned v samé jednotlivce bez autoritativní spojby. Jsou tedy denominace protestantské societami údů sobě naprosto rovných, čímž ovšem zcela souzvukey s demokratickým socialismem, kterýž má býti taktéž societou sobě naprosto rovných občanů v občanském ohledu.

Má tedy protestantismus dvě zásady se socialismem společné: z jedné strany negaci autority v rozumu svrchu naznačeném a z druhé princip rovnosti naprosté. Kde však jsou zásady příbuzné, tam bývá také lehké spojení. Odtud se také zmáhá socialismus mezi protestanty v Německu úžasně. Pokud by tedy protestantismus částečně přispíval k řešení sociální otázky, pokud jest ona náboženská, nedělo by se tak na základě podstaty protestantismu, alebrž zcela proti jeho zásadám. Avšak protestantismus jest příbuzný se socialismem ještě v zásadách o právu majetkovém. Původcové reformace věku XVI. zápolili s majetkem církevním právě tak, jako sociální demokracie chce zatočiti s majetkovým právem vůbec. Socialisté jdou zde jenom o krok dále. Také jest známo, že Lutr prohlásil, že křesťan není vázán, přikázání Božích zachovávat, jakžby tedy mohl protestant usvědčiti socialisty, že by byly snahy jejich trestuhodné, když nemají vůle, zachovávat přikázání sedmého, a chtějí vyvlastnit všechny boháče, aby bylo všechno v obec? Odtud ukazuje Bebel vítězoslavně k loupežím, jichž se dopouštěli velmožové na statecích duchovenských.

Podle toho dí autor zcela důsledně, že protestantismus nemá po stránce náboženské té síly do sebe, aby plně mohl rozřešiti sociální otázku, anť jest ve mnohých zásadách blížencem demokratického socialismu, a za druhé jest dědicem zásad Lutrových, jež jsou majetkovému právu velmi nebezpečny. Také jest jisto, že se nalézají denominace protestantské v plném rozkladu, vždyť vedou spory mezi sebou, zdali má býti ponecháno snesení apoštolské v jejich bohoslužbě, velmi mnohé pastoráty setřely již se sebe všecken ráz nadpřirozeného náboženství, zamítajíce i Božství Krista Pána.

Je-li tedy osvědčenou pravdou, že návrat ku křesťanství jediné jest schopen k vyhojení sociální otázky: tu jest zcela důsledno tvrditi, že protestantismus není plně schopen, řešiti sociální otázku po stránce náboženské, alebrž jen potud, pokud drží v sobě nějakou zásobu článkův víry křesťanské.

Že jediné návrat ku křesťanství vyhojiti může sociální otázku, v tom jsou věru všichni mužové, kteří stav věcí znají a mají na zřeteli dobro lidu sjednání: a na tom základě a na zásadách svrchu udaných uzavírá důsledně autor, že Církev katolická, jejížto kolébka až ku Kristu Pánu dosahuje, a kteráž učení jeho beze vší úhony až po tuto dobu zachovala, a na věky zachová, jest jediné plně schopná k řešení otázky sociální, anať k ní jediné byla řečena slova: »Aj, já s vámi jsem po všechny dni až do skonání světa.« Odtud má také tato Církev, držící plně a přesné křesťanství, také nezkrácenou a plnou sílu k obnově národů, neboť ona hlásá jako za dnů dávných také dnes tytéž sociální zásady, kteréž působily k obnově starověkých národův. Důkazy toho jsou misie katolické i mezi národy, kteří posud nepoznali dobrodiní civilisace křesťanské, i uprostřed nás.

Avšak v této snaze k obnově sociality shledává katolická Církev nepřátely: nepřítelem rozhodným a zapřisáhlým jest liberalismus, zednářstvo, ano, zhusta i vlády evropské. Zákonodárství nebře ohledu na křesťanství, ani na pozitivní zákon Boží, ani na Boha, ve všech téměř zemích evropských jest katolická Církev tísněna, nejprve kontiskovaly ve jménu vědy její university, ač ona se vezdy dokládala, že mezi pravou vědou a katolickou věrou není opravdivého odporu, pak došlo na střední školy a konečně i na školy národní, kteréž jsou drakonickými zákony liberalistickými ve jménu svobody odervány katolickým národům a zhusta v bezbožecké proměněny.

Má-li tedy katolická Církev působiti zdárně k obnově sociality a k vyřízení otázky sociální, jest třeba, aby jí evropské vlády vrátily svobodu, a aby jí bezbožeckými zákony půdu pod nohama nepodrážovaly, aby mohla položiti základ k vyřízení otázky sociální, pokud jest ona náboženská. Toto negativní působení státu jest tudíž potřebné, aby mohla katolická Církev rozvinouti sociální sílu a vyřídit otázkou sociální, pokud jest ona otázkou náboženskou. Pokud jest ona otázkou žaludkovou, působí Církev k jejímu vyřízení svou lidumilnou naukou, kteráž velí, aby boháči nad chudými se nezapomínali, ale z hojnosti své almužnu dávali, aby ctili v chudém obraz Boží a práci v uctivosti měli, aby takovou mzdu dělníkovi dávali, aby slušně mohl živiti sebe a rodinu svou, a t. d. Církev dává také naučení dělníkovi, aby ctíl na sobě povolání své, kteréž Syn Boží sám životem svým posvětil, aby sobě navykal býti střídým a šetrným a t. d. Proniknou-li zásady Církve v tomto směru, bude z veliké části sociální otázka po svých obou momentech vyřízena. Avšak zákonodárství států evropských, kteréž hoví kapitalismu na úkor řemesel a dělnictva, není

v rukou Církve. A z této stránky jest ku konečnému vyřízení sociální otázky spolupůsobení dělníků, chleboďárců a dotýčných států potřebno.

To jest tedy stručný obsah knihy doktorem Lenzem vydané, to jsou myšlenky spisu posloupně, důsledně a logicky provedené, o čemž se každý přesvědčiti může. Teď vizme, jaký ostracismus provedlo realisticko-helvetské —*m*. O skutečné, opravdivé a poctivé kritice v zlovolném jeho referatu není ani stopy; spíše vyhledává v knize odpory, jichž tam není. Dr. Lenz prý v knize své tvrdí, že socialismus demokratický nemá původu v křesťanství, jakož tvrdí liberalové, a v tom sobě odporuje, neboť *a)* on sám cituje církev Jerusálémskou a praví, že křesťané měli všechno v obec. Avšak helvetsko-realistické —*m* nepřidává, že autor určitě dí: že křesťanský komunismus Jerusálémské Církve se podstatně liší od demokratického socialismu, že jest to komunismus křesťanské dokonalosti, vedle které křesťané zmíněné Církve majíce před sebou příklad Pána Ježíše dobrovolně se statků svých vzdávali, aniž by konáním tímto sedmé přikázání Boží odstraňovali, nebo právo majetku soukromého ohrožovali. Z toho tedy již na jev jest, že sobě autor neodporuje, když praví, že liberalismus na křivo soudí, tvrdě, že socialismus demokratický má svůj pramen v křesťanství. *b)* Realisticko-helvetské —*m*. tvrdí dále, že sobě jest dr. A. Lenz odporem, tvrdě, že socialismus demokratický není původem z křesťanství, jelikož prý uvádí podle Laveleye citaty ze sv. Jana Zlatoustého a Jeronyma, kteří prý psali proti vlastnictví soukromému. Dr. Ant. Lenz neváhá citovati příkrých slov světců těchto, jichž užívali naproti boháčům, kteří se domnívali, žeby byli absolutními pány svého jmění, a tudíž sobě majetkové právo vykládali ve smyslu práva Římského. Tito sv. Otcové tedy v ničem se nelišili od nauky katolické, neboť ta dí, že absolutný pán všeho, což jest, jest Bůh, a že jemu bude každý účet klásti z toho, jak spravoval zboží své, jehož absolutný majitel jest Bůh. Z tohoto hlediště jest každý povinen z nadbytku svého almužny dávat, nedává-li, odpírá bližnímu, což Bůh velí dáti jemu, a v tom je naproti Bohu jako zloděj. To jest rozum příkrých slov světců těchto a nikoliv, žeby oni stáli k zásadám demokratického socialismu, neboť oni zakazují krádež a uznávají vesměs právo majetkové. Jest tedy hrubou lží tvrditi, že sobě dr. Lenz odporuje, když cituje dotčené světce podle Laveleye. Směšný dojem činí na člověka výtku helvetského kritika —*m*., neboť on na slova Dra. Lenze, že Laveleye nedí, v kterých knihách se nacházejí texty dotčených svatých otců, nemá jiné kritiky, leč že odkazuje dokt. Lenze, že prý jsa v Praze měl honem běžeti do bibliotéky a tam ve spisech sv. Jeronyma, sv. Jana Chrysostoma hledati, ažby se byl těch textů dopídl. Dr. Lenz ovšem toho neučinil, poněvadž toho nebylo třeba, a že odjinud známo jest: že veliký Slovan a učitel Církve, Jeronym, aniž učitel Církve sv. Jan Chrysostom, nebyli podle své nauky socialistními demokraty, a nad to helvetské nevyspělé —*m* nemá ani zdání o foliantech, ježto tito světci svými spisy naplnili, snad neviděl ani vazby jejich, jinakby Dru. Lenzovi blahosklonně odpustil, že se nedal ihned do čtení, ježby bylo nejméně půl léta trvalo. *c)* Další odpor naproti sobě přivalil prý dr. Lenz tím, a to se helvetskému —*m* zvláště pěkně podařilo, že prý cituje sv. Tomáše, jenž takto dí: »Člověk má považovati zevnější věci netoliko jako svůj majetek, ale také jako jmění společné a s ním také tak nakládati, totiž je sdíleti se strádajícími.« S. II. 2. q. 66. art. 2. A to má býti odporno větě, že socialismus není původu křesťanského! Sv. Tomáš Aquinas mluví ve slovech dotčených zřejmě o majetku a povinnosti z toho, čehož Bůh nadělil, almužnu dávat, a to prý jest důkaz, že v křesťanství jest pramen socialismu, a že sobě dr. Lenz odporuje! Není-li to fraška všech frašek a důkaz, že helvetské —*m* ani pozorně nečtlo slov dotčených, tím méně, aby jich bylo náležitě pojalo. Ke všemu neštěstí užívá tohoto citatu sv. Otec Lev XIII. ve své epochální encyklice »De conditione opificum.« Je snad i pápež Lev XIII. sociálním demokratem? *d)* Majetník písmeny —*m* shledává, také v tom že sobě odporuje dr. Lenz, jelikož prý sám doznává, že Campanella měl za vzor velikolepou ústavu katolické Církve a její řeholní život, a tak prý opět sám přisvědčuje, že z Církve katolické má původ sociální demokracie. Na tuto moudrost dáváme kratičkou odpověď: Židovstvo má zlatou internacionalu, snad že ona také má původ z katolické Církve, poněvadž má katolická církev, jak jest známo, povahu mezinárodní? Zednářstvo jest úhlavním nepřítelem katolické Církve, poněvadž v ní shledává jedinou a výdatnou překážku stran svého záměru, zardousiti veškeru křesťanství, i ono napodobilo universálnou ústavu Církve, a poukud její zřízení; ale jde snad z toho, že zednářstvo přirozeným během vyšlo ze zásad katolické Církve? Pravdiva jsou slova Lenzova: »Jako

nelze tvrditi, žeby byla haeresie přirozeným vývojem článků víry katolické Církve, nebo žeby sekty byly přirozeným vývojem ústavy katolické Církve; tak také není moderní socialismus přirozeným vývojem sociálních zásad křesťanských. Jako o kacířích mají místo slova sv. Jana Miláčka: »Z nás vyšli a nebyli z nás:« tak také lze říci, a to větším právem o sociálních demokratech, neboť náuka sociální demokracie není snad haeresie jedna, ale celé moře haeresií i naproti víře křesťanské, i naproti křesťanským mravům a naproti socialitě křesťanské krvi Páně a mučenníků jeho ustavené.« A dodejme ještě, byly-li by dedukce helvetského —*m* pravdivé, mohl by snad až tvrditi, že katolická Církev jest původkyní nevěry, kteráž se mezi pastory uhostila, tak že zavrhl i víru v Božství Páně a že nechtějí více užívatí apoštolského vyznání víry!

Povídání kritika —*m* není tedy ničím důkazem, žeby sobě dr. Lenz odporoval, ale jest nezvratným důkazem prolhanosti, kteráž každému čtenáři ihned do očí bije a na rozum dává, že onomu —*m* jen o to šlo, aby knihu, kteráž v literatuře české nemá sobě podobné, zlehčil, pohaněl a potupil, jen že každý poněkud soudný člověk ihned uzná, že tu jde pouze o to, aby kniha pohaněná směru Voltairovu a jeho žakovstva neškodila.

Podobně chce helvetsko-realistické —*m* dovésti, že sobě dr. Lenz odporuje, když prý tvrdí: že katolická Církev jest jediné schopna ku řešení sociální otázky, a na konci knihy své, že vyzývá, aby i stát i všichni, jichž se týče, s Církví spolupůsobili. Odpověď k tomuto nepravdivému tvrzení dává stručný obsah knihy Lenzovy svrchu vypsány.

Jakého ducha jest, prozradil majetník dotčeného —*m*, když vytýká Dru. Lenzovi, že odsoudil děsné ukrutnosti Táborův, ač by věděti mohl a měl, že totéž učinil vládní rada dr. Tomek a protestant Fr. Palacký; když vytýká Dru. Lenzovi zločin, že odsuzuje hanebnost Rousseauovy, Diderotovy, Voltairovy, aneb i jiných dravců veliké revoluce. Má snad tento pro hanebnost těchto mužů nadšený kritikář chuť, českému těžce zkoušenému národu podobné divadlo ustrojiti, jaké ustrojili francouzskému národu barbarové nevěry na konci předešlého věku? Pan kritikář může býti jist, že Dr. Lenz zná daleko lépe dějiny národa českého, nežli snad — on. Odkazuje-li ho tedy ku křížákům, kteří podobné ukrutnosti páchali, jako Táborové, jest odpověď na snadě: křížáci byli cizinci, a byli podněcováni pověstmi, kteréž se o Táborech rozšiřovaly, ale Táboři byli Češi a roznitivše občanskou válku brodili se ve vlastní krvi, a v tom leží, jak as helvetsko-realistické —*m* přizná, rozdíl veliký.

Jiných lží, jichž se realisticko-helvetské —*m* naproti knize Dra. Lenze dočinilo, nepodáváme. Dostačujet zajisté to, což bylo řečeno, že nešlo kritikáři o pravdivé posouzení knihy, ale o její potupení. Litujeme ze srdce, že se »Rozhledy Chrudimské« k tomu propůjčily. —*n*.

Zábavy večerní. Sbírká zábavného a poučného čtení pro lid. Roč. XV. č. 1. Red. Fr. Pohunek. Zábavy večerní předstupují letos před čtenáře v novém rouše s množstvím četných obrázků. Číslo první přináší povídku: Kněz a voják od M. Aigueperse překladem J. Kuffnerové.

Důstojníci oslavují povýšení svého druhu za plukovníka. Jsou právě v nejlepším rozmaru, když vstoupí do hotelu staříčký kněz, který se ubírá do Paříže vyprosit podpory na kostel, jenž jest na spadnutí. Duchovní stane se terčem posměchu, ale sotva jej zočí plukovník, běží k němu, líbá jej a představuje jej jako svého vychovatele a dobrodince. Zatím co starý duchovní ve vedlejších pokojích po namáhavé cestě unaven odpočívá, vypravuje plukovník svůj život, jenž naplní posluchače takovou úctou k jeho vychovateli, že mu seberou 4000 franků, jichž na kostel potřebuje. Povídka je krátká, ale poučná, děj jest nehledaný, ale milý.

Cena knížky jest 8 kr., cena celého ročníku 2 zl. Tom. Škrdlé.

Obrana. Redaktor Fr. Žák. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny. Roční cena 2 zl. Počátkem r. 1894. převzal redakci bývalé »Obrany víry« vinohradský koop. Fr. Žák, přeměnil ji v »Obranu.« Obrana chce býti soustavným obranným listem populárním. Hlavním bodem v programu jest populární obrana pravd víry a mravů; jistá část listu bude věnována zábavě; úvodníky »Obrany« přinášejí úvahy o otázkách u všeho života politického, národného a kulturního. Vůdčími hvězdami redakci jsou pravda a láska, pravda celá a nezakrytá, hájená s láskou a vlídností.

Obrany četli jsme dosud 6 čísel. Každé číslo dokazuje, že jest to list svérázný. Úvodníky svědčí o vyškoleném péře žurnalistickém; jsou mírné,

rozumné a čtou se mile a hladce; obranných článků a zpráv je tu hojnost. Péro redaktorovo v drobnostech a časových zprávách přidává vlastní úsudky a poukazuje na zásady církve, čímž se vyjasňují pojmy a vyvracejí se zastaralé zásady a frase.

Mezi literárními přispívajícími Obrany nalezáme zvučná jména: Dr. Eug. Kadeřávek, Fr. Pohunek a jiní.

Obraně přejeme všeho zdaru a hojného rozšíření; jsme s jejím obsahem zcela spokojeni. Na některé věci dovolujeme si však přece upozorniti. Mezi jiným jsme v ní četli: »na veliký den Paschy,« »Slavisté« (beze všeho vysvětlení), »laicisace.« Tato a podobná slova v listě »populárním« mají se podati buď česky nebo (Slavisté, t. j. členové spolku »Slavie«) s potřebnými vysvětlivkami.

Hlavním odstavcem Obrany jest ovšem hájení víry a mravů, ale již v samých šesti číslech nalézáme články, jež povzbuzují k životu křesťanskému nebo které nám staví před oči vzory křesťanského života. Redakce nechť pokročí dále a nechť ukazuje lidu, jak se má nejen brániti, nýbrž jak si má společenský život křesťanský zařizovati. Vysvětliti účely různých katolických listů, účely různých katolických družstev, dědictví, jednot (tovaryšů, jinochů a mužů) a vůbec katolických spolků, jest na nejvýše potřebno. Katolíků, a to dobrých katolíků, jest mnoho, ale duch jejich dřímá: oni nevědí ničeho o katolickém tisku, o katolických spolcích. I musí nastati probuzení, musíme se všude přičiniti, aby žádný katolík nežil bez listu katolického, a tuto propagandu by mohla prováděti hlavně Obrana. Dovolí-li redakce Obrany, sami bychom jí z tohoto oboru několik článků napsali a v Obraně uveřejnili.

Tom. Škrdlc.

Vřesová víla. Povídka z hor od V. Lužické. Libuše roč. XXIII., čís. 7. V Praze 1893. Str. 160. Obsah této knihy jest zcela jednoduchý. Na velkostatek Marašín přichází mladý majetník jeho Arnošt z Mladějova a cestou ku svému zámku, veden jsa řiditelem panství Lesinou, potkává Bělu, vnučku po nadlesním Horynovi. Okamžitě se do ní zamiluje a po nějakém čase bere si ji za manželku přes odpor matčin, která mu již nevěstu vyhledala, a to sestřenicí jeho Herminu z Jedlova. Matka rozhněvá se a zanevře na syna a nechce o nevěstě jeho ani slyšeti. Pozvání však, by se u něho po nemoci své zotavila, přijímá a na jeho zámek přijede. Arnošt po nějakém čase z dojmů první lásky vystřízlivěl a proto hledal zaměstnání, jehož též došel, byv vyhlédnut za poslance. O tom však nechce žena jeho ani slyšeti, a když ji muž neuposlechne, skočí do jezírka a v něm utone.

Toť obsah práce na 160 stránkách. Tedy opět o jednu »sladkobolnou« historii lásky více. Upřímně se přiznáváme, že jsme v rozpacích, máme-li práci tuto bráti vážně. Kdyby pí. Lužická napsala, že povídku tuto mají čísti dívky od 13 do 16 let, pak bychom s ní úplně souhlasili, neboť dívky v onom věku nehledí ani na děj, ani na provedení, ani na skutečnost, jen když je tam hodně fňukání o lásce na každé stránce. Vydávati však práci tuto za povídku z hor a k tomu ještě v Libuši, kteráž se pokládá a vydává za orgán dám vzdělaných a inteligentních, toť vskutku mnoho. Kniha obsahuje tolik odporů, tolik nesmyslů, že bychom ji musili otisknouti celou, aby se žádný ten nesmysl neztratil. Bylo by ho věru škoda!

Jos. J. Veselý.

Besedy mládeže. Pořádá Václav Špaček. Nakladatel M. Knapp v Karlíně. Cena svazku 30 kr. Svazek 307. Za soumraku. Povídky pro mládež. Děti a ptačátka. Obrázky z malého světa. Napsal Vladislav Belza. Se zvláštním svolením spisovatelovým přeložil z polštiny Josef F. Khun. Str. 92. Chcete-li vychovávat mládež dobrého smýšlení, rádných povah, předkládejte jí knihy dobré. Dobrá kniha nad zlato. Dnes již o takové knihy není nouze. Jen nelitovati několika málo krejcarů a sáhnouti po ní. Besedy mládeže přinesly jich řízením p. Špačkovým již celou řadu. Starost p. pořadatele o ně jest svědomita. Aby prospívala knihovna jeho dokonale, nerozpakoval se sáhnouti ani po překladu. Mám jej před sebou. Je to zdařilá kniha. Obsahuje práce: »Za soumraku« — povídky a »Děti a ptačátka« — verše. Obě práce jsou ceny vzácné. V oddílu prvním jest 15 velmi krásných a jak poutavých tak poučných povídek, jež všechny velmi úzce souvisí se životem dětským. Náběh k jednotlivým povídkám i pointa jsou zdařily. Veršovaných prací jest také 15. Tendenci jejich jest buditi ve mládeži soucit a lásku k ptáčatům, aby je milovaly a šetřily. Vypravovatelský tón jest velmi lahodný a uchvacující, děj působivý.

Svazek 308. *Mládí a stáří. Povídky pro mládež.* Vypravuje Václav Špaček. Sbírka první. Str. 84. Mezi publikacemi pro mládež vřele vítáme knihu páně Špačkovu. Roztomilá to knížka! Bohatá obsahem, dokonalá formou a cenná svojí propracovaností a vzácným výběrem děje povídkového. Obsahuje sice jen 7 povídek (O Dušičkách, Malá pasačka, Slepý František, Vzpomínka o Štědrém večeru, Dědečkova povídka, U tetičky a Jak se Toník svezl), ale každá svědčí o spisovatelské svědomitosti. Jsou to vesměs povídky, jež vyhovují všem podmínkám umělecké tvořivosti. Rozevřete a čtete! Obdiv váš a chuť ku čtení roste po každé stránce. Je v nich kouzlo mocné a to vytvořití dovede jen pravý umělec. Dovedeť p. Špaček i z nepatrného popudu utvořití povídku roztomilou a ceny trvalé. Ale nedivno! Onť jest předním pěstitelem povídky, jakáž má býti. Některé vynikají roztomilostí v ději, jsouce obsahu veselého, jiné jsou vážné, ale dojem, ježž zůstávají v duši, nezůstane bez vlivu na smýšlení, citění a jednání mladistvých čtenářů.

Svazek 309. *Macecha.* Původní povídka. Napsal Ladislav Benýšek. Str. 83. Máme již povídek o macechách, ale tak pěkné, jakou mládeži napsal p. Benýšek, dosud nemáme. Nehledaný děj, bez efektních konfliktů jest zde předveden v uhlazené formě povídkové tonem lahodným a mluvou jadrnou, správnou duchu dětskému přiměřenou. Podnět k této povídce dala dobrá macecha, s jakýmiž se též v životě setkáváme a velice poučně vyličeño, že lze nerozvážným a nerozumným slovem otupiti i zatvrditi srdce dětské a naplniti je předpojatostí proti nevlastní matce. Pěkný obrázek toho podán na řečích paní Dlouhé. Sama své vlastní dítky milujíc láskou až slepou, vystavovala tuto svoji lásku na odív, a to i před dětmi, jež měly matku nevlastní, a často také tu svoji lásku porovnávala, čímž bylo zatvrzeno srdce Boříkovo i Miladky. Ale řízením Božím poznaly dítky ještě zavčas, na jakém jsou zcestí, polepšily se a cele přilnuly k matce, kteráž, ačkoliv macecha, opravdu vřele je milovala. Slovem prostá, povídka, ale působivá.

Každá knížka jest ozdobena dvěma zdařilými obrázky.

Karel J. Zákoucký.

Náboženské hnutí. Když anarchista Vaillant hodil do sněmovny francouzské pumu, trnula celá Evropa nad tímto činem. Zajímavo bylo čísti naše časopisy, kterak v úvodních článcích přiznávaly, že nynější doba vykazuje hrůzné hroznadné zločiny, jakých dříve svět neznal. Tyto úvodní články hovoří velmi »učeně«, co jest toho příčinou, ale podobají se kočkám, které chodí kolem horké kaše, ale dáti se do ní nechtějí. Člověk se usmívá, vida, kterak novináři veškeren »právnícký a filosofický« um svůj vyčerpávají, vysvětliti degeneraci nynějšího vzdělaného světa a při tom se přiznati nemusili, že potlačování křesťanského náboženství všecko toto zlo přivodilo. Než, přes to vše zamlčeti nemohou, že nám třeba obrodu náboženského. Zajímavo, že sami socialističtí vůdce nynějším vládním liberálům příčiny vzrůstu zločinů bez obalů vysvětlují, jak to učinil ve sněmovně francouzské po pumovém atentátu poslanec Jaures, socialista, řka, že nikdo jiný nevyškolil lid k surovostem a zločinům, než oni sami, vyrvavše lidu ze srdce náboženství. Mladočeský krajinský list »Mladoboleslavan« v čísle 52. roč. 1893. připojuje k tomuto výkladu Jauresovu: »Zajímavo jest, že tři muži tak rozdílného smýšlení: Tolstoj, Zola a socialista Jaures v jednom bodu se shodují, že náboženství je jedním z léků nemocné Evropě nutným, ovšem, ježž neplní hlavu planou dogmatikou, nechávajíc srdce prázdným, nýbrž které dává člověku mravní posily a zušlechťuje jej.« Patrně jest redaktor »Mladoboleslavana« takovým katolíkem, jakým jest asi kde který helvitský kazatel. Jen ne tu katolickou dogmatiku a pak také ne tolik mravních předpisů; vyperme kožich, ale jen ne s ním do vody! Pan redaktor není však ojedinelý, mnohem učenější pan referent rubriky: »Rozhledy vnitřní« se značkou »S« v »Naší době« (sešit 4.) mluví o pumě ovšem velmi uhlazeně a s jakousi učenou noblesou, ukázav k povinnostem státu, by přemýšlel o nejnovějších událostech, jako zavraždění Mrvy, praví: »Jako všude, u nás anarchický atentát pařížský způsobil rozčilení a dává podnět k uvažování o mravním stavu společnosti. Právem odsuzuje se zločin a žádá se, aby vlády nepostupovaly pouze repressivně, ale aby se staraly o organickou léčbu. Avšak nestačí toto žádati pouze od vlády, je na čase, aby konečně i o otázkách nejhlavnějších, tedy o národní výchovu, národ, to jest jeden každý sám o své ujmě a z dobré vůle se počal více starati než dosud. K heslu politické autonomie musí býti doplněno: autonomie mravní. Nejvíce však by dnes prospěl náš český, zejména náš denní tisk, kdyby ve svých sloupcích popřál rozumovým a mravním otázkám časovým více místa než posud. Nyní se u nás otázky ty projednávají

v žurnalistice více nahodile, nesoustavně. A podivným způsobem žurnalistika naše v takových věcech hledá popudy v cizině, jakoby doma nebylo co viděti a studovati. Potřebujeme reformy; ale dostane se nám reakce, jestli reformátoři sami nezhostí se rozčilení. Pan Eim v »Národních L.« nezachoval si klid. Mluví o socialistické vědě jako »příšerné« a nejlepší její předky jmenuje Kanta, Fichte a Hegla; tato historická filiace je prostě nesprávná, a musí to býti tím více konstatováno, protože řvoucí lev všeobecné reakce obchází, aby především sežral ty své krotitele, kteří mu občas předhazují kusy těch svobod, které vždy byly na prvé ráně — svobody cítění a myšlení filosofického a vědeckého. Odkudž vzali ty vrchní vrstvy svůj materialism, ani Comte, ani Kant, ani Fichte, ani Hegel jim ho nedali.

Věda nové doby právě rozehrála v srdcích víru v pokrok. Lživěda a lži-filosofie však vždycky se vkrádaly ve svatyni pravdy, jako se tam vkrádalo lžináboženství. Korybantský křik, polovědění a svatoušství není kultem této svatyně, neboť Bůh duch jest, a ti, kteří se jemu modlí, v duchu a v pravdě musejí se modlit. — Jsme u konce. — Nejdříve se ptáme pana referenta: co to je »autonomie mravní«, co si tím myslí? Takovou učenost jsme ještě neslyšeli. Jsme vděční panu referentovi, že naši žurnalistice vytkl, že mravního hnutí si nevšímá, díváme se mu však, že chce »reformu« a bojí se »reakce«? Jak tomu rozuměti? Vždyť Vaillant chce také reformu a žádnou reakci.

Pan referent vytýká Eimovi, že socialisté Marx a Engels nejsou ve spojení s Kantem, Heglem. Pan referent patrně neví, že vědátoři sociální demokracie Engels a Marx sedávali v posluchárně Heglově, Marx vedle Bakunina; i radíme mu, by si přečetl Meyerův »Emancipationskampf« a proslov Marxova »Das Kapital«, pak nebude psáti, že »tato historická filiace« je nesprávná. Pan referent se bojí reakce, lva řvoucího, který chce pohltiti svobodu filosofického a vědeckého myšlení. Věru, cítíme sami ten veliký bol; kam by se medle poděla pak ta učenost realistů a vědou proslulých profesorů a la Masaryk?

Díváme se znalosti sv. písma pana referenta a nemíníme nejnak, než že pan referent je z tábora prof. Masaryka, který, jak známo, horuje pro svobodu vědy a vykládá si slovo Spasitelovo »Bůh duch jest«, jak mu je libo. Ale tím, pánové, jste tam, kde je Vaillant a začněte zase znova přemýšleti, odkud tu reformu žádanou vzíti. Na vás se vyplňují slova Spasitelova: Vidí a přece nevidí, slyší a přece neslyší, o náboženství katolickém nechťejí ničeho věděti.

Rudolf Vrba.

Náš český tisk v Americe. V měsíci únoru vydán byl nákladem českých Benediktinů v Chicagu nový denní list »Národ,« jediný toho druhu v Americe. Nutná potřeba takového českého listu duchem katolickým řízeného již dávno se cítila, nedivme se tedy, že tak vřele od katolické intelligence byl uvítán. Podobný český denní list »Jednota« vycházel před šesti lety; ale pro nedostatek abonentů po třech měsících zanikl. Doufejme, že se to tentokráte nestane!

Starostliví vydavatelé »Národa« postarali se i o zvláštní vydání listu pro Čechy v Clevelandu O., pro ně vydáván jest časopis »Clevelandský Čech.« Obsahuje zprávy světové a články jako »Národ« — ale pro denní zprávy Clevelandské jest tam zvláštní redaktor. »Národ« jest obohacován, pěknými články, zprávami domácími i cizozemskými. V stati zábavné počala vycházeti zajímavá povídka »Chlubilova rodina« z pera slavného spisovatele a kukátkáře Václava Kosmáka.

Předplatné s donáškou do domu obnáší 10 ct. týdně, na venek s poštou doll. 5.⁰⁰. Toť krátký nástin nového a záslužného podniku katolických Čechů v Sev. Americe.

Jos. Chas. Očenášek.

Batovcův politický kalendář a adresář zemí koruny české na rok 1894. II. ročník. Kniha tato má se státi, jak vydavatelstvo v předmluvě udává, vítaným a užitečným rádcem všem, kdož k ní sáhnou, ano, vydavatelstvo chce toho dosíci, aby každý vzdělaný Čech politický kalendář a adresář zemí koruny české za nezbytnou knihu příruční uznal, která v žádném českém domě chyběti nemá.

Nuže, zasluhuje tento kalendář a adresář vskutku takové chvály, důvěry a uznání? Odpovíme: Ve věcech, jež o náboženství nejednají, všim právem ano, ve věcech však náboženství se týkajících rozhodně ne! Zdá se nám, že stať, v tom kalendáři jednající o věcech náboženských, psal nepřítel náboženství, zvláště katolického. Upozorňujeme zvláště na tato místa: Na str. 13. čteme: »Rok 1894. jest rokem obyčejným a má 365 dní. Z těchto jest 52 neděl a (v Čechách) 16 svátků, čili 68 dnů svátečních. Tedy v roce tom se nepracuje 9 neděl

5 dní, při čemž neběře se zřetele na lokální svátky jako poutě a p. Rok 1894. má tedy pouze 297 pracovních dnů (1893. 296). Ozývají se již hlasy, aby učiněno bylo opatření, aby Mariánské svátky, pak svátky Tří králů, Petra a Pavla atd přeloženy byly na neděle, jak to v dobře katolické Francii již od počátku tohoto století k všeobecnému prospěchu zavedeno jest.»

Šťastná Francie! Ta je přece praktická a obecného prospěchu dbalá. Na počátku tohoto století, nejspíš pohnuta krvavou revolucí a válkami, odstranila svátky, a hle, jak zůstala přece »dobře katolickou!«

A proto jen s katolickými svátky pryč, dle příkladů protestantův! Jak líbí se p. spisovateli na str. 16. ve článku o evangelickém kalendáři, že reformovaná církev nemá ani popeleční středy a Božího Těla, ani Mariánských svátků, taktéž že chybí svátek Petra a Pavla a Všech svatých a patronů zemských! Též činí se tu zmínka, že kromě vánočních, velikonočních a svatodušních svátků oslavuje reformovaná církev jen ještě den Zjevení a Nanebevstoupení Páně a Trojice. Ale za to slaví prý Velký pátek a slavnost reformační, jež v Čechách a na Moravě připadá vždy na neděli, dni 6. července (památka upálení mistra Jana Husi) nejbližší. Takové svátky, to je ovšem něco jiného!

Ve stati hned následující: »o ruském kalendáři« je ku konci pouhá zmínka: »zasvěcených svátků má pravoslavná víra o polovice (sic!) více než katolická.« Ovšem, to nejsou svátky katolické, proto jich není třeba rušiti ku všeobecnému prospěchu!

Na str. 54. ve článku o významu cizích jmen (roz. křestních) čteme tuto větu: »Než, přece by mnohý rád věděl, jaký význam má osobní či křestní jméno jeho, když již mimovolně odsouzen jest k tomu, by po celý život přívěsek rodinného jména svého s sebou vlekl, aniž by si jej voliti neb změnit mohl.« Pak hlásá se slavně proloženým písmem: »Při křtu má se dbáti toho, by bylo dáno dítěti jméno české, nikdy cizácké!« Cizí jména jsou prý »důkazem malého sebevědomí národního, jména česká však značí jasně hrdost a uvědomění, jakož i znalost dějin vlastního národa.« Křtem přece se, nestává člověk synem českého národa, ale synem Božím a synem Církve svaté, jméno křestní má nás pamatovati na milosti křtu sv. a ne vzbuzovati neb značiti hrdost a uvědomění! A aby kněží také něco dostali, čteme hned dále: »Překáží-li zavádění jmen českých šetrnost ku kmotrům... nebo neochota kněze, jenž jménům církevním arcidává přednost, tu dáno buď dítěti vedle církevního jména (na př. Antonín) ještě jméno národní, české, (na př. Dalibor), které však staniž se rodičům hlavním, a dítě budiž pak jím i voláno.«

Na str. 125. udáno jest stáří země »z jistých domněnek« na 68,365.000 let; 30 metrů silná vrstva ptačího trusu potřebovala prý k svému utvoření už sama 900.000 let, a dobu, po kterou se země (z původního žáru) až na naši teplotu ochlazovala, páčiti jest prý najisto na miliardy let. Těm miliardám let jsme u našich učenců už tak zvyklí, že je v každém sebe méně učeném pojednání o původu neb stáří země s jistotou očekáváme, vědouce, že u pánů vědátorů více autority mají »jisté domněnky Helmholtzovy o teplotě mlhovin a Humboldtovy o stáří guana,« než Písmo sv. i se všemi theologi dohromady.

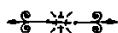
Než, nemohou-li učenci určitě na rok udati stáří zeměkoule, a proto si pomáhají miliardami s nekonečnými nullami, slaví za to jejich věda triumf ve výpočtu, kdy země vezme za své. Na str. 126. stojí určitý a až na 1 rok zevrubný výpočet, že »konec naší zeměkoule možno (jak opatrně!) očekávat za 70,500.124 roky! O čem ani andělé nebeští nevědí, ba ani Kristus Pán jako člověk, to s takovou zevrubností čteme vypočítané v kalendáři! Ale ubohým bude člověčenstvo již za 180 let, neboť svět bude úplně zalidněn, tak že nebude již místa pro přírůstek lidstva, poněvadž ten přírůstek by nenalezl na zemi potřebné potraviny (str. 126.). A až za 72—73 miliony let nastane úplné vyhasnutí slunce, tu lze prý očekávati tvorbu nových světů se vším rostlinstvem a živočištvem v době dalších 1000 milionů let. Co všecko ti páni učenci nevědí; dovedouť oni vypočítati, že budou stvořeny za tolik a tolik let nové světy (od koho?) i se živočištvem a rostlinstvem!

Na téže str. 126. jest posléze článek čistě darvinského kalibru o stáří člověčenstva, z něhož vyjímáme: »Obýval-li člověk zemi, jak obecně se za to má, již na počátku první doby ledové, trvalo by lidské pokolení na zemi nejméně již 40—50.000 let. Nikdo z učených nepochybuje o tom, že člověk žil za doby staršího útvaru náplavového. Jest nade vše pochybnost, (!) že člověk objevil se na zemi mnohem dříve, než dosud se za to mělo... Dále jeví se ze všeho, co až dosud o těchto věcech bylo vyzkoumáno, že člověk nebyl stvořen hned se všemi svými nynějšími schopnostmi a silami. Teprve ve svém zápasu s přírodou

nabýval čím dále tím více schopností a ušlechťoval se . . . atd.« Výsledek bádání učenců jest prý: »Počátkové člověka, jakožto zvláštního druhu tvorstva, spadají nepochybně (!) již v dobu třetihorní, alespoň k tomu vše ukazuje, že dobu čtvrtihorní člověk již od počátku až do konce na zemi prožil. Za tuto dlouhou, dlouhou dobu vyvínovaly se v zápase o život jeho síly a schopnosti do té míry, jak je dnes nalézáme.«

Dostí již ukázek. Celkový úsudek o Batovcově kalendáři dovolujeme si pronést asi v ten smysl: Jest to kniha velmi praktická a cenná, hledíc k úpravě a k užitečnosti jest i přes značnou cenu (1 zl. 50 kr.) laciná; jen to si přejeme, aby odbor theologický byl v příštích ročnících psán skutečným theologem, jiné pak odbory, kde se s theologií stýkají, aby v náležitém souhlasu s ní psány byly, zvláště pak aby katolické instituce (ku př. svátky) nebyly zlehčovány.

Liga + 13.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. (Dokončení.) Po »Te Deum« sv. Otec znova vystoupil na trůn přenosný a v tiaře pod baldachýnem v témž pořádku jako dříve nesen byl zpět. Před oltářem se průvod zastavil, sv. Otec povstal a požehnal svým synům přítomným i rozptýleným po celém světě. Asistující kardinálové přečetli Breve papežovo, kterým byly uděleny všem přítomným odpustky. Hned ozval se ze všech stran ohlušující potlesk, který provázel sv. Otce, dokud nezmizel v kapli »della Pietà«.

Po obřadech o půl 12. hodině množství se vyhrnulo jako veletok na náměstí, skýtajíc překvapující pohled; ani za hodinu nebyl ještě dóm vyprázdněn.

Večer všichni věrní katolíci ozdobili svá okna lampiony, dávající tím na jevo svou synovskou náklonnost k milovanému Otci.

Illuminace byla dobrovolná a přece všeobecná, ba, velkolepější než roku předešlého. Všechny ulice osvětleny s velikou péčí a vkusem, v některých domech nebylo okénka několika lampiony neosvětleného; dle toho se mohlo souditi o smýšlení majetníků, jsou-li horlivými katolíky nebo jenom katolíky. Illuminace se vyjímalá velmi krásně v dlouhých a přímých ulicích, jako ku př. Via Sistina; rozumí se, že veliký podíl na tom měly kostely, kde neopomenuto žádného místečka, vhodného ku připevnění lampionu, tak ku př. věže basiliky Santa Maria Maggiore, St. Trinita dei Monti byly obtíženy nesčíslnými světly, které v temnu nočním označovaly obrysy bání; zdálo se, že Řím chce počtem svých světél vyrovnati se počtu hvězdíček na nebi. Nejvíce přiváběno diváků na náměstí sv. Petra; průčelí basiliky (ponejprv po roku 1870.), sloupení kolem náměstí a ulice ústící do náměstí (Borgo nuovo) plynuly v moři světél. Ve zmíněné ulici se připravovalo ještě něco přece neobyčejného: úderem sedmé hodiny večerní v jednom okamžiku bylo viděti všechny krámy i se zástupy ozářené přemnohými ohni bengálskými rozličných barev, které vzbuzovaly kouzelný a nevyslovitelný dojem na diváka, a to nejen na cizince, nýbrž i na občany domáci.

Tak skončilo jubileum 50letého biskupování našeho mocného, slavně panujícího Lva, tak oslavil Řím svého papeže.

Oremus pro Pontifice nostro Leone.

Sv. Otec Lev XIII. povolil za příčinou výročního dne svého korunování a svátků velikonočních prostřednictvím apoštolské eleemosynarie tyto dary: Chudým rodinám římským 3000 lir na postele a 12.000 lir hotových. Rozdělení jich uloženo farářům a Milosrdným sestrám. — Vdovám a sirotkům po papežských vojínch a jejich podporovacímu spolku 5000 lir, pro potřebné kněze 3000 lir, pro chudé italské jeptišky 8000 lir, dohromady 31.000 lir.

Nedávno veškeré listy francouzské uveřejnily list sv. Otce, jež poslal biskupu Autunskému, Mons. Perraudovi. Jest to odpověď Lva XIII. tomuto církevnímu knížeti, který Mu poslal opis řeči své o autoritě papežské, již měl ve své katedrále. Uveřejnily jej listy všech barev a odstínů; mnohé z nich při té příležitosti velebily moudrost sv. Otce a velice krásně psaly o Ném. Dne 13. ledna přijal Jeho Svatost P. Duboč, generálního superiora missionářů Neposkrvněného Početí v Lourdech. P. Duboč nesl papeži dar veliké ceny, jež Lev XIII. přijal s patrným potěšením. Je to překrásná socha Panny Marie

Lourdské z masivního, starého stříbra, měřící i s podstavcem 81 cm. výšky. Kdo sochu viděl, naplněn jest obdivem nad uměleckým provedením jejím a nebeským téměř dojmem, jakýmž na každého působí. Pracoval ji proslulý umělec, zlatník Armand Caillat z Lyonu, jehož malá soška, určená pro stkvostnou monstranci basiliky Lourdské, budila na světové výstavě pařížské všeobecnou pozornost. S pohnutím přijal papež krásnou sošku; zadíval se na ni, objal a políbil ji uctivě a pravil, že ji postaví do Svě komnaty na psací stolek Svůj, aby ji měl stále před Sebou.

Každého roku přináší šlechta římská sv. Otcí novoroční blahopřání. Slyšení tato trvají kolik dní. Letos počala 3. ledna, a zahájila je kněžna Solofra-Orsini, markýz a markýzka Guglielmi, hrabě a hraběnka Bezzi, hrabě Mario a Carpegna, a po nich následovala osatní šlechta římská každého dne.

Jest tedy sv. Otec Lev XIII. zaměstnán měrou svrchovanou, že se člověk diviti musí, že při vysokém věku Svém nalezá ještě času ku psaní básní, ani nemluvě o rozsáhlé Jeho korespondenci, hlubokomyslných encyklikách a jiných listech, jimž se obdivuje svět.

Pan Chancey Depew, americký protestant, známý »král železnic,« meškal v Římě a přál si viděti papeže a mluvit s Ním, jako mluvil již s mnohými vynikajícími osobnostmi, s Gladstonem a jinými. Poslyšme, co sám o slyšení svém píše. »Papež povolil mi slyšení. Odebral jsem se do Vatikánu v ustanovenou hodinu; bylo to po polednách. Papež byl ještě velice zaměstnán. V předsíni žádal jsem tam meškajícího Monsignora, jak jest se mi chovati před papežem? Monsignor vyžádal si odpovědi k této otázce přímo od papeže. Vyřizoval mi: »Jeho Svatost žádá, abyste se choval tak, jako byste byl před presidentem Spojených států.« Vstoupil jsem do papežovy komnaty. Papež povstal, šel mi do polovice komnaty vstříc, stiskl mi ruku a vyzval mě, abych si sedl. Velice bedlivě jsem Ho pozoroval a mohu říci, že řeči o Jeho fysickém stavu, jako by byl »vysílený« a »zlomený,« jsou planý tlach a lež. Je čilý jako Gladstone, je však vyšší postavy, a proto se zdá být hubenější. Líce Jeho jsou hubená, rysy Jeho jemně naznačeny; celá Jeho osoba rázu ryze italského. Slyšel a četl jsem často, že je slab, že se Mu ruce stále třesou — to je lež. Obědval jsem kolikráte s Gladstonem v okolnostech, kdy jsem mohl dobře pozorovati jeho vlastnosti fysické; nerozmyslím se však tvrditi, že papež, ač jest téměř o rok starší, jeví rozhodně více zdraví a síly nežli on. Nervy Lva XIII. mají jistou intensitu, jež snadně omylem může býti považována za slabost. Oděn byl bílým rouchem vlněným a kolem krku měl řetěz a papežský kříž, posázený perlami. Mluvil pomalu a zcela zřetelně, tak že jsem Mu snadně rozuměl, ač mé vědomosti francouzského jazyka jsou velice skrovné. Přivítal mě nad míru laskavě, a já Mu děkoval; sdělil jsem Mu, že v Americe jsem předsedou družstva, které dává obživu tisícům a tisícům lidí, kteří z největší části jsou katolíci. Papež odpověděl, že je Mu to známo a že ví, kterak naše družstvo poctivě a laskavě ku svému dělnictvu se chová. Pravil jsem, že před dvěma lety jsem měl proslov ke studujícím katolíkům o vzájemných vztazích mezi kapitálem a prací, a že jsem k té řeči vzal za základ encykliku papežovu o té věci, nedávno před tím uveřejněnou. Jak jsem se zmínil o encyklice, rázem změnil se papež, jako by byl mužem padesátiletým; oči Jeho zářily, opřel se rukama ve Svě lenošce, naklonil se ku předu jevě nejživější zájem. Po té po pět minut vykládal mi jasně a výmluvně, krátkými, však nejvyš obsažnými slovy stanovisko církve oproti této otázce. Chtěl bych opakovati, neb alespoň přibližně naznačiti krásu a bystrotu Jeho poznámek . . . ale nejsem s to, abych tak učinil. Papež jevil velikou blahosklonnost k Americe a Američanům a uložil mi, abych vyslovil svým krajanům Jeho nejsrdečnější sympatii pro národ americký a jeho zařízení. Rekl jsem, že jsem důvěrným přítelem arcibiskupa Corriganova, a chválil jsem hlubokou učenost tohoto hodnostáře. Zdálo se, že to papeže velmi těší. Slyšení trvalo půl hodiny a zanechalo v mé duši dojem, že papež je muž hluboké moudrosti, myslí silné, velikolepých vědomostí a srdečné upřímnosti.« Tak píše o sv. Otcí protestant.

Dne 28. ledna sloužil sv. Otec mši sv. ve velechrámu sv. Petra u oltáře sv. Processa a Martiniána: byla to mše sv. pro zástupce veškerých farností římských a 58 farností venkovských. Nával do chrámu byl ohromný; veškeré ulice sem ústící byly obecně přeplněny; což snadně si lze vysvětliti, uvážíme-li, že mši Jeho Svatosti obcovalo více než jedenáct tisíc lidí. Jda k oltáři a odcházeje od oltáře byl Lev XIII. všemi přítomnými v chrámě bouřlivě pozdravován; byl to pravý triumf. Po mši sv. četl P. Desideri, farář od sv. Vincence, láskyplné oslovení ku sv. Otcí. Po řeči jeho mluvil Lev XIII. sám asi takto: »Rád bych vyslovil sám pocity Svě radosti nad oslovením Vaším, ale překáží

mně vysoký Můj věk a slabý hlas, jenž nedostačuje, aby Mne každý slyšel v rozsáhlých těchto klenbách; proto odevzdávám Svou odpověď Monsignoru Volpinimu.« Po té Monsignor Volpini četl dlouhou a krásnou odpověď sv. Otce, po níž rozléhala se basilikou Svatopetrskou ohromná bouře nadšených projevů pro sv. Otce.

Slovutný spisovatel a historik italský, Cesare Cantu, zaslal papeži k Vánocům své blahopřání. Sv. Otec odpověděl prostřednictvím Monsignora Volpiniho; děkoval za přání a poslal slavnému dějepisci následující báseň, již byl složil ve vzácných a řídkých oněch chvílích, kdy je Mu popráno trochu oddechu. Klademe zde originál vzácné té práce papežovy, připojujíc vedle překlad. ')

La morte.

Poesia di Sua Santità Papa Leone XIII.

Del sol cadente e che si asconde omai
splendon, Leon, su te gli ultimi rai:
Nelle riarse vene inaridita
lenta lenta si spegne omai la vita.
Vibra morte lo stral; le fredde spoglie
chiuse in funereo vel la tomba accoglie;
Ma fuor di sua prigion lo spirto anelo
ratto dispiega il vol; ricerca il cielo.
D'aspro lungo cammin questa la meta:
deh! Signor mio, la santa voglia acqueta!
E se di tanto, tua mercé, fia degno
lo spirto accogli nel beato regno.

Smrt.

Báseň Jeho Svatosti papeže Lva XIII.

Zapadá slunce, za hory se skrývá,
posledním svitem, Lve, již tebe zhřívá.
Ve vyschlých žilách hasnou zvolna síly,
a tiše život ku konci se chýlí.
Smrt metá šíp svůj, a již tělo chladné
smutečným hávem kryté ve hrob padne.
Leč duše potom, prosta jsouc zajetí,
rychlými křídly vzhůru k nebi letí.
Po dlouhé, trapné pouti cíl tam září:
dle vůle Tvé, ó Pane, nechť se daří!
A jsem-li, Pane, hoden Tvých milostí,
mou duši přijmi v říši blaženosti!

K básni té dokládá »Civiltà Cattolica:« »Krásné verše, však bohužel, že v tomto jemném žalu zdá se nám, že slyšíme poslední zpěv labutí... Kdyby to nebylo téměř svatokrádeží, přepracovati tyto verše, ponechati však tytéž rýmy, upravili bychom báseň takto:

La vita.

Risposta alla poesia di S. S. Papa Leone XIII.

Benché del sole, che tramonta omai
miti sopra Leon piovano i rai.
Non però nelle vene inaridita
lenta spegnersi in lui veggo la vita.
In quell' occhio brillante e in quelle spoglie
ben traluce il vigor, ch'entro s'accoglie.
Che se di sua prigion lo spirto anelo
sdegnoso omai, par che ricerchi il cielo;
Se il vol già spiega alla superna meta,
deh! tu Signor, la nostra brama acqueta;
D'ancor lung'h'anni un Padre, un Re si degno
Conserva ai figli e al tuo terrestre regno.

Život.

Odpověď k básni J. S. papeže Lva XIII.

Ač slunce klesá, za hory se skrývá,
přec libým svitem, Tebe, Lve náš, zhřívá.
Já nezřím, že Tvé zvolna hasnou síly,
aniž Tvůj život ku konci se chýlí.
Tvé oko září, v tělo stařím chladné
zas nová síla, jarost živá padne.
A jestli zdá se, syta jsouc zajetí,
že duše již již vzhůru k nebi letí,
Zdvihá-li křídla, věčný cíl kde září,
po našem přání, Pane, ať se daří:
Dlouhý věk Otce, Krále ve milosti
zachovej synům, Církvi k blaženosti!

Dne 19. března sloužil sv. Otec mši sv. a udělil dle starého zvyku světským členům svého dvora sv. přijímání velikonoční.

Téhož dne v poledne přijal sv. Otec v audienci korunního prince Švédského a Norvéžského Oskara Gustava Adolfa. Princí byly prokázány pocty příslušící členům panujících rodin.

Srovnávací úvaha o Symposiu Xenofontově a Platonově. Napsal prof. Jan Čermák. Program c. k. českého gymnasia v Olomouci 1893. Literatura programová utěšeně se rozmáhá, každého roku potkáváme se s řadou prací ze všech oborů, které značného rozšíření docházejí. Ježto však publikace tyto hlavně pro žáky gymnasií jsou určeny, zapotřebí jest tím větší opatrnosti, by v nich nic závadného nebylo obsaženo. Z té příčiny poukazujeme ku programu nadepsanému. Ač práce jest velice cenná a chvály hodná, nesdílili bychom mínění, že v programu by se měla uveřejniti. Spíše hodila by se do některého vědeckého časopisu filologického. Pan spisovatel pojednává o obou Symposiích, podává jejich obsah, dále základní ideu a účel, doby, kdy byly konány a sepsány. Konečně pak udává vzájemné jejich styky. Práce není dokončena, i bude příštího roku v ní pokračováno. Objemné toto pojednání (45 stran) jest prací cennou, jak jsme již pravili, toliko nesouhlasíme s některými místy, která mohla z mravního ohledu býti vynechána, neboť pro studenty rozhodně se nehodí. To platí hlavně o str. 8., 10., 11. a 12. Tyto řádky nám zasílá gymnasiální profesor — neknež — a uvádí závadná místa, jež jsme však nuceni vynechat. I my jsme tuto práci četli a výrok páně profesorův v plné míře podepisujeme a rozhodně žádáme, aby podobným tonem v žádném gymn. programu nebylo pokračováno.

Vilímkův Rádce poštovní. Dle pramenův úředních sestavil Karel Vaniček, c. k. pošt. asistent. Str. 200. Cena 90 kr. V této knize věcně, srozumitelně, spolehlivě sepsané, nalezne každý vzácné pokyny, týkající se veškerých oborů poštovního. Nalezne o poště listovní, povozní, o ustanoveních telegrafních, telefonních, a o poštovní spojitelné řadu spolehlivou a jistou. J. J. Veselý.

Zola pochybuje, mohou-li se čísti jeho »kluzké a choulostivé« romány. Na podobnou otázku jistě dívky z Galace, která vystoupila z pensionátu v Paříži, dal Zola odpověď: »Milá slečinko! Tak dlouho, pokud se dívka neprovdá, jest pod dozorem svých rodičů; když se vdá, učiní dobře, když se vždy zeptá svého muže o radu! Mé mínění jest, že mé spisy čísti smíte, — — — když vám to rodiče nebo váš choť dovolí.«

Zase Zola v českém překladu. Reklama nového románu Zolova »Doktor Pascal« v českém rouše r. 1893. jako IV. dílo »Vilímkovy Knihovny románů cizojazyčných« zněla: »Nejnovější román slavného spisovatele je historií něžné, náruživé lásky, v níž mocnější a zjevnější než kterémkoliv díle Zolově vystupuje víra v lyrickou lásku v životě. V tomto intimním milostném dramatu řeší Zola originální a zajímavé thema dědičnosti duševní a tělesné, k čemuž našel velepoutavé obraty. Vedle toho budí důležitý zájem spor mezi vědou a vírou, jež spisovatel luští způsobem jak neočekávaným tak překvapujícím. Dle hlasů francouzských zůstane »D. P.« nejvznešenějším, nejdokonalejším a bez odporu nejkrásnějším dílem naší doby... Předplácí se i poštou...«

Česká literatura nemohla býti ani bez tohoto Zolova románu, který Ignát Hořica publikoval v týž den, kdy vydání francouzské vyšlo v Paříži. Že román ten má cenu uměleckou, že jest psán slohem klasickým a vyniká mnohými

přednostmi, nelze upřít; ale hrubá a neomalená kluzkost četných míst jest příčinou, že musíme tuto četbu se vši přísností a energií zamítnouti.

Rakouský institut pro dějepisné bádání v Římě. Ministr vyučování zrušil následkem dokonání nyní vytváření institutu »Istituto austriaco di studi storici« v Římě dosud platný »prozatímní statut,« týkající se založení stipendií za účelem vědeckých studií v Římě (římská stipendia) a přijal pro jmenovaný ústav nový statut, kterýž uveřejnila právě v těchto dnech »Wiener Ztg.« »Římská stipendia« propůjčována budou od ministra vyučování z pravidla po předcházejícím vypsání konkursu rakouským učencům; žádosti za stipendia podávána buďtež ministerstvu vyučování. Stipendisté podléhají za svého pobytu v Itálii, pokud se týče jejich vědeckých prací, beze všech ohledů říditeli institutu. Osoby, jež nečiní nároků na udělení řádného římského stipendia, ale účastny býti chtějí výhod, jež má Istituto, mohou, prokáží-li patřičnou kvalifikaci a prohlásí-li, že podrobí se nařízením ředitele v Istituto, přijímání býti se svolením ministra vyučování a na odvolání do svazku Istituto jako Socii straordinarii (členové mimořádní). Istituto austriaco bude podle možnosti nápomocen také rakouským vědeckým korporacím nebo spolkům a jednotlivým učencům podáváním zpráv neb opatřováním opisů a kollací.

Obrana. Páni kritikové vyčítali mezi jiným prof. V. Klostermannovi spisovateli »Ráje šumavského,« že jest »člověkem cizím,« »člověkem cizí četby, cizích kruhů, cizího vzdělání« a proč prý zaměnil »německé péro za český brk?« Jakoby kdo za svůj původ mohl a nebylo zásluhou, když někdo k českému písemnictví z německého přejde! Prof. Klostermann na to v literární jednotě klatovské odpověděl celou přednáškou, kde se zmiňuje o svém rodu dosti zajímavě. Narodil se v Hagu v Rakousích, rodiče jeho však byli příslušníky české země. Od prvního roku stáří byl v Sušici, navštěvoval české školy, na universitě byl ve Vídni. Vždycky se hlásil k českému národu. Otec jeho byl synem německého sedláka, matka pocházela ze Sušice, praděd byl z Francie a prabába z Itálie. Klostermann píše ze života Šumavských Němců. První povídka jeho byla v »Osvětě.« Dříve psával německy. A tento spisovatel se kritikům nelíbí jako »člověk cizí.« Inu nemají jenom kněží svých nepřátel. Klostermann píše krásně, ale hůl se vždycky najde. d.

Zakázaná kniha. C. k. zemská školní rada v Čechách zakázala zařadování románu »Santa Lucia« od Viléma Mrštíka do školních knihoven. Román Mrštíkův vyšel ve dvou knihách lonského ročníku »Matice lidu« — sbírky pro lid — a byl ve »Vlasti« po zásluze posouzen a odsouzen.

»Vlast.« Časopis pro poučení a zábavu. Majetník, nakladatel a vydavatel: Družstvo »Vlast.« Neocenitelných zásluh o katolický tisk a vůbec o katolické hnutí mezi bratrským národem českým si získalo družstvo »Vlast.« Toto družstvo vydává periodické a jiné tiskopisy; sdružuje a podporuje české katolické spisovatele. Proto velice nás těší, že družstvo velmi krásně prospívá. Zvláště důležitým jest hlavní list tohoto družstva »Vlast,« jenž pěstuje v Čechách právě takový směr, jako u nás »Dom in Svet.« Tento pěkný list dokončil již IX. ročník, stále rozhodně bojuje za katolické uvědomění též v písemnictví a vědě, dle zásady: »Měli jsme mlčeti i my, měli jsme i my literární a náboženskou vlažnost v národě rozšiřovati? Ne, nikdy; my jsme si řekli: chceme světlo a jasno; chceme věděti, kdo je s námi, a kdo je proti nám, chceme věděti, kdo stojí pod křížem a kdo je mezi jeho nepřátely. A proto odvrhli jsme všechnu polovičatost, jež by dle našeho přesvědčení bylo záhubou a hrobem naší věci, jež by sice jakž takž udržovala mír, ale mír shnilý, jenž by pomalu otrávil a zničil celý náš život katolický.« Dle takových pěkných zásad redigovaná »Vlast« přinesla v loňském ročníku hojnost pěkné a důkladně psaných rozprav a článků z různých vědeckých a zábavných oborů. Nás Slovince zajímají zvláště články: »Několik slov o jiho-slovanských poměrech« a »Quodlibet,« sepsal Fr. Štingl. Zvláště důležité jsou v tomto listě obsírné a zevrubné kritiky různých literárních děl různých národů. O chorvatském, srbském a slovinském písemnictví pravidelně a svědomitě referoval Fr. Štingl. (Slovenec č. 285. r. 1893.)

Útok na kláštery ve Světozoru. »Český Východ,« výborně redigovaný časopis v Chrudimi, odráží v 11. čísle ze dne 17. března r. 1894. v části feuilletonní útok Boženy Svobodové v povídce »Ztroskotáno« na kláštery. Referent »Českého Východu« mezi jiným praví: »Pamatuji se velmi dobře, že v době, kdy »Zlatá Praha« byla založena, vyhlášen byl »Světozor« za časopis, stojící na

zásadách konservativních, a za časopis, v němž žádná instituce křesťanská způsobem potupným není dotýkána. Proto také měl na farách »Světlozor« nad »Zlatou Prahou« převahu, a kněží byli vesměs jeho příznivci. Že se může člověk klamati, dokazuje povídka »Ztroskotáno.« Povídka varuje, uvádí »Český Východ,« rodiče, kteří ve své nevědomosti duševně své děti ubíjejí, dávajíce je na vychování do klášterů. V klášteře prý, píše Svobodová, naučily Rafaelu považovati každého muže, jenž není v rochetě, za čerta. Jsme vděční »Českému Východu,« že Bož. Svobodovu odbyl a »Světlozor« pokáral.

Literární Listy začínají vystrkovati růžky. Pozorujeme, že časopisy jinak mírné, jako ku př. »Opavský Týdenník« a »Literární Listy« začínají opouštět své stanovisko a začínají plouti s proudem. »Literární Listy« začaly již loni v aféře Nerudové psáti proti »Vlasti« ostré články, ale někdo je klepl přes prsty; a proto článků těch nedokončili. Letos nás katolíky urážejí v práci: »Katolický román« a v 7. čísle ze dne 16. března t. r., str. 118., píší o katolických spisovatelích s velikým opovržením takto: »Bral jsem ji do rukou (t. j. referent J. V. Krejčí báseň »Sursum corda«), přiznávám se, s jistou předpojatostí zcela pochopitelnou a omluvitelnou při rázu a ceně převážné většiny naší katolické literatury. Známe dobře nízkou úroveň jejich plodů, jejich vášnivou jednostrannost a při tom intelektuelní a uměleckou chudobu. Odvykli jsme již pomalu věnovati publikacím s této strany zájem čistě literární, neboť jediný, jež mohly časem buditi, týkal se jich ne jako děl uměleckých, nýbrž jako projevů jisté kulturní (a skoro ještě více politické) strany.« Děkujeme; jací kosovci jste vy liberálové, ukážeme, až probereme článek: »Katolický román.« Vy nás, p. Krejčí, urážíte, my vám však urážku vracíme zpět s tím doložením, že zase my dobře známe nízkou úroveň, vášnivou jednostrannost a intelektuelní chudobu při všech liberálních spisovatelích, jakmile jen o katolické věci zavádí. Než, necháme p. Krejčího stranou a zastavíme se u »Literárních Listů.« Každý redaktor jest zodpověden za obsah listu; má čísti články a jest povinen škrtnouti, co s jeho zásadami nebo se směrem listu nesouhlasí. Redaktor »Literárních Listů« tyto urážky propustil a tím se postavil proti převážné většině katolických spisovatelů. Důsledky z toho ať přičte sobě.

Národopisná výstava a činnost' bohoslovců v seminářích. Nedlouho po zavření Zemské jubilejní výstavy r. 1891. počaly se konati po zemích českých přípravy k výstavě nové, národopisné. Od té doby všudy po vlastech našich se sbírá, ve všech vrstvách národa se pracuje, aby podán byl na výstavě r. 1895. dokonalý obraz života lidu českého. Po venkově pořádány jsou přednášky o budoucí výstavě, jak si třeba při sbírání věsti; pořádají se krajinské výstavy, a kde kdo, každý snaží se něčím přispěti. Bohoslovci čeští nezůstali pozadu za ostatními vrstvami národa a počali také v této věci pracovati. V pražském semináři hned r. 1891. jevil se opět po letech čilý zápal sběratelský. Snahou tehdejšího pastoralisty, Jindřicha Š. Baara, sestoupilo se as dvacet bohoslovců v kroužek pro pěstování lidovědy. Členové pracovali a sebrané příspěvky zasílali redakci nového sborníku, věnovaného českému folklóru. Redaktor »Českého Lidu«, Dr. Čeněk Zibrt, ochotně a rád přijal práce bohoslovců, poradil tu a tam a již ve 4. čísle prvního ročníku uveřejnil některé práce bohoslovců. (Dosud vyšlo v »Českém Lidu« přes 50 drobných příspěvků, sebraných od bohoslovců pražských, ve stati »Ze sbírek zaslaných českému lidu«). — Kroužek pro pěstování lidovědy — »Kroužek sběratelský«, nebyl však v semináři pražském nijak cizím a novým; on jest spíše jakýmsi vzkrášením dřívější »Pohádkové komise«, jež roku 1880. v pražském semináři povstala, a tehdejšími nadšenými bohoslovci T. Škrdlem a nyní již † V. Macákem zdárně byla vedena. Členové kroužku přednášeli své práce v literární jednotě, v »Růži Sušilové«. Tak přednesl Cyrill Bohata v únoru 1892. »Některé pověsti z okolí Sedlčan«, kterouž práci byli členové jednoty vybízení, by si všímali pověstí lidu, mezi nímž žijí, a tyto aby sbírali pro národopisnou výstavu. V březnu téhož roku přednesl J. Š. Baar, předseda kroužku, práci: »O příští národopisné výstavě československé«, a poukázal v řeči své na vše, co výstava obsahovati bude, a jak se k ní máme připravovati. Vybídl členy k horlivému sbírání všeho, čeho k výstavě bude potřebí, dokládaje, že zvláště bohoslovci a kněží nejvíce mohou sebrati, poněvadž tito stále, oni o svátcích a prázdninách mezi lidem žijí.

Během tohoto roku byla činnost kroužku dosti čilá. Hned z počátku přednesl nový předseda Jan Zítek práci »Kolední hry jihočeské«, v níž zajímavě a poutavě líčil obchůzky koledníků po svátku Jména Ježíš, jak chodívali a dosud chodí v jižních Čechách v okolí Velešína, Trhových Svinů, Kaplice a Českého

Krumlova. (Práce tato byla otištěna v »Českém Lidu«, roč. II. č. 4. a 5.) — Když studentstvo české pořádalo ve dnech od 14.—22. května 1893. národopisnou výstavku, tu pozváni byli k ní i pražští bohoslovci. Jednota literární zapůjčila k tomu práce bohoslovců a i jiné památky studentské, aby byly vystaveny. Vyzvání toto však přišlo do semináře pozdě; bohoslovci nemohli se pro krátkost času výstavy účastniti. Během roku bylo hojnost drobných zpráv zasláno do »Českého Lidu«. — I nyní kroužek bohoslovců pilně pracuje k nastávající národopisné výstavě československé, tak že možno doufat, že pražský kroužek alumnů bude na příští výstavě čestně zastoupen. —k.

Česká akademie věd a umění císaře Františka Josefa udělila následující podpory a ceny. Po návrhu první třídy doc. dru L. Niederlovi na vědeckou cestu 250 zl.; prof. dru J. Kryštůfkovi na první díl »Dějiny nové doby« 600 zl.; scriptorovi F. Menčíkovi 200 zl.; redakci »Českého Lidu« 150 zl.; prof. dru J. L. Pičovi 400; dru Dvořákovi 100 zl.; Matici Opavské 600 zl.; dru J. Pospíšilovi na dílo »O kosmogonii dle zásad sv. Tomáše Aquinského« 300 zl.; prof. F. Prusíkovi na vydávání »Kroku« 200 zl.; A. Černému na cestu Lužici 150 zl.; prof. J. V. Práškoví na cestu do Německa 200 zl.; řediteli Tonnerovi 300 zl., na »Český Lid« (III. ročník) 150 zl.; »Památkám archaeologickým« na uveřejnění práce »Zvonafi a konváfi mladoboleslavští« od prof. J. Bareše 300 zl.; dru V. Klírovi 200 zl.

Na návrh druhé třídy: dru A. Slavíkovi na studium českých diabasů o dioritů 200 zl.; komitétu pro přírodovědecký výzkum Čech 300 zl.; dru V. Láskovi na revisi hlavních bodů města Prahy 150 zl.; prof. dru Augustinovi na pořízení registrujícího anemometru pro rozhlednu Petřínskou 350 zl.; dru L. Haškovcovi na studium fyziologie a pathologie žlázy štítné 150 zl.; V. Procházkovi na práce o miocenu moravském 400 zl.; dru B. Boučkoví odkoupeno 100 výtisků knihy »Cholera na Poděbradsku« za 100 zl.

Třetí třídou uděleno prof. Prusíkovi na »Krok« (1893) 250 zl.; Fr. Leparoví na »Nehomerovský slovník řecko-český« 500 zl.; dru V. Tillemu na první díl »Literárních studií« 50 zl.; Mart. Zemanovi na sbírání písní lidových na jihových. Moravě 250 zl., Matici Opavské 400 zl.; dru Kvacsalovi na vydání korespondence J. A. Komenského 500 zl., A. Černému na cestu do Lužice 150 zl.; prof. dru J. Zubatému 300 zl.; dru A. Krausovi 200 zl., F. Menčíkovi 300 zl.; redakci »Českého Lidu« na třetí ročník 150 zl.; prof. J. Maškovi 450 zl.; spolku českoslov. knihkup. účetních na Bibliografický katalog za rok 1892« 450 zl.

Po návrhu čtvrté třídy: na »Sborník světové poesie« 500 zl.; J. L. Turnovskému 200 zl.; M. Zemanovi na sbírání písní v jihovýchodní Moravě 500 zl.; dru K. Chytilovi ku vydání díla »Drobné malířství v Čechách v době králů z rodu Jagailovského 450 zl.; V. Jansovi na obraz Zvíkova 300 zl.; J. Boreckému 200 zl., dru J. Hanušovi 200 zl.; »Českému Lidu« (III. ročník) 150 zl.; K. Šeberovi na dokončení »Cyklu symfon. tanců« 300 zl.

Další stipendia jsou: F. Jíříkovi 200 zl.; dru L. Dvořákovi 200 zl.; Fr. Klapáلكovi 200 zl.; C. Purkyňovi 100 zl.; J. Pernerovi 100 zl.; Ed. Jelínkovi 300 zl.; M. Alešovi 200 zl.; J. B. Förstroví 1000 zl.

Ceny udělila ukademie následující: prof. Al. Jiráskovi za román »F. L. Věk« 1000 zl.; M. Havlovi za knihu »Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka« 200 zl.; K. V. Raisovi za »Potměchuť« a »Horské kořeny« 200 zl.; Fr. Tábořskému za básně »Stará komedie« 200 zl.; B. Knüpferovi za obraz »Vyzvání ku hře« 1000 zl.; B. Doubkovi za obraz »Anděl míru« a »Zkouška před intendantem« 400 zl.; K. Bendlovi za »Dítě Táboru« 1000 zl.; K. Weisovi za »Violu« 400 zl. a V. Novákovi za »Trio pro housle, klavír a violincello« 200 zl.

Slavností ceny přisouzeny: prof. dru A. Rezkovi 1000 zl. za »Dějiny Čech doby nové,« dru M. Křížovi za spis »Kůlna a kostelík« 500 zl.; M. Lerchovi za »Základy theorie Mahusténovských řad« 500 zl.; dru F. Marešovi za práci »O poměru elektrického podnětu k ústrojně činnosti« 500 zl.

Letní universita katolická v Americe. O Americe říká se již dávno, že je »praktickou« a že dovede spojovati »utile cum dulci«. Důkaz toho podala zase nedávno novou svojí institucí,¹⁾ t. j. zařízením »letních universit«. Již roku 1874. zanášeli se totiž dva předáci sekty methodistické myšlenkou, jak by studium universitní přístupno učinili i širším kruhům obecnosti, aby tak vědění mezi lidem vždy víc a více se šířilo, a rozhodli se, že se tak státi může jedině konáním volných přednášek o předmětech učení universitního. Ovšem na nějaký

¹⁾ Viz »Stimmen aus Maria-Laach«. 1894., 2. sešit, str. 228. nn.

přísný kurs universitní nebylo možno ani pomyslet; jednak vadila tomu okolnost, že bylo při přednáškách těch dbáti různého předběžného vzdělání posluchačů, kteří měli býti ze všech tříd společenských, a jednak i to, že mohly býti přednášky ty konány jenom v letní době prázdnin, kdy osoby různých stavů mají volnou chvíli a odcházejí na několik neděl na venek na letní pobyt, by se tam zotavily, při čemž zase vědecké vzdělávání to nemělo býti nijakou závadou letnímu jejich zotavení. I učiněn tudíž pokus v té příčině tak, aby užitečné se zábavným bylo spojeno, a na místě, kde rodiny a osoby různého povolání pro zotavenou na letním vzduchu dlely, konány učiteli, k tomu povolanými, přednášky. Nával byl veliký, tak že záhy u jezera Chautauqua, kdež místo pro konání přednášek těch zvoleno bylo, povstalo celé město nádherných letních vill. — Tyto universitní letní přednášky měly ráz »interconfessionální«, a mezi posluchači přednášek těch — posluchačů je přes 200.000! — bylo arci též velmi mnoho katolíkův. Než záhy učiněno v té příčině to smutné pozorování, že katolíci ti vraceli se ze svého letního pobytu nikoli lepšími, nýbrž ve víře své otřeseni, tak že jméno Chautauqua nabylo brzy mezi upřímnými katolíky, a hlavně ovšem mezi biskupy a kněžstvem, nepěkné pověsti.

A právě tato okolnost vedla k založení podobných letních universit katolických. R. 1892. pronesen totiž jedním podnikavým katolickým knězem v lednovém čísle časopisu »Catholic-Reading-Circle-Review« návrh, aby zřízeno bylo »katolické Chautauqua«, a to nejprve pro ty, kteří se výchovou mládeže zabývají, t. j. pro učitele, učitelky a profesory. Návrh ten byl přijat všady s jásotem; jenom jméno »Chautauqua« se nelíbilo. A tak již v květnu téhož roku bylo konáno za tou příčinou v New Yorku shromáždění vynikajících katolíkův: utvořeno komité, ustanoven plán pro příští přednášky, a důvěrníci vydali se na výzkumnou cestu, aby vyhledali místo, pro účel ten nejlépe se hodící. Pro první rok vybrán k tomu krásně položený a historicky významný New-London. Ihned scházely se příspěvky na krytí výloh s průpravnými pracemi spojených, a v létě opravdu »vysoké letní školy katolické« byly otevřeny. Ve třech nedělích dostavilo se 800—1000 posluchačů, jimž byla konána 51 přednáška. »Kolejné« obnášelo pět dollarů pro celý kurs, 2 dollars pro jednotlivé serie přednášek. Přednášejícími byly ty nejlepší síly. I biskupové se dostavili. A výsledek? — Byl znamenitý, a jevil se i v praxi, poněvadž četné dámy katolické, tam přítomné, se usnesly, že budou pečovati ve svých dědinách a městech o zavedení dětských zahrádek a kuchářských škol. Všichni jevíli tu největší touhu po vědění, všichni byli spokojeni, a zábavě a zotavení nijaké se tím nestalo újmy!

A proto ihned započato s přípravami pro druhý letní universitní kurs v r. 1893. U krásného jezera Champlainského zakoupen veliký kus země, by tam letní školy postaveny býti mohly, a ačkoli nemohlo býti loni všechno hotovo, přece celé místo to poskytovalo obraz velice malebný. Universitní kurs trval od 15. července do 6. srpna. Přednášky konány dopoledne jen dvě a jedna večer v 8 hodin, tak že celé odpoledne mohlo býti věnováno zábavě a zotavení; ano v pátek večer a po celou sobotu nebylo přednášek žádných, aby tak mohly býti konány i výlety delší. Přednášejícími byli světští i řeholní kněží i učení laikové; počet posluchačů byl veliký. Přednášky byly konány o těch nejrozličnějších věcech. Tak konána v neděli po mši sv. kázání (dopoledne i večer) o svědomí, o působení učení katolického na vývoj charakteru, o spolupůsobení lidu při díle církve sv. atd.; v ostatních dnech (kromě soboty) hovořili přednášející o hexameru, o stáří lidského pokolení dle astronomie, historie, archeologie a bibl. chronologie, o povodni, o jednotě pokolení lidského, o pravosti evangelií, o logice, o ethice, o státu a jeho základech, o původu moci státní, o Summě sv. Tomáše, o Lourdských událostech, o školství a jeho vývoji, o literatuře a literární historii, o dějinách, o zpěvu atd. atd., a kromě toho konány též konference a v nich různé porady, jako o nedělní a sváteční škole, o katol. čtenářských spolcích, o podpoře katol. spisovatelův a nakladatelův. — A zase bylo vše nadšeno pro tuto novou katolickou instituci ve Spoj. Státech amerických, jež slibuje věci katolické pro budoucnost veliký užitek. Ba již pomýšlí se též na to, aby i v jiných krajích amerických podobné letní university byly zřizovány, jež by ovšem s »Catholic Champlain-em« ve spojení zůstaly. Kéž se tak stane a Americe přinese to požehnání!

Jos. Osecký.

Fond pro katolické spisovatele ve družstvu Vlast. Všecko, co bylo ve družstvu a při družstvu Vlast založeno, jde utěšeně ku předu. I tento fond těšil se z počátku veliké přízni, tak že jsme první dvě léta drželi se spolkem »Májem« rovnováhu, ale nyní spolek českých belletristů spěchá rychle za svým cílem, my

však klesáme. Snahou družstva Vlast bylo hned na počátku, aby se katolická strana stavěla všude a ve všem na vlastní nohy; aby byla neodvislá, svérázná, aby zapustila hluboké kořeny, vzrostla v mohutný strom, rozšířila daleko široko své větve a obepjala veškeré vrstvy národa českoslovanského. Jednou silnou větví družstva Vlast jest fond pro katolické spisovatele, jehož úkolem jest podporovati nuzné nebo nemocné nebo stářím ku práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis Vlast, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějně síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými. Totž jest zajisté široký program, zásadně podobný »Máji«, »Svatoboru« i »České akademii věd.« Z počátku se zdálo, že naše strana oceňuje význam tohoto fondu; členů přibývalo, sbírky na fond se množily, i odkazy docházely.

Hned prvního roku (fond byl zřízen 13. března r. 1889.) bylo zakládajících — 190 zl. — údů 16, přispívajících — 2 zl. — 40; druhého roku přibýlo zakládajících členů 46, přispívajících 328 a dobrodinců 62; třetího roku přibýlo 51 zakládajících členů, 183 přispívajících a 45 dobrodinců; čtvrtého roku přibýlo 16 a pátého už jen 10 údů zakládajících, 49 a 39 členů přispívajících a 23 a 25 dobrodinců. Z dobrodinců větší obnosy darovali: druhého roku jeden 50 zl. a 6 po 10 zl.; třetího roku: jeden 20 zl., jeden 10 zl. a v závěti bylo odkázáno: 300 zl., 100 zl. a 10 zl.; čtvrtého roku: tři po 10 zl.; pátého: jeden 50 zl., jeden 10 zl., dva po 5 zl. — Tato statistika dokazuje, že zájem pro tento fond klesá: zakládajících členů přibývá rok od roku méně, roční počet přispívajících údů a dobrodinců ubývá a odkazu již po tři leta nebylo.

Národní účely mají plno Mecenů (Hlávka, Šícha, Kozina atd.), katolický tisk však nemá Mecenů žádných. A přece není v národě strany bohatší — šlechta, kanovníci, různí nižší duchovní — nad katolickou! Boj proti církvi zuří jako vlny rozzuřeného moře — a my sbíráme na obranu šestáky, zlatky, pětky, padesátky, nanejvýše někdy stovky. kdežto národním účelům věnují různí dobrodinci 50.000 zl., 100.000 zl. až 200.000 zl. Na tyto smutné poměry budiž Bohu žalováno!!! Ale daleko hudiž od nás, abychom klesali na mysli. Jako jsme neúmornou pílí vyšínuli počet členů Vlasti na 1900, tak neustaneme, dokud fond pro katolické spisovatele, dosud 150 zakl. údů čítající, nepřivedeme k číslu 1000. Nikdo se na nás nehorší, že obtěžujeme. Pro sebe při tom ničehož nemáme a nehledáme leč hodně práce a namáhání. Užitek z práce případně na účel církve, náboženství a naší strany. Nejprve by žádoucno bylo, aby přistoupili za členy tohoto fondu všichni katoličtí spisovatelé. Jest to mimo účel všeobecně církevní i v jejich vlastním zájmu. Nechť si jen dobře přečtou úkol fondu pro kat. spisovatele, jak jsme jej tuto uvedli, a nechť si zapamatují, že kdo chce býti účasten tohoto dobrodiní, jest povinen býti členem a splniti povinnosti s členstvím tím spojené. Stalo se nám již nejednou, že žádali o podporu katoličtí spisovatelé a byli odmítnuti, poněvadž členy fondu nebyli; to se může státi i budoucně, hlavně u takových laiků, kteří na nijakou pensí nároků nemají. Jistý katolický spisovatel měl 1.200 zl. ročních příjmů a nestal se členem fondu; nyní jest v bídě a žádá z fondu o podporu.

V druhé řadě bychom si přáli, aby k 40 českým vikariátům a k dvěma moravským dekanátům i ostatní české vikariaty a dekanaty se připojily a po 100 zl. na fond katolických spisovatelů složily. Prosíme své věrné, aby v tom směru o pastorálních konferencích pracovali.

Co sami na prospěch věci učiníme, to do veřejnosti nepatří.

Na povzbuzení pro jiné uveřejňujeme zde jména dosavadních zakládajících členů: J. Em. ndp. Fr. de Paula, hrabě Schoenborn, kardinál kníže arcibiskup v Praze; J. M. ndp. Eduard Jan Nep. Brynych, biskup v Hradci Králové; J. J. Karel kníže Schwarzenberg; J. J. Karel princ Schwarzenberg, J. M. Karel Ervín hrabě Nostic; sl. Albína Fortýnova, učitelka na Klecancch; sl. Johanna Kuffnerova, řídící učitelka v Ženském výrobním spolku v Praze; Karel Ulrich, c. kr. poštovní kontrolor v Praze; Václ. Kotrba, správce tiskárny Cyrillo-Meth. v Praze; Václav Špaček, řídící učitel v Košátkách; Dr. Ant. Lenz, probošt na Vyšehradě; Msgr. Ant. Hora, kapit. děkan u sv. Víta v Praze; Msgr. Dr. Jan Řehák, kapit. děkan v Litoměřicích; Jos. Šterba, kanovník v Litoměřicích; Dr. Fr. Xav. Kryštůfek, rector magnificus české university v Praze; Katolicko-politická jednota v Přerově na Moravě.

(Pokračování.)

Spolek přátel katolických škol bratrských konal 4. dubna t. r. o 5. hodině odpoledne ustavující valnou hromadu. Schůzi, již přítomen byl vrchní komisař

Jos. Svoboda, zahájil rektor university Pražské Dr. Frt. Kryštůfek. Shromáždění členové podnikli revisi stanov, jež byly po vyměnění náhledů opraveny, načež bylo přikročeno k volbě výboru, jenž se ihned ustavil. Za předsedu zvolen Dr. Frant. Kryštůfek, rector magnificus, za místopředsedu prof. Dr. M. Kovář, za tajemníka Frant. Pohunek, red. »Vychovatele«, za pokladníka Ed. Šittler, provisor v kníž. arcib. semináři. Do výboru zvoleni: Dr. Jos. Burian, sídl. kanovník Vyšehradský, Dr. Jos. Doubrava, fidelet kníž. arcib. semináře. univ. prof. Dr. Jan Sýkora, Tom. Škrdle, redaktor, Frant. Halbich, katecheta, Vilém Engel, účetní revident, prof. Jos. Vávra a Ant. Cikánek, c. k. pošt. úředník. Kromě zvolených měli účast na schůzi Dr. Frant. Krásl, sídl. kanovník metropolitní, koop. Dr. K. Vondruška, J. Vojta, farář na Zlíchově, P. Václ. Váchal, Ord. Praem., Ant. Postřihač, kaplan u sv. Mikuláše, Frant. Škarda, katech. v Košířích, Václav Kotrlba, správce tiskárny a j. Tento důležitý spolek vítáme s nelíčenou radostí, přejíce mu, aby školní bratry co nejdříve uvedl do Čech. Pokud v naší moci jest, chceme snahy jeho ve »Vlasti« vždy podporovati.

Dvě jubilea. Zemský archivář Moravský Vincenc Brandl slavil 5. dubna t. r. v plné síle a zdraví šedesátileté narozeniny, za kteroužto příčinou nejen z Brna, nýbrž i z celé Moravy a odjinud dostalo se slovnému učenci a spisovatelů mnohých a mnohých přání, k nimž se my rádi připojujeme. Výtečných spisů Brandlových jest velká řada, zásluhy pak pana archiváře o náš národ a jeho svatou věc jak v Brně a na Moravě jsou opravdu skoro neocenitelné, ponečť převelké. Milostivý Bůh popřejž slovnému archiváři Vincenci Brandlovi mnohá a mnohá ještě léta v plném zdraví a štěstí! — Dne 30. dubna t. r. slaví pětadvacetileté jubileum blahodárné činnosti Dr. Melichar Mlčoch, univ. profesor bohoslovecké fakulty v Olomouci, kteréžto místo 30. dubna r. 1869. nastoupil. Dr. Mlčoch jest vzorný učitel a paedagog. Vydal přednášky z exegeze starozákonní a z archaeologie v jazyce českém; r. 1888 vydalo dědictví sv. Prokopa v Praze jeho »Starovědu biblickou«, kteréžto dílo jest jediné toho druhu v naší literatuře. R. 1890. vyšlo vlastním jeho nákladem: »Psalterium seu liber psalmorum«, jež bylo nejen v rakouských časopisech odborných ale i zahraničních velmi příznivě posouzeno. Za svou blahodárnou činnost byl Dr. Mlčoch vyznamenán ryt. řádem Božího Hrobu, hodností kons. rady a za své »Psalterium od sv. Otce Lva XIII. hodností čestného kaplana papežského. Bůh zachovej ho dlouhá léta a žehnej další učitelské a literární činnosti jeho!

»Spojenými silami.«

Provolání.

Z nynějších rozháraných poměrů v naší drahé vlasti má škodu celý český národ i každý jeho jednotlivec — každý stav zvláště však naše studentstvo.

Český student nikdy neoplýval velkým blahobytem — mnohý z těch, již nyní přední místa v naší společnosti zaujímají, dosud vzpomíná svých studentských let; v rodině své leckdy vypravuje, jak jako student neměl peněz, neměl chleba, neměl ani přítele, který by mu v největší bídě jeho aspoň poněkud byl pomohl; a bohužel, právě tak neutěšené a z příčiny svrchu uvedené ještě mnohem horší poměry jsou v našem studentstvu v době nynější.

1. Na naše vysoké školy přicházejí mnozí velmi nadaní, avšak velice chudí absolventi škol středních. Na středních školách se ještě udrželi; vždyt mnohý z nich měl tyto školy doma, mnohý zase v místě, kde střední školy navštěvoval, své příbuzné, přátele, příznivce, dobrodince, ale když přijde na vysoké školy, jest poukázán jen na sebe sama; chce pracovati, hledá si zaměstnání, které by mu poskytovalo výživu, aby mohl ve studiích se udržeti, ale zřídka podaří se mu, zaměstnání si najíti a najde-li je, neposkytuje mu za nynější doby, kdy o jednu práci sebe namáhavější tolik se jich uchází, dostatečné výživu.

Za takovýchto poměrů jest těžko chudému, sebe více nadanému jinochu ve studiích na vysokých školách se udržeti a podaří-li se to některému, zřídka podaří se mu, zdravým z nich vyvážnouti.

2. Na naše vysoké školy přicházejí mnozí jinochové velmi nadaní, nadějní, avšak velmi mladí, poměrů nynější doby a poměrů velkého města, zvláště všech jeho nebezpečných úskalí neznalí; na středních školách byli vedeni svými rodiči, nebo lidmi, již svědomitě o ně se starali, ale na vysokých školách jsou zůstaveni jediné sobě samým; a jen tehdy, jsou-li v nitru svým dosti pevní a opatrní, a dovedou-li sebe úplně překonatí a ovládati a příležitostí ku zlému, ve velkých městech dosti četným se vyhnouti, jen tehdy jsou s to, aby cíle svého dosáhli;

jinak scházejí s pravé cesty více a více, až přijdou úplně na bezcestí, na němž pak morálně i fysicky hynou.

Aby vlasti a národu českému synové jeho v plném počtu a v plné síle své byli zachováni, a jemu v muže zdatné, statečné, obětavé a v pravé pěstitele vědy byli odchováni, jest založen v Praze spolek pod jménem »Kollej Arnošta z Pardubic«, jehož účelem dle stanov jest:

1. »Pečovati o vzdělání a vychování nadaných a bezúhonných katolických posluchačů vysokých škol pražských dle zásad křesťansko-katolických v řádné muže, katolíky-vlastence.

2. Starati se o jejich potřeby životní i vzdělavací.

3. Napomáhati chudým, nadaným jinochům katolickým, aby bez újmy zdraví studia svá konati mohli.«

Aby se účelu toho došlo:

1. »Bydlí chovanci »Kolleje Arnošta z Pardubic« ve zvláštní budově, zvané »Kollej Arnošta z Pardubic«, v níž jsou společně stravováni, buď úplně bezplatně, neb za ujednaný mírný poplatek, při němž jest každý zisk úplně vyloučen.

2. Povzbuzují se k životu nábožensky-mravnému a ke konání náboženských povinností.

3. Přidrží se k pilnému studiu na základě přednášek škol, jež navštěvují, a pomůcek v ohledu náboženském nezávadných.

4. Poskytují se studujícím, mimo kollej bydlícím, buď bezplatně, nebo za plat, při němž jakýkoliv užitek jest vyloučen, obědy, večeře atd. (mensa academica).«

K dosažení těchto účelů, jak každý z uvedeného programu nahlédne, jest třeba značných prostředků hmotných; proto utíkáme se o pomoc ke všem přátelům českého studentstva, ke všem vlastencům-katolíkům a ku všem korporacím: obecním a okresním zastupitelstvům, správám spořitel, záložen a jiných peněžních ústavů, aby přispěli k tomuto podniku nejvš potřebnému, časovému, důležitému.

»Členové »Kolleje Arnošta z Pardubic« jsou: zakladatelé a spoluzakladatelé, členové zakládající, skuteční, činní a přispívající a příznivci kolleje.

1. Zakladatelem kolleje jest, kdo zřídí nadační místo pro jednoho chovance v kolleji pro věčné časy.

2. Spoluzakladatelem kolleje jest, kdo věnuje 1000 zl. r. č. buď najednou, neb ve lhůtách, se správní radou smluvených.

3. Zakládajícím členem kolleje jest, kdo jest zakládajícím členem »Družstva Arnošta z Pardubic« (kterému splácí se 100 zl. v 10 letech) a mimo to složí 100 zl. buď najednou, nebo ve 4 letech po 25 zl. nebo v 10 letech po 10 zl. ve prospěch kolleje (tedy celkem 200 zl.).

4. Skutečným členem kolleje jest, kdo složí 100 zl. buď najednou, nebo ve 4 letech po 25 zl., nebo v 10 letech po 10 zl.

5. Činným členem kolleje jest, kdo jest již buď zakládajícím, nebo přispívajícím členem »Družstva Arnošta z Pardubic« s příspěvkem 5 zl. r. č. a kolleji 5 zl. ročně přispívati se uvolí.

6. Přispívajícím členem kolleje jest, kdo 3 zl. ročně kolleji přispívati se uvolí.

7. Příznivcem kolleje jest, kdo 1—2 zl. ročně kolleji přispívati se uvolí.«

Příspěvky zasílají se pod adrese »Kollej Arnošta z Pardubic« v Praze č. 539—I., nebo Dr. Karel Vondruška, kooperator u sv. Havla, jednatel »Kolleje Arnošta z Pardubic« v Praze.

V PRAZE, dne 4. března 1894.

Protector spolku:

František de Paula, kardinál Schoenborn,
kníže-arcibiskup Pražský.

Vojtěch hr. Schoenborn, předsedící zemsk. výboru král. Českého, zemský poslanec, t. č. starosta. — Th. Dr. František Hrádek, prelát, arcijáhen, pražský generální vikář, čestný předseda družstva. — JUDr. Emil Ott, c. k. dvorní rada, profesor české fakulty právnické, t. č. starostův náměstek. — JUDr. Albín Bráf, c. k. profesor a t. č. děkan české fakulty právnické, zemský poslanec. — JUDr. Bedřich kníže Schwarzenberg, zemský poslanec. — Josef Kuchynka, síd. kanovník král. koll. kapitoly na Vyšehradě. — MUDr. Bohdan Neureutter, c. k. profesor české fakulty lékařské. — JUDr. Václav Popel, zemský advokát, t. č. pokladník. — Rudolf Brechler rytíř z Troskovic, inženýr rady zemědělské. — Ph. Dr. Václav Mourek, c. k. profesor české fakulty filosofické. — Th. Dr. Jan Sýkora, c. k. profesor české fakulty bohoslovecké. — Josef Šauer z Augenburgu, c. k. profesor. — JUDr. Josef Trakal, c. k. docent fakulty právnické, zemský poslanec. — Th. Dr. Karel Vondruška, kooperator u sv. Havla, t. č. jednatel.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

—•—

Schůze výboru. Výbor družstva »Vlast« konal 22. února první schůzi po valné hromadě. Starosta Dr. Rudolf Horský zahájil ve dvě hodiny odpoledne modlitbou rokování a sdělil radostnou zprávu, že dnes ráno zaslal čestný člen družstva, konsistorní rada a biskupský vikář Bohumil Hakl, děkan v Hořicích, 100 zl. na koupi spolkového domu. Tento církevní hodnostář dal: a) na družstvo »Vlast« 50 zl., b) na fond pro katol. spisovatele 100 zl., c) na knihovní komisi 100 zl., a nyní opět na dům 100 zl., celkem tedy 350 zl., i bylo usneseno, aby mu starosta družstva zvláštním přípisem poděkoval. Činným členům družstva, přejí-li si toho, zašlou se zdarma členské podíly. Jakmile se členu činnému celých složených 50 zl. vrátí, ztrácí nároky na další a budoucí podíly, jež se zdarma budou udělovati. Výb r upravil změnu stanov a zadá je k úřednímu schválení. Spolek sv. Methoděje ve Vídni zaslal družstvu za dar 50 zl. písemné poděkování. Dlouhou dobou zabýval se výbor návrhy ohledně »Dělnických Novin,« které zaslali různí členové z Litomyšle a Králové Hradce a jež valná hromada výboru k vyřízení odkázala. Výsledky porady sdělí starosta písemně i do Litomyšle i do Hradce Králové. Další výboru přikázané návrhy a další předměty rokování a volné návrhy odkázány byly na budoucí schůzi, jež se koná za 14 dní. Zástupcem výboru v sociálním odboru zvolen byl red. Tomáš Škrdle. Za místopředsedu družstva zvolen byl již po desáté c. k. poštovní kontrolor K. Ulrich. Za jednatele byl navržen Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Úkol jednatele jest psátí protokoly, obstarávati záležitosti družstva a vésti korespondenci jeho ve všech případech, jež nespádají v obor redakční. Fr. Filip Konečný poukázal k tomu, že jest mu jako mnichu přísného řádu za těžko, plniti povinnosti s tímto úřadem spojené a zvláště nyní, kdy bude třeba konati za příčinou koupi domu časté vycházky a komise, že by nemohl úřad tento svědomitě zastávati, i žádal, aby za jednatele volen nebyl. Když po důtklivých domluvách starosty trval na svém prohlášení, navrhl red. Tom. Škrdle za jednatele koop. Frant. Žáka, kterýž byl také zvolen.

Výbor družstva »Vlast« konal 8. března druhou schůzi. Výbor sešel se v plném počtu. Starosta Dr. Rudolf Horský zahájil ve 2. hod. odpoledne modlitbou rokování a sdělil, že veliký příznivec družstva, bisk. vikář, Boh. Hakl, byl vyznamenán Jeho Veličenstvem císařem pánem zlatým záslužným křížem. Výbor se usnesl, aby starosta zaslal oslavenci blahopřání. Podobné blahopřání zašle starosta J. M. ndp. Eduardu Jan N. Brynychovi, biskupu v Hradci Králové, k Jeho svátku, jenž připadá na 18. březen. Na to se zmínil starosta o pohanění, jež se stalo místopředsedovi družstva, c. k. kontrolorovi, v Emausích a ujistil jej, že tím naše láska k p. kontrolorovi jenom vzrostla. Na důkaz úcty a vážnosti shromáždění povstali a místopředsedovi ruce tiskli. Redaktor »Vlasti« dodal: Myslil jsem vždycky, že moje krev první poteče, ale za tím mne předešel věrný druh, p. kontrolor Ulrich. V úterý byl jsem u Jeho Eminence, a pan kardinál ráčil mi uložiti, abych donesl p. kontrolorovi Jeho pozdrav a ujistění, že Jeho Eminenci běře na osudu p. kontrolora nejživější účastenství. Pan kontrolor pak vypravoval výboru celou událost, jak se 4. března v Emausích sběhla. Mezi tím co výbor o této záležitosti v místnosti spolkové jednal, dostavil se ve čtvrtek do bytu p. kontrolora generální vikář arcidiecese Pražské, Dr. Fr. Hrádek, prelát arcijáhen při metropolitním chrámu sv. Víta, a zanechal mu tam visitku: vyslovuje mu vroucí a upřímnou soustrast jménem bratrstva sv. Michala a dodává, že jej Jeho Eminenci ráčil vybidnouti, aby mu projevil upřímné účastenství a soustrast nejdůstojnějšího vrchního arcipastýře. Na to se obrátil starosta k redaktoru »Vlasti« a blahopřál mu k vyznamenání, jehož se mu od Jeho Eminenci dostalo. Jeho Eminenci připjal našemu redaktoru křídla, aby mohl rychleji letět ku předu na cestě, po níž kráčí. Konečně děkoval starosta odstupujícímu jednatele, Fr. Filipu Konečnému, Ord. Praed., za jeho dlouholeté práce jednatele a žádal jej, aby když ne jako jednatel aspoň jako výbor i dále ve družstvu pracoval a působil. Starosta otázal se nového jednatele, koop. Frant. Žáka, zdaž volbu přijímá. Týž odvětil, že byv důvěrou tou poctěn, úřad jednatele na se běře. Na to probíral výbor návrhy, jež mu valná hromada k vyřízení odkázala. Čteny a probírány byly dopisy faráře Vojtěcha Kameše a koop. Václ. Kotrcha a mimo to učinil výbor potřebné kroky ke koupi spolkového domu. K určitému dotazu, zdaž mohou dostávati členské podíly i takoví členové družstva, kteří

časopis »Vlast« neodebírají, odpovídá výbor záporně. Výbor se usnáší, že od toho výjimek neučiní. Kdo z nových zakládajících členů. (t. j. těch členů, kteří se od 8. března t. r. za členy přihlásí) splatí ihned aspoň 10 zl. vkladu, obdrží zdarma k dosavadním členským podílům i VII. a VIII. ročník »Vychovatele,« pokud zásoba stačí. V tomto případě by nový člen dostal podílů v ceně 11 zl. 60 kr. (Jak píše prof. Masaryk o kat. vědě a víře 1 zl. 50 kr.; Z duševního bojiště 60 kr.; oba Historické Sborníky 1 zl. 50 kr., VI., VII. a VIII. roč. »Vychovatele« 8 zl.) Tato výhoda hodila by se hlavně pro mladé kněze, kteří v semináři »Vychovatele« neodebírali, i doufáme, že jí bude v hojné míře užito. Pokladník družstva, Tom. Škrdle, sdělil, že bude potřebí proti některým dlužníkům vystoupiti rázně a třeba i soudně. I usnesl se výbor, aby pokladník tyto dlužníky sepsal a výboru k dalšímu řízení předložil. Při tom budiž připomenuto, že četní členové i abonenti řádně a někteří členové i nad svou povinnost platí, aby družstvu koupi domu usnadnili. Výbor se usnesl, aby se družstvo Vlast stalo členem Katolické besedy s ročním příspěvkem 10 zl. Katolická beseda propůjčuje zcela bezplatně družstvu Vlast své místnosti a záložna sv.-Václavská rovněž bezplatně svůj veliký sál k přednáškám, i vyžaduje toho spravedlnost, aby navzájem družstvo zájmy hlavního spolku, jenž ve sv.-Václavské záložně sídlí, podporovalo.

Výbor družstva Vlast konal 29. března třetí schůzi v X. správním roce za přítomnosti všech členů výboru. Starosta dr. Rud. Horský zahájil ve dvě hodiny modlitbou rokování. Opravené stanovy byly tento týden k místodržitelství k schválení odevzdány. Horlivému spisovateli, kooperatoru na Moravě, bylo uděleno z fondu pro katolické spisovatele 50 zl. k účelům literárním — Žádosti o knihovny obdržel výbor 18. Knihovny byly uděleny: do Proseče, do Valašského Meziříčí, do Prachatic a do Smečna. Do Suchonic u Tršic na Moravě byly uděleny některé knihy družstvem samým vydané. V Bezděkově na Moravě, v Čermné, v Keblově, v Dobrušce, na Kladně, v Mýtě u Zbirova založí se knihovny později, až to hmotné prostředky knihovního fondu dovolí. Další sedm žádostí o knihovny bylo zamítnuto. Při rozdělování knih mají přednost ty osoby a spolky, které jsou členem družstva Vlast. Další žádosti o knihovny, dokud nebude vypsan konkurs na knihovny, se nepřijímají. — Na to jednal výbor o jiných důležitých záležitostech družstva, jež se vymykají veřejnosti.

ÚMRTÍ.

Dr. František Rački, zrozený z rodičů selských v čistě chorvatském kraji Fužinách, v gorském okrese, 25. listopadu r. 1828., zemřel dne 13. února r. 1894. Přičiníme se, aby »Vlast« přinesla delší jeho životopis a z té příčiny se zde zatím jen krátce o něm zmiňujeme. — Dr. Fr. Rački byl jako kanovník Záhřebský svým vzorným, čistým životem kněžským okrasou a chloubou starobylé této kapituly. Dr. Rački byl důvěrným přítelem biskupa Strossmayera, kterýž vyznává v listě ku svému duchovenstvu, když ho dostihla truchlivá zvěst o smrti nejmilejšího přítele, o něm toto: »Cokoli jsem pro Boha a víru, pro vlast a národ si předsevzal a provedl, v jeho šlechetné duši, v jeho šlechetném srdci a v jeho vůli povstalo a provedeno bylo. Dobrá polovice všeho toho jeho je myšlénka, jeho zásluha i jeho sláva.« — Dr. Rački byl uzanou autoritou ve všech otázkách, jež se týkají chorvatské vědy a osvěty. Jako dějepisec zasloužil si na literární roli slavné jméno prvního stupně. Dne 26. června r. 1866. zvolila jej akademie věd za prvního svého předsedu. Jihoslovanská akademie zjedнала si brzy uznání a o to velikou zásluhu má právě Dr. Rački jednak monumentálními díly, jimiž okrašloval sborníky akademie, jednak i jinými pracemi; bylť akademie srdcem i duší, otcem i matkou. Pohřební průvod nešel z jeho domu, nýbrž z akademie, a tím bylo krásně a symbolicky dokázáno, že mu akademie byla pravým domovem. Pohřební průvod byl velkolepý. Celý Záhřeb, úřední i neúřední, zdvihl se, aby vzdal poctu svému velikánu. Odpočinutí lehké dejž mu, ó Pane!

VLASTĚ.

† Jan Nep. Soukop.

N á s t i n ž i v o t o p i s n ý.

Podává

JAN HALOUZKA.

(Dokončení.)

Roku 1878. požádán byl Soukop křestanskou Akademií Pražskou, aby složil ke slavnosti Karla IV. (29. listopadu) kantátu, ku kteréž by P. Křížkovský přidal hudbu. Píše jménem akademie Soukopovi Lehner v listě ze dne 5. září r. 1878. mezi jiným takto: »... Akademie hodlá pořádati 29. listopadu koncert, jehož hlavním číslem má býti kantáta dvěma básníky zdělaná. Básník Soukop má propůjčiti slova, básník Křížkovský má slova přiodíti hudbou. Nížepsanému svěřen jest čestný úkol, abych jménem Akademie Vaši Veleduštojnost o ten dárek vlasti a Karlu IV. věnovaný poprosil. Doba jest krátká, — ale nadšení básnické tvoří díla nesmrtelná s bleskem o závod.« Týž píše v listě datovaném ze dne 14. října 1878.: »Ředitelstvo akademie křestanské vzkazuje pěvci moravskému srdečný dík za velmi zdařilou báseň, opěvující smrt Karla IV. Báseň jest plna krásných momentů pro skladatele hudebního...« Chovám právě list, na nějž vnášel Soukop myšlenky pro kantátu, jak mu šly do péra. Škrtáno jest velmi málo.

Leta 1884. složil Soukop elegii: »Jeseň a máj.« (Zpěv a průvod piana od Křížkovského, kteráž velice rozechvěla obecenstvo v Besedě a Lužánkách Brněnských za prvního provozování). Ve příčině elegie psal Křížkovský Soukopovi ve své známé skromnosti: »Bratříčku milý! Hněváš se, vid' Inu, měl bys dosti důvodů hněvati se na mne pro mou nedbalost! Stydím se, příteli, ale což jest to platno, já sotva se již polepším. Ale vím, že máš srdce příliš dobré, abych nadíti se neměl, že mi odpustíš, když za odpuštění prosím. Tedy odpusť! Děkuji Ti srdečně za upřímné Tvé blahopřání. Poznal jsem s pohnutím v něm výraz přátelského smýšlení, jež nejednou již příležitost měl jsem oceniti. Tvým darem udělal's mi velikou radost, tím více, jelikož

jest od Tebe a plod básnického ducha Tvého; kýž bych i já na vzájem podobným dárkem mohl Tebe potěšiti! Ale kde nic, tu nic! — Bratříčku, co se týká písně »Jeseň a máj«, promluvili bychom o tom důvěrně o inthronisaci. Pro dnešek přijmiž ubezpečení, že vždy zůstanu s upřímnou láskou Tvým věrným Pavlem.«

Rok 1885. byl rokem jubilejním. Jakž ani nedalo se jinak mysliti, složil Soukop k jubilejní slavnosti »píseň jubilejní.« V záležitosti té psal M. Procházka Soukopovi (6. dubna 1883.): »Dne 14. března t. r. usnesl se v Brně u mne shromážděný výbor našeho Dědictví, aby se příštího roku 1884. jakožto příprava k roku jubilejnímu 1885.¹⁾ vydal Svatomethodějský sborník, k čemuž třeba z Vašnostina dávno již osvědčeného mistrovského péra v čelo básně Svatomethodějskou, o níž tedy já ve jménu výboru veškerého snažně prosím.«

Jak slavně započat jubilejní rok 1885, známo každému z novin s dostatek. Na Velehradě zahájen rok jubilejní za svatvečera 31. dne měsíce prosince 1884. Velehradští zařídili den potom (1. ledna 1885.) »večer Soukopův«. A stalo se tak po právu. Víme přece, jak Soukop Velehrad oslavil; nebýti Soukopa, nebyla by ta idea Cyrillo-Methodějská tak vnikla do duší našeho lidu. K »večeru Soukopovu« sešlo se Velehradčanů i přespolečných jen což! (z Modré, Tupes, Salaše, Mařatic.) »Večer« zahájil předseda Josef Vykydal a hned přečetl telegram došlý z Brna: »Ve slavnostní večer ku počtě bohonadšeného pěvce Velehradského vzkazuje upřímný pozdrav Růže Sušilova.« (Literární jednota bohoslovců.) Po té vylíčil P. Jan Vychodil životopis Soukopův a vysvětlil: proč Soukopovi věnován tento první večer Svatomethodějského roku 1885.? a s důrazem vytkl, že tisícové zpívají písně Soukopovy, že písně ty znárodněly.

Po řeči té hromové »Sláva« Soukopovi hlaholilo odevšad. Napsáno potom osvědčení a podepsáno zástupci společnosti počtem 59. Osvědčení sepsáno takto: »Zahájivše na Velehradě jubilejní rok Svatomethodějský 1885. osvětlením, hudbou, střelbou ve svatvečer 31. prosince 1884., nemohli jsme nepamatovati pěvce našeho Cyrillo-Methodějského, kterýž tak četnými písněmi přispěl k oslavě roku 1863., roku 1869. a nyní zase k jubileu Svatomethodějskému 1885. Ze vděčnosti tudíž za ty překrásné písně Velehradské věnovali jsme my Velehradčané Vaší Veledušnosti první večer jubilea Svatomethodějského 1. ledna 1885. ve čtenářském spolku. Připomenuvše sobě velikých zásluh Vašnostiných slovy řečníkovými provolávali jsme Vaší Veledušnosti hlučnou Slávu i přejeme z toho srdce slovy básníkovými:

Ó, pěj dlouho, Oslavenče drahý!
Prácem Tvým buď hojná úroda,
Požehnány buďte Tvoje snahy,
K slávě Církve, k blahu národa.
Bůh, Jenž ve svět povolal Tě májem,
Odměníž pak věčným Tebe rájem.

Za rokem 1885. přiletěl rok 1886., v němž Soukop slavil své šedesáté narozeniny, k nimž napsal B. M. Kulda pěknou báseň — (vlastnoručně psanou a nádherně svázanou zaslal Soukopovi.)

¹⁾ Některé písně Soukopovy převedeny byly i do jiných nářečí; píseň na oslavu roku 1885. »Zvony Velehradské zahučely« převedena do chorvatštiny.

»Šedesáte uplynulo let
od té chvíle, co Tě přijal svět;
jara květ když zdobil přírodu,
našemu dal Bůh Tě národu.

Každý strom se květem honosil,
anjel vlahou kvítka porosil;
kvetla louka, voněl les i háj,
obnovoval po vlasti se ráj.

Neznal tenkrát národ náš těch krás,
život jeho krutý mohl mráz;
málo bylo mužů statečných,
mnoho Slávy synů netečných.

I ten dávný slavný lidu zpěv,
chabě v žilách rozněcoval krev;
na Moravě české v školách všech
věrným Čechem přestal býti Čech.

Záhubnou Ty poznáv cizotu
zapudil jsi záhy mrákotu;
a kde Tobě žíti kázal Bůh,
činným zůstal bohatý Tvůj duch.

Tebou oslaven jest Velehrad,
národ pěje písně Tvoje rád;
Methoda i bratra Cyrilla
zpěvy Tvými ctí vlast ožilá.

Tebe, pěvce svého, národ zná,
Tebe v úctě, Tebe v lásce má;
Slyš, ó slyš, ten přeradostný ples
na Tvou chválu ozývá se dnes.

Kvítí dýše vůni na Tvůj den,
díky pěje mužův ret i žen;
darů vzácných Dárce na nebi
k vůli Tobě lid náš velebí

Dlouho žij a vonné písně pěj,
ze Svě setby blahou radost měj!
Viz, jak zbožný lid se raduje,
jak si ve Tvých písních libuje.

Těš Tě řada pěvců mladistvých,
rázně-li jdou v milých stopách Tvých,
nežli v ráji shledáš u otce
činnosti Svě sladké ovoce.«

Kromě toho došlo Soukopa mnoho dopisů, a od obecní rady Třebíčské a výboru Řemeslnické Besedy tamtéž zvláštní přípisy. V Brně vzpomněl Soukopa kanovník Matěj Procházka, který sám o své ujmě zakoupiv stříbrný křížek s krásným přípisem mu jej poslal.« (Soukop v listě.)

Téhož roku napsal kan. Procházka dne 10. října: »... Tolikéž jsem se dověděl, že ráčíte pracovati pro kancionál Holainův (snad recte Bečákův). Rozumím tomu, co to znamená hýbati rýmem Sušilovým a nahraditi jej více známým slovem či výrazem.«

Usnesla se totiž po rozkaze Jeho Em., Nejdůst. pana kardinála Bedřicha z Fürstenbergů, nejdůst. kníž. arcib. konsistoř Olomúcká poříditi nové, důkladně opravené vydání kancionálu Bečákova. Za tím účelem sestavena byla asi dvacítičlenná komise, kteráž v úterý velikonoční roku 1886. konala za předsednictví nejdůst. generálního vikáře hrab. Pöttinga předběžnou poradu. A tu především usnesla se komise, aby slovní básníci moravští Jan Soukop a Vl. Šťastný nejdůstojnější kníž. arcib. konsistoři k opravě byli požádáni. Taktéž požádán nadějný Bruno Sauer (Frant. Kyselý) k pomoci. Listem ze dne 1. července 1886. žádá P. Holain z pokynu nejd. kníž. arcib. konsistoře Soukopa za přepracování těchto písní pro nový kancionál vyhládnutých: 1. Ježíška přivítejme (sv. Jan. kancionál č. 120.) 2. Chtíc, aby spal, tak zpívala (sv. Jan. kanc. č. 111.) 3. Z narození Božího (tamtéž č. 60.) 4. Victimae Paschali (Sušilovy hymny č. 92.) 5. Dies irae (Sušilovy hymny č. 202.) 6. Lauda Sion (Sušil. č. 113.) 7. Stabat mater (Sušil č. 78.) 8. Veni Sancte (Sušil č. 106.). Sám Holain dodává: »Mám za to, že by dnes ani sám † Sušil, slavné a požehnané paměti, nebyl proti některým změnám hymnů, zejména učiněny-li rukou tak povolanou, jakou Vašnostina jest.«

Častokráte prý sobě Soukop stěžoval, že ze všech koutů hlasy jdou: zpívej, zpívej, ale že se to mnohdykrátě těžko zpívá, když trampoty k srdci těsně přiléhají. Trefně píše Holain Soukopovi (list bez data): »... Přijměte soustrast nad pohromou, která Vaše žirné pole stihla. Za takých okolností plátí ovšem na ten čas o Vašnostech Jablonského:

ale ach, jak těžko zpívat,
jsou-li řadra stísněna!

Než, dá dobré nebe, že těžká rána brzo se zacelí, a náš slavný »Slavík Cyrillo-Methodějský« že se co nevidět rozezpívá, čehož Vaší Vele důstojnosti a novému kancionálu na Pánu Bohu z té duše žádám.«

A již mám pod rukou jiný list Holainův (24. května 1887.), kdež děkuje Soukopovi za vzácný příspěvek pro nový kancionál, jakož i za laskavé udání pramenů, z nichž perly Soukopovy vyloviti možno; z tohoto pokladu ceny nehynoucí prý bude pro nový kancionál hojně těženo, tak že prý bude asi vybrán až na dno. Žádá od Soukopa všechny písně, kteréž dosud otištěny nebyly; také nápěvy, jestli jaké Soukopovi na mysli tanuly při skládání.

Pracoval také Soukop (čehož přáti jen což!) o vypilování textu »cesty křížové« Jerusalemské a obecné. Píše Procházka: »Děkuji za ochotu opravování zpěvu ke křížové cestě Jerusalemské, a prosím, abyste přese všechny nepříjemnosti v této práci pro naše Dědictví neráčil ochabovati. Běží tu pouze o dobrou věc: o čest a slávu Boží ve pěkném zpěvu. Přejde čas, že i tato práce jakož všechny Vašnostiny zásluhy budou náležitě oceněny, a to tam, kde se zdá, jakoby si jich nevšímalí.«

Soukopova sbírka pohádek z okolí Sloupského jest posud v rukopise,²⁾ ač jednotlivé lepší z nich vesměs bezmála porůznu v rozličných kalendářích (Moravan, Poutník, Posel z Prahy, Čechoslován a j.) jsou uveřejněny.

Studie Soukopova »Z dob Sušilových«, uveřejněná v »Obzoru« roč. 1889., všude se zamlouvala. Pisateli řádků těchto svěřen čestný úkol, spisy a básně Soukopovy srovnati k tisku.

Soukop zasílal příspěvky liter. do těchto časopisů a kalendářů: »Hlasu, Blahověstu, Živy, Školy a Života, Moravana Olomúckého, Hvězdy Olomúcké, Zory Olomúcké, Národní školy, Morav. Novin, Moravské Orlice, Našince, do Besedy, Koledy Olomúcké, Moravana, Kuldova Poutníka, Svatováclavského kalendáře, Řezáčova kalendáře učitelského, Věstníka učitelského v Hradci Králové, Koberova Posla z Prahy, Urbánkova Čechoslovana a jiných.«

Soukop byl členem: výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, výboru Matice Velehradské, spoluúdem Matice České a Moravské, Dědictví sv. Jana Nepomuckého; Dědictví sv. Prokopa, ochranného spolku pro zanedbanou mládež, čestným členem rozličných jiných spolků vlasteneckých; čestným občanem obcí přifařených.

Soudruhové spisovatelé Soukopovi, kterýchž zvláště rád vzpomínal, byli: Beneš Meth. Kulda, síd. kanovník Vyšehradský; Dr. Jan Ev. Bílý, farář v Dolních Loučkách; Dr. Xav. Škorpík, farář a děkan

²⁾ Dá-li Bůh, brzo vyjdou jako pátý a poslední svazek »Moravských národních pohádek a pověstí« Kuldových pod názvem »Sbírka z okolí Sloupského.«

v Kučerově; František Poimon, děkan v Dešné; Nestor náš Dr. Matěj Procházka, kanovník v Brně; Jakob Procházka, prof. a spiritual u Voršílek v Brně; Těšík, V. Štastný, Brandl, Havelka a jiní.

S Těšíkem udržoval Soukop velmi živou korespondenci. Zasýlal Těšík Soukopovi skladby své jednu za druhou. Jak se vím upamovávati, vykládal mi Soukop, že skládání takové bylo Těšíkovi v nemoci jedinou zábavou. Verše Těšíkovy jsou velmi řízné, hlavně verše »okršlácké«.

Z listů Těšíkových seznati možno, jakou znalost měl v literatuře čínské; překládal mnoho do češtiny pod značkou ♂. Známý jsou Těšíkovy »Žebrácké listy«.

Svým jemným chováním, svou něžností, svou andělsky citlivou duší, pokorným vystupováním, uhlazenou, mistrovským slohem pronášenou mluvou, získal si Soukop přátelství každého poctivce. Byl Soukop skutečně duší citlivou, a citlivost ta byla snad (vůlí Boží) příčinou jeho časnějšího úmrtí. Častokráte naříkal sobě do mladšího pokolení, kteréž těch starých poctivců si nevšímá, ač jim bylo v první seč se pustiti a cestu klestiti, aby mladší voje v řady nepřátel se veškerou silou mohly vrhnouti.

»Pěvec dobrý« vytrpěl mnoho, — mnoho, pravím, a dotrpěl. Dostal jsem list ze ¹³/₁₂ 1892., kdež doslovně stojí: »V Doubravici pracoval po 27 let a zažil zde mnoho nepříjemnosti a útrap, které byly také příčinou jeho předčasné smrti; byl velice citlivý, a někteří lidé mají radost, když druhému život posypou pelyňkem; ať se tím třeba zadusí, nedělají si z toho svědomí žádného. — —«

Povinnosti kněžské plnil Soukop svědomitě, dbal o čistotu stánku Božího, jakož i o reformu zpěvu církevního. Bylať jeho působením i v Doubravici zařízena »Jednota Cyrillská«.

A tak v práci poctivé odvolán byl z krajů Rájeckých do ráje nebeského, by odplatu vzal hojnou od Mistra Božského, Jemuž tak věrně sloužil; aby uvítán byl svatými věrověstci slovanskými Cyrilem a Methodem, jichž jména a čest vždy zveleboval.

Usnul v Pánu, přijav dříve nábožně svátosti umírajících, 26. dne měsíce března o 4. hodině odpolední leta Páně 1892. Slavný pohřeb byl konán dne 29. března; nebožtík pochován byl děkanem Šplíchalem za přítomnosti 25 kněží. Pohřební řeč pronesl bývalý kaplan Soukopův Jan Jaša. Když v hrob spouštěli tělesné ostatky — skřivánci zpívali nad rakví jarní písně.

A chvatným letem roznesla se smutná zvěst po vlastech a každým srdcem zachvěla, a mnohému se slzy v očích zatřpytly. Ó! škoda, přeškoda! Tak slyšeti bylo žalovati.

Škoda, že nám již nesvítiš, básníku bohonadšený, svou krásnou povahou, ušlechtilostí ducha; že nepěješ nám více, pěvče nebeský! Zapadla tam s Tebou ve hrob lýra stříbrozvuká! Odešel jsi nám tak nepředvídaně, kdy čekali jsme ještě od Tebe tolik krásného! Ale duch Tvůj v těch písních obletuje nás, Tys při nás, když ty písně Velehradské k nám hlaholí; Tys při nás, když v četných průvodech na svatý Velehrad si zaputujeme, a tam jedním ústem: »Ejhle, oltář Hospodinův září« — zavoláme!

Z legend Antonína Bulanta.

—•—

Sv. Ondřej Corsini.

Legenda středověká.

Když nebe září, tmí se zem',
před Matky Boží obrazem
dlí žena Peregrina;
jí v nitru bolest hluboká,
když hvězdy planou s vysoka,
proud slzí loudí do oka,
v té prosbě ruce spíná:

»Ó naděje má jediná,
pros za mne svého u Syna,
ať slyší prosby vřelé;
ať shlédne na mne, sirotu,
a sejme z duše tesknotu,
dá syna mému životu,
jak Anně Samuele!

Jeť všecko pro mne bez ceny,
stav, rod i život vznešený,
můj palác i mé statky, —
když mne jen hostí jedinou,
když ruce dítky nevinou,
když nezní komnat tišinou
to sladké slovo matky.

Když syna Bůh mi udělí,
až dojde ve věk dospělý,
jej službě oddám Krista!« — —
I plesá žena v duchu svém, —
již dítko nosí pod srdcem
a v sladké touze nocí, dnem
si něžný oděv chystá.

Leč v děsu, hrůze, úžase,
když v brzku matkou stala se,
jí v prsou výkřik zmlká —
a studený pot na čele
zří ku kolíbce nesměle,
ret chví se místo pocele, —
hle, porodilať — -- vlka!

I roste vlk rok za rokem,
prch' z domu v letu divokém,
kol po ulicích vyje . . .
Zjev tento syna jediný
jest hanbou svojí rodiny,
jest hanbou rodu Corsini
i města Florencie.

Šla Peregrina za šera
kdys městem kolem kláštera,
tak zřela v udivení:
Kde v slohu portál umělém,
ve sloupořadí setmělém
před Karinelitů kostelem
vlk — v beránka se mění!

Ten pohled v sladké předtuše
cit blahý slal jí do duše,
že mizí hrůza děsná,
jež ducha trýzní v jeho snech.
že Peregrině tichý vzdech
se blahem zachvěl na ústech
a probudil ji — ze sna.

Duch matky děsné hrůzy prost
ne přelud víc, leč skutečnost
zří před očima svýma.
Ach, pohled ten víc neděsí!
Hle, v tváři úsměv hraje si
tam pod sněžnými nebesy,
kde malý Ondřej dřímá.

A nad kolébkou skloněna
den za dnem matka blažená
tím pohledem se kochá.
Jak vedle růže poupěti,
ve šťastném lásky objetí
tak léta prchla dětství,
až vzrostlo na jinocha.

Leč jaký trud a jaký žal
před obraz matku připoutal,
proč pláče Peregrina?
Ach, pravdou byl ten děsný sen!
Syn její hýří v noc i den,
jej k sobě vábí vděky žen,
zpěv pustý, pohár vína.

Čest rodu, něžné lásky cit,
ctnost, víru, prosby — hříchem zpit
jak dětskou šlape cetku.
Zní o něm pověst daleká,
že zapřev pýchu člověka,
ni podvodu se neleká
syn proslavených předků.

Když den se kolem sešeří,
zas před tou Božskou Mateří
tak vzdychá Peregrina:

»Jak v listí mráz kdy zavěje,
tak prchly moje naděje!
Já nemám více Ondřeje, —
já vlka mám, ne syna!

Jak Syn tvůj k lotru na kříži,
kež k mému synu pohlíží,
jej vábí v rajské luhy!
Ó schyl se, Panno, k němu, schyl!
Snu mého děsný jeden díl
se k mému žalu vyplnil, —
kež splní se i druhý!«

Ve vzdechy duše stísněné
kdos náhle matky ramene
se dotkl něžnou dlaní.
To zbloudilý byl její syn!
Pod velkou tíhou svojích vin
bled, mlčky, zvolna — jako stín
se k svojí matce sklání.

Zrak matka zvedá slzavý,
sen svému synu vypráví,
jež v jeho dětství měla.
A Ondřej — sám to nevěděl,
proč zakryl tvář a proč se chvěl,
proč v jeho duši stesk a žal
a v oku slza vřelá . . .

Noc prošla, hvězdy pobledly, —
ve chrámě na modlitbě dlí
vlk dravý, — viny sčítá . . .
Když jitro vzplálo s dennicí,
se svatým klidem na líci
spěl v matky náruč chvějící
syn Ondřej, — Karmelita.

Mát objev svými rameny
v šat oděn hrubý, žíněný,
v zdi kláštera se vrací.
Tam našel proti hříchu lék:
své jméno řádu do stránek
ten něžný z vlka beránek
psal modlitbou a prací.

Ve vsi a v zámku.

Povídka.

Napsal V. ŠPAČEK.

(Dokončení.)

XV.

ahradník Kvítek upravoval záhonky před zámeckým průčelím. Ještě nikdy nepracoval s takovou lhostejností jako tentokrát. Nikdo si jeho práce nevšímal; jindy přicházívávala k němu komtesa a z jeho práce se těšívávala.

»Tak, tak, milý karafiáte,« hovořil, »letos se z tebe nebude nikdo těšiti. Tak se mi zdá, že jsem tu zbytečnou osobou; ba, jsme tu skoro všickni zbyteční. Už mne tu nic nedrží; člověk tu nemá ani chvíli pokoje. Samé neštěstí, samá nemoc, samé úklady. Slečna Matylda dostala zase včera dopis — nadarmo to asi nebylo — teď zas abych několik večerů dával na ni bedlivý pozor. Přece musím vypátrati, co v tom vězí. Včera jsem čekal marně až do půlnoci — snad budu dnes šťastnější.«

Večer dával Kvítek bedlivý pozor. V okně slečny Matyldy bylo dlouho světlo, nepochyboval, že slečna opět vyjde a sejde se s neznámým cizincem — ale čekal opět marně.

Slečna Matylda seděla toho večera u stolku, majíc před sebou rozevřený dopis.

»Jenom nerad,« psal Brůžek, »obracím se k Vám podruhé. Pokud se týče Vašeho listu, který jste mi posledně doručila, nevím, co bych Vám odpověděl. Víte sama nejlépe, mám-li příčiny Vám klnouti. Ale co by mi to prospělo! Co tam, to tam! Minulé doby se již nevrátí.

Nedomnívejte se, že Vás chci vykořistovati, ač jsem nucen žádati Vás opět za podporu. Nejsem marnotratník, zvláště když jsem odkázán na Vaši pomoc. Z peněz, jež jste mi dala, mám dosud slušnou částku. Že přicházím opět, má svou příčinu. To věčné potulování se mi zprotivilo, rád bych se někde usadil a vedl klidný život. Dlouho jsem přemítal, jak bych to provedl, a tu mi pomohla šťastná náhoda. V jistém okresním městě — kde to jest, na tom Vám nezáleží, ale věřiti mi můžete, že povídám pravdu — chce obchodník s papírem prodati svůj obchod. Žádá zaň 300 zlatých. Pomyslel jsem si, že bych se toho mohl uchopiti, a hned jsem tam došel. Požádal jsem obchodníka, aby s tím asi měsíc počkal, že v té době se přihlásím a obchod převezmu. Spoléhám totiž jistě na Vaši pomoc.

Potřebuji tedy tři sta zlatých a mimo to asi sto zlatých, abych mohl zaplatiti napřed pololetní nájemné a daň. To jsou čtyři sta, a Vy mi je zajisté zapůjčíte. Pravím, že mi je zapůjčíte, neboť abyste mi je darovala, ani nechci. Obchod prý je dosti výnosný, a já umím šetřiti. Za dva, tři roky mohu ty peníze ušetřiti a pak Vám je vrátím — snad i to, čeho jste mi poskytla dříve. Věřte, že se vynasnažím, aby se to stalo co nejdříve — a pak o mně již neuslyšíte.

Celý týden Vám ponechám, abyste si to rozmyslila. Přijdu k Vám ode dneška za týden po desáté hodině večer — ale ne tam, kde jste mne nalezla předešle. Chci býti opatrnějším. Očekávejte mne na pěšině, která vede od myslivny do vsi, tam bude asi bezpečno. — Byl bych Vám psal dříve, ale zdrželo mne to, co se stalo v zámku — všecko jest mi známo. Mimo to nutí mne jisté příčiny, abych se tam dříve neukazoval. Zatím můžete pátrati, zdali mne tam na blízku v poslední době nikdo neviděl, a povězte mi potom pravdu. Záleží mi na tom.«

Matylda se nad listem zamyslela. »Není pochybnosti,« pravila sama k sobě, »on to byl, který hraběte přepadl. Proto se bojí přijíti k parku, proto chce, abych se vyptávala, zdali ho tu někdo neviděl. Můj Bože, co z toho ještě pojde!«

Nebylo vyhnutí, musila mu dáti, čeho žádal, aby se ho zbavila. O tom nepochybovala, že jí zaplatí, bude-li mu možno — a kdyby i nemohl a nezaplatil — jen když by se k ní vícekrát nehlásil a na blízku se neobjevoval — jiného si nepřála.

Nazejtří šla do města, kde měla uloženy peníze, a vyzvedla čtyři sta zlatých. S úzkostí pak očekávala večera, kdy se měla s Brůžkem sejíti.

Není divu, že v takových starostech úplně zapomínala na Kristinku, kterou již dávno chtěla navštívit. Za to na ni nezapomínal Karel. Přicházel do myslivny dosti často, někdy sám, někdy se sestrou, a čím častěji přicházel, tím více poznával, že stává se mu Kristinka více nežli přítelkyní.

Ovšem i mladý hrabě na Kristinku stále myslel. Když mu konečně doktor pověděl, že Kristinka již opustila lože, odebral se s tlukoucím

srdcem do myslivny. Jak jej asi přivítá? Co řekne, až uslyší radostnou zprávu, kterou jí přináší?

Když vešel, paní Johanna byla všecka na rozpacích. Uvítavši jej pohleděla na dceru, která jí ku podivu zůstala úplně klidnou.

»Promiňte, že jsem dříve nepřišel,« řekl hlasem poněkud se chvějícím; »čekal jsem, až mne doktor ujistil, že vám malé pohnutí myslí neuškodí.«

»Prosím, račte se posadit, pane hrabě,« řekla Kristinka. »Matinko, odpusťte, ráda bych promluvila s panem hrabětem o samotě.«

»Nyní již nemusíme míti před matinkou tajností, Kristinko.«

»Nikoli, pane hrabě; měli jsme je dosud, mějme je i dále. Ne však na dlouho. Již zítra nebude nám jich potřeby.«

Paní Johanna se vzdálila.

»Kristinko,« řekl hrabě, pojav ji za ruku, »jdu vám oznámit, že všechny překážky, jichž jsme se obávali, jsou odstraněny. Ani otec, ani matka naší lásce překážeti nebudou.«

Kristinka zůstala klidnou. »O lásce ke mně nemáte práva mluvit — ke mně jste žádné nikdy nepocítil.«

»Pro Bůh, Kristinko, jak to mluvíte?« lekal se hrabě. »Což vás nemoc tak změnila?«

»Nikoli, pane hrabě, ale vy jste se změnil ještě před mou nemocí. Myslila jsem, že sem nepřijdete — ale vy jste přišel. Budu k vám tedy mluvit upřímně. Stal jste se — odpusťte, že tak říci musím — přede mnou lhářem.«

»Kristinko!«

»Prosím, nerozčilujte se, pane hrabě,« pokračovala, sama rozčilení přemáhajíc; »jednou jste byl lhářem: buď tehda, když jste mne svojí láskou ujišťoval — buď tenkrát, když jste rozmlouval blíž besídky v parku se slečnou Hornovou.«

»Ale Kristinko, jak mne můžete takto obviňovati! Dnes bych toho neřekl: víte přece, jak opatrní jsme musili tenkrát ještě býti — nemohl jsem se k vám znáti veřejně.«

»To uznávám, pane hrabě; také bych vám nijak neměla za zlé, kdybyste byl mé jméno, mou osobu zapřel. Ale vy jste zapřel lásku! Ano, kdybyste byl řekl: Já miluji, ale nepovím, koho — byla bych s tím spokojena; ale vy jste řekl, že jste lásky ještě nepoznal —«

»Kristinko, nepřikládejte přece jedinému slovu takové váhy. Víte přece, že slečna Hornová mluvila více žertem.«

»Ale vy jste nežertoval, pane hrabě. To jediné slovo je velice důležité — ono váží více nežli všecka ostatní, která jste kdy mluvil ke mně. Vy jste se styděl za svou lásku před slečnou Hornovou.«

»Odpusťte tedy okamžité nerozváženosti — obával jsem se, že by se mohla Lucie vyptávatí dále.«

»Pak jste mohl říci, že to jest vaše tajemství, a ona byla by se zajisté dále neptala. Ale vy jste tedy ani té odvahy neměl — bál jste se dalších otázek. A přece jste mne ujišťoval, že se nelekáte žádných překážek, že nad nimi zvítězíte.«

»Nuže, překážky ty jsou, jak vidíte, překonány.«

»Jak bych tomu mohla věřiti, že jste je překonal vy?«

»Toho ovšem nemohu tvrditi: byla to moje šlechetná sestra, která za nás prosila.«

»Nuže, vy jste to nebyl! Nemluvme o tom, pane hrabě, — prosím, abyste zapomněl na vše, co se mezi námi stalo.«

»Zapomenouti?« zvolal hrabě. »Zapřísahám vás, Kristinko, při památce mé sestry, zapomeňte na jediné slovo, na němž stavíte všecku svou nedůvěru ke mně. Její poslední slova platila vám, ona vás učinila před svou smrtí odkazem mých rodičů — chcete zničit dílo, jež vykonaly její slzy a prosby?!«

Kristinka vzkřikla hrůzou. »Jak — vaše sestra — drahá Otilie jest mrtva?«

Hrabě se zarazil; netušil, že byla Kristince smrt jeho sestry dosud tajena.

Kristinka zaplakala; lomíc rukama, prolévala hojné slzy. »Drahý anděle — má sestro!« Toť bylo vše, co mohla říci.

»A tento anděl odkázal vás mně a mým rodičům,« zašeptal Adolf. »Můžete se ještě zdráhati?«

»Pane hrabě,« řekla Kristinka, přemáhajíc bol, »prosím vás ještě jednou — zapomeňte na vše. Vaše šlechtná sestra neměla o tom tušení, že jste lásku naši zradil. Kdyby to byla zvěděla, byla by trpěla se mnou a nebyla by vás uznala té lásky za hodna. Vy mi přisvědčíte, neboť jste ji znal. Ale smrt ji ušetřila toho bolu, že o tom nezvěděla. — Smrtí její přetrženo jest úplně pouto mezi mnou a vaším domem. Již tam nevstoupím a s vámi se nebudu znáti.«

»Tedy ani památka mé sestry pro vás není ničím?« řekl hrabě bolestně.

»Památka ta bude mi vždy svatou, pane hrabě, ale ta nebude mne poutati k vašemu domu, nýbrž — na hřbitov k její tělesné schránce, a k Bohu, k němuž odešla. — Prosím, aby tato slova byla mezi námi poslední. Ponechte mne mému zármutku, pane hrabě.«

Kristinka se vzchopila. Hrabě ukloniv se a potlačuje slzy, odešel.

Vše bylo ztraceno — po štěstí jeho bylo veta! Pustil se do lesa, vyhýbaje se cestám a stezkám, aby se s nikým nesetkal.

Kristinka dala se do usedavého pláče. Darmo jí paní Johanna konejšila.

Asi za hodinu po odchodu hraběte přišla Matylda. Vidouc Kristinčinu lítost, byla velice dojata. Připojila slova útěchy k laskavým domluvám paní Johanny.

»Nebyla jsem při ní, když umírala,« pravila, »ale vyprávěla mi paní hraběnka, že do poslední chvíle na vás myslila. Sháněla se po vás a rmoutila se, když jí řekli, že jste byla dopravena domů.«

»Přece mi tedy dala s Bohem a posledně mne políbila, nežli jsem odešla,« štkala Kristinka; »ó, jak mne prosila, abych od ní neodcházela — a já jsem její poslední přání nesplnila! Snad tušila, jaký bol mne čeká, vzdálím-li se od ní.«

»Anebo,« doložila Matylda, »dobře se stalo, že jste odešla; ovšem očekával vás zármutek, ale byla jste jím vyvedena z klamu a poznala jste — pravdu. Nyní se jen upokojte — čas umírní i váš bol.«

Kristinka však rozplývala se v slzách. »Neměli jste mi toho tajiti,« pravila bolestně. »Těšila jsem se, že ji brzy uvidím; ona by mi byla zůstala dojista i nadále laskavou přítelkyní. Ale nyní mi nebraňte a nechte mne jíti k jejímu hrobu.«

»Ale upokoj se přece,« domlouvala jí paní Johanna. »Cesta na hřbitov by ti mohla ublížiti a pak — hrobka je zajisté zamčena.«

»Ne, nezdržujte mne,« řekla Kristinka; »chtěla jsem, jakmile se pozdravím jíti k ní; nuže, když mi odešla na vždy, půjdu aspoň k jejímu hrobu.«

»Ale považ, paní hraběnka má klíč od hrobky.«

»Půjdu k ní a vyžádám si jej.«

Nedbajíc odporu vzchopila se Kristinka a počala se oblékati. Matylda však ji předešla prohlásivši, že sama pro klíč dojde.

Přinesla jej po malé chvíli, a všechny odebraly se na hřbitov. Kristinka klesla plačíc na kolena u komtesčiny rakve, ale po malé chvíli ustoupil její žal zbožnosti, a rty její šeptaly vroucí modlitbu.

»Odpočívej v pokoji, ty drahá bytosti,« vzdychla zbožně, odcházejíc od rakve.

Myšky vrátily se do myslivny.

Matylda zdržela se až do šera. Posléze se zvedla k odchodu, ale nešla přímo k zámku, nýbrž procházela se opodál cesty mezi stromy. Nadcházel večer, kdy se měla opět sejíti s Brůžkem.

Kvítek po celý týden marně pozoroval, vyjde-li Matylda večer z domu, a bude-li jí někdo očekávat; již se domníval, že obdržela jenom obyčejný dopis, když Matylda sama vzbudila v něm podezření.

»Kvítku,« pravila, »jdu do myslivny; pro případ, že bych se déle zdržela, nezamykejte vrata — upozorním vás, až se vrátím.«

»Prosím,« řekl Kvítek, ale pomyslí si: »Frantíku, dnes si dáš pozor — tohle něco znamená!«

Když se sešelfilo, stoupl si ke vratům a pohlížel k myslivně; viděl, jak Matylda vyšla a poodešedši kus cestou od myslivny, uhnula se stranou do lesa.

»U čerta, Frantíku, takhle se nedovíš ničeho,« pomyslí si. Naslouchal napjatě a brzy postřehl slabé praskání větviček pod ženskými kročeji. Seznal zřetelně, na které straně se kroky ozývají, plížil se potichu, kráčeje ode stromu ku stromu, blíž a blíže k Matyldě, chvílemi se zastavuje za silnými kmeny stromů.

Konečně ji spatřil, ona kráčí po pěšině ku vsi, opět a opět se vracejíc.

Na zámku odbila desátá. Vůkol bylo ticho — jen chvílemi ozval se skřek lesního ptáka v korunách stromů. Matyldu obcházel mráz.

Za chvíli uslyšela tiché kroky blížiti se ode vsi. Ustoupila za silný strom blízko pěšiny a s tlukoucím srdcem očekávala příchodího. Za malou chvíli přiblížila se až k ní vysoká postava — patrně byl to Brůzek. Avšak Matylda neodvážila se vystoupiti.

Přešel potichu až na druhý konec pěšiny a zase se vracel; chvílemi se zastavoval, pronášeje přitlumeným hlasem Matyldino jméno.

»Zde jsem,« řekla konečně Matylda, když se k ní opět přiblížil, a přistoupila k němu.«

»Jsme zde úplně v bezpečí?« otázal se.

»Úplně,« odvětila chvějíc se.

»Nuže, ustupme s pěšiny. Také bych vám neradil, abyste mne snad zradila, — víte, že jsem nyní schopen všeho. Jak jste se rozmyslila?«

»Učiním dle vaší žádosti; žádané vám přináším.«

»Dobře; nebojte se, že vám zůstanu dlužen. Ty vaše peníze mne beztoho pálí jako oheň. Kdybych se mohl obrátiti jinam, měla byste ode mne pokoj. Pátrala jste, jak jsem vám psal?«

»Po čem jsem měla pátrati?«

»Máte nějak slabou paměť; neví tu o mně nikdo?«

»Což to mohu věděti? Měla jsem se vyptávatí a vzbuditi tak podezření?«

»A jak je s hrabětem?«

»Pozdravuje se.«

»Nu, tedy to není zlé. Myslil jsem — že jsem ho zabil.«

Matylda hrůzou zaúpěla.

»Nu, vy jste nějak zpropadeně citlivá — jindy jste takovou nebývala. Inu, člověk se časem změní, vidíte? Já bych byl před lety také něco podobného nedokázal, ale člověk se naučí. Já jsem se dověděl, kdo to byl, jenž toho urozeného padoucha tak hbitě s koně sundal — ale jak pozoruji, byla jste tuze nedůvtipná, a já jsem se vám hloupě podřekl! Nu, již se stalo — teď víte, že jsem se pomstil — ale chraňte se mne vyzraditi, sice — —«

Náhle zašelestilo křoví a s výkřikem: »Pomoc — vrah!« uchopil někdo Brůžka za hrdlo. Matylda vykřikla hrůzou.

»Ha, bídnic, ty's mne zradila!« zvolal Brůžek a odstrčiv nena-
dálého protivníka zamířil napřaženou pravicí proti Matyldě. Nežli však
namířená rána dopadla, skočil odpůrce Brůžkův mezi něj a Matyldu,
aby mu zachytil ruku — ale ta dopadla přímo k jeho prsoum.

»On mne zabil!« zaúpěl klesající a skácel se k zemi.

»Pro Boha — toť Kvítek!« zvolala Matylda. Brůžek v tu chvíli
pádil do lesa.

»Hoho — co to? Za ním, Diano!« ozval se Doubův hlas, v nějž
se mísil štěkot psa. S divokým štěkotem pustil se pes za prchajícím,
a Douba, ozbrojen jsa ručnicí, spěchal za ním. Bolestné úpění uprch-
likovo brzy jej poučilo, že pes tohoto lapil.

»Jen drž, Diano!« volal myslivec. »Aha — tu jsi. Kdo to? Chlape,
ani krok, sice tě v tu chvíli zastřelím!«

Paní Johanna vyšla z myslivny se svítilnou.

»Jen sem — rychle!« volal Douba. »Tady se něco stalo!«

Brůžek nemohl na útěk ani pomyslit. Pes jej držel za nohu, a
proti němu stál myslivec s napřaženou ručnicí.

»Kdo jste?« naléhal naň Douba. »Proč jste utíkal?«

»Vám na tom nezáleží,« odvětil Brůžek. »Mně je vše jedno,
odvedte mne, kam chcete, brániti se vám nebudu — co by mi to
prospělo! Jenom lituji, že jsem tu bídnicí neskolil!«

Douba pohlížel s úžasem na cizince. V tom se ozvaly na blízku
rychlé kroky. Přicházela Matylda.

»I pro Boha, slečno, to jste vy?«

»Pane Doubo — Kvítek tamto snad umírá — pomozte mu!«

»I můj Spasiteli — co se tu dělo? Kdo mu co udělal?«

»Nu, kdo jiný než já,« řekl Brůžek. »Jenom mne nešetřete,
slečno Matyldo, vždyť ta rána platila vlastně vám. A nestydte se také
za starou známost, řekněte, že mne znáte.«

Myslivec i jeho manželka s ustrnutím hleděli na Brůžka i na
Matyldu. Douba se nejdříve vzpamatoval.

»Slečno, ať se stalo cokoli, nyní není kdy k lelkování. Honem
jděte do zámku, ať sem přijde čeleď. Tento musí býti svázán a do
rána střežen. A ke Kvítkovi ať přijde doktor — a dejte zapřáhnouti

— jen honem běžte! A ty, Johanko, nech zde světlo a jdi pro jiné. Kde je Kvítek, slečno?»

Matylda ukázala a již pospíchala do zámku. Paní Johanna za chvíli vyšla se světlem a pospíšila na místo, kde ležel Kvítek. Byl ve mdlobách, a z prsou řinula se mu krev.

V malé chvíli přikvapila zámecká čelád s doktorem. Brůžek byl svázán a odveden do zámku. Doktor zatím obíral se s raněným Kvítkem. Rána jeho byla hluboká, ale ne smrtelná.

Kvítek byl dopraven do svého bytu, a kolem myslivny zavládlo zase ticho.

Doktor zůstal s Kvítkem o samotě. Tento se probral ze mdlob a úpěl bolestí.

»Tak, tak,« huboval doktor; »všichni odejdou, a ten chudás aby tu snad byl celou noc sám!«

»Buďte bez starosti, pane doktore,« ozval se za ním hlas, »já zde zůstanu.« Byla to Matylda, která potichu vstoupila do Kvítkovy světničky.

»Vy, slečno?« divil se doktor.

»Ano, pane doktore — člověk ten snad mi zachránil život, neboť rána na něj mířená měla zasáhnouti mne.«

»Ale pro Boha, slečno, co se to stalo? Kdo je ten člověk?«

»Důvěra za důvěru, pane doktore. Je to týž, který přepadl pana hraběte. Ale více vám říci nemohu — ze šetrnosti k panu hraběti.«

Doktor zavrtěl hlavou. »Nu, já nejsem tak zvědav. Hlavní věc jest, aby měl Kvítek dobré ošetření.«

»Buďte bez starosti — to bude mítí.«

Lékař poučil Matyldu, jak si má s raněným počínati, a pak odešel.

Za chvíli zavládlo v zámku úplné ticho — jen v okně nízkého domku zahradníkova bylo viděti světlo až do rána.

XVI.

Doktor dostavil se záhy ráno do zahradníkova domku. Matylda, sedíc u nohou nemocného, měla hlavu opřenu o dlaň a dřímala. Kvítek byl k ránu usnul.

»Slečno,« řekl doktor, »nyní můžete na chvíli odejít. Pan hrabě se vyptával na včerejší událost; máte mu o ní podati zprávu.«

Matylda beze slova se vzchopila a dala se ohlásiti u hraběte. Byl samotný a seděl v lenošce, maje hlavu ovázanou.

Po celou dobu, kterou strávila Matylda v zámku, nebyli spolu takto o samotě.

»Slečno,« počal hrabě, »můžete mi podati bližší vysvětlení o tom, co se večer stalo?«

»K službám, pane hrabě,« řekla Matylda.

»Ale žádám, abyste mluvila pouhou pravdu,« doložil hrabě skoro přísně. »Kdo byl ten člověk, jenž poranil zahradníka?«

»Byl to ten, jemuž jsem se před lety zpronevěřila,« odvětila Matylda — »když jsem uvěřila vašim slibům.«

Hrabě sebou trhl. »Pravil jsem, nežli jste přišla do mého domu, že o minulosti nesmí býti mezi námi řeči, — a vy jste se k tomu zavázala.«

»Ráčil jste se mne tázati, pane hrabě, a musila jsem tak odpovéděti.«

»Nuže, proč přišel ten člověk?«

»Nemám příčiny, abych něco tajila. On upadl v bídu, a nyní žádal ode mne podpory — žádal vlastně, abych mu vrátila, čeho mi byl tehda poskytl.«

»A vy jste ovšem jeho žádosti nevyhověla? Proto učinil na vás útok.«

»Nikoliv; chtěla jsem mu dáti, zač mne žádal, vždyť konečně má právo k tomu. Útok jeho stal se z příčiny zcela jiné.«

»Nuže?«

»On to byl, jenž i vás, pane hrabě, přepadl.«

»Jak že — a vy jste o tom věděla?«

»Ne, pane hrabě. O tom snad ví jen doktor, a vůbec se to tají, aby z toho nepošly zbytečné řeči. Také já neměla jsem o tom ani tušení. Až když mi Brůžek před několika dny zaslal dopis, v němž mne žádal, abych se s ním blíže myslivny sešla,oznala jsem z jeho slov, že se něčeho dopustil, čehož následků se obával. Včera pak se docela podřekl, že na vás, pane hrabě, vykonal pomstu.«

»Vy jste se s ním tedy scházela! Často?«

»Včera podruhé, a ujistil mne, že je to naposledy.«

»Proč jste to činila? Měla jste jej odmítnouti.«

»Nebylo možno: obávala jsem se, kdybych neučinila mu po vůli, že by ve dne přišel do zámku a —«

»Proč si nedal od vás peníze zaslati poštou na určité místo?«

»Nevím; bezpochyby nechtěl buditi pozornost podobnými zásilkami, a nyní snad se docela i bál; měť k tomu příčiny.«

»Žádal mnoho peněz?«

»Poprvé dala jsem mu sto zlatých. Včera chtěla jsem mu odevzdati čtyři sta, ale těch jsem mu již nedala, neboť nežli jsme domluvili, vystoupil Kvítek a chtěl se ho zmocniti.«

»Kterak tam přišel Kvítek?«

»Nemohu říci; buď zašel náhodou v ta místa a vyslechl náš hovor, buď — čemuž bych spíše věřila, že zvědavosti mne stopoval a na blízku se skryl. Brůžek však se domníval, že jsem ho zradila a Kvítka objednala, aby jej zadržel a odevzdal spravedlnosti — a proto se vrhnul s nožem na mne, avšak rána jeho stihla Kvítka.«

Hrabě se zamyslíl.

»Je to mrzutá věc,« pravil; »nevyhneme se soudu.«

Matylda pokrčila ramenoma. »Svědectví ovšem se nevyhneme, ale jiného není se třeba báti ani mně, ani vám, pane hrabě.«

Hrabě opět se zamyslíl. »Chcete mi ještě něco říci?« otázal se po chvíli.

»Dovolím si oznámiti, pane hrabě, že opustím váš dům, až se zahradník uzdraví.«

»Kterak to souvisí s jeho nemocí?«

»Jsem mu zavázána díkem, neboť mi snad zachránil život. On mezi zámeckou čeledí nemá přátel, neboť žil skoro samotářsky, a ošetřovati ho bylo by asi každému obtížno; mojí však to jest povinností.«

»Nemohu vám v úmyslu vašem zbraňovati,« řekl hrabě. »Až budete chtít odejíti, požádejte za propuštění paní hraběnkou. — Kvít-

kovi oznamte, že si přeji, aby nikomu nepovídal, co ví o tom člověku, rozumíte? S doktorem promluví sám, aby totéž řekl myslivci.«

Matylda uklonivši se odešla.

Doktor byl ještě u Kvítka. Když Matylda přišla, odešel.

»Jak — vy zde budete zase u mne?« řekl nemocný slabým hlasem.

»Ovšem — kdo pak by vám posloužil?«

»Víte — rád vás tu zrovna nevidím, — ale co mám dělati — nemám na širém světě nikoho.«

»Však vím, že jste mne nikdy neměl v lásce,« řekla Matylda, »ale teď ležte zticha a mlčte, doktor to poručil.«

V pravdě nastaly nyní Matyldě doby mučennické. Kvítek byl nevrlý a zlostný, naříkal a vyléval si zlost na své ošetřovatele. Ona však snášela výbuchy jeho hněvu trpělivě, neodpovídajíc mu a sloužíc mu s největší trpělivostí a šetrností.

»Co pak jste ze dřeva?« osopil se kdysi na ni. »Alespoň kdybyste mi odpověděla — mohla byste mi třeba trochu vynadat, bylo by mi to milejší — ale vy nic! Takhle abyste šla za posluhovačku do ústavu hluchoněmých!«

Tenkrát se Matylda dala do pláče. Byla všechna zmořena a se-sláblá stálým bděním v noci, ošetřovala Kvítka s největší pečlivostí — a ještě vlídného slova od něho neuslyšela.

»Přece jsem si nemyslíla, že jste tak zlý člověk, Kvítku. Nechci vám vyčítati, že vám prokazují přátelskou službu, ale to vám přece řeknu, že jsem vám nikdy neublížila — a vy mne takhle týráte!«

Více nemohla promluvit pro pláč.

Kvítek se zarazil. »Taky máte hned slzy na kraji,« zabručel. »Nu, už vám dám tedy pokoj.«

Od té doby byl poněkud mírnější.

Po třech nedělích byli hrabě a Matylda voláni za svědky k přelíčení proti Brůžkovi, který byl obžalován z těžkého poškození na těle a pokusu zabití. Na žádost jejich děl se jejich výslech tajně.

Brůžek se přiznal ke všemu a byl odsouzen do žaláře na pět let. V porotní síni jej Matylda viděla naposledy.

Krajské město bylo vzdáleno, a svědkové musili tam jeti ten den před výslechem. Po dva dny zastupovala tedy Matyldu u Kvítka hraběnčina panská.

Když se Matylda vrátila, oblékla domácí šat a pospíšila hned ku svému nemocnému.

»Zaplať Pán Bůh, že už jdete!« vítala ji panská. »Že tu vydržíte u takového divocha! Ani za tisíc zlatých bych mu nechtěla sloužiti!«

Rychle vyklouzla z domku, aby neslyšela díkůčinění, kterým ji Kvítek provázal.

»Oh, slečno Matyldo, pozdrav vás Pán Bůh, že už jdete! Vy sice takto — s odpuštěním — nestojíte za nic — ale proti té fífleně jste pravý anděl! Ta se mne natýrala! Přišla sem, začala zpívat a vriskat, až mi uši zaléhaly. Když jsem ji zakřikl, — abych prý jí dal pokoj! Co tomu říkáte? A večer se mi uvelebila tamhle do lenošky a začala chrápat, jako když provazy táhá. Já křičím — ale což to bylo platno. V noci jsem měl hroznou žízeň, volám, prosím, a ona nic! Považte, já ubohý Lazar musil jsem slézt, abych se napil, nemohl jsem té žízně snést. Při tom jsem se chytil za lenošku, ta se

zvrhla — ta fíflena tvrdila, že jsem to udělal schválně — nu, trochu si narazila do hlavy, to je pravda. Dala se do křiku, vynadala mi ztřeštěných divochů — a chrápala zas. Óh, to jsem na vás vzpomínal! Prosím vás, nabijte mi, vypohlavkujte mi, já budu držeti jako beran — zasloužil bych toho, že jsem se vám tak odměňoval!«

Matylda se s chutí zasmála. »To vám přece neudělám; spokojím se, když budete tichý a nebudete se zlobit.«

»Tichý budu jako beránek, uvidíte. A teď mi povězte, jak to dopadlo u soudu!«

Matylda se zasmušila. »Jest odsouzen na pět let.«

»Na pět let? Chudák! Vidíte, ublížil mi, ale je mi ho přece líto! Kdo ví, co dříve zkusil. Já si dobře pamatuji, slečno Matyldo, co ten člověk povídal; on znal vás a hraběte taky — a vy jste mu asi hodně ublížila, hrabě též, proto se mu pomstil. Nemyslete, že jsem to přeslechl, vím to dobře, a proto jsem se na vás tak zlobil. A chcete-li, abych byl lepším, musíte mi všechno povědět.«

»Víte, že pan hrabě nechce, aby se o tom mluvilo.«

»Před lidmi, toť se ví; ale my, kteří to víme, můžeme o tom přece spolu mluvit. Já už si to tak trochu v hlavě sprádám, ale rád bych to věděl od vás, z gruntu. Víte, že umím mlčet.«

»Nevím.«

»Že nevíte? Kdybych neuměl, byl bych se vás už dávno zeptal, zač jste dala tomu člověku tenkrát tu stovku — a kdybych se vás byl na to zeptal, on by sem byl, možná, vícekrát nepřišel, a vy jste mne nemusila teď ošetřovat. Co tomu říkáte?«

»Že jste liškou podšitý.«

»Toť víte; odjakživa jsem měl ten zvyk, že jsem všechno rád věděl. Tak bych také od vás rád uslyšel, co se sběhlo před lety mezi vámi a tím člověkem.«

»Ale hned to snad být nemusí?«

»Nu, čím dříve, tím lépe. Víte, dokud se nedovím všeho z vašich úst, nebudu vám důvěřovati.«

Matylda neměla příčiny, by Kvítkovi něco tajila. Věděl beztoho již mnoho a měl ji proto asi za špatnou osobu. Odhodlala se, že mu poví vše. Jednoho večera, když opět začal o tom hovořiti, svěřila se mu se svou minulostí.

Kvítek vyslechl ji pozorně a pak řekl: »Jste vy, ženské, asi všechny stejné. Kdybyste nebyla již dosti potrestána, dostala byste odě mne svůj díl. Ale uznávám, že jste zkusila mnoho; jenom ještě něco bych od vás rád slyšel.«

»Nuže?«

»Povězte mi, slečno, — ale nezazlívejte mi pro tuto otázku — nedopustila-li jste se ničeho více, nežli co jste mi zde pověděla — neviní-li vás vaše svědomí z ničeho jiného?«

»Nikoli,« řekla Matylda pevným hlasem, »pověděla jsem vám vše.«

Kvítek se znenáhla pozdravoval. Stal se vážnějším, k Matyldě byl vlídným a srdečným; ano, když viděl, že snaží se učiniti vše, čím by mu v nemoci ulehčila, nejednou jí i děkoval.

V noci už nepotřeboval jejího ošetření a spokojil se tím, že večer u něho déle setrvala a ve dne po chvílích k němu docházela.

Byla neděle. Matylda jak obyčejně nesla Kvítkovi do domku snídání. Div neupustila nádobí, jak byla překvapena, když k němu vešla. Kvítek byl svátečně ustrojen a seděl u stolku.

»Jak — vy už nemíníte ležeti?« zvolala Matylda.

»Ba ne, však jsem se už dost napovaloval. Doktor mi včera povídal, že už jsem chlapík — musím tomu tedy věřit. Rád bych šel zase jednou do kostela — je neděle, poděkuji Pánu Bohu za uzdravení.«

»Těším se z toho srdečně,« řekla Matylda pohnutě; »jen abyste si ještě neublížil.«

»Neublížím,« odvětil Kvítek; »a nyní vám, slečno Matyldo, srdečně děkuji za vše, co jste pro mne učinila. Vím, že jsem toho nezasluhoval. Křivě jsem o vás soudil, a proto vás nyní prosím za odpuštění.«

»Ale jděte, nemluvme o tom,« řekla pohnutá Matylda, podávajíc mu ruku.

»Ještě něco vám chci říci,« pokračoval Kvítek, ruky její nepouštěje. »Nemám nikoho na světě, a vy také ne. V poslední době teprve jsem poznal, jak smutná, bolestná může býti pro člověka samota. Kdybyste se mne nebyla ujala v nemoci — co bych byl vytrpěl! Poznala jste mne, já jsem poznal vás, zkrátka, slečno Matyldo, nejsem-li vám ani tuze špatný, ani příliš ošklivý — staňte se mou ženou. Ušetřil jsem si několik zlatých, mnoho toho sice není, ale mám zdravé ruce, umím pracovati a svému řemeslu či umění — jak chcete — dobře rozumím. — Odpovězte mi.«

Matylda byla jeho slovy dojata. »Vy jste vždycky žertoval,« pravila, »nežertujete opět?«

»S věcí tak vážnou nežertuji,« řekl Kvítek.

»Nuže, svoluji,« odvětila Matylda. »Znáte moji minulost; nezavrhujete-li mne pro ni, mám naději, že mi jí nebudete připomínati. Jiného na vás nežádám, než abyste se ke mně choval tak, jako já k vám; chci vám býti pečlivou a laskavou ženou.«

Stiskli si ruce a rozešli se. Za chvíli Kvítek vyšel z domku a volným krokem bral se do kostela. Opoдал před sebou viděl kráčeti i Matyldu.

Po málo dnech oznamovala Matylda hraběnce, že miní odejít z místa, kde strávila tolik let. Zároveň děkovala za všecku laskavost jí prokazovanou.

»Vy odcházíte?« divila se hraběnka. »Snad proto, že nyní nemáte žádného zaměstnání?«

»Budu se vdávati, paní hraběnko.«

»Aj, a kdo jest váš vyvolený?«

»Zahradník Kvítek.«

»Není možná! Slyšela jsem, že je samotář a trochu podivín; ale snad bude dobrým mužem. Přeji vám, abyste byla šťastna.«

Touž dobou žádal Kvítek hraběte za propuštění ze služby.

»Tak velice vás dojala ta nehoda, že chcete odejít?« tázal se hrabě.

»Nikoli, hraběcí Milosti, chci se oženiti a zaříditi si vlastní hospodářství.«

»Aj — a která pak jest vaše nevěsta?«

»Slečna Matylda.«

Hrabě se zamlčel překvapením. »Nu, nevolil jste špatně,« řekl potom, »ona vám bude dobrou ženou. Přeji vám štěstí.«

Když potom v neděli pan farář Osečínský poprvé s kazatelny ohlásil sňatek zahradníka Františka Kvítka s Matyldou Tovaldovou, nastalo všeobecné divení. Svatbu slavili snoubenci v tichosti, beze všeho hluku, a když po návratu z kostela zasedli v malém domku, posavadním obydlí Kvítkově, kde hodlali ještě několik dní pobýti, s několika známými k svatební snídani, přišel hraběcí komorník, přinášeje od hraběte a hraběnky novomanželům dar do hospodářství — tisíc zlatých.

Mezi hosty byla paní Johanna s Kristinkou, která za tou příčinou přece se odhodlala jíti do zámku, aby nezarmoutila Matyldu.

* * *

Uplynuly tři roky. V kostelíčku Osečínském žehnal pan farář opět novomanželům, jimiž byli tentokráte mladý professor Karel Vránek a Kristinka Doubova. Nežli počaly služby Boží, zastavil se před kostelem kočár, přivázející poslední hosty: majetníka zahradnického závodu Kvítka a jeho choť. Když vyšel svatební průvod z kostela, všichni se s nimi pozdravovali.

»To jste hodní, že jste přišli,« vítal je Douba.

»Jak pak bychom nepřišli Kristince na svatbu!« odvětila paní Kvítková.

»A jak se máte pořád?«

»Buď Bohu chvála,« dí Kvítek. »Koupil jsem za tři tisíce hodný kus pozemku, a nyní jest můj závod největší v okolí. Ovšem, nastaral jsem se a pracoval. A co máte zde nového?«

»Ne mnoho; předvčirem prodali bývalému starostovi Jírovi ve dražbě statek; jiného tak nevím.«

»A což v zámku?«

»Máme hodnou paní hraběnkou.«

»Jak — hrabě Adolf je ženat?«

»Už rok. Vzal si hraběcí dceru odněkud z Rakous. Každý se tomu divil, ubohá je v obličeji zohyzděna od neštovic — ale měla veliké jmění. Svým značným věnem zachránila panství. Brzy jsme poznali, že Bůh paní hraběnce nahradil krásou ducha, co bylo odepřeno tělu. Ona jest pomocnicí trpících a laskavou matkou chudiny. Co ztratili naši chudí smrtí šlechtetné komtesy Otilie, toho dostalo se jim zase příchodem paní hraběnky.«

»A je s ní pan hrabě šťasten?«

»Každý se aspoň domnívá, že jest.«

»Jako bude, bohdá, vaše Kristinka s Karlem,« doložil Kvítek.

»Ale vy jste se tenkrát s panem učitelem pohněvali: jak pak dlouho trval ten váš hněv?«

Douba mávnul rukou. »Dlouho ne, toť víte. Když se smířily děti, nemohli jsme my staří zůstat ve hněvu. Pan farář mi tenkrát pověděl.«

»Tedy vy jste byl vinen?«

»Inu, byli jsme vinni oba, ale teď uznávám, že já více. Mrzel jsem se na pana učitele, že mi neřekl, co se děje mezi hrabětem a Kristinkou, vymlouvaje se, že se nechce mísi do cizích záležitostí.

Mezi přátely však nemá býti taková úzkostlivost. Já mu chtěl splatiti stejným dílem a nechodil jsem do schůzí, když mne tam bylo potřebí. Pan farář mi potom vysvětlil, že pan učitel se nechtěl vkládati do věcí skutečně rodinných, ale já že jsem se vyhýbal zúmyslně jednání o věci veřejné, ač bylo mou povinností, abych se ho jako zástupce pana hraběte účastnil. Odpustili jsme si, přátelsky jsme se políbili, a bylo dobře. — Ostatně, možná, že jsem tenkrát dobře udělal, že jsem tam nešel: neboť já bych tenkrát jak Jírovi, tak panu inspektoru šeredně vycinkal, když bych byl viděl tu zlomyslnost — však mne znáte!»

Kvítek se usmál. »A což starý pan hrabě?« tázal se dále.

»Je zdrav a stal se velice pobožným. Chodí každodenně do chrámu Páně a potom na hřbitov. Dříve takový nebýval. Inu, neštěstí učí hleďati Boha, říkává se.«

»A je to pravda,« přisvědčil Kvítek. »Nu, pověděl jste nám samé radostné zprávy. A nyní my vám také něco povíme, ale to není nic veselého. Minulý týden konal se u nás z trestnice pohřeb. Pochovávali Brůžka.«

»Brůžka? Tedy nepřežil svého trestu? — Kéž jej Bůh přijme na milost!«

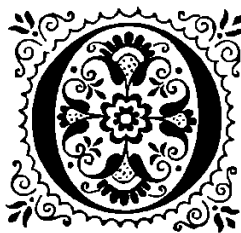
Bible a Homér.

(Z Chateaubriandova »Génie du christianisme«. Vyd. Galmann Levy).

Přeložil

AUG. TVRZSKÝ.

Hlava první jedná o Písmu sv. a jeho vznešenosti, druhá o slohu Písma sv. a hlava třetí přirovnává bibli k Homérovi. O té se ve »Vlasti« rozhovoříme.

bibli se tolik napsalo a navykládalo, že snad již zbývá dnes jen jediný prostředek, jímž bychom procítili její krásy: přirovnati ji k básním Homérovým. Stoletími posvěceny nabyly tyto básně jakési posvátnosti, která ospravedlňuje toto přirovnání a vzdaluje každou domněnku o zneuctění. Nejsou-li Jakub a Nestor z téže rodiny, tož aspoň pochodí ten i onen z prvních věků světa, a každý cítí, že z paláců pyloských ku stanům Ismaelovým jest jen jediný krok.

Jak vyniká bible nad Homéra, podrobnosti a rozdíly těchto básnických děl: toť chceme projednati v těchto odstavcích. Přihlédněme k těmto dvěma pomníkům, které jako dva sloupy osamělé stojí ve bráně chrámu Genia, tvoříce jednoduché sloupení.

Juž pak dosti podivuhodným je zřejmý zápas dvou nejstarších jazyků světa, řečí, v nichž Mojžíš a Lykurg vydali svoje zákony, a jimiž Pindar a David pěli své hymny.

Hebrejščina úsečná, rázná, neohýbajíc skoro svých sloves, vyjadřujíc pouhým přidáním písmene dvacet obrátů myšlenkových, značí mluvu lidu, který podivuhodným spojením vyjadřuje prvotní prostotou nejhlubší vědění lidské.

Řečtina zase svým složeným časováním, svými obraty, širokou výmluvností svou ukazuje národ ducha napodobivého i společenského, národ vlídný i marnivý, zpěvný a slovy plýtvající.

Chce-li Hebrej utvořit sloveso, třeba mu znáti pouze tři kmenové hlásky, jež tvoří v jednotném čísle třetí osobu času minulého. V okamžiku má všechny způsoby, přidá-li pouze několik písmen pomocných před ona tři písmena kmenová, za ně nebo mezi ně.

Daleko spleťtější je postup ten u Řeka. Třeba mu přihlížeti k charakteristice, zakončení, přímnožku a předposlední slabice jistých osob v časech slovesných; což jsou věci velmi nesnadno poznatelné, jelikož charakteristika se ztrácí, přesmykuje nebo splyne s písmenem neznámým podle písmene, před kterým jest.

Obé toto časování, hebrejské i řecké, z nichž jedno tak jednoduché a krátké, druhé tak složité a dlouhé, jakoby neslo na sobě ráz ducha i mravů národa, který je utvořil. Prvé ukazuje úsečnou mluvu patriarchy, který jde sám navštívit souseda u studny palmové, druhá hlásá širokou výmluvnost Pelasga, který se představuje ve bráně svého hostitele.

Ještě lépe poznáte ducha obou řečí, pozorujícíce leckteré nahodile vzaté podstatné jméno řecké nebo hebrejské. Nesher značí v hebrejštině orla a pochodí od shur, pozorovati, poněvadž orel upřeně hledí do slunce. Řecky sluje orel αἰετός, ostrolet.

Izrael se dal unést tím, co na orlu je nejyznešenějšího: viděl ho nepohnutá na horském skalisku, an patří upřeně na hvězdu denní při jejím východu. Athénan si všimnul zase jen letu orlího, jeho střelného letu a onoho pohybu, jenž odpovídá bystrosti ducha řeckého. Toho rázu jsou právě ony obrazy slunce, ohně, hor, v Písmě sv. tak často uváděné; toť ona líčení hřmotu, dostihů, pochodů, u Homéra tak častá.

Budou tedy body přirovnání: Prostota. Starobylé mravy. Vypravování. Popisy. Přirovnání neb obrazy. Vznešené.

Zkoušejme tedy první bod: 1. P r o s t o t u.

Prostota bible záleží v úsečnosti a vážnosti, prostota Homérova v rozvlácnosti a veselosti.

Prvnější je bohata myšlénkami a vrací se k těmže výrazům, aby vyjádřila nové věci.

Druhá libuje si v hojnosti slov a opakuje často týmiž úslovími, co již bylo řečeno.

V Písmě sv. zračí se jednoduchost starověkého kněze, jenž pln božských i lidských věd, hlásá z nitra svatyně určité věštby moudrosti.

Básník chijský podobá se ve své jednoduchosti starému pocestnému, jenž při krbu svého hostitele vykládá, co zkusil na cestě dlouhého a svízelného života.

2. S t a r o b y l é m r a v y.

Synové pastýře Východu pasou stáda jako syn krále ilijského. Když však Paris do Troje se vrátí, bydlí v paláci mezi otroky a v rozkoších.

Stan, skrovný stůl, venkovští sluhové, toť vše, co čekalo syny Jakubovy u jejich otce.

U Homéra přijde-li kníže ke knížeti, vedou ženy a často sama dcera královská hosta do lázní. Podají mu voňavek, vody ve zlatých a stříbrných džbánech k umytí, odějí ho v plášť purpurový, uvedou

do slavnostního sálu, nabídnou místo na krásné slonové židli s ozdobnou podnožkou, otroci míchají víno s vodou do poháru a podávají dary Cereřiny v košíku; domácí pán mu nabídne štavnatý hřbet, kus pět-kráté toliký než jiným. Zatím se chutě i vesele hoduje, a hojnost brzy zažene hlad. Ku konci hostiny žádají cizince, aby vypravoval své osudy. Posléze při odchodu obdrží drahocenné dary, i kdyby sebe skrovnější se zdála jeho družina; neboť míní, že to k nim bůh přišel přestrojen zkusit srdce krále, nebo člověk upadnuvší do neštěstí, a tedy chráněnc Jupiterův.

Pod stanem Abrahamovým je přijetí jinaké. Patriarcha jde sám vstříc hosti svému, pozdraví ho a vzdá pak úctu Bohu. Synové domácí chopí se velbloudů, a dcery je napojí. P o c e s t n é m u umyjí nohy, načež se posadí na zemi a dá se tiše do hostinné večeře. Nikdo se ho netáže po jeho osudech, nikdo ho nezkoumá; pobude nebo pokračuje v cestě dle libosti. Při odchodu jeho umluví s ním přátelský svazek a postaví kámen svědectví. Tento oltář má hlásati budoucím věkům, že se tu setkali dva lidé starých časů na životní pouti, že pobratřivše se rozešli se, aby se již nikdy nespátřili a své kosti složili v krajinách od sebe daleko vzdálených.

Všimněte si, že neznámý host jest Homérovi cizincem, a p o c e s t n ý m v bibli. Jak rozdílné názory lidskosti! Řek má jen chytrou a místní představu, kdežto Hebrej vybaví cit mravní a všeobecný.

U Homéra se záležitosti obecní dějí s hlukem a slávou; soudce sedě uprostřed náměstí, povýšeným hlasem pronáší rozsudky; Nestor na břehu mořském obětuje nebo mluví k lidu. Při svatbě planou pochodně, rozléhají se svatební písně, věncí se brány; vojsko, celý národ účastní se pohřbu krále, přísahajíce při jménu Furijí s hrozným proklínáním atd.

Jakub sedě pod palmou před vchodem do stanu vykonává právo nad pastýři. »Polož ruku pod bedro mé«, ¹⁾ dí Abraham ke služebníku svému, »a přisahej, že půjdeš do Mezopotamie.« Dvě slov dostačí k umluvení manželství nad krajem studnice.

Služebník přivádí vyvolenou synu svého pána, a syn pánův zaváže se sedm let sloužiti a pásiti stáda svého tchána, aby obdržel jeho dceru.

Patriarchu nesou jeho synové po smrti do jeskyně otců na poli efronském (I. Gen. 25.). Tyto obyčeje jsou starší než obyčeje u Homéra, neboť jsou prostější. Pozorovati také při nich klid a vážnost, jaká oněm schází.

3. V y p r a v o v á n í.

Vypravování Homérovo jest přetrhováno odbočkami, řečmi, popisem nádob, šatů, zbraní a žezel, rodokmeny lidí nebo původem věcí. Vlastní jména hemží se příjmeními; málokterý rek, aby neslul božský, podobný nesmrtelným, nebo velebený od lidu jako bůh. Každá kněžna jest lepoloktá, roslá vždy jako peň palmy déloské a má vlasy od nejmladší Grácie.

¹⁾ Femur meum. Tento obyčej, přísahati při plodnosti lidí, je přirozený obraz mravů prvních časů světa, kdy země měla ještě mnoho pustotin, a kdy člověk byl tím nejdražším a největším. Též Řekům byl znám tento obyčej.

Gen. 24, 2. 3. Praotcové dotýkali se beder, přísahajíce, protože jim bylo zaslibeno, že z beder jejich vyjde símě, v němž budou požehnání všichni národové. (Hieronym, Ambros.)

Vypravování bible jest úsečné, bez odboček, bez řečnění, plno myšlének, a osoby se uvádějí bez chvalořečení. Jména se opětuji bez ustání a jen zřídka se nahradí náměstkou. Tato okolnost jakož i časté opětování spojky *a* svědčí touto svojí prostotou o společnosti stavu přirozenému bližší, nežli je společnost, jak ji líčí Homér. Samoláska již je probuzena u lidí v Odysseji, dřímá však u lidí v Gencsi.

4. P o p i s.

Popisy Homérovy jsou dlouhé, ať již se týkají povahy něžné nebo strašné, pochmurné nebo lahodné, silné nebo vznešené.

Bible naznačí všechny povahopisy obyčejně jediným rysem; ale tento rys je podivuhodně trefný a staví předmět před oči.

5. P ř i r o v n á n í.

Přirovnání homérická zdlužují se vloženými episodami, jež jsou jako obrázky, zavěšené kolem stavení, aby oko, unavené pohledy na výšiny dómské, zotaviti se mohlo pohledem na krajiny a život venkovský.

Přirovnání v bibli vyjádřena jsou obyčejně několika slovy. Jest tu lev, bystrina, bouře, požár, jenž řve, pádí, řádí, ničí. Přes to však dovede také podrobnější přirovnání; tu však volí obrat orientální a zosobňuje předmět, jako na př. oheň v cedru atd.

6. V z n e š e n o s t.

Úchvatnost u Homéra posléze vzniká spojením částí a po stupních dojde svého vrcholu.

V bibli se objeví vždy z nenadání; překvapí vás bleskem; člověk jest omráčen a roztrášen hromem, nevěda ani ještě, jak do něho uhodilo.

U Homéra mimo to vzniká vznešené ze souladu velebné mluvy se stkvoucí myšlénkou.

V bibli zase pochodí to nejvznešenější často z protivy mezi velikou myšlénkou a malicherným nebo dokonce někdy drsným jejím výrazem. Až to duší otřese, a neuvěřitelný mráz obejde; neboť když duch nadšen myšlénkou vznese se do nejvyšších krajů, náhle výraz místo aby ho podporoval, smete ho s nebe na zem a svrhne z objetí božského do bláta tohoto světa. Tento druh vznešeného, ze všech nejúchvatnější, platí zejména o bytosti nekonečné a hrůzyplné, v níž zároveň největší i nejmenší věci se pojí.

P ř í k l a d y.

Několik příkladů doplní nyní rozvinutí tohoto přirovnání. Zvolíme však obrácený pořádek prve udaných bodů přirovnání, začneme totiž těmi částmi řeči, z nichž možno uvést rysy krátké a vytržené z celku, abychom mohli skončiti prostotou a starodávností mravův.

Znamení místo, svědčící o vznešeném, máme v Iliadě; místo, kdež Achilles po smrti Patrokově beze zbraně objeví se na hradbách Řekův a děsem naplňuje voje trojské svým křikem. (Ilias, XVIII., 204 ad.) Zlatý oblak, jenž obestírá čelo syna Peleova, záře, jež se zdvihá nad jeho hlavou, přirovnání této záře k ohni, který zapálen v noci na vrchu věže obležené, trojí vzkřiknutí Achillovo, jež třikráte způsobilo zmatek v trojském vojsku: toť působí onu vznešenost ho-

mérickou, jež, jak řečeno, vzniká ze spojení četných krásných událostí s velebnými slovy.

Zde vznešené místo zcela jiného druhu, jež nejvyšším vytržením činí dojem ódy:

»Proroctví na údolí Vidění.²⁾

Čím to, že stoupáš v takových zástupech nade střechy,

Město hlukuplné, město liduplné, město vítězné? Tvoje děti jsou pobity a nezemřely mečem; nepadly ve válce . . .³⁾ (Isaj. XX, 1. 2.)

Pán vás bude korunovati korunou útrap. Vrhne vámi jako míčem na pole široké, daleké. Tam zemřete; tam vás zaveze vůz vaší slávy!« (Is. XX, 18.)

Do jakého neznámého světa nás postavil prorok z čista jasna! Kam nás vede? Kdo mluví a ku komu? Dojem stihá dojem, a verš nad veršem žasne údivem. Město již není skupinou stavení, jest ženou nebo spíše tajemnou osobou, neboť její rod není naznačen. Stoupá na střechy kvílet; prorok sděluje její zmatek, mluví k ní v jednotném čísle, proč stoupáš?, a přidává v zástupech, hromadně.

»Hodí vámi jako míčem na rovinu široširou, a tam vás zaveze vůz vaší slávy.« Totéž spojení slov i poesie neobyčejná. Homér zná tisícovým způsobem úchvatně líčiti násilnou smrt, ale Písmo jej ve všech překonalo jediným slovem: »Prvorozený smrti pohltil její krásu.« (Job XVIII., 13.)

Výraz prvorozený smrti místo nejhroznější smrti jest jedna z figur, jež nacházíme jedině v bibli. Nevíme, kde je duch lidský vzal, a neznámy jsou cesty, jež vedu k této výši.

Podobně nazývá ještě Písmo sv. smrt králem zděšení; a rovněž tak mluvíc o bezbožném: »Počal bolest a porodil nepravost.« (Job, XV, 35.)

Týž Job, aby zvýšil božskou velebnost, volá: »Peklo jest naho před očima Jeho; — On to jest, jenž vodu drží v mračnech; — on králům odvazuje pás a provazem přepasuje bedra jejich.« (Job XXVI, 6. 12—XII, 18).⁴⁾

Věstec Theoklymenos jest při slavnosti Penelopině uchvácen nepříznivými znameními, jež jim vyhrožují.

Ἄ ῥα βέλας, atd. »Ha, běda vám, nešťastníci! Jaké to neštěstí na vás přikvačilo? Jaké to tmy obestírají vaše hlavy, váš obličej i kolena slabá? Nářek slyšeti, vaše líce jsou polita slzami. Stěny i veřeje krví potřísněny; síň i předsíň hemží se stíny, sestupujícími temnotou do Erebu. Slunce pohaslo na nebi, a noc hrozná vzchází.« (Odyss. XX, 350—8.)

Jakkoliv hrozna je tato vznešenost, přece musí ustoupiti vidění knihy Jobovy: »Ve hrůzi nočního přízraku, kdy spánek nehlubší lidi obestírá, byl jsem pojat strachem a třesením, a hrůza mi projela až na kosti.

Duch krácel před mým obličejem, a vlasy na mém těle se ježily hrůzou.

²⁾ t. j. proroctví na Jerusaleém; zove jej tak po údolí hory Moria (Vidění), v němž Jerusaleém ležel. (Gen. XXII, 14.)

³⁾ . . . nýbrž hladem a morem, protože spoléhali na vlastní opatrnost a k Hospodinu nevzhledli. (Izaj. XXII., 11.)

⁴⁾ t. j. běře králům moc jejich a uvrhuje je v poddanost.

Stál přede mnou, jehož tváře jsem nepoznával. Strašidlo se zjevilo před mýma očima, a já slyšel jsem hlas jako slabý vánek.« (Job IV, 13—16.)

Zde daleko méně krve, tmy, stínů, než u Homéra: avšak tento neznámý obličej a tento lehký vánek jsou vskutku hroznější.

Také o vznešeném, pokud vzniká složením veliké myšlenky s obrazem malým, udá se nám viděti příklad pěkný při řeči o přirovnáních.

Když opěvateľ Iliá líčí mladého muže, jak byl proklán oštěpem Menelaovým, přirovnává ho k mladé olivě o květu, vypěstované v prostranné zahradě teplem paprsků slunečních, zavlažované rosou a vánkem ovívané; najednou vichor divoký vyrvav ji mrští jí o půdu rodnou, a strom padá na břehy vody živné, která skýtala vláhy jeho kořenům.

Zde viděti dlouhé přirovnání homerické s jeho čarovnými jednotlivostmi: .

Καλὸν, τηλεθρόν· τὸ δὲ τε πνοαὶ δονέουσι
Παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρῦει ἀνθεὶ λευκῷ.

Pěknou rozvinulou, tu se vánky tichými pohýbá
větrův rozmanitých a květem bujný sněhobílým.

(Mejsnar, překl. Iliady XVII, 55. 56.)

Zdá se, jakoby by bylo slyšeti vání větru v koruně mladé olivy: Quam flatus motant omnium ventorum.

Pro to všechno má bible jediný rys: »Bezbožný,« dí, »bude podtat jako réva útlá a jako oliva, jež nechala svůj květ opadnouti.⁵⁾

»Země,« volá Izajáš, »kolísati se bude jako opilý, a odnesena bude jako stánek pro jednu noc (složený).« (Izaj. XXIV, 20.)

Zde se jeví vznešené v protivě. Při slovech »bude odnesena,« se mysl zastaví a čeká nějaké veliké přirovnání, kdežto zatím prorok dodá, jako stánek pro jednu noc složený. Vidíme zemi, jež nám tak pustou připadá, zavěšenu v oblacích jako malý stánek, jež pak hračkou smetl Bůh silný, jenž ho byl rozpjal, a jemuž běh věků je sotva nocí prchavou.

Jiný druh přirovnání, jež v bibli nalézáme, abych tak řekl, přirovnání rozvinuté, vypravuje se v druhé knize Jobově takto:

»Svlaženým se vám zdá (jako keř) bezbožný před slunce východem, a jeho kmen že čile roste v zahradě. Kořeny jeho se množí a upevňují ve hromadě kamení; vytrhnou-li ho z jeho místa, tož samo to místo, na němž stál, ho zapře a řekne: »Neznám tě.« (Job VIII, 16—18.)

Jak podivuhodným je toto přirovnání či spíše tento obraz rozvinutý. Tak bývají zapřeni bezbožní od srdcí jalových, od těchto hromad kamení, do nichž pošetile zapouštěli kořeny ve svém blahobytu trestuhodném. Tyto kořeny mluvící ukazují opět druh zosobnění, jakého básník jónský takměř nepoznal.

Ezechiél předpovídaje pád Týru volá: »Nyní děsiti se budou lodi v den uleknutí tvého; a zkormoutí se ostrovy na moři vidouce, že žádný nevychází z bran твоjich.« (Ezech. 26, 18).

⁵⁾ t. přijde o své potomstvo záhy, před časem. Naráží se tu na neštěstí Jobovo.

Jest něco hroznějšího nad tento obraz? Jako bychom viděli to město druhdy tak obchodní a zalidněné, s věžemi jeho a stavbami ještě vzhůru čnějícími, kdežto posléze ani živé bytosti neprocházejí jeho ulicemi pustými neb opuštěnými branami.

Přistupme nyní ku příkladům vypravování, kdež najdeme spolu cit, popis, obraz, prostotu a starodávnost mravův. (Dokončení.)

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

Odstavec čtvrtý.

důkladnému pochopení zákonů životních, jimiž se řídí zjevy suggestivní a hypnotické, nezbytná jest známost soustavy cerebro-spinální, alespoň potud, pokud se týká hlavních jejích částí a příslušných výkonů.

Hlavními středisky soustavy čivní jsou m o z e k a m í c h a. Z mozku vychází 12 párů svazků čivních, mezi nimiž zvláštní pozornosti zasluhují ony, které vedou k jednotlivým orgánům smyslovým, z míchy pak rozbíhá se 31 párů čivních, které v dalším pochodu svém na jemnější a vždy jemnější vlákna se rozplývajíce tvoří dokonalou síť, která nejen povrch tělesný oplétá, ale také uvnitř tělo celé prostupuje. Pouze nehty, vlasy, pokožka a chrupavky nemají čivů, následkem čehož jsou bezcitnými. Na mozku lze pozorovati tyto části podružné: a) m o z e k v e l i k ý, (cerebrum) obsahující 80⁰/₀ mozku celého. Cerebrum složeno jest ze dvou symetrických polokoulí, kteréž mají na povrchu přčetné závitky. Svrchní vrstva mozku velikého je barvy šedé a pokládá se všeobecně za působiště, na kterém duše rozvinuje nejdokonalejší činnost, která se jeví jako vědomí, úsudek, vůle, paměť a j. b) M o z e k m e n š í, (cerebellum) jenž řídí rovnováhu těla vybavením pohybů reflexivních. c) M o z e k v n i t ř n í (mesencephalon) jehož nejdůležitější částí jest t. z. m í c h a p r o d l o u Ź e n á, (medulla oblongata) jež sprostředkuje spojení mezi mozkiem velkým a menším s jedné, a mezi m í c h o u p á t e ř n í (medulla spinalis) s druhé strany. O funkcích mozku vnitřního, který záleží z nervové látky barvy bílé, nevědí fyziologové skoro ničeho, jak znamenitý odborník Dr. Möbius dosvědčuje, jenž dí: »... vielmehr ist hier (totiž při mozku vnitřním) unser Wissen fürwahr Stückwerk.« ¹⁾ Úkony m í c h y p r o d l o u Ź e n é jsou však dostatečně prozkoumány, a četnými pokusy jest dokázáno, že medulla oblongata jest veledůležitým orgánem, abychom tak řekli, ústřední kanceláří, odkud vychází popud k pohybům t. z. r e f l e x i v n í m, které se dějí bez našeho vědomí. Jsou pak mezi pohyby těmi takové,

¹⁾ Dr. P. Jul. Möbius »Das Nervensystem des Menschen.« Leipzig 1880. pag. 32.

od nichž samo trvání života organického závisí, n. př. pohyby dýchacího ústrojí, bušení srdce, pohyby ústrojí mluvního — ano, správa celé soustavy cévohybné (vasomotorické).

Přejdeme nyní k popisu jednotlivých čivů! Rozoznáváme čivy *c i t n é*, (sensitivní) a *h y b n é* (motorické.). Úkol obojích patrný jest ze samého pojmenování, a proto déle se nezdržujeme všimněme sobě vnitřní stavby jednotlivých svazků nervových! V té příčině netřeba činiti rozdíl mezi svazky, které vycházejí z *m o z k u*, a mezi oněmi, jichž společným kořenem jest *m í c h a*, ana látka každého nervu záleží z vláken, z nichž každé obaleno jest izolující pochvou. Množství vláken těchto spojeno jest ve svazek zvláštní měkkou, olejnatou látkou, t. z. »čivním morkem.« Průřez telegrafického kabelu znázorňuje nám nejlépe vnitřní stavbu každého nervu. Mezi jednotlivými svazečky nervovými, jichž hmota jest barvy bílé, naseto jest hojně zrnitých tělísek kulatých nebo hvězdovitých, barvy šedé. Jsouť to t. z. »buňky gangliové,« složené z bílkoviny s protoplasmatickým jádrem. Nejvíce těchto buněk nacházíme, jak již výše zpomenuto — v horních vrstvách velkého mozku, ale také v míše jest jich množství veliké, a jak jest drobnohledem stvrzeno, spojeny jsou veškeré buňky gangliové nejen mezi sebou, nébrž také se svazečky nervů barvy bílé v jediný systém! Podle všeho jsou nervy bílé pouhými *v o d i č i* pochodů fyziologických asi tak, jako telegrafický drát, jenž přenáší popud elektrický z jedné stanice na druhou.

Vlastnosti čivů. Nejdůležitější vlastností čivu každého jest jeho *d r á ž d i v o s ť*, jejíž následek jest, že čiva může býti ze stavu klidu uvedena v činnost, jakmile síla v ní drímající byla probuzena. Příčiny, které na nerv působí, mohou býti rozmanité, ale výsledek jest vždy týž, nerv totiž reaguje vždy dle účelu, který vykázan jest aparátům pohraničním! Tak k. př. má podráždění nervu zrakového vždy za následek efekt světelný, ať již sítnice oční byla podrážděna paprskem světelným, aneb nerv zrakový byl uveden v činnost nárazem fysickým, elektrickým proudem aneb patologickou obměnou látky čivní vůbec. Tak dostavuje se hučení v uších nejen při nárazu vln vzduchových, nébrž také po silnějších dávkách chininu a j. Vlastnost tato sluje *s p e c i f i c k á e n e r g i e*.

Nerv podrážditi lze sice v celém jeho průběhu — avšak obyčejně vychází popud z jednoho z obou konců, totiž buď z periferie těla, nebo ze střed. soustavy čivní. Tak n. př. může v nás povstati pocit horka působením teplého ovzduší, v němž se pohybujeme, tedy příčinou zevnější — ale také popudem z centra čivního vycházejícím, jako v horečce. Vždy však přenášíme, čili, jak odborný název sluje, »*l o k a l i s u j e m e*« pocit na periferii těla dle fyziologického zákona t. z. *c í t ě n í e x c e n t r i c k é h o*, k čemuž zmíněný Dr. Möbius dokládá:²⁾ »Ať se dotkneme čivu hybného kdekoliv, vždy docílíme smrštění svalu příslušného. Stejného výsledku dodělá se vůle, která v mozku své (psychické) páky zasazuje, jako elektrický proud, jejíž bychom zavedli do čivu v jeho průběhu. Jest věcí všeobecně známou, že mrzáci, jimž noha byla odňata, před změnou povětrnosti stěžují sobě na bolesti v bývalé noze jako před amputací.

²⁾ Möbius op. c. pag. 18.

Zvláštní zmínky zasluhují t. z. pohyby reflexivní, poněvadž pouze jimi dají se vysvětliti *kataleptické* a jiné s nimi spřízněné, které isme při hypnose byli seznali. Střediskem popudů k pohybům reflexivním jest především *mícha prodloužená*, jak již bylo řečeno, ale také *mícha páteřní* jest v jistém oboru úřadem *samosprávným*, který nařizuje a reguluje činnost nervů motorických, recte řečeno, mícha jest působištěm duše, pokud se týče funkcí řádu podřízeného, které nevystupují na povrch vědomí vůbec, aneb, byvše vědomě započaty, stávají se bezvědomými a téměř mechanickými! Název pohybů zvratných, »reflexivních,« dlužno vysvětliti genesí zmíněných pohybů. Příklad věc tu objasní lépe, než sebe důmyslnější definice! — Jdeme k jistému cíli — vědomě klademe jednu nohu před druhou, avšak po málo chvilích obíráme se již jinými věcmi, přemýšlíme o tom a onom, zadumáme se — až pojednou jako ze sna se vytrhnuvše, mimoděk vyhrkne: »Ale, ale! Vždyť jsme již přešli cíl svého putování!« Patrně, že nohy naše konaly službu svoji bez našeho vědomí. Kterak to? Pohyby zvratnými vědomě kladli jsme jednu nohu před druhou, a pohyb nohou jakož i doteknutí našich chodidel půdy zemské vyloudil v míše páteřní pocit, který nezůstává dlužen odpověď, reagoval zpět cestou nervů motorických na svaly, jichž vzpružením se chodidla pohybují v před! Podobně lze vysvětliti jízdu na koni, plavání, tanec a zvláště ruční pohyby žen, bezvědomě punčochy pleťtoucích atd. Že pohyby reflexivní dějí se bez účasti mozku velikého, to jest dokázáno mnohými příklady.

Jsouť ubožáci, jichž páteř byla porouchána, čímž spojení mezi mozkiem a dolní částí těla je přerušeno, a ejhle! Lehtáme-li paty téhož ubožáka, tu ihned bývají nohy jeho zachváceny prudkou křečí, aniž by pacient čeho cítil aneb téhož sobě byl vědom! Jiný příklad! Zkusme do dlaně spícího děcka položit prst a uzříme, kterak se ručka malá zavře v pěst, jako listy netýkavky při dotknutí! K tomu ovšem sluší poznamenati, že, ač pohyby reflexivní mohou se díti bezvědomě, přijímajíce takorba ráz mechanický, nicméně jsou pohyby účelnými, čímž se valně liší od pohybů čistě mechanických. Kde sluší hledati hranici mezi funkcemi vědomými a bezvědomými? K té otázce nedovede odpověděti žádný fyziolog! Pokusy vivisekční nepřipouštějí ani nejmenší pochybnosti o pravdě, že jsou v biologii zjevy účelné i tam, kde bychom nejméně účelnosti hledali. Ano, co více jest, celý aparát čivní obdařen jest podivuhodnou vlastností přizpůsobení, tak že centra soustavy čivní mohou sebe vespolek do jisté míry zastupovati. Žába, které byl vivisektor vyřízl mozek veliký, uskočí, štípneme-li ji do nohy, ano, vyhne se docela i překážce, kterou bychom jí nastavili v cestu, ale jenom tenkrát, byly-li jí t. z. »pahrbky oční,« (thalami optici) ponechány. Po odstranění těchto a mozku malého ztrácí živočich zrak a není schopen hnouti se s místa, ale přes to může za přiměřeného krmení po delší dobu zachován býti při životě a prozrazovati život svůj pohyby reflexivními!³⁾

Přes to však není mícha orgánem docela neodvislým, neboť mozek veliký (laskavý čtenář ví, jak tomu rozuměti sluší) může vykonávati mocný vliv reflektivní činnost míchy prodloužené i páteřní.

³⁾ Carus Sterne »Die Krone der Schöpfung« Wien u. Teschen Karl Prochaska pag. 151.

Jak jsme již svrchu ukázali, jsou lidé, kteří silou vůle své dovedou buď urychlit, buď umírnit tlukot srdce, a všeobecně známo jest, že mnozí lidé dovedou potlačit projevy citů a vášní svých, zůstávajíce nepohnuti i za takových okolností, kde většina lidí by vypukla buď v srdcelomný pláč, buď v nezřízený jásot! K tomu ovšem zapotřebí jest neporušeného spojení mezi mozkem a míchou. — Tolik uznali jsme za potřebné předeslati, jelikož reflektivní činnost míchy v hypnóze hraje důležitou úlohu. A nyní pokusíme se o vysvětlení zjevů zmíněných dle zákonů fyziologie a psychologie! Společná známka veškerých zjevů suggestivně-hypnotických je t. zv. automatism media, t. j. bezvolné přijímání a vykonávání popudů cizí vůle. Tak za stavu kataleptického zachovává medium polohu těla a jednotlivých údů dle nařízení a návodu hypnotiséra, který s mediem jedná jako s bezduchou loutkou — medium opakuje nesčíslněkrát výkon, k němuž ho »pán« jeho přiměl, bez zdánlivé únavy (imitace) přijímá vnucené představy a buduje si z nich dle zákona excentrického cítění a psychické projekce svět zevnější! — Jakkoliv se tyto zjevy na první pohled zdají býti na nejvyš podivuhodnými, přesvědčíme se po bližším zkoumání, že něco podobného děje se již za *stavu normálního* u osob bdících, které soustředily veškeru pozornost svého ducha na jedinou myšlenku, (*monoidéism*) čímž mícha bez vědomí osoby provozuje téměř mechanicky reflektivní činnost svoji. Tak Archimedes, dumající nad svými obrazy geometrickými, nevidí, ani neslyší, co se kol něho děje — neví, že nepřítel, dobyv města, valí se ulicemi Agrigentskými, a teprve, když smělý žoldněř odváží se šlapati po figurách v písku narýsovaných, vyhrkne z úst slavného hvězdáře historické: »Noli turbare circulos meos!« Ano, reflektivní činnost má, abychom se populárně vyjádřili, také svoji paměť, tak že orgán spinální podporuje orgán psychický v mnohých případech. Tak stává se, že skladateli hudebnímu vypadne některá věta jeho skladeb z paměti. Ať zpomíná jakkoli jeho paměť judiciální stala se mu nevěrnou — co počítí? Usedne k pianu a nechá prsty mechanicky těkati po klávesnici, a ejhle! Mimoděk vyloudí ze stroje hudebního zapomenutou melodii! Jak často stává se, že žák nezná ani jediného slovíčka z článku cizojazyčného, kterému se měli žáci naučiti z paměti a na výtku učitele: »Proč jste se neučil?« odpovídá se slzami v očích: »Pane učiteli, já jsem se učil a dovedu článek odříkati z paměti« — a věru, mnohdy se přesvědčí učitel, že tomu skutečně tak jest, že se žák učil — ovšem pouze mechanicky!

Jiná nápadná fyziologická zvláštnost hypnotisovaných osob jest, jak již dříve mimochodem bylo sděleno, *napodobivost*, (pud imitační) která nutí medium ke kouskům sebe nesmyslnějším, jen když hypnotisér k nim dal první příklad. A přece spatřujeme, kterak i za dob normálních, »opičení se« nejen u jednotlivců, než i u celých tříd společnosti lidské jest důležitým činitelem způsobů společenských! Jsouť přemnozí lidé v té příčině věrnými napodobiteli opic, z jichž slabosti dle zpráv Diodora Sicilského již za dob starověkých lovci indiští dovedli kořistiti. Na blízku sídla opičího pomazal sobě lovec oči medem, a pak jal se svlékati a oblékati svou obuv. Když se byl přesvědčil, že z pozdálce je pozorován opičím národem, odešel, nádobu s medem a obuv na místě onom zanechav. Zvířata pak, domnívajíce se býti bezpečnými, opustila úkryt a vrhla se na nádobu

s medem i obuv lovcovu a divoce posuňkující činila na vlas totéž, co před tím lovec . . . Když pak oči jejich byly zalepeny, a celá pozornost zaujata navlékáním a stahováním obuvi, byla opičí společnost číhajícími lovci přepadena a bez překážky pochyтана. Jak Aelian svědčí, užívali lovci pozdější při své lsti škorní olověných!

Napodobivost je také zvláštnost fyziologického aparátu lidského a jeví se tím mocněji, čím nižší jest úroveň rozumového a mravního vývoje dotyčné osoby. Nemluvně jeví již ve 4. měsíci velikou chuť k napodobování, jejíž obsahem jsou přerozmanité pohyby hlavy, rukou a nohou, hlasy zvířat, pokusy mluvy artikulované a j., což vše děje se s takou věrností přízvuku a barvitosti tónů, že člověk dospělý toho nedovede. Odtud také lze vysvětliti, proč děti 5—6leté velmi snadno se naučí jazykům cizím, o mnoho snáze než dítě 11—12leté.⁴⁾

Schopnost imitační u člověka věkem se umiňuje — pouze jednotlivci podržují tutéž po celý život a mnozí z nich hledají a dosahují vavříků na jevišti divadelním!

Carus Sterne znal jistého lékárníka, jenž, jsa náruživým milovníkem divadelních her, veškeru mimiku osob na jevišti mimoděk napodobil.⁵⁾ Komu by dále nebyla známa nakažlivost reflexivních pohybů, kterými provázeno jest zívání, smích a pláč?

Někdo ve společnosti náhodou zívne a ejhle! Jedna osoba po druhé následuje jeho příkladu. Jak podotknuto, děti následují ve všem příkladu svého vůkolí a o své vlastní ujmě nikdy by se nevyšinuly na vyšší stupeň činnosti rozumové a obcování mravního. Vychovatelství spočívá na suggesci a imitaci — jak důležitá z toho plyne povinnost pro rodiče a učitele! Pověstný Kašpar Hauser, jehož vychování systematicky bylo zanedbáváno, tak že ani lidské mluvy neuslyšel, také do 14. roku věku ani mluvit neuměl; za to dovedl výborně napodobiti hlasy zvířat a ptáků, jež v osamělých lesích k uchu jeho doléhaly. Připomene-li sobě ctěný čtenář tyranské takořka vlády, kterou »*moda*« šmahem na celé pokolení lidské provozuje, pak zajisté bude s námi souhlasiti, že pud imitační hluboce je zakotven v povaze lidské. Zákony fyziologickými, o nichž až dosaváde byla řeč, dají se vysvětliti zjevy somatické při hypnóze. Pojednáme o zjevech psychických, jichž hlavním pramenem jest *obraznost* či *fantasie*! Tím sluší rozuměti, že duše nějakou představou centrální tak účinkovati dovede na mozek veliký, že příslušné partie čivní bývají podrážděny, (na konci vnitřním) čímž duše hledá pro pocit vnitřní souhlasný předmět na periferii zevnější, čili, jak se krátce říká, *promítá* představu na venek dle zákona *projekce*. Následující řádky věc lépe objasní. Podráždění nervů citných na periferii těla provázeno bývá molekulárním vlněním látky čivní, a kdo poněkud obeznámen jest s fysikou korpuskulární, ví dobře, že chvění molekulární má mnohdy potřebí drahé času, než nastane v partiích rozechvěných zdánlivý klid. Známo jest, že uplynou celé roky, než proudy žhoucí lávy vychladnou — a co jest teplo jiného než pocit, vzbuzený v organismu molekulárním chvěním?⁶⁾ A proto, i když byl vnější popud přestal, vyznívá ono přejemné vlnění v čivech

⁴⁾ Srov. Preyer »Die Seele des Kindes.«

⁵⁾ C. Sterne l. c. pag. 215.

⁶⁾ Srov. Dr. Herm. Frerichs »Ueber Naturerkenntniss« Bremen, 1879. (Die Hypothesen der Physik pag. 105.)

našich dále, a upoutá-li duše naše k němu pozornost, dovede sobě představiti vnitřním obrazem předmět zmizelý, kterým zákonem vysvětliti lze nejen paměť, ale také i obraznost. Bossuet, který již před 250 lety napsal psychologii, nepřekonanou dosud žádným dílem pozdějším, pronáší se o tom s podivuhodnou průzračností: »Při pocitech pozorujeme dále tu vlastnost, že i když byly zmizely, zanechají v duši obraz sebe samých jakož i dotčených předmětů; to nazýváme obrazností. Představovati sobě věc nějakou není ničím jiným, než pokračovati (ovšem slaběji) v *cítění* samém.«⁷⁾ Bossuet rozeznává dvojí druh smyslů: zevnější, k nimž patří patero známých čidel — a vnitřní, k nimž čítá t. zv. »*sensus communis*« a obraznost. O smyslu společném (s. comm.) bude ještě řeč, a proto všimněme sobě obraznosti dle líčení Bossuetova: »Jako cítění je nerozlučně spojeno s chvěním čivu, tak jest obraznost : ovázena chvěním mozku samého.« (Op. c. pag. 201.) S výkladem tímto shoduje se nápadně také Schopenhauer, jenž o témže thematu takto se pronáší: »Es kommt darauf an, zu begreifen, dass eine Einwirkung gleich der von einem Körper nicht nothwendig die Anwesenheit eines Körpers voraussetzt. Unsere Anschauung der Aussenwelt ist nicht blos sensuell, sondern auch intellektuel. Die Sinne geben nicht mehr als blosze Empfindung im Organismus, aus welchem der Verstand durch Anwendung eines a priori Gesetzes der Causalität und der ebenso a priori ihm innerwohnenden Formen des Raumes und der Zeit diese Körperwelt aufbaut. Im normalen Zustande geht die Anschauungs-Erregung von der Sinnesempfindung aus — aber kann ein anderesmal die Erregung vom Innern ausgehen?«⁸⁾

Tutéž myšlénku měl ostatně již před 600 lety nevyrovnatelný »doctor angelicus«, sv. Tomáš Akvinský, jenž jistotu lidských poznatků, pokud se zevnějšího světa týče, závislou činí ode dvou činitelů sobě rovných: 1. *immutatio naturalis*, 2. *immutatio spiritualis*. Krátký smysl tohoto učení jest ten, že hmota za stejných podmínek vždy stejně působí a že duše lidská na tytéž popudy fysikální tímž pocitem reaguje, z čehož plyne metafysická pravda, že na př. ona síla, která nějaký předmět viditelným činí, jest totožna s onou, která na zrak působí, tak, aby viděl. Tuto energii smyslu zrakového nazývá sv. Tomáš Akvinský »*forma, intentio spiritualis*«, která při své nezměněnosti (*immutatio spiritualis*) jest zároveň kořenem obraznosti a paměti! Bossuet o této »formě« vnitřní praví: »Il y donc en nous une Géométrie naturelle« — »Jestli nám vstřípena jakási přirozená Geometrie.« Píšet pak slovo »Géométrie« s velikým počátečním písmenem, chtěje naznačiti, že původcem této »Geometrie« jest Bůh, jak později Malebranche svým »occasionalismem« a Leibnitz svou »*Harmonia praestabilita*« dolíčiti se snažili.

Než, otázka, »kterak duše na tělo působí,« kterak »*immutatio materialis*« splývá s »*immutatio spiritualis*« v jediný obraz představy

⁷⁾ Bossuet »De la connoissance de Dieu et de soi-même« dí: »La seconde chose qu'il faut observer dans les sensations, c'est qu'après qu'elles sont passées, elles laissent dans l'âme une image d'elles-mêmes et de leurs objets; c'est ce qui s'appelle imagination. Imaginer quelque chose, c'est continuer de la sentir, moins vivement toutefois« (pag. 17.)

⁸⁾ »Parerga und Paralipomena« Leipzig, Phil. Reclam. pag. 260.

nebo pocitu, zůstane pro vědu na vždy tajemstvím! — Davše theorii, co jejího jest, dovolíme si účinnost o b r a z n o s t i znázorniti některými příklady.

Italský profesor Vignoli uveřejnil minulého roku následující událost: Dne 3. července 1893. byl jsem ve svém pokoji klidně natažen na své pohovce, pohlížeje skrze skleněné dvěře na zahradní taras, jehož mřížoví bylo ovinuto břečťanem a jinými úponkovitými rostlinami. Na mříži visela klec s ptáky. Po některé době upřel jsem oči na jiné místo, a na taras atd. jsem zapomněl. Po dvou dnech probudil jsem se čil a zdrav a upřel jsem mimochodem oči na strop ložnice. Jaké bylo moje překvapení, když jsem na bílé půdě stropní viděl zřetelně, jako v nějaké »camera obscura«, zahradní taras s úpončivou zelení, s ptačí klecí a s celým jasem slunečním! Vidina tato trvala po delší dobu, tak že jsem mohl jednotlivé podrobnosti rozebrati. Potom zavřel jsem oči, domnívaje se, že pouze nějaká centrální halucinace se mnou provozuje svou pestrou hru. Obraz zmizel — ale sotva jsem oči opět otevřel, objevil se opět na starém místě s podivuhodnou věrností detailů — ano; klec s ptáky se pohybovala, právě tak, jako dva dni před tím na tarasu! Dospěl jsem po všestranných pokusech ku přesvědčení, že tento výtvar fantasie řídí se ve všem dle zákonů o p t i k y, jakoby byl zbuzen býval skutečným předmětem zevnějším.⁹⁾ Příklad tento není ovšem novým. Známý přírodopyskyně Cardanus měl tak silnou fantasii, že kteroukoliv představu vnitřní dovedl reálně promítati na bílou plochu — Goetheovi objevila se červená růže, kdykoli chtěl, sv. Augustin pak vypravuje o jistém Restitutovi, že, slyše nárek a pláč, omdlel a padl jako mrtvý; srdce přestalo mu tlouci, dýchací ústrojí zastavilo svoji činnost, a ať ho pálii neb řezali, chtějce ho opět přivést k sobě, — on necítil bolesti žádné . . . po delší chvíli probrav se z mrákot vypravoval, že slyšel hlasy lidské, jako z dál přicházející.¹⁰⁾

»Fortis imaginatio generat casum,« říkali staří juristé, a máme příkladů hojně, že nemoc domnělá má v zápětí onemocnění skutečné. Již Montaigne ve svém »Essais« uvádí četně zaručených dokladů, z nichž vyjímáme následující: Šlechtic jeden, pohostiv ve svém domě známou společnost, dovolil sobě »žert«, chvástaje se asi dva dni po hostině, že mezi jinými pokrmů na stůl přišla paštika z kočičího masa! Ač tomu nebylo tak, tu přece jedna dáma z oné společnosti onemocněla prudkou horečkou, až i zemřela.¹¹⁾

Že něco podobného i za našich dnů fantasie dokáže, viděti lze z následujícího příběhu, jenž se stal v pondělí velikonoční t. r. v Berlíně. Dvaadvacíletý kupec Emil R. učinil pokus samovraždy z nešťastné lásky! Poživ »cyanu draselnatého« patřičnou dávku, pocítil brzo účinky jedu. Lituje svého kroku, volal o pomoc — zavolaný lékař nalezl »sebevraha« prudkou křečí se svíjejícího. Avšak dlouho marně pátral po příznacích, které doprovázejí otrávení cyankalim. Když se mu podařilo pacienta k sobě přivést, ptal se ho, odkud »jed« sebral? Nemocný jmenoval jistého droguistu ze sousedství. Tam dověděl se lékař, že domnělé »cyankali« byla vlastně neškodná sůl

⁹⁾ Viz »Politik« 1893. Nro. 286.

¹⁰⁾ S. Aug. »De civitate Dei« XIV. c. 24.

¹¹⁾ Montaigne »Essais« Paris G. Charpentier Tome I. p. 113.

Bullrichova, které pacient byl požil. Přes to ochuravěl zmíněný kupec tak vážně, že ještě musil zůstat v posteli.

Ve případech zde uvedených vedle síly obraznosti ovšem přistoupila také jako mocný činitel psychický *autosugesce*! Překvapujícím dokladem k účinné síle autosugesce jest událost, kterou prof. Kapras ve článku výše citovaném sděluje: Byli čtyři dobří přátelé v D., kteří svatosvatě si slíbili, že v témž roce všichni zemrou. Když jeden z nich těžké nemoci podlehl, tu dva si zoufali, a třetí strachem umřel!

Podobných případů dalo by se uvést na sta, z nichž nade vši pochybnost vysvítá *plastická síla obraznosti*! — Tím končíme zároveň část fyziologickou a psychologickou naší stati, jsouce pro obmezenost místa nuceni spokojiti se s popisem nejhlavnějších zákonů biologických, od nichž zjevy suggestivně-hypnotické závisejí. Jestli v řádcích příštích zde onde se vyskytne nová věta theoretická, kéž nás laskavý čtenář omluví obtížemi, jimž klasifikace úkazů dotčených podléhá, jakož i rozháraností, která o předmětu tom v kruzích přírodopytců panuje.

Samočinnost, (automatism) *napodobivost*, (imitace) *cítění excentrické*, *obrazotvornost* a s ní spojená *mohtnost projekcí*, *sdužení představ* (associace) — jsou, jak z příkladů uvedených seznati lze, příčiny mnohých úkazů na první pohled záhadných, které již za stavu bdělého přehojně se vyskytují! Jakž teprve ve spánku, ať přirozeném, ať umělém, kdy následkem zastavené činnosti mozkové duše zbavena je vodiče, prostředkem kterého za bdění provozuje svou kontrolu nad ostatním aparátem čivním! Než, k lepšímu porozumění musíme na chvíli pozastaviti se u zjevu biologického, jemuž říkáme »*spánek*«!

Člověk žije život trojí; vegetativní, sensitivní a racionelní. Život vegetativní spočívá v činnosti ústrojí vyživovacího, život sensitivní obírá se pocity světa hmotného, život racionelní myšlenkou.

Příčinou tohoto trojího života jest jediný, nedílný a jednoduchý princip, který nazýváme duší. V bdění je činným trojí život. Člověk rozumuje, cítí, a tělo jeho na své obnově pracuje. Avšak každý z tohoto trojího života nevykonává funkce své stejnou měrou. Život racionelní a sensitivní vystupuje do popředí, život vegetativní do pozadí. Tím vzniká v duši, která tento trojí život řídí, jakýsi nesoulad. Výkony vegetativní, které zvýšením činnosti sensitivní a racionelní ztrátu utrpěly a od duše jaksi zanedbány byly, upomínají tuto na její povinnost k sobě. A duše jako spravedlivá řiditelka ukládá tělo k spánku, uspává život racionelní (?) a sensitivní, aby vegetativním životem nahradila to, co v spánku zanedbala.«¹²⁾

Totť názor převážné většiny psychologů, jak jej tlumočí Dr. Eug. Kadeřávek v časopise pod čarou označeném. Jaká proměna nastane v soustavě cerebrospinální v tom okamžiku, kdy Morfeus sklízí víčka našich očí? Stručněji nelze se o tom vyjádřiti, než jak činí zmíněný Dr. Möbius, jehož mínění zde sdělujeme. »Mysleme sobě nějakého živoucího tvora, jemuž byly z dutiny lebečné vyňaty polokoule velikého mozku, jak se při vivisekci stává. Přes to, že živočichu onomu schází mozek, pokračuje život vegetativní ve své činnosti: srdce buší, plíce pracují, krev obíhá tělem, potrava, kterou jsme do jícnu dali

¹²⁾ Komenský r. 1877. »O spánku«. Srov. »Obzor« 1893. čís. 2. sqq.

vpraviti, bývá pozřena a v útrokách zpracována. Co schází organismu tomu k dokonalé činnosti biologické? Vědomí a pohyby úmyslné!«¹³⁾

Ejhle! toť obraz spáče se stanovisk fysiologického! Příčina spánku sama není ještě dosti objasněna, ale velice se zamlouvá myšlénka oněch fysiologů, kteří kalkulují takto: Za stavu bdělého nastřádáno v buňkách mozkových a vláknec živních látek neužitečných, (jako při spalování zbude popel a saze) které musejí býti pochodem střešbacím (absorpce) z mozku vyměšeny, aby učinily místo novým proudům čerstvé krve, kterou by se osvěžil veškeren aparát živní. Je-li tato látka uspavací totožna s kyselinou mléčnou, či vykazuje jiné složení lučebné — kdož by mohl na tuto otázku dáti apodiktickou odpověď? Jisto jest tolik, že látka tato působí na organism živočišný uspavavě jako opium, hašiš atd.

Důležitější jest pro nás theorie Virchovova o samosprávné výživě živů mozkových, hlavně pokud se týká vrstvy šedé, která se pokládá za ústrojí, jež sprostředkuje spojení mezi intelektuální činností duše a světem zevnějším. O tom učí slavný Virchov, jak následuje:

Každá funkce fysiologická má za následek ztrátu jistého množství krve. Množství toto jest s mathematickou přesností souměrné s tou kterou funkcí psychologickou. Všeobecně známa jest věc, že nás po přílišném namáhání duševním bolívá hlava, čehož příčinu podle všeho hledati sluší v překrvení buněk mozkových. Kdyby čerpací síla aparátu srdečního ve své jednostejné činnosti nebyla obmezena regulátorem nějakým, k psychické energii těsně přiléhajícím, tu by mozek náš nedošel žádného odpočinku, jehož mu třeba jest k vyloučení látek, o nichž jsme se byli zmínili, a následkem úzkého spojení ducha s tělem také duševní činnost naše nenacházela by pokoje před fysiologickým neposedou, ji k nepřetržité reflexi dráždícím!

Však tomu není tak! Alébrž buňky mozkové obdařeny jsou specifickou energií, — či, lépe řečeno, *duše* účinkuje tímto *specifickým směrem* na buňky mozkové barvy šedé, — že ony buňky dle potřeby samosprávně buď *se rozpínají*, buď *se smršťují*! Za spánku bývá dle tohoto zákona krvi arteriální přístup do obou polokoulí velikého mozku zamezen, — ale jelikož činnost čerpadla srdečního zůstala nezměněna, staví se přirozeně proud krve přebytné¹⁴⁾ v soustavě spinalní a v míše prodloužené, což má v zápětí zvýšení činnosti vegetativní a nepoměrně velikou dráždivost živů hybných a mezi těmito obzvláště oněch, kterými se vybavují pohyby reflexivní! — Toto předeslavše můžeme přikročiti k popisu a k analysi spánku přirozeného, což hodláme odbýti několika hlavními črtami.

První doba spánku, která trvá půl až jednu hodinu, nazývá se dřímota. Stadium toto můžeme všim právem po bok postaviti oné fási hypnotické, kdy hypnotiseur přivádí medium buď tím aneb oním prostředkem do spánku.

¹³⁾ Dr. Möbius op. c. pag. 37.

¹⁴⁾ Množství její lze přibližně posouditi dle toho, že mozek veliký obnáší neméně než 80% veškeré látky živní, v dutině lebečné se nacházející. Že za spánku chová mozek v sobě mnohem menší množství krve než za stavu bdělého, je věcí nade vši pochybnost dokázanou. Pierquin znal jistou pacientku, jejíž temenné kosti tak byly vyžrány kostižerem, že veliká část mozku byla odkryta. Ale kdežto za bdění omozečnice krví nalitá tlačila se z otvoru lebečného na venek, bylo pozorováno při spánku značné splasknutí mozku, které za tichého spánku kleslo na úroveň nejnížší. Srov. Schopenhauer »Parerga und Paralipomena« pag. 276. sqq.

Po té dostaví se spánek tvrdý, jenž skýtá příznaky obdobné, jako *lethargický* stav *media*. Také za tvrdého spánku přirozeného pozorovati lze u spáče bezcitnost tu větší, onde menší, jak jest každému dostatečně známo. Jsouť lidé, kteří mají tak tvrdé spaní, že se neprobudí, byť i kdo »z děla vedle nich vystřelil«, jak lid říká. Při tom jeví se mnohdy činnost reflektorická u velikém stupni zvýšená: spáč mluví ze spaní, skřípe zuby tak, jak by toho za bdění nikdy nedokázal a t. p. Spánek tvrdý trvá 2—3 hodiny. Zatím bylo tělo nabylo nových sil, a také mozek, zbaven byv oněch látek neužitečných, které vstřebány byly žilkami soustavy venosní, hlásí se opět ke své fyziologické činnosti, — buňky mozečné se rozpnou, krev arteriální proudí znova do mozku, a duše spáče přichází znenáhla k *jakému si vědomí o sobě a o světě zevnějším*, any představy t. zv. centrální, které jsou uloženy ve skladišti paměti, jakož i současné bezčetné dojmy, které v nás vzbuzuje pochod činnosti vegetativní a vliv světa zevnějšího, vyplují pružně nad *práh vědomí*. Avšak, jelikož duch náš není doposavad schopen *kontroly*, kterou za stavu bdělého nad hejnem představ ve vědomí našem se rojících provozuje, nastane v té příčině ve vědomí úplná *anarchie*, — jedna představa honí druhou bez ladu a skladu, dojmy centrální reagují dle známého zákona o citění excentrickém, budující spáči nový svět, novou, pestrou říši snů! Nemysleme sobě, že představy a dojmy tyto v hlavě naší teprve za spánku se rodí — také za bdění zmítána je soustava čivní tisíci a tisíci přerůzných dojmů, které na vzájem v duši vyluzují pocity a představy kongruentní.¹⁵⁾ Ženiální Bossuet proslovil tuto důležitou pravdu dříve, než učenníci Aeskulapovi sedmnáctého věku, jichž praxi nedostižný Molière výtečně líčí ve svých dramatech. Nepřipadá nám snad, činiti kritické glossy k dějinám vědy lékařské — spíše používáme vzpomínek dějepisných k tomu, aby náležitě oceněny byly zásluhy, kterých sobě získal Bossuet o psychologii a fyziologii. Nuže, Bossuet dí: »Et parce que le cerveau composé de tant de parties délicates est dans un mouvement continuel . . . il arrive de là que notre esprit est plein de pensées si vagues, si nous ne les retenons et ne les Fixons par l'attention.« — »Poněvadž mozek, záležející z tak velikého množství jemných částí (viz Meynert) jest v neustálém pohybu . . . stává se, že náš duch je pln myšlének těkavých, pakli jich nezadržujeme a nezastavujeme *pozorností*.¹⁶⁾

Ale nejen na naši mohutnost poznavací dorážejí vlny rozbouřeného aparátu fyziologického, nébrž také na naši mohutnost žádací, která rovněž *pozorností* ducha vyžaduje! Důležitost této pozornosti líčí Bossuet: »Que si nous n'étions capables d'une telle attention, nous ne serions jamais maîtres de nos considérations et de nos pensées, qui ne seraient qu'une suite de l'agitation du cerveau: nous serions sans liberté et l'esprit serait en tout asservi au corps« — krátce řečeno, bez této *pozornosti* by člověk nebyl pánem svých

¹⁵⁾ Dr. Meynert tvrdí, že mozek lidský záleží na nejmní ze 600 milionů buněk, z nichž každá je určena pro jeden a týž úkol fyziologický, jsouc podobna struně, vydávající vždy jeden a týž tón. Meynert snaží se touto hypotézou hájiti t. zv. lokalisaci detaillovanou — ale jest v té příčině ve sporu s fyziology neméně slavnými než je sám, na př. Möbiem a j. Pozn. spis.

¹⁶⁾ Bossuet op. c. pag. 205.

myšlének a své vůle, a uvedl by ducha svého v porobenství těla.¹⁷⁾ Tak tomu je za snění, kdy nastává anarchie myšlének! »Dans le sommeil, le cerveau est abandonné à lui-même, et il n'y a point d'attention, car la veille consiste précisément dans l'attention de l'esprit... de — là il doit arriver deux choses: l'une, que l'imagination doit dominer dans les songes... l'autre que ce qui se passe dans notre imagination, nous paraît réel et véritable.« — »Za spánku (snění) je mozek přenechán sobě samému, a pozornosti není žádné, (duch nevstoupil ještě v dokonalé spojení se světem zevnějším. Pozn. spis.) neboť bdění záleží hlavně v pozornosti ducha... odtud pochodí: předně, že obraznost za snění ovládá (nás)... za druhé, že to, co nám obraznost podává, zdá se nám býti skutečným a pravdivým.«¹⁸⁾ Moderní fysiologie neví ničeho lepšího! — Velice zajímavá jest otázka, je-li za spánku duch náš schopen operací myšlenkových rázu abstraktního? Tu pak četnými příklady zajištěno jest, že také za spánku duše ve své činnosti intelektuální nepřestává nadobro, ano, že se někdy vzpruží k takovému rozmachu, jakého za bdění nikdy není schopna! Ve spánku pojal Dante první myšlénku ke své »Divina comedia«, Voltaire za snění složil celý jeden zpěv své Henriady, a Méric vypravuje o jednom seminaristovi, který v noci vstával z postele, posadil se ke stolu, dělal úlohy, psal noty a opravoval korektně chyby v úlohách za bdění zhotovených — tak že banální rada, která se uděluje slabým žákům, aby si dali knihu pod hlavu, a že ráno budou uměti úlohu z paměti, je čerpána z přesvědčení, že duch lidský ze spánku mnohdy schopen je intensivní činnosti intelektuální! Tato okolnost ostatně nikterak není v odporu s tím, co řečeno svrchu o nedostatku kontroly ducha ve spaní, pokud se týká představ, jichž obsahem jsou dojmy světa zevnějšího. Ale pokud se myšlení abstraktního (na př. s pojmy aprioristickými) týká, tu duch lidský není vázán na určité jakési místo velikého mozku, jak sám Dr. Möbius nucena se vidí uznati: »Ob auch die höheren geistigen Thätigkeiten localisiert sind, bleibt ungewiss.«¹⁹⁾

Než, pro nás jeví se býti důležitějším groteskní ráz snů t. zv. »živých«, které na vlas podobají se halucinacím hypnotickým. Následkem předráždění systému spinálního postačí sebe malichernější popud zevnější k vykouzlení halucinac těch nejpitvornějších a rozměrů obrovských. Kniha spadne se stolu, a my ve spánku domníváme se slyšeti střelnou ránu — spáč odhodí pokrývku, a pocit chladu vyloudí v obraznosti jeho sen, v němž domnívá se viděti zasněženou pláň — následkem zákona o sdružení představ také saně vidí snílek, any uhánějí — slyší rolničky klusajících koní atd. Někdy pak nabývají tyto přeludy takové intensity, že provozují účinný vliv na střediska činnosti reflektorické, tak že spáč, jenž na tomto stupni somnambulem neb také náměsíčníkem slove,²⁰⁾ koná bezvědomě práce přerůzné, ano, mnohdy podniká kousky krkolomné, šplhaje po stromech, římsách a hromosvodech, kráčeje s jistotou po hřebenu střech a t. p. Jelikož

¹⁷⁾ Bossuet l. c. pag. 238.

¹⁸⁾ Bossuet l. c. pag. 256.

¹⁹⁾ Das Nervensystem des Menschen pag. 40. Srov. Goorg Fell S. J. »Die Unsterblichkeit der Seele.« Freiburg 1892. pag. 34.

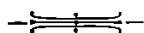
²⁰⁾ »Somnambul« pochází od latinského: »in somno ambulare«; měsíc má nepopíratelný vliv na osoby slabých čivů. Pozn. spis.

případy podobné jsou laskavému čtenáři známy, dovolíme si sdělit s ním pouze jediný klasický příklad, a to proto, poněvadž skýtá patrnou podobnost se zjevy hypnotickými.

Maury vypravuje, že v jistém klášteře byl novic náměsíčník, jenž za jedné noci vstav z lůžka vyšel na chodbu, maje v napřažené ruce veliký nůž, s nímž se hnál k bytu převorovu. Otevřev pokojík svého představeného, pospíšil honem k prázdnému lůžku — nespalt převor ještě, pracuje u svého psacího stolku opodál — a zasadil břitkým nástrojem do lůžka několik ran s takovou prudkostí, že probodal netoliko pokrývku, ale i žíněnku, při čemž měl oči otevřené, vypoulené. Navrátiv se do své cely usnul; k ránu probudiv se celý zpocen vypravoval bratřím, že měl velmi šeredný sen. Převor zavolal ho k sobě a vybídl ho, aby upřímně s ním sdělil, co se mu předešlé noci zdálo? A tu novic vypravoval: »Zdálo se mi ve snu, že jste zavraždil mou matku; z toho pojal mne takový vztek, že, uchopiv nůž spěchal jsem k vašemu loži, na němž jste odpočíval, abych vás probodl. Jak jsem děkoval Pánu Bohu, když probudiv se celý uřícen, seznal jsem, že to vše bylo pouze ošklivým snem.« »Ba ne tak cele, jak se domníváte,« opáčil převor, veda novice k lůžku, aby mu ukázal pořezaný úbor.« Nad tím novic tak hlubokou lítostí byv pohnut, padl k nohám svého představeného a hořké slzy prolévaje prosil ho za odpuštění.²¹⁾

Po této analýze spánku přirozeného a zjevů ho doprovázejících přistoupíme konečně k vlastnímu jádru naší úvahy, totiž k rozluštění úkazů hypnotických, pokud nespádají v obor okultismu. V tom můžeme již býti stručnými, jelikož za hypnózy shledáváme tytéž zákony fyziologické a psychologické, jako za spánku přirozeného, ano, mnohdy i za stavu bdělého. Rozdíl záleží pouze v tom, že hypnóza je spánkem umělým, způsobeným osobou druhou prostředkem suggestce, a že úkazy, které za bdění a za spánku normálního jsou rozměrů nepatrných, za hypnózy přijímají na sebe formy gigantické! Když slunce zajde za hory, zalesknou se na nebi hvězdy. Byly tam již za dne, ale pro sluneční jas nebylo jich zřítí! A tak platí o hypnotismu do jisté míry výrok, jejž Goethe klade Mefistofelovi v ústa:

»Und lass dir rathen, habe
Die Sonne nicht zu lieb und nicht die Sterne;
Komm', folge mir in's dunkle Reich hinab!« (Pokračování.)

BEZ.

Padaly s nebe hvězdičky
jak májový déšť milý
a všechny v celé kráse své
na bez se zachytily.

Padaly s nebe hvězdičky
a všechny na bez bílý,
jak čerstvá rosa na květu
se krásně zachytily.

Padaly s nebe hvězdičky
v májové noční chvíli,
a tisíce jich na bezu
se v květech zachytily.

El. Lakarova.

²¹⁾ Élie Méric, op. c. pag. 214.

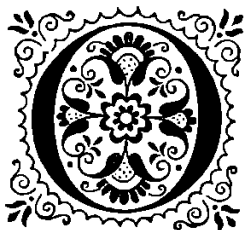
Poslední mše.

N a p s a l J a n Ľ a d a.

Přeložil ¹⁾

V. T. KAMEJSKÝ.

I.

svátku Panny Marie Škapulířové volala mne sestra Domicella k fortně. »Jakýsi neznámý pán přeje si s vámi, velebná matko, mluvit.«

»Neřekl, odkud jest a jak se jmenuje?«

»Nikoli. Chce to říci, velebná matko, jen vám!«

Bylo mně trochu nevolno kolem srdce. V oněch tak těžkých dobách bylo zajisté obav dosti. A kolikráte viděly jsme, jak z těchto obav vyrostlo neštěstí! Návštěva jakéhosi neznámého člověka? Snad je to prosba, snad nějaká záležitost, snad i nástraha. Kdož ví?

Pozvala jsem sestru Serafinu, aby šla se mnou ke mřížce. Jest z nás sice nejmladší, ale má nejvíce odhodlanosti a odvahy; řídíme se též obyčejně v nejdůležitějších záležitostech její radou.

Ačkoliv jsem v naší klášterní rodině po ní nejmladší, a proto byla jsem též po smrti naší nenahraditelné velebné matky Kláry, já ze všech nejnehodnější, zvolena za představenou, zůstalo mně přece po poslední revisi, před třemi lety konané, chvění nohou a veliká slabost. Bylo to tenkrát, když chtěli následkem udání, že usnadňujeme »vzdorovitým« přijímání svatých svátostí, klášter náš zrušiti, což však Pán Ježíš odvrátil. Šly jsme tedy přes dvorec uprostřed kláštera. Sestra Serafina mne podpírala.

Blížil se večer. Slunce vysílalo na šedé zdi své teplé, zlaté paprsky. V naší zahrádce všechno se zelenalo a vonělo. Kolem sochy Matky Boží stály růže v plném květu. Mezi břečtanovým, oplétajícím sloupy kvadratury, poletovali klášterní holubi a celá hejna vrabcův.

Uprostřed hrubých, omšených zdí bylo ticho a chladno. Gotickou arkadou díval se sem zdaleka Boží svět; oko zřelo celou dolinu, zelené louky, dozrávající obilí, slaměné střechy a zahrady dvou výsek, kdysi klášterních. Lidé mihotali se daleko po poli v plátkách, podobní tak bílému mraveništi. Časem donesl vítr na okamžik ozvěnu veselé písně, volání parobků, smíchu děvčat. A zase vše utichlo. Zastavily jsme se na jedno »Zdravas« před sochou Rodičky Boží. Po chvíli pozdvihly jsme hlavu, hledíce na dvorec a pole.

»Čtyřicet let«, zašepotala tichounce sestra Serafina. »Čtyřicet let jenom,« pravila jsem, usmívajíc se. »Tak krátkou dobu jste tu, sestřičko! Já jsem tu, Bohu díky, čtyřicet šest let, a matka Koleta, jak vám jistě povědomo, jest zde nic víc a nic méně než šedesát osm let!« Obě jsme se usmály.

»Ano; celé dlouhé žití v práci, modlitbě a míru. Láska Boží jest veliká!«

»A již bylo s námi tak zle,« dodala sestra. »Pamatujete se, velebná matko, jak jsme již před třemi lety si ranečky vázaly a započaly nověnou ku sv. Rafaelu, patronu poutníkův?«

¹⁾ Obrázek tento uveřejněn v čísle 6. »Przegl. powsz.« z r. 1893.

»Pán Bůh se smiloval!«

Chvilí stály jsme mlčky. Tolik let, tolik let! Věděla jsem, nač sestra Serafina myslí. Před očima jejíma, tak jako před mýma, zjevil se pustý a tichý dvorec, oživený rojem děvčátek v šedých šatech, prohánějících se tu tou dobou po čas večerní rekreace. Jaké to byly veselé tvářičky, jak dobře bylo jim tu s námi, a kolik útěchy a veselí přinesl nám Bůh s nimi! A najednou . . . přišel půlnoční, chladný vítr a smetl a zničil to všechno, všechno . . . I konvikt, i opatrovnu, i nemocnici . . . Nic nezůstalo. Jenom několik nás starých, opuštěných, posledních.

»Kolik let byla jste to, velebná matko, představenou konviktu?« — zašepotala sestra Serafina, odvracejíc se ode mne a majíc tvář pečlivě odvrácenu k růžím, kteréž byla počala oprašovati.

»Dvacet let. Přece se snad na to pamatujete? Od toho roku, kdy jste poslední skládaly sliby.«

»Ovšem. A já jsem vám, velebná matko, pomáhala plných patnáct let. Jenom těch několik let ne, co jsem byla přidělena k nemocnici. A i tenkrát obírala jsem se dětmi. Můj Bože! Jaký jsme to měly tenkrát život, co dobrého působilo se v těch čistých, sličných dušičkách . . .«

»I teď dovoluje nám Pán Ježíš pracovati pro ně i pro sebe modlitbou, pokáním.«

»Ovšem, ovšem. Víím, že hřeším. Ale ta bolest. A potom ten strach . . .«

»Bůh jest mocný!«

»Kdybych tu aspoň hlavu mohla uložit, abych se nemusila dívat, jak po nás . . .«

Přerušila jsem ji. Nikdy jsem nedovolila, aby rozmluva zabočila na tyto cesty. Jeť v klášteře spokojenost a klid duševní nejprvnější povinností po modlitbě; a jak je také možno zachovati spokojenost při myšlení a mluvení o osudu těchto zdí, po čtyři sta let chvále Boží posvěcených, o nejdražším tom pokladu, kostele, jehož existování spoutáno bylo s životem naším?

Nejlépe bylo by myšlenky ty z duše vypuditi, a slov těch na rty nepouštěti.

»Nenechme, sestro, našeho hosta tak dlouho čekati!«

Host byl neznám, ale dobrota zírала mu z očí. Všecek byl zřejmě polekán a rozčilen. Špehové bývají smělejší. Když jsme vešly do hovorny, mřížkou přehrazené, vstal a pokloniv se nám, otevřel dvěře sousedního pokoje, aby se přesvědčil, že nikdo neposlouchá.

»Mám čest mluvit s velebnou matkou představenou?« otázal se, vrátiv se.

»Tak jest,« odpověděla jsem.

»S matkou Rozalí, jež se zove ve světě Johannou Blockou?«

»Tak jest,« odpověděla jsem; »od smrti poslední představené zastávám již dvanácte let tento úřad.«

»A nemůže nás nikdo slyšeti?«

»Račte býti úplně bez starosti.«

»Vidíte, velebná matko, v takových dnes žijeme dobách! Nikomu nelze důvěřovati, nikdy nelze býti bezpečnu . . . A přijíždím s důležitými zprávami. Přijíždím sem schválně. Ano, ano, deset mil cesty

jsem vážil. A ten strach! . . . Ale nejprve mně, velebná matko, musíte přislíbiti, že se žádná sestra nikomu nezmíní o mně a mé návštěvě.«

Přislíbila jsem mu to co nejslavněji, a také mně to nebylo ani k smíchu. Viděla jsem tolik lidí, jež zahubilo jedno marné, nestřežené slovo! Nemohla mu tudíž ve zlé vykládána býti tato opatrnost.

»Znáte-li hraběte Mikuláše v C. a P. Ignáce N. v A.?«

»Ovšemť. Bylť to přece pan hrabě, který nás před třemi lety svým vlivem zachránil. Jelt v naší záležitosti do B., aby se nás zastal, a vyhrál. A P. Ignáce? Jak toho bychom neznaly? Bylť to náš dobrodinec, opatrovník, prostředník. Vždyť nám svými styky zjednával podpory, vyprošoval almužny, z kterých jsme žily od té doby, kdy nám všechno pobrali.«

»Posílá mne sem P. Ignác ve srozumění s hrabětem. Přináším od něho list.«

List byl zcela všedního obsahu až na poslední větu: »Ostatek poví doručitel tohoto listu, jemuž, prosím, byste věřily jako mně samému.«

Přečetše list, pozdvihly jsme mlčky k našemu hostu svých očí, v nichž bylo lze čísti zvědavost.

Ten tomu porozuměl a schýlil hlavu s výrazem bolesti a péče.

»Ano, tak jest,« začal konečně; »přináším zprávy zlověstné a bohužel jisté. Jsem poslán, abych vás varoval, vám oznámil . . .«

»Můj Bože! Náš klášter . . .«

»Jest zrušen. Ano, tak jest. Ale ještě to tají. Za týden přijede komise.«

»A kostel, kostel?«

Sklonil hlavu ještě níže.

»Jest také zrušen,« zašepotal. »Děkan má býti policií vyzván, aby odstranil nejsvětější Svátost a kostelní náčiní.«

»A to jest již poslední, neodvolatelné? Zachránění jest nemožno?«

Neodpověděl, skloniv zrak k zemi. Proč se ho na to ptají? Kdyby bylo zachránění možno, nebyl by sem vyslán.

Chvíli seděly jsme mlčky, jako mrtvy. — Nejedna bouře minula již náš klášter. Časem se nám zdálo, že již již udeří . . . Všecko však nás míjelo, neboť Bůh laskavý nás chránil. Ale teď . . .

»Vše to za naše hříchy,« šeptnula sestra Serafina.

»Chvála Bohu a dík za všechno,« odpověděla jsem, ale slova vázla mi v hrdle.

»P. Ignác posílá mne sem hlavně za tím účelem,« mluvil náš host, »abyste uschovaly vše, co můžete z kostelních a klášterních věcí, na bezpečné místo, a samy abyste se, bude-li vám výběr dovolen, vystěhovaly za hranice.«

Mluvil ještě dále, dávaje nám instrukce, jak si máme počínati. Ale my jsme ho neposlouchaly. Neboť co bylo nám po tom, co se s námi stane? Co na tom záleželo, půjde-li nás několik neduživých stařenek o rok dříve nebo o rok později na onen svět, zemřeme-li v klášteře nebo jinde? Ale náš kostel, naše posvátnosti, naše hroby!

Bylo však třeba srdce potěšiti, nalézt dobré slovo pro neznámého hostě, který se v náš prospěch namáhal, pohostiti ho, pokud nám toho naše chudoba dovolovala, a se sestrami o společném neštěstí se sděliti.

Když jsme odešly od fortny, ozval se právě zvonek, zvoucí nás do kůru, po kterém následovala večeře

Sestra Serafina uchopila mne za ruku.

»Dnes ne, vělebná matko,« šeptnula; »jen dnes ještě ne, . . . ano?«

Kývnula jsem mlčky hlavou. Necht ještě jedna noc klidně uplyne pod tou střechou ubohým, starým sestřičkám . . . Poslední!

Do kůru chodila již jen polovina sester. Bylo nás ještě dosti, což dodávalo nám naděje, že klášteru tak rychle neuzavrou; — ale všechny byly tak staré, tak staré . . . A spolu bídne a choré. Sestra Eustachia po tři leta již nepovstala z lože, sestra Salezia a Ignacia nemohly ani z cely vyjít, sestra Koleta a Josefa nemohly pro pokročilost věku zastávat žádných funkcí, a o několik let mladší sestra Anežka od nějaké doby úplně zdětiněla. Ustavičně blkotala a se smála, nebo plakala jako dítě. I ostatní sestry chřadly. Jednu bolely oči, jiná trpěla reumatismem, třetí otékaly nohy atd. Nebylo to také nic divného. Klášter nebyl již téměř dvě stě let opravován; střechami teklo, bylo tam vlhko a zima, a časem nebylo ani čím topiti, neposlali-li nám naši sousedé fůru chrástí. K tomu ještě lékař, lékárna . . . Poctivý Krościelski léčil ovšem zadarmo, a ani Steiner za léky nic nebral; ale samo sebou se rozumí, že v tak častých případech nelze lékaře a lékárny zneužívat; užívaly jsme tedy lékaře i léků jen v potřebě nejvyšší . . .

Nazejtří byl den sv. přijímání. Po mši sv. svolala jsem sestry do kapitulní síně.

Nescházely jsme se v ní teď, neboť celá ta část kláštera byla nejvíce poškozena. Okna byla kroupami a víchrem vytlučena, zdi zelenaly se plísní, a na mosaikové podlaze stálo od posledního lijáku celé jezero vody. Vyřezávaná sedadla byla přenesena do suchých částí síně, aby tak zachráněna byla před zkázou. Jenom veliký Kristus, pověšený na prostřední stěně, uměle vyřezávaný vlašským mistrem, visel dosud netknut, všecek černý od prachu a pavučin, patře smutně na otáčející ho zničení.

Ubohé sestřičky znepokojily se velice mým pozváním do kapitulní síně. Věděly, že bude se jednati o věc důležitou, a pro nás důležitá novina nebyla dobrou.

Pospíchaly jedna přes druhou. Sestru Uršulu, naši rekonvalescentku, podpírala sestra Serafina. Ano i sestra Koleta se přivlékla.

Jedenácte zaujalo nás místa na zpukřelých, zaprášených, prohnilých sedadlech.

Nenechala jsem je dlouho čekat.

»Pán Ježíš vkládá na nás svůj kříž. Za týden máme opustiti tento dům.«

Nikdo se neozval, nikdo ani nehlesnul. Oči všech zůstaly sklopeny, jenom hlavy, starostí a vzrušením se třesouce, schýlily se trochu níže. V srdcích jejich četl Bůh.

Po krátké chvíli zavznělo z jedenácti úst tiché »Deo gratias«, odrážející se slabě o křížové klenutí.

Krátkými slovy pověděla jsem jim obsah rozmluvy, kterou jsme měly s poslem P. Ignáce. Radily jsme se, jak máme vše učiniti. Za hodinu bylo již vše vymyšleno, uspořádáno.

»A teď půjdeme do kapličky poděkovat Pánu Ježíši za ten křížek.«

V nezvyklé době rozlehl se v pustém, tichém kostele zvuk slavného hymnu »Te Deum«. Hlasy všech velice se chvěly. V témž kostele nejmladší z nás po čtyřicet let den co den Boha chválila. Byl to náš poklad, naše srdce, náš život. . . . A teď. . . .

II.

Jak nám ten týden utekl! Samy nevěděly jsme, jak. Na štěstí měly jsme tolik práce!

Po více než dvacet let patřily jsme na vše, co se kolem nás dělo, čímž nabyly jsme různých zkušeností. Pobrání nám vše, co bylo naším časným majetkem, co se dalo zpeněžit. Zůstaly nám však rozličné památky, relikvie, které mohla nepovolaná ruka zprofanovati. Bylo tedy třeba uložit je na bezpečné místo, by byly tak před profanováním chráněny.

Téměř celé dny byly rozličné věci skládány: staré ornáty, relikviáře, kříže, kalich darovaný Marií Ludvikou, pacifikal, pocházející z dob prvních Jagellonův, rodinná relikvie jednoho z rodiny Radziwiłlovských, kteráž byla po dvě stě let ozdobou našeho pokladu. Sestra Salomea, sakristanka, přinášela jeden poklad po druhém — každý líbala, plakala, ba ani z ruky pustiti ho nechtěla.

»Ten kříž, toť památka po našich zakladatelích, knížatech Mirských . . . Ty stříbrné konvičky, užívané při celebraci biskupské, tak starostlivě před chtivým okem revidujících úředníkův ukrývané . . . A ta stříbrná monstrance, koupená na památku čtyřistaletého jubilea našeho kláštera, opravovaná již za nás, ale v lepších dobách . . . A na to všechno nebudeme již hleděti! . . .

Vše složeno v několik balíků, které dva zahalení lidé v noci, potichu, jako nějací zloději odnesli do připravené skrýše. Odtamtud dostanou se již v bezpečné ruce opět dále, kdež budou zase moci sloužit ku chvále Boží.

Všecko jest připraveno ku přijetí cizích hostí. Něco starého nářadí nalézá se v sakristii a v klášteře. A my . . . taktéž staré nářadí, jsme hotovy býti vyhozeny na smetiště. Což, to je to nejmenší.

Vyjímaje několik smutných, zamlklých nehrozil se nikdo blížíciho se neštěstí. Všecko v klášteře šlo svým starým krokem, obvyklým pořádkem. Služby Boží konány jako obyčejně, a jako obyčejně scházely jsme se do kůru na »Otčenáš«. Ano, nyní nás chodilo i více. Nikdo neužíval povolené dispense. Matka Koleta byla provázena, matka Ignacia přinášena na pohovce.

Žádná nechtěla vynechati ani jedné hodiny v kůru. Vždyť to byly přece naše poslední, společné modlitby . . .

Nadešel den 25. července. Již v předvečer jsme čekaly. Několikrát ozval se zdaleka na silnici zvonek; všecko vběhlo do oken s bijícím srdcem. Nikdo však nepřijel. Teprve nazejtří . . . Právě jsme končily dopolední modlitby v kůře, když bylo slyšeti u brány rychlé zvonění. Šlechtná sestra Domicella, jediná to naše konverska, vpadla rychle do kůru, bledá jako stěna a všecka se chvějíc, ač již týden očekávaly jsme to, co mělo přijíti.

»Již jsou tady, již jsou tady!«

Kývnula jsem na sestru Serafinu, a obě, zanechavše ostatní sestry na modlitbách, spěchaly jsme uvítat těch pánův.

Byli čtyři: dva starší byli v obleku vojenském, ostatní v obleku civilních úředníkův. Byli již velice netrpělivými.

»Chceme vejít do kláštera, do vnitř,« zvolal nejstarší v obleku plukovníka, maje na prsou plno křížův a vojenských řádův.

»Či nás nechcete pustiti?« ptal se s ironickým úsměvem jeho soudruh, hejtman, okresní přednosta. Toho znaly jsme dobře, ba až příliš dobře.

»Žádáte snad, pánové, aby vám byly brány otevřeny?« otázala jsem se.

»Žádáme? Kdež bychom byli tak negalančními! My toliko prosíme, pokorně prosíme!«

»Naše stanovy nám nařizují, že nesmíme do klausury vpustiti nikoho, kdo nemá k tomu práva. Ale odporu klásti nemůžeme. Tady jsou klíče. Chcete-li, můžete jich užiti.«

Pánové nedělali dlouhých ceremonií. V několika minutách otevřela se s rachotem hlavní brána. Na dvoře slyšeti bylo řinčení palašův a ostruh. Venku stáli na stráži žoldnéři se zbraní v ruce.

Všechny, které jsme jen mohly choditi, shromáždily jsme se v refektáři. Za chvíli objevil se tam plukovník se svojí suitou.

»Jste tady všechny?« otázal se nás, kývaje nám hlavou na přivítanou.

»Mimo tři sestry, které sem nemohly přijíti buď pro stáří, nebo pro chorobu, jsme tu všechny.«

»Žádám, by se pro ně poslalo.«

»Pane plukovníku, vždyť se nemohou ani hnouti.«

»Žádám, aby tedy přineseny byly i s lůžkem, nebo pošlu pro ně své žoldnéře, aby je snesli.«

Nebylo pomoci. Zanechala jsem tedy pana plukovníka — který si byl zatím zapálil doutník -- v refektáři a odešla jsem, abych sama postarala se o přenesení sester. Sestru Eustachii ušetřily jsme dosud té smutné zprávy. Bála jsem se, že ji to usmrtí. K velikému podivení svému nalezla jsem ji však úplně spokojenu a připravenou.

»Nestrachujte se, velebná matko! Vím o všem. Klášter bude zrušen. Nás vyženou. Žoldnéři jsou již na dvoře. V refektáři jsou důstojníci.«

»Kdo vám to, matko, pověděl? Vždyť jsem jim přece zakázala . . .« Usmála se.

»Prosím, nemějte na nikoho domnění a nikoho nepodezírejte. Nikdo neřekl ani slova.«

»Odkud tedy . . .?«

Opět usmála se tím divným, trochu záhadným úsměvem, jaký mívají často postavy svatých. Žlutá, scvrklá, průhledná její tvář vyhlížela obyčejně tak, jako vyhlížejí tváře umrlých. Ale teď vycházela z ní nějaká podivná zář.

»Což jen od lidí můžeme se všeho dověděti?«

Mluvila to tak spokojeně, jako by žertovala. Ale srdce moje naplněno bylo bázní. V této tiché celli byl Pán a andělé jeho s ním.

Sestra Eustachia mluvila dále se svou obyčejnou prostotou a klidem.

»Ten důstojník žádá tedy, abych sešla dolů. Ano? Sejítí nemohu, ale ať mne tam donesou v křesle.«

Pomáhala jsem jí se obléci; potom zdvihly křeslo sestra Domi-cell a Marianna, jediná to naše posluhovačka. V křesle seděla stařenka spokojená, mile se usmívajíc a všecka ozářená.

»Opatrně, pro milost Boží,« zvolala jsem.

Pokynula lehce rukou, nepřestávajíc se usmívati.

»Neboj se, matičko,« pravila; »pranic se neboj. Vždyť již tu nebudu dlouho.«

Slovům těmto porozuměla jsem teprve až druhého dne.

S matkou Salezií byla však větší potíž. Ani jí nepověděly jsme dosud ničeho o zrušení kláštera; nechtěla tomu věřit a za nic nechtěla sejítí dolů.

»Bud' je to všecko lež a bájka,« hovořila tvrdošijně, »a pak nevím, proč bych dolů chodila; anebo, jsou-li tu opravdu nějakí ti pánové, najdou zajisté cestu ke mně.«

Ubohá stařenka počala třestiti, jako sestra Anežka.

Nebylo žádné pomoci. Musily jsme ji tam nechat. Teď jsem nevěděla, jak to mám panu plukovníkovi říci, abych předešla všelikému možnému násilí. Avšak k tomu ani nedošlo. Nalezla jsem pana plukovníka zcela změněného. Stál tam jaksi pomateně a neklidně. Doutník zahodil na zemi, a s jakýmsi bázlivým, ustrašeným pohledem zíral na sestru Eustachii, která, ustavičně se usmávajíc a záříc, postavena byla s křeslem uprostřed refektáře.

Když jsem vešla, obrátil se ke mně a chvíli zřejmě hledal slov.

»Kdybych byl věděl . . .« začal a nemohl dále.

Uspokojila jsem ho jakousi frásí. Po té neptal se již po ostatních sestrách.

Vyňal pak ze záhradří papír s úřední pečeti a počal nám rychle a nesrozumitelně předčítati dekret, jímž se sbor rozpouští, a dle něhož máme klášter bez odkladu opustiti. Jakožto zvláštní milost dovolila nám vláda vybrati si jedno z dvojího: buďto vystěhovati se za hranice, anebo internovánu býti v jiném klášteře, ve kterém sestry různých klášterův a regulí zavřeny jsou až do vymření jako ve vězení a střeženy policejní stráží.

Ve jménu všech sester pravila jsem, že volíme to první, a zeptala jsem se plukovníka, kdy máme klášter opustiti.

»Zítra před polednem.«

»Bude nám dovoleno, aby tu byla sloužena mše sv.?«

Váhal. »Ano,« řekl. »Ale jen jedna, a to tichá. Váš kněz bude za to zodpověden. A děkan také; nařídil jsem mu, aby tu zítra byl. Při tom nesmí býti žádných zpěvů, žádných světel, žádného zvonění a demonstrací.«

»Ale beze světel nemůže se sloužiti mše sv.!«

»Nu — tedy zapalte dvě svíce, ale nic více.«

Odmlčel se na chvíli. Po té obrátil se k jednomu z civilních úředníkův.

»Zavolejte mi hned kaplana. Musím vše s ním vyjednat, aby se nestalo nějaké bláznovství. A vás, prosím ještě jednou,« dodal, patře na mne, »žádné demonstrace, žádné sceny! Velice vás za to prosím.«

Najednou opustila ho jeho chvilková nesmělost. Oči jeho se blyštěly chladně, přísně.

»Nemějte starosti, pane plukovníku,« odpověděla jsem; »my nečiníme žádných scén.«

Chtěla jsem ještě něco dodat, když začala mluvit matka Eustachia. »Neboj se, synáčku, matička mluví pravdu. My scén neděláme. Jenom Bůh, jen Pán Bůh. On může. My ne. Jsme v jeho rukou. V jeho rukou jest náš život i naše smrt...« Přestala a po chvíli dodala tišeji, vmyslivši se do jakýchsi neviditelných, v její duši tvořících se obrazův: »Život a smrt... Tak, tak, smrt, spojení s Ježíšem Kristem... štěstí... nebe... Do rána... (Dokončení.)

Patmos.

Lístek jubilejní.

Napsal

FRANTIŠEK SKALÍK.

Do jubilejního roku sv. Otce, kdy se celý svět obracel pln lásky a úcty k věčnému Římu, kdež na stolci sv. Petra trůní Lev XIII., do téhož roku podle svědectví mnohých připadá též jubileum jiné, v jisté míře papežskému jubileu velmi podobné. Třiaosmdesátiletý papežbásník slavil v plné čilosti duševní slavný svůj den, před 1800 lety devadesátiletý apoštolbásník, rovněž pln ohně mladistvého, přiložil ruku k napsání božské, velkolepé básně ku potěše a posile věků příštích: před 1800 lety napsal sv. Jan, Miláček Páně, svou Apokalypsu.

Cizojazyčné listy katolické přinesly příspěvky týkající se jubilea Apokalypsy. Ovšem nelze naprosto jistě určit rok jejího sepsání. Neboť svědectví starověká jenom tolik praví, že Miláček Páně ku konci vlády Domitianovy (81.—96.) byl vypovězen na ostrov Patmos, a tam mezi roky 93.—95. že Apokapsu napsal. Na jednom roku však nezáleží. V následujících řadkách hodlám se zmíniti o místě, kde byla Apokalypsa napsána, aby aspoň něčím u nás bylo vzpomenu to jejího jubilea.¹⁾ A čtenářové zajisté rádi si přečtou tento úryvek biblického zeměpisu; vždyť vypravovati budu o místě vysoce významném Boží prozřetelností, kdež otevřely se síně nebeské čistým zrakům Miláčka Páně, aby popsal lidskému pokolení kus tajin nadhvězdých, aby roznítil srdce lidská touhou po novém Jerusalemě, vlasti naší.

Známo jest slovo básníkovo, že posvátným jest místo, na němž dlel člověk dobrý; doslovně platí tento básnický výrok o ostrově Patmu. Do dnešního dne zdá se, že ovívá panický duch sv. Jana celý ostrov a obyvatele jeho, kteří s chloubou do dneška se nazývají

¹⁾ Pramenů jsem užil: Sušila, biblických encyklopedií a též jubilejních článků v listech katolických.

»podruhy a nájemníky sv. Jana,« mírnou a zbožnou svou povahou velmi se liší od okolních ostrovanů.

Patmos, za stara Latmos,²⁾ nyní Palmosa, Patmo, patří ku Sporadám v moři Egejském. Leží mezi dvěma většími ostrovy, jež jsou Kos a Samos. Z temně modrých vln vystupují skalnaté, bílé tyto ostrovy jako spousty mořské pěny. Mnohé z nich jsou zcela holé, některé bujnými jižními rostlinami porostlé. Za časů římských zhusta sloužily za místa vyhnanství, a mezi nimi dle svědectví Strabona a Plinia i Patmos.³⁾ Záleží vlastně ze tří ostrovů, jež dvěma užinami jsou spojeny, takže celek skýtá podobu orla s rozpjatými křídly. Část jižní jest téměř úplně skalnatá, severní však jest úrodná a obydlena. Pobřeží jest hluboce rozeklané; jediný přístav i pro lodí větší sluje La Scala. Odtud dvakráte za měsíc odjíždívá loď k nedalekému ostrovu Leros, jež jest stanicí Lloydu, rakouské paroplavební společnosti; toto jest jediné spojení ostrova se světem.

Počet obyvatelů jest asi 5000. Bydlí v jediné vesnici, ležící u paty návrší, na němž rozkládá se veliký klášter mnichů Basilianů. Malebný jest pohled z moře na starožitný klášter, podobný středověkému hradu, a na zástup bílých, malých domků, jež se k němu tulí jako kuřata ke slepici. Klášter jest také ostrovanům vším. Archimandrita kláštera jest zároveň světskou hlavou ostrova, a za toto své vladaření odvádí sultánu ročně malý poplatek. Mniši obdělávají svá pole za pomoci ostrovanů, a za to jim ponechávají část své úrody. Neboť hlavní zdroj výživy ostrovanů, rybolov, není příliš vydatný. Klášter vydrží též dvě školy, ženský klášter, lékaře i lékárnou.

Prostřed cesty od přístavu ke klášteru jest posvátná jeskyně, kdež bydlel sv. Jan. Stěny její i dlažba jsou obloženy bílým mramorem, takže jeskyně jest proměněna v útulnou kapličku. Jenom klenutí zůstalo původní. Na oltáři, před nímž hoří dnem i nocí četné lampy, jest obraz představující 24 starce ze Zjevení, jak se koří Beránkovi. Nad oltářem skála, jež tvoří klenutí, jest proražena, takže viděti lze oblohu. O této rozsedině vypravuje se na ostrově tato prastará legenda: Když svatý Jan v jeskyni přemýšlel, jak by měl začati své Evangelium, jímž jakožto očitý svědek chtěl obhájeti před bludaři božství Páně, ucítil najednou prudké otřesení země. Povstalou rozsedinou vnikl do tmavé jeskyně proud nadzemského světla, a Miláček Páně slyšel slova: »Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh bylo Slovo!« A těmito slovy začal pak Orel evangelický svůj nadzemský, nádherný let, jímž vzlétl až ke trůnu Božímu, ke trůnu »Jednorozeného od Otce, plného milosti a pravdy.« Na východě totiž, zvláště pak na Patmu, zdomácněla domněnka, že i své Evangelium napsal sv. Jan na tomto ostrově. V téže pak jeskyni mívá svatý Jan i nebeská vidění, jež popsal v Apokalypse.

Od jeskyně jest asi čtvrt hodiny vzdálen řečený klášter sv. Jana a Christodúla (služebníka Kristova). Obývá jej asi 50 mnichů s infulovaným opatem, archimandritou. Každý kněz má svou kapličku. Cizinci přívětivě bývají přijímáni v klášteře, a mniši ochotně ukáží každému, co mají pamětihodného. Klášterní chrám jest rozsáhlá,

²⁾ Thukyd. 3, 53.

³⁾ Strabo 10, 767, Plinius 5, 12.

bohatě ozdobená budova slohu byzantského. Zsvěcen jest sv. Janu, a vedle jest kaple sv. opata Christodúla, jenž založil klášter po r. 1020. Tělo jeho odpočívá ve stříbrné rakvi, již daroval klášteru car ruský. Hlava světcova jest do dneška neporušena. Hlavní ozdobou kláštera jest prastarý obraz sv. Apoštola, dar to Alexia I. Komnena, císaře byzantského (1048—1118.) Světec maje po boku orla jest zobrazen, jak začíná psáti své Evangelium; hlava jeho jest pokryta šedinami, rovněž bílý, dlouhý vous splývá mu k prsoum. Na východě totiž sv. Jana zobrazují jako »presbytera — staršího obce,« jak se sám ve svých listech nazývá. Církev západní zobrazuje jej jakožto panice, ve věku mladistvém.

Knihovna klášterní jest bohata starými rukopisy a vzácnými knihami, jichž jest kolem 1000. Z rukopisů vynikají: kniha Job z 8. století s krásnými drobnomalbami, Evangelium sv. Marka z 5. či 6. století, psané na fialovém pergameně literami stříbrnými; slova »Bůh« a »Ježíš« psána jsou zlatem. Slavná evropská musea za velké sumy peněz koupila si po listu této drahocenné knihy. Dále jsou tam rukopisy východních církevních otců, jakož i vzácné sbírky hymnů církevních.

V archivu jsou četné listiny středověké až do r. 1725., jež dokazují, že ostrov Patmos byl spojen až do tohoto roku s římskou církví, ačkoli měl řeckou liturgii. Od r. 1725. jsou ostrované víry řecké nesjednocené. Až teprve r. 1888. navštívil ostrov známý nuntius římský Vanutelli, jenž vyjednával o opětné připojení ostrova k Římu. Doufejme, že dobromyslní »nájemníci sv. Jana« na jeho přímluvu v brzku se zase přitulí k dávne své matce, od níž bouřemi doby nedávno minulé byli odtrženi.

Když vystoupí poutník na vysoké cimbuří kláštera, čarokrásný rozhled se otevře jeho oku. Celý divoce romantický ostrov leží pozorovateli u nohou, ovrouben temně modrými vlnami mořskými. S cimbuří ukazují mniši jiná znamenitá místa ostrova. Tak zahradu sv. Christodúla, již on sám štípl; tam ve stínu stromů se skrývá zázračný léčivý pramen, jenž se vyprýstil ze skály na modlitbu světcovu. U moře zdvihá se hora se skalní skrýší kouzelníka Kynopa (psookého), jenž úklady strojival sv. Janu. O smrti kouzelníkově vypravují ostrované následující příběh: Kynops chtěl sv. Jana u ostrovanů připravit o vážnost, a proto činil mnohé kouzelné kousky. Tak volal duchy z podsvětí, se své skály vrhal se do moře a zase bez úrazu vycházel atd. Jednou také před očima sv. Jana vrhl se do moře. Sv. Jan se pomodlil, a kouzelník se už nevrátil. Když jest odliv, dosud ukazují ostrované v moři skálu, mající podobu ležícího člověka. To jest prý mrtvola Kynopova.

A četné jiné zkazky o sv. Janu udržely se v ústech zbožných ostrovanů. A vypravují je s takovým nadšením a s takovou určitostí, že poutník mimoděk zapomene, že už 1800 let dělí je od milovaného světce. Ostatně ostrované ani nevěří, že sv. Jan umřel. Bájí dojemně, což už i sv. Augustin zaznamenal,⁴⁾ že sv. Jan dřímá v klínu země, a že, když oddychuje, země se hýbá. Cestovatel jeden vypravuje, že tímto dětinným a srdečným přesvědčením jejich tak byl dojat,

⁴⁾ S. Aug. tract. in Joan. 124, 2.

že, když potom samotén kráčival tichými stráněmi ostrova, stále se mu zdálo, že by měl potkati bělostnou postavu Apoštola lásky se zlatým diademem kolem hlavy⁵⁾ a s dojemným slovem na rtech: »Synáčkové, milujte se vespolek!«⁶⁾

Papouškové psaví a draví.

Několik exemplárů vybral

FR. VANĚČEK.

Jest tradice o křesťanství, tradice o umění a řádech, každá věc má své ústní podání. Jeden čerpá vědomosti z druhého, nebo jeden nemůže vše sám zkoumati a posuzovati, ale osvojuje si hotové názory. Tyto se opakují od pokolení do pokolení. Mylné jdou z úst do úst, kolující jako falešný peníz. Ba, můžeme ještě dodati, že jako člověk nerad se loučí s falešným penízem, protože ztrátu na něm utrpěl, tak se člověk hledí přidržeti i falešného názoru.

Jest ku př. názor o křesťanství a církvi velmi rozšířený, že nejčistší křesťanství bylo v prvních stoletích, zkazilo se ve středověku, a reformací bylo opraveno a čisté zachováno; že církev ukrutným zřízením zničila křesťanství, a vše kolem ní že bylo zejména ve středověku černé a zdivočelé. Víra rovnala se pohanství, nebyla-li ještě horší. Skoro nikdo nevěděl o Bohu ničeho, ani o Synu Božím; klaněli se Marii Panně, svatým, papežům a obrazům, u nás dokonce v »Matici L.« ve spisku tuším »Čtrnáctý věk« snaživý spisovatel dí jistě a určitě, že v Kolíně nebo kdesi v Cáchách klaněli se i oslímu ocasu, který zbyl z oslátka, na němž Spasitel jel do Jerusáléma. Ještě jiné věci předkládaly se v tomto spisku jako podání nějakého sv. otce. Mnoho lidí četlo onen nesmysl, mnohé hlavy lidské obohatily se touto nejnovější osvětou a žily v blahém vědomí, že jim vzešlo světlo!

O spisku »Čtrnáctý věk« a »Oběti pověry« pravil kdysi historik Š. svým studentům, že jest ostudou pro naši dobu, že spisek onen vyšel. Však jest také tak výtečný a zabezpečené ceny literární a historické, že slovatný pan spisovatel ani svého jména nepřipojil — bezpochyby ze skromnosti. »Oběti pověry« vyšly již skoro před 20 lety, ale čmoud po nich čpí ve mnohé hlavě ještě do dnes.

»Oběti pověry« a jim podobné traktáty nečiní nároku na vědeckou cenu, ale chtějí zastávati úřad »maloměstských lampářů« osvěty.

Hůře, když vědec podobných zločinů proti pravdě se dopouští. Newman uvádí učené rozpravy Anglikánského biskupa Newtona, kdež se praví: (Dissert. 22.) »V poměru, jak klesalo římské císařství, vzrůstala moc církve, na zkázu a pohromu říše, až naposledy papež pře-

⁵⁾ »Πίσταλον περιφορέων.« Na znamení své apoštolské důstojnosti nosil sv. Jan zlatý diadem, dle svědectví Polykrata Efes. (Euseb. 5, 24.)

⁶⁾ Sv. Hieronym (in Galat. 6, 10) vypravuje, že sv. Jan na sklonku svého života, když pro slabost k zástupům delší promluvy míti nemohl, tato slova jim stále dojemně opakoval.

rostl přes všechny a onen »zlý« a »bezzákonný« se okázal a zjevil; může býti nazván »bezzákonný«, protože papež opět a opět se prohlašuje za neodvislého od všeho zákona Božího i lidského.« Podobných nesmyslných výroků cituje Newman více. Homilie Anglikánské církve dí: »Kalem zavrženíhodného modlářství celý svět byl vlečen po 800 let, tak že svěští muži i duchovenstvo, učení i neučení, všechny věky, sekty a stupně lidí, ženy a děti celého křesťanstva byli strženi do hanebného modlářství a jiných neřestí Bohu i lidem protivných.«

Tot jsou zajisté ostrá tvrzení a těžké »články víry«. Nicméně podobné nesmysly vlekou se pokoleními a staletími. Málo jest lidí, kteří by zpytovali a přemýšleli. Docela jinak soudí lidé, kteří pokročili hloub v poznání.

Bývalý ministr francouzský Guizot (protestant) učinil si jinaký úsudek o církvi i ve středověku, ač neměl štěstí býti jejím oudem. V díle o evropské civilisaci dí: »kdyby nebylo církve, nevím, co by se stalo při pádu Římského císařství. Omezují se na pouhou úvalu a pomínám všechny živly cizí a dím, že kdyby trvalo křesťanství dále, jako v první době, — jako víra, cit a osobní přesvědčení — jest pravdě podobné, že by bylo zaniklo uprostřed zkázy císařství, při vpádu barbarů... myslím, že nepravím mnoho, tvrdím-li, že na sklonku čtvrtého a začátku pátého století »křesťanská Církev byla spásou křesťanství.«

Zde máme úsudky dvou protestantů. Který jest více populární? Který spočívá na hlubších studiích a jest věrohodnější? Přemýšlení a bádání vede aspoň k moudrému a mírnému názoru o křesťanství a církvi.

Dr. Waddington (protestant) ve své »Církevní historii« doznává, důvody překonán: že při pádu západního císařství a při záplavě barbarské byla Církev nástrojem nebes k záchraně náboženství.« Potom uvádí šestero dobrodiní, jež vzešlo světu za středověku, a to: 1. Církev zachovávala konání účinné lásky; 2. vštěpovala mravní povinnost svou kající kázní; 3. vykonávala povinnost zákonodárnou podivuhodným způsobem; 4. ustavičně se snažila napravovati neřesti sociálního života, pracujíc proti ohavnému otroctví; 5. pracovala úzkostlivě proti zločinstvu a válce, a 6. zachovala lidstvu literaturu starého věku.

Který názor jest správný? Může býti modlářství záchranou náboženství a křesťanství zvlášť? Mohla ohava spuštění a všeho zločinstva býti matkou tolika dobrého? Byl středověk — dle slov protestantových — věkem tyranství a násilí, pokud se týče církve? Který názor jest běžný, takřka obecný? Který bývá častěji v románech rozšiřován? Pravím opět, že hlubší názor a bádání učí i protivníky ctíti církev a nabývati přesvědčení, že jest a že byla matkou pokoje, lidskosti a pořádku.

Kterak jest tedy možno, že stále udržuje se názor zcela pochybný? Poslyšme, co praví na »slovo vzatý« historik středověku Hallam's Middle Ages, vol III. str. 353.: »Ten jest dobrý křesťan — praví sv. Eligius, světec sedmého století, kdo přichází často do kostela, kdo dává oběť, aby mohla býti darována na oltář, kdo neokusí plodů půdy své, dokud částky z nich nezasvětil Bohu; kdo umí modliti se Věřím v Boha a modlitbu Páně. Vykupujte duši svou, dokud jest ve vaší moci; dejte dary a desátky církvi, rozžítejte svíce na místech

posvátných, jak možno vám, častěji přicházejte do kostela a prostě za přímluvu svatých; nebo budete-li tyto věci zachovávat, půjdete s jistotou v den soudný a budete moci říci: »Dej nám, ó Pane, neboť my jsme dali Tobě.« Takto ukončiv citát ze světce Eligia, pokračuje pan spisovatel v mravním rozhorlení: »Při takovéto definici křesťanského života nepřekvapuje, že každá leš a nespravedlnost se stává poctivou, jen když přispívá k bohatství a cti kleru a jeho řádu.« (Str. 353 vol. III.)

Dle tohoto »učeného« muže křesťanství v sedmém věku záleželo v chození do kostela, placení desátku, rozsvěcování svící a modlitbě k svatým, nikoli ve zdržování se od nespravedlnosti a lsti, nemravnosti, záští atd., nikoli v životě vůbec mravném; konání dobrého bylo jen věcí zevnější.

Ovšem, spisovatel a učenec nečetl spisu sv. Eligia, ale spokojil se, že jej četl jiný. Slovník Hallam odvolává se na jiné slovníké a učené spisovatele při této velmi těžké obžalobě, totiž na skotského historika Dra. Robertsona a proslaveného německého »historika a kritika« Mosheima. Hallam odvolává se na Robertsona, spisovatele proslulého, přítele Humeova, Adama Smitha a dokonce i Gibbona — takováto autorita v této věci snad postačí. Slovník badatel vylíčí ve své historii Karla V. »porušení náboženství«, dodává, že »křesťanské náboženství skleslo v této tmavé době na »liberální pověru« a »že místo, aby barbarské národy povzbuzovalo ku svatosti a ctnosti, učilo, že dosti učiní, když bude pouze úzkostlivě zachovávat zevnější obřadnosti.« Tedy již druhý učenec vynáší rozsudek a uvádí: »*svěčky* náboženské zásady a cvičby tohoto temného věku jsou toho důkazem. Uvedu *pozoruhodný příklad* na důkaz, a to ze světce církví blahoslaveného, sv. Eligia neb Eloy-a.« A nyní spisovatel uvádí čtenáři již známou věc ze sv. Eligia; přičiňuje ještě překlad z Mosheima, který má býti dokladem z originálu sv. Eligia. Mimo tuto »originalitu« přidává ještě poznámku »učeného a soudného« (tak se nazývá) Dra. Maclaine-a, který převedl dílo slavného Mosheima do angličtiny. Poznámka »učeného a soudného« Dra. Maclainea zní: »vidíme zde obšírný a důkladný popis charakteru dobrého křesťana, v němž není ani nejmenší zmínky o lásce Boží, oddanosti do vůle Boží, poslušnosti zákonů Božích, spravedlnosti, dobrotivosti a lásky k bližnímu.« Shledáváme třetího kamenovatele světce církevního. Každý z kamenujících chce trefiti církev, každý sebe má za učeného a soudného — Dr. Maclaine se nazývá »learned and judicious«, »učený a soudný«. Toto »svěectví« »učených a soudných« vždy se zamlouvalo novým a novým osobám. Tehdy byl na universitě Oxfordské veliký učenec v oboru arabštiny, jakýsi Mr. White. Byl považován za světlo university, a proto jeho slovo mělo váhy. Tento učený universitní profesor na požádání rozsvěcoval v různých shromážděních světlo své učenosti, začez hojnou těžil oblibu. Později ovšem se ukázalo, že pod sluncem není ničeho nového, ani spisy slavného Whitea, a dokázalo se, že jsou věrným opisem z jiných vědců. Sám Gibbon mu vzdával chválu a uznání. Kdysi toto slovníkové lumen učenosti Oxfordské konalo přednášku o vzniku Mohamedanismu a o geniovi Mohamedovu. Od Mohameda jest jen krok ku křesťanství, kteréž bylo toho času neschopné a skleslé. Poněvadž pak učený muž vždy své výroky do-

kazuje, proto i vědec Oxfordské university jasně dokázal své tvrzení, a to zase sv. Eligiem, blahoslavencem církve katolické, tedy svědkem nepochybným! Co napsal učený Mosheim po německu, čeho použil Hallam a Robertson po anglicku, a k čemu učený a soudný Dr. Maclaïne přičinil jadrnou poznámku — toho použil také Oxfordský orientalista prvního řádu; píše takto: »Nic nemůže znázorniti žalostné sklesnutí stavu náboženského v sedmém století, jako popis charakteru dobrého křesťana, jak jej učinil sv. Eligius neb Eloi, biskup Noyonský« — a teď následuje německá učenost v anglickém rouše.

Však žalobcům sv. Eligia není konce. Newman uvádí ještě jednoho, a to Jortina, arcijáhna anglikánské církve, který r. 1773. vydal »Remarks on Ecclesiastical History.« Ve svém díle věnoval dokonce stať: »Eligiovu systemu náboženství« a praví: »V sedmém století . . . mnišství kvetlo úžasně; mnichové a papeži byli v nejužším spojení. Co se pravého náboženství týká, zde jest jeho suma a podstata, jak jest nám podána Eligiem, jedním z hlavních světců oné doby.« Ted' následuje zase zkomolenina učeného Mosheima. V jeho církevní historii čte se: V tomto (VII.) století bylo pravé náboženství pochováno nesmyslným množstvím pověr a nemohlo pozdvihnouti hlavy. Prvotní křesťané učili, že Kristus smírnou obět učinil svou smrtí a krví; tito (v VII. stol.), jak se zdá, vštěpovali, že brány nebeské nebudou zavřeny tomu, kdo dary obohacoval duchovenstvo a církev. První dychtily po prosté svatosti, sledovati čistou a pouhou zbožnost, poslední kladli největší váhu na vnější obřady a tělesné cvičby.« Aby dokázal protivu mezi prvními křesťany a zevnější toliko zbožností papeženců, cituje spisovatel část ze sv. Eligia, tolikráte již od »učeních a soudných« mužů uvedenou.

Nyní se podívejme, jak se sníh rozplyne na slunci pravdy.

Tento jedinký a pozoruhodný důvod, užívaný od Mosheima, Hallama, Robertsona, White-a, Jortina a snad ještě více »učeních a soudných vědců«, vlekl se ve spisech od r. 1755. do 1833., tedy 78 let, a všude bylo dokazováno výrokem blahoslaveného Eligia, že křesťanství v VII. věku nestálo za nic. Více svědků nebylo vzato než jedinký a ten — je zklamal.

Díla sv. Eligia jsou mnohá, však authenticity některých jest pochybná; za to spis, který zde učení páni uvádějí, jest zcela jistě jeho; slove: »Sermo de rectitudine catholicae conversationis«, v níž dobročinný a pokorný biskup líčí obraz pravého křesťana. Spisy tohoto muže (či lépe pravého řeči) vyšly v několika sbírkách, a tak je vydal i Migne »PP. lat. LXXXVII—447. ss., »a mohli se tedy učení a soudní vědci snadně přesvědčiti, jak soudil Eligius o životě právě katolickém. Význam jeho jest pro onu dobu veliký, a proto zasloužil, aby jeho řeč byla pročtena důkladně a v originale. Však nestalo se tak od učeních a soudných vědců, až v r. 1833. Dr. Waddington, protestantský děkan v Durhamu, psal církevní historii. Také jemu byl vůdcem Mosheim a z něho také vzal sv. Eligia, osobu pro onu dobu velice důležitou. Citát uveřejnil dle Mosheima. Však později chtěl se poraditi s originálem, aby poznal pravou podstatu systému Eligiova, a shledal, že citát z biskupa Eligia jest jen nepatrná část, a že jsou to jen méně důležité myšlenky po různu z ní vypsané; že citát, jak jej uvádějí Mosheim, Maclaïne, Robertson, Jortin, White a Hallam,

jest hrubá a špatná zkomolenina, kteráž dává právě smysl opačný, než jaký vyznívá z celé vážné řeči světcovy.

Všichni papouškové s útrpností světci vytýkali, že nemluví ničeho o mravní ctnosti, ničeho o lásce k Bohu a člověku, ničeho o spravedlnosti, pravdě, počestnosti atd., kdežto skutečně se v řeči jeho o všem tom jadrně a důrazně pojednává.

Proto ať mluví Dr. Waddington o »systému náboženském Eligiovu.« Smysl a slova, jak jsou citována v Robertsonu a Jortínovi a v originále Mosheimově, vedly jej, aby použil Eligia samého a přečetl jeho život, jak jej uvádí D'Achery¹⁾ (Dacherius) ve svém »Spicilegium veterum aliquot scriptorum.« (Paříž. 1655—1677.)

Zde však Waddington našel hojnost výtečných příkazů a zbožných napomenutí, kterými oplývá, a zároveň byl zarmoucen a zahánben, že zjistil zrádnost svého historického vůdce Mosheima. Citát Mosheimův jest vzat též ze Spicilegium, v němž jest řeč Eligiova, však jest »*násilně slepen opravdu neodpuštělným zkomolováním jeho autority.*« Jsou zajisté ona rčení v řeči biskupově obsažena, ale jsou ve společnosti »tolika dobrých a křesťanských pravidel,« že nebylo hezké přehlédnouti je a sbíratí právě jen věci méně cenné.

Aby se napravila nepočestnost vědce Mosheima, třeba některé citáty z Eligiovy řeči uvést. Ku př.: »Pročež, bratří drazí, milujte přátely v Bohu a milujte nepřátely pro Boha, nebo kdo miluje bližního, naplnil zákon . . . Ten jest dobrý křesťan, kdo nevěří v žádné čary a kouzla dábelská, ale všecku svou naději v Krista skládá; kdo přijímá cizince radostně, jako by Krista Samého přijímal . . . kdo dává almužny chudým v poměru ku svému majetku, kdo nemá ani falešných vah, ani nespravedlivých měr . . . kdo žije čistě sám a učí svého bližního i své dívky žiti čistě a v bázni Boží . . . Pozorujte, moji bratři, jakými jste křesťany . . . abyste byli pravými křesťany, vždy v mysli své chovejte příkázání Páně a také je skutkem plňte . . . Zachovejte pokoj, usmířte rozvaděné, vyvarujte se lži, třeště se před křivou přísahou, nedávejte falešného svědectví a nedopouštějte se krádeže . . . svěťte dny Páně . . . dělej, jak chceš, aby ti jiní činili . . . navštěvuj nemocné . . . vyhledej ty, kdož jsou v žaláři.« Takto zní ten »systém Eligiova náboženství!« Když řadu krásných rad dokonal, pak dodává: »Zachováváte-li tyto věci, můžete směle se ukázati před obličejem Páně v den soudný a říci: dej Pane, jako jsme dali Tobě.« Mezi těmito radami a příkazy ovšem také jsou zde onde rozptýleny ony pokyny, které učený Mosheim do svého protestantského krámu sebral, které jsou také kouskem křesťanského života, ale ne celým. K tak výtečnému napomenutí světce Eligia, které špatní lidé zkomolili dle svého — dovolil si pak »učený a soudný« Dr. Maclaine přičiniti jizlivou poznámku: Zde vidíme obšírný a důkladný popis charakteru dobrého křesťana, v němž není ani nejmenší zmínky o lásce Boží, odevzdanosti do vůle Boží, poslušnosti k jeho zákonům a spravedlnosti, dobrotě nebo lásce k bližnímu.«

Tot věru literární pych druhu nejhanebnějšího. Lhář Mosheim již dávno hnije, ale lež jím zasetá v mnohé hlavě ještě pučí a kvete.

¹⁾ D'Achery (Dacherius) veleučený benediktinský mnich francouzský (1609—1671.), který si učinil životní úlohou sbíratí prameny historie církevní. Výpisky a katalogy jím učiněné mají cenu velikou a prospěly badatelům velmi. Hlavní jeho dílo jest Spicilegium, které jest svého druhu jediné.

Zvláštní úsudek si dovolil Mosheim o sv. Eligiovi, a také zvláštní úsudek si učinil Waddington o Mosheimovi. »Dojem, — dí — »který na čtenáře činí ono slepení různých sentencí bez ohledu na celek a smysl — jest zcela falešný; pomluva takto vržená nepřímou na autora není proto snad méně zavržení hodna, že padá na jednoho z méně známých světců římského kalendáře. Je-li podstatou historie pravda, a je-li úmyslné poškození pravdy hříchem i při světském letopisci, tím méně zasluhuje odpuštění a milosrdenství při dějepisci církve Boží.«

Tím však není celá historie učené a soudné lži ukončena, ale teprve vrchol následuje. Tedy skoro 80 let se tradovalo, že věk střední byl věkem tmy atd. — jak zní již ten vyšeptaný kolovrátek — a soudní a učení páni sedli lži na lep a drželi se jí jako pravdy, ač byla jen jedinkým důvodem položena, a ten jedinký důvod — *byla lež!* Tak dokázal Waddington již v r. 1833. Však nastojte! Dalo by se očekávat, že aspoň Mosheim jest odbyt, však r. 1841. pořízeno nové jeho vydání, a v novém ponechána zkomolenina z řeči Eligia spolu s pozoruhodnou poznámkou učeného a soudného Dra. Maclaïne-a beze všeho pokárání!

Pomozme slepcům, aby viděli, když nechtějí. To jsou papouškové psaví. To jest jen jeden příklad, jak lež jde ze spisu do spisu, jak se papouškuje a všemožně brání, a když jest vyvrácena — s novou nestydatostí počíná okružní cestu.

Kde se mají bráti zdravé názory, když skoro na všech stranách se pěstuje fráze. Taine studiem revoluce francouzské nabyl docela jiného názoru, než doufal. Leo Taxil se vrhá na studium o Panně Orleanské, ale čím hlouběji jde k pramenům původním, tím více nabývá přesvědčení, že jeho dosavadní cesta byla bludná, a že jen následkem veliké předpojatosti mohl se brániti pravdě, až posléze se obrátil. Z čeho chtěl nabrati hojně látky na útočení proti církvi, stalo se mu nejlepším důkazem pravdy. Takové příběhy opakují se v životech znamenitých obracenců dosti zhusta. Pozoruhodno jest, že nejznamenitější historikové jsou muži konservativního smýšlení. Znajít běh dějin důkladněji, a proto soud jejich jest zralejší.

Však proti způsobu boje, jaký vedou lidé a učenci jako Mosheim, nezbyvá než opovržení a důkladné vyvrácení a usvědčení ze lži.

(Pokračování.)

Z cesty po Korsice.

Podává

Dr. FRANTIŠEK MALEČEK.

(Pokračování a dokončení.)

držel jsem se zde poněkud více a tím jsem zmeškal muzeum Feschovo, které toliko dvakrát za týden jest otevřeno, a to v neděli a ve čtvrtek. Domníval jsem se, že přispěním rakouského konsula Donzelly si vstup opatřím, že získám za vůdce Peraldiho, jenž jest talentovaný umělec a duchaplný muž. U oběda získal jsem katalogy výstavy

zemské v tomto městě. Pro mne bylo to tím zajímavější, poněvadž naše zemská výstava v Praze byla současně v plném proudu. Odpoledne shlédl jsem místo a ještě neodklizené zbytky pavillonů. Přirovnal bych vše naší první před 100 lety i co do rozsahu i co předmětů vystavených. Náš rakousko-uherský konsul bydlí Cours Grandval Nro. 30. Na cestě k němu spatřuje se jeskyně, kam se Napoleon schovával jako chlapec, chtěje studovati nebo přemýšleti.

Našeho konsula nezastihl jsem doma, proto vyjednal jsem si následujícího dne hodinu k rozmluvě. Ubíraje se pak tím směrem dále, došel jsem k řecké kapli, těsně na břehu mořském. Podivno, proč se nazývá chapella des Grecs! Snad proto, že ji propůjčili Řekům, kteří do Ajaccia přišli. Zbudovala ji přece rodina Puteo-Burgensis, a to, jak nápis praví, r. 1632. Zasněvena jest blah. P. Marii Karmelské.

Na severním pobřeží stojí mnoho kapliček tu a tam rozptýlených a v nejrozmanitějších útvarech stavených: okrouhlé, s několika hranami, s kopulí, v podobě rakve, s obílenou zdí vnější, uzavřeny cypřiši a vrbami smutečními. Jsou to rodinné hrobky. Korsikán nerad se dává pohřbiti na společném hřbitově; neboť dle prastarého obyčeje patriarchů chce býti pohřben na svém majetku. Proto celý ostrov má veliké množství takovýchto rodinných hrobek, které zvyšují půvab krajiny. Před námi blízko byl Capo Muro. U samého břehu vyčnívá několik červených žulových skalisek, což nazývá se Iles Sanguinaires, (krvavé ostrovy) s majákem a několika věžmi od Janovanů vystavených. Právě přicházel odtud lovec s dvojkou na rameni. Vrátili jsme se s ním. Co ulovil, pravil, to snědli. Možná, že pravda asi takto: co si přinesli sebou, to snědli a neulovili ve vzduchu ničeho. Lépe pochodili rybáři, kteří vypírali síti. Stáli ve dvou řadách po osmi mužích. Znova zapustili je do moře. Rozpustili dlouhý provaz, na kterém síti jsou upevněny. Čekali jsme na břehu, až budou vytahovati. Netrvalo dlouho, a rybáři začali stahovati lana, skládající je v dosti pravidelné kruhy na sebe. Zábavná je podívaná na mrskání se a hemžení ryb. Nejvíce zalovili sardelí a rejnoků. Tito mají na dlouhém, špičatém ocase škodlivý osten. Rybář opatrně položí rejnoka na zemi a odnímá mu nožem ocas. Rybářství jest zde značné, jako ve všech přístavech. Korsikán jest statečný lovec vůbec, v lesích i na moři.

4. září. Podnebí ajačské je teplejší a příznivější než v Cannerech a Nizze, zvláště výtečné je pro slabé, malé dítky, starce, pro zádušlivé; slovem, pro všechny chudokrevné, slabé a neduživé; ale přes to vše je návštěva cizinců přece nepatrná. Tu a tam nějaký Francouz, Vlach, Angličan; Němci jsou zde skoro neznámí.

Přede mší sv. časně z rána vykoukali jsme se v moři. Po snídání došli jsme si na poštu pro dopisy. Novinky z vlasti nadmíru nás potěšily. Ze svého okna jsem měl zajímavý pohled na hlavní studni; skoro stále byla oblehána, a při pohledu na skupiny žen a dětí vždy mi připadalo, že vidím obraz starozákonní. Zřídlo v horské krajině jest opravdu zřídlem poesie a společnosti, a studně jsou prastřediska lidské společnosti.

Náš rakousko-uherský konsul jest zároveň úředníkem městské praefektury. Nesměl jsem opomenouti návštěvu z nejedné příčiny; nejdůležitější byla ta, že bych se nebyl jistě dostal na ostrov Sardinii bez jeho »vue«. Odpoledne, když poněkud se ochladilo, zašel jsem opět k němu do bytu. Jest to malý, čiperný a švítorný muž. Za pode-

psání pasu žádal »ajn krajzar«. Nemohl jsem mu vyhověti v naší státní minci; proto jsem si přál převod do francouzské mince, a hle, ukázalo se, že to znamenalo 2 frs 50 centimes; žádal tudíž »ajn guldn«. V duchu jsem se zasmál, jak se vyjádřil německy o počasí. »Ajte magt ser galt«, píši foneticky, abych podal jeho vlašskou výslovnost a zároveň dokázal, že vlašsky při tom myslil. Chtěl říci po německu: Dnes jest velmi horko, a ztotožňoval caldo s kalt, což znamená pravý opak. Před rokem bylo zde sedm Rakušanů, ba i dvě osoby z Prahy. Požádal jsem ho, aby mi vymohl mimořádný vstup do galerie Feschovy, kterou jsem zameškal. Šel hned se mnou a upřímně se o to snažil, ale nadarmo. Triple alliance byla toho příčinou. Na večer zval se k návštěvě. Můj společník nemínil však přijíti p. konsula. Kombinovali jsme cestu dále do Sartene. Jest dvojí možnost: buď poštovním vozem až na místo, nebo rozdělit si jízdu na polovic po moři, totiž z přístavu ajačského do Propriana a pak poštou. K prvnímu radila pěkná silnice, ale zrážela nás únava, kterou jsme zakusili z Coste do Vizzavony. Zůstali jsme při druhém, a to tím spíše, poněvadž jízda poštou děje se většinou v noci. Omnibus vyjíždí ve tři čtvrti na pět odpoledne a ráno v šest jest na místě. Koně mění pětkrát. Konsul přesně, jak si ustanovil, přišel, a já jej bez dlouhých okolků požádal, aby mne zavedl v rej procházejících se na náměstí diamantové.

Určitá místa k procházce mají kněží, jinde promenují zase dámy a jejich zbožňovatelé. Jest zvykem, že vycházejí toliko večer, a to ještě dosti málo. Dámy ajačské jeví jakousi noblesu, praví se, že i velkou energii, ale krásnými je nazvati nelze. Bledé, spíše hubené tváře s jiskrným okem činí je sice zajímavými, ale nikoliv půvabnými.

Večer byl úchvatný. Nebe zářilo neobyčejným leskem. Vzduch byl čistý. Večernice a mléčná dráha obrazy se v mořské hladině.

5. září. Den odjezdu — a co jsem učinil pro své studium? Tolik, co vůbec se dalo dělati. Vyhledal jsem si knihkupectví a antikvariát, zde jsem pilně pátral po textech. Několik písni pomsty našel jsem v nářečí, většinou to psáno bylo toscanštinou.

Sekretář biskupův daroval mi svazeček svých básní. Jsou to koledy vánoční, psané v transmontaním dialektu. Věcí, jež má v rukopise, jsem neviděl.

Poštovní parníček, jehož majetníkem je. Lanzi, vyjíždí právě v poledne. Jízda stojí 4 fr., o frank více než před tím; zvýšení toto nastalo snad pro malou frekvenci. Dvakrát za týden jede do Propriana a cestu vykoná za dvě a tři čtvrti hodiny, k čemuž dříve plachetní loď potřebovala i 24 hodin. Na velké mapě Korsiky sledoval jsem jednotlivá místa zálivu ajačského. Nejprve Pte. de Porticcio (brána přístavku), Pte. de Sette Navi (brána sedmi lodí), Port de Chiavari (přístav Chiavari), Porta della Castagna (brána kaštanová); — Capo di Muro (mys zdi), Capo Nero (mys černý), Cala di Copabia (záliv Kopabijský), Porto Pollo. Ajačský záliv jest památný zvláště tím, že sem r. 1799. dne 29. září přistál Napoleon, vrací se z Egypta. Byli s ním Murat, Eugen, Berthier, Lannes, Andreossi, Louis Bonaparte, Monge a Berthollet. Napoleon nechtěl vystoupiti, ale průvodcové jeho přáli si poznati rodné město, i neodolal prosbám jejich a měšťanů. V Ajacciu zašel si na lov. Zdržel se šest dnů. Odplul do Francie a od té doby nebyl již nikdy na Korsice. Osud ukázal mu ji sice ve vzdálí, když stál na ostrově Elbě, jako muž ze světových

dějin vypuzený. Viděl rodný ostrov jako temné místo, odkud odešel do světa jako dítko Štěstěny. Později na ostrově Heleně častěji vzpomínal Korsiky. Ve svých komentarech napsal: »Moji dobří Korsikáni nebyli se mnou v době konsulatu a císařství spokojeni. Tvrdili, že jsem málo pro vlast učinil . . . Moji nepřátelé a více moji závistníci obklopovali mne; vše, co jsem pro Korsiku činil, bylo prohlášeno za krádež a jako bezpráví na Francouzích. Tato nutná politika odvrátila mi srdce krajanů a ochladila je. Lituji toho, ale nemohl jsem jinak jednat. Když mne Korsikáni viděli nešťastného, kterak se mnou ten neb onen nevděčný Francouz nešetrně zachází, tu zapomněli všeho jako lidé pevné a nezkažené ctnosti, a byli hotovi pro mne vše obětovati, kdybych toho byl žádal . . .

Jaké upomínky zanechala v duši mé Korsika! S radostí ještě vzpomínám jejích krásných krajin, jejích hor, vzpomínám vůně, kterou dýše. Byl bych zlepšil osud mé Korsiky, byl bych učinil šťastnějšími své spoluobčany, ale nastal převrat, a nemohl jsem provést své plány.«

Lékař jeho Antommarchi byl Korsikán, kněz Vignale, z jehož rukou přijal poslední pomazání, byl rovněž Korsikán, zemřel tak i mezi rodnými bratry, kteří ho nikdy neopustili.

Ze vzdálí spatřili jsme Sartene jako mlhavící masu, ale když jsme dojeli k Proprianu, zakryly nám hory pohled. Cestujícím stal se zajímavým mladý námořník, který po tříleté cestě z nejvýchodnějších končin Asie vracel se do rodiště na čtrnáctidenní dovolenou. Parník zakotvil. Množství lidí hrnulo se na pobřeží. »E nu mi cunuscite,« tázal se mladý námořník známých. Konečně stařenka jakási tiskla jej vroucně na srdce. Jen mateřské srdce jej poznalo. Vsedli jsme do poštovního vozu. Kdosi vyprávěl poslední vražednou událost v Sartene. Ponechám si příběh ten na později. Jeli jsme vinicemi. Nedlouho před šestou stanuli jsme před nejlepším hostincem sarten-ským Cesari, v němž i náš arcivévoda Albrecht se ubytoval. Hostinský nám přepustil za mírnou cenu tři dosti slušné pokoje. V té době není návalu cizinců; právě však sem čekali k volbám guvernéra Gastona. Vyšli jsme, abychom poněkud shlédli město a okolí.

Kolem zvedají se pusté hory, mezi nimiž na sever vyniká Incudine a Conscione. Tato má bujné pastviny: protékají tudy zřídla Bianca a Viola. Pastýři z Quenzy přihánějí sem v letě stáda, která v zimě sestupují k pobřeží Porto Vecchio. Také zde spatřovali jsme ohně na horách.

Město samo stavbou neliší se mnoho od okolních vesnic, má toliko lepší úpravu a větší rozsah budov. Všecky domy i věž hlavního chrámu jsou vystavěny z hnědého kamene. Kostel toliko má žlutou omítku, všecky ostatní budovy vyhlížejí černohnědě. Některá stavení jsou bídné chatrče, a ulice na svahu jsou tak úzké, že ledva dva lidé mohou vedle sebe projít. Vysoké schody kamenné vedou ke klenuté bráně, která jest uprostřed přední zdi zbudována. V části města sv. Anny jsou domy bohatců, které se při načernalém materialu dosti dobře vyjímají. Malebné jsou vesměs, a k tomu též přispívající střechy pod plochým uhlem stavěné a nade zdi hodně vyčnívající, též mnohé komíny vlašského slohu, které brzy jako sloupy s bizarními makovicemi, brzy jako věžky, brzy jako obelisky jsou nasazeny.

Jméno Sartene připomíná Sardinii, neb Saraceny. Ve starých dobách nazývalo se Sartino. Po vpádu Saracenů r. 1583. opevnili město zdí.

6. září. Neděle poskytovala nám příležitost pozorovati lid. Sešlo se ho neobyčejně mnoho za příčinou voleb. Zpívali a modlili se jako náš lid venkovský. Čtverhranné náměstí, Parta, vysokými domy obklopené, dnes bylo přeplněno. Sešli se republikáni a bonapartovci; oni v převaze. Republikánský kandidát dostal dvanáct set, bonapartský osm set hlasů. Tvrdili, že by bývalo došlo ke krvavé srážce, kdyby se byl poměr obrátil.

Navštívili jsme arciprete, jenž značně churavěl plicním neduhem. U snídaně upozornil nás na domácího přítele Dra. Pietri-ho, jenž vydal mnoho příležitostných básní. Obeslal ho, a on přinesl básně s sebou, z nichž některé předčítal a jednotlivé nám daroval. Větší sbírku příležitostně nám předloží. Zejména pro nás bylo zajímavé slyšeti, že opěvoval smrt císaře mexického Maxmiliána a stříbrnou svatbu Jeho Vel. císaře pána. Za obojí dostalo se mu uznání. Vyšli jsme společně ke klášteru františkánskému. U rýhy kus před klášteřem zastavil nás Dr. Pietri a pravil: »Toto znamení učinili sartenští vládě francouzské, když prováděti chtěla i zde zrušování klášterů — až sem a nic dále! První, kdo překročí tuto hranici, bude zastřelen. Klášter skutečně byl silnou posádkou dobrovolných obhájců obsazen, tak že vyhrůžka ta nebyla na plano. Nikdo neodvážil se rozkaz vládní provésti, a na prosbu guvernéra, o jehož život se jednalo, ukaz ten byl zrušen. Není to pozoruhodné hrdinství několika občanů?

Klášter sv. Kosmy a Damiana má kvardiana a jedenadvacet mnichů řádu františkánského. Sbírají almužny ve viktualiích; peněz nepřijímají. Z této almužny udělují zase ještě rádi potřebným, zvláště těm, jimž brání stud veřejně prositi. Provázejí ku hrobu zemřelé, účastňují se průvodů, připravují k smrti nemocné a jsou užiteční rodinám všemi prostředky, jimiž vládnou.

Pohled na Sartene jest odtud úchvatný. Coscione, Incudine a jehlance Asinao spatřují se zcela zřetelně; domy sv. Lucie do Talano, proslulé kruhovitým granitem, září, a oko může sledovati též údolí, v němž jest osada Carbini.

V tomto místě vznikla na sklonku čtrnáctého století sekta Giovannali, exkomunikovaná papežem Innocencem VI., nemilosrdně Korsikány pronásledovaná a konečně jimi vyhlazená.

Giovannaliové, kteří neuznávali než evangelium sv. Jana, měli všecko společné, pozemky, peníze, ženy a j. V noci shromažďovali se ve svých chrámech; po officiu jakémsi shasli světla a oddávali se bezuzdným prostopášností.

Po vyhubení této sekty, která jest jaksi předchůdkyní Saint-Simonistů a Mormonů, zůstalo místo toto pusté, později bylo obydleno rodinami sartenskými.

Vrátili jsme se zpět, přijavše pozvání na úterek ku primici v klášteře. Pamatuji se, že jsme se na cestě viděli s řeholníkem — neomýstou — dvakráte, a to poprvé, když přijížděl biskup z Calvi, podruhé v Corte a posléze zde.

7. září. Po mši sv. snídali jsme šálek černé kávy na náměstí, jak jsme i v Italii dělávali. Přidružil se k nám Dr. Pietri, jenž upozorňoval na osoby, jež by ušly neobeznalému zraku našemu. Tam ten

muž jest přestrojený bandita. Jste na půdě, kde vendetta ještě existuje. Zvláště v části, která počíná na vrcholech San Pietra die Verde, zahrnující Zicavo, Sartene, Porto Vecchio a končí ve fantastických horách Caña, lid korsický přes veškerá úsilí vládní zachoval všechny násilnosti, a nepřátelství jsou ještě za našich dnů dosti četná.

Bandité přicházejí sem večer do této kavárny, ovšem přestrojeni. Někdy se stalo, že četníci i bandité seděli u jednoho stolu rozmlouvajíce vespolek. V ulicích panuje někdy večer jaksi nebezpečí, alespoň kdoby se zde procházel, může zažít dobrodružství, poněvadž setkává se s osobami, chodícími za pomstou. Prohlédnou si každého kolem a řeknou: »Můžete jít, vás nehledáme.«

Dr. Pietri měl sbírku básní v rukopise. Chtěl mi některé sdělit; proto vyprovázel nás k hostinci. Na cestě ukázal nám místo, kde klesl 15. července téhož roku francouzský úředník, zastřelený z pomsty. O této události jsem slyšel na cestě z Propriana. Prostý průběh celé krvavé záležitosti jest tento: Mladý vládní úředník měl hájiti záležitost občana sartenského. Navštívil ho asi dvakrát, a tu zamiloval se do sličné dcery. Poměr ten nezůstal bez následků. Jednoho dne řekl otec: »Pane, vy si vezmete mou dceru a tím zachráníte její čest.« Francouz se tázal po tučném věnu. Otec prodal majetek a přinesl mu ztrženou částku. Úředníku zdálo se to málo, a proto pravil, že by si ji vzal s tímto věnem, ale jako maitressu. Otec neřekl více než: »Pane, mějte se na pozoru.« Lehkomyslný Francouz, který dříve nedbal rad zkušených přátel, hrubě i této vyhrůžky si nevšímal. Ještě téhož dne ubíral se pod okny onoho muže, kouře bezstarostně papirosu. Pojednou z balkonu zatřeskně silná rána, a celý náboj obou hlavní prostřelil tělo. Ihned běžel kněz, aby alespoň poslední pomazání mu udělil, než, bylo pozdě. Nežli se vojsko a děla sem dostavili, otec uprchl do macchie. Soud se však zmocnil obou dcer, dal je do vazby, a to přimělo otce, že sám se vydal soudu. Na podzim bude celá záležitost soudně projednána. Jaký as trest dostane za tuto úkladnou vraždu? tázal jsem se Dra. Pietriho, jenž funguje u soudu jako smírčí soudce. Největší trest až do čtyř roků vězení. Věru, *giustizia corsa è corta*, t. j. spravedlnost korsická jest krátká čili příliš shovívá.

Celé odpoledne strávil jsem s Pietrim, prohlížeje jeho básně. Většina opěvovala hrdiny národní, j. Sampiero, Paoli a události s tím související. Zajímavé básně pro nás o smrti císaře Maxmiliána a stříbrné svatbě jsem si opsal.

Po dinée ohlásil návštěvu Simon Darry, duchovní správce u hlavního chrámu. On to byl, jenž se dostavil k zastřelenému. Požádal jsem ho, aby mi zapěl některé vóceru, zpěv pohřební. Vyhověl milerád a k mému upokojení zapěl vóceri pomsty napřed, které bych nazval krvavé chorály korsické. V písních těchto převládá rozměr trochejský, který se též s jiným střídá. Trojí rým jest pravidlem, ale někdy se též křížuje. Tento rozměr a monotonie rýmů mají hluboký účinek a z těžka by se našel jiný rytmus, který by se lépe hodil k vyjádření bolu. Korsikáni ukazují v nich, jak vřelého jsou srdce, a jak mohutná vášeň dlí v jejich srdcích. Jsou neumělé, mají ráz improvi-sační, který se dává dle potřeby prodloužiti. Dojemná prostota unáší nás do věku pastýřského a patriarchálního. Žádný genius básnický nemůže něco podobného vynalézt. Kdo přihlédně blíže k dialektické

mluvě, shledá podobnost tohoto nářečí s římským, jak se mluví v Trastevere. Vůbec jest italským dialektům to společno, že odvrhují verbální koncovku *are, ire* nebo ji zkomolují, dále, že často *l* a *r* zaměňují; Korsikán říká *soretra* m. *sorella*. Mimo to ztemňuje korsické nářečí *o* v *u*. Přední znalci velebí je jako nejčistší mezi všemi dialekty. Tommaseo, jenž přijal do své sbírky národních písní též *vôceri*, ovšem ve formě zkomolené, nazývá tento dialekt mohutnou řečí a poměrně nejvlastnější. Dojista jest čistým zlatem proti jargonu piemontskému nebo lombardskému nebo nářečí Parmy a Bononie.

Abbè Darry dokázal nám též, že toto korsické prstonárodní básnictví jest schopno i nejnežnějších citů i v melodii v míře nejvyšší.

8. září, slavnost Narození bl. P. Marie, věnovali jsme ráno povinnostem kněžským a odpoledne účastnili jsme se hostiny primiční u Františkánů. Při této příležitosti poznali jsme skoro celou honoraci sartenskou.

9. září byl určen odjezd do Bonifacia. Pojistili jsme si na poště místa, a to jak obyčejně nahoře, a vyšli za město na návrší, abychom ještě jednou vše shlédli a trvaleji v paměť si vštíplili.

Kolem na horách jsou rozvaliny zámků statečného Rinuccia a slavného Giudice della Rocca. Léno těchto starých signorů leželo kolem Sartene. Upomínky na Rinuccia zachovává zejména Santa Lucia de Tallano ve starém a rozpadlém klášteře Františkánském, založeném od tohoto pána, s nímž moc Korsických baronů zanikla. V kostele ukazuje se hrob jeho dcery Sereny, která tam leží s růžencem v ruce, od něhož visí dolů měsíc jakožto symbol štědrosti.

Ve skále u sv. Lucie jest podivný a toliko Korsice vlastní mramor, který se »orbicularis« nazývá. Základní barva jest šedomodrá, ale jsou v něm mnohá černá a bíle olemovaná oka, která všude se jeví, když se kámen prořeže. Hlazený dobře se vyjímá, a lze ho užiti k nejvzácnějším pracím.

Severozápadně od S. Lucia leží v údolí Fiumiccioli starý slavný kanton Levie až k malému zálivu Ventilegne. Hory a lesy pokrývají ho. Také zde obývaly staré rody šlechtické, jako rodina Peretti, ze které pocházel Napoleon, přítel Sampierův, první téhož jména, kterého znají korsické dějiny, jenž však není příbuzen s Bonapartem. Zahynul v bitvě s Janovany. K Levi patří San Gavino de Corbini, kde sídlí Giovannolové, jak jsem se již zmínil.

Vrátili jsme se a chystali k odchodu. K vozu dostavil se Dr. Pietri s dvěma doporučujícími listy do Bonifacia. Počkal, až vůz se hnul ku předu, a ještě dlouho za námi hleděl. Jeli jsme kolem hřbitova, nízké černé křížky v zemi a kapličky v okolí zajímaly naši pozornost. V jisté vzdálenosti ukázal mi konduktor kříž na svahu, na pokraji cesty. Dva četníci ubírali se klidně po této straně, když Rocchini a druhý bandita, ukrytí za skalou, na kterou prstem okázal, vystřelili na ně, jen aby se cvičili ve střelbě. Jeden četník padl smrtelně raněn, druhý děkoval svou spásu skoku, který učinil jeho kůň.

Jedouce dále potkali jsme vozy, na kterých seděly celé rodiny. Ubíraly se k vinobraní. Mnohé zámožnější cestují sem za změnou vzduchu, aby zde strávily léto v lepším podnebí.

Opodál spatřili jsme rozpukané skály de Cagna; stojí uprostřed pusté krajiny. Oliva přestává, jen křoví korkové pokrývá krajinu.

Koči statečně práskal do koní a řval plným hrdlem, a tím míjel kilometr za kilometrem. Blížili jsme se jižnímu pobřeží. Nedaleko Ortoli leží osamělý dům, stanice hlídky, a naproti tomu skalní trs, na němž stojí věž Roccapina. Bizarně utvořené skalisko zvedá se vedle ní při ostré hraně skalní. Nápadně podobá se lvu; lid proto nazývá je »il leone coronato.« Na tomto břehu podává skála jaksi erb republiky samé. Poblíž domky pastýřů, pasoucích kozy na svahu, rozkošná to idylla. Chopil jsem se tužky a črtal do svého zápisníku v hrubých rysech tento obrázek. Nedokončil jsem; neboť zhurta na mne spustil konduktor vozu: »Pane, neopovažte se něco kreslit, sice vás dám zatknouti!« Drsný jeho tón zarazil mne tou měrou, že jsem ihned knížku zavřel a mlčky pozoroval. Přijeli jsme skoro k moři. Činí zde malé zalivy Figari a Ventilegne, jež se podobají fiordům. Břeh má zde bizarní útvar, jakoby zde stála řada šedých obelisků. Poslední hrot Korsiky, Capo di Feno, má výběžek S. Trinita. Odtud spatřujeme bílé vápenité břehy Bonifacia a město samo, sněhobílé jako břeh, výše nad ním jest rozhled do širošířé zádumčivé pustiny. Pobřeží kolem jest kamenité a porostlé nízkým křovím. Jedeme asi půl hodiny olivovými háji a úrodnými zahradami až k městu a divíme se, že shledáváme takovou úrodu, jež půda zemědělství nehrubě příznivá svým vápenitým složením.

V moři ukázali mi skalisko Monaci, na kterém ztroskotala se americká loď Thasmania. Šťastně přijela z Indie až sem; narazila na úskalí vinou lodníků, byliť opilí. Převrhla se, a dvacet osob zde zahynulo.

Ve vzdušný modravý závoj zahalena ležela sestra Korsiky, Sardinie. Pohled ten naplnil mne nevýslovnou touhou; za krátko mělo se uskutečnit mé přání.

Po pravici jsou holá skaliska, a v nich klášter františkánský, »s. Trinità.« Na klikaté cestě k městu jest celá řada malých, černých křížů, co znamenají, toho jsem se nedověděl. Vjeli jsme do temné brány, na níž napsáno: »LIBERTAS.« Často četl jsem toto slovo na věžích a radnicích italských, ač jest to pravá ironie na poměry nynější. Zde na prastaré bráně, která svědčiti by mohla o stkvělých skutcích válečných, dobře se jméno: Svoboda! vyjímá. Nepotkávali jsme více muže s dvojkami, jako všude jinde po celém ostrově; jsouť zde lidé pracovití a zbožní; korsického rázu zde není. Ubytovali jsme se v hôtelu de France, kde náš arcivévoda Albrecht též sídlil; našli jsme zde společnost francouzsky mluvící; hlučně se politisovalo. Jádrem všeho bylo: »revenge — triple alliance!« Město čítá 3600 obyvatelů a nemá žádných komun (obcí). Budovy jsou původu pisanského a janovského. Staré domy podobají se spíše zříceninám; novější jsou vesměs bílé. Není snadno podati věrný obraz města, neboť není skoro ani možno popsati to bludiště úzkých ulic, v nichž mořský vítr neustále prachem zmítá, proto potkáváme tolik lidí s bolavýma očima. Město stále překvapuje novotou polohy, a oko, téká-li do prázdna, má před sebou moře, které není méně modré než obloha nad ním. Často jsou trámy z domu k domu přiraženy, často vedou temné průchody z úzké ulice do ulice. Jest vám těsno v městě, není zde místa. Osamělá stráž při kulaté věži chodí sem a tam, zahalená ve vápenný prach. Marně zde hledáme náměstí ke společné schůzi měšťanů. Bonifacští dobře cítí, že jest toho třeba, proto nazvali hlavní

ulici Piazza Doria. Nedostatek místa přinutil je též stavěti vysoké domy. Na některém z nich jest znak janovský: lev s korunou, chystající se ke skoku, v pazouru předním drží kruh. Korsikán nenávidí Janova, jen toto město jest u Janovanů v dobré paměti; tomu porozumíme. Janované všemožně je také vyznamenávali. Jela-li lod z Bonifacia, vždy tázali se, když zakotvila v Janově: »Jste z území bonifáckého neb z Bonifacio proprio? I dnes jest obecné pořekadlo: »Egli è un Bonifaziano proprio.« Mnozí janovští šlechtici a měšťané přesídlili sem, a proto stalo se Bonifacio řečí, mravy zcela janovskou kolonií.

Chrámům zdejším věnovali jsme zvláštní pozornost. Bonifacio mělo v době rozkvětu dvacet kostelů a klášterů; kláštery jsou nyní zrušeny, a z chrámů zůstaly toliko tři katedrály: S. Maria di Fichi, San Domenico a San Francesco. První chrám jest ve slohu pisanském, veliký, těžkopádný, který se ztrácí v úzkých ulicích. Zde sloužili jsme mši sv. Dále jest sv. Dominik na konci skály, krásný chrám templářů, jejichž triangl ve zdi jest ještě patrný. Stavba jest gothika nejčistších rozměrů, a schází jí toliko pokryté průčelí, aby také zevnějšek byl úhledný. Jest to nejkrásnější chrám korsický. Sněhobílá osmihranná věž, vedle fary ve zříceninách ležící, Pisany vystavěná, podobá se zoubkované věži pevnostní; není dosud dokončena. Ve chrámu jsou mnohé náhrobky templářů a šlechticů janovských, též jednoho Doriy. Podivuhodné jsou obrazy votivní na dřevě, které věnovali zachránění měšťané Bonifačtí Madonně a sv. Dominiku. Třetí chrám sv. Františka jest poněkud daleko, vrátili jsme se domů, a hned naskýtala se nám příležitost přeplaviti se za 5 lir na Sardinii. Tak krátký pobyt ovšem jsme si nevytkli. Bonifacio má krásné jeskyně a ty musí každý viděti. Však třeba vyčkati k tomu příhodného dne, když jest moře klidné, jinak se nikdo do podzemních skrýší těch nedostane. Šli jsme se tázat k moři, a skutečně potvrdil nám námořní kurát, že dnes by byl velmi příhodný den. Vzal lodici svou »Roma,« a pokynul námořníku, a my jeli.

Hluboký, úzký přístav jest nejbezpečnější na celém světě, úplně bezvětrí zde panovalo, plachetní lodi, dva parníky, válečná loď, zcela klidně zde odpočívaly. Po obou stranách svírají vápenné skály přístav tak velice, že ústí jeho zraku zakryto zůstává. Jest tak těsný, že možno jej řetězem uzavřiti, jako to již učinil Alfons Aragonský. Ve skále jest dosud železný kruh k tomuto účelu. V poslední době, když přátelství mezi Francií a Italií kolísalo, pracováno zde na různých opevněních. V pravo i v levo a dále na otevřeném pobřeží utvořila voda malé a velké jeskyně. Tři z nich jsou zvláště krásné. Zajeli jsme k jeskyni Sdragonato zvané. Krápníkový vchod ji otevírá a vede do uzavřené dutiny. Šťastně jsme vpluli do vnitř. Byl to úzkostlivý, ale milý pocit: vody narážely zuřivě proti jícnu, stříkaly bílou pěnu po kamení a odrážely se zpět. Octli jsme se v dosti objemném paláci mořském, kde zelená, černá, modrá, růžová barva na vodním zrcadle se míhala a střídala. Jeskyně jest nahoře otevřena, a kupole tohoto přírodního pantheonu podobá se Korsice. Zelené křoví sklání se dolů, divocí holubi zde poletují. Stěny jsou skoro pravidelně klenuty, voda steká po nich a pokládá je krápníkem anebo nerostem lazurového lesku. Dle libosti možno veslovati v jeskyni nebo vystoupiti; příroda učinila kolem sedadla a stupátka z kamene. Dno mořské jest hluboké a jasné; viděti jest mušle, ryby a vodní byliny.

Podél břehu táhnou se jeskyně od rybářů »le camere del Leone« zvané. Vchod jest rovněž úzký, ledva že se lodička protlačiti může; podobá se chladnému gothickému pokoji. Moře vniká skoro až na konec, a pokud oko viděti může, pokrývá půdu jeskyně tichou, jasnou vodou. Jest to ochranná jeskyně pro ryby, které zde před žralokem se skrývají. Okusili jsme »frutto di mare;« uloupili jsme totiž nožem na skále připevněné mušle a obsah s chutí požili.

Grottone poskytuje překvapující rozhled na námořní část Bonifacia, které zde jako dvěma širokýma prsoma mocně do vln se vypíná; velkolepá to stavba přírodní. Po obou stranách opírá se o vápencové sloupy, od vln kanelisované. Jeden z nich nazývá se »timone;« mezi nimi klene se obrovský oblouk, na němž stojí bílé zdi Bonifacia. Mírně rozčeřené moře naráželo vlnami na zdi, uvnitř bylo ticho, jen tu a tam shora padala nějaká kapka vody. Sem by se znamenitě hodila socha Poseidona.

Jedouce odtud viděli jsme schody krále aragonského »scala del re d'Aragone,« které dle pověsti za jedinou noc dal vytesati. Scho-diště jest nyní nahoře i dole uzavřeno; v době lázní bývá otevřeno. Podobné stupně ve skále vytesali si mnichové od sv. Františka, aby mohli sestupovati k mořské lázni, dnes jsou většinou zašlé. Ozvěna jest zde neobyčejně zajímavá; poslední slabika dvakráte se opakuje.

Břeh mysu Pertusato až k Bonifaciu jest mořem v podivuhodné útvary roztrštěn. Spatřujeme zde mnohé zkameněliny a podivuhodný druh pavouka, »Mygal Pionnière« aneb »Araignée Maçonné« zvaný, který si na břehu v písku dělá domeček a v něm dvířka, jež libovolně otvírá a zavírá.

Pěšky vyšli jsme k s. Francesco, kostelu, který tím se vyznamenává, že má živý pramen vody. Jinak pijí Bonifáčští vodu deštovou, a tu jim opatřuje velká, hluboká cisterna, k níž sestupují po kamenných schodech.

Poblíž na skále stál za starých dob háj pinií a zimozrázů — skutečný to div, poněvadž rostl na holém vápenci. Pod ztrátou pravé ruky zapovídalo se strom zde skáceti. Poustevníci sídlili v celách, chválili Boha zpívajíce nábožné písně; nyní les zmizel, ba i sídla poustevníků, a teď přechází sem a tam vojenská stráž, pískajíc válečné neb rozpustilé písně. Jaký to kontrast!

Vrátili jsme se temnou branou do města a prohlédli si ještě starý dům, jehož mramorový komín budí pozornost. Jsou na něm staré skulptury, znak Janova a gothické iniciálky. V domě tom po dva dny bydlil císař Karel V. Náhodou přišel do Bonifacia. R. 1541. vrátil se z nezdařené výpravy do Alžíru; bouře přinutila jej zakotviti v zálivu Santa Manza. Vystoupil na břeh a zvědav na korsické obyčeje, které tehdy za barbarské platily, vešel do vinic. Majetník jejich, Filippo Cataccioli, byl právě přítomen. Nabídl císaři hrozny, a císař v rozhovoru projevil přání spatřiti město Bonifacio, kterého Alfons aragonský zmocniti se nemohl. Korsikán nabídl se, že císaře provede, nabídl mu pohostinství ve svém domě a slíbil, že zachová incognito. Dal mu svého koně; císař sedl na koně, a malý průvod ubíral se k městu. Cataccioli však napřed poslal se vzkazem starším města: »Karel, král španělský a císař sv. říše Římské, bude dnes hostem Bonifacia.« Jak Karel k městu dojel, zahřměla pojednou děla, a lid hrnoucí se vstříc volal: »Evviva Carlo di Spagna.« Tento pře-

kvapen obrátil se ke Catacciolimu a řekl: »Příteli, ty jsi mne přece prozradil!« »Nikoliv,« odvětil tento, »nýbrž jest to vlastní našim dělům, že paprsky sluneční je zapalují, přibližuje-li se k městu vládce, jako vy.«

Karel vešel v dům Cataccioliův a byl zde velmi dobře pohostěn. Při odchodu zavolal svého hostitele a pravil: »Můj příteli, poněvadž jste se tak dobře staral o svého hostě, vyžádejte si trojí milost.« Cataccioli prosil o trojí svobodu pro město Bonifacio, a když mu zaručena byla, žádal císař, aby i pro sebe o jednu milost žádal. Korsikán přemýšlel dlouho a pak řekl: »Vaše Veličenstvo, račiž poručiti, aby tělo mé po smrti pohřbeno bylo v presbytáři kathedrály; to se nestane žádnému světskému a pro mne bude to vyznamenání, kterého se nedostalo nikomu z Bonifacia.« Císař mu to slíbil, a Cataccioli provázel jej opět ku přístavu, a když host jeho vstoupil na loď, vzal koně, na kterém jel císař, a na místě jej zastřelil.

Dům Cataccioliho jest nedokončen; spatřujeme některé trhliny ve zdi. Měštští radní zapověděli mu pokračovati ve stavbě z ohledu na pevnost; on však slíbil, že na vlastní útraty dá vystavěti maják; i učinili smlouvu, že Cataccioli nesmí dům dříve dokončiti, dokud nedokončí maják. Tedy stavěl obojí zároveň, přivedl maják k základům a dům až pod střechem.

I Napoleon zde bydlil skoro osm měsíců. Setkání těchto dvou velikých císařů zde jest pozoruhodné; neboť Napoleon to byl, jenž zlomil staroslavnou korunu Karla V.

Teprve 13. odjeli jsme s begem Antonem Castellim na ostrov Maddalenu.

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FILIP JAN KONEČNÝ.

(Pokračování.)

Když už jsme u moderních lži svobodomyšlníkův a radikálních novohusitů, nebude snad od místa, připomeneme-li pánům těm některých zásad oslavovaného Mistra, aby věděli, za kým choditi mají, aby poznali, že jsou Husity jazykovými, nikoli však opravdovými čili skutkovými.

Slyšme tedy českého Mistra!

Hned v prvním listě a v první větě doporučuje se Jan Hus arcibiskupovi, a to u víře a pravdě Ježíše Krista. Velebitelé Mistrovi mají zde krásnou, snad ze všech Husových nejkrásnější zásadu. Káže se jim zde úcta k duchovní vrchnosti a zároveň se připomíná víry a pravdy Ježíše Krista, tedy věci, jichž novodobí pokrokaři nesmírně potřebují. Mohli bychom snad o zásadě té a o chování mnohých moderních novohusitů učiniti úvahu; nechtíce však nikomu sahati do svědomí, zvláště těm ne, kteří nám právo k tomu upírají, necháváme toho a těšíme se, že nezfalšovaná Husova slova stará přinesou blahodárný užitek v nadšených srdcích Husitů

nových. Jak vzácná to bude podívaná, až pan dr. Ed. Grégr nebo pan dr. Podlipný pošlou uctivý dopis své duchovní vrchnosti a osvědčovati budou svou víru *v pravdu* Ježíše Krista, jak je učil jejich miláček Mistr Jan Hus. Za nimi nezůstane ovšem ani pan dr. Šíl, jenž ze samé lásky k Husovi svého synáčka tak vychoval, že prý týž o sobě říkává, byv tázán, jak se jmenuje: Jan Hus! Ujišťuji ctitele Husovy, že větší cti by svému Mistru v očích mých ničím nezískali, než kdyby dle prvé jeho zásady duchovní vrchnosti čest vzdali a víru v pravdu Kristovu osvědčili.

Druhá zásada z prvního listu Husova zní: »Neboť Vaší Vele důstojnosti přísluší veškerou žeň království Českého ve stodolu Páně shromážditi a účet z každého snopu složiti v den smrti.« Této zásady mohou si všimnouti novodobí protestanté čeští, ať již reformovaní nebo nereformovaní, jelikož jasně jim ukazuje, co Hus o arcibiskupu, jeho moci a povinnosti smýšlel. Nenáviděná hierarchie římská je zde tak ostře a rozhodně proslovená, že bych jí ani já ani kdo jiný z katolických bohoslovců dnešních určitěji neproněsl a na výsost spokojen byl, kdyby se uznávala a zvláště ctiteli Husovými prováděla. Je-li nám však mluvit pravdu, vyznáváme, že protestantům a jejich nadšenosti nevěříme, jakmile jim takové zásady husitské předložíme! Nechme tedy toho a pomínouce úvahy, kterou bychom učiniti mohli o Husově vyznání, jež ovšem v liberálním a protestantském dějepise neustále se umlčuje a zcela naopak maluje, že totiž v dobách Husových nejen kněžstvo nýbrž *i lid český* byl ve zlém, čili jak praví Hus v témž listě doslovně: »... a rozmnožena jest nepravost *v lidu* následkem úbytku lásky v kněžstvu, které odchyluje se od zbožného hlásání evangelia a pravého následování Krista,« minouce vše to, upozorníme jen ještě z téhož listu na zásadu třetí, jež nejen liberálům a protestantům, ale vůbec všem lidem platí. Zásada zní, že třeba i mocným tohoto světa pověděti pravdu do očí, připomněti jim slušně jejich povinnosti a vybídnouti jich, aby zlořádům meze kladli. Slyšme zase Husa samého, píšíciho takto ke konci prvního listu: »Pročež, Otče Vele důstojný, mějte oči otevřeny dokořán, milujte dobré, seznejte zlé, necht' vás si neulahodí nádherní, nýbrž ať jímají vás pokorní a milovníci chudoby; pohánějte liknavé ku práci, nebraňte věrně pracujícím na žni Páně, protože nepodléhá omezování, čímž uskutečňuje se spása duší.« Víme a rádi přiznáváme, že měl mistr Jan na mysli kněžstvo, když slova ta psal; připomínáme však, že tak neohroženě a přece slušně psal svému vrchnímu představenému, arcibiskupovi Pražskému, a tu pravíme: Kdyby touto zásadou Husovou — pověděti i velikým a mocným tohoto světa pravdu do očí rázně a slušně, — kdyby touto zásadou řídili se pánové, kteří v Čechách směr a tón dávají, kterých prý dobrým vlastencům šetřiti sluší, ó jak mnoho a mnoho změnilo by se v této naší zemi, v našem veřejném i soukromém, národním i politickém, svobodomyšlném i radikálním počínání! Kam by se poděla svrchovanost některých časopisů, učenost a poctivost některých pánův, a jak by vyhlížel a kde by byl novinářský časopisecký monopol? Než marná přání! V tom smysle a v těch zásadách již dávno husity nejsme, ač bychom mohli a měli býti, jelikož obsahují zlaté pravdy, jak se jim mistr Jan vyučil v katolické církvi, která káže hájiti pravdy všude a před kýmkoli. Jak málo dbají a zachovávají velebitelé Husovi jeho zásady, zvláště tuto, viděti

příkladem z hrozného terrorismu, kterým dusí panující u nás strana každý projev jí nepohodlný; viděti z toho, že i mužové z vlastního tábora jejího nesmí jí předhoditi chyby, ba ani jich vyzraditi — aféra Masarykova contra Grégr! — nechť-li, aby se jim za to zle vedlo. Kdo čítává na př. realistický »Čas« a lžisvobodomyslné »Národní Listy«, ví, že »Národní Listy«, jejichž majetník kdysi na radnici pražské proti dru. Kráslovi velikým husitou se ukázal, této třetí zásady Husovy, jež konec konců neobsahuje než kus mužné a poctivé otevřenosti, velmi často nešetřily a nešetří. Jak se to má s listem, tak se to má s jednotlivci: drží se zásad Husových jazykem, nepotvrzují však jich opravdovostí a skutky.

Konečně dotekneme se ještě dvou zásad Husových, uložených v závěrečné předposlední a poslední větě, abychom celý list rozebrali a novohusitům zásady mistra Jana aspoň z jednoho celého listu předvedli. Mistr píše: »Více bych psal, ale úkol hlásati evangelium, brání. Pán všemohoucí mysl Vaší Veleďústojnosti ve svrchu psaném řídí, abyste mohl, pastýři pastýřů, ¹⁾ složiti účet v čase příležitostném.« Věta předposlední obsahuje zásadu, že hlásati evangelium, čili rozšiřovati království a čest Boží mají býti předními našimi povinnostmi. Nerozebíráme zde zúmyslně evangelia, jak je hlásal Hus, majíce za to, že čtenář ví, co jsme již o tom pověděli a co bychom na novo řekli; zde běží nám jediné o pronesenou zásadu, — pracovati pro evangelium, tedy pro království Boží — a tu dáváme ctitelům Husovým k bedlivé úvaze, aby poznali, jak dalece se mistra Jana přidržovali a zda zasloužili nebo zaslouhují nazývánu býti jeho ctiteli a stoupenci.

Šestá a poslední zásada, kterou nacházíme v prvním listě Husově, ukazuje dobrý způsob, kterého šetřiti třeba, jestliže jsme někoho na nemilé věci upozornili. Velmi se nám líbí a křesťansky spořádanou mysl prozrazuje, když mistr Jan všemohoucího Boha prosí, aby milostí svou arcibiskupa provázel a všechny jeho snahy dobré ku šťastnému přivedl konci. Zde kde kdo vidí, že mistr Jan zcela po katolicku si vede. Jak těžko však zachovati zásadu, kterou skončil Hus první dopis, viděti z jeho vlastního příkladu. Čtenářové naši pamatují se, kterak mnohými texty z Husových Listů dokázali jsme Mistru právě v této zásadě osudné chyby. Nebudeme dalších přidávati poznámek; soudný čtenář a pravý ctitel zásad Husových ví, kolik ušlo.

Jak první list tak všechny ostatní až do posledního mohli bychom rozebrati a zásady z nich vybrati, aby učenníci Husovi věděli, jak daleko jsou od Mistra. Necháme však toho, jelikož podaný materiál úplně dostačí na důkaz, že moderní velebitelé Husovi berou jméno jeho nadarmo. Aby nám však neřekli, že jsme zúmyslně vynechali a se nezmínili o dvou velikých zásadách Husových, — o svobodě svědomí a odporu proti katolické církvi, — slibujeme, že si o nich ihned a obsírně pohovoříme.

Víme, dávno víme a neustále opakovati slyšíme: Mistr Jan pozvedl prapor svobody, roztříštil pouta církevní nadvlády, a v tom jest

¹⁾ Ó mistře Jene, jak krásně umíš arcibiskupa svého pojmenovati, když chceš! Proč jsi později tak nečinil a ústa svá i péro nadávkami poskvrnil? Takové kdyby všechny byly listy Tvé, jaký jest tento, jméno Tvé u větší cti a slávě by bylo!

i bude nám vzorem. Rozeberme si tuto vymoženost a velikost Husovu a posvěťme na ni tu a tam textem jeho Listů! Dříve však slyšíme některé chvalořečníky, kterak tuto zásluhu Husovu popisují a do nebe vynášejí! Naskytne se nám při tom vzácné divadlo, že druh druhu předstihnouti se snaží, každý jinak a za často předchůdci svému naopak Husa vychvaluje! Uvedeme je dle předmluvy páně Marešovy a připojíme dobrozdání »Jednoty«. Ze všech první mluvil francouzský »katolík«, Emil de Bennechose, týž, který Husa v zápalu svém udělal bezkonfessiijním, jak jsme již připomněli. Pan Bennechose píše (u Mareše XV. a XVI.): »Bylo zůstaveno malému městu Kostnici, dáti podívanou, jakou svět neviděl již od věků: Zde muž samotný, oslabený dlouhým žalářem a nemocemi, osamocený od některých přátel roztroušených a chvějících se, odolal, mocný jsa evangeliem a svým svědomím, všemu, čím auktorita zevnější může působiti, aby zastrašila a ovládala duše; on nepodal se násilí všech mocností duchovních, spiknutých se světskými; Jan Hus konečně více ještě svým příkladem než svými náukami otevřel světu křesťanský obzor, dávno uzavřený; a je-li dovoleno porovnávatí svaté s profanním, on způsobil v oboru náboženství a mravouky to, co později způsobil Kolumbus ve světě zevnějším a hmotném; on objevil říši novou, nebo lépe řečeno, on opět našel panství, zapomenuté již od věků, totiž ono *svědomí ve věcech víry*. Zkoumání bylo pole všem zakázané (*což jest čirá lež*): Hus se tam vrátil uprostřed zlověstného skřeku a znova ho otevřel uprostřed hřmotu hromu a bouřky; on padl v tomto útoku; ale byla to předůležitá zkušenost, že svědomí křesťana bylo silnější, než všechna moc světa; k tomu konci bylo potřebí jedné z těchto vznešených obětí, které ve smrti končí. Jan Hus proto musil zemřítí, a v jeho smrti záleží jeho vítězství. On byl veliký zejména svým srdcem, a ačkoli povahou svého smýšlení jedním z nejznamenitějších mužů své doby byl, přece byla jeho velikost více mravní, než *rozumová*... Nejsa původcem svého učení, neměl osobní zájem v jeho vítězství (to odporuje Husovu listu k mistru Richardu Anglickému, jak jsme již sdělili!) a lásku k pravdě ve svém srdci nesmíchal s marnivostí, ...²⁾ on učinil pochopitelným jedné části Evropy svaté právo ono vnitřní svobody, které svatě použito činí křesťana i na trůně, právě jako v okovech. Jan Hus jedním slovem přispěl velmi platně k tomu, aby křesťanství zpět bylo vráceno k své původní povaze...« Z celého dlouhého povídání Bennechosova vysvítá, co jsme uvedli, že totiž mistr Jan získal si zásluhu o svobodu svědomí ve věcech víry a že se postavil proti římské církvi »uprostřed hřmotu hromu a bouřky,« přidá týž chvalořečník, bez pochyby proto, aby to bylo hodně strašlivé. — Vedle Bennechosa uvádí pan Mareš (na stránce XVI.) němce Lechlera, jehož životopis Husův převedl nám do češtiny. Nechtíce se přiti s panem auktořem o to, zda »osobní stav duše jeho (což je nějaký *neosobní* stav duše jeho? k čemu tedy ty plané fráze!), ... může každou nepředpojatou, křesťanskou duši mu nakloniti, člověk musí

²⁾ Málem bychom věřili francouzskému spisovateli, kdybychom Husem samým nebyli o jiném poučení. Lásku Husova ku pravdě byla ovšem tak veliká, že celému sněmu věřiti nechtěl, jakkoli sám sobě ano i »doktoru« Bibražskému a jeho snářským výkladům věřil, ba dokonce i ve veřejném sezení před sněmem se jich dovolával. Neznamená to mísiti »pravdu s marnivostí,« ano nesvědomitostí?

mu úctu a přízeň svou věnovati,« či snad dovede na nejvýše útrpnost vzbuditi v srdci pravověrném, jemuž Hus poslání svého ničím neprokázal, nechť se o to s panem auktořem přiti, uvedeme jen větu (na stránce XVII.) »Ale při všem není mu v popředí čest nebo přátel osobní zájem, nýbrž čest Kristova a jeho pravdy, bezúhonné svědomí a věčné spasení pro sebe a své.« Čtenář vidí, že hlavní myšlenka — o bezúhonném svědomí — jest pořád stejná, i když se jí zde něco přidává. Pan Mareš také přidává se k názoru tomu na straně IX.: »nechce a nemůže býti jiným, než skutečně jest, totiž mučenníkem pravdy — *pro svědomí*« a na straně XI. souhrnem takto: »Pismo sv. jest mu jediným soudcem ve věcech víry (str. 97. a 229. ve sbírce Marešově). Tím vyslovil (formálně) reformaci; položil základ, na němž ostatní (Jednota) ve smyslu evangelického stavěli. To jeho ponětí o církvi, jako sboru vyvolených a věřících, jehož hlavou jediné jest Kristus (str. 113—116.), jest ryze evangelické. Takovými zásadami začíná nová doba. Tak postavil Hus proti všem auktoritám *auktořitu svědomí na základě Písma svatého, vzpíraje se slepému poslušnosti hierarchickému*.« Nejlépe snad a věcně nejsprávněji pověděl věc prof. dr. Goll (v Athenaeu r. 1890. str. 296.) slovy: »Hus nebyl prvním ve světě, jenž za svoje přesvědčení život položil, moha se zachrániti. Ani to nestačí, když přidáme, že tu běželo o víru, o přesvědčení náboženské. Historicky vzato na tom záleží, že *Hus se nepodrobil auktořitě koncilu ve chvíli*, kdy tento za nejvyšší instanci ve věcech víry a církve se prohlásil a také uznán byl, žádaje poučení býti, t. j. přesvědčenu, že by se mýlil, a to v písmu. Neb Hus za pramen víry neprohlásil subjektivní mínění svoje, nýbrž hledal jej mimo sebe a nalezal jej s Wiklifem v písmu. Pokládá i ve věcech víry za suverenní svědomí lidské, nepokládá za suverenní intelekt člověka. Když ale jednotlivci připsáno právo ptáti se, co v tomto prameni víry obsaženo a co z něho plyne, dán byl tím problém, který snad k těm náleží, jež nikdy nebudou rozhodnuty úplně. Budtež konečně uvedena slova kritiky, kterou přinesla »Jednota« v I. sešitě z roku 1892. na straně 8. a 9. »Jednotu« tuto vydával pan z Kraiců s kroužkem přátel v Praze. Píše se v ní: »Wiklef a Hus nebyli prvními, kteří se obrátili k písmu, zkoumali tyto zjevené pravdy a činili si písmo pramenem a měřítkem mravního života. Celá řada mužů středověkých i společností, činila totéž. Ale Wiklef a Hus byli první, kteří »zákon« Kristův učinili jediným měřítkem celého života křesťanského. Lidé začínají hledati pravdu mimo církev římskokatolickou. Tato sice pokládala vedle tradice též písmo za zjevenou pravdu, ale pravila, že jediné její výklad jest oprávněn, poněvadž má ona jediná apoštolskou tradici, písmo vykládající (tak církev o *svém* úřadě učitelském nikdy nemluvila, a pan kritik ukazuje, že katolickému učení nerozumí!). Wiklef a Hus začali vykládati písmo sami. Slovo písma: »více sluší poslouchati Boha než lidí,« je hroznou zbraní každé probuzené duše proti nepravdě a formalismu (ovšem, když se vše překroutí), »neboť my nemůžeme nemluvit toho, co jsme viděli a slyšeli. (l. 16.) V Husovi se probouzí subjektivism; je sice velice nejasný, právě v této věci, ale cítíte, že mluví o víře; již to není pouhé přijetí následování článků církevních, ač tohoto břemene celé křesťanstvo tížícího neodhodil. A o dvě stránky dále píše se o témž na novo: »Může někdo v patnáctém

století vysloviti jasněji a určitěji princip svobody, která jest jen písmem vázána? Co odporuje ovšem »písmu nebo dobrým mravům,« Hus nechce držeti. Ale již tímto vyslovením principu *zbořena* jest celá stavba římskokatolické církve. Již není církev posledním a nejvyšším »útočištěm a instancí — cele neviditelný a svatý Bůh a náměstek (*sic!!*) jeho Kristus³⁾ — vlastní svědomí.«

Vezměme ujistění tato zatím na vědomí a obraťme si je na líc i na rub, abychom zásady i zásluhy Husovy náležitě ocenili! Dvě věci staví se nám zde před oči. Předně, že mistr Jan Hus postavil se ve věcech věroučných proti církvi, jakož byl už dříve učinil ve věcech disciplinárních; a po té, že místo učitelského úřadu církevního postavil svobodu svědomí a písmo, čili, jak praví pan kritik, že se »v Husovi probouzí subjektivism.« Že tyto zásady byly revolucionářské, doznává týž pan kritik, když praví: »Ale již tímto vyslovením principu *zbořena* jest celá stavba římskokatolické církve.« Tak zle ovšem nebylo a dosud není; pozoruhodným však jest nepředložený význam ten proto, že každému povídá, proč katolická církev jednání Husova neschváliti a jeho učení odsouditi musila. Ctitelé Husovi ať si větu páně kritikovu dobře pamatují a ji v celém dosahu uváží, až se jim zazdá proti »nelítostné« Církvi Římské vystoupiti. Církev jednala vlastně proti Husovi jen defensivně, v nutné sebeobraně; útočníkem a božitelem byl Hus, jenž ovšem při »útoku« sám zahynul, čili, jak se praví u pana Mareše, přinesl obět, »která ve smrti končí« (str. XVI.).

Hus tedy postavil se proti katolické církvi a pronesl zásady, které měly sbořiti celou její stavbu! Otázka jest, a zajisté velmi důležitá, byl-li k takovému činu mistr Jan oprávněn, a bylo-li jednání jeho správným. Nebylo-li tomu tak, vidí soudný pozorovatel, že všichni velebitelé Husovi, kteří se k této jeho »vznešenosti a zásadě« hlásí, drží se bludu a nepravdy. Zkoumejme!

Aby Husův revolucionářský čin proti církvi byl správným, bylo by nejen předpokládati, nýbrž nezvratně dovoditi, že církev katolická nebyla od Krista Pána založena, nebo že pominula a se pokazila. Obě tyto domněnky jsou však naprosto nesprávné a ne tak proti církvi jako proti Kristu Pánu a do jisté míry proti samému Husovi namířeny. Nebyla-li totiž Církev katolická Církví Páně, nebyl mistr Jan Hus ani knězem Páně, jelikož Církev katolická na kněze ho vysvětila. Ano, ještě více! Nebyla-li a není-li Církev katolická Církví Páně, nebyl mistr Jan Hus vůbec ani pravověřícím křesťanem, jelikož v Církvi katolické byl pokřtěn a jejími náukami odchován. A tu možno snad učiniti otázku: Nebyl-li Hus ani pravým knězem ani pravověřícím křesťanem, kterak chtěl opravovati a budovati pravou Církev Páně, kterak chtěl býti v ní dle svého svědomí učitelem? *Kdo* ho poslal a *kdo* mu k úřadu tak velikému náležitou moc dal? Každý vidí, že zde neběží o jeho mravy a osobní vlastnosti, — ty mohly snad býti *dobrým doporučením*, aby právě Hus k úkolu reformačnímu vybrán byl, — zde běží o objektivní faktum:

³⁾ K vůli pravdě jest nám mistra Jana proti této insinuaci vzíti v ochranu. Jan Hus nikde ve svých Listech tak mizerně o Kristu Pánu nepíše. Kristus je Husovi pravým Synem Božím a ne, jak chce protestantský kritik, náměstkem svatého Boha, náměstkem takovým, že dle para kritika stejné s *Kristem* auktority *jest lidské svědomí*.

Kdo Husa poslal a oprávcem *Církev Páně* udělal? To ho přece nemohly dokázati nemrav a zlořád v katolické Církvi, jak se povídává. Zde třeba *více* než zkaženost na straně jedné a zachovalost na straně druhé, jelikož nejedná se o věci lidské. — v nichž by to po případě dostačilo — zde jedná se o věci svaté, Boží, o *Církev Páně*. Z evangelia víme, že když Pán Ježíš chtěl, aby sv. apoštolové království Boží rozšiřovali, nemrav a zlořád tehdejšího světa vymítali a napravovali, dal jim k tomu zvláštní posláním. Kde však stojí v písmě, jehož Hus tolik proti církvi se dovolával, kde stojí v písmě něco o poslání Jana »řečeného: Hus«? Čtenář vidí, že Hus stojí zde v křížovém ohni: buď musí dokázati, že byl od Pána poslán, nebo musí odsouditi, co v Církvi Boží páchal. Hus nachází se zde v těch zrovna nesnázích, ve kterých tonou protestanté, majíce odůvodniti dílo své, proč totiž povstali a »reformovali« církev. Byla-li zde Církev, neměl k reformě práva ani Hus ani Luther ani Wiklif, poněvadž právo to náleželo majetníku a ne nespokojencům, náleželo Církvi a jejím představeným, jelikož tak bývalo od jakživa, a nenáleželo nepodajným a revolucionářským odpadlíkům. Napřed od Církev v srdci odpadnou, a pak násilnostmi, neposlušnostmi a hanobením ji opravovati chtějí! Nebyla-li zde za časů Husových Církev Kristova, ať se nám poví, kam se poděla, kde byla, a proč právě Církev katolickou Hus zreformovati chtěl? Kdyby tomu bylo tak, aby Církev Páně byla přestala, tu by samého Krista Pána z nepravdy usvědčila, jelikož o ní prohlásil, že bude do skonání světa, že brány pekelné jí nepřemohou. Či řekne snad přívrženec Husův, aby obhájil počínání svého Mistra, řekne snad, že Kristus Pán Církev nezaložil? Kdyby k takové řeči zásady Husovy vedly, nejhůře by Husovi posloužily, jelikož by ho v přímý rozpor s Kristem uváděly, jenž řekl: *aedificabo ecclesiam meam*, to jest: já si svou Církev založím!

(Pokračování.)

Listy z Asie.

Píše -x.

(Pokračování.)

Hodlám nyní, jak jsem slíbil, vylíčiti život lidu arabského od kolébky až do hrobu. Když jsem k tomuto pojednání sbíral látku, kde možno vše sám pozoruje a zaznamenává, shledal jsem, že by bylo třeba napsati hodnou knihu, kdybych měl vylíčiti všechny podrobnosti i zvláštnosti v rozličných krajinách se vyskytující. I omezím se pouze na ty věci, které jsou více méně všude v obyčeji. Obyčejů beduinů zajordánských, pokud jsem je z líčení tamějších misionářů seznati mohl, nyní podávati nebudu, doufaje, že se mi podaří ještě blíže je poznati z vlastního názoru; pojednal bych pak o nich ve článku zvláštním.

Počnu křtinami a obřizkou.

Když mladý Arábek spatří světlo světa, sejdou se příbuzní z otcovy i matčiny strany, aby událost tuto svým způsobem oslavili. Vypijí trochu černé kávy a vodky, pojedí něco sladkého (hölu) a pak počnou zpívati zařafíty (ř či

jako jemné hrdelní r). Jsou to písně, či lépe výkřiky radosti, složené obyčejně ze čtyř krátkých veršů. Před každým veršem vykřiknou pronikavým hlasem hahí, načež ostatní slova recitují, na konci celé slohy pak jakýmsi klokotavým hlasem vykřiknou »lulululí«. Zařaríty zpívají jen ženy, a to při všech radostných událostech, jako při zasnubě, oddavkách, při příchodu vzácných hostů a p.

Jest to nemalou chloubou Arabů, má-li kdo četnou rodinu, ještě větší pak, má-li, jak říkají, synů »nazbyt«. Proto se oslavují hlavně narozeniny hochů a nejvíce ovšem prvorozence, čili, jak se mu říká, »pána hochů«. Matka, které se narodil chlapec, zasluhuje podle soudu zpěvaček »zlaté náramky na ruce a zlatý řetízek, a to hustý na krk« a vedle toho »padá lidem do očí a zůstává v lásce svého muže.« Též bába jest nemalé cti účastna:

»Zasluhuješ, ó bábo,
koš plný granátových jablek,
ó ty hodná, ó paní,
která zprávu přinášíš o hoších.«

A že by tím snad nebyla spokojena, zasluhuje ještě k tomu aspoň tisíc denárů. Když se přijdou zvědavé sousedky zeptat, kdo že se to narodil, odpovídají:

»Hoch, hoch, ó vy urozené,
kšice jeho má čtyři rulíky;
Jusuf, syn Dauda,
jezdec čistokrevných koní.«

S děvčetem se tolik nevychloubají:

»Švestka a hruška
pověšená v kleci,
buďme rádi, že je již po tom!«

Na kmotrovství má právo na mnohých místech pouze nejbližší příbuzný a jen s jeho dovolením může si otec vzít kmotra jiného. Bývá pak obyčejně kmotr jeden pro všechny děti, a to i při biřmování. Do vínku se dávají šátky pro dítě a někdy nějaký starý vzácnější peníz. Na venku posílá otec dítě kmotrovi mísu rýže s masem, a kmotr mu pak pošle tutéž mísu plnou pšenice a nahoru položí jednu medžidiji.

Všichni, kteří jsou pozváni ku křtinám, jdou s dítětem do kostela, a když se vrátí, počne fantasie. Fantasií rozumí Arabové všechno mimořádné. Tanec, hudba, zpěv, pitka, hostina: to všechno jest fantasie. Slovo toto vyskytá se v tomto smyslu i v Písmě sv.; Sk. Ap. 25, 23. se praví, že Agrippa a Bernike přišli k Festovi μετὰ πολλῆς γαλασίας, t. j. »s velikou okázalostí.«

Kmotr (šbín), třeba není příbuzným, jest považován za člena rodiny a bývá zván ku všem radovánkám i poradám rodinným. Stává se, že se bratří mezi sebou znepřátelí, ale kmotrové nikdy. Úcta ke kmotrovi jest tak veliká, že někde jdouce kolem domu kmotrova jej uctivě pozdravují.

Písně arabské matky jsou plny něžného citu. Z četné, ale dosud neúplné své sbírky zde podám několik ukázek. Hle, jak matka líčí lepotu svého dítěte:

»Vystoupila jsem na vysokou horu
a žalovala Bohu; nalezla jsem svého milého,
a on seděl u pokoji Božím;
jeho tvář jest jako okruh luny,
jeho oko, jak si Pán Bůh žádá,
jeho ústa jako prsten zlatý,
a čte si slovo Boží.«

Onemocní-li dítě, vyjadřuje matka svůj veliký a hluboký žal nad bolestí svého miláčka, jehož smrti přežít nechce:

»Učinila jsem své srdce mořem,
chodila jsem po břehu toho moře,
vložila jsem ruku na své srdce
a pravila jsem řkouc: Ó srdce mé,
co's to učinilo?
Rci jemu (t. j. dítěti): Ó můj shovění s tvým druhem,
abys vidělo jeho konec.«

Neméně dojemná jest jiná píseň:

»Vystoupila jsem na vysokou horu,
lovila jsem holuby naříkavé;
ó matičko má, plač, ó sestřičko má, běduj,
snědý poranil mne, a bílý zaceril mou ránu.«

Mnohem prostěji vyjadřuje své mateřské city matka beduinka. Na svých nedávných cestách po Galileji jsem často slyšel u beduinů tábořících u jezera Tiberiadského tuto ukolébavku:

»Ó oko syna mého, ó oko gazelí
ve dne se kojíš a v noci vyspáváš.

Ó oko syna mého, ó oko bůvolí,
ve dne kozy paseš, v noci sám jsi hlídán.

Nynej, synu můj, s Pánem Bohem,
nynej, synu můj, opatruj tě Pán Bůh!

Nynej, synu můj, nezapomeň na mne,
vždy na tebe patřím ve svém klíně.«

Mimochodem poznamenávám, že všechny tyto písně jakož i ty, které později uvedu, mám v originále. Jest v nich často něco nesouvislého a nesrozumitelného, právě tak jako v našich písních národních. Žádal-li jsem za vysvětlení, bývala obyčejná odpověď: »Já nevím, ono se to tak zpívá.« Mnohé písně jsou ženám křesťanským i mohamedánským společny; vedle těchto však mají mohamedánky své zvláštní písně, jimiž oslavují svého proroka, a matky křesťanské zase opěvují svůj nejvznešenější vzor, Matku Boží.

Narozeniny u mohamedánů se obyčejně slavívají tak dlouho, až dítě dostane jméno; stává se to po třech nebo sedmi dnech. V den k tomu určený shromáždí se večer celá rodina, a bába položí otci dítě na klín se slovy: »Pán Bůh požehnej; dej mu jméno.« První hoch musí mít jméno dědovo, první děvče jméno své babičky, ovšem z otcovy strany. U ostatních dětí má otec právo určit jim jméno, slušnost však žádá, aby se dříve optal na mínění svých rodičů, jsou-li ještě na živě, a jiných starších osob. Při hostinách na oslavu novorozence konaných jsou mužové i ženy zvláště. Ženy blahopřejí matce, mužové otci, a to obyčejně těmito slovy: »Pán Bůh požehnej, ať jest vychováno (dítě) za vašeho života.« Odpovědí bývá: »Nápodobně i u vás.«

Mnohem větší slavnost však bývá při obřízce. Obřízka se sice může vykonati již po osmi dnech, obyčejně se to však stává po několika letech. Vykonává pak ji některý holič, říkáje při tom třikrát: »Bůh jest velik«, za přítomnosti celé rodiny. Mohamedáni v Palestině vykonávají — mimo pouť do Mekky — trojí pouť ročně, a to ku (domnělému) hrobu Mojžíšovu v judské poušti, do Hebronu ku hrobům Patriarchů a ku hrobu proroka Rubina (Rubena), jehož hrob ukazují nedaleko města Daffy. Kdo chce vykonati obřízku zvláště slavně, počká si na některou z těchto poutí, vezme s sebou všechny příbuzné, a je-li třeba potřebné pro ně stany, a po celou pouť, která trvá týden, je častuje.

Z pouti se vrací s velikou fantasií. V předu kráčí několik muzikantů, obyčejně židů, kteří ze svých houslí vyluzují srdcervoucí tóny, pak následuje muž nesoucí na pultě otevřený korán, za ním nesou druzí květináče, a za tímto předvojem jede na koni některý příbuzný otcův s hochem v náručí. Hoch jest oblečen v nový šat, na hlavě má tarbúš (t. j. féz) a jest všecek ověšen zlatými a stříbrnými penízi. Průvod zakončuje všechno příbuzenstvo.

Když přijdou domů, počne hodování a trvá obyčejně osm dní. Pozvaní mužové si přivedou každý nějakého přítele, který by také rád něco oblízl, ženy přivedou své dívky, a tak bývá dům hostitelův stále přeplněn. O hudbě a tanci, který při tom nikdy nechybí, se zmíním později. Když jest po slavnosti, dají mužové pozvaní hostiteli nějaký dárek, ženy si vezmou výslužku, totiž rozličné druhy hůlu, a hostitel pak počítá, co vydal, a přemýšlí, jak by si to zase brzy vynahradi. Arab by si sice dal pro groš koleno vrtati, ale běží-li o chloubu lidskou, peněz nelituje. Taková obřízková fantasie stojí, třeba nebyl otec příliš zamožným, dvě stě, tři sta zlatých, a on se zajisté neopomene při každé příležitosti pochlubit, co vydal.

U Fellahů to ovšem tak skvělé nebývá. Zabijí ovci nebo kozu, připraví jídlo, jak jsem je již dříve popsal, zpívají, tančí, výrostkové se prohánějí na koni, a tím je fantasie skončena.

Arabské matky mají o své dívky ustavičné strachy »před zlým okem.« Onemocní-li dítě, jest toho zajisté příčina, že se ho někdo »dotekl okem« t. j. ho uřkl. Aby to vyzkoumaly, berou kousek šabbe t. j. skalice a hodí do ohně. Utvoří-li roztavená tato sůl, třeba jen podle jejich domnění, podobu oka, čili »vrátí-li oko,« jest dítě uřknuto. I vezmou kousek palmy na květnou neděli posvěcené, hodí ji na oheň a dítko nad kouřem držíce, říkají: »Nakuřuji tebe od oka (t. j. od uřknutí) tvé matky, tvého otce, sousedů, jednoho z ohňů (to prý znamená nepřítele) po první, po druhé a t. d. až po sedmé.« Pak se pomodlí otčenáš a zakončí slovy: »Pro sedm evangelií, která byla říkána nad touto pal nou.«

Obyčejně však ani nečekají, až dítko onemocní. Přijde-li kdo na návštěvu a dítko vychvaluje, nebo se mu diví, vezme matka, sotva host z domu paty vytáhl, kousek palmy a horlivě dítko nakuřuje. Byla-li s ním sama někde na návštěvě, odhodí při odchodu do světnice, kterou opouští, kousek chleba a přišedši domů hodí na oheň hrstku soli. Aby pak bylo dítě stále chráněno proti účinkům zlého oka, zavěsují mu kousek šabbe na krk nebo mu pěkné modré šabbe přišijí na čepičku. Cizí lidé pak místo, aby řekli: »toto je pěkné dítě« řeknou: »i toto je pěkné šabbe« a dítě jest před uřknutím zachráněno. Dříve si věšovali nade dveřmi oslí nebo konskou lebku neb několik modrých koralů, a to vše proti zlým očím.

Mnohem pověřenější jsou mohamedánky. Jejich dívky nosí stále na krku rozličné amulety, v nichž bývá po sedmi všelijakých věcí, jako sedm zrněk pšenických neb ječmenných, sedm jehel a p. Nejlepší účinek proti uhrančivým očím jest hižáb t. j. malý, na krku zavěšený pytlíček, v němž jest proužek papíru s tímto nápisem: »Ó strážce, ó věrný!« I někteří křesťané, jako Maronité, nosí na krku hižáb se jménem sv. Antonia poustevníka, který jest jejich národním světce.

Onemocní-li malý mohamedánek, vezme jeho matka trochu soli a otrub a hodí na oheň. Pak obnáší po třikrát dítě nad kouřem a říká při tom:

»Pro jméno Boží, pro Boha i pro důvěru v něho, a není nikoho, kdo by zvítězil nad ním, a nikdo neujde jeho soudu útekem, Pán východů i západů, pán světa vznešený v držení své vševědouce a vyvýšený nade všechna knížata.«

Hoří-li oheň jasně, a sůl hodně prská, je dobře; je-li však plamen mdlý, jest dítě uřknuto. Aby se poznalo, kdo je uhranul, hodí se do ohně kousek šabbe a z podoby, jakou roztavené šabbe utvoří, se hádá na škůdce. Pak trou kouskem šabbe z ohně vyňatého dítěti čelo a dlaň levé ruky, načež někdo sebere popel a vše, co v něm zbylo, a na místě, kde se tři cesty sbíhají, to hodí za sebe, aniž se při tom smí ohlédnouti.

Nepomůže-li toto zařikání, pozvou si šejcha — čarodějnika. Každý takový šejch má sluhou jednoho ze žinnů, čili duchů jakýchsi, více zlých než dobrých. Ku svým úkonům má rozličné čarodějné knihy, z nichž nejznamenitější se nazývá šams el-ma'āref t. j. »slunce vědomostí.« Knihy tyto jsou rozděleny podle dvanácti znamení (burž) zvěrokruhu. S takovou knihou přijde šejch do domu, kam ho pozvali, a žádá předně závdavek na svou práci. Pak se optá na jméno matky a dítěte a zapíše si je. Každé arabské písmeno jest zároveň číslicí. I sčítá písmena obou jmen podle jejich číselné hodnoty a pak se součtem všelijak operuje, přičítá a odčítá, až mu vyjde některé číslo od jedné do dvanácti. K tomuto číslu vyhledá v knize příslušný burž a pak udává příčinu nemoci. Příčinou takovou bývá buď neopatrnost matky, neb uhranutí, nebo — a to bývá obyčejné — některý žinn. Podle mínění mohamedánů má každý člověk mezi žinny svého bratra neb sestru, který má jeho jméno. Potouchlí tito bratři a sestry mají málo bratrské a sesterské lásky ku svým pozemským příbuzným, a kde mohou, vyvedou jim nějakou svévoli. Tak upadne-li dítě, počne jeho potměšilý bratříček přes něj samou radostí skákati, čímž mu nemálo na zdraví uškodí. Nebo sestra žinnka přijde k matce a pro nic za nic jí nabije; tím se matka i dítě polekají, a nemoc jest hotova. Než jsou ještě horší případy. Některý zlomyslný nepřítel napíše na papír veliká zlořečení proti rodině nemocného dítěte a papír ten uloží do hrobu aspoň tisíc let starého. Pak ovšem není divu, že jim dítě onemocní. V takovém případě musí šejch aspoň deset, patnáct dní svolávat kdejakého žinna, aby, ví-li o tomto hrobu, to oznámil jeho sluhovi, který pak papír přinese. Aby zlý účinek tohoto listu zmařil, musí napsati nový, který se dítěti pověsí na krk, ale to stojí tři i více medžidií (medžidi je = 2 2 zl.)

Takových čarodějnů jest u mohamedánů velice mnoho, a darebácké toto řemeslo jim vynáší nesmírný zisk. Mohamedán, který mne v tato tajemství zasvěcoval, mi vykládal, že u nich bývá vždy plno lidí, kteří za drahý peníz se jimi dávají klamati. I čarodějnů jest tu, jako za starodávna dosti, které se zrcadlem neb bez zrcadla lidem hádají, kdo jim co ukradl, neb jinak uškodil, neb dávají rozličné mediciny proti nemocem, a je-li třeba, i — jedy.

Jest známou věcí, že, kde není víry, bují pověra, proto lze nalézt čarodějnky u všech rozkolníků a ještě více u zdejších židů, u nichž počestné toto řemeslo provozují rabíni. V jistém větším městě jest rabín, který, jak židé tvrdí, jest v přímé korespondenci s arcisatanášem, zvaným Samachmem. Tak mi aspoň jméno toto bylo udáno. S jeho pomocí může mařiti či slučovati sňatky, dáváti bezdětným dívky a p. Bylo mi o jeho kejklech mnoho vypravováno. Z řádění těchto podvodných lupičů si snadno vysvětluji, že ve starém Zákoně byl na ně určen trest smrti.

V městech, kde jest rodinný život více soustředěn, užijí dívky dosti radostí. Za zimních večerů schází se známí, aby se trochu pobavili; jest to zvláště u křesťanů zvykem. V každém domě jsou dvě, tři tak zvané turecké dýmky, kterým Arabové říkají argile. Hospodář nebo hospodyně — ženské zde totiž kouří, čili jak se po arabsku říká »píjí tabák« též — zapálí dýmku uhlem z pánve, která místo kamen ve světnici stojí a podá hostům, kteří ji po chvíli v bratrské shodě zase postoupí svým sousedům.

Středem těchto zábav bývá ovšem babička. Sedne si někde v koutku na zem, děti se skupí vedle ní, a milá babička vykládá pohádku za pohádkou, jednu pěknější než druhou. Některé babičky umějí tak dobře vykládati, že vypravují jednu pohádku dva, tři večery. Vykládají o hloupém Honzovi a jeho neméně přihlouplém soudruhu Žihovi, o zakletých princích a princeznách, o hadech s korunkami, o fúlech, aamurách, rasadech, žinnech a p.

Řúl jest obluda člověku podobná, všecka chlupatá a požírá lidi na potkání. Jen kdo se s fúlovou ženou posyní (tak tvořím slovo toto podle »pobratřiti se«), ujde smrti. Obluda tato žije daleko v Sudánu. Aamura rovněž v podobě člověčí straší v noci lidi. Na místě, kde byl někdo zavražděn, bývá rasad a ve výroční den smrti své běduje a volá, že je nevinný. Bere na sebe podobu člověka, psa, koně a p. Chce-li kdo poznati, je-li něco podobného rasad, hodí po tom kamenem; je-li to rasad, dopálí se tak, že zlostí pojde. Rasadi jsou též na místech, kde jsou zakopány poklady.

Každá pohádka začíná takto: Byl, nebyl, a kdo slyší tuto řeč, řekni Panně (Marii) nejvzácnější pozdrav. V arabštině se ta slova trochu rýmuji. Zbude-li mi kdy trochu času, možná, že některé pohádky si napíši. Nyní mohu říci jen tolik, že pohádkový svět našeho lidu se arabskému velmi podobá.

Dítka fellahů takovýchto radostí mívají pořádku. Sotva dítě trochu sesílí, musí na výdělek, často hodně daleko, a celá rodina bývá po větší část roku rozptýlena po světě.

Na konec několik slov o výchově dítek. Křesťané, aspoň přemnozí, vykonávají své vychovatelské povinnosti svatě, svědomitě. Zdejší mládež by mohla zvláště co se mravnosti týče, sloužiti naší za příklad. Jen to jest velká chyba, že rodičové na venku berou dítě ze školy, sotva jim může jen trochu pomáhati, čímž náboženská výchova velmi trpí.

U mohamedánů zaleží skoro celé vychování v hájení otcovské autority. Z náboženství vědí rodičové pramálo nebo nic a o morálce nemají vůbec pojmu. To jest jisto, že si děti svých rodičů váží, aspoň jim zevně prokazují velkou úctu. Za to však v jiných věcech mají — zvláště hoši, kteří jsou mazánky svých rodičů — úplnou zvlášť, a jsem přesvědčen, že tak necitelných a zlomyslných, jako mezi mohamedány, člověk tak honem nenajde. (Pokračování.)

Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.

Uvažuje Jan Pauly.

Mezi pravou věrou a pravou vědou nikdy odporu býti nemůže; je-li přece, jest jen zdánlivý. Víra pravá pramení v Bohu, ji přinesl sám Bůh lidem, a proto musí býti pravdivá; věda uložena jest ve tvorech Božích, ona jest napsána ve veliké knize přírody rukou nejmoudřejšího Boha, a jestli důmysl lidský dobře v této knize četl, pak přírodozpytec nemůže mluvit o žádném sporu svého poznatku s věrou.

Objevuje-li se přece neshoda, může toho býti příčinou buď exegeta, který špatně vykládá, nebo přírodozpytec, který nedokázanou věc za jistou vědeckou pravdu vydává. V případě prvním však nemůže býti řeči o pravé víře a dogmatech, nýbrž o subjektivním mínění, v případě druhém nikdo nemůže mluvit

o pravé vědě, nýbrž o pouhých vědeckých domněnkách, kterým dnes učený svět holduje a zítra se jejich naivnosti směje. A proto právem můžeme říci jak slovnatý Deutinger: Proti pravému náboženství nevzpírá se věda, nýbrž nevědeckost a nevědomost. Ano, polovičaté zbudování svádí s pravé cesty, od Boha odvrací; ale hluboké studium k Němu vede. Tak se vyjádřil již Bako Verulamský a tím pronesl pravdu nesčetnými fakty historickými v prvním i druhém směru dokázanou. A novým dokladem této věty jest spis Johna Williama Drapera: »Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.« Kniha tato zásluhou studentské vzdělávací bibliotéky přišla do rukou obecnosti také v rouchu českém.

Tuto budtež podány některé ukázky ze spisu tohoto!

Prvá kapitola líčí vznik vědy. Výpravy Alexandra Vel. odhalily nové názory náboženské a přírodovědecké, zejména v Persii, a pro Řeky staly se příčinou založení musea Alexandrinského, kde věda pěstována jsouc na základech empirie, stavěla na jisto.

Kapitola tato jest jasnou předzvěstí bouře, kterou další články mají vyvolati nad církví katolickou.

V kapitole druhé počíná již p. autor se svými útoky. Jedná tam o původu křesťanství a jeho dalším vývoji. »V jedné z východních provincií,« píše, »v Syrii, spojilo se několik osob z nízkého stavu, aby prováděly lásku k bližnímu a pěstovaly náboženství. Nauky, které pojaly, byly v souladu s myšlenkami o všeobecném bratrství, které vzaly původ ze splynutí podmaněných království.« (Str. 58.)

Kristus Pán jest tedy v očích jeho obyčejný Žid, syn chudého tesaře Josefa z Nazaréta. Jeho poslání není Božské, pohnutka k vystoupení jeho jest čistě přirozená, okolnostmi času vyvolaná. Říše římských Caesarů obsahovala přibližně národy, které spojití bylo vzájemnou láskou. Myšlenka ta zrodila se v Kristu Pánu, jenž pak zvoliv si apoštoly a učenníky, prakticky záměr svůj prováděl.

Neupíráme, že čas, ve kterém Kristus Pán na svět přišel, byl jeho vystoupení velice příhodným, nelze však říci, že okolnosti si vychovaly Krista Pána, nýbrž pravý opak jest pravdou, t. j. příchod Krista Pána vytvořil okolnosti. Čtyři tisíce let čekalo lidstvo na Vykupitele, čtyři tisíce let připravoval si Bůh svůj vyvolený národ na příští Syna svého. Jaký tedy div, že okolnosti času jsou v souladu s učením Kristovým, toť byl právě úmysl Boží, k tomu právě směřovala ona tak dlouhá příprava. Okolnosti ty nedokazují přirozený původ náboženství, naopak dosvědčují Božský původ katolictví, Božskou prozřetelnost, která půdu církvi sv. připravila a světu dala Krista Boha.

Náboženství křesťanské se ve svých počátcích velmi Draperovi zamlouvá, křesťanství dob pozdějších však ztrácí u něho na ceně. Na počátku prý bylo čisté a ryzí, ale později se proměnilo v modnější a zkaženější tím, že smíseno bylo s římskou mythologií. Na důkaz svého tvrzení uvádí důvody: Praví, že povstala časem nauka o nejsv. Trojici, která prý má původ v egyptských tradicích. Draper tedy uznává to učení, které hlásal sám Kristus Pán, a ten řekl k sv. apoštolům: »Protož jdouce, učte všechny národy křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. (Mat. 28, 19.). Učil tedy již Kristus Pán o Nejsvětější Trojici, a proto nemohla povstati nauka ta v pozdějších stoletích. Tím tedy Draper odsuzuje sám sebe, poněvadž jednou totéž věří a podruhé nevěří.

Ovšem uznáváme, že učení o nejsvětější Trojici nebylo tak určitého a jasného znění již za dob apoštolských jako po sněmu Nicejském, ale z toho ještě neplyne, že na tomto sněmu byla ze základu utvořena zákonová nauka. Učení to již hlásal v podstatě Kristus Pán, a doby pozdější dávaly nám stále bližší a bližší vysvětlení tohoto základního článku víry. Jest to tedy postup formální, který jest tak možným v theologii, jako kde jinde.

Jiným důvodem zkaženosti křesťanství jest mu úcta k Panně Marii, v níž vidí obnovení kultu Diany. (Str. 71.) Že kult Panny Marie jest výronem křesťanství a nikoliv adoptací pohanské modloslužby, o tom poučuje důkladně dílo učence Liella: »Die Darstellungen der allerseligsten Jungfrau und Gottesgebärerin auf den Kunstdenkmälern der Katakomben.« (Freiburg). Zde krásně dokazuje, že úcta k Panně Marii již v nejstarších dobách křesťanství pěstována byla, že vznik kultu rodičky Boží jest totožný se vznikem katolického náboženství. A proto, má-li p. autor prvotní učení církve za pravé, musí nutně zavrhnouti tvrzení, jakoby kult Panny Marie byl původu pohanského a pozdějšího.

Trnem v oku jest Draperovi uctívání soch a obrazů, což prý není nic jiného než obnovení kultu bohů pohanských. Tím si vystavil Draper vysvědčení, že kultu svatých v církvi katolické pranic nerozumí. Neboť kult římských bohů a kult svatých v katolické církvi jest velmi rozdílným! V čem spočívá rozdíl, o tom důkladně jedná dílo Jesuity P. Wilmerse: »Lehrbuch der Religion« v jisté stati. Kdyby p. autor znal podstatu kultu svatých v katolické církvi, nikdy by nebyl napsal, že tento kult má počátek v kultu pohanském. Pak ovšem se nedivíme, že ctění obrazů, soch a »třísek« z kříže Spasitelova pokládá za pravé fetišství. (Str. 72). K takovému výsledku mu ovšem přijíti bylo, když z výše uvedené praemise vyšel. Jiný závěr nebyl ani možný. Patrný to doklad, jak člověk může zblouditi, když vyvádí důsledky věci, které nerozumí.

Jiný důkaz mělké povrchnosti své podává autor na str. 73., kde praví, že církev chrámy světla obřady vypůjčenými ze starých ustanovení římských pontifiků. Kdyby četl rituální knihy, kde vypsána jest konsekrace kostela, nikdy by se neodvážil podobného tvrzení. Svěcení kostela v podstatě vzato jest ze starého zákona, kde v II. knize Paralipomen. kap. 7 v. 8—12. čteme o posvěcení chrámu Šalomounem. Šalomoun žil skoro 1000 let před Kristem, v době tedy, kdy o Římanech a jejich pontifiku ještě ani stopy nebylo. Ovšem obřady rituální ustanovil papež Silvester I. (314—335.), ale obřady ty mají svůj motiv a princip ze Starého Zákona, nikoli z pohanské bohoslužby.

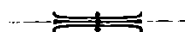
Podobně se má s námitkou, že transubstatio nebyla za dob Krista Pána, nýbrž že potom se zrodila. Uznáváme: termin transubstatio povstal později, ale věc sama a víra v ni má hojných a jasných dokladů již v písmě sv. a u nejstarších spisovatelů církevních. (Sv. Ignác, učenník sv. apoštolů Petra, Pavla a Jana.) Svědectví ta jsou tak jasna a tak důkladna, že jich nemůže nikdo popříti ni vykroučiti. Podobného tvrzení jako Draper se může odvážiti jen člověk dětského rozumu.

Rovněž tak tomu jest v učení o praedestinaci, o milosti a dědičném hříchu. Tyto články připisuje Draper sv. Augustinovi a praví, že jich před ním nebylo nýbrž že on si je vymyslel. Naproti tomu tvrdíme, že všechny tyto články jsou zřejmě obsaženy v písmě sv., a sv. Augustin že podal toliko jejich důmyslné vysvětlení. Abychom se tudy příliš mnoho nešířili, poukazujeme jen ku klasickému textu z písmá sv. Tak o praedestinaci píše sv. Pavel v listu k Efeským 1, 4—5., o milosti v listu k Filipenským 2. 13, o dědičném hříchu v listu k Římanům 5, 12., a o pokání lze se dočísti jasného a pádného textu v evang. sv. Mat. 18, 18.

Výrok na str. 79., kde praví, že od dob sv. Cyrilla Alexandrinského nebylo svobody lidských myšlének možno dvojím způsobem vysvětliti. Buď tvrdí se tam, že církev bránila rozumovému pátrání vůbec anebo jen v oboru theologickém. Avšak ať se věc pojme tak anebo onak, vždy jest to lež a nesmysl. Prvý výklad vyvrací studium kulturní historie. Tam nalézti lze nespočetné doklady, jak církev sv. podporovala vždy vznešené snahy jednotlivců, a že katolické kněžstvo bylo z nejmocnějších faktorů, jehož důmysl obdařil lidstvo stkvělým

ovocem svobodného studia. To dosvědčuje slavný historik Macaulaye a mnoho jiných. Kde jest tedy plod svobodných myšlének, tam nemůže býti žádné řeči o potlačování jich. Existuje-li ovoce svobody lidského myšlení, musila býti i svoboda. Draperův výrok tedy jest lživým. Druhý výklad rovněž nelze přijati. Kdo rozevře knihy církevní historie, dočte se o hojných bludech na poli katolické dogmatiky a morálky; co jest to jiného nežli ovoce svobodného myšlení v oboru theologickém? Pokládá-li však Draper definice církve katolické proti těmto bludům vynesené za rušení svobody myšlení, to by byl na omylu. Neboť kdybychom argumentovali a pari, pak bychom byli nuceni všechno zákonodárství vůbec prohlásiti za omezování lidské svobody. Církev na základě svého božského poslání stanoví články víry z písma sv. a z tradice. Po té nastává každému svobodná volba: buď se těm článkům podrobí a zůstane křesťanem, nebo se jim vzepře, a tím sám vystupuje z církve katolické. Není tedy zde žádného omezování lidské svobody. Že by církev zakazovala vůbec o člancích těch přemýšleti, není pravdou. Neboť nepřikazuje slepě věřiti, nýbrž ukazuje k tak řečeným »motiva credibilitatis«, která učí, že ten neb onen článek již ze stanoviska pouhého rozumu víry hoden jest. Může tedy každý křesťan přemýšleti dost a dost. Avšak namítne se: pěkná to svoboda myšlének, když ten, který rozhodnutí církve podrobiti se nechtěl, byl jako kacír odsouzen a upálen. Jest ovšem pravdou, že kacíři byli upalováni, ale jiná otázka jest, zdali to církev katolická byla, jež je upalovala. Církev měla právo a bude je míti vždy: rozhodovati, co jest víra křesťanská a co není. Kdo jsa křesťanem rozhodnutí takového se vzepře a opaku se přidrží, stává se kacířem, a církev ho vylučuje ze středu svého. A v tom snad nebude nikdo něco zlého nebo nespravedlivého hledati. Vždyť každý spolek má právo vyloučiti člena, neplní-li stanovy spolkové. Potud jedná s kacířem církev, dále nemá s ním co činiti. Ale nyní přichází stát se svým neuprosným zákonem, který nad kacířem vyřkne: smrt na hranici. A stát měl pro toto přísné jednání důvody. Náboženství bylo uznáno za základ státu, vzpoura proti náboženství platila za vlastizrádu, a proto kacířství bylo trestem upálení pokutováno. Ostatně na trest upálení nebylo s takového stanoviska patřeno jako dnes. Tehdy byl trest upálení vyměřen na přestupek mnohem menší. Tak na př. r. 1444. byl upálen jakýs Fiadecker v Norimberku, že zfalšoval šafrán. A proto posuzující nějaké události minulé, nesmíme na to bráti měřítko naší doby, to by bylo chybou velikou, nýbrž nutno jest, aby věc posouzena byla z poměrů a názorů oné doby, kdy se udála.

Zdrželi jsme se u tohoto bodu schválně proto poněkud déle, poněvadž jej pokládáme za důležitý, neboť posud je dosti lidí, kteří jako Draper stále a stále vytýkají církvi, že omezuje svobodu myšlení. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Když Plautus napsal své »Menaechmi«, netušil, kolikráte se stane jeho veselohra podkladem četných imitací, někdy až ukrutně nejapných a hloupých. Celá nešťastná opereta »Toto« od Bilhauda a Barréa s Banesovou hudbou je také takovou, ale velice sprostou napodobeninou. Francouzské texty alespoň někde vykazují přes veškeré své vady opravdový vtip: ale něco tak banálního, jako je »Toto«, něco tak bez vtipu alespoň trochu slušného jsme už dávno neviděli. To zas jednou zabloudilo něco do Národního divadla, co přijíti nemělo

před obecnstvem, o jehož »vyškolenosti«, »vkusu« a »vysokém stupni umění milovnosti« atd. se jindy deklamuje; to je pravým prohřešením na vkusu a umění milovnosti.

Toto a Tata jsou dvojčata, bratr a sestra; na jevišti hraje je jedna osoba. Toto je žákem francouzského lycea, na němž, jak vidíme v prvním jednání, panují poměry hrozné. Zde působí asistent Cabestan, jehož miluje Cesarina, ošetřovatelka nemocných v lyceu; ředitel lycea Dupalet, příbuzný Cabestanův, chce jej zasnoubiti s Tatou, která však již srdce své zadala Gastonovi. Žáci lycea nenávidí asistenta a Toto, jenž se chlubí, že již »vypíchl jedenáct asistentů«, vsadí se, že »vypíchne« i Cabestana. Ježto Toto a Tato jsou si »k nerozeznání« podobní, při večeru zasnubním (II. jedn.) prchne Gaston s Tatou, Toto se převleče do sestřiných šatů — toť se ví, Cabestan ničeho nepozná, a chce prchnouti s ním; když však se Tata vrátí — zmeškala vlak — uteče s ním Cesarina, a asistent je v domněnku, že je to Tata; zatím Tata uprchne zas — a zmešká vlak, rovněž jako Cabestan; sejdou se v hotelu, kde čeká i záletný inspektor z akademie na Cesarinu, načež se nejvyšší nepřirozený děj ukončí — zasnoubením Gastona s Tatou a Cabestana s Cesarinou.

Mluva a texty zpěvů jsou skoro napořád neobyčejně sprosté. Tak ku př. slyšíme: »ten bude mít pífku«, »vzal roh«, »motovidlo«, na francouzském lyceu sázejí se »o šampaňskou od Zátky«, otec dává synovi dvacet sous: »tu máš, ale nerozfofruj to«, »Cabestan se staví na zadní nohy«, žáci lycea křičí »ať zhyne ředitel! Hanba mu! A jeho sestra! Hanba jí!« a zpívají: »Smrt asistentům! Zkáza jim! Zrušení práce veškeré — to náš je cíl!« Ředitel tituluje žáky: »vy šnofounové«, hasiči přijedou ukrotit odboj na lyceu, a ač zpívají duchaplný verš: »Nevezem' vodní svoji rouru (!), aby byl oheň uhašen, nýbrž jdeme udusit vzpouru« — přece stříkají do školy, kde je právě, jak zpívá ředitel, »ten starý škvor, pan inspektor«, k jehož hrozbě, že žáky vyžene, tito odpovídají: »Věru, to je velký trest! Naše to přání jest, nemusíme do školy, hoj, to je trés joli!« (!) A Toto dodává:

»Jen jsem tam jednou vlez',
mám rýmu jako pes,«

což druzí s jásotem opakují. Aby vážený čtenář poznal další ukázky stkvostné mluvy, uvedeme jen tuto zpěvnou perlu: »A psi štěkali haf! haf! a kočky mňoukaly mňau! mňau! a vrány kvákaly kva! kva! a ovce bečely bé! a vrabci pištěli pí! a slípky kvákaly ko! kodák! Lidé křičeli oh! oh!« Prosím to zpívá Toto ve III. jednání. K tomu jen chybí dodati: »a lidé utíkali z divadla!« Gastonova duše »jásá a žasne« nad podvazky Tatinými a dueto Totovo s Aurelií v posledním jednání oplývá smyslnou sprostotou. Jaký text, taková i hudba. Kuplety, dueta a vše, co se hraje a zpívá, nudí. Švandám tak nízkého druhu, jako je »Toto«, měly by býti dvěře Národního divadla zavřeny, nebo by alespoň hned po prvním představení měla býti dána »umění milovnému« obecnstvu výstraha, aby na reprisu takového sprostáctví nechodilo. Za našich roztomilých poměrů by to však bylo jen reklamou!

José Echegaray, jehož drama »Světce či blázen« a »Velký Galeoto« došlo u nás většího uznání než zasluhovalo, objevil se po třetí v Národním divadle: tenkrát bylo to jeho čtyřaktové drama »Mariana«, přeloženo Vrchlickým. Drama to je smíšeninou živlu francouzského a španělského a upomíná na mnohé známé děje, scény i slova, jež jsme již jindy a z úst jiných autorů byli slyšeli, tak že jest nám celkem, jak bychom hleděli na staré, dobré známé. Originelní Echegaray, jak jeví se alespoň ve »Světci«, úplně tu před námi mizí; ani jedna postava jeho »Mariany« není originelní.

Mariana je žena výstřední, rozrušeného ducha a vášnivé povahy. Snad je to duševní dědictví po matce, jež opustila muže se svůdcem svým, který ji též zanechal, až v hoři zemřela. Navrátna byvši otci, žila Mariana život otrávený minulostí a bez naděje v budoucnost. Měla se provdati za muže, jenž před sňatkem padl v souboji k vůli jisté zpěvačce; to zvýší výstřednost její ještě více. Nabízí se jí náhrada v tom i onom muži, mnohý ji miluje: ale ona zamítá každého, až pravá láska konečně i jí zasvitne. Dovídá se však v osudné chvíli, že Montoy jest synem původce jejího neštěstí, svůdce její matky. Bojuje mezi ctí a láskou; aby odolala, podá konečně ruku muži, který ji miluje: Donu Pablovi. Ale tím se nezachrání. Láska k Montoyovi žije v srdci jejím stále, již již zápasí s myšlénkou, uprchnouti s Montoyem. Řekne vše svému manželi a vyzná mu, že miluje jedině Montoye. Žárlivý a oklamáný muž ji zavraždí. — Člověku mravních zásad a mravní povahy nemůže býti jednání Mariany sympatickým; rekyni nedovedl autor ani širšímu obecnstvu učiniti sympatickou, proto celkem drama jeho přijato bylo chladně — po zásluze.

Jednoaktová drobotina »Krasojezdkyně« od Pohla pobavila, má zdravé jádro. Svěťácký baron Cesar má se oženiti se šlechticnou Lucií; chce si ji vzíti však pouze pro peníze. Milkuje se s jinými ženštinami všelijaké pověsti, ač každý ví, že je ženichem. Má dostaveníčko s krasojezdkyní Florou, ale právě před ním musí odejeti na kvap ku své matce. Prosí přítele Engelharta, poctivého muže, aby zatím, než přijede, krasojezdkyni zdržel. Engelhart nezná ani Floru ani Lucii. Dáma se dostaví; Engelhart považuje ji za Floru; mluví s ní zcela upřímně: že se Cesar bude sice ženiti, ale toliko pro peníze, aby se Flora pro to netrápila; že Cesar nevěstu svou nemiluje. Důstojné, ušlechtilé chování dívčino velmi se líbí poctivému Engelhartovi a netají se tím, že si představoval umělkyni z cirku zcela jinak. Cesar se vrátí — a ku svému zděšení pozná, co se stalo: domnělá krasojezdkyně je baronka Lucie, jeho nevěsta. Rozumí se, že je po svatbě. Cesar je potrestán a Engelhart, jak se zdá, získal si srdce Luciino sám. Mluva aktovky je pěkná.

Nově hlášená historická veselohra starého divadelního mistra Sardou-a »Madame Sans Gêne« vzbudila pochopitelné zvědavé napjatí. Osoby zde vystupující ovšem jsou historické: korsický uchvatitel, jeho sestry princezna Elisa a Marie Karolina, královna Neapolská, maršál Lefebvre, vévoda Gdáňský, ministr Savary, někdejší guvernér a vyslanec, prohnáný Fouché, sběhlý řeholník, za revoluce největší pronásledovatel kněží a náboženství; hrabě Neipperg atd. — ale co zde vidíme, jest jen tak dalece historickým, že tu ony historické osoby vystupují, děj sám je velice nepatrný a některé charaktery spíše karikovány.

»Madame Sans Gêne« je manželka maršálka Lefebvra, někdejší pradelna pařížská, Kateřina Hübscherova, která prala r. 1792. i poručíku Bonapartovi. Prvý akt je předehrou a odehrává se dne 10. srpna 1792., kdy učiněn konec monarchii. Zde poznáváme bodrou pradelnu Kateřinu a poddůstojníka Lefebvra, jejího milého; obraz revoluce nakreslen je případně, celý akt je živý, scéna zachránění raněného hraběte Neipperga působivá. Ale hned ostatní akty zeslabují mnohoslibnou expozici. Druhé dějství hraje o devatenáct let později na zámku Compiègne, kdy poručík Bonapart byl už sedm let císařem Napoleonem I., bývalý poddůstojník Lefebvre maršálem a vévodou, někdejší veselý pařížské děvče Kateřina vévodkyní Gdáňskou a bývalý revolucionář Fouché Napoleonovi slepě oddaným náčelníkem policie. Celá povaha titulní rekyně — madame »Sans Gêne« — již tak říkali proto, že mluvila a jednala »bez ostychu« — jest kreslena nepřirozeně, nepravdivě a nedůsledně. V prvním aktu učiní na nás dojem bystré, nadané, vtipné a nezkažené Pařížanky — a po devatenácti letech, prosím; račte uvážiti! po devatenácti letech, kdy její manžel postoupil od poddůstojníka až

na maršála, nedovede si ani obléci šaty, nedovede se pokloniti, chová se hratě, neomaleně, jako by ji právě byli přivedli odněkud od sedláka ze služby do vévodského salonu. Kdybychom všechna ta gesta a domněle komické situace při oblékání a učení pukrlat tanečním mistrem Despréauxem viděli v nějaké rozpustilé operetě, pomysleli bychom si: zde to snad patří k věci, ale tady je to jako pěst na oko. Za devatenáct dní naučila by se dívka v předešlé tak charakterisována velkopanským způsobem, neřku-li za devatenáct let! Že by se zachovala tak neomaleně a hrubě urážlivě k Napoleonovým sestrám při návštěvě jejich, (II. jedn.) to je naprosto nepřírozené a zdá se nám, že toto místo je napsáno toliko ad captandam benevolentiam jistého druhu pařížského obecnstva. I u nás při této scéně při prvním provozování zazněl dlouho trvajícím demonstrativním potlesk. — Cathérina mluví někdy tak květnatě jako básník, a nechápeme, jak může býti hned potom líčena skoro jako ženský gamin. Napoleona pohoršuje její způsob jednání a chce, aby se maršál Lefebvre s ní dal rozvésti; ale ona představí se císaři, vytasí se mu i s listem jeho, jež jí psal jako poručík, aby mu počkala dluh 60 franků, vyčte mu dluh ten; Napoleonovi se zalíbí a ustoupí od svého úmyslu. Líčení povahy vévodkyně Gdánské, obraz soukromého života Napoleonova a malá zápleтка s hrabětem Neippergem tvoří děj nové čtyřaktovky. I mimo vévodkyni Gdánskou nezdají se nám některé osoby býti věrně podány. Tak ku př. Savary je tu přímo karrikován; v něm nedovedeme si představit muže takové minulosti, člověka Napoleonovi tak oddaného, že po osudných dnech u Váterloo chtěl s ním jíti do vyhnanství. Má vůbec tato »historická« veselohra i dosti nehistorického.

K »novinkám« poslední doby v Nár. divadle lze počítati i frašku ctihodného stáří: NestroyeŠtěpánka »Lumpacivagabundus«, již asi před šedesáti lety naši otcové ve stavovském divadle se smávali. Drsná, nezávadná však, bodrá komika této frašky působila i po tolika letech neodolatelně, a divadlo otřásalo se smíchem. Historii nenapravitelného ševce, lehkomyšlného krejčího a poctivého truhláře — »ludráckého trojlístku« — zná skoro každý. Některé listy se tomu podivily, že se tato fraška dává, ba, padlo dokonce i slovo jako o »profanaci.« Tam, kde byl dáván »Flik a Flok«, jehož přímo pitomým vtipům činěna i reklama, nemůže se již mluvit o nějaké další »profanaci«. Máť stará Nestroyova fraška mnohem zdravější jádro než »Flik a Flok«, »Toto« a těm podobné duchaplnosti!

Slaviti časem památku zasloužilých dramatických spisovatelů domácích je nejen skutkem povinné piety, ale i vzhledem k obecnstvu je to potřebné a záslužné. Koncem února zahájen cyklus Jeřábkův. Otevřel jej rázný slavnostní pochod mladého člena českého kvarteta O. Nedbala a proslov Kvapilův, v němž básník hlavní důraz klade na to, že Jeřábek byl »uhelným kamenem, na němž se staví chrámy příštích dob«, a že v české půdě vryl za sebou stopu patrnou a znatelnou. Po živém obraze Fr. Kolárem ladně sestaveném sehrány dvě práce Jeřábkovy: »Veselohra« a »Zde se zapovídá žebrať.«

Nájemnice dvora Samotína, vdova Dolinská, má bratrovce, o něhož se po celých 15 let nestarala; až když počne sepisovati veselohry, jež se i v Praze hrály, pozve ho k sobě, aby se jím pochlubila. Zvláště její dvě dcery těší se naň, představujíce si ho jako krásného a duchaplného muže. Milý bratránek chtěl zkouseti, jak tomu u paní tety a sestřenek jest, a chtěl je poněkud i ztrestati, že o něm tak dlouho nevěděly. Přijde v obleku důstojníka jízdy, jako by byl zbloudil, a žádá za útulek. Dámy však nevědí, že je to bratránek, a jak vdova, tak obě dcery se do něho s pravou lehkomyšlností zamilují. Dá si se všemi dostaveníčko v tutéž hodinu a na tomž místě, kdež v téže chvíli má i konati souboj s lesním Rohounem, ženichem jednc, a profesorem Žvanilem, ženichem druhé sestřeničky. Než dojde k výstřelu, vyběhnou schované ženštiny ze svých

úkrytů za stromy, a vše se dobře skončí — matčinu čest zachrání domnělý důstojník, když prohlásí, že o jeho žertu věděla. Druhá veselohra »Zde se zapovídá žebrat« je naprosto slabá a neměla se vůbec dávat. Lépe bylo by, nahraditi ji některou jinou prací Jeřábkovou. Slabých kusů, ani při oslavě jednotlivých dramatických spisovatelů dávatí netřeba — tím se málo k slavnostní náladě přispěje.

J. Flekáček.

LITERATURA.

FRANCOUZSKÁ.

Les jésuites et les classiques chrétiens. Tyto dny vyšel v Belgii francouzský spis: »Les jésuites et les classiques chrétiens«,¹⁾ jenž obrátil na se nevšední pozornost, a to netoliko u katolíků, leč i u nekatolíků. Spis ten pochází z péra belgického učence a výtečného znalce řeckého a latinského jazyka. Učencem tím jest známý spisovatel děkan Guillaume z Beauraingu. Ve spise tom uveřejňuje Guillaume svá nová studia vzhledem ke klasikům křesťanským. Dle našeho mínění nelze dosti chváliti jeho horlivost a houževnatost, a to tím více, ježto jest osamocen proti četným odpůrcům, mezi nimiž jsou i katolíci! Kniha, o níž zde stručně pojednáváme, jest psána především pro odpůrce z našeho vlastního tábora. Děkan Guillaume hlásá doklady a svědectvími, jak veliké nebezpečí vězí v literárním vychování, jež jest věnováno takřka výhradně pohanským klasikům. Již na začátku uvedeno motto Frepellovo (Mgr. Freppel): »Les études soi-disant classiques se font comme si Jésus-Christ n'avait pas paru dans le monde.«²⁾ Ve Francii zaujal podobné pole abbé Garnier; ba i světoznámý Ed. Drumont psal několikrát v tom smyslu ve svém protižidovském denníku »Libre Parole«; jen že Francouz Ed. Drumont, nepřítel všeho židovského a německého, psává podobné věci svým zvláštním způsobem, ne vždy přesně v duchu katolickém. Též Otcové Benediktini z Ligugé v srpnovém čísle svého časopisu přiznávají, že vychovávání v ústavě křesťanských není dosti křesťanské. Jules Lemaître ve svých dosti podivných studiích, jež v měsíci lednu t. r. uveřejnil, probírá tuto otázku, a jeho názory zasluhují povšimnutí. Slyšmež tedy, co píše svobodomyšlný Jules Lemaître: »Si je consulte là-dessus ma propre expérience, je sens très bien que ce que les classiques de l'antiquité ont insinué et laissé en moi, c'est, en somme, le goût d'une sorte de naturalisme voluptueux, les principes d'un épicurisme ou d'un stoïcisme également pleins de superbe et des germes de vertus peut-être, mais de vertus où manque entièrement l'humilité. Il est assurément singulier guer depuis la Renaissance, la direction des jeunes esprits ait été presque exclusivement remise aux poètes et aux philosophes qui ont ignoré le Christ. Les conséquences de cette anomalie, que personne n'aperçoit, sont, je crois, incalculables. Il n'y a pas lieu de s'étonner que les collègues des jésuites sous l'ancien régime aient produit tant de païens et de libres penseurs, y compris Voltaire«. Beru-li v úvahu svou vlastní zkušenost, pocitují velmi dobře, co dřevní klasikové učinili a na mně samém po sobě zůstavili; jsouť to celkem záliba jakéhosi rozkošnického naturalismu, základové epikureismu, t. j. života smyslným chťičům oddaného nebo jakéhosi stoicismu, t. j. života beze všeho dojmu, zároveň plného pýchy, možno též, že zárodky ctnosti, ale ctnosti takové, jižto pokora nadobro schází. Jest to arci zvláštní, že od doby renesanční směr mladých duchů byl vychováván skoro výhradně básníky a filosofy, kteříž neznali Ježíše Krista. Následky tohoto

¹⁾ Spis ten o 200 stranách stojí 2 franky 50 centimů a prodává se u vydavatele a spisovatele v Beauraingu, jakož i p. adr. Nlr. »Siffer, place Saint Bavon. à Gand« (Belgie).

²⁾ Tak zvaná klasická studia konají se, jako kdyby Ježíš Kristus se nebyl na světě objevil.

odbočení, jichž nikdo nepozoroval, nedají se, trvám, vypočísti. Není tedy potřeba diviti se, že vzdělávací ústavy Jesuitův pod starou správou tolik pohanův a svobodomyšlitelů odchovaly, zvláště i Voltaira. Známo jest, že L. Veuillot ve při, již v této záležitosti svojí známou srdnatostí vedl, měl proti sobě veliký počet kněží a »takové vychovávání«, jsouť to slova téhož svobodomyšlného Jul. Lemaître, »takové vychovávání prostřednictvím pohanův vniklo docela i do mozku těch, jižto jsou státem k tomu ustanoveni, aby pravdu náboženskou hájili!« (. . . »tant l'éducation par les païens pétrit le cerveau même de ceux qui sont préposés par état à la garde de la vérité religieuse!«) Nebude zbytečným podotknouti, že Pius IX. a Lev XIII. podporovali výslovně veškerou svou autoritou myšlenku, aby se do gymnasií zavedli křesťanští klasikové. Ve spise děkana Guillaumea zříme, že spisovatel hájí statečně naše křesťanské spisovatele před nespravedlivými výčitkami, jakých se jim dostává od tak zvaných latinářů, jakoby církevní latina byla nesprávnou a špatnou. Především se praví, že církevní Otcové psali prý jazykem barbarským a zkaženým. Děkan Guillaume, opíraje se na svědectví profesora francouzské university, dokazuje však, že nelze v Otcích ničeho nalézt, co by se nedalo tak řečenou »klasickou« latinou ospravedlniti. A výtečný znalec řečtiny a latiny, svobodomyšlný Remy de Gourmont praví, že kněžský breviář výtečným čtením k nejzávistihodnějším knihám na světě náleží. (Le bréviaire des prêtres demeure en son ensemble un des plus enviables livres de lectures et de relecture qui soit au monde.) Slovatný učenec Labruyère tvrdí, že lze nalézt ve spisech církevních Otců více obrátů a vkusu, více uhlazenosti a ducha, více bohatství u vyjadřování, více rozumové síly, živější líčení charakterův a půvaby přirozenější, než ve většině spisů, jež se zálibou čítány bývají a kteréž jména a marné slávy svým spisovatelům dávají. (»On trouve dans les ouvrages des Pères plus de tour et délicatesse, plus de politesse et d'esprit, plus de richesse d'expression et de force de raisonnement, des traits plus vifs et des grâces plus naturelles, que l'on n'en remarque dans le plupart des livres qui sont lus avec goût, qui donnent du nom et de la vanité à leurs auteurs.«) Časopis »Vlast« nám tolik místa popřáti nemůže, abychom celé řady důkazův zde uvést mohli, stůž zde však alespoň ještě jeden. Pierre Blerzy, profesor universitní a na slovo vzatý znalec starých klasických jazykův, praví mezi jiným o křesťanském básníku Prudentiovi, že postačí, aby člověk četl jen jednu z jeho lyrických básní, na příklad desátou ze sbírky Cathemerinon, a že se pozná ihned nevšední přednost Prudentia nad Horácem. (Il suffit de lire une de ses pièces lyriques, la dixième du recueil des Cathemerinon par exemple, pour sentir la prodigieuse supériorité de Prudence sur Horace.) Leč tato defensiva nepostačuje statečnému obhajci v důležité jeho záležitosti katolické. Založil sám v Beauraingu ústav, v němž pomocí několika kněží a laikův uveřejňuje spisovatele pohanské a křesťanské, aby jich užíváno bylo ve školách, a to docela ve smyslu encykliky ze dne 21. měsíce března 1853.; a sv. Otec Lev XIII., vzpomínaje toho, udělil spisovateli a dílu jeho Svěho požehnání. Děkan Guillaume pohanův klasických nezamítá, nýbrž vybírá z nich nejkrásnější místa, ale nepochopuje též, proč se mládeži již na gymnasiích také spisovatelé křesťanští k četbě nepředkládají. I u nás v Čechách zasloužila by myšlenka tato neméně důkladné úvahy!

Josef Šeřík Vitínský.

CHORVATSKÁ.

O. Andrije Kačića—Miosića Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Str. 96. Čtvrté ilustr. vydání. Cena 1 zl. — Žádná kniha není zajisté u chorvatského národa tak rozšířena, tolikrát tištěna a tak oblíbena, jako Kačićev »Razgovor ugodni« neboli »pjesmarica«. Stěží by se našel kraj, kde by nebyla známou a kde by nebyla nejoblíbenější četbou. Kam tiskem nezavítala, tam ji donesli chorvatští a srbsští slepí pěvci se svýma »guslama«. Dostí často se stane, táže-li se kdo pěvce, »odkuda ti ta pjesma«, že dostane za odpověď »Iz Kačićeva pjesmarice«. To jistě dokazuje velikou cenu »Kačićevých písní«. Ony udržují národní uvědomění v prostém lidu, a možno říci, že mnoho přispěly k národnímu obrození, ježto velmi ráda je četla chorvatská mládež, sílíc a utvrzujíc si takto národní city. — Kačić se narodil a pracoval na literárním poli toho času, kdy již poněkud přestal onen věčný krvavý boj s Turkem; avšak přece ještě na hranicích bylo se Chorvatům brániti proti menším nájezdům tureckým. Kačić opěvuje tento boj křesťanství s půlměsícem. Nebyla to snadná práce, potřebí

bylo mnoho příprav a namáhání, aby byla sestavena kniha, která by se národu zalíbila. Nebyla to práce několika dní, nýbrž mnoha let. Známo jest ze života Kačićeva, že mezi lety 1750. a 1758. cestoval po Dalmacii, Bosně a Hercegovině jako zástupce františkánské řehole. Při té příležitosti sbíral látku ku svým písním. Aby pak dílo mohl řádně provést, uchýlil se na staré dni do kláštera Zaostrožského. Tak se mu povedlo podat národu chorvatskému dílo, jakého snad dosud nenapsal žádný chorvatský básník. Národ viděl v jeho písních třístaleté své útrapy a zároveň své junáctví; ještě dnes se touto »pjesmarici« budit v chorvatském národu vzpomínky na ty syny, kteří svůj život dali »za krst častni i slobodu zlatnu«. Ne bez příčiny zapěl o Kačićevě »pjesmarici« básník Pre-radović:

»Što je bilo na zemlji živućih,
Svoga roda slavu pjevajućih,
Nije rodi omiljelo svomu,
Ko što ti si rodu Slovinskomu. — —

Čtvrté vydání této knihy vyšlo v knihkupectví Lav. Hartmana. Dosavadní vydání byla malého formátu a obsahovala pouze písně bez prosaických článků: Nynější vydání jest velikého formátu, pořízeno dle Mletského vydání z r. 1801. a Zaderského z r. 1890., mimo to jest ozdobeno 46 illustr. od Václ. Anderle-a. Illustrace představují 21 znamenitých mužů: králů neb vévodů a 17 cizích osob, o kterých Kačić ve své »pjesmarici« zmínku činí.

Danica. Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za prostu godinu 1894. Na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. (Sa 7 slika.) U Zagrebu 1893. — Prvá kniha, kterou letos vydalo društvo sv. Jeronima, jest kalendář »Danica«. Sotva která kniha chorvatská tak vnikne mezi prostý lid, jako právě tento kalendář. Proto si dává na něm výbor spolku velmi záležeti. Letos se vytisklo 40.000 ex. Kalendář má dvě části. V první jest letopis spolku, seznam členů a jiné spolkové zprávy. Druhá část jest poučná a zábavná. Mezi poučnou četbou jest na prvním místě živě psaný článek Stj. Koreniće »Petdesetgodišnjica biskupovanja sv. Oca pape Leona XIII.« Také vhodnou jest črta o městě Mostaru v Hercegovině. Aby byl článek názornější, podány jsou zároveň dva obrazy města Mostaru; ilustrace jsou pěkné. Známy odborník Fr. Kuralt poučuje čtenáře, jak třeba sázeti americkou vinnou révu. Ve zvláštním článku podává se poučení »o koruně — nových penězích.« Jadrnými jsou stati o illyrském velikánu Janku hr. Draškovići a o básníku Iv. Gundulići. Další poučné články jsou: »O žigicama« (o sirkách), »Vychovávejme dítky«, »Paběrkování po Kneippově lékárně« a pak drobnosti hospodářské. V zábavné části uveřejňuje starý známý pop Joso črty »Iz krajiškoga posijela« a Fr. Sudarević delší povídku z rolnického života »Raspikuća« (marnotratník). Celý kalendář obsahuje 14 tisk. archů, má hojnost ilustrací a stojí jen 25 kr. — Ostatní knihy društva sv. Jeronima ještě nevyšly.

»Svetojeronimsko društvo« slavilo 25leté jubileum; roku 1868. mělo na základě schválených stanov prvou valnou hromadu. Účel društva jest podávati chorvatskému lidu za laciný peníz dobrou poučnou a zábavnou četbu na základě katolickém. Društvo se vzdává rok co rok. Poslední valnou hromadu mělo již v krásném vlastním domě, který zdobí socha sv. Hieronyma. Počet členů také tohoto roku rozmnožil se o 721; všech členů jest nyní 10.549. Jméni 141.846 zl. 62 kr. — Chorvati mají sice mnoho dobrých spisovatelů, ale pro lid velmi málo, skoro žádných. Ten úkaz vidíme i u Slovinců. Jak by si tito národově vážili našeho Pravdy, Kosmáka, Dostála, Křena atd. Proto se výbor dr. sv. Jer. letos rozhodl, že vyhledá v cizích literaturách vhodné knihy cizích spisovatelů, které budou odpovídati charakteru chorvatského národa a pak je dá přeložiti nebo přepracovati. Zároveň se výbor usnesl, aby vyhověl mnohostrannému přání, vydávati každého druhého roku aspoň jednu náboženskou knihu. Také to jest vši chvály hodno. Prostý lid rád čítá náboženské knihy. Slovinské dr. sv. Mohora také jen tím způsobem získalo tolik členů (57.398), že každého roku vydávalo a posud vydává nějakou modlitební nebo jinou náboženskou knihu. Přejeme dr. sv. Jeronima k tomuto novému kroku mnoho štěstí.

Pjesme Riza bega Kapetanovića Ljubuštaka, 1889—1893. Sarajevo, štampa rija Spindlera i Löschnera 1893. — Nevíme, máme-li spisovatele zařaditi mezi chorvatské nebo srbské básníky. Srbské listy »Stražilovo«, »Javor« a j. nazývají jej srbským básníkem; chorvatské listy »Vienac«, »Prosvjeta« zařadují jej zase do chorvatské literatury. Myslíme však, že nechybíme, budeme-li jej počítati mezi

básníky chorvatské; neboť kniha jest tisknuta latinkou. — Sbíрка těchto básní jest již proto velice zajímavou, že pochází od Mohamedána z Bosny a Hercegoviny. Mladý básník Siza-beg pocítoval již »v mladých letech touhu po básních« a jak sám praví v předmluvě »od nějakého času začal tu a tam psáti básně jak uměl a co mu na mysl přišlo, a některá z nich přišla v časopisech na světlo«. Pokud jest nám známo, před nějakými 4 lety některé básně Riza-begovy uveřejnila »Bosanska vila« a již tehdy se zamlouvaly svou originelností. Protož sbírka Riza-begových básní každého potěšila. Některá báseň mohla se sice vynechati, avšak slabší básně ztrácejí se vedle dobrých; celá sbírka zůstává ve čtenáři pěkný dojem. V knize jest 50 básní, většinou erotických; jsou pěkné a něžné. Zdají se nám však býti příliš smutnými. Nevíme, co básníka tak smutně naladilo, že hned v první básni takto naříká:

»Moje pjesme nek ne čita,
Čiji život radost sladi
Nek ne čita, nek ne pita,
Jer taj ne zna šta su jadi.«

Ze všech nejvíce se nám líbily básně v prvním oddílu věnované »Zulejki«. Jsou plny citu a patrně, že Riza-beg čerpal k nim látku z čerstvého a svěžího pramene východní poesie.

Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters. Von Johannes Janssen. Siebenter Band. Ergänzt und herausgegeben von Ludvik Pastor. Freiburg in Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung 1893. SS. XLVII. 660. 4 fl. 20 kr. Hned po skončení šestého svazku svých dějin národa německého počal Janssen pracovati na sedmém svazku. Práce šla rychle v před, tu však o Novém roce 1891. se roznemohl a musil práce zanechat. Již v této nemoci neustále říkal, že tohoto sedmého svazku neukončí. A také neukončil.

Ještě dva dny před smrtí zabýval se Janssen čtvrt hodiny listinami svého sedmého svazku; dne 24. prosince 1892. vypustil Janssen šlechetnou duši. Pokračovatelem v dějinách byl jeho upřímný přítel, Dr. Ludvík Pastor, profesor university Vídeňské, jenž též odkazem převzal veškerou literární pozůstalost zvěčného přítele Janssenova.

Budiž mi dovoleno, bych se jen kratičce zmínil o metodě, kterou se řídil Janssen, spisuje své dějiny národa německého. Janssen nechtěl náboženskou řevnivost vzbuditi, ale hledati pouhou pravdu, a že ji našel a světu pověděl, za to bylo mu snáseti nesčetných útoků. Nepřátelství k jiným vyznáním nenajde nikdo v jeho dílech, za to však historikové protestantští beze všeho ohledu napadli, znetvořili ano pohanili nejen učení katolické církve, ale i vše, co katolickému srdci bylo drahým a milým. A právě tito protestantští historikové byli Janssenovi vzorem — jak psáti nemá. V celém svém díle nepronášel svého subjektivního úsudku a líčil reformatory jediné a výhradně na základě jejich vlastních spisů a listin, jež jsou všechny protestantům přístupny.

Janssen nezazlíval nikomu a neodsuzoval nikoho, kdo dle svého vzdělání zakladatele protestantismu za velké a Bohem poslané muže považoval. Janssen jako historik měl však nejen právo, ale i povinnost, by dopídl se jistoty a pravdy v pramenech, zda skutečně oni mužové byli nástroji k rozšíření říše Boží na zemi. Proto vyličil jejich život a působení, jak toho zasluhovali, a jak se to se skutečností a pravdou srovnává. K tomu měl právo dějepisec i jako kněz katolický. Líčení všeobecného stavu národa na počátku novověku není dílem fantasie historikovy, je to čerpáno z pramenů kriticky prozkoumaných a z dokladů k věci náležitých.

Než, vraťme se k svazku sedmému. Dvacet pět let zabýval se Janssen svými dějinami a proto ovládal látku tuto mistrně a důkladně. Nemalý proto uložen byl Dru. Pastorovi úkol, by sedmý svazek, z něhož bylo jen 70 stránek k tisku připraveno, dokončil. Jak úkolu svému dostál, poznáme ihned. Sedmý svazek obsahuje třetí knihu kulturních dějin německého národa, kteráž rozdělena jest na dva díly. Prvý díl pojednává o školách a universitách, druhý o vědách, vzdělanosti, cenzuře knih a knihkupectví. Hned první odstavec obsahuje mnoho zajímavého. Pojednává se zde o klesání škol a hlavně universit za církevního rozštěpení. Úpadek universit v Německu v době od r. 1517—1618. byl ovocem působení Lutherova. Úpadek byl všeobecným a zasáhl všude tam, kde nabyl

lutheranismus převahy. To dělo se již za živobytí Lutherova, to dělo se měrou ještě větší po jeho smrti. Sám Luther nařiká na klesání škol v listu, jež poslal r. 1524. purkmistrům a starostům německých měst. Práví v něm: »Wir erfahren jetzt in deutschen Landen durch und durch, wie man allenthalben die Schulen zergehen lässt. Die hohen Schulen werden schwach, Klöster nehmen ab: wo aber Klöster und Stifte aufgehoben worden, wolle Niemand mehr Kinder lassen lehren noch studiren; »soll der geistliche Stand,« sage man, »nicht sein, so wollen wir auch das Lehren lassen anstehen und nicht dazu thun.« Str. 11.

Není nám lze, ačkoliv bychom velice rádi, uvéstí místa, i pro nás české katolíky důležitá. Byli bychom nuceni uvádětí obsah téměř každé stránky. Proto uvedeme jen rozdělení celé knihy. Díl prvý má tyto oddíly: »Úpadek starých škol za církevního rozštěpení, školy obecné, platy učitelů, školní mládež a zacházení s ní, nově založené protestantské latinské školy a gymnasia, platy učitelů, předměty vyučovací a způsob vyučování, školy v katolických krajinách, školní drama u katolíků a protestantů, university za vedení katolického, akademická činnost Jesuitů, university protestantské. Oddíl druhý pojednává o studiích humanistických, o filologii, o latinském básnictví, o studiu práva a právnictví, o dějepisectví, o mathematice, o astronomii, o vědách přírodních, o lékařství, o filosofii, o theologii u protestantů a katolíků, o překladu písem svatých na jazyk německý u protestantů a katolíků a o kázání u protestantů a katolíků. Jak z pouhých nadpisů vidno, jest to material ohromný. Klesly university, kleslo umění! A co toho bylo příčinou? Šířící se protestantismus. »Německé umění zlomeno bylo,« praví Janssen, »v době od r. 1517—1618. ve své největší životní síle, zbaveno svého národního charakteru a učiněno závislým na milosti dvorů a šlechticů, a to stalo se náboženským převratem, který církevnímu umění, jak doposud prováděno, vzal půdy, odňal prameny, z nichž život a sílu čerpalo.«

Janssen našel výtečného nástupce. Za to nám ručí již tento sedmý svazek. Svazek tento poučí a ukáže, co vše učinila církev katolická pro vědu a vzdělanost vůbec. Není jediného odboru, aby Církev katolická neměla na rozvoj jeho vlivu, a to nejen v Německu, ale i v celém světě. Ejhle, ecclesia universalis! Dočkáme-li se podobného spisu v české literatuře? Jos. J. Veselý.

Festschrift zum siebenhundertjährigen Jubiläum der Gründung des Praemonstratenser-Stiftes Tepl. Nákladem kláštera tepelského. Tiskem Jos. Gschihaye v Mar. Lázních. 8°. 234 str. 1893. Beze jména spisovatelova vydán byl ku konci předešlého roku v pěkné úpravě spis, ozdobený pohledem na klášter tepelský, jenž má oslaviti 700leté jubileum tohoto kláštera. Jubilejní tato monografie byla patrně již dlouho s velikou pílí připravována a poskytuje zajímavý obraz o životě a účte zakladatele Hroznaty, jehož process beatifikační očekává již jen rozhodnutí Sv. Stolice. Dějiny kláštera vypsány jsou obsírně a nestranně podle opatů až do nejnovější doby. Několik chronologických dodatků zachová památku na jednotlivé údy kláštera.

Č E S K Á.

Rozhledy po lidumilství. Měsíčník k povzbuzování a podpoře snah lidumilných. Ročník I. Redaktorka Cyrilla Pyšvejcová. Nákladem spolku »Družina hl. Anežky České.« Čtenářům Vlasti předvádíme kus zdravé četby a četbu tuto již z předu z plna srdce jim doporučujeme, majíce pevnou záruku, že tento časopis nikdy vědomě neublíží ani církvi, ani katolickému náboženství.

Jest třeba, praví redakce v úvodu, aby samaritánské skutky staly se známými, by dobrá věc došla co možná největší podpory a také co možná největšího následování. Toť jest účel, pro který »Rozhledy po lidumilství«, dříve již jako příloha »Časopisu učitelek« vydávané, vycházejí od r. 1893. jako list samostatný. V »Rozhledech« popisují se původ a zařízení okresních chorobinců, sirotčinců, nemocnic, ústavů pro opuštěné a zanedbané dívky, služby; tam se oceňují zásluhy osob, které si křesťanským milosrdenstvím zásluh dobývají, při čemž vyniká především naše šlechta, která nejednou štědrá a mocnou rukou v tyto obory zasahuje. Rozhledy vyličují také chudinská zařízení v jiných zemích nebo u jinověrců a poukazují, v čem jsme za nimi zůstali v pozadí.

Kdo žil kus sociálního života s chudinou jako my, čte nejednu zprávu ne bez hlubokého dojetí, věda, co to dá práce a strádání a sebezapírání, než se tu člověk dodělá žádoucích úspěchů. Zprávy o lásce a obětivosti chudých k chudým zasahují hluboko do srdce. Toť jest nejdojemnější četba v »Rozhledech

po lidumilství,» protože jest to vítězství lásky Boží do srdce lidského již na křtu svatém vlité.

Přátely »Vlasti« dovolujeme si na toto upozorniti: Celý téměř směr českého písemnictví — mimo katolické — žene se za tím účelem, zasazovati ránu za ra.ou církvi a kněžstvu. Církev i kněžstvo líčí se v barvách nejčernějších a v obrazech nejpotupnějších, za to liberalismus a nyní už i radikalismus představuje se jako spasitel lidstva. Rozhledy po lidumilství viní však hlasatele těchto směrů ze lži, ukazujíce je jako frasisty a mluvky. Rozhledy po lidumilství popisují vznik, dějiny, účely a zařízení různých dobročinných ústavů, při nichž církev a její věrní září leskem účinné lásky, kdežto liberalové mají při tom — z pravidla — ruce v kapse! I rozšiřujeme Rozhledy po lidumilství 1. pro jejich vznešený a praktický účel a 2. jako obranný prostředek proti našim nepřátelům, při čemž zvláště upozorňujeme na str. 16. a 72.

Přáli bychom si, aby při všech ústavech bylo jasné vytknuto, jak je v nich postaráno o výchovu náboženskou. S chválou Sofie Podlipské (str. 37.) na poli literárním souhlasiti nemůžeme, poněvadž tato paní ve svých spisech často a z pravidla nezapomněla urazit naše náboženství. Rovněž i na to upozorňujeme, (str. 66.) že prelát nechodí v »ornátech« do schůzí spolkových. Jinak vzdáváme »Rozhledům« patřičnou chválu a přejeme jim co nejhojnějšího rozšíření. O druhém ročníku promluvíme po jeho ukončení.

Tomáš Škrdla.

Pověsti Krkonošské. Lidu vypravuje Josef J. Jodas. V Telči; Em. Šolc. Sešit 1. a 2. Cena sešitu 12 kr. U nás v poslední době celkem dosti se píše »pro lid,« ale málo, co je skutečně pro lid; podávají se mu cizokrajné květy, vypěstované uměle ve sklenicích. Nadaný Josef J. Jodas natrhal lidu na stránkách krkonošských domácí květy milé vůně, a víje z nich kytici, z níž vane na nás horský, zdravý lesní vzduch. Praví sám o sobě:

»a já tu pověst k pověsti
vil v kytku půl sta let . . »

a nyní můžeme již kochati se jednotlivými těmi horskými květy.

Co chovají hory Krkonošské, kde jaký poetický poklad, našel jej spisovatel a oděl ladným, plyným veršem. Ze sloh jeho pění ptáci, šumí lesy, hučí horské bystřiny a klepou osamělé mlýny, skrývají se v nich vodníci, lesní muži a divé ženy, bloudí duchové hříšníků, kteří nemohou po smrti najíti odpočinku, a jsou v nich všechna poetická kouzla, jimiž vládne národní pověst a ponurá horská balada.

Přítomné sešity obsahují jedenáct básní. »Krkonoš« vypravuje o původu a moci tohoto kouzelníka. Teprve když cizí osadníci pohraniční kraje české osadili a pokřtili jej »Rybecálem,« rozhněval se a uzavřel nad sebou skálu s rachotem na věky. Pěkná a národním tónem vypravovaná je povídka »Přezák.« Děvče sirotek jde ke strýci, aby se jí ujal. Potkal ji přezák.

»Spěchám k více, sirota jsem, vyhnali mne z chaty,
jdu tam prosit, aby vzal mne k sobě strýc můj zlatý.«
»Štěpán — můj strýc — Štěpán Josef, bydlí pod lesíkem,
má jen barák se zahrádkou a je soustružníkem.«

a přezák — Krakonoš odpovídá:

»Toho já znám, milá holka, krok mne neomrzí;
neplač jen, hned měsíc vyjde, budeme tam brzy.«

Jak pěkně pověděno! Jak přirozeně, srdečně! Jak pěkné je líčení Jitčiny píle a práce na kolovrátku! Přezák stará se o Jitku i Štěpánovy, mají všeho dost. Námluvy u sedláka Michala líčeny jsou velmi pěkně a charakteristicky. Krátkými slovy spisovatel mnoho umí pověděti.

»Michal vítá, poctu shání, po stavení běhá,
matka, selka statná, směle očima jen šlehá.
Nevěsta podobná matce, utlá, ale sporá,
kouká na to hospodářství o samotě s hora.

Nelíbí se jí ta samota:

»Ona hrdě: »Mám na výběr, samotu já nechci.«
»Jiná půjde k Michalovi — ať zaklepám, kde chci.«

Přijde jiná matka s nevěstou.

»Matka selka kost a kůže, jazyk ale břitký,
Michal vítá, poctu shání, klade bez pobídky.
Nevěsta je obraz matky, ale zavalitá,
prohlíží si hospodářství celá roztržitá.«

Michal ptá se:

»Jak nevěsto; líbí se ti statek?«
Ona krátce: »Mám dost času; samota mne mrzí!«
Jiná bude u Michala hospodařit brzy!«

A hospodařila, neboť přezák přivedl Michalovi Jitku, a všickni byli šťastni. »Stárkův mlýn« je hezké líčení, jak se zbavili ve mlýně vodníka. Balada slohem i obsahem je »Lesní muž«, jenž zatáhl neposlušnou dceru do svých skal, aby byla jeho ženou; matka ji z osidel jeho vysvobodila. Ve »Dvou křížích« čteme, jak se mládenec zastřelil na dvoře pro lásku, že milenka jeho »za stříbro boháči srdce své předala.«

»Poslední hodinku
zvoniti chtěla dát,
provaz se utřhl —
svinul se jako had.«

Přišel si pro ni z hrobu. Něco takového, jako »Dědicové«, se lidu vždy velmi líbí. Dědic zakopal mlynářovo zlato, a synové se diví, že otec ničeho nezanechal. Jdou ke katovi: »kat nám pomoc zaopatří; jsou mu známy tajné moci, umí mrtvých uváděti, s nimi také o půlnoci mistr umí rozprávěti. Kata osloví synové takto:

»V kouzlech sběhlý mistře kate,
jde nám ryzí o dukáty,
těš se dary na bohaté
slovo vynuť od pantáty.«

Z pokladu neužije nikdo ničeho. Vyplní se, co pravil hrobník:

»Vykopám hrob hnedle, hnedle,
ale nikdo neuvěří,
komu druhý zrovna vedle.«

Mrtvý mrštil svíci po nejstarším synu, a ten zemřel.

»U vrbiček.« Vojín vysvobodí ducha, jenž bloudil, že za života přesadil mezník. Ráz pravé národní balady má »Divá žena.« Divá žena hospodaří vdovci Bártovi. Eva, dítě její, žila u Bárty jako schovanka. Když hospodářův syn Bartoň se ožení, opustí krásná Evička dům, a když se Hátě narodí dítě, podstrčí jí lesní žena trpaslíka. V »Lázních« poradí Krakonoš myslivci, jak má nabýti zdraví vykoupáním v Úpě. »Štědrý večer« po našem mínění též velmi se lidu líbiti bude. Líčí se tu, jak se vyplnilo dívkám, co z rozloupnutého ořechu hádaly. Poslední balada »Had a myška« obírá se pověstí, že duše některého člověka srostlá je s tou neb onou bytostí. Jeník zabil hada a myš, na něž dlouho čekal.

»Ale jaké uleknutí!
Otec, matka bez pohnutí!«

Toť stručný obsah sešitu 1. a 2. Mluva je pěkná, rázovitá, živá, místy předmět i líčení připomíná živě Erbeny a jeho »Kytici« a místy dosahuje i básník výše Erbenovy. Vyznáme-li to upřímně, je to zajisté úsudek velice lichotivý. Přečtete si jen »Divou ženu«, »Štědrý večer«, »Dva kříže«, »Had a myška«, »Lesní muž.« Básník není nikde rozvlácným, nikde suchopárným. Co maluje, maluje barvami velmi případnými a živými, národního tónu všude šetří a všude dovede jej uvést v soulad s poesíí — a to každý neumí. Básníkovy dikce, všude ušlechtilá, nikde není na úkor srozumitelnosti: všude i prostý lid, jen bude-li předčítati dobrý čtenář, pozná, co se děje, oč kde běží, co básník povídá tady a co tam. A to, prosím, je znamenitý dar nadání básníkovy.

Úprava je velice sličná; celkem jsou tu 2 pěkné titulní obrázky a 9 menších půvabných iniciálek; cena 12 kr. za sešit je tedy v pravdě nepatrná.

Doporučujeme s plným přesvědčením lidu četbu tak pěknou a těšíme se, že i další sešity budou rovněž obsahovati básně tak zdařilé. J. Flekáček.

Moravské Valašsko. Lidopisné obrazy příspěvkem ke kulturním dějinám českým. Sepsal Matouš Václavek, ředitel škol na Vsetíně. Nákladem spisovatelovým. Cena 90 kr. Díl I. Ředitel Václavek přichází s prací, již se po 16 let věnoval. Uvádí čtenáře do severovýchodního kouta Moravy, obývaného Valachy, kdež tento lid namnoze ještě žije život prostý, naivní, skoro mytický. Krajina valašská, jsouc prostoupena horami Karpatskými čili Bezkydami, uchovala skoro až posud lid samorostlý, svérázný, netknutý cizími příměsky, lid, který má své zvyky a obyčeje, své písně, pověry, pohádky, a přísloví, své pranostiky, krásnou a zároveň ráznou řeč a jenž většinu dílem zachoval ještě národní kroj.

Po těchto řádcích, které jsme vybrali z úvodu spisovatelova, přistupujeme k věci. Nejprve vyslovujeme radost nad tím, že výstavou národopisnou a různými venkovskými výstavkami vzrůstá se v národě českoslovanském utěšený a mnohoslíbený ruch, zachováti zbytky lidové poesie a popsati vůbec starodávný patriarchální život našeho lidu a vytknouti tak individuální ráz našeho národa. Je to obor nyní snad už jediný, kde můžeme všickni členové národa zasednouti k svorné práci a kde se můžeme každý svým způsobem těšiti ovocem této libé činnosti, již sloupce »Vlasti« povždy jsou otevřeny.

Pracovníky tohoto oboru můžeme rozříditi ve tři oddíly:

Jedni sbírají pouhý material, nejsou však schopni ladně jej zpracovati; druzí, nadaní a vzdělaní, sestavují material, oddělují pěkný od špatného, snaží se vyniknouti v různé druhy prstonárodní poesie nebo života, ale nejsouce z lidu, neprodělávše sami doma, u domácího krbu to, o čem píší, nedovedou cele a správně vyniknouti v material, o němž pracují; třetí konečně spojují obé: jsou z lidu nebo žili tak dlouho mezi lidem, že mezi ním zdomácněli a s ním srostli, mají k němu lásku a pro tento obor dostatečné vzdělání. K těmto počítáme ředitele Matouše Václavka. On podává hojnost materialu (I. díl má 177 stran), který jest, kde toho třeba, důkladně promyšlen, probrán a zpracován. Václavek má zevrubné zprávy (hlavně o kroji) až z počátku tohoto století, mnohdy i z věku XVIII. Při vyšívání probírá motivy a zvláštnosti tohoto lidového umění, což i vkusnými obrázky znázorňuje. Nejzajímavější — neřikáme nejvzácnější — jsou zimní slavnosti. Ze všeho předešlého bylo nám na 80% cizím; vzpomínali jsme na domov, na náš český jih, na naše krby, kroje, řeč a shledávali jsme jen drobečky podobnosti, zde však o zimních a vůbec ročních slavnostech byli jsme jako doma, ano, shledali jsme, že máme některé obyčeje (chodění s králem o svátcích Svatodušních a jiné), kterých Valaši nemají. Při písniích zase stoupá cena Valachů nad naši domovinou. Rythmus těchto písni jest dokonalejší, poesie vyšší, hlubší; zvláště pěkné jsou koledy a písně při podzimních slavnostech.

Důkladně jsou popsány »nemoci a léky.« Zde jest lid nejtajemnější. Ovčáci a slouhové z toho si k živobytí pomáhali, rodiny sebe a přízeň léčily a tajnosti ty na skříních nebo na deskách modliteb napsané nerady sdělovaly. Ředitel Václavek však i přes to podal obšírný obraz lidového zaříkávání a léčitelství.

Na str. 137. spisovatel píše: K modlitbám a formulím zažehnávacím náležejí i žalmy, které tomu, kdo je v případnostech rozličných, ať v nemoci, ať v nebezpečí nějakém, ať v chudobě nebo v jakékoli tísní tělesné neb duševní odříkává, kýžené rady a pomoci poskytují. To je nám novinkou, o níž jsme jakživi slova neslyšeli.

Spisovatel často poukazuje, jaký ten který obyčej měl význam v době pohanské. Tu jest ovšem pole velice volné, ale myslili bychom, že by se měly podobné úsudky pronášeti více jako hypotese, ne jako přímá skutečnost. Rovněž i snaha dokazovati, jakoby byla církev každý pohanský obyčej chtěla si přizpůsobiti a katolickým nahraditi, zdá se nám upřílišněna. Že bychom si ku př. při mrskání mládenců a panen v čase velikonočním připomínali mrskání Spasitelovo (str. 80.), to bychom popírali. Aspoň jsme o tom v Čechách nikdy neslyšeli, ba, tento obyčej je pouze lokální, o němž jižní Čechy ničeho nevědí. To si dovoluujeme jen poznamenati připomínajíce, že při všem tomto řed. Matouš Václavek počíná si k církvi velice slušně a šetrně.

Na konci úvodu spisovatel píše: Posléze připomínám smutnou zkušenost, že nemoha ani v markrabství ani v království ochotného nakladatele nalézti a nechtě zároveň dlouholetou práci svou téměř v poloviční zmar přivést, vydávám ji nákladem svým. Za tou příčinou obrácím se se slušnou prosbou k sl. národopisným odborům zemí koruny České, aby hojným odběrem spisu tohoto mi byly laskavou a vzácnou podporou. My tuto prosbu na všechny čtenáře »Vlasti« rozšiřujeme.

Tom. Škrdlc.

Národopis v semináři Česko-Budějovickém. Když rozlétlá se v r. 1891. po vlastech českých zpráva, že pořádána bude v královské zlaté Praze opět brzy nová výstava, co tu bylo všude nadšení! A nemohlo tomu ani jinak býti, když se výstava první tak skvěle vydařila. Též bohoslovci čeští byli pro výstavu národopisnou nadšení. V semináři Budějovickém pracovalo se již v roce 1891 horlivě, neboť Jiří Čadek, tehdy bohoslovec III. ročníku, promluvil hned v prvních schůzích liter. Jednoty o příští výstavě národopisné v Praze a dosáhl toho, že všickni téměř bohoslovci počali si lidovědy bedlivě všímati. Na počátku r. 1892 poslali jsme množství látky národopisné redaktoru »Českého Lidu«, Dru. Zíbrtovi jenž soukromně i veřejně v »Čes. Lidu« naši činnost pochválil a četné články naše v I. roč. »Č. L.« uveřejnil. O prázdninách na to přednášelo několik bohoslovců doma o výstavě Pražské. Než ruch národopisný po prázdninách ještě zmohutněl, tak že jsme loni zase četný material lidopisný Dru. Zíbrtovi poslali a mnohé stati z něho ve II. roč. »Č. L.« otištěny měli. Když Jiří Čadek seminář náš opouštěl, uložil nám všem za povinnost folkloristiku i nadále horlivě pěstovati. O prázdninách minulých konali bohoslovci naši opět přednášky národopisné a o tři výstavy národopisné na českém Jihu nemalých zásluh si získali. Nástupce páně Čadekův uchopil se po prázdninách činnosti rázně, a častěji při večerních schůzích naší Jednoty literární ku pěstování národopisu vybízel a různé ukázky od bohoslovců sebrané předčítal. Tím bylo docíleno, že posláno bylo redakci »Čes. Lidu« materialu více než dříve, a že i letos nám Dr. Zíbrt část ihned otiskl a vše za vše poděkoval. A že i o letošních prázdninách budeme míti hojně účastenství při pořádání místních výstavek národopisných, ukáže budoucnost. Chceme-li totiž býti hodnými syny svého velikého biskupa-vlastence Jana Val. Jirsíka, jehož heslem bylo »Bůh, církev, vlast«, nelze nám ani jinak jednat. Pravý katolík vždy musí národ svůj milovati a o jeho dobro dle sil svých pečovati. A že naše výstava národopisná bude národu Svatováclavskému ku prospěchu a slávě — kdož by o tom pochyboval?! V-a

Průvodce katolíka do Ameriky. Hlasů kat. tiskového spolku na rok 1894. číslo 1. Napsal Fr. Novodvorský. Cena 80 kr. V komisi Cyrillo-Methoďějského knihkupectví (G. Franc) v Praze.

Z mé rodné vesnice vystěhovalo se přes 20 rodin do Ameriky; byli to většinou schudlí obyvatelé, neposlušní synové a dcery, ale mezi nimi i lidé, kteří si dobře stáli a kteří jen z bujnosti nebo z vystěhovalecké horečky vlast svoji opustili. Synové a dcery psávali domů dopisy, jež jsem rodičům předčítával a na něž jsem do Ameriky odpisoval. I bral jsem s velikou dychtivostí do ruky spis tuto uvedený, abych se poučil o poměrech země, do níž se mnoho mých rodáků odebralo. Z počátku se mi zdálo, že je tu látka semtam naházena a přeházena, ale čím dále jsem četl a v knize se probíral, tím více jsem seznával, že je to kniha cenná, časová a pro katolické vystěhovalce nesmírně důležitá.

Spisovatel popisuje spojené státy severoamerické, rozdělení půdy v jednotlivých státech, farmářství na venkově, poměry městské, živnosti a řemesla; při tom má stále na mysli českého, katolického vystěhovalce, jemuž radí, jehož varuje, vůbec jehož poučuje o poměrech a zřízeních amerických. U řemesel a umění udává, kterých je v Americe potřebí a kterých nikoliv. Pracovní poměry americké líčí způsobem odstrašujícím, tak že by mnohému zašla chuť po přečtení jeho kapitol vystěhovati se do Ameriky.

Přesně, upřímně a podrobně jest udán návod těm, kteří se přece do Ameriky stěhují. Spisovatel rozebírá: a) kdo se smí do Ameriky stěhovati; b) jak to má zařídit; c) jak se má v Americe zachovati; všude poučuje a varuje a všechny katolické vystěhovalce svěruje jednatelům spolku sv. Rafaela, kteří jim před odplutím v Evropě a po příchodu v Americe spravedlivě a věrně poradí a vše potřebné jim zařídí. Jména evropských jednatelů spolku sv. Rafaela jsou tu přesně udána.

Pojednání o státu, škole a rodině, náboženství a církvi, o novinářství (jmenuje české časopisy: doporučení hodné, méně doporučení hodné a hodné zavržení), o výslovnosti a něco z mluvnice a konečně o jižní Americe, o Brasilii a Argentině tvoří závěrek tohoto důkladného spisu.

Nejvíce vystěhovalců do Ameriky poskytují jižní Čechy; proto by se měly politické a duchovní úřady na jihu Čech přičiníti, aby tato kniha přišla do každého města a do každé vesnice. V Americe dle přibližné statistiky (str. 244.) více než polovice katolíků opouští prapor Kristův, i pozvedám svého hlasu a prosím všechny čtenáře »Vlasti«, aby každého, kdo se chce do Ameriky vystěhovati, poukázali na tuto knížku.

Tento spis vyjde, doufáme, ve druhém a více vydáních, a tu by se doporučovalo ředitelstvu katolického tiskového spolku, aby se pozeptalo českých kněží, v Americe usdlých, (na 40 adres bychom ředitelstvu sami mohli poskytnouti), aby jej prozkoumali a udali: zdaž je tam vše věrně, bez omylu udáno, a zdaž by se doporučovalo ještě některé důležitě partie přidati nebo jiné vynechati. Zatím nechť koná tato kniha pouť po vlastech českoslovanských a přináší všude a všem užítku a poučení, kdož jsou přátely, známými, nebo nesvědomitými agenty lákání do Ameriky. Tom. Škrdle.

Hory a doly. Verše a písně Vladimíra Štastného. V Brně 1894. Tiskem pap. knihtiskárny Bened. Rajhradských. Nákladem vlastním.

»Podej mi ruky — na té pouti svojí
neboj se, nevstoupíme na Parnas;
mají tam vojnu, a my nejdem' k boji,
a nás by vítali tam sotva as.«

Na pohanský Parnas současného cechu básnického Vl. Štastný ovšem nevstupuje, a nevítal-li by jej tam nikdo, tím upřímněji a vřeleji vítáme my jej na našem křesťanském Parnase, jehož předním a vynikajícím reprezentantem je náš zasloužilý autor. Nová sbírka jeho rozdělena jest ve čtyři oddíly: Z lesa, Z potulce Podyjím, Studenti na hradě, Obrázky z poutí. »Z lesa« obsahuje dvě části: »Lesní pobožnost« a »Lesní kvítí.« Obsah první trefně vyjádřen je nadpisem: pozorování lesa budí v básníkovi city zbožné; je mu velechramem, šumí-li tiše, modlí se; každý strom je harfou,

a když bouře lesem hučí
varhany to Páně zvučí
hromem do všech světa stran:
svatý, svatý, svatý Pán!«

Les rozepěje se v »Te Deum« (str. 10.) a báseň »Otče náš« a »Credo,« jak les se modlí, patří k nejpěknějším tohoto oddělení; vřelostí dýše »Pax vobis;« věříme rádi básníkovi, že »kdy bojem síla klesá, ve vzpomínce dechem lesa ožije zas duch.« V části druhé, »Lesní kvítí«, spisovatel opět s námi sděluje, jak mu les je drahým. Nazývá jej »dávným druhem,« k němuž se vrací, zanechav sumivou mladost dávno již ve světě veselém. »Zvonek« je něhyplná, roztomilá píseň; »Nové uvítání« a »Rozloučení« je vřelé a srdečné; rovněž »Kontraband« velmi se nám líbí. Čtyřmi stručnými, rozmarnými slokami mnoho tu řečeno. Básník jde k lesu s hlavou schýlenou:

»U bran lesa na stráži
starý javor šustí:
»Co to vlcčes s sebou k nám?
zhurta na mne spustí.«

»Trampoty a starosti, milý pane,« odpovídá mu básník. »Cože?« dí — »toť kontraband! také zboží stavím.«

»Kázal mi je přísný pán
bez milosti vzíti,
za celé pak břemeno
dal mi — kytku z kvítí.«

»Sen« je podařená satyra na poměry naší liberální republiky poetů. Špaček poučuje ptačí havěť: »Těž nám ptákům třeba postupovat s časem, a té svojí vlasti moderním pět hlasem.«

»A nač skřivánkovi vzlítat k nebe sklonu?
Modliti se dávno nepatří k bon tonu.«

»Příroda jen pravou naší učitelkou, ona byla také vůdkyní mou velkou.«

»Znáte mne, že jsem já pěvec geniální,
náležím teď škole čistě naturální.«

»Francouzská též slova osvojil jsem sobě, bez kterých pták český nevyhoví době.« Celý sbor ptačí volá »slávu« velikému pěvci. Básník probudil se z úzkostného sna:

»Než tam z polí jásá skřivánkova píseň,
a s mé duše padá děsného snu tíseň:
Bohudíky! aspoň v ptačí obci prosté
každý ještě zpívá, jak mu zobák roste.«

V oddílu druhém vážná nálada střídá se s milým humorem: »Cesta životem« a »Čtverolist« jsou hned toho dokladem. »Na hradě Znojenském« má zakončení epigramu, jemuž se každý čtenář jistě s chutí zasměje. Vše vlastenecká, je »Dyje,« »Na novém hrádku,« »Na baště« a »Vlasti« (str. 72.). V básníkovi vzpomínka na les a láska k lesu ozývá se tak mocně, že i v jiných oddílech stále k němu se vrací; k. př. »Uvítání« (str. 108.) Jak pěkné je k. př. »Vzkázání!« Čteme-li oddíl »Studenti na hradě,« vidíme před sebou obraz vlastního uplynulého mládí — jak rozmarně a cituplně zároveň autor studentské doby tu nakreslil! Škoda, že takových studentů ubývá a že přemnozí nyní jsou snažení zcela opácného!

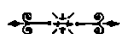
»Obrázky z poutí« jsou ohlasy zbožnosti a lásky k vlasti. »Ze světa a života« obsahuje mnohé pravé perličky. Čtete jen k. př. »Škola lidu« a dojemně »Za dušičky!« Babička vyzývá dítko, když hlahol zvonů zní slavně krajem ode strání:

»A než čelo své a rtíčky
křížem svatým přezehnáš,
nezapomeň za dušičky
pomodlit se »Otče náš.«
»Nebude tu s vámi stále
babička tvá prodlívat;
uč se záhy, robě malé,
za dušičky modlívat!«

Báseň »Neděle« přirovnali bychom nejraději k velikému obrazu, klidnými, živými a jasnými barvami malovanému; jak pěkný to popis!

Ve sbírce »Hory a doly« jeví VI. Šťastný veliké nadání jako cituplný lyrik, dovedný epik (viz k. př. »Corštýn« na str. 58. a velmi pěknou legendu »Matka Boží chlebová«) a místy humorista a satyrik. Obsah vesměs je vysoce ušlechtilý, forma většinou ladná. K dosavadním sbírkám básníkovým a dílům katolických pěvců přibyla touto knihou sbírka velmi cenná, již s vřelým přesvědčením doporučujeme.

Josef Flekáček.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Rok slavného jubilea papežova uplynul a zanechal mohutný a nezapomenutelný dojem; katolíci italští oslavili jubileum sv. Otce mnohými trvalými památkami veliké ceny a velikého významu. O všech se nám na místě tomto zmíniti nelze, potřebovali bychom k tomu několik čísel »Vlasti«. Uvedeme jen některé; již z těchto pozná laskavý čtenář, jakým směrem se nese katolická dobročinnost. Je to směr účinné práce lásky k bližnímu na rozdíl směru zednářsko-liberálního, který ani jediným dobrým skutkem ve prospěch chudiny, dělnictva, chorých, opuštěných a nešťastných se vykázati nemůže. Ať mluví fakta sama.

Na trvalou památku jubilea sv. Otce založeny: Dům pro chudé, staré a opuštěné (Palazzolo); v nemocnici Cottolengově v Turíně rozmnoženy sály o osmdesát postelí, tamtéž zřízen hospic pro chudé starce, útulek počestných a žebráků (Gatteo), spolek dam ku posluze nemocných doma i v nemocnicích (Malta), šatnice pro chudé řemeslníky (Catania), kuchyně pro 20 osob denně zdarma a ostatní za nepatrný poplatek (Cefali), chudinská kuchyně (Palermo), ústav »Josefeum« pro řemeslníky (Cesena), uložen kapitál k vyplácení věna chudým dívkám, vždy 19. února (Poggetello), v četných městech zřízeny nové konference Vincenciánské, spolky sv. rodiny, katol. spolky hospodářské, dělnické a spolky katol. jinochů. V seminářích zřízeny nadace pro kleriky, chrámy nové zakládány (Amalfi, Como, Janov, Livorno, Macerata, Cotto, Cuneo a j.) a četné jiné opraveny nebo novými oltáři, uměleckými obrazy okrášleny, založeny

přečetné katol. knihovny a nové listy, v Gubbio vznikla »Protizednářská liga«, založeny akademie sv. Tomáše Aq. (Alatri, Bovino, Chieti, Mazara). Zvláštní péče však byla věnována dítkám chudým vůbec a z rodin dělnických zvláště. Pro ty byly zřízeny četné ústavy, školy a pod. Uvádíme na př.: Opatrovna pro děti dělnické (Adria, Ceneda — zde složen kapitál 200.000 lir, Perugia, Pieve di Cento, Turin, Villa d'Alma, Bergamo), škola večerní, (Albano, Anagni, Cassano, Catania Massa e Cazzara), škola opakující (Albengo) pro dělnické děti (Alessandria), školy opakující pro kat. studenty (Alessandria, Ancona, Bassano, Bologna), Oratoř sv. Aloise pro 80 dětí (Alessandria), ústav Salesiánů (Borgo, Novara, Castellamare, Catania, Pisa), ústav pro děti dělnické, které se chtějí věnovati stavu duchovnímu (Conversano, Vercelli), sirotčinec pro sirotky mrzáky a nemocné (Caltagirone, kněz Bouilli založil v Cannaiole »Útulnu hluchoněmých«, škola k opakování náboženství (Crema), dům lásky pro děti a starce (Ovia), Sirotčinec dívčí (Ortona, Pontremoli, Tursi), ústav pro slepé děti (Pisa), Vychovatelna pro zpustlé děti (Prato), Konvikt s ústavem pro katol. mládež (Ravenna), útulna pro dívky (Sarno), hospic sv. Jáchyma pro chudé chlapce (Senigallia, bezplatná místa v Tereziánském ústavě pro dívky v Sieně, seminář k vychovávání budoucích duchovních (Mantova), Konvikt katol. studujících (Milán, vévoda Scoti dal 15 tisíc lir, škola opuštěných dívek z lidu (Nardo), vychovatelna pro zpustlé dívky (Cento, útulna pro chudé dívky (Fiesole, Lucca), pracovny a školy pro ruční práce pro dívky dělnické (Forli, Malta), škola pro mládež s řemeslnými dílnami (Forli), Večerní škola pro mládež zanedbanou (Gallipoli).

Na památku jubilea papežova postavilo město Bagnorea pomník sv. Bonaventurovi, svému rodáku, co do učenosti závodícímu se sv. Tomášem Aquin. Pomník stojí na náměstí sv. Augustina před chrámem. Je to umělecká práce sochaře římského Aureliho. Světec je v rouchu kardinálském; v levici má pergamén, pravice je vztýčena a žehná rodnému městu. Bronzová socha je 2½ m. zvýší. Basreliévy její jsou: věnovací deska Lvu XIII., sv. František uzdravuje sv. Bonaventuru, návštěva sv. Tomáše Aq. (historické), koncil Lyonský, kde sv. Bonaventura ukončil běh svého života. V únoru konala se v sixtinské kapli smuteční slavnost šestnáctého výročí smrti Pia IX. ve přítomnosti sv. Otce, jenž vykřával obřady za četné a vybrané přísluhy kardinálů před papežským dvorem, symfonickým sborem a šlechtou římskou. Papežský sbor pěl Palestrinovo »Requiem«, »Dies irae« a »Absoluci« od řed. Mustafy; tuto skladbu ku zvláštnímu přání sv. Otce; poprvé byla přednesena při pohřební slavnosti otce papežova. Za tři dny potom sloužil Lev XIII. mši sv. v sále »del concistoro« a po té přijal 300 sester Nejsv. srdce zároveň s mnohými cizinci obojího pohlaví. Před nimi přijal Jeho Svatost ve zvláštním slyšení deputaci chovanců z koleje Mondragone, která Mu odevzdala olejový obraz, představující palác Mondragone s tímto věnováním: »Leoni XIII. Pont. Max. — Quinquagesimum Episcopatus sui — annum expleti — moderatores et alumni collegii tusculani«. Papež bavit se důvěrně s chovanci přes půl hodiny. Kromě toho obdržel Lev XIII. darem jiný obraz: allegorickou figuru, představující papežství na trůně s dvěma anděly po stranách. Pravice žehná, levice jest opřena o knihu, na níž čte se nápis: »Tu es Petrus et super hanc petram« atd. Na rámu jsou slova: »Légne an Souverain Pontife par mad. veuv. Jaubert, née E. Anne Rousseau.« Slavnost sedmnáctého výročí korunovace papežovy konána byla dne 3. března v kapli sixtinské. Sv. Otec před tím v důvěrné rozmluvě se vyslovil, že nikdy nemyslel, byv zvolen, že se tak vysokého věku dočká. Kromě četného obecenstva, šlechty atd. byl slavnosti přítomen i velkovévoda Meklenburský a Jindřich VII., kníže Reusský. Sv. Otec oslovil jménem kardinálského sboru kard. Monaco la Valletta. Sv. Otec odpověděl takto: »Stojíme před novým rokem pontifikátu nikoliv beze chvění. Jsme si vědomi těžkostí, velikých těžkostí úřadu Svého a jeho povinností. Našeho ducha sílí pomýšlení lásky, jež nás víže k církvi a přispění Onoho, Jehož jménem panujeme. Při samém sklonku života budeme pokračovati v práci tak horlivě, jak jen nám bude lze, pro veliké zájmy církve Boží až do posledních dnů, které Nám ještě budou popřány. Skutky, o nichž jste se nyní, pane kardinále, zmínil, nejsou ani tak dílem Naším, jako spíše dílem církve a důkazem nadpřirozené síly její; jeť vždy plna živé čilosti a v každém věku obecně dobročinná. Nastávají doby, jako je doba nynější, kdy se živě cítí její obnovující a oživující působení, kdy je toužebně žádáno, a

kdy je přijímáno s radostí od mnohých, kteří mají v srdci pravou lásku pro obecné dobro. V nynějším pokolení shledáváme žalostná poblouzení, ne-li zvrhlosti, bludné pojmy o počestnosti a spravedlnosti, o autoritě a svobodě, o vzdělanosti a pokroku, o citech mravních, náboženství, o právech a povinnostech společenských; následky toho jsou skutkové politování hodné, a důsledky nejtruchlivější. Církev mluví k národům pobloudilým, volá je zpět k ideám života křesťanského, dává jim nezměnitelné zásady víry, mravnosti a spravedlnosti, nabízí léky, které stavu jejímu jsou nejprospěšnější a nejpůsobivější. Ona vyslovuje pravou příčinu takových bludů a neštěstí, trhá závoj hanebným záměrům sektářů zednářských, pracujíc neunaveně na obnovení a oživení mysli a srdcí. Přichází, aby v život uvedla užitečné ústavy a působení jejich posvětila křesťanskou pravdou a spravedlností, vdechuje křesťanského ducha do rodin, pojem o rovnosti a vzájemné lásce v lid, spravedlnost v zákonodárce a panovníky, vědomí povinnosti a poddanosti v národy, oheň ve všechny pro onen mír, jenž pochází od Boha. Tím vším církev se nespokojuje: směřujíc vždy k témuž cíli, snaží se spořádati studia dle zlatých pravd křesťanské moudrosti, slavné vychovatelky nejvzácnějších talentů, vychovatelky, již studium dějin, věd a umění dodávalo vždy síly a lesku... Díky budtež vzdány Všemohoucímu, který Nás, nepatrný nástroj, milostí Svou udržel, bychom k účelům těm spolupůsobiti mohli; veškerá chvála, veškerý dík platíž Jemu a církvi Jeho.»

Benátská »Difesa« uveřejňuje následující: »Chystal jsem se k odjezdu ze Říma«, vypravuje o sobě jistý mladík, »velice rozmrzen; dvakrát jsem se připravil o slyšení u sv. Otce; jednou nevědomostí svou, po druhé zameškáním. Před odjezdem chodil jsem všecek zasmušen po polednách v sadech vatikánských. Pojednou zřím před sebou malý kočár, všecek uzavřený, ozdobený znaky papežskými a provázený dvěma četníky na koni. Srdce počalo mi hlasitě bušiti; tušil jsem, že je na blízku sv. Otec. Ukryl jsem se rychle za blízké křoví. Jeden z četníků mě upozoroval a kráčel přímo ke mně; druhý otevřel dvířka u kočáru. »Račte se vzdáliti«, řekl mi četník; »přichází sv. Otec«. »Právě proto bych tu rád zůstal«, pravil jsem otevřeně. Četník učinil posuněk, chtěje mne odstrčiti. »Nechte mne«, pravil jsem odhodlaně. Zatím mně neznámý prelát jakýs pomáhal již papeži z kočáru. Sv. Otec hned si povšimnul malé šarvátky mezi mnou a četníkem. Vztýčiv dlouhou, bílou ruku, pravil: »Nechte ho. Ať přistoupí blíže.« Pustil jsem hůlku a »Průvodce«, rozběhl jsem se k papeži, a pokleknuv, líbal jsem nohy Jeho. »Kdo jste?« ptal se Lev XIII. »Jmenuji se Augustin Vian, jsem místopředseda spolku katolických mladíků z Benátek.« Sv. Otec mi vložil ruce na hlavu a pravil: »Těší Mne, vidím-li mladíky pro Nás horliti a bojovati; prosíme vždy Boha, aby vyrostlo Italii pokolení jí hodné. Jen pokračujte! Dodáváme vám odvahy, žehnáme vám: katolická mládež benátská často posilnila naše srdce a naplnila je útěchou.« »Sv. Otče, Vaše požehnání posvěti naše síly, naše snahy a naše počínání, abychom hájili svatá Vaše práva!« Líbal jsem pravici papežovu, a sv. Otec hladil mne laskavě po hlavě. Pak mne pozdvihl a opřev se o Svěho průvodce zvolna kráčel dále. Četníci stáli vzpřímení a vážně pozorovali krásnou tu scénu. Myslím, že i hostejného srdce dotkla by se taková slova papežova; že by musil cítiti v prsou plamen lásky a úcty k tomuto obdivuhodnému kmetu.«

Po celém světě vzbuzuje pozorné napjetí závět markýzy du Plessis-Bellierovy a proces jí vzniklý. Dne 4. července 1890. zemřela ve svém zámku Moreuilu markýza du Plessis-Bellierová. Rok před tím, 9. října a 16. prosince, ustanovila vlastnoručně psanou závětí povšechným dědicem papeže Lva XIII. Sv. Otec přijal dědictví s výhodou inventáře; příslušný právní akt vydán soudem v Montdidieru 25. července r. 1890.; papež zaplatil veškeré poplatky s tím spojené. Hlavní ustanovení závěti zní doslovně takto: »Ustanovuji Jeho Svatost, papeže Lva XIII., universálním dědicem mého movitého i nemovitého jmění, a to bez výjimky... Chci tím dokázati svou nezlomnou přichylnost a lásku k církvi a sv. Stolicí. Žádám snažně Jeho Svatost, aby ustanovil můj palác na Náměstí Svornosti č. 6. v Paříži za residenci apoštolského nuncia ve Francii a aby nařídil, by tohoto ustanovení bylo vždy šetřeno, abý nábytek a cenné předměty, odnesené do Moreuilu z tohoto paláce, tam byly zas dodány jako okrasa a nikdy již odtud nebrány. Dále snažně žádám Jeho Svatost, aby ustanovil zámek Moreuil a jeho park za letní residenci apoštolského nuncia francouzského, a aby dovoleno bylo obecnstvu, jako za mého života, v určité dny navštěvovati sbírky obrazů, rytin, uměleckých předmětů a knihovny zde umístěné.« Dále uvádí závět: »v případě, kdyby sv. Otec dříve zemřel, než markýza, neb

kdyby sv. Stolice nebyla právě obsazena, nebo Lev XIII. z jakéhokoliv důvodu dědictví nepřijal, má býti dědicem J. E. kardinál Mar. Rampolla del Tindaro, t. č. státní sekretář Jeho Svatosti.« V den úmrtní učinila markýza tento kodex: »V případě, že by ani papež Lev XIII., ani kard. Rampolla ať již z jakéhokoliv důvodu dědictví jako povšechní dědicové nepřijali, pak ustanovuji — ale výhradně a toliko v tomto případě — universálním dědicem hraběte Alfonsa du Colbert Turgisa, bydlícího na zámku Boistraitu.« — V únoru r. 1892. podaly čtyři dámy z příbuzenstva zemřelé markýzy stížnost proti závěti a uváděly důvody pro anulování její. První o tom rozhodl soud v Montdidieru, jenž rozhodl ve prospěch papežův. Z rozsudku odvolal se zástupce stížnosti k soudnímu dvoru do Amiensu. Ten rozhodl, že papež ve Francii dědit nemůže, a závět že je neplatná. Rozsudek ten je datován 21. února 1893. Zástupce sv. Otce, advokát Sabatier, odvolal se ke kasačnímu dvoru do Paříže. Vědětí sluší, že tento soud, nežli počne rozhodovati o důvodech pro nebo contra, především rozhodne, má-li rekurs býti přijat nebo ne. Nepřijetí znamená tolik, že je věc ztracena; ač právě v této věci není slovo kasačního dvoru posledním, přece má na další osud její téměř rozhodný účín: i byl očekáván výrok s nesmírnou dychtivostí. Po poradě, jež trvala hodinu, proti jednomu hlasu rozhodl dvůr, že stížnost má býti přijata. — Pařížské žurnály sledovaly proces s velikým zájmem a mnohé z nich (katolické ovšem všechny), psaly zřejmě ve prospěch papežův. Jsou to zejména: »Matin«, »Figaro«, »Soleil«, »Libre parole«, »Debats«, »Pays«, »Republique française« atd. a z monarchických hlavně »Gaulois«, »Gazette de France«, »L' Autorité«. Liberální a zednářské listy italské ovšem poházel při tom papeže i papežství blátem; nejhanebnější článek v té příčině uveřejnil »Corriere di Napoli« ze dne 17. března t. r.

V neděli, dne 15. dubna t. r., byl za blahoslaveného prohlášen španělský kněz Jan z Avily, ku kteréžto slavnosti dostavili se do Říma četní španělští poutníci v čele se 20 španělskými biskupy. Přijeli v několika oddílech za sebou, poněvadž nebylo možno, by tak velký počet poutníků najednou byl dopraven. Do Civittavechia přijeli po lodi, odtud pak v několika vlcích za sebou do Říma. Doprava ta z Civittavechia trvala téměř dva dni. Jestli poutníků španělských na 10.000.

Poutníci španělští chovali se cestou vzorně, příkladně. Na veliké lodi konány byly na cestě služby Boží, a vystavena byla velebná svátost k uctívání. V Římě celý program poutí španělské konal se v největším pořádku.

V neděli účastnili se veliké slavnosti blahorečení španělského kněze Jana z Avily v basilice sv. Petra. Jinak konává se slavnost blahorečení v loggii nade vchodem do chrámu Svatopetrského, a jen kanonisace či slavnost svatořečení konává se ve velechrámu vatikánském; ale pro tak veliký počet poutníků španělských konána tentokrát i slavnost blahorečení v basilice sv. Petra. Nával byl veliký, zvláště odpoledne, kdy sám sv. Otec sestoupil s Vatikánu do chrámu sv. Petra, by zde přítomen byl pobožnosti konané na čest a oslavu nového blahoslavence. Dojem této slavnosti byl velkolepý. Velechrám Svatopetrský byl nádherně ozdoben damaškem, celá část od konfesse až k oltáři kathedry byla stkvostně osvětlena. Nad oltářem kathedry v záři světél stkvěl se obraz blahoslavencův. Nadšení španělských poutníků pro sv. Otce nedá se vypsati. A též sv. Otec věnoval se jim s láskou otcovskou a ze všech sil svých. Přijímal v audienci biskupy, kněžstvo, deputace spolků, zástupce ústavů atd. Pro poutníky španělské sloužil ve chrámě sv. Petra mši svatou a po ní udělil všem poutníkům audienci. Arcibiskup Sevillský kardinál Sanz y Forés oslovil sv. Otce srdečnou adresou španělskou, na niž sv. Otec odpověděl svým tajným komořím Msgr. Merry del Valem (synem španělského vyslance u sv. Stolice). Odpověď tato — španělská — vzbudila u poutníků veliký dojem.

K našim literárním poměrům. Slíbili jsme pánům z »Máje«, že budeme bedlivě stopovati jejich činnost nejen literární, ale i veřejnou, abychom dokázali, že, ubližuje-li se kde lidské a literární cti, není to na straně »Vlasti«, na straně nenáviděného P. Škrdle, ale na straně jejich. Učinili jsme tak již při aféře pana Gustava Jaroše a Dra. Jana Herbena s kritikem Literárních Listů p. Jířím Karáskem. Dnes chceme učiniti zmínku o podobném případě. Po zásluze odsoudila vážená česká spisovatelka, slečna Eliška Krásnohorská, drama Růženy Jesenské: »Žití proudech«. A na tu vyřítíl se poslední Švanda Dudák takovým způsobem a takovou raffinovaností, že to budí trapnou sensaci; daleko větší, než bylo v případě prvé, kde se jednalo o spisovatele mladého, který nemá toho významu jako Eliška Krásnohorská. Nikdo nemůže vzíti Elišce Krásnohorské toho,

co pro literaturu českou vykonala, třeba bychom nesouhlasili ve všem s jejími často liberálními názory. Ale takovou »satyru«, jako »Ve sférách andělů,« zajisté nezasloužila. — Hle, na jedné straně se starý, zasloužilý spisovatel »Švandou Dudákem«, jež rediguje známý agitátor pro vyslovení opovržení »Vlasti« a P. Škrdlému, pan Ignát Herrman, tupí, a na druhé straně se mladý spisovatel, jehož význam nelze ani přirovnati k významu sl. Elišky Krásnohorské, do nebe vynáší, ba dokonce má se mu sebrati a sehnati »národní dar« na oslavu jeho třicátých narozenin (!) a desíleté literární činnosti. Je to pan J. S. Machar, jak prozradily »Literární Listy«. Faktum toto jest důkazem, co v Čechách již všechno je možné. Naposled se budou ještě oslavovati dvacáté, ne-li již desáté narozeniny národních výtečníků?! Anebo dokonce budou oslavovány zázračné děti již v kolébce! Páni by měli podobné záchranné nápady, chtějí-li již vůbec býti milosrdnými k lidem, kteří by si sami nepomohli, uskutečniti sáhnutím do vlastních kapes, a neobtěžovati jimi národ samými národními příspěvky stížený.

Jos. J. Veselý.

Jak si všímají »Vlasti« v cizině. Flámský týdeník »Het Land van Waas« v č. 16. ze dne 22. dubna přináší na první straně článek: »Wat zij in Bohemen van de Vlamingen reggen« (Co v Čechách praví o Flamingech). Článek ten je doslovný překlad úvahy, již uveřejnila »Vlast« v dubnovém čísle na str. 636. a zahajuje jej tento úvod: »Každý z nás zná jazykový spor, jaký v Čechách panuje mezi Čechy a Němci; jako pofranstvování je soužením ve Flandersku, tak je germanisace nakažlivou nemocí v Čechách. Národ této katolické, šlechtetné země má též své dějiny, tak slavné, jako naše flanderské, ale trpí rovněž jako my v příčině své přirozenosti a národnosti. Politování hodný stav onen sblíží oba národy. Podáváme dnes několik řádků v úvahu; vyňali jsme je z českého časopisu »Vlast« (Vaderland). Jest to důkazem, že jsou i v cizině lidé, kteří Flamingy znají a jich si vážiti dovedou, ba, kteří Flandry raději mají, než jistí Pofranštilci, již vlastní přirozenost, úctu samu k sobě ztratili, a vlastní krásu za cizí haraburdí změnili.« Překlad našeho článku je doslovný, vynechány toliko názvy děl Consciencových a místo nich praví neznámý pisatel: »zde podává český pisatel 63 názvy děl Consciencových: všechny jsou našim čtenářům známy« Pro zajímavost věci podáváme zde doslovnou ukázkou z »Het Land van Waas«: Jeder van ons kent den taalstrijd die er in Bohemen bestaat tusschen Bohemers en Duitschers; lijk het Franskiljonismus de plaag is van Vlaanderen, is het »Germanismus« een hessmettelijke ziekte in Bohemen. De bevolking van dit »katholiek en edel land« heeft ook zijne geschiedenis, zoo roemrijk als die van ons Vlaanderen, maar 't belceft ook ongeluksdagen lijk wij, voor 't geen zijnen aard en die nationaliteit aangaat. Die betreurnenswaardige toestand heeft onder de beiden volkeeren eene toenadering te weeg gebracht, die het voor ons niet slecht is te kennen, en daarom geven wij heden deze eenige regels te overwegen, getrokken uit het Bohemisch tijdschrift »Vlast« (Vaderland). Het zal bewijzen dat er in vreemde landen mannen zijn die de Vlamingen kennen en weten te schatten, die Vlaanderen nog liever hebben dan zekere Franskiljons, die eigen aard en eigen achting verloren, en eigen schoon voor vreemde prullen wisselden. — Týdeník »Het Land van Waas« vychází v St. Nikolaasu, městě asi 20 km. od Antverp vzdáleném, a byl až dosud »Vlasti« úplně neznám.

Výroční zpráva Jednoty sv. Methoděje ve Vídni za rok 1893. Rokem 1893. ukončila Jednota 30. rok své činnosti. Výroční zpráva rozhlíží se po čase minulém i přítomném a žaluje na nepřítel, s nímž musí po celý čas zápasiti. V našem listě a spolku má Jednota upřímného a obětavého přítele, i když by se přízeň ta rozlila na všechny členy družstva a katolíky vůbec. Českomoravští kněží, kteří Jednotu hmotně podporují, jsou ve výroční zprávě výslovně uvedeni. Přejeme dalšího zdaru.

První valná hromada katolického družstva sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové byla konána dne 27. března za přítomnosti 72 členů. Orgánem družstva jest »Český Východ,« o němž můžeme s dobrým svědomím říci, že jest to časopis dovedně redigovaný. Upsané příspěvky členské reprezentují sumu 31.890 zl. Dosavadní příjem družstva obnášel 7.760 zl., vydání 917 zl. Do schůze zavítal J. M. ndp. Eduard Jan Nep. Brynych, biskup, kterýž osloviv shromáždění a uděliv přítomným apoštolské požehnání vzdálil se, nechtěje svou přítomností vykonávati vlivu na směr rokování. Zvolení byli: předsedou kanovník Dr. Alois

Frydek; místopředsedou bisk. vikář Boh. Hakl; pokladníkem farář V. Uhlíř; jednatelem kons. rada a profesor Dr. Fr. Šulc. Do výboru: V. Kabeláč, lékárník a purkmistr v Ném. Brodě; Dr. Jan Soukup, profesor; Tom. Střelbský, děkan v Mikulovicích; Jos. Štastný, kaplan ve Dvoře Králové; Fr. Walter, děkan v Chrudimi; Fr. Voříšek, kaplan v Pardubicích. Za náhradníky: Jan Kalivoda, c. k. profesor; Ant. Schreiber, bisk. vikář; Frant. Reyl, rektor bisk. Borromea; Fr. Dvořák, bisk. vik. sekr. v Nebovidech. K závěrku povzbudil členstvo k svorné práci kons. rada Boh. Hakl, načež schůze byla skončena.

Tento spolek a časopis »Český Východ« jest kamenem úrazu všem českým liberálům a radikálům. Sami si nasekali spolků a časopisů do sytosti, sami snaží se získati pro své bludné názory každé město, ba, každou vesnici, když však katolický biskup klade spolek proti spolku, peníz proti penízi, časopis proti časopisu, když katolický biskup hájí starou křesťanskou víru a mravy proti výstřelům zbloudilé literatury a zhoubného tisku vůbec, povstává bohopustý křik v tisku liberálním a radikálním.

My známe dobře J. M. nejd. p. biskupa Eduarda Jana Nep. Brynychy: on jest vysoce vzdělaný a štědrý; veškeren honorář za své spisy v Praze dal pražským katolickým dělníkům, k nimž mluvil ohnivými slovy, od srdce k srdci, tak že do smrti ho budou vzpomínati. Dělníkům byl otcem, nám kněžím bratrem. My známe J. M. nejd. p. biskupa a proto prohlašujeme, že všickni pomluvači jeho nejsou hodni, aby rozvázali řeménky u obuvi jeho. A z té příčiny pozvedáme protest proti surovému napadání tohoto učeného a šlechetného církevního knížete a prohlašujeme, že nej důstojnější Pán jest biskup, kterého naše doba nutně vyžaduje. Tisíce tisíců katolíků mu blahořečí a přejí mu všeho zdaru, my pak ve »Vlasti« Jeho Milosti ubližovati nedáme a jeho stavu, cti a dobrého jména povždy se zastaneme.

České Museum. Z jednatejské zprávy, podané ve valném shromáždění »Společnosti Musea království Českého« dne 20. ledna 1894. vyjímáme, že knihovna musejní obohacena byla roku minulého více než 9000, většinou vzácnými kusy. K obohacení tomu přispěl především vzácný dar hraběte Eduarda Pálffyho, jenž dovolil, aby z jeho knihovny Březnické vybráno bylo vše, co by se pro knihovnu musejní hodilo. I přivezeno tudíž dne 19. července 1893. do musea 39 beden knih, t. r. 90 rukopisů, 15 starých českých tisků a 68 vzácných starých spisů, týkajících se věcí českých, (— bohemie —) 90 německých a latinských inkunabulí a přes 2800 většinou starších tisků francouzských, německých a latinských. Tím se stalo, že nyní skorem celá bývalá knihovna Kolovratská v Březnici nalézá se v Č. Museu, protože veliká její část a dražocennější rukopisy darovány byly Josefem hrab. Kolovratem Krakovským již r. 1819. — Kromě toho nabyla knihovna musejní koupí od profesora Holešovského Sporera vzácnou sbírku rukopisů a částečně i tisků, jež patřivala kdysi pověstnému Mikuláši Drabíkovi. Mezi nimi nalézá se též 11 vlastnoručních dopisů Komenského z let 1664—1670., 28 listů Drabíkovi od různých osob zaslaných, dále 9 listů Drabíka samého, pak dosud neznámý spis Komenského: »Theatrum universitatis rerum«, to jest »Divadlo světa a všechněch všudy předivných věcí jeho«, jakož i spis »O horlivosti bez umění a lásky«, jenž posud znám byl jen v jazyku latinském; kromě toho je tam též sborník bratrských spisů z druhé polovice XVI. století, obsahující většinou spisy posud neznámé, a jiné zajímavé spisy Drabíkovy, Kotterovy atd.; též »Isagoge t. j. uvedení písma sv. starého a nového zákona od P. Palladia« z r. 1653. —

Co se jmění týče, tu jmění České Matice obnášelo koncem r. 1862.: 108.564 zl., jmění Musea samého: 66.545 zl.; fond Opizův k účelům botanickým měl 2667 zl. a fond Barrandeův: 10.787 zl. —cký.

Bratrstvo sv. Michala pro království České konalo 15. dubna v sále sv.-Václavské záložny patnáctou valnou hromadu, kterou za přítomnosti Jeho Emin. ndp. kardinála knížete-arcibiskupa hr. Schönborna, kanovníka Dichtla v zastoupení diecése Budějovické, dra F. X. Kryštůfka v zastoupení ndp. biskupa Královéhradeckého Edvarda Jana Nep. Brynychy, pak Karla Ervína hraběte Nostice, Jaroslava hraběte Thuna, Vojtěcha hraběte Schönborna, Zdeňka prince z Lobkoviců a jiných vysoce postavených osobností světských i duchovních zahájil předseda bratrstva Jan hrabě Ledebur-Wicheln. Místopředseda generální vikář dr. František Hrádek, uvítav přítomné zmínil se o tom, že na čtvrtou neděli postní byla způsobena jednomu členu bratrstva velká pohana v Emauzích, a jednání takové že zasluhuje zavržení. Na to přečetl Jeho Em. ndp. kardinál

kníže arcibiskup hrabě Schönborn telegram sv. Otce, jímž uděluje papežské požehnání všem členům bratrstva sv. Michala a věřícím v Čechách. Zpráva jednatelská, jakož i zpráva pokladní jednohlasně byla schválena, načež udělil předsedající slovo Zdeňku princi z Lobkoviců, který podal zprávu o audienci českých poutníků u sv. Otce Lva XIII.; po té přednášel profesor Havránek o významu papeže Lva XIII. v dějinách a rektor P. Freund o liberalismu a Lvu XIII. Po doslovu předsedajícího hraběte Ledebura byla slavnostní valná hromada skončena.

Pout' do Říma. Za příčinou stých narozenin † papeže Pia IX. bude mezi 13. květnem a 13. červnem mezinárodní pout' do Říma, již se také deputace z Rakouska účastní. Ke konci května bude slavná audience u sv. Otce Lva XIII.

Profanace. Nedosti na tom, že časopisy zednářsko-liberální v Římě a Italii chrlí vztek svůj na papeže a katolictví: posvátná půda římská, zbrocená krví tolika mučenníků, profanována byla nedávno ještě divadelním představením »Passione« v divadle Manzoniho. Zvláštního potlesku došel Jidáš; partie jeho prý je »velice efektní«. Také Kristus byl hojně volán před rampu; klonil se obecenstvu ruku v ruce s Magdalenou. Sv. Jana představovala herečka. Před ukřižováním hrál orchestr — mazurku, pak neapolskou píseň a intermezzo z — »Cavalleria rusticana« »Sedlák kavalír«). Nad touto — hudbou pohoršuje se »Tribuna«. V Benátkách hráli Barbieriho »L' uomo« (Člověk), kde líčena je božská osoba Spasitelova jako revoluční tribun. Benátská katolíci a zvláště list »Difesa« protestovali proti této profanaci tak rázně, že docílili zákazu dalších představení. Z toho je viděti, že by katolickým věcem mnohdy dobře se dařilo, kdyby, jak už často řečeno, katolíci nebyli někdy ještě mnohem více než — indifferentní.

Fond pro katolické spisovatele ve družstvu Vlast. (Pokračování.) Dosud tyto vikariaty přistoupily za členy zakládající — 100zlatové: Brandýsský n. Labem, Budyňský, Čáslavský, Hořický, Hořovický, Chrástecký, Jaroměřský, Jičínský, Kopidlenský, Kouřimský, Královický, Kutnohorský, Lanškrounský, Ledčský, Libocký, Libochovický, Litomyšlský, Lounský, Lukavický, Mělnický, Mirovický, Mnichovický, Novobydžovský, Novostražský, Opočenský, Pardubický, Písecký, Plánský, Plzeňský, Polenský, Příbramský, Rokycanský, Rychnovský, Skutečský, Slánský, Soběslavský, Tábořský, Turnovský, Volynský a Votický. Z Moravy dekanaty: Švabenický a Vyzovický.

Knížecí arcib. a biskupští vikáři, sekretáři a děkani: Jos. Bernát, bisk. vikář v Terezíně; Fr. Blažko, kníž. arcib. sekretář v Noutonicích; Jan Nep. Černoň, děkan v Hostivaři; Jan L. Duben, děkan na odpočin. v Horažďovicích; Jos. Fischer, děkan ve Volyni; Boh. Hakl, bisk. vikář v Hořicích; Josef Hejmánek, bisk. vikář v Něm. Bělé; Jan Ječmen, kníž. arcib. vikář v Budyni; Fr. Kondelík, bisk. vikář ve Mšeně, Klem. Markráb, děkan ve Smečně; Ant. Nývlt, děkan v Ústí n. Orlicí; Jos. Pekárek, arcikněz v Blatné; Ant. Skokan, děkan v Zásnukách; Tom. Střebský, bisk. vik. tajemník v Mikulovicích; Fr. Vacek, bisk. vikář v Horním Jelení, a Vojtěch Zuman, děkan v Račiněvsi. Dále: B. M. Kulda, sídelní kanovník na Vyšehradě; Msgr. Adolf Rodler, kanovník v Č. Budějovicích, a Fr. Zdráhal, gymn. profesor v Praze. Z farářů: Alois Dostál na Velízu, Al. Hlavinka v Kučerově, Jos. Mergl ve Volfarticích, Jos. Mejnar v Klecanech, Jan Vychodil v Želechovicích, Ferd. Harna ve Chvalkovicích, Jos. Kříž v Šardicích, Th. Káčer v Ostružné, R. Froyda v Mýšenci, Al. Potěhník v Častolovicích, Jos. Šašek ve Vršovcích, P. Jos. Puchta v Klučenicích, Jan Brož v Praskolesích, Václ. Nykles v Praze, Št. Dvořák v Rychmburce, Jos. Duda v Novosedlech, Karel Bilčík v Roketnici, Št. Šťastný v Loučeni. (Pokračování.)

VLAST.

Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci.

Sepsal

TÓMA ŠMÝD.

Ku společné práci v době právě líčené na Slovensku sešla se trojice výtečných pracovníků slovenských; byli to tito vrstevníci a nejdůvěrnější přátelé: Jan Palárik, ¹⁾ Josef Viktorin a Dr. Andrej Radlinský. Čtvrtý jejich přítel a neunavný pracovník Fr. V. Sasínek jest dosud na živě; přežil všechny, aby všem pohrobeným přátelům prokázati mohl službu, že mistrovským pérem vděčným potomkům popsal velečinný život každého z těchto obětavých národovců slovenských. Radlinský jest z nich nejstarší. Narodil se dne 8. července 1817. v Dolním Kubíně. Otec byl též Ondřej a matka Alžběta, rodem Bernoláková. ²⁾ Bernoláci prý byli všichni snědé (brunaté) pleti

¹⁾ Roku 1862. Palárik odešel na faru do Majcichova, kterou udělila mu kněžna ruská Helena Bezobrazovna (vdova † hrab. Esterházyho). Kněžnu prý Palárik velmi mile překvapil, když se přecsvědčila, že umí govorit nejen francouzsky, leč i pa rusky, což prý mu k faře nemálo dopomohlo. (Cf. CM. 1862. č. 51. str. 409.) Takhle ruština alespoň jednomu uštvanému Slovákovi v Uhrách k něčemu dopomohla.

²⁾ Bernolák Jiří & Anna
na vesnici »Slanica« v Hor. Oravě.

týž měl šest synů:		Jan,	Martin,	Gábor,	Anton,
					zakladatel ber- láčiny n. 1762.
Jan,	Josef,	František,	Imro,	Karel,	Maxmil.
k. komorní rada, spoluzakladatel spolku milov. řeči a literat. slovenské v Budíně,					
a šest dcer:					
Alžběta, Helena, Kristina, Barbora, Maria, Sofia.					
& And. Ra- dlinského					
Radlinský Andrej n. 1817.					

s okrouhlou tváří; k tomu též ukazuje jejich přezvisko: ve starých listinách psalo prý se »Brnolák anebo Brnula;« přídávali si též přívlastek »Slanický.« (Cf. Literarne listy III. (1893) str. 8. a 10.)³⁾

Rod Radlinských pocházel z Polska a odvozuje prý se od haličského Radlova. Radlów jest stará vesnice v kraji Tarnovském, odkud prý dědové Radlinští pro jakési rozbroje ze své ojczyzny hledali v Uhrách útulku, jehož jim v nedaleké Oravě poskytl hrabě Jiřík Turzo a osadil jich na dvoře v Dolním Kubině. Je to týž dvůr, kde se narodil náš Andrej Radlinský a jeho bratři a sestry. (Cf. Liter. Listy II. st. 41.) Jeho otec stále tam býval v úřadě; nebo byl člověk študovaný; vzdělal se na latinských školách a odbyl šest škol na gymnasii v Ružomberku a Jágre. Též všechny své syny dal na studie; gymnasium nižší vystudovali všickni v nedalekém Ružomberku, kde řád piaristický měl školy. Ludevít Andrej Radlinský dokončil potom humaniora v Budíně, kde přebýval u svého ujce Josefa Bernoláka, jenž tam měl úřad. Roku 1833. Andreja přijali v Ěmerikánu za klerika arcibiskupstva Ostrihomského a r. 1841. vysvěcen byv na kněze, kaplanoval v Budíně a na peštské universitě stal se doktorem filosofie.

Od r. 1842. až do 1849. byl kaplanem ve Štefoltově, ve Zv. Moravciach a ve Štávnici. Po utišené bouři z roku 1848. přišel v roce 1849. do Vídně, kde od 14. srpna počal redigovati »Slovenské Noviny;« ale nevydával jich dlouho, ježto už dne 1. července 1850. přidělen byl k redakci »Zemského zákonníka« v Budíně. Tu teprve rozvinula se jeho činnost spisovatelská při »Katol. Novinách,« které tam vydával spolek sv. Štěpána. Okolo těchto novin otáčí se celý život a veškerá činnost spisovatelská Dr. Andreja Radlinského. Proto nám bude vypsati zevrubněji dějiny »Kat. Novin.« Při tom třeba trochu napřed ohlédnouti se na Palárika, o němž ve své rozpravě napsal p. Fr. V. Sasínek (Letopis Matice Slovenskej 1871. VIII. sv. II. str.

³⁾ V Čechách si nevědí rady, kdy se tvoří adjectivum s příponou »ický« a kdy s příponou »ský« a nosí nám do naší správné mluvy dle němčiny samé »ický«. Nám na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku nedělá to ani nejmenší obtíže a mluvíme správně po staročesku. Kde máme místní jméno s příponou »ica«, tam odvozujeme též adjectiv s příponou »ický«: Strážnica — Strážnický; Blatnica — Blatnický; Temnica — Temnický; Skalica — Skalický; Konica — Konický; naopak z plurálu příponu »ice« odvozujeme adjectiv ze kmenu s příponou »ský«: Boskovice — Boskovský; Žeravice — Žeravský; Buchlovice — Buchlovský; Polešovice — Polešovský; Luhačovice — Luhačovský; Ždánice — Ždánský; Zborovice — Zborovský; Kylešovice — Kylešovský; Kunovice — Kunovský; Litenčice — Litenský; Nedakonice — Nedakonský atd. Že jsme si dochovali starou češtinu neporušenou, dokazují osobní jména na př.: Skalický, Polešovský, Pavlavský, Přemyslovský, Říkovský, Žalkovský, Buchlovský, Štablovský, Ant. Pardubský, Vilém Prusinovský, Klimkovský, Matějovský a sta jiných jmen osobních, jejichžto majetníci až dosud se takto volávají a píší, jsou nejstaršími svědky, že my správně po česku píšeme a mluvíme. Proto sesbírejte všechna místní jména množného čísla s příponou »ice«, od nichžto se odvozuje adjectivné slovo »ský« a chotár »sko« (na př. Polešovsko, Luhačovsko, na Buchlovsku, na Žeravsku atd.), a potom všude správně toho užívejte a nedopustíte, aby za náš dobrý majetek domácí náhradou se nám porušená cizina do jazyka vtiskala. Takovéto sbírky je nám i proto třeba, že naskytují se též jiná jména, od nichžto se tvoří adjectivné »cký«, na př. Hoštice, Hoštický, jež odvodí se z osobního »Hoštěk«. Podobně díme: Blazický (z Blazice) od osobního: Blazík (Blazek, Blah). Topografický seznam tento v každé písárně by měl viseti na očích před psacím stolem, kde tohoto rozdílu činiti neumějí.

101—103), že už hneď v Trnave na studiách bohoslovných »čítaním J. Hollého prebudilo sa v ňom i povedomie národné, a od tej doby viac a viac cvičil sa nelen v materčine, no i v češtine, poľštine a ruštine, aby sa oboznámil i s umioplodami slovanskými.«

Spisovateľskou činnosť Palárik počal na Vindšachtě u B. Štavnice, kde kapľanoval od 6. července 1851. do 6. prosince 1852.

Začal tam vydávať Radlinským r. 1849. založený prvý časopis slovenský »Cyrill a Method« s prílohou »List pre výchovu, školu a literatúru,« jímžto Palárik probudil na Slovensku nejedného ze dŕimoty duševn⁴ a vzbudil v ňom vedomí slovanské. Palárik ve svém listě neoh⁴ zeně se ujímal lidu slovenského a přirozených práv jeho mu vym⁴nal. Ve své odvaze však na tehdejší dobu někdy až příliš směle si počíнал, pročez za svoje neohrožené smýšlení odseděl si měsíc v klášteře u Františkánů Ostrihomských. Mnohé myšlénky jeho později potom na Slovensku přece zvítězily.

Čeho Palárik Slovákům žádal, viděti z této snahy jeho: přál sobě, aby na Slovensku se utvořila »národnia hierarchia pre Slovákov so slovenským arcibiskupským sídlom v Nitre⁴) lebo v Trnave,« a zároveň i semináře, aby se upravily dle národní rovnoprávnosti.

Kdyby tenkrát Palárikova myšlénka se byla ujala, hoj, jak tu nyní mohli slovenští katolíci na pevných nohách státi, a církev i národ slovenský mohl z toho stromu sbíratí hojné plody! — Palárik myšlénkami svými na sebe obrátil všecky oči, a odpůrcové jeho hlavně v církevním časopise maďarském »Religio« proti němu šermovali. Když potom r. 1852. dne 6. prosince ze Štavnice přišel za kaplana a katechetu při kostele sv. Terezie v Peště, poprosil biskupa Moyses, aby se milostivě postaral, aby časopis Cyrill a Method mohl dále vycházeti. Redaktorem stal se nyní Jiřík Slotta, jenž se začal přidržovati češtiny.

To hnětlo Palárika »lebo zo zkušenosti vlastneji znal (dí Sasínek), že českým jazykom nedá sa v ospalom Slovensku či na poli cirkevnom či na poli národnom a politickom zdarne účinkovať.« — V Peště byl katolický spolek sv. Štěpána, který ze začátku vydával rovnou měrou spisy maďarské i slovenské pro uherské katolíky. Od roku 1850. vydával Slovákům též »Katol. Noviny.« Spolek tento vyzval Palárika, aby redigoval »Kat. Noviny.«

Slotta a Palárik utkali se nyní v neutěšeném, ani katolickém lidu, ani československé spisebné neprospěšném potyku bojující »o literu.« Palárik statečně hájil slovenčinu, kdežto Slotta v Cyrillu Met. zase češtiny se ujímal, a buďto on, nebo jeho přívrženci zasílali své polemiky též do Blahověsta v Čechách a později i do Hlasu Brněnského.

⁴) Za našich časů Nitra by k tomu málo se hodila, aby její čelo zdobila mitra slovenského primasa. Nyní Slovák si bolestně o ní propěvuje:

»Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra!
kdeže sú tie časy, v ktorých si ty kvitla?
Nitra milá, Nitra, ty slovenská mati!
čo pozrem na teba, musím zaplakati.

— — — — —
Ty si bola sväté mesto Methodovo,
keď tu našim otcom kázal Božie slovo:
Teraz tvoja sláva v tóh skrytá leží:
Tak sa časy menia, tak ten svet beží.

(Sborník slov. pies. I. str. 7.)

Ale Palárik nedal se touto potýčkou zvrátiti a na obhájení slovenčiny konečně vydal »Ohlas pravdy,« jímž své soupeře překonal. Jak později uvidíme, sám Slotta ze zuřivého Šavla stal se nejhorlivějším slovenským Pavlem.

»Katolické Noviny« v Pešti redigoval Palárik až do konce června 1855. Dne 1. července převzal redakci drahý jeho přítel: Dr. Andrej Radlinský, kněz arcib. Ostrihomského a redaktor vestníka vlády zemskej, osnovy slovenskej v Budíne.»

Palárik oznámil své poděkování spolku sv. Štěpánskému už v dubnu, když výbor za předsednictví hraběte Karolyia konal měsíční sezení. Palárik odůvodňoval jednání to, že po nemoci zesláblé tělo jeho prý nesnese spisovatelské třešny a zároveň práce při správě duchovní a při katechetském vyučování na čtyřech třídách normální školy; proto prý lékaři mu radí, aby redaktorské služby se vzdal. Louče se Palárik v čísle 26. dne 30. června 1855. se svými čtenáři praví, že prý mnozí k těmto novinám jeví nechuť, a hlavní toho příčinou byla prý nepořádná jejich rozesílka. Ale tato chyba prý jemu nikterak přičítati se nemá, ježto expedici spolek sv. Štěpána svěřil rukám úplně cizím, od redaktora úplně neodvislým a na půl hodiny cesty od něho vzdáleným.

Proto Dr. Radlinský jediné pod tou podmínkou přejal redakci, když se mu svěří též i »expedicia,« která dosud od redaktora byla neodvislou. Dožadoval se toho ze příčiny, »aby sa tak innohónásobným neriadom a neporiadkom, ktoré sa v rozposielaní týchže novin k omrzlosti obecnstva často stavaly, koniec učinil.«

Výbor uznal pravdivost toho, a proto od 1. července expedice z Peštu za Dr. Radlinským přestěhovala se do Budína. (Cf. 1861. str. 128.). Palárik i potom ostal horlivým spolupracovníkem.

Už za redakce Palárikovy a potom zase za Radlinského v »Kat. Novinách« (a potom ve proměněném Cyr. Methodu) mezi neunavnými pracovníky nalézáme též mladého kněze, který kromě poučných článků téměř pro každé číslo přichystal překrásné hymny církevní a básně, na něž se podpisoval: »V. Sasinek, kapucín.« (Srovnej, co jsme pravili o první básni jeho ve Vlasti IX. str. 45.). Mnohé z těchto písní Dr. Radlinský potom přijal vydávaje »Katolícky Spevník.«

Aby učeného a velečinného Sasínka získali pro slovenskou správu duchovní, kde by volněji pracovati mohl mezi lidem slovenským, zasazovali se jeho přátelé, by si vymohl saekularisaci. Konečně roku 1864. v čísle 22. na str. 176. Cyrilla Methoda Radlinský rodákům slovenským zvěstuje radostnou zprávu, že po dvou ročních obtížích a překážkách, »ktoré sa sekularisácii našeho v lit. prácach neumorného spoluredaktora P. Viktora Sasínka od mnohých v cestu kladly, sme už konečne v Ríme zvíťazili.«

Sasinek byl dne 3. června r. 1864. secularisován, když biskup B. Bystřický, Štěpán Moyses, proslavený otec národa slovenského, za něho se přimluvil.

Doktoru Radlinskému při »Kat. Novinách« stále bylo zápasiti. Sotva že počal druhý ročník, oznamuje hned ve druhém čísle, aby čtenářové laskavě poshověli, kdyby snad číslo třetí v pravý čas nevyšlo. (Cf. 1856. str. 16.) Dne 10. ledna totiž o jedenácté hodině před polednem jakýsi člověk šílený, maje zlost na svého poručníka, přepadl Radlinského, který mu na blízku bydlel. Doběhl s ohromným

kyjem, železem okovaným. Radlinský jeho namířené raně pouze tím se uhnul, že na obranu nastavil ruce, aby hlavy uchránil, a vběhnul do dvora násilou vypáčil dvěře, aby do světnice bylo mu lze ujíti a dvěře zatarasiti. Tato nehoda ho tak dojala, že potřeboval času a oddechu, aby se opět zotavil na duchu a na mysli.

Spolek »Svato-Štefanský« však ani za Radlinského slovenským novinám hrubě nepřál. Proto »Kat. Noviny« očíhledě chřadly, a součotě byly by je brzo sklonily do hrobu.

Zatím r. 1856. v B. Bystřici zanikl »Cyrill a Method,« jež tam byl Dr. Radlinský se přítelem Palárikem založil, a který po odchodu Palárikově potom pod ochranou biskupa Moysesova redakcí Jiřího Slotty dále vycházel. Proto Radlinský, chtěje do »Kat. Novin« vdechnouti svěžejší život, uchopil se této vhodné příležitosti a přenesl tato každému Slovanu drahá a neobyčejně vzácná jména na »Katol. Noviny« a začal je redigovati pod tímto novým titulem: »Cyrill a Method. Katolicke Noviny pre cirkev, dom a školu. VIII. ročník 1857. Redaktor a vydavatel Dr. Andrej Radlinský, kňaz arcibiskupstva Ostrihomského a redaktor vestníka vlády zemskej osnovy slovenskej v Budíne. Vydává spolok Svato-Štefanský.«

Čestným jménem našich věrozvěstů mínil Radlinský »Kat. Novinám« spíše získati slovenské předplatitele. Ale už ani nový název Slováků nepřilákal ku spolku »Svato-Štefanskému,« a to tím méně, ježto se dobře vědělo, že spolek by už kolikráte byl na tom se usnesl, že přestane vydávati noviny slovenské, kdyby toho nebyli zamezili někteří biskupové, hlavně kardinál primas Jan Scitovský. A konečně spolek »Svato-Štefanský« přece nad novinami slovenskými vyřkl výrok smrti, avšak církevní vláda »Cyrillu a Methodu« dala pardon, když dovolila, že Dr. Radlinský tento list vlastním nákladem smí sám vydávati.

Poslední číslo 24. vydal spolek dne 30. května 1857., a Dr. Radlinský dne 7. července vydal 1. číslo Cyrilla a Methoda vlastním nákladem, zcela neodvisle od spolku sv. Štěpánského. Nový tento list počal ihned utěšeně zkvétati. Formát a obsah jeho srovnával se s Brněnským »Hlasem« za redakce Šmídkovy.

Redaktor Radlinský v úvodním článku před obecnstvem vyrovnával nakladatelskou záležitost se spolkem Štěpánským v rozpravě: »Slova pravdy k uváženíu každému,« alebo: jako sme stáli my Slováci dosavád v spolku sv. Štefanskom, a jako stojíme teraz a stát môžeme budúce mimo neho.«

V rozpravě této dí: Spolek sv. Štěpánský r. 1849. při svém zakládání projevil úminek, že bude bez rozdílu národnostního rovnou měrou pečovati o duchovní potřeby jak Maďarů, tak i Němců a Slováků, . . . a svatosvatě sľiboval, že nejen »Katolické Noviny« (ve slovenčině vydávané) leč i slovenské knihy pro lid až do 93 tiskových archů ročně vydá. Proto také z nařízení biskupského každá fara slovenská z kostelní pokladnice ochotně předplácela na »Kat. Noviny« slovenské jako fary německé a maďarské předplácely zase na katolické noviny jejich jazykem mateřským pro ně vydávané. Tak se stalo, že »Kat. Noviny« slovenské hned na počátku měly přes tisíc odběratelů. Předplatitelů potom rok od roku ubývalo, až konečně roku 1855. zbylo jich pouze 250, a údové slovenští stále vystupovali ze spolku, čím více zmáhala se u nich nechuť ke spolku sv. Štěpánskému. Takovou

obecnou nedůvěru spolek tím zavinil, že mnozí »Kat. Novin« buďto ani dovolati se nemohli, nebo že pouze tu a tam po některém čísle jim se doposílaly, a že od spolku nedostávali žádných knih kromě »Věrné Rozy«, z češtiny přeložené.

Že spolek však úkolu slíbenému nedostál, ba ani dostáti nemohl, sám zavinil, a to tím, že všechny své síly soustředil pouze na vydávání knih maďarských, a proto ani do výboru si nepřibral odjinud schopných pracovníků a spisovatelům slovenským ani nesliboval, ani nedával žádné odměny za poslané rukopisy, jako sliboval a rozdával spisovatelům maďarským. Dobrosrdečný Slovák, Dr. Andrej Radlinský, omlouvá při tom spolek sv. Štěpánský, řka, že »on není povinný pre nás Slovákov ani cirkevný časopis, ani iné knihy náboženské, vzdelavateľné, a tým menej so škodou vydávať; lebo to ani není jeho povolanie, ani my to múdre od neho žiadať nemôžeme, aby horlivosť tú, s ktorou na rozširovaní principu katolicizmu u svojich t. j. u katol' ľudu maďarského nie menej účinkuje, jako účinkuje »anglická prot. bibl. spoločnosť« na rozširovaní svojego principu protestantského, aby, pravím, horlivosť tu rozdvajoval, oslaboval; áno soznať musíme pred celým svetom: že spolok sv. Štefanský, čo môhol, učinil pre nás Slovákov: a preto sme mu za to obzvláštnou vďačnosťou zaviazaní.«⁵⁾

Mnozí se domýšleli, že Cyrill a Method zahyne, přestane-li jej vydávati spolek sv. Štěpánský. Ale stalo se naopak. Sotva v čísle 24, Radlinský oznámil, že sám tyto noviny katolické hodlá vydávati. tu ihned šlechtný vlastenec slovenský, Jiří Tvrď, daroval mu 1000 zl. stř. na podporu těchto katolických novin a zároveň oznámil, že i jeho bratr Štěpán Tvrď, kanovník Nitranský, dokud na živě bude, každého roku připlatí po 20 zl. stř.

Jakými dobrodinci slovenského lidu byli oba bratři Tvrďi, seznati lze z tohoto dalšího: v Prešpurku pro lid slovenský bývalo v neděli a ve svátek odpoledne slovenské kázání v kostele kapucínském. Kázatelé tuto službu z lásky k opuštěnému lidu slovenskému konali zdarma, pouze 60 zl. ročně měli Slováci z nařízení pana kardinála odváděti klášteru kapucínskému. Ale ani těchto několik zlatých nedovedla chudoba slovenská sehnati. Tu když nouze byla největší, dne 14. května 1859. profesor Čulen obdržel list, v němžto bratři Jiřík a Štěpán Tvrď poslali 1100 zl. (Jiřík 1000 zl. a Štěpán 100 zl.), aby založiti se mohla fundace na slovenské kázání v Prešpurku.

⁵⁾ Bohužel, dokládáme po letech, že katoličtí Slováci ze samé »vďačnosti« živlu cizímu tak ochotně všude ustupovali. Před Pánem Bohem a jeho církví jsou si všeci národové rovni, jen v Uhrách mají pouze maďarské nebe, do něhož poctivý Slovák nevejde, nesvleče-li se sebe napřed kůži slovenskou. Ani sám kulturní boj v nejnovější době otroka slovenského nepošinul na rovný stupeň s jeho hegemonem. Roku 1893. dne 20. února v Soproni konali velký sjezd katolický, na němž bylo prý přes 2000 osob. Předsedou byl hr. Mik. Esterházy, předseda katol. spolku z Pešt-Budína, kam do práce maďarské kromě uherských Slováků přicházejí tisíce katolíků z moravského Slovenska i z Hané a z ostatní Moravy. Na sjezdě tomto mezi jiným se usnesli, že oproti literatuře liberální uznávají za potřebné, by pro lid ku jeho katolickému vzdělání založily se politické časopisy maďarské a německé a teprve lidové knížечky, které spolek sv. Štěpána vydává, aby se překládaly též do jiných jazyků krajinských. Kdo se má postarati o katolíky slovenské, nikdo nepovídá, ač i ten uhnětený Slovák rovněž má duši nesmrtelnou, k obrazu Božímu stvořenou.

Když po kázání v kostele dne 29. května profesor Čulen přečetl jejich dopis zbožnému lidu slovenskému, zaslzely radostí nejedny oči slovenské, a více než 2000 úst rázem vyslovilo vděčné: »Pán Bôh zaplať!« Až do té doby prý šlechetný Juraj Tvrďý už dříve svému rodisku Žilině věnoval na kostel a na školu 30.000 zl. (Cf. CM. 1859. str. 198.) S chloubou takovéto činy slovenských reků zaznamenáváme, aby o nich zvěděl nejen nynější dorost slovenský, ale i rodní bratři jejich všude v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a katolíci po veškerém Slovansku.

Radlinský snaží se založiti spolek sv. Vojtěcha.⁶⁾

Na slovenský spolek církevně literární Slováci pomýšleli už od r. 1847. Měli až doposud od r. 1834. Hamuljakem založený: »Spolok milovníkov reči a literatury slovenskej.⁷⁾ Spolek tento mezi lidem slovenským velmi zdárně působil. Trval krátkou dobu a za těch málo roků vydal několik ročníků svého almanahu »Zora«, básně Jana Holého a více menších spisů. Byl to však stále spolek pouze soukromý, jenž nemohl se dočkati potvrzení vládního z Vídně. Proto od r. 1844. pořád víc a více chřádl, až v letech před bouří uherskou očíhledě se rozpadával, hlavně po smrti svého mocného ochrance Jana Derčíka, čestného biskupa a referendáře při královské radě náměstné, za jehož života neodvažovali se ani nejúhlavnější nepřátelé Slováků ve svých úřadech zjevně proti spolku brojiti. Ale po smrti Derčíkově bez ostychu pustili se všichni do Hamuljaka, a kromě toho též vniterné nedostatky a na konec i rozbroje spolku pomáhaly do hrobu.

Právě tenkrát, když tento slovenský spolek se rozpadával, před vypuknutím války občanské, usnesli se biskupové uherští, aby v Pešti založil se spolek na vydávání dobrých a laciných knih pro lid katolický. Kromě Maďarů měli na zřeteli též katolíky jazyka německého a slovenského. V každém jazyku měly se lidu vydávati zvláště »Katolické Noviny« a potom knihy po devadesáti arších ročně. Tento spolek uskutečnil se po utišení bouří uherské a byl nazván: »S p o l e k s v. Š t ě p á n a.«

Spolek tento vydával Slovákům »Katol. Noviny«, které v jiných dvou letech měly až na tisíc slovenských předplatitelů. Prvým redaktorem byl Šimon Klempa, farář peštanský na Josefovském předměstí (od r. 1850—52.), druhým J. Palárik od r. 1852.—června 1855., třetím Radlinský od července 1855.—července 1857.

Katoličtí Slováci měli tenkrát ještě jiné noviny katolické. Od r. 1850. v B. Štávnici vycházely katol. noviny »Cyrill a Method«, jež tam založil Radlinský a redigoval J. Palárik. »Cyrill a Method« měl býti orgánem obmyšleného samostatného spolku pro katolické Slo-

⁶⁾ Kdy spolek »sv. Vojtěcha« obral si za patrona, nevím, čemu na Slovensku nesprávně píší: »Nákladom spolku sv. Adalberta (Vojtěcha).« Proč jméno svého patrona dávají pouze do závorky? Slovanský Vojtěch přece u všech Slovanů má býti Vojtěchem, a jenom pro neslovanské jazyky volá se též Adalbertem. Chtějí-li už oboje jméno na Slovensku označiti, Vojtěchovi sluší prvé místo, a jen Adalbert přišel by do závorky. Ve stanovách latinsky a maďarsky sepsaných mohlo to sice býti naopak, ač i tu pro spolek slovenský mělo se to naznačiti podle mluvy slovenské: spolek sv. Vojtěcha (Adalberta)«. Svědčilo by spolku slovenskému, kdyby ve svých nápisech jen slovenčiny užíval.

⁷⁾ Andrej Radlinský už tenkrát byl mezi odběrateli, kteří odbírali knihy spolkem tímto vydávané.

váky zakládaného. Po mnohých osudech dostal se »Cyrill a Method« do B. Bystřice, kde Juraj Slotta a Michal Chrástek jej redigovali, až koncem roku 1856. tento list zanikl.

Když na počátku let padesátých katolické spisebře slovenské tak dobře se dařilo, upustili zprvu Slováci od svého úmyslu a nezakládali zvláštního spolku slovenského, spokojující se tím, co jim spolek sv. Štěpánský podával. Myšlénka na samostatný spolek vzpružila se u nich znovu, jakmile jich spolek sv. Štěpánský po macešsku byl odsotil, nepřijímaje rady roku 1856. podané, že při spolku sv. Štěpánském pro Slováky utvořiti se má odbor ze samých literátů slovenských, jenž by o vydávání knih slovenských se staral. Když této rady nepřijali, dokládá Radlinský: od té chvíle zatížili sme za novým, osobitným spolkom, ktorý by duchovným potrebám katol. slovenského ľudu vydávaním dobrých knih v jeho jazyku vyhovel (Cf. Slov. Letopis roč. III. soš. 4. str. 299.).« Slováci chtěli sobě nyní založiti takový spolek, jakým v Praze bylo dědictví sv. Jana a v Brně potom dědictví sv. Cyrilla a Methoda. Mluvě o tom Radlinský praví: »Spolku tomu dáme meno »S p o l o k s v. V o j t ě c h a«. Založením tohoto spolku Slováci hodlali oslaviti též tisícnici požehnaného příchodu sv. věrověstů slovanských, která roku 1863. v našich vlastech oslaviti se měla. (Cf. C. M. 1858. str. 97.)

Aby spolek sv. Vojtěcha hned z počátku na pevných základech založil, nepřijal Radlinský pro své noviny oněch tisíc zlatých, jež mu věnoval šlechtetný dárce Juraj Tvrďý, nébrž poprosil ho, aby tuto tisícovku raději obětoval na založení spolku sv. Vojtěcha, jakmile vláda Slovákům takový spolek dovolí. Štědrý dárce k tomu přivolil a kromě toho ještě i od svého bratra Štěpána Tvrďého poslal 20 zl. stříbra a od sestry Alžběty, vdovy Derčíkové, též 20 zl. stř., kteří potom zase dne 16. září 1857. oba věnovali 500 zl. stř. na věčnou základinu pro spolek sv. Vojtěcha (Štěpán 400 zl. a Alžběta 100 zl.). To bylo zúrodnující seménko horčičné, do půdy slovenské zaseté pro nadějný spolek sv. Vojtěcha. Potom už šlechtetných dobrodinců mezi nuznými Slováky pořád více přibývalo. Už v čísle 4. mohl C. M. zase radostnou zvěst oznamovati: »Veleb. p. Štefan Závodník, farár pružinský, podpísal 100 zl. stř. na rozmnoženie fondu Tvrďovského pre nadejný spolok sv. Vojtecha«, ač spolek tehda ještě povolen nebyl.⁸⁾

Avšak šlechtetný dobrodinec, Štefan Tvrďý, (ktorý nie sebe, lež Bohu, církvi, národu a človečenstvu žil, ktorého celé živobytie bola len samá dobročinnosť a štedrosť obzvlášte naproti chudobným a nášmu od zlého sveta zlostne zaznávanému a utlačovanému národu slovenskému) neuzrél už dychtivě očekávaného spolku sv. Vojtěcha, toto světlo k osvětlení katolického lidu slovenského. Zemřel dne 16. listopadu 1862. ve 74. roce blahodějného života svého (Cf. C. M. 1862. č. 49.) a spolek ještě i tehdaž při smrti tohoto šlechtetného spoluzakladatele pořád »těžko pracoval ku porodu«, jak dí Radlinský, ač hned od prvoti mezi katolickými Slováky proň bylo všeobecné vzrušení. Ze všech stran vyzývali, povzbuzovali a pobádali Radlinského, aby co nejdříve spolek uskutečnil (Cf. č. 14. str. 105.).

⁸⁾ Ještě některé dobrodince tu zaznamenáváme: Jiří Holček, farár 160 zl., Dr. Matěj Štefany ze semináře Nitranského 50 zl., Tomáš Červen, opat a kanovník v B. Bystřici 40 zl. atd.

Avšak slovenská věc, třebaž i katolická a pouze vzdělavatelná, jak by se snad domníval někdo tamějších poměrů neznalý, na Slovensku tak hladce neprošla. Byloť i Radlinskému napjati tetivu k zápasnému boji a prodělati pernou práci rovněž tak, jako když Slováci sobě zakládali svou »Maticu«.

Když pak národovci z Pešť-Budína a jeho okolí se uradili o tomto spolku, utvořili prozatimný výbor: Radlinský, Palárik, Viktorin, Bartoň, Lopussny, Klempa, Buršák, Krajner, Schmitt, který vypracoval stanovy a sepsal žádost na kardinála Scitovského a druhou na c. k. vládu. I odebrala se potom, dne 29. října 1857., deputace ku Jeho Eminenci. V deputaci této byli: Dr. Fr. Lopussný, děkan a profesor na c. k. universitě pešťanské; Šimon Klempa, farář pešťanský od sv. Terezie; Josef Bartoň, ředitel národních škol v Budíně. Michal Keller, farář bábesský; Rupert Přecechtěl (Moravan), Servita a bohoslovný profesor v Pešti, Josef Zarzeczky, měšťan pešťanský, majetník továren zápalkových a velkostatkář; a Dr. A. Radlinský. Pozvali do této deputace též ještě jiných od Pešti vzdálených, kteří však buďto pro zaměstnání úřední nebo skrze chorobu nemohli zavítati do Ostrihomy. Řečníkem byl Dr. Fr. Lopussný, který jadrnou a klasickou řečí přetlumočil žádost katolického národa slovenského a odůvodňoval, jaká toho jest potřeba, aby se lidu slovenskému založil blahodárný spolek sv. Vojtěcha. Potom Jeho Eminenci doručil žádost i se stanovami a opis žádosti na c. k. vládu.

Na žádosti této byli podepsáni hodnostářové církevní a nejváženější osoby ze stavu světského, z měst i z venkova slovenského, kam stihli ku podpisu ji poslati.

Podepsaly se všechny téměř kapituly, počnouc od Ostrihomské, všeci téměř provinciálové, profesori z bohosloví a z gymnasií, děkani, faráři, kaplani, vážení měšťané, doktoři lékařství a jiní, slovem, podepsal ji každý vzdělaný Slovák, jemuž žádost ku podpisu poslali (Cf. č. 19. str. 148.).⁹⁾ Oj, byl to na Slovensku tenkrát život čilý, hýbalo se katolické Slovensko!

(Pokračování.)

Knězova lyra.

Ukázka z knihy básní P. Sigismunda Boušky, O. S. B.

—•—

1. Poesie.

Tys byla vždycky mojm denním chlebem,
mým snem a touhou, ráje tuchou, nebem,
byť dnešní mrav tě odbýval jen šklebem,
tvé jméno zlatem v srdce mé se ryje,
Poesie!

⁹⁾ Žádost tuto i se stanovami uveřejňuje Č. M. v čísle 19. dne 7. listopadu r. 1857. Podepsal se na ni tento prozatimný výbor. Ředitelem byl Dr. Andrej Radlinský, redaktor věstníka vlády zemské pro Uhersko u c. k. místodržitelského oddělení v Budíně a círk. listu Cyrilla a Methoda. Dr. Fr. Lopussný, profesor bohosloví atd. (viz hoře).

Pod Svatou Horou, která zorou plála,
u kolébky mé ty jsi, kněžko, stála,
když otec, než jej v hloubku jala skála,
a, kterak ret můj mléko matky pije,
Poesie!

A marianskou písní něžnou matka
mně zpívala tvá slova věčně sladká,
je v srdce ukládajíc pacholátka,
jež složila jsi v chrámě u Marie,
Poesie!

A v dětských hrách i slovech učitele,
jenž srdce moje získal sobě celé,
ve smíchu blaha, v slzách stesku, žele,
mně vždy jsi vykvétala do lilije,
Poesie!

Sny jinošské! ó bohatýrské plány,
než krutý svět vám zapěje své hrany,
když nadšení vám otvírá své brány,
co pravé, svaté vždycky ve vás žije
Poesie!

I v první bouři nevinného mládí,
jež rozpálené skráně ledem chladí,
i v prvním sklamání, jež naděj zradí,
vždy ve žluč hoře balsám sladký lije
Poesie!

Pryč z bludných cest a lákavého reje
mé kroky spěly tiché za veřeje
a svatý chlad v mé lačné srdce věje —
co vstříc mi zní z těch žalmů harmonie?
Poesie!

V mé mlčící a dumající cele
jsi stála vždycky, hvězdu na svém čele,
nad brevířem, u nohou Trpítele,
nad prací ducha, ničíc pochyb zmije,
Poesie!

Ó družko svatá, vznešená a věrná,
tys oblekla mě v mnicha roucha černá,
v tvém zraku těcha plála bezeměrná,
já skládal slib, ten vínek Bohu vije
Poesie.

Já prvou oběť svému sloužil Bohu
a sláb jsem byl tu velkou na úlohu,
tys se mnou Duchu zářnou pěla slohu,
já chvěji se, mě pod křídla svá kryje
Poesie.

Ted' denně můj jsi anděl při oběti,
 zřím v chrámu tě, ve škole v očích dětí,
 jdu k nemocnému a ty ve zápětí,
 k mé písni v moji prostou lyru bije
 Poesie.

2. Invocatio.

Ó sílu, sílu všecko povědět,
 co andělský si šeptá v nebi ret,
 ó křídla, křídla cherubů mi schází!
 být knězem, mnichem ještě nestačí,
 já siju zrní, kvete bodláčí,
 a v nadšení mém vlastní hřích mě mrazí!

Ó dětskou duši třeba tady mít,
 by nebes zpěv směl lyrou mojí znít!
 Kol Madon obrazů zřím dětské hlavy,
 ty pouze najdou pravý ráje zpěv,
 však rmutně teče v žilách našich krev
 a lilje spálí příval její žhavý.

Ó třeba věru duše anděla,
 by harfa nebes ní se zachvěla
 a v čisté, svaté vtělila se písni;
 ó Gabrieli, křídla svá mi dej,
 bych v písni vzlétl v ráje věčný rej,
 když světa chmury nitro moje tísní!

3. Srdce Ježíšovo.

Příteli Jacintu Verdaguerovi za jeho překlad mé básně »Santa Maria de Ripoll«
 do katalonštiny.

Ty trny, jež Tvé Božské Srdce vroubí,
 můj hříšný splétal prst,
 že zaryly se v svaté jeho hloubi
 a rubín pad' v mou hrst;

Tu ránu, již Tvé Božské Srdce puká,
 to jab'ko granátu,
 má hříšná, Kriste, otevřela ruka
 v šílenství záchvatu;

Ten kříž, jež Tvoje Božské Srdce nese,
 já odepřel jsem nést,
 jak Šimon, který nucen ustrne se
 nad bolem Tvojich cest;

Ten plamen, jenž Tvé Božské Srdce zžihá,
já rozňal vinou svou,
mráz nevděku a velké viny tíha
mé chladné srdce rvou.

Kéž trny Tvé mi v lásky růže vzplanou
a v očistu Tvůj kříž,
a rána Tvá mě k Tobě vede branou
a plamen k Tobě blíž!

4. Strach před Bohem.

Co živného cítím, slyším, zřím,
co šeptá, reptá celým stoletím,
tím srdce chví se, péro, retů lem:
strach před Bohem!

Duch člověka ať světy obzírá,
když původ tvorstva, Boha, popírá,
tu ve skrání vědce hlučí nebe, zem,
strach před Bohem.

A znovu pátrá, odkud tento svět,
zná bylin kel a komet děsný let,
však v srdci zní mu slovy: Zkad, kam jdem?
strach před Bohem.

A marno ničit v knihách zákonů
hlas Tvůrce, Božství chystat záclonu,
přec zákon věčný připomene všem
strach před Bohem.

A jméno Boha malým písmem piš,
v mém srdci přec je gigantické zříš,
tam vpálí, vryje svým je démantem
strach před Bohem.

V mém nitru nosíš tisíc zrcadel,
by v každém Bůh svou tváří obrazil,
a popře Boha jenom v srdci zlém
strach před Bohem.

Dle vzoru Boha každý stvořen z nás,
onť dobrý jest a krása všechněch krás,
nač děsí tě — jsi Boha obrazem! —
strach před Bohem?

5. Věnec trnový.

Bud' veleben, ty vínku trnový,
 jenž Kristu kolem čela jsi se rděl,
 bud' veleben v tom ostnu každičkém,
 jenž v svatou hlavu hluboce se ryl,
 ty bolu symbole, ty laure spásy!

Pryč s věncem zpívající rozkoše,
 pryč s tebou vínku z růží spletený,
 pryč růže vášně, které lákají,
 krev srdce pijí, sílu ochromí
 a v studu posléz klopí oči řasy!

Pryč s těmi květy, dolů s čela již,
 jak rudé slzy k zemi padejte,
 ať zbude jenom vínek Kristův zas,
 byť nepodoben zdáls se vavřínu,
 ty vínku očisty a laure spásy!

Jak svatá Terezia de Jesu,
 ta mystických včel-pěvců královna,
 ó Ježíši, já básník poslední,
 jenž v kněze lyru biji nehodný,
 tvou žádám korunu, tvůj vavřík spásy!

6. Sv. Kateřina Sienská.

Kateřina.

Viz, choti můj, tu vonnou kytici
 jsem uvila Ti, nachem zářící.

Ježíš.

A jaký za ni žádáš sobě dar?

Kateřina.

Chci Tvojích růží vůni a jich žár.

Ježíš.

Zde jednu rudou v tvoji pravou dlaň
 a stejnou levá měj, mé lásky daň,
 a pravá noha nebes květem plaň,
 a v levé kalich mojí růže vstaň,
 tvůj ozdob bok a oviň tvoji skráň!

Kateřina.

Ó Ježíši, mně's divné růže dal,
 bez květů, vůně, cítím jenom pal.

Ježíš.

Ty růže nikdy nezrodila zem,
a kdo je má, jest mojí obrazem.

Kateřina.

A jejich barva?

Ježíš.

Srdce mého krev.

Kateřina.

A jejich vůně?

Ježíš.

Bolest v nitru cév.

7. Buď vůle Tvá!

Z Tvé ruky, Bože, vyšel uhel
a jak jsi rukou zatřásl,
vstal krystalem ze země truhel,
lid nad dýmantem užásl.

Tak z jedné látky, věčný Bože,
Ty daříš krále, žebráka,
dáš jedněm teplé, prosté lože,
skvost druhé jasem přiláká.

Ó Bože, jenž Ty činíš divy,
já nechci býti dýmantem,
ó dej, ať pro svět zimomřivý,
pro lásky oheň uhlem jsem!

Tak ať jsem skryt kdes v koutě světa,
mě rozněť velkým plamenem,
v tom žáru nechať k nebi vzlétá
lid pomocným mým ramenem!

Ten plamen pět Ti bude chvály,
děj dle Tvého se povelu,
jen dej, ať též můj hřích se spálí
v tom hasnoucím pak popelu.

Různé povahy.

Charakteristický román z východních Čech.

Napsal

JAN VÁCLAV SVOBODA.

I.

Práce tvá, Cilinko, nebude tak těžká,« pravila selka Příhodová, uvádějíc osmnáctiletou příjemnou dívku do světnice, »přičiníme se, abys brzy zapomněla na smrt své ubohé matky . . .«

»Pán Bůh vám to zaplatí, panímámo!« vyrazila ze sebe Cilka Řehůřková a chtěla selce líbatí ruku.

»I jdi, bláhová, u nás ve Skutýčku to není zvykem, ruce líbatí . . .«

Cíla pozvedla dosud k zemi obrácené oči na selku a dala se do pláče.

»Zase plač, nerozumná . . . Vždyť je lépe matce tam nahoře u Boha, než jí bylo tady. Já jí toho přeji, že si Bůh na ni přece vzpomněl a k sobě ji povolal. Jakou pak tu měla v té nemoci do-brotu? Tak dlouho se trápila, smrt na sebe z bolesti volala . . . Bůh ovšem dlouho na ni nevzpomínal, ale když jí bylo nejhůře, přišla z vůle Boží smrt, a bylo to . . . Co jí mohl kdo dátí lepšího?«

Cíla plakala hlasitě. Selka ji marně chlácholila.

»Maminko, drahá maminko, proč jste mne opustila? Ach, Bože, Bože . . .« Holka hořekovala, a selka nad ní slzela. I mladému hospo-dáři, když přišel ze dvora, tekly slzy po tvářích.

Za chvílku odešel Příhoda z kuchyně, a žena za ním. Cilina osaměla. Dlouho plakala, až unavena se zamyslila, a jen její hluboký vzlykot přerušoval ticho v kuchyni. Hleděla k zemi jako bez duše a nepozorovala ani lichotivou kočku se zelenýma, svítivýma očima, která na její klín skočila a o ruku její se otírala. I malý psík usedl proti ní a upřeně hleděl jí ve tvář.

Konečně se vzpamatovala, vstala rychle, rozhlédla se kolem, a tvář její se vyjasnila tak, jako vyjasní se nebe po malém deštičku. Ubohý pejsek Lionek! Zvědavost a nezpůsob jeho zaplacen byl přítlačnutím jeho packy. I kočka nemile padla s klínu a ujížděla pod kamna, kamž i Lionek utekl a kňučel.

Mladá selka vstoupila do kuchyně. Jak se zaradovala, když Cíla se na ni pousmála a tázala se, co by měla dělati.

»Tak se mně líbíš, Ciluško, a ne jen plakat a zas plakat. Co platno, musíme tam všickni, bohatý i chudý, mladý i starý, hodný i zlý. Odeběříme se tam i my. Poruč již vše Bohu a snaž se uvyk-nouti bez matky, která tak mnoho zakusila, než k Bohu se odebrala. Byla to osoba zbožná, hodná a moudrá. — Co pak dělá tvůj otec Řehůřek teď ve vsi? Chudák, na jaké místo přišel. Nu, vždyť bude zase dobře, po dešti bývá hezky a po dni krásném ošklivo. Tak jde svět. Jeden ustupuje druhému. Buď již jen pokojna, a my se přičiníme, bys lehce nesla svou chudobu. Dnes si odpočineš, však není ani, co bys dělala.«

Cíla Příhodce děkovala za laskavost. Ta zase kamsi odešla. Cíla pozorovala každou věc v kuchyni a divila se, jak je vše zařízeno po

městsku — panský. Velká plotna, kamna kachlová. Po straně velký kamnovec na vodu, na něm čistě udrhnutá dřevěná poklice. Na stěně visely plechové, ano i měděné věci. Vše se lesklo jako rytířské helmy. Nade dveřmi viselo »domácí požehnání«: »Kde Bůh hospodaří, tam se dobře daří.« Při čtení řádků těch vzpomněla si Cíla opět na tu tichou jizbu rodné chalupy, na obraz Matky Boží Chlumecké, který také nade dveřmi visel. Dala by se bývala ihned do pláče, ale v tom vstoupila selka, před níž neměla plakati. Příhodka nesla Cíle něco pro občerstvení.

Byla sobota. V ten den se u Příhodů tlouklo máslo, proto také měla Cíla okusiti.

»Tady teď pojez, Cilinko, a chceš-li, mohla bys jít s Kačkou na pole, abys věděla, kde leží!«

»S radostí, hospodyně, půjdu; ráda po poli chodím.«

Selka to postavila na stůl, a Cíla chutě dala se do jídla. Pojedla. Svlékla šat, ve kterém do statku přišla a vzala si z uzlíku jiný. Jak jí slušela široká modrá sukně s drobnými kvítky, kanafasová zástěra, těsný živůtek a na hlavě kartonový šátek! Zula botky i punčochy, navlekla nízké střevíce a byla hotova. Svlečené šatky pověsila na hřebík. Mohla již jíti. V tom vrazily do kuchyně děti Příhodovy. Chlapec starší a roztomilá holčička. Chlapec se zarazil, a děvče spěchalo zpět. Ubozí! Bály se nové děvečky.

»Maminko, maminko!« křičela Růžena. Na křik její běžela matka ze stáje a celá polekaná se tázala: »Co se stalo?«

Růžena běžela k matce a vyprávěla, že je v kuchyni ženská.

»Ty jsi se bála? Neboj se, to je děvečka, jmenuje se Cilinka, bude tě mít ráda! Pojď jen, pěkně ji přivítej, bude s tebou a s Vašíkem chodit na pole a do města do kostela.«

Matka vzala Růženu za ruku, a šly do kuchyně. Růžena držela se přec ještě sukně matčiny a nesměle po Cíle pokukovala.

Co se dělo s chlapcem? Ten nabyl srdnatosti. Když viděla Cíla, že se jí tak děti ulekly, a Růžena dokonce se i od dveří vrátila a matku volala, přívětivým hlasem se chlapce tázala: »Proč se mne bojíš? Neboj se, neboj, ničeho ti neudělám.«

Chlapec zapomněl na strach, položil hračku na stůl a chutě dal se s Cílou do řeči. Ba, smál se Růžence, že se bojí každého jako kominíka. Když Příhodka ukázala dětem jejich opatrovkyni, hned se děti s Cílou spřátelily a ani nechtěly, aby Cíla s Kačkou podívala se na pole. Zůstala doma a s nimi si hrála.

Když bylo již k večeru, umyla Cíla kuchyň — byloť před nedělí, zametla dvůr a obstarala jiné maličkosti ve statku. Večer pak myla ve vaně dítky mladých hospodářů.

Jak bylo večer veselo. Po práci svoláno bylo vše k večeři. Bylo jich ke stolu hezky. Troustil se jeden za druhým do kuchyně. Hospodář přišel s pole. S jakou radostí vítaly ho dítky! Každé z jedné strany přidružilo se k otci a nestačily vyprávěti vše, co se stalo. Všickni zasedli k večeři. Vedle otce seděl Vašík, u matky zase Růžena. Naproti nim seděli staří. Také čeledín Josef a druhá služka Kačka a dvě dělnice přisedly ke stolu. Cíla přinášela na stůl. Vysypala na mísu brambory a nalila na druhou mléka, k němuž přikusovali brambor.

Když bylo po večeři, společně se modlili. Hospodář povstal, vzal se stěny kalendář a počítal dny, po které dělnice pracovaly.

»Vy, Shánětko, jste začala v úterý odpoledne. To bylo půl dne, pak ve středu, ve čtvrtek, v pátek a dnes toliko odpoledne. Vrchová má celý týden. Přines, Verunko, peníze!«

Příhodka otočila klíčem u almaryl a přinesla mísku peněz, za mléko, máslo a drůbež utržených. Hospodář vyplatil mzdu dělnicím, ty poděkovaly a odešly.

U Příhodů ještě dlouho seděli. Povíдалo se o poli, dobytku a jiných věcech, až spánek přemohl u kamen sedící výměnkáře. Byl čas ku spaní. Dědeček sebou trhl, rozhlížel se kolem a ani věřiti nechtěl, že by spal, a tak krásný sen že již jeho mysl opřádal. Též babička byla by již dřímala, kdyby ji děti stále nepokoušely. Těm nechtělo se spáti.

Staří odešli do komory. Mladí nahlíželi do kalendáře, kamž Příhoda něco znamenal. Děti dováděly s Cílou, která jim pak u kamen vyprávěla o zakletých princeznách a o strašidlu zbožnovském. Děti se hned smály, hned zase skoro plakaly a poslouchaly tak, že se zdálo, jakoby ani nedýchaly. Tak hezky uměla Cíla vypravovati. Když hospodář kázal dětem na lůžko, nechtěly se ani od Cíly odtrhnouti a chtěly spáti s Cílou v kuchyni na babiččině posteli.

»Na své půjdete!« rozkazoval otec, a děti plakaly. Chlapec umkl, ale Růžena jinak nedala, musela s Cílinou spáti, jak si usmyslila. I hospodář odebral se na lůžko, a poslední — hospodyně.

Cíla zhasla lampu. Nastal klid po celém statku.

Dlouho ještě vypravovala Cíla malé Růženě pohádky, až i tato usnula. Konečně i na Cílu přišel spánek.

* * *

Jak sennou měla noc na novém lůžku svém! Zdálo se jí, jakoby byla doma, matka byla opět zdráva a přívětivě se na ni usmívala. Časem také Cíla ze spaní mluvila. Byla půlnoc. Měsíček té noci se ani neukázal. Všude bylo ticho, noční klid. Tu a tam ozval se pes, vyběhl ze dvora, ale když vše našel v pořádku, vrátil se a zalezl do své teplé budky. Kohout několikrát zakokrhal, jiní se mu ozvali, a tak to šlo až do svítání. Byly čtyři hodiny.

Ve statku Příhodově byl ještě klid. Tu a tam počal vystupovati kouř; znamení, že jsou lidé již na nohou. I Cíla procitla, pohlédla na Růženu, která byla jako růže červená a potem jako ranní rosou pokryta. Cílinka vstala, ukryla Růženu a zatopila. Nešťastnou náhodou zavadila o pokličku, jež se hřmotem padla na zemi. Růžena se probudila. Pohlédla kolem sebe, obrátila se a spala dále. Cílu to velice mrzelo, že hřmotem tím Růženu probudila.

I hospodyně a hospodář již vstali. Příhodka vstoupila do kuchyně. Cíla ji pozdravila. Selka ohlédla se na Růženu a tázala se Cíly, jak děvče spalo.

»Dobře, za celou noc se ani neprobudilo. Nevím ani, kdy Růženka usnula. Vypravovala jsem jí večer pohádky a když jsem se ptala, jak se jí líbily, holka již spala.«

Příhodka políbila bílé čelo Růženčino, utřela pot a opatrně ji přikryla.

V tom vstoupil do kuchyně hospodář, chtěl vodu na umytí. Když se umyl a čistě se ustrojil, četl chvíli z bible. Snídaně byla hotova. Zasedli opět všickni ke stolu až na Vašíka a Růženu.

Po snídani oblékl hospodář sváteční řebíčkový kabát s úzkými rukávy, vzal si černý klobouk a hůl do ruky, políbil děti na čelo a odešel do města na ranní mši sv. S mladým odešli do Skutče i staří. Kačka s Josefem připravovali se zase na »velkou«, kdy chodí společně i ostatní chasa ze Skutýčka.

Dnes se Příhoda ve Skutči dlouho nezdržel. Jindy zašel do hospody »na Šumfelku« neb jinam, ale dnes nikde se v městě nezastavoval. Proto vrátil se se starými brzy. Když vstupoval do dvora, potkal Kačku s Josefem. Šli právě také již do Skutče. Že s nimi nešla Cíla, tázal se: »Což nepočkáte na Cílu?«

Pepek ani neodpověděl. Kačka se zasmála.

»Snad by vám nepřekážela, co? Chcete se snad »vymichovat«, ne?«

»Ale však ona trefí,« pravil Josef. Cíla to slyšela, zabořelo jí u srdce.

»Tak jen jděte, ona půjde za vámi — sama,« pravil hospodář, »ale není to hezké, máte jít pohromadě, aby nemusela samotna . . .«

»Aby nemusela samotna,« opakovala si Cíla, »ba jsem já samotná — nemám matky . . .«

Josef něco zapomněl. Vrátil se pro to do kuchyně, a že viděl Cílu slzeti, tázal se jí, zda půjde do kostela. Ptal se jen tak. Proto Cílu tato otázka tím více zabořila. Ustrojila se a šla za nimi. Cestou přemýšlela o sobě. Byla mezi cizími. Kdo by kdy byl pomyslel, že Cíla, dcera chalupníka Řehůřka, bude někdy sloužiti? Kdo může za neštěstí? Otec její měl hodnou chalupu, něco polí, ale to vše padlo za nemoci matčiny. Polí stali se majetníky jiní, do chalupy přistěhoval se rovněž jiný, a Řehůřek musel jít ze svého rodného domku — do nájmu. Byl z něho žebrák. Co měl dělati? Stal se dělníkem, Cíla služkou. Na cestě rozjímala. Ani nepozorovala, jak jí cesta rychle ubíhá a že již je skoro pod městem. Slyšela již vyzváněti, pozvedla hlavu a divila se, že je již pod kopcem. Byl čas. Pospíšila si. Přešla náměstí skutečské, zahrnula na levo a již stoupala po schodech ke kostelu. Poohlédla se po sobě, zda vše na sobě má v pořádku, a vešla. Poznamenal se svatým křížem, bila se v prsa a poklekla před postranním oltářem sv. Antonína, kde se vroucně modlila. Když mše sv. byla ukončena, a páter Kopecký četl jména zemřelých osob, za něž se měli lidé s ním pomodliti, tu teprve bylo Cíle do pláče. Vzpomněla na svou zemřelou matku a plakala. Vedle se modlící žena dala se do pláče také. Snad nad Cílou? Ne. Slyšela právě čísti jméno svého manžela, za něhož dala »na modlení.« To pohnulo ji k pláči. Když kněz dočetl jména všech a dodal ještě, by se s ním věřící pomodlili za všechny zemřelé i duše v očištění, tu se Cíla zaradovala, že se budou modliti i za její zemřelou matku. Cíla modlila se vroucně a zbožně.

Po skončené mši sv. lidé z kostela odešli. Cíla zůstala tu samotná. Stále se za matku i otce modlila a hořce plakala. Vzpamatovala se teprve tehdy, když slyšela kroky, které se tak pod klenbou rozléhaly. Trhla sebou, ohlédla se a viděla, že to kostelník. Nešel ještě kostel

zavírat, ale shasínal světla u postranních oltářů, necháváje rozsvícenou toliko lampu věčnou.

Cíla povstala, udělala kříž a odešla. Pohlédla na věž chrámu skutečského — byla hodina. Rychle přeběhla náměstí a běžela ke Skutýčku.

II.

Starostlivá hospodyně stála před statkem. Když Cílu spatřila, spěchala jí přes náves naproti.

»Kde pak jsi se zdržela, Cilinko? Již jsem se mnohého domýšlela. To mně to dalo starostí. Pepek s Kačkou jsou již doma dobrou hodinu. Vid, utekli ti zase. Nu, však jsi došla.«

Vzala ji za ruku a spěchala do statku. Sotva se objevili na dvoře, vše k nim spěchalo. Lionek zapomněl na včerejší utlápnutí, kočka na výhost z klínu, a lichotivě otírala se o Cílin šat. I Růžena vyběhla naproti a plna radostí se tázala, zda jí bude zase večer vypravovati pohádky.

»Ba že budu,« odvětila Cíla radostně, vidouc, jak vlídně na ni pohlíží. Mrzelo jí jen to, že Kačka s Pepkem jsou tak neupřímní. Nebyli o nic více, Kačka děvečkou jako Cíla a Josef čeledín.

Hospodyně vážila si Cíly pro její pracovitost, poctivost a lásku, kterou jevila k dětem Příhodovým. Hospodář ponechal jí je na starost. To Cíle Kačka záviděla, že málo bude dělat a jen si s dětmi pohrávat. Cíla zaslechla mnohdy o sobě nepravé a urážlivé slovo, což ji mrzelo. Vždyť nebyla proto hrdou, že chodila s dětmi po návsi lépe ustrojena než ostatní děvečky — a nikdy bosa. Hospodář ani nechtěl, aby dělala hrubou práci. Cíla i tu dělala by ráda.

Cíla byla ke všem přívětiva. Každý o ní musel říci, že je to hodná holka. Když se jednou vracela s dětmi z lesa, kde s nimi hrála, zaslechla škodolibá slova: »Kontesa se vrací, hm, hm!« Cíla dělala hluchou. Dobře rozeznala hlas Kaččin i Josefův, ale ani si toho nevšímla, ani jim toho nedomlouvala. Nepřestala k nim býti vlídná. Když si ničeho nevšímla, ani klepů, které se o ní jeden čas po vsi trousily, přestali si jí všímati a nenáviděli jí. To Cíle nevadilo, byla ráda, jen když jsou s ní u Příhodů spokojeni a mají ji rádi.

Ve statku byla několik neděl. Nic se tam za tu dobu nestalo. Jednou v neděli časně vstala, přistrojila se a uvařila snídání. Ve svátek bylo vždy u Příhodů veselo. Všickni byli svátečně ustrojeni a střídali se do kostela. I Cíla se chystala. Již chce odcházeti, když hospodyně pootevřela dvěře od světnice a Cílu zavolala. »Chci také do kostela. Půjdeme spolu, Cilinko. Růženu také jsem již ustrojila, nedá mně jíti, musím ji vzíti do města, aby tu babičce nefňukala.«

Hospodyně zavolala ještě Kačku, aby jí nařídila, co a jak má dělati.

Kačka byla také již ustrojena a lála proto nevinné Cíle, že k vůli ní musí zůstat doma. »To s ní nadělá ta hospodyně cavyků. Vida, jde s ní!«

Též Josefa to mrzelo, že musí sám do Skutče. Po chvíli se rozhodl jinak. Zůstal s Kačkou ve vsi. Však si to odpoledne vynahradí, tam v lese, třeba v těch »Horkách«, kde již tolik blažených chvil ve stínů borovic na kopci »Zvěřinově« spolu proseděli.

Cíla s hospodyní ubíraly se k městu. Sotva vyšly na kopeček k »obrázku«, ohlédly se a vidí v dálce utíkajícího člověka, který namířil přímo k nim. Cíla hned poznala ze své rodné vesnice sousedova Jiříka. Bylo jí divno, proč tak utíká a kam běží. Zastavily se a jakoby tušily nějaké neštěstí, čekaly na Jiříka.

»Jirko, kam běžíš tak rychle?«

Jiřík se zarazil, pozvedl k Cíle oči a koktal málo srozumitelně: »Pro tebe běžím, Cilino! Ještě, že tě potkávám, musil bych za tebou do Skutče . . .«

Cílka se ulekla, pohleděla Jiříkovi do očí a strachem se třesouc, tázala se ho, co se děje: »Pro Boha, Jiříku, pověz honem, co se stalo, jsi tak bledý!«

»Jiřík k ní přistoupil, chopil ji za ruku a táhl ji mlčky ke vsi.

»Ne tak,« pravila Cíla, »řekni dříve, co se stalo, je mi úzko, pověz!«

»Otec tvůj tě chce mít u sebe, pojď jen honem, stůně mnoho . . .«

»Ježíš Maria, tatínek že stůně — a mnoho stůně . . .«

»A dlouho?« tázala se Příhodka, neboť Cíla pospíchala k vesnici.

»Včera byl ještě zdrav; večer přišel z práce, usedl u kamen a naříkal si na bolení hlavy. Tetka Barbora, u níž teď zůstává a vše jí vede, uložila ho do peřin, smočila ručník ve studené vodě a obložila mu rozpálenou hlavu. Nebylo lépe. Naříkal na velké bolesti v hlavě i na celé tělo. Volal o pomoc až do rána. Barbora, chudák, ani oka nezavřela, stále jen mu přikládala ty studené klocy na rozpálenou hlavu a prsa. Nic to nebylo platno. Sotva se den ukázal, přišla k nám Barbora, aby pasák došel do Skutče pro doktora. Že měl hnáti dobytek, došel jsem pro něho sám. Ten se odebral k Řehůrkovi. Jak jsem pozoroval, nelíbil se mu tuze Řehůrek, poručil jen stále obkládat mu hlavu, předepsal jakousi vodičku, pro kterou jsem do Skutče také doběhl. Než jsem se vrátil, ležel starý Řehůrek téměř bez ducha a volal jen Cílu. Co jsem měl dělati, než vzchopiti se znova a běžeti zase pro ni . . .«

Příhodce velká slza tekla po tváři, za ní druhá, třetí . . . Selka plakala. I Růžena, když viděla matku plakati, dala se do pláče. Jiřík se ohlédl za Cílou. Ta byla již hodně daleko. Ani se nerozloučil a spěchal za ní.

Selka stála samotna. Pohlížela za nimi, když po chvilce Jiřík Cílu již za rybníkem dohonil. Nevěděla, co má dělati, má-li do Skutče, či na Štěpánov jíti za Cílou. Rozhodla se pro Štěpánov. Vzala Růženku za ruku a dala se cestou k rybníku, přímo za Cílou a Jiříkem.

Cíla s Jiříkem zmizeli. Den byl pěkný. Kde který pták, kde která bytost živoucí, vše se radovalo z tak krásného dopoledne.

Sotva Jiřík s Cílou došli kousek za silnici, viděla tato rodnou chatu svou, ana dolů jakoby na ni pohlížela. Mimoděk vytryskla jí slza. Připamatovala si ty doby minulé, když s matkou staraly se o vše, aby bylo čisté, vzpomněla na doby, kdy tam pod tou lipou vypravoval otec příběhy z bible a dějin, neboť byl Řehůrek muž sečtělý. Často dlouho do noci čítal z knih, které jednak z města, jednak od sousedů si vypůjčil. O čem četl, o tom vždy dovedl zajímavě vypravovati. V myšlénkách těch dostala se až k dřevěnému mostu, který vede přes potok Svatoanenský. Probrala se z myšlének těch, vzpomněla na bolesti otcovy, přeběhla s Jiříkem rychle onen most a

běžela do kopce k vesnici. S chvějícím a tlukoucím srdcem překročila práh Barbořiny chalupy, u níž otec její bydlel. Již brala za kliku, když tu právě Barbora vyšla z komory. Přivítala Cílu a šeptem pravila: »Cílo, teď nechod, tatík se utišil, snad usnul, nespál celou noc. Chudáku, budeš sirotkem snad docela. Tatík je na smrt nemocen, bolest jeho je stále větší a větší. Ještě včera byl tak čiperný, však ho znáš, jak se při všem otáčí, a dnes, Bože můj, dnes mu kouká smrt z očí...« Barbora ani nedomluvila, neboť ze světnice ozval se tlumený hlas Řehůrkův: »Baruško, prosím tě, podívej se, zda to děvče již nejde!« Myslel na Cílu.

Cíla nedala se již Barborou držeti a rychle běžela k posteli, kde otec její ležel.

»Už jsem, tatínku!« vyrazila ze sebe Cíla a vrhla se na nemocného otce, který ani zraku ni sluchu věřiti nechtěl, že by to byla ona.

Nastalo dlouhé ticho. Jiřík zůstal s Barborou v síni a radil, co by měla dělati. Připomenul, proč se ze Skutýčka tak brzy vrátil, a dodal, že zapomněl se s mladou Příhodkou ze statku, u níž je Cíla ve službě, rozloučiti. Sotva to dořekl, již vrzly dveře a na malém dvorku objevila se selka Verunka s Růženou. Ta chudák se divila, proč matka tak spěchá, a tázala se, kdy již budou ve Skutči v kostele. Matka nedala jí ani odpovědi a vešla do chalupy. Jak se Jiřík divil, když ji uviděl v Barbořině chalupě! Barbora, která zatím do komory odběhla, vyšla a přívětivě selku vítajíc, zavedla ji k nemocnému, po němž se Příhodka sháněla.

Selka vešla a pozdravila nemocného obvyklým: »Potěš vás Bůh!« Tázala se, jak mu jest. Nemocný ukazoval na celé tělo. Byl bledý, rty měl modré a oči hluboko zapadlé. Velice se podivil, že hospodyně přišla za Cílou, aby se přesvědčila o jeho stavu. Bylo mu to velice milé, neboť takové návštěvy nečekal. Cíla teprve nyní počala otci vypravovati, jak šly spolu do kostela na velkou, jak Jiřík běžel přese všecko proti nim a je zastavil. Vše mu vypravovala. Otec byl rád. Obličej jeho se vyjasňoval, tváře trochu se ruměnily. Bylo na něm znáti jakési ulehčení. Vskutku tomu tak bylo. Začal hlasitěji mluvit, usmíval se a posadil se i v posteli.

Selka Příhodová mu nedala, musel ulehnouti, nesměl se přemáhati. Řehůrek uposlechl a ležel opět tiše. Něco jim vypravoval...

Barbora připravovala v síni na ohništi něco k obědu. Chvilkami přicházela do světnice a vidouc, že Řehůrek zdá se veselejším a hovorným, zapomněla na strach a jeho nemoc a dala se do dlouhého vypravování, jak Řehůrek přišel večer domů, jak si stěžoval na hlavu a pak na celé tělo. Vypravování trvalo by mnohem déle, kdyby to na ohništi nebylo začalo syčeti. Na chvíli musela odběhnouti.

Baruška byla vdovou již od jara. Nebožtík muž její odpočívá tam na tom svatém poli u kostela. Však vidí z okna ten hřbitov, jenž jeho tělo kryje. Byl dobrým přítelem Řehůřka, který po smrti své ženy odstěhoval se k ní, byv ze své chalupy novým majitelem propuštěn. Žili spolu spokojeně pod jednou střechou a vypravovali si běh svého života. Barbora měla malé hospodářství, které ji těšilo; pěknou chalupu, něco polí, kravku, a lidé říkali, že má i pár grošů našetřených a půjčených u známých ve Skutči. Kravkou tou si nebožtík její muž všechno v poli podělal a odvezl. Nyní to činil Ře-

hůřek, zastáváje bývalého hospodáře. Pěkný kus pole odkoupil muž Barbořin od Řehůřka, když tento byl nucen je prodati. Bylo mu aspoň poetivě zapláceno. Řehůřek vedl vše jakoby bylo jeho. Lidé říkali, že se vezmou, ale Barbora se jen smála, a Řehůřek rovněž. Proto také Barbora tolik plakala a tak sháněla, když se roznemohl, dobře vědouc, že nenašla by hned tak jiného, který by jí vše vedl jako Řehůřek.

Když to Barbora na ohništi uspořádala, vešla zase do světnice, aby dopověděla, jak bylo s Řehůřkem k ránu. Když ukončila, pohlédla na Cílu, která chuděrka málo mluvila. Teprve nyní, když Barbora ukončila, povstala Cíla a děkovala jí za to bedlivé ošetřování a laskavost, kterou otci prokázala. Barbora objala Cílu a políbila na čelo. Selka Příhodová, pohnuta touto srdečností, povstala a přistoupila k oknu, aby zakryla slzy. Dívala se na město, na nějž je ze Štěpánova rozkošná vyhlídka.

Růžena byla jako ve vidění. Nevěděla, co se to děje. Nikdo si jí ani nevšiml. Prohlížela jen vše ve světnici, dívala se na obrazy a pozorovala švitořivého stehlíka, který z bidélka na bidélko v kleci poskakoval.

Bylo poledne. Barbora utřela zástěrkou stůl a připravila oběd. Oči její zazářily radostí, když nesla na stůl silnou polévku ze slepice. Dobře věděla, že je třeba nemocnému silné polévky.

»Zasedněte ke stolu, panímámo Příhodová, budeme obědvati,« začala Barbora a již utírala stolicí, pro ni určenou.

»Cilinko, sedneš tuto vedle panímámy, tady malá — jak jí říkají — tak dobře, malá Růženka.«

Selka nedala se pobízeti. Přitáhla stolicí blíže ke stolu, Růženku posadila vedle sebe a dala se do jídla.

Barbora zatím přinesla bílou plachetku, prostřela ji na peřiny, jimiž byl Řehůřek přikryt, přinesla talíř polévky a nutila ho, aby jen sedl a jedl. A hle! Starý Řehůřek bez namáhání povstal a jedl. Avšak jen málo. Nasytil se málo lžicemi silné té polévky, kterou Barbora se vši ochotou připravila.

Měli ještě něco, ale nikdo již nejedl. Málo jim chutnalo po tom strachu. Bylo po obědě.

Starý Řehůřek hleděl tak přívětivě na ostatní, že nebylo žádné obavy před jeho dlouhou nemocí. Teprve nyní vzpomněl si na Jiříka a tázal se, kde jest. Barbora jistila, že spěchal zase někam z vesnice.

Někdo vstoupil do světnice. Byla to matka Jiříkova. Pozdravila, přivítala Příhodku a tázala se: »Jak je, Řehůřku, je lépe?«

»Chvála Bohu, ulehčilo se mně, že je tu Cíla a hospodyně ze Skutýčka. V noci se mnou bylo zle. Myslel jsem, že se rána nedočkám...«

Teď zas začala Barbora všechno od počátku vypravovati jako dříve, až její vypravování přerušila Mimrová otázkou: »Nebyl tu zas náš Jiřík? Nepřišel ani k obědu. Vždyť se přece snad ze Skutče již vrátil. Kde vězí?«

»Ba že vrátil. Před hodinkou odešel,« pravila Barbora, »neřekl kam.«

»Nikam nechodí,« prohodila Mimrová.

»Má rozum, však se neztratí,« prohodila Příhodka a brala na sebe šátek, aby se odebrala k domovu. Mimrová odešla.

Cíla se o Jiříka strachovala, aby si tak ulovil něco z toho běhání. Není to maličkost, běžet ze Štěpánova ke Skutči, odtud zase ke Štěpánovu proti vrchu a pak ke Skutýčku za Cílou. Divné myšlenky pobíhaly jí hlavou. Když uviděla hospodyni, že se strojí, prosila, by se pozdržela.

»Není možná, Cilko, budou mít o mne doma strach, co kde dělám. Domů mám kousek nepěkné cesty, víš to sama, jak se to sem jde, nevím, dojdou-li s tou holkou za hodinu. Dělá mně to starosti. Zajisté, že nás čekali s ostatními ze vsi. Hospodář půjde snad naproti.«

Když i Řehůrek prosil, zůstala tu ještě malou hodinku. Bylo tu veseleji. Řehůrek nabyl síly, vypravoval o svém životě. Když byl skončil, vzchopila se Příhodka a již jinak nedala.

»Nebudu vás již zdržovati, panímámo, vím, že to dělá domácím i vám mnoho starostí, když tak dlouho nepřicházíte. Srdečně vám děkuji za navštívení a potěšení, zaplať vám to Bůh. Cítím úlevu, snad brzy povstanu. Ty, Cilinko, jdi s hospodyní, o mne se již neboj!«

»To ne,« bránila se Příhodka, »Cíla se nesmí od vás dříve hnouti, pokud se úplně nepozdravíte!« Cíla byla tomu ráda.

»Buďte tady s Pánem Bohem! Přeji vám, abyste se brzy pozdravil!«

Řehůrek podával selce ruku.

Do světnice vstoupil Jiřík. »Kde jsi byl tak dlouho?« tázala se Cíla. »Matka tě volala a hledala,« pravila Barbora.

»Ty se ptáš, Cílo, kde jsem byl? Hádej! Sotva uhodneš, milá holka!«

Cíla naň udiveně hleděla, když Jiřík přistoupil k Řehůrkově posteli a tázal se, jak mu jest.

»Dobře, Jiříku!« Již nemám tak palčivo v těle, hlava mně nebolí, mohl bych skoro povstati.«

»Jak jsem tomu rád, ani neuvěříte!«

»Kde jsi byl, Jirko můj?« tázal se nemocný, »že jsi ani u oběda nebyl?«

Jiřík hleděl se všelijak vyhnouti odpovědi, ale když viděl, že selka skutýčská se chystá domů, pověděl jim to.

»Byl jsem ve vsi u Příhodů, aby neměli žádných starostí o panímámu a malou holku, že jste tady, že Řehůrek stůně...« Všickni se divili jeho starosti. Příhodka odložila hned šátek a zdržela se ještě u Řehůrka.

Barbora uvařila svačinu a snažila se všemožně, aby malou Růženu něčím zaměstnávala, by tato na domov si nevzpomněla a matku nevybízela.

Jiřík odešel domů, ale brzy se vrátil s matkou opět k Řehůrkovi. Ten zářil radostí, viděl-li Cilinu i ostatní, kteří ho tak těšili.

Hovor udržel se až do večera, neboť Příhoda vzkázal, že pošle čeledína s večerem ke Štěpánovu s koňmi, aby nemusela pěšky. Selka proto nespěchala. Teprve s večerem odešla, aby nemusel Josef jeti do toho vrchu, který se od potoka Svatoanenského ke Štěpánovu táhne. Cíla i Jiřík šli ji vyprovodit. Sotva vyšli, uslyšeli dole hlas Josefův. Pobízel koně vzhůru. Selka naň křikla, aby jen čekal dole u studně, že raději sejdou pěšky. Josef zastavil.

Příhodka a ostatní sestoupili. Josef pozdravil, vzal Růženu, posadil ji do vozu, pomohl selce a po malé chvilce s nimi odjížděl.

Příhodka ještě volala na Cílu, aby neopouštěla otce dříve, dokud nebude úplně zdrav.

Jiřík s Cílou vraceli se samotni. »Jak jsi hodný, Jiříku,« pravila Cíla, »čím se ti mohu odměniti?« Jiřík pohlédl Cíle upřímně do očí, stiskl jí ruku a pravil: »Měj mne za to ráda, to mně dostačí!«

»Tebe, Jiříku, tebe musí míti každý rád, jsi tak útrpný...« Mlčky pak došli k vesnici a rozešli se.

III.

Léto chýlilo se ku konci. Dávno se byl starý Řehůrek vystonal, dávno byla Cíla zase ve statku a zapomněla na vše i na nemoc otcovu. Na jedno však nemohla zapomenouti. Kdo byl ten, na něhož stále myslela? Nikdo jiný než Jiřík. Od té doby, kdy jí řekl, »měj mne ráda!« byla celá jiná. Často ji musela hospodyně dvakráte i třikráte zavolati, než vzpomatovala se ze svého dumání.

Lásky selčiny stále přibývalo. Cíly nemohli ve statku postrádati. Ale i hospodář zadíval se často do těch očí jiskrných. Více si jí všímal, často s ní nápadně žertoval. To Cílu mrzelo. Vždyť dosud choval se k ní dosti chladně. Měl s ní toliko útrpnost a ne tolik všímavosti jako nyní. To bylo Cíle velice divné a nápadné, že právě nyní tak si jí všímá.

Hospodář často vyhledával její přítomnost o samotě, rozmlouval s ní o ledačem, lichotil jí, zkrátka, počínal si jako mladík, jehož srdce začíná se probouzeti k životu jinému. A věru nebylo divu. Vždyť byla Cíla skutečně pěkná holka. Bílá její tvář přecházela do růžova, modré oči měly tolik kouzla do sebe, že nikdo by jim neodolal. Tmavý vlas zdobil jí hlavu.

Brzy šeptali si ve vsi o počínání hospodářově, Cílu tupili a nenáviděli. Zvláště Kačka a Josef div ji zrakem neprobodli. Chudák, ničím vinna, a přec tolik trpěla. Vždyť nevyhledávala přítomnosti hospodářovy, nestávala se povolnou, všemožně se mu vyhýbala, jen aby nemusela býti samotna.

Brzy cítila to i Příhodka. Byla ženou šlechetnou, milovala muže svého velice. Často sedávala pod košatou jabloní na zahradě a přemýšlela o tom všem. Růžena a Vašík poskakovali po trávě, honili se, přinášivali matce květiny, ale matka jimi opovrhla. Nic ji netěšilo. Stále myslela na poměr svého muže s Cílou, ač se ještě nebyla o tom přesvědčila. Domnívala se jen, že snad ji miluje, neboť se k ní choval nápadně. Verunka vydržela celé hodiny nepohnutě seděti, aniž by slova pronesla. Bol tento nesla trpělivě. Přemáhala se a nedala před mužem a před Cílou znáti na sobě, že by proti nim něco měla. Příhoda nepozoroval tu změnu na své ženě, která den ode dne chřadla a bledla. Láska jeho rostla k Cíle víc a více a dostoupila výše největší.

Když jednou Cilina byla poslána do Skutče, aby věci potřebné koupila, pustil se za ní hospodář a dohonil ji na louce pod městským lesem skutečským. Jak se Cíla ulekla!

»Kam tak rychle, hospodáři?« tázala se.

Hospodář se na celém těle třásl, byl rozpálený, dýchal mocně. Bez výmluv odpověděl: »Ach, Cilino, běžím za tebou, jen za tebou!«

»Snad jsem něco zapomněla . . .« Zachvěla se. Věděla dobře, že hospodář ji již dlouho pronásleduje, že ji miluje tou láskou, která tak špatně vždy končí. Co dělat, jak si pomoci. Bála se odpovídati na jeho otázky . . .

»Proč tak zaražena?« tázal se a přiblížil se k Cilině, která se mu vymkla a popošla ku předu. »Cílo, pojď tam tou cestou, kolem »Horek,« kolem toho lesa, kde jsem tě často hledal, když jsi vyšla s dětmi se povyrazit . . . Je tam tak pěkně . . . dojdeš do Skutče . . . můžeš jít rovně pěšinou, Cílo pojď, ty víš, že tě mám tak rád, inu tak rád, ach pojď . . .« Tak mluvil Příhoda a táhl Cílu kolem té spousty kamenů, jež lidé z polí svých odváleli, aby se jim dobře oralo.

Cíla trnula nad těmi řečmi, vytrhla se mu a prchala cestou ke kříži, jenž stojí u potoku pod městem.

»Cilko, Cilinko, ty nechceš, ty pryč ode mne uháníš, což nechceš, abych tě měl rád!« Cíla se neohlédla a neslyšela. Hospodář tu stál, až zmizela u kříže, který líbala . . .

Co měl dělati? Měl se za ní pustiti? To ne. Bylo to v širém poli, mohl by ho někdo viděti. Kdož ví, neviděl-li ho již někdo z »Horek.« Zastyděl se a prchal odtud k vesnici. »Co doma?« tázal se sám sebe a pokročil vždy několik kroků ku předu. Doma nenalézal pokoje. Vždyť Cíla odešla — a manželka? Ve své slepé žádosti ani na ni nevzpomněl. — Ach kéž by věděl, jak se trápí, co se s ní právě dělo ve vsi!

Když hospodář odešel, napadlo mladé hned, že jde snad za Cílou. Vešla za statek a hleděla přes kamenný plot, kde zmizel.

»Jde za ní! Ó já nešťastná!« zasténala a padla do vysoké trávy. Nebylo divu, vždyť byla již tak přemožena. Dlouho tu ležela, až Vašík přiběhl za ní a viděl ji ležeti. Dal se do pláče a běžel pro babičku. Ta ubožák lekla se tak, že nemohla se z místa hnouti. Po dlouhé teprve chvíli se vzchopila a běžela na zahradu. Jak se ještě více ulekla! Jediná dcera její ležela jako mrtva na trávníku. Slunko svítilo jí do tváří, a stíny větviček honily se po jejím těle. Vrátila se pro vodu a po dlouhém omývání přivedla ji k vědomí. »Buď Bohu chvála!« vzdychla stařena, když Verunka pootevřela oči a usmála se na maminku. »Co se ti stalo, holka, že jsi padla do mdlob, vždyť jsem tě křísila, jsi ještě tak bledá. Bože milý, ještě se třesu na celém těle, jak jsem se polekala.«

Verunka jakoby o tom nevěděla. »Nic, maminko, nic. Nějaká mdloba snad, to přejde . . .« pravila mladá a pozvedla hlavu, již opřela o starou hrušku, u níž se posadila. Hleděla kolem sebe nejistě, vyjeveně a trásla se jako osyka. Stará dala se do pláče. Všimla si nyní dobře té tváře a toho kalného oka své milované dcery. Vždyť nikdy tak nevyhlížela špatně jako právě teď . . .

»Ty stůněš nějak, Verunko, není ti dobře, ach, já to vím, že se trápíš, nezapírej matce a řekni nad čím, abych mohla pomoci. Třeseš se na celém těle. Pojď, opři se o mne, pomohu ti do postele . . . i Bože můj, čeho se to musím dočkat!«

»Neplačte, maminko, bolí mne to hrozně — nic mně není, jsem zdravá, jen ta mdloba . . .« ani nedořekla. Hlas uvázl jí v hrdle.

Stařena pomohla Verunce vstáti a vedla ji do světnice. Vašík a Růžena šli za nimi a o maminku plakali. Byl to věru smutný pohled na ně, když šli všickni přes ten dlouhý dvůr ke stavení. Babička

odestlala a nutila Verunku, jen aby ulehla, že se jí uleví. Příhodka poslechla. Stařena uvařila koření a všemožně se snažila, aby dceři ulehčila. Chudák! Stále o ni plakala a nemohla si vysvětliti příčinu té změny. »Vždyť jí snad nic neschází. Je mladá, má hodného muže, který jí ještě neublížil, dvě hezké děti, velké hospodářství, ještě mne a tatíka . . . Co by jí scházelo? Nad čím se trápí?« Těmito otázkami obírala se při pohledu na ubohou Verunku. O poměru mladého k Cíle nevěděla. Kde pak by to té šlechetné duši napadlo. Ba, nikdy si toho ani nevšimla. Poměr takový byl jí něčím nemožným.

Když se starý Verunčin otec vrátil domů a viděl, co se děje, zakýval nad tím hlavou a pravil: »Slyšíš, stará, v tomhle něco je. Kde je mladý? Ještě se nevrátil?«

Beneška starostlivě hleděla na muže, ale neodpověděla. Že by hospodář dal příčinu? Tomu ani nechtěla věřit . . .

Beneš usedl u postele dceřiny, dlouho hleděl jí do očí a dal se do řeči: »Verunko, tobě není dobře, vid', ty před námi něco tajíš, něco tě trápí, a ty trpíš mnoho. Už to na tobě vidím od nějaké doby, nechtěl jsem tě lekati, ale nesmím teď mlčeti. Jsem tvůj táta. Řekni jen, co ti je, co tě souží . . .«

Verunka ani neodpověděla — nemohla. Upřela na otce oči, které mluvily více, než by ústa mluvit mohla. Otec pochopil, cítil tu bolest Verunčinu; myslela na hospodáře. Neváhal dále se tázati; »Myslíš na Václava, Verunko?« Ta sebou trhla. »Vy to víte, tatínku . . . proč se ptáte . . . vy víte o tom . . .«

Dále mluvit nemohla. Beneš dobře slyšel, že se chtěla tázati na něco, co bylo všech ještě tajno. Nedalo mu to pokoje, tázal s. dále: »Nač myslíš?«

»Na Václava, tatínku, jen na Václava . . .« odpověděla tiše a zahleděla se do těch vrásek na čele otcově.

Teprve nyní se ohlédl Beneš kolem, jakoby chtěl idět Václava, jejího manžela. Však ho tu nebylo ani na dvoře, ani v zahradě. Chudák zapomněl, že ho viděl jíti ke Skutči. Vzchopil se a odešel do kuchyně. Beneška tu chystala »meduciny.« »Slyšíš, mámo, co šel dělat Václav do Skutče?« tázal se Beneš, aby se přesvědčil, zda se nemýlil v postavě, kterou měl za Václava.

»Do Skutče? To nevím,« odpověděla stařena a nesla heřmánkový odvar své Verunce. Vypila to, ulehla, nepromluvila. Začala se potiti a šťastně také usnula.

Starý Beneš přemýšlel o Václavovi. Ničeho nepozoroval. Byl hodný . . . Vzpomněl na Cílu a ptal se po ní: »Kde je Cilka?«

»Šla do města nakoupit potřeb, však již leccos došlo,« odpověděla Beneška a hleděla si práce. Starý Beneš usedl u kamen, vyklepal dýmčičku, nacpal, zapálil a pouštěl žlutavý kouř do výše. Domyslel se všeho. Po malé chvilce, když již slunce stálo nad západem, vracela se Cilina z města. Růžena i Vašík ji již dávno vyhlíželi.

Když ji uviděli, nechali hry s dětmi a běželi Cíle naproti. Věděly děti Příhodovy, že jim Cíla z města něco přinese. Sotva se k ní přiblížil Vašík, táhal jí to z koše. Cíla je podělila. Růžena hrdě si vykračovala před ostatními dětmi a chlubila se marcipánovou pannou a cukrovým ptáčkem. Vašík měl již koně v sobě. Na dřevěnou píšťalku

vesele hvízdal, čepici obrátil červenou podšívkou na vrch a vykračoval si jako voják před ostatními. Růžena nezůstala s dětmi na návsi, šla s Cílou domů. Vstoupily do dvora. Lion vyběhl z boudy, kroutil se všelijak před Cílou a vlezl za ní i do kuchyně. Cíla pozdravila staré a netušila, co se nad ní vznáší.

»Kde je hospodyně?« tázala se Benešky, která loupala brambory na polévku.

»Ba, milá holka, zle, zle je s ní. Po tvém odchodu odešla na zahradu. Za chvíli přiběhne pro mne hoch, že je maminka umrlá. To bylo leknutí! Dosud nejsem při své míře . . .«

»Pro Boha, co se jí stalo?«

»Omdlela, chudák, náké soužení má, kdož to ví,« odpověděla Beneška a plakala.

I Cíle bylo do pláče. Bodlo jí u srdce . . .

»Nebude stonati?« tázala se dále.

»Kdož ví, nebude-li,« pravil výměnkář a odfoukl ten žlutavý kouř.

»Byl někdo pro lékaře?«

»Nebyl nikdo, uvařila jsem jí heřmáněk, aby se zapotila. Teď usnula. A jak špatně vypadá, jako obrázek, teprve jsem si jí teď dobře všimla, ale nelíbí se mně. Jen kdyby mladý již přišel, aby zajel do města.«

Cíla sebou trhla. Toho si všiml starý Beneš, který v tom podvečerním šeru Cílu pozoroval. »Snad není na poli,« pravila Cíla, »měl sváteční kabát na sobě.«

»Ví, co měl na sobě,« myslel si Beneš a nahlas pravil: »Šel pryč k městu, což jsi ho, Cílo, nepotkala ani neviděla?«

Cíla nemohla ihned odpovědět. Byla otázkou touto překvapena. Bože, snad hospodáře někdo viděl, pověděl to hospodyně, jak má ona mluvit? »Viděla jsem před sebou jakéhosi člověka, zdálo se mně, že to hospodář . . .«

»Tak to nebyl,« pravila Beneška, »protože mladý šel později, dávno jsi mohla býti pod lesíkem, ne-li dále.«

»Pod lesíkem, pod »Horky«!« šeptala si Cíla a byla nemálo zaražena. Dech se jí krátil, horko cítila ve tváři. »Snad ji někdo viděl, pověděl na ni,« myslela si stále. Usedla na lavici. Bylo již tma.

»Tak jsi ho neviděla, Cílo, ani jsi s ním nemluvila?« tázal se ještě Beneš hlasem drsnějším.

Cíle se zdálo, že nesmí lháti. Kdyby to bylo ve dne, nemohla by se nikomu v té chvíli podívat do očí. Již chtěla říci pravdu, již povstala, když do kuchyně vstoupil hospodář.

»Jste zde?« tázal se a rozsvítil lampu.

»Kdys se vrátila, Cilinko?« tázal se.

»Teď jsem přišla,« odpověděla s povzdechem a dávala věci přinesené na své místo.

Hospodář se otočil a odešel mlčky.

»Tohle je pěkné hospodářství!« počal Beneš, »všemu rozumím, máme čistého to hospodáře. Ani se nezeptá, kde je žena, kde děti. Má něco jinde milejšího . . .«

Cíla rozuměla těm slovům. Každé jí bodlo hluboko.

Beneška hleděla udiveně na muže a stále nepochopovala, co tím starý myslí. Plakala jen více, když slyšela z úst svého muže

takové řeči. Vždyť byla Verunka její jediná dcera. Bože, kdyby ji měla pochovati! Cíla slzela také, neboť věděla, že jest příčinou bolu domácích. A přec za nic nemohla. Jak ji to bolelo. Krev hnala se jí do hlavy, oči se zalily slzami, přicházely na ni mrákoty, cítila velké horko, takže musela odejít. Zašla do zahrady a tam plakala.

V kuchyni Beneš se ženou se rozhovořil: »Tohle se mně nelíbí, v tom něco vězí. Jen kdyby aspoň byla Verunka zdravá! Co tomu říkáš? Mladý ptá se hned jen po holce. Což není Verunka přednější? — Bože můj, a nic jsme nepozorovali. Václav Verunce neubližuje, vždyť si ho vždy chválila, nebylo mezi nimi toho nejmenšího . . .«

»Ba nebylo, vždycky jsem tomu byla ráda, že se tak srovnáváme. Verunka si ho chválila; já také nemám proti němu ničeho, vždyť nepije, nehraje v karty, netoulá se po hospodách jako jiní ze vsi, málo kouří, Verunku nesužuje a snad ji má také rád. Teď ovšem málo jí času věnuje, má snad starosti, ty časy mladší a bouřlivé zašly, je rozvážný — ale kdož všechno může vědět?«

»Něco mně, Běto, napadá, ale nechci sáhat nikomu do svědomí, abych neublížil, je to velký hřích. Víš, myslím na Cílu, jestli snad Václav, — ani to nechci říci, snad to není možno . . .«

»Co myslíš o Cíle?« prohodila Beneška a úzkostlivě hleděla na muže.

»No víš, Bětko, nechci křivditi, ale myslím, jestli se Václav nezadíval . . .«

»Rodičko Svatohlumecká, jak to mluvíš, mně se dělají kola před očima; snad není Příhoda tak pošetilý! Kam by to šlo — ty následky — co by si Verunka počala — nedej Bože — to by byla její smrt.«

»Zdá se mi to také podivné, nemluvme o tom, aby Verunka ve světnici neslyšela. Nu, to se může směle říci — mezi námi — že nemá Václav Verunku již tak rád, to je vidět z tohohle. To není od něho nic pěkného, to mne zlobí.«

»Máš pravdu, teď se mně právě zdá, že . . .« dále nedomluvila.

Dvěře se otevřely, a se smíchem vešla Kačka, která dosud o ničem s Josefem nevěděli. Byli dlouho na poli. Josef honil se s ní chvíli po dvoře, láskoval s ní — bylat jeho milou.

»Pomalů, pomalů,« napomínal starý Beneš »hospodyně postonává.«

»Maria Chlumecká! Stůně! Co se jí stalo? Ale chudák!«

»Pomysli, Kačo, hospodyně omdlela,« povídala výměnkářka.

Kača stála jako sloup uprostřed kuchyně a dlouho nemluvila. Usedla na nízkou stoličku a pomáhala chystat na večeři. Beneš odešel do chléva. Měl v obyčeji vždy večer koně dobře prohlédnouti, zda jim Pepek něco neudělal. Byl na ně ostrý a bičoval je mnohdy nadarmo až běda. Několikrát ho již Beneš napomínal, ale co pak — Josef otočí se na patě a jako na vzdor šlehne do koní před samýma očima výměnkáře.

»Ty budeš poroučet,« zabručí a vede svou. Starý Beneš dobře ví, že není již pánem, a proto již mlčí. Ví, že jest Pepek miláčkem hospodářovým, že více mu věří než pantátovi.

Když Beneš z kuchyně odešel, dala se Kačka do vypravování. Vše, co viděla, o čem slyšela, vše Benešce vždy vypravovala. Ba, neušel jí ani hospodář, když k městu spěchal. Cílu však neviděla.

»Cilka byla ve městě, Kačko,« oznamovala výměnici.

»Ach, babičko, kdybych vám měla říci, co všechno vím, věru byste se podivila,« počala Kačka dále. Benešku jinak nejmenovala, než babičko, uměla lichotiti.

Stařena pohlédla tázavě na Kačku, která věděla o všem, co se tajně děje, ale bála se hospodáře, jenž na ni nedržel, mohl by ji pak vyhnati. Cíly nenáviděla, ač tato se k ní stále chovala, jako když do statku přišla. Kačka nepřála jí té přízně mladých, nenáviděla tu, která má ve statku přednost. Teď se mohla mstít na nevinné Cíle. Mohla to říci hospodyni, mohla Cílu ze statku vypuditi. »Ach, kdyby nebylo hospodáře, kdybych se ho nebála, pomstila bych se ti, Cílo, za tvé úlisné řeči, kterými jsi se vedrala do srdcí mladých!« šeptala si Kača a loupala brambory jako o závod.

Cíla to věděla, že Kateřina jí nenávidí a že mluví s ní jen proto, aby se neřeklo o ní, že tu zlost tak dává na sobě znáti. Dnes zvláště měla Kačka na Cílu dopal. Ani nevěděla proč. Přišlo to samo. Benešce všechno vypravovala, ale o tom, že hospodáře několikrát viděla, jak s Cílou rozmlouvá, se nezmínila. Teprve dnes jí to chtěla říci, aby se jí ulevilo.

Beneška udiveně na ni pohlížela, když se Kača pochlubila, že ví mnohé, čemu se podiví.

»O čem chceš mluvit?« tázala se výměnice.

»Nu, o Cíle, babičko.«

»Je-li možná! Víš toho asi mnoho. Tys jako jehla, o všem zviš hned. A víš-li také, proč se mladá tak trápí?«

»Abych nevěděla! Všecinko vím, jen se bojím co říci, abych nemusela odtud.«

»Neboj se, Kačko, já neřeknu slova, mně můžeš vše říci.«

»To víte, že jinému bych to nepověděla ani za skutečské děkanství, vám to řeknu, babičko, všechno.« Již se chystala k vypravování, popotáhla stoličku, když se cosi na dvoře ozvalo. Kačka vyskočila, pootvěřela dvěře u kuchyně a šla se podívat. Na dvoře bylo ticho. Zašla do stáje, kde Josef napájel koně a při tom začal právě zpívat:

»Napoj mně, má milá,
mého koníčka . . .«

Kačka zapomněla na vypravování, přiskočila k Pepíkovi a zpívala s ním dále:

»já ho nenapojím,
já se koně bojím,
že jsem maličká.«

Dali se do smíchu, až se koně plašili. Pepěk zvedl Kačku do výše a s velkým chechtotem pravil:

»Tak, teď máš hlavu u stropu. Potom žes malá.«

Pustil ji. Slovo dalo slovo, a byli v sobě jako vždycky. Smáli se, že tomu nebylo konce. Ještě rozmlouvali, když Beneš nesl koňům ještě trochu ovsu, aby se posilnili.

Stará Beneška netrpělivě očekávala Kateřinu, ale ta se dlouho nevracela. Sama se šla podívat na dvůr. Ničeho neviděla. Jen Vašík vracel se z toulky. Vrazil do babičky, div že ji neporazil, a běžel do kuchyně. Otevřel i dveře u světnice, a že tam byla tma, bouchl jimi, až matku probudil. Tak se ulekla! Tma již byla velká. Verunka se nemohla dlouho vzpamatovati. Okna zdála se jí na opačné straně, jakož i dveře, jimiž do světnice světlo vcházelo. Bylať babička pootevřela, aby slyšela Verunku, až se probudí, a vadila se s hochem, který tak bouchl dveřmi.

»Ty, nezbedo nezbedná, rozpustilá! Kde pak jsi se pachtil, co?«

Hoch sklopil oči a usedl v komoře vedle Růženy, která právě před chvílí tu usnula. Ze světnice ozval se slabý hlas selčín. Volala na matku. Stařena ihned rozsvítila lampičku a vešla do světnice. »Něco chceš, Verunko?« tázala se.

»Trochu vody mně podejte, maminko, je mně tak horko, mám v ústech sucho a v prsou tak prázdno.«

Beneška doskočila pro vodu.

»Kde pak jsou děti?«

»Holka usnula teď v komoře, a ten kluk nezbedná přišel ze vsi, někde se honil. Však jsem ho vyplatila. Probudil tě Verunko.«

»Kolik je hodin, maminko?«

»Není pozdě, ještě jsme nevečeřeli, zdržela jsem se.«

»Přišla Cilinka z města?«

»Přišla. Něco jí chceš?«

»Ne, maminko, nic nechci, jen se ptám, přišla-li.«

»Není ti hůře, Verunko? Řekni jen, ráda ti udělám, chceš-li.«

»Ba lépe je mně, mohla bych vstátí.«

»Jen lež, nepřemáhej se, jsi slabá, vidím to na tobě, ty se nad něčím trápíš, něco tě rmoutí, ty nám to nechceš říci, nechceš nás strašiti.«

»Trápí, trápí mne, milá matko . . . ale nechtějte to vědět — někdy — někdy vám to řeknu, až bude lépe, snad se to napraví. Modlím se za to . . .«

Bětká neptala se jí, aby se Verunka vypravováním nenamohla. Ale zvědavost její byla ještě větší než dříve, když jí Kačka řekla, že všecko ví, co hospodyně trápí.

»Tak si zas lehni, Verunko, a chceš-li něco, řekni si, ráda ti posloužím.«

Veronika matku poslechla, položila hlavu na polštář, přikryla se svrchnicí a přemýšlela. Usnouti nemohla. Přemítala o svém životě, Stařena vařila večeři. Dnes dlouho nevečeřeli. Pepík netrpělivě již obíhal kolem a každý hlas měl za volání k večeři. Kateřina dávno popravila dobytek, Pepek koně, starý Beneš vykonal obvyklou přehlídku.

Konečně babička zavolala. Večeřelo se. Bylo při té večeři tak smutno. Nikdo nemluvil. Jen starý sepal ruce a hlasitě se modlil. Šediny jeho dočkaly se dob smutných.

(Pokračování.)

Papouškové psaví a draví.

Několik exemplárů vybral

FR. VANĚČEK.

(Pokračování.)

Uvedu jinou stať z Newmanových přednášek, týkající se řádů a předsudků proti nim. Není liberalům ať náboženským, ať politickým ze zřízení církevních nic není tak protivného, jako duchovní řády a z nich nejprotivnější Tovařystvo Ježíšovo. Proč se tak veliké předsudky udržují a odkud berou potravu? Kdyby nebyly předsudky uměle udržovány, dávno by již byly zahynuly. Nás katolíky nemusí lekat tu a onde se vyskytající chyba v životě církevním, aneb dokonce pohoršení. Není úlohou katolického obrance, býti velebitelem všeho a natíratí všechno na bílo. Nám dostačí pravda i se svými stíny, a to jest nejlepší svědectví pro nás katolíky, že nepřátelé naši, chtěli-li církev zostouzeti — musí bráti útočiště ku lži a k výmyslům a překrucování, protože jim pravda nedostačí k dosažení jejich zámyslu.

Kdybychom tvrdili, že nemáme vad, upadali bychom v blud Novatianů a Donatistů, kteří měli církev za společnost dokonalých, bezvadných lidí, zaběhli bychom v blud Lutrův, dle něhož špatní lidé k církvi nepatří. To však popírá Sám Spasitel, který dal podobství o koukolu a pšenici, o síti; postačí, když jsme jako církev Páně z počátku, kteráž v sobě chovala dobré i zlé. Proto nic nedokazuje proti nám, že byli jednotliví údové církve špatnými členy, nebo »ve velkém domě jsou nádoby mnohé, zlaté a stříbrné, však také dřevěné a hliněné; některé ku cti a jiné k hanbě.« Veliké věci byly zaslíbeny církvi: trvání, pravda, zdroj milosti, však nebylo zaslíbeno, že údové její neklesnou a nezhřeší a pohoršení nedají.

Po krátkém výkladu všeobecném dovoluji si otázku k nepřítelům církve: Co plyne z toho, že jednotliví údové a celé rodiny církve pohoršlivě žili? Jsou to nádoby ne ku cti, ale ku hanbě, ať se nalézají kdekoli. Ať ukáže některý člověk společnost lidí, na nichž bychom nepozorovali křehkosti lidské! Ukažte nám jedinký parlament, jehož členové bez výjimky by se mohli bít v prsa a říci: zde jsou sami poctivci, ukažte jedinkou universitu, kde by nebylo mezi učiteli nádob dřevěných a hliněných? Proto dí krásně Weiss v Apolog. Sv. V. 17. »Proto přiznáváme bez bázně, aniž bychom naší svaté věci v tom nejmenším zadali, že v oboru dokonalosti, jímž se zabýváme, ve všech dobách bývaly chyby a poblouzení. I nejjasnější oddíly dějin církevních mají své stinné stránky, a nejhorší doby své dobré. I světcové mají své nedostatky jako slunce své skvrny.« Ale v tom jest naše vítězství, že pravda o našich poklescích nedostačuje nepřítelům, a proto sáhají ku lži.»

Newman mluví krásně o coelibátu i s jeho stinnou stránkou, ale táže se, zda mezi ženatým klerem anglikánským není v té příčině pohoršení? »Manželství působí toliko, že čistota jeho jest méně podezřívána, ale ne více chráněna.« »Prohlašuji své dobře uvážené přesvědčení, že jest mezi protestantskými kazateli aspoň tolik poklesků

proti slibu manželskému, jako mezi katolickými kněžími proti slibu čistoty.«

Známo jest slídění po nějakém nedostatku v některém řadě církevním. Pravý ples se ozývá mezi farisey XIX. věku. V první řadě ovšem přichází na ránu stkvělý a pevný štít družiny sv. Ignáce z Loyoly. Není hanebnosti, kterou by nehájili — ovšem bez důkazu. Není lepšího svědectví pro Tovaryšstvo Ježíšovo nad jeho přátely a nepřátely. Mezi obdivovateli a ctiteli Tovaryšstva byli světci, jako František Sal., sv. Teresie, Magdalena de Pazzi, Alfons Liguori, Karel Boromejský a nepřehledná řada svatých osob. Řád doporučený a schválený Pavlem III., IV., Piem IV., V., Řehořem XIII., XIV., XV., Innocencem XI., XII., XIII., Urbanem VIII. atd. — abychom věc daleko nerozpřádali — jest terčem hlavního, nejurputnějšího útoku. Užito bylo všech prostředků násilí a úskoku. Prohledány byly domy a příbytky, prohledány byly spisy a pamětní knihy od nejurputnějších nepřátel, a nenalezli, čím by mohli dokázati své pomluvy. To jest svědectví nejlepších, že nepřátelům bylo sáhnouti k úskoku a ku lži, když chtěli své jednání hájiti. Za to mohou Jesuité ukázati na 2 velké foliové svazky rukopisů, které jsou v bibliotéce del Gesu v Římě vyloženy, aby se každý mohl přesvědčiti, kdo by chtěl, a v těchto 2 foliových svazcích jest obsaženo 10235 vysvědčení nejvážnějších osob, které žily v době 230 let. Vysvědčení ona jsou dána ne snad jen od osob jednotlivých, ale i koncilií, řádů, republik a vlád, obecních rad atd., a jsou zde obšírně uvedena s podrobným udáním knihy, svazku a stránky, odkud jsou vzata. Jest to dílo hraběte Malabaila z Osasco, který je daroval krátce před smrtí svou kolleji Turinské. Poněvadž tento muž již dlouho odpočívá, počet pochval by se nyní jistě zdvojnásobil.

Nicméně, ač jest zde tolik úchval patrných a nestranných, odkud tolik zášti? Dalo by se odpověditi slovem Schillerovým: *Es liebt die Welt das Glänzende zu schwärzen*, ale nám jest slovo Evangelia nad slova všech básníků dohromady: »Poněvadž jste učenníci moji, svět nenáviděti bude vás.«

Nepřátelům věci katolické není vyhověno pouhým líčením věci dle pravdy, tím nelze dojíti cíle, proto třeba vzíti útočiště k bájím, které předkládají lehkověrným stoupencům. I nenáviděný a osočovaný řád Tovaryšstva Ježíšova, líčený od samých odpadlíků jen poněkud dle pravdy, neuspokojí nepřátely. Podobně jednají nepřátelé i s jinými řády katolickými. Podám důkaz z Newmanových přednášek.

Josef Blanco White, španělský kněz odpadlík, seznámil se s Newmanem v Oxfordu, a byli spolu důvěrní přátelé, neboť si jej Newman, tehdy protestant, vážil pro jeho přímou povahu a pro jeho různé vědomosti s mnohou jinou vlastností. Newman sám dí: »Míloval jsem jej, vida jeho ustavičné strádání tělesné i duševní, pro jeho vyhnanství z vlasti a pro jeho náboženství. V té době neměl jsem ani nejmenší pochybnosti, že katolicismus jest blud . . . on sám byl nejvíce zaujat proti všemu, co jest nějak spojeno s katolickou Církví; to byl snad jediný předmět, kde nesnesl odporu, však to mi nevadilo, abych neměl důvěry v jeho počestnost a pravdivost . . . stal se nevěrcem, prve než opustil Španělsko, kdežto v Oxfordu věřil v křesťanství, a když opustil Oxford, upadl v nevěru opět; a umřel, řekl bych — bez každé určité víry v Boha, ba i v nesmrtelnost duše.«

V této době mé známosti s ním psal Blanco White různá díla proti katolické církvi, která v největší své části jsou opakováním jedné a téže věci . . . Mezi spisky jeho byl též jeden vypočten pro nižší třídy a byl nadepsán: »Ochrana malého člověka proti papežství.« Spisek jeho byl též zanesen do seznamu knih a traktátů vydávaných Anglikány k rozšíření křesťanského vědomí. Žádné dílo nemohlo mítí více vyhlídek na zdar než Blancovo. Vydáno bylo pod protektorátem anglikánů, dáno bylo do rukou všeho protestantského kleru k rozdělení mezi lid, aneb na prodej za mírnou cenu, psáno bylo slohem příjemným, věnováno bylo tradiční zášti všeho katolického mezi námi, což zajisté byl vstup mnohoslibný, ať byla cena vnitřní jakákoliv; spis měl žalob proti církvi velmi mnoho a závažných.

Když Newman sbíral material pro své přednášky, chtěl také užiti spisu Blancova jako pramenu předsudků proti katolíkům. Ale nemohl v obchodě spis dostati, nebo již byl dlouho vzat z obchodu. Co bylo příčinou, že spis z péra muže učeného a odpadlíka od církve, obsahující tolik žalob, byl vzat z obchodu? Spis Blancův odhaluje všechny poklesky jeho dřívějších spolubratří. Blanco podlehl vlivu nationalismu, který se koncem minulého století vedral i do Španěl, a poněvadž věřící lid španělský ani vláda nechtěli rozuměti filosofii Voltaireovců: Blanco opustil vlast a církev, později i víru. Líčí tedy ve svých spisech poklesky i hříchy kněžstva, jak je seznal ve svém okolí, líčí život v ženských klášteřích, dokud jeho veliká zkušenost postačovala. Péro jeho vedlo srdce odpadlíka a nevěrce. Uváděti jednotlivé žaloby nebudu; jsou všeobecně opakovány ve všech podobných dílech. Důmyslnými poznámkami provádí Newman žaloby Blancovy (ve IV. seš. Lectures str. 22. s.). Při vši trpkosti a předpojatosti nedokazoval spis Blancův více, než že některé osoby duchovní jsou bezbožné, nespokojené, a že některé hynou láskou a pod. O ženských řeholích však, připustí-li se všechny jeho žaloby jako věc dokázaná, jest důsledek všeho tvrzení (ovšem u soudného a nepředpojatého čtenáře): 1. zbožnost velké většiny řeholnic, 2. andělská čistota mnohých, 3. výtečnost a užitečnost tohoto zařízení. To by bylo asi čtení, které by viděl soudný čtenář mezi řádky psanými od odpadlíka. Nebo ani Blanco — jako muž počestný — neodhodlal se všechno haniti a tupiti; musil doznati a skutečně doznal velmi mnohou světlou stránku ve svém hanopisu proti katolické církvi ve Španělsku. Šel klnout a klnul — ale v klnutí bylo slyšeti chválu. Dálo se mu jako druhdy Baalamovi.

Spis Blancův překypuje ostrými žalobami, ale přece při vši ochraně mocné — vzat byl z oběhu, nebo nemohl se dodělati žádoucího výsledku. Nepůsobil tolik záští, jak se očekávalo.

Jako romány jednají o vymyšlených osobách jako o historických, aneb přehánějí k nepoznání skutečný příběh, tak i žurnalistika zmocňuje se nepoctivým způsobem příběhů některé osoby a vyžítkuje je pro své sloupce dle své tendence. Mnohdy i osoby, jichž jméno by mělo býti zárukou pravdivosti, nejsou bez viny, že pomáhají udržovati nepravdivou tradici protikatolickou. Zajímavý příklad přinesl »C. Times« v listopadovém čís. 1893. List »armády spásy« »The Deliver« uveřejnil z péra pí. Boothové zprávu o uprchlé chovance konventní, kteráž našla útulku u armády spásy: »Jedné noci přišla

do přístřeší našeho ve Whitechapel velice zajímavá dívka. S i r o t e k římsko-katolických rodičů (23 let), který většinu svého života strávil ve zdech klášterních; když dospíval, cítil nespokojenost — se sebou i s okolím V konversaci s družkami svými p o p r v é zaslechla o přístřeších armády spásy a o působnosti její. — Jednoho večera, když prosila Boha, aby ukázal jí cestu k dobru, zdálo se jí živě, že slyší slovo »utec«. V několika hodinách myšlenka stala se skutkem. Vedena policejním strážníkem našla přístřeší ve Whitechapelu. Druhého rána přišla jeptiška a žádala za návrat dívky, konečně však se spokojila s navrácením šatstva, kteréž konvent dívce půjčil, a žádala, aby se vrátila do kláštera a tam se řevlekla. Dívka se vrátila. Důstojník armády spásy poklekl a modlil se, a b y B ů h D a n i e l ů v uvedl dívku z d r á v u zpět. Uvedl« . . . Na to se vypráví, jak dívka před tím nikdy neslyšela o bibli a jak se bible stala životní knihou hladové dívky. Slzy prolévala při čtení Isaiáše, jediný zármutek ji tísní, že nepoznala dříve, co má nyní. Smutná zpráva končí slovy: ve dvou měsících ubohý tento tvor měl vzít i n a s e z á v o j k l á š t e r n í ! «

Až potud tradice protikatolická. Uvědomělý katolík asi již při povrchním čtení potřásal nedůvěřivě hlavou. Katolíci angličtí se nespokojili s potřásáním, ale vzali věc na přetřes. Lincoln napsal hned po vyjití zprávy paní Bramwell Boothové zdvořilou žádost, aby udala jméno děvčete a jméno konventu. Odpověď zněla: Drahý pane! Nemám za vhodné pro šťastnou budoucnost děvčete, o němž zpráva »The Deliverer« v červnu jednala, sdělit jméno cizím; poněvadž na to velkou váhu kladu, doufám, že mi odpustíte, když nevyhovím atd. Florenc E. Booth. Na druhý dopis p. Reeda nedošla lepší odpověď. Tím se katolíci nespokojili, ale vyšetřili jméno děvčete i konventu, o nějž šlo.

Ted' poslyšme druhou versi, kterou plnými jmény uveřejnily katolické listy. Děvče, o němž psala pí. Boothova, jmenuje se Maud W. a jest dítkem vážených protestantských rodičů blíž Ross ve Herefordshire. Doma byla nepokojna a neposlušna, záhy dostala místo ve Farnboroughu, kdež zůstala po 8 měsíců. Maud však nevedla dobrý život, a anglikánka jakási poslala ji do útulny v Brightonu. Tam však tak se chovala, že byla poslána do »jistého ústavu« v Doekách anglických. Odtud ocitla se v domě pro služebné, pod správou jakési pí. Studderd-ové, kteráž si o ní záhy utvořila pravý úsudek, a za nedlouho se přesvědčila, že není ani věrnou, a řeči její že nejsou bezvadné. Když však přece jí zaopatřila místo u dobročinné dámy, nevytrvala Maud v něm dlouho pro své neslušné chování. Ocitla se opět jinde, kdež na konci katolických misíí žádá za přijetí do církve katolické. Po krátké poněkud přípravě byla přijata v církev od kan. Keense. Brzy místo své opět opustila a ocitla se ku konci října 1892. neumyta a nečesaná v útulně pro padlé ženy, kterou spravují služby Božského Srdce Páně.«

Tato útulna jest onou »školou konventní«, o níž mluvila pí. Boothova, kdež »p o p r v é« slyšela o armádě spásy. Chování její zde bylo také, že musila často býti pokárána; vyučení ve svatém náboženství bylo nedostatečné. V březnu r. 1893. opustila s dvěmi jinými dívkami útulnu pro kleslé ženy a šla do přístřeší armády spásy. Ostatní jest již z prvnějšího známo. Jen tolik ještě dodávají

zprávy katol. listů, že nebylo jí dovoleno zůstat v útulně katolické, ač za to žádala, když odváděla šat katolického ústavu.

Strana provokující katolíky nechtěla jméno udati; měla k tomu dobré příčiny. Z dívky potulné učinila pí. Boothová nyjící nevinnost ve zdech klášterních. Smutné jest při tom, že pí. Boothová k podobné věci propůjčila své jméno. Stále se opakuje protikatolická tradice v nových variantech.

Pozorujme jinou publikaci nejnižšího druhu, která jest nadepsána »Maria Mouk«, historie uprchlé jeptišky. Jak Newman v r. 1852. vyšetřil, v 15 posledních letech rozšířeno bylo tohoto hanopisu nej-sprostějšího druhu 200—250.000 výtisků v Americe a v Anglii.

Spis o Marii Moukové jest snůška hloupých výmyslů ve formě krvavého románu. V Charlestownu byl klášter sester vypálen, a v New Yorku bylo 50 domů, obývaných od katolíků, zničeno ohněm — to vše způsobilo čtení o Marii Moukové. Kdo byla Maria Mouková? Osoba skutečná či smyšlená? Jak svědky bylo zjištěno, Mouková narodila se v Montrealu v Kanadě okolo r. 1816. V 7 letech si způsobila kamenným písátkem ránu na hlavě a zůstala znamenanou. V 8 letech navštěvovala školu konventní. Ve 14 letech opustila domov a vstoupila do různých služeb, a jedné doby odkázána byla na dobročinnost. Jedné ze svých paní odcizila obnošené prádlo, proto pohlíželi na ni jako na osobu podezřelou. Po návratu do Montrealu vydávala se za dceru Dra. Robertsona, starosty města, který ji prý 4 roky věznil v řetězech; tento pokus se jí však nezdařil. Obrátila se do Spojených Států a objevila se v Novém Yorku a tam počala nový, úspěšnější pokus své lži a vydávala se za uprchlici z kláštera. Protestantská strana se jí ujala a všechny její »dějiny« svěřila papíru se všemi hrůzami a lžemi.

Ve svém vyznání popisuje Maria Mouk podrobně vnitřní zařízení kláštera v Montrealu — i jednotlivé osoby líčí. Však lež má krátké nohy. Zvědavější čtenáři chtěli se přesvědčiti na své oči o místě hrůzy (jako snad líčí Erben v loži Záhořově), ale spatřili vnitřek zcela jiný, než popisuje Maria Mouková, a poznali, že jest její příběh drzá, utrhačná pomluva. Jinak ani nemohlo býti, neboť ona nebyla nikdy v klášteře. Bylo zjištěno, že byla v polepšovně, jejíž vnitřek odpovídal vymyšlenému klášteru v Montrealu. Z polepšovny byla pro špatné chování vyloučena, a popis jednotlivých »sester« odpovídal některým jejím společnícím v onom ústavě. Tolik bylo dokázáno a zjištěno. Konečně každá země má své podobné smyšleniny — a smyšlenky své lehkověrce. Však dvojí věc padá zde na váhu.

Předně, že není podobný způsob jednání nový, ale že jest kopií starých lhářů. Celá slátanina o Marii Moukové není nic nového, neboť již r. 1731. vyšel podobný spis: »Brány pekelné otevřeny, aneb odhalení tajností klášterních.« Liverpoolský katolický list dokázal, že spis »Maria Mouk« jest částečně slovný skoro opis onoho hanopisu z roku 1731. s nepatrnou změnou jmen. Na důkaz svého tvrzení otiskl jednotlivé partie z obou hanopisů, aby se poznala totožnost. Zde vidíme ohřívati starou lež pod novými jmény, aby se udržovaly stále předsudky proti katolíkům a zřízení katolické církve. Nejsem obeznámen v literatuře krvavé a jí podobné; byl jsem tak šťasten, že jsem nikdy krvák v mládí do ruky nedostal a později do ruky nevzal, ale soudím-li dle nápisu anglických hanopisů, myslím,

že i naše literatura nebyla ušetřena podobných přepracování. Jest zde možno stopovati vymyšlenou tradici, která se ohřívá skoro v každém pokolení.

Druhé poučení jest, že nic neprospívá vyvraceti lež sebe makavější a bystřejší, že vyvrácení jest proti utrhačství malomocné. Již v r. 1837. vydal R. W. Wilson (později biskup Hobart Townu) úplné vyvrácení hanopisu («A complete Refutation of Maria Mouk's atrocious Plot»), ale starý hanopis již z roku 1731. vymyšlený přelétl na jiná jména a vydán byl ještě r. 1851. a později. Uváděti ukázky z hanopisu nemám ve zvyku, nebo i ukázky špatnosti neslouží nikdy k dobrému. Nejhrubší smilstvo — vražda dítek a podobné věci jsou trestí hanopisu.

Jak již bylo praveno, odbyto bylo v 15 letech as $\frac{1}{4}$ millionu výtisků, a čítáme-li 10 čtenářů jen na jeden výtisk — kolik osob je tu předpojatých a špatně zpravených! Nepřátelům církve nestačí ani strannické líčení odpadlíků — oni potřebují ostřejší zbraně — lži. Tato hrubá lež a slátanina vřaděna byla i do protestantských farních knihoven, aby vnikala v lid. Odkud předsudky? To jest p a p o u š k o v á n í d r a v é.

Podobně se dalo letos při vystoupení hraběte Hoensbroeche. Na články jeho se čekalo s toužebností. Neuspokojily. Co Hoensbroech vytýká, jest příliš nepatrné naproti tomu, co se čekalo. Proto však liberální listy uznaly za hodno uveřejniti svému čtenářstvu jen stínovou kresbu Hoensbrochovu a nikoliv světlou.

Jest skoro zásadou povrchního člověka souditi o řeholích jako o věci nemoudré, řeholníky prohlašovati za blby, lenochy, trubce a pod. Však tento názor jest majetkem jen lidí povrchních a předpojatých; i mezi zarputilými nepřátely lze nalézt muže, kteří soudí nejen střídavě, ale i pochvalně. Jsou tedy i o této sporné záležitosti dva úsudky: jeden příznivý a druhý nepříznivý. Oč se který opírá? Cí základ jest spolehlivější? Byliť i mezi osobami katolickými muži těšící se dosti velikému jménu, ku př. St. Pierre, kteří neměli příznivé mínění o řeholích. U francouzského abbé z dob Pierrových nelze ani jiného soudu očekávati, působilo na něho ovzduší doby. Důležito jest zvěděti, jak soudí muži z protivného tábora o témže předmětu. Jsme již jednou tak slabými, že nám více imponuje řeč protivníka než přítele.

Dr. Neander, protestant a nikoliv velebitel katolicismu, na základě studií, které mu jméno získaly, jinak soudil o mnišství a řeholích. Tak o životě sv. Jana Zlatoústého takto píše: »Nebylo nijak míněno, aby mniši vedli život nedbalé kontemplace; naopak, práce ruční ukládala se jim jako povinnost od jejich rozumných příznivců, jako Zlatoústce a Augustina, ač mnozí fanatičtí mystikové a obranci nečinného života« (kteří nebyli katolíky, nýbrž haeretiky) »zavrhovali pod pláštěm svatosti všechno sdružení práce tělesné s životem rozjímavým.« Cassian vypravuje, že nejen kláštery v Egyptě v době hladu i s trpícími obyvateli měst byli podporováni mnichy syrskými, kteří z úspor své práce zaslali Egyptu na lodích obilí. Mnichové východní vůbec byli známi pohostinností, ač jejich cely byly chudší než jejich mladších bratrů na západě.

Nejpřísnější mnich, který žil o chlebě a vodě, předkládal hosti svému jinou potravu a někdy přivolil odložit na chvíli svou obvyklou

přísnost, aby pohnul hosta požití z občerstvení, jemu předloženého. Jistý mnich při Eufratu sbíral slepé žebráky, stavěl pro ně obydlí a učil je zpívati křesťanské hymny a navykal množství návštěvníků svých přispívati něčím k výživě slepců.

»Mimo pěstování lásky a dobročinnosti ještě jiná příčina vedla zákonodárce mnichů činiti práci zvláštní povinností mnichů. Chtěli tak udržeti a zachovati rovnováhu mezi tělesnými a duchovními silami lidské přirozenosti, protože tělesné náklonnosti, nejsou-li zaměstnávány a ovládány, snadně působí na škodu duchovních.

Spolu s Williamem Morrisem vydal Hyndmann »A Summary of the Principles of Socialism«. Dílko bylo psáno pro demokratickou federaci. Zde mluví o tak zvané reformaci v Německu a Anglii, ale tak, že katolík jeho katolický názor zaráží, nebo nejsme zvyklí od nepřátel slýchati úsudky střízlivé, tím méně pochvalné. Kdo by se jen u nás odvážil říci, že celá tak řečená reformace byla zhoubná? Jest již nacvičeno a napapouškováno, že byla požehnáním. Na str. 10. a 11. dí socialisté angličtí o reformaci anglické: »V Anglii král byl chytrý dosti, aby se postavil v čelo, dobře věda, že mu větší kyne zisk vyloupením církve, než resolutním vystupováním jako »obrance víry«, což mu nedalo ničeho a vzalo mnoho. Tak byly kláštery zničeny, a královi bylo možno spokojiti barony, že jim dal dobrý díl z loupeže pozemků církve a lidu. Skoro polovice země anglické, které do této doby bylo užíváno velkou částí k veřejným účelům, stala se nyní majetkem několika šlechticů a dvořanů, kteří buď málo nebo zcela neuznávali povinnosti poručnictví (feudálního) a kteří též dovoľovali, že veřejné cesty od mnichů udržované zánikaly, a kteří trpěli, že velkolepá opatství hynula, nebo byla proměněna v kamenné lomy. Od té doby neměl lid anglický žádného vlivu na svou vlastní zemi; a všechny povinnosti, které mnichové a sestry plnili v hospodářství věku středního, přišly do sporu a zůstávaly nevyplněny. K obyvatelům kláštera — (mnichové a jeptišky, bratři i sestry byli vyhnáni) — připojila se armáda ubohých poběhlíků, jichž počet ročně na veřejných cestách vzrůstal. Nemajíce výdělků na živobytí, lid i zbavení majitelé, svobodníci i sedláci, byli ustavičným pramenem nepokoje s třídami, které je vyhnali, aby zemřeli hladem, a tak zničení klášterů oloupilo lid o poslední naději na pomoc.«

Ovšem jest třeba dlouhého času, než se změní písnička v kolovrátku povrchních lidí. Navyklí — dlouhou tradicí — v románech i populárních spisech dívati se na zničení klášterů a jich pálení jako na skutky velkolepé, a než se předsudek napraví, uplyne ještě mnoho vody. Na zbořený chrám pohlíží takový člověk jako na nějaký slavný skutek.

Hyndmann hájí mínění své ještě šířeji ve spisku: »The Historical Basis of Socialism of England.« Mluví o působení církve jinak než naši socialisté. Na str. 14. a 15.: Poměry církve, klášterů a kleru k lidu byly velmi důležité v každé příčině. Nic není tak pozoruhodno v historii lidského ducha, jako způsob, jak jednali obyčejní hospodáři, kronikáři a pobožňůstkáři s podstatnou částkou anglické společnosti ve středověku. Zdá se, že i poctiví, snášliví a svědomití spisovatelé ztrácejí hlavu, když mají říci pravdu v této věci. Právě jako moderní kapitalisté nemohou viděti ničeho jiného, než anarchii

a potlačování ve spojení lidu a feudálních šlechticů, tak spisovatelé, kteří mluví o středověké ekonomii, chybují, že nevidí v církvi 15. věku než luxus, ožralství a pokrytectví.« »Jest svrchovaně na čase, bez předsudku ve prospěch církve vyvrátiti tento nesmysl, který byl udržován ve veřejnosti od lidí, kteří mají zájem na potlačování fakt. Není pravda, že církve našich předků byl zosnovaný podvod, který dělal lidi fanatiky; není pravda, že kláštery a opatství byly pouhými útulnami vši nečistoty a prostopášnosti; není pravda, že velké příjmy byly pravidelně rozhazovány na ničemný život. Co se náboženské otázky týče, katolicismus byl právě tak dobrý, jako jiná víra, která byla přijata lidstvem. Nepořádky zajisté byly, a největší jich část byla od údů církve samé prudce napadána; tyranie a pronásledování v mnohých formách také bylo, ale církve — jak každý ví — byl sbor, v němž rovnost povolání byla pravidlem od počátku. Zde aspoň schopný muž, který mimo církve byl nucen klaněti se nějakému normanskému baronovi, jehož předkové byli členy loupeživé bandy Vilémovy, mohl se dopracovati úřadu a moci, před nimiž tento drsný a nevzdělaný chvastoun se plazil. Sixtus Pátý byl pasáčkem, a Angličan Mikuláš Breakspear, Hadrian IV., byl synem chudého dělníka; a to jsou jen dva příklady z tisíce proslulých církevních hodnostářů rodu nízkého.«

Tak píše anglický socialista o středověké církvi.

Sledujme úryvkovitě Hyndmanna dále. Vypráví, jak církve zakazovala výstřednosti panujících tříd; jak umění sloužilo veřejnému užítku; však největší zásluhou jest vychování. »Klášteří zřízení a farní kněží vykonali daleko více ve směru elementárního vyučování, než se obyčejně předpokládá. (Hist. Basis 51.) Ptá se, co by bylo z Oxfordu dnes bez štědrosti biskupů, kněží a jeptišek? Dary jejich směřovaly většinou k dobru lidu, a viní církve anglikánskou, že je obrátila v pouhé zaopatřování vyšších tříd. Tak se můžeme ptáti i my, co by bylo z Prahy dnes a z university její — bez církve katolické? U nás však tuto otázku by si nedovolil žádný socialista, leč křesťanský, není u nás dosud soud střízlivý.

Dále píše socialista Hyndmann, jak nakládalo kat. duchovenstvo s penězi ve středověku: většina šla na chudé a kostel, nemocné a pocestné a dodává: »Připouštíme-li, že velké sumy byly zmařeny při bezužitečných ceremoniích mešních aneb při osvětlování, připouštíme-li, že některé kláštery měly své dobře opatřené jídelny a výborné sklepy vína a piva, nicméně přece jest jisto, že opatové a převorové byli nejlepšími pány (landlords) v Anglii, a že, dokud církve měla svou půdu ve své moci, trvalé chudobenství bylo neznámo (permanent pauperism was unknown) str. 15. (Hyndmann).

Jest to zajisté věc u našich socialistů zcela neočekávaná. Však socialista Hyndmann ještě více píše o činnosti církve v temném středověku: »V těch dobách odloučiti se od světa a žíti v samotě dobrým a charitativním skutkům nebylo považováno za jisté znamení polovičatého neb úplného bláznovství . . . mnišská nevědomost a pověra, o níž tolik slyšíme, »trubci«, kteří tyli v pohodlí a lenosti na útraty práce cizích, nebyli méně vzděláni nebo pověřivější než sbor některého anglikánského pastora nebo wesleyanského kazatele, a záviseli méně na práci bližních než některý řečník babtistický nebo radikální kapitalisté našich dnů . . . Že církve jako celek považovala

statek svůj po výtce jako podporu lidu, nelze upříti: poněvadž děti lidu větším dílem činili hierarchii církve; majetek církve znamenal tehdy něco zcela jiného než majetek církve v zemi — dnes.« Ovšem pravím opět, že socialista Hyndmann není přítelem katolického ruchu v Anglii a netouží, aby Anglie stala se katolickou, ale považuje to za věc absurdní. Nicméně jest soud jeho o katolické církvi ve středověku nad míru důležitý, nebo nejde vyšlapanou cestičkou frásí liberálních a dívá se na věc zcela samostatně, a názor jeho dopadá jinak než lidí, kteří papouškují po nějakých románech a povídkách.

Tento příznivý úsudek o stavu hospodářském v katolické Anglii není snad specialitou Hyndmanovou; v podobném smyslu mluví i Mr. Thorold Rogers — žádný přítel Církve — a nazývá patnáctý věk zlatým věkem anglické práce, a že tato zásada jest všeobecnou každému dobře známému národohospodáři.

Tak začíná se soudit o temném středověku v Anglii, kde byla prohlašována reformace liberální za deváté blahoslavenství a snad za první. Soud tento byl nastrojený a do lidu vpapouškovaný, což trvá dosud. Poctivě píše Hyndmann na str. 30. a 31. dále o Jindřichu VIII. a jeho oloupení církve tak, jak jen katoličtí dějepisci psáti mohou, byť tu a tam některá přehánka se naskytla, jako jest ku př. v následujícím úryvku, v němž se praví, že jedna třetina půdy byla církevní; velikost a rozsah nelze tak přesně bráti. Píšet následovně: »Pozemky církevní v době Jindřicha VIII. byly rozsahem ne menší než třetina království. Všecky byly většinou chovány jako podpora lidu, jehož úplné právo na pomoc v dobách trudných nebylo nikdy upíráno. Jaké užitečné a šlechetné výkony kněží i mnichové, bratří i sestry plnili ve středověkém hospodářství, bylo ukázáno v poslední kapitole. University, školy, cesty, útulny, nemocnice, chudobince, to vše vydržovaly církevní fondy. Ve městech nebylo slyšeti proti nim ani slova, výkřik posměchu proti církvi přišel z lidu, když Jindřich VIII. potřeboval uskutečniti cizoložný ne-li krvesmilný sňatek v první řadě, a v druhé řadě získati rozsáhlé statky, aby naplnil svou kapsu a podmazal své přívržence. Zajisté byly zlořády (abuses); avšak předmět, k němuž král zíral, byla loupež; hrdinové skutku byli Cranmer a Tomáš Cromwell, obětí More a Fischer (šlechtní katoličtí páni).

Hyndmann líčí dále následky potlačení klášterů, z nichž se vystěhovali mnichové i jejich příslušníci: »Připouštíme v plném rozsahu — jak krom katolíků každý připouští — že byla potřeba setřásti těžké jho Říma, však daleko těžší jho bylo dáno na jeho místo. Poslední hrstka půdy lidu anglického byla vyrvána na prospěch kliky utiskovatelů. Tak chudí, kteří vždy dostávali ochotnou podporu od církve, pocestní, kteří mohli míti přístřeší i potravu v domech řeholních, dítky lidu, které byly dány do konventů pod ochranu a na učení, pojednou zbaveni byli přístřeší škol a podpory. Tento velký majetek, který přirozeně stál s lidem proti králi a aristokracii, nyní se stal potlačovacím prostředkem v rukou majetníků a středních stavů. Utiškování ve mzdě a lichva byly nyní posvěceny, na místě aby byly denuncovány, a protestantská reformace stala se příčinou vzrůstající bídy anglického lidu.« Tak píše socialista anglický na str. 31. a 32.

Přidává se úplně k názoru katolickému v zemi, kde protestantské papouškování přivedeno až ku nejvyššímu stupni virtuosity, jak budeme v pozdějším viděti. Podobně soudí historik Janssen o re-

formaci v Německu; podobně soudí i naši historikové o reformacích českých, ale dosud není názor ten rozšířen, poněvadž mu brání předsudky, a opáčné domněnky se papouškují v knížkách pro mládež i dospělé, a intelligence se spokojí, co jí předpapouškuje její zamilovaný list.

Z uvedeného však patrně, že i o řeholích jsou dva názory sobě odporne, a že i mezi zásadními odpůrci všeho katolického jsou muži vzdělání, kteří soudí pochvalně o činnosti řeholí katolických v době prvotní, střední a před reformací. Přítomnost ponecháme stranou; zde lze číslicemi usvědčiti i zarytého nepřítele. Přivedou-li katolíci svou obranu tak daleko, že budou vydávati se statistické přehledy činnosti řeholní a charitativní, bude to nejlepší obor obranný.

(Dokončení.)

Bible a Homér.

(Z Chateaubriandova »Génie du christianisme«. Vyd. Galmann Levy).

Přeložil

AUG. TVRZSKÝ.

(Dokončení.)

ista u Homéra nejproslulejší a rysy nejznamenitější i nej-obdivovanější najdete slovo za slovem v bibli, a to s nepopíratelnou předností.

Ulysses sedí při slavnosti krále Alkinoia. Demodokos zpívá o válce trojské a o nehodách Řekův.

... Αὐτὰρ Ὀδυσσεύς, atd.

»Ulysses, chopiv silnou rukou kus svého pláště nádherného z purpuru, stáhl jej přes hlavu a zahalil si vznešenou tvář, aby zakryl před Feaky slzy z očí vytrysklé. Když nadšený pěvec přestal, Ulysses utřel slzy a chopiv pohár, ulil vína bohům ku poctě. Když pak Demodokos znova pěti počal, od starších jsa pobízen, aby pokračoval (neboť byli okouzleni jeho slovy), Ulysses opět zahalil si hlavu a dal se do pláče.« (Odyss. VIII, 83—92.)

Tyto krásy pojistily Homérovi od věků do věků první místo mezi největšími duchy. Nečiní to hanbu jeho památce, že v podobných obrazech byl překonán jenom muži, kteří psali z vnuknutí Božího. Překonán však byl přece beze vší pochyby, a to způsobem, který neponechává kritikovi žádné vytáčky.

Vlastní bratří Josefovi, prodávše svého bratra, přijdou potom k němu, muži mocnému, a nepoznavše ho, přivedou mu i mladého Benjamina, jehož si byl žádal.

Josef milostivě jich zase pozdraviv, tázal se: »Živ-li ještě otec váš starý, o němž jste mi byli pravili, a jak se má?«

Oni pak odpověděli: »Živ je dosud služebník tvůj, otec náš, a dobře se má,« a hluboce se uklánějíce, klaněli se jemu.

Josef pozvednuv oči uzřel Benjamina, vlastního bratra, syna matky své Ráchely, i dí k nim: »Tento-li je bratr váš nejmladší,

o němž jste se mi zmínili?» A opět dodal: »Synu můj, Bůh se smiluj nad tebou.«

A rychle vyšel, nebo dojat byl v srdci nad bratrem svým, takže nemohl sdržeti slz; odešel tedy do druhého pokoje, plakal.

Umyv pak tvář vrátil se a přemáhaje se pravil sluhům: »Noste jídla.« (Gen. 43, 27—31.)

Vizte slzy Josefovy a slzy Ulyssovy: podobné krásy, a přece jaký rozdíl cituplný! Josef plačící při pohledu na své nevděčné bratry a na mladičkého nevinného Benjamina; tento způsob vyzvídání zprávy o otci; tato roztomilá prostota, ta směs hořkosti a vlídnosti, toť věci nevypověditelné; slzy stoupají do očí, a člověk div nepláče s Josefem.

Ulysses ukryt u Eumeja dá se poznati Telemachovi. Vyjde z domu pastýřova, shodí se sebe hadry, a znova obdržev svoji krásu — když byl dotknut proutkem Minerviným, — vrátí se v nádherném oděvu.

. . . Θάμνησε δέ μιν φίλος υἱός atd.

»S obdivem na něho pohledne syn jeho rozmilý, a kvapně oči odvrátí ve strachu, aby to nebyl Bůh nějaký. Osměliv se tak k němu kvapně praví: »Zcela jiným se mi zdáš nyní, cizinče, než dříve, dokud jsi neměl tohoto oděvu, a nejsi k sobě podoben. V pravdě, ty jsi bůh jakýs, na tajemném Olympu sídlící; budiž nám milostiv, my ti žertvy posvátné přineseme a dary ze zlata umělecké.« (Odys. XVI, 178—91.)

Odpoví jemu veleslavný Odysseus: »Nejsem bohem. Proč mne zveš bohům podobným? Jsem tvůj otec, pro něhož ty snášíš tolik útrap i útisků lidí.« To řka, obejmě syna, a slzy řinou se mu po skráních a skrápějí zemi; bylť se až potud přemáhal.«

Vrátíme se k tomuto shledání; přihlédněme dříve ku shledání Josefa s bratřími.

Když byl Josef dal pohár vložiti do pytle Benjaminova, kázal zatknouti syny Jakubovy; tito jsou omráčeni. Josef se tváří, jako by chtěl vinníky zadržeti: Juda se nabízí za rukojmí na místě Benjaminově, vykládaje Josefovi, jak hořekoval Jakub, když odcházeli do Egypta:

»Víte, že dvě synů mám s Ráchelí, ženou svojí.

Když jeden z nich odešel na pole, řekli jste mi, že ho dravá zvěř sežrala, a do dneška ho není. Vezmete-li i tohoto, a něco se mu na cestě přihodí, přivedete šediny mé s žalostí do hrobu.« (Gen. 44, 27—29.)

Nemohl se déle zdržeti Josef před mnohými přístojícími: protož rozkázal, aby všickni vyšli ven, a žádný cizí nebyl při jejich společném poznání. I pozdvihl hlasu s pláčem, kterýž slyšeli Egyptští i všecek dům Faraonův.

A řekl bratřím svým: Já jsem Josef; ještě-li otec můj živ jest? Nemohli odpověditi bratří přílišným strachem jsouce přestrašení.

K nimžto on dobrotivě řekl: Přistupte ke mně. A když přistoupili blízko, řekl: Já jsem Josef, bratr váš, kterého jste prodali do Egypta.

Nelekejte se, ani sobě stěžujte toho, že jste mne prodali do těchto krajin: nebo pro zachování vaše poslal mne Bůh před vámi do Egypta.

Nebo dvě leta jsou, jakž počal hlad býti v zemi: a ještě pět let pozůstává, v nichžto se ani orati nebude moci, ani žíti.

I předeslal mne Bůh, abyste zachováni byli na zemi a pokrmy k živnosti míti mohli.

Ne vaší radou, ale vůlí Boží sem poslán jsem.

Pospěšte a vstupte k otci mému.

... A když objímaje bratra svého Benjamina padl na šíji jeho, plakal: on také plakal na šíji jeho.

I políbil Josef všech bratrů svých a plakal nad každým.« (Gen. 45, 1—9. 14. 15.)

Tak vypravuje dějepis o Josefovi, a to ne v díle nějakého sofisty (neboť kde jest co činiti se srdcem a slzami, to se nehodí pro sofisty), nýbrž nachází se toto vypravování ve knize, jež je základem náboženství, kterým pohrdají svobodověrci, a které by vším právem mohlo spláceti jejich pohrdání zase pohrdáním. Vizme, oč vzájemné poznání Josefa a bratrů jeho předčí shledání Ulyssa s Telemachem.

Homér po našem mínění pochybil, uživ kouzla. Ve výjevech dramatických, kdy vášně jsou rozbouřeny, a všechny divy musí z duše ven, zakročení božstva čin ochlazuje, dává citům tvářnost bajky a ukazuje klam básníků tam, kde člověk doufá najíti pouze pravdu. Kdyby se byl Ulysses dal poznati ve svých hadrech po nějakém znamení přirozeném, bylo by to dojímavějším. Homér sám to cítil, neboť král ithacký se dává poznati své kojné Eurykleji po staré jizvě a Laertovi připomenutím třinácti hruší, jež byl stařec dal chlapci Ulysovi. Milo viděti, že srdce bořitele měst jest právě takovým, jako u člověka obyčejného, že je naplňuje jednoduché dojmy.

Lépe připraveno poznání v Genesi; koflík vložen do pytle mladého, nevinného bratra pro pomstu zcela nevinnou; bratrů vinní rmoutí se, tušíce bolestný zármutek otcův. Představa bolesti Jakubovy prorazí najednou srdce Josefovo a přinutí ho, aby se dal poznati dříve než chtěl. Jest známo, že známý výrok »Já jsem Josef« samého Voltaira pohnul k slzám obdivu. Ulyssovo Πατήρ τῆς εἰμι, jsem tvůj otec, daleko zůstává za oním Ego sum Joseph. Ulysses shledal Telemacha oddaným a věrným synem. Josef mluví k bratrům, kteří ho prodali; nepraví jim: já jsem bratr váš, nýbrž toliko: Já jsem Josef, a všechno pro ně spočívá v tomto slovu Josef. Jsou ohromeni jako Telemach; ale není to velebnost ministra Faraonova, jež je ohromila, nýbrž věc nějaká v hloubi jejich svědomí.

Ulysses mluví k Telemachovi dlouhou řečí, aby ho přesvědčil o svém oectví; Josefovi netřeba tolika slov k synům Jakubovým. Zavolal je k sobě; neboť když povznesl hlasu svého tak vysoko, aby byl slyšán od celého domu Faraonova, když jim řekl: Já jsem Josef: měli nyní bratrů jeho samotni vyslechnouti vysvětlení, jež dodává potichu: Ego sum Joseph, FRATER VESTER, QUEM VENDIDISTIS IN AEGYPTUM; toť něžnost, šlechtnost a prostosrdečnost nejvyššího stupně.

Nezapomeňme také na to, s jakou vlídností těší Josef bratry své a jak je omlouvá, pravě, že ho dokonce neudělali nešťastným, nýbrž naopak, že jsou příčinou jeho nynější důstojnosti. Písmo sv. nikdy neopomene postaviti Prozřetelnost v pozadí svých obrazů. Tento

vznešený úradek Boží, který osudy lidské řídí i tehdy, když se zdá, že vyplývají z pouhé náhody, dojímá ducha neobyčejně. Milou jest ta ruka, skrytá v oblacích, jež bez ustání lidi vede; milo jest věriti, že jsme předmětem úradků Moudrosti, a cítiti, že okamžik našeho života jest záměrem věčnosti.

Vše jest velikým s Bohem, vše maličkým bez Boha. To platí též o citech. Věřte, že se vše děje v životě Josefově, jak to Genesis naznačila; myslete si, že syn Jakubův jest právě tak dobrým, tak cituplným, jakým vskutku byl, ale že jest mudrcem; a že tudíž místo aby řekl: Vůli Boží jsem poslán sem, praví: Osud mi přál, — věci zneplatní, kruh se súží, a dojem vymizí se slzami.

Posléze objímá Josef bratry své, jako objímá Ulysses Telemacha, ale počíná Benjaminem. Moderní spisovatel nebyl by opominul dáti mu padnouti nejdříve kolem krku bratra nejvinnějšího, aby jeho hrdina se stal opravdovou osobou tragickou. Bible lépe pochopila srdce lidské; věděla, jak toto napjetí citů oceniti, jímž člověk vždy jeví úsilí, provésti věc po svém mínění velikou, nebo pronésti myšlenku, jak myslí, velikou. Ostatně Homérovo přirovnání vzlykotu Telemachova a Ulyssova ke křiku orla a mláďat jeho (my jsme to přirovnání vynechali) zdá se nám trochu upřílišené na tomto místě. »A padnuv na šíji Benjaminovu, objal ho a plakal, a Benjamin v objetí jeho plakal též:« tot jediné případná ozdoba slohu v podobných případech.

Našli bychom v Písmě sv. mnoho jiných míst vypravování stejně nádherných jako toto o Josefovi; čtenář však snadno provede přirovnání s příběhy u Homéra. Tak na př. přirovná knihu Ruth se zpěvem o přijetí Ulyssa u Eumea. Kniha Tobíášova obsahuje dojemná místa, podobná některým výjevům v Iliadě a Odysseji: Priama vede Merkur v podobě mládence, jako Tobíáše anděl v téže přeměně. Nesmí se zapomenouti též na psa, který běží ohlásit starým rodičům návrat milovaného syna, a druhého psa, který zůstav jedině věrným z ostatních sluhů nevděčných, koná, k čemu určen, jakmile poznal svého pána v hadrech žebráckých.

Nausicaa a dcera Faraonova chtějí práti své šaty v řekách a naleznou tam ona Ulyssa, tato Mojžíše.

Zvláštní jsou bibli jisté spůsoby vyjadřování, jež po našem soudu jsou daleko dojemnější nežli celá poesie Homérova. Chce-li tento líčiti stáří, praví:

... Τοῖσι δὲ Νέστορ atd.

»Nestor, známý řečník Pylánův, ta ústa výmluvná, se slovy nad med sladšími, povstal prostřed shromáždění. Již dvě pokolení lidská okouznil svými řečmi, za nichž žil na Pylu velkém, a nyní panoval nad třetím.« (Iliad. I. 247—252.)

Toto místo patří k nejkrásnějším památkám starobylosti, jakož i nejsladší zvučnosti (melodie). Druhý verš připomíná sladkost medu a pomazanou výmluvnost starce:

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκύων ῥέειν αὐδῆ.

Faraónovi, tážícímu se po jeho věku, odpovídá patriarcha:

»Dnův putování mého je sto třiceti let nemnohých a zlých, a nedošli až ke dnům otců mých, v nichž putovali.« (Gen. 47, 9.)

Zde máme dva hodně rozdílné druhy starobylosti: jeden z obrazů, druhý z citů; jeden budí představy smavé, druhý smutné myšlenky; jeden představuje knížete lidu, líčí jej jako starce jen vzhledem na stav života; druhý jej podává sama o sobě a celého; vůbec pak Homér dává přemýšletí více o lidech, a bible o člověku.

Homér často líčil slasti dvou manželův, ale činil to tímto způsobem? »Izák uvedl Rebeku do stanu Sary, matky své, a vzal ji za manželku; a tak velice ji miloval, že bolesti, která ze smrti matky se mu přihodila, sobě umenšil.« (Gen. 24, 67.)

Ukončíme tuto paralelu pokusem, který okamžitě ukáže rozdíl slohu v bibli a v Homérovi. Vezmeme kus k prvnější a obarvíme jej barvami druhého.

Ruth mluví k Noěmi takto: »Neprotiv se mi, (chtíc) abych tě opustila a odešla: nebo kamkoliv půjdeš, půjdu (s tebou), a kdekoliv bydliti budeš, i já také bydliti budu. Lid tvůj lid můj, a Bůh tvůj Bůh můj.« (Ruth I, 16.)

Zkusme podati tento verš v homérické mluvě:

»Krásná Ruth odpoví moudré Noemi, kterou národové ctili jako bohyni: »Přestaň se vzpírati tomu, k čemu mne božstvo ponouká; já ti pravdu povím, tak jak ji vím a bez přetvářky. Jsem rozhodnuta tě následovati. Budu s tebou, ať si zůstávati budeš u Moabitů, mrštných oštěpometcův, ať se vrátíš do země Judské, olivoplodné. S tebou se budu ucházeti o pohostinství u národů, kteří prosících si všimnou. Náš popel bude smíchán v téže popelnici, a já budu přinášeti Bohu, který tě provází, stále oběti příjemné.«

»Tak pravila, a jako když vichor dravý za sebou vede teplý déšť od západu, rolníci pšenici nebo ječmen chystají a koše ze sítí lepopletené připravují vědouce, že tou přeháňkou hroudy rozprahnou a mohou přijati drahocenné dary Cereřiny, tak slova Ruthina dotkla se srdce Noemina jako déšť úrodný.«

Podali jsme aspoň stín slohu nesmrtelného ducha, pokud naše slabé síly nám dovolily napodobiti Homéra. Neztratil však tento verš Ruthin takto rozšířen svého původního kouzla, které má v Písmě sv.? Která báseň vyrovná se kdy tomuto jedinému místu: »Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus?« Snadno bude nyní vybrati místo z Homéra, setřítí jeho barvy a nechati po způsobu bible pouhý rys základní.

Tím jsme, doufáme (aspoň pokud sáhají naše názory), dali čtenářům nahlédnouti do některých z nesčetných krás svatých knih; za šťastny se pokládáme, jestliže se nám podařilo vzbuditi v nich obdiv pro tuto velikou i vznešenou skálu, která nese Církev Ježíše Krista!

»Jestliže bible,« dí sv. Řehoř Vel., »na jedné straně taková tajemství v sobě chová, že i nejosvícenějším hlavu lámou, obsahuje na druhé straně také jednoduché pravdy, jež nízkým a méně moudrým látku poskytují: na venek má mléko pro maličké, a ve svých nejtajnějších záhybech budí obdiv duchů nejvznešenějších. Podobna je řece, jejíž voda na některých místech tak mělká, že by beránek (= t. sprostý, neučený) tudy mohl přejíti, a na jiných tak hluboká, že slon (= učený, důmyslný) v ní plovati a se pohroužiti může.«

Poslední mše.

N a p s a l J a n Ě a d a.

Přeložil

V. T. KAMEJSKÝ.

(Dokončení.)

III.

Kdo asi roznesl zprávu tu po okolí? My nikoli. Sotva že počalo ráno svítati, byly cesty, vedoucí nahoru ku klášteru, plny lidí. Bylo jich jako mravencův. Bílé a tmavošedé haleny, rohaté čapky a slaměné klobouky, vozíky s jedním neb dvěma koni, mezi nimi tu i onde panská ekvipáž, děvčata v barevných šátkách a báby v salupech. A ti všichni byli tiši, bez písně, bez hovoru s hlavami schýlenými. Na pohřeb jdou jistě veseleji. Vše plynulo to jako řeka.

Kostel otevřen byl již v šest hodin. I celý dvůr naplněn byl lidem, ač žoldnéři z počátku nikoho tam vpouštět nechťeli. V brzce byl prostor ten přeplněn. A bylo to podivné! V takových případech bývá v kostele plno hluku: tu slyšeti hádky, tam lkání nebo naříkání a jinde opět tlumené rozmluvy. A teď nic. Ani o tom největším svátku nebylo tolik lidu jako dnes, a stále ho přibývalo. Před kostelem stál veliký zástup, který nikterak do kostela vejíti se nemohl. Nikdo však se netlačil. Nikdo se nehýbal. Nikdo ani nehlesnul. Jenom tichý šepot modlitby vznášel se k nebesům, jako bzučení neviditelných much, a občas slyšeti bylo tajené lkání.

Pan děkan a náš starý kaplan P. Vincenc seděli od noci ve zpovědnici. Každý chtěl býti vyzpovídan; každý chtěl ještě naposled přijati Tělo Páně v tom kostelíčku, ve kterém modlíval se od maličkosti, ve kterém modlíval se jeho otec, jeho děd. A přece ani při zpovědnicích nebyla tlačence. Jenom když děkan povstal a dával znamení P. Vincencovi, že jest čas, aby se sloužila mše sv., počali ho chytati za rochetu a za šosy sutanny, a bědování a hořekování nastalo kolem.

»Počkejte, nejdraží otče; vyzpovídejte nás, vždyť jest to již naposled! . . .«

Kněz poslal k plukovníkovi posla, žádaje za strpení. Opět pak usedl a sklonil hlavu ku kajícímu. Lkání umlklo, a bylo slyšeti toliko šepot modlitby.

Bylo již skorem poledne, když plukovník s hejtmanem a civilním úředníkem přiblížili se ku zpovědnici děkanově. Šest žoldnéřů šlo před nimi a dělalo jim cestu.

Pan děkan vyskočil všecek bledý ze zpovědnice a běžel těm pánům vstříc.

Plukovník rozzloben vyňal hodinky a ukazoval mu je. »Mše byla ohlášena na devátou hodinu,« mluvil ostrým hlasem. »Činím vás zodpovědná za zpoždění a za ten shluk lidu. A přece jsem vás výslovně prosil, abyste to nerozhlašovali, lidu to nepovídali. Ale vy ne!«

Poctivý pan děkan nepozbyl však mysli. Ale stál přece jako na řeřavém uhlí. »Ale, nejlaskavější pane plukovníku, vždyť já nejsem ničím vinen, vždyť jsem nikomu ničeho neřekl. A že se pan kaplan

zpozdil . . . Připomněl jsem mu již. — Ale když je tolik lidu u zpovědi . . . A pustiti nás nechtějí . . .«

»Pustiti vás nechtějí? Odpor, vzbouření? Hned tu budou moji žoldnéři . . .«

»Ale kde pak vzbouření, Pán Bůh uchovej,« přerušil ho kněz ještě více ustrašený; »vždyť se chtějí toliko vyzpovídati a kněží nemají . . . A přece jsme pana plukovníka prosili, a on nedovolil . . .«

»Zajisté že ne, abyste byli udělali ještě větší demonstraci, ještě větší skandál! Není tohohle dost? A tím jste vinen jen vy. Proč jste šel zpovídat? Proto jsem vás sem přivedl? Vaší věcí bylo, abyste sepsal inventář, sebral, co je vašeho, a zapečetil kostel, — a ne nějaká dobrodružství. Ale vy máte v hlavě jen demonstrace. Ho, ho, vždyť já vás všechny znám!«

Plukovník rozzlobil se ještě více a trhal zlostí šnůrkou u monoklu. Hejtman usmíval se škodolibě a ke všemu jen hlavou potákoval. Úředník při tom zíval, — byla mu dlouhá chvíle.

Pan děkan pozbyl klidu. »Půjdu k panu kaplanovi a řeknu mu, aby již šel sloužiti mši sv.,« řekl rychle, aby dostal se z toho nemilého rozhovoru.

»Radím vám, abyste to učinil bez otálení, hned,« odpověděl ostře plukovník, hledě při tom na hodinky.

»Nepočne-li mše sv. za čtvrt hodiny, dám kostel svými žoldnéři vyprázdniti a zamknouti tak, jak jest.«

»Zamknouti jej tak, jak jest,« znamenalo, zamknouti jej s Nejvyšší svátostí.

Pan děkan neotálel. Prodrav se zástupem lidu, dostal se konečně ke druhé zpovědnici, kolem níž bylo lidu natlačeno. »Rychle počňte, otče, se mší sv., jinak se něco stane!« zvolal hlasitě, všecek udýchán, sotva dechu popadaje.

Stařeček zvolna pozdvihl hlavu, bílou jako mléko, od kajícíka. »Co tak rychle, je to nutno?« šeptal stařeček tichým, bezezvučným hlasem. »Ti chudáci tak prosí, pláčí . . . Vždyť je to naposled! . . .«

»Ale rozpomeňte se přece, otče! Plukovník se zlobí. Hrozí nám, že kostel i s Nejvyšší svátostí zavře! Podobně stalo se to i v Bujsku, že jim zavřeli kostel s Nejvyšší svátostí, a teprve až za rok vymohl biskup dovolení, že se mohlo odnésti Sanctissimum.«

Stařeček povstal rychle a hleděl dostati se zástupem k děkanovi; ale lid držel ho a nechtěl ho pustiti. »Ještě mne, velebný pane, ještě mne; deset mil jsem vážil sem.« »Já jsem tady křtěn, poprvé přistupoval jsem zde k stolu Páně.« »My jsme tady oddáni, na zdejších hřbitově chtěli jsme kosti své složiti . . .« Všecko to plakalo. Ruce stařečkovy pokryty byly slzami a polibky. Jiní opět líbali okraj jeho sutanny. Tento však šel, jakoby byl ve snách a nic neviděl, neslyšel. Oči jeho zalily byly slzami.

Děkan přiblížil se k němu a nabídl mu rámě. »Jen odvahy, otče, odvahy,« šeptal, »vše to jest vůle Boží.«

»Uznávám ji a ctím ji,« zavzdychal stařec. »Víte přece . . . že celý život jsem tu prožil. Býval jsem sem poslán, pokud jsem byl s bratřími pohromadě, potom stal jsem se zde zpovědníkem, a když zavřeli náš klášter, zůstal jsem tu sám a myslil jsem, že již se toho nedožiji . . . A jest tomu čtyřicet pět let, . . . co jsem tady . . .«

Všecko to povídal nám později děkan sám, když nás jednou navštívil v našem vyhnanství. I zdávalo se nám při tom, že vidíme tu drahou, svatou postavu P. Vincence. Ale ten již dávno spal spánek spravedlivých.

My zatím trvaly jsme v kůru na modlitbách při mřížce, která výminečně nebyla při této poslední mši sv. zastřena. Inventář byl hned ráno odevzdán. Našich pár uzlíčků leželo na vozíku; byly již připraveny na cestu. Seděly jsme, shromážděny u nohou Spasitelových, ve svých starých sedadlech, které jsme měly navždy opustiti, a modlily jsme se, modlily . . .

Byly jsme tu shromážděny všechny bez výjimky — od první až do poslední. Matka Eustachia, sedíc ve křesle, obložena poduškami, s hlavou na zad obrácenou, očima přivřenýma, vypadala jako smrt. Z voskové její tváře, jak se zdálo, zmizela poslední známka života. V suchých rukou, pokrytých celou sítí modrých žil, držela růženec.

Přinesena též matka Salezia s chorýma nohama. Také matka Ignacia zaujala své místo po boku matky Kolety, a sestra Anežka seděla na svém místě úplně spokojena, nesmějíc se, neblkotajíc; pouze každou chvíli znamenala se velkým křížem.

Dopolední officium pomodlily jsme se v obvyklém čase, po té modlily jsme se nešpory jako před odcestováním, naposled pak odříkávaly jsme obvyklé modlitby. Čekaly jsme již jen na mši sv.

Pan plukovník zapověděl hráti na varhany, zapověděl zpívati, zvoniti a rozžehnouti světla; vyjímkou dovolil dvě svíce. Rozkazu toho byly jsme poslušny.

Hned od rána hořely na hlavním oltáři dvě svíce. Od hořejšího chóru a varhan musily jsme mu odevzdati klíče. Zvony mlčely.

Po chvíli ozval se tiše malý zvonek u sakristie. Ze sakristie vyšel starý, shrbený, slabý P. Vincenc k oltáři. Pan děkan, oblečený v rochetu a štolu, ho podpíral. Kostelíček náš byl malý: od sakristie k oltáři byly sotva tři kroky. I zdálo se, že snad ani těch stařeček již neudělá. Chvěl se na celém těle, potácel se, rukama se zachycoval, jakoby tápal ve tmě, nebo hledal opory. Oblečen byl ve starý ornát, zlatými nitmi šitý, práci to pobožné kněžny Hanny, ženy našeho zakladatele, knížete Daniela Mirského, dcery vévody Przemka z Mełotyna. Starou tuto relikvii musely jsme tam nechat, neboť zapsána byla do klášterního inventáře při úřednické revisi pro několik perel, vpletených ve zlaté pásmo rukou bohaté paní. Starouškovi těžko bylo v tomto zčernalém zlatohlavu. Ohýbal se pod ním až k zemi.

Před ním šli dva šediví starci o něco málo mladší, nežli on. Jeden z nich, s bradou až po pás bílou, nesl missál. Byli to starci nejváženější a ze všech občanů nejstarší: podkomoří Gostowski a soudce Raciszewski. Budou jako ministranti při této poslední mši sv. přísluhovati. Ti již se nebojí kompromitování.

Po celém kostele rozlehlo se najednou z tisíce prsou vycházející vzdechnutí bolesti.

Mše sv. počala. Sklopily jsme na chvíli oči. Zastřely jsme si tváře závojem, hlavy sklonily jsme až k pultům, tlumíce tak lkání a zakrývajíc slzy. Bylať to mše poslední.

Když jsem po chvíli povznesla oči, zdálo se mi, že sním. Kostel celý světlý jenom zářil. Všecky korunní svícny ve všech třech lodích, všecky kandelábry, svíce na oltářích, a vůbec vše, co se jen zapáliti

dalo, hořelo jako o procesí o Božím Těle. Jak se to stalo? Snad zákaz ten platil jen pro hlavní oltář? Nebo se snad několik odvážnějších umluvilo? Kdo as první svíci zapálil? Toho nikdo se nedoví, neboť nikdo se tím jistě nepochlubí. Ano; v jedné minutě zářil celý kostel světly, zapálenými rukou neviditelnou.

Jenom na hlavním oltáři, u něhož stáli důstojníci a žoldnéři, hořely dvě svíce, jako před tím; plukovník ohlédnuv se po kostele a vida to, všecek sezelenal a zlostí supaje, hryzl si vousy a vztekem trhal šnůrkou u monoklu.

Nedívaly jsme se na něho. Oči naše hleděly na kostel, na kostel náš milovaný, který v této době byl překrásný. Nikdy nezdál se nám tak krásným. Dnes byl všecek jasný, zářící. Slunce vysílající stříbrné paprsky své okny do kostela, klouzalo se po zčernalých zdích, po mramorových římsách a červeném purpuru oltáře. Zlacení andělové a sochy svatých biskupů zdály se zářiti jakýmsi nadzemským ohněm. Četné fresky na stropě a na stěnách, stářím vybledlé a vlhkostí zcela pokažené, vyhlížely v této době v záři slunečních paprsků tak, jakoby je byl zbožný náš bratr Hilarion, přede dvěma sty lety učenník slavného mistra Lexického, včera vymaloval. Živé barvy nástěnných maleb, zlacení a mramory náhrobkův a oltářů, zlaté paprsky svící, v kandelábrech a korunních svícnech zapálených, — všechno to splývalo v jakýsi divně harmonující obraz, lahodící oku tak, jako ůchu krásná hudba. Později mně sestry vyprávěly, že činilo to na ně takový dojem, že myslily, že jsou v nebi před trůnem Božím. A na podlaze zlatem ozářené viděti tisíce hlav k zemi schýlených, tváře slzami zalité, ústa lkání a vzdechy tísnící, tichou modlitbu šepotající... U hlavního oltáře sloužil zatím P. Vincenc mši sv.

IV.

Sloužil ji velice zvolna. Ustavičně se mýlil, pletl a na novo začínal. Stále musil hleděti do missálu, neboť paměť ho úplně opustila, ba ani čísti již nemohl, ač si oči šátkem každou chvíli utíral. Pan děkan stál u něho, obracel mu listy, ruce mu podpíral, slova liturgická z paměti napovídal. Ale stařeček vždy více a více se pletl, stále zdouhavěji konaje svaté obřady.

Ach, vždyť my jsme mu dobře rozuměly! Dobře jsme věděly, proč jest mu tak smutno při této poslední mši sv., proč mu tak nevoľno před posledním. »Ite, missa est!« Což to pozdvihování! Šedivá hlava kaplanova schýlila se nad oltářem, zvonek zněl velice tiše. Pojednou pohnul se zástup v kostele tak jako vlna větrem zmítaná a klaněl se Pánu zástupův. Stařeček zdvihl vysoko třesoucí se ruce své. V nich držel bílou hostii: svaté Tělo Ježíše Krista. A z tisíce prsou ozývá se tichý, zbožný vzdech: »Bože, buď milostiv mně hříšnému!«

Po čtyři sta let skrývá se již Ježíš na tomto oltáři, s kterého propůjčil již tolika tisícům svou milost, lásku, svou útěchu a spásu. A podobně to činí i teď — teď, naposled!... Jen ještě chvíli, a přestaneš již zde kralovati, budeš vyhnán, a vrátiti se nebude Ti dovoľeno, podobně jako Tvým sluhům...

Vedle mne seděla matka Koleta, stářím — bylot jí již devadesát let — se chvějíc. Pojednou otevřela se bledá její ústa a ona počala zpívati zbožnou píseň, které se byla v mládí svém naučila:

Bo neprzyjacieli na to się usadził,
Aby twe syny z ojczyzny wygładził . . .¹⁾

Ach! to nevyhání nepřítel jen synův a dcer naší otčiny, synů královny naší Marie, ne jenom je chce vyhladiti, nýbrž on vztahuje svatokrádežnou ruku svou i na Syna Tvého, ó Maria! On vyhání Ho z Jeho příbytku, on zabraňuje Mu přístup do něho . . . A On, Pán zástupů nebeských, to dovolí? On dá se vyhnati z kostelů, On dovolí, aby vyhnán byl ze srdcí slabých a chorých, v nichž hasne moc a víra? A Ty, Panno mocná, Ty nespěješ ku pomoci? . . .

Ach, zajisté že i v srdci starého kaplana táž otázka se ozývá! Slova modlitby jeho jsou stále volnější, stále slabší. Zdá se, jako by něco očekával . . . Snad stane se nějaký zázrak. Snad sestoupí andělé s nebe s plamennými meči v rukou a zaženou nepřátely, zachrání oltář i svatyni? . . .

Nastává však již sv. přijímání. Pane! nejsem hoden . . . Stařeček bije se ve svá vychudlá, slabá prsa. Ach, kdyby ho Pán raději k sobě vzal, kdyby život jeho vzal si jako oběť smírnou! A nám kdyby zachoval svatyni. A ne-li, . . . kdybych raděj hned teď, přijavši Tělo Páně, odešla z tohoto bídneho údolí, abych nezřela . . . Ach! kdybych teď umřela!

Duchovní přijímání skončeno. P. Vincenc obrací se od oltáře a velikým křížem žehná lid. Po té svatou hostii povznáší vysoko nad kořícím se zástupem. A ještě volněji než k oltáři kráčí ku mřížce. Děkan spolu s podkomořím jej podpírají. Jdou pomaloučku. Slzy kanou všechněm z očí.

V bílých, čistých pláštích přibližují se sestry zvolna jedna po druhé ku mřížce. Vypadá to, jako o největší slavnosti . . . Vždyť jest to také naše poslední přijímání v klášteře.

Sedadla nemocných matek přisunuta jsou k otevřenému okénku, matičky pak podpíráme, aby kaplan mohl se k ústům jejich sehnouti. P. Vincenc podává třesoucí se rukou Nejsvětější svátost oltářní, děkan musí mu řídit ruku.

Všechny přijaly jsme chléb života. Sestry zastřely si opět tvář závojem a sklony hlavy své nad sedadly s němou zbožností. Nad oltářem sklání se kaplan. Požívá ostatní posvěcené partikule. Vše se skončilo. Pán Ježíš opustil již svatyni. Prázdné a pusté tabernaculum zůstalo otevřené. Pan děkan sestupuje od oltáře, třesoucí rukou snímá věčnou lampu, visící uprostřed presbytáře — a hasí v ní věčné světlo. Hned na to bědování a nárek rozléhá se po kostele. Požehnej nás, požehnej, Spasiteli náš, Ježíši Kriste! Mše sv. jest ukončena . . . Ostatek vidím již jen jako mlhou . . .

P. Vincenc stojí u rohu oltáře, potácej se, bledý jako stěna. Dva muži ho podpírají, jiní dva snímají s něho ornát a albu a oblékají mu rochetu a štolu. Někáká milosrdná paní dává mu posilující lék. Stařeček dává s sebou dělati, co chtějí; jest úplně bezvládný, zmrtvělý. Pan děkan otevírá mřížku.

¹⁾ Neboť nepřítel o to se zasadil,
aby tvé syny z otčiny vyhladil.

My pak zvolna, jedna druhou podpírajíce, dlouhé, těžké pláště za sebou vlekouce, s tvářemi závoji zakrytými, vycházíme touto mřížkou, kterou poslední z nás ponejprv byla překročila před čtyřiceti lety. A teď rozléhá se v kostele již jen tlumené lkání a vzdychání. Ach, vždyť on to ten poctivý lid dobře cítí, že je to již poslední chvíle, kterou v této svatyni zažil, v níž od dávných věků se modlil, že již naposled vidí ty sluhy Boží, kteří v ní ustavičně posluhovali! Pláč, křik, bědování, nářek rozléhá se kolem, jako nějaká bouře. Lidé chytají nás, rozdírají naše habity aby je mohli pocelovati, matky povznášejí své děti, aby nás viděly, tisíce hlasů přejí nám všeho požehnání a blahoslavenství . . .

»Ach, matičky naše milené, co si tu bez vás počneme! Ach, Bohu buď to žalováno, kdo bude se za nás modlit, kdo poradí nám v nemoci a chorobě, kdo potěší nás v neštěstí!« »Ach, sirotky budeme bez vás, sirotky!« »A pamatujte tam na nás, modlete se za nás.« »A aspoň nám a těm maličkým požehnejte.« »Josífku, Macíčku, hleď, jak matičky ty vypadají, podívej se, ať můžeš o nich někdy dětem vyprávět.« »Ach, jaké to neštěstí! A k tomu ke všemu musíme ještě hledět na ty, již oltáře svatých, majetek našich hodných sestřiček, chtějí zničit!«

Tu i onde svírají se pěsti, jiskry zlosti srší z očí. Ale vše opět utichá. »Ponechte to Pánu Bohu,« šeptají starší. »Tím nic nezmůžete, naopak neštěstí toto sobě i jim ještě zvětšíte.«

Plukovník znovu sezelenal. Běžel k děkanovi a chytil ho vzteky za rukáv u rochety. »Na vás skládám veškeru zodpovědnost. To vy jste chtěl tu mši, tu demonstraci. Vzpoura teprve začne . . . Já rozkážu střílet . . . Raděj to všechno upokojte, já za nic neodpovídám . . . a vy . . .«

»Vy půjdete někam na dalekou procházku,« prohodil hejtman s obvyklým svým úsměchem.

Ale děkan byl již teď docela jiný než přede dvěma hodinami. »Tím mne nezastrašíte, pane hejtmane,« odpověděl klidně. »Kdybych se vás bál, dávno již bych byl odhodil tuto sukni. Ať se děje, co děje, já jsem na všechno odhodlán. Ale zodpovědnost za to, co se děje a státí se ještě může, já na sebe neberu. Já nenaplnil hořkostí srdce tohoto bídného lidu; já neoloupil je o to, co je jim nejdražší, nej-světější . . .«

»Uvažte, pane, co jste mluvil! Vy jste se osmělil kritisovati vynesení vysoké vlády. Vy tvrdíte, že vláda ty lidi okrádá, jim křivdí . . .«

»Pane, tvrdím toliko jedno: kdo seje vichr, klidí bouři.«

»Pane, já vás dám ihned zavřít.«

Ale děkan na to ani neodpověděl a obrátil se jinam. Hřmot opět se zvětšil a vzrostl tak, že to vypadalo jako burácení bouře. A najednou všechno utichlo — utichlo úplně.

Slyšeti toliko sykot dohořívajících svící. P. Vincenc pokynul rukou, vztýčil hlavu a otevřel ústa, chtěje mluvit. Všickni poslouchali. Počal hovořiti.

Plukovník obrátil se k oltáři a vzkřikl jako vzteklý: »Zakázal jsem mluvit; pravím vám, abyste mlčel. Vy budete zodpověden za porušení úplného klidu a pokoje . . .«

Ale plukovník se darmo namáhal. Zmítající vlna lidu ihned se utišila, a utvořila pevnou, neproniknutelnou zeď. Plukovník a jeho polekaný soudruh, pan hejtman, byli sevřeni jako v kleštích. Nikdo nepustil. I zdálo se, že ta masa lidu stala se slepou i hluchou. Plukovník ovšem křičel: »Pusťte! Udělejte nám místo! Jsem tu ve jménu nejvyššího pána!« Ale nikdo ho neslyšel. Byl úplně bezvládným.

»Ten starý mnich mně bude za to odpovídati,« skřípěl zuby.

»Jen dejte pokoj,« odpověděl děkan lahodně. »Ten se již pozemských soudů nebojí. Děkuje raději Pánu Bohu, pane plukovníku, že to takhle skončí, a nepřekážejte nám v naší úloze . . .«

Plukovník pohlédl na kněze . . .

»Jen jedno slovo říci, a bude to jiskra v tůni prachu,« končil kněz. »Popatřte na tváře toho lidu.«

Plukovník ohlédnuv se, chopil kněze za ruku. »Prosím vás, pane, . . . já všechno udělám, co chcete, . . . nedopouštějte . . . prosím vás . . . mohlo by se státi veliké neštěstí.«

Kněz se jen smutně usmíval. »Nebojte se, pane,« odpověděl; »nebude žádného neštěstí, já vám za to ručím. Ten lid má víru; k nejhorsímu však hnán býti nesmí, neboť potom za něj ručiti nelze.«

Zatím mluvil k nám P. Vincenc. Klečely jsme na posledním stupni oltáře, tiše plačíce. Stařeček však neplakal. Oči zapadly mu hlouběji a vypadaly, jako by potaženy byly krvavou mlhou, — ale zářil z nich jakýsi divný oheň. Z počátku mluvil hlasem stísněným, slabým, bezezvučným, později hlasitěji a směleji. Až konečně plynul z těch vetších prsou hlas jasný, hřímající. Lidé tajili dech.

Mluvil o dávných, velice dávných časech, o starých lidech, v prach již rozsypaných, o ozbrojených rytířích a pobožných, bělohlavých starcích, spících pod kamennými náhrobky a popsány mramorovými deskami. Mluvil o knížeti Danielovi a kněžně Hanně, jak po smrti jediné dcery, krásné jako Vesna, odkázali věno její zdejšímu klášteru ku chvále Boží a ku spáse duší. Mluvil o časech, kdy mezi těmito zdmi kvetlo sto děvic ze starých okolních rodů tak, jako sto lilijí ve květnici Ježíšově, mluvil o svaté abatysi Dorotě, jejíž tělo odpočívá pod hlavním oltářem, mluvil o sestrách zde pochovaných. Vyprávěl o nich, jak žily pro Boha, jak žily pro svět, na kterém bydlely. Pak mluvil o nemocnicích pro starce a choré, mluvil o školách a opatrovnách pro děti, o almužnách a lécích, o četných bídácích, kteří každého dne čteně se shromažďovali u fortny a bydleli na úpatí tohoto klášterního pahorku, a opět o jiných, kteří v kostele a klášteře nacházeli nebeskou lásku a lidskou pomoc nebo potěchu; vyprávěl dále o velikých darech a obětích, které přinášel zdejší klášter v čas válečných potřeb; mluvil o vpádu Tatarů, kteří dvakráte od těchto zdí byli odraženi, o loupežnících, kteří pobrali veškeré klášterní poklady a mučili sestry za to, že nechtěly se vzdáti své víry, své ctnosti; o krvavém vpádu Kozáků, kteří opět umučili pět sester, mluvil o zástupech nevěst pro Boha i lidi chovaných, o sirotách nouzi vyrvaných, o chorých od smrti zachráněných, hříšnících opět svým andělům strážným navracených. A konečně o ostatních zkouškách, válkách, křížích a trápeních . . .

Tot všechno zásluhy, tot všechno sláva a chvála sester, mnohem lepších nás a šťastnějších, neboť již dlouho odpočívají tam, odkud není návratu. Čtyři sta let našich dějů, dějů církve a národa. A všechno

to zapsal bělovlasý tento stařec na vždy ohnivými písmeny do myslí a srdcí posluchačův. Ach, oni již teď budou věděti, budou si pamatovati, čím byl ten klášter, oni historii tu zachovají do dalekých pokolení, kdy ve zdích těchto usídlí se vrah a vytlačí odtud Jméno Páně!

A teď — obrátil se k nám. Nehodný, ukrutný otče Vincenci! Což nemáš dosti na mukách, které jsme až dosud vytrpěly! Musíš znovu rány naše rozdírati, je železem žhavým vypalovati, musíš s nás snímati roušku zdánlivé mužnosti, zdánlivé udatnosti a odvahy a postavit nás před Bohem a těmito lidmi v úplné naší bídě a nouzi, v úplné zbabělosti srdce a slabosti vůle, musíš odkrýti veškeré stránky bídných duší našich! . . .

»Vám patří teď to poslední moje slovo, vy poslední ratolesti bujného kdysi stromu, který tolik květův a tolik ovoce přinesl Bohu a ubohé, milované této zemi. K vám obracím se, moje sestry, tak často pravící Boží navštívené, k vám obracím se s požehnáním. Žehnám vám a trpkosti vašeho vyhnanství mezi cizími lidmi, žehnám vaši tesknost ve vyhnanství, vaši nouzi, bídě a pohrdání lidmi, žehnám ztrátě všeho, po čem za mřížkou prahnouti volno, co i srdce Bohu posvěcené na této zemi milovati může. Žehnám vám za práce celého vašeho žití, za vaše modlitby a zásluhy, za vaše slzy a bol této poslední hodiny. Jdětež v pokoji! Hle, žehná vám i tento tichý dům ctnostmi tolika pokolení sester zasvěcený, dům, který přijal vaši mladost, který byl svědkem vašeho Bohu oddaného života, který měl patřiti na poslední hodinu vašeho života! Hle, žehná vám svatyně tato, snoubenka vaše, potěšení srdcí vašich, důvěrnice vašich hovorů s Ježíšem . . . Ach! On taktéž ji musí opustiti, vyhnán tak jako vy! Žehná vám i tato svatá, rodná vaše země, v které spočinouti jste chtěly po těžké práci tohoto života. Cizí dlaň cizí zemí zasype vaše ostatky, a nad mohylou vaši nezašumí vám osení rodných polí, nezasténá nad ní žálná píseň polská. Ale Ten, Jenž jest život i vzkříšení, pastýř dobrý, přijme vás k sobě, jako ovce vybrané, nejdražší. Slzy vaše zasadí jako drahé perly do své koruny, muka a oběti vaše položí na váhu spravedlnosti . . . Snad vyváží nepravost vašich bratří, snad vyprosí jim smilování.«

Tak mluvil k nám náš P. Vincenc, a srdce naše naplněna byla takovou hroznou bolestí, že zdálo se nám, že hraničí s jakousi divnou rozkoší. Již ani slz se očím nedostávalo, již i poslední síla opustila naše tělo. Tak, jak jsme klečely před oltářem, padly jsme tvářemi na studené, kamenné dlaždice, na nichž před mnoha lety přikryty jsme byly při skládání slibů černým šatem. Tak ležely jsme v prachu před Pánem, volajíce z hloubi srdcí svých: »Pane, ne jak my chceme, ale jak Ty chceš, vše se děj. Jsmeť služebnicemi Tvými . . . nalož s námi, jak chceš, vedle neskonale, nejsvětější vůle Své!«

A veliké ticho vládlo na chvíli kostelem; — najednou však ozvalo se z tisíců prsou bédování, lkání a pláč, tak až se zdálo, že zdi klášterní pohnou se ve svých základech. Všude slyšeti lkání, bédování a žalování bolestné, až do nebes volající.

Ach! Kdybychom tak mohly ležeti ustavičně u toho oltáře a nikdy, nikdy již nepovstaly . . .

Avšak byl již čas, abychom se vydaly na cestu.

Povstala jsem nejprvnější. Po mně pak vstávaly ostatní sestry.

První, co mně padlo do očí, když jsem povstala, byl strhaný, ztrnulý zrak plukovníkův, kterým hleděl ustavičně na nás.

Vedle plukovníka stál děkan. Ale ten nehleděl nikam. Zakryl si rukama tváře a plakal.

Ohlédla jsem se po ostatních družkách. Za mnou seděla v křesle sestra Eustachia, bez pohnutí, usmívajíc se, s výrazem nebeského veselí na alabastrové tváři.

V tom přiskočil k ní plukovník a uchopil ji za ruku. Avšak ruka její sklesla bezvládně.

»Co se to stalo, co to znamená?« šeptáno všude.

Přiblížila jsem se a klekla ku křeslu. Oči její na věky vyhaslé zakryla jsem víčky a nachýlivši se, přitiskla jsem ústa na chladnou dlaň její. I ostatní sestry učinily totéž jedna po druhé. Potom počaly jsme se hlasitě modliti modlitbu za zemřelé. Ó, šťastná sestro Eustachie!

Nikdo nás již nepobízел. Ale bylo již hodně pozdě. Padly jsme ještě jednou na zem a naposledy pocalovaly jsme svatyni tuto. Potom zvolna zakryty závoji a plačice ubíraly jsme se ku kostelním dveřím, u nichž již dlouho povozy na nás čekaly. Za námi tlačil se lid; každý plakal.

V prázdném, opuštěném presbytáři zůstala ve svém křesle pouze sestra Eustachia.

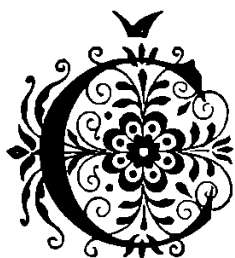
Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

Náboženství základem blaha národu a nejmocnější oporou států.

lověk i člověčenstvo, stát a společnost mají jeden úkol, jeden cíl a jsou jednomu podrobeny zákonu. Není jiného mravního zákona pro jednotlivce, jiného pro stát, jiného opět pro lidstvo vůbec. Co činí jednotlivce člověkem řádným a spolehlivým, co prospívá jeho blahu tělesnému i duševnímu, totéž prospívá i státu a společnosti, podporuje pořádek a obecné blaho. Naopak zase: co škodí jednotlivci, co z něho tvoří nespokojence a rozervance, co ničí jeho blaho tělesné nebo duševní, co z něho dělá neužitečného neb nehodného úda společnosti, — to škodí i státu a společnosti.

Již dříve pravili jsme, že, má-li kdo býti člověkem řádným a spolehlivým, jest mu nezbytně potřebí určitých, pevných zásad, jimiž by se ve všem svém snažení a jednání spravoval a řídil. Také i toho dotekli jsme se, že nikde nemůže najíti člověk zásad lepších, pevnějších a nezvratnějších, zásad, v nichž by nacházel více a mocnějších podnětů a pohnutek ku šlechtnému a ctnostnému jednání, k uvarování se všeho toho, co by rušilo klid jeho srdce, bylo na škodu jeho časnému i věčnému blahu, než ve víře náboženské.

Bez této víry, bez náboženství, jest člověk zpravidla jenom třtinou zmítanou větrem rozličných vášní a náklonností, kteráž nepřichází nikdy ku klidu, a poklesl-li, nenachází síly, nenachází opory, by z hříchu vybědl a se opět dostal na cestu ctnosti.

Že tomu tak jest, vidíme jasně zvláště na sv. Augustinu. Tento velice nadaný a vzdělaný mladík pohroužil se v 19. roce svého věku ve studium spisů Ciceronových. Při studiu tomto zmocnilo se jeho mohutného ducha jakési zvláštní, neobvyklé hnutí. I počal se hanbiti za svůj bídný a marný život světácký a umínil si, že vši silou bude usilovat o to, by si pojistil místo mezi duchy nesmrtelnými. (Vyzn. III. 4.) Ale, ačkoliv úsilovně pracoval, zápasil a bojoval, by sobě zjednal co možná nejvyšší stupeň moudrosti a vědění, přece klesal duši svou toužící tak mocně po pravdě a čistotě den ode dne hloub do bahna nečistoty, v němž se stával konečně sobě samému takorba již nesnesitelným. Jest to divadlo hodné zajisté paměti věčné, z něhož se pro svou výstrahu můžeme a máme učiti, jak málo může zevnější vzdělání povznést duši, když uvážíme, že v pravdě šlechtický duch Augustinův po čtrnáct let marně zápasil, aby se pomocí vědění světského povznesl z propasti, již nenáviděl celým srdcem svým. Musilť dříve svého pyšného ducha a svou neméně hrdou vůli podrobiti Boží milosti a s pomocí této milosti přinést obět víře. A to když učinil, dokonal pak v době kratinké, oč dřív po leta marně usiloval.

Bez tohoto upřímného přijetí víry a přilnutí k ní byl by snad marně zápasil a bojoval po celý svůj život jako později »olympický« Göthe, jenž ku svému neštěstí pozbyl na dobro skoro veškeré náboženské víry a s věrou i klidu a spokojenosti, a jenž vězel skoro neustále hned od mladosti až do svého stáří v tenatech přerůzných pletek milostných, jež nepřinesly klidu a štěstí ani jemu samému, ani nešťastným obětem jeho smyslné lásky, ani čtenářům četných jeho spisů prosáklých nevěrou a »sladkým jedem« vilnosti.

»Jak bolestno jesti,« píše Bedřich Müller, »pozorovati vnitřní rozervanost takového muže, (pozorovati) jak se vnitřní jeho rovnováha žádnou vědou a žádným uměním nedá nahraditi bez nejprudších bojů, a jak jej ani nejbohatší zkušenosti a nejjasnější ocenění poměrů světových před touto vnitřní rozervaností nemohly ochránit. . . . Veškeré jeho počínání poskytovalo obraz neuspokojeného velikého snažení, jakého's vnitřního zoufalství.« (Göthes Unterhaltungen mit dem Kanzler Friedrich von Müller str. 58., 69.)

Že pak se Müller v tomto svém soudu o Göthovi nemýlil, dosvědčuje Göthe sám mnohými výroky, kteréž učinil o sobě samém v posledních letech svého života. »Nemám žádné víry v svět,« pravil tento »velikán«, »a naučil jsem se zoufati . . . Jakým pak dobrem jest vůbec život? Člověk tropí zpozdilosti (a Göthe se jich natropil až dost), zabývá se věcmi hanebnými, chodí hloupý na radnici, chytřejší tam odtud, aby tam šel dne příštího ještě hloupější. Ach, lidé jsou příliš zpozdilí, bídní a methodicky absurdní. Člověk musí žít tak dlouho jako já, by se naučil jimi zcela opovrhovat (ibid. str. 48. 135. 142.).

Když pak ani duch, jakým byl Göthe, nemůže bez víry dospět ku klidu a spokojenosti, nemůže se vymanit z osidel, jakéž z muže činí otroka, a se na konec stává mrzoutem a nepřítelem lidí, jak pak by mohli duchové menší a omezenější bez víry a náboženství býti

lidmi ve všem řádnými a spokojenými, lidmi dbalými všech svých povinností? A mohou tací mrzouti, tací rozervanci, mohou vůbec lidé bez pevných zásad, lidé, již při všem myslí jenom na sebe, na hovění choutkám svým, svůj prospěch a zisk, dobrými býti vlastenci? Pochybujem velice. Göthe aspoň nebyl žádným vlastencem, žádným vůbec mužem, jemuž by jen dost málo leželo na srdci blaho a štěstí rodné země (což dokázal skutky mnohými), a lidé jemu podobní v nevěře, v záletech neb samolásce nejsou jimi též.

Má-li který národ, má-li který stát zdárně zkvétati a prospívati, jest mu třeba zcela jiných lidí; nebo má-li národ býti takový, aby v dobách pro něj šťastných a blahých nezpyšněl a nezbujněl a neprováděl různé »hloupé kousky«, neb se neoddával životu lenivému a bezstarostnému, v nehodách pak a nebezpečích by se nestával malomyslným, musí míti dosti jak mravní tak i tělesné síly. Síla národa nespočívá však ani v uhlazených způsobech a mravech, ani v umění, ani ve vědě, nýbrž ve víře, v čistých mravech a v úctě před řádnou autoritou čili krátce řečeno: v čistém, dobrém charakteru, jak napsal pěkně Samuel Smiles v knize nazvané »Karakter«. »Ač lahodné mravy,« tak píše totiž, »zdvořilé způsoby a pěkné chování, jakož i všecka umění, která přispívají k tomu, aby život se osladil a okrášlil, zajisté stojí za to, bychom si jich hleděli, přec nesmíme oddati se jim nedbajíce stálejších a důležitějších vlastností, poctivosti, upřímnosti, pravdy. Pramen krásy má býti spíše v srdci než v oku a nespěje-li umění k tomu, aby způsobilo krásný život i šlechetné skutky, bude nám málo platno. Uhlazené způsoby nestojí za mnoho, neprovázejí-li jich uhlazené činy. Lahodnost někdy sáhá jen skrz kůži — jest snad velmi příjemná a půvabná, a přec bez srdce. Umění jest pramen nevinných rozkoší a důležitým pomocníkem vyššího vzdělání; avšak nevede-li k vyššímu vzdělání, jest pouze smyslné: seslabuje a znemravňuje spíše, než by tužilo neb povznášelo. Poctivá odvaha má mnohem větší cenu, než jakákoli lahoda; čistota jest lepší než uhlazenost; čistota těla, ducha, srdce lepší, než jakékoli krásné umění. Zkrátka: nezanedbávajíce vzdělávání půvabů, měli bychom stále na mysli míti, že jest něco daleko vyššího a ušlechtlejšího, po čem toužiti máme, — většího nad rozkoš, většího nad umění, většího nad bohatství, většího nad moc, většího nad rozum, většího nad dary ducha a to jest čistota a výtečnost charakteru, . . . kterýž jeví se v chování vedeném a povznášeném zásadami, neúhonností a praktickou moudrostí . . . Muž šlechetné povahy jest svědomitý. Vkládá svědomí své do svého díla, do svých slov, do všeho svého jednání . . . Muž šlechetné povahy jest též uctivý. Tať vlastnost jest znakem nejšlechetnějšího a nejvyššího rázu mužnosti a ženskosti: úcta k věcem posvěceným vážností celých pokolení — k snahám vznešeným, k smýšlení ryzímu a k účelům šlechetným, — k velikým mužům dob minulých a k nadšeným pracovníkům doby současné. Uctivost jest stejně nutná pro blaho jednotlivců, rodin i celých národů. Bez ní není spolehání, není víry, není důvěry ani v člověka ani v Boha — není míru ani pokroku společnosti lidské. Neboť uctivost jest jen jiný výraz za náboženství, kteréž lidi mezi sebou a všechny s Bohem spojuje« (Smiles, Karakter).

Poslední touto větou dává nám proslulý Samuel Smiles na srozuměnou, kde asi najdeme nejsvědomitější, nejspolehlivější, nejmrav-

nější a nejrozsáhlejší lidi, nejlepší povahy či karaktery. Tam totiž, kde sídlí v srdci pevná víra, kde duch jest veskrz proniknut náboženstvím. Že pak tomu tak jest, dosvědčuje i výše vzpomenutý Jan Volfgang Göthe, když takto píše: »Karaktery, jež možno v pravdě v uctivosti mít, stávají se řidšími. V pravdě v uctivosti můžeme však míti pouze to, co nehledá samo sebe (co není egoistické) . . . a já musím vyznati, že nezištné karaktery druhu tohoto v celém svém životě našel jsem jen tam, kde jsem shledal pevně zakořeněný život náboženský, náboženské vyznání, kteréž mělo základ neměnitelný, spočívalo takřka na sobě samém, nezáviselo na čase, jeho duchu, jeho vědě.« ¹⁾

Proto pravil i sám Thiers: »Kdybych měl v rukou svých pravdu víry, rozlil bych ji po celé své zemi. Mně aspoň jest národ věřící tisíckrát milejší než národ nevěřící. Národ věřící má více nadšení, když jde o statky duševní, více heroismu, když běží o to, by hájil svou velikost.« ²⁾

Nejen však hrdinnější a obětavější jest národ věřící, nýbrž i mravnější, zachovalejší a tudíž v každém ohledu silnější. Nebo že mravnost, bez které žádný stát, žádná společnost na dlouho obstát nemůže, v náboženství má svůj kořen, z něho čerpá život svůj a veškerou sílu svou, to jest tak jasné, že to může popírat jen ten, kdo zúmyslně zamhuřuje oči, aby neviděl. Vždyť píše i sám R. Rothe ve své ethice, že právě to, co jest na mravnosti náboženského, poslední jest kotvou všeho toho, co jest v společnosti mravného, pravým základem, na němž spočívá celá společnost a proto že jest též zbožnost oporou a duší státu, čili doslovně: »Die religiöse Seite an dem Moralischen, und zwar eben sie als solche, erweist sich als den letzten Anker der moralischen Gemeinschaft überhaupt, als das eigentliche Fundament, auf dem sie ruht; die Frömmigkeit ist das letzte Fundament und der eigentliche Lebensmittelpunkt aller Sittlichkeit und aller sittlichen Gemeinschaft, mithin auch des Staates letzter Ankergrund und Seele« (Ethik, II. Aufl. II. 245., III. 1115.).

Že tomu tak jest, cítily a poznávaly státy takřka instinktivně, dříve než to bylo jasně vysloveno, nebo všude nacházíme náboženství v úzkém, přátelském spojení s mocí státní a čím dále jdeme nazpět do dob nejstarších, tím užší jest toto spojení, tím víc proniká náboženství veškeré ústrojí státní. Tak bylo v staré Indii, tak v Babyloně, tak v staré Persii, tak v starém Egyptě, tak v starém Řecku, tak v starém Římě, tak vůbec u všech všudy národů; všude totiž tvořilo náboženství základ veškerého života, všude naň kladena váha největší, všude byly nejvážnější úkony státní a události rodinné počínány a posvěcovány akty náboženskými, tak že rčení latinské »a Jove principium« nebylo žádnou planou frásí.

Jestliže pak již náboženství falešná a bludná tak velikou měla moc, že čím déle k nim ten který národ choval úctu, tím déle se také mravně zachoval a tím déle uhájil samostatnost a existenci svou: oč blahodárněji musí tu působit v ohledu každém náboženství právě, náboženství k ř e s t a n s k é ?

¹⁾ Göthe an Rath Schlosser.

²⁾ Citov. u Dupanloup a ve spisku proti Renanovi.

Není tudíž divu, že náboženství tomuto pro blahodárné jeho účinky ve směru každém vzdávají chválu — nehledě ani ku theologům — státníci, historikové i filosofové nejen katoličtí a vůbec křesťanští, nýbrž i nevěrečtí. Z četných svědectví sem spadajících uvedem aspoň některá.

Tak píše na př. filosof Jan Huber: »S křesťanstvím vzal počátek světodějný úplný pojem o důstojnosti a právu lidské osobnosti. Dle něho uznává se v každém člověku obraz Boží, každému se podává podíl na království Božím, všichni se prohlašují za rovné před Bohem a mezi sebou. Všecky staré předsudky o podstatné rozdílnosti mezi lidmi, kteréžto předsudky ani důmyslný Aristoteles překonati nedovedl a na nichž zakládal oprávněnost otroctví, musily padnout, když se na světě objevilo křesťanství. Byloť ono skutečně evangeliem čili blahověstí chudých, neboť jim přineslo blahou zvěst svobody s nadějí nesmrtelnosti, přineslo jim spolu sílu ku snášení svízelů a sebezapírání. Náramně bohatý a nekonečně úrodný pojem o svobodné a oprávněné osobnosti lidské (jakmile s křesťanstvím všeobecně zavládal) musil nutně přivoditi přetvoření veškerého posavadního státního a společenského pořádku. Křesťanský pojem tento stal se tudíž centrálním čili středním pojmem, který veškerými dějinami křesťanskými pohybuje a život křesťanský pořád k vyšším útvarům (vzdělanosti, lidumilství, pokroku a svobody) pohání a povznáší. Pojem, jež sobě starý pohanský Řím o osobě lidské byl utvořil, měl jen relativně právnícký význam, nebo podle tohoto římsko-právníckého výměru nedostávalo se velikému množství lidu přísudku (predikátu) osoby. Ale křesťanský pojem o osobnosti lidské vyvrátil otroctví a zjednal v praxi svobodu a důstojnost.

Jestliže za doby naší mnozí se strojí, by křesťanský stát vyvrátili, tedy nejasnou takovou snahou jen dosvědčují, že nerozumějí podstatě státu křesťanského. Všechny velikolepé a času přiměřené ideje mají kořen svůj v křesťanské zásadě o svobodě a svobodné osobnosti člověka, a ten který stát nemohl by přestati býti křesťanský, leč tenkrát, kdyby ve svém ústrojí tuto zásadu zrušil, čímž by sám vražedný útok učinil na humanitu a civilizaci, která ze křesťanství pochází a v něm svůj nevyčerpatelný základ a pramen má. Kdo zraleji věc uvažuje, ihned jasně poznává, že křesťanská humanita, civilizace a pokrok identickými pojmy jsou.³⁾ A napsal-li Göthe, že nad vznešenost a mravní vzdělanost křesťanství nikdy duch lidský nevynikne a že všecky doby, v nichž panovala víra a mravnost, byly skvělé, povznášející a blahoplné pro souvěk a potomstvo, volá Montesquieu s obdivem: »Podivuhodný úkaz! křesťanské náboženství, jež se zdá pouze štěstí budoucího života na zřeteli míti, jest štěstím i pro tento život vezdejší, nebo zplozuje vzájemnou lásku, mírumilovnost a smířlivost, obětavost, upřímnost a věrnost, střídmost a cudnost, vlévá poddaným do srdcí ochotnou poslušnost a věrnost ku představeným, a představeným vlévá do srdce spravedlnost, mírnost, úctu a lásku k poddaným.« . . . Není pochybnosti, že křesťanství utvořilo mezi námi právo politické, jež uznáváme v míru, a právo mezinárodní, jehož šetříme v době války, kteréžto dobrodiní pokolení lidské nikdy nedovede dosti oceniti.«

³⁾ Srov. Melichar, K dějinám našeho probuzení 33—34.

⁴⁾ Esprit des Lois XXIV. 3.; XXIX. 3.

Nejinak smýšlel v příčině této státník Washington, jak vysvítá z jeho výroku: »Náboženství křesťanské jest nezbytně potřebná podpora všeobecného blaha. Jeho vztahové k domácímu a politickému blahu jsou nesčíslné. Není vlastním, kdo tento mohutný pilíř společnosti lidské podvrací.« Ba i Rousseau napsal: »Moderní vlády jsou beze vší pochybnosti křesťanskému náboženství zavázány díky jednak za stálost autority své a jednak za to, že jsou revoluce nyní mnohem řidší. Ale křesťanství nevztahovalo se jen k této věci, nýbrž působilo i na vlády a učinilo je lidštějšími. Kdo by se chtěl o tom přesvědčiti, mohl by jen porovnat vlády nynější s vládami ve věku starém.«⁵⁾

»Křesťanství se zmocnilo celého člověka,« píše proslulý publicista španělský Don Juan Donoso Cortés, těla jeho, smyslů jeho, duše jeho. Theologové dogmatictí naučili jej, co že by měl věřiti, moralisté opětně, co že by měl činiti, a mystikové, povznesše se nade všecky, naučili jej zalétati do výše na perutích modlitby, kteráž jest drahocenným žebříkem Jakobovým, po němž sestupuje Bůh s nebe na zemi, člověk pak vystupuje od země k nebesům. — Skrze křesťanské náboženství vešel přede vším pořádek do člověka, skrze člověka pak do rodiny a skrze rodinu do lidské společnosti. Svět mravný našel v den Vykoupení zákony, jež byl ztratil v den, kdy skrze neposlušnost klesl do hříchu. Dogma katolické stalo se kriteriem věd, mravouka katolická kriteriem jednání, a křesťanská láska kriteriem affektů. Svědomí lidské vyváznuvši ze stavu chaotického vidělo jasně jak v temnostech vnitřních tak v temnostech zevnějších a poznalo štěstí ztraceného (dříve) pokoje ve světle těchto tří kriterií.

Ze světa náboženského přešel pořádek ve svět mravní a ze světa mravního ve svět politický. — Staří vládcové národů opírali svou svrchovanost o základy lidské, vládli mocí. Vládcové katoličtí nezakládali autoritu svou na osobě své, nýbrž na Bohu, vládli jakožto zástupcové a služebníci Boží. Když se stát stal křesťanským, získali všichni — jak vladařové, tak národové; prvnější získali, proto že dříve vládli pouze nad tělem *p r á v e m m o c í*, nyní však nad tělem i nad duchem spolu *m o c í p r á v a*; poslednější pak získali v tom smyslu, že nebyli více poslušní pouhého člověka, nýbrž vlastně Boha (jehož jménem vladař poroučel) a že nebyli vladařů svých poslušní pouze z přinucení (pouze ze strachu před trestem), nýbrž dobrovolně (»pro svědomí«). Katolicismus zvýšil a povznesl vládní autoritu a posvětil poslušnost; tím pak že autoritu zvýšil a povznesl (dodav jí jaksi rázu božského) a poslušnost posvětil, odsoudil pýchu v její zjevech nejhorších: v duchu panovačnosti a v duchu vzpoury a odboje. Dvě věci jsou ve společnosti v pravdě katolické naprosto nemožny: despotismus a revoluce.⁶⁾ (Pokračování.)

⁵⁾ Emil I. IV.

⁶⁾ Viz: Donoso Cortés »Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo. Madrid 1880, vyd. 3. sir. 22—26.

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FILIP JAN KONEČNÝ.

(Pokračování.)

Byl-li však Hus *pravým* knězem — a tím ho považujeme — byla i církev, která ho na kněžství vysvětila, *pravou* církví, aspoň ve své posloupnosti biskupské; náležela tedy jí a ne jemu, i. e. Husovi, správa a řízení duchovních záležitostí. Dobře nám budiž rozuměno! Nepravíme, že, kde prokáží se řádně svěceným biskupem, jenž ovšem plnomoc má světiti na kněze, tam že jest eo ipso už pravá církev; vímeť, že příkladem Jansenisté měli právě a platně svěcené biskupy, a přece o nich tvrdíme, že se odchýlovali od *pravé* církve. Zde chceme říci jen tolik: I v takové společnosti, jež by jinak nebyla pravá, ale vrchnost čili představené by měla své a právoplatné, nesmí nikdo dovoleně a zákonitě osobiti si jejich funkce, v našem případě: církev čili společnost tu reformovati. Obrátíme-li to na Husa, máme: I když naši odpůrcové vyhlásí katolickou církev nepravou církví Páně, a tím Husa v ochranu berou, neposlouží mu, jelikož nepopíratelným jest, že v církvi katolické za časů Husových představení zákonití byli, své moci a úřadu užívali, ano i nápravy církve dbali, tak že mistr Jan Hus svým počínáním pletl se do jejich záležitostí, stával se revolucionářem, stávajícího řádu rušitelem, a jsa podřízeným nikdy a nikterak nebyl oprávněn ke skutkům, které si dovolil. Hus jednal zcela nedůsledně, když představené církevní (arcibiskupa, kardinály a papeže) *svými* představenými uznával, a přece rozhodnutí, zákazův a rozkazů jejich neposlouchal. Kdo nám neustále o »neúhonném« živote Husově povídají, měli by si pamatovati, že *poslušnost jest první ctnost*, že vzpurnost čili vzdorovitost, k níž v listech přiznává se Hus, jest neřest, že domýšlivost a tvrdohlavost po dnes nejsou znamením svatosti, nýbrž pýchy, která předchází pád.

Mnoho se také mluví o *svobodě svědomí*, jehož prapor prý Hus proti církvi vztýčil. Tato chvála a »zásada« Husova se mi věru nelíbí. Již na jiném místě jsem dokázal, že i svědomí má objektivní normu čili ředidlo, kterým se mu řídití jest, chce-li správným a pravdivým býti. Tímto objektivním ředidlem jest objektivní pravda, vůle a zákon Boží. Jakmile se svědomí odchyluje od zákona Božího, přestává býti správným, a povinností řádného muže jest, napravití krok ten. Není tedy pravda, jak se nám v »Jednotě« povídalo, že svědomí jest »suverenní«. Svědomí jest vázáno objektivními principy. Největší svobodu svědomí zná, kdo hříchu a nezřízených žádostí neposlouchá, kdo dělá, co jest dobrého a co s vůlí Boží se srovnává. Kdo jedná *proti* vůli Boží, *zneužívá* svědomí a jest otrokem nepravdy a bludu.

Jako má svědomí hranice a meze ve mravouce a jako mu přihlížeti jest, aby se srovnávalo s objektivní pravdou, zákonem a vůlí Boží, tak má také svědomí meze i hranice u víře; není tedy »suverenní«, jak nás poučiti chtějí. Je-li pravdivá věta — Ježíš Kristus je

pravý Bůh — nemůže a nikdy nesmí býti svědomí tak suverenním, aby to buď z přímá nebo z nepřímá popřelo. Je-li pravdivo, že mistr Jan Hus byl v právu, když bouřil proti církvi, není dovoleno, abych, dovolávaje se suverennity svého svědomí, o něm řekl: Mistr byl kacířem a bloudilcem. Pravda zůstává pravdou, nejsouc závislá v pravo ani v levo, nepodléhající ani vůli, ani svědomí, ani svobodě, ani rozumu, jelikož všemu tomu přihlížeti jest k ní, chceme-li správně a řádně si vésti.

Že suverennita svědomí ve věcech víry neplatí, a že svědomí podřízeno jest i v nich pravdě, vysvítá z toho, že Kristus Pán ne-
dbaje suverennity svědomí jednotlivcův a jejich věr, kázal jim své učení, opravoval a vyvracel jejich mínění. Pozoruhodným jest, že i když sv. Apoštoly do světa evangelium kázat rozesýlal, neustanovil a *ne-uznal* ani *suverennity svědomí Apoštolů*, nedovoliv jim kázati, co by chtěli a ve svědomí uznávali, nýbrž naporučiv jim, kázati *v š e c k o*, ale také je n to, *»cožkoli já přikázal jsem Vám.«* Ze všeho toho vidno, že ani suverennitou svědomí Husovi se nepomůže!

Zmíniti se nám snad také jest o vychvalované *s v o b o d ě*, ku které prý Hus svým odporem velikému množství dopomohl. Na to odpovídáme: Pomohl-li mistr Jan Hus svými činy, utrpením a smrtí lidstvu k takové svobodě, jak jí užívají moderní jeho velebitelé, dopustil se největšího hříchu na svedeném lidstvu. Prohlédněme si jen tu svobodu a obraťme ji příkladem na sv. víru! Což není u přemnohých »vzdělanců« moderních slovo »svoboda«, »svoboda svědomí a náboženství«, jen bídnou maskou, z níž vykukuje náboženská lhostejnost, ano, mnohdy nevěra? Jak z d e, tak i jinde zhoubně působila a se neosvědčila t a t o svoboda. Tím, že Hus lid *proti* církvi popudil a jí neposlouchatí slovem i příkladem učil, ještě nikterak lidu pravou svobodu neopatřil. Zbaviv lidstvo pána a učiniv je vzdorovitým, dal mu do rukou dvousečnou zbraň, která mnohé přivedla na pokraj záhuby. Z dějepisu ostatně víme, kterak Husité svobodě svědomí a náboženství rozuměli. Když povraždili bezbranné katolické kněze a klášterníky, když vykradli katolický majetek a zboží, *zničili*, co potřebovati nemohli. Pomohl-li Hus stoupencům svým k takovému svědomí, víme, že to bylo kvítko z čertovy zahrádky a že slávě Husově neposloužilo. Jak bývalo, tak jest. Pamatujmeť se dosud, kterak ctitelé Husovi křičeli na sněmě království Českého, když jim poukázáno bylo na ukrutnosti, které Husité a Táborité na jinověrcích v Čechách páchali; pamatujmeť se, že Husovi velebitelé volali: dobře udělali, že je (papežence) pálili a mučili!

Obraťme se nyní k jiné verši Husova počínání. Slyšeli jsme — a to jest správnější názor, jak jsme se v Listech přesvědčili —, že Hus uznával svobodu svědomí ve věcech víry, ale žádal, aby se čerpalo z nezkaleného pramene zjevení Božího, to jest ze sv. Písma. Novoty zde dopustil se té, že zavrhl neomylný učitelský úřad církve, již dle učení katolického náleží a náleželo, správně vykládati písmo. My katolíci totiž za to máme a věříme, že, jako pravé zjevení musilo míti samého Boha původcem, že, jako lidský rozum nedostačoval a nedostačuje, aby pravé zjevení nadpřirozené zbudoval, tak také že musí toto pravé a nadpřirozené zjevení Boží míti vykladatelem samého Boha nebo někoho jiného, Bohem však samým k tomu pověřeného a oprávněného, jelikož nemožno jest, aby nepatrný rozum lidský,

jenž tolikráte bloudívá, všechno a úplně a dobře pochopil, co Bůh mluvil. Nedostačuje-li rozum lidský, aby zjevení učinil, kterak je vyloží a úplně jemu pochopí? A což tajemství, kde by byla? Jaké by to také bylo náboženství, kdyby rozum nebo svědomí lidské z pramene Božího dle svého čerpalo? Nebyl by to čirý naturalismus a racionalismus? Neobsahuje tedy tato theorie prvky úplně antikřesťanské? Nepopírá řádu nadpřirozeného? Když Bůh ve starém zákoně dával náboženství Židům, poslal jim pověřené vykladače a hlasatele; když Kristus Pán dával náboženství světu, vysvětloval je sám, a když úřad ten odevzdal apoštolům, přislíbil jim Ducha svatého učitele, *jenž* je naučí vši pravdě! Kde jest zde theorie Husova s Písmem a svědomím? Odkud najednou nabral Hus a jeho věrní, že provádějí sami ze sebe, čeho ani sv. Apoštolé provésti nemohli? A což, milý Huse, jak bývalo, než bylo Písmo; vždyť přece víš, že evangelia byla sepsána, když už církev i náboženství Kristovo byly rozšířeny? Kterak tenkrát si pravověřící počínali? A co by se stalo s teorií tvojí, kdyby snad zaniklo Písmo?

Názor, že Písmo a jen Písmo svaté jest pramenem i ředidlem víry, u samých protestantů již dnes podstatně došel změny. Uvedeme aspoň něco na ukázkou. Stať naše stává se tím ovšem do jisté míry theologickou, avšak jinak důležité otázky té v záležitosti Husově zodpověděti ani pochopiti nelze. Vynasnažíme se psáti tak, aby nám i laik a netheolog rozuměl a v těchto věcech, jež u nás v Čechách neustále špatně se vykládají nebo dokonce přehlédají, jasno měl.

Dle protestantského názoru rozhoduje jediné Písmo, které učení je článkem věroučným a které není. Proti tomu dlužno však poznamenati, že Písmo svaté *jen* v tom smysle může býti ředidlem (normou) víry ¹⁾, jako jest příkladem občanský zákonník normou, dle níž určuje čili stanoví se bezpráví a právo. Každý však ví a připustiti musí, že zákonník sám direktně soudu nevynáší, ale že to činí soudce, jenž zákon na daný případ obrátil. Z té příčiny říká se, že soudce jest mluvícím zákonem, a zákon němým soudcem. Jako zákonník nepronáší a nemůže pronésti soudu, stalo-li se komu právo nebo bezpráví, tak také nemůže ani Písmo svaté samo sebou a direktně prohlásiti, je-li to neb ono učení článkem věroučným čili nic. K tomu je třeba orgánu (činitele) jiného, který by dotyčné články prozkoumal, s Písmem svatým je srovnal a pronesl soud, srovnávají-li se s ním čili nic. Tento orgán neboli činitel sluje direktním a bezprostředním ředidlem víry, kdež zákonník čili sv. Písmo může býti ředidlem víry jen vzdáleným a nepřímým. Že tato naše myšlénka jest pravdivá, a že základní myšlénka protestantského názoru jest bludná a neudržitelná, viděti mezi jiným i u Masaryka, jenž ve svých lithografovaných přednáškách protestantskému formálnímu i materialnímu principu zpříma se posmívá a bibli po příkladě jiných »papírovým papežem« věru vhodně nazývá. ²⁾ Novověcí učenci protestantští, v jich popředí dr. Schenkel ³⁾, starou myšlénku, kterou však páni z »Jednoty« Husem znova ohřívají, když jen na Písmo appellují, —

¹⁾ Dr. Schaezler, Die Bedeutung der Dogmengeschichte. Regensburg 1894. Ste. 9. a násl.

²⁾ Sr.: Končický, Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře? Stať o protestantismu.

³⁾ Dr. Schenkel, Wesen des Protestantismus, Schaffhausen 1862, S. 16.

docela mimo sebe nechávají a její nepřístupnost vyznávají. Schenkel píše: »Ganz unangemessen ist es, die hl. Schrift, oder die ursprüngliche Offenbarung in derselben, als formales Prinzip des Protestantismus zu bezeichnen« . . . Na nejvýše pozoruhodno a velmi dobře pověděno nacházíme totéž u švédského protestantského theologa Dra. Krogh-Tonninga, jenž následujícími asi slovy vyvrací názor protestantský i husitský: »Kdyby jednostranný princip s Písmem byl životním principem církve svaté, kterak bylo by vysvětliti, že Kristus Pán, odcházeje z toho světa, žádného Písma nezanechal, ba že ani apoštolům Písma skládati nerozkázal? Místo toho zanechal však ve svých apoštolech živou, učící církev, která kázala, svátosti udělovala, ovce i beránky (laiky i kněze a biskupy) pásala (řídila)! Kdyby Písmo bylo životní otázkou a vzpružinou křesťanské víry, odkud vzala se tolikrát ctnost a svatost křesťanů v oněch stoletích, kdy Písma buď nebylo, nebo kdy ho jednotlivci v ruku neměli?« Neupíráme moci ani síly sv. Písmu, připomínáme však, že ji rozvíjí jsouc v ruku církve a ne jednotlivce. Týž protestantský theolog odsuzuje svých sourozenců praxi — dávati bibli jednotlivcům a nechati je v ní si pravdu vybírat, — následovně: Dějiny dokazují, že jednostranný princip s Písmem stal se nám nešťastnou a neblahou illusí.⁴⁾

Mistr Jan Hus, jak nás ujistil pan Mareš, pojal tuto základní myšlenku protestantskou, dal jí však trochu jinou tvářnost, ačkoli, jestliže všechno mne neklame, podstatně jí nezměnil a z ní se nevymanil, i když kázal v listě 79. Mistru Martinovi, žákovi svému: »Rád čítej Bibli a zvláště nový zákon, a kde nechápeš, ihned utíkej se k vykladačům, dokud je míti můžeš« (jelikož tím »a kde nechápeš«, princip subjektivismu postaven znova do popředí, a vykladačelé konečně také tím »nechápeš« jsou vázáni. Kdo ručí ochotnému mistru Martinovi, že dobře nechápe nebo i chápe? Kdo ručí horlivému reformátorovi Betlémskému, že vykladačelé dobře chápali nebo i nechápali? Kdo mu ručí za to, že tomu, co dobře vychápali, zase čtoucí dobře pochopili? Že mistr Jan se subjektivismu v Písmě hrozil a nicotu jeho cítil, vysvítá z téhož listu, když napomíná: »ať jsou pečliví o zákon Kristův a pokorně smýšlejí, a ať neužívají výkladů *vlastních*, nýbrž Svatých«. Opakujeme, že ani tato rada, jež tak ráda by z prožluklého subjektivismu písmáckého vybředla, své neprovedla, a v témž osidle uvázla. Není-li totiž žádného jistého objektivního výkladu (vykladače) Písma svatého, namítá se otázka: Odkud jistotu mají sv. Otcové, že výklady jejich Písem sv. jsou správné? Svatost osobní nechrání jich před poblouzením, jak známe z různých sporů (Augustin a Jeronym) a oprav (Chrysostomus a Tomáš Akvinský), které mezi sebou měli. Husovi konečně nebylo neznámo, že auktorita výkladů sv. Otců neplynula tak z jejich svatosti a učenosti, jako ze souhlasu a schválení, které jim dávala církev, když výklady a spisy jejich dobrými zvala a jich užívati kázala. Pozoruhodným je zde však také rozpor mezi názorem Husovým a starým názorem protestantským. Kdežto Hus káže utíkat se ku sv. Otcům a z výkladů jejich poznávati pravdu, i. e. činiti si věro-

⁴⁾ Dr. Krogh-Tonning, Die Kirche und die Reformation. Uebersetzt von Ferbers, Ste. 21 — 22.

učnou pravdu, zatracují protestanté názor ten úplně, pravíce, že článků věroučných dle sv. Otců činiti se nesmí. Neníť prý u nich (protestantů) jiného u víře ředidla než slovo Boží, jež jediné víru jejich tvoří; mimo Písmo nesmí toho činiti nikdo, ani a n d ě l ne! ⁵⁾ Po stránce však formální tonou v subjektivismu Hus i protestanté, a všechna snaha Husova vymaniti se z náručí názoru protestantského jest marna, jelikož jeho princip subjektivismu obrovskými ramenoma objímá ho a tiskne na tutéž půdu. — V listě 93. poslaném »Obci vysokého učení Pražského« dává zase nešťastný mistr své theorii, *na níž vlastně celý svůj vědecký odpor proti církvi staví*, zase jinou poněkud versi. Bohužel opět nešťastně; subjektivismus Husa z klepet nepustil, ani když samého Krista Pána se dovolával, jelikož zase mu scházel činitel, jenž by ho přesvědčil a mu za to ručil, že tomu Kristus Pán v nebesích tak rozuměl. Mistr Jan píše: »Nechtěl jsem leč by Písmo dokázalo křivost; pročť *kterýkoli by byl smysl křivý* v kterémkoli článku, toho se zříkám a poručím jej napravení Pána Jezu Krista, který poznává mé upřímné myšlení, nikoli vykládání na smysl křivý, jaký já nemám v úmyslu.«

Z celého toho dlouhého rozboru dvou stěžejných zásad — svoboda svědomí u věcech víry, a Písmo s výkladem sv. Otců jakožto bezprostřední ředidlo víry, — poznal čtenář, že mistr Jan se jimi neproslavil, ba ani sám sebe neuspokojil. Tím také nejlépe jest označen celý jeho boj proti katolické církvi, tomuto sloupu Boží pravdy a sv. víry. Velebitele Husovy vyzýváme, aby o našem rozboru zásad Husových přemýšleli a jako skutečně svobodomyšlní ti mužové pravdě svědectví dali a svědomí svého k nedovolenému nenutili!

Pokus Husův — upravovati si věrouku z Písma svatého *vlastním svědomím* — byl rozhodně nedostatečným a nešťastným. Odezíráme zde ode všech důvodů theologických na mysli majíce jen výsledek Husova systému. Kdo přihlédne k němu po stránce filosoficko-historické, neupře nám pravdy a přidá se ku pronesenému mínění, že Husův pokus byl nešťastným. Právě-li prof. dr. Goll, že Hus podjal se sporu, jenž snad definitivně nikdy na tomto světě nebude vyřízen, vyřkl tím zásadu, která počínání Husovo dobře kvalifikuje a jeho nezdar prohlašuje. V tom smysle dáváme učenému panu profesoru za pravdu; prohlašujeme se však otevřeně proti výroku jeho, přihlížejíce k němu se stanoviska katolického theologa, jelikož prohlašovati nejistotu a neurčitost za věčný prvek a stálý úděl nás věřících, obsahuje v sobě úplnou negaci katolické církve a jejího neomylného úřadu učitelského. Doufáme, že slovům našim neodepře ani pan dr. Goll pravdy; se stanoviska katolického jsou nepopíratelná.

Avšak i jinak úplný nezdar Husův možno dokázati, a to snad naší pokrokové době půjde lépe k duhu. Že ze slova Božího, v Písmě i tradici uloženého, *nelze* učiniti zdroj a zároveň normu čili soudce ve věcech víry, vysvítá — mimo to, co jsme již pověděli o protestantismu — také z toho, že Kristus Pán sám byl zprostředkovatelem a soudcem neomylným ve věcech víry, vysvětluje a dotvrzuje písma. Kdo zná evangelia, ví, že pravdu díme. Ještě

⁵⁾ Sr. Hutterus redivivus, Lipsko 1833. Ste. 14. »Es patrum verbis et factis, non sunt extruendi articuli fidei. Regulam aliam habemus, ut videlicet Verbum Dei *condat articulos*, et praeterea nemo, ne angelus quidem.«

jasnější pravda ta nám bude, rozpomeneme-li se, kterak apoštolé, znajíce nejen tradici a písmo, nýbrž samého božského Spasitele, *nerozuměli* slovu Božímu — za časté i v nejjednodušších parabolách podávanému. Nebude, tuším, křesťana věřícího, ba ani člověka slušného, jenž by sv. Apoštolům svědomí a poctivou snahu — poznati pravdu ve věcech víry — upřel. A přece jest nepopíratelným, že dle písmo *apoštolé dostateční nebyli*, aby pravdu poznali. Nastoupil-li tedy Jan Hus na cestu tu, pustil se do věci, která se sv. apoštolům příčí a hned počátkům křesťanství odporuje! Mistr Jan Hus má zde tedy proti sobě církevní starobylost a apoštolskou minulost. Ano, možno tvrditi, že myšlenka jeho v celých církevních dějinách nejen v dobách starých, ale i nových (pohusitských, příkladem: německý protestantismus) vždy s nezdarem se potkala, z čehož souditi možno, že sama v sobě jest nezdravá. Rozeberme si ji po stránce filosofické.

Že rozum lidský, sám sobě zůstavený, nemůže býti neklamným a dostatečným činitelem ve věcech víry, uznal Jan Hus již tím, že nikoli rozum, nýbrž svědomí lidské normou víry učinil, jak nám před chvílí pověděno bylo jeho stranníky, a jak jsme již připomněli, poukázavše na to, že by systém Husův vedl k úplnému racionalismu a naturalismu, neb aspoň podobnému oběma znetvoření, čímž by nad *přirozené* náboženství zjevené stalo se přirozeným, převráceným, zfalšovaným. Tajemství náboženská, tedy nejvznešenější pravdy víry, byla by v tom systému nemožná, a tím celá víra křesťanská byla by zvrácena.

Než, ani svědomí nemůže býti normou víry, poněvadž svědomí není nic jiného, než dictamen rationis practicae, to znamená, že *svědomí jest jen projevem rozumu*, co činiti neb nečiniti možno; že svědomí má předmětem dobro a zlo, o němž rozhoduje vůle, ale ve světle rozumu. Není-li tedy dostatečným rozum lidský ve věcech víry, nebude a nemůže býti dostatečným, tedy normou čili ředidlem víry ani svědomí, jež jest jeho ohlasem.

Celá víra svatá jest nám dána, aby byla normou čili ředidlem svědomí, a ne naopak. Proto Pán Bůh příkladem řekl: »Nepokradeš«, to znamená: dal nám pravdu náboženskou, kterou by se svědomí řídilo, aby správně soudilo a usoudivši jednalo. Z té příčiny zavrhuje a odsuzujeme každý čin, příčící se této zásadě a neodpovídající tomuto rozkazu. Zlodějem nazýváme, kdo cizí věci bez dovolení a vědomě si přivlastňuje. Dosud neplatí zásada, že *bludné* svědomí mé opravňuje mne podržeti věc, kterou jsem za svou vzal; jakmile poznám, že věc, kterou mám, není má, nýbrž cizí, jsem povinen vrátiti ji a oprávniti *svědomí* své, jež mně ji mylně podržeti dovolilo, z čehož plyne, že svědomí i ve věcech přirozených — ať ani nemluvíme o věcech náboženských a nadpřirozených — *musí se podřizovati objektivní pravdě, spravedlivému zákonu*, že tedy není »suverenním« a nemůže býti normou svaté a nadpřirozené víry. Kdyby platila Husova zásada o úkolu svědomí ve věcech víry, jaké náboženství a jakou víru měli by lidé nesvědomití? Rozeznáváme i u lidí svědomitých rozličné stupně čili druhy svědomí, a tu by právě u hodných lidí různé, od sebe stupněm rozdílné byly víry! Svědomí jest útlé častokráte, a víra — pokud jde o skutek — všelijaká; jindy zase nacházíme u mnohých víru pevnou — a svědomí pramizerné. Kdyby svědomí bylo normou náboženství, kdo by dovedl víru sta-

noviti, schváliti, obviniti, zavrhnouti? Nehlásala by se zásadou takovou nejnesmyslnější tolerance, indiferentismus, praktická nevěra, egoism? ⁶⁾ Nikde v životě lidském neplatí, co si kdo myslí; všude rozhoduje objektivní pravda a skutek. Jen ve věcech náboženských, jež i protivníci naši uznávají v životě lidském nerozlučitelnými, jen v životě náboženském, mělo by to platiti? Budme přece důslednými a zůstaňme rozumnými a praktickými lidmi nejen v životě přirozeném, nýbrž i nadpřirozeném!

Zbývá nyní promluvit o velebené *svobodě*, které prý se Hus zastal proti Římu. Neupíráme »zásluhy« té mistru Janovi, poukazuje však velebitelům jeho na nepopíratelné faktum, že totiž mistr Jan Hus takové »svobody svědomí«, jakou hlásají a vychvalují moderní »následovníci« jeho, *neznal*. Při vši »svobodě svědomí« hlásal mistr Jan Hus víru v Ježíše Krista jakožto pravého Syna Božího a Spasitele lidstva, Jehož evangeliem celému světu řídit se jest. »Svoboda svědomí« byla Husovi pomůckou a obranou »pravdy Boží«, kdežto moderní novohusité stavi »svobodu svědomí« proti víře vůbec a nadpřirozené zvláště. »Svoboda svědomí« jest jim tak vzácna, že pro ni nechtějí šetřiti, ba ani znáti učení čili víry Husovy. Kdyby dnes betlémský kazatel pokrokářským milovníkům »svobody svědomí a náboženství« se svou náukou přišel a ji zachovávatí velel, — připomínáme jen Husovy nauky o zpovědi, zpytování svědomí, o postu, modlitbě atd. — dožil by se u nich, svých prý oddaných a nadšených dítek, nejhroznějšího nevděku a vyvolal by na všech stranách »spravedlivý« odpor proti poručníkovaní, zpátečnictví a servilismu! Jsme naprosto přesvědčeni, že, kdyby mistr Jan Hus tak ostře a bezohledně vystoupil proti svým dělaným novohusitům, neb abychom to lépe řekli, kdyby před ně předstoupil a žádal jich rázně a bezohledně, aby víru jeho zachovávali; jsme naprosto přesvědčeni, že, kdyby mistr Jan Hus proti jejich modernímu pokroku a nevěře tak ostře vystoupil, jako vystoupil, když proti církvi katolické láteřil; jsme pevně přesvědčeni, že, kdyby mistr Jan Hus žádal, jako žádal na všeobecném církevním sněmě, aby hlas jeho ve věcech víry a svobody byl nade všechny hlasy novohusitské, a v čem by všichni se srovnávali, aby poslouchati nemusil, ale Pánu Bohu při svou odporučiv, »přátelům« se nepodrobil; víme, že, kdyby tak je tupil a tak proti nim štal, jak tupil kněžstvo a štal proti církvi, víme, že by mu naši novohusité hůře odzpívali než nám katolickým kněžím zpívají nyní. Veliký mluvka před Hospodinem, pan dr. Ed. Grégr, spáchal by asi podobnou řeč, jako když povídal na říšské radě o škole konfessionální a vyhazoval z moderních školských paláců všechny kutny, aby prý okna moderní osvětě nezastíraly. Nešťastný Hus šel by postrkem do rodné své středověké, tmářské a otrocké chýšky, při čemž by mu všechny liberální noviny na komando z Mariánské ulice v Praze udělaly nehorázný funus! Dobře jest Husově slávě i novohusitské nadšenosti, že Mistr již dávno na tomto světě nežije a o svou nauku mezi moderními stoupenci nehoruje. Každé

⁶⁾ Ovšem! odpovídají moderní racionalisté, a poukazují při tom na celebrity, jako na Kanta, Leibnitze, Huma a jednoduché lidi neučené, kterým tak velikého náboženství upírají. Páni racionalisté se klamou, zaměňujíce obsah a jistotu víry s *pochopením a zřejmostí víry*. Opak jest pravda. Lidé prostí mají často větší jistotu víry než »páni«.

slovo opravné, poučné a káravé šlo by jejich vzájemné lásce jak hřebík zrovna do srdce, a za chvíli byli by si ve vlasech. Nyní mají se aspoň čím honositi, mají o čem povídati, zač se schovávati! Zásady Husovy sem, zásady Husovy tam, málo jich dbáme a v ničem se jimi nečídíme mimo snad jedno jediné — odpor a vztek proti Římu, — nebo jak se nyní u nás říká: klerikalismu!

Ať je komu po vůli nebo není, naším přesvědčením jest nezvratným, že z moderních lžisvobodomyšlných novohusitů nikdo toho s Husovými zásadami do opravdy nemyslí, že ohromná většina zásad těch vůbec nezná, Husových spisův a listů nečítá a již tím husitsky si vésti za to má, když proti katolické církvi a pozitivnímu náboženství několik boucharonských frází a nadávek vysílá. Vyjmeš-li odpor a nevraživost proti katolicismu, »novohusitská« přítomnost se starou minulostí na poli náboženském nic společného nemá, jak jsme zcela správně přiznati slyšeli pana dra. Masaryka, jenž celý novohusitism v německé knize (Selbstmord) trefně nazývá »liberale Spielerei.«

Naprosté svobody, nezávislé na Bohu a náboženství, Hus neuznával; moderní však stoupenci jeho až po krk v ní tonou, čímž nevěrnými stávají se oslavovanému Mistru. Víra Boží to jest, víra, kterou by Bůh určoval, a ne člověk po libosti si vybíral, jest moderním osvětářům našim překonaným stanoviskem, trnem v oku; kdežto Hus pro víru horoval, a jak nás napořád ujišťují, za »pravdu Boží« život dal. Rozcházejí se tedy na novo moderní žáci se starým Mistrem již v samém základě, nehledíc ku zvláštním článkům, náhledům a formulacím Husovým, kterých by zcela jistě nepřijali a kterých nejen neplní, ale vůbec ani neznají!

Známa jest předhůzka, která se Husovi činívá proto, že učil. kdo dopustil se smrtelného hříchu, pozbývá práva a schopnosti k úřadu, majetku, dosavadní povinnosti. Katoličtí spisovatelé vždy poukazují ku zhoubné zásadě té, vidouce v ní prvky anarchistické a revolucionářské, které, kdyby se ujaly a prováděly, vedly by nutně ke zkáze společnosti lidské a platných nynějších názorů. Tak bývalo již za živobytí Husa. Již tenkrát bylo na špatné učení to poukazováno a zajisté často i velmi důrazně, jelikož i v Listech nešťastného »mučeníka« Kostnického nacházíme, že se proti tomu brání a odpůrce své z nepravdy a překrucování viní, čímž přiznává, že sám zhoubnost a faleš zásady té uznává. Byl jsem druhdy otázan přítelem, jenž jest na gymnasiu profesorem, našel-li jsem v Husových Listech zásadu tu čili nic. Odpověděl jsem příteli a odpovídám veřejnosti: Přese všechny vytáčky a protesty, kterými se Jan Hus obhájiti snaží, přese všechno popírání, — *Jan Hus to učení, za něž se sám stydí, skutečně i v Listech učí.* Nepodám zde rozboru učení toho, i samým Husem popřeného; nepoukážu ku hrozné třaskavině, která se v něm skrývá a naší sociální anarchii strašlivou zbraň do rukou dává, — uvedu zde jen doklady své výpovědi, že Jan Hus popřel, a přece hlásal nerozumnou zásadu tu.

(Pokračování.)

Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.

Uvažuje Jan Pauly.

(Pokračování.)

Projdeme-li ulicí všelikých vyčitek, čeká na nás veliké překvapení: na str. 84. Draper nazývá díla sv. Augustina nesouvislým snem. Kdo jen něco četl ze sv. Augustina, věru neví, jak má tento výrok charakterizovati. Sv. Augustina, onu hvězdu první velikosti na poli bohoslovném, onoho veleducha, který sloužil nejslavnějšímu bohoslovcí sv. Tomáši Aq. za studnici, z níž čerpal, onoho výtečníka, který posud nikým překonán není, dovoluje si tak kritizovati Draper, muž, který nezná z bohosloví ani tolik, co obsahuje katechismus! Proto neváháme nijak s alternativou, že buď Draper ničeho z děl sv. Augustina nečetl a odvážlivě něco někde opsal, anebo že četl něco, ale nerozuměl tomu. Ať jest to anebo ono pravdou, vždy zůstane výrok Draperův odvážným, neodůvodněným a lživým.

Rovněž tak bezpodstatná jsou slova na str. 86., kde se praví, že nikdo neuvedl náboženství více do sporu s vědou jako sv. Augustin. On prý naznačil bibli nebezpečné místo býti soudcem lidského vědění a odvážlivým tyranem lidské mysli. Jak objektivním p. autor jest, poznati lze z díla sv. Augustina »Genesis contra Manicheos« (I. 5. n. 3), kde praví, že písmo sv. obvyčejného způsobu mluvy užívá o věcech, které Bůh ponechal k výzkumům přirozené vědě a lidskému rozumu. Praví tedy výslovně sv. Augustin, že písmo sv. obvyčejného způsobu mluvy užívá, když mluví o věcech přírodovědy; t. j. autor té či oné knihy písma sv., pokud jedná o vědách profáních, píše z toho stanoviska, na jakém člověčenstvo za jeho dob stálo; není tedy písmo sv. v těchto věcech inspirováno, a nejsou tudíž výroky písma sv., pokud jsou čistě přírodovědeckými, pravdami zjevenými. A proto také nemohou býti nějakou direktivou výzkumů empiricky zjištěných. Toho jest si sv. Augustin velmi dobře vědom a proto praví dále, že písmo sv. si nijak neosobuje člověka poučovati o těchto věcech, a tou příčinou také varuje v takových případech bráti písmo sv. do slova. Vidíme tedy zde pravý opak toho, co Draper tvrdil.

Tato nepravda Draperova zplodila hned druhou na str. 87. Praví tam: Božské zjevení vědy nedovoluje zdokonalení ani změny, ani pokroku. Přesťahuje všechny nové vynálezy jako zbytečné, pokládá je za nezákonné zasahování do věcí, které zatajiti bylo úmyslem Božím. Draper tedy mluví tam o jakémsi Božském zjevení vědy. Ale žádný katolický bohoslovec nenapsal ještě knihy, která by jednala o zjeveném přírodopisu, fysice, dějepise, lučbě nebo astronomii, a to proto, poněvadž nic takového Bůh nezjevil, a církev sv. takovému nesmyslu také nikdy neučila. Jak tedy může Draper mluvit o božském zjevení vědy a docela i o jejich následcích? Který katolický bohoslovec, jenž toho jména jest hoden, kdy učil, že empirické bádání jest proti vůli Boží, že jest to nezákonné zasahování do věcí, které Bůh chtěl zatajiti člověku? Žádný. Tvrzení Draperově odporují taky dějiny vynálezů; neboť množství jejich děkuje katolickým kněžím za svoji existenci. Z četných jmen jmenujeme toliko některé: Albert Veliký, Gebert, Gioga, Grimaldi, Morena, Koperník, Diviš. Tomu dále odporuje výrok Dr. Müllera, který dí: že jediný mnich kláštera Klosterneuburgského učinil více pro vědu, než veškeré akademie po celém století.

Událost mezi Pelagiem a papeži Innocencem I. a Zosimem I. nemohla ovšem zůstatí Draperem nepovšimnuta. Praví totiž, že učení Pelagiovo Innocenc I.

zavrhhl jako nepravé, a jeho nástupce Zosimus potvrdil jako pravé; a tou příčinou tropí si úsměšky o papežově neomylnosti. Avšak prvé tvrzení jest lež, a důsledek z toho falešný. Pravdou jest, že Innocenc I. zavrhl učení Pelagiovo, a pravdou jest, že prohlásil Zosimus Pelagia na základě jeho listů za pravověrného. Avšak listy ty byly tak dovedně psány, že v nich žádného bludu zřejmě obsaženo nebylo. Ale později, když se ukázaly zřejmě bludy Pelagiovy, odsouzen byl také od pap. Zosima jako kacíř. Není v tom tedy docela žádného odporu. Jeden i druhý odsoudil blud Pelagiů. Co uznal Innocenc za blud, to bylo taky Zosimem zavrženo, ovšem když učení Pelagiovo v pravém světle mu bylo předloženo. Tolik o kapitole druhé.

Kapitola III. jedná o sporu, který se vedl o náuce jedinnosti Boží. Draper se tam rozepisuje šířeji též o Nestorianismu a Mahomedanismu. Stať tato proti křesťanství jen jen srší. Bludaře líčí tam s pathosem jako mučenníky pro pravdu, která prý církvi byla potlačována. Pelagius, Nestor, Arius dospěli prý ku pravé víře, jejich učení obsahuje pravdu. Ale při tom jest to nejlepší, že každý z nich učil něco jiného: Draper tedy zná pravdu trojí. Bohužel, my tak daleko ještě nejsme, my známe pravdu jen jednu.

Kapitola IV. jedná o obnovení vědy na Jihu. Zásluhy Arabů líčí per longum et latum, ale co křesťanství učinilo, o tom ani zmínky.

Kapitola V. uvádí nás v konflikt náboženství křesťanského s vědou v náuce o duši. Židé a Arabové hájili náuku o emanaci a absorpci, křesťanství bylo proti těmto náukám. Aby si křesťané k vítězství dopomohli, zavedli inkvisici, od níž Maurové a Židé tolik hrůz zakusili, že člověk v nich dle Drapera musí viděti ubohé mučenníky. Ale nejlepším při tom jest to, že žádný Žid ani Maur před inkvisicí povolán býti nesměl, jak vlastní její instituce svědčí. Zprávy své o těchto věcech čerpal, jak se zdá, ze spisu *Historie critique d' l'inquisition d'Espagne*, na který Hefele tak posvítí, že ani jeden vážný historik se neodváží jeho lži opakovati.

Ještě dlužno připomenouti nový objev Draperův v této kapitole, který nás poučuje o tom, že učení o očistci přijato bylo až po Řehořovi Velikém, a tak prý pěkně bylo postaráno o duše až do posledního soudu. V posici té jsou dvě nepravdy. Učení o očistci není původu pozdějšího, nýbrž hned v nejstarších dobách křesťanství se objevuje. Již písmo sv. 2 kniha Mak. 12, 46 dí: Svatá a spasitelná jest myšlénka za mrtvé se modliti, aby od svých hříchů osvobozeni byli. Jsou-li duše v pekle, modlitba jim neprospívá, jsou-li v nebi, nepotřebují jí, z toho tedy nevyhnutelně plyne, že musí být místo třetí, očistec, kde modlitbou duším pomáháme. Že již v nejstarších dobách křesťané učení o očistci vyznávali, tvrdí Klement Alex († 277), Tertulian († 240), sv. Augustin († 430) a j. v. Řehoř Veliký zemřel však r. 604. Bylo tedy učení o očistci dávno před Řehořem. A pak, kdo učil, že duše zemřelých musí zůstat v očistci až do posledního soudu? Církev katolická nikdy! To vše poukazuje na to, jak lehkomyslně si Draper vedl při sepisování tohoto díla.

Kapitola VI. jest nadepsána: konflikt o povaze světa. Líčí tam názory starých o světě a zničení jejich objevením Ameriky, spisy Koperníkovými, Galileovými.

Tam praví, že ačkoli trvalo křesťanství již 15 set let, nemělo prý žádného astronoma. (Str. 193.) Rabanus Maurus (856), Roger, Bacon († 1274), Raymund Lullus (1315) nebyli hvězdáři? Mikuláš Kusánský, kardinál v Koblenci, učil již r. 1401., že země se točí kolem slunce. Koperník teprve na základě jeho spisu r. 1507. vzdělal učení své.

Na str. 196. líčí kněžstvo katolické jako nepřátelské Kolumbovým snahám, a přec jest známo, že to byl Františkán Juan Perez de Marchena, který mu umožnil jeho plavby u dvoru Isabely.

Na str. 209. vypravuje o Galileovi, že uvržen byl od inkvisice do vězení, a že se tam s ním krutě zacházelo. Tím opakuje opět tu starou povídku, která dnes žádné ceny u historika nemá. Bylať již často z kořene vyvrácena, a to nejposledně důkladným spisem Geblerovým, který celý tento světový proces na základě vatikánských akt r. 1876. vydal a v němž jasně dokázal, že Galilei nikdy žalářován nebyl, a že se s ním velice šetrně zacházelo předně vzhledem k jeho stáří a pak pro široké známosti, které měl mezi nejvyššími hodnostáři církevními. Spis ten vyšel ve Stuttgartě a má název: Galileo Galilei und die römische Curie. (Pokračování.)

UMĚNÍ.

Vlny života. Trio pro housle, cello a piano. Složil a vysoce urozené paní Gabriele hraběnce Tellez da Sylva Tarouca věnuje J. Hloch. Albert Jungmann & C. Lerch. Wien. Cena 1 zl. 80 kr. — Jedním z nadanějších a pilných hudebních skladatelů ze stavu duchovního jest P. J. Hloch. Ponejprv upozornil na se klavírní skladbou menších rozměrů, věnovanou ndp. arcibiskupu Olomouckému ku slavnosti jeho nastolení; ta prozrazovala mnoho hudebního nadání.

Před několika dny překvapil nás třetí skladbou, kterou můžeme zařaditi mezi skladby lepšího druhu. Jest to klavírní trio »Vlny života«, podané ve způsobě melodramatu. Celou skladbu lze rozvrhnouti ve tři díly; o každém možno říci, že tvoří samostatný celek, který slov básně, druhému dílu podložených, zdařilým jest ohlasem. Skladba je procítěna do nejvnitřnějších motivů, každá hudební věta mluví zde tak významně, že i ucho méně musikální může vystihnouti, jaké city duši skladatelovu ovívaly, a čeho tou nebo onou periodou říci chtěl. Jsou to pravé »vlny života«, kde bouře střídá se s chvílemi klidu toužebného blaha, jež po krátkém trvání uniká, zůstavujíc v duši básníkově dojem smutného zklamání, zmírání a konečně úplné odevzdanosti osudu.

Tot krátký nástin myšlének, z celé skladby vyznívajících. Postup jednotlivých hlasů, nástrojům přidělených, svědčí o dobrém užití kontrapunktu a harmonisace. Těšíme se, že P. Hloch rozmnoží řady hudebních skladatelů stavu duchovního pracemi ceny trvalé; »Vlny života« alespoň nás k pěkným nadějím oprávnují. — Skladbu lze dostati u knihkupců Ed. Hölzla, R. Prombergra v Olomouci, též u skladatele v Čechách u Prostějova na Moravě. F. H.

Figurální malbu na skle s úplným zdarem provádí domácí firma česká »J. Pazdera a Šípek« v Praze. Před nedávnem vystavila nejnovější práci svoji: dvě veliká malovaná okna figurální (»Z mrtvých vstání Páně« a »Zjevení se Panny Marie v Lourdech«) pro chrám ve Kdousově u Mor. Budějovic ve velkém sále Svato-Václavské záložny v Praze. Technické provedení obou oken dle kartonů Sigm. Rudla vyhovuje v plné míře i nejpřísnějším požadavkům uměleckým. Tím podán opět důkaz, že domácí síly i na tomto poli uměleckého průmyslu s kterýmikoliv závody zahraničními vítězně měřiti se mohou.

Ant. Podlaha.

Výroční výstava krasoumné jednoty pro Čechy v Praze 1894. I. Malba a plastika náboženská. Malba a plastika náboženská není sice na letošní výstavě příliš skvěle zastoupena; nicméně však nalézá tu přítel křesťanského umění dosti výtvorů v nejedné příčině zajímavých.

Půvabnou poesii náboženskou dýše obraz Emanuela Dítěte »Matka Boží se skupinou dětí.« Rodička Boží stojíc na lučině uprostřed lilí ukazuje malým dítkám Synáčka svého. Postava Bohorodičky, oblita půvabem nevinnosti, jakož i útlé dětátko Božské jsou mistrně malovány. Rozkošná jest skupinka sedmi dítek v levé polovici obrazu: nejbliže u P. Marie a Ježíška stojí dvě maličké dívky s květinami v náručí, které zpola zvědavě a zpola dětsky ostýchavě velikýma očima svýma upřeně hledí na Ježíška, za nimi stojí dívka, jež ve zbožném úžase ruce spíná; vedle ní stojí dva hoši, z nichž jeden přináší Ježíškovi velikou kyticí pestrých lučních květin; v popředí pak klečí dívka,

největší ze všech, hledíc ve svatém zanícení ve tvář přesvaté Panny; k ní tulí se posléze dítko nejmenší, spínajíc neobratně buclaté své ručky. Soulad linií i barev jest celkem bezvadný; toliko přílišný nadbytek modrých tonů barevných v hořejší části obrazu poněkud vadí.

Rázovitou a těžkou manýrou staroněmecké školy namaloval Mnichovan Ludvík Heupel obraz nevelkých rozměrů »Auxilium Christianorum«. Pod křížem stojí Pomocnice křesťanů; rozestírajíc ruce i plášť svůj přijímá pod ochranu svou zástupce různých stavů. Jednotlivé postavy jsou případně charakterisovány a obratně seskupeny; temné syté barvy a zlacené pozadí zvyšují vážný ráz obrazu.

Velice oblíbeného u středověkých malířů způsobu, zobrazovati Madonnu pod kvetoucím keřem růžovým¹⁾, užil Düsseldorfský malíř Jos. Adolf Grass. Rodička Boží s Ježíškem odpočívá v bujné trávě pod velikým keřem růžemi obsypaným.

Křídová kresba Bernarda Sieburgera »Svatá rodina« svědčí o pilném studiu starých vzorů, jichž vliv však zůstal na obraze jeho příliš patrným na újmu původnosti.

Veliký obraz Julia Schmidta »Nechte maličkých přijít ke mně« trpí neucelenou komposicí a některými méně zdařilými jednotlivostmi; zejména tváří Spasitelově na újmu jest příliš nízké čelo a nápadně malé oči.

Mladý malíř Jos. Effmert pokusil se obrazem »Kristus a Samaritánka« o řešení úlohy, s níž jeho umění posud není, jakož o tom až příliš výmluvně svědčí tuhost kontur, tvrdost koloritu a chudost invence. Effmert nedovede posud ztlumočiti příslušný výraz lidské tváře: tak tvář Samaritánčina na jeho obraze jest lhostejná, bezmála naivní, nejevíc pražádného vzrušení.

Daleko více technické zručnosti jeví obraz Josefa Blocka znázorňující týž výjev biblický. Samaritánka stojíc a opírajíc se o hlíněný džbán s patrnou zvědavostí naslouchá slovům Spasitelovým. Umělec patrně se snažil dodati ženě Samaritánské rázu orientálního, tentž jeví se v profilu její hlavy, v orientálním účesu, ve tvaru džbánu a snad i v jiných ještě podrobnostech jejího oděvu, jistě však ne v plné nahotě jejích řader po pás obnažených, jak to malíř za dobré uznal. Jaký to kroj?! Kde se takto orientálky kdy šatily, či spíše nešatily? Zdá se, že někteří malíři zúmyslně poskvřňují vznešené příběhy biblické hrubou smyslností, aby jí přilákali ke svým obrazům i takové diváky, jichž jinak obrazy z dějin biblických nikterak nevábí.

Obraz Oskara Rexe »Cizoložnice před Kristem« budí pozornost zvláště lokalitou, do níž malíř biblický příběh umístil. Spatřujeme tu Krista P. ve — staré synagoze Pražské; před ním stojí spoutaná cizoložnice pestrým rouchem oděná, vůkol pak jest několik židů se známými černě pruhovanými rouchy modlitebními. Toto bizarní zlokalisování působí trochu podivně; ostatně obraz Rexův tvrdostí koloritu i jinak nečiní dojmu příznivého.

Velikých nároků nečiní pilný Josef Scheiwl svými malými akvarely, na nichž prostou svojí manýrou zobrazil tré příběhů biblických.

O značné dovednosti svého původce svědčí obraz značných rozměrů: »Svatá Cecilie« od Eduarda Veitha. Na kůru pod vysokou klenbou chrámovou hraje na varhany světice, patříc se snivou zanícenou tváří k nebesům. Vzdušná, jakoby nadpozemská její postava jemně odráží se od širokého proudu žlutavého světla slunečního, jež rozlito jest po celém pozadí. Družina dívek zpěvem i hudbou nástrojnou hru sv. Cecilie doprovází.

Neobyčejnou plastičností a svěžestí barev vyniká obraz Roberta Bompianiho »Svatá Lucie«. Něžná postava světice bledě růžovou řízou oděná, s temně modrým rouchem kolem beder vystupuje takofka ze zlatého vzorkovaného pozadí. Tvář mladistvé mučednice září blaženým úsměvem v předtuše slastí výšin nadhvězdých, k nimž světice zrak svůj upírá.

V husté šero pohřížen jest obraz Rudolfa hraběte Rexe »Sv. Hubert na posledním lovu.« V temném lese klečí v popředí sv. Hubert; v dalekém pozadí stojí jelen, nad jehož hlavou kříž slabým svitem září. Jest to jediný zdroj světla na celém obraze, neposkytující více jasnosti, nežli poslední paprsky zapadajícího slunce lesní houštinou se prodírající. Oko divákovovo ovšem jen nesnadno rozezná v temno zahalené podrobnosti.

¹⁾ Tak malovali Madonnu na př. Martin Schongauer, Memling a mn. j. — V českém katalogu výstavním čteme: »Madonna v Rosenhagu« (!); překladatel patrně nevěděl, co Rosenhag znamená.

Známost národní báchorky »Sv. Petr pasákem« zvolil si Fr. Slabý za předmět svého obrazu. U polní cesty pod šípkovým keřem sedí bezděčný pasák; v dáli kráčí Kristus Pán s pasačkou, která byla husí stádo své do ochrany Boží poručila, k vesnici. Slabý namaloval tu pěknou — až na trochu pocuchanou vegetaci a nepřírozně modré pohoří — krajinku českou, která by se však s obyčejnou stafáží rozhodně lépe nesla, nežli s posvátnými osobami, jež podány jsou tak, že ku profanaci jest malý jen krok. To cítil asi malíř sám, neboť nedlouho po zahájení výstavy dal pod obraz svůj zavěsiti úplný text národní báchorky na vysvětlenou a snad i na omluvu. —

Do dějin církevních nyní již zřídka kdy umělec se zahlubá, aby z nich vážil látku k obrazu. Mnichovan Karel Raupp zobrazil »Příjezd abatyše Irmingardy na ostrov Frauenwörth jezera Chiemského r. 894.« Jest to, jak patrně, obraz jubilejní. K nově zbudovanému klášteru na ostrově uprostřed jezera vůkol vysokými horami obklopeného směřuje množství lodí, na nichž řeholnice plují k novému svému domovu. V popředí spatřujeme na jedné z lodí Irmingardu uprostřed četné a skvělé družiny. Abatyše povstavši a opírajíc se o berlu zírá ke klášteru. Zataženým nebem prodrál se právě paprsek sluneční, jenž ozařuje klášter a leskne se na neklidné hladině jezerní...

Maďar Otto Friedrich, nyní v Paříži žijící, vystavil obraz »Abélard a Heloisa«. V absidě chrámové za nízkým oltářem na povýšeném stolci stojící uprostřed svých družek pohlíží abatyše Heloisa ve tvář mrtvého starce v rakvi na vysokém katafalku naproti ní ležícího. Před katafalkem klečí řadou sedm bíle oděných družiček na mosaikové podlaze chrámové. Perspektiva obrazu jest poněkud záhadná; naznačil sice malíř, že to pohled s povýšeného stanoviska, jakési empóry totiž, než ani pak nelze perspektivu ve všem všudy uznati správnou. — K historickým obrazům můžeme připojiti také ještě »Rozkaz kardinálův« od Václava Brožíka. Jest to kostumní studie z doby španělského krále Filipa IV. V komnatě červeným kobercem postřené, u křesla červeně potaženého stojí muž v červeném rouše kardinálském kladá ruku na listinu jakousi, čímž, zdá se, uděluje rozkaz šedivému písaři u stolu sedícímu. Jest to práce pečlivě provedená; té záplavy červeně nebylo však nikterak potřebí.

Ze současného života církevního povšimnutí zasluhuje pastel Španěla José Villegase v Římě žijícího »Kardinál poenitentiář.« V křesle před cancellami sedí kardinál; dlouhým prutem dotýká se hlav věřících, kteří řadou u cancell klečí. Obřadem tím, jako známo, uvádí se kajicníkům na paměť dřívější přísná kázeň církevní; zároveň pak jsou s obřadem tím spojeny odpušky. Vyhublé tváře přísluhujícího kněžstva jsou patrně zlovlně zkarikovány.

Z obrazů genrových nejeden dotýká se života církevního. Dojemný jest obraz Bavořana Josefa Altheimera: »Děvčátko umírající přijímá poprvé tělo Páně.« V selské světnici na lůžku ležící děvčátko přijímá z rukou staříckého kněze poprvé svého Spasitele, jež zástup bíle oděných dívek s rozžatými svícemi k umírající družce byl provodil.

Pestrou barvitostí zajímají obrazy dvou malířů španělských v Římě žijících. José Benlliure y Gil na malé ploše zachytil část processí kráčejiícího po nádvoří travou porostlém. José Gallegosova »Zpověď« jest vlastně část vnitřku španělského chrámu, v němž mimo jiné vidíme bohatě vyřezávanou zpovědnici, kde právě žena jakás se zpovídá. Mimo to jest tu několik osob zbožně se modlících. Malíř s nevšedním zdarem vystihl barvu a lesk látek, šperků a ozdob.

Ze života klášterního jest na letošní výstavě obrazů několik, velmi různé hodnoty. Známost interpret krás mořských, Beneš Knüpper, zaslal na letošní výstavu pěkný obraz, na němž ovšem hlavní věcí jest západ slunce za hladinu mořskou; úlohu toliko podřízenou mají dva mniši, kteří s chudě porostlého břehu sledují velebný úkaz přírodní. Mnichovan Richard Lipps zobrazil mnicha v bílém oděvu praemonstrátském v plné studium zabraného. Jeho krajan Kašpar Schleibner umístil na obraze »Jitřní« tři mnichy v bílém obleku s kápěmi na hlavách, kterak z veliké knihy žalmy pějí. Umělci šlo podle všeho hlavně o to, zobraziti několik lidských tváří ve žlutém světle svíčky.

»Myšlénky o svobodě«, jimž na obraze Hugona Dieza oddávají se dva mniši: stařec nad knihou do prázdna zírající a mladík s hlavou smutně skloněnou, i jako obraz jsou již tak banální, že nezasluhují vážné zmínky. Za to velmi pěkné jsou obrazy: Antonína Mangolda »Soucit« — dvě jeptišky podělují chudinu pokrmu, a Alfréda Schülera »Návštěva u Voršilek«, jenž zvláště zajímá působivým kontrastem mezi světským oděvem dámským a prostým rouchem řeholním.

Obrazy Heřmana Neuhausa »Ztracený syn« a »Miluj bližního jako sebe samého« jsou moderní varianty na thema biblická. Kroj osob i okolí vzaty ze současného života. Spůsob, jímž Neuhaus maluje své obrazy, místy až zaráží nezvyklou drsností.

Ještě zmíniti se nám jest na tomto místě o malém obrázku »Sen«, jež namaloval zmíněný již E. Dítě. Chudobná dívka na zasněžených stupních chrámových usnuvší zří ve snách andílky, jímž v rukou září pestrá světélka.

Plastika na letošní výstavě jest zvláště v oboru náboženském rad míru chudá. Veliké sousoší Josefa Červeného »Kristus a kající Magdalena« přes některé nedostatky v modelaci jest prací pozoruhodnou. Jinak shledáváme na výstavě toliko menší díla sošnická, vesměs pilně pracovaná, ale zvláštním pojetím nebo provedením nevynikající. Jsou to: sousoší »Oběť Abrahama« od Augusta Zouly, »sv. Václav« od St. Suchardy, drobná soška polychromovaná »Kristus« od Frant. Železného, socha anděla (»Pax vobiscum«) od Frant. Hergesela, a konečně basreliéf »Sv. Háta« od Lad. Šalouna.

LITERATURA.

—•—

ŠPANĚLSKÁ.

Vida de la V. M. Sor Juana Guillén, religiosa agustina, arreglada de la que escribió el P. Mancebón, de la Orden de San Agustín, por un religioso de la misma Orden. — Madrid, 1894. — En 4°, XVI — 300 pag.; 3 pesetas. Dílo toto jedná o životě ctihodné sestry, řeholnice řádu sv. Augustina, z kláštera sv. Šebastiána v Orihuele; napsal je jeden člen téhož řádu podle obšírného spisu P. Mancebona, kněze téže řehole. Jest plno hlubokých myšlének. Ke konci připojen jest seznam několika klášterů téhož řádu a životopisy mnohých členů, kteří vynikli ctnostným životem, jakož i na poli vědy.

Amor que salva. Historia que parece novela y novela, que se asemeja al cuento, por el R. P. Fr. Mariano del Santísimo Rosario, trinitario descalzo. — Madrid, 1893. — En 8°. 340 pag. (Láska, která vede ke spáse. Historie, jež se podobá románu, a román, který se blíží k povídce.) Cenné toto dílečko zasluhuje pro svou tendenci všeobecného přijetí.

Historia general de España. Dílo toto dospělo až k sešitu 174. Dějiny vedeny jsou až po dobu Jindřicha IV. Z vyobrazení zmínky zasluhují: průčelí chrámu Panny Marie del Mar v Barceloně, Segovský hrad (před požárem) a facsimile stránky z upsalského »Codex argenteus.«

Diccionario enciclopédico hispano-americano. Pokročilo se až k sešitu 322., ke slovu Monticelita. Dílo toto zdobí četné rytiny v textu.

Treinta años de observaciones meteorológicas. Exposición y resumen de las efectuadas en el Observatorio de Madrid desde el 1° de Enero de 1860 al 31 de Diciembre de 1889. — Madrid, 1893. — En folio apaisado; XVIII—207 pag. Obsahem jsou meteorologická pozorování, konaná od 1. ledna 1860 až do posledního prosince 1889 na madridském observatoriu.

Los anarquistas en Madrid. Informe oral por el Dr. D. Jose de Carvajal, en defensa de Juan Maria Debats. — Madrid, 1894. — En 4°, 133 pag. (Anarchisté v Madridě.)

Los fusiles modernos en Austria-Hungría, estudios y experiencias. Descripción detallada de las armas largas en actual servicio, en especial para infantería y caballería, por José Boado y Castro. Un volumen en 4° mayor con grabados; 6, 50 ptas. V ilustrovaném tomto spise jest popis dlouhých zbraní, jichž užívá v Rakousku-Uhersku pěchota a jízda.

Guerras contemporaneas, estudio del arte de la guerra. Campaña de Bohemia é Italia de 1866, por Francisco Martín Arrue. Un folleto en 4°; 1 peseta. J. H.

ITALSKÁ.

La ristaurazione della vita cristiana secondo gl' insegnamenti di S. Santità Leone XIII., per ant. Fini. Roma 1894. Stran 463. (Obnovení života křesťanského dle náuk Jeho Svatosti papeže Lva XIII.) Nemáme před sebou spis asketický: spíše bychom jej právem mohli přičísti k důležitým spisům sociálním, jehož účelem je působením na svědomí jednotlivce přenést obrození křesťanského života do rodin a odtud do celé společnosti. Alois z Granady, Rodrigues, sv. František Sállesský naznačili pravidla života křesťanského s nevyrovnanou důkladností, ale nemohli tak, jak autor v předmluvě praví, učiniti se stanoviska povážlivé doby nynější. Tak učinil znamenitými encyklikami, pastýřskými listy a vůbec pracemi Svými sv. Otec, katol. episkopáty a katolický tisk; naučení ta rozptýlena jsou však po různých listech a různých knihách, i bylo třeba vše shledati, seřaditi a v přehledném celku vydati. Nynější stav společnosti lidské vyžaduje nutně návrat k životu křesťanskému; jen to jest způsobilé, napravit choré lidstvo. Kniha dělí se v tyto kapitoly: O účelu člověka, cíli života křesťanského, o povaze života toho, o víře, světle jeho, o nepřátelích víry, nebezpečích, jež ji ohrožují, a kterak je přemáhati; o sv. svátostech, pramenu života křesťanského, o jiných prostředcích, nutných k tomuto životu, o obnovení téhož v rodinách a z rodin v celé společnosti. Na konci přidáno je o spolku sv. Rodiny a pravidla života Garcíy Morena. — Jak čtenář pozoruje, obsahuje kniha na pohled věci známé, ale způsob, jak o nich pojednává, namnoze je nový. Z prvé kapitoly dedukuje autor zcela logicky, že řád přirozený plyne z řádu nadpřirozeného. Zvláště důkladně rozepsal se autor o tisku, zlém a dobrém.

Třicetileté jubileum katolického listu. Před třiceti lety největší hluk činil blasfemický Renanův spis »Život Ježíšův«. Jako protest proti knize té a zmáhající se nevěře vůbec založen r. 1864. v Římě katol. list »Il divin Salvatore« a trvá od té doby až dosud, tak že majetník, vydavatel a redaktor Pavel Menacci mohl sv. Otcí k biskupskému jubileu věnovati padesát svazků svého časopisu. Sedmý ročník zahájil časopis ten po osudném prolomení brány Pia r. 1870. rázným protestem proti pověstnému »plebiscitu« římskému a po dlouhou dobu nového obratu byl jediným katolickým listem v Římě vůbec; jej stíhaly ovšem neustálé konfiskace zednářských vlád. Články a přílohy belletristické jsou odtud hojně překládány zvláště do franciny a angličiny, a tak rozšířil »Il divin Salvatore« veliké množství katolické četby. Prodělal ovšem mnohdy těžké krise: smrt řádila v řadách spolupracovníků, a jak redaktor a majetník upřímně praví — mnozí, nakaženi liberalismem a nevěrou nynější doby, stali se listu nevěrnými a přeběhli do tábora nepřátel. Přes to vše se list udržel, a daří se mu dobře. »Divin Salvatore« vychází ve středu a v sobotu o 16 stranách osmerky a obsahuje akta papežská a biskupská, články vzdělávací a historické, drobné zprávy a dopisy z Itálie a odjinud a bohatou kroniku římskou, pokud se týče života katolického. Přejeme tomuto bojovníku ještě mnoho let blahočinného života.

FLÁMSKÁ.

Po Jindřichu Conscienceovi není v celé Belgii známějšího spisovatele nad Augusta Snieders-e. Týž narodil se l. 1819. Podobně jako Conscience byl křesťanem a pěstitelem jazyka flámského. V r. 1847. stal se redaktorem flámského katolického denníku, vycházejícího v Antverpách až po nynější dobu. Denník ten se zove »Het Handelsblad« Při redigování zmíněného »Handelsbladu« dobyt si August Snieders jména nejlepšího polemisty ve flámském písemnictví. Vše, co mu milé a drahé, dovede Snieders důkladně roztržiti: krásy katolické bohoslužby, mateřštinu, vlast, Antverpy a umění.

První jeho duševní plody byly: »Mijne eerste zangen« (uveřejněny v r. 1848.) Tyto »Mé prvé písně« docházely hned všude oblíbeny. Léta 1851. napsal pěkný román »De arme schoolmeester« (Ubohý učitel), po němž sledovala celá řada románů a novel. Nejznámější jsou »Burgerdeugd, een verhaal uit vroegere dagen« (Ctnost měšťanská, povídka z dřívějších dnů); »Beelden uit ons leven« (Obrazy z našeho života); »De landverrader« (Zrádce země); »De dorpspastoor« (Vesnický farář); »De orgeldraaijer« (Flašinetář); »Het bloemengraf« (Květinový hrob); »De gasthuisnon« (Milosrdná sestra); »Fortuinzoekers« (Dobrodruzi); »Sneeuwvlokske« (Sněhová vločka a t. d. Leč cestou Consciencem vyšlapanou bylo netoliko obtížno, nýbrž i nebezpečno se ubírat!

Aby nezbloudil, musil se stát samostatným. A vskutku August Snieders stal se původním. Jsa vždy ducha zbožného, cituplného a vlasteneckého, jal se později líčiti dnešní svět v životě městském, svět to podvodu a šibalství plný. V těchto spisech pozdějších zří čtenář důkladné studie Sniedersovy, kterak líčí pošetilosti a padoušství lidské, han a vysměvačství, vládu a pudy domácí. Jiný směr jeho spisovatelské činnosti jest historický román. Nejpoutavějším jest »Op den toren« (Na věži); »Antwerpen in brand« (Antverpy v ohni); »Het zusterken der armen« (Sestřička chudých); »Het Jan Klaassenspel« (Hra Jan Kaassen); »Alleen in de wereld« (Sám na světě); »Zoo werd hij rijk« (Tak se zbohatne); »De nachtraven« (Noční krkavci); »Klokketonen« (Zvuky zvonů) atd. Dostihnuv vrcholu nadání, dovede nyní August Snieders ve šťastné rovnováze veškeré přednosti své pojiti v celek: »Anne-Dieu-le-veut« náleží k jeho nejlepším pracím. Rozumí se, že nadaný a plodný August Snieders nezůstal nepovšimnut. Král mu daroval kříž řádu Leopoldova, katolická universita Lovanská poctila ho názvem doctor ad honores, královská akademie belgická zvolila jej dopisovatelem, a on sám jest ve flámské akademii. Jeho katolický denník antverpský: »Het Handelsblad« náleží bez odporu k nejlepším listům flámským v Belgii.

Josef Šeřík Vitínský.

Flámští básníci. K nejzasloužilejším básníkům flámským v Belgii, jichž hodláme v časopisu Vlasti několik uvést, náleží paní Van Ackere. Narodila se v Dixmudě (Dixmude) dne 29. října 1803. Již jako mladá dívka psávala velmi zdařilé flámské básně, což tehdaž bylo vzácnou a nesnadnou věcí. Jelikož se veřejnosti z dřívějších jejích básní ničeho nedostalo, zůstala vlastenecká básnička neznámou. Teprve v r. 1826. poznal flámský svět její nevšední nadání; obdrželať v literárním konkurse v Yprech (Ypres) první cenu.

Léta 1836. provdala se za doktora Van Ackere (Van Ackere). Od té doby psávala se vždy Vrouwe Van Ackere geb. Maria Doolaeghe. Paní Van Ackere roz. Maria Doolaeghe). Z jejích děl uvádíme zde nejhlavnější: »Madelieven« (Chudobky) (r. 1840.), r. 1850. vyšla »Avond lamp« (Večerní lampa), r. 1862 »Sinte Godelieve« (Svatá Godelieva).*) V r. 1868. vydala »Winterbloemen« (Zimní květiny).

V r. 1869. vyšly její »Najaarsvruchten« (Novoroční plody). Jmenovaná díla, mimo Sinte Godelieve, byla r. 1878. v Hayei, s předmluvou nizozemského spisovatele doktora Wapa, ve 3 svazcích poznovu vydána. Krátce před její smrtí (zemřelať dne 7. dubna 1884.) vyšly v Roulexsech její poslední básně »Jongste Dichthundel« (Nejnovější sbírka básní), což svědčí o jejím neunavné pracovitém duchu až do pozdního stáří.

K jiným čelnějším básníkům flámským náleží Prudent Van Duyse. Týž narodil se v Termonde dne 17. září l. 1804. Na katolické starožitné universitě Lovanské (Louvain) dostalo se mu titulu doktora práv; r. 1837. byl jmenován profesorem královského atheneu v Gentu, r. 1838. archivářem téhož města a později ustanoven byl professorem dějin na akademii malířské. Spisy Van Duyseovy jsou bezčetné. Abychom aspoň některé z nejhlavnějších jmenovali, uvádíme z r. 1831. jeho »Gedichten« (Básně); z r. 1840. »Vaderlandsche poëzij« (Vlastenecká poesie), táž vyšla ve 3 svazcích. V r. 1842. vyšly jeho »Nathalia« a »Elegieën«, v r. 1843. »Groentje« (překlad básně Gressetovy). V r. 1848. »Het Klaverblad« (Jetelový list), »Gedichtjes voor kinderen« (Básničky pro děti) a »Nieuwe kinderdichtjes« (Nové básničky pro děti). Oboje básničky pro děti dočkaly se již po roce druhého vydání; mimo to byly též oboje s obrázky vydány r. 1887. V r. 1850. vydal »Dichtbespiegeling na Thomas a Kempis« (Veršované úvahy dle Tomáše Kempenského). V r. 1859. vyšly jeho »Virgilius Herderszangen« (Virgiliovy pastýřské zpěvy) a »Verhandeling over den drievooldigen invloed der Rederijkkameren« (Pojednání o trojím vlivu škol řečnických). Téhož roku vyšlo ještě jeho »Nazomer« (Poletí). V r. 1854. »Verhandeling over den nederlandschen versbouw« (Pojednání o útvaru nizozemského verše).

Prudent Van Duyse zanechal po své smrti veliký počet spisův v rukopise, z nichž některé byly uveřejněny.

Upřímným přítelem a křisitelem flámštiny byl Jan Michel Dautzenberg. Narodil se v obci Heerle, provincie Limburg, dne 6. prosince 1808. Čiperného

*) Svatá Godelieva (Bohumila), panna a mučennice, jejíž svátek dle poslední rubriky zdejších missálů Missae propriae Sanctorum Belgii v diecési Brugeské na den 7. a v diecési Gentské na den 11. července připadá, těší se úctě a důvěře flámského lidu.

hošíka ujal se záhy lidumilný farář téže obce; u něho nabyt náš Dautzenberg vzdělání tou měrou, že mohl potom beze všech jiných škol různé úřady ve veřejném životě zastávati. Leč náš básník nabyt nejen nevšedního vzdělání u svého faráře, nýbrž i lásky k Bohu, bližnímu a ku své mateřštině. Byl a zůstal jako četní jiní flámští křesťané národní velkým »klerikálem«, t. j. katolickým křesťanem. (Slovo »klerikál« je vynálezem zednářů francouzských pro každého, kdo Církve posluhává, a zároveň chytrácká lapačka na křesťany v náboženství slabé a nevzdělané.) V r. 1839. přijal náš Dautzenberg místo u »Société Générale«, jež s takovou svědomitostí a pílí zastával, že v r. 1850. byl ustanoven při téže společnosti ředitelem nad havíři. V témž roce vyšla též v Bruselu prvá jeho sbírka básnická. Mluvě mateřské prokázal velikou službu vydáním flámské prosodie. R. 1854. vydal pomocí Prudent. Van Duysea »Volksleesboek« (Národní čítanku), což bylo v tehdejších letech nadmíru nesnadnou a záslužnou věcí. R. 1857. vyšly jeho »Verhalen uit de geschiedenis van België« (Povídky z Belgických dějin), jež jsou velmi vřele a vlastenecky psány, a v témže ještě roce založil vlastenecký časopis »De toekomst« (Budoucnost). Dautzenberg zemřel v Iksellách (Ixelles) u Bruselu, dne 4. února 1869. Jeho zajímavé »Verspreide en nagelaten gedichten« (Roztroušené a pozůstalé básně) byly uveřejněny jeho zetěm, básníkem Frant. De Cortem, hned po jeho smrti v r. 1869. v Bruselu.

Básník K. L. Ledeganck, známý též jménem »de dichter der Drij Zusters-Steden« (Le poète des Trois Villes-Soeurs, básník Tří Měst-Sester), narodil se v belgickém městě Eecloo, dne 9. listopadu 1805.; otec jeho byl tu učitelem. Pro své kromobyčejné schopnosti stal se již v útlém věku úředníkem při obecní správě ve svém rodném městě. Jeho neúnavný duch nedal mu nikdy zahálet; náš mladý Ledeganck zabýval se v prázdných chvílích studiemi a jsa velice nadaný, dospěl tak daleko, že mohl sledovati přednášky na universitě v Gentu, kamž se však toliko k přednáškám ubíral a po přednáškách se vždy opět domů do Eeclova vracel. R. 1835. dosáhl hodnosti doktora práv a brzy potom jmenován byl smírčím soudcem v Zomergemu; při té příležitosti zvolen byl též za vyslance v provinciální radě.

R. 1842., v době organisace začátečního vyučování, byl jmenován provinčním inspektorem a usídlil se v Gentu, kde též po dlouhé nemoci dne 19. března 1847. zemřel. R. 1852. vydány byly jeho »Verspreide en nagelaten gedichten« (Roztroušené a pozůstalé básně) a r. 1886. vyšly v Roulersech jeho veškeré spisy. Názvu »básník Tří Měst-Sester« dostalo se K. L. Ledeganckovi pro jeho výtečné tři básně, v nichž opěvuje nadšeně tři belgická města: Gent totiž, Brugge čili Mosty a Antverpy. Jos. Šefík Vitínský.

POLSKÁ.

Pająki (Pavouci). Obrazek z życia warszawskiego. Przez Klementa Junoszę. Warszawa. 1893. Židovské romány a novely nejsou v Polsku ničím novým. Jenom že ne všichni polští spisovatelé a spisovatelky touž krácejí v té příčině cestou, jelikož někteří z nich počínají si skorem jako filosemité, jiní zase jako antisemité. Jinak zajisté píše ku př. Konopnická a jinak Głowacki ve svém díle »Mechesy«, jinak se čtou povídky Orzeszkové, a jinak tento Junoszuův obrazek ze života varšavsko-židovského. Dostačí pak říci o něm jenom tolik, že je to podařená, ač smutná fotografie vyděravosti polských židův. Mladší pokolení židovské nemá prý již často dosti klidu při tom pavoučím omotávání svých obětí, a proto starý Gancpomader celé hodiny píše pro své vnuky, přátele a známé své zkušenosti životní, dávaje jim na ruku recept, jak se má dlužník chytiti, jak v síti držeti, jak vyssázati, ale nikdy nepouštět. Máť prý dobrý dlužník větší cenu než čtyři koně, a k čemu prý se starati o zboží mrtvé, je-li tu zboží živé! Pan Gancpomader domáhá se toho, aby prý i v odírání byl systém, jak by se kůže s dlužníků dřela, což prý dítí se má zvolna, klidně, tak, aby mohla odřenému vždy nová kůže narůst. Dlužník prý musí se státi nevolníkem svého věřitele, celý svůj život krvavě mu pracovati, dostáváje jenom tolik, aby mohl žiti a stále ne pro sebe, ale pro jiného se potiti. Toť rady Gancpomaderovy, jimiž řídí se příbuzní jeho Jonas Bencyan Hapergelt a jeho žena Jonta, Lajbuš, Luftermanovi a t. d., a obětí takovou je tu pan Karel, jenž upadnuv jednou do lichvářských sítí nemůže a nemůže z nich se vymaniti. Obrazek ten stojí věru za přečtení.

O związku sztuki z moralnością. Napisał Ks. Maryan Morawski T. J. Odbitka z Przegl. Powsz. Kraków 1887. (str. 21.). »Esthetika a ethika jsou dvě

ohniska, kolem nichž otáčí se život náš,« praví autor hned z počátku, aby tak ukázal na důležitost pojednání svého o tom, v jakém totiž poměru krásno a dobro k sobě býti mají. Látka jest velice časová a také velice důležitá, protože za dob našich slýcháme často hlásati a hájiti zásadu, že je umění na morálce úplně nezávislým, jelikož prý má umění cíl svůj v sobě, t. j. v krásnu, a proto že mu není pranic dbáti ani morálnosti, ani ničeho jiného, poněvadž prý by jinak přestal umělec býti umělcem, a stal by se moralistou nebo řemeslníkem. A Constant Martha dovolává se ve příčině té ve svém spise »La délicatesse dans l'art« i svědectví historie, na důkaz, že prý umění, i kdyby chtělo, morálnosti sloužiti nemůže. Jeť prý — jak dí — ethika ať náboženská, ať filosofická tak nesnesitelná, tak výlučná, tak přísná, že, kdyby umění opanovala, uvrhla by je v okovy a usmrtila, jak prý toho důkaz podávají Aegypt, Mahomedanismus, Ikonoklasté, Waldenští, Albigenští, Husité, ba i protestanti v XVI. století, a jak tomu na svědectví i Heraklit, Plato, Seneka, Epikur, z nichž první chtěl Homéra zpolíčkováného ze škol vyhoditi, druhý pak dopřával mu místa jenom u dveří svého státu. A kromě toho, jak dí též Martha, nemůže se umění podříditi morálnosti, jelikož prý by nás umění takové nudilo; proto prý také ti nejlepší umělci, jak malíři, tak sochaři a básníci, jako Caracci, Cranach, Tician, Leonard, Ariosto, Molière, Goethe atd. toho nedbali. — Morawski vyvrací v této brožurě své nesprávnost názorů těch a dokazuje správnost zásady, že umění a mravnost musí jíti spolu ruku v ruce, že umění není nezávislým na mravnosti, nýbrž naopak, že je jí poddáno, ba, že má býti jejím spolupracovníkem. Vyvěráť dobro i krásno z jednoho a téhož pramene, a proto nemůže jedno odporovati druhému, nýbrž jedno musí pronikati druhé; jeť dobro krásnem, a krásno dobrem! Praví-li tedy někteří esthetikové, že má umění cíl v sobě samém, není to pravda, poněvadž, absolutně-li se věc ta uváží, činí se z umění jakési božstvo; a pak to také neodpovídá praxi života, kdež přece denně vidíme, jak umění slouží účelům jiným. A závislým umění na morálnosti je, protože je umění věcí lidskou, činem lidským, a všecko, co je lidské, podléhá zákonu mravnímu. Neboť buď je zákon mravní pouhou illusí a nemá žádného významu, nebo má právo na celého člověka a rozhoduje o všech jeho činech. Morálnost možno porušiti, ale nelze se jí vymknouti. A učinili-li to geniové ať političtí, ať vojenští, ať geniové umění, není to důkazem, jakoby snad umění morálky nemusilo dbáti, nýbrž tím se jen ukazuje, že i geniové jsou jenom křehkými lidmi, kteří podléhají ve slabé chvíli svým zlým náklonnostem. Tak a podobně mluví autor, logicky a tudíž i přesvědčivě. Proto budiž brožura ta každému co nejvšeleji doporučena.

Notatki myśliwskie z Indyj. Napisał Józef hr. Potocki. Kraków 1891. (Stran 149. in 8" s 13 rytinami). Hrabě Josef Potocki přebýval v první polovici r. 1890. několik měsíců v Indii na lovech, a v této knížce své, ozdobené pěknými reprodukcemi fotografií, autorem samým sdělaných, uložil a přátelům svým věnoval různé své zkušenosti z lovů těch. Psána jest kniha ta zajímavě a jadrně, ač se v ní nalézají mnohé poklesky proti gramatice i formě; než, poklesky ty snadno zmizí v očích všech milovníků myslivectví, jimž ne tak snadno zase dojde se pochoutky podobné, poněvadž literatura lovecká všude, a tudíž i u Poláků, není příliš bohatá, a to hlavně z té příčiny, jelikož — jak dí referent »Prz. pol.« — myslivci nedovedou vládnouti pérem, a literáti puškou.

Dzieci szczęścia. Przez Waleryę Marrenę. Warszawa. (Tiskem a nákladem S. Lewentala). Marrené je známa jako dovedná vypravovatelka; čtout se povídky její velmi pěkně. Podobně se to má i s povídkou touto. Látka její není sice nová, ani scény v ní nejsou ničím neobyčejným, ale zpracování je přece jen zvláštní a pěkné, a účel povídky, poukázati totiž na to, jak převráceno bývá vychování vyšších a zámožných tříd, protože děti jejich nedovedou v neštěstí spoléhati na své vlastní síly a tu pak buď podlehnou nebo se zvrhnou, jest vši chvály hodný. »Děti štěstí« jsou tu tři děti bankéře Sawického: Stanislav, Marcela zasnoubená s Czercem, a Jadwinia, jež opravdu všem zdají se býti miláčky Štěstěny, pokud otcí jejich dobře se daří. Ale jinak se věci mají, když otec po zasnoubení své dcery Marcely, na jehož oslavení pořádán byl skvostný bál, nalezen mrtev; Jadwinia snaží se sice pracovati, ale nebyvši k práci vychována umírá na souchotě. Marcela však se o práci ani nepokouší, nýbrž klesá stále, až si konečně v Benátkách najde hrob na dně kanálu; a podobně i Stanislav bídně končí; neboť špatné cesty, na něž se udal, dovedou ho až do kriminálu. Je tedy v povídce té plno tragiky; jinak však může býti zcela dobře doporučena.

Jos. Osecký.

NĚMECKÁ.

Albrecht Dürer. Sein Leben, Wirken und Glauben dargestellt von Anton Weber. Mit 11 Abbildungen. Regensburg. Druck und Verlag von Friedrich Pustet. Preis 1 Mark. V monografii této líčí autor život a působení slavného malíře norimberského Dürera. Čtenáři neujde, že tyto obě kapitoly zaujímají sotva tolik místa jako kapitola třetí, v níž Weber podává norimberského mistra jako muže víry. Byl Dürer protestant či katolík? Toť otázka, již autor v tomto posledním oddělení zodpovídá, a toť také vlastní účel této monografie. Albrecht Dürer byl současníkem Luthrovým a jako přední umělec své doby udržoval spojení s předáky starého i nového učení. Považován byl vždy za katolíka, neboť jeho krajané norimberští prodávali výtvořky ruky jeho jako »staré, papistické obrazy« a všichni ti spisovatelé, kteří o Dürerovi během staletí psali, nezmiňují se nikde o tom, že by norimberský mistr byl zemřel jako přívrženec nového učení. Teprve roku 1837. vytasil se protestant Kugler a po něm několik jiných s tvrzením, jakoby Dürer byl býval »nejevangeličtějším všech umělců.« Důkazy váží protestantští kritikové z obrazů a písemností Dürerových. Tak argumentuje Lützov: hlavním předmětem Dürerovy tvorby byla osobnost Vykupitelova a jeho utrpení. Toť také trestí evangelického učení, tedy byl Dürer evangelíkem. K porozumění tohoto »důkazu« podotknouti sluší, že mnozí protestanté trpí fixní ideou, jakoby trestí katolické víry bylo uctívání Panny Marie. Vzhledem k tomu bludu nelze se diviti, že protestantským kritikům daří se důkazy jako uvedený, ježž Weber odbývá takto: »Katolické nadšení vedlo poutníky a křížáky do Palestiny uctít a osvobodit ona místa, kde Vykupitel žil a trpěl; katolická láska vytvořila hory Olivetské a svaté hroby; katolické umění oslavilo utrpení Páně slovem, obrazem i melodií.« Dále poukazuje spisovatel ku křížovým cestám, pašijním hrám, k církevnímu roku, v němž opakuje se život a utrpení Spasitele našeho. Není-liž hlavním předmětem katolické víry osobnost Vykupitelova a jeho utrpení? Nemají-li pak katolíci práva dle uvedeného argumentu reklamovati norimberského mistra pro sebe?

Těm, kdož Dürera vyhláší za protestanta, protože zhotovil obraz Bedřicha, kurfirsta saského a podobiznu Melanchtonovu, odpovídá Weber, že Dürer provedl také obraz katolíka Pirkheimera, Jakuba Holzschuhera a znamenitou rytinu Lutherem nenáviděného Erasma.

A ještě jeden důkaz mají kritikové protestantští po ruce. Hlavní dílo Dürerovo byly obrazy apoštolů: sv. Petra a Jana, pak sv. Pavla a evang. Marka. Na první skupině (Sv. Petr a sv. Jan) postaven sv. Jan v popředí, kdežto sv. Petr umístěn na druhém místě, což prý odporuje katolickému pojmu o primátu Petrově. Na to odpovídá autor slovy básnickovými: *Pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuit aqua potestas*. Umělec Dürer pojímá předmět své tvorby svým vlastním duchem. Snad byl mu miláček Páně sv. Jan sympatičtější nežli pevná skála, sv. Petr. Kdož dovede se vpraviti v myšlenky umělcovy tak, aby s jistotou prohlásiti mohl úsudek svůj za neomylný? Ostatně katolický křesťan usmířen jest tím, že Dürer dal na svém obraze sv. Petru odznak nejvyšší duchovní moci — klíč. Závěrečný úsudek o Dürerově umění shrnuje autor v tato slova: »Umění Dürerovo jest katolické, a mezi sty obrazy nelze naléztí žádný, jenž by novotu (protestantismus) velebil nebo katolické učení a zvyky karikoval, jako činil Lukáš Kranach.«

Z písemností Dürerových (denníku, dopisů a básniček) vysvítá, že pohnutá doba nezůstala na mistra norimberského bez vlivu. Dürer sliboval si při prvním vystoupení Lutherově nápravu politování hodných poměrů tehdejších, ovšem v rámci Církve. Jakmile však zpozoroval, že wittenberský doktor zamyšlí úplnou roztržku, tu ihned ustoupil. Z dopisů lze nejvýše dokázati, že Dürer sympatizoval s osobností Lutherovou, nikoli však s jeho učením. Kdežto Luther zavrhoval dobré skutky, opěvává je Dürer ve svých verších. Ve svém denníku referuje o relikviích tak, že by nejzbožnější katolík jinak nečinil. V Antverpách dostává od zlatníka cedrový růženec, začez maluje podobiznu zlatníkovu. V denníku svém zmiňuje se Dürer, kdy se zpovídal a jak obdaroval svého zpovědníka. Umírající matka varuje syna svého před hříchem, a syn Albrecht podává jí svcené vody a předřikává modlitby. Co jest na tom protestantského? Ba, Dürer píše: »... moje matka zesnula křesťansky, byvši zaopatřena v s e m i s v á t o s t m i (t. j. sv. pokání, sv. oltární a sv. posledního pomazání) a rozhřešena od všelikého trestu a viny papežskou mocí.« Tyhle řádky dovedl napsati jen Dürer — katolík. Když Luther a jeho nohsledové vystoupili proti uctívání svatých, když mnozí přívrženci nového učení pálili knihovny a obrazy, tu psal

Dürer všecek rozhorlen svému příteli Pirkheimerovi: »... v nynější době hanobí mnozí umění malířské pravice, že slouží modloslužbě. Obraz nesvádí křesťana k modloslužbě právě tak, jako nebývá člověk sveden k vraždě zbraní, kterou nosí po boku. Musil by býti vskutku nerozumný člověk, kdož by uctíval dřevo nebo kámen! Proto přináší obraz více dobra nežli pohoršení, jen když jest počestně, umělecky a dobře malován.« Kdežto tedy Luther láteřil proti »bullám, svíčkám, zvonům, obrazům... a jiným neřestem papežského regimentu,« činí Dürer pravý opak. Rádi bychom čtenáři ukázali ještě několik »důkazů,« jimiž protestantští kritikové reklamují norimberského mistra pro sebe, myslíme však, že uvedené ukázky dostačí, aby v srdci každého vzbudily přesvědčení, že Dürer vskutku nikdy protestantem nebyl.

Spisek svůj ozdobil dr. Weber jedenácti dřevorytinami, jež umění Dürerovo zvláště charakterisují. Jsou to: Apokal. jezdci, Vlastní podobizna. Sv. tři králové, Narození Páně, Adorace Nejsv. Trojice, Melancholie, Rytíř, smrt a čert, Jan a Petr, Pavel a Marek, Rodiče Páně a Jáchym a anděl. Josef Vondrák.

Ohrwalder G.: *Aufstand und Reich des Mahdi im Sudan und meine zehnjährige Gefangenschaft dortselbst*. Innsbruck, Rauch, 1893. VIII—320, s podobiznou autorovou a mapou. Kniha ta je obdivuhodnou historií utrpení katolického misionáře, jenž po deset let upěl v zajetí Sudanu. Mohli bychom právem spis ten přičísti k nejdůležitějším publikacím posledních let o Africe vůbec. Je psán svědkem očitým, veškeré víry a důvěry hodným. Líčí znamenitě Mahdiho, jeho náboženský fanatismus, jeho domnělé »zázraky,« válečné výpravy, dobytí El Obeidu, porážka Gen. Hicka a Gordona, zničení Chartumu a předčasnou smrt »prorokovu.« S plastickou věrností vypravuje Ohrwalder o jeho nástupcích, kteří ještě krutěji než Mahdi si počínali, pustošíce Habeš, Egypt a Sudan. O svých osobních osudech, se všemi těmito událostmi těsně spojených, vypravuje misionář jen jako ve druhé řadě. Ličenímí svými odhaluje hrozný, neslýchaný hrozný obraz afrického otroctví, muka, nemoci a trýznění ubohých, o nichž nemáme ani pojmu! Ohrwalder sám s několika sestrami meškal v otroctví plných deset let, až podařilo se mu uprchnouti z tábora Abdullahihova blíž Chartumu. Pomohla mu k útěku odvážlivost a lstivost jistého Araba, jehož získal ap. vikář Mons. Sogaro.

Opakujeme: kniha je historií současnou, obrazem kulturním, zeměpisným, cestopisným, politickým i románem; to vše tu najdete, a duch vroucího katolicismu vane ze všech stránek. Řada knih misionářů sepsaných rozmnožena dílem vynikajícím, jemně přejeme rozšíření nejhojnějšího a — českého překladu, aby i u nás mohlo býti po zásluze obdivováno.

Č E S K Á.

Několik slov ku posudku p. Vaňkova »Pravěku«. Ještě dříve než ve »Vlasti« uveřejnil jsem krátký posudek p. Vaňkova »Pravěku« ve »Hlídce lit.« č. 10. m. r., v němž jsem mu vytýkal některé chybné tvary a významy, z nichž byl činil rozmanité nesprávné a rouhavé závěry, jak jsem to pak i ve »Vlasti« učinil. P. Vaněk mi na to odpověděl v »Čase«, abych prý ve vlastním svém posudku za přispění řádného hebr. slovníku odhaloval lži, podvody a klamy. I vybídl jsem ho, aby mi tyto chybné tvary a významy ze slovníků resp. gramatik odůvodnil (Hl. lit. č. 1. t. r.). Na to mi p. Vaněk odpovídá v Lit. Listech č. 7. a 8. t. r. Poněvadž při tom se zmiňuje též o několika výtkách, které jsem ve »Vlasti« mu učinil, odpovídám i v tomto časopise.

Předně jsem se tázal p. Vaňka, zdali se velikonoční slavnost nazývala pešach, jak on píše, a nikoliv pesach. P. Vaněk na to odpovídá (L. L. č. 8. p. 148.), že prý mu bombasticky vyčítám některé tiskové chyby jako na př. pešach. V »Pravěku« na str. 13. n. má p. Vaněk slovo toto třikrát a vždy je píše pešach, jednou dokonce i vyznačeným písmem. Jest to tisková chyba?

Za druhé jsem se ptal, odkud se dá dovoditi, že sloveso pasach znamená původně »křepčiti« a nikoliv »přejíti«, »kulhati«. P. Vaněk uvádí několik autorův, kteří slovu tomuto dávají význam »skákat«, »přeskakovati«. To mně nebylo žádnou novinkou, vždyť Vulgata překládá též »transiliebant altare« = přeskakovali oltář. Z Dillmanna uvádí p. Vaněk, že pasach s předl. 'al značí přeskakovati, nemůže tudíž říci, že je fass'chû 'al hammizbê 'ch je v Kral. bibli správně přeložena »skákali u oltáře«. Který překlad se lépe shoduje s povahou tohoto slovesa, ukázal jsem v Hl. lit. č. 1. t. r. p. 10. »Divoký tanec«, kterým podle p. Vaňka

židé kanibalskou svou hostinu provázeli, se ze slovesa tohoto nikdy dovoditi nedá. To vycítil již i p. Vaněk, píše: »Slavnost pesach nebyla zajisté »slavností kulhání« (tento duchaplný vtip jest objevem p. Vaňkovým!) nýbrž slavností přechodu (a to jest to pravé!), putování vůbec, neb ze stanoviska ethnologického slavností tance« (L. L. č. 7. p. 130.). Tedy aspoň již ne »divokého tance«.

Dále mi měl p. Vaněk dokázati, že jméno Jahve jest hifilová forma slovesa chajá = žíti. Hle, jak p. Vaněk rozluštil tutó záhadu: »Patrne neví p. P. Kyzlink, jenž zná dle vlastního doznání jen to, co jest obsaženo v »obecní« či »obyčejné mluvnici«, že před zavedením »ebr. písma nebylo rozdílu mezi měkkým a tvrdým *h*, a že též po zavedení »ebr. abecedy nezaměňovalo se jen obé písmen, nýbrž i obé zvuků.« (č. 8. p. 148.) Tak prý to povídá Renan. Šťastný p. Vaněk, an již ví, jak Židé mluvili před zavedením písma! Tak daleko jsem já se svou »obecnou mluvnici« ovšem proniknouti nemohl. A kdyby to bylo všecko pravda, pak nezbyvá nic než důkaz, že záměna tato dala se i v tomto jméně, a toho mi pan Vaněk i s Renanem na věky věkův nedokáže.

»Že Jahve,« praví dále p. Vaněk, »jest »eine chiphilische Imperfektbildung« ve smyslu »on udílí život,« uznává již Movers, Schrader a jiní orientalisté.« (ibid.)

Aby laskavý čtenář měl o celé této věci jasný pojem, podávám zde obšírnější výklad jména Jahve. Jméno toto sestává ze čtyř souhlásek j h v h. Jest to trvající forma (imperfectum) slovesa hajá = býti v jeho starší formě havá, která se zachovala v syr., chald. a i v hebrejštině se ještě tu a onde vyskytá. Jaké samohlásky Židé k těmto souhláskám připojovali, se neví; podle starých klasiků, kteří Boha Židů jmenují Jao, Jabe a p., soudí mnozí, že se má tato skupina čísti Jahve. Forma jahve (vl. jahave) může býti buď kal neb hifil. V prvním případě znamená »jest«, ve druhém by znamenala »dává byt, či existenci«, která u bytostí ústrojných jest ovšem podmíněna životem. Vzhledem k těmto bytostem by se tudíž mohlo říci »dává život«, ale jak patrně, již ve smyslu odvozeném a obmezeném. Poněvadž p. Vaněk nikterak neuvádí, že oni orientalisté formu tuto odvozují od chajá = žíti, musím nezbytně souditi, že smysl ten vyvozují tak, jak jsem to právě naznačil. Měnití souhlásky podle libosti, kdy přece jméno toto tisíckrát se jeví vždy v jedné a téže formě, si nedovolí žádný kritik ani filolog. Ostatně nepřipouštím, i kdyby to Schrader stokrát tvrdil, že Jahve jest forma hifilová. Neboť 1. sloveso hajá formy hifilové vůbec netvoří. 2. Ex. 3, 13. táže se Mojžíš Hospodina: »Otáží-li se mne, jaké jest jméno Jeho, (Boha otcův jejich) co jim řeknu?« A Hospodin si dává jméno: »Ehje ašer ehje.« Ehje jest první osoba imperf. první formy, i znamenají tato slova: »Jsem, jenž jsem.« Má nějaký smysl: »Dávám život, jenž dá vám život?« Hospodin pak praví dále: »Tak řekneš synům israelským: »Ehje = jsem« posílá mne k vám« ...; a zrovna na to praví již ve třetí osobě: Jahve, »Jsoucí, Bůh otců našich« atd. A že jest to vskutku pravé jméno Boží, potvrzuje theologie, definujíc Boha jako Bytost samu sebou jsoucí. Forma Jahve tudíž 1. není formou hifilovou vůbec. 2. Tím méně jest hifilovou formou slovesa chajá = žíti.

Než nač tak dlouhý výklad? V Písmě sv. se často vyskytá formule: chaj Jahve t. j. živ jest Hospodin. P. Vaněk místo chaj píše hebr. i přepisuje haj Jahve a z tohoto chybného čtení, o němž se může v »Pravěku« na str. 14. každý přesvědčiti, odvozuje svůj význam »udílí život.« Patrne se řídí s hora uvedenou zásadou Renanovou, že »i po zavedení »ebr. abecedy se zaměňovala nejen obé písmena, nýbrž i obé zvuků.« Na štěstí jen u p. Vaňka, jemuž jsou »samohlásky hebr. ničím a souhlásky máločím.« Svatá pravda!

Na čtvrtou mou otázku, zdali sloveso kûn znamená »roditi«, přiznává se p. Vaněk, že se zmýlil. I dovoluje si ku větší mé spokojenosti opravit svůj překlad: unesatem et sukká malkekem etc. ... a nenosili jste stánek svého malka a kijjón svého eloha, idóly, jež jste učinili sobě? Slovo Kijjón mělo patrne obdobný význam jako paralelní sukká, snad truhla, nosítka a p.« (č. 7. p. 130.). P. Vaněk tu opravil v hebr. textu sikkút v sukká. Proti opravě této nic nenamítám, ale p. Vaněk zapomněl, že v hebr. podle »obecné mluvnice« se klade jméno, následuje-li genitiv, do stavu vázaného (status constructus); musil by tudíž psáti sukkat malkechem. Jediné slovo p. Vaněk opravil, a to špatně, proto oprava tato k mé větší spokojenosti nedopadla. Nemá vůbec v hebr. štěstí.

Co jest to ten Kijjón? »Děd« to více není, Saturn se to býti nezdá, bude to snad — truhla. V »Pravěku« str. 14. při uvedeném místě Amosově jest poznámka 7.: »Theologicko-orthodoxní přerozmanité »výklady« nezasluhují povšimnutí.« P. Vaněk může nyní u té truhly přemýšleti, jak se mstí podobná zpupnost.

Vytýkal jsem dále p. Vaňkovi chybný plurál šeddim m. šedim. I odpovídá, že tak učinil podle analogie jednoslabičných slov odvozených od kmenů meciac

geminatae (č. 8. p. 148.). Předně nebylo třeba, aby teprve p. Vaněk plurál tento tvořil, poněvadž jest již utvořen a zní šedim; singulár k němu vůbec se nevyskytá. Podle analogie jednoslabičných slov, odvozených od kmenů m. g. by byl plurál tento nikoliv šeddim, nýbrž šiddim. Odvažuje-li se p. Vaněk na opravu masory, pak to musí činiti aspoň podle té »obecné gramatiky«. Tak se mi pan Vaněk nevykrouť!

Pak jsem se tázal, jak mi p. Vaněk dokáže, že Šaddaj má pravidelný plurál šeddim. Odpověď zní takto: »Co se týče plurálu šeddim, nevím věru, že bych je byl kde v »Pravěku« odvozoval od Šaddaj místo od sing. šed. (P. Vaněk si pěkně otázku obrátil). Patrně nerozuměl p. P. Kyzlink p. 4. na str. 13.« (č. 8. p. 148.)

P. Vaněk píše na str. 13. »Pravěku«: »Než 'azaz-El zove se též El-šaddaj t. j. mocný El« a nyní následuje pozn. 4.: »od šadá = šadad. Šaddaj jest stupňované adjektivum a pravidelný mnohočet jest Šeddim.«

Prosím, rozuměl jsem té poznámce dobře nebo ne! — P. Vaněk praví hned na počátku svého »Zaslána«: »Odpovídám-li mu přece, tož děje se tak jen k vůli veřejnosti, u níž mne p. P. Kyzlink neostýchal obviniti nejpodlejšími narážkami. Že tento výraz není upřilíšen, uzná každý, kdo smysl má pro vědeckou poctivost. Mně nejde o nic než o vystižení skutečnosti, pravdy...« (č. 7. p. 129.)

Jest toto ta vědecká poctivost p. Vaňkova? Kdyby byl prostě odpověděl, že se zmýlil, byl bych vskutku uznal, že jedná vědecky poctivě, a věru bych na jeho vášnivou sofistiku ani nebyl odpovídal. Kdo vědecky poctivě jedná, ten si nepomáhá podobným šmejdem!

Na sedmou a osmou otázku (haj m. chaj, Šeddim m. Siddim) p. Vaněk vůbec neodpovídá, bezpochyby to vřadil do těch »tiskových chyb.«

Za to p. Vaněk dokazuje, že vlastně já neumím čísti; praví: »Zbývá ještě několik nepatrnějších výtek, jimž však P. Kyzlink snaží se bombastem dodati pořádný důraz. Jsou to předně některé chyby tiskové, (na př. pesach m. pesach) které neurvalým způsobem, jak mi vyčteny byly, spíše by mne mohly oprávniti k otázce, nebyly-li vypočítány na oklamání nevědomého čtenářstva, neboť stejné chyby mohl bych i já vyčítati p. P. Kyzlinkovi. Tak na př. již dvě prvních 'ebrejských slov jeho »posudku« ve Vlasti 1894. č. 2. o sl. Ibrim m. 'Ibrim 'abar m. 'abar; dále Azazel, jež sedmkrát jest chybně psáno m. 'Azazel; Akaron m. 'Akaron či 'Ekron a j. — Ba ze slov »ad aculos« mohl bych dokonce dle vlastní jeho metody souditi, že p. P. Kyzlink nezná ani — latinsky, neřku-li pak 'ebrejsky!« (č. 8. p. 148.)

V posudku mém ve »Vlasti« byla značka moje ' důsledně zaměněna v '. Tak mluvě o slově pesach přepisoval jsem koncové ch podle způsobu p. Vaňkova 'h, aby se nezdálo, že mu snad toto vytýkám. Pesa'h, které jest v rukopise, jest vytištěno na str. 375. č. 4. t. r. jednou pesach, dvakrát pesa'h. V Hl. lit. č. 10. m. r. p. 368. jest správně vytištěna p. Vaňkova forma pesa'h. Podobně v citátě z »Pravěku« »Amos, prorok z Teko'a« jest na str. 457. č. 5. t. r. vytištěno Teko'a. Tak se stalo i ve slově 'abar. Chyby tyto jsem zabrániti nemohl, poněvadž si korektury sám obstarati nemohu. P. Vaněk píše ve svém »Pravěku« důsledně více než dvacetkrát, a to o jednom slově, fara'o m. fara'o, tak že jest tu chyba tisku vyloučena, a já jsem mu toho nevytýkal, poněvadž se mi to zdálo malicherným. O znalosti hebr. u p. Vaňka jsem nesoudil z čárek, nýbrž z celých chybných tvarů, z nichž se neostýchal činiti své nemyšlné závěry.

U slov Ibrim, Azazel, Akaron jsem vůbec neuznal potřebným počáteční 'ain vyznačiti, pak ovšem p. Vaněk snadno našel u toho Azazela zrovna sedm chyb. Kolik tisíc chyb podle p. Vaňka se dopustili LXX., sv. Jeronym a s nimi tisíce a tisíce jiných, kdož značky této vůbec neužívají. Ostatně nechápu, jak se p. Vaněk odvažuje vůbec něco podobného vytýkati, když to činí sám též. Tak na př. píše více než dvacetkrát Arab, arabský a nikoliv 'Arab, 'arabský; Elam, elamský a nikoliv 'Elam, 'elamský. A mně ani nenapadlo mu z toho činiti výtku, poněvadž jest to směšno. Na tak hubených kůstkách já si nepochutnávám.

Na otázky s hora uvedené jsem od p. Vaňka žádal odpověď. Odpovídá pak — aby toho bylo více — na jiné ještě výtky, které jsem mu učinil ve »Vlasti«, ovšem jen na ty, na něž si vůbec ještě troufal. Jak, to ukáži hned.

Pravil jsem mu, že sloveso 'abar značí původně »přejíti«, »překročiti«. P. Vaněk stojí na svém, že znamená původně »překypěti«, »přetéci«, z čehož prý teprve se vyvinul význam s hora uvedený. Vím-li, že sloveso toto znamená »překročiti«, snadno si vysvětlím o řece, moři, že překročuje své meze, břehy,

že přetéká. Mohu-li na obrat říci, že člověk překypěl, přetekl řeku, moře, to ponechávám úsudku čtenářovu. P. Vaněk tvrdí znova, že Židé požírali o velikonocích své prvorozence. A důvod? Tento: »... prohlédám zejména k ethnologickým paralelním zprávám o jiných kmenech a z nich soudím per analogiam na kmeny, o nichž takovýchto zpráv postrádáme.« (č. 8. p. 147.) Vyjádřeme to formou syllogismu: historická fakta, která se vyskytují u některých národů, musí se vyskytovat u všech ostatních; u některých národů se vyskytuje faktum kanibalismu — ergo Židé požírali o velikonocích své prvorozence. Tak vypadá p. Vaňkova logika.

Popíral jsem dále p. Vaňkovi, že by se byli Semité v pravěku nemodlili, a uvedl jsem mu krásnou modlitbu z literatury assyrsko-babylonské. Hle, co odpovídá p. Vaněk: »Nemluvil jsem o nich (o Assyrech a Babyloňanech), nýbrž o semitských beduinech za dob předislamských a o beduinech nynějšího Nadždu a Jemenu.« (ibid.).

P. Vaněk mluví na str. 9. nn. »Pravěku« o náboženství Semitů vůbec, jak se o tom každý přesvědčiti může (tak na př. uvádí jména duchů severo-, středo- a jihosemitsky) a na str. 10. se výslovně odvolává i na mythologii assyrsko-babylonskou. Pak str. 11. praví: »... a proto nemodlili se Semité za pravěku nikdy.« Semité se nyní scvrkli na semitské beduiny (jakoby byli ještě nějakí jiní!) a pravěk dokonce se svrkl na dobu předislamskou. Toť nová ukázka páně Vaňkovy vědecké poctivosti.

Co p. Vaněk cituje (č. 8. p. 147.) o pohostinství beduinů, tomu nerozumím. Tam přece nestojí, že by beduini nebyli pohostinní, jak jsem tvrdil já, aniž že byl David nějakým beduinským šejchem, a Nabal jeho chráněncem, jak tvrdí p. Vaněk. O tom pohostinství ostatně promluví někdy jindy.

Dále stojí p. Vaněk na svém, že Esau byl chlupatý démon. U Redesijeh prý bylo nalezeno vyobrazení divé jezdyně pouště, jež se naznačuje jako 'Asit, což prý je ženský tvar slova Esau. U Feničanů byl zase démon zvaný Usór. (č. 8. p. 148.). Ergo Esau byl chlupatý démon, quod erat demonstrandum. Konečně se se mnou p. Vaněk vadí, že jsem o druhé polovici jeho spisku řekl, že jsou to výpisky z rozličných autorů; nového, tím méně kritického že nepodal nic. Nevím proč. Sub II—IV. podává p. Vaněk úryvky z dějin faraonů (kličku jsem vynechal!) a jejich bojů se severními národy. Nu, a zprávy tyto přece p. Vaněk neobjevil. Novou věcí mi bylo jen jeden objev, že totiž Jakob, Izák a Josef se vlastně jmenovali Ja'kob-el, Jic'hak-el, Josep-el. Ale že by to byl objev kritický, mi ani ve snu nenapadlo.

P. Vaněk dokončiv svou filipiku volá vítězně: »Vyvrátil jsem námitky p. P. Kyzlinka, a to »bod za bodem« (ani zdání!), jak si byl přál« (ibid.). Jak, to jsme viděli. Ani jsem se nedověděl jméno toho »řádného hebr. slovníka,« ač jsem p. Vaňka za to pěkně prosil.

P. Vaněk dobře ví, že by jeho nové »zasláno« špatně vypadlo, ještě špatněji než předešlé, a proto prohlásil, že známé »zasláno« jest poslední. P. Vaněk jest neorthodoxní, a já zase orthodoxní, a tudíž prý disputace naše nemá smyslu. Má-li orthodoxie co činiti s gramatickými, lexikálními a logickými nedostatky p. Vaňkovými, ať rozsoudí laskavý čtenář. Podobnou frází p. Vaněk nikomu očí nezalepí.

P. Vaněk myslí, že kdybych prý i *chtěl*, n e s m í m uznati se svého stanoviska něco podobného (totiž to kanibalství židů). Jak živ jsem neslyšel, že by ve vědě mělo rozhodovati, co kdo chce nebo nechce, v ní rozhodují jen r o z u m n é d ů v o d y. To jest právě to neštěstí, že se ve vědě mnoho c h c e místo důvodů, a mezi těmito chtícími jest i p. Vaněk i se svými německými kritiky. Je-li třeba, vytrumfne některého protestantského Th. dra., a to je jinší chlapík, ten to lépe zná než pan páter Kyzlink! Milý p. Vaňku, ty doby u mne dávno minuly, kdy mně platilo j m é n o za důvod. Člověk si musí každou věc dobře okouknouti, než ji přijme za bernou minci. A přijme-li ji, pak si musí osvojit i důvody, aby jí mohl, kdy je třeba, i hájiti. Pouhé ten a ten to povídá, u mne neplatí pranic! Kdo zná ten chaotický zmatek v německé kritice biblické, tomu jsou z duše mluvena slova učeného Balmesa, která jsem ondy četl ve »Vlasti«. Podávám zde jen konec: »Toť hotový Babel, pravil jsem, kde každý jinou řečí hovoří... A rozhorliv se, bojoval jsem v duši své krutý boj... posléze vztýčil jsem na zříceninách zborcených systémů a zklamaných nadějí korouhev s nápisem: »Pryč s vědeckou autoritou!« »Vlast« č. 6. t. r. p. 509. Zrovna jako do filosofie, o níž jest tu řeč, tak do biblické kritiky každý vnáší a vnucuje obraz svého vlastního, prázdného, negující nevěrou zmítaného nitra.

Končím slovy p. Vaňka: Nyní ať veřejnost rozsoudí, kdo »podvádí a klame čtenářstvo s jazykem 'ebrejským neobeznámené,« kdo lépe či hůře umí »slabikovati 'ebrejsky«, p. Vaněk, či pan páter Kyzlink z Jerusáléma.« Tím jsem s p. Vaňkem domluvil.

V Jerusalemě, dne 22. dubna 1894.

Dr. Frant. Kyzlink.

Socialně demokratická společnost. Úvahy o státu socialně demokratickém, o právu na práci, o všeobecném právu hlasovacím, o mzdě a stávkách a otázce žen. Podává Rudolf Vrba. Praha 1894. V komisi Fr. Řivnáče. Nákladem vlastním. »Sepsav před třemi roky spis«, praví spisovatel v proslovu, »Dělnictvo v boji za svá práva«, snažil jsem se hlavně na základě Marxova: »Das Kapital« otázku socialní z oekonomické stránky vystihnouti. V přítomném spise, který doplňuje »Dělnictvo v boji za svá práva«, jest mou snahou hlavní body Erfurtského programu projednati. Zvolil jsem formu neodvislých článků, aby čtenář se neunavil. Tuším, že forma populární nebude spisu na závalu, nýbrž na prospěch, aby srozumitelným byl i méně sečtělým.«

Spisovatel Rudolf Vrba učinil si životním úkolem studovati socialní otázku a stopovati její vývoj. Že na této dráze dostoupil již potěšitelné výše a nabyl širokého rozhledu, o tom svědčí jasné a pevné socialní zásady a úsudky v této spleť a zamotané duševní práci.

Celá jeho práce dokazuje, jak mnoho četl, jak mnoho ví; uvádí 38 knih, jichž použil, jsou většinou německé a pět je českých, ale tu a tam postrádáme praktickou znalost života socialního ve velkých městech.

Muži tak příčinnivému a nadanému měl by býti umožněn delší pobyt ve velkých městech, aby osobně poznal katolické dělnické a chudinské spolky, aby byl ve stálém styku s katolickými dělníky a řemeslníky; spisovateli tak pilnému mělo by býti umožněno často a mnoho cestovati, aby seznal různé země a různá jejich zařízení, aby se mohl účastniti katolických socialních sjezdů, čímž by své vědomosti doplnil a své práce zdokonalil.

Rudolf Vrba ujímá se v této knize práv lidu rázně a vroucně, nešetře při tom nikoho, kdo lid utiskuje. Spravedlnost všem a návrat lidu na půdu křesťanskou, toť jest celkovým ohlasem jeho knihy.

Otevřeně a sebevědomě bičuje socialní demokracii, ač i zde uznává všecko, co jest v učení socialních demokratů dobrého a spravedlivého. Že se netěší lásce socialních demokratů, netřeba připomínati.

Řeč Vrbova svědčí o vyškoleném spisovateli. O slovo a větu se mu nejedná. Když líčí bídu lidskou, zabíhá v přísnosti až do drsnosti, když mluví o křesťanském náboženství a o úkolu církve v otázce socialní, stává se velice živým, čehož důkazem je hlavně odstavec XIII., jednající o tom, zvítězí-li katolická církev aneb socialní demokracie. Celý proud myšlének a řečí svědčí, že spisovatel jedná z přesvědčení.

O všeobecném hlasovacím právu dí (str. 106.): »Ze stanoviska křesťanské spravedlnosti nelze proti všeobecnému právu hlasovacímu ničeho namítati. Každý státní občan a poddaný má právo míti podíl na životě veřejném«, ale, aby nebyl žádný stav přehlasován, přeje si, aby dělníci volili do dělnických komor, rolníci do selských žup, řemeslníci do řemeslnických družstev a živnostníci a obchodníci, jako dosud, do obchodních komor, a tyto odbory aby pak vysílaly ze svého středu poslance do sborů zákonodárných.

»Všeobecné právo hlasovací«, praví dále, »jak je socialní demokraté žádají, dělnictvu tolik pomůže, jako ta vychvalovaná nynější svoboda. Nyní rozhoduje při volbách majetek, a pak by rozhodovalo číslo. V socialně demokratické společnosti by panovala vláda čísel; svědomitost, poctivost a rozum by zanikly; ani měsíc, ani množství čísel nemají však míti vliv na volby, nýbrž pouze stavovské potřeby a zájmy pracovních tříd.«

Tyto své zásady spisovatel drasticky doličuje poměry americkými, kde jest všeobecné volební právo. Tam vládnoucí strana ukládá pravidelnou daň všem, kdož touží po veřejných úřadech. Tam jsou soudy a veškeré úřady odvislé od strany, která nabyla moci. Rozšafní, spravedliví, otevření mužové ze života veřejného se vylučují.

Tocqueville (str. 98.) dokázal, procestovav státy severoamerické, která zásada o svrchované moci lidu ubíjí pravou svobodu smýšlení.

I praví konečně spisovatel (str. 108.): »všeobecné právo hlasovací přinese zdárné ovoce jen ve společnosti křesťanské, jen v rozšafných a mravných občanech.«

Probírajíce ostatní odstavce jeho knihy dotkneme se, aby posudek neza-
ujal příliš mnoho místa, jen některých věcí, zachovávajíce šetrnost k spisovateli
a spravedlnost k veřejnosti.

Prvá část: Kapitalistická společnost a Náuka o hodnotě zdá se nám býti
příliš stručnou, useknutou, a vnuká nám otázku, nebylo-li by lépe, kdyby spiso-
vatel pojal do každé knihy své méně látky a raději více ji prohloubil? Tak
mohla býti i z poměrů našeho národa leccíms doplněna. Na str. 2. ku př.
praví spisovatel: »Kdežto dřívější společnost ukazuje nám příkladů, kterak se
lidé spolčovali, by výživu sobě usnadnili, vidíme v nynější kapitalistické společ-
nosti pravý opak toho.« Zde bychom byli rádi viděli příklady, kterak náš lid
leckde ještě vzájemně si pomáhá, a byli bychom poukázali na cenu náboženství,
abychom dokázali, že úbytkem zbožnosti mizí i vespólná pomoc mezi lidem.

Vyhořel-li v Tábořsku soused, všemožně se mu pomáhalo: dostal slámu,
seno, obilí, ano, pokrevní přátelé mu v čas potřeby i několik kusů dobytka do
svého chléva vzali a zdarma krmili. Když naši rodiče v Pleších vyhořeli, při-
vezli rolníci z Mnichu (obě vesnice jsou u Kardašovy Řečice) nám i ostatním
pohořelým dříví (přivezli »dřívko«), a to z vlastní vůle. Dříví sami svými potahy
přivezli a pohořelým rozdali. I místní obec z obecního lesa a »páni« — vrchnost
— nám dříví k stavbě darovali.

Cokoliv pohořelý koupil: cihly, tašky, vápno, nebo nalámá-li si kámen,
všecko mu sousedé zdarma přivezli. Obešel si obec a »udělali mu fůru«. Za
vedení tesaře i dříví na krov mu osekali a »krov zdvihli«. Mnoho z toho až
dosud se zachovalo.

Přišel-li někdo o zdravé dobytče — buď že na pastvě se nadulo nebo
nohu si zlámalo — všickni z obce maso koupili, aby poškozenému pomohli.

O výměně hodnoty byli bychom rovněž rádi viděli některé příklady ze
života našeho lidu. Tak ku př. u nás »husna« (dospělá pasačka hus pro celou
obec) dostala od kusu máz žita, 2 kr., o posvícení od každé selky jeden koláč,
a když husy na pastvu zajímala, dostávala od mnohých selek dobrovolně po
krajici chleba; časem přišla si i pro mléko.

Slouhovi, kováři a hajíči¹⁾ se na podzim »sypalo obilí«. Slouha a kovář
měli zdarma obecní pole, obecní lesík, hajíč obecní louku a travu na některých
zahájených cestách. Slouha a hajíč neměli hotově žádného platu, a kovář dělal
»dle práva«, t. j. musil ostření plechu (při ruchadle) a jiné maličkosti dělati
zdarma a za ostatní věci dělal k Novému roku »pořádnost«.

Trhala-li chudá žena len, dostala stravu a za den »bochánek« chleba
(malý bochník bílého chleba na rozdíl od velikého, jenž sluje »pecen«). Krejčí
se bral na práci do domu, kdež dostal stravu, a místo peněžitého platu přivezlo
se mu dříví z lesa, nebo obdělalo se mu pole a přivezlo se mu z něho obilí,
brambory, z louky seno.

Barvíř v městě obarvil rolníku plátno na šerky, na kalhoty, truhlář
udělal potřebné náradí, a rolník jim obdělal pole. Něco se někdy zaplatilo, něco
se potahem obdělalo. Tak rolník a řemeslník i nádenník si pomáhali a byli
stejně živi, ať bylo dražší nebo laciněji.

Chtěl-li si sedlák zabezpečiti podruhy na práci ve žních, kdy jest o lidi
nouze, »dal jim meze« t. j. travu na mezích), dovolil jim chodit do obilí na
travu nebo (ku př. u Karlových Varů) dal jim několik záhonů bramborů. Plat
pak ve žních byl malý nebo žádný.

I pacholci a děvečky dostávali malý plat na hotovosti, ale za to se jim
určilo tolik a tolik plátna hrubého a tenkého, děvečce mimo to na poli půl
míry lenu, pacholkovi půl míry ječmene.

Neměl-li sedlák na pole dostatečného hnoje, vstoupil s chalupníkem ve
spolek: sedlák dal ku př. míru pole, semeno, práci, chalupník na míru pole
dostatečně hnoje, a užitek se dělil na polovic; kolik mandelů žita dostal z míry
žita sedlák, tolik i chalupník.

Zkrátka, rolník platil často a často tím, co vytěžil, nebo obdělával dluh
svým potahem. Tyto dobré a zdravé poměry však bohužel čím dále, tím více mizejí.

Peníze si lidé půjčovali bez úroků, bez úpisů a bez svědků. V útlém
mládí byli jsme toho nejednou svědky, jak přišel soused, otec otevřel truhlu
a půjčil mu peníze. Nyní to konají už snad jediní synové sv. Vincence z Paula,
kteří chudým na byt a jiné potřeby peníze bez úroků svěřují. V Čechách hlavně
konference sv. Vincence v Karlíně velikých zásluh v tomto oboru si získala.

¹⁾ U nás se činí rozdíl: »hajný« hájí lesy, »hajíč« pole.

Jako zde tak i jinde byla by důkladná známost o spolku sv. Vincence p. spisovateli a tomuto spisu k výhodě. Tak ku př. spolek sv. Vincence ve Vídni stará se, aby divoká manželství byla legitimována. Tím způsobem sloučeno bylo r. 1893. ve Vídni v řádné sňatky 560 divokých manželstev a 667 dětí bylo legitimováno. Podobnou snahu s menšími a někde nepatrnými výsledky mají všechny odbory čili konference spolku sv. Vincence z Paula, což by bylo slušelo zařaditi ke článku jednajícímu o prostituci. Zde bychom rádi byli viděli, kdyby byl spisovatel nechal spíše mluvit jiné a sám zůstal v rezervě.

Na str. 65. rozebírá spisovatel Vánoční úvahu »Veleslavína«, časopisu věnovaného zájmům pomocnictva knihtiskařského. Vrba jeho útok dobře odrazil, ale Vincencián by mohl zavést na Štědrý den útočníka třeba do Karlínské, Smíchovské, Libenské a dříve i do Žižkovské chudinské kuchyně, aby viděl, co v ten den katolíci činí pro chudinu. Při tom by jej mohl poučiti, že biskupové (aspoň naši oba kardinálové: Schoenborn i † Schwarzenberg), šlechta a různí jiní věrní katolíci o svátcích Vánočních přímo se předstihují, aby chudině tyto radostné dny osladili a zpříjemnili, co zatím liberalové o chudém Ježíšku mluví, boháče napadají, ale při tom sami — z kapsy pro chudé groše nevydají.

Velmi pěkně odbyl spisovatel Marxisty na str. 18. »Marxisté tvrdí, že na světě není nic stálého, že vše pomijí, náboženství, právní přesvědčení, věda, umění, to vše podléhá změnám časovým. Ale přece je něco pevného a nedotknutého a to má býti učení Marxovo. Všecko mudráctví dávných věků, náboženství, mravověda má padnouti, a jen jeho nauky mají zůstat. Všecko jest vrtkavé, ale věda demokratického socialismu jest výjimkou.«

Na str. 68. upírá spisovatel socialismu možnost společností obroditi a dokazuje to.

Na str. 74. dovozuje, že se nikomu nepodaří odstraniti úplně práci za mzdu; ona byla, jest a bude.

Na str. 88. dochází k přesvědčení, že jest nutno průmyslu dáti takové zřízení, jako měly dříve cechy.

Na str. 63. konečně uvádí dle prince Al. Liechtensteina křesťanský sociální program, pravě: »My křesťanští socialisté žádáme opravu společenskou, všestrannou. Dejte každému stavu zdravou samosprávu, dejte mu práva jemu příslušící, rolnictvu agrární právo, řemeslnictvu výrobní společenstva, přísný průkaz způsobilosti, odstraňte konfekce, zřídte právo dělnické při průmyslu, odstraňte kartely, sestátněte úvěr a peněžní obchod, vezměte veřejné podniky jako dráhy v obec, pak bude oprava všestranná.

Tím jsme ukázali na některé odstavce Vrbovy knihy. Knihovníkům, již snad by neměli času tuto knihu sami přečísti, radíme, aby ji půjčovali jen dospělým. Úprava spisu je slušná.

Rud. Vrba vydává knihy svým nákladem, i žádáme všechny katolíky, zvláště spolky katolických tovaryšů, mužů a jinochů, katolických dělníků, aby mu v jeho snaze byli nápomocni a tuto i všechny předešlé knihy co nejvíce rozšiřovali. Knihu lze objednat nejlépe u spisovatele v Průhonících u Prahy.

T o m. Š k r d l e.

Moderní básníci francouzští. Překlady Jaroslava Vrchlického. Nákladem Jos. R. Vilímka. Charakteristické jest, že Vrchlický jako před 10 lety končil svou sbírku »Poesie italské nové doby,« stížností na »útoky jedněch i lhostejnost druhých;« stejně také končí tuto velikou sbírku z poesie francouzské stížností »na útoky, jichž se mu dostane za práci nevděčnou a dlouholetou.« Myslíme, že si nestěžuje právem. Jeho »Poesie italská« byla velice příznivě přijata a doufáme, že podobně přijata bude i tato kniha, neboť obsahuje skutečně cenný výbor. Naši obhájci a následovníci symbolistů si snad budou stěžovati, že jejich mistři a učitelé jsou zde málo zastoupeni: ale jsme rádi, že jim nepopřáno více místa, neboť je škoda pro ně i toho malého místa, jehož jim Vrchlický popřál!

Sbírka zahájena jest Jeanem Aicardem. Podává poetická líčení, vzácná umírněností výrazu a formy. Krásná jest báseň »Ježíš«; již ta byla hodna překladu.

Jean Ajalbert patří k symbolistům. Zastoupen jest básní: »Pařížská neděle.« Jsou to verše všední. Uvádíme ukázky:

»Pod paží milenci se vedou nadšeně,
jim oči vesclím žhou, svítí šíleně.«

»Tu svátek chutná jim, a jim jest rigolo
pít víno kyselé, jež sluje piccolo.«

»A znovu pijí zas, pak do Paříže v stínu
se vrací půlnočním, svou strávit teletinu.« (Str. 12.)

Amielova báseň jest bezvýznamna. — Emile van Arenbergh má tu »Středověk,« líčí jej jako věk temnoty a poblouzení. — Emile Augier, slavný dramaturg, je zde zastoupen dvěma básněmi, které svědčí, že Augier neměl talentu pro malou báseň.

Za to báseň Josefa Autrana »Denník Noema« je pěkná, až na rozvlácnost. Theodore de Banville, podle Vrchlického »virtuos formy nedostižný,« má tu několik smyslných básní. Za to báseň »Matce« je vřelá. — Charles Baudelaire jest otcem všech dekadentů a symbolistů. Jeho poesie je pochmurná, chorobná; on působil nejen na básnický dorost francouzský, ale též italský, jak svědčí básně Emila Pragy (Viz »Poesie italská nové doby« str. 141.) a Olinda Gueriniho. (Tamtéž str. 244.) Že i na náš český dorost nebyl bez účinku (Otakar Auředníček, Jaroslav Kvapil, Jaromír-Borecký, Jiří Karásek), jest známo. Baudelaire zastoupen jest malým výběrem, ale z něho úplně poznáváme jeho ráz a povahu. Báseň »Abel i Kain« hledí zbuditi sympatie pro tohoto, opovrhujíc oním. Nej-povedenější jest báseň »Mrcha,« »lépe« se snad již zdechlna ani opěvati nedá. My jsme se, upřímně řečeno, hnusem otřásli. To je také předmět důstojný opěvání? To ať nám naši páni symbolisté, od pana Auředníčka až po pana Karásku, netvrdí. Za takovou poesii děkujeme. Jak neskonale vyšší stanovisko ukazují básně sv. Terezie, které skutečně dovedou mysl čtenářovu povznést. Básně Baudelairovy ji strhují do bláta.

Maurice Bouchor má zde mimo jiné také báseň »Nová doba,« kde čteme tato slova:

»Já na mši jsem druhdy chodil,
má minulosti, dodělej,
teď mlád já jsem se znovu zrodil.
Spi na vždy mně a pokoj dej! (Str. 75.)

Tímto »znovuzrozením« myslí básník pitky a orgie, které pořádá se svými přáteli.

Od Pavla Bourgeta, známého svými romány, čteme básně podobné v umírněnosti Aicardovým a v italské poesii mají podobné zastoupení v básních Maria Rapisardiho (Italská poesie str. 206.) a Antonia Fogazzara. (Tamtéž 171.) Chateaubriand jest nám znám již výborným překladem Jungmannovým. — Christian Cherfils líčí dojmy své duše velmi poeticky, stejně jako Emile Chevé, tento však se dívá na přírodu okem pessimismem zkaleným. O tom svědčí báseň »Roztříštěné světlo,« která je podivna a nestála za překlad. — Za to François Coppée je básník věru znamenitý, zná strasti chudiny a umí je výmluvně líčiti. Přáli bychom si, by byl přeložen celý. Takový básník má skutečně význam pro naši poesii.

Charles Cros paroduje symbolisty, a to velice trefně. V té příčině zasluhuje plně pochvaly. Přečtete si jen »Balladu o uzneném slanečku,« a jistě se pobavíte. Takovým způsobem by se symbolisté učinili směšnými. — Rudolphe Barbeau je dle všeho také symbolista, ač se nazývá jen »smutným citeristou.« — Deschampsův »Trest Jidášův v pekle« je pěkný, za to Leon Dier rozmnožuje jen řady pessimistů. — Anatole France, znamenitý kritik, má pěknou báseň »Pia.« — Theophile Gautier patří také k pessimistům. Jinak jsou jeho básně mistrně propracovány. — Básně Alberta Girauda jsou veršované motanice, jak svědčí hlavně »Drahý hlas,« jemuž jsme naprosto nerozuměli. — Charles Grandmangin opěvá hudbu a hudebníky. Báseň: »Housle« jest příšerná. Za to »Píseň úředníka« osvěží. Ta byla by sama postačila. — Jose Maria de Heredia má tu ukázkou ze svých sonetů. V básni »Pohřby« nařiká, že nebude pochován pohanským způsobem, ale že bude dán do rakve a že bude mít zaplaceného kněze, což se mu zdá nízké. Nač překládati báseň takovou? Tím zlehčuje se jenom křesťanství. Poeticky krásnou není. — Victor Hugo má tu nejdelší ukázkou. Celkem výbor podává zdařilý dojem o díle básníkův. Jen báseň »Nimrod,« kde se líčí zápas tohoto s Bohem (!), mohla býti vynechána. Verš, že Nimrod »poranil Boha,« jest více než rouhavý. — Také »Torquemada« mohl býti vynechán, jakož i směšná báseň »Hrbatá.« — Jean Lahor je pessimista. Zajímavé je, že pokládá Mohameda rovného Mojžíšovi. (!) — Ukázka z Maurice Maeterlincka, vůdce belgických

symbolistů, jest snůška pravých nesmyslů. Přečtěte si jen báseň »Sklenník.« Je to dětinské přemílání slov, jimž nelze naprosto rozumět. Pro zasmání si dovoluujeme jen malou ukázkou:

N u d a.

»Ti lhostejní pávi, ti bílí pávi uprchli,
ti bílí pávi uprchli před nudou probuzení;
já vidím bílé pávy, pávy dnešní,
pávy v alejích, co spím,
pávy lhostejné, pávy dnešní,
lhostejně dospěli k rybníku bez slunce,
já slyším bílé pávy, pávy nudy,
lhostejně dospěli k čárům bez slunce.« (Str. 302.)

Alphonse de Lamartine je vznešený katolický básník. Přečtěte si jen krásnou báseň »Na obraz představující Krista, zlo potírajícího.« Jak malicherný proti němu je Giosué Carducci, který se odvážil zvláštní hymnou oslavovati satana. (Viz Poesii italskou str. 223.)

Leconte de Lisle jest básník reflektivní, nejčernější pessimista, — Guy de Maupassant, známý povídkář, jest ještě v živé paměti; v skutku příšerně působí báseň jeho »Děs.« Francis Melvil je básník pohanský, který opěvává nejrůznější bohyně a modly. — Catulle Mendès je známější jako auctor pikantních povídek, v nichž má soka Armanda Silvestra. Ukázka, která jest zde dána, není taková, abychom o talentu jeho mohli souditi. — Robert de Montesquiou-Fezensac patří také asi k symbolistům. A nepatří-li k nim, pak jest aspoň stejně tak nesrozumitelným jako oni.

Za to Jean Moréas je pravým básníkem nesmyslů, a pamatujeme se, jak v jedné ze svých polemik Jiří Karásek vysmíval se Vrchlickému, že tomuto básníku nerozuměl. Vrchlický dobře mu odpověděl, když v předmluvě k tomuto dílu řekl, že jest nesnadno překládat, čemu nerozuměl. A také ukázkami z tohoto básníka učinil jej směšným. Citujeme opět pro zasmání.

P í s e ň.

Listí může opadat,
řeka může zamrzat,
chci se smát, chci se smát!

Může ustat tance chvat,
houslí tón se potrhá,
chci se smát, chci se smát.

Zlo se může horším stát,
chci se smát, chci se smát! (Str. 360.)

Pan Jean Moréas dovolí, abychom též my se smáli.

Můž' být něco horší snad?
chcem' se smát, chcem' se smát!

Alfred de Musset, který je stejně snivý a jemný, jako Giacomo Leopardí, (Poesie italská str. 51.) patří též k pessimistům. Jinak znám jest též rouhavou básní »Rolla.« — Za to člověk osvěží četbou roztomilých písniček Gustava Nadauda. »Sprosté víno« je Horacovská báseň. Velice se nám líbila. Eduard Pailleron jest slavný dramatik. Ukázka o něm mnoho nepoví. (Dokončení.)

Hlad a láska. Novela Ad. Dygasińského. Z polštiny přeložil B. V. Konečný. V Praze, nákladem Fr. Šimáčka. 1894. Cena 10 kr. — Podávati obecenstvu »Levné svazky novel« není myšlenka zlá. Vše záleží na tom, jak byla provedena. Možná v tom přihlížeti ku dvojímu, po případě ku trojímu: Ku stránce zevnější (úprava) a věcné (věc a forma). Vyznáváme, že úprava této sbírky jest velmi pěkná, a je-li nám to hned říci, dosti laciná.

Máme před sebou sešit 14. o 84 stránkách. Novela není původní, jak z nápisu vidno. Překládají-li se podobné věci, očekává čtenář, že se mu podá něco lepšího, než co domácí literatura původní skýtá. V tom byli jsme však zklamáni. Črta Dygasińského jest práce obyčejná obsahem i formou. Vadou její

považujeme dosti velikou, že psána jest suchopárně, že vedlejší osoby mají aspoň tolik místa a důležitosti, jako hrdinka děje. Nebudeme se o ní zmiňovati. Je to šička, kterou nouze, trochu samolásky, domluvy, lichocení a nástrahy přivádějí ku zkáze. Z počátku budí svým neúhonným chováním sympatie, ke konci odvracíme se od ní s odporem vidouce z ní zúmyslnou, nepočestnou výdělkářku. — Jsou-li takové příběhy ku poučení, k zábavě a k výstraze, netěžko pověditi. Spisovatel nemá důtky, ni mravného pro čtenáře a čtenářku poučení, ano, zdá se, jakoby »s osudem« hrdinčiným byl spokojen.

Jaké jsou ostatní svazečky »Levných novel«, nevíme, více jich však ani na recenzi čísti nebudeme.

Překlad paně Konečného bez chyb není.

Ondřej Hanuš.

Zpověď katolíků ve světle pravdy. Podává P. Václav Martin Váchal, kněz řádu Praemonstratů na Strahově. Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví. Cena 60 kr. — Sv. zpověď bývá často předmětem útoků nepřátel, a mnohý křesťan neví, jak by se měl brániti, ba mnohdy posměchem nepřátel zaražen zpovědi se vyhýbá a tím sobě největším škůdcem se stává. I odhodlal se P. V. M. Váchal napsati knihu v tom úmyslu, aby lidé dobré vůle našli v ní poučení a povzbuzení; ti pak, kteří z nevědomosti nebo ze zloby proti sv. zpovědi mluví, aby poznali, proč Církev katolická dosud pevně při ní trvá, proč ji od svých věrných žádá a svým věřícím za nejspasitelnější prostředek ji doporučuje.

Spisovatel poučuje, napomíná, rozjímá. Jeho mluva jest jasná a srozumitelná. Doličuje význam sv. zpovědi výroky sv. Otců, staropohanských filosofů a učenců nové doby. Zvláštní cenou vyniká část historická, která probírá zpověď od počátku světa, nalézajíc ji i u národů pohanských, a část apologetická. Vroucí láska k Bohu, bližnímu a veliká úcta ke sv. zpovědi proniká celou knihou. Tento dech lásky na křesťana bez účinku nezůstane.

Bibliotékaři katolických knihoven často se ptají, kterých spisů by měli pro lid zakoupiti. Kupte Váchalovu knihu a čtenářům svým dobře posloužíte.

Tom. Škrdlc.

Dr. Pius Maria Mortara čili Dítka Prozřetelnosti. U příležitosti oslavy stoleté ročníce narození Pia IX. česky vydal Alois Kolísek, doktor filosofie. V Brně 1894. Nákladem vlastním. V komisi knihkupce J. Barviče. Cena 25 kr. Pěkný to spisek a při vhodné příležitosti vydaný. Ti, kdož zabývali se kanonickým právem, zajisté znají podstatu a význam tak zv. »případu Mortarova«; a snad i jiní slyšeli již něco o pověstném »dítku Mortarově«, jež pocházejíc z rodičů židovských (v Bologni), v nebezpečí smrti bylo od katolické služby tajně pokřtěno, později Piem IX. od rodičů židovských odloučeno a po křesťanstvu vychováno v Římě na útraty Pia IX.

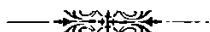
Pius Maria Mortara jest nyní řeholním kanovníkem sv. Augustina v Římě, jest doktorem filosofie a theologie a vykonal již nejednu záslužnou práci jak v zájmu svého řádu tak ve prospěch Církve sv. Před nějakou dobou napsal a vydal svůj vlastní životopis, byv k tomu vyzván svými známými.

Dr. Alois Kolísek, v Římě meškající, vydal tuto autobiografii jazykem českým, a to u příležitosti oslavy stoleté ročníce narození papeže Pia IX., která na letošní rok byla pošinuta. (Pius IX. narodil se r. 1792.) Pius IX. hrál v afféře Mortarově a tedy i v jeho svěživotopise velikou úlohu, a proto tato reminiscence na jeho papežování není zajisté nevhodnou u příležitosti oslavy centennia jeho narození. Dr. Kolísek předeslal autobiografii Mortarově předmluvu, v níž objasňuje theologický a právní význam »případu Mortarova«, a na konec připojil doslov, v němž popisuje svoji rozmluvu s prof. Dr. Mortarou v Římě u sv. Anežky. Když ho prosil, aby mu dovolil jeho životopis vydati česky, ihned svolil a dodal: »Ale musíte mi dáti jeden exemplář, aspoň se přiučím česky, mluvnicki již mám...«

Autobiografie čte se velmi lahodně. Jest zajímavá, dojemná, místy až napínava. Čte se jako malý román. Episody týkající se Pia IX. jsou velmi pěkné a poučné.

Doporučujeme spisek tento co nejvřeleji. Uveřejnění jeho jest velmi příhodno, a památka Pia IX. uctěna takto způsobem důstojným. Výprava dílka tohoto jest velmi vkusná. Obsah upoutá i nejširší obecnost, zvláště právníky, jimž spisek tento poskytuje vzácného poučení zábavného — ale i dojemného. Přáli bychom p. spisovateli, aby horlivá snaha jeho odměněna byla rozebráním celého nákladu.

R.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Veškeré katolické listy italské s nadšením rozepisují se o španělské pouti za příčinou blahorečení Jana z Avilly. Ráno dostavilo se do basiliky Svatopetrské veliké množství kardinálů, diplomatický sbor, španělští poutníci a nesmírné množství lidu. Nejdříve čten byl dekret beatifikační, pak spadla rouška, kryjící Blahoslavence, jenž vyobrazen jest, jak jej dva andělé nesou do nebes. Veškeré zvony zazněly, a zpěváci zapěli obvyklý sbor, končící »Te Deum,« jež zpíval spolu i lid. Mši sv. sloužil Mons. Tancredi Fausti, biskup ze Seleucie, vikář u sv. Petra. Nesmírné množství lidí, jež odpoledne sbíhalo se ze všech stran k sv. Petru, bylo znamením, že se sv. Otec blíží. Když se Lev XIII. na přenosném trůně objevil v chrámu, zaznělo hromové burácení »Viva!«, které utichlo, když papež stanul u oltáře, aby se u blahosl. Jana z Avilly pomodlil. Když však ukončiv modlitbu, povstal, aby zástupům požehnal, zazněl opět bouřlivý jásot nesčíslných davů; všechny ruce mihaly se ve vzduchu, kynouce sv. Otci, bílé šátky vlály — všechny zraky slzely. Věru, divný to kontrast s tvářností sousedních ulic a náměstí, kde téhož dne bylo komandováno vojsko k udržování pořádku! Poutníci španělští, počtem asi 8000, přijeli do Civitavecchie na osmi lodích: España, Leon XIII, Antonio Lopez, Baldomero Iglesias, San Augustin, Rabat, Montevideo a Bellver; z Civitavecchie jeli do Říma zvláštními vlaky. Markýz di Camillas byl hlavním pořadatelem této výpravy. Podotknouti sluší, že přihlášky Španělů k pouti byly mnohem četnější, že však vláda italská vyžádala si od Španělska, aby poutníci nepřijeli do Říma najednou. Druhá část přijela o týden později k slavnosti vyhlášení za blahoslaveného jiného krajana španělského, Diega da Cadice. Mezi prvními poutníky bylo 15 biskupů a kardinál Sevillský Sanz y Fores; ostatně náleželi poutníci z veliké části ke třídě dělnické; mnoho jich bylo z ostrovů Španělsku náležejících, zvláště z Filipin a ostrova Kubu. O ubytování a pohostění jich velikých zásluh dobyly si katolické spolky Římské, oba vyslanci španělští a španělské komité. Chování španělských poutníků bylo vzorné; víru a vroucí nábožnost jevíli co nejvíce nejen u sv. přijímání, kdež přistoupilo jich ku stolu Páně přes pět tisíc, u oltáře sv. Aloisa, ale zvláště u hrobu velikého Pia IX. Očitý svědek vypravuje o tom takto: »Lid ten neznal Pia IX., pouze dle jména a z historie, ale pohnutlivé bylo podívat se, jak choval se u hrobu Jeho. Líbal posvátnou půdu, kladl zde kříže, medaille, kytice — jako se činí u hrobu světců. Mnozí byli tak pohříženi v modlitby, že by tu byli zůstali,« kdyby je pořadatelé nebyli z pobožnosti vyrušili, aby zase jiným učinili místo. Zahrady vatikánské z rozkazu sv. Otce byly jim otevřeny k volnému užívání; zde Španělé tábořili v pravém slova smyslu; nebylo jednoho, aby nebyl si utrhl kvítek — jako upomínku z Říma, ze sadů vatikánských. Někteří dělníci španělští dali se tu do práce a pomáhali vládkům, kteří opravovali zed' u papežova altánu. Velikou radost způsobila jim návštěva španělského vyslance pana Merry de Val, jenž přišel s některými krajany svými, v Římě usledými. Týž vyslanec pozval náčelníky a přední účastníky pouti k hostině, již vystrojil s největším leskem. Také státní sekretář kardinál Rampolla pozval je a pohostil s přívětivostí tomuto vysokému hodnostáři vlastní. Katolické družstvo »La Romanina« pozvalo kněze, studenty a dělníky španělské pouti »k občerstvení« a rozdalo poutníkům množství dárků v upomínku na Řím a sv. Otce. Papež udělil odznaky řádu Kristova markýzi di Camillas, grandu španělskému, presidentu pouti, jenž svou štědrostí mnoho poutníků na vlastní útraty do Říma vypravil. Pro sv. Otce a Církev zvláště závažné a radostné byly projevy, jež staly se při slavnosti, pořádané ku počtě poutníků římskými spolky »Umělecko-dělnickým« a »Kroužkem svatého Petra.« Papežská hymna a hymna Lva XIII., již složil kapelník v Carpinetu, rodišti sv. Otce, musily býti za hluchého jásotu stále opakovány. I prostí dělníci řečnili tu slovy uchvacujícími. — Jak Lev XIII. přijal poutníky španělské, o tom jsme v posledním čísle »Vl.« již učinili zmínku. Zde uvádíme některá místa odpovědi sv. Otce, již španělsky četl Mons. Merry de Val.

»Tento slavnostní projev víry a nezměnitelné příchyllosti k Náměstku Ježíše Krista v osobě Naší, jaký dnes svět vidí, je velice důstojnou korunou velikých slavností, jimiž účinná a horlivá zhožnost věřících uctila Naše biskupské jubileum. Viděli jsme drahé syny Své různých národů chvátati k srdci Našemu a se

zvláštním uznáním a zalíbením přijímali jsme projevy jejich oddanosti a lásky, ale žádný z oněch projevů nebyl tak velikolepý jako tento projev, jež skrze vás činí katolické Španělsko, na něž čeká zasloužený primát všech katolických národů. Nebudiz to řečeno k zármutku ostatním národům katolickým; oni stejně milují láskou synovskou Římského papeže, a budou z toho mít radost i útěchu. Slavná historie vaší vlasti, právem tak lze říci, je pomník, jenž hlásá výmluvně víru vaši. Neunavna v porážení nevěry mahomedánské a úkladů heresie, silami rekovnými udržela čistotu a jednotu víry a věrnou oddanost stolici apoštolské. Každé doby darovala Církvi světla svatosti, z nichž v nejnovější mohutným leskem září blahoslavený Jan z Avilly a Diego da Cadice. Dala slavné zakladatele náboženských řádů, doktory a učitele, z nichž v první řadě stkví se Isidor ze Sevilly, jenž právem vyhlášen byl jako doctor egregius cum reverentia nominandus; — a kdyby jiného nebylo, veliké koncily Toledské stačily by samy zabezpečiti Španělsku nejvznešenější místo mezi nejzasloužilejšími národy o církev. A tyto stkvělé tradice národa eminentně katolického dotvrzujete dnes novými důkazy.« Po té zmínil se sv. Otec o politických a sociálních pohromách, jež nevěra a nevěrci způsobili Španělsku, a napomínal poutníky, aby si vzpomněli, že velikost Španělska byla vždy úzce spojena s věrností k sv. víře praotců, a vybízí Španěly, aby, chtějí-li velikost své vlasti zachovati, vrátili se k zásadám, jimž náboženství učí a k výkonům, jež nařizuje. Po té pokračoval papež doslovně: »Pozorujeme s potěšením, že tento návrat mnohde již počat; Naše péče vždy bude obrácena k tomu, podporovati a urychlovati jej. Svými encyklikami voláme k národům, aby šetřili sv. evangelia, naznačujeme třídám pracujícím nauky křesťanské jako výdatný lék, který jim pomůže v jejich utrpeních, a připomínáme jim, že Církev je starostlivá máti o jejich dobro pečující, otvíráme jejich srdce pevné naději, že v ní naleznou nejjistější ochrany, ukazujeme jim bezpečnou cestu neporušeného pořádku společenského, dnes tak velice ohroženého. Vy, nejmilejší synové, dobře jste tomu porozuměli, a jest Nám velmi milo, v této velikolepé manifestaci spatřovati výmluvně vtělenou myšlenku Naši a horoucí přání Našeho srdce, viděti sbratřené veškeré třídy společnosti lidské pod vůdcovstvím lásky křesťanské, jež je poutem dokonalosti. Ať již Prozřetelnost Boží vám udělila lesk bohatství či dala vám v úděl čestnost chudoby, dnes stojíte zde úplně spojeni, vyznávající starodávnou víru svou, chtějící takto dokázati, že práva jedněch i povinnosti druhých naleznou v náboženství harmonii nedokonalější. A poněvadž spolupracovníci Naši ve vznešeném poslání posvětití národy a pokojem dařiti je mají býti sluhové Boží, ve vzájemném dohodnutí s vašimi biskupy chceme, aby zde v Římě pod záštitou papežství založena byla kolej pro váš národ, kde by vyvolení z různých diecézí vašich mladíci připravovali se k úřadu kněžskému, obohacující ducha svého zásobami čistých a pevných nauk, aby někdy statečně mohli porážeti blud a rozšiřovati světlo pravdy. Je to, draze milovaní synové, nová a drahocenná záruka Naši péče o vás a vaši vlast. Aby Naše snahy a úmysly došly šťastně cíle, je nutno, aby všichni katolíci Španělska byli přesvědčeni, že, má-li náboženství dobře se věsti, jest na nich, aby byli svorní a sjednoceni. Je nutno, aby ustaly vášně politické, jež je rvou a od sebe dělí, aby přenechali Bohu nejvyšší Prozřetelnému, aby pořádal osudy národů. Nechat vedením biskupů všemi prostředky, jakéž počestnost a zákon dovolují, podporují náboženství a svou vlast, s hrdinnou myslí odrážejíce útoky bezbožných a nepřátel lidské společnosti. Jest dále nutno, aby byli věrně oddáni vrchnosti nadřízené, toho žádáme od nich tím důvodněji, ježto v čele vašeho šlechtetného národa jest slavná královna, u níž můžete obdivovati se zbožnosti a oddanost k Církvi. Pro tyto vlastnosti jest Nám velice obdravou, a veřejně osvědčujeme otcovskou lásku Svou a doufáme, že vznešený její syn bude dědicem královských těch vlastností, zbožnosti a ctnosti máteře své.« — Účinek slov sv. Otce již byl ve Španělsku patrný: mnozí přilnuli k nynějšímu způsobu monarchie španělské.

Druhá část pouti španělské čítala sedm tisíc poutníků, počet to zajisté imposantní. O velikou tuto manifestaci víry a příchynosti k sv. Stoliči mají hlavní zásluhu arcibiskup Sevilský Sanz y Forés, P. Vicent S. J. a v pravdě velikodušná štědrost markýze di Comillas, jenž propůjčil nejen své lodi, ale vnoval plný milion, aby se pouti mohly účastniti třídy dělnické. Podotkli jsme již, že šlechtic tento významněn byl nejvyšším řádem sv. Stolice, řádem Kristovým. Sv. Otec přijal některé účastníky této pouti v soukromém slyšení; hromadně přijati byli v chrámě u sv. Petra. Byli tu katoličtí spolkové, zástupcové různých kongregací, námořníci zaatlantické společnosti se svými důstojníky. Sv. Otec odpověděl skrze španělského vyslance Mons. Merry de Val jazykem španělským.

Když se sv. Otec objevil ve středu poutníků u sv. Petra, zaburácel Mu vstříc nekonečný jásoť, a hned potom zapěli poutníci »Hymnu víry,« již r. 1876. složil kněz Salvany. Uvádíme originál s překladem; obé zaslal nám venkovský kaplan a zakl. člen Vlasti F. S.

Original:

Překlad:

Firme la voz, serena la mirada,
Del mundo en faz cantemos nuestra fé:
De Cristo Dios la Iglesia es nuestra
Madre
De Roma el rey cautivo es nuestro
Padre:
Antes morir que separarnos de e!!

Pevným hlasem, vzpřímeným čelem
Před celým světem k víře své se známe:
Že za matku máme Církev Boha Krista
A za Otce v Římě zajatého krále:
Toho než spustit se smrt raději chcem!

De pueblo hispano
Noble y leal
Aqueste el grito
Siempre sera:
Ruja el infierno,
Brame Satan:
La fé de España
No morirá!

Šlechtný národ
Španělů věrných
Jásot tento
Si zachová:
Bouřilo se peklo,
Hněvem kypěl Satan:
Víru svou Španěl
nezaprodá!

Vyňato z »Il divin Salvatore.« 26. dubna 1894.

Když se kapitán lodi »Leone XIII.« přiblížil k sv. Otci, aby Mu políbil prsten, otázal se ho papež: »Které lodi jste kapitánem?« »Lva XIII.«, odvětil námořník. »To jste tedy můj kapitán,« usmál se sv. Otec. »A vy jste můj král,« odpověděl vřele kapitán. Po slovech těch strhl se bouřlivý jásoť, a veškeré množství volalo nadšeně tuto odpověď námořníkovu.

Listy římské netajily se zřejmou nevolí nad velikolepými těmito manifestacemi katolického lidu. Je prý to »věcí v historii neslýchanou, aby národ některý nucen byl přijímati zdvořile a přívětivě jiný národ, jenž mu nadává do obličeje.« Zcela dobře praví katolické listy římské: »Vy jste pěkní liberálové, pěkní demokraté! Pořád křičíte lid, lid, národ, národ, připisujete mu dokonce i právo svrchovanosti, a když ten lid před sebou máte s obličejem osmáhlým, rukama od práce mozolnými, s oděvem obnošeným, ale počestným, pak naň láteříte a tropíte si z něho posměch. Inu ovšem, tito dělníci přišli se poklonit papeži! Otázka mezi liberály a katolíky v Římě není politická, nýbrž náboženská! Jiné, liberální listy, zase hlásají hlučnými fanfarami: »Podívejte se, jak je Itálie tolerantní! Pohleďte, jak je papež svoboděn v hlavním městě Římě!

Ku konci dubna byl sv. Otec přítomen slavnostní akademii, jež v upomínku třístaleté památky úmrtí světoznámého skladatele Palestriny pořádána byla v sále Klementinském ve Vatikáně. Papeže provázeli sbor kardinálů, sbor diplomatický, četní biskupové a členové římské šlechty — celkem asi 500 osob. Sv. Otec vytrval až do konce akademie a vyslovil účinkujícím plnou chválu a spokojenost.

Růžena Svobodová a liberální kritika. Jak známo, uveřejňuje pí. Růžena Svobodová, choť p. F. X. Svobody, ve Světozoru povídku »Žtroskotáno«, v níž hanobila kněžstvo a kláštery. Povídka tato jest tak bezcenná slátanina, že všude budí smích. V posledním čísle Literárních Listů nazývá tuto práci kritik F. X. Šalda — »zázrakem«. »Zázrakem«, ale čeho nedodal. Týž kritik odsoudil práce na př. Šimáčkovy, Klášterského a celé řady jiných spisovatelů, — ale práce zmíněné pí. Růženy Svobodové jsou mu »zázrakem«. Není nad — galantnost!
Jos. J. Veselý.

Pověstná díla Zolova. »Besedy lidu« zavádějí novou knihovnu k zábavě a ušlechtilému poučení nejširších vrstev lidových, jak už u nás obyčejem, s překlady románů ze všech cizích moderních literatur, a »pokud poměry dovolí«, i pracemi českými, původními. (1/3 až 1/4 archu za 6 kr.) Počínají plodem Emila Zoly: »Za živa pohřben«. Aby se však hned někdo předem neodstrašil, a to snad vším právem, prohlašují podivný soud o Zolovi: »Není to Zola, jakým se jeví v pověstných svých dílech »Germinal«, »Peníze«, »Země«, »Člověk-bestie« a pod., kterážto díla prostému čtenáři našemu jsou nepochopitelná, jest to Zola mladších let, jenž v této práci vytvořil dílo neobyčejné, jemné,

ušlechtilé a poutavé, jež se stejným zájmem a bez všeho nebezpečí může přečísti muž, žena i dítě . . .» K čemu ta omluva Zolova díla; co pak už pověstné romány netáhnou?

Honba po překladech. Téměř všechny denní a týdenní listy přidávají v neděli zvláštní »nedělní zábavnou přílohu«, již musí vyplniti co nejlaciněji a nejpikantněji. Vedle »směsů«, »drobností« a rozmanitých »rad« jsou zde dva tři feuilletonové obrázky, a to nejvíce překlady. Tady triumfují Emil Pardo Baránov, Albert Delpit, Joaquín Dicenta, Guy de Maupassant, Francois Coppee a jiní. Při horečné shánce stane se mnohdy, že pojednou i ve třech listech jest týž obrázek jako na př. v »Nár. Listech« a »Politice«, v této nebo v »Plzeň. Listech« atd. Čtenáři pak nezbývá nic jiného, než aby srovnával ty překlady, jak kdo volně nebo věrně překládal. Někdy ani neudán spisovatel a pouze poznamenáno »dle španělského N. N.«; a dokonce časem i pramen vůbec vynechán, jako na př. oznamují »Nár. Listy« v č. 41., že příspěvek »První láska« v nedělní zábavné příloze jako původní práce J. C. Spěváčka uveřejněný, jest lokalizovaný a místy pozměněný překlad německé humoresky M. Mischové. V dubnu »Č. P.« přinesla překlad z Maupassantova »strašidelného« příběhu, na který už v únoru česky byla psána parodie. A tak se listy honí po překladech dále, aby to přišlo laciněji, a jméno pisatelovo znělo hodně cize.

Kornoutová literatura. Zvláštní zjev se oznamuje v poměrech literárních v Německu. Říšský věstník německý totiž ohlašuje patent na tisk pod č. 16394., a to na literární práce, jež buď ukončené nebo v pokračováních přináseti budou kupecké kornouty a pytlíky spolu s cukrem, pepřem, solí atd. Možno čekati, že bude tento druh literatury na dračku, ale lze již předem souditi, že tím způsobem cenné věci mezi lid neprijdou, ale že to jest sport lákadla pro hojný odbyt ne tak plodů literárních, jako rozmanitého zboží.

»*Jiskry Eucharistické*« sestavil Frant. Skalík, jehož poetické nadání došlo oceněného ohlasu v »Sursum corda« l. r. vydaného. První spis toho druhu v literatuře naší, obsahující výbor 365 nejkrásnějších a nejjobsažnějších míst o Nejvyšší Svátosti oltární. Více než z 50 sv. Otců a duchovních spisovatelů všech století a národů vybrána jsou místa tato: citáty jsou pod čarou. Kniha především hodí se kněžím jako studnice pramenů pro kázání a katechesi, hodí se též znamenitě ku přípravě mši sv. a ke sv. přijímání. Dvě nebo tři jiskry jistě zanítí v duši čtoucího posvátný oheň. Pro vzdělanější věřící bude kniha výborným duchovním čtením; srdečný a duchaplný ton knihy, při tom též skvostná úprava v brzku učiní knihu velmi hledaným dárkem příležitostným. Cena brožovaného výtisku je 50 kr., v elegantní vazbě plátěné se zlatou ořízkou 1 zl. 20 kr., v elegantní vazbě kožené 1 zl. 40 kr. Nákladem knihkupectví R. Prombergra v Olomouci.

Spolek pro udržování ústavu »Růžencová výroba« v Praze č. 238—I. konal dne 9. května t. r. třetí valnou schůzi, ve které se ukázalo, že spolek očividně zkvétá. V poslední době přistoupilo k výrobě 63 členů, tak že má nyní 177 údů. Příjmů bylo celkem 9441 zl. 72 kr., vydání 9015 zl. 28 kr.: zbývá tedy přebytek 426 zl. 44 kr. Spolek přijal v ošetřování dvě nové dívky — mrzáčky a rozšířil své místnosti. 8 chovaneček má v ústavu úplné zaopatření, jiné 4 udržuje spolek mimo ústav. Výbor byl rozšířen na 12 osob. V čele ústavu stojí člen řádu sv. Dominika, Fr. Aug. Kadlec, a Malvina baronessa z Helvesenů, kterážto šlechtná dáma celý svůj čas věnuje ústavu. Šlechta jest mezi členstvem hojně zastoupena, a Její Excellenci pí. hraběnka Anna Thunová, choť místodržitele, spojena s jinými šlechtickými dámami docílila toho, že koncert ve prospěch výroby pořádaný vynesl přes 1000 zl. čistého užitku. Ve výrobě lze dostati laciné růžence a všechny druhy devotionálií, škapulířů, soch, medálek, obrázků s českými nápisy za tovární cenu. Růžence dělají zmrzačené dívky, a veškerý užitek obrací se na opuštěné mrzáčky, i doporučujeme tento solidní ústav co největší a nejširší podpoře.

Bohoslovci královéhradečtí vydali »Výroční zprávu« literární a řečnické jednoty své, z níž vyjímáme: Část prvá. Jednota čítala letos na počátku I. semestru členů 118; úmrtím a vystoupením zmenšil se počet na 115. Čítá tedy Jednota na konci semestru II. členů 115. Prvním účelem Jednoty je: obeznamovati členy s plody literatury katolické a světské vůbec a zvláště s těmi, které

jednotlivcům méně přístupny jsou, pokud neodporují duchu katolickému. K tomu slouží bohatá knihovna Jednoty. Během 15 roků vyvinula se, zkvetla a vzrostla naše knihovna, čítající 1220 svazků, a to: časopisy: 261 sv., belletrie: 472 sv., poesie: 239 sv., vychovatelství: 14 sv., filosofie: 23 sv., zeměpis a cestopis: 23 sv., historie: 61 sv., dějiny literární: 34 sv., politika 11 sv., miscellanea: 44 sv., oekonomie: 13 sv., díla ilustrovaná: 25 sv. Nej přednější autorové čeští i cizí, díla jejich původní i překlady, spisy jejich starší i nejnovější zastoupeny jsou v knihovně naší. Správního roku letošního rozmnožena byla knihovna (od 25. října 1893 až 15. května 1894) o 66 svazků. Tyto knihy a časopisy výbor Jednoty volí sám, řídě se toliko svým úsudkem a censurou svého svědomí. Tím také ukazuje se bezpodstatnou a lichou zpráva sociálně-demokratického »Práva lidu« v Kuklenách, protestantsko-realistického »Času« v Praze a demokratického »Českého Venkova« v Král. Dvoře, jako by knihovna ohledně spisů Jiráskových a V. B. Třebízského stížena byla censurou Nejdůstojnějšího pana biskupa a spisy dotčených spisovatelů dány byly »na proskribční listinu.« Vůči liché zprávě té, která, ačkoliv »z kompetentního místa« v Hradci Králové pocházela, přece nepravdiva je — výbor Jednoty se ohražuje a tvrdí, že »proskribční listina« žádná vydána nebyla, a že spisy ty, a to: Al. Jiráska 13 svazků (protože většina spisů jeho vyšla v časopisech, ku př. Květech, Světozoru, Zlaté Praze, které Jednota od počátku má) a V. B. Třebízského 26 sv. (kromě prací uveřejněných v Lumíru, Osvětě a jinde) v knihovně dosud jsou a nikdy z ní vůbec censurou nějakou odstraněny nebyly. Výbor jednoty oznámil toto »Českému Venkovu«, ale ten zprávu svou neodvolal, dokud nebylo zasláno oznámení druhé jako oprava. — Jiný prostředek, kterým dosahuje Jednota výše jmenovaného účelu, je: pořádání slavnostních večerů v upomínku zaslužilých mužů a přednášek (§ 2. ř. 7.). Zábava letos pořádána byla dosud jedna: rozmarná Cecilka, kterou také Nejdůstojnější vrchní pastýř navštívil. Akademie na počest pana biskupa pořádána bude koncem června. Přednášky pořádány byly toliko 3, ačkoliv jich více připraveno bylo a to: 1. Araspa, epická báseň; dne 3. prosince 1893. Napsal diakon a předseda Jednoty vlp. J. Černý. 2. Přemysl Otakar II. a Karel IV., historická studie; dne 10. pros. 1893. Podal ctp. V. Štěpán. (IV. r.) 3. O životní filosofii »A. V. Šmilovského«; dne 17. prosince 1893. Ličil ctp. K. Herel (II. r.). V Jednotě založen byl »literární kroužek«. Tento pořádá přednášky, podával jednotlivé studie své, jež uveřejňuje v orgánu svém: Sborníku literárního kroužku. Dosud — do 15. května 1894. — vyšel Sborník tento 7krát. Kromě této činnosti literární v život letos vstoupilo studium jazyků slovanských, které řídí odbor »lit. kroužku« »Kroužek slovanský«. Přípravnou půdou k založení kroužku toho byl jiný účel Jednoty: pěstovati vzájemnost s jinými klerikálními semináři českoslovanskými, vyměňovati s nimi názory své a utvrzovati se navzájem ve vytknutých snahách (stanov Jed. § 1. b.). Kroužek zabývá se letos polštinou. Probrav základy mluvnice polské, čte a překládá díla literatury polské. Přečteno dosud bylo: Některé básně kratší, úryvky z »Pana Tadeusze«, celý »Konrad Wallenrod«, Adam Mickiewicz: Sonety, Rybka: Powrót Taty, Trzech Budrysów, Dudarz, Lilic, některé sonety, Sonety Krymskie. Jednota celá shromáždila se čtyřikrát za rok ke svým řádným valným hromadám, aby posoudila dle zpráv pp. funkcionářů činnost a život svůj. Část druhá. Jednota jako jiné spolky akademiků jeví činnost svou také na venek, berouc ne malý podíl na snahách a různých podnicích veřejných, církevních i národních. Neboť: 1. zakládá knihovny pro lid; 2. podporuje literaturu českou; 3. přispívá na různé podniky vlasti české. Za svého 15letého trvání založila v různých obcích již 33 knihoven po 100—120 svazcích. Každá knihovna jest v ceně 60 až 80 zl., celkem tedy asi 2475 zl. Letos ustanoveno jest zříditi 3 knihovny nové a 1 celou nově vyměnit. To vyžaduje nákladu asi 220 zl. Knihovny ty jsou pěkné, poyaze lidu našeho a jeho potřebám vyhovující. Příspěvky na podniky vlasti české. O bohoslovcích bylo veřejně psáno, že se v semináři Královéhradeckém jen na »Slovech pravdy«, »Hlasu národa« a »Čechu« vzdělávají a tím že z bohoslovců českých vyrůstá »dorost kněžský, který ovšem snahám a tužbám svého lidu neporozumí.« Pravdivá zpráva ta není, protože odporuje skutečnosti, poctivá také není, protože křivda byla spáchána v úmyslu zlém. A v té době, kdy o bohoslovcích takto psali, kdy učinili z nich »politování hodný dorost kněžský, který snahám a tužbám svého lidu neporozumí« — v té době horlivě upisovali se členové Jednoty na garanční fond výstavy národopisné, v té době výbor Jednoty ustanovil novou oběť položití v klín vlasti své. Ať tu čísla mluví: Na garanční fond upsáno bylo 124 zl. 50 kr. Ústřední Matici České zasláno bylo 100 zl. Jest to devátá stovka, kterou Jednota za svého 15letého trvání

posílá. Výbor U. M. Š. zaslav nám stvrzení podepsané předsedou a jednatelem, vyslovil své potěšení, »že může jméno bohoslovců královéhradeckých zaznamenati mezi nejzasloužilejší přátely Matice«. Dítěm Mat. škol v Trutnově a Hostomických přispěla Jednota na Vánoční stromek celkem 24 zl. 85 kr. Na církevní podniky (na stavbu kostelů) ve Vlkanči (v Čechách) a Březůvkách (na Moravě) zasláno 33 zl. 70 kr.

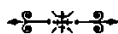
Kollegové a bratři! Pokročili jsme letos mohutně na cestě za ideálním cílem svým. V Jednotě naší vlál prapor čilý, živý a užitečný práce. A na ten prapor v upomínku na letošní správní rok rád by zasadil podepsaný výbor slova, která by jako vůdčí hvězda v dalším životě Jednoty naší zářila. A ta slova jsou:

»Nám život poleh práce je a činů drahý sad,
kde podle vůle Boží chcem' vždy rádi pracovat!«

A těmto slovům, aby zářila světlem stálým, světlem jasnějším a jasnějším volá výbor z toho srdce: »Zdař Bůh!« Velectěným přátelům a příznivcům našeho života spolkového, kteří jako jiná leta tak i letos nám hmotnou podporou svou na knihovny venkovské přispívali, vzdává ještě jednou výbor vděčné: »Zaplať Pán Bůh!« prose vřele, by jednotě svou laskavou přízeň i na dále zachovali.

V Hradci Králové, v měsíci květnu 1894. Ant. V. Adam, t. č. jednatel. Václav Stýblo, t. č. jednatel knihovního odboru. Jan Černý, t. č. předseda. Jan Adamec, t. č. pokladník. Josef Fr. Klepl, t. č. knihovník.

Fond pro katolické spisovatele ve družstvu Vlast. (Pokračování.) Další zakládající — 100 zl. — členové faráři: Jos. Hessoun v St. Louis, Václav Kadlec v Bošíně, Někteří faráři vikariatu Poličského, Ant. Kolář ve Vepřku, Jos. Pokorný v Dobřichově, Jos. Zbejval u slepců v Praze, Jan Kadláček v Moravičanech, Vojt. Šrámek ve Volešci, František Frolík ve Vodolce, Vojtěch Cipín v Ahnapee, Dr. Karel Lev Řehák u sv. Ducha v Praze, Fr. Vohnout v Žlunicích, Karel Müller v Kamenném Újezdě, Vojtěch Kameš v Chřenovicích, a Nejmenovaný farář. — Kaplani a kooperatři: Dr. Rud. Horský v Úněticích, Fr. Pohunek u sv. Štěpána v Praze, Mart. Šrámek v Č. Budějovicích, Bedřich Pachta v Litomyšli, Ant. Herout u sv. Haštala v Praze, Nejmenovaný kaplan, Mladší duchovní archipresbyteratu Opavského, Jan Oliva v Cerekvici, Frant. Žák na Král. Vinohradech, Fr. Štingl v St. Janži, Vinc. Drbohlav ve Světlé, Jos. Himmer na Peruci, Jindř. Baar v Přimdě, Jos. Tichovský v Novém Strašecí, Alois Vysoudil v Opavě, Fr. Dohnálek v Jičíně, Alois Mlčoch u Nejsv. Trojice ve Spál. ulici v Praze, Václ. Oliva v Krouné a Václav Bartoš v Mrtníku. — Katecheti: Tom Škrdle v Praze, Katecheti, kaplani a kooperatři vikariatu Blatenského, Julius Košnář na Král. Vinohradech, Ant. Bulant v Rakovníce a Ludvík Hora v Holicích. — Různí: Jos. Kratochvíl, red. Več. Novin v Praze; M. Václ. Váchal, konventual na Strahově; Ant. Podlaha, adjunkt boh. fakulty v Praze; Dr. Fr. Zima, člen řádu sv. Benedikta v Emausích v Praze; Vojtěch Hlinka, kons. rada na Hrádku; Konvent řádu sv. Dominika v Praze; Jos. Bláha, alumnus v Praze; Jan Nep. Jindra, círk. kněz vyšš. vzděl. ústavu ve Vídni, a P. Raymund Fišer, z řádu sv. Benedikta v Praze. (Pokračování.)

ÚMRTÍ.

Dne 16. května t. r. v Pánu zesnul v Teplé P. Hugo Jan Karlík, převor řádu praemonstrátského, let maje 88. Zvěčnělý narodil se dne 22. června 1807. v Soběslavi a vstoupil absolvovav studia gymnasiální a theologická do kláštera premonstrátského v Teplé, kdež byl v letech 1839. až 1849. podpřevorem a později za převora zvolen. V letech 1849. až 1860. působil jako profesor českého jazyka na gymnasiu plzeňském a sepsal toho času vzornou gramatiku českou pro německé školy střední. P. Karlík byl přítelem nezapomenutelného P. Smetany a zjednal si v Plzni jako tento nehynoucích zásluh svou vlasteneckou činností a vychováním české mládeže. Roku 1860. stal se farářem v Uherci a později v Dobřanech a vyznamenán byl dále jmenováním kníž. arcibiskupským notářem,

konsist. radou a okresním vikářem a udělením zlatého záslužného kříže. P. Karlík, jehož příbuzní jsou v četných jiných úřadech veřejných v Čechách činní a vlasteneckou působností svou rovněž vynikají, byl neunavně činným až do své smrti, kteráž jej stihla v 88. roku jeho záslužného života. Z četných jeho prací uvádíme: Různá pojednání do »Časopisu pro katol. duchovenstvo,« »Blahověsta« a j., jakož jsou »O kšátech duchovních osob,« »O založení kláštera tepelského.« Mimo to vydal: »Život svatých,« »Prakt. Grammatik der böhm. Sprache für Deutsche,« (jejíž šesté vydání vyšlo r. 1853), »Mluvnice jazyka německého pro české žáky« a j. Pohřeb zvěčnělého kněze vlastence konal se v pátek dne 18. května z kláštera tepelského. Bývalý žák Karlíkův, slovutný spisovatel farář Fr. Ekert, věnuje mu v »Čechu« ze dne 26. května pohrobní vzpomínku, z níž tofo vyjímáme: »Zjev jeho měl v sobě neodolatelný půvab. Vidím posud jeho statnou postavu, již bílý řeholní šat tak pěkně slušel; vidím tu přívětivou, stále se usmívající tvář jeho, v níž zrcadlila se dobrota zlatého srdce; vidím jasné oko jeho, v němž četli jsme, jak otcovsky nás miluje. Když vstupoval do učebny, bylo nám, jakoby nad hlavami našimi zavanul teplý jih, a když po hodině odešel, zdálo se nám, že jsme osiřeli. Snažili jsme se plniti každý pokyn jeho a čítali jsme pilně knížky, jež s neomrzelou ochotou z české školní knihovny každého téhodne nám vybíral. Pohříchu ztratili jsme P. Karlíka již po roce. Zůstaviv v Plzni blahou památku jedenáctiletého svého vlasteneckého působení na školách gymnasijských, odešel do duchovní správy.« Fr. Ekert v též feuilletonu vyličuje, kterak profesori z kanonie Tepelské, hlavně P. Vojtěch Sedláček, P. Jan Nep. Desolda a P. Hugo Karlík, Plzeň počestili; popisuje svoji návštěvu u P. H. Karlíka v Teplé r. 1891. a r. 1893. a líčí jeho nemoc, jeho péči o beatifikaci zakladatele kláštera Hroznaty a jeho touhu, aby se této pro něho radostné beatifikace dočkal. Mezi jiným praví: P. H. Karlík »nejvíce zavděčil se lidu našemu pěti-svazkovým dílem svým »Životy svatých,« jež vydalo »Dědictví sv. Jana Nepomuckého« v l. 1847—1858. Byloť to první české původní zpracování životů svatých a zdařilo se spisovateli tou měrou, že došlo rozšíření tehdaž v písemnictví českém neslýchaného. Když jal jsem se vykládati, že krásné dílo to jest úplně rozebráno, a že jsem byl pověřen úkolem, abych složil pro údy Svatojanského Dědictví o životech svatých dílo nové, a že pokládám si za velikou čest i útěchu, moha tuto práci konati jakožto vděčný žák skladatele prvního původního českého souborného spisu o životech světců, položil stařec pravici na hlavu mou a políbil mne.« R. 1893. slavila kanonie Tepelská dne 3. září sedmistoletou památku svého založení blahoslaveným Hroznatou, za kteréžto příležitosti vážil jsem podruhé cestu do Teplé. Na tuto slavnost dostavili se do kláštera z širého okolí velicí zástupové lidu; stará klášterní brána byla ozdobena chvojím; s věží vlály prapory a hlaholily slavnostně zvony, a prostranný starobylý pohrobní chrám blahosl. Hroznaty ani nestačil návalu příchozích. Na chodbách i všech jiných prostorách klášterních bylo jako v úlech, a po službách Božích vířila odevšad hudba spolků. Staříčký P. Karlík seděl za těchto slavností sklíčen ve své jizbě modle se. — Zdálo se mně, že jest svěžejším než loňského roku; když však loučil jsem se s ním, řekl: »Jsem nejstarší kněz pražské arcidiecése, a vidíte mne již naposled!« A když namítl jsem něco, odpověděl: »Šestaosmdesáte let!« Zpráva, že letos ve svátek sv. Jana Nepomuckého, dne 16. května, P. Karlík v Teplé zesnul, dotkla se mocně srdce mého. Tělo jeho uloženo na prostém klášterním hřbitově, kdež i řeholní bratr jeho, spisovatel český P. Jan Nepom. Desolda, odpočívá. — Všickni, kdož znali jsme toho zbožného kněze, spisovatele a vlastence zlatého srdce, zachováme si jej u vděčné paměti. Věříme, že svatí a světice Boží, jichž životy lidu našemu tak pěkně vyličil, přišli duši jeho v ústřety a doprovodili ji do slávy nebeské.« R. i. p.

PROVOLÁNÍ.

—•—

Odbor národopisné výstavy pro katolickou církev snesl se ve třech schůzích na následujících návrzích o pracích pro příští národopisnou výstavu:

A. Historické církevní mapy a obrazce:

I. Z první doby, od založ. Pražsk. biskupství do bouří husit.:¹⁾ 1. Mapa Pražské diecése za času sv. Vojtěcha. 2. Mapa klášterů, far, dekanátů, arcipřyství a biskupství v zemích koruny České do počátku husitských bouří. (Pracuje dp. far. Plodek) Mapu 1. a benediktinských klášterů pořídí dp. prof. Vacek. 3. Tabulka vynikajících katolíků, duchovních a laiků této doby; vynikající církevní literární a umělecká díla jejich (do sloupců); do jiné tabulky hlavní církevní události oné doby. Podobizny a jj. vyobrazení, znaky a pečeti jejich. — Ad. 2. Třeba bude také vytknouti sídla oněch »černých bratří« (fratres nigri), kteří zachovávali staroslov. ritus v čes. zemích a na uher. Slovensku. — II. Z druhé doby, od husit. bouří do r. 1618.: 1. Mapa klášterů, far, kostelů a jj. budov církve katol., jež zničili Husité v zem. čes. asi do r. 1457. 2. Čechy katolické, Čechy utrakvistické od kompaktat do Ferd. I., mapa far a osad, klášterů, kostelů a jj. beneficí. 3. sídla českých bratří, luteránů a kalvinistů (trojí barvou) v zemích koruny čes. této doby. Které fary a osady se protestanty poněmčily. (2. a 3. pracuje dp. farář Plodek.) 4. Tabulka vynikajících katolíků a zásluh jejich v této době. Podobizny a jj. vyobrazení jejich, znaky a pečeti. Tabulka katol. literatury (do sloupců dle odborů). 5. Mapa panství katolických a nekatol. stavů. (Pracuje prof. Vávra.) — III. Z třetí doby — do cís. Josefa II.: 1. Círk. mapa Čech z l. 1650. až 1651. Katol. fary a kostely, světské a řeholní (incorpor.), staré a nové řehole a kláštery (pracuje prof. Vávra). 2. Círk. mapa Čech po založ. nových biskupství (Litom. a Kralohr.). 3. Tabulka vynikajících osob a řeholí o katol. restauraci zasloužilých. Jejich zásluhy, podobizny, znaky a pečeti. 4. Katol. literatura té doby (do sloupců dle odborů). Tabulka neb mapka far a osad v té době poněmčených. — IV. Od cís. Josefa II. do naší doby: 1. Mapa klášterů a círk. bratrstev od cís. Josefa zrušených (zvláště v Praze). 2. Círk. mapa Čech po založení nových biskupství a far. (Nové fary »Josefinské« označí se zvláště.) (Pracuje dp. far. Plodek) — 1. Tabulka katol. literatury té doby (do sloupců dle odborů). 2. Tabulka katol. spisovatelů a jejich spisů (do sloupců). Podobizny. 3. Tabulka katolických duchovních o národní probuzení zasloužilých. 4. Tabulka katol. duch. o školství zasloužilých. 5. Tabulka katol. duch. o zemědělství zasloužilých. 6. Tabulka katol. duchovních o vědu a umění zasloužilých. Podobizny jejich. — V. P o v š e c h n é p ř e h l e d y: 1. Tabel. přehled biskupů a arcibiskupů Pražských, Litomyšlských, Litoměřických a Budějovických. 2. Chronologický přehled všech řeholí a jejich klášterů v zemích čes. 3. Přehled všech synod českých a jejich úchval. 4. Přehledný obrazec katol. škol všech dob. 5. Přehled bull a brev pap. do zemí čes. zaslaných.

B. Školství katolické v Čechách.

I. V době předhusitské: 1. Mapka škol při biskupských, kollegiálních, klášterních a jj. kostelích založených. Vynikající zvláště se vytknou. 2. Obrazec osnovy těchto škol (trivium), školní knihy a pomůcky. — II. V době pohusitské do r. 1620.: 1. Mapka katolických a utraquistických škol za Jiříka Poděbradského. 2. Mapka obecních a středních škol katolíků, podobojích, českých bratří a protestantů: a) r. 1574. — b) do počátku r. 1618. — V následující době do cís. Josefa II.: 1. Mapka obecních a středních škol. Řeholní školy (Jesuitů, Piaristů atd.) označí se zvláštní barvou. (Obrazec jesuitských škol pořídí dp. superior P. Svoboda S. J., za obrazec škol piaristických dožádán bude dp. prof. P. Vysoký) 2. Obrazec katolických duchovních a laiků

¹⁾ Celou dobu Cyrillo-Methodějskou vypracuje a zobrazí moravský odbor církevní, jenž vypracuje také celý zde navržený program pro Moravu a Slezsko, pokud se dá od Čech odloučiti.

o katolické školství v této, předešlé a následující době nejzasloužilejších. (Dožádán bude oň dp. P. Pohunek.) Přiloží se i vyobrazení jejich jakéhokoli druhu, pokud bude lze. — IV. Ve IV. době od císaře Josefa II. do nových zákonů školních: 1. Mapa obecných a středních škol, na niž vytknou se zvláštní barvou, které obce, které řehole, země neb stát založily a vydržovaly. — V. Mapa katolických konfessionálních škol po vydání nových zákonů školních (zejména školských sester), pak řeholních škol, které zbyly (bud' zcela neb z části). — VI. a) Povšechný historický obrazec university Pražské a jejích změn. b) Vychování kleru: 1. do sněmu Tridentského, 2. po něm. Obrazec složí dp. Dr. Al. Soldát.

C. Statistika církve katolické v českém a smíšeném území.

1. Mapa diecézí, jejich vikariátů, far a jj. beneficí, počet duší atd.
2. Mapa řeholí a jejich klášterů, far a jj. beneficí dle nynějšího stavu
3. a) Mapa všech poutních míst nynějších (Různí světci označí se různými barvami). — O mapku Čech dožádán bude vdp. kan. Msgr. Rodler, o mapku Moravy a Slezska dp. far. Eichler. b) Mapa zaniklých a zrušených poutních míst. (Žádají se o stručné udání vd. farní úřadové.) 4. Obrazec maticných far a jiných k nim přivtělených far a kostelů v druhé polovici XVII. stol. (Rozešle se vzorec dp. faráře Honejska.) 5. Mapa církevních bratrstev. 6. Obrazec ostatních katolických spolků (humanitních i charitativních [do sloupců dle jmen, účelu, míst, členů atd. Vdp. kan. Kyselka pořídí obrazec Svatováclavské záložny, Katolické besedy, Katol. politické jednoty a akademie Křesťanské. Ostatní spolkové dožádání budou za výroční zprávu.]])

D. Umění církevní.

a) Výtvarná: a) Stavitelství: 1. Mapa vynikajících a památných církevních budov románského slohu do r. 1200. (Pracuje dp. prof. Vacek.) 2. Mapa takových budov gotického slohu (všech jeho dob a druhů, jež vyznačí se různými barvami). 3. Mapa takovýchž budov renesančního a barokního slohu. (Rozličná vyobrazení, plány, detaily atd. pořídí a vyloží stav. odbor) b) Sochařství: Přehledný obrazec znamenitějších a památných soch, oltářů, kazatelen a jj. sochařských prací všech slohů a dob c) Malířství: Obrazec vynikajících a památných církevních obrazů tabulových a nástěnných, sgrafit a jj. vyobrazení církevních ze všech dob. (Za obrazce sgrafit požádán bude p. arch. J. Zeyer.) Po případě vystaví se také vynikající obrazy. d) Zlatnictví a pasířství: Obrazec znamenitých a památných výrobků (náčiní a bohoslužebného nádobí). e) Textilní umění: Přehledný seznam starobylých a památných bohoslužebných rouch všech druhů, korouhví a jj. předmětů. — b) Slovesná umění: 1. Katolické básnictví: Přehledný obrazec posvátných písní, básní, náboženských dramat a her atd. i skladatelů jejich ze všech dob. 2. Duchovní řečnictví: Přehledný seznam vynikajících katol. duchovních řečníků všech dob a jejich spisů (do sloupců). 3. Posvátný katolický zpěv a hudba všech dob. Obrazec (složí dp. prof. Konrád). Poznámka k a), b)—e) a k b) 1—3.: Kolem toho kterého obrazce neb mapky anebo pod ně vyloží se v pavillonu katolické církve na výstavišti zapůjčené předměty toho kterého odboru.

Odbor národopisné výstavy pro katolickou církev uctivě a snažně vyzývá i žádá všech P. T. pánů, kteří o jakémkoli z těchto předmětů navržených bud' již pracují nebo pracovati by chtěli, aby to laskavě, co nejdříve jim bude možná, oznámili na adresu: Národopisná výstava československá v Praze r. 1895. (Odbor pro katolickou církev) Na Příkopě č. 12.

VLAŠŤ.

Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci.

Sepsal

TÓMA ŠMÝD.

(Pokračování.)

Hej, škoda, přeškoda tak mladého života; není ještě tak starý a už truchlivě si zpívá: »Zahučaly hory, zahučaly lesy, kamže sa podely moje mladé časy?« — »Mladost, milá mladost! vyšlas mi na marnosť pre moju nedbalosť.«
Ej! vem nie tak bratia! Na katolíckom Slovensku zapějte raději s Dumným z Radlinského »Priateľ školy a liter.« 1859. str. 161: »Nám treba ducha, ducha obrovského, ktorý by všetky diabla moci zbavil, . . . jehož zápal svet nový by nám stvoril.«

Zatím, co katolíctí Slováci se domáhali, aby založiti sobě mohli společné ohnisko, z něhož na veškerém Slovensku do lidu katolíckého by sálala křesťanská osvěta, svatým Cyrille a Methodem Slováckům rozžatá; počali zavistiví osočovatelé jich ihned v tom hatiti (Cf. č. 20 str. 155. sqq.), chtějíce, aby pole duševné u lidu slovenského ponechalo se raději zapustlým úhorem, než aby spolek sv. Vojtěcha tuto půdu vzdělával na roli úrodnou. Jedni tvrdili, že prý Slováckům netřeba spolku na vydávání knih náboženských a vzdělávatelných. Druzí chtěli zase, když prý Slováckům se založí spolek, nechať se zakládá jinde; a ne v Pešti, kde je spolek sv. Štěpána, nebo prý z toho pojdou sváry, třenice a roztržky. A ti se již napřed radovali, že Cyrill a Method zanikne, když spolek sv. Štěpána přestal jej vydávati, a že potom Slováci, nemajíce svých novin, pouze na maďarské noviny a knihy odkázáni budou; vidouce nyní, že spisba slovenská znovu ožívá a mohutní, a že Slováci sobě i založiti chtějí spolek podobný spolku Svatoštěpánskému, opírali se těmito snahám slovenským a pracovali, jak dí zpravodaj, rukama, nohama, aby podnik tento hned v zárodku zničili. Proto též chtěli, aby Slováci znovu prý se přivtělili ke spolku sv. Štěpána se zvláštním oddílem slovenským.

»I ktože by spravoval ten odsek? My aspon nie!« zvolal C. M. a táže se dále: »Čože tedy majú za cieľ tí, ktorí nám bránia utvoriť si vlastný spolok vlastnými našimi obetami; k čemu nám oni ani babky nedajú, ale ani my od nich ničeho nežiadáme? Zaiste tí, ktorí by to chceli, nemajú za cieľ nábožensko-mravnú vzdelanosť a osvetu národu slovenského, nie zvelebenie literatúry jeho, nie rozkvet cirkve katolickej v tejto jej ratolesti, lež nečo iné. (Cf. 20. str. 158.)

Když takto Radlinský statečně hájil osobitný spolek slovenský pro katolické Slováky proti zakukleným odpůrcům lidu slovenského, Jeho Eminenci, kníže primas kardinál Scitovský, dne 13. listopadu 1857. číslem 4724 odpověděl na podanou mu žádost. Ve přípisě tomto Radlinskému pokládá se za zlé, že pustil se do tiskové polemiky, než o spolku sv. Vojtěcha nějaké rozhodnutí se vyneslo, a že do veřejnosti se dostala věc, která potřebuje rozvahy. Stížnostem na spolek Svatoštěpánský že prý nejlépe by se odpomohlo, kdyby ve výboru ustanovil se Slovák honorárem zaopatřený, který by o lid slovenský se staral, rukopisy na starosti měl, spisovatele hledal, práce přehlížel atd. Každá roztržka že by všeobecnému prospěchu věřících byla jen na velkou ujmu.

Proti redaktorské výtce, že prý spolek sv. Vojtěcha skrze Cyrilla a Methoda dostal se do veřejnosti a že mnoho hluku prý natropil, Radlinský ospravedlnil se dopisem ze dne 13. prosince 1857., v němžto Jeho Eminenci dovodil, že učinil pouze to, co všeci ostatní redaktoři dělávají, přetřásajíce v novinách věc, o které se rozhodnouti má, aby pravda se utvrdila, liché námitky potřeily, a záhodné rozluštění takto se usnadnilo.

Výbor pak odpověděl spisem památným rovněž toho dne, v němž znova dovozoval všechny potřeby, pro něž katolíci slovenští domáhají se, aby měli spolek svůj, a uvádějí zároveň příčiny, proč spolek Svatoštěpánský, jenž ve všech svých částech tak je sestrojen, že výhodu z něho má jen lid maďarský, při tom též lidu slovenskému vyhověti ani nechce, ani nemůže.

Na to dne 9. března (v úterý na den sv. Cyrilla a Methoda) Radlinský jménem prozatimného výboru osobně zašel k Jeho Eminenci a přimlouval se vroucně, aby spolek sv. Vojtěcha lidu slovenskému nejmilostivěji povolití a potvrditi ráčil. Na místo odpovědi uvedeme, co Radlinský sám o tom píše, dí: »Jeho Em. ma tu s bolestou upozornit ráčila na ty veliké překážky a těžkosti, které sa Jej od mnohých, hlavne od svetských velikého vplivu mužov, aby osobitný pre Slovákov spolok nepovolil, činia.« (Cf. Sl. Letopis roč. III. sošit 4. str. 305.)

Ale zároveň i čeští redaktoři ve své horlivosti ze samé lásky slovanské pomáhali Slovákům hatiti tento pevný jejich podnik. Proto Radlinský stěžuje sobě, že v Čechách a na Moravě právě v nepříhodnou chvíli Slovákům přicházejí vyčítat, že prý robí roztržku literárnou, (Cf. C M. 1857. č. 21. str. 161.) podobajíce se člověkov, jenž umírajícímu proto prý domlouvá a vyčítá, že umírá.

»Národ náš slovenský pracuje teraz k smrti duchovnej, . . . z ktorej ho duchovným a nábožensko-mravným vzdelávaním a ošvicovaním, obzvlášte prostredkom »Spolku sv. Vojtecha« . . . vytrhnúť chcú jeho vlastní verní synovia, jeho uprimní priatelia.« . . .

Proto v takoveto chvíli tak rozhodné, kde národu slovenskému jde o život, vytýkati jeho křisitelům nesvornost, roztržku a rozkol v literatuře, to není bratrské. A nepřítel národa slovenského proti ničemu tak nebrojili jako proti literární češtině na Slovensku, spílající pro ni Slovákům husitů, luteránů a panslávů.

Češi mají prý pro svůj jazyk spisovný celé duchovenstvo, šlechtu a lid; mají dědictví Svatojanské a Cyrillo-Methodějské; mají Matici, Jednotu a jiné ústavy národní; Slováci to všecko teprve si mají získati, a to veru nie vnútornými literárními hádkami a nesvorností, leč úplnou vzájemnou braterskou shodou a láskou, a sice aspon n a t e r a z nářečím slovenským. Hovoríme: aspon n a t e r a z, keď sa jedná o život... našeho ľudu... Potom už, keď nám Pán Boh pomôže..., keď sa trochu zotavíme... potom s pomocou Božou a spojenými silami, v bratskej láske a svornosti budeme v čas príhodný vyjednávať o žiadúcej literárnej jednote, ktorážto sa proviesť dá spoločnou vzájemnosťou, snášanlivosťou a povolnosťou na ceste *obapolných koncesij*. (Cf. 1857. str. 161—162.)¹⁾

Tak smýšleli, psali a mluvíli tehdá všeci pohlavárove ľidu slovenského, jimžto prišlo hájiť slovenčinu oproti útokům českým, jak jsme dokázali hned v prvých ročnících (viz Vlast r. II.).

Radlinský rovněž i ve svém časopise školském tyto zásady hlásá. Vojtěch Bělák, redaktor »Posla z Prahy«, v I. svazku 1860. chtěje ospravedlniti Slováky, udává obecenstvu českému příčiny, proč na Slovensku se odhodlali psáti slovensky, avšak při tom dodává: »Není však času k slovům, kde už ruka trhá.« Jemu odvětil Radlinský:

»Bolí nás to vel'mi, že naši najbližší pobratimci, Češi, nám nechcú uverit', kde a čo nás Slovákov najviac bolí. Keby si dali záležať na soznámení sa s našimi pomerami, a snád by nám len uverili, a presvedčili by sa, že užívanie domorodeho, národného jazyka slo-

¹⁾ Na str. 166. rozhorlený Radlinský tehdejším literátům našim do očí pověděl peprnou pravdu, řka, že Čechové v literatuře Slováků nikdy nepodporovali, ať psali pravopisem českým nebo slovenským, a zakončuje těmito slovy: »Chcete-li, abysme sa Vám k vůli k jednotě literárnej mali... ukážte to skutkom, ukážte to vzájemnosťou, ukážte to hojným odberaním spisov a novín našich, ktoré vy nemenej jako my vaše rozumieme.« K tomuto mně třeba přidati vlastní poznámky. Je sice pravda, že od té doby už i v Praze tiskli Slovákům a dosud tisknou knihy slovenské, ale literární podpory Slovákům ani z Čech ani z Moravy se nedostává. Posloužím pouze malým dokladem. Věda, že na Slovensku nemají škol ani odborných vzdělavců, kteří by tam pomáhali vzdělávati rolníka, jenž časopisu rolnického se dychtivě chápe, poprosil jsem u nás odborníky české, aby slovenskému »Obzoru« laskavě ponechávali alespoň české zbytky a odpadky z vědy zemědělské, což i ochotně poslibovali. Ale potom když redaktor jim z vděčnosti doposlal svůj list, spatřivše list slovenský, jedni ani ho nepřijali, a druzí učípili se do kouta a nepopřáli Slovákům ani drobečku z nadbytku českého.

Neopouštějme Slovákův alespoň my katolíci ve spiseb církevné. Mnohý snadno může jim věnovati nějakou menší práci anebo český dopis z Moravy, z Čech a ze Slezska, a jiný zase nech pomáhá rozšiřovati u nás »Katolicke Noviny« v Trnavě vydávané a »Pútnik Svato vojtešský«, ježž spolek sv. Vojtěcha vydá též v Trnavě za 50 kr. ročně.

Nejednou slyšeli jsme, jak zbožní Slováci, u nás na práci jsoucí, v neděli se shromažďují, aby po svému si domácí pobožnost vykonali. Dopomožme jim duchovní almužnou, aby u nás pobavili a vzdělávali se svým »Pútníkem«, ježž by domů přinášeli svým rodinám. Přčtené knihy a listy slovenské posílám na Slovensko dychtivým čtenářům, aby se v zimě v nich bavili. Kdo miluješ lid slovenský a můžeš mu pomoci, učin rovněž tak pro domácí jeho knižnice.

venského neni nie len na žiadnu ujmu literature českej, leč tým viac je v jej prospech; lebo slovenčina je Slovákov kl'úč k češtine...

Budú-li sa bratia Češi k nám Slovákom šetrne a spravedlive chovať, zaiste i my Slováci budeme tým horlivejšie jích literárne plody podporovať a medzi svými odporúčať a rozširovať. Kde panuje láska a spravedlivosť, tam sa dá mnoho vykonať.» (Priateľ šk. 1. 1860. str. 32.)

Toto stanovisko národovců slovenských obhajuje i sám přívrženec pravopisu českého. Do Blahověsta (II. roč. II. díl, svaz. 1. pod αλ) zaslal dopis, v němž dovozuje snahy slovenské takto: »Náš princip jest jen jeden... *túha povznésti zanedbaný kmen náš*. Z tohoto stanoviska... všechno naše počínání posuzovati sluší. Kde se o tyto otázky jedná, tam ustupuje vše jiné, ať by toho žádal přítel neb nepřítel: tam máme a budeme míti všickni jednu vůli, jeden čin...«

V ročníku 1858. str. 7. vyličuje Radlinský opravdovou vzájemnost v literatuře československé zřetelně touto důraznou větou: »Len sa dívať a dívať, vzdychať a prosiť neprospeje; *robiť, a bude!*... Pišme tedy i slovensky i česky. Ale *ďačo robme.*«

Tímto správným úsudkem gordický uzel a hádka o spisbě česko-slovenské nejsnadněji se rozřeší, a to uspokojivě pro obě strany.

Že by Slováci zcela češtiny se zříkali, toho nikterak o nich tvrditi nelze. Sám »Slovenský nár. učitel«, jenž v B. Bystřici českým pravopisem vycházel, přijímaje dopisy slovenské praví v VI. čísle r. 1861., že bude stejnou měrou uveřejňovati články a dopisy sepsané buď češtinou (bibličinou) anebo čistou slovenčinou a »ohlas« tento zakončuje vyjádřením v těchto slovech: »Při čemž ujišťuju, že idea i skutečnost historická společného spisovného jazyka a jednoty literární s Čechy, Moravany a Slezany, jakož i snaha k docílení jí svatou zůstane nám až do hrobu.« (Cf. Priateľ 1861. str. 45—46.)²⁾

V IX. (1858.) ročníku Radlinského Cyrilla a Methoda nacházíme též pěkný článek, v němžto velmi srozumitelně a slohem nejpopulár-

²⁾ Ve feuilletonu Mor. Orlice č. 4. roku 1893. pan B. W. rozepsal se »O možnosti obnovení písemní jednoty československé.« Praví tam, že Slovenské Pohľady, Hlásnik, Nár. Noviny a jiné listy na Slovensku by měly uveřejňovati též články české a že rozhodně zavrhnouti třeba, aby české články překládaly se teprva do slovenčiny. — Že Slováci vedle slovenčiny už hned ve škole dříve učivali se i češtině, vědí čtenářové »Vlasti« z rozhovoru mého o čítance Hodžové a E. Černého. Že by pak i slovenské listy určené pro vzdělanější čtenáře i doposud (jak dříve bývalo) uveřejňovaly články české, kdyby Čechové jim chtěli dopisovati, dokazují právě Slov. Pohľady letošního roku. Moravský učenec, profesor Fr. Pastrnek z Vídně, započal studovati slovenskou dialektologii podle vzoru dialektologie moravské panem ředitelem Bartošem spracované a z té příčiny r. 1893. dopisuje do Slov. Pohľadů, které jeho české dopisy věrně otiskují. Tu máme nový doklad o tvrzení Dra. Radlinského, že i češtinou i slovenčinou národu prospěti můžeme, chopíme-li se jen užitečné a plodné práce. Zajisté i ostatní časopisy a listy slovenské rády české články otisknou, najdou-li se jen čeští dopisovatelé v Čechách a na Moravě, kteří by se Slováky chtěli pracovati. Hlavně my Moravané bychom první měli Slovákům pomáhati, ježto jsme přírodou ustanovenými prostředníky mezi Slováky a Čechy. Shoda literární mezi námi ovšem jest možná, na niž Slováci hned od prvoti s důrazem poukazovali, ale k tomu jesti též třeba, aby shoda tato se stejnou ochotou, ústupností a vespolečnou úradou prováděla se stejně s obojí strany, nejen na Slovensku, ale i na straně české. Chopíme-li se plodné práce místo planého hádání, shoda jest už docílena. Že by »pro vzdělance« u nás Slovanů vůbec překládati se nemělo z jednoho jazyka slovanského do druhého, napověděli jsme už ve »Vlasti« několikráte a hodláme o tom někdy ještě zevrubněji promluvíti.

nějším Fr. V. Sasínek popisuje: »Nedbalost rodičův a kam tá vedie.« I neškodilo by snad, kdyby tato rozprava znovu se otiskla a uveřejnila ku poučení slovenského i českého lidu. Dokud spisovatel ještě jest na živě, mohl by tento článek znovu přepracovati a ze svých bohatých zkušeností ve mnohém doplniti. Tak by též všelico jiného ze starých spisovatelů slovenských mohlo se znovu otisknouti ku prospěchu lidu slovenského i českého. Jsou tam mnohá vzácná zrnka, která jako ryzé zlato mají cenu nehynoucí. Nejproslulejší paedagogové i na středních školách českých, jimžto jde o to, aby národu odchovali ryzé charaktéry, dorostu českému se vším důrazem ku četbě schvalují tak zvané »buditele« národní (z doby Tylovy) namísto bezcenného pozlátko novočeského, které co nevidět se otře.³⁾

Za redakce Radlinského slovenský Cyrill a Method už po dvě leta utěšeně prospíval. I katoličtí a evangeličtí učitelé na Slovensku jeho čtením se obouzeli a vzdělávali. Mnozí učitelé pak hojnými dopisy C. M. podporovali. Proto Radlinský o tom dále přemýšlel, kterak by lze bylo pro učitele slovenské založiti zvláštní časopis učitelský.

Horlivost valně probuzeného učitelstva slovenského uznalivě pochválil roku 1858. v čísle 48. dne 27. listopadu, a konečně začal vedle C. M. vydávati nový časopis školský pode jménem: »Priateľ školy a literatúry.« Ale aby i chudobnějším učitelům dodal chuti ku literární činnosti, vypsál 21 zl. na odměnu za nejlepší články, doposlané do prvního ročníku. »Priateľ školy a literatury« poprvé vyšel r. 1859. a potom ještě roku 1860. a r. 1861.

Hned v prvním ročníku na str. 52. píše, že roku 1858. věhlasný spisovatel dánský E. M. Thorson (básník a filolog) na útraty vládní cestoval po Čechách, Polsku a Slovensku, a že z Kodaně obšírný dopis Slovákům doposlal, v němžto píše, že Slovensko a lid slovenský ho velmi zajímají, a že na ukázkou prý uveřejní něco ze slovenských pověstí, národních písní a pořekadel a žádá p. J. Viktorina a Dra. Radlinského, aby mu odepsali dopisem slovenským, hodně dlouhým, nebo prý slovenčina mu nedělá žádných těžkostí.

Do »Priateľ'a« ukládali svoje vychovatelské rady a zkušenosti všeci učitelé slovenští bez rozdílu, ať katolíci, ať evandělíci; nebo tehdejší Slováci všeci v jedno se spojovali ku společné práci a přezírajíce své řady rozumem svým dobře počítali: »Málo nás, málo nás!« A proto všeci dohromady se svolávali slovy, jež po letech ještě Slovákům znova přivolává »Anulienka« driečna: »O, podte, podte medzi nás.« (Pohl'ady 1889. str. 91.)

Národním heslem na Slovensku tehdáž bylo:

»Bratia drahí, sestry milé!
podajme si ruky k práci;
len tak dočkáme sa chvíle,
akej nemali Slováci!

³⁾ Ježto v národě slovanském všeci vesměs jsme křesťané, (ať katoličtí nebo nekatoličtí) přijde národu našemu a především rodičům slovanským postarati se o to, aby též i s té nejvyšší stolice učitelské synové národa slovanského odchovali se na pevných zásadách křesťanských. Mluvíme tuším ze srdce všech nejvýtečnějších vlastimilů a národovců slovanských, nařkneme-li, že katedra jest sídlem učitelským a nikoli rejdištěm ani sinekurou na zaopatřování duševních fantastů. Kterak tento výrok prakticky lze využítovati, o tom rozhodovati přijde křesťanským jednotám politickým.

Kde sa viac sil vedno spojí,
tam sa i výsledok zdvojí.«

Obrov (N. Hlásnik IV. str. 183.)

Roku 1860. Radlinského C. M. na str. 52. ukázal, kterak pokračuje na Slovensku maďarisace v církvi, tak že slovenský jazyk z některých chrámů vymizel úplně a jinde zase z předního místa bylo ustoupiti mu dozadu na místo druhé a třetí.

Téhož roku přišlo Radlinskému znovu jíti za pasy s češtinou. Tentokrátě útokem na něho hnali z Moravy. Hlas Brněnský dne 17. února v čísle 4. napsal: »Ze Slovenska docházejí nás smutné zprávy; neboť prý tam usilují rozdvojití tisíciletou jednotu spisovného jazyka a takto usnadniti *rozkol náboženský*! Aby se nebezpečné dílo toto strůjcům zrady nábožensko-národní nepovedlo, začne v B. Bystřici za nedlouho vycházeti katol. pedagogický list, a sice bez pochyby na akcie. Z toho, co jsme tuto napověděli, jde zajisté každému na rozum, že katolická budoucnost sbratřeného Slovenska na dobro závisí na podpoře Moravy a Čechův.« — Redaktorem tohoto listu měl prý opět býti Jiří Slota, tehdejší katecheta v B. Bystřici.

Na Slovensku tento výrok považovali za nespravedlivé a urážlivé na cti utržení, ježto tu bez důvodu svět se balamutí a mámí. (Cf. CM. 1860. str. 72.) Když takovéto urážlivé osočování upřímné dělníky na katolické roli slovenské náramně dopálilo a rozsdilo, Hlas rozhořčenost na Slovensku povstalou hleděl zapuditi svojí omluvou v čísle 6. uveřejněnou, která však Slováků neuspokojila. (CM. 1860. str. 93.) Proto Hlas v čísle 8. znovu chlácholí těmito slovy: »Jestliže něco z naší strany zaběhlo, jest to nedopatření, s jakýmž jsme slova »rozkol náboženský« prostě státi nechali, domnívajíce se, že na ten vámi podmetnutý smysl slova ta se nebudou slyšeti, poněvadž nám ni toho na mysli netanulo. Jinak přišlo od vás; i pouštíme vám toho, že jsme prozřetelněji jednati a tak přepis či dopis ten ve »Hlasu« ustříhnouti měli, aby velikému nedorozumění přítrž učiněna byla. Můžeme tedy s lehkým srdcem vyznati, což jsme už beztoho v předešlém svém ohlášení vyznali: žeť ani Vy, p. redaktore, ani mužové, jižto s Vámi ve slovenském jazyku píší, nechtějí žádného rozkolu náboženského; vyznáváme, žeť ani jeden ze spisův náboženských sepsaný Vámi a ostatními, s Vámi slovenský jazyk užívajícími kat. spisovateli neobsahuje v sobě ničeho nábožensko-rozkolnického už proto, že spisové ti schválení jsou Vašimi nejdůstojnějšími velepastýři.«

Připomínám si ještě doposud, jak kdysi začátkem šedesátých let z Brna úzkostliví čechysté tehdejší do seminářů nám bohoslovcům na Moravě i na Slovensku rozposílali veliké hromžení na odštěpence slovenské. Myslím, že jesti to ta rozposílka, o nížto dí Radlinský ve »Priatel'u« 1860. str. 224., že ji »Brněnský prorok« rozposílal do každého semináře, též na Slovensko do Ostrihomy a do Nitry, »odkiaľ nás aj dopochodily zprávy plné rozhorčenosti naproti p. red. Hlasu. — Touto neprozretnou agitáciou češtine na Slovensku viac uškodil, nežli by sme my boli kopu filipik proti čestine popísali.« O česko-slovenské vzájemnosti pak tam mluví: »Aby sa ale táto slovanska vzájemnosť darila, potrebné je, aby sa bratia Moravania a

Češi k nám Slovákovi vládnejší, šetrnejšie a spravdivejšie chovali, nežli to dosiaľ nektoré česko-moravské časopisy činily.« (ibi.)

My mladíci, nemajíce tehďaz ještě ani tušení o zápase slovenském a Slováků a jejich domácích potřeb vůbec ani neznajíce, ježto nás o Slovácích jak živ nikdo nikde nepoučoval, velice jsme tímto čtením se dopálili na ty odštěpence slovenské. O prázdninách v mém rodišti se mnou na faře sešel se mladý klerik Ostrihomský v modrém taláru. Neznaje snahy poctivých pracovníků slovenských bušil jsem do Slováků doposlanými nám důvody proti odštěpencům. On mne poučoval mírně a rozumně, čehož já však se strany své nikterak jsem nechápal. Vida, že nic moudrého se mnou nedá se poříditi, nabyl lepší rozvahy než já a nechal mne při mém útoku a mé výbojně horlivosti. Je-li doposud na živě a bude-li tyto mé řádky kde čísti, prosím ho, aby se zaradoval, že Slováků v jejich snahách nyní neodsuzuju, nabyv lepší zkušenosti.

Roku 1861. dne 12. ledna zemřel v Praze náš proslavený slavista Václav Hanka. Dne 31. ledna Slované v Pešť-Budíně odpravovali za něho slavné zádušnice v Budínském kostele sv. Anny. Slavnostné kázání měl J. Palárik. Slavné requiem sloužil pod infulou Dr. Josef Kozáček (bývalý předseda Matice Slovenské,) opat a kanovník Velko-Varadský s četnou přísluhou veškerého kněžstva slovenského. Po evangeliu J. Palárik vyšel na kazatelnu černým sukem zastřenou. A ježto na společné poradě usnesli se, že zádušnice konati se mají duchem a směrem Hankovým, totiž slovanským, pokud se to s římsko-katolickou bohoslužbou srovnává, Palárikovi dostalo se úkolu, aby nebožtíka Hanku při kázání po staroslovansku oslavil, ježto Hanka za svého živobytí církevním jazykem slovanským se zabýval. Proto na společné poradě ustanovilo se, že evangelium před slovenským kázáním přečísti se má textem staroslovanským. Kazatel tedy přezehnal se napřed: »Vo imia Otca i Syna i svatago Ducha. Amin«, a přečítal potom: »Jevangelie od Joanna, glava 11., stich 21--27. Reče Marfa ko Jisusu: Gospodi, ašče by jesí zde byl, neby brat moj umerl atd.

Kázání toto vyšlo potom »nákladem Slovanov Pešť-Budinských.« Jos. Viktorin k němu přidal připomínku: »Na pamiatku«, a Dr. Radlinský rozposílal je přiložené ku Cyrillu a Methodu.

Téhož roku Radlinský stal se farářem. Dne 11. srpna 1861. Jeho cís. král. apoštolské Veličenstvo ráčil ho presentovati na faru v »Kútoch« na císařském panství Šaštínském. Přišel tedy Radlinský za faráře téměř až na samy hranice moravské. Kúty patří do Nitranské stolice a leží v koutě, kde řeka Myjava do Moravy vtéká. Obyvatelé zvěšťa živí se rolnictvím. Půda je prostředně úrodná. V nejnovější době i cukrovka se tam pěstuje a dobře daří. Sena mívají na lukách dostatek, jako bývá všude okolo řeky Moravy, jestli voda nevyleje a trávu nezaplaví. Za to včelařů prý tam jest málo i ovocinářů.

Místo fary Kútské Radlinský byl by sobě přál raději někde jinde zabezpečenou živnost, ježto vydával pro lid slovenský dva důležité listy. Obával se, že stěhování a úprava polní hospodárky oba listy mu snad zastaví na čas. I další těžkosti mu tanuly na mysli, když počítal, že ve správě duchovní má téměř 3000 duší, že je bez kaplana, že mu přijde starati se o polní hospodářství, že pro svoji potřebu doma nemá pošty, a že tiskárna Škarniclova v Uh. Skalici

od Kútů jest až na tři hodiny cesty vzdálena a k tomu ani na dostač není zásobena. Po železnici do Skalice nebylo tenkrát žádného spojení.

Jak později z trampot Dra. Radlinského seznáme, když najednou ze hlavního města octl se v zapomenutém koutě na ztracené vesnici slovenské, byla mu tam perná práce jeho redaktorská. I řekl bych, že dříve do hlavního města všecko přiváželo se mu rychle a ve velkém po železnici, a nyní těžko sám si všecko musel zdlouhavě svážeti na slovenské káře.⁴⁾ Proto z Budína s těžkým bolem tuto změnu svým čtenářům oznamoval, a při tom zároveň doložil: »Ale čo robiť? Keď nemáme u svätovlády žiadnej pomoci a podpory ani pre naše najsvätejšie zájmy náboženské, jak náhle sa tieto na národnej a cirkevno-literárnej pôde pohybujú. Maďarským spisovateľom a redaktorom sa vyznačujú čestné a výhodné miesta, aby na poli literárnom pohodlnejšie pracovať alebo noviny vydávať mohli; o nás Slovákov ale sa nikto nestara.« (Cf. CM. 1861. č. 39. str. 312., Priateľ' III. 39.) Pro začátečné překážky číslo 40. ročníku XII. CM. vyšlo ve Skalici až teprve 5. září 1862. Předplatitelům »Priateľ'a« zatím na náhradu objednal »Národního slov. učitel'a« v Trenčíně od redaktora Slotty.

V Kútech Radlinský našel obec zanedbanou a pro literární podniky nepřístupnou (Viz CM. 40. str. 318.) stanici. Kaplana »horkotážko« vymohl, když farníci sami ochotně plat mu zajistili.

Jak dovedně Radlinský se přítelem Sasínkem při každé i nejnepatrnější věci s prospěchem uměli mezi lidem slovenským pracovati pro církev a národ, dokázal Radlinský o hodech v Kútech a potom zase v jubilejním roce Cyrillo-Methodějském. Zde podle popisu Sasínkova podáváme alespoň krátký vyňatek:

Dne 5. srpna 1862. byly hody. Tré manželských párů slovenských slavilo v Kútech zlatou svatbu. Šuhaji ve svém kroji národním: modrých nohavičkách, červených kordulkách a bílých košílkách jeli z rána na koních pro Skalického pana probošta. O desáté tato národní jízda zlatých jubilantů v kočáře sedících provázela na faru, kde jich hudba přivítala. Zástup lidu utvořil špalír od fary až ke kostelu. Tímto špalírem ubíral se do kostela průvod zlatých svatebčanů ve dvou řadách za křížem. Napřed šly družičky za křížem, jež družička nesla, potom ženy vdané, za nimi mládenci a po nich ženáci, všeci v národním svém kroji slovenském: panny v bílých sukeňkách s modrými zástěrkami a v červených životkách s vlasy do vrkočů spletenými, mládenci pak jak hore při národní gardě.

Za tímto dlouhým řadem šla panna, nesoucí věnec na podušce, po ní ubíralo se šest družiček majících po boku šest mláďenců (družbů) s prapory. Tyto družice nesly na malých nosítkách symboly stavu manželského: dvě ruce sobě podané a štólou svázané, dva prsty ku přísaze položené na kříž, umístěný na pěkné podušce, dvě srdcí v jedno spojených, na křídlech vzhůru k nebi se vznášejících a s vyčnívajícími z prostřed nich vonnými květinami (na znak: že jejich srdce v manželské lásce vždy k Bohu se vznášelo a líbeznou vůni dobrých skutků a ctností vydávalo); pak a n d ě l a R a f a e l a zprovázejícího po trní mladého Tobiáše a všechny církevní odznaky, užívané při oddavkách, totiž: štólu, ritual,

⁴⁾ Kára má dvě kola, žebřinky s košínkou, a za rukojetě Slováček sám ji táhne anebo před sebou potlačí.

prsteně a krpáč. Za nimi kráčeli zlatí jubilanti takto: před každým párem jubilantů šla panna s věncem a za ní družička s partou ve slovenských barvách a vedle ní družba (mládenec) nesoucí širák květinovou kytkou ozdobený, a za nima jedna žena vdaná nesla čepec. Všecko toto nesli na poduškách, ověčených na znak: že před padesáti lety tito jubilanti s věncem nevinnosti a čistoty z pod party panenské a kytice panické přišli pod čepec t. j. vstoupili do stavu manželského. U boku každého páru jubilejného družba nesl berlu, na vršku pozlacenou kulí a křížem ozdobenou. Okolo nich se ubírala jejich rodinka, podle níž nosičové nesli prapory. Slavnostný průvod uzavírali assistenti zprovázající nejdůstojnějšího p. probošta pod infulou a ostatní kněžstvo s hostmi pozvanými. Průvod ubíral se do kostela při hlaholu zvonů Kútských, mezi něž zvučela ladná hudba slovenská. Po církevních obřadech svatební průvod (nyní bez kněžstva) mezi špalírem četného lidstva vezl jubilanty na třech kočárech přes celou vesnici, aby se jim veřejná úcta prokázala. Lid pozdravoval jubilanty provolávaje jim hlučné: »Sláva!« Pak jeli na oběd na faru. Ku konci oběda dryčné děvy Kútské zapěly dvě slavnostné kantáty, které ku této slavnosti schválně složil Sasínek. Při tomto zpěvě staroženíši po slovensku si zatančili se svými stařenkami. Družice pak s družbami a rodina s hostmi pobavili se slovenským tancem na farním dvoře. »Ej, veru že v Kútoch« nejeden z nich doposud v milé upomínce si vzpomíná »na farára Radlinského, že takého zlatého sobáša v Kútoch nikdy pred tým, ani potom nebolo — a nebude!« (Pokračování.)

Z básní Františka Šťastného.

—•—

V útoku doby.

to naše denní žití rozvlněné,
v něž jako divý, bouřný příval padá
podivných hesel nekonečná řada,
vždy planějších a divočejších stále,
nám pevná víra bezpečný most klene,
ta víra žhavá, vroucí, rovna skále,
ta víra silou svojí nekonečná
náš vodí zrak ku stkvoucím branám věčna.

Ať bombast, osvětou jenž zvaný bývá,
ať blasfemie nízké zlořečení
se kolem nás ve rmutných vlnách pění,
ať stříká kal té neurvalé zloby —
naděje naše, horoucí a živá
vytrvá nad útoky bědné doby.
Vždyť víme, že z té pomatené tříšti
nám kyne zářící a lepší příští.

V novém jaru.

Zář slunce vlídná rozlila se strání,
a luhem vesele zas píseň letí.
To jara nového se úsměv sklání
nad zemí, jež své z mrtvých vstání světí.

Vše stopeno je v lahodě a jasu,
vše potácí se blaha ve závratí,
jen duše lidská v údivu a žasu
se s touhou svojí v nadoblačnu tratí.

Ó, lehko touhy té být vykladačem!
Jí člověk zemdlelý dí nitru svému,
že žití naše s bolem svým a pláčem
je pouhý přechod k jaru posmrtnému.

Myšlénka a víra.

V dnech úzkosti, kdy duše má se chvěje,
kdy mračno za mračnem se nad mnou ztmívá,
kdy život na mě jako propast zeje,
v mém nitru cos mi píseň síly zpívá:

Jen vytrvat a s odvahou dál jíti,
vždyť zatmění má vše — i úsměv štěstí,
jak po zimě zas v luhu zaplá kvítí,
tak po dnech trudných jsou dny bez bolesti.

Jen vytrvat! Vždyť v tom už zásluha je
žít tiše život svůj, byt' teskný, sirý;
i země má část slíbeného ráje:
květ myšlénky a zářné světlo víry.

Před oltářem Marianským.

Hle, Marianském na oltáři,
jejž ozdobili věřící,
zde vlídně obraz Panny září,
Marie Svaté s božskou tváří
ve jarních květů směsici.

Lampiček malých světlo rudé
tajemně tady kmitá kol,
jak hlásalo by: »Srdce chudé,
když odhánějí tebe všude —
sem pojd', a nech zde všechn bol!

Ta Matka, která zkrvavěné
má v klíně skráně Kristovy
a čelo trním ověncené,
má také srdce probodené,
když zří ty rány Synovy.

Pro každou bolest najde léku
zde jinoch, dítě, žena, kmet
shrbený tíhou svého věku;
a co lepšího ve člověku,
zde v duši se mu vrátí zpět.

Bolestná Matka Spasitele
z tvé duše sejme každou tíž,
vymýtí hloží, které stele
ti v život ruka nepřitele,
jen s důvěrou přitul se blíž!

Zde zobrazená na oltáři,
vždy smilování plna jest;
v života bouři vždy nám září
zrak Její z božsky vlídných tváří
jak dvě milostných, vůdčích hvězd.

A proto, srdce utýrané,
sem pospěš vždycky s důvěrou;
kdykoli noha tvá zde stane,
útěcha, jež ti v prsa skane,
naplní duši veškerou!«

L. Grossmannova-Brodská.

Různé povahy.

Charakteristický román z východních Čech.

Napsal

JAN VÁCLAV SVOBODA.

(Pokračování.)

Bylo po večeři. Nikdo netázal se po Cíle, nikdo po hospodáři. Starý Beneš odešel do komory na lůžko, vzal sebou Vašíka, když povečeřel, odstrojil ho a ulehl. Byla to špatná noc. Oka nezamhouřil. Beneška dlouho seděla u Verunky a očekávala příchod hospodářův.

Venku někdo zakašlal. Babička Benešova přistoupila k oknu a dívala se, kdo to. Byla to Cíla. Vyplakala se pod košatou jabloní a vracela se domů. Bylo tam již chladno. Bála se chudák vejíti, jakoby spáchala zločin. Bála se, aby nemusela odpovídati na Benešovy otázky. Přece vešla. V kuchyni byla tma. Světlo bylo stáhuto. Hodiny jasně cvakaly. To dodávalo tomu tichu moci podivné. Cílu pojal strach; bála se sama sebe. Tichými kroky přiblížila se na lavici u kamen, usedla na ni a dumala. Ve světnici slyšela hlasy. Poznala hlas staré Benešky. Mluvila s Verunkou. Nemocná mluvila tiše, babička rovněž. Chtěla tam vejíti, ale přemohla se. Po chvílce nastalo ve světnici ticho; Verunka usnula. Babička zhasla světlo a vešla do kuchyně.

»Ty ještě nespíš, Cíluško?« tázala se stařena.

»Ba nespím, nedá mně to spáti. Jak jest hospodyni?«

»Lépe. Teď usnula — Pane Bože, ty jsi ještě nevečeřela. Hle, hle, tu máš v troubě večeři, pojez, ať nemáš hlad . . .«

»Ani pomyslení nemám, nebudu. — Snad ráno vstane hospodyně?«

»Dej to Bůh!« přála si Beneška, a slza velká vytryskla jí z očí. »Slabost, jakási slabost na tu mou dceru přišla,« pokračovala babička, »něco tu osobu trápí.«

»Myslím, že se to napraví, že bude zase vše dobře,« ujišťovala Cíla.

»Ta chudák je nemocna, a Příhoda není ani doma. Co kde dělá? To se mně u něho nelíbí. To začíná pěkně. Sotva se otočí, odejde si zas.«

»A ví, že je hospodyně nemocna?«

»Snad ani neví. Něco mu vlezlo dnes do hlavy, je celý jiný, ani se na Verunku neptal. Však jsi byla v kuchyni, víš to, nač ti to teď povídám.«

Cíla mlčela. Věděla, co se přihodilo. Mluvily spolu ještě chvíli, odstrojily se a šly ležet. Ještě na posteli něco povídaly, ale brzy přemohl je spánek — usnuly.

* * *

Ve statku bylo ticho. Noc byla tmavá. Tu a tam zářilo ještě světlo z oken chalup i statků, někde se ozval i lidský hlas a pádné kroky opozdilého. Jedním z takových byl Příhoda. Vešel do dvora. Lion vyběhl, zaštěkal, ale když poznal pána, lichotivě kolem něho obíhal. Hospodář zatloukl. Ženské spaly. Starý Beneš uslyšel tlukot v komoře, rozsvítil lucernu a šel otevřít.

»Dobrý večer!« ozvalo se.

»Dej to Bůh!« odpověděl starý a zavíral dvěře.

Hospodář vešel. Dlouho ohmatával po stěně a pak po dveřích, než kliku našel. Zdálo se starému, že je trochu napilý. Poprvé. Však Beneš ani nepromluvil. Hospodář vešel do světnice, odstrojil se a ulehl. I Beneš, když pečlivě dvěře zavřel, odebral se na lůžko. Ale mladý sedlák nemohl usnouti. Hlava mu šla kolem, nebyl zvyklý, aby přebral. Vstal a chodil dlouho k ránu po světnici. Teprve pozdě ulehl a spal pak tvrdě. Všickni domácí byli vstali. I Vašík s Růženou dávno byli ve škole, a Příhoda ještě spal. Když se probudil, zastyděl se. Bylo k desáté hodině. Vstal rychle, ale cítil, že mu není dobře. Nedbaje toho, strojl se, nasnídal a šel za Pepkem na pole. Neomlouval se Verunce, která stála tu v kuchyni jako socha, proč se tak stalo. Sám nemohl za sebe. Nerozuměl si. Kdyby se ho sama netázala, kam dnes zase odejde, ani by byl na ni pohled neobrátil. Pohlédl jí do obličeje a zachvěl se. Tvář její byla bledá, oko kalné, ruka slabá. Nemohl hned odpovědět. Po dlouhém očekávání na odpověď přec povstal a chraplavým hlasem oznamoval: »Půjdu se podívat na pole.«

»Co je ti, Václave?« tázala se Verunka, »ty chraptíš, snad ti není něco?«

»Špatně jsem spal, však z toho venku vyjdu.« Odešel chladně.

»Je pro mne ztracen! Ó, já nešťastná!« zabědovala Verunka a klesla na lavici, na níž před chvílí Václav seděl u snídani. A vskutku tomu tak bylo. Příhoda zapomínal na svou manželku úplně. Což byla proti Cílině! Jen její samotou vyhledával a hleděl si ji nakloniti. Ne-

pomyslel, že jest mužem a otcem. Na to ovšem v takovém případě nikdo nemyslí. Cestou obíral se jen Cílou, na jiného nemyslel než na ni.

Tak to trvalo ještě dlouho, než k něčemu dospěl. Verunka trpělivě snášela svůj bol a zármutek a ani slovem o něm se nikomu nezmiňovala. Cíla statně hospodáři odpírala a všemožně se mu vyhýbala. Václav ničeho nedbal. Bylo mu lhostejno, jak vypadá jeho žena, je-li bledá či červená. On honil se za Cílou, ač věděl, že nechce o ničem slyšeti. Cíla se trápila rovněž a nevěděla, jak sobě a hospodyni pomoci. Když již nemohla nikterak se hospodáře sprostiti, chtěla vystoupiti ze služby. Ale jak to mohla udělati! Zase jindy myslela, aby se svěřila hospodyni. Vešla jednou do světnice, posadila se vedle Příhodky a počala to všelijak obcházeti. Verunka se divila, proč ty řeči, poslouchala klidně a nedala na sobě ničeho znáti. Jíž chtěla Cíla vše říci, ale nemohla, neměla odvahy. Bála se, že způsobila by tím Příhodce ještě větší bol. Zapomněla v té úzkosti na počínání hospodářovo a trápila se dále. Tak mnohdy chtěla všechno říci, ale hlas jí vázl v hrdle.

»Jak bych jí mohla říci, že hospodář mne miluje,« šeptala si Cíla pro sebe a hrozila se těchto myšlének. Nevěděla si rady. Ze služby vystoupiti nemohla pro lásku k hospodyni a k dětem. Zůstatí zde bylo hrozné, věděla, že to nepovede k dobrému. Kdyby vystoupila, snad by chodil za ní na Štěpánov, snad by ji pronásledoval stále. Bylo by to horší.

Příhoda zdržel se málo doma. Tu neměl stání. Nic ho netěšilo, jen Cíla. I děti si teď málo všimal, byl zádušný a nemluvný. Bětko Benešova smutně nad tím hlavou kývala, ale nemohla pomoci; rovněž Beneš. Zastával ve všem teď mladého. Přišel čas žní. Když opět jedenkrát se mladý tak dlouho nevracel, začal Beneš již proti tomu brojiti: »Jaký je to pořádek? Proto jsem ti nedal hospodářství, abych musel za tebe dřít do úpadu. Jsem již starý, mnoho nezastanu. Čas ubíhá, obilí je zralé, čeká žence. Všude nemohu být. A chasa mne neposlouchá, je jako ty, nevšímavá a nestarostlivá. Hanba je to. Však také si odpočinu, ať se o to stará ten, komu jsem to popustil...« Beneška plakala, Verunka také. Příhoda ani neodpověděl. Druhý den na poli pomáhal, rozkazoval a pobízel všechny ku práci. Staří měli radost, ale Verunka přec ještě zármutek, neboť málo s ní hovořil, jen to nejnutnější — nemluvil vůbec s nikým.

IV.

Za několik dní musel Příhoda za nějakou záležitostí do Skutče. Domácí odešli na pole. I Verunka odběhla se podívat na žence a vazačky. Cíla zůstala s dětmi doma.

Bylo odpoledne. Příhoda se vrátil z města a našel Cílu samotnou. Jak se potěšil! Však se mu to již dlouho nepoštěstilo. Cíla se mu vyhýbala.

»Má Cílo! Tys samotná?« volal, vchází do světnice.

Cíla sebou trhla.

Vašík s Růženou odešli na zahradu.

Hospodář přiblížil se k Cíle, vzal ji za ruku, zahleděl se do jejího obličejce a dlouho nemohl ze sebe slova vyraziti.

»Co chcete, hospodáři?« tázala se Cíla a pohrdlivě na něho pohlédla. Ten cítil její chladný pohled, pustil její ruku a pln lásky volal: »Cílo, což jsi ještě nepochopila, jak tě miluji?«

Nedostal žádné odpovědi. Cíla nevěděla, co má říci. Nastalo dlouhé mlčení. Hospodář popošel k ní a pravil: »Již dlouho snažím se tě získati, ale nadarmo. Jsem tak nešťasten, a ty jediná můžeš mne blažiti. Cílo, pohlédni mně do očí, miluj mne, jako já tebe, a budu šťasten!«

»Nežádejte na mne, hospodáři, nemožnost. Nemohu vás milovati tou láskou, která by mne i vás zahubila, mohu vás toliko ctíti za vaši laskavost, že jste se mne ujali. Byla jsem opuštěným děvčetem — za to chci býti vám i hospodyní vděčna. Kdybych vás milovala tou láskou, že odcizila bych srdce vaše té, která vás pravou láskou jako věrná manželka miluje, dopustila bych se hříchu a špatně bych se odměnila. Velkou nevďěčnicí bych se stala.«

»O kom³ mluvíš, Cilinko?« tázal se Příhoda.

»Vy se ptáte, hospodáři? Což nerozumíte! Což vaše žena, vašich dětí matka, není ničím?«

»Ach, ano, manželka,« koktal Příhoda.

»Jak bych vám mohla býti po vůli? Což nepozorujete na ubohé ženě tu změnu? Vaše nevšímavost a lhostejnost ji usmrcuje. Což necítíte, jakým pro ni musí býti bolem, když ji tak zanedbáváte? Ó, nadešla již ta chvíle, kdy chci všemu konec učiniti!«

»Cílo, pro Pána Boha, co mluvíš? Jak můžeš myslet na věci tak malicherné proti velké lásce, kterou jediné k tobě chovám? Chceš, abych byl nešťasten?«

»Toho si nepřeji právě tak, jako nechci a nepřeji jinému toho neštěstí, které by z toho povstalo. Což nevíte, že je láska vaše hříšná? Jste snad dost moudrý, abyste rozvážil nedůstojné své chování. Chcete zahubiti ženu, chcete v posměch uvésti mne a své děti? Chcete utrápiti staré rodiče své manželky? Jste hrozný člověk! Ba, surovcem jste, ne-li víc!«

Po těchto slovech chtěla Cíla odejít. Příhoda ji pevně držel za ruku a nepustil ji, i když tato chtěla křičeti.

»Cilinko, chceš mne zahubiti?«

»Ne, hospodáři, chci vás zachovati rodině, nerada bych vás viděla nešťastným, a proto vás varuji, abyste uvážil své počínání. Nechci, abyste mne miloval takovou láskou, poněvadž nemáte ani dosti lásky pro svou ženu, která ji od vás zasluhuje! Nedomnívejte se, že neví o vašem záměru! Ona ví vše, a přec raději trpělivě to snáší, než by vám jediným slovem chtěla vyčítati. Vy ani nepozorujete, jak se trápí, jak chřadne a bledne. Vaše srdce musí býti kamenné, ne jiné...«

»Nikoli, Cílo, srdce mé je dobré. — Nemohu na tebe, Cílo, zapomenouti, neodpuzuj mne od sebe, měj přec slitování!«

»Marné vše. Chcete pro sebe slitování, a sám nechcete se slitovati. Jste-li tak blouznivým vy, nesmím býti já. Kam by to vedlo? Sám odpovzte na tu otázku a rcete, zda nejednám jako holka, která nechce v záhubu uvésti vaši rodinu a sebe v posměch. Musela bych si celý život vytýkati svůj hřích a své poblouznění. Otažte se sám

sebe, jak by vám bylo, kdyby žena vaše žalem umřela a opustila dítka tak roztomilé? Zda byste mne pak mohl milovati? Zda byste si mohl odpustiti? Ó, zajisté, že nikoli. Zapomeňte na mne, milujte manželku ještě více, neboť si té trochy lásky od vás zasluhuje!»

»Na tebe nezapomenu nikdy!«

»Zapomenete, hospodáři, věřte tomu, budete zase tak ženu svou milovati. Jen přilnete-li k ní a přesvědčíte-li se, že dovede vám mne nahraditi . . .«

»Tu jsem vždy málo miloval!«

»Jak? Vy že jste nemiloval svou manželku?« Při těchto slovech se Cíla zarazila. »Jak jste si ji mohl tedy vzíti?«

»Nežádej ode mne, Cílo, abych se ti zde se vším svěřil, věř jenom mně, a budeme šťastni!«

»Uvěřila-li vám Verunka, já vám neuvěřím a nesmím uvěřiti. Jste ukrutný. Rozumím již. Vzal jste si ji pro statek, abyste si pak vyhledal jinou. To je od vás hanebné. — Nešťastná hospodyně! Ó, kdybys ty věděla, jakého to máš muže! — — Štítím se vás, hospodáři, a budu hleděti, abych se co nejdříve od vás dostala!«

»Jak, Cílo? Ty bys chtěla odejít? Ó neodcházej od nás!«

»Nezůstanu u vás déle, hospodáři, neboť se bojím, že by špatně vaše hříčka skončila. Nechci se stavěti v cestu nešťastné manželce vaší, nechci býti příčinou jejího neštěstí. Hospodáři, zapřísahám vás, navratte se k své manželce a mne si nevšímejte! U mne ztratil jste nejen povinnou k vám úctu a oddanost, ale počínám vás za vaši krutost nenáviděti. Nemyslete již déle na mne, nemohu činiti jinak.«

Po těchto slovech otočila se Cíla a chtěla ze světnice odejít. Příhoda stál jako omráčen. Dospěl k tomu přesvědčení, že by povolenost Cílina měla následky hrozné. Vzchopil se a Cílu ve dveřích zadržel. »Ještě neodcházej, Cílo!«

Vrátila se.

Dlouho nevěděl Příhoda jak má začíti, ale po chvíli přece se tázal: »Nechceš mne tedy, Cilinko?«

»Nesmím,« pravila Cíla, a slza vytryskla jí z očí. Pohlédla na něj tak, že nemohl hospodář snést toho pohledu. Zarosené oko zdálo se mluvíti za její ústa.

Příhoda již rozuměl. Hlavou jeho prolétla myšlénka na ubohou Verunku. Viděl ji tak bledou, utrápenou. Pustil Cílu, a ta volným krokem odešla ze světnice za dětmi na zahradu.

»Děkuji ti!« šeptal za ní, »tys naučila mne ženu milovati.«

Usedl za stůl, hlavu rukou podepřel a přemýšlel o své Verunce. Po malé chvíli povstal a přecházel po světnici. »Jak ti děkuji, Cílo, žeš nedopustila, abych klesl! Tys vyléčila to mé divné srdce, tys vlila v ně lásku, abych mohl Verunku milovati! Ó, já bídák! Co jsem to žádal? Jak to bylo hrozné a nemožné! Jak se odměním ubohé Verunce za ty slzy, které pro mne vyplakala! Jak mohu nyní před ni předstoupiti? Ona mi neodpustí — — neodpustí!« Klesl na židli. Cítil bolest v srdci, litoval, chtěl plakati, ale nemohl. »Verunko, má ženo dobrá, zda mi odpustíš? Chci tě milovati tak, jak jsem se Cílu milovati naučil. Velice jsem se prohřešil. Verunko, ty mi neodpustíš, ty mně ani nesmíš odpustiti . . .!«

V tom otevřely se dvěře, a na prahu objevila se jeho manželka. Zaslechla poslední slova a velice se zaradovala nad změnou svého

manžela. Cítila se nyní silnou, zapomněla na dřívější bolest, cítila tak volno kolem srdce. Rychle přiblížila se k němu a nemohla se udržeti, aby na něho nezavolala: »Václave, můj Václave!«

Padla před ním na kolena.

Příhoda se ulekl a z počátku se zarazil, aby vzpamatovav se, zvedl svou manželku a sám před ní pokleknuv, prosil za odpuštění: »Verunko, drahá Verunko, odpusť mi všechno, já si nemohl pomoci!«

Byl to radostný okamžik pro selku, když viděla svého manžela, jak sám prosí o její lásku. Jak ji to blažilo! Vždyť ho milovala stále, i když na ni zapomenul, jak by ho nemilovala nyní!

»Vstaň, Václave,« prosila, »ráda ti odpouštím. Trpělivě jsem snášela bol, který jsi mi způsobil, a šťastně jsem přetrpěla. Nyní jsem šťastna.«

»Verunko, jak jsi hodná, ty mi odpouštíš všechno. Teprve nyní chci se přičinit, bych ti vynahradil vše, co jsem ti nemilého způsobil. Počínal jsem si nerozvážně, ale přec dobře, neboť bych tě jinak milovati nikdy nemohl. Jen Cíla, jen Cíluška naučila mne tě milovat a ctít, nebo miluje ji, učil jsem se tebe milovati. Měj ji ráda, nehněvej se na ni, ona za nic nemůže, já to chtěl sám...« Nastalo dlouhé mlčení. Hospodář byl pohnut, Verunka nevýslovně šťastna. »Václave, ty nevíš, jak jsem blažena, že jsi zas tak hodný! Trápilo mne velice, že jsi mně nevěnoval nikdy tolik pozornosti jako své manželce, která si toho právem od tebe zasluhuje. Dobře jsem věděla, co s Cílou zamýšlíš, ale z velké lásky k tobě neměla jsem odvahy výčitky ti činiti a Cílku ze statku vypuditi. Vždyť byla a je tak laskavá k našim dětem a vděčna nám oběma. Přemáhala jsem se, abych nemusela zármutek způsobiti starým. Tajila jsem svůj bol před nimi, neřekla jsem ani slova.«

Příhoda přivinul Verunku těsněji na prsa a znova prosil za odpuštění.

Od té chvíle bylo u Příhodů zcela jinak. Vše šlo dobře. Příhoda chopil se řízení hospodářství a k největší radosti starých žil jen pro ženu a děti. Jaká to změna! Beneš i Bětko nemohli si vysvětliti náhlý ten obrat. Věděli, že se mezi mladými něco přihodilo, ale teď vskutku nevěděli, co. Nějaký poměr hospodářův s Cílou považovali teď za nemožnost a litovali, že tak o Cíle rozmlouvali a dávali jí vinu. Kačka se nyní neodvážila staré Benešce vypravovati. Však nebylo o tom řeči. U Příhodů šlo všechno jako po vodě. Největší radost měli staří. S větší chutí pomáhali mladým, práce byla jim útěchou. Bětko se často tázala dcery, odkud ta změna, ale Verunka to vždy zamluvila a řekla: »Nějaký vrtoch v hlavě. Byl mrzutý, sama ho nepochopuji. Teď je zase dobře.«

»Buď za to chválen Pán Bůh a Panna Maria Chlumecká, k níž jsem v těch dnech brala útočiště,« dodala Beneška a hleděla si zase práce.

Cíla pomáhala jako dříve, byla veselejší a těšila se, že Příhoda přilnul k hospodyni, kterou měla tak ráda. Vzpomínala na Jiříka Mimru ze Štěpánova a často uvažovala o jeho slovech, která pronesl tehdy při loučení s ní na vsi...

V.

Tak to trvalo do zimy. Chladný vítr byl denním hostem. Zvláště vál-li sem od Skutče »humperák«, trásla se okna velice. Na polích bylo prázdno. Tu a tam zelenalo se žítko, ale většina polí byla černá, zoraná. Ukázal se první sníh, ale byl vlažným paprskem slunečním ještě zapuzen. Když sluníčko zapadalo nad lesinou leštineckou, pak nastala již zima krutá.

Jaký život v zimě! Každý tulil se k teplým kamnům, která nahrazovala teplo sluneční. To bylo vypravování! Sousedé sešli se do hospody, hovořili o hospodářství, jak který mnoho sklídl, kolik vysel, co namlátil, jak obilí platí, a tak ušla jim chvíle. Sousedky a děvčata scházely se do různých stavení, aby draly peří a předly. Při tom bylo dovádění až dosti.

Zima toho roku byla krutá. Ač přináší mnoho zábav, přec pomýšlíme na její konec, přejeme si zase teplých dnů, milého léta. I toho jsme se dočkali. Sotva první paprsek sluneční, jenž tepleji hřál, vysvitl na ledový sníh, již tento začal se měniti ve vodu a prchati odtud v potok Svatoanenský.

Nastalo jaro. Příhoda obcházel pole, pomáhal Pepkovi zapráhati koně do pluhu a hleděl si hospodářství. I ostatní pracovali jako obyčejně.

Slunce hřálo víc a více. Byl tu krásný květen z nenadání. Vše bylo v květu, vše vonělo a dýchalo příjemně.

Ve Skutýčku měli před poutí. Kaplička na návsi postavená zasvěcena byla sv. Janu Nepomuckému, proto dály se ve vsi velké přípravy. Kde jaká holka, snášela kvítí, z toho pleteny byly věnce na ozdobu malého oltáře. Vchod do kapličky ozdoben byl dvěma břízami, z nichž každá stála po jedné straně. Náves byla plna dětí i velkých, aby obdivovali se vkusu děvčat, která se zálibou obskakovala jednak kolem malého oltáře, jednak kolem kapličky. Nebylo místa, které by nebylo ozdobeno věncem. Když holky s ozdobou kaple byly hotovy, odešly pomáhat matce při pečení chleba a koláčů.

To bylo ve Skutýčku veselo! Tam vyběhl hoch s velikým koláčem v ruce, tam jiný s pecánkem chleba, který mu matka na způsob dítěte, v peřině zavinutého, připravila. Vše svědčilo o nějaké slavnosti. A věru, pouť ta byla pro ves velikou slavností. Ani vysoká jedle, kůry zbavená, nescházela uprostřed návsi. Jen její košatý vršek se zelenal. Ten ověšen byl cukrovím na pospas dobrým lezcům, kteří k velikému obdivu zástupu vždy až k vrcholku se vyšplhali. Některý loni dostal v té výšce strach, štíhlá jedle se ohýbala, proto spustil se dolů. Jak bude asi letos?

Nastal večer. Bylo ticho až do rána. Sotva že první paprsek sluneční se objevil nad lesy rychenburskými, bylo ve Skutýčku veselo. Hrčící vozy přivázely hosty. Dnes nešla chasa do Skutče do kostela. Zůstala doma.

Když slunce přešlo poledne, nastal na krátko klid, až zvuk zvonku oznamoval, že se blíží procesí z města. Vše se chystalo k přivítání. Trkal, jenž zvonil ve vsi na klekání a poledne, vzal velký kříž a ubíral se za zpěvu obyvatel skutýčských městskému procesí na-proti. To bylo radosti! Matky braly nejmenší z dítek svých na ruce, aby i ten nejmenší viděl, co se bude dít. Průvody se setkaly, kněz

žehnal křížkem vesničany. Společně za zpěvu k sv. Janu Nepomuckému ubírali se všickni ke kapli. Z města byli ozdobou dosti překvapeni. Jiná leta to takové nebývalo. Všickni si to chválili.

Cíla, která tu stála nedaleko dvou fabriček ze Skutče, slyšela tu chválu a byla ráda. Vždyť sama to řídila, sama určila místo pro každou květinu, pro každý věnec.

Avšak neměla na tomto místě stání, aby mohla dále poslouchati hovor dvou těch děvčat, neboť myslela na někoho jiného. Hledala pátravým okem mezi lidmi Jiříka. Vždyť jí řekl, že přijde a včera také vzkázal, aby ho jistě čekala. Avšak zdálo se jí, že marně čeká. Jiřík nešel; aspoň ho neviděla. Když kněz vykonal pobožnost, rozešel se lid jednak k známým do statků a chalup, jednak do hospody, aby uhasil žízeň. Byloť toho dne horko. Ženské a mladá chasa i mnozí staří zůstali na návsi, aby se dívali na ten pluk obratných hochů skutýčských, kterým bylo již dovoleno, aby podle pořádku na jedličku lezli. To bylo smíchu! Hoši otřeli dlaně o trávnik neb o hlinu, aby byly drsnější, a aby se lépe na oloupaném kmeni mohli udržeti. Jeden, sotva se mu podařilo cosi dosáhnouti, svezl se tak rychle po kmeni, že divně pohlížel na dlaně, na nichž vyskočilo mu několik puchýřů, které povstaly teplem, způsobeným třením. Jiný silnější vyšplhal sotva do polovice a svezl se nazpět. Dlouho to trvalo, než některý z nich přec byl vítězem. Již ochably síly hochů, když tu jeden z nich vystoupil ze řady, naslinil ruce a zkoušel to znova. Již byl v polovici. Vše na něho hledělo.

»Jen dál, Francku, dál, však ono to půjde!« ozval se hlas Příhodův.

Příhodu to zajímalo, se zalíbením s některými sedláky skutýčskými se díval na hochy.

»Tatínek, tatínek!« volal Vašík a chtěl k tatínkovi.

Cíla byla ráda, že se dětí na chvíli zbaví. Dovedla je k němu a odešla na druhou stranu. Nic ji tu netěšilo, poněvadž tu nebyl Jiřík.

»Nemůže snad přijíti,« těšila se a hleděla také na Francka, který byl již u koruny jedličky.

»Výborně, výborně!« znělo to odevšad.

Hoch byl nahoře. Jedle byla silně nakloněna, ale to ho nezastrašilo. Co viselo na větvích dolních, otrhal a házel dolů, lepší kousky a věci strkal do kapes. Lezl dále, neboť věděl, že výše jsou věci lepší, ba, na vršku jsou v malé škatulce tři dukáty. To ho vábilo, aby lezl dále. Lepší věci strkal do kapes, ostatní házel na pospas kamarádům, kteří dole s jásotem se o to drali.

Hoch lezl ještě výše, jedle se shýbala více.

»Ten hoch spadne, zabije se,« volali mnozí, a udivení rostlo. Francek ničeho nedbal, nevšímal si, že jedlička je silně na stranu nachýlena. Mezi větvemi se mu to lezlo dobře. Chutě obíral, co dostati mohl, a plnil své kapsy.

»Nelez dále!« ozvalo se ze zástupu, »jedlička je sehnuta, vršek se s tebou zlomí, ty se zabiješ!«

Nic platno, chlapec lezl dále. Nastalo hluboké ticho. Každý očekával, že se jedlička zlomí, a hoch že se zmrzačí. Příhodu to mrzelo, že chlapce k dalšímu lezení dříve pobízel, ale nedal toho na sobě znáti. Cíla s ustrnutím hleděla na chlapce, který již ruku natahoval po krabičce s dukáty.

»Cilinko!« ozval se za ní hlas.

Cíla se ohlédla.

»Otec váš je tu, jdu pro vás!«

»Hned, hned!« odvětila Cíla a s napjetím pozorovala chlapce, jemuž bylo pevně přivázanou krabicí utrhnouti.

Nikdo téměř nedýchal. Francek trhl jednou, ale bez výsledku. Koruna jedle zašuměla, kmen slabě praskl. Celým shromážděním to trhlo, všickni trnuli. Mužští přistoupili k jedli, aby v případě potřeby byli pohotově, a z mnoha stran voláno:

»Spadneš, spadneš, pojď dolů. Však to dostaneš bez lezení!«

Bylo to divné divadlo.

Náhle odněkud zaslechli všickni srdcelomný výkřik:

»Pro Boha, lidé, nenechte to dítě zahynouti!«

Všickni hleděli v tu stranu, odkud výkřik zazněl. Byla to matka Franckova, která spěchala k místu pro ni tak hroznému, aby zachytila své dítě v náruči . . .

»Františku, buď opatrný a polehoučku lez dolů!« volala naň.

Frantik nedbal, trhl znova přivázanou krabicí. Jedlička hluboce se sklonila — trhl po druhé — a prask — byl konec. Mocný výkřik matčin splynul s druhým prasknutím a šustotem větví jedličky. Byla omdlela . . .

Jaký div! Koruna zůstala viseti na kmeni. Chlapec se pevně držel a visel pod korunou, za ní se drže. Ani tu neztratil přítomnosti ducha. Zachytil se jednou rukou pevného kmene, přitáhl celou korunu blíže k pevnému kmeni a k radosti všech držel se ho rukama i nohama. Krabička s dukáty visela pod korunou. Francek spustil se kousek, chopil se jí a mocným trhnutím pravé ruky se jí zmocnil a svezl se dolů. Všickni byli rádi. Hoch otevřel krabičku a dukáty podával vzkřísené své matce.

Tak ukončena byla zábava s jedličkou.

Za chvíli ozval se zvonek, lid spěchal ke kapličce, kněz se ještě pomodlil a nastoupil s lidem zpáteční cestu. Někteří hoši a děvčata ze skutečských fabrik obuvnických zůstali ve Skutýčku na taneční zábavu.

Cíla vzpomněla, že je tu otec, proto odběhla z návsi, aby ho uvítala. Běžela rychle ke statku.

Starý Řehůrek ze Štěpánova rozmlouval s Benešem na dvoře. Beneš vypravoval o hospodářství, o koních a jiných věcech. Sotva se Cíla objevila, spěchal jí otec vstříc.

»To jsem tě překvapil, jářku, co? Povídal jsem ti onehdy ve Skutči, že sotva přijdu. To jsi ráda, ne?«

»Věru, že jsem, tatínku. Vás jsem nečekala, čekala jsem Jiřího.«

»Povídal mně včera, že se sem podívá, kdo ví, co mu zašlo,« odpovídal Řehůrek.

»Snad by mohl přijíti, kdyby chtěl, že?«

»Snad. Vždyť není malý hoch, je to chlapík k ženění. Mohl by přec někam k muzice přes pole . . .«

Cíla byla nerada. Mrzelo ji to. Na prahu objevila se hospodyně.

»Cílko, pantáto Řehůrku, pojďte do světnice, budete míti zajisté notný hlad!« vybízela je Příhodka.

Starý Řehůrek vešel. Cíla pokročila ještě k vrátkům, jakoby se chtěla podívati, zda Jiřík nejde. Ten nešel. Smutna odebrala se

do světnice. Za chvíli vracel se hospodář do statku, a s ním mladík pěkně urostlý. Cíla vyskočila, běžela k oknu a viděla Jiříka. Rychle mu šla vstříc na dvůr a srdečně ho vítala. Nevěděla radostí co mluvit. Když byli všickni náležitě pohostěni, opět se rozešli. Starý Řehůrek zašel s Benešem na zahradu, Příhoda zůstal s Verunkou u okna v přední světnici, které vedlo na náves. Všecko odtud pěkně viděli. Beneška vracela se z pobožnosti. Pochvalovala si, jak to bylo pěkné. Usedla v kuchyni s dětmi na lavici. Ty se jí stále na něco vyptávaly.

Jiřík s Cílou odešli. Nešli mezi mladou chasu, ale cestou ke Příbylovu, kde mladé borovice stínily trávník. Ruku v ruce kráčeli mezi stromy.

»Proč jsi nepřišel dříve, Jiříku?« tázala se Cilina a pátravě pohlížela na Jiříka.

»Nemohl jsem, otec chystal se sem sám. Pak se rozhodl, že vejde k bratru na Zbožnov. Šel. Já se vytratil, když k nám přišla sousedka, aby si s matkou zahovořila.«

»Myslela jsem, že již nepřijdeš, byla jsem smutna, netěšila mne ta zábava. — Jak se ti líbí kaplička?«

»Pěkně je okrášlela. Kdo to dělal?«

»Holky z vesnice ji krásily,« odpověděla Cíla, aniž se sama jmenovala.

Dlouho mluvili o všem, co se právě dnes dělo, až přešli na jiné věci.

»Jak dlouho chceš zůstat u Příhodů?« otázal se Jiřík.

»Sama nevím. Kam bych pak šla? Doma nemám čemu sloužit. U nich jest mi dobře . . .«

»Kam bys šla? Můžeš býti doma u otce a staré Barbory.«

»Ta mne nepotřebuje,« odvětila Cilina, »a pak jsem tu uvykla, že se budu asi těžko loučit.«

»Kdybych aspoň já mohl změnit své místo, abych ti byl na blízku. Jsme od sebe takto odtrženi. Málo spolu můžeme mluvit. Jen když se sejdem náhodou ve Skutči, je možno pár slov spolu vyměnit . . .«

Jiřík se zamlčel. Cíla tiskla více jeho ruku, jakoby mu dávala na jevo, že s ním souhlasí, že málo spolu jednají.

»Nemíníš ze Skutýčka ještě, Cilinko?« tázal se Jiřík.

»Teď zvláště ne. Bude mne více třeba. Brzy nás přibude.«

»Rozumím ti, Cílo.«

»Později snad budu moci, ale stěží. Co doma? Ráda bych byla u tebe, ale bojím se řečí. Lidé jsou zlí. Řekli by, že jsem k vůli tobě tak udělala. Kdo ví, co by říkala Barbora . . .«

»Víš o tom také, i tvůj otec to ví, že tě mám rád, že si tě vezmu. Dnes jsme ti to chtěli říci. Řehůrek, tvůj tatík, řekne to hospodáři.«

»Bylo by to marné. Příhoda mne nepropustí. A pak bych sama ani nechtěla. Pokud i tvoji rodiče nesvolí, abych se stala tvou, nepůjdu odtud, abych s hanbou nemusela nazpět. Nemohu to teď Příhodovi ani udělati. Vratme se raději do vsi, abych mohla říci tatínkovi, by se o tom nezmiňoval,« dokončila Cíla.

»Je tě tu třeba, vidím to, ale já, já to nevydržím . . .«

»Není sem tak daleko, běžíš s kopce, jsi tu hned. Přijď častěji.«

»Mohl bych, ale raději kdybys byla na Štěpánově, abych tě měl na blízku,« pravil Jiřík.

Cilina měla trudno v srdci, neboť povinnost k hospodáři, který ji k sobě přijal, vítězila dosud nad láskou k Jiříkovi. Měla ho ráda, milovala ho, ale nikdy jí nenapadlo, aby se stala jeho ženou. Zdálo se jí to nemožné. Myslela, že není tak na dobré a šťastné planetě narozena, by se dostala do statku.

Brzy došli ke vsi. Slunce stálo již hluboko za Kostelcem a zapadalo za malou chvíli za lesy. Náhodou potkali se s Řehůrkem a s Benešem, kteří se vraceli s polí.

»Řekl jsi to již Cilině, Jiříku?« tázal se otec.

Jiřík smutně kývl hlavou.

»Vím vše, tatínku, ale nemůže to býti. Ani se o tom nesmíme zmíniti.«

»Také jsem to povídal Jiříkovi, že by bylo lépe, abys zůstala u Příhodů do té doby, až by se vědělo, že staří mu dovolí, aby se ženil, aby si tě vzal.«

»Cilinka od nás nesmí,« prohodil Beneš, jemuž to byl již Řehůrek řekl.

»Jaká pomoc,« řekl Řehůrek, »musíš ještě zůstat, Jiřík počká, musí počkati.«

»A dlouho, dlouho čekati,« přidala k tomu Cíla.

Za hovoru octli se na návsi. Jedlička tu smutně stála s korunou svěšenou nedaleko kapličky. Tu a tam měli již rozsvíceno. V hospodě hrála hudba. Ihned se sem sešlo mnoho lidí.

»To by se to tancovalo, Jiříku,« prohodila Cíla a pohlédla zvědavě na milého.

»Chceš-li, zůstanu tady, zatancujeme si,« pravil.

»Zůstaň, Jiříku, můžeš-li! Však se nějak vymluvíš. Ráda bych mezi holky, ráda bych si s tebou zaskočila. Teď půjdeme k večeři.« Šli. Však je hospodyně již čekala.

Po večeři odebral se Řehůrek domů. Hospodyně mu těch koláčů hodně pro Barboru naložila. Přidala i holoubě. Cíla s Jiříkem šli ho za ves vyprovodit. Bylo již hodně tma, když se Cíla loučila s otcem a vzkazovala starou Barboru pozdravovat.

»Mám se u vás zastaviti, Jiříku, abych řekl, kde jsi?« tázal se Řehůrek.

»Jak chcete. Ale raději se tam nestavujte. To snad bude lépe. Já se vymluvíím všelijak,« nakazoval mladý Mimra.

Bál se otce, aby nebyl od něho plísněn, že snad k vůli Cíle do Skutýčka váží cestu. Dobře věděl, že chystá pro něho jinou nevěstu, holku ze statku. Nesměl se doma o Cíle ani zmíniti, aby se neprozradil. Otec s ním rozmlouval vážně, matka radila, kterou by si tak měl předcházeti, ale Jiřík nedbal. Však měl holku dávno. Slouží ve Skutýčku. Odkládal proto ženění stále, jen aby nebyl po vůli rodičů. Miloval jen Cílu a čekal na nějaký obrat, až by veřejně mohl říci, že chce Cílu a ne jinou.

Chvíli na cestě rozmlouvali a rozešli se. Řehůrek spěchal pěšiny ke Štěpánovu, oni do Skutýčka k muzice.

Měsíc teď se ukázal nad Zbožnovem a osvětloval jim cestu.

Když přišli do vesnice, slyšeli hudbu a viděli okny mnoho tancících. Cíla nemohla se dočkati. Běžela do statku, aby se trochu

připravila a vzala nějakou pentli na hlavu. Holky ze Skutče, které zde zůstaly, měly lepší, však byly z města. Skuteč a Skutýčko — to je rozdíl. Selka byla ráda, že Cíla také půjde, že tu má hocha — a jakého hocha. Káča naškrobena a vyfintěna šla také s Pepkem. Dohonila je.

Jiřík s Cilinou vstupovali do sálu, když hudba přestala hrát.

»Cilinka Řehůrková, Cilinka od Příhodů!« volali mnozí a hrnuli se k ní. Hoši skutýčští dali hrát skočnou, všecko dalo se do tance. Jiřík tancoval s Cilinou.

»Solo!« volali hoši a odváděli své tanečnice z kola k lavičím.

V kole zůstal Jiřík ze Štěpánova s Cilinou. Ostatní pohlíželi ne ten tančící párek. Však to také bylo pohlédnutí. Za ten tanec nemusel by se stydět ani nikdo z města. Vždyť i holky, které ze Skutče tu zůstaly, říkaly, že jen jen se vznáší. Cilka se nedotýkala ani podlahy, proto také není divu, že se dvě kmotry spolu přely, zda se tam pod »šentišem« Cilka otočila jen na palci či na patě jedné nohy. »Jako vlček se motá,« říkaly. A on, ten z toho statku štěpánovského, ten to prý zná. Kdyby ho tak viděl tatík!

Hudba umlkla. Jiřík s Cílou na všechny strany se ukláněli a všem děkovali za tu čest, která se jim stala.

»Hrát, hrát!« volali zas hoši, a již se to motalo jako dříve. Mnozí z hochů záviděli Jiříkovi té holky, a mnohý litoval, proč si již dávno Cílu nepředěšel. Bylať ve vsi dávno rok, ale nikomu nenapadlo s Cílou si dělati známost. Někteří věděli, že má již Jiřího, jiní neměli odvahy, aby se snažili Cílu pro sebe získati. Ona mluvila s každým, na každého se usmívala, s mnohým žertovala, ale žádného neměla ráda tou láskou, kterou milovala Jiřího. Jiřík neopomenul ani jednu z holek provésti. S každou se párkrát v kole zatočil, aby se neřeklo, že je vybíravým. Ty byly rády. I děvčata z města si s ním proskočila a si libovala. Avšak Jiřík zde dlouho nezůstal. Báł se otce; když bylo půl noci, odešel.

Měsíc svítil jako stříbro. Chladný větřík pohrával listím košatých stromů a nepříjemně se dotekl upocených tváří Cíliných.

»Pojď kousek se mnou, Ciluško, chceš-li. — Ale ne, nechod', je chladno, abys nenachladla. Rád bych, je vidět na cestu, ale zůstaň.«

»Šla bych s tebou. Což větřík! Ale bojím se, aby z toho nebyly řeči. Vím, nerad odcházíš . . . Jdi jen, dobře děláš. Otec je prchlý, mohl by tě i bít; to bych nerada — k vůli mně — což já . . . už jdi, Jiříku, děkuji za navštívenou! Pozdravuj ještě mého otce a starou Barboru!«

Jiřík tu stál s hlavou svěsenou, nemohl promluvit. Stisknutí ruky bylo jí odpovědí.

»Půjdu s tebou ještě ke statku,« pravil, »a pak se pustím domů. Obávám se, aby se tatínek nezlobil, aby mně nevyčítal toulku. Poslechnu tě, Cilinko, půjdu.«

Ke statku bylo přes náves. Sotva se kroky jejich ozvaly, bylo hned plno štěkotu. Bedliví strážci statků vyběhli na náves a doráželi nepříjemně. Mělať Cíla světlé šaty. Avšak dovedla je uchlácholiti. Pojmenovala každého jménem, polaškovala, a bylo dobře.

Došli až ke vrátkům. Chvilí malou zde stáli a pak se rozloučili.

Jiřík spěchal k vesnici, Cíla vešla do statku. Jen ještě vrznutí vrátek bylo slyšeti, a nastalo ticho. Za chvíli začala ovšem zase hudba v hospodě, kde bylo dosti veselo. Byli tam ještě všickni.

Cíla vešla do kuchyně, odstrojila se a šla ulehnout na svou postel, ale na spaní neměla ani pomyslení. Ulehla, ale nemohla usnouti. Přemýšlela o Jiříkovi, stavěla plány do budoucnosti a těšila se, až bude Jiřího. S těmito myšlenkami pak usnula. (Pokračování.)

Člověk v předsíni dějin.

Kulturní studie

od

VINCENCE DRBOHLAVA.

Počátky pokolení lidského ztrácejí se v mlze, kterou oko zpytatelovo proniknouti nemůže. Lidstvo vrhá se do náruče dějin značně pokročilé a spořádané. Zprvu odbyvala se tato doba pouze několika črtami a počínávalo se s popisováním nejstarších kulturních národů. Nyní je tomu jinak. Vývojná theorie Darwinova nezastavila se pouze u opic, nýbrž dotáhla se na člověka. Tento experiment dodal antropologům neobyčejného důvtipu a bystrozraku. Rázem se jim počátky lidstva osvětlily. Člověk proti protestům slavných přírodovědců a psychologů sesazen byl z lidské své důstojnosti a degradován na zvíře se schopností zdokonalovací. Genealogie pokolení lidského podána s přesnou zevrubností. Po mnoha statisících let, neustálou přeměnou, z monéry vyrojila se konečně bytost mezi opicí a člověkem — střední člen — »proanthrop.«

Bytost ta žila v hordách v pralese, lezla po stromech a živila se rostlinnou a živočišnou potravou.

Jednoho dne se narovнала a tím nabyla schopnosti mluvit. Konala v tom oboru pilná studia, až dostala rozum, inteligenci: stala se člověkem. Potom to šlo rychleji. Pud zdokonalovací pustil plnou páru. Během věků počal tento člověk také věřiti. Nejprve kamení, potom stromy, zvířata, nebe, hvězdy, slunce, zemřelí byli mu bohy — až konečně uznal za dobré, věřiti v jednoho, neviditelného Boha. Vypracoval si důmyslně nauky náboženské.

I rodinné poměry si srovnal. Dalo mu to mnoho práce, než poznal z heterismu, že monogamie je nejslušnější formou rodinnou.

Se socialním uspořádáním také strávil mnoho set let. Potrava, obydlí, oděv věky nabývaly lepší a lepší formy a dokonalosti. Zkrátka a dobře, bývalý »homo alalus« zdokonalil se tak, že byl s to, aby založil kulturní říše. Ale i tu nezůstal, aby si odpočinul, opice zůstala opicí až po dnešní den, ale člověk, »intelligentní zvíře,« postupuje výše a výše — zdokonaluje se až do nekonečna.

Toto emancipování člověka ze stavu zvířecího je do nejpodrob-

nějších detailů vylíčeno, jakby se na něj zpravodajové v museu dívali zvětšujícím sklem. Silné folianty o vývoji člověka jsou sepsány.

Jenom někteří zůstali pozadu, skoro docela u zvířete, nebo něco málo pokročili. Jsou to divoši. Snad neměli chuti, nebo nadání, nebo zůstali nazpět snad proto, aby byli pádným důkazem, že je theorie vývojná opravdová.

Takový názor o prvních dobách lidstva chová moderní věda. Ukázali jsme na jiném místě, že nauka Darwinova zůstala pouze pěknou hypotésou, které ani kaučukové vedlejší theorie na nohy nepomohly. Je tedy i pojetí počátků lidských z tohoto stanoviska neodůvodněné a spolu se stanoviska křesťanského zavržení hodné. Tento moderní názor o pokolení lidském napadá způsobem nejprudším kardinální dogmata křesťanství: stvoření člověka Bohem, rajský stav, pád prvních lidí, vtělení a vykoupení lidstva.

Proti této snůšce nedokázaných domněnek stojí názor křesťanský, zvláště katolický. Tento názor opírá se o jeden pramen, nejhodnověrnější, knihu knih — bibli. Podle ní stvořil Bůh první pár lidí úplně tělesně a duševně vyvinutých. Měli rozum, řeč a vlohy, které čekaly, až jich člověk užije.

Kdo je stvořil, dal se jim poznati. Upravil poměr jich k sobě samému — náboženstvím a k sobě samým, manželstvím. Bezprostředním účinem Stvořitelovým měli býti první lidé šťastni. Ale oni tím štěstím pohrdnuli, chtějíce býti více — Bohem. Padli. Ocitli se v nové situaci. Ztratili nadpřirozený život a tím spolu přirozený základ svého života. Jejich vzdělání bylo darem Božím, protože dosud sami si ničeho nezískali, a toto zároveň s milostí Boží pozbyli, takže po pádu objevují se bez vzdělání. Zbyla jim pouze řeč, náboženství, manželství, vzpomínka na ráj, vědomí viny, která tuto bídu zavinila a jim za povinnost uložila, nabýti opět toho, čeho ztratili. Slib Vysvoboditele je v tom posiloval.

V celku podobali se první rodiče po pádu nešťastníkům bouří na břeh pustého ostrova vyvrženým. Oni a potomci jejich ponechání na zemi svému vlastnímu smýšlení a vloze. Bůh nedal jim klesnouti pouze na roveň zvířeti. Vlivem jeho musil člověk žít život hodnější, jinak by se nemohl pozvednouti.

Titě pralidé neměli dostatečných vědomostí, kterak by přírodu pro svou existenci lehčeji mohli využítovati. Se vším teprve musili se pracně a zdoluhavě seznamovati. Um svůj a vlohy musili zkoušeti.

Jak vysoko se povznegli, písmo sv. jen zběžně naznačuje, neboť úkolem jeho není podati kulturní historii. Ale z toho je patrné, že znali obilí, chovali stáda — byli pastýři a rolníky (I. Gen. 4. 2. 20), užívali ohně (I. c. 4. 4. 22.), bydleli ve stanech a pevných příbytcích (I. c. 4. 17. 20.; 6. 24.). Zanášeli se hornictvím a s ním spojenými řemesly (I. c. 4. 20.). I hudbu a zpěv pěstovali (I. c. 4. 21. 26.). Do jaké stupnice bychom tento obsah kulturní položili, nelze určit. Pokud se týče sociálního zařízení, formy vládní atd., nelze z písma sv. vyšetřiti. Že však nebyl to pouze stav patriarchální, patrné z rolnictví, které ho nepřipouští, jakož i z onoho mravního divočení, jaké potom nastalo. Tato pradoba pokolení lidského byla ukončena potopou, o kteréž starší národové, starého i nového světa si upomínku uchovávali. Příčinu potopy uvádí autor sv. písma ve slovech: »corrupta est terra coram Deo et repleta est iniquitate.«

Obnova lidského pokolení počala od tří synů Noemových. Ničeho nevíme o vzdělanosti Noemově, ničehož o tom, kolik vědomostí svěřil synům svým, ale z podniku, jaký byl stavění věže v Babelu, lze souditi, že kultura lidí po potopě tak docela nízkou nebyla. Od věže babylonské rozešlo se lidstvo po celé zemi; ne jako divoši, prostí vši civilisace, nýbrž s jakousi summou vzdělanosti. Dejme tomu, že byli polovzdělaní . . .

Ze zříceného štěstí zbyly člověku: řeč, náboženství a manželství.

Řeč tato podle obsahu kulturního i svůj obsah zvětšovala.

Náboženství ztratilo svou intenzitu. Bůh ze srdce lidského vypuzený byl nyní mimo člověka. Tím se stalo, že idea jeho porušenosti a slabosti srdce, generacemi více a více se zatemňovala a materialisticky zabarvovala. U mnohých docela v polytheismus zanikla, jak se tomu zdá zavedení veřejné modloslužby nasvědčovati (I. Gen. 4. 26.) u jedněch, aby se udržela.

Jednota manželství poskvřněna byla polygamií. (I. Gen. 4. 19.)

Z toho patrno, že nábožensky-mravně lidstvo před potopou nepokračovalo, nýbrž klesalo. Po ní potomci Noemovi, jako praotcové nynějšího lidstva, stáli sice na lepší morální výši, ale neudrželi se, davše se cestou minulé depravace.

Ale i od toho okamžiku, kdy se dalo lidstvo na pouť po celém světě, nemá věda opory, aby je stopovala a věrně život jeho líčila. I bible o tom se mnoho nezmiňuje. Ona podává pouze genealogické tabulky — jména potomků Noemových, praotců to starých národů. Z těchto jmen a pomocí srovnacího jazykozpytu můžeme si pouze v hlavních rysech nastíniti šíření se lidstva po zemi.

Jak vznikaly říše, jací vládci byli, jak si lidé vedli v těch dobách, než klidně se usadili, o tom panuje mlčení, zde se jen filosofuje.

Takovýto názor o počátcích a pochodu lidstva dle sv. písma modernímu názoru světovému je v příkrém odporu. Avšak v tom je ve výhodě, že má za sebou přesvědčení celého pokolení lidského: že Bůh je tvůrcem všeho, a člověka zvlášť; kdežto onen spočívá na pěkné sic, ale nedokázané domněnce. Úkolem tohoto pojednání je, proti modernímu názoru dokázati:

1. že řeč byla jedna a že se roztříštila;
 2. že víra v jednoho Boha generacemi se znešvařila;
 3. že jednota manželství se uvolnila;
 4. že vývoj pokolení lidského nedál se stejnoměrně.
- Konečně načrtneme 5. rozšíření se lidstva po zemi.

I.

O řeči.

Moderní věda vykládá původ řeči mechanicky. Jednou byl čas, kdy člověk nemluvil. »Homo alalus.« Ale ten čas musil přestat. Kdy se tato světodějná událost stala, nemohla dosud věda tato vyšetřiti, za to poučuje, jak se to stalo.

Za praotce pokolení lidského vyvolené zvíře pozvedlo se a narovnálo se. Zadní okončiny určilo si k chodění a přední k chápání. Tímto vztýčením na vždy rozloučilo se od svých soukrevců opic. Tyto zůstaly věčně zvířaty, kdežto tento narovnaný tvor dostal

schopnost, své nejasné zvuky artikulovati — stal se člověkem. Jak začal mluvit? Jaká byla jeho řeč? Jedni dí, že to bylo napodobení zvířecích zvuků (vaû-vaû theorie); druhí soudí, že to byly pouze výkřiky (puh-puh theorie); třetí tvrdí, že vnitřní pocity řeč způsobily (ding-dang theorie.) Nesnadno to věru uhodnouti, když nebyl pro-anthrop chycen. Mnoho set let, mnoho set tisíců let uplynulo, než mohl promluvit jako Cicero, nebo zahřímat jako Mirabeau. Jakmile se člověk pozvedl od hroudy zemské a počal členité zvuky vydávati, počalo se i v mozku svítati. Ty zvuky, ta řeč daly mu rozum. Ona ho učinila hominem sapientem. Blbec nabyt řeči. Věř si tomu, kdo chceš, ale v knihách těchto učenců je to černé na bílém. Lazar Geiger dí: řeč utvořila rozum; před ní byl člověk nerozumný.

Proti smýšlenému pokusu, že řeč si člověk sám zvolna utvořil a jí teprve k rozumu přicházel, stavíme opět věrohodný pramen, bibli. Tato učí, že Bůh stvořil člověka jako bytost rozumnou. S rozumem dal mu i schopnost mluvit. On ho neučil jako matka dítě slabikovati, nýbrž poskytl mu příležitost, mohutnost řeči projevit. Bůh Adamovi předvedl zvířata, a Adam poznal zvláštnosti některých a co v duši pojal, sformovala v něm mohutnost řeči ve slova. On ji dále pěstoval dle svého rozumu, nadání a potřeby. Jest to zcela převrácený názor, že řeč utvořila rozum. Naopak rozum ji utvořil; onať je projevem jeho.

První slovo, které člověk pronesl, hlásalo jeho rozum. Vnitřní činnost přenesla se tu na venek k pojetí a uvažování. »Logos« řeč a »logos« myšlenka jsou nerozlučitelné. Než člověk promluvil, musil myslet. Slovo pochodí od rozumu. Kdo nechápe, nepočítá — nemá řeči. Zvíře má zvuky, bez duševního obsahu; má něco in sensu, non in intellectu. Řeč je verbum cordis.

Jména věcí ve svých kořenech, jak mluvověda vyzkoumala, nechovají nic bezděčného, nahodilého, nesmyslného — nýbrž všeobecné ideje, které vrhají podivuhodné světlo na činnost nejprve myslícího člověka. Mnohá jména poučují nás, jak člověk jednotlivé předměty jinak pojímal. K. př. člověk v různých řečech značí: smrtelný, vzhůru hledící, myslící; oko: vidoucí, vedoucí, zářící; oheň: čistící, schnoucí, zářící a p. Nejstarší slova ukazují k umělecké činnosti člověka a ke kráse předmětu, s jakou ho tento pojímal.

Nevíme, jaká byla řeč pralidí. Ale byla jistě taková, že jim hověla. Tato řeč se udržela v synech Noemových po potopě. Až nastal okamžik, kdy toto pouto, které vázalo všechny k sobě, bylo přetrženo.

Desátá kapitola Genese udává, že se to stalo při stavění věže babilonské. Bůh zasáhl do pošetilého toho podniku, jenž měl býti proklamací zřeknutí se všeho duševního spojení s Bohem — divem. Potrestal je tak, jak chtěli hřešiti. Způsobil, že se sami sebe musili zřici, se odloučiti. On je duševně pomátl. Nerozuměli si, majíce spletené pojmy, myšlenky, které způsobily rozštěpení řeči.

Niebuhr (Röm. Gesch. I. 60) v tento smysl mluví velmi dobře: »Ti, kteří k jedinému prapáru lidí sestupují, musí zázrak přijati, by odůvodnili existenci různých idiomů ve skladbě a pro ony řeči, jež se v kořenech a podstatných vlastnostech různí, musí držeti se spletení jazyka. Přijetí takového zázraku neuráží rozum, neboť tu zbytky starého světa zřetelně ukazují, že před přítomným byl jiný pořádek života — tak že jistě lze uvěřiti, že byla ve svém počátku neporušena a v některé době podstatnou změnu utrpěla.«

Dle výpočtu Balbiho je 800 řečí a 500 nářečí, dle Fra. Max. Müllera 900; dle statistika Engla 3462. Idea o jedné prařeči pohnula učený svět pátrati po ní, vyhledávati příbuznosti a podrobnosti jednotlivých řečí pospolu. Tím povstala nová věda, srovnávací jazykozpyt.

Mužové jako Leibnic, Court de Gobelin, Jesuita Hersas Lorenc, císař. Kateřina II., Pallas, Bopp, Grimm, Humboldt a m. j. dobyli si v té příčině nesmrtelných zásluh. Výsledek tohoto bádání ukazoval, že lze veliký počet řečí zredukovati na malou skupinu jazykových kmenů. »Veškeré řeči jednoho kmene,« dí Dr. Guthe, »jsou jako dcery během času z jedné mateřské vzniklé, která potom zanikla, jako když bílý paprsek světla v barvy se rozptýlí.« Tak se zjistilo, že skoro celá Evropa a velká část Asie, patří k jednomu kmenu jazykovému, arijskému. Tento arijský kmen chová 8 jazykových čeledí: keltickou, německou, řeckou, latinskou, slovanskou, litevskou, sanskrit a eranskou. Národové, kteří těmito řečmi mluví, nebo mluvili, tvořili kdysi jednu rodinu, která mluvila řečí arijskou — vyhynulou. Sanskrit je dosud nejstarší její dcera.

Dále seznalo se, že aramejská, chaldejská, hebrejská, arabsko-ethiopská řeč jsou si úzce příbuzny, ano, úžeji, než arijské řeči. I nemůže se jim společný původ upřít. Tvoří kmen semitský. Podobně veškeré řeči tatarské, japonská, nářečí sibiřská, řeč dravidská, ukazují ku společnému kmeni uralsko-altajskému. Řeči na indických ostrovech, jako burgická, javajská, malajská vřaděny jsou pod kmen malajský.

O řečích afrických, jež jsou nejméně známy, Lepsius soudí, že jim možno přiřknouti jeden pratypep.

Příbuznost všech amerických řečí pokládá Waitz za hotovou událost.

Konečně poslední kmen jazykový tvoří řeči jednoslabičné, jako čínská, anamitská a j.

Nyní zkoumalo se dále. Vyhledávaly se podrobnosti různých jazykových kmenů. I tu se našly věci překvapující. Lepsius našel podrobnosti v hebrejské řeči a sanskritu; poznal, že koptická a staroegyptská řeč jsou řeči přechodní. Max Müller a Hitzig našli je v arijské, semitské a uralsko-altajské; Bopp v malajské a arijské, Ingleichen v semitské a kafrské; Büchner v Bantu a arijské. V bádání tom sestoupilo se k živlům všech řečí, ku kořenům a pozorovalo se jejich tvaroslovné užívání. Dle této metody dají se veškeré řeči seřaditi do tří tříd: v izolující (jednoslabičné), slučující (agglutinující) a ohýbací (flektující).

Isolující řeči mají nezměněné kořeny, které postavením ve větě a tonem dávají smysl. Typem jejich jest řeč čínská (dále: birmanská, siamská, anamitská). Ku př. čínsky: kon chi shi jin sse znamená doslovně: pes vepř jísti člověk potrava. Smysl: pes a vepř jedí lidskou potravu. Slučující řeči mají tu vlastnost, že dva nebo více kořenů tvoří jedno slovo, z nichž jeden se nemění a druhý tvoří tvar a logický poměr vyjadřuje. K nim patří egyptská, příbuzné africké, malajské, americké, turanské, tatarské všechny a dravidská. Ku př. turecky: dog-mak bít, dog-ur zabiješ, dog-um zabiju, dog-lar bijí.

U flektujících nejen že vedlejší kořeny splynuly s hlavními, ale změnil se k nepoznání, jakož i hlavní kořen formu svou změnou hlásek ztrácí. K nim náležejí semitské a indoevropské (arijské).

Ku př. hebrejsky: melech král; malach vládli, malchu vládli, melachim králové, malchenů náš král, malchech královna, mamlachach království, timloch vládni.

Nesmíme se však domnívati, že počet lidských řečí dá se přesně v tyto tři třídy srovnati. Nikoliv. Ony jsou četnými přechodními řeči spojeny, které více méně buď k jedné, nebo druhé třídě se blíží. Kdyby se řeči neměnily, soudili bychom, že vznikly ze tří počátků. Ale řeči se měnily časem a dosud se mění, jako člověk sám.

Že dosud se řeči mění, o tom by nám misionáři podali množství dokladů. Tříštění kmenů, nedostatek kultury, najmě literatury, podnebí, povaha půdy, různá sociální zařízení, pohodlnost ve vyslovení, měnění výrazů a j. příčiny způsobují změnu řeči i za doby nynější, což teprve druhdy, kdy mladé lidstvo, více izolované, chystalo se znovu žíti, neznajíc prostředků řeč v čistotě si držeti?

Čím hlouběji jdeme k počátkům jednotlivých řečí, tím jasněji zříme, že poměr kořenů vyjadřoval se samostatnými, oddělenými kořeny.

Tak mohou ony tři třídy řeči představovati tři stupně vývojné. Původní forma řeči byla dle toho izolující. Později se ku hlavním kořenům připojovaly vedlejší, ale tak, že původní samostatnost nešetřely. Přízvukem hlavních kořenů ztrácely vedlejší tvary více a více svou samostatnost, obrušovaly se, až se staly nepoznatelnými, a konečně z nich zbyly pouhé suffixy. Nastalo slučování. Neustálým měněním výslovnosti konečně vznikla i proměna hlásek v hlavních kořenech, a povstalo ohýbání. Ve Vedách je pozorovati tvarové slabiky, které ukazují k původním kořenům.

Pochod tento lze, jak tvrdí mluvozpytci, stopovati u arijských řečí, protože známe jejich 4000letou minulost. O ostatních tak říci ještě nelze. Jejich starší formy jsou pro nás ztraceny. Ale již z tohoto jediného zjevu můžeme pronéstí důsledek, že i ostatní řeči v původní formě byly jednoslabičnými.

Ukazující ke příbuznosti tak od sebe různých řečí, můžeme s Withneyem zvolati, že to není nemožností uznati jednu prařeč; což kniha Mojžíšova potvrzuje. (Pokračování.)

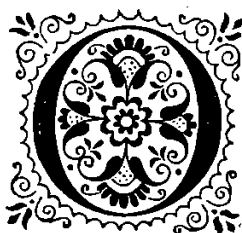

Papouškové psaví a draví.

Několik exemplárů vybral

FR. VANĚČEK.

(Dokončení.)

pustíme papouškování o řeholích a obrátíme se ku papouškování o odpustcích. Věc to, která sloužila za zástěru pro tak zvanou reformaci. Byly odpustky ovšem jen zástěrou, nebo, co se vytýkalo, namnoze není pravdivé, namnoze je přehnané. Utvořila se nicméně tradice, která se papouškuje po staletí. Učení o odpustcích, jak každý se v katechismu přesvědčiti může, jest jen podřízeného řádu, jest to doplňkem pokání, a to doplňkem jen jedné

části. Nebo každý i sebe prostší křesťan jest si vědom, že se v odpustcích neodpouští hříchy, které toliko lítostí a pokáním smyty býti mohou, a za něž dobrými skutky dostiučiniti chceme. Nikdy nebylo učeno ve smyslu jiném, ovšem od nepřátel ve smyslu jiném bylo vykládáno. Kazatele odpustků lze srovnati s nynějšími misionáři. Kolik pomluv tito musí snést? Vtipkáři nejhrubšího zrna dovolují si, co by vzdělanému člověku nikdy se nemělo trpěti. Tak i v oné době Erasmus Rotterdamský a Hutten dovolovali si vtipy nejlživější, mezi nimiž byl smyšlený nápis Tetzlův, o němž jest jisto, že byl docela jiného smyslu. Kdo by posuzoval nynější dobu toliko dle humoristických listů, jakého soudu by se dodělal? Protestanté, liberálové své doby postarali se, aby se satyry a hanopisy žertovné co možno nejvíce rozšířily. Tím však není řečeno, co v oněch hanopisech jest psáno, že jest historickým pramenem.

Tetzel sloužil za zástěru Lutrovi. Tetzlův nápis — nebyl nikdy toho smyslu, jak nepřátelé podkládají. Zde jest již jedna lež. Verše: *Wenn das Geld im Kasten klinget, so die Seel in den Himmel springt*« jsou dokázanou lží a parodií na skutečný nápis Tetzlův, který zněl as v ten smysl: »Nezemřeš-li hned, a zůstane-li milost ti, bude ti odpustek v hodinu smrti platiti.« Nebo Tetzel hlásal odpustek kajícím a zpovídaljícím (*confessi & contriti*). Upustím od dalšího výkladu o odpustcích a poukážu na tradiční papouškování. Tetzelova čest a dobré jméno, jaké si i při vší horlivosti zasloužil, kálí se dosud. Nepřátelé nechtějí připustit smysl jiný, než jaký sami podkládají, ač snad píšíci jediný jest oprávněn učiniti výklad toho, co napsal: Ani učení církve katolické, v jakém smyslu se bráti má, není věcí nepřátel, ale církve, a to církve učící. Na dveřích bývá napsáno: »*R a c h t e z a z v o n i t*« — tím však není ještě řečeno, aby každý pan uličník udělal si radost, kdy se mu zlíbí, ale rozumí se samo sebou, že nápis se týká jen osob, které mají nějakou záležitost tam vyřídit. Tak katolíku odpustek znamená doplnění buď částečné, buď úplné dostiučnění, ovšem se předpokládá milost t. j. pokání. Však to vše nevalilo, aby nepřátelé nekřičeli, že se prodávají hříchy minulé i budoucí. Jestli tak činili nepřátelé v době Luterově, mohou se omluviti drsnou dobou, ve které žili, ale čím se omluví pomluvači dnes? Slyšme, co Newman pro věčnou paměť zachoval.

Times, časopis anglických boháčů, dává si nemálo záležitosti na spolehlivosti svých zpráv. Drahými penězi platí zprávy z Austrálie a bohatě honoruje své dopisovatele. Zprávy Times jsou jako dobrá mince na trhu světovém, ne však v ohledu náboženském. Jeden fakt zachytil Newman, a ten mluví hlasně. Jakýsi horlivý Anglikán vydal se v r. 1835. v nebezpečnosti projevu modlářské katolické země na pevnině. A poněvadž Belgie zaujímá v katolictví přední místo, nemeškal protestantský zelota navštívit metropoli Bruselskou. Měl zajisté veliký strach před katolickým modlářstvím a proto jen letem a úzkostlivě díval se po jeho patrných stopách. Neváhal také dáti zprávu svým bratřím o ohavnosti spuštění na místě svatém. Ve spolku anglickém v březnu r. 1851. dával zprávu o své cestě, kteráž vyzněla v následující závažnou obžalobu proti katolíkům. Při své návštěvě v Bruselu spatřil na dveřích chrámu sv. Guduly přibitý seznam hříchů s udáním ceny, za kterou může býti odpuštění dosaženo! Toto byl ovšem fakt dosahu takého, že budil v Anglii všeobecnou

sensaci. Veřejnost se o věc interesovala, a ovšem i katolíci nelenili a vyžádali si zprávu z Bruselu o téže záležitosti. Vyhověno ihned; uveřejněno následující prohlášení: Podepsaní mají za svou povinnost ohraditi se proti podkladům činěným jim od . . . (anglikánského duchovního jméno Newman vynechal, nebo se mu nejednalo o jméno a osobu, ale o věc). Prohlašují tímto na svou čest, že podobné ohlášení jak od onoho duchovního udáno bylo, nikdy nehyzdilo vchod ani do chrámu sv. Guduly, ani do jiného kostela v Bruselu, ani v celé zemi. Prohlašují dále, že ani jim na mysl nevstoupilo, domnívati se, že jest možno obdržeti odpuštění hříchů za peníze. Také učení odmítají s indignací, jakož bylo vždycky odmítáno od celé katolické církve.« Deklarace datována v Bruselu 2. dubna 1851.

Co zadalo podnět k hrozným překrouceninám anglikánovým? Byl vskutku v Brusellu a též ve velechrámu sv. Guduly a na dveřích viděl přibitý nápis francouzský, na němž byly udány i ceny. Což to mohlo jiného býti pro protestanta než svatokupectví, kterým se odpuštění hříchů prodává. Zatím na dveřích byla tabulka následující.

Sedadlo nepotažené 1 cent.

Sedadlo potažené 2 centy.

○ velkých svatcích sedadlo nepotažené 2 cent. — potažené 4 cent.

Anglikán, který má svůj soud o katolické církvi v knížce pod páží, viděl v tomto nápisu francouzsky psané prohlášení o prodeji odpuštění hříchů. Kdyby věc nejednala o tak důležitých věcech jako jest sv. víra, byl by to nevyrovnatelný kus komiky, ale ve věcech víry smích není na místě. Tímto ovšem není věc u konce. Prohlášení o ohrazení zprávy Avitela uveřejněno bylo 2. dubna 1851., avšak nastojte, co uveřejní Times, onen hodnověrný zpravodaj obchodní, po 2 měsících téhož roku? V měsíci červnu 1851. (Newman vypráví v Lectures III. p. 21.) píše Times následovně: »Jest praxe, jak naši čtenáři vědí, v zemích římsko-katolických, že kněžstvo připevňuje listinu všech zločinů, k nimž může lidská křehkost býti pokoušena, s udáním summy na protější straně, za kterou lze dojíti odpuštění za jich spáchání.« Tedy po 2 měsících opakuje se u světového listu totéž bídačství, které před 2 měsíci bylo s indignací odmítnuto. Tak psaly Times v r. 1851. — světové Times! Aby pak anglikánská zbožnost byla patrna — v témž čísle Times o něco níže pisatel upozorňuje na božský zákon: »Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.«

Dosud jsem ukázal na dvoje zlomyslné papouškování o odpuštění z dob Tetzlových a z r. 1851. Snad tedy od té doby my katolíci získali jsme si právo na dobré jméno, a již se nikdo tak snadně neodvážá mluvit proti nám, nemá-li závažných důkazů po ruce?

V časopise Tablet (buď letos neb v II. polovici 1892) stěžoval si anglický katolík, že v trafikách dávají se obaly potištěné pomluvou o katolické církvi ve způsobě hovoru, který vyzníval v následující smysl — dokud se pamatují:

Kolik platíš za zpověď? Odpověď: 1 šiling; a komu se zpovídáš? Bohu a knězi; a komu se zpovídá papež? Pánu Bohu. Tedy já se budu zpovídat také Pánu Bohu a šiling si nechám.

Takových lidí, kteří podobné věci píš, rozšiřují nebo čtou, nelze než politovati. Zde jest papouškování lži po staletí, jak lze stopovati

v Anglii. Anglie jest země pokročilejší, jak se dí — než naše — budou u nás poměry lepší?

Právě letos přinesl »Vychovatel« posudek o dějepisné čítance pro evangelickou mládež, ve které se na vlas přesně do mládeže vtluoká, že v katolické církvi se odpouštěla vražda za 8 dukátů a za 18 kr. že bylo zajištěno vyproštění z očištění. Ovšem že pramen není neudán, proto žádáme zde slavné spisovatele čítanky evangelické, aby laskavě si neobtěžovali udati některé redakci listů družstvem »Vlast« vydávaných, kde se tak dalo, kdy a odkud zpráva tato byla čerpána. Nebo i my katolíci se domníváme, že máme nárok na čest a dobré jméno, které jest osmým přikázáním hájeno.

Z uvedeného tarifu anglikánského — jak jej zachytil Newman — lze souditi i o českém evangelickém tarifu o odpouštění hříchů za peníze. Jaké jest toto jednání? Opět kus dravosti papouškové.

My katolíci jediné věci velmi dobře osvědčené málo užíváme, totiž dotazování se po pramenech, po příčinách. Jak by naši nepřátelé byli záhy do úzkých vehnání, kdybychom na nich vždy žádali zvědět pramen, odkud čerpali. Tuto metodu doporučoval výtečný apologeta a mučeník pařížský P. Olivaint.

Kdysi se jej tázal jeden z jeho žáků: »Co se má státi, když půjdu do světa a vidím, že mé zásady a názory jsou v přímém rozporu s názory společníků?«

»Předně — zněla důmyslná odpověď — neodůvodňujte své názory, které jsou napadeny; diskuse bývá málo kdy co platná; řekněte své mínění zřejmě, a teď nepřítel ať soudí sám, jak uznává za hodno. Musíte-li dokazovati, buďte výbojným a nejen obranným, nečekejte, až budete napaden, ale žádejte sám důvodů napřed. V souboji se napřed určuje, kde má státi zápasník, a kdo má začít boj, jest u výhody. V souboji myšlének chopte se vy této výhody a žádejte na odpůrci důvody. Z 50 katolíků 49 zaujmou nevýhodnou posici obrannou. Proč nenapadnete nepřítel a neřeknete: musíte dokázati, že můj názor jest špatný, řekněte mu, co myslíte, že jest pravda v této záležitosti: vysvětlete mu ji a definujte ji. Pravidelně pak shledáte, že váš nepřítel jest nepřipraven dáti definici, a uzná za dobré couvnouti.«

»Dobře, otče — pravil mladý muž k P. Olivaintovi — to může býti dobré pro důmyslného muže, schopného odpověditi ku každé věci, však co se má státi s takým, jako jsem já, kterýž má toliko znalost povrchní?«

»S řádným katolickým vychováním, jakého jste nabyli vy, dostal jste tolik vědomosti, že se vám zřídka cos takého přihodí; však v tomto případě studujte otázku. Jest veliká totožnost v námitkách proti církvi, a ty si snad v 6 měsících po vyjítí z koleje osvojíte.«

Mát tento krvosvědék pravdu úplnou. My katolíci hned důvodíme a hned vyvracíme; nechme nepřítel důvodit pro své předsudky napapouškované, a dejme mu poznat tvrdost skály Petrovy.

V literatuře podobně jednáme až dosud. S mnohým na cti utrhaním a pomluvou strávíme dlouhý čas, abychom je vyvrátili, zatím by bylo daleko snadnější vyvrácení pátráním po důvodech a pramenech. Kdybychom všecy lži stopovali dle pramenů, shledali bychom kalný pramen před 80—100 lety — a kdybychom každou novinářskou

kachnu stíhali dotazem, odkud vzata — a kdo její zasílatel — byli by protivníci brzy v konci. Lež má krátké nohy.

Všecky nejslovutnější spisovatele nikdo nezná, tedy ani nej-uvědomělejší katolík, a proto doptávati se po známém díle některého vědce není ještě svědectvím nevědomosti. Zde mají páni liberálové a protestanté zvláštní praktiku. Citují větu a jméno spisovatele, z něhož zdrcující důkaz jest brán, ale necitují spis, necitují kapitolu. Nelze vždy a všude žádati podrobné citáty, však kde se útočí na českou katolickou církev a její učení, zde musí býti citát podrobně udán, nejen díla, ale i stránky a též i vydání díla, místo a rok, aby se mohl soudný čtenář přesvědčiti, zda předně zdrcující citát tam jest, za druhé, zda taký smysl má, a zda není jen částečným úsudkem spisovatelovým. Uvedl jsem v předcházejícím krásný příklad z Newmana, který stopoval lež o temném modlářském středověku až na samého Mosheima, který se zde okázal v celé své lhářské ničemnosti.

Na obalu cizozemských listů došel mne český evangelický list, jehož jméno z obalu nemohu zjistiti, je-li to Hus aneb Sion aneb jiný list »čistého evanjelia. Jest v něm článek nadepsaný: církev »ta pravá,« kterýž stopuje historii církve velmi jednoduše. Z každého století vybírá jednoho muže buď světce neb jiného a uvádí některý jeho kárný výrok proti církvi, ku př. Baronia, Řehoře VI., Jana ze Salisbury a tak dále. Nepopírám v tomto případě, že snad ony věty ve jmenovaných spisech nejsou, ale i když připouštím, že věty nejsou strojené, přece jest žádoucí citát dle díla a kapitoly podrobně uvést. V uvedeném protestantském listě jmenování slovutní katoličtí mužové Řehoř VI., Baronius spíše opak dokazují, než co pisatel dokázati se snažil. Tito mužové svědčí, že byla vždy snaha v církvi po čistotě mravů daleko účinnější než u Lutra a soudruhů.

Však vezměme věc tak, že by někdo chtěl začíti polemiku. Bude mu možno hledati ve foliantech Řehořových onen citát? Aneb bude mu lze celé annály Baroniovy pročísti, aby věděl, na čem jest? Hleďte na 1000 stránkách dvouřádkovou větu. — Však půjdu dále v polemice a ptám se, zdali ten pisatel měl v ruce spisy Řehořovy nebo Baroniovy? Nechci toho upírati, ale pochybuji; citoval z něčeho, a snad se mu přihodilo totéž, co onomu »soudnému a učenému pánu Dru. Robertsonovi« atd.

Dotazováním se papouška nejdříve zmate; bude mlíti, jen co se nacvičil. Patrně jest — jak doufám — z uvedeného, že si nepřátelé vedou velmi nekriticky ve věcech historicky důležitých. Odpustky ve věrouce zaujímají místo podřízené, ale v dějinách se staly proslulými. Dle slov Vosenových jsou odpustky jako kámen vedle cesty, kolem kterého chodilo se po tisíce let bez povšimnutí a úrazu, až si na něm ten a onen kníže zlámal nohu, a tu se stal kámen proslulým a byl ukazován potomstvu se slovy: zde kníže X Y si zlomil nohu. Podobně s odpustky, které byly zástěrou tak zvaným reformátorům. Daly látku překroucení, a překroucení trvalo leta a překrucuje se stále až do dnes.

Proti předsudkům nesnadno jest bojovati. Boj by byl jen tehdy s výsledkem, když by pomluvač byl ve světě literárním poznamenán jako ve starém Římě písmenem »C«, aby byl neškodný.

Není věc přístupnější ku poznání jako obřady katolické. Chrám jest veřejný, přístup volný, poučení snadné, nebo katolík poněkud probudilý dovede samostatně podati výklad. Člověk méně vzdělaný ví, co jest obřad, byť i nedovedl samostatně se vyjádřiti. Mysl před-pojatá vidí v obřadech věci, které v nich nejsou, a dovede skroučiti věc k nepoznání. Člověk proti něčemu předem zaujatý udělal by lépe o věci nepsati, sice skončí věc nad všechno pomýšlení převráceně.

Příklad z Newmanových přednášek dokáže, jak předsudek působí v soud, že vidí i co není, a dává výklad věcem zcela nepřístojný.

Kdysi v lednu r. 1849. byl v římsko-katolické kapli v ulici krále Viléma v Londýně přítomen nějaký čtenář bible odpolednímu požehnání. Ovšem zde shledal mnoho »modlářství« a »podvodu«. Ne-meškal o výsledku svého pozorování dáti zprávu svým souvěrcům, aby je v čas varoval. Anglikáné vydávají mnoho brožurek, jimiž šíří své předsudky proti katolické církvi. Zpráva protestantského pozorovatele při požehnání v katolické kapli uveřejněna byla ve »The British Protestant, or Journal of the Religions Principles of the Reformation« v č. 62. v měsíci únoru 1850. A zde uveřejněny »úryvky z denníku protestantského čtenáře bible.« Zpráva návštěvníka protestantského činí na nás katolíky dojem neuvěřitelné komedie, ale opravdovost muže, jakým jest Newman, nedovoluje nic bráti v pochybnost, zejména, když udává přesně pramen, z něhož protestantský rozum čerpal. Líčí, jak při vstupu do kaple vše bylo přeplněno růžemi a květinami, tak že kaple činila spíše dojem krámu květinového, než místa, kde se má konati bohoslužba. Dojem ten může omluvit, kdo zná rozdíl bohoslužby katolické a protestantské. Též o kázání se zmiňuje návštěvník anglikánský; jednalo o životě světce, který se uctívá v měsíci lednu, však co návštěvníka zarazilo, bylo, že prý v celém kázání nebylo slova Ježíš, ani jediného textu z bible. Po kázání následovalo požehnání, obřad to mezi katolíky tak obvyklý, že jej zná i nejmenší dítě. Proto pomínu slov Newmanových, kterými vykládá obřady při odpoledním požehnání, které jest protestantu a anglikánu zejména věcí neznámou. Jest požehnání jaksi rodinnou pobožností, při níž členové osady se shromažďují kolem středu své bohoslužby, Nejsvětější Svátosti, aby přijali požehnání Páně jako dítka požehnání otcovo. Však nyní poslyšme, jaký dojem učinilo požehnání na protestanta, jak posuzoval jednotlivé části této bohoslužby, co viděl, co neviděl a čeho se domyslí. »Po řeči jiný mladý kněz vyšel s dlouhým prutem v ruce, na jehož konci bylo shasínadlo a malá svíčka a počal rozsvěcovati. Následující část této hry záležela v tom, že vyšli čtyři kněží k oltáři a mezi nimi Gordon v prostředku. Jeden z nich vzal z malé schránky na oltáři zlatou hvězdu a přišrouboval ji na svícen a umístil ji nahoře na oltáři pod výklenkem se čtyřmi sloupky.« Katolický čtenář se domyslí, co zde anglikán ve své nevědomosti popisuje. Ona hvězda jest zlatá monstrance, do níž vloženo Tělo Páně a vystaveno k uctění na oltáři. Důležité slovo v popisu protestantově jest: »zlatá hvězda«, nebo návštěva jeho v lednu padala do doby svátku králů, a slavnost tříkrálová posloužila mu výkladem v jeho nevědomosti a předsudku. Mysl jeho nemohla ničeho jiného najít, než že se katolíci klaní v této době zlaté hvězdě, která se ukázala svatým králům na východě. Pokračuje dále: »Hvězda se třpytila jako diamanty, neboť měla kulatou lampu ve svém prostředku; když umístěna byla

pod výklenkem, čtyři kněží počali pálit kadidlo a mávali věcí nějakou jako lucerna, směrem ku hvězdě, klaněli se ku předu, aby políbili stupeň oltářní před hvězdou.«

I tento výron učenosti protestantské bude katolíku pochopitelný. Lucerna jest kaditelnice a líbání stupně jest jen obvyklá poklona Velebné Svátosti. Že nezná protestant obřadů katolických, nemůže mu konečně nikdo ve zlé vykládati. Zrodil se v rodině protestantské, neměl příležitost poznati obřady katolické, a proto nedovedl by lépe popsati obřad při požehnání, než činí tento anglikánský zpravodaj. Co však zavržení hodné jest, že přichází do katolické kaple s vědomím, že všemu lépe rozumí než katolíci sami, a že katolictví jest kejklřství, které on, čtenář bible, umí dobře prokouknout a všechno vyložit, co se děje a kterak. Ubožák však neumí ani rozeznati kostelníka od kněze, má monstranci za hvězdu a sklo v ní umístěné za lampu. Však vrcholu líčení anglikánova jsme ještě nedostoupili; pokračuje dále: »Následující odstavec byl, že jeden z nich šel pro hvězdu nahoru a vzal ji dolů na oltář, kdežto jiný vzal něco jako bílý šál a položil to kolem plecí Gordonových.« (Gordon byl Newmanem vážený člen oratoria londýnského, ale byl laik a proto vůbec ani u oltáře nebyl, nýbrž anglikán se domníval viděti Gordona). »Gordon pak vzal hvězdu a obrátil se tváří k lidu pozdvihnuv hvězdu se svícem, který byl zahalen částí šálu; ostatní dva kněží byli každý na jedné straně a táhli šál, což bylo skutečným kouskem kouzelného umění.« Pokud se týče jednotlivostí, jest popis zcela věrný, a ve slově »kouzelné umění« jest obraz nitra protestantova, což vysvětluje z následujícího popisu jeho: »Když Gordon vyzdvihl hvězdu, obrácenou zadem k rozžatým svícím na oltáři, tu jasně ukázal papežský podvod; nebo ve svícnu onom jest zvonek, který zazvonil, aby ještě více obelstil slepé blázně; světlo pomocí šálu vrhalo tolik barev, kolikrát páter Gordon pohnul tělem svým; zvonek znějící nemohli viděti, nebo svícen byl pokryt částí kouzelného pláště, ani nepozorovali Gordonův prst při práci.«

Takovou zprávu o katolickém obřadu mohl napsati uvědomělý čtenář bible věřícím protestantům r. 1850. Z celé jde na jevo, jak veliký předsudek proti katolické církvi mají anglikáné a protestanté vůbec, ale také jde na jevo, jak jsou úplně neznalí i nejjednodušších věcí. Zpravodaj viděl, co žádný jiný neviděl a vidět nemohl a osmělil se nejhorší pomluvy šířiti o katolících. Kde mu nedostačovaly oči, přišla mu na pomoc fantasie a zloba.

U nás mezi obyvatelstvem většinou katolickým činí popis anglikánův dojem komedie, ale z této komedie lze souditi, jak veliká jest předpojatost ve velmi mnohých, a kolika nesmyslům věří, a mají drzost pokáleti čest jiných a sebe ve svá prsa sebevědomě tlouci. Pan anglikánský zpravodaj skončil svůj výkon spisovatelský následovně: »To jest síla kněží; oni jsou nejlepší herci v tomto městě.« Taková jest síla předsudku, a tak spolehlivá zpráva člověka předpojatého. Jak lze u podobných lidí doufati, že budou přístupni mírnému poučení o věcech, které nelze viděti a hmatati jako katolický obřad? Tací lidé uvěří každé hlouposti o katolících, jen pravdě ne. Všem budou věřiti, co jest proti katolíkům, a kdyby to byl nesmysl jako zpráva o klanění se zlaté hvězdě v oktávu Sv. tří králů. Tato slepota nedá se vyléčiti leč vůlí slepého.

Jest u nás lépe? Ovšem do jisté míry aspoň, nebo takovýto nesmysl nelze u nás provést, poněvadž jedná o věci každému dítěti jasné, ale psáti o jiných věcech podobným způsobem lze i u nás. Což poslanec Sues nehorlil v radě říšské, že Jesuité v Číně se spokojí, když pod modloslužebným oltářem někde leží kříž, a že i podobné modloslužebníky čítají za obrácence? Tak mluvil jeden z osvěcených předpojatců. »Neue Freie Presse« píše, že kdesi ve Vídni o 5. hodině odpoledne sloužil N. N. mši sv., a při tom ještě si nedá nijak říci, že píše také o věcech, kterým nerozumí. Mezi čtenářstvem nalézá víry ve věcech náboženských daleko důležitějších než jest »odpolední mše sv.« Čtenářstvo pak opakuje v otázkách církevně politických podobné nesmysly jako jest odpolední mše. Když se tak podivně vyložit a překroutit může věc přítomná, jakž teprve věc minulá — historická. Má každá země své historické předsudky, nebo jak se Newman vyjadřuje — svou historickou tradici, která jest zakořeněna. Má svou protikatolickou tradici Anglie a Hollandsko, Německo i Čechy. Nezáleží katolíkům, aby všecko bylo v jasném světle, ale aby aspoň se nestavělo do světla takového, do jakého postavil anglikán odpolední požehnání ještě r. 1850. Podobné machinace dějí se ještě v r. 1894.

Loňského roku (1893) přinesly katolické listy anglické zprávy, že kolují po některých státech severoamerických létáky, které přinášejí padělané listy papežské, vyzývající katolíky, aby kolem sv. Ignáce z Loyoly akatolíkům anglickým připravili noc bartolomějskou. Dnes, kdy toto píši, již minul den sv. Ignacia a o noci bartolomějské není slechu.

Nicméně i takovéto zprávy dosahují svého účelu, aspoň činí protestanty nedůvěřivé a naplňují je předsudky. Toť jest účel všech takých zpráv: nedopustiti, aby lid nabył klidného názoru a soudu, ale aby byl udržován v ustavičném předsudku. Kterak by se dal vysvětliti bludný názor o církvi, jaký v tolika hlavách straší, nežli že se udržuje ve stálé živosti předsudek proti církvi. Muž učený — dejme tomu — má nějaké učené předsudky proti katolicismu, ale učené předsudky by nezaujaly mysl velkého davu, proto musí mysl velkého davu přístupným způsobem být držána v mylném názoru o katolické církvi.

Ve středověku vydáno heslo: »papež jest ancikrist.« Pro tvrzení musily býti také důvody, nebo člověk nejedná jako lev, který bez důvodů rozsápaje kořist. Církev jest bojující, proti ní také musí se bojovati aspoň předsudkem, když nelze pravdou, nebo když jest pravda málo nebezpečnou církví. Odtud lze vysvětliti stálé papouškování. Jest mezi vzdělanými lidmi dobrý obyčej, že jsouce přesvědčeni o nesprávnosti svého tvrzení, odvolají je. Však tento mrav nezobecněl, pokud se týče církve, nýbrž jak jsme již na více příkladech viděli, po vyvrácení počíná se na novo tvrditi. Ač Galilei neřekl slova: »Přece se točí,« přece se jeho výrok opakuje. Musí se udržovati na straně nepřátelské protikatolická tradice, poněvadž pravda jim nemůže dostatečně posloužiti.

Člověk předsudky naplněný nedá si je tak snadno vzíti. Jistý učený pán měl předsudek, že nepřikládal žádnou cenu, nebo ne velkou cenu spisům vydávaným Jesuity. K otázce, které ze spisů těch četl, odpovídal stále záporně: nečetl — nečetl, a svým předsudkem: vždyť

jsem již jednou řekl, že nedám na ně mnoho. Zde jest nemoc nevyhojitelná: hluchota, která nechce slyšet.

Jako kdysi v letech Tertullianových ve všecko zlé o křesťanech se věřilo, tak se děje nám katolíkům mezi našimi souvěkovci. Tertullian dí: »Myslí, že křesťané jsou příčinou všeho neštěstí veřejného a národního. Vystoupí-li Tibera ze břehů, nebo klesne-li Nil, neprší-li, je-li zemětřesení, je-li nějaký hlad aneb mor, volají stále: hodte křesťany lvům (christianos ad leones) . . . věří, že se živíme krví dítek, viní nás z nejohavnějšího smilstva, vypráví o nás, že se klaníme zvířatům a potvorám.« A jinde týž obrance dí: »Nedávno nová zpráva o Bohu našem byla vydána, když nějaký bídák vydal v městě obraz s nápisem: Bůh křesťanů představován jako osel. Bylo to stvoření s oslíma ušima, kopytem na noze, nesoucí knihu a držící plášť. Smáli jsme se obému, jak jménu, tak podobě.« Jak si stěžoval Tertullian a smál se pohanským předsudkům, tak můžeme činiti i my. Tertullian dí, že křesťané byli viněni, že se oslu klaní, my katolíci XIX. stol. jsme v Matici lidu viněni, že jsme se klaněli někde oslímu ocasu. Tradice ustavičná — povstala papouškováním.

Věřili jen pohané v době Tertullianově podobným bájкам? V době prachového spiknutí v Anglicku (1605.) který nesmysl o katolících nebyl brán jako pravda? Což požár v Londýně v r. 1666. nehlásá předsudky proti katolíkům? Což vymyšlený komplot v r. 1678. není důkazem, že každý nesmysl najde vchod do srdce předpojatého? Nejničemnějším lidem přikládá se víra, kdyby mluvili věci velmi nepravdě podobné, jen když míří proti církvi. V dobách »komplotu« v Anglicku se krásně ukázala pravda tohoto tvrzení. Protestant Hume nazývá Tita Oates-a »nejničemnějším člověkem« a jeho soudruha Williama Bedloe »možno-li ještě ničemnějším než Oates-a.« Těmto dvěma lidem podařilo se rozšířiti věrohodně tolik pomluv proti katolíkům, a tak nesmyslných, že zůstává rozum na chvíli stát, je-li to vskutku historické, aneb jen kachnou historickou. Dvěma ničemům podařilo se rozbouřiti všecken lid, jako by nastávala zkáza vlasti. Oates a Bedloe jednu žalobu za druhou sypou, a všichni jim věří, ač to byli lidé ničemní. Papež a propaganda si chtějí osvojit Anglii. Papež jmenoval Jesuity za své zástupce zde, aby vrchní moc provozovali. Všechny důležité úřady jsou v této společnosti vzaty protestantům a dány Španělům a jiným cizincům. Král jest odsouzen k smrti jako haeretik. Byla schůze 50 Jesuitů v Londýně, kdež bylo ustanoveno odsouditi krále na smrt. Má býti buď zastřelen neb otráven. Zpovědník krále francouzského poslal do Londýna 10.000 l. št. jako odměnu pro královraha. Pěvor Benediktinů 6.000 l. št. Lékaři královny bylo nabízeno 10.000 l. št., ale on žádal 15.000 l. št. za tu službičku. Čtyři irští šibeníčníci byli najati od Jesuitů, aby zastřelili krále ve Windsoru. Každému určena summa, jednomu slíbena kanonisace a 500 l. št. Dle dalších pomluv oněch šlechtných lidí kolovala mezi katolíky anglickými listina, aby sbírala peníze k tomuto účelu. Jesuité byli ustanoveni, aby zapálili Londýn, Southwark a všechna hlavní města v zemi, měli zapáliti všechny lodi na Temži. Na 20.000 katolíků mělo vtrhnouti do Londýna ve 24 hodinách a podřezati krky 100.000 protestantům. Hlavy anglikánské měly býti staty. Na 10.000 lidí mělo přistáti v Hullu; a 20—30.000 poutníků a řeholníků mělo přistáti ve Walesu.

Tot historický román, který došel víry u protestantů. Tyto pomluvy ničemného člověka tak se šířily, že každý, kdo by k nim jen pochybnost projevil, byl považován za spolčence komplotu. Váhati bylo zločinem.

Royalisté, republikáni, sektáři atd. všecko se strojilo k obraně, protože věřili illusi. Vše pátralo po papežencích, žaláře byly jimi plné, a město bylo jako v obležení, hlídky chodily, děla byla vytažena, každý občan pro svou bezpečnost nosil dýku pod pláštěm.

Parlament zařídil pobožnost díků; 5 hlavních katolíků bylo uvězněno, a jeden člen sněmovny, protože mluvil proti obhajcům illuse, byl vyloučen. Obě sněmovny, hořejší i dolejší, usnesly se vydati ve formě dogmatického dekretu provolání: »že jest a byl zatracení hodný čin a pekelná zrada ustrojena a provedena papeženskými odbojníky ku zavraždění krále, podvrácení vlády a vykořenění a zničení protestantské posloupnosti.« Ničema Oates nazýván zachranitelem vlasti a bral roční pensi 1200 l. št. Papoušková dravost.

Tertullian psal v II. století, ale co zde sami protestanté dosvědčují, stalo se před 200 sty lety. Všechny nesmysly se ujaly, neboť byly protikatolické.

Kde se katolíci dopustili chyby — jest historie tak povídkami zpopularisována, jakoby se byla udála včera, za to neznámou dobou jsou leta, v nichž protikatolická strana chybovala. Co jest kniha s Hugenoty! Proč tolik nekřičí také s Alžbětou a Cromwellem? V bartolomějské noci zabito prý 80.000, pak se slevila polovice, pak se 40.000 scvrklo na čtyři, a konečně zjištěno toliko 786 osob, tak že skutečná bartolomějská noc nevyžadovala více než 1500 obětí, a co Cromwell bez přehánění obětoval katolíků v Droghedu a Wexfordu? Ve Wexfordu jediném pobito na 1500 katolíků bez milosrdenství. Jest to též tak popularisováno jako noc bartolomějská?

Aby noc bartolomějskou hodně hroznou učinili, líčí žáci školy Voltairovy kardinála Lothringena, jak žehná dýky k tomuto hroznému skutku Kateřiny Medicejské; zatím však kardinál již týž den byl v Římě při volbě papeže a proto nemohl býti účasten v předvečer noci bartolomějské. Ale kolik lidí se dočte, že v ten večer nebyl ani onen kardinál ve Francii? Rána takovouto tradicí zasazená — zůstane působivou, i když se ničemný klacek spálí.

Každý národ má svou protikatolickou tradici, tedy i Čechy. Zde lze již předpokládati, že uvědomělý katolík ony tradicionelní doby zná. Patnácté a sedmnácté století dalo podnět k největší částce povídek. Jak málo jest povídek, v nichž by se líčil život katolických exulantů, a přece byli katolíci dříve ve vyhnanství než liberálové doby tehdejší! Komenský ve vyhnanství, to jest již tak otřepaná figura v povídkách, že se lze diviti, proč jednou nelíčí také arcibiskupa Lohelia ve vyhnanství; bylo by to něco původnějšího a novějšího. Don Huerta a Maradas a jiní slouží povídkářům za věšáky, na něž by zavěsili výplody své fantasie, jako páni krejčí svou smyšlenou módu pověsí do výkladní skříně na dřevěného panáka a dají nějaké historické jméno své nové módě.

Předložil jsem několik příkladů protikatolického papouškování, jak je uvedl již v r. 1851. Newman v Anglii. Poněvadž však od této doby minulo přes 40 let, neopomenul jsem připojiti aspoň částečně

pokračování v nerozumném papouškování. Církev katolická nemusí se historie báti; nejlepší důkaz jest otevření archivů Vatikánských, ale proti lži zlomyslné nebo dlouho opakované nezbývá jiná zbraň než stále a stále opakovati pravdu a stavěti na pranýř hanebné smyšlenky, aby se takto popularisoval pravdivý názor. Mnoho se již vykonalo, ale daleko více zbývá vykonati.

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

lověk jest tvor Boží a stvořen jest od Boha, ne aby žil v samotě a sám pro sebe, nýbrž v společnosti. Pro společnost v sobě cítí náklonnost a v společnosti žije a vlastnost tato jest u něho známkou tak podstatnou, že pro ni nazván jest tvorem společenským — animal sociale, jak pověděl už Aristoteles.

Člověk jednotlivý předpokládá rodinu a jeho náklonnosti nesou se k založení nové rodiny či domácnosti. Jednotlivé rodiny jsou spolu spojeny páskami co možná nejnežnějšími a nejpevnějšími, mají společné mnohé potřeby a jedny by nemohly býti šťastnými, aniž se zachovají či udržeti bez pomoci druhých; musily tudíž vejíti v společnost. — Společnost však nemůže trvat bez pořádku a pořádek jest nemožným bez spravedlnosti; oba konečně, jak spravedlnost tak i pořádek, potřebují strážce čili ochránce, vykladatele či tlumočníka a vykonavatele.

Tenť jest přirozený původ moci světské, zde ho třeba hledati a nikde jinde. Bůh, jenž stvořil člověka a jenž chce, aby pokolení lidské trvalo, chtěl tudíž taky, aby byla společnost a moc, jakéž jest této společnosti nezbytně třeba. Jsoucnost moci vládní či panovnické jest tudíž ve shodě s vůlí Boží, rovněž jako jsoucnost moci otcovské, nebo jestliže jest této třeba rodině, jest oné opět třeba společnosti. Bůh, který ve své dobrotě nechtěl, aby tato důležitá pravda byla vydána, smíme-li tak říci, na milost a nemilost zchytralosti lidské a rozličným bludům, ráčil nám zjeviti, že on jest pramenem moci řádných vrchností a že jsme povinni poslouchati iich jakožto jeho zástupců a služebníků. ¹⁾

¹⁾ Srovnej: Balmes, »El Protestantismo comparado con el Catolicismo en sus relaciones con la civilisation europea«, vyd. 6. díl III. str. 140—141.; viz též encykliku sv. Otce Lva XIII. »Diuturnum illud.« — Sv. Tomáš Aq. píše v této příčině: »Quod necesse est homines simul viventes ab aliquo deligenter regi. — Et siquidem homini conveniret singulariter vivere, sicut multis animalium, nullo alio dirigente indigeret ad finem, sed ipse sibi unusquisque esset rex sub Deo summo rege, in quantum per lumen rationis divinitus datum sibi, in suis actibus se ipsum dirigeret. Naturale autem est homini, ut sit animal sociale et po-

K témuž výsledku dostaneme se, uvážíme-li úkol a cíl státu. Nebo co jest stát? Dle názoru křesťanského jest stát od Boha stanovený pořádek k zachování pokoje a spravedlnosti, obraz řádu mravního v životě tomto pozemském²⁾ čili slovy jinými: »stát jest ústav, jenž má dle vůle Hospodinovy uskutečňovati úkol mravní v jisté části lidstva. Celý zákon mravní jest však pod dozorem Boha samého, od něhož pochází, jehož moc a vůle posvětily jej a učinily nezvratným pravidlem pro veškeré lidstvo, před jehož neúplatnou spravedlností bude se muset jednou zodpovídat každý jednotlivec i lidstvo veškeré, jak zákon ten plnili. »Ueberrimmt nun eine menschliche Einrichtung die Aufgabe an Gottes statt für eine bestimmte Anzahl von Menschen die Ueberwachung und Durchführung dieses heiligen, Gott so theueren Gesetzes, das in Gott selbst begründet, das eines ist mit dem heiligen unabänderlichen Willen Gottes, eines Gesetzes, von dem nach Gottes Plan die Wohlfahrt der Welt und das Heil der Seelen abhängt, so wird sie für diese erhabene und schwere Verpflichtung, der sie sich um Gottes willen unterzieht, auch mit der Gewalt bekleidet, die Gott selber in den Händen trägt, um seinem Willen Nachdruck und Vollzug zu verschaffen.«

»Tent jest základ auktority státní, mimo něž není jiného. Jest to marná práce hledati pro státní auktoritu jiný základ a jinou ochranu nežli jest tato. Moc státu jest od Boha, neboť není to žádná moc jiná, než jakou Bůh sám vykonává, by svým rozkazům zjednal platnosti, kterouž však částečně propůjčuje těm, kdož na místě něho a jakožto jeho služebníci před světem běrou na sebe povinnost jak vůči němu tak vůči lidem, že budou věrně dbáti toho, by zákony jeho byly zachovány v neporušené platnosti a byly též plněny.«³⁾

Pravdu tuto hlásají knihy Písem svatých, jak Starého tak Nového zákona na místě nejednom. Tak dí kniha Přísloví: »Skrze mne králové kralují a ustanovitelé zákona spravedlivé věci nařizují; skrze mne knížata panují a mocní usuzují spravedlnost« (VIII., 15—16.). V knize pak Moudrosti opětne čteme: »Protož slyšte, králové, a rozumějte, učte se soudcové (všech) končin země. Nachylte uší vy, jenž vládnete nad množstvím, a libujete sobě v houfích národů: nebo dána jest vám moc od Pána a síla od Nejvyššího, kterýž tázati se bude na skutky vaše, zpytovati bude myšlení vaše« (VI., 2—4.). Tak Zákon starý. Otevřeme-li pak Evangelium, shledáme, že Kristus Pán ku

liticum, in multitudine vivens magis etiam quam omnia alia animalia, quod quidem naturalis necessitatis declarat . . . Non est possibile, quod unus homo ad omnia hujusmodi (t. j. toho, čeho jest mu uměti a znáti třeba) per suam rationem pertingat. Est igitur necessarium homini, quod in multitudine vivat et unus ab alio adjuvetur . . . Si ergo naturale est homini, quod in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse, per quod multitudo regatur . . . Oportet praeter id, quod movet ad proprium bonum uniuscujusque, esse aliquid, quod movet ad bonum multorum . . . Oportet igitur esse in omni multitudine aliquod regitivum.« (De regimine principum L. I. cap. 1.)

²⁾ Der Staat ist nach christlicher Auffassung eine von Gott geordnete Ordnung zur Handhabung des Friedens und der Gerechtigkeit, ein Abbild der sittlichen Weltordnung in dieser irdischen Welt. Die Majestät und Gewalt der Obrigkeit beruht auf dem Auftrage und der Stellvertretung Gottes, und es ist ihr Beruf für die Erweiterung des Reiches Gottes und für die Erziehung der Menschheit zu ihrer überirdischen Bestimmung nach Kräften thätig zu sein.« (Walter, Naturrecht und Politik str. 515.)

³⁾ Weiss, Apol. IV. 41—43.

vladaři římskému, kterýž k němu pravil: »Nevíš-liž, že mám moc tebe ukřižovati a mám moc tebe propustiti,« tato velevážná promluvil slova: »Neměl bys žádné moci proti mně, kdyby tobě nebylo dáno s hůry« (Jan 19. 11.). A jako učil Kristus Pán, že moc vladařská jest od Boha, tak činili i apoštolové, z jejichž slov k nám zaznívají neporušená slova jejich mistra. »Každá duše mocnostem vyšším poddána buď,« píše sv. Pavel, »neboť není mocnosti leč od Boha, a kteréž jsou, (ty) od Boha zřízeny jsou. Protož kdož se mocnosti protiví, zřízení Božímu se protiví« (Řím. 13. 1—2.)

Mocnosti a vrchnosti jsou tedy od Boha čili slovy jinými: že jsou ve světě mocnosti a vrchnosti, to jest zařízení božské. Jinak se věc ovšem má, přihlížíme-li ku způsobu vlády, jakož i k osobám vládu tuto provozujícím. O těchto nedíme, že jsou od Boha, nýbrž pouze pravíme, že moc čili autorita, kterouž mají v rukou svých, božského jest původu. Tak poznamenal již sv. Jan Zlatoústý; neboť vykládaje uvedená slova apoštola »není mocnosti leč od Boha,« rozumuje takto: »Co díš? Jest tedy každý panovník ustanoven od Boha? — Toho nepravím. Nemluvíme o každém panovníkovi, nýbrž o věci samé, t. j. o samé mocnosti. Že jsou totiž knížatstva a že není vše zůstaveno pouhé náhodě a smělosti lidí jednotlivých, považují za dílo božské moudrosti. Proto též nepraví apoštol: není knížete čili panovníka leč jen od Boha, nýbrž rozmlouvá o věci samé, řka: »není mocnosti leč jen od Boha« (Hom. 23.).

Že pak se s touto katolickou naukou dobře srovnává, že může kníže nebo panovník v jistých případech od lidu být volen a též forma vládní že může být různá, připomíná poznovu nynější slavně panující papež ve své encyklice »*Diuturnum illud*«, když takto píše: »Oproti těmto (t. j. oproti těm, kteří všecku moc vládní odvozují z lidu) odvozují katolíci právo poroučeti od Boha. Tu však jest třeba připomenouti, že ti, kteříž mají státi v čele vlády, v určitých případech dle vůle a dobrozdání lidu voleni být mohou. Takovouto volbou bývá pak ovšem panovník či vladař označen, ale práva panovnická se mu tím nikterak nepropůjčují; také vladařství se mu tím neudílí, nýbrž se pouze určuje, kdo je má vykonávat. — Též se tu nejedná o formu moci politické, neboť není příčiny, proč by církve neschvalovala buď vládu jednoho nebo vládu mnohých, jenom když tato spravedlivá jest a pečuje o obecné dobro. Neruší-li se tudíž spravedlnost, jest národům volno, zříditi si takovou formu vládní, kteráž by se co nejvíce srovnávala buď s jejich charakterem nebo s jejich mravy a obyčeji.« ⁴⁾

Z toho vyplývá, že státní autorita spočívá jednak na právu lidském, jednak na právu božském, od Boha že pochází bezprostředně, státům však a vladařům že se jí dostává ne bezprostředně a přímo od Boha, nýbrž teprve prostřednictvím národa.

⁴⁾ Ab his vero dissentiunt catholici, qui jus imperandi a Deo repetunt, velut a naturali necessarioque principio. Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam causis voluntate iudicioque deligi multitudinis, non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur jura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur a quo sit gerendum. — Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non Ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo justus sit, et in communem utilitatem intentus.«

Má-li však autorita či právní moc státu původ svůj v Bohu, následuje z toho, že jest o b m e z e n a, že jest vázána, jak právem Božím, tak i právy lidskými, oněmi totiž, jakýchž se dostává rodinám a jednotlivcům přímo od Boha, kterážto práva starší jsou než státy — nebo člověk a rodina byly dřív než stát — a člověku tak vlastní, že je nikdy nikomu nesmí zadati; — následuje z toho, že jsou s právem suverenity spojeny i svaté p o v i n n o s t i a veliká z o d p o v ě d n o s t. Nebo kdo vládne mocí, kteráž má svůj původ v Bohu a jemu byla pouze svěřena, ten musí též uznati, že smí tuto moc vykonávati jen dle vůle Boží; — ten musí též uznati meze čili hranice, jež jeho moci vytknula všemocná vůle Boží ve svých příkázáních, ve svém mravním zákoně, ve všeobecném řádu světovém, jakož i v právech lidí ostatních, a těchto hranic že musí šetřit.

Co se týče přede vším p o v i n n o s t í v l a d a ř s k ý c h, jsou všechny jako by soustředěny v povinnosti té, by jeden každý, jemuž svěřeno jest vykonávání pravomoci vládní, považoval se ne za pána svrchovaného, nýbrž za služebníka a zástupce Božího a moci vládní aby užíval pouze a jedině k uskutečnění účelu a cíle onoho, jakýž jest státu vytknut samým Bohem. Cílem tím pak jest časné blaho poddaných, čili jak učí sv. Tomáš Akvinský: jednota pokoje; — »hoc est ad quod maxime rector multitudinis intercedere debet, ut pacis unitatem procuret« (De regim. princ. I. 2.) — »Jednota pokoje« jest však hlavně podmíněna tím, aby každá fysická nebo mravní osoba, jež se nalezá ve svazku státní společnosti, byla předně ve svých právech chráněna, za druhé pak zdržována, by sama svévolně a způsobem neoprávněným nezasahovala ve práva cizí, a když by tak přece učinila, aby byla donucena dáti přiměřené zadostučinění.⁵⁾

Čím výše pak jest kdo ve společnosti postaven, čím větší jest mu svěřena moc, čím světlejší jsou jeho povinnosti, tím větší jest též jeho z o d p o v ě d n o s t. — Vládnouti a poroučeti milionům lidí, držeti takofka v ruce své štěstí nebo neštěstí, ba život a smrt milionů poddaných, moci rozhodnouti jediným slovem, jediným péra škrtnutím o jejich štěstí nebo neštěstí, moci strhnouti je jediným krokem nepředloženým v nevýslovné hoře a dlouholeté útrapy a bědy, jaká to hrozná moc, jaká též veliká a hrozná zodpovědnost.

Tuto zodpovědnost připomíná Písmo svaté vladařům a panovníkům slovy důtklivými, takto k nim mluvíc: »Slyšte, králové, a rozumějte, učte se soudcové všech končin země. Nachylte uši vy, jenž vládnete nad množstvím a libujete sobě v houfích národů. Nebo dána jest vám moc od Pána a síla od Nejvyššího, kterýž tázati se bude na skutky vaše, zpytovati bude myšlení vaše . . . hrozně a brzce ukáže se vám; nebo nejtvrdší soud na těch, kteří představení jsou, vykonán bude. Chatrnému zajisté propůjčuje se milosrdenství (přehlídá se mu něco za příčinou sprostnosti a neumělosti jeho): ale mocní mocně muky trpěti budou. Nevyjmeť Bůh osoby žádného, aniž se bude ostýchati něčí velikosti; nebo malého i velikého on učinil, a jednostejně pečuje o všechny. Ale silnějším silnější nastává trápení (soud, trest). K vám tedy, králové, jsou tyto mé řeči, abyste se naučili moudrosti a nevypadli (t. j. nevypadli z moudrého obcování [Moudr. 6; 2—10.]

⁵⁾ Dr. Pruner: Lehrbuch der kathol. Moraltheologie str. 362.

Tím že křesťanství jasně vyslovilo a kam jen vniklo, všude k platnosti přivedlo zásadu, že jest právomoc státu od Boha a vladař že jest pouze zástupcem a služebníkem Božím, získalo sobě nesporné zásluhy jak o vladaře, tak o národy, neboť dalo autoritě vládní ráz božský a poslušnost národů posvětilo.

Tímto křesťanským učením získali 1. *vladařové*. Nebo kde zapustilo ve srdcích lidských kořeny učení, že Bůh jest Pánem nejvyšším a jediným samovládcem světa veškerého, ti pak, kteří na zemi moc vladařskou mají, že jsou pouze jeho lénníky a každá vrchnost že jest služebníci Boží, tam se panovníci nepotřebují obklopovati četnými strážemi a přec se nemusí báti úkladů nebo útoků na osobní svou bezpečnost. Klidně mohou nechat brány u svých hradů otevřené a hlavu svou mohou položit na klín kteréhokoliv ze svých poddaných. Nebo duchem křesťanským proniknutý poddaný nespatřuje ve svém panovníku modlu, kteráž má moc činiti a poroučeti, co jí právě napadne, a dáváti zákony, nad nimiž stojí jako božstvo nějaké u veliké výši, nýbrž služebníka, zástupce a plnomocníka Boha všemohoucího a spravedlivého, jehož rameni nikdo neuteče, před jehož okem se nikdo neskryje, jehož vůli nezmění ni žádná moc a jehož zákonu podléhá rovněž tak vladař jako poddaný. (Weiss, Apol. IV. 46—47.)

Kde poddaní spatřují ve svém panovníku a v řádných vrchnostech plnomocníky a zástupce Boží, tam budou též svědomitě a bez reptání plniti a zachovávatí všechny jejich zákony a rozkazy, jen když tyto nejsou ve zjevném odporu se zákonem Božím, jsouce pamětlivi slov sv. Písma, kteréž poroučí a napomíná: »Poddáni buďte všelikému lidskému zřízení pro Boha (t. j. každé na zemi zřízené moci, protože jest tak vůle Boží); buďte králi jako nejvyššímu, anebo vladařům jako od něho poslaným ku potrestání zločinců a ku pochvale dobrých; (poddáni) buďte jako právě svobodní a ne jako majíce svobodu za zástěru zlosti, ale jako služebníci Boží. Všecky ctěte, bratrstvo milujte, Boha se bojte, krále v uctivosti mějte. Služebníci poddáni buďte ve vši bázni pánům (hospodářům svým), netoliko dobrým a mírným, ale taky nevhodným« (I. Petr 2; 13—14, 16—18). »Každá duše mocností vyšším poddána buď; neboť není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, (ty) od Boha zřízeny jsou. Protož kdo se mocnosti protiví, zřízení Božímu se protiví: a kteříž se protiví, odsouzení sobě dobývají... Protož z potřeby poddáni buďte: nikoli pro hněv (či ze strachu před trestem) ale také pro svědomí« (Řím. 13; 1, 2, 5.); »ne na oko sloužíce, jako lidem se líbíce, ale jako služebníci Kristovi, činíce vůli Boží ze srdce; s dobrou vůlí sloužíce jakožto Pánu a ne lidem« (Efez. 6; 6—7. Srov. též Kolos. 3; 22—23.)

Křesťanskou naukou byla moc státní valně sice omezena, ale nikoli ku škodě její. Nebo jestliže vznešené křesťanské náboženství moc panovnickou na jedné straně omezovalo, vykazujíc jí určité hranice, až ku kterým smí zasahovati, za které však se odvážiti nesmí, nechce-li pracovat k vlastní své škodě, tož s druhé strany autoritu vládní velice povzneslo a posvětilo, tak že můžeme plným právem říci, že křesťanství prokázalo státům službu velikou a že se právě tím, co mu slepý předsudek pokládá za zločin — (že totiž vykazovalo a vyazuje moci státní jisté meze) — může honositi. Nebo čím si může

někdo získati o toho, kdo jest vysoce postaven, zásluhu větší, než když jej pamatuje, že i jeho moc má svoje meze, že není nezávislou, nýbrž podřízenou nezměnitelnému zákonu Božímu, a že mu tudíž není dovoleno činiti všecko, co by jenom chtěl? V očích poddaných nemůže tak snadno většího být zneužití moci vladařské, nežli jest její zneužívání a na mysl jejich nemůže vstoupiti žádné větší pokušení moci té se vzepřítí a ji po případě třeba i zničití, nežli jest pokušení, jakéž může vzniknouti nejsnáze tenkrát, když moc státní činí požadavky příliš veliké, požadavky přepjaté, neoprávněné. To jest zcela přirozené; nebo co jest zneužívání a přepínání moci vládní jiného nežli násilnictví? a co jest násilnictví jiného nežli zřejmá nespravedlnost? a co jest jiného nespravedlnost než podryvání a ničení autority? (Weiss, Apol. IV. 49.)

Tomu všemu zabráňuje princip katolický, princip, kterýž stanoví, že jest státní autorita z milosti Boží, princip, kterýž nositele autority státní ustavičně pamatuje na účel jejich moci a na jejich závislost od krále věčného a spravedlivého odplatitele, národům však zaručuje, že vladař bude míti v úctě jejich svobodu, že bude chrániti jejich zájmy a nic že nebude podnikati, co by čelilo k jejich poškození nebo zkrácení.⁶⁾ Za to však též obklopuje tento princip katolický autoritu státu a řádných vrchností zvláštním majestátem, zjednává jí úctu a ochotnou poslušnost nejen na oko, nýbrž »pro svědomí«. Proto napsal plným právem Vattel,⁷⁾ že »osvícená pobožnost v srdcích národů nejpevnější jesti oporou řádné autority.

Principem katolickým o moci vládní získali však II. i národové.

Pročítáme-li dějiny národů mimokřesťanských, ať novověkých ať starověkých, spatřujeme skoro všude samou jen tyranii a samý despotismus. Smutný tento úkaz dá se však vysvětliti velice snadno. Kde totiž jednotlivec jakožto člověk pražádné nemá ceny a žádného práva, kde je stát všechno a kde jednotlivec jenom potud za něco považován jest, jenom potud jakési má právo, pokud jako volný muž činně bere podílu na životě státním, tam nemůže skoro být ani jinak. Že pak — ať o novějších nevzdělaných národech mimokřesťanských a starých i novějších asiatských despociích úplně pomlčíme, — ani národové ve starověku nejvzdělanější — Řekové totiž a Římané — v této příčině jinak nesměšleli, dosvědčují dějiny. Největší poměrně samostatnosti těšil se ještě starý Říman, ale i podle římských názorů nemohl člověk nabýti vůbec žádného práva bez pomoci a prostřednictví státu. Jenom když jej stát za »osobu« prohlásil,⁸⁾ nabyl jistých práv a mohl vcházeti ve právní závazky. Kdo však neměl žádných státem mu přiřknutých práv, proti tomu bylo všecko dovoleno. Ještě bezcennějším byl oproti státu starý Řek, nebo i když volným byl, byl vychováván nikoli pro sebe, nýbrž pro stát, ne jako člověk, který má souměrně vzdělávati všechny svoje schopnosti a síly, nýbrž jenom jako občan, jenž má státu prospěti. Ve státě viděl Řek podmínku

⁶⁾ El. Méric: Společenské bludy str. 166.

⁷⁾ Droit des Gens § 125.

⁸⁾ t. j. za volného, neboť jenom člověk volný, prostý otroctví, považován byl u starých národů klassických za osobu, otrok pak byl u nich pouhou jenom »věcí«, neměl vůbec pražádného práva a pokud otrokem byl, nemohl žádného práva nabýti.

své existence, své mravní ceny, svého celého lidského bytí.⁹⁾ Svobodným či volným byl jenom potud, pokud bral podílu na státní moci; ale i tu musil se bezvýminečně podrobiti zákonům, na nichž se usnesla většina, třebaš byly hluboko zasahovaly do osobních jeho práv a osobní jeho svobody. O duchovní svobodě nebo volnosti nebylo tu vůbec žádné řeči. Ta byla tak neznámou, že Řekové necítili ani její potřebu a že nejmenší jen projevení touhy po této svobodě podléhalo trestu.¹⁰⁾

Tu přišlo křesťanství a vrátilo člověku opět jeho důstojnost a vnitřní samostatnost; pojistilo mu za všech okolností jeho pravou, osobní, vnitřní nezávislost, aniž by ovšem bylo viklalo na poměrech zevnějších. Učilo poslušnosti, poslušnosti ochotné, vytrvalé, ne však otrocké a slepé, nýbrž poslušnosti z dobré, ochotné vůle, poslušnosti pro Boha a pro svědomí ve všech těch věcech, kteréž se nepříčí zákonu Božímu, nepříčí hlasu svědomí.

Touto náukou byl člověk opětně navrácen sobě, nezávislým učiněn a volným prohlášen, třebaš by zevně nosil okovy. Touto náukou nabyl člověk opět vědomí o své lidské důstojnosti a vědomí o tom, že jest pánem svého jednání. Touto náukou vypovězen byl nesmířitelný boj starému, despotickému státnímu zřízení, kterýž neustál, dokud nebyla vybojována zlatá svoboda.

Víme ovšem, že se náboženství křesťanskému a zvláště pak církvi katolické lidmi nevědomými rádo vytýká, že prý svým učením: »není mocnosti leč od Boha« podporuje každou tyranii. Ale víme též, že se též církvi katolické na druhé straně lidmi rovněž tak nevědomými opět vytýká, že prý hlásá vzpouru proti vrchnostem, proto že prý učí, že »sluší více poslouchati Boha nežli lidí.«¹¹⁾ Tak hlásal kdysi na říšském sněmu německém poslanec Völk: »Káže-li velká, silná moc, jakou jest církev katolická, tuto větu (»více sluší poslouchati Boha nežli lidí«) svým věřícím, jichž jsou miliony, a staví-li se tím oproti zákonům tohoto státu, není to výraz mravního sebevědomí, což sluší míti v úctě a vážnosti, nýbrž jest to vzpoura proti státu, proti níž se stát může brániti a musí brániti.«

Kdo tu má pravdu? Ani jedni, ani druhí, protože ani slova: »každá duše mocnostem vyšším poddána buď, neboť není mocnosti leč od Boha,« ani slova druhá: »více sluší poslouchati Boha než lidí«, nemají toho smyslu, jaký jim podkládají naši odpůrci, což možno již z toho poznati, že Písmo nemůže odporovat Písmu. Že pak mezi místy uvedenými žádného není rozporu, nemusíme tomu, jehož hlava není naplněna předsudky proti církvi katolické, ani zvláště připomínat. Méně chápavým a předpojatým posloužil by snad velice dobře výklad těchto míst Písma svatého, jak jej podal již dávno sv. Anselm, když takto napsal: »Jelikož sestáváme z těla a z duše a jelikož, dokud meškáme v tomto životě časném, ku podpoře téhož časného života potřebujeme též věcí časných, třeba jest, abychom po té stránce, kteráž patří k tomuto životu pozemskému, poddáni byli m o c n o-

⁹⁾ Hermann: Privatalterthümer 168; Nägelsbach: Nachhomer. Theologie 289, 292; Weiss Apol. I. 2. vyd. str. 513.

¹⁰⁾ Ahrens, Rechtsphilosophie, cit. u Weisse, Apol. I. 514.

¹¹⁾ »Tedy Petr a Jan odpovídajíc řekli: Zdali to spravedlivé jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, sud'te.« (Skut. apošt. 4, 19.) — »Více sluší poslouchati Boha než lidí.« (Skut. ap. 5, 29.)

s t e m t. j. těm, kdož lidské záležitosti s jistou ctí spravují: ale po té stránce, kterouž Bohu věříme a k jeho království povoláni jsme, nesmíme býti poddáni žádnému člověku, jenž by v nás chtěl vyvrátiti neb zničiti to, co nám ráčil dáti Bůh ku dosažení života věčného. Kdyby se tudíž někdo domýšlel, že proto, že jest křesťanem, nemusí platiti cla nebo daně anebo že mu není potřeba vzdávati povinnou úctu řádným vrchnostem, byl by ve velkém bludu. Rovněž i ten nachází se v bludu, a to v bludu ještě větším, jenž se domnívá, že má tak být poddán, aby ten, kdo ve správě záležitostí světských jakousi mocí vyniká, měl proto také moc nad jeho věrou. Ne tak, nýbrž toho způsobu má se šetřiti, ježž Pán sám stanovil, abychom totiž dávali císaři, co jest císařovo, a co jest Božího, Bohu. Ačkoliv jsme povoláni k onomu království, kde nebude žádné takovéto moci, přece musíme v tomto putování pro zachování pořádku ve věcech světských tento stav svůj snášeti, nečiníce nic pouze na oko a poslouchající ne tak lidí jako spíše Boha, kterýž to poroučí. Tedy »každá duše m o c n o s t e m v y š š í m poddána buď«, t. j. každý člověk buď poddán předně moci Boží a pak lidské. Nebo kdyby světská moc poroučela něco, čeho nesmíš činiti, povrhni touto mocností, boje se mocností v y š š í. Považ stupně v hodnostech světských. Když něco nařídil prokurátor, zdaliž se to nemá učiniti? Kdyby však tak nařídil proti rozkazu prokonsulovu a ty ho neposlechneš, neopovrhneš mocností, ale volíš sloužiti m o c n o s t i v y š š í. Nesmí se hněvati nižší, dá-li se přednost mocnosti vyšší. A opět, kdyby něco nařídil prokonsul a něco jiného císař, nemá-liž tomuto býti slouženo? Tedy kdyby něco jiného poroučel císař a něco jiného Bůh, co budeme činiti? Zdaliž nemusíme Bohu dáti přednost před rozkazem císařovým? Tak tedy »každá duše (t. j. každý člověk) mocnostem vyšším poddána buď.«¹²⁾

Jak by tedy mohla katolická náuka o mocnostech světských býti příčinou zotročení lidu a despotismu, toho věru nechápeme. Nikoli spojencem tyranie ale mocnou oporou pro svobodu svědomí, svobodu přesvědčení a svobodu národů jest tato náuka, jak dobře napsal Donoso Cortés, řka: »Křesťan poslouchá a ctí svého panovníka, ale nechvěje a neplazí se před ním jako otrok, dobře věda, že, když se stal dítkem Božím, přestal být otrokem lidí« (Ensayo etc.). Že pak ani církev despotismu nikdy nepřála, nýbrž vždycky brala v ochranu svobodu národů a vládcům a knížatům připomínala panovníkové jejich povinnosti a meze jejich vladařské moci, tak jako opět národům povinnou poslušnost a hříšnost a neoprávněnost odboje proti řádným vrchnostem, dosvědčují dějiny, dosvědčuje též Cortés, jenž býval druhdy horlivým liberálem, když takto píše: »Církev měla svoje anathema jen pro lidi bezbožné, pro národy odbojné a pro krále tyrany. Hájila svobodu národů proti králům, kteří chtěli zaměnit autoritu v tyranii, a hájila autoritu králů oproti národům, kteří toužili po absolutní emancipaci, proti všem pak hájila práva Božská a neporušitelnost Božích přikázání« (Ensayo etc. 36.).

Kde pak jest úcta k řádné autoritě a kde navzájem tato autorita svědomitě šetří všech povinností, jež má k poddaným, tam vládne pořádek, tam jest spokojenost, tam prospívá vše, tam žijí poddaní i vladařové bezpečně a šťastně. Jelikož pak základem všeho toho jest

¹²⁾ Viz Balmes l. c. str. 238—239.

náboženství křesťanské, plyne z toho nutně, že šetření všeho, co nám ukládá toto náboženství, činí zemi šťastnou a dobrý katolík že jest také zároveň dobrým vlastencem, protože přispívá věrným konáním povinností svých ku zdaru vlasti. Ale s toužé nutností plyne z toho též, že každý, kdo jest proti náboženství, je jakýmkoli způsobem zlehčuje, není pouze škůdcem náboženství, nýbrž zároveň i škůdcem země, škůdcem vlasti, a to tím větším, čím větší jest jeho odpor proti náboženství a čím větší mu zajišťuje vliv společenské jeho postavení.

(Pokračování.)

Slovanské studie.

Podává

FRANTIŠEK ŽÁK.

(Pokračování.)

II.

Rusko a východ.

Jedním z nejslavnějších Jesuitů naší doby jest bez odporu P. Pierling. Spisy jeho jsou nejen četné, ale dávají zároveň svědectví o pílí a učenosti nesmírné. Jsou z oboru historického a týkají se poměru sv. Stolice a Ruska. Látka k nim čerpána jest z přemnoha světových archivů.

Ať vezmeme kterékoli dílo podobného obsahu jiného spisovatele do rukou, vždy setkáme se v něm s jménem spisovatelovým, jehož autorové vděčně připomínají. (Tak n. p. B. z. Bilbasoffa v díle o Kateřině II. a j.). O některých tedy spisech Pierlingových přineseme širší vyňatky; jestiž látka, již podává, celkem úplně nová. To, co vypravuje n. p. ve velikém díle »Papes et Tsars,« čerpal ze zpráv archivů Vatikánského, Florentinského, Vídeňského a mnohých jiných. V těchto řádcích zabývati se budeme spisem menším, ale nicméně veledůležitým a zajímavým spisem, který vyšel ve Slovanské bibliotéce (Bibliothèque slave elzévirienne, Paris, 1891.): »Mariage d'un Tsar au Vatican Ivan III. et Sophie Paléologue.«

Poněvadž u nás o Pierlingovi nestala se dosud zmínka vůbec žádná, stůž zde několik slov o životě, co s námi sdělil jeden člen téhož řádu. Dle výpovědi jeho jest Pierling synem ruského obchodníka, který proto, že byl v podezření, jakoby stál ve styku se sv. Stolicí, z Ruska byl vypovězen. Jeho dva synové stali se kněžími. On sám ve vysokém stáří, když zemřela mu choť, zřekl se světa a stal se knězem. Jeho dva synové kněží assistovali mu na první mši sv. Jeden z těchto jest náš spisovatel. Zdržuje se, pokud nepracuje v archivech, v Paříži. Když loni byl jsem v Paříži, navštívil jsem dům Jesuitů; bohužel, že Pierlinga tam právě nebylo. Bylt odejel do Anglie za příčinou svých studií.

Než, vraťme se ku spisku. Ač jest od Jesuity, byl přeložen do ruštiny a vyšel již v několika vydáních; a to už něco znamená. Podáme v následujícím jeho obsah.

Ú v o d .

V úvodu vypravuje nám spisovatel, z kterých archivů má své zprávy, když dříve byl již poukázal na nedostatek téměř naprostý, na zaručená svědectví o předmětě, o němž jedná. Z kterých známých již pramenů čerpal, udává též.

I.

Na sněmích Ferrarském a Florentinském r. 1438. a 1439. stalo se sjednocení církve východní a západní. Nazývají je »les fiancailles de l'Orient avec l'Occident« (zasnoubení východu se západem). Kardinál Bessarion, bývalý metropolita Nicejský, byl sjednocení velikým apoštolem. Náboženskou tuto otázku podporovaly události politické. Nebezpečí turecké stávalo se hrozivějším a hrozivějším; část Slovanů úpěla již pode jhem půlměsíce. Císař Jan VIII. Paleolog cítil dobře nebezpečí a vyjednávaje ve věcech náboženských žádal zároveň pomoci proti nepříteli. Papežové Eugen IV., Mikuláš V. s horoucností ujali se díla, majíce dvojí cíl před očima: porážku Turků a utvrzení sjednocení; apoštolem pak myšlenky byl Bessarion. Slované hořeli touhou jíti proti nepříteli, ale Benátky, Vídeň, Francie byly hluchy k prosbám papežů. Cařihrad padl 1453., a s ním rekovný a veliký ve smrti jeho císař Konstantin Dragazes. Myšlenka ligy protiturecké a křižáckého tažení proti Otomanům zůstala ovšem ještě dlouho nejprvnější snahou papežskou. Z této snahy a zároveň ovšem z touhy po sjednocení církví vyplynul grandiosní plán sňatku Ivana III., knížete Moskovského, s poslední ženskou větví císařského rodu Paleologů, princeznou Zoe.

Ještě svobodno bylo Řecko; tam uchýlili se synové nešťastného císaře Demetrius a Tomáš. Peníze turecké a nesváry domácí brzy podkopaly neodvislost i této země. Z bratrů byl to Demetrius, který tak se zapomenul, že za peníze dal dceru svou sultánovi do harému. Tomáš vstoupil ve spojení s Římem, Benátkami a Florencí. Pomoci se mu nedostalo, ale mnoho dobrých slov. Opustil tedy zem, a zanechav rodinu svou v bezpečí na Korcyře, sám odebral se na západ do Italie. Ježto přinášel z Patras s sebou hlavu sv. apoštola Tomáše, vzbudil příchod jeho nesmírnou pozornost, a vše zvalo jej k sobě. Tomáš volil na prosby Pia II. Řím. Báječné byly slavnosti, za kterých dne 13. dubna 1462. sv. ostatky byly do věčného města přeneseny. Nikdy prý neviděl Řím takového množství lidstva. Kardinál Bessarion měl u přítomnosti kardinála ruského Isidora řeč, ve které plamennými slovy vzbuzoval ku křižácké výpravě.

Tomáš vydržován byl na útraty papežské v domě Santo-Spirito in Sassia v městě Leonském, velice prostranném. Mimo to dostával měsíční plat 300 dukátů (écus d'or); kardinálové k tomu přidali 200. Na důkaz přízně, aby chléb vyhnanství méně zdál se tvrdým, daroval mu papež hned první rok »zlatou růži.« Další zprávy máme o nešťastném princí jen z poznámek Bessarionových, který stal se jeho přítelem, důvěrníkem a utěшитelem. Tomáš zemřel již 12. května 1465. v rukou Bessarionových a pochován jest u sv. Petra; jeho socha zdobí schody Vatikánské.

Jedna z dcer Tomášových, Helena, vdova po králi Srbském Lazaru II., dlela v klášteře. Ostatní tři, chlapci Ondřej a Manuel

a dívka Zoe — známá pod jménem Žofie — dleli při smrti otcově v Anconě; vychováni byli v Římě. O této jejich výchově máme jediné pouze svědectví, dopis, či vlastně studijní program Bessarionův z roku 1465., který stal se jejich poručníkem. Tento dopis platil učitelům dítek. Jedná předem o jejich materiálním postavení. Žádá pro ně mírné, ale stavu přiměřené zaopatření. Z těch 300 dukátů, které budou dostávat, 200 mají sloužiti princům na šat, koně, posluhu, různé maličkosti a úspory na nenadálé potřeby; ostatních sto má sloužiti na vedení dvoru. Bessarion mluví o lékaři, profesoru řečtiny, latiny, tlumočníku, jednom neb dvou kněžích. Poněvadž Římané neradi viděli četné dvořanstvo Tomášovo, proto radí, nedopouštěti se téže chyby. Staral-li se kardinál o materiální potřeby svých chovanců, staral se i o jejich duchovní blaho, a to s noblesou vzácnou. Šlechtictví beze ctnosti jest bezcenné, psal jim, a to tím více, že jste sirotky, vyhnanci, žebráky; nezapomeňte toho, nýbrž buďte vždy pokorní; věnujte se upřímně studiu, abyste mohli zaujati místo, které vám přísluší. Stalo se, že při modlitbě za papeže princové opustili chrám. Bessarion je varuje před podobným skandálem a dává jim na vybranou, aby buď řídili se podle vůle svého otce, jeho radami, nebo aby opustili západ; radí jim, aby chovali se úplně jako latiníci, sice že jinak ztratí vše. Bessarion byl pro sjednocení, se zachováním ritu latinského a východního. Že také radil jim, aby podrobovali se ritu latinskému, může se vysvětliti toliko tím, že v tom viděl jedinou možnost, zachovati říši Byzantskou.

Jak program tento byl prováděn, o tom nevíme praničehož. Princezna Žofie (Zoe) považována byla za dceru církve Římské, jež ji vychovala a dobrodiními zahrнула. Zde měla vstoupiti několikrát v manželství, nelze však říci, stalo-li se tak. Neví se, byla-li před svým sňatkem s Ivanem III. vdovou nebo ještě svobodnou.

II.

Dne 11. února r. 1469. přišel do Moskvy k Ivanu III. řeč Jouri (Řehoř) s poselstvím kardinála Bessariona. Kardinál prý mu psal, že v Římě jest pravoslavná křesťanka, Žofie, dcera Tomáše Paleologa, která z nechuti k latinismu zavrhlá již dvoje manželství, s králem francouzským a knížetem Milánským; ale chtěl-li by ji za choť, že ji pošle do Moskvy.

Detaily této zprávy ruských kronikářů nejsou pravdivy, nebo Ludvík XI. dávno byl ženat, a Galeazzo Sforza nikdy za její ruku nežádal. Také není možno, že by byl Bessarion tak psal o latinismu. Avšak něco pravdy na zprávě té jest. Tak v dopise svém ze dne 10. května 1472. dí Bessarion výslovně, že tento sňatek hleděl uskutečniti. Znal vojenskou sílu Rusů a od tažení proti nevěřícím dosud neupustil. Ivan, jako choť Žofiin, byl by mocným protektorem Byzance. Dle jedné zprávy Vatikanského archivu dlužno za to míti, že také papež Pavel II. nebyl věci té cizím.

Byla veliká naděje, že plán Bessarionův se zdaří, neboť národ ruský, vyvážnův právě z moci mongolské, začal se konsolidovati, a Ivan III. byl jeden z těch, který neštítel se žádných prostředků, aby knížectví Moskevské učinil mohutnou říší, což se mu i podařilo. Pro Ivana III. byl takový sňatek dosti lákavý. Překážku nekladla ani ne-

obvyklost podobné aliance, ani chauvinismus národní, nebo o Byzanc stále těšil se v očích pravoslavných slávy a lesku.

Ač dokonalým již samovládce, nejednal Ivan III. přece samostatně, nýbrž bral úradu s bojary, s matkou a metropolitou Filipem. Tento byl fanatickým nepřítelem Říma, ale rada bojarů bezvýminečně souhlasila. Ihned byl vyslán do Říma plnomocník Ivan Fiazine, aby přinesl podobiznu nevěsty.

Kdo jest tento Ivan Fiazine? Archivy italské dávají na tuto otázku, na kterou marně dosud čekalo se vysvětlení, odpověď jasnou. Rusko bylo do té doby téměř úplně neznámo. Jen málo bylo těch, kteří ze západu zabloudili až do Moskvy. Jedním z nich byl dle kronik ruských Ivan Fiazine; dle latinských jest to Gian-Battista della Volpe. Rodem byl z Benátek, z rodiny byl čestné. Roku 1455. odebral se na Rus. Dal se v Moskvě znovu pokřtiti, ale stává se dle nutnosti i katolíkem; není svědomí příliš choulostivého. Šikovný byl velice. Jest ospravedlněno podezření, že Ivan III. zrovna takového muže vyhledal.

Když de Volpe přibyl do Říma, byl papežem Pavel II. Jeho předchůdce Pius II. zemřel právě, když připravoval tažení křížácké. Přišel tedy vyslanec Moskevský velice vhod. Princezna Žofie, praví kronikáři ruští, dala ihned své svolení. Papež žádal jen, aby několik bojarů přišlo do Říma, kteří by nevěstu do Moskvy doprovodili. Mimo to vypravují, že de Volpe dostal průvodní list, aby svobodně po dvě léta mohl po všech zemích papežských cestovati. Jisto jest jen tolik, že papež žádal brevem ze dne 14. října 1470. za svobodný průchod pro ruské vyslance do Říma.

Volpe vedle svého poslání staral se i o záležitosti své soukromé. Synovec jeho Antonín Gislardi, který v Itálii těšil se nemalé vážnosti, učinil r. 1470. Benátčanům, kteří byli ztratili ostrov Negroponte, návrh na spojenství s Tatary proti Turkům. Chan Mohamed, dle Rusů Akhmat, slíbil prý, tak mluvil důvěrník Volpeův, 200.000 koní proti Turkům. Na důkaz uváděl Gislardi dopisy svého strýce a dopis náčelníka tatarského. O poslání a plánech svého strýce však mlčel. Po delším váhání souhlasili Benátčané a ustanovili sekretáře Jana Trevisana 119 hlasy proti 2, aby Gislardiho provázel a po dokonalém poznání věci zprávy domů posílal; penězi byl dokonale opatřen. Počítali i na příspěví Volpeovo.

III.

Volpe zatím vrátil se do Moskvy, aby staral se o uskutečnění sňatku. Přinesl Ivanovi III. papežovu odpověď. Ivan i jeho rada přijali proposice římské. Ivan sám napsal dopis kardinálu Bessarionovi a papeži Calixtu. Jak ruské kroniky vypravují, když vyslanci uznali, že následník Pavla II., který 28. července 1471. byl zemřel, jmenuje se Sixt IV., vyškrabali chybné jméno a napsali pravé. Vyslancem za nevěstou byl ovšem Volpe. Týž zanechal sekretáře Benátského, řeči země neznalého, prostě v cizí zemi a nestaral se o jeho osud. Společníci jeho byli asi Rusové. Trevisan, úplně jsa opuštěn, byl odvolán, poněvadž zrazen byv Volpem, nemohl ovšem poslání své vyplniti.

V Bologni setkal se Volpe s Bessarionem. Síly tohoto byly stářím a nemocí zlomeny, avšak na rozkaz papežův a přání Ludvíka XI.,

podnikl přece dlouhou tu cestu. Kynula naděje, že bude moci prospěti církvi a snad ve skutek uvést i výpravu křížáckou, i chtěl vše podniknouti. Že při tom pomýšlel i na šťastnou budoucnost své milé Zoe, o tom dává krásné svědectví jeho dopis k republice Siena, kterou prosí, aby, jestli pojede tímto územím, prokázali jí čest největší. Z toho dopisu jest patrné, jak velice ctil byzantská knížata a jak mu na sňatku záleželo.

Tak povzbuzen jel Volpe do Říma, kam přibyl v květnu roku 1472. Sixt IV. byl neobyčejně činným, aby liga proti Turkům se uskutečnila.

O průvodu poselství jest jen jediné svědectví, Jakuba Maffei de Volterra. Svolána jest rada kardinálů, zatím co vyslancům vykázán byl pobyt na Monte Mario. Tam měli vyčkati rozhodnutí o sňatku. Sňatek byl přijat; zasnoubení mělo se konati v bazilice sv. apoštolů Petra a Pavla. Usnesení stalo se na důvodech, že Rutheni přijali Florentinský sněm a od apoštolské stolice latinského arcibiskupa, kdežto Řekové přijímali biskupy své z Cařihradu; že žádali, aby k nim vyslání byli vyslanci, kteří by víru jejich zkoušeli a přijali od nich vyznání poslušnosti; že, jsou-li i kacíři, sňatek přece nebude neplaten; že láska jim prokázaná může získati jejich sympathie.

Dne 25. května odevzdali vyslancové ruští otevřený dopis, na pergamentu psaný, se zlatou pečetí. Obsahoval pouze slova v řeči ruthenské: »Velikému Sixtu, papeži Římskému, vládce Bílé Rusi Ivan, přináší svou úctu, dotýká se rukou čela, a prosí za důvěru pro své vyslance.« Prokazovali papeži velikou úctu a přinesli mu dary. Papež chválil knížete, že jest křesťanem, že přijal sněm Florentinský, že nedovoľoval, aby dožadován byl arcibiskup od patriarchy Cařihradského, jmenovaného Turky, že si přeje manželství s křesťankou v Římě vychovanou, že projevil papeži úctu, co u Ruthenů jest skoro tolik, jako vyznání poslušnosti. Byli obdařeni dary. Vyslancové různých měst byli této ceremonii přítomni. Vypravování Maffeiovo souhlasí s dopisem vyslance Milánského, Giovanni Arcimboldiho, biskupa Novarského a pozdějšího kardinála, a vyslance Nikodema Pranchediniho.

Ačkoliv události, které tuto v Římě se sběhly, jsou pravdivé, přece jest ve zprávě Maffeiově nemálo chyb historických. Tak v Moskvě nikdy nebyl přijat florentinský sněm, ale naopak zavržen. Isidor považován byl od Rusů za odpadlíka a jen útekem zachránil svůj život. Bulla Eugena IV. byla sice v Kijevě čtena, avšak Kijev byl od r. 1458. sjednocen s Římem a tvořil zvláštní od Moskvy oddělenou metropolí. Dále císařové nikdy nežádali latinských biskupů, a pakli metropolitů ruští Theodos a Philipp nežádali Cařihradského potvrzení pro sebe, jest to jen důkaz, že zmáhala se v ruské církvi autonomie vlastní, nebo že spojení mezi nimi bylo v oné době nesnadno prováděti. Ivan nikdy žádným skutkem Římu se nepodrobil a legátů latinských jako opravců své církve nežádal. To naprosto se neshoduje s charakterem Ivanovým. Maffei ovšem podává ne překlad, ale pouze výňatek listu Ivanova k papeži.

Řím přece znal dobře, jak se věci mají. Proč byli tedy vyslanci Ivanovi tak vlídně přijati? Souvěcí spisovatelé o tom mlčí dočista. Jest oprávněno podezření, že Volpe hrál dvojí úlohu, dělá se v Moskvě pravoslavným, v Římě katolíkem, a vida ve sňatku svůj materiální prospěch, že lhal i papeži i Ivanu.

Zoe byla katolička, Ivan ortodoxní, jednalo se tu tedy o manželství smíšené. Oproti princům byzantským byl papež velice povolný, což činil v domněnce, že sňatkem jich s katoličkami sjednocení církví spíše se uskuteční. Že od Zoe nebyly žádány cautiones se strany papeže, lze vysvětliti klam de Volpe-ův. Týž dosáhl v Římě svého cíle. V ten den, kdy opouštělo papežské loďstvo Ostium. t. j. 1. června, mělo se slaviti zasnoubení (nebo sňatek? Zdá se, že sňatek.)

Dle líčení Pulci-ho nebyla Zoe hezká, jiní však, jako Clarice Orsini, chválí její krásu. Na rafinovaný dvůr italský ovšem se málo hodila. O sňatku byla basilika neobyčejně okrášlena. Jediný, kdo o tom vypravuje, jest Maffei.

Neznámý biskup vykonal obřad. Královna Bosenská Kateřina, vdova Štěpána, která, když byli Turci dobyli země, se čtyřmi soudružkami Pavlou, Helenou, Marií a Praxinou v Římě žila, byla přítomna. Papež dával jí měsíčně 100 dukátů. To byly snad jediné Slovanky sňatku přítomné. Rodina Medici, nejslavnější patriciové Římsí, Florentinští a j., kardinálové byli zastoupeni. Slavný účastník florentinského sněmu a přítel Bessarionův, Řek Theodor Gaza, byl též přítomen. O jiných Řecích nečiní se zmínka.

Podivný případ stal se při obřadech. Snoubenci neměli prstenů. Volpe nesměle vykládal, že prstenů při obřadech řeckých se neužívá, a že jich tedy Ivan nemohl poslati. Papež, zpraven byv o tom, událost tuto nesl velice těžce a v plné konsistoři si stěžoval, že vyslanec Volpe jedná snad bez pravého mandátu svého pána.

Podezření ta ještě vzrostla, když vyjednávalo o válce proti Turkům. De Volpe vynášel své svazky s khanem Tatarským, žádal pro něj veliké dary, ale garantii nedovedl dáti žádnou. Jednak sám neměl důvěry, pak byla otázka, dovolí-li Uhři Tatarům volný průchod, a dále, bude-li mít z toho věc křesťanská vůbec užitek. Sixt IV. návrhy Volpeovy prostě zamítl a jednal velemoudře, jak ukázalo se na podobném vyjednávání s Benáťany a Gislardim.

Při sňatku však zůstalo. Zoe sama důvěřovala Volpemu. Papež jednal vůči ní neobyčejně šlechetně. Za věno dostala 6000 dukátů a mnoho darů. Fresky v Santo Spirito znázorňují tuto dobrotu papežovu. Jsou o tom i jiné archivační důkazy, jež spisovatel uvádí.

Bohatý byl průvod Zoe-in, tvořili jej Řekové i Italové zvučného jména v počtu 50—100. Zoe dány papežem vzácné doporučující listy, které vynikaly láskou a smířlivostí. Dne 21. června 1472. rozloučila se Zoe s papežem, který ji »jako dceři církve Římské« připomenul naději, jež v ni klade, totiž uznání Florentinského sněmu. Však právě tenkrát konal Cařihradský patriarcha synodu, ve které dekrety florentinské zavrhl, a v Moskvě stavěli oltáře největšímu nepříteli Říma, metropolitovi Jonášovi. Ne dlouho potom, 18. listopadu, zemřel kardinál Bessarion, nejznamenitější representant unie.

Dne 24. června opustila Zoe Řím. Rusové, Řekové a Italové v pestré směsici brali se k severu. Jako legát papežův doprovázel ji biskup Antonín Bonumbre.

(Pokračování.)

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FILIP JAN KONEČNÝ.

(Pokračování.)

V listě 17., poslaném Janu XIII., papeži Římskému (u Mareše na straně 54.—57.) osvědčil Hus »povinnou poslušnost, jež osvědčovati se má církvi Ježíše Krista a nejvyššímu jejímu knězi«, ujišťuje »věrně, pravdivě a pevně«, že od protivníků pravdy »neprávě jsem u stolice Apoštolské byl obviněn (Řádek 7. z dola) . . . Křivě najmě žalovali a žalují, že jsem učil lid, že . . . kněz ve hříchu smrtelném platně nepřísluhuje.« Tak psal Hus roku 1411. Dvě léta však později — viz List 40. u Mareše na straně 117. — totiž r. 1413. dočítáme se z Listů jeho následujícího: »Na tom chci státi: že mám papeže za nástupce Kristova — pozor, nyní se Hus odsoudí a sám sobě protiví — . . . Jestli papež předřízen a *plní-li povinnost pastýřskou, následuje Krista ve mravích, tehdy jest* hlavou tak veliké bojující církve, jakou řídí Pakli však žije Kristovi na odpor, *tehdy jest zloděj, loupežník, vystupující odjinud, a jest vlk dravý, herec a nyní mezi všemi putujícími obzvláštní Antikristus.*« Kterak tomuto Listu rozuměti sluší, vykládá v úvodě jeho pan pastor Mareš: »Nyní připojuje (scilicet: Hus): *Papež jest zástupcem Kristovým, jest-liže plní svou povinnost a v mravích Krista následuje, a jest ho poslouchati, když se od Kristova zákona neuchyluje; v opačném případě jest Antikristem a lžikristem, jehož se všichni varovati mají.*« Máme za to, že text Husův, jež jsme věrně opsali, i výklad páně Marešův jsou tak jasny, že jim ničeho přidávati netřeba. Hus obžaloval i osvědčil se zde sám! Formálně nevyslovil mistr Jan Hus zhoubné věty té: věcně však a obsahem, ano! Z listu právě uvedeného jest patrné, že mistr Jan papeže uznával nástupcem Petrovým a zástupcem Kristovým, *žil-li* dle učení a příkladu Páně; nežil-li papež dle ustanovení Kristových, neuznával ho mistr Jan Hus nástupcem Kristovým a hlavou církve, nýbrž antikristem, o němž hlásal, že ho má lid neposlouchati, jemu odporovati a se protiviti. Z toho přece vychází nepopíratelně, že mistr Jan Hus činil závislým úřad, právo i povinnost (papežskou a následovně i jinou) — na dobrém životě, jehož ovšem bez dobrých skutkův a chvályhodných ctností není. A naopak plyne z učení toho, že, když vedl papež život nepravý a darebný, když tedy dopouštěl se chyb a hříchů, — bez nichž zlého života není, — nebyl více hlavou církve a zástupcem Krista Pána, nýbrž »zlodějem a lžikristem«. Může někdo jasněji prozraditi mínění své, než učinil zde mistr Jan? Neplyne nutně a důsledně ze zásady Husovy — nežije-li papež dle učení Kristova, jest antikristem — neplyne z ní, že *hřích* zbavoval papeže úřadu, povinnosti i práva? Ohražoval-li se mistr Jan v listě 17. proti tomu, — že učil: »Kněz ve hříchu smrtelném platně nepřísluhuje«, — ohražoval-li se proti tomu a připouštěl-li tenkrát (1411.), že zlý život a smrtelný hřích nezabývá kněze jeho moci, práva a povinnosti, nesmí se právem proti náuce té ohražovati po listě 40., v němž zřejmě a vý-

slovně činí závislým úřad a moc papežskou na ctnostném životě, v němž úřad a právo papežské zvracuje, je-li papež nehodného a hříšného života. I nejohavnivější obhájce Husův musí zde připustiti známou nedůslednost a neústupnost Husovu! Zajímavá naskytla se mi episodka, když jsem tyto řádky psal. Rozpomněl jsem se totiž, že jsem druhdy četl v záslušném spise Lenzově o věcech těch, ale poněkud jinak. Neváhal jsem nahlédnouti ve spis páně Lenzův, — jenž ovšem nebyl pracován jako má Charakteristika na základě Husových Listů ¹⁾, nýbrž spisů, — a přichytil jsem s panem pastorem Marešem milého Husa v nepravdě, kterou spáchal, když se před sněmem všelijak vykrucoval a svým větám jiný smysl podstrkoval.

Při druhém výsledku veřejném jednalo se při druhém článku o tom ²⁾, »že učil a tvrdošijně zastával bludné články Viklefovy ve školách a v kázáních«. Hus odpověděl — píše Lenz — že bludu hlásati nikdy nechtěl, ať již Viklefových aneb kohokoliv jiného. A když se mu namítalo, že kladl odpor zátratě 45 kusů, doznal Hus, že odpíral zavržení článků těch v tom smysle, že by žádný z nich nebyl katolickým, ale že každý jest buď kacířský, nebo bludný anebo pohoršlivý, a tu prý mu nebylo lze pro svědomí souhlasiti s povšechnou jich zátratou. Tak na př. nemohl prý souhlasiti se zátratou článku: »Papež Sylvester a Konstantin zbloudili, obohativše církev Boží«. Aniž se zátratou následujícího: »*Je-li papež neb kněz ve smrtelném hříchu*, neposvěcuje (non consecrat), nesvětí na kněžství, nekřtí«. Poslední však článek prý zmírnil dodatkem: že *hodně* neposvěcuje, nesvětí a nekřtí přísluhovatel, pokud se ve smrtelném hříchu nalézá. Tomu však, že by byl Hus zmírnil článek Viklefovův přídávkem »*hodně*«, bylo *odporováno*, an výrok Husův se zcela podobá výroku Viklefovu, zvláště ve spisu naproti M. Štěpánu Pálčovi. Hus však odpíral řka, že hotov jest na hranici skončiti, není-li věta ta přídávkem tím zmírněna. I nahlédli do spisu jeho a nahlédše přesvědčili se, že mistr pravdu mluvil.« Jakkoli však mistr Jan Hus veřejně osvědčoval, že věty mu předhazované nadržel, přece dočítáme se, že znova a znova podobné byly mu předkládány. Tím nebyli však vinni Husovi protivníci, nýbrž Mistr sám, jelikož podobné věty na rozličných místech svých spisů napsal a žádného omezení ani vysvětlení jim nepřidal. Ano, přihlížíme-li k Listu jeho 40., v němž nebylo se mu báti výsledku a z něhož nebylo se mu zodpovídati, je nám vyznati, že mistr Jan dotčený blud hlásal a se ho naprosto, beze všech podmínek a vysvětlivek přidržoval. Listu tomu příkládáme velikou váhu, poněvadž v něm Hus velmi jasně mluví a poněvadž jej poslal privátní, sobě dobře známé osobě, nemaje žádných ohledův a před ní zodpovídaní, kdežto na sněmě nebylo tomu tak, — tam stál Hus maje se zodpovídati, a ne otevřeně a nenuceně srdce i mysl svou otevřít. Než, slyšme ještě kus obžaloby i odpovědi Husovy, abychom viděli, že protivníci jeho bez závažných důvodů proti výrokům a výkladům jeho nebyli: V 10. článku, vybraném ze spisu Husova »O církvi«, předhozeno bylo: »*Si vocatus Christi vicarius Christum sequitur in vita, tunc est ejus vicarius, si vero vadit viis contrariis, tunc est Antichristi nuntius*, contrarius Petro et domino

¹⁾ které t e h d y ještě všechny známy ani souborně vydány nebyly!

²⁾ Sr. dra. L e n z e, Učení mistra Jana Husi atd. na str. 293.

Jesu Christo et vicarius Judae Schariotis.» (Cap. 9. et 14.) Což dr. Lenz česky překládá (str. 303.): »Jestliže ten, jenž se zove Kristovýmým náměstkem, Krista následuje v životě — čtenář vidí, že předhůzka zní téměř doslovně, jako Hus psal ve 40. Listě, — jest v pravdě jeho náměstkem; jestliže však kráčí po cestách převrácených, jest posel Antikristův, protivný Petrovi i Pánu Ježíši Kristu a náměstek Jidáše Iškariotského.« K tomu přidává Lenz (loco cit.): »Věta tato nestojí v té formě v autografu (kap. 9.), ale jinak: *Jestliže chodí po stezkách ctností* svrchu naznačených, jenž sluje Petrův náměstek, věříme, že jest **pravý** jeho náměstek a přední kněz církve, kterou řídí; chodí-li však po cestách protivných, *jest posel Antikristův*, jsa odporen Petrovi i Pánu Ježíši Kristu«. A sv. Bernard prý takto píše k papeži Eugeniovi v knize IV.: »Mezi tím vykračuješ sobě v oděvu pozlaceném, ozdobený rozličností mnohou. A čeho dosahují ovce? Kdybych se odvážil říci: jest to pastva démonů spíše nežli ovcí« atd. V kapitole 14. se čte: »Jestliže žije vedle mravů Petrovi odporných, hledí-li sobě lakoty, pak jest náměstek Jidáše Iškariotského, který miloval odplatu nepravosti své, prodav Pána Ježíše Krista.« Ve článku 15. stojí: »Potestas Papae vicaria frustratur, nisi ipse Papa conformetur Christo vel Petro in moribus et in vita, nec aliter a Deo recipit procuratoriam potestatem, quia nulla alia sequela est pertinentior«. (Cap. 14.) Moc papežova náměstná se maří, jestliže se papež nepodobá Kristu nebo Petrovi ve mravech a v životě, aniž se mu jinak³⁾ dostává od Boha moci náměstné, nad což není důsledku náležitějšího.« V autografu věta zní sice poněkud jinak, než Husovi byla předložena, věcně však jest tatáž (viz u Lenze 305.). Když tento článek byl přečten, povstal mistr Jan a pravil, že věty té smysl jest, že se moc v takovém papeži maří co do zásluhy a co do odměny, ku které by pro ni dospěl anebo nedospěl, *ale nikoliv co do úřadu*. Proti tomu ohradili se však odpůrcové jeho, tázajíce se: »Kde však jest *takovýto* výklad tvého učení?« A mistr Jan odpověděl: »V kapitole druhé naproti Pálčovi.« Podívejme se tedy do traktátu toho a vizme, kterak Hus, pravdu-li tvrdil, sám sobě (List 40.) odporuje!

Ze spisu proti Pálčovi vybrán a shledán jest závadným článek: »Si papa, episcopus vel praelatus est in *peccato mortali*, quod tunc non est papa, episcopus vel praelatus. Nalézá-li se papež, biskup anebo nějaký praelat ve hříchu smrtelném, tehdy není papežem, biskupem nebo prelátem.« Tato věta jest v autografu Husově v téže formě. Hus tam odkazuje Pálče ku sv. Otcům, kteří prý učili ještě hůře tvrdíce, že takový prelát není ani křesťanem. Tomu tedy ať prý se naučí Páleč, aby věděl, že takoví lidé pro ten čas nejsou ani v pravdě ani hodně, ale pouze dle jména (aequivoce) papeži, biskupy a preláty, jsouce podle pravdy sv. evangelia vskutku zloději a lotry. Když článek ten přiveden byl ke konci, přidal k němu Mistr Jan: »Ano, ani král není hodně králem před Bohem, je-li ve hříchu smrtelném«, a na důkaz toho dovolával se slov Hospodinových, řečených skrze proroka Samuela k Saulovi: »Protože

³⁾ rozuměj: *bez toho!* Toho však právě bylo Husovi dokázati. Dopouští se proto chyby, které se říká: petitio principii! Papež jest náměstkem Kristovým v úřadě; ve ctnostech následovati Pána vždy půjde jen pomalu, a zúplna nepodaří se nikomu.

jsi zavrhl řeč Hospodinovu, zavrhl tebe Hospodin, abys nebyl králem« (I. Král. 15, 23.). Tu chvíli, ve které mistr Jan Hus slova ta mluvil, stál právě císař u okna, rozmlouvaje s falckrabětem a purkrabím Norimberským o tom, že snad nebylo v celém křesťanstvu většího kacíře než Jan Hus. I přivolali krále k Husovi a přiměli mistra Jana, aby pronesenou větu o králi opakoval. Hus učinil tak, ale *omezil* větu svou doplňkem, že král jsa ve hříchu smrtelném jest nehodně králem co do zásluhy (quoad meritum), ač jest jím co do úřadu (quoad officium). Slova ta však neuspokojila ani krále, jenž Husa upozornil, že žádný bez hříchu nejsme, ani kardinál Alliacký, ani Pálče, ani jiný. Ze všech nejostřeji dorážel zde na Husa mistr Páleč, dokazuje mistru Janovi zcela správně, že Saul i po výroku Hospodinovu zůstal až do smrti králem, že tedy pro hřích úřadu královského nepozbyl. Mistr Jan mu však odpíral, dovoláváje se dosti nešťastně sv. Cypriána, že ten, kdo Krista ve mravech nenásleduje, nadarmo nosí jméno křesťana. Tato nejapná odpověď Husova podráždila mistra Páleče do té míry, že ji nazval »nesmyslem«, a poukázal k nesprávnosti »chtíti z toho, že někdo není pravým křesťanem, dokazovati, že také není pravým papežem, biskupem a králem, ježto, jak všem doktorům známo, jméno křesťana jest jménem »zásluhy«, jméno papeže však, biskupa a krále jest jménem »úřadu«. Na to odpověděl Hus: »Není jináče!« a poukazoval na Jana XXIII., který byl-li prý pravým papežem, kterak mohl býti z papežství složen? Hus myslil, že tím sněm usvědčí, jelikož pro zlý život zbavili Jana XXIII. úřadu. Není zde naším úkolem vyličovati jednání sněmu s Janem XXIII. a dokazovati, byl-li Jan XXIII. pravým či nepravým papežem, a jednal-li sněm správně, když ho z papežství sesadil, — to jsou věci, jež náleží širší církevní historii a speciální dogmatice, — zde jen na mysli máme učení Husovo a zcela otevřeně vyznáváme, že Husův argument závěrečný (ač podstatně nesprávný) byl solí v očích sněmovníkův, a že král Zigmund jim neposloužil, když pravil: »Pánové na sněmu jsoucí trvali na tom, že Baltazar ten byl pravým papežem, že však složen jest s papežství pro zjevné zločiny své, kterými pohoršil církev Boží a promrhal zboží církevní.« Neposloužil král Zigmund, opakujeme, slovy těmi účastníkům sněmu, jelikož jim připomněl, že, majíce z nauky té Husa souditi, jednali dříve s papežem dle ní a nebyli proto souzeni, kdežto Husa zavrhuje a nauku jeho nesmyslem nazývají. Než, vraťme se k náuce a výkladu Husovu!

Mistr Jan Hus *zmírňoval* tedy výrok svůj a dával mu správný smysl, rozeznáváje úřad od zásluhy a naopak. Tak činil Hus na sněmě jsa vyslýchán, nikoli však otevíraje srdce své přátelům v důvěrných Listech. Připomenutý list 40. výkladu toho nejen nepřipouští, nýbrž jej zcela a úplně zavrhuje. Tak rozumím mu nejen já, nýbrž i sám dvojctihodný pan pastor Mareš, jak viděti z úvodu, který předeslal tomuto listu. Připouštíme možnost, že mistr Jan před smrtí se o bludu svém přesvědčil a jej zavrhl, roku však 1413. držel se ho rozhodně a zanechal v listě rektoru vysokého učení Pražského, takže se nedivíme odpůrcům jeho tvrdícím, že tak učil, a že ten jest smysl učení jeho, napsaného v knihách, kterými o věcech těch jedná. Náš důkaz zní takto: V listě 40. činí závislými mistr Jan Hus papežský úřad a moc na mravném životě, píšet: »... plní-li povinnost

pastýřskou, následuje Krista ve mravech, tehdy jest hlavou tak veliké bojující církve, jakou řídí: . . . Pakli však žije Kristovi na odpor, tehdy jest zloděj, loupežník vystupující odjinud a jest vlk dravý, herec a nyní mezi všemi putujícími obzvláštní Antikristus.« V celém listě tom není ani zmínky o rozluce, kterou bránil se Hus na sněmě, a čtenář marně hledá rozdíl mezi *odměnou* a *úřadem*, jimiž se Hus vytácel. Již toto faktum usvědčuje Mistra, že ve výroku a učení svém opatrným nebyl. Ano, ještě více. Vysvětlivky Husovy ve zmíněném listě výkladu o »odměně a úřadě« nepřipouštějí. Dle výpovědi Mistrovy jest nemravný a nehodný papež »Antikristem« a k tomu ještě »obzvláštním«. Co však znamená slovo to v ústech Husových? Snad pouhou jen nadávku? Nikoli! Hus ve svém listě ihned toho »obzvláštního Antikrista« vysvětluje, *naváděje lidi, aby takovému papeži »nevěřili«, »blahoslaveným« vyhlašuje, kdo neleká se papežských hrozeb, a nazývá je zlé papeže »lžíproroky«, což tuším nebude jim »k zásluze« ale expresse dotýká se jejich úřadu, jelikož vybízí Mistr: »Nevěřte všemu, co řeknou vám lžíproroci ukazující, že v Římě sídlí jakožto hlava osobně Kristus.« Tato slova k výkladu shora uvedeného nepřipouštějí; patrně úřadu papežského se dotýkají a mimo to i tu vadu do sebe mají, že svádějí lidi k neposlušnosti. Kdybychom Husovi uvěřili, že zde také myslel na »odměnu« a ne na »úřad«, dvojnásobně bychom se nadávkami a sváděním jeho pohoršili, jelikož bychom v jednání tom nesvědomitou zlomyslnost spatřovali, kteráž, ačkoliv »úřad« čili moc a právo papežské uznává a jen před Bohem takovému papeži »zásluhu« upírá, přec *opovází se štváti proti němu poddané, naváděti je k neposlušnosti zjevné a za to je dokonce i blahoslaviti.*⁴⁾ Nedivím se proto Pálčovi a soudruhům jeho, že nešťastnému Mistru věřiti nechtěli; po zkušenostech, kterých jsem v těchto Listech našel, nevěřím Husovi tolikéž a žádal bych, aby věty a učení závadná odvolal, nikoli však svých smyslův a úmyslův napořád se dovolával. Na sněmě nešlo o to, co Hus v srdci věřil nebo nevěřil — toho snad sám jistě nevěděl, když se neustále tak kroutil, — na sněmě šlo o to, čemu Hus veřejně s kazatelnou a ve spisech učil, a v tom bez odporu *vinen byl!*⁵⁾ Náuky jeho závadné nepřijali nejen katolíci, nýbrž ani protestanté, ba ani ne Čeští Bratři. Zbořili-li někdo budovu starou a nedovede-li lepší postaviti novou, neprokázal, že jest důmyslným mužem a zasloužilým stavitelem. Podobně vedl si však mistr Jan. »Zbořil,« jak nám velebitelé jeho povídají, zbořil prý starou církev Římskou, ale nikde nepostavil novou důkladnější a lepší. Bořiti dovede každý, stavěti však nikoli, k tomu musí míti »úřad«, aby mu to bylo »k zásluze«.*

Podobného překrucování, vysvětlování a theologické nesprávnosti dočítáme se i na jiných místech jednání sněmovního, ano i v Listech na str. 220. (u Mareše) v listě 89. »Přátelům svým v Kostnici,« píše Hus: »Opis prvých článků s důkazy zachovejte, jestliže by jich třeba

⁴⁾ Toto štvání proti úřadu jest *skvrnou velikou* na charakteru Husovu. Co bylo konečně do toho Husovi, měl-li kdo »zásluhu,« před Bohem čili nic? A kterak tu »nezásluhu« chtěl mistr Jan napravit *štváním a naváděním* k neposlušnosti? —!

⁵⁾ Že věty jeho v tom znění, ve kterém je napsal, nebyly bez chyb, doznal mistr Jan už tím, že je na pořad *vysvětloval!*

bylo k dokázání článků některých, tu je připojte i k těm a především k onomu článku: »*Člověk ctnostný, cokoli koná, koná ctnostně.*« Také na sněmu předloženo mu bylo toto učení ve článku 29. a 30. Onen zní: »Si homo est virtuosus, quidquid agit, virtuose agit.« »Je-li člověk ctnostný, koná všechno ctnostně, cokoli koná.« Tento zněl: »Si homo est vitiosus, quidquid agit, vitiose agit.« »Je-li člověk nešlechetný, koná všechno nešlechetně, cokoli koná.« Proti tomu řekl Hus, že ve spise jeho čtou se věty ty následovně: »Dále sluší poznamenati rozdělení jiné úkonů lidských, (z vůle totiž vzešlých), že jsou buď ctnostny nebo nešlechetny (vitiosa). A to každému do očí bije, neboť — pozor! — když jest člověk nešlechetný a něco koná, koná nešlechetně; neboť jako nešlechetnost (vitium), která sluje zločinem anebo hříchem smrtelným, kazí všechny úkony člověka: tak zase ctnost oživuje všechny úkony člověka ctnostného, takže jsa v milosti vše se zásluhou koná, ať již se modlí nebo spí, nebo cokoli jiného činí. (Sicut logicus loquitur grammaticam sed non grammaticae, sic vitiosus extra gratiam potest facere actum bonum de genere, sed non bene; sed resurgendo in gratia reviviscit. Jako logik mluví grammatiku ale ne grammaticky, tak nešlechetný nejsa v milosti Boží může sice konati úkon dobrý povšechně, ale ne dobře; když však (člověk) v milosti povstal, ožil i (dobrý skutek).« Toto učení Husovo jest věru bludno, a pomníme-li slova »gratia, milost«, které jsme právě slyšeli, znamená tolik, jako že všechno hříšné jest, cokoli z milosti Boží není. U Husa tedy neznamená ono »bene«, co znamená u jiných lidí, totiž z působ, kterým se co děje; u Husa znamená slovo »bene« tolikéž, co »in gratia«. Tak že opakuje se zde v jiné ovšem podobě, ale přece staré jeho učení o »hříchu smrtelném« a jeho neblahém působení na stav, právo, úřad a povinnost. Co Hus zde hlásal, obnovil Michael Bajus, jehož však církev zavrhl (sv. Pius V.) 1. října 1567. (Srovnej Bullu »Et omnibus«). Bájova zavržená proposice zněla: »*Omnia opera infidelium sunt peccata.*« Všecky skutky nevěřících jsou hříšny. Čtenář vidí, že Hus i Bajus nejsou si daleko od sebe. Vyvracovati bludného učení Husova a Bajova netřeba, jelikož každý cítí jeho nesprávnost. Tolik však pravíme: Hus nebyl jen špatným dogmatikem, nýbrž i moralistou. Jeho systém mravoučný vedl by na jedné straně ku hroznému rigorismu — kdybychom po husitsku všechno zavrhovali, co učinil člověk bez milosti Boží; — na druhé však straně sváděl by k nejhroznějšímu laxismu, — kdybychom totiž po husitsku všechno schvalovali a dobrým vyhlášovali, cokoli učinil člověk mající milost Boží. Kdyby zásada Husova správná byla — o člověku nešlechetném totiž, že vše nešlechetně koná, cokoli koná, — tu by ubožák dopouštěl se hříchu, když by vlast miloval, rodiče ctil, ano i když by se modlil a Boha za odpuštění prosil, konaje pokání přísné, — jelikož dle Husa nic ze všeho toho nešťastník nedělá »dobře čili bene«. Tomu ovšem není tak, a Mistr ukazuje, že neblahý jeho subjektivismus, neuznávající objektivního ředidla ve věcech víry, neuznával ho ani ve věcech mravův. Zaměniv řád přirozený s řádem nadpřirozeným, upadal Hus z chyby do chyby. Načisto popíráme betlémskému kazateli, že by člověk svědomitý nemohl vykonati v řadě přirozeném skutku dobrého. Vezmeme příkladem vzácné vzory v dějinách starých národů pohan-ských o lásce k rodičům, o úctě ke starcům atd. Co pak vyrozumí-

váme vlastně slovem »dobrý skutek«? Nic jiného než úkon, jenž srovnává se s rozumem naším a Božím. Hlavním ovšem skutků našich ředidlem jest rozum Boží; bližším však a bezprostředním ředidlem konů lidských jest rozum lidský, jenž vlastně jest jen odleskem rozumu Božího. Je-li náš kon dobrý nebo zlý, pochází odtud, *srovnává-li se* s rozumem Božím a naším. A tu věru diviti se třeba smělosti Husově, když se opovážil říci, že člověk na příklad ani rodiče milovati nedovede řádně, to jest tak, aby se to srovnávalo s rozumem lidským a Božím. Hus si zde asi spletl pojem »dobrý skutek řádu nadpřirozeného«, jenž Boha vybízí, aby dal zaň odměnu v nebesích a milost na tomto světě, — s pojmem »dobrý skutek řádu přirozeného«, — jenž Boha vybízí, aby jej nějakým pomíjejitelným dobrem odměnil (na př. zdravím a štěstím v životě lidském) na tomto světě. Tohoto rozdílu šetřilo však ode dávna (vždycky) křesťanstvo, a již u sv. Augustina mohl se Hus o tom poučiti. Veliký učitel Hipponský pojednává (In tractatu 49. in Joannem) o pohanech dobré skutky konajících a jimi se honosících, pověděl trefně: Proč a čím se vychloubáte? Dobře žíti (i. e. dobré skutky konati) prospěti má v tom smysle, aby z něho pošlo »věčné žítí«; neboť komu nebude dáno věčné žítí, co mu pomohlo dobře žítí?« Nikdo však pravé a jisté naděje nemá, že bude věčně žíti, nepoznal-li Krista, jenž jest věčné žítí.⁶⁾ A ve spise »O městě Božím« učí, že Pán Bůh *odměnil* mzdou časnou pohanským Římanům za dobré mravy jejich, dav jim totiž panovati celému tehdejšímu známému světu. Hus zkrátka zaměnil v učení svém *zásluhu* lidského konu s jeho *správností*: meritum cum moralitate actuum humanorum. Aby skutek můj měl v nebesích a pro věčný život *zásluhu*, je mi ovšem nutna milost Boží; aby však skutek můj byl řádným konem lidským, dostačí mu, srovnávali se s rozumem mým a Božím, jež jsou jeho normou. Každý skutek můj přirozeně dobrý, — ctíti rodiče, dávati almužnu chudobným atd. — zasluhuje také *odměny*, ale (nota bene!) přirozené, a Bůh ji také nikomu neupírá, jak jsme právě slyšeli sv. Augustina o pohanských Římanech.⁷⁾

Rovněž popíráme a zavrhuje domněnku, že by člověk ctnostný všecko a jen ctnostně konal. Kdyby tomu bylo tak, následovalo by, že by spravedlivý čili v milosti Boží žijící smrtelník chybovati nemohl. Již u Adama vidíme toho opak. Totéž platí u Saula, Davida,

⁶⁾ S. Augustinus in Tract. in Joann. 49: »Quid prodest eis unde gloriantur? Ad hoc enim debet unicuique prodesse benevivere, ut detur illi semper vivere; nam cui non datur semper vivere, quid prodest bene vivere?«

⁷⁾ Cf. Scavini (Del Vecchio): Theologia Moralis Universa. Tom. Primus, Mediolani 1880. pg. 31. a 32. n. 33. »Ego dico cum divo Augustino morum *regulas* esse constituendas in recta ratione, ita ut bonitas moralis actus humani sita sit in conformitate et convenientia actus liberi cum recta ratione; malitia autem in ejus discrepantia seu deformitate a recta ratione. (S. August. de utilitate credendi, c. 12).

Cum autem recta ratio duplex distinguatur, una increata, quae in mente divina existit (et *lex aeterna* dicitur), altera creata, quae est lumen a Deo creaturae rationali impressum (et dicitur *ratio humana*); ideo nil mirum, si vulgo duae adsignentur morum regulae, nempe ratio humana uti regula proxima, et lex aeterna uti regula remota; remota quidem, sed primaria. Lumen enim rationis, quod est in nobis, inquit d. Thomas, intantum potest nobis ostendere bona et nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultus divini, id est a vultu divino derivatum. Unde manifestum est, quod multo magis dependet bonitas voluntatis a lege aeterna, quam a ratione humana.« I. II. quaest. 19.

sv. Petra atd. Dle nauky Husovy nemohl by vůbec ani pokřtěný pochybiti, poněvadž křtem nabytí svatosti a milosti. Vykrucování Husovo slůvkem »finaliter, konečně« jest nesprávné. Spravedlivý může a také chybí v životě; málo jest svatých, aby prvé milosti nebyli pozbyli, a kteří jí nepozbyli, sami doznali, že tu a tam chybovali. Ano, čím kdo jest světlejší, tím báznější, aby nepochybil, poněvadž ví, jak křehkým a hříchu nakloněným jest. Dejme tomu, že má Hus pravdu. Jakou pak zásluhou jest spravedlivému, když dobré koná, nemůže-li jinak? Možnost hřešiti i dobré konati, dlužno připustiti každému člověku; křesťanská pak nauka na tom právě celá se zakládá, a milost Boží právě touto naukou zvláštního světla a vzácnosti nabývá. Přívrženci Husovi tolik povídají o všemohoucí energii lidské vůle, o svobodě; a hle, miláček jejich mravoučnými názory svými vyvrací jim názory jejich buď úplně neb aspoň částečně. Nemůže-li nešlechtný člověk jednati jinak než nešlechtně, a nemůže-li šlechtný člověk jednati jinak než šlechtně, jaká jest jeho vůle, jaká svoboda a obou energie? (Pokračování.)

Suggestie a hypnotismus ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

tenář, jenž pozorně sledoval předchozí řádky jednající o spánku přirozeném, pochopil již zajisté hypnotické úkazy a uhodl biologické zákony, jimiž se spravují, tak že nám v této příčině další práce valně jest usnadněna! Neliší se hypnosa od spánku přirozeného k v a l i t a t i v n ě, nýbrž k v a n t i t a t i v n ě, any pocity a představy, které hypnotiseur mediu suggeruje, v apercepci ducha a v projekci nabývají rozsahů obrovských!

Příčinou hypnózy s hlediska dušeslovného je t. zv. *monoidéismus*, t. j. upjetí ducha k jediné mocné představě, která působí, že, pokud se stránky f y s i o l o g i c k é týká, veškerá energie životní soustřeďuje se v jediném bodu mozkové kůry, následkem čehož dle výše vy-psaného zákona o úměrnosti funkce fysiologické k činnosti p s y c h o l o g i c k é v ostatních částech povrchu mozkového činnost životní klesne na onu úroveň ochablosti, za níž se obyčejně dostavuje spánek. Spojení ducha se světem zevnějším visí prozatím na nitce onoho živního vodiče, jenž stojí ve službách oné jediné s u g g e r o v a n é představy. Posléze dostaví se umdlenost také v tomto ústrojí, jediné okénko, kterým duše naše — abychom prostonárodně se vyjádřili, — vyhlížela až dosud do světa, se uzavře, život intelektuální a sensitivní utuchá, a spáček upadne v t. zv. stadium *lethargické*, jehož význačnými příznaky jsou b e z c i t n o s t (anaesthesie) a z t r n u l o s t (katalepsie) spojená s t. zv. *flexibilitas cerea*,

o h e b n o s t í ztrnulých údů totiž, které se dají ohýbati, jakoby byly z měkkého vosku nebo z plastické klovatiny.

Vysvětlení úkazů k a t a l e p t i c k ý c h působí bez odporu obtíže největší. Škola Nancyská (Liégeois, Bernheim, Liébault, Binet) vykládá veškeré zjevy hypnotické, tudíž i katalepsi suggestcí! Naproti tomu většina fyziologů je toho mínění, že najmě ztrnulost, ohebnost a napodobivost kataleptická jsou zjevy rázu čistě fyziologického, při nichž veškeren duševní vliv nutkavých představ (*idées forces*, *Zwangsvorstellungen*) je vyloučen. Pro pravdivost tohoto názoru svědčí ovšem mnohé pokusy, které nepřipouštějí ni nejmenší pochybnosti. Tolik jest jisto, že suggestcí možno opérovati pouze tím způsobem, že v duši media vyvoláme k činnosti představu a pocity známé, uložené v ústředním skladišti ducha; na suggestci, jejíž obsah by záležel z představ, o nichž medium dříve nemělo žádné povědomosti, nebude reagovati osoba uspaná nikdy! Za katalepse pozorovati však možno činnost také takových čivů hybných, o jejichž poloze lékař sebe věhlasnější nemá často ani ponětí! Tak dí Dr. Benedikt, jenž před desíti lety ještě byl horlivým stoupencem vědy hypnotické: »Ein leichtes Beklopfen jener Punkte, wo die Nerven in die Muskeln eintreten, rief (totiž za stavu kataleptického. Pozn. spis.) eine isolirte Zuckung des betreffenden Muskels und der betreffenden Muskelpartie hervor. Nun gibt es aber in der ganzen Welt kaum $\frac{1}{2}$ Dutzend Aerzte, welche so specielle Kenntnisse über die Lage aller dieser Punkte haben.«¹⁾ Dalším důkazem jsou okolnosti, které doprovázejí t. zv. t r a n s f e r t, t. j. přestěhování choroby z jedné poloviny těla na druhou pomocí magnetu, nebo také bez něho. Jsouť pacienti, trpící t. zv. h e m i a n a e s t h e s i í, t. j. bezcitností jedné poloviny těla. Za hypnosy činěny s osobami těmi pokusy, jimiž se podařilo trpící polovinu nemoci zbaviti, načež ochrnutí zachvátila stranu druhou, při čemž mnohdy pozorovány velezajímavé případy. Přesídlení choroby bylo totiž někdy pouze částečné, — tak na př. při bezcitnosti pravé poloviny těla přestěhovala se nemoc na polovinu levou; pravá noha však zůstala bezcitnou, a noha levá citlivost podržela!²⁾ A přece bylo spícímu pacientovi suggerováno přesídlení úplné. Z toho patrné, že zde vliv pouze psychický k cíli nevedl, a že hlavní úkol při tom hráli činitelé fyziologičtí! Za stavu k a t a l e p t i c k é h o postačí pouhé dotknutí ušního boltce, aby medium »stříhalo ušima«, ačkoli za stavu bdělého toho nikdy nedokáže, jelikož o dotýčných čivách hybných nemá představy. Mnoho pravděpodobnosti má do sebe theorie Dra. Eulenburga, jenž úkazy kataleptické vykládá způsobem, který souhlasí dokonale s popisem činnosti čivní, jak jsme jej na počátku tohoto odstavce podali.

Ztrnulost kataleptická zakládá se dle Eulenburga na změně m o l e k u l á r n í h o s l o ž e n í čivní látky. Téhož mínění zdá se býti také abbé Méric, jenž mluvě o škodlivosti hypnosy pro zdraví lidské dokládá: »L' hypnose modifie le cerveau« — hypnosa mění mozek. Která je příčina této proměny? — S p á n e k u m ě l ý, suggestcí přivoděný? — Proč a jak? — Na to nemůžeme odpověditi jinak, než otázkou: »Kdo zná molekulární proměnu drátu, kterým probíhá

¹⁾ »Wiener Klinik« VI. Jahrg. 3 Heft pag. 87.

²⁾ Srov. Bernheim »Die Suggestion« Leipzig 1888.

elektrický proud?« — Tolik zdá se býti jistým, že za stavu kataleptického látka čivní ve své vnitřní struktuře je proměněna, obdobně asi tak, jako vosková tyčinka, která za tepla se ohýbá a za chladu se láme a vůbec všeliká hmota, která za různých vlivů molekulární složení své mění. Vysvětlení o h e b n o s t i v o s k o v é — *flexibilitas cerea*, — na první pohled zdá se náležeti do říše nemožnosti! Vidímeť zde dvojici úkazů, které jinak stojí v diametrálním odporu proti sobě, v nejlepším přátelství vedle sebe, any ztrnulé údy media dají se ohýbati nejinak, než jakoby byly z klovatiny! ³⁾ Záhadu tuto lze ještě nejspíše vysvětliti reflektorickou činností čivů soustavy gangliové. Za stavu normálního bývají totiž popudy periferické přiváděny do vědomí našeho prostřednictvím velikého mozku, kde také duše zasazuje své páky, aby udílela rozkazy střediskům čivů hybných. Za hypnosy je však veliký mozek z aparátu citohybného vyloučen (viz str. 689. sqq.) a službu jeho zastávají automaticky orgánové podřízení, jichž sídlem jest prodloužená mícha a gangliová střediska míchy páteří. Pohneme-li tudíž ramenem kataleptika, tu vzbudíme v něm pocit, který sice nevypluje nad práh vědomí, ale přece v příslušných gangliích vybaví popud k činnosti reflektorické, jejíž následek jest ten, že ztrnulé svalstvo ramene se uvolní, rámě se ohne, a to potud, pokud zevnější hybná síla účinkuje. Jsou také fyziologové, kteří samu ztrnulost media vykládají reflektorickou činností čivního ústrojí po předchozím podráždění passivním! ⁴⁾

Byli-li jsme s to, abychom vysvětlili úkazy t. zv. voskové o h e b n o s t i měrou pouze nejskrovnější, stává se úkol náš naproti tomu o mnohem snazším vůči imitacním zjevům media. Neboť připustíme-li, že fyziologickým základem hypnosy je *nerovné rozdělení energie čivní*, jak nejpřednější fyziologové s Brown-Séquardem v čele tvrdí, a čemu zvýšená dráždivost prodlouženého mozku a míchy páteří nasvědčovati se zdá; ⁵⁾ tu jsme oprávněni přirovnati jmenovaná střediska čivní soustavy ku galvanické baterii u zvýšeném elektrickém napjetí. Čivy zastávají zde úlohu elektrického vodiče, prostředníkem pak, jenž popud z citné čivy přenáší na čivu h y b n o u k provedení příslušného výkonu dynamického, jest příslušná partie buněk gangliových. Tak dosvědčuje Möbius: »Základní zákon biologický jest tento: Na každé podráždění odpovídá organism pohybem! Nejjednodušší formu tohoto pochodu pozorovati lze na činnosti míchy spinální. Vlákno čivní, které působí ve směru odstředivém, sloužíc jako vodič popudu dráždícího, — buňka gangliová, která zprostředkuje spojení mezi pocitem a pohybem, — a jiné čivní vlákno, které popud hybný přenáší ve směru odstředivém, ejhle, to jest všecko! V soustavě cerebrální jest jednoduchá buňka gangliová nahrazena složitějším aparátem z několika buněk a vláken složeným, ale základní schema,

³⁾ Stav kataleptický připouští ovšem u různých medií četných variací! (Pozn. spis.)

⁴⁾ »Wiener Klinik« VI. Jahrg. März 1880.

⁵⁾ Der Braidismus oder Hypnotismus ist nichts anderes, als ein höchst complicirter Zustand von veränderter Vertheilung der Energie im Nervensystem, welcher die nächste Folge der anfänglichen peripheren oder centralen Erregung ist. Die Hypnose besteht also im Wesentlichen aus einem Zusammentreffen verschiedener Hemmungs- und Bahnungswirkungen.« Gazette Hebdomadaire 1883. pag. 137. přelož. Dr. Freud.

»podráždění, — pohyb« — lze i zde pozorovati. Avšak při funkci mozku velikého shledáváme nového, nepředvídaného činitele: pojednou vidíme, že naše »já« jest podmětem pochodů pozorovaných! Činnost soustavy čivní, na kterou jsme až posud pohlíželi jako na předmět cizí, stává se nám povědomou docela jiným způsobem — totiž vnitřním nazíráním! Dvojím způsobem byla nám odhalena jedna a táž pravda, — vniterně a zevniterně! Dospěli jsme k poznání, že životní úkazy velikého mozku, na které jsme až dosud pohlíželi rovněž jako na kterékoliv jiné zjevy fysikální a lučebné, jsou projevy duše, ze zevnějšíka pozorované.«⁶⁾

Jiný pozoruhodný zjev, kterým doprovázeno bývá první stadium umělého spánku, je bezcitnost! Tato sluje úplná, vztahuje-li se nejen na čivy, které přivádějí k vědomí duše pocit buď příjemný (slast), buď nepříjemný (bolest), ale také orgány jednotlivých smyslů, jako jsou zrak, sluch a t. d., v kterémžto případě sluje odborným výrazem »anaesthesie« — aneb částečná, konají-li čidla smyslová svou službu a jsou-li pouze vodičové pocitů buď příjemných, buď nepříjemných postižení. (Analgesie.) Příčiny bezcitnosti mohou býti rozličné. Stává se, že buď pohraniční aparát smyslový je buď úplně neb částečně porouchán, neb že vodičové dojmů (nervy citné) staly se ke své službě neschopnými, nebo že posléze centrální ústrojí stíženo bylo chorobou, nebo že doznalo proměny ve svém složení molekulárním, jak se hlavně stává za působení prostředků t. zv. narkotických. Ale také narkotika valně mezi sebou se liší ve své účinnosti, ana provozuje svůj vliv tu na ústrojí centrální, onde na aparát periferický. (Tak na př. opium, éther, chloroform, amylen, chloral, methylenbichlorid, působí z části perifericky, z části centrálně.)

Vůbec panuje na tomto poli úkazů fysiologických největší rozmanitost. Vyskytují se pacienti, kteří mají oči úplně zdravé a — nevidí, zdravý orgán sluchový a — neslyší; také takové nemocné lze vídati, jejichž duše je přístupna pocitům jemným, kdežto ke hrubším dojmům zachovává úplnou lhostejnost. Osoby zmíněné dovedou dobře rozeznati, dotýkáme-li se jejich ruky špičkou, či hlavičkou špendlíku, kdežto ničeho necítí, vrazí-li jim kdo špendlík neb jehlu hluboko do ruky.

Některá narkotika (opium, hašiš) mají také tu zvláštnost, že osoby, které jich požily příslušnou dávku, ztrácejí pojednou veškeren smysl pro čas a prostor, domnívajíce se býti přeneseny do jiného světa, obydleného postavami chimerickými, výplody to jejich roznícené obrazotvornosti. Ale při tom jest hodno zvláštní pozornosti, že jedlík hašiše a kuřák opia neztrácí při tom vědomí své osobnosti a že také činnost racionelní není u něho přerušena.

V příčině anaesthesie jsou účinky hypnosy nejvíce podobny těm, které pozorujeme při upotřebení chloroformu a étheru. Pacient za narkosy necítí bolesti, když mu operatér nožem údy od těla odlučuje, nebo nádory vyřezuje, ač má dostatečné vědomosti o tom, co se kolem něho děje, an vidí, pozoruje, slyší, odpovídá, ano mnohdy i s lékařem rozmlouvá; patrně zůstává zde bezcitnost obmezena pouze na nervy sensitivní, kdežto funkce patera čidel přerušena není. Která je vlastní příčina bezcitnosti vůbec a hypnotické zvláště? Před-

⁶⁾ »Das Nervensystem des Menschen« pag. 47.

vším působí uspávací na nervy, jejichž činnost zastavují, dále pak na ony orgány životní, které jsou buď hlavními regenerátory pochodů fyziologických vůbec, jako plíce a srdce, aneb oponou, na níž se odráží vědomí osobní, jako je veliký mozek. Tak na př. jest dokázáno, že chloroform přímo ochromuje ony čivní partie v prodloužené míše, (medulla oblongata) které dávají první popud k výkonům dýchadel; krvi arteriální dostává se následkem toho příliš málo kyslíku, následkem čehož krev tato působí na čivy svalů srdečního způsobem depressivním, zvlňujíc jeho činnost nebo při přílišných dávkách uspávací úplně zastavujíc.

Která je prvotní příčina bezcitnosti v narkose? Působí snad uspávací podobně jako jed, tu rozrušením krve, tu obměnou látky čivní? Tak aspoň tvrdí fyziologové Claude Bernard, Brown-Séquard a j. Či mají spíše pravdu Lallemand a Perrin, kteří tvrdí, že látky narkotické, do organismu přivedené, shromažďují se v centrech čivní soustavy, kde provozují přímý vliv ochrnutím hybných nervů, které mají za účel podporovati a regulovati oběh krve, načež následkem zmíněného ochrnutí nastane překrvení mozku? Čili posléze dlužno souhlasiti s Braidem, jenž speciálně o narkose hypnotické, v níž psychický činitel zastupuje chloroform, éther a pod. takto se pronáší: »Ve spánku čivovém, jakým jest hypnosa, nehledíc ani k ochablému tepu a dechu, krev málo okysličená jest uspávací, jež veškeru životní energii snižuje pod míru obyčejného spánku, tak že, přidruží-li se k tomu i soustředění vědomí v určitém dojmu, práh vědomí pro jiné dojmy může tak se povznésti, že ani sebe mocnější popudy nad něj se vyšinouti nemohou. Mimo to případ, že se schopností hmatavou spojena jest necitelnost bolesti, (viz Möbius. Pozn. spis.) zdá se nasvědčovati názoru, že pocity smyslové dějí se pomocí jiných čivů než pocity bolesti...⁷⁾

Též hypnotické strnutí, které jest obdobno strnutí v životě mnohých lidí se vyskytujícím a s nepřítomností ducha spojeným, náleží v obor fyziologie, kdež se vykládá.«⁸⁾

Škola Nancyská vykládá také bezcitnost suggestí, držíc se theorie Duranda, stoupence Braidova, kterou u výňatku s laskavým čtenářem sděliti sobě dovolíme, hlavně proto, že jí možno použití k vysvětlení také zjevů psychických, v hypnose přicházejících. Durand učí: »Má-li energie citných čivů přijíti k stejnoměrnému rozšíření a rozdělení po celém organismu, třeba k tomu dostatečné a mnohostranné činnosti ducha. Přestává-li činnost myšlenková, přestane také inervace čivů sensitivních, a tyto pozbývají schopnosti, přiváděti dojmy zevnějšího světa k osobnímu vědomí. Z toho plyne, že bezcitnosti docíleno býti může, zastavíme-li činnost myšlenkovou,⁹⁾ což se stává, uzavřeme-li smysly své před návalem zevnějších dojmů. Nelzeť sice docela zastaviti duševní činnost, avšak možno ji obmeziti na nejmenší míru, obrátíme-li pozornost ducha na jediný dojem, který je mocný, stejnoměrný a zároveň po delší dobu trvající. (Monoideism,

⁷⁾ Srov. Ernst Brücke »Vorlesungen über Physiologie« 1873. II. B. pag. 239.

⁸⁾ »Nedělní listy« (příloha k Hlasu Nár.) 21. února r. 1892.

⁹⁾ Uhodí-li se dítě a začne plakati, za pomene ihned na bolest, obrátíme-li pozornost jeho k jiným předmětům; lituje-li ho kdo a obírá se jeho nehodou, bude plakati čím dále tím víc! Srov. Schmidkunz. Psychologie der Suggestion. Stuttgart 1892.

pozn. spis.) Mezitím však mozkové ganglie nepřestávají vylučovati síly čivní; (?) ale ona je d i n á představa, kterou se duch zaměstnává, nestačí nikterak odváděti čivní energie, následkem čehož dostaví se v mozku veliké nervosní napjetí (nervöse Congestion, Bernheim.) Přivedeme-li do vědomí takové osoby novou představu, počne se vybíjeti zmíněné napjetí, (které možno případně srovnati s elektrinou v konduktoru nashromážděnou) v j e d n o t v á r n é m směru oné j e d i n é p ř e d s t a v y, která zde hraje jaksi úkol dobrého »elektrického« vodiče. Jen tak lze vysvětliti úkaz, že v hypnose vedle všeobecné ochablosti čivní činnosti zároveň činnost určitých čivních partií (inervace lokální) jeví se býti značně zvýšena — tedy, vedle bezcitnosti vysoká dráždivost, vedle ztrnulosti kataleptická vláčnost údů.« (Dr. Bernheim »Die Suggestion und ihre Heilwirkung. Wien 1888. pag. 105.)

Nedá se popírati, že se tato hypothesis velice zamlouvá již proto, že šmahem vykládá veškeré zjevy hypnotické jednotejně — *suggescí* totiž — a také o tom nemůže býti ni nejmenší pochybnosti, že lze bezcitnosti dosíci také pomocí *suggescí*.

Vlastní jádro pochybnosti dá se vtěsnati do této proposice: Jsou-li katalepsie a anaesthesie p ř í m ý m výplodem *suggescí*, nebo jsou-li f y s i o l o g i c k ý m i zjevy umělého spánku, za něhož duch spáče t e p r v e v d r u h é ř a d ě jest *suggescí* zvláště přistupen?

Náhled tento zdá se býti správnějším prvého, jak znamenitý psycholog, Alfred Fouillé, dosvědčuje: »Quelque influence que nous venions d'attribuer aux idées et par conséquent à la suggestion dans l'hypnotisme, nous n'allons pourtant pas jusqu'à nier, comme le fait l'école de Nancy, ce qu'il y a d'original dans la condition physiologique de l'hypnotisé. Il se produit alors un changement dans l'équilibre nerveux, qu'on ne saurait expliquer par la simple suggestion et qui au contraire devient la condition préalable de cette suggestion! De même, dans le sommeil ordinaire; quelque rôle que jouent les idées, il est clair que leur forme hallucinatoire et leur combinaison en rêves présupposent un certain état physiologique qui est le sommeil même.«

»Jakkolivěk jsme přidělili ideám a tudíž i *suggescí* v hypnose zvláštní vliv, přece neodvážíme se popírati p ů v o d n o s ť stavu f y s i o l o g i c k é h o u spáče hypnotického, jak to činí škola Nancyská. Neboť změnu čivní rovnováhy, která se tu (v hypnose) stává, nelze nikterak vyložiti pouhou *suggescí* — spíše jest ona změna předchozí podmínkou *suggescí* (*suggestibility*?) samé. Totéž shledáváme při spánku obyčejném, kde je p ř e d s t a v á m vykázána hlavní úloha! Nicméně leží na bíledni, že jejich hallucinační forma, jakož i spojení jednotlivých představ ve sny, předpokládá nutně jistý stav f y s i o l o g i c k ý, který právě s p á n k e m se nazývá.« ¹⁰⁾

Ze všeho toho vysvítá pouze tolik, že hypnosa jest jakýmsi druhem psychického otrávení, které působí v organismu podobné změny, jako narkotika, — a, jelikož o působnosti těchto panují na mnoze sporná mínění, ačkoliv je lze podrobiti vědecké analýsi,

¹⁰⁾ Revue des Deux Mondes 1891. pag. 441.

nelze očekávat, že se kdy podaří odkrýti ono *agens* v *monoidéismu*, které působí rovněž tak, jako lučebné uspávací.

Přicházíme nyní ke zjevům, které vyvolati lze za spánku umělého (výminečně také za stavu bdělého, jak se druhdy přihází u vyvíčených medií) vlivem *psychickým*, totiž suggerováním představ, které, jsouce dle známých zákonů promítány na zevnějšek, jsou původem *přeludů*, (*hallucinace*) a to nejen trpných, nébrž také činných, any přimějí medium k určitému výkonu, (*somnambulismus*) a po případě provozují také nepříjemný vliv na ony biologické pochody, od nichž závisí buď choroba, buď uzdravení organismu! (léčení *hypnotické*.)

Tyto zjevy dají se mnohem snáze vyložití než úkazy fyziologické, o nichž právě byla řeč, ano úplně jest zjištěno, že jejich základem jest *obraznost*, jejíž podstata a zákony, dle nichž se spravuje, v předešlém odstavci dostatečně byly vyličený; pročez se zde spokojíme s momenty vedlejšími, které jsou sice pouhými důsledky samé obraznosti, ale jichž mlčením minouti nelze, mají-li býti psychologické úkazy v hypnose vyloženy tak, jak vůbec dle nejnovějších pokusů jest možno! Pro lepší přehled dlužno *hallucinace* spánku umělého roztríditi: v *intrahypnotické* a *posthypnotické*. Jejich obsahem jsou opět představy buď *kladné*, buď *záporné*, a dle toho, je-li medium pouhým divákem, pestrý rej přeludných obrazů jednoduše pozorujícím, aneb, je-li popsányi vidinami pohnut k určitému výkonu, rozeznávají sluší mezi stavy *hallucinací trpnou* a *činnou*! (*somnambulismus* v pravém smyslu toho slova.)

Hallucinacemi intrahypnotickými nazýváme ony, které spáček postřehuje potud, pokud trvá umělý spánek. *Nápověď posthypnotická* bývá uvedena ve skutek obyčejně, když se medium probudí; ač se vši jistotou tvrditi lze, že toto »probuzení« není většinou leč *slabším spánkem*, podobným obyčejnému *posnění*: ale často možno oblomenému mediu vštípití určitý rozkaz, který se vykoná teprve po několika týdnech, ano měsících, dle určité *nápovědi hypnotiséra*, (*Suggestion à échéance* — *Suggestion auf lange Sicht*) při čemž jest zvláště to pozoruhodno, že probuzené medium o daném rozkazu neví prý ničeho!

Ale tato *amnesie* přestává v následující hypnose tak, že uspaná osoba dovede se do nejmenších podrobností upamatovati na vše, co se s ní sběhlo v hypnose čís. 1.

Tuto *amnesii* může hypnotiséř vésti tak daleko, že probuzené medium neumí ani čísti, ani psáti, ač za stavu normálního nikterak nepřináleží k *analfabetům* — ano medium zapomnělo i své vlastní jméno.¹¹⁾ Ovšem že tento politování hodný stav netrvá dlouho, neboť za několik hodin těší se probuzené medium opět své dřívější paměti, ač upříti nelze, že častějšími pokusy paměť by mohla býti valně porouchána!

Zbývá ještě učiniti zmínku o *hallucinaci retroaktivní*, při níž do ústředního skladu představ media vnášeny bývají nepravdivé

¹¹⁾ Podobné případy nejsou v literatuře fyziologické neznámy. Tak n. př. slavný přírodovědec Linné zapomněl svého vlastního jména po úrazu, jehož utrpěl mozek jeho foliantem, který učenci s knihovny spadl na hlavu. Úraz byl jakosti traumatické, fysikální — není-liž zajímavý, že vliv psychický dosáhne téhož účinku? — Cfr. Weickard »Der philosophische Arzt.«

údaje, které však mají ten účinek, že medium za určitých okolností upadne v stav autohypnotický, který obecnostvo širší od stavu bdělého nedovede rozeznati, a v němž vypravuje události mu vnušené s takovým výrazem opravdivosti, jakoby se zakládaly na skutečnosti. Za příklad halucinace retroaktivní může nám sloužiti přelud číšníka, s nímž učinil v Praze pokus Dr. Kulhavý r. 1890. (Srovnej str. 225.)

Z řečeného snadno lze posouditi, jak různorodé jsou zjevy suggestivně-halucinační, a jak složitý musí býti dotyčný aparát fyziologický s jedné, a jak přejemný psychický činitel s druhé strany!

Která je původní příčina hypnotické halucinace? Obrazotvornost — fantasie, jak svrchu širše bylo vyloženo. Co jest obrazotvornost? — Síla, která obrazy tvoří — bez dojmu smyslového. »Idée force« — »síla představy«, — tak nazývají novější fyziologové toto podivuhodné agens, pokud se druzí k obraznosti. Jest tím snad záhada úplně rozluštěna? Nikoli; — tisíciletá sfinx obdržela tím pouze nové jméno a nic více! To, čemu staří atomisté, jako Leukipp a Demokrit, přezdíli »všeobecná síla životní«, co u Aristotela sluje »psyché«, (duše) na rozdíl od »pneuma« (duch), co Cartesius pojmenoval »spiritus vitalis« a Bossuet »esprit nerveux«, — totéž nacházíme v theorii Mesmerově pod názvem »živní fluidum« a Hufeland tomu říká »Lebensgeist«: to jest také »idée-force« školy francouzské: věčné X v rovnici životní, o němž platí Du Bois-Raymonda resignované: »Ignorabimus!« Záhada tato jest pouze částí onoho velikého tajemství, které obklopuje spojení duše s tělem a vzájemné působení jednoho z těchto činitelů na druhého.

Přejdeme-li pouze přes tuto jedinou překážku, tu nepůsobí nám vysvětlení úkazů psychických za spánku umělého zvláštních obtíží. Jsouť úkazy tyto součinem dvou faktorů, které sluji »automatism fyziologický«, a »automatism psychologický«! Automatism fyziologický jest obdobný s reflektorickou činností spinální soustavy, o níž výše byla řeč, pročez nehodláme se déle při tomto předmětu zdržovati. Ale výslovně zde podotýkáme, že theorie Dra. Meynerta a Dra. Möbia o vyloučení mozku velikého za stavu hypnotického dalším vývodům nikterak neodporují, ježto ono vyloučení není nikdy úplné, ano vědomí media nikdy docela neutuchá. Jestli hlavním příznakem zjevů halucinačních porušení kritické činnosti ducha, (sensus communis) při úplném zachování vnímavosti pro dojmy zevnější, (perception) jediný případ záporné halucinace vyjímaje. V tom smyslu dí Alfréd Fouillé: »Le sommeil provoqué arrête la faculté même d'arrêt qui appartient à l'écorce cérébrale — c'est, comme si on avait paralysé les centres directeurs.« ¹²⁾

Oč správněji vyjádřil tuto pravdu sv. Tomáš Akvinský svým učením o poměru duše naší k zevnějšímu světu vůbec a k lidské tělesnosti zvláště? — Jistota zevnějších poznatků předpokládá harmonickou činnost duše a hmoty. K tomu podotýká jeden exeget andělského

¹²⁾ Spánek uměle přivoděný má za následek zastavení oné mohutnosti, kterou děje se zastavení samo, (totiž představ oněch, které za stavu normálního stlačuje pozorný duch náš pod práh vědomí, nehodí-li se do logického rámce, (Pozn. spis.) kteráž mohutnost má své sídlo v kůře mozkové (ovšem fyziologicky řečeno!) atd. Revue des Deux Mondes 1891. pag. 442.

doktora v časopise »St. Thomasblätter« jak následuje: »Das Verhältnis zwischen Beiden (duší a tělem) kann leicht festgestellt werden. Der natürliche sinnliche Eindruck, der ja stets wechselt, (immutatio naturalis,¹³⁾ entspricht dem wirklichen Sein der äusseren Sinne, welches nie dasselbe bleibt. Der geistigsinnliche Eindruck, (Bild, Vorstellung) der die bleibende Einheit zwischen dem Erkannten und dem Erkennenden herstellt, entspricht den Kräften im äusseren Dinge, die unter dem Wechsel des wirklichen Seins stets dieselben Kräfte oder Vermögen bleiben. Die innere Kraft z. B., welche den Körper zu einem sichtbaren macht, ist zugleich die Kraft im Auge, vermöge deren dieses zu sehen vermag. Und da diese Kraft aussen gerade einen solchen bestimmten Körper unter seinen genau abgegrenzten Einzelverhältnissen zu einem sichtbaren macht; so ist die nächste Folge, das vermöge dieser einer selben Kraft, wie sie im Auge bestimmend als forma (intentio) spiritualis waltet, eben ein solcher Körper mit seinen bestimmt abgegrenzten Verhältnissen und mit seinem Wechsel dem wirklichen Sein nach gesehen wird, für welchen die besagte innere Kraft oder das entsprechende Vermögen die stets bleibende Unterlage bildet.«¹⁴⁾

Obrátíme-li učení sv. Tomáše Akv. na zjevy hallucinační, tedy jest se nám spravovati těmito dvěmi stručnými pravidly: 1. Představy jsou obyčejně součinem formy dvojí: duševní (intentio spiritualis) a hmotné (forma materialis). 2. Za činnosti obrazotvorné není k tomu formy hmotné zapotřebí, k vykouzení představ postačí sama »intentio spiritualis«, z nichž buduje sobě duše zdánlivý svět zevnější. Z toho plyne zároveň, že »forma materialis« sama o sobě k sestrojení představ nepostačí, jak by tomu atomisté, monisté a t. p. chtěli.¹⁵⁾

A nyní přistupme k aplikaci těchto zákonů: Hypnotiseur podá uspalému mediu bílý list papíru, na němž jest tužkou narýsován buď bod, nebo čárka, při čemž dí: »Zde jest podobizna vašeho otce a t. p.« Co se děje potom v čivní soustavě a v duševní dílně media? Zvuky slova »otec« způsobí vlnění vzduchu, které duchovým ústrojím rozproudí se až do oněch míst čivů mozkových, kde dojmy fysikální bývají od duše přijímány a převedeny do dílny psychické, kdež bývají proměněny v dojem slova, s nímž spojena je představa »otec.« Fysiologická činnost ona má v zápětí ohraničenou činnost

¹³⁾ Na str. 694. přihodil se malý »lapsus calami,« an spis. slovo »immutatio« bral ve smyslu »immutabilitas,« kdežto obě tato slova vyjadřují pojmy sobě odporující. Laskavého čtenáře prosím tudíž za milostivý pardon v uvážení, že v omyl uveden jsem byl nikým menším, než — časopisem »St. Thomasblätter,« kde lze čísti doslovně: »Von der zweiten Art (immutatio spiritualis) wird begründet das eigentliche Erkennen, nämlich die Einheit auf Grund der Sinne zwischen dem Erkennenden und dem Gegenstande, womit verbunden ist die Unveränderlichkeit des letzteren...« Při studiu originálu (A. d. S. Thomae Aquinatis »Summa theologica« Pars I. Quest. 78. artic. 3. Patavii 1698. pag. 520.) nalezl jsem chybu, ale bylo již pozdě! Ostatně však these na str. 694. tímto qui »pro quo« neutrpěla nikterak na své správnosti. Spis.

¹⁴⁾ St. Thomasblätter 1889. Regensburg.

¹⁵⁾ Sv. Tomáš Ak. učí: »Phantasia est motus factus a sensu secundum actum originaliter, non semper proxime...« »Formae, quae sunt in imaginatione, cum sint spirituales, sunt nobiliores formis quae sunt in materia...« »In visione imaginaria homo adhaeret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus.« Summa thel. quaest. III., artic. 3., pag 716. »Forma in imaginatione est sine materia non tamen sine conditionibus materialibus...« Quest. 55. artic. 2. ad 2. pag. 376.

psychickou, tak že nad povrch vědomí vypluje pouze představa »otce,« kterou byl fyziologický činitel »citoval.« Jelikož pak činnost psychická jeví se býti obmezenou na tuto jedinou představu, — jak jsme výše zevrubně byli dokázali — nabude tato jediná představa, které nyní veškerá dříve poutaná energie systému čivního stojí po ruce, obrovské síly promítací, projekční, a medium domnívá se postřehovati skutečnou podobiznu svého otce, načež dle zákona o sdružení představ (asociace ideí) rozhovoří se také o jiných okolnostech, k jichž sdělení hypnotiseur ničeho nebyl přičinil. Mnohdy není ani třeba, na zmíněném bílém listu papíru bod anebo čárku učiniti — avšak lépe jest, učiní-li hypnotiseur tak, jelikož onen narýsovaný bod aneb čárka slouží zraku media za jakýsi druh krystalizačního středu, kolem něhož ostatní prvky své promítací činnosti nakupí. (Points de repère, Binet.) Rovněž tak má se to s přeludy smyslů ostatních! — Avšak uspalému mediu lze také skutečný předmět *desuggerovati*, totiž náповědí tak působiti na jeho psychickou činnost, že nevidí, neslyší, nečichá, ačkoliv fyziologická činnost (forma materialis) není přerušena, ana čidla jednotlivá se nacházejí ve stavu úplně normálním! Jakkoliv úkaz tento na první pohled zdá se býti nepřirozeným a na nejvýše záhadným, pochopíme jej bez nejmenší obtíže, připomeneme-li sobě, jakou cenu přisoudil sv. Tomáš Akvinský t. z. »formae spirituali.« Záповěď hypnotiseura, kterou činí mediu: »Po mém probuzení (o probuzení úplně nemůže býti ani řeči, jak laskavý čtenář zajisté seznal. Pozn. spis.) neuvidíte pana X., ale budete slyšeti jeho hlasu!« — tato záповěď zaplaší v duši media veškeré představy, jichž obsahem jest viditelný zjev pana X. Ale pro představy sluchové záповěď tato dána nebyla, a proto medium dobře slyší zmíněnou osobu, aniž by jí vidělo, ač stojí poblíže něho!

Nesmíme sobě však mysliti, že medium na okamžik osleplo. Naopak dokázáno jest, že oko media jest úplně neporušené, an obraz pana X. zřejmě se obráží na oční sítnici media, z čehož souditi lze, že také nerv zrakový nachází se ve stavu chvění etherického. Toť »forma materialis,« jak jsme o něco výše ukázali — ale tato k sestrojení představy nepostačí, je-li »forma spiritualis« potlačena, tak jak se děje za »halucinace negativní« (*desuggesce*). »Oculos habent et non videbunt, aures habent, et non audient, nares habent et non odorabunt, manus habent et non palpabunt, pedes habent et non ambulabunt: non clamabunt gutture suo.« (Žalm 113, 5. sqq.)¹⁶⁾ Případný text tento, jímž žalmista Páně líčí malomocnost model pohanských, platí v plném znění také o ubohé oběti hypnotiseura za halucinace negativní, při níž *desuggesci* »intentio spiritualis« bývá zaplašena jako netroufalá holubice.

Jest to sice příklad poněkud banální, kterým hodláme objasniti důležitost »intentionis spiritualis,« (*formae sp.*) při vzniku představ — avšak neznáme až posaváde příkladu pádnějšího. Připadá nám na mysl *f o n o g r a f.*¹⁷⁾ Stroj tento sestává — jak známo ze dvou hlavních částí: z válce A, jímž se otáčeti může kolem šroubovité osy

¹⁶⁾ »Oči mají a nemohou viděti, uši mají a nemohou slyšeti, chřípě mají a nemohou voněti, ruce mají a nemohou makati: nohy mají, a nemohou choditi: nemohou křičeti hrdlem svým.« (Pražské vyd. 1852.)

¹⁷⁾ »Das menschliche Gehirn ist ein Phonograph.« Wiener Klinik 1880. pag. 80.

a jehož plocha opatřena jest vřezanou rýhou na způsob závitku (spirály); plocha zmíněná obalena jest staniolem, k válci těsně přiléhajícím. Druhá část záleží z naslouchací roury B, jejíž jeden otvor přepažen jest jemnou blanou, kdež uprostřed připevněno jest rýdlo, které umístíme tak, aby těsně přiléhalo k staniolu válce A. Otáčíme-li nyní válec, tu tlakem rýdla na staniol obdrží tento na svém povrchu věrný otisk závitkové rýhy na válci. Mluví-li kdo při tom do roury B, tu vlnami zvukovými bude uvedena v oscilační chvění nejen blána, kterou roura sluchová je přepažena, ale také rýdlo, jsouc připevněno k vlnící se bláně, bude se pohybovati, při čemž zanechá stopy v rýhách staniolových, které poskytují vid přerostaných pahrbků, prohlubenin, přímek, křivek, bodů a t. p. Ejhle, toť značky optické dojmu fonetického! Charakteristické značky tyto jsou pro t ý ž z v u k v ý d y t y t ý ž — na nejvyš se mění jejich intensita dle toho, bylo-li do roury mluveno hlasem slabším, či silnějším. Tak děje se pokus produkční! Avšak také reprodukce jest možná! Otáčíme-li klikou ve směru opačném, tu se válec bude pohybovati na své šroubovitě ose nazpět; zmíněné rýdlo při tom bude poskakovati po vyvýšeninách a dolících obalu staniolového, a přivede blánu v přiměřené vlnění, které sděleno byvši vzduchu roury naslouchací, nabude tam takové síly, že přiložíme-li ucho, uslyšíme zřetelně slova, která při pokusu produkčním do roury byla mluvena — avšak v pořádku zpátečním. Než, byl-li mezitím válec otočen až na počátek šroubu a přiložíme-li rýdlo na počátek spirály, otáčejíce při tom klikou jako původně, tu uslyšíme z roury naslouchací vycházeti slova dříve mluvená v původním pořádku.

Ale odstavíme-li rouru B tak, že rýdlo k staniolu více nepřiléhá — tu ať otáčíme válcem jak chceme, neuslyšíme ničeho! Položíme-li značky optické na plášti staniolovém = »forma materialis« — funkci přístroje B = »forma spiritualis,« — tu pochopíme, proč medium nevidí po záповědi hypnotiseura atd.

Podobenství o fonografu nám učiní pochopitelným jiný tajuplný zjev, jemuž se říká *écho-lalie*. Položí-li totiž hypnotiseur ruku na temeno, neb čelo media něco při tom předřikáváje, tu opakuje medium automaticky každé slovo, byť i bylo pronešeno jazykem cizím, jemu nepovědomým; rovněž tak i tony ladící vidlice, přiložíme-li tutéž k jeho uchu.

Jedním z nejzáhadnějších úkazů je bez odporu *přesídlení m o h u t n o s t i a p e r c e p c n í* z jednoho místa těla na druhé a *z a s t u p o v á n í* jednoho smyslu druhým. Tak dovedou některé osoby somnambulické, jichž oči jsou zastřeny neproniknutelnou rouškou, čísti písmo, které se jim položí na jamku srdeční, a opakovati věrně slova, která jim hypnotiseur šepce do týla nebo ve směru páteře vůbec.¹⁸⁾

Ačkoliv úkaz tento je na nejvýše tajuplný, tak že jedna část bohoslovců jej počítá mezi ony druhy »clairvoyance« — »clara intuitio,« jichž přirozeným způsobem vysvětliti nelze, tu domníváme se,

¹⁸⁾ »Eine nicht minder räthselhafte Erscheinung, dass die Kranken nachsprechen, wenn der akustische Reiz auf den Rücken oder Bauch angebracht wird, ist durch die Breslauer Forscher, besonders Berger dahin erklärt worden, dass die Reizung dieser Theile den phonographischen Apparat des Gehirns in Bewegung gesetzt wird.« Wiener Klinik VI. J. III. H. pag. 83.

že pokud úkazy »jasného nazírání« odnášejí se k hypotese o přesídlení mohutnosti a percepční, nebylo by třeba bráti vždy útočiště k vlivu nadpřirozenému. Jedná se pouze o to, zdali zmíněná theorie o přesídlení mohutnosti a percepční a o zastupování jednoho smyslu druhým spočívá na základě vědeckém? A na tuto otázku dlužno odpověděti alespoň opatrným: »kdož ví?« Působnost ganglií t. zv. »pletiva slunečního« (plexus solaris) jest až posud příliš málo prozkoumána a jest věcí dokázanou, že frenologové, kteří veškerým různým schopnostem a mohutnostem vykazali v mozku určité místo, (lokalizace mohutností) jsou na cestě křivé, ano novějšími pokusy vivisekčními veliké pravděpodobnosti dochází theorie opačná, která učí, že ve velikém mozku není zvláštních ústrojí ni pro dojmy jednotlivých čidel, ni pro jednotlivé duševní schopnosti, nébrž že každá část mozku může vykonávati v zastoupení přerůzné funkce fyziologické, ano že v čase potřeby sebe menší částka mozku k těmž postačí. Tak alespoň učí Flourens, Goltz a j., Möbius pak dí: »Ob auch die höheren geistigen Thätigkeiten localisirt sind, bleibt ungewiss.« (Nervensystem des Menschen p. 40.)¹⁹⁾ Nám toto přiznání fyziologů postačí. Neboť může-li jedna část soustavy cerebrální zastupovati druhou na konci centrálním, proč by tomu nemohlo také býti za jistých okolností ovšem — na konci periferickém? Tak učí aspoň Palmieri, jehož citát zde ještě jednou opakujeme: »Ačkoliv není v naší moci, činnost smyslovou, na př. »vidění«, provozovati jiným čidlem, nežli oním, které k těmž jest určeno, tož přece není dokázáno, že by to bylo nemožné.« (Philosophia II. 318.)

¹⁹⁾ Mezi tím scvrkly se naděje všech fyziologů, kteří v lokalizaci co možná nejpodrobnější domnívali se viděti vítězství t. z. differencianismu, monismu, sensualismu a podobných krásně znějících hypotéz, za kterými vlastně vězí čirý materialism, na míru nejskrovnější. Nejnovějšími pokusy totiž jest dokázáno, že ani lokalizace dojmů smyslových není nikterak zjištěna, o mohutnostech psychických ani nemluvě! Tak možno čísti v jednom moderním díle lékařském toto skromné doznání: »Vzhledem k umístění centra zrakového v laloku zadního mozku vedou nás veškerá pozorování k hořejšímu závitku (obere Occipitalwindung) a k tělesu klínovitému. Zdali v tomto zřecím ústředí umístěn je také smysl pro barvy?... tuto otázku dlužno zatím odložit stranou! S jistotou rovněž malou rozřešena jest otázka, zdali t. z. »slepota duševní« (amaurosa hysterická, Bernheim) která pochodí ze ztráty paměti pro obrazy, (optické) stojí ve spojení s porušením centra zrakového v kůře mozkové... prozatím není jednání o tomto předmětu ještě ukončeno. — O lokalizaci závitků postranních (Parietalwindungen) jest posud málo známo. V závitku »gyrus supramarginalis« leží prý motorické ústředí pro pohyby víček očních, čehož však francouzští autorové (Landouzy, Grasset) popírají. Lalok (mozku) spánkový stojí v úzkém spojení se sluchem a lze jej považovati pravděpodobně za centrum akustika. Zdali zničení kůry spánkového laloku má v zápětí úplné ohluchnutí, není ještě dokázáno!!

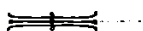
Zcela nejistými jsou funkce závitků »gyrus fornica«, v němž domnívali se mnozí viděti ústředí čichové, a »gyrus uncinatus«, v němž druhdy mohutnost chutnací byla lokalizována.

Insula Reilii velmi pravděpodobně je s mluvou ve spojení — ač poměr ten očekává svého objasnění.

Nade vši pochybnost zjištěna je pouze lokalizace popudů motorických! Ale tyto jsou stejnorodé s pohyby zvratnými; kromě toho také doznává autor, jež citujeme, že ústředí popudů motorických mají složení čivní podobné gangliím. »Für die besondere Function der Centralwindungen (ústředí motor.) spricht auch ihr anatomischer Bau: sie bestehen im Gegensatz zu andern Theilen der Hirnrinde zum Theil aus ganz grossen pyramidenförmigen Gangitenzellen.« Diagnostisches Lexicon für prakt. Ärzte. Wien und Leipzig 1893. II. B. pag. 229. sqq.

Ovšem »clara intuitio,« (clairvoyance) jak jsme její rozsah svrchu ohraničili, nesmí na rovný stupeň kladena býti s optickým nazíráním, nébrž výsledkem zvýšené činnosti pletiva gangliového, »plexus solaris« nazvaného. Zdržující se v této velmi záhadné a téměř nerozluštitelné věci veškerého úsudku osobního, dovolíme si pouze sděliti s laskavým čtenářem náhled Görresův o věci té: »Während die unteren halbfreiwilligen Bewegungskräfte (roz. činnost reflektorickou) wie beim Nachtwandeln vom Sonnengeflechte (plexus solaris — ovšem medulla oblongata má při tom také co dělati) her ihre Direction erlangen, wird ein Gleiches auch mit den Verrichtungen der Sinne sich begeben. (V somnambulismu totiž.) Nach Aussen peripherisch von dem allgemeinen Banne, der alles Äussere betreffen, einbefasst, (srov. »motus in somno intra vergunt.« Hippokrates.) erscheinen sie auswärts geschlossen und von ihrem mittleren Verhältniss zum grossen Gehirn gelöst; dafür aber innerlich aufgethan und an's halbmondförmige Ganglion angewiesen. Diesem dienen sie nun, so lange der Zustand dauert; sie sind ihm wie Mund, er selber ist der Magen, der alle durch sie zuströmende Sinnenspeise aufnimmt und verdaut... so ist ein vitales Sensorium commune entstanden. Alle getheilten Strömungen verschiedener Sensation, die in solcher Scheidung den mannigfaltigen Sinnen einwohnt, — Geschmack und Geruch zuerst, dann auch Gehör und Gesicht (zastoupení zraku činností zmíněného »sensorium commune« dá se nejtíže pochopiti. Pozn. spis.) haben in Einheit sich zusammengethan und der daraus erwachsende Gemeinsinn, an sich nach des Gebietes Art plastischer Natur, wird dem Gemeingefühle am nächsten verwandt erscheinen. Dieser Gemeinsinn um Herzgrube und Magenmund gesammelt, bedarf nun nicht der Vermittlung eines besonderen Organs...²⁰⁾

K tomu podotýkáme pouze tolik, že »mystik« Görres byl také slavným historikem, dobrým znalcem fysiologie a vůbec jedním z největších učenců tohoto století.²¹⁾ (Pokračování.)

Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.

Uvažuje Jan Pauly.

(Pokračování.)

kapitole VII. jedná o sporu vědy s křesťanstvím ve příčině stáří země. Ale věru, kdo tu stať přečte, neví, v čem ten spor vlastně záležel. A ostatně zde nemůže býti ani žádného sporu. Jesuita Belynech praví, že v bibli nemá starozákonní chronologie žádné váhy, a Schaffhausen na sjezdu v Kodani ko-

²⁰⁾ Die christliche Mystik. III. Band pag. 339.

²¹⁾ Ovšem nemůže býti při somnambulech, jichž oči jsou zavázány, řeči o nazírání pomocí obrazů optických, jelikož tyto nejsou možny bez funkce oční sítnice, na které se předmět, ať skutečný či domnělý, obráží. Spíše lze »čtení« somnambulů řečených vyložití přejemným hmatem, kterým vynikají, čemuž nasvědčuje také ta okolnost, že osoby zmíněné písmo ohmatávají, jako to činí slepci v ústavech vychovaní. Prozírání tělesy neprůhlednými a nazírání do dálky náleží v obor okultismu. Srov. Schopenhauer »Parerga u. Paralipomena« I. Band pag. 278 sqq.

naném r. 1869. přednášeje »o methodě předvěkého bádání, prohlásil výpočty o útvarch zemských za věci všeliké vědecké ceny postrádající. Bible má za účel poučovati ve věcech víry a mravů a v tom jest regulativem, cokoli mimo tento obor padá, přestává býti direktivou. Věda na druhé straně nemůže se vykáhati žádnými nezvratnými fakty a důkazy, že země jest tak a tak stará; co se o této věci píše a přednáší, jsou domněnky na velmi mělké půdě založené. Nač by tedy měly býti hádky? Při každé hádce musí jeden něco tvrditi a druhý popírati. Ale zde nemá ani přírodopysce co tvrditi, ani bohoslovec co popírati. A ostatně kdyby věda tvrdila, že země naše jest miliony let stará, katolické učení by pranic proti tomu nenamítalo,

V této stati tvrdí, že svět nebyl stvořen, nýbrž že povstal evolucí. Ale co rozumí Draper slovem stvořiti? On jen zná t. zv. creationem secundam. Stvoření hmoty a nadání její potřebnými silami k vývoji nezná. Vlastně jak se zdá, to není u něho žádným stvořením. Ovšem nezodpovídá tím otázku: Jak povstala hmota, jak síla? To snad dle jeho názoru existuje od věčnosti. Avšak toho nelze připustiti ze stanoviska vědy. To slavně prohlásil známý matematik Folie ve schůzi královské belgické akademie věd dne 15. prosince 1873. Přednášeje o počátku a konci světa na základě mechanické theorie tepla praví: »Jsme tedy úplně v právu, tvrdíme-li ze stanoviska vědy, že vesmír s přírodními zákony nám známými — a jiné zákony věda kladná nepřijímá — povstal v čase omezeném, jež ostatně lze libovolně rozšířiti. A která příčina zřídila jej v čase? Příčina v něm samém spočívající? Ale to jest nemožno; neboť pak by musila příčina ta působiti rovněž tak dobře od věčnosti. Příčinu tu lze hledati jen v ději svobodné vůle, a tím jest stvoření dokázáno fysicky, ano, nerozpakuji se říci, matematicky . . .« Ale Draper o tom nepřemýšlel a tak lacino dospěl k accidentalní evoluci světa. To však jest jen ens mentale a nikoli reale, čili jinak řečeno: takový názor existuje jen v tužbách a přání neznabožců, ale věda, ačkoli její falešní proroci se to snažili ze všech sil dokázati, nikdy toho nedokáže. Vždy zůstane pravdivým výrok Bischofa: »Jest nám přírodopyscům nepovědomo jako prvopočátek všech věcí.«

Kapitola VIII. jedná o kritériu pravdy. Tam na str. 249. mluví o bludech 13. století a praví, aby prý církev tento proud bezbožnosti zastavila, ustanovila prý ušní zpověď. Z nevědomosti tu připisuje tento vynález IV. koncilu Lateránskému. Ale jak zní nálezk koncilu tohoto? »Každý věřící obojího pohlaví dospěv k letům poznání, vyznávej všechny své hříchy alespoň jednou v roce vlastnímu knězi. Vykonej dle sil uložené pokání a přijmi uctivě alespoň o Velikonoci Svátost oltářní.« Corp. Jur. e. 12 X de poenitentiis et remissionibus (V 38).

Právem můžeme tu říci: Kdo čteš, rozuměj! Nestojí tedy zde ničeho o tom, že by zpověď jako nová svátost zavedena byla, nýbrž přikazuje se tu každému dospělému křesťanu, aby alespoň jednou v roce ku sv. zpovědi a ku sv. přijímání šel. A proto Draper dříve, než dal moc koncilu nové svátosti ustanovovati, měl se o tom přesvědčiti, zdali s pravdou se srovnává, co někde lehkomyšlně vypisuje a za své přijímá.

Mluví tam také o ohromném množství obětí, které si inkvisice vyžádala. Přináší tytéž zprávy jako Hofmann ve svém spise: Die Geschichte der Inquisition. A tento spis nazývá *Revue critique*, která přec nijak katolictví nestraní, plodem všední polemiky, pošlé z úmyslů, které se nijak nesrovnávají s vědeckou nestraností, *Revue historique* knihou opovrženou hodnou a pověstný Kraus pamfletem.

Na str. 258. praví, že od doby Newtonovy až na naše časy různost vědy a dogmat církevních stále vzrůstá. Připouštíme; ale jen u těch, kteří tiché a ničím neodůvodněné domněnky za vědecké pravdy prohlašují a dogmata, jimž nerozumějí, špatně si vykládají. Ale pravý vědátor toho nikdy neřekne, úsudek jeho

zní poněkud jinak. Uvádíme na doklad toho výrok slavného Chalmersa, který na schůzi přírodopytců v Anglii řekl: »Křesťanství lze se nadíti od pokroku přírodovědy všeho dobrého, a není se mu čeho lekati.« A přírodopysce Dr. Winchel slavně prohlásil při slavnosti university Syrakuské v Americe: »Chtěl bych pozdvihnouti rámě své až k nebi na důkaz své nezměnitelné víry v budoucí vítězství našeho sv. křesťanského náboženství.« Ano, vědatoru, který ve vědě má za pravdu pravdu dokázanou a ne liché domněnky, jest spor víry s vědou neznámým.

Na str. 270. mluví o neomylnosti papežově. Ale o této věci má ponětí takové jako slepý o barvách. Neomylnost a vševědoucnost jest mu jedno. Myslí, že papež jest neomylným vůbec. Ale to se velmi mýlí. De dogmate jest, že jest papež neomylným toliko v prohlášení dogmat víry a mravů. Jedná-li papež o jiných oborech, může se tak dobře mýlit jako kterýkoli jiný člověk. A ostatně abychom všeho dlouhého dokazování zanechali, ptáme se: zdali dokázal někdo, že skutečně některý papež nějaké falešné dogma víry nebo mravů prohlásil? Posud nikdy, ač různí příteličkové papežství se o to pokoušeli ze všech sil svých. A pak myslí Draper, že papež může prohlásiti za dogma vše, co se mu zlíbí? To nejde tak hladce. Každému dogmatu předchází dlouhé porady, jichž účastní se největší bohoslovci celého světa. A teprve tehdy, když tito dokáží, že ta neb ona pravda v písmě sv. obsažena jest a že od dob Krista Pána v tradici chována byla a že není nijak v odporu s ostatními pravdami a s rozumem, teprve prohlašuje papež dogma, a v tom jest neomylným.

Kapitola IX. vypisuje spor o řízení všehomíru. Tam praví na str. 286., že, připustí-li se existence nebulární hmoty, vyplývá z toho sám sebou pohyb a stvoření světů. Jím prý se vylučuje naprosto Bůh od věcí stvořených. Ale tím tvrdí čirý deismus, který má dávno odzvoněno umíráčkem. Výrok jeho, že zasahování Prozřetelnosti v řád světa jest jeho porušením, dává mu jen testimonium paupertatis scientiae in theologia.

Dále praví, že intelligentní člověk ví, že pro něho se nestal žádný zázrak, a pakli o zázracích slyší, musí to prý pokládati za šalbu. Advokát Pařížský Dr. Lasser a Karel de Freycinet, bývalý ministr-president, ač protestant, dověděl by mu, stal-li se zázrak nebo ne. A těm snad Draper intelligenci upírati nebude. Kanonisační a beatifikační protokoly by mu daly na sta důkazů od intelligentních lidí a povolaných autorit, proti kterým by ničeho namítati nemohl. Jen s chutí do práce: Vatikánská knihovna jest otevřena a přístupna všem. Na str. 302. směle tvrdí beze všech důvodů, že po reformaci přestaly zázraky v celé Evropě. To jest lež non plus ultra. Z celého množství zázraků, od nejpovolanějších autorit nad slunce jasněji dokázaných připomínáme jen události v Lourdech a poukazujeme na knihu: Panna Maria Lourdská Lasser-Hlobil. Tam stojí důkladné vyvrácení Draperovy lži.

Kapitola X. má název: Římské křesťanství a moderní civilisace. Tam na str. 305. praví: Křesťanství jest zodpovědno za stav a pokroky Evropy od 4—16. století a mělo by býti hnáno k zodpovědnosti. Z toho by složilo křesťanství snadno účty, účty to, které by mu dávaly nejlepší svědectví. Na důkaz z toho uvádíme některé doklady: Leibnic praví: Knihy a vědu zachovali nám klášterníci. Ilg, kustos Vídeňských museí, dává výborné svědectví Jesuitům řka: Bez Jesuitů by dávno nebylo již ve světě výtvarného umění. Bottiger obdivuje se stavbám křesťanským a volá s nadšením: Ta doba, která tak veliké věci vytvořiti mohla, musila býti velikou. Blahoslavený Benezet založil řád mosteckých bratří. Největší a nejkrásnější stavby provedli Benediktini.

I hudba a zpěv jsou povinným díkem katolictví zavázání, neboť Huckbald, opat ve Flandrech, vynalezl notové linie, Quido z Arezza upravil hudební škálu, Dunstan, arcibiskup Canterburský, jest tvůrcem mnohohlasého zpěvu.

Vynikající zásluhy o zachování klasických plodů uznala slavně universita Vídeňská, která k 1000 ročníci trvání řádu sv. Benedikta poslala blahopřejný telegram do kláštera na Monte Casino. Eusebius stal se otcem nejen církevních dějin, nýbrž dějin vůbec. Hume praví: Předčí-li národ anglický všechny národy evropské množstvím svých analistů a historických památek, vše to děkuje katolickému duchovenstvu. V zeměpisu si získal řád Františkánský a Dominikánský zásluh velikých. Nejlepší mapy vycházely z klášterů; tu zvláště připomenouti dlužno Maura Kamalduenského, který hotovil nejlepší mapy.

Křesťanství vytvořilo paedagogiku a školu všem přístupnou učinilo. Komenský, původce názorného učení, sepsal svůj spis »Orbis Pictus« na základě práce učeného Jesuity ze Salamanky. Církev utvořila školy katechetické, farní, klášterní, školy při sídlech biskupských, které jsou prvopočátkem našich gymnasií. Humboldt pronášeje svůj soud o universitách dí: Onyno (66 universit před reformací založených) jsou dílem církve ve středověku, vyšlým ze škol theologických, povšechného to ústrojí věd, odlesku rozumu božského v rozličných odvětvích, útvarech a stupních vědění lidského. Protestantský rektor Körner pravil: Teprve Jesuité založili školství, jež bylo svého času organisováno nejlépe a proto nabylo v celém světě pověsti tak zasloužené. Oni jsou prvními paedagogy, kteří si počínali s taktem psychologickým, kteří nevzdělávali a nevychovávali podle šablony, nýbrž rozvíjeli ducha individuálně a vychovávali jej pro život praktický a tím všemu školství v občanském a státním životě významné a vlivuplné místo zajišťují. A jen odtud počíná období vědecké paedagogiky. Jesuité dovedli docílití takové čistoty mravů, jaké nenalzáme na žádné škole šestnáctého neb sedmnáctého století. Dr. Kehrbach podal svědectví o mistrném vychování Jesuitů na školách a oslavil řád před celým světem.

O zušlechtění pudy má katolické kněžstvo zásluhy veliké. Protestant Quizot praví, že Benediktini učinili Evropu úrodnou; a Roscher k tomu dodává, že veškerá ušlechtilá orba pochází z klášterů.

I průmysl povzneslo katolické kněžstvo. »V Saint-Florenu založili mniši již v X. století továrnu na plátno, sukno a koberce. Stejnou dobou povstalo kolem klášterů v Normandii jirchářství. V Lombardsku již ve 12. století povstaly tkalcovny na sukno a hedvábí. Tkalcovny ty zakládali mniši tak zvaní humiliati... Do Pomořanska zanesli nejdříve Cisterciáci soukennictví. Proslaveným belgickým krajům, jež dosud jsou pramenem výživy, nejprve učily klášternice.« (Dokončení.)

Z národního divadla.

Haká je »Maryša« bratří Mrštíků? Vyslechněte, prosím, posudek náš a myslím, že budete s námi za jedno. Nemáme proč straniti divadlu ani autorům, povíme přímo, jak a co.

V den, kdy právě rekruti hlučně se loučí se svou dědinou, smlouvá se vdovec Vávra se sedlákem Lízalem o věno. Jde to z tuha. Mlynář Vávra ví, že je Lízal »zazobaný« a »škrta«, a sedlák Lízal si myslí: »Když už si má Maryša vzít vdovca se třema dětima,« ať vdovec sleví. Maryša je děvče jako květ a Vávra dobře ví, jak se podpisují směnky v záložně. Shodnou se na sedm a třiceti stech, jež tatík Maryši slíbí. Jinak je se srdcem Maryšiným. Zadala je tou první — jak zkušený a moudrý lidé říkají, ještě »bláznivou« láskou — Franckovi, který právě rukuje do Brna. Francek je z baráku, ale vede si, jako by mu patřil svět. Co

jej vidíte na jevišti, samá bouře, křik s hodnou porcí furiantství. Jde se s Maryšou loučit — a loučení to je hodně divoké. Nemyslete si, že rekrutovi v den narukování třeba již něco prominouti. Francek divoce odejde, divoce přijde zpět, a co mluví, jen to vše hřmí. Maryša dlouho se rozmýšlí, nechce, vzdoruje — ale naposledy přece podává ruku vdovci. Za dvě leta přijde Francek domů — pustili ho dříve z vojny — a jak odešel, tak přišel. Před mužem Maryšiným v hospodě veřejně prohlásí, »že bude za Maryšou chodit« a co mluví, neposkytuje mlynáři utěšenou perspektivu do budoucnosti.

Abychom upřímně řekli: nám se ta Franckova »láska« nelíbí. Řekli bychom spíše, že je to čirý truc a furiantství. Lásce to alespoň ani za mák podobno není. Francek chce prostě dělati randál a také jej dělá.

Člověk přímo prahne po tom vědět, jaký vlastně ten Vávra jest a jak se ku své ženě chová. Pořád čeká scenu, aby se o tom přesvědčil, ale nadarmo. Nevidíme, neslyšíme, že by ženě čeho vytýkal, že by ji trýznil, že mu táta slíbené věno nevyplácí. Vidíme, kterak »pán od ouřadu« doručuje Lízalovi žalobu v hospodě; slyšíme, že prý s nebožkou ženou mlynář nepěkně nakládal: ale podívejme se na mlynáře, jak mluví a jedná, a skorem bychom nevěřili, že je to pravda. Krátce řečeno: charakteristika mlynáře Vávry se autorům nepovedla. Má býti protivou, a jsou chvíle, kdy s ním musíte míti sympatii. Maryša má býti sympatickou, a jsou sceny, kdy je rozhodně protivnou, ba morálně zchátralou. Dokážeme to. Že si Vávra vede divoce, když se dověděl, že Francek mu chodí za ženou až do mlýna, tomu se nedivme; je v právu. Ale ani potom není ku své ženě surovým. — Maryša líčena je jako děvče zbožné: chodí ku sv. zpovědi, mluví o kostelu uctivě, pamatuje na Boha, modlí se. A když k ní vnikne Francek do mlýna a přemlouvá ji, aby s ním v noci utekla do Brna, hrozí se toho a pevně prohlašuje: »Jsem nešťastná, ale špatnou nebudu nikdy. Já se bojím Boha — ty nevíš, co to je, báti se Boha.«

Nicméně Francek bouří, že bude o půl noci u splavu čekati. Mlynář přijde domů; ví všechno. Rozlícen vykřikne, že si na Francka počká a zastřelí ho, at se pak děje co chce.

Osudné slovo padlo. Maryša, sotva že prohlásila, že »špatnou nebude nikdy, že se bojí Boha,« již pojímá úmysl, jenž svědčí o tom, že špatnou jest a že se Boha nebojí. Usmyslí si, že muže otráví. A přece jí osudné to dilemma — buď s Franckem prchnouti nebo zavraždití muže — vnucováno není; zbývá ještě třetí cesta, již naznačím krátce slovy Maryšy samé: »nebýti špatnou a báti se Boha.«

Snad najde se někdo, kdo by Maryšino zoufalství pochopil, kdyby Vávra skutečně Francka zabil.

Mlynář vyjde si na zločinné čekání. Představme si, co asi děje se v nitru takového člověka, jenž chce se dopustit vraždy. To rozechvění, rozčílení, to vše, co zbavuje jej rozumu a rozmyslné úvahy! Náš Vávra má monolog, v této rozčilující chvíli svrchovaně nepřírozený. On si tak zcela po dobrácku — Němec by řekl »gemüthlich« — usedne na pařez a povídá: »Mám já to doma pěkné! Jiný přijde domů; posedí se ženou a dětmi, pohovoří přece pěkně — a u nás? Na hromu vstávám, na hromu lehám, nevidím jasné oko — to je pěkné žito-bytí!« A za okamžik vypálí dvakrát na Francka — netrefí ho. Pro dramatika pěkná příležitost, učiniti věc tragickou a alespoň, pokud toho drama žádá, omluviti Maryšu. Kdyby Maryša byla v domnění, že muž Francka zastřelil, pochopili bychom vše. Ale sotva že zahřmí výstřely, sejde se s Franckem a přesvědčí se, že se mu nic nestalo, že je zdrav jako ryba . . . a přece si pevně umíní, že mlynáře otráví.

Úmysl svůj provede ráno; nasype utrýchu do kávy. Mlynář se napije málo, povstane a prosí ženu, aby k němu byla jiná, že na vše již, co se stalo, zapomene. Prosí ji vřele, úpěnlivě, a tou prosbou získá si vaše srdce. Poslyšte jen, jak mluví — a má jed již v sobě, ne však takové množství, aby ho usmrtilo. A co Maryša?

Běží ke stolu, nahlédne do hrnčeka, z něhož Vávra snídal, a jako odpověď k jeho vřelé prosbě pronese ledově: »A cos nedopil?«

Jediná ta otázka v této situaci stačí, aby z Maryšy učinila netvora, a cítil-li někdo k ní jen trochu sympatie, veta po ní. — Vávra tedy dopije, a za chvíli jej přinesou; dokonává.

Maryša klekne před křížem a sepne ruce; opona padá — konec.

Odcházíte z divadla neuspokojeni a s přesvědčením, že nejhorší postava ze všech je Maryša. Nic vás na konec neuspokojí pěkná výprava, veškerého uznání hodné snažení herců, sceny ze života výborně odpozorované. Maryša dopustí se zločinu, učiní nešťastnou sebe, Francka a učiní úplnými sirotky tři děti. Jak se k dětem chová, o tom se nedovídáme v dramatu ničeho. Její zbožnost, její výroky svědčící o víře atd. jsou pouhým pokrytstvím, což dalším jednáním dokazuje. Nemáme tedy příčinu, abychom Maryšu vynášeli. Velice pěkné sceny jsou zásluhou režie a herců samých. Spisovatelům se nepovedla charakteristika mlynáře Vávry — a Maryšy také ne.

Ačkoliv letos nelze mluvit o »mrtvě sésone«, přece, soudě dle »Výletu pana Broučka z měsíce na výstavu«, mohli bychom se domnívati, že žijeme v horké letní době, která tak mnohé výpravné a chatrné nic omlouvá, jen aby se »širší vrstvy« obecnstva do divadla přitáhly. A »Výlet pana Broučka« je věru nechutná, triviální fraška ani do areny se nehodící. Již ten název je psán pro pouhou atrakci. Spíše by mohla býti předehra nazvána »Výlet pana Broučka ze země na měsíc« a ostatní fraška »Výlet pana Broučka na výstavu.« Pan Matěj Brouček, domácí pán z Kozího plácku, šel z »vikárky« po starých zámeckých schodech ve stavu namoženém a spadl kamsi do šlechtické zahrady. Zdálo se mu, že dopadl na měsíc. Odtud přijde domů ku své Voršile, jež byla devět let u něho služkou a s níž se oženil; nezapomněl však dřívějších záletných dobrodružství. S bývalou sklepnicí učinil si výlet na výstavu, a vydává ji za svou sestřenicí z Ameriky. Ale pravá sestřenice přijede a paní Broučková, již chtěl zatím odstraniti do lázní, tušíc v tom nekalé záměry, odjela na oko, vrátí se a přistihne Broučka na výstavě v jeho dobrodružství s prohnanou světoběžnicí. K tomuto prachudému ději přilepena epizoda Floriana Komárka, jenž tázal se v noci nějakého strašpytla, kolik je hodin, a ten v domnění, že má lupiče před sebou, mu hodinky dal a utekl, oznámiv věc na policii. Komárka stihají, a ten převlečen v restauraci na výstavě v okamžiku, kdy má býti lapen, chytí se lana vznášejícího se balonu a unikne ramenu spravedlnosti. V pravdě dobrého vtipu v celé hře neslyšíš; namnoze je díkce triviální, a zachraňuje-li co »výpravnou hru«, je to svěží hudba Kovařovicova (hodna lepší látky), balety Bergrovy, a nejvíce reminiscence výstavní, na něž tu v pravém slova smyslu hřešeno, jenom aby se obecnstvo chytilo. Nejméně zásluh o úspěch kusu má spisovatel F. F. Šamberk sám.

Vidíme-li v opeře středověké rytíře, hrdiny atd. nebo moderní neuniformované reky, jsme tomu zvyklí; jinaký je dojem, vidíme-li ve sborech a solistech vojsko nejmodernější, k. př. z okupace bosenské. Náš skladatel J. R. Rozkošný podal »Stojou« jednoaktovou novinku svědčící o hudebníku zkušeném, dovedném, byť i ne naskrze originelním. Libreto napsal O. Kučera dle povídky Konrádovy; celek dějem i hudebním provedením valně připomíná G. Vergu a Mascagniho.

Stoja jest manželka Alexandra Pankaroviče, jenž jest v řadách povstalců bosenských. Je krásná, a mnoho srdcí po ní touží, ona však přízní svou nikoho

nedaří. Četař Štěpán z rakouského vojska naklonil si ji, ale za krátko se rozne-
může. Povstalci chtějí přepadnouti rakouské vojsko, Stoja se to doví od muže
a prozradí záměr císařským. Vojáci se připraví na útok a strhne se krutá řež.
Stoja ostane u nemocného Štěpána. Muž její vrazí do chatrče, a tuše nevěru
i zradu, dýkou ženu probodne. Na jednoaktovku děje dosti — postupuje zásluhou
libretisty svěže a přirozeně, což je úspěchu opery velice k dobrému.

Vynikající německý dramatický spisovatel Ludvík Fulda, známý svými
dramaty »Upřímní,« »Práva ženy,« »Otrokyně« a j., chtěl napsati satyru, týkající
se poměrů svého domova — což je věc ovšem choulostivá — a proto uchýlil
se do říše báchorek a bájí. Sužetem k »Talismanu« byla mu staroindická pohádka,
i u nás veleznamá z pohádek Andersenových: »Císařovy nové šaty.« Obsah je
v podstatě skoro týž.

Na ostrově Cypru vládne tyran Astulf, jenž zvykl tak plazení a lichocení
podlých dvořenínů, že se má za poloboha a slavomam jeho je tak veliký, že
nesnese přímého pohledu ani slova. Následek toho jest, že kde kdo poctivý a
přímý, buď byl ode dvora vyhnán nebo odešel sám. Astulf je obklopen samými
pokrytci a plazivými ničemy. Vojevůdce Gandolf meškaje ve vyhnanství, usmyslí
si napravit krále. Syn jeho Omar vrátí se nepozorován na ostrov Cypr a ohlásí
se u krále, že mu ušije oděv prazvláštní: zlý a hloupý nebude jej viděti, proň
bude neviditelným. Omar, rozumí se samo sebou, šatů neudělá, ale proto přece
nikdo u dvora nechce býti jmín za hlupáka nebo zlosyna, a obdivuje prázdné
místo, kde domnělé šaty jsou rozloženy. Také král diví se nádherným šatům a
nechá se do nich obléci — a skoro polonahý kráčí v průvodu, a lid, tak je
zotročilý, plesá a radostně volá. Ale Rita, prosté děvče z lidu, řekne Astulfovi
pravdu a opakuje mu výrok svůj, i když ji na smrt odsuzuje. Přítomný Omar
otevřeně řekne králi, co tím míněno, i propadne rovněž smrti. Scena ta —
(jed. III.) je velice působivá. Zatím však odhaleno spiknutí k bezživotí královi
směřující; původci jeho byli dvořané a okolí královo, jež se mu nejvíce kořilo
a před ním nejvíce plazilo. To způsobilo rozhodnou změnu v povaze králově,
který hned po výstupu s Omarem cítí jiné hnutí v srdci svém. Odsouzencům
dal milost, Omar však odešel do ciziny.

Práce Fuldova je v pravdě poetická a verše jeho zdařile přeložil Jaroslav
Kvapil.

Při provozování dvouaktové »kratochvíle« »Soireé pana Záhorského«
pomýšleli jsme opět na účel odpoledních představení pro lid, o nichž jsme již
jednou své mínění pronesli. K tomu dodáváme, že podle našeho soudu by
při odpoledních představeních lidových měly býti dávány hry již osvědčené,
dobré, abychom tak řekli »spectatae virtutis« tak, aby za levnější peníz byly
přístupny i obecnstvu jiného druhu, než abonentům a večerním návštěvníkům.
Jen to nejlepší — a toho je dosti — mělo by býti připuštěno na jeviště pro lid
ve středu odpoledne. Jestli však se hrají kusy, o nichž je pochybnost, projdou-li
večer, dávají-li se jen jako na zkoušku, projdou-li odpoledne, že budou míti
úspěch i večer, pak je účel odpoledních představení »pro lid« vlastně zcela
jiným než »pro lid,« a je to důkaz, že onen »lid« ve středu odpoledne neliší
se mnoho od obecnstva večerního.

Kratochvíle pseudonyma J. E. Pražského nebyla by zlá, kdyby byla místo
dvou aktů jednoaktovkou, a díkce i vtipy trochu jemnější; veseloherní základ
je dobrý. Rozhodně však jsme proti tomu, aby podobné »novinky« dávány byly
odpoledne na zkušenou; je-li novinka dobrá, lze to omluviti; je-li však slabá
nebo chatrná, vyhlíží to tak, jako by se chtělo říci: »no, pro ten odpolední lid
je to tak dosti dobré.«

Joscf Flekáček.

LITERATURA.

LATINSKÁ.

Catalogus totius sacri, candidi, canonici ac exempti Ordinis Praemonstratensis i. a. 1894. Vydal Erant. Danner, klerik kanonie wiltenské (Wilten u Innsbruku). Nákladem vlastním. Tisk u Fel. Raucha v Innsbruku. XXVIII a 134 str. 8°. Cena 80 kr. — Poprvé vítáme ve spisu tomto souborné vydání seznamů všech klášterů slavného řádu prémonstrátského, i po vlastech našich již ode dávných věků známého. V řádu samém nebylo dosud podobného spisu, kolovaly jenom speciální katalogy jednotlivých klášterů nebo provincií, které mají spíše jen místní ráz a tudíž menší význam. Proto ujal se mladistvý člen řádu v Tyrolsku obtížné práce, aby ustavil družinu Svatonorbetskou, dle příkladu jiných ct. řádů a kongregací církevních, v jeden rámeček a vyličil takto záslužné působení celého řádu prémonstrátského v naší době. Kniha sama, prvý pokus toho druhu, vyžadovala netoliko mnoho píle a trpělivosti, ale i mnohých obětí. Není zajisté snadno, stejně a správně sestavit v souladný celek zprávy o řeholnících z osmi národů a přechytných zemí, třeba pojila je všeměs jedna páska: svazek řeholní. Již sama myšlénka činila sběrateli mnohé překážky, kteréž byly skoro všechny šťastně překonány. Při pěkné úpravě v latinském rouše a mírné ceně nabude zajisté zaslouženého rozšíření.

Ježto řád prémonstrátský náleží v Čechách a na Moravě k nejstarším a nejznámějším, prohlédneme poněkud blíže nový jeho katalog. V předmluvě nalezneme krátký dějepis vzniku a rozšíření řádu, založeného l. 1120. od sv. Norberta, potomního biskupa Magdeburského, patrona země České. Většina důležitých pramenů statistiky řádové z různých dob jest zde uvedena, na př. Heřman z Laonu, Vavřinec z Lütichu, Robert Alberik, Fasseau, Albrecht a Lienhart, toliko monumentálního díla Hugova, Annálů prémonstrátských, nebylo vzpomenu. Zvláštní pozornost vzbuzují zprávy o třetím řáde sv. Norberta, nejstarším ústavu toho druhu, jenž jest nyní u nás zřízen kanonicky na Sv. Kopečku u Olomouce, zprávy o nejnovějších osudech řádu a založení zvláštního, samostatného odvětví řeholníků kanoniků prémonstrátských l. 1858. ve Francii, skrze někdejšího trapistu P. Edmunda Boulbona, po té prvního jenerálního superiora této kongregace, nyní tak zvané »francouzské«. Znak řádu (dvě stříbrné berly, křížem přes sebe přeložené, mezi nimi stříbrné lilie, v modrém poli) a několik nejdůležitějších událostí zakončuje předmluvu.

Výkaz jednotlivých klášterů rozdělen jest dle pohlaví, tato opět dle cirkarií (provincií). První řád sv. Norberta, řeholní kanovníci prémonstrátské, dělí se ve tři cirkarie, rakouskou, brabantskou a uherskou, jež mají dohromady 16 opatství, 2 převoráty, 4 misie a 806 členů. Rakouská cirkarie čítá 7 opatství, z nichž 3 jsou v Čechách (Strahov, Teplá a Želiv), 1 (Nová Říše) na Moravě, 1 (Geras) v Dolních, 1 (Schlägl) v Horních Rakousích a 1 (Wilten) v Tyrolsku. Opatství tato mají dohromady 332 členů (289 kněží, 32 kleriků, 8 noviců, 3 laiky), z nichž převážná většina (194 kněží) působí v duchovní správě v 96 inkorporovaných farách s 216.432 duší, a značný počet (24) zaměstnán jest vyučováním po různých ústavech. Tepelský klášter řídí vyšší něm. gymnasium v Plzni a má, podobně jako wiltenský, neúplné domácí učiliště bohoslovecké. Ku každému výkazu klášterů přidán jest seznam far, ústavů a p., jež jsou jim podřízeny, takže na prvý pohled možno učiniti si pojem o působnosti řádu.

Brabantská cirkarie má 7 opatství (Averbode, Grimberghen, Park, Postel a Tongerlo v Belgii, Berne v Nizozemí, Mondaye ve Francii) a 2 převoráty (St. Josef de Balarin a Nantes ve Francii, zal. od řeholníků mondayských) se 325 členy, z nichžto 138 spravuje 71 far se 71.330 duší. V Belgii a Nizozemí jsou všude domácí učiliště bohoslovecká, v Berně též gymnasium. Klášter Tongerlo založil již 3 misie v Anglii, Bernu, 1 v Sev. Americe.

Uherská cirkarie čítá 2 proboštví (Csorna a Jászó) se 149 údy a 14 farami (16.017 duší). Hlavním zaměstnáním řádu jest zde vyučování; Csorna má 2 vyšší gymnasia, Jászó 3 a mimo to domácí učiliště bohoslovecké.

Druhý řád sv. Norberta, panny Prémonstrátky, má dosud devět klášterů. Jeden, Zwierzyniec u Krakova (37 údů) náleží k cirkarii rakouské, tři (Bonlicu ve Francii, Neerpelt v Belgii, Oosterhaut v Nizozemí) s 86 údy ku bra-

bantské, pět ostatních není s ostatním řádem v žádném užším spojení (Imbramovice a Czerwińsko v Rus. Polsku, Toro a Villoria de Orbigo ve Španělsku, Berg Sion ve Švýcařích, dohromady 81 údů. Všechně řeholnic jest tedy 204.

Mimo to jest nově zřízený klášterec, Mesnil-St.-Denis u Versaillu, panentřetího řádu sv. Norberta, jenž dosud není přijat v luno řádu a čítá již 19 členů.

Francouzská kongregace, již uvedená, čítá 1 opatství (Frigolet v jižní Francii, kt. Bouches-du-Rhône) se 4 převoráty, 3 misiemi a 72 údy. Má svého jenerálního superiora (v této chvíli apošt. visitatora) a prokuratora u sv. Stolic, kdežto veškeren ostatní řád, kromě zmíněných 5 panenských klášterů, má za jenerálního opata ndp. Z. Starého, preláta na Strahově v Praze (od r. 1883.) Všechně osob řeholních, oděných hávem sv. Norberta, jest po širém světě 1101.

Česká jména vytištěna jsou, ačkoli vyšel katalog v Tyrolsku, takměř všude úplně správně, a pilně dbáno jest i rovnoprávnosti jazykové. Jen při některých tepelských farách postrádáme názvu ve druhé zemské řeči. Poslední ze strahovských far, Dunajovice na Moravě, není »incorporata«, nýbrž dle katalogu jen »iuri pátronatus obnoxia.« Podobnou faru (Mirotice) má klášter Schlögl v Čechách, jež sice na str. XXIII. uvedena, ale na str. 13. opomenuta. Fary na sv. Kopečku (ku Strahovu patřící) a na Zwierzyni u Krakova mají název proboštství. Ku konci katalogu uvedeno 75 čísel samostatných spisů novější Norbertinské literatury v 8 řečích, mezi jiným též 4 české. Čermákův spis o Prémonstrátech v Čechách a na Moravě byl zde patrně jen ve spěchu přehlédnut.

P. Alfons Žák, O. Praem.

RUSKÁ.

J. A. Čistovič. Nedávno zemřel v Petrohradě Ilarion Aleksjeevič Čistovič, bývalý znamenitý profesor duchovní akademie petrohradské, pak člen sv. synoda. Byl synem prostého jáhna, ale vlastní silou vyšinul se na vysoký stupeň hodnosti a literární slávy. Rodiny jáhenské a kněžské dávají ruskému národu vůbec mnoho zdárných a znamenitých synů.

Úmrtí tohoto muže zvláště zaznamenáváme, že právě on po dlouhá leta zabýval se při sv. synodu záležitostmi bývalých ruských unitův. Že všechny na něj v té příčině vznesené úlohy vykonal k dokonalé spokojenosti vlády, o tom svědčí okolnost, že není řádu ruského, laiku přístupného, kterým by nebyl býval dekorován. Netíží-li některý z nich i jeho svědomí? Zmiňujeme se o něm i proto, že jest spisovatelem dějin duchovní akademie petrohradské »Istorija s. petěrburgskoj duchovnoj akademij«. Vyšla nejdříve v časopise téže akademie »Christianskoje Čtenie«, pak zvláště r. 1857. Byla to prvá část těchto dějin, jednající od založení akademie 1721 až do r. 1858. V roce 1888. vyšla druhá část této historie, jednající o době akademie od r. 1858—1888. Jest to práce archivační, neobyčejně bohatá nejpodrobnějšími zprávami nejen o akademii, ale o duchovním studiu ruském vůbec.

Svědčí zároveň o veliké pili a dovednosti spisovatelově. Kdo by chtěl poznati duchovní studia kleru ruského v nejvyšších a máločetných jeho vrstvách a vůbec stav theologických studií (a částečně i světských, nebo akademie nejsou ani dnes čistě theologické jako naše theologické fakulty a dříve jimi byly ještě méně) od začátku vyšších studií theologických na Rusi až do dnešního dne, — za dobu tak asi 100 let, — nechť sáhne po tomto díle. Zesnulý napsal ještě mnoho jiných věcí z oboru historie, filosofie, fundamentální theologie. Zmiňujeme se jen o jeho stati »Teofan Prokopovič a jeho vremja (Th. Prokopovič a jeho doba)« z r. 1867. Muž ten měl, jak známo, v době Petrově osudný účín na změnu a utvoření církevních poměrů ruských po stránce politické, věroučné i vnitřního zřízení církevního, a nemůže býti nezajímavo čísti o něm z pera profesora duchovní akademie a člena synoda, ježž Prokopovič pomáhal tvořiti. Stati o podobných osobách a věcech jsou pro nás důležité, abychom správně mohli souditi o duchu, charakteristice a věrohodnosti vědecké literatury pravoslavné. Prve uvedené knihy, dá-li Bůh, příležitostně široce užijeme.

O položení pravoslavija v sjevero-zapadnom kraje. Ruskoje Obozrjenje 1893 č. 2, 3 a 4. Protestantské a katolické části Ruska jsou stálým předmětem jak článků všech církevních i vládních časopisů, tak i zvláštních publikací. I laické časopisy pilně rozprávějí o tom, jak by se zmíněné kraje daly porušiti a popravoslaviti; při čemž ode všech bez výminky pravoslavi považuje se jako

prostředek k rusifikaci. Známy laický žurnal »Ruskoje Obozrjenje« věnovalo tomuto předmětu několik statí (číslo: únor, březen, duben) z pera A. P. Vladimirova pod svrchu uvedeným záhlavím.

Obsah jest pro nás celý velezajímavý, nemohouce se však tak rozšiřovati při pouhém referátu, dotkneme se jen některých věcí. Tak se dovídáme, že v polakoruském kraji znamená pravoslavlí národnost ruskou, katolicizm národnost polskou. Jest tam tedy pravoslavlí věcí nejen církevní, ale i státní, politickou, a hájiti a napomáhati jemu, jest hájiti, napomáhati věci ruské — vládní. Někteří známí surovci gubernátorové, jako Muravjev, dostávají pochvalu; jiní, jako hlavně generál Potapov, pro mírnost jsou odsuzováni. Tak se mu zle vytýká, že dal městu Vilnu jistou samostatnost. Nebo nyní táž městská rada vedla hlavní kanál do řeky v místě, odkud teče voda tam, kde pravoslavná církev světívá vodu (svěcení vody v řece jest církevní svěcení).

Dříve při procesích pravoslavných muselo se i na katolických kostelích zvoniti, nyní se to neděje, což považuje se za utlačování pravoslavlí a propagandu latinstva.

V posledních výstavách vilenských (rozuměj polských) zahajovací modlitby nebyly pravoslavné. Toť jest pro trvání říše Ruské nebezpečné. Dokonce pak tancovali katoličtí Poláci ve svých místnostech, kdy Rusové měli vigilii, a v polském katolickém divadle se hrálo, když v pravoslavných divadlech se to zakazuje. To jest urážka pravoslavlí. I Malorusové, ač pilně zvaní, nechtějí býti členy pravoslavných bratrstev. (Tato bratrstva mají za cíl propagandu pravoslavnou.) Ruský časopis tu udává mnoho osob, které členy bratrstev státi se nechtěly. Tak laický časopis.

I veliký rusofil musí opovrhovati podobnými články, ne-li z jiných příčin, tož aspoň vzhledem k obecné mravnosti. My bychom mohli citovati další slova, ve kterých zvláště ruskému duchovenstvu se vytýká skrovná úroveň vzdělání a mravnosti, malá horlivost a nedostatek energie, a to se škodolibostí, ale my toho neučiníme, opovrhující podobnými zbraněmi. Ruskoje obozrjenii ani Vladimirov podobnými články před myslící Evropou ani Rusku, ani pravoslavlí cti nepřidají.

Co mluví o polonismu a katolicismu, o tom nemůžeme se v prostém referátu šířiti, jen podotýkáme, že praví, jakoby pravoslavlí proto bylo v menšině a slabší, že stojí ojedinele proti katolicismu, jenž vystupuje jako nationalism a jako politická strana. To odporuje tomu, co dříve naznačil, a pak to není již proto pravda, že, je-li která víra politická a vládní, jest jí pravoslavlí. O tom zbytečno bylo by mluvit. Charakteristické jest, že naši rusofilové doma vytýkají katolicismu právě naopak nedostatek nacionalismu.

Co praví o agitacích polského kleru, jest denunciacce a špiclovství.

O zvláštní jeho theorii jazykové »razpoljačenie katolicizma« zmíníme se dojista jednou ještě, jakmile uslyšíme něco jistého o tom, skutečně-li pravda, že se ruským Polákům má povoliti bohoslužba v národním jazyce. Rusové totiž lámou si již dávno hlavu úvahami, kdy by se Poláci dříve popravoslavili, tehdy-li, měli-li by liturgickým jazykem ruštinu, nebo latinu. Polština by jim býti ovšem nemohla, nebo ta není veřejným jazykem, dí sám Vladimírov.

J. Fudel. Naše djělo o sjevero-západnom kraje, Moskva 1893. Jest to druhá úvaha téhož druhu, trochu jako doplněk a trochu jako odpověď k první. Prvně vyšly úvahy tyto v témže časopise. Fudel jest kněz z Moskvy. Knížka vzbudila velikou pozornost. Dělí se na tři části. Prvá má název »Dva sposoba dějstvii«.

Spisovatel jest proti tomu, aby opravoslavování Poláků za příčinou jich poruštění provádělo se politickými prostředky, totiž aby kněží ruští tak činili. Najde asi málo souhlasu. Vždyť mají mimo Jezovity, jimiž dělají hrůzu, a »papou« jen prostředky politické a socialní, jaké podává jim jejich svrchovanost jako absolutních pánů nad zemí, lidem a svědomím. Zajímavé jest, co vypravuje spisovatel o uniitech, stavších se r. 1839. ruskými; mluví totiž o takových, kteří na papíře z přinucení stali se pravoslavnými, ale v srdci zůstali katolíky. To se bude vládní kněžstvo na spisovatele asi strašně hněvati, nebo ti všichni opakují nám stále a stále, že všichni uniaté dobrovolně a radostně zřekli se papismu a přijali slova n s k o u víru. A teď najednou takový znamenitý člověk jako Fudel píše, že v srdci zůstati katolíky. Toť mrzutý omyl.

Také to snad nebude Rusům vhod, co spisovatel praví o obracování katolíků téhož kraje z let šedesátých. Nazývá toto obracování »Muravjevské«. To nám stačí.

V druhé části: »Naši zadači« ukazuje na prostředky, jichž nyní nutno se uchopiti, aby opravoslawění a oruštění katolíků západního kraje se dovršilo. Navrhuje, aby všichni katolíci bez výjimky nuceni byli choditi do církevních škol. Tyto školy musela by vydržovati vláda, a musely by býti zřízeny ideálně dokonalým způsobem. Dále navrhuje zřízení pravoslawných ženatých bratrstev na chytání duší a na špiclovství. My bychom radili, aby dali každého katolíka zavřítí do kláštera na tak dlouho, dokud se neobráti.

V třetí části »Ljesninskij monastyr« ukazuje na výtečnou činnost tohoto ženského kláštera za účelem proselytismu r. 1885. v sedlecké gubernii zřízeného, klada na rozum, že by tak i zde mělo se jednati.

Čestné to prádlo, není-liž pravda? Dobře, že to jsou ruští spisovatelé, o nichž referujeme. Naši liberalové, jak známo, stále berou v této věci Rusy v ochranu a haní Poláky, že nechtějí opustiti víru svou, a přece titěž pánové haní české kněžstvo za to, že se snažilo kdysi přivésti zpět do lůna církve české protestanty »odpadlíky«. Ruští katolíci odpadlíky nejsou. —

Že se k tomu právě naskytuje příležitost, upozorňuji na výnos gubernatora v pobaltických krajinách, čelící k potření protestantismu. Zákony ruské o smíšených sňatcích jsou známy, také jest známo, jak tvrdě trestán jest pastor, který by po vůli snoubenců smíšených oddal je i po luteránsku. Totéž ovšem platí o katolickém knězi. Mnozí snoubenci zašli si tedy pro oddavky do ciziny. Gubernator nařídil tedy mimo jiné toto: 1. Nesmí býti jako luteráné vedeni v seznamech, kdož z pravoslaví k němu odpadli. Musí tedy zůstat i odpadlíci pravoslawnými před zákonem, a odpadnutí jest nemožné. 2. Nesmí býti považováni a vedeni jako manželé pravoslawní nebo smíšení snoubenci, kteří nepředloží svědectví, že byli pravoslawně oddáni. 3. Takové ženy nesmí býti vedeny jako manželky, ale jako svobodné pode jménem otcovým a nikoliv manželovým, dívky pak jejich musí vedeny býti jako nemanželské pode jménem matky.

Fr. Žák.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Serbske Nowiny. Zamolwity redaktor a wudawař Marko Smolef. Tiskem knihtiskárny Smolerjowy v matičním domě v Budyšině. — Nejrozšířenějším časopisem lužicko-srbským jsou Serbske Nowiny. Příčina toho jest, že se pěstuje v něm politika, belletrie snadno srozumitelná a zajímavé drobné zprávy ze všech zemí; k tomu směřují stálé rubriky: Swětne podawki, věnované politice, pak následuje povídka, dále domácí zprávy »Ze Serbow«, které jsou velmi důležité pro kulturní rozvoj národa lužického, a přídavek či směs »přilopk« nadepsaný. Další příčinou jest asi, že časopis tento vychází týdně, nejčastěji ze všech ostatních srbských, takže přináší čerstvé zprávy z celého světa a z domova. Denníku, jak známo, Srbové nemají, vyžadoval by velikého nákladu. Proto sáhne raději každý k týdeníku nežli čtrnáctidenníku nebo měsíčníku. Není ovšem možno srovnávati zcela všechny časopisy jediným měřítkem, má každý svůj určitý směr, takže je v jisté příčině důležitým každý časopis, a není ho možno tak snadno pohřešovati. Jako třetí důvod uvádíme inseráty, které hlavně pro venkovský lid mají význam, ani přicházejí každou sobotu ve větším nebo menším počtu do »města«, totiž do Budyšina, svého středistě. Proto také vycházejí Nowiny již v sobotu ráno, aby si je mohli venkované vzíti s sebou. Psány jsou pravopisem tak zv. evangelickým, který se liší poněkud od katolického a značně od analogického. Tak malý národ, a spisy jeho se vydávají trojím pravopisem, což je velmi politování hodno, protože jednotou by bylo lze provésti daleko více nežli takovou rozdrobeností, která u Slovanů právě nejvíce kvete; síly slovanské drobí se na všech stranách. U Lužičanů je tím vinna jednak houževnatost, jakou se lpí na orthografii zastaralé, což jest u protestantů, kteří důsledně odmítají pokusy urovnati spory pravopisné, na druhé straně pak sluší částečně omluviti nesjednocenost tím, že lid pravopisu jinému než svému nerozumí, poněvadž není tolik sečtělý, aby četl spisy psané pravopisem skladným, analogickým, který si vítězně razí dráhu u vzdělancův a mladé generace, tak že po nějakém čase nastane jednota, které by si bylo ovšem velmi přáti!

Povídky a obrazy uveřejněné v časopise tomto jsou tohoto roku do čísla 20.: Hodowne wobrazy (obrazy vánoční), Hród Wysoka (podáváme výňatky tyto pravopisem analogickým, protože je nejjednodušší a nejsrozumitelnější, a pak nelze všeho vyjádřiti dobře latinkou, an je psán týdeník tento šwabachem), Dopomnjeńka z léta 1870., Sławny żortowař, żertowný kousek »Dwaj noznaj straž-

nikaj«, Na straži před Mrkaljom, obrázek z bosenské války, Herc (— hráč, hudebník). Přísného měřítka nelze užiti při obrazcích těch, ježto jsou psány pro lid prostý, který se úplně hodí; bylo by si však přáti, aby byl u každé povídky udán autor; je-li původní neb přeložená, a odkud, již pro statistiku, která má zvláště pro dobu budoucí nemalou důležitost.

Též básnictví je věnováno poněkud místa, ač ovšem málo, protože časopis je převážně politický, takže poesie není možno větší měrou pěstovati; tak jest na př. v čísle 3. báseň příležitostná na oslavu sňatku prince Bedřicha Augusta s princeznou Louisou, v čísle 3., 6., dále výrazuplná básnička v čísle 11. »Na číchi pjatk«, v čísle pak následujícím čteme »Jutrowny khěrluš« píseň velkonoční.

Z ostatních příspěvků uvéstí sluší hlavně nekrolog nezapomenutelného Hórniku, ač by bylo zde vytknouti, že mu nebylo věnováno tolik místa a pozornosti, jak by toho byl zasluhoval vůdce lidu lužického, který stál po čtyřicet let v čele veškerého hnutí národního v Lužici, a bez něhož se nepodniklo za života jeho ni to nejmenší; ve všem dovolávali se Srbové jeho rady a pomoci i podpory. V té příčině sluší uznati, že měsíčník »Lužica« vykonal mnoho, an posvětil drahému zesnulému úplně tři čísla, a »Katholski Posol«, jenž věnoval svému zakladateli a bývalému redaktoru dvě čísla. Či snad bylo by lze se domnívati, že se to stalo proto, že Hórnik náležel vyznání katolickému, kdežto Serbske Nowiny jsou převážně orgánem protestantským? Toho nelze připustiti, na omluvu sluší uvéstí, že jest to list politický, který jedinou osobou nemůže se delší dobu obírat, a pak že si rozdělily časopisy lužické úlohy ve věci této, takže mu postavily společně trvalý, nehynoucí pomník.

Ve zprávách politických pohřešujeme citelně zemí slovanských, o kterých velmi málo se píše v týdenníku tomto, zvláště o národě českém hledáme marně důkladnějších známostí, čehož je nevyhnutelně potřeba, protože tím se šíří vědomí slovanské v srdci lidu srbského, a tedy i vědomí národní. Křisitelé Srbstva poznali dobře morální úspěch, budou-li pěstovati vzájemnost slovanskou, protože sami jsou počtem slabi; a pak, čteme-li tam častěji zprávy z Řecka, Španělska, Ameriky a jiných neznámějších zemí, máme právo žádati, aby se referovalo o národech pokrevných.

V čísle 19. uveřejněna jest Mačićna próstwa, svolání ke sbírkám na národní dům srbský v Budyšině, jehož plán je přidán; bude to budova nádherná, ale jest nezbytně potřebna, aby byla střediskem práce lužické; bude sídlem matice, tovaryšstva, pomoci pro studující mládež, knihtiskárny, knihkupectví, různých spolků srbských jako družstva sv. Cyrila a Metoděje a jiných. Se stavbou má se započítati o sv. Michalu, aby byl dům tento ve třech letech dokončen, aby pak v něm slavila neunavná matice své padesátileté jubileum (založena byla roku 1847.)

Serbske Nowiny slavily před třemi lety památku svého padesátiletého trvání, takže konají pouť po Lužici 53. rok, počet to věru význačný pro národ tak malý. Od roku 1838. lze datovati dobu vlasteneckého znovuzrození v národě lužickém; pracovalo se úsilovně, lid se začal vzdělávati, zakládány spolky, jako v roce jmenovaném ve Vratislavi Spolek pro řeč a historii lužickou. Nedostávalo se však časopisův. Jordan založil roku 1842. týdeník »Jutničku«, která však se nerozšířila pro nový pravopis, Jordanem opravený, a tak se stalo, že nakladatel »Jutničky« jal se v druhém půlletí vydávati týdeník starým evangelickým pravopisem »Tydžeńska Nowina«, redakci Zejleřa, ev. faráře v Lazu. Jordan vydával Jutničku v analogickém srbsko-latinském pravopise jako měsíčník, však pro nedostatek odběratelů zastavil vydávání. Zatím zkvétala Nowina, kupiliť se kolem ní spisovatelé Kulman, Smoleř, Wehla, Wařko a jiní. Když zanikla privilej německých novin, převzal Smoleř redakci Nowiny, jež se stala od doby té politickou, později vzal ji do svého nákladu a přeměnil název v »Tydžeňske Nowiny« a od roku 1853. v »Serbske Nowiny«, které existují až dosud. Časopis tento však obíral se výhradně politikou, takže neměl místa pro zábavnou četbu a básnictví, a proto založil Hórnik r. 1858. »Měsačny přídaw k Serbskim Nowinam« v analogickém pravopise, aby lid přivykl orthografii této a tak nové spisovatele vzdělal. Příloha tato stala se měsíčníkem samostatným r. 1860. pod jménem »Lužičan«, v jehož šlépějích kráčí statně nynější »Lužica«, o níž jsou podány zevrubnější zprávy v čísle 8. »Vlasti«. Serbské Nowiny pak vede nyní a vydává syn zvěčnělého Jana Arnošta Smoleřa, Marko.

Týdeník tento vyhovuje programu vytčenému a jest též poměrně laciný, jako všechny časopisy lužicko-srbské, což je dosti pozoruhodno, bylot by spíše lze očekávati opak. Příčina toho jest obětivá nezištnost nakladatelův, kteří ne-žádají zbohatnouti z podniků ryze vlasteneckých, a hlavně spisovatelů, kteří

velkomyslně nežádají honoráře, jen aby přispěli ku vzdělanosti milovaného lidu, který po dlouhé doby byl utiskován a nyní k životu se hlásí!

Rovněž pro evangelíky určen jest měsíčník »*Missionski pòsoł*,« jehož redakci vede od r. 1882. M. Domaška, a spoluvydavatelem je J. Mrózak. Založen byl v roce 1854. Rychtářem, který roku letošního zemřel. Vychází tedy již 41tý rok. Vidíme z toho, že časopisy lužické mají pevný základ, protože se tak dlouho udržely; jest jich zajisté potřeba nemalá, úloha pak jejich též velmi vážná.

Výhradně pro rolníky založen národohospodářský časopis »*Serbski Hospodař*« vícekrát již jmenovaným Michalem Hórnikem, který již v letech šedesátých upozorňoval v »*Lužičanu*« na nezbytnou potřebu a výhodu listu hospodářského pro srbské rolnictvo; jal se pak jej vydávati v roce 1881. jako přílohu ke *Katholskému Poslu*. Redakci jeho pak svěřil po krátkém čase odborníku, jenž jej dosud řídí, totiž G. Kubašovi. Hórnik vykonal tím dosti, že jej uvedl v život, a tím se též spokojil. Vychází první a třetí sobotu v měsíci a stojí ročně 75 pjeněžkow (fenikův.) Zajisté že jest cena značně mírná. Čtrnáctidenník tento všímá si bedlivě zvláště nových vymožeností hospodářských, jež usiluje v praxi uvést, a tak účelu svého dojíti, aby bylo hospodářství pěstováno způsobem racionelním. »*Časopis za serbskich ratarjow*« (rolníky) má zajištěnou existenci. Ježto jest určen většinou lidu venkovskému, psán jest švabachem, pravopis pak jest katolický, opravený důsledně Hórnikem. Zajímavá jest stálá rubrika v časopise tom »*Rozwučowace* (poučné) *drobnosće*,« kde se podávají praktické pokyny hospodářské krátkými, srozumitelnými větami. I o humor je postaráno, ten totiž vede »*Překlepany Boscij*« — ve způsobu našeho palečka nebo šaška.

Fr. H. Kundratický.

SRBSKÁ.

Simo Matavulj a jeho spisy. — Povědková literatura Srbův a Chorvatů má svou historii, která jest v úzkém styku s dějinami srbsko-chorvatského národa, byť i nebyla vždy výsledkem současného kulturního rozvoje Srbo-Chorvatů a zrcadlem domácích záležitostí. To nejvíce platí o povídkách ze společenského, zvláště městského života; proto také jejich působení na všeobecný kulturní rozvoj není ještě tak veliké. V povídkách z vesnického, hlavně místního života mají Srbo-Chorvati mistrovská díla od Adamova a Veselinoviče. Podivno, že jsou všechny ty povídky lokální; čtenář z nich neseznává celý vesnický život, nýbrž jen část. Nenašel se ještě odborník, aby všechny ty jednotlivé obrázky skupil v jeden monumentální obraz. Poněkud šťastnější v té příčině jest Laza Lazarevič se svými krásnými povídkami, vlastně obrázky, které jsou vskutku pravým zrcadlem národního života. U něho jest více typická nežli lokální charakteristika. — Specifické formy srbsko-chorvatského městského života a městské společnosti jsou ještě málo rozvity; proto nemají ještě Srbo-Chorvati dokonalých povídek z městského života s typickými rysy toho, co jest právě výhradně chorvatské nebo srbské. Ethnografické, lokální popisy různých větví srbsko-chorvatského národa s psychologickými vlastnostmi, s plastickými skupinami a pravou individuálností mají dva dovedné pracovníky v nynější srbsko-chorvatské literatuře; u Chorvatů Šandora Gjalského, u Srbů Sima Matavulja. Pohybuje-li se Gjalski po návrších svého Zagorja, mezi typy malých zagorských šlechticů, každý čtenář pozoruje, že jest ve svém žvlu, a proto i nejráději čte povídky tohoto druhu. A právě tak jest též Simo Matavulj jen tenkrát čtenář nejmilejším, vodí-li jej po svém dalmatském přímořském a skalnatém břehu, po čarokrásných hercegovských horách, po březích siného moře, po těsných uličkách starých dalmatských měst. — Mohli bychom nyní promluvit i o jiných srbsko-chorvatských současných beletristech, abychom ukázali, jak u Srbo-Chorvatů se běže povídková literatura realistickým, zdravým národním směrem, jak jí bylo zápasiti s verismem špatně pochopeným, kterému ještě dnes slouží péro mnohých mladých talentů. Ale tentokrát promluvíme o čistém moderním srbském realistovi v nejlepším významu slova, jenž hned ze začátku měl svůj jasný program, dokonalou přípravu, veliký pozorovací dar, duši plnou pravé, zdravé poesie, výtečnou mluvu a lahodnou formu, jenž dosud ani jednou nesešel na zcestí; promluvíme o povídkách Sima Matavulja, zvláště o jeho nejnovějších sbírkách povídek: »*Sa Zadrana*«, »*Iz beograd skoga života*«, »*Uskok*« a »*Iz raznih krajeva*.«

Bude tomu asi 10 let, kdy se v srbské literatuře objevil se svými povídkami Simo Matavulj, a dnes můžeme říci, že se mu v tomto krátkém čase po-

dařilo dosíci toho, že slyne dnes vedle Lazy Lazareviče jako nejlepší realistický povídkář slovanského jihu. Svou plodností, rozmanitostí předmětu, barev a krajů, které líčí, jest Matavulj nejmnohostrannějším povídkářem srbským a pokud se popisů jednotlivých krajův a etnografických kulturních obrazů týče, může se pokládati za vzor krajináře. Není tedy divu, že těmito vlastnostmi obrátil na sebe pozornost též literárních kruhů zahraničních, že ho rádi čtou v Srbsku i v Chorvatsku. V nejnovější době docela přeložena jest jeho povídka »Novo oružje« do švédského jazyka od známého literáta Jensena, a nyní totéž dílo překládá do angličtiny S. Crooms. Jsme přesvědčeni, že za několik let povídky Matavuljovy budou tak známy v cizích evropských literaturách jako povídky Šenoovy v české, francouzské, polské, německé a italské literatuře. Již prvé jeho povídky z černohorského a přímořského života mají onen markantní znak, kterým se Matavulj vyznamenává a zároveň liší od jiných srbských spisovatelů: klidný, realistický, objektivní popis, jadrný, lapidární sloh, přirozený humor a krásný jazyk, který se zdá býti proto tak pěkný, že jest v něm mnoho dobrých a vhodných lokalismů.

Pouhý pohled na názvy Matavuljových povídek postačí, abychom se přesvědčili, s jakou pozorností a bedlivostí postihuje všechny povahopisné črty národního života v různých formách a krajích svého národa; jeho pozorovatel-skému oku neujdou ani žertovné, ani vážné, ani pokárání nebo chvály hodné zjevy národních vlastností. Prvé dvě knihy jeho povídek, k nimž čerpána látka, jak již z názvu patrně, »Z Černé Hory a Přímoří, (Iz Crne gore i Primorja«, jsou pravým kaleidoskopem charakteristických vlastností těchto krajů, a čtenář se často cítí býti starým známým těch zajímavých osob, které se v těchto povídkách popisují. S nimi se směje, s nimi truchlí nebo s nimi stoupá po strmých skalách, ba, docela s nimi bojuje a »junakuje«. Jak jest jen ku př. krásnou povídka ve 2. knize pod názvem »Učinio kao Strahinić.« Nevíme, máme-li se více diviti malebnému popisu okolí a lidí či charakteristice duševního majetku těch originálních junáků, kteří málo mluví, skromně a chudobně žijí, ale jsou junáky a šlechtici srdcem i duší. — V povídce »Novo oružje«, která r. 1890. byla vyznamenána cenou srbské akademie, vrací se Matavulj zase do své milené Hercegoviny a vypravuje čtenáři, jak »novo oružje« (nová zbraň) t. j. osvěta v tomto skalnatém kraji začala závoditi se starým junáctvím udatných sokolů onoho kraje. Ve sbírce povídek »Iz primorskoga života«, kterou vydala »Hrvatska Matica« r. 1891. vodí nás Matavulj po Přímoří a Dalmácii, své kolébce. Tu převládá více městský živel, líčený s pravou dovedností Turgenjeva.

Nyní promluvíme o jeho nejnovějších povídkách. — Ctitelé velikého Matavuljova talentu se častokráte tázali, jak by se mu asi zdařily povídky, kdyby opustil rodnou půdu, svou Dalmacii, Hercegovinu, Černou Horu a Přímoří, a jal se psáti povídky ze života obyvatelů jiných krajů. Nyní už jest obecně známo, že Matavuljovo oko jest stejně znalecké v pozorování charakteristických zjevů kteréhokoli kraje a kteréhokoli druhu lidí. R. 1891. vyšla kniha jeho povídek »Iz beogradskoga života.« — Nemohu si již vzpomenouti, jak bělehradská kritika přijala tuto knihu; já však jsem ji přečetl se zálibou. Z obrazů bělehradských patrně, že Matavulj zná také život bělehradský, že jeho oku neušla žádná kopie života v hlavním městě Srbského království, kde jest dosti rázovitých zjevů a též dosti světoobčanských zvláštností, jak se samo sebou rozumí — uvážíme-li, že jest Bělehrad hlavním městem země, která přírodním bohatstvím a pohostinstvím byla někdy Mekkou různých cizinců, kteří se tu cítí jako doma. Snad by mohl někdo odsouditi celou knihu Matavuljových povídek »Iz beogradskoga života« již proto, že v nich není ani zmínky o lásce, jež prý jest duší povídky i románu. Vzpomínám si aspoň, že jistý jinak duchaplný kritik pro nedostatek erotického živelu odsoudil poslední sbírku povídek nejlepšího chorvatského povídkáře Šandora Gjalského »Iz varmegjinskih dana.« Všeobecně se sice myslí, že láska jest duší románu, ale povídce to nesmí býti pravidlem; ona řeší obyčejně pouze jeden problém, a tím nemusí býti právě láska, jak nás o tom přesvědčují povídky nejlepších spisovatelů. V obrazech bělehradského života kreslí Matavulj temné, pochmurné stránky, kde kvítí lásky nevydává omamující vůni — a proto ani tohoto ovzduší se nedotýká. Ale za to v druhé, novější knize »Sa Zadrana« postavil ve velmi pěkné povídce »Kraljica« lásku na prvé místo. Tato povídka jest pravou perlou srbského písemnictví. V ní jest všechno pěkné: krátkost, jadrnost, spořádání a charakteristika. — Dovednou ruku realisty prozrazuje v téže knize povídka »Slikareve uspomene«, (ve které se popisují autobiografickým způsobem slasti a strasti slovutného srbského malíře

Vlaha Bukovca, dokud se nestal tím, čím jest dnes'. Nejnovější povídky Matavuljovy jsou: »Uskok« a »Iz raznih krajeva.« Také tyto povídky se čestně druzí k dřívějším jeho publikacím. Pouze povídce »Uskok« lze vytýkati, že není dosti psychologicky odůvodněna.

Matavulj jest tak šťasten, že může v originálu stopovati literaturu italskou, francouzskou, ruskou a německou, čímž se jeho duševní obzor šíří, a jeho vkus tříbí. Matavuljův veliký talent jest zárukou, že jeho všestranná vzdělanost nebude ku škodě jeho individuální literární původnosti. Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Die Lehre des Aristoteles über das Wirken Gottes. Von Dr. Konrad Elser, Repetent am Königl. Wilhelmsstift zu Tübingen. Münster in W. 1893. Druck und Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. — V době, kdy vše, co katolické, bývá haněno a zneuznáváno, v době, kdy též křesťanská filosofie, filosofie scholastická, thomistická bývá tak podceňována mnohými filosofi, z nichž někteří mají fixní ideu, že filosofie thomistická není vlastně ničím jiným nežli pokřesťanou filosofi Aristotelovou, jiní zase říkají, že scholastika Aristotelovi ani nerozuměla, — v této době významný a velevítaný jest každý spis, jenž nám podává vědecké výzkumy a poznatky nabyté důkladností a pilí právě v oboru filosofie Aristotelovské. Takovým dílem jest též uvedená kniha Elserova.¹⁾ »Náuka Aristotelova o působení Božím.«

Otázka, jež jest předmětem uvedeného spisu, byla a jest otázkou spornou. Již od samých dob Aristotelových projednáváno bylo thema jednak o theologii Aristotelově vůbec, zvláště však o jeho náuce o činnosti a působnosti Boží. A ačkoli po tolik století o věci se disputovalo a psalo, přece nesnadno pronéstí úsudek rozhodný, poněvadž v otázce té u Aristotela jest mnoho nejasnosti a neurčitosti.

U Platona jest jinak. Ačkoli celkem nesprávná jest na př. jeho náuka o podstatách oddělených (*substantiae separatae*) či o ideách, přece z jeho spisů lze učiniti si určitý úsudek o jeho názorech filosofských, hlavně o jeho ideách, takže zaměňováno bývá dokonce — vhodně i nevhodně — »platonický« a »ideální«. U Aristotela však nelze tu nabyti určitého názoru. Na některých místech svých spisův omezuje činnost Boží jen na Boha samého, jenž jenom na sebe myslí a jinak není v žádném poměru ku tvorstvu, a světu ani pomocí ideí, dle nichž by svět byl stvořen, anebo v nichž by Bůh svět poznával, ani jakožto příčina účinná, ani jakožto duch pořádací a prozřetelný. Jinde zdá se, že Aristoteles vyslovuje se pro spojení Boha s věcmi pomocí ideí, mluví populárními vývody i o prozřetelnosti Boží, o jeho působení na svět.

Následkem Aristotelova nejasného, dvojakého názoru o činnosti Boží vytvořily se, ať tak dím, dva tábory filosofů, z nichž jedni praví, že Aristoteles rozhodně připisoval Bohu činnost asi podobnou, s jakou setkáváme se později ve filosofii křesťanské, druzí však tvrdí, že Aristoteles vytvořil si jen pasivní pojem Boha, jenž mimo sebe sama neprovozuje žádné činnosti neb aspoň nikoli takové, jakou mu onino první připisují. Zástupcem oněch jest z nejnovějších Brentano, zástupcem těchto Zeller.

Za těchto poměrův a okolností podjal se nesnadné úlohy Dr. Elser, chtěje konečně trochu ostřejším světlem otázku tu ozářiti. A zvolil si k tomu metodu, která věru jest asi nejlepší. Dříve, nežli úlohu svoji počal řešiti, ne vytvořil si nebo nepojal a priori žádného názoru o učení Aristotelově v této otázce, nestanovil žádných thesů, dle nichž by pak všechna místa filosofa Stagirskeho měla býti vykládána, nýbrž s úžasnou pilí vyhledal si ve všech spisech Arist. všechna místa, jednájící o činnosti Boží (uvedeno a vyloženo tu 96 míst, nejvíce z *Metafysiky*), s největší akribií filologickou a filosofickou je prozkoumal, srovnal pak spoustu komentářů všech století, a teprve rozhodl se pro názor, kterýž z tohoto nepředpojatého řešení vyvodil. Jeho vývody vrcholí v těchto bodech:

1. Dle Aristotela Bůh jest bytost myslící — νοῦς. A to Bůh myslí jen sebe, bez ustání a tak, že nutně jest vyloučena jiná činnost ducha božského.²⁾

¹⁾ Dr. Elser jest nyní v Římě a pracuje o novém díle: »Aristoteles a sv. otcové církevní.«

²⁾ Hegelův názor, že dle Aristotela Bůh ve člověku dochází svého uvědomění, jest tedy nesprávný.

S touto, zcela jistě aristotelovskou náukou jdou paralelně — ovšem v nemalém odporu — jiné jeho vývody, dle nichž jednak u Boha není vyloučena možnost mysliti předměty mimo sebe, jednak předpokládá se dokonce skutečnost takového myšlení a vědění. Při tom však omezení Božího myšlení jen na sebe sama jest náuka specificky aristotelovská, při níž ostatní výpovědi a vývody, jež celkem nejsou četny a jasny, jest považovati za nedůslednost Aristotelova systému theologického.

2. Ještě podivnější jest resultát o vůli Boží. Nelze upříti, že onen specificky aristotelovský názor o myšlení Božím³⁾ důsledně vylučuje vůli v Bohu, popírá chtění, kladá v něm jen a jen myšlení. Přes to však setkáváme se u Aristotela s projevy, z nichž souditi jest u Boha na existenci vůle. Ale i kdybychom těmto — rovněž nečetným — vývodům přikládali největší důkaznou sílu, přece neposkytují vůli Aristotelova Boha takového významu, aby jakožto stejně platný faktor postavena byla na roveň myšlení Božího. Zkrátka: Vůle tato, theoreticky neoprávněná a fakticky jenom několikráte od Aristotela uznaná, hrá velmi pochybnou a rozhodně podřízenou úlohu.

3. Bůh — $\pi\rho\omega\tau\omicron\nu\ \kappa\iota\nu\omicron\nu\ \acute{\alpha}\lambda\iota\nu\eta\tau\omicron\nu$ = první pohybování nehybné, — hýbe. Po předcházejících vývodech tato činnost hýbající u Boha Aristotelova patrně jest velice nápadna, ba, jest zjevem plným sporu, a přece nelze jí Aristotelovu Bohu upříti, třeba co do předmětů tohoto pohybu jakož i co do způsobu této činnosti nelze si učiniti jasných představ.

4. Bůh působí nejen jako terminus ad quem t. j. nepůsobí jen jako předmět touhy, nýbrž též jako terminus a quo, t. j. působí pozitivní činností. Na několika místech stojí oba tyto principy souřadně vedle sebe, jinde zase připisuje se větší úloha působení Boha jakožto příčiny účelné nežli působení jeho jakožto příčiny účinné.

5. Mimo tuto činnost hybnou, již Arist. nikdy Bohu neupírá, shledáváme tu též jakýsi jiný všeobecný vliv Boha na svět. Tento vliv, jehož Arist. blíže nekvalifikuje, stojí často v nejasném poměru k oné činnosti hybné.

6. Jiné důvody zdají se nasvědčovati tomu, že Arist. připisoval Bohu jakousi prozřetelnost. Mnoho míst v této otázce jest nejasných, a proto nese snadno jich užití k důkazu. Míst k důkazu se hodících jest málo; a též tam, kde mluví se o prozřetelné působnosti Boží, schází mnoho, velmi mnoho k tak dokonalému pojmu prozřetelnosti, jaký má filosofie theistická, křesťanská. V každém ze tří druhů prozřetelnosti (prozřetelnost zachovávající, pořádající, vládnoucí) jest tolik nedostatků, že tato činnost Boží jeví se býti chladnou a mrtvou, bez lásky a citu. Ale i toto málo odporuje dřívějším vývodům.

7. Co se týče otázky o tvůrčí síle Boha Aristotelova, mnohé námitky, jež se uvádějí proti tomu, jakoby Bůh Aristotelův byl svět stvořil, nejsou úplně správné a pádné. Srovnáme-li však všechny důvody pro a proti, pak jeví se velmi pravděpodobným, ba, skoro jistým, že Aristoteles neznal stvoření z ničeho, že idea kreace jest mu neznáma.

8. Než, ačkoli nelze u Aristotela přijati názoru o stvoření z ničeho, jež by se vztahovalo na všechny věci, přece bylo by možno si mysliti, že filosof aspoň pro jisté druhy bytostí přijal ideu stvoření. Než tato výjimka od pravidla musila by býti jasně a nepochybně naznačena. Ale tu jest opět jisto, že tohoto jasného a zřejmého označení názoru, dle něhož na př. duchové ve sférách byli by stvořeni, u Aristotela není. Ani jednoho místa není u Arist., jež by zřejmě neb aspoň pravděpodobně mluvilo o stvoření duchů hvězdných z ničeho. Nelze tedy u Aristotela ani tohoto druhého, omezeného názoru o stvoření z ničeho přijati.

9. Poněkud jinak jest třeba zodpovídati otázku týkající se stvoření ducha lidského. Neboť:

a) nade vši pochybu jest jisto, že Aristoteles nikde nevyslovuje se určitě a jasně pro praeexistenci lidského ducha ($\nu\omicron\upsilon\varsigma$). Zdali však místo ve spise »O plození živočichů« II. 3., 736^a 31. ⁴⁾ nekloní se ku praeexistenci, — není posud rozhodnuto.

³⁾ Že omezení činnosti Boží na myšlení sebe sama jest názor specificky aristotelovský, nasvědčuje na př. výtku, kterou Petr Ramus ostře vyjízdí si na Aristotela, že jeho Bůh o nic se nestará, nic jiného nečiní, leda »jako páv raduje se, uvažuje o své kráse.«

⁴⁾ »Λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῶν εἶναι μόνον.« »Zbývá tedy, že duch (lidský) jediné z venčí vchází (do těla) a že jest původu jediné božského« — (nebo: že jest něčím božským).

b) Druhá these, že totiž Aristoteles popírá výslovně praeexistenci ducha, má na svůj prospěch místo v *Metafysice* XII. 1070. Poněvadž však se též tu ledacos dá namítati, nelze thesi tu prohlásiti za naprosto dokázanou, třebaš námitky proti onomu místu nejsou nejpádnější.

c) Co se konečně týká otázky, zdali Aristoteles kladé svého Boha pozitivně jako tvůrce ducha lidského, nelze dáti tak snadno odpovědi. Ve všech projevech, jež k otázce této se vízí, jest tolik nejasnosti, že jsme nuceni k této otázce odpověděti: non liquet.

Co se týká stvoření ducha lidského, jest tedy jedině jisto, že nelze u Aristotela nabyti u věci té jasnosti a určitosti.

Tot přehledný seznam resultátů, jichž Dr. Elser zkumem svým se dopracoval. Spis svůj končí autor takto: »Zcela jasno jest, že Aristotelův pokus, theismus metafysicky zdůvodniti, zůstal velmi nedostatečným a kusým. Osobnost Boha není úplně pochopena, jeho působení v sobě i na venek jest nedokonale vysvětleno a z části příkře si odporuje.«

V některých věcech, jichž jsme se ve spise Elserově dočetli, nemůžeme s autorem souhlasiti, ale celkem pokládáme jeho vývody za oprávněny a žasneme věru nad pilí a důvtipností, s jakou spis je pracován.

Připojíme ještě krátkou úvahu.

Kdo jen povrchně všimne si oněch vývodů z Aristotelovy theologie, pozná hned, co tu sporův a nejasností. Lze to ovšem vysvětliti asi tím, že Aristoteles uvažuje nejprve Boha sama o sobě, připisuje mu jenom činnost omezenou na vnitřný život Boha. Ale pak chtěje vysvětliti poměr světa k Bohu, byl nucen přivzít znenáhla působnosti Boží jiné, a odtud ony spory. Aristoteles to asi sám dobře cítil; nadarmoť nenapsal v *Metafysice*, že rozum lidský má se ku poznání Boha jako oko netopýra ke slunečnímu jasu. Poznati tedy z oněch vývodů, jak slabým, jak kusým jest Aristotelův pojem Boha, a proto theologie Aristotelova pokládá se právem za nejslabší část jeho systému filosofského.

Uvažme nyní, jak nevyrovnatelně vysoko oproti těmto názorům Aristotelovým stojí názory filosofie scholastické! Uvažme jen, jak veliký Akvinat, svatý Tomáš, tento repraesentant filosofie scholastické, jež po něm i thomistická sluje, pronikavým duchem jak orlím letem dospěl nejvznešenějších, nejpravdivějších poznatkův o Bohu, o jeho bytnosti, o jeho činnosti, a to i tam, kde veden jsa rozumovou spekulací, odezírá od zjevení! Tu věru nechápeme, jak dle vzorů moderních filosofů cizích též náš Massaryk ve svých Stručných dějinách filosofie dospěl úsudku: »Scholastika jest pokus shodu dogmatiky a Aristotela dokázati.« Nebo »Thomismus jest obnovený aristotelismus« (nic jiného?). Nebo: »Historický význam Tomáše Aquinského v tom záleží, že Aristotelovu filosofii úplně recipoval.«

Dle Massaryka tedy onen muž ducha obrovského, jenž, jak Dr. Pospíšil praví, »na svých perutech rozum lidský až na chlum filosofské vědy povznesl, takže nemůže se takofka výše odvážiti,« — ten muž, který dle jistého starého nápisu, jež v Neapoli jsme četli, celému století byl učitelem, ten muž nemá jiného historického významu, nežli že »Aristotelovu filosofii úplně recipoval.« A co říci o té Massarykově scholastice, jež není ničím jiným nežli »pokusem shodu dogmatiky a Aristotela dokázati«? Kdo srovná na př. Aristotelovy odporuplné, nejasné názory o Bohu s hluboce promyšlenou spekulativní theologií scholastickou, nemůže se odvážiti výroku takového.

Než nelze nám na tomto místě šířeji o věci se rozepisovati. A napsali-li jsme shora, že toho »věru nechápeme«, pak opravujeme výrok svůj: chápeme to. Dru Massarykovi se asi snadněji píše nežli — studuje. Až prostuduje filosofii Aristotelovu i oddíl její, kterému se říká theologie, až prostuduje soustavu thomistickou, — pak teprve ať si dovolí pronésti úsudek. Mělkostí a povrchností nevzbudí respektu. Snad mu tyto vlastnosti stačí pro síň universitní, ale dále nesmí si s nimi troufati.

Ve knize Elserově jaká důkladnost, jaká píle, jaká vědecká přísnost! Takovými vývody lze něco dokázati. Nadarmo nenazval jistý německý kritik knihu tu prací epochální. Dr. Elser neměl účelem vylíčiti vliv Aristotelův na filosofii thomistickou, a přece výborně otázce té posloužil.

Přáli bychom si, by spis Elserův všichni si opatřili, kdož zajímají se o studium filosofie. Získají tím mnoho, velmi mnoho!

Alojs Kolísek, doktor filosofie.

Beleuchtung antireligiöser Schlagwörter. Ein Beitrag zur Lösung der brennendsten Zeitfrage von P. Georg Freund. C. SS. R. Wien. Verlag Kirsch. —

P. Freund obral si za úkol, přispěti knihou svojí k rozluštění nejdůležitější otázky časové, totiž náboženské. Hned v předmluvě knihy své dí spisovatel, že přišla doba, kdy každý kněz, ať řeholník či světský, povinen jest z čisté lásky k Bohu a spáse člověčenstva buditi v lidu slovem i písmem přesvědčení náboženské. Vždyť žijeme v době, kdy se rozmohla ve všech vrstvách společenských veliká nevědomost a netečnost ve věcech náboženských, kdy jako na heroa pohlížeji nezkušený na toho, kdo o sobě říká, že náboženství nepotřebuje, že jím pohrdá. Proti této náboženské vlažnosti a takovým názorům bojovati velí knězi jeho úřad; to bylo též příčinou, že obratný řečník P. Freund vydal řadu přednášek, v nichž polemizuje s některými moderními hesly, jakáž jsou: Náboženství jest věci vedlejší; — nevěřím v nic; — víra jako víra; — víra jest zastaralá, dnes řídí vše osvěta; — smrtí vše končí, není věčnosti; — katolická víra překáží pokroku; — jen nic nepřeháněti; — náboženství neprospívá nic, poukazuje jen k posmrtnému životu. Rázně a bystře odráží spisovatel útoky na viru a svatě náboženství. P. Freund napsal knihu slohem populárním, snadno srozumitelným. Krámská cena jest mírná.

Č E S K Á.

Dnešní otázka mravní. Napsal F. V. K r e j č í. V Chrudimi 1894. Nákladem časopisu »Rozhledy«. Cena 40 krejcarů.

Na třetí obálkové stránce čteme: »Knihovna Rozhledů bude uveřejňovati původní i přeložené práce, projednávající v přístupné formě n e j d ů l e ž í t ě j š í o t á z k y č a s o v é se stálým zřetelem k národní naší situaci.« Čtenář vidí, že úmysl »Knihovny Rozhledů« je velice pěkný, možno říci, důležitý. Vydavatelstvo slibuje, že dojde-li »účasti a vlídného přijetí u českého čtenářstva«, vykoná, co si umínilo. Aby nebylo pochybnosti o směru, kterým chtějí se mnohoslibní páni v před bráti, ohlašuje se velikým tiskem, že se bude spolupůsobiti, »aby život náš národní rozvíjel se směrem v e s k r z m o d e r n í m a p o k r o k o v ý m.« Tím i nedovtipnému pověděno vše, a hned první publikace, již uveřejňuje pan F. Krejčí, čtenáře o »veskrz moderním a pokrokovém« směru dojistá přesvědčí. Nenajde-li »Dnešní otázka mravní« souhlasu ani u »veskrz moderních a pokrokových« s v o b o d o m y s l n ý c h č t e n á ř ů »vlídného přijetí«, bude toho asi hlavní příčinou r e a l i s m u s, jemuž páni »Knihovny Rozhledů« hoví, a jež právě »veskrz moderní a pokrokoví« svobodomyslníci čeští dali do klatby.

Z katolického stanoviska pravíme toto: Předně nás těší, že i laici chytají se otázky mravní, a dodáme-li k tomu, že i mladí laici (universitní absolventi i neabsolvovaní studenti?), nikdo nám nezazlí, přiznáme-li, že nás to velice těší. Dvě věci především dlužno ku cti a chvále auctorové přiznati: Pan F. Krejčí především popírá, že by dnešní mravnost vůbec a u nás zvláště d o k o n a l á byla. Tím už staví se proti moderní vychvalované »ethice« a velebenému »pokroku« jejím, v čemž úplný má souhlas náš. Po té bičuje pan auctor »poslední dobu« a dokazuje, že se zachovala k otázce mravnostní »macešsky«, že se ocitla »ve sporu« s požadavky mravnosti, »že mravní stránka zapomínána a zviklána.« Nemysliž, laskavý čtenáři, že pan F. Krejčí snad jen tu a tam nějakým slovíčkem tak prohodil; nikoli! Hned z obsahu vidíš, že druhá i třetí hlava ano i čtvrtá výhradně tím se zabývají. Ve hlavě páté probírá i potírá se věc více po stránce h i s t o r i c k é. V hlavě šesté, sedmé a osmé snaží se pan auctor věc projednávat i p o s i t i v n ě a zkoumá, jak pomoci, kam se bráti.

Je-li nám hned pronést soud o publikaci páně Krejčího, díme, že n e g a t i v n í část spisku jeho jest rozhodně lepší než pozitivní a že práce právě proto neuspokojuje. Na mnohých místech vyvolává pan Krejčí živý odpor nejen svými důvody, nýbrž i kritikou. Ano, vyznáváme, že mnohé věci přivedly nás k domněnce, že pan auctor podjal se díla, jež převyšovalo jeho přípravy a síly. Na doklad výpovědí svých uvádíme:

Hned na prvé stránce předhazuje pan auctor moderním velebitelům mravnosti a velikosti národní pravdivé: »Jsou jisté pravdy, týkající se našeho národního stavu, o nichž je každý snad přesvědčen, a jež s e p ř e c e v e ř e j n ě n e h l á s a j í . . . K těmto umlčovaným pravdám náleží poznání . . . že náš člověk, průměrný náš český člověk, . . . že tento člověk d a l e k o s t o j í z a o b r a z e m, jež u veřejnosti o něm malujeme. Užíváme při tom barev příliš světlých, stavíme mu před oči stále jen takové zrcadlo, v němž vidí své tahy do nepravdivosti zidealizovány.« Naše národní neúspěchy mají dle auctora v tom

hlavní příčinu, že »nejsou to jen chyby vůdců, stran, taktiky, — jest v tom malomoc a špatný stav celé armády, každé její průměrné jednotky. Neúspěchy naše lze vysvětliti proto mravními nedostatky našich lidí, nedostatky jejich mravní síly a charakteru«, vykládá otevřeně pan auktor, s nímž pravdy milovný čtenář až dosud zajisté se shoduje. I v dalším, ale neustále jen negativním rozboru zasluhuje pan Krejčí pozornosti. Právě-li na stránce 4.: »zdar naší věci, celkový náš postup národní spočívá v první řadě na mravním zlepšení, sesilnění a očištění našich lidí,« řekl tím jen bolestnou pravdu. »Náš stav« ostatně nevyrůstá jen z nás, (str. 5.) nýbrž ze »všeobecného stavu Evropy«, k němuž jsme připoutáni toliko svazky. »Nejen my v Čechách, nýbrž celá Evropa — praví se proloženým tiskem tamtéž, — vůbec všechno kulturní lidstvo má dnes svou důležitou otázku mravní, ethickou, a naše otázka mravní není než její specificky českou stránkou.« Proto »chceme-li pracovati s úspěchem na mravní posile a očištění ve svých řadách, jsme nuceni . . . uchopiti tedy otázku, mající tak důležitý význam národní, za její stránku všelidskou a sáhnouti k samým kořenům dnešní všeobecné otázky mravní.« To jsou žaloby, jichž by věru ani nejklérikálnější péro tak ostrými tahy neznázornilo. Jsou-li jen z polovice pravdivy, nemůže nám nikdo zazlívati, přiznáme-li se, že máme v nich jakési zadost učinění a uznání.

Nevarovali jsme moderních světloňošův a osvětařův od nepravé cesty jejich, a nevolali jsme, že jediná cesta k mravnosti a jediná pěstitelka její jmenuje se víra? Posmívali se nám a neuznali nás, a nyní po desítiletích vyznávají, že ve zlém zabředli! Ano, tak daleko pobloudili, že vlastně ani povědět neumějí, co mravností vůbec rozuměti sluší! Jak smutný to úkaz, když i vyhlášení filosofové — př. Spencer! — v otázce naší domudrovali se až ethiky čili mravnosti zvířecí! Mají-li »ethiku« zvířata, a tak tomu jest dle Spencera a Jomesa, a nemají-li náležité mravnosti lidé, a tak tomu jest dle F. Krejčího, — jsou lidé v otázce mravní za zvířaty! Hrozná konkluse, ale my ji nezavinili, my jen ji vyslovili z návštějí, které si páni odpůrcové křesťanské ethiky sami položili. Bohudíky, že není tak zle! Mudrování Spencerovo — a hlásí se prý k němu dosti vzdělců — jest nepravdivo, a přiznání páně Krejčího člověka tak hluboce nesnížilo. Dodáme-li, že pan Krejčí snaží se lidstvo ku mravnosti povznést, nacházíme v něm novou stránku dobrou, a vyznáváme, že i my člověka mravnosti schopným pokládáme, ano, že to jeho přední povinností máme. Škoča jen, že záchranný pokus páně Krejčího dostatečným a způsobilým veliké úlohy té neshledáváme.

Co jest mravnost a co jest nemravnost? Kdo a čím nám určí, který kon třeba považovati mravným a který nemravným? Pan auktor předkládá si otázku tu již na šesté stránce, ale odpovídá na ni teprve ke konci sedmé stránky, odpovídá tak kuse a nejasně, že čtenář se nedoví, co jest mravnost. Pan auktor praví, že z toho, co dosud pověděl, viděti, že se »při dnešní otázce mravní nejedná na předním místě o to, jsme-li mravnými čili nic, aneb, co činiti, abychom mravnými byli«; v otázce té prý položena »celá jsoucnost a oprávněnost všeho toho, co patří do oboru mravnosti, a že otázka spíše zní: jest mravnost čili nic?« Ano, jen že pan auktor veškerým mudrováním tím nepověděl, co mravností rozuměti sluší. Jeho slova »všeho toho, co patří do oboru mravnosti,« jakož i »otázka, jež spíše zní: jest mravnost čili nic?« ukazují, že si s věcí pan Krejčí rady neví, a přece píše o ní celou brožuru! Co je mravnost, pane Krejčí? Hic Rhodus, hic salta! Otázka, kterou připojuje ztrápený auktor ihned ku první otázce, existuje-li mravnost, nic na věci nemění a čtenáře neuspokojuje. Pan auktor se táže: »Existuje dobro, povinnost, a jsme povinni hlasu jeho uposlechnouti?« Ne, pane Krejčí! Povězte: Co je mravnost? »Chceme-li sáhnouti hlouběji k její kořenům, — i jen sáhněte, vždyť to právě chceme! — uvážíme napřed, jak dalece naše doba věří v mravnost.« Nikoli! Napřed uvážíme, co je mravnost, jinak »nedosáhneme ani k těm kořenům.« Pan Krejčí jest už všecek zoufalý, proto i na stránce osmé u prostřed odpovídá předloženým svým otázkám zase otázkou! »Prvou tedy otázkou jest: jak se zachoval vývoj naší doby ku světu mravnímu.« Ne, pane Krejčí! Povězte, co je mravnost, a nechte si všechny světy a první i druhé otázky! Nešťastný kritiku, povzdychuje zmořený auktor, když tedy pořád a pořád zvědět chceš, co je mravnost, tu — ačkoli bych mohl »opakovati, co již v úvodě bylo naznačeno a »co objasniti . . . určitými důvody jest další mou úlohou«, — odpovídám (bohudík!): »Co se týče podstaty její (mravnosti), byli bychom s úvahou velmi brzy hotovi (tak vidě!), poněvadž o ní nevíme ničeho!« Risum teneatis amici, a odpusťte mně,

že jsem pana Krejčího neustále trápil otázkou: »Co je mravnost!« Zde vidíte, že můj plán byl znamenitým. Pan auktor neví o podstatě mravnosti »ničeho«, napíše však o »ethice« spis a jako by toho ještě nebylo dosti, důkladně nynější mravnost zkritizuje a poučí! Kdybychom chtěli býti zlomyslnými, mohli bychom opakovati slova páně auktorova »byli bychom s úvahou brzy hotovi,« jelikož kritizovati auktora, jenž se přiznává, že o podstatě svého předmětu »ničeho« neví, věru nezáhodno. Zatím však povedeme si blahosklonně a poslechneme, co pan auktor dále tvrdí: »Náleží (podstata mravnosti) právě tak jako i jiné důležité pojmy metafysické (hmota, duch, síla, krása) do světa mlh metafysických, z nichž vrací se náš duch vždy unaven, vědom své malomoci, roztržtých v různá stanoviska.« Pan auktor se hodně mýlí! Jakkoli moderní věda úplně povědět nemůže, co jest hmota nebo síla, může úplně povědět, kterými zákony se řídí. Pan Krejčí však nemůže toho povědět o mravnosti, jelikož všechny »karakteristické znaky« jen tedy platnost mají, má-li vůbec platnost mravnost. Tvrdí-li pan Krejčí na str. 9: »Prvým těchto znaků jest naprostá platnost mravních pravidel, jejich absolutnost,« odpoví mu nevěrec, že není-li objektivního ředidla mravnosti, čili toho, co mravnost činí mravností, není ani absolutních známek mravnosti a poukáže právem na to, že všechny ty »absolutní charakteristické znaky« nestojí za nic, když, jak pan Krejčí sám píše ke konci str. 9., nedovedly zabrániti, »že se mravnost . . . v každé době měnila; . . . že co dnes je mravním zlem, bylo jindy dobrem a naopak.« Kdy platilo něco podobného o »absolutních« zásadách přírodní vědy, již se pan Krejčí dotekl? Nejen dnes, nýbrž vždy plativalo, že na př. kámen vymrštěný vzhůru, letí do výše čím dále tím pomaleji, k zemi však žene se čím dále tím rychleji.

Poněvadž zákony přírodní vědy (resp. zákony hmoty a síly) jsou skutečně ustáleny, mohli a mohou praví přírodopytci poznati z nich »a posteriori« silu i hmotu samu (aspoň do jisté míry) a mohou na nich založiti svou zpytbu i vědu. Pan Krejčí se svými »absolutními« znaky nic takového nezmůže!

Dle pana Krejčího je mravnost »pravým opakem individualismu« a žádala »vždycky potlačení vlastního prospěchu atd.« Dle toho jsou všichni lidé, co jich kdy bylo i bude, učiněnými nemravny, jelikož kde kdo má a měl při každém konu jakýs účel svůj. Kdyby pan Krejčí tvrdil, že mravnost zakazuje »sobectví a nedovolený prospěch,« měl by pravdu; avšak vyhlásiti člověka v odporu s mravností proto, že dobrého prospěchu si hledí, toť přílišno, nespravedlivě a nemravno, jelikož odpuzuje ho od jeho povinnosti a práva. Ostatně rádi bychom věděli, kdo takovou »všeobecnou« mravnost, která se přičí »jednotlivcům«, kdo ji dal? Každý jednatel má právo tázati se, proč musím toto a ne ono činiti? Naši odpůrci vyloučili z mravnosti Boha, a přece může jen Bůh stanoviti a zachovati naše práva a povinnosti k Sobě i ku bližním, a přece jen Bůh může stanoviti nezměnitelný zákon mravnosti! Zákon ten repraesentuje Jeho svrchovaná vůle, tak že mravným sluje, kdo ji plní; nemravným, kdo se jí protiví. Na otázku tedy »Co je mravnost«, odpovídáme: mravnost jest totéž jako srovnalost čili shoda s vůlí Boží, jež nám ve víře náboženské projevuje se, a ve svědomí našem má svého dočasného zástupce žalobníka a soudce. Zásady této mravnosti se nemění, jakož ani vůle Boží se nemění, a páni odpůrcové dobře udělají, když nám poukáží, co v naší katolické mravnosti je dnes mravným, jež dříve bývalo v ní nemravným.

Kam přijde člověk v mravnosti (vlastně, nemravnosti!) bez Boha, a to při vši vzdělanosti, moderním osvětářství a pokroku, nejlépe viděti ze statistiky, jakož i z toho, co pan Krejčí píše na stránce 29. »Jaký chaos názorů, jaká bezzásadnost panuje na př. jen v oboru pohlavním.«

Z jak nejrozumnějších a nejprotivnějších stanovisk pohlíží se na prostituci, cizoložství neb čistotu! Který z dnešních mladíků ví po ztrátě víry a dýchaje jiný vzduch ze školy a jiný ze života, co jest v těchto věcech mravným a co nemravným? Pan Krejčí stěžuje si několikrát, že víra náboženská, tento »pravý kořen mravnosti«, byl ze srdcí moderního člověka zatlačen, a že moderní věda zachovala se macešsky ku mravnosti, avšak sám nechce na »překonané stanovisko« a sám prozrazuje, že »moderní« otázku mravnosti provést chce. Přejeme mu všeho zdaru, ale nevěříme, že svou theorii žádoucího dojde cíle.

Filip Jan Konečný.

Ludvík Lošák: Tři noci u mrtvoly. Báseň. V Praze 1894. Nákladem Bursíka a Kohouta. K této básni přidán pozoruhodný doslov, v němž básník vykládá »sloku dissonanční«, jak nazval nově druh sloky jím vynalezené, která není rýmována, ale neobyčejně libozvučně zní, jsouc rytmičky upravena s velikou

zručností, by se střídala konsonance s dissonancí t. j. nesouzvuk se souzvukem. Pozoruhodný tento vynález znamená velikou reformu v našem básnictví. Básník tu nikoho nenapodobí, jde vlastní cestou, což je veliká jeho zásluha. Neboť nic snažšího než napodobiti to, co se již ve Francii napsalo, jako činí převážná část naší poesie, ať již parnassisté, ať symbolisté.

Za druhou zásluhu Lošťákovu pokládáme, že napsal báseň velikého rozměru. U nás se píše samé básně kratinké, a z těch pak je hračkou sestavit sbírku. Lošťák však napsal báseň velikou, a to znamená mnoho vytrvalé práce. Básník jest u nás první, který reflektuje pravým způsobem. Jen se nás nemile dotkla jedna scéna: myslíme onu o kapitánu Eversovi a Asře; takových věcí ať básník přenechá jiným. »Tři noci u mrtvol« vynikají bez odporu velice nad celou naši současnou tvorbu.

Josef J. Veselý.

Obrana úcty svatojanské proti Dru. Herbenovi. Napsal Fr. Reyl, ředitel Borromea v Hradci Králové. Cena 10 kr. Čistý výnos věnuje se Jednotě katolických tovaryšů v Hradci Králové. Spisovatel na str. 38. praví: »Život sv. Jana Nepomuckého jest již od padesátých let minulého století předmětem vědeckého bádání, jemuž dlužno děkovati, že životopis světcův byl očištěn ode všech mylných údajů a vylíčen byl dle pravdy. Ku vědecké této práci v otázce svatojanské vedla mnohé láska ku pravdě, jiné opětě nenávisť k církvi katolické, neboť doufali v zavilé této otázce nalézt zbraň proti božskému a neomylnému jejímu úřadu, jenž vyhlásil Jana Nepomuckého za svatého.

Vědecký tento boj o životopisná data, vedený zprvu pouze mezi učiteli, šíří se však od let šedesátých mezi katolickým prostým lidem, jenž nemá dosti přístupu k vědeckým pramenům a tak snadno na úkor citu náboženského přijímá pouhé domněnky za čistou pravdu.

Loni vydal Dr. Herben spis, jenž shrnul všechny dosavadní útoky proti úctě svatojanské v jednu knihu a podává ji našemu katolickému lidu za pravdivý spis. Pročetl jsem spis tento, vytkl jsem stručně hlavní nepravdy, kteréž jsem v knize této našel a podal jsem souhrn důvodů pro úctu svatojanskou (uvádí 10 spisů, z nichž čerpal) . . . Našel jsem takto již látku hotovou a spracoval jsem ji pouze, abych podal důkaz, že víra naše ve svatost Jana Nepomuckého není slepou a že každý vzdělaný katolík zdravým svým rozumem může si v otázce svatojanské zjednatí správný náhled.«

Toť jest účel a obsah brožury, samým autorem napsaný.

Spisovatel podává nejprve stručný životopis sv. Jana Nepomuckého; na to rozebírá dobu úcty jeho, při čemž vhodně poznamenává, že lid český ctil svěťce Jana dávno před uvedením Jesuitů do Prahy. Nevynašli tedy Jesuité úctu svatojanskou, nýbrž ji pouze rozšířili a ve známost uvedli v celém království. Konečně popisuje, proč církev úctu svatojanskou slavně potvrdila.

Od str. 14. všímá si nejdůležitějších námitek proti úctě sv. Jana. Dr. Herben tvrdí, že prý Řím vyhlásil za svatého toho, jehož existenci nebylo lze vypátrati, a proto vyhlásil prý osobu mythickou, nikdy neexistující. — K této námitce odpovídá autor brožury: »Jest možno, aby vymyšlená osoba měla známý hrob a měla kosti i lidský, neporušený jazyk?« I méně nadaný odpoví: Výtvar lidské fantazie nemá těla, proto nemůže míti ani kosti ani jazyka. — Řím však vyhlásil za svatého jen toho mučedníka, jehož hrob od staletí v chrámu svatovítském byl mříží obehnán, náhrobním kamenem i nápisem opatřen, zvláštní bohoslužbou vždy v den 20. března uctíván, a jehož jazyk při úřední exhumaci před zraky hodnověrných i učených mužů neporušeným byl nalezen.«

Vzhledem k omylům kanonisační bully vykládá spisovatel, že církev jest neomylnou jen v pravdách náboženských a ne v historii. V historii se církev často může zmýliti, čehož dokladem jsou právě omyly v legendě svatojanské. Tato stať by měla býti vyložena a vysvětlena nejširším kruhům české společnosti, poněvadž právě těchto omylů nepřítelé proti nám zneužívají a lid jimi matou, nerozeznávající při kanonisačním procesu věci podstatných od vedlejších. Za tato vysvětlení jsme autoru brožury velice vděční.

Historii o dvou Janech, vyjde-li tato brožura ve druhém vydání, mohl by autor doplniti z dědictví svatojanského letos vydaného, kdež farář Fr. Ekert tyto omyly velice jasně vysvětluje.

Fr. Reyl hájí dále svatý a neúhonný život Jana z Pomuku a zmiňuje se o naivním mínění, že historickým jádrem sv. Jana Nepomuckého není nikdo jiný nežli Jan Hus. »Jesuité,« praví Fr. Reyl na str. 27., »našli při svém příchodu do Čech kult svatojanský zároveň i s kultem Husovým, nemohli tedy lid, jenž oba Jany dobře rozeznával, ošáliti nějakým výmyslem. . . . úcta svatojanská sama

nebyla by nikdy s to, aby vytiskla kult Husův z mysli kališnických Čechův, poněvadž svátek Husův měli v kalendáři. Na konec podává Fr. Rey l přehled historického bádání v otázce svatojanské.

Tato brožura byla otištěna nejprve v »Českém Východu«, na to vyšla samostatně, i přejeme jí co největšího rozšíření.

V nynější době jest každému katolíku nutno, aby otázku svatojanskou dobře znal, a proto doporučujeme, aby bedlivě byly kupovány a čteny: 1. tato brožura; 2. Životopis sv. Jana Nep. od faráře Ekerta v letošním podílu sv. Janského dědictví; 3. Dr. Klein. Borového: Sv. Jan Nepomucký; 4. Votky: Kanonizace sv. Jana Nepomuckého; 5. Votkův: Zázračný jazyk; 6. Novákovy: »Úvahy o sv. Janu Nepomuckém«; 7. v kalendáři Meči: Sv. Jan Nepomucký ve světle historickém; 8. Berghaurovo dílo: Protomartyr poenitentiae; 9. Frindův: Der hl. Johannes von Nepomuk; 10. Dra. Aug. Amerhaina: Historisch-chronologische Untersuchungen über das Todesjahr des hl. Johannes von Nepomuk.

Každý katolický učitel, úředník, každá fara, každá katolická knihovna, každý katolický spolek měl po ruce jednu nebo více těchto knih a půjčuj je svým členům, osadníkům, známým tak aby našinci ve víře byli utvrzeni a dovedli se brániti proti komukoliv.

Tom. Škrdle.

Moderní básníci francouzští. (Dokončení.) Emile Peyrefort, zastoupený básní »Balet oblaku,« Alexandre Piedaguel a Amédée Pigeon jsou básníci menšího významu. — Pichat má tu krásnou báseň: »Svdlé upomínky,« jež vyniká cituplnou něžností. — Frédéric Plessis, profesor na filosofické fakultě v Bordeaux, má tu několik básní, na nichž viděti bedlivé studium antické poesie. — Charles de Pomairols patří k pessimistům. Že by ve směru optimistickém tento básník mnoho dovedl, svědčí báseň »V chatě.« Za to báseň »Neznámo« je chatrna a báseň »Kamení« je plna hniloby a puchu. — Le Comte du Pontavice Heussey má zde dvě pěkné znělky, rovněž Claudius Popelin. — Ernest Prarand je podivín a tím jest o něm řečeno vše. Pierru Quillardu jsme mnoho nerozuměli a řadíme jej k symbolistům, s nimiž má mnoho společného. Věci jako »Sen hřebců« nejsou příliš poetické. — Jean Rameau je básník stejného druhu. Proč jej Vrchlický překládal? Máme dosti na ukázkách Moréasových a soudruhů, raději mohl Vrchlický více přeložiti z Lamartinea a jiných básníků ušlechtilého směru, kteří mysl čtenáře povzbuzují a povznášejí. V básni »Dílo slunce« líčí Rameau, jak se proměnil ve strom. V básni »Nesmrtelnost srdce« proměnil se prý básník — v cypřiš, z nehtů mu vyrostly modřiny, z těla se vylíhli červi atd. To je poesie?! Báseň: »Kusy ráje« je rouhavá. Líčí, jak prý omrzěl anděly ráj atd. — V Henri Charlesu Readovi vidí Vrchlický »veliký talent,« my v něm nevidíme leda talent na »bezcestí,« jak svědčí báseň »Jedovaté květině.« Z Regniera, který patří k symbolistům, rádi bychom zde pro žert otiskli báseň »Vichry,« ale — dobrého pomálu, a doufáme, že čtenář měl dosti již na ukázkách z Jeana Morése, jež jsme podali v minulém sešitě »Vlasti.« Jen pranýřováním učiníme směr symbolistický směšným a zabráníme, aby se v Čechách nerozšiřoval. V tom dáváme Vrchlickému za pravdu, že naše umění musí býti zdravé a ne chorobné. Verlaine a Regnier nás nespasí, následujme raději Lamartina a básníky podobného druhu, ovšem zase svým ryze českým způsobem. — Armand Renaud zastoupen je několika menšími básněmi, z nichž viděti, že básník studoval perskou poesii. — Jean Richopin je básník materialistický. »Píseň zvonku při křtu« je sprostá. — Arthur Rimbaud, jehož básně vyšly u Vaniera, patří asi neprávem k symbolistům. Ukázky z něho podané jsou jasné a pěkné. Zvláště se nám líbila báseň »U pece,« která upomíná na Coppea. Za to Maurice Rollinat je čistokrevný symbolista a dekadent. Samá hniloba a samý puch. Básník vidí v přírodě jen samá strašidla a příšery. Báseň »Mrtvé oči« je přímo příšerná. Rovněž tak »Žlé oko.« Po přečtení takových »ukázek« nemožno než litovati básníka, jenž snížil poesii do takového bahna. — Rádi si pak oddechne při čtení tak roztomilé písně, jakou je »Štěstí« od Louisy Siefertovy. — Armand Silvestre má tu cituplné písně. — Josephin Souvary, který sebraná svá díla vydal ve třech svazcích u Sencora, zastoupen je vesměs znělkami, až na báseň »Cestou« a »Zpěv srdce.« — Sully Prudhomme je slavný básník filosoficko-didaktický. — Laurent Tailhade stal se známějším zraněním při atentatu anarchistickém v Paříži (ač sám je stoupencem anarchistů) než básněmi, které nad prostřednost nevynikají. — André Theuriert je známý u nás též svou »Lesní stezkou,« kterou vřele doporučujeme (vyšla u Vilímka). Opěvává lesy veršem, jako u nás Klostermann prosou. Oba však jsou stejně mistři svého umění. — Leon Valade je chorobný a omrzelý básník. Zemřel

po dlouhé nemoci a jeho básně vydal Lemerre. — Max Waller zastoupen je směšnou básní »Na moři.« Věnoval ji — sardelím!

»Zahrajem veselé písničky.
Sardelím chci je věnovat.
Byť se jich nota jen třásla
na vodě chvilku! Z jich másla
někdy je poznáte snad.« (!!) Str. 493.

Na konec básník hází »svou flétnu« do moře. Dobře učinil. Lepšího osudu nezasloužila. — Maurice Vaucaire je zastoupen sprostou básní »V kleče.« Básník klečí před svou postelí a při tom vyslovuje různé myšlenky urážející cudnost. — Emile Verhaeren má zde krásnou báseň »Meditace.«

»Jak šťastní, Pane, jsou, kdo umírají v Tobě,
jich duši neschvátí dnů zlobných zloba dravá;
smrt ta jim sluncem jest, a naše doba tmavá
jich víry netkne se v své nevraživé zlobě.« (Str. 497.)

Překrásný žalm, jakých v literatuře známe tak málo! Od téhož básníka je tu však zase báseň »Píseň blázna,« která je plná nesmyslů. Také tam čteme:

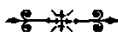
»A onen to můj strýček byl
kdys farář, tolik vína pil,
že slunce z toho zrudlo celé;
vím, bydlel kdesi v chatě ztmělé
a mrtvoly měl v skříních skryté.« (Str. 499.)

To je opravdu píseň — blázna!

Paul Verlaine patří k symbolistům. Vyniká-li čím nad jejich družinu, je to leda sprostota, jakou vyniká báseň »Škeble.« Stud nám brání opakovati její obsah. Že týž básník za chvíli opět dovede se modliti k Bohu, nic na věci nemění. Je to neupřímné a vynucené jako celá jeho poesie. — Alfred de Vigny má tu obsáhlou ukázkou. Líbila se nám zvláště »Láhev na moři,« ač je poněkud rozvláčná, obsahujíc šestadvacet slok o 7 řádcích, tedy skoro dvě stě veršů na tak prostou myšlenku, což je mnoho. — Robert de la Villehervé vydal mnoho knih. Myslím, že by byl býval v nich Vrchlický našel lepší věci než je báseň »La Londièrre,« kde tento básník volá, že »dost času na růžence.« To Villehervea úplně charakterisuje. — Emile Zola ukončuje řadu francouzských básníků dvěma básněmi, v nichž se nutí do něžnosti, která se mu nedaří, a »Hlasem boha,« kde se rouhá.

Ukončujeme přehled francouzských básníků. Panu Vrchlickému jsme vděčni za to, že nás seznámil s tak obsáhlou řadou vynikajících zjevů literárních, a bylo-li si čeho přát, bylo to jen to, aby p. Vrchlický pečlivěji vybíral. Nakladatel Jos. R. Vilímek postaral se o neobyčejně vkusnou úpravu díla. Je ozdobena četnými podobiznami, a celé dílo je vskutku chloubou moderní typografie.

Josef J. Veselý.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Darem k biskupskému jubileu dostal se sv. Otcí i chrám. Založil a vystavěl jej zbožný věřící, advokát Longo a manželka jeho Marie, ve Valle di Pompeji v diecési Nola. Longo, chtěje aby i v budoucích časech bylo postaráno o svatyni, zřízenou ku počtě Blahoslavené Panny Marie sv. Růžence, do níž lid zdaleka široka putuje, rozhodl se, věnovati chrám Lvu XIII. Papež dar přijal a zároveň kostel podřídil přímé Svě jurisdikci. — Poslední dobou těšil se sv. Otec výbornému zdraví a jak známo, pracoval s obvyklou a obdivuhodnou pílí na veliké encyklice, která byla již v katolických listech uveřejněna; v ní obrací se k východním církvím a k protestantům, aby uznali církev a do luna jejího se vrátili. Tak jako katolíci svrchovaně ctí moudrého a osvěceného Lva XIII., rovněž nezapomínají velikého Pia IX., jednoho z nejznamenitějších papežů, kteří zdobili stolec Svatopetrský. Syllabus, dogma

o Neposkvrněném Početí, koncil Vatikánský a zvláště utrpení od zednářů a sektářů protikatolických jsou věci, jež se nezapomínají. Dne 13. května 1892. bylo tomu sto let, kdy Pius IX. se narodil v Sinigalii. Slavnost narozenin odložena byla na jubilejní rok letošní. Slavnosti počaly dne 13. května v Sinigalii a ukončeny byly v Římě, kde slavný papež Pius IX. odpočívá. Kaple domu, v níž Pius byl pokřtěn, byla nádherně ozdobena a uměleckými drahocennými obrazy obohacena. Trvale uctí komitét slavnostní památku Pia IX. založením ústavu pro děti dělnické; základní kapitál má již pohromadě; ústav ponese jméno Pia IX. Zajisté vznešený to úkaz v nynější rozervané, církví a sv. víře nepřátelské době, že právě jen církev a církev to jest, jež zakládá blahodárné ústavy a skutky plnými lásky ukazuje, kdo je pravým přítelem lidu. Také oltáře v chrámech, kde Pius IX. jako dítě se modlil, kde dne 2. února r. 1803. byl u prvního sv. přijímání, kde dne 27. máje 1857. již jako hlava církve katolické sliby Svě obnovil, byly trvalými památkami okrášleny. Do Sinigalie sešli se tisícové lidu se všech stran. Na rodném domě papežově odhalena pamětní deska, a ulici oné dala obec jméno »Via Giovanni Maria Mastai«. Zednáři, kteří pronásledovali velikého Pia IX. krutě za živa, neustali pronásledovati Jej i dlouho po smrti a musili se ovšem i nyní o Jeho památku svým způsobem postarati. Na pamětní desku pod roušku ji zakrývací podařilo se jim nevysvětlitelným dosud způsobem přilepiti plakát s nápisem hanebným a potupným, v němž mimo jiné vynášeli se i dva obyčejní, sprostí vrahové Monti a Tognetti, jež židovská žurnalistika vyhlásila za »mučenníky«. (Rozuměj »mučenníky« à la Henry, Ravacholl, Vailant a pod.) Plakát však byl zpozorován a ihned stržen, tak že slavnost neutrpěla nejmenšího přerušení, jak zednáři s radostnou dychtivostí očekávali.

Cizina o našich listech. Časopis »Rivista Internazionale« v Římě vyžádal si výměnou »Vlast«, »Vychovatele« a »Děl. Noviny« a v čísle 18. ve stati »Sunto delle riviste« referuje o našich listech takto:

Dělnické Noviny, č. 15., 16., 17. 1894. »Questo periodico bimensile contiene una serie di brevi articoli pratici per gli operai. È una delle migliori pubblicazioni di carattere sociale, e ne sono collaboratori i due sociologi boemi di grande merito dott. R. Horský e dott. R. Barture.« »Tento čtrnáctidenník obsahuje řadu krátkých, praktických článků pro dělníky. Jest to jedna z nejlepších publikací rázu socialního; spolupracovníky jeho jsou dva velezasloužilí sociologové čeští Dr. R. Horský a Dr. R. Barture.«

Vlast, časopis pro poučení a zábavu, N. 7., 8. Aprile. — Maggio 1894. Praga. — La suggestione e l'ipnotismo nella luce della fede e delle scienze. Fr. Horáček. L'autore indaga in quali condizioni fisiologiche anormali si trova il cervello et il sistema nervoso nella suggestione e nell' ipnotismo; viene quindi a trattare dello stato della mente umana rispetto alla conoscenza e alla volontà, e si domanda findove le fasi ipnotiche possono impedire il retto esercizio delle facoltà umane. L'articolo oltre ad essere molto erudito, perchè l'autore fa mostra di aver tra mani le opera più recenti su la materia, è opportuno per le saggie considerazioni che fa nelle applicazioni ipnotiche quanto alla morale cattolica. — L'origine del genere umano da due soli genitori nel paradiso, Eug. Kadeřávek. Vi si riassumono tutti gli argomenti a favore dei monogenisti secondo il racconto biblico circa l'origine umana. Il Kadeřávek dopo aver esposto le ragioni intrinseche, allega l'opinione dei dotti e convince di vane le leggende asiatiche e americane intorno al poligenismo. — Altri articoli importanti in questi fascicoli sono: Una parola sincera su l'amore della patria di Fr. Pohunek; Il carattere della lettere di Hus di Fil. Korečný; Il viaggio per la Corsica di Fr. Maleček. — Suggerisce a hypnotism ve světle vědy a víry. Fr. Horáček. Autor zkoumá, v jak abnormálních poměrech jest mozek a nervová soustava za suggerisce a hypnotismu; pojednává o stavu mysli lidské vzhledem k poznávavosti a vůli a vyvozuje, jak dalece mohou fáse hypnotické byti na překážku správným výkonům mohutností člověka. Článek ten není pouze velmi učený — dokazujeť autor, že měl v rukou i nejnovější spisy o této látce — ale jest i výtečný moudrými úvahami, jež spisovatel přičiňuje výkladům hypnotickým na základě mravouky katolické. — Zda pochází veškeré pokolení z jedné prarodičů? Eug. Kadeřávek. Zde shrnuje veškeré důkazy na prospěch monogenistů, jak o tom povídá bible o pokolení lidském. Kadeřávek, vyloživ důvody vnitřní, připojuje mínění učenců a poráží plané legendy asijské a americké o polygenismu. — Jiné důležité články v těchto sešitech jsou: Upřímné slovo o lásce k vlasti od Fr. Pohunka, Charakteristika Husových Listů od Fil. Konečného, Z cesty po Korsice od Fr. Malečka.

Vychovatel, N. 13., 14., 15. a. 1894. Praga. La scuola e il socialismo. Cl. Markrab. L'autore considera quale efficacia ed importanza abbia la scuola rispetto alle nuove teorie dei socialisti. Tocca brevemente delle diverse tradizioni scholastici nei vari paesi civili di Europa, e dice che il classicismo predomina in Italia fin dal secolo XVI. La scuola deve essere riformata e deve divenire più educativa e meno erudita. Si scorge ormai dovunque un certo dissidio tra la scuola e la società, dove l'insegnamento morale é spesso, e con danno gravissimo degli allievi trascurato. — Autor uvažuje, jaký účin a jakou důležitost má škola vzhledem k novým teoriím socialistickým. Stručně se dotýká různých školských tradic v rozličných vzdělaných zemích Evropy a praví, že klasicismus převládá v Itálii už od stol. XVI. Jest nutno, aby škola byla reformována a stala se více vychovávající, méně vyučující. Všude lze spatřiti patrný rozkol mezi školou a společností, kde mravní vyučování je často zanedbáváno, k veliké a těžké škodě chovanců.

Dar biřmovancům. »Nejkrásnějším, nejvýznamnějším a nejpraktičtějším darem biřmovancům,« četli jsme v denních listech, »je nádherná, vlastenecká kniha Obrázkové dějiny národa českého« od Jana Dolenského, se »zvláštním věnovacím listem.« Dějiny ty a zvláště jejich doba husitská byla náležitě odsouzena v katol. listech.

Cena českých a německých knih. Zajímavé jsou rozdíly cen spisů českých a německých buď v originálech nebo překladech při stejné úpravě ano mnohdy i lepší ve vydání českém. Baumbachova »Zlatoroga« německá stojí 1 zl. 80 kr., česká 50 kr. Bodenstedtovy »Písně« německé jsou za 2 zl. 25 kr. (v lepší úpravě 2 zl. 30 kr.) a české za 50 kr. Německý překlad Dantovy »Božské komedie« stojí 10 zl. 15 kr., český 3 zl. 60 kr. Anzengruberův »Farář z Podlesí« jest za 1 zl. 80 kr., český za 30 kr. Fuldův »Talisman« původní za 1 zl. 80 kr., v českém překladě za 60 kr. Německá Ebersova »Dcera Královská« stojí 9 zl., v českém překladě 2 zl. 5 kr. Z toho lze poznati, které knihy jsou dražší, německé nebo české.

Svatobor a katolický spolek. K četným podporám, jež »Svatobor« letošního roku udělil na pomníky, cesty, vdovám po spisovatelích atd. podáváme tuto zprávu. Spolek katolických jinochů a mužů »Jaromír« chce opravit sešlé pomníky hudebního skladatele Jos. L. Zvonaře v Kublově a na Velízi. Sháněje na všech stranách příspěvky, obrátil se též pro nějakou desítku na »Svatobor« v Praze. I dostalo se mu na zdvořilou žádost, v níž vylíčeny byly smutné místní poměry, takové odpovědi od V. Vlčka, jednatele Svatoboru: Slavnému výboru »Jaromíra« v Kublově. Velevážení pánové! Ježto důstojný pomník Fr. Palackého v Praze do r. 1898. postaven býti má, jest ředitelstvo Svatobora nuceno, příslušné prostředky své všechny k vyplnění tohoto velikého úkolu soustřeďovati; i nemůže z té příčiny obráćeti je a rozptylovati na jiné strany. To jest příčina, pro kterou mu není lze vyhověti žádosti Vaší ze dne 6. dubna t. r. Ostatně doufá, že náklad potřebný k opravě pomníku Zvonařova bude moci bez obtíže shledán býti v místě a okrese Vašem. S přáním všeho dobrého a v plné úctě atd. — A právě v době, kdy tento přepis došel, ve veřejných listech oznámováno, že Svatobor věnoval 150 zl. na pomník Kozinův a jiný pomník převzal ve svou správu. Není tedy všechno obráceno na pomník Palackého. Zásluhy Kozinovy se Zvonařem srovnávati a měřiti nechceme, ale myslíme, že stejně nutno dva pomníky slovutného skladatele (v Kublově a na Velízi) udržovati v pořádku, jako nový zřizovati a že spíše zřetel obrácen býti má ke krajině chudé než k bohaté. Snad poprvé se ke Svatoboru utekl pro podporu katolický spolek, a jaký vzduch tu a tam vane, zcela povědomo. Všechno to musí pobádati duchovenstvo, aby, jak už bylo vysloveno, zařízen byl katolický Svatobor, a práci spisovatelů kněží bylo vzpomínáno odměnami a podporou za živa i památkou vděčnosti po smrti jejich.

Fond pro katolické spisovatele ve družstvu Vlast'. (Pokračování.) Další zakládající — 100 zl. — členové: Josef Jodas, c. kr. okresní hejtman na odpočinku v Rovensku; Vojtěch Kameš, farář v Chřenovicích, a Nejmenovaný farář. — Členové přispívající v X. správním roce: Sv. Josefská Jednota katolických mužů a jinochů v Polné; Oldřich Seykora, redaktor »Čecha« v Praze; Jan Lang, red. »Míru« v Olomouci; Jan Berka, korektor tiskárny Cyrillo-Methodějské; Josef Flekáček, učitel v Žižkově; Tom. Jiroušek, red. Děln. Novin v Praze; Jan Kalivoda, prof. reálných škol v Hradci Králové; Karel Skultéty, řídící učitel v Še-

stovicích; Jos. Slavík, měšťan v Novém Městě n. Metují; Jan Podlaha, bisk. vikář a děkan ve Stálci; Jos. Kebrle, kníž. arcib. vik. tajemník v Přistoupími; Ant. Flesar, bisk. vik. tajemník v Dobrušce. (Pokračování.)

Oznámení. Duchovní cvičení pro české učitelky, jež konati se bude v klášteře Nejsv. Srdce Ježíšova, (Sacré-Coeur na Smíchově, Karlova ulice č. 103) počnou dne 20. srpna 1894. o 4. hod. odpol. a skončí se dne 24. srpna o 8. hod. ranní. Všecky učitelky, které bydlí mimo Prahu, mohou v klášteře míti celé zaopatření a jsou co nejsrdečněji vítány. Které sl. učitelky by se chtěly cvičení těch účastniti, račtež nejdéle do 15. srpna písemně nebo ústně u představené kláštera se ohlásiti. Po přání sl. učitelek připojujeme, že příspěvek za úplné zaopatření v domě po čas duchovních cvičení jest 3 zl., pro slečny s celodenním pobytem v domě 1 zl. 50 kr.

Spolek sv. Josefa k podporování světského duchovenstva ve výslužbě pro církevní provincii Českou konal dne 9. května 1894. mimořádnou, dle počtu desátou valnou hromadu za přítomnosti 49 členů spolkových. Správní radě spolku sv. Josefa uloženo bylo totiž v poslední valné hromadě dne 3. května 1893., předložiti mimořádné valné hromadě, k tomu cíli za rok svolané, určitý návrh, mají-li se katecheté z obecných a měšťanských škol i na dále za členy spolkové přijímati, a za jakých podmínek, aby však nebyli ve výhodě proti členům kleru kurátního.

Správní rada uváživši dobrozdání zvláštní ankety, a majíc na zřeteli, že spolek sv. Josefa založen jest pro deficienty, jichž výslužné zákonem ustanovené obnáší 225 zl. až nejvýše 600 zl., dále že katecheti obecných a měšť. škol. mají nyní zákonem zajištěnu vyšší pensí, a pečujíc o to, aby podpora pro nynější členy v možném jejich deficitu v blízké budoucnosti nemusila býti snížena, — předložila valné hromadě následující návrh: »Katecheti vůbec přijímejtež se za členy spolku, když by o to žádali, bez rozdílu, na jakých školách by působili a bez rozdílu na jejich zákonité výslužné. Budiž však pro budoucnost pravidlem, ba zákonem všeobecným, že katecheta neb učitel náboženství neb profesor, nechťsi přistoupil za člena buď jako kaplan, aneb jako farář, aneb jako katecheta, přijímaje svou pensí a zároveň jako spolkový deficient i podporu spolkovou, nesmí býti ve výhodě oproti deficientu buď faráři, buď kaplanu s touže fassí a se stejnou dobou let i působnosti i členství. To jest: spolek sv. Josefa svým členům katechetům — deficientům případně toliko doplatí na podpoře k jejich výslužnému až do výše, by byli na roveň s deficienty faráři neb kaplany.

Za základ u vyměřování podpory spolkové pro katechety neb profesory deficienty s fassí 1000 zl. buďtež vzati faráři deficienti taktéž s fassí 1000 zl. s rovným služným a se stejným počtem let i služby i členství spolkového. Pro katechety pak s fassí nižší než 1000 zl. buďtež základem kaplané deficienti se stejnou fassí a rovnou řadou let i služby i členství.«

Návrh tento po dvouhodinné debatě v plném znění přijat byl všemi hlasy přítomných členů proti 5 hlasům přítomných katechetů.

Toto usnešení valné hromady netýká se však katechetů, kteří již členy spolku sv. Josefa jsou. Avšak i katechetům, kteří pod novými podmínkami přistoupí za členy, kyne výhoda ze spolku sv. Josefa, neboť: 1. když by který z nich stal se deficientem dříve, než by měl právo na zákonité výslužné z fondu pensijního, dostával by podporu spolkovou na něho vypadající; 2. vstoupí-li katecheta, dle nových podmínek za člena přijatý, později do správy duchovní, stane se účastným těchž výhod, jako kdyby byl ve správě duchovní stále.

Z toho nechť každý nepředpojatý posoudí, jednal-li správní výbor a valná hromada nelaskavě a nekřesťanský, jak to v některých listech líčeno bylo.

O výsledku valné hromady podána zpráva Jeho Eminencí, jakožto pro-
tektoru, čímž opožděné uveřejnění její se vysvětluje. Ze správní rady spolku sv. Josefa. v Praze dne 8. června 1894.

Jan Havlů,
hl. farář u sv. Mikuláše, starosta spolku sv. Josefa.

VLAST.

Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci.

Sepsal

TÓMA ŠMÝD.

(Pokračování.)

by katolickému lidu slovenskému vydobyl želaný spolek sv. Vojtěcha, na tento hlavní úkol života svého Radlinský nezapomínal ani na odlehlé stanici Kútské. Proto ze všech sil tam o to pracoval, aby dekanát Šaštínský stal se sídlem spolku Svatovojtěšského.

Sám o tom píše: »Ked' zaležitost tá aj u viedeňskej vlády bola prepadla, moja prvá starosť bola, keď som prešiel počiatkom októbra r. 1861. z Budína na faru Kútskou, nanovo sa zaujať za »spolok sv. Vojtěcha« a získať preň dekanát Šaštínsky: aby tento hromadne pod svojím menom sa uchádzal u Jeho Em. bl. pamäti kardinála prímaša a arcibiskupa za jeho povolenie a potvrdenie«. (Cf. Sl. Letopis roč. III. roč. 4. str. 312.)

Celé jednání o spolku sv. Vojtěcha z Ostřihoma totiž bylo zatím přešlo do B. Bystřice, odkud nejd. pan biskup Štěpán Moyses ve Vídni se zasazoval, aby vláda Slovákům spolek sv. Vojtěcha potvrdila. Když r. 1858., jak jsme shora slyšeli, prozatímný výbor spolku sv. Vojtěšského přesvědčil se, že Jeho Eminence snad ani při své nejlepší vůli Slovákům pro překážky nepřekonatelné vyhověti nemůže, umínili sobě Slováci, že akci z území Ostřihomského přenesou do B. Bystřice. Bystřičané ochotně k tomu přivolili a na začátku dubna 1858. vyslali Juraja Slotu do Budína, aby se s výborem o tom domluvit mohl. Výbor ihned mu odevzdal všechny písemnosti o spolku sv. Vojtěcha, jakož i majetek nashromádaný v úpisech i na hotovosti v ceně 1713 zl. 20 kr. stří. a uložil mu, aby v Bystřici bez odkladu o povolení spolku se ucházeli u svého biskupa a u císařské vlády ve Vídni.

Spolku s nejdůstojnějším panem biskupem Št. Moysesem všemožně užímal se proslulý dobrodinec lidu slovenského, p. Tomáš

Červen, kanovník B. Bystřický, na jehož bedrách všechna těžba a starosti o nový spolek byla uvalena. Avšak vyjednávání s vládou vídeňskou do nekonečna se protahovalo, až po dvou letech roku 1860. dne 20. října vyšel císařský diplom, jímžto vláda vídeňská pozbavena byla působení svého v Uhrách. Žádost pak poležela si ještě ve Vídni, až teprve koncem roku 1866. vídeňské ministerstvo bohocty a výučby poslalo ji nazpět do B. Bystřice. (Korrespondence vídeňské viz ve Slov. Letopisu roč. III. seš. 4. str. 309—311.) Když tedy ve Vídni B. Bystrica ničeho nepořídila a po říjnovém diplomu 1860. Slováci potvrzení svého spolku mohli žádati pouze od vlády uherské, proto Radlinský znovu začal pracovat o spolek u Jeho Eminence kardinála Scitovského, tam, kde původně spolku se domáhal. Proto požádal z B. Bystřice nazpět písemnosti spolku sv. Vojtěcha se týkající a vypracoval návrh latinské prosby na Jeho Eminenci, jakož i návrh stanov pro spolek sv. Vojtěcha. Další kroky v dekanátě Šaštínském porobili takto:

Dne 19. května 1862. konal dekanátnou schůzi v Brocku. Radlinský přečetl vypracovanou prosbu i stanovy a vysvětlil celou věc hned od prvního začátku. Potom všeci účastníci prosbu přijali beze změny a na místě ji do jednoho podepsali. Radlinský celou ji uveřejňuje ve Slov. Letopise roč. III. seš. 4. str. 312—314.

Ježto vídeňská vláda odvolávajíc se na výnos daný do Hradce Králové při zakládání »Dědictví Maličkých«, dopsala dne 5. listopadu 1860. Jeho Osvícenosti nejd. p. biskupu Št. Moysesovi, že potvrzení takového spolku podléhá pouze právomoci biskupské, proto dekanát šaštínský v této nové prosbě na Jeho Eminenci p. kardinála primasa odeslané dovolává se spolku slovenského takto: »Ponevác ale každý spolok, nábožensko-mravnú vzdelanosť ľudu za účel majúci, len s privolením a odobrením cirkevnej moci, bez toho, žeby zo stránky svetskej vlády potvrdenia bolo zapotreby, sa zostaviť môže: my niže podpísani prosíme Vašu Em.: by vyše menovaný spolok sv. Vojtecha . . . svojou arcipastierskou mocou milostive odobriť, potvrdiť, požehnať a pod svoju ochranu vziať ráčila.«

Na dekanátné schůzi Bročanské zároveň ihned zvolili správu spolku Svatovojtěšského. Předsedou byl Rudolf Krigovszky, děkan a farář Radošovský, rodem Maďar, ale kněz o slovenské stádce jemu svěřené velmi věrně pečlivý (Cf. CM. č. 49. st. 390.); místopředsedou stal se Dr. Anton Szabó, probošt a farář z Uh. Skalice, správcem Dr. Andrej Radlinský, tajemníkem Jan Pekorovič, farář Štěpánovský, zapisovatelem Jan Pavelka, farář Dojčanský, pokladníkem Josef Matějka, farář Gbelský, kontrolorem Alois Černý (Černý), farář Uninský; jednatele byli: Matěj Řehák, farář Bročanský, a Jan Martík, farář Smolinský; knihovníkem Levoslav Hrachovský, farář Velko-Kovalovský.

Hromada zároveň uzavřela, že na všechny dekanáty slovenské rozpošlati se má otisknutá prosba i se stanovami, aby prosbu dekanátu Šaštínského všeci u Jeho Eminence podporovaly, a při tom se jim oznámilo, že spolek má už 6.061 zl. 48 kr. aktivního majetku. Potom všechny dekanáty slovenské podle řady doposílaly Jeho Eminenci své žádosti, prosíce, aby slovenskému lidu spolek sv. Vojtěcha povolití ráčil. Z rozkazu Jeho Eminence kanovník Karel Somagy na prosbu dekanátu Šaštínského doposlal dotazy »strany založenia oso-

bitného spolku«. Aby na ně bylo lze po společné úradě odpověditi a všechny obtížné záhady rozluštit, dekanátnou schůzi na den 8. října svolali do Kútu. (Cf. č. 40. st. 319.)

Dne 21. října odeslali pak tuto sestavenou odpověď: Aby nový spolek od spolku sv. Štěpána se úplně oddělil a přijal oblíbené jméno sv. Vojtěcha a aby podřízen byl jediné arcibiskupskému ordinariátu Ostřihomskému. Knihy aby se vydávaly pod jménem spolku sv. Vojtěcha a ne pod firmou cizí, a aby ostaly majetkem spolku Svato-vojtěšského. A ježto vrchnost světská Slovákům literární spolek už povolila¹⁾, proto aby Jeho Eminence též ráčil povolit Slovákům spolek sv. Vojtěcha, zakládaný pro nábožensko-mravné vzdělávání katolického lidu slovenského, aby slovenský katolík nebyl odkázán pouze na četbu světskou. Tyto své požadavky pádnými důvody odůvodnili, na něž potom přišla příznivá odpověď páně kanovníkova, že prý už tomu nevěří, že by prospěšné bylo, aby spolek sv. Vojtěcha se spolkem sv. Štěpána v jedno se spojil, což potom i Jeho Eminence sám pan kardinál potvrdil. Radlinský na uspokojení nedočkavých rodáků radostně oznamuje to ve své Slovesnosti. (I. roč. (1863.) st. 28—29.)

Ku konci r. 1862. totiž Dr. Radlinský a Juraj Slotta (a s nimi též i Štěpán Závodník) dohodli se, že oba paedagogické časopisy: »Slov. národ učitel'« a »Priateľ školy a Literatury« spojí se pouze v jeden časopis. (Cf. C. M. st. 415—417.)

Radlinský přenechal svůj list Slottovi a sám vydával ku Cyrillu a Methodu pouze literární přílohu »Slovesnosť«, do nížto přijímal referáty o literatuře ze všech jazyků slovanských. Juraj Slotta zase vydával: »Slovenského národného učitel'a«. Jeden ročník už před tím Slotta vydal v Báňské Bystřici, a když mezi tím se odstěhoval na faru Tužinskou, nemohl přes rok jej vydávati, protože Nitra (mať slovenská) neměla prý náležitě zařízené tiskárny. Z té příčiny druhý ročník Nár. Učitel'a vyšel teprve dne 1. ledna 1863. u Škarnicla v Trenčíně.

Ale ani tam nedařilo se mu valně pro mnohé překážky. Hlavní překážka, nejzávažnější ze všech, tuším ta byla, že N. Učitel' prý měl »dosti odběratelů, ale málo předplatitelů,« pro něž nestačily dary šlechetných dobrodinců nečetných, jakýmž byli J. E. Štěpán Moyses, biskup B. Bystřický, jenž daroval 125 zl., a ředitel Petr Bílka z Vídně, jenž přispěl 120 zl. na vydávání N. Učitel'a.

Ubohému redaktorovi na farce slovenské neustále bylo vzdýchat starostlivými slovy apoštolskými: »Co jest to pro tak mnohé!«

¹⁾ V čísle 47. r. 1862. na str. 372. Radlinský podává přípis Jana Francischiho, předsedy Matice Slovenské, v němžto ohlašuje, že Matica Slovenská císařským rozhodnutím ze dne 21. srpna jest povolena. V Matici všeci Slováci spojili se ku společné práci literární, mimo obor náboženský, tak jako všechny Maďary spojovala: »Magyar akademia.« Pro spisbu výhradně katolickou Slováci katoličtí hleděli utvořiti sobě spolek sv. Vojtěcha. Ale podivno! Slováci ve svém počínání nemohli nikde vyhověti pánům maďaronům. Když v Matici spojili se dohromady k jednotné práci na prospěch veškerého národa slovenského, šťvalo se proti nim, že prý počínání jejich jest »luteránské«, a když zase pro lid katolický domáhali se spolku čistě katolického, počítalo se to za opovážlivost oproti maďarskému vévodění v katolické církvi na Uhrách. Nejlépe by snad vyhověli Slováci, kdyby s celou bytností svou, s tělem a s duší slovenskou, volně zapráhli se do jarma maďarského.

Ustaraný Slotta minil r. 1864. N. Učiteľ'a vydati aspoň desetkrát po troch arších. Ale nevydal leč pouze tré čísel, a když nových předplatitelů se nepřihlásilo, dne 20. června číslem třetím N. Učiteľ' konečně přestal vycházeti. Do hrobu Slotta uložil ho se přáním, aby buďto v B. Bystřici nebo v jiném městě tiskařském někdo převzal redakci a vydával paedagogický časopis pro Slováky nutně potřebný.

Jubilejní rok 1863.

Radlinský jsa od kosti dobrým Slovákem, byl proto též i věrným ctitelem sv. věrověstů slovanských. Kterak ctil sv. Cyrilla a Metoděje, dokázal napřed tím, že dosavadní »Katolické Noviny« pojmenoval jménem »Cyrill a Method«. Pravit Radlinský sám o sobě: »Avšak sme my prví boli, čo sme vďačnú pamiatku mien sv. Cyrilla a Methoda v národe našom vzbudili a ochránili založením a od potomnej smrti ochranením tohoto ich cti a menám venovaného časopisu. (1858. st. 97.)

Tenkráté neměli jsme ani na Moravě a tím méně na Slovensku chrámů zasvěcených ke cti a chvále sv. věrověstů slovanských. Radlinský též v tomto směru k činnosti povzbuzoval své krajany na Slovensku. Jelikož Slováci při své chudobě nemohli zbudovati nových kostelů, navrhoval dopisovatel v Cyrillu a Methodu roku 1858. (st. 147.), aby alespoň oltáře a obrazy svatého Cyrilla a Metoděje si zjednali, a takový navrhoval do kostela Mutňanského v Oravě.

Radlinský odvětil: »Redaktor týchto novín sa zaväzuje, svojim vlastným nákladom dať vymalovať obraz sv. Cyrilla a Methoda na hlavný oltár chrámu toho v Orave, ktorý by bol samoprvý pamiatke a úcte týchto dvoch Svatých do roku 1863. posväcen (CM. 1858. st. 149.)

Roku 1863. Radlinského Cyrill a Method měl mnoho práce, aby uspané Slováčky ze tvrdého spánku probudil. Radlinský neustále připomínal, jaká jesti úloha slovenského kněžstva a lidu slovenského v tomto jubilejním roce. Ze začátku i rozvážnější katolíci maďarští²⁾ vděčně uznávali povinnost, že roku 1863. i Maďaři sv. Cyrilla a Methoda by měli uctít, ježto sv. Štěpána uherského pokrstil sv. Vojtěch, nástupce sv. Cyrilla a Methoda, čímž apoštolské dílo Cyrillo-Methodějské přešlo i na Maďary.

Ale potom v samém roce jubilejním Radlinského činnost hatily rozličné překážky. Stěžuje si na tyto závady:

1. Že jeho Cyrill a Method má počet odběratelů chatrný a roku Cyrillo-Methodějského nedůstojný.

2. Že spolek sv. Štěpána stále se vynasnažuje oproti Cyrillu a Methodu postaviti druhého soka, chtěje vydávati »Katolické Noviny.«

3. Že někteří národovci jeho snahu prý podezřívají, že prý se spolkem sv. Vojtěcha upřímně nesmýšlí, ježž prý podříditi chce spolku sv. Štěpána proti vůli národa.

Radlinský na všechny překážky odhodlaně odvětil: »My pri všetkom tomto predsa netrátíme ducha, lež s pomocou božskou na

²⁾ Pesti Hirnök č. 103. r. 1862.

tejto trňovej ceste, pokiaľ nám na vlastnej sile opretým bude len možno, už pre samú česť národa aspon v tomto jubilárnom Cyrillo-Methodejskom roku neohrozene vytrváme. (Cf. st. 31.)»

Radlinského Cyrill a Method byl r. 1863. jediným hlasatelem o jubilejné ročníci, z něhož všeci katolíci na Slovensku čerpali své poučení.

Mimo výtečného biskupa Štěp. Moysesu z B. Bystřice a Ladislava Zábojského, biskupa ve Spiši, ostatní katolíci na veškerém Slovensku ostali jak rozprchnuté ovce, nemající pastýře, ježto nikde jinde nedostalo se jim žádného nařízení ani poučení, kterak by oslaviti měli jubilejný rok svého pokřesťanění. Budoucí dějepis katolické církve bohda tuto rozháranou dobu kdysi spravedlivě posoudí!

Proto Radlinský uveřejňoval ve svém listě církevní nařízení biskupů moravských, českých, chorvátských atd., aby kněží a lid slovenský měli vzor, kterak jinde slovanští bratři v Kristu oslavují památný rok jubilejný.

Proto na Nitransku, Ostřihomsku atd. pouze tu a tam po některých farnostech, kde farář sám úkolu svého byl povědomým a o lid slovenský dbalým správcem duchovním, vděčně konaly se (ovšem jen soukromé) slavnosti jubilejné, při čemž kněží za vzor si brali nařízení biskupů moravských, českých, chorvátských a z domácích B. Bystřického a Spišského. (CM. 1863. st. 265.)

Mnozí pak z těchto vděčných ctitelů Cyrillo-Methodějských se svým stádcem slovenským v jubilejném oktávu vybrali se na pouť až na Velehrad. Někteří zavítali tam zase jindy v létě. (Jména jejich Cyrill a Method vypočítává v čísle 36. st. 281.)

Lid slovenský nedal si ze srdce vděčného vyrvati úctu ke svým věrověstům slovanským a putoval na Velehrad, ač jeho nepřátelé všelijak mu to zbraňovali a snažili se putování na Velehrad zastaviti. Ani slovenské haleny protivníci se neštíteli. Oblékali se i do selských halen, aby takto přestrojení tím snadněji mezi lid slovenský mohli se vplížiti a jemu namluviti, že prý na Velehradě bude veliká vojna; v kostele že na tisíce svíce bude prachem nabitých, kostel podkopaný a prachem podsypaný, aby lidí shromážděných i s kostelem vyhodili do povětří. Kněžím a lidu zpříma zakazovalo se jíti na Velehrad a zároveň vyhrožovalo se, že budou považováni za panslávy, kacíře a kněží že upadnou do nemilosti u svých vrchností a t. d. (Cf. CM. pag. 266.)

Jak blaze působilo na Slovensku vydané v čas moudré nařízení biskupské, viděti na Oravě v biskupství Spišském, a to »slovenskej ako repa Orave«, dokládá Radlinský. Dopisovatel (CM. st. 320.) radostně do světa zvěstuje, že »v stolici Oravskej tisícročná slavnosť následkom nariadenia biskupského *vesmo a všade* spôsobom čo možno najslavnejším odpravovala sa.«

Život církevní na Oravě prý docela se obrodil. Před tím každý surovec a nevěrec činil prý sobě posměch ze ctitelů sv. Cyrilla a Methoděje a s úšklebkem jim nadával »do rozkolníků, panslávov, vlastizrádcov« atd. a svatému Cyrillu a Methodu »do moravských a kde akých (hrůza povedať) svätých.«

Ale jak přišel biskupský list, sklonil se každý rozkazu biskupskému. I pochvaluje si dopisovatel: »Tu jsme vraj okúsili, jakú má moc slovo biskupské vo veciach vážnych v čas príhodný pronesené.«

(st. 320.) Ježto naši sv. věrověstové, hlavně sv. Method, bezprostředně působili též na Slovensku, rádi by Slováci jubilejnou oslavu i na Slovensku vystrojit jim chtěli.

Proto Nitru Radlinský nazývá slovenským Nazaretem, jižto vyzval, aby přece ozvala se před světem (st. 135.)

Náradou dekanátu Pružinského želali Slováci, aby v kathedrále Nitranské, této biskupské stolici sv. Methoděje, vděční ctitelé slovenští postavili oltář sv. Cyrilla a Methoda, a aby ze Slovenska průvody do tohoto kostela putovaly (CM, č. 6. st. 14.). Slováci pořád a pořád mluvili do Nitry, ale tato odrodilá dcera slovenská neslyšela, jakoby byla jak peň hluchá »čušala potíšku«, a nehlesla Nitra ani potom ještě, když slavnost Cyrillo-Methodějská skvěle konala se i v samém Římě, dělala se, jakoby o tom ani nebyla slyšela (CM. 1864. st. 102.). Proto Slováci na posvátné půdě Velehradské s okem zaslzeným zapěli o své metropoli slovenské:

»Nitra milá, Nitra! —
Ty si bola sväté mesto Methodovo,
keď tu našim otcom kázal božie slovo:
Teraz tvoja sláva v tòm skrytá leží.«

Oba slovenští redaktoři v oktávě posvátného roku Cyrillo-Methodějského kázali na Velehradě. V pátek dne 10. července Juraj Slotta, farář Tužinský a redaktor »Slov. Nár. Učitel'a«, jehož kázání poslouchal též český biskup J. V. Jirsík (Cf. Vlast 1893 st. 524., kde však se udává, že kázal ve čtvrtek dne 9. července).

V neděli dne 12. července, když nejd. pan arcibiskup Olomúcký Bedřich ve chrámě pontifikoval, Radlinský slovenskému lidu zpívanou mši svatou sloužil venku na oltáři postaveném na nádvoří před chrámem Velehradským a potom kázal slovensky o tématě: »Čo je Velehrod a) pre nás Slovákov b) pre katolícku cirkev c) pre celé Slovanstvo.³⁾

Radlinský své farníky sám přivedl na Velehrad a z Kútu šel s nimi na Uh. Skalici, na Strážnici, Veselí, Kurovice, Hradišť a Starým Městem až na Velehrad. Pro tuto pouť dal svým nákladem zrobiti velkou zástavu (prapor) z krásné látky v šarlatové barvě s obrazem uměleckým. Na jedné straně zobrazoval se příchod sv. Cyrilla a Methoděje na Velehrad a na druhé jejich apoštolování mezi národy slovanskými. Tři mládenci nesli tento velkolepý prapor na tyčkách uprostřed průvodu, a každý obdivoval se tomuto obrovskému dílu.

Jaké poměry tenkrát byly na Slovensku, a jak se tam vedlo katolickému lidu slovenskému, o tom nás tyto zprávy poučují. Dopisovatel z Nitry napsal (1864 č. str. 102) takovouto zprávu:

Při průvodech o vzkříšení velkonočním lid slovenský ve valných průvodech krácel jako němé ryby, ježto zpěváci maďarské písně zbožnému lidu předzpěvovali, pachtíce se při tom sami, až jim pot s čela řinul.⁴⁾ Kázání kromě kostela františkánského všude bylo maďarské

³⁾ Nemýlím-li se, jak jsem doložil z doslechu, Radlinský toto znamenité kázání započal prý počtem známé písně slovenské: »Jedna, dve, tri . . . j e d e n á s t a o d b i l a.«

⁴⁾ Před kostelem u řeholných panen lid slovenský spatřiv, že pan organista po maďarsky už sám to nezmože, slitoval se nad ním a vysvobodil ho, spustiv svoji slovenskou: »Chval'me Boha«. Nejde mi skutečně do hlavy, kde

Podobně dalo se i v Prešpurku (CM. 1864, str. 267.), kde kromě domácího lidu slovenského⁵⁾ nahromadí se i z Moravy pracovitěho lidu katolického, jakž dosvědčuje CM. slovy: »Moravcov je tu ná bez počtu.«

Nedivme se potom už tomu, že ten dobrý lid katolický na Slovensku pořád je zavrtalým, nevědomým, jehož ti moderní vzdělanci pokládají za sprostý a surový. — Byla to tenkrát velká bída v katolické církvi slovenské. Z mnohého uvedeme ještě aspoň jeden doklad. V »Nár. Učíteli« (č. 9. str. 70.) píše dopisovatel: »Ja ako Lupčan a Slovák žela by som si, aby náš Nem. Lupčanský katolický ľud svoj slovenský zaznaný národ aspoň tak naučil sa milovať, ako ho naši evangelici už väčšej čiastky milujú. Bohužiaľ ale sa toho ešte doteraz nestalo.« Na co redaktor J. Slotta mu odpovídá: »Keďby aj u nás katolíkov slovenských duchovní vŕdcovia priznávali sa k tomu národu, z ktorého pošli, keď by pracovali na jeho zvelebeniu, zaujímali sa svatých jeho práv, i ľud jim sverený následoval by jejich príkladu, ctil a miloval by svoju slovenskú bytnosť, slovenskú krv a neodcudzoval by sa od národa svojho, nevydával by sa v otroctvo cudzoty.«

Při takovýchto překážkách těch několik roztroušených kněží slovenských, kteří až do úpadu pracovali pro svůj milý národ slovenský, ovšem že nemohli nám dochovati statečný zástup rázných katolíků slovenských, ježto v otroctví člověk vyspěje zase jenom na otroka.

Církev katolickou na Slovensku tenkrát pomáhali ještě dusiti známé firmy vyděračné z bratrských Čech. Uhnízdili se v Čechách pověstní vyděrači, kteří každou cizí lahůdku z celého světa hamiždně pro lid český shánějí, aby na svých krajanech vydřeli si některý groš. Pověstné tyto firmy české i na Slovensko rozposílaly archy předplatné na francouzský pamflet Renanův. Proto některé dekanáty slovenské r. 1864. předložily novou prosbu, aby slovenskému lidu »spolek sv. Vojtěcha« se potvrdil. (CM. 1864. str. 145.)

A tu přicházíme ke druhé překážce, na niž sobě stěžoval Dr. Radlinský, ku překážce totiž, která opět přicházela Slovákům od spolku sv.-Štěpánského. Dne 19. a 20. dubna sv.-Štěpánský spolek konal valnou hromadu, na níž předsedal J. E. kardinál Scitovský a usnesl se, že pro lid slovenský mají opět prý se vzkřísiti »Katolické Noviny«, aby Slováci sobě nemohli ztěžovati, že jich spolek sobě nevšímá, a aby prý nebažili po novém spolku slovenském. (CM. str. 146.)

Aby záměr tento se zdařil, spolek sv. Štěpána chtěl si pro tyto noviny získati některého vynikajícího literáta slovenského. Janko Pa-

těch »přutých« Maďarů ve slovenské Nitře najednou všudy se nabralo? Koncem let padesátých sám jsem viděl Nitru. Po ulicích tenkrát hrnulo se lidu jako vody potokem po přívalu, a tento lid byl sám čirý, čuručičký Slovák, koho krok za krokem po ulicích jsem potkával a kamkoli jsem za dveře vkročil. Či jaká stryga jich tam za tu krátkou dobu do let šedesátých na divotvorném mlýnku na samy Maďary přemlela?

⁵⁾ Proto tázal se tenkrát výtečný Dúarov: »Kdeže kedy Kristus Pán povedal, že len Slovákom nenačím ohlasovať slovo Božie? Alebo kdeže kedy povedal, že on Slovákov príjme do neba: keď nebudú znáť jeho vieru a plniť jeho rozkazy? — — Vieme zo slov samého Spasiteľ'a, že diablova hlavná snaha je vykradnúť slovo božie zo srdca veriacích: jak hotová to teda služba pre neho, keď toto slovo božie do srdca ani len nepadá. (CM. 1864. str. 129—132.)

lárík, Josef Viktorin, V. Sasínek a Alois Šoltis dostali potom pozvánku, ale ani jeden z nich nabízenou mu redakci nepřijal. Proto prý po odchodu Palárikově, jenž se odebral na faru Majcechovskou, měl se na jeho místo za kaplana dostat, jen kdo se zaváže, že tyto noviny redigovati bude (Slovesnost I. str. 96.). Radlinský vyvraceje tento výron samaritánské lásky spolku sv.-Štěpána, ku konci dokládá: »Z predneseneho uzavretia spolku sv.-Štefánskeho už vieme: jako stojíme so spolkom sv. Vojtecha«! Avšak drahí bratia, netrafme preto nádeje. Boh sa konečne smiluje nad nami (CM. str. 147.)

(Dokončení.)

Z básní Antonína Bulanta.

—•—

Matouš Kramer.

Legenda novověká.

Breitenfeldu pušky dozněly
i děsná mluva děl a ztichla boje vřava.
Kraj krví zbrocen, dýmem setmělý, —
jím vojsko císařské se v divý útěk dává.

V ryk vítězný zní vůkol vzdech a ston,
leč hlasů bolestných kdo dbal by na bojišti?

V před kyrysníkům velí Torstenson, —
nad těly raněných již palaše se blyští.

Voj císařský strach v útěk pobádá,
po lipských planinách se v zmatku žene k předu, —
jeť na útěku celá armáda
před jízdy palašem a halapartnou Švédů.

Pluk Veblův zpola na bojišti zbyl,
zpět prchá jeho díl, až v trysku šavle zvoní;
leč jaký zjev to k nim se přidružil?
Kněz v jejich zástupu na bílém jede koni.

Šat jeho tmavý s větrem zápolí,
v dlaň jednu řemení, kříž v druhou tiskne ruku.
Toť Matouš Kramer, řádu z Loyoly
ve válce kazatel a kaplan toho pluku.

Klid kláštera a život askety
za službu raněných před puškami a děly
kdys u Jičina změnil před lety
a hrůzy válečné za poklid svojí cely. —

Když jeli tryskem kolem kupy těl
a k předu ostruhou své hnali koně štvané,
své jméno Kramer volat uslyšel
a zvuky bolestné: »Ó zastav! zastav, pane!«

Hlas prosebný mu k sluchu doniká:
»Pro rány Ježíše, jež držíš ve své dlani,
stůj, otče můj, slyš zpověď hříšníka,
jež břímě zločinů tu tíží v umírání!«

Tak jímál bol a raněného vzlyk,
že Kramer v soucitu již svého koně staví;
hle, na zemi tu sténá plukovník,
proud krve zarudlý se s jeho řine hlavy.

O život vlastní kněz se neleká,
v zem' krví zkypřenou již kleká jeho noha,
on ví, jak drahou duše člověka, —
vždyť pro ni na kříži krev tekla jeho Boha!

A plukovníka duše kající
vin těžké břemeno před kněze duši skládá,
k svým ústům tiskne jeho pravici
a slza vděčnosti se v matné oko vkrádá.

I knězi kane krůpěj na líce
při slovech posvátných, jež drtí pouta kletá, — —
v tom zazněly kol zvuky polnice —
a mžikem opodál tu Švédů jela četa.

Vzdech poslední zní na rtu vojína,
dech smrti zavanul nad tváří jeho bledou,
zrak zkalený se k nebi upíná — —
a Kramra Švédové zpět do ležení vedou.

* * *

Boj dokonán. — Na breitenfeldské pláni
plá slunce ranní svit ve chmurný listopad.
Sbor zajatých tam stojí beze zbraní
a hovor ztlumený zní smutně z jejich řad.

Kol čtyř Švédů, zbraně krví rudé
a řadou na koních se lesknou kyrysy; —
soud zajatých tam nyní konán bude,
na jehož výroku jich život závisí.

V zář sluneční se mihly epauletty, —
sem kníže Lauenburg teď jede po poli,
kde Matouš Kramer stojí v předu čety,
a k řadám zajatců hlas jeho hlaholí:

»Bud' ortel znám a vůle mého pána,
jenž voje pokořil a pýchu císařských:
Všem zajatcům má býti milost dána,
trest jeho zakusí jen smělý tento mnich.

Byv postižen nad satanovým dílem
teď smrtí odpyká za svoje zločiny.
Říš satanova budiž jeho cílem
a ze všech císařských — on umři jediný!« —

Stál mlčky kněz a v zraku jeho tkvělo
mu kouzlo posvátné, když k nebi oči zved',
když kníže sám již mířil v jeho čelo
a tichou modlitbou se zachvěl jeho ret.

Své tělo žehná kříží ještě třemi,
jen malý okamžik — a rána zahřměla, — —
kněz Matouš Kramer mrtev klesl k zemi —
a píseň vojínů kol zněla veselá . . .

Věčné světlo.

Vzpomínka na Sv. Kilian.

Kde první písň v nadšení jsem zpíval
pod srázem skal na břehu Vltavy,
za temných nocí v okno mé se díval
svit lampy věčné vážný, kmitavý.

Ať slunce plálo, ať se obzor stmíval,
ať duněl hrom a bouře do vřavy
ať větry vály, hučel deště příval, —
vždy jasné plál svit lampy žlutavý.

A duše má se zbožným citem chvěla,
když hasly blesky, ztichl bouře běh, —
řeč tajemnou já slýchal od kostela:

V tom naše síla! Ať se trůny řítí,
řád ať se bortí ve svých základech, —
vždy světlo víry od oltářů svítí!

Vzdech svatohorský.

Když listí žloutlo, černaly se líchy,
já, poutník znavený, kdys odhodlaně
do chrámu šel před obraz Matky Páně
na Svatou Horu oplakat své hříchy.

A také kouzlo, taký půvab tichý
mou duši jal, že sepjaly se dlaně,
že cítil jsem, jak slzy kanou na ně, — —
já mnil, že na vždy zkrocen osten pýchy.

Leč dnes — ó žel! — kam prchla moje síla?
Zřím sebe sám se starou cestou bráti, —
jen stesk a žal a vzpomínka mi zbyla!

Zrak opět zvedám k tobě, moje Máti,
jak tonoucí, ježž nesou vlny dravé, —
ó slyš mé lkání: Ave! Ave! Ave!

Různé povahy.

Charakteristický román z východních Čech.

Napsal

JAN VÁCLAV SVOBODA.

(Pokračování.)

VI.

Mladý Mimra ubíral se ke Štěpánovu. Chvilí stál za vsí a nevěděl, kudy by se měl pustiti. Přes pole a luka jíti se mu nezdálo a k Příbylovu, pak po silnici ke Skutči a odtud cestou domů, to byla velká oklika. Chtěl jíti směrem ke Skutči až k obrázku, odtud cestou k rybníku a někudy na silnici; pak by již nějak přešel. Co se tak rozmýšlel, hvízdal s kdosi za ním. Byl to chasník z Nové Vsi, a druhý odněkud až ze Zdislavi od Luže. Šli od muziky a Jiříka dohonili. Že ho znali, a on je, dal si říci a šel s nimi. Ubírali se cestou k Příbylovu. Tu chtěl Jiřík někudy si namířiti ke Štěpánovu.

»E co,« prohodil chasník zdislavský, »pojďme k Nové Vsi, odtud dolů k Sv. Anně a pak vzhůru cestou ke Štěpánovu. Ujde mi tak cesta, půjdeme spolu, však si nezajdeš, lesem se to půjde pěkně. Já pak od Štěpánova uhnu se ke Zdislavi, bude ti veselo.«

Jiřík svolil. Šel s nimi. Chasník z Nové Vsi se s nimi po půl hodině loučil, a oni ubírali se lesem dále. Řeháček ze Zdislavi zahrnul v lese na pěšinu a s Jiřím se rozloučil. Ten šel teď ke Štěpánovu sám. Litoval, že takovou oklikou.

Náhle něco zašustilo. Jiřík se zastavil a naslouchal, odkud šumot ten přichází. Větve stále praskaly, a praskot stával se zřetelnějším a zřetelnějším. Mimra nevěděl, co by měl dělati. Chtěl křiknouti, ale bál se. Zůstal státi a očekával, co to bude. Praskot utichl, neboť nebylo třeba tímto řídkým lesem cestu si klestiti. Jiřík poznal, že to jsou dva muži, velké postavy, opatření puškami.

»Pytláci!« pomyslel si a pozoroval dále.

Muži si šeptali, pak mluvili hlasitěji, že jim dobře rozuměl.

»Jsme u cesty?« tázal se jeden z nich, a Mimra poznal po hlase starého Dopila ze vsi.

»Kdo je ten druhý?« myslil si Jiřík, »však on se ozve.« Nečekal dlouho. Druhý tlumeným hlasem na Dopilovu otázku odpověděl:

»Jsme.«

Jiřík poznal Holce.

»Dejme se na pravo!« pravil zase Dopil.

»Aj, aj! To se podívejme! Dopil s Holcem pytláci. Počkejte, hoši, naženu vám strachu!«

Pytláci přešli přes cestu. Jiřík za nimi. Když mluvili, šel za nimi, když se zastavili, zastavil se také.

»Jsme na místě!« oznamoval Holec.

»Kde pak! Tady to není,« prohodil na to Dopil, a šli dále.

Lesem se to šlo dobře. Měkký mech povoloval noze, takže nemusil se Jiřík obávat, že bude zpozorován. Přišli až na lužskou paseku.

»Jsme u skalky,« pravil Dopil, »a tys chtěl býti hned tam už u paseky.«

»Vím již, spletl jsem se, máme ještě kousek. Jen abychom nešli nadarmo.«

»Co tě napadá! Tam to běhá nejvíce, také má zvěř blízko na pastvu. Snad jsi si všiml, jak nekřesťansky mají tam lidé jetelinu spasenou.«

»Ta vypadá!« zvolal Holec.

»Však to páni zaplatí.«

»Takové zaplacení je jako nic, škoda je vždy. Pamatuješ se snad, jak se loni platilo, co?« mluvil Holec dále.

»Málo, prý si stěžovali sedláci,« odpověděl Dopil.

»Však by se to tak mohlo státi Mimrovi, ten by basantil,« pokračoval Holec.

»Což Mimra, to je stržník, nenasyta, mamonář, kde co vidí, aby bylo jeho. Je mu to platno. Dluhů jako parády ve Skutči. To je chytrý chlapík!« zlobil se Dopil.

Jiřík se zarazil. Mrzelo ho to velice. Přiznával se sice, že jest otec trochu lakomý, ale bodlo ho přece u srdce, když zvěděl, že i lid tak o něm mluví. Ještě rozmlouvali mužští, až přišli k místu, kde měli oka.

»Je chyceno!« šeptal Dopil a běžel k zajíci. Holec za ním.

Chycení byli dva ušáci. To bylo radosti! Pušky položili na zem, zajíce vedle nich a chystali nová oka. Jiřík pohlížel na ně s radostí. Slabý smích pohrával si jeho retem. Chtěl hvíznouti, aby po hlase poznán nebyl, ale rozmyslil si to. Hvízdnutí by na ně tak nepůsobilo. Postavil se na kámen a změněným hlasem vzkřikl: »Stůjte, nebo střelím!«

Do sedláků jako když hrom udeří. Leknutím nevěděli co dělati. Pustili oka, vztýčili hlavy, ohlíželi se a dali se na útěk. Dopil vrátil se ještě pro pušku a pln strachu hnál se za Holcem. Jiřík dal se do smíchu, přišel k místu, kde nechali pytláci svůj lov, ohmatával ušáky, ulomil větev, prostrčil ji otvory zadních nohou, které prořízl, hodil

přes rameno a ubíral se ke vsi. Puška Holcova zůstala tam ve trávě. Sedláci dostali se oklikou na Štěpánov.

»Vzal jsi mou pušku?« tázal se Holec, když ho Dopil dohonil.

»Ne. Nemohl jsem ji nahmatati, měsíc právě zašel za mraky.«

»Maria Chlumecká! Jsem ztracen. Pušku hajný pozná, viděl ji u mne, když se stavoval u starosty, právě jsem ji přinesl z Chrudimi. Proč jsi lépe nehmatal?«

»Byl jsem rád, že jsem ještě utekl.«

»Což ty, tobě je hej, pušku máš v ruce, ale já. Stará mi povídala, abych dnes nechodil, že je to hřích na ten svátek, ale já nemyslí. Však to mám. Chudák! Strachy doma mře; kdybych byl jen poslechl. Ani puška, ani zajíc . . .«

Co tak spolu před statkem Dopilovým rozmlouvali, slyšeli kroky od lužské strany.

»Pro Boha, hajný! Poznal nás, jde, aby se přesvědčil, zda jsme doma,« šeptal Dopil.

Holec strachy nedýchal.

»Honem za vrátka, ať nás nevidí, zastrčíme,« šeptal Holec.

Dopil otevřel, a oba vešli do dvora. Odtud pozorovali, co se bude dít.

Jiřík ohlížel se kolem, aby nebyl pozorován. Když přišel blíže ke statku Dopilovu, šel tiše, že ho nebylo ani slyšeti.

»Již se blíží,« šeptal Holec.

»Jde na nás chytře. Chce zvědět, jsme-li doma nebo v lese. Mne asi poznal, jde kolem tiše . . .«

Ticho. Jiřík jako kočka, když zmocniti se chce vrabce, kradl se kolem. Sedláci ani nedýkali. Očekávali něco nemilého. Mladý Mimra po špičkách šel již kolem vrátek a minul Dopilův statek. Dopilovi se ulevilo, ale Holec se domníval, že jde k němu.

»Jde k nám. To bude ostuda. Vrata jsem založil kamenem. To bude nápadné, snad vyčká, až se vrátím. Musím u vás přespátí . . .«

Dopil pootevřel. Hleděli — za hajným. Ten však nešel již po špičkách, ale volným krokem dále.

Měsíc vyhoupl se právě, když Jiřík zahýbal k otcovu statku. Oba sedláci poznali v záři měsíce Mimrova Jirku. Pohlédli na sebe, usmáli se a jako jedněmi ústy s hlubokým oddychnutím pravili:

»Ten nám nahnal strachu! To má laciný lov, zajíce nese na rameně!«

»Pušku nenese,« pravil Dopil, »ještě je dost hodný.«

»Nenese?« tázal se Holec a hnal se nazpět do lužského lesa.

Dopil odešel do světnice. Pověsil pušku na stěnu, utřel pot s čela, odstrojil se a ulehl.

»Tohle budu dlouho pamatovat. To jsme to vyvedli. Kde se tam vzal Jiřík Mimrův? Snad nebyl již taky na čekání? No, uvidíme zítra,« pravil si a po chvíli usnul . . .

* * *

Holec běžel k místu, kde nechal pušku. Pln radosti, že ji zachová, nedbal, že každou chvíli klopýtl a se převálil, pospíchal jen na druhý kraj lesa. Tiše přiblížil se k místu, kde bylo dříve nalíčeno, hmatl tu kolem sebe hodně dlouho, až držel pušku v ruce. To bylo

radostí! Přehodil ji přes rameno a spěchal k Štěpánovu. Mrzelo ho, že přišli o zajíce, ale jaká pomoc.

»Jen když to nebyl hajný! To by se nám divně vedlo,« myslil si. Brzy byl doma. Odvalil kámen, zavřel pak za sebou a vešel do světnice. Žena jeho ještě nespala.

»Panenko Chlumecká! Já umírám strachem! Co jste dělali?« ptala se.

»Čekali jsme, ale nic se nechytlo. Mohli jsme střeliti, ale bál jsem se, aby snad tušení tvé nebylo pravdou . . .« vymlouval se.

Byly tři hodiny. Holec brzy usnul.

* * *

Jiřík nesměle zatloukl. Otevřela matka. Však také ani oka ještě nezavřela, aby syna ucítla, by starý nehuboval. Ten se probudil také. Když Mimrová rozsvítila, užírl Mimra zajíce a byl rád. Jiříkovi se toulka zdařila. Počal vypravovati vše, jak se dalo:

»Když jsem odpoledne z domů odešel, zaběhl jsem do lesa. Usedl jsem tam nad pasekou a dívám se tak ke Chlumku, ke Košumberku, k Luži a tam okolo. Pojednou se ohlédnu v pravo a vidím Dopila s Holcem, ani něco u země kutí. Připravovali oka na zajíce. Čekal jsem tu dlouho do noci, abych, co oni chytí, pro sebe vzal. Bylo deset, jedenáct a pořád nic. Když jsem čekal tak dlouho, chtěl jsem přec vyčkati, až se něco chytne. Že bylo chladno, usnul jsem, schouliv se za větříkem v mladínách. Nevím, jak dlouho jsem spal, když mne zbudily hlasy. Vstanu, poslouchám a poznám je. Přiblížili se až k tomu místu, zaradovali se, vyprostili tyto ušáky z ok a strojili nová. V tom křiknu: Stůjte! — Oni dali se do útěku, zajíce tam nechali, a každý běžel v jinou stranu. Já seběhl, popadl zajíce a letím s nimi domů. Stálo to čekání za to, vidíte, tatínku?«

»To bude pečínka,« prohodil Mimra a usmíval se blaženě.

Jiřík byl rozveselen. To se mu podařilo! Za chvíli chystal se na lůžko.

»Víš, Jiříku, co jsem myslil?« ptá se tatík.

»Co tatínku?«

»Žes byl ve Skutýčku na pouti — u muziky . . .«

»Co vás napadá, tatínku, ani mi nenapadlo.«

»Tak je zas dobře — tvé to štěstí. Chystal jsem se na tebe.«

Jiřík rozuměl. Chvíli na posteli pak přemýšlel, přemítal, na Cilinku vzpomínal, obracel se ze strany na stranu, až přece usnul.

VII.

Nad Borkem se již svítalo. U Mimrů vstávali.

Selka Mimrová pohlédla na spícího Jírku, obrátila se k muži a pravila:

»To jsem ráda, že ten hoch nebyl v tom Skutýčku. Starý Řehůrek byl. Jaké pak asi přinese zprávy od Příhodů. Je to tam prý jako na děkanství ve Skutči; samá paráda. Aby ne! To je potřeba u sedláka . . .«

»Až se probudí, nakaž mu, Františko, aby nešel zas k Barboře. Je mně protivná jako žid. Taky myslí, že si náš hoch vezme Cilinu

Řehůřkovu. To by tak hrálo! V hospodě povídali, že šel Řehůřek do vsi pro ni, Barbora ji prý potřebuje, má prý sloužit tady nebo tam, je to jedno, bude aspoň u otce. To věřím! A blízko Jiříka. Z toho nebude nic, špekulanti! — Jak jsem ti řekl, Františko, ani krokem mi tam nesmí,« rozkazoval Mimra, když odnášel zajíce do komory. Již mlaskal napřed a těšil se na lacinou pečení.

Mimrová vařila, Mimra nakládal s čeledínem obilí, které chtěl vézt krupaři do města. Pak posnídal a odejel. Mimrová Jiříka nebudila. Přála mu toho spaní a přikryla mu ještě obličej lehkým šátkem, aby mouchy naň nemohly.

Bylo deset hodin, když se probudil. Zastyděl se a pravil: »Proč jste mne, maminko, nezbudila? Tolik hodin!«

»Protože jsi se nevyspal,« odpověděla matka.

»Kde je tatínek?«

»Jel do Skutče s obilím.«

»To je škoda, že jsem spal. Mohl jsem s ním. Do města rád chodím, vždy se něco člověk doví . . .«

»Však to zastanou, nač se trmáceti? Vezli jen málo. Je to škoda, že musíme odprodati obilí. Tatík čekal, až bude dražší, ono je zatím lacinější. Co je dělati? Peněz nutně potřebujeme.«

Jiřík vzpomněl na noční rozmluvu Holcovu s Dopilem, kteří otce zvali mamonářem. Mrzelo ho to.

Matka přinesla snídání. Když posnídal, chystal se k odchodu.

»Kam pak, Jirko?« tázala se matka.

»Na pole.«

Mimrová byla na rozpacích. Nevěděla, má-li mu říci, co starý jí nakázal, nebo ne. Neřekla.

»Jdi tedy, ale vrať se brzy!«

»Však bude brzy poledne, vrátím se hned.«

»Ostatně mohl bys jednoho zajíce stáhnouti, ale někde na půdě, aby náhodou někdo nepřišel a neviděl tě; tatík bude rád, když po cestě něco lepšího pojí.«

»To bych mohl,« pravil Jiřík, a již začal brousit svůj kapesní nůž, kterým na půdě zajíce z kůže svlékati si pomáhal. Když byl hotov, přistoupil k oknu a pohlížel za Holcem, který vezl s pole viku pro dobytek. Jiřík se smál potutelně svému kousku a znova jal se jej matce vypravovati. Ta byla ráda. »Nikomu o tom ničeho neříkejte, matko!« prosil syn.

»Bláhový! Bodejť bych to někomu povídala, to je nápad! Dobře víš, že málo mluvím,« hájila se pajmáma štěpánovská, ačkoli si již před tím myslila, co k tomu přidá, aby kmotřičku rozesmála tím Jiříčkovým šelmovstvím.

Bylo poledne.

»Poobědváme, Jirko, nebudeme na tatíka čekat, zdrží se tam na úradě . . . Ano, »v okrese«, Jiříčku,« dodala matka.

»Co tam?«

»Něco uvéstí do pořádku . . . nějakou maličkost . . .«

Jiřík se dále neptal, matka blíže nevysvětlovala . . .

* * *

Mimra obilí prodal a peníze zanesl na úrad. Potkal také na náměstí sedláka Příhodu ze Skutýčka.

»Dej Bůh štěstí, Příhodo!« volal Mimra, »co tu v městě?«
 »Ba, je potřeba, aby mne štěstí neopustilo . . . Jedu pro pana doktora Hlineckého — žena je nemocna . . .«
 »Co pak, co pak?«
 »Chlapeček, chlapeček,« odpověděl smutně Příhoda.
 »Zdravý, zdravý?«
 »Chlapec ano, — ale Verunka naříká . . .«
 »Je-li možná!« divil se Mimra.
 »Už je tomu tak,« slzel Příhoda, když to povídal, »jedu pro lékaře . . .«

»Snad to nebude tak zlé,« těšil ho Mimra.
 »Dej to Bůh, bylo by to pro mne neštěstí veliké, jsem tak nyní spokojen, Mimro, věř, velmi spokojen . . .« Rozešli se.
 Mimra jel ke Štěpánovu. Brzy byl doma. První jeho slova, když vstoupil do světnice, byla: »U Příhodů ve Skutýčku mají po tolika letech zas malé. Příhoda mi povídal ve Skutči, že chlapečka, ale vezl z města pana Hlineckého, skutečského doktora, s Příhodkou prý je zle . . .« Teprve nyní sejmul čepici a pozdravil. Pohlédl pátravě na Jiříka, pak na ženu, a když tato posuňkem muži dala na jevo, že syn u Řehůrka a Barbory nebyl, usedl spokojeně za stůl. Hospodyně přinesla muži oběd. Pochutnal si. To věřím, měl to lacinou pečení.

Jiřík šel na zahradu. Byl zamyšlen. Věděl, že Cíla teď teprve nebude moci od Příhodů odejít. Popošel k nízkému plotu, který dělil zahradu od cesty, a hleděl v tu stranu, kde byla Cíla. Chvilí tu přemýšlel a zase odcházel ke statku.

»To je teploučko, Jiříčku, to to hřeje,« ozval se známý hlas z cesty.

Jiřík se ohlédl a spatřil Dopila, který z pole se vracel.

»Hezky to začíná,« odvětil ledabyle Jiřík a odcházel.

»Jiříčku! — co jsem chtěl říci — nebyl jste na pouti?« tázal se.

»Ba ne, strejčku, byl jsem v lese,« odpověděl.

Dopil odcházel.

»Proč se mne na to ptáte, Dopile?« tázal se.

»Jen tak, jen tak,« řekl Dopil, »bylo to prý pěkné . . .«

»Prý se tam kluk zabil . . .«

»Je-li možná,« divil se Dopil a přistoupil ke plotu. »Jak to, jak to?« vyzvídal.

»To nevím.«

Ještě chvíli mluvili, až Mimra volal syna.

Na prahu stála Mimrová. Jiřík pozoroval, že se něco přihodilo.

»Pěkný jsi to syn,« začala, »pojď jen, tatík ti něco poví!«

Šel nesměle.

I Mimra již ho čekal. Přecházel po světnici, ruce maje za zády a oči k zemi upřené. Byl rozzloben.

»Jen jdi!« pobízela ho matka, »máme s tebou co jednati.«

To Jiříkem trhlo.

»Snad se dověděli, že jsem byl ve vsi,« myslil si, »musím zapírat, otec by bouřil, pak teprve mu to raději dobrovolně povím . . .« Vešel.

»Proč se chvěje?« myslila matka, »bojí se, ó, víme všecko.«

Mimra se postavil před Jiříka, pohlédl na něho, Jiřík na otce, a oba oči jinam obrátili.

»Chcete něco, tatínku?« tázal se syn.

»Však ty to víš, proč chci s tebou promluvit. Nepřetvařuj se, víme všechno. Pojď sem! — Proč jsi včera nešel z kostela ze Skutče s Filomenou, co?«

Jiřík se upokojil. O Cíle se snad nebude jednat.

»Neslyšíš?« tázal se otec podivným tónem.

»Což musím?« odvážil se říci otcí.

»Tak ho poslouvej, Františko! Tak nás poslouchá!« vyrazil Mimra.

»Což jsem ti to neřekla, co pak jsem tě, Jirko, neprosila, abys šel s Filomenou, abys nám udělal jedinou radost, by se k nám dostala,« pravila matka.

»Takový statek u těch Cimburků, holka sama, ty také sám — a ne si dát říci,« pobíhal sedlák po světnici.

»Kdož ví, je-li ten Cimburkův majetek čistý. My máme také statek, a . . .« Dále nedal mu otec mluvit.

»Co ty budeš protestýrovati,« že máme statek a, že . . .« zlobil se otec a hnál se po synovi . . .

»Táto, prosím tě, nedělej rámus, aby ve vsi o nás nemluvili, prosím tě, nech ho, pro rány Kristovy, ty ho utlučeš . . . už dost, panenka Chlumecká, chraň ho . . .«

Otec ustal.

»Jestli mám statek a něco dluhů na něm, pak ti ho chci zachovati, abys mne někdy neproklínal, až budu pod drnem, ty kluku ničemná! Chceš si vzít Cílu Řehůřkovu, aby dluh zůstal viset? Ó počkej, já ti ukážu, ty nezdaró! . . .«

Jiřík plakal. Rány bolely.

Na chvíli se utišili. Matka plakala také, otec přecházel.

»Starý Cimburek si stěžoval, Jirko, že Filomena plakala. Udělal jsi jí ostudu. Všecky holky šly s hochy, jen ona sama z děvčat, a ty sám z hochů. To nebylo pěkné, lidé to natahují, že jsi podivín. Myslím, aby ti to při ženění neškodilo. Na všechno se teď kouká,« mírnil se teď Mimra.

»Může se Cimburek stydět, holce chasníky shánět. Je-li taková pěkná, bohatá a hodná, není třeba tolik shánět . . .« pravil Jiřík.

»Tobě se nelíbí? — Krásy se nenajíš!«

»Neříkám. Pro mne ať je jaká je, já s ní nechci nikdy nic mít.«

»A tohle je pěkné!« pravil Mimra.

»Vždyť na tě čeká,« oznamovala matka.

»Na mne? Chudák! Jen ať čeká — toho se nedočeká.«

»Teď je k tomu čas, ty se s ní oženíš!« oznamoval zlostně otec.

»S ní nikdy!« vyrazil ze sebe Jiřík.

»Co? Nikdy? Na to bych se podíval!«

»To bys nám způsobil pěknou radost, Jirko, abys nechtěl . . . Bože, jediný náš sen . . .« plakala matka.

»Chci přivést do statku ženskou takovou, která by vás ctíla, maminko, která by si byla vědoma, že je šťastnou pro svoji povahu a ne za své peníze. Chcete snad, aby vám vyčítala, že vás udržela ve statku i mne? Ne, to nechci. Bolelo by mne to. Víím, proč mne k tomu máte, chválím vaši starost, ale nebylo by pomoheno. Vždyť jsme zdraví, umíme pracovat, proč cizími penězi statek vykupovati?«

»Dost těch tlachů!« okřikl ho Mimra.

Chvilí bylo ve světnici ticho. Mimra hleděl oknem na náves, matka odešla, a Jiřík usedl u stolu. Mimrová mluvila venku s Javorníkem, který čekal, jak vše dopadne. Byl od Cimburka dobře placen, aby se snažil dostati Filomenu k Mimrovům do statku. Dnes měl přinést rozhodné zprávy.

»Mně se zdá, Javorníku, že z toho nebude nic,« počala hospodyně.

»To tak, pajmámo,« řekl Javorník, »takové děvče, peněz jako cucků, holka pracovitá, hodná. Inu, všecka čest. Ta čistota, to prádlo, ten nábytek! Všecko jako na drátku. Věřte, hotové kuře je Filomena, to víte, já to musím vědět, přijdu ledakam. Ta by vás jen jen obskakovala! Zrovna stvořena pod tyhle vaše krovy, zrovna stvořena, jak pravím,« sypal ze sebe Javorník jako z pytle.

Mimrová si podepřela boky. Tomu ani nechtěla věřit. Vždyt Jiřík řekl, že by jí ubližovala, že ji zná dobře, jaké je to kvítko.

»Co říkal, co říkal pan Jiřík, pan syn, no?«

»Má myslím holku jinou, milý strejče.«

»A tomu nevěřím, takový hoch, že by neměl gusto na Filomenku, tomu nevěřím. To bych já musil o tom mít nějakou povědomost. Holky ve vsi o tom nevědí, já taky ne. — Nechci vám, pajmámo, póchlebovati, nemám to ve zvyku, ale co je pravda, to je pravda — váš syn, váš Jiřík — to je hoch — jakoby ho vysoustruhoval — jakoby vám z oka vypadl, takovou tvář, takovou postavu, inu, všecko, všecinko, jako u vás vidím . . .« sypal znova.

»Nelichotťte, Javorníku, nelichotťte,« bránila se Mimrová, a radostný úsměv pohrával jejíma rtoma.

»To tak nejde, to tak nejde, paní zlatá; paní naše, my to musíme dáti přece jenom dohromady. Však si dá říci, až to všecko vyvzím, jak to bude, jak bude všeho, jak bude vypravena. No — to já myslím, že se to nesmí ani nechat uběhnout. Štěstí tudy tak často nechodí, má sem ze Skutče do kopce, zůstane tam, jak pravím, nechodí tu často . . .«

Ani nevíte, jak bych tomu byla ráda. Ale nufte ho, když nechce!«

Javorník se mrzel. Dobře věděl, co na něho čeká. Cimburek mu slíbil kus pole, dobré zpropitné a jiných věcí. Smutně se na to díval.

»Nějak to uděláme,« pravila selka, »dnes se u Cimburků nestavujte, nic neříkejte!«

»Ale kde! To by tak bylo. Oni, panečku, nejsou na to nucení. Slovo jako tisíc! Raději řeknu, že jsem s vámi o tom ani nemluvil.«

»Tak, tak, strejče, to bude nejlépe, ani se nezmiňujte o tom, my ještě se synem si trochu promluvíme, snad si dá říci.«

»Jak by si nedal! Byl by proti sobě. Takovou holku nedostane, ani kdyby pro ni šel do Amstrdámu. To je děvče, že bych ani nevěděl, komu ji pak poraditi. A už vím pro ni také jednoho pána ve Skutči, píše v okrese, víte v tom velikém domě na rynku. Ale však tam nepůjdu, však on mu ji Jiřík nepřenechá, byl by také nerozvázný . . . O ženicha pro Filomenu žádná nouze.«

»To je jisté, že by nečekala. Staří by ji také rádi měli zaopatřenou,« dodala Mimrová.

Jiřík vyšel ze světnice a mrzel se, že matka o jeho ženění s tím tlachalem jedná. Znal Javorníka dobře. Sháněl svatby a mnohdy tak nešťastnými učinil dvě osoby, že dlouho naň pamatovaly.

»A, pan Jiřík doma, doma, pozdrav Pán Bůh, Pán Bůh rač dáti zdravíčko, takovému zdárnému dítěti. To se mně tak líbí, to se mně líbí. Rodiče vždy poslechne, ve všem se řídí jejich vůlí, a to je hezoučké od pana syna, pajmámo, to je hezké,« lichotil mu Javorník, »teď jsem povídal, jaký jste to krásný chlapík. Radost je z vás, radost, jako z toho skutečského velebníčka, co se tam dostal a tak pěkně káže a říká u oltáře zpívá . . .«

»Nepochlebujte!« přerušil proud řeči jeho Jiřík. »Nic ode mne za to nedostanete. Snad mne chcete ženiti, ne? Jen se o mne tak nestarejte, dovedu to sám . . .« a odešel.

»Je šelmička, není s ním nic, no, je ještě mladý, nemám mu za zlé. Všickni takoví synkové jsou hodní, že jen vůlí rodičů a ne nás cizích lidí se řídí,« pronášel poslední slova, aby je Jiřík na dvoře slyšel, hodně hlasitě. Za chvíli odešel.

Mimrová ho šla vyprovodit ke vrátkům. Tam mu něco dávala.

»Zplat Bůh, pajmámo,« děkoval námluvčí a šel.

Poněvadž mu bylo jíti kol Cimburkova statku, zahlédla ho panímatka, vyběhla před statek a vyzvíдалa.

»Co říkají, Javorníku, bude to?«

»No, já myslím, že to bude. Dnes nebylo o tom tak moc řeči, protože hospodář přijel ze Skutče, kde se mu asi špatně vedlo, je rozdurděný.«

Dlouho panímáma s ním stála a pozvala ho dále. Javorník šel ze statku brzy.

»Až večer si pohovoříme, až bude pantáta doma,« pravil ve vrátkách, když odcházel ke své chalupě. To byla také chalupa! Jako klec. Čistě obílena, střecha nová. Javorník byl na tu svou residenci, jak říkal, hrdým.

Sotva se blížil k chalupě a otvíral branku u zahrádky před okny, již vyhrnulo se ze stavení několik malých dětí. Měl chudák bříme veliké. Pět malých krků živiti! Však také Javorník sháněl na ně, jako straka na hnízdo; kde se jen dalo co vydělati. Dovedl všechno. Byl poselákem v obci, dohazovačem při koupi a prodeji, námluvčím, a Bůh milý ví, čím ještě více. Lidé měli ho rádi. Často míval plnou světnici hostů. Ten přišel, aby mu namluvil děvče, jiný, aby pověděl, kde koupit pěknou jalovici, koně, prase, starý vůz neb jiné rámoti. Bral, co kdo dal. Milejší mu byl ovšem dvacetník než dva krejcary . . . Děti jeho nevěděly co je hlad, co je nouze. I hračky a perník nosíval jim ze Skutče. I dnes běžely mu naproti, vědouce, že tatínek nepřichází s prázdnýma rukama. Však na ně i tentokráte pamatoval. Když byl u Cimburků, uvidělo jeho bystré oko na lavici ošatku se sušenými hruškami. Tak za řeči kolikrát se přitočil a do nich hrábl . . . Každému dal po několika, ostatní ponechal Katince, své ženě. Ta nebyla doma. Trhala trávu pro kozu.

Javorník sedl ke stolu a počítal vydělané krejcary. Pak svlékl kabát a šel po práci. Děti si hrály.

Zatím u Mimrů bylo ticho. Hospodář stál ještě u okna, pak se obrátil k ženě a pravil: »Co tomu říkáš, je to darebák, ten náš Jírka?«

»Také mně to dělá starosti,« vzdychla si matka, »zdá se mi, že hoch o Filomenu nedbá, že má někde jinou, kdož pak to ví.«

»Já bych mu pověděl jinou!« rozkřikl se Mimra.

Syn vešel. Otec se utišil; za ním šel Řehůřek.

»Dobré odpoledne, nebo už večir, pantáto s panímámou!«

»Vítáme vás, to jsou k nám hosti zase jednou, co pak nám nesete?« přetvařovali se, aby nedali na sobě znáti zlost.

»Nesu novinu. Příhodka ve Skutýčku zemřela . . .«

»Je-li možná, to je pro něj neštěstí,« slzela Mimrová, »kdo pak to přinesl?«

»Teď přiběhl pasák.«

»A co pak se jí stalo, Řehůřku, co?« tázala se selka.

»Nejspíš po malém. Mají chlapce. Ale jakého prý chlapce, inu tak, to prý je stvořeníčko. Chudák, však to smrtí zaplatila.«

»Ubohá osoba!«

»Včera jsem s ní ještě mluvil, byla úplně zdravá, a dnes, Bože můj milý, dnes jí ve Skutči budou zvoniti. Byl tam doktor, ale nebylo pomoci . . .«

»Však jsem se s Příhodou sešel, povídal, že je s ní zle.«

»Teď naše Cilinka bude mít starostí. Bože, aby takového děvčete pohledal, do všeho je jako drak,« pravil Řehůřek.

Mluvil se až do samé tmy. Pak Řehůřek odešel.

VIII.

Zatím, co byl hospodář pro doktora, odejel druhý povoz pro kněze, aby nemocnou zaopatřil. Sotva jí udělil kněz svátosti posledního pomazání, přijížděl hospodář ke statku s doktorem. Cíla vyběhla: »Pro rány Kristovy, honem, hospodáři, honem, vzácný pane doktore!« křičela.

Hospodář pobídl koně a v několika okamžicích zastavil před statkem. Seskočil, pomohl lékaři a běžel s ním po záhrobní do světnice . . .

Verunka byla bledá jako měsíc k ránu. Obrátila se po dětech, pohládila je, rozloučila se s rodiči, s mužem, s Cílou, s čeládkou, jako by smrt čekala. Za málo okamžiků loučila se dobrá její duše s tělem . . . Pomoc byla marná . . .

Nastal hrozný okamžik. Hospodář plakal jako dítě, otec její Beneš a matka Bětko bědovali náramně. Cíla od pláče červenala, zase bledla a červenala opět.

Porodní babička tu stála němě . . . stála u kolébky novorozeňátka.

Ubožátko! Na svět přišlo, aby matka odešla. Byl to siroteček, jako Vašíček a Růženka, kteří tu stáli u matky a hlasitě plakali. Hladili její studené tváře, které chladly na dobro.

Lékař napsal list a odejel.

Čeledín zavezl ho do města zároveň s Příhodou, který jel do Skutče obstarat pohřeb . . .

Doma připravovali ji do rakve . . .

Bylo to smutné podívání. Bětko, Verunčina matka, plakala neustále a bědovala: »Ach má drahá Verunko, má Verunko! Ach, Bože, Bože, co jsi to na mne ubohou dopustil, co jsi to dopustil. Ach má Verunko, jak jsi nás zarmoutila . . .«

Starý Beneš nemohl teď ani promluvit. Tolik to ty staré výměnkáře těšilo, že Příhoda se k ní tolik naklonil a tak ji miloval. Ale netrvalo to dlouho. Přišla smrt a rozdvojila ty milující se dvě duše . . .

Slunce loučilo se již s krajinou skutečskou, když hospodář se navrátil. Přivezl dubovou rakev, také věnec a jiné potřeby. Ještě toho dne dali Verunku do rakve. Levé oko měla pootevřené.

»Někoho si vyhlédne,« pravila stará Bětuška, »jen, aby ne hospodáře, zůstaly by ty děti sirotky . . .«

»Chlapečka,« odpověděla stojící tu sousedka, »co by z chudáčka bylo bez matky?«

»Ba že,« přikývla babička, »vždyť i ta včelička umírá, umře-li matička.«

»Hledte, aby byl co nejdříve pokřtěn,« pravila jiná, »aby Pánbiček mohl naň v nebi jménem volati.«

»Což musí umřít?« vmísil se v to Příhoda a slzel. Mluvit dále nemohl. Vždyť ztratil ženu, kterou měl tak rád. Teprve nyní skutky její si živě připamatoval, na všechna laskavá slova vzpomněl. Nikdy mu nevyčítala, ba, před rokem, když ten nerozvážný kousek s Cílou provést chtěl, neosmělila se mu co říci. Tak jej milovala! Vždyť to cítila, že musí přijít k poznání. Také se stalo. Klid a svatý pokoj přistěhoval se do statku. Jak dlouho tu byl hostem? Krátký jen čas . . . Smířil dvě osoby a navždy od sebe je oddělil. Jak krutý to osud!

Příhoda měl dnes špatnou noc. Přemýšlel jen o Verunce. Jindy tu bylo tak veselo. A nyní? Tak smutno, teskno! Vzpomněl si vždy na něco, bylo mu to líto, hluboce si oddechl, usedl a hlavu v ruce položil.

»Jak jsem byl šťasten,« zasténal, »ale jen krátký čas. Manželko, Verunko, zda jsi mi skutečně odpustila!«

Vešel do síně, kde Verunka ležela . . .

»Jak mnoho žalu jsem ti tehdy způsobil! Ó, nemohu si to ani odpustiti, odpusť aspoň ty! — Marné volání, ty neslyšíš svého Václava! Kdo mi tě nahradí, kdo dovede mne tak milovati, jako ty jsi mne milovala! Ó, že jsem ti dříve nerozuměl! Mohl jsem býti šťasten, snad jsi mohla zůstat na živu. Já tě usmrtil, já srdce tvé rozedral . . . Vidím, jak jsi byla před rokem bídná, jak jsi o mou lásku prosila . . . Lhostejné mi bylo to tvé oko, kterým na mne teď trochu hledíš, lhostejná byla mi ta tvá studená nyní tvář, ta tvá kostnatá ruka! — Komu mám dávat vinu! Snad Cíle? Nevím sám . . .« Na chvíli ustal v tlumeném tom bědování, ale po chvílce mluvil dále. Ve statku byli všichni tím strachem a lítostí přemoženi — spali. Ba i stará Bětuška, která chtěla po celou noc u dcery se modliti, nemohla spánku přemoci. Nebyl to však spánek, byla to bolest srdce. Jediný Příhoda se sepjatýma rukama pohlížel na Verunku.

»Verunko, myslila jsi, že mne Cíla tenkrát svedla? Ne, Verunko, já sám jsem tím velkým hříšníkem . . . Vid, Verunko, kdyby snad Cíla do našeho statku nepřišla, snad by bylo jinak . . . Kdož to ví, Verunko . . .« rozmlouval s mrtvolou stále.

Opět ticho. Slabé světlo oleje za hlavou zemřelé jen málo osvětlovalo komůrku.

Vrzly dvěře. Hospodář se ulekl.

»Nebojte se, hospodáři,« pravila Cíla, »to jsem já. Poslouchala jsem vaši řeč a jest mně líto, že jsem musila vaše poslední slova zaslechnouti. Nyní víte, co jste ztratil. Vzpomeňte si na má slova, která jsem vám na srdce tenkrát kladla, vzpomeňte si na výhrůžky, kterými jsem se snažila vás od sebe zapuditi. Pak teprve přemýšlejte! Zda jsem vás neprosila, abyste se navrátil k své manželce, zda jsem vám nevypočítávala ty následky? A pak, proč bych já byla příčinou, že jste se k nebožce tak tehdy zachoval? Což jste mně neřekl, že jste ji nikdy neměl rád? Pamatujete se zajisté na poslední okamžiky, když jsem vám tak jasně řekla, že vás nejen nemohu za to míti ráda, ale že vás musím nenáviděti. Chtěla jsem tenkrát ze služby vystoupiti, ale nedal jste mi pak, pravě, že jsem vás naučila ženy si vážiti. Kdož ví, jak by to dopadlo, kdyby mne nebylo. Dost možná, že byste si zvolil jinou, která by byla povolnou, která by vás zaslepila sama . . . Jak bylo tenkrát s hospodyní, to víte, ač věděla, že se vám raději vyhýbám; co by se s ní bývalo dělo, kdyby byla přesvědčena o jiné, že vás skutečně odloudila, k sobě připoutala . . . Já vás, hospodáři, na pravou cestu přivedla . . . Možná, že byste nebožce hospodyni chystal již tenkrát pohřeb . . . Však nebylo od toho daleko. Bylo mně jí líto . . .«

»Cílo, Cílo, nepřipomínej ty neblahé chvíle . . .«

»Netrapte se nyní, hospodáři, všemu je konec. Zachovejte se pro své děti! Manželky nevrátí vám nikdo, byť byste prosil, litoval jakkoli. Budte pokojným, neboť dávno byla nebožka hospodyně na to vše zapoměla. Po celý rok slovem, ani skutkem jste jí neublížil, žili jste blaženě. Smířena odešla, hospodáři, proto marně se již netrapte. — Jděte ulehnout, je již pozdě . . .«

Příhoda poslechl.

Cíla již neusnula. Přemýšlela do samého rána. Však nebylo daleko k němu. Tu tam kohout zakokrhál, jiný se mu ozval, že již nad Zbožnovem se ukazuje ranní záře.

IX.

Druhý den chystáno vše k pohřbu.

Třetího dne byl pohřeb. Bylo to smutné podívání, když Verunku ze statku vynášeli. Plakali všickni. Na pohřeb přišel i Řehůrek s Barborou. Jak by také nešel — tak hodné ženě! Navštívila tenkrát za nemoci samého Řehůřka, těšila ho, ponechala Cílu k opatrování, byla k ní tak hodná. Božinku můj, kdož by si tenkrát pomyslí, že Řehůrek půjde jí na pohřeb? Jak se to mění!

Jiřík s matkou přišli také, neboť ji matka Verunčina Bětula nesla při křtu na rukou. Byli tak trochu jako skmotřeni. Přijeli toho dne časně ráno, aby viděli nebožku, než bude dána do rakve.

Cilinka byla ráda, že tu Jírka, ale ten dal jí na srozuměnou, aby dělala, jakoby oň ani nestála.

Pohřeb byl dopoledne. Když Verunku do Skutče zavezli a tam pochováli, rozjeli se přátelé a známí na všechny strany. I Jiřík s matkou

odejeli. Ani neřekli Řehůrkovi a Barboře, aby si přisedli. Matka se bála, by s otcem nepřisedla si na kousek také Cíla. Jiřík nesměl se s Cílou sejít. Mimra ženě nakázal, aby pilně přihlížela, by se tak nestalo.

Cíla vyprovázela otce i Barboru až k potoku pod samý Štěpánov. Jiřík viděl ji s kopce, neboť jel napřed, a umínil si za Cílou se pak pustiti, až koně do stáje odvede a vozík s čeledínem dá pod kůlnu. Podařilo se mu to. Barboru i Řehůřka potkal pode vsí.

»Kam pak ještě, Jiříku?« tázal se Řehůrek.

»Za Cílou ještě, jak je daleko?«

»Jde právě přes děkanskou louku, vidíš ji tamhle?«

»Však je to ona, je, už běžím za ní,« pravil a spěchal přese všechno.

»Co tomu říkáte, Barboro, jak to dopadne?«

»Sud' to Bůh! Mimra chce pro syna Filomenu.«

»Kdo to povídal?«

»Nu, kdo! To víte, že ten Javorník.«

»Ten to asi dává dohromady.«

»To víte, že ano. Včera taky prý byl u Mimrů a potom zas u Cimburků. V pondělí prý taky. Snad už je to v proudu. Cimburková prý ho táhla do světnice. Když šel Tonda Šinkorů od kováře, viděl ho teprve vycházeti ze statku. Dlouho rokovali. To věřím, Javorníkovi by se zas jednou urodilo. Cimburková dává kde co.«

»A Javorník bere jako slepý,« přidal Řehůrek.

Za podobných řečí vyšli na štěpánovský kopec a dívali se odtud směrem ke Skutýčku. Uviděli Cílu s Jiříkem ve »stezkách.« Když zašli pod vršek, odebrali se i tito do chalupy . . .

Jiřík s Cílou se vedli za ruce.

»Divíš se asi, Cilinko, proč jsem nesměl s tebou u přítomnosti matčiny mluvit, vid' — Neměj starostí! — Nedám se přemluvit.«

»Jirko, což tě přemlouvají?«

»Nikdo mimo tebe a otce tvého s Barborou neví, že to s tebou míním do opravdy, že si tě jistě vezmu. Dávají mi tu drčavou Filomenu, však ji znáš, chodily jste spolu ve Zbožnově do školy. Měl jsem s otcem již první výstup, ale nedbám na nic. Cilinko, ty nevěříš, jak tě mám rád. Jenom s tebou chci žít, jenom s tebou, Cilinko!«

»Nevím, Jiříku, dovolí-li to tvoji rodiče.«

»Co mně po tom. Na to nedbám. Nic od nich nechci, jen tebe od tvého otce, jehož jsem si tolik oblíbil . . .«

Vzal Cílu za ruku a krácel s ní kolem polí, na nichž vše tak žloutlo a se zelenalo. Před samým Skutýčkem se rozešli.

Cíla spěchala domů. Však už je stará Bětuška netrpělivě očekávala. Byla sama s tím novorozenátkem doma. Všickni vyprovodili Verunku na svaté pole skutečské . . .

* * *

Jiřík vracel se k vesnici. Nešel hned domů, zastavil se v chalupě Barbořině.

»No, jak pak, Jiříku, dohonil jsi Cílu?« tázal se Řehůrek, když tento do světnice vstupoval.

»Jak by ne, vždyť nebyla daleko.«

»Neptal jsi se, zůstane-li u Příhody?«

»Ani mi nenapadlo, mluvili jsme o vážnějších věcech. To vím, že tam nezůstane.«

»Já bych ji měl také rád u sebe.«

»Rád? — To je jednoduché. Vezměte ji ze služby. Byl bych také rád.«

»Co se mne týče, jak jsem pravil, ale záležitosti bude na ní. Je u Příhodů uvyklá. Kdyby tebe nebylo, ani by o tom nebylo řeči. Zůstala by tam, pokud by to mohlo být.«

»Prosím vás, Řehůřku, udělejte mně něco k vůli, něco pro radost! Teď chci Cílu již celému světu za svou představit. Nesmím se tím tajiti. Rodiče naléhají, abych se oženil. Řekněte Příhodovi, aby ji propustil!«

»Zítra tam zaskočím,« sliboval Řehůřek, »bud' jen stále tak pevným, a snad se ti věc zdaří. Cílu ti dám rád za ženu, mám tě tuze rád. Zakusíš trochu od starých, ale brzy bude vše v pořádku. Pevná vůle vše zmůže . . .«

»Děkuji vám, Řehůřku,« pravil Jiřík, »chci se přičinit, abych se vám odměnil.«

»Jsi hodný hoch, vím to, proto Cílu ode mne dostaneš.«

Jiřík byl rád. Odešel.

Když šel po návsi, potkal Filomenu.

»Kam spěcháte, Filomenko?« tázal se nesměle; »nevzala byste mne s sebou?«

Filomena se usmála. Šla k němu a cosi s ním chvíli mluvila. Pak se rozešli.

»Ta má kopu nadějí,« myslil si Jiřík, »ó, to nás sotva skutečský velebníček spojí!«

Šel domů.

»Kde zevluješ?« tázal se hrubě Mimra.

Jiřík pravil: »Mluvil jsem s Filomenkou, šla do města . . .«

Mimra byl tím spokojen. Když to řekl Františce, pravila: »Vidíš, muži, já ti povídala, že nám bude ten hoch po vůli, že nám přece tu radost udělá a bohatou nevěstu si přivede. Ty jdeš naň, jako na vrabce s křikem. Povídám ti, že vždy na takové věci třeba jítí polehoučku. Měl jsi slyšet Javorníka, ten umí mluvit k srdci.«

Jiřík to zaslechl a usmál se. Pak odešel — k Řehůřkovi, aby si trochu pohovořil o Cíle. Mimra myslil, že šel Jiřík Filomeně — naproti.

Když Jirka vstupoval do světnice, byla první otázka Řehůřkova: »Nebyl jsi zase od starého peskován?«

»Ba ne. Když jsem vstupoval do světnice, začal zhurta, ale když jsem řekl, že jsem mluvil s Filomenou, jako když utne, začal jinak.« Barbora si té řeči všimla.

»Tak se mi zdá, že tatík i matka budou chtít, abys si ji vzal, Jiříku.«

»Co bych to zapíral. Chtějí tak.«

»To slyším poprvé,« lhala Barůška.

Řehůřek zprávou touto byl dosti překvapen. Barůška mu to sice již řekla, ale nechtěl tomu věřit.

»Chraň vás oba Bůh, Jirko, z toho nepojde nic dobrého. To se mi nelíbí,« pravil smutně Řehůřek.

»To je hloupost! Řeknu-li, že ji nechci, bude na tom dosti.«

»To není dosti, Jiříku. Filomenu si nemusíš vzít, to tě nikdo nedonutí, ani to pan děkan skutečský nedovolí, nebral-li bys si ji dobrovolně, ale je tu o to, zda bys mohl Cílu za to brát. Dovolí-li zase tatík s matkou . . .«

»Budu vědět, co dělati, jen kdyby Cíla byla doma,« povídal Jirka.

»Zítra chci za ní do Skutýčka.«

»Myslím, že si dá říci, že ji také Příhoda pustí. Musíte říci, že ji tuhle tetička Barbora také potřebuje.«

Barbora přisvědčila. .

»Uvidíme,« pravil Řehůřek, »co se dá dělati. Buď jen v řeči opatrný, raději s otcem méně než více.«

»Nejsem chlapec,« pravil Jiřík a pak odešel.

»Tak je to přec pravda pravdoucí, že Mimra chce Filomenu. Cíla ho nedostane, to je marné,« řekl Řehůřek.

»Kdož ví?« prohodila Barbora.

»Jiřík má ovšem svou hlavu, ale Mimra to nedovolí. To není ani řeč.«

»Dovolil by, kdyby měla pár stovek.«

»To je to, kde pak já je vezmu. Beřte z dlaně chlup! Vždyť jsem žebrák.«

Ještě rozmlouvali, když vešel Javorník.

»Dej Bůh zdravičko!«

»Vítáme vás, Javorníku!«

»To je tam teploučko,« začal, »ráno se zdálo, že to nevydrží, ale podívejme se na to, je to den! Teď deštíček kdyby tak Pánbůh seslal, to by to rostlo, co?«

»Inu, jsou to pěkné časy. Tak pěkně po sv. Janu Nepomuckém dlouho nepamatuji,« pravil zas Řehůřek.

Dlouho ještě mluvilo se o počasí, až přešlo se na jiné věci.

»Tak tu bude svatba na Štěpánově,« pravila Barbora.

»Inu, staří jako tomu přejí z obou stran, ale Jiřík nám dělá starosti.«

Barbora věděla hned, proč Javorník také sebe do toho zahrnuje . . . shání to.

»Pěkné živnosti to jsou, mohlo by se to po čase spojit . . .« řekl Javorník.

»To je to hlavní, nač Cimburek myslí,« řekl Řehůřek.

»Byl by to lán, co? — No víte, o tom není ani řeči, že by Jiřík si mohl vzít jinou holku odtud. Která pak by tady tak pro něho byla? Žádná.«

Řehůřek se chvěl starostí.

»Přišel jsem vám, Řehůřku, něco říci. Tak se mně zdá, že Jirka nerozvážně po vaší holce kouká . . . víte, já bych jí to přál . . . ale sám uznáte, že to nemůže být. Mimra to nedovolí. Radím vám před časem, varujte holku, nemá taky ještě rozum.«

Barbora i Řehůřek vyslechli to beze slova. Bolelo je to.

Javorník cítil tu ránu, kterou jim zasadil, ale co mu po tom?

Nastalo ticho. Javorník odešel podivně, ani ho Řehůřek nevyprovázel.

»Všecko je marno!« bědoval Řehůrek . . .

»Ještě nejde Jirka s Filomenou od oltáře, ještě mu nevytrubují muzikanti na skutečském mostě . . .« chlácholila ho Barbora, »Cíla může ještě doufati . . .«

»Zítra půjdu za ní do Skutýčka, aby byla u mne. Chudák!«

Barbora odešla. Řehůrek připravoval si sváteční šaty na cestu, chtěl časně ráno vyjít.

Na lůžko odebral se brzy, aby nezaspal. Chudák starý! Plakal pod peřinou jako dítě . . . Ani to nemělo Cíle dopadnouti, aby byla přece ve svém, aby nebyla cizím na překážku . . . Vzpomínal na ženu . . .

(Dokončení.)

Člověk v předsíni dějin.

Kulturní studie

od

VINCENCE DRBOHLAVA.

(Pokračování.)

II.

O náboženství.

Moderní věda vyhláší, že víra v Boha a náboženské představy nejsou člověku vrozeny. Člověk jich nabyl právě tak, jako řeči.

Hellvald ve svých »Kulturních dějinách« (str. 23.) dí, že náboženské vědomí stálo u člověka na původně zvířecím stanovisku. Pojem Boha utvořil se hodně později. Ale nesnadno, jak toho druhu historikové uznávají (Honeberg: Allg. Culturgeschichte I., str. 297.), dokopati se fysických kořenů náboženství. Jisto však jest, že více v temném pocitu, než v jasné představě je nutno hledati.

Tyto nesnáze jsou příčinou, že si hledí každý vysvětliti původ náboženství dle svého vlastního rozumu.

U jedněch bázeň, kterou v pračlověku budily přírodní síly, zjevy, dala vznik k náboženství; u druhých hrůza před neznámým, neviditelným; u jiných opět úcta k zemřelým, bázeň před duchy, žádost po příčině zjevu, egoismus vládců a kněží zavolaly na zem náboženství. Honeberg domnívá se, že k utvoření náboženství působily všechny posity, a to dle různé síly, dle vloh jednotlivců, dle povahy života a kraje.

Jakmile se lidstvo organisovalo ve společnosti, tu dál se již další vývoj pojmů náboženských. Pojímání člověka v pradobě je zvířecí a smyslné, o světě nemá abstraktních představ, ani představy o smrti, o duši. Teprve vynález ohně zavdal podnět k lepším představám. Z představ této moci vyrůstal pojem duše; první vynálezci byli považováni za kouzelníky a proroky. Formální kněžství se vyvinuje; znenáhla pranárodové nastupují ve fetišnický, nadsmyslný názor o pe-

riodě ohně. Jakmile potom poesie oči otevřela a mythos vstávati počal, tu byl i mocný pokrok života duševního. Všecka náboženství nižších plemen lidských ukazují v základních rysech svých přes mnohé různosti ve jménech souhlas. Všecka mají bez výjimky stejný původ a procházejí stejnosměrnými, ne-li identickými fázemi. Nejprve se vyšinul člověk k fetišismu, potom dospěl ku kultu přírodních sil, živlů, ku ctění kamenů, hor, stromů, pramenů, řek, jezer, které byly oživeny; potom vznesl se ku kultu zvířat, k idololatrii, kultu předků, hvězd, slunce. Odtud vyvinul se dualismus a potom monotheismus: ctění jednoho, neviditelného Boha.

Není naším úkolem vyvracet tento vymyšlený původ náboženství. Upozorňujeme na výtečné práce našeho Konečného, Jesuity Pesche, na apologii Gutbelertovu, Scharzovu. My jen chceme, aby nám moderní věda srozumitelně vyložila původ sebevědomí lidského ze zvířecího stavu. Nemůžeme si totiž představit, jak se stalo zvíře osobou. Jak tento zvířecí člověk, jenž neměl potuchy o nadsmyslnosti, nadpřirozenosti, najednou jí nabyt a si přírodu a její zjevy jako nadpřirozené bytosti představoval. Vždyť nejprve idea božství musela býti vytvořena, než se mohla na předmět klásti.

Až dosud otálí věda s tímto důkazem. Ovšem, ona nechytla ještě toho tvora, který se k nadpřirozenosti vybíral, aby se ho na to otázala. A u těch, o kterých mluví, (divoších) je pojem nadsmyslnosti daný a dobře pochopený.

Tvrdí-li, že proces náboženský prodělával všude stejné fáse, dopouští se nepravdy. Čím hlouběji sestupujeme ku starým národům, tím jasněji září nám idea božství. I u divochů, ve smyslu evolučním zvířeti nejbližších, ukazují se stopy bývalého lepšího poznání Božího. Jméno Stvořitele nebe i země u všech se vyskytuje.

Katolický názor učí, že idea božství byla člověku vrozena. On mohl existenci Boha rozumem svým prostředně, ze stvořených věcí poznati, ale on ji poznal bezprostředně. Stvořitel jeho dal se mu poznati. On dal mu i zákon. Toto bezprostřední poznání Boha a obsah daného mu zákona sluje prazjevení.

Prazjevení předpokládá jasnou, dokonalou představu jednoho Boha — čistý, ethický monotheismus.

Od tohoto monotheismu hříchem člověk odpadl. Najednou se to nestalo. Hřích byl jen počátkem onoho dlouhého depravačního procesu v pokolení lidském. Jak zřejmo, začíná názor katolický v procesu náboženském tam, kde moderní ho ukončuje.

Již potomci prvních lidí, jak jsme výše naznačili, ve ctění Boha ulevovali. Možná, že již tehdy formálně od něho odpadli. Aspoň se tomu zdá zavedení veřejné bohoslužby nasvědčovati. Ale na jisto stalo se to po potopě světa u potomků Noemových. Tito rozešli se po světě s ideou jednoho Boha, jako monotheisté, ale s ostnem porušenosti v srdci.

Nemůžeme ovšem dopodrobna úpadek náboženství v pokolení lidském stopovati, ale cestu, jakou se ubíral, dovedeme vycítiti.

Nejstarší kulturní národové jako Indové, Peršané, Babyloňané a Assyrové a Egyptané byli v nejstarších dobách svých monotheisté. Nezvratný důkaz o tom nám podávají jejich posvátné knihy (Veda, Avesta), klínové písmo, papyrus a hieroglyfy.

Indický Varuna byl jediným bohem čistě ethického rázu. Potom ustoupil Indrovi, bohu války. U tohoto ethický charakter byl již setřen. Reprezentoval nerozbornou sílu přírody. S ním začíná doba polytheismu, jenž potom Bramanismem a Buddhismem v pantheismus nebo nihilismus ve školách filosofů se rozplynul.

Perský Ahura-Mazda byl pojat čistě abstraktně, neviditelně, načež dualismem asi za doby Achemenidovců roztránil se v polytheismus.

Pantheon bohův babylonských a assyrských povstal zcelením malých říší v jednu tím, že vítězové podmaněným vnutili kult svého boha vedle původního svého boha. Lokální monotheismus monarchickým principem změnil se v polytheismus (Anu, Bel, Assur). Egyptská mythologie nám ještě lépe ukazuje depravaci náboženských představ.

Nejstarší doba vědomí náboženského v Egyptě počíná Osirem, duševně pojatým, jenž potom přešel v Amona s hmotným nádechem. To trvalo do patnáctého století. Odtud kult náboženský prodělal mnoho změn. Nastal kult hvězd, králů a heroů; na to sneslo se božství na zem do přírody a v nízkém kultu zvířat se zakončilo. Pozoruhodno zvláště je to, že o kultu zvířat v prvních dobách zmínka se neděje.

Z těchto ukázek vysvítá, že náboženské vědomí z prvního duševního pojetí idey Božské sneslo se do smyslné atmosféry a tu se různě rozbředlo.

O jiných soustavách náboženských netřeba se tu šířiti. Všude tento prvotní názor monotheismu více méně se objevuje.

Přibližně můžeme si úpadek náboženský představit takto:

Člověk jsa ve svém dychtění a myšlení vázán k pozemskosti, nemohl si dlouho pouhé slovní označení božské bytosti udržeti. Byl nucen si ji do svého smyslného pojmání vtáhnouti a ji vhodně přiodíti. Volil zajisté to, co se mu zdálo nejvelkolepější, nejkrásnější ku př. nebe (u Arijců), slunce (u Semitů), nebo něco jiného, podle své intelligence. Tyto vybrané předměty mu uváděly na paměť nejvyšší božskou bytost, za nimi ukrytou. Ethický pojem obdržel tímto způsobem materiální nátěr. Avšak to mu nemohlo ještě dostačit. Scházel mu výklad, objasnění velikolepých sil a zjevů v přírodě, proti nimž cítil se malomocným. Připsal je na účet Božství. Viděl v nich funkce, orgány jeho a dal jim zvláštní slovní označení. Byly to symboly Božství. Ponenáhlu, tlakem smyslnosti, do níž člověk víc a více upadal, nemaje vychovatele, který by ho vedl k nadpozemskosti, vybledalo ono duševní pojetí Božství, za těmito symboly tkvící. Příroda nezkušeného ducha uchvacovala vždy mohutněji, až docela vybledlo. Božství rozlilo se v symbolech. Ony staly se samy bohy, do nichž lidé své city, snahy, touhy vložili.

Odtud se duchu lidskému otvíralo mnoho cest k dalšímu procesu náboženského poblouzení.

Podle duševních vloh národa, dle takového pokroku, dle povahy země, dle intensity dojmu, jaký na člověka síly přírodní pěstily, dále dle sociálního zařízení, stykem náboženských představ a mnohými jinými příčinami vznikala náboženství, náboženské systémy, mythologie jako u Indů, Peršanů, Řeků, Římanů atd.

Čím hrubší, smyslnější život člověk vedl, tím drsnější, hrubší, smyslnější (právě jako člověk) byli bohové. A uvážíme-li to, že po-

vaha poměrů, v nichž se valná část lidí (Asie, Afriky, Ameriky) ocitla, nedovolovala duševně výše se vyšínouti, nýbrž že bez vychování dlouho nehostinnými krajinami bloudila, zaměstnávajíc se lovem divoké zvěře a hodiny klidu k ukájení nízkých vášní věnovala — tu je zcela pochopitelné, že, když tento život generacemi sta let pokračoval, musili tito lidé spíše více ztratiti, než získati, následovně, že i prvnější náboženské vědomí skoro až na nullu u nich pokleslo. Ony náhlé kontrasty v přírodě, která jim byla spásou, vnucovaly jim bázeň a strach. Oni je připisovali rozhněvané, tajuplné, zlé bytosti. Čím byly častější, tím rostla v člověku více bázeň, kdežto motiv na vděčnou lásku vybledal. Jaký div, že potom více k ní se obracel, než k dobrému duchu. A tento kult démonův vyskytuje se mezi divochy nejčastěji. Mnozí v abnormalitě těla, epilepsi tušili styk bohů s člověkem. Svěřovali se těmto šamanům, kouzelníkům, čarodějům, aby na bohy působili; mnozí docela klesli tak, že přiřknuli klocu, pařezu, círu, obydlí vyšší bytosti, jež předmětem kultu se staly — (fetišismus).

Jako na západním nebi slunce uhasíná, nechávajíc za sebou ještě svůj odlesk, červánky, které trochu zem osvěcují, ale nehřejí a potom blednou, až docela shasnou, tak bylo i s pokolením lidským. Pojem Boha, matný to odlesk Prazjevení, nemohl pověru zadržeti. Věky, tisíciletími blednul, až zanikl, kdežto pověra strojila všude divoký kvas.

Ovšem nescházelo mužů, kteří silou ducha svého k abstraktnímu pojmu Božství se povznegli, ale to jsou jen sporé lampy, jež brzy neměvše přítoku oleje, zase uhasly: Prometheus s nebe musil přijíti, aby světlo pravé víry přinesl — Ježíš Kristus.

Pravdou tedy zůstanou slova Fischerova (Heidenthum in Offenbarung str. 336): čím dále ku kolébce lidstva se blížíme, tím objevují se nám náboženské a mravní názory a pocity čistější, nežli z pozdějších period. Místo pokroku jest mnohem spíše v nábožensko-mravním ohledu úpadek až do objevení Krista konstatovati, byť i materiální, vědecká a estetická kultura se více a více zdokonalovala.

III.

O manželství.

Základem lidské společnosti je rodina. Rodina pochází z manželství. Moderní názor o pokolení lidském vidí v instituci manželské pouze kulturní pokrok. Nejprve žili lidé ve stavu sexuálního komunismu, z něhož se pomalu, jakoby po stupních kráčeli, konečně řádného manželství, monogamie dodělali. Důkaz toho bere moderní lichověda ze stinných stránek manželských poměrů u divochů a národů antických. Znemravnělost, zpustlost pokládá se tu za zbytek zvířecího stavu lidského. Již jsme na jiném místě se o tom rozhovořili.

Křesťanský názor vidí však v manželství božskou instituci. Bůh stvořiv prvního muže a z něho ženu, stvořil zároveň manželství. Z druhé kapitoly Genese jasně zřejmo, že manželství jest spojení jednoho muže s jednou ženou svobodné, nerozlučitelné a posvátné.

Dáváme-li tento pojem manželství do čela vývoje pokolení lidského, vidíme v dějinách jeho právě takový úpadek, jako v náboženství. A to zcela přirozeně. Manželské poměry jsou měřítkem mrav-

nosti, a mravnost opět jest nerozlučitelnou družkou náboženství. Tak jako idea božská postupem času rostoucí smyslností se zatemňovala a znešvařovala, tak i manželství ze své čistoty sneslo se do kloaky nízkých nárůživostí. Po vzpouře ducha proti Bohu následovala vzpoura těla proti duši. Pohanství zavedlo kultus smilstva a nemohlo instituci manželství podle vůle Boží a lidské důstojnosti v mezích udržovati.

Pohanství poškodilo těžce manželství a posvátnost jeho, ono ponížilo ženu a pokazilo mravy lidstva.

Nemůžeme ovšem tento proud morálního úpadku krok za krokem stopovati pro nedostatek materialu z pradoby, ale čím hlouběji k hranicím jejím sestupujeme, tím se rodinné poměry lidstva čistější a cudnější ukazují než v periodách pozdějších, čemuž by dle moderního názoru musilo býti naopak. Přibýváním kultury pouze materiální život se zlepšoval, ale náboženský a mravní takřka u většiny se horšil. Severní ariji znali pouze monogamii s obřadem náboženským; u Indů vše nasvědčuje, že bylo dříve též jednoženství, které potom v polygamii se změnilo.

U Peršanů i Egyptanů byla monogamie zvykem původním, i v nejstarších dobách řeckých byla panující formou. Herojská doba předvádí mnohé krásné obrazy o lásce manželské, po nichž bychom později marně se pídili. Již Homér nařiká na úpadek manželský; také stát Římský byl na monogamii založen. Nejstarší forma manželská, confarratio, sňatek po vůli bohů s obřadem náboženským, úpadkem mravů později zanikla, takže za Tiberia pouze tři patriciové z tohoto sňatku zbyli. Slované, Germáni v prvních dobách měli pouze jednu ženu. U Azteků byla monogamie v principu uznána a učením starých filosofů předepsána.

Příčiny později dosti rozšířeného mnohoženství byly mnohé, ku př. moc a bohatství. Jiná příčina mohla býti duch spekulací. Žena representovala pracovní sílu. Muž jich pojal více k práci v polích, k vedení domácnosti, co se lovem nebo válkou zabýval.

Konečně můžeme uvážiti i to, že v pradobě mohl nastati přebytek žen úbytkem mužů po válce. O tyto pozůstalí muži se rozdělili.

Opakem polygamie jest polyandrie, mnohomužství, manželství jedné ženy s více muži. Zjev ten je velice řídký.

Pokud známo, panuje polyandrie u Nairů, Baigů, Garrů, Kulů na Himalaji, v Tibetu a u Hererů v Africe. Povstala asi z nedostatku žen buď zavražděním dívek po narození z obavy před přelidněním, nebo ze strachu před schudnutím. Taktéž neúroda kraje, která vedení domácnosti nedovolovala, mohla k ní dáti podnět. Stav tento jest vrcholem mravního úpadku.

Přihlédneme-li nyní k manželským poměrům starodávného pokolení lidského, potkáme se s mnohými zjevy, které se až na naše časy buď jako obyčeje, zvyky, nebo jako formy udržely.

Soudíme, že se lidstvo po zemi rozešlo po skupinách, kmenech. Kmen představoval jednu velikou rodinu, v jejíž čele stál patriarcha, praotec, zastáváje úřad kněžský, soudcovský a vojevůdský.

Aby se jednota a svornost ve kmeni udržovala k záchraně existence jeho, velice na tom záleželo, zameziti vniknutí cizích živlů do něho. To se dalo docíliti tím, že příslušníci téhož kmene nesměli pojati za manželku dívku mimo kmen, nýbrž ze kmene. Jak se takové manželství uzavíralo, nesnadno pověditi. Zdá se však, že za spolupů-

sobení patriarchova, tedy formou důstojnou. Takto byli všickni svazkem příbuznosti spřízněni. Manželství takové sluje eudogamie.

Vzrůstáním obyvatelstva ve kmenu, nutným stykem s jinými, který měl v zápětí novoty, jiné názory, jiné upravení poměrů společenských, pozbývala eudogamie pomalu své důležitosti. Vytrácela se.

Utkvěla jenom ve vyšších třídách, kastách, jednak pro zachování čistoty krve, jednak z příčin politických a k uchování výsad, práv a jmění. Vrcholem této eudogamie bylo krevní manželství: bratra se sestrou. Takové z příčin politických u Peršanů, u Egyptanů, jen v rodě panovnickém na čas zavládlo, a lid je měl v ošklivosti.

Sbližování kmenů mělo za následek exogamii t. j. manželství se ženou z kmene cizího.

Zavedením tohoto manželství musely zavládnouti jiné poměry. Společnost lidská se rozšířila přijavši v sebe cizí živly. Jimi byla izolace kmenová a spolu ona rodová harmonie porušena. Nastalo nové rozdělení moci, a spolu zakládáním domácností osobní majetek nabýval větší platnosti. To vše vyžadovalo složitější socialní instituci. Patriarcha ztratil část své moci. Byl nucen o ni s jinými se rozdělit, nebo ustoupil volenému vládci.

Avšak toto sbližování kmenů, zdá se, nedálo se hladce. Dívka neopouštěla s chutí otcovský dům, ani rodiče ji dobrovolně k cizincům nedávali. Únos žen hraje tu velikou úlohu, aspoň v nejstarších dobách se s ním skoro všude setkáváme.

Jak povstal tento obyčej? Mohlo se tak státi ve válce, kde lup ženy platil za statečný čin; nebo když ve kmenu se objevil citelný nedostatek žen.

Indové, Hellenové, Římané v prvních dobách zmocňovali se dívek lupem. U obyvatelů Malajských ostrovů, na Novém Seelandu, u Indiánů, Eskymáků, Negrů, Čerkesů, Albánců, Uhrů, Irčanů a jinde při svatbách celé komedie se odehrávají, které původní násilný únos nevěsty z domu otcovského připomínají. Staří Slované nevěsty lákali a potom je uzmuli.

K uvarování boje, který rodina nebo kmen pro násilné uloupení žen podnikaly, a jenž existenci mnoha životů ohrožoval, volena byla k nabytí ženy mírnější forma. Ježto se žena za zboží, za pracovní sílu považovala, jejíž ztrátou rodina utrpěla, nabídla jedna strana druhé odškodné — žena se formálně koupila.

Obyčej tento nemusil absolutně z lupu žen se vyvinouti, mohl i v eudogamii panovati a do exogamie se přenést. Koupě ženy (co-emptio) panovala zvláště tam, kde se chov dobytka pěstoval (až dosud u Negrů). Cena její počtem dobytka se určovala, nebo otroky, nebo docela psy (u Somalů v Africe).

Židé, Indové, Řekové, Římané, Germáné později místo lupu ženy kupovali. Toliko u Slovanů se s tímto zjevem málo setkáváme, pouze u Polanů; u nich jemnější forma existovala; žena dostávala se totiž darem.

Že se místo koupě mohla žena dary, službami, přispěním v boji nabýti, o tom nás dějiny na mnohých místech poučují. Jakob si Rachel vysloužil, David Michol vybojoval, Othoniel dceru Kabela Asu obdržel, když dobyl Kariath Sefer (Soud. I., 12); Nebus slíbil dceru tomu, kdo požene stádo Ifiklovo (Odyss. XI. 289), Orothryoneus slíbil Ka-

sandru tomu, kdo Achajské z Troje vypudí (III, XIII. 365.), Agamemnon slibuje Achillovi dceru svou za pomoc v boji.

Pouze u Římanů zůstala koupě právní formou až do 3. století po Kristu.

Ano i výměnou: nevěsta za nevěstu, manželství se uskutečňovalo.

Časem a zdokonalováním společenského života, který smířlivěji lidstvo k sobě poutal, které obchodními a válečnými smlouvami sbližováno, i manželským poměrům někde teplejší slunce zasvitlo. Žena vstupovala do domu manžela svého na základě smlouvy, kterou obě strany učinily. Nastávající manželce poskytovala se jakási práva. Byla paní ve své domácnosti, byla ušetřena otrockých služeb. Za to musel dáti s ní otec odškodné — věno, které někde si mohla podržeti.

To jsou ony sporé úkazy o manželských poměrech, které v starodávném lidstvu panovaly. Tím se však, ač vidíme snahu, jestli vůbec jedny z druhých plynuly, zlepšiti stav ženy, mnoho nespomohlo. K posvěcení, k utužení manželství, povznešení důstojnosti panenské, manželské a mateřské — kultura velice málo prostředků poskytla. Tu muselo nebe jako do náboženství tak i do manželství zasáhnouti. To se stalo, když je učinilo nerozlučitelným, svátostí — v křesťanství . . .

Nevěrecká věda namáhá se všemožně, aby pro bestialní stav lidstva sehnala materialu. Proto jest nám ještě, než tuto kapitolu zakončíme, vysvětliti některé zjevy, kterých tato věda jako pádných důkazů pro onen stav používá.

V mnohých příbuzenských systémech, jaké jsou u Indianů, u některých jihomořských ostrovanů a v Australii, setkáváme se s tím podivným úkazem, že se příslušníci téže rodiny, čeledi, ano kmene navzájem bratřími a sestrami nazývají, potomky své syny a dcerami, ploditele otci a matkami, jakoby jedno dítě mělo více otců a více matek.

V tom vidí mnozí zbytek prvotního sexuálního komunismu.

Vezmeme-li však zření k základní myšlence a k účelu tohoto příbuzenského systému a ku společenským potřebám pravěkého lidstva, nabudeme docela jiného pojmu o něm.

Lidé, kterým bylo zabývat se lovectvím a rybářstvím, jako právě Indianům a jižním ostrovanům, byli poukázáni jen ku vzájemné solidárnosti, k pevnému sdružení v boji o svou existenci, jež ohrožována byla zvířaty i člověkem. Toho docílilo se jen tímto označováním, kterého bez zřetele na blízkost krve se užívalo.

Neboť tím, že veškerí údové jedné generace platili za bratry a sestry a k prvnímu vyššímu kolenu povinnosti dětské a k prvnímu nižšímu povinnosti rodičů měli, upevňovala se vážnost a zodpovědnost všech starších ku mladším a poslušnost mladších ku starším, a spolu se chránila rodová jednota před roztržštěním.

Tak bylo zároveň o péči ve stáří a o ochranu v mládí postaráno. Jednotlivé rody, čeledi tvořily skutečně jednu velikou rodinu, jížto údové se za blízké příbuzné považovali. Je to tedy působení patriarchální autority, kterou se celý kmen v jednotě udržoval. Vele-moudrá organisace tato se výtečně osvědčovala.

U Australů se rozšířila na více rodů, u Indianů na více čeledí, které se pod jeden znak zvířecí (totem) sdružili.

Tento systém nesloužil k jinému účelu, než k označení a udržování autority a k posile kmenového vědomí.

I nebude nikdo z instinktivní ochoty, kterou divoch své osobní zájmy rodinným nebo kmenovým podřídil, souditi, že by nebylo individuální vědomí od kolektivního odloučeno, a rovněž nebude nikdo se domnívati, že by po jednotlivých rodinách z onoho slovního a skutečného splynutí více rodin v jednu, nebylo tu památky.

Ze mnohých mythů a fantastických pověstí o amazonkách a ze zjevu, že matka na mnoha místech nalézá se v popředí sociálního života, odvozují mnozí, zvláště Lippert, že patriarchální stav předcházela vláda matky, gynaikokratie. Lippert, aby to odůvodnil, povolal si dokonce na pomoc čmeláky, včely, hyeny, ptáky. Hypothéza tato patří do říše báchorek. Pravdy je asi na tom toto.

Dítě ovšem k matce více lne než k otci, zvláště tam, kde se tento lovem nebo válkami zabývá a doma je spíše hostem. Matka tu musí vésti hospodářství.

Okolnost tato opatřila ženám na mnoha místech často značný vliv na záležitosti užší a širší rodiny. S tím souvisí t. zv. mateřské právo, ženské následnictví, kněžky. Muži se tomuto regimenu někde ochotně podrobili, někde se tak stalo k utužení jednoty. Ale v celku, mimo tyto jen sporé úkazy, jaké mezi divochy zavládly a tu a tam u starých národů se objevily, všude vidíme muže, kteří otěže vlády v ruce třímali.

(Dokončení.)

Slovanské studie.

Podává

FRANTIŠEK ŽÁK.

(Pokračování a dokončení.)

IV.

Velkolepé bylo přijetí, které se na doporučení papeže Zoe všady dostalo. Knížata předstihovali se, aby ji poctili poctami nejvzácnějšími. Spisovatel široce o tom vypravuje. V Boloni uctila Zoe ostatky sv. Dominika. Norimberk, Lubek vítaly ji velikolepě. V Dorpatě očekávali ji již vyslanci Ivanovi. Bleskurychle rozšířila se zpráva o příchodu jejím na Rusi. Obyvatelé Pskovští pozdravili první svou novou paní, podavše jí chléb, sůl a víno.

Sotva vstoupila Zoe na zem ruskou, změnila náhle své chování. Jakmile oblékla roucho královské, zdá se, že svlékla svou oddanost k unii. Lid vítal ji nadšeně. Legat Anděl ve svém červeném šatě, s mitrou a latinským křížem budil podivení. Ale když v chrámě neuctíval způsobem u Rusů obvyklém svaté obrazy, podivení obrátilo se ve hněv. Zoe přidala se k lidu a nutila jej, aby učinil, jako ona. Od tohoto okamžiku jeví se býti pravoslavnou. Bojarové přinášeli jí dary, na nichž ovšem i Volpe měl svůj díl. ¹⁾ Neméně velikolepé bylo

¹⁾ Spisovatelé ruští líčí pravidelně legata velice nespravedlivě, nepravdivě, ač týž jednal velice smířlivě a moudře. Pozn. spis.

přivítání v Novgorodě. Hrdá a svobodná republika vše vynakládala, aby získala si přízeň nové panovnice.

Podivný byl vjezd do Moskvy, jež spisovatel líčí dle pramenů ruských. Moskvu nazývali již pravoslavní fanatikové »třetím Římem.« Když již průvod byl několik jen verst od »Říma,« shromáždil kníže své bojary. Poslové byli přinesli zprávu, že legat dává si nésti před sebou kříž. To mohlo v Moskvě způsobiti zlou krev, a to tím více, že latinský kříž s Kristem tam není dovolen. Co bylo činiti? Někteří z bojarů byli snášeliví, ale kníže obával se skandálů. Obrátil se na radu k metropolitu Philipovi. Ten protivil se tomu rozhodně jako latinské provokaci v Moskvě. Přejde-li jednou branou, pravil, já druhou vyjdu. Bojar Fedor Davidovič byl vyslán k legatu s kategorickou záповědí. Legat se neprotivil, ale Volpe se protivil. Upomenul, s jakými počtami byl přijat legat knížete v Římě, a žádal stejný respekt pro legata Římského. Činil tak, aby nepřišel na jevo jeho klam, neboť dávno byl římským odpadlíkem. V Římě však podařilo se mu svou apostasii ukrýti. Nyní bál se, aby nepřišla na jevo. Ale bojar stál pevně na svém, a kříž musel býti schován.

Dne 12. listopadu přibyla Zoe do Moskvy. Přijal ji metropolita, žehnal jí a uvedl do komnat princezny Marie, matky Ivanovy, v nichž poprvé mluvila s carem. Car byl muž sice statný a neošklivý, ale již přikládalo se mu přímí Hrozný. Jaký dojem učinil na nevěstu, není známo. Ihned šlo se odtud do provisorní kathedrály, v níž metropolita sloužil slavné služby Boží.

Bonumbre zůstal v Moskvě 11 neděl. Za doby té konala se v Kremlině náboženská rozprava, neboť byl Volpe ujišťoval, že Rusové rádi dají se poučiti o víře. Jakýsi Nikita Popovič hájil pravoslaví a slavil dle kronik ruských veliké vítězství. Legat se prý omlouval, že nemá sebou knih.²⁾ Nezapomeňme, že asi o 100 let později ruské kroniky stejně snadné vítězství přičtou i Ivanu IV. nad Jesuitou Possevinem.³⁾ Zdá se však, že Bonumbre opustil Moskvu v přátelství. Učinil tak 26. ledna 1473., byv hojně obdarován. Ve Vilně dáno mu od biskupů a knížat poselství k papeži Sixtovi IV., avšak nezachovalo se. Jiný dopis jejich ze dne 14. března 1476. svědčí o unii. Také zdá se, že mezi Sixtem IV. a Ivanem nebylo již přímého spojení. Jen jednou, když polský král se domýšlel, že Ivan hledá nabytí v Římě jména krále všech Ruthenů, napsal jméno Ivanovo, ujišťuje Casimíra, že tomu není tak.

V.

Že byl vyslán republikou Benátskou Jan Trevisan do Ruska, aby ujednal smlouvu s Tatary, již jsme pravili, jakož i to, že Gislardi a Volpe Benátčany jen klamali, majíce na zřeteli jedině svůj prospěch. Postavení tohoto vyslance bylo, když Volpe byl v Římě pro Zoe, velice smutné. Konečně poznali tento klam a odvolali jej.

Zatím Rusové již již byli na tom, úplně zlomiti jeho tatarské, zvláště když netěšili se více podpory Poláků. Dne 23. srpna 1472.

²⁾ Na tom pochutnávají si ruští spisovatelé ještě nyní velice. Pozn.

³⁾ O tom v druhé knize Pierlingově bude široce řeč, ale celé to vítězství ukáže se holým výmyslem.

vtrhl Mohamed do Ruska, ale byl poražen, ačkoli vojna nebyla ještě úplně skončena. Tu přišla Zoe a s ní mnoho Italů. Někteří z nich prozradili Ivanu, že Trevisan jest poslán, aby uzavřel s Tatary smlouvy proti Turkům. Ivan byl bez sebe hněvem. Volpe byl vyhnán do Kolomny. Bez přímluvy Bonumbreovy a jiných byl by býval Trevisan potrestán smrtí. Ivan psal o tom Benátčanům. Gislardi byl vyslýchán. Pomohl si chytře a falešně, že namluvil v Římě, jakoby Rusové chtěli uznati papeže, tak byl od něho vyvolen k různým posláním.

Dne 20. listopadu 1473. znovu rozhodli se Benátčané, že budou s Tatary vyjednávat. Psali Ivanu, aby Trevisanovi a Gislardimu dovolil jíti k Tatarům, řkouce, že se nespojují proti Rusům, ale proti nepříteli křesťanství, a že to bude Rusko, jemuž tak bude dáno panství nad východem. Tak v 15. století Benátky uznaly právo Rusům nad Cařihradem.

V listu k Ivanovi psali Benátčané, že on jest největší z jejich přátel. Kdyby Trevisan nemohl odebrati se k Tatarům, prosili, aby mu dána byla svoboda. O Volpeovi nečiní se ani zmínky. Trevisan obdržel také instrukce pro Mohameda.

Vyjednávání s Tatary stalo se skutkem, ale nemělo žádných výsledků, jak spisovatel vypravuje dosti obšírně.

To jsou události, které dotýkají se sňatku Zoe s Ivanem. Ku každé z uvedených statí přiložen jest appendix, podávající přemnohé prameny in origináli a příslušnou literaturu obšírně rozebírá. Mimo neobyčejnou cenu historickou má dílko Pierlingovo i znamenitou cenu uměleckou; jestiť psáno tak úhledně a vně tvoří takový umělecký a jasný celek, že literatura vědecká podává zřídka něco podobného.

Nyní následují ještě tři menší statí: 1. *Fin du joug Tatar. La Renaissance a Moscou.* 2. *Origines de la question d'orient en Russie.* 3. *Un mariage mixte.*

První dotkneme se krátce. Spisovatel líčí Moskvu za oné doby, charakter lidu, jeho vzdělanost, či vlastně nevzdělanost, jeho vady a přednosti, nerozhodnou povahu Ivanovu při rozhodné bitvě s Tatary, k níž Zoe jakož i kněžstvo neohroženě a s nadšením vlasteneckým jej vyzývalo. Vypravuje, jak konečně r. 1480. jeho tatarské bylo svrženo více pomocí zlata a odvěkého spojence ruského, zimy. Dále líčí vznik a rozkvět renaissance v Itálii, a jak Ivan všemu tomu obrovskému pokroku století XV. zůstával cizím, tak že Rusové v té době nedovedli ani kamenný kostel vystavěti, ani zbraň zhotovovati, krátce nic. Vše umění musili tam přinést cizinci. Svazky se západem byly sice skrze Zoe navázány, ale neměly téměř jiného účelu, než přiváděti do Ruska dělníky a umělce. Politiku pěstovali jen s Rakouskem. Pověřující listiny vyslanců byly neobyčejně krátké. Spisovatel uvádí jednu, totiž Ivana k papeži Alexandru VI., která zní: »Papeži Alexandru VI., pastýři a učiteli církve Římské, Ivan, z milosti Boží gosudar celé Rusi a kníže Vladimírský, Moskevský, Novgorodský, Pokovský, Tverský, atd. Poslali jsme k Tobě své vyslance Demetria Ivanova, syna Ralevova, a Metrofana Karašarova. Co Ti poví, tomu věř. Budou to naše vlastní slova. Psáno v Moskvě r. 7007.«

Za to etikety dbali až směšně. Spisovatel vypravuje o různých vyslancích Ivana III. v Itálii, dodáváje mnohé, často zajímavé podrobnosti.

Poněkud šířeji zmíníme se o druhém pojednání, o začátcích východní otázky na Rusi. Spisovatel zmiňuje se o truchlivém postavení křesťanských národů balkánských, úpících pode jhem tureckým. Papežové stále volali o pomoc pro ně. Ivan III. dobře znal tu otázku. Hrál úlohu dvojakou, mysle jediné na svůj prospěch. To byla dlouho politika Moskevská. V Římě a v Benátkách se chovali, jakoby o nic jim tak nešlo, jako o křižáckou výpravu proti Turkům, ale sami byli s nimi v přátelském spojení, zvláště proto, že tito byli přirozenými nepřáteli Polska, o jehož ruské provincie touží. Také veleprospěšný obchod pro Rusy přátelil je s Turky. Evropa ovšem také Rusům nepřispěla proti Mongolům, i neměli Rusové pro Evropu žádného zájmu. Tato lhostejnost ruská vztahovala se i na národy balkánské, ačkoli je vázala s Rusy jedna víra. Východní otázky Rusko tedy ještě neznalo. Tyto přátelské poměry mezi Ruskem a Turky trvaly stále; trvaly i za Ivana IV. Také on nemluvil o boji s Turky, leč aby klamal západ. Sultán dobře věděl, co o nich má souditi; ani si jich nevšímal. Také Turkům ovšem záleželo na ruském přátelství, poněvadž znali smýšlení národů slovanských na Balkáně, kteří Rusku z toho srdce byli oddáni.

Úplně jiné smýšlení bylo v národě. Národ nenáviděl nevěřících s fanatismem nepřekonatelným. Ani manželství carovo s dědičkou trůnu cařihradského nezkalilo poměr panovníků ruských a Turků, ani té, že car přijal znak byzantský. Avšak okolnost tato není bez významu. Kněžstvo ruské dávno již snilo o Cařihradě jako o sídle víry; nyní myšlenky ty dostaly realní podklad a poněáhu rozšiřovaly se až do nejširších vrstev lidu. »Cařihrad — nový Řím,« tak kdysi volal východ proti Římu. Nyní, kdy Cařihrad padl, měla Moskva státi se Římem třetím. Byla však otázka velice vážná, je-li mínění to také skutečně odůvodněno. Nesmyslné důkazy z Písma se neosvědčily, i musil býti nalezen důvod jiný; a našel se. Cařihrad prohlásil císařem Janem VIII. a patriarchem Josefem concil Florentinský. Řím odpadl od pravé víry, (!) a stihl jej za to trest Boží. Ale mohla-li padnouti ideje Cařihradu? Nikoliv, tak hlásal Philotheus, mnich Svatoelezarský. Cařihrad nepadl, ale byl přeložen. Starý Řím apostazoval, Cařihrad padl. Moskva jest Římem třetím. Lid obestírá celou věc mnohými legendami.

Brzy i car se toho chápe. Pamětliv jsa svého příbuzenství s císaři Cařihradskými, žádá na patriarších Cařihradských za potvrzení různých titulů a chce, aby Moskva byla sídlem patriarcha. Cařihradští biskupové a mniši přicházejí do Moskvy se žádostí za pomoc; nový to důkaz, že Moskva jest novým Cařihradem. V té příčině má tedy sňatek Ivanův s princeznou Zoe nový význam.

Jak soudila Evropa o dědičném právu manžela Cařihradské princezny? Roku 1473. výslovně uznala republika Benátská právo Ivanovo na Cařihrad, jak v první stati jsme uvedli. Bratr Zoein, Manuel, odpadl ku koranu a ztratil tak v očích Evropy vše; také v Turecku svým odpadlictvím ničeho nezískal. Z jeho synů jeden, Jan, zemřel, a druhý stal se Mohamedánem a tím ovšem sám všech práv se zbavil. Stal se vojínem v tureckém vojsku.

Druhý bratr Zoein, Ondřej, domníval se, že jest pravým dědicem trůnu Cařihradského, avšak nezdá se, že by se byl kdy snažil, aby nároky své uvedl v platnost. Naopak, prodával je za peníze, kde

mohl, a učinil tak skutečně několikrát, snad i v Moskvě; kde dvakrát byl, jednou slavným způsobem Karlu VIII., králi Francouzskému. V očích souvěkovců platila Zoe, panovnice Moskevská, za dědičku trůnu Byzantského. I papežové tak se vyjádřili několikrát. Jak o tom smýšlela Zoe sama, nelze s jistotou říci, poněvadž scházejí o tom důkladné zprávy. Dobře neposuzují ji ani ruští spisovatelé. Nikdy nebyla jim sympatickou. Vliv měla veliký. Byla původkyní, že zlomeno jeho tatarské, a selský trůn moskevský zařídila po způsobu byzantským, zavedši jiný mrav a zvyk. Bojarové nesli to velice těžce. Co do náboženství byla horlivou pravoslavnou.

Tentž jest první podklad výhodní otázky pro Rusko. Ovšem propukly snahy pro získání Cařihradu teprve později.

Na třetí stati »smíšené manželství« jedná se o manželství dcery Zoeiny Heleny s Alexandrem Jagelonským, knížetem Litevským. Byl to sňatek čistě politický a měl dědictvím získati krásné a vzdělané Litevsko Ivanovi, který již snil o spojení všech Rusů pod jedním žezlem. Národnost a víra tak již obě spojovala, a Ivan hleděl prostředky i šlechtnými i nešlechtnými Litevsko pro sebe připravovati. Alexandr vyhledával zmíněné manželství, aby obdržel od Ruska výhodný mír. Vyjednávání počalo r. 1492. a trvalo 2 léta. Mír obdržel, ale dosti draze, ruky Heleny také. Táž měla zůstatí při svobodném vyznávání »víry řecké.« Alexandr svolil, doloživ, že, bude-li chtíti ponenáhlu přijati víru římskou, bude moci tak učiniti. Pro tato slova byla bouře v Moskvě, a Alexandr musil je odvolati. Zároveň žádal Ivan, že po oddavkách latinských musí následovati oddavky řecké. Věnem dostala přísná napomenutí, aby navštěvovala pilně řecké kostely; latinské mohla navštívití jednou nebo dvakrát ze zvědavosti. Sňatek slaven byl ve Vilně dne 18. ledna r. 1495.; nejdříve byla služba v chrámu pravoslavném, načež odebrali se snoubenci do chrámu sv. Stanislava k obřadům katolickým. K velikému škandálu Moskvanů mohl posotva pronésti obvyklé modlitby a dokonati obřady. A že snoubenci neočistili se koupelí, bylo pro ně novým pohoršením. Alexandr měl z tohoto manželství jen trpké nesnáze z příčiny pretencí Ivanových. Nevyžádav si povolení papežského, trýzněn byl jako katolík nejistotou a po pětiletém manželství posílá v té příčině posly do Říma. Papež pokáral Alexandra důtklivě a předložil mu alternativu, buď aby Helena se obrátila, nebo aby s ní se rozešel.

Rozhodnutí papeže bylo tvrdé, ale papež domníval se míti k němu příčiny. Ivan psal své dceři, aby volila raději smrt než odpadlictví od pravoslaví. Nutil ji, aby řekla, jakoby nebyla svobodna u vyznávání své víry, ale ona vždy i v nejintimnějších dopisech psala, že jest úplně svobodnou. Pod záminkou, že chce hájiti víru, vpadl Ivan do Litvy. Avšak touha po míru brzy přemohla výbojnou vášeň. Zatím spojila se Litava s Polskem. Papež obnovil svou žádost. Nová vyjednávání s Ivanem a nová naléhání s jeho strany. Papež Julius II. jedná jako jeho předchůdce. Uzná manželství, vyzná-li Helena všecka dogmata katolická. Jen pod tou podmínkou platí jeho dispens. Helena zůstala při svém až do smrti. Tak manželství toto obě země nejen nespojilo, ale dalo Ivanu jen příležitost k vojenským vpádům do země. Svazky pokrevní nebyly mu ničím tam, kde vládla jeho egoistická politika.

U svém výtahu z této stati přihlíželi jsme jen k momentu náboženskému, poněvadž ten pro nás má zvláštní zajímavost.

To jest obsah jednoho z děl Pierlingových, známých v učeném světě velmi chvalně. Jindy podáme obsah některých jeho jiných znamenitých děl.

Zet' doňe Barbary čili porotní soud.

Časový obrázek od Karla Frontaury.

Ze španělštiny přeložil

FRANTIŠEK DOLEJŠ.

I.

Don Lukáš Carranque obdržel vyzvání, v němž se mu nařizovalo, že má se dostaviti tolikátého a tolikátého puncto o dvanácté hodině polední do soudní síně (nevím, zda do 1., 2. či do 3. čísla), aby zasedal jako přísežný porotce v žalobě na Sotera Pelela pro tělesná poranění; bylo mu hrozeno, nedostaví-li se bez řádné příčiny, pokutou od padesáti až do pěti set peset podle toho a toho paragrafu nejnovějšího zákona.

»Zítřa,« pravil večer své ženě, »budu snídati velmi časně, protože puncto o dvanácté musím dělati soudce, a Bůh ví, kdy se vrátím.«

»To je lež!« zvolala doña Barbara, tchýně a Lukášův kat již na patnáctý rok.

»Paničko,« odtušil Lukáš, »podívejte se sem na vyzvání! Nemohu tam přece scházeti, nebo mne to bude stát na nejméně padesát peset pokuty.«

»Opakuji, že je to lež! Vy — a soudce? . . . To by byl znamenitý soudce!«

»Milá paničko, zákon nesmýšlí o mně tak chatrně jako Vy, o tom ani nebudu mluvit; to mně ještě zatroleně scházelo, abych si hrál na velikodušného soudce a soudil sobě rovné, větší nebo menší vinníky; nesmím jich ani za hrdlo chytiti, ani poslati na pevnost; nikdo se mne na to neptá, co se mi z obého více líbí.«

»Znamenitý soudce! opakuji,« durdila se nesmířitelná tchýně. »Nevěřím tomu pořád . . . Zítřa budete na dýcháнку se svými přítelíčky . . . obojího pohlaví, jako obyčejně . . . Nejsem tak hloupá. Ženu svou oklamete, ale mě ne.«

»Paničko, kdy jsem šel na dychánek? Kdy? Před jedenácti lety byl jsem naposledy u Vivera, a tu jsem poznal Vás, zamiloval jsem se do Vás, vlastně ne do Vás, do Vaší dcery; bývalo by pro mne lépe . . .«

»Co chceš říci, Lukáši?« přerušila ho jeho manželka, nic tam neplatící a těmito slovy poškozená Marcelina.

»Nech ho, nech ho, ať si mluví, co chce. Trápí-li Vás to, že jste se oženil s námi, to jest s mou dcerou, jako se mnou . . . raději bych si přála, aby mne vzal býk na rohy, než býti Vaší ženou . . . trápí-li Vás to, opakuj, více mne trápí to, a více toho lituji, že jsem Vám dala svou dceru, která si mohla vzíti jiného; chudinka nebyla by tak sešlá, jako je s Vámi . . . ani bych nepolykala tak žluči, ani bychom nežily zajisté v takové nouzi — ba, to jest ještě horší než nouze, — do níž jste nás uvrhl svou neznalostí světa a pramalou zkušeností rozmnožiti jmění; všeho všudy dostáváme na rok čtrnáct až šestnáct realů, — a co jest to pro takové dámy, jakými jsme my?«

»Paničko, Vy mne jednou donutíte, že vyvedu nějakou hloupost. Kdybych nebyl mužem dobrým, mírným a smířlivým, opatrným a trpělivým, kdo ví, co bych už nebyval udělal! . . . Kde byste byla teď, kdybych nebyl takovým dobrákem? . . . Kdo by mimo mne snášel se deset let s takovou tchyní, jaká jste Vy, s tak nesnesitelnou, zpupnou, kousavou, zlostnou, pomlouvačnou?«

»Lukáši, pro Boha!« vskočila do řeči žena.

»Nech ho, nech ho! Směji se mu a všemu, co povídá.«

»Protože jsem dobrák.«

»Hůř už býti nemůže. Znameníť pokrytec! Poněvadž mne nemůžete vystáti, poněvadž Vám schází rozum, poněvadž máte nepěkné svědomí . . .«

»Paní! . . . Kdybyste nebyla matkou této, a nechci-li si škoditi . . . ale jednou mi dojde trpělivost, a potom třeste se, paní, třeste se!«

Doňa Barbara zasmála se z plna hrdla, a Don Lukáš schoval vyzvání do náprsní kapsy, nasadil si klobouk a bouchnuv dveřmi — jako obyčejně — vyšel ven.

II.

Příštího dne snídal Don Lukáš v určitou hodinu, což bylo velmi řídké v jeho domě, a za stůl posadily se tchyně a choť oděny jsouce k vycházce.

»Aj, ty půjdeš ven?« tázal se Don Lukáš své manželky.

»Půjďme ven,« odpověděla tchyně. »Poněvadž Vy budete soudcem anebo něčím takovým,« doložila ironicky, »a pravil jste, že nevíte, kdy budete hotov, uděláme si dnes dlouhou procházku, odбудeme si několik návštěv a prohlédneme si výkladní skříně, podíváme se — abych tak řekla — na ostatky posvátné, protože, jak Vy nyní šatíte svou ženu, ubohá musí se spokojiti, dívá-li se s chodníka do skříní.«

Don Lukáš, jenž byl zaměstnán myšlenkou o svém vznešeném úřadě, ježž dnes poprvé bude zastávati, tvářil se, jakoby se ho to netýkalo, a jedl dále tučný klobás se zemčaty, a když dojedl, přetřel klobouk, oprášil boty šátkem, zapálil si doutník a vida, že jest za deset minut dvanáct, vyšel.

Dostal se v čas do radnice; vrátný dovedl jej do místnosti, v níž již byli shromážděni ostatní porotci; pozdravil je zdvořile. Tam spatřil svého domácího pána, svého uhlíře, peněžníka z ulice de la Garduña, rovněž svého známého, z čehož se mnoho radoval, a jiné podřízené osoby, věrné to opatrovníky zákona. Když tak byl počet

všech doplněn, vešli všickni do síně, byla přečtena jména volených, a přistoupilo se k losování. První jméno, jež bylo vytaženo, bylo Dona Lukáše Carranqua, což jej povýšilo na předsedu poroty, i byl vyzván, aby vystoupil na tribunu a usedl po pravici úřednictva. Don Lukáš vystupoval pln strachu a zakopnul o jeden schod tak, že málo chybělo, že se nesvalil na žaludek; za deset minut po té, když bylo vylosováno ostatních třináct porotcův, mezi nimiž výše dotčený uhlíř a peněžník, když učinili přísahu na kolenou před svatým křížem všickni až na jednoho, jenž řekl ani nevím co, klada si okázale ruku na ohrnutý límec svrchníčku, president rozkázal tajemníku, aby ohlásil, že se počíná vyšetřování, aby byl přiveden obžalovaný.

Vniklo tam obecenstvo u velikém nepořádku, jakoby tam bylo lze viděti věc nějakou zcela neobyčejnou, a za chvíli vstoupil tam obžalovaný provázen jsa četníkem.

Byl to muž asi osmatřicetiletý, příjemného zevnějšku, klidného obličeje, pohledu milého a upřímného, chování pokorného; vešel tam, klonil se všem a snad by nebýval ustal od těchto projevů dobrého vychování, kdyby ho nebýval četník posadil na osudnou lavičku, šeptaje mu, že není třeba takové uhlazenosti.

Když obviněný se posadil, zdvihl se Don Lukáš se sedadla, nemoha se zdržeti, takže se ho tázal potichu úředník vedle něho sedící, co se děje.

»Nic, nejjasnější pane,« odvětil Don Lukáš taktéž šeptem, sedaje si; »byl to jen bezděčný pohyb.«

Jisto jest, že Don Lukáš spatřil do síně vcházeť svou ženu se tchyní, že draly se stále podél lavic, až ocítily se v předu a usadily se v jedné z nich, a Doña Barbara kynula mu obrovským vějířem, jakoby mu hrozila.

Když tajemník četl žalobu, zvěděl porotní tribunál jméno i příjmi vinníkovo i zločin, jaký spáchal. Jednoho večera, když se Sotero Pelele vrátil z práce trochu později než obvykle, žádal ženu svou za večeři, a tu odpověděla mu její matka, že toho večera, kdy nepřijde v určitou hodinu, budou večeřeti samy, jak to tenkrát učinily; že prý přichází dobře najedený a dobře napitý z hospody, kde nepochybně zdržel se celý ten čas od osmi do devíti, které odbily, když přišel domů. Proto prý rozpředla se mezi nimi hádka, jež byla asi velmi vážná, poněvadž sousedstvo zaslechlo hlasy manželky a pískot tchyně, a jedna sousedka z vedlejšího bytu zavolala na stráž, a když tato se dostavila, spatřili, jak Sotero trestá něžně tchyni, a jen stěží podařilo se jim ho přemoci. Pevně spoutaného odvedli ihned, a tchyně dopravena byla na ochrannou stanici, kde nejprve byla prohlédnuta její poranění, čemuž říkají lékařské rozpoznání, a rány ty upoutaly ji přes čtrnácte dní na lůžko a zůstavily na jejím těle známky, jež možno prý ještě zříti; mimo to ztratila řeč přetěžkým rozbouřením čiv, jež nastalo po kruté půtce se zetěm, a soud uznal, že sotva asi nabude bývalé ohebnosti svého jazyka.

Don Lukáš vyslechl celé toto udání, psané vybraným slohem úředním, s velikým požitkem, jakoby poslouchal Gayarra, an pje romanci »La Favorita,« i pohléděl laskavě na provinilce, jenž skláněl studem hlavu.

Nyní tázáno se obžalovaného:

»Vy,« oslovil ho předseda soudu, »nakládal jste tvrdě se svou nevlastní matkou večer tolikátého a tolikátého dne, toho a toho měsíce.«

»Tak jest, milostpane,« odvětil Sotero, »tak jest, milostpane; ale nechat ráčí věděti slavný soud, že mně nebylo možno více učiniti.«

»To jest, že jste jí nemohl více stlouci?«

»Ne tak, milostpane; nebylo mně možno déle to snášeti. «Já, milostpane, jsem muž poctivý; já, ačkoli to s těžší vyslovuji, oženil jsem se se svou ženou před mnoha lety a vzal jsem si do domu její matku; pracoval jsem vždy jak otrok, nikdy o hospodu jsem ani nezavadil, a jiné vady neměl jsem než tu, že jsem někdy vykouřil nějakou tu dýmku, a co se týče jiných ženských — ani se na ně podívat, pravím, ani se na ně podívat. Pánové, vy neráčíte si představit, nemáte-li tchyni, a třeba je máte, co já jsem zkusil od své. Tolik let okrádala mne o lásku mé ženy, o jediné to dobro, jemž těším se při své chudobě; tolik let vinila mne z pití, a mne to ani nenapadlo; že prý chodím za ženskými, a už jsem řekl, že v té příčině . . . ani zdání o tom; že prý jsem lenoch, račte se podívat, Vašnosti, na mé upracované ruce, jsem kamenníkem, a jsem kameníkem proto, abych sloužil Vašnostem, a ten nejtvrdší kámen, jež jsem měl kdy v ruku, jest povolnější než srdce mé tchyně; jsem prý revolucionář, a já neznám ani jediného z těch, o kterých vypravují mně moji druhové, a mám zde lístky od svatého přijímání od tolika let . . . Konečně, abych Vašnosti neunavoval, po tolika letech útrap, jakých mně bylo zakoušeti od tchyně i mé ženy, po tolika letech nadávek a hrozeb, kdy viděl jsem stále obličej se škarediti ve svém domě, ve kterém vždy toužil jsem po vřídlosti, lásce a veselosti a nalézal jsem jen nespravedlivé žaloby, výčitky a hany, onoho večera — kéž jsem se tenkrát neusmrtil! — byl jsem raněn slepotou, neviděl jsem nic, vzal jsem hůl a uhodil jsem ji jednou, a když už jsem měl hůl v ruce, přiznávám se, že bych ji byl ten večer zabil, kdyby mne nebývali přemohli páni od úřadu, Bůh jim to odplat! Nyní toho lituji, odprosím ji na kolenou, plakal jsem často v Abanicu, když jsem byl samotný; nežádám smilování, nýbrž trest, poněvadž jsem jednal špatně, velmi špatně, spáchal jsem zločin, hrozný zločin; kéž mně upadla ta ruka, když jsem sáhl po holi; bylo to šeredné počínání, vždyť konec konců byla to má tchyně a matka mé ženy, již jsem měl rád a ještě mám rád, ačkoli se mně zhnusila, že měla takovou matku, a stlouci ženu jest nečestnost a zbabělost, a nyní se stydím za to, a ten stud přivede mne snad do hrobu, že jsem se dopustil tak bezbožného skutku.«

Pro vzlykot nemohl ubohý muž ani pokračovati ve bédování. Nebylo to pranic zvláštního; ale co bylo ku podivu úředníkův a porotcův, bylo to, že viděli, jak Donu Lukášovi kanou slzy po tvářích, a jak šeptá dojat jsa hlubokou soustrastí: »Ubožáček! Ubožáček!«

»Tenhle pán jest přece jenom příliš citlivý porotce,« řekl potichu předseda soudu k úředníku, jenž seděl jemu po levici.

Státní návladní, muž to obličejem nepříjemného, tázal se obviněného:

»Vy jste se vracel pozdě domů? . . . Proč? . . . Co jste dělal? . . . Kde jste byl? . . . Odkud jste přicházel? . . . S kým jste se spoločoval? . . .«

»Milostpane, učil jsem se kresliti ve škole de Artes y Oficios; toužil jsem po tom, aby byl ze mne řádný umělec, ale tchyně tvrdila stále, že jest to lež. Jest to neštěstí míti ve vlastním příbytku takového nepřítele.«

Došlo na svědky, a všickni kromě žalobníků vypovídali co nejpriznivěji ve prospěch obžalovaného, jak lze dovoditi z těchto výpovědí:

»Pan Sotero jest učiněný beránek,« pravila jedna holčice pěkného vzhledu, ale velmi smělá, »a jeho tchyně . . . nejsem na rozpacích, že má tisíc rarášek v těle.«

»Když jsem se dověděla, že Don Sotero vyplatil svou tchyni,« vece jedna starucha, »povídám sousedce: »Už byl na to čas. Jinak se státi ani nemohlo. Každá paní může býti tchyní, ale tchyně musí býti řádnou osobou, jak se říká, a ne takovou, jakou je tchyně Dona Sotera.«

»Obžalovaný neublížil nikdy ani komáru,« svědčil jiný. »Ta tchyně jest asi pořádným komárem, když už přešla trpělivost takového muže.«

Návladní a obhájce vyslechnuvše osm anebo devět svědků, nevyslychali dále, a onen ve stkvělé řeči uvedl své důvody, připustil polehčující okolnosti a žádal, aby podle toho a toho článku zákona vyměřen byl obviněnému trest dvouměsíčního a jednodenního vězení, aby obžalovaný zaplatil své tchyni odškodněnou sto tři pesety a za ztrátu řeči dvacet pět centimův.

Obhájce, obratný chlapík, počal svou řeč vychvaluje obžalovaného, klada jej za nejdokonalejší vzor rozumného, poctivého, zachovalého a citlivého řemeslníka, jenž stal se obětí při volbě své ženy a tudíž i tchyně; dovodiv vše přepádnými doklady, jež zcela ospravedlňovaly jeho jednání s nestoudnou a hanebnou tchyní, žádal, aby obviněný byl propuštěn, a končil památnými slovy:

»Vážení páni porotci, abyste věděli, jak já ve svém svědomí smýšlím s tímto počestným, zasloužilým, nevinným, nešťastným mužem, jenž sedí zde na této lavici, zbývá mně říci ještě, a to pravím Vám s povinnou úctou, že hodlám se zasnoubiti s dívkou, jež má také matku, a bude-li se ke mně ta paní chovati jako tchyně k obžalovanému, nebudu míti tolik trpělivosti, jako měl tento příjemný a hodný Sotero. Domluvil jsem.«

Don Lukáš zdvihl ruce a už chtěl tleskati obhájci, kdyby mu nebýval zabránil vedle sedící porotce.

»Rozpomeňte se,« řekl mu tento tichounce, »že jste přísahal před křížem, že budete souditi bez přenáhlení a vášně obviněného Sotera.«

Předseda krátce ještě shrnul vše a odevzdal otázky porotcům.

Don Lukáš a jeho kollegové se vzdálili, i počalo se mezi nimi horlivě rokovati.

»Toho člověka,« řekl Don Lukáš, »nejen osvobodíme, ale dáme mu ještě odměnu.«

»Pomaloučku! Osvoboditi — to se řekne snadno,« poznamenal uhlíř dona Lukáše. »S tou tchyní měl zajisté psí život, ale mohl ji jiným způsobem napravit nebo neškodnou učiniti, a nebylo třeba výprasku.«

»Vy podle všeho nemáte tchyně,« odtušil Don Lukáš.

»Nemám; ale měl jsem ji, byla velmi svárlivá a zatvrzelá, než netrvalo to dlouho, sprovodil jsem ji se světa mrzutostmi. Kdyby býval tak učinil obžalovaný, neviděl by se teď na té lavici.«

»Já míním, aby byl zavřen na dvanáct let do pevnosti,« hlásil se penězník.

»Takového barbarství nebo podobného nedopustíme se přece na něm,« rozhodoval Don Lukáš jakožto předseda poroty; »odpovězme nyní na otázky. První zní: Jest vinen Sotero Pelele? A já na tuto první odpovídám, že není vinen; a když na tuto první odpovídám, že neví vinen, myslím, že není více třeba říkati.«

»Já povídám, že jest vinen.«

»Já zase, že není.«

»Já také tak.«

»Já už se ani neodvažuji,« podotýkal malilinký porotce; »má žena a její matka by mi to neodpustily.«

»Tak Vy také máte tchýni?« tázal se ho Don Lukáš. »Bojíte se? Já jsem měl také strach, ale nyní ho nemám. To je slavný den pro mne. Ať žijí porotci! A nyní, pánové, hlasovati!«

Hlasování vypadlo příznivě pro Sotera. Pět, první z nich penězník, bylo pro vinu a sedm pro nevinu.

Don Lukáš sepsal rozsudek, a všickni vrátili se do síně. Don Lukáš krácel tak hrdě a pánovitě, že ho nikdo ani nepoznával, a mrštiv pohled svůj tam, kde seděly jeho žena a tchyně, četl jasným a zvučným hlasem výsledek hlasování. A ono »není« vyrazil tak silným přízvukem, že sklopila čelo i oči Doňa Barbara, jakoby i na ni čekal výprask, jakým zahrnul Sotero svou tchyni, a kterému nebylo lze se vyhnouti.

Za chvíli ohlásil předseda soudu rozsudek, jímž propouští se Sotero Pelele ihned na svobodu.

Obecenstvo přijalo výrok s potleskem, a známí Soterovi po skončeném slavnostním aktu, a když soudcové se vzdálili, obklopili jej a přáli mu štěstí, i jali se jej těšiti, poněvadž byl velice rozechvěn, ne proto, že byl osvobozen, ale proto, že nemohl si nikdy odpustiti hrozný svůj skutek, že vytáhl býkovec na tchyni.

»Při vši této tak veliké žalosti, při této muce tak tížící, při těchto všech výčitkách svědomí tak spravedlivých,« pravil vzlykaje, »zbývá mně útěcha, že chudinka ztratila řeč. Tím získá mnoho ona, má žena i já.«

»Pane Sotero,« oslovila jej sousedka, »Vaše žena a Vaše tchyně už jsou jinými. Jděte domů beze strachu, uvítají Vás pěkně. Ubohé, co jste byl uvězněn, sotva se mohly uživiti, a už jich nenaleznete takovými jako dříve. Zdá se, že všechno zastavily penězníku v ulici de la Garduña. Poznaly dobře, čím jest v domě muž řádný a pracovitý, jakým jste Vy. Však už toho měly až po krk.«

Don Lukáš, sotva dokončil své poslání, vyšel vážně z radnice, jsa si vědom, že zastával tak vznešené povolání, s klidným svědomím, ale přece trochu vzrušen; jakmile jej poznali lidé, kteří byli také na soudě, otevřeli mu uctivě průchod. Usmál se blahosklonně na holčici, jež byla též svědkyní; i pravila jemu: »Vašnosti, račte jíti s Pánem Bohem; vykonal jste milosrdný skutek, osvobodiv mého souseda pana Sotera; ač jest hlupáčkem, přála bych si dostati se za takového.«

Na náměstí očekávaly ho manželka a Doña Barbara, jež zočivše ho přiblížily se jaksi sklíčeně.

»Matinka,« pravila jeho choť, »chtěla se také podívat na to, i neřekly jsme ti nic, abychom tě překvapily.«

»Nebyl jsem pranic překvapen,« odvětil vážně Don Lukáš.

»Soud dopadl velmi dobře, velmi dobře,« poznamenala Doña Barbara sladounkým hlasem, tváříc se nanejvýš upřímně.

»Však si také myslím, že velmi dobře,« odpověděl Don Lukáš.

»Ubohý muž!« připojovala stará paní, »bývala by škoda poslati ho na pevnost.«

»Toť se ví, ale mnoho nechybělo! Rozsudek byl zcela spravedlivý.«

»Jsem také toho mínění,« dokládala Doña Barbara. »Jsou lidé, muži jako ženy, kteří vytáhnou ze skříní ty nejsvětější ostatky.«

»Spravedlivý rozsudek!« opakoval Don Lukáš silným a rozhodným hlasem, jež osvojil si jako porotce; »spravedlivý rozsudek a vznešený příklad pro rodinu a společnost.«

Suggesce a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Pokračování.)

Přicházíme k *suggesci činů* a *přeludů* *lhůtových*, (*à l'échéance*, *auf lauge Sicht*) kteráž obyčejně slove *posthypnosu*.

Jak svrchu bylo ukázáno, může hypnotiseur spáči namluviti rozkaz k vykonání nějakého skutku, nebo ke vzbuzení přeludu po nějaké lhůtě, kterou zevrubně určí, a která prodloužena může býti až i na celé měsíce. Nemohouce se různými případy konkrétními (panuje také zde největší rozmanitost) pro obmezenost místa dále zabývati, odkazujeme laskavého čtenáře na str. 226., kdež po svědectví Dra. Beaunis-e uvedli jsme příklad *posthypnosy*, v němž mezi namluvou a splněním prošla lhůta 172 dnů. K vysvětlení záhad *posthypnosy* byly vymýšleny rozmanité hypotézy, z nichž nejvíce pravděpodobnosti má ona, která spočívá na *jsoucnosti latentních představ* (skrytých).

Sensualisté učili: »*Nihil est in intellectu, nisi fuerit in sensu.*« Věta tato ovšem není úplně správná, neboť pak by člověk neměl představy ani o Bohu, ani o zákonech mravnosti, ani o nesmrtelnosti duše a t. p. Avšak dovolíme-li sobě s malou obměnou říci: »*Semper est in intellectu, quod fuerat in sensu*« — pak vyslovili jsme důležitý zákon psycho-fysiologický, kterým se dá *jsoucnost latentních představ* vysvětliti. Krátce řečeno: Každý dojem zevnější, který kdy jen se mihl kolem psycho-fysiologického ústředí, zanechá v něm své stopy jako paprsek světelný na citlivé desce fotografické. Dojmy tyto klesnou

z větší části pod práh našeho vědomí, kteréž vyplněno jest pouze těmi představami, k nimž duch náš upoutal svoji obzvláštní pozornost. Avšak potentialiter nevymizí ony dojmy (představy latentní) z paměti naší nikdy — alébrž, dostane-li se jim posily dojmy stejnorodými nebo spřízněnými, vymrští se nad práh vědomí našeho, hlásíce se k životu. Potom se r o z p o m e n e m e, že jsme předmět ten již kdysi kdesi viděli, onen nápěv kdysi kdesi slyšeli, onu vůni kdysi kdesi čichali a t. d. Některé osoby vynikají tak vzácnou pamětí, že to, co byly jednou slyšely, dovedou odříkávati z paměti. Takovými řídkými zjevy byly na př. papež Kliment VI. a matematik Pascal. Jsou hudebníci, kteří po několika návštěvách nové opery dovedou celé partie odehrávati z paměti — an zatím obyčejný občanek sotva kousek té které melodie byl zachytil v paměti. A přece na mozek jeho působil týž příval zvukových vln . . . což nezanechali zvukové ostatní žádné stopy v jeho paměti? Ba ano! Po letech, sedě v koncertě, uslyší nápěv, který mu připadá jako starý známý . . . napne sluch, vzpomíná . . . »ba, tohle jsem již jednou slyšel« — tak dí konečně!¹⁾

Obživením latentních představ dají se vysvětliti mnohé případy, které na první pohled zdají se býti nepochopitelnými. Tak na počátku tohoto století vzbudila v Porýní veliký poplach jistá služka, která zachváčena byla čivní chorobou a za dob krise odříkávala celé odstavce bible v původním znění s komentárem v nářečí aramejském. Odkud ta učenost u prosté služebné dívky? Pátráním vyšlo na jevo, že pacientka před lety byla ve službě u protestantského pastora, jenž míval v obyčeji, sv. písmo v jazyku hebrejském hlasitě předčítati.¹⁾ Sluchové dojmy, které bez vědomí jejího ve způsobě latentních představ byly uloženy v centrálním skladišti, p o s u n u t í m r o v n o v á h y čivní energie nabyly o b z v l á š t n í f y s i o l o g i c k é p o s i l y, tak že duch byl nucen, poskytnouti k tomu své f o r m y, (forma spiritualis) čímž elementární ona reprodukce byla umožněna. Totéž asi děje se z a p o s t h y p n o s y! Představa, kterou hypnotiseur spáčí vnuší s tím rozkazem, aby uvedlo ji ve skutek p o u r č i t é době, za u r č i t ý c h okolností, byla uvedena do paměti media za stavu abnormního, (kdy rovnováha energie čivní je posunuta) tak, že medium po probuzení o ní ničeho (?) neví. Nadejde-li doba k vykonání rozkazu vnušeného, tu působí ona doba neb okolnost, kterou hypnotiseur byl určil, na medium tak, že samočinně (následkem monoideismu?) upadne — nechceme říci ve spánek — ale v takový duševní stav, v němž rovnováha energie čivní opětně jest porušena — načež suggerovaná představa ze stavu latentního vymrští se nad práh vědomí a dohání medium s neúprosnou důsledností k činu! Představa vnušená bude na oběť hypnotiseurovu činiti nátlak tím neodolatelnější, přidruží-li se k ní nějaké mocné pohnutí mysli, (afekt.) namluví-li na př. hypnotiseur mediu, že osoba X. je jeho nepřitelem, a proto že třeba se na ní pomstíti a t. p. Uzří-li pak medium za stavu bdělosti osobu označenou, tu latentní afekt pomstychivosti ovládne veškeré myšlení, cítění a chtění media takou silou, že nejsou více pánem sama sebe — jako když někdo je v »ráži«,²⁾ jak lid říká, téměř automa-

¹⁾ Wiener Klinik VI. Jahrg. pag. 80.

²⁾ »Veškeré prudké vášně jsou jakýmsi druhem šílenství, poněvadž vzbuzují pobouření v mozku, s něhož duše býti nedovede. A naopak jsou neobyčej-

tický řítí se tam, kam ho představa vnušená vede, a rozpoutaná vášň žene!

Zbývá nám ještě pozastaviti se nad otázkou, zdali medium mezi hypnosou (čís. 1.) a autohypnosou (č. 2.) o latentní představě, která mu byla vnušena, neví praničeho, tak že by se u něho dostavila úplná amnesie? Élie Méric toho popírá, pravě o tom následovně: »Jsou subjektivé, (media) kteří mají docela jasné ponětí o rozkazu, který jim jest splniti, aniž by však znali jeho původu! Domnívají se, že chtění, které jimi zmítá, zrodilo se samoočinně v jejich duši; všichni subjektivé konečně naplnění jsou jakousi neurčitou touhou a podrobeni tajemnému, neustále rostoucím pokusem... až okolnost příznivá způsobí, že představa vnušená dohání medium k činu.«³⁾ Toto latentní napjetí možno dobře přirovnati k pozoru, který za spánku obyčejného duch spáče mnohdy dává na hodiny. Jsou lidé, kteří nosí v hlavě nejen hodiny, ale také budíček, tak že, umíní-li sobě před spaním na př. »o druhé hodině ranní se probudím, abych nezameškal vlak,« ač upadnou v hluboký spánek, přece na vlas o druhé hodině se probudí! Že v tom nevězí nic neobyčejného, pozná každý laskavý čtenář, vzpomene-li sobě na to, co bylo řečeno na str. 696. o trojím životu naší duše. — Je-li autohypnosa skutečným spánkem somnambulickým? O tom nedovolíme si rozsuzovati; tolik však jisto jest, že za stadia, kdy medium suggerovaný rozkaz plní, nebo vnušený pocit cítí, rovnováha energie cerebrální jest porušena.

Také evokace minulých období životních dá se dobře vyložiti probuzením představ latentních. Pokud se amnesie týká, obmezíme se na sdělení místa z moderního vědeckého díla »Diagnostisches Lexicon etc.« ut supra.

Amnesie po stavu polosnění (Dämmerungszustände) zakládá se na tom, že mezi představami a pocity, které za tohoto stavu vznikají, a mezi oněmi, které jsou ve vědomí za normálního stavu předchozího i následujícího, není asociačního pojítka, čehož příčinu sluší hledati v náhlém posunutí veškerých podráždění schopných činitelů kůry mozkové, kterým (sc. posunutím) polosnění bývá zahájeno a uzavíráno. Náhlostí, s kterou tato chorobná proměna se děje, zabraňuje navázání představ stavu druhého s oněmi stavu prvního (pag. 198.). Také t. zv. slepota duševní, která také kromě hypnosy vystupuje jako choroba samostatná, (Amaurosis hysterica. Bernheim) vykazuje různé typy, z nichž jeden zde popíšeme, jelikož vlastně spadá v obor amnesie, pročez od Dra. Bernheima obdržela jméno »amnésie visuelle.« Pacient takový vidí sice zevnější předměty, any jeho zrakové dojmy jsou úplně bezvadné, a také pozornost ducha apercepci umožňuje — avšak, on nepoznává zmíněných předmětů a neví, co znamenají! Položte před něho na stůl lžici, a on bude vyjeveně na ni pohlížeti, nevěda, co by s ní měl začít; teprve po hmatu pozná zmíněný nástroj a dá se do jídla. Alexie — jiná choroba paměti — spočívá v tom, že pacient nerozumí písmu, ani tištěnému, ani psanému, ač jinak nesmí býti počítán k analfabetům. A tak se to má podobně s amnesií smyslů ostatních, kde sice fysio-

nějšími příčinami šílenství prudké vášně.« Bossuet: »Sur la connaissance de Dieu et de soi-même« pag. 255.

³⁾ L. c. pag. 275.

logická funkce děje se pravidelným způsobem, ale kde spřízněné představy jsou z paměti jakoby vymazány.⁴⁾

Zbývá nám ještě vyložití úkazy léčebné, kterých lze mnohdy docílit také suggestí za stavu bdělosti, hlavně však ve stadiu hypnotickém. Pátrání po příčinách léčivé síly, kterou se významává vnušená představa, otvírá nám pohled do krajin až posud málo prozkoumaných, které fyziologie moderní vykáza za sídlo t. zv. žití bezvědomému. (Second life, Seelen-Binnenleben. Dr. Benedikt.) Pro uvarování možného nedorozumění podotýkáme již předem, že toto bezvědomé žití nemá nic společného ani s Hartmannovým »Unbewusstes«, ani s dobrodružně větrnou teorií Du Prelovou, dle níž by species »homo« byla slátána z těla etherického (Astralleib) a z těla hmotného, při čemž prvnější jest organisačním principem druhého.

Kdyby byl Du Prel sobě všimnul učení sv. Tomáše Akv. »De entibus partialibus«, a dobře uvážil tuto thesi: »Corpus et anima non sunt duae substantiae actu existentes, sed ex iis duobus fit una substantia actu existens,« — nebyl by měl zapotřebí k pochopení záhad na mysli mu tanoucích budovati theorii, která se přiči nejen zjevené Pravdě, ale také psychologické zkušenosti.⁵⁾ To budiž mimochodem podotknuto. — Nuže, mluvíce o žití bezvědomém, máme před očima najmě vegetativní činnost jedné a nedílné duše, jak jsme již svrchu na str. 696. se byli zmínili. A tu věda zkroušeně doznává, že o převážné většině životních pochodů vegetativního rázu ví velmi málo! Dají se pochody označené přirovnati k hlubokému moři, kde pouze nejhořejší vrstvy vodní poněkud osvětleny jsou paprsky slunečními; co níže se nalézá, halí se v tajemné pološero — vrstvy pak nejspodnější jsou pohřženy v neproniknutelnou noc. Mezi tyto životní úkony, které odehrávají se i bez našeho vědomí, i bez naší vůle, sluší počítati vzrůst, zažívání, oběh krve, tepot srdce a činnost dýchací, nad nimiž, — jedinou činnost dýchací vyjímajíc, — naše vůle moci nemá! »Quis potest ad staturam suam adjicere cubitum unum?« (Mat. 6, 27.)

Avšak tato bezvědomá činnost není nikterak šablonovitě — mechanická, jak by se snad na první pohled zdálo, nébrž dílo její vykazuje stopy přemoudré intelligence, kteráž jeví se hlavně v architektónických rozměrech živočišného těla, jež je rozčleněno přesně dle úměry, která v mathematice je známa pod jménem »zlatého řezu« (sectio aurea). Tato tektonická činnost duše byla prvním vzorem

⁴⁾ »Si j'ai oublié le nom ou la place d'un objet, je ne puis prononcer ce nom ni faire le mouvement pour prendre l'objet à sa place. Une hystérique qui perd complètement le souvenir de toute espèce d'images verbales, ne peut parler. La paralysie nerveuse est du côté mental une amnésie. — Zapomněl-li jsem jméno neb místo některého předmětu, nedovedu ani prosloviti toho jména, ni učiniti pohybu ku vzetí předmětu na jeho místě. Osoba hysterická, která nadobro ztratila upomínku na veškeren druh obrazů slovních, nedovede mluvit. Ochrmnutí čivnímu (po stránce fyziol. Spis.) odpovídá na straně duševní zapomenutí.« *Revue des D. M.* 1891. pag. 440. sqq.

⁵⁾ Zde několik vět systému Du Prelova: »Die Seele liegt nicht im Beleuchtungskreise unseres Selbstbewusstseins, sie liegt im Unbewussten.« *Räthsel des Menschen* pag. 20. »Kant lehrt, dass wir alle unbewusstenweise Somnambule und Medien sind.« l. c. pag. 54. »Wir begegnen dem Leibe des künftigen Lebens, dem Astralleib, schon innerhalb der irdischen Erfahrung und nennen ihn dann Doppelgänger« (second sight. Pozn. spis.) l. c. pag. 69.

stavitelským a sochařským na zemi, jak již starý Vitruvius svědčí; ona jest zároveň mocným argumentem proti *evolucionismu*, jak jej nastínil Darwin, a jak jej Huxley, Häckel a Vetter do nejzazších krkolomných konsekvencí provedli. Proti nim vystupuje ducha-plný anonymus senačního spisu »Rembrandt als Erzieher,« an dī: »Darwins eigentliche Schwäche liegt darin, dass er dieses künstlerische Element (scil. architektoniku) in der Natur so gut wie ganz ignoriert; er konstatirt Einzelheiten und verliert darüber die Einheit des Weltbildes aus dem Auge; ihm fehlt der philosophische Zug... Er liefert Bausteine, kein Gebäude. Darwin, der dem Christenthum nicht übel wollte, hätte mehr von ihm lernen sollen; und was von ihm, gilt von der gesammten heutigen Wissenschaft: sie ist christusscheu, menschenscheu, kunstscheu.« ⁶⁾

Podivuhodné tyto výzkumy, které spadají do nejnovější doby, poskytnou nám potřebného světla při analýsě *léčebných zjevů* za spánku suggerovaného! Dříve však nutno jest oceniti rozdíl, který panuje mezi živočichy řádu nižšího a mezi člověkem vzhledem k *apercepci* činnosti vegetativní (a rceme přímo tektonické). *Apercepce* tato jest v nepřímém poměru k dokonalosti organismu, tak že, čím složitější jest organism, tím menší jest zmíněná *apercepce*, — a naopak! Jestli dokázanou věcí, že živokové nižšího řádu mohou regulovati oběh krve a činnost dýchací dle své libovůle, a že cítí každé hnutí činnosti vegetativní ve svém těle, tak že by o nich platiti mohlo známé Descartesovo — s příslušnou obměnou ovšem — »*sentio, ergo sum!*«

Ale o člověku platí: »*Cogito, ergo sum*«, poněvadž vědomí jeho jest vyplněno z větší části obsahem života racionálního, což má za následek, že pocity vegetativních funkcí nevyplynou nad práh našeho vědomí. Za spánku bývá tento poměr zvrácen, jak již svrchu krátce bylo poznamenáno; život racionální utuchá, a funkce vegetativní metají své paprsky jako nějaké rakety nad úroveň bezvědomí, tak že náš duch přichází k vědomí sebe nepatrnějších změn organismu, — ovšem, nikoliv cestou přímého názoru, nýbrž prostředkem symbolických značek snů! Koho by bylo tajno, že ve snu mnohé osoby nabyly prvního návěští o klíčícím zárodku budoucí choroby? Tak vypravuje K. Gesner o snu, v němž se mu zdálo, že byl uštknut hadem na levé straně svého těla, a ejhle, za několik dní objevil se nebezpečný vřed na místě naznačeném. Již starý Galienus vypráví o jednom pacientu, kterému se zdálo, že mu noha zkameněla; jak se podivil, když nedlouho potom na tutéž nohu ochroml! Tato pravda nalezla již dávno v lékařských kruzích patřičného ocenění, a jednotliví koryféjové snažili se pro úkazy tyto stanoviti více méně případnou formuli. Tak dī Boerhave: »*Motus arteriarum venarumque et cordis in somno fit fortior, lentior, aequabilior, plenior, idque per gradus diversos augendo, prout augetur somnus.*« ⁷⁾

Každému vzdělanci dále jest známo, že ve spánku dostavuje se krise, od níž závisí buď zdárný, či nezdárný východ nemoci. Příčina

⁶⁾ Rembrandt als Erzieher« 42. Auflage. Leipzig, Verlag von C. L. Hirschfeld 1893., pag. 66. sqq.

⁷⁾ »Pohyb tepen žil (verosních) a srdce stává se za spánku silnějším, volnějším, jednodušším, plnějším a stoupá v tomže poměru, ve kterém se prohlubuje spánek.«

toho jest ta, že veškeré pohyby organismu, které principiálně bojují proti chorobě, a od nichž závisí pozdravení, spadají do říše bezvědomého žití duše! Na tom zakládá se také t. zv. přírodní léčení, (Naturheilmethode) jehož prvním cílem jest přivodění krise, k čemuž znamenitý psycholog Carus dokládá: »Dahin (scil. do vegetativní činnosti) gehört also nun keineswegs allein das, was in dieser Beziehung vom Unbewussten zeitweise doch zu einem dunkeln Bewusstsein kommt, (Z. B. Instinkt für die Wahl der rechten Mittel zur Selbstheilung) sondern jenes wunderbare, innere und geheime Regen des unbewussten Lebens, jene sogenannte Naturheilkraft, oder jener Arzt im Menschen, wodurch allmählig Krankheiten untergraben, Krisen herbeigeführt und wodurch oft mittelst ganz eigenthümlicher Wendungen organischer Thätigkeit mit auffallender Schnelle die Gesundheit wieder hergestellt wird. Mit ähnlicher Merkwürdigkeit geht vor sich die Heilung eines Knochenbruches, die Wiederanheilung abgetrennter Theile, und, in niederen Thieren, die Wiederersetzung gänzlich verlornen Glieder«. ⁸⁾ (Jak známo, narůstají rakům náhodou utržené »nůžky« opět. Pozn. spis.)

Nuže, za spánku umělého dostane hypnotiseur tuto, abychom tak řekli, plastic kou činnost duše úplně do své moci a může ji dirigovati na ono fysiologické ústředí media, které potřebuje nápravy. Za spánku přirozeného spáč této moci nemá, jsa z příčin dostatečně známých pouze trpným divákem činohry, složené nejen ze součástí intelligentních, ale také sensitivních a vegetativních. Avšak, za spánku umělého obrací hypnotiseur otupělou jinak pozornost spáče na jediné místo organismu, v němž se nyní soustředí veškerá vybavená energie životní. Tu pak přichází k platnosti výrok Schillerův: »Es ist die Seele, die sich ihren Körper baut.«

Že při tom také obraznost hraje veledůležitou úlohu, to se rozumí samo sebou, ano známo jest, že již za bdělého stavu vyskytují se časté případy onemocnění za pouhého působení fantasie a také, ovšem vzácnější, případy náhlého uzdravení za vlivu téže síly psychické. Klasickým věru dokladem jest onen studující medicíny, který poslouchaje pathologii u slavného Boerhava, tak si vzal líčené choroby k srdci, že prodělal celý kurs prakticky na svém vlastním těle, any se u něho dostavily postupně veškeré nemoci, které byly předmětem jeho studia, tak že se viděl konečně nucena, zřici se vědy, jejíž theorie by ho byla přivedla do hrobu. ⁹⁾ Opačné případy jsou sice vzácnější, ale jejich existence jest zajištěna. Jistý anglický lékař na př. chtěl učiniti u pacienta, trpícího ochrnutím jazyka, pokus s novým přístrojem, jehož byl sám vynálezcem, a od něhož si mnoho dobrého sliboval. Chtěje především zjistiti temperaturu pod jazykem pacienta, přiložil tam malý kapesní teploměr . . . ale jaké bylo jeho překvapení, když pacient pojednou se mu vyškubnuv, začal mluvit, prohlašuje vítězoslavně, že opět dovede hýbati jazykem. Kterak se to stalo? Pacient považoval teploměr mylně za aparát, od něhož jedině pomoci očekával, — a rozohněná obraznost působila na molekulární složení chorobné partie čivní ve směru příznivém. ¹⁰⁾

⁸⁾ Psyche zur Entwicklungsgeschichte der Seele. Dr. Carl G. Carus, Pforzheim, 1846, pag. 93. sqq.

⁹⁾ Feuchtersleben »Zur Diätetik der Seele« pag. 46.

¹⁰⁾ Stimmen aus M. L. 1891. II 25. Srov. Sobernheim »Gesundheitslehre 1835.)

Tím větší může býti vliv obrazotvornosti za spánku hypnotického, kdy medium z příčin dostatečně známých může postřehovati také ony pochody biologické, o nichž se mu za normálního stavu ani nezdálo. Tak dovedou mnozí somnambulové označiti prstem místo sebe menšího zánětu uvnitř svého těla, kdy diagnosa lékařská ani na sthetoskop, ani na perkussi spoolehnouti se nemůže.

Z toho vyplývá, že za hypnósy jest organism obzvláště disponován pro vliv psychický. Analogii skýtají nám dva hudební nástroje, z nichž jeden jest vesměs rozladěn, kdežto druhý je naladěn co nejlépe. Na prvý nástroj nedokáže hráč ničeho kloudného, byť i virtuosem slul, kdežto z nástroje druhého vyloudí čarovné zvuky také umělec řádu podřízeného. Podobně se to má s představou suggestovanou, která mediu hřímá do duše, že jest úplně zdrávo, že mu ničeho neschází, že ta neb ona určitě naznačená choroba musí přestati a t. p. Tu rozepne idea svoje velikolepá křídla. A jelikož duch media ví na určito, kde choroba sídlí, a zároveň má ve své moci lokální inervaci, tu dotírá téměř instinktivně na chorobu z oněch stran, které psychickému vlivu vůbec jsou přístupny. Následek toho jest potlačení bolestného pocitu, který jest pozdravení na úkor, potlačení horečky, přivodění blahodárného spánku, podráždění sliznic k vyměšování škodlivých látek, jakož i hojný přítok čerstvé, zdravé krve na ona místa, kde se jeví potřeba znova zbudovati porušenou buničinu. Na nemoc přímo útočiti může suggestce rovněž tak málo, jako kterákoliv praxe lékařská, ať již allo-homoeo-hydro-či elektroterapií slove. Veškeré léky: opium, chinin, salycil, mazání, dávidla, náplasti, masáže, elektřina, voda a t. p. odnášejí se namnoze pouze k jednomu činiteli choroby, jehož získání ovšem může provozovati vliv nepřímý na činitele ostatní, pro poměr jejich úzké vzájemnosti.¹¹⁾

Na této nezvratné pravdě spočívá také morální vliv, jež provozuje dobrosrdečný, lidumilný a jemnocitný lékař na své pacienty. Neboť často postačí u nemocného pouze vliv morální, aby nemoc vzala příznivý obrat. Proto třeba nemocného těšiti, jeho klesající mysl pozvednouti a příšerné příznaky, které ho znepokojují, zaplašiti. Tím také vysvětluje se téměř zázračná moc, kterou slovo útěchy, plynoucí z úst lidumilného kněze, na těžce nemocné přechoasto působí, ač zde také ovšem milost Boží spolupůsobí.¹²⁾

Léčebné zjevy, kterých suggestcí docíliti lze, jsou nejmocnější moderní zbraní proti materialismu a jeho poněkud upejpavému potomku, monismu, any nepodjatě dokazují moc, kterou vykonává idea nad hmotou. To uznávají mírnější monisté sami, z nichž jmenovaný již Alfred Fouillé takto vykládá svrchu zmíněné úkazy hypnotické therapie: »Toute idée est une image, une représentation intérieure de l'acte; or la représentation d'un acte, c'est-à-dire d'un ensemble de mouvements en est le premier moment, le debut, et est ainsi elle-même l'action commencée... La persuasion du bien-être,

¹¹⁾ Bernheim l. c. pag. 409.

¹²⁾ »Ein Wort Gottes, das die Todesfurcht bangt, kann die Gebärende so aufrichten, dass die neugesammelten Kräfte die Mutter und das Kind zugleich retten.« Lehrbuch d. kathol. Pastoral von Dr. A. Kerschbaumer, Wien 1871, pag. 454.

c'est le bien-être qui commence, c'est le calme qui succède à l'orage intérieur, c'est la guérison qui se prépare au sein même de la maladie . . . Le psychique et le mécanique sont toujours unis et c'est le premier qui est le fondement du second . . . Nous croyons, que le mental est le fond et que la mécanique pur est une forme de représentation, un symbole à l'usage de la pensée.« ¹³⁾

»Každá myšlénka jest obrazem a vnitřní představou o výkonu; představa o výkonu pak jest představou o s o u h r n u p o h y b ů — totž zde moment první, který znamená p o č á t e k výkonu samého . . . Přesvědčení o neporušeném zdraví jest počátkem skutečného uzdravení, ano znamená klid, který nastane (v organismu) po vnitřní bouři, znamená vyhojení, které se připravuje v samém lůně choroby . . . Činitel duševní jest s mechanickým (?) vždy ve spojení, (t. j. každé funkci psychické odpovídá funkce fyziologická, jak svrchu bylo ukázáno) při čemž první jest základem druhého . . .

Věříme, že d u š e jest základem a že mechanism (?) jest pouze formule představovací, symbol ve službě myšlénky.«

Mnoho jiného bychom mohli ještě sdělit o hypnotismu, na př. o t. zv. místech hypnogenních, o hypnoskopu, o statistice osob, jež se dobře hodí za medium a j. — čehož pro pokročilost doby pomíjíme. O otázce, zdali každá osoba bez rozdílu po předchozím svolení může býti hypnotisována čili nikoliv, nesluší nám rozhodovati. Tolik jisto jest, že hypnotický spánek jest stavem chorobným, jenž záleží v porušení rovnováhy čivní energie, jak jsme již dříve ukázali. Tato nemoc povstává zde onde i bez hypnotisace; tak vyskytují se u Malajců kataleptické osoby, kterým domorodci říkají »lata«; také ve státu Maine v Sev. Americe tato choroba se objevuje pod jménem »jumping«, a v Sibiři pod názvem »miryachit«. Jistý druh periodické chorobné ospalosti má s hypnósou tolik známek společných, že ji Drosdow bez obalu pojmenoval »morbus hypnoticus.« ¹⁴⁾

O d s t a v e c p á t ý.

V měsíci říjnu léta Páně 1604. ukázala se na nebi náhle nová, nad obyčej zářící hvězda v souhvězdí Ofiuchus-a. Hvězdáři tehdejšího věku byli zjevem tím velice poděšeni, neboť jím byla rázem rozrušena harmonie nebeských sfér — jak si ji byli totiž na pergameně vyměřili. Sám učený mistr Kepler ztratil na okamžik hlavu, ana posavad nebyla známa jsoucnost hvězd t. z. »proměnlivých.« »Jaká to náhoda přivedla toto nové těleso do prostoru mně úplně známého?« Tato otázka hnětla slavného astronoma, až tu pojednou nabyl světla a upokojení za okolnosti — ať díme — trochu triviální! Sedě totiž u stolu, dumal opět »o náhodě,« když tu pojednou manželka jeho přinesla mísu čerstvého salátu, velmi chutně připraveného. »Heureka!« zvolal nás mistr — »pryč se slovem náhoda! Co soudíš asi, milá choti, o této hypotéze: Dejme tomu, že od pravěku vířily prostorem listy salátu, zrnka soli, krůpěje oleje a octa, jakož i čtvrtky vařených vajec, až tu dnes pouhá »náhoda« svedla je dohromady, abych sobě

¹³⁾ Revue des D. M. 1891. pag. 437. sqq.

¹⁴⁾ Moll, »Der Hypnotismus« pag. 167. Srov. Stimmen a. M. L. 1891. II., 512.

mohl pochutnati na salátu? Nemíniš, že by tomu mohlo býti tak?« Načež choť hvězdářova davši se do srdečného smíchu zvolala: »Věru, ten salát bych ráda viděla.«

Zatím uplynula skoro čtyři století, a přece ještě jsou »učenci,« kteří nejen bezrozumnou přírodu, ale také člověka výrobkem pouhé náhody býti praví. Jsou bohužel vědátoři, kteří popírají Boha, popírají účelnosti ve světě, duše jakož i svobodné vůle, vidouce ve vesmíru čirý mechanismus beze vší *i n t e l l i g e n t n í* příčiny! Ani by člověk nevěřil, že po fiasku, jakého se dožili materialisté školy starší (Vogt, Büchner, Czolbe, Moleschott) najdou se epigoni, kterým sám člověk není ničím jiným, než shlukem nesčetných atomů (»Zellenstaat« — tak definuje člověka jistý Häckelův žák), které pod vlivem popudů čistě fysických konají svou službu mechanicky, na způsob koleček a t. p. v hodinovém stroji. Veškeré pochody *ž i v o t n í* nejsou prý leč skládáním a rozkládáním, sblížováním a odpuzováním, pohybováním a zastavováním nejmenších tělísek »Zellenstaatu.«¹⁵⁾ Tento stroj pracuje s takovou nutnou určitostí, že »práci« jeho již předem lze vypočítati (determinism) tak, že, být počtář tak ženiálního, že by se v luštění nejsložitějších problémů snadno vyznal a jenž by zároveň měl patřičnou vědomost nejen o všech atomech lidského těla a jich poloze, alébrž také o všech silách fysických, které na onen lidský stroj budou působiti, — zmíněný počtář dovedl by vyjádřiti analytickou rovnicí celý budoucí vývoj člověka — stroje až k onomu okamžiku, kdy některé kolečko pukne, a stroj se zastaví.¹⁶⁾ Ovšem, celá tato nápadně snadná theorie má jeden zpropadený háček: »člověk-stroj« totiž myslí, cítí, chce, pamatuje a t. p., kteréž úkazy mechanicky vysvětliti nelze. Avšak moderní materialism se ani této překážky neleká . . . a jako mastičkář Sganarelle ve veselohře Molièrově, jenž u pacienta hledá srdce na pravé straně a žluč na levé straně, na poznámku tohoto: »to že snad bude naopak, na levo srdce a žluč na pravo,« — nikterak nedav se přivésti z konceptu, s pathosem prohlašuje: »Ano, tak tomu bylo dříve: ale my to všechno převrátili a provozujeme lékařství na základě docela novém,«¹⁷⁾ rovněž tak přívrženci světového *m e c h a n i s m u* poukázáním na psychickou činnost člověka nedají se nikterak másti a o lepším přesvědčiti. »Ano,« odpovídají s nepochopitelným cynismem — »člověk má myšlenky a pocity, — co dále na tom? Myšlenky a pocity jsou pouhý »epifenomen, přídavek, výrůstek — zbytečný přepych,« člověka-stroje. Ano, t. zv. psychický život jest pro vývoj vesmíru (evolucionism) úplně zbytečným! *M e c h a n i k a* dostačí životu jednotlivce i celých národů, dostačí vědám a umění, dostačí dějinám i vzdělanosti! Vezměte na př. světoznámý

¹⁵⁾ Dr. Benjamin Vetter »Die moderne Weltanschauung u. der Mensch« Jena. Gustav Fischer 1894.

¹⁶⁾ »... so sind alle Handlungen des Menschen in der Erscheinung aus seinem empirischen Character und den mitwirkenden anderen Ursachen nach der Ordnung der Natur bestimmt, und, wenn wir alle Erscheinungen seiner Willkür bis auf den Grund erforschen könnten, so würde es keine einzige menschliche Handlung geben, die wir nicht mit Gewissheit vorhersagen und aus ihren vorhergehenden Bedingungen als nothwendig erkennen könnten.« Kant, »Kritik der reinen Vernunft« Leipzig, Reclam, pag. 439. sqq.

¹⁷⁾ »Qui, cela était autrefois ainsi: mais nous avons changé tout cela et nous faisons maintenant la médecine d'une méthode toute nouvelle.« Le médecin malgré lui, Acte II. scène 6.

monolog Hamletův. Když veliký syn Albionu dánskému princí v ústa vložil otázku: »To be or not to be, that is the question« — (Být, či nebýt, taková zde otázka) tu představy o bytí a nebytí, pocit lásky k životu a hrůza před smrtí, jakož i touha po věčném životě nebyly prý leč vedlejšími úkazy, které doprovázely mechaniku mozkových molekulů. Tyto příznaky jsou prý úplně zbytečnými, chovajíce se úplně trpně a nemajíce nižádné moci. Stará-li se snad hvězda na nebeské báni o svůj obraz, klerý vykouzlí světelný paprsek na zrcadle vodní plochy? Či snad jest tento s to, aby zastavil nebeskou sestru v její pouti? Ovšem, vznik myšlének a t. p. jest tajemný. Avšak tolik na jisto (sic!) postaveno jest, že vznikají z ničeho, neslouží k ničemu (!) a nezanechají po sobě žádná účinná stopy.¹⁸⁾

To není snad »filosofie« ubožáků, vykládajících »moudrost« svou v ústavu u sv. Kateřiny a t. p., nébrž, nastojte! Toť vědecké »Credo« převážné většiny fysiologů naší doby, zvláště oněch, jenž ve Francii přidržují se školy pařížské, v Anglii pak jsou stoupenci Herberta Spencera, Maudsley-e a Huxley-e, v Německu pak sledují učení Häckelova a Vetterova.

Když pokusy suggestivně-hypnotické byly nade vši pochybnost zajištěny, tu chopili se jich fysiologové směru mechanického k dolíčení své dobrodružné theorie. »Vizte lidský stroj, jak jej La Mettrie popsal« (L'homme-machine) — tak povykovali, ukazujíce škodolibě na medium uspané, které jest slepě poslušno každého sebe menšího pokynu hypnotiseurova. »Není-liž tento člověk na vlas podoben marionettám kočujících herců? Principál zatáhne za nitku, a loutka zvedne rámě, které drží tak dlouho napřažené, pokud nitka nepoleví; herec stiskne péro, — a loutka mluví, jakoby měla ve vnitřnostech Edisonův aparát; principál uvolní spruhu, — a figurka se napřímí jako svíčka; onen natáhne péro, a loutka se pohybuje v před a t. d.

Než, netrvalo to dlouho, a páni mechanikové začali kysele se tvářiti, an nepředpojatý rozbor úkazů hypnotických stal se kladivem, pod jehož pádnými údery »mechanická fysiologie« nemilosrdně byla tříštěna. Vyšloť na jevo, že jest heslo materialistů pouhým humbugem, ať již jsou toho či onoho odstínu, jichž veškerá moudrost posléze vrcholí ve výroku jejich mistra Moleschotta: »Hmota řídí člověka« — neboť každý poněkud soudný člověk musí uznati, že primát ducha v úkazech hypnotických doznal nového zpečetění. Viděli jsme, kterak pouhá m y š l é n k a (aneb též jednotvárný pocit) postačí, aby medium v libovolnou chvíli upadlo v umělý spánek, o jehož f y s i o l o g i c k é m dosahu jsme se byli zmínili; m y š l é n k a (představa) pouhá postačí — a duch media buduje sobě svět zevnější (projekce) s úplným ignorováním světa reálného. Ano, onen svět, jehož jediným reálním podkladem jest »forma spiritualis,« reaguje na organism fysiologický dle těchže zákonů, jimiž se spravují dojmy fysikální; m y š l é n k a pouhá provozuje naprostou moc nad myšlenkami (představami) samými, které se nacházejí v ústředním skladišti duševní dílny, ana představy vědomé stlačuje pod práh vědomí, (amnesie) a naopak zapomenuté představy oživuje a ku vědomí přivádí (evokace); m y š l é n k a (idée-force) provozuje dále také činnost

¹⁸⁾ »Ils naissent de rien, ils ne servent à rien, ils ne laissent derrière eux aucune conséquence.« Revue d. D. M. 1891, pag. 430.

tvůrčí v ústrojí media, ana jest s to, aby ony fysiologické funkce, které náležejí do říše bezvědomého žití, upravovala ve smyslu zdraví buď příznivém, neb nepříznivém; myšlénka posléze dohání medium k namluvenému činu, třeba se okolnosti fysikální zatím valně byly změnila, z čehož vyplývá s mathematickou přesností, že myšlénka jest činitelem lidského jednání, který nepodléhá fysikálním proměnám.

Jak známo, není hypnotiseur obdařen nižádnou silou magickou, kterou by se jeho nadvláda nad mediem dala vysvětliti. Jediný rozdíl, kterým se liší od laika, záleží asi v tom, že dovede použití všech okolností, které medium činí pro hypnosu obzvláště způsobilým, ač upříti se nedá, že jistým osobám pevné vůle vlastní jest jakási převaha, mocí které třímají žezlo nad slabými povahami; toť ostatně věcí všeobecně známou — než pro označení našeho stanoviska opakujeme ještě jednou, že ona převaha jest psychické jakosti řádu přirozeného — ovšem zjevy t. zv. okultismu vyjímaje. (Dokončení.)

Duchovenstvo katolické v literatuře a vědě.

Příspěvek k historické a literární studii.

Podává

JOSEF FLEKÁČEK.

ajisté málo jest dnes nejen vzdělců a učenců, ale i obyčejných milovníků knih vůbec, aby mezi svými knihami neměli děl encyklopedických. Odborníci mají své speciální encyklopedie, nejrozšířenější však jsou povšechné abecední, či naučné nebo konveršální slovníky; o důležitosti a potřebě jich netřeba věru slov šířiti.

Obecně však jen velmi málo jest povědomo, že myšlénka, podati veškeré nauky způsobem encyklopedickým, ať již logicky soustavně či abecedně, vznikla i provedena jest v dávném a dávném středověku v k a t o l i c k ý c h k l á š t e ř í c h. Těm má encyklopedie děkovati svůj vznik a původ.

To se však, jako mnohé jiné věci, s katolicismem souvislé, obyčejně zamlčuje, a většina nynějších i vzdělců domnívá se, že původcové tohoto způsobu vydávati vědu jsou f r a n c o u z š t í e n c y k l o p e d i s t é. Na našich středních školách, v našich školských učebnicích alespoň se tak hlásalo a hlásá.

Ve středověku, v dobách, kdy pěstní právo, surovost a loupežení byly na denním pořádku, a věda měla tichý útulek pouze u mnichů klášterních, vynikal slavně benediktinský klášter sv. Havla ve Švýcařích, z něhož později povstalo nynější město sv. Havel (17.000 obyv.) Klášter ten založen byv r. 614, trval až do r. 1805, tedy plných 1191 roků, a žili v něm nejznamenitější učenci, vědcové, hudebníci, básníci, výtvarní umělci a jiní, ku př. slavný B a l b u l u s N o t k e r, svatý † 912, reformator církevního zpěvu, P h y s i c u s, v dobách cí-

saře Otty I. (936—973), znamenitý výtvarný umělec a lékař, Notker opat, zakladatel kvetoucí školy, Notker probošt, v letech 972—1008 biskup Lutišský, učenec všestranný, *Labeo Teutonicus* † 1022, za něhož dosáhla škola sv.-Havelská největší slávy, a j. V IX. století byl ve znamenitém tomto klášteře opatem Salomo, jenž (poněvadž, jak liberálové praví, mnichové měli vědu »v zajetí« pro sebe, úzkostlivě ji střežíce, aby neunikla do lidu) se snažil, aby veškeré tehdejší vědění podal i jiným po vědě a pravdě dychtícím způsobem co možno snadným a soustředěným, podjal se obšírného díla, v němž složil souhrn všech tehdejších vědomostí. Dílo to nazval »*Dictionary universale*«, a to lze považovati za původ a základ potomních děl encyklopedických.

Toto »*Dictionary*«, jinak též »*Glossae Salomonis*« zvané, známo jest u nás v Čechách jménem »*Mater verborum*«; pražská universitní knihovna chová výtisk jeho z XV. stol., vzácnou incunabuli, a knihovna Musea král. Českého má rukopis jeho glossovaný, 242 listů krásného pergamenu in folio, každá strana trojsloupcová. Daroval jej Museu příznivec a dobrodinec jeho, hrabě František Antonín Kolovrat-Krakovský (nar. 1778, zemř. 1861,) někdy (před l. 1848) ministr rakouský; známo jest, že šlechtností téhož hraběte dostalo se českému Museu drahocenné, 35.000 svazků čítající bibliotéky.

Abecední sestavení dictionáře tohoto valně připomíná nové slovníky encyklopedické. Zajímavé a zajisté na místě jest i zde připomenouti, že vzácný rukopis ten, krásnými miniaturami a písmem se vyznačující, jest prací dvou českých mnichů: Vacerada a Miroslava, kteří žili ku konci XII. a na počátku XIII. století; nalézámeť v knize zvláště pěkný obraz Matky Boží, (iniciálka »P«) k níž modlí se dva mnichové, držící v rukou pásky s nápisy: »Ora pro scriptore Vacerado,« »Ora pro illuminatore Miroslao«. České glossy, počtem 1.100, našel v »*Mater Verborum*« r. 1827 německý filolog Eberhard Gottlieb Graf (1770—1841.).

Toto »*Dictionary universale*« jest dle všeho prací několika katolických mnichů, neboť učenci rozcházejí se v mínění, komu jeho složení připsati. Někteří tvrdí, že původcem jeho jest jmenovaný Salomo, opat a potomní (od r. 895) biskup v Kostnici, jiní opět, že Salomo není jediným jeho skladatelem, nýbrž částečně i učitel jeho, mnich Iso, jenž zemřel r. 871, a v jehož díle opat a několik učených mnichů Svatohavelských, zvláště dotčený již Notker Balbulus, (zemř. 912), Tutilo a Rulpert (zemř. 897), pokračovali. Dle veškeré pravděpodobnosti opat a biskup Salomo z největší části »*Dictionary*« ono rozvrhl sám, některé práce dotčeným mnichům přidělil, mnohé složil, a nade vším, jak bychom nyní řekli, »vrchní redakci« měl.

Současník Salomův Rhabanus Maurus (nar. 785 v Mohuči, od. 822 opat ve Fuldě, r. 847 arcibiskup Mohučský, zemř. l. 856), muž o vzdělání Němců velezasloužilý a učenec slavný, všestranný, podal souhrn vědění v díle »*De universis Lib. XXII.*«, zvláště důkladně pojednává o gramatice, filosofii, bohosloví a vědách přírodních. Dílo toto, jak svědčí biografové Maurovi Bedřich Kunstmann, (nar. r. 1811 v Norimberce, zemř. l. 1867 v Mnichově) katol. kaplan v Bamberku a pak profesor v Mnichově, jakož

i S p e n g l e r (1856) bylo častěji v pozdějších stoletích vydáno a obsahuje podnes pro historika, archeologa, filosofa i zeměpisce vzácný materiál.

»První »Naučný Slovník« tedy, počítáme-li již dílo Rhabana Maura »De universis Lib. XXII.«, napsán byl ještě před zavedením křesťanství na Moravu a do Čech; druhý, máme-li na mysli »Dictionarium« Salomovo, sepsán jest krátce po zavedení jeho — toť každým způsobem faktum pro okolnost, která církví i kláštery, tak kaceřovanými, vzdělanost a osvěta se rozšiřovaly, nad míru zajímavé a čestné.

Jedním z nejslavnějších benediktinských klášterů v Německu byl v Hirschau či Hirsau ve Virtembersku. Založen byl v první čtvrtině IX. století a vysvěcen od Rhabana Maura, kvetl bezmála devět set roků, až jej surová reformace v prach a popel obrátila. Rozsáhlé zřízení jeho dosud se spatřují v stejnojmenné, as 700 obyv. čítající vesnici Hirschau. Jak svědčí historik kláštera tohoto, Jan Tritheim (1462.—1516.), opat kláštera minoritského ve Würzburgu, ve svém »Chronicon Hirsaugiense«, byl klášter onen střediskem veškeré vědy a umění — či, jak bychom zajisté veškerým právem mohli tvrditi, klášter tento byl, jako přemnohé jiné, universitou, neboť prvními universitami v jistém smyslu byly vlastně veškeré kláštery katolické. V řadě opatů tohoto bened. kláštera byl i opat Vilém, který zemřel v některém z posledních let XI. stol., nejspíše brzy po roce 1092. Ten sestavil v abecedním pořádku encyklopedii »De universo«, jež vyžadovala veliké učnosti, značného vzdělání a studií. Jeho práce jest tedy v řadě encyklopedických děl jmenovaných spis třetí; jest v něm znáti, že opat Vilém užil děl Maurových i Salomových.

Pravým zakladatelem encyklopedického, všenaучného díla v našem slova smyslu lze však právem míti znamenitého mnicha, jenž slul Vincenc z Beauvais či Bellovacensis a žil ve XIII. stol.

Vincenc Bellovacensis byl Dominikánem v Royemontu ve Francii a zemřel kolem r. 1274. Dle svědectví součastníků byl to muž velice učený, pracovitý a skromný, bezúhonností mravní nad vrstevníky své vysoko povznesený. Král Ludvík IX., Sv., (1226—1270), znal jej dobře a věděl, že náleží k nejučenějším mužům Francie, i vznesl na něho úkol, aby sepsal dílo, objímající veškeré poznatky lidského vědění. Skromný syn sv. Dominika požádal některé klášterní bratry, aby mu v obrovské té práci byli nápomocni a radou i skutkem mu přispěli. Zajisté, že tak učinili, ale není známo, kteří a v jakém rozsahu.

Vincenc Bellovacensis nazval své dílo »Speculum majus« a rozdělil je ve čtyři svazky, podal vše, co spisovatelé starší z oboru lidského vědění poznamenali a vymysleli.

Autor znal důkladně a případně cituje Horáce (65 př. K. P. až 8 po K. P.), Ovida (43 př. K. P. až 17 po K. P.), Persia (34 až 62 po K. P.), Juvenála (v I. stol. po K. P.), Plutarcha (40—120), Varrona (116—27 před K. P.), Cicerona (106 př. K. P. až 43 po K. P.), Jul. Celsa (ve II. stol. po K. P.), Sallusta (87—35 př. K. P.), Marca Justina (ve II. stol. po K. P.), Suetonia (70—140 po K. P.), Curtia Rufa (ve II. stol. po K. P.), Quinctiliána (35—118), Plinia

(73—79), Galena (121—200), Gellia (ve II. stol. po K. P.), Orosia (v V. stol. p. K. P.) a tolik jiných, že jich zde ovšem všech vyčítati nelze. Čtyři svazky velikolepého díla Vincencova roztrženy jsou takto:

I. »*Speculum naturale*«, Libri XXXIII, obsahuje fysiku a velmi podrobně přírodopis.

II. »*Speculum doctrinale*« Lib. XVIII., úplně vědecká encyklopedie, zvláště důležitá pro dějiny filosofie.

III. »*Speculum historiale*« Lib. XXXII., obsahuje dějepis, velmi bohaté prameny, zvláště tři poslední knihy převzácné.

IV. »*Speculum morale*«, mravověda; o této knize tvrdí se, že není dílem Vincencovým, nýbrž že vznikla asi o sto roků později prací mnichů klášterních. První tato encyklopedie byla později několikrát i tiskem vydána, zvláště krásně a nákladně l. 1624 pod názvem »*Speculum quadruplex*«.

Z toho jasně lze viděti, kde hledati sluší myšlenku o encyklopedickém díle i provedení její, a jak dávno a dávno byli encyklopedisté francouzští mnichy katolickými předstiženi. Právě v oné době, kdy žil Dominikán Bellovacensis, pracoval na veliké encyklopedii jiný současník jeho, Františkán Bacon Roger (nar. roku 1214 v Ilchesteru, zemř. 1292, dle některých r. 1299 v Defordu.)

Bacon Roger, zvaný pro svou hlubokou učenost »doctor admirabilis«, byl znamenitý přírodovědec a fysik, takže považován jest od svých současníků za čaroděje, čemuž ovšem se v tehdejších dobách diviti nelze. Někteří naznačují ho jako vynálezce prachu střelného; on vynikl výtečně v optice a popisuje sestavení zvětšovací čoček, dalekohledu a vývěvy. Pro učenost svou, tehdejšímu věku ovšem nepochopitelnou, octl se až v žaláři, z něhož jej však vysvobodil osvěcený papež Kliment IV. (1265—1268.) Týž sv. Otec vybídl jej, aby sepsal dílo, zobrazující tehdejší veškerou učenost, což Roger učinil, napsav tři svazky: »*Opus majus*«, »*Opus minus*« a »*Opus tertium*«, kteráž slavná encyklopedie kolikrát po sobě vydána byla i v tomto století, ku př. l. 1820 v Londýně.

V Mohuči vyšlo v letech 1721—1742 10 svazků, obsahujících »*Opera omnia*« Raimunda Lulla (1234—1315), jenž, hlásaje Krista v Africe, zemřel tam smrtí mučennickou. I toto dílo, vše-
věda oněch časů, právem lze řaditi ke spisům encyklopedickým.

Brzy po smrti Lullově vyzval papež Jan XXII. (1316—1334) učeného vídeňského Karmelitána, Mathaea Farinatorise, aby podal přehledný obraz vědy své doby, což Farinatoris l. 1330 učinil, nazvav své dílo »*Liber moralitatum magnarum rerum naturalium s. Lumen animae*«. Ježto seřadil celé dílo v pořádku abecedním, podobá se ovšem valně našim slovníkům encyklopedickým. Podána zde různá, většinou velmi dobrá pokynutí a zprávy z přírodopisu, historie a jiných věd; Farinatoris citoval starší i nejnovější autory své doby a hojně i díla arabská, jež znal, jsa mocen důkladně tohoto jazyka.

V universitní bibliotéce krakovské chovají foliant o 359 pergaménových listech dvousloupcových, kterýž rukopis považuje obecný lid za dílo polského Fausta Twardowského (žil v XVI. stol.). Jest to však encykl. spis českého kněze Pavla Žídky (nar. 1413 v Praze, zemř. kol. r. 1473) »*Liber viginti artium*«, v němž pojednává

o grammatice, logice, rhetorice, topografii, arithmetice, musice, přírodopisu, astronomii, lékařství, vychovatelství atd.

Slavný italský zeměpisec Marek Vincenc Coronelli, provinciál Minoritů, (nar. v Benátkách r. 1650., zemř. tamže r. 1718,) kosmograf republiky benátské, učinil si rozvrh na obecnou, všenaučnou encyklopedii, již vypočítal na 75 svazků. Nazval ji »Biblioteca universale sacro-profana«, a vyšlo jí toliko sedm svazků — dle všeho bylo tištěno jen málo exemplářů, neb jest to dílo velice vzácné. (Dokončení.)

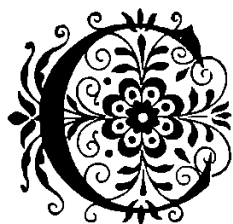

Charakteristika Husových Listů.

Napsal

FILIP JAN KONEČNÝ.

(Pokračování a dokončení.)

Charakteristika Husových Listů nebyla by úplná, kdybychom nezminili se o vychvalované zbožnosti a vroucnosti, kterými prý překypují. Je tomu vskutku tak? Ano i ne, dle toho, jak se kdo na ně dívá. Dali jsme již ukázky z Husovy pobožnosti a přesvědčení vyslovili jsme, že bychom se takovou pobožností ani panu Mareši nezavděčili. Z té příčiny můžeme zde již odepíratí odrušivých a nemístných slov přemnohých, kterými provinil se mistr Jan, a můžeme na zřeteli míti přednost jeho Listů. Vyznáváme upřímně, že mnohá místa Listů Husových jsou krásná, oddanosti do vůle Boží plná, že chovají se zcela po křesťansku k odpůrcům, odpouštějíce jim a napomínající je tklivě.

Ku pěkným Listům Husovým počítáme především hned první, v němž jeví se opravdová horlivost za dobrou věc a zároveň náležitá uctivost k duchovní vrchnosti. Kdyby tak byl psal a jednal Mistr Jan, byl by u vděčné zůstal paměti v církvi Boží a byl by právě v nás katolických kněžích našel nejoddanější spolubratry, kteří bychom si byli působení jeho s radostí a chloubou připomínali a v počínání jeho příklad měli, jak pro svatou věc u nás horliti a pracovati. Budiž dovoleno z tohoto listu (psaného v červenci 1408.) uvést na ukázkou konec: »Pročež, otče veledůstojný, mějte oči otevřeny do kořán, milujte dobré, seznejte zlé, necht vás si neulahodí nádherní, lakotní, nýbrž ať jímají vás pokorní a milovníci chudoby; pohánějte liknavé ku práci, nebraňte věrně pracujícím na žni Páně, protože nepodléhá omezování, čím uskutečňuje se spása duší. — Více bych psal, ale úkol hlásati evangelium, brání. Pán všemohoucí mysl Vaší Veledůstojnosti ve svrchu psaném říd, abyste mohl pastýři pastýřů složití účet povinný v čase příležitostném.« Víme ovšem, že ani tento první list není bez poskvrny — a také jsme měli příležitost naň posvítiti, — jelikož ani jeho příčina (*Abraham*, pražský kazatel u sv. Ducha!) ani jeho jednotlivá slova (viz přirovnání o hřeb-

cích a býcích) nejsou bezvadná. Přece však nazýváme jej listem pěkným, poněvadž Hus zachoval v něm aspoň k duchovní vrchnosti povinnou slušnost a užíval v něm káravých slov poměrně snesitelných a přípustitelných, nehledě ani k tomu, že si tenkrát pro synodální úřad proti kněžstvu něco dovoliti mohl, zvláště když psal arcibiskupovi, jenž si přál, aby ho Mistr na vady duchovenstva buď písemně buď ústně upozorňoval. Neváháme také prominouti Mistru obojakou frází: »Více bych psal, *ale úkol hlásati evangelium brání,*« která v ústech jeho, zvláště přihlížíme-li k pozdějšímu učení a jednání jeho, *mohla* míti bludný smysl, avšak nemusila a po katolicku také řečena i vyložena býti mohla. — Totéž možno říci i o listě druhém, v němž však Hus již vystřkuje »věroučné růžky,« snaže se neposlušnost zakrýti omluvami všelikými. Uctivost a slušnost zachovává však Hus v listu tom k papeži, církvi a k arcibiskupovi od počátku až do konce. Poněkud troufalé poučení, které ve své záležitosti dává arcibiskupovi, možno snad omluviti tehdejší dobou a živou Mistra Jana povahou. Podobně soudíme o listu třetím, v němž se Hus obhajuje, že by byl příčinou býval, aby Němci byli z Prahy vyhnáni na jiné vysoké školy. Také list čtvrtý, ačkoli v něm jsou slova triviální, má tendenci pěknou, obsahuje zdravé myšlenky a vybízí pěkně ke ctnosti. Slyšme, co mistr Jan radí pannám společně žijícím: »Protož milítké panny! choti Kristovy i dcerky! zachovejte jemu čisté panenství, jenž jest zachovanie vôle od tělesného porušenie v tom neb v té, jenž jest nikdy nepřivólil jako Kristus, aniž přivólila, jako panna Maria, k tělesné libosti. Ó, blaze bude tomu panici a panně, když tak stojecie a jiná božie prikázanie zachovávajecie vernú zvláščí korunu, to jest odplatu, u věčné radosti! Jiež se, milé choti Kristovy, silně až do smrti držte!« Snaha Mistrova o dobrý život těchto panen byla taková, že jim poslal dokonce i duchovní nábožnou píseň, »kteráž zpievána (bud') na nešpoře panen svatých, abyste slova važecie, radost v srdci měly a ústy zpievaly; ale aby muži neslyšeli, nebť by hnutie zlé měli, a vy by k hříech pýchy neb pohoršenie upadly.« Mistr jest k pannám pln ochoty, proto slibuje: »a když mi Buoh dá prázdnoš a posla, napiši vám viece.« Chválíme Mistra za tuto horlivost a ujistujeme, že bychom ho chválili, kdyby podobnou horlivost byl na jevo dal k duchovenstvu nižšímu i vyššímu. Nepředpojatý čtenář vidí, že nedíváme se na Husa pošmurnými brejlemi, chtějce vše černým a nepěkným viděti, že nemáme v úmyslu stůj co stůj mistra Jana odsouditi. Kde jsme v této stati vystoupili proti němu, měli jsme k tomu příčiny a také jsme je vždy nepokrytě jmenovali. Podobně jednáno s Husem již za jeho neblahých časův; arcibiskup i sněm měli k němu dosti shovívavosti a teprve tenkrát vystoupili proti němu ostře a s trestem, když několikerá jejich snaha, urovnati věc po dobrém, cíle se minula, když doba ukázala, že Mistr Jan čím dál tím více odstupoval od učení katolického a přidržoval se učení bludného, jak Sechler s Loserthem tvrdí: wiklífského. — Pěkný je také list Husův k Lounským, ačkoli v něm trochu popuzuje proti duchovenstvu a církvi. Konec i začátek jsou velmi pěkné, proto neváháme aspoň něco z nich zde položit. Mistr Jan praví: »To, nejdražší vědouce, že svět k horšímu spěje, smrt přede dveřmi jest, a my v krátce odtud se odebrati máme, předně zbožně a svatě, hříchů se zřeknouce, žijte, potom o to se snažte, co jest nebeského, konečně

Boha z celého srdce milujte a v něj důvěřujte, poněvadž vás pro zásluhy Ježíše Krista ve své slávě ozdobí a svého království účastnými učiní.« Když člověk čte tato slova, málem ani nevěří, že je to týž Hus, jenž v jiných listech tolik a hrubě láteří. Nedůslednost Husova jeví se i zde, jako vůbec všude. Tím si také vysvětlí, laskavý čtenář, proč téměř každý kritik něco jiného v Husovi nalezá. Opakujeme, že v listech i spisech Husových o b o j e převládá, dobré se zlým a pěkné s nepěkným se střídá. Kdo otevřené oči má a pravdu hledá, nepopíratelně k nám a našemu úsudku se přidá.

Mohli bychom mnoho a mnoho pěkných míst vybrati z Listů Mistrových, mohli bychom i celé listy pochváliti a bez rozpaku je zde otisknouti, příkladem list 30., poslaný roku 1412. »Věrným Čechům«, jakož i z téhož roku list poslaný dne 25. prosince »Pražanům«, v němž Hus bez nadávek a hrubých přirovnání nadšenými a vroucími slovy velebí Jezulátko a povzbuzuje ku posvátné radosti. Nečiníme však toho proto, že více než třeba vyhlásili a vyhlášují tuto pěknou stránku přechetní chvalořečníci Husovi, nešetříce při tom mnohdy stupně ani míry ani pravdy.

Jednoho chceme se zde ještě dotknouti, jelikož i to umlčují a mnohdy právě za to velebívají nespravedliví chvalořečníci Mistra. Myslíme na podkuřování a svádění *lidu*, kterých ani spisy ani Listy Husovy nejsou prosty. Laskavý a věci neznalý čtenář snad se zarazí, slyše t a k o v o u předhůzku a domnívaje se, že mistr Jan Hus, který bezohledným byl proti vrchním a představeným, bičuje kde mohl každíčkou chybu i chybičku jejich a vyhrazuje jim Bohem i pekelným ohněm, že mistr Jan Hus podobnou horlivost a bezohlednost osvědčil nejen nahoru, nýbrž i dolů, to jest k nižším a k lidu. Není tomu tak, aspoň ne do stejné míry. Poukáže-li mně odpůrce na výroky Husovy, kterými kárá i lid, poukáži mu zase já nejen na mírnější způsob, nýbrž i na omluvu, kterou Mistr pro lid mívá, zakrýváje chyby lidu chybami vyšších, hlavně duchovenstva. Na doklad toho uvádím hned první (a slušný) Husův list ku Zbyňkovi, arcibiskupu Pražskému. Mistr Jan píše (viz u Mareše na str. 5. šest posledních řádek): »V pravdě naplní se toto slovo Apoštolovo, **protože** ustydla láska v kněžství a rozmnožena jest nepravost v lidu *následkem* úbytku lásky *v kněžství*, kteréž odchyluje se od zbožného hlásání evangelia a pravého následování Krista.« Kdo zúmyslně oči nezavírá, patrný rozdíl v Husově káráni kněžstva a lidu uznamená. Toto p o d í v n é jednání osvětluje nemálo *návod*, kterým Hus štvá a popouzí lid *proti duchovenstvu a církvi*! Dejme zde několik takových ukázek, aby se nám věřilo.

Roku 1412. poslal kardinál Petr Stefaneschi a Sancto Angelo s hlavní bullou také ještě bullu vedlejší, kterou se poroučelo, aby Hus byl jat, aby Betlémská kaple byla sbořena, a někteří přívrženci Husovi aby byli vyobcováni a po 30 dnech do Říma předvoláni, jestliže by kacířství neodpřísáhli. Kterak bulla ta dotekla se Mistra, viděti z listu 26. zasláného Pražanům. Pan pastor Mareš shrnuje obsah listu Husova v následující slova: »Proto Hus vzdálený prosí přátely v Praze, aby *nedopustili* kapli Betlémskou rozbourati a aby domnělé kacířství *neodpřísáhli*.« Je v tom návod a štvání?

Nadšené chvalořečníky Husovy učenosti dovoluji si upozorniti na poznámku dole ní, ve které názor Husův kritisují. ¹⁾

Podobný jest list sedmadvacátý, jak hned na počátku svého úvodu připomíná pan Mareš. Mistr Jan vybízí Pražany, aby »poznávajíce šalby a klamy Antikrista a sluhů jeho (t. j. papeže, arcibiskupa a j. vysvětluje v prvé poznámce pan pastor), nedali byste se od pravdy Boží odvrátiti.« A projeviv důvěru v Boha, že Pražané učení jeho věrni budou, vybízí na novo: »Proto, nejmilejší, nemějte strachu a hrůzou nedejte se znepokojovati, že některé z vás Pán zkouší, dopouštěje, že sluhové Antikristovi vás svou zvlášť děsí« . . . »Stůjte tedy pevní u víře, kterou jste poznali; vše, cokoli činíte, jako synové Boží činite!« Na to vypočítává, co Pán Ježíš vytrpěl od kněží a nepřátel svých, dobře uče a dobře čině, a uzavírá: »co se divíme, jestliže dnes sluhové Antikristovi, kteří lakomějšími, rozmařilejšími, ukrutnějšími jsou než Farizeové, (sic!) sluhy Boží pronásledují, je tupí, jim zlořečí, je do klatby dávají, vězní a vraždí?« V listě 29. »zapřísahá je, — praví pan pastor Mareš na stránce 92., — aby poznané pravdy se nespouštěli . . . a slibuje své ochrany, že boj proti Antikristovi obnoví.« V listě 37. píše: ». . . . a vybízím Vás v Kristu Ježíši, abyste připraveni byli k boji, poněvadž zprvu počaly Antikristovy přede hry, za nimiž z prvu následovati bude boj.« A jakoby toho nebylo dosti, přidává: »A nutno, aby Hus křidel pozdvihl proti Vehemota křidlům i proti ohonu (!), který vždy skrývá ošklivost (!) zvířete Antikrista.«

Kam taková slova ubohý lid vésti mohla a později skutečně zavedla, historie naší vlasti s dostatek nás poučila. Otrásti věrou katolickou v mnohých srdcích věrných Čechů Husovi se podařilo; dáti jim však něco lepšího a trvanlivějšího, nikterak se mu nepodařilo. Kam Hus chvátal (snad nevěda), ukázali pozdější jeho následovníci, když proti papeži i proti zákonitému králi se pozdvihli a dříve v piklích a odbojích neustali, dokavad nebyli úplně potřeni! Řikává se, že dějepis jest učitelem života — *historia vitae magistra* — u nás nezdá se to pravdou, jelikož po tolika smutných zkušenostech, po tolika svízelných a útrapách vracíme se neustále k dobám a osobám neblahým, považující je největším štěstím a slávou. Kdo opovazuje se poukazovati na stinné stránky dob minulých, kdo opovazuje se vařovati a

¹⁾ V dopise tom navrhl Hus neodpřísáhnouti a uvádí proto následující: »Také vězte, že odpřísieci se, jest věřené viery se odpověděti; a tak, ktož se odpřísahá, ten nebo viery pravé se odpovídá, kterúž jest držal, nebo kacieřství a bludu, jež jest držel . . . Protož vězte, odpřísáhl by se kto z vás, jako oni v listu píší, tehdy by odpřísáhl by se aneb pravé viery, pravdy, aneb *kacieřstvie neb bludu*, a tak, jako by po odpřisažení držal *kacieřstvie neb blud*, neb prvé, jehož se odpřísahá.« Každý soudný člověk, nepravím theolog ba ani křesťan, očekává, že mistr Jan druhou část své rozluky (o kacířství a bludě) *odpřísáhnouti* poradí, ale že jen na to své přátely upozorní, aby nevěřili, že jsou kacíři a následovně, aby neodpřísáhli. To by bylo logické, i když ne objektivně správné a dokázané (že totiž nebyli kacíři). Mistr Jan však toho nečiní, on vůbec káže neodpřísáhnouti, a uvádí proto skoro jen a jen mizerné ohledy lidské. Píše: »Z toho máte, že každé vaše dítě a přítel mohl by potkán býti, když by, kdo z vás odpřísáhl, že *jest mělo otce nebo přítele kacieře*; a druhé z toho máte, že každému, jenž by se odpřísáhl, *mohl by právě jiný říci: Ty jsi se odpřísáhl kacieřstvie, které jsi držel a nejsi mne hoden* . . . Ty věci vážece, položíce pravdu a chválu Boží na před, jsouce živi dobře z lásky, stojme proti lži Antikristově až do konce . . .«

zrazovati s cesty nastoupené, dává se do národní klatby, zahrnován jsa pošklebky a zrádčováním. Kam nás tento »husitský duch« zavede, vědí bohové. Tolik jest jistojistým, že při všem volání po starých časech a velikánech českých toneme v ohledu náboženském a vůbec osvětovém v moři moderního lžiliberalismu a osvětářského naturalismu, kterých naši předkové neznali, mistra Jana Husa nevyjímaje.

Že Husovy Listy zasílané přátelům obsahovaly věci závadné, které by po případě byly mohly státi se původci nemilými, vysvítá z úzkostlivého napomínání, které Mistr více než jednou opakuje prose, aby jich přátelé bedlivě střežili a zvláště duchovenstvu neukazovali. Rozumíme tomu! Mistr Jan psal je za zády sněmu, před nímž mimo jiné bylo se mu zodpovídat i z neposlušnosti. Nešťastník »osvědčoval« neustále poslušnost i pokoru, a tu by podivné světlo byl na obě tyto své ctnosti vrhl, kdyby se byl prozradil, že zákazů sněmovních poslušen nebyl. Na doklad toho, že mistr Jan bál se o Listy, uvádím list 87., v němž píše: »Ještě vás napomínám, abyste opatrní byli s listy.« V listě 89. zase má: »Rád bych viděl, aby žádný dopis psaný v tomto žaláři, nikomu nebyl přístupen, ježto dosud není konečně zjištěno, co Bůh se mnou učiní. (Tak psal ještě 24. června r. 1415!) Bojím se, aby skrze Oldřicha nějaký list můj nebyl poslán. Dosud prosím pro Boha: *opatrně střežte listy i věci své i činy.*« A v listě 90. ještě jednou zapřísahá: »Pro Boha! chraňtež listů, nedávejtež jich nésti žádnému klerikovi.«

Na omluvu nesprávných zásad Husových, z nichž několik jsme předvedli a na omluvu jeho jednání, jež jsme posoudili, možno uvést slova protestantského spisovatele Dra. Lechlera, jenž ve své monografii »Jan Hus« praví: ²⁾ »Wiklef jest mistrem, Hus žákem. Myšlenkový kapitál, jehož poslední (sic!) využil, jest původně Wiklefem dobyt, Husem takorůzka zděděn, ačkoli ne bez vlastní práce a samostatného zkoumání, ovšem také ne bez vnitřního boje. Ba nejenom myšlenky byl český Mistr od anglického doktora, od doktora »evangelického« obdržel a převzal, nýbrž i provedení a vypsání na mnoze až na věty a výraz slov, zakládá se při Husovi na Wiklefovu přechodu, jak to Loserth nepopíratelně dokázal. Duchovní originalitu nemůžeme Mistrovi přisouditi. Tato jest úplně při Wiklefovi. Hus nebyl myslitelem *původní síly*, nebo *původní iniciativy*, on nebyl tvorčím duchem. K tomu nedostávalo se mu daru spekulativního, nadání dialektického — a v Čechách právě za to Husa vychvalují! — a systematického. Jako křesťanský myslitel jest Hus hvězdou druhé a třetí velikosti, — *tak posuzuje Husa protestant!* — která se jak oběžnice kolem Wiklefa, svého slunce otáčí; oba pak vznášejí se kolem centrálního slunce, kterýmž jest Kristus sám. *Dále Hus není povahou dvojnásob tvrzenou a jako ocel ostrou; on není povahou ve vnitru silnou, bezvýminečně přímo vykročující, své přesvědčení až k nejkrajnější důslednosti rázně provádějící, byť i někdy s ubližující příkroostí a s pohoršlivou drsností.*« Těší nás velice, že s panem auktořem úplně se shodujeme v úsudku o učenosti a povaze Husově.

²⁾ Český překlad pořídil dvojctihodný pan pastor Boh. Mareš a vydal jej v úhledném spise v Pardubicích roku 1891. — Zde máme na zřeteli str. 83. vydání paně pastorova.

Jak daleko má pravdu Loserth, nechceme rozhodovati, připomínající pojednání Lenzova v »Časopise katolického duchovenstva«, kdež snaží se slavný náš učenec v některých kusech obhájit mistra Jana Husa. V tom má však Loserth pravdu (dle mého přesvědčení), že Mistr Jan Hus nebyl na učeném nebi hvězdou prvního, ba ani druhého řádu, a že nebyl povahy tak pevné a vzácné, jak se povídává. Potřebný materiál k důkazu snesl jsem, tuším, v této rozpravě. Ostatně mám za to, že připouští-li takovéto vady nadšený chvalořečník — a Lechler zajisté jest chvalořečníkem Husovým — o svém miláčkovi, neděje se tak z příčiny jiné než z té, že věc jest příliš zřejma a nepopíratelna. Kéž povšimnou si u nás nejširší kruhy tohoto dvojího protestantského prohlášení a neopakují na dále staré nepravdy, že Mistr Jan Hus byl velikým učencem a charakterem. Z Listův i spisů Husových na jevo jde, že nebyl ani velikým filosofem, ani dogmatikem, ani moralistou, ba ani ne asketou. O jeho filosoficko-theologické učenosti podal jsem dostatečné doklady a o jeho ascési, která ve všech spisech převládá, byl bych podal ukázky ne méně zarážející čili kompromitující, kdyby mne přátelé nebyli zrazovali a k tomu pohnuli, abych již hotovou část rukopisnou do tisku nedával. Tolik tvrdím a k důkazu se nabízím, že Mistr Jan Hus i v ascési nebyl hvězdou prvního ani druhého řádu. Zatím spokojen jsem, že konečně i nekatolickým spisovatelům a Husovým chvalořečníkům probleskuje světlo, v němž poznávají pravdu, že Mistr Jan ani učeností ani povahou nebyl tak velikým, jak nám ho dosud stranníci vyličovali. Jedna jediná stránka pěkná září dosud v Husovi, že byl totiž neúhonného života a že miloval řeč i národ svůj. Pokud však jde o neúhonnost, není záře Husova bez poskvrny. Budiž mi dobře rozuměno! Nepravím, že Mistr Jan byl nemravným v moderním a obvyklém slova toho smyslu, pokud totiž slovem tím označuje se chlípnost a tělesná neřeš; pravím jen, že Mistr Jan neuchoval úst od nadávek a slov ošklivých, o čemž každý může se přesvědčiti z četných ukázek, které jsem věrně vypsál z Listův i spisů Mistrových, v této stati uveřejněných. Nepokálena jest jen láska Husova k národu a vlasti. Jsme mu za ni vděční a rádi si ji připomínáme, podotýkajíce, že pravých a nadšených vlastenců kněží i laiků katolíků bylo a jest u nás podnes mnoho. Osvědčují lásku a věrnost k vlasti i národu jak mohou i když snad takovými výsledky jako Hus honositi se nemohou. Prozřetelnost Boží nevykázala všem dobře smýšlejícím stejná působení a místa. Nebýti této stránky národní a tragické smrti Husovy, jakož i strannické vášně, Mistr Jan nebyl by, čím ho dělají a udělali. Ze sta stranníkův a chvalořečníků Husových nenajdeš ani dva, kteří by ho ctili pro jeho učení, a přece jen učení jeho zavinilo vše, jelikož za mravný život, za lásku k vlasti a za horlivost nikdo Husa nekáral. Jen odchylky věroučné a nerozvážná podrážděnost proti církvi přivedly Husa na lavici obžalovaných a konečně na hranici. Kdyby dnes počínal si někdo proti stávajícímu občanskému řádu, jako Hus počínal si proti tehdejšímu řádu církevnímu a státnímu, přivedlo by ho to před soud a údělem byl by mu doživotní žalář anebo šibenice, jak vidíme na četných pobloudilcích socialistův a anarchistův moderních. To uznávají i protestanté, kteří věc zkoumají řádně, a my jmenujeme vedle slavného Lea i Lechlera, jenž uznává na str. 71.: »Dle tohoto pravidla, *kteří Hus sám úplně uznával,*

bylo jisto, že muž, usvědčený z bludného učení a setrvávající v něm tvrdošíjně, provinil trest smrti.³⁾

... Jedná se toliko o tu otázku: *»zda právem za kacíře byl prohlášen, zda skutečně z bludného učení byl usvědčen?«* Je-li tomu tak, jak pan Lechler tvrdí, — a my kloníme se k názoru jeho — následuje z toho velmi vážná poučka našim moderním lžiliberálům a pseudohusitům. Poučka ta zní: Záležitost Husova i s tragickou jeho smrtí jest věcí, které nelze rozhodovati ze stanoviska politického ani nevěreckého, ani svobodomyšlného ani moderně osvětového; záležitost ta vyžaduje nutně rozhodčího soudu *t h e o l o g i c k é h o*, jelikož jediné tomu *ex professo* přísluší zkoumati a stanoviti, je-li které učení kacířským anebo ne. Hlavní známkou, třeba říci, duší neboli podstatou kacířství jest, aby si někdo vybral dobrovolně a vědomě nějaký článek, o němž by církevním učitelským úřadem prohlášeno bylo, že jest bludným, a aby článku toho i po tom (sobě známém) prohlášení se držel a houževnatě jeho se zastával, nechtěje od něho upustiti ani jeho napravit. Že výměr náš byl i Husovi znám a že Mistr Jan s ním úplně souhlasil, viděti z listu 2., v němž si naříká, že obviněn byl z bludařství a kacířství nebyv napomenut ani ze »vzpurnosti« *proti matce církvi usvědčen. Právem-li čili nic činil Mistr Jan předhůzku tu, netřeba nám zde vykládati, když jsme již dříve byli tak učinili a od samého Mistra slyšeli, že »stojí na odporu, který byl učinil,«* čímž zajisté neoznačuje se odvolání ani smířlivost, kterých nutně třeba bylo, měl-li Hus ukázati, že není kacířem. Odchylných článků Husových od katolického učení nikdo právem popírati nemůže, a kdyby popíral, Mistr náš sám by ho z nepravdy usvědčil mnohými výpověďmi ano i celými Listy svými, v nichž ukazuje, — jak jsme slyšeli, — v čem se odchyluje a na čem chce »státi«. Jediná otázka, kterou seriosní člověk zde učiniti může, záleží v tom: *byla-li katolická církev oprávněná a způsobilá rozhodovati, co srovnává a co nesrovnává se s věrou neboli učením Ježíše Krista*, jemuž Hus bez odporu a neustále se podroboval (alespoň slovy). Máme za to, že nám výpovědi této nikdo nepopře, kdo pozorně a nestranně sledoval dosavadní postup náš. A tu pravíme: Předložené otázce o »způsobilosti a oprávněnosti katolické církve rozhodovati ve věcech víry« *nejlépe může odpověděti H u s sám. Zkoumejme tedy, zanechal-li kde o tom nějakou památku, ať v podobě námitky nebo výpovědi. Bohudík, že netřeba nám dlouho hledati a že potřebný materiál můžeme bez obtíže sehnati. Před chvílí jsme slyšeli (v listě 17.), že Mistr Jan Hus psal papeži Římskému dopis, ve kterém si stěžoval, že byl neprávem obžalován. V dopise tom osvědčuje Mistr Jan »povinnou poslušnost, jež osvědčovati se má církvi Ježíše Krista a nejvyššímu jej mu knězi.« Ze slov těch nepopíratelně na jevo vychází, že Mistr Jan Hus ještě roku 1411. uznával: 1. církev římskou pravou církví Páně čili církvi Ježíše Krista a že 2. pokládal povinností této církvi osvědčovati poslušnost ve věcech víry!* Mají-li se však věci tak, tu každému patrně, že dle jednání i mluvy Husovy *nelze upřít* zmíněné oprávněnosti a způso-

³⁾ Ve veřejné vyhlášce v Praze, český sepsané, ze dne 30. srpna 1414. pravil Hus dle Palackého překladu lat. Documenta str. 69. (porov. 67.): »Bude-li na mne který blud nebo které kacířství dovedeno, neodmlouvám jako kacíř utrpěti.« Podobně psává v Listech.

bilosti — rozhodovati ve věcech víry a prohlašovati, kdo jest kacířem anebo pobloudilcem — *církvi římské čili katolické*.

Proti působivému závěrku tomu namítati by se mohlo: Jest ovšem pravda, že Mistr Jan Hus uznával katolickou církev kompetentní rozhodovati ve věcech víry, ale to bylo roku 1411, kdežto jeho tragická smrt stala se o čtyry leta později a tehdy již neuznával kompetence té nešťastný Mistr!

Na to odpovídáme: Změnil-li Mistr Jan Hus úsudek a přesvědčení své o *pravé* církvi Páně, nikterak z toho nenásleduje, že *také změnila se pravá církev Páně*. Byla-li církev římsko-katolická pravou církví Ježíše Krista, které ještě roku 1411. náleželo »osvědčovati povinnou poslušnost«, byla jí i roku 1415., kdy nešťastný Mistr vyhlášen byl od ní zatvzrelým kacířem, a bude jí do skonání světa, pravdu-li děl požehnaný Spasitel, když prohlásil, že »brány pekelné nepřemohou« církve Jeho a že On bude s Apoštoly a jejich nástupci po všechny dny až do skonání světa! To ostatně Mistr Jan Hus uznával i tehdy, když už proti papeži brojil a nekatolicky o církvi učil. Připomínáme jen uvedeného již listu Husova z r. 1413., ve kterém neopovazuje se nešťastný »mučeník« upříti právo náměstnictví Kristova papeži, je-li hodným a mravným. Ze sněmovních akt jsme též slyšeli, že Mistr Jan vytácel se, když mu předkládáno bylo zhoubné jeho učení o hříchu smrtelném, v ten způsob, že chtěl, aby mu rozuměno bylo, že křiklavé výroky platí *zásluze a ne úřadu!* Ať je tomu tak neb onak, dvojího důsledku z toho neupřeme nikdo. Předně na jevo jde, že Mistr Jan nebyl důsledným ani stálým, neměl-li ve věcech víry též názor roku 1415., který měl roku 1411. a roku 1408. Po té upříti nelze, že nešťastný Mistr nikterak nedokázal, ba ani se nepokusil dokázati, že a kdy církev Římská přestala býti »církví Ježíše Krista«, a přece náleželo mu především a nad slunce jasněji právě toho dovoditi, chtěl-li proti církvi katolické vystoupiti a jí »povinnou poslušnost« odepříti. Zde každý laik vidí pravdu nahoře pronesenou, že záležitost Husova jest eminentně *theologickou* a že jen ze stanoviska bohovědeckého ⁴⁾ možno ji rozřešiti správně. Mílo nám, že i mezi moderními, nám katolíkům nepřátelskými laiky Čechy tu a tam již uznává se nepokrytě tato stěžejná zásada naše. Chce-li laskavý čtenář aspoň jednoho takového laika poznati, jmenujeme mu prof. dra. Masaryka, jenž se o tom takto vyjádřil: »A pravda o slovanské otázce je nesnadná. Veliký kus té práce odhalí, kdo správně a objektivně posoudí tři veliké církve křesťanské, k nimž národové slovanští se přihlásili.« ⁵⁾ Pan Masaryk je přesvědčen, že rozdvojenost západních národů hledati sluší »v rozdvojenosti církevní, zejména v protivě

⁴⁾ Dr. Lechler s panem Boh. Marešem mají za to (loc. cit. pag. 71.), že mistr Jan byl vyhlášen za kacíře neprávem a dovolávají se předně toho, že jeho učení o předpodstatnění »ve svaté večeři« — *tak Hus, pane pastore, jakživ nenazýval nejsv. Svátost oltářní!* — nemohlo usvědčeno býti z Wiclefismu, a po té, že jeho pojem o církvi nebyl bludným, jelikož prý zakládal se na sv. Augustinu. Na to odpovídáme: Obžaloba prvá nebyla příčinou odsouzení Husova ani podstatnou částkou učení jeho. Obžaloba druhá dotýká se vlastní podstaty Husitismu, a právě sv. Augustinem jest vyvrácena, jak jsme neporušenými texty nepopíratelně dokázali.

⁵⁾ Dr. Masaryk, Slovanské studii I. Slavjanofilství Ivana Vasil. Kirějevského. V Praze 1889. Na str. 106.

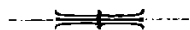
katolicismu a protestantismu.« Na stránce 87. píše: »Každý vzdělaný a uvědomělý Čech, jenž chce pochopiti podstatu a vývoj svého národa, přirozeně a nutně postaví se před otázku, jak pohlížeti na starší dobu, zejména na husitství a bratrství a jak ideje a tužby doby té usjednotiti s ideami a tužbami doby nynější? . . . Tot jest po mém soudu hlavní záhada otázky české, k níž odpovídali naši největší mužové, zejména Palacký a Havlíček. K otázce té odpověděti musí každý Čech, jenž se chce pracovati k celosti a jednotě. Všecky naše vzpomínky nesou se ke starší době, ke XIV. a XV. století; naši umělci, naši historikové a politikové v ní spatřují velikost národa — ale kolik nás skutečně ve svém nitru prožilo tu dobu a sjednotilo její obsah s tím, čím žijeme dnes? Nám husitství a bratrství je p l a n é, ceníme v nejlepším případě překlad bible, slovo, literu, . . . toť podstata naší rozdvoučenosti a necelosti.« Na to odpověděl jsem v IX. ročníku »Vlasti« na straně 298—299. ve stati: »O slavjanofilství Kirějevského a dra. Masaryka« a odpovídám i dnes následovně: »My katolíci Češi nemůžeme nikdy jinak řešiti otázky té, pro nás Čechy katolíky je otázka husitská a bratrská v tom smysle už dávno a na vždy rozhodnuta. . . . Pan Dr. Masaryk hřebíku uhodil na hlavicičku, zcela správně soudě, že kořen záhadné »otázky české« není jen věci národní, nýbrž i n á b o ž e n s k o u! *Kdo té stránky nevystihuje*, ten ovšem naše katolické stanovisko zavrhne; kdo naopak z té stránky otázku pojme, jen tehdy nám na odpor bude, neuzná-li církve katolické pravou církví Kristovou, které svěřena absolutní pravda věroučná i mravoučná, kteréž uloženo chrániti pokladu toho proti každému. Kdo přes to »přechází k dennímu pořádku« a pak o české otázce mluví, nejdůležitější věci přeskočil a co činí, správným není. Nevnucujeme nikomu katolického přesvědčení svého, nedáme si však také vnutiti mínění cizího.«

Kdy probleskne konečně den, kterýž i u nás přinese v těchto zlých věcech světlo a za světlem uznanou pravdu? Ci je snad skutečně ve hvězdách psáno, aby národ český neustále v temnosti udržován a cestou bludnou ku předu hnán byl? Celá naše intelligence hlásí se až na nepatrné výjimky ku praporu, který vztýčil lžiliberalismus, nemající dobré vůle a poctivé snahy se žádnou věrou. Těmto pánům ani ve snách nenapadlo, zabývati se záležitostí Husovou vážně a studovati jeho spisy a Listy svědomitě, ačkoli při každé příležitosti husitismu plná ústa mají. Mistr Jan jest jím prvním Čechem, věrným Čechem, velikánem, učencem ba konečně i světcem! Ani desetina neví z nich více ze záležitosti Husovy, než že vystoupil proti nenáviděné církvi »Římské«; ani desetina nečetla spisů jeho a neobjasnila si dosahu i postupu čili vývoje betlémského kazatele, a přece všichni chtějí býti našimi učiteli! Kdy konečně vystřízlivíme? Již to mělo by otevřítí oči soudným lidem a pravým vlastencům, že vidí, kterak k Husovi k d e k d o se hlásí, není-li katolíkem. Svobodomyslníci považují Husa svým, radikálové a socialisté tolikéž! Kterak je to možno a jaké dává to světlo na Husa i na chvalořečníky jeho? V nejnovějším čase chtějí postaviti v Praze »Husův dům«, aby měli jakýsi »Anti-arnoštský« spolek. V seznamu podepsaných úsilovníků nacházím i dvojctihodné pány p a s t o r y české. Že užívají Husa proti nám katolíkům, nedivím se; divím však se, kterak mohou zakládati do o p r a v d y *Husovou kollej* a dávat do ní *protestantské syny*! Kdyby

Husova kollej měla býti *p r a v o u* kollejí *Husitskou*, musili by všichni věřící protestanté vystříhati se jí, jelikož učení a duch Husův v podstatných věcech od protestantismu se různí a jemu se protiví. Kdo chce býti upřímným protestantem, nemůže býti husitou ani lži-svobodomyšlníkem. Že čeští protestanté nezamýšlejí k vůli českým reformatörům od protestantského učení se oddělití, vysvítá již z toho, co napsal protestantský spisovatel v protestantském časopise »Jednota«, kterou vydával s kroužkem přátel (mezi nimi byli Dr. Masaryk a Dr. Herben!) pan J. z Kraiců. Kdo se chceš o věci poučiti, přečti si článku: »Historie se neopakuje!«, v němž protestantský auctor upřímně vykládá, proč nelze českým protestantům přijati učení Bratrské, proč běží několika horlivcům souvěrců jeho o jméno »Jednota«, a kterak na nejvyšších a rozhodujících místech podnikají změny u víře, nepověděvše toho lidu. Možná, že páni pastoři podepsavše svolání o Husitské kolleji, smýšlejí jinak, než auctor článku »Historie se neopakuje«. Podivným bude při tom vždy a vždy, kterak své vyznání protestantské s názory Husovými srovnávají. To jsou ovšem jejich starosti. Lži-svobodomyšlných a nábožensky zbankrotělých lidiček najde se snad dost, kteří rádi dají si na krk nasaditi chomout, aby pomáhali vléci tuto »národní káru«, na níž námluvy slaviti bude s Husem Helvecie! Ubohý Hus, a ubohá Helvecie! Nebyli svoji, nebudou svoji a přece je »páni« v jednom »národním« domě spojí.⁶⁾

*Infelix Hus, felix Helvetia,
sed et ille haec »caput«!*

*Nešťastný Hus, šťastná Helvecie,
— oba však mají toho dost!*

Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.

Uvažuje Jan Pauly.

(Dokončení.)

Palacký vydává církvi toto svědectví: Ústavové titi (kláštery) zajisté sloužili středověkosti za semeniště netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu, ba i hospodářství samo i řemesla veliká jimi se více vzdělávala. Tataž ušlechtilá snaha, která za našeho věku libuje sobě v zakládání a podporování spolků, akademií učených, uměleckých atd., vedla také v život středověké ony ústavy, jen že účely těchto bývaly vyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě účinnější, a tudíž veškeré postavení a působení jejich ještě blahodárnější.«

⁶⁾ Právem toto »spojení« nazvati lze »civilním manželstvím«, poněvadž žádná strana nemyslí to upřímně a každý ví, že ani před Bohem ani před lidm nic to neplatí!

A Weber píše o klášterích takto: »Tyto kláštery . . . byly v těch stoletích barbarství a zvlů dobrodiním pro lid. Ony proměňovaly lesy a pustiny v kvetoucí nivy; ony skýtalý pronásledovaným a stísněným útočiště; ony jemnily myslí hlásáním evangelia; ony svými ústavy kladly zárodky mravnosti a vzdělání do srdcí dětských; ony zachovávaly zbytky staré literatury a vědy před celým úpadkem. Benediktinské kláštery byly školkami vzdělání, věd a umění.« Protestant Herder praví: »Bez Římské hierarchie byla by Europa věrojatně padla v lup despotům, byla by se stala dějištěm nesvornosti, ne-li dokonce pouští barbarskou.« A protestant Rühls dí: »Předně vládnoucí hierarchii, která přec již byla založena, když barbarové se zmocnili říše Římské, děkuje nový svět za veškerou svou vzdělanost. Kněžstvo sestupovalo k surovým národům a moudrou bedlivostí hledalo v jejich zvláštnotech ona místa, kde mohlo zaštěpiti lepšího a vznešenějšího.« Ale to vše jest pro Drapera ničím. A proč? Církev prý se nestarala o dlažby, o stoky a tím připravila ohromné škody civilisaci. Ano — *horribile dictu* — ona prý byla také příčinou, že i vyšší hodnostáři měli — vši. *Teneatis risum, amici!* Této výtky se skutečně dočtete na str. 313. Církev byla také vinna, že lidé ve středověku měli jen jednou týdně maso. To mu dává svědectví jen, jak málo zná poměry tehdejší. Čís. 5. Vaterlandu r. 1883. přineslo archivační zprávu o jídelním lístku čeledi z těchto dob, z něhož se dovídáme, že měli k obědu dvojí maso, k večeři dvojí maso a v pátek ryby. Tato výtky by se mohla učiniti moderní falešné svobodě, která lidstvo tak daleko přivedla, že nemůže se nasytiti ani chlebem a na maso že může pomýšleti jen o největších svátcích.

V této kapitole tvrdí, že křesťanství zanedbávalo lékařství, a že veškero léčení spočívalo v zázračných kapličkách. Jak nepravý jest výrok ten, dosvědčují nám slova Filippa Lussany, profesora medicíny na universitě v Padui, pronesená ve shromáždění královské akademie věd a umění: »Chtíti popírati zásluhu papežů o vědu lékařskou,« pravil, »znamená popírati slavnou historii vědy lékařské v Italii.«

Abychom se zkrátka o této kapitole vyjádřili, pravíme, že jest to sopka, z níž chrlí se drzá lež, utrhaní, zlehčování a pomluvy různého druhu na papeže a všechno, co s ním souvisí. Věru, zůstal pan autor až příliš věrným onomu zednářskému heslu, které prozradil Leo Taxil: »Každá zbraň, pravil, jest dovolena proti náboženství a jeho sluhům. Všechna lež jest dovolena, směřuje-li jen na škodu kněze.« Ejhle, tuť ono: »Účel posvěcuje prostředky.«

Kapitola XI. líčí poměr vědy k civilisaci. Tam na str. 354. papouškuje onu tolikrát vyvrácenou lež, že Panna Maria byla se sv. Josefem v obyčejném manželství, z něhož vyšlo několik dětí. Tu věru netřeba dlouhé disputace. Nahlédne-li soudný čtenář v bibli v evang. sv. Mat. 13, 35, — 27, 56., sv. Marka 15, 40., a sv. Jana 19, 25., pozná ihned, že jest tam řeč o bratrancích Krista Pána a nikoli o jeho bratrších. A při tom výroku odvolává se Draper na sv. evangelium, že prý to tam stojí. To dokazuje, že jest Draper dobrým vykladačem Písma svatého, takovým asi, o jakém mluví již Koniáš ve své »Choti Beránkově«. »Půjde pocestný v zimě po kluzké cestě, praví, a rozpomene se, že stojí v písmě psáno: »Nic nebeťte na cestu, ani hůlky« (Luk. 9, 3.). Zahodí tedy v největší potřebě hůl, potom se skály spadne a srazí hlavu.« A dále praví: Pošle hospodář čeledína s mošnou a s penězi, aby na trhu nakoupil potravu; čeledín na cestě se rozpomene, že někdy v bibli četl: »Nenostež na cestě pytlíka, ani mošny, ani chleba, ani peněz. Řekne tedy: »Víc sluší poslouchati Boha nežli lidí« a zahodí mošnu i s penězi, pak se prázdný domů navrátí a za svůj výklad dobrý výprask dostane.« Podobným vykladačem písma sv. jest Draper.

Str. 377. obdařila naši věrouku novým dogmatem: Mor a zemětřesení jsou prý nevyhnutelným trestem Božím. To prý jest dogma! Jaké ponětí má jen ten člověk o dogmatu!

V kapitole XII. jedná o snahách pap. Pia IX. a o koncilu Vatikánském a praví, že prý všechno přičinění církve smířiti vědu s naukou církevní bylo a bude marné. Nálezy koncila zve arrogantními, na něž prý člověk vzdělaný musí pohlížeti s opovržením. A proč? Proto, že jim tak rozumí jako pojmu dogma.

A nyní jak dostal Draper svému úkolu, který si na str. 9. vytkl? Praví tam: »Co jsem hleděl učiniti, jest, že podávám jasnou a nestrannou zprávu o názorech a činech dvou zápasících stran.« Ubohá nestrannost, ta dostala co proto! Abychom Draperovi neukřivdili, nechceme tvrditi, že by takových přehmatů dopustil se ze zlomyslnosti, neboť k tomu by patřila již ďábelská zloba; ale jsme toho mínění, že příčinou toho jest jeho nevědomost! On, ačkoli jest ignorantem velkým v oboru theologie, pustil se do těžkých otázek bohoslovných a právě proto, že jim nerozuměl, vystavil si sám strašáky, do nichž pak bušil ze všech sil. Nevědomost a úžasná povrchnost zeje z každého řádku, jakmile o theologii jen zavadí. Spis jeho viní ho z lehkověrnosti a nekritičnosti. Všechno, co kde četl proti církvi, přijal za bernou minci. Přesvědčiti se o tom, co tu a tam vypsal, mu ani nenapadlo; vedl si jako praví staří kronikáři: přijal za své a napsal vše, co kde našel. A to je velkou chybou pro toho, kdo kulturní historii psáti chce. Naše doba žádá pravou, kritickou historii a ne povídačky a snůšky strannických zpráv. Pak ovšem se nedivíme Draperovi, že tolik nepřátelství a hněvu v něm zplálo proti katolické církvi, když všemu tomu věřil a pak tolika falešnými předsudky naplněn spis svůj psal. On zapomněl úplně na »audiatur et altera pars«; ale to jest pro historii conditio sine qua non. Nečiní-li tak, pak místo pravdy podává lež, místo živné stravy dává duši jed. A to učinil také Draper. A proto příliš ironicky zní zakončení díla jeho slovy písma sv.: Pravda trvá a jest stále mocná, žije a vítězí na věky.« Věta ta jest ovšem pravdivá, a nás těší, že Draper na ni spoléhá, ale tím právě podpisuje ortel smrti své lži, kterou hlásá a prorokuje vítězství učení toho, který přišel, aby svědectví vydal pravdě. A že ta pravda jest ve vznešeném učení církve katolické, Draper již ví, jest již na věčnosti, a my o tom jsme přesvědčeni svědectvím samého Boha a svědectvím lidským. Tanou nám tu na mysli slova Gamalielova, která pronesl ve veleradě židovské: »Jestliže z lidí jest to dílo, rozpadne se, pakli z Boha, nebudete je moci zrušiti.« Ano, co lidského jest, rozpadá se samo sebou, a věc Boží trvá. Babylon padl, říše Alexandrova padla, slavní Řekové zmizeli, i světovládní Římané se ztratili ze světového dějiště, nesčetná království a veliké říše se rozpadly, ale jejich vrstevnice, Církev katolická, trvá stále, z nejtěžších půtek vstává k životu novému posílena a vzpružena, ona jediná hledí bez bázně o svou budoucnost dalšímu životu vstříc. A proto právem praví veliký dějepisec Macaulay: »Povázím-li ty hrozné bouře, které Římská církev přestála, jest mi nsnadno domysli si, kterak má zahynouti.« Ano, nsnadno jest si mysliti její zánik, poněvadž se mysliti vůbec ani nedá. A o její existenci starají se nejlépe její nepřátelé svým bojem. K boji jest církev sv. určena, vždyť jest to církev bojující, a z boje jejího rodí se jen moc a životní síla, která nepřátelům jejím spáti nedá. Ano, tlak budí protitlak, protitlak vyvolává sebevědomí a sílu, a síla život. A k tomu ke všemu provívá církví moc slov: »A já jsem s vámi po všechny dny až do skonání světa.«

Listy z Asie.

Píše -x.

(Pokračování.)

Svatba. Vyličím nejprve, jak se slaví svatba u křesťanů, a to ve městech na venkově, a pak u mohamedánů.

Ve městech syn z pravidla vyhlédne si nevěstu sám; rodiče ovšem radí nebo zbraňují, ale dítek ku sňatku nikdy nenutí. Výlohy na svatbu si obyčejně musí obstarati syn sám, a že to dlouho trvá, než si tolik zahospodará, může se ženiti teprve okolo třicátého roku. Dívky se vdávají již od čtrnácti nebo patnácti let.

Když se rodiče se synem o nevěstě dohodli, vypraví se otec, nebo není-li ho, některý starší příbuzný na námluvy. Bývá to obyčejně za večera, kdy je celá rodina pohromadě. Rozmluva bývá asi takováto:

»Dobrý večer!«

»Buď nám vítán (slovně »rodinu a rovinu« totiž »jsi nalezl u nás«). Jak se to stalo, že jsi přišel k nám?«

»Vít mne přinesl.« Nebo zdvořileji: »My vás vůbec nemůžeme postrádati.«

Host se posadí, a domácí mu přinesou v malém hrnčičku (finžán) černou kávu a argile nebo doutník. Při tom se vyptávají navzájem, jak se vede manželkám, dítkám, příbuzným, a když rozmluva nabyla důvěrnějšího rázu, přednese otec svou žádost: »Rád bych vás za něco požádal.«

»Je-li to možno, zajisté ti toho neodepřeme.«

»Já bych se rád s vámi spřibuznil.«

»A jak to?«

»Rád bych tu a tu vaši dceru pro mého syna. Vy ho znáte, je hodný a moudrý, a nejste-li na nás pyšni, dejte mu ji za ženu.«

Na to počnou obvyklé výmluvy: Dá-li Pán Bůh, bude to dobré, ale naše dcera je ještě mladá a váš syn též, musíme se zeptati dcery a příbuzných, co tomu řeknou, počkejme, až jak Pán Bůh usoudí.« Pak mluví zase o jiných věcech, na konec určí otec nevěstin lhůtu, kdy dá odpověď, a s tím se rozejdou.

Dříve než lhůta vyprší, vyzvídají rodiče nevěstinu, jaký ženich je; službu tuto obstará některá obratná babka. Druhá strana zase zkoumá, zdali ze svatby co bude. Dovědí-li se, že by byli odmrštěni, obyčejně si pro odpověď ani nepřijdou. Mají-li čáku, přijde otec v určitý čas a táže se po obvyklých zdvořilostech: »Jak Pán Bůh usoudil?«

Odpověď příznivá zní: »Pán Bůh to požehnej; doufáme, že jsou si souzeni.«

Pak se umlouvají, kdy se má slaviti zasnoubení. Má-li se s ním delší čas čekati, přinese po týdni otec ženichův nevěstě dar (maske = záruka) jako náušnice, náramky a p. a tím jsou napolo zasnoubeni. Stane-li se, že si to některá strana rozmyslí, vrátí se maske a je zase svobodna.

Vlastní zasnoubení (chutbe) děje se vždy před farářem. Ženich koupí zlaté hodinky s řetízkem, závoj a hedbávnou látku na šaty, na jejichž ušití musí rovněž dáti peníze. To vše vezme s sebou otec ženichův a jde s otcem nevěstiným a s příbuznými na faru. Tam se vše zapíše a odevzdá nevěstinu otcí. Sejde-li se svatby z nějaké závažné příčiny, vrátí se to vše ženichovi, a věc jest odbyta. Odstoupí-li ženich bez příčiny od sňatku, pozbuďte všeho, co nevěstě dal; nevěsta v podobném případě musí vrátiti všecky dary a nahraditi ženichovi všecky ostatní výlohy. To se však stává zřídka. Z fary jdou všichni i s farářem

do domu ženichova. U vchodu je ženské pokropí růžovou vodou a zpívají tento zafrút na přivítanou:

Ó, buď vítán
s tím černě barveným očkem,
ó, ty palmě vysoká,
která otvírá bránu města.

To se vztahuje na jednoho každého. Aby získaly na kráse, barví si Arabky oční brvy černou barvou (Kuhel), jak to za starých dob židovky činily. Pak přejí snoubencům štěstí:

Bůh račiž požehnati
sedmerým požehnáním,
jako požehnal Kristus Pán
sedm chlebů.

Zatím se hosté usadí v divanu t. j. ve světnici pro hosty kolem dokola. Uprostřed stojí malý stolek s květinami a s malou kaditelníci, na níž doutná vonné kadidlo. Předně se hostům podává káva, pak vodka ('arak), sladké pečivo (hölu) a na konec zase káva, a ženské venku to doprovázejí přiměřeným zafrútem. Když se podává káva, zpívají:

Naše káva je vzácná,
každý finžán za rupii;
jest to káva snoubenců,
nesmí se jí zhrdnouti.

Při podávání vodky:

Rosa ověňčila
a usadila se na broskve,
a dá-li Pán Bůh, k radosti toho,
jenž nalévá vám vodky.

U cukrovinek opěvují každý druh. Na mulabbas t. j. ocukrované mandle nebo jiné plody složily tuto píseň:

Vystoupila rosa
a usadila se na růži zavinutou,
k radosti tvých dítek,
ó, ty, co rozdáváš mulabbas.

Vedle toho hledí uctíti přítomné hosty. Pro jisté osoby jako pro chúriho jsou již jisté ustálené zařaráty. Přijde-li mimořádný vzácnější host, ženské proto do rozpaků nepříjdou. Přijal jsem jednou pozvání k zásnubu v jedné čestné arabské rodině, a tu byl na mne složen tento zafrut:

Ó velebný pane (slov. abúna t. j. náš otče), ó řiditeli,
roucho tvé jest břímě pro mezka (tím chtěly naznačiti, jak obtížný je můj úřad)
a kdo neposlouchá tvých slov,
ať nezůstane v městě ani měsíc!

Neméně zajímavý je zafrút pro faráře:

Ó náš chúri, oblečený,
ó ty cukru tvrdý,
ó jenž křtíš hochy,
ó jenž ověňčuješ (t. j. sezdáváš) snoubence!

»Oblečený« (lábés) je myslím jen pro rým »tvrdý« (jábes). »Tvrdý cukr« prý znamená kněze přísného, ale přece laskavého. A že si Arabové přejí hodně hochů a mnoho svateb, lichotí chúrimu tím, co by sami rádi. Popěvek tento se zpívá po celé Palestině. Někde říkají ještě názorněji: »ty homole cukru tvrdého.«

Než zlé oko by mohlo ubohým snoubencům uškoditi, a proto opatrné ženy i proti tomu je hledí zabezpečiti:

Dobrořečte Panně
modlitbou ve dvojí modlitbě,
jednou, která zahanbuje ďábla,
a druhou, která odvrací (zlé) oko.

Když je fantasie skončena, odcházejí všichni do domu nevěstina, jsouce provázeni tímto přáním:

Bůh vás ved', Bůh vás ved',
ó vy holubi údolní,
jděte a učiň vás jíti Bůh
přes odpor váš, o nepřátele.

U nevěsty je vše jako u ženicha. Farář se v soukromí optá nevěsty, zdaž dobrovolně ve sňatek svoluje. Slušnost žádá, aby se chvíli upejpala. Když se vše skončí, odejdou hosté s obvyklým přáním: »Rač Pán Bůh požehnati.« Otec nevěstin vezme otce či zástupce ženichova stranou a klade mu na srdce, aby se o jeho dceru dobře staral: »Nedal jsem jí tomu a onomu, nýbrž tobě, ty buď otcem jejím, hřích její na šiji tvé,« t. j. zle-li se jí povede, ty to zodpovídáš.

Odpoledne je zase slavnost ženských. Matka nevěstina přijde s příbuznými do domu ženichova, kde je ženy zpěvem uvítají a častují kávou, vodkou a sladkým pečivem. Když se hodně rozjařily, počnou tančiti. Jedna tluč na buben, (nakkára) a druhá chřestí tamburinou (daff stále v tomto tempu $\dot{\cup} \cup \cup \cup | \cup \cup \dot{\cup}$). Prajednoduchá tato hudba Arabovi úplně dostačí, ba, je s to, aby uvedla ho v pravé nadšení. Poslouchá-li člověk jednotvárné tyto zvuky jen chvíli, stává se nervosním, ale Arabovi se nikdy neomrzí, vydrží při ní celé dny a noci.

Tanec arabský se liší od našeho tím, že vždy tančí pouze jeden muž nebo žena; ostatní sedí kolem do kola, tleskajíce ze všech sil rukama, aby hlas bubnu sesílili. Někdy tančí mlčky, někdy zpívají, a to buď sám tanečník či tanečnice, nebo, což bývá obyejnější, ostatní opakují sborem některá slova písně. Ženské provázejí zpěv mimikou, šermujíce rukama a napodobujíce to, co zpívají. Mužští zase držíce v ruce hůl místo šavle napodobují válečný tanec, který později popíši. Svobodné dívky ve společnosti netančí, to se považuje za neslušné.

Tanec při zasnubě neb o svatbě počne vždy matka ženichova, třeba byla stará napadrt. Když se unaví, pozve k tanci matku nevěstinu, ta zase některou ženu z příbuzenstva ženichova a p., až se všechny po řadě vystřídají. Z písní, které při tom zpívají, uvedu jen několik ukázek. Velmi oblíbená jest píseň o rihánu. Jest to drobná květinka s bílými kvítky a má velmi silnou, lahodnou vůni, odtud jméno rihán = vonný. Českého jména neznám. Slova provázejí přiměřenými posuňky, které jest ovšem nesnadno popsat. Pak tančí ta, která byla naznačena jménem, na př. Marde = Růžena.

Tanečnice: Něžný, něžný

Sbor: je rihán.

T: Něžné listí

S: má rihán.

T: Něžný kořen

S: má rihán.

T: Ach, ó ach, zasadila jsem jej ve sklenici,
Pán Bůh s tebou, ó ty siičná,
— a Marde se vyzná v rihánech —
nalej vody

S: na rihán.

T: Vsadila jsem svou ho ručkou,
napájela svým ho očkem,
Pán Bůh s vámi, sestry moje,
vlejte vody

S: na rihán.

T: V hrnci jsem ho zasadila,
štetkou jsem ho kropívala,
a ty, ó Mardo sličná,
vstaň, vlej vody

S: na rihán.

Velmi názorně zpívají, jak si mladice chodí, pije, tančí, jak vystupuje do svých komnat, jak se kvítím zdobí, a naopak zase, jak to vše dělá babka. U svých mužů zase opěvují jejich kštici, dlouhou, pozlacenou trubku u dýmky se tkaničkou perlami posetou, jak jedí na talířech čínských nožem rakouským a p. Pak ovšem není divu, že takový znamenitý muž »vezme své ženě rozum a zamotá si ho do šátku.«

Na nepodařenou naši píseň: »Kázala mně moje máti« upomíná tato píseň arabská:

Ach, ó růže zarosená,
vlož svou ruku v ruku mou.

Slova ta zpívajíc uchopí tanečnice dvě, tři družky za ruku a točíc se s nimi pokračuje:

T: Otec mne chtěl vdáti za stolaře,
a stolaře já nechci, bojím se,
že mne pořeže řezáním pily.

S: Ó růže zarosená!

T: Otec mne chtěl vdáti za kováře,
a kováře já nechci, bojím se,
že mne uhodí úhozem kladiva.

S: Ó růže zarosená!

T: Otec mne chtěl vdáti za zlatníka,
a zlatníka já nechci, bojím se,
že mne napojí jedovatými pomyjemi.

S: Ó růže zarosená!

T: Otec mne chce vdáti za písaře,
a písaře toho já chci,
protože se k sobě hodíme.

S: Ó růže zarosená!

Je-li k tanci pozvána matka s dítětem, zpívá, aby se brzy vyprostila:

T: Tento chlapec nechtěl spáti.

S: Proč?

T: Chce své lože, nechtěl spáti.

S: Proč?

T: Chce se kojit, nechtěl spáti.

S: Proč?

T: Trápí mé srdce, nechtěl spáti.

S: Proč?

T: Chce svou matku.

Na to pozve k tanci druhou. Více písní neuvedu, poněvadž by se líčení příliš rozvleklo. Arab nemůže býti dlouho vesel. Z největšího veselí upadá pojednou v zadumčivost a tu ulevuje svému srdci nějakou tesknou písní. A proto i při radostných slavnostech zaznívají písně plné bolu a hoře. Zateskniti si jest Arabovi potřebou nezbytnou, a odtud vznikl zvláštní druh písní, specificky arabských, zvaných bét 'atába, t. j. verš výčitky. Později se o nich zmíním obšírněji, proto nyní ukázek nepodávám. (Dokončení.)

LITERATURA.

LATINSKÁ.

De lege civili matrimoniali pro Hungariae regno, rogata mense decembri anni 1893. Specimen generalis catholici iudicii. Concinnavit Josephus M. Graniello. Romae, apud Spithoever bibliopolam, 8°. pag. 43. — Celou veřejnost v poslední době zaměstnává otázka uherského civilního sňatku; daleko mimo Uhry zanášejí se jí všechen tisk; katolický klerus a lid všech zemí a národů jest v této věci jednosvorného mínění. Nazval-li autor dílko své »specimen generalis catholici iudicii,« učinil tak zcela oprávněně; opírá se o nauku o manželství, jak ji hlásá církev, poráží nejen otázku tu, pokud vznikla v Uhrách, ale dotýká se civilního sňatku a manželství vůbec, pokud je v zemích jiných. Dílko je rozděleno ve tři části. V první a druhé vykládá se učení církve o manželství vzhledem k těm věcem, jichž nejvíce dotýkají se moderní bludy. Třetí oddíl je logický důsledek prvních dvou a dokazuje, jak návrh podobného zákona v Uhrách a všechny podobné zákony v zemích jiných nejen přímo katolickým naukám odporují, ale jsou plny zhoubných následků pro rodinu a lidskou společnost vůbec. Církev nejednou již měla příležitost vysloviti se o podobných civilních nařízeních, pokud se manželství týkají. Autor shrnul je v kapitoly: »Quid Romana Ecclesia sentiat de hujusmodi civilibus praescriptis.« Zde čteme prohlášení a rozsudky Pia VI., VII., Lva XII., Pia VIII., IX., Řehoře XVI. a Lva XIII. Jiné doklady k této látce jsou encykliky určené celému světu katolickému, allokuce, breve nebo listy zaslané králům neb vladařům různých zemí, i biskupské listy v jednotlivých diecésích katolického světa. Dobře rozdělil učený spisovatel další úvahy v té věci ve dvě kapitoly, jež samy nadpisem svým výmluvně hlásají, co obsahují: »Doctrina« — »Damnatio«. V první vykládá se pravé učení církve, ve druhé odsuzují se bludy, jež otravují společnost. Učení zahrnuje se v pět kardinálních vět: 1. Manželství bylo Ježíšem Kristem povýšeno na důstojnost svátosti, 2. jest nerozlučitelné, 3. pojem »smlouva« a »svátost« nelze od sebe odlučovati, 4. je to věc naprosto posvátná a náleží církvi, aby svými zákony stanovila obřady, překážky atd., 5. z téhož důvodu přísluší jedině církvi, řešiti otázky manželství se týkající a prohlašovati konečná platná usnesení. Bludy odsouzení hodné shrnuje v těchto větách: 1. manželství je instituce společnosti lidské; 2. zákon, jímž stanoví se rozvod; 3. mínění, jež odlučuje pojem »smlouva« od »svátosti«; 4. o překážkách manželství a sňatku se týkajících nepřísluší církvi rozhodovati; 5. sňatek je platným jen tehdy, uzavřen-li je též před úřadem světským; 6. právo, jehož žádá si zákon, aby světská moc vynášela rozsudky ve příčinách manželských; 7. tvrzení, že moc církve nad manželstvím provozována byla toliko laskavou koncesí se strany státu. Tyto a podobné bludy odsouzeny jsou jednak jako přímo proti evangeliu čelící, jednak jsou porušením dekretů koncilů, jednak jsou přímými útoky proti zákonům církve a usurpací posvátných práv jejích. Kdo chce katolíkem slouti, každý musí bludy tyto odsouditi. Zvláště zajímavou je snůška některých veřejných slavných usnesení synod diecézálních a provinciálních. »Brevitatis causa adducemus dumtaxat, quae Episcopi docuere vel singillatim in synodis dioecesanis, vel una simul in conciliis provincialibus aliisve communibus actis,« dokládá autor. Zde čteme, co v té příčině prohlášeno v Itálii, Francii, Belgii, Rakousku, Německu, Holandsku, Anglii, Irsku, Americe. Ve všem jeví se úplná jednomyslnost — mohutný to důkaz neomylnosti učení církevního. Třetí oddělení obsahuje čtyři dedukce: 1. Systém občanského manželství předpokládá, že církev katolická nehlasá správně učení o manželství. Římsí papežové po dlouhá století jednosvorně zamítají občanské zákony a zařízení, hledící otřásti manželstvím jako svátostí, a nikomu nenapadne tvrditi, že by papežové římsí byli něco jiného hlásali, než čemu učí a na čem spočívá církev katolická. 2. Systém protivníků otevřeně a nutně vede k názoru, že církev může upadnouti do bludu u věcech víry, jí božsky zjevených. Papež a episkopát celého katolického světa jsou jednoho mínění v příčině nauky o manželství. Nauka ta stejně hlásá se po celém světě. Koncil tridentský ustanovil, že manželství jest jedna ze sedmi svátostí, ustanovených Ježíšem Kristem. Týž koncil prohlásil, že pokud se týče přísluhování svátostí samých, církev je nadána mocí,

ustanovit nebo změnit vše, — ponechávajíc podstatu samu, — co k většímu prospěchu a blahu věřících směřuje a slouží; také církev vždy tak jednala a jedná. 3. Theorii zákona občanského manželství nelze srovnati nikterak s neomylností církve v příčině učitelského úřadu jejího co se týče mravů. Každý zákon musí býti spravedliv jak vzhledem k zákonodárci, tak vzhledem k těm, jichž se týče; nemá ubližovati právům ani jednoho ani druhého. Zákon o civilním manželství uráží však práva manželů a dětí, uráží přirozená práva manželství, uráží práva věřících na duchovní dobra a milosti, jichž jen svátost jim může poskytnouti. Zákon onen učí věřící, ba přímo je nutí, aby si nevážili a zlehčovali autority občanské, schvaluje a svádí k bezdůvodným rozvodům, zavádí konkubinát a cizoložství. Kanonickým trestům propadají katolíci, kdož hlasují a se zasazují o občanský sňatek. Praví se »i n d i s c r i m i n a t i m«, bez rozdílu. — Důvody autorovy v pravdě lze nazvati fulminantními. Jimi dokazuje veškeré nespravedlnosti zákona toho, veškeré zlo, jež by zavedením jeho povstalo, a nejen věřící, nýbrž společnost lidskou vůbec ohrozilo. Přáli bychom si, aby podobná časová brožura objevila se i v jazyku českém, neb alespoň populární zpracování podobné, jako přinášejí »Slova pravdy«.

De obligatione legumlatorum Hungariae sua praesentia et suffragio repudiandi legem matrimonialem rogata m. Dec. a. 1893. Disquisitio Josephi N. Graniello. Romae, apud Spithoever, 1894. 8°. p. 12. — Druhý tento spisek logicky řadí se k předešlému. První pojednává o odporech zákona občanského s naukami církve sv. a pln jasných konklusí ukazuje záhubnost jeho; druhý přesvědčuje katolíky o nutnosti, aby byli nejen jeho protivníky, ale pomáhali účinně jej porážeti, kdykoliv jen se jim příležitost udá. Spis má své jádro v šesti proposicích, jež autor způsobem nad míru přesvědčujícím, kompaktním předvádí. I. Katolíci jsou povinni, zákon zamítnouti. Tuk toho žádá: 1. tradice a nauky církve sv. od nejstarších dob, 2. učení theologů katolických vůbec ve příčině opomenutí učiniti jisté věci k dobru věřících směřující, 3. pastýřské listy biskupů uherských zvláště v této věci vydané, 4. encykliky sv. Otce Lva XIII. zvláště ona »Sapientiae christianae« ze dne 10. ledna 1890. II. Opomenouti hlasovati a působiti proti zákonu tak mravnost a duševní dobro věřících porušujícím, jest těžkou vinou. Proposici tu na základě mravouky katolické hájí učený spisovatel velmi jasně a přesvědčivě. III. Není to chybou jedinou, ale zároveň proviněním proti mnoha věcem (spravedlnosti, lásce k bližnímu, náboženství a vlasti). IV. Opomenutí v této věci je sacrilegium v nejužším slova smyslu. Hlasovati »pro« neb opomenouti hlasovati je týž hřích. Kdo hlasuje »pro«, Ecclesiae iura conculcat; — kdo nehlasuje »contra«, činí totéž. Stupeň statečnosti, s jakouž kdo opponuje, je zvláště pozoruhodný. Statečnost ta je měřítkem náboženského citu a uvědomění. V. Sacrilegium toto velmi je těžké; velikost jeho záleží na velikosti svaté věci uražené; zde se jedná o svátost, a svátosti mezi věcmi svatými »summum locum obtinent.« VI. V tomto případě není žádného zvláštního důvodu, aby dána byla dispens od svrchované povinnosti opřít se zákonu dotčenému. Společnost vzdělaná a náboženská, vlast a církev mají tu zájem největší; jejich hájení a dobro má a musí míti přednost před každou záležitostí soukromou. Jak vidno, jest postup těchto šesti proposicí přísně logický. Spisovatel je svrchovaně věcný, jadrný — »brevis«, ne však »obscurus« — opakujeme, že vzhledem k důležitosti věci vůbec a k dobám budoucím velice rádi bychom uvítali podobný spisek český, při své stručnosti tak obsažný, srozumitelný a vzorně logický.

ANGLICKÁ.

Miss Tollemache, *French Jansenists* (Kegan Paul & Co). Spisovatelka měla v úmyslu psáti povídky, ale napsala krátké životopisy mužů a žen jansenistických, jichž dobrodružný život a boje se jí zajímavými býti zdály, a přidala ještě výbor z řečí jednohokaždého. Miss Tollemache má prazvláštní sympathii pro ty »oběti jesuitské zlosti«, jak sama o sobě praví. Škoda jen, že nenašla zkušeného literáta, který by jí její pokus poopravil. Hlavní chybou knihy jest nesprávné rozeznávání mezi jistými fakty a jansenistickými podáními ústními, která nejsou vždy pravdivá a věrohodná.

F. W. Puller (of the Society of St. John the Evangelist, Cowley), *The Primitive Saints and the See of Rome*. Dílo toto jest čistě polemické. Kardinál

Wiseman řekl: »Dle učení nejstarších svatých Otců lze velice snadně uhodnouti, která církev byla katolická, a kdož byli rozkolníky, a to dle toho, přiznával-li se kdo k svaté Stoliči v Římě, nebo ne.« Spisovatel chce tento výrok vyvrátiti a ačkoliv jinak by psal dosti kriticky, přece dává víru mnohému nepravdivému a počíná si při určování svatých dle libovůle (označuje za svaté, kteří jimi uznáni nejsou, a jiným, kteří za svaté prohlášeni jsou, svatost upírá).

Biblická společnost anglická vydala jakési svoje dějiny pod názvem: *Classified Digest of the Records of the Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts 1701.—1892.*

Mary Stuart. By John Skelton, C. B. L. L. D. (Paris Boussod, Valadon et Co.) Spisovatel hájí Marii Stuartku proti pomlouvačným nájezdům; on jest znám již před 20 lety jako její horlivý zastance. Zdá se, že dílo přítomné jest namířeno proti spisu Martina Philipppsona »*Histoire du Regne de Marie Stuart*,« kteréž líčí Marii Stuartku jako ženu nade vše ctižádostivou. Skelton chce svým dílem jaksi určití auctoritativní stav obrany Marie Stuartky. Dílo jest vydáno se mnoha vyobrazeními, která od znalců vysoce jsou vážena jakožto zvláštnosti, mající velikou historickou cenu.

The Life of Robert Rodolph Suffield. (Williams and Norgate.) Suffield byl katolický kněz ze řádu sv. Dominika, připravivší se na kněžství v ústavě St. Sulpice v Paříži. Byl znám v Anglii jakožto výtečný řečník; pojednou roku 1870. přestoupil k církvi Unitářů. Jak sám vyznává, nebyl příliš spokojen ve svém novém úřadu jako unitářský kněz. Přece však, ačkoliv mu na rozum dáno od zesnulého kardinála Manninga, že bude do církve přijat, a jeden kněz má tu pravomoc od samého sv. Otce jej s matkou církví smířiti, »čímž by lid veškeré církve potěšil,« zůstal unitářem. Bratr kardinála Herberta Vaughana, kněz Kenelm Vaughan, navštívil tohoto odpadlíka na smrtelné posteli, ale Suffield, opatrovaný od své drahé ženy, jak on říkal, zůstal zatvrzelým a zemřel jako odpadlík. — Životopis tento jest psán od některého z unitářských jeho přátel a nemá valné ceny; chválí Suffielda, že odpadl, a činí ho takofka jakýmsi hrdinou odpadlictví.

The Jews of Angevin England. By Joseph Jacobs. (Nutt.) Spisovatel si vyjíždí na několika místech neprávem na katolickou církev. Tak praví též mezi jiným: »Podivné poměry židů ve středověku má církev katolická na svědomí, ježto ona působila, že se nemohli státi občany ve svých rodištích, aniž by zapřeli víru svých otců. Bylo to vůbec od církve nehezké, že židům uzavírala všechny úřady a jiná postavení a ponechávala jim jen lichvářství!« Tímto způsobem jest církev pomlouvána dále.

The Church in Italy. By A. R. Pennington (Wells Gardner, Darton and Co.) Spisovatel popisuje osmnáct století církve a dospívá posléze k úsudku, že křesťané v Itálii nikdy neměli křesťanství ani náboženství, když se na věc pohlíží se stanoviska anglikánského. — Ubozí Italové! — Řeč spisu jest velice rozvláčná, sloh nedbalý.

Religio Poëtae etc. By Coventry Patmore (Bell and Sons). Kniha tato obsahuje 23 pojednání, z nichž mnohá spíše kázáním se podobají. Zvláště význačnější jsou: »Mír v životě a básnictví«, »Dřívější a moderní pojmy o čistotě«, »Lyrika citová«, »Svědění«. Dílo není populární, ale spekulativní a pokládá se i od odporců za nejkrásnější prosaickou práci, jaká v poslední době vyšla. Spisovatel jest katolík a hájí vždy statně a všude svou víru. Co zvláště jeho spis zajímavým činí, jest jeho básnická povaha; on jest jedním z nejznamenitějších básníků nové doby, a jeho básně vynikají citem, myšlenkami a jednoduchostí. Úvahy a pojednání jeho jsou úvahami ducha, který zůstává vždy důsledným a individuálním. Předmětem jeho úvah jsou hlavně: Náboženství, umění, žena. — Spisovatel jest všudy konservativní a logický, což ukázal zvláště v pojednání »Křesťanství a pokrok.« Pozoruhodná jsou slova, kterými brojí proti »citové lyrice«:

»Mohu říci, že žádné umění nemůže a nesmí na cty toliko appellovati, nechce-li se spokojiti s nejmenší nadějí na ten výsledek, kterého se chtělo do-dělati. Pathos (který při tomto druhu lyriky jest hlavní věcí) jest jakýmsi výrazem neurčité výčitky svědomí při porušení pravdy a pořádku. Dáma s ka-

melicmi vzdychá v celé Chopinově hudbě nad ztrátou své nevinnosti, ale aby ji opět hleděla získati, o to se valně nepokouší; a charakteristický výraz nynější básnické i malířské školy jest právě takové většinou pokrytecké holdování choré a neduživé ctnosti. Bez tohoto holdování ztrácí i umírající a nadsmyslné tělo citové lyriky i nejmenší nároky na jméno umění a stane se tak zřejmě zdechlinou Offenbašských oper nebo hluchou hudební síní. Atheismus v umění i v životě by měl hnán býti do krajností a posledních svých důsledností, aby se poznalo, jak směšným a přece smutným úkazem jest; idealem stane se potom při nedostatku řádné ideje neb intelektuální pravdy »realismus« vykřičených domů a masných krámů.»

Co má býti ideálem a obsahem básnického umění, vyličuje spisovatel v pojednání »Nemravnost v umění jest nemravné a špatné umění.«

Kniha tato jest velice význačnou; samo Atheneum o ní praví: »Kniha, která by byla úplně dokonalou, dosud nevyšla, ale kniha Patmore-ova nemá vskutku do toho daleko.« F.

FLÁMSKÁ.

Flámští básníci. K národním v pravdě básníkům náleží též Theodor Van Rijswijck. Narodil se v Antverpách dne 8. června 1811. V třináctém roce věku dovedl se již samostatně uživiti, nezabýval se však prací jednou, nýbrž zkoušel a přiučoval se též jiným a naučil se i několika řemeslům. Když v r. 1830. vypuklo povstání, a Belgové shoditi chtěli jařmo hollandské, dal se Theodor Van Rijswijck z vlasteneckého nadšení odvésti k belgické armádě, leč služba vojenská se mu dlouho nelíbila. Jeho veškeré spisy dočkaly se čtyř vydání, což nejlépe nasvědčuje jeho oblíbenosti u flámského lidu. Z hlavních děl jeho uvádíme: »Eigenaardige verhalen« (Vlastní povídky), »Eppenstein«, »Poëtische luimen« (Básnické nálady), »Dichterlijke bespiegeling op het Onze Vader« (Básnické úvahy o Otčenáši), »Balladen«, »Godgewijde gezangen« (Bohu zasvěcené zpěvy), »Politieke refereinen« (Politická-rýmovaná zakončení), »Volksliedjes« (Národní popěvky). Theodor Van Rijswijck zemřel dne 7. května 1849. k velikému zármutku celého flámského národa.

Oblíbeným pěvcem byl též jeho bratr Jan Van Rijswijck. Narodil se v Antverpách dne 4. prosince léta 1818. V prvních letech svého veřejného života zabýval se učitelstvím na školách obecných, a to s nevšedním zdarem. Nespokojil se však vštěpovati toliko dítkám lásku k Bohu a k jazyku mateřskému, ale chtěl tak činiti i dospělým, a proto začal vydávati r. 1848. týdeník »De Filter«, (vycházel na krátko od 27. května až do 30. září 1848.) Zde uveřejnil dne 8. července (1848) báseň: »Aan den koning« (Na krále), pro niž se mu výnosem ministerstva dostalo vyznamenání. Zanechal učitelství a věnoval se výhradně politice. Od 5. září 1857. až do 4. února 1865. vydával časopis »De grondwet« (Zásadní ústava). V roce 1861. založil spolek »Nederduitsche bond«, v jehož schůzích býval nejoblíbenějším řečníkem. R. 1863. dne 3. prosince byl zvolen za obecního radu, kterýž úřad zastával až do r. 1866. Tu však počalo mu štěstí býti nepříznivým a ostalo tak až do samé jeho smrti. Zemřel dne 5. července 1869. Seznam jeho spisů je velice dlouhý. Uvádíme tedy aspoň jeho: »Wandeling in onze expositie« (Procházka naší výstavou) v r. 1849., »Volkslust« (Zábava lidu) v r. 1851., »Het woord Gods in tien zangen« (Slovo Boží v deseti zpěvích) v r. 1855., »Mengelpoëzie« (Smíšené básně) v r. 1855., »Politieke zweepslagen« (Politická bičování) v r. 1861. Veškeré spisy dočkaly se po jeho smrti pro velikou oblíbenost dvou vydání; prvé vyšlo v r. 1871., druhé v r. 1886.

K plodným básníkům flámským čítá se dále Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland, jenž narodil se v Rotterdamu dne 23. února 1815. Tž usadil se nadobro v Belgii od r. 1825. V r. 1841. udělila mu katolická universita Lovánská (Louvain) čestný doktorský titul. J. Nolet de Brauwere van Steeland zaměstnával se především literární kritikou; jeho studia jsou spravedlivě oceněna, a nepřeháníme, díme-li, že jako spisovatel a básník zaujímá přední místo mezi spisovateli flámskými. Jelikož by vyžadovalo mnoho místa, vypočítávati veškeré jeho spisy, omezíme se zde toliko na tyto svazky jeho děl: »Gedichten, I. deel, ernst« (Básně, I. díl, vážné) z r. 1859., »Gedichten, II. deel, luim« (Básně, II. díl, žertovné) z r. 1859., »Gedichten, III. deel, ernst en luim« (Básně, III. díl, vážné a žertovné) z r. 1871., »Proza« 2 svazky z r. 1873., »Poëzij en proza« (Básnictví a prósa) z r. 1877., »Poëzij en lettercritiek« (Básnictví a literární kritika) z roku

1884. Od té doby vyšlo z péra jeho ještě mnoho menších spisů a různých článků v časopisech belgických a hollandských. Dru Noletu de Brauwere van Steeland dostalo se mnohých vyznamenání; stal se členem literárního družstva nizozemského v Leydenu, členem spol. královské akademie belgické, záslužným a dvorním rytířem velikého počtu řádů rytířských.

Básník Jan Van Beers narodil se v Antverpách, dne 22. února 1821. Studia konal v malém semináři v městě Mechelen (francouzsky Malines), kamž Antverpy arcidiecési patří. V arcibiskupském malém semináři naučil se francouzskému veršování a psával již jako student zdařilé básničky. Čtením Conscienceova románu *De Leeuw van Vlaanderen* (Le Lion de Flandre, Flanderský Lev) probudil se v něm cit národní, a jal se proto s velikou pílí učit se důkladně flámskému jazyku. Potom stal se učitelem na středních školách Mechelenských, leč pro zánět očí byl nucen vzdáti se své služby. Když se oči jeho po delším odpočinku opět uzdravily, začal zase vyučovati r. 1849. v městě Lierře. V r. 1860. byl jmenován profesorem královského Athenea ve svém rodišti v Antverpách. Jeho prvá sbírka básní vyšla v Antverpách v r. 1853.: »Jongelingsdroomen« (Mladické sny), druhá sluje »Levensbeelden« (Obrazy života), r. 1869. vydal »Gevoel en leven« (Cit a život), r. 1884. vyšly jeho »Rijzende blaren«. Tyto různé sbírky a veškerá jeho díla vůbec dočkaly se četných vydání. Básník Jan Van Beers sepsal též několik klasických knih ceny nevšední. Týž se stal údem královské akademie belgické (l'Académie Royale de Belgique), rytířem řádu Leopoldova (chevalier de l'Ordre de Léopold), Lva nizozemského (du Lion Néerlandais), a tak řečeného »Dubového věnce« (la couronne de Chêne).

Josef Šeřík Vitínský.

ŠPANĚLSKÁ.

Estadismo de las islas Filipinas, ó mis viajes por este país, por el Padre Fr. Joaquín Martínez de Zúñiga, agustino calzado. — Publica esta obra por primera vez, extensamente anotada, Wenceslao E. Retana. — Madrid, Diciembre de 1893. — In 4°, dva svazky o XXXVIII. 549 a 629 str. — Cena: 20 peset. Dílo toto velebí vlasteneckou činnost řeholí, zvláště řádu sv. Augustina; jen řeholím jest děkovati, že na ostrovech Filippinských vlaje dosud španělský prapor.

Apuntes para un catálogo de periodicos madrileños desde el año 1661 al 1870, por D. Eugenio Hartzenbusch. Obra premiada por la Biblioteca Nacional en el concurso público de 1873, é impresa á expensas del Estado. Madrid, 1894. — In 4° mai., XII. — 422 str. Dílo toto bylo zajisté velmi pracně sděláno — výčet časopisů vydávaných v Madridě od r. 1661. až do r. 1870. vyžaduje zajisté mnoho pátrání a studia. Však svědčí o ceně jeho i to, že je vyznamenala Biblioteca Nacional čestnou cenou a že bylo vydáno na útraty státu.

Historia general de España. Až k sešitu 189. V posledních sešitech líčí se vláda katolických královských manželů (Ferdinanda a Isabely) z péra slavného Victora Balaguera. Z tabulek uvádíme: Isabela Katolická diktuje svou závěť; korouhve XIV. věku (kolorováno); facsimile vignett knihy Lapidario; miniatury z kroniky, kterou napsal Fernam Lopes; pečeť, již užíval vévoda z Lancasteru, pretendent koruny kastilské; čluny z XV. a loď a galery ze XIII. stol.

La media docena. Cuentos y fábulas para niños, por Juan Gualberto Lopez-Valdemoro. — Madrid, 1894. — En 4°, con cubierta á dos tintas y el escudo conchal del autor. 81 stran. Ten »Půl tuctu« skládá se ze tří pohádek a tří báchorek, které jsou sice určeny pro malé děti, ale pobaví i dospělé. Uvádíme tituly článků: Las cuentas de San Pedro (pohádky o sv. Petru), La Luciernaga y el Vidrio (Světluška a sklenice), El sepulcro de Golferico, La Liebre y el Cangrejo (zajíc a krab), El Candealecho (svícen) a La Lira rota (rozbitá lyra).

Novelas: Fatalidad, Su amado discipulo y Sagrado sacerdocio, por Rafael Altamira, Juan Ochoa y Tomás Cabretero, respectivamente. — Madrid, 1894. — In 8°, VIII. — 284 str.: 3 pes. Všecky tyto tři novely svědčí o velikém nadání autorů; avšak nejdůležitější z nich jest »Fatalidad« od Altamiry. Altamira vynikl dosud jako učený profesor, zamenitý historik a výtečný polemik; nyní

osvědčil se i jako romanciér. Zvláště podařilo se mu vykresliti charaktery Guillerma Morena a Teresy. »Fatalidad« manýrou svou podobá se dělům Paula Bourgeta.

Filosofía antigua poética, del Dr. Alonso López Pinciano, médico cesáreo. Ahora nuevamente publicada con una introducción por D. Pedro Muñoz Peña, catedrático de retórica y poética en el Instituto de Valladolid. — Valladolid, 1894. — In 4°, XXXIV. — 511 str., 8 pes. Kniha tato seznamuje nás s kastilským duchem a národní kulturou a, jak praví vydavatel Pedro Muñoz Peña, »odpovídá oné slavné době historie španělské, za níž španělský národ a španělské jméno plnili a ovládali svět.« Užito v ní dopisů, které mezi sebou vyměňují Fadrique, Hugo a Pinciano; dílo to baví i poučuje zároveň, a jeho cenu zvyšují ještě poznámky, které přičinil k ní její vydavatel Peña.

Colección de escritores castellanos. Shírky této vyšly svazky 101. až 103., totiž: *Novelas, cuentos y artículos*, por D. S. Estébanez Calderón (El Solitario). — Madrid, 1893. — In 8°, XII. — 448 str.: 4 pes. *Historia crítica de la poesía castellana en el siglo XVIII.*, por D. Leopoldo Augusto de Cueto, Marqués de Valmar. — Třetí opravené a rozmnožené vydání. Svazek III. — Madrid, 1893. — In 8°, 507 str.: 5 pes. *Avisos de D. Jerónimo de Barrionuevo (1654—1658) y Apéndice anónimo (1660—1664).* — V předu jest zpráva o životě a spisech autorových, od A. Paz y Melia. Svazek IV. — Madrid, 1894. — In 8°, 595 str. cena 5 pes.

Impresiones (literatura y arte), por Federico Balart. — Madrid, 1894. — In 8°, 359 str.: 4 pes. Dílo toto tvoří následující úvahy: *Exposición de Pintura y Escultura, 1890.* — *La poética de Campoamor.* — Ricardo Gil. — *San Francisco el Grande.* — *Un crítico incipiente.* — *Exposición de pasteles y acuarelas.* — *Pequeñeces (drobnosti).* — *El casón del Retiro.* — Emilio Ferrari. — *Proyectos.* — *Un hallazgo (nález).* — *Artes y letras.* — *Los dominios de la poesía.* — *Un poco de estética.*

Dlužno též uvéstí básnické plody: **Ciencia y fé** (věda a víra), poesías, por Gonzalo de Castro; Madrid, 1894; in 8°, 102 str., 1 pes. — **Munia**, poema, por Emilio Fernández Vaamonde. Ilustración de Arturo F. Cersa; Madrid, 1894; in 8°, 129 str., 2 pes. — *De Ayer.* Colección de poesías premiadas é inéditas. por Francisco Tomás Estruch; segunda odición; Madrid, 1894; in 8°, 94 str. 1 peseta.

Nebude se škodou, poznamenáme-li, že i galicijské literatuře přibyl nový spis »**Ferruxe**« od Aurelia Ribalty, vydaný v Coruňi letošního roku. (In 16°, 77 str., 1, 25 pes.) — Galicijská literatura vzrůstá se znenáhla, ale očividně. Nejvíce ovšem jest pěstováno básnictví: Rosalia Castro, Pondal, Curros Enríquez, Lamas Carvajal a Benito Losada pozdvihli lyriku na netušený stupeň dokonalosti, a Cantares gallegos, As campanas d'Allons a A Virxe do Cristal mohou směle závoditi s perlami kteréhokoli moderního Parnassu, třeba jest sebe bohatším. K básnění půda ovšem jest již vypěstována; jest sáhnouti jen k bohaté tradici kmene galicijského, jež oplývá nádhernými zkazkami. Jinak se má s prosou: tu a tam byly učiněny nesmělé pokusy. Mladý literát Aurelio Ribalta (známý spisem svým »La campaña de Ultramar,« psaným pěknou prosou kastilskou) snaží se ve své »**Ferruxe**« galicijské próse dodatí ohebnosti, půvabu a harmonie. To se mu podařilo zvláště v předmluvě. Děj této povídky není příliš bohatý, není tu ani milostných pletek, ani bouřlivých episod; vystupují v něm dvě chudé ženy: Petra (Ferruxe), žena to ušlechtilých citův a výtečných vlastností, a Mercedes, její neť, dívka zbožná a skromná. J. H.

ITALSKÁ.

La liturgia slava con particolare riflesso all' Istria. Studio di Giovanni Pesante. Parenzo, 1893. 8°, pg. 172. Cena 3 fr. — Interpellace, kterou podalo šest chorvatských poslanců na isterském sněmě dne 12. března 1892. a různé články novinářské pro a contra slovanské liturgii, byly p. G. Pesanteovi podnětem k myšlénce, důkladně prostudovati otázku slovanské liturgie. Spisovateli byli nápomocni dr. Ivan Glavina, biskup Terstský a Koperský a dr. Ivan Flapp, biskup Porečský, davše mu k dispozici své biskupské archiv. Spis jest

takto rozdělen: V Úvodě (»Introduzione«) mluví spisovatel o liturgii a liturgických knihách vůbec a zvláště o poměru slovanské liturgie vůči ostatním; jestliže se někdy dovolí slovanská liturgie v Istrii, může prý se jediné těchto knih užívat: 1. *Missale Romanum slavonico idioma jussu Ssmi D. N. Papae Urbani VIII. editum.* Roma, Propaganda 1631., 1706., 1761.; Clem. VIII., Urb. VIII. et Leonis XIII. auctor. recognit. 1893. —

2. *Breviarium Romanum slavonico idioma jussu Ssmi. D. N. Innocentii Pp. editum,* Roma, Propaganda 1791. — 3. *Rituale Romanum,* Urbani VIII. Pont. jussu editum illyrica lingua; Roma, Propaganda 1640. — Rozprava sama se dělí na 3 části: 1. Právní charakter slovanské liturgie. 2. Předmět slovanské liturgie a 3. Slovanská liturgie v Istrii. V prvním dílu se popisuje život a působení sv. Cyrilla a Methoda dle spisu českého prof. Borovýho v díle »Wetzer und Weltes Kirchenlexikon«. Druhé vydání. Freiburg. 1884. Po té spisovatel opíraje se o londýnské prameny, které Rački a Miklošič uveřejnili v XII. knize chorv. »Starožitnosti,« vypravuje o uvedení slovanské liturgie na Moravě, o sv. Methodu jako arcibiskupu a koncesích papeže Jana VIII.; líčí pozdější opozici papeže Štěpána V., Jana X., Alexandra II. a Řehoře VII. a končí vzpomínkou na papeže, kteří hájili slovanskou liturgii jako Innocenc IV., Klement VI., Urban VIII., Innocenc X., Benedikt XIV. a Lev XIII. Druhý díl pojednává o krajích chorvatských, které mají slovanskou liturgii. Ve třetím díle spisovatel zevrubně vypravuje, kdy se začala v Istrii šířit slovanská liturgie. — V každé příčině zajímavou tu knihu doporučujeme. Fr. Štingl.

POLSKÁ.

Stanisław Schnür-Peplowski: *Z przeszłości Galicyi.* (1772.—1862.) Lwów 1894. tom I. VIII. i 317, tom II. X. i 374. Cena 4 zl. 50 kr. Co Polska vytrpěla v posledních sto letech, co chtěla, čeho dosáhla a nedosáhla — o tom bylo psáno již mnoho, zvláště literatura polská jest podobnými spisy přeplněna. Není divu, synové trpící za své otce mají dosti času bádati a hledati příčiny politických přehmatů, národní pýchy a rozkladu organismu národního, začínajícího poblouzením rozumu a končícího zcestím srdce, vrhajícího jednotlivce do zející propasti záhuby časné i věčné. — Avšak badatelům těm objevuje se i nadějná hvězda pomoci; poznávají, že národ neklesl ještě tak hluboko, by nebyl schopen svépomoci. Zdravé jádro ducha polského vyklíčí v strom a vydá ovoce hojného, bude-li jen pěstováno a střeženo

Toť byly spisovatelovy vůdčí myšlenky. Dobře učinil, že dbal historie a historicky myšlenky rozvíjel. Vykládá, co se stalo v Polsce od vlády Marie Teresie až na naše dny. Věci jsou částečně známy, ale autor sděluje mnohé podrobnosti, které každému dějepisci budou vítány. Jedno jen se nám nezamlouvá; jest to způsob, jakým píše o církvi katolické. Z díla jeho se nedoví, sluší-li přednost dáti církvi katolické či protestantům. U jiných dějepisců polských jest charakteristickou známkou, katolickým způsobem vykládati dějiny polské. Toho u autora postrádáme. Není naším účelem podati zde podrobný rozbor jednotlivých statí. Dílo v celku chválíme a doporučujeme.

Dzieje powszechnie illustrowane. I. Starozytność. Wiedeň 1894. Wedlno wydawnictwa Spamera opracował prof. Czesław Pieniązek. Str. 314, 8°. Již dávno neviděli jsme v literatuře polské tak důkladně, pečlivě pracovaného díla. Taková práce ovšem toho žádá; dějiny bez ilustrací se neobejdou; ale že to bude tak důkladně provedeno, že více než 200 obrázků bezvadných, ba krásných nám dílo přinese, toho jsme se přece jen nenadáli, když jsme četli před rokem provolání spisovatelů polských, kteří se ku spolupracovníctví přihlásili. Provedení tedy nás neklamalo. A obsah? Dějiny všeobecné třeba všeobecně vyprávěti. Kniha zajisté má přijíti do rukou všech vyznání všech odborníků a milovníků dějin. Prof. Pieniązek jest znám důkladnou znalostí dějin starých. Netřeba se tedy báti, že by nevyhověl všem těmto požadavkům.

Dr. M. Straszewski: *Dzieje filozofii na wschodzie.* Kraków 1894. Str. 404 8°. O dějinách filosofie v polské literatuře pracoval jediný prof. Moravski S. J. K němu přidružil se nyní Straszewski. Straszewski umíní si bráti se směrem neutrálním. Jest z polovice kantianem, z polovice originelním. Ukazuje k některým problémům filosofickým, o nichž tvrdí, že vyrostly na půdě katolické (str. 376

až 391), ale to jest jen výronem jeho fantazie. Zcela nesprávně líčí vliv křesťanství na filosofii čínskou a vychází z nepravdivé zásady, že teprv v 16. století křesťanství u Číňanů bylo hlášáno, neboť v Číně stojí dosud pomník křesťanského apoštola, pocházející ze století 4.

Čtenářům dáváme jen jedno slovo na uvážení a na výstrahu: Čtěte, ale berte »cum grano salis.« Fr. S a d o k W e r b e r g e r, Ord. Praed.

Obrazki z życia przez A. M. L. W Krakowie 1893. Nakładem księgarni spółki wydawniczej polskiej. (Stran 299. Cena 2 zl.) — Kdo pročitá Krakovský měsíčník »Przegląd polski,« najde tam velmi často pod obšírnými a svědomitě psanými referáty o různých literárních zjevech chlíru: A. M. L., pod níž tají se dáma, Anna z Mycielskich Lisicka. A od této dámy vydána v Krakově minulého roku kniha úpravy nádherné a obsahu cenného, nesoucí název »Obrazki z życia.« A jsou to opravdu obrázky roztomilé; zavíat z nich jakýsi libý dech, něco tak milého a vábného. Nejsou sice všechny ceny stejné, ale špatným z nich není žádný; neboť byt i časem obsah některého z nich nebyl ničím novým, přece formou a zpracováním zamlouvá se každý.

Všech »Obrázků« těch je dohromady dvanáct. První z nich má název: »Dziwactwo losu«. Je to jinak událost dosti obyčejná, jak poznati lze z krátkého obsahu; ale jak pěkně je podána! — Vnoučat žádostivá matinka má totiž svého jediného syna Stefka stále k tomu, aby se oženil, a proto též při každé příležitosti o to zavádí. Hodný ten syn byl by pak matce své rád po vůli, ale když se mu nechce v sousedství žádná z dívek líbiti! Ujednáno tedy, že vydá se na cesty, aby hledal si nevěstu jinde, když v tom přijede k panu presidentovi v Olejówce na návštěvu z Itálie vnučka Irena, jež se rázem zalíbí i matce i — synovi. Rozhodnuto ovšem ihned, že se matka poptá u pana presidenta, mohl-li by její Stefek Irenu dostati. Ten ničeho nenamítá, ale zároveň se tu Stelkové lásce postaví v cestu překážka rozmarná sice a divná, ale přece jen překážka: Irena totiž nesmí si z vůle matky své Vlašky vzíti za manžela Poláka, leda by se do něho zamilovala zrovna šíleně a matka by svolila, kdežto z vůle nebožtíka otce Poláka, presidentova bratra, nesmí si zase vzíti za muže Vlacha! Což zbývá tudíž Stefkovi jiného, než aby si jel do Vlach pro svolení matčino? Jede, a tam dostane se mu opravdu ruky — ne sive slečny Ireny, jelikož se ukázalo, že láska její k panu Stefkovi nebyla tou pravou, nýbrž ruky její matky — vdovy. Rozumí se, že i k tomuto svazku svolí máť Stefkova. Irena pak provdá se záhy za — Maďara. — Po obrázku tomto následuje jiný, tak roztomilý, že až dojmá. Zove se:

»Marzenie i rzeczywistość«, (Sny a skutečnost.) V Tyrolské vesnici Brainzu, zlomiv u vozu nápravu, vystoupí před kovárnou bohatý muž se svým jedináčkem, čarokrásnou, mladičkou Lenorkou. Nežli se správka u vozu vyřídí, odejde si otec na lov na kozorožce, a zanechá dcerušku svou v kovárně, kdež si tato hraje s kovářovým synkem Jeníkem. Děti zalíbí se jeden druhému, a ve své dětské naivnosti přijdou k panu faráři — prý jako ženich a nevěsta. Pan farář baví a hostí své návštěvníky, až konečně dívka všechna znavena usne v zahradě na kupě sena, majíc na klíně svém králíčka, co zatím Jeník vedle stoje sny její střeží, skupení to tak krásné, že všichni, i přišedší Lenorčin otec, pohledem na ně byli okouzleni. — Toť sny; a skutečnost? — Jeník vyroste, aby dostalo se mu ruky jeho Lenorky, stane se sochařem, a za skupení, znázorňující onen obrázek ve farské zahradě, obdrží první cenu. Než když spěchá na perutích lásky k cíli svých tužeb a snův, užjí Lenorku u oltáře s jiným, — malířem téže scény zahradní. Jeníkovi pukne srdce. — Psychologicky promyšlen je obrázek následující: S z t u k a c z y m i l o ś ć? (Umění či láska?) Jedná se tu o to, kdo je mocnější: umění či láska. Autorka ovšem nechá v této črtě vítězit lásku nad uměním. — Hezounká dcera hraběte Poraje je totiž náruživou zpěvačkou, až má otec její strach, aby jí snad umělecká náruživost ta neztránila. Máť k obavám těm dosti příčin; neboť jednak dcera jeho vždy po té upadá do děsné horečky, jednak pak i její matka, babička a prababička zemřely jako umělkyně — vysilením. Jak tu pomoci? Doktor C., dobrý přítel domu, radí dvojí: cestu do Švýcarska, kde hudby není, a oddavky, veda sám celou tu akci. A podařilo se mu to; neboť dívka zamiluje se do hraběte Jindřicha, a láska ta překoná lásku k umění. — Rozkošný je obrázek: »M i o d o w a s i e l a n k a«. Krátce dá se obsah její vyjádřiti slovy: Potrestaná umíněnost mladé ženušky. Marylka, jedináček a mazlíček svých rodičů, provdá se za šlechtetného pana

Kazimíra, a usmyslí si ztráviti s ním »medový měsíc« o samotě v horách, — a to na zimu! Odvrátiti se nedá od toho ničím, a mužíček chtěj nechtěj musí povoliti. Než romantika ta se jí nevyplatí; neboť Marylka brzy pozná, co je to dlíti na podzim v opuštěné vile v horách, a zima, práce a docházející zásoby jsou záhy příčinou slz, jimiž oplakává svoji tvrdohlavost. Arciť že to bylo tedy pro ni velikým štěstím, když jí »medový ten měsíc« ukrátil stařeček kněz, jenž jedá kolem od nemocného, zkřehlé novomanžely naložil na svou bryčku a odvezl do teplé, útulné fary. — *Alboż ja wiem?* — »Což já to vím?« — Toť obrázek ze života mladé, hezké dívky, takto trochu koketky, ale jinak se zlatým srdcem, jež na všechny otázky své sestry, zdaž miluje toho či onoho nápadníka, odpovídá jen stereotypním »alboż ja wiem?«, až konečně vedena nejen pravou láskou, nýbrž i úctou, provdá se za člověka šlechtetného a zbožného, ale při tom — hrbatého, pohrdnuvši všemi stkvělými partiemi, jež se jí nabízely. Ovšem že povstalo udivení v celém mladém i starém světě nad takovýmto rozhodnutím krásné Italky. I starostlivá její sestra Terezia nemohla toho pochopiti, ale později, poznavši a uváživši důvody, přece jen souhlasila s výběrem mladší sestry své.

»*Koszt em życia*«. Je to vlastně pendant k obrázku »Umění či láska?«; ličenť v něm týž zápas lásky s uměním. Tentokrátě však vítězí umění nad láskou, ale — zároveň i usmrcuje. Je to jeden z nejlepších obrázků celé sbírky, neboť vypravování Octaviino a líčení charakteru Aliciina je vskutku mistrné. Následuje črta ze života spisovatelského »*Przeznaczenie*«. Pod pseudonymem vyšla totiž povídka o názvu »*Przeznaczenie*«, jež způsobila v celém světě literárním i neliterárním sensaci; pravé to arcidílo! Ovšemť že nastala ihned shánka po autorovi, kdo to asi je. Jedna ze zvědavých, Kleosia, dopátrá se konečně pravdy, a to od staříckého otce šlechtetného, ale již mrtvé autorky obrázku toho, jenž pak jí o své dceři způsobem nanejvýš dojímavým. — Nejdělsí a zároveň nejkrásnější črta jest ta, jež položena jest ve sbírce na osmém místě a nazvána: »*Niewierny Tomasz*«. Tímto »nevěřicím Tomášem« je totiž pan Zikmund, který tvrdí, že u každé dívky na prvním místě rozhoduje stkvělá partie a pak teprve srdce, kdežto přítel jeho, bohatý Jindřich, tvrdí právě opak toho. Má se tudíž provést zkouška, a to se slečnou Žofií, kterou oba milují; a hle! pan Zikmund, ač nemá tisíců, zvítězí, a tak, přesvědčiv se, že se klamal, stává se z Tomáše nevěřícího věřicím. Celý děj proveden je velmi pěkně; jmenovitě dovedně líčena je i Žofinčina matka, žena to, jež za první podmínku manželského štěstí má peníze, a proto nechce dceři své svoliti ku sňatku se Zikmundem, pokud by se tento svými plody literárními nedodělal peněz a slávy. — Než po tomto překrásném obrázku následuje jiný, jenž zdá se nám býti nejslabší prací autorčinou. Je to »*Skoradobunt*«. Líčena tu vzdorovitá dívka, která sice miluje o patnáct let staršího pana presidenta, ale jež jen proto si ho nechce vzíti, že si vzala do hlavy, jakoby ji stařícká její babička k tomu nutila. A proto koketuje ze vzdoru s mladičkým důstojníkem, s nímž i útek si umluví, skutek to, kterým svého bratra, jenž o všem věděl, ale slibem vázán o ničem zmíniti se nesměl, v nemoc uvrhla, ale který přece zakročením páně presidentovým byl překažen. Rozumí se, že z toho pojde jenom svatba. — A nyní následují tři roztomilé obrázky, jež obsahem svým nesmírně dojímají. Jeden je hezčí druhého. Je to: »*Bóg zapłać!*«, »*Bez miłości*« a »*Wart pałac Paca a Pac pałaca*«. První obrázek je legendický, a vyličuje nám bídu poutivé, šlechtetné Magdaleny, již od zahynutí hladem zachránil zemřelý syn paní Bogdanowiczové. Ve druhém zase kreslena šlechtetná povaha hodné Kristinky, jež, když sestřenka její Cesia upustila od svého, dříve tak vroucně milovaného Zdislava jen proto, že tento při srážce vlaků pozbyl ruky, sama běže si ubožáka toho ne sice ze »šílené« lásky, ale ze šlechtetnosti srdce, načež dostavuje se i láska i blahobyť, jež jim přineslo požehnání stařícké Zdislavovy matky. A třetí: »Jeden jako druhý«, toť milounký obrázek ze života dvou bezdětných staříckých manželův. Dočetše se totiž v »*Czasu*« o ubohé dívence, nemyslí oba na nic jiného, než jak by ji k sobě dostali. Než jeden nechce to udělati bez druhého, a přece chtějí to udělati oba! A hle, když se konečně domluví a dědoušek posílá rychle babičku pro to ubožátko, přivádí je tato v malinkém okamžiku, jelikož již je měla doma!...

Toť tedy obsah těchto »Obrázků ze života«. Myslíme pak, že s námi bude souhlasiti každý, pravíme-li, že jsou všeho doporučení hodny.

Jos Osecký.

SLOVINSKÁ.

»Slovanska knjižnica« již dospěla k 10. svazku. Pátý svazek obsahuje humoresky »Cesarja je bil šel gledat«, »Pravda« a povídku »Prevžitkar«, z lužického jazyka přeložil S. Gregorčič jun., jenž též napsal článek »O baltíškíh Slovenih in Lužičanih«. Překlad se čte velmi hladce. — Šestý a sedmý svazek obsahuje povídku »Stara Romanka«, polsky napsala E. Orzeszkova, přel. V. Benkovič. Jest to bez odporu nejlepším dílem, které až dosud »Slov. knjižnica« uveřejnila; vydavatelstvo se touto povídkou zajisté zavděčilo všem, již rádi čtou psychologické studie ve formě povídek. — Osmý sešit přináší dvě povídky: »Mali Zlatko«, česky sepsal Jos. D. Konrád, přel. V. Benkovič, a »Pogum nim Bog pomaga«, rusky napsal P. N. Polevoj, přel. J. J. Kogj. Mimo to v téměř sešitě čteme dvě básně z ruštiny, přel. Iv. Vesel-Vesnin, a známou píseň »Slovan jsem« v českém originále. — V následujících sešitech čteme povídku ze života polského národa »Žalostna svatba« (sepsala Valerija Morzkowska), do slovinštiny přeložil Pohorski, a črtu, »Kako sem izpovedoval Turke«, česky napsal Jos. Holeček, přel. † Fr. Gestrin. Prvá práce nemá valné ceny. — V 10. svazku jest uveřejněna »Osveta«, povídka z cikánského života v XV. století, kterou česky napsal Dragotin Sabina a přeložil Radoslav Knaflíč a pak půvabný obrázek ze Slovácka »Strijc Martinek« od Gabriely Preissové, přel. † Fr. Gestrin.

Až dosud se přihlásilo 21 spolupracovníků »Slov. Knjiž.«, kteří poslali povídky ze všech slovanských jazyků; vedle toho však slíbili a částečně také již poslali původní povídky a jiné spisy. Škoda jen, že tento podnik není dle zásluhy podporován, neboť jak jsme nedávno slyšeli, nepřihlásilo se prý ani tolik předplatitelů, aby byl podnik zajištěn.

Knihy »Slovinské Matice«. — Za r. 1893. vydala »Slov. Mat.« tři knihy: 1. Letopis za l. 1893. Uredil Anton Bartel; 2. Henrik Sienkiewicz: »Z ognjem in mečem.« Iz poljščine prel. M. M. Ilustroval Emil Zillich. Del III. in IV. Natísnil Fr. Šimáček v Pragi, a konečně 3. Slovenska zemlja. I. del. Poknežena grofja Coriška in Gradiščanska. Spisel S. Rutar. — V »Letopise« na prvním místě jest spis: »Iz narodne zakladnice« (z národní pokladny), nabral po Beli Krajini Janko Barlé; spisovatel nejdříve uvádí pěknou sbírku slov, pak názvy domácích zvířat, přísloví a různá úsloví. Za touto záslužnou prací, jež opět svědčí o tom, jak mnoho vzácných pokladů dosud v národě slovinském, uveřejnil prof. Iv. Steklasa životopis slovinského vojevůdce Ivana Lenkoviče, který byl r. 1567. jmenován velícím vůdcem všeho vojska na turecké hranici. Třetí spis: »Južno-avstrijske dežele za prvih let vladanja Leopolda I.« sepsal † Anton Raič. Příštím rokem se tato práce teprve ukončí. — Krátkou, ale velice zajímavou rozpravu uveřejnil v »Letopise« cand. med. Fr. Göstl pod názvem »Pijanost in blaznost« (opilství a šílenství); rozprava, ve které se vypočítávají a popisují různé druhy šílenství pocházející z opilství, sestavena jest na základě Krafft-Ebingovy knihy o psychiatrii. — Pátý článek pojednávající o lublaňském vodovodu bude zajímati jen odborníky. V »Bibliografiji slovenski« (sestavil Ivan Tomšič) jsou uvedeny všechny literární publikace vyšlé od 1. ledna 1892 — 1. ledna 1893. Spolkové zprávy »Matice« se týkající a seznam všech členů ukončují tuto zajímavou knihu. — Druhá a třetí kniha je pokračováním již loni vydaných publikací, proto se o nich více zmiňovati netřeba. Podotýkáme pouze, že překlad polského románu »Ohněm a mečem« jest letos mnohem pečlivější než loni.

Cerkveno leto, to je, njegoví sveti časi in dnevi. Spisal Ivan Komljanec. V Ljubljani 1893. 8°. Str. 90. Cena 50 kr. — Kniha se dělí na úvod a čtyři oddíly. Na začátku spisovatel objasňuje celotu a duchovní význam církevního roku; pak vysvětluje význam neděle spojující v sobě jako v jádru trojí památky, kterou slavíme o vánočních, velikonočních a svatodušních svátcích. Popisuje tyto tři doby, uvádí spisovatel jednotlivé svátky; při každém svátku podává zajímavé historické poznámky o začátku a rozvoji jeho, zároveň vykládá jeho význam, různé názvy a obřady v západní a východní církvi. Mezi menšími svátky velmi vhodně se spisovatel zmiňuje o svátku sv. Cyrilla a Methoda, sv. Mohara a Fortunáta. — Spis bude vítaným každému vzdělanci a zvláště knězi, jenž mnohé látky v knize obsažené může použiti ku kázáním.

Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Apologie des Christenthums. Von Fr. Albert M. Weiss Ord. Praed. Erster Band: Der ganze Mensch. (Handbuch der Ethik.) Dritte Auflage. Freiburg in Br. 1894. —

Chváliti světové Weissovo dílo dnes už v žádné literatuře netřeba. Nejen v kruzích katolických, nýbrž i nekatolických došlo povšechného uznání. Tolik myšlének, tolik pravdy, tolik vznešenosti, nehledanosti a jednoduchosti jako zde, nenajdeme snad v nové knize nikde.

Apologie Weissova vyznamenává se především původností a bohatým materiálem myšlénkovým. Kdežto moderní apologeti brali se směrem filosoficko-theologickým, nebo filosoficko-přírodovědeckým, a nacházeli již v dobách nejstarších krásné vzory (sv. Justin a sv. Tomáš Akvinský), dal se P. Weiss směrem novým, v staré i nové době méně pěstovaným a připraveným. P. Weiss obhazuje křesťanství po stránce kulturní a mravní, v pěti různých dílech. V díle prvním, jenž právě vyšel ve třetím přepracovaném vydání, pojednává se »o celém člověku« ve čtyřech oddílech obsahujících pětadvacet přednášek vedle pozoruhodného úvodu, v němž obzvláště upozorňujeme na odstavec 7., v němž zkušený P. Weiss napovídá, jak by vyhlízetí měla moderním potřebám vyhovující apologie, kterou by naše zhýčkaná doba četla a snad i konečně uznala. Prvý svazek Weissovy apologie (a do jisté míry, ovšem v širším smysle, všechny svazky) ukazují to stkvěle. Na stránce 28. touží výtečný auctor po šestém svazku, v němž by obrátil všecko, co v předchozích dílech pravil, na dějiny lidstva a dějiny lidstva na to. Byla by to práce, které se říká: filosofie dějin. Jak vznešená to myšlénka, jaký doplněk, vlastně nové stkvělé veledílo! P. Weiss sám vyznává, že by to bylo »provéstí nejpěknější plán, jež lidské ruce uskutečniti lze.« Kdo a kdy provede velikolepý ten záměr? P. Weiss se omlouvá, — a přece čtenář právě o d n ě h o takové dílo žádá. Než se najde hlava, v níž taková pokladna stkvostův a nejvzácnějších drahokamů, jako Weissova, uplyne mnoho času. Představení Weissovi věru před Bohem i před lidmi dobře by udělali, kdyby mu dali čas a rozkaz k šestému dílu.

Jako celé dílo Weissovo, tak i tento první svazek jest nad míru cenným. Spisovatel pojednává o člověku ne po stránce fysiologické nebo fysické, nýbrž po stránce kulturní a mravní. Velmi vhodný je nápis »Der ganze Mensch,« jelikož auctor uvažuje o celém člověku, tedy o duchu i tělu, o schopnostech i slabostech, chybách i ctnostech, a zároveň dává návod, jak prospívati a řádně žíti celým člověkem se státi. Námitky staré i nové všude jsou uvedeny a řádně řešeny. Literatura stará i nová, posvátná i světská stojí zde a dává svědectví pravdě. Doklady a citáty uvádí P. Weiss ze všech literatur světových, vyjímaje slovanské. Pamatujeme se, že kdysi P. Weiss vybízel mladšího snazivého kněze Čecha, aby pilně studoval literaturu slovanskou, hlavně českou, polskou a ruskou, při čemž s povzdechem pravil: Ó, co bych za to dal, kdybych slovanské řeči znal! V literatuře slovanské jest pole činnosti, na které z našich nikdo nemůže a na kterém z našich křesťanský apologeta mnoho nasbíráti může! Pravdivá věru slova! Má-li se u nás ujeti apologie, třeba nám prostudovati předně domácí a po té sesterské písemnictví. Dokud budeme opisovati, co napsal Voltaire, Schelling, Goethe, Calderon, Dante, Byron atd. a dokud neuvedeme, co dobře i zde pověděli naši Havlíčkové, Jungmanové, Zeyrové, Vrchliční, Komenští, Mickievičové, Lermontové, Tolstojové a podobní, dotud naše apologie nezdolá. Tak si představuji českou apologii. Forma i materiál její musí býti náš, český a slovanský: v cizině vypůjčíme si jen to, co všeobecné jest platnosti. Bohužel, že takové práce nemáme ani začátků. Jednotlivec nestačí.

Prvý svazek Weissův má čtyři oddíly: V oddíle prvním pojednává se o síle čili schopnostech člověkových. Napřed ukazuje se »božský vzor« člověka a člověku. Po té přijde rozum, svědomí, vůle, náruživost a cit. Nejlepší považují přednášku sedmou, je to pravá perla tohoto oddílu! V oddíle druhém vede nás auctor »na cvičiště celého člověka« a vykládá o něm ve čtyřech přednáškách. Nejdříve mluví o království Božím, pak o životě rodinném, o povinnostech občanských, vlastně společenských, a konečně o ctnostech občanských. Přednáška druhá a čtvrtá jsou věru překrásny a nad míru působivý. Kdo nám katolíkům nevlastenectví předhazují, dobře udělají, když si přečtou čtvrtou přednášku v druhém Weissově oddíle. V oddíle třetím a čtvrtém vykládá se, kterak celého člověka vychovává křesťanství a kterak celého člověka člověk sám vypěstí. Přednáška dvanáctá a zvláště její první dodatek »o vychvalovaném

šťestí starých pohanů« jest vedle přednášky tříadvacáté nejlepší a nejinteresantnější. V každém oddíle jest nějaké pojednání nebo dodatek, v němž zvláštní zřetel bere se k některému názoru, o němž v přednášce nemohlo býti vše potřebné pověděno.

Dílo Weissovo je pravá zbrojnice víry. Nemělo by býti kněze, ba ani vzdělaného laika, jenž by ho nečetl. Vytýkají Weissovi, a slyšel jsem to od samého řádového recensenta, že nemá dosti urovnaného materialu a že tu a tam myšlenku opakuje a na novo vykládá, obhazuje, dokazuje. Neupírám výtce té vši pravdy. Mám však za to, že kdykoli P. Weiss opakuje, vždy něco nového přidává a věc doplňuje. Ostatně není takovému výtečníku k haně, že po chvíli o též věci zase něco nového ví.

Mám upřímné přání: Kéž mé řádky pohnou čtenáře, aby poznal veledílo P. Weissa. Komu se zdá Apologie těžká, ať si objedná aspoň »Mudrosloví«, které v češtině zpracováno máme, a v němž P. Weiss populárním způsobem a zkráceně Apologii podává.

Filip Jan Konečný.

Č E S K Á.

Museum.† List bohoslovců českomoravských. Roč. XXVIII. (tiskem IX.) Léta Páně 1898—94. Pořadatel Jan Sedlák. O druhém sešitu »Musea« vyslovuje se brněnský »Obzor« ze dne 20. července t. r. takto: »Toto číslo »Musea« vyniká opět pěkným výběrem prací a jest novou známkou, že naši bohoslovci jsou si vědomi těžkého úkolu, který je očekává v duchovní správě; proto i přípravy jejich k boji s nevěrou jsou tak pečlivé.« Zatím vyšel již třetí sešit Musea, o kterém se tuto rozhovoříme. Jest věnován býv. řediteli semináře Brněnského, Dr. Jos. Pospíšilovi, jenž se letos stal kanovníkem kapituly Brněnské. Zdařilá podobizna oslavencova a vřelý životopis svědčí o vděčnosti »Růže Sušilovy«, které Dr. Jos. Pospíšil byl po celé desetiletí velkým příznivcem. Přítomnosti svou při schůzích »Růže« povzbuzoval členy ke stálé činnosti, radil a napomínal, nešetřil slov ani obětí. I nad »Museum« otcovsky bděl. O jeho trvání, jeho rozšíření, jeho obsah má veliké zásluhy. — Vynikající mladý básník D. Lutinov uveřejnil v 3. sešitě vznešený hymnus in honorem s. Thomae Aquinatis, Ecclesiae Doctoris. Témuž světcu věnuje článek v prose K. P., alumnus Olomoucký. Vyličuje světový názor andělského doktora a jeho protivníků; ukazuje na pevné stěžejné body, o něž se opírá filosofie sv. Tomáše, a na jeho význam světový. Tuto pěknou práci přednesl autor v Literární jednotě bohoslovců Olomouckých při sv. Tomášské akademii. — Mimo D. Lutinova uveřejnili zde básně Fr. Kosík: »Církev a vlast« a Ant. Thein: »Apokalypsis«.

Pojednání: Příroda, rodina a Bůh v písni lidové, v 2. sešitě začaté a v 3. ukončené, jest práce velice zdařilá. Alex Průcha počíná si sebevědomě, píše živě a celou svou prací dokazuje, že tento předmět s láskou studoval. »S úctou« — praví — »jest nám hleděti na zpěv předků. Ač prostý, dýše jím přece vřelost; s pravou zbožností snoubí se v něm líbeznost, lahoda a přirozená živost, že vidíme jej takřka vnikati v srdci nadšeném. Mladému spisovateli k jeho práci z upřímného srdce gratulujeme.

O mravouce zednářské píše Vinc. Habeš. Spisovatel rozebírá mravouku Helvetiovu a vysvětluje její zhoubnost a činí tento závěr: nemá-li společnost lidská zabřednouti do bahna všeobecné znemravnělosti, . . . musí místo zednářské, nevěrecké mravouky postaviti si opět za hlavní zásady mravní nauku Kristovu; nebo žádný nemůže jiného základu položití mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest Kristus Ježíš. I tuto práci třeba pro její obsah a provedení pochváliti. — Jan Černý, předseda literární Jednoty v Hradci Králové, uveřejňuje provolání k novosvětcům a upozorňuje je na spolek kněží k uctění Ježíše Krista v Nejsvětější Svátosti oltářní, který již čítá na 29.000 členů. Provolavatel vysvětluje účel spolku a udává, kdo se může hlásiti za člena a kam jest se mu přihlásiti. — Nejzajímavější studií v »Museu« jest práce pořadatele Jana Sedláka: »Kterak vede theorie Smithova katomisaci veškerého života společenského a jak ji národohospodářská soustava provedla.« Spisovatel vykládá Smithův »egoismus« a »svobodu« a dokazuje, že tento egoismus tříští společnost a tato svoboda že tvoří zmatek ve společnosti lidské.

»Národohospodářská soustava (str. 129 a 130) moderní rozpoutala svazky, které spojovala maloživnostníky v celek: stav a svobodné řemeslo mizí vždy více v boji vzájemném a v boji s nepřekonatelnou mocností, kapitalem; zničila

korporativní ráz našich dědin, a stav selský hyne, zrušila organizaci dělnictva, a dělník trpí — atomisovala společnost, a společnost stůně úbytěmi.« Tot jest výsledek jeho úvah, to dovoditi bylo jeho účelem. »Všecka pojítka (str. 131) společnosti jsou přetrhána, není žádných stavů, žádných organických útvarů více. Jen jedno pouto společnosti lidské zůstalo . . . svoboda kapitalu, o níž mluví na str. 129 atd. — Ve spisovateli vyrůstá nám nadějný sociolog. Jest ostrý, řízný, bezohledný, v čemž se podobá známému sociologu Rud. Vrbovi. Necht' jen pokračuje, právě Morava potřebuje mezi kněžími nových sociologů, aby stejnou rychlostí pracovala ku blahu lidstva s českými sociology ze stavu duchovního (Dr. R. Horský, R. Vrba, Fr. Vaněček a Jos. Kousal). — Na str. 157. vzpomíná »Museum« zemřelých bohoslovců.

Potom uveřejňuje dopisy z kruhů bohosloveckých: z Brna, Č. Budějovic, Hradce Králové, Olomouce, z Prahy, a ze slovanských seminářů: Lužického v Praze a slovinského iz Ljubljane, oba v původním jazyku. Mimo jiné nás v těchto dopisech zvláště těší, že si alumni bedlivě všímají otázky socialní a národopisné výstavy a že horlivě zakládají katolické knihovny. Ve směsi jest uveřejněna statistika časopisů, členy jednoty odebíraných. Scházejí zde »Dělnické Noviny«, jichž se odebírá: v Olomouci 13, v Brně 8, v Č. Budějovicích 7 a v Hradci Králové 2 ex. Následuje seznam spisů periodických, kolik jich v kterém semináři bylo odebíráno; počet členů různých spolků; seznam příspěvků na Matici a jiné církevní a vlastenecké účely, počet založených knihoven a studium jazyků v jednotách »Růže«. Tato statistika slouží seminářům k veliké cti a jest přesvědčující obranou proti všem, kdož útočí na české semináře a jejich chovance.

Úprava »Musea« jest velice slušná, tisk zřetelný, sloh i obsah prací zdařilý, korektura dobrá; jen na tu maličkost bychom si dovolili upozorniti, aby tiskárna archy v sešitu pečlivěji než dosud sešivala; archy totiž při čtení ze sešitu vypadávají a snadno by se mohly ztratiti.

Museum všem našincům doporučujeme a jeho pořadatele ujišťujeme, že se tento podnik těšil povždy naší přízni a lásce a že tomu bude nejinak i v budoucnosti.

T o m á š Š k r d l e.

Z nové poesie. J. Vrchlický: Okna v bouři. Básně 1892—93. Kab. knih. svaz. 73. V Praze 1894, F. Šimáček. Cena 50 kr. Pessimismus a z jiných sbírek Vrchlického známé názory převládají i v této knize. V »Ave dolor« apostrofuje se osud jako něco živého, skutečného, jak vševládnoucí, nad člověkem rozhodující pán; útěcha vyslovená v básni »U hřbitovní zdi« je naprosto materialistická. O nervech čteme: »Osud je ladí vždy výš a výš, až zní tak tence, nývě, jak noční můry let, když do kapradí se večer snáší na setmělé nivě« — »a člověk levně pár dnů žití prodá za krůpěj morfia, by ku závratí moh' na nich Satan sonatu svou hráti« — tot přece něco zcela moderního. Prvá část nesrozumitelná, druhá až příliš makavá. Život odbývá se jen tak, jako by nebyl nic a neznamenal nic. »Náš celý život svadlý lupen svátý, pílí kamsi k neznámému, tajemnému cíli,« »život kmen je holý« (Melodie), »jen z dálky život krásný jest,« (Stará píseň) »když v srdci všecko mrtvé jest, ni luny svít, ni záře hvězd . . . ach, k čemu potom žítí? Co lepší? skončiti vše v ráz a zdusit v srdci tajný hlas, jenž zas a zas tě nutí znovu žítí!« Praví Bohu, že nechce štěstí, pouze klid, (63) svůj život nazývá ztraceným (v »Bezsenne noci,« kteráž báseň, rovněž jako »Sloky« a konec »Staré písně o lásce« naprosto jsou pessimistickými). Láskou kdo umírá a trpí, ten jedině skutečně žije, (99.) »ve hrudi ledno, v hlavě bědno, že v sled bych sám se sobě smál« atd. Básník opět se modlí k »Lásce« známým již svým způsobem:

»Jako poutník spíná ruce obě
k Madonně, já chci se modlit k Tobě.

»Ty má Lásko, pod kříž mojí muky, jež jsi přišla jísti z mojí ruky,« »Jako Matka stála vedle Syna, když chtěl smrti smířit Hospodina.

»A jak Syn člověka — smutné věno
tvrdě řek' pak: Co ti potom ženo?

Báseň tato je pravý protějšek oné pověstné, již napodobena slavná litanie loretánská, podobá se jí jako vejce vejci. Jak o podobné »poesii« soudíme, řekli jsme již nejednou. Prapodivný dojem činí báseň »Zjevení.« Slétla v jeho duši »mystická a bílá, ne anděl zcela, a ne žena též — z prstů jí fosforná se záře lila cos válo s rtů jí »jak věčný soud boží.« (!)

»Když jsem její plné prsy hledal,
tam zřel jsem svadlé květy leknínu,
mně bylo, jak bych hostii k rtům zvedal —
a v citu tom, vím, jistě zahynu«

uvádíme místa z básničky o dvanácti řádcích, zdržující se veškeré poznámky, poněvadž ukázka mluví — spíše lze říci křičí — sama. Ať se náš básník nediví, když takto píše, tak zvané »klerikální« kritice, jež protestuje proti podobné poesii, jež zatahuje do svých versů vše, co má ostati a co je vždy katolíku posvátným. »Modlitba večerní« — modlitba to k slunci, věci stvořené, také se nám nelíbí a líbiti nemůže. Nezbývá nám nic jiného, než posudek svůj opět končiti důrazným protestem proti básním druhu podobného.

Adolf Heyduk: Bohatýři. Zpěvy historické. V Praze, F. Šimáček, 1894. Cena váz. výt. 90 kr. Knižečka sličné úpravy obsahuje patnáct básní epických, které většinou líčí smrt některého českého pána, zde vyhlášeného za »bohatýra.« Probereme je, jak je čteme za sebou. »Mikuláš z Husí« vypisuje smrt tohoto »bohatýra,« jak z nestranného soudu dějin známo, svárlivého strůjce hádek o ctižádostivce, jenž snil o české koruně; (o tom všem básně ničeho nepovídá) druhá, »Jan Želivský«, líčí stětí odpadlého mnicha Jana ze Želiva, kazatele u P. Marie Sněžné, horlivce Táborů, a bouří po jeho stětí. V Janu Roháči z Dubé čteme o posledních okamžicích tohoto tábořského hejtmana. Jan ze Smiřic (stát 5. září 1453.) vyhlášen za zrádce, že z kališníka stal se katolíkem a Ladislavu Pohrobku psal, aby příliš Čechům nevěřil. »Král Jiří« vypravuje o povolnosti Jiříkově k proradnému Matyáši Korvínovi a pak o jeho pokoření v Čechách. Jaroslav z Boskovic raději položil hlavu na špalek, než by se čistotě své zpronevěřil a dal se svést Beatricí, dcerou neapolského krále Ferdinanda, chotí Korvinovou; básně »Král Ludvík u Mohače« líčí boj křesťanů proti Turkům a zahynutí mladistvého krále Ludvíka. Tyto tři básně považujeme za nejlepší ze sbírky. Básně »Jan Kopidlanský« opěvává se popravení Kopidlanského pro vraždu pana Cukra z Tamfeldu, s poetickým přidáním o lásce dcery zavražděného k vrahovi. Nejvyšší purkrabí Jindřich z Hradce nabodl se na honbě (ale nikoliv na honbě na Valdenské, Pikharty, Bratry a »kacíře«) na vlastní hrot v lednu r. 1507., tak že zemřel — zde líčen jest jako krvelačník a zuřivec (byl dobrý katolík). Ve dvou následujících básních, Jáchym Slavata a Trmal z Toušic, vynášá se hejtman direktorů a boj jeho s Bukvojem v Novohradsku a stařec, který umíraje dal se ještě dovést synem na hradby do boje proti Bukvojovi. Prvý měl na praporu napsáno »Pro patria et libertate,« — kdežto dnes každý ví, jak pobloudili direktori a nešťastní přívrženci dobrodružného falckého krále nebojovali ani pro patria, tím méně pro libertate. »Za českou svobodu hynu!« volal umíraje Trmal z Toušic. Za direktorů a falckého — tot byla nějaká svoboda! To mohli »bohatýři« za lepší idee hynouti! V »Píseckém primatoru,« čteme o hrdinném boji a smrti píseckého primatora Švantle proti Maxmilianu Bavorskému. Maxmilian líčen jako zuřivý krvelačník a ukrutník, kdežto jisto jest, že vojsko císařské, rozliceno odporem, dne 30. září 1620. o své ujmě, nečekajíc na vyjednávání, hrady přelezlo a Maxmiliana ani Bukvoje neuposlechlo. Maxmilian byl katolík rozhodný, muž povahy mírné — jiný za oněch poměrů a na jeho místě byl by krutější a bezohlednější jednal! Básně následující »Šlik,« »Diviš Černín,« a »Dva mučenníci« líčí jednak smrt Šlikovu na Bílé Hoře, popravu Divíše Černína a tragický skon pana Martina Fruweina z Podolí, někdejšího direktora, jenž skočil z vězení do hradebního příkopu, aby ušel potupné popravě — v básni z útrpnosti nad ním vrhá jej tam kat sám, a za to byl čtyřmi partisánami proklán.

Z věcně citovaného obsahu patnácti básní pozná čtenář sám tendenci knížky a učiní si souhrnný úsudek sám, aniž by musil knihu vzít do ruky a čísti. Zde nám věru neběží o to, pouštět se do rozboru krás či nekrás, lahody či nelahody verše, sličnosti či nesličnosti formy. Obsah je nám tu vším, látka, doba a osoby historie české, z nichž tu bohatýři vybírání. Opět se nám objevuje ta pověstná gloriola kolem každé hlavy, jež náboženství katolickému odpírala a mu nepřátelskou byla.

Mikuláš z Husí, odpadlý mnich Jan ze Želiva, táborita Roháč, bojovníci za kalvínce, cizáka Fridricha, jenž ani česky neuměl atd., to jsou »bohatýři;« Jindřich z Hradce, Maxmilian Bavorský krvelačník, katolický pán Jan ze Smiřic zrádce. Katolíci ku př. za panování direktorů a falckého vyhánění nebyli, za vpádu Sasů, Švédů, za vpádu Pasovských nezkusili ničeho, Mansfeld a j. ti

krvelačnými nebyli. Proti dobytí Písku mohli bychom ku př. ukázati jen k dobytí Plzně Mansfeldem dne 21. listopadu 1618.

Jest přirozeno, že »Bohatýry« katolickému čtenářstvu a jeho knihovnám doporučiti nemůžeme.

Snad přece časem nějaký básník ukáže nám k těm zapomínaným rekům hrdinného přesvědčení katolického, k těm pravým mučenníkům, kteří bývají buď umlčovani, nebo tupeni, nebo krvavou září fanatismu tendenčně obestírání. Čteme v tomto čísle zdařilou báseň velenadaného Ant. Bulanta »Matouš Krammer« — zde hned jeden obrázek skutečného mučenníka — a takových by se našlo více v řadách katolických.

Nedoporučením »Bohatýrů« pro katol. čtenářstvo o knihovny není učiněno vše, co se učiniti dá. Jest třeba psáti hojně ve smyslu katolickém, jenž diametrálně odporuje »Bohatýrům.« Voláme opět: rozmnožte řady katolických spisovatelů! Zlatá jsou slova: spolek proti spolku, kniha proti knize! . . .

Jan Hejný.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Pořadem církev. roku občanského sepsal František Ekert, farář u Matky Boží Sněžné v Praze. Svazek druhý. V Praze 1894. Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého. Cena vázaného výtisku 2 zl. 50 kr.

Slovutný spisovatel český, František Ekert, předkládá nám v tomto druhém svazku svého krásného a všudy v katolickém tisku s pochvalou přijatého spisu, krásné ovoce dvouleté neúporné práce. Všecky přednosti, kterými vyznamenával se svazek první, všechny spatřuje čtenář ve svazku druhém, prvního daleko větším. Dokonalá forma, znalost věci, trefná apologetika (zvláště historická), zdravá ascése a dovedná praxe staví dílo páně Ekertovo v popředí nejlepších prací toho druhu u nás, takže nejen prostý lid, nýbrž i vzdělanec může bez obavy vzít do ruky a čísti »Církev vítěznou.« Četné a velmi pěkné obrázky jsou podařenými ilustracemi krásného textu. Věřící lid, kněz, kazatel a katecheta mají zde zlaté doly, z nichž bez velikého namáhání mohou si zlatá zrnka bráti.

Pan spisovatel zachoval metodu tutéž, jako ve svazku prvním. Dává na každý den jednoho nebo dva světce (blahoslavence, nebo i domněním svaté př. Albert Chanovský) a připojuje ke každému dodatečnou úvahu buď historicko-apologetickou nebo asceticko-praktickou. Smíme-li pronést přání, radíme, aby v úvahách asceticko-praktických pilný zřetel měl spisovatel k církevním modlitbám v breviři a mešní knize, v nichž svatá církev dotýká se nejen hlavní ctnosti světcovy, nýbrž i návod dává, v čem a jak věřícím oslavovaného světce následovati je. Tím dostalo by se úvahám těm jakési sankce a spisovateli byla by práce usnadněna. Také po stránce praktické prospělo by se tím kazatelům, kteří by na snadě měli nejen potřebný materiál životopisný, nýbrž i vhodné thema. Když už jsme v úvahách těch, podotýkáme, že se nám velmi líbila úvaha, kterou slovutný auctor učinil o sv. Vincenci Ferrerském, tomto zdárném a v pravdě apoštolském synu sv. Dominika. Úvaha ta líbila se nám hlavně svou eminentně časovou tendencí, ve které poukázáno na pravého reformatora církevního a na lžireformatora. Podobně velmi se zamlouvá úvaha o sv. Kateřině Sienské, kteráž světci spisovatel ve svém spise pěkný pomník postavil, poukávaj nejen na její vnitřní život bohulibý a nadpřirozený, nýbrž i na její zevnější obsáhlou činnost v dějinách vlasti a církve svaté.

Jak spravedlivo a žádoucí, věnoval český spisovatel českým svatým a světicím Božím mnoho pozornosti i místa. Dlužno ho za to jen chváliti, jelikož v našich nevěreckých a lžisvobodomyšlnických časech nejednou se stalo, že svatí a světice naši od českých spisovatelů »vlastenců« byli napadáni. Spisovatel nazývá nezpůsob ten v předmluvě »smutným zjevem chorobné zaslepenosti a vášnivosti,« jakož i »zvykem ohyzným a svrchovaně nevlasteneckým.« Zvláštní péče věnována sv. Janu Nepomuckému a sv. Vojtěchu. Životopis sv. Vojtěcha vyličen dle nejlepších historických zpráv s takovou pietou a vroucností, že čtenář na mnohých místech mocnému pohnutí a posvátné vzrušenosti sotva se ubrání. Tragická smrt sv. Vojtěcha vyličená úchvatně. Posvátným tichem, které přináší blížící se mučnická smrt, zahlaholí mocná slova Vojtěchova do té míry, že otřesou srdcem každého vlastence Čecha. V cizí totiž zemi docházejí na večer jednoho dne naši věrozvěstové kteréhosi města, když najednou obklopí je zástup cizincův a starosta městský se táže příchodích, kdo jsou a co chtějí. Sv. Vojtěch odpovídá: »Jsem Slovan jménem Vojtěch, stavem mnich, posvěcením druhdy biskup, nyní pak z povinnosti váš věrozvěst!« Podobně krásný a důkladný

jest životopis sv. Jana Nepomuckého. Jeho úvod zasluhuje povšimnutí pro neobyčejnou krásu a vroucnost. Slyšme, jak začíná! »S českého nebe kyne nám dnes spanilá hvězda. Od staletí pohlíží k ní s dětinnou důvěrou katolický náš lid, s námi pak vzhledají k ní s uctivostí milionové katolíků všech zemí a národů.« K životopisu tomuto připojena důkladná obrana historická, ve které spisovatel s úspěchem zastává se sv. Jana, odkrýváje blud Hájkův a upozorňuje na spis Dobnerův, jenž už před sto lety, tedy trochu dříve než Dr. Herben, na neshodu tu tak posvítí, že i sám Palacký k němu se přidal a otázku svatojanskou rozřešenou považoval.

Vedle uznaných světců Čechů podává pan auktor životopisy domněnám svatých mužů českých. Tak potkáváme se zde s arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, s Janem z Waldsteina, s Jindřichem Zdíkem Olomuckým a s P. Vojtěchem Chanovským z Dlouhé Vsi, knězem Tovaryšstva Ježíšova. Nejvíce nás zajímal životopis P. Chanovského, jelikož pěkným obrázkem tím zahánějí se tmy a ošklivé mlhy, kterými lžiliberální náš dějepis pokálel katolickou protireformaci, maluje naše misionáře barvami tak křiklavými, že se podobají spíše hrubým banditům než evangelickým kazatelům. Znam životopis P. Chanovského a připravuji k tisku rozbor jeho knihy »Správa křesťanská,« v níž nejen šlechtěného, nýbrž i učeného poznáme českého misionáře. Životopis Ekertův zpracován dle díla Tannerova přehledně a důkladně.

Tiskových chyb — mimo uvedené v opravě, — našli jsme málo. Ze slovanských světců našli jsme vynechány polské světce dominikány, »Bl. Sadoka a soudruhy mučeníky Sandomírské« ke dni 2. června. Jinak nevíme, co bychom vytýkali.

Budiž proto páně Ekertova »Církev vítězná« všem lidem dobré vůle vřele doporučena a tak čítávána, jak zasluhuje. Slavná správa Dědictví sv. Janského zavděčila se nám velice tímto krásným a velmi pěkně upraveným dílem.

Filip Jan Konečný.

Žofín, ročník II. tiskem Vilímka. Cena 30 kr. Spolek českých belletristů »Máj« pořádal ve svůj prospěch 8. a 9. června 1894. slavnost na Žofínském ostrově. Páni z »Máje« vydali též slavnostní číslo, ve kterém ukázali plody svého ducha.

Že se neobešli bez tupení kněžstva a náboženství, dokázali poznovu. Tak Seifert napsal »Z mých pamětí«. Je v Africe, na poušti. Musil na jih pro zdraví. Tam má přítele mnicha. V útulném tichu kláštera trávím již týden. Tu onde, ve volných chvílích, kdy není v klášteře ani modlení ani jídlo, putuji do okolí studovat kraje i lid, či dílo Páně. Přítel jeho mu připomíná, by se brzy vrátil: »Budeme mít dnes dobrou svičkovou, a po té frater kuchař a sklepník chystají ještě vzácné překvapení, pater kvardián slaví dnes čtrnáctileté jubileum... odejděte s Kristem.«

Jede pouští na oslu a tu vidí blížící se postavu. »Ano, ďábel to byl, ku podivu hezké děvče, a nic se mne nebálo. (Přítel mnich zapůjčil hosti svému mnišský habit.) Dojista, že vzhled můj v bílém hábitě saharského bratra byl tak důstojný a uchvacující, že dívka ta se zastavila a zvolna obracela za mnou sametový zrak svůj. Já slabý tvor ale omámen, přiblížil jsem se ústy k ní.« Celá ta »duchaplná« črta persifluje perfidním způsobem život klášterní.

Dále jsme pročetli frašku pánů Rutha a Kaiky: »Tři kufry«. Jest to známý frivolní francouzský způsob tropiti si výsměch z manželství.

V programu nechybí také karrikatura Jesuity; páni Májisté si ji vypůjčili patrně od Šípů.

Nejsprostší článek jest: »Modlitba k sv. Linhartu« od Brožíka. »Duchaplný« spisovatel činí si odporným způsobem výsměch právě z té spustlosti a zanedbalosti našeho lidu, a zvolil si k tomu situaci, která jdou dva snoubenci k duchovnímu v příčině sňatku. Kaplan právě se chce osobně ucházeti o faru, nemá čas, by se příchozími dlouho obíral. A proto to s nimi odflékne krátce.

Jakási tanečnice věnuje panu Herrmanovi vzpomínku:

Na pokání čas už nyní,
věřte svoji přítelkyni,
za mladost, jež bez rozumu
polibky své utrácí.
Ráno k mši jdu, pak je hrubá,
odpůldne jsem u Jakuba,
chodíváte také večer
na kázání k Ignáci?

Pan Adolf Pštross rozumuje:

Plapol slunce, tanec mšic,
všechno, všechno to je nic,
Svět se řítí víc a víc.
hmotné zhoubě divě vstříc,
z rudých jeho zřítelnic
plane slzí na tisíc.
Nebi hází slinu v líc,
kleje, pěje, zeje — nic —
země letí zhoubě vstříc
zmizí jako křídla mšic
v nic a nic a nic a nic!

To je přece poesie!

Na konec si páni Májisté nemohli odpustiti, aby si nepochutnali na ne-náviděných klerikálech, P. Škrdlovi, Pohunkovi a Konečném. Inu habeant sibi. Celkem se vnucuje bezděky čtenáři »Žofinu« dojem, že páni umělci, spisovatelé, žurnalisté, krátce ten výkvět naší intelligence na Žofíně shromážděný, stůně povážlivou nemocí: marasmem myšlenkovitým. Nemůže pořádati ani slavnost bez hanobení, narážek, posměchu na kněze a náboženství. Kde by vzali páni látku?

Nedávno tomu, co českému knězi stříleli do oken proto, že českým dítkám v mateřské řeči láme chléb duševní. Český kněz ohrožen životem svým ve vykonávání svých povinností. Výkvět »české intelligence« však uznává za vhodné, tomuto stavu se posmívati.

Pánové, i ten poslední kaplánek v zapomenuté vesničce pohorské, na nějž vy s patra pohrdlivě pohlížíte, vykonává více dobra, více prospívá lidu a národu než vy všichni dohromady. Tolik na srozuměnou k příští žofínské slavnosti.

Rudolf Vrba.

Anděl Strážný. Časopis pro křesťanskou mládež. Roč. XIII. Se 62 ilustracemi. Vydavatel P. Ber. Plaček, O. S. B. Za redakci zodpovědný Vilém Ambrož. V Brně 1894. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny Benediktinů Rajhradských. Jediným listem mládeže na družné Moravěnce jest Anděl Strážný. Že získal za tu dobu mnoho přátel a příznivců, svědčí nejlépe to, že dokonal právě XIII. ročník. Výsledky, jichž se list na svých poutích dodělával, byly snaživé redakci pobídkou, by se list zdokonaloval jak v zevnější úpravě tak i vnitřním obsahem. A to jest příčinou, že se dosud udržel, kdežto jiné listy zanikají. Listy založené ku prospěchu nakladatele a nikoliv ku prospěchu čtenářů zajdou vždy.

An. Str. doporučuje se předem úpravou; papír jest tuhý, sytý a tisk veliký a zřetelný. Každé číslo vyzdobeno jest několika obrázky, jež vynikají uměleckou cenou. Velice se zamlouvá, že přináší též obrázky biblické. Mladistvé čtenáře znající příběhy biblické takovéto obrázky poutají a mají výchovatskou důležitost; přispívají k důkladnému osvojení těchž příběhů.

Po stránce vnitřní jest An. Str. časopis velmi dokonalý. Výběr prací od spisovatelů české veřejnosti již dosti známých jest rozmanitý a bohatý. Básní tu více než šedesát a celkem hodnoty vzácné. Mezi nejlepšími jsou: p. V. Ambrože, L. Grossmannové-Brodské, Vítěz. Unzeitiga, A. B. Štastného, Prok. Zaletěla, Vlad. Štastného, a j.

Povídky a články poučné pěstoval An. Str. za pomoci více než dvaceti spisovatelů. S mnohým tu jménem setkáváme se sice poprvé, ale i takový příspěvek jest velmi cenný, jako: »Poslední pomazání« od E. Jindry, »Vděčný divoch« od V. Kamenického, »Největší chrámy a zvony« od J. Ch. Peukra a j. Mezi četně pracemi zastoupenými spolupracovníky shledáváme předem V. Ambrože, dále Al. Dostála, L. Grossmannovou-Brodskou, A. B. Štastného a j.

Shrnu-li všechny přednosti An. Str. v povšechný úsudek, nemohu než prohlásiti časopis tento za vhodnou knihu pro žákovské knihovny a dobrý dárek pro mládež. Doporučuji jej vřele.

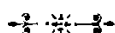
Karel J. Zákoucký.

Poučení o předrahé oběti mši svaté. Našemu lidu podává Karel Janský, kaplan v Morašicích. Schváleno nejd. bisk. konsist. v Hradci Králové. — Spisovatel, přesvědčen jsa, že »mše sv. jest teploměrem křesťanské zbožnosti, křesťanského ruchu,« hledí spisem tímto účtu a vážností ku mši sv. jak u mládeže

tak u lidu dospělého vzbuditi a rozmnožiti. Úkol ten je zajisté záslužný, i nutno vyznati, že spisovatel mu v plné míře dostál. Rozděluje spis na dva díly. V prvním pojednává o podmínkách, kdy jest dovoleno mši sv. sloužiti, o chrámu, rouchu, oltáři, věci potřebných k oběti mše sv.; dále o mši sv. se stránky věroučné; o podstatě oběti vůbec a mše sv. jako oběti (důkaz, že mše sv. skutečně jest obětí) mluví krátce, chtěje se tak přispůsobiti schopnostem lidu. Ve druhém díle líčí liturgický význam celé mše sv.; tu se nám zvláště líbilo, jak poukazuje, že rozličné obřady při mši sv. nás upomínají na rozličné okolnosti umučení Páně, jímž se právě při mši sv. zabýváme, dále když upozorňuje lid na důležité přijímání duchovní. Citovaná slova na stránce 16. ze žalmu 23. chybou tiskovou se označují jako slova žalmu 27. Kladení dvou předložek před jedno podstatné jméno: »při a po proměně« (str. 67) zdá se býti germanismem. Prací touto spisovatel úmyslu svého dosáhl, jest si jen přát, by kniha také skutečně mezi lid se rozšířila, a tím zbožnost a úcta ke mši sv. se vzdávala. Dobře se také hodí katechetům k liturgickému výkladu mše svaté.

Jan Nep. Holý, O. Praem.

Americký ujec. Povídka paní Colombové. Z franc. přeložil Jan Al. Unzeitig. To jest druhá povídka letošních »Večerních Zábav.« Různí příbuzní ve Francii mají v Americe bohatého ujce, jenž se měl vrátit s miliony a obohatit celé příbuzenstvo. Ale strýc ztratí vše, zemře, a místo milionů přichází do Francie k příbuzným jeho vnučka, chudá a opuštěná Lucetka. Přejde k slečně Julii Morineauové, která vede patriarchální život, dbá způsobů a společenského mravu. Lucetka však je z jiné země, zná jiné mravy, jiný způsob života; z milosrdenství žiti nechce, touží po práci, kterou by se vyživila. Moudrá, praktická a srdnatá Lucetka vysvobodí hocha před utonutím a stane se oblíbenou v celém městečku. Ale sl. Julii Morineauové zpěvračí Lucetka celý způsob života, je jí na obtíž, i pošle jí do Paříže k jiným příbuzným, lidem lakomým a nesvědomitým. Lucetka mnoho zkusí: je služkou, švadlenou a vychovatelkou dětí zároveň, dře se až chřadne, i ujme se jí jiný příbuzný, vezme jí k sobě a vysvobodí ji z pařížského otroctví. Lucetka je šťastna, ale v tom se sl. Julie Morineauova roznemůže, Lucetku volá k sobě, přivine ji k sobě jako dobrou a milou společnici a chce napravit, čím jí ublížila. Vděčná Lucetka opustí krásné místo a spěchá ke své sestřenici, která jí jako opuštěného sirotka do svého domu přijala. Sl. Morineauová pobude svého jmění, tu však praktickou Lucetku nezastraší, pracuje, shání groše a pro své šlechetné vlastnosti stane se chotí místního mladého lékaře. Štěstí celé rodiny dovršuje otec Garenfoin, jenž odkázal Lucetce veškeré jmění, které na los vyhrál a které až do smrti pečlivě ukrýval. Povídka tato líčí dívku praktickou, srdnatou, při tom však trpělivou a vděčnou. Uznává dobrodiní od příbuzných jí prokázané, ale to jí nedostačuje, ona chce pracovati a sama se vyživit. Podobná četba je dívkám dobrým průvodcem na cestě života a proto ji zvláště dívkám ku čtení doporučujeme. Václav Plešovský.

DROBNÉ LITERÁRNÍ

A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Poslední encyklika sv. Otce, jak mnozí z laskavých čtenářů ji sami poznali, je výronem otcovské lásky kmeta čtyř a osmdesátiletého, jenž, než ctihodnou hlavu svou ve hrob skloní, obrací se významu plnými slovy k věřícím i nevěřícím, katolíkům, pohanům a heretikům na celém světě. Počínaje díky katolíkům za hold Sobě vzdávaný způsobem tak okázalým a stkvělým v tomto roce jubilea biskupského, obrací se přímo ke všem vladařům a národům světa, zde napomínaje, tu pobádaje, tu připomínaje pokynů a naučení vyslovených v předešlých listech a encyklikách, aby říše Ježíše Krista rozšiřovala se dále a dále, aby byl »jeden ovčinec« dle přání a slov samého Spasitele. Encyklika prodchnuta je mírem a láskou. Zajímavě jest pohleděti, jak ji svět přijal. Nemáme na mysli katolíky věřící, ale nevěřící (zda-li křtěné nebo nekřtěné, na tom málo záleží). Dojem byl, abychom tak řekli, historicky obvyklý, týž, jako před devatenácti věky před tvářmi zázraků, konaných zakladatelem křesťanství. Je to, ujmeme porovnání, obvyklý účín slunce, pod jehož paprsky některé hmoty

tvrdnou, jiné se rozplývají. Listy všech stran, barev a odstínů psaly o encyklice. »Messaggero« ku př., list socialistický a liberální, píše s takovým nadšením, takovou vřelostí o encyklice a papeži samém, že to v nynějších bouřlivých společenských poměrech musí naplniti každého nejvyšším dostiucíněním. Rovněž nadšeně a namnoze i způsobem uchvacujícím píše o encyklice a sv. Otci liberální »Daily Chronicle«, »Daily Graphic«, »Opinione liberale«, »Journal des debats«, »Revue des deux mondes«, »Nuova antologia« atd. Jiné opět píše potupně a hodí se na ně slova, jež pronesl Spasitel o fariseích, že majíce oči, aby viděli, nevidí, a majíce rozum, aby rozuměli, nerozumějí. Zmohly se totiž na latinou výmluvu, »že nová dogmata, jimiž, díky Jesuitům, se obohatila církev, činí každé dorozumění a dohodnutí nemožným«, a že »národ italský miluje sjednocenost a nedělitelnost Italie více, než všechna kněžská dogmata.«

Důležitou událostí v poslední době jest obnovení diplomatických styků mezi sv. Stolicí a Ruskem. Car jmenoval totiž Izvolského zplnomocněným ministrem ve Vatikáně se stálým sídlem v Římě; »Journal de Saint Petersburg« vřele chválí toto ustanovení, dokládaje, že obnovení diplomatických styků Ruska s Vatikánem bylo nutné a velmi žádoucí; umožnil a urychlil je osvícený a smířlivý duch Lva XIII. Pro katolíky ruské je to událost velikého významu a dosahu. Dne 18. června přijal sv. Otec ministra Izvolského, jenž Mu doručil své pověřující listiny. Tak řečené italské vlastence (jejichž vlastenectví složeno je ze tří čtvrtin z tendencí protikatolických) je toto sblížení Ruska se sv. Stolicí solí v očích. »Každý styk papeže s vladaři a národy mimo Italii,« hlásají podrážděně, »může býti na škodu, neb alespoň na překážku Italii!«

Tytéž liberální listy, o nichž zmínili jsme se nahoře, jak psaly o encyklice, pustily nedávno do světa o zdraví sv. Otce zprávy naprosto nepravdivé, nejspíše ohlas svého nitra, v němž »pium desiderium« podobné se ozývá. Lev XIII., budiž Bůh pochválen, těší se právě v poslední době zdraví utěšenému a pracuje na nové encyklice, věnované východu. Se živým zájmem sledoval sv. Otec oslavu velikého Pia IX. a dával si podrobně o průběhu jejím podávati zprávy. Hrabě Jan Acquaderni z Boloně vyzval totiž celý katolický svět, aby přispěl na zbudování hrobky a pomníku tak znamenitého papeže, jako byl Pius IX., důstojných. Příspěvků sešlo se hojně a hrobka Piova je skutečným divem práce umělecké. V průčelí jsou tři veliké, překrásné obrazy mosaikové: uprostřed prohlášení dogmatu o Neposkvrněném Početí, na pravo znázornění lásky národů k Piovi, na levo prohlášení dogmatu o Neomylnosti. Kolem do kola je více než 100 znaků všech diecézí, náboženských řádů, družstev a soukromých osob, jež se účastnily zbudování této hrobky. Může se říci, že svět katolický stojí u ní na stráž. Sloh je byzantský; hrobku pracoval mladý umělec Cattaneo, nedávno předčasnou smrtí zesnulý. Slavnosti odhalení hrobky Pia IX. účastnily se kromě římského obecnstva více než dva tisíce poutníků z různých končin Italie. Byli přítomni mši sv. sloužené sv. Otcem ve velké aule lože vatikánské; pak přijal je papež v »Logge del Mantovani.« K oslovení hraběte Acquaderni-ho papež sám laskavě odpověděl a pak důvěrně s poutníky se bavil, vypravuje různé příhody ze života velkého Pia IX., jichž sám byl očitým svědkem. — Bůh zachovej vznešeného kmeta dlouhá leta ku blahu církve sv. a všech věrných katolíků!

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Dr. Jos. Burian, předseda Jednoty katolických tovaryšů. Roč. IV. číslo 13. a 14. obsahuje: Účel posvěcuje prostředky aneb také: »Kdo v té peci sedá, jiného tam hledá.« Napsal Francesco Veridico. Spisovatel vysvětluje pojem činu mravně dobrého, na to probírá učení jesuitů, v jejichž spise nikde není možno naléztí věty: »Účel posvěcuje prostředky.« Byly vypsány již dvě ceny 1000 zl. a 500 zl. pro toho, jenž by to dokázal. Fr. Veridico uvádí výroky poctivých protestantů, kteří podobné tvrzení vyvracejí, a probírá konečně historicky všechny ty, kdož podobně učili a jednali, a to byli mnozí pohané, nevěrci, liberalové, jako ku př. básník Euripides, Voltair, Bedřich Veliký, Machiavelli a jiní, ale nikdo z jesuitů.

»Jesuité jsou řád,« praví spisovatel na str. 9., »církvi schválený; nemají tudíž jiné morálky, jiné mravouky, jiného učení, jiných pravidel pro svoje jednání než jaké má církev katolická. Pakli tudíž kdo jesuitům vytýká, že učí nebo učili falešně věť: účel posvěcuje prostředky, tupí tím a podezřívá celou církev katolickou, jakoby ona schvalující řád tento, trpěla u něho falešné učení a tím brala podíl na vině jeho.« Tato brožura patří k nejlepším, které ve »Slovech pravdy« vyšly. Má 32 stránky a stojí 4 kr. Ku konci uveřejňuje redakce vybitnutí ku sjezdu katolickému v Brně. Slovům pravdy přejeme největšího rozšíření.

Z našeho literárního tábora. Stopujeme bedlivě dle svého slibu v těchto listech vysloveného ruch v táboře našich »Majistů« a »Parnassistů.« I neopomíjíme našemu čtenářstvu opět sdělití nový případ, jenž dokazuje, jak málo práva měli Majisté svého času nám vysloviti »opovržení« nad útoky na Nerudu prý ve Vlasti podnikané, mohou-li se věci rázu takového, jako jest aféra páně Lošťáková s p. Jiřím Karáskem v jejich vlastním táboře odehrávati. Sdělujeme věc, jak se udála, dle »Literárních listů.« Pan Lošťák vydal báseň »Tři noci u mrtvoly.« Poslal kritikovi p. Karáskovi výtisk s uctivou dedikací. Pan Karásek báseň však přes to přece odsoudil jako nezdařenou. Na to šel p. Lošťák na smíchovské nádraží, kde p. Karásek je poštovním úředníkem, lstivě jej vylákal, ze zadu přepadl a stloukl. Do »Národních listů« na to dal »ohlášení« svého »činu,« kde si p. Karáska dobral, že prý teď tento bude sbírat poštovní známky a nechá kritiky, když dostal tak »citelné« na pamětnou. Pan Karásek na to zaslal »Národním Listům« zasláno, že p. Lošťáka bude stíhati soudní cestou, což se již stalo.

To je celá aféra. Četli jsme báseň Lošťákovu a posoudili ji v minulém čísle. Není »moderní,« ale zamlouvala se nám vážným svým rázem, s nímž se málo u nás setkáváme. Ale nenadáli jsme se, že básník její tak málo vážným a důstojným způsobem si bude počínati. Hle, loni redaktor byl pranýřován naší žurnalistikou za to, že o Nerudovi byl ve »Vlasti« pronesen poněkud příkřejší posudek — a letos? Letos titíž páni, kteří nám loni vyslovovali své »opovržení«, (mezi nimi též p. Lošťák) jdou na svého literárního odpůrce se zatáty píseňmi! A toho veřejnost nepozoruje? Kde pak je spolek »Máj,« kde pak je pan Ignát Herrmann, kde jsou ti všickni lonští mravokárci?! Vysloví též »Máj« p. Lošťákovu své »opovržení?« Jsme dychtívi. Inu ovšem, dnes se nejedná o redaktora »Vlasti«! Dnes snad páni sami nahlízejí, jak si loňskou výpravou proti »Vlasti« škodili. Podobné násilnosti nikdo nemůže schvalovati ani proti největšímu nepříteli! Na důvody odpovídejte důvody, na slova slovy, na důkaz důkaz, ale ne rány pěsti a řinčení rozbíjených oken.

Josef J. Veselý.

Emil Zola a jeho nová kniha: »Lourdes«. V druhé polovici srpna r. 1892. velikou sensaci vzbudila cesta Emila Zoly, známého autora nejrealističtějších románů, do Lourd ve Francii. Chtěl konati studie k nové literární práci, jednající o zázracích lourdských, které uvádějí v největší rozpaky popírače všeho nadpřirozeného. Katolické i nekatolické žurnály zabývaly se podrobně touto jeho návštěvou, psaly o něm vše, co tam dělá, kam chodí, koho navštěvuje, kdo navštěvuje jeho, uváděly, co si znamená atd.; mnozí hlásali již, že tato cesta bude pro Zolu tak významnou, jako cesta Šavlova do Damašku. Nemysleli však tak všichni. Pozoruhodně vyslovil se o něm proslulý lékař, Dr. Boissarie, autor »Lékařských dějin Lourdu.« »Všichni lékaři, nejen z Paříže, ale celého světa,« pravil, »jsou pozváni, aby veřejně zkoušeli fakta, pověřili uzdravení a pronesli úsudek. Bude-li romanopisec Zola státi na hledisku našem, není pochyby, jaká kniha jeho bude.« Kniha vyšla po nesmírném předběžném hluku všeho evropského i amerického tisku a možno právem říci: »nascitur ridiculus mus.«

Líčí, až je z toho ošklivo, fantastické různé nemoci a vášně, fantastická vyléčení v Lourdech, mluví o halucinacích Bernardiny; zhojení neduhů nestalo se působením Božským, ale účinem podnebí a rozechvěním nervů následkem takového návalu, rozčileného lidstva, kouzelným působením zbožnosti umělé a podvodné. Pro něho, celkem, po třicet šest let trvajících událostech v Lourdech, převyšujících daleko vše přirozené, nejsou ničím jiným než obyčejným klamem, podvodem, nízkou spekulací obchodní, tržištěm a jarmarkem pověry. Není ani možno, aby tak psal někdo, kdo Lourdy viděl, kdo vlastníma očima o všem se přesvědčiti mohl. Není možno, aby nebyl věděl, že nemocní prohlízeni jsou bedlivě nejproslulejšími lékaři ba i fakultami lékařskými, když do Lourd se ubírají a odtud uzdravení se vrací. Viděl sám uzdravení sl. Amalie Chaignonové, poslané do Lourd lékaři z Poitiersu; trpěla téměř beznadějnou fistulí na noze, až do kosti pronikající, viděl Marii Lemarchandovu, stíženou zlověstným druhem krtic, a Marii Lebranchovou, u níž pařížští lékaři v Hôtel Dieu rozpoznali miliární tuberkulosu; zvolal jen: »Vy mi ukazujete zázraky! Toť strašlivé!« — Nevěřil však, a býti dle jeho, žádal by celé sbory různých komisí, kde přece dostačí nejkompetentnější soud — různých lékařů, mezi nimi i materialistů a nekatolíků. Vzpomínáme jen, jak četné odborné listy lékařské posměchem zahrnuly kdys Dr. Lалу v Rhodes, že uznal, že osvědčil jedno vyléčení v jeskyni lourdské za zázračné! Od té doby však mnoho se změnilo; po něm uznali i taková vyhojení materialista Dr. Bernheim v Nancy a slavný Charcot, ředitel Salpetriéry

v Paříži, a více než tři sta lékařů. A pak přijde pan Emil Zola a řekne: »To je vše nic, pranic; vše pouhé halucinační procesy chorobného mozku nebo podvod!«

Bylo mnoho nevěřících, kteří do Lourd přišli a mohli o sobě říci: »Veni, vidi, credidi«; ku př. Lasserre, Aleçon a žid Artur Meyer, red. časopisu »Gaulois« v Paříži, jenž r. 1882. v srpnu uveřejnil zprávy o různých uzdraveních, jež stala se v Lourdech. Cituje jména a vypočítav jich asi 50, dodává: »Všecka tato fakta jsou autentická, zkoušena co nejprísněji a volně každým lékařem, kdo chtěl: ostatně ať nevěřící přijdou sami, přesvědčí se, a pak necht soudit.«

Myslí si snad Zola, že svým románem popře to, co je tisíci svědky stvrzeno? Odebral se do Lourd, prošel vše, navštívil jeskyni, prameny a rybník, chrámy, lékaře, nemocnice, nemocné, mluvil s duchovními, vůdci poutí, s jeptiškami a laiky — viděl vše, jenom ne to, co nejvíce viděti měl — pravdu!

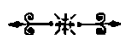
Román jeho zlehčuje a uráží vše, což je proti zřejmé a vědecky dokázané pravdě ještě více než pouhou — nevěrou. Zklamala tedy velice nová kniha Zolova všecky, kdož od Zoly očekávali — obrácení. Česky dosud nevyšla, zmiňujeme se jen předem o ní, poněvadž, jak praveno, po celém světě Zolova cesta do Lourd učinila mnoho povyku a jeho kniha byla, jako málo která, s napjatou dychtivostí očekávána. Podotýkáme jen, že se v příštím ročníku »Vlasti«, dá-li Bůh, důkladně k této knize ještě vrátíme, a podrobný rozbor její podáme.

Dílo křesťanské lásky. O podivuhodné činnosti a velice užitečném působení náboženské společnosti (oratoři) sv. Františka Saleského, (založené don Boskem) uveřejňuje francouzský měsíčník »La Sainte Famille« ve svém dubnovém čísle tyto podrobnosti: Veškeré příjmy společnosti od 10. února r. 1893. do 10. února r. 1894. obnášely ve Francii a ostatních zemích katolických 1,153.644 franků a 90 cent. Francie sama k tomu přispěla částkou 957.358 fr. a 90 cent., tedy o 54.800 fr. více než r. 1892. Tato čísla dostatečně dokazují, že dílo don Boska ještě ustavičně se daří a zkvétá. Působení společnosti odpovídá také zcela příjmům. Oratoř sv. Františka Saleského podporovala minulého roku jediné ve Francii 2977 škol, 525 asylů, 345 katolických spolků, 72 dílen, 50 katolických nadání pro vojsko, 2 farní školy, 523 nadání pro konání kněžských exercicií, 219 chudých kostelů, 33 knihoven. Rozdala 498.932 brožur pro zachování a šíření víry a zbožnosti, 212.922 kalendářů, 25.902 knih obsahu více vědeckého a 983.522 křížů a devocionalii. Zaslouhuje tedy toto v pravém slova smyslu katolické dílo, aby se ještě více rozšířilo a aby se u katolických kruhů ještě větší podpoře těšilo.

Pomník Václava Beneše Třebízského. Před lety psal »Literární oznamovatel« takto: »Zemřel chudý kaplan a spisovatel Václav Beneš-Třebízský. Všechno jmění, jež po něm zůstalo, byly jen úspory z honorářů. Šlechtný kněz těchto několik tisíc zlatých odkázal »Svatoboru.« »Česká Politika« ze dne 15. července 1894. oznamuje: Pomník Václava Beneše-Třebízského na hřbitově vysehradském (byl to dar od soukromé osoby, pomník starý) během času tak sešel, že bylo nezbytně nutno, náhrobek důkladně opravit. Než nikdo se zanedbaného pomníku neujal, a tu lakýrnický pomocník p. V. M. vykonal potřebnou opravu těchto dnů vlastním nákladem. Pozornost dělníkova zaslouží všeho uznání. — »Svatobore«, kde jsi? Nebylo by dobře jednou za Benešovy peníze místo vypsání ceny za »nejlepší historický román« vzpomenouti si na pomník historického romanopisce? Proti způsobu, jak se odměny ty udělují, beztoho se ozývají vážné protesty a peníze se dostanou zpravidla těm, kteří toho nejméně potřebují. Pomníku Benešova od »Svatoboru« v nynějším složení a snažení se nedočkáme nikdy.

Drobné zprávy z Fihoslovanska. V městě Splitu ustavil se zvláštní výbor, jenž má pracovati k tomu, aby se přenesly kosti zvěčnělého básníka »Pobratimstva«, Luky Botiče, z Djakova do Splitu. — Dne 1. března měl literární spolek sv. Hieronyma v Záhřebě valnou hromadu. Jak známo, účel tohoto spolku jest rozšiřovati v chorvátském lidu dobré a laciné knihy. Loňského roku bylo rozšířeno 79.000 knih, o 8500 více nežli r. 1892. Členů jest nyní 11.416. — Pod názvem »Ljetopis« vydává Milan Grlović chorvátskou revue. V programu redakce praví, že se v tomto měsíčníku bude čtenářům podávati úplný, objektivní a přehledný obraz pokroku a práce ve všech oborech veřejného života chorvátského. Jako příruční kniha ulehčí práci těm, kteří někdy potřebují nějakých dat a často bez úspěchu celé ročníky novin a časopisů listovati musí. — V Záhřebě vychází nový časopis »Omladina«, který vydává srbská akademická

mládež a rediguje jej P. Belobrk. — R. 1896. bude tomu dvě stě let, co kníže-metropolit Danilo I. ze slavné rodiny Petroviće Njeguša zasedl černohorský prestol. Černohorská vláda proto vypsalá dvě ceny, prvou 1000 tolarů, na nejlepší historii Černé Hory za dobu Petrovićů a druhou 150 tolarů na nejlepší plán pomníku Danilovi I., jenž má býti r. 1896. odhalen. Historii třeba poslati do konce r. 1895., plán do 23. dubna 1895. — Loňského roku vyšla v Bělehradě kniha »Slobodno zidarstvo« (svobodné zednářství), jež pravdivými slovy líčila tento záhubný spolek. Nyní však vydal prof. bohosloví Stevan M. Veselinović brožurku »Slobodno zidarstvo pred jevandjeljem.« ve které velmi obratně strhuje škrabošku s tváře svobodného zednářství. — M. Živković vydal tiskem »Sarajevo od svoj postanka do danas« (Sarajevo od svého počátku do dnešního dne). V díle pojednává se o děje- a zeměpisu Sarajeva, o výstavnosti a jeho znamenitostech, o obyvatelích dle počtu, jazyka, víry a národnosti. — Srbská »Književno-umetnička zajednica« (literární-umělecká jednota) se usnesla, aby se r. 1895. uspořádala v Bělehradě umělecká výstava, na které by se vystavily umělecké práce z posledních 150 let, a to všech jižních Slovanů. Za tím účelem zvolen byl výbor, jehož členové jsou: St. Todorović, malíř, P. Ubavkić, sochař, Drag. Milutinović, architekt, Svetozar Zorić, profesor, dr. Milan Jovanović, Milan Gj. Miličević, dr. Lj. Nedić a Andr. Gavrilović. — R. 1892. v Lublani zesnulý obchodník Anton Knez odkázal »Slovinské Matici« hezkou sumu peněz, aby vydávala zábavnou a poučnou knihovnu, ve které by se tiskly spisy sepsané v národním duchu, na základě katolickém, ale v svobodomyslném směru. Knihovnu začala vydávati »Slov. Matice« již letos. — Nový dóm slovinského literárního spolku druž. sv. Mohora v Celovci byl dne 26. dubna slavnostně vysvěcen. Spolek sv. Mohara čítá letos již přes 65.000 členů; existuje již 42 let a v době té vydal 4.794.881 dobrých slovinských knih. Fr. Štingl.

OBRANA.

Katechetické Listy v č. 7. roč. I. str. 161—64. pojednávají o poslední valné hromadě spolku sv. Josefa a uvádějí tam pražské kněze, kteří proti dosavadnímu přijímání katechetů za členy hlasovali. Mezi těmi na konci čteme: »a redaktor Vlasti Tomáš Škrdle, jenž si průběhem celé debaty přímo zuřivě počínal. Jemu při hlasování katechetové tleskali volající: »Sláva bývalému předsedovi jím ubitého spolku katechetů.«

Jedenkrát oslovil nás ředitel semináře, nynější vldp. kanovník Fr. Srdínko, a mezi jiným uvedl slova, jež si často opakují: »Wenn wir uns nicht ehren, wer soll uns ehren!« Řídě se touto zásadou nechal jsem útok »Katechetických Listů« bez odpovědi. Ale dne 1. června t. r. dostal jsem důvěrný dopis, v němž se mi sděluje, že má »zuřivá agitace« proti katechetům bude míti neblahé následky pro »Vlasti«, a byl jsem přímo vybidnut, abych ve »Vlasti« celou záležitost objasnil. Po této zprávě mlčeti nemohu, i odpovídám mírně a věcně. přihlížeje jen k tomu, co se mé osoby týká.

Asi tři neděle před valnou hromadou stěžoval si mi dp. Ludvík Fiala, katecheta v Karlíně, že jest již na osmý rok členem spolku sv. Josefa, a že má býti nyní práv svých zbaven. Práv jsem mu, že žádný zákon do minulosti neplatí, jednání takové že by bylo nespravedlivé a radil jsem mu, aby si došel k dp. Janu Kačerovi, vše mu vyložil a své právní stanovisko hájil. Potkav brzy na to dp. Jana Kačera, mluvil jsem s ním v témž smyslu a v témž směru jsem i ve valné hromadě hlasoval, totiž, aby katecheti za členy přijatí ve právech svých zkráceni nebyli.

Dp. Jan Kačer mne při tom ujistil, že výbor spolku sv. Josefa podobného úmyslu nemá, a zároveň mi situaci spolku objasnil a mne přesvědčil, že byl výbor nucen pensi katechetů pro budoucnost omeziti, nebo jinak že by spolek šel vstříc jisté záhubě.

Není mou povinností jeho důvody zde opakovati, ale přál bych si, aby je výbor spolku sv. Josefa veřejnosti podal, by v té věci bylo úplně jasno.

V loňské valné hromadě, kdež se rovněž o této otázce jednalo, jsem nebyl a letos nikoho jsem do schůze nelákal, nikoho jsem ani před valnou hromadou ani při ní nepřemlouval, jak by měl hlasovati. Šel jsem prostě jako člen do valné hromady vyplnit svých povinností.

Ve valné hromadě nehlásil jsem se ani jednou o slovo a k předmětu na denním pořádku se nalezajícimu ani slova jsem nepromluvil.

Když katecheti mluvili, byla jim popřána úplná volnost slova, když však mluvili jiní řečníci, katecheti je vytrhovali, a tu je přítomné kněžstvo napomínalo, aby mlčeli a řečníků nevytrhovali. I já jsem je asi čtyřikrát s jinými podobně napomenul.

Mezi rokováním vyvolal mne p. Tom. Jiroušek, s nímž jsem se dlouhou chvíli radil o důležité záležitosti »Vlasti.« Po jeho odchodu usedl jsem blíže ke katechetům a mlčky sledoval jsem průběh rokování, což mi dp. V. Kocián zajisté dosvědčí. Usednuv na své původní místo, přistoupil jsem za všeobecného zmatku k předsednickému stolku (seděl jsem v první řadě lavic přímo proti předsednictvu) a zde jsem radil, o kterém návrhu mělo by býti nejprve hlasováno. Ve spolkových záležitostech mám jisté zkušenosti a těch jsem zde jako člen použil.

Rozčilení ve valné hromadě bylo všeobecné — proč, o tom zde psátí nebudu — i já byl rozčilen, ale ne »zuřivostí« proti katechetům, nýbrž tím, že se zde katecheti dovolávali »bratrské lásky.« Kdo se podívá na mou prošeďivélou hlavu a vzpomene si na útoky v »České Politice« proti mně r. 1893., ten se mi nepodiví, že mne slovo: »bratrská láska« rozčiluje.

Naprosto jsem neslyšel, že by mně byli katecheti »slávu« provolávali. Ptal jsem se kaplana, jenž seděl v levo od katechetů, a jiného, jenž seděl v pravo od nich, a faráře, jenž seděl před nimi, a všickni mi potvrdili, že pranicího neslyšeli.

Jakého stupně dosahovala moje »zuřivost« ve valné hromadě, vysvítá z toho, že jeden farář, jenž seděl v téže řadě sedadel se mnou a jen 4 židle ode mně, vůbec ani nevěděl, že jsem byl ve valné hromadě. Dne 16. července v mém bytě mi to dosvědčil.

Ale, jak jeden »bratr« v »Času« vykládal — nečtu toho listu, slyšel jsem to pouze — já prý vůbec ani členem spolku sv. Josefa býti nemám. Odpovídám toto:

Za člena spolku sv. Josefa přihlásil jsem se jako kaplan, tedy právně. Když jsem se r. 1883. ubíral do Alp, řekl mi † p. kardinal Schwarzenberg, abych zadal do pense. Já však upozornil Jeho Eminenci, že bych ztratil členství ve spolku sv. Josefa a prosil jej, aby mne k pensi nenutil. Jeho Eminenci k tomu ochotně svolil. Katecheti navrhovali v poslední valné hromadě, aby spornou otázku rozhodl protektor spolku. V mé otázce protektor spolku rozhodl, tedy katecheti důsledně o mém členství nemohou pochybovati.

Proč si »Katechetické Listy« právě mne vzaly na mušku, toho jsou příčiny mnohé, o nichž pokud možno pomlčím, o třech věcech však zde přece promluví.

Když byl zrušen »Pastýř Duchovní« a založen »Rádce duchovní« a provedena změna redakce, bylo to v kruzích katechetických mně přičítáno. Já prý p. katechetu Ježka odstranil.

Když uveřejnili katecheti provolání v »Národních Listech,« že budou vydávati »Katechetické Listy,« a dopisovatel »Čecha« proti nim vystoupil, byl dopis přičítán opět mně. Obě však jest úplná nepravda. V prvním případě dověděl jsem se hotové faktum, což mohou osoby v té věci súčasťněné dokázati, a dopis v »Čechu« přišel z diecése Hradecké, a to bez mého přičinění a bez mého vědomí.

Konečně dostal jsem v poslední době dopis, v němž se mi vytýká, že prý jsem chtěl proti »Katechetickým Listům« založiti nový katechetický list. K smíchu! Máme »Vychovatele,« a budu mu škoditi!!

Tolik uveřejňuji na vysvětlenou. Kdo z katechetů mým slovům nevěří, ať »Vlast« dále neodebírá; my zde pro ztrátu několika abonentů nepláče. Ztráta mnohého abonenta byla naopak často semenem četných abonentů nových. Když bouře r. 1893. »Vlasti« neuškodila, už jí jiná neuškodí, to nechť vezme každý nepřítel můj a »Vlasti« na vědomí.

V Praze, dne 20. července 1894.

Tom. Škrdle.

VLAST.

Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci.

Sepsal

TÓMA ŠMÝD.

(Dokončení.)

Tato naděje Radlinského nikdy neopouštěla. Když potom v měsíci květnu z Chrenovca-Nitranské stolice celý výbor církevní knihovny a nedělní školy žádal, že Slováci ze všech stran mají klepat a prosit o spolek sv. Vojtěcha, odpověděl Radlinský: »Tam, kde sme dosiaľ klopalí, darmo už klopati budeme. Lež preto nevzdajme sa ešte nádeje . . . Máme ešte inú cestu.« A opět, když z Turca dopsali mu »Turčianski kňazi«, že nadiviti se nemohou, proč tak svatému a čisto katolickému podniku takovéto překážky se dějí, zase odpovídá: »Čo sa ešte dá urobiť za spolok ten, urobíme. Ešte, ďakovať Bohu, máme sa, pri tak svätej a spravdivoj veci, kde oprieť Boh spravdivý bude nám pomáhať. Len vytrvajte až do konca. Čokáme už 7 rokov za vyplnením túžob našich, môžeme ešte v sv. trpezlivosti počkať za pôl roka¹⁾ (CM. 1864, str. 189.). Proč Slováci spolku sv. Vojtěcha nemohli se dodělati, uvádí toho příčinu dopisovatel do Vídeňské »Schnell-Post« dne 23. června, jenž dí, že jim překážel kanovník Somagii, náčelník spolku sv. Štěpána, který se o to zasazoval, aby spolek pro Slováky opět vydával »Katolícke Noviny«, aby se tím zamezil neodvislý spolek slovenský sv. Vojtěcha. A přidává: To se mu ale nepodaří; nebo spolek Svatoštěpánský důvěru Slováků r. 1857. pozbyl nikdy už si nezíská.

Ač Radlinský v Kútech do roztrhu pracoval a ze všech sil se namáhal, přece jeho redaktorská práce nikterak se mu tam nedařila. Proto r. 1864. (v čísle 8.) oznamuje, že prý téměř ze všech stran Slovenska ozývají se hlasové, že Cyrill a Method ve své nynější formě prý nevyhovuje ani potřebám duchovenstva ani potřebám slovenského

¹⁾ Tento půlrok potrvál však déle než »uherský« měsíc, jak níže uhlídáme.

lidu, a že by se měl vydávati zvláštní list pro kněze a zvláštní list zase pro lid. Radlinský této žádosti se ochotně podvoluje a statisticky dosvědčuje, že hodlaje vyhověti potřebám slovenských katolíků, vezdy hlasu veřejného bedlivě šetřil: Nejprve prý (CM.), časopis r. 1849. založený, věnoval podle tehdejších potřeb církvi, škole a literatuře, tedy výhradně jen kněžstvu a učitelstvu, potom r. 1856. spojil jej s »Katol. Novinami«, jež spolek Svatoštěpánský vydával pro lid. Tím ve svém listě spojil: církev, školu, literaturu a obecný lid. Roku 1859. začal práci rozdělovati, z programu toho vyloučil školu a založil pro ni zvláštní časopis »Priateľ školy a literatury.« Potom při zakládání Matice Slovenské r. 1863. vyloučil »literaturu«, pro niž založil samostatný list »Slovesnosť«. Též prý podle nynějších potřeb CM. rozdělí na dva listy, pro církev a pro dům (lid).

Samostatného listu pro lid je prý z té příčiny nutně třeba, že závistiví nepřátelé Slovákům vytýkají, »že sa my praj len o vzdelanie a povýšenie našej reči, na ujmu maďarčiny, staráme, o l'ud ale náš, o jeho nábožensko-mravní vzdelanosť, o opravdovú jeho kresťanskú osvetu nič nedbáme, že praj obecný l'ud novomódnej, len od nektorých panslávov vymyslenej reči Cyrilla a Methoda nerozumie, a že, chceme-li pre obecný l'ud s prospechom písať, musí sa písať v jeho národnej reči a preto, že dokud' v tomto jazyku písať nebudeme, darobný je praj i »Spolok sv. Vojtecha.« Od těchto nepřátelů vychází ta snaha, aby spolek Svatoštěpánský vydával pro lid »Katolícké Noviny«; chtějí tím udusiti vznik samostatného spolku slovenského pro katolícké Slováky. (CM. č. 8. str. 57—58.)

Aby podrazil jim tohoto jejich koníka, na němž si proti Radlinskému vyjížděli a spolek sv. Vojtecha tupili, odhodlal se Radlinský, že CM. ostane výhradně věnovaný katolíckému kněžstvu slovenskému, a pro lid že vycházeti počne nový časopis »Vojtecha«, katolícké noviny pre l'ud obecný, s heslem: »Všetko pre Boha, církev a národ.«

Radlinský sám při tom uznával, že jeho chatrné síly nestačí k tomu, aby mohl vyplňovati tré časopisů, a proto vyzýval »všetkých na šírom Slovensku, aby si rukávy povykášali a do práce sa dali.« Ale jak už u nás obyčejně bývá, že míváme vždy mnoho opíchačů a málo krup, rovněž tak i Radlinskému se vedlo. Horliví rádcové napřed ze všech stran horovali, ale potom Radlinského nechali osamocného. Nepodporovali ho ani odbíráním, ani příspěvky literárními.

Proto r. 1864. na str. 160. vyzýváje ku předplacení na druhou polovici roku, praví: »Následující půlrok ukáže, či sa aj budúce odhodláme vydávať CM. Lebo nikto od nás nemožnosti žiadať nemôže... My ustavičnými prácami sodraný a pod ťarchou vyššieho veku už ustávame, a tak nie sme v stave bez podpory druhých na tomto poli pracovať. Avšak i přes toto tak důtklivé napomínání CM. oči-hledě se trafil a souchotinami chřadl. V prosinci (v čísle 42. str. 335.) Radlinský už si stěžuje, že bylo prý takových dost, kteří mu příspěvky pro CM. popříslibovali, potom však ničeho nenapsali. A když potom ze starších dopisovatelů jedinký dosud zbylý Tritinov vystál a umrl, tož celá těrcha spisovatelská v CM. přilehla na bedra samotného Radlinského, jemuž tu a tam pouze mladí klérici ze semináře doposlali nějaký dopis. A to měl potom býti ten vědecký časopis theologický, jehož mnozí s takovým úsilím se domáhali.

Jeho »Vojtěch« ostal nedozralým nedochůdčetem. Na str. 334. v CM. nad ním naříká: »Ubohý Vojtechu . . . sotvá si sa narodil, už ti netečnost a ľahostajnosť vlastných pokrvných priateľ'ov tvojich hodiny života tvojho určila.«

Radlinský v Kútech těžkým břemenem se překládal a své síly přepínal, když na pošetilou radu lichých přátel začal vydávati tré časopisů na tak odlehlé vesnici, jakou tehdáž byly Kúty. Na odlehlém venkově za tehdejších poměrů měl redaktor s jedním tak obsáhlým listem dosti práce, aby aspoň dosti obstojně mohl jej do světa vypraviti. Radlinský měl doma dosti úředního i jiného zaměstnání a přinášel lidu slovenskému obět náramnou; ale myslíme, že svým literárným podnikům právě tím uškodil, že sobě na ramena příliš mnoho naložil. Tyto Kútské podniky už se souchotinami se narodily a pak úbytěmi pořádem chřadly, až potom zcela vysíleny souchotinami zašly. Kdyby Kúty tehdáž byly nějakým slovenským Pešť-Budínem, kde Radlinský měl svoje důvěrné přátele a jinou pomoc velkoměstskou, to, pane, bylo by něco jiného! Tam Palárik, Viktorín a j. Radlinského by nenechali únavou literárnou za národ slovenský a jeho církev katolickou se trudně umořiti.

Nemoha se dovolati ani hmotné, ani duševní podpory, umínil si Radlinský, že od nového roku 1865. Cyrilla a Methoda ani Slovesnost už nevydá. Ale ku prosbě některých přátel podvolil se zase, že ještě na půl roku redakci podrží. CM. 1864. str. 344. Ale když potom nebylo nikoho, kdo by od něho CM. přebral, s velkými obětmi dovydával jej až do konce roku. Posledním prosincem 1865. ale CM. po patnáctileté pouti slovenské přestal vycházeti.²⁾

Veškeru svoji snahu vynakládal nyní k tomu, aby Slovákům vymohl spolek sv. Vojtěcha, ale dlouho ještě záměr jeho se mu nedařil, až konečně pomohla mu tato náhoda: Roku 1869. kandidoval Radlinský do sněmu. Jistý Lonkay začal proti němu nepoctivě kortěšovati a tupil Radlinského v maďarském časopise »Magyar Allam«, nadávaje mu pod světem podle šablony v Uhrách obyčejné do vlastizrádců atd. a dotýkaje se jeho cti kněžské a občanské. Radlinský žaloval ošemetného utrhače. Soud měl se konati v Trnavě. Lonkay zvěřil, že bude odsouzen pro utržení na cti, a v této sůře utekl se pod ochranu nebožtíka kardinála Simora, aby nějakým způsobem Radlinského utišil a k tomu přiměl, by obžalobu odvolal. Radlinský obětoval svoji uraženou čest, když zaručilo se mu slibem, že za to lidu slovenskému potvrdí se stanovy spolku Svatovojtěšského.

Tak konečně, když Radlinský po třinácte let byl marně pracoval, chodil, prosil a bojoval, za tuto poslední obět katoličtí Slováci obdrželi želaný spolek sv. Vojtěcha. Je to skutečně dítě v bolestech narozené, a proto katolickému lidu slovenskému tak drahé a milé. Nyní po uplynutých letech toho vděčně vzpomíná slovenský kněz A. Kmet, řka. »Šľachetný muž apoštolský, Radlinský, rád dal to, čo najdrahšieho mal, aby smel vziať to, čo mu bolo drahšie ešte i nad česť a dobré meno. Prosba jeho o spolok, dávno zaležaná a

²⁾ CM. odbírali z Moravy: Jan Podsedníček, farář z Nové Lhoty (nyní ve Strážnici), Jos. Bartha, stavitel v Hodoníně, knihovna bohoslovecká v Olomúci. Z Čech byl Jos. Neureuter, mlynář ve Slaném, který v dopise touží, aby předplatitelé ze zemí českoslovanských dopomohli, aby katolický časopis CM. nepřestal vycházeti. (Cf. 1865. str. 31—32.)

zabudnutá, takto bola riešená: »Do, ut des«; a dal a vzal Spolok sv. Adalberta.³⁾ Čo iným národom apoštolovia nesú do daru, to pre slovenský národ — a čo pre národ: pre jeho katolícku čiastku draho musel kúpiť Radlinský. (Cf. Liter. Listy II. 1892. č. 5. str. 69.)«

Dovtipujeme se při tom, že za maďarského redaktora nyní honem se přimlouvali a Slovákům spolek sv. Vojtěcha nůkali hlavně ti, kteří spolku tomuto až dosaváde byli největší závadou. Radlinský pak touto obětí »postavil sebe pomník, nemající sebe rovného pod slnkem«, dokládají na to vděční Slováci.

Čeho Radlinskému ještě v posledním okamžiku za tento spolek katolícký hojně bylo přetrpěti, sám podotekl v listě doposlaném upřímnému příteli, jemuž Radlinský dto v Kútech 25. května 1870. píše: »Som v hrozných bojoch na všetky strany; podlým utrhačstvom napadol ma R., moju česť a dobré meno podrývajúc. Čo počarbal v novinách, ani zbla nenie pravdy, samá lož a utrhanie. Účty z fondu Vojtech., ktorý ani nenie v mojich rukách, kedykoľvek hotový som složiť a tieto ukážu svetu: ak hrozne som bol ukrivdený . . . Moje veľké prenasledovania skrz veľmi mohutných nepriateľov, ktorí u samého vesla vlády sa nachádzali, konečne som prekonal; zaslužený výrok nad R. vynesený . . . Krom toho mal som porotný súd proti paškvilantom, najmohutnejším na týchto stranách deviatim statkárom, úradníkom, dvom farárom atď. Ešte som sa nezotavil po toľkých utrpeniach. No rád som, že Primas už cirkevne potvrdil s t a n o v y spolku sv. Vojtěcha a síce z Římu a odporůča ich ministerstvu čím najvrehlejšie k politickému potvrdeniu. (Cf. Liter. Listy roč. I. 1891. č. 4. str. 46.)

Slováci zakládajice potom povolený spolek sv. Vojtěcha, na prvé schůzi Radlinskému vděčili se tím, že ho dali do čestného »výměnku«. Radlinský ani netušil, co se proti němu za zády kuje.

Věrný jeho přítel o tom píše: »Jako oddal s účtami zprávu o pokonaných vecach — odňatá mu u spolku všetka aktivita a udeľený pouhý titul »čestného doživotného podpredsedy.« (Lit. Listy I. str. 46.) Předsedou pak stal se jeho věčný soupeř Juraj Slotta.

Že volba takto se pořídila, nejvíce prý napomohl zemřelý dobráček Št. Závodník. Jsa od Radlinského vzdálen, Radlinského činnosti a všestranné ráznosti z osobního styku ani nepoznal, kdežto do Slotty pro jeho řečnickou obratnost se takorůčka do zbláznění zamiloval, a proto přívětivou přímluvou u svých vrstevníků oproti Radlinskému většinu hlasů Slottovi sehnal. Opět o tom Liter. Listy dále píší: »Jako s jednej strany verejné utrhačstvo R. pôsobilo dl'a toho: »calumniare audacter, semper aliquid haeret,« tak s druhej strany mohutným řečnickým bombastom neb. Slotty jakoby okúzlení mnohý — tomuto dali prednosť.« (Viz tamt.)

Očitý svědek doptával se mezi účastníky a zvěděl od nich, že prý voličové Slottovi se obávali, že by Radlinský neušetřil pokladnice spolkové a rozmrhal ji na vydávání knih potřebných i méně potřebných anebo užitečných. Kromě toho zajisté i povaha Radlinského jich zastránila. Kdo náležitě dovede uvážiti Radlinského úporné námahy, ustavičné boje a přetrpené strasti, snadno sám uhodne, že by Radlinského činy musely býti spletené ze samých pramének ocelových, aby

³⁾ A-dal-ber ta!

za toliká léta se neporušily. Radlinský stal se nervósním, popudlivým a byl povahy velmi dráždivé. Zápasy přetrpěné učinily ho svéhlavým. Jeho mužná energie po čase zvrhla se v chorobu chronickou. Jako v započatém díle spravedlivém neustoupil nikomu, dokavad neprovedl, co si upřel a šlechetný záměr svůj neuskutečnil, rovněž tak potom ve všem býval své hlavy a nestrpěl žádného odporu. Když byl rozdrážděný, porada byla s ním nemožná. Utišiti dovedl prý ho pouze věrný jeho přítel Fr. V. Sasínek svojí chladnou a mírnou povahou, a to jen v dobře postřehnutých chvílkách pokojných. Podrážděnost tato sužovala nebohého Radlinského až do hrobu a jest také příčinou jeho náhlé smrti.

Naproti tomu Slotta svojí povahou od Radlinského se úplně lišil. Byl Slotta více přítulný a každému ochotně úslužný, ale za to nevytrvalý a nestálý.

Zemřelý opat Gočár povahu Slottovu vylíčil těmito slovy: »Všetko za druhého urobí, ale za seba nič.«

Dokud byl na gymnasiu katechetou, býval veždy ochotným k tomu, zastávati v hodinách leckterého profesora, ale svých hodin nedbal. Proto vznikl hořejší o něm úsudek. Tato jeho nestálá a vrtkáva povaha nehodila se, aby byl předsedou tak důležitého spolku, jakým jest spolek sv. Vojtěcha, který potřebuje obezřetného a přísného vedení a trochu samostatné energie, či jak se vyjadřuje zkušený znatel těmito slovy: »Správca spolku musí mať trochu burokratického puntíčkárstva, ktorého Slotta nemal.«

Radlinský takovéhoho rázu měl v sobě zase přebytek, hlavně co prý vedení kněh se dotýče, za to pokladnice by třesčela, jižto však by Radlinský nenechával ležeti jako hřivnu zakopanou.

Všickni shodují se v tom, že volba Slottova pro spolek nebyla šťastná. Radlinský byl by spolek sv. Vojtěcha obezřetněji vedl a mu lépe posloužil než vrtkavý a nestálý Slotta, za jehož správy spolek »i finančne i politicky prišiel na okraj záhuby.«

Ač ni Slottovi jeho zásluh nikdo neupírá, tam kde si opravdu zásluh získal, přece o veřejném životě a veřejné činnosti obou těchto vzácných mužů pronáší se tento rozdílný výrok: »Slotta více byl ohnivým, úchvatným řečníkem, a Radlinský zase mužem hlubokého důmyslu a neúnavného činu.«

Spisy Radlinského.

Katoličtí Slováci ztratili v Radlinském velečinného spisovatele, jemuž až posud se obdivují, kde při svém všestranném a úředním zaměstnání nabyl ještě času, aby tolik mohl spisovati. Jeho vydané spisy samy o sobě už tvoří malou knižničku, z nížto nynější dorost katolický na Slovensku mohl by vzdělati se na řádné katolíky a uvědomělé vlastence. Už r. 1841. vydal v Praze povídku: »R a d i s l a v a B l a n k a«, potom ve spisbě bez únavy dál a dále pokračoval.

Jsa kaplanem v Štefultově u Štávnice r. 1842., vydal bernoláčinou: »S r d e č n í h l a s n a c t i ť e l o v a z ň e v a ť i t e l o v s v. p ú t o v.« Jsa kaplanem ve B. Štávnici počal sbírat rukopisy kazatelů berno-

láckých, jež potom vydal pod názvem: »P o k l a d y k a z a t e l's k é h o r e č n i c t v a.« Prvé dva svazky mohl vydati už roku 1848.

Roku 1851. vydával je češtinou. Celkem vydal pod rozličným názvem 18 svazků kazatelských a sbírku kázání Antona Palkoviča. Pro katolíky obřadu řeckého vydal: »Sobranie ruských propovedej«, pak »Izjastenie liturgii vostočnej cerkvi.« Pro katolíky vůbec: »Vše-nauka kresťansko-katolícka« v 19. svazcích.

Bouřlivý rok 1848. též Radlinského hatil ve spisovatelské činnosti a zachvátil ho do svého víru. Že byl Radlinský uvědomělým Slovákem, proto v Uhrách i jeho stíhali. Radlinský sloužil právě mši svatou u oltáře, když honvédi pro něho přišli, aby ho jali. Honvédi čekali u kostela u dveří. Kostelník Murgač vida nastrážené nebezpečnosti, narychlo zaopatřil ženské šaty, do nichžto Radlinský v sakristii na kvap se oblékl a tak převlečenému mladistvému knězi podařilo se ujíti do Vídně. Při stěhování potom, když věci za ním se odesílaly, ztratilo se Radlinskému několik vzácných rukopisů.

Tato statečná neohroženost Radlinského ani po letech neopustila. Radlinský setrval v ní až do svojí smrti šlechetné. Dojemná jsou jeho slova, když r. 1859. vzpomíná svojí vlastenecké rekovnosti z r. 1848., řka: »A čo sa mňa týče, s pomocou milosti božskej zostanem u prosried jakýchkoľvek pohrôm sebe dôsledným a narodu verným až do smrti. Z pravej cesty ma ani prosby, ani hrozby, ani pozbavenie chleba a žebrácka palica nezvráti... Keď som mohol v r. 1848. a 1849. za dobré práva cis. trônu život svoj do najsvrchovejšieho nebezpečenstva položiť, odhodlaný som i za národ svoj s milosťou božskou na púde vernosti a oddanosti k cis. trônu kedykoľvek mučedníkom sa stať. Neprestávam opakovať, drahí rodáci, aby heslom našim bolo: »Pre Boha, cisara a národ všetko, i život!« Radlinský. (Cf. Priateľ školy a literatury 1859. str. 239.)

Casopisy Radlinský redigoval: Slovenské Noviny od r. 1849—1850.; Katolícké Noviny od r. 1855—1857.; Cyrilla a Methoda od r. 1857—1865.; Vojtěcha od r. 1864—1866.; Slovesnosť od r. 1863—1865.; Priateľ školy a literatury od r. 1859—1861.

Roku 1859. redigoval též nové vydání ostrihomského »Ritualu«.

I v tom prozradil Radlinský pronikavého ducha slovenského. Při oddavkách měli jako u nás v českém textě Slovákovi a Moravanovi odporné znění české: »Já N. N. pojímám vás.« Slováci za to chválili Radlinského, že tento pro Slováka hnusný text (= obscœne de coitu volatiliu) nahradil slovem slušným: »beru« si vás, což i na Moravě v novém vydání se opravilo.

Pro lid mnoho spisů prostonárodních z jeho péra vyšlo. Též vydal prostonárodní kalendář r. 1856. a 1857.

Jeho knihy modlitebné jsou: »Nábožné výlevy« a »Jádro nábožných výlevov« a kromě toho »Katolícky Spevník«, o němž už někdy krátce jsme ve Vlasti se zmiňovali. V něm bedlivě ukládal kromě skladeb na Slovensku složených též písně a náboženské básně ve Hlasu Brněnském uveřejňované. »Nábožné výlevy« přeložil též do Maďarčiny, které prý u Maďarů nabyly veliké obliby pod jménem »Mennyei Hangok«.

Pro mládež a pro školu sepsal: »Andelíčok strážca«; »Vinše pre dietky«. Též vydal: »Prostonárodnin bibliothéku (5 seš.); »Dějepis všeobecný a zvláštny Uhorska«, »Niečo zo všeobecného dejepisu«,

»Školník«, »Pravopis slovenský« a paedagogický kalendář »Tatran«. (Cf. Dom a Škola 1888. str. 170—173.)

Radlinský svou církev, svůj národ a vlast stejnou láskou miloval a pro tuto trojici celý svůj život perné práci a únavě zasvětil. Chtěje oblažiti na Slovensku národ celý, spojoval všecky v jedno. Hlavně jeho »Priateľ školy a literatury« k jednotné práci spojoval slovenské katolíky a evangelíky, ježto Radlinský poměry slovenské pronikavým zrakem správně prozíral, věda, že jen spojenými silami na Slovensku svou národní bytnost uhájiti dovedou, což jeden nejpřednější spisovatel katolický v nejnovější době na Slovensku vyslovil o Radlinském těmito slovy: »bol dobre poučený tou zkušanostou, že »k ý m s a m y j e d e n s d r u h ý m d o h a d u j e m e, j e d e n n a d r u h é h o z a z í r á m e — s u s e d b e r i e ú r o d u n a š u a b r á z d u z a b r á z d o u o d o r á v á.« (Dom a Škola 1888. č. 6. str. 170—173.)

V neúnavné touze, aby národu slovenskému co nejvíc prospěl, mínil Radlinský ještě pořád víc a více na Slovensku vykonati, až konečně mu všecko překazila náhlá smrt. Spisovatel zmíněný o něm dí: »Pracoval tol'ko, že strhal sa v službe cirkve, národa a človečenstva — a predca chcel vykonať ešte viac.« Jako věnoval svůj život výučbě slovenského národa, an poučoval tu pérem, tu zase slovem, rovněž i poslední okamžik jehoездеjší pouti úkolu tomuto byl zasvěcen. Radlinský zemřel, ubíraje se toho dne do školy naposledy ve svém životě. Slovenské listy ohlašovaly mu tento nekrolog: »Prevelebný a vysokoučený nekdy Pán, *Andrej Radlinský*, narozený dňa 8. júl. r. 1817. v Dolňom Kubíne, na kňazstvo vysvätený dňa 2. apr. 1841., doktor bohoslovía,⁴⁾ censor diecezanský, cirkevný notár distriktu šaštínského, od jaseň r. 1861. farár v Kútoch, zakladateľ býv. »Matice Slovenskej« a katol. gymnasium v Kláštore pod Zniovom, zakladateľ a čestný doživotný podpredseda spolku »sv. Vojtecha« atď. *príkladný delník za vzdelanie ľudu*, neúnavený, zdarnými pracami vynikavší spisovateľ na poli cirkevnej i svetskej slovesnosti, obranca práv svojho národu neohrozený, po krátkom trápení — ostatný chod v deň smrti jeho bol do miestnej školy — mŕtvicou ranený, opatrený sviatosťmi umierajúcich, usnul pokojne v Pánu dňa 26. apr. o pol 4. hod. odpol. 1879. *Pán Bôh daj mu slávu večnú!*

Při pohřebě nejvěrnější a nejupřímnější jeho přítel Fr. V. Sasínek pravil o něm v řeči pohrobné: »Zaiste my všetci tu prítomní pred Bohem a svetom vydať musíme to svedectvo, že žiaden z nás nemá tých zásluh o cirkev a školu, o vlast a národ, ktoré má v Pánu zosnulý Dr. Andrej Radlinský.«

Jsem zúplna přesvědčen, že i ze čtenářů českých, přečta tyto řádky věnované čestné památce Dra. Radlinského, nejeden radostně zvolá: »Radlinskému sláva!« — Ano! Sláva Radlinskému »vo tri vrhy!« Pán Bůh oslav ho za všecko, co učinil dobrého lidu slovenskému! Ale nehynoucí sláva zároveň i slovenské Matce, která takovéto syny rodí. A aby takovýchto Radlinských po stech a statisících ještě zrodila, na to přinášíme jí tuto hrvátskou zdravici: »Živila nám naša mila domovina od istoka do zapada, gdjegod naška rieč gospodi!«

Bila nam, braćo, sretna i napredna, ljubljena od svojih sinova svojili i kćeri a štovana od tudjina na daleko!

⁴⁾ hore pravili isme, že dělal doktorát z filosofie, což jesti správné.

Rodila nam i srebrom i zlatom, rujnim vincem i pšenicom bje-licom, a sinci joj bili sokoli i srcem i glavom, te joj lice osvjetlali na divanu božjem i ljudskóm, da nam kao sunce medj zviezdami blista medju sestricami; te da se ona s nami a mi s njome dičimo i poro-simo! (Cf. Filipović »Besjedovnica« u Zagrebu 1878., str. 150.)

Z básní Františka Štastného.

—•—

Rodnému kraji.

Bůh žehnej ti, můj rodný, prostý kraji,
 jejž v snění svém tak často, často zřím.
 Mé vzpomínky se k tobě upínají,
 ať jara jásot letí luhem tvým,
 ať léta žár v tvé chudé líchy splývá,
 ať svadlý list se v mhavý podzim schvívá,
 ať zahalen jsi v zimy bílý šat, —
 vždy mám tě, rodný kraji, stejně rád.

Ty chudý, opuštěný český jihu,
 jenž strastí jen jsi bohat přes příliš,
 jenž prevelikou bědy snášíš tíhu
 a vzdycháš jen a nikdy nekvílíš,
 ó kraji můj s chatami doškovými,
 jenž nežli jara víc jsi poznal zimy,
 kde dosud domovem je zbožnost, mrav, —
 ó kraji otcovský, buď zdrav, buď zdrav!

Ó kraji síly, kraji utrpení!
 Ty krásou velkolepou nezáfíš,
 nic dojemnějšího však v světě není
 nad dech tvých niv a lesů твоjích tiš,
 nad pahorků tvých mírné táhlé sklony.
 Když v jitru nedělním zní z chrámu zvony,
 vždy pohnut k modlitbě svou spínám dlaň:
 »Bůh milosti tě, rodný kraji, chraň!«

Výkřik duše.

Vtěch dobách zlých, v nichž přátelství je frazí,
 kdy přítel dovede se vyhýbat,
 kdy pomluva na čelo bláto hází,
 a kolem jenom posměch je a chlad,

kdy zdráhavě jen tisknou se nám ruce
a věrných přátel valně zřídnuť dav,
v těch dobách zlých a v jejich kruté muce
kdy postrachem jsme opatrných hlav,

v těch dobách zlých, jichž trýzeň srdce střebe,
kdy marno volání a marný kvíl,
v těch dobách, Bože, nechť mám víru v Tebe,
a dej mi, bych té víry neztratil.

Rosa v očích.

Rvět na luhu, toť věrný symbol žití.
Hned nad ním žhavá záře slunce plane,
hned bouře divoká se přes něj řítí,
a náhlý příval proudem dolů kane.

Však po bouři ty divé proudy vody
se v krůpěj rosy ve kalíšku změni —
to člověk cítí v duši souzvuk shody
a se vším klidné, tiché usmíření.

Leč jinak nemůže to snad už býti
v tom času přeletu a bouřném toku,
že přechozí ta rosa smíru svítí
mu v tesklivém a oslzelém oku.

Různé povahy.

Charakteristický román z východních Čech.

Napsal

JAN VÁCLAV SVOBODA.

(Dokončení.)

X.

Slunce se právě vzneslo nad lesy rychmburskými, když Řehůrek spěchal ke Skutýčku. Brzy tam dorazil. Zde bylo čilo. Sedláci vyváděli dobytek a zapřáhali k vozům, hospodyně krmily drůbež a chasa byla již u snídane.

Před statkem Příhodovým stál vozík. Vrata byla otevřena, Josef vyváděl koně a zapřáhal.

Řehůrek pozdravil. »Kam pak, kam pak?« tázal se.

»S hospodářem do města.«

Cíla právě vyběhla na dvůr a skoro se ulekla, když otcův hlas uslyšela. »Í pro Pána Boha,« vzkřikla. »Tatínku, co pak se, pro pána krále, přihodilo? Snad nic zlého, že jste tu tak časně?«

»Chci mluvit s hospodářem.«

»Však je štěstí, že již neujel, jede do Skutče pro kojnou.«

»To je dobře, aspoň budeš moci na Štěpánov.«

»Domů? Na Štěpánov? Proč tak náhle?«

»Neptej se, to uslyšíš později. Barbora tě potřebuje, já a Jirka chceme tě mít u sebe.«

»Ba nevím, tatínku, jak bych dobře udělala. Jsem tu ráda u těch dětí, když matka jim tak brzy odešla. Byl by to snad hřích, kdybych je měla tu zanechat. Kdo ví, jak hodná ženská sem zas přijde. Jen, aby jim neubližovala. Slíbila jsem nebožce, pokud bude možno, o ně se starati, aby jim nikdo neubližoval . . .«

»Máš dobré srdce . . .« pravil otec a vcházel do statku.

»Vítám vás, Řehůřku,« přivítal ho Příhoda.

»Chci jeti právě pro kojnou do města. Dověděl jsem se, že ve Skutči jedné ženě zemřelo děcko, které kojila, snad mně to neodepře, když ji požádám, aby nějaký čas dávala našemu sirotečkovi pít . . .«

»Jste starostlivý, jen co je pravda,« pravil Řehůřek.

»Však je ten siroteček jedinkou mou útěchou s těmihle staršími . . .«

»Jaká již pomoc. Musíte trpělivě snášet to neštěstí a uvyknouti — nu, nechci říci uvyknouti sám na dobro. Vždyť se můžete zase po čase oženiti, můžete dostati zase tak hodnou ženu.«

»Člověk dovede oceniti, milý Řehůřku, až už je pozdě . . .«

»Tak to bývá vždy,« řekl na to Řehůřek. Bylo mu při těch slovech podivně. Nevěděl, má-li hned říci, proč přišel, nebo až později. Neřekl . . .

Cíla odběhla.

»Celá čest, Řehůřku, dceru svou jste dobře vychoval. Nevím, jak by to u nás bylo, kdyby jí tu nebylo. Té mám za mnohé děkovati. Však se jí někdy odměním, buďte jist . . .«

Cíla vešla. Vše bylo připraveno k odjezdu.

Hospodář políbil děti, prosil Řehůřka, aby se až do jeho návratu pozdržel, a odejel za pár okamžiků k městu.

Děti se daly do pláče.

»Já chci jet s tatínkéem!« křičel Václav a probudil chlapce na kolébce. Ten se probudil a plakal. Cíla přistoupila ke kolébce, vzala nemluvně na ruku a chodila s ním po světnici. Babička chlácholila Vašíka, který si dal přec říci a vlezl ještě na chvíli do postýlky. Růžena dívala se na Řehůřka a pak na Cílu, která ukazovala jí malého bratříčka a dávala jí ho líbat.

Bětuška i starý Beneš odešli po své práci. Chlapec Cíle usnul. Položila ho na kolébku.

»Co vám to říkal hospodář, tatínku, když jsem odběhla?« tázala se dcera.

»Jen tak něco.«

»Mluvil asi o mně.«

»Povídal, že ti má co děkovati, že se ti odmění.«

»Kdybych měla vypravovati, jak tu bylo před rokem,« vzdychla Cíla. Otcí nikdy se ještě o tom nezmínila. A nyní? Také o tom ne-

směla mluvit. Nač také věci obnovovati? Když to neřekla dříve, nezmínila se nyní také. Však se také otec po tom nesháněl; nebyl zvědavý.

Ve světnici nastalo ticho — ne na dlouho. Hošík se probudil a plakal. Cíla ho znova uspala.

Čas rychle ubíhal. Děti se již také ustrojily, nasnídaly a odešly do školy. Bětuška se starým šli na pole; zůstala tu Cíla s otcem. Sněsila mu kde co bylo dobrého.

»To je radost v takovém místě,« pravil otec Cíle, »všeho hojnost, nouze nikde, všude jen Boží požehnání.«

»A přece není tu spokojenost. Jen hleďte! Velký statek, tolik nejlepších polí, plný chlév krásného dobytka, dva koně jako oheň, všeho dost, a přece se uhostil u Příhodů smutek!«

»Hospodyně měla zůstat na živu.«

»To tak. Celý rok byli tak spolu šťastni . . .«

»A dříve ne?«

»Ba ne.«

»Něco jsi pozorovala?«

»Tak se mně zdálo . . .«

»Ty něco tajíš, Cilino! Což nebylo to vždy mezi mladými v pořádku?«

»Nevím, ale . . .«

»Nu tak, co přece?«

»Hospodář . . .«

»Proč se obáváš mně to říci? Však ti již začínám rozuměti . . . Ty jsi trpěla . . . ty jsi sebe i jeho zachovala. On tě miloval . . . a já nic nevěděl . . . jak jsi musela zkoušet. Znáš tě. Dovedu si představit tvé nesnáze . . . Ubohá!«

Na návsi jel vůz.

Cíla pohlédla oknem a divila se. Javorník seděl na vozíku jako pán. Poznala i ty koně Mimrovy. V prvním okamžiku se zaradovala, neboť ji napadlo, že by mohl Javorník býti vyslán starým Mimrem, aby oznámil svou vůli, co se týče Jiříka. Ale bylo tomu jinak. Javorník přišel Cílu od Jiříka odvrátiti.

»Podaří-li se vám to, Javorníku,« slibovaly obě strany, »a svedete-li to přece jen dohromady, nemine vás řádná odměna.«

»To taky, že svedu,« ujišťoval Javorník, když byl odjížděl.

Myšlenku, jak to provést, začal uváděti ve skutek. Již jsme pověděli, kterak si počínal u Řehůrka, a nyní uvidíme, jak bude jednat s Cílou.

Bryčka zastavila před statkem Příhodovým. Javorník seskočil. Ze statků vybíhali, aby viděli, kdo to přijíždí. Byli všickni žádostivi viděti tu kojnou ze Skutče. Ale byli zklamáni. Poznali hned Javorníka.

»Podívejme se na starého šukala! Již má pro Příhodu nevěstu,« mluvili sousedé.

»Inu, takový statek, a Příhoda jako máslo, to věřím, že leckterá ještě vzkáže do statku,« mluvil druhý.

Javorník měl jiné záměry. Urovnal na sobě šat, pohladil vous a kráčel do statku. Na dvoře potkal Kačku. »Pozdrav tě Bůh, holka!«

»Vítám vás,« začala tato, »pantáta má pro mne ženicha, to jsem ráda, Josef zlobí, namluví si jiného.«

»Kdybys to myslela do opravdy, holka, věru měla bys ho ještě dnes. Jsi tak hezká, boubelatá, tváře jako malina, ruce jako válce, a což to tvé očko potutelné, ta pusa malá, věru bych ani já nezahlodil to tvé políbení.«

»I, Bože, vy to melete jako na mlejnkou, sotva vám ústa stačí se otvírati a zavíratí.«

»To musí, však nemám času s tebou hovořiti. Je Cilinka doma?«

»A snad něco pro ni?«

»To si myslím! Něco podle mého gusta, podle mé chuti.«

»Každá nemá takovou chuť, jako vy, pantáto.«

»Že tak daremně mluvíš! Což mně neznáš, ty cibulko rozto-miloučká?«

»Jak pak bych vás neznala! Vždyť jsem byla také na veselce Barunčině, víte, Kudrnově, a ta vás proklíná, až Bůh brání, že jste jí toho cihláře z Podlažic namluvil. Však by si ho jinak nevzala, kdybyste ho byl do nebe nevychválil.«

»Ty mrško pichlavá! I dej pokoj, vždyť se mají rádi . . .«

»Jo, má ji rád, jako . . . abych neřekla co. Vy jste to pěkně uměl zamluviti, když se tenkrát o něm, jako o tom cihláři, mluvilo, že v té hospodě, co je v Podlažicích u mostu, všechno vždycky v sobotu prochlastal. Však je to pravda . . .«

Javorník to dlouho neposlouchal. Zaklepal, otevřel dokožán a zůstal tu chvíli státi. Bylo to jeho zvykem.

»Rač Pán Bůh pozdravit všechny vespolek. Přeu zdravíčko, veselíčko, dlouhý věk a po smrti království nebeské, abyste se všickni dostali tam, kde patronové vaši přebývají . . .« ustal pojednou v řeči. Zarazil se. Setkal se tu s Řehůrkem.

»Vítáme vás, co nám nesete, Javorníku?«

»Co bych nesl? Takhle bych vám přál, Cilinko, hezkého hochu.«

»Toho mně již přejte, Javorníku, já mám hochu nejhezčího ze všech!«

»Je-li možná, je-li možná . . .«

»A znáte ho, Javorníku; je to Jiřík. Chceme se.«

»Ano, ano. To je hlava; ztrácím paměť! Vždyť jsem měl o tom tuhle s tatínkem včera řeč, a dnes již nic nevím. Ano, ano, to je hezký hoch,« nutil se do řeči Javorník.

»Jakou řeč?«

»Inu, tak, tak . . . víte, Cilinko, já vás mám rád . . . Jiřík . . . staří Mimrovi,« koktal námluvčí.

»Jiřík — staří Mimrovi — nu, co máte na srdci?«

»Chtěl jsem říci, že tomu jako staří brání . . .«

»Aha, přišel jste snad nás od sebe násilně dělit. Je-li tomu tak, tam jsou dvěře, můžete jít!« zlobila se Cilina.

»Cilinko!« mírnil ji otec.

»Chraň Pánbůh, Cilinko, vezmu na to jed, že jsem proto nepřišel.«

»Znám vás dobře, chcete mne rozmlouvati.«

»To ne, já stavuji se pro Řehůřku, věděl jsem, že je tady . . .«

»Starý lhář, balamutile!« zlobila se Cíla dále. »Myslíte, že jsem tak hloupá? Nevíte překvapením, že jste se tu setkal s tatínkem, ani co mluvíte. Jde-li vám o pár grošů, které čekáte od těch, jež vás k tomu mají, přidám vám něco, abyste toho nechal. Styďte se! Je to hanba, tak hrubě jednati. Myslíte, že je láska vaše řeč, kterou

můžete všelijak a podle potřeby překroutiti. Vřelé milování je něco víc, než statky na Štěpánově, víte to, vy, vy . . . ani nevím, jak bych vám řekla — vy kostroune!« — Odešla ze světnice.

Chlapec křikem tím se probudil. Cíla se vrátila, vzala hochu a odešla s ním na zahradu.

»Bůh to ví, že jsem s takovou nepřijel, Řehůřku!« lhal Javorník.

»Vždyť je dobře. Musel bych jen to říci, co řekla vám Cilina. Rozumím všemu, Javorníku. S jakou jste přišel ke mně, s takovou přišel jste sem k Cíle. Je-li v tom vůle Boží, pak Cíla Jiříka buď dostane, nebo nedostane, jak bude Pánbůh chtít to udělat.«

»Bůh uchovej, Řehůřku. Pro vás, pro vás se jen zastavuji.«

»Plete se vám jazyk, Javorníku, raději jedte s Pánem Bohem domů. Já trefím a dojdu pěšky. Děkuji vám za tu starost. Počkám, až se vrátí hospodář.«

Javorník odejel.

Cíla se vrátila do světnice. K jejímu doléhání vysvětlil jí Řehůřek, oč se tu jedná. Pověděl všecko.

»Já tohle čekala!« plakala Cíla.

»Í neplač! Bolí mne to . . .«

»Já to čekala, že to takhle dopadne! Již dávno byla bych bývala ze Skutýčka odešla, ráda bych byla vám a Jirkovi na blízku, ale bála jsem se, že by to nedělalo dobrotu. Myslela jsem, že odejdu, až budu mít jistotu, že si mne Jirka vezme, abych pak nebyla za posměch závistivým lidem, kteří by na mne ukazovali, že jsem chtěla býti selkou. Ach, tatínku, to bych nepřežila . . .«

»Neplač, dítě, však to přetrpíme.«

»A teď zde nezůstanu. Ne a ne!« rozhodla se Cíla. »Ukážu tomu tluchubovi, kdo víc dokáže, zda naše láska, nebo jeho řeči s Cimburkovým barákem a lánem pole. Tatínku, dnes to řeknete hospodářovi, dnes se to roztrhne . . .«

Řehůřek objal dceru.

Bylo ujednáno. Cíla měla od Příhody vystoupiti. Jedinkou starostí byly ty děti. Pohled na opuštěné sirotky naplňoval Cílu jakousi teskností, která nechtěla dopustiti, by od nich odešla. Cíly ji jako matku, milovaly ji velice. A pak to robátko malounké. Ten hošík s maminčinýma očima . . .

* * *

Javorníka odvážel Tonda ke Štěpánovu. Byl zadumán. Nebyl to ten Javorník, kterého čeledín do Skutýčka vezl! Byl všecek přeměněn. Jindy smích a hovor nepřestal — a teď? Seděl jako zařezán.

»Já starý osel,« hovořil pro sebe, »tak hloupě mluvit. Kam se poděly ty řeči, kterými každého přímo opíjím, chci-li pro sebe něco získati? Vždyť jsem koktal podivně. Ten Řehůřek mně popletl hlavu. Ten kdyby tam tak nebyl.«

S takovými myšlenkami dojel až před statek Cimburkův. Hospodyně s Filomenou toužebně ho čekaly.

»Tak, Javorníku, jak jste dopadl?« šeptala Cimburková.

»Není z toho nic.«

»Pro rány Pána!« vzkřikla selka. »To byste tomu dal, pojdte honem do světnice!« — Filomena zůstala venku. Domnívala se, že snad Tonda bude také něco věděti, že mu po cestě Javorník tak

něco napověděl. Věděla, že je Javorník přec jen mluvka, že mu huba nesmí zaháleti.

»Tondo, až dáš koňům, přijď do zahrady, ano?«

Tonda kývl hlavou, a hrubé »jo« až koně polekalo. Když koně napojil a kus sena za žebřík dal, šel na zahradu. Byl u Cimburků nedávno. Pocházel z Krouny.

»Tak co?« tázala se. »Viděl jsi tam takovou holku nějakou, víc mladou ještě, slouží tam a je odtud.«

»Ba viděl, viděl.«

»Je ke mně podobná? Líbila by se ti?«

»A jak! To je jinčí, než jsou u nás v Krouně!«

»Je tady na Štěpánově některá tak hezká?«

»Ale kde! Tej se říká »voni«, pánečku. Kdyby tak chtěla bejt našeho pastora ženou. Však se chce v Krouně oženiti. To bych já jí líbal ruku . . .«

»Ty bys ji nechtěl?« obrátila Filomena.

»Jen kdyby chtěla! Však ona by ne.«

»Tondo, kdybych ti tak řekla, že si tě vezmu, a ta tam taky by tě chtěla, kterou bys vyvolil?« vyzvíдалa.

»Toť, že tam tu raději,« odpověděl Tonda dobrácky a upřímně.

Filomena vyzvíдалa, aby se dověděla, která je z nich hezčí. Tonda pravil, že tedy Cíla. Mrzelo ji to . . .

Tonda nevěděl, oč se jedná, byl tu nedlouho, proto ten dobrácký při všem úsměv a upřímné vyznání. Teď dokonce myslel, že mu ji chtějí namlouvati. Byl to tak trochu posprostý horák Krounský. Však všickni jsou tam takoví.

Tonda také pověděl, že chudinka plakala, že tolik křičela, až se bál, že jí — zaskočí, že Javorník ani nemluvil a už se pak nesmál . . . To vše působilo na Filomenu hrozně. Zbledla a chvěla se na celém těle. Smutně od Tondy odešla. Ve dveřích potkala matku.

»Co se ti stalo, děvče?« Jsi bledá, ty se chvěješ . . .«

Filomena neodpovídala; šla do světnice. Javorník seděl tu u stolu s Cimburkem.

»Nic nevadí, Filomenko, že se mně nepodařilo Cilinu doma zastati,« lhal na novo Javorník, »však já jí Jiříka z hlavy vyženu . . .«

»Jak to mluvíte? Což nebyla doma?« tázala se Filomena a nabývala barvy.

»Jela s Příhodou do Skutče.«

»To mne uspokojuje. Ale, Javorníku, jaký to tam byl křik?«

»Ano, ano, to bych zapomněl říci, čeledín jim něco ukradl, starý Beneš se s ním trochu povadil, ale nebylo to tuze zlé.«

»A proč plakala Cíla?« spletla ho Filomena.

»Zastávala ho a dostala také . . .«

»Vy jste lhář, Javorníku, vždyť jste pravil, že odjela do města . . .«

»A tak, to jsem se musel přereknouti. To ta druhá se ho zastávala, Cíla ani nemukla . . .«

»Plete se vám jazyk. Vy nás podvádíte. Cilina byla tedy doma, ve světnici se s vámi křičela, nadala vám, vím všechno, Tonda to viděl a slyšel. Nechala jsem vás mluvit, abych se přesvědčila, zda nás obelháváte. Styďte se, starý lháři, pochlebníku!«

»Filomeno!« okřikoval ji otec. »Proč se zlobíš? Javorník za to nemůže, on tě nechtěl postrašiti, vidíte, Javorníku? On, on . . .«

»On hanebně lže!«

»Však to napraví! Mlč jen už, však on ti to napraví!«

»Ještě ho pochvalte, že vás tak mámí. Proč nejedná přímo? Je to hanba!« — Odběhla.

»To je zlost, Javorníku, z toho si nic nedělejte,« pochleboval Cimburek, aby si Javorníka nepohněval. »Já vám rozumím, špatně jste s Cílou pochodil. Nechcete nás hned zbaviti naděje, že se vám to nedaří. Nu, dobře, já proti tomu ničeho nemám. Však si to rozmyslíte.«

»Tak to je, tak to je,« omlouval se Javorník, »člověk to dobře myslí. Dnes se ty holky na mne sesypaly nějak nešikovně. Abych pravdu mluvil, musím říci, že na to neštěstí seděl tam Řehůřek. Cíla to všechno už věděla, protože jsem taky jemu to včera šikovně na vidličku do úst podal . . . Nedala mne ani k slovu přijíti, nehorázně se do mne pustila. Nemějte mně za zlé, však já se přičiním. To víte, co si vezmu do hlavy, že tak snadno neuklouzne. Dá Bůh, že i tohle se mně podaří. To se musí podařiti, jakože se volám Javorník!« Při tom povstal a tloukl si na prsa . . . Za chvíli ubíral se ke své chalupě.

Filomena již se vybouřila, ale chystala se na Javorníka ještě. Rodiče jí to vymlouvali.

* * *

Cíla byla tuze ráda svému vítězství. Obskakovala kolem plotny a připravovala něco k obědu. Neobědvali dříve, pokud Příhoda ze Skutče nepřišel. Celádka ovšem pojedla. — Když byla asi hodina, přijel hospodář. Přivezl ženu v prostředních letech. První práci vykonala tu, že rozbalila hošíka a naň se usmívala.

Poobědvali společně. Pak přisedl hospodář k Řehůřkovi.

»Co jste mi přinesl, Řehůřku, ráno na to nebylo kdy?« tázal se.

»Abych mluvil krátce, řeknu, že jsem přišel odnésti — totiž odvésti Cílu zase domů. Stýská se nám po ní, já jsem starý, potřebuji leckdy opatrování. Barbora by také ráda . . .«

»Cílu ze stavení mně chcete odvésti? To budu nerad, Řehůřku, to budu docela opuštěn. Ale buďsi! Vyhovím vašemu přání, slíbíte-li mně, že se ke mně navrátí, nebude-li z té svatby nic, víte, s Jirkou, já vím všechno. Chtějí být na blízku. Proto jsem se také ohlédl po nové hospodyně ve městě, která bude na čas pomáhati . . . Vrátí-li se Cíla, novou propustím . . .«

»To rád slyším, že ji chcete zpět, sejde-li ze všeho.«

»Můj krov bude jí otevřen stále dokořán. Cíla byla hodná!«

Cíle bylo z řeči nejmilejší, že může se k dětem navrátiti hned, jakmile doma ze zamyšleného sňatku sejde. Myšlénka na děti vždy ji tady pevně držela, ale láska k Jiříkovi, pomsta Javorníkovi byla cílem všech tužeb této osoby.

Příhoda vstal od stolu, přistoupil k Cíle, vzal ji za ruku a zavedl do komory. Děkoval jí tam.

»Cilinko, nerad tě od sebe propouštím. Ty jsi druhou matkou ubohých mých dětí, miluješ je láskou mateřskou, ony pak ctí tě také. Cílo, slib mně tuhle před Kristem, že se navrátíš, štěstí-li tě opustí, a já tebe budu pro děti své potřebovati!«

Cíla plakala, děkovala, vzpomněla na ten den, když ji nebožka hospodyně tolik těšila, vzpomněla na vše a nemohla se zdržeti. I Pří-

hoda slzel jako chlapec. Cilinka to hospodáři ráda slíbila. Vždyť se jí ujal, jak by nebyla vděčnou!

»K vůli dětem bych se odřekla všeho! Věřte, hospodáři, že bych již od vás odešla, snad tenkrátě...«

»Nemluv o tom, Cilinko,« prosil Příhoda.

»Ale k vůli hospodyni a pak k vůli těm dětem jsem zůstala.«

»Pravila jsi, že k vůli dětem mým chtěla bys se všeho odříci. Chtěla bys se odříci i Jiříka?«

»Kdybych pozorovala, že mne nemiluje tou pravou láskou, pak bych se nezdráhala.«

»Kdybych já tě, Cílo, miloval tou pravou láskou, udělala bys to k vůli těm dětem?« vyrazil konečně ze sebe Příhoda.

Cíla mu rozuměla. Sklopila oči. Nastalo na chvíli ticho.

»Slib mně, Cílo, že tak učiníš!«

»Nemohu dříve o lásce jeho pochybovati.«

»Já přál bych ti toho štěstí, Cílo, ale věř, že bych byl dosti tomu nerad, neboť si myslím, že ty mne znáš, miluješ mé děti, víš, že...«

»Nemluvte to, hospodáři! Vaší nestanu se nikdy. Ráda se k vám navrátím, štěstí-li mne opustí, ale, abych... ne, hospodáři, to se nestane nikdy. Věřím v lásku Jirkovu, doufám v jeho pevnou vůli, čekám přimluvy Panny Chlumecké...«

»Aspoň k vůli dětem, Cílo, bys to mohla udělati...«

»O ty se bojím, aby jim neubližovala — macecha...«

»Jdi štěstí svému vstříc, Cilinko, ale nikdy nezapomeň na má slova. Krov můj i srdce mé je vždy pro tebe...« Potom otevřel truhlu, vyňal peníze a dal Cíle. Dal jí mnoho.

Cíla toho dne se chystala již k odchodu. Bětuška i starý Beneš plakali a nebyli tomu rádi, že ve statku rázem vše se tak zjinačilo.

Druhého dne odvážel čeledín Cilinku na Štěpánov. Bylo to smutné loučení — jako pohřeb. Cíla plakala, líbala děti, děkovala hospodáři, objímala Bětušku, nebožčinu matku a podávala ruku starému Beneši, který skropil ji několika slzami...

U Příhodů bylo jako po ohni. Děti volaly maminku, pak Cílu, ale žádná se nevracela. Příhoda je stále těšil, že přijdou zítra, zítra. Děti se vždy utišily. Ale když nadešel druhý den, a maminka ani Cíla nepřicházely, daly se znova do pláče. Příhoda slíbil, že přijdou již zase — zítra. Chudáci! Musely si zvykat.

Babička často plakala při práci, a otec nebožčin přestal na chvíli pracovati a zamyslel se. Příhoda málo mluvil. Chodil jako bludná ovce; málo ho to těšilo. Viděl, že ona žena, kterou ze Škutče přivezl, nedovede nikterak, co dovedla manželka nebo Cíla. Často sedával celé hodiny na mezích, plakal a bědoval...

XI.

Na Štěpánově se divili, že Cilina Řehůrková je již doma. Dalo to mnoho látky lidem ve vsi k hovoření. Hádali proč, ale nedohádali se.

Jiřík byl celý jiný. Byl vesel, tvář jeho se vyjasnila, docházel často za Cílou a ujišťoval ji, že si ji vezme. Barbora vrtěla nad tím

hlavou. Věděla, jak to všechno dopadá, že Mimra nesmí o ničem věděti, že by Jirka byl peskován, až kam Bůh brání. Slídl po něm jako kočka po myši. Každé jeho hnutí pozoroval, zkoumal ho v řeči a mluvil s ním jen o Filomeně. Jiřík toho málo dbal. Málo na tyto řeči odpovídal.

Jednou večer odešel Jiřík z domova.

»Kam šel, Františko, nevíš?« tázal se Mimra ženy.

»Povídal k Filomeně, ale kdo ví. Včera také povídal, že jde za ní na pole k lesu, a ona ho ani za ten den neviděla.«

»To jsi mně nemohla říci hned?« rozkřikl se Mimra. »To je krásná věc, ještě za mými zády se takováhle věc tropí . . .«

»Což za to mohu? Já ho nikam neposílám, abys se se mnou vadil,« omlouvala se Mimrová.

Mimra vzal čepici a odešel.

»Co chce dělati?« bědovala matka a vyběhla podívat se za ním. Ten šel k Cimburkovi. Na prahu stála Filomena.

»Byl tu náš Jiřík?« tázal se.

»Nebyl, snad přijde. Neřekl mně, poněvadž jsem s ním již dva dny nemluvila.«

»Že nemluvila? Ani včera?«

»Ne. Čekala jsem na něho, ale nepřišel.«

»Dobrou noc, Filomenko!«

»Což k nám nejdete?«

»Hledám Jiříka!« odkvapil. »Ať se těší, ten lhář!« pravil si pro sebe, »ten se dnes chytne.«

Přišel, bouchl dveřmi a usedl za stůl. Mimrová strachem ani nedýchala. Milovala jediného syna a přec mu nepřála, aby se podle svého přání oženil. Věděla, že je asi u Cíly, ale bála se co říci, aby Mimra hochu nezmlátil. Byl prudký a nemilosrdný; tloukl jako do dřeva. Přisedla k muži a počala to všelijak vykrucovati, vymlouvati, Mimru chlácholiti a mírniti. Mimra vstal, hodil jen hlavou, nepromluvil a běhal sem tam po světnici.

Měsíc již vyšel a osvětloval celou skutečskou krajinu.

Jiřík byl u Cíly a tam dnes řekl, že zítra otci rozhodně oznámí, že Filomenu za svět nechce a Cílu si dozajista vezme.

»Nedovolí-li, Řehůřku, otec, nebude také zle. Tyhle ruce Cílu uživí. Na statku být nemusíme . . .«

Stará Barbora myslela jinak. Neměla dětí — co s tím svým malým majetkem, který záležel z chalupy, něco polí a z pár nastřádaných grošů. Chystala to vše pro Cílu, kterou si tak zamilovala.

Jiřík odešel. Cíla ho vyprovázela až na náves. Měsíc svítil jasně. Bylo všude ticho, jako ve Skutči ve špitálském kostelíčku. Nikde se nic nehýbalo. Jen Jiřík s Cílou stáli tu proti sobě, nemohli se rozloučiti.

»Jak mne to těší, Cílo, že jsi doma! Věř, že jsem teď šťastnější než Skutečský pan děkan! Jen považ, tolik večerů trávit jen ve vzpomínkách na tebe! Záviděl jsem hochům, kteří chodili večer vždy s děvčaty . . . ale teď je lépe . . . jsi u mne, mohu tě obejmouti a políbiti.« Při tom tiskl k sobě Cílu a políbil tak horoucně, až zčervenala . . .

»Co ti řekne otec, Jiříku, až přijdeš domů . . . byl jsi u nás tak dlouho . . .«

»Řekl jsem, že jdu k Filomeně . . .«

»Mám strach, Jiříčku, že to s námi špatně skončí . . . Říkáš rodičům, že chodíš za Filomenou, a zatím . . . Vidiš, ty je klameš, sebe uvádíš v nebezpečnoství a mne do řečí lidských. Však to víš, že jsou tu lidé zlí, pomlouvají, mají radost z neštěstí jiných . . .«

»Ale nemluv tak, Ciluško . . . Máš zbytečné starosti. Však to řeknu později, že chci jen tebe za ženu.«

»A jestli nedovolí, jestli bude dělati rámus a nepokoj ve statku?«

»Netrap se, Ciluško, těmihle myšlenkami . . . Spi dobře! Dobrou noc! Však to zítra rozhodnu . . .«

»Jen aby dobře pro nás, Jiříčku! — Dobrou noc!« Rozešli se.

Cíla odběhla do chalupy, Jiřík do statku. Pootevřel dvěře u síně a chtěl vejít do komůrky, kde spával. Ze světnice ozval se hlas otcův: »Jiříku, pojď sem na slovíčko!«

V Jiříkovi to hrklo. »Lhát nesmíš, Jiříku!« napomínal sám sebe a vešel do světnice. Měsíček tu svítil pěkně. »Co chcete, tatínku?« tázal se.

»Kde jsi byl? Nemluvil jsi s Filomenou?«

»Chtěl jsem, ale do statku vejít jsem se ostýchal. Nebylo by to hezké, jít hned na večeri . . .«

»Ty s ní nemluvíš, ty jsi ji včera podvedl, čekala na tě.«

»Nemohl jsem přijít . . .«

»Tak! Nemohl? Co pak jsi kde dělal? Zevloval snad někde s Cilinou, děvečkou ze Skutýčka od Příhody? — No, mluv! Snad ti Řehůrek více pochlebuje než Cimburek ze statku . . .«

»To je lež! — Starý Řehůrek není pochlebník, je tisíckrát lepší než celý Cimburek i se statkem!«

»A Cilina tisíckrát lepší než Filomena . . .« dodal zlostně Mimra.

»To je!« krátce řekl hoch.

»Má taky více peněz, je ze statku, co?«

»Má tolik co Filomena! Cimburek má zadlužený statek, Cíla jen čistých pár desítek, ale za to dobré srdce, které jest mi vždycky nad peníze!«

»Dobře jsi to vyzvěděl, znám tvé spády. Pravím ti, že toho zanecháš. Slovo jako tisíc, znáš mne. Já ti to přetnu, ty nezdarů nezdařená. Teď jdi ležet!«

S tím se rozešli.

Jiřík nemohl usnouti. Hlavou šly mu myšlenky hrozné. Cítil se tak slabým, tak malomocným proti rozhodnosti otcově. Teprve k ránu usnul . . .

XII.

Slunce nad Zbožňovem již se ukazovalo. Jiřík vstal a šel po své práci. Domníval se, že otec na to zapomene, ale on nezapomněl. Ustrojil se a hnál se rozzloben hned po ránu k Řehůrkovi. Nedal tam ani pozdravení.

»Řehůřku,« pravil, »to si zakazují, abyste mně zde syna zdržovali. Vy z toho nejmáte rozum. Což se domníváte, že si smí vaše Cilka mysliti na synka ze statku? Je to hanba, že jste již tak starý a tak nerozumný! Až sem syn přijde, řekněte mu jednoduše, že jsem

to zakázal, že nesmí za Cilkou choditi, rozumíte! Žebrotu nechci do stavení! Tak, pěkně se poroučím . . .»

Odešel. Řehůřek nemohl promluvit, Barbora byla více mrtvá nežli živá. Cíla plakala a naříkala: »Já jsem si tohle myslela . . . Ach, že jsem raději nezůstala u Příhody ve statku . . . Já nešťastná, já nešťastná!« . . .

»Neplač, Ciluško,« chlácholila ji Barbora, »otec Jiříkův je prudký, pyšný. Ono ho to přejde, jen neplač!«

Cíla přestala. Bylo tu smutno.

Když nastal večer, čekala Cílka Jiříka netrpělivě, aby zvěděla, co otec mu říkal, jak se tak vyzradil. Čekala marně. Hoch nepřišel. Se slzami v oku odešla na lůžko . . .

Jiřík přestal chodit na dobro.

* * *

Uplynulo několik neděl.

U Mimrů bylo stále soudno. Staří chtěli, by Jiřík neotálel a vzal si Filomenu; otec jí sliboval hory doly. Mimra potřeboval právě teď mnoho peněz, aby synovi statek zachoval. Vždyť za několik neděl měl platiti na statku pojištěný dluh.

Jirka dal se přemluvit, slíbil konečně, že si Filomenu vezme a na Cílu zapomene. Mimra šel hned k Cimburkovi. Tam bylo radostí! Mimra chtěl brzy svatbu, ale u Cimburků nebyli ještě na to docela připraveni. Proto to odložili.

Jiřík skutečně nemluvil na Cílu, ale s Filomenou nenadělal mnoho řečí. Vyhybal se oběma.

Cilina vrátila se k Příhodovi. Radostně ji uvítal.

U Příhodů bylo zase veselo. Zdálo se, jakoby pravá hospodyně se navrátila. Děti milovaly Cílu zase. Po čase zapomněla Cíla na Jiříka docela. Vždyť to již věděla, že si ji nesmí vzíti; nemyslela již na to a oddala se zcela dětem Příhodovým.

Příhodu zase vše těšilo, byl stále vesel.

Jednou přisedl k starému Benešovi a jeho manželce Bětce a dlouho s nimi rozmlouval.

»Pantáto, dovolíte, abych se oženil?«

»I pro pána krále! Jen s Pánem Bohem, však jsem o tom se starou taky mluvil, kdybys se tak oženil. Rádi přijmeme tu, kterou si zvolíš, za svou dceru, vid', stará?«

»Ba, že. Však je toho již třeba . . .«

»Myslím na Cilinu, pantáto . . . Víte, ona již to zná, ty děti má ráda, nebude jim a vám ublížovati.«

Je-li v tom vůle Boží, vem si ji, my ti v tom nebudeme brániti. Cílka je hodná holka, pracovitá a rozumná. Jen si ji vem!«

Stará Bětka byla tomu ráda. Milovala Cilinu, která ji tak obveselovala. Ač se tam Příhoda jen přiženil a málo měl, nechali mu to staří všecko, poněvadž viděli, že se o vše stará a děti dobře opatruje.

Scházelo ještě svolení Cilinčino a Řehůřkovo.

Když všecko odešlo na pole, přisedl Příhoda k Cíle, vzal ji za ruku a počal ji na to připravovati. »Věř mně, Cílo, že mně ani nepříjde na mysl, že jsi cizí. Tak se mně zdá, že jsi matkou mých dítek . . .«

Cíla se spokojeně usmála. Něco tušila.

»Můžete si to myslet, hospodáři, můžete. Mám je skutečně ráda, jako matka je miluji . . .«

»Cílo, prosím tě, buď jim matkou, matkou skutečnou, buď mou ženou . . .«

Cíla neodpověděla.

»Cílo, prosím tě, buď mou, na vždy mou!«

»Miníte to do opravdy, hospodáři?«

»Ty nevěříš, Cilinko? Jen věř, rozhodl jsem se, radil se se starými, ti by byli rádi . . .«

»Budu, hospodáři, budu vaší,« s pláčem pravila Cilina.

»Že chceš?«

»Chci.«

»Jsem zase šťasten, Cilino. Jen ty dovedeš býti mou, matkou dítek mých a dcerou starých . . . Jsem již starší člověk, nedovedu tě již tak milovati jako Jiřík, ale přičiním se, abys byla spokojena.«

»Jiřík mne nemiluje již, nesmí. Není také divu.«

»Jsi hodná, že jsi svolila, Cilinko . . .«

»Pro děti vaše učinila bych vše, bojím se o ně.«

Příhoda ji objal a políbil.

Staří byli rádi. Však se báli, aby mladý nepřivedl zlou nevěstu a dětem krutou macechu. Přijali ti staří hned Cilinu za dceru.

Druhého dne jel Příhoda s Cilinou na Štěpánov k Řehůrkovi a k Barboře. Radost zářila oběma z očí. Řehůrek vyběhl jim naproti. Rovněž i Barbora se založenýma rukama vyběhla před chalupu.

Slezli. Řehůrek uvedl je do světnice.

»Abych věc neprotahoval,« začal Příhoda, »řeknu krátce, proč k vám přicházím. Chci Cílu, Řehůrku, staří také, chci ji za ženu. Nu, dáte mi ji?«

»Vy, že chcete . . . To není pravda . . .«

»Tak, Řehůrku, chcete?«

»Inu, Pane Bože, má-li to býti, tak si ji vezměte, však beztoho jste se uradili . . .«

»Ano uradili, tatínku, uradili,« smála se Cilina.

»Přijímám ji od vás, tatínku, a slibuji, že jí neublížím,« pohnut pravil Příhoda a líbal Řehůrka — otce.

Barbora s Cilinou se objímaly a radostí nad štěstím plakaly.

»Zachovejte vše v tajnosti,« pravil Příhoda, »teprve před svatbou ať všickni zvědí, že si беру Cilinu.«

Řehůrek i Barbora slíbili. Před večerem Příhoda odejel. Cíla zůstala u otce, aby si vše dávala do pořádku.

Byl večer. V Barbořině chalupě bylo dnes veselo. Všickni usedli u stolu a vypravovali si.

»Jak je u Mimrů, tatínku?« tázala se Cíla.

»Divně se to s nimi, milá holka, točí. Na statku je, jak jsme se dověděli, velký dluh. Měl ho dávno zaplatiti, letos je nejvyšší čas. Nutí Jirku do Filomeny pro těch pár grošů, které prý dostane. Tím by si pomohli. Je tam soudno každodenně.«

»Co Bůh řídí, dobře řídí. Skoro jsem ráda, Cilinko, že se k Příhodovi dostaneš. Aby se neřeklo, Cilko, že jsi se tam dostala s prázdnýma rukama, půjdeš se mnou zítra do Skutče. Popustím ti pole a chalupu. Komu bych to dala? Přátel nemám. Máš to dostati teď nebo

potom. Však se do té smrti i bez toho obejdu,« pravila Barbora, na niž Řehůrek i Cíla udiveně pohlíželi.

Cíla upřela na Barboru své modré oči, vzchopila se, objala ji a ruce jí líbala.

»Baruško, to jsem neočekával!« vyrazil ze sebe Řehůrek.

»Zítra půjdeme do Skutče, tam to zařídíme,« jistila Barbora, »snad mne vezmeš, Cilinko, k sobě do Skutýčka.«

»Abych nevzala! Vezmu i s otcem,« plačky pravila Cilina.

Bylo ujednáno. Šli spat.

* * *

Mezi tím, co se vše toto dalo, bylo u Cimburků smutno. Dnes dostali poslední vybídnutí, aby složili povinný kapitál — dluh. Kdo by to byl řekl, že i Cimburek je zadlužen jako Mimra a že vede podobnou špekulaci? Jedinou spásu viděli oba otcové v zasnoubení svých dětí. Pro tu příčinu se svatbou se pospíchalo. U Mimrů i u Cimburků se chystali se vší rychlostí. O dluhu Cimburkově nevěděl ve vsi nikdo mimo chalupníka Kreminy, jenž byl Cimburkův nepřítel.

»Jak to jen překaziti?« tázal se Kremina často sám sebe, když se dověděl, že Filomena za Jirku půjde. »Já to musím zkaziti!«

Šel jednoho večera do hospody. Přišel i Mimra.

»Mimro, teď je u tebe veselo, co?« počal Kremina.

»Teď je, máš pravdu.«

»Bude to svatba, co?«

»Když Jirka tolik vyžení, bodejt by se něco nestrojilo! Mimro, jářku, ty bys mohl dát hektolitr piva rychmburského vyvalit!« volal někdo z přítomných.

»Také dám, sousedi, jako že se Mimra jmenuji. He, hospodo, Kubíčku, nalejvej těm sousedům, co hrdlo ráčí. Platím vědro!«

»Holá! holá!« ozývalo se táhle hospodou. »Ať žije náš Mimra!«

Hostinský nestačil pivo točiti a dcera jeho Milča roznášeti.

»No, Mimro, ani se nepochlubíš, co Jirka vyžení,« domlouval mu Kremina, který k němu přisedl.

»Tobě to mohu říci, Kremino, ale ani muk. Lidé jsou závistiví, nepřejí člověku ani šindel na střeše.«

»Že tak mluvíš, jářku, Mimro; vždyť mne znáš. Jsem upřímným tvým sousedem, rád ti pomohu i poradím.«

Mimra se k němu nachýlil a šeptal mu to do ucha.

»Dej si svatý pokoj, tomu nevěřím. Nevěř tomu, Mimro, taky! Víš, znáš mne, jsem dobrý člověk, nebudu nikdy od tebe, ale tohle ti musím říci a varovat tě, abys tomu nevěřil.«

Již bylo započato. Kremina pohlížel na Mimru, jak to na něho působí.

»To není možná, Kremino, aby ji nemohl dát ani polovici, ani čtvrtinu toho, co slibuje Cimburek. Ty to neznáš, ty to nevíš.«

»Chceš důkazy?«

»Ty máš důkazy?«

»Ano, nezvratné důkazy, které mluví za deset.«

Mimra byl rozčilen.

»Děkuji ti, Kremino, že jsi mne upozornil. Ale řekni mně přec, odkud máš ty důkazy a tajné zprávy?«

»Cimburek se nemůže ani pro dluhy pohnouti,« podpichoval Kremina dále.

»Lžeš, Kremino!«

»Přesvědčím tě.«

Kremina sedl si k Mimrovi blíže a začal vyprávěti vše, co věděl: »Dnes dostal upomínku.«

»Jakou upomínku?« tázal se Mimra se strachem. »Snad to nebyla jemu?« dodal, když si vzpomněl, že by to mohla býti upomínka jemu samému dodaná. Snad Kremina nedobře byl poslem zpraven.

»Cimburek, milý Mimro, má víc dluhů než majetku!«

»Pověz přec, odkud máš ty zprávy?«

»Mluvil jsem s poselákem ze Skutče. Nezaplatí-li do osmi dnů, přijde jeho statek na buben. Cimburek je na mizině.«

»To je hrozné! Já chtěl dát syna takové rodině! To si rozmyslíme ještě,« zlobil se Mimra a utíral pot na čele.

Kremina v srdci jásal.

»Kremino, ty jsi anděl, já to vždycky říkal, že jsi můj anděl!« volal Mimra. »Na tvé zdraví!« Zvedl sklenici a připíjel Kreminovi na zdraví.

Ostatní byli již také napiti. Pohlíželi na Mimru a Kreminu, kteří se drželi kolem krku a na zdraví si připíjeli. Pilo se dále. Byli veselí, zpívali a hulákali až běda. Mimra s Kreminou byli v důvěrné rozmluvě.

»Nechám všeho, Kremino, a zajdu zítra do Skutče, abych se o tom všem přesvědčil.«

»Tak, tak, Mimro, abys pak nemusel celou familii Cimburkovu naposledy živiti.«

»Kremino, můj anděle!«

Jak by Mimra nejásal! Potřeboval peněz. Proto ten spěch s Jiříkovým ženěním.

Lidé se rozešli. Kremina vyprovázel Mimru až ke statku. Dali si dobrou noc.

»To se zdařilo,« liboval si Kremina, »přišel čas,« pravil s pozdviženou pravicí, »abych se ti, Cimburku, pomstil!«

Zmizel za vraty. Celou noc nemohl spáti. Také Mimra oka nezamhouřil . . .

XIII.

Sotva se den ukázal, oblékal se Mimra do svátečního obleku.

»Kam se strojíš?« tázala se ho žena.

»Do Skutče.«

Manželka dále se neptala. Myslela, že musí tam pro svatbu nebo pro dluh. Mimra odešel. Žena jeho za ním starostlivě pohlížela. Netušila nic dobrého, poněvadž muž sotva mluvil. Toho dne se málo nadělalo u Mimrů řečí. Bylo tu ne jako před svatbou, ale jako před pohřbem . . .

Mimra přišel do města brzy. Chodil tu po náměstí s hlavou svěsenou, plnou rozličných myšlének, pokažených plánů a rozličných vrtochů.

Ve dvou hodinách byl přesvědčen o úplné pravdě slov Kreminových.

»Kremino, můj anděle! Já slepý, já zpozdilý! To se nestane, aby můj syn si vzal holku bez peněz. Kde bych se pak ocítil? To se nesmí státi! Ale kde vzíti peníze, jak uchovám statek pohromadě? Já se zblázním. Ó, přepočítal jsem se! Byla to špatná špekulace, kterou jsem prováděl!«

Tyto a podobné otázky tanuly mu na mysli, když z města domů se ubíral.

Na cestě potkal Barboru s Řehůrkem. Ač od té doby, kdy zakázal Jiříkovi s Cílou mluvit, s nimi nehovořil, přec je zastavil a tázal se, kam tak rychle. Barbora se před Mimru postavila a trochu pyšně na něho pohlédla.

»Máte něco ve městě k zařízení,« nutil se Mimra do řeči.

»Ano máme, máme,« řekl Řehůrek.

»Abychom mluvili veřejně,« chopila se Barbora slova, »jdu dát svůj pozemek s chalupou na Cílu přepsat. Mám ji ráda. I těch našetřených pár grošů jí dám,« dodala k tomu Barbora, aby tím více Mimru podráždila.

Rozešli se.

»Já osel! Proč jsem tomu bránil? Vždyť nemá Barbora děti, komu by to dala než Cíle? Na to jsem nepomyslel. Ta špekulace, vyplatiti statek statkem, se mně šeredně zhatila. Je to trest za to, že jsem dvě srdce od sebe odtrhl? Nikoli, měl jsem dobrý jenom úmysl statek synovi zachovati, byť i penězi, které vyžení.«

Litoval toho velice, že si na to dříve nevzpomněl. Barbora řekla, že chalupu, pole i pár grošů Cíle dá. Penězi zaplatilo by se to nejnutnější. Byl by na čas pokoj. Chalupa Barbořina, která se zahrádkou stála u statku Mimrova, ta by se prodala pak, řeklo by se, že jí není třeba. Pak by se prodal některý kus pole ve stráni a vše by se zaplatilo. To vše měl nyní Mimra na mysli.

»Co má býti, nikdo nepřekazí. Cíla je souzena Jirkovi. Ano, on si ji vezme. Ještě zítra bude Štěpánov vědět, že si můj syn vezme Cílinu. — Kremino, ty pomůžeš!«

Spěchal rychle k domovu.

Doma ani nemluvil. Přestrojil se a odešel opět — ke Kreminovi.

»Kremino, tys mluvil pravdu!«

»Vidíš, brachu, že nelhu.«

»Porad, jak to navléci, abych Cimburka odrazil od toho všeho a přece se nevyzradil, že jsem byl v městě na zvědách!«

»To je to nejlehčí. Půjď s ním večer do hospody. Já si zajisté příčinu vyhledám, abych se s ním pustil do hádky. Vyčtu mu to, ty se toho chytneš, a bude to hotovo.«

Bylo ujednáno. Mimra slíbil tak učiniti. Když se schylovalo k večeru, scházeli se lidé do hospody. I dnes bylo plno. Nescházel ani baráčník Lejskal. Cimburek hovořil stále jen s Mimrou, který se dnes musel do hovoru nutiti. U stolu, kde seděl Kremina, začala váda. Nemohli se tu o něco dohodnouti. Cimburek i Mimra povstali, přistoupili k onomu stolu, aby zvěděli, co se stalo.

Nedorozumění nastrojil Kremina.

Když to dlouho trvalo, promluvil cosi Cimburek proti Kreminovi. Ten povstal, nadával, vyčetl Cimburkovi vše i to, že obdržel upomínku, že přijde statek na buben, a mnoho jiných věcí.

Povstala děsná váda. Moudřejší odešli, zvědavci zůstali v hospodě.

Hostinský chlácholil Kreminu, ale ten, jako had chrllil na Cimburka jed své dlouho potlačované zlosti.

Cimburek trnul a stále mluvil k Mimrovi, aby tento neměl tolik příležitosti vše vyslechnouti.

Když Kremina vše řekl, co chtěl říci, vzal čepici a odešel.

Cimburek se poohlédl po sousedech a tázal se:

»Slyšeli jste, lidičky, co ten utrhač mé cti pravil?«

»Slyšeli, slyšeli!« voláno bylo ze všech stran.

»Dobře. Budete svědky, zažaluji ho, zítra chci do Skutče. Jde mně o čest!«

Do mužských jako když uhodí. Mezi tím, co Cimburek hledal kousek papíru, aby si svědky poznamenal, vytratili se.

»Teď vím, kolik mám ve vsi přátel,« pravil Cimburek, »všickni odešli, když měli svědčiti. Však nechtě! Mimro, Mimro! Ty nesmíš věřití těm utrhačným slovům Kreminovým. Vid', že nevěříš?«

»Ba věřím, Cimburku, věřím. Jirku tvé dceři nedám!«

»Mimro, zapřísahám tě!«

»Nedám! Dobrou noc!«

Cimburek odešel za ním a spěchal k Mimrovu statku. Dohonil ho ve vratech, ale Mimra rychle zavřel a dal na závoru.

»Zavírá přede mnou!« zaúpěl Cimburek a ubíral se k domovu. Vešel do světnice.

»Co je vám, tatínku?« tázala se Filomena.

»Je zle, holka! Mimra Jiříka pro tebe odepřel. Kremina vyčetl mně dluhy . . . ach, Filomeno, Filomeno, jak to přežijeme!«

Filomena padla do mdlob . . .

Cimburka zmocnila se horečka. Cimburková bědovala. Té noci nespali . . .

Jinak bylo u Mimrů. Starý přišel divně naladěný. Nemluvil dlouho. Teprve když přinesla hospodyně zaříznuté husy, aby je s děvečkou ještě večer otrhaly, povstal a pravil:

»Nechtě všeho, ze svatby nic není!«

Jiříkem to trhlo. Tázal se po příčině.

»Nemluvme o tom, Jirko! Rozmyslil jsem si to. Filomenu nemáš rád, vím to. Já tě k tomu nutil. Nač nutit? Co má být je, co nemá, není. Myslím na Cilku Řehůrkovu. Jářku, Jiříku, co tomu říkáš?«

Jiřík plakal radostí.

»Zítra to oznámím Cimburkovi.«

»A kdy Cilině?«

»Později, hochu, později má zvědět, že ti nebráníme.«

Jirka byl nevýslovně šťasten. Odešel do své komůrky a brzy usnul. Ve světnici dlouho se svítilo. Mimra poslal děvečku spat a sám počal vše vypravovati ženě.

»Myslím takto: Barbora to dá všechno Cilině. Komu by to dala? Bude mít chalupu, něco pole a ten groš také od Barbory. Tím se nejnutnější zapraví, chalupa se prodá i s tím polem a bude pokoj. Z požehnání Božího musíme dále dluhy upláceti. Filomena prý nedostane ničeho. Jsou dlužni. Kremina to Cimburkovi vyčetl.«

Mimrová si vzdychla.

»Jen dej Bůh, aby to šťastné bylo. Mám divné myšlenky, starý, moc divné.«

»Netrap se zbytečně. Teď práce nech! Chce se mně spát.«

XIV.

Druhého dne bylo všecko tak učiněno, jak Mimra určil. Po vesnici nadělalo to mnoho hluku.

Nejvíce se tomu divil Řehůřek a Barbora. Barbora také toho dne šla za Cílou do Skutýčka, aby jí vše oznámila a optala se, bude-li Příhoda spokojen, aby se po svatbě Barbora i Řehůřek k němu přistěhovali.

Cíla tomu všemu byla ráda a Barboře za tu oběť děkovala. Však si toho zaslouhovala. Ujala se jich, ujala se ubohého otce i jí, které vše nyní dala, aby se neřeklo, že si přivedl Příhoda do statku žebrotu, jako to řekl kdysi Cíle sedlák Mimra.

Příhoda slíbil. Byl všemu rád.

Není divu, že Barbora spěchala domů se vši radostí.

Jak se podivila! U ní, u staré Barbory, byl Mimra. Přišel odprosit Řehůřka, že ve zlosti mu tenkrát dceru nepěkně pokřtil

»Vždyť byla žebračkou, tím jste nás nemohl si rozhněvati,« pravil Řehůřek, »Barbora však dala vše tomu děvčeti, aby se neřeklo, že přišla s holýma rukama.«

Ani nedořekl. Bylať ho Barbora upozornila, aby se o tom nezmiňoval.

Mimra si všiml toho posuňku a soudil z toho, že Barbora jen proto vše Cíle upsat dala, aby si ji Jiřík mohl vzíti. Začal býti upřímnějším. Tu a tam padlo ostré slovo proti Filomeně. Není prý hospodyně, není pracovitá a je prý zlá.

Po chvíli odešel.

Řehůřkovi ani Barboře nenapadlo přemýšleti o počínání Mimrově.

* * *

Slova Kreminova byla pravdivá. Za nějaký čas přišli páni z města a prodali Cimburkův statek.

Cimburek se ze Štěpánova odstěhoval; styděl se.

Toho ulekl se i Mimra a živě si představoval, kterak by to dopadlo, kdyby i on nemohl platit. Co mu scházelo?

Odebral se jednoho dne s Jiříkem k Řehůřkovi. Cíla byla někde ve vsi u známých. Když se navrátila, nemálo se ulekla.

Ač vzpomněla na jeho hrubá slova, na Mimru se nehněvala. Přivítala oba přívětivě, ale chladně.

»Zase doma, Cilinko?« začal starý.

»Ano, zase.«

»Na dlouho?«

»Ó ne!«

»Tak zas do Skutýčka. To je škoda. Vid', Jiříku?«

»Proč by to byla škoda?« tázala se Cíla.

»Náš Jiřík stále jen si vzpomíná na tebe, Cilinko.«

»Posud?«

»Ano. Posud, Ciluško. Matka je nevrlá, již stará, potřebuje zastání. Ráda by si odpočinula.«

»Ale!«

»Zdála se nám ta Filomena, zdála, ale není z toho nic.«

»Škoda!«

»Žádná škoda, Ciluško, žádná. Raději bych věru tebe viděl ve statku.«

Cíla na to neodpověděla. Řehůřek ani Barbora neodvážili se promluvit. Jen na sebe pohlíželi udiveně.

»Cílo! Cílo!« zvolal Jiřík a klekl před ní na kolena. »Rozumíš těm slovům? — Ach, Bože, ty nechápeš! Já tě nepřestal milovati...«

»Vstaň, Jirkó! Již je pozdě.« Odešla.

Nastalo hrobové ticho. Jen vzlykot Jiříkův rušil ten klid ve světnici.

Cíla se vrátila. »Co se stalo, nedá se napravit,« počala. »Já tě milovala, ale bylo mně bráněno. Bylo mně bráněno tvým otcem... Nazval mne žebračkou a...« plakala, nemohla mluvit.

»Odpust, Cílo, odpust! Byl jsem rozzloben!«

»Vím, že jste byl rozzloben. Vy zničil jste tu lásku, která mně v srdci pro Jiříka vypučela. Vy dohnal jste mne k tomu, že jsem vytlačila násilně lásku k Jirkovi ze srdce, že jsem tím víc počala milovati děti Příhodovy, děti, kterým se stanu — matkou...«

»Cílo! Bože můj! Co to mluvíš, Cílo! Ty jsi slíbila již Příhodovi? Já nešťastný!«

»Ano, slíbila...«

»Ó, Bože, Bože!« bědoval Jiřík a vyběhl ze světnice. Za ním Mimra.

Cíla zbledla. Hleděla za Jiříkem, který běžel směrem k Lažanům, za nimiž zrcadlí se voda »Hadince«.

»Co pomýšlí ten hoch? On běží dolů, jako k Rychmburku, k Lažanům. Proč jsem mu to všechno musela povědět?«

»Řehůřku! Prosím vás, běžte za tím hochem, aby si něco neudělal! Běžte, běžte! Tak mám strach!« pravila Barbora.

A Řehůřek běžel.

Cilina plakala a Barbora také. Obě smutně pohlížely tam dolů k lukám, po kterých hnal se Jiřík k rybníku. Kolem okna mihla se ženská postava.

»Pro Boha, lidičky, kde jste kdo, běžte za mým synem, prchá k »Hadinci«. Mimra je necita — nechce jít, běhá jako pomínutý. Ó, Bože, Bože!«

Měly ji co chlácholiti. Lidé ve vsi se sběhli. Když zvěděli, co se stalo, pustili se muži i hoši za Jiříkem a za starým Řehůřkem, který mu byl v patách. Jest divno, s jakou rychlostí Řehůřek uháněl.

Jiřík byl již u rybníka. Jako šílený ohlédl se ještě, kdo to za ním běží, a vrhl se v zelenavou vodu rybníku...

Řehůřek vykřikl a klesl do trávy. V tom dohonili ho i ostatní. Řehůřek nemohl vstáti, ani mluvit. Ukazoval směrem k vodě. Když všickni pohlédli k rybníku, spatřili, kterak se ještě naposled vynořilo Jiříkovo tělo. Rychle běželi k hroznému místu. Neptali se Řehůřka, nechali ho tu ležeti. Nejsmělejší z nich, bratranec Filomeny, Honzík, vrhnul se v zelenavou vodu, plovat k místu, kde se tělo Jiříkovo vynořilo, ponořil se v hlubinu, chopil Jiříka za šaty a táhl ho se vsí silou ke břehu, jednou rukou pomáhaje si při plování.

I jiní vrhli se ve chladící vodu, aby Honzíkovi pomohli. Po-dařilo se jim to. Na smrt bledé tělo Jiříkovo položeno bylo na travu.

»Hlavou dolů!« křičeli mnozí. Učinili tak. — Proud vody hrnul se ústy a nosem z Jiříka.

»Rozepnout šaty!« volal jiný. I to vykonáno. A ejhle! Jiřík dýchal. Však bylo na čase. Jen malou chvíli ještě a bylo by po všem. Ač bylo ten den horko, přece někteří, zvláště ženy a děti ze vsi trásly

se na celém těle. Na Řehůřka zapomněli. Jeden z nich běžel k němu, aby mu oznámil, že Jiřík dýchá. Zvedl ho a vedl k Jiříkovi. Řehůřek musel vypravovati, co Jiříka k tomu dohnalo. Všichni skoro plakali.

Když nabyl hoch vědomí, vedli ho domů. Na cestě potkali mnoho lidí, kteří již netrpělivě čekali. Mezi nimi byla Mimrová, Cíla a Barbora. Když Jiřík Cílinu uviděl, sklopil zrak.

Kdo se z vesnice dolů díval, zdálo se mu, jakoby šlo procesí na Chlumeček. Nebylo snad ve vsi nikoho, kdo by nevyběhl naproti. Jen Mimra zůstal doma. Přecházel od oken ke dveřím a bědoval.

»Já to nepřežiji! Plány jsou zničeny! Jak si pomoci! Cíla si vezme Příhodu! Poslední naděje zmařena!«

Na syna ani na ženu v té chvíli nemyslel. Teprve teď, když tolik lidí hrnulo se do jeho dvoru, pohlédl do okna a zachvěl se. Rychle vyběhl a mlčky hleděl na syna, jemuž toto vše připravil. Nepromluvil jedinkého slova, jen položil ruku na horké čelo Jiříkovo, když byl položen na postel. Pak kynul lidem, aby se rozešli.

Lid tak učinil a divil se nápadné chladnosti sedláka Mimry.

»Kdo ho vytáhl?« tázal se ženy, když mu tato vše vypravovala.

»Honzik prý,« řekla Mimrová a oblékala se slzami v očích syna do čisté košile.

Otec mlčel a přemýšlel . . .

* * *

Dávno se již na vše zapomnělo. Jiřík byl zase zdrav, Cimburek chodil často do vsi a stavoval se u Mimrů. Věděl, že chce Barbora chalupu prodati, aby se odstěhovala za Cílou, která nedávno slavila veselku. Svatba konala se ve vší tichosti. Tak tiše, tak pěkně, že nikoho to nepřekvapilo. Příhoda byl šťasten. Dostal dobrou ženu, laskavou matku pro své děti, a staří hodnou nevěstu. Všecko si ve statku libovalo. Kačka si vzala Josefa a usadili se ve Skutči. Scházeli tu jen Řehůřek a Barbora. I ti brzy se do Skutýčka přestěhovali, neboť chalupu koupil za zbytek peněz Cimburek a pole Mimra, jemuž byl statek prodán a nějaká část peněz zbyla.

Po čase pojal Jiřík za manželku přec jen Filomenu a hospodařili na skrovné té živnosti v míru a pokoji. Staří jim pomáhali.

Duchovenstvo katolické v literatuře a vědě.

Příspěvek k historické a literární studii.

Podává

JOSEF FLEKÁČEK.

(Dokončení.)

e století minulém vyšla ve Lvově r. 1745—46. a 1753—56. encyklopedie: »Nowe Ateny, albo akademia wszelkiej sciencyi« atd., jejímž spisovatelem jest kanovník Benedikt Chmielowski.

Učenec maďarský, Jiří Fejér, zvláště jako historik a politik známý, r. 1818. vydal v Budíně »Encyklo-

pedii náuk v krátkých obrysech« a »Zeměpisnou encyklopedii nynějších a starších dob« v Pešti 1817 až 1818). Fejér narodil se r. 1766. v Kesztyele, byl od r. 1808. profesorem dogmatiky v Pešti, kanovníkem Varádkým, universitním bibliotekářem, a zemřel v Pešti l. 1850.

Za encyklopedii můžeme právem považovati objemné dílo o třinácti svazcích: »Cours d'études«, obsahující grammatiku, logiku, sloh, historii atd., jež sepsal znamenitý francouzský filosof, abbé Štěpán Condillac, (naroz. v Grenoblu l. 1715., zemř. 1780.), člen akademie francouzské. Spis ten složen byl pro Ferdinanda, vévodu parmského, vnuka Ludvíka XIV., (1643—1715) jehož byl Condillac vychovatelem.

Dvousvazková, polsky sepsaná encyklopedie jest »Zbiór potrzebnych wiadomości« (Varšava a Lvov l. 1780.) z péra výtečného básníka Ignáce Krasického, biskupa Warmiňského (naroz. l. 1735. v Dubiecku v Haliči, zemř. v Berlíně l. 1801.)

Když počaly u jednotlivých národů vycházeti slovníky encyklopedické sborovou prací učenců a spisovatelů všech i odborníků, účastnilo se duchovenstvo katolické prací těch způsobem vynikajícím. Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli a měli vyčítati jména jednotlivých přispěvatelů kněží u všech národů, kteří slovníky encyklopedické vydali. Dovolíme si jen ukázati k tomu, že, když počal v letech šedesátých vycházeti náš první »Slovník Naučný« redakcí Dr. Frant. Lad. Riegra, uvedena jsou mezi spolupracovníky následující, čtvrtinu všech zaujímající jména: Th. Dr. Jan Bílý, Frant. Daneš, Frant. Doucha, Th. Dr. Jan Fabian, Th. Dr. Innoc. Frencl, Martin Hattala, Ant. Hnojek, Mich. Hórnik, Mich. Chrástek, M. Klácel, Václ. Kratochvíl, Beneš M. Kulda, Th. Dr. Frant. Laurin, F. Mudra, Th. Dr. Vinc. Náhlavský, Fr. Novotný, Prokop Ondrák, Fr. Petera, Th. Dr. Frant. Ploucar, Th. Dr. Jos. Polach, Th. Dr. Karel Prucha, Frant. Řezáč, Jan Rojek, Josef Roštlapil, Frant. Stangler, Frant. Sušil, Matěj Šíma, V. Šimerka, Th. Dr. Frant. Škorpík, Václav Štulc, Th. Dr. E. Terš, Karel Vinařický, Ant. N. Vlasák, Václav Zikmund.

Všeho, co národ český podnikl, a co k pravému pokroku jeho čelilo, účastnili se i vždy čeští kněží katoličtí, jako praví synové svého národa a vlasti. Ničemnost fráse »o kastě v národu« jest tím jasně dokázána. Během tohoto pojednání seznáme i dále, jak vytrvale a šlechetně skutkem pracovali mužové z řad duchovenstva katolického.

Co dosud bylo pověděno v tomto oddílu, týkalo se encyklopedie povšechné. Všimneme si nyní poněkud i encyklopedií odborných, a co tuto uvedeno nebude, o tom zmíníme se v příslušných oddílech; zde jen budiž podáno tolik, co buď vnitřním spořádáním encyklopedií neb slovníku (kromě filologických) se podobá, nebo co nese zřejmý titul encyklopedie neb slovníku.

Francouzský historik, benediktín Augustin Calmet, (naroz. r. 1672. v Mesnilla Horgue, opat kláštera Sénonesského, zemř. v Paříži l. 1757.) vydal v letech 1722—1728. v Paříži veliké čtyřsvazkové dílo: »Dictionnaire historique et critique de la Bible«, jež se těší obecnému uznání nejen katolických učenců, ale což zvláště závažné jest — i veliké pozornosti světa protestantského, jenž hluboce učeného díla katol. opata neváhá citovati a užívati, a jemuž ovšem nižádné protestantské dílo se nevyrovná.

»Bohoslovecký slovník« jako část »Encyklopedie metodické« sepsal a o dvou svazcích v Paříži vydal Notre-damský kanovník Mikoláš Bergier (naroz. 1718, zemř. v Paříži 1790) Bergier byl výtečný theolog a šťastný apologeta — život jeho ovšem připadl do neblahých dob působení Voltaire-a, Bailyho a jiných strašných odpůrců církve a katolicismu, kteří svými spisy a svým směrem bouří revoluce francouzské připravovali; s těmi polemisoval statečně a pravdou i věrou katolickou lesklé floskule jejich vydatně porážel.

Theologický spisovatel Frant. Xav. Gmeiner, (naroz. r. 1752. v Studenici ve Štyrsku, zemř. v Št. Hradci r. 1829.) cís. rada a profesor církevního práva, sepsal »Schema Encyclopediae theol. per terras Austriae«, (v Št. Hradci r. 1706.) a rodák náš, Antonín Arnošt Řehák, (naroz. v Mnichovu Hradišti l. 1809., zemř. l. 1851.) vicerektor biskupského alumnátu v Litoměřicích, kromě jiných theol. děl s velikou pílí pracoval na Patrystické encyklopedii, jež však teprve po smrti jeho, v letech 1851—58., o třech dílech vyšla s titulem: »Encyklopedie patrystická nebo sklad učení katolického ze svatých a jiných katolických výtečníků snesený a sestavený,« o kteréž vydání zvláště zasloužilým se učinil bratr jeho, Th. Dr. Jan Řehák, někdy městský děkan v Litoměřicích a nyní kapitolní děkan tamního katedrálního chrámu.

Veškeru encykl. theologických věd sepsal Frant. Staudenmayer (naroz. l. 1800. v Donzdorfu ve Würtensbersku, zemř. ve Freiburgu r. 1856.): »Encyklopädie der theologischen Wissenschaften« (v Mohuči 1834). Staudenmayer byl profesorem bohosloví a posléze proboštem ve Freiburgu. V letech 1878—1881. vyšla nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny v Praze »Encyklopedie příkladův z písma svatého, z dějin církve a z obecného života«, na kteréž po 10 roků pracoval Jan Černohouz, (naroz. r. 1836. v Turnově) na kněžství r. 1863. vysvěcený, nyní děkan v Hostivaři. Sběrka ta obsahuje 4000 příkladů biblických a více než 13000 ostatních; společně se svým bratrovcem Františkem Černohouzem, děkanem v Dobrovici, (naroz. r. 1810. v Turnově, na kněžství vysvěcen r. 1834) pracoval dílo »Encyklopedie obrazův, obsahující připodobnění, podobenství, allegorie, bájky, paramythie a hádanky« pro kazatele, katechety, učitele, vychovatele a vzdělance vůbec, jež vyšlo v Praze, taktéž v knihtiskárně Cyrillo-Methodějské. Obšrný tento spis obsahuje přes 11.000 připodobnění, 1600 parabol, 600 allegorií, více než 1200 bájek, as 200 paramythií, okolo 300 obrazných hádanek, celkem asi 15.000 obrazův; již tak čísla mluví o jeho důkladnosti a svědomitosti, s jakouž byl pracován; podotknouti sluší, že tu čerpáno ze 550 spisů a uvedeno přes tisíc spisovatelů — úkol na jednotlivce (ježto se později děkan Frant. Černohouz pro churavost další práce vzdal) zajisté ohromný.

Znamenitý filosof a v letech padesátých po Paříži proslulý a proslavený kazatel Jáchym Ventura (naroz. v Palermě r. 1792., zemř. ve Versaillu r. 1861.) Jesuita, po vypuzení řádu Muratem, králem neapolským, (1808, zastřelen r. 1815) Theatian, prof. církevního práva v Římě, byl duší literárního velikého podniku: »Enciclopedia ecclesiastica,« vycházející v Neapoli.

Mimo rozsáhlé práce jiného druhu, o nichž jinde více pověděno bude, zanášel se folkloristikou zasloužilý slovenský farář ve sv. Kříži, buditel a vlastenec *Michael Chrástek* (naroz. r. 1825 v Novém Městě na Slov.). Společně s Emilem Černým sepsal a vydal »Slovník slovenských nár. piesní, povestí, přísloví, porekadiel, hádek, hier, obyčejův a povier.«

Zeměpisnou encyklopedii vydal *František Siarczyński*, (naroz. r. 1758 v Chrušovicích v Haliči, zemř. ve Lvově 1829.) piarista, a pak probošt v Kozienicích: »*Dykcyonarzyk geograficzny*«, (3 svaz. ve Varšavě) kteréž dílo bylo původně napsáno anglicky, *Siarczyński* však je upravil a zpracoval pro potřebu krajanů svých, značně je rozhojnil látkou z krajín polských. Pro své veliké zásluhy o písemnictví polské vyznamenán byl zlatou medailí »*merentibus*«.

Velikolepý materiál pro všechny literární historiky české zanechal bibliotekář strahovský, náš nezapomenutelný vlastenec *Jan Bohumír Dlabač*. *Dlabač* narodil se v Cerhenicích r. 1758. Do řádu Premonstrátského vstoupil na Strahově r. 1778., na kněžství byl vysvěcen r. 1785.

Pomocí stavů českých vyšlo v Praze v letech 1815—1818. hlavní jeho dílo: »*Allgem. histor. Künstlerlexicon für Böhmen und zum Theile für Mähren und Schlesien*«, o třech svazcích, k nimž sbíral *Dlabač* materiál plných 33 roků. Kdyby jen tolik byl sepsal, byl by vykonal zajisté dosti, máme-li na paměti jeho neúpornou činnost jako hudebníka, ředitele kůru, bibliotekáře a spisovatele četných děl historických; kolik let meškal mimo klášter, cestuje po klášterích tehdy, v dobách Josefských, šmahem zrušovaných a zachraňuje vzácné rukopisy, obrazy a celé bibliotheky klášterní, jež byly by propadly naprosté zkáze. *Dlabač*, k němuž se v oddílu »historie« ještě vrátíme, zemřel dne 4. února r. 1820.

Učený Jesuita *František Feller* (naroz. r. 1735. v Bruselu, zemř. r. 1802.) vydal v Luttichu v letech 1774—1797. veliké dílo o 60 svazcích; slovník historicko-literární: »*Dictionnaire historique et littéraire*« a v téže době, kdy vycházel, r. 1781. taktéž v Luttichu menší slovník historický o šesti svazcích: »*Dictionnaire historique*«.

Pro historii literární v Polště důležitý jest spis: »*Dykcyonarz pisarzów polskich*«, sestavený Piaristou *Kajetánem Piotrowskim*, (naroz. r. 1802. na Litvě) učitelem na škole při kostele sv. Stanislava v Petrohradě, jakž vedle Jungmannovy »Historie literatury české« dlouho byl a bude vítanou pomůckou »*Knihopisný slovník*« našeho *Františka Douchy* (1810—1884).

Znameníť příspěvek ku historii umění výtvarných vydal ve formě slovníku *Pellegrin Orlandi* (1660—1727) Karmelitán: »*Abbecedario pittorico dé professori più illustri in pittura, scultura et architettura*« (v Boloni 1704) *Orlandi* strávil celý život ve studiích, a to nejvíce literárně-historických. Karmelitán *Josef Redemtus Zappe*, (naroz. ve Friedlandu v Čechách r. 1802.) profesor, filosofie doctor, historik vydal ve Vídni r. 1817. »*Mineralogisches Handlexicon*«.

Toto dílo ovšem náleží do přírodopisu, a tak bylo by s mnohými spisy, jež bychom tu uvést mohli: naším úkolem, pokud se

týče této stati, bylo ukázati k tomu, že encyklopedie všenaučné vzaly původ ve klášteřích; ve příčině učených spisů, majících autory duchovní katolické, třeba byly i poněkud encyklopediemi odbornými, dovolujeme si velectěné čtenáře odkázati k oddílům, jež budou v XI. ročníku »Vlasti« následovati.

Člověk v předsíni dějin.

Kulturní studie

od

VINCENCE DRBOHLAVA.

(Dokončení.)

IV.

O vývoji v pokolení lidském.

Jest to otázka velikého významu. Jakým způsobem dál se v lidstvu pokrok, jak osvojovalo si lidstvo vzdělání? Máme na ni dvě odpovědi.

Moderní názor ze svého descendenčního stanoviska spatřuje v lidstvu stálý pokrok. Ono se ze svého zvířecího stavu pozvolna, mnoha tisíce lety materiálně a duševně zdokonalovalo. Proběhlo mnoho změn. Nejprve byli lidé lovci, potom kočovníci, posléze rolníci. V tomto stavu dospěli ku kulturním státům. Odtud však vede cesta výše a výše starověkem, středověkem, novověkem. Stupnice tato mizí kdesi v nekonečnu. Podnět k tomu dal lidem jich vrozený pud zdokonalovací v boji o existenci. Tak jako pole dlouho ladem ležící ne skokem, ale pracně se zušlechťuje, vzdělává, aby konečně přineslo skvělý užitek, tak bylo i s pokolením lidským. Než se duch jeho vznést mohl k nesmrtelným výtvorům v umění a literatuře, než mohl volněji ve spořádaném státě dýchat a blahobyt svůj pocítovati, musel hořkou školou života projíti. Příroda mu nedala zadarmo ničeho.

Krásné to věru pojetí pokolení lidského, které z ničeho, svou vlastní energií, bez Boha, se vyvinulo do závratné výše, s níž s pravou pýchou vrhá zrak svůj do hlubiny věků, měříc onu srážnou propast, ze které se pracně vydralo. Kdo ví, k jakým netušeným výšinám se ještě povznese!

Názor křesťanský je trochu skromnější. On vidí na začátku pokolení lidského Boha, který lidem od něho stvořeným do vínku dal lidskou důstojnost a inteligenci. V úvodu jsme naznačili, že potomci prvních lidí po pádu domohli se jakési kultury, která potopou světa svého ukončení došla. Nový vývoj kulturní počíná potomky Noemovými. Lze bezpečně souditi, že tito od svého otce zdělili něco z této předpotopní kultury a obývajíce úrodný kraj sinearský, v ní i pokračovali. Podnik, stavěti věž babylonskou, nasvědčuje, že byla dosti značná. Od této věže babylonské rozešli se lidé do celého světa ne jako divoši, nýbrž s jakýmsi kulturním majetkem. Následovně

spatřujeme v divoších, v čemž modernímu názoru odporujeme, úpadek, do něhož zabředli. A to vysvětliti, jest úkolem naším.

Již na počátku dějin svých cítil člověk, že není takovým, jakým býti má. Vědomí toto ho pudilo státi se lepším a dokonalejším, aby ztraceného štěstí dosáhl. Přerozmanité potřeby v tomto pokroku ho pobádaly, a každý nově dosažený cíl stával se podnětem zase k novému snažení.

A soubor všeho, čeho člověk uvažováním vydobyl, čeho si osvojil, můžeme zváti jeho kulturou. Tím se právě také liší od zvířete. U něho není toho zdokonalování. Výživa, spaní, plození nejsou obsahem kulturním. Činí-li zvíře něco více nad to, jest k tomu buď přírodou nebo člověkem nuceno.

Z hlediska tohoto není na zemi člověka, který by neměl kultury. Je-li řeč o divoších jako o lidech nevzdělaných, mluvíme tak z našeho vysokého stanoviska o kultuře. Spíše bychom je zváti měli necivilisovanými, t. j. že nežijí ve spořádaných poměrech.

K zdokonalení člověka opatřil Bůh duši lidskou schopnostmi a vlohami, kteréž člověk rozumem obdařený za vhodných okolností rozvíjel a kulturou si vytvářel. Bludné je mínění, jakoby světlá část pokolení lidského pouze byla schopna zdokonalování, a temná, zvláště černé plemeno, bylo toho neschopno. Inferiority plemene použito bylo k omluvě otroctví a k podpoře polygenistů. Misionářské zprávy ze všech dílů světa tuto vědeckou lež dávno vyvrátily.

Celé pokolení lidské je schopno vzdělání. Ale že toto tak nestejně v něm je rozděleno, má svou příčinu v okolnostech, v nichž se valná část jeho ocítala.

Kultura lidská závisí na vlivu přírody na člověka a na styku jeho s jinými.

Postavením svým ku slunci má země naše různé podnebí: studené, mírné a horké. Studené i horké podnebí je kultuře nepříznivo. Prvé zakrňuje tělo i ducha. Udržování individua a rodiny žádá veškeré síly tělesné i duševní. Boj o existenci s nedostatkem výživných rostlin a zvířat nepřeje rozvoji ducha lidského. Obyvatelé těchto krajů jsou toho dosud živým důkazem. V podnebí horkém zajišťuje hojnost výživy bez námahy existenci člověka. Není tu popudu k přemýšlení, k samostatnému tvoření: naopak, síly ducha žárem slunce usínají. Lenost a smyslnost charakterisují obyvatele horkého podnebí. Zde není ani dějin.

Jinak je v podnebí mírném. Tu zima s horkem se střídají. Změnami těmito je nucen sám člověk se pohybovati, přemýšleti, uvažovati. Boj s přírodou a vítězství nad ní jest znakem lidí podnebí tohoto. Tu je ke kultuře místo nejpríznivější.

Vedle podnebí podporuje kulturu také povaha půdy. Nížiny při vodách vábily lidstvo k usazení. Úrodnost půdy, bohatství přírody, poklady země umožňovaly vyživiti větší počet lidu. Skoro veškeré kulturní říše povstaly u veletoků, řek a moře. Hoangho (Čína), Ganges (Indie), Eufrat a Tigris (Babylon), Nil (Egypt), středozevní moře (Řecko a Řím) jsou toho důkazem. Kde nebylo této výhody, jako na stepích, na pouštích, v pralesích, tam vždy člověk jen živořil.

Kulturu zvyšoval dále styk člověka s lidmi. Obyvatelé osamocení, po kmenech žijící, mají malý obzor duševní. Nemohou si jej tak snadno rozšířiti. Nemohou, co mají, prodati, ani ničeho vyzískati.

Jinak tam, kde lidstvo proudí, kde se stýkají cizí živly buď válkami, nebo obchodem; tam se duchu lidskému otvírá široká brána poznání. Války sblížovaly k sobě národy, bystřily fysickou i duševní sílu. Nové názory se dědily, nové ideje se objevovaly a vyměňovaly. Obchodem se vzdělávala země, přenášelo se z jedné do druhé. Zkrátka, tu světový ruch mocně drímající síly lidské probouzel.

Uvážíme-li tyto okolnosti, tu si pak se stanoviska našeho můžeme vývoj lidstva následovně představit:

Potomci Noemovi rozešli se po celé zemi s jakousi kulturou. Někde se povznegli, někde málo pokročili a někde poklesli. Jestliže je Prozřetelnost Boží zavedla do krajin bohatstvím vody, úrodné půdy, příznivým podnebím oplývajícími, položili tam základ ke kultuře. Nejenom že ze zděděných vědomostí dovedli dobře těžit, ale vzrůstáním počtu obyvatelstva, kdy dělení práce nastalo, vzrůstaly i jiné potřeby i jiné prameny výživy. Bydliče v pevných příbytcích, žijíce z výtěžku země, z obchodu, musili uvyknouti spořádanému společenskému sdružení — státu, který zájmy jejich podporoval a ochraňoval. Babylon, Indie, Egypt, Řecko, Řím jsou toho důkazem, že se kultura tam usazovala a dařila, kde byl kraj příhodný. A my zříme, jak od Eufratu a Tigridu, od Pendžabu postupovala k vodě, moři středomořnímu — k západu, majíc východ pouštěmi, horstvem zatarasený. A jestliže v Číně, Mexiku a Peruansku jako svérázná se objevila, to opět dokazuje, že voda ji k sobě přivábila.

Jinak vedlo se těm, kteří si na pouštích, jednotvárných pláních domovinu vyvolili.

Jednotvárný ráz její vtiskl tutéž známku i jich životu. Byloť jim hledati si výživu okolí svému přiměřenou. Nalezli ji v chovu stád. Kočujíce s nimi s místa na místo, nemohli obývati stálé příbytky, nemohli bydleti ve městech, nýbrž pouze ve stanech a leženích. Tak postrádali pevného občanského zařízení. Žili po kmenech, majíce v čele svého patriarchu. Neklidný tento způsob života nedovolil jim obírat se jinými záležitostmi. Proto v ohledu kulturním nedospěli daleko. Naučili se znáti oblohu, tkáti a p. Mnozí z těchto kočovnických národů jako Cyrus, Attila, Timur, založili velikou říši, ale tato, že právě oni ducha pospolitosti postrádali, neměla dlouhého trvání. Kde se jako dobyvatelé objevili, tu buď zničili kulturu, jako Turci v Persii, Arabii, Řecku, nebo přijali kulturu podmaněných jako Mandšusové v Číně, Maďaři v Uhrách.

Konečně jiným prales, nehostinný kraj stal se obydlím. Zde byli osamoceni a odděleni od ostatních horami, pouštěmi, řekami, jsouce pouze sami na sebe odkázáni. Nové poměry jim nedovolovaly ani těžit z toho, co již znali, nad to, aby si ještě vymýšleli. Nic je ke kultuře nezvalo. Podobali se květině do nezmruvené půdy vsazené. Byli nuceni hledati si pramen výživy v lovu. Jaký to byl však život? Z úst do úst. Sotva potravu, oděv a bídné přístřeší si mohli opatřiti. Tím se snadno mohlo státi, že, trval-li tento život po celé generace, pozbyli pojmu o lepším způsobu života a konečně neměvše odnikud přítoku, tlakem zevnějších poměrů docela zdivočili. Příklady zdivočení jsou dosti četné i o civilisovaných Evropanech. Uvádíme jen plavce Jamesa Morilla v Australii, Buckleye v zemi Vandiemově, Španěly na ostrově Haiti za časů Kolumbových, pověstného lidožrouta Charlesa

Savage na ostrově Mbau, zindianisovaného Aimè Bonplaudse. Z kulturních národů sestoupili s kulturní výše v barbarství Beduinové jako potomci Maurů v Arabii, Fellahové jako potomci Egyptanů, ale zvláště až do doby kamenné poklesli Indiané v Peruansku, jako potomci slavných obyvatelů říše Inkovy.

Zcela správně tedy můžeme tvrditi, kde topografické a klimatické poměry se člověku na odpor nestavěly, a kde lidé vzájemně se stýkali, brala se kultura rychlejším tempem ku předu. A béřeme-li za základy kulturní vzdělávání půdy, která nutila člověka se usaditi, vidíme, jak vývoj v pokolení lidském trojím směrem se dál. V rolnictví kultura vystupovala výše, v pastýřství zůstala státi, nebo málo pokročila a v lovectví poklesla. V těchto třech fundamentálních zaměstnáních vidíme až dosud pokolení lidské žiti. Lovce representují divocí kmenové Ameriky, Austrálie a Afriky; pastýře hordy středoasijské a arabské, rolníky civilisace bílého plemene. Mezi tímto trojím stupněm panuje nesčíslné množství odstínů, které čas, jenž lidstvo sbližoval a znáti učil, vytvořil . . .

Moderní názor o pokolení lidském přijímá theorii o ustavičném pokroku, který spočívá na způsobilosti zdokonalovati se, kterouž nadána je lidská přirozenost, jež, sama o sobě jsouc dobrá, jenom ku krásnému a dobrému směřuje. Podle toho nepotřebuje člověk žádné pomoci ani podpory s hůry. Všeho dobyl svou vlastní zásluhou. Za příznivých okolností může se povznést do nesmírné výše. V tomto pojmu o člověku jest obsažena titanská pýcha, která příliš si troufá a se přeceňuje. Theorie o stálém pokroku lidstva není odůvodněna. Veškerá činnost člověka obsahuje nejen obor světské kultury, nýbrž i jeho mravně-náboženský život. Co se týče pokroku kulturního, ku př. v národním hospodářství, umění, literatuře a p., znamenáme v lidstvu bez odporu od počátku až na naše časy obrovský pokrok. Ale tento pokrok nepostupoval nepřetržitě u jednoho a téhož národa a nejevil se ve všech směrech. Starověk nás o tom poučuje. Babylon, Indie, Egypt, Řecko a Řím měly svou kulturní epochu, která zvláštním rázem se označovala. Babylon vynikal průmyslem, Indie filosofií, Egypt zvláště vodními stavbami, Řecko poesii a uměním, Řím politikou a právnictvím. Po jejich kulturní době nastalo ochabnutí, strnutí, vyčerpání. Není tedy perfektibilita přirozenosti lidské nekonečná, má své meze a u mnohých národů omezuje se na některé obory, které obohacuje a zdokonaluje, kdežto jiné více méně zanedbává.

Vysvětlujeme si tento zjev se stanoviska theologického. Myslíme, že je to s národy, jako s člověkem. Jako tomuto Prozřetelnost Boží vytknula určitý cíl ve společnosti, tak dala i národům poslání, které ve světových dějinách uskutečňují. Poslání toto právě rázem jejich kultury se označuje. Vyplnivše toto poslání, ustupují národové s jeviště světového jiným, kteří z prací ducha jejich těží a dále budují. Kulturní pokrok stěhoval se z jedné země do druhé. I dnes zříme, že není u všech národů evropských stejně rozdělen, nýbrž že jeden nad druhého v některém oboru kulturním vyniká.

Pokrok tento není dílem slepé náhody. Kdo věří v lásku a dobrotu Boží, která člověka od počátku provázela, je přesvědčen, že pokrok ten vznikl z darů, které Bůh lidem propůjčil.

Jinak se to má s mravně-náboženským životem. Již jsme poznali, že lidstvo při všem pokroku kulturním v náboženství a mravnosti dalo se na cestu depravace až do vzniku křesťanství. Tu pak nastal obrat k lepšímu, který trval několik století, načež opět zaběhlo lidstvo do starých kolejí. Okolnost tato svědčí, že přirozenost lidská není ve své podstatě dobrá, nýbrž porušená, a že člověk si musí dobro s námahou dobývat. Avšak tomuto úkolu valná část pokolení nikdy nedostála.

Posuzujeme-li pokrok lidstva jenom z jednoho stanoviska, a to kulturního, tu jej nemůžeme upříti. Faktum je, že lidstvo kulturně od počátku pokračovalo. Avšak jest nejisto, zdaž toto stanovisko je správné. Soudíme, že lidstvo má se posuzovati dle toho, co je mu nejdražší, nejcennější a co jest jeho pravým úkolem. To však není obor světské kultury, nýbrž jeho náboženskomravní povznesení.

Cena člověka a lidstva odměňuje se podle jeho ctnosti a podle vědění, t. j. oné moudrosti, která spočívá na pravém porozumění nejdůležitějších otázek o původu, ceně, cíli všech věcí. Světská kultura má za úkol v tom mu dopomáhati. V této příčině však pokolení lidské s pravé dráhy své se uchýlilo. Místo aby k nejvyšším ethickým ideám: kráse, dobru a pravdě: k Bohu se neslo, razilo si cestu k nejpodivnějším poblouzením. Poměr kultury k tomuto náboženskomravnímu životu byl kolikérý. Buďto ruku v ruce s tímto životem kráčela, ona ho podporovala a tu se v pravých kolejích nalézala, nebo byla k němu lhostejna a bez ohledu na něj svou cestou kráčela, nebo konečně stavěla se mu na odpor, kde mohla.

Mezi kulturou a nábožensko-mravním životem nikdy nebude trvalého smíru. S disharmonií lidstvo žiti počalo a s ní také své trvání ukončí.

V.

Genealogické tabulky Mojžíšovy a rozšíření lidstva po zemi.

Kolébkou pokolení lidského jest Asie. V podání čínském vypravuje se, že první obyvatelé přišli do této země od západu. Evropa, Afrika, Malá Asie hledají svou kolébkou na východě. Musí tedy býti střední Asie středem, odkud se lidstvo do celého světa rozptýlilo.

O tomto pohybu lidstva není v dějinách světových žádné zvěsti. Pouze první kniha Mojžíšova v 10. kapitole nám zachovala temné vzpomínky o rozšíření lidstva po zemi. Kapitola tato obsahuje 70 jmen tehdejších, Mojžíšovi podáním otců známých národů, poslých ze tří synů Noemových. Hodnověrnost této zprávy je potvrzena nejen starými spisovateli, nýbrž i bádáním linguistiky a kulturními objevy.

Nuže přihlédněme podrobněji k ní. Synové Noemovi jsou Cham, Sem a Jafet.

Cham reprezentuje, jak význam slova toho naznačuje, (cham = žár, spálený) plemeno temné pleti, které na počátku historické doby Ethiopii, Egypt a Fenicii obývalo.

Sem značí obyvatelstvo, které s hor do údolí vpadlo (Sem = výše).

Jafet zástupce plemene nejrozšířenějšího (Jafet = rozšíření.)

V prvních dobách potomci Noemovi bydleli pospolu v krajině Sinear, mezi Eufratem a Tigridem, až k perskému zálivu. Z nich Chámovci asi nejvíce v kultuře pokročili a snad ostatní ovládali. Tvořili pět rodinných skupin dle synů: Chusa, Futha, Misraima a Kanaana.

Potomci Chusovi měli v držení nejstarší říši mezi Eufratem a Tigridem s městem Bablem. Odtud byli nájezdy Semitův z části vyhnáni, z části podrobeni. Vypuzení dali se dvojím směrem. Jedna část na jihovýchodu překročila Ind a dala tomuto poloostrovu obyvatelstvo; druhá rozptýlila se po Arabii a pak přešla do Afriky a tu na hoření Nilu pode jménem Ethiopů se usadila a k značné kultuře se pozvedla (Meroe, Theby).

Futové zašli do Afriky, davše západu a jihu obyvatelstvo.

Misraim obydil dolní Nil a od svých soukmenovců Ethiopů přijal kulturu.

Kanaanité zůstali v Asii západně od Jordanu, jsouce na množství kmenů roztrženi. Z těch Feničané nejvíce vynikli.

Pozorujeme, že Chamovci (Hamité) byli první, kteří tvořili dějiny na východě a první, kteří se od svého centra odchýlili. V mravní příčině byli nejpokleslejší, v kultuře nejprve vynikli. V Asii ustupovali všude Semitům a Jafetitům. Dali obyvatelstvo Africe, Indii (černé), Australii a ostrovům. Snad i Čína dostala od nich první obyvatele.

Druhý syn Noemův, Sem, měl syny: Elama, Assura, Arfaxada, Luda a Arama. Tito okršlek Chamitův měli v Asii do půlkruhu sepjatý. Elam obýval kraje kolem perského zálivu, východně od Tigridu. Arfaxad a Assur měli v držení levé břehy Tigridu. Lud personifikuje obyvatelstvo Lydie v malé Asii. Aram opět obyvatelstvo vysočiny aramejské v Messopotamii a Kappadocii. Zdá se, že z těchto potomků Semových, Assur, praotec Assyrův, učinil konec říši chušitské mezi Eufratem a Tigridem a stal se vládcem. Postava Ninova je zosobněním celé vítězné dráhy semitského živlu v Asii. Z Arfaxadových potomků jedni Arabii si za vlast vyvolili, a druzí Hebreové, národ vyvolený, Kanaanity si později podrobili. Semité domohli se v celku vlády nad celou Asií, pokud byla známa starověku. Podrobeným dali svou řeč, jako Feničanům.

Jafet, třetí syn Noemův, má nejčetnější skupinu. Synové jeho jsou: Gomer, Magog, Madaj, Javan, Thubal, Mosoch, Thiras. Je tedy soujem všech kmenů, kteří nejdéle v pravlasti pospolu žili. Gomer obýval kraje kolem Černého moře. Synové jeho: Assenes za praotce Germanů, Rifat za praotce Keltův a Thorgoman za praotce Frygů se počítají. Madaj sídlil jižně od moře Kaspického a je praotcem Medův, Peršanův a Kurdův. Magog měl v držení vysočinu Turanskou. Vše zdá se nasvědčovati, že chtěl Mojžíš tímto jménem vyznačiti ony četné kmeny, které kdysi z vysočiny iranské se do Evropy, do východní Asie a do Indie rozlily. Javan pokládá se za praotce Hellenův. Synové: Elisa, praotec Eolův a Dorův; Cethim, kyperských a kretských a Dodanim Illyrův. Thubal jest prý praotcem Iberů, kteří z části do Španěl přišli a z části v Kolchidě se usadili. Od Masocha pocházejí Ligurové, praobyvatelé jižní Francie a západní Italie. Thiras je praotcem Thrakův.

Co se týče rozšiřování plemene jafetovského, tu bádání mluvo-
zpytné a fyziologické z části údaje Mojžíšovy doplnila.

Věda část potomků Jafetových nazývá Arijci, kteří v nepamětných
časech vysočinu iranskou obývali. A tu snad Semity tísnění, nebo
domácími různicemi rozhárání, byli nuceni se rozejíti.

Jedna část Arijců dala se na jihovýchod a vnikla do poříčí
Indu a Gangu. Tu domorodce původu chušitského buď podmanila
(Pariové), nebo do hor zahнала, nebo docela ze země vypudila. Arijci
tito jako Indové vysoce tu v ohledu kulturním se povznegli.

Ti, kteří vysočinu iranskou neopustili, vzmožili se na národ
Medův, Peršanův a Baktrův.

Třetí část dala se na cestu do Evropy. Jedni z nich přes vyso-
činu armenskou a ostrovy dostali se na poloostrov balkánský pode
jménem Illyrův a Thrákův. Illyrové zaujali západní část poloostrova.
Na sever až k Dunaji sáhali. Oni jsou i totožni s Pelasgy, praoby-
vateli Řecka. Illyrové přes Istrii přišli i do Italie a tu jako Etruskové
kulturně dosti pokročili. Thrakové obývali východní část Balkanu:
Macedonii a Dacii.

Druzí razili si cestu do Evropy kolem kaspického moře přes
Rusko. Z těchto Keltové pronikli již v 2000 l. př. Kr. nejdále na
západ. Ve Španělech spojili se s Ibery v národ Celtiberů. I Britanie
byla jimi osazena. Po Keltech větev germanská a po ní slovanská
vstupují na jeviště světové.

Že by tento postup arijské čeledě do Evropy byl správný, ne-
odvažujeme se tvrditi, neboť o cestě, kterou se do Evropy ubírala,
jsou etnologové různého mínění.

Rovněž jisto jest, že severní Arijci čili Indoevropané nejsou
autochtony t. j. původními obyvateli Evropy.

Archeologické objevy zjistily, že v nejstarší době obývalo Evropu
plémě dlouholebé, podobné nynějším Eskymákům. S tím se smísili,
nebo je zatlačili obyvatelé krátkolebí, jež věda zove plemenem tu-
ranským, původu asijského. Turanské plemeno podlešlo až na malé
zbytky Basků a Finnů silnému plemeni — arijskému. Jsou tedy
Indoevropané třetím obyvatelstvem evropským. Jakým způsobem
mohla býti Amerika a ostrovy ze starého světa obydleny, pověděli
jsme již na jiném místě.

* * *

Tím jsme pojednání své ukončili. Pokusili jsme se v něm na
základě spolehlivých pramenů, pokud byly nám po ruce, ze stanoviska
křesťanského zodpověděti, nebo aspoň osvětliti otázky, kterými ne-
vědecká věda klame a mate své čtenářstvo. Nečiníme si žádných nároků
na důkladnost tohoto pojednání; víme, že otázky ty vyžadují vše-
stranného a obrovského studia. Nám se při tom všem jednalo o to,
ukázati z hlediska pozitivního náboženství, že se dají zodpověděti
mnohem lépe a přirozeněji, než z atheistického, plného hypotes a
odporů. Víme také, že zvláště ona část, která jedná o vývoji lidstva,
zasluhovala by hlouběji a šířeji býti projednána, tím by však práce
naše velice vzrostla. My si tento předmět necháváme na příští dobu.

Rakouská riviera.

Načrtl

RUDOLF VRBA.¹⁾

Pobřeží kvarnerského moře stalo se v poslední době známým a hledaným; i němečtí císařští manželé zvolili si Opatiji, aby tu okřáli a svěžím mořským vzduchem se posilnili. Pro nás Čechy je rakouská riviera proto zajímavou, že i zde neunavní naši rodáci vykonali záslužné dílo: útulek pro ochuravělé kněze, pokud by jim jižní podnebí prospělo. Jak známo, založil praelat Dominik Filip, bývalý rektor chlapeckého semináře v Hradci Králové, potom dvorní kaplan v Innomostí, tři domy v Gorici, Meraně a Ice za tím účelem, aby zde plicními neduhy stížení duchovní byli zaopatřeni. Jaká to veliká výhoda zvláště chudým duchovním, obdrží-li krásný byt zdarma a levnou, dobrou stravu. To dovede ten nejlíp posouditi, kdo pozná, jak velice draho cizinec zde žije; jsou tu hotely a podobné pensionáty v rukou vídeňských a jiných vydřiduchů.

Dům v Meraně jest největší a má býti rozšířen, aby 40 duchovních v něm bydleti mohlo. My se chceme rozhovíti pouze o Ice a Gorici. Čtenářům našim bude známa ohromná reklama, jaká se činí Opatiji a Gorici; zvláště ovšem ale Opatiji. Celé sloupce židovských novin jsou naplněny chválou o Opatii a kvarnerském pobřeží.

Mnozí čtenáři neznají příčinu této reklamy. Bedřich Schöler, bývalý hlavní ředitel majitele jižní dráhy, spojující Vídeň s Terstem, Rotšilda, zakoupil v letech sedmdesátých pozemky na nynější Opatiji a jal se tu stavěti villy a hotely. Židovské noviny činily velkou reklamu Opatiji; i Baedeker a jiné cestovní knížky.

Cizinci se hrnuli, lékaři doporučovali plicním churavcům a nervósním lidem pobyt v Opatiji. V Gorici též vystavěla jižní dráha veliký hotel. Aby stavby tyto vynášely a akcie jižní dráhy stoupaly, prohlášeny Opatije a Gorice za klimatická léčebná místa, a obecnstvo věřilo a šlo. Židovské noviny to psaly a co psaly, je pravda, tak si myslí lehkověrné čtenářstvo.

Nelze upříti, že Kvarnero je čarokrásné; pobřeží jeho však plicním neduživcům doporučiti nelze; to z té příčiny, poněvadž bora, zlý nepřítel, přikvapí sem vždy z nenadání. Začne bouřiti, kdykoliv se pobřeží kvarnerské slunečním žářem oteplí. Do vyhrátého kvarnera začne prouditi studený vzduch od severu neb severovýchodu, a bora je zde. Když se vybouří, začne zase od východu prouditi teplý široko. A tak bojují spolu po celý rok.

Bora nejvíce prý zuří v listopadu a prosinci. V březnu již tak příliš nemrazí, ale přece proniká celé tělo. Kdo není opatrným a nepřehodí, jde-li na procházku, svrchník, velice chybuje. Změny teploty jsou náhlé. Nyní hřeje slunce a vyluzuje pot, a v okamžiku zavane chladný vítr. To především mají věděti, kdož jeli do rakouské rivieri s nějakým neduhem dychadel.

¹⁾ V ročníku VI. uveřejnili jsme několik obrázků z Přímoří z pera prof. Konráda (str. 602, 846.) Jest zajímavé, články tyto s náčrtem R. Vrby porovnat; mínění některá se tu naprosto různí. Poz. red.

Kdo může tedy s prospěchem dlíti na březích krásné Adrie? Bez odporu nervosní, ale jinak zdraví lidé, aby se z přílišného namáhání duševního zotavili; pak i osoby lehkými katarrhy stížené, každý však musí býti opatrný a patřičně šatstvem před bórou chráněn. Těm všem může znamenitě prospěti mořský vzduch a krásné panoráma kvarnerské oživit duševní svěžest.

Plicním neduživcům jest třeba, aby se odebrali do Meranu, neb do italské a francouzské rivieri, ač je-li jim vůbec pomoci, neb právě o mnohých platí: jdou do podnebí, kde lehčeji dýší, ale rychleji zemrou.

Počátkem března jel jsem do Iky, bych se zhostil nemilého hosta, následků chřipky. Jelikož mne dlouhá jízda z Vídně velmi unavila, přerušil jsem ji a vystoupil o páté hodině odpůldne v Lublani. Zde mne laskavě přijal profesor bohosloví Dr. Krek, k němuž mne zavedli čeští bohoslovci; jest jich v Lublaňském semeništi několik.

Téhož večera byl velký koncert hudební matice lublaňské; provozovalo se Haydenovo oratorium »Stvoření.« Solisti byli Čechové, pan Vašíček (bas), slečna Leščinska (soprán).

Druhého dne jel jsem ranním rychlíkem do Rjegy. Odtud odpůldne o 2 hodinách parníkem do Iky. Již zdaleka vidíme na vyčnívajícím výběžku velikou budovu, největší to v Ice, kněžské sanatorium, vystavěné praelatem Filipem. Krásně tu vévodí, ale i bora má k němu volný přístup. Milosrdné sestry vlídně příchozího uvítají a brzy uvykneme. Zaběhneme k mořskému břehu a díváme se na vlny, nasloucháme věčné hudbě šumění mořského, dýcháme svěží, čistý mořský vzduch.

Naše česká kolonie byla malá, jakož vůbec v sanatoriu nanejvýš 12 kněží může bydleti. Ves Ika jest dosti výhodně skryta v zálivu před borou. Krásný pohled jest z parníku z Iky odjíždějícího na Sv. Petra, hodinu nad Iku ležící osadu, a na blízkou Učku (Monte Maggiore.) Cizinci se obyčejně procházejí po silnici plné prachu. My jsme o silnici ani nezavadili a šli hned do hor. Veškeré svahy k moři jsou posety samotami (kútě) a malými osadami. U každého domu jsou vinice a kaštiny. Vždy se nám objevují malebné skupiny, o kterých ničeho netušíme, díváme-li se z moře na hory.

Jiná vycházka z Iky jest k úpatí Učky na Medveději. Jdeme do Lovrany a za Lovranou asi hodinu vidíme Učku vystupovati z moře až k nejvyššímu temeni.

Učka jest skorem holá, avšak pod temenem jest čarokrásná kotlina, kterou od moře nevidíme; jest tu osamělá osada Lovranská draga a čítá asi 30 čísel. Jest obklopena krásnými vinicemi, zahradami a poli. Vůkol strmí holé, příkré skály. Do dragy lovranské přijdeme po 1½ hodinovém namáhavém stoupání s Lovrany na předhoří Učky. Když dostoupíme vrcholu, přehlédneme celé Kvarnero až k cípu Istrie. Krásné to a úchvatné panorama!

Od sanatoria do Lovrany jest 20 minut. Celé to pobřeží zakoupila vídeňská společnost a zakládá již parky; villy se mají stavěti již za rok. K tomu již stojí stará villa »Panhaus« s příslušnými »dependencemi,« kde též nám po krátký čas sousedil Tisza s rodinou. Lovrana s Iku bude pak krásnější než Opatije.

Do Opatije máme z Iky malou hodinku, po lodce jsme tam za půl hodinky. V Opatiji jest ovšem mnohem krásněji než v Ice, ale okolí Opatije nikoliv; Ika jest mnohem malebnější.

Císařovna německá s družinou a s dětmi měla dvě villy, Angiolinu a Amalii; obě patří jižní dráze, jakož i ohromné hotely »Quarnero,« Štěpánka, Slatina a jiné. Nejkrásnější je villa Angiolina v jednoduché ušlechtilé italské renesanci.

Zajímavé jest obecenstvo opatijské. Mimo několik šlechticů, kteří ostatně žijí úplně pro sebe a všemu co možná se vyhýbají, nevidíme, než uherské a vídeňské židy. Tu a tam zabloudí nějaký Čech, Němec, Polák. Francouzů tu naprosto není, Angličané tu též nejsou; mají Nizu a rozkošnou rivieru italskou a francouzskou.

Obrovskou švandu působí čtenáři list »Hygiea,« židem redigovaný, který píše o všech lázeňských místech a pro Opatii má zvláštní přílohu. V Opatiji nevychází žádná listina cizinců, patrně, aby obecenstvo se neprozradilo. V řečené příloze jsou jen tací cizinci naznačeni, jejichž jméno by činilo Opatiji reklamu.

Myslíme, že ony nákladné stavby, které tam různí špekulanti staví, se nevyplatí; nastane obrat a Opatije i se svou slávou sejde. Stavby na celém pobřeží jsou velmi drahé. Sanatorium kněžské stálo 80 tisíc. U nás by byl za ty peníze veliký, krásný činžák.

Jak známo, jest obyvatelstvo Istrie a pomoří kvarnerského chorvatské. Avšak oficielní ráz je všude italský. Národní netečnost chorvatského lidu v Přímoří jest veliká. Vlaši při volbách zvítězí všady.

Po třinásobném pobytu v sanatoriu se naše česká kolonie rozutekla, a přišli zase jiní, aby užívali krásné přírody a okřáli.

Nastoupil jsem cestu parníkem do Pulje. Prohlédnuv si válečný přístav a obrovské velikány, válečné lodi, odjel jsem dráhou k Vídni. Jízda Istrií a jižním Krajinskem je přesmutná. Kdo neviděl pustého Krasu, neví, kterak lidská hrabivost dovede celé krajiny navždy zpustošiti.

Benátčané odlesnili celé jaderské pobřeží, Dalmacii, Krajinsko, a stavěli z pokácených stromů lodě. Aby znovu vysadili, nikdo se nepostaral, a tak deštové přívaly a bouře spláchly veškeru prst. Naše ministerstvo orby hledí na státní útraty některé svahy Krasu, které jsou před borou chráněny, zase zalesniti.

Tutéž loupežnou výpravu provádějí dnes Maďaři v Tatrách. Státní lesy se kácí, celá pásma podle dráhy košické jsou posekána. Slováci svážejí kmeny po Váhu do Pešti. Na Váhu je hojnost pil vodních, kde se řezou prkna. To vše je v rukou peštských židů. Slovák dostane od žida trochu chleba, tvarohu a kořalky, a to je jeho mzda, za to kácí lesy, řezá v pile, sváží po Váhu. Na podzim dá žid slovácké čtě peníze, aby dojezdila domů a je s ní vypořádán. Z Pešti se stavební dříví dopravuje do zemí a přístavů pobalkánských. Takovým způsobem vykácel žid Popper celou trenčanskou stolicí. Chudí Slováci dříve živi od lesa nemají nyní ničeho.

Gorický spolek ku podporování chorých kněží má v Gorici dům, zvaný »Rudolfinum,« kde mohou nemocní přezimovati. Že Gorice v zdravotním smyslu je bez velkého významu, pomyslí spolek na to, dům gorický prodati a vystavěti dům poblíže Arca, na březích čarokrásného jezera »di Commo;« to by věru byla přešťastná výměna.

Ku konci dodáváme, že neunavný praelát Filip sebral od dobrodinců skorem 400 tisíc zl., jimiž ty tři domy s veškerým zařízením pořídil. Nechť šlechtetnému kmetu na sta vděčných rodáků krajanů

a duchovních ze všech zemí zachová v srdci svém pro záslužné toto dílo čestnou vzpomínku.

Ku konci si dovolíme několik poznámek. Pokud nebylo dráh, sedělo se pěkně doma. Nikomu nenapadlo v zimě jeti do Itálie neb do konce až do Kairo, v létě do Alp neb do mořských lázní. Moderní užívavost jeví se v lázeňském životě. Bankéři, kapitalisté, boháči všeho druhu jdou z velkých měst na léto do Alp, krátce do lázní. Kdo trochu cestuje, podiví se té nádheře a přepychu, jaký v těchto lázních panuje.

Bohaté matky provádějí své dcery, kterých v zimě o redutách a plesích neodbyly, do lázní, aby zde našly nějakého nápadníka. Otec doma musí na léto sehnati potřebných peněz. Že také někdy sáhne pro peníze, kam nemá, jest na snadě.

Kamkoliv přijdeme, vidíme ohromné procento židů. Některé krajiny v Solné komoře v Solnohradě, Štýrsku jsou výhradně v létě vídeňskými židy posety. Kdo od nás přijde do lázní ve Švýcařích, pookřeje, že nevidí ty známé fysiognomie národa vyvoleného.

Divné pocity jímají člověka, uváží-li trochu ten moderní život. Poctivý dělník lopotí se celý rok, žena jeho jest utýraná a předčasně sestárlá. Špekulanti, nepoctivci, vydřiduchové jdou na útraty strádajícího lidu do lázní, aby zde se předstihovali v přepychu.

Ať jdou naši sociální demokraté, kteří kněžím diktují, mnoho-li smí bráti od pohřbu, kteří mu vyčítají sybaritský a lenošivý život, ať si zabrousí na tato místa a studují hemžící se obecnost ku př. v Karlových Varech, v Mariánských Lázních, v Išlu, ve Sv. Jiljí, v Alpách nebo ve Šmoceru v Tatrách nebo v Opatiji a spočítají vyfintěné rebečky a vypasené židovské bankéře.

Zdaliž v těch místech uvidí kněze, který by dlel jen z přepychu a ne za příčinou svého z námahy ztroskotaného zdraví? A z čeho tyjí židovští bankéři a podnikatelé? Doma vydírá starý žid hloupé křesťany a ženu svou i děti posílá na zotavení do Alp. Jsou to poctivé peníze? Křesťan týrá ženu, jestli zaň nepracuje. Učme se od našich nepřátel, pozorujme příznaky časové a polepšme se.

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše

FRANTIŠEK POHUNEK.

(Pokračování.)

Křesťanské náboženství nečiní člověka ani zbabělým, ani nemístně poddajným.

dyž svého času podal kníže Liechtenstein známý návrh svůj na opravu našich školních zákonů, proti němuž byla liberály neprávem tak veliká vyvolána bouře, vydal i známý »starý vlastenec«, jenž vynikal hlavně neustáleností a měnivostí svých politických názorů, malou brošurku, v níž pravil mimo jiné: »jak má takový stav,

jemuž nejvyšší instancí jest církev, zvláště katolická se sídlem v Římě, stav, jemuž bylo učiti, že každá vrchnost jest od Boha atd., jak má takový stav vychovati nám silné povahy, mládež statečnou; jak pak nadchnouti ji svrchovanou láskou k vlasti a národu, rozehřáti ji k obětavosti, k činům všeobecně užitečným i velikým -«

Že jsou tato slova neoprávněna, nespravedlivá a nanejvýš urážlivá, možno, tušíme, poznati již z našich úvah předešlých. Ano, slova ta jsou s dějinnou pravdou v odporu tak příkrém, že bychom jich nechali beze všeho povšimnutí, kdybychom mohli míti za to, že jest to náhled pouze člověka jednotlivého a že každý, kdo podobný náhled někde čte nebo slyší, tolik má soudnosti a vědomostí, by snadno poznal a také uznal, co jest pravda a co lež. Jelikož však podobné pomlouvání a podezřívání církve katolické, její kněží a všech věrných katolíků vůbec velice jest rozšířeno a časopisy liberálními přes tu chvíli bývá ohříváno, lidí pak takových, kteří by chtěli a také uměli samostatně a důsledně mysliti a se nedali voditi za nos lecjakými novináři, přese všecken velebený pokrok čím dále tím méně jest: nebude od místa ve zvláštních odstavcích ukázati, že je to právě církev katolická, která vychovává »silné povahy«, kteráž mládež i národy činí statečnými, svobody a vlasti milovnými, obětavými a vůbec schopnými velikých a v pravdě užitečných činů.

»Silné povahy«, opravdové karaktery! Kde je možno nalézt? Göthe odpovídá, že prý jenom tam, kde je pevná náboženská víra, a nikdo nemůže popříti, že by v této příčině neměl pravdy. Čím méně v lidstvu náboženské víry, tím méně v něm též pravých charakterů. Že pak jest to náboženství křesťanské a řekněme přímo: katolické, kteréž odchovává »nejsilnější«, nejjemnější, nejstatečnější, nejslechetnější čili jedním slovem nejlepší karaktery, toho není třeba teprv dlouho dokazovat; tu postačí jenom poukázati k životům svatých a světic Božích a k dějinám církevním! Krásnějších vzorů: pevnosti, stálosti, trpělivosti, neohroženosti, účinné lásky k Bohu a k bližnímu, obětavosti, nezištnosti atd. nad ty, jež se nám staví před oči při čtení životů nepřehledné řady svatých a světic Božích, bychom zajisté marně hledali, tak že můžeme vším právem říci: kolik svatých a vyvolených Božích, tolik dokonalých charakterů. Ptáme-li se pak, ve které škole dospěli k takové dokonalosti, kdo že je vychoval v takové karaktery, obdržíme odpověď, že to byla Církev katolická, kteráž je tak vzorně vychovala, a mocný onen prostředek, jehož při tom užívala, že bylo učení Krista Ježíše, jakož i milosti, jež poskytuje.

Tím pak, že církev naše vychovávala »pevné povahy«, jimž jsou věrnost a láska k Bohu a poslušnost k jeho svatému zákonu dražší nežli život, pečovala zároveň i o svobodu národů, a jakých zásluh získala sobě v příčině této, to vylíčiti slovy případnými jest velmi těžko, ne-li nemožno. Z té příčiny budou i slova naše kusá jen a neúplná a nepodají úplně věrného obrazu věci, o níž tu běží. Majíc na paměti slova apoštolská: »více sluší poslouchati Boha nežli lidí,« jakož i slova: »draze koupiti jste, nebudte služebníky lidí, t. j. nedávejte se lidem zas v otroctví i tak, že byste jim slepě ke všemu, i ke zlému přivolovali« (I. Kor. 7, 23.), hájila církev vždycky a všude osobní,

občanskou i náboženskou svobodu, pravíme s v o b o d u, nikoli bezúzdnost a libovůli, a její zásluhy v příčině této jsou tak veliky, tak patrné a nepopíratelné, že je musí uznat každý, nechce-li se dostat do příkrého sporu s dějinnou pravdou.

»Stará církev (rozuměj katolická oproti nové protestantské) se nesklonila nikdy před caesarismem a v odporu svém proti němu zvítězila vždycky,« napsal protestantský dějepisec Böhmer. »Ve středověku zachránilo snad jedině papežství celou Evropu před úplným barbarstvím,« píše Ancillon; »papežství mělo styky i s národy nejvzdálenějšími, bylo obecným střediskem a pojítkem pro izolované státy . . . bylo nejvyšším soudním dvorem zřízeným uprostřed obecné anarchie, zabránilo despotismu císařů a překazilo jej, nahradilo nedostatek rovnováhy mezi státy a zmenšilo škody vyplývající ze způsobu vlády feudální« (viz u Hettingra, Apol. II. 3. 409.). Církev to byla, která oněm, kteří neznali na zemi nad sebou žádného pána vyššího, připomínala důtklivě věčný zákon křesťanského práva a spravedlnosti, a kteráž mluvila ku provinilci slovy mocnými a pohnutlivými, nechť si již nosil purpur královský nebo se oblécel v roucho služebníka. Co naznačil sv. Tomáš Akvinský jakožto pravidlo pro vládu světskou, to se snažila Církev katolická učiniti pravdou: »Království není k vůli králi, nýbrž král jest k vůli království čili k vůli říši. Bůh ustanovil krále, by vládli a panovali a každého zachovali při jeho právu. Jednají-li jinak a obracejí-li záležitosti ve svůj vlastní prospěch, nejsou více králi, nýbrž tyrany.« ¹⁾ Církev přivedla panovníky k poznání, že i poslušnost má svoje meze a že ani jim není dovoleno porušiti některé z přikázání Božích.

Autorita a svoboda jsou ty dva principy, na nichž spočívá celá společnost a obou jest jí k zachování pořádku nezbytně třeba. Oba tyto principy hlásala a posvětila Církev. Podstata a přirozenost zákona byly tím úplně změněny; nyní už víc nemohla platit zásada práva římského, kteráž zněla: »Quod principi placuit, legis habet vigorem« — co jest líbo knížeti, má platnost zákona — nikoli, nýbrž autorita mohla míti platnost jenom tenkrát, zakládala-li se na právu (Hettinger I. c. 410—411.). »Ve vládě své nad poddanými,« psal papež Řehoř Veliký španělskému králi Reccaredovi,²⁾ »nesmíte se dáti obelstít klamem moci své. Tenkrát budete vládnouti dobře, když nedopustíte, by Vámi vládla slepá záliba v panování. Nedomnívejte se nikterak, že byste snad směl činiti všecko, k čemu máte moc.« Franskému králi Childebertovi z rodu Merovingů psal pak též veliký papež, že se jako vladař nikdy nebude moci líbit Bohu, nenaučí-li se krotit svou libovůli. »Králem býti,« psal mu Řehoř Velký dále doslovně, »není ještě to nejvyšší; ale býti králem katolickým a v této hodnosti jiným předcházeti dobrým příkladem, toť jest něco velikého . . .« »Pamatujte na slova Písma svatého: Spravedlnost povyšuje říši, ale hřích bídnými činí národy.« — Podobných

¹⁾ »Item quod regnum non est propter regem, sed rex propter regnum, quia ad hoc Deus providit de eis, ut regnum regant et gubernent et unumquemque in suo jure conservent; et hic est finis regiminis, quodsi ad aliud faciunt in se ipsos commodum retorquendo, non sunt reges sed tyranni.« (De Regim. Princip. I. c. 11.)

²⁾ Viz: Dr. Germanus, Reformationsbilder str. 25.

příkladů péče římských papežů o svobodu národů vykazují nám dějiny mnoho.

Nejen však papežové pozvedávali často hlasu svého, by panovníky pamatovali, že i moc vladařská má svoje meze, že ani panovníku není dovoleno činit, co by chtěl, nýbrž i biskupové a prostí kněží činívali podobně všude a vždycky, kdekoli a kdykoli naskytla se k tomu příležitost a nutkala povinnost. Pochlebníci vladařů a knížat jim to ovšem vytýkali jako panovačnost a způsobem všelikým hleděli je u knížat přivést v nenávisť, ale křivdili jim, a to vědomky a zúmýslně, vědouce o nich dobře, že konali pouze svoji povinnost, kteráž kázala hlásati pravdu křesťanskou cele a nezkráceně a připomínat každému jeho povinnosti, třebas to bylo pro ně nejednou spojeno s nebezpečím.

Stůjítež toho zde doklady jen některé, kteréž svědčí zároveň, že vládcové katoličtí napomenutí podobná dovedli snést. Za panování španělského krále Filipa II., jež mnozí dějepisci tak rádi líčívali jako despotu a fanatika, vydal mnich řádu sv. Františka Juan de Santa Maria knihu nadepsanou: »Traktát o státu a o křesťanském způsobu vlády pro krále a knížata, jakož i pro ty, kdož je u vládě zastupují, a věnoval knihu tu samému králi, připojiv prosbu, by král knihu přečetl a se nikterak nedal másti těmi, kdož by mu snad chtěli vštípit náhled, že jsou věci, o nichž kniha mluví, nemožny a že by je snad nebylo lze provést. — A o čem že rozmlouvá chudý a prostý tento mnich ve knize jmenované? Poslyšme některé jeho myšlenky. »Monarchie, aby se nezvrhla, nesmí býti absolutní, nýbrž musí šetřiti zákona Božího a dbáti rady mužů moudrých ze stavu šlechtického a měšťanského, nebo není-li monarchie takto zmírněna, vznikají z toho u vykonávání vlády veliké chyby a u poddaných hrozně málo sice uspokojení, ale mnoho trpkosti... Král nemá jednati vždy jen po své hlavě, nedbaje rady rádců svých aneb jednaje právě proti ní... Dobrý panovník neliší se v ničem od dobrého otce... Má-li panovník dobře vládnouti, není pro něho prostředku lepšího, než aby považoval svoje poddané za vlastní své dítky a je miloval jako dobrý otec atd.³⁾

A nyní pohledme do Francie za doby Ludvíka XIV. Mocný a hrdý a zvláštním štěstím válečným podporovaný tento panovník snažil se po příkladu vládců protestantských soustřediti v rukou svých moc světskou i duchovní a vládnouti zcela absolutně a libovolně. Šlechta závodila v ucházení se o jeho přízeň, lichotila mu a schvalovala vše, cokoliv činil, i zkracování vlastních svobod svých, nedbajíc toho, že sama klesá na stupeň pouhých dvorních lokajů; měšťanstvo chudlo, po tichu reptalo na stále větší obmezování svobody, ale veřejně hlasu svého nepozvedlo. Jediným obhájcem svobody lidu bylo v době té katolické kněžstvo, ač i do řad jeho, a to na místa nejvýnosnější, vtlačil Ludvík XIV. poměrně veliký počet rozličných těch abbé vyšších ze řad schudlé, lehkomyslné a zhýralé šlechty, kteří ovšem stavu kněžského ku cti nesloužili, ale při vši vlastní lehkomyslnosti ba i zhýralosti přece toho nezmohli, by kněžstvo ve své ohromné většině zapomnělo na své povinnosti.

³⁾ Balmes: El Protestantismo comparado con el Catolicismo, Tom. III. pag. 247—249.

Slovutný Bossuet dal se na př. dosti oslniti leskem moci královské, ale přece píše: »Bůh zjevuje nám v králích obraz moci své a ukládá jim za povinnost, by též následovali jeho dobroty. Připomíná jim, že jim tuto velikost dává jediné z lásky k národům; proto praví na oněch místech Písma svatého, kde čteme, že zřízeno jest království Davidovo nad lidem israelským, text hebrejský a řecký významně: *pro lid israelský*. To dokazuje, že velikost krále za předmět svůj má dobro poddaných sobě národů. V skutku stvořil Bůh dle těla všechny lidi z téže hlíny a vtiskl sám svůj obraz a své podobenství do duší jejich. Rozdíly mezi lidmi nejsou tudíž tak velky, aby směl jeden na jiné hleděti hrdě a pyšně a druhý aby se před jeho tváří musil plaziti jako bídny otrok; on stvořil mocné jediné proto, by chránili slabé a králům dal moc jediné proto, by pečovali o blaho obecné a byli podporou poddaným sobě národům.« ⁴⁾

Podobně mluvil kazatel Massillon: »Sire! — Panovník, kníže není na světě pro sebe sama; onť jest sebe sama povinován svým poddaným. Když si jej národové za vládce zvolili, svěřili mu moc a autoritu a podrželi za to pro sebe jeho péči, jeho čas, jeho bdělost. Ne modlu chtěli učiniti sobě, kteréž by se klaněli, nýbrž strážce postavili v čelo své, kterýž by je hájil a chránil. Národové učinili krále dle božského zřízení vším tím, čím jsou: na králích tudíž jest, aby tím, čím jsou, byli pro své národy« atd. ⁵⁾

A co máme říci o milém a vlídném biskupovi, jakým byl Fénelon? Kdo si chceš učiniti úsudek o tom, jak zmužile a neohroženě uměl hájiti tichý a mírný tento biskup práva a svobody lidu oproti královskému absolutismu, přečti si jenom dlouhý jeho list věnovaný přímo Ludvíkovi XIV. My z něho zde položíme jen některé věty: »Sire! — Osoba, kteráž se osměluje obrátit se k Vám tímto listem, nemá na světě tomto pražádného zájmu, jenž by vedl její ruku . . . miluje krále, ač jest mu neznáma, a ctí v něm Boha, jenž vložil korunu na hlavu jeho. Při vší své moci, při všem svém bohatství, nemůžete této osobě dáti ničeho, po čem by toužila . . . Od třiceti let otrásali Vaši nej- přednější ministři všemi základy státu a pak je vyvrátili, by plnomoc královskou, kteráž se v ruku ministrů stala jejich majetkem, až na nejvyšší povznesli stupeň. U dvora změnil se veškerý způsob mluvení: nebyloť více slyšeti ni slova o státě a státním zákonu, nýbrž mluvilo se vždy jen o králi a jeho vůli. Příjmy Vaše a vydání rozmnožily se do nekonečna. Vychválili Vás až do nebe, proto že jste velikost, kteráž ve Vašich předchůdcích byla rozptýlena, soustředil jediné ve své osobě a celou Francii ochudil. Aby mohli zavést u dvora Vašeho dobrodružný a záhubný přepych, chtěli Vaši důvěrníci vztýčiti Váš trůn na zříceninách všech stavů říše. Lid se neraduje z Vašich vítězství; jsa pln hořkosti a zoufalství nemůže je oslavovati, spíše vyšlehují ve všech částech země zponenáhla jiskry vzpoury a mezi lidem šíří se víra: král nemá žádného milosrdenství s naší bídou, on miluje pouze slávu svou. Kdyby měl král pro svůj národ (tak totiž říká lid a ne již pouze po tichu) srdce otcovské, hledal by svou slávu v tom, aby dětem svým opatřil chleba a jim po tolika je tížících bře-

⁴⁾ Politique tirée de l'Ecriture sainte. Art. 3. 1. prop.

⁵⁾ Petit Carême, Sermon du dimanche des Rameaux.

menech, pod nimiž se již dost navzdychali, volného popřál oddechu« atd.⁶⁾

To zní zcela jinak, než jak mluvívají tak nazvaní reformátoři ku králům a knížatům, zcela jinak, než jak mluvili na př. Lutr, Melanchton, Butzer a jiní k Filipov Hessenskému, když projevil úmysl pojati proti řádu křesťanskému ku své žijící dosud manželce ženu ještě jednu a tak dáti celému světu křesťanskému hrozné pohoršení! — Nikoli tudíž na Církev katolickou a její kněze a biskupy, nýbrž na někoho zcela jiného mají se obrátit se svými výtkami všichni ti, kdož vyčítají náboženství křesťanskému podporování absolutismu. Nikoli křesťanství, nýbrž pouze tak zvaní »reformátoři« původci jsou tuhého absolutismu, jemuž již před nimi pracovali do rukou v duchu pohan-ském působící legisti a mladší humanisti; nebo že tuhý absolutismus ve státech křesťanských vznikl a počátek vzal z protestantismu, jenž v příčině této k vítězství dopomohl zpohanštělému humanismu, do-svědčují zjevně a přesvědčivě nejen Dr. Döllinger, nýbrž i Barthold, Geier, Arndt, Leo, K. A. Menzel, Roscher a jiní učenci prote-stantští.

Roscher na př. dí, že prý jest Lutr »nejhlavnějším předchůdcem absolutní monarchie, jakáž ovládala obě století následující.«⁷⁾ Nejinak svědčí protestantský dějepisec Bensen, jenž takto píše: »Kdežto stará katolická církev utiskování se strany jednotlivých knížat ať duchovních ať světských, aspoň svou naukou nikdy neschvalovala, nýbrž práva člověka i práva národu i oproti císaři důrazně a obyčejně též vítězně hájila, zasloužili si evangeličtí reformátoři výtku, unter den Germanen zuerst den Knechtssinn und die Gewaltherrschaft förmlich gepredigt und gelehrt zu haben.« Jiný protestantský dějepisec, Karel Hagen totiž, opět píše: »V protestantismu vyvinula se ona smutná dvorní theologie, kteráž se před mocnými této země plazí a jejich násilnosti přikrývá pláštěm pokrytecké lásky křesťanské. Martin Butzer na př. šel až tak daleko, že směle tvrdil, že poddaný musí vrchnosti i tenkrát býti poslušen, kdyby něco poroučela, co jest proti při-kázáním Božím!«⁸⁾ — Tam až dospěli ti, kteří o sobě hrdě hlásali, že prý jsou obhájcí svobody svědomí! Ku koncům podobným dospěli i mnozí filosofové a politikové moderní, ovšem liberální, v jejichž očích je stát vlastně »bohem«, jemuž prý se všechno musí podříditi. A ku podivu, právě tito lidé jsou miláčky těch, kdož Církvi katolické lživě vytýkají, že prý lid zotročuje, činí chabým a podporuje absolutismus! Jak to možno srovnati? Jak a čím si to možno vysvětliti? To říci jest těžko; ale jedno staré pořekadlo dí, že prý udavači a žalobníky nej-horlivějšími nejčastěji bývají právě tací lidé, kteří se mají udání a žalob nejvíce co báti.

(Příště dále.)

⁶⁾ Viz: Ketteler: Freiheit, Autorität und Kirche str. 41—50.

⁷⁾ Viz: Dr. Germanus, Reformationsbilder str. 26.

⁸⁾ Janssen, An meine Kritiker str. 113. Janssen: Geschichte des deutschen Volkes etc. II. str. 576.

Z cizích básníků katolických.

Překládá

P. SIGISMUND BOUŠKA, O. S. B.

I.

JACINTO VERDAGUER.

Píše pouze katalonsky, řečí sesterskou španělštině. Nar. 1845. byl tři roky v duchovní správě, pak se stal almužníkem u mecenáše svého loďaře D. Antonia Lopeza. Objel svět, procestoval Evropu, sv. Zemi a Egypt. Jest domácím kaplanem v rodině Lopezů, bydlí obyčejně v klášteře Panny Marie v Manlleu u Barcelony. Mimo dvě velkolepé epopeje *Atlantis* (přel. J. Vrchlický 1891) a *Canigó*, vydal řadu většinou náboženských básnických děl, jako: *Idyly a zpěvy mystické*, *Písně z Montserratu*, *Legendu Montserratskou*, *Dobročinnost* (Caritat), *Vlast*, *Sen sv. Jana* (vyšel naším překladem ve Sborníku Čes. Akad.), *Písně duchovní*, *Nazaret*, *Betlem*, *Útěk do Egypta*, *Celoroční růženec* a j. (Viz také naši obsáhlou studii v letošní »Hlídce literární.«)

1. Mé srdce.

Mon cor està casa d'amors.
Mé srdce je příbytkem lásky.
Ramon Lull.

§ Srdce mé jest kniha
svatých, zlatých stran,
a na každé stránce
jazyk lásky psán,
mystickým jež pérem
psal tam nebes Pán.

Srdce mé jest harfa
strunek stříbrných,
když v ně láska bije,
láska zvoní z nich,
ó nápěvy sladké
písní milostných!

Srdce mé jest anděl,
vyhnáný k nám z hvězd,
při Gloria zpěvu
tuší rajskou zvěst,
naslouchá, kde jeho
pravá Láska jest.

(Idilis y cants místichs.)

2. Můj památník.

Podal jsem Marii Panně
album — bídné srdce, žel! —
napsala na prvé straně
jméno: Ježíš-Spasitel.

Ježíši jsem dal je zpátky,
psal tam jedno jméno jen:
jméno svojí sladké Matky,
bych je četl noc i den.

A teď Anděl chtěl tam psáti,
já však řekl jemu: Dík!
jména Ježíše a Máti
chci-li v srdci zachovati,
nač víc psáti v památník?

(Tamtéž.)

3. Při pohřbu dítěte.

Při vchodu na pole svaté
vůni lilje jedenkráté
cítíl jsem, snad poupátka;
jda tam kolem hrobu travou,
zhlédl jsem hlavu plavou
maličkého dětátka.

Lilje bílá, bezúhonná,
cítíl jsem, tvá bytost vonná
k nebesům to počla let,
zanechavši tomu světu,
zbytky uvadlého květu,
z něhož včela vzala med.

(Caritat.)

4. Pětileté dívce.

U potoka bílá lilije
zkvetla, kde byl zlatý písek v tůň,
vystoupila na oltář Marie
a svůj kalich naplnila vůní.

Zahlédla ji modrá genciana,
v bílém plášti byla spanilá!
by jí větší krása byla dána,
modrou barvu svou jí půjčila.

Andělové, kteří láskou dýší,
v zemi bláta letí žalostnou,
sladké jméno Mariino píší
v každé srdce, knihu bělostnou.

Ta lilije tak čistá, je srdce tvoje, dítě,
jak hoře modré květy otvíráš nebes zrak,
nechtě Anděl, který v Slávu tě doprovází hbitě,
v tvé srdce jméno vpíše Královny na blankytě,
pět písmen, lásky znak!

(Idilis y c. m.)

5. Mlha.

Kam pak, zlatá mlho, jdeš,
kam jdeš, plna vděku,
mléčné dráhy kocábko,
proč opouštíš řeku?
Na temeni Caniga
nedřímáš snad klidně?
— Dětátku jdu dělat stín,
které zmírá bídě;
žhnou je slunce paprsky
pod révou, kde spává.
Matka kope vinici,
chleba vydělává

ještě pro dvě děti svých,
jež si po vsi hrává.
— Běž, běž, zlatý obláčku,
kam tě Bůh posílá.

A když práci skončila
matka vdova milá,
nebýt mlhy zlatisté,
též by byla mřela!
Ta oběma polibkem
život navracela.

(Caritat.)

6. Láska.

Amor meus et omnia.
Láska má a mé všechno.

Krásný Ježíšku,
srdce se ti koří,
světlo očí mých,
planeš slávy zoří!
Srdce mé touž věc
mluví, jsouc ti bližší,
jen když Srdce tvé
ona slova slyší!
Nový zpěvák jsem,
jednu píseň zpívám,
malá lyra jest,
jednu strunu mívám,
a svá ňadra též
jednou láskou zrývám.

Jako vítr lká,
jako moře vzlyká,
jako šumí list,
jako voda stříká,
zefír ve smíchu
růži zlíbá líčka,
jako hvízdá kos,
cukruje hrdlička,
v jedné notě tak
láska je celičká!

(Caritat.)

7. Nevděk.

Dva bojovali spolu v divém boji,
druh druhu bije prudce na úmor,
až silnější jest vítěz, neobstojí,
jenž zbaběle jen zradou silil vzdor.

K nim třetí se již na Golgotě pojí,
ten božský prostředník jich mírní spor;
jich meči raněn klesá v krvi svojí,
své rámě otvírá i Srdce chor!

Tot Kristus! mroucího jej Otec zhlédne,
z těch soků jeden, hned jej v náruč vzal,
zaň prosí soka, — snad meč nepozvedne?

vždyť jeho Syn to sličný umíral!
Šel spasit člověka, však člověk ten
jej ještě udeřit chce rozlícen!

(Caritat.)

Suggeste a hypnotism ve světle vědy a víry.

Sděluje

prof. FRANT. HORÁČEK.

(Dokončení.)

Hypnotiseur operuje představou! Představou vlastní snad a ve směru přímém? Nikoli! Nébrž on vstípí představu svou v duševní dílnu media, kteréž ji chtivě přijímá a dle ní se chová, jakoby to byla jeho samorostlá myšlénka. Ze suggeste povstala *autosuggeste*, která hraje napotom na celé klávesnici ducha, pouze ony klávesy vyjímajíc, které slouží za nástroj (quasi!) vyšších pochodů racionálních! Oč prozíravějším a upřímnějším byl onen mudřec starověku, jenž své anthropologické úvahy korunoval slovy: »Mens agitat molem!« Sám Alfred Fouillé, jenž se posud nezřekl *monismu* docela, činí ze zjevů hypnotických tyto vývody: »Les expériences sur l'hypnotisme sont une confirmation frappante de la doctrine des idées-forces et, si ces expériences semblent d'abord à nous rabaisser au rôle des machines, elles nous apprennent cependant, que par le moyen des idées nous pouvons diriger notre mécanisme même et faire de lui le serviteur de la vie morale... Dans le siècle prochain, au lieu de dire que le mental est l'ombre du mécanique, on dira, au contraire, que c'est le mécanique qui est l'ombre et que le mental est infiniment plus réel. On reconnaîtra même que le mécanique pur n'existe pas; c'est un idéal de savans qui n'est jamais réalisé... Le monde physique conçu par nous, en effet, est un système de signes et indices sensibles, qui à leur manière, correspondent complètement au system des agens réels et de réelles activités... Nous ne sommes pas seulement plongés dans un milieu matériel, mais nous baignons en même temps, pour ainsi dire, dans une atmosphère de vie mentale; non seulement, dans l'univers, tout est en relation mécanique, mais il semble probable que tout est en relation sympathique et telepathique: »*συμπνεῖα πάντα!*« ¹⁾

Ano, hypnotism má také již své konvertity! Mezi těmito vyniká zvláště Georget, jenž ve své »Physiologie du système nerveux« trvá

¹⁾ »Pokusy hypnotické jsou překvapujícím dokladem síly, která jest myšlénce vlastní, a, kdežto pokusy ony na počátku zdály se snižovati člověka k pouhému stroji, čerpáme z nich nyní poučení, že pomocí ideí možno nám spravovati mechanism sám a učiniti z něho služebníka života mravního... Ve věku budoucím nenapadne nikomu, aby tvrdil, že duševní zjevy jsou pouhým stínem mechanismu, spíše naopak řekne se, že mechanism jest jako stín, a že činitel duševní jest neskonale reálnější! Ano, i to poznání se dostaví, že čirý mechanism neexistuje; jestiž to vidina učenců, která se nikdy neuskuteční. Svět fysický, tak jak my ho chápáme, není ve skutečnosti leč soustavou vnímatelných značek a znamének, (Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobnosti I. Kor. 13, 12.) které dle svého způsobu odpovídají soustavě sil a činností reálních... My nejsme ponořeni pouze do prostředí hmotného, nébrž my vězíme zároveň... v ovzduší života duševního, ve vesmíru nalézá se vše nejen v mechanické vzájemnosti, ale pravdě podobně panují všude také vztahy sympathické a telepathické: »Duchem provanuto je vše!« *Revue d. D. M.* l. c. 431. sqq.

ještě na půdě naprostého materialismu; když pak se sám pustil do hypnotických pokusů, tu učinily na něho dotyčné úkazy takový dojem, že uvěděl v jsoucnost nehmotné duše. Ve své závěti učinil následující vyznání: »Sotva jsem byl uveřejnil svou »Fysiologii soustavy čivní,« když tu nové přemýšlení o neobyčejném zjevu — somnambulismu totiž — mně více nedovolilo bráti v pochybnost jsoucnost dvou, v nás a kromě nás bytujících inteligentních principů, od bytostí hmotných úplně rozdílných; rceme: duše a Boha. O tom jsem hluboce přesvědčen, a přesvědčení toto založeno jest na událostech, které považuji za nepopíratelné! Toto moje prohlášení vyjde na světlo teprve tehdy, až nikdo nebude moci pochybovati o mojí upřímnosti, ani podezřívati moje úmysly! Neměl-li bych býti s to, abych uveřejnil je sám, tedy prosím snažně ony osoby, které závět mou otevrouce nabudou o tom známosti, aby (tedy po mé smrti) se postaraly co možná o největší jeho rozšíření.«²⁾

Podstatnost duše a její nadvláda nad tělem nalezly tudíž v rozboru úkazů hypnotických nové opory, ale za to začali deterministé útočiti na anthropologii křesťanskou s jiné strany, dovozující z dějů posthypnotických, že učení o svobodné vůli člověka jest liché, a že samo ono vnitřní přesvědčení o morální svobodě, kterého se moralisté katoličtí dovolávají, jest pouhým sebeklamem. Tato námitka není nikterak nová. Již Spinoza rozmlouval: »Vědomí o naší svobodě vyplývá z neznalosti příčin, které nás nutí k jednání«, — kterouž myšlenku jiný moderní filosof vtěsna v tuto formuli: »Člověka bychom mohli také definovati takto: Jest to živočich, jenž věří, že jest svoboden.«³⁾ Učenci na Salpêtrière v Paříži domnívají se v úkazech posthypnotických zříti praktický příklad onoho sebeklamu. Tak dokazuje Dr. Beaunis: »Dejme tomu, že za spánku dím mediu: Za deset dní uděláte to a to, o této hodině, a zároveň vručím mu písemný rozkaz zapečetěný, stejného obsahu. Medium vykoná rozkaz v dobu určenou na vlas tak, jak mu bylo suggestováno, při čemž se domnívá, že jedná úplně svobodně, a že by se bylo mohlo také jinak rozhodnouti; a přece, potřebuje pouze otevření zapečetěný lístek a sezná, že k výkonu tomu bylo determinováno již před desíti dny. Člověk tedy je schopen víry ve svobodu vůle, aniž by skutečně byl svoboden. Nuže, jaké záruky skýtá nám ono vnitřní svědectví našeho vědomí, a nejsme-liž oprávněni odmítnouti toto svědectví, když nás může takto klamati?«⁴⁾

Jak viděti, velmi vážná to námitka, a kteráž, býti pravdivou, by nejen úplně zmařila zisk, jež jsme z analyse hypnosy vyvážili pro anthropologii křesťanskou, nébrž také by podřála kořen psychologické jistoty vůbec, obviňujíc z klamu onu vnitřnou zkušenost, které se již Tertullian dovolával při hájení své thése »de anima naturaliter christiana.« Avšak, Bohu díky, námitka ona spočívá na slabých nohách. Netrpí jednou vadou pouze, než několika najednou, které se dají stručně podati takto: 1. Male distinguit, 2. gratis asserit, 3. miscet quadrata rotundis.⁵⁾

²⁾ Dr. Carl du Prel »Das Räthsel des Menschen.« Srov. Dr. Macario: »Du sommeil, des rêves et du moral de l'homme« pag. 48.

³⁾ Du. Bois Reymond: »Die sieben Welträthsel« pag. 116.

⁴⁾ Beaunis »Le somnambulisme provoqué« pag. 183.

⁵⁾ Špatně rozeznává, na licho tvrdí, hází páté přes deváté.

Ad 1. Deterministé nečiní rozdílu mezi jednotlivým skutkem a mezi morálním stavem, (habitus) jenž, jsa výsledkem předchozích bezčetných skutků jednorodých, stane se člověku »druhou přirozeností.« Tento habitus podmiňuje vlastní mravní jádro každého člověka. Nuže a tu připustiti lze, že se hypnotiseurovi podaří mnohdy (ne vždycky!) podlomiti svobodu media, pokud se týká jednotlivých činů, obzvláště, jedná-li se o činy jakosti indiferentní; ale nikdy nepřiměje hypnotiseur oběť svoji k výkonu, který by se přičil jeho mravní osobě! V tom ohledu platí výrok Nuttke-ho: »Der Geist schläft nicht: auch der schlummernde Geist ist sittlich, kann heilig sein oder unrein.« ⁶⁾ Velebně tragický jest zápas, který vede ubohá oběť s hypnotiseurem, nutí-li ji tento k činu, který se přičí jejímu mravnímu přesvědčení. Jednomu mediu poručil hypnotiseur, aby po svém probuzení uzmulo tajně peníz, jenž ležel na stole. Osoba probuzená v skutku kráčí ke stolu, vezme peníz a strčí jej do kapsy. Než za okamžik potom sáhne do kapsy a podá hypnotiseurovi odcizenou minci, živě dokládajíc: »Peníz nepatří mně, a proto ho nechci; byla by to krádež, a já nejsem žádná zlodějka!«

Jindy opět chce hypnotiseur čísti v duši media, při čemž se rozpře následující rozprávka: H. Myslíte-li na něco? M. Ano, myslím. H. Nač pak? Já to musím zvědět! M. Nemohu to říci, nesmím říci. Hypnotiseur na to používá všemožných léček, aby odpor spáče zlomil: lichotí, slibuje, hrozí, přemlouvá, poroučí, namlouvá konečně mediu, že p o s l e c h n o u t i m u s í, jelikož nemá na s v o b o d u nižádného práva. Medium vzdoruje. Na to hypnotiseur přiloží k čelu pacienta magnet, načež ubožák se chytí za hlavu a začne bédovati: Ach, Bože můj! Jaká to bolest! Vždyť mně z hlavy vytryskla krev! Na to si osuší čelo a pozoruje ruce, na nichž domnívá se zřítí krvavé stopy. Experimentator mučí oběť dále — až tato pojednou v náramném rozhořčení proti svému trýzniteli se probudí a s důrazem prohlásí, že po této kruté zkoušce k dalším pokusům nesvolí.

Jindy opět uspaná osoba hrozí svému tyranu, že se vůbec neprobudí, nepřestane-li jí soužití; jindy opět konsekvantně mlčí, nebo sáhá ke lži, aby jen trapné suggesce se zhostila. ⁷⁾

Ad 2. Nepravé jest tvrzení, že medium se domnívá, jakoby jeho jednání plynulo z dobrovolného předsevzetí! Naopak, od prvního okamžiku svého usnutí až do posledního článku posthypnosy, ano i vždy potom, jest sobě vědomo, (ovšem pokud jest při vědomí) že jest nástrojem cizí vůle a že povoluje jen cizímu nátlaku. Zbaviti se trapné představy obrácením jí ve skutek — toť jediná pohnutka, která medium dohání k činu.

Představu suggerovanou možno vším právem přirovnati k p o k u š e n í, proti němuž také za stavu normálního bojovati nutno! A nemysleme sobě, že medium vykonává náповěď každou beze všeho duševního zápasu. Neboť, jak Forel poznamenává: »Der Hypnotisierte ist jedoch kein vollständiger Automat, indem die Vernunft ihre Thätigkeit nicht ganz eingestellt hat. Es entsteht zwischen der Vernunft und dem mächtigen Trieb der Suggestion ein Kampf und von der Art der Suggestion . . . wird es abhängen, wer von beiden den Sieg

⁶⁾ Handbuch der christlichen Sittenlehre, Berlin 1851. I. B. pag. 310.

⁷⁾ Élie Méric l. c. 175. sqq.

davonträgt.«⁸⁾ Z toho viděti, že apodiktický výrok deterministův: »Medium je poslušno s fatalistickou nutností, jako kámen, který do povětří byv vyhozen, padnouti musí k zemi,« — není ničím odůvodněn.

Ad 3. Jest úplně nevědecké, že zjevů života abnormního činiti všeobecný závěrek pro veškeré lidstvo. Téměř všichni fyziologové srovnávají se v tom, že hypnosa jest akutní duševní chorobou, (Experimentelle Psychose) jak mezi jinými Dr. Barth svědčí: »Osoba uměle uspaná jest choromyslná; její rozum jest porušen ve svých nejtajnějších pružinách; medium nemá více přičetnosti a zodpovědnosti, než obyčejný blázen.« Nuže, známo jest, že blázni mají nejpodivnější představy utkvělé, dle nichž sobě vedou, rovněž tak, jakoby zmíněné představy zakládaly se na skutečnosti. Nuže, napadne-li kterému člověku zdravého rozumu činiti z toho křivý vývod a podezřívati z klamu vnitřní přesvědčení celého člověčenstva pouze z toho důvodu, poněvadž u nepatrného procenta lidí vnitřní ono přesvědčení, — ne snad že by klamalo, — nébrž samo bývá uvedeno v klam, a to chorobnou činností fyziologickou?⁹⁾

A ještě o jedné okolnosti zmíniti se musíme pro obhájení svobodné vůle normálního člověka. Laskavý čtenář seznal z předešlého líčení, že, má-li hypnotický experiment se zdařiti, potřebí k tomu bezpodmínečného svolení media, bez něhož se každý pokus hatí. Nuže, vyskytnou-li se případy, kdy ubohá oběť, která se takoruka upsala hypnotiseuru s duší i tělem, přece se vzepne proti rozkazu, jenž se přičí její mravní povaze, až i docela obrovským rozmachem rozlomí čarovná pouta, kterými hypnotiseur byl spjal ducha media — ejhle, není-liž to stkvělým důkazem suverenní vlády, kterou může provozovati medium nad hydrou, jež se skládá z fyziologické poroby vlastního těla a z ošemetného rozkazu cizího ducha? Neměl-li by zde každý poctivý determinista následovati příkladu Balaáma hadače, jenž vyslán byv, aby zlořečil, posléze dobrořečil?¹⁰⁾

Přecházíme nyní k objašnění jiné okolnosti, kteréž racionalisté používají ve svém boji proti pozitivnímu křesťanství, berouce z úkazů bezcitnosti a vyléčení chorob suggestí záminku k popírání zázraků s jedné, a nadpřirozené milosti, která sv. mučeníky sílila v jejich mukách a smrtelném zápasu, s druhé strany. První, jenž tuto námitku učinil, byl Dr. Charpignon,¹¹⁾ jenž praví: »Mnozí mučeníci křesťanští upadli žárem své zbožnosti ve stav extatický, který je činil proti bolestem bezcitnými. To bylo jejich trýznitelům dobře známo, pročez ve své zlosti bystřili um svůj u vymýšlení nových muk.«

Povšimněme sobě trochu této závažné námitky, abychom seznali její lichost! Již první slůvko »mnozí« prozrazuje nám, že ani racionalista Charpignon neodvází se tvrzení, že by všichni sv. mučeníci proti mukám byli obrněni bezcitností, kterou Charpignon vy-

⁸⁾ Dr. Leopold Drucker »Die Suggestion und ihre forensische Bedeutung« Wien, 1893. pag. 23.

⁹⁾ »Despine prétend que le fou raisonne correctement sur des prémisses fausses.« — »Despine (výtečný psychiatr) tvrdí, že blázen rozumuje sice správně, ale na základě premis křivých. Revue d. D. M. 1876.

¹⁰⁾ 4. Mojž. 23, 8.

¹¹⁾ »Etude sur la médecine animique et vitaliste« Paris 1864. Srov. Bernheim op. c. 79.

kládá autosuggescí. Dějiny učí, že vyznavači Kristovi nebyli nikterak lhostejnými proti mečům, ohni, skřipcům, divokým šelmám atd., toho dokladem jsou oni věřící chabého charakteru, kteří při vypuknutí pronásledování uprchli do neobydlených krajin; toho důkazem jsou mnozí svatí, kteří na mukách se smrtí zápasíce druh druhu k vytrvalosti povzbuzovali, nebo hlasitou modlitbou o posilu nebeskou prosili. Tak sv. Tryfon a Respicius s tváří k nebi obrácenou takto se modlili: »Pane Ježíši Kriste, neračiž dopustiti, aby ďábel přemohl nás, ale račiž nás vyslyšeti a dokončiti běhu našeho, aby Tvůj byl zápas a Tvým vítězství.«¹²⁾

Že u jednotlivců dostavila se extase, při níž nižádných muk necítili,¹³⁾ to přece jest očividným důkazem proti racionalistům! Extase tato nebyla: leč zvláštním darem Božím (charisma) a nikoli výplodem autosuggesce, pro kterou prý vyznavači učení Kristova zvláště byli uzpůsobeni všeobecným nadšením. Kdyby autosuggesce byla schopna takových zázraků, (k tomu za stavu bdělého, kdy hlavní podmínka, spánek hypnotický, schází!) tu vším právem tážeme se, proč byli jen »mnozí«, kteří tohoto kouzla použili, a nikoli všichni, neb alespoň převážná část onoho nepřehledného zástupu svatých z nejrůznějších stavů, kteří své životy ochotně položili na oltář svědectví pro pravdivost učení Kristova? A pokud se onoho nadšení týká, o němž svrchu jsme se zmínili, lze-li snad na základě přirozeném vysvětliti onen zjev historický, že nadšení ono trvalo po úplná tři století přes veškeré překážky, které se mu stavěly v cestu? Není-liž přirozenějším jednoduché skromné přiznání, že přirozenou cestou úkaz ten vysvětliti se nedá, nébrž že zde působil Kristus, jenž Svým věrným byl slíbil: »Aj, já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa!«

Také léčebné zázraky možno prý vysvětliti působením suggesce. Dr. Binet se o tom pronáší takto: »Účin mravní a obraznost mají velikou moc na ústrojí lidské¹⁴⁾ — ergo, všechny zjevy zázračného uzdravení, kterých podle zdání docílily modlitba a víra pacienta, jsou výrobkem obraznosti.« Úsudek tento není leč holé sofisma nejhoršího druhu, jemuž se v logice říká: »Fallacia falsi medii.«

Je-li takový způsob argumentace důstojným moderní vědy, o tom — pomlčíme. Avšak, poněvadž zázračná therapie v katolické Církvi jest oblíbeným předmětem kritiky a ústípků se stran rozličných, tu dovolíme si krátce nastíniti zásadní rozdíl mezi hypnotickou terapií a léčebnými zázraky a doufáme, že každý čtenář s námi bude souhlasiti. — Nuže, vytkněme hlavní momenty léčení suggestivně-hypnotického!

a) Léčení suggestivnímu jsou přístupny toliko ony choroby, které kotví v porušené rovnováze čivní energie, jako ku př. ochrnutí, bezcitnost, třesavka, cukání, (tic nerveux) otřesení ústředí soustavy cerebro-spinalní, padoucnice, hysterie, křeč, závrať, různé ideo-synkrasie, anorexie, (odpor proti tomu neb onomu jídlu, najmě pokrmům ma-

¹²⁾ Vascotti »Institutiones historiae eccles.« I. pag. 86.

¹³⁾ Tak píše Tertullian: »Nihil crus sentit in nervo, cum animus in coelo est.« Srov. mučnictví sv. Felicitas.

¹⁴⁾ Co by tomu asi říkali páni deterministé, kdybychom se jich otázali, proč nelze suggestcí vyhojiti chorobu zvířecí? (Pozn. spis.)

sitým) dráždivost, chorea, částečná ztrnulost, bolest čivní, (něuralgie) ischias a t. p.

b) Hypnotický spánek jest naprostou podmínkou léčebné suggesce.

c) Předpověď (prognosa) suggestivní jest velmi nejistá a vyléčení pouhým dílem t. zv. náhody. Mnohdy poštěstí se vyléčení pacienta tak těžce strádajícího, že lékařská předpověď je máloslibná, kdežto jindy nepatrná choroba vzdoruje suggestivní operaci.

d) Léčení suggestivní jest podobno meči na obě strany broušenému. Stávat se často, že nemocný sice jednu chorobu ztratí, ale druhou dostane. Vůbec se v nejnovější době množí případy, kde zklamaný pacient ve své bídě snaží se pomstiti na hypnotiseuru, jenž ho připravil o poslední kousek zdraví. Tak dne 7. prosince m. r. postřelila Mme. Gramper Dra. Gilles de la Tonrette, poněvadž na pařížské klinice Salpêtrière, kterou Tonrette převzal po slavném Charcôtovi, hypnoticko-suggestivními pokusy byla připravena o veškeru způsobilost k práci. Na počátku t. r. pak byl v Itálii profesor Bernabei odsouzen k pokutě 170 lir, poněvadž jeho klientka, signora Grazzini, kterou chtěl vyléčiti z hysterie, po suggestivním léčení stala se ještě hysteričtější. Zajímavé jest, že téměř florentskému profesoru před tím italská vláda dala povolení, aby v káznících konal své pokusy suggestivní za příčinou polepšení trestancův.

e) Hypnosa daří se pouze u osob obmezeného počtu, kteří se vykazují obzvláštní dispozicí tělesně-duševní. Tak vynalezce t. zv. hypnoskopu, Dr. Ochorovič ve Lvově, jenž u tisíce osob byl zkoumal dispozici hypnotickou, tvrdí se vši určitostí toto: »Osob, které více méně jsou k hypnose nakloněny, čítá se na nejvýš 30%, ve stadium somnambulické lze přivést pouze 15%, a suggesci za stavu bdělého je přístupno 4—5%. Při tom nesmíme zapomínati, že mezi osobami těmito jsou také dívky.

f) Therapie suggestivní jest věda příliš mladá, než aby se s určitostí dalo tvrditi, že blahodárné účinky její také jsou trvalými, a že se nedostaví recidiva.

A nyní přirovnějme zázračná uzdravení k terapii hypnotické. Pán Ježíš uzdravoval nemocné bez rozdílu choroby. Nejen osoby šlakem raněné, ale také malomocní, hluchoněmí, vodnatelní, slepí, zlým duchem posedlí atd. nabývají zdraví od božského divotvorce. Pozdravení děje se zde za úplného vědomí pacientova, bez předchozího uspaní; vyléčen bývá každý nemocný, jenž k božskému Mistru bere své útočiště; přemnoží bývají vyhojení z neduhů svých pouhým dotknutím se Jeho roucha (Marek 3, 10.; 5, 29.); uzdravení je trvalé, bez všeliké zpětilosti; Kristus Pán léčí okamžitě, beze vší diagnosy a beze všech příprav.¹⁵⁾ Syn Boží konečně netoliko nemocné hojil, ale také mrtvé křísil.

Než, pány racionalisty rozbolela zvláště hlava ze zázračných uzdravení v jeskyni Masabielle v Lourdech v jižní Francii, která se děje v neochablé síle již od roku 1858. Uzdravení tato, o nichž se každý skeptik přesvědčiti může na své vlastní oči, působí na t. zv.

¹⁵⁾ Viditelná znamení, kterých Pán výmínečně použil, (Mar. 7, 34.; 8, 22.) jsou rázu pouze symbolického, a velice nejapné bylo by, zřítí v nich manipulaci magnetickou, jak Donato a Perty činí. V čem ostatně záleží manipulace magnetická a hypnotická, bylo výše zevrubně ukázáno. Pozn. spis.

»silné duchy« mocí živelnou, vyzývající je k zápolení na kolbiště otevřené, kde různé výmluvy na obtíže dějepisného zkoumání pranic nezpomohou. Hic Rhodus, hic salta! Zakládají se zprávy o zázracích Lourdesských na pravdě? — Ano, samy kliniky v Nancy a v Paříži o tom nepochybují. Tak dí Bernheim: »Není pochybnosti, že všechna tato pozorování s úplnou pravdymilovností byla sebrána a od početných mužů zkoumána.«¹⁶⁾

Tak vyznává sám předák kliniky suggestivní v Nancy, Dr. Bernheim: »Nemám nikterak v úmyslu útočiti na náboženství, aneb urážeti věřící v citech jejich, jestliže sdělím tyto *hodnověrné zprávy* o uzdravení v Lourdech, abych ve jménu vědy (!) se pokusil o to, aby zbaveny byly své jakosti zázračné. Spíše se nesu za tím cílem, abych *suggesci náboženskou* v soulad uvedl s náповědí hypnotickou.

Není nejmenší pochyby, že při sbírání zmíněných dat vládla úplná pravdymilovnost, jakož i že zkoumání údajů oněch dělo se od mužů početných. Příběhy ty jsou pravdivé, třebaž že jejich výklad jest mylným.«¹⁷⁾

Rádi bychom věděli, jak bylo Dru. Bernheimovi, když se odvážil napsati druhou polovinu předchozí věty, týkající se »mylného« výkladu. »Jak pověřivým musí býti nevěrec, má-li svůj názor o světě opravit v jakousi soustavu,« děl kdesi někdo, a my k tomu ještě dokládáme: »Jak neupřímným sám k sobě jest muž vědy, jenž pod tíhou nezdolných premis svíjí se jako červ, a to jen proto, aby uhájil svého vědeckého předsudku, k němuž ho poutá osobní pýcha. Toť »*πεῖσμα* ψεύδος« moderní vědy skoro ve všech odvětvích. Naturalisté angličtí a francouzští vydali kdysi heslo: »Nous sommes l'ennemi du merveilleux et du mysticisme et n'admettons pas qu'il puisse se produire rien en dehors des lois de la nature!«¹⁸⁾ Nuže, a tomuto Molochu obětuje klinika v Nancy a s ní Dr. Bernheim své lepší přesvědčení a vykládá šmahem divotvorná uzdravení v Lourdech *suggescí*. Ovšem že se při tom hrozně musí potit, chtějíce skrovné výsledky suggestivního léčení v Nancy aspoň *k v a l i t a t i v n ě* postavit po bok zázračné »klinice« nejsv. Panny v jeskyni Lourdesské, která od třicíti let vykazuje »praxi« nejzajímavějších případů, nad jichž věrohodností a charakteristikou bdí zvláštní odbor, ve kterémž jsou zástupcové veškerých universit francouzských a mnohých klinik cizozemských. Sv. Otec Lev XIII. viděl se pohnuta již několikráte dáti výborné vysvědčení svědomité píli lékařů a bohoslovců v Lourdech, neboť oni snaží se velmi pečlivě uveřejniti vždy jen ryzí, neporušenou pravdu, a vylučují z katalogu divotvorných uzdravení vše nejisté, nebo — byť i měrou nejskrovnější — podezřelé. Poslyšme jistého vynikajícího lékaře ze zmíněného odboru: »Klinika je vždy přístupna všem učencům, ať jsou jakéhokoliv mínění. Při rokování dbají všichni přesně pouze věci, o které se jedná, a námítky bývají s největší zdvořilostí přijímány nebo odmítány. Vždy jsme rádi, možno-li nám raditi se s kollegy svými, neboť svobodnou výměnou názorů často otázky nejspletitější

¹⁶⁾ »Die Suggestion und ihre Heilwirkung« pag. 186.

¹⁷⁾ Bernheim l. c. pag. 186.

¹⁸⁾ »Jsmeť nepřátelé zázraků a mystiky a nepřipouštíme nikterak, že by vůbec něco mohlo se díti mimo rámec zákonů přirozených« Gibier. »Le spiritisme« pag. XXIV.

bývají rozřešovány.« ¹⁹⁾ Nuže, a co činí Bernheim & consortes oproti svědectví přechytných lékařů, kteří jednomyslně prohlašují, že léčení v Lourdech jest v přímém odporu se všemi zákony lékařské vědy? Pomáhá si tím, že vybírá ze statistiky Lourdesské p o u z e o n a d á t a, která se mu hodí do krámu; neboť šest případů, o nichž se ve svém spisu zmiňuje, takto se rozděluje: *a)* Ztrnulost ruky následkem přerušení funkce čivní; *b)* ochrnutí levé strany těla; *c)* počátečná coxitis; *d)* ochromení rukou a nohou; *e)* amaurosa psychická; *f)* ochrnutí nohou původu traumatického — jak viděti, vesměs choroby spadající v obor přerůzných *neuropathií*, které zde onde také suggestivní hypnotickou byly vyhojeny. Kterak se stalo, že se věhlasný učenec ani slůvkem nezmínil o řadách ubožáků, strádajících souchotěmi, tuberkulemi, rakovinou, kostižerem, přerůznými novotvarami, zejícími ranami a t. d., o nichž annály kliniky Lourdeské podávají bezpečné zprávy, stanovíce nade vši pochybnost, že přispěním Rodičky Boží, která divy tvoří, u pramene v jeskyni Massabielle byli náhle vyléčeni, tedy také takoví pacienti, na které se therapie hypnoticko-suggestivní ani neodváží?! Patrně platí zde o Dru. Bernheimovi a jeho stoupencích výrok: »Nolunt intelligere — ne credant!« A přece pozná každý laik na první pohled, že mezi divy Lourdskými a léčením suggestivním jest ohromný rozdíl také z mnohých jiných příčin, o nichž jsme se již zmínili. Sám známý M. Zola, jenž putoval do Lourd — ne snad z pobožnosti, nýbrž aby tam sbíral »documents« pro nový senační román, zkrotl nápadně, byv očitým svědkem zázračných uzdravení. Tak se vyjádřil před nedávnem k zpravodaji pařížského listu »Gaulois«: »Mluvili o zázracích Lourdských jako o nějaké pověře, která našemu osvícenému století k necti slouží, a já jsem tomu věřil; avšak nyní tvrdím pravý opak toho: Lourdes jsou ohniskem lásky, milosti a oběti; Lourdes jsou v tomto sobeckém věku nutností.« Odkazující pro obmezenost místa laskavého čtenáře, jenž by se o věc tuto blíže zajímal, k odborným dílům, které vydali La Serre, (*Les miracles de Lourdes*), Dr. Dozous, (*Die Grotte von Lourdes etc. übersetzt von Freiherr von Lamezan, Mainz 1875.*) a jmenovaný Dr. Boissarie, přecházíme k ocenění suggestio a hypnotismu s hlediska morálního.

Ačkoliv není třeba tušiti za zjevy hypnotickými příčiny nadpřirozené, (ovšem úkazy t. zv. *okultismu* vyjímaje) jak ze starších bohoslovců Peronne a Dupotet, z novějších P. Franco, Dr. Dolhagaray a jiní činí, ²⁰⁾ nicméně jest úplně jisto, že *hypnosa* jest stavem na nejvyšším nepřirozeným, neboť obrací na rub veškeré duševní mohutnosti media, které za stavu přirozeného rozumu jsou podřízeny. »Facultates propter animam adsunt,« rozumí se »animam rationabilem.« Mluvíme zde o mohutnostech duševních, které sv. Tomáš Akv. »sensus interiores« — »smyslové vnitřní« — jmenuje, ani smyslové zevnější

¹⁹⁾ Dr. Boissarie »Lourdes u. seine Geschichte vom medicin. Standpunkte aus betrachtet 1858—1891« übersetzt von Dr. Euringer. Srov. St. Norbertus-Blatt, 1893, pag. 349.

²⁰⁾ Učený Jesuita H. Haan úsudek svůj o příčinnosti zjevů hypnotických shrnuje v této větě: »Sollen wir nun das Ergebnis unserer Untersuchungen kurz zusammenfassen, so können wir die Unmöglichkeit, aller sicher festgestellten rein körperlichen (Die Mérica také psychické úkazy) Zustände natürlich zu erklären, als nicht bewiesen bezeichnen. Solange der Beweis aber nicht erbracht ist, sind wir nicht berechtigt, andere als natürliche Ursachen anzunehmen.« Stimmen aus M. L. 1891 II. 521.

u media chovají se úplně passivně, pokud se formy materiální týká, za to ovšem otrocky přijímající impuls od smyslů vnitřních pocházející, které »doctor angelicus« takto roztrídí: »Quatuor sunt sensus interiores, scil. sensus communis imaginatio, vis aestimativa, v. memorativa.«²¹⁾

Pokud se smyslu obecného (s. comm.) týká, sluší se, abychom vyměřili jeho působnost, byť i sebe kratěji. Smysl obecný a) rozeznává, srovnává a sbírá látku, kterou jednotlivá čidla mu přivádějí, b) dozírá nad činností každého jednotlivého čidla zvlášť, čehož toto samo činiti nemůže. Z toho vysvitá, že tento smysl není snad jakýmsi pojmem odtažitým, nébrž smyslem reálním, kvalitativně od čidel se lišícím, ano, docela základem a kořenem smyslů ostatních, asi tak jako geometrie je základní teorií pro sochařství, hudbu, stavitelství atd.

Sensus communis jest vlastním okem mého »já«. »Já« nerozeznávám na př. pouze sladké od hořkého, nébrž také sladké a hořké od bílého nebo modrého, což nemůže býti výsledkem pouhého optického názoru, an zrak reaguje pouze na dojem barevný, ale nikoli na dojem chuti; a na vzájem reagují bradavky chutnací pouze na to, co jest »gustabile«, kdežto se chovají apathicky vůči obrazům optickým.²²⁾

Avšak, nedosti na tom! Sensus communis má také dozor měřický nad dojmy jednotlivých čidel. Zrakem sice vidíme, t. j. vnímáme dojem vln etherových, které dávají vzniknouti obrazu optickému — avšak, soudíme-li, že vidíme dobře nebo špatně, nebo že vidíme světlo dvakrát, třikrát atd. silnější než dříve, . . . tu nesoudí snad náš zrak, jemuž k měření vlastní činnosti schází potřebné kritérium, nébrž odhadatelem jest zde sensus communis!

Další sestrojení aparátu dušeslovného má se dle sv. Tomáše Akv. takto: Ke vnímání »forem materiálních« zřízení jsou smyslové zevnější a z vnitřních smysl obecný, o němž právě byla řeč. K podržení a zachování představ zřízena jest obraznost, která je jaksi skladištěm dojmů od čidel převzatých; k ponětí však účelností, jež smysly zevními postřehovány býti nemohou, slouží mohutnost oceňovací, která u člověka jeví se jako »vis cogitativa« čili »ratio particularis«; k podržení pak těchto účelností (vztahů jednotlivých věcí na vzájem dle zákona příčinnosti? Pozn. spis.) zřízena jest paměť.²³⁾

²¹⁾ Summa theol. I. quaest. 78. art. 4.

²²⁾ »Sensus interior non dicitur communis per praedicationem sicut genus, sed sicut communis radix et principium exteriorum sensuum. Unde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad communem terminum omnes apprehensiones sensuum, a quo etiam percipiuntur intentiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre. Hoc non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formam sensibilis, a quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio et ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi qui visionem percipit.« Summa theol. I. quaest. 78. art. IV. 60.

²³⁾ Oportet ergo, quod animal per animam sensitivam non solum recipiat species sensibilium, cum praesentialiter immutatur ab eis, sed etiam retineat et conservet, recipere autem et retinere reducuntur in corporalibus ad diversa principia. Nam humida bene recipiunt et male retinent, e contrario autem est de siccis. Unde, cum potentia sensitiva sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam, quae recipiat species sensibilium et qui conservet.

Mohutnosti tyto a jiné (moh. žádací, svědomí atd.) mají dle vůle Boží v člověku podřízeny býti rozumu a svobodné vůli, jak krásně sv. Frant. Sal. vylíčil: »Jelikož Bůh všechny věci dobrotou a krásou obdařiti chtěl, uvedl počet a rozdíl mezi nimi na dokonalou jednotku, zřídív z nich takorážka jedinou monarchii, v níž jednotlivci jsou v určitém poměru vzájemném, celek však chová se k Němu jako poddaný k neobmezenému vladaři. A tak i v člověku založil Bůh z nesčíslných a přerozmanitých výkonů, pocitů, náklonností, schopností, vášní, mohutností a sil monarchii přirozenou, které učinil základem s v o b o d n o u v ů l i, jež poroučí všemu, co se hýbe v tomto malém světě, a k této vůli děl Hospodin jako druhdy Faraó k Josefovi: »Ty budeš nad domem mým, a k rozkazu úst tvých všecken lid poslouchati bude.« (Sv. Frant. Sal. »Theotim.« lib. I. cap. I.)

Nuže, za hypnosy a následující suggestie bývá tento pořad činitelů mravních obrácen na ruby!

Z té příčiny také má suggestie hypnotická a také i, ovšem řídkěji, suggestie za stavu bdělého provozovaná, nemalou důležitost pro právníka vůbec a pro soudce zvláště. Můžeť zajisté zneužití stavu nevolnictví, media za hypnosy, vésti k různým nepřístojnostem, ano zločinům:

1. Hypnotiseur může ublížiti m e d i u s a m é m u přerůzným způsobem již za fáze intrahypnotické, a vedle toho n á m l u v o u č i n u posthypnotického, na př. aby učinilo poslední závěť, v níž by hypnotiseura jmenovala universálním dědicem.

2. Může způsobiti, že se osoba uspaná domnívá, že spáchala nějaký zločin, (za tím účelem, aby rámě spravedlnosti nezastihlo vinníka).

3. Může vyvolati u media nervosní chorobu.

4. Veleti mediu, aby spáchalo nějaký zločin. Kromě toho může již sama theorie suggestivní působiti nepříznivě na průchod spravedlnosti, neboť

5. Vinník by se mohl vymlouvat, že jednal pod nátlakem suggerované představy a

Rursus considerandum, quod, si animal moveretur solum propter delectabile et contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum, quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, ut quaeret aliqua, vel fugiat, non solum, quia sunt convenientia, vel non convenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates et utilitates, sive nocumenta... Sicut ovis videns lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris vel figurae, sed quasi inimicum naturae! Et similiter avis colligit paleam, non quia delectat sensum, sed quia utilis est ad nidificandum. Necessarium est ergo animali, quod percipiat hujusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et hujus perceptionis oportet esse aliquod aliud principium... Sic ergo ad receptionem formarum sensibilibus ordinatur sensus proprius (exterior), et communis (interior). Ad harum formarum retentionem aut conservationem ordinatur phantasia, sive imaginatio quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum... Ad apprehendendum autem intentiones, quae per sensum non accipiuntur, ordinatur vis aestimativa; ad conservandum autem eas vis memorativa, quae est thesaurus quidam hujusmodi intentionum, cujus signum est, quod principium memorandi fit in animalibus ex aliqua hujusmodi intentione, puta, quod est nocivum vel conveniens.« — Summa theol. Quaest. 78. act. IV. 10.—20.

6. Častější pokusy mají v zápětí u media různé škodlivé následky, za které hypnotiseur (ovšem, alespoň nepřímo také medium, jelikož bez předchozího svolení hypnosa se nedaří) zodpověden jest, třebaž jich byl z počátku ani nezamýšlel.

Hypnotické suggestce použito také k účelům vychovatelským, jelikož mnozí učenci oddali se krásné illusi, že, je-li možno suggestcí navésti medium ke skutkům nešlechetným, rovněž tak musí snadno býti, hypnotickou námluvou učiniti z vlků beránky a z jestřábů holubice. Podobné pokusy učinili Dr. Wetterstrand ve Štokholmu a profesor Barnabei ve Florencii, jenž s povolením vlády italské metody hypnoticko-suggestivní používal ku polepšení trestanců. Avšak pokusy zmíněné nedočinily se žádoucího výsledku a zvláště proti pokusům prof. Barnabei ozvaly se důtklivé protesty z kruhů povolaných. Tak píše právník Dr. Leopold Drucker: »Zločince zasvěcovati do tajností hypnosy nikterak se nezamlouvá, a to tím méně, jelikož jest velmi nejisto, že by suggestce dovedla docíliti trvalých výsledků mravních! Avšak jelikož lze suggerovati všemožné zločiny, tu mohou také téměř všechny zločiny z náповědi dojíti uskutečnění; především lze jmenovati veřejné násilí, poškození na těle, paličství, krádež, loupež, podvod, pomluvu, ano i vraždu, které ze suggestce mohou povstati.«²⁴⁾ Kriminalistické písemnictví nevykazuje sice dosud tolik přečinů následkem suggestce povstalých, že by normy trestní nebyly s to, aby působily jednak ve směru palliativním, jinak ve směru vindikativním, skýtajíce dostučinění uražené spravedlnosti tam, kde zločinná suggestce zrodila přiměřený čin. Nejpověstnějším v té příčině jest případ, jenž se sběhl ve francouzském departementu Var r. 1865. a jenž zaznamenán jest v protokolu porotního soudu Draguignanského ze dne 30. a 31. července onoho roku. Do vesnice Guiols přišel ošklivý přichromlý žebrák jménem Castellan a vešel do jednoho dvorce, kde učaroval pohledem a posuňky dceři majetníka tak, že nechavši všeho, všude ho jako pes následovala, a to na pouhý jeho upřený pohled a ve vzduchu dělané posuňky, které připomínají magnetické »passes« Mesmerovy. Dívka ta prožila veškerá stadia hypnotická. Ačkoliv byla naplněna hnusem a rozhořčením proti ničemovi a snažila se prchnouti, přece, jakoby učarována, byla poslušna každého jeho pokynu, až náhodou známí lidé ujali se plačící dívky a mocí ji vytrhli z nehodného porobenství. Castellan byl porotou odsouzen na dvanáct let do káznice.²⁵⁾ Statistika uvádí také několik případů, kde bylo zneužito suggestce při sdělení poslední vůle; takový případ je též možný, že bohatá, na smrt nemocná dívka podá ruku svému lékaři, jež ustanoví svým universálním dědicem,²⁶⁾ ač v obou těchto případech důkaz viny je veleobtížným, ne-li docela nemožným. Nenít se stanoviska právního zakázána suggestce veškerá. Tu pak, v každém konkrétním případě, těžko lze rozhodnouti, kde suggestce dovolená, (ovšem jen pro foro externo!) která záleží v pouhém přemlouvání, doprošování, lichocení, příslibování, přestává, a kde nastupuje suggestce hypnotická

²⁴⁾ »Die Suggestion und ihre forensische Bedeutung,« Wien 1893. pag. 34.

²⁵⁾ Dr. Bernheim »Die Suggestion« pag. 146.

²⁶⁾ Dr. Drucker op. c. »Ich erinnere an den Fall, der sich vor kurzen bei Gericht abspielte, in dem ein todtkrankes Mädchen ihren Arzt heirathete, denselben zum Universalerben einsetzte und einige Wochen später starb« pag. 29.

za účelem vyděračství; novou obtíž působí také okolnost, že spánek přirozený od dovedného hypnotiseura v několika vteřinách proměněn může býti v umělý, v němž se dostavuje úplná suggestibilita.

Proto také zákonodárci různých států zabývali se hypnotickou suggestí s hlediště juridického. Tak nazývá nařízení vládní ze dne 20. února 1795. uspávání (dle metody mesmerovské!) »kejkliřstvím«, které jen potud trpěti lze, pokud jednotlivci v ně spoléhají; lékařům dovoluje se způsob tohoto léčení beze vší veřejnosti, ale nikdy při celých společnostech! (Proč, viděli jsme shora.) Kabinetní nařízení ddt. 31. března 1815. předpisuje, »aby úřadové bděli nad tím, aby nikdo se nezanášel ve státech Jeho Veličenstva se zakázaným uspáváním, magnetisováním, jakož i prodejem magnetické vody!« Konečně stanoví dekret dvorní kanceláře ddt. 26. října 1845., »že lékaři dovoleno jest použití zvířecího magnetismu k účelům léčení pouze po předchozím ohlášení u lékaře okresního.« Každá jiná »magnetisace« byla policejně nebo soudně stíhána. Nynější trestní zákoník vyhrožuje v § 343. trestem příslušným pouze oněm osobám, které vykonávají »magnetism« (rozuměj v našem příp. hypnotism) za účelem výdělku. Hypnotisace, abychom tak děli, diletantská, není podrobena dle dosavadního zákona žádné cenzuře. Také návrh nového trestního zákoníku z r. 1891. nevyhovuje úplně, an § 476. zní: »Kdo k vyléčení nemocí, k zamezení neb utišení bolestí, k vyučování, pokusům, demonstracím, veřejným výstupům aneb jiným účelům používá prostředků takových, které jsou s to, aby vědomí člověka buď zrušily nebo zeslabily . . . bude, kdyby jednal při tom oproti n ě j a k é m u n a ř í z e n í, trestán vězením aneb pokutou peněžitou až do 300 zl.« Patrně vztahuje se ono »nějaké nařízení« na narkosu lékařskou při operacích, která má z paragrafu 476 býti vyjmuta . . . než, celkem vzato neposkytne ani tento legislativní skutek — ač nebude-li zásadně korigován — žádoucí nápravy proti zneužívání hypnosy.

Pokud se jiných států týká, tu jest praxe v té příčině buď volnější nebo přísnější než u nás. Bez podmínky dovoleným jest hypnotism experimentální ve Francii a Německu. Za to také nákaza hypnotická v těchto zemích tak se rozšířila, že na př. ve městě Pforzheimu dívky ve škole na vzájem se hypnotisovaly, a že v Paříži jest asi 500 hypnotických a spiritistických kabinetů. Vláda italská v posledních letech počíná sobě ve své ochotnosti vůči hypnotiseurům poněkud zdrželivěji; tomu aspoň nasvědčuje pokutování Dra. Barnabei, jenž methodou hypnotickou jistou dámu připravil o poslední zbytek zdraví.

Nejradikálnějším proti zneužívání hypnosy jest bez odporu zákoník belgický, jenž v § 3. trestem hrozí tomu, kdo by osobu hypnotisovanou veřejně vystavil; rovněž jest hoden trestu každý nelékař, jenž by hypnotisoval osobu mladší než osmnáctiletou. Kromě toho hrozí zákon kázníci tomu, kdo by v úmyslu podvodném aneb zlomyslném dal osobě hypnotisované napsati nebo podepsati jakoukoliv písemnost, obsahující nějakou smlouvu, závazek, disposici, propuštění nebo vyjádření kterékoliv. Týž trest stihne toho, kdo by písemnosti takové zneužil. Ve Francii bylo před krátkým časem vojenským lékařům zakázáno hypnotisovati vojáky, třeba se i o léčení suggestivní jednalo, ačkoli právě v dobách novějších therapie suggestivní znamenitých výsledků se dodělala. Ovšem, proti tomu lze namítnouti, že hypnoti-

sace v rukou lékaře nezkušeného, — aneb docela, vykonávali ji nějaký mastičkář. — více může uškoditi než prospěti; ano i toho zamlčeti nesmíme, že častější pokusy, byť se děly od lékaře sebe zkušenějšího, bez úrazu se neminou. Morfium, opium, chloroform, chlorál atd. jsou toxica. Hypnosa jest také otrava — psychotoxicum. A jako pathologická věda má své morfiofagy, opiofagy, chloral-hydrat-fagy atd., tak můžeme také s úplným oprávněním mluvit — sit venia verbo — o hypnofagech. Osoby, které častěji byly hypnotisovány, touží neustále po novém experimentu, a to tak dlouho, až se dostaví úplná paralýse.²⁷⁾ A proto třeba, aby zákonodárství použilo energických prostředků proti této nové psychosé, a to dříve než známost o prostředcích hypnogenních vnikne do vrstev širších.

Nuže, co soudí Církev o hypnotismu a suggesti? Odpověď k otázce té nechávali jsme naposled, jelikož Církvi v té příčině náleží poslední slovo! Výnosy církevní, počtem pět, (totiž čtyři, dva jsou znění totožného) mluví sice o magnetismu a jiných úkazech z oboru okultismu, však laskavý čtenář ví, že hypnotism je pouhým epigonem magnetismu živočišného. Z výnosů těch jsou nejdůležitější:

1. Responsum Congregationis S. Officii die 25. Junii 1840., kdež stanovisko církevní naznačeno jest těmito slovy: »Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita, et haereticalis.« Rozhodnutím ze dne 28. července 1847. výnos tento znova potvrzen a prohlášen za všeobecnou normu, dle níž řídit se jest ve všech jednotlivých případech.

2. Supremae S. Romanae universalis Inquisitionis encyclica ad omnes episcopos adversus magnetismi abusum. Feria IV. die 30. Julii 1856. V první části poukazuje encyklika tato na výnos sv. Officia z r. 1840., v druhé části horlí hlavně proti úkazům okultistickým: »Etenim compertum est, novum quoddam superstitionis genus inveni ex phaenomenis magneticis, quibus haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed decipiendis, ac seducendis hominibus student neoterici plures rati, posse occulta, remota, ac futura detegi magnetismi arte, vel praestigio, praesertim ope muliercularum, quae unice a magnetizatoris nutu pendent... Hinc somnambulismi, et clarae intuitionis, uti vocant, praestigiis mulierculae illae gesticulationibus non semper verecundis abreptae, se invisibilia quaequae conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum quaestum sibi, ac dominis suis divinando certo consecuturæ. In hisce omnibus quacumque

²⁷⁾ »Puiségur Du Potet a magnetiséři staré školy znali již dávno nebezpečí magnetismu živočišného, vědouce, že mívá v zápětí křeče, mrtvici, nepřemožitelnou touhu po somnambulismu, v nějž upadají media samovolně; zpozorováno také, že v mnohých případech za těžko bývá probuditi spáče magnetisovaného, a že k tomu prostředky obyčejné nepostačují.« Élie Méric l. c. pag. 419.

demum utantur arte, vel illusionem, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et haereticalis, et scandalum contra honestatem morum . . . »

Výnosy těmito ohraničilo sv. Officium pojem hypnotismu dovoleného se dvou stran: 1. pokud se příčiny a 2. výsledku a cíle týká. Magnetism (alias hypnotism. Pozn. spis.) jest nezákonným, používá-li se při něm příčin přirozených s vyloučením veškerých sil demonických, a dějí-li se pokusy zmíněné za účelem mravně dovoleným. Vedle toho nesmí zjevů příslušných zneužito býti k vysvětlení úkazů řádu nadpřirozeného. (Jak na př. klinika Nancyská se zázraky Lourdesskými činí. Pozn.)

Výnos druhý se předmětu našeho sice meritoricky nedotýká, jelikož se obrací hlavně proti ženšinám, »které posuňky mnohdy pramálo cudnými přivedeny byvše u vyjevení somnambulické, tvrdí, že spatřují věci skryté a vzdálené, ano, v drzé smělosti docela i o náboženství rozmluvy vedou, duše zemřelých vyvolávají a od nich odpovědi přijímají, při tom všem sobě a pánům svým domnělým darem »věštícím« znamenitý zisk zjednávajíce. Ať se zde jedná o umění kterékoliv, jelikož se při tom zneužívá prostředků přirozených k docílení výsledků, které nikterak nejsou přirozené, jest počínání takové nedovolená šalba kacířská a pohoršení dobrého mravu« — avšak jelikož kritérium magnetismu nedovoleného jest totéž jako v první části odpovědi sv. Officia z r. 1840., uznali jsme za vhodné, také výtah encykliky z r. 1856. sdělit, a to tím spíše, ana otázka o dovolenosti hypnotismu se stanoviska věroučného oněmi památnými výnosy rozluštěna jest pro vše věky budoucí, bez ohledu na to, zdali se fyziologům a psychologům dob příštích podaří v tajuplné říši hypnotismu učiniti krok ku předu čili nic. K tomu podotýká věhlasný Peronne: »Přemoudře jednala apoštolská Stolica, když vůči hypotesi o fluidu magnetickém řádu přirozeného, jímž přirozených výsledků dosíci lze, se střežla zatratiti pokusy mesmerické všeobecně a beze všeho rozdílu. Neboť, jelikož pomocí silozpytu a lučby vždy nové blahodárné a užitečné síly objeveny bývají, nechtěla sv. Stolica odsouditi mesmerism v zásadě, (in se) aby neškodila vědeckému pokroku. Avšak, konkrétně a ve skutečnosti má se věc jinak. Postačí přehlédnouti mnohočetné úkazy ony, jakož i způsob, jímž vyvolány bývají, abychom poznali, že se jedná o věc pověrečnou a mnohdy, ano většinou, nemravnou. Z tohoto ohledu sluší výnos sv. Officia o mesmerismu bráti spíše ve smyslu nepříznivém, než příznivém.«²⁸⁾ Peronne ovšem hájí zde stanovisko dřívějších bohoslovců, kteří, jsouce vrstevníky mesmerismu, jsoucnost fluida magnetického vším právem zamítali, ale při tom, neznajíce plastické síly obrazotvornosti, kterou teprve pokusy novější objasnily, veškeré zjevy magnetické působením sil demonických vyložiti se snažili. Toho ovšem nebylo třeba, neboť jak sv. Alfons učí: »In dubio praesumendus est aliquis effectus potius provenire a causa naturali quam a superstitione.« (Theologia mor. III. 20.) Nyní tím spíše pochopíme opatrnou moudrost, dle které

²⁸⁾ »Praellectiones theologicae etc.« II. pag. 254. Nazývá magnetism pověrou, nečiní Peronne snad proto, jakoby o skutečnosti úkazů dotýčných pochyboval, nébrž mluví zde slohem vědy bohoslovné, kdež pod záhlavím »Superstitio« (pověra) vedle spiritismu přichází také magnetism. Pozn. spis.

se sv. Stolicí spravovala, ona, nedávíc se unášeti proudem veřejného mínění bohoslovného, vytkla své stanovisko věro- i mravoučné tak, že ho měnící systémy nepřekotí. Církev neztrácuje hypnotism in se — tak děli jsme výše. Avšak v praxi dlužno rozeznávat mezi mnohými činiteli, které působí, že hypnotism nejen dovolený, nýbrž i chvalitebný (hypnotism léčebný) stává se hříchem! Jestli hypnotism narkotický prostředek druhu psychického a v praktickém jeho použití platí tytéž zákony, které se týkají narkosy vůbec.

Kdo by se o tuto věc blíže zajímal, tomu doporučujeme spis Dr. Ant. Vřešťála, profesora na vysokém učení pražském, jenž nese název: »Hypnotism ve světle mravouky katolické.« V Praze 1893. Tam jest mravní stránka praxe hypnotické probrána s nejpřesnější důsledností a do nejmenších podrobností. Tam také radí odborný autor, aby v morálkách katolických pojednání o hypnotismu z odstavce de superstitione přesídlilo do traktátu »de iustitia« v oddělení podřadném »de injuriis in bona « corporis«, jelikož *čirý hypnotism* není žádná »superstitio«. (Ovšem zjevy z okultismu podezřelé vyjímajíc. Pozn. spis.) Ze spisu onoho uvádíme tyto markantní věty:

1. Ačkoliv hypnotismus člověka dočasně zbavuje užívání rozumu, přece nelze jej považovati za nedovolený, pěstuje-li se z dostatečné příčiny.

2. Není dovoleno pěstovati hypnotismus ze zvědavosti nebo pro zábavu.

3. Není dovoleno, pěstovati hypnotismus jedině za příčinou vědeckých studií a výzkumů.

4. Za důvod ku hypnotisování dostatečný lze tedy považovati jedině utišení bolesti neb vyléčení nějaké choroby.²⁹⁾

Ostatně vzrůstá se také v kruzích lékařských přesvědčení, že léčení suggestivně-hypnotické již v zájmu lékařské vědy samé dítí se má s největší ostražitostí. Tak činí Dr. Bernheim a Beaunis následující návrh:

1. Žádný lékař ať se neodváží hypnotisovati pacienta bez jeho formálního svolení nebo bez svolení osob, jimž přísluší nad mediem právo poručnické.

2. Při hypnóze budiž vždy nějaká třetí osoba přítomna, a to buď otec, manžel a t. p. aneb vůbec nějaký důvěrník pacientův i lékařův.

3. Bez svolení pacientova nebudiž mu vnucena žádná jiná ná-pověď, než které k jeho uzdravení je potřebí. Nemáť lékař nad pacientem většího práva, než kolik mu tento dovolil; lékaři tedy jest se omeziti pouze na suggesci léčebnou a zřící se každého jiného pokusu v zájmu vědeckém.³⁰⁾

²⁹⁾ Dr. Vřešťál op. c. pag. 65. sqq.

³⁰⁾ Dle katol. mravouky nemá také medium právo dítí svolení své k jiným pokusům, než které k jeho uzdravení jsou nevyhnutelné, poněvadž medium jest zodpovědné za činy své, i v hypnóze i v posthypnóze vykonané, jelikož některé z nich jsou přímo, všechny pak alespoň nepřímo dobrovolné. Dr. Vřešťál l. c. pag. 68.

Tím zodpověděli jsme všechny důležitější otázky, které se suggescí a hypnotismem jsou spojeny aspoň potud, pokud se nutným býti zdálo a místo dovoľovalo. Děkuji laskavému čtenáři za trpělivost, s kterou sledoval naše líčení, prosíme ho, aby v mysli ještě jednou rekapituloval jednotlivé fáze vývoje hypnotismu, počínaje od dob, kdy nad prvními pokusy jásalí zástupci materialismu, mechanismu a monismu, vítajíce v hypnose žádoucího advokáta své hypotézy. »Voilà l'homme machine« — »ejhle, lidský stroj« — zvolal baron Holbach, slyše o prvních pokusech Mesmerových, a všichni odpůrci pozitivního křesťanství povykovali, že člověk jest pouhou loutkou, řízenou nesčíslnými kolečky, kladkami, vřeteny, hřídeli, spruhami a t. p. — ovšem kalibru tak nepatrného, že nemohou býti podrobeny ani analýsi fyzikální, v kterém případě a t o m y, nebo docela ani analýsi chemické, v kterém případě m o l e k u l y slovou.

Hoj, byl to rychný kvas »neodvislé« vědy, když žezlo vědy třímali mužové jako Holbach, (La Mettrie) Diderot a jejich němečtí epigoni, Moleschott, Czolbe, Büchner, Vogt a t. p.

Každý jiný učenec, který se ubohé dušičky lidské ujati chtěl, byl od patentovaných mudrců hnedle za blbce prohlášen, tak že se již ani ceknouti neodvážil. Než, post nubila Phaebus! Svitá již valně v hlavách filosofů a psychologů francouzských, kteří byli dlouhou dobu pod vlivem brutální theorie Angličana Herberta Spencera. Za vůdcovství neunavného Alfreda Fouillé, jenž jako neohrožený zákopník snaží se podkopati se všech stran tvrz materialismu, chápou se díla také jiní odborníci, mezi nimi učenci věhlasu evropského, jako na př. Camille Flammarion, jenž ve svém spise »Dieu dans la nature« palčivým sarkasmem šlehá pošetilou naivnost filosofů německých!

A tak lze zříti, že i za našich dnů platnosti docházejí slova Kristova: »Neboj se, maličké stádce, neboť se zalíbilo Otci vašemu, dáti vám království.« (Luk. 12, 32.) Ano, království Pravdy! — Myšlénkám, které se vyroňují v duši při vzpomínce na jednotlivá období vývoje hypnotismu, nemůžeme propůjčiti lepšího výrazu, než sdělením důmyslného výroku výborného kardinála Wisemana: »Náboženství Kristovo může se honositi, že jest pevně založeno na oné jistotě, kterou podávají nesčetné přerozmanité pokusy, které proti němu podniknuty byly, aniž by byly s to, aby mu i nejméně uškodily. Tento vývod jest tak znamenité moci pro věky budoucí, a skýtá základ důvěry v budoucnost tak pevný, že žádná jiná forma důkazná se mu nevyrovná. Neboť vidouce, kterak všechno, co se až dosud ve světě přihodilo, posloužilo jen k novému dotvrzení našich důkazů, nemáme se čeho obávati od toho, co posud jest zahaleno. Ano, kdyby první stanice vědy každé naší sv. věci byly co možná nejprůzračnější, avšak pokrokem dalšího bádání by naše sv. učení bylo zastíněno, tu ovšem mohl by pokrok věd nás naplniti obavou. Jelikož však pozorujeme pravý opak toho, ani p o č á t k o v é věd našemu přání nejméně vyhovují, ale další p o k r o k nám ku pokoji slouží: jsme toho pevného přesvědčení, že v y n á l e z y příští, daleky jsouce toho, aby zviklaly důkazy naše, spíše p ř i s p ě j í k n o v é m u j i c h u t u ž e n í. A tak jeví se náboženství Kristovo býti pevným bodem, kolem něhož veškeren mravní řád se otáčí; posledním útlukem všeho myšlení, pojítkem mezi viditelným a neviditelným, zjeveným a skrytým, rozluštěním záhad

veškerých, stálým živlem každé vědy, cílem a koncem veškerého rozjímání! Jestliť jako olivový strom dle líčení Sofoklova — strom, který nebyl štípen rukou lidskou, ale rukou Boha; symbol míru, ale zároveň postrach nepřátel a tak pevně zakotven kořeny svými, že ho nedovede vyvrátiti nikdo:

»φύτευμ' ἀχείρωτον, αὐτόποιον,
ἐγγέων φόβημα δαίων,
τὸ μὲν τις οὔτε νέος οὔτε γήρᾳ
σημαίνων ἀμώσει χερὶ πέρας.« ³¹⁾

Sjezd katolíků českoslovanských v Brně.

K čemu jsme v Čechách nemohli dospěti, to dovedli Moravané. A byl k tomu věru již svrchovaný čas. Už jsme tak hluboko klesli ve své síle a váze, že se liberální svět diví, hneme-li se někde, a že to svobodomyslníky pohoršuje, chceme-li někdy nebo někde platné slovo promluvit. Liberální tisk nás v takových případech ihned v posměch uvádí a kde může, našince terrorisuje. Kdo pak jest v čele činné práce na roli katolické, ten musí býti připraven, že bude stále hanoben v »Šípech«, »Rašpli« a různých jiných časopisech a lístcích liberálních.

My stojíme již 10 let v podobném tuhém zápasu i známe tíhu tohoto boje a nezapíráme, že jest k tomu třeba neodvislého postavení, hmotného zabezpečení a kromě toho veliké síly duševní, aby člověk v těchto zápasech neumdlel.

Doléhá-li tento boj těžce na bedra kněze, jest katolickému lidu a jeho víře přímo nebezpečný. Líčit se mu katolické náboženství jako cizopásná rostlina, jako něco pro národ zhoubného, a my, nositelé božské víry, jako škůdcové lidu, toho lidu, z něhož jsme vyšli a mezi nímž máme otce a matky, bratry a sestry.

Nepřátelé vynášeli si proti nám zvláštní heslo: »klerikalismus«, kterým straší národ, tupí víru a hanobí nás kněze. Povážíme-li pak spoustu tisku socialního, pokrokového, lidového a svobodomyslného, spoustu jejich spolků a čilost jejich agitatorů, nemůžeme než s obavou hleděti vstříc další rozhárané budoucnosti.

I vítali jsme v této těžké době s radostí sjezd katolíků českoslovanských v Brně v té naději, že se poznáme, své síly změříme, své věrné sečteme, svornost utužíme a k dalšímu boji a organizaci sil nabudeme.

³¹⁾ »kmen lidskou nesázený rukou, samorostlý
kopí nepřátel vždy postrach i zmar,
kterého ni mládce ni starce rámě
nezvrátí« . . .

Průběh sjezdu, řeči v odborech a na slavnostních schůzích pronesené a resoluce přijaté byly uveřejněny v katolických a konservativních listech, pročez zde o nich pomlčíme a promluvíme toliko o dojmu, jaký sjezd v srdcích našich zanechal. A dojem ten byl vznešený. Slavnostní řeči byly mistrná díla umění řečnického a našly živého ohlasu v pestrém shromáždění; bylyť galerie četně obsazeny dámami a mezi laiky vynikalo nejvíce rolnictvo; přišloť ku sjezdu z mnohé osady, hlavně z okolí Brna, 20—30 rolníků. Pozdravní řeči polské, slovinské a chorvatské a vystoupení četných rolníků v národním kroji a jejich rázné katolické projevy shromáždění přímo elektrisovaly.

Palmu vítězství a díků odnesl ze sjezdu J. M. nejdp. biskup Dr. Fr. Sal. Bauer, jehož laskavost k účastníkům sjezdu, horlivé účastenství při všech schůzích a neličená radost ze zdařilých slavnostních řečí naplnily všechny přítomné hlubokou úctou k vynikajícímu nástupci sv. Metoděje.

Ať si tisk liberální mluví o sjezdu cokoliv, nás nezmate: sjezd byl stkvělou manifestací katolickou. Tak jsme mluvili všickni, kteří jsme sjezd viděli a celý průběh jeho stopovali. I očekáváme nyní, že mezi námi odvaha k boji proti nepřátelům vzroste; průlom jest učiněn, pilíře k stavbě jsou zasazeny, kéž přiložíme rukou k dílu a vystavíme na těchto pilířích potřebných budov všude, kde jich katolické zájmy vyžadují.

I vyslovujeme Vám, bratří Moravané, nejsrdečnější díky, že Jste sjezd uspořádali, nás potěšili a k práci a k boji posilnili.

Není to v naší moci, něco podobného slibovati, ale to vysloviti můžeme, že bychom si z plna srdce přáli, aby II. sjezd katolický byl konán v Praze. Tot jest zároveň přáním všech Slezanů, Moravanů i Čechů na I. sjezdu v Brně shromážděných.

Ku konci uveřejňujeme tři přijaté resoluce, jež se programu našeho listu nejbliže dotýkají.

Věda, literatura a umění.

1. Tisk a literární družstva. (Professor Vl. Štastný.)

Uznáváje s papčem Lvem XIII. i s celým vzdělaným světem nesmírnou důležitost tisku dobrým duchem se nesoucího, jakož i veliké nebezpečí, které tiskem špatným každému národu, tedy i našemu českému se strojí, sjezd katolický uznává za povinnost určitě se pronést o stanovisku svém ku věci nad jiné závažné a navrhnouti resoluce o tom, jak by lze bylo národ náš špatného tisku uhájiti a tiskem dobrým k jeho pravému prospěchu účinně pracovati.

Tiskem špatným míní se tu každý tiskopis, jenž sepsán a vydán jest za tím skrytým nebo zřejmým účelem, aby víra i náboženství a církve naše se zlehčovala, tupila nebo podvracela, anebo jenž frivolním obsahem svým na úkor jest mravnosti křesťanské, ať si jest forma jeho sebe krásnější a spisovatel jeho jména sebe zvučnějšího. Dále sem počítáme všecken tisk vlastizrádný, autoritu Bohem ustanovených vrchností podrývající a jenž na úkor jest právům a prospěchu našeho národa; neméně i spisy vydávané špinavou špekulací, jako na př. romány krvavé a podobné zboží literárního kramářstva. Tisk ostatní, pokud slouží poučení a vzdělání čtenářstva, ušlechťující zábavě a pravému umění jmenujeme zkrátka tiskem dobrým, byť se i netýkal přímo věcí náboženských a byť plody jeho vydávány byly osobou nebo stranou kteroukoliv.

Uvažuje pak sjezd katolický, že i v národě našem, zejména poslední dobou tisk špatný povážlivou měrou se zmáhá, naproti tomu však tisk katolickým duchem se nesoucí se zásadným odporem se potkává, anebo aspoň soustavně se ignoruje a umlčuje, tak že nutná nastává potřeba všemožně se postarati, aby tisk tento samostatně se rozvíjel a sám o sebe se postaral, usnází se na těchto resolucích:

1. Sjezd kat. navrhuje co nejostřeji všechny plody tisku špatného, nevěreckého a nemravného, považuje je za zhoubnou otravu, jež mravní sílu našeho malého, se všech stran ohroženého národa v samém jádru podlamuje a ničí. Spisování a vydávání takovýchto spisů prohlašuje za zločin na národě páchaný a odpor proti nim považuje za povinnost každého, kdo s národem dobře smýšlí. Nutně potřeba jest tisku špatnému ani přímo, ani nepřímo nižádné podpory neposkytovat a všemi prostředky šíření jeho v lidu zamezovati. Za nemensší, přísnou povinnost každého katolíka a vlastence však prohlašuje sjezd katolický, aby tisk dobrý a katolický jak jen může hmotně i mravně podporoval i šířil. Potřebuje a zasluhuje ještě mnohem větší a všestrannější pozornosti a podpory, než se mu posud věnovalo.

2. Sjezd katolický uznává s radostí a vděčností všechno, co se již ve prospěch katolického tisku v národě našem podnikalo a pracovalo, konstatuje čilý ruch, jaký se čím dále, tím více zejména v časopisectvu našem jeví, a vzdává svrchovanou chválu těm, kdož v duchu tomto dávno již na národa roli dědičné pracovali a takto základ položili, na kterém nyní jen dále pracovati dlužno, abychom se plných a skvělých výsledků dočinili. Zejména vzpomíná s vděčnou pietou nehynoucích zásluh v Pánu již odpočívajících slavných buditelů našich, spisovatelů katolických, kterým budiž věčná paměť v národě našem Cyrillo-methodějském a Svatováclavském. Kéž se počet jejich stoupenců hojně rozmnoží, a nikdo nezakopává hřivny Bohem mu svěšené, byť mu snad ani zisk ani uznání z práce tak záslužné nekynul.

3. Sjezd katolický milerád uznává rozsáhlé a požehnané působení našich družstev literárních. Jsou to především naše osvědčená Dědictví: Sv. Jana a sv. Prokopa v Praze, sv. Cyrilla a Methoda v Brně, Dědictví Maličkových v Král. Hradci, sv. Ludmily v Písku, pak naše družstva: »Vlasti« v Praze, »Hlasu« v Brně, »Našeho Domova« v Olomouci, sv. Jana Nep. v Hradci Králové. Budťež co nejúsilovněji podporována a hojněji ještě než dosud se dalo v lidu našem šířena, aby se mohlo každé ve svém oboru co nejvíce zdokonalovati.

4. Stejně zaslouženou chválu a dík vzdává sjezd našemu katolickému časopisectvu a jeho horlivým a obětavým redaktorům a spolupracovníkům. Časopisectvo to jest počtem dosti hojné a jest bez mála téměř již každý obor veřejného života nějakým listem zastoupen; vedou si pak listy naše až na některé nedokonalosti celkem dobře a pracují zdárně. Nedostává se nám však posud listu skutečně lidového, prstonárodního, jakých mají na př. Němci s dostatek, listu to, jež by lid hlavně rolnický a venkovský vůbec za laciný peníz dostával na neděli, a v němž by se dočetl o věcech náboženských, církevních, politických, národohospodářských, vůbec všech, jež by k jeho poučení a povzbuzení sloužily, a jenž by též prstonárodní apologetiky nezanedbával. Takovým listem doplnila by se velezáslužná činnost »Kříže« a »Marie.« Poněvadž však nových listů zakládati neradno, mohl by se snad týdeník »Hlas« tímto směrem zreorganisovati.

5. Nezbytno jest, aby listy naše větší než dosud vzájemnost mezi sebou pěstovaly a nejen o zájmy své vlastní pečlivě se staraly, nýbrž také literatuře, jakožto zájmu všem společného, daleko větší pozornost než posud věnovaly. Aby se tak stalo, vyslovuje sjezd kat. určité přání, aby naše denníky přinášely

nejméně dvakrát za měsíc a jiné listy alespoň občas přehledné úvahy literární. Tak přestane to podivné umlčování dobrých spisů i v katolických listech a zbuduje se obranný šik proti útokům a neplechám literárním vůbec. Důkladné a obsírné kritické rozборы zůstaly by ovšem ponechány listům odborným, zejména naší výborné »Hlídce literární,« »Vlasti« a p. Výborně by dobré věci prospělo, kdyby sestoupil se nebo vyhledal při každém značnějším listě sbor mužů odborně vzdělaných, kteří by v čas každou lež ve spisech důležitějších stíhali a vyvracovali. Mohly by z toho vzniknouti kroužky na způsob záslužného kroužku historického při »Vlasti.«

6. Vedle povídky bud'těž hojnější než posud měrou pěstovány spisy obsahu poučného a mravně vzdělavacího. Musely by však týkati se otázek časových a psány býti formou ladnou a záživnou. Zejména velice potřeba jest spisů apologetických pro lid prostý i pro třídy vzdělanější, a mohla by v té příčině naše Dědictví, zejména i družstvo »Hlasu«, potřebě této vyhovovati vydáváním časových knih a brožur.

7. Veležádoucnó bylo by nějaké čilé, centrální nakladatelství pro kat. literaturu, jaké mají Němci na př. v Herderovi, Pustetovi a m. j., jež by se samo o náležitě vydávání a šíření spisů přiměřených staralo. Prozatím však mohlo by se nutné potřebě odpomoci takto:

a) Družstvo »Hlasu« jsouc k tomu stanovami oprávněno, ať si zjedná 800 až 1000 stálých odběratelů knih a spisů, jež by svým nákladem vydalo ve lhůtách neurčitých. Tím by nám přibýlo spolehlivé nakladatelstvo.

b) V každém větším městě vyhledán buď knihkupec, jenž by se zavázal, že bude míti všecky české katol. spisy na skladě a postará se společně s ostatními knihkupci o náležitý seznam, jakož i kolportáži dobrých spisů. Firmy takové pak zvláště obecnstvu se oznámí a doporučí.

8. Konečně sjezd kat. klade na srdce všem kruhům a vrstvám našeho národa, zvláště těm, jež vynikají vlivem, inteligencí a větší zámožností, aby tisk a literaturu vůbec nepokládaly za něco vedlejšího, jakýsi druh privátní zábavy anebo spekulace jednotlivých lidí, nýbrž za vysoce důležitý zájem společný, jenž největší péče a pozornosti vyžaduje, a dle toho aby pak povinnosti své vlastenecké i katolické, sv. Otcem Lvem XIII. opětne s důrazem naporučené, věrně dostávali ku blahu vlasti a drahého národa našeho.

2. Krásná literatura. (Prof. Dr. J. Korec.)

1. Katolický sjezd s upřímnou radostí konstatuje neobyčejný pokrok, jaký se za naší doby jeví ve všech téměř oborech naší české umělecké tvorby slovesné.

2. Katolický sjezd uznává, že pro rozšíření duševního obzoru našeho národa jest velmi užitečno a důležito, aby literatura naše všímala si též současných myšlenkových proudů světových, klade váhu na to, aby při tomto sledování duševního žilobití národů jiných, při napodobení směrů a vzorů cizích nezapomínalo se na zvláštní potřeby národa vlastního, a na zdravý posud strom naší národní bytosti neroubily se nezdravé výstřelky hyperkultury západní, jež by mu byly jen na škodu,

Katolický sjezd máje na zřeteli mravní ušlechtění našeho národa, želi, že část zejména mladšího našeho dorostu básnického zavádí do naší literatury, zásady, jež náboženství a mravnost podřívají.

Zaváděti do naší literatury pessimismus, náboženský indiferentismus nebo dokonce výslovný materialismus, zaváděti k nám feminismus a přemrštěný kult

těla a nahoty — to pokládá sjezd za počínání nebezpečné a národu našemu škodlivé.

3. Vzmáhající se nyní u nás výstřední *naturalismus*, pokud se tímto literárním směrem vyrozumívá kult šeredna, schválné vyhledávání stinných pouze stránek života a podrobné a přílišné rozbírání kluzkých neřestí a životního kalu, pokládá sjezd za umělecké poblouzení a vyslovuje své přesvědčení, že taková literatura neušlechťuje, nýbrž působí spíše sesurování.

4. Sjezd uvažuje, že při všem tom národním radikalismu, jenž se nyní v národu našem tak rozmáhá, pravého národního idealismu a lásky k rodné mluvě nepřibývá, nýbrž spíše ubývá, klade váhu na úsilovnější pěstování ducha národního a na pěstování specificky českého rázu v naší literatuře, jsa přesvědčen, že jen takovým způsobem literatura naše může dojíti v literatuře světového nějakého významu a vážného povšimnutí.

5. Sjezd s radostí konstatuje, že též naše katolická belletrie a poesie vydala již mnoho dobrých a pozoruhodných plodů, byť se snad i její cena s jisté strany neuznávala. Má-li však katolická a vůbec dobrá literatura zkvetati a takto vlivu literatury směru opačného čeliti, jest nezbytně potřebí, aby se jí dostávalo hojnější pozornosti a podpory než posavad, a proto ať každý katolík a vlastenec pokládá za svou přísnou povinnost takové dobré knihy odebírat i šířiti.

3. Křesť, filosofie a apologetika. (Kánovník Dr. Josef Pospíšil.)

Uvažujíc, že v nynější době nevěra nevede již boje proti jednotlivým náukám křesť., tak jak činily herese v dobách minulých, nýbrž základy samy, na nichž křesťanství je zbudováno, vyvrací, dobře vědouc, že budova sama sebou se sřítí, jakmile se její základy podkopají: pokládáme za prvý a nejhlavnější úkol křesťanské vědy, by přirozeného základu náboženství křesťanského — bytu osobního Boha, Stvořitele nebe i země, nesmrtelnosti duše, svobody lidské, základních zásad zákona mravního atd. — vším úsilím hájila.

Uvažujíc dále, že za tímto účelem sv. Otec Lev XIII. ve své encyklice: »Aeterni Patris« ze dne 4. srpna 1879. co nejdůrazněji doporučuje studium filosofie, která na základech Platonem a Aristotelem položených největšími mysliteli křesťanskými všech věkův a všech národů, na prvním místě sv. Tomášem Akvinským jest zbudována: pokládáme obrod filosofie této i v národě našem za nejmocnější prostředek na obhájení pravdy křesťanské ode všech útoků, kterými bohužel i u nás nevěra pořád prudčeji na ni žene.

Uvažujíc mimo to, že o základy, na nichž náboženství křesťanské jest založeno, také lidský život vůbec svou nejvniternější podstatou se opírá, dáváme veřejný výraz svému nezvratnému přesvědčení, že ani společnost lidská bez obrodu filosofie křesť. záhuby moderní nevěrou jí strojené se neuchrání.

Proto žádáme na vysoké vládě, aby v životním zájmu naší rakouské říše o to se postarala, by filosofické propedeutice podle zásad filosofie křesťanské nejen na středních školách se vyučovalo, nýbrž aby také na školách vysokých a na prvním místě na filosofické fakultě české university v Praze co nejdříve zvláštní stolice pro filosofii křesťanskou se zřídila.

Uvažujíc nad to, že moderní nevěra boj proti náboženství křesťanskému i v národě našem namnoze nejen se stolic učitelských, nýbrž především tiskem za požadavek rozumu a vědy hlásá, prohlašujeme za neodkladnou povinnost, založiti zvláštní vědecký časopis věnovaný filosofii a apologetice křesťanské. Poněvadž však moderní lichověda hlavně domnělými resultáty přírodovědeckými nejen náuku křesťanskou potírá, nýbrž i samými základy lidské společnosti otrásá,

žádáme, aby zmíněný časopis přihlížej k breve sv. Otce Lva XIII. dto. 27. ledna 1886 na kardinála Kamerlenga, protektora papežské akademie pro vědy přírodní, snažil se jednak podati důkaz, že ani jeden výsledek moderní přírodovědy dokázaný a zjištěný náuce křesťanské se nepříčí, jednak také ve smyslu encyklik svatého Otce Lva XIII.: »Quod apostolici muneris« dto. 28. prosince 1879., »Diuturnum illud« dto. 29. června 1881., »Immortale Dei« dto 1. listopadu 1885. a »Rerum novarum« dto 15. května 1891. k vědeckému řešení otázky sociální na základě nauky křesť. co nejúčinněji přispíval.

Za tím účelem navrhujeme, aby první katolický sjezd národa českého zvolil zvláštní výbor a uložil mu povinnost, aby ihned po sjezdu s přípravnými pracemi k založení časopisu »pro křesť. filosofii a apologetiku se zvláštním zřetelem k přírodním a sociálním vědám« započal.

E. de Laveleye o biskupu Strossmayerovi.

Sděluje Vojtěch Kameš.

Rídkým zajisté jest úkazem, vzdává-li spisovatel liberální pochvalu katolickému biskupovi a uznává-li blahodárný účín náboženství a kněžstva na pokrok vzdělanosti. K těmto řídkým zjevům náleží Emil de Laveleye,¹⁾ proslulý profesor politické ekonomie na universitě v Lutichu. O smýšlení tohoto spisovatele svědčí nejlépe jeho účast při kongressu protiklerikálním v Římě r. 1885. Tím více tedy váží jeho chvála, kterou vzdává velikému biskupu slovanskému Strossmayerovi. Článek, z něhož výňatek chceme učiniti, uveřejnil v proslulém, rovněž liberálním listu: »Revue des Deux Mondes.« Nadepsán jest článek tento: En deçà et au-delà du Danube. Spisovatel líčí v něm pobyt na jihu za příčinou studia hospodářských a společenských poměrů mezi Jihoslovany. Ryze slovanské a patriarchální zřízení zádrugy studoval na panství biskupa ďakovarského. Měl tedy příležitost poznati dobře velikého tohoto muže, miláčka všech Slovanů. Líčí jej těmito skvělými rysy:

»Když jsem poprvé do Chorvatska přišel, bylo mi jeho jméno neznámo. Podobiznu jeho nalézal jsem všude. Ve skříních knihkupeckých v Záhřebě i v Karlovcí, ve všech hostincích, ve příbytcích rolníků i v nejzazších vesnicích Vojenské Hranice. Žasl jsem, když mi bylo vypravováno, co vše učinil pro rozkvět školství, literatury i umění mezi Jihoslovany. Jsa cizincem a bez listu doporučujícího, neodvážil jsem se učinit mu návštěvu; ale od té doby bylo mým nejvřelejším přáním setkat se s ním. Dosáhl jsem toho štěstí nejprve v Římě.

Zjevil se mi jako středověký světec, jak je namaloval Frá Angelico v cellách sv. Marka ve Florenci. Jeho postava jest ušlechtilá, hubená, asketická; šedé vlasy věnčí hlavu jeho jako aureolou. Šedé oči jeho jsou jasné, zářivé, duchaplné. Oheň živý a milý z nich tryská, odlesk veliké intelligence i velikého srdce.

¹⁾ Laveleye narodil se v Brugách r. 1822. Knihou: »De la Propriété et de ses formes primitives«, vyd. r. 1874., založil si literární jméno. Jiné znamenité jeho spisy jsou: »Socialisme contemporain 1881.« — »La Péninsule des Balkans,« 2 svazky, píše sympaticky o Jihoslovanech. — »Le Protestantisme et le Catholicisme dans leurs rapports avec la liberté et la Prosperité des Peuples 1875.« — »Éléments d'économie politique 1882.« Do češtiny přeložil K. P. Kheil. Základové politické ekonomie 1887.

Řeč jeho jest plyná, živá, plná obrazů; ačkoliv kromě jazyků slovanských mluví dobře francouzsky, německy, vlašsky a latinsky, přece žádný z těchto idiomů neskytá mu dosti výrazných slov k úplnému vyjádření jeho myšlének, proto užívá brzy toho, brzy onoho. Z každého vypůjčí si nějaké slovo, nějaké epitheton. Jehož potřebuje, nebo spíše hromadí synonyma, jež mu všechny poskytují. Dojde-li konečně na latinu, tu plyne hovor jeho s bohatostí a silou, již není mu nikdo roven. Co myslí, vyjádří prostě, beze všeho zamlčování, beze vši rezervy diplomatické, s důvěrností dítěte a hloubkou génia. Jsa úplně oddán své vlasti, netouží po ničem pro sebe, ale také nebojí se zde na světě nikoho. Horlí jen pro to, co uznává za dobré, pravdivé a spravedlivé, a proto nepotřebuje se s ničím skrývatí...

Prvních deset let jeho episkopátu uplynulo za ministerstva Bachova. Tehdy s velkým úsilím pracováno o centralisaci a germanisaci neněmeckých národů. Strossmayer pochopil dobře, a jest mu to ke cti, že třeba, aby zmařeny byly všechny podobné pokusy, probuditi a upevniti vědomí národní vzděláním rozumovým, rozvojem literárním a návratem ku historickým pramenům národním. Heslo, jež si zvolil, a jež není, jak dosud bylo obyčejem, latinské, ale chorvatské, vyjadřuje jeho životní práci: »Vše za vjeru i domovinu.« Celý jeho život zasvěcen jest provádění hesla tohoto v jeho vlasti.

Hned z počátku věnoval velké sumy na zřízení nadací, aby umožnil chudým jinochům studia humanitní; tak obdařil skorem všecka chorvatská gymnasia, jako v Oseku, Varaždině, Rjece, Vinkovci, Senji, Gospiči a později universitu v Záhřebě. Jeho štědrost ku vzdělávacím ústavům v Djakově samém jest nevyčerpatelná a znamenitá. Založil tu gymnasium, vyšší dívčí školu, normální školu pro dívky, seminář bosenský, a to vše svým nákladem vydrží. Později zařídil zde normální ústav pro učitele, jehož zařízení stálo jej 200.000 fr. Nešetří ničeho, kde se jedná o podporu rozvoje jihoslávských literatur. Všechně podporoval tvůrce spisovného jazyka srbského, Vuka Karadžiče i Daničiče, pak oba bratry Mladenovice, kteří přijati byvše u něho pohostinnu, pracovali tu o vydání národních písní bulharských, připravující tak probuzení jarého tohoto národa. V biskupském semináři svém založil a vydrží stolicí pro studium jazyka staroslovanského. V téže době počal zakládati rozsáhlou bibliotéku, kterou hodlá odkázati různým ústavům ďakovským, a obrazárnu v Záhřebě. Jsa nadšeným ctitelem umění, cestuje do Italie, kdykoliv zdraví jeho vyžaduje nějakého odpočinku, aby se tam podívoval znamenitým plodům a aby odtud některé ukázky přinesl. Všecky ústavy, všechny publikace, všickni spisovatelé, kteří zajímají se o Chorvatsko, našli u něho šlechetné podpory.

R. 1860. počal Strossmayer dokazovati, jak nutno, aby se v Záhřebě založila Akademie věd a umění, a sám zahájil veřejnou subskripci darem 200.000 fr., jež znamenitě ještě rozmnožil. Tehdáž země celá odpověděla jeho vyzvání: více než 800.000 franků se sebralo, a 28 dne července r. 1867. otevřen nový ústav, na kterýž Chorvatsko může býti hrdým. Veliký biskup proslovil tu řeč, jež zůstane na vždy slavnou, ve které výmluvností velikolepou oslavil génia Bossuetova a Pascalova. Akademie uveřejnila 67 svazků svých annalů, nadepsaných Rád (práce), věnovaných zvláště dějinám Chorvatska, vydává též velký Slovník jazyka chorvatského dle vzoru slovníku Grimmova a Littre-ova.

V dubnu r. 1867. dokázal Strossmayer v zasedání sněmu Záhřebského nutnou potřebu chorvatské university a za tím účelem věnoval hned 150.000 fr. vlasti své k dispozici. V září při oslavě třístaleté ročnice chorvatského Leonidy, bana Mikuláše Zrinského, proslovil řeč, která všude vzbudila nevýslovné nadšení pro dílo vědy. Subskripce dostoupila brzy půl milionu, a universita otevřena 19. října 1874. Slavnost sama stala se pro šlechetného původce tolika užitečných

podniků více ještě než triumphem; byla apothéosou, a nikdy nebylo nikoho, jenž by oslavy takové více byl hoden. Bán předsedal slavnosti, byl jím Ivan Mažuranič, nejlepší epický básník chorvatský. Delegáti ostatních universit a literárních i politických společností rakouských i zahraničných Slovanů sešli se v hojném počtu do Zahřebu. Město bylo okrášleno, veliké zástupy plnily ulice. Jednosvorné volání bylo slyšeti: »Sláva velikému biskupovi! Ať žije otec vlasti!«

Jsa liberálního smýšlení s potěšením konstatuje Laveleye, že nebyl Strossmayer na koncilu vatikánském r. 1870. příznivcem prohlášení dogmatu o neomylnosti, musí však doznati, že po rozhodnutí koncilu úplně se podrobil. Představuje-li nám Strossmayera — jako »křesťana podle Evangelia,« doznáváme, že to spravedlivá chvála; ale ukazuje-li jej jako »nepřítele nesnášlivosti,« nesmíme zapomínati, že v ústech liberálů mívá to slovo nepravý význam. Než pomíneme těchto a podobných věcí.

* * *

Zajímavo jest, co vypravuje Laveleye o rozmluvě se Strossmayerem, týkající se války r. 1870.

»Mně«, tak pravil biskup, »způsobila válka r. 1870. kruté úzkosti. Když jsem viděl, že se v ní pokračuje po Sedanu, když jsem postřehl v podmínkách míru pramen budoucích konfliktů evropských, tu jsem zapomněl na rezervu, jakou mi ukládaly mé poměry; připomenul jsem si, že Ježíš Kristus uložil nám za povinnost všemožně se pokusiti, abychom zastavili prolévání krve. Došel jsem k ruskému vyslanci, jehož jsem znal, a řekl jsem mu: »Vše závisí od cáře. Jediné jeho slovo stačí, aby ukončen byl zápas a zjednán mír, který by nebyl v budoucnosti jistou příčinou nových válek. Chtěl bych na kolena padnouti před Vaším císařem, který jest mužem šlechtitným a přítelem lidskosti.« Vyslanec mi odpověděl: »Želíme toho, jako každý citelný člověk, že ve válce se pokračuje, ale žádá se od Ruska příliš mnoho, když se chce, aby se znepřátelilo s Německem a tak zbavilo se výhody, nalézti v době potřeby ve Francii jistého a oddaného spojení.«

Tot byl krok, který dokazuje, jak biskup ďakovský zcela pochopil velikost svého poslání.

Laveleye byl v neděli ráno přítomen mši sv. v katedrále biskupem sloužené. Po mši sv. vedl jej Strossmayer do školy a do nemocnice. Pozoruhodný jest výrok liberálního spisovatele o útěše, jakou křesťanství skýtá v nemoci i ve smrti. V jeho ústech má vyznání toto dvojnásobnou cenu.

»Když jsme vyšli z kostela, vedl mne biskup do vyšší dívčí školy a nemocnice, kteréž sám založil. Třídy, počtem osm, jsou velké, vzdušné, mapami a rytinami ozdobené. Nalezneme tam i ruční práce dle vzorů národních. Vzdělávají se tu učitelky pro školy obecné. V nemocnici bylo jen pět osob, tři velmi staré ženy, které však nebyly nikterak nemocny, jeden stařec, starý sto a čtyři léta, velmi hrdý na to, že čte ještě bez brejlí, a jeden cikán trpící zánětem průdušek. Patriarchální venkovské rodiny ošetřují své nemocné samy. Díky zádruhám, nikdo není samotný a opuštěn. Potom odebral se biskup ku představené Sester lásky, které v nemocnici posluhují. »Jest z francouzského Švýcarska, pravil mi, budete s ní moci mluvit, ale jest u velkém nebezpečí. Má jeti do Vídně k operaci; získal jsem k tomu slavného profesora Billrotha. Povezeme ji po Dunaji, ale bojím se, že nebude moci jeti.« — A vskutku, tváře horečkou rozpálené, černá kola kolem očí, obličej vyhublý, vše to nepochybně ukazovalo na těžkou nemoc. »Myslíte, monseigneur,« pravila představená, »že se mohu vrátiti z Vídně?« — »Doufám, dcero má,« odpověděl svým vážným a milým hlasem biskup, »ale sama dobře víte, že pravá naše vlast není zde na zemi

Zůstaneme-li na této zemi o několik dní déle nebo méně, na tom málo záleží, neboť co jsou léta naše proti věčnosti, která čeká na nás? Teprve po smrti začíná pravý život... Tam potřeba upíratí oči, tam klásti naději svou; pak budem vždy hotovi odejít, když nás Bůh povolá.« — Toto povzbuzení víry posílilo nemocnou, nabyla odvahy, oči její zazářily jasnějším leskem: »Staň se vůle Boží,« odpověděla, »odevzdávám se do Jeho rukou!...« — Křesťanství rozhodně přináší nemocným a umírajícím útěchu, jaké nemůže poskytnouti agnosticismus.²⁾ Co by zde řekl pozitivista? Mluvil by nepochybně o resignaci. To říci však nic neprospěje, neboť čemu se nelze vyhnouti, tomu se člověk vždy tím neb jiným způsobem s resignací oddá. Jenom, že resignace agnostická jest posupná a smutná; resignace křesťanská však jest důvěrná, ano radostná, otevírajíc v budoucnosti pohled do blaženosti dokonalé.

Mgr. Strossmayer ukazuje mi místo, kde hodlá postavit gymnasium a bibliotéku. Na gymnasiu budou se jinoši učit starým jazykům i vědám, aby se připravili na studium universitní. V bibliotéce umístí rozsáhlou sbírku knih, jež shromažďuje již po čtyřicet let, a tak naleznou tu profesori, čeho jim bude třeba k jejich studiu a bádání. Všecky veřejné ústavy, jež slouží potřebám a pokroku humanity, jsou zde založeny a vydržovány biskupem, nikoliv municipalitou. Chce též nově postavit obecnou školu a věnuje jí sto tisíc franků. Z velkých příjmů biskupských statků nic není promrháno na předměty nádhery nebo požitky osobní. Dejte panství toto do rukou velkého pána laika, jaký to bude rozdíl! Čistý výnos půdy, místo aby utvořil — ohnisko civilisace, bude promarněn v Řešti a Vídni v rozkoších světských, hostinách, bálech, equipážích, bohatých toaletách a možno, že v zábavách ještě horších.«

Pomíjíme podrobnosti, jež uveřejňuje spisovatel o zřízení zádruh, ježto jest u nás dosti známo. Podáme ještě jen jeho úsudek o tomto starobylém, patriarchálním a ryze slávském zřízení:

»Návštěva zádruh potvrdila příznivé mínění, jež jsem si o nich již předem utvořil, a rozmnožila moji lítost nad tím, že je vidím mizeti. Společenstva tato požívají většího blahobytu než jejich sousedé, vzdělávají lépe půdu, poněvadž mají, aspoň relativně, více dobytka a větší kapitál.

Ježto význačnou známkou jejich jest společná práce, spojeny jsou v nich výhody malých hospodářství i velkostatků. Jimi zabraňuje se přílišnému rozkouskování půdy; jimi odstraňuje se venkovský pauperismus; veřejné ústavy dobročinné činí nepotřebnými. Vzájemná kontrola zabraňuje pokleslosti mravů i vzrůstání zločinů. Tak jako obecní rady jsou první školou vlády reprezentativní, rovněž tak i zádruchy zachovávají prvotní základy kommunální autonomie, ježto každému důležitému rozhodnutí předchází porada za předsednictví starešiny. Zádruchy udržují i upevňují rodinný cit, vypuzujíce z rodiny nezdravé touhy a žádosti, jaké probouzí naděje v nástupnictví. Když spojené rodiny se rozejdou, vzdavše se rodového společenství, prodávají přechasto svůj majetek a klesají v bídu. »Ale,« řekne se mi, »když tedy zádruchy v sobě tolik prospěšného spojují, proč jejich počet stále klesá? Myšlénka, že každá novota jest zároveň i pokrokem, tak se vžila v naši duši, že mimovolně odsuzujeme vše minulé. Já jinak smýšlím. Způsobilo to stáří či studium, že stal se ze mne Laudator temporis acti? Touha po změně, náchylnost ku přepychu, duch nepoddajnosti, duch individualismu a tak zvané »pokrokové« zákonodárství, to vše zabíjí zádruchy. Já v tom všem nemohu nikterak spatřovati pokrok.«

²⁾ Agnosticismus jest, dle našeho mínění, jenom onačejší a »vědecký« název nevěry; jestliť agnosticismus učení, jež naprosto popírá možnost poznání nadsmyslného.

Toto postačí, abychom mohli si učiniti pojem, jakým způsobem píše Laveleye o zádruhách. Studie jeho jest velmi zajímavá.

My však učinili jsme si úkolem povšimnouti si toho, jak spisovatel liberální projevuje úctu biskupu katolickému, který jest miláčkem všech Slovanů. Dodáváme pouze pro ty, kdož tak rádi tupí biskupy: *Ab uno disce omnes*. Třebas nerovnal se každý biskup Strossmayerovi, přece zasluhuje každý úcty, nikoliv potupy neb posměchu. Katolický episkopát skládá se z mužů vynikajících zbožností, ctností, vědou a ušlechťující inteligencí. Celek chovající ve středu svém Strossmayery, jest stavem, jemuž náleží hluboká úcta i čest.

UMĚNÍ.

O povšechných otázkách uměleckých vychází nyní zvláště v Německu hojně knih, které staly se tam modou od té doby, kdy vyšla známá kniha »Rembrandt als Erzieher.« Mluví se v nich o nejnovějších směrech a proudech v umění výtvarném, pronášejí se nejpodivnější návrhy reformatorské, a nezřídka klábosí se v nich o politice, náboženství atd., zkrátka: *de omnibus et quibusdam aliis*. Anonymní spisovatel knihy »Rembrandt als Erzieher« velebil a doporučoval Rembrandta jakožto ideál nejen velkoněmeckého umění, nýbrž i velkoněmeckých světovládných choutek. Kniha ta vzbudila v Německu veliký rozruch; vavříny neznámého spisovatele jejího nedaly spáti četným jiným anonymům i neanonymům, kteří uznali za dobré názory své veřejnosti podávati. R. Mielke ve spisku svém »Die Revolution in der bildenden Kunst« není zcela spokojen s Rembrandtem, nýbrž prohlašuje za prototyp uměleckého tvoření Alb Dürera. Ovšem i on chce, aby celé umění bylo skrz na skrz pro-sáklé »němectvím,« jímž celá jeho kniha jest prošípována. Náboženství jest po jeho rozumu toliko pouhý náboženský cit. Moderního realismu nezavrhne, odmítá však jeho bujně výstřelky. Vážnějšího povšimnutí zasluhuje Němec Morelli, jenž psal pod ruským pseudonymem »Lermolieff.« Chce, aby umělecká díla nebyla posuzována, jako až dosud, toliko dle literárních a archaeo-logických zpráv, nýbrž spíše aby brány byly při tom v úvahu především doba, místo a škola, které na umělce přední mají vliv. Myšlénka Morelliova potkala se u mnohých odborníků s úplným souhlasem; někteří ze zastánců jeho myšlénky však zabíhají při tom do krajností; tak na př. H. Pudor (Die Kunst im Lichte der Kunst) brojí proti museím, v nichž obrazy a sochy různých mistrů, z různých zemí jsou sneseny, neboť prý na umělecké výtvo-ry musíme patřiti v té zemi, v níž povstaly, chceme-li jim úplně a správně porozuměti. Některá dobrá zrna myšlénková mezi hojnými plevami obsahuje spisek W. Koopmanna: Ent-stehung des Kunstwerkes (Hamburg 1893). Podáváme na ukázkou některé jeho myšlénky: »Údělem lidstva není dosáhnouti dokonalosti, nýbrž stálá snaha po dokonalosti přes všeliké překážky a sklamání... Sloh jest umělecká forma ve vyškoleném propracování jakožto výraz svéráznosti národní. Umělecká forma jakožto sloh jest výsledek bohaté, mnohostranné zkušenosti, ovládaný duševní převahou jednotlivých umělců, jichž osobní svéráznost ve slohu ustupuje sice do pozadí, zároveň však přece znatelnou zůstává. Ne vytvořením něčeho ne-slýchaně nového osvědčí se znamenitý umělec, nýbrž tím, že dovede svým výtvo-řům zjednati platnost oproti výtvo-řům dřívějších mistrů i svých vrstevníků... Učelné vyškolení tvořivého ducha určitými zákony umožňuje přemožení četných a těžkých překážek, které se provedení uměleckého díla v cestu staví. Kdo tvořivě zákony svého odboru ovládá, jest umělcem, kdo v mezích zákonů samostatně netvoří, nýbrž toliko napodobuje, jest řemeslníkem. Jsou mezi řemeslníky umělci, jakož zase mezi umělci řemeslníci... Moderní malířství a sochařství nepřekročí nikdy hranice začátečnictví a libovůle, dokud někteří ředitelé akademií učiti budou své žáky, aby na umění uplynulých

dob pohrdavě shlíželi . . . Jisté směry moderního umění pohrdají ideí a domnívají se, že dovedou přírodu tak znázorniti, jak opravdu jest. Snaha, božskou dokonalost v uměleckém díle znázorniti, byla jak u mistrů antických, tak i u mistrů renaissance vzpružinou, která dala vznik dílům nehynoucím. Moderní umělec však vidí v díle uměleckém toliko sebe a svůj interes, i dostačí mu, aby podnikal technický zápas s přírodou. Mnozí umělci nynější volí sobě za předmět svých výtvorů člověka v jeho snižení, přirozeně však jejich výtvary ukazují i — umění v jeho ponížení.« Tot jsou některé myšlenky Koopmanovy. Na některých místech zabíhá i na pole náboženské, zmiňuje se o sporech věroučných mezi moderními protestanty a projevuje nezřídka i zášti proti katolicismu, ač připouští blahodárný vliv církve katolické na rozkvět umění aspoň před t. zv. reformací.

O nahotě v krásném umění podal pěknou rozpravu Slovinec Andrej Pavlica v časopisu »Rimski Katolik« (1894. svazek 3.: »O nagoti v lepi umetnosti«). Nepravá renaissance patnáctého století počala hlásati, že v umění dlužno vzíti člověka, tak jak jest, že tudíž předmětem umělecké činnosti jest především krása nahého lidského těla. Proti této nepravé renaissanci stála vždy pravá, katolická renaissance, jak ji podporovala církev a římsí papežové. Pravá renaissance ovšem také dobře věděla, že člověk i po tělesné své stránce jest korunou stvoření, nezapomněla však zároveň nikdy, že v prvních lidech duše úplně ovládala tělesnost, že nebeská milost je naplňovala i obdávala, že však hříchem pozbyli nebeské záře, která pronikala jejich tělo, a tudíž i nadvlády nad tělem svým, a že s probouzející se žádostivostí s hanbou poznali, že jsou nazí. Mravní potřeba dala vznik oděvu, a nikoliv snad pouhá potřeba hmotná, aby totiž oblek byl ochranou před drsným počasím a zimou, jak tomu chtěl Lessing, jenž v Laokonu napsal tato slova vyplývající z falešného principu humanistického: »Noth erfand die Kleider, und was hat die Kunst mit der Noth zu thun? Ich gebe es zu, dass es auch eine Schönheit der Bekleidung gibt, aber was ist sie gegen die Schönheit der menschlichen Form?« Případně podotýká Pavlica, že úlohou výtvarných umění není, aby znázorňovalo nám tvary, tak jak jsou, nýbrž jakými by po vůli Boží býti měly. Také vkus starých klassických národů nesl se po ideální kráse, a nikoliv po leposti smyslné, což nejlépe se jeví v tom, jak soudili Řekové o výtvorech Phidiových a o výtvorech Praxitelových. Pavlica dokazuje obšírně především se stanoviska náboženského, že není dovolena nahota v umění. Neboť náboženství učí, že všeho máme se vystříci, co by nás snadno mohlo uvéstí ve hřích. Nic však člověka tolik k hříchu nevábí, jako nahota. Po té dovozuje autor ze stanoviska přirozené ethiky, že témuž, čemu učí víra, učí i zdravý rozum, vždyť i národově divocí a nevzdělaní zahalují svoji nahotu. Konečně pak dovozuje, že jest nahota v umění s esthetického stanoviska nedovolená a velikým prohřešením, neboť nahé tělo lidské neodpovídá pravdě, poněvadž neodpovídá Božské ideí, aniž odpovídá dobrotě, poněvadž člověk, jak nyní se rodí, není takovým, jakým by měl býti, jak hlásá nejen víra, nýbrž i zdravý rozum lidský ústy největších mudrců pohanských. Co však není ani pravdivým ani dobrým, nemůže býti v pravdě krásným.

O moderním plein airu v malířství náboženském pojednává W. Schölermann ve spisku Freilicht. Odsuzuje jej naprosto. Zároveň také chce, aby náboženská malba byla malbou historickou, při čemž zabíhá do krajnosti, chce-li mezi jiným také, aby tvář Kristova měla na obrazech přesně semitský typus.

V moderní malbě náboženské mluví se obyčejně o trojím směru nebo o trojí škole: o tak zvaných »archaistech«, »stilistech« a »nazarenech.« Ve Frankfurtských časových brošurkách vyšel letos spisek »Die lebendige Sprache der Kunst. Gedanken über die Zukunft der christlichen Kunst von einem Verehrer der Nazarener.« Spisovatel velebí školu nazarenů a potírá rozhodně zvláště stilisty. Dovolává se výroků proslulého »nazarena« Ludvíka Seitze, který ostře o stilistech se vyslovil. Se všemi vývody nejmenovaného spisovatele nelze souhlasiti, neboť na mnohých místech imputuje stylistům náhledy a cíle, jichž v pravdě ani nemají. Stylistický směr v malířství a sochařství v tom smyslu, aby malby a sochy přispívaly se architektuře prostory, v níž mají býti umístěny, do té míry, aby jako organický článek jednotný dojem celku podporovaly a jej nerušily, zůstane vždycky oprávněn.

Na poli archaeologie starokřesťanské pilně se pracuje. V Římském čtvrtletníku jí věnovaném uveřejnil r. 1893. de Waalk sedmadesátým narozeninám de Rossi-ho veledůležitý seznam skulptur a nápisů cho-

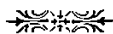
vaných ve starokřesťanském museu před desíti lety při »Campo Santo« založeném. Vlach P. Crostarosa ve spise *Le basiliche cristiane* podává několik svých přednášek o původu basiliky, které měl v Akademii pro křesťanskou archaeologii. Snaží se po příkladě archaeologů Schulze a Dehio dokázat, že se basilika vyvinula z antického domu soukromého, a to z oné místnosti římských paláců, která byla zvána »basilikou,« kdežto uvedení archaeologové tvrdili, že vyvinula se z atria nebo peristilia. Výsledky dosavadních bádání o starokřesťanských místech posvátných podává v pěkném přehledu spisek Dra. J. P. Kirsche, univ. professora na kat. universitě ve Frýburku švýcarském, vydaný minulého roku nákladem Görresovy společnosti pod názvem »Die christlichen Cultusgebäude im Alterthum.« Kollega Kirschův, prof. J. J. Berthier, napsal pozoruhodné pojednání o světoznámých dveřích chrámu sv. Sabiny na Aventinu (*La porte de S. Sabine à Rome*). V důkladné monografii »Adam und Eva in der Kunst des christlichen Alterthums« probírá dr. Arnold Breymann, kterak starokřesťanské umění znázorňovalo naše prarodiče v katakombách, sarkofagech, náhrobních deskách a j.

Velikolepé dílo »Die kirchliche Baukunst des Abendlandes, historisch u. systematisch dargestellt von G. Dehio und G. von Bezold,« které počalo před desíti lety vycházeti, dospělo k sešitu šestému, v němž začíná gotika. Prvních pět sešitů tvoří čtyři svazky: jeden svazek textu a tři svazky obrazového atlantu o 360 tabulích. Dosud vydaných šest sešitů skvostného tohoto díla stojí 207 marek.

Stěžejným dílem pro studium umělého vyšívání církevních rouch jest skvostná publikace »La broderie du XIe siècle jusq'à nos jours par Louis de Farcy,« jež rovnou měrou zajímá archaeologa jako výkonného umělce, jemuž nádherná vyobrazení podávají bohatý materiál k návrhům pro vyšívání církevních rouch.

Nádherou předčí tuto francouzskou publikaci ještě stkvělejší publikace ruská »Istorija i pamjatniki Vizantijskoj emali« (Dějiny a památky byzantského smaltu), vydaná na útraty státního rady A. Svenigorodského od N. Kondakova, profesora na universitě Petrohradské.

Konečně zmiňujeme se ještě o předlohách k dekorační malbě chrámové, vydaných pod titulem »Moderne Kirchen-Decorationen. Ein Vorlagewerk für ornamentale Kirchenmalerei. Nach Original-Aufnahmen aus den Kirchen Wiens und Umgebung herausgegeben von Ferd. Ritter von Feldegg« (32 fol. listů barvotiskových, cena 32 zl.). Jsou tu většinou malby i u nás dobře známých bratří Jobstů (ve votivním kostele Vídeňském, v kostele sv. Alžběty ve Vídni a j.), kromě toho pak malby van der Nülla, Pietra Iselly, Frant. X. Schönbrunnera a j. Návrhy k dekoračním malbám kostelním ve slohu středověkém uveřejnil W. Pastern (*Kirchl. Dekorations-Malereien im Style des Mittelalters*). A. Podlaha.

LITERATURA.

—•••—

SRBSKÁ.

Uvod u filosofiju. Za srednje škole sastavio Mil. Šević. (Beograd. 1893.) Srbové mají skoro v každém odvětví literatury poměrně dosti dobrých děl; netřeba se ani zmiňovati o pracích Vukových a Daničičových, které se mohou měřiti s prvými pracemi svého druhu. Pouze ve filosofii jest dosud málo pracováno. Proto jest každý spis z toho oboru velmi vítaným. — »Uvod u filozofiju« jest dílko určené pro školu jako pomůcka profesorům, kteří učí filosofické propaedeutice. Až dosud bylo srbským učitelům necháno na vůli, aby tomuto předmětu učili dle svého. A v té příčině, jak se samo sebou rozumí, učilo se mnoho zbytečného, co do středních škol ani nepatřilo. Touto knihou jest nyní všem nepřístojnostem učiněn konec.

Srpska kraljevska akademija. Glas XXXVIII. Nazori pjesnički po svima strukama sem dramske od Matije Bana akademika. (Beograd 1893.) —

Srbské písemnictví ještě nemá systematicky sepsané poetiky ani theorie literatury v pravém smyslu. Co napsal St. Pavlović a P. Djordjević, jest jen základ k práci, jež vyžaduje ještě velikých studií a mnoho námahy. Též tyto »Nazori pjesnički« známého básníka-dramaturga M. Bana, který již loni vydal své »Nazori dramski«, nejsou nic jiného, nežli pomůcka k sestavení poetiky. Po krátkém úvodě o básnictví vůbec přechází spisovatel k jednotlivým oddílům básnictví speciálně vykládaje, co jest oda, elegie, hymna, dithyramb atd. Při každém druhu uvádí zároveň příklad ze srbského, nebo cizího písemnictví. Nejzajímavější jest oddíl »O epigramina, epitafima i madragalima«, kdež se podávají velmi charakteristické vlastnosti těchto tří druhů básnictví. »Nazori« jsou v celku poznámky, sestavené mechanicky, bez systému a v lapidárním slohu, mnohdy je to až nesrozumitelné. Jazyk jest čistý. Vedle některých věcných a formálních nedostatků jest přece kniha doporučení hodna jako pomůcka k literárnímu studiu.

Zanovet. Zbirka raznih sastava M. Č. Miličevića. Izdanje knjižarnice Iove Karamata u Zemunu. V této knize jest na prvním místě »Vojvoda Janko Katić.« Spisovatel o tomto spisu praví, že jest to řada obrázků ze života srbského od r. 1791—1806. Popisuje se tu únos Katićovy dcery, kterou Turci uloupili za jasného dne z rodného domu. V další povídce vidíme Janka Katiće, jak se mstí na Turcích, dokud r. 1806. nepadne. — Následuje řada myšlének na hrobu junáka Vazy Čerapiće. Velmi pěknou jest též črta »Anušin brat« dle národní pověsti a pak »Porodica u selu i porodica u varoši« (porovnání). Dojímavá jest povídka z boje za svobodu »Dur Delija ide Pantelija,« »Žirke«, poznámky z cesty a »Devedeset i devet Radovana« dle národní pověsti. Škoda, že jest v té zajímavé knize tolik vulgárních výrazů a tureckých slov, jež činí knihu na některých místech nesrozumitelnou. To jest vada v nynější době téměř obecná u všech srbských spisovatelů.

Fr. Štingl.

Č E S K Á.

Listina kláštera Zbraslavského z roku 1418. Podává V. Piskáček. Program obecního reálného a vyššího gymnasia v Roudnici 1893. Ve sbírce určené pro budoucí museum podřipské chová se nadepsaná pergamenová listina, o níž p. spisovatel (str. 17 až 25) pojednává. Především vysvětluje některé věci historické, popisuje její tvar, inkoust, písmena, vysvětluje mluvu té doby, jakož i zvláštní místa v listině obsažená. Nejzajímavějším však jest, že listina tato mluví pro pravost vzácného nám rukopisu Královédvorského se stanoviska linguistického (strana 21.). Na to se obrací p. spisovatel proti prof. Dr. Gebaurovi, který v pojednání: »Unechtheit der Königinhofer und Grüneberger Handschrift« uveřejněném v Jagičově Archivu für Slav. Philologie (1887. X. pag. 508 sl.) tvrdí, že předložka *ku* nevyskytuje se kromě před retnou souhláskou a před *k* v žádné z nepodezřelých památek staročeských. I tvrdí dále p. prof. Dr. Gebauer, že výraz tento (*ku*) jest ve staročestíně chybou, která se vysvětluje způsobem ve spisovném jazyce novočeském praktikovaným. V listině uvedené však — kterou nikdo za novočeskou považovati nebude — vyskytuje se předložka *ku* celkem pětkrát, *k* pak jen třikrát. [Ku stranye, ku swyedomie, ku polem, ku wyeczcie, ku zpamatowanie], což zcela určitě svědčí, že p. Dr. Gebauer určuje stáří dotčených výrazů s *ku* v R. K., zmýlil se aspoň o 400 let a není oprávněn pro významy ty bráti pravost jeho v pochybnost (str. 22.). Toto vystoupení proti Dr. Gebaurovi pan prof. Piskáček trefně vysvětluje a rozšiřuje, i jest pojednání jeho vzácným příspěvkem pro pravost našich starých rukopisův.

Na konec podán jest původní text listiny, která obsahuje urovnání různice a pře mezi klášteřem Zbraslavským a jeho lidmi ze Ždání o rozličné meze s jedné, a mezi panenským klášteřem sv. Jiří na hradě Pražském a jeho lidmi z Rábíně ze strany druhé. Na poslední stránce (25) jest text v nové češtině.

Bylo by s prospěchem, kdyby se více starších listin prohledalo a na jich základě v obhajování památek staročeských pokračovalo.

Liga + 19.

Besedy mládeže. Pořádá Václav Špaček. Nakladatel M. Knapp v Karlíně. Svaz. 310. K r á l o v s k ý p a n o š. Dějepisná povídka. Napsal Alois Dostál. Se dvěma obrázky. Str. 93. Cena 30 kr. Tato knížka se mi velice líbila, že vskutku nevím, kterými nejvhodnějšími slovy bych ji doporučil mládeži a přátelům jejím. Vypravuje poutavý děj ze slavné minulosti naší, z doby Karla, Otce vlasti. Tam v šeru Křivoklátských lesů, k nimž p. spisovatel dle všeho celým srdcem přilnul, sídlila chudá rodina uhlíře Ratky. Domáci jejich život, jak nám jej p. spisovatel

líčí, byla krásná idylla, jež mocně jímati bude ducha dětského. Ctibor, syn Ratkův, toužíval podívat se dále po české zemi a zemích cizích a jeho tužba se uskutečnila, když se stal královským panošem. Karel IV. přilnul k dobrému hochu a oblíbil si ho tak, že jej štědře obdařil polmi a za věrné služby prokázané i svobodníkem jej prohlásil, když zatoužil vrátiti se do klidných lesů Křivoklátských, jež vřele miloval, když chtěl jíti zpět, aby chorého otce obsluhoval. Charakteristika osob v povídce jest výborná.

Svaz. 311. Z p e s t r é h o z á h o n u. Povídky. Milé mládeži napsal A. B. Šťastný. Str. 91. Cena 30 kr. Zárukou dobré práce jest i jméno p. A. B. Šťastného. Není začátečníkem. Objevuje se na kolbišti literárním velmi často a šťastně; zná již, jak veřejnost tu kterou práci přijímá, i nevystoupí s prací nezralou. Přítomná knížka obsahuje prací jedenáct, z nichž mnohé známe již z Rajské Zahrádky. Jsou to povídky: Na hřbitově, Zlatý křížek, Na čekání, Bláznivá Kristina, Napravený hříšník, Rybička, Světlko u sochy sv. Václava, Kanárek, Hrající strašidlo, Obrázky ze školy, Zbloudilý hoch. Ve všech zračí se dokonalé osvojení myšlenky dějové, pilná propracovanost formy a nade vše dbáno výraznosti citu. Popisují vesměs postavičky z nejbližšího okolí dětského, je to věrně vystihnutý život dětský, i neukvapím se, vyslovím-li upřímně, že kniha tato dojde milého přijetí.

Svaz. 314. D r o b n é l í s t k y. Povídky pro mládež. Napsal Jindř. Harapat-Jizerský. Str. 87. Cena 30 kr. Počtem jest jich třináct, a to: Anděl, Sirotek, Dědeček Josef, Bělin Nero, Anděl Strážce, V myslivně, Na svůj svátek, Neposlušné záhy stihne trest, Láska k panovnickému rodu, Láska otcovská, Blahník a Vytopil, Hlídačův chovanec, V sirných dolech. I z nich některé jsme četli v Rajské Zahrádce a již tam se nám líbily a zamlouvaly. P. Harapat učinil si touto sbírkou důkladný průlom, aby vřaděn byl mezi dobré spisovatele. Jest to věru knížka roztomilá ty »Drobné listky«. Ničím nezadá předešlému. Nabízí se sama. Nikde není křiklavé rafinovanosti, efektní vypočítavosti. Vše jest věčné, zralé. Vše, jak život nese, a to život dětský, jež spisovatel dobře vystihl a dokonale vykreslil. Výraznost citu, dokonalost formy, lahodnost slohu, nehledanost mluvy, působivé pointy, toť jsou přednosti této knihy. Karel J. Zákoucký.

P e s t r é l í s t k y. České mládeži napsal Fr. L. Zelinka. V Praze, Cyr.-Method. knihtiskárna. (V. Kotrba.) Cena 50 kr. Sličně upravená knížka obsahuje šedesát tři básničky po většině lyricko-didaktické. Vane z nich vroucí láska k Bohu, k české vlasti, rodičům a přírodě, a můžeme je tedy s hlediska výchovatského výborně a s přesvědčením doporučiti mládeži. Spisek zdobí několik něžných obrázků. Zelinka dobře dovede svým veršem promluvit k srdci dětskému. Mnohý vynikající básník často dovede dáti básni své stkvělou formu, ladný rým — ale celek pro děti není. Forma Zelinkova nevyrovná se ovšem formě našich nejslavnějších poetů, ale jsme jisti, že obsah každé básničky bude se mládeži zamlouvat. Zelinka je paedagog, rozumí dětem, ví, co jim podati. Doporučujeme tedy mládeži »Pestré listky«; zasluhují toho. Josef Flekáček.

»Plody« Jos. K. Šlejhara. Jos. K. Šlejhar vydal letos dvě knihy, »Floriana Bílka« u Beauforta, »Dojmy z přírody a společnosti« u Otty. Knihy nezasluhují rozboru. »Floriana Bílek« je slátanina s dětinskou naivností vyprávěná. »Zatracený mrchy (str. 30.), ty neřáde! (str. 107.), kriminálníku sec sakramentský« (str. 159.) a podobné výrazy se v knize jen jen hemží, a to je potom lidová knihovna »Přítel domoviny.« Pochybujeme, že by se knihou touto lid vzdělal a poučil. Na str. 142. posmívá se auctor jakémusi Řehoři Koudelkovi, že vyráběl košťata, ale ani jednoho dne nezameškal mše. Co je na tom směšného, nechápeme. Na str. 5. popisuje — křiklavě natřeného Krista, z něhož zůstala zrezavělá noha a kus hlavy přibité šindelákem. (!) Na str. 92. líčí tento výjev: Dva páteři vylezli na skálu, nekoukali na své břichy, byli však jati závratí a nemohli dolů. Tiskli se břichy na skálu a křičeli úzkostlivě. A teď popisuje proceduru, jak sundávali břichaté páteři, a posmívá se, že »pomoc Boží opustila své věrné služebníky.« »Příběh« ukončen poznámkou: »Dobře jim páteři zaplatili, líp, než se dalo od osob jejich stavu očekávati.« K této impertinenci netřeba poznámky!

Jen poznámku ještě o druhé knize Šlejharově. Na str. 126. líčí se jakési staveníčko, v němž jsou stupánky, stůl a na stole skříň. A v té skříni jsou šatečky s lesklými trety a z nich vyniká strnulá nabarvená tvář drsných rysů a skleněných vyboulených zraků. Tak, prosím, líčí spisovatel sochu — Panny Marie! A kniha ta vyšla u — J. Otty. Smutné dosti. Zapamatujeme si!

Josef J. Veselý.

Náš americký český tisk. Nedávno změnilo se opět ledacos v našem českém tisku v Americe. Tak na př. »Obzor«, St. Paulský katolický týdeník, spojen s Chicagským »Katolíkem«, čtrnáctidenníkem. Západní časopis měl dosti odběratelů, ale nesprávně platili; za jediný rok bylo mezi abonenty více než 2500 dolarů dluhů, a to byla příčina jeho zaniknutí.

Stávkující sazeči »Pokroku Západu« v Omaha Neb. založili »Dělnické Noviny«, které vycházejí dvakrát týdně; předplatné obnáší dva dolary ročně. Článků v duchu katolickém nemají, ale úpravou a správným redigováním se zamlouvají. Potřeba jejich ovšem nebyla absolutní!

»Týdennímu Listu«, a »Hlasu Lidu«, časopisům Novojorským, byla na základě tiskového zákona zakázána poštovní doprava do rakouských zemí.

B. Bittner, redaktor a vydavatel humoristického listu »Šotek«, byl soudně stíhán pro nepřístojné a hanebné urážky, jež po dlouhou dobu českému duchovenstvu ve tvář vrhal. O výsledku soudu neopomenou čtenáře »Vlasti« zpravit. B. Bittner složil za sebe záruku deset tisíc dolarů.

Dále vyšly působením Národního výboru České dějiny v anglickém jazyku sepsané od Roberta H. Vickerse. Cena dol. 3.00. Stran 363 veliké osmerky s 22 vyobrazeními. Jest nám s podivením, že práce tak důležitá nebyla svěřena spolehlivějším rukám nežli jest Robert H. Vickers, už jen proto, že jest muž českého jazyka a českého živlu v Čechách úplně neznalý, a pak jako protestant a nepřítel církve katolické nesoudí nestranně. Nám jest Robert H. Vickers dostatečně znám svými články v »Bohemian Voice«, anglickém měsíčníku, a tu hned můžeme uhodnouti, jakým duchem jeho dějiny jsou psány. V husitství spása, a Řím nepřítel národa. Nebudu se šířeti rozepisovati o díle tomto, neboť v krátké době vyjde kritika z péra kompetentního posuzovatele, ale tolik na konec dokládám: kdo českých dějin nezná odjinud, z těchto se o nich nedoví!

Jos. Chas. Očenášek.

F. Pečinka: Sešit veršů. V Novém Bydžově, nákladem vlastním. Omrzelost je hlavní strunou mladého básníka. Koketuje s cynismem jako Machar; jeho knížka je dosud slabá. Některé básně jsou vlastně předělané, cizí. V »Rozhledech« četli jsme, že báseň »Stromy« na str. 46. je napodobena dle básně »Stromy« od Maurice Rollinata; i vyhledali jsme si tuto báseň v překladu Vrchlického v »Moderních básnících« na str. 451., a hle — báseň Pečinkova je skutečně jen zkrácenou a zjinačenou básní Rollinatovou. Na ukázkou začátek:

Pečinka.

»Ó stromy, větrem rozvlněné stromy,
vy velikáni tmaví, kostnatí,
ať vyrůstáte v městě mezi domy,
ať v lese, v polích podél souvratí,
vždy mám vás rád atd.

Rollinat:

Ó stromy obrovské, zim dusných mučeníci,
vy lyry pochmurné, v nichž bouří větrů zvěst,
ať čníte bez listí, či lupením se tmící,
vás básník miluje atd.

Pochopujeme, proč verše Pečinkovy jako první jeho sbírka jsou slabé. ale doufáme, že básník záhy vybredne. Při sbírce i slabé těší nás, že básník není úplně ve vleku naší nejmladší generace, že leckde ozve se i střízlivý tón, jenž mu lépe sluší než falešný cynismus. To uvádíme na důkaz toho, že náš posudek nikterak není psán z nějaké předpojatosti a jízlivosti vůči básníkovi. Nám jde jen o pravdu, o nic více, a tím končíme svůj posudek básní Pečinkových.

Josef J. Veselý.

Zazděná okna. Básně od Jiřího Karáska. Ve Velkém Meziříčí, nákladem Šaška a Frgala 1894. (Moravské bibliotéky dílo 54.) Pan Karásek má pěkné »symbolické« křestní jméno: Jiří! Světec tento představuje se v boji s drakem. I náš básník je v stálém boji. Nepamatujeme se, že by byl kdy býval který český spisovatel tak bezohledně potírán a utloukán jako on. Ukazují mu stále více méně srozumitelně z literatury dvěře. Ale Karásek statečně odolává útokům. Loni šli na něj s nadávkami, letos již s pěstmi, ale on prohlašuje v listech mu oddaných, že i na dále bojovati bude v čele svých věrných proti koalici pražských

literátů. A tak, zdá se, i poslední naděje, že Karáska vystrčí z literatury, pány zklamala.

Sáhli jsme zvědavě po nové knize Karáskově. Je teď hrdinou dne, a o knihy podobných autorů se lidé pravidelně derou. My chtěli jen vědět, učinil-li Karásek od »Bezcestí« nějaký pokrok! Ale žel! I »Zazděná okna« musíme co nejrozhodněji odsouditi, ač jsou knihou jak podivnou, tak zajímavou. Básník přirovnává svou poesii k — nevěstce. (!) Pěknou poesii ohlašuje prolog! Básník je prý »starý flagelant,« »drsný námořník,« »smutný zpovědník duší zatracených,« (!) »morosní básník« a — »nevěstka.« Jak vznešený to pojem o úkolu básnickém. Ale obrňte své nervy a jděme dále.

První oddíl sbírky obsahuje řadu básní, jimž jsme naprosto nerozuměli. Čtete na př. »Touhu samoty.« Na básni je věru srozumitelný jenom titul. Na ukázkou stůj zde začátek:

»Jed ostrý, zahořklý mé nitro prolil zticha, (?)
dým černých kadidel v něm zhuštěn zavání (?) —
a jenom zdaleka, jak z dlaní světlic (?) dýchá
ta touha bělosti, (?) mdle čistá vzmírání.« (?)

A podobným tónem pokračuje báseň dále. To je poesie? Na jaké bezcestí dovede symbolismus člověka zavléci! Čtete dále: Spleen, Tuberosy, Japonerie, Narkosy, Hudba siesty — ach, ano! pro koho má býti tato četba? Básník píše »pro sebe« a několik svých stoupenců, kteří v němém vytržení jej jako modlu obstupují. A pro ně modlí se, aby do jeho duše »tekly barvy, které výskají a hoří« a »zapálily ji — v barevný požár.« (!)

V »Rozkladu« líčí básník, jak hnije »celá příroda, i slunce (!) prý uhnívá tak divně rudé.« V »Narkosách« cítí »na mozku oheň,« v »Nemoci« mu »schnou žíly« a »krev syčí,« v »Horečce« »probodly jeho tělo tvrdé jehly,« v »Kalném západu« jest jeho duše »otrávená spleenem« atd. atd. Hotový špital! Karásek si věru zasloužil titul »nejchorobnějšího« českého básníka. Nebudeme již probírat prvého oddílu sbírky. Podotkneme jen, že autor se prohlásil i za — náměsíčníka (Somnambula). Jen tolik ještě řekneme, že »Mrtvé ruce« jsou přímo příšerné. V »Miserere« opěvá básník mrtvol. Báseň však končí pěknými verši soucitu, všem duším mučeným a uštváným.

Oddíl druhý opěvá »předměty sestárlé,« jež naházeny byly »do sklepení básnickovy duše.« (!) Zde jsou věci lepší. »Opuštěný dům« na příklad, »Krajina« i »Krajina v duši.« Ale vezměte hned »Chorál mrtvých.« Básník opěvá Smrt (všude psáno s velkým S), jako vítěznou moc; což neví o vítězi nad smrtí, Kristu? Ale o to se básník nestará. On si zpívá dál »vítězný chorál chmurné Smrti.« »Improvisace« je polo sen, polo vidění, polo halucinace. Poe psal takové věci, ale co s nimi, nejsou-li než pochybenou mystikou zbloudilé duše?

Následují »básně prosou.« Jsou to velmi podivné básně. A nejpodivnější z nich jsou »Růže hřbitovů« a »Oči.« V »Růžích hřbitovů« básník opěvá — zapadlé, nepochopené básníky, zemřelé milence, klášterní panny a — sebevrahy (!) »Oči« dokazují, jak hluboko básník zbloudil. Opěvá oči mrtvol, které v noci chodí rušit jeho horké spánky.« (!) Báseň je plna výkřiků Oči! Oči! a Noci! Noci! Mezi tím vpleteny jsou tak příšerné věci, že se až otřesete. Na př.: Dlouhé noci! Jednotvárné noci! Vaším černým stínem vyzáblá Smrt chodí vlhkými prsty dusit, škrtit, rdousit v horkých poduškách vysílené oběti« atd.

Ukázka postačí. Sbírka ukončena je básní »Requiem«, věnovanou památce bratra básníka Gustava. Báseň je vřelá, vzletná, ovšem »mystická.« Ale zde básníkovi rádi několik přepjatostí odpouštíme.

Celkový náš úsudek je příkrý a přísný: »Zazděná okna« rozhodně odsuzujeme. Odsuzujeme je nejen pro básníka samého, ale pro zájem literatury samé. Přesvědčili jsme se, že Karásek je dosti oblíben v našem nejmladším dorostu. Hle, jaká škoda z toho literatury může vzejíti. Básně toho druhu, jaké obsahují »Zazděná okna,« svedou na bezcestí mnohý jiný talent, jako tomu bylo ku př. u Machara. Přišel Machar, zapěl své cynismem a pohrdáním dýsíci básně, a hle, přes noc utvořil si celou školu přívrženců. Dnes ovšem tito mladí páni vystřízlivěli, ale je tu nový básník, který je může zase zaujati. Po cynismu přichází Karáskův spleen a narkosy — proč by naši mladí nešli za Karáskem, jako šli za Macharem? Přáli bychom si býti špatnými proroky. Ale slyšeli jsme, bohužel, že již do redakcí docházejí básně od různých začátečníků ve slohu páně Karáskových »Zazděných oken.« Dnes je redaktoři ovšem házejí ještě do koše, ale což, ujme-li se novinka symbolismu a nebude-li nikoho, kdo by proti této chorobě bojoval?

Josef J. Veselý.

Dědův vychovanec a **Pod štítem ochranným**, povídky Aloise Dostála. Hlasův katolického spolku tiskového na r. 1894. č. 2. Dědeček Spudil v Citově pozoruje, že jeho vnuk Čeněk v Damnicích nenabývá patřičného vychování, i vezme jej k sobě. Moudrý, zkušený a zbožný stařec zlomí divokou povahu Čenkovu a vychová z něho dokonalého jinocha a řádného muže. Poměr mezi dědečkem a vnukem je něžný až do smrti stařečkovy a také i po smrti dědečkově přichází rok co rok vděčný lékař Čeněk a modlí se a ozdobuje hrob svého vychovatele. Obě tyto povahy jsou mistrně vyličený. Povídku mohou čísti školní děti i dospělí.

Druhá povídka jest historická, zabývající se rozbroji v Čechách ve válkách husitských. Spisovatel popisuje rod Aleše, zemana z Vrábí a na Všetatech, který měl ve Staré Boleslavi vlastní kapli a kryptu ozdobenou znakem pánů Vrábských. Sem vodili pánové Vrábští své syny a zasvěcovali je Bohu, katolické církvi a vlasti. Podobně učinil i Aleš. Zavedl sem syna Jana a druhý rok syna Václava. Nastala válka. Svedený Jan opustil otce i matku a zrušil slib ve St. Boleslavi učiněný a dal se k Taboritům. V bitvě u Lipan srazí se otec s nevďěčným synem, syn přijde k poznání a zraněn činí doma pokání. Setkání celé rodiny v St. Boleslavi, pána, dvou synů, sluhy i manželky Přibislavy a modlitba na hrobě předků zakončuje děj povídky.

První knihu letošních Hlasův kat. spolku tiskového jsme již v tomto ročníku doporučili a druhou v stejné míře chválíme a doporučujeme.

Václav Plešovský.

Naše kalendáře. Kalendář duchovenstva československého. Ročník XI. Redaktor Dr. Karel Vondruška. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Tento kalendář koná nám v administraci našich listů neocenitelné služby a proto jednak pro jeho cenu, jednak z vděčnosti první místo zde mu popřáváme. Přináší podobiznu a vřelý životopis B. M. Kuldy, sídelního kanovníka na Vyšehradě. Druhý článek jedná o organizaci katolické strany politické. Spisovatel vykládá oprávněnost a nutnost takovéto strany a podává praktické návrhy k jejímu uskutečnění. Třetí článek probírá nová ustanovení při rigorosech na theologických fakultách. Všecky tři články jsou jednak časové, jednak praktické a slouží ku cti kalendáři duchovenstva československého.

Vilímkův **Kalendář Malého Čtenáře** pro školní rok 1894—95. Sestavil Fr. S. Procházka. Roč. IV. Kalendář tento v příčině náboženské trochu se lepší, což zde s radostí konstatujeme, ale úplně s ním spokojeni přece nejsme. Tak v životopise Aloise Jiráska leccos se nám nelíbí. »Ach, toho spisovatele,« píše životopisec, »znám velmi dobře... vždyť pro nás píše ony překrásné »Staré pověsti české«, jež vydává s četnými nádhernými obrázky nakladatel »Malého Čtenáře« Jos. R. Vilímkem v Praze. Odebírám pověsti ty také; tatínek povídal, že budou vhodným doplňkem »Obrázkových dějin národa českého.« Těchto dvou knih budu si vážit ze všech nejvíce (patrně proto, že vyšly u Jos. R. Vilímka); každodenně čítám v nich několik kapitol.« O »Dějínách obrázkových« byl ve »Vlasti« posudek, a referent jich pro notorický jejich husitismus nedoporučil, což laskavému čtenáři připomínáme. Spisy Jiráskovy »každý Čech měl by chovati ne v knihovně, ale na svém stole a denně se v nich probírat,« a to snad proto, že »hromný rachot vozových hradeb husitských nikomu věrnější ozvěnu nevydal než Jiráskovi.« Katolický list nemůže doporučit kalendářik tento katolické mládeži — nutí nás k tomu právě onen tón, jímž životopis Jiráskův je napsán.

Kalendář Národní Politiky má překrásný titulní obraz: »Zvěstování Kristova narození«. I ostatní obrázky jsou celkem pěkné a slušné; také všechna pojednání a většina povídek hoví svému účelu, jen povídka »Maníček« od Jos. V. Krejčy je sprostá a »Román pasačky« je tuze kluzký, ač jinak má tendenci dobrou. Čtrnáctiletá dívka, pasačka husí, a má již dva milovníky! A prosím, ct. p. spisovatel, to kněz neudělá, aby k někomu přišel a sděloval, že mu nemocný světil ve zpovědi celý běh svého života! I legenda o sv. Michalu jest pro lidový kalendář nevhodná. Ač má tento kalendář mnohé pěkné stránky, přece laskavý čtenář z těchto řádek sezná, že v řadě kalendářů bude mu lze vybrati lepší než je »Kalendář Národní Politiky.«

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

—•—

Sv. Otec Lev XIII. Papežský zpěvácký a hudební sbor s ředitelem J. Mustaffou dokázal za dobu památného papežského jubilea svou výtečnou uměleckou dokonalost a vyspělost, působiv často ve veřejných i soukromých produkcích před vybranými hosty celého světa, jimiž hemžil se Věčný Řím po celý lonský i letošní rok. Málo kdy žádaly se od tohoto sboru papežského dvora výkony tak veliké a tak rychle za sebou, jako za památných dvou let posledních. Zvláště při zahájení a ukončení biskupského jubilea Jeho Svatosti, při smutečních slavnostech za v Pánu zesnulé rodiče Lva XIII., při velikolepé akademii na počest památky Palestrinovy atd. vyznamenaly se stkvěle hudební i pěvecké sbory, vykonavše všechny četné a veliké úkoly nejen k spokojenosti a obdivu znaleckého obecnstva, ale získaly si i nejvyššího a lichotivého uznání sv. Otce, jenž ředitele Mustaffu vyznamenal vlastnoručním děkovacím listem ze dne 30. června t. r. Znění listu je velice přátelské a srdečné. — V Římě, kde letos bylo neobyčejné vedro, je nyní jen as polovice obyvatelstva: celý oficiální a vznešený svět mešká na letních pobytech, lázních a zátiších. Jedině sv. Otec nemůže opustiti prahy vatikánské, jsa tu jako internován. Jediného osvěžení hledal papež v horké letní době v zahradách Vatikánských, kdež meškal denně několik hodin, a kdež upraven Mu i — letní příbytek, tedy prostřed samého Říma! Letní villa papežova upravena v zahradách vatikánských z někdejších starých kasáren papežských; ve druhém poschodí má sv. Otec studijní komnatu, ložnici a kapli. Zde oddává se vznešený Jeho duch modlitbám, studiím a myšlénkám, ku blahu církve a veškerého lidstva se nesoucím. Tento »letní byt« sv. Otce spojen jest s vízkou Lva IV., kdež upraven jest okrouhlý salonek přijímací. — Jak se sv. Otec zajímá o studium otázky socialní, svědčí Jeho vlastnoruční list, zasláný Msgru Baunardovi, rektoru katolické university v Lillu. Rektor Baunard slíbil totiž Jeho Svatosti, že počátkem příštího školního roku 1894—95 otevřen bude při universitě běh studií politicko-socialních v duchu různých encyklik sv. Otce. List papežův je velice vřelý; vyslovuje v něm přání, aby stolice podobných studií zřizovány byly při všech universitách v zemích katolických a opět klade v něm váhu na to, že nebezpečí, jež hrozí veškeré společnosti lidské šířením se socialismu a anarchismu, může býti odstraněno jedině prováděním nauk a zásad, obsažených ve sv. evangeliu a v náboženství našem.

Letošní sjezdy na Velehradě. Brzy po sjezdu Brněnském, o němž zpředu promlouváme, konán byl první Eucharistický kongres na Velehradě. Po slavné mši svaté sloužené dne 7. srpna ndp. biskupem Dr. Fr. Sal. Bauerem zahájena o půl desáté hodině schůze, již předsedal sám nejdp. biskup. Kanovník Drobněna mluvil o účelu sjezdu, o úkolu spolku k uctění Nejsv. svátosti oltářní a o povinnostech členů. — K návrhu ndp. biskupa zaslán byl sv. Otcí holdovací telegram. Další řečníci: Jemelka, Skalík, Obdržálek, Krása, Rusín provincial Sarnicki a Slovák farář Tomkulijak mluvili z různých hledišť a stránek o témž předmětu. Přítomno bylo 120 kněží.

Večer téhož dne začala rovněž na Velehradě slavnostní schůze Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoděje pod ochranou bl. Panny Marie. Po šesté hodině seřadil se u Cyrillky veliký, imposantní průvod a za zvuku hudby, hláholu zvonů a velebného zpěvu písně Velehradské ubíral se průvod ku svatyni Mariánské, kdež opat Starobrněnský, P. Anselm Rambousek, vzýval Ducha sv. a udělil sv. požehnání. Druhého dne přistoupili údové Apoštolátu k sv. přijímání, načež předseda ústředního spolku, arcikněž Jos. Pospíšil, zahájil schůzi. Řečníci: Jos. Vychodil, Slivka, Fr. Plhal, Meth. rytíř Halabala, Dr. Kl. Sarnicki, Petr Kopal, Martin Medňanský, Inn. Obdržálek, Petr Tomkulijak, Fr. Sasínek a Cyrill Stojan pronesli povznášející řeči. Schůzi zakončil srdečnými, v pravdě apoštol-skými slovy J. M. nejdp. biskup Dr. Fr. Sal. Bauer, uděliv na konec shromáždění biskupské požehnání.

Nemáme vroucnějšího přání, než aby Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje rostl, a jeho údové aby množili se jako písek mořský; jeť úkolem jeho hlavně modlitbou a nepatrnou almužnou šířiti a upevňovati katolické vědomí mezi slovanským lidem.

Ve středu odpoledne dne 8. srpna přijeli na Velehrad bohoslovci a akademikové českomoravští, aby vykonali zde pouť a zároveň uspořádali vědeckou akademii. Přítomno bylo asi 400 osob, mezi nimi Slováci, Rusíni a lužičtí Srbové. Čestným předsedou byl Dr. Kl. Sarnicki, skutečným předsedou neunavný farář Cyrill Stojan. Schůzi zahájil redaktor »Musea,« bohoslovec Staněk, a na řečnické tribuně se vystřídali: P. Lomnicki, rusinský žurnalista, právník Plhal, básník Fr. Skalík, MUC. Spáčil, benediktin P. Method Halabala, spis. slovenský Petr Tomkulijak, Hornolužický akademik Andricki, P. Končura, prof. Sasínek, prof. Nábělek a Dr. Sarnicki. Dopisy ke schůzi zaslali Dr. Rud. Horský z Únětic a Dr. Hurban z Olomouce a telegram bohoslovci lublanští.

Ve 14. čísle »Lady« čteme báseň jakési Gabriely Bátové-Moravanské. Aby čtenářstvo naše zvědělo, s jakým nesmyslem se již u nás může předstoupiti na veřejnost, stůjž zde malá ukázka:

»Leč, báje moje zůstala tu lichá.
Paseka bují v šarlatové kráse,
kdy oblá nožka kráčí sem jen zticha,
a cíle dojdouc, sladce usmívá se.« (!)

Nožka, která se »usmívá,« ne, to zde ještě nebylo! V téže básni ze známé pohanské bohyně Artemidy udělala pí Bátová-Moravanská dokonce — Artemisu!

Josef J. Veselý.

Klasobránní z letošní »Nivy.« »Prázdný krám« od Merhauta — jedná o nevěstce. — »Na písčité půdě« od Růženy Svobodové — jedná o nevěře muže, jež se podrobně vypisuje. — »Otcovství« od Jiřího Karáska — líčí muže, jemuž je protivno, že se má státi — otcem! Tropí si tu posměch z manželství; přípravy k porodu se důkladně a obsírně popisují. — Emanuel rytíř z Čenkova ve »svatební« písni posmívá se knězi, jenž mu »žehnal bručivým hlasem svým.« Co obsaženo ve »Slokách idyllických« ve sloze druhé, nechceme ani opakovati! — Otakar Auředníček opěvá »patnáctiletou milku svou, jež se mu na kolenou líbat nechala.« Na konec zapadne milka »kams v bahno ulic« jako — nevěstka. — »Vdova« Karla Červinky úmyslně pohoršuje cynismem. Zakončení práce je kluzké. Nechceme opět citovati, abychom nepohoršili. — V kritice o Štechově knize učinil referent (Jiří Karásek) poklonu našemu venkovu. Je prý »šosácký,« neboť pořádá — pochodňové průvody nově nastoleným biskupům. Ujišťujeme pana referenta, že bychom si přáli, aby náš venkov v té příčině byl ještě »šosáčtější« než jest a nedbal posměchu pseudoliberálních spisovatelů! — Josef Kubelka opěvá hospodu a lásku, že neschází tu ani »cynická písnička,« je samozřejmo. — Procházka opěvá — Satana!! — v básni »Poprava duše.« Že by se »báseň« měla vlastně jmenovati »poprava zdravého rozumu,« je zřejmo a radíme panu »auctorovi,« aby tak po druhé svou báseň pojmenoval. — Ve článku »Politika a literatura« chlubí se redaktor, že se »s bojovným klerikalismem literárním bije každou chvíli.« To ať si našinci, kteří snad ještě kupují »Nivu,« dobře zapamatují. — Karel Červinka ve znělce »Otcetví« těší se na milku, již smyslně opěvá. Jak bezmyšlenkovitě týž básník píše, svědčí, co napsal v básni »Taneční hodina,« že budou na dceru učitele tance »vzpomínat těžké nohy (!) gymnastů.« — Myslíme, že ukázky tyto stačí, aby si každý učinil příslušnou představu o směru a rázu letošní »Nivy.«

Josef J. Veselý.

Příklad k následování. V posledních dvou měsících nemalou sensaci po Itálii činí drama poslance Jana Bovia: »Kristus na slavnosti Purim.« Provozování jeho nejvíce všude fedrují sekty zednářské, nevěrci a nepřátelé katolického náboženství vůbec, neboť drama ono upírá Kristu Pánu božství a vynáší, či, jak listy protikřesťanské píší, »rehabilituje« Jidáše!! Neapolské »Mattino« praví, že dramatem Boviovým »přestává býti konečně Jidáš bídným tvorem, ale spíše začíná se jeviti jako nepochopený, zneuznaný genius, jenž prorokuje socialismus.« (!) — Zkrátka, celé drama je těžkou urážkou katolického náboženství. Sokrates ku př. povyšován tu za zakladatele vzdělanosti a Kristus jeho nepřitelem atd. Provozování svatokrádežného dramatu toho mělo za následek velmi potěšitelné a různé hnutí mezi katolíky italskými. Nejdříve opřeli se biskupové a zároveň s nimi katolické listy, které obrátily se s vyzváním k věřícím, aby těžkou onu urážku Krista, náboženství a církve považovali za svou, jali se ji napravovati veřejným hlášením se ku Kristu a Náměstku Jeho v osobě Lva XIII., aby na důkaz toho skládali petrský halíř, a ovšem, aby nikdo, kdo katolíkem

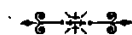
ještě se cítí, nenavštěvoval divadlo, když se toto drama provozuje. Toto vyzvání mělo blahodárný účinek. V Masse ku př. (Massa je město ve střední Itálii a má nyní 8000 obyv.) na první představení nepřišel nikdo, i dávala to kočující herecká společnost po druhé — všeho všudy dostavilo se sedm osob, jimž byly peníze za vstupenky vráceny. Do Brescie (nyní 44 tisíce obyv.) přijela společnost Zacconova; zde velice statečně a příkladně zachoval se katolický magistrát. Hned na poprvé ohlášeno Boviovo drama »Kristus na slavnosti Purim,« ale náměstek starostův L. Tottoli zakázal provozování přípisem ze dne 16. července, kdež mezi jiným doslovně praví: »provozování zmíněného dramatu těžce by urazilo náboženské city veliké většiny obyvatelstva«, dokládá se zákony a výnosy ministerskými ve příčině divadelních her »a z důvodů veřejného pořádku zakazuje provozování hry oné.« — Veliký nářek a poprask mezi liberály a zednáři: ostrý rekurs k ministerstvu atd. Ale ke cti Crispimu budiž: Crispi obsah přípisu v celém znění potvrdil a odvolání zamítl, a to — alespoň dle našeho právního přesvědčení — je definitivním odzvoněním urážlivé hře Boviově. — Mnoho myšlének máme, uvažující o tomto případě. Kde bychom byli dnes, kdyby katolíci zachovávali se tak krásně a sebevědomě jako v Masse a Brescii! Bylo by pak možno, aby v zemích ohromnou většinou katolíky obydlených byl téměř veškerý tisk protikatolický, aby katolíci byli vyhlašováni za tmáře a fanatiky, aby mužové katolického přesvědčení ze strachu před morálním i hmotným insultováním přesvědčení své byli nuceni téměř tajiti a báli se na veřejnost vystoupiti? Bylo by pak možno, tážeme se, aby šlechtitní mužové, kteří se nikterak na venek neexponují, politického života se nesúčastňují, pro sebe politické kariery nehledají a protivníkům vody nezkalí, aby tací mužové, jen je-li o nich známo, že jsou rozhodní katolíci, byli smýkáni blátem sloupců liberálních listů illustrovaných, vydávání veřejné potupě, aby poctivé jméno jejich překrucováno a jim spíláno leccjakým sběhlým studentem, jenž za čas přichází poníženež prosit za podporu nebo zaměstnání k osobám, jež tupil a hanobil? Bylo by to pak možno, aby, vysloví-li se ku př. jen myšlénka »katolický sjezd v Brně,« již dávno před tím, nežli myšlénka uskutečnění dojde, chrleno bylo bláto a metán kal na vše, co s myšlénkou onou souvisí i na osoby, o nichž ani se neví, zdali, a když, tedy jakým způsobem se sjezdu účastní? — Vykonal bychom věci veliké, kdybychom mužně a veřejně katolické věci všude se zastávali a ji hájili, kdybychom byli činnějšími a neohroženějšími, kdybychom po zásluze hned odměnili každého, kdo se o katolické náboženství, o vynikající a horlivé katolické muže nestydatě a potupně otírá. Dejž Bůh, aby se katolický lid probudil a vzmužil. Jako chmury před sluncem zašly by pak hrozné a povážlivé úkazy nynější doby!

Soud spravedlivý. Známý německý nacional Dr. Neuvirth vydal u Calveho v Praze: *Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen* atd., kde s perfidní tendencí nám Čechům historické památky upírá. Od našich znalců dostalo se mu patřičného odbytí, ale i spravedlivý německý list »Oesterreichisches Literaturblatt« v č. 7. uznává tuto tendenci. Recensent pan Mantuani, úředník dvorní knihovny ve Vídni, praví o spisu Neuvirthově:

Wie gross auch die Lichtpunkte des Werkes sind, so fehlen doch auch Schattenseiten nicht, welche seinen Werth beeinträchtigen. Den Einfluss politischer Verhältnisse auf die Kunst und deren Ausbildung kann niemand leugnen; es ist aber verkehrt, die Kunstgeschichte aus ihnen heraus zu construiren, wie es Neuvirth oft that, um so eine gewisse Tendenz in die Forschung zu legen. Aufgabe der Wissenschaft ist es, Thatsachen festzustellen, und wo es thunlich ist, aus denselben mit genügender Begründung die Consequenzen zu ziehen. Das ängstliche Abwägen, was »deutsch« und was »tschechisch« ist, hat viel weniger Berechtigung als die Frage nach dem französischen und italienischen Einflusse. Die Hypothesen und Behauptungen, die der Verfasser zu Gunsten der »deutschen« Kunst in Böhmen und ihrer Herrschaft aus blossen Namen construirt, sind häufig Luftgespinnste; so die Annahme, dass alles, was Künstler mit deutschen Namen geschaffen haben, der deutschen Kunst (gegenüber der tschechischen) zuzurechnen sei. Ob damit dem Deutschthum in Böhmen eine solidere Grundlage geschaffen wird, lässt sich bezweifeln.

Jeho přítel Dr. Volkan, docent v Černovicích, činil totéž. Oba dva studovali na gymnasiu českolipském a vpíjeli plným hrdlem germánství do sebe již za utlého mládí studentského. Volkan dokonce pochází z českých rodičův. Neuvirth pochází z blízka Doks, z dědiny »Housky«. Nedivíme se těmto plnokrevným Germánům, že takovými zbraněmi obhajují »Das Deutschthum in Böhmen.

Reklama socialistickým spisům. Vyjde-li nějaká sebe větší práce v »Zábavách Večerních,« »Tiskovém spolku« a jiné katolické sbírce, nečteme o ní ani slova ve zprávách z literárního trhu na př. »Národních listů,« »Politiky« atd; ale jakmile vydá nějakou »studii,« (»O životě a působení Ferd. Lassala,« »Křest,« »Zpověď papežova«) nebo ušlechtilou povídku někde u Bačkovského socialistický spisovatel, na př. Josef Krapka-Náchodský, hned jsou jeho »plody« ohlašovány v »nejnovější literatuře«, by rychle vešly u všeobecnou známost a — působnost.« Však se jejich činnost vyplácí — národu!

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu »Vlast«, o přečtených knihách.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

(Pokračování.)

- Americké povídky. Naps. J. Štolba. Vyd. v Ottových »Z našich i cizích vlastí.«
 Aninka Nezvanova. Naps. F. M. Dostojewski, přeložil H. Mejsnar. Vyd.
 A. Pešl v Táboře.
 Anna z Kunštátu. Naps. J. Svátek. Nakl. Kat. Jeřábková v Praze 1860.
 Andělé. (Výpr. báseň.) Naps. Adam Chlumecký. Vyd. v Záb. bibl. v Brně.
 Brigádník Bedřich. Naps. Eckerman-Chatrian, př. J. A. Unzeitig. Vyd. Záb.
 večerní IX. 4.
 Bílá růže. Naps. Jarosl. Švestka. Nakl. Pospíšil v Praze 1892.
 Boček. Naps. Boh. Janda. Vyd. v Matici lidu V. 3.
 Baruška. Naps. Božena Němcová. Nakl. A. Augusta v Litomyšli 1862.
 Bojem k vítězství. Naps. M. Foucault, př. Jos. Janda. Vyd. Zeman a sp.
 v Praze.
 Braniboři v Čechách. Naps. Kar. V. Tuček. Vyd. M. Knapp v Karlíně.
 Benjamin Franklin. Z angl. př. A. Mol. Vyd. v Záb. bibl. v Brně 1887.
 Bůh to chce. Naps. B. Kamaryt. Nakl. vlast.
 Ctíboj z Dolan. Naps. J. F. Činoveský. Nakl. J. Otto v Praze 1889.
 Cesta do sv. země. Naps. Václ. Macek. Záb. večer. X. 2.
 Črty ze Slovácka. Naps. Gabr. Preissová. Vydáno ve Slezské kronice
 nákl. Dr. Stratila v Opavě 1890.
 Černá kněžna. Naps. Dr. Frant. Sláma. Item.
 Čeští křižáci. Naps. J. Svátek. Vyd. v Záb. příloze Pražsk. denníku.
 Černoch. Dle Hoffmana naps. V. Jos. Černý. Nakl. B. Stýblo v Praze.
 Černá hora. Naps. Jos. Holecěk. Matice lidu r. X. č. 3.
 Český vystěhovalec. Naps. Kar. Koblížek. Nakl. Rohlíček a Sievers v Praze.

Na sklonku X. roku.

Na okolností nejnepríznivějších založili jsme r. 1884. družstvo »Vlast« a časopis téhož jména. Chladná a tvrdá byla půda, již jsme chtěli zorávat. Jas slunce, které zahřívá a síly dodává, byl jenom zřídka údělem naším, za to vichr a bouře často a často burácely na prsa naše a několikráte div že již nezničily dílo toto a nepohřbily nás v sutinách jeho.

Ale pevná víra, kterou jsme si přinesli z domu otcovského, vznešenost církve a katolického náboženství a nespravedlivý boj proti

nim vedly nás vytrvale na dráze započaté. Družstvo se ustavilo jako spolek a stalo se majetkem všech jeho členů. Výbor a valná hromada převzali vrchní vedení, a nám zbylo mimo redakci »Vlasti« pouhé spolupůsobení ve výboru a při spolkové administraci.

V prvních letech bylo hlavním úkolem družstva, aby sebe a časopis »Vlast« hmotně zabezpečilo. Když tato práce byla provedena, počalo družstvo rozšiřovati svůj program, změnivši za tím účelem třikrát stanovy. Tak již r. 1888. začalo zakládati knihovny, r. 1889. zřídilo fond pro katolické spisovatele, r. 1890. sestavilo knihovní komisi a založilo historický kroužek, r. 1891. převzalo ve svou správu »Vychovatele«, zřídilo sociální odbor a na podzim téhož roku začalo vydávati »Dělnické Noviny.« Při tom se družstvo vynasnažovalo, aby každý fond nebo odbor vládl vlastním kapitalem, a kde toho nebylo možno docílit, tam se pomáhá ročními dotacemi.

Jest tedy na konci X. roku činnost družstva rozsáhlá: družstvo má tři vlastní časopisy, sestavuje v knihovní komisi seznamy knih dobrých a špatných, založilo přes 60 knihoven, vysílá sociální řečníky na venek, podporuje katolický tisk a katolické spisovatele a věnuje se studiu historie. Časté sociální a historické přednášky mají na veřejnost značný účinek.

Tři knihy, dva historické Sborníky a devět brožur, které družstvo vydalo, doplňují tuto činnost. Čtvrtá kniha a třetí historický Sborník právě se tisknou.

Družstvo se pečlivě staralo zvláště o své časopisy. Každá redakce: »Vychovatele«, »Dělnických Novin« a »Vlasti« dostává roční dotaci, aby si mohla honorovati zvláštní spolupracovníky nebo předplácti domácí a zahraniční listy. I mají redaktoři družstva a jejich spolupracovníci po ruce hojnou zásobu časopisů paedagogických, sociálních a literárních téměř všech světových jazyků. Nadaným mužům, laikům i kněžím, pomáhá se takto vnikati v široké vrstvy lidského vědění.

Redaktoři družstva jsou mimo to co nejvíce neodvislí a samostatní, což má velikou cenu, poněvadž svázané ruce nevolně pracují. Rovněž i odbory družstva těší se největší samostatnosti.

Možno tedy stav družstva na konec X. roku vyznačiti takto: družstvo jest hmotně pevně zakotveno — májíc mimo jiné 1928 zakládajících — padesátizlatových — členů, tak že všechny požadavky ihned a v plných obnosech vyplácí; družstvo účinně a platně zasahuje v český život katolický nejen slušným honorováním literárních prací, ale zvláště různými dotacemi na literární studium, zakládáním knihoven, častými přednáškami, vydáváním knih a brožur a svých časopisů.

Ráz družstva jest přesně katolický: nehledí v pravé ani v levo, nedbá chvály ani hany: jde svou cestou a odráží ostře a důsledně útoky na církev a katolické náboženství, ba družstvo snaží se, aby katolická strana stavěla se ve všem a všude na vlastní nohy a nepotřebovala a nežádala odnikud cizí pomoci.

Slavice letos desíleté jubileum této práce, děkujeme ze srdce všem — hlavně náčelníkům spolku a předním pracovníkům v odborech a časopisech — kdož k tomuto cíli sil svých propůjčili a družstvo na tento stupeň přivedli. Děkujeme i dlouholetým, vytrvalým abonentům »Vlasti« a prosíme jich za další přízeň.

Za příležitosti desíletého jubilea vzpomínáme s vděčným srdcem všech, kteří nás v dobách bouří a útrap laskavými dopisy a veřejnými

projevy povznášeli, sílili, věrnost nám zachovali a lásku osvědčili: budtež jim všem ještě jednou zde vysloveny díky nejvřelejší.

Co se týče časopisu »Vlasti«, měl i roku desátého 3.800 abonentův. Literatury: anglickou, francouzskou, italskou, španělskou, flámskou, německou probírali odborní referenti; zvláštní zřetel měli jsme k literaturám slovanským, jimiž se zanášejí čtyři spisovatelé, z nichž někteří i podrobněji je studují a hlouběji v ně vnikají. Tak kaplan Fr. Štingel zaslal nám pro budoucí ročník práci: »*Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Fihoslovansku*« a kooper. Fr. Žák, jenž letos delší dobu na Rusi pobyl, napíše do »Vlasti« řadu článků o poměrech ruských. Slovuťný probošt a prelát Msgr. Dr. Ant. Lenz odevzdal nám práci: »*Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického*«; prof. K. Konrád: »*Slovo o hymnologii lužických Srbů*«; univ. prof. Dr. Jar. Sedláček: »*Procházka britickým museem*«; kaplan Jan Dvořák Ord. Cruc. překlad Coppéovy jednoaktovky »*Le Pater*«, jejíž provozování vláda pařížská zakázala; red. Oldř. V. Seykora: »*Kytice v rukopise Královédvorském*«; kaplan Josef Vondrák: »*Bavorští lesáci*«; univ. prof. Fr. Vinc. Zapletal Ord. Praed.: »*Katolická universita ve Frýburku*«; farář Fr. Vaněček: »*Z cechu filosofů*«; učitel Josef Flekáček: »*Josef Benedikt Cottolengo*«, první to životopis slavného toho lidumila v českém jazyce; dále připravují: kaplan Fr. Pohunek: »*Upřímné slovo o lásce k vlasti*«; učitel Jos. Flekáček pokračování pojednání »*Duchovenstvo katolické v literatuře a vědě*«; duch. správce Filip Jan Konečný: »*Psychologické rozpravy se zvláštním zřetlem k filosofům českým*«; výteční spisovatelé: prof. Fr. Horáček, Dr. Fr. Kyzlink a farář Alois Hlavinka zaručili pro XI. ročník rovněž literární příspěvky.

Z básníků: P. Sigm. Bouška Ord. S. B., Ant. Bulant, Josef Flekáček, sl. Grossmannova-Brodská, Fr. Štastný a jiní básně nám buď již odevzdali, buď přislíbili.

Povídky máme: Od Vlasty Pittnerové, B. Brodského, překlad ze slovinčiny od Fr. Štingla; k uveřejnění chystáme objemný a zajímavý román od K. Frontaury, jejž ze španělštiny plynne přeložil náš spolupracovník Fr. Dolejš.

Adjunkt Ant. Podlaha bude i v XI. ročníku referovati o umění, Jos. Flekáček o divadle a pro hudbu získali jsme nového referenta. Zprávy o sv. Otcí Lvu XIII., čerpané z původních římských pramenů, budou i dále pečlivě zaznamenávány a ve »drobných zprávách« vynasnažíme se postihnouti zajímavé literární a společenské úkazy, pokud jsou nám příznivé nebo nepřátelské.

I vyzýváme tudíž na základě všeho toho, co jsme zde načrtli, k hojnému předplacení na XI. ročník »Vlasti«, slibující, že budeme i na dále věrně státi na stráži, kdekoliv se jedná o zájmy, kterým jsme tento list a veškeru svoji práci zasvětili.

»Ne z oka rmutného, ale z ruky pilné a obětavé naděje kvitne.«

Na »Vlast« předplácí se (Praha, č. 234-I.) ročně 4 zl., pololetně 2 zl. Výhody členů, studujících, alumnů atd. nalezne čtenář na obálce každého čísla časopisu »Vlasti«.

V P r a z e, dne 1. září 1894.

Tom. Škrdle,
redaktor »Vlasti«.

